Kálvin János

Ézsaiás könyvének magyarázata

Szigorúan magánhasználatra szánt kézirat

Tartalomjegyzék

Tartalomjegyzék....2
A fordító előszava....4
Őfőméltósága, Erzsébet, Anglia királynője, stb....5
Őfőméltósága VI. Edward, Anglia királya....7
Előszó Ézsaiás próféta könyvéhez....11
Ézsaiás próféta könyvének magyarázata....15
1. fejezet....15
2. fejezet....44
3. fejezet....62
4. fejezet....78
5. fejezet....83
6. fejezet....103
7. fejezet....119
8. fejezet....137
9. fejezet....156
10. fejezet....175
11. fejezet....196
12. fejezet....211
13. fejezet....214
14. fejezet....229
15. fejezet....249
16. fejezet....254
17. fejezet....265
18. fejezet....273
19. fejezet....280
20. fejezet....301
21. fejezet....305
22. fejezet....314
23. fejezet....332
24. fejezet....344
25. fejezet....357
26. fejezet....367
27. fejezet....388
28. fejezet....400
29. fejezet....421
30. fejezet....439
31. fejezet....464
32. fejezet....472
33. fejezet....485
34. fejezet....505
35. fejezet....514
36. fejezet....522
37. fejezet....537
38. fejezet....561
39. fejezet....579
40. fejezet....586
41. fejezet....611

42. fejezet....633
43. fejezet....651
44. fejezet....672
45. fejezet....692
46. fejezet....714
47. fejezet....723
48. fejezet....732
49. fejezet....747
50. fejezet....768
51. fejezet....777
52. fejezet....792
53. fejezet....802
54. fejezet....814
55. fejezet....826
56. fejezet....837
57. fejezet....847
58. fejezet....862
59. fejezet....874
60. fejezet....889
61. fejezet....905
62. fejezet....914
63. fejezet....923
64. fejezet....937
65. fejezet....945
66. fejezet....962

A fordító előszava

Mikor elkezdtem ennek a Kommentárnak a fordítását, kissé elszégyelltem magam, mikor azt olvastam az angol szerkesztő előszavában, hogy Clement Cotton ezt a kommentárt már 1609-ben lefordította franciáról angolra. Ennek felhasználásával készült az a változat, melyből Isten segítségével én magyarra fordítottam a Kommentárt, de a szerkesztő aláírása alatt ott is az 1850. május 17-i dátum szerepel.

Tudomásom szerint egészen a mai napig sem egészében, sem részleteiben nem volt meg Kálvinnak az Ézsaiás próféta könyvéhez írott Kommentárja magyarul, s most is csak ebben szerény formában tudom közreadni. De azért imádkozom, hogy minél több testvéremhez jusson el, és okozzon mindenkinek annyi örömöt, amennyit nekem okozott a lefordítása.

Néhány megjegyzést szeretnék tenni még az anyaggal kapcsolatban. Először is, sok helyen az angol változat szerkesztője Kálvin saját fordítását használja az egyes igeszakaszok magyarázatához, melyek sok esetben nagyon eltérnek a nálunk megszokott Károli-fordítástól (a magyar változatnál azt használtam). Néha még a magyarázat megértését is zavarta volna, ha szigorúan tartom magam a Károli-fordításhoz. Ezért mindenhol a szerkesztő által adott fordítást szerepeltettem a szövegben, és beszúrtam a megfelelő lábjegyzetet a Károli-változatból.

A szövegben szereplő héber és görög szavakat igyekeztem hűen átmásolni, viszont a héber szavak átírásánál a zárójelekben egyszerűen meghagytam az angol nyelv szerinti átírást, mert nem ismerem a magyar változatot. Elismerem, ez néha zavaró lehet, de aki jól tud, vagy egyáltalán nem tud héberül, annak úgysem az. Azt hiszem ha egyszer mégis megjelenne ez a Kommentár nyomtatásban is, a lektor úgyis kijavítja. Most nem ez a lényeg, hanem az, hogy végre magyarul is olvasható.

Ritkán, de előfordult, hogy magyarázó lábjegyzetet fűztem egyes részekhez. Erre főleg akkor volt szükség, amikor esetleg magyarázni kellett az eredeti gondolatokat. Ezért minden, általam hozzátett, de az eredeti anyagban nem szereplő lábjegyzetet – *a ford*. jelzéssel zártam.

Legyen Istené minden dicsőség azért, hogy ez a munka elkészülhetett és pont a Kálvin-emlékév előtt tudom közreadni ismerős és ismeretlen testvéreimnek.

2008. december 5.

Szabó Miklós

Őfőméltósága, Erzsébet, Anglia királynője, stb.

Aki nem kevésbé híres a saját erényei, mint királyi ragyogása okából

Legnemesebb Királynő, jóllehet a jelen kommentárra annyi gondot és munkát fordítottam, hogy joggal volna tekinthető új munkának, mégis, amiképpen az első kiadását bátyjának, Edward királynak ajánltam, aki bár fiatal, rendkívül kitűnik a vele egykorúak közül, s akinek azt kívánom, hogy érdemei szerint emlékezzenek rá utódjai, nem akartam változtatni ezen az ajánláson. Mivel azonban az egyház szerencsétlen és siralmas szétszórattatása és a tiszta tanítás elnyomása során, ami rendkívüli hevességgel tombolt egy rövid ideig, ez a könyv, együtt az igazi istenesség egész tanításával, száműzetett Angliából egy időre. Most azonban, bízom benne, kegyet talál az ön boldog uralkodása által, s visszakapja előző kiváltságait, úgy véltem, nem lesz illetlenség, ha a legkiválóbb király nevéhez csatolom az ön nevét is, amit minden jó ember nem kis nagyrabecsüléssel és megnyugvással emleget. Nemcsak a lehetőség kínáltatott fel, de a szükség is megkövetelni látszott, hogy megszerezzem az ön teljes védelmét ehhez a kommentárhoz, melynek száműzetése tudom, hogy az ön istenfélő alattvalói közül soknak nagy szomorúságot okozott. Mégis nem annyira az a célom, hogy az ön kegyeit élvezhessem személyes munkám során, amit alázatosan kérek, s amiért Krisztus szent nevében könyörgök, sőt mi több, hogy az összes ortodox könyvet fogadják ismét szívesen, hogy ezek szabadon keringhessenek Angliában, hanem hogy az ön vezérlő gondoskodása a vallás elősegítésére irányuljon, amit oly szégyenteljesen elhanyagoltak. S ha ezt joggal követeli meg a Föld minden királyától Isten egyszülött Fia, akkor még szentebb kötelékkel köti önt, legnemesebb királynő, ennek a feladatnak az ellátásához. Mikor ugyanis még ön sem kerülte el a király lányaként azt a félelmetes vihart, ami súlyosan zúdult minden istenfélő fejére, csodálatos módon hozta ki önt abból a biztonságba, s bár nem volt érzéketlen a veszély félelmével szemben, azt a kötelességet ruházta önre, hogy szánja oda magát és minden erőfeszítését az Ő szolgálatára. Ezért egyáltalában semmi oka sincs a szégyenkezésre amiatt a szabadulás miatt, mert Isten nagy és bőséges alapot adott a dicsekvésre, megerősítvén önt az Ő Fiának képmásában, akiről Ézsaiás próféta egyebek közt azt is elmondja, hogy *a fogságból és ítéletből ragadtatott el* (Ézs53:8) és emeltetett a mennyei birodalom legmagasztosabb csúcsára.

Mivel nem közönséges tisztesség erre a modellre hasonlítani, ezért valahányszor felidézi azt, amit sohasem lenne szabad elfelejtenie, hogy micsoda nyomorult és félelmetes reszketésből mentette önt meg az Isten, nyíltan kezet nyújtván, emlékezzen arra is, hogy ez abból a konkrét célból történt, hogy ön viszont győzhetetlen eltökéltséggel és az elme rendíthetetlen szilárdságával fogadja el Támogatójával és Megváltójával szembeni kötelezettségét, s félretéve minden más tevékenységet, melyeknek felől semmiféle kétségem sincs, hogy uralkodása kezdetén nagy száma hárulnak önre, munkálkodjon erősen az Ő dicsőségére, mely egy időre oly aljasan és szégyenteljesen megrontatott abban a királyságban, de most helyreállíttatott a korábbi ragyogásába. S ha a Sátán sok erőteljes akadályt állít, melyekkel félelmet, vagy lustaságot próbál létrehozni, ön jól tudja, kitől kell bátorságot kérnie a stabil előrehaladáshoz és minden ellenállás legyőzéséhez, s Isten, aki ráruházza az áldásait az egyes emberekre, nem mulasztja el megadni a boldog és kívánatos végkifejletet ennek a munkának.

A kötelesség iránti szent törődésnek is sarkallnia kell önt, tiszteletreméltó királynő, mert Ézsaiás próféta nemcsak a királyoktól követeli, hogy dajkálók, hanem a királynőktől is, hogy dajkák legyenek (Ézs49:23). Ezt a kötelességét nemcsak a pápaság mocskának eltávolításával és a nyáj táplálásával kell ellátnia, amit nemrég reszketőnek és leplezettnek írtam le, de a száműzöttek összegyűjtésével is, akik inkább a szülőfölddel való szakítást választották, semmint a benne maradást, amíg az istenfélelem száműzve volt abból. Az lesz

Isten iránti hálájának végső bizonyítéka, és a legpompásabb ízű áldozat, ha Isten hűséges imádói, akik az evangéliumi hivatásuk miatt kénytelenek voltak messzire elvándorolni távoli országokba, most az ön kegyessége folytán hazatérhetnek a szülőföldjükre. Nekünk is, akikben ez a szomorú látvány ébredt, amiképpen lennie kellett, a legmaróbb szomorúság, bőséges okunk van az örvendezésre, és az ön köszöntésére, mikor királyi akaratának kegyes gyakorlása folytán látjuk megnyílni az utat testvéreink visszatérése előtt nemcsak Isten imádása végett az ön birodalmában, Felség, de avégett is hogy másoknak segédkezhessenek.

S most legnemesebb királynő, ha kegyelmesen megengedi, amint bízom benne, hogy így lesz, ne vesse meg ezt a bizonyságot az ön iránti tiszteletem, jeleként, melyet egyesek talán jelentéktelennek, és csekély értékűnek vélnek. Ezt én nem közönséges kegynek fogom tartani és egész életemben igyekezni fogok bizonyságot tenni a hálámról minden rendelkezésemre álló eszközzel.

Az Úr vezesse önt, legnevezetesebb királynő a bölcsesség Lelkével, ruházza fel önt legyőzhetetlen bátorsággal, óvja és gazdagítsa Felségedet mindenféle áldással!

Genf, január 15. a nap, amit a beszámolók alapján az ön megkoronázásának napjaként jelöltek ki, ami miatt még nagyobb örömmel fogtam az írásba, részben felépülve a negyednapos hideglelés támadásából.

Őfőméltósága VI. Edward, Anglia királya

A valóban keresztyén hercegnek Kálvin Jánostól

Jóllehet elismerem, hogy ezt a kommentárt hűségesen és hozzáértéssel gyűjtögették össze az előadásaimból, mégis, mivel más szedegette össze, először attól féltem, legkiválóbb király, hogy ha az ajánláson az ön nevét hordozva jelenne meg nyilvánosan, azt hihetném, hogy nem cselekedtem helyesen Felséged iránt. De aztán ez a kétség eloszlott főleg ama szempont figyelembe vételével, nevezetesen hogy királyi származású prófétaként, aki Krisztus, a legfőbb Király legnemesebb követe, [Ézsaiás] illik az ön rangjához, így a munkát, melyet az ő próféciáinak magyarázatára fordítottam, ön Felség elfogadja és értékeli majd. Az ő sorsa öt királlyal hozta őt össze, akik jellemükben nagyon eltérőek voltak egymástól, s akik alatt szünet nélküli egymásutániságban tevékenykedett tanítóként. S szükségtelen önt arról tájékoztatni, hogy ezek közül melyiket kell példaképének tekintenie, vagy arra buzdítani önt, amit már megmutatott, hogy kellőképpen meg akarja tenni. Uzziást és Jótámot kedvelte, bár nem voltak olyan bátrak, mint kellett volna lenniük az Isten tiszteletének fenntartásában. Fő nézeteltérése Akházzal volt, nem mint nyílt ellenséggel, hanem mint ravasz képmutatóval, aki tele volt csalással és színleléssel. Isten szolgáinak nem lehet veszélyesebb fajtájú ellensége. Utóda, Ezékiás, nemcsak tisztelettel bánt a szent emberrel, de alázatosan alávetette magát a tanításának a köznép valamely tagjához hasonlóan, sőt, mi több, komoly megrovásokat tűrt el tőle, mikor ez szükségessé vált. Manassé, aki az utolsó volt a sorban, s akit az erőteljesen támogatott zsidó hagyomány a vejeként mutat be, félelmetes kínzásoknak vetette őt alá és gonoszul meggyilkoltatta. Ugyanakkor azonban, mikor támogatást kapott azoktól, akik nem voltak rossz királyok, s különösen Ezékiás uralkodása alatt, aki a kegyesség oly bátor támogatója volt, állandóan éles és fárasztó vitatkozásoktól zavarták és komoly, a szilárd tanításhoz ragaszkodó ember számára oly nehéz és szokatlan összeütközésekbe került. Sőt mi több, akik elhatározzák, hogy őszintén és hűségesen fogják ellátni a prófétai hivatalt, azoknak állandósult háborút kell vívniuk a világgal. Annál szorgalmasabban kell hát az istenfélő királyoknak munkálkodniuk, hogy magatartásukkal segítsék Isten szolgáit, nehogy amazok mértéktelenül elcsüggedjenek az istentelenek arcátlanságának következtében. Mivel azonban ez az erény kiváló és valóban hősies, így ha a korok történelmét kutatja a világ kezdetétől fogva, megláthatja, hogy ez szokatlan volt és csak nagyon kevesen gyakorolták. Sokan, mint ha ez olyan dolog lett volna, amivel nem kell törődniük, hanyagul és gondatlanul hagyták, hogy Isten Ígéje minden ellenállás nélkül elbukjon. A nagyobb rész azonban nyíltan ellenséges volt, s erőszakkal és dühvel szálltak vele szembe. S bárcsak azok, akik ma keresztyéneknek vallják magukat, ugyanolyan buzgók lennének az üdvösség tanításának megtartásában, mint amilyen rátartiak a névvel való dicsekvésben!

S nem is említve más dolgokat, joggal tekinthetjük nem közönséges vigasztalásnak az egyház mostani nyomorúságai közepette, hogy Isten önt felemelte és felruházta oly kiváló képességekkel és jellemvonásokkal az istenfélők ügyének védelmében, valamint hogy ön oly szorgalmasan engedelmeskedik Istennek abban a dologban, amiről tudja, hogy Ő elfogadja és jóváhagyja. Mert jóllehet a királyság ügyeit mostanáig az ön tanácsadói igazgatták, s bár a Felség legkiválóbb nagybátyja, Sommerset herceg és sokan mások annyira a szívükön viselik a vallást, hogy szorgalmasan munkálkodnak, amint kell is nekik, annak megerősítésén. Mégis, a saját kiválóságaiban ön oly messze felülmúlja valamennyit, hogy nagyon világosan megnyilvánul: nem kevés buzdítást kapnak abból a buzgóságból, amit önben látnak. Ön nemcsak a nemes jelleméért és az erény bizonyos magvaiért híres, (melyeket ilyen fiatal korban rendszerint figyelemre méltónak tekintenek), hanem mert ezeknek az erényeknek az érettsége messze meghaladja az ön éveinek számát, ami még nagyon előrehaladott korban is bámulatra méltó és dicséretes. Főleg az ön kegyességét magasztalják annyira, hogy meg

vagyok róla teljesen győződve: Ézsaiás prófétáét emlegetik ugyanilyen tisztelettel, most hogy meghalt, mint Ezékiás tette, mikor még élt.

Ami ebből a munkából az ön számára származó előnyöket illeti, jobb, ha azokat a tanulmányozás során saját maga ismeri meg, s ebben a vonatkozásban tettem néhány megjegyzést az előszóban. Csak egy dolog van, mellyel kapcsolatosan elhatároztam, hogy néhány szót szólok Felségednek. Miután hirdette Isten jogos panaszait a hálátlan néppel szemben, majd olyan büntetéssel fenyegette a zsidókat, amire aljas hitehagyásuk és makacs lázadásuk következtében rászolgáltak, hogy eljött az idő, mikor a félelmetes sivárság állapotába kell kerülniük, a próféta az egyház új és bámulatos helyreállításáról beszél, s megígéri, hogy attól kezdve Isten meg fogja azt erősíteni, s dacára minden ellenségének, az mindig boldog és virágzó állapotban marad.

Efféle boldogságot és virágzást tapasztaltak meg azok, akik a babiloni fogságból való visszatérésük után felállítván áldozati oltáraikat, megkezdhették a nagyobb áldások várását azoknál, mint amit éppen élveztek. Akárcsak mi, mikor a hajnalt szemléljük, várhatjuk, hogy hamarosan jön a napfelkelte. Mikor azonban az Ő evangéliumának fényében Krisztus, az igazság Napja felkelt, mindazt, amit a próféta oly ékesszólóan írt le a kijelentéseiben, maguk az események sokszorosan felülmúlták. Rövid idő alatt az igaz Isten ismerete elterjedt majdnem az egész világon. A tiszta vallás, amit korábban megvetve félrelöktek Júdeába, mint egy sötét sarokba, most bejárt minden nemzetet és provinciát, s oly módon kezdték tisztelni, hogy megszámlálhatatlanul sok nyelv fordult Istenhez a hittel összhangban.

Összegyűjtvén a gyülekezeteket különböző helyeken az Isten Fia királyi trónján olyan exponált helyzetben állította fel, ahol napkeltétől napnyugtáig látható. A gyülekezetek a Lélek rendkívüli ajándékaival felruházva nemcsak az isteni jóság bámulatos közleményeit kapták, hanem maguk is a lenyűgöző hatalom megdöbbentő példáivá váltak, amiket még a vak is megláthatott. S jóllehet Isten Fia a kereszt alatt uralkodott, mégis, az üldöztetés terhes konfliktusai közepette dicsősége fényesebben ragyogott, s győzelmei fényesebbek voltak, mintha az egyház a zavartalan bővelkedést élvezte volna. Végül aztán a Római Birodalom dölyfös fennköltsége, engedelmeskedvén Krisztusnak, Isten házának megkülönböztetett ékességévé vált.

Ennek a bővelkedésnek a folytonosságát azonban megakadályozta az emberek rosszindulata és hálátlansága, így Krisztus Menyasszonya, megfosztatván az oly költséges díszruhától, lesüllyedt a magas rangból, letépetett róla a pompás öltözék, majd ezután csúf és nyomorult állapotba került. Valamennyi maradékot Isten valóban megőrzött, mondhatni mintegy rejtekhelyeken, de ami az egyház külső szépségét illeti, évszázadokon keresztül semmi más nem látszott, mint sivárság, zűrzavar és szétszórattatás. S látjuk, hogy épp mostanság a római Antikrisztus, aki széltében-hosszában bitorolja Isten szentélyét, és zsarnokoskodik felette, tépi, szaggatja, és lábbal tapossa mindazokat, akik Istenhez tartoznak. Mivel a tanítás tisztaságát ott borzasztó hibák rontják meg, mivel szörnyű gyilkos lépett a törvényes kormány helyére, s mivel a sákramentumokat részben hatalmas romlással közönségessé tették, részben förtelmes üzletelésnek tették tárgyává, mi más maradt volna a lelki épület igazi és természetes szépségéből, mint búskomor romok.

Mégis a mi időnkben, mindenki várakozása ellenére az Úr ismét elkezdte felemelni azt, ami elbukott (Ám9:2), hogy legalább az igazi templom körvonalai megmaradjanak közöttünk, ahol Istent tisztasággal, és az evangélium követelményeinek megfelelően lehet tisztelni. Kiválasztott néhány jelentéktelen embert a köznépből építőmesternek, hogy a tiszta tanítással támogassák a munkáját. Ez egy valóban fáradságos és terjedelmes munka, ennek ellenére nem kell, hogy a Sátán bosszantson minket. Most azonban, hogy minden eszközt megragad az egyház lerombolására abban a pillanatban, hogy annak bármely része felállíttatik, csoda-e ha nagy és fájdalmas fáradozással csak kicsi és gyengécske előrehaladásra teszünk szert?

Ennek megfelelően a dölyfös zsarnokok lenéznek minket, mintha a római Szentszék megdöntésére tett erőfeszítéseinkkel az Olimposz felforgatásán munkálkodnánk. Azok az ügyes és leleményes emberek (mert ilyennek képzelik magukat), úgy vetik bele magukat a kitartásunk, az egyház állapota helyreállítására irányuló kemény munkánk nevetségessé tételébe, mintha bármiféle fixet, vagy állandót tudnának ezzel megszerezni. Azt képzelik, hogy oly szilárd alapokon állnak, s oly jól védettek minden oldalról, hogy ugyanolyan nehéz lesz megsemmisíteni a pápaságot, mint összekeverni a mennyet és a földet. Ám ezeknek az embereknek a véleménye némiképp eltérő. A világ konoksága túlságosan nagy ahhoz, hogy bármennyire is korlátozzák, s úgy tartják, hogy hiába munkálkodunk, mikor vétkeiket próbáljuk helyesbíteni és az egyház tiszta és hűséges adminisztrációját támogatni.

Erasmus szellemes megjegyzése közismert. „Kit vár Capito a tizedik követőjének?" Nem tagadhatta, hogy Wolfgang Capito szent ember volt az egyház megreformálására irányuló legtisztább indíttatással, de meg lévén győződve arról, hogy olyan felesleges dolog Krisztus szolgáinak megpróbálni javítani a világ gonoszságán, mint megpróbálni rávenni a folyót, hogy visszafelé folyjon, Erasmus, utánozván a lusta filozófusok szokásait, úgy mutatott be valamennyiünket egyetlen személyben, mint akik jelentéktelen buzgósággal vádolhatók. Azonban mindkét oldalon nagyot tévednek, ha nem veszik figyelembe, hogy mikor az egyház romjait javítgatjuk, munkánkat az Úrnak adjuk az Ő törvényeinek és rendeleteinek engedelmeskedve, ám az egyház helyreállítása mégis az Ő saját munkája. Ezt nem minden jó ok nélkül tanítja a Szentírás minden része, s Ézsaiás próféta is nagyon komolyan erősíti meg. Megemlékezvén tehát erről a tanításról, Isten segítségében bízva ne vonakodjunk felvállalni olyan munkát, ami messze meghaladja az erőnket, s egyetlen akadály miatt se forduljunk el, vagy bátortalanodjunk el annyira, hogy felhagyjunk a vállalásunkkal.

S itt én konkrétan folyamodok önhöz, legkiválóbb király, vagy inkább Isten szól önhöz szolgájának, Ézsaiás prófétának a szájával, s felszólítja, hogy minden képességével és erejével folytassa az egyház helyreállításának munkáját, ami oly sikeresen megkezdődött az ön királyságában. Először is, naponta olvassa és hallja, hogy ez a kötelezettség szabatott önre abban a királyságban, ahol uralkodik. Konkrétabban, Ézsaiás, mint mondottam, a királyokat az egyház dajkálóinak mondja (Ézs49:23) és nem engedi meg nekik, hogy visszatartsák azt a segítséget, amit lesújtó állapota megkövetel. S nem kis hatást kellene gyakorolnia az ön elméjére annak sem, hogy a próféta jajt hirdet minden királyra és nemzetre, akik megtagadják a segítséget. Azután ön, Felség, világosan látja, hogy mit követelnek az idők. Lehet, hogy nem arat nagy sikereket a munkálkodásával, de tudván, hogy ez a szolgálat elfogadható Isten számára és a legjobb illatú áldozat, nem kell, hogy bármilyen esemény elfordítsa önt a céljától, legyen az bármennyire is vészterhes. Látván tehát, hogy Isten bátorságra buzdítja önt, s egyidejűleg sikert ígér, miért ne engedelmeskedne jókedvűen Neki, mikor önt hívja? Egy másik igeversben Ézsaiás azt mondja, hogy *készítsétek a népnek útát, töltsétek, töltsétek az ösvényt* (Ézs62:10). Közismert, mennyire reménytelen volt a foglyok visszatérése a szülőföldjükre. S ez az esemény nem is akkortájt zajlott. A próféta azonban a Lélek által szemlélvén, hogy miféle utókort fognak bizonyos idő elteltével ténylegesen megérni, nehogy bárki istenfélő ember elbátortalanodjon a szomorú kilátásoktól, már előre azzal a bizonyossággal fogadja őket, hogy nem lesz olyan erős és félelmetes akadály, amit Isten ne törne át az egyház megszabadítása végett. Manapság nem kevésbé van szükségünk a vigasztalás általi felvidításra. Nagyon fontos legnemesebb király, hogy cselekvésre serkentse önt az önre rótt kötelezettség fontolóra vétele, mert Ézsaiás Cirusz személyében minden királyt és magisztert arra buzdít, hogy nyújtsák ki a kezüket az egyházért, mikor az nyomorúságban van és állítsák helyre a korábbi állapotába. Mégis van különbség az ön és Cirusz helyzete között, mert ő idegennek minősült az Úr nyájában, s konkrétan soha nem volt arra tanítva, hogy szabadon és akarattal szálljon síkra és vállalja fel az egyház védelmezőjének szerepét, míg ön felé, akit az Úr nemcsak fiává fogadott, de még

megkülönböztetett helyet is adott a fiai között, mondhatni kinyújtja a kezét a próféta és így hívja erre a hivatalra. Annál bátrabban és határozottabban kellene hát önnek, nemes király, tovább haladnia ezen az úton.

Ez az ügy, mint mondtam, meg van tűzdelve hatalmas nehézségekkel, s még nagyobbak a bosszúságok, melyek vele járnak, valamint a veszélyek, melyek benne foglaltatnak, mert a Sátán soha nem szűnik meg megszámlálhatatlan eszközt használni, ha bármi módon sikeres lehet Isten szent templomának felforgatásában, vagy megsemmisítésében, s néha Isten az állhatatosság próbáját akarja létrehozni az efféle támadásokkal. Ám ha ön eldöntött alapelvként lefekteti, hogy nincs semmi, amit ön, vagy az ön legkiválóbb tanácsa eddig felvállalt, vagy végez az egyház állapotának helyreállításában, amit ne Isten hatalmával végeznének, akkor kétségtelenül megérzi, milyen csodálatosan végzi Ő el mindazokat a dolgokat, amiket a szolgáira ró. Ebből a boldog eredményből Anglia felbecsülhetetlen előnyre tesz szert, s mi is sok szerencsét kívánunk az ön és az ön egész királysága boldogulásához. Egyébként én is segíteni fogom ezeket a szent erőfeszítéseket az imáimmal, mivel ez a kötelességem és mivel semmi jobbat nem tudok önnek felkínálni.

Búcsúzom, legkiválóbb király! Az Úr pártfogolja és őrizze Fenségedet hosszú ideig, segítse és vezesse önt az Ő Szentlelkével és áldja meg minden dolgában! Ámen.

Genf, 1550. december 26.

Előszó Ézsaiás próféta könyvéhez

Kálvin Jánostól

Szokásos dolog számos nyilatkozatot és értekezést alkotni a próféták hivataláról. Véleményem szerint azonban a téma vizsgálatának legrövidebb módja a próféták visszakövetése ahhoz a törvényhez, ahonnan a tanításukat származtatták: hasonlóképpen a forrás vízsugaraihoz. Ezt helyezték ugyanis szabályként önmaguk elé, hogy joggal neveztethessenek és nyilváníttathassanak a magyarázóinak, akik semmi másról nem beszélnek, csak ami a törvényhez kapcsolódik. S a törvény alapvetően három részből áll: első az élet tanítása, a második a fenyegetések és ígéretek, a harmadik a kegyelmi szövetség, ami Krisztusra alapítva magában foglalja az összes speciális ígéretet. Ami a ceremóniákat illeti, ezek vallásos gyakorlatok voltak, melyek megerősítették az embereket az istentiszteletben és a kegyességben, következésképen az első táblához adattak hozzá. A próféták tehát inkább a tanítás szemléltetésébe mennek bele, részletesebben magyarázva azt, amit a két tábla röviden jelent ki, s azt lefektetve, amit az Úr főleg megkövetel tőlünk. Azután, a fenyegetéseket és ígéreteket, amiket Mózes általános fogalmakban hirdetett ki, ők a saját korukra alkalmazzák, és részletesen írják le. Végül, világosabban fejezik ki azt, amit Mózes homályosabban mondott Krisztusról és az Ő kegyelméről, s bőségesebb és több bizonyítékát adják az ingyenes szövetségnek.

S hogy még világosabbá tegyük a dolgot, egy kissé jobban vissza kell mennünk magához a törvényhez, amit az Úr állandó szabályként írt elő az egyház számára, hogy az mindig az emberek kezében legyen, és hogy betartsák azt minden soron következő korban. Észrevéve annak veszélyét, hogy nehogy a tudatlan és fegyelmezetlen nemzetnek valami többre legyen szüksége, mint a Mózes által adott tanításra, valamint azt, hogy a nemzet aligha fékezhető meg szorosabb kantár nélkül, Isten megtiltja nekik, hogy varázslókkal és jövendőmondókkal, jósokkal, vagy látnokokkal tanácskozzanak, s megparancsolja, hogy elégedjenek meg egyedül a tanítással. Egyidejűleg azonban azt is hozzáteszi, hogy Ő fog arról gondoskodni: soha ne hiányozzon a próféta Izraelből. S teszi ezt célzatosan, annak az ellenvetésnek a cáfolatát szem előtt tartva, amit az emberek felvethetnének, miszerint az ő állapotuk lehet rosszabb a pogányokénál, akiknél megvannak a különféle rendű papok, jövendőmondók, jósok, asztrológusok, kaldeusok, és hasonlók, akikhez önszántukból mehetnek és tanácskozhatnak velük, Izraelnek viszont senkije sincs, aki tanácsokkal segítené a bonyolult és nehéz ügyekben. Annak érdekében tehát, hogy megfossza őket minden tettetéstől, s megakadályozza, hogy beszennyeződjenek a pogányok utálatos praktikáival, Isten megígéri, hogy *prófétákat támaszt majd nekik* (5Móz18:15), akik által megismerteti velük az akaratát, és akik hűségesen közvetítik majd a rájuk bízott üzeneteket, így a jövőben semmi okuk sem lesz arról panaszkodni, hogy bármit is nélkülöznének. Történik egy váltás (ετέρωσις) többes számról egyes számra, mikor a próféta szót használja, mert noha, amiképpen Péter konkrétan értelmezi (Csel3:22), ez az igeszakasz szó szerint és főleg Krisztusra vonatkozik (mivel Ő a próféták feje, s mindegyikük Tőle függ a tanításukat illetően, és egyöntetűen Rá mutatnak), mégis vonatkozik a többi prófétára is, s valamennyit beleérti a gyűjtőnévbe.

Mikor megígérte nekik, hogy prófétákat fog adni, akik által megismerteti a célját és az akaratát, az Úr megparancsolta az embereknek, hogy az ő magyarázataikra és tanításukra támaszkodjanak. Mégsem volt azonban tervbe véve, hogy bármit hozzátegyenek a törvényhez, hanem csak az, hogy hűségesen magyarázzák és szentesítsék a tekintélyét. Ezért mikor Malakiás arra buzdítja az embereket, hogy ragaszkodjanak a hit tisztaságához és legyenek rendületlenek a vallás tanításában, ezt mondja: „Emlékezzetek meg Mózesnek, az én szolgámnak törvényéről, a melyet rendeltem ő általa a Hóreben, az egész Izráelnek” (Mal4:4).

Egyedül Isten törvényére emlékezteti őket, és megparancsolja nekik, hogy elégedjenek meg vele. Vajon Malakiás ezalatt azt érti, hogy a próféciákat el kell vetni? Egyáltalán nem: mivel azonban a próféciák a törvény velejárói, s valamennyi röviden össze van foglalva a törvényben, ez a buzdítás elégséges volt, mert azok, akik megértik a tanítás összefoglalását, s annak fő pontjait, továbbá gondosan betartják azokat, bizonyos, hogy nem fogják elhanyagolni a próféciákat. Abszurdum lenne az Ígéhez való ragaszkodással dicsekedni, ha elhanyagoljuk annak isteni magyarázatait, amiképpen ma sokan pimaszul dicsekszenek az Ígéhez való ragaszkodással, miközben egyáltalán nem képesek elviselni a kegyes intéseket és megrovásokat, melyek az Íge tanításából származnak.

Így mikor a próféták erkölcsi kötelezettségekre emlékeztetnek, semmi újat sem mondanak, hanem csak a törvény ama részeit magyarázzák, melyeket félreértettek. Például, az emberek úgy képzelték, hogy kellőképpen eleget tettek a kötelezettségeiknek, mikor áldozatokat mutattak be és ellátták a vallás külsődleges szolgálatait, a világ ugyanis Istent a saját mércéjével méri, s testi és hamis istentiszteletben részesíti. A próféták ezt élesen megróják, s megmutatják, hogy az összes ceremóniának nincs semmi haszna, mikor a szív őszintesége hiányzik, s hogy Istent azzal lehet tisztelni, hogy hiszünk Benne, és az Ő nevét hívjuk segítségül. Ezt a törvény elég világosan kijelentette, de szükséges volt, hogy komolyan emlékeztessenek rá, és gyakran felidézzék, továbbá hogy leleplezzék azt a képmutatást, amit az emberek a ceremóniák álruhájával lepleznek. Ami a második táblát illeti, a profétáik ebből vették az intéseiket abból a célból, hogy az emberek tartózkodjanak minden igazságtalanságtól, erőszaktól és csalástól. Mindaz, amit a próféták tesznek tehát nem más, mint megtartják az embereket a törvény iránti engedelmességben.

A fenyegetések és az ígéretek terén a próféták valami sajátos dolgot tesznek, mert amit Mózes általános fogalmakkal jelentett ki, azt ők aprólékosan leírják. Hasonlóképpen sajátosan hozzájuk tartozó látomásokat is látnak, melyek által az Úr jövőbeni eseményeket jelentett ki avégett, hogy a fenyegetések és az ígéretek a nép hasznára váljanak, valamint hogy Isten akarata teljesebben kijelentessék. Mózes így fenyeget: „Isten üldöz majd téged a csatában, külső ellenségek és belső viszályok zaklatnak majd. Életed mondhatni egy hajszálon függ, és megkerget *a szállongó falevél zörrenése*" (3Móz26:36), s más hasonló igehelyek. A próféták viszont ezt mondják: „Isten felfegyverzi az asszírokat ellened, egy szisszenéssel elhívja az egyiptomiakat, feltámasztja a kaldeusokat, Izrael fogságba megy, Izrael királysága megsemmisül, az ellenség lerombolja Jeruzsálemet és felégeti a templomot". Hasonló észrevételeket tehetünk az ígéretekkel kapcsolatosan. Mózes mondja: „Ha megtartod a parancsolatokat, az Úr megáld téged", majd megadja az áldások általános leírását. A próféták viszont részletekbe bocsátkoznak: „Ez az áldás az, amit az Úr rád ruház". Ismét, Mózes által így ígér az Úr: „Ha az ég szélére volnál is taszítva, onnét is összegyűjt téged az Úr, a te Istened" (5Móz30:4). A próféták által azonban ezt mondja: „Bár Babilonba vitetlek, hetven év múlva visszahozlak onnan".[1]

Ami az ingyenes szövetséget illeti, amit Isten a pátriárkákkal kötött az ókorban, a próféták sokkal pontosabban érthetőek és többel járulnak hozzá az emberek megerősítéséhez a hozzá való ragaszkodásban. Mikor ugyanis vigasztalni akarják a kegyeseket, mindig erre a szövetségre emlékeztetik őket, s Krisztus eljövetelét mutatják be nekik, Aki mind a szövetség alapja, mind az Isten és a nép közötti kölcsönös viszony köteléke volt, s Akire tehát az ígéretek egész terjedelmét szükséges vonatkoztatni. Bárki érti ezt, könnyen megtanulja, mit kell keresnünk a prófétáknál, s mi a célja az írásaiknak, s ez minden, amit szükségesnek látszott kijelenteni ebben a dologban.

[1] Mózes és a későbbi próféták írásainak ebben az összehasonlításban a szerző nem idézte szó szerint a Szentírást. Több kifejezés is arra mutat, hogy a 3Móz26-ban és az 5Móz28-ban szereplő ígéretekre és fenyegetésekre gondolt – *a szerk.*

Ebből megtanulhatjuk, hogy az Íge tanítását miképpen kell kezelni, s hogy nekünk utánoznunk kell a prófétákat, akik oly módon közvetítették a törvény tanítását, hogy abból tanácsokat, megrovásokat, fenyegetéseket és vigasztalásokat származtattak, melyeket aztán a nép aktuális állapotára vonatkoztattak. Mert bár nem kapunk naponta kijelentést amit próféciaként kell kimondanunk, mégis nagyon fontos, hogy összehasonlítsuk korunk népének viselkedését az ókor népének viselkedésével, s az ő történeteikből és példáikból kellene megismertetnünk Isten ítéleteit oly módon, hogy amit egykor megbüntetett, azt ugyanolyan komolysággal fogja megbüntetni napjainkban is, mert Ő mindig egy és ugyanaz. Efféle bölcsességet gyűjtsenek maguknak a kegyes tanítók, ha bármiféle jó eredménnyel akarják kezelni a próféták tanítását.

Ennyit a prófétákról általánosságban. Rátérve Ézsaiás prófétára, az Írás világosan megmutatja, ki volt ő és mely korban mondta el azokat a próféciákat, mert megemlíti atyja, Ámós nevét, aki a feltételezések szerint Azáriás, Júda királya testvére volt. Ezért nyilvánvaló, hogy Ézsaiás királyi származású személy volt, s ebben a dologban minden ókori szerző egyetért. Azonban sem a születése, sem a királlyal fenntartott szoros kapcsolata (mert a zsidók ragaszkodnak ahhoz, hogy Manassé apósa volt) nem tudták megakadályozni, hogy az Íge utálatának áldozatául ne essék, s nem adatott neki nagyobb jutalom, mintha egy alacsony rangú ember lett volna, vagy a társadalom legalsó rétegeihez tartozott volna.

Prófétálásának ideje a királyok nevének említésével tárul elénk. Egyesek úgy vélik, hogy Uzziás király uralkodásának vége felé kezdett el prófétálni. Ezt a hatodik fejezetben levő látomásra alapozzák, melyben Ézsaiás elmondja, miképpen erősíttetett meg a hivatalában. Ez a feltételezés azonban nagyon csekély alapokon áll, amint azt majd a maga helyén megmutatjuk. Ebből a leírásból nyilvánvalóan kiderül, hogy Uzziás uralkodása alatt prófétált, s ebben a dologban semmiféle kétségem sincs. Ez azonban jelentheti végső soron azt is, hogy több, mint 64 éven át prófétált, mert Jótám 16 évig uralkodott (2Kir15:33), Akház ugyanannyit (2Kir16:2), Ezékiás pedig 29 évig. Ez összesen 61 év. Tegyük hozzá, hogy még Uzziás ideje alatt is prófétált, majd az utána következő Manassé alatt is, aki végül kivégeztette, és így kijön, hogy legalább 64 éven keresztül látta el Ézsaiás megszakítás nélkül a próféta hivatalát. Létezik egy nagyon valószínű feltételezés, ami majdhogynem bizonyos, hogy a most említett időszakon túl még tíz évig prófétált, de mivel ennek nincsenek világos történelmi bizonyítékai, én sem elemzem tovább ezt a kérdést. Isten minden szolgájának gondosan meg kellene figyelnie ezt, hogy megérthessék: milyen türelmesen kell alávetniük magukat a körülményeiknek, legyenek azok bármilyen kemények és nehezek, s nem kellene kegyvesztettségnek tulajdonítani, ha sok és komoly megpróbáltatáson kell keresztülmenniük, miközben a türelem ilyen példái tárulnak a szemük elé. Az valóban nagyon kemény megpróbáltatás, mikor észreveszik, hogy megannyi erőfeszítésük semmi jóval sem jár, s azt képzelik, hogy ezerszer jobb lenne elhagyni a posztjukat, mint ilyen hosszan munkálkodni hiába. Efféle példákat tehát gyakran kell neki bemutatni és az emlékezetükbe idézni: miképpen volt Ézsaiásnak, aki rengeteget és kiterjedten munkálkodott, csak kevés sikere, s miképpen szól Jeremiás egyedül ötven éven át a néphez, aminek az eredménye csak annyi lett, hogy egyre lázadóbakká váltak, s semmiféle nehézség sem volt képes letéríteni őket a saját útjukról. Nekünk is el kell látnunk továbbra is a hivatalunkat, s türelemmel el kell viselnünk mindenféle bosszúságot. Helyes megfigyelni a királyok egymásutániságát is, akiket felsoroltunk, mert ekkora különbözőség közepette lehetetlen, hogy a közügyek állapota ne változott volna. Tudjuk ugyanis, hogy amint a közállapotokban beáll bármiféle változás az emberek nagyobbik része azonnal alkalmazkodik az új életstílushoz, s ebből a forrásból sok bosszúságnak kell fakadnia. A rendíthetetlen szilárdság, és a töretlen bátorság, amivel Ézsaiás kitartott, Isten minden szolgáját utánzásra kell serkentse, hogy soha ne hajoljanak el, vagy térjenek le a helyes útról.

Felmerül a kérdés: vajon maga Ézsaiás, vagy mások foglalták írásba a próféciáit? Egyetlen magyarázó sem válaszolta meg azt a kérdést azok közül, akiknek a munkáit mindezidáig áttanulmányoztam. Ami engem illet, nem vagyok teljesen biztos abban, amit gondolok, de mégis elmondom. A próféták, miután nyilvánosan szóltak a néphez, lejegyezték beszélgetésük rövid vázlatát, majd kitűzték a templom kapujára, hogy mindenki láthassa, és jobban megismerhesse a próféciákat. Mikor már elegendően hosszú ideig kinn voltak, a templomi szolgák levették és betették a kincstárba, hogy állandó feljegyzésként megmaradjanak. Valószínűleg ezen a módon keletkeztek a próféták könyvei, s erre Habakkuk könyvének második fejezetéből, valamint ennek a próféciának a nyolcadik fejezetéből következtethetünk, ha alaposan megvizsgáljuk (Hab2:9, Ézs8:1). Azok, akik alaposan és értelmesen tanulmányozták a prófétákat, egyet fognak velem érteni abban, hogy beszélgetéseiket nem mindig a helyes sorrendben tárolták, hanem a tekercset az alkalomnak megfelelően készítették el. Az, hogy ezek az írások a papok közreműködésével jutottak el hozzánk, akiknek az volt a feladata, hogy a próféciákat átadják az utókornak (noha néha a papok voltak a legkeserűbb ellenségei a prófétáknak), figyelemre méltó példája Isten gondviselésének.

Ézsaiás próféta könyvének magyarázata

1. fejezet

1. Ésaiásnak, Ámós fiának látása, melyet látott Júda és Jeruzsálem felől, Uzziásnak, Jóthámnak, Akháznak és Ezékiásnak, a Júda királyainak napjaiban.

2. Halljátok egek, és vedd füleidbe föld! mert az Úr szól: Fiakat neveltem, s méltóságra emeltem, és ők elpártolának tőlem.

3. Az ökör ismeri gazdáját, és a szamár az ő urának jászlát; Izráel nem ismeri, az én népem nem figyel reá!

4. Oh gonosz nemzetség, hamissággal megterheltetett nép, gonosz mag, nemtelen fiak! elhagyták az Urat, megútálták az Izráel Szentjét, és elfordultak tőle.

5. Miért ostorozzalak tovább, holott a bűnt növelitek? Minden fej beteg, és minden szív erőtelen.

6. Tetőtől talpig nincs e testben épség, csupa seb és dagadás és kelevény, a melyeket ki sem nyomtak, be sem kötöztek, olajjal sem lágyítottak.

7. Országtok pusztaság, városaitokat tűz perzselé föl, földeteket szemetek láttára idegenek emésztik, és pusztaság az, mint a hol idegenek dúltak;

8. És úgy maradt a Sion leánya, mint kunyhó a szőlőben, mint kaliba az ugorkaföldön, mint megostromlott város.

9. Ha a seregeknek Ura valami keveset meg nem hagyott volna bennünk, úgy jártunk volna mint Sodoma, és Gomorához volnánk hasonlók.

10. Halljátok az Úrnak beszédét, Sodoma fejedelmei, és vedd füleidbe Istenünk tanítását, Gomora népe!

11. Mire való nékem véres áldozataitoknak sokasága? ezt mondja az Úr; megelégeltem a kosok egészen égőáldozatait és a hízlalt barmok kövérét; s a tulkok, bárányok és bakok vérében nem gyönyörködöm;

12. Ha eljöttök, hogy színem előtt megjelenjetek, ki kivánja azt tőletek, hogy pitvarimat tapossátok?

13. Ne hozzatok többé hazug ételáldozatot, a jó illattétel útálat előttem; újhold, szombat s ünnepre-felhívás: bűnt és ünneplést el nem szenvedhetek.

14. Újholdaitokat és ünnepeiteket gyűlöli lelkem; terhemre vannak, elfáradtam viselni.

15. És ha kiterjesztitek kezeiteket, elrejtem szemeimet előletek; sőt ha megsokasítjátok is az imádságot, én meg nem hallgatom: vérrel rakvák kezeitek.

16. Mosódjatok, tisztuljatok meg, távoztassátok el szemeim elől cselekedeteitek gonoszságát, szünjetek meg gonoszt cselekedni;

17. Tanuljatok jót tenni; törekedjetek igazságra, vezessétek jóra az erőszakoskodót, pártoljátok az árvák és özvegyek ügyét.

18. No jertek, törvénykezzünk, azt mondja az Úr! ha bűneitek skárlátpirosak, hófehérek lesznek, és ha vérszínűek, mint a karmazsin, olyanok lesznek, mint a gyapjú.

19. Ha engedelemmel hallgatándotok, e föld javaival éltek;

20. És ha vonakodtok, sőt pártot üttök, fegyver emészt meg; mert az Úr szája szólt!

21. Mint lett paráznává a hív város! teljes vala jogossággal, igazság lakozott benne, és most gyilkosok!

22. Ezüstöd salakká lett, tiszta borod vízzel elegyítve:

23. Fejedelmid megátalkodottak és lopóknak társai; mind szereti az ajándékot és vesztegetést hajhász, árvát nem pártolnak, és az özvegy ügye nem kerül eléjök.

24. Ezért azt mondja az Úr, a seregeknek Ura, Izráel erős Istene: Jaj! mert vígasztalást veszek háborgatóimon, és bosszút állok ellenségimen!

25. És kezemet ellened fordítom, és kiolvasztom mintegy lúggal salakodat, és eltávolítom minden ólmodat;

26. És adok néked oly birákat, mint régen, és oly tanácsosokat, mint kezdetben, s ekkor azt mondják te néked: ez igaz város, ez hív város.

27. Sion jogosság által váltatik meg, és megtérői igazság által;

28. De elvesznek a bűnösök és gonoszok egyetemben, s megemésztetnek, a kik az Urat elhagyták.

29. Mert szégyen éri őket a cserfákért, a melyekben gyönyörködétek, és pirulni fogtok a kertek miatt, a melyeket kedveltek;

30. És hasonlatosok lesztek az elhullott levelű terpentinfához, és a víz nélkül való kerthez:

31. És csepüvé lesz az erős, és munkája szikrává: mindketten égni fognak, és oltójok nem lészen.

1. *Ézsaiás látomása*. A héber חזון (*chazon*) szó, jóllehet a חזה (*chazah*), *látott* szóból származik, s szó szerint *látomást* jelent, mégis rendszerint a *próféciát* jelöli. Mikor ugyanis a Szentírás azokat a speciális látomásokat említi, melyek a próféták elé tárultak jelképes módon, mikor Isten akarata volt, hogy valamely rendkívüli esemény megerősítést nyerjen, akkor a מראה (*mar-ah*), látomás szó használatos. S hogy ne szaporítsa az idézeteket a próféciára vonatkozó igeszakaszokban, a szerző azt mondja, Isten igéje nagyon becses volt, mert a חזון (*chazon*), látomás akkortájt nagyon ritka volt (1Sám3:1). Nem sokkal ezután a מראה szó szerepel annak a látomásnak a jelölésére, ami által Isten Önmagát jelentette ki Sámuelnek (1Sám3:13). A kijelentés két szokásos módja, *a látomás és az álom* között különbséget téve Mózes is beszél a látomásról (מראה), mint speciális módszerről (4Móz12:6). Nyilvánvaló azonban, hogy *a látó*, a הראה (*haroeh*) volt a prófétáknak korábban adott név (1Sám9:9), de megkülönböztető jelleggel, mert Isten az ő tanácsvégzéseit bizalmas módon jelentette ki nekik.

A jelen igeszakaszra vonatkozólag ez a szó kétségtelenül a tanítás bizonyosságát jelöli, mintha csak azt mondta volna, hogy semmi sincs ebben a könyvben, amit ne Maga Isten adott volna Ézsaiás tudtára. A szó származtatása tehát figyelmet érdemel, mert megtanuljuk belőle, hogy a próféták nem saját maguktól szóltak, vagy a képzeletükből merítettek, hanem Isten világosította meg őket, Aki felnyitotta a szemeiket, hogy olyan dolgokat is meglássanak, amiket más módon nem lettek volna képesek észrevenni. Ézsaiás ajánlása tehát úgy ajánlja nekünk ennek a könyvnek a tanítását, mint ami nem emberi okoskodásokat tartalmaz, hanem isteni rendeleteket, hogy meggyőzzön minket: a könyv nem tartalmaz semmi egyebet, csak amit Isten Lelke jelentett ki.

Júda felől. Ha Júdának fordítanánk, az sem változtatna sokat, mert az על (*al*) elöljárónak mindkét jelentése megvan, s a szöveg értelme akkor is az lenne, hogy mindaz, ami ebben a könyvben benne foglaltatik, szigorúan *Júdára és Jeruzsálemre* vonatkozik. Mert bár sok dolog szerepel benne, ami Babilonra, Egyiptomra, Tíruszra, s más városokra és országokra vonatkozik, mégsem kellett, hogy ezeket a helyeket a bevezetés konkrétan felsorolja, mert nem volt többre szükség, mint a fő téma megjelölésére, valamint annak megmagyarázására, hogy Ézsaiás főleg hová küldetett, azaz *Jeruzsálemhez és a zsidókhoz*. Minden más, ami benne foglaltatik a próféciáiban, mondható, hogy mellékes és nem tartozik a tárgyhoz.

Mégsem volt azonban összeegyeztethetetlen a hivatalával, hogy tudtára adja más nemzeteknek az őket sújtó nehézségeket, amint hasonlóképpen Ámós sem lépte túl az elhívásának korlátait, mikor nem kímélte a zsidókat, noha nem hozzájuk küldetett (Ám2:4-5).

Még közismertebb példáját látjuk ennek Péter és Pál elhívásában, az előbbi a zsidókhoz küldetett, míg az utóbbi a pogányokhoz (Gal2:8). Sem Péter nem lépte át elhívásának korlátait, mikor a pogányoknak prédikált, például amikor Kornéliusz házában ment (Csel10:17), sem Pál, aki felajánlotta szolgálatait a zsidóknak, akiket azonnal felkeresett, amint beért valamely városba (Csel13:5, 14:1, 17:2, 18:4, 19). Hasonló fényben kell szemlélnünk Ézsaiást is, mert miközben a zsidók oktatására ügyel, ő sem lépi át helyes korlátait, mikor hasonlóképpen futólag megemlít más népeket.

Júda és Jeruzsálem. *Júdát* veszi a nemzetnek, és *Jeruzsálemet* a királyság fővárosának, mert nem tesz különbséget *Jeruzsálem* és *a zsidók* között, hanem kiváltképpen (κατ εξοχην) metropoliszként említi, mintha manapság egy próféta a Francia Királysághoz és Párizshoz szólna, ami a nemzet metropolisza. S nagyon fontos volt, hogy Jeruzsálem lakói ne érezzék magukat felmentetteknek, mintha mentesek lennének minden szégyentől, vagy a törvény felett állnának magas rangjuk következtében, s így az alacsonyabb sorsú embereket az egyszerűbb (jelentéktelenebb) prófétákhoz küldhetnék tanulni. Hiba azonban azt feltételezni, hogy Jeruzsálem külön van megemlítve azon az alapon, hogy Benjamin törzséhez tartozik, mivel a törzsek fele, ami Dávid utódaihoz tartozott, Júda néven van egybefoglalva.

2. *Halljátok egek*. Ézsaiás itt Mózest utánozta, amint az minden próféta szokása volt, és semmi kétség sem lehet afelől, hogy Mózes híres énekére utal, melynek a legelején az eget és a földet hívja tanúbizonyságul a nép ellen: „Figyeljetek egek, hadd szóljak! Hallgassa a föld is számnak beszédeit!” (5Móz32:1)

Ez kétségtelenül nagyon komoly kijelentés, mert azt a jelentést közvetíti, hogy mindketten az elemekhez fordulnak, melyek értelem nélküliek és érzéketlenek, ugyanis az embereknek nincs fülük, vagy megfosztattak minden érzékszervüktől. A próféta tehát úgy beszél erről, mind rendkívüli és gyalázatos dologról, aminek még az érzéketlen elemeket is meg kell döbbentenie. Mert mi lehetne megdöbbentőbb, mint az, hogy az izraeliták elszakadnak Istentől, Aki annyi jóban részesítette őket? Azok, akik úgy vélik, hogy az egek angyalokat, a föld pedig embereket jelent, túlságosan legyengítik ezeknek a szavaknak a jelentőségét, ezzel megsemmisítik minden erejüket és fenségüket. Majdnem mindegyik magyarázó úgy véli, hogy a mondat ezekkel a szavakkal ér véget: *mert az Úr szólott*, mintha a próféta arra célzott volna, hogy amint az Úr megnyitja szent ajkait, mindenkinek hallgatnia kell az Ő hangjára. S természetesen ennek a jelentésnek teljesebb a látszata, de a szövegösszefüggés megköveteli, hogy más módon kapcsoljuk össze a szavakat, s a hallani szót ne általánosságban vonatkoztassuk bármiféle diskurzusra, hanem konkrétan arra a figyelmeztetésre, ami rögtön ezután következik. A jelentés tehát ez: Halld a panaszt, amit az Úr hoz elő, *Fiakat neveltem, s méltóságra emeltem, stb*. Egy csodatettet mesél el, mely akkora félelemmel tölti el, hogy élettelen teremtményeket kénytelen tanúbizonyságul hívni a természet ellenére.

S hogy senki ne csodálkozzon azon, hogy értelem nélküli és élettelen tárgyakat szólít meg, a tapasztalat nagyon világosan mutatja, hogy Isten hangját még az értelem nélküli teremtmények is hallják, a hogy a természet rendje nem más, mint engedelmesség, amit a világ minden egyes része megad Neki, így mindenhol az ő legfelsőbb hatalma ragyog fel. Az Ő parancsára ugyanis az elemek engedelmeskednek a rájuk kiszabott törvénynek, s az ég és a föld ellátják kötelességüket. A föld megtermi a gyümölcseit, a tenger nem folyik túl a kijelölt határain, a Nap, a Hold és a csillagok nem térnek le kijelölt útjukról, az egek szintén kijelölt periódusokban forognak, s mindez csodálatos pontossággal, jóllehet ész és értelem nélkül valók. Az ember azonban, noha felruháztatott ésszel és értelemmel, s akinek fülében és szívében Isten hangja oly gyakran szólal meg, érzéketlen marad, mintha minden érzékszervét elvesztette volna és képtelen meghajtani a nyakát, hogy engedelmeskedjen Neki. Az értelem nélküli és élettelen teremtmények a csökönyös és lázadó emberek ellen tesznek tanúbizonyságot, így egy napon majd megérzik, hogy ez a kijelentés nem volt hiábavaló.

Neveltem. Szó szerinti fordításban: *Naggyá tettem őket*,[2] mivel azonban a gyermekekről beszél, nem találunk jobb fordítást, mint a *Neveltem*, vagy *Felneveltem*,[3] mert a felnevelni[4] ige helyett a latin a *felhozni a gyermekeket* kifejezést használja.[5] Utána azonban más javakat is említ, amiket nagy bőségben ruházott rájuk, mintha azt mondta volna, hogy nemcsak a kegyes atya szerepét játszotta el azzal, hogy élelmet és közönséges támogatást adott nekik, de azon is munkálkodott, hogy tiszteletreméltó rangra emelje őket. Mert minden irántuk megnyilvánuló kedvességben mondhatni kimerítette Magát, ahogyan más helyen megrója őket: „Mit kellett volna még tennem szőlőmmel; mit meg nem tettem vele?" (Ézs5:4).

Hasonló vádat az Úr valóban megfogalmazhatna minden nemzettel szemben, mert valamennyit táplálja, és valamennyire nagy és sok jót ruház. Ő azonban különleges módon az izraelitákat választotta ki, másokkal szemben megadván nekik az elsőbbségi jogot, beválasztván őket a családjába, úgy bánt velük, mint a legkedvesebb gyermekekkel, gyöngéden táplálta őket a keblében, egyszóval ellátta őket minden áldással. S hogy ezeket az észrevételeket a saját korunkra alkalmazzuk: fontolóra kell vennünk, hogy vajon a mi helyzetünk nem ugyanolyan, vagy még jobb is, mint amit a zsidók korábban élveztek. Az ő befogadásuk Isten családjába arra kötelezte őket, hogy őrizzék meg tisztán az istentiszteletet. A mi kötelezettségünk kettős: nemcsak megváltattunk ugyanis Krisztus vére által, de miután Ő megváltott minket, az evangéliumával is támogatott minket, s ezen a módon részesít előnyben mindazokkal szemben, akiknek még mindig megengedi, hogy a tudatlanság által vakok maradjanak. Ha nem ismerjük el mindezen dolgokat, mennyivel súlyosabb büntetésre fogunk rászolgálni? Mert minél teljesebb és bőségesebb Isten kegyelme, ami kitöltetett mireánk, annál nagyobb lesz a hálátlanság, ami majd elítél minket.

Ők elpártolának tőlem.[6] Jeromos így fordítja: *ők megvetettek*,[7] de sok igehelyről meglehetősen világos, hogy a פשע (pashang) valamivel többet jelent, nevezetese *fellázadást*. Isten kijelenti, hogy a kedvesség semmiféle cselekedetével sem tarthatók meg az engedelmesség állapotában, hogy a végtelenségig elhidegültek, és elidegenedtek, mint az a fiú, aki elhagyja az atyai házat, s ezzel megmutatja, hogy nincs remény a javulására. Valóban szörnyűséges dolog, hogy a gyermekek ne engedelmeskedjenek atyjuknak, s annak az Atyának, Aki oly kegyes, és szüntelen figyelemben részesíti a családját. Lycurgus megtagadta, hogy törvényt alkosson a hálátlanok ellen, mert szörnyen természetellenes volt nem ismerni el a kapott javakat. A gyermek tehát, aki hálátlan az atyjával szemben, kettős szörnyeteg, de az a gyermek, aki egy kedves és kegyes atyával szemben hálátlan, egyenesen hármas szörnyeteg. Nem abból a célból használja itt a *gyermekek* szót, hogy tisztelettel kezelje őket, hanem avégett, hogy a lázadást szembeöltőbb módon mutassa ki, és gyűlöletesebb színben tüntesse fel.

3. *Az ökör ismeri gazdáját*. Ez az összehasonlítás még erőteljesebben jelzi a lázadás bűnös mivoltát, mert az Úr hasonlíthatta volna az Ő népét a pogányokhoz is, de sokkal komolyabb, mikor az értelem nélküli állatokhoz hasonlítja, s még ostobábbnak nyilvánítja őket azoknál. Jóllehet az állatok meg vannak fosztva az észtől és az értelemtől, mégis képesek

---

[2] *Feci nzagnos*. A *feci* szó (*Tettem*) a pihél forma erejét mutatja גדלתי (giddalti), amely, mint más esetekben is, megközelíti a hifil forma jelentését, הגדלתי (higdalti) – *a szerk.*

[3] Educavi, velt sustttli.

[4] Enutrie

[5] Tollere liberos

[6] A szerző a könyv latin változatában ezt a kifejezést „scelerate egerant in me"-nek fordította – „gonoszul cselekedtek velem szemben", a lapszélen pedig „rebellarunt contra me" – „fellázadtak ellenem". Eme két fordítás figyelembe vétele nélkül itt bevezetett egy harmadikat: „defecerunt" – „fellázadtak", amihez könnyű lenne forrásokat találni. A פושעים (*poshenim*) melléknévi igenév jelentését a Hós14:10-ben Aben Ezra מהרשות שיוצאים (*sheyotzehim meharshoth*)-ként határozza meg: azok, akik kivonják magukat a tekintély alól, akik semmibe veszik, vagy ellenzik a törvényes magisztrátus tekintélyét.

[7] Spreverunt

tanulni – legalábbis olyan mértékben, hogy felismerjék azokat, akiktől a táplálékot kapják. Mivel tehát az Úr nemcsak egy istállóban táplálta a népét, de minden kegyességgel is nevelte őket, amiket egy atya szokott gyakorolni a fiai irányában, s nemcsak a hasukat töltötte meg, de naponta ellátta őket lelki táplálékkal is. De oly rendkívül lustának látta őket, hogy joggal véli: rászolgáltak arra, hogy az állatok iskolájában tanuljanak, s nem az emberekében. Ezért küldi őket az ökrökhöz és a szamarakhoz, hogy tőlük tanulják meg, mi a kötelességük. S ezen nem is kellene csodálkoznunk, mert az állatok gyakorta helyesebben figyelik meg a természet rendjét, és nagyobb kedvességet mutatnak, mint maguk az emberek.

De hogy ne szaporítsuk a példákat, elegendő lesz azt megjegyezni, amit Ézsaiás is említ itt, hogy az állatok, noha rendkívül ostobák és buták, mégis tisztelik a gazdájukat és azokat, akik a gondjukat viselik. De ha más dolgoknak is utánajárunk, amikben felülmúlják az embereket, vajon mennyit találunk? Mi az oka annak, hogy úgyszólván egyetlen állat sem kegyetlen a saját fajtájához, s hogy a másikban felfedezi a saját hasonlóságát? Mi az oka annak, hogy minden állat oly sok gondot fordít a kicsinyeire, míg gyakorta megtörténik, hogy az anyák, megfeledkezvén a természet és az emberiség hangjáról, elhagyják gyermekeiket? Mi az oka annak, hogy az állatok nem vesznek magukhoz több húst és italt, mint amennyi az életük és az erejük fenntartásához szükséges, miközben az emberek telezabálják magukat, és végtelenül lerontják a szervezetüket? Egyszóval: Mi az oka annak, hogy az állatok semmi módon nem hágják át a természet által nekik előírt törvényeket?

A pápisták, akik hozzászoktak, hogy félretegyék a Szentírás igazi jelentését és a saját ostobaságaikkal szennyezzék be Isten minden titkát, erre egy abszurd mesét fabrikáltak. Ők ugyanis hamisan feltételezték, hogy az ökrök és a szamarak az istállóban Krisztust imádták, mikor megszületett, ám ezzel csak önmagukat mutatják miden képzeletet felülmúló szamaraknak. (S valóban, kívánom, hogy utánozzák a szamarat, amit kiagyaltak, mert akkor Krisztust imádó szamaraknak kellene lenniük, s nem a sarkukat felemelni az Ő isteni tekintélyével szemben.) Itt ugyanis a próféta nem csodákról beszél, hanem a természet rendjéről, és kijelenti, hogy azok, akik felforgatják ezt a rendet, tekinthetők szörnyetegeknek. Nem szabad új csodákat kiagyalnunk abból a célból, hogy hozzátegyünk Krisztus tekintélyéhez, mert a hamisat az igazzal ötvözve fellép annak a veszélye, hogy semelyikben sem fognak hinni. S afelől sem lehet semmi kétség, hogy ha ilyen csoda megtörtént volna, azt az evangélista biztosan megírja.

Izráel nem ismeri. Az *Izráel* név, amit az állatokkal állít szembe, hangsúlyos. Tudjuk, milyen megtisztelő volt Ábrahám utódai számára e néven neveztetni, amit Isten ruházott a szent pátriárkára, mivel küzdött az angyallal és legyőzte (1Móz32.38). Annál becstelenebb dolog volt az elfajult és lázadó gyermekek részéről hamisan dicsekedni ezzel a megtiszteltetéssel. Először is van itt egy közvetett megrovás, de nemcsak azért, mert akik egyáltalában nem emlékeztetnek a szent emberre, rosszul teszik, ha felveszik a nevét, hanem mert hálátlanok Istennel szemben is, Akitől a legértékesebb áldásokat kapták. Másodszor, van itt egy közvetett összehasonlítás is, mert minél magasabb volt a rangjuk messze az összes többi nép fölé emelten, annál nagyobb szégyent akar kifejezni a többi nemzettől való elkülönítésük a tiszteletreméltó *Izráel* megnevezéssel.

A görög fordítók hozzátették az *engem* szót,[8] de én jobb szeretem azt megismételni, ami előbb hangzott elé, hogy *Izráel nem ismeri* A SAJÁT URÁT, azaz Istent, sem a jászlát, azaz az egyházat, amiben felnőtt, s amihez vonzódnia kellene, miközben az állatok felismerik gazdájukat, aki felnevelte őket, s szívesen visszatérnek arra a helyre ahol tápláltattak.

4. *Oh, gonosz nemzetség!*[9] Jóllehet már kellő szigorúsággal megrótta bűnüket, mégis, hogy még jobban leleplezze, hozzátesz egy felkiáltást, amivel még jobban kifejezi az efféle aljas hálátlanság és gonoszság feletti szörnyülködését. Egyesek azon a véleményen vannak,

[8] Ισραηλ δε με ουκ εγνο και ο λαος με ου ουνηκεν – De Izrael nem ismer ENGEM, és a nép nem ért ENGEM.
[9] Ez nagyon közel kerül a Septaguinta fordításához: οναι εθνος αμαρτωλον.

hogy a הוי (*hoi*) viszonyszó szomorúságot fejez ki. Jeromos *vae*-nek fordítja (Jaj), de ami engem illet, elegendőnek tartom azt kimondani, hogy ez egy felkiáltás, melyet részben a megdöbbenés, részben a szomorúság váltott ki. Mi ugyanis hangos kiáltásokban törünk ki, ha egy cselekedet hálátlansága akkora, hogy egyszerű fogalmakkal ki sem fejezhető, vagy amikor nélkülözzük a szomorúságunk mélységéhez illő szavakat. Ott, ahol mi gonosz nemzetséget emlegettünk a görögben αμαρτωλον szerepel, azaz *a bűnös*, s ez a Vulgata fordítása is. A héber szó azonban azokat jelenti, akik belemerültek a bűnbe, s a próféta kétségtelenül féktelen gonoszsággal vádolja őket.

Hamissággal megterheltetett nép. Észre kellene venni a metafora erejét, mert nemcsak azt jelenti, hogy belemerültek a hamisságukba, mint egy mély mocsárba, hanem azt a vádat is felhozza ellenük, hogy nem tévedésből, vagy meggondolatlanságból vétkeznek, mint az gyakorta megtörténik azokkal, akiket könnyen félre lehet vezetni, hanem hogy lázadásukat az elme szilárd meggyőződésével követték el, mintha azt mondta volna, hogy a bűn rabszolgái voltak, vagy bűnös cselekedetekre adattak.

Mikor hozzáteszi, hogy *gonosz mag*, ezalatt *bűnös magot* ért. Mások nagyobb találékonysággal úgy vélik, ennek a versnek a jelentése ez: méltatlannak jelentettek ki arra, hogy helyük legyen Ábrahám gyermekei között, mivel elfajultak, s nincsenek vele rokonságban, amint máshol a Kánaán magvának neveztetnek, s azzal vádoltatnak, hogy körülmetéletlenek (Jer9:26), mintha csak pogányok és idegenek leszármazottai lennének. Szokás azonban a zsidóknál a „jóság gyermekei" kifejezés használata a „jó gyermekekre", s ezt a kifejezésmódot a görögök is utánozták.[10]

Nemtelen fiak. A משחיתים (*mashchithim*) szó szerint megromlottakat jelent, s ennek megfelelően a fordítók hozzáteszik a *maguk*, vagy *törekvéseik* szót. Én azonban úgy vélem, hogy az elkorcsosult jobb fordítás. A próféta ugyanis úgy érti: annyira megromlottak, hogy egyáltalában nem hasonlítanak a szüleikre. A négy jelző, amit itt erre a nemzetségre alkalmaz, egyáltalán nem tiszteletreméltók, s nagyon eltérnek attól a véleménytől, amit önmagukról alkottak. Mert ez az a mód, ahogyan fel kell ráznunk a képmutatókat, s minél inkább kecsegtetik magukat és minél távolabb állnak az istenfélelemtől, annál inkább használnunk kellene ellenük az Íge villámait. Az efféle személyekre az oktatás lágyabb formái nem hatnak és a közönséges buzdítás nem indítja meg őket. Az is szükséges, hogy eltávolítsuk a szentségükkel, igazságosságukkal és bölcsességükkel kapcsolatos hamis meggyőződésüket, amit gyakorta használnak álruhaként és az üres dicsekedés alapjaként.

Elhagyták az Urat. Elmondja az okot, amiért ilyen élesen és komolyan megrója őket. Teszi ezt azért, hogy ne panaszkodhassanak, amiképpen egyébként szoktak, hogy rendkívül durván és szigorúan bánnak velük. Először is a szemükre veti minden gonoszság forrását, az Isten elleni lázadásukat, mert Mózes szavai szerint az igazságosság legnagyobb tökéletessége az Istenhez való ragaszkodás *Most hát Izrael, amit kíván tőled az Úr, hogy ragaszkodj hozzá*,[11] így mikor elszakadtunk tőle, teljesen megromlottunk. A próféta célja nem az, hogy meggyőzze a zsidókat: elkövettek egy bűnt, hanem annak megmutatása, hogy mindenestől hitehagyottak.

A következő szavakat, a *megútálták Izrael Szentjét*, akár a *provokálták*, akár a *megutálták* szóval fordítjuk, melyek közül én a másodikat tartom jobbnak, kétségtelenül azért

[10] Vigerus megjegyzi, hogy a παιδες, mikor a főnevek birtokos esetével szerepel együtt, művészeket, nemzeteket, vagy az emberek bármely állapotát, illetve foglalkozását jelenti magához a főnévhez tartozóan, majd felhozza a következő példákat: ρητορων, ιατρων φιλοσοφων, γραφεων παιδες, ami sokkal elegánsabb, mint a ρητορες, stb. Hasonlóképpen a Κελτων παιδες, a kelták fiai, vagy a galloké, azaz a gallok, illetve δυστηνων παιδες, a nyomorúság fiai, vagy a nyomorultak – *a szerk.*

[11] A szerző, emlékezetből idézve, két igeverset kever össze: „Most pedig, óh Izráel! mit kíván az Úr, a te Istened tőled? Csak azt, hogy féljed az Urat, a te Istenedet; hogy minden ő utain járj, és szeresd őt, és tiszteljed az Urat, a te Istenedet teljes szívedből, és teljes lelkedből" (5Móz10:12) és „Az Urat, a te Istenedet féljed, őt tiszteljed, ő hozzá ragaszkodjál, és az ő nevére esküdjél" (5Móz10:20).

tette hozzá a próféta, hogy bűnüket még erőteljesebb fénybe helyezze. Szégyenteljesen aljas dolog volt ugyanis megvetéssel bánni az Ő kegyeivel, Aki egyedül őket választotta ki az összes nép közül, hogy a családjába fogadja. Ez is az oka annak, hogy Izrael Szentjének nevezi magát, mert szövetségre lépvén velük, egyidejűleg fel is ékesítette őket az Ő szentségével. Valahányszor ugyanis megjelenik az Ő neve, ez tulajdoníttatik neki a hatás alapján. Micsoda barbár büszkeség lenézni egy ekkora megtiszteltetést! Ha valaki inkább a *provokálni* szót választja a fordításhoz, a szöveg jelentése ez lesz: úgy elvetették Istent, mintha kifejezetten az Ő haragját akarták volna kiprovokálni, s ez megmutatja, hogy mennyire megvetésre méltó a hitehagyásuk.

És elfordultak tőle. Ennek jelentése az, hogy mikor az Úr lefektette előttük a rögzített életmódot és szabályt, továbbsiettek bűnös szenvedélyeik útján, továbbá megerősíti az iménti kijelentését: feslettségük annyira zabolátlan volt, hogy végül elszakadtak Istentől és szándékosan elfordultak attól az úttól, melyen az életüknek haladni kellett volna.

5. *Miért ostorozzalak tovább?* Egyesek úgy fordítják, hogy *Hol?* illetve *Mely részen?* és úgy értelmezik ezt az igeszakaszt, mintha már nem lenne több csapás, mert annyira sokféle módszerrel próbálta már visszatéríteni őket a jó útra, hogy újabb büntetésfajta már nem is maradt. Én azonban jobban szeretem a *Miért?* szóval fordítani, mert ez felel meg a héber szónak, és jobban összhangban van a szövegkörnyezettel. Ez egyenlő a napi használatban levő *Mi célból? Mi végett?* kifejezésekkel.[12] Ezalatt azt érti, hogy zsidók a gonoszság és a bűnök olyan magas csúcsára hágtak fel, hogy lehetetlenség hinni abban, hogy bármiféle büntetés bármi jót is tenne nekik. Mikor ugyanis a kétségbeesett emberek megkeményednek, tudjuk, hogy inkább szilánkokra törnek, semmint engednének a helyesbítésnek. Úgy panaszkodik elképesztő csökönyösségükről, mint ahogyan az orvos, akinek ki kell jelenteni, hogy minden gyógymódot kipróbált, s ezzel a szakértelme kimerült.

Egyidejűleg szélsőséges rosszindulattal is vádolja őket, mert amikor az istentelen emberek még a büntetésekre sem alázkodnak meg, akkor elértek a gonoszság legmagasabb csúcsára Mintha csak ezt mondaná az Úr: „Látom, hogy semmi haszna nem lenne, ha megbüntetnélek benneteket". Mert bár a büntetések és megpróbáltatások orvosságok, melyeket az Úr használ a mi vétkeink meggyógyítására, mégis, mikor már ezek sem használnak, minden velünk kapcsolatos reménység elveszett. Igaz, hogy Isten ezen az alapon valójában nem szűnik meg minket büntetni, éppen ellenkezőleg, a haragja ellenünk még inkább fellángol, mert az efféle csökönyösséget minden másnál jobban utálja. De joggal mondja, hogy a munkálkodása elveszett, ha nem sikerül minket a megtérésre vezetni, hisz haszontalan dolog orvosságot alkalmazni a gyógyíthatatlanokra. Így hát nem téved, mikor megkettőzi a büntetéseiket és megpróbáltatásaikat, s mindvégig próbál minden megtehetőt, sőt még kénytelen is ezt az utat járni, amíg abszolút szét nem rombolja, és meg nem semmisíti őket. Mindebben azonban nem az orvos feladatait látja el, hanem arról panaszkodik, hogy a kiszabott büntetés nem lesz hasznára az Ő népének.

Holott a bűnt növelitek. Ez az előző kijelentés megerősítése ezért én elválasztom az előző mondattól, bár vannak, akik összekapcsolják ezeket. Ez ugyanaz, mintha azt mondta volna: „Mégsem hagytok fel az árulás gyakorlásával, igen, növelitek bűneiteket, mert látom, hogy úgy siettek a vétkek elkövetésére, e célból mintha szövetkeznétek, és fognátok össze, így nem remélhetjük, hogy lelassultok majd ezen az úton". Isten célja az ő megrögzött beállítottságuk bemutatása, hogy semmi mentségük se lehessen.

Az egész fej beteg. Mások *Minden fejnek* fordítják, s feltételezik, hogy ezek a kifejezések a nép uralkodóira és főembereire vonatkoznak. Én inkább azok véleményével értek egyet, akik *Az egész fejnek* fordítják, mert ezt a kifejezést az emberi testről vett világos összehasonlításnak tartom abban az értelemben, hogy a test oly komolyan megbetegedett, hogy nincs remény a gyógyulásra. Két fő részre mutat rá, melyektől a test egészsége függ, s

[12] A quel propos? Pour quelle fin?

így mutat rá a megbetegedés mértékére, ami, mint elmondja, oly mértékben sújtotta ezeket a nyomorult embereket, hogy sorvadnak. A betegség tehát nem egyetlen tagban, vagy a test végtagjaiban áll fenn, hanem maga a szív sebesült és a fej a nagyon beteg. Röviden, a lényegi részek, ahogyan nevezik, olyannyira megbetegedtek, és megromlottak, hogy nem lehet meggyógyítani őket.

Itt azonban különböznek a magyarázók: egyesek közülük a betegségnek ezt az állapotát a bűnre, míg mások a büntetésekre utalónak vélik. Azok, akik a bűnre utalónak vélik, így értelmezik ezt a szakaszt: „Olyanok vagytok, mint a rothadó és bűzlő test, melyben egyetlen rész sem szilárd, vagy egészséges. A legborzasztóbb bűnök uralkodtak el közöttetek, melyeknek fertőzése által minden megromlott és lealjasult". Én azonban inkább a büntetésekre utalónak vélem, mert kétségtelen, hogy Isten azért panaszolja, hogy a nemzet gyógyíthatatlanul csökönyös, mert noha majdnem halálra verték, vagy legalábbis megnyomorították, és félelmetesen szétszaggatták az ismétlődő csapások, mégsem újult meg. S ugyanez a jelentése a következőnek is:

6. *Tetőtől talpig nincs e testben épség*. Itt ugyanazzal az összehasonlítással él, s ugyanazt a kijelentést ismétli, mert természetesen akik a vers előző részét a büntetésre utalóként magyarázták, nem kellően vették tekintetbe a szöveg maradék részét. Ha elfogadjuk, hogy a vétkei által megrontott nemzet egy beteg testhez hasonlít, mi a rögtön ezután következő szavak jelentése, hogy *csupa seb és dagadás és kelevény, a melyeket ki sem nyomtak, be sem kötöztek, olajjal sem lágyítottak*? Világos, hogy a próféta azokról a megpróbáltatásokról beszél, melyek majdnem eltörölték a népet, s ez a hosszantartó gyengeséget a megkeményedett megátalkodottság bizonyítékaként hozza fel. *Gennyes fekélynek* nevezi, melyből a beteg anyag folytonosan folyik, mintha valami rejtett szökőkút állandóan tovább méregadagokat ontana magából. Ezzel az összehasonlítással azt mutatja meg, hogy a seb gyógyíthatatlan, mivel ez az utánpótlás nem állítható meg. Mindezt rendkívüli módon fokozza a három metafora, melyeket egyszerre említ: *a melyeket ki sem nyomtak, be sem kötöztek, olajjal sem lágyítottak* mindegyiknek ugyanaz a jelentése, hogy a nemzet a megkönnyebbülés, a vigasztalás és az orvosság mindenféle reménysége nélkül a nyomorúság olyan állapotába süllyedt, hogy az efféle büntetésekben Isten végső szigorúsága nyíltan megmutatkozik.

7. *Országotok pusztaság*. Szó szerint *sivatag*, s ezzel Ézsaiás teljesebben és világosabban kimondja azt, amit már eddig szóképekben mondott a büntetésekről, miszerint az ország a pusztulás félelmetes állapotára jutott. Én ugyanis mindezeket a kijelentéseket már megtörtént eseményekre vonatkozóknak értelmezem, ugyanis a próféta nem Isten bosszúállásával fenyegetőzik, hanem azokat a nehéz csapásokat írja le, melyek eddigre már bekövetkeztek. Megszidja őket hanyagságukért és ostobaságukért, amiért a csapásaik nem indították meg őket.

Mint a hol idegenek dúltak.[13] Ezt a kép fokozása végett teszi hozzá, mert a vélemény, miszerint a זרים (*zarim*) itt a זרם (*zerem*) helyett szerepel, erőszakolt. Az a szó kétségtelenül alkalmazható az ellenségekre, de jobb úgy venni, hogy szó szerint idegeneket jelent. A csapás

[13] Az angol változatban „mint ahol idegenek forgattak fel", s határesetben az olvasat, ami közelebb áll a héber kifejezésmódhoz, így hangzik „mint az idegenek által történt felforgatás". A Kálvin által elvetett magyarázatot egyes hozzáértő kritikusok elfogadták, és Lowth, nem bízván az elődei által megfogalmazott nyelvészeti nézetekben, a héber szöveg feltevéseken alapuló megváltoztatásához folyamodott: „Ez az olvasat, noha az összes ókori változat elfogadta, nem ad nekünk jó értelmezést, mert *az idegenek által elpusztított földetek* és a *mint az idegenek által feldúlt pusztaság* pusztán szószaporítás, vagy ami ugyanolyan rossz, egy azonos hasonlat. Aben Ezra azt tanította, hogy a szó a jelenlegi formájában ugyanúgy vehető זרם *áradásnak* is. Schulten ugyanezen a véleményen van (lásd Taylor Konkordanciáját). Schindler pedig a Lexikonjában ugyanígy magyarázza, s így, mondja Ilimchi, magyarázzák mások is". Miután felsorolja Abendana erőfeszítéseit „a nyelvtani hasonlósággal való összeegyeztetés végett", hozzáteszi: „én azonban azt hiszem, hogy a helyes olvasat a זרם, és ennek megfelelően fordítottam. Az egy sorral feljebb levő זרים szó látszólag megzavarta a fordító szemét és amiatt hibázott". – *Megjegyzések Ézsaiásról – a szerk.*

sokkal szomorúbb, mikor messzi országból jött ismeretlenektől származik, akik sokkal nagyobb nemtörődömséggel és barbársággal pusztítanak, mint a szomszédos törzsek. Ezek az emberek lerombolják a városokat, felgyújtják a házakat, s mindenfelé csak pusztítanak. Röviden, barbár kegyetlenséggel törnek előre, hajlamosak gyilkolni és felégetni, s lelkesebben pusztítanak, mint hódítanak. A szomszédok azonban, mikor elfoglaltak egy országot, fenntarthatják felette az uralmukat egy helyőrség felállításával, s amint egy lázadásra tesznek kísérletet, vagy egy felkelés robban ki, küldhetnek további csapatokat, ennek következtében nem annyira durvák, s nem is pusztítják végig az országot, melyből valamiféle hasznot remélnek húzni. Következésképpen itt nem közönséges csapás, hanem a csapások közül a legmegdöbbentőbb szerepel. Ebből meg kell tanulnunk, hogy mikor Isten kezd el megbüntetni bennünket, ha nem térünk meg, Ő nem hagyja abba azonnal, hanem megsokszorozza a büntetéseket, és folytonosan küldi azokat más csapásokkal együtt. Tartózkodnunk kell tehát az efféle csökönyösségtől, hacsak nem akarjuk magunkra vonni ugyanezeket a büntetéseket, vagy legalábbis rászolgálni ugyanezekre a megrovásokra, amik a zsidókat érték, hogy noha éles figyelmeztetéseket kaptak és magukon érzeték Isten kezét, mégsem lehetett őket megjavítani és megreformálni.

Sőt, azon sem kell csodálkoznunk, hogy a csapások oly nagy száma és változatosság ér minket, hogy sem a végét, sem a korlátait nem látjuk, mert makacsságunk által Istennel és az Ő korbácsütéseivel küzdünk. Annak kell hát velünk is történni, mint a visszahőkölő és engedetlen lovakkal: minél makacsabbak és konokabbak, az ostor és a sarkantyú annál szigorúbban bánik velük. Napjainkban sokan vannak, akik majdhogynem kegyetlenséggel vádolják Istent, mintha Ő mindig is keményen bánt volna velünk, s mintha lágyabban kellene minket büntetnie, ám nem veszik figyelembe megdöbbentő bűneinket. Ha ezeket a bűnöket pontosan felmérnék, kétségkívül elismernék, hogy a legnagyobb szigorúság közepette is csodálatos Isten türelme, s nem gondolhatjuk, hogy ebben az esetben az Úr túl szigorú volt: figyelembe kell vennünk a vétkeket, melyeket később felsorol.

Itt megfogalmazódik majd egy ellenvetés. Miért jelenti ki Ézsaiás, hogy a nemzet a csapások ekkora változatosságát szenvedte el, miközben már említettük, hogy Uzziás alatt kezdett el prófétálni,[14] akinek uralkodása alatt Júda királysága virágzó állapotban volt? (2Krón26:5-15). Mert bár élete vége felé történt néhány katasztrófa Izraelben, azok mégsem hatottak ki Júda királyságára. Ezért a zsidók úgy vélik, hogy ezek a szavak Jótám (2Kir5:32) uralkodására vonatkoznak, s nem Uzziáséra. Véleményük első látásra csekély súllyal esik latba, de mikor az egész dolgot megvizsgáljuk, nem mentes minden valószínűségtől, mert tudjuk, hogy a próféták nem mindig tartották be a kronologikus sorrendet próféciáik összegyűjtésekor, s valószínű, hogy Ézsaiás szózata nem más okból került a könyv elejére, hanem mert összefoglaló áttekintését tartalmazza annak a tanításnak, amit azután a későbbiek során ad.

Mások úgy gondolják, hogy könnyen megszabadulhatnak ettől a nehézségtől, az egész szakaszt a bűn, s nem a büntetés leírásának tekintve, ám ami a városok felégetéséről és az ország pusztasággá válásáról hangzik el, azt nehéz ebben a vonatkozásban értelmezni. Ha feltételezzük, hogy a próféta a jövőről beszél, s nem a királyság jelenkori állapotáról, s hogy Isten nevében megprófétálja a közelgő csapásokat, bár a saját szemükkel még nem látták, én a magam részéről nem nagyon ellenzem ezt a nézetet, bár valószínű, hogy olyan eseményekről beszél, melyek ismertek voltak a számára. Ez egy valódi történet, nem prófécia, bár a következő versben, elismerem, a közelgő végeredményről szól.

8. *És úgy maradt a Sion leánya,*[15] *mint kunyhó a szőlőben.* Arra a szokásra utal, ami Franciaországban is létezik, hogy a szőlőtermesztők kunyhót építenek maguknak, mikor a szőlők elkezdenek beérni. Következő hasonlata, mely szorosan kapcsolódik az elsőhöz,

[14] Azáriának is nevezték, 2Kir15:1.
[15] Residua manebit.

szintén annak a nemzetnek a szokásaiból származtatott, hogy védték *az ugorkaföldet*[16] őrökkel, akik egész éjjel őrködtek. A következőkben lemagyarázza, hogy mit is akart kifejezni a két hasonlattal.

Mint megostromlott város. Ezt két módon lehet magyarázni: vagy úgy, hogy az egész ország elpusztul *a város* egyedüli kivételével, mely úgy fog állni, mint a kunyhó, vagy úgy, hogy maga a város fog elpusztulni. Az előbbi magyarázatot fogadták el a zsidók, s úgy értelmezik, hogy az igevers Sénakhérib támadására vonatkozik, én azonban úgy vélem, hogy kiterjedtebb a jelentése, és más csapásokat is felölel, melyek ezután következtek. Ez tényleg vonatkozhat a szomszédos országra, melynek nyomorúságából és pusztulásából nem is lehetett másként, mint hogy a város rengeteg kárt szenvedjen. Én azonban abban látom a prófétai szavainak jelentését, hogy a gonoszságok, amikről beszél, *magát* a várost is el fogják érni, amíg le nem romboltatik, s egy nyomorult kunyhó látványát nem ölti magára.

A *Sion leánya* név itt Jeruzsálemnek adatik összhangban azzal, ami szokásos a Szentírásban: a *leány* megjelölést adni bármely nemzetnek, hasonlóképpen a *Babilon leányához* (Ez47:1), és a *Tírusz leányához* (Zsolt45:13), mely nevek a babiloniakra és a tírusziakra vonatkoznak. Itt a templom méltósága okából használja inkább a *Sion*, mintsem a *Jeruzsálem* nevet, s ez a beszédforma, melyben a rész szerepel az egész helyett, gyakran előfordul.

9. *Ha a seregeknek Ura valami keveset meg nem hagyott volna bennünk*. Itt fejezi be azt, amit korábban kijelentett Isten büntetéséről, miszerint a sivárság, ami be fog következni – vagy inkább ami már jelen van, s most szemlélik is – Szodoma pusztulásához hasonlítható, ha az Úr mondhatni nem kapott volna ki az égésből valami nagyon csekély maradékot. S ez a vers megerősíti azt, amint már korábban mondtam, hogy a próféta leírása a már bekövetkezett csapásokról egybe van szőve azokkal az eseményekkel, melyek már küszöbön álltak, mintha ezt mondta volna: ne csapjon be benneteket a hízelgés, ugyanabba az állapotba kerülnétek, mint amiben most van Szodoma és Gomora, ha Isten az irántatok való könyörületből meg nem őrzött volna egy maradékot. Ez egyezik Jeremiás szavaival: „Az Úr kegyelmessége az, hogy még nincsen végünk” (Jsir3:22).

Ebből két dolgot kell észrevennünk. Először is, a próféta itt végzetes rombolást ír le, s mégis, mivel Istennek az Ő egyházával és az Ő szeretett népével volt dolga, ezt az ítéletet a speciális kegyelem csillapította, ezért az egész nemzet általános pusztulásából Isten kimenti az Ő népét, amit joggal hasonlít *valami kevéshez*. Ha azonban Isten ennyire félelmetes csapásokkal büntette a zsidók bűneit, gondoljunk arra, hogy ugyanebben a sorsban osztozhatunk, ha utánozzuk a lázadásukat: mert Isten azt a nemzetet kiválasztotta Önmagának, és megkülönböztette őket a többi ember közönséges tömegétől. Miért kellene megőriznie minket, ha megkeményedünk a saját istentelenségünkben és árulásunkban? Vagy inkább, mi lesz az eredménye a bűnök ama tömegének és emésztőgödrének, melyben az emberek mindenütt utat adnak a szeszélyeiknek? Kétségtelen, hogy ugyanaz lesz a sorsuk, mint Szodomáé és Gomoráé, hacsak Isten bosszúját nem fogja korlátozni annak a kegyelmi szövetségnek a figyelembe vétele, melyben megígérte, hogy az egyház örökkévaló lesz, s ez a fenyegetés, ami valóban félelmetes és riasztó, minden csökönyös és gyógyíthatatlan embere vonatkozik, akiknek a bűneit semmiféle büntetés sem képes megsemmisíteni, vagy meggyengíteni.

---

[16] Egy lendületes francia utazó, Tavernier, aki nagyjából a tizenhetedik század közepén tevékenykedett, a Földközi-tenger keleti partjainak leírásában a következőkről számol be: „Nagy területeket foglaltak el a dinnye- és az uborkaföldek, főleg az utóbbi, amit a levanteiek különösen kedvelnek. A leggyakrabban hámozatlanul eszik, majd utána megisznak egy pohár vizet. Egész Ázsiában ez a köznép eledele három, vagy négy hónapon keresztül. Az egész család ezen él, s mikor a gyermek enni kér valamit, a Franciaországban és más helyeken szokásos kenyér helyett uborkát kínálnak neki, amit nyersen esznek azonnal, amint leszakították. A levantei uborkáknak sajátosan kiváló illatuk van, s bár nyersen eszik, soha semmilyen megbetegedést nem okoznak”. – *a szerk.*

S azt is észre kell vennünk, hogy Jeremiás azt mondja, amit már futólag említettem, hogy Isten kegyelmének tulajdonítandó, hogy nem semmisültünk meg mindenestől (Jsir2:32). Mert ha fontolóra vesszük azt a hatalmas mennyiségű gonoszságot, ami minden osztályban eluralkodott, csodálkozni fogunk, hogy miképpen maradt meg akár csak egyetlen személy is, hogy nem vágattak ki valamennyien az élők földjéről, s hogy Isten ezen a módon vonja vissza a kezét (Ezék20:22), hogy fennmaradhasson valamiféle egyház a világban. Ezt az okot említi Pál, aki ennek az igeversnek a legjobb magyarázója, mikor ezt idézvén megrója a zsidók dölyfösségét, hogy azok ne dicsekedjenek a puszta névvel, mintha pusztán az is elégséges lenne, hogy az atyáktól származtak. Emlékezteti őket arra, hogy Isten bánhatna velük úgy, ahogyan korábban az atyákkal bánt, de az Ő gyöngéd kegyelméből *egy maradék megtartatik* (Rm9:27). S miért? Azért, hogy az egyház ne pusztuljon el végleg, mert az iránta megnyilvánuló kegyesség következtében az Úr, noha a mi csökönyösségünk szükségessé teszi, hogy a legkomolyabb ítéletekkel büntessen, mégis megőriz *valami kevés maradékot* (Rm9:29). Ennek a kijelentésnek erőteljes vigaszt kell nyújtani még a legsúlyosabb csapások közepette is, melyekben már hajlamosak vagyunk azt hinni, hogy az egyháznak vége, hogy mindennek zűrzavarba kell torkollnia, s ha a világ, amint mondani szoktuk, a feje tetejére is áll, mi akkor is rendületlen állhatatossággal tarthatunk ki és biztosak lehetünk abban, hogy Isten mindig gondol az Ő egyházára.

Nagyon kevés maradék. Ezt a mondatot hozzákapcsolhatjuk mind az előzőekhez, mind az azután következőkhöz, s ennek megfelelően egyesek úgy fordítják, hogy *Majdnem olyanok lennénk, mint Szodoma*. Én azonban inkább az előzőekben elmondottakhoz kapcsolom, s arra következtetek, hogy Isten a pusztulásból csak *keveset őrzött meg.* Egyesek úgy vélik, hogy a כ (*káf*) itt hangsúlyosan használatos a dolog erőteljesebb kifejezésére, s én nem ellenzem ezt a nézetet, jóllehet vehetjük a természetes és szó szerinti értelmében is, mintha azt mondta volna: „s az egy kicsiny szám lesz”. Ezt a kijelentés gondosan meg kell figyelni, mert ha az egyház nem terjed el széltében-hosszában, az emberek hajlamosak megvetni. Ebből származik, hogy a képmutatók büszkék a létszámukra, s a gyenge emberek, akiket megfélemlít ezeknek a számoknak a nagysága, megrendülnek. S ebből azt is megtanuljuk, hogy nem szabad a számok nagysága alapján ítélnünk, hacsak nem a pelyvát részesítjük előnyben a gabonával szemben, mivel annak nagyobb a mennyisége. Meg kell elégednünk annak ismeretével, hogy jóllehet az istenfélők száma csekély, Isten mégis a választott népeként fogadja el őket, s eszünkbe kell idéznünk a vigasztaló szavakat: „Ne félj te kicsiny nyáj; mert tetszett a ti Atyátoknak, hogy néktek adja az országot” (Lk12:32).

10. *Halljátok az Úrnak beszédét*. Megerősíti, amit korábban mondott, hogy az Úr bosszúállása nem barbár, mert sokkal súlyosabb büntetésre szolgáltak rá. Mert bár volt különbség közöttük és Szodoma lakói között, a bűnük mégis ugyanaz volt, így ugyanazt a büntetést rájuk is ki lehetett volna szabni, ha az Úr nem őrizte volna őket meg. Ez megfelel a következőnek: ha enyhébb elbánásban volt részük, az nem azért történt, mert kevésbé förtelmesen vétkeztek, mint Szodoma lakosai, hanem ezt Isten kegyelmének kell tulajdonítani. Mikor a főembereknek a Szodoma nevet adja, a népet pedig a Gomora névvel illeti, ez nem különbségre utal, hanem inkább azt jelenti, hogy az állapotuk egy és ugyanaz. Mintha azt mondta volna, hogy nincs nagyobb különbség a főemberek és a nép között, mint volt Szodoma és Gomora között. Ez kétségtelenül célzás az emberek különböző rangjaira, hogy, mondhatni, két külön várost rendel hozzá, mivel azonban Szodoma és Gomora ugyanazt a dolgot jelentik, észrevesszük, hogy úgymond egy csomóba fogja őket össze. Egyszóval ennek jelentése az, hogy „ha valaki véleményt alkot a népről és a főemberekről, észre fogja venni, hogy olyan szoros hasonlóság áll fenn közöttük, mint Szodoma és Gomora között, vagy mint két tojás között, mert egyik sem jobb a másiknál”.

A próféta azzal kezdi, hogy megfosztja a zsidókat az álöltözéküktől, s joggal, mert miközben minden képmutató furcsa álruhákat szokott ölteni, hogy elrejtsék magukat szem

elől, a nemzet különösen rabja volt ennek a bűnnek, s egyetlen dologban sem veszekedtek velük a próféták élesebben, vagy indulatosabban. Az állítólagos szentségükkel való kérkedésükben a büszkeség szintén uralkodott, s nemzetük nagyságával és kiválóságával dicsekedtek, valamint a külsődleges istentisztelet ceremóniáival. Annál inkább sértette őket az a nagy nyerseség, amivel Ézsaiás hozzájuk szólt. Szükség volt azonban arra, hogy gonoszságukat elővonják a rejtekhelyéről, ezért minél dölyfösebb a viselkedésük, annál nagyobb a próféta hevessége, mellyel ostorozza őket. Ugyanígy kell bánnunk minden képmutatóval.

Az Úr beszéde. A próféta az Ígét és a törvényt egy dolognak tekinti, mégis hiszem, hogy szándékosan használta a *törvény* fogalmát avégett, hogy rávilágíthasson abszurd véleményükre. Azt képzelvén ugyanis, hogy az áldozatok felkínálásával, amit viszont nem kísért a hit és a megtérés, kielégíthetik Istent, abszurd értelmezését adták a törvénynek. Ezekkel a szavakkal arra emlékeztette őket, hogy Mózest idézvén nekik semmi újat sem mond és nem tesz hozzá a törvényhez, s csak annyi szükséges számukra, hogy meghallják Isten akaratát, s hogy ebben a dologban hűségesen fogja őket oktatni. S nehogy azt képzeljék, hogy a saját igaz mivoltukba vetett alaptalan hitükkel becsaphatják Istent, arra is emlékezteti őket, hogy a törvény nem huny szemet felettük ebben a dologban.

11. *Mire való nékem véres áldozataitoknak sokasága?* Ézsaiás most úgy mutatja be Istent, mint aki beszél avégett, hogy megismertesse a saját célját. A törvényadóra tartozik ugyanis a parancsok kiadása mellett a törvények szilárd magyarázata, hogy azokat meg ne sértsék. Az előző megrovás minden kétséget kizáróan kellemetlen és terhes volt a számukra, mert a helytelenítést és iszonyatot miféle más nyelvezet fejezhette volna ki erőteljesebben? Ábrahám nevével dicsekedtek, azzal kérkedtek, hogy az ő gyermekei, s ezen az alapon dölyfösen viselkedtek. Ez az oka annak, hogy a próféta Isten tekintélyével övezi fel magát ellenük, mintha ezt mondta volna. „Tudjátok meg, hogy nem velem, hanem Istennel van dolgotok”. Ezután leírja Isten szándékát és célját az áldozatok megkövetelésével, valamint azt, hogy ezt nem azért teszi, mert oly hatalmas értéket tulajdonít azoknak, hanem hogy ezek segítségül lehessenek a kegyességhez. Következésképpen azok a zsidók hatalmasat tévedtek, akik összes szentségüket ezekből a szolgálatokból állították össze. Ők úgy vélték, bámulatosan helyesen teljesítették a kötelességüket, mikor felkínálták az áldozati állatokat, s mikor a próféták ennél többet követeltek, arról panaszkodtak, hogy durván bánnak velük. Most az Úr mondja, hogy elveti és utálja őket, ami szélsőséges szigorúságnak tűnhet, hisz Általa választattak ki. Ám észre kell venni, hogy Isten bizonyos parancsait saját maguk miatt kell megtartani, míg másoknak távolabbi a céljuk. Például, a törvény megparancsolja nekünk, hogy szolgáljuk és imádjuk Istent, majd azt parancsolja, hogy tegyünk jót a felebarátainkkal (5Móz6:5, 3Móz19:18). Ezek a dolgok önmagukban elfogadhatók Isten számára, s a saját maguktól vannak megkövetelve. Más a helyzet a ceremóniákkal, ezek olyan tevékenységek, melyek nem saját maguk miatt vannak megkövetelve, hanem más okból. Ugyanez mondható a lakomázásról: „Mert az Isten országa nem evés, nem ivás” (Rm14:17), a lakomának tehát más a célja.

Ebből tehát következik, hogy a ceremóniák nem úgy vannak meghatározva, mintha elégtételként szolgálnának, amikkel Istent kell lecsillapítani, hanem ezek azért rendeltettek el, hogy a nemzetet az istenfélelemre oktathassa, s egyre nagyobb és nagyobb előrelépést tehessen a hitben, s a tiszta istentiszteletben. A képmutatók azonban a legaprólékosabban betartják valamennyit, mintha a vallás egész dolga ezen állna, vagy bukna, s azt hiszik, hogy ők a legistenfélőbbek mindenki között, mikor hosszan és buzgón fáradoznak a megtartásukkal. S hogy még istenfélőbbeknek látsszanak, hozzátesznek a maguk ötleteiből is, naponta új rendeleteket eszelvén ki, de a leggonoszabban megrontván Isten szent rendeleteit azáltal, hogy nem azok igazi célját tartják a szemük előtt. Minden ceremóniájuk tehát nem más, mint Isten tiszteletének a megrontása. Mikor ugyanis minden figyelműket a külső és

mezítelen kivitelezésre fordítják, miben különböznek áldozataik a pogányokétól, amelyek, mint tudjuk, tele voltak szentségtöréssel, mert nem a törvényes célt tartották a szemük előtt?

Amiatt veti el tehát az Úr ezeket a ceremóniákat, noha az Ő tekintélye rendelte el azokat egykoron, mert a nemzet nem vette figyelembe az elrendelésük célját. A szüntelen vita a próféták és a nemzet között ezeknek az álarcoknak a letépésre és annak kimutatásár irányult, hogy az Úr nem elégszik meg a pusztán külsődleges istentisztelettel, s nem elégíthető ki a ceremóniákkal. Az istenfélő szolgálók mindenfelé ugyanabba a fajta konfliktusba kerültek, mert az emberek Istennel kapcsolatos elképzeléseiket mindig önmagukból kiindulva alkotják meg, s azt hiszik, hogy Ő megelégszik a külsődleges fitogtatással, ám a legnagyobb nehézségek árán képesek csak felajánlani Neki a szívük épségét.

Ennek az igeversnek az egész kétértelműségét eltörli Jeremiás, mikor ezt mondja: „ Mert nem szóltam a ti atyáitokkal, és nem rendelkeztem velök, a mikor kihoztam őket Égyiptom földéről, az égőáldozat és véres áldozat felől; Hanem ezekkel a szavakkal utasítottam őket, mondván: Hallgassatok az én szómra, és én Istenetekké leszek” (Jer7:22-23). Ő ugyanis azt mutatja meg, hogy a ceremóniák megtartása teljes mértékben az Ígétől függ, s ugyanolyan üres és haszontalan dolog elválasztani azokat az Ígétől, mint a lelket a testtől. Erre vonatkozik a Zsolt50:13-14 állítása is: „Avagy eszem-é én a bikák húsát, és a bakoknak vérét iszom-é? Hálával áldozzál az Istennek, és teljesítsd a felségesnek fogadásidat!” Más igeszakaszban pedig Ugyanaz a Jeremiás mondja: „Ne bízzatok hazug beszédekben, mondván: Az Úr temploma, az Úr temploma, az Úr temploma ez!” (Jer7:4-5)

Mikeás próféta hasonlóképpen kérdi: „ Kedvét leli-é az Úr ezernyi kosokban, vagy tízezernyi olaj-patakokban?” Majd rögtön ezután hozzáteszi: „Megjelentette néked, oh ember, mi légyen a jó, és mit kiván az Úr te tőled! Csak azt, hogy igazságot cselekedjél, szeressed az irgalmasságot, és hogy alázatosan járj a te Isteneddel.” (Mik6:7-8)

Ezekből az igeversekből nyilvánvaló, hogy mi az oka a ceremóniák kárhoztatásának: ezeket elválasztották a lelkük szerepét betöltő Ígétől. Ebből is látjuk milyen hatalmas az emberek vaksága, akik nem győzhetők meg arról, hogy minden fáradozás, amit felvállalnak az istentisztelet érdekében, haszontalan, ha nem a szív épségéből fakadnak. S nem is korlátozódik ez a vétek a köznépre, hanem megtalálható majdnem minden emberben, s azokban is, akik véleményük szerint felülmúlják a többieket. Innen származik a hatékonyság fogalma, ami a külső cselekedet puszta végrehajtására vonatkozik – vagy ahogyan nevezik, az *opus operandum* – amit a pápai doktorok agyaltak ki, s ami napjainkban szilárdan a markában tartja sokak elméjét. Itt azonban nem ember, hanem Maga Isten az, Aki beszél, s Aki megváltoztathatatlan rendelettel kijelenti, hogy mindaz, amit az emberek tesznek az Ő jóváhagyása végett, üres és haszontalan, hacsak nem igaz hittel folyamodnak Őhozzá.

12. *Ki kivánja azt tőletek?* Micsoda bámulatos cáfolata a hamis istentiszteletnek az, amikor Isten jelenti ki, hogy ők nem a kijelölt módon jelennek meg előtte, s azt az általános kijelentést teszi, hogy hiába kínálnak bármit, amit Ő nem kér, mert nem akarja, hogy bármi más módon tiszteljék, csak amiképpen megparancsolta! Mert mi másért élveznénk olyannyira az emberek ezeket az agyszüleményeket, ha nem azért, mert nem veszik figyelembe, hogy valamennyi szolgálatuk haszontalan önmaguk, és elfogadhatatlan Isten számára? Másképpen rögtön eszükbe jutna, hogy mindössze az engedelmesség az, ami tőlük megköveteltetik (1Sám15:22), és nem hencegnének oly pimaszul a koholmányaikkal, melyekre az Úr nemcsak azért tekint megvetéssel, mert semmi előnye sem származik belőlük, hanem mert nem akarja, hogy az emberek Neki tulajdonítsák, amit meggondolatlanul, az Ő felhatalmazása nélkül felvállaltak, vagy elszenvedje, amit az emberek szeszélyből törvénynek tartanak. Azonban a még erőteljesebb megvetés kifejezése végett azonnal hozzáteszi, hogy helytelenül adták az *engedelmesség* nevet annak, amit ő elvetendő fáradozásnak tart: nevezetesen, hogy templomba járásuk nem jelent többet, mint a pitvar taposását, mintha csak képmutató imáikra ezt válaszolná: „Valóban mélyen a lekötelezettjükké tesznek a füleim megdöbbentésével”.

13. *Ne hozzatok többé hazug ételáldozatot*. Hasznos intés azok rendellenes vágyainak a megzabolázására, akik nem szűnnek meg makacsul követni az értelmetlen és képmutató istentiszteletet, hogy Istentől figyelmeztetvén végre térjenek meg, ha ugyan hallgatnak bármiféle tanácsra. Ebből azonban megtanuljuk, milyen nehéz megrendíteni a képmutatók hamis meggyőződését, ha egyszer megkeményedtek, mivel még azt sem képesek elviselni, ha Isten figyelmezteti őket félreérthetetlenül, hogy ne folytassák tovább, mert fáradozásuk kárba vész és őrültség, amit tesznek.

A jó illattétel útálat előttem. S hogy még erőteljesebb nyomást gyakoroljon rájuk, tovább megy, s kijelenti, hogy az efféle istentisztelet nemcsak haszontalan, de utálja és undorodik tőle, s joggal, mert az istentisztelet meggyalázása, melyben hamisan használják az Ő nevét, nem mentes a szentségtöréstől. Semmi sem kedvesebb Istennek ugyanis, mint a saját dicsősége, ezért semmit sem utál jobban, mint ha azt megsértik bármiféle megrontással, s ez történik, mikor bármiféle értelmetlen szolgálat kerül az igazi istentisztelet helyére. Ennek az igeversnek a jelentését egyesek félreértelmezték, akik úgy vélték, hogy a próféta a törvény hatályon kívül helyezéséről beszél. Azonban nem ez a célja, hanem felszólítja kortársait, hogy a helyes módon tartsák meg a ceremóniákat, s megmutatja, hogy milyen céllal, és milyen szándékkal lettek azok elrendelve. Isten tisztelete ugyanis a világ kezdetétől fogva lelki dolog volt, s a mi istentiszteletünk különbözősége attól, ami az Ószövetség idején volt érvényben az emberekre, de nem az Istenre vonatkozott. Istenben nincsen változás (Jak1:17), de Ő alkalmazkodik az emberek gyengeségéhez. Ez a fajta kormányzás pontosan úgy volt megfelelő a zsidók számára, ahogyan a felkészítő nevelés[17] szükséges a gyermekek számára. S hogy mi célból rendeltettek el és mi a helyes módja a ceremóniák megtartásának, azt most felsorolja.

14. *Újholdjaitok*. A próféta semmi újat sem tesz hozzá korábbi tanításához, hanem általánosságban kijelenti azokra a ceremóniákra vonatkozólag, melyekben nincs lelki igazság, csak a hamis látszatkeltés csillogása, hogy nem pusztán haszontalanok, de károsak is. Ebből észre kell vennünk, hogy haszontalanul munkálkodunk, ha nem azon a helyes módon tiszteljük Istent, ahogyan Maga Isten parancsolja. Isten minden dologban, de különösen az Ő fenségét megillető imádatban az igazságnak örvend. Emellett nemcsak elvesztegetjük a munkánkat, hanem az istentisztelet is (amint már mondottuk) megromlik, s ennél semmi sem lehet kártékonyabb. S minden babona az istentisztelet megannyi megrontása, ebből következően bűnös és törvénytelen.

A babonát nézhetjük önmagában, vagy az elme beállítottságában. *Önmagában* akkor, mikor az emberek veszik a bátorságot olyasmi kiagyalására, amit Isten nem parancsolt. Ezek a magaválasztotta istentiszteletből fakadó cselekedetek (εθελοθρησκεια, Kol2:23), amit rendszerint rajongásnak neveznek. Valaki felállít egy bálványt, a másik kápolnát emel, a harmadik évenként ismétlődő fesztivált szervez, s megszámlálhatatlanul sok hasonló természetű dolgot említhetnénk. Mikor az emberek akkora szabadosságra vetemednek, hogy az istentisztelet új módozatait agyalják ki, az a babona. Az elme beállítottságában pedig akkor babonásak, ha utánozzák a törvényes, Isten által elfogadott szolgálatokat, de egész figyelmüket a külső formákra irányítják, s nem ügyelnek azok tárgyára, vagy igazságára. A zsidók ezen a módon ragaszkodtak buzgón a Mózes által elrendelt ceremóniákhoz, de elhagyták a legfontosabbat: nem törődtek a tiszta lelkiismerettel, sohasem említették a hitet és a megtérést, nem voltak tudatában a bűneiknek, s – ami még rosszabb – elkülönítették Krisztust önmaguktól, és nem hagytak helyet az igazságnak. Ez világosan megmutatja, amint már mondottam, hogy ez csak egy hamis és megtévesztő álarc volt, így áldozataik semmiben sem különböztek a pogányok áldozataitól. Nem csoda tehát, ha az Úr utálatosságoknak nevezi ezeket.

[17] *Poedagogia*. S hogy a szerző milyen értelemben használja ezt a szót, arra következtethetünk a Gal3:24-hez adott kommentárjából: *A törvény volt a mi Krisztushoz vezérlő ISKOLAMESTERÜNK* (παιδαγωγος).

Nem állok meg észrevételeket tenni az itt használt változatos kifejezésekkel kapcsolatosan, de mégsem kellene futólag elmenni mellettük. Az Úr ugyanis észreveszi, milyen nagy az emberek féktelensége az istentiszteleti módok kiagyalásában, s azért halmoz fel nagyszámú kifejezést, hogy erőteljesebben szoríthassa vissza ezt a féktelenséget, majd ismét kijelenti, hogy ezek a cselekedetek gyűlöletesek Őelőtte. Sőt, mivel az emberek azzal kecsegtetik magukat, és ostoba módon azt a hitet táplálják, hogy az Úr ugyanúgy fogja értékelni az általuk megalkotott üres koholmányokat, ezért kijelenti, hogy éppen ellenkezőleg, megvetéssel és utálattal tekint ezekre.

15. *És ha kiterjesztitek kezeiteket*. A kezek kiterjesztésének ókori szokása imádkozás közben nem a babonából fakadt, s ez a gyakorlat a megannyi egyébhez hasonlóan nem az ostoba és üres becsvágyból terjedt el, hanem maga a természet veszi rá az embereket, hogy akár még külső jelekkel is kimutassák: átadják magukat Istennek. Ennek megfelelően, mivelhogy nem képesek odarepülni Hozzá, ezzel a jellel emelik fel magukat. Ennek a jelnek a vonatkozásában természetesen nem adatott parancs az atyáknak, de isteni módon ihletett emberekként használták, s pontosan ezzel a jellel bizonyította az összes bálványimádó a hatalmas vakságát, mert miközben a külső viselkedésükkel azt jelentették ki, hogy odaszánták magukat Istennek, a valóságban a bálványoknak szánták oda magukat. S hogy még jobban meggyőzze őket, az Úr továbbra megengedte ennek a jelnek a folyamatos használatát közöttük. A próféta tehát nem a kezek kiterjesztését ítéli el, hanem a képmutatásukat, mert magukra öltötték az Istent segítségül hívó ember külsejét, miközben a szívükkel teljesen elfordultak Tőle. Ahogyan máshol részletesebben is megjegyzi: „e nép szájjal közelget hozzám, és csak ajkaival tisztel engem, szíve pedig távol van tőlem” (Ézs29:13). Az Úr azt mondta, hogy közel van „mindenkihez, a ki hűséggel hívja őt” (Zsolt145:18).

Mikor felüti a fejét a képmutatás, ott nem lehetséges az Úr hűséges segítségül hívása. Ez az igeszakasz azonban mégsem mond ellent annak, ami máshol hangzik el: „Mikor kiterjesztik kezeiket, én meghallgatom őket”.[18] Abban az igeversben ugyanis az Úr arról a segítségül hívásról beszél, ami a Belé vetett bizalomból fakad. A hit az Isten segítségül hívásának anyja, s ha nincs jelen, nem marad más vissza, csak üres gúnyolódás.

Sőt ha megsokasítjátok is az imádságot. Megerősíti az előbbi kijelentést azzal a fenyegetéssel, hogy süket lesz a kiáltásaikra, bármennyire is szaporítsák az imádságot, mintha azt mondta volna: „Imádkozhattok állandóan, annak a szorgalomnak semmi haszna sem lesz a számotokra”. Az is a képmutatók egyik hibája, hogy minél több szóból áll az imájuk, annál szentebbeknek képzelik magukat, s azt hiszik, hogy annál könnyebben megszerzik, amit akarnak. Azaz, közvetve megrója üres bőbeszédűségüket is.

Vérrel rakvák kezeitek. Itt elkezdi bővebben kifejteni annak okát, amiért nem fogadja el, sőt megvetően elutasítja mind imáikat, mind áldozataikat. Azért, mert durvák és véresek, s mindenféle bűnnel szennyezettek, jóllehet képmutató magamutogatással jöttek a jelenlétébe. S bár később egyéb bűnöket is hozzátesz, most, mivel a kezek kiterjesztéséről beszélt, ezért beszél a kezeikről, s azt mondja, hogy azokban hordozzák és mutatják fel a bűneik bizonyságait, ezért nem kell csodálkozniuk, hogy oly durván löki őket vissza. Más oldalról ugyanis a *tiszta kezek felemelése* kifejezést nemcsak a prófétáik és apostolok használták (1Tim2:8), hanem még a világi szerzők is, akik pusztán az ösztöneik által hajtottan rótták meg az emberek ostobaságát. Mintha talán nem Isten lett volna az, Aki ennek a megvallásnak a

[18] A szerző látszólag az Ézs65:24-re utal: „És mielőtt kiáltanának, én felelek, ők még beszélnek, és én már meghallgattam”. Ezt a feltételezést erősítik meg a segítségül hívással, mint az adott szakaszon belüli vezérigével kapcsolatos, rögtön ezután következő megjegyzések. Látszólag elkerülte a figyelmét, hogy ebben az igeversben nem szerepel a kezek kiterjesztése, jóllehet a Salamon templomszentelési imáját magában foglaló hasonló szakaszban viszont igen. „A ki akkor könyörög és imádkozik, legyen az bárki; vagy a te néped, az Izráel, ha elismeri kiki az ő csapását és fájdalmát, és kezeit e házban kiterjeszténdi: Te hallgasd meg a mennyből, a te lakhelyedből és légy kegyelmes, és kinek-kinek fizess az ő útai szerint, a mint megismerted az ő szívét, mert egyedül csak te ismered az emberek fiainak szívét” (2Krón6:29-30) – *a szerk.*

megtételére késztette volna őket, hogy az igaz vallás sohase maradjon valamiféle bizonyságtétel nélkül.

S jóllehet a próféta nem úgy érti, hogy rablók, vagy gyilkosok lennének, hanem csak a trükkjeiket és a csalásaikat rója meg, amelyekkel mások tulajdonának birtokába jutottak. Isten másként ítél, mint az emberek. A rejtett trükköket és a bűnös ügyességet ugyanis, melyekkel a gonosz emberek be szokták csapni az egyszerűbb embereket, és előnyre szoktak velük szemben szert tenni, az emberek nem veszik figyelembe, vagy ha figyelembe is veszik, legalábbis enyhébb színben tüntetik fel, s nem a valódi súlyuknak megfelelően veszik tekintetbe. Isten azonban, napvilágra hozza ezeket a káprázatos hírnévnek örvendő embereket, akik tetszetős látszattal szokták elrejteni igazságtalan praktikáikat, és nyíltan kijelenti róluk, hogy gyilkosok. Mert bármi módon ölsz is meg valakit, akár a torkának átvágásával, akár úgy, hogy elvesszük tőle az élelmet és a szükségleteit, gyilkos vagy. Következésképpen Isten nem a nyíltan gonosz emberekről beszél, vagy azokról, akik a bűneik által nyíltan aljassá váltak, hanem azokról, akik azt akarták, hogy jó embereknek tartsák őket, s fenntartottak bizonyos fokú hírnevet.

Ezt a körülményt gondosan meg kell figyelnünk, mert ugyanazon az alapon kell bánnunk minden gonosz emberrel, akik csalással és erőszakkal, vagy valamiféle igazságtalansággal nyomják el a szegényt és a gyengét, de valószerű álruhába rejtik gonoszságukat. De bármekkora arcátlansággal is kiabálják, hogy nem hasonlítanak a tolvajokhoz, vagy a bérgyilkosokhoz, nekünk ugyanazzal a szigorúsággal kell megrónunk őket, mint a próféta tette a hasonszőrűekkel: mikor ugyanis Isten nevében beszélünk, nem szabad az emberek nézeteinek, vagy véleményének megfelelően ítélnünk, hanem bátran ki kell jelentenünk az Úr által kimondott ítéletet.

16. *Mosódjatok, tisztuljatok meg*. Megtérésre buzdítja a zsidókat és megmutatja nekik az igazi módját, ha azt akarják, hogy az engedelmességük elfogadható legyen Isten számára. Ebből arra következtetünk, hogy semmi sem szerez örömöt Istennek, csak ami a tiszta lelkiismeretből fakad, mert Isten nem a külső megjelenésüknek megfelelően ítéli meg a cselekedeteinket, ahogyan az emberek teszik. Gyakorta megtörténik, hogy bizonyos konkrét cselekedet, bár nagyon gonosz ember követi el, kiváltja az emberek tetszését, de Isten szemében, Aki a szívet nézi, a megromlott lelkiismeret minden erényt beszennyez. S ezt tanította Aggeus az ókori ceremóniákból vett példával, hogy *minden, amit egy beszennyezett ember megérint, beszennyeződik*, amiből arra következtet, hogy semmi tiszta sem származhat a bűnöstől. A mi prófétánk már kimondta, hogy hiába viszik az áldozataikat Istennek, hiába imádkoznak hozzá, hiába hívják segítségül az Ő nevét, ha a szívük épsége nem szenteli meg a külsődleges istentiszteletet. Emiatt, hogy a zsidók ne munkálkodjanak tovább hiába, megköveteli a tisztaságot, s az általános reformálással kezdi, nehogy a kötelességük egyik részének teljesítése után azt képzeljék, hogy ez fátyolként elrejti majd őket Isten szeme elől.

Ezen a módon kell mindig bánnunk az Istentől elidegenedett emberekkel. Nem szabad a figyelmünket a beteg test egy, vagy néhány fekélyére korlátoznunk, hanem valódi és alapos gyógymódra kell törekednünk: fel kell szólítanunk őket, hogy kezdjenek mindent újra, s teljesen el kell távolítanunk a fertőzést, hogy akik korábban gyűlöltek és megvetettek voltak Isten szemében, azok most elkezdjenek a kedvében járni. A *megmosni* metaforával kétségtelenül a belső szennyeződés eltávolítására buzdít, röviddel ezután azonban hozzáteszi a cselekedet gyümölcseit is.

Mikor a mosakodásra szólítja fel őket, ezalatt nem azt érti, hogy az emberek a saját szabad akaratukból térnek meg, hanem azt mutatja meg, hogy nincs más orvosság, csak az, hogy Isten szemében tisztának látsszanak. S tudjuk, hogy a szent írók azt tulajdonítják az embernek, amit a Szentlélek munkált ki benne, Akit Ezékiel *tiszta víznek* nevez, mivel Neki tulajdonítható a megtérés munkája (Ez36:25).

Távoztassátok el szemeim elől cselekedeteitek gonoszságát. A próféta most elkezdi leírni a megtérés gyümölcseit, mert nemcsak metafora nélkül magyarázza, mit jelent megmosakodni és megtisztulni, de meg is parancsolja nekik, hogy egész életükben, minden cselekedetükben mutassák be annak bizonyítékát, hogy megújultak. Mégis megerősíti az előbbi kijelentését is, hogy az emberek szennyessége *Isten szeme előtt van*, s az bemocskolja és megrontja minden cselekedetüket, s így lehetetlenné teszi, hogy az Ő szemében a kedvében járjanak. S konkrétan említi *Isten szemeit*, nehogy mikor fátyollal elrejtik magukat mások szeme elől, azt képzeljék hiába, hogy Isten osztozik velük a vakságukban.

Szünjetek meg gonoszt cselekedni. Folytatja az életmódjuk megrovását. Ezt az igeszakaszt rendszerint úgy értelmezik, mintha a próféta a *gonosz cselekvése* alatt a *gonosz szeretetét* értené, de szigorúan úgy kellene érteni, hogy a felebarátot sértő bűnökre utal. Így a *Tanuljatok jót tenni* buzdításhoz, ami a következő versben szerepel, hozzá kellene tenni *a felebarátotokkal* szavakat, mert azokról a sértésekről és szolgálatfajtákról beszél melyeket a sötétség tesz a felebarátainknak. Mivel a megtérésnek az ember szíven van a pecsétje, ezt azokkal a külsőségekkel írja le, melyek bizonyos mértékig az emberek szemei előtt vannak. Nincs ember, aki ne szeretné, hogy jó embernek tartsák, ám minden ember igazi jelleme a cselekedetein keresztül látszik meg. Ezért szólítja fel őket olyan külső cselekedetek megtételére, melyek a megtérésük bizonyítékául szolgálhatnak.

A megtérés gyümölcseit két fő csoportra osztja: *a gonosz cselekedetek elhagyására* és *a jó cselekvésére*. Először fel kell hagynunk az igazságtalanság minden cselekedetével, mert nem szabad utánoznunk azokat a pazarlókat, akik bőkezűeknek akarnak látszani, és csalárd módon veszik el valakitől azt, amit másoknak adnak. S nem szabad hasonlítanunk azokra rest emberekre sem, akik azt hiszik: már eleget tettek azzal, ha megtartóztatták magukat attól, hogy bárkinek ártsanak, s nem bitorolják a felebarátaik tulajdonát, de semmit sem törődnek a kegyesség cselekedeteivel. Ezért mindkettőt bele akarta foglalni, mert ezalatt a két csoport alatt a törvény második táblájának a megtartását érti.

17. *Tanuljatok jót tenni*. Amint épp az imént azt írta elő nekik, hogy *szűnjenek meg a gonoszt cselekedni*, a romlottság folytonos gyakorlásával vádolván őket, mintha azt mondta volna, hogy egész életük a vétkezés állandó szokása volt, most megparancsolja, hogy a *jó cselekedetek gyakorlásában szerezzenek jártasságot*, s arra kérvén őket, hogy *tanulják ezt meg*, úgy szól hozzájuk, mint tanulókhoz, akik még a legelső leckéjüket sem tanulták meg. S először arra utasítja őket, hogy *törekedjenek igazságra*. Mások úgy értelmezik, hogy az igazságosság iránt érdeklődik, de ezt én nem fogadom el, mert a *törekedjetek* szóval a próféta ennél többre gondolt: konkrétan azt értette alatta, amit mi a tényleges gyakorlásának nevezünk. Az *igazságra* szó azt jelenti, ami jó és helyes, mintha csak azt mondta volna: „Törekedjetek a becsületességre”.

Vezessétek jóra az erőszakoskodót. A próféta a megszokott módján az általános leírás mellett megemlíti a konkrét csoportokat is, s bár már speciálisan buzdított a jóságra és igazságosságra, mégis, nagyobb nyomást akarván gyakorolni rájuk, bizonyos csoportok gondosabb felsorolásába fog, hogy a téma teljesebb képét tárhassa elénk. Egyébként ugyanis az emberek mindig jónak és igazságosnak akarnak számíttatni, de aligha mozdulnak meg az általános felszólításokra. Mikor azonban a konkrét esetekre tér rá, ők mondhatni rákényszerülnek a szóban forgó dologgal foglalkozni, s kénytelenek engedelmeskedni, vagy legalábbis engedékenyebbnek bizonyulni, aminek napi példáit látjuk.

Pártoljátok az árvák és özvegyek ügyét. A próféta itt két csoportot választ ki, melyeken keresztül az emberek gonoszsága teljesebben megmutatkozik. Nagyon ritkán történik ugyanis meg, hogy *az árvák és az özvegyek ügyét* támogatják, mert az emberek tőlük semmiféle jutalmat sem várnak. Ezért oly mértékben vannak kitéve mindenféle igazságtalanságnak, hogy egyetlen ember sem lép fel a védelmükre, mivel nincs ember, aki saját magától követné az igazságosságot, sőt mi több, nagyon sokan vannak, akik készen

állnak a szegény és szükségben lévő kirablására. Ez azt bizonyítja, hogy senki sem gondol a pártolásra, mert egyáltalán nem kell azon csodálkoznunk, hogy a gazdag és befolyásos embereknek vannak pártoló barátaik, akiket viszont a jutalom elvárása ösztökél és csábít. Az Úr azonban kijelenti, hogy gondoskodik *az árvákról és özvegyekről*, s megbosszulja, ha őket valamiféle sérelem éri.

„Egy özvegyet vagy árvát se nyomorítsatok meg. Ha nyomorgatod azt, és hozzám kiált, meghallgatom az ő kiáltását. És felgerjed haragom, és megöllek titeket fegyverrel, és a ti feleségeitek özvegyekké lésznek, a ti fiaitok pedig árvákká.” (2Móz22:22-24).

Ugyanez a kijelentés van kiterjesztve most mindenki másra, akiket elnyomnak, és akik a magas rangú és befolyású emberek törvénytelen szeszélyei alatt nyögnek.

Ennek a legnagyobb vigasztalást kellene adni Isten minden gyermekének, akiknek megparancsoltatott, hogy *a béketűrés által nyerjék meg lelkeiket* (Lk21:19). Bármi is legyen ellenfeleik dölyfös dicsekvése, ez nem gátolja meg Isten népét a megdicsőülésben a megpróbáltatásaik közepette, mikor ehhez hasonló megfontolások jelennek meg az elméikben: „Az Úr lesz a mi bosszúállónk. Bár az emberek nem törődnek velünk, Ő gondot visel ránk. Megsegíti a kétségbeesetteket és megvédi ügyüket”.

18. *No jertek, törvénykezzünk*.[19] A נא (*na*) héber szót rendszerint így fordítják: *Imádkozom*, vagy *tehát*, én azonban úgy gondolom, hogy az a jó ügybe vetett meggyőződést jelenti, ezért tehát egy buzdítás. *Jertek*. Az Úr ugyanis kijelenti, hogy a zsidók semmit sem tudnak majd válaszolni, s ha még lehetőséget is kapnának, hogy megtisztuljanak, akkor is némák lennének. S biztos, hogy a képmutatókkal ezen a módon kell bánnunk: ők bátran vitába szállnak Istennel, s vége-hossza nincs az okoskodásuknak. Ennek megfelelően mondja nekik, hogy ha vitatkozni akarnak, Ő ugyanúgy készen áll erre a másik oldalon.

Talán felmerül a kérdés: miért beszél a próféta főleg a törvény második táblájáról, s nem inkább az istentiszteletről? Tudjuk ugyanis, hogy jó oka volt annak, amiért Isten a legelső helyre állította az első táblát, mikor felosztotta a törvényt, ezért kétség sem férhet ahhoz, hogy mivel az első helyen szerepel, ezért a frontossága is nagyobb. Erre azt mondom, hogy mikor a próféták megróják az emberek képmutatását, akkor a megszólítás különféle módozatait használja. Néha arról panaszkodnak, hogy a szombatot rontották meg, néha azt mondják, hogy az emberek nem hívják segítségül Istent, de a legnagyobb részben a bálványimádást szidják, s a babona ellen emelik fel szavukat. Itt azonban Ézsaiás arról panaszkodik, hogy az emberek a felebarátaikkal szemben fennálló kötelezettségeiket nem teljesítették.

Mégis, mindezekben az esetekben a tárgy egy és ugyanaz: annak bemutatása, hogy a cselekedeteinknek semmi értéke sincs Isten szemében, mikor azok nem a jó lelkiismeretből származnak, s mikor nincsen bennünk istenfélelem. Ezt az istenfélelmet nevezik néha „Isten neve segítségül hívásának”, néha „a szombat megtartásának”, néha más cselekedeteknek. Ami viszont az igazi istentisztelet és a képmutatás közötti megkülönböztetést illeti, az a legvilágosabban és a legnyilvánvalóbban a felebaráti jóindulat eszközével van bemutatva, s jó oka van annak, hogy Ézsaiás miért hozta elő eme kötelességeket. A képmutatók ugyanis gondosan ügyelnek a külsődleges istentiszteletre és ceremóniákra, de belülről tele vannak irigységgel, büszkeségtől és a felebarátaik megvetésétől felfuvalkodottak, kapzsiságtól és becsvágytól égnek, s míg az említett álarcok alatt rejtőznek, nem könnyű őket felismerni. Őket tehát ezzel a szabállyal, mint próbakővel kell megpróbálni, s ily módon kell meggyőződni arról, hogy félik-e az Istent, vagy sem. Mi ugyanis valóban tévedhetünk, ha csakis a második táblával alkotnánk ítéletet az emberek istenfélő mivoltáról, ha azonban bárki ellátja az első táblával kapcsolatos kötelezettségeket, melyek az istenfélelem és az Isten

[19] ונוכחה (*veninvvakechah*), *és rendezzük le a nézeteltérésünket*. Stock püspök: „Mindketten, én és te, hogy meggyőződhessünk róla, ki sértette meg a másikat, s ha te vétkeztél ellenem, még mindig remélem, hogy megtéríthetlek”. – *Jarchi*

tiszteletének bizonyítékai, akkor ezzel a mércével kell megvizsgálni: Vajon a cselekedetei ártalmatlanok a többi ember számára? Vajon megtartóztatja magát minden igazságtalan cselekedettől? Vajon igazat mond? Vajon a felebaráti szeretetet gyakorolva él? Ezért mondja Krisztus, hogy az irgalmasság, az ítélet és a hit a törvény nehezebb dolgai (Mt23:23), és azért rója meg a farizeusokat, mert a tizeddel és az áldozatokkal kapcsolatos buzgóságukkal csak a kis dolgokra ügyeltek, de elhanyagolták a valódi igazságosságot. A *hit* alatt a hűséget, vagy ahogyan nevezni szoktuk, a lojalitást érti.[20] Az ítélet alatt ért mindenféle becsületességet, mikor megadjuk minden embernek azt, ami jár nekik, és nem engedjük, hogy másokat sérelem érjen, már amennyire ez a hatalmunkban áll.

Ha azonban ezek a törvény nehezebb dolgai, akkor milyen sorrendbe kell helyeznünk a második tábla parancsolatait? Erre azt mondom, hogy ezek megtartják az őket megillető fontosságot és sorrendet. Azoknak a kötelezettségeknek az eszközével viszont, amiket Krisztus oly szigorúan követel meg, és amelyeken oly soká időzik, a képmutatást jobban fel lehet ismerni, s könnyebben megítélhetjük, hogy egy ember komolyan féli-e Istent, avagy sem. Ugyanebben az értelemben kell értenünk az *irgalmasságot akarok és nem áldozatot* verset is (Hós6:6, Mt9:13), mert a könyörület a valódi kegyesség bizonyítéka és alátámasztása. S ez Istennek is tetszik, mert ez annak a szeretetnek a valódi megmutatkozása, amivel felebarátainknak tartozunk, az áldozatok viszont más okból tetszenek Neki. Azt hiszem, most már elég világos, miért említi Ézsaiás próféta inkább a szívélyességet, mintsem a hitet, vagy Isten nevének segítségül hívását, s miért használnak a próféták ily nagy számú megszólítási módot, mikor megpróbálják visszatéríteni a képmutatókat az igazi istentisztelethez, és arra szólítják fel őket, hogy a gyümölcseivel mutassák azt meg.

Ha bűneitek skarlátpirosak. Ez megfelel annak, mintha azt mondta volna: Ő nem vádol ártatlanokat, s nincs szándékában ellentmondásba keveredni. Ezért az ellenük felhozott vádak nem erőteljes szükség hiányában kerültek napvilágra, vagy tartatnak fenn. A képmutatók ugyanis Istenben szoktak hibát találni, mintha Ő volna túl szigorú és nem is lehetne az Ő tetszésére tenni. Sőt, tovább is mennek és azt a mentséget hozzák fel a csökönyösségükre, hogy felesleges megpróbálniuk a visszatérést az Isten kegyeltjének állapotába. Ha minden más kibúvó csődöt mond, akkor pedig ahhoz menekülnek, hogy nem helyénvaló efféle kemény követelményeket támasztani velük szemben, s hogy még az emberek legjobbjainak is vannak megbocsátandó dolgaik. A próféta előre látja ezt az ellenvetést, mert bemutatja, amint az Úr rosszallóan ezt mondja: „Ami engem illet, ha szükséges, és nem utasítom el, hogy vitába szálljak veletek, mert ennek eredménye az lesz, hogy a ti csökönyösségetek a kibékülés akadálya közöttünk. Csak hozzátok magatokkal a szív tisztaságát és minden vita egycsapásra megszűnik közöttünk. Többé nem fogok veletek vitatkozni, ha igaz szívvel jöttök".

Ebből a legnagyobb fokú vigasztaláshoz jutunk, mely szerint Isten nem úgy vitatkozik velünk, mintha a végtelenségig akarná sorolni a sértéseinket. Ha ugyanis mi őszintén odafordulunk Hozzá, Ő azonnal a kegyeibe fogad minket vissza, eltörli a bűneink minden emlékezetét, és nem követel számadást ezekről. Ő ugyanis nem olyan, mint az emberek, akik még az apró és jelentéktelen sérelmek esetében is gyakran elutasítják a békülést. Sőt, távol attól, hogy okot adna a panaszkodásra az Ő rendkívüli szigorúsága miatt, készen áll arra, hogy megtisztítson, és olyan fehérré tegyen, mint a hó. Megelégszik a szív tisztaságával, s legyen bár a szív eme tisztasága ellenére bármiféle sérelem, megbocsátja azt és felmenti azokat, akik Őt provokálták.

19. *Ha engedelemmel hallgatándotok*. Ézsaiás tovább folytatja Isten ügyének védelmét, s néhány szóban kijelenti, hogy az embereknek nemcsak minden általuk elszenvedett felfordulás szégyenét kell elhordozniuk, de a saját hatalmukban áll a bővülködés és a boldogság visszaszerzése, mert Isten mindig kész arra, hogy megbocsásson nekik,

[20] Loyauté

feltéve, hogy nem keményítik meg a szíveiket. Mivel azonban itt a boldogság látszólag az ember hatalmába adatik, és az ő rendelkezésére bocsáttatik, a pápisták nyíltan vallják, hogy a saját akaratuk gyakorlásával szabadon képesek választani a jó és a rossz között. Mikor Isten makacssággal vádolja az embereket, ezen az alapon nem szabad azt hinnünk, hogy a képességeik természetét, vagy mértékét írja le. Azt azonban haszontalan lenne mondani, hogy *ha engedelemmel hallgatándotok*, ha nem volna az emberek hatalmában ennek akarása. Erre azt válaszolom, hogy bár a választás nem annyira szabad, mint amilyennek állítják, a bűnösöket mégis joggal lehet vádolni azzal, hogy saját megpróbáltatásaik önkéntes cselekvői, mely saját maguktól és nem kényszerítés által provokálják Istent. Igaz tehát, hogy Isten speciális ajándéka az, mikor az emberek a jóra törekszenek, de ugyanúgy igaz, hogy a saját bűnös mivoltuk gátolja meg az elvetetteket abban, hogy arra adják a fejüket, következésképpen csökönyösségük egész szégyene csakis rajtuk áll. Ettől függ az emberekkel szemben megfogalmazott megrovás, miszerint bővülködő és boldog életük lehetne, ha alávetnék magukat Istennek és engedelmeskednének Neki. Mivel Isten a természeténél fogva a kegyesség cselekedeteire hajlamos, semmi más nem akadályoz meg minket annak a jónak az átvételében, amit Ő szabadon kínál mindenkinek, mint a saját hálátlanságunk és ellenségeskedésünk. Másrészt éles és nehéz figyelmeztetésben részesít mindenkit, hogy a bosszúállás az Ő hatalmában áll, nehogy valaki úgy képzelje, hogy elkerülik a büntetést azok, akik megvetik Istent. Azt is észre kell venni, hogy a jó élet egyetlen szabálya az Istennek és az Ő Ígéjének való engedelmesség, mert az *akarni* és a *hallgatni* nem jelentenek mást, mint az Isten akaratához való alkalmazkodást. Ebbe a mondatba egy szószerkezet-váltást fogadtak be, mert teljes jelentése valahogyan így szólna: „ha elmétek készen áll és akaratotok hajlandó engedelmeskedni”, vagy ami ugyanannak felel meg: „ha engedelmeskedtek nekem, s füleitek az Ígémre hajtjátok”. Mivel tehát Isten az emberek boldogságát az engedelmességbe helyezi, ebből az következik, hogy életvitelünk akkor megfelelő, ha meghalljuk, amit Isten mond, és engedelmeskedünk annak. Milyen hatalmas tehát a gonoszsága az embereknek, mikor elutasítják, hogy Istenre figyeljenek, Aki folytonosan szól hozzájuk, s elvetik azt a boldogságot, amit Ő biztosított és ígért meg. Helyes volt, hogy makacs hajlamaikat megfékezzék, nehogy ezek a nyomorult emberek Isten haragját vonják magukra, és a vadállatokhoz hasonlóan kardélre hányattassanak. Nekünk is észre kell vennünk, hogy a próféta végül a pusztulással fenyegeti őket, ha makacsul elvetik, hogy odaszánják magukat Istennek.

E föld javaival éltek. Azokat a gyümölcsöket érti ezalatt, melyeket a föld terem az élet szükségleteinek a betöltésére, mert bizonyos értelemben nevezhető a föld kegyetlennek, mikor nem termi meg a gyümölcseit, hanem mondhatni visszatartja azokat. Nekem mégsincs semmi kétségem afelől, hogy itt a törvény ígéreteire utal, melyekben Isten azt jelenti ki, hogy akik Őt félik, azok számára megáldja a földet, és ezért az minden jót nagy bőségben fog teremni. „És bővölködővé tesz téged az Úr minden jóban: a te méhednek gyümölcsében, a te barmodnak gyümölcsében és a te földednek gyümölcsében, azon a földön, a mely felől megesküdt az Úr a te atyáidnak, hogy néked adja azt” (5Móz28:11).

Mégis, mikor a föld kényelmét kínálja nekünk, ezt nem azért teszti, mert azt szeretné, ha a figyelmünk a jelen boldogságunkra korlátozódna, amit egyedül a képmutatók értékelnek, és ami teljességgel betölti az ő elméiket, hanem avégett, hogy annak szemlélése során felemelkedhessünk a mennyei életbe, s ennyi jóságot megízlelvén felkészíthessen bennünket az örök boldogság élvezetére. Konkrétabban, Isten ezen a módon szokott cselekedni az ókori néppel, hogy a jelenlegi jókat, mint előképet megízlelve a mennyei örökséghez hívathassanak. Azt a megkülönböztetést gondosan meg kell figyelni, hogy ezt a tanítást önmagunkra is alkalmazhatjuk a bővülködés ama fokának megfelelően, amit Isten adott meg nekünk. A próféta azt akarta megmutatni, hogy az igazi boldogság annak velejáróival egyetemben az Isten iránti engedelmességben rejlik, s a gonoszok a makacsságuk miatt vonnak magukra

mindenféle megpróbáltatásokat, így tehát minden nyomorúságunkat azoknak a bűnöknek és vétkeknek kell tulajdonítani, amiket mi magunk követtünk el.

20. *És ha vonakodtok, sőt pártot üttök*. A bűnösök mindig azt hiszik, hogy a büntetés mértéke nagyobb, mint a vétkük még akkor is, ha az Úr nagyon gyengén bünteti őket, s bár nem próbálják magukat teljességgel igazolni, soha nem szűnnek meg, mint mondottam, Istent rendkívüli szigorúsággal vádolni. A próféta azonban azzal fenyegeti őket, hogy csapásaiknak nem lesz vége, míg meg nem semmisülnek. S nehogy azt képzeljék, hogy nem kell többtől félniük, mint azoktól a csekély és jelentéktelen büntetésektől, amelyeket eddig már elszenvedtek, kijelenti, hogy Isten sokkal súlyosabb ítéletei várnak még rájuk.

A pápisták csűrik-csavarják ezt az igeverset, hogy alátámasszák vele a szabad akaratról szóló tanításukat, és így érvelnek: „Ha az embereknek boldogoknak kell lenniük, valahányszor csak Istennek akarnak engedelmeskedni, ebből következik, hogy ez a mi hatalmunkba adatott". Ez az érv természetesen nagyon gyerekes, mert az Úr nem tájékoztat minket arról, hogy mi a mi jó, vagy gonosz megtételére irányuló képességünk természete, vagy mértéke, hanem arra emlékeztet, hogy a mi saját hibánk, ha nem élvezzük a jó dolgokat, s hogy a minket érő csapások a mi engedetlenségünk büntetései. A kérdés, miszerint képes-e az ember a saját rosszakaratát jóvá tenni, teljesen különbözik attól a kérdésétől, hogy vajon a szánmára egyébként természetes rosszakarata által hozza-e magára mindazt a gonoszságot, amit elszenved. Igazságtalanul és hamisan használják tehát azok a képzett és tudós doktorok ezt az igeverset arra, hogy alátámasszák vele a jó és a rossz szabad választásának általuk kialakított tantételét.

Mert az Úr szája szólt.[21] Mivel az emberek, akiket a vágyaik elvakítanak, a fenyegetések csak kevéssé indítanak meg, ezért a próféta, hogy a mély tunyaságból felrázza őket, emlékeztet arra, hogy ezt a kijelentést nem a halandó ember tette, hanem *Isten szája*, Akiben nincs változás, mint az emberekben, hanem állandóan ragaszkodik a céljához.[22] Azért említi tehát *az Úr száját*, hogy rájuk ijesszen, hogy akik a bűneikben mély álomba zuhantak, komoly figyelmet szenteljenek a fenyegetéseire.

21. *Mint lett paráznává a hív város!* S hogy a megfeddést még erőteljesebbé, és az Istentől és minden igazságosságtól ily módon eltávolodott nép bűnét még megrázóbbá tegye, hangosan felkiált, mintha valami szörnyűséges dolgot látott volna. S az a változás természetesen alkalmas volt borzalmat kelteni, hogy az Istennek szentelt nép, mely *királyi papságra* választatott (2Móz19:6), a fennkölt kegyességből a gonoszság legmélyebb bugyraiba zuhant. Konkrétabban Jeruzsálem városáról beszél, ami Isten szentélye és királyi tartózkodási helye volt. Arról panaszkodik, hogy a város, mely korábban az igazság őrzője volt, most rablók barlangjává vált, hogy aki korábban szemérmes és tiszta szűz volt, most paráznává lett. S hogy még nagyobb szégyenbe hozza az elkorcsosult zsidókat, akik messze eltávolodtak szent ősatyáiktól, magára ölti a megdöbbent ember látszatát és megkérdezi magától, hogy ez miképpen történhetett meg.

A hív város. A *hű* szóval véleményem szerint arra a házastársi hűségre utal, amit a feleség a férjének köteles fenntartani. A jelentősége kétségtelenül kiterjedtebb, mikor azonban megnézem az igevers kapcsolódását, nem vonakodom kimondani, hogy a *hű* itt *szemérmeset* jelent, mert rögtön ezután egy ellentétes fogalmat használ, mikor *paráznának* nevezi. Minthogy egykor erényes feleség volt, hűséges a házassági szerződéshez, most paráznává vált, s aljas viselkedése miatt még csak el sem pirul. A Szentírás gyakorta nevezi az egyházat Isten feleségének (Hós2:19-20). Ezt a tiszteletreméltó rangot Jeruzsálem addig tartotta meg,

[21] Ezt a bekezdést, amit a szerző figyelmetlenül a tizenkilencedik vers magyarázatába szúrt be, visszaállítottuk a megfelelő helyére.

[22] *Mert Jehova szólt*, aki ugyanúgy beteljesíti fenyegetéseit is, mint az ígéreteit, s nem vonja vissza meggondolatlanul, amit kimondott – *Rosensmüller*.

amíg fenntartotta a lelki szűziességet és Isten tiszta, és törvényes tiszteletét folytatta, ám mikor eltávolodott ettől, paráznává vált.

A prófétának e megdöbbenése mellé kétségtelenül a legnagyobb szomorúság társult, mert borzasztónak kell látnunk, mikor az emberek elszakadnak Istentől, s megtagadják azt a szövetséget, amit betartani ígértek. Nem is lehetséges, hogy az igaz szívű embereket, mikor ekkora lázadást szemlélnek, ne sújtsa a legmaróbb fájdalom. Olvassuk, hogy az angyalok a mennyben örvendeznek egyetlen bűnös ember megtérésén (Lk15:7, 10), így tehát nem tehetnek mást, mint megsiratják bármely bűnös végső romlását. Mennyivel inkább gyászolják egy egész állam és az egyház romlását és pusztulását!

Emellett ez a megdöbbenés egy panaszt is közvetít, mintha a próféta ezt mondta volna: „Ó Jeruzsálem, milyen virágzó állapotból estél te alá! Micsoda nyomorúságba taszítottad magadat! Micsoda szégyent és kegyvesztettséget hoztál magadra!” Mikor arra emlékeztetik, hogy micsoda virágzó állapotban volt egykor és micsoda tisztelettel adóztak neki korábban, ennek még mélyebb benyomást kell gyakorolnia az elméjére, mert annak, aki egykor egy családban a tiszteletreméltó édesanya szerepét töltötte be, természetesen több gondot kell fordítania a saját tiszteletére és hírnevére, mint annak, aki egész életében aljas és kicsapongó módon viselkedett.

Teljes vala jogossággal. Megmutatja, milyen gyümölcsöket termett az a bizonyos Istennel kötött szövetség a korábbi időkben. Értelmezhetjük a *jogosság* szót pusztán az igazságos mivolt megnevezés egyik változataként, vagy nevezhetjük *méltányosságnak*, mikor minden ember megadja minden embernek azt, ami megilleti, s *jogosságnak*, mikor az ártatlan ügyét megvédik, a szegényt és szükségben lévőt megbosszulják, mert a Szentírás így használja ezeket a szavakat, mikor együtt vannak. Mivel azonban nem tökéletesen kapcsolódnak egymáshoz ebben a szakaszban, én úgy vélem, a *jogosság* az igazságos mivoltot jelenti, tehát ugyanaz a dolog hangzik el kétszer is a teljesebb magyarázat céljából.

És most gyilkosok. Megmutatja, miképpen vált Jeruzsálem paráznává. Az történt, hogy a város, ami egykor az igazság és az egyenlőség szeretetéről volt híres, most megtelt gyilkosokkal. Ennek jelentése, mint korábban mondottuk, nem az, hogy valamennyien orgyilkosok, vagy rablók voltak, hanem hogy fondorlatos és becstelen módon az igazság látszata alatt megszerezték mások tulajdonát. Röviden, úgy érti, hogy nem bántak méltányosan és igazságosan a felebarátaikkal, bármi legyen is a megítélésük mások által. Néha ugyanis, sőt valójában elég gyakran előfordul, hogy nagyon gonosz embereket becsülnek nagyon nagyra. Az állapot, amibe Jeruzsálem lesüllyedt, annak megfontolására kell ösztönöznie bennünket, hogy milyen gyakran gyakorolja a Sátán azt, amit határtalan zsarnokságnak nevezhetünk Isten egyháza felett, mert ha volt is valaha egyház, az egykoron Jeruzsálemben volt, de Ézsaiás mégis ahhoz ragaszkodik, hogy a város latrok barlangjává lett, vagy vágóhíddá, ahol az emberek torkát metszik el. Ha azonban a Sátán szabadon garázdálkodhatott abban az egyházban, ne azon csodálkozzunk, ha ugyanez közöttünk is megtörténik, hanem munkálkodjunk, hogy mi magunk meg ne rontassunk az efféle gonosz példák által.

22. *Ezüstöd salakká lett, tiszta borod vízzel elegyítve*. Ézsaiás jelképekben beszél, s két hasonlattal itt azt mutatja meg, hogy jóllehet a dolgok külső megjelenése nyíltan nem borult fel, állapotuk mégis megváltozott és megromlott, így nagyban különböznek attól amilyenek egykor voltak. Azt mondja ugyanis, hogy most a salak ragyog az ezüst helyett, s hogy a bor, noha megtartotta színét, elvesztette az ízét. „Bár még mindig csinálod az üres show-műsort”, mondja a próféta, „semmi tiszta nem található benned, a bor, ami csillogni szokott benned, megromlott, s jóllehet a színe becsapja a szemet, az íze kimutatja, hogy elegyített”.

Mindez nem jelent többet, mint hogy a zsidóknak félre kell tenniük a képmutatást, és el kell kezdeniük megvallani bűneiket, s nem hitegethetik többé magukat képmutató módon. Az itt használt hasonlatok rendkívül jól alkalmazkodnak ehhez a célhoz, mert a salak némileg

emlékeztet az ezüstre, s hasonlóképpen, a vízzel kevert bor is emlékeztet a tiszta borra, mégis, mindkettő nagyon távol áll attól a tisztaságtól, amiből külsődleges show-műsort csináltak. Hasonlóképpen mondható, hogy a képmutatók a képmutatásukkal magukra öltik az ezüst hamis színét, bár nem érnek többet a salaknál. S valóban, ezen az alapon még inkább megvetendők, mert bár rendkívül gonoszok, mégis alávalóságukhoz mérhető hűtlenséggel kérkednek üresen Isten és az emberek előtt, amivel pedig csak a rosszindulatukat leplezik.

23. *Fejedelmid megátalkodottak*. Itt egy elegáns hasonlattal, vagy szójátékkal van dolgunk.[23] Nem úgy beszél a fejedelmekről, mintha a köznép szent lett volna, és nem lett volna szükség a megintésükre, hanem a gonoszság forrására mutat rá. Mert ahogyan egyetlen betegség sem annyira ártalmas, mint amelyik a fejtől terjed el a testre, úgy nincs pusztítóbb gonosz sem egy társadalomban, mint a gonosz és megromlott fejedelem, aki romlottságát az egész testre kiárasztja mind a saját példájával, mind azzal a féktelenséggel, amit megenged. Innen származik a közmondás is, οποια η δεσποινα τοιαι και αι θεραπαινιδες, *amilyen az úrnő, olyanok a lányok*. Ennek jelentése tehát az, mintha a próféta azt mondta volna: egyetlen vétek sem volt, mely jobban eluralkodott volna az emberek között a többinél, hanem hogy a bűnök gátlástalan elkövetése volt a jellemző maguk a nemesek között, s ezen a módon az egész test beszennyeződött. S ami még több erőt kölcsönöz ennek a kijelentésnek, az a *fejedelmek* szóban foglaltatik benne. Nagyon siralmas ugyanis, mikor a gonoszság azon a helyen üti fel a fejét, ahonnan az orvosságot kellene várni. Ezután konkrét példát említ.

Lopóknak társai. Ezalatt azt érti, hogy nagyon messze állnak a tolvajlás és a hamis üzletelés féken tartásától, sőt inkább hasznot húznak belőle: S joggal nevezi azokat a személyeket a tolvajok társainak, akik részt kapván a zsákmányból, megengedik a lopást. Valóban, mikor a bírót megvesztegetéssel megrontják, nem lehet másként, mint hogy a bűnök eluralkodjanak, és büntetlenül maradjanak, s úgy kell tekintenünk a bírót, hogy ezek elkövetőivel összejátszik.

Mind szereti az ajándékot. Ezután rámutat annak okára, hogy fejedelmek miért lettek a tolvajok társaivá, s kötődtek ahhoz a bűnös összeesküvéshez, mely elnézte a bűnöket. Ez az ok a kapzsiság. Mikor a bírók átadják magukat a pénz szeretetének, az igazság véglegesen megsemmisül, mert ha a személyválogatás az ítélet megrontása, s nem marad helye a méltányosságnak, minden a mohóság által uralt ember bizonyosan a személyt, és nem az ügyet fogja nézni. Ennek következménye nem más, mint hogy nem lesz képes észrevenni azt, ami jó és helyes, hanem amint valaki mondta, törvényeket fog alkotni és megszüntetni.

Ez eszünkbe juttatja mily nagy erény egy elöljáróban, ha nem méltatja figyelemre a pénzt, mert amíg meg nem tartóztatja elméjét, kezeit és szemeit, soha nem lesz képes igazságosan ítélni. Abszurdum azt mondani, pedig néhányan ezt teszik, hogy még akkor is tisztán és romlatlanul tartják a szívüket, ha elfogadják a megvesztegetést. Amit az Úr mondott, igaznak kell lennie, hogy az ajándék megvakítja a bölcs szemeit, s elfordítja az igazak ügyét (2Móz23:8). Egyetlen ember sem becsületes annyira, egyetlen ember sem tisztánlátó és eszes annyira, hogy az elméje az ajándékok igézetének, a szemei pedig azok vakító hatásának ellenállni képes lenne. Ezeket a bírókat tehát joggal mondja a tolvajok társainak, mert a vak pénzvágytól űzötten mind Isten, mind ember minden törvényét felforgatják, s nem hagynak helyet sem az igazságnak, sem a mértékletességnek.

Azt is észre kell vennünk, hogy a próféta a képmutatók meggyőzése érdekében azokat a cselekedeteiket hozza elő, melyek nyíltan és egyetemesen ismertek voltak, ellenkező esetben ugyanis nem engednének. De nem férhet kétség hozzá, hogy abban az időben sokan voltak, akik tiltakoztak, mikor ily módon tolvajoknak nevezték őket, amiképpen manapság is

[23] A szerző ezt a *primi pravi* betűrímmel illusztrálja. „A סוררים (*szorerim*) szó itt azonos”, mondja Jarchi, „a סרים (*szarim*) szóval, azaz a helyes utat *elhagyó* személyekkel”. „A סוררים (*szorerim*) szóban” mondja a szövegmagyarázó Breishaupt, amit a szerző a סרים (*szarim*), *eltávozók* szóval magyaráz „célzás van a שרים (*fejedelmek*) szóra, amit a szent szövegben találunk” – *a szerk.*

a legtöbben szemtelenül és makacsul felkiáltanak, hogy ők nem tolvajok a neki kínált jutalmak és ajándékok elfogadása miatt, mert azok nem akadályozzák meg őket a helyes ítélet meghozatalában. Mivel azonban ezek a válaszok komolytalanok voltak, a próféta, miután leleplezte bűnös cselekedeteiket, megelégszik az általa adott megrovással, s nem vitatkozik velük tovább. S valóban, a természet kijelenti, hogy lehetetlenség igazságos ítéletet hozni, mikor a bírók ennyire éhesek a szerzésre és az elismerésre, mivel nem tehetnek mást, mint eladásra kínálhatják becsületességüket és hírnevüket.

Árvát nem pártolnak. Mivel az Úr különösen a figyelmünkbe ajánlja az árvákat és az özvegyeket, hisz ők megfosztattak az emberek védelmétől, nem kell csodálkoznunk, ha nem tetszik Neki, mikor ezeket figyelmen kívül hagyják azok a bírók, akiknek őrzőiknek és védelmezőiknek kellene lenni. Mivel neki sem gondoskodás, sem iparkodás, sem erő nem áll a rendelkezésükre, ha senki sem lép elő a segítségükre, úgy kárpótlás nélkül ki vannak téve mindenféle erőszaknak és igazságtalanságnak. Mikor tehát nem figyelnek rájuk, abból az következik, hogy az uralmat nem az igazság, hanem a kapzsiság és a fosztogatás által gyakorolják.

24. *Ezért azt mondja az Úr, a seregeknek Ura*. Először a האדון (haadon) szót használja, ami szó szerint urat jelent, s szolgai viszonyt fejez ki. Ezután hozzáteszi a יהוה (Jehova) szót, ami Isten örökkévaló lényegét és fenségét fejezi ki. Miután feltárt egyes bűnöket, amelyek nyilvánvalóvá tették, hogy a nemzetben minden megromlott, Ézsaiás, most Isten ítéletével akar fenyegetni, és azt szándékozik bemutatni. Ezért nemcsak úgy mutatja be Istent, mint hatalommal és tekintéllyel felruházott Bírót, hanem egyidejűleg arra is emlékezteti őket, hogy Ábrahám gyermekei az Ő különleges népe, emiatt rögtön hozzáteszi: *Izráel erős Istene*. Ebben lehet némi irónia is, mellyel beledöf a zsidókba, mintha azt mondta volna, hogy ostobaság volt Isten nevével dicsekedniük, látván, hogy érdemtelen és tisztességtelen szolgák voltak, s hiábavalóság volt az Ő erejében bízni, ami azonnal kitör ellenük. Ezután a bevezető után hozzáteszi:

Jaj! mert vígasztalást veszek háborgatóimon.[24] Ezekkel a szavakkal arra utal, hogy Isten nem nyugszik meg mindaddig, amíg úgymond meg nem csömörlik a büntetések kiszabásától. Emberi módon alkalmazza a vigasztalás szót, mert a harag nem más, mint bosszúvágy, így a bosszú enyhülést ad az elmének, s aki bosszút állt, gratulál önmagának és megelégszik. Az Úr azt mondja, hogy ezen a módon vesz vigasztalást az ellenségeire kiszabott büntetésekkel, mint egyfajta elégtétellel.

Valóban különféle módokon lehet értelmezni ezt az üzenetet, s nem vállalom fel azt a feladatot, hogy valamennyit megvizsgáljam és cáfoljam azokat, melyeket nem fogadok el: elegendő lesz megállapítani a tényleges jelentését. Itt nem a kaldeusokról, vagy az asszíriaiakról beszél, amint azt sokan képzelik, hanem a zsidókról, akiknek mint hírnök jelenti be a háborút az Úr nevében. Ez a fenyegetés durván csengett a fülükben, mert azt képzelték, hogy olyan szövetségben állnak Istennel, melyben Ő az ellenségeik ellensége volt. Ő viszont azt jelenti ki, hogy Ő az ellenségük, mivel oly sokszor provokálták a bűneikkel. Ezen a módon kell leráznunk a képmutatók lustaságát, akik folytonosan hadat viselnek Istennel, de még sem vonakodnak azt állítani, hogy az Ő védelmét élvezik. Nem kell tehát csodálkoznunk, ha a próféta keményen Isten ellenségeinek jelenti ki őket, akik megtörték a szövetséget, s így viseltek hadat Ellene.

De mégis, annak megmutatása érdekében, hogy mondhatni, akarata ellenére kénytelen büntetést kiszabni a népére, Isten ezt a fenyegetést egyfajta sóhajtással mondja ki. Semmi sem összeegyeztethetőbb ugyanis az Ő természetével, mint jót cselekedni, ezért mikor durván bánik velünk, bizonyos, hogy erre a mi gonoszságunk kényszerítette, mert mi nem engedünk az Ő jóságának szabad folyást. Konkrétabban, Ő arra hajlamos, hogy a saját népével

[24] Az angol változatban így szerepel: Jaj! Megkönnyebbülök ellenségeimtől – *a szerk.*

gyengéden bánjon, s mikor látja, hogy nincs több helye a türelmének, lépéseket tesz, mondhatni szomorúan, a büntetések kiszabására.

Egyesek talán inkább úgy magyaráznák a הוי (*hoi*) viszonyszót, mintha Isten akkor kiáltott volna fel, mikor elfogta a harag. Ami engem illet, ebben az igeszakaszban én inkább a szomorúság megnyilvánulásának tekintem. Isten ugyanis, tudatában léve a szövetségnek, megőrizné az Ő választott népét, ha csökönyösségük nem akadályozná meg teljeséggel a megbocsátást.

És bosszút állok ellenségimen. Ebben a második mondatban egy újra-megismétlés (αναδιπλωσις) szerepel, egy, a hébereknél szokásos beszédmód, akik gyakran fejezik ki ugyanazt a dolgot egy versben kétszer. Ebből megtanuljuk, hogy a kijelentés tárgya nem más, mint hogy Isten nem nyugodhat meg, amíg bosszút nem állt a bűnös és áruló népen.

25. *És kezemet ellened fordítom*. Ez az előző fenyegetés enyhítése, mert bár tovább folytatja, amit a szigorúságáról kezdett elmondani, egyidejűleg azt is kijelenti, hogy azok között a csapások között, melyeket ki fog szabni, az egyházat megőrzi. A fő célja ennek a hívők vigasztalása volt, hogy ne feltételezzék az egyház teljes lerombolását, amiért Isten durvábban bánt velük, mint annakelőtte. Isten Lelke a prófétákon keresztül folyamatosan figyelmezteti Isten gyermekeit, akik mindig reszketnek az Ő szavától, hogy ne legyenek lesújtottak, és ne bátortalanodjanak el a félelmek és a fenyegetések miatt, mert minél féktelenebbül gúnyolódnak a gonosz emberek a fenyegetéseken, annál jobban reszketnek azoktól azok, akiket komoly istenfélelem szorongat.

Emellett a kezek ellenük fordítása általánosságban az Ő jelenlétét jelenti, mintha azt mondaná: *Megmutatom a kezem*. Ezt két módon szokta tenni: vagy a bűnösök megbüntetésével, vagy a hívők megszabadításával a nyomorúságaikból. Ezért nyilvánvaló a szövegösszefüggésből, hogy Isten célja a vigasztalással a büntetés komolyságának enyhítése, s a kezek ellenük fordítását itt tekinthetjük az egyház helyreállítására utaló dolognak, mer noha általános fogalmakkal azt jelentette ki, hogy valamennyien az Ő ellenségei, most módosítja ezt a kijelentést, nevén szólítva Jeruzsálemet, vagy a Siont.

Mikor hozzáteszi, hogy *és kiolvasztom mintegy lúggal salakodat*, ezzel jóllehet a korrekció gyümölcsére mutat rá, hogy a hívők emiatt nehogy mértéktelenül megszomorodjanak, vagy kétségbe essenek, a kifejezésből mégis azt tanuljuk meg, hogy az egyház megtisztítása Isten saját munkája. Ebből a célból mindig felemeli a kezét a vétkek megbüntetésére, hogy visszavezesse az eltévelyedetteket a helyes útra, de a pálcáknak semmi hasznuk sem lenne, ha nem tenné őket alkalmassá arra, hogy belülről érintsék meg a szíveiket. S valóban, mivel itt arra a speciális kegyre mutat rá, amit a választottaira ruház, ebből következik, hogy a megtérés a Szentlélek igazi és sajátos munkája, ellenkező esetben ugyanis a bűnös, ahelyett, hogy a legcsekélyebb hasznot húzná a büntetésekből, egyre jobban és jobban megkeményedne azoktól.

A tiszta *kiolvasztást*, melynek során semmiféle salak sem marad vissza, nem szabad úgy értenünk, mintha Isten valaha is teljességgel megtisztította volna az Ő egyházát ebben a világban minden pecséttől, az emberek módján, mintha azt mondta volna: egyházának állapota olyan lesz, hogy a szentsége úgy ragyog majd, mint a tiszta ezüst. Ezek a szavak tehát valódi tisztaságot jeleznek, mert a zsidók korábban túlságosan elégedettek voltak a szennyezettségükkel. Ez egy nagyon ideillő hasonlat, mellyel a próféta azt jelenti ki, hogy noha az egyházat abban az időben nagyon sok folt szennyezte be, mégis lesz némi maradék, ami a szennyeződések eltávolítása után visszanyeri csillogását. Ezen a módon össze is kapcsolja a két mondatot, mert mikor az előzőekben a bűneikről beszélt, azt mondta, hogy *ezüstöd salakká lett* (Ézs1:22).

26. *És adok néked oly birákat, mint régen*. Most szóképek nélkül beszél, s kimondván azt, hogy a gonoszságok forrása és eredete a fejedelmekben volt, megmutatja, hogy az isteni kéz meg fogja tisztítani ezt a rangot, mikor majd tetszik az Úrnak helyreállítani az egyházat a

tökéletes egészségre. S valóban, mikor az uralkodók jó és szent emberek, a közrendet fenntartják, mikor azonban gonosz emberek kerülnek hatalomra, minden leromlik. A *bírák* és a *tanácsosok* alatt nyilvánvalóan mindenféle elöljárókat ért, s mikor megígéri, hogy ezek olyanok lesznek, mint a kezdetben, ezzel Isten rendkívüli jóságát juttatja eszükbe, amitől megfosztattak. Isten kegyelmesen felállította Dávid trónját, s tetszett Neki, hogy abban kormányzásban fényes hasonlóságát mutassa az Ő atyai szeretetének. S bár Dávid családjának a hatalma a legnagyobb zsarnokság szintjére süllyedt, mégis tovább dicsekedtek a hamis titulussal, mert ugyanúgy kérkedtek Dávid uralkodásával, mint ahogyan manapság a pápisták nagyra vannak az egyház hamis látszatával. Joggal emlékezteti hát az embereket arra, hogy a saját hibájukból buktak el, hogy ne nehezteljenek meg a létszámuk csökkenése miatt, aminek segítségével ismét helyreáll náluk az a rend, amit Isten állított fel.

S ekkor azt mondják te néked. Úgy írja le annak a reformációnak a gyümölcsét, amiről beszélt, mint ami az egész testre kiterjed, mert megemlítvén, hogy Jeruzsálem, mielőtt fellázadt volna Isten ellen, *igaz város, hív város* volt, a próféta most azt mondja, hogy mikor megbüntettetett, ugyanazok az erények fognak benne jól láthatóan megmutatkozni. Itt is a valódi megtérés summája fejeződik ki, mert az *igaz* alatt becsületességet ért, mikor minden ember azt kapja, amit érdemel, s az emberek úgy élnek egymással, hogy nem sértik egymást. A *hív* jelentése még kiterjedtebb, mikor ugyanis egy várost igaznak neveznek, az nemcsak azt jelenti, hogy az igazságosság és őszinteség ember és ember között fenntarttatik, hanem hogy az istentisztelet tisztaságára is ügyelnek, így ebben az elme egyszerűsége és tisztasága is benne foglaltatik.

Észre kell azonban venni, hogy ebből a becsületességből igazságosság fakad, mikor ugyanis kölcsönös kapcsolatainkban ragaszkodunk az igazsághoz, az igazságosság könnyen hatalomra jut. S valóban, ha jobban megvizsgálom az egész szakaszt, arra gondolok, hogy a próféta az *igaz* szót most korlátozottabb értelemben használja, mint korábban, és összekapcsolja a két erényt, mint amik egyetlen célhoz vezetnek. Így míg az igazság az első, mint ok, az igazságosság annak okozata. Ézsaiás nemcsak azt ígéri meg, hogy *igaz* és *hív* lesz, hanem megkülönböztetett is lesz eme két dicséret által, ami alatt azt érti, hogy az ismerete, vagy a hírneve mindenfelé szétterjed. Tudjuk, hogy a képmutatók is felékesítik magukat tiszteletreméltó megnevezésekkel, de Ézsaiás, aki Istent, mint beszélőt mutatta be, biztosra veszi, hogy a város ténylegesen *igaz* lesz, ahogyan előre megmondatott, hogy az lesz. Egyben, mint mondottam, leírja a valódi megtérés gyümölcseit is, mintha azt mondta volna: „Mikor Jeruzsálem visszatér a valódi kegyességhez, az emberek meg lesznek arról győződve, hogy megújult”.

27. *Sion jogosság által váltatik meg*. Ugyanazt a tanítást erősíti meg, de mivel az egyház helyreállítását nehéz volt elhinni, megmutatja, hogy az nem emberek akaratától függ, hanem Isten *igazságán* és *jogosságán* alapszik, mintha azt mondta volna, hogy Isten semmiképpen sem engedi meg, hogy az Ő egyháza mindenestől megsemmisüljön, mert Ő *igaz*. A próféta célja tehát elvonni a kegyesek elméit a földi gondolatoktól, hogy az egyház biztonságának keresése közben teljes mértékben Istenre támaszkodjanak, s hagyjanak fel a jó reménység táplálásával, lássanak bár segítség helyett csak és kizárólag akadályokat. Nagy hiba az *igazságot* és a *jogosságot* az egyházra vonatkoztatni, mintha Ézsaiás a város szép rendben levő állapotáról beszélne, mert a nyilvánvaló jelentés, mint mondtam, hogy Isten igazsága teljességgel elégséges az Ő egyházának megváltásához. S valóban, amíg önmagunkra nézünk, miféle reménységet táplálhatunk? Épp ellenkezőleg: hány dolog bukkan elő azonnal, melyek mind csak a hitünk meggyengítésére alkalmasak! Csak Isten igazsága az, amiben a meggyőződés szilárd és tartós alapját megtaláljuk.

És megtérői igazság által.[25] Ez a második mondat a szabadulásuk módját mutatja be, nevezetesen, hogy a száműzöttek, akik szerteszét szórattak, ismét egybegyűjtetnek.

28. *De elvesznek a bűnösök és gonoszok egyetemben*. Nehogy a képmutatók azt képzeljék, hogy eme ígéretek bármiféle gyümölcse hozzájuk tartozik, s ezért üres dicsekedésbe kezdjenek, azzal fenyegeti őket, hogy el fognak veszni, noha Isten megváltja az Ő egyházát. A képmutatók ugyanis mindig keveredtek az egyházzal, s valóban a legszorosabb kapcsolatban állnak vele, de a vele kapcsolatos elképzelésüket a külső show-műsorból kiindulva alkotják meg. Mindazt, amit Isten megígér, ők magabiztosan azonnal magukra vonatkoztatják. A próféta letépi róluk ezt a reménységet, ha ugyan megérdemli a reménység nevet az, ami a dölyfös elme büszkeségéből és gőgjéből fakad. Itt észre kell vennünk, hogy milyen nagy bölcsesség szükséges az istenfélő tanítók számára, hogy miközben Isten ítéletével fenyegetik a gonoszokat, egyúttal a jókat is támogassák, és erősítsék őket némi vigasztalással, nehogy letörjenek és elbátortalanodjanak. Másrészről, mikor a hívők Isten ígéretétől felbátorodnak, s mikor a gonoszok hamisan magukra vonatkoztatják azt, és üres magabiztosságtól fuvalkodik fel az elméjük, az általunk követendő módszernek és útnak olyannak kell lenni, hogy se ne adjunk alkalmat a gonoszoknak a büszkélkedésre, se ne nyomjuk el és bátortalanítsuk el az istenfélők elméit – ahogyan Ézsaiás teszi ebben az igeszakaszban. Miközben ugyanis az egyház megváltásáról beszél, egyidejűleg azzal fenyeget, hogy a bűnösök, azaz a gonoszok meg fognak semmisülni, nehogy azt feltételezhessék, hogy Isten kegyességének eme cselekedetei bármi módon is vonatkoznak rájuk.

Mégis, miközben pusztítást hirdet a gonoszokkal szemben, ezzel az összehasonlítással még teljesebben kimutatja Istennek a hívők iránti kegyét, ami sokkal jobban látszik, mikor Isten pusztulni engedi az elvetetteket, de biztonsággal megőrzi az övéit, amint meg van írva: „Elesnek mellőled ezeren, és jobb kezed felől tízezeren; és hozzád nem is közelít" (Zsolt91:7). Emellett az egyház létszámának csökkenése miatt az istenfélő elmékben fellépő szomorúságot és szenvedést is csillapítja, mert megmutatja, hogy semmi más módon nem lehet helyreállítani a test egészségét, csak a romlásának eltávolításával.

29. *Mert (*vagy*: Azaz) szégyen éri őket*. A héberben a כי (*ki*) viszonyszó szerepel, ami tulajdonképpen az okot, de nagyon gyakran a magyarázatot is jelöli. Mivel itt a próféta semmi újat sem mond, csak a pusztulás okát magyarázza, ami az istentelenekre vár, a כי fordítása „Azaz"-ként látszólag jobban összekapcsolja az előző, כלה (kalah), megemésztetnek szóval. *Megemésztetnek, azaz meg fognak szégyenülni a cserfákért, melyekben gyönyörködtetek*, mintha a próféta azt mondaná, hogy pusztítóbb gonoszság nem éri őket, mint a saját babonájuk. A bálványok, mondja, amire a védelmeteket és a biztonságotokat alapozzátok, inkább majd pusztulást hoznak rátok.

A אלים (*elim*), cserfák szót,[26] néha *isteneknek* fordították,[27] ezt a jelentést azonban nem fogadja el a szövegösszefüggés, mely rögtön ezután hozzáteszi a kertek szót: *és pirulni fogtok a kertek miatt, a melyeket kedveltek*. Nos, a próféta mind a fák, mind a kertek képével, jelképes beszéddel, melyben a rész szerepel az egész helyett, megró minden hamis istentiszteletet. A zsidók között ugyanis nagyon sokféle bálványimádás dívott, de az itt említett szokás, mikor *kerteket és erdőket* választottak ki áldozáshoz, volt a legmegszokottabb. A második mondatban szereplő גנות (*gannoth*) szót akár ligetnek, akár kertnek fordítjuk, nem férhet hozzá kétség, hogy azokat az oltárokat és szent épületeket

[25] Az angol változatban – mint a magyarban – a *megtérői* szerepel, de a szó szerinti fordítás ez: *és azok, akik visszatérnek hozzá*. „Azaz", mondja Joshi, „azok, akik benne vannak (Sion városában) térnek meg" – *a szerk.*

[26] „Az אלים (*elim*) szó egyes számban אלה (*elah*) azt a fajta fát jelenti, melynek német neve *ulme*" –Jarchi. Annak bizonyítására, hogy a אולמא szó alatt Jarchi a szilfát érti, magyarázója, Breithaupt nemcsak a német *ulme*-t, hanem az olasz *olmo*-t, a francia *orme*-t és a latin *ulmus*-t is előhozza – *a szerk.*

[27] Nyilvánvalóan azt feltételezve, hogy ez az אל (*el*), Isten többes száma, nem vévén észre a közbenső *jod*-ot, amit néha kiejtenek, de gyakorta kihagynak ebből a szóból – *a szerk.*

jelenti, melyben a bálványimádó istentiszteletet folytatták. S bár nem akartak nyíltan elszakadni Istentől, új istentiszteletet agyaltak ki, s mintha az egyik hely elfogadhatóbb lenne Isten számára, mint a másik, ezt szánták oda a szolgálatra, amint azt a pápistáknál is látjuk. Ezután következik a személyváltás, mert avégett, hogy a megrovást komolyabbá tegye, azokat a gonosz embereket, akikről harmadik személyben beszélt, most személyesen szólítja meg: *pirulni fogtok*.

A melyeket kedveltek. A *kedvel* szóval azt az őrült és égő buzgalmat rója meg, mellyel a gonosz emberek a babonáikat követik. Nekik egész szívvel oda kellett volna szánni magukat az egy Isten szolgálatára, de vak erőszakkal rohannak bele a hamis istentiszteletbe, mintha brutális vágy hajtaná őket. Majdnem minden emberi elmében természetes módon megtalálható az a betegség, hogy elhagyták az igaz Istent, és őrülten rohannak a bálványok után: ezért a Szentírás gyakran hasonlítja ezt az őrültséget a paráznák szerelméhez, akik mind a szégyent, mind a józanságot lerázzák magukról.

A kertek miatt, a melyeket kedveltek. S hogy a próféta nemcsak szélsőséges buzgóságukat, de előfeltevéseiket is leírja az istentisztelet megrontásában, az nyilvánvaló a második mondatból, amiben azt mondja hogy *kerteket kedvelnek*, mert ez a kifejezés ellentétes a törvény parancsával. Bármi is legyen a hihető megjelenítés, mely alatt a hitetlenek megpróbálják babonáikat elrejteni, akkor is igaz marad, hogy *az engedelmesség minden áldozatnál jobb* (1Sám15:22). Ennek megfelelően foglalja egybe Pál a magaválasztotta istentisztelet (εθελοθρησκεια) megnevezés alatt a hamis istentisztelet minden fajtáját, amit az emberek kiagyalnak maguknak anélkül, hogy ezt Isten megparancsolta volna. Ezen az alapon panaszkodik Isten arról, hogy a zsidók megvetették az Igéjét, és a saját koholmányaikkal szórakoztatták magukat, mintha azt mondta volna: „A kötelességetek az engedelmeskedés volt, de ti bilincsektől szabad választást, vagy inkább korlátlan szabadságot akartatok”. Ez az egyetlen megfontolás is elegendő az emberek koholmányainak elítélésére, hogy nincs a hatalmukban az istentisztelet módjának meghatározása, mert egyedül Istené ennek megparancsolása joga. Isten abban az időben azt parancsolta, hogy áldozni neki csakis Jeruzsálemben szabad (5Móz12:13). A zsidók úgy vélték, hogy máshol is a kedvében járnak, s ez a hamis képzelgés a pogány nemzeteket is becsapta. Bárcsak ne ment volna tovább! De látjuk, miképpen esnek bele a pápisták ugyanebbe a hibába, egyszóval a tapasztalat azt mutatja, hogy ez a betegség minden korban jelen volt.

S ha ennek azt vetik ellenébe, hogy a hely nem volt annyira fontos, hogy Istennek ekkora utálattal kellett volna viszonyulnia a Neki mindenütt kínált istentisztelethez, először is azt kell fontolóra vennünk, miért döntött Isten úgy, hogy abban az időben csak egy oltár legyen, ami a szent egység köteléke volt egy civilizálatlan nemzettel, s ennek eszközével a vallásuk változatlanul folytatódhatott. Emellett ha feltételezzük is, hogy ennek a lelki oknak csak időszakos hatálya volt, akkor is ahhoz kell tartanunk magunkat, hogy a parancsolatok azért adattak a legkisebb dolgokban, hogy a zsidókat jobban az engedelmességre szoktassa. S mivel a babona az odaszántság álarca alatt rejtőzik el, aligha lehet másként, mint hogy az emberek a saját koholmányaikkal kecsegtessék magukat. Mivel azonban az engedelmesség az igazi vallás szülőanyja, ebből következik, hogy mikor az emberek a saját képzeletüket használják, az válik minden babona forrásává. Azt is hozzá kell tenni, hogy amiképpen panaszkodott Ézsaiás korábban a felebaráti szeretettel és a második törvénytáblával ellentétes bűnökről, úgy panaszkodik most arról, hogy megsértették az első tábla parancsolatait. Mivel az igazságosság egész tökéletessége a törvény megtartásában rejlik, mikor a próféták meg akarják róni az embereket a bűneik miatt, néha a törvény első, néha a második táblájáról beszélnek. Nekünk azonban mindig észre kell vennünk a képes beszédmódot, mikor az egyik osztály alatt a nagy egészet értik.

30. *És hasonlatosok lesztek*[28] *az elhullott levelű terpentinfához*. A héber כי (ki) viszonyszó fordítható kijelentő módban, ahogyan én is tettem, s a próféta látszólag azokra a ligetekre utal, melyekre helytelenül korlátozták az istentiszteletet. A kerteket megemlítve ugyanis megrója őket azért a bizonyosságért, amit a szóban forgó dologba vetettek és szárazsággal fenyegeti őket. „Örömöt leltek", mondja „a kertjeitekben és fáitokban, de olyanok lesztek, mint a lombjaikat vesztet, kiszáradt fák". Isten tehát kigúnyolja a bálványimádók hamis dicsekvését, akik csodálatosan kecsegtetik magukat a saját koholmányaikkal, s azt hiszik, hogy előttük nyitva áll a menny, mikor belevetik magukat a ceremóniáikba. Akárcsak manapság, mikor a pápisták felgyújtották lámpásaikat és feldíszítették templomaikat, mikor arannyal és drágakövekkel kápráztatnak, mikor orgonáikon és csengőiken játszottak és azt képzelik, hogy ők a legboldogabb emberek mindenki közül, mintha nem volna okuk félni, hogy bármi gonosz érheti őket Istentől, mert hiszen százszoros elégtételt kapott tőlük.

31. *És csepüvé lesz az erős*.[29] A חסן (chason) héber szó erőset jelent, s jóllehet itt Istenre vonatkozik, mégis megtartja azt a jelentését, mintha ezt mondta volna: „Az isten, aki a ti erősségetek volt, szalmává válik".

És készítője szikrává.[30] A készítő alatt a fafaragót érti, de mivel bálványt említ, nekünk a szóban forgó dolognak megfelelően kell magyaráznunk. Egyesek azt hiszik, hogy ő a bálványimádók megtérését fejezi ki, s azt mondják, hogy ezek elismerik majd a saját ostobaságukat, majd szégyentől borítva elégetik bálványaikat. Én azonban másnak vélem a jelentését, mert ahogyan a tüzet is száraz anyagból, például szalmából gerjesztenek, „úgy lesztek összegyűjtve ti és a bálványaitok is egy halomba", mondja a próféta, „mint mikor máglyát készítenek, hogy együtt éghessetek: a bálványok a szalmához, az emberek a tűzhöz lesznek hasonlók, s egy lángba borulás megemésztheti az egészet".

És oltójok nem lészen. Észre kell venni, hogy a próféták, mikor Isten haragját említik, a külső jeleivel írják le azt, mert sem szemmel, sem más érzékszervvel nem érzékelhető. Azaz, Istennek az istenteleneket megsemmisítő haragját a mindent megemésztő tűzhöz hasonlítja. Most már elég világos, hogy mire gondol a próféta: nevezetesen hogy minden istentelen megsemmisül, legyen bármi a meggyőződésük természete, sőt mi több, pusztulásuk annál nagyobb lesz, mert bizalmukat hamis és megtévesztő dolgokba vetették, s a végső pusztulás onnan ragadja el őket, ahol hiába keresték a menekülést. A képek és a bálványok ugyanis felkeltik Isten haragját, olthatatlan lángra lobbantva azt.

[28] Mert olyanok lesztek – az angol változatban
[29] És az erős – az angol változatban
[30] Készítő helyett a magyarban (Károli) *munkája* szerepel – *a ford.*

2. fejezet

1. Ésaiásnak, Ámós fiának beszéde, a melyet látott Júda és Jeruzsálem felől.

2. Lészen az utolsó időkben, hogy erősen fog állani az Úr házának hegye, hegyeknek felette, és magasabb lészen a halmoknál, és özönleni fognak hozzá minden pogányok;

3. És eljönnek sok népek, mondván: Jertek menjünk fel az Úr hegyére, Jákób Istenének házához, hogy megtanítson minket az Ő útaira, és mi járjunk az Ő ösvényein, mert tanítás Sionból jő, és Jeruzsálemből az Úrnak beszéde;

4. Ki ítéletet tesz a pogányok között, és bíráskodik sok nép felett; és csinálnak fegyvereikből kapákat, és dárdáikból metszőkéseket, és nép népre kardot nem emel, és hadakozást többé nem tanul.

5. Jákóbnak háza! jertek járjunk az Úrnak világosságában!

6. Mert elhagytad, Uram, a Te népedet, Jákób házát; mivel telvék napkeleti erkölcsökkel, és szemfényvesztők, mint a Filiszteusok, és idegenek fiaival kötnek szövetséget;

7. És betelt földje ezüsttel és aranynyal, és nincs szere-száma kincseinek; betelt földje lovakkal, és nincs szere-száma szekereinek;

8. És betelt földje bálványokkal, és kezeik csinálmányának hajolnak meg, mit ujjaik csináltak.

9. Ezért porba hajtatik a közember, és megaláztatik a főember, és meg nem bocsátsz nékik.

10. Menj be a kősziklába, és rejtőzzél el a porba az Úr félelme elől, és az Ő nagyságának dicsősége előtt.

11. A kevély szemű közember megaláztatik, és a főemberek magassága porba hajtatik, és csak az Úr magasztaltatik fel ama napon.

12. Mert a seregek Urának napja eljő minden kevély és magas ellen, és minden felemelkedett ellen, és az megaláztatik.

13. És Libánon minden czédrusai ellen, a melyek magasak és felemelkedettek, s Básánnak minden tölgyfái ellen;

14. Minden magas hegyek ellen, és minden felemelkedett halmok ellen;

15. Minden magas torony ellen, és minden erős kőfal ellen;

16. És Társisnak minden hajói ellen, és minden gyönyörűséges drágaságok ellen.

17. És porba hajtatik a közember kevélysége, és megaláztatik a főemberek magassága, és egyedül az Úr magasztaltatik fel ama napon.

18. És a bálványokat teljességgel elveszti.

19. És bemennek a sziklák barlangjaiba és a föld hasadékaiba, az Úr félelme elől és nagyságának dicsősége előtt, mikor felkél, hogy megrettentse a földet.

20. Ama napon odadobja az ember ezüst bálványait és arany bálványait, miket magának csinált, hogy azok előtt meghajoljon, a vakondokoknak és denevéreknek,

21. Hogy elmenjen a sziklák lyukaiba és a hegyek hasadékiba, az Úr félelme elől és az Ő nagyságának dicsősége előtt, mikor felkél, hogy megrettentse a földet.

1. *Ésaiásnak, Ámós fiának beszéde, a melyet látott*. Ez a prófécia annak a tanításnak a megerősítése, amit korábban adott az egyház helyreállításáról. Mivel nehéz a biztonság reménységét táplálni, mikor mondhatni a pusztulás közepében vagyunk, mikor Isten haragja széltében-hosszában megemészt mindent, vagy mikor az Ő fenyegetései félelmet ébresztenek az elménkben, ilyen időszakokban a puszta ígéretek aligha elégségesek a támogatásunkhoz és a félelmünk csillapításához. Ezért az Úr úgy döntött, hogy a már hirdetett vigasztaláshoz ezt a

speciális látomást is hozzá kell tenni megerősítés végett, hogy biztosabbá és kétségtelenebbé tegye: bármiféle csapások is jöjjenek, az Ő egyháza soha nem pusztul el. Nincs kétségem afelől tehát, hogy ez a látomás összhangban van azzal, amit az előző fejezet 26. és 27. versei jelentenek ki.

Ebből megtanuljuk, hogy mi volt a látomások előnye és célja, néha ugyanis a tanításoknak nincs elegendő súlyuk számunkra, ezért Isten látomásokat tesz hozzá, aminek eszközével elpecsételi a tanítást nekünk. Mivel tehát a látomás az előző ígérethez kapcsolódik, ebből azt a hasznos tanítást tanuljuk meg, hogy mindenféle látomást, amit Isten korábban a prófétáinak adott, oly módon kell kapcsolni az ígéretekhez, hogy a látomások ezek pecsétjei legyenek. S így látjuk meg egyre jobban Isten lenyűgöző jóságát, hogy nem elégedett meg azzal, hogy a puszta Ígéjét adta nekünk, hanem, mondhatni, a szemünk elé tárja az események ábrázolását is.

Hozzátette tehát azt a megerősítést, hogy az egyház helyreállítása rendkívüli fontosságú dolog, amit tudni szükséges. Mert hol van az Úr igazsága, s hol van a hit, ha nincs egyház? Ha semmi sincs, akkor Isten hazug, s mindaz, ami az Ígéjében foglaltatik, hamisság. Ám amiképpen Isten szembeötlő bizonyítékokkal gyakran megmutatja, hogy ismeretlen módszerekkel és az emberek közreműködése nélkül megőrzi egyházát, úgy itt figyelemre méltó próféciával jelenti ki, hogy ezt meg fogja tenni.

Ennek a próféciának kettős célja van. Először, mivel Ézsaiás és mások, akik őt követték állandósultan a terrort hirdették a nép makacs gonoszsága miatt, amíg csak a templomot fel nem égetik, a város meg nem semmisül, és a zsidókat fogságba nem viszik, ezért szükséges volt, hogy ekkora szigorúság enyhüljön a hívők irányában a reménység valamiféle vigasztalásával. Másodszor, mivel a fogságban nagyon legyengültek, s elméik megrendültek a különböző csapások következtében még a visszatérésük után is, s végül majdnem elborította őket a kétségbeesés a kietlenség és zűrzavar miatt, százszor is elgyengülhettek volna, ha nem kapnak támogatást. Ami a már elbukottakat illeti, őket felemelte és végül oly mértékben megerősítette a megígért helyreállítást, hogy megmaradt közöttük az Isten neve segítségül hívásának gyakorlata, ami az egyetlen és kétségtelen orvosság a legrosszabb gonoszságok ellen. A הדבר (*haddabar*), *beszéd* szót egyes magyarázók a *tárgy, dolog* szóval fordítják, ami összhangban van ennek a fogalomnak az általános jelentésével, de jobb ezt úgy látni, mint ami az isteni célt jelöli. Ézsaiás azt mondja, hogy mindez speciális látomásban jelentetett ki neki.

2. *Lészen az utolsó időkben*. Mikor a napok (idők) végét említi, emlékezzünk arra, hogy Krisztus királyságáról beszél, s azt is meg kell értenünk, miért adja Krisztus királyságának ezt a megnevezést. Azért, hogy addig az időig mondhatni minden a bizonytalanság állapotában van, s hogy az emberek a tekintetüket ne a dolgok jelenlegi állapotára szögezzék, ami csak árnyék, hanem a Megváltóra, Aki által kijelentetik majd a valóság. Krisztus azóta eljött, így ha azokat az időket összevetjük a miénkkel, mi már megérkeztünk az *utolsó időkbe*. Az abban a korban élt atyák kötelessége volt mondhatni, hogy kitárt karokkal menjenek Krisztus felé, s mivel minden dolog helyreállítása az Ő eljövetelétől függött, jó oka volt annak, hogy megparancsoltatott nekik: terjesszék ki a reménységüket arra az időszakra. Valójában mindig hasznos volt azt tudniuk, hogy Krisztus alatt az egyház állapota tökéletesebb lesz, konkrétabban azért, mert előképek között éltek, ugyanis tetszett az Úrnak különféle módokon ébresztgetni őket azzal a kimondott céllal, hogy a várakozás állapotában tartsa őket.

Ennek a próféciának azonban különleges fontossága volt, mert volt egy négyszáz éves időszak, melynek során számtalan alkalommal teljesen elgyengülhettek volna, ha nem idézték volna fel a napok ama teljességét, mikor az egyház tökéletesen helyreállíttatik. A különféle viharok közepette tehát, melyek során az egyház majdhogynem legyőzetett, minden hívő, mikor hajótörést szenvedett, úgy kapaszkodott ebbe az igébe, mint valami deszkapallóba,

melynek segítségével beúszhat a kikötőbe. Mégis észre kell vennünk azonban, hogy miközben a napok teljessége Krisztus eljövetelével megkezdődött, szüntelenül folytatódik is, amíg be nem következik a második eljövetel a mi üdvösségünkre (Zsid9:28).

Hogy erősen fog állani az Úr házának hegye. Erről a látomásról gondolhatnánk, hogy az abszurditás aspektusát hordozza, s nemcsak azért, mert a Sion egy viszonylag alacsony hegy lévén az egész olyan, mintha valaki egy maroknyi földet hasonlítana a magas hegyekhez, hanem mivel nem sok volt már vissza a megprófétált pusztulásáig. Miképpen lehetne hát hinni, hogy a Sion hegye, miután minden nagyságát elvesztette, újból olyan fénnyel fog ragyogni, hogy az összes nemzet szeme rászegeződik? Azonban mégis úgy felmagasztaltatik, mintha még az Olimposznál is fennköltebb lenne. „Csak dicsekedjenek a pogányok", mondja Ézsaiás, „amennyit csak akarnak fennkölt hegyeikkel, mert ezek semmiségek lesznek ehhez a hegyhez viszonyítva, legyen ez bár alacsony és jelentéktelen". A természet szerint ez a bizonyosság nagyon valószínűtlen volt. Micsoda?! Talán a Sion a felhőkbe emelkedik? Ezért semmi kétség sem férhet hozzá, hogy a gonoszok gúnyolódtak ezen a próféción, mert az istentelenség mindig készen áll az Isten elleni kitörésre.

Nos, a sajátságosság, amit említettem, hajlott az ebbe a próféciába vetett hit meggyengítésére, hisz miután Sion a templom megsemmisítése után a legnagyobb kegyvesztettségbe zuhant, miképpen tudna oly hirtelen ismét felemelkedni? De mégsem volt hiábavaló, hogy Ézsaiás prófétált, mert végül ez a hegy mégis az összes többi fölé emelkedett, mert erről hallatszott az Isten hangja és hatott el az egész világra, hogy a mennybe emelhessen fel bennünket, mert erről a hegyről fénylett Isten mennyei fensége, s végül mert ez Isten szentélye, ami fennkölt kiválóságában az egész világot felülmúlja.

Ennek a próféciának a használata figyelemre méltó. Ézsaiás az emberek elméjének a fogságban támogató vigasztalást akart adni, hogy bár nincs templom és nincsenek áldozatok sem, minden romokban hever, mégis, ez a remény benne legyen az elméjükben, s az oly sivár és oly megdöbbentően végzetes körülmények között is így gondolkodjanak: „Az Úr hegye valóban elhagyatott, de mégis ott lesz majd az Ő lakhelye, s nagyobb lesz ennek a hegynek a dicsősége, mint az összes többié együttvéve". S hogy megóvja őket a végeredmény felőli kételkedéstől, a próféta itt, mondhatni, olyan képet rajzolt, melyben Isten dicsőségét szemlélhetik. A hegy ugyanis, noha még mindig létezett, a kegyvesztett magányossága azonban majdnem a gúny tárgyát képezte. A kegyesek dolga volt azonban, hogy ne a romokra nézzenek, hanem erre a látomásra. Emellett annak oka, hogy ilyen fennkölt fogalmakban beszél a Sion hegyének felmagasztaltatásáról, elég nyilvánvaló abból, ami ezután következik: mivel innen származik az evangélium, melyben Isten képmása ragyog. Más hegyek lehetnek magasabbak, mivel azonban Isten dicsőségének mindent felülmúló a kiválósága, így a hegyet is, amelyen megjelent, szintén megkülönböztetett bánásmódban kell részesíteni. Nem a saját maga kedvéért magasztalta hát a Sion hegyét, hanem a díszének, az egész világra ráragyogó fényének vonatkozásában.

3. *És eljönnek sok népek*. Az előző versben futólag érintette az okot, miért lesz majd ily magas rangja a Sion hegyének. Azért, mert a nemzetek úgy özönlenek hozzá, mint a vízbőség miatt kiáradt folyók. Most ugyanezt a kijelentést teszi és elmondja az okot is, mivel felmerülhet a kérdés: miért özönlenek hozzá a különféle nemzetek nagy tömegekben, messzi földről? Azt mondja, azért, mert az Isten szolgálata volt az indítóokuk.

A רבים (*rabbim*) *sok* szó ez ellentétet foglal magába, mert azt jelenti, hogy nem csak egyetlen nemzet lesz, mint korábban, hanem hogy akik egykor *jövevények és zsellérek* voltak (Ef2:19), egyezségre jutnak velük a vallást illetően, mintha azt mondta volna, hogy az egyház, ami korábban mondhatni be volt zárva egy sarokba, most minden irányból gyűjtetik. A *sok* alatt *különbözőt* ért, mert kétségtelen, hogy nem gyengíteni akarta annak az erejét, amit nem sokkal korábban *minden nemzetről* mondott. S bár soha be nem teljesedett, hogy az egész világ nemzetei, elhagyván szülőföldjeiket, Júdeába utaztak volna, mégis, mivel az evangélium

tanítása, mellyel Isten megkülönböztetés nélkül gyűjtötte magához az egyházat minden nemzetből, a Sion hegyéről származott, így joggal mondja, hogy mindazok eljönnek majd hozzá, akik a hit egyetértésével ragadván meg az örök üdvösség szövetségét, egy egyházba egyesíttettek. Észre kell vennünk az összhangot is a törvény képei, valamint ama lelki istentisztelet között, ami Krisztus eljövetelével kezdődött.

Mondván: Jertek. Ezekkel a szavakkal először azt jelenti ki, hogy az istenfélők olyan forró vággyal telnek majd el a vallás tanításainak terjesztésére, hogy mindenki, aki nem lesz megelégedve a saját elhívásával és személyes ismereteivel, másokat is magával akar majd vinni. S valóban, semmi sem lehet összeegyeztethetetlenebb a hit természetével, mint az a halottság, ami arra vezeti az embert, hogy ne törődjön a felebarátaival, s tartsa a tudás fényét a saját keblébe zárva. Minél nagyobb a másokhoz mért kiválóság, amit az adott ember az elhívásából kapott, annál szorgalmasabban kell munkálkodnia azon, hogy másokat is megvilágosítson.

Ez rámutat az egyház összegyűjtésének szokásos módszerére is, ami az emberek külső hangjával történik. Isten ugyanis képes lenne mindenkit Magához gyűjteni a titkos befolyásával, de Ő mégis az emberek közreműködését választja, hogy felkelthesse bennük az egymás üdvössége iránti buzgóságot. Ezzel a módszerrel megerősíti kölcsönös kapcsolatukat is, s próbára teszi hajlandóságukat az oktatás vételére, mikor mindenki megengedi, hogy mások tanítsák.

Ezután Ézsaiás azt mutatja meg, hogy akik magukra vállalják a tanítás és a buzdítás hivatalát, nem ülhetnek le és nem utasítgathatnak másokat, hanem csatlakozniuk kell azokhoz és együtt kell haladniuk velük. Látjuk ugyanis, hogy némelyek nagyon szigorú tanárok és buzgón kergetnek másokat előre, de ők maguk egy lépést sem tesznek. Itt azonban a hívők, ahelyett hogy testvéreiknek az „Előre” parancsot osztogatnák, inkább a saját példájukkal az élre állnak. Ez tehát a hasznos tanítás valódi módszere, mikor ténylegesen megcselekedve azt, amit megkövetelünk, nyilvánvalóvá tesszük, hogy komolyan és őszintén beszélünk.

Hogy megtanítson minket az Ő útaira. Először azt mutatja meg, hogy Istent nem lehet helyesen imádni, amíg az Ő tanítása meg nem világosított minket, másodszor, hogy Isten az egyetlen tanítója az egyháznak, Akinek ajkain kell csüngenünk. Ebből következik, hogy semmi sem elfogadhatatlanabb Isten számára, mint egyes ostoba és téves szolgálatok, amit az emberek odaszánásnak neveznek, s hasonlóképpen, jóllehet az emberek közreműködését igénybe veszi a tanításban, saját jogaként még mindig fenntartja, hogy ők semmi mást nem mondhatnak, csak az Ő szavát. Ha ezt a szabályt követték volna azok, akik az egyház tanítóinak nevezik magukat, a vallás nem lett volna olyan szégyenletesen megrontva a babonák széles és zűrzavaros sokféleségével. S az sem lehetséges, hogy ne tévedjünk el és vétsünk sokféle hibát, mikor az emberek véleménye hány minket ide, s tova. Joggal fogja hát be minden halandó száját Ézsaiás, mikor egyedül Istennek követeli az egyház tanításának hatalmát és tekintélyét, mert a tanítás hivatala nem más okból bízatott a pásztorokra, mint hogy egyedül Istent lehessen hallani. Azok, akik Krisztus elismert szolgálói akarnak tehát lenni, engedjék meg, hogy ez a kijelentés szabályozza őket, hogy semmit se tegyenek az Ő felhatalmazása nélkül.

A ויורנו מידרכיו (*veyorenu midderachaiv)*szavakat fordíthatjuk szó szerint, *megtanítson minket az Ő útaira*, ami azt jelenti: „Megmutatja nekünk az Ő útjait”, vagy hogy elénk tárja az Ő újait a tökéletes tanítás érdekében.

Ezután hozzáteszi az engedelmességet, *mi járjunk az Ő ösvényein*, amivel megmutatja mind a célt, mind az eredményt. Az Úr szájából hozzánk jövő tanítás ugyanis nem puszta spekuláció, hanem irányítja életünk menetét és rávesz minket, hogy Neki engedelmeskedjünk. Azt is észre kell vennünk azonban, hogy Isten parancsolatait azért nevezi utaknak és *ösvényeknek*, hogy tájékoztasson minket: nyomorultul eltévednek mindazok, akik a legkisebb mértékben letérnek ezekről. Így mindenféle törvénytelen szabadság korlátozva lesz és minden

embernek, a legkisebbtől a legnagyobbig megparancsoltatik az engedelmesség ama szabályának betartása, hogy tartózkodjanak Isten Íge jének korlátain belül.

Mert tanítás Sionból jő. Ez az előző vers magyarázata, melyben kimondta, hogy a Sion hegye minden hegy felett fog állni, azaz, a tisztelet legmagasabb csúcsára emelkedik, mikor az üdvözítő tanítás forrásává válik, ami az egész világra kiárad majd. *Törvénynek* nevezi,[31] de máshol már beszéltünk ennek a szónak a származásáról és jelentéséről. A תורה (*torah*) szó *oktatást* jelent, s mindegyik közül a legteljesebb oktatás a *törvényben* foglaltatik benne. Ezért beszél prófétai módon: mivel a kegyesség szabályát a törvényből kellett származtatni, ezért egy szóképpel (szinekdoché), melyben a részt veszik az egésznek, a *törvény* szóban úgy foglalja össze mindazt a tanítást, amit Isten adott, amiképpen az *oltár* szóban az egész istentiszteletet.

Most azonban, mivel tudjuk, hogy ez a prófécia beteljesedett, mikor az evangélium hirdetése pontosan azon a helyen megkezdődött (mert Krisztus először Jeruzsálemben tanított, majd utána a tanítása az egész világra szétterjedt), nem szabad a törvény szót korlátozott értelemben vennünk. Abban az időben ugyanis, ami a jelképeit és a belőle fakadó kötelezettségeket illeti, inkább hatályon kívül helyezték (Lk2:46, Mk16:10, Ez47:1, Lk24:47). Ebből arra következtetünk, hogy ez a fogalom korlátozás nélkül Isten Íge jére vonatkozik. S mikor a próféták azt mondják, hogy víz folyik majd ki a templomból az egész világ elárasztására (Ez47:1), metaforikusan mondják ki azt, amit itt Ézsaiás világos nyelvezettel említ: nevezetesen, hogy az üdvözítő tanítás forrása azon a helyen lesz, innen terjesztették el ugyanis az apostolok és más tanítók az evangéliumot az egész világra.

Észre kell vennünk az okát, amiért a próféta ezeket a kijelentéseket tette. Azért, hogy megerősíthesse a kegyeseket a különböző változásokkal szemben, melyek egyébként sok esetben összetörték volna az elméiket, ezért tehát rendkívül fontos volt védelmet biztosítani a támadásokkal szemben és megerősíteni a kegyesek elméjét. „Bármi is legyen a dolgaitok állása, s nyomjanak bár a nehézségek benneteket minden oldalról, tápláljátok továbbra is azt a bizonyos reményt, hogy a *tanítás Sionból jő, és Jeruzsálemből az Úrnak beszéde*, mert ez Isten megváltoztathatatlan rendelete, amit az események semmiféle változatossága, vagy megváltozása nem tesz semmissé”.

S hogy mennyire volt szükséges ez a vigasztalás a kegyeseknek, arra könnyedén következtethetünk a rögtön ezután következő események menetéből, mikor ugyanis Júdea elhagyatottá vált, a templom megsemmisült, az istentisztelet megszakadt és az egyház tisztességes rendje a végtelenségig eltorzult, miközben a zsarnokság mindinkább elnyomóvá vált, természetes volt, hogy elméik elbátortalanodjanak, s reménységük elolvadjon. Másrészről, a zsidók Babilonból való visszatérése után, mikor fokozatosan félelmetes babonaságok uralkodtak el, s a papok ahelyett, hogy törvényes módon látták volna el hivatalukat, a bűnös zsarnokság után kapkodtak, mi más pattanhatott volna ki a kegyesek elméjéből, mint hogy a vallást elhanyagolták és Isten imádását mindenestől félretették, ha nem lettek volna megtámogatva ezzel az ígérettel? Kétségtelen ugyanis, hogy ez a belső bűnökből fakadó kísértés ártalmasabb volt, mint a babiloni száműzetésük. Száműzöttekként legalább prófétáik voltak, akik tanítása buzdította őket, de a romlásnak ezen a fokán a tanítás jótékony hatása elveszett és nem fordítottak figyelmet a vallásra, vagy a kegyességre. Ennek a próféciának a segítségével azonban az Úr biztosította a számukra szükséges támogatást. Mert mi okból volt *a törvény*, amit Isten látszólag Magának szentelt a saját lakhelyén, elvetve és aljas módon megtaposva? Ki gondolta volna akkor nemcsak azt, hogy majd helye lesz neki, de hogy minden idegen helyen, a legtávolabbi régiókban is uralkodni fog? Másrészről a próféta nemcsak azt jelenti ki, hogy a törvény megmarad a maga helyén, hanem hogy tovább is jut, ami alatt azt érti, hogy nem szorul korábbi korlátai közé, mert megkülönböztetés nélkül hirdettetik majd a pogányoknak is.

[31] Az angol változatban a „law” (törvény) szó szerepel – *a ford.*

Annak kétségtelenül hatalmas tekintélye és súlya volt az apostoloknál, mikor megtudták, hogy ők lettek kijelölve a megígért dolgok véghezvitelére. Másképpen soha nem lett volna elég bátorságuk a hivatal felvállalásához, röviden, nem lettek volna képesek elhordozni a terhet, különösen mikor az egész világ dühödten szembeszállt velük. Mikor azonban megtudták, hogy Ő. Aki megígérte ezt, adta nekik a hatalmat az üzenet átadására, az könnyen elmozdított minden akadályt. Azt is észre kell venni, hogy a hitünk erőteljes megerősítését kapjuk abból, ha meghalljuk, hogy az evangélium Sionból jött, mivel ebből arra következtetünk, hogy ez nem valami új dolog, ami később keletkezett, hanem Isten örök igazsága, melyről minden korban hangzott el bizonyság már azelőtt is, hogy napvilágra került.

Arra is következtetünk, hogy szükséges volt az összes ókori ceremónia eltörlése, s a tanítás új formájának bevezetése, jóllehet a tanítás lényege ugyanaz maradt. A törvény ugyanis korábban a Sion hegyéről (2Móz19:20), most azonban Sionból származott, tehát új formát öltött. Két dolgot kell tehát észrevennünk: először is, hogy Isten tanítása egy és ugyanaz, s mindig összhangban áll önmagával, hogy senki se vádolhassa Istent változással, mintha Ő nem volna következetes. S bár az Úr törvénye most is ugyanaz, mint ami mindig is volt, mégis, új köntösben jött el Sionból. Másodszor, mikor a ceremóniák és az árnyékok eltöröltettek, akkor jelent meg Krisztus, akiben az ezek valósága mutatkozik meg.

4. *Ki ítéletet tesz a pogányok között*. Úgy érti, hogy a tanítás hasonlatos lesz a király jogarához, hogy Isten uralkodhasson a nemzetek között. Egy szóképpel ugyanis, melyben a rész szerepel az egész helyén a héber שפט (*shaphat*), *ítél* szó jelentése *kormányozni*, vagy *uralkodni*. Mivel Isten akkor csak egy nemzetet vont az uralma alá, a próféta itt azt mutatja meg, hogy az Ő országa határai kiszélesednek, hogy több nemzet felett is uralkodhasson. Hasonlóképpen közvetve a különbséget is jelzi Dávid királysága, ami csak árnyék volt, valamint e között a másik királyság között, ami sokkalta kiválóbb lesz. Abban az időben Isten Dávid keze által uralkodott az Ő választott népe felett, de Krisztus eljövetele után Ő Maga, az Ő egyszülött Fiának személyében kezdett el uralkodni, aki valóban a testben megjelent Isten volt (1Tim3:16). A próféták néha Dávid nevét használják, mikor Krisztus királyságáról beszélnek, s teszik ezt illendőségből, azaz az emberi természetére vonatkozólag, mert a Megváltó ebből a családból ígértetett meg (Jer30:9, Ez34:23, 37:24). Itt azonban a próféta az Ő isteni fenségét magasztalja fel, amiből nyilvánvaló, hogy mennyivel kiválóbb az új egyház állapota az ókori egyházzal szemben, mióta Isten Királyként jelentette ki Magát az Ő Fiában. S ismét megerősíti a pogányok elhívását, mivel Krisztus nemcsak a zsidókhoz küldetett, hogy felettük uralkodjon, hanem hogy uralmát az egész világra kiterjessze.

És bíráskodik sok nép felett. A יכח (*yakach*) szó néha azt jelenti: *kikutat*, néha *helyesbít*, továbbá *előkészít*, de a közönséges fordítása illik legjobban ehhez az igevershez, melyben a próféta az egyház megreformálásáról beszél. Korrekcióra van ugyanis szükségünk, hogy alávethessük magunkat Istennek, mert a természetünkhöz tartozó csökönyösség következtében soha nem teszünk előrelépést Isten Ígéjében, míg erővel le nem győzetünk. Ennek megfelelően Krisztus az evangélium prédikálásának kezdetét *a világ bűn tekintetében történő megfedésére teszi* (Jn16.8). S hogy ez a tanítás ne legyen haszontalan, Ézsaiás megmutatja, hogy a testi csökönyösségünket kell legyőzni, és azért tulajdonítja Istennek a büntető bíró hivatalát, hogy mérlegre tehesse életünket, és a vétkeink megítélésével kiválthassa erkölcsi reformációnkat. S valóban látjuk, mily csekély hatást gyakorol az evangélium, míg a Szentlélek ereje működésbe nem lép, ami az embereket megtérésre vezeti.

És csinálnak fegyvereikből kapákat, és dárdáikból metszőkéseket. Ezután megemlíti a kedvező eredményt, amit az vált ki, mikor Krisztus a pogányokat és a nemzeteket az uralma alá vonja. Semmi sincs kívánatosabb a békénél, de miközben mindenki azt képzeli, hogy vágyok rá, mindenki megzavarja a vágyai őrültségével, mert a büszkeség, a kapzsiság és a becsvágy arra vezette az embereket, hogy barbárságokat kövessenek el egymással szemben. Mivel tehát az embereket gonosz hajlamaik a társadalom megzavarására indítják, Ézsaiás itt

ennek a gonoszságnak a kijavítását ígéri, mert amiképpen az evangélium a kibékítés tanítása (2Kor5:18), ami eltávolítja a közöttünk és Isten közötti ellenségeskedést, ugyanúgy az embereket is békességbe és egyetértésbe hozza egymással. Az igevers jelentése tehát az, hogy Krisztus népe béketűrő lesz és félreéve a heveskedést, odaszánja magát a békesség követésére. Ezt egyes magyarázók helytelenül Krisztus születésének idejére korlátozták, mert akkortájt, az actiumi csata után a Janus-templomot bezárták,[32] amint az kiderül a krónikákból. Készséggel elfogadom, hogy az egyetemes békesség, mely Krisztus születésének idején állt fenn az egész Római Birodalomban, annak az örökkévaló békességnek a jele volt, amit Krisztusban élvezünk. A próféta azonban másra gondolt. Ő úgy értette, hogy Krisztus olyan kibékítést visz végbe az Isten és az emberek között, hogy a békesség nyugodt állapota áll fenn közöttük, ami véget vet a pusztító háborúknak. Mert ha elvesszük Krisztust, akkor nemcsak elidegenedünk Istentől, hanem szüntelen háborút is vívunk Ellene, ami joggal száll vissza a mi fejünkre, s ennek a következménye az, hogy a világban minden rendetlen.

Ézsaiás emellett azt is megígéri, hogy mikor az evangélium nyilvánosságra kerül, kiváló orvosság lesz a viták befejezéséhez, sőt mi több, mikor a nézeteltéréseket félretették, az emberek hajlamosak lesznek egymást segíteni. Ő ugyanis nem pusztán azt mondja, hogy *darabokra törik a kardjaikat*, hanem hogy *csinálnak fegyvereikből kapákat*, amivel azt mutatja meg, hogy akkora lesz a változás, hogy egymás sértegetése és az egymással szembeni igazságtalanságok elkövetése helyett, amint az korábban zajlott, attól fogva békességet és barátságot táplálnak majd, és a köz javára tesznek erőfeszítéseket. A kapák és a metszőkések ugyanis a mezőgazdaság eszközei, tehát hasznosak és szükségesek az emberi élet számára. Ezzel tehát azt mutatja meg, hogy mikor Krisztus fog uralkodni, azok, akiket korábban a méregkeverés szeretete hajtott, azután a jóság cselekedeteivel fognak bánni egymással.

És nép népre kardot nem emel.[33] A למד (*lamad*) szó azt jelenti: *hozzászokottnak lenni*, vagy *tanulni*. A próféta szavainak jelentése azonban elég világos: nem tanulják többé a pusztítás művészetét és nem küzdenek többé egymással kegyetlen és igazságtalan cselekedetekkel, mint korábban szoktak. Ebből arra következtetünk, hogy nem sok hasznuk volt az evangéliumból azoknak, akik szíve nem formáltatott a kegyességre, s akik között még nem uralkodott az a testvérei szeretet, ami arra indítja az embereket, hogy kedveskedjenek egymásnak. Ez azonban nem tehető meg mindaddig, amíg a lelkiismeret nem kerül a békesség állapotába Istennel, mert itt kell kezdenünk, hogy az emberekkel is békében élhessünk utána.

Néhány őrült erőszakot tett ezen az igeversen az anarchia (αναρχιαν) támogatása végett, mintha ez mindenestől elvette volna a kard használatának jogát az egyháztól, s azért emlegetik fel, hogy rendkívüli komolysággal rójanak meg mindenféle háborút. Például, ha

[32] A Janus-templomot Numa Pompilius építtette, akinek bölcs és békés uralkodása élesen szemben áll azokkal a véres és kegyetlen háborúkkal, melyekbe sok őt követő uralkodó belevetette magát, hogy hírnevet szerezzen magának. Az alapítónak konkrétan az volt a célja, hogy ez a templom nyomja el az emberek természetes kegyetlenségét a harcias tevékenység meggátlásával. Ebből a célból a templom kapuinak megnyitása, vagy bezárása azt jelezte, hogy a Római Birodalom a környező népekkel a háború, vagy a béke állapotában volt. Mikor mindenfelé háborúk tomboltak, minden ajtaja éjjel-nappal tárva-nyitva állt, s valamelyiknek a becsukása azt jelentette, hogy a béke abban az irányban helyreállt, amerre az ajtó nyílt. Livy elmondja, hogy az a figyelemre méltó esemény, mikor az egész templom be volt zárva, azaz egyetemes béke uralkodott az egész Birodalomban, mindössze három alkalommal fordult elő a hosszú, 700 éves időszak során. Először Numa uralkodása alatt, másodszor Titus Manlius konzulsága idején, végül az actiumi csata után, mikor Augustus császár fényes tengeri győzelmet aratott Marcus Antonius és Kleopátra egyiptomi királynő felett (Liv1:19). Eme utóbbi esemény dátumát a történészek rendkívül pontosan meghatározták, s noha egyetlen céljuk Augustus, mint a menny különleges kegyeltjének fennkölt magasztalása volt, akaratlanul is megállapították, hogy a Janus-templomot akkor zárták be, mikor a Békesség Fejedelme (Ézs9:6) eljött a világba. Az események ennyire látványos egybeesésének, mint az idők végéhez tartozónak (Gal4:4), mikor a Messiás megjelent, nem szabad elkerülnie a figyelmünket, mert ez az egyik legszebb, Vele kapcsolatos előkészület, Aki csodálatos tanácsos és kiválóság a munkájában (Ézs28:29). A történelmi feljegyzések ritkán bizonyultak ennyire örömteliknek és tanulságosaknak – *a szerk*.

[33] És nép népre kardot nem emel, és hadakozást többé nem tanul – Károli.

egy fejedelem megvédi a rábízott embereket és védelmezi őket az igazságtalanságokkal szemben, ezek az emberek ezt mondják: „A keresztyének számára törvényellenes a kard használata”. Erre azonban könnyű válaszolni, a próféta ugyanis átvitt értelemben beszél Krisztus királyságáról, ami oda vezeti az embereket, hogy a kölcsönös szívélyességen keresztül megbékülnek egymással. A Szentírás gyakorta használ átvitt metaforát, melyben a szóban forgó dolog jelképpel szerepel, mint például: „a kinek nincs, adja el felső ruháját, és vegyen szablyát” (Lk22:36).

Krisztus természetesen nem harcra akarta buzdítani a követőit, hanem arra utalt, hogy a háború küszöbön állt. Másrészt azt olvassuk, hogy a kardok megszűnnek létezni, vagy átalakítják azokat más célokra, mikor a gyűlölködés és a harc véget ér, s mikor azok, akik korábban ellenséges viszonyban álltak, kibékülnek egymással.

Ennek ellene vethető, hogy az összhang és a békesség állapotába kardra többé nem lesz szükség. Erre azt mondom, hogy a békesség oly mértékben áll fenn közöttünk, amilyenben Krisztus királyi hatalmát elismerik, s ez a két dolog kölcsönös kapcsolatban van egymással. Bárcsak teljességgel uralkodna bennünk Krisztus! Akkor a békének is tökéletes befolyása lenne. Mivel azonban mi nagyon messze állunk annak a békés uralkodásnak a tökéletességétől, mindig a továbbfejlődésre kell gondolnunk, s rendkívül ostoba dolog nem azt képzelni, hogy ez Krisztus királyságának csak a kezdete. Emellett Isten az egyházat – azaz a jó emberek csoportját – nem a többiektől elkülönítve gyűjtötte össze, hanem a jók mindig keverednek a rosszakkal, s nagyon messze állnak attól a tökéletességtől, ami megköveteltetik tőlük. Ennek a próféciának a beteljesedését tehát nem szabad itt, ezen a Földön keresnünk. Elég, ha megtapasztaljuk a kezdetét, s ha Krisztuson át megbékélvén Istennel kölcsönös barátságot tartunk fenn és tartózkodunk attól, hogy bárkinek is ártsunk.

5. *Jákóbnak háza!* Élesen megrója a zsidókat a pogányok példáját felmutatva. E királyság terjedésének következtében ugyanis Isten minden nemzetnek a Sion hegyétől ad majd törvényt, mondhatni bevésve őket a választott népének testébe. Így semmi sem lehet furcsább, mint hogy Jákób háza elszakad Tőle, s hogy mikor az idegenek közelebb jönnek, a háznép, akiknek élenjáróknak kellene lenniük, visszahúzódjanak. Ez tehát nemcsak egy rendkívül heves buzdítás, hanem egy súlyos és éles panasz is. Ennek megfelelően szólítja meg őket a Jákóbnak háza megtisztelő névvel, hogy erőteljesebben kifejezhesse hálátlanságukat, ami abban a váratlan fordulatban mutatkozott meg, hogy bár ők voltak az egyházban Isten elsőszülöttei, a végletekig megtagadták azt az örökségi jogot, amit másokkal egyetemben élveztek.

Itt tehát egy közvetett összevetés áll, mintha ezt mondta volna: „Íme, pogányok együtt özönlenek a Sion hegyéhez, s mindegyik buzdítja és sietteti a szomszédját: ők meghódolnak, hogy Istentől kapjanak tanítást, és Ő feddje meg őket, ti izraeliták viszont, akik Isten öröksége vagytok, miért vonultok vissza? Vajon a pogányok behódolnak, ti pedig elvetitek az Ő tekintélyének elismerését? Ekkora világosság gyullad a világ minden részében, s titeket ez nem világosít meg? Annyi víz folyik, s ti nem isztok? Micsoda őrültség ez, hogy mikor a pogányok oly hevesen futnak, ti tétlenül üldögéltek?”

Jertek járjunk az Úrnak világosságában! Mikor hozzáteszi, hogy *jertek, járjunk*, ezalatt azt érti, hogy a világosság a lábuk előtt van de szemeiket becsukva nem figyelnek rá, sőt még ki is oltják, amennyire a hatalmukban áll, ám annak ragyogása mégis odavonz távoli népeket.

6. *Mert elhagytad, Uram, a Te népedet*. Ezekkel a szavakkal most nyíltan perverz beállítottsággal vádolja a népet, s ezt nem közvetlen fogalmakban teszi, hanem mondhatni megdöbben, hirtelen megszakítja a mondanivalóját és Istenhez fordulva így kiált: „Miért pocsékoljam a szavakat erre a nyomorult népre Uram, akiket te joggal elvetettél mivel átadván magukat a bálványimádó gyakorlatoknak, áruló módon elhagyta a Te Ígédet?”

Ez lehet a még akkor jövőbeli büntetés próféciája, amit a Lélek által látott előre, mintha ezt mondta volna: Nem csoda, hogy a romlás és sivárság elborítani készülnek a Sion hegyét a nemzet hatalmas bűnei miatt. Az lehetett a célja, hogy ez a nagyon gyászos látvány ne okozzon kétségbeesést, s hogy akiket még meg lehetett gyógyítani, induljanak megtérésre, s forduljanak Istenhez még a csapás bekövetkezte előtt. Mert míg a próféták Isten ítéletének hírnökei, akik bosszúval fenyegetik az istenteleneket, rendszerint megpróbálnak egyben megtérésre is vezetni annyi embert, amennyit csak lehet. Isten szolgáinak soha nem szabad félretenni ezt a beállítottságot, ami arra vezeti őket, hogy még az elvetettekkel is megpróbáljanak jót tenni, amennyire ez lehetséges (2Tim2:25).

Ennek az igeversnek bőséges vigasztalást kell jelenteni az istenfélő tanítók számára, mert mikor azt hisszük, hogy süket fülekhez szólunk, elerőtlenedünk, s kísértést érzünk, hogy minden erőfeszítéssel felhagyjunk, és ezt mondjuk: „Mit akarok én? Csak a levegőt vagdosom”. A próféta mégsem szűnik meg biztatni azokat, akikben nem vette észre a vigasztaló reménység alapját, s miközben megdöbbenten áll a nép eme pusztulása felett, szól azokhoz, akiket pusztulni lát. Egyidejűleg észre kell vennünk, hogy bármennyire makacsok is képesek lenni az istentelenek, mégis hirdetnünk kell ellenük a bosszút, s jóllehet elutasítják és harapdálják a zablát, mégis, hogy ne legyen semmi mentségük, Isten ítélőszéke elé kell szólítanunk őket.

Úgy vélem, a כי (*ki*) itt *bizonyosat* jelent, mert ez a jelentés jobban ideillik, ugyanis megtöri az általa megkezdett buzdítást és megszólítja Istent. S mikor ismét Jákób házának nevezi őket, ezt a hevesség fokozása kedvéért tette hozzá, amit az a folyó beszélgetésben szokás, mintha ezt mondta volna: „Ez a szent nemzet, amit Isten kiválasztott, most elvetett”.

Mivel telvék napkeleti erkölcsökkel. Mivel a héber קדם (*kadem*) szó néha *keletet*, néha *antikot* jelent, a kifejezés fordítható úgy, hogy tele voltak antik szokásokkal, mivel újra használatba vették azokat a babonákat, amelyekkel Kánaán földje korábban meg volt fertőzve. Tudjuk ugyanis, hogy a próféták sokszor megrótták Izraelt azét, mert jobban emlékeztettek a kánaánitákra, mint Ábrahámra és a többi szent ősatyára. S valóban, mivel avégett jutottak a föld birtokába, mikor a régi lakóit kiűzték, hogy a föld megtisztulhasson a szennytől, majd ezután megszentelődhessen, bűnös szokásaik elvetésének megtagadása kettős hálátlanságot foglalt magában. Mivel azonban a szó másik jelenése – napkeleti – általánosabban elfogadott, úgy döntöttem, hogy megtartom, bár e nézet tekintetében az igemagyarázók véleménye megoszlik. Egyesek ugyanis a ם (*mem*) betűt összehasonlítást kifejezőnek tekintik, s a מקדם (*mikeddem*) szót *jobban mind Kelet lakosai*-nak fordítják, mások viszont az egyszerűbb, s szerintem helyesebb nézetet fogadják el, miszerint *telve voltak a Kelettel*, azaz azokkal a bűnökkel, melyek a világnak abból a részéből származtak. A bűnös utánzás ugyanis rettentően ragályos, és semmi sem természetesebb, mint hogy a romlás átterjed az egyik helyről a messzebb levő másikra.

És szemfényvesztők, mint a Filiszteusok. Ez a mondat jobban megmagyarázza az előzőt, mert a *szemfényvesztés* alatt egy szinekdoché által a Sátán csalafintaságaira utal, melyeknek a pogány nemzetek a rabjai voltak. A próféta tehát arra gondol, hogy semmiben sem különböznek most a filiszteusoktól, jóllehet Isten elválasztotta tőlük ezt a népet az Ő örökbefogadásának kiváltságával. Ez elegendő volt a legkomolyabb kárhoztatás megfogalmazására velük szemben: elfeledték elhívásukat, és beszennyezték magukat a pogányok romlott és istentelen szokásaival. Ebből megmutatkozik, hogy a bűn számára más példája semmit sem tesz hozzá a vétkesség csillapítása végett.

És idegenek fiaival kötnek szövetséget. Az igevers utolsó részét különféle módon értelmezték, mert az *idegenek fiai* kifejezést egyesek átvitt értelemben fogják fel, s úgy vélik, törvényeket és szokásokat jelent, míg mások a házasságkötésekre vonatkoztatják, hogy válogatás nélkül házasodva idegen származású asszonyokat vettek el, így magvukat összeelegyítvén sok törvénytelen gyermekük volt. Jeromos erőteljesebb magyarázatot ad:

szerinte természetellenes, bűnös vágyaktól szennyeződtek be. Ami engem illet, nem kételkedem abban, hogy az *idegenek fiai* idegen nemzeteket jelentenek, nem pedig átvitt értelemben a törvényeket. A próféta által ellenük felhozott vád az, hogy megpróbálván a pogányok kedvében járni, belekeveredtek azok bűneibe, s így nemcsak hogy a halandó embert, de egyenesen a bűnös embert részesítették előnyben Istennel szemben. Azt mondja, ezzel szereztek maguknak örömöt, mivel a bűnös utánzás vágya, vagy öröme kitörölte a szívükből az Isten szeretetét és a szilárd tanítást.

7. *És betelt földje ezüsttel és aranynyal*. Figyeljük meg a sorrendet, amit itt a próféta betart, mert most azokat az okokat sorolja fel, amiért az Úr elvetette az Ő népét. Az előző versben a *szemfényvesztéssel* és az *idegenek* szokásaival kezdi, most az *ezüsttel* és az *arannyal* folytatja, majd rétér a *lovakra* és a *szekerekre*. Kétségtelen, hogy először a bálványimádást rótta meg, majd másodjára a kapzsiságot rója fel nekik, s harmadjára azt a bűnös bizakodást, mely akkor jelentkezik, mikor az emberek eltávolodnak Istentől és a meggyőződés mindenféle hiábavaló alapjait eszelik ki maguknak. Önmagában az nem volt elítélendő dolog, hogy ennek a nemzetnek bőségesen volt ezüstje és aranya, mivel azonban kielégíthetetlen kapzsiságtól égtek és a lovakban, és a szekerekben bíztak, jogosan feddi meg őket.

A héber ו (*vav*) elöljárót egyesek ellentétet kifejezőnek tekintenek, mintha ezt jelentené: *s földjük mégis betelt ezüsttel és arannyal*. Ez még nagyobbnak mutatná az emberek hálátlanságát, mivel bár bőségesen álltak a jó dolgok a rendelkezésükre, úgy adták magukat át a mágikus művészeteknek és a bálványoknak, mintha kétségbeejtő helyzetben lettek volna, ami sokkal megbocsáthatatlanabb, mintha a balszerencse idején folyamodtak volna azokhoz. S bár csordultig teltek a jó dolgokkal, mégis ledobták magukról Isten igáját. Ezen a módon fokozná a nemzet bűnösségét, amiért szabadon és saját akaratukból folyamodtak a bálványokhoz, még ha tobzódtak is a bőségtől. Én azonban nem fogadom el ezt a magyarázatot, mert úgy vélem, hogy mesterkélt. Épp ellenkezőleg, a próféta egyetlen folyamatos felsorolásban foglalja össze azokat a bűnöket, melyekkel a nemzet vádolható volt: *kapzsiság, bűnös bizakodás és bálványimádás*. Ezért noha a magyarázók véleménye ezzel ellentétes, mégis ez a helyes magyarázat.

És nincs szere-száma kincseinek. Ézsaiás azzal folytatja, hogy világosabban és erőteljesebben szemlélteti azt, amit korábban mondott, mert noha önmagában nem bűnös, vagy szégyenletes dolog, hogy valakinek ezüstje és aranya legyen, feltéve, ha helyesen használja azt. A próféta joggal intéz kirohanást a pénzfelhalmozás bűnös vágyával és őrült mohóságával szemben, ami a leggyűlöletesebb. Azt mondja, *nincs szere-száma*, mert mohóságuk kielégíthetetlen, s túllép a természetes határokon. Ugyanezt a véleményt kell kialakítanunk a *lovakról és szekerekről*, mert itt a hamis biztonságérzetet feddi meg. Ennek a gonoszságnak a megakadályozása végett az Út megtiltotta a királyoknak, hogy nagy mennyiségű lovat és szekeret gyűjtsenek össze, nehogy az ebbe vetett bizodalom visszaindítsa a népet Egyiptomba (5Móz17:16). Mivel tehát nehézséget okoz az embereknek ennek a fajta erőforrásnak a nagy bőségben való birtoklása anélkül, hogy egyben a büszkeségük is ne ütné fel a fejét, az Úr akarata az volt, hogy az embereknek vagy egyáltalán ne legyen belőle, vagy érjék be csekély mennyiséggel.

8. *És betelt földje bálványokkal*. Megismétli, amit már mondott a bálványimádásról, de teljesebben belemegy, s miután megemlítette először magát a dolgot, utána rátér az alkalmazására, ami majdnem mindig bekövetkezik. Ritkán történik meg, hogy nem élünk vissza a közöttünk felállított bálványokkal, mert ez olyan, mint mikor alágyújtanak a máglyának, aminek azonnal égnie kell. Maga a fa azonban nem jobban hajlamos az égésre, mint mi a babona követésére. A héber nyelvben a bálványokat nagyon helyesen az אלילים

(*elilim*) szó jelenti, amit a próféta itt használ, mert ezek üres és értéktelen dolgok.[34] S a Szentlélek ezzel a szóval kétségtelenül ama emberek őrültségét akarta megróni, akik úgy képzelik, hogy az efféle koholmányokra támaszkodva közelebb jutnak Istenhez. Mint napjaink pápistái is, akik a bálványaik hasznosságát bizonyítandó azzal dicsekszenek, hogy ezek a tanulatlanok könyvei, nekünk azonban inkább a Szentlélek bizonyságtételében kell hinnünk. De még maguk a tények is világosan megmutatják, hogy miféle előnyük származik ezekből a tanulatlanoknak: félrevezettetvén a nagy képzelgésektől különféle földi és testi isteneket képzelnek el maguknak. Ezért Jeremiás joggal jegyzi meg, hogy nemcsak hiábavalók a bálványok, de a hamisság és a hazugságok tanítói is (Jer10:14).

És kezeik csinálmányának hajolnak meg. Meg kell figyelnünk a leírást is, amivel a próféta elmeséli, hogy a nép *meghajolt a keze csinálmánya előtt*, mert micsoda ostobaság az, hogy a nép fát és követ imád, de hogy a saját keze munkáját tiszteli Isten megnevezéssel, amit nem tudnak magukra ruházni! Valóban megdöbbentő és szörnyű, hogy amint egy félredobott fadarab megkapja az utolsó simításokat a halandó embertől, ő azonnal úgy imádja azt, mintha Istenné tette volna. S jóllehet a próféta az ókori emberekhez szól, ugyanez a gondolatsor vonatkozik a pápistákra is, akik nem Isten, hanem a saját kezük munkája fenségét ismerik el.

Mit ujjaik csináltak. Az ismétlés hangsúlyos, s a *kezekhez* hozzáteszi az *ujjakat* azért, hogy erőteljesebben kimutassa ennek a bűnnek a nagyságát. Figyeljük meg a kifejezésmódot is, ami imádatot jelent a külső taglejtések eszközével. Nem mintha törvénytelen lenne az emberek között a térd-, vagy főhajtás a nyilvános tisztelet kifejezésére, de az, aki meghajol egy bálvány előtt, az isteni tiszteletben részesíti azt. Következésképpen a pápisták ostoba fecsegése arról az imádatról, amit *Duliának* (δουλεια) neveznek,[35] gyermekes kibúvó, mikor ugyanis a próféta a vallásos imádatról beszél, egyformán kárhoztatja az imádat minden szimbolikus tárgyát.[36]

9. *Ezért porba hajtatik a közember*. Egyes magyarázók ezeket a szavakat közvetlen kapcsolatban állókként értelmezik a közvetlenül megelőzőkkel, mintha a próféta még továbbra is a bűnösségük mértékét fejtegetné. Ha elfogadjuk ezt a jelentést, akkor *a közember és a főember* alatt az összes izraelitáét kell értenünk, mintha a próféta azt mondta volna, hogy egyetlen ember sem tiszta és mentes ettől a szennytől. Mások nem helytelenül azon a véleményen vannak, hogy a próféta más szavakkal ismétli, amit a büntetésről mondott, s hogy ezen a módon fejezi ki azt a pusztítást, ami az Isten által elhagyott népre vár. Az áll a legjobban összhangban az igevers céljával, hogy mindenkit, kicsiket és nagyokat egyaránt elragadja az a pusztítás, ami tönkreteszi az egész nemzetet, mivel ekkora gonoszság közepette semmi ok sem volt szabadulást várni Isten bosszúállásától.

Emellett ebben a két kifejezésben, a *porba hajtatik*-ban és a *megaláztatik*-ban hirtelen célzás van arra a *meghajlásra*, amit röviddel ezelőtt említett, mintha azt mondta volna: „*Meghajoltak* a bálványok előtt, ezért Isten a nagyszámú csapásokkal a *porba hajtja* őket”. Én azonban abban sem kételkedem, hogy a büszkeségüket ugyanúgy támadja, mert nehéz volt elhinni, hogy egy gazdagsággal ennyire bőségesen ellátott nemzetet rövid idő alatt legyőznek majd a csapások.

És meg nem bocsátsz nékik. Ez utóbbi mondatot két módon magyarázzák, bár nem túlzottan befolyásolja a valódi jelentését az, hogy melyiket fogadjuk el. A próféta célja ugyanis annak megmutatása, hogy az ennyire csökönyös emberekkel szemben Isten nem békül meg. Ha jövő időben értjük, *nem fogsz nekik megbocsátani*, a jelentése könnyebben kiemelhető, de ha imának tekintjük, *ne bocsáss meg nekik*, akkor is ugyanazt fogja jelenteni. Tudjuk ugyanis, hogy mikor a próféták Isten iránti buzgóságtól lángra lobbanva a Lélek

[34] „Így nevezik”, mondja Buxtorf, „mert ezek abszolút semmik, összhangban az apostolnak ama mondásával, hogy egy bálvány sincs a világon (1Kor8:4)”, רפאי אלל (*rofee elil*)

[35] Az imádat belső, δουλεια–nak nevezett fajtája és a magasabb rendű, λατρεια-nak nevezett fajtája közötti különbséget a szerző mind az Institúcióban, mind az Evangéliumi harmóniában szemléltette és cáfolta.

[36] Azaz, a bálványoknak adott imádatot.

irányítása alatt imádkoztak, az istenteleneket fenyegették jogos büntetéssel: ezért nem kell csodálkoznunk, hogy az ily nagyszámú és ennyire megrázó bűn által megsértett próféta olyan hevességre lobban, hogy a saját népe pusztulását is elfogadja. Számára ugyanis semmi sem volt drágább, mint Isten szent tisztelete. Egyidejűleg azonban azt is meg kell érteni, hogy a maradék fennmaradásáról is beszél hallgatólagosan, mert itt nem szól minden egyes személyről, hanem a nép testületéről, ami oly mélyen meg volt fertőzve a bűnei által, hogy számára nem volt remény a gyógyulásra. Ellenkező esetben ugyanis értelmetlen lett volna megtérésre buzdítani és a bűnbocsánat reménységét felmutatni azoknak az embereknek, akik gyógyíthatatlanok és mindenestől megátalkodottak voltak. Az igevers jelentése tehát az, hogy az új egyház helyreállítását nem szabad addig várni, amíg Isten végre nem hajtotta az ítéletét a templom megsemmisítésével.

10. *Menj be a kősziklába*. Minthogy az istentelen emberek a legnagyobbrészt a szélsőséges közömbösségben nyugtatják meg magukat Isten fenyegetéseivel kapcsolatosan, szokásos a prófétáknál, hogy mikor a bűnösöket fenyegetik félelmet keltő látásokkal, élénk leírásokkal teszik ezt mondhatni mintegy abból a célból, hogy ezekre a dolgokra felhívják az emberek közvetlen figyelmét. Ezért szólítja fel most a próféta Isten megvetőit, hogy *menjenek be a kősziklába* és a barlangokba, rejtőzzenek s föld alá. Először is azt érti alatta, hogy Isten ítéletétől jobban kell félni, mint ezer haláltól, s hogy az ettől az ítélettől való megmenekülés végett ajánlatos lenne a barlangokba menniük. Ám magukhoz az emberekhez szólva az isteni bosszúállás lenyűgözőbb ábrázolását adja.

Az Úr félelme elől, és az Ő nagyságának dicsősége előtt. Bár *az Úr félelme* alatt azokat a csapásokat érti, melyekkel az Úr bosszút áll majd a bűnös népen, mégsem minden jó ok nélkül teszi hozzá *az Ő nagyságának dicsőségét*, mintha ezt mondta volna: „A saját dicsőségének mértéke szerint féljék az istentelenek az Istent, akik megsemmisítésében megmutatja korlátlan hatalmát”. S bár az istenteleneket semmiféle büntetés sem változtatja meg, vagy készteti meghajlásra, mégis reszketni kényszerülnek, mikor érzik Isten haragjának a jelenlétét. Egészen más módon oktatják a büntetések a választottakat az istenfélelemre, mert a csapások által legyőzetvén megtanulják az igát hordozni. Ézsaiás ezért azt jelenti ki, hogy Isten dicsősége szembetűnőbben megmutatkozik majd, mikor igazságos Bíróként jön el, mikor ugyanis elrejtőzik, nem veszik Őt észre, és aligha gondolnak a létezésére.

Tanulják meg ebből a pásztorok, miképpen kell bánniuk a lusta lelkiismeretekkel, melyeket Isten ítéletével kell felrázni, hogy ezt az ítéletet tényleges *félelemmel* kezeljék. Jóllehet gyakorta énekelünk süketeknek, a félelem még az acélszíveket is megkarcolja, így ők mentség nélkül maradnak. Gyakran megtörténik az is, hogy egyesek meggyógyulnak, s hasonlóképpen a hívőknek is előnyére szolgál, mikor megismerik a büntetés félelmetes formáit, melyek az istentelenekre és az elvetettekre várnak.

11. *A kevély szemű közember megaláztatik*. A jelenben élvezett gazdagságban, nyugalomban és bővelkedésben bízó gonosz emberek a próféta eme fenyegetéseit dölyfös megvetéssel kezelik, és megkeményítik szíveiket Isten ellenében, sőt még zabolátlanságba is süllyednek. Ezen az alapon Ézsaiás itt úgy dönt, mint már mondottuk, hogy elnyomja gőgjüket, mintha azt mondta volna: „Eljön az idő, mikor ez a büszkeségetek, mellyel hiábavaló és őrült módon civódtok Istennel, letöretik”. A gonosz emberek ugyanis, noha azt állítják, hogy van valamiféle vallásuk, mégis oly merészek, hogy Magával Istennel szállnak szembe, és azt képzelik, hogy Isten felett állnak. Másrészről, ellenük mennydörögve lerombolja dölyfösségüket, hogy egyedül Isten magasztaltassék fel.

S ez az, amit már mondtunk, hogy mikor a bűnöket büntetlenül hagyják, az egyfajta felhősáv a szemünk előtt, mely meggátol minket az Úr dicsőségének szemlélésében. Mikor azonban Ő bosszút áll az emberek vétkeiért, látványosan felragyog a dicsősége. Ezt az okot említi Salamon is, amiért az istentelenek megkeményednek Istennel szemben: ők ugyanis azt hiszik, hogy ebben a világban mind a jó, mind a gonosz emberek egyformán boldogok.

„Mivelhogy hamar a szentenczia nem végeztetik el a gonoszságnak cselekedőjén, egészen arra van az emberek fiainak szíve ő bennök, hogy gonoszt cselekedjenek” (Préd8:11), mert valamennyien egyre szemtelenebbé válnak, és egyre jobban megvakulnak. Itt azonban azt mutatja meg, hogy mikor a büszke emberek az őket megillető szintre kerülnek, semmi sem gátolja majd Istent abban, hogy annak ismerjék el, Aki valójában. Valóban nagyon illendő volt, hogy az emberek saját maguktól szemléljék alázatosan Isten nagyságát, Akinek az árnyékában védelemre leltek, s azon okból voltak Ábrahám leszármazottai oly jelentős mértékben megkülönböztetve a megannyi áldással, hogy ez Isten dicsőségének és szentségének tükre lehessen. Ézsaiás most azzal fenyeget, hogy mivel Ellene lázadtak fel, Isten most új módon fogja felmagasztalni az Ő dicsőségét, mégpedig az ő elpusztításukkal. Mikor a kevély nézésről és a kevélységről beszél, egy külső pózt használ fel az elme belső büszkeségének jelzésére: a bűnös magabiztosság majdnem mindig elárulja már ránézésre is az Isten és az emberek megvetését. Ugyanilyen értelemben írja le Dávid az embert, akinek a szemei kevélyek (Zsol131:1).[37]

12. *Mert a seregek Urának napja eljő minden kevély és magas ellen.* Ebben a versben ugyanazt a dolgot erősíti meg teljesebben, és abból a hevesebb kifejezésmódból, ahogyan egymásra hányja a szavakat, könnyen következtethetünk, milyen vakmerő volt az akkortájt eluralkodott gonoszság. De nem fogunk csodálkozni, hogy ilyen keményen munkálkodik az emberek gőgösségének letörésén, ha tekintetbe vesszük, milyen nehéz meghajlítani a makacsságát azoknak, akik a gazdagságukban bízva semmitől sem félnek, s akik azt feltételezik, hogy magas rangjuk egyetlen célja az, hogy bármit is tesznek, büntetlen maradjon. Mert még napjainkban is megtapasztaljuk, mennyire sértődékenyek és szeszélyesek azok az emberek, akik gőgös igényeket támasztanak önmaguk számára, s milyen makacsul vetik el az intéseket. S ez is az oka annak, hogy a próféta éles nyelvezetet használ velük szemben ahelyett, hogy általános fogalmakkal fenyegetné bosszúval az egész nemzetet.

Azonban mégsem egyedül csak ama főemberek ellen intézte ezeket a kirohanásokat, akiket a magas rangjuk messze a többiek fölé emelt, mert nemcsak ők, de még az alacsony rangú emberek is felfuvalkodnak a büszkeségtől, s amint a közmondás is mondja, „Minden ember egy király szívét hordozza önmagában”. Hasonlóképpen azt találjuk, hogy még a legalantasabb ember is, hacsak egy tűvel is bökjük meg, csak úgy okádja magából az elviselhetetlen gőg mérgét. Mivel tehát ez a bűn oly széles körben elterjedt, Ézsaiás belefoglalja mind a legmagasabb, mind a legalacsonyabb rangú embereket, kijelentvén, hogy az Isten velük szemben gyakorolt béketűrésével arányos lesz az eljövendő büntetés szigorúsága, ugyanis bővelkedésük következményeképpen a szívük megtelt erőszakossággal.

Sőt, a ל (*lamed*) betűvel,[38] ami a részeshatározó eset jele, legyen bár néha felesleges, de ebben az igeversben mégis megtartja erejét. Úgy tűnik ugyanis, hogy Ézsaiás konkrét napot jelöl ki, ami a bírósági tárgyalás során történik. Ennek megfelelően én úgy értelmezem, hogy Maga Isten jelölt ki korábban egy napot, melyen a büszke embereknek meg kell jelenniük Isten ítélőszéke előtt, hogy megkapják kárhoztató ítéletüket. Ezekből a szavakból azt is megtanulhatjuk, hogy Isten minden büszke ember ellenségének hirdeti meg Önmagát. Ez a nap-kijelölés tehát lényegében ugyanaz, mintha Isten azt jelentette volna ki, hogy nem képes elviselni az embereket, akik bűnösen büszkeségbe merülnek, s hogy azok, akik túlságosan felmagasztalják magukat, nem kerülhetik el a végromlásukat az Ő kezétől. S ha

[37] „Grádicsok éneke; Dávidtól. Uram, nem fuvalkodott fel az én szívem, **szemeim sem láttak magasra**, és nem jártam nagy dolgok után, erőmet haladó csodadolgok után.”

[38] ליהוה A szokásos fordítása a „Quoniam dies Iehovae exercituum super omnem superbum et exelsum erit” annak tűnik, amit a fentiekben adtam, nevezetesen *Mert a seregek Urának napja eljő minden kevély és magas ellen*. Ha azonban a Iehovae részeshatározó, s nem birtokos esetben áll itt, akkor a kétértelműség bizonyos fokig eltörölhető az alábbi szókapcsolattal: „Quoniam Iehovae exercituum erit dies”, aminek a jelentése: *mert lesz egy nap az Úrnak, a seregek Urának a számára*, vagy *a seregek Urának lesz egy napja*, s a szerző valószínűleg a kifejezésnek efféle hangsúlyos jelentést szándékozott adni – *a szerk.*

elméink őszintén meg lennének győződve erről, ki ne irtózna attól a büszkeségtől, ami Isten haragját váltja ki ellenünk? Ha bárki inkább (*superbum et elatum*) *büszkének* és *kevélynek* fordítja semlegesnemben, akkor úgy kell értenünk, hogy erődökre, védőfalakra és erődítésekre utalnak, de a nyelvtan szabályai nem teszik lehetővé, hogy bármi másra vonatkoztassuk ezeket, mint személyekre.

13. *És Libánon minden czédrusai ellen*. A hasonlat, ami itt elhangzik a Libanon cédrusairól és magas hegyekről nemhogy nem zavarja a szóban forgó dolgot, hanem egyenesen fényt vet rá, mert bármekkorák is legyenek a halandó ember kívánságai, vagy erőfeszítései, mégsem fogják felérni soha a hegycsúcsokat és a magas fákat, pedig Isten számára oly könnyű ezeket ledönteni, mint a szélfuvallatnak szétszórni a lehullott leveleket. Ennek megfelelően egy festménynek nevezhető képben Ézsaiás megmutatja a büszke embereknek, mennyire üres és ostoba dolog abban hinniük, hogy a felmagasztaltatásuk lesz a védelmük. Rejlik ebben egy közvetett túlzás is, melyet a félelem fokozására irányulónak kell tekinteni. Nem feltételezhető, hogy Isten ténylegesen a fákra és a hegyekre haragszik, vagy hogy megváltoztatván a célját, lerombolja, amit felépített, hanem az ártalmatlan teremtményekben mutatja meg Ézsaiás Isten ítéletének látványát annak érdekében, hogy teljesebben meggyőzze a gonosz és erkölcstelen embereket: elbizakodottságuk nem marad büntetlen. Látjuk tehát az okot, amiért a cédrusok, a tölgyek, és a hegyek jelképeit belekeveri.

15. *Minden magas torony ellen*. Amit a tornyokról és kőfalakról hozzátesz, az nem figuratív, vagy jelképes. Tudjuk, hogy mikor az emberek úgy vélik, jól védettek, gratulálnak egymásnak, hogy többé már nincs szükségük Isten segítségére. Ennek megfelelően a tornyok és falak név alatt Ézsaiás a hamis bizakodás dolgát említi, mert ha valamely hely bevehetetlennek tűnik, oda építik a vallástalan emberek a fészküket, hogy onnan nézhessenek le a mennyre és a földre. Ők ugyanis úgy képzelik, hogy a szerencse minden bizonytalansága felett állnak. Ézsaiás tehát azzal fenyeget, hogy mikor majd tetszik az Istennek megalázni az embereket, Ő fog lerontani minden védelmet, amiben hamisan bizakodtak. S bár ezek a dolgok önmagukban nem gonoszak, mivel azonban túlságosan nagy figyelmet fordítunk rájuk, Ézsaiás nagyon helyesen hegyezi ki a tollát ellenük.

Ugyanezen okból mondja, amit mond a lovakról és a szekerekről, mert ahogyan Mikeás mondja: mivel az emberek helytelenül a földi javakra támaszkodtak, ezért mindenestül elvétetik az tőlük, hogy védelmüket teljes mértékben Isten kezének tulajdonítsák (Mik5:10). Nem sokkal ezelőtt rótta meg őket a lovaik bősége miatt (7. vers). Most ezeket Isten ítéletével kapcsolatosan említi, s arra figyelmezteti őket, hogy Isten kegye elnyerésének az egyetlen lehetséges módja nem más, mint hogy minden lovas elvétessék a zsidóktól, hogy többé már ne vessék bűnös módon a bizalmukat a földi támogatásba.

16. *És Társisnak minden hajói ellen*. Társis kétségtelenül Cicília héber neve volt, s mivel a zsidók sokat kereskedtek azzal a nemzettel, a Szentírás gyakorta említi Társis hajóit, melyeket azért neveztek így, mert azon a tengeren hajóztak. A hajózás valóban nem kárhoztatható saját maga miatt, mert a kereskedelmi cikkek importja és exportja nagy előnyére van az emberiségnek. S nem található a nemzetek közötti érintkezés eme módjában semmiféle hiba, mert Isten akarata, hogy az egész emberi faj egyesüljön a kegyesség kölcsönös cselekedetei által. Ám mivel a bővülködés a leggyakrabban büszkeséghez és kegyetlenséghez vezet, Ézsaiás megrója a kereskedelem eme fajtáját, ami a föld gazdagságának fő forrása volt. Emellett ebben a kereskedelemben, amit a távoli és idegen népekkel folytattak, a leggyakrabban van egy jó adag őszintétlenség és csalafintaság is, s nincs korlátja a haszonszerzés utáni vágynak. Először Ézsaiás azt mondja, hogy a zsidók elvesztik a gazdagságukat, hogy megtanulják magukat alávetni Istennek. Másodszor leírja a kapzsiságot és a törvénytelen haszonszerzést egy jel segítségével, mintha valaki egy gyilkosságot egy véres karddal szemléltetne.

És minden gyönyörűséges drágaságok ellen. A versnek ez a második része még világosabban megmutatja, hogy a próféta elítéli a hajózást, ami oly sok romlást hozott a földre. Túlontúl gyakori és szokásos, hogy a gazdagságot a fényűzés, az elpuhultság és a felesleges örömök követik, amint rendszerint látunk a gazdag országokban és a kereskedővárosokban. Azok ugyanis, akik a tengeren át kereskednek távoli országokkal, rendszerint nem elégednek meg az otthon kapható árucikkekkel, hanem új, korábban ismeretlen luxuscikkeket visznek el. Mivel tehát a gazdagság rendszerint a feleslegesség anyja, a próféta itt megemlíti a drága bútorokat, mintha azt mondta volna, hogy a zsidók, nagy költséggel feldíszítvén házaikat, Isten ítéletét vonják magukra. Ő ugyanis a *drágaságok* szót használja egy jól ismert képes beszéddel, ami alatt a drága falikárpitot, a frígiai termékeket és a tökéletes jártassággal megalkotott edényeket érti.

Bizonyos, hogy az emberek erkölcsei megromlanak, mikor minden irányban buzgón hajszolják a felesleges örömöket. S látjuk, miképpen jött a romlás a Római Birodalomra az efféle természetű finomságok által, mert mielőtt eljutottak volna Görögországba, a legnagyobb mértékletesség uralkodott közöttük. De miután legyőzték Ázsiát, elkezdtek elpuhulni, s mikor szemeiket elkápráztatták a képek, a bútorok, a drágakövek, és a falikárpitok, s orrlyukaik élvezték a keneteket és parfümöket, minden érzékük azonnal legyőzetett, s a Kelet, mint egy magasabbrendű civilizáció fényűzését utánozván, fokozatosan elkezdtek belemerülni a mindenféle kicsapongásba.

17. *És porba hajtatik a közember kevélysége, és megaláztatik a főemberek magassága*. A próféta kijelenti, hogy az emberekre gondolt, mikor a kevélység különböző fajtáit írta le, mert Isten nem a meredek hegyekre, vagy a magas cédrusokra neheztelt meg, melyeket Ő alkotott, hanem arról tájékoztat minket, hogy minden gonoszság az emberekben rejlik, akik hiába bíznak meg abban, ami magas és kevély. Ennek ellene vethető, hogy a gonosz emberek nem lesznek alázatosabbak a büntetéstől, hanem épp ellenkezőleg, még dühödtebbekké és makacsabbakká válnak, amint ez nyilvánvaló a fáraó esetében, aki szívének keménységét egyetlen csapás sem tudta megtörni (2Móz8:15 és 3:34), következésképpen, amivel a próféta itt fenyeget, az nem mindig történik meg. Erre azt mondom, hogy ő nem a büntetés hatását írja le, mintha Isten arra kötelezné a lázadó embereket, hogy tiszteljék a hegyeket, hanem ennek a versnek a jelentése az, hogy jóllehet az elvetettek szíve nem változik, az Úr mégsem szűnik meg büntetésekkel sújtani őket, még gőgösségüket és magabiztosságukat le nem töri. Gazdagságukban és erődjeikben bízva ugyanis, mint mondtuk, önmaguknak gratulálnak, és nem félik Istent. De bármi legyen is a védelmük természete, az Úr könnyedén legyőzi és letöri azt, s nemcsak ezzel, vagy amazzal a büntetéssel, hanem oly sok és oly komoly büntetésekkel, hogy a végén leveretvén és legyőzetvén, abbahagyják az Ellene való lázadást és elismerik, hogy semmit sem érnek el a pökhendiségükkel és magabiztosságukkal. A következő mondatot, miszerint *és egyedül az Úr magasztaltatik fel ama napon*, már megmagyaráztuk.

18. *És a bálványokat teljességgel elveszti*. Ahogyan korábban a feddésében hozzákapcsolta a bálványimádást a fényűzéshez és a kapzsisághoz, s más nézetekhez, most úgy kapcsolja ezeket egymáshoz a büntetéssel való fenyegetésben.

19. *És bemennek a sziklák barlangjaiba és a föld hasadékaiba*. Korábban más szavakat használt, mikor második személyben szólította meg őket: *Menj be a kősziklába* (10. vers), hogy nagyobb csapást mérhessen az elméjükre. Most azonban azt jelenti ki, hogy mit fognak tenni, s azt mondja, hogy be kell menniük, s ebből nyilvánvaló, hogy az előző kijelentés nem buzdítás volt, hanem komoly fenyegetés Isten haragjával annak érdekében, hogy ráijesszen a csökönyös és ostoba emberekre, akik megvetnek minden figyelmeztetést és fenyegetést.

Az Úr félelme elől és nagyságának dicsősége előtt. Amit az Úr félelméről tesz hozzá, azt úgy kell érteni, mint a kaldeusok és az asszírok által kiváltott félelmüket, akiknek a kezét nemrég *Isten dicsőségének* nevezte, s most is annak nevezi, mert Isten az ő közreműködésüket

vette igénybe népének megbüntetésére. Jóllehet gonoszok és árulók voltak, mégis Isten dicsőségét növelték, mert még maga az ördög is Isten dicsőségét növeli valahogy, akarata ellenére. Azaz, azért beszél az asszírokról és a kaldeusokról, mert a büntetésekben,a mit az Úr fog kiszabni a zsidókra az ő közreműködésükkel, az Ő dicsőségét szemlélhetjük.

Ugyanezt erősíti meg a *felkél* szó, ami azt jelenti, hogy az ítélőszék elé állni. A rögtön utána következő kifejezésben לערץ הארץ (*laaroc haarec*), *megrettenteni a földet*, egy elegáns célzás, vagy szójáték rejlik, amit aligha lehet átadni bármely más nyelven.[39] Azt mondja, hogy *felkél* az Úr, mivel oly sokáig mintegy aludni látszik, ahogyan késlelteti az ítéletet. De *felkél*, mikor bíróként előlép, hogy kiszabja a büntetéseket a gonoszokra: mondhatni tudtára adja az embereknek, hogy semmi sem kerüli el a figyelmét, vagy marad rejtve a szemei előtt annak, Aki nem tűri, hogy bármely bűn büntetés nélkül maradjon.

20. *Ama napon odadobja az ember ezüst bálványait és arany bálványait*. A bálványimádók csodálatosan élvezik a saját babonáikat és istentelen istentiszteletüket, mert noha bővelkednek gaztettekben és bűnökben, mégis ahhoz a mentséghez folyamodnak, hogy azt képzelik: istentiszteletük kiengeszteli Istent. Ahogyan manapság is, ha elősoroljuk azt a sokféle bűnt és törvénytelen hóbortot, ami bőségesen megtalálható a pápistáknál, ők természetesen nem lesznek képesek tagadni a kijelentéseinket, hanem azon az alapon kecsegtetik magukat, hogy tűrhető formájú istentiszteletük van, s hisznek benne, hogy ez majd elfedi minden bűnüket. Ennek megfelelően a próféta minden bálványimádót megfoszt ettől a köpönyegtől, s azzal fenyegeti őket, hogy nem lesznek képesek többé rejtegetni a szennyüket, mert az Úr arra kényszeríti majd őket, hogy dobják el minden bálványukat, hogy elismerhessék: semmi jó okuk nincs arra, hogy ezekbe vessék reménységüket és bizalmukat.

Röviden: megszégyenülnek majd ostobaságuk miatt, mert a bőség idején azt hiszik, Isten kegyeit élvezik, mintha Ő kimutatta volna, hogy örömét leli az istentiszteletükben. S nem lehet meggyőzni őket ennek ellenkezőjéről, míg Isten ténylegesen nyilvánvalóvá nem teszi, mennyire nagyon utálja őket. Csak mikor utoléri őket a balsors, akkor kezdik felismerni gonoszságukat, ahogyan Hóseás hasonlítja őket nagyon látványosan azokhoz a szajhákhoz, akik nem ismerik el bűnösségüket, míg nyereségre tesznek szert, s pompában élnek. Mikor azonban megfosztatnak ezektől az örömöktől, és a szeretőik elfelejtik őket, akkor elkezdenek nyomorult mivoltukról és kegyvesztettségükről gondolkodni, s a megtérés útjára lépnek, melyről soha nem gondolkodtak, miközben a luxusban éltek (Hós2:6). Ugyanez a dolog majdnem mindig megtörténik a bálványimádókkal, akik nem szégyellik gonoszságukat, hogy odadobnák bálványaikat, míg nem szembesülnek valamiféle nagyon fájdalmas kétségbeeséssel, és nem gondolják, hogy nekik végük.

Miket magának csinált, azaz amit a kézművesek csináltak neki. Ez nem szükségtelen kiegészítés volt, mert azt akarja mondani, hogy az állítólagos istenek nem jogosultak az imádatra, s miféle istenek lehetnek ezek melyeket emberkéz alkotott, mikor látjuk, hogy Isten Magától fogva létezik, és soha nem volt kezdete? Nagyon ostoba és az értelemmel ellenkező dolog tehát, hogy az emberek a saját kezük alkotásait imádják. Így tehát ezzel a kifejezéssel súlyosbítja bűnösségüket, hogy a bálványokat, bár aranyból, ezüstből, vagy valami más, mulandó anyagból vannak, mégis Isten helyett imádják. Egyidejűleg kijelenti annak okát is, hogy ez miért utálatos Istennek: azért mert imádják ezeket. Milyen látszattal fogják most mentegetni istentelenségüket? Nem tagadhatják ugyanis, hogy imádatban részesítik a képeket, s ahol efféle imádatot gyakorolnak, ott az istentelenség bizonyított.

A vakondokoknak és denevéreknek. A vakondokok és a denevérek [lyukai] alatt minden szennyes helyet ért, ahol szégyenükben elrejtőztek.

21. *Hogy elmenjen a sziklák lyukaiba*. Ez az ismétlés nem felesleges, bár Ézsaiás ugyanazokat a szavakat használja, amiket legutóbb használt, mert mi olyan nehéz, mint valódi

[39] A „szójáték”, mely teljességgel a héber főnév és ige hangzásán fordul meg, fordításban nem fejezhető ki. A szerző ezt a *terram terrendam* kifejezéssel szemléltette, aminek jelentése „megfélemlíteni a földgolyót”.

istenfélelmet kényszeríteni az emberek agyára? S nemcsak a képmutatókban vesszük ezt észre, hanem önmagunkban is, ha gondosan összpontosítjuk a figyelmünket, mert hány dolog mutattatik meg nekünk, melyeknek nagy hatást kellene gyakorolni az elménkre, s mégis, alig mozdulunk! Konkrétabban, szükséges volt, hogy Istennek ezt az ítéletét a legkomolyabban ama képmutatók elé tárja, akik örömüket lelték a gonoszságban. Most azonban Isten bosszújának komolyságára mutat rá azzal a megfontolással, hogy az istentelenek inkább a legmélyebb szakadékokba ugranak bele, mintsem Isten szeme elé kerüljenek. S ez az igevers az, ahonnan Krisztus is kölcsönözte a zsidókkal szemben megfogalmazott fenyegetést: „Akkor kezdik mondani a hegyeknek: Essetek mi reánk; és a halmoknak: Borítsatok el minket!" (Lk23:30).

22. *Oh szünjetek meg hát az emberben bízni*.[40] Ezek a szavak világosan kapcsolódnak ahhoz, ami korábban hangzott el, s amit egyes magyarázók helytelenül választottak el azoktól. Ézsaiás ugyanis, miután szólt az istentelenekhez az Isten ítéletével kapcsolatos fenyegetésekkel, most arra buzdítja őket, hogy tartózkodjanak az alaptalan bizakodásból fakadó önbecsapástól. Mintha ezt mondta volna: „Látom, hogy elvakít és megmérgez benneteket a hamis remény, így nem hat rátok semmiféle érv, s ez azért van így veletek, mert túl sokat követeltek magatoknak. Az ember azonban semmi: nektek Istennel van dolgotok, Aki akaratának egyetlen cselekedetével semmivé teheti ezt a világot".

A kinek egy lehellet van orrában. Az igevers előző részét különféleképpen magyarázzák, egyesek Krisztusra utalónak tartják, s a רוח (*ruach*) szót, amit mi *leheletnek* fordítunk, ők *erőszaknak* értelmezik azzal az összehasonlítással, mely gyakran előfordul a Szentírás más részeiben,[41] az orrot pedig, mint a harag jelét, mert a harag külső jele az orron látszik. Ők így fordítják a verset: „Óvakodjatok Krisztus haragjának kiprovokálásától".[42] Ha azonban közelebbről megvizsgáljuk az igeverset, ez a magyarázat eltérőnek fog mutatkozni a szavak jelentésétől. Mások úgy értelmezik, hogy ez egyetemesen vonatkozik az emberekre, de ezzel a mondással magyarázzák: „És ne féljetek azoktól, a kik a testet ölik meg" (Mt10:28). Egy magyarázat sem fogadható el azonban, ami nem egyezik vagy az idővel, vagy az eseménnyel, mert semmi ok nem volt lebeszélni őket az emberek félelméről. De amint már mondtam, a szövegkörnyezet gyorsan eloszlat minden kételyt: mert a következő fejezet eleje világosan megmagyarázza és megerősíti az itt elhangzottakat, s aki ezt a megosztást tette, helytelenül választotta el egymástól azokat a dolgokat, amiket össze kellene kapcsolni. A próféta ugyanis ezt készül hozzátenni: „Az Úr elveszi tőletek azokat a dolgokat, melyek oly magasra emelték elméiteket, s ilyen jókedvre derített benneteket. Magabiztosságotok ostoba és alaptalan". Ez az összefüggés azzal, amit most mond: „*Oh szünjetek meg hát az emberben bízni, a kinek egy lehellet van orrában*".

Először azonban azt kell meglátnunk, mit jelent a *lehelet az orrban*. Ez az emberi gyengeséget jelenti, vagy hogy az ember élete olyan, mint a lehelet, ami azonnal szertefoszlik. S ahogyan Dávid mondja: „elveszed a lelköket, kimulnak és porrá lesznek újra" (Zsolt104:29). Vagy ismét: „Kimegyen a lelke; visszatér földébe" (Zsolt146:4), vagy megint: „test ők, és olyanok, mint az ellebbenő szél, a mely nem tér vissza" (Zsolt78:39).

Mivel tehát semmi sem gyengébb, vagy törékenyebb, mint a mi életünk, mit jelent ez a bizodalom, mintha az erőnk mélyen gyökerezne? Nekünk tehát *meg kell szűnnünk emberben bízni*, azaz, félre kell tennünk az alaptalan magabiztosságot, mivel az ember lehelete az orrában van, s mikor kijön onnan, azonnal felolvad, mint a víz. Itt az élet leheletéről beszélünk, mert annál semmi sem törékenyebb.

---

[40] Ez a Károli-fordításban már a harmadik fejezet első verse, de itt megtartottam az eredeti számozást – *a ford*.

[41] Az 1Kir19:11-ben a רוח (*ruach*) szó *szelet* jelent, amit a kísérő díszítő jelzők erősnek, viharosnak mutatnak – *a szerk*.

[42] Ahelyett, hogy úgy fordítanák: „Oh szünjetek meg hát az emberben bízni, a kinek egy lehellet van orrában", így fordítják: „Oh szünjetek meg hát az emberben bízni, a ki borzasztó a haragjában" – *a szerk*.

Emellett mikor megtilttatik nekünk, hogy emberbe vessük a bizalmunkat, kezdjük önmagunkkal, azaz semmilyen vonatkozásban se bízzunk a saját bölcsességünkben, vagy igyekezetünkben. Másodszor, ne függjünk ember, vagy bármilyen teremtmény segítségétől, hanem egész bizalmunkat az Úrba helyezzük. Átkozott az a férfi, mondja Jeremiás, aki emberben bízik, és testbe, azaz külső erőforrásokba helyezi az erejét (Jer17:5).

Mert hát ugyan mire becsülhető ő? Ez a dölyfösség elnyomásának igazi módja. Semmije sem maradt az embereknek, amiért gratulálhatnának önmaguknak, mert ez azt jelenti, mintha a próféta azt mondta volna, hogy a test egész dicsőségének nincsen semmiféle értéke. Azt is észre kell venni, hogy ez összehasonlításképpen hangzik el annak érdekében, hogy tájékoztasson: ha van bennünk valami kiválóság, az nem a sajátunk, hanem valaki másnak az akaratából van bennünk. Tudjuk, hogy Isten felruházta az emberi fajt olyan ajándékokkal, amelyeket nem lenne szabad megvetni. Az is tudjuk, hogy némelyek felülmúlják a többieket, s mivel a vallástalan emberek addig elmennek, hogy isteneknél is többnek képzelik magukat, Ézsaiás bölcsen elválasztja az embereket Istentől, amit a Szentlélek is megtesz a Szentírás megannyi részében. Mikor ugyanis önmagukban nézzük őket, jobban észrevesszük állapotuk törékeny, elhalványuló és átmeneti természetét. Ennek megfelelően, amint az emberek a legcsekélyebbeket is elkezdik maguknak tulajdonítani, lehetőséget kell kapniuk hiábavalóságuk meglátására, hogy önmagukat semminek ismerhessék el. Ez az egyszeri kifejezés letépi a szabad akarat és az érdemek pompázatos megtapsolását, amivel a pápisták felmagasztalják magukat Isten kegyelmével szemben. Az a mérgezett önszeretet, melybe a vallástalan emberek belemerülnek, szintén elvettetik. Végül visszajutunk Istenhez, minden áldás Szerzőjéhez, hogy ne feltételezhessük, hogy bármi kiválóság is található, csak Benne, mert mindaddig nem kapta meg, ami Őt megilleti, amíg a világ meg nem fosztatott minden bölcsességtől, erőtől és igazságtól, egyszóval, minden dicsérettől.

3. fejezet[43]

2. Mert ímé az Úr, a seregeknek Ura elveszi Jeruzsálemből és Júdából a támaszt és a táplálót, a kenyérnek minden erejét és a víznek minden erejét;

3. Az erőst és hadakozót, birót és prófétát, jóst és öreget;

4. Az ötvenedes hadnagyot, a tisztes embert, a tanácsost, az ügyes mestert és a varázsláshoz értőt;

5. És adok nékik gyerkőczöket fejedelmekül, és gyermekek uralkodnak rajtok.

6. És nyomorba jut a nép; egyik a másik ellen, ki-ki az ő társa ellen támad, a gyermek az öreg ellen, becstelen a tisztes ellen;

7. És ha valaki megragadja atyja nemzetségéből való rokonát, mondván: Néked ruhád van, légy fejedelmünk és e romlás kezed alatt legyen:

8. Ez ama napon így fog felkiáltani: Nem leszek sebkötöző, házamban is nincsen kenyér és nincs ruha; ne tegyetek engem e nép fejedelmévé!

9. Mert megromlott Jeruzsálem, és Júda elesett, mert nyelvök és cselekedeteik az Úr ellen vannak, hogy az Ő dicsőséges szemeit ingereljék.

10. Arczuk tekintete tesz ellenök bizonyságot, bűneikkel Sodoma módjára kérkednek, nemhogy eltitkolnák; jaj lelköknek! mert magok szereztek magoknak gonoszt.

11. Mondjátok az igaznak, hogy jól lészen dolga, mert cselekedeteik gyümölcsével élnek.

12. Jaj a gonosznak, gonoszul lesz dolga, mert kezeinek cselekedete szerint fizetnek néki.

13. Népem nyomorgatói gyermekek, és asszonyok uralkodnak rajta; népem! a te vezéreid hitetők, és ösvényidnek útját elrejtik előled.

14. Előálla perelni az Úr, és itt áll ítélni népeket.

15. Az Úr törvénybe megy népe véneivel és fejedelmivel: Hiszen ti lelegeltétek a szőlőt, szegénytől rablott marha van házaitokban:

16. Mi dolog, hogy népemet összezúzzátok, és a szegények orczáját összetöritek? ezt mondja az Úr, a seregeknek Ura.

17. És szól az Úr: Mivel Sion leányai felfuvalkodtak, és felemelt nyakkal járnak, szemeikkel pillognak, és aprókat lépve járnak, és lábokkal nagy zengést bongást szereznek:

18. Megkopaszítja az Úr Sion leányainak fejtetőjét, és az ő szemérmöket megmezteleníti.

19. Ama napon eltávolítja az Úr az ő lábaik zengő ékességét, a napocskákat és holdacskákat,

20. A fülönfüggőket, a karpereczeket és a fátyolokat,

21. A pártákat, a lábláncokat, az öveket, a jóillattartókat és az ereklyéket,

22. A gyűrűket és az orrpereczeket,

23. Az ünneplő ruhákat, a palástokat, a nagy kendőket és az erszényeket,

24. A tükröket, a gyolcsingeket, a főkötőket és a keczeléket:

25. És lesz a balzsamillat helyén büdösség, az öv helyén kötél, és a felfodrozott haj helyén kopaszság, a szép köpenynek helyén zsákruha, és a szépség helyén homlokra sütött bélyeg.

26. Férfiaid fegyver által hullnak el, és vitézeid harczban:

27. És sírnak és gyászolnak kapui, és ő elpusztíttatván, a földön ül;

---

[43] Az angol eredetiben az Ézs3:1 a második fejezet utolsó verseként (a 3:28 pedig a negyedik fejezet első verseként) szerepel – *a ford.*

28. És megragad hét asszony egy férfit ama napon, mondván: A magunk kenyerét eszszük és a mi ruhánkba öltözködünk, csak hadd neveztessünk a te nevedről, és vedd le rólunk gyalázatunkat!

2. *Mert ímé*. Nemrég megjegyeztük, hogy ez ugyanaz a téma, amivel a próféta az előző fejezet vége felé kezdett foglalkozni, mert arra figyelmezteti a zsidókat, hogy bármekkora is legyen a gazdagságuk, semmi haszna sem lesz Isten haragjának feltartóztatásában, ami ha egyszer fellobbant, feléget minden védelmüket. Ebből következik, hogy szélsőséges őrültséggel vádolhatók, mert riadalmuk elűzéséhez seregeiket, erőiket, katonai felszereléseiket, tanácskozásaikat, fegyvereiket, bőségesen az élelmiszereiket és más forrásaikat hordják halomba. A הנה (*hinneth*), „íme" demonstratív viszonyszó nemcsak a bizonyosság jelölésére használatos, hanem az idő rövidségének kifejezésére is, mintha Ézsaiás tette volna a gonoszokat az esemény szemtanúivá. Gyakran megtörténik ugyanis, hogy akik nyíltan nem merik kinevetni Isten ítéleteit, úgy mennek el mellette, mintha egyáltalában semmi közük sem lenne hozzá, vagy még mindig nagyon messze lennének attól. „Mit számít ez nekünk?", mondják Vagy „ha az valaha is bekövetkezik, miért kellene nyomorultaknak lennünk idő előtt? Vajon nem lesz elég időnk azokon a csapásokon morfondírozni, mikor azok ténylegesen ránk zúdulnak?" Mivel tehát a gonosz emberek azért, hogy semmibe vegyék Isten ítéleteit, efféle búvóhelyeket ásnak maguknak, ezen az alapon gyakorol rájuk nyomást a próféta, hogy ne képzeljék: Isten keze messze van, vagy ne várják hiába, hogy meg fog nyugodni.

Mert ímé az Úr, a seregeknek Ura elveszi Jeruzsálemből. Azért is nevezi Istent *Úrnak* és a *seregek Urának*, hogy Isten fensége megrettentse szendergő és lusta elméiket. Istennek ugyanis nincs szüksége titulusokra, hanem a mi tudatlanságunkat és ostobaságunkat kell felébreszteni az Ő dicsőségének meglátásával. Először a próféta azzal fenyeget, hogy a zsidóktól az aratás összes eredménye elvétetik, így az éhínségben fognak elpusztulni. Mindjárt ezután ugyanezen a módón beszél a fegyveres erőkről és mindenről, amit az állam közrendjéhez tartozik. Ebből arra következtethetünk, hogy a zsidók dicsekedtek az akkortájt élvezett gazdagsággal, mondhatni azt az ostoba hitet táplálták, hogy minden veszély ellen védettek. Ézsaiás azonban azzal fenyeget, hogy nemcsak az egész ország, de maga Jeruzsálem, a nemzet legyőzhetetlen vára is ki lesz téve Isten csapásainak, mintha ezt mondta volna: „Isten haragja nemcsak a test minden részét érinti majd, hanem magát a szívet döfi át".

A támaszt és a táplálót.[44] Ami a משען ומשענה (*mashgnen umashgnenah*) szavakat illeti, melyek csak annyiban különböznek, hogy az egyik hímnemben, míg a másik nőnemben szerepel, kétségem sincs afelől, hogy a próféta ezzel a váltással azt akarta teljesebben kifejezni, hogy mindenféle támogatás megszakad majd, ezért fordítottam hatalomnak és erőnek.[45] Nem értek egyet azokkal a magyarázókkal, akik szerint ezek emberek személyeire vonatkoznak, mert helyesebben mindenféle támogatást jelölt, bármilyen is legyen azok természete. Még az is kétséges, hogy a próféta az élelemre korlátozza, vagy az összes többi fajta támogatásra is kiterjeszti, amit rögtön ezután említ. Természetes dolog azonban feltételezni, hogy a משען ומשענה (*mashgnen umashgnenah*)-ban benne foglaltatik általánosságban minden, ami egy város, vagy a nép rendjének fenntartáshoz szükséges, s hogy ezután a magyarázat kedvéért említ néhány konkrétumot. Az első mondat tehát azt jelenti:

---

[44] „Hebraizmus, 'a férfi támogatót és a nő támogatót', azaz mindenféle támogatást, nagyot és kicsit, erőset, vagy gyengét. *Al kenitz wal kanitzan*, a ragadozó, nőnemű és hímnemű, közmondásszerűen vonatkoztatva mind a halászatra, mind a vadászatra. Azaz: megragadtam a prédát, nagyot, vagy kicsit, jót, vagy rosszat. Ebből, amint Schultens megjegyzi, származik az Ézs3:2 szó szerinti magyarázata *a női és férfi támaszt*, azaz erőset és gyengét, nagyot és kicsit." *Chappelow, Lowth* által idézve.

[45] Kálvin utánozta a héber kifejezést *vigorem et vim*-nek fordítva azt, két szót alkalmazva, az egyiket hímnemben, a másikat nőnemben, mindkettőt ugyanazzal a kezdőbetűvel. Az angol változatban *stay and staff* szerepel – *a szerk.* (A magyar változat pedig a támasz és a tápláló – *a ford.*)

„Isten elvesz minden segítséget és támogatást, amiről azt hiszitek, hogy fenntartanak benneteket, így semmi sem maradhat, ami benneteket támogathatna”. Ezután hozzáteszi, hogy miből áll majd a szükségük, és mezítelenségük: s amint mondtuk, az élelemmel és a táplálkozással kezdi, aminek elsőrendű a fontossága az emberi élet fenntartása szempontjából. S két módon veszi el Isten a kenyérnek és a víznek az erejét: akár úgy, hogy megfoszt minket az élelemtől, akár úgy, hogy elveszi azok táperejét. Amíg ugyanis Isten nem ad az élelmünknek rejtett erőt, hiába áll a rendelkezésünkre a legnagyobb bőségben, semmi haszna sem lesz a számunkra (3Móz26:26). Ezért mondta Isten egy másik igeversben, hogy *eltöri a kenyér botját* (Ez4:16), mikor a pékek mértékkel adják a kenyeret, de azzal mégsem elégszenek meg. S ezt a hasonlatot gondosan meg kell figyelnünk azért, hogy megjegyezzük: még ha meg is telik a hasunk, mindig éhesek leszünk, mert nincs semmi, csak Isten titkos áldása, ami táplálhat, vagy támogathat minket.

Jóllehet az éhezést, amivel a próféta itt fenyeget, értelmezhetjük úgy is, hogy azt jelenti: a föld terméketlen lesz, vagy hogy Isten mindenféle élelmet elvesz a zsidóktól, s mivel a profétáik a kifejezésformáikat általában a törvénytől szokták kölcsönözni, ez a magyarázat nagyon jól megáll. Mondhatta volna ugyanis egyszerűen: „Elveszem a kenyeret és a bort”, de itt valami titkosabbat fejez ki, mikor *a kenyér és a bor táplálásáról* beszél. Mintha azt mondta volna, hogy bár a nép nem jut éhínségre, Isten azonban mégis az éhséggel fogja őket sorvasztani, miközben tobzódhatnak a falánkságban. Mikor ugyanis Isten megvonja áldását, a falánkság minden haszna elillan. Összefoglalhatjuk mindezt úgy, hogy az embereknek vagy azért nem lesz őket megerősítő élelmük, mert nem lesz kenyerük és vizük, vagy azért, mert bár lesz, de semmi hasznát sem veszik.

3. *Az erőst és hadakozót*. Megemlíti a másik végletet, ami hozzájárul akár a népek, akár a városok biztonságához és közrendjéhez. Azzal fenyeget, hogy a zsidók teljeséggel megfosztatnak ezektől, így sem bölcsességük, sem bátorságuk nem lesz a csatában, sem külföldi katonai segítőik. Nem foglalkozik a sorrenddel, hanem megelégszik mintegy rövid kivonattal és összekeveri a két témát. A *hadakozókat* veszi elő, akiknek a kezére van bízva az ország védelme. Isten néha a halál útján veszi el őket, néha pedig úgy, hogy puhánnyá és férfiatlanná teszi őket. Az utóbbi a gyakoribb, így az utódok degenerálódnak az elődök bátorságához viszonyítva, s akik korábban bátrak voltak, az idő múlásával, gyávákká és a hadakozásra alkalmatlanokká válnak. Látjuk azonban, hogy az előbbi is megtörténik, aminek következtében a legbátrabb emberek is hirtelen a bátorságukat vesztik.

Bírót és prófétát. Tudjuk, hogy a héber nyelvben a *bíró* szó mindenféle kormányzót jelent, s bizonyos, hogy a *próféta* pedig mindenféle tanítót. Ennek megfelelően azzal fenyegeti őket, hogy a polgári kormány félreállíttatik, s végül az oktatás is megszűnik, s ezzel a zsidók megsemmisülnek. Valóban, a magiszterek és a tanítók ugyanazt a szerepet játsszák egy társadalomban, mint a két szem a testben.

Jóst és öreget.[46] Az előzőek szerinti rangúaknak vélem az *öregeket*, mert a kor előre haladtával növekszik a megfontoltság, a bölcsesség és a komolyság. Ami a *jóst* illeti, jóllehet a Szentírásban a szó rossz értelmében használatos, itt mégis jó értelemben vettnek látszik, mikor Ézsaiás azokat a dolgokat sorolja fel, melyek hozzájárulnak egy város, és a királyságok közrendjének fenntartásához. A fogalom vonatkoztatható tehát jövendőmondóra, aki nem előjelekkel, vagy babonás művészettel hatol be a sötét dolgokba, hanem rendkívüli ésszel és képességekkel. Mivel azonban Isten megtiltotta nekik, hogy varázslókkal, jövendőmondókkal és jósokkal tanácskozzanak (5Móz18:20), és maga Bálám jelenti ki, hogy *nem fog a jövendőmondás Izraelen* (4Móz23:23), nem szállok vitába azokkal, akik a *jós* szó használata alatt mágikus *jóslásokat* értenek. S nem lesz semmiféle abszurditás abban, hogy a népet érő

[46] Az angol változatban: a megfontoltat és az időset.

büntetések felsorolásában találjuk ezt, hogy megfosztatnak a bűnös és vétkes segítségeiktől is, mert az oltár és az áldozatok mellett Hóseás megemlíti a teráfokat is (Hós3:4).[47]

4. *Az ötvenedes hadnagyot*. Az akkor létező szokásnak megfelelő kifejezést használ, mert ahogyan a rómaiaknak voltak centurióik, vagyis századosaik, úgy voltak a zsidóknak hadnagyaik, vagy ötvenedeseik, akiket a görögök πεντηκονταρχους-nak neveztek, mivel azonban ez nem volt szokásban a latinok között, így számukra ez a név ismeretlen volt. A *tisztes emberek* alatt[48] azokat érti, akik bátorságának hírneve befolyásossá tette őket az emberek között.

A tanácsost.[49] A יועץ (yognetz) szó, amit tanácsosnak értelmeztem, alkalmazható azokra az emberekre a magánéletben, akik megfontoltsága kiemelkedő, de mivel szigorúan a közhivatalt ellátó tanácsosokra vonatkozik, úgy döntöttem, nem térek el az általános véleménytől.

Az ügyes mestert. Mivel a kézműves szakmák nem kevésbé előnyösek a nemzet gazdagságának fenntartásában, és az állatok életének támogatásában, Ézsaiás azt is megemlíti, hogy ezek hiányán keresztül a zsidók pusztulása küszöbön áll.

És a varázsláshoz értőt.[50] Ezt a szót, mely az utolsó a sorban, a kommentátorok különféleképpen magyarázták. Szó szerint ezt jelenti: „képzett a mormogásban, vagy a lehalkított beszédben". S mivel a pogány jósok suttogva, vagy mormogva adnak választ, egyesek úgy vélik, hogy a szó *varázslást* jelent. Jobb magyarázatot adnak azok, akik a לחש (*lahash*) szót *titkos szándéknak* fordítják. Mivel azonban az egyaránt titokzatos és nagy horderejű stílust is helyesen jelölheti ez a szó, én nem vonakodtam ékesszólónak fordítani. Ha valaki mégis úgy véli, hogy jobb a bölcs és óvatos emberek megjelölésére használni, akik bár nem képzettek a nyilvános szónoklatok elmondásában, olyan privát tanácsokat adnak, ami mások előnyére szolgálhat, én nem ellenzem.

Figyeljük meg a jól szabályozott államnak ezt az átfogó leírását. Ézsaiás először a gabonát és a test számára fontos egyéb dolgokat említette, másodjára a katonai erőt, harmadjára a nemzet kormányzásában való jártasságot és a polgári kormányzat különböző részeit, negyedszerre a prófétai hivatalt, s végül a kézműves szakmákat. Ezekkel a díszekkel ruházza fel Isten azokat a nemzeteket, akiket biztonságban és szilárdan akar tartami. Másrészt ezeket veszi el azoktól a nemzetektől, akiket végül meg akar semmisíteni. Tudjuk hát meg, hogy minden, amit mi hasznosnak találunk az élet fenntartására, Isten meg nem szolgált jóságából fakad. Ebből egy másik tanítás is következik, nevezetesen hogy óvakodnunk kell, nehogy a hálátlanságunk következtében megfosszuk magunkat Isten kiváló ajándékaitól.

5. *És adok nékik gyerkőczöket fejedelmekül*. S hogy Isten bosszúja még nyilvánvalóbb legyen, most leírja, hogy mennyire szomorú és nyomorúságos lesz a változás, mikor a megfelelő és hűséges uralkodók elvétetnek tőlük, és Isten gyáva és méltatlan embereket állít a helyükre. A *gyerkőcök* alatt nemcsak azokat érti, akik az életkoruknál fogva azok, hanem akik az elméjük és viselkedésük alapján is azok, a kényes és elpuhult emberek, akiknek nincs bátorságuk és képtelenek forgatni a rájuk bízott kardot. A próféta nem mutatja be itt az ellentétet mondatról mondatra, mert elégnek vélte, ha elénk tárja az egyik módját annak, ahogyan a társadalom gyorsan összeomlik, nevezetesen mikor a vezetői *gyerkőcökhöz* hasonló

[47] „A próféta", mondja Kálvin, „itt látszólag bálványokról beszél, mert később hozzáadja a teráfokat, s a teráfok kétségtelenül képek voltak (1Móz31:19,30), amiket a babonások használtak, miközben elképzelt isteneiket imádták, amiről sok helyen olvasunk. Babilon királyáról azt olvassuk, hogy a teráfokkal tanácskozott, valamint hogy Ráhel ellopta a teráfokat, röviddel ezután Lábán a teráfokat a saját isteneinek nevezi". *Comm. On Twelve Minor Prophets*, 1. kötet 130. oldal

[48] Tiszteletreméltó emberek – az angol változatban.

[49] A (jog)tanácsos – az angol változatban.

[50] A szöveg marginális olvasatában a szerző ezt a kifejezést *a titkos beszélgetésben képzettnek* fordítja. „Erőteljes a rábeszélésben"- *Lowth.* „A bűbáj képzett kereskedője" – *Stock püspök*. „A לחש azt jelenti: bizonyos szavakat *suttogni*, vagy *mormolni*, mellyel a varázslók állítólag ártalmas teremtményeket bűvöltek el, s megfosztották őket ártó hatalmuktól" – *Parkhurst*.

bolond emberek, akiknek se józanságuk, se bölcsességük nincs. Alapelvként kell tekinteni azonban azt, hogy egyetlen ember sem alkalmas a társadalom vezetésére, amíg nem Isten jelöli ki arra és látja el rendkívüli kiválósággal. Platon is jól értette ezt a dolgot: mert bár pogány volt, s nem rendelkezett igazi tudással erről, gyors éleselméjűségével észrevette, hogy egyetlen ember sem alkalmas és megfelelő a nyilvános kormányzásra, amit nem Isten készített a számára rendkívüli módon. A nyilvános kormányzás egyedül Istentől származik, s ennek megfelelőn annak minden részét Neki kell fenntartania. Emellett azoknak, akiket nem Isten vezet, nem marad más hátra, mint hogy gyerkőcök legyenek, vagy inkább kettős módon gyermekek, megfosztván minden jártasságtól és minden bölcsességtől. Isten két módon gyakorolja ezt a bosszút. Gyakran megtörténik ugyanis, hogy mikor látszólag olyanokkal van dolgunk, akik józanok és jártasak a szakmában, alighogy cselekedni kezdenek, botladoznak, mint a vakok és nincs több bölcsességük, mint a gyermekeknek, mert az Úr megfosztotta őket attól a figyelemre méltó képességtől, amit korábban kaptak Tőle, s úgy elkábítja őket, mintha villámmal sújtaná. Néha azonban az Úr gyengédebben lép fel, s fokozatosan veszi el azoktól az emberektől a rendkívüli képességet, akik alkalmasak voltak a vezetésre, s rábízza a kormányzás kantárszárát olyanokra, akik még egy családot, vagy egy gyermeket sem volnának képesek vezetni. Mikor efféle dolgok történnek, akkor nagyon biztos, hogy a megsemmisülés nincs túl messze.

Emellett az is méltó a figyelmünkre, amint nemrég mondtam, hogy egy jól szabályozott társadalom Isten ritka ajándéka, mikor a bírák és tanácsosok, katonák, kapitányok, kézművesek és tanítók különböző rendjei kölcsönösen együttműködve segítik egymást, és egyesülnek az egész nép általános biztonságának elősegítésére. Mikor ugyanis a próféta fenyeget és nagyon komoly büntetésnek jelenti ki, ha ezek a dolgok elvétetnek, azzal nyilvánvalóan megmutatja, hogy ezek a kiváló és szokatlan ajándékai Istennek szükségesek a nemzet biztonságához. Ennek megfelelően ajánlja itt a magiszterek és kapitányok, a katonák, valamint a tanítók hivatalait. Ez rászolgál a figyelmünkre azokkal a fanatikusokkal szemben, akik megpróbálják száműzni a világból a kard erejét, együttesen minden civil kormányzással és renddel. A próféta azonban azt jelenti ki, hogy ezek a dolgok mindaddig nem vétetnek el, amíg Isten meg nem haragszik. Ebből tehát következik, hogy azok, akik ellenzik, s amennyire a hatalmukban áll, félreállítják, vagy eltörlik ezeket az előnyöket, gonosz emberek, és a közbiztonság ellenségei. Hasonlóképpen ajánlja a tanítást is, ami nélkül a társadalom nem állhat meg, ahogyan Salamon mondja: „ Mikor nincs mennyei látás, a nép elvadul; ha pedig megtartja a törvényt, oh mely igen boldog!” (Péld29:18).

Egyidejűleg ajánlja a kézművességet, a mezőgazdaságot, a mindenféle kétkezi elfoglaltságot, az építészetet, és más hasonlókat, amiket nem nélkülözhetünk, mert minden kézműves, aki hozzájárul ahhoz, ami hasznos az emberek számára, Isten szolgája, s ugyanaz a végcél lebeg a szemei előtt, mint az előzőekben említetteknek: nevezetesen az emberiség megőrzése. Ugyanezt kell mondanunk a háborúról, mert noha törvényes, a háborúnak semmi másnak nem volna szabad lennie, mint erőfeszítésnek a béke elérésére. Néha mégsem lehet elkerülni a belekeveredést, hogy akik rendelkeznek a kard erejével, használják is azt, s fegyverrel védjék meg magukat és követőiket. A háború önmagában tehát nem kárhoztatandó, mert eszköz a társadalom megőrzésére. De az ékesszólást sem kell megvetni, mert gyakorta válik szükségessé mind a köz-, mind a magánéletben, hogy valamint világosan és teljesen megmagyarázzanak, s megmutassák, hogy igaz. Azt is Isten ajándékai és fontos áldásai közé soroljuk, mikor az állam bőségében van a bölcs és ékesszóló embereknek, akik képesek „ellenséggel szólni a kapuban” (Zsol127:5).

Ezt az igeverset tehát így foglalhatjuk össze: „Mikor Isten elveszi ezeket az ajándékokat és megváltoztatja az emberek állapotát, bármiképpen menjen is az végbe, akár a kormányzás formájának megváltoztatásával, akár az uralkodók elvételével, ebben Isten haragját kell látnunk, mert Hóseás mondja: „ Adtam néked királyt haragomban, és elvettem az

én búsulásomban!" (Hós13:11). Ne tulajdonítsuk hát ezeket a változásokat a véletlennek, vagy más okoknak.

6. *És nyomorba jut a nép; egyik a másik ellen*. A végletes zűrzavart írja le, ami eluralkodni készült a zsidók között, mikor a rend megsemmisül, vagy elernyed, s ez fog történni minden nemzettel, mikor a kormány eltávolíttatik, vagy elbukik. Tudjuk, hogy milyen hatalmas az emberi elme féktelensége, mikor minden embert a becsvágy hajt előre, s röviden szólva mily dühödtek is a törvénytelen szeszélyek, mikor nincsenek korlátok közé szorítva. Nincs okunk hát csodálkozni, hogy mikor az ítélőszékeket tönkreteszik, minden ember sértegeti a felebarátját, eluralkodik a kegyetlenség, és a szabadosság ellenőrizetlenül tombol. Ha mindezt bölcsen megfontoltuk, nagyobb értéket fogunk Isten jóságának tulajdonítani, mikor megtart minket bármiféle, de tűrhető állapotban, s nem enged szánalmasan romba dőlni. Ebből nyilvánvaló, hogy akik elméiket a polgári kormány alapjainak kikezdésére irányítják, vagy használják, a emberiség nyílt ellenségei, vagy inkább semmilyen vonatkozásban sem különböznek a vadállatoktól. Ebben a próféta által leírt zűrzavarban azonban a leggyalázatosabb az, hogy a gyermek sértegetni merészeli az idős embert, hogy az alacsony rangú és lenézett tömeg hulladéka felkel a nemesek és a nagy tiszteletnek örvendő emberekkel szemben, mert minden dolog között a legabszurdabb, ha elvettetik a mértékletesség, így azokat, akik nagy tiszteletre méltóak, megvetéssel kezelnek. De ez a látvány, mely annyira szégyenletes és vérlázító, óhatatlanul megmutatkozik, ha a polgári kormányt szétverték. Ami a נגש (*niggash*) ige általam történő aktív értelemben vett fordítását illeti, *elnyomni*, kénytelen voltam elfogadni, ellenkező esetben az igevers jelentése nem volna helyes.

7. *És ha valaki megragadja atyja nemzetségéből való rokonát*. Mivel ez a vers nagyon szorosan kapcsolódik az előzőhöz, s megszakítás nélkül folytatódik, ami az *így fog felkiáltani* kifejezést illeti, a כי (*ki*) járulékszó nyilvánvalóan időhatározóként szerepel. Ézsaiás ugyanis, aki a nép rendkívüli nyomorúságát szándékozik kifejezni, azt mondja, hogy nem lesz ember, aki felvállalná a kormányzásukat, jóllehet felkérték erre. A becsvágy kétségtelenül oly fokon eluralkodott az emberek között, hogy sokan mindig készen állnak harcolni a hatalomért, s megpróbálják megszerezni azt akár még az életük kockáztatásával is. Az egész világ minden korban görcsösen rángatózott a királyi hatalom megszerzésének vágyától, s nincs olyan jelentéktelen jobbágy, aki ne akarna uralkodóvá válni, s mindez azt bizonyítja, hogy az ember egy tiszteletre vágyó állat. Ebből következik, hogy minden szánalmas állapotban van, mikor ezt a méltóságot nemcsak lenézik, de makacsul el is utasítják. A siralmas nyomorúság ugyanis elérte a legmélyebb fokát, mikor azt, amire az emberek természetes módon vágynak, a legnagyobb hevességgel és egyetemesen utasítják el.

Ézsaiás megemlít más, a helyzetet súlyosbító feltételeket is, melyek azt mutatják, hogy a zsidók inkább az emberiesség és a könyörület minden érzését félreteszik, semmint hogy felvállalják a vezetői hivatalt. Ha valaki elutasítja, hogy idegen népek felett uralkodjon, az talán nem annyira csodálatos, de mikor a testvérek megőrzése a kérdés, nagyon barátságtalan dolog elutasítani ezt a tiszteletreméltó hivatalt. Az tehát a dolgok végtelenül nyomorult mivoltának a bizonyítéka, mikor az uralkodói hivatalt megvetően elutasítja az a valaki, akihez a rokonai folyamodnak, kérvén a támogatását és a védelmére bízván magukat. Mivel a főembereket általában a vagyonuk alapján választják ki, vagy legalábbis rendszerint nem ruháznak arra királyi hatalmat, akinek nincs legalább mérsékelt vagyona, nehogy a szegénység nyíltan kitegye őt a megvetésnek és szidalmazásnak, vagy a vagyonszerzés méltatlan eszközeinek használatára kényszerítse, ezért a próféta azt is hozzáteszi, hogy ezek az emberek, noha képesek lennének ezt a terhet hordozni, mégsem fogják elfogadni. Mintha ezt mondta volna: „Nemcsak a köznép, de a nemesek és a gazdagok is elutasítják a kormányzás feladatát".

A *megragad* kifejezés hasonlóképpen hangsúlyos, mert ez „kezet vetni” jelent egy személyre, mintha Ézsaiás azt mondta volna, hogy azok, akik meg akarnak ragadni egy főembert, nem hízelegnek és könyörögnek, hanem zavargást és erőszakot alkalmaznak valaki megfogására, és rákényszerítésére, hogy fogadja el a trónt.

E romlás kezed alatt legyen. Ez az utolsó körülmény nem kevésbé súlyos. A jelentése az, hogy „ha legalább bármennyire könyörület, vagy emberiesség van benned, ne késlekedj minket megsegíteni a szélsőséges nyomorúságban”. Mikor ugyanis az embertömeg mint szétszórt nyáj siránkozik romos állapotán, könyörögvén a pásztor védelméért, annak, aki nem nyújt segédkezet, olyan kemény szíve kell legyen, mint a vas. Egyesek úgy fordítják ezt egy szóképpel, melyben egy szó egy másikat helyettesít, hogy *Legyen a te kezed ez alatt a romlás alatt*, azaz hogy a megtartás kedvéért.

8. *Ez ama napon így fog felkiáltani*. A *felkiáltani* szó egy abszolút és erőteljes megtagadást fejez ki, mert gyakorta előfordul, hogy aki először mentegeti magát, vagy kijelenti, hogy nem tesz meg valamit, végül mégiscsak enged a könyörgésnek, de aki az elutasítás során esküdözik,[51] az minden reményt kizár, mert megérteti a többiekkel, hogy szándéka szilárd és eltökélt. Talán az „ama napon” kifejezés is azt jelenti, hogy „azonnal, késlekedés nélkül, vagy hosszú tanakodás nélkül”, de mivel tekinthető szemléltetőnek is (δεικτικως), mint ami inkább a megpróbáltatások idejére mutat, nem mondok erőteljes véleményt. Az általános jelentés nyilvánvaló: megromlott állapotuk gyógyíthatatlan lesz.

Ami a חבש (*chobesh*) szót illeti, noha az igemagyarázók eltérően fordítják, én szívesen egyetértek azokkal, akik úgy vélik, hogy az itt szereplő metafora a sebészektől származik,[52] mert semmi sem illik ide jobban. Ez olyan, mintha valaki, akihez azt a kérést intézték, hogy gyógyítson meg egy beteg embert, kijelentené, hogy nincs képzettsége a gyógyítás művészetében, vagy hogy a betegség túl meggyökeresedett ahhoz, hogy engedne a gyógyításnak.

A következő összekötő, a ו (*vav*) azt jelenti: mivel, miatt, mintha azt mondaná: „S kétségtelenül nincs képességem ezt megtenni”.[53] A jelentése tehát az, hogy a dolgok állapota annyira nyomorúságos lesz, hogy egyetlen ember sem kockáztatja meg, hogy lépéseket tegyen a védelmükre, még mikor a dolgok a legrosszabbul állnak, akkor sem.

9. *Mert megromlott Jeruzsálem*. Nehogy azt gondolják, hogy Isten szélsőségesen kegyetlen, mikor ekkora szigorúsággal bünteti a népét, a próféta itt röviden elmagyarázza a nyomorúság okát, mintha csak azt mondta volna, hogy ennek az istentelen népnek a pusztulása igazságos, mert oly sok módon kitartottak Isten bosszantásában. S a panasz minden alapját megszünteti, mert tudjuk, hogy micsoda arcátlan dühkitörést produkál a világ, mikor a szokásosnál komolyabb büntetésben részesül. Azt mondja, hogy készek voltak mind szóban, mind tettben mindenféle bűnöket elkövetni. A pusztulásukról szólva olyan nyelvezetet használ, mintha ez már bekövetkezett volna, jóllehet a múlt tekinthető a jövőnek, mint megannyi más igeversben is.

Hogy az Ő dicsőséges szemeit ingereljék. Ez a kifejezésmód fokozza a bűnt, mert azt jelenti, hogy szántszándékkal döntöttek Isten sértegetése mellett. Azok a dolgok ugyanis, melyek a szemünk előtt történnek, ha bosszantanak minket, sértőbbek a számunkra. Igaz hogy a gonosz emberek úgy gúnyolják Istent, mintha képesek lennének becsapni Őt, mivel azonban semmi, legyen az bármennyire is rejtett, nem kerüli el az Ő figyelmét, Ézsaiás megrovásként

---

[51] Az eredetiben szereplő swear (felkiált) szó esküdözést is jelent – *a ford.*

[52] A חבש (*habash*) szó szerint azt jelenti: b*ekötözni*. *Nem leszek kötöző*, azaz „nem leszek az, aki beköti a sebeiteket. Jarchi így fordítja: „*Nem leszek kötöző*, azaz nem leszek egyike azoknak, akik *bekötnek*”. Magyarázója, Breithaupt így magyarázza: „azaz aki bármiféle orvosságot, vagy tapaszt alkalmaz, tanítván az iskolában, v agy a zsinagógában azt, hogy mit kell megtenni, és mit kell elkerülni”. Ez összhangban van a *gyógyító*-kénti fordítással, mint az angol változatban is, amit Lowth is támogat: „És én nem leszek a ti sebeitek gyógyítója” - *a ford.*

[53] ובביתי (*ubebethi*): ÉS az én házamban, vagy MERT az én házamban is nincsen kenyér és nincs ruha.

hozza fel ellenük, hogy nyíltan és szégyentelenül, az Ő jelenlétében merültek bele a bűnök elkövetésébe. A *dicsőség* szó szintén megérdemli a figyelmünket, mert az a szélsőséges őrültség bizonyítéka, ha nincsen semmiféle tiszteletérzetünk, mikor Isten fensége megjelenik a szemünk előtt. Isten annyira szembeszökően mutatta meg dicsőségét Izrael nemzete előtt, hogy joggal meg kellett volna alázkodniuk, ha maradt volna bennük bármekkora szégyenérzet, vagy mértékletesség. Bármi legyen is hát a gonosz emberek morgolódása Isten ellen, vagy panaszaik az Ő szigorúságára, az összes csapás okát, amit elszenvednek, saját maguknál fogják megtalálni.

10. *Arczuk tekintete tesz ellenök bizonyságot* (vagy, szól ellenük). Mivel a prófétának szemtelen és cinikus képmutatókkal volt dolga, akik pökhendien azzal dicsekedtek, hogy ők jó emberek, ezért mondja, hogy arcuk tekintete tesz arról bizonyságot, hogy miféle emberek, s hogy nem lesz szükség messziről tanúkat hozni a gonoszságuk bizonyítására, mert az *ellenük szólni* azt jelenti: *bizonyságot tenni*, vagy *bizonyítani*. Jóllehet tehát takargatják arcukat és viselkedésüket, így gyakran megtévesztenek másokat, Isten mégis arra kényszeríti őket, hogy mutassák meg és bizonyítsák be, kik ők valójában, hogy dacára önmaguknak, mondhatni, a homlokukon kelljen hordozniuk csaló és képmutató mivoltuk bélyegét.

Egyesek ezt úgy magyarázzák, hogy bűneik annyira nyilvánvalóak, hogy nem képesek nem meglátni mintegy mondhatni tükörben az aljasságukat, amit el akarnak rejteni. Az előző jelentést azonban megerősíti a rögtön ezután következő, miszerint *bűneikkel Szodoma módjára kérkednek*. Ezekkel a szavakkal azt jelzi, hogy oly módon adták át magukat a romlottságnak, hogy minden szégyenérzés nélkül dicsekedtek vétkeikkel: mintha tiszteletre és dicséretre méltó dolog lett volna taposni a jó és a rossz közötti mindennemű megkülönböztetésen, és belevetni magukat mindenféle gonoszságba. Ezen az alapon hasonlítja őket Szodoma lakóihoz (1Móz18:20, 19:5), akik annyira elvakultak a saját vágyaiktól, hogy brutális ostobasággal törtettek minden aljasságra. Ezért tehát *arcuk tekintete* az, amit nem sokkal ezelőtt említett, s amit magukkal hordoznak istentelenségük nyilvánvaló jeleként, ami bőségesen elegendő a bűnös mivoltuk bizonyítására.

Jaj lelköknek! Itt azt jelenti ki, amit korábban említett, hogy nyomorúságaik teljes oka bennük magukban rejlik, mert bűneikkel és vétkeikkel bosszantották az Urat. Következésképpen nincs kibúvójuk, azaz haszontalanság számukra meddő ürügyeket kieszelniük, mivel maga a gonosz a csontjaikban lakozik. Mintha ezt mondta volna. „Isten nem vádolható, mintha igazságtalanul büntetett volna meg benneteket. Ismerjétek el, hogy a büntetést saját magatoknak köszönhetitek, adjatok dicsőséget az igazságos bírónak és az egész szégyent vegyétek magatokra”.

11. *Mondjátok az igaznak, hogy jól lészen dolga*. Mielőtt mások véleményét idézném, rámutatok az igazi jelentésre. Mivel az ennyire komoly büntetések a kegyes elmék számára rendszerint rendkívül éles kísértést jelentenek, s főleg mivel aligha van olyan nyilvános sorscsapás, mely ne érné a jó embereket is a rosszakkal egyetemben, a próféta – legalábbis véleményem szerint – emlékezteti őket Isten gondviselésére, ami soha semmit nem tesz tönkre, hanem még mikor látszólag zűrzavaros is a helyzet, akkor sem szűnik meg különbséget tenni a jó és a rossz emberek között.

Ezt az igeverset azonban különféleképpen magyarázzák, mert egyesek így fordítják: „*Mondjátok meg a jó embernek, hogy mivel ő jó, a keze munkájának gyümölcseit fogja enni*”. Ebből a fordításból az alábbi jelentés származtatható: „Akarom és parancsolom, hogy a jó ember jó reménységet tápláljon, mert bármilyen szigorúsággal is büntetem a nemzet bűneit, az istenfélőknek akkor is jó dolguk lesz”. Alkalmasabb azonban az alábbi értelmezés: *Mondd*, azaz vedd eldöntött dolognak, mert a Szentírásban a *mondani* gyakorta jelenti azt, hogy *gondolni*, vagy *meggyőződve lenni valami felől*, ahogyan Dávid írja: „Mondám: nosza vigyázok útaimra” (Zsolt39:1), s még ezer más példát említhetnénk. Így nem arra szólítja fel őket, hogy az igaz emberhez szóljanak, hanem arra, hogy valamennyi embert felszólítja, hogy

legyenek meggyőződve: az igaz ember állapota boldog lesz, bár csak boldogtalannak képes látszani.

Emellett a טוב (*tov*) szót boldog és bővelkedő állapotúnak értelmezem, mivelhogy az előző versben a רעה (*ragnah*) szót használta, amivel a טוב most szembekerül, így nem hinném, hogy a רעה gonoszságot, inkább nyomorult állapotot jelent. S mivel szó szerint így szól a vers: *Mondjátok meg a jó embernek* כי טוב (*ki tov*), *hogy jól lesz dolga*, vagy a כי van kijelentő módban, mint sok más igeversben, vagy feleslegesnek látszik, jóllehet miden valószínűség szerint a megerősítés végett szerepel. *Bizonyosan jól lesz dolga az igaz embernek*, azaz a kételkedés minden alapja töröltessék el és legyünk egészen bizonyosak abban, hogy az igaz ember állapota lesz a legkiválóbb és bővelkedőbb. Ebben nehéz hinni, ezért hozzáteszi, hogy *cselekedetei gyümölcsével fog élni*, azaz nem veszíti el jó viselkedésének jutalmát. Mások a *mondani* szót *buzdítani* jelentésűnek vélik, és a כי טוב (*ki tov*) szavakat *hogy jót fog tenni*-nek fordítják, de én ezt elvetem, mint erőltetettet.

12. *Jaj a gonosznak, gonoszul lesz dolga*. Ezt a mondatot az előző mondat ellentéteként hozza elő, amiből könnyen kitalálhatjuk, mi volt a próféta célja, nevezetesen a jók vigasztalása és a gonoszok megrettentése Isten ítéletével. Mikor ugyanis valami szokatlanul komoly sorscsapás következik be, mely mindenkit válogatás nélkül érint, kétségünk támad, hogy vajon Isten gondviselése, vagy ellenkezőleg, a vak véletlen az, ami a világot vezeti. Ezen az alapon félnek és rettegnek az istenfélő emberek, hogy az a pusztulás, ami utolérte a gonoszokat, őket is romba dönti. Mások úgy vélik, hogy nem fontos, jó-e, vagy rossz az ember, mikor láthatólag mindkét csoportot sújtja a járvány, a háború az éhség és más sorscsapások. S ebből ered az a bűnös gondolat, hogy nincs különbség a jó és a rossz jutalma között, s mindezen sötét gondolatok közepette a testi vágyak sokakat a kétségbeesésbe vezetnek. Ennek megfelelően mutatja meg a próféta, hogy Isten ítélete igazságos, hogy az emberek továbbra is félhessék Istent, s tudatában lehessenek annak, hogy azok, akik a büntetés elkerülését várva Istent bosszantják, nem maradnak büntetlenül. Hasonlóképpen buzdítja őket arra is, hogy Istennek tulajdonítsák az igazságosság dicséretét, mintha azt mondta volna: „ne gondoljátok, hogy a vak véletlen vezeti a világot, vagy hogy Isten vak erőszakkal büntet, az igazság bárminemű tekintetbe vétele nélkül, hanem tartsátok teljesen bizonyos alapelvként az elmétekben, hogy *jól lesz dolga az igaz embernek*, mert Isten megfizeti neki, amit megígért, s nem okoz neki csalódást a reménységében. Másrészt higgyétek, hogy a gonosz emberek állapota lesz a legnyomorultabb, mert magukra hozzák azt a gonoszt, aminek végül a saját fejükre kell zúdulnia”.

Ezekkel a szavakkal a próféta egyidejűleg ostobasággal is vádolja a népet, amiért nem veszik észre Isten ítéletét. Elszenvedték ugyanis bűneik büntetését, de mégis megkeményítették magukat azokban, mintha mindenestől meg lennének fosztva minden érzelemtől. Nem is szakadhat ránk semmi rosszabb annál, mint mikor megkeményedünk a büntetésekben, és nem vesszük észre, hogy Isten büntet. Mikor ekkora ostobasággal tevékenykedünk, az esetünk majdhogynem reménytelen.

13. *Népem nyomorgatói gyermekek*. Itt szintén a nép őrültségét és elbutultságát rója meg, mivelhogy fényes nappal becsukják a szemüket. Nincs semmi, amit az emberek jobban vonakodnának megengedni, minthogy igát vessenek rájuk, s a nemesek irányításának sem vetik alá magukat akarattal. Gyengének és gyávának kell tehát lenni mindazok elméinek, akik engedelmeskednek a kényes és elpuhult embereknek, s megengedik, hogy elnyomják őket. Abban sem lehet kételkedni, hogy Isten a gyávaság lelkével sújtotta azokat, akik szamarakként kínálják fel a vállaikat a teherhordozásra. A zsarnok hatalmát valóban el kell viselni, még a bátraknak is, de a feddés, amit Ézsaiás fogalmaz meg a zsidókkal szemben, hogy miközben makacsul lerázzák Isten igáját, képesek hitvány módon engedelmeskedni az embereknek és bármilyen szolgálatot elvégezni nekik, legyen az bármennyire szégyenteljes és megalázó.

A zsidók nem panaszkodhattak, hogy erőszakkal kényszerítették őket, mikor a saját jószántukból engedelmeskedtek azoknak, akiknek tekintélyét szíves-örömest elutasították volna. Ezért nyilvánvaló, hogy Isten keze sújtotta őket, s a félelemtől megrendülten se testi, se lelkierejük nem volt.

Ez az a bosszúállás, amivel Isten korábban Mózes által fenyegetett, mert Mózes általános tanítására, mint említettük, a próféták állandóan utaltak.[54] Mi más módon lett volna lehetséges, hogy azok az emberek, akiknek megvolt az erejük az ellenállásra, önként mennek bele abba a rabszolgaságba, amiből örömmel szabadulnának, ha Isten nem fosztotta volna őket meg az értelemtől és az előrelátástól, hogy ezen a módon álljon bosszút a bűneikért? Bármikor tehát efféle dolog tárul a szemünk elé, ne képzeljük, hogy az a véletlen műve. Éppen ellenkezőleg, valahányszor megtörténik, hogy olyan emberek irányítanak, akik semmiféle nagyrabecsülésre sem tarthatnak számot, s jelentéktelenebbek a gyermekeknél, ismerjük fel ebben Isten haragját, ha nem akarjuk, hogy a próféta a legnagyobb ostobasággal vádoljon minket.

A te vezéreid.[55] Továbbra is ugyanazt a tantételt tanítja, hogy mikor szabadra ereszti a gonoszok kantárszárát, hogy mindent megzavarjon, ezzel azt mutatja meg, milyen nagyon megsértették a zsidók, mert ha a kegyeit élvezték volna, okuk lett volna abban reménykedni, hogy ez a kormányzat a legszentebb és a legáldottabb lesz. Egyben az is valószínű, hogy a köznép olyan ostobán ragaszkodott a vezetőihez, hogy csalhatatlanságként tisztelték mind a parancsaikat, mind a viselkedésüket, s ebből eredt a mindenütt eluralkodott korrupció. Mivel a fertőzés anélkül terjedt tovább, hogy az emberek észrevették volna, Ézsaiás hangosan felkiált, hogy nekik maguk a kormányzók ellen kell védekezniük, akik romlottak és megsemmisítik a népet.

Mások így magyarázzák: *azok, akik téged áldanak*, mivel azonban a melléknévi igenév származtatható a ישר (*yashar*) szóból, aminek a jelentése *uralkodni*, én inkább a másik magyarázatot fogadom el, mert jobban illik a szövegkörnyezethez.[56] Elismerem, hogy a hamis próféták hízelegtek az embereknek, de nem látom okát, hogy a hízelgésüket itt miért kellene megemlíteni. Nagyon illik viszont az uralkodókra és főemberekre, hogy ők voltak a pusztulás okai, mert uralkodókként a közbiztonság érdekében kerültek hivatalba, így nincsen pusztítóbb csapás, mikor ezek rossz emberek, s a saját önfejűségüknek megfelelően uralkodnak. Ezért mondja a próféta, hogy azok a gonoszság forrásai, akik uralkodnak, s ők rontanak meg mindent, mert az ő kötelességük lett volna mások helyesbítése, s az útmutatás amazoknak a saját példájukon keresztül.

14. *Előálla perelni az Úr*. Mindaddig, amíg a gonoszság gátlástalanul tombol, s az Úr nem küld megkönnyebbülést onnan fentről, azt hisszük, hogy Ő tétlen és elfeledkezett a kötelességéről. Konkrétabban, mikor maguk a nemesek megkíméltetnek, úgy tűnik, Ő szabadságot adott nekik a bűnök elkövetésére, mintha ők lennének a legszentebb emberek, akiket érinteni sem szabad. Ennek megfelelően, miután panaszkodott a vezetőkre, hozzáteszi, hogy az Úr meg fogja tenni, amit a tekintélye megkövetel, s nem engedi meg, hogy kirívó bűnök büntetlen maradjanak. Aligha lehet bármiféle viselkedés sértőbb vagy alkalmasabb elménk megzavarására, mint mikor a vezetőség nyilvánosan mutat mindenféle rossz példákat, miközben senki egy szót sem szól ezek ellen, hanem majdnem mindenki az egyetértését fejezi ki. Ekkor szoktuk megkérdezni: Hol van Isten, Aki dicsőségének jókora része, ami a

---

[54] A szerző szemlátomást főleg az alábbi igeversre gondolt: „A kik pedig megmaradnak közületek, azoknak szívébe gyávaságot öntök az ő ellenségeiknek földén, és megkergeti őket a szállongó falevél zörrenése, és futnak, mintha fegyver elől futnának, és elhullanak, ha senki nem kergeti is őket” (3Móz26:36) – *a szerk*.

[55] *Akik vezetnek téged* – az angol változatban. Szó szerint: *Azok, akik áldottnak neveznek téged* – a szerk.

[56] A Septaguinta olvasata οι μακαριζοντεν υμας, *akik áldanak téged*. Kétségtelen, hogy a מאשרים az אשר, és nem a ישר szóból származik, melynek megfelelő melléknévi igeneve a מישרים. Az אשר, *menni* Kal igealakjából a Piél, Hifil jelentést felvéve azt jelenti, *menetni*, vagy *vezetni*. A szerző nem minden valószínűséget nélkülözve vélte, hogy az egyik ige a másiktól kölcsönzi valamelyik jelentését, ám ezt bizonyítani kellene - *a szerk*.

tekintélyében foglaltatik, elvétetett, noha jól láthatóan pont az ilyen rangú embereknek kellene azt bemutatni? Ézsaiás ezt a problémát az alábbi szavakkal érinti: „Jóllehet a nemzet is gonosz, de mivel a vezérek maguk nagyon megromlottak, sőt az egész nemzetet beszennyezték a vétkeikkel, Isten bíróként ül a mennyben, végül elszámoltatja őket, s mindenkinek kiadja a jutalmát". Jóllehet nem mentesíti a tömegeket a vétkektől, mégis, hogy ismertté váljon a gonoszságok forrása, konkrétan a vezetőket támadja, s a jól megérdemelt büntetéssel fenyegeti őket.

15. *Az Úr törvénybe megy népe véneivel*. Korábban felállított Istennek egy trónt, ahonnan kérhet. Most azt mondja, hogy *az Úr törvénybe megy*. Kikkel? *Népe véneivel*. Ez lehetne halvány célzás a törvényes testületekre, melyekben az idősebb emberek Isten képviselőiként ülnek, én azonban a szokásosabban elfogadott vélemény mellett állok, mely szerint Isten az Ő népe *vénei* ellen ítélkezik. Ez az igevers tehát megfelel Dávid mondásának: „Isten áll az Istennek gyülekezetében" (Zsolt82:1),[57] azaz most vélhető, hogy a vezetők mindent büntetlenül tesznek, s bár senki sem korlátozza a szeszélyüket, és törvénytelen szenvedélyeiket, egy napon mégis meg fogják érezni, hogy Isten felettük áll, és elszámoltatja őket minden egyes cselekedetükről.

Ezeket a feddéseket kétségtelenül nagyon nem szívesen hallgatták az akkori bírók. Nem akarják, és nem gondolják helyesnek, hogy bárki ennyire élesen és szigorúan bánjon velük. Ők azt akarják ugyanis, hogy minden az ő rendelkezésükre álljon, hogy akaratukat úgy kezeljék, mint törvényt, s hogy megtehessenek mindent, amit csak akarnak, hogy minden embernek nekik kell hízelegnie, és őket kell tapsolnia, és jóvá kell hagynia a leggonoszabb tetteiket. Úgy vélik, hogy senkinek sem bírája a cselekedeteiknek és magának Istennek sem vetik alá magukat. Mivel tehát annyira zabolátlanok, hogy nem viselnek sem tanácsot, sem fenyegetést, a próféta Isten ítélőszéke elé rendeli őket.

És fejedelmivel. Tiszteletre méltó módon említi őket annak elismerésével, hogy ők a nép választott fejedelmei. Ez szintén figyelmet érdemel, mert ők azt gondolták a rangjuk alapján, hogy olyasfajta előjogokat élveznek, ami felszabadítja őket a törvény korlátai alól, s noha a pogány királyoknak és fejedelmeknek esetleg be kell számolniuk a cselekedeteikről, ők ezzel ellentétében, szent emberek. Úgy gondolták tehát, hogy minden feddés felett állnak, s nem kellene, hogy fenyegetésekkel és rémképekkel ijesztgessék őket. Ezen az alapon jelenti ki Ézsaiás konkrétan azt, hogy az Úr nemcsak elszámoltat mindenféle fejedelmet, de különösen a büszke képmutatókat veszi elő, akiknek a gondoskodására bízta a népét.

Hiszen ti lelegeltétek a szőlőt.[58] A bor metaforája nagyon gyakori, mikor egy nemzet, s különösen Izrael nemzete az alany (Zsolt80:9, Jer2:21). S ezekkel a szavakkal a próféta most kettős nagyságúnak mutatja bűneiket, mivel nem fordítottak több figyelmet az Isten által rendkívüli vonzódással szeretett népre, mintha egy pogány nemzeten uralkodtak volna. A *ti* személyes névmás hasonlóképpen hangsúlyos, mivel magukhoz a szőlőtermelőkhöz szól, akik, ahelyett hogy odaszánták volna magukat, amint kellett volna, a szőlő művelésére, vadállatok módjára lepusztították azt. Ennek megfelelően mutatja ezt a kegyetlenségük súlyosbító körülményeként, mert micsoda árulás volt megsemmisíteni azt, amit óvniuk és védeniük kellett volna? Ezzel az összehasonlítással az Úr azt mutatja meg, milyen nagy gondját is viseli az Ő saját népének és milyen forrón szereti őket: nemcsak mivel az egyház az Ő szőlőjének és örökségének neveztetik, hanem mert kijelenti, hogy nem fogja eltűrni azok árulását és gonoszságát, akik zsarnoki módon uralkodtak felette.

---

[57] Más idézetekhez hasonlóan a szerző ezt is emlékezetből és nem túl pontosan idézi – *a szerk*.

[58] *Felemésztettétek a szőlőmet* – Lowth. *Pusztára ettétek a szőlőmet* – Stock. Υμεις δε τι ενεπυρισατε τον αμπελωνα μοε, *És miért égettétek fel a szőlőmet?* – Septaguinta. „A בער (*bagnar*) a szokásosan elfogadott *égni* jelentésében nem illeszkedik bele az igeversbe, mely azokat az embereket mutatja be, akik hasznot húznak abból, amit elfogyasztanak. Értsük tehát úgy, hogy úgy *letakarítják* a föld termését, mint a szarvasmarha a füvet, mikor legel" – Rosenmüller.

Szegénytől rablott marha van házaitokban. Hozzátesz egy körülményt, melyből életük egyéb részletei is megismerhetők: hogy *szegénytől rabolt préda van a házaikban*. Nos, a fejedelmek palotáinak a szentélyekre kellene emlékeztetni, mert Isten tartózkodási helyét foglalják el, aminek mindenki számára szentnek kellene lenni. A legnagyobb istentelenség tehát a szentélyt a rablók barlangjává tenni. Még erőteljesebben vázolja bűneiket, hozzátéve a *szegénytől* szót, mert a kegyetlenség minden cselekedete között a leggonoszabb a szegény és szükségben levő ember kirablása, aki nem képes megvédeni önmagát, sőt inkább védelemre szorul.

16. *Mi dolog, hogy népemet összezúzzátok*. Más konkrétumokat is megemlít, amiből nyilvánvaló, hogy gőgös, kegyetlen és elnyomó módon uralkodtak Nem volt szükséges, hogy a próféta aprólékosan leírjon minden feddésre érdemes dolgot a fejedelmekben, mert ebből a néhány körülményből is világos, hogy micsoda igazságtalan, kegyetlen és zsarnoki módon uralkodtak. De kinek vetné alá magát a szegény, ha nem a magisztrátusnak, akiknek honatyáknak, és a nyomorultak védelmezőinek kellett volna lenniük? Ezen az alapon szenvedélyes kérdést tesz fel nekik: *Mi dolog*? Mintha azt mondta volna: „Micsoda arcátlanság ez! Micsoda kegyetlenség és barbárság visszaélni a szegény alantas állapotával, s semmi könyörületet sem mutatni iránta!" Két összehasonlítással írja le a büszkeséggel keveredő kegyetlen elnyomásukat.

Ezt mondja az Úr, a seregeknek Ura. S hogy a feddésnek akkora súlya legyen, amekkorának lennie kell, Istent állítja beszélőként előtérbe. Itt ugyanis egy benne foglalt ellentét szerepel, miszerint ezeket a dolgokat nem ember szájából származóknak kell tekinteni, hanem úgy kell venni, hogy ezek a vádak magától Istentől származnak, s hogy Ő üldözi azokat, akik ekkora igazságtalanságban vétkesek, s végül bosszút fog állni ezek miatt. Mivel azok, akik bármiféle rangra emelkedtek, annyira gőgösen viselkednek, hogy megvetnek minden előírást és tanácsot, ezért büszkeségüket Isten fenségével állítja szembe, hogy ne merjék megvetni buzgó és komoly fenyegetéseit. Mégis emlékezzünk arra, hogy ezt az igeverset nem szabad úgy értenünk, mintha a próféta csak Isten kegyelméről beszélne. Miután ugyanis válogatás nélkül mindenkivel szemben bosszúval fenyegetőzött, konkrétan a vezetőket említi annak érdekében, hogy megmutassa: senki sem kerülheti el Isten kezét, s itt azt alkalmazza, amit a nagyobbtól a kisebb felé mutató érvelésnek nevezünk. „Hogyan tartaná meg az Úr a nép legalját, mikor magukat a fejedelmeket bünteti, mivel *lelegelték a szőlőt?*"

17. *Mivel Sion leányai felfuvalkodtak*. Ezután újabb fenyegetés következik a nők becsvágyával, fényűzésével, és büszkeségével szemben. Ezekben a dolgokban a próféta nem követte a pontos sorrendet, hanem időnként az egyik, máskor a másik vétket feddi meg, ahogyan a téma megköveteli. Ezután pár szóban összefoglalja, amit mondott, mint az első fejezet hetedik versében. Így tehát korholja a fényűző öltözeteket, és a felesleges cicomát, ami kétségtelenül a hiábavalóság és a kérkedés bizonyítékai voltak. Valahányszor a ruházat és a díszítés a szélsőségességig fokozódik, ott megtaláljuk a becsvágy és a hozzá kapcsolódó megannyi bűn bizonyítékát, mert honnan származik a fényűzés a férfiakban és a nőkben, ha nem a büszkeségből?

És felemelt nyakkal járnak. Először tehát joggal jelenti ki a büszkeséget a gonoszság forrásának, majd a jelek alapján ki is mutatja, azaz a testtartásból, mert a nők *felemelt nyakkal járnak*. Mivel ugyanis az alázat jele a lesütött tekintet (amint azt még a pogány írók is kijelentették), úgy a szélsőségesen szent nézés a pökhendiségé. S mikor egy nő magasra emeli a fejét, az nem jelenthet mást, csak büszkeséget. A próféta természetesen bölcsen jár el, mikor magánál a forrásnál kezdi, mert ha először a jeleket említette volna, például a ruhákat, s más efféle dolgokat, könnyű lett volna azt válaszolni, hogy az elme még mindig tiszta és világos. S a valamiképpen túlzottan elegáns és csillogó ruhájuk nem lett volna elég ok arra, hogy ennyire keserű nyelvezettel szóljon hozzájuk, s Isten ítélőszéke elé idézze őket. Ennek megfelelően,

hogy szembeszálljon alaptalan vádaskodásaikkal, feltárja belső, egész külső viseletükben megmutatkozó betegségüket.

Szemeikkel pillognak.[59] Amit a kacsingató szemekről hozzátesz, az a szégyentelen vágyakozást jelzi, amit legnagyobbrészt a szemekkel fejeznek ki. A szemérmetlen szemek ugyanis a szemérmetlen szív hírnökei, a szemérmes nő szemei azonban nyugodtak, nem kacsingatnak, vagy pillognak.

És lábokkal nagy zengést bongást szereznek. Ez is része az erkölcstelen gesztusoknak, ami által az erkölcstelenség lelepleződik. Nem könnyű azonban megmondani, hogy vajon az asszonyok valamiféle csilingelő díszeket hordtak a szandáljaikon, melyek ezt a hangot adták járás közben, vagy inkább a táncoló nőt utánozták kimért lépésekkel, mert azóta az öltözködés nagyon nagy változásokon ment keresztül. Én mégis készséggel elfogadom, hogy menet közben adták ezt a zajt, mert az itt használt szó ezt nagyon világosan fejezi ki.

18. *Megkopaszítja*[60] *az Úr Sion leányainak fejtetőjét*.[61] Itt a ו (*vav*) elöljáró, ami *és*-t jelent, szerepel *tehát*-ként. A próféta azzal fenyeget, hogy mivel sem a kedves tanácsok, sem semmiféle szó nem képes megreformálni őket, az Úr nagyon más módon bánik majd velük, s nemcsak éles és komoly nyelvezetet, hanem félelmetes díszben, fegyveres csapattal jön el bosszút állni. Annak megfelelően, hogy makacsságukat tetőtől talpig kimutatták, kijelenti, hogy az Úr a bosszújának jeleit a test minden részén megmutatja majd. Ezért kezdi a fejjel, ahol az ékességek nagy része van, majd ezután szól a test többi részéről is.

Érdemes megjegyezni, hogy a prófétának jó oka volt ekkora buzgósággal és hevességgel megfeddeni a nők fényűzését, mert miközben sok bűnnel vádolhatók, a leginkább a finom ruházat birtoklásáért égnek. Természetüknél fogva oly mohók, hogy nem sajnálnak semmiféle költséget arra, hogy feltűnően öltözködjenek, sőt még a takarékossági diétától sem riadnak vissza, megfosztván magukat attól, amit a természet megkövetel, hogy ruházatuk drágább és elegánsabb lehessen. Oly fájdalmasan megrontotta őket ez a bűn, hogy minden mást felülmúl.

A történelem elmondja nekünk, hogy micsoda hatalmas asszonytömegek jöttek össze Oppianus törvénye miatt,[62] amit egyesek be akartak tartani, mások el akartak vetni, s ez az esemény nem éppen komolyan, vagy mértékletesen zajlott az asszonytömegek miatt. De nem kell túl messze mennünk ahhoz, hogy példákat találjunk, mert szinte megszámlálhatatlanul sok van ebből minden nemzet történetében, s ez a bűn nagyon is szokásos volt minden

[59] *Ledér szemek* a héberben. *A szemeikkel becsapva* az angol változatban. „*Szemeikkel kacsingatva – Nictitantes oculis*: a סקר szóból, káld. *oculis vagari*. Ez Abarbanel magyarázata, amit Parkhurst is elfogadott. Lowth püspök a משקרות szót a שקר szóból származtatja, melynek jelentése *meghamisítani*, s így fordítja: *festéssel hamissá tenni a szemeiket*, a szemhéjak befestése keleti szokásának megfelelően belülről, antimon-feketével, amit a helyiek *al-cahol*-nak neveznek. A szerző célja ezen a helyen azonban nem a díszek, hanem mesterkélt testmozdulatok leírása" – Stock püspök.

[60] „***Tehát** megkopaszítja…*" – az angol eredetiben – *a ford.*

[61] *Ótvarral sújtja* – az angol változatban

[62] „Oppianus törvénye" a nevét Caius Oppius tribunusról kapta, aki indítványozta a Hannibállal vívott katasztrofális háborúk idején, mintegy 213 évvel a keresztyén korszak előtt. Ez valójában az alábbiakról szólt: „Egyetlen asszony se viselhet önmagán fél unciánál több aranyat, vagy tarkára festett ruhákat, s nem utazhat kocsin egyetlen városban sem, vagy egy mérföldes távolságon belül, hacsak nem nyilvános fesztivál megtartására igyekszik". Ezt a törvényt, jóllehet az állam kemény szükségletei kényszerítették ki, sokan durvának és zsarnokinak tartották, s miután rendkívüli nyugtalanságot szült, a közvélemény hulláma elsöpörte. Livius (34:1) arról tájékoztat minket, hogy a hölgyek, „akiket nem fogott vissza sem a mértékletesség, sem a férjük tekintélye", elhanyagolván a magánéletet, ami az akkori kor szokásaihoz tartozott, lármás módon összegyűltek, és nyilvánosan követelték a konzulok és praetorok, s más személyek szavazatait a törvény eltörlésére. Fő ellenfelük végül Cato lett, aki minden képességét és ékesszólását latba vetette a jellemére jellemző keménységgel, amit a vitatott kérdés természete még tovább fokozott. Alulmaradt azonban Valerius ügyes viselkedésével és forrásaival szemben, aki jelentős mennyiségű történelmi információt hozott fel a saját segítségére, s népszerű érveket tüntetett fel előnyös fényben, így sikerrel elérte a törvény majdnem egyhangú eltörlését, miután az húsz évig volt hatályban. A szerző ezután azonnal azokra az érvekre utal, melyeket akkor használtak – *a szerk.*

korban. Mivel ügyesen és elmésen agyalunk ki mentségeket a fényűzésünk és gazdagságunk védelmében, a próféta ezen az alapon ujjal mutatott minden gonoszság forrására, nevezetesen arra az őrült becsvágyra, ami által az emberek közfigyelemre, s a mások feletti kiválóságra törekednek. Annak érdekében ugyanis, hogy ismertebbekké váljanak, túl akarják szárnyalni szomszédjaikat ruhájuk eleganciájával, hogy mások tekintetét magukra irányítsák.

Rámutatván a gonoszság forrására, a próféta most belemerül a sok részletbe azért, hogy nyilvánosságra hozza a nők bolondságait. Hosszú felsorolását adja azoknak, hogy kimutassa ezeket összegyűjtve: semmi sem múlja felül az asszonyokban lakozó kíváncsiságot. Valóban, ezeknek a kiagyalásoknak se vége se hossza, és az ókoriak nem véletlenül nevezték az asszony díszeinek összességét *világnak*,[63] mert ha egy halomba hordanák, számuk majdnem akkora lenne, mint a világ részeinek száma. Ezen az alapon a próféta mintegy átkutatja a nők ládikáit és előhozza a tarkabarka csecsebecséket, amit felhalmoztak azokban, hogy a bennük való mértéktelen örömük és dicsekvésük mindenki számára világossá tegye ürességüket és ostobaságukat. Nincsen tehát semmi szócséplés ebben a felsorolásban, mely által törvénytelen vágyaik kielégíthetetleneknek bizonyíttatnak, jóllehet bőbeszédűen tárul elénk.

Ami a részleteket illeti, ezeket nem magyarázom, mert még a legjobb héber tanítók is bizonytalanok néhányat illetően, s nem képesek biztosan megkülönböztetni ezeknek a díszeknek a formáit. Elegendő, hogy megértjük a próféta általános célját és szándékát, nevezetesen: azért halmozza és sorolja fel ezeket a csecsebecséket, hogy elképesztő változatosságuk feltárja a velük kapcsolatos fényűzést és becsvágyat, s mondhatni megfossza azokat minden mentségtől. A pimaszság csúcsa lenne azt állítani, hogy nők gyermekes hiábavalóságának koholmányai a természet által megkövetelt dolgokon túl a test védelméhez voltak szükségesek. Hány dolog van itt felsorolva, melyeket sem a természet, sem a szükség, sem az illem nem követelik!

Mi a haszna a láncocskáknak, a karpereceknek, a fülbevalóknak, és más hasonló dolgoknak? Ebből elég világos, hogy az efféle díszek felesleges gyűjteményére nincs bocsánat, ez a szélsőséges fényűzés bizonyítéka, amit el kell nyomni, vagy korlátozni, s hogy ezek gyakran azok a szemérmetlen ékességek, melyek meggyengítik az elmét és felkorbácsolják a vágyakat. Nem kell csodálkoznunk tehát, hogy a próféta ennyire élesen szól, komoly büntetésekkel fenyeget emiatt a bűn miatt.

25. *És lesz a balzsamillat helyén büdösség*. Nyilvánvaló, hogy az itt leírt ország telistele van fűszeres illatokkal, s kétség sem férhet hozzá, hogy a kellemes illatokban más dolgokhoz hasonlóan a fényűzés dívott. Látjuk, hogy a keletről legtávolabbra került nemzeteket sem a távolság, sem a költség nem akadályozta meg abban, hogy ebbe a fajta fényűzésbe is belemerüljenek. Mi várható azokon a helyeken, ahol ezek bőségben állnak rendelkezésre? Az, hogy felkorbácsolják a vágyakat, és minden bizonnyal a fényűzést támogatják. Úgy érti tehát, hogy a kenetekkel és a balzsamillattól sokféleképpen visszaéltek. Az emberek bűnös vágyai ugyanis nagyon leleményesek a koholmányaikat illetően és soha ki nem elégíthetőek.

Az öv helyén kötél. Mások *leesésnek* fordították, mert az Úr majd leveszi róluk az övet. Olyan dolgokat szándékozik itt szembeállítani, melyek szöges ellentétben állnak egymással: hogy amiképpen a nők egykor séta közben övezték és díszítették fel magukat a leggondosabban, úgy lesznek ettől kezdve szakadtak és mezítelenek. Hasonlóképpen állítja szembe a kopaszságot a hajtincsekkel, mert nem mértékletes, hanem hóbortos stílusban viselték a hajukat. Aztán az övet a daróccal. S akár öv volt ez, akár másfajta kötés, az biztos, hogy a próféta az övzsinórra gondolt, amit sokra tartottak. Ezután a szépséget állítja szembe a

[63] A már említett beszédben. Valerius szellemesen céloz a latin *mundus* (világ) szó eme régies használatára. „Elődeink", mondja, „a *nő világa* elnevezést adták neki". *Hunc mundum muliebrem appelarunt majores nostra – a szerk.*

homlokra sütött bélyeggel, mivel a divatos hölgyek aligha tették ki magukat a napsugaraknak attól való félelmükben, hogy leégnek, s a próféta azt mondja el, hogy mi történik majd velük. Röviden, mind a férfiakat, mind az asszonyokat arra szólítja fel, hogy józanul használják Isten ajándékait mind a táplálkozásban, mind az öltözködésben, de az egész életvitelükben is. Az Úr ugyanis nem képes elviselni a hóbortosságot és abszolút köteles súlyos büntetés kiszabni rá. A hóbortosság ugyanis nem fogható vissza könnyebb büntetésekkel.

26. *Férfiaid fegyver által hullnak el*. Elbeszélését Jeruzsálemre és Júda egész királyságára irányítja, mert miután bemutatta, hogy az egész testet megfertőzte a dögvész, s egyetlen része sem mentes a betegségtől, majd miután nem kímélte a nőket sem, visszatér az általános tanításra. Helytelen lenne, ha egy asszonynak több férje volna. Konkrétan azt a büntetést írja le, hogy Isten a háborúkkal a nép egész erejét megtöri.

27. *És sírnak és gyászolnak kapui*. Ebből származik a kapuk sírása, ami, fenyegetőzik, bekövetkezik, mikor elérik őket a csapások. Ezalatt azt érti, hogy ahol egykor nagy tömegek voltak, ott a gyászos magányon kívül semmi sem lesz megtalálható. Tudjuk, hogy abban az időben a népgyűléseket a kapuknál tartották, ezért mivel a kapuk néha a polgárok nagy tömegeinek örvendtek, most úgymond úgy sírnak és gyászolnak a félelmetes sivárság miatt. De nem tagadom, hogy Jeruzsálemet egy asszonyhoz hasonlítja, aki szomorú, és siratja özvegységét. Szokás volt ugyanis, hogy a siratók a földön ültek, mert az a nemzet erőteljesebben szokta alkalmazni a ceremóniákat és a külső jeleket, mint ami a mi szokásainkkal összeegyeztethető volna. A dolog summája azonban az, hogy a város el fogja veszíteni a lakosait.

28. *És megragad hét asszony egy férfit ama napon*. Ugyanazt a témát folytatja, s kétségtelen, hogy ez az értekezés közvetlenül kapcsolódik a megelőzőhöz. Ezt a verset természetesen nem kellene elválasztani az előzőtől. Ennek a körülménynek a kiemelésével teljesebben írja le annak a sivárságnak és csapásnak a természetét, amivel előzőleg a zsidókat fenyegette. A képmutatók ugyanis, amíg a fenyegetés nem szól keményen, vagy figyelmen kívül hagyják, vagy mentegetőznek, így Isten szigorúsága soha nincs rájuk a megfelelő hatással. A hatásból kiindulva írja le tehát a közelgő csapás rémisztő természetét, hogy ne táplálhassák a könnyed elkerülés reményét. Mintha azt mondta volna: „Ne képzeljétek, hogy csekélyke lesz a csapás, s csak keveseket érint közületek, mert akkora végső pusztulás vár rátok, hogy alig lehet majd egy férfit találni hét asszonyhoz”.

A *megragad* kifejezés ugyanezt a jelentést közvetíti. A női nem szerénységével kétségtelenül összeegyeztethetetlen, hogy az asszony saját magától ajánlja fel magát egy férfinak. A próféta azonban azt mondja, hogy nemcsak, hogy ezt teszi, de hét asszony veti majd a kezét, mondhatni, egy férfira, s tartják őt fogva, olyan kicsi lesz a férfiak száma. A csapás nagyságát a rögtön ezután következő is jelzi: *A magunk kenyerét eszszük és a mi ruhánkba öltözködünk*. A férj kötelessége ugyanis eltartani a feleségét és a családját: az asszonyok ésszerűtlen feltételekkel kérnek maguknak férjet, mikor felszabadítják az ellátásukkal kapcsolatos mindennemű gondoskodás kötelezettsége alól. Nagyon nagynak kell tehát lennie a férfihiánynak, mikor ily nagyszámú asszony, a szerénységet félretéve, nemcsak arra kényszerül, hogy egyetlen férfinak könyörögjön, hanem még attól is elállnak, hogy a saját élelmezésük biztosítását tőle várják, s csak annyit kérnek, hogy fogadja be őket a házasság kötelékébe.

Csak hadd neveztessünk a te nevedről. Fordítható így is: *hadd neveztessünk a te neved után*, mert ha egy asszony férjhez megy, a férje nevét veszi fel, mert a férje az ő fejévé válik (1Kor11:3). Ezért az alávetettség jele a fátyol és ezért mondta Abimélek Sárának: „ímé az neked a szemek befedezője” (1Móz20:16).

Ha azonban hajadon marad, a családja nevét fogja viselni. S hogy ez a valódi jelentése ennek a kifejezésmódnak, az elegendően világos abból, amit Jákób mondott, mikor megáldotta unokáit: „viseljék az én nevemet és az én atyáimnak Ábrahámnak és Izsáknak

nevét” (1Móz48:16), azaz „Számíttassanak a leszármazottainknak, legyenek részesei a szövetségnek, és soha ne zárassanak ki abból, mint Ézsau és Ismáel”. Hasonló módon írnak a pogány szerzők is, mert Lucannál Marcia, aki vissza akar térni Catohoz, ezt mondja: „Csak a házasság puszta nevét add meg nekem, hogy adassék engedély a síromra vésetni: Marcia, Cato felesége”.[64]

És vedd le rólunk gyalázatunkat. Ennek kimondására amiatt kényszerülnek, hogy a nőket időnként megvetéssel kezelik, ha nem tudnak férjet szerezni maguknak. Nemcsak azért, mert megvetettnek és méltatlannak tűnnek, hanem mert az ókori népek között az utódokat fontos áldásnak tekintették, s ezért mondja a próféta, hogy vágyakozni fognak ennek a gyalázatnak az eltörlésére, s mindez eszközt megragadnak ennek érdekében. Végül kijelenti, hogy a csapás oly nagy lesz, hogy majdnem minden férfit magával ragad.

[64] Da tantum nomen inane Connubii: liceat tumulo scripsisse, Catonis Marcia. Luc. Phars. 2:342.

4. fejezet

1. És ama napon az Úrnak csemetéje ékes és dicsőséges lészen, és a földnek gyümölcse nagyságos és díszes Izráel maradékának.

2. És lészen, hogy a ki Sionban meghagyatik, és Jeruzsálemben megmarad, szentnek mondatik, minden, valaki Jeruzsálemben az élők közé beiratott.

3. Ha elmosta az Úr Sion leányainak undokságát, és Jeruzsálem vérét eltisztítá belőle az ítélet lelkével, a megégetés lelkével:

4. Akkor teremteni fog az Úr Sion hegyének minden helye fölé és gyülekezetei fölé nappal felhőt és ködöt, s lángoló tűznek fényességét éjjel; mert ez egész dicsőségen oltalma lészen;

5. És sátor lészen árnyékul nappal a hőség ellen, s oltalom és rejtek szélvész és eső elől.

1. *És ama napon az Úrnak csemetéje ékes és dicsőséges lészen*. Ezt a vigasztalást helyénvalóan teszi hozzá, mert a félelmetes csapás bejelentése megijeszthette a kegyeseket is, akik esetleg kételkedni kezdtek volna abban, hogy Isten szövetségében stabilitása fennmarad a nép megsemmisülése közepette is. Nagy a különbség ugyanis a két kijelentés között, miszerint a nép olyan lesz, mint a tenger fövenye (1Móz22:17, Ézs10:22), illetve hogy akkora tömegmészárlás által fognak megfogyatkozni, hogy a maradékban semmi fennköltséget, semmi nagyságot, sőt még neveket is alig találunk. Ézsaiás tehát az általa és a próféták által követett általános szokásnak megfelelően gondoskodik ennek a riadalomnak az elhárításáról és egy vigasztalást hozzátéve lecsillapítja a szélsőséges félelmeket, hogy a hívők továbbra is biztosak lehessenek abban, hogy az egyház biztonságban marad, és ezzel a jó reménységgel megerősíthessék szíveiket. Amiképpen beszélt az egyház helyreállításáról a második fejezetben, úgy ígéri itt meg, hogy új egyház fog majd felemelkedni, ahogyan a bimbó, vagy a sarjadék kinő az előzőleg művelés alatt nem álló földből.

Ezt az igeszakaszt rendszerint Krisztusra utalónak tartják, s az önmagában is valószínű véleményt tovább erősítik Zakariás próféta szavai: „Ímé, egy férfiú, a neve Csemete” (Zak6:12).

További megerősítés, hogy a próféta nem pusztán csemetének nevezi, hanem tiszteletet kifejező titulussal is ellátja, mintha Krisztus istenségét akarta volna megtisztelni. Mikor azután hozzáteszi a *földnek gyümölcsét*, ezt sokan Krisztus emberi természetére vonatkoztatják. Ám az egész gondos elemzése után én nem vonakodom *Isten csemetéjét* és *a föld gyümölcsét* a kegyelem szokatlan és bőséges áradása jelének tekinteni, ami könnyít az éhezőn. Úgy beszél ugyanis, mintha a pusztítás után sivár és kimerült föld nem mutatná a jövőbeni termés reménységét azért, hogy a hirtelen termékenység Isten jóságát még kívánatosabbá tegye: mintha a kiszáradt és puszta földek nem várt legelőket teremnének.

Ezt a metaforát a Szentírás gyakran használja, mely szerint Isten ajándékai kisarjadnak a világban: „Hűség sarjad a földből, és igazság tekint alá az égből” (Zsolt85:12). Hasonlóképpen a próféta is mondja később: „nyiljék meg a föld és viruljon fel a szabadulás, és igazság sarjadjon fel vele együtt” (Ézs45:8).

Ezek a szavak kétségtelenül mind a lelki, mind a földi áldások bőséges áradását jelentik. Az, hogy a vizsgált igeszakasz jelentése ez, nyilvánvaló a szövegösszefüggésből, mert Ézsaiás rögtön ezután hozzáteszi, hogy *nagyságos és díszes Izráel maradékának*, azaz a megmaradtaknak, akiket az Úr kiment a pusztulásból.

A פליטת (*pheletath*) szót általában *megmenekülni*-nek fordítják, itt azonban gyűjtőnév, azokat jelöli, akik megmenekültek (a maradék). Kijelenti, hogy a választottak élvezni fogják azt a boldog termékenységet, amit megígért, ezért mindenki, aki megmarad (2. vers), szent

lesz. A próféta szavainak értelme az, hogy Isten dicsősége látványosan meg fog mutatkozni, mikor felemelkedik az új egyház, mintha Ő a semmiből teremtene magának népet, s meggazdagítaná őket minden áldással.

Azok, akik ezt Krisztusra korlátozzák, kiteszik magukat a zsidók gúnyolódásának, mintha a szűkösség következtében tettek volna erőszakot a Szentírás igeversein a saját kényükre-kedvükre. Vannak azonban más igeversek a Szentírásban, melyekből világosabban bizonyítható, hogy Krisztus valódi Isten és valódi ember, ezért nincs szükség leleményes ferdítésekre. Mégis elfogadom, hogy itt a próféta Krisztus királyságáról beszél, amin az egyház helyreállítása is alapszik. Észre kell azonban venni, hogy a vigasztalás nem szól válogatás nélkül mindenkinek, hanem csak a maradéknak, akik csodálatosan kimenekültek a halál állkapcsai közül.

Emellett, mivel hűvös vigasztalásnak tűnhet, ha csak azt mondaná, hogy csak csekély számú maradék tarttatik meg, azért beszél a fenséges dicsőségről és kápráztató ragyogásról, hogy a hívőknek jó reménységet adjon: ez a fogyás nem fog ártani, mivel az egyház kiválósága nem a létszámában, hanem a tisztaságában rejlik, mikor Isten a választottaira ruházza Isten Lelkének csillogó és dicsőséges közlendőit. Ebből azt a nagyon hasznos tanítást kell leszűrnünk, hogy legyenek bár a hívők rendkívül kevesen és legyenek bár olyanok, mint a tűzből kikapott üszög (Zak3:2), Isten mégis megdicsőíti magát közöttük, s azt is megmutatja, hogy közöttük az Ő kimondhatatlan nagyságának bizonyítéka nem kevésbé látványos, mint nagy sokaság közepette.

4. *És lészen, hogy a ki Sionban meghagyatik*. Ugyanazt a kijelentést viszi végig, hogy mikor a nép szennye eltöröltetett, ami marad, tiszta és szent lesz. Az egyesek által adott magyarázat, miszerint azok neveztetnek szentnek, akik beírva találtatnak az élet könyvébe, számomra túlontúl korlátozottnak tűnik. Ezt a két mondatot inkább külön-külön kellene olvasni, hogy *mindenki, aki meghagyatik Sionban, szent lesz*, és *aki meghagyatik Jeruzsálemben, beíratik az élők könyvébe*. Ez az ismétlés nagyon gyakori és szokásos a zsidók között, mikor a próféták különböző nevekkel illetik Istennek ugyanazt az ajándékát. Mikor tehát azt mondja, hogy *üdvösség lesz Jeruzsálemben és bűnbocsánat a Sionon* (Joel2:32), mindkettőt ugyanarra dologra vonatkozónak kell tekinteni, Isten kegyelme azonban jobban dicsőíttetik, ha az üdvösség okának az ingyenes bűnbocsánat van megjelölve.[65]

Ebben a szakaszban az állítás ugyanaz a fajta, mert azt mondja, hogy mikor az undokság elmosatott, az egyház tiszta lesz, s mindazok, akiknek valódi helyük lesz abban, valóban Isten választottai lesznek. Bizonyos, hogy ez nem vonatkozik egyetemesen a látható egyházra, amiben sokan befogadtattak „hívő" megnevezéssel, de valójában semmi közük sincs ehhez, s akik mindig úgy múlják felül a jó emberek számát, ahogyan a pelyva a búzáét a csűrben. S bár a babiloni fogságot Isten azért alkalmazta, hogy azzal mint egy rostával eltávolítsa a pelyva nagy részét, tudjuk, hogy az egyház még mindig nagyon messze állt attól a tisztaságtól, amilyennek lennie kellett volna. Mivel azonban abban az időben valamiféle hasonlósága megmutatkozott annak a tisztaságnak, ami majd igazán és tökéletesen akkor látszik meg, ha a juhok elválaszttattak a kecskéktől (Mt25:32), mikor Ézsaiás ezekről a kezdetekről beszél, szokása szerint belefoglalja az addig a végig terjedő időszakot, mikor majd Isten tökéletességre viszi azt, amit akkor kezdett el.

Ez ugyanaz a dolog, amit naponta látunk: mert jóllehet a csapások és büntetések nem törölnek el minden foltot teljesen az egyházról, mégis, mikor néhány folt eltűnik, az egyház részben visszanyeri a tisztaságát. Azaz, nem szenved veszteséget az őt ért csapásoktól, mivel miközben fogyatkozik, egyidejűleg meg is erősödik a sok képmutató eltávolítása által

[65] Itt egy hiba van. Az idézett versben Joel nem beszél a bűnbocsánatról. A szerző azonban valószínűleg a záró mondatra nézett, *a megszabadultak közt lesznek azok, a kiket elhí az Úr*, ami hasonlít a jelen igevers eme szakaszára: *a ki Sionban meghagyatik, és Jeruzsálemben megmarad*, s ezen az alapon idézte, mint párhuzamos igeverset, de nem sikerült neki kimutatni, hol van a párhuzam – *a szerk.*

pontosan úgy, ahogyan kivetik a káros, vagy romlott anyagot, hogy a beteg test egészsége helyreállhasson.

Innen kapjuk a leghasznosabb vigasztalást, mert mi hajlamosak vagyunk mindig a nagy tömegre vágyni, s ennek alapján felbecsülni az egyház boldogulását. Éppen ellenkezőleg, inkább arra kell vágynunk, hogy szám szerint kevesen legyünk, s hogy valamennyiünkben Isten dicsősége ragyogjon fényesen. Mivel azonban a saját dicsőségünk ellentétes irányba hajt minket, ennek következménye, hogy többre becsüljük az emberek nagy számát, mint a kevesek kiválóságát.

Azt is meg kell tanulnunk, hogy mi az egyház valódi dicsősége, mert akkor virágzik igazán, mikor a szenteknek helyük van benne. S legyenek bár kevesen és a világtól megvetetten, mégis virágzóvá és kívánatossá teszik az állapotát. Mivel azonban a világban soha nem következik be, hogy egyedül a szenteknek van helyük az egyházban, türelemmel el kell tűrnünk a keveredést, időközben pedig a legértékesebb áldásnak kell tekintenünk, mikor közel kerül ahhoz a tisztasághoz, aminek lennie kell benne.

Valaki Jeruzsálemben az élők közé beiratott. Mondtuk már, hogy az élet könyvébe beírattak alatt Isten választottait érti, mintha azt mondaná, hogy a világias sokaság, akinek csak a földön van neve, kivágattatik. A próféta arra a kifejezésmódra utal, ami sokszor előfordul a Szentírásban, mint mikor Mózes azt kéri, hogy töröltessen ki az élet könyvéből (2Móz32:32). Krisztus is mondja az apostolainak: „azon örüljetek, hogy a ti neveitek fel vannak írva a mennyben” (Lk110:20), s Ezékiel pedig azt mondja, hogy nem lesznek népem katalógusába beírva.[66] S jóllehet Istennek nincsen más könyve, mint az Ő örök tanácsvégzése, melyben eleve elrendelt minket az üdvösségre azáltal, hogy gyermekeiként örökbe fogadott minket, ez az összehasonlítás mégis rendkívül alkalmazkodik a mi gyengeségünkhöz, mivel elménk semmilyen más módon sem fogja fel, hogy Isten ismeri az Ő nyáját, így soha egyetlen választottja sem veszítheti el az örök életet. Mivel tehát Isten rendelkezik az ő népének neveivel valamiképpen leírva, az örökbefogadás ama rendeletét, mellyel örök áldottságuk bebiztosíttatik, nevezik az élet könyvének. Az elvetettek, jóllehet egy időre Isten gyermekeivel egy szinten állóknak látszanak, ki vannak zárva ebből a katalógusból, amint látjuk, hogy kivágattatnak, mikor Isten összegyűjti és elkülöníti az Ő népét. Ez a dolog nem fejeződik be teljesen egészen a legutolsó napig, de Isten gyermekei az elvetettek pusztulása közepette folytonosan kitartanak, bizonyossá téve kiválasztottságukat, s nem kis vigasztalást jelent a számukra a megpróbáltatásaik során, mikor a kísértések, melyek őket támadják, nem képesek megingatni rendületlenségüket.

3. *Ha elmosta az Úr Sion leányainak undokságát*. Ugyanazt a kijelentést fejtegeti tovább, mert azzal az általános vélekedéssel szemben, miszerint a csapások, melyek következtében az egyház megfogyatkozik, fájdalmas sérülést okoznak, a próféta csak még buzgóbban bizonygatja az ellenkezőjét. S most ennek a tévedésnek a megcáfolása végett azt állítja, hogy épp ellenkezőleg, ezzel a módszerrel mossa el Isten egyháza szennyét és távolítja el annak romlását.

Jeruzsálem vérét. A *vér* alatt én nemcsak a gyilkosságokat és egyéb kegyetlen bűnöket értem, hanem a mindenféle mocskot és szennyfoltot is. Ez a metafora egy kettőztetés (αναδιπλωσις), mellyel ugyanazt a dolgot kétszer említi, mert előzőleg általánosságban beszélt a szennyeződésről, most azonban konkrétan a *vért* említi, mint a ceremoniális tisztátalanság egyik fajtáját. Röviden, az Isten büntetéséből eredő gyümölcsöket mutatja be. Ezekkel a büntetésekkel lesznek elmosva foltjaink. Mikor a túláradó romlottság nincs megbüntetve, másokkal együtt mi is megromlunk. Szükséges tehát, hogy Isten komolyan figyelmeztessen minket, mint egy orvos, alkalmazza a gyógyszert és a szikét, sőt néha elmenjen az égetésig.

[66] Úgy látszik az Ez13:9-re céloz, ahol meg van írva, hogy „Izráel házának könyvébe nem irattatnak”.

Az ítélet lelkével, a megégetés lelkével. Itt az *ítélet* az *egyenességet* jelenti annak hatásából kiindulva, azaz mikor a nagyot bukottak helyreállíttatnak eredeti állapotukba. Hozzáteszi *a megégetés lelkét*, mely által a szennyet meg kell égetni és el kell emészteni. Ebben a kifejezésben két dolgot kell megfigyelni. Először, hogy az egyház megtisztítását a Szentlélek végzi, másodszor, hogy a Lélek az Általa kiváltott hatásoktól kapja a nevét, néha az *ítélet*, néha a *megégetés* nevet. Mintha azt mondta volna: a Lélek *ítélete*, a Lélek *megégetése*. Valahányszor tehát a Szentírásban efféle kifejezéssel találkozunk: „Az Úr ezt és ezt teszi az igazság, az erő, az igazságosság Lelkével", megváltoztathatjuk azt a kijelentést ekképpen: „a Lélek igazságával, erejével, igazságosságával". Ezen a módon munkálkodik bennünk Isten Lelke, Akitől üdvösségünknek mind a kezdete, mind a vége származik. E kifejezésekből tehát azt kell megtanulnunk, hogy mik az Általa létrehozott fő hatások. Lelke által az Úr megtisztítja tulajdonságainkat, hogy megújíthasson és megszentelhessen minket. Az *ítélet* szó megmagyarázza, minek van fő jelentősége az egyház helyreállításában: mikor az összezavart, vagy megromlott dolgok jó rendben helyreállnak. A *megégetés* rámutat a tervre és módszerre, mellyel az Úr helyreállítja az egyházat a maga tisztaságában.

4. *Akkor teremteni fog az Úr Sion hegyének minden helye fölé*. Mintha azt mondta volna: „és nem lesz a Sion hegyén egyetlen sarok sem, ahová Isten kegyelme be ne világítana". A *hely* és a *gyülekezet* értelmezésem szerint ugyanazt jelenti, mert a gyülekezet itt nem a kongregációt jelenti, hanem a helyet, ahová az emberek összegyűlnek. A teljes áldás kifejezésének céljával arra utal, amit Mózes mesél el, mikor az Úr megszabadította a népet az egyiptomi fogságból és „megy vala előttök nappal felhőoszlopban, hogy vezérelje őket az úton, éjjel pedig tűzoszlopban, hogy világítson nékik" (2Móz13:21).

A prófétáknál szokásban volt, hogy bármely jelentős áldás leírása során emlékeztették a népet az egyiptomi szabadulásra, mint Isten rendkívüli munkájára. Annak során ugyanis Isten figyelemre méltó módon mutatta meg kegyelmének határtalan kincseit az egyház megalapításában, s nem mulasztotta el kegyessége bizonyítékát adni avégett, hogy ismertté tegye annak a nemzetnek a boldogságát. Ami főleg rászolgált az említésre azonban, hogy a felhővel a szélsőséges hőségtől védte őket, éjjel pedig tűzoszlop ment előttük, hogy ne botorkáljanak összevissza, és ne tévedjenek el.

Ez megfelel annak, hogy mikor Isten visszahozza az egyházát a babiloni fogságból, az a szabadulás nem lesz kevésbé látványos és fenséges annál, mikor a nemzet hajdanán kijött Egyiptomból. Nem azt jelenti ez, hogy a Babilonból Júdeába történő utazás során felhő- és tűzoszlop kíséri majd őket, hanem hogy majd más, nem kevésbé figyelemre méltó módszerekkel mutatja majd ki kegyelmét és kegyességét. Pont mintha manapság ezt mondanánk: „Isten meg fog világosítani minket a tűz Lelkével, és kettős tüzes nyelveket ad (Csel2:3), hogy evangéliumát az egész világon elterjessze". Az efféle kifejezéseket nem kell szó szerint érteni, mintha a Lélek azzal a látható jellel lenne leküldve a mennyből, hanem arra a csodára emlékeztetve a hívőket, arra indítja őket, hogy azt várják: az egyház helyreállításában Istennek ugyanaz az ereje fog megmutatkozni, mint amit az apostolok tapasztaltak meg korábban. Tegyük még ehhez hozzá, hogy a próféta ezzel a nyelvezettel úgy mutatja meg az áldás szünet nélküli folytonosságát, mintha azt mondta volna: „Isten nemcsak egy pillanatra nyújtja majd ki kezét a ti szabadulástokért, hanem ahogyan mindig is kísérte atyáitokat a pusztaságban, úgy fog benneteket is megszabadítani és mindvégig védeni".

Mert ez egész dicsőségen oltalma lészen. Ez kapcsolódik az előzőekben mondottakhoz, miszerint a később támadó bimbó, vagy csemete dicsőséges lészen. Mintha azt mondta volna, hogy „mindenkin, akik a szabadulásuknak bizonyítékát és jeleit magukon hordják". Talán arra az igeversre is utal, melyben azt olvassuk, hogy a halál angyala úgy ment el a megjelölt házak mellett, hogy azokban nem okozott kárt (2Móz12:23), mert abban az időben a vérrel való meghintés óvta és védte őket. Így Ézsaiás is megígéri, hogy a hívők, miután Isten megjelölte őket, biztonságban lesznek. Ezt gondosan meg kell figyelni, mert arra

emlékeztet minket, hogy semmi más módon nem leszünk Isten kegyelmének részesei, csak a képmása hordozásával és azzal, ha az Ő dicsősége világít bennünk.

5. *És sátor lészen árnyékul nappal a hőség ellen*. Bár a próféta azt erősíti meg, amit már megjegyeztünk, hogy Isten lesz állandó vezetőnk mindaddig, amíg végig nem vezetett az úton, mégis arra emlékeztet, hogy a hívők nagyszámú nehézségnek lesznek kitéve. Perszelő hőség és éles hideg, sőt még nehezebb ínség nehezedik rájuk, s mikor az egyik veszélyből kimenekülnek, szembe találják magukat a másikkal. A legnagyobb vigasztalás azonban az, hogy minden kényelmetlenség ellen magának az Úrnak az árnyéka elégséges lesz, mert oly módon fedezi be őket, hogy semmi sem tudja őket megsebesíteni, és nem tud nekik ártani sem. Jóllehet tehát különböző csapások és nehézségek vesznek körül minket minden oldalról, az Úr mégis azt ígéri, hogy a segítségünkre lesz, ahogyan a zsoltárban mondja: „Nappal a nap meg nem szúr téged, sem éjjel a hold. Az Úr megőriz téged minden gonosztól" (Zsolt121:6-7). Semmi sem szükséges jobban, mint hogy kövessük az elhívásunkat, s hűségesen ellássuk a kötelességeinket. A jó és a rossz állapotához egyformán hozzátartozik, hogy sok kellemetlenséget szenvedjenek el, de a rossz embereknek nincs menekvésük, nincs egy rejtekhely a számukra, ahol elrejtőzhetnének, s végezetül le kell győzetniük. Áldott azonban a kegyesek állapota, mert bár eltűrnek meleget és hideget, mégis biztos menedékük van Istenben. Annak a dicsőségnek azonban, amiről korábban beszéltünk, ragyogni kell bennünk, különben nem lesz részünk ezekben a dolgokban, s ha magunkon hordjuk Isten jelét, valahányszor csak ránk tör a vihar, legyünk abban bizonyosak, hogy Ő lesz a mi menedékünk.

5. fejezet

1. Hadd énekelek kedvesemről, szerelmesemnek énekét az Ő szőlőjéről! Kedvesemnek szőlője van nagyon kövér hegyen;

2. Felásta és megtisztítá kövektől, nemes vesszőt plántált belé, és közepére tornyot építtetett, sőt benne már sajtót is vágatott; és várta, hogy majd jó szőlőt terem, és az vadszőlőt termett!

3. Mostan azért, Jeruzsálem lakosi és Juda férfiai: ítéljetek köztem és szőlőm között!

4. Mit kellett volna még tennem szőlőmmel; mit meg nem tettem vele? Miért vártam, hogy jó szőlőt terem, holott vadat termett?!

5. Azért most tudatom veletek, hogy mit teszek szőlőmmel; elvonszom kerítését, hogy lelegeltessék, elrontom kőfalát, hogy eltapodtassék;

6. És parlaggá teszem; nem metszetik és nem kapáltatik meg, tövis és gaz veri föl, és parancsolok a fellegeknek, hogy rá esőt ne adjanak!

7. A seregek Urának szőlője pedig Izráel háza, és Júda férfiai az Ő gyönyörűséges ültetése; és várt jogőrzésre, s ím lőn jogorzás; és irgalomra, s ím lőn siralom!

8. Jaj azoknak, a kik a házhoz házat ragasztanak, és mezőt foglalnak a mezőkhöz, míg egy helyecske sem marad, és csak ti magatok laktok itt e földön!

9. Hallásomra megesküdt a seregeknek Ura, hogy sok házak pusztasággá lesznek, a nagyok és szépek lakos nélkül,

10. Mert tíz hold szőlő egy báth bort ereszt, és egy hómer mag egy efát terem.

11. Jaj azoknak, a kik jó reggelen részegítő ital után futkosnak, és mulatnak estig, és bor hevíti őket:

12. És czitera, lant, dob, síp és bor van lakodalmokban, de az Úrnak dolgát nem tekintik meg, és nem látják kezeinek cselekedetét.

13. Ezért fogságba megy népem, mivelhogy tudomány nélkül való, és főemberei éhen halnak, és sokasága szomjú miatt eped meg;

14. Azért a sír kiszélesíti torkát és feltátja száját szertelen, és leszállnak abba népem főemberei, és zajongó sokasága, és minden örvendezői;

15. És porba hajtatik a közember, és megaláztatik a főember, és a nagyok szemei megaláztatnak.

16. És felmagasztaltatik a seregeknek Ura az ítéletben, s a szent Isten megszenteli magát igazságban.

17. És bárányok legelnek ott, mint legelőjükön, s a gazdagoknak romjain idegenek élnek!

18. Jaj azoknak, a kik a vétket hazugságnak kötelein vonszák, és a bűnt mint szekeret köteleken;

19. A kik ezt mondják: siessen és tegye hamar munkáját, hogy lássuk, s közelítsen és jőjjön el Izráel Szentjének tanácsa, hogy tudjuk meg.

20. Jaj azoknak, a kik a gonoszt jónak mondják és a jót gonosznak; a kik a sötétséget világossággá s a világosságot sötétséggé teszik, és teszik a keserűt édessé, s az édest keserűvé!

21. Jaj azoknak, a kik magoknak bölcseknek látszanak, és eszesek önnön magok előtt!

22. Jaj azoknak, a kik hősök borivásban és híresek részegítő ital vegyítésében;

23. A kik a gonoszt ajándékért igaznak mondják, és az igazak igazságát elfordítják tőlük:

24. Ezért, mint a polyvát megemészti a tűznek nyelve, és az égő széna összeomlik: gyökerök megrothad, virágjok mint a por elszáll, mert a seregek Urának törvényét megvetették, és Izráel szentjének beszédét megútálták.

25. Ezért gerjedt fel az Úrnak haragja népe ellen, és felemelé rá kezét, és megveri, hogy a hegyek megrendülnek, és holttestök szemétként fekszik az utczán. Mindezekkel haragja el nem mult, és keze még felemelve van.

26. És zászlót emel a távoli népeknek, és süvölt a föld határán lakozóknak, és ímé hamarsággal könnyen eljőnek.

27. Nem lesz köztük egy is elfáradott, sem tántorgó; nem szunnyad, és nem aluszik; derekának öve sem oldódik meg, és nem szakad el saruja szíja sem;

28. Nyilai élesek, és minden ő kézívei felvonvák, lovai körme, miként a kova, és kerekei mint a forgószél;

29. Ordítása, mint az oroszláné, és ordít, mint az oroszlán-kölykök, és morog s prédát ragad s elviszi, és nincs, a ki elvegye tőle;

30. És rámordul ama napon, mint tenger mormolása; és ő a földre néz, de ímé ott sűrű sötétség; és a nap meghomályosodik a ráborult homályban!

1. *Hadd énekelek... szerelmesemnek énekét.* Ennek a fejezetnek a témája eltér az előzőtől. A próféta célja Izrael népe állapotának leírása volt avégett, hogy mindenki észrevehesse a hibáját, s ezzel a szégyen és az önmegvetés által őszinte megtérésre juthasson. Itt, mintegy tükörben, az emberek állapotuk nyomorúságosságával szembesülhetnek. Ehhez azonban túlságosan belemerülnének a bűneikbe, s nem hallgatnának türelemmel semmiféle intésre. Szükséges volt tehát a gonoszságuk megdöbbentő és élénk képét eléjük tárni, s hogy ennek nagyobb súlya lehessen, ezért alkalmazta ezt az előszót. A nagy és emlékezetes eseményeket ugyanis rendszerint verses formában írták le, hogy azt mindenki ismételgethesse, és maradandó lehessen. Látjuk, hogy Mózes is hasonlóképpen írt egy éneket (2Móz15:1, 5Móz32:1) azért, hogy minden esemény hirdethető legyen ezen a módon, mind nyilvánosan, mind zárt körben. Ugyanezen okból komponálta Ézsaiás ezt a dalt, hogy az emberek gonoszságának világosabb képét tárhassa eléjük, s kétségtelen, hogy ezt a dolgot fennköltt és kellemes hangzású nyelvezettel kezelte, mert a legnagyobb ügyesség rendszerint a versek megírásában gyakoroltatik.

Kedvesemnek. Kétségtelenül Istent érti alatta, mintha azt mondta volna, hogy Isten nevében ír éneket, hogy a szemrehányást tehessen a népnek a hálátlanságuk miatt. További súlyt adott ugyanis a mondanivalójának, hogy Istent mutatta be beszélőként. Felmerül azonban a kérdést: miért nevezi Ézsaiás Istent a barátjának? Egyesek azt válaszolják, hogy mivel Krisztus rokona volt, s én is elfogadom, hogy Dávid leszármazottja. Ez mégis erőltetett magyarázatnak tűnik. Természetesebb és helyénvalóbb magyarázat lenne János kijelentését elfogadni, miszerint az egyház a vőlegény barátjának számíttatik (Jn3:29), s ide tartozóknak tekinteni a prófétákat is. Rájuk kétségtelenül vonatkozik ez a megnevezés, mert az ókori nép az ő gondjaikra lett bízva, hogy az ő vezetésük alatt legyenek. Nem kell tehát csodálkoznunk, hogy féltékenyek voltak és nagyon megsértődtek, ha az emberek ragaszkodása bármi másra irányult. Ézsaiás tehát a vőlegény jellemzőit ölti magára, s mélyen aggódva a rábízott menyasszony miatt, arról panaszkodik, hogy megtörte a házastársi hűséget, továbbá helyteleníti árulását és hálátlanságát. Ebből megtanuljuk, hogy nemcsak Pál, de valamennyi próféta és tanító, akik hűségesen szolgálták Istent, féltékenyek voltak Isten hitvesére (2Kor11:2). S Isten valamennyi szolgájának nagyon meg kell indulnia, és fel kell ébrednie ettől a megnevezéstől, mert mi mást tartana az ember többre, mint a saját feleségét? Egy jóindulatú férj többre becsüli őt, mint összes kincsét, s hamarabb rábízza bárkire összes vagyonának kezelését, mint a felesége gondviselését. Azt, akire valaki rábízza hőn szeretett feleségét, nagyon hűségesnek kell tekinteni. S az Úr a pásztorokra és szolgálókra bízza az Ő

egyházát, mint szeretett feleségét. Mekkora lesz a mi gonoszságunk, ha lustasággal és hanyagsággal eláruljuk őt! Bárkinek, aki nem munkálkodik szorgalmasan az ő megőrzésén, semmiféle ürüggyel sem lehet mentsége.

Szerelmesemnek énekét. A דודי (*dodi*) szó használatával megváltoztatja az első szótagot, de a jelentése ugyanaz, mint az előző mondatban. Jóllehet egyesek *nagybácsinak*, mások *unokatestvérnek* fordítják, én inkább azokkal értek egyet, akik úgy vélik, hogy célzást tartalmaz, a költőknek ugyanis nagyobb a szabadságuk, mint az íróknak. Ezeknek a szavaknak az ilyeténképpen történő elrendezésével, valamint a rájuk való utalással az volt a szándéka, hogy a hangzás és a ritmus segítse a memóriát és hatást gyakoroljon olvasói elméire.

Kedvesemnek szőlője van. A *szőlő* (szőlőskert) hasonlatot a próféták gyakran alkalmazzák, s nem is lehetne jobb összehasonlítást találni (Zsolt80:9, Jer2:21). Két mód létezik, melyekkel megmutatja, milyen nagyra értékeli az Úr az Ő egyházát. Semmiféle birtok sem drágább az ember számára, mint a szőlőskert, s nincs is semmi, ami állandóbb és kitartóbb munkálkodást követelne. Sőt mi több, az Úr nemcsak azt jelenti ki, hogy mi vagyunk az Ő szeretett öröksége, hanem egyidejűleg ki is mutatja irántunk érzett aggódását és gondoskodását is.

Ebben a dalban a próféta először is azokat a javakat említi, amiket az Úr a zsidó népre ruházott, másodszor pedig azt magyarázza el, mily nagy volt a nép hálátlansága, harmadszor arról a büntetésről szól, melynek el kell következni, negyedszer pedig a nép bűneit sorolja el, mert az emberek soha nem ismerik el a bűneiket, amíg nem kényszerülnek erre.

Hegyen. Azzal kezdi, hogy Isten kedvező helyzetbe hozta a népét, mint mikor valaki kellemes és termékeny hegyre ültet szőlőt. A *hegy* alatt én magas, a síkság fölé emelkedő helyet értek, vagy olyat, amit magaslatnak nevezünk (*un coustau*). Egyesek azt feltételezik, hogy ez Jeruzsálem elhelyezkedésére utal, de ezt természetellenesnek és erőltetettnek tekintem. Ez inkább a próféta hasonlata szerkezetéhez tartozik: ahogyan tetszett Istenek az Ő gondviselése és védelme alá vonni az Ő népét, úgy hasonlítja ezt a *szőlőültetéshez*, jobb ugyanis hegyekre, vagy magaslatokra ültetni a szőlőt, mint a síkságra. Hasonlóképpen mondja a költő azt is, hogy *A szőlőtő szereti a nyílt hegyet, a tiszafák az északi szelet és a hideget*.[67] A próféta tehát a közönséges szőlőültetési módszerre utalva egy hasonlattal él, miszerint ez nem akárhol történt. Mikor ezt *nagyon kövérnek* nevezi,[68] akkor gazdag és rendkívül termőképes talajra utal. Egyes magyarázók ezt Júdea termékenységére korlátozzák, ám nézeteim szerint ez nem helyes, mert a próféta a nép bővelkedő állapotát szándékozott jelképes beszéddel leírni.

2. *Felásta*.[69] A próféta Isten szüntelen gondoskodását és éberségét ecseteli a szőlő gondozása terén, mintha azt mondta volna, hogy Isten nem hagyott figyelmen kívül semmit, amit ne lehetne elvárni a legjobb és leggondosabb házigazdától. De azért mégsem próbáljuk meg, mint tették azt egyes igemagyarázók, hogy minden mondatnak leleményes magyarázatát adjuk, hogy például az egyház a Szentlélek védelmével van körülkerítve, ezért biztonságban van az ördög támadásaival szemben, vagy hogy a sajtó a tanítás, s a kövek a hibák okozta kellemetlenségek. A próféta mondandója, mint említettem, ennél sokkal nyilvánvalóbb volt, nevezetesen hogy Isten a szüntelen gondoskodással és a nagy költséggel ellátta egy kiváló férj feladatát. S a zsidók feladata volt felmérni, milyen nagy számúak és széles körre kiterjedők voltak Isten rájuk ruházott áldásai. Napjainkban pedig, mikor az egyház áll a szőlőskert jelképe mögött, úgy kell ezekre a jelképekre néznünk, mint Isten áldásaira, mely által nemcsak irántunk érzett szeretetét ismerteti meg velünk, de az üdvösségünkről való féltő gondoskodását is.

---

[67] Denique apertos Bacchus amat colles: Aquilonem et frigora taxi. *Virg, Georg*. II. 112.
[68] Az angol változat szerint „nagyon gyümölcsöző”.
[69] Az angol változat szerint „körülkerítette”.

A *beleplántált* igénél a sorrend megfordulni látszik, mert valakinek inkább az ültetéssel, semmint a körülkerítéssel kell kezdeni. Én azonban úgy magyarázom ezt, hogy miután ültetett, minden más szükségeset is megtett. Joggal vádolja tehát őket hálátlansággal és árulással, mikor azokat a gyümölcsöket, melyeket ennyi munkával járó kultiválás után meg kellett volna teremniük, nem teremték meg. Okunk van félni tőle, hogy az Úr ugyanazokat a vádakat fogalmazza majd meg velünk szemben, mert minél nagyobbak Istentől kapott juttatásaink, annál szégyenteljesebb a hálátlanságunk, ha visszaélünk ezekkel. Nem minden jó ok nélkül áldja meg az Úr az Ő népét, s nem is azért, hogy meddő módon mutogassák azokat, hanem azért, hogy szőlőt teremjenek, azaz a legjobb gyümölcsöt. Ha csalódik ebbéli várakozásában, a próféta által leírt büntetés fog következni. A javai említésének tehát erőteljes hatást kellene gyakorolni az elméinkre, s hálaadásra kellene indítani minket.

Emellett a *szőlőskert* szó, mégpedig az ennyire gondozott szőlőskert egy közvetett ellentétet sugall. Annál magasabbra kellene ugyanis értékelnünk Isten kegyességének cselekedeteit, mivel ezek nem közönséges megjelölések, hanem az Ő különleges törődésének jelei. Más áldásokat válogatás nélkül ruház mindenkire, például „felhozza az ő napját mind a gonoszokra, mind a jókra" (Mt5:45), s ellát mindenkit a szükségessel mind az élelem, mind a ruházkodás terén. Mennyivel többre kell azonban becsülnünk a kegyelmi szövetséget, melyet megkötött velünk, s mely által ránk ragyogtatja evangéliumának fényét, hisz annak sajátos tárgya maga az Ő népe! Az a gondoskodás és szorgalom tehát, amit az Úr folytonosan kimutat elméink kultiválásában a legkomolyabb megfontolásunkra méltó.

És várta, hogy majd jó szőlőt terem. Most arról panaszkodik, hogy a nemzet, mely ekkora előnyöket élvezett, aljas és szégyenteljes módon degenerálódott. Vádolja őket Isten kegyességének alábecsülésével, mert azt mondja, hogy jó szőlő helyett vad és keserű szőlőt teremtek. Kétségtelenül igaz, hogy Isten, Akinek szemei előtt *minden meztelen és leplezetlen* (Zsid4:13), nem csapódik be ezzel a várakozással úgy, mint a halandó ember. Mózes énekében világosan kijelenti, hogy kezdettől fogva jól tudta, mekkora lesz az Ő népének gonoszsága. Az én kedvesem, mondja, mikor meghízik és elhájasodik, rugódozni fog (5Móz32:15).

Nem lehetségesebb tehát, hogy Isten csalatkozzék az elvárásaiban, mint hogy meg kelljen térnie. Ézsaiás itt nem bocsátkozik szövevényes okoskodásba azokról az elvárásokról, amiket Isten megfogalmazott, hanem azt a módot írja le, ahogyan az embereknek tevékenykedniük kellett volna ahhoz, hogy ne veszítsék el az eme kiváló javak által nyújtott előnyöket. Mikor tehát Isten azt parancsolja, hogy az evangéliumot a hitben való engedelmesség végett prédikálják (Rm16.26), az nem azt jelenti, hogy Ő azt várja, hogy mindenki engedelmeskedjen, hanem mert a puszta meghallása miatt a hitetlenek menthetetlenekké válnak. Sőt, semminek sem kellene jobban odaszánt és szent életre serkenteni minket, mint mikor rájövünk, hogy az Istennek tett szolgálatainkat a Szentlélek kitűnő ízű gyümölcsökhöz hasonlítja.

3. *Mostan azért, Jeruzsálem lakosi*. Azok a személyek, akikkel vitatkozik a saját ügyük bíróivá tétettek, amint az szokásos az oly nyilvánvaló és kétségtelen esetekben, mikor az ellenfélnek semmiféle kibúvója sincsen. A legerősebb meggyőződés bizonyítéka tehát ebben az esetben az, mikor magukat a bűnös személyeket kötelezi annak kijelentésére, ha nem ez a tények valódi állása. Rögtön ezután ugyanis látjuk, amint kijelenti, hogy a vád azokkal a személyekkel szemben fogalmazódott meg, akikre most a döntést bízza.

4. *Mit kellett volna még tennem szőlőmmel?* Először megkérdi, mit lehetett volna még elvárni a legjobb férjtől, vagy házigazdától, *mit meg nem tettem vele?* Ebből arra a következtetésre jut, hogy nincs mentségük, amiért aljas módon visszatartották Tőle munkálkodásának gyümölcsét.

Miért vártam, hogy jó szőlőt terem, holott vadat termett?! Ebben a versben látszólag helyteleníti, hogy bármiféle jó és kellemes gyümölcsöt várt egy ennyire gonosz nemzettől,

pont úgy, mint mikor az eredmények nem felelnek meg a várakozásunknak, mi is panaszkodunk magunknak, s haragszunk, hogy olyan hálátlan személyekre fecséreltük a munkánkat, akik gonoszságának vissza kellett tartania minket ettől, s elismerjük, hogy joggal csalódtunk, mert túl együgyűek és rászedhetőek voltunk. Természetesebb értelmezése azonban ez lenne. „Mivel én elláttam a kötelességem minden részét, s többet tettem a szőlőskertem kialakításában, mint amit bárki elvárhat, hogy létezik, hogy ilyen szegényesen terem, s a várt gyümölcs helyett abszolút keserűt hoz?”

Ha ennek ellene vetik, hogy Istennek kéznél volt az orvosság, mert megfordíthatta volna az emberek szívét, ez üres kifogás azokkal az emberekkel kapcsolatosan, mivel lelkiismeretük szilárdan fogja őket, így nem kerülhetik el a szégyen másokra tolását. S bár Isten nem döfi át az emberek szívét Lelkének erejével, hogy Neki engedelmeskedjenek, mégsem lesz majd joguk azt panaszolni, hogy ez elmaradt, mert a tudatlansággal kapcsolatos minden ürügyet teljesen és bőségesen eltöröl a külső elhívás. Emellett Isten itt nem a saját erejéről beszél, hanem azt jelenti ki, hogy semmi több kötelessége sem volt annál, mint amit megtett.

5. *Azért most tudatom veletek, hogy mit teszek szőlőmmel*. Miután a zsidókat mondhatni a saját szájukkal kárhoztatta, most hozzáteszi, hogy bosszút áll rajtuk, amiért megvetették az Ő kegyelmét, így nem menekülnek meg a büntetéstől. A feddés nem lenne elegendően erős, hogy hatást gyakoroljon az elméikre, ha egyúttal nem fenyegetné őket büntetéssel is. Most tehát kijelenti, hogy a szörnyű sértés, amivel gonoszul Őt illették, nem marad bosszulatlanul. A rájuk kiszabott büntetés pedig megfelel annak, hogy megfosztatnak azoktól az ajándékoktól, amiket megvetettek, mikor Isten nemcsak a gondoskodását vonja meg tőlük, de azt is megengedi, hogy ellenségeik kirabolják őket. Egyidejűleg azt is megmutatja, hogy micsoda nyomorult állapotba fognak kerülni, mikor Isten továbbra már nem árasztja rájuk a sok-sok kegyét.

Ebből következik, hogy teljes mértékben Isten rendkívüli jóságának tulajdonítható, hogy a szőlőskert egészen addig biztonságban és sértetlenül maradt meg. Odáig megy, hogy rámutat a különféle támogatásokra, melyekkel megtartatott, valamint a hatalmas erőforrásokra, melyekkel Isten rendelkezik a megsemmisítéséhez mind belül, mind kívül. Mikor ugyanis az Ő támogatása eltöröltetik, akkor minden arra járó prédájául kell esniük, legyenek azok emberek, vagy vadállatok. „Mikor a kerítés elvétetik”, mondja, „a marhák letapossák, és pusztán hagyják, a rablók kifosztják és kirabolják, s így pusztasággá válik”.

6. *És parlaggá teszem*. Isten nem gondoskodik a felásásáról és megmetszéséről, ennek következtében a megmunkálás hiánya miatt terméketlenné válik, tövisek és tüskék nőnek majd benne és fojtogatják ágait, sőt mi több: az eső visszatartásával Isten a gyökereit is kiszárítja. Ebből nyilvánvaló, hogy mily nagy ama fegyverek száma, melyek Isten rendelkezésére állnak hálátlanságunk megbüntetésére, mikor látja, hogy megvetjük a kegyességét. Ézsaiás kétségtelenül még tovább megy ezzel a hasonlattal, s azért ékesíti stílusát szóképekkel, hogy még komolyabb figyelmet keltsen. Nekünk azonban egyszerűen csak arra kell következtetnünk, hogy mivel Isten folytonosan megszámlálhatatlan jótéteményt ruház ránk, ezért nekünk komolyan óvakodnunk kell, nehogy azzal büntessen minket, hogy az egyiket-másikat megvonja, mert nem becsültük meg azokat.

Ami az egyházkormányzást illeti, minél nagyobb számú segítségre van szüksége, annál több lesz a rá kiszabott büntetés, ha gonoszul megrontja azt, amit Isten az ő üdvösségére rendelt. S nem kell csodálkoznunk azon sem, ha manapság oly sok nyomorúság fenyeget romlással és pusztulással. Bármiféle csapás is érjen minket, legyen az a vezetés elégtelensége, vagy a gonoszok elszaporodása, vagy hogy rókák és farkasok surrannak be az egyházba, mindezt a hálátlanságunk számlájára kell írni, mert nem teremtünk olyan gyümölcsöket, amilyeneket kellett volna, hanem hanyagok és lusták voltunk. Bármikor is fosztatunk tehát

meg azoktól joggal a hatalmas javaktól, amiket ingyenesen ruház ránk, vegyük ebben észre az Úr haragját.

7. *A seregek Urának szőlője pedig Izráel háza*. Eddig szóképekben beszélt, most megmutatja, hogy mi az énekének a célja. Korábban a zsidók ellen ítélettel fenyegetett, most megmutatja, hogy nemcsak bűnösök, de elítélteknek is kell őket tartani, mert nem lehettek tudatlanok az Istentől kapott javakat illetően. „Égyiptomból szőlőt hozál ki, kiűzéd a pogányokat és azt elültetéd" (Zsolt80:9). Hálátlanságuk világos és nyilvánvaló volt.

Ézsaiás nem szemlélteti a hasonlat minden egyes részét, de nem is volt erre szükség, mert elég volt kimutatni, hogy mi volt a célja. Az egész nemzet volt a szőlőskert, az egyes emberek voltak a szőlőtövek. Azaz, a nemzet egész testületét vádolja, majd külön-külön mindenkit, hogy senki ne kerülhesse el az egyetemes kárhoztatást, mintha az intelem egyetlen része sem szólna konkrétan neki. S hogy miért nevezi a nemzetet szőlőnek, az elég világos: mert az Úr választotta ki és fogadta be a kegyelem és az örök üdvösség szövetségébe, majd ruházott rá megszámlálhatatlan áldást. Az ültetés a kezdet, amit majd a művelés követ. Az a nemzet örökbe fogadtatott, s különböző vonatkozásokban az isteni gondoskodás tárgyává vált, mert az örökbefogadásnak semmi haszna sem lenne, ha az Úr folyamatosan nem díszítené és gazdagítaná az áldásaival.

Ugyanezt a tanítást ma is az elménkbe kell vésnünk. Krisztus azt állítja, hogy Ő a szőlőtő (Jn15:1), s beoltatván ebbe a szőlőtőbe, mi az Atya gondviselése alá kerültünk. Istennek tetszik ugyanis a földműves hivatalát ellátni irányunkban, és folytonosan azokat a javakat ruházza ránk, amikről szemrehányó módon azt mondja, hogy az Ő ókori népének is biztosított. Nem kell tehát csodálkoznunk, ha nagy haragra lobban, mikor haszontalanul és céltalanul fáradozik nekünk. Ebből származik a fenyegetés: „Minden szőlővesszőt, a mely én bennem gyümölcsöt nem terem, lemetsz, és a tűzre veti" (Jn15:2, 6).[70]

És várt jogőrzésre. Egy metaforával kezdi annak elmesélése végett, mennyire gonoszul megromlottak a zsidók, akik közt az egyenlőség és a jogosság megvetett dolgokká váltak, s mindenféle igazságtalanság és erőszak burjánzott el. A szavak egy elegáns szójátékot tartalmaznak, mert a hasonló hangzású szavaknak pontosan az ellenkező a jelentésük. A משפט (*mishpat*) jelentése *ítélet*, a משפח (*mishpach*) jelentése *összeesküvés*, vagy *elnyomás*. A (*tzeakah*) jelentése *igazságosság*, a צעדקה (*tzedakah*) azok *kiáltását* és *panaszát* jelenti, akiket erőszakkal és igazságtalansággal elnyomnak: olyan hangokat, melyek nem szoktak hallatszani ott, ahol mindenki megkapja, ami jár neki. Két dolgot említ, amit az Úr főleg megkövetel az Ő népétől az istenfélelem valódi gyümölcseiként, mert bár sorrendben az első a kegyesség, semmi összeegyeztethetetlen sincs a második tábláról vett kötelezettségekkel történő leírásában. Joggal vádolja őket Isten megvetésével azon az alapon, hogy durván bántak az emberekkel, mert ahol a kegyetlenség uralkodik, ott a vallás kihuny.

Értsük meg, hogy ugyanez a dolog nekünk is szól, mert ahogyan az a nemzett *elültettetett*, úgy vagyunk mi is. Fel kell idéznünk, hogy Pál azt mondja: olyanok vagyunk, mint a vad olajfák, ők azonban igazi és természetes olajfa voltak (Rm11:25), mert mi, akik idegenek voltunk, beoltattunk a szelíd olajfába, az Úr szüntelen gondoskodással művelt meg és díszített fel minket. De miféle gyümölcsöket termünk? Vitán felül nemcsak haszontalanok, de keserűek is. Annál nagyobb a hálátlanság, amiért meg kell ítéltetnünk, mert az áldások, melyeket ránk ruházott, és amikkel elhalmozott, sokkal bőségesebbek. S joggal vonatkozik ránk ez a feddés, mert az erőszak és az igazságtalanság mindenfelé virágzik. Mivel azonban az általános tanítás nem hatott túl erőteljesen az elméjükre, a próféta főleg ezt a kétfajta gonoszságot írja le, hogy mondhatni ujjal mutathasson rá, milyen messze volt a nemzet attól a gyümölcstől, amit a jó szőlőnek teremnie kellett volna.

---

[70] A szerző nem szóról szóra idézi a Szentírást. *Minden szőlővesszőt, a mely én bennem gyümölcsöt nem terem, lemetsz*, Jn15:2. *Ha valaki nem marad én bennem, kivettetik, mint a szőlővessző, és megszárad; és egybe gyűjtik ezeket és a tűzre vetik, és megégnek*, Jn15:6. Mi a szerző változatát követjük.

8. *Jaj azoknak, a kik a házhoz házat ragasztanak, és mezőt foglalnak a mezőkhöz.* Most a csillapíthatatlan mohóságukat és kapzsiságukat rója meg, amiből a csalás, az igazságtalanság, és az erőszak cselekedetei szoktak kinőni. Az ugyanis önmagában nem kárhoztatható, ha az ember mezőt ragaszt a mezőhöz és házat a házhoz, a próféta azonban az elme beállítottságát figyelte, ami egyáltalában nem elégíthető ki, ha egyszer a szerzési vágy lángra lobbantotta. Ennek megfelelően írja le azok érzelmeit, akiknek semmi sem elég, s akiket semmiféle gazdagság sem képes kielégíteni. A kapzsi emberek buzgósága akkora, hogy azt szeretnék, ha minden csak az övék lenne, s mindent kívánatosnak, és tőlük elvettnek számítanak, amit mások birtokolnak. Innen származik Chrysostom gyönyörű megfigyelése, mely szerint „a kapzsi emberek, ha tudnák, még a Napot is elvennék a szegénytől", mert még az elemi dolgokat is irigylik felebarátaiktól, s boldogan elnyelnék azokat. Nem azért, mintha örülnének neki, hanem mert ebbe az őrületbe kergeti őket a kapzsiságuk. Egész idő alatt nem törődnek azzal, hogy szükségük lehet mások segítségére, s a magára hagyott ember semmit sem tehet: minden gondolatuk az, hogy annyit harácsoljanak össze, amennyit csak tudnak, s így nyelnek el mindent a mohóságukban.

A próféta tehát a kapzsi és becsvágyó embereket vádolja akkora ostobasággal, szeretnék, ha mindenki más elkerülne a Földről, hogy az egyedül az övék lehessen, következésképpen szerzési vágyuknak nem szabnak határt. Mert micsoda őrültség arra vágyni, hogy eltűnjenek a Földről azok, akiket velünk együtt Isten helyezett ide, s akiknek ugyanúgy, mint nekünk, lakóhelyül jelölte azt ki! Természetesen semmi rombolóbb sem történhetne velük, mint a kívánságuk beteljesülése. Ha egyedül maradnának, nem tudnának szántani, vagy aratni, vagy a létfenntartásukhoz feltétlenül szükséges bármiféle más tevékenységet elvégezni, vagy ellátni magukat az élethez szükséges dolgokkal. Isten ugyanis olyan szoros közösségbe kötötte az embereket, hogy szükségük van egymás segítségére és munkájára, és senki más, csak egy őrült tekinti a többi embert haszontalannak, vagy ártalmasnak. Milyen vakok hát azok, akik azért akarnak másokat elűzni és elkergetni, hogy egymaguk uralkodhassanak!

Ami a házak méretét illeti, arra ugyanaz a megjegyzés vonatkozik, amit korábban a mezőkre tettünk: a próféta ugyanis azok becsvágyára mutat rá, akik nagy kiterjedésű és fényűző házakra vágynak. Ha egy ember, akinek nagy a családja, nagy házban lakik, azért nem lehet őt elítélni, de mikor a becsvágytól elnyeletett emberek felesleges kiegészítéseket tesznek a házukhoz csak azért, hogy nagyobb luxusban élhessenek, s mikor egyetlen személy foglal el egy akkora épületet, ami sok család otthonául szolgálhatna, az kétségtelenül üres becsvágy és joggal kárhoztatható. Az efféle emberek úgy cselekszenek, mintha joguk lenne másokat kihajtani, s egyedül élvezni egy házat, vagy egy lakást, s mintha a többieknek a csillagos ég alatt kellene lakniuk, vagy el kellene menniük valahová máshová lakhelyet keresni.

9. *Hallásomra megesküdt a seregeknek Ura.* Itt valamit hozzá kell tenni: a próféta úgy érti, hogy az Úr leül, mint bíró, s hivatalosan megállapítja ezeket a dolgokat. Mikor a kapzsi emberek megkaparintják és felhalmozzák vagyonunkat, elvakítja őket a szerzési vágyuk, s nem értik, hogy egy napon el lesznek számoltatva. Az emberek természetesen soha nem voltak olyan ostobák, hogy ne tulajdonítsanak bizonyos ítélőképességet Istennek, de azzal kecsegtették magukat, hogy Isten nem veszi őket észre. Általánosságban tehát elismerik Isten ítéletét, de mikor valamely konkrét esetre kerül a sor, bátorkodnak azt feltételezni, hogy nekik nem kell elmenni eddig a mértékig.

Hogy sok házak pusztasággá lesznek. Figyelmeztetvén őket, hogy eme dolgok közül egyik sem kerüli el Isten figyelmét, nehogy azt képzeljék, hogy ez a tudomás nem vezet cselekedetekhez, azonnal hozzáteszi, hogy a bosszú küszöbön áll. Egy esküformát is használ,

mert a *hogy* itt egy, a Szentírásban gyakran előforduló esküforma.[71] S hogy még nagyobb félelmet ébresszen bennünk, kiszámított hirtelenséggel szakítja félbe a mondatot.[72] Valóban teljes kifejeződésre juttathatta volna ezt a fenyegetést, de a be nem fejezett forma alkalmasabb arra, hogy a hallgatót kétségek között és bizonytalanságban tartsa, így tehát riasztóbb. Emellett a megszorításnak eme példájával az Úr mértékletességre szándékozott minket tanítani, nehogy túl szabadosan használjuk az esküvést.

De mivel is fenyeget? *Sok házak pusztasággá lesznek*. Ez jogos ítélet, amivel az Úr az ama emberek kapzsiságát és becsvágyát sújtja, akik nem veszik tekintetbe saját kicsinyességüket, hogy megelégednének egy szerényebb résszel. Hasonlóképpen teszi nevetségessé a költő Nagy Sándor őrült becsvágyát, aki Anarcharsis filozófiájából megtanulván, hogy sok világ létezik, azon sajnálkozott, hogy miután annyit fáradozott, mégsem vált az egyetlen világ urává. „Egy földgolyó nem elégíti ki a macedón ifjút. Gyötrődik a világ szűk korlátai miatt, mintha Gyaros sziklái, vagy Seriphos csekélysége közé lenne szorítva. Mikor azonban belép a fazekasok által készített városba, megelégszik egy sírral is. Egyedül a halál ismeri, hogy milyen kicsik az emberek testeinek méretei”.[73]

Hasonló példák naponta megtörténnek, de mégsem vesszük azokat észre, pedig az Úr mintegy tükörben bemutatja nekünk azoknak az embereknek az abszurd hiúságát, akik hatalmas pénzösszegeket fordítanak paloták építésére, melyek aztán a baglyok, denevérek és más állatok fészkévé válnak. Olyan gyorsak és sokfélék a változások, oly sok ház válik pusztává, oly sok várost győznek és rombolnak le, röviden, oly sok egyéb nyilvánvaló bizonyíték mutatja Isten ítéletét, de az embereket mégsem képes meggyőzni, hogy tegyék félre ezt az őrült becsvágyat. Az Úr Ámós próféta által így fenyeget:

„Faragott kőből építtetek házakat, de nem lakoztok azokban” (Ám5:11).

Majd ismét:

„Megveri a nagy házat repedezésekkel, és a kicsiny házat hasadozásokkal” (Ám6:11)l.

Ezek a dolgok naponta megtörténnek, de az emberek törvénytelen szeszélyei mégsem csökkennek.

10. *Mert tíz hold szőlő egy báth bort ereszt*. Előre jelzi, hogy ugyanaz a dolog következik rá a mezőikre és a szőlőikre is: hogy a kapzsi emberek nem kapják meg a vágyott termést, mert mohóságuk csillapíthatatlan. Mint bizonyos állatok, melyek a leheletükkel megperzselik a fákat és kiszárítják a kukoricát, ezek az emberek a kizsarolással a föld gyümölcseit semmisítik meg. A földek olyan pusztákká lesznek, hogy a vetőmag tizedét is alig termik meg, a szőlők nagyon kevés bort hoznak majd.

A báth, amint Josephus elmondja, űrmérték, hetvenkét sextárius,[74] ami természetesen nagyon kis mennyiség tíz holdra, főleg, ha a talaj termékeny. A *korosz* (κορος), vagy *hómer* a szilárd anyagok mérésének egysége, s ugyanazon szerző szerint harmincegy *medimnoszból* áll.[75] Az *efa* ennek tizedrésze, azaz kicsivel több, mint három *medimnoszt* tartalmaz.[76]

---

[71] Egy szembeötlő példa: „A kiknek megesküdtem haragomban: [*hogy*] Nem mennek be az én nyugalmam helyére” (Zsolt95:11).

[72] A klasszikusokat kedvelő olvasó emlékezhet az αποσιωπησις egyik szép példájára, mellyel a beszéd hatása csodálatosan megnövekszik: *Quos ego* – sed motos praestat componere fluctus. *Virg. AEn.* 1:135.

[73] Unus Pellaeo juveni non sufficit orbis: AEstuat infelix angusto limite mundi, Ut Gyari clausus scopulis parvaque Seripho: Quum tamen a figulis munitam intraverit urbem, Sarcophago contentus erit. Mors sola fatetur, Quantula sint hominum corpuscula. Juven. Sat. 10:168-173

[74] 1 sextárius körülbelül 0,54 liter, tehát egy báth körülbelül 38,88 liter,

[75] A *medimnosz*, vagy görög véka hat római vékát tartalmaz, s a római véka (*modius*) körülbelül egy angol peck – *a szerk*. Egy angol peck 8,81 liter, tehát az efa mintegy 16,38 liter – *a ford.*

[76] „E mértékegységek tényleges nagyságának a megállapításához”, mondja dr. Kitto, „Josephushoz kell fordulnunk, akiről Theodoret ezt mondja: πιστευυτεον δε εν τουτοις τω Ιωσηπω ακριβως τον ετνους τα μετρα επισταμενω – „kövesd ezekben a dolgokban Josephust, aki jól értette a nemzetek mértékegységeit” (*Antiq*. 8:3, 8), A *hómer*, vagy *korosz* mérete Josephus szerint (*Antic*. 15:2, 9) tizenkét attikai *medimnosz*, olvasata *medemnae*. A *báth* és az *efa* ugyanaz. Josephus szerint mindkettő hetvenkét *xesztae*, azaz egy attikai *metrete*. Az

Ha a föld termékeny, akkor nemcsak tízszeresen, de harmincszorosan is terem, s minden esetben többet hoz a belé vetett vetőmagnál, s bőven többet ad vissza, mint amennyit kapott. Mikor a helyzet megfordul, az kétségtelenül Isten átkának a következménye, ami az emberek földet sújtó zsarolásának a büntetése. Az emberek mégis a föld szegényes mivoltát okolják, mintha abban volna a hiba, de minden hiába. Mi ugyanis nem nélkülöznénk a túláradó növekedést, ha az Isten nem átkozná meg a földet az emberek kapzsisága miatt. Mikor az emberek annyira buzgón belemerülnek a szerzésbe és a felhalmozásba, vajon mi mást tennének ezzel, mint elnyelik Isten jóságát a mohóságukkal? Ha ez nem látszik meg mindenben, az azért van így, mert a hatalmat nélkülözik ehhez, de a hajlamot nem. Soha nem volt még a világ ennyire lángra lobbanva a kapzsiságtól, s nem kell csodálkoznunk, ha Isten ezért büntetéssel látogat meg minket.

11. *Jaj azoknak, a kik jó reggelen részegítő ital után futkosnak.* A prófétának nem az a célja hogy az akkortájt eluralkodott összes bűnt felsorolja, hanem csak néhányat említ ezek közül, melyeknek különösen a rabjaivá váltak. Miután elmondta az általános tanítást, szükségesnek találta rátérni a konkrét bűnökre, s ezeknek a felsorolása volt a szükségesebb, mert egyébként vége-hossza nem lett volna az egyenkénti felemlegetésnek. Megfeddvén a kapzsiságot, most az italozást támadja, amely kétségtelenül szintén széles körben eluralkodott bűn volt. Az általa kiválasztott bűnök ugyanis nem azok, melyek egyik, vagy másik személyben találhatók meg, hanem azok, melyek egyetemesen elterjedtek, s valóban, ezek a bűnök olyanok, melyek az egész testet megfertőzik.

A *jó reggelen* azt jelenti, buzgón foglalatoskodni valamivel, mint mikor Salamon mondja: „Jaj annak a nemzetnek, melynek királyai reggel esznek” (Préd10:16),[77] azaz, akiknek fő gondja a hasuk megtöltése és a finomságok élvezete. Ez ellentétes a természet rendjével, mert Dávid ezt mondja: „Az ember munkájára megy ki, és az ő dolgára mind estvéig” (Zsolt104:23). S ha félreteszi a munkáját, s a luxuscikkek élvezetébe, valamint az italozásba merül, az gyalázatos. Ezután hozzáteszi:

És mulatnak estig. Ez azt jelenti, hogy a hajnali pirkadattól az esti szürkületig folytatják részeges tivornyáikat, és soha nem fáradnak bele az ivásba. A bővelkedés és a fényűzés szorosan kapcsolódnak egymáshoz, mikor ugyanis az emberek bőséget élveznek, fényűzően kezdenek el élni, és a mértéktelenség által visszaélnek azzal.

12. *És citera*. Hozzáteszi az élvezeti eszközöket, melyekkel az emberek a mértéktelenségig hajlamosak fokozni az étvágyukat. Ezek eltérhetnek a mieinktől, de a zenéhez tartoznak ezek is. Ézsaiás nem a zenét kárhoztatja, mert ez olyan tudomány, amit nem szabad megvetni, hanem egy olyan nemzetet ír le, amelyik mindenféle luxusban úszik, s túlontúl hajlamos belevetni magát az élvezetekbe. Ez meglehetősen nyilvánvaló abból, ami ezután következik.

De az Úrnak dolgát nem tekintik meg. Mintha azt mondta volna: „Ők annyira állandósultak a fényűzésben, s annyira rajongnak érte, mintha ebből a célból születtek és neveltettek volna fel, s nem foglalkoznak azzal, miért látja el őket az Úr azzal, ami szükséges”. Az emberek nem evésre-ivásra és a fényűzésben való fetrengésre születtek, hanem arra, hogy engedelmeskedjenek Istennek, őszintén imádják Őt, elismerjék a jóságát és megpróbálják azt tenni, aki az Ő szemében örömteli. Mikor azonban átadják magukat a fényűzésnek, mikor táncolnak, énekelnek, és nem lebeg más cél a szemük előtt, mint hogy egész életüket a legnagyobb vidámságban töltsék el, akkor rosszabbak, mint az állatok. Akkor ugyanis nem veszik fontolóra, hogy Isten milyen célból teremtette őket, mi módon tartja fenn

---

attikai *metrete*, ami megfelelt a héber *báthnak*, vagy *efának*, 739,800 párizsi esővíz-cseppnek felel meg, ami körülbelül 1985 párizsi köbhüvelyket tölt meg – *Cyclopaedia of Biblical Literature*, *Weights and Measures* cikkely.

[77] A Károli-fordítás szerint: „Vígasságnak okáért szereznek lakodalmat, és a bor vídámítja meg az élőket” – *a ford*.

ezt a világot az Ő gondviselésével, s miféle célra kell irányulnia életünk minden cselekedetének.

Kinyilatkoztatván ezt a jelentést, ami számomra természetesnek tűnik, én nem tartok semmi többet szükségesnek. Nem tudom ugyanis elfogadni egyes szerzők elmés magyarázatait, például mikor azt magyarázzák, hogy Isten munkája a törvényt jelenti, s nem is akarok kimondani minden, mások által fenntartott véleményt. Elegendő annyit tudni, hogy mindazokat, akik a falánkság rabjai, a próféta azzal a feddéssel illeti, hogy szándékosan válnak a vadállatokhoz hasonlóvá, mikor nem Istenre, az élet Szerzőjére irányítják elméiket.

13. *Ezért fogságba megy népem*. Nem fogadom el az egyes magyarázók által adott magyarázatot, miszerint annak következtében, hogy a tanítók elmulasztották megtenni a kötelességüket, a nép a tudatlanság folytán megannyi bűnbe esett, ami végül a pusztulásuk okává vált. Éppen ellenkezőleg, hatalmas és szándékos tudatlansággal vádolja őket, mintha azt mondta volna, hogy őrültségük miatt hozták magukra a romlást. A jelentés tehát az, hogy a nép azért pusztult el, mert megvetette a tanítást, noha megmaradhattak volna, ha figyelnek a jó tanácsokra. Ezért mondja kifejezetten: *népem*, azaz egy nemzet, mely rendkívüli előjogokat élvezett azzal, hogy elkülöníttetett a többi néptől, így Isten vezetésére és irányítására támaszkodva lehetett volna fix életszabályuk. Ezért van megírva: „Mert melyik nagy nemzet az, a melyhez olyan közel volna az ő Istene, mint mi hozzánk az Úr, a mi Istenünk, valahányszor hozzá kiáltunk?” (5Móz4:7). S az az aljasság csak fokozza a nép bűnét, hogy ennyi világosság mellett is becsukták a szemeiket. Nagyon súlyos vád volt tehát, hogy a nép, melynek vezetését Isten vállalta, nem rendelkezik tudással: a törvény ugyanis bőséges útmutatást adhatott volna nekik az egész életvitelükhöz. Fény volt ez számukra, mely a világ általános sötétsége közepette ragyogott előttük, ezért égbekiáltó volt, hogy a nép elvesse annak az útnak a követését, amit kijelölt nekik, sőt épp ellenkezőleg, becsukják a szemeiket, és s pusztulás felé siessenek.

Fogságba megy. Egyesek a fogság szót itt átvitt értelműnek tekintik, de ez erőltetett magyarázat. A próféta ugyanis itt Isten büntetéseit írja le, amit részben már kiszabott, s részben még csak szándékozott kiszabni, mondhatni ezzel téve nyilvánvalóvá, hogy a nép a saját hibája miatt bukott el, mintha csak Isten átkát akarták volna magukra vonni. Mikor ez a beszéd elhangzott, Izrael egyes törzsei már szétszórattak, és mindkét királyság pusztulása a küszöbön állt. A próféta ennek megfelelően beszél úgy, mintha máris a fogságba indulnának.

És főemberei éhen halnak, és sokasága szomjú miatt eped meg. Még egy büntetést tesz hozzá, nevezetesen hogy éhség és szomjúság miatt nemcsak a közemberek senyvednek, de néhányan a legmagasabb rangúak közül is, akiken Isten bosszúállása jobban meglátszik. Megrázó volt ugyanis látni, hogy a gazdag és nemes emberek, akiket az egész nemzet tiszteletben tartott, összevissza kószálnak és éheznek. Isten bosszúállása azonban mégsem lépte át a helyes határait, mert mindig figyelembe kell vennünk, hogy a tudatlanság volt az ok: azaz a zsidók lázadtak és utasították el makacsul a mennyei tanítás világosságát. Igen, becsukták a szemeiket Istennel szemben, mikor a tanítómester szerepét akarta játszani a tanításukkal. Ebből egy hasznos tanítást vonhatunk le, nevezetesen hogy minden nyomorúságunk oka az, hogy nem engedjük meg, hogy Isten Ígéje tanítson minket, s a próféta főleg azt akarta, hogy ezt észrevegyük.

Megkérdezhető: vajon a tudatlanság az oka minden nyomorúságnak? Sokan nem annyira a tudatlanság, mint inkább a makacsság következtében látszanak vétkezni. Ők ugyanis látják, mi a helyes, de elutasítják annak követését, ennek következtében szándékosan vétkeznek, nem pusztán figyelmetlenségből. Erre azt mondom, hogy a tudatlanság egyszer a *közeli*, másszor a *távoli* ok, vagy a szokásos kifejezéseket használjuk, egyszer a *közvetlen*, másszor a *közvetett* ok. *Közeli* ok, mikor az emberek bármiféle színleléssel csapják be, és szándékosan vakítják meg magukat. A *távoli* ok pedig akkor, mikor az emberek olyan alapelveket utasítanak el, amikből kiindulva kellene az életszabályaikat kialakítani: az ő

feladatuk volt ugyanis Istenre nézni és az Ő akaratának engedelmeskedni. Mikor figyelmen kívül hagyják az Ő akaratát, akkor valóban lázadók és makacsok, de tudatlanok is, mivel elutasítják, hogy tanuljanak, s ezen a sziklán szenvednek hajótörést. A tudatlanság azonban mégsem a mentségük, mert önszántukból hozzák azt magukra, egy ilyen Tanítónak az elutasításával. Így tehát igaz a kijelentés, hogy annak oka, amiért az emberek ennyire változatos csapásokat szenvednek el, hogy tudatlanok Istennel kapcsolatosan, és nem engedik meg Neki, hogy tanítsa őket.

14. *Azért a sír kiszélesíti torkát és feltátja száját szertelen*. Ebben a versben a próféta azoknak az embereknek a riadalmát szándékozott fokozni, akik kényelembe helyezkedtek és még nem elegendően hatottak rájuk a nekik felvázolt fenyegetések. Bár megrázó volt látni a fogságot és az éhséget, az emberek lassúsága és érzéketlensége mégis oly hatalmas volt, hogy nem szenteltek komoly figyelmet Isten haragja eme jeleinek. Ennek megfelelően fenyeget a próféta valami még félelmetesebbel, nevezetesen hogy a sír feltátotta száját, hogy elnyelje valamennyiüket.

Korábban már említettem, hogy ami itt múlt időben hangzik el, az részben a jövőre vonatkozik. S nem is minden jó ok nélkül beszél a próféta úgy ezekről az eseményekről, mint világosakról és nyilvánvalókról, mert azonnal az emberek elé akarta ezeket tárni, hogy a saját szemeikkel lássák, amiről nem lehetett őket meggyőzni, hogy higgyenek benne. Mikor a sírt egy telhetetlen vadállathoz hasonlítja, a torka (szája) alatt a gyomrát érti, ahová az élelem kerül. Ennek általános jelentése az, hogy a sír olyan, mint egy széles és hatalmas örvény, ami Isten parancsára feltárul és felfalja a halálra ítélt embereket. Ennek a megszemélyesítésnek nagyobb a nyomatéka, mintha csak azt mondta volna, hogy valamennyien halálra vannak ítélve.

És leszállnak abba népem főemberei, és zajongó sokasága, és minden örvendezői. Egyesíti a nemeseket és az alacsony rangú embereket, hogy senki se kecsegtethesse magát a menekülés reménységével. Mintha ezt mondta volna: „A halál elragad benneteket, s mindazt, amitek van, a finomságaitokat, a gazdagságotokat, az örömeiteket és minden mást, amiben reménykedtek”. Ez tehát az előző kijelentés megerősítése, s mindig figyelnünk kell a לכן (*laken*), *tehát* határozószóra.[78] A nép ugyanis vagy a balszerencsének tulajdonította a csapásait, vagy valami más módon keményítette meg magát Isten büntetéseivel szemben. Ezen az alapon mondja Ézsaiás, hogy ezek a dolgok nem véletlenül történnek. Emellett az emberek vitatkozni szoktak Istennel, s oly vakmerők és önteltek, hogy nem átallják Őt számadásra felszólítani. Ennek a büszkeségnek a féken tartásához tehát a próféta megmutatja, hogy az őket sújtó büntetések igazságosak, s teljes mértékben a saját ostobaságuknak köszönhetik, hogy minden vonatkozásban olyannyira nyomorultak.

15. *És porba hajtatik a közember, és megaláztatik a főember*. Ezt nevezhetjük összefoglalásnak, mert ezeknek a büntetéseknek a végcélját és eredményét mutatja be: mindenki megaláztatik, hogy egyedül az Úr magasztaltathassék fel. Hasonló kijelentéssel korábban is találkoztunk (Ézs2:11, 17), s ott elmagyaráztuk, mit értett alatta a próféta,[79] mármint hogy megmutatja az Isten által ránk kiszabott büntetéseknek a célját. A balsors olyan gyűlöletes a számunkra, hogy semmi jót sem vagyunk képesek meglátni benne. Mikor a büntetésekről beszél, utáljuk azokat és irtózunk tőlük, mivel nem vesszük észre Isten igazságosságát. A próféták azonban egy másik megfontolásra emlékeztetnek: nevezetesen hogy amíg az emberek gondatlanul a bűneikben maradnak, Isten igazságossága bizonyos fokig eltompul, és soha nem világít olyan fényesen, mint mikor a bűneinket bünteti. Ez a gyümölcs valóban hatalmas, s az összes ember üdvösségénél is jobban kellene szeretni, mert Isten dicsőségét, ami az Ő igazságosságában tündököl, minden más dolognál többre kellene értékelni. Nincsen tehát okunk rá, hogy oly nagyon féljünk Isten ránk kiszabott büntetéseitől,

[78] Az angol változat szerint a vers így kezdődik: „Tehát a sír kiszélesíti torkát…” – *a ford.*
[79] Lásd az Ézs2:17-hez fűzött magyarázatot

hanem tisztelettel meg kell ragadnunk mindazt, amit a próféták vele kapcsolatosan kijelentenek. Ezen a módon azonban a próféta súlyosan megbüntette a gőgös képmutatókat, akik egyre jobban elszemtelenednek, ha nem kapnak büntetést. Mintha azt mondta volna: „Azt képzelitek, hogy amiért Isten oly hosszan eltűrt benneteket, végül majd képes lesztek lábbal tiporni Őt? Biztos, hogy egyszer feltámad és felmagasztaltatik a ti pusztulásotokban”.

Mivel a próféta először az אדם (*adam*), majd utána az איש (*is*) szót használta, feltételezik, hogy mind a nemeseket, mind a közembereket értette, mintha ezt mondta volna: „Nemcsak a közemberek pusztulnak el, de hasonlóképpen azok is, akik élen járnak a gazdagságban, megtiszteltetésben és magas rangban”. Én jó szívvel elfogadom ezt a nézetet, mert az איש (*is*) az *erő*, míg az אדם (*adam*) a *föld* szóból származik. Ha azonban bárki ennél egyszerűbb magyarázatot részesít előnyben, ezt az ő ítéletére bízom. Bárhogy legyen is, a próféta mindenkit beleért, a legmagasabbtól a legalantasabbig.

16. *És felmagasztaltatik a seregeknek Ura az ítéletben*. Kifejezi a módszert, vagy ahogyan nevezni szokás, a formális okot, aminek a kiválóságáról beszélt. Mintha ezt mondta volna: „A seregek Ura, Akit az istentelen emberek szemtelenül lábbal tipornak, felmagasztaltatik, mikor majd a világ Bírójaként mutatja meg Magát”. Ezen a módon teszi nevetségessé azt az ostoba önbizalmat, mellyel az istentelenek hencegnek, ha ugyanis az ítéletnek és az igazságosságnak végül el kell jönnie, abból következik, hogy meg fognak aláztatni, mivel az egyetlen mód, amivel ezek az emberek felemelkednek, a természet rendjének felforgatása. S gondosan meg kell figyelni, hogy nem jobban lehetséges a gonoszok számára a folytatólagos bővelkedés, mint Isten számára annak megengedése, hogy az Ő dicsőségét félreállítsák. S bár az *ítélet* egyáltalán nem különbözik az *igazságosságtól*, az ismétlés egyáltalában nem felesleges.

S a szent Isten megszenteli magát igazságban. A nyelvezet még erőteljesebbé válik, hogy a gonosz emberek hamis képzelgéssel ne áltathassák magukat szüntelen boldogsággal, ami nem áll a rendelkezésükre, hacsak félre nem állítják Isten dicsőségét. Mivel azonban Isten a természeténél fogva szent, ezért meg kell szenteltetnie. Ebből következik, hogy a megsemmisítés ott lóg a gonosz feje felett, s hogy csökönyösségük és lázadásuk legyőzethessék, mert Isten nem tagadhatja meg Önmagát.

17. *És bárányok legelnek ott, mint legelőjükön*. Egyesek úgy fordítják, hogy *a mértéküknek megfelelően*, vagy *kapacitásuk arányában*, de a jelentése az, hogy *a szokásos módon*. Különböző módon lehet ezt a verset magyarázni, de legelőször is azt kell észrevennünk, hogy a próféta vigasztalni akarta az istenfélőket, akik elkezdtek reszketni, mikor meghallották Isten félelmetes ítéleteit. Minél erőteljesebb befolyása alatt áll ugyanis az ember a vallásnak, annál jobban érzi Isten jelenlétét, vagy kezét, s annál nagyobb benyomást tesz rá az Ő ítéletének felfogása. Röviden, az istenfélelem és az Ő tisztelete nagyon megindít minket bármi által, amit az Ő nevében mutatnak meg nekünk.

Ennek megfelelően, miután ilyen félelmetes fenyegetéseket hallottak, el kellett volna gyengülniük, ha ezt a vigasztalást nem tette volna hozzá enyhítésképpen, hogy kóstolót adjon nekik Isten kegyelméből. Szokásos dolog a prófétáknál, hogy mindig odafigyelnek az istenfélőkre, s támogatják elméiket. „Jóllehet tehát”, mondja Ézsaiás, „úgy tűnik, Isten az egész nemzetet készül megsemmisíteni, de mégis hűséges pásztornak bizonyul majd az Ő juhai számára, és a Tőle megszokott módon fogja őket táplálni”.

Ez az egyik cél, de az is szándékában állt a prófétának, hogy elnyomja a nemesek gőgösségét, akik noha igazságtalan zsarnoksággal nyomták el a szegényeket és istenfélőket, mégis azzal hencegtek, hogy ők Isten egyháza. Emlékezteti hát őket arra, hogy ez egy hiábavaló és hamis kérkedés, mikor Isten nyájának nevét öltik magukra, mert ők kecskék, nem bárányok. Isten nemcsak táplálni fogja a saját erejéből a nyáját, mikor a kecskék kivágattak, de nem is hagyja őket magukra, amíg el nem különíttettek a kecskéktől.

S a gazdagoknak romjain idegenek élnek. A magyarázók véleményei itt még jobban megoszlanak, én azonban úgy vélem, hogy ennek igazi jelentése az, hogy Isten gyermekei, akiket egy időre száműznek és idegenekként kezelnek, visszanyerik elvesztett jogaikat, majd megszerzik azokat a helyeket, melyeket letaroltak, vagy sivataggá silányítottak a gazdagok, azaz azok a büszke és kegyetlen emberek, akik elragadták tulajdonukat. Mert Isten gyermekeit nevezi *idegeneknek*, akik egy időre száműzöttek lesznek, a *romok*, vagy *elhagyott helyek* alatt pedig azokat a javakat érti, amit elhagytak, s amit mások megszereztek. Arra a szokásra utal, ami közismert és nagyon megszokott volt, hogy ha valakinek mezői és házai voltak, akkor mondhatni kiterjesztette fölöttük a karjait, így senki nem próbált megérinteni akár csak egy rögöt is, de ha elhagyta azokat, mások ragadták meg. A nép tehát mondhatni kétségbeesve hagyta el azokat a javakat, amikből kiűzetett, hogy vajon képesek lesznek-e valaha is visszaszerezni. Joggal nevezhetők tehát *elhagyott helyeknek* önmaguk vonatkozásában, s *a gazdagok elhagyott helyeinek*,[80] mivel ezeket a nagy hatalmú és erős emberek birtokolták. Valóban tekinthetjük a kifejezést leegyszerűsítve úgy is, mint ami *elhagyott gazdag helyeket* jelent, de valószínűbb, hogy a *gazdagok* itt zsarnokokat jelentenek.

18. *Jaj azoknak, a kik a vétket hazugságnak kötelein vonszák*. Miután beiktatott egy rövid vigasztalást abból a célból, hogy enyhítse a büntetések keserűségét az istenfélőket illetően, visszatér a fenyegetésekhez, és tovább árasztja a szavak ama villámait, melyek alkalmasak bizonyos fokú riadalmat kelteni. A *kötelek* alatt nem mást ért, mint azokat a csábításokat, melyek által az emberek megengedik, hogy becsapódjanak és megkeményítik szíveiket a bűnben, mert vagy nevetségessé teszik Isten ítéleteit, vagy hiábavaló mentségeket koholnak, és a szükségszerűség kifogását hangoztatják. Minden eltitkolást tehát, amit alkalmaznak, *kötélnek* nevez, mert valahányszor az embereket a test vágyai bűnre indítják, először megállnak, és érzik, hogy valami belül visszafogja őket, ami természetesen visszatartaná őket, ha nem rohannának ellenséges erőszakkal előre, áttörvén minden ellenálláson. Mikor bármely emberfia megkísértetik valami bűnös dologgal, lelkiismerete titokban megkérdi: Mit csinálsz? S a bűn soha nem halad előre olyan szabadon, hogy ne érezné ezt a féket, mert Isten ezen a módon gondoskodott az emberiség javára, nehogy mindenki féktelen szabadosságban törjön ki.

Hogyan van hát, hogy az emberek annyira csökönyösen teszik azt, ami bűnös? Kétségtelenül megengedik, hogy a csábítások becsapják őket, elbutítsák elméiket, hogy megvethessék Isten ítéletét, s így bizonyos szabadságuk legyen a bűnt elkövetni. Azzal hitegetik magukat, hogy a bűn nem is bűn, vagy valamilyen mentséggel, illetve üres kifogással enyhítik szörnyűségét. Ezek tehát *kötelek*, bűnös *fonadékok*, melyek vonják a vétket. Ebből nyilvánvaló, hogy az Úrnak jó oka van őket fenyegetni, mert nemcsak saját jószántukból vétkeznek, de romlottan és makacsul is, egyszóval hozzákötik magukat a bűnhöz, így nincs mentségük.

19. *A kik ezt mondják: siessen*. A bűnök egyik osztályát emeli ki, melynek eszközeivel megmutatja, hogy mintegy kötelekkel vonszolják a bűnt. Mikor az emberek nemcsak félretesznek minden, az isteni ítélettel kapcsolatos gondolatot, de meg is vetik, és mindent mesének tartanak, ami vele kapcsolatosan elhangzik, annál semmi sem lehet rosszabb. A próféta azt akarta mondani, hogy a legnagyobb megvetés nyilvánul meg ott, ahol az emberek, akiknek Isten ítéletét bejelentették, azt mondják, hogy örömmel látnák, s a gúny tárgyává teszik, mint hamis riasztást. Ezt jelentik ezek a megvetéssel és rossz lelkiismerettel teljes szavak: *Jöjjön, siessen*.

A *munka* itt kiváltképpen (κατ εξοχην) az *ítéletet* jelenti, Isten ugyanis látszólag semmit sem tesz, mikor nem bünteti az istentelenek bűneit, mikor azonban felkél az *ítéletet* végrehajtani, s kiszabja a büntetést, akkor meglátszik a *munkája*, s láthatóvá válik Ő Maga is (ahogyan mondani szokták) a cselekedetei által, hisz pont ebből a tényből tanuljuk meg, hogy

[80] Károlinál „a gazdagok romjai” – *a ford*.

a világot az Ő tekintélye és hatalma irányítja. A *munka* tehát konkrétan az *ítéletet* jelenti, mivel ezen át látjuk meg, hogy Isten semmiképpen sem munkanélküli, hanem ellátja a hivatalát. Igaz, hogy az istentelen emberek lenézéssel és megvetéssel beszélnek róla, s manapság is bőséges példáit látjuk az efféle gonoszságnak és lázadásnak. S ugyanannak a háborúnak a vívására, amit korábban a próféták vívtak, mi magunk is elhívást kaptunk.

Az istentelenek azt hiszik, hogy Isten nem tesz semmit, és nem törődik az emberek dolgaival, amiképpen Epikurosz hitte, hogy Istennek a legnagyobb boldogságot az okozza, ha minden foglalatosságtól mentes lehet. Jóllehet hisznek abban, hogy valamiféle Isten létezik, mégis, egyáltalán nem fogadják el az ítéletét, s miközben elfoglalják magukat az eszem-iszommal, úgy döntenek, hogy nem fárasztják magukat efféle gondolatokkal. „Hadd kiabáljanak és rikoltozzanak ezek a próféták és szolgálók, s ígérgessék a terrort és a fenyegetéseket, mi gond nélkül várunk arra, amit mondanak, s időközben a saját jókedvünkkel foglalkozunk". Ezen a módon beszéli el a próféta az istentelenek szavait, mellyel az Íge nevetségességét és megvetését fejezték ki. Nemcsak azt mondogatják, hogy *hadd jöjjön ítélete, igyekezzen, siessen*, hanem mikor késlekedik, arra a következtetésre jutnak, hogy mindaz, amit Isten nem hajt végre azonnal, amint beszélt róla, üres fecsegés. Így mutatja be Péter az istentelenek beszédét: „Hol van az ő eljövetelének ígérete? Mert a mióta az atyák elhunytak, minden azonképen marad *a teremtés kezdetétől fogva*" (2Pt3:4). Időközben mondhatni szándékosan provokálják Istent, hogy azonnal használja erejét, ha ugyan van neki.

Közelítsen és jőjjön el Izráel Szentjének tanácsa. A *munkához* hozzátették a *tanácsot*, mintha azt mondták volna: „Miért fontolgat Isten ennyire hosszan, vagy mondogatja, hogy mit akar tenni? Mutassa meg inkább, hogy amit elrendelt, az bevégeztetett". Bűnük hatalmas súlyosbítása, hogy gonoszul félre merték állítani a számukra jól ismert tanítást. Abban a vonatkozásban a pogányoknál is gonoszabbak voltak, hogy megvetették azt a tanítást, mely által Isten a saját népének fogadta el őket.

Hogy tudjuk meg.[81] Ezek a hitetlenség bizonyítékai. Az istentelen emberek ugyanis nem ismerik el Istent, amíg nem kapják a jelenlétének közvetlen bizonyítékát és elvetik, hogy higgyenek az Ő szavának. S ha a Szentlélek ezzel a jellel az utálatra tartja fenn az istenteleneket, nekünk az ellenkező jellel, azaz az Isten Íge jére való támaszkodással kell bizonyságot tennünk a hitünkről és kegyességünkről, bár a hatás nem nyilvánul meg azonnal, mert a hit sajátos kiválósága az, hogy Isten szájától függővé tesz minket. Igaz, ezután megerősítést kapunk a cselekedetekből, de nem szabad ezekkel kezdenünk, mert az a különbség a választottak és az elvetettek között, hogy a választottak egyszerűen az Íge re támaszkodnak, de nem hagyják figyelmen kívül a cselekedeteket, míg az istentelen emberek gúnyolják és lenézik az Íge t, szóljon bár Isten százszor is, de folytonosan és buzgón cselekvésre szólítják fel Őt. S mikor Isten ítélete kijelentetik, ezt mondják: „Hol van"? Nem képesek elviselni az említését, hacsak azonnal meg nem látszik a cselekedetekből. Mikor az emberek ennyire szertelenek, abból az következik, hogy nincs hitük, csak makacs lázadó szellemük, ami egyre jobban és jobban elvonja és elidegeníti az embert Istentől.

20. *Jaj azoknak, a kik a gonoszt jónak mondják*. Bár egyesek a bírákra korlátozzák ezt a kijelentést, mégis, ha gondosan megvizsgáljuk, könnyen észrevesszük az egész szövegösszefüggésből, hogy általános. Nem sokkal ezelőtt ugyanis azokat rótta meg, akik nem képesek semmiféle figyelmeztetésre hallgatni, s most ugyanezzel a feddéssel folytatja. Nyilvánvaló, hogy az efféle embereknek mindig van valamiféle felhozható mentségük, s becsapják magukat, ezért vége-hossza nincs korholó beszédüknek, mikor a bűneik napvilágra kerülnek. Itt azonban konkrétan azok szemtelenségét feddi meg, akik megpróbálnak eltörölni minden különbséget a jó és a rossz között.

Az ל (*lamed*) elöljárószó a *jó* és a *rossz* szavak előtt megfelel a -ról, -ről ragnak, így az igevers jelentése ez: *Akik a gonoszról azt mondják, jó, és a jóról azt, hogy gonosz*. Azaz: akik

[81] Vagy: Hogy láthassuk – *a ford*.

hiábavaló képmutatással elrejtik, megbocsátják és elváltoztatják a bűnös cselekedeteket, mintha szofista érveikkel mindennek megváltoztathatnák a természetét, de akik éppen ellenkezőleg, eltorzítják a jócselekedeteket a rágalmaikkal. Ezek a dolgok majdnem mindig együtt járnak, mert mindenkit, akiben istenfélelem lakozik, mind a lelkiismeret, mind a szerénység visszatart attól, hogy megpróbálja kimagyarázni a bűneit, vagy megítélje, mi a jó és mi a rossz, de akiben ez a félelem nincs meg, az nem vonakodik egyazon pimaszsággal ajánlani a rosszat és kárhoztatni a jót: ez pedig a reménytelen gonoszság bizonyítéka. Ez a kijelentés különböző esetekre vonatkoztatható, mert ha az itt kimondott *jaj* még magánszemélyekre is vonatkozik, mikor *a gonoszról azt mondják, jó, és a jóról azt, hogy gonosz*, mennyivel inkább azokra, akik bármilyen rangra emelkedtek, és nyilvános hivatalt töltenek be, s akiknek kötelessége védeni azt, ami helyes és tiszteletreméltó! Ő azonban általános megrovással szól mindazokhoz, akik abban gyönyörködnek, ami gonosz, és akik az általuk erénynek tartott gyűlöleten keresztül kárhoztatják azt, amit mások helyesen cselekednek, sőt mi több, akik a saját gaztetteik elkendőzése érdekében alkalmazott fortélyokkal megkeményítik magukat a gonoszságban. Az efféle személyek, mondja nekünk a próféta, úgy cselekszenek, hogy *a sötétséget világossággá s a világosságot sötétséggé teszik, és teszik a keserűt édessé, s az édest keserűvé*. Ezalatt azt érti, hogy ostobaságuk szörnyűséges, mert hajlamos felforgatni és megsemmisíteni a természet összes alapelvét.

21. *Jaj azoknak, a kik magoknak bölcseknek látszanak!* Itt folytatja azok megrovását, akikre semmiféle intés sem képes jó hatással lenni, s akik nem engednek semmiféle bölcs tanácsnak, vagy kegyes figyelmeztetésnek. Röviden, átkot mond a makacs gúnyolódókra, akik vagy a testi vágyakat, vagy a bölcsességükbe vetett abszurd önbizalmat állítják szembe Isten intéseivel és figyelmeztetéseivel. S nemcsak megrója azokat, akik a bölcsességükbe vetett hamis meggyőződés miatt felfuvalkodtak, s szégyellnek másoktól tanulni, de egyúttal az általános kárhoztatását jelenti be mindazoknak, akik a saját javukra kialakított előítéleteik következtében elutasítják, hogy meghallják Isten szavát és odafigyeljenek szent figyelmeztetéseire.

Ez a hiba túlontúl szokványos volt minden korban, s napjainkban is nagyon sokakban látjuk, akik noha tartózkodnának az istenfélelem tanításának nyílt elutasításától, mégis nagyon messze állnak attól, hogy valóban engedelmesek és taníthatók legyenek, s gőgösen elutasítanak mindent, ami nem tetszik nekik. Elismerik, hogy szükségük van valamiféle zabolára, másrészt viszont annyira elvakultak az előítéleteiktől, hogy mikor Isten kijelöli az utat, azonnal lázadnak, sőt mi több, heves méltatlankodásban törnek ki a ténykedésükre vonatkozó korholás miatt. Sőt, hol van az az ember, aki megtagadja a saját ítéletét és készen áll arra, hogy csak Isten szájától tanuljon? Semmi sem rombolóbb azonban, mint a bölcsességnek ez a megtévesztő fitogtatása, mert a kegyesség kezdete a tanításra való hajlandóság, mikor megtagadtuk saját ítéletünket és bárhová is hív Isten, megyünk.

S ez a hamis hiedelem nem pusztán azon az alapon ítéltetik meg, hogy engedetlenné teszi az embereket Istennel szemben, s így a romlásuk okává válik, hanem azon az alapon is, hogy ez önmagában olyasvalami, amit Isten nem tűr el. Nekünk bolondokká kell válnunk, ha Isten tanítványai szeretnénk lenni. Az is biztos azonban, hogy mindenütt az őrült lázadás uralkodik, ahol nem található meg az a szerénység és alázatosság, mely arra indítja az embereket, hogy önként alávessék magukat Neki. *A maguk szemében* azt jelenti, amit franciául *a leur semblant*-nak mondunk, azaz *a saját önteltségükben*.[82]

22. *Jaj azoknak, a kik hősök borivásban*. Ézsaiás most egy másik bűnt korhol, nevezetesen az italozást és a mértéktelen evést, melyről korábban beszélt. Valószínű tehát, hogy ez a fejezet különböző prédikációkból lett összegyűjtve, s a fő témákat csak futólag érintette. Mikor ugyanis a próféta nem látott megtérést, kénytelen volt ismételni és gyakran

[82] A vers az angol változat szerint így szól: „Woe unto them that are wise in their own eyes”, azaz „Jaj azoknak, akik bölcsek a maguk szemében” – *a ford*.

emlékezetükbe idézni ugyanazokat az intéseket. Ezért visszatér ugyanazokhoz a feddésekhez, amiket már korábban felhozott, mert ismét az italozásról, a fényűzésről, a kapzsiságról és már romlásokról beszél. Ebből arra a következtetésre kell jutnunk, hogy mikor a figyelmeztetések nem fejtenek ki jó hatást, még komolyabban kell szólnunk a makacshoz és az engedetlenhez, s nem szabad attól félnünk, hogy a komolyságunkkal sértődést okozunk, hanem gyakran kell ismételgetnünk a megrovásokat, amíg csak nem váltanak, vagy mutatnak ki gyógyíthatatlan gonoszságot.

A borivásban hősöknek nevezvén őket szellemesen azzal vádolja őket, hogy erőiket a bacchanáliák háborúiban vesztegetik el. Szégyenteljes és állati becsvágy, mikor a jó egészségnek örvendő ember az italozásban mutatja meg az erejét. Egy szóképet (szinekdochét) alkalmazva, ami gyakori a prófétáknál, sőt az egész Szentírásban, a részt veszi az egésznek, mintha ezt mondaná: „Jaj a falánkságnak, jaj a mértéktelenségnek". Szándékosan említette azonban azt, ami a legszégyenteljesebb volt avégett, hogy azt a bűnt általánosan utálttá és visszataszítóvá tegye, mert mint mondottuk, semmi sem aljasabb, vagy szégyenteljesebb, mint mikor az ember az erejét a falásban, vagy vedelésben teszi próbára, s így küzd önmagával, hogy annyit tömjön magába, amennyit csak elbír a hasa. Az efféle embereket semmiféle életszabály sem tartja vissza, és nem tudják, miért táplálja őket Isten. Mi ugyanis a test fenntartása végett eszünk és iszunk, s nem azért, hogy megsemmisítsük azt. Azért élünk, hogy imádattal és engedelmességgel viseltessünk Isten iránt, s hogy segítségükre lehessünk a felebarátainknak. Mikor az emberek nem az erejük fenntartására, hanem a megsemmisítésére törekednek azzal, hogy megpróbálják, mennyi ételt és bort képesek elviselni, akkor kétségkívül rosszabbak az állatoknál.

23. *A kik a gonoszt ajándékért igaznak mondják.* Azt a romlás korholja, ami abban az időben a bírói székekben uralkodott el, s megmutatja annak okát, hogy miért nincs helye az igazságnak ezeken a helyeken, nevezetesen mert az ajándékok hatása alatt állnak. A kapzsiság ugyanis megvakítja a bölcsek szemét és elfordítja az igazak ügyét még azok között is, akik egyébként hajlandók lennének a jót követni (2Móz23:8, 5Móz16:19).

Ennek ellene vethető, hogy léteznek más módok is, s nemcsak az ajándékok által fordítják el az ítéleteket, mert a pártfogás, a gyűlölet, a barátság és más bűnös szeszélyek gyakran vakítják meg az értelmet. Ez kétségtelenül igaz, a próféta azonban azt tartotta szem előtt, ami a leggyakrabban történik (επι το πολυ), egyidejűleg viszont nem állt szándékában kíméletesen bánni azokkal a bűnökkel, amiket nem nevezett meg. A példáját követve az istenfélő tanítóknak bölcseknek és óvatosaknak kell lenniük azoknak a bűnöknek az észrevételével és helyesbítésével, melyek a leginkább elterjedtek a nép között, de legfőképpen ellenezniük kell mindent, amit bűnös megszokással látszólag szentesítenek. Mivel az említett romlás a leggyakoribb azok között, amikkel a bírói székek esetében találkozunk, ezért tehát a leggondosabban el kell kerülniük azoknak a bíróknak, akik igazságos ítéleteket akarnak hozni. S nem szabad arra sem figyelnünk, amit sokan hangoztatnak, hogy az ajándékokat nem ebből a célból kapják, vagy hogy miután elfogadták őket, még mindig hozhatnak igazságos ítéleteket, mert ahol megengedik az ajándékokat, ott meg kell romlani az azzal való törődésnek, hogy mi az igazságos és helyes, s elméd számára nem lehetséges nem pártfogással viszonyulni ahhoz, akitől az ajándékot kaptad. Röviden, hallanunk kell az Urat, Aki kijelenti, hogy még a legbölcsebb ember értelme is megromlott és a legegyenesebb ember hajlamai is elcsavarodtak, hacsak nem akarunk Istennél bölcsebbeknek látszani.

24. *Ezért, mint a polyvát megemészti a tűznek nyelve*. Nehogy úgy gondolják, hogy ok nélkül kiáltozott oly gyakran, ismét megmutatja, hogy milyen fájdalmas és félelmetes büntetés vár a nemzetre, s végromlással fenyegeti az önfejűeket, mivel nem engedik magukat visszavezetni a helyes útra, hanem konokul ellenszegülnek az intésnek. A jelentés kifejezésére rendkívüli módon alkalmas hasonlatokat használ, melyek jobban hatnak a szíveikre, mintha nyíltan és szóképek nélkül beszélt volna. Hasonlattal kezdi, majd rögtön szóképbe csúszik át,

felruházván gyökérrel és ágakkal a nemzetet, mint fát. Ebbe a két szóba foglalja bele mindazt az erőt, láthatót, vagy rejtettet, amivel a nemzet rendelkezik, s azt mondja, hogy az egész megsemmisül, mert mikor a gyökér, ami egyedül adja az erőt és a táplálást a fának, megrothad, a fának vége. Hasonló módon fenyegetőzik azzal, hogy a nemzetnek is vége, s hogy egész ereje eltöröltetik és felemésztetik.

Mert a seregek Urának törvényét megvetették. Most a korábbiakhoz hasonlóan nem sorolja fel azokat a konkrét bűnfajtákat, melyekkel kiváltották Isten haragját, hanem egyetlen általános okot nevez meg, mégpedig Isten törvényének a megvetését, ami, mint azt minden ember tudja, a forrása minden rossznak. S nem csekély súlyosbítása a bűnüknek, hogy mikor Isten akarata ismertté vált a számukra ebben a törvényben, akkor nem tudatlanság, vagy tévedés, hanem meggyökeresedett gonoszság okából rázták le Isten igáját és adták át magukat mindenféle kicsapongásnak, ami nem volt más, mint egy ennyire kedves Atya elutasítása, s önmaguk átadása rabszolgaként az ördögnek. Emellett nyílt lázadással is vádolja őket, mintha azt mondta volna, hogy nem egyetlen, vagy néhány esetben voltak lázadóak, hanem áruló hitehagyóknak tekinthetők, és mindenestől elhagyták az Istent.

És Izráel szentjének beszédét megútálták. Azt panaszolja, hogy nemcsak megvetették Isten Ígéjét, de – ami sokkal megdöbbentőbb – elfordultak attól, vagy bűnös megvetéssel dobták félre. Ha azonban az Isten törvényének a megvetése minden gonoszság forrása, feje és felhalmozódása, akkor semmi sincs, amitől jobban kellene óvakodnunk, mint hogy a Sátán elvegye az Íge iránti tiszteletünket, s ha van bármiféle hiba, amiért felelősek vagyunk, nekünk legalábbis meg kell engedni az orvosság alkalmazását ezekre, ha nem akarunk örök kárhozatot vonni magunkra, bűnösen elutasítván azt.

25. *Ezért gerjedt fel az Úrnak haragja*. Ebben a versben a próféta beszámol a korábbi büntetésekről, amiket már elszenvedtek a zsidók, s megmutatja, hogy ezeknek messze nincs végük, sőt, súlyosabb büntetések várják őket, ha nem térnek vissza a helyes útra. Készséggel elfogadom, hogy a múlt idő gyakorta használatos a jövő idő helyett, de az a jelentés, amit én mondtam, van a legjobban összhangban a szövegkörnyezettel. Itt ugyanis két, egymástól nagyon elkülönülő dolog van, amit a nép határozott csökönyösségének alapján állapít meg. Először is, hogy miképpen szemléli Isten a bűneiket. Másodszor, mivel nem látszanak a megtérés jelei, Neki vannak más korbácsai is a nép megbüntetésére. Harmadszor azt írja le, mik ezek a korbácsok, s előre figyelmezteti őket, hogy az asszírok abban a pillanatban el fognak jönni az Úr parancsára, amint egyet füttyent nekik (26. vers).

Ez az értelme annak, amit a próféta kijelent, s ebből észre kell venni, hogy az emberek nagy többsége, amint megszabadult valamilyen sorscsapásból, elfelejtik a büntetéseiket, és többé már nem tekintik azokat Isten ítéleteinek. S bár a tapasztalatnak kellene lennie a bolondok tanítójának, ők csak még inkább megkeményednek a csapásoktól. Ezt az érzéketlenséget Ézsaiás élesen megrója, mintha csak azt mondaná: „Vajon ennyire gyorsan elfelejtettétek azokat a nehézségeket, melyek alatt nemrég nyögtetek? Honnan máshonnan jött volna a holttestek nyomorult kivettetése, mint hogy Isten felemelte a kezét ellenetek? S ha Isten ellátta a bírói hivatalát, a jelenlegi büntetések miért nem indítanak benneteket istenfélelemre, s arra, hogy ne vonjatok magatokra további büntetéseket újabb bűneitekkel?”

Ennek megfelelően ismétli a כן-על (*gnal ken*) *tehát* kifejezést, mintha azt mondta volna, hogy ezek a nyomorúságok nem véletlenek, hanem Isten bosszújának megnyilvánuló jelei, s így konkrétan kimondja, hogy Isten haragudott a népére. Ha ugyanis a zsidók nem buktak volna ki a saját rangjukból, állapotuk minden más nemzeténél boldogabb lenne. Mikor tehát Isten a választott népével ekkora szigorúsággal és ridegséggel bánik, kétség sem férhet hozzá, hogy iszonyatos bűnökkel bosszantották fel. Egyidejűleg cáfolja azt a hamis dicsekvést, mellyel a zsidók szoktak kérkedni és magukat magasztalni, mintha nekik azon az alapon kellene mentesülniük a büntetéstől, hogy ők Isten kiválasztott népe.

A hegyek megrendülnek. Ezzel az összehasonlítással a büntetések félelmetes természete, amivel szemben érzéketlenek voltak, oly módon van leírva, hogy még világosabb bizonyítékát adja az emberek ostobaságának. Ostobábbak voltak, mint a mozdulatlan tárgyak, ha nem vették észre Isten haragját, és a félelmetes bosszút, ami kiszabatott Izrael királyságára.

Mindezekkel. Még súlyosabb büntetésekkel fenyeget a jövőben, mert amint már mondtuk, hogy bár a gonosz emberek elismerik, hogy az Úr büntette meg őket, mégis azt hiszik, hogy alaptalan egy-két csapásnál többet várniuk. Mintha semmi rosszabb sem szakadhatna már rájuk, s mintha Isten büntető ereje kimerült volna, becsavarják magukat a vak közönyösségbe. Ezért kiált fel, hogy Isten haragja még nem múlt el és jóllehet sok megpróbáltatást mért rájuk, még sok fegyvere van a tárházában, melyektől joggal félhetnek, hogy megszámlálhatatlanul sok sebet fognak kapni. A ו (*vav*) kötőszó tekinthető elválasztónak, aminek jelentése *de, ellenkezőleg, a keze még mindig felemelve van*. A korábban mondottakra utal, hogy *Isten felemelte a kezét*. Azt mondja, hogy még nincs leeresztve, s még üldözheti őket, s ugyanazokat, vagy még szigorúbb csapásokat mérhet rájuk. Szorgalmasan el kell gondolkodnunk ezek felett a kijelentések felett, hogy lerázzuk azt az álmosságot, amiért az emberek többsége gyakran felelős még aztán is, hogy utolérték őket a büntetések.

26. *És zászlót emel a távoli népeknek*. Ebben és a következő versekben annak a büntetésnek a természetét írja le, amint az Úr fog kiszabni az Ő népére, nevezetesen, hogy az asszíroktól hasonló, vagy még súlyosabb csapásokat fognak elszenvedni, mint amit izraelita testvéreik nem oly régen elszenvedtek. Valóban sok nyomorúságot szenvedtek el az asszíroktól, jóllehet ekkor Júda királysága még nem győzetett le. Emellett az, ami Izrael királyságára szakadt, tekinthető egyfajta tükörnek, melyben Isten haragját és jogos büntetését szemlélhették.

Ez a prófécia azonban, noha világos bizonyítékok társultak hozzá, mégis hihetetlennek tűnt, mert abban az időben nyugalmat élveztek és a legkisebb bármiféle fegyverszünet könnyen álomba ringatta őket. Ezért mondja hát, hogy ez a csapás távoli népektől éri majd őket, olyanoktól, akiktől semmi ilyesmit nem vártak, s úgy fúj riadót, mintha az ellenség máris feltűnt volna. Nem a félelmük csillapítása végett használja a *távoli* és a *föld határain lakozó* szavakat, hanem éppen ellenkezőleg, abból a konkrét célból beszél ezen a módon, hogy tájékoztassa őket: nem a szemükkel látottakból kell megítélniük Isten haragját, mivelhogy a dolgok külső megjelenéséből szokták megítélni a veszélyeket. S ha az ellenség nincs nagyon közel, vagy már körülmények akadályozzák őket abban, hogy azonnali kellemetlenséget okozzanak nekünk, nemigen törődünk velük. Így a nép mély álomba merült, mintha nem lenne veszély, amitől félni kell. Ézsaiás azonban azt mondja, hogy ez nem akadályozza meg az Urat abban, hogy zászlót emeljen, és azonnal kiadja a parancsot az asszíroknak, hogy vágják őket. A kifejezés metaforikus, mert mikor feltűnik a zászló, a katonák rendszerint a tábornokuk parancsára elindulnak az ellenséges csatasor felé és belevetik magukat a csatába.

Süvölt a föld határán lakozóknak.[83] Jóllehet az egyes, és többes szám váltása gyakori a Szentírásban, mégis szilárd alapokon áll, hogy a próféta ezzel a váltással sok nemzetet egy nemzetté tesz. Ennek jelentése az, hogy mikor tetszik Istennek összegyűjteni különböző nemzeteket és egy testté formálni őket, akkor az nem egy zűrzavaros tömeg lesz, hanem hasonlít majd egy testületre, melynek látható feje van, aki szabályoz és vezet. Inkább a *süvölt* szó, mintsem valami nagyobb nyomatékkal bíró kifejezés, például *trombitába fúj*, vagy valami hasonló használata mellett döntött azért, hogy megmutassa: Istennek nem kell trombitát fújnia ahhoz, hogy csatába hívja az ellenségeket, s minden nehézség nélkül kiszabja

[83] *Sibilabit ad eam*. A jelen fejezethez fűzött kommentár egyik változatában a szerző is egyes számot tartott itt meg, *sibilabit genti*, *süvölt a nemzetnek*. Stock püspök, Lowth püspököt követve a ושקר לו (*veshakar lo*) szavakat így fordítja: *süvölt mindegyiküknek – a szerk.*

a büntetést, mikor a bosszú ideje elkövetkezik, mert egyetlen jeladással képes véghezvinni mindent.[84]

És ímé hamarsággal könnyen eljőnek. Ez még jobban megerősíti azt, amit már észrevettem, hogy az Úr haragját nem a dolgok jelen megjelenéséből kell megítélnünk, mert jóllehet minden a nyugalom bizonyosságát látszik sugallni, mégis hirtelen kitör a háború abból a sarokból, ahonnan nem várjuk. Még mikor azt hisszük, hogy a barátokkal minden oldalról védve vagyunk, Isten akkor is támaszt ellenségeket a Föld legtávolabbi sarkaiból, akik áttörve minden akadályon olyan könnyen legyőznek minket, mintha az út egyenletes és sima lett volna. Ezt gondosan meg kell figyelni, hogy el ne vakítsuk magunkat a hiábavaló előítéletekkel és ostoba meggyőződéssel.

Azt is észre kell vennünk, hogy a háborúk nem véletlenül, vagy emberi rendelkezések folytán törnek ki, hanem Isten parancsára, mintha trombitaszóval összegyűjtené a katonákat. Valahányszor tehát csata, éhínség, vagy ragály sújt minket, tudjuk meg, hogy mindez Isten kezéből jön, mert minden dolog Neki engedelmeskedik és az Ő rendeleteit követi. A kaldeusoknak azonban mégsem az volt a szándékuk, hogy Istennek engedelmeskedjenek, mert arra törekedtek, hogy gazdagságot és hatalmat szerezzenek, miközben Istennek egészen más volt a szándéka. Felhasználja azonban őket az Ő ítéleteinek végrehajtóiként. Ebből Isten hatalma figyelemre méltó és látványos módon mutatkozik meg: emberek akarata nem korlátozza, s nem függ az ő döntéseiktől, hanem arra vezeti őket, hogy engedelmeskedjenek Neki még akaratuk ellenére is, vagy anélkül hogy tudnának róla. De mégsem mentség az istentelenek számára, hogy elméjük beállítottságával ellentétes irányban húzza őket, s nem szándékosan engedelmeskednek Istennek, mert nem szándékoznak mást elkövetni, mint csalást, kegyetlenséget és erőszakot, s az ő kegyetlenségükkel bünteti Isten népének vétkeit és bűneit.

27. *Nem lesz köztük egy is elfáradott, sem tántorgó*. Ez azt jelenti, hogy minden oly módon lesz előkészítve és elrendezve, hogy menetelésüket semmi sem fogja késleltetni, vagy akadályozni. Mint mikor egy herceg, összetoborozván a katonáit, azonnal kiadta a parancsokat, hogy az utakat tisztítsák meg, az élelmezést szervezzék meg, és minden szükségeset biztosítsanak. Megmutatja tehát, hogy fürgék és gyorsak lesznek, s nem lesz semmi, ami gyors előrehaladásukat akadályozná.

Nem szunnyad, és nem aluszik. Kiterjedt tevékenységüket fejezi ki annak kimondásával, hogy nem lesznek álomittasak. Ezekben a szavakban, *nem szunnyad, és nem aluszik*, a természetes sorrend megfordul. Inkább azt kellett volna mondania: *nem aluszik, és nem szunnyad*, mert kisebb dolog szunnyadni, mint aludni. Ezt a kifejezést azonban így kell magyarázni: *Nem fognak szunnyadni, sem aludni*, azaz oly távol állnak majd az alvástól, hogy még szunnyadni sem fognak. Ennek egy példáját olvassuk az alábbi szavakban: „Ímé, nem szunnyad és nem alszik az Izráelnek őrizője!” (Zsol121:4). Ez egy héber kifejezés, amivel sem a görög, sem a latin szólásmód nem egyezik meg.

28. *Nyilai élesek*. Ezalatt azt érti, hogy rendelkezni fognak a szükséges fegyverekkel. Arra a szokásra utal, ami létezett az asszíroknál, és más keleti népeknél, akik gyakran használták az íjat és a nyilat a csatában, ahogyan napjainkban az angolok is manapság teli tegezzel mennek a csatába.[85] Ebbe beleért mindenféle típusú fegyvert. Mivel azonban az út

[84] „A metafora a méhészek gyakorlatából vett, s akik süvítéssel, vagy füttyentéssel (συρισμασι) küldik ki a méheket a kaptárból a mezőre és hívják őket vissza”. Cyril az igeversről, s ugyanebből a célból Theodoret, *ugyanott*. Az Ézs7:18-ban a metafora nyilvánvalóbb, mert részletesebben hangzik el, s az ellenséges hadseregeket nevez legyeknek és méheknek: „És lesz ama napon: süvölt az Úr az Égyiptom folyóvize mellett való legyeknek, s Assiria földje méheinek”. Erről lásd 5Móz1:44, Zsolt118:12 – *Lowth*.

[85] Több száz éve telt el azóta, hogy Kálvin ezeket a szavakat leírta, s manapság az angolok már nem íjjal és nyilakkal mennek a csatába. A háború egész témáját illetően az angolok véleménye fontos változáson megy keresztül. Sokan meggyőződéses reménységet táplálnak arról, hogy nemsokára a golyót az íjhoz, és az ágyút a nyílhoz hasonlóan félreteszik, s a tömeggyilkosságok elkövetésére csoportokba szerveződött emberi lények

hosszú és az utazás nehézkes volt, a zsidók gondolhatták, hogy sok dolog történik majd, ami megszakítja az ellenség menetelését. Ezért mondja, hogy *lovai körme, miként a kova*, ami alatt azt érti, hogy nem tűrik a zaklatást, s végül majd gyengeség nélkül érkeznek meg Júdeába. Hasonló okokból hasonlítja *kerekeiket a forgószélhez*. Az ókoriak szekereket szoktak használni háborúba vonuláskor, s ezért említi nemcsak a *lovakat,* de a *kerekeket* is. Mindezeket a körülményeket úgy kell érteni, mint amelyek arról a gyorsaságról és hirtelenségről beszélnek, amivel előre mennek majd, illetve más szóval az utazás semmiféle hosszúsága sem gátolja meg az Urat abban, hogy késlekedés nélkül elhozza az ellenségeket a zsidók megsemmisítésére.

29. *Ordítása, mint az oroszláné*. Ez a vadságot és a kegyetlenséget írja le, mert a kaldeusokat az oroszlánhoz hasonlítja, akik, mint tudjuk, félelmetes külsejűek, és vad természetűek. Mintha azt mondta volna, hogy nem lesz ember, akit a könyörület, vagy gyöngésség bármiféle érzése mozgatna, hanem inkább vadállatok lesznek. Hozzáteszi, hogy emellett nagy erejük is lesz, így senki nem mer majd közeledni hozzájuk, hogy megmentse prédájukat. Ezalatt azt érti, hogy a zsidóknak nem lesz védelmük visszaverni a támadásukat, mivel a kegyetlenségüktől való félelem mindenkit távol tart majd tőlük. Isten volt az, aki alkalmazta a közreműködésüket a zsidók megbüntetésére, s ezért volt szükséges, hogy félelmetes erővel ruháztassanak fel, hogy ez az akaratos nép végül megértse: nem emberrel van dolguk, hanem Istennel, *akinek rettenetes dolog a kezébe esni* (Zsid10:31).

30. *És rámordul ama napon*. A próféta azért teszi ezt hozzá, hogy a zsidók megérthessék: a kaldeusok vad támadása nem véletlen, hanem őket Isten jelölte ki, és az Ő keze vezette erre. A *tenger mormogása* alatt azt érti, hogy a támadás annyira vad lesz, hogy özönvíznek tűnik, ami által az egész Júdea hajótörést fog szenvedni. Hasonlóképpen minden reménységet is elvág annak előre jelzésével, hogy a büntetésnek nem lesz enyhítése és nem lesz vége. „A zsidók” mondja, „azt teszik, amit a nyomorúság időszakában szoktak tenni: fel- és lenézve keresik a menekülés útját, de bármely irányba is néznek, a mennyre, vagy a földre, nem találnak majd könnyebbséget, mert mindenfelől nyomorúságok és csapások fogják elborítani őket”. Ezt a kifejezésmódot még a köznép is gyakran szokta használni, mikor a nyomorúság és a romlás volt látható mindenfelé, s nem lehetett menekülést, vagy megkönnyebbülést találni. Ennek elkerülhetetlenül be kell következnie, mikor az Úr üldöz minket, tehát az Ő felemelt kezét látjuk mindenfelé, s bármerre fordulunk, mindenütt az ő felfegyverzett teremtményeit látjuk, akik az ellenünk szóló ítéletet hajtják végre. Időnként ugyanis el tudunk menekülni az emberek kezéből, de hogyan menekülhetnék meg Isten kezétől?

---

lázadó viselkedése eltűnik a Föld színéről, *és csinálnak fegyvereikből kapákat, és dárdáikból metszőkéseket, és nép népre kardot nem emel, és hadakozást többé nem tanul – a szerk.*

6. fejezet

1. A mely esztendőben meghala Uzziás király, látám az Urat ülni magas és felemeltetett székben, és palástja betölté a templomot;

2. Szeráfok állanak vala felette: mindeniknek hat-hat szárnya vala: kettővel orczáját fedé be, kettővel lábait fedé be, és kettővel lebegett;

3. És kiált vala egy a másiknak, és mondá: Szent, szent, szent a seregeknek Ura, teljes mind a széles föld az ő dicsőségével!

4. És megrendülének az ajtó küszöbei a kiáltónak szavától, és a ház betelt füsttel.

5. Akkor mondék: Jaj nékem, elvesztem, mivel tisztátalan ajkú vagyok és tisztátalan ajkú nép közt lakom: hisz a királyt, a seregeknek Urát láták szemeim!

6. És hozzám repült egy a szeráfok közül, és kezében eleven szén vala, a melyet fogóval vett volt az oltárról;

7. És illeté számat azzal, és mondá: Ímé ez illeté ajkaidat, és hamisságod eltávozott, és bűnöd elfedeztetett.

8. És hallám az Úrnak szavát, a ki ezt mondja vala: Kit küldjek el és ki megyen el nékünk? Én pedig mondék: Ímhol vagyok én, küldj el engemet!

9. És monda: Menj, és mondd ezt e népnek: Hallván halljatok és ne értsetek, s látván lássatok és ne ismerjetek;

10. Kövérítsd meg e nép szívét, és füleit dugd be, és szemeit kend be: ne lásson szemeivel, ne halljon füleivel, ne értsen szívével, hogy meg ne térjen, és meg ne gyógyuljon.

11. És én mondék: Meddig lészen ez Uram?! És monda: Míg a városok pusztán állanak lakos nélkül, és a házak emberek nélkül, s a föld is puszta lészen;

12. És az Úr az embert messze elveti, s nagy pusztaság lészen a földön;

13. És ha megmarad még rajta egy tizedrész, ismétlen elpusztul ez is; de mint a terpentinfának és cserfának törzsük marad kivágatás után: az ő törzsük szent mag lészen!

1. *A mely esztendőben meghala Uzziás király.* Ez rendszerint a hatodik fejezet kezdete, de egyesek szerint az egész könyv eleje, s hogy Ézsaiás próféciáinak összegyűjtése során hibát követtek el. Ennek okaként azt jelölik meg, hogy a próféta itt visszautasítja a tanítói hivatalt, amit nem utasítana el, ha ezidáig betöltötte volna, s hogy újoncnak tűnik, aki még nincs tisztában az elhívásával, továbbá hogy kijelenti: látta az Urat, de korábban még nem látta. Az efféle érvek azonban, amint már megjegyeztem, gyengék és nem kielégítők, s minderre azt válaszolom, hogy nem kellene furcsának vélni azt, hogy ennyire teljességgel ennek a rendkívüli látomásnak a hatása alá került, s még azt is elfelejteni, hogy próféta volt. Nem maradt benne érzés, ami ne került volna Isten jelenlétének hatása alá, mint az, aki elvesztvén minden érzékét, önként veti magát a sötétségbe, vagy inkább elvesztvén az életbe vetett bizalmát, magától a halált választja. S szükséges, hogy az istenfélőkre ily módon gyakoroljon hatást, mikor az Úr a jelenlétének jelét adja nekik, s így megaláztassanak és megszégyeníttessenek. Emellett az Ő szolgájának személyében az Úr meg akarta riasztani az Ő lázadó népét, ezért nem kell csodálkoznunk, ha mentegetőzik a mindent elborító félelem okából, és amiatt, hogy nem érezte úgy a hivatala súlyát, ahogyan most érzi, miután meglátta Isten fenségének eme látványos megmutatkozását.

De miért nem mutattatott meg neki ez a látomás mindjárt a legelején? Erre azt válaszolom, hogy az időre való tekintettel szükséges volt, hogy egyre jobban megerősödjön a hivatalában. Ennek példáját maguknál az apostoloknál is látjuk, mert először azzal a paranccsal lettek kiküldve, hogy ne lépjék át Júdea határait (Mt10:5), miután azonban

Krisztus feltámadt, megint kiküldte őket új és ünnepélyes módon. Rájuk lehelt, hogy vegyenek Szentlelket (Jn20:21-22), sőt mi több, elküldvén a Lelkét a mennyből kettős tüzes nyelvek formájában, felruházta őket rendkívüli erővel (Csel2:3). Azaz, a különböző korszakok és királyok váltakozása miatt szükséges volt, hogy Ézsaiás újra felbátorodjon, és hitelt nyerjen egy új látomással, ezáltal kitartásra buzduljon, és nagyobb vidámsággal folytathassa ezután útját, továbbá, hogy a zsidók megláthassák: hivatalát mennyei tekintély támogatja. Ez számomra elegendő indoknak tűnik, hogy miért nem a legelején kapta ezt a látomást, hanem csak miután eltöltött bizonyos időt a tanítói hivatalban. S hogy ez nem a prófécia kezdete volt, az nyilvánvaló abból a megfontolásból, hogy az előszó, amit már megvizsgáltunk, sokkal jobban illik a kezdetekhez, s alkalmatosabb annál, mint ami ebben a fejezetben szerepel. Továbbá, mivel minden közeledést visszavert a nép kemény szívű csökönyössége, rendjénvaló volt, hogy ily élénk szavakban törjön ki. Amellett az is valószínű, hogy már hosszú ideje ellátta a tanítói hivatalt Uzziás király alatt, aki szerintem meghalt mielőtt ez a prófécia nyilvánosan elhangzott volna. Röviden, a próféta azt akarja mondani, hogy amíg el nem indult az útján, nem jelent meg neki Isten.

Egyesek úgy vélik, hogy a *halál* a *leprát* jelenti, ami kétségtelenül polgári halált jelentett, mikor a király kénytelen volt visszavonulni az emberek közösségétől, és letenni a kormányzásról (1Kir15:5). Én azonban inkább a szó szoros értelmében veszem a halált. Ezért azt hiszem, hogy Ézsaiás az előző próféciákat Uzziás király uralkodása alatt mondta el, persze lehet, hogy már miután leprás lett. Ezt a látomást pedig akkor látta, mikor már meghalt és Jótám követte őt a trónon. Tudjuk, hogy különféle felkelések váltották ki a királyváltást, így nem kell csodálkoznunk, hogy Ézsaiás ismét hitelesítette az elhívását. Maga azonban az ezután következő prófécia eléggé világosan megmutatja, hogy nyilvános tanító volt már egy ideje, mielőtt az Urat látta. Elmondja ugyanis, hogy a nép vaksága, amelynek a csökönyösségét oly mértékben megtapasztalta, rábírhatta volna, hogy hagyjon fel a hivatalával, mert látta, hogy nem jut semmi jóra. Az Úr tehát látomással erősíti meg őt, hogy az ellenfelei ne gátolhassák meg a hivatala bátor betöltésében, valamint annak ellátásában, amit isteni parancsra vállalt fel.

Látám az Urat. Megkérdezhető: Miképpen látta Ézsaiás az Urat, Aki Lélek (Jn4:24), s Aki tehát testi szemekkel nem látható? Sőt, mivel az emberek értelme nem emelkedhet fel az Ő határtalan magasságaiba, hogyan szemlélhető Ő látható alakban? Ügyelnünk kell azonban arra, hogy mikor Isten megmutatkozott az atyáknak, soha nem a Maga valóságában jelent meg, hanem úgy hogy az emberi képességek felfoghassák. S bár mondható, hogy az emberek a földön csúsznak-másznak, vagy legalábbis mélyen a menny alatt élnek, semmi abszurditás nincs annak elképzelésében, hogy Isten oly módon jön le hozzájuk, ami mintegy tükör veri vissza az Ő dicsőségének sugarait. Az Ézsaiásnak mutatott forma tehát olyan volt, ami az ő képességeinek megfelelően lehetővé tette Isten elképzelhetetlen fenségének felfogását, ezért tulajdonít hát Istennek tront, palástot és testi megjelenést.

Ebből egy hasznos tanítást tanulhatunk meg: valahányszor Isten bármiféle jelét adja az Ő jelenlétének, Ő kétségtelenül velünk van, mert Ő nem ámít minket jelentés nélküli formákkal, amiképpen az emberek torzítják Őt el gonoszul a koholmányaikkal. Mivel tehát ez a megjelenés nem Isten hamis ábrázolása volt, Ézsaiás joggal mondja, hogy látta az Urat. Hasonlóképpen mondja János is, hogy „láttam a Lelket leszállani az égből, mint egy galambot” (Jn1:32). Itt a Szentlélek nevét egy külső jelre használja, mivel a megjelenésben nem volt megtévesztés. Mégsem a Lélek lényegét látta azonban, hanem csak világos és kétségtelen bizonyítékot kapott, így nem kételkedhetett abban, hogy Isten Lelke nyugodott meg Krisztuson.

Másodszor megkérdezhető: Ki volt ez az Úr? János azt mondja, hogy Krisztus (Jn12:41), s joggal, mert Isten soha nem jelent meg másként az atyáknak, csak az Ő örök Igéjében és egyszülött Fiában. Azt hiszen mégis helytelen ezt Krisztus személyére korlátozni,

mint teszik azt egyesek, mert épp ellenkezőleg, határozatlanul nevezi Őt a próféta Istennek. S nézeteik az אדוני (*adonai*) szóból sem kapnak semmiféle támogatást, amit látszólag konkrétan Krisztusra alkalmaznak, mert gyakran használják Istenre is abszolút, vagy korlátlan értelemben. Ebben a versben Isten tehát határozatlanul van megemlítve, mégis helyesen hangzik el, hogy Ézsaiás Krisztus dicsőségét látta, mert abban az időben Ő volt a láthatatlan Isten képmása (Kol1:15).

Magas és felemeltetett székben. Tekintettel a helyre nem tudott jobb leírást adni Istenről, mint a Bíró személyében, hogy fensége még nagyobb félelemmel töltse el a zsidókat, később ugyanis majd látjuk azt a félelmetes ítéletet, amit az Úr a bírói székéből hirdetett ki. De nehogy azt higgyük, hogy a próféta maga találta ki azt a módot, ahogyan lefestené Istent, tudnunk kell hogy hűségesen írja le azt a formát, amiben Isten előtte megmutatkozott. Feltehető a kérdés, hogy vajon a próféta a templomban volt, vagy álmában látta a látomást. Jóllehet sok mindent felhoznak mindkét állítás mellett, amik alkalmasak arra, hogy kétségesnek hagyják a kérdést, mégis feltételezhető bizonyos valószínűséggel, hogy ha még nem is volt a templomban, akkor is megláthatta ezt a látomást akár a saját házában, vagy a nyílt mezőn, ugyanazon a módon, ahogyan más próféták.

És palástja betölté a templomot.[86] Majdnem minden igemagyarázó ezt az Ő ruhája szegélyének tartja,[87] bár értelmezhető úgy is, hogy a bírói szék méreteire utal, s azt adja értésünkre, hogy méreteinek következtében az egész templomot betöltötte. A próféta tiszteletre méltó megjelenést szándékozik Istennek tulajdonítani, ami messze meghalad minden emberi formát. Nagy súlya van annak a körülménynek, hogy Ő a templomban jelent meg, mert megígérte, hogy ott találkozik majd a népével, s a népe arról a helyről várta a válaszokat, amiképpen Salamon konkrétan kimondta ezt a templom felszentelésekor (1Kir8:30). Annak érdekében tehát, hogy az emberek megérthessék, hogy ezek a dolgok Istentől jöttek, Akit nap mint nap segítségül hívtak, s akiben hiábavaló meggyőződéssel bizakodtak, s amitől felfuvalkodtak, ezt a látomást a próféta a templomban kapta. Az elmondottak bizonyosságához nem kevéssel járult hozzá, hogy nyíltan kijelentette: a beszélgetést nem halandó ember közvetítette neki, hanem mennyei prófécia volt, amit az az Isten mondott el, Akinek nevét ürügyként szokták megvetően emlegetni, valahányszor csak szertelen állításokat akartak megfogalmazni. Ellenkező esetben ugyanis ez a prófécia kegyetlen és visszataszító lett volna, s nagy megerősítésre lett volna szüksége. Az sem volt szokatlan a prófétáknál, hogy azt mondták: az Úr szólt az Ő templomából, vagy az Ő szentélyéből.

2. *Szeráfok állanak vala felette*. Kijelentvén, hogy Isten teljes fenségében és dicsőségében jelent meg neki, hozzáteszi, hogy angyalok kísérték, akiket a próféta szeráfoknak nevez az odaadásuk alapján. Jóllehet a szó etimológiája közismert, mégis különböző okokra hivatkoznak. Egyesek úgy vélik, hogy azért nevezik szeráfoknak őket, mert Isten szeretetétől égnek, mások szerint azért, mert gyorsak, mint a tűz, megint mások azt mondják, hogy mert fényesek. Bárhogyan is legyen, ez a leírás úgy mutatja nekünk Isten végtelen fenségét, mint vakító napsugarakat, hogy általa megtanulhassuk szemlélni és csodálni az Ő csodálatos és mindent felülmúló dicsőségét. Sokan úgy vélik, hogy két szeráfról van szó, ahogyan két kerub kísérte a bizonyság ládáját. Ezt a véleményt szívesen elfogadom, bár nem merek semmiféle kijelentést sem tenni ott, ahol a Szentírás hallgat. Mivel szokásos dolog a Szentírás íróinál, hogy Istenről szóló leírásaikhoz csatolják azokat a külső jeleket, melyeket használni szoktak és ismertek a kegyesek, ezért lehetséges, hogy a próféta

[86] És uszálya betöltötte a templomot – *az angol változat*. És palástjának uszálya betöltötte a templomot – *Lowth*. És lengő uszálya betöltötte a templomot – *Stock*. Ő ezt a megjegyzést fűzi hozzá: „Én a *lengő* díszítő jelzőt azért teszem hozzá, hogy megkülönböztessem a palást uszályát attól, amit az angol kifejezés szintén jelent, azaz kísérettől, valamint a שול-t a של-tól, hullámzani, lengeni” – *a szerk.*

[87] Az angolban a palást helyén a „train” szó szerepel, melynek jelentései (többek között): uszály, farok, kíséret – *a ford.*

efféle látványt látott. De miközben úgy vélem, hogy ez a szöveg valószínűsíthető feltételezés, hagyok helyet más magyarázatoknak is, amiket mások jobban szeretnek, hisz Dániel sem két angyalt látott, hanem angyalok millióit (Dán7:10).

Mindeniknek hat-hat szárnya vala. Ez a látvány tanulságos, mert az így elrendezett szárnyakat valamiféle titokzatosság lengi körül, amiről az Úr azt akarta, hogy ne maradjon teljességgel ismeretlen. A két szárny, amivel az angyalok repülnek, nem jelent mást, mint Isten parancsainak általuk történő készséges és szíves végrehajtását. Ebben a dologban a hasonlatosság annyira nyilvánvaló, hogy bárki azonnal elismeri, aki nem leli örömét a vitatkozásban. A két szárny, melyekkel az arcukat fedik be, világosan megmutatja, hogy még az angyalok sem képesek elviselni Isten fényességét, s az ugyanúgy elvakítja őket, mint mikor mi próbálunk meg belenézni a Nap ragyogásába. S ha az angyalokat legyőzi Isten fensége, mily nagy is az emberek meggondolatlansága, ha eddig merészelnek hatolni! Tanuljuk meg tehát, hogy a mi Istenre vonatkozó kutakodásainknak soha nem szabad túllépni azon, ami helyes és törvényes, s hogy értelmünknek józanul és szerényen kell megkóstolni, azt, ami messze meghaladja a felfogóképességünket. Az angyalok azonban mégsem úgy takarják el az arcukat, hogy bizonyos fokig ne szemlélnék Istent, mert nem vaktában röpködnek. Hasonlóképpen nekünk is Istenre kell néznünk, de csak oly mértékig, amennyit a felfogóképességünk megenged. Ami a maradék két szárnyat illeti, melyek alul vannak, itt egy kicsit nehezebb a dolgunk. Egyesek úgy vélik, hogy az angyalok a lábaikat takarták le, hogy ne érintsék a földet, s ne szedjenek fel semmiféle szennyeződést, ahogyan a hozzánk hasonló emberi lényekkel ez meg szokott történni. Járás közben ugyanis koszt és port szedünk fel, így amíg a földön élünk, bizonyos mértékig mindig beszennyeződünk valamiféle fertőzéssel. Ez emlékezteti a hívőket arra, hogy nem fognak angyalokkal érintkezni mindaddig, amíg magasra nem emelkednek, és többé már nem tapadnak a földhöz.

Egyes igemagyarázók ezt a magyarázatot adják. Én azonban inkább azokkal értek egyet, akik úgy vélik, hogy ezeknek a szárnyaknak a használata ellentétes a felső szárnyak használatával. Ahogyan ugyanis a felső szárnyaikkal az arcukat takarják el, hogy le ne gyűrje őket Isten fényessége, úgy az alsó szárnyaikkal előlünk rejtőznek el. Ha tehát igaz, hogy az isteni fényesség kicsi és gyenge sugarait sem vagyunk képesek anélkül szemlélni, hogy az teljességgel le ne győzne minket, hogyan lennénk képesek rápillantani arra a kimondhatatlan ragyogásra és dicsőséges fenségre, ami leterítené minden képességünket? Tanulják hát meg az emberek, hogy nagyon messze vannak a tökéletes istenismerettől, mivel még az angyalokig sem érnek fel. Utóbbi tűnik nekem a helyesebb magyarázatnak, de az előbbit sem vetem el.

3. *És kiált vala egy a másiknak*. Szükséges volt, hogy mindezeket a dolgokat a próféta egy látomásban lássa avégett, hogy nagyobb benyomást gyakoroljon az emberekre, de magára Ézsaiásra is. A látomás ugyanis nem kevésbé volt szükséges az ő számára is úgy, mint az egész nemzet számára, mivel éles és fájdalmas küzdelmek vártak rá, s nem lett volna képes bátran hirdetni azokat az eseményeket, ha előzetesen nem kapott volna megerősítést. A népet is figyelmeztette ez a látomás arra, hogy milyen hatalmas és félelmetes annak az Isten fensége, Aki a kárhoztató ítéletet kimondta, így jó okuk volt a riadalomra. Aki most a nyilvánosság elé lépett, az Isten, Akinek a látványától még az angyalok is reszketnek, Akinek a dicséreteit folyamatosan és hangosan mondogatják, egyszóval Akinek szolgálnak és engedelmeskednek. Az emberek azonban,[88] akiket tetszett Neki örökbe fogadni, makacsul és lázadó módon szembeszegülnek Vele.

Most miután arról kaptunk tájékoztatást, hogy az angyalok Isten dicsőségének hangoztatásával foglalatoskodnak, tudjuk meg, hogy az ő példájuk utánzás céljából van elénk állítva. A legszentebb szolgálat ugyanis, amit mi nyújthatunk Neki, a nevének dicsérete. Mikor angyalokkal társít minket, ez annak érdekében történik, hogy míg a Földön tartózkodunk, hasonlíthassunk a menny lakóira és csatlakozhassunk hozzájuk. S hogy a

[88] Mármint a zsidó nép – *a ford.*

harmónia közöttünk és az angyalok között minden vonatkozásban teljes lehessen, nemcsak arról kell gondoskodunk, hogy Isten dicsérete a nyelvünk által hallatsszék, hanem arról is, hogy életünk minden cselekedete megfeleljen a hitvallásainknak, s ez csak akkor valósul meg, ha cselekedeteink fő célja Isten dicsősége.

Szent, szent, szent a seregeknek Ura. Az ókoriak akkor idézték ezt az igeverset, mikor bizonyítani akarták, hogy három személy létezik az Istenség lényegében. Nem vitatom a véleményüket, de ha az eretnekekkel kellene vitatkoznom, inkább erősebb érveket választanék. Ők ugyanis csak makacsabbakká válnak, s a győzelem levegőjét feltételezik, ha nem meggyőző érveket hoznak fel velük szemben, s könnyen és azonnal arra az álláspontra helyezkedhetnek, hogy ebben az igeversben a Szentírás egyéb helyeihez hasonlóan a „hármas" szám a tökéletességet jelenti. Így tehát, noha nem kételkedem abban, hogy az angyalok itt az egy Istent írják le három Személyben (s valóban lehetetlen Istent dicsérni anélkül, hogy kimondanánk az Atya, a Fiú és a Szentlélek dicséretét), mégis azt hiszem, hogy jobb lesz meggyőzőbb igeverseket használni, nehogy, hitünk valamely cikkelyét bizonyítva az eretnekek gúnyolódásának tegyük ki magunkat. S valóban, ez az ismétlés inkább a fáradhatatlan kitartásra utal, mintha a próféta azt mondta volna, hogy az angyalok soha nem hagyják abba Istent dicsőítő éneküket, mivel Isten szentsége kimeríthetetlenül sok okot szolgáltat neki erre.

Teljes mind a széles föld az ő dicsőségével. Szó szerint *az egész föld teljessége*, ami értelmezhető úgy, hogy a gyümölcsökre, az állatokra és arra a sokféle gazdagságra vonatkozik, amivel Isten meggazdagította a Földet, s közvetítheti azt a jelentést, hogy a világ díszeiben és megannyi berendezési tárgyában Isten dicsősége ragyog, mivel ezek megannyi bizonyítékát képezik atyai szeretetének. Az egyszerűbb és természetesebb magyarázat azonban az, hogy *Isten dicsősége betölti az egész világot*, vagy hogy a világ minden részére kiterjed. S van ebben, úgy vélem, egy közvetett ellentét is, amivel letöri a zsidók ostoba dicsekvését, akik úgy vélték, hogy Isten dicsősége sehol máshol nem látszik meg, csakis közöttük, s be akarták azt zárni a saját templomukba. Ézsaiás azonban megmutatja, hogy Isten dicsősége messze áll attól, hogy efféle szűk korlátok közé lehessen szorítani, mert betölti az egész Földet. S ezzel összhangban van a rögtön utána következő prófécia (10. vers) a zsidók megvakításáról, ami megnyitotta az utat a pogányok befogadása előtt Isten egyházába. Ők ugyanis azt a helyet foglalták el, amit a zsidók elhagytak és kiüresítettek.

4. *És megrendülének az ajtó küszöbei*. Ez annak jele volt, hogy nem emberi hangot hallott a próféta, mert egyetlen ember sem képes olyan hangos hangot hallatni, amitől az ajtó küszöbei megrendülnénk. Az Úr pedig az Ő hangjának tekintélyét nemcsak a próféta felett akarta megerősíteni, hanem minden kor utódainak számára is, hogy soha ne felejtsék el. Tudjuk hát meg, hogy ez a dolog ezen a napon Isten hangját erősíti meg, hogy megremegjünk, valahányszor Ő szól. Ha ugyanis a mozgásképtelen és értelem nélküli teremtmények megindulnak, mit kell nekünk tenni, akik érzünk, szagolunk, ízlelünk és értünk, ha nem mást, mint szent és tisztelettudó módon engedelmeskedni az Ő Ígéjének?

És a ház betelt füsttel. Ez volt a szokásos és közönséges jel, amit az Úr az Ő ókori népe esetében alkalmazott, mert azt olvassuk, hogy valahányszor Mózes bement a sátorba, a füst oly módon borította azt be, hogy a nép nem láthatta sem Mózest, sem a sátrat (2Móz33:9). A füst tehát, amit Ézsaiás leír, nem szokatlan dolog volt, hanem annak szokásos jelzése, hogy Isten megmutatja hatalmát a népre kiszabott ítélet végrehajtásában.

Megkérdezhető azonban: Miért ezzel a jellel jelezte Isten a jelenlétét ahelyett, hogy mást használt volna? Ezt a kérdést két módon lehet megválaszolni. Először is Isten akarata mindig az emberek pökhendiségének visszaszorítása, az Ő fenségéről való tudakozódásuk helyes korlátok közé szorítása volt. Ebben a dologban ugyanis majdnem minden ember meggondolatlan és merész. A felhők fölé akarnak emelkedni, s be akarnak hatolni Isten titkaiba. Ebből ered a hibák labirintusa, s mikor az emberek elméi ebben eltévednek, az

istentisztelet mindenféle hamis és színlelt módját eszelik ki. Mikor ugyanis az emberek megengedik maguknak, hogy elfogadjanak bármiféle hamis fogalmakat Istenről, akkor már nincs semmi, ami ne próbálnának Vele szemben megtenni. Nem minden jó ok nélkül használta hát a füstöt, hogy a gyengeségükre emlékeztesse az embereket. Mégsem akarta azonban, hogy vakok, vagy ostobák legyenek, hogy azzal az ostobasággal és tévedéssel éljenek, amit a pápisták az egyszerűség neve alatt rejtegetnek, hanem megtiltja, hogy azon túl kutakodjunk, amit nekünk az Íge jében kijelentett, mert ez, amint Ágoston mondja, „a tanult tudatlanság". Valahányszor tehát a füstöt említi, tudjuk meg, hogy ez mértékletességre ösztönöz minket abban a kíváncsiságban, ami az Isten céljaival kapcsolatos érdeklődésünk során ébred bennünk.

Másodszor, ennek a füstnek félelmet kell ébreszteni, ahogyan Dávid mondja a haragvó és félelmetes Isten leírásakor, hogy „felhő és homályosság van körülte" (Zsolt97:2). Ez is jól összhangban van a jelen igeverssel, mert a próféta félelmetes ítéletet jelent be, nevezetesen a zsidók megvakítását. Mások úgy vélik, hogy ez a templomot felemésztő égést jelentette, de az általam vázolt nézet a valószínűbb.

5. *Jaj nékem, elvesztem*. A próféta most elmondja, milyen nagy hatást tett rá a látomás, nevezetesen: annyira megrettent Isten látványától, hogy azonnali megsemmisítést várt. S azt is elmondja, hogy miért hitte: neki vége van - *mivel tisztátalan ajkú vagyok*.

Kíváncsi lennék, miért fordítja ezt Jeromos *mivel hallgatag voltam*-nak, látván, hogy nincs kétértelműség a kifejezésben. A דמה (*damah*) valóban azt jelenti *csendben maradni*, de itt a passzív ige kétségtelen jele is hozzá van adva. Ez az igeszakasz fordítható így is: *Jaj nékem, mert csendben maradni kényszerültem*. A Szentírásban a *csendesség* gyakran szerepel a halál helyett, s az eltemetettekről pedig azt olvassuk, hogy *csendességre kényszerültek*. Mivel azonban a jelentés ugyanaz, én nem vitatkozom sokat a fordításról.

A próféta tehát ezt akarja mondani: annyira megijedt, hogy egy halott emberre emlékeztetett. S ezen természetesen nem kell csodálkoznunk, mert az egész embernek, ami a testet illeti, semmivé kell válnia, hogy Isten szerint megújulhasson. Honnan máshonnan származna tehát, hogy az emberek a saját bölcsességükbe és erejükbe vetett hiábavaló meggyőződéssel élnek, akarom mondani képzelik, hogy élnek, ha nem onnan, hogy nem ismerik Istent? Ennek megfelelően, a míg Isten ki nem jelenti Magát nekünk, mi nem gondoljuk, hogy emberek vagyunk, hanem inkább azt hisszük, hogy istenek. Mikor azonban megláttuk Istent, elkezdjük érezni és ismerni, hogy mik vagyunk valójában. Innen fakad az igazi alázatosság ami abban foglaltatik, hogy az ember semmit sem követel magának, hanem teljes mértékben Istentől függ. Ebben a dologban tehát a jelen és a hasonló igeverseket gondosan tanulmányozni kell. Az istenfélő atyáknál, valahányszor látták Istent szokásos volt így kiáltani: „Meghalván meghalunk, mert az Istent láttuk" (Bír13:22).

Életünk tehát, amíg az elméink komolyan közel nem kerülnek Istenhez, hiábavaló illúzió csupán, a sötétségben járunk, s csak nagy nehézségek árán vagyunk képesek megkülönböztetni az igazságot a hamisságtól. Mikor azonban a világosságra jövünk, könnyű észrevenni a különbséget. Mikor tehát Isten közel kerül hozzánk, hozza Magával a fényt is, hogy megláthassuk méltatlanságunkat, amit korábban nem láttunk, mikor hamis véleményeket alkottunk önmagunkról.

Hisz a királyt, a seregeknek Urát láták szemeim. Vajon Isten látása halált hoz az emberre? Furcsának tűnhet, hogy Isten meglátásának, vagy a közeledésnek Hozzá el kell vennie az életet, aminek Ő a forrása és adója. Én azt mondom erre, hogy ez véletlen, mert a mi hibánkon át következik be, nem Isten természete miatt. A halál bennünk van, de nem vesszük észre, amíg nem hasonlítjuk Isten életéhez. Kétségtelenül erre gondol a próféta, mert nem pusztán azt mondja, hogy ő halott, hanem az okot is hozzáteszi: mivelhogy tisztátalan ajkú. De miért korlátozza a szennyezést az ajkakra? Vajon értelmileg, vagy a test más részét illetően tiszta volt? Erre azt válaszolom: a próféta azt említi, amit a legértékesebbnek tartott, a

nyelvét, amit Istennek szentelt, ugyanis Isten jelölte őt ki prófétának. Még ha más vonatkozásban bűnös is volt, az általa viselt hivatal szent mivoltának következtében testének ez a része meg volt szentelve. Mivel azonban nem felel meg az isteni szentségnek, megvallja, hogy még abban a részében is, amely önmagában szentebb, mégis tisztátalan. Ez tűnik számomra a jelen igevers valódi és természetes jelentésének, melynek magyarázatában a kommentárotok mostanáig nem voltak sikeresek.

És tisztátalan ajkú nép közt lakom. Ezt magyarázatképpen teszi hozzá, mert egyvalakinek tekinti magát a köznépből, aki az egész testre kiterjedő szennyeződéssel van bemocskolva, s elfelejti azt a tisztaságot, amit Istentől kapott, mert nem képes élni az Ő jelenlétében. Ebből nyilvánvaló, hogy tévednek, akik úgy képzelik, hogy a próféta téves nézetek alapján szólt, amiképpen a köznép szokott kiagyalni mindenféle téves fogalmat Istent illetően. Mert, amint mondottam, Isten jelenléte és a közeledés Hozzá a testünk megsemmisülése, ez megmutatja, hogy önmagunkban semmik vagyunk. Mikor az, aki tudatában van a saját nyomorult mivoltának, látja Istent, mi mást várhat, mint megsemmisülést? Isten ugyanis a mi Bírónk, Aki elől tudjuk, hogy semmi sincs elrejtve, és semmi sem ismeretlen a Számára, s Akinek a szemében a mi tisztaságunk tisztátalanság. S ha ez történt a prófétával, mit kell nekünk gondolni önmagunkról? Mi vagyunk mi őhozzá képest? Még ha maga az Úr kezdett is megtisztítani minket, akkor is el kell ismernünk szennyezettségünket, aminek maradékai mindig is megtalálhatók a testünkben. Ebből egy egyetemes tanítást is le kell vonni, miszerint minden ember ajka tisztátalan és szennyezett, míg az Úr meg nem tisztítja, s ebből az is következik, hogy az emberi tanítások tisztátalansága elárulja azokat, s hogy semmi sem tiszta, csak ami az Úrtól jött.

6. *És hozzám repült egy a szeráfok közül*. A próféta megmutatja, miféle megkönnyebbülés adatott neki, mikor úgy megijedt, hogy egy holt emberhez hasonlított, s ez megerősíti azt, amit már mondtunk, hogy az ajkak tisztasága egedül Istentől származik, mert az emberek önmagukban semmit sem tudnak létrehozni, csak szennyeset és undorítót. Ha azt mondják, hogy abszurdum azt mondani, hogy most az úr megtisztította őt, mintha korábban tisztátalan és világias lett volna a nyelve, jóllehet az a Szentlélek eszköze volt, erre az ellenvetésre már kielégítő választ adtam. Az Úr már megtisztította őt, de az ő mértékének megfelelően. A most elvégzett tisztítás nagyobb fokú, mert annyira megnőtt és gyarapodott, hogy azt egyetlen ember sem képes azonnal elérni.

Arra a következtetésre kell tehát jutnunk, hogy Ézsaiás ajkai tisztátalanok voltak, mert most megtisztíttattak, de meg kell kérdeznünk azt is, hogy ez miért történt. Azért, mert az Úr meg akarta növelni és ki akarta terjeszteni a kegyességét iránta, s nagyobb méltóságra akarta őt emelni, hogy nagyobb befolyást gyakoroljon az emberekre. Ez pedig az idők jellege és az államban végbement változások miatt rendeltetett így.

Az *oltárról vett tűz* azt jelzi, hogy isteni és mennyei volt, mert a törvény megtiltotta, hogy arra bármiféle idegen tüzet vigyenek (3Móz10:1), mivel a szent dolgokba bármiféle emberi belekeveredés abszolút megszentségtelenítés. Ezzel a jelképpel tehát Ézsaiás azt tanulta meg, hogy minden tisztaság Istentől származik.

7. *És illeté számat azzal*. Látjuk, miképpen ereszkedik alá Isten, hogy az emberi érzékszervek gyengeségét kiegyenlítse. Szénfogót ad a szeráf kezébe, hogy azzal szenet vehessen az oltárról és a próféta ajkához érinthesse. Ez kétségtelenül látomásban történt, de a külső jellel Isten a próféta értelmét segítette. Nincs okunk azt feltételezni, hogy a szén bármiféle erénnyel rendelkezett, amiképpen a babonás emberek képzelik, hogy a mágikus művészetekben van valamiféle rejtett hatalom. Itt semmi ilyesmi sincsen, mert egyedül Isten képes megtisztítani a szennyezéstől, bármely részünkön legyen is az.

Itt az angyal szolgáltatta a megtisztulást, de nem ő volt annak a szerzője. Ezért nekünk sem szabad másnak tulajdonítanunk azt, ami egyedül Istenre tartozik. Ezt maga az angyal jelenti ki konkrétan, aki semmit sem tulajdonít magának, hanem hozza magával az Istentől

kapott szent zálogot, amit mint sákramentumot helyez a próféta ajkára. Nem mintha nem lehetett volna azt megtisztítani szén nélkül, hanem mert a látható jel hasznos volt a tény megerősítéséhez és bizonyításához. S ilyen a sákramentumok használata a tudatlanságunkkal arányos megerősítés vonatkozásában, mert mi nem vagyunk angyalok, akik minden segítség nélkül szemlélhetjük Isten titkait, ezért Ő fokozatosan emel Magához minket.

Ímé ez illeté ajkaidat. Megmutatja, hogy a megerősítés, amit ez a jel jelzett, nem volt minden hatás nélkül, hanem a jelzett áldást egyidejűleg el is nyerte. Ézsaiás tehát tudta, hogy nem csapták be. Ebből következtethetünk arra, hogy a sákramentumokban a valóság a jellel együtt megadatik nekünk, mert mikor az Úr felmutat egy sákramentumot, akkor nem eteti szemeinket üres és jelentés nélküli figurával, hanem hozzákapcsolja az igazságot, mondhatni bizonyságot tesz általa, hogy hatékonyan munkálkodik rajtunk. S ezt annál gondosabban meg kell figyelnünk, mert manapság csak néhányan vannak, akik értik a sákramentumok igazi használatát, továbbá sok kegyes és tanult ember bocsátkozik vitákba a sákramentumokat illetően.

Először is hinnünk kell, hogy az igazságot soha nem szabad különválasztani a jelektől, noha meg kell azoktól különböztetni. Látjuk és érezzük a jelet, mint például a kenyeret, amit az Úr szolgája ad a kezünkbe úrvacsoraosztáskor, s mivel Krisztust kell keresnünk a mennyben, gondolatainknak odáig kell menni. A szolgáló keze által adja nekünk az Ő testét, hogy azt ténylegesen élvezhessék azok a kegyesek, akik hit által a Vele való közösségbe emelkednek fel. Ő tehát azokra a kegyesekre ruházza ezt, akik hit által gondolataikat Hozzá emelik, mert Ő nem képes senkit becsapni.

A hitetlenek valóban megkapják a jelet, mivel azonban ők a világban lézengenek, s nem jutnak el Krisztus mennyei királyságába, nincs tapasztalatuk az igazságról. Akinek ugyanis nincs hite, az nem képes a gondolatait Istenhez emelni, ezért nem részesülhet Krisztusból. Egyedül a hit nyitja meg előttünk Isten országának kapuját, ezért tehát bárkinek, aki Krisztus testét akarja enni, hit által a mennybe kell jutnia, túl az emberi felfogóképességen. Röviden, egyedül Isten Lelke az, Aki képes ennek a közösségnek a részeseivé tenni minket. De ebből mégsem következik, hogy az emberek hitetlensége bármit elvesz a sákramentum igazságából, mert Isten mindig lelki dolgot mutat be nekünk, de a hitetlenek azt megvetéssel kezelik. Pontosan úgy, ahogyan az Isten kegyelmét is az evangélium kínálja, de mindenki nem kapja azt meg, noha valamennyien hallják, s kénytelenek beismerni annak igaz voltát.

Emellett azt is megtanuljuk ebből az igeversből, hogy a sákramentumok soha nem különülnek el az Ígétől. Az angyal itt nem az ostoba ember szerepét játssza, hanem miután átadta a jelet, azonnal hozzáteszi a tanítást is annak érdekében, hogy megmutassa, mire volt ez szánva. Nem volna ugyanis sákramentum, ha tanítás nem csatlakozna hozzá, amiből Ézsaiás megtanulhatta, mi végett érintették szénnel az ajkát. Tanuljuk hát meg, hogy a sákramentumok fő része az Ígében rejlik, s Íge nélkül ezek abszolút megrontott dolgok, amint az naponta látjuk a pápaságnál, ahol a sákramentumok színdarabokká alakultak át. Az egész annak felel meg, hogy semmi sincs, ami megakadályozná Ézsaiást – aki tökéletesen megtisztíttatott és mentes minden szennyeződéstől – abban, hogy Isten képviselőjeként lépjen fel.

8. *És hallám az Úrnak szavát*. A próféta most a látomás céljáról kezd beszélni: azért jelent meg neki Isten ilyen dicsőséges fenségben, hogy ismételten prófétának rendelje. Azért történt ez, mert hihetetlen üzenetet kellett közvetítenie a zsidók megvakításáról. Ebből a felháborító alkalomból tehát még biztosabbá válik az elhívásában, hogy félretehesse a félelmét és engedelmeskedhessen Isten parancsának. Semmi nem ad ugyanis nagyobb meggyőződést a kegyes elméknek, mint mikor tudják, hogy Istennek engedelmeskednek. Van még egy bizonyítéka, nevezetesen hogy az Úr megtisztította őt, s ez elégséges volt a számára ahhoz, hogy bármilyen feladatot felvállaljon, legyen bár akármilyen nehéz.

Kit küldjek el? A próféta a beszélő Istent mutatja be, mintha nem tudott volna megfelelő embert találni erre az üzenetre. Egyesek úgy vélik, hogy ez a papok, és próféták tudatlanságát akarja megfeddeni, mivel bár nagy volt a számuk, egyik sem volt alkalmas a tanításra. Ez az érv hordoz némi valószínűséget, de én inkább úgy tekintem, hogy az igevers Ézsaiás elhívásának bizonyosságára vonatkozik, s azt közvetíti, hogy nem véletlenül, hanem szándékosan jelölte ki őt az Úr. Itt tehát súlyos megfontolással van dolgunk azzal kapcsolatosan, hogy kit tetszik az Úrnak elküldeni. Nem azt jelenti ez, hogy Ő vonakodik, hanem az efféle kifejezésmódok a mi számunkra használatosak, pontosan úgy, mint az *Alámegyek azért, és meglátom* szavak (1Móz18:21). Istennek ugyanis, Aki számára minden ismert és tudott, nem kell kérdezősködnie, de nehogy az emberek azt higgyék, hogy kapkodva cselekszik, az emberek között szokásos kifejezésmódokhoz igazodik. Hasonlóképpen, mikor megkérdezi, hogy *Kit küldjek el?* ennek jelentése az, hogy nem közönséges személyre, hanem szokatlanul kiváló tanítóra van szüksége a legnagyobb fontosságú dologban. Ebből arra következtetünk, hogy Ézsaiás tekintélye azért erősíttetett meg, hogy ne csak prófétának, hanem a próféták egyik legkiválóbbjának számíttasson.

Ki megyen el nékünk? Én inkább arra a véleményre hajlok, hogy ez az igevers az Istenség három Személyére mutat, ahogyan máshol is olvassuk: „Teremtsünk embert a mi képünkre és hasonlatosságunkra” (1Móz1:26). Isten ugyanis Önmagával beszél többes számban, s itt kétségtelenül az Ő örökkévaló Bölcsességével és örökkévaló Hatalmával, azaz a Fiúval és a Szentlélekkel tanácskozik.

Ímhol vagyok én. Ez a nagyon készséges válasz megmutatja, hogy milyen nagy a hitből fakadó jókedv, mert az, aki nemrég még olyan volt, mint a holt ember, most semmiféle nehézségtől sem fél. Ezért látjuk, hogy az a megdöbbenés, amiről korábban beszéltünk, nem lázadásból, az Isten elől való elmenekülés vágyából, vagy a rá szabott feladat elutasításából fakadt, hanem új kegyelemre volt szüksége, hogy tudhassa: képes lesz elhordozni a terhet. Ezen az alapon észre kell venni, hogy semmit sem vagyunk képesek a megfelelő módon felvállalni az elhívásunk bizonyítéka nélkül, mert minden lépésnél habozni és vonakodni fogunk.

Emellett nagy segítség a meggyőződésünkhöz, mikor tudjuk, hogy nem vagyunk híján a szükséges ajándékoknak, hanem Isten ránk ruházta azokat annak érdekében, hogy képesek legyünk még jobban ellátni a hivatalunkat. S az engedelmesség eme figyelemre méltó példájának olyan hatást kell gyakorolni az elméinkre, hogy készséggel és jókedvűen felvállaljunk bármiféle feladatot, legyen az a mi elképzelésünk szerint akármennyire bonyolult is. Mikor a próféta azt mondja: *Ímhol vagyok én*, ezt azt jelenti: kész engedelmeskedni Isten parancsainak. Ez a kifejezésmód ugyanis gyakorta használatos a Szentírásban az engedelmesség jelölésére.

9. *És monda: Menj, és mondd ezt e népnek*. Ez még világosabban megmutatja, milyen szükséges volt a látomás, nehogy Ézsaiás hirtelen elbukjon az útján. Fájdalmas akadályt jelentett a tény, hogy ekkora csökönyösséget és lázadást kell elszenvednie Isten népétől, s nemcsak egy, vagy kettő, hanem hatvan éven keresztül. Ezen az alapon kellett őt megerősíteni, hogy olyan legyen ezzel a makacssággal szemben, mint az ércfal. Az Úr tehát pusztán csak előre figyelmezteti Ézsaiást, hogy mit fog tenni a csökönyös emberekkel, akikre a próféta csak kis hatást fog gyakorolni. De ennek a szokatlan eseménynek nem szabad megbotránkoztatnia őt, hogy elveszítse a bátorságát, vagy hogy nem szabad az emberek fellázadásához vezetni. Éppen ellenkezőleg, a prófétának rendületlen szilárdsággal kell folytatnia, s felül kell emelkednie az efféle kísértéseken. Isten ugyanis előre megadja neki a figyelmeztetést a végeredményt illetően, mintha csak azt mondta volna: „Valóban minden jó eredmény nélkül fogsz tanítani, mert ezt rendelem neked, s ne vonakodj a tanítástól, mivelhogy annak semmi haszna. Csak engedelmeskedj nekem és hagyd rám a munkád összes következményét. Jó időben adom neked mindezeket az információkat, hogy az események

meg ne rettentsenek, mintha szokatlanok és váratlanok lennének". Emellett nyíltan megparancsolta a vak csökönyösségük megfeddését is, mintha szándékosan gúnyolódna velük: „A munkálkodásomnak semmi haszna sem lesz, de ez nem számít nekem, elegendő, hogy amit teszek, azt Isten jóváhagyásával teszem, akinek az én prédikálásom édes illat lesz, jóllehet rátok halált hoz" (2Kor2:15-16).

10. *Kövérítsd meg e nép szívét*. Itt az előző kijelentés fejeződik ki teljesebben, mert Isten nemcsak arra figyelmezteti előre Ézsaiást, hogy a munkálkodása gyümölcstelen lesz, hanem hogy a tanításával fogja megvakítani a népet, azaz pont a tanítás lesz az oka a nagyobb érzéketlenségnek és makacsságnak, valamint a pusztuláshoz vezető végüknek. Kijelenti, hogy a nép, megfosztatván a józan észtől és az értelemtől, el fog pusztulni, s nem lesz semmi, amivel megkönnyebbülést szerezhetnének. Egyidejűleg azonban azt is kijelenti, hogy a próféta munkálkodása, jóllehet halált és pusztulást hoz a zsidókra, az Ő számára elfogadható áldozatnak fog minősülni.

Ez valóban figyelemre méltó kijelentés, s nemcsak azért, mert Ézsaiás itt azt mondta meg előre, ami később Krisztus uralkodása alatt teljesedett be, hanem mert a leghasznosabb tanítást is tartalmazza, ami állandóan használatban lesz Isten egyházában: mindenki számára ugyanis, akik hűségesen munkálkodnak az Íge szolgálatában, szükségszerűen ugyanezzel az eredménnyel fog szembesülni. Mi is megtapasztaltuk ezt, még jobban is, mint akartuk, de Krisztus minden szolgája osztozott velünk ebben. Ezért még nagyobb türelemmel kell eltűrnünk, jóllehet nagyon fájdalmas akadály mindazok számára, akik tiszta lelkiismerettel szolgálják Istent. S ez nemcsak hatalmas sérelem, de még a Sátán is erőteljesen arra ösztökéli a követőit, hogy ébresszenek ellenszenvet a tanítással szemben azzal az ürüggyel, hogy nemcsak haszontalan, de még ártalmas is, mivel az embereket csökönyösebbé teszi, és a pusztulásukhoz vezet. Napjainkban azok, akik nem képesek egyéb ellenérvet felhozni az evangélium tanításával szemben azt tartják, hogy a prédikálása által kiváltott egyetlen hatás az, hogy a világ rosszabb lett.

Bármi is legyen azonban az eredménye, Isten mégis arról biztosít minket, hogy a szolgálatunk elfogadható az Ő számára, mivel az Ő parancsának engedelmeskedünk, s jóllehet a munkánk gyümölcstelennek látszik, az emberek rohannak tovább a pusztulásuk felé, és még lázadóbbakká válnak, nekünk mégis tovább kell haladnunk. Mi ugyanis semmit sem teszünk saját indíttatásból és meg kell elégednünk azzal, hogy bírjuk Isten egyetértését. Nekünk valóban mélyen el kell szomorodnunk, mikor erőfeszítéseinket nem koronázza siker, s imádkoznunk kell Istenhez, hogy adjon hatékonyságot az Ígéjéhez. Részben magunkat kell okolnunk, mikor a gyümölcsök oly gyéren teremnek, de nem szabad elhagynunk a hivatalunkat, vagy eldobnunk a fegyvereinket. Az igazságnak mindig hallatszania kell ajkainkról, még ha nincsenek is fülek, melyek hallanák, s bár a világnak nincs sem látása, sem érzése, számunkra elég, hogy hűségesen munkálkodunk Isten dicsőségére, s hogy szolgálataink elfogadhatók az Ő számára. A hangunk ugyanis nem hatástalan, mikor menthetetlenné teszi a világot.

Ebből származik az istenfélő tanítók legkiválóbb és teljeséggel felbecsülhetetlen értékű vigasztalása, ami támogatja elméiket azokkal a fájdalmas sértésekkel szemben, melyek naponta pattannak elő az emberek csökönyösségéből, így ahelyett hogy akadályoztatva lennének, rendíthetetlen szilárdsággal képesek kitartani a kötelességük ellátásában. Mivel általános sértés is, hogy Isten élő Ígéje – aminek hallatán az egész világnak remegni kellene – céltalanul, és mindenféle haszon nélkül jut a fülekbe, tanulják meg a gyenge emberek megerősíteni magukat ezzel a kijelentéssel. Csodálkozunk, miképpen lehetséges, hogy az emberek nagyobb része dühödten ellenáll Istennek, s innen kételkedés is származik, hogy vajon Isten mennyei igazsága-e az, amit büntetés nélkül utasítanak vissza. Aligha hihető ugyanis, hogy Isten azért szól az emberekhez, hogy gúnyolódásra serkentse őket. De hogy el ne bukjon a hitünk, használnunk kell azt a támogatást, hogy a tanítói hivatal azzal a feltétellel

lett ráruházva Ézsaiásra, hogy az élet magvát szórva csak halált fog aratni. S ez nem pusztán annak elmesélése, ami egykor megtörtént, hanem Krisztus jövőbeni királyságának előre jelzése, amint az nem sokkal ez után kijelentetik nekünk.

Arra a körülményre is oda kell figyelnünk, hogy Ézsaiás nem minden emberhez küldetett válogatás nélkül, hanem csak a zsidókhoz. Ennek megfelelően a הנה (*hinneh*) mutatószó hangsúlyos, és azt fejezi ki, hogy a nép, akit az Úr konkrétan Magának választott, nem hallja az Ígét és becsukja a szemét a legtisztább világosság előtt. Ne csodálkozzunk hát, ha süketekhez beszélő személyeknek látszunk, mikor az Isten nevével dicsekvőkhöz szólunk. Kétségtelenül nyers azt kimondani, hogy Isten a prófétát azért küldi, hogy a nép *ne lásson szemeivel, ne halljon füleivel, ne értsen szívével*, mert úgy tűnik, mintha ezek a dolgok összeegyeztethetetlenek lennének Isten természetével, így ellentmondanának Ígéjének. Nem szabad azonban furcsának gondolnunk, ha Isten úgy bünteti az emberek gonoszságát, hogy a legnagyobb fokú vakséggal veri meg őket. A próféta kevéssel korábban mégis megmutatta, hogy ennek a vakságnak az oka az emberekben rejlik, mert mikor meghallásra szólítja fel őket, azzal arról is bizonyságot tesz, hogy a tanítás alkalmas a nép oktatására, ha úgy döntenek, hogy alávetik magukat, továbbá a fény is nekik adatik, ha csak annyit tesznek, hogy kinyitják a szemüket. A gonoszság miatti teljes szégyen az emberekre hárul, ha elutasítják Isten bámulatos kegyességét, s ebből kapjuk annak a nehézségnek a teljesebb megoldását, amire korábban hivatkoztunk.

Első ránézésre ésszerűtlennek tűnik a prófétákat úgy bemutatni, mint akik megkeményítik az emberek szívét. Ők Isten Ígéjét hordozzák a szájukban, amivel, mint egy lámpával kell vezetni az emberek lépteit, mert ezt a dicshimnuszt zengte róla Dávid (Zsolt119:105). Nem a próféták kötelessége tehát a szemek megvakítása, hanem inkább a felnyitásuk. S ami tökéletes bölcsességnek neveztetik (Zsolt19:8), az miképpen bolondítja meg az embereket és veszi el az értelmüket? A korábban érc-, vagy acélszíveket is meg kellene lágyítania, miképpen lehetséges, hogy képes azokat megkeményíteni is, amint azt már megjegyeztem? Efféle megvakító és megkeményítő hatás nem az Íge természetéből fakad, hanem véletlen, és kizárólag az ember romlottságának tudható be. Ahogyan a gyenge látású emberek nem kárhoztathatják a Napot, hogy az elvakítja szemeiket a ragyogásával, a gyengén hallók nem panaszkodhatnak a tiszta és hangos hangra, amit a füleik hibája miatt nem hallanak, s végül a csekély értelmű ember sem találhat hibát annak a dolognak a nehézségében, amit képtelen felfogni, úgy az istentelen embereknek sincs joga az Ígét kárhoztatni azért, hogy rosszabbá tette őket, miután hallották. Az egész felelősség kizárólag az övék, hogy elvetik az Ígét, s nem kell csodálkoznunk, hogy az, aminek az üdvösségre kellett volna vezetni őket, végül a pusztulásuk okává válik. Igaz, hogy az emberek árulása és hitetlensége halállal büntetendő ott, ahol életet kaphattak volna, sötétséggel ott, ahol világosságuk lehetett volna, röviden ugyanannyi gonosszal, mint amennyi üdvösségi áldást kaphattak volna. Ezt gondosan meg kell figyelmi, mert semmi sem szokásosabb az emberek között, mint visszaélni az Isten ajándékaival, s aztán nem csak azt vallani, hogy ők ártatlanok, hanem még büszkélkedni is az idegen tollakkal. Ők azonban kétszeresen is gonoszak, mikor nemcsak nem a helyes módon használják, hanem még meg is rontják és szentségtelenítik azokat az ajándékokat, amiket Isten ruházott rájuk.

János ezt az igeverset a zsidók makacssága világos bizonyításaként idézi. Valójában nem pontosan ugyanezekkel a szavakkal, de a jelentés elegendően világos: „Azért nem hihetnek vala, mert ismét monda Ésaiás: Megvakította az ő szemeiket, és megkeményítette az ő szívöket” (Jn12:39-40). Igaz, nem ez a prófécia volt a hitetlenségük oka, de az Úr előre jelezte, mert előre tudta, hogy olyanok lesznek, mint amilyeneknek itt vannak leírva. Az evangélista az evangéliumra vonatkoztatja, ami már bekövetkezett a törvény alatt, egyidejűleg megmutatja, hogy a zsidók megfosztattak a józan észtől és az értelemtől, mivel Isten ellen lázadtak. Ha azonban mégis az ős-ok érdekel minket, akkor Isten predesztinációjához kell

fordulnunk. Mivel azonban a cél el van rejtve előlünk, nem szabad túl hevesen kutakodnunk utána, mert az isteni cél örökkévaló sémája meghaladja felfogóképességünket. Ezért nekünk azt az okot kell megvizsgálni, ami világosan a szemünk előtt van, nevezetesen azt a lázadást, mellyel méltatlanná tették magukat az oly nagyszámú és hatalmas áldásokra.

Pál is többször kimutatja erről az igeversről (Csle28:27, Rm11:8), hogy a vakság egész felelőssége rájuk nehezedik. *Becsukták a füleiket és bezárták a szemeiket*. Amit itt Ézsaiás a tanításnak tulajdonít, azt Pál visszaköveti a nemzet bűnös beállítottságáig, ami a saját vakságuk oka volt, s ennek megfelelően, amint kijelentettem, ez véletlen és nem természetes eredménye volt a tanításnak. Abban az igeversben Pál a Szentlelket mutatja be beszélőként (Csel28:25), de János azt mondja, hogy Ézsaiás Krisztusról beszélt így, *mikor látá az ő dicsőségét* (Jn12:41). Ebből nyilvánvaló, amint korábban mondtuk, hogy Krisztus volt az az Isten, Aki az egész Földet betöltötte fenségével. Krisztus azonban nincs elválasztva a Lélektől, ezért tehát Pálnak jó oka volt ezt az igeverset a Szentlélekre vonatkoztatni, mert jóllehet Isten Önmaga élő képmását Krisztusban mutatta be a prófétának, mégis bizonyos, hogy mindazt, amit közölt, a Szentlélek ereje által lehelte belé. S bárhogyan is ugassák az istentelenek a szemrehányásaikat velünk szemben, miszerint a mi tanításunk a felelős mindenért, hisz a világ rosszabbá vált a prédikálásától, ezzel semmit sem érnek el, s nem is vesznek el semmit a tanítás tekintélyéből, ugyanis egyidejűleg Magát Istent és az Ő tanítását is kárhoztatniuk kell. A rágalmaik azonban nem gátolják meg az Ő igazságát abban, hogy megmutatkozzon, s Őt Magát sem abban, hogy igazolja Magát, s egyidejűleg igazoljon minket is.

Hogy meg ne térjen. Itt konkrétan kimondja, hogy nem azért küldte a prófétát, mert meg akarta menteni a népet, sőt épp ellenkezőleg, a megsemmisítésüket akarta. Isten Ígéje azonban üdvösséget hoz, legalábbis valamekkora előnynek kell származnia a prédikálásából, hogy egyesekkel jót tehessen, bár sokak meg vannak fosztva az előnyöktől a saját hitetlenségük következtében. Erre azt mondom, hogy a szóban forgó dolog az egész test, ami már megítéltetett és kijelöltetett a pusztulásra. Mindig is voltak ugyanis néhányan, akiket az Úr kiemelt az általános romlásból: számukra az Íge üdvösséget hozott, s rájuk ténylegesen a helyes hatást gyakorolta. A nép nagy többsége azonban kivágattatott és elpusztult a makacs hitetlenség és lázadás következtében. Így tehát látjuk, hogy Isten Ígéje sohasem annyira pusztító, hogy ne lennének néhányan, akik ne vennék észre, hogy nekik üdvösséget hoz, s ne éreznék, hogy ezt valóságosan meg is teszi.

És meg ne gyógyuljon. A szavak sorrendjéből és kapcsolatából azt is észre kell vennünk, hogy a *gyógyítás* első lépése a megtérés. Először is azt kell azonban megértenünk, hogy mit ért a *gyógyítás* szó alatt, mert annak a büntetésnek a vonatkozásában használja, ami kiszabatott a népre a bűneik miatt. Nos, az összes általunk elszenvedett gonoszság oka az Isten elleni lázadásunk. Mikor megtérünk, Ő kiengesztelődik irántunk és a pálcát, amivel büntetett, többé már nem használja. Ez a mi *gyógyulásunk*. S ezt a sorrendet gondosan meg kell figyelni, amiből nyilvánvaló, hogy milyen szándékkal hív az Úr minket Önmagához, s mi a célja a mennyei tanításnak, nevezetesen, hogy *újjászülethessünk*.

Ez az evangélium másik része: *Térjetek meg*. (Mt3:2) Ezzel, felkínálva a kibékülést, nemcsak a test, de a lélek minden betegségére is orvosságot mutat. S mivel ez az elsődleges előny, ami Isten Ígéjéből származik, így ha nem békülünk meg Istennel abban a pillanatban, hogy az Ő Ígéje megcsendül a füleinkben, nincs jogunk másra hárítani a felelősséget, mert az teljességgel a miénk. S valóban, itt a próféta mint természetellenes és szörnyű dologról beszél arról, hogy az Íge tanításával, aminek természetes hajlama a gyógyítás és a lágyítás, az emberek tudatlanokká, makacsokká és teljességgel gyógyíthatatlanokká váljanak. Kétségtelenül igaz, hogy mikor belsőleg vonzódunk (Jn6:44), az Isten rendkívüli ajándéka, s hogy Isten karja nem mindenkinek jelentetett ki (Ézs53:1), de a makacs rosszindulat eme

félelmetes büntetésével Ézsaiás azt akarta tanítani: komolyan óvakodnunk kell attól, hogy megvessük, ha Isten hív minket.

11. *És én mondék: Meddig lészen ez Uram?!* Jóllehet a próféták komolyan hirdetik Istennek az emberek elleni haragját, mégsem teszik félre az emberi érzéseket. Szükséges tehát, hogy kettős jellemük legyen, mert nagy és rendíthetetlen bátorsággal kell hirdetniük Isten ítéletét, így inkább választanák azt, hogy a világ megsemmisüljön és a végső pusztulásba zuhanjon, semmint hogy az Ő dicsőségének bármely része elvétessék. Mégsem mentesek azonban az érzésektől, hogy ne indulnának könyörületre a felebarátaik iránt, akik megsemmisülésének előre jelzését a saját hivataluk teszi szükségessé. Ez a két érzelem, noha összeegyeztethetetleneknek tűnnek, mégis teljes harmóniában vannak, amint az kiderül Jeremiásnál, aki először arról a nehéz feladatról panaszkodik, hogy kiszabatott rá a megsemmisülés hirdetése a népnek, de azután összeszedi a bátorságát, s bátran folytatja hivatali kötelességeinek ellátását (Jer1:6, 17). Ugyanez volt Ézsaiás elméjének is az állapota, mert vágyván rá, hogy engedelmeskedjen az Istennek, komolyan hirdette az Ő ítéleteit, de mégis volt némi tekintettel a népre, ami esedezésre indította őt, hogy ha ennek a vakságnak rá is kell következnie a népre, az ne legyen állandó. Kétség sem férhet hozzá, hogy mikor így imádkozott Istenhez, a könyörületesség indította, s arra vágyott, hogy enyhüljön ez a félelmetes büntetés.

A természetes vonzalmaknak (στοργαι φυσικαι) tehát nem kell visszatartaniuk minket a kötelességünk ellátásától. Például, létezik természetes vonzalom a férjben a felesége iránt, vagy az atyában a fia iránt, de ezt kordában kell tartani, és vissza kell fogni, hogy főleg azzal törődhessünk, mi a megfelelő az elhívásunkhoz és mit parancsol az Úr. Erre gondosan ügyelni kell, mert mikor lazára akarjuk engedni a kantárt magunknak, rendszerint ahhoz a mentséghez folyamodunk, hogy akarjuk tenni, amit az Úr követel és készen állunk arra, de a természetes hajlamaink legyőznek. Azokat az érzelmeket azonban oly módon kell korlátozni, hogy ne akadályozzák elhívásunkat: pont ahogyan a prófétát sem akadályozták a kötelességének ellátásában. Oly mértékben kell ugyanis elismernünk az Úr felettünk való tekintélyét, hogy mikor elrendel és parancsol, meg kell feledkeznünk önmagunkról, s mindenről, ami hozzánk tartozik.

S bár itt kifejeződik Ézsaiás kegyes buzgalma a nép üdvösségét illetően, mégis, ugyanúgy ki van jelentve a büntetés komolysága is, hogy az istentelen emberek ne tápláljanak, amiképpen szoktak, holmi reményeket az enyhítését illetően. Az sem kétséges, hogy Isten titkos ösztönzésére kérdezte ezt a próféta, hogy a rögtön utána következő szigorú és félelmetes válasz még jobban kiemelkedjen. Ebből nyilvánvaló, hogy miféle megsemmisülés vár a hitetlenekre, hogy nem könnyed, vagy mérsékelt büntetést fognak kapni, hanem teljesen megsemmisülnek és kivágattatnak.

Míg a városok pusztán állanak lakos nélkül, és a házak emberek nélkül, s a föld is puszta lészen. Ez egy további súlyosbító körülmény, mert lehetséges, hogy országok *pusztává* lesznek, de mégis, egy város megmarad, sőt még az is lehetséges, hogy városokat ostromolnak meg és tesznek lakatlanná, de mégis sok ház megmarad. Itt azonban, mondja, akkora lesz a pusztulás, hogy nemcsak a városok, hanem még a házak is leromboltatnak, s az egész föld félelmetes és siralmas pusztasággá válik, bár még a legsúlyosabb csapások közepette is van némi maradék. Jóllehet Ézsaiás ezt csak egy ízben mondta, mégis értsük meg, hogy ez nekünk is szól, mert ez a büntetés lett kihirdetve mindenki ellen, akik makacsul ellene szegülnek Istennek, vagy akik merev nyakkal küzdenek az Ő igája ellen. Minél erőszakosabban állnak Neki ellen, annál határozottabban fogja üldözni őket az Úr, míg csak végleg meg nem semmisülnek.

12. *És az Úr az embert messze elveti*. Ezek a szavak semmi újat nem tartalmaznak, hanem pusztán csak az előző vers magyarázatát képezik, s annak a pusztulásnak a más szavakkal történő leírását alkotják, ami Júdeát sújtja majd, nevezetesen hogy Isten messze veti

el a lakosait. Azt állítja, hogy akik túlélik a háborút, nem mentesülnek majd a büntetéstől, mert fogságba fognak menni. Ezután hozzátesz egy általános mondatot a föld pusztaságáról, mintha azt mondta volna, hogy sivatagos lesz és meg lesz fosztva a lakóitól, mert egyesek elmenekülnek, mások számkivetésbe mennek, megint mások kard által pusztulnak el. Ez a jutalom készül a makacs és lázadó emberek számára, akik bűnt bűnre halmoznak, míg Isten haragja olyan szintig csap fel, ahol már nem csillapítható le.

13. *És ha megmarad még rajta egy tizedrész*. Van némi kétértelműség ezekben a szavakban, de először tisztázzuk a jelentésüket, azután könnyű lesz megérteni, mit jelölnek. Két módon lehet magyarázni ezt az igeverset. Egyesek az עשיריה (*asiriyah*) szót megtizedelésnek, mások tizedrésznek fordítják, s gyűjtőnévnek tekintik. Kétségtelen, hogy a héber עשירית (*asirith*), s nem az עשיריה (*asiriyah*) jelenti a tizedet, jóllehet nincs nagy különbség közöttük. Azok, akik megtizedelésnek fordítják, úgy vélik, hogy fegyverszünet lett megígérve a népnek, mert Uzziás uralkodásától Jeruzsálem lerombolásáig tíz király lenne, s ez kétségtelenül a királyok száma Uzziástól Sedekiásig számolva. Ézsaiás prófétai tanítása nem kis támogatást nyerne a körülményből, hogy meg tudta mondani a királyok számát, akik majd a haláluk után uralkodnak, s hogy nemcsak a tényt, de az időt és a napot is leírta.

Mégsem tudom azonban, hogy nem helyesebb-e valamennyivel a másik jelentés, mert úgy tűnik, hogy a próféta azt a vigasztalást tárja a nép elé, hogy megmarad némi rejtett életerő, s képes lesz kicsírázni, bár egy darabig tűnhet úgy, hogy teljesen halott, pontosan úgy, ahogyan a tél elmúltával a fák megújítják lombkoronájukat. Ahogyan azonban az előző magyarázat elégséges valószínűséget hordoz magával, én azok véleményének megfelelően fogom magyarázni ezt az igeverset, akik úgy vélik, hogy itt tíz királyról történik említés, azaz a jelentés ez: mikor a tíz király befejezte az uralkodását, az emberek fogságba vitetnek, majd mintegy felégetés által az egész föld elpusztul.

Az olvasónak egyidejűleg arra is figyelnie kell, hogy akár tizednek, akár megtizedelésnek fordítják az עשיריה (*asiriyah*) szót, azt a legnagyobb korrektséggel tekinthetjük emberekre vonatkozónak, s ekkor a szöveg jelentése ez: *Amíg az emberek létszáma a tizedére apad*. A próféta korábban beszélt egy maradékról, egy nagyon kicsiny maradékról (Ézs1:9), majd később megint beszél róla (Ézs10:22), ugyanis csak nagyon kevesen maradtak meg. A szöveg jelentése tehát természetes módon tekinthető úgy, hogy ezerből száz, százból tíz és tízből egy marad meg.

És visszatér.[89] Azaz, a dolgok jobbra fordulnak, a zsidók visszatérnek a fogságból a szülőföldjükre, s a föld új arculatot ölt. Ez azonban ellentmondani látszik annak, ami ezután következik, mert a próféta hozzáteszi: *ismétlen elpusztul ez is*. Miféle vigasztalás származik a helyreállítandó népnek abból, hogy rövidesen ismét el fognak pusztulni?! Egyes magyarázók azzal oldják meg ezt a problémát, hogy feltételezik: Ézsaiás a nép végső megsemmisüléséről beszélt. Véleményem szerint inkább azt akarja mondani, hogy a megsemmisülés nem lesz teljes, hanem inkább olyan, mint a fáké, mikor a leveleik lehullnak télen, és semmi sem látszik, csak a halott törzs, de mikor visszatér a tavasz, újra bimbóznak, s így lesz a néppel is.

[89] Az angol eredeti szerint: But yet in it shall be a tenth, and it shall return, De mégis lesz egy tizedrész, és visszatér – *a ford*.

A לבער (*lebaer*) azt jelenti, *égni*,[90] ezért itt azt jelenti: tűzvész fogja őket felemészteni, de azzal a metaforával kell olvasnunk, ami rögtön ezután következik. Ézsaiás ugyanis nem pusztán azt érti, hogy felégettetnek, hanem hogy mint terpentinfa, az azonnali helyreállítás reménységével. Mikor Jeromos *bemutatásra* jelentéssel fordította, nem tudom, mire alapozta a véleményét, hacsak nem szabad fordítást végzett, inkább a jelentésre, semmint a szó etimológiájára összpontosítva. Mikor ugyanis a fák virágzanak, vagy újból leveleket hoznak, akkor életük ismét előbukkan és meglátszik, így ez a jelentés nagyon is alkalmatos lesz.

Mint a terpentinfának és cserfának. Úgy tűnik, hogy Ézsaiás nem véletlenül választotta ezt a két fafajtát, mert az egyik hamarabb hajt ki, és hamarabb hullatja el a leveleit, mint a másik. Így történt Júda törzsével, mert először a tíz törzs és Benjámin fél törzse ment fogságba. Így tehát akik az első virágzás voltak, azok voltak hasonlóképpen az első romlás is. Ez a törzs volt a legutolsó a hanyatlásban, s nem éppen az újbóli kivirágzás komoly kilátásai nélkül, itt ugyanis a szabadulás reménysége van Júda törzsének megígérve, s ez különbözött az Izraeliták fogságától. Úgy tűnik tehát, hogy van némi alkalmasság a fák eme hasonlatában, de én nem akarnék ebből nagyon messzemenő következtetéseket levonni.

Mikor elhullatják leveleiket.[91] Ezalatt a kifejezés, azaz a *levelek elhullatása* alatt a *ledöntésüket* kell érteni, ami akkor következik be, mikor a fákat megfosztják a leveleiktől, mintegy az öltözetüktől. A fák ugyanis a mezítelenség eme állapotában száraznak és fonnyadtnak tűnnek, jóllehet marad bennük rejtett életerő, mellyel megelevenednek az évszak visszatérő lágysága által.

Ezért lesz benne szubsztancia.[92] Ez a hasonlat alkalmazása, ami rendkívül erőteljes, mert mikor látjuk Isten lelki kegyelmét magában a természet rendjében, abból nagyon nagy megerősítést kapunk. Amiképpen Pál is a magvetéshez hasonlítja a feltámadást, ami napi gyakorlat (1Kor15:36), úgy Ézsaiás is ebben a versben az egyház helyreállítását írja le a fáktól vett hasonlattal, melyek elfonnyadnak az ősz vége felé, de újra kivirágzanak a tavasz visszatértével, és új leveleket hoznak. S ez nem történhetne meg, ha nem őriznének meg valamennyi életerőt a tél folyamán, jóllehet a külső megjelenésüket tekintve halottak. Itt a próféta azt jelzi előre, hogy hasonló dolog történik majd meg ezzel a néppel, így jóllehet a kemény és elnyomó fogságuk során a száraz fatörzsekhez hasonlítanak, s gondolható, hogy talán soha meg nem fognak szabadulni, mégis fennmarad bennük valamennyi életerő, mely által támogatást nyernek azok között a nehézségek között, végül pedig előlépnek és kivirágzanak.

Ez a tanítás, mint mondtuk, nem egy konkrét korra vonatkozik, ezért gondosan meg kell figyelnünk. Gyakorta megtörténik ugyanis, hogy az egyház, az általa eltűrt nagyszámú nehézség közepette látszólag minden erejét elveszti, s látszólag végleg szétesik. Valahányszor ez bekövetkezik, teljes mértékben higgyünk abban, hogy a látszat ellenére van még némi rejtett energiája, amit ha nem is látunk meg azonnal a szemeinkkel, végül megtermi a maga gyümölcsét. Ez az energia az Úr Ígéjében van elrejtve, mert az egyház egyedül az Íge által tarttatik fenn.

---

[90] Lowth püspök fordítása: *S jóllehet csak a tizedrésze marad meg, ez is újra megsemmisítésnek vettetik alá*. Ez összhangban van Kálvin ama nézetével, hogy a fa lényege megmarad. Stock püspök *legelőnek* fordítja: *Mégis megmarad a tizedrésze és helyreállíttatik, és legelőként szolgál*. Ő így gondolkodik: „A בער (*ber*) ige jelentése lehet *füvet legelni*, vagy *lelegelni*. A kérdés az, hogy milyen értelemben szerepel ez itt? Vajon hogy a föld újra élelmet terem a lakosainak, vagy pusztán és sivatagosan hagyatik? S hogy az előző az igazi jelentés, azt hiszem, az nagyon nyilvánvaló az utána következő cserfa-hasonlatból, ami vigasztaló jellegű, ugyanis majdnem állandó gyakorlat Ézsaiásnál, hogy az isteni bosszúállás bejelentéseihez hozzáfűzi a végső kiengesztelés és boldogság előre jelzését". Jarchi, Breithaupt értelmezésében így fordítja az Ígét: *et erunt in combustionem* (*sive depastionem*,), és ők megsemmisítésre (vagy lelegelésre) lesznek, meghagyván kétségesnek, hogy melyik fordítást kell előnyben részesíteni – *a szerk.*

[91] A Károli-fordításban itt a „kivágatás után" kifejezés szerepel – *a ford.*

[92] A Károli-fordításban itt „az ő törzsük szent mag lészen" kifejezés szerepel – *a ford.*

A szent mag. Megmutatja, mi ez a lényeg: ez az istenfélők kis csoportjából áll, akiket szent magnak nevez, ugyanis a választottakat érti alatta, akik megőriztetnek Isten ingyenes kegyelméből, és így túl fogják élni azt a fogságot. Ez a száműzetés tekinthető az egyház megtisztításának, ami által az Úr eltávolítja az istenteleneket. Mikor azok kivágattak, Ő összegyűjt egy népet, létszámban kicsit, de valóban Neki szentelteket. Egyes magyarázók ezt a kifejezést Krisztusra vonatkoztatják, de ez a magyarázat túl erőltetettnek tűnik, s következetesebb lesz a kifejezést minden istenfélőre kiterjeszteni, mert a szent mag az egyház lényege.

7. fejezet

1. És lőn a Júda királyának, Akháznak, az Uzziás fiának, Jóthám fiának napjaiban, eljöve Reczin, Sziriának királya, és Remaljának fia, Pékah, Izráelnek királya Jeruzsálem ellen, hogy azt megostromolja; de nem veheté meg azt.

2. És hírül vivék a Dávid házának, mondván: Sziria Efraimmal egyesült! és megindula szíve s népének szíve, a mint megindulnak az erdő fái a szél miatt.

3. És mondá az Úr Ésaiásnak: Menj ki, kérlek, Akház eleibe te és Seár-Jásub fiad, a felső tó csatornájának végéhez, a ruhafestők mezejének útján;

4. És mondd néki: Vigyázz és légy nyugodt; ne félj! és meg ne lágyuljon szíved e két füstölgő üszögdarab miatt, Reczinnek és Sziriának, és Remalja fiának felgerjedett haragja miatt!

5. Mivelhogy gonosz tanácsot tartott ellened Sziria, Efraim és Remalja fia, mondván:

6. Menjünk el Júda ellen, s reszkettessük meg, és kapcsoljuk magunkhoz, és tegyük királylyá benne Tábeal fiát,

7. Így szól az Úr Isten: Nem áll meg és nem lészen ez!

8. Mert Sziria feje Damaskus, és Damaskusnak feje Reczin, és még hatvanöt esztendő, s megromol Efraim és nép nem lészen.

9. Efraim feje pedig Samaria, és Samaria feje a Remalja fia: ha nem hisztek, bizony meg nem maradtok!

10. És szóla ismét az Úr Akházhoz, mondván:

11. Kérj jelt magadnak az Úrtól, a te Istenedtől, kérj a mélységben vagy fent a magasban!

12. És mikor szóla Akház: Nem kérek s nem kisértem az Urat!

13. Akkor monda a próféta: Halld meg hát, Dávid háza! hát nem elég embereket bosszantanotok, hogy még az én Istenemet is bosszantjátok?

14. Ezért ád jelt néktek az Úr maga: Ímé, a szűz fogan méhében, és szül fiat, s nevezi azt Immánuelnek,

15. Ki vajat és mézet eszik, míg megtanulja a gonoszt megvetni, és a jót választani;

16. Mert mielőtt e gyermek megtanulná megvetni a gonoszt, és a jót választani, elpusztul a föld, melynek két királyától te reszketsz.

17. És hozni fog az Úr reád és népedre és atyád házára oly napokat, milyenek még nem jöttenek, mióta Efraim elszakadott Júdától: Assiria királyát.

18. És lesz ama napon: süvölt az Úr az Égyiptom folyóvize mellett való legyeknek, s Assiria földje méheinek,

19. S mind eljönnek, és letelepszenek a meredek völgyekben és sziklák hasadékaiban, minden töviseken és minden legelőkön.

20. Ama napon leberetválja az Úr a folyón túl bérlett beretvával, Assiria királya által a főt s a lábak szőrét, a mely a szakált is leveszi;

21. És lesz ama napon, hogy kiki egy fejőstehenet tart és két juhot,

22. És lészen, hogy a tej bősége miatt vajat eszik; mert vajat és mézet eszik, valaki csak megmaradott e földön.

23. S lészen ama napon, hogy minden helyet, a hol ezer szőlőtő ezer siklust érő vala, tövis és gaz ver fel.

24. Nyilakkal és kézívvel mehet oda az ember, mivel tövis és gaz verte fel mind az egész földet;

25. Sőt a hegyekre, a melyeket kapával kapáltanak, sem fogsz felmenni, félvén a tövistől és gaztól; hanem barmok legelőjévé lesznek és juhok járásává.

1. *És lőn*. Itt egy jelentős prófécia hangzik el Jeruzsálem csodálatos megszabadulásáról, mikor úgy tűnt, hogy végleg elpusztul. Most a próféta minden körülményt elmagyaráz, hogy azok révén a csoda még teljesebben megmutatkozzék, továbbá hogy kiderüljön: nem ember bölcsessége, vagy ereje által, hanem Isten kegyelméből marad fenn a város. Annyira hálátlan volt ugyanis a nép, hogy ennek az eseménynek a végén nem értették volna meg, hogy az Úr keze által menekültek meg, amennyiben nem lett volna konkrétan az összes körülmény az emlékezetükbe idézve. S valóban nagyon kevesen voltak, akik a veszély órájában mertek abban reménykedni, amit Ézsaiás megígért, mivel önmagukat és a közügyek állapotát a pillanatnyi megjelenésből kiindulva ítélték meg. Avégett tehát, hogy megismertesse Isten figyelemre méltó kegyességét, egészen belemegy a részletekbe, hogy megértsék, miféle veszélyből és kiknek a kezeiből menekültek meg. Értsük meg azt is, hogy ezt a jótéteményt azért ruházta hálátlan emberekre, hogy az egyház fennmaradhasson, és Krisztus később megjelenhessen.

Azt is észre kell venni, hogy a próféta egy második háborúról beszél, amit Reczin és Pékah vívtak. Erre könnyen következtethetünk a szent történelemből, mert az első háborúban Akház vereséget szenvedett, és nagy tömegek kerültek fogságba, akiket végül elengedtek az izraeliták, mikor a próféta Isten nevében azt parancsolta, hogy ezt tegyék. Újra sereget gyűjtve azonban Izrael és Szíria királyai (2Kir16:5) ismét megtámadták Akházt, mert úgy vélték, belerokkant az előző háborúba és nem lesz ereje ellenállni. Ennek a második háborúnak az említése a csoda nagyságát hivatott megmutatni, mert Akháznak nem maradt ereje, hogy ellenállhatott volna az ellene támadó sokaságnak. Az egész nép színét-javát elsöpörte az előző háború, s a visszamaradt emberek ugyancsak elcsüggedtek, s még nem álltak talpra a nem oly régen bekövetkezett vereség miatt érzett félelmükből. Annál inkább megmutatkozott tehát Isten jósága és ereje, mikor szánakozván a nagy nyomorúság felett segítséget nyújtott a népének, s egy pillanat alatt kimentette őket akkor a halál állkapcsai közül, mikor már mindenki reménytelennek tartotta a helyzetét.

Eljöve. Ez tekinthető az egész tranzakció kijelentésének és összefoglalójának, mert azokat a témákat említi, amelyekről beszélni készül, s a héber kifejezésmódokkal rövid pillantást vet azokra a dolgokra, amelyeket teljesebben és jobban elmagyaráz majd. Először elmondja az eredményt, hogy a két király hadjárata sikertelen maradt, majd később megadja annak okát is, hogy miért nem lehetett megostromolni Jeruzsálemet. Mielőtt azonban rátérne erre, röviden vázolja Akház király tervét, vagy célját.

2. *És hírül vivék a Dávid házának, mondván*. Ezalatt nem azt érti, hogy pont mikor a két király a városhoz közeledett, Akház akkor kapott hírt a szövetségről. Nem lett volna ugyanis biztonságos Akháznak kimenni, mikor a támadó hadsereg már elözönlötte az országot, hanem mielőtt összeszedték erőiket, azt olvassuk, hogy Akház király remegett. Okunk van tehát azt hinni, hogy ijedtsége egyre nagyobbá vált, ahogyan látta a veszélyt közeledni. A *Dávid háza* a királyi palotát és annak udvarát jelenti, mintha a próféta azt mondta volna, hogy Akház és tanácsadói tudomás szereztek arról az összeesküvésről, ami Júdeával szemben formálódott ki.

Ami a נחה (*nachah*) szót illeti, ezt a magyarázók különféleképpen fordítják. Ennek a héber szónak a jelentése *vezetni,* így egyesek ebből az alábbi jelentést származtatják: „Szíria királya *vezette* a katonáit a hadsereg megsegítésére”. Ők úgy vélik, hogy az על (*al*) az ע (*ain*) betűvel az א (*alef*) betűvel írott אל (*al*) helyett szerepel. Mások a נצה (*nuach*) szóból származtatják, mintha a ו (*vav*) betű hiányozna, s így fordítják: *megpihent*. Megint mások szerint ez inkább a betűk megfordítása, s a נוח (*nahah*) szerepel a חנה (*chanah*) helyett, aminek

jelentése *tábort ütni*, következésképpen így fordítják: *Szíria szövetséges*.[93] A próféta nem mást értett alatta, mint hogy háborús szövetség kötettett az izraeliek és a szíriaiak között, hogy egyesült erővel támadhassanak Jeruzsálemre. Az *Efráim* szó használatában egy szókép (szinekdoché) van, ami nagyon gyakori a prófétáknál, s amelyben a rész szerepel az egész helyén. Az *Efráim* alatt az Izrael egész királyságát érti, s nemcsak azért, mert az a törzs volt a többihez képes létszámban és gazdagságban az első, hanem mert első királyuk, Jeroboám, abból a törzsből származott (1Kir11:26).

És megindula szíve. Látjuk hogy a *Dávid háza* itt nem jelent mást, mint a „királyi palotát", ahonnan a félelem elterjedt az egész népre, s valóban nem is történhetett másképp, hogy mikor hallottak a király és a főemberek riadalmáról, a nép egészét is ugyanaz a félelem fogja el. Amint megkapták ezt a hírt, mindenkit olyan félelem fogott el, hogy többé egyetlen ember sem volt ura magának. A megfelelő hasonlattal fejezi ki reszketésüket, amit mi is gyakran használunk: *il tremble comme la fueille en l 'arbre, reszket, mint egy falevél*. Ennek célja a csoda felnagyítása, mert ebből tanuljuk meg, hogy nemcsak mások, de a saját maguk véleménye szerint is kétségbeejtő volt a helyzetük. Így tehát végleg szétzúzták volna őket, ha az Úr nem avatkozott volna be a megfelelő módon.

Ez az igevers nagyon fényes tükröt állít elénk, melyben szemlélhetjük az istentelenek gondtalanságát, mikor nem érzik Isten kezét, másrészt a félelemmel teli reszketésüket, ami hirtelen megragadja őket, mikor az Úr bármiféle veszélyt mutat fel nekik. Bővelkedésük közepette annyira meg vannak nyugodva, hogy szinte el sem hiszik: ők is alá vannak vetve Isten irányításának, s kétségkívül úgy vélik, hogy minden veszély felett állnak. A balsors pedig oly módon lepi meg őket, hogy hirtelen lebuknak, s érzékeiket annyira leuralja a félelem, hogy úgy hevernek, mint a holtak, vagy mint akik minden érzéküket elvesztették. Ilyen az a büntetés, mellyel az Úr felrázza őket mély álmunkból. Először szilárdaknak és rendíthetetleneknek tűnnek, mintha semmi sem volna képes kimozdítani őket a társadalmi helyzetükből, de aztán a legkisebb zaj hatására is elfogja őket hirtelen a reszketés. Ez a félelem Isten jogos bosszúja, Akinek soha nem adóznak tisztelettel, amíg erre nincsenek rákényszerülve.

Tanuljuk hát meg, hogy ha van bennünk akár csak egy szikrája a hitnek, akkor soha ne veszítsük el az Istenbe vetett bizalmunkat, bármiféle veszélybe is kerüljünk. Valóban lehetetlen, hogy ne legyünk felzaklatottak és riadtak, mikor a veszély súlya ránk nehezedik, de nem kellene úgy reszketnünk, hogy az aggodalmunk ide-oda vessen minket minden irányba, s ne legyünk képesek meglátni azt a kikötőt, ahová nyugodtan irányíthatjuk utunkat. Annak a különbségnek mindig meg kell lenni az istenfélő és az istentelen félelme között, hogy az istentelen nem talál orvosságot elméjének lecsillapítására, az istenfélő viszont azonnal átadja magát Istennek, Akiben, tudván azt, hogy nagyon biztonságos kikötőjük van, így noha nyugtalanítják őket a nehézségek, mégis nyugodtak maradnak.

3. *És mondá az Úr*. Először is azt látjuk, hogy Isten, megemlékezvén a szövetségéről, miképpen megy elébe ennek a gonosz királynak azzal, hogy elküldi hozzá a prófétát: Ő nem vár az imáira, hanem a saját jószántából megígéri, hogy szabadulást ad majd. *Seár-Jásub fia* a prófécia tanújaként csatlakozik a prófétához, s okunk van hinni, hogy ezt a *Seár-Jásub* nevet nem véletlenül, hanem a Szentlélek titkos ihletésére, vagy Isten közvetlen parancsára kapta a fiú avégett, hogy megmutassa a nép jövőbeli szabadulását. Ő tehát a nevében hordozta azt, amit tekinthetünk bevésett pecsétnek mind a közelgő fogság, mind a visszatérés vonatkozásában. Az is valószínű, hogy a prófécia eme jelképét általánosan ismerték, ő ugyanis semmilyen más alapon nem csatlakozott volna az apjához, csak mivel bizonyos tekintélyt hordozott a személyiségében.

A ruhafestők mezejének útján. A helyet azért említi, hogy hitelesítse a történetet. Lehetséges, hogy a király az ellenség visszaverése céljából őrséget állíthatott az ellenség

[93] „*Szíria kart karba ölt Efráimmal*, úgy támaszkodik Izrael királyának karjára, mint egy barátéra" – *Stock*.

megfigyelése végett ,amint az világosabban kiderül a szent történetből (2Kir18:17). S talán azért nevezik ezt a *ruhafestők mezeje útjának*, mert ott szokták a ruhákat mosni, vagy mert a név valamiféle réges-régi eseményből származott. Bárhogyan is legyen azonban, a zaklatottság és a félelem jele volt, hogy ez a gonosz képmutató ide-oda rohangált mindenfelé, mikor Ézsaiás elment találkozni vele és lecsillapítani az elméjét.

4. *És mondd néki*. A שמר (*shamar*) szó, melynek jelentése *tartani*, itt hifil igealakban szerepel,[94] s a magyarázók nagyobbik része *óvakodj*-nak fordítja. Ők azonban hibásan alkalmazzák ezt egy természetellenes és erőltetett jelentésre, miszerint Akháznak *óvakodnia* kell a hadviseléstől. Természetesebb jelentése az, hogy nem kell reszketnie, vagy tántorognia a bizonytalanságban, hanem maradjon nyugodt és higgadt. Ennek megfelelően fordítottam én a *tartózkodni* szóval. A jelentés tehát az, hogy Akháznak nyugodtnak kell maradnia, és nem kell felizgatnia, vagy gyötörnie elméjét a szorongástól, amiképpen az ingatag és bizonytalan emberek szokták tenni, mikor félelemtől sújtottak.

Ezt a magyarázatot megerősítik a rögtön utána következő szavak: *Légy nyugodt!* Ez a kettő ugyanis egymáshoz kapcsolódik: először nyugton maradni, azaz nem belezavarodni a vélemények sokaságába, vagy mindenfelé tekingetni, másodszor nyugodt és összeszedett elmével bírni. Ilyenek a gyönyörűséges gyümölcsök, melyeket a hit terem. A sokféle támadás következtében ugyanis a hitetlenek meghátrálnak, bizonytalanságban tántorognak, s nem tudják, melyik irányba kell fordulniuk, a hívők viszont megtartóztatják magukat, és *nyugodtan* átadják magukat Istennek. Az istentelenség sohasem pihen, de ahol hit van, ott az elme összeszedett, s mértéktelen módon nem remeg. Ezek a szavak nagyon alkalmatosan fejezik ki a hit erejét.

Ne félj. Miután megmutatta az elme aggodalmai lecsillapításának orvosságát, arra is felszólítja őket, hogy *ne féljenek*. A hit ugyanis, ami a mi üdvösségünket Isten kezébe helyezi, semmivel sem ellentétesebb, mint a félelemmel. Elismerem, hogy lehetetlenség nem félni, mikor a veszélyek fenyegetnek, a hit ugyanis nem foszt meg minket minden érzelemtől. Épp ellenkezőleg, Isten gyermekeit kétségtelenül kétféle félelem mozgatja, melyek közül az egyik az emberi természet érzelmeiből fakad, még ha azok tökéletes hittel vannak is megáldva. A másik a hit gyengeségének a következménye, mert egyetlen ember sem tett akkora előrehaladást, hogy nem lennének meg benne annak a bizalmatlanságnak a maradványai melyek ellen folytonosan küzdenünk kell. Nem szabad tehát úgy értelmeznünk a próféta buzdítását, hogy az Úr megtilt mindenféle félelmet, hanem hogy azt parancsolja a hívőknek: fegyverkezzenek fel akkora szilárdsággal, ami legyőzi a félelmet. Mintha ezt mondta volna: „Ne engedjétek meg magatoknak, hogy elbátortalanodjatok, s ha dühödt és komoly támadások érnek benneteket, legyetek rendíthetetlenül elszántak, nehogy a veszélyek legyőzzenek, hanem ellenkezőleg: éljetek az Istennek és győzzétek le minden aggodalmatokat". Pontosan ebből az okból teszi hozzá azonnal, hogy

És meg ne lágyuljon szíved. Meglágyulni azt jelenti „elolvadni", mert nem ok nélkül buzdít minket az apostol arra, hogy hittel erősítsük meg a szívünket (Zsid11:27, 13:9). A tudatlanság puhasága az, mikor megfeledkezünk Istenről és elolvadunk, mondhatni a hitetlenségünk következtében. Senki sem nevezné azt az embert puhának, vagy elpuhultnak, aki Isten Lelkére támaszkodik, és szilárdan ellenáll a balsorsnak. Ebből arra következtetünk, hogy a próféta nem másra gondolt, mint hogy Akháznak bátran kell várnia annak beteljesülését, amit az Úr ígért meg neki.

Ez a két üszögdarab. Ézsaiás egy elegáns hasonlatot alkalmaz annak az elképzelésnek a meggyengítésére, amit a zsidók alakítottak ki erről a két nagyhatalmú királyról, ami eltöltötte elméiket félelemmel. Dühük és kegyetlenségük emésztő tűznek tűnt, elegendőnek egész Júdea felemésztéséhez, s olthatatlannak is. Ézsaiás viszont nem üszögnek nevezi őket (amiről gondolható lett volna az is, hogy nagyok), hanem csak üszögdaraboknak, melyek nem

[94] Ez elnézés, mert a השמר (*hishshamer*) a nifal ragozás – *a szerk.*

égnek, csak füstölögnek, mint mikor néhány zsarátnok a tűzből kiragadva nem ad mást, csak némi füstöt. Ez a hasonlat nagyon vigasztaló, mert arra figyelmeztet minket, hogy nagyon különböző véleményt alkossunk az istentelenek erőszakosságáról, mint amilyennek az látszik. Valaki gondolhatná, hogy akkora erővel vannak megáldva, hogy képesek felégetni és megsemmisíteni az egész világot. De hogy letörje a mértéktelen félelmet, az Úr kijelenti, hogy amit mi lángolónak, sőt örökké égőnek feltételeztünk, az nem más, mint rövid ideig tartó csekélyke füstölgés.

5. *Gonosz tanácsot tartott ellened Sziria*. Jóllehet előre jelezte, hogy a fenyegetések üresek és Isten ellenségeinek erőfeszítései hiábavalók lesznek, mégsem rejti véka alá, hogy eszközeik durvák lennének, ha Isten nem tartóztatná fel azokat. A *gonosz tanács* alatt *megsemmisítő tanácsot* ért, mert a két király Júdea megsemmisítése végett egyesültek. S hogy teljesebben fejezze ki és mondhatni, a szemük elé tárja, a saját szavaikat idézi.

6. *Menjünk el Júdea ellen*. Azaz, *indítsunk inváziót*. A נקיענה (*nekitzennah*) szót egyesek így fordítják: *ejtsük kétségbe*, vagy *szomorítsuk meg*, amit a szó származása is kifejez. Ebben a ragozásban azonban inkább azt jelenti, hogy „felkavarni és felébreszteni". Bár nem utasítom el az előbbi fordítást, mégis az utóbbit részesítem előnyben, mert jobban összhangban van az igevers mondanivalójával. Én ugyanis a *felébreszteni* szót *megzavarni*-ként, *forradalmakat kiváltani*-ként értelmezem, vagy ahogyan mondani szoktuk, *forrongást kiváltani*,[95] azaz nem megengedni, hogy annak a királyságnak a nyugalma fennmaradjon.

Kapcsoljuk magunkhoz.[96] A következő נבקיענה (nabkignennah) szót egyesek így fordítják: *Törjünk be*.[97] Én így fordítottam: *Nyissuk meg*, mert a בקע (*bakang*) szó azt is jelenti, amit rendszerint a *rést ütni*, vagy *megnyitni* kifejezéssel fejezünk ki.[98] A Júdeába történő útnyitás módja pedig vagy az erődjein való áttörés volt a fegyverek erejével, vagy a félelem befolyásával, ami ellenállni félő és ingatag embereket hoz létre. Amíg ugyanis hűségesek maradnak, a betörés nem valósítható meg, de amikor a lázadás mindent feldúl, rés nyílik, s könnyűvé válik a betörés a legerősebb és legjobban megerősített helyekre is.

Ez a két király tehát abban reménykedtek, hogy amint beérnek Júdeába, azonnal úgy megfélemlítik az egész nemzetet a hadsereg nagyságával és erejével, hogy nem lesznek képesek, vagy hajlandóak az ellenállásra. Mikor összehoztak egy ilyen bámulatosan hatalmas hadsereget, nem valószínű, hogy hosszú ostromra készültek, mert Jeruzsálem nagyon meg volt erősítve, de úgy gondolták, hogy Jeruzsálem lakói annyira megrémülnek és félnek majd a hadseregük láttán, hogy azonnali megadásra indulnak. Én azonban meghagyom mindenkinek, hogy azt a fordítását használja a szónak, ami neki tetszik, mert bárhogyan is értelmezzük azokat, a próféta mondanivalója nem kétséges.

Tábeal fiát. Azt, hogy ki volt ez a Tábeal, nem lehet könnyen kideríteni a történelemből. Valószínűleg izraelita volt, Dávid házának ellensége, akit ezek a királyok a saját hűbéresükként akartak a trónra ültetni.

7. *Nem áll meg*. Amit korábban mondott, azt arra szánta, hogy teljesebben megmutassa: a szabadulás nagy és szokatlan volt. Mikor ugyanis az Úr szándékozik nekünk segíteni a megpróbáltatásainkban, Ő bemutatja a veszély nagyságát, hogy ne gondolhassuk: kevesebbet ígér annál, amit a szükség megkövetel. Rendszerint nem a csökkentett képét adja a ránk nehezedő gonoszságoknak, hanem inkább bemutatja azok teljes mélységét, majd utána ígéretet tesz és megmutatja, hogy képes minket megszabadítani, jóllehet romokban heverni látszunk. Ez volt a próféta által alkalmazott módszer is, mert elmondhatta volna nekik világos szavakkal, mi fog történni, s buzdíthatta volna a királyt és a nemzetet arra, hogy ne féljenek, vagy ne csüggedjenek el azoknak a hadseregeknek a látványától. Ő azonban feltárta annak a

[95] Remuer les affaires.
[96] Az angol eredeti szerint: „nyissuk meg magunknak" – *a ford*.
[97] Az angol eredeti szerint: „Üssünk rést rajta magunknak" – *a ford*.
[98] Faire bresche ou overture.

két királynak a tervét és a célját, amivel most szembeállítja Isten ígéretét és rendeletét, hogy az Ő csodálatos közreműködése szembetűnőbben mutatkozzék meg.

Ez az a szent horgony, ami megtart minket a kísértés hullámai között, mert a balsorsban soha nem lennénk képesek megállni, ha Isten elvenné az Ígéjét tőlünk. Jóllehet tehát a királyt majdnem teljesen maga alá gyűrte a kétségbeesés, Ézsaiás megmutatja, hogy semmi annyira félelmetes sincsen, amit ne lehetne megvetni, feltéve persze, hogy Isten ígéretével erősíti meg magát, s nyugodtan arra néz, ami még nem látszik, sőt még lehetetlennek is tűnik. Azt állítja, hogy bármit is kísérelnek meg az emberek az óriásokhoz hasonlóan Isten ellenében, az *nem fog megállni*. A תקים (*thakim*), *keletkezik* szót használja ugyanabban az értelemben, amiben ezt a metaforát a latin nyelvben alkalmazzák, miszerint a munka előrehaladást eredményez. Egyszóval, kijelenti, hogy efféle merész szentségtörés *nem áll meg*.

Még hangsúlyosabb az, amit hozzátesz: לא תהיה (*lo thihyeh*), *nem lészen*, azaz semmivé tétetik, mintha soha nem is létezett volna. Ez a kifejezésmód figyelmet érdemel, mert Isten puszta és meztelen Ígéje volt az, amit szembeállított a királyok hatalmas hadseregével és terveivel.

8. *Mert Sziria feje Damaskus*. Mintha azt mondta volna: „Ennek a két királynak meglesznek a maguk korlátai, amelyek megegyeznek majd a mostaniakkal. Ők a te királyságodra ácsingóznak, de én határt szabtam nekik, amit nem fognak áthágni”. Damaszkusz volt Szíria fővárosa, ahogy Párizs Franciaországé. Azt mondja tehát, hogy ennek a két királynak meg kell elégedniük azzal, amijük van, s hogy jövőbeni állapotuk pontosan ugyanaz lesz, mint a mostani.

Megromol Efraim. Miután azt mondta, hogy haszontalanul próbálják most kiterjeszteni határaikat, előre jelzi Izrael királyságának balsorsát, mert a *megromol* szó azt jelenti, hogy megsemmisül, azaz többé nem fog létezni. Az izraelitákat fogságba vitték, és más népekkel keverték össze pontosan úgy, ahogyan manapság Savoy egy része francia fennhatóság alá került és elvesztette saját nevét. Erre gondol a próféta, mikor azt mondja, hogy מעם (*megnam*), *és nép nem lészen*. Abban az időben ugyanis Izrael külföldi nemzetekkel keveredett és elveszítette a nevét.

Még hatvanöt esztendő. Az izraelitákat Ezékiás uralkodásának hatodik évében vitték fogságba, s Akház nem uralkodott hatvan évnél tovább. Bizonyos tehát, hogy ezt a számítást nem attól a naptól kell kezdeni, mikor Ézsaiás elküldetett a beszédét elmondani, mert ekkor már csak húsz év volt hátra addig, hogy a tíz törzs fogságba vitetett. Ámós is prófétált erről a fogságról, s kétség sem fér hozzá, hogy Ámósnak ezt a próféciáját (Ám3:11), valamint a benne megadott időt általánosan ismerték, s hogy mindenki értette az évek számítását. Ha tehát attól az időtől számítjuk, mikor Ámós elmondta a próféciáját, *hatvanöt évnek* fogjuk találni, mert Jótám tizenhat évig uralkodott (2Kir15:33), Akház ugyanannyit (2Kir16:2), s ehhez hozzá kell adni Ezékiás királynak azt a hat évét, amikor a tíz törzset fogságba vitték. Ha most ehhez hozzáadjuk azt a huszonhét évet, ameddig Uzziás uralkodott a prófécia kihirdetése után, hatvanöt élvet fogunk kapni. Ez a feltételezés nagy valószínűséggel bír, s nem férhet ahhoz semmi kétség, hogy erre gondolt Ézsaiás. Létezik ugyanis Ámós próféciája, melyben az Úr figyelmeztette a népét, hogy semmi váratlannal nem kerülhetnek szembe, és nem panaszkodhatnak, hogy meglepetésszerűen győzték le őket. Ézsaiás megerősíti ezt a próféciát, s bejelenti ugyanazt az időt, amit már általánosan ismertek.

Sőt, ezekkel a szavakkal élesen megrója az izraelita nép óvatlanságát, hogy mikor figyelmeztetést kaptak országuk és nevük megsemmisítéséről, nemcsak megengedték maguknak, hogy Isten ítéletét megvessék, de szándékosan gúnyolódtak a mennyei előrejelzéseken, s feltátották szájukat Júdea elnyelésére. Hosszú idő telt már el ugyanis, ezért azt gondolták, hogy megmenekültek. A próféta nevetségessé teszi ezt az őrültséget, amellyel azt képzelték, hogy Isten Ígéje ennyire csekély számú év elteltével megöregedett. Ézsaiás

megjelöl a zsidóknak egy időt, ameddig még várhatják ellenségeik megsemmisülését. Ebből az igeversből láthatjuk, hogy a próféták hűségesen támogatták egymást, hogy egyesített munkálkodásukkal szolgálhassák Istent.

9. *Efraim feje pedig Samaria*. Mivel ez egy ismétlés, mellyel az előzőleg mondottakat erősíti meg, miszerint Isten szabott határokat Izrael királyságának egy adott időre, én a ו (*vav*) kötőszót *eközben*-nek fordítottam. Egyébként abszurdum lenne azt mondani, hogy a királyság fővárosa megmarad, miután maga a királyság megsemmisült, ahogyan a próféta legutoljára megmondta. Az igevers jelentése tehát ez: „Időközben, míg a hatvanöt év le nem telik, Izrael egyfajta fegyverszünetet fog élvezni. A *feje* Samária lesz. Elégedjen hát meg a saját határaival és ne törekedjen semmire azokon kívül. Ilyen lesz ugyanis az állapota, míg végleg meg nem semmisül, és többé már nem számít majd népnek".

Ha nem hisztek. A כי (*ki*) viszonyszó a mondat közepén helyezkedik el az ok, vagy a dolog megjelölésére, ezért egyesek így fordítják: „ha nem hisztek, annak oka az, hogy nem vagytok hívők". Ők az előző mondatot Ézsaiás próféciájára korlátozzák, utóbbit azonban kiterjesztik Isten Ígéjének bármelyik részére, mintha ezt mondta volna: „ha nem hisztek azokban, amiket mondok, ez általános bizonyítékát adja a hitetlenségeteknek". Ezen a módon azonban a תאמינו (*thaaminu*) ige, ami hifil ragozásban szerepel, nem fog különbözni a תאמנו (*theamenu*) igétől, ami nifál ragozásban van. Nem minden ok nélkül változtatta meg a próféta a végződést, s a Szentírás nagyon sok verséből bőségesen nyilvánvaló, hogy az אמן (*aman*) héber ige jelentése nifál ragozásban *megállni*, vagy *megmaradni szilárdan az adott állapotban*. Én úgy fordítom tehát, mintha azt mondta volna: „Ez az egyetlen támogatás, amiben reménykedhettek. Várjatok nyugodtan, az elme aggodalmaskodása nélkül arra, amit az Úr megígért, azaz a szabadulásra. Ha nem vártok rá, mi más marad számotokra, mint a megsemmisülés?"

A כי (*ki*) viszonyszó tehát, mint sok más esetben, azt jelenti: *valóban*, mert azt jelenti ki, hogy nem képesek megállni, ha nem támaszkodnak az ígéretre. Közvetve pedig még többet fejez ki: hogy Isten meg fog állni, jóllehet ők nem hisznek a szavának, s amennyire tőlük telik megkísérlik lerombolni a stabilitását, de nem fognak megállni, hacsak arra az ígéretre nem támaszkodnak, ami adatott nekik.

Ebből egy egyetemes tanítást kell levonnunk, miszerint ha eltávolodtunk Isten Ígéjétől, feltételezhetjük ugyan, hogy szilárdan állunk, de a romlás mégis küszöbön áll. Üdvösségünk ugyanis Isten Ígéjéhez kötődik, s mikor azt elvetjük, az ebből fakadó sértést joggal bünteti Ő, Aki készen állt volna megtartani az embereket az Ő erejével, ha saját maguktól nem rohantak volna hanyatt-homlok a pusztulásba. Mindennek következménye az, hogy vagy hinnünk kell Isten ígéreteiben, vagy hiábavaló dolog az üdvösséget várnunk.

10. *És szóla ismét az Úr Akházhoz*. Mivel az Úr tudta, hogy Akház király annyira gonosz, hogy nem hisz az ígéreteknek, megparancsolja Ézsaiásnak, hogy jel adásával is erősítse őt meg. Mikor ugyanis látja Isten, hogy ígéretei nem elégítenek ki minket, kipótolja azokat a gyengeségünknek megfelelően, hogy ne csak beszélni halljuk Őt, hanem lássuk a kezét is, s így megerősödjünk a tény nyilvánvaló bizonyítéka által. Ebből gondosan meg kell figyelnünk a jelek használatát, azaz annak okát, hogy Isten miért tesz csodákat: nevezetesen hogy megerősítsen minket Ígéjébe vetett hitünkben. Mikor ugyanis látjuk az erejét, ha bármiféle vonakodással is viszonyulnánk ahhoz, amit mond nekünk, magának a dolognak a látásával a kétségeink eloszlanak. A csodák ugyanis mintegy pecsétekként adatnak az Ígéhez.

11. *A mélységben vagy fent a magasban*. A *vagy* alatt én egyszerűen azt értem, hogy *fenn*, vagy *lenn*. Szabadon választható csodát enged meg neki, azaz hogy akár a földhöz, akár a mennyhez tartozót kérjen. De talán a *mélység* szóban talán van valami még hangsúlyosabb, mintha azt mondta volna: „Te választhatsz. Isten azonnal megmutatja, hogy az Ő birodalma magasabb, mint ez a világ, s kiterjed minden mélységre is, ezért ha úgy tetszik neki, még a halottakat is feltámaszthatja a sírjaikból". Kétségtelenül bámulatos türelem volt ezzel a

gonosz királlyal és Isten népével szemben, hogy Ő nemcsak eltűrte egy ideig a bizalmatlanságukat, de még kegyelmesen le is ereszkedett hozzájuk, hogy bármi zálogát adja az Ő hatalmának, amit csak megkívánnak. Azonban mégsem csak a hitetleneket tartotta szem előtt, hanem a gyengék javára is akart gondoskodni, akikben megvolt a kegyesség magva, hogy azok teljesen meggyőződhessenek róla: Ézsaiás nem véletlenül szólt, mert könnyen adhatta bizonyítékát Isten hatalmának annak megerősítéseképpen, amiről beszélt.

Istennek ugyanez a jósága mutatkozik meg azok iránt az emberek iránt, akik felé ugyanilyen türelemmel viseltetik, jóllehet joggal sértődhetne meg rájuk. Mily megdöbbentően sértik ugyanis meg az Istent, mikor kételkednek az Ő igazságában! Mit hagyunk meg Istennek, ha azt elvesszük Tőle? S bármik is legyenek a kételyeink, Ő nemcsak megbocsát nekünk, de még segít is a bizalmatlanságunkon, s nemcsak szavával, hanem csodák hozzáadásával is. S ezeket nemcsak a hívőknek, de a hitetleneknek is bemutatja, amit láthatunk eben a királyban. S ha abban az időben ennyire kegyes volt az idegenekhez, mit ne várhatott volna el Tőle a saját népe?

12. *Szóla Akház*. Tetszetős mentséggel elutasítja a jelet, amit az Úr kínált neki. Ez a mentség nem más, mint hogy *nem akarja kísérteni az Urat*, mert azt állítja, hogy hisz a próféta szavának, s nem kér többet Istentől, mint az Ő Ígéjét. Az istentelenség természetesen gyűlöletes Isten szemében, s hasonlóképpen Isten magasra értékeli a hitet. Ennek megfelelően, ha egy ember csak és kizárólag az Ő Ígéjére hagyatkozik, s minden mást figyelmen kívül hagy, gondolható, hogy a legnagyobb dicséretre szolgál rá. Nem lehet ugyanis nagyobb tökéletesség annál, mint teljesen alávetni magunkat és engedelmeskedni Istennek.

De felmerül a kérdés: Vajon kísértjük az Urat, mikor elfogadjuk, amit nekünk kínál? Természetesen nem. Akház tehát hamisságot szól, mikor azt állítja, hogy azért utasítja el a jelet, mert nem akarja megkísérteni az Urat. Nem lehet ugyanis semmi alkalmasabb, vagy kitűnőbb, mint Istennek engedelmeskedni, s valóban a legmagasabb érdem nem kérni semmi többet Isten Ígéjén felül. Mégis, ha Isten úgy dönt, hogy bármit hozzátesz az Ígéjéhez, nem szabad erénynek tekinteni ennek a kiegészítésnek, mint fölösleges dolognak az elutasítását. Nem kis sértés Istennel szemben, mikor a jóságát oly módon vetik meg, mintha a velünk szemben tanúsított bánásmódjának semmi haszna sem volna, s mintha Ő nem tudná, hogy mire van főleg szükségünk. Tudjuk, hogy a hitet főleg azon az alapon ajánlják, hogy az fenntartja az Iránta való engedelmességet, de mikor túl bölcsek akarunk lenni, s megvetünk mindent, ami Istenhez tartozik, kétségtelenül förtelmesek vagyunk Isten előtt, bármiféle mentséget is hozzunk fel az embereknek. Miközben hiszünk Isten Ígéjében, nem szabad megvetnünk azokat a segítségeket sem, melyeket tetszik Neki az Ígéhez adni a hitünk megerősítése céljából.

Például, az Úr az evangéliumban kínál mindent, ami szükséges az üdvösséghez. Mikor ugyanis a Krisztussal való közösség állapotába hoz, az összes áldás valóban Benne foglaltatik. De mi haszna akkor a keresztségnek és az úrvacsorának? Ezeket feleslegeseknek kell tekintenünk? Egyáltalán nem: bárki ugyanis, aki ténylegesen és hízelgés nélkül elfogadja a saját gyengeségét, melynek a legkisebbtől a legnagyobbig mindenki a tudatában van, örömmel elfogadja azokat a segítségeket a saját maga támogatására. Nekünk valóban szomorkodnunk és sírnunk kell azon, hogy Isten szent igazsága megtámogatásra szorul testi fogyatékosságunk következtében. Mivel azonban egyáltalán nem vagyunk képesek azonnal megszüntetni ezt a fogyatékosságot, bárki, aki a saját képességeinek megfelelően hinni fog az Ígében, azonnal teljes engedelmességgel viseltetik Isten iránt. Tanuljuk hát meg magunkhoz ölelni a jeleket az Ígével együtt, mert nem áll az ember hatalmában ezek különválasztása.

Mikor Akház elutasítja a neki felkínált jelet, ezzel mind a makacsságát, mind a hálátlanságát kimutatja, ugyanis azt veti meg, amit Isten az ő legnagyobb előnyére kínál fel. Ebből az is nyilvánvaló, hogy mikor kell jeleket kérnünk: nevezetesen mikor Isten kínálja fel

azokat. Az tehát, aki elutasítja ezeket, szükségszerűen elutasítja Isten kegyelmét is. Hasonlóképpen vetik el napjaink fanatikusai is a keresztséget és az úrvacsorát, s gyermekies elemeknek tartják azokat. Ezt nem tehetik meg anélkül, hogy egyidejűleg el ne vetnék az egész evangéliumot. Nekünk ugyanis nem szabad különválasztani azokat a dolgokat, melyekről az Úr megparancsolta, hogy kapcsoljuk azokat össze.

Feltehető azonban a kérdés: Nem megengedett dolog néha jelet kérni az Úrtól? Erre látunk példát Gedeonnál, aki azt szerette volna, hogy elhívását bizonyos jelek erősítsék meg (Bír6:17). Az Úr meghallgatta az imáját, és nem helytelenítette ezt a vágyat. Én azt válaszolom erre, hogy jóllehet Gedeonnak nem parancsolta meg Isten, hogy jelet kérjen, de mégsem a saját sugallatából, hanem a Szentlélek működésének hatására kérte azt. Nekünk nem szabad tehát visszaélnünk a példájával, hogy közülünk mindenki szabadon vegye magának azt a szabadságot. Akkora ugyanis az emberek szemtelensége, hogy nem átallnak számtalan jelet kérni Istentől mindenféle helyes ok nélkül. Ezt az arcátlanságot tehát vissza kell fogni, hogy megelégedhessünk azokkal a jelekkel, amiket az Úr kínál nekünk.

A jeleknek pedig két fajtájuk létezik: egyesek rendkívüliek és nevezhetők természetfelettieknek, például, amit a próféta rögtön ezután hozzátesz, s amiről majd később látjuk, hogy Ezékiásnak is felkínáltatik (Ézs38:7). Egyesek szokásosak, s napi használatban vannak a hívők körében, mint például a keresztség és az úrvacsora. Ezek nem tartalmaznak csodát, vagy legalábbis észlelhetők szemmel, vagy más egyéb érzékszervvel. Amit az Úr csodálatos módon elvégez az Ő Lelkével, az nem látható, de azokban, melyek rendkívüliek, maga a csoda meglátszik. Ez a vége és haszna minden jelnek: mert ahogyan Gedeon egy lenyűgöző csoda által erősíttetett meg, úgy mi is megerősödünk a keresztség és az úrvacsora által, jóllehet a szemeink nem látnak csodát.

13. *Akkor monda a próféta: Halld meg hát, Dávid háza!* A tiszteletadás színlelésével kizárja Isten erejét, ami az ígéret igazságát volt hivatott fenntartani, s ez tűrhetetlen gonoszság volt. Ezért a próféta nagyobb haragra lobban, és élesebben megrója a gonosz képmutatókat. Jóllehet tiszteletre méltó dolog lett volna Dávid leszármazottai közé számlálni őket, persze ha utánozták volna az ő kegyességét, mégis inkább a feddés kedvéért nevezi őket Dávid házának. Nem kis súlyosbítása volt az aljasságnak, hogy Isten kegyelmét az a család utasította vissza, amelyből az egész világ üdvössége származik majd. Fájdalmas kegyvesztettséget kellett hoznia rájuk őseik megnevezésének, akikhez viszonyítva oly aljasan és szégyenteljesen megromlottak.

Ezt a sorrendet gondosan meg kell figyelnünk, mert nem a komoly megrovással kell kezdenünk, hanem a tanítással, hogy az embereket lágyan vonja. Mikor a világos és egyszerű tanítás nem elegendő, bizonyítékokat kell hozzá adni. Ám ha még ez a módszer sem vezet jó eredményre, akkor nagyobb hév alkalmazása válik szükségessé. Ez az a mód, amivel és Ézsaiást mennydörögni halljuk az adott helyzetben. Miután bemutatta a királynak mind a tanítást, mind a jeleket, most az utolsó orvossághoz folyamodik, s élesen és komolyan megfeddi a csökönyös embert, de nemcsak őt, hanem az egész királyi családot, mely bűnös volt ugyanabban az istentelenségben.

Hát nem elég embereket bosszantanotok? Összehasonlítást tesz Isten és az emberek között. Nem mintha lehetséges lenne tényleges különbséget tenni Isten és a prófétáik és a szent tanítók között, akikről beszél, s akik nem egyebek, mint Isten eszközei, s szolidaritást vállalnak Vele, mikor ellátják kötelességüket, mert róluk az Úr tesz bizonyságot: „*A ki titeket hallgat, engem hallgat, és a ki titeket megvet, engem vet meg*” (Lk10:16).

A próféta tehát a beszédét Akház, és a hozzá hasonlók istentelenségéhez igazítja, mert ők úgy gondolták, hogy emberekkel van dolguk. Ugyanazok a szavak kétségtelenül elhangzottak az ókorban is, amelyeket ma is hallunk az istentelenek szájából: „Vajon nem emberek szólnak hozzánk?” S így próbálják rossz hírét költeni annak a tanításnak, ami Istentől származik. S mivel abban az időben a tanítás hitetlen megvetői ugyanezt a nyelvezetet

szokták használni, a próféta megengedően kimondja, hogy azok, akik ellátták a tanítás szent hivatalát, emberek voltak. „Legyen úgy. Azt mondjátok nekem, hogy halandó ember vagyok. Ebben a fényben látjátok Isten prófétáit. *De nem elég embereket bosszantanotok*, ha nem bosszantjátok egyben Istent is? Nos, megvetitek Istent azzal, hogy elutasítjátok az Ő bámulatos hatalmának jelét, amit nektek szándékozott adni. Hiába dicsekedtek tehát azzal, hogy nem vetitek meg, s hogy nem az Istennel, hanem emberekkel van dolgotok." Ez tehát az oka annak, hogy a próféta ekkora haragra gerjedt. Ebből világosabban látjuk, amit nemrég mondtam, hogy a megrovást helyesen akkor adjuk, ha megpróbáltunk mindent, amit Isten parancsolt, s kötelességünk egyetlen területét sem hanyagoltuk el. Ezután kell nagyobb hevességgel kitörnünk és leleplezni azt az istentelenséget, ami a képmutatás köpönyege alatt rejtőzködött.

Az én Istenem. Korábban azt mondta: *Kérj jelt magadnak az Úrtól, a TE Istenedtől*, mert csökönyössége és lázadása akkor még nem bizonyosodott be kimutathatóan. Most azonban Istenről úgy beszél, mint a sajátjáról, mert Akháznak és a hozzá hasonlóknak nincs joguk Isten nevével dicsekedni. A próféta tehát azt állítja, hogy Isten az ő, s nem pedig a képmutatók oldalán áll, s ezen a módon tesz bizonyságot a meggyőződéséről. Megmutatja ugyanis, milyen lelkiismeretesen ígért szabadulást a királynak, mintha azt mondta volna, hogy csak akkor jött, mikor Isten küldte őt, s nem mondott mást, mint amit Ő parancsolt meg neki, hogy mondja. Ugyanezzel a bátorsággal kellene felruháztatnia minden szolgálónak, de nemcsak a megvallás szintjén, hanem úgy, hogy az mélyen a szívükbe legyen belegyökerezve. A hamis próféták is hangosan dicsekszenek ezzel a bátorsággal, ám az csak üres és értelmetlen fecsegés, vagy a meggondolatlanságból fakadó vak önbizalom.

14. *Ezért ád jelt néktek az Úr maga*. Akház már akkor elutasította a jelet, amit az Úr kínált neki, amikor a próféta a lázadása és hálátlansága ellen tiltakozott. A próféta azonban azt is kijelenti, hogy ez nem gátolja meg az Urat abban, hogy megadja a jelet, amit a zsidóknak ígért meg és jelölt ki. De miféle jelet?

Ímé, a szűz fogan méhében. Ez az igevers homályos, de a szégyen részben a zsidókra hárul, akik a tőlük telhető legtöbbet gáncsoskodtak, hogy kiforgassák az igaz magyarázatot. Szorult helyzetbe kerülnek ezzel az igeverssel, mert nevezetes próféciát tartalmaz a Messiásról, Akit itt Immánuelnek nevez. Azért munkálkodtak hát minden lehetséges eszközzel, hogy elferdítsék a próféta szavait más értelemre. Egyesek azt állítják, hogy az itt szereplő személy Ezékiás, mások pedig azt, hogy Ézsaiás fia.

Azok, akik ezt az igeszakaszt Ezékiásra alkalmazzák, szélsőségesen pimaszok, mert neki már teljesen felnőtt embernek kellett lennie Jeruzsálem ostroma idején. Azaz, az ezt a nézetet támogatók megmutatják, hogy vaskosan tudatlanok a történelmet illetően. Jogos jutalma azonban a rosszmájúságuknak, hogy Isten oly módon vakította meg őket, hogy minden ítélőképességüktől megfosztattak. Ez történik napjainkban a pápistákkal, akik gyakran válnak nevetségessé a Szentírás kiforgatásában tanúsított őrült buzgóságuk miatt.

Ami azokat illeti, akik azt hiszik, hogy Ézsaiás fiáról volt szó, nos ez aztán már a végtelenségig felületes feltételezés. Nem olvassuk ugyanis, hogy az Immánuelnek hívandó Szabadító Ézsaiás magvából támad. Ez a megnevezés ugyanis túl kiváló ahhoz, hogy bárki emberfiára vonatkoztassák.

Mások azt hiszik, vagy legalábbis elismerik (nem akarván civakodni a zsidókkal a szükségesnél jobban), hogy a próféta egy nagyjából akkortájt született gyermekről beszél, aki mintegy homályos előképe volt Krisztusnak. De nem képesek erőteljes érveket felsorolni, nem mondják meg ki volt ez a gyermek, s bizonyítékokat sem sorolnak fel. Nos bizonyos, amint már mondtuk, hogy az Immánuel név nem vonatkoztatható pusztán valamelyik emberre, ezért kétség sem férhet ahhoz, hogy itt a próféta Krisztusra utalt.

Ugyanakkor minden szerző, görögök és latinok egyaránt, túlontúl könnyen kezelik ezt az igeverset, mert mintha nem lenne benne nehézség, valamennyien úgy veszik, hogy itt

Krisztus van megígérve szűz Máriától. Nos, nem kis nehézség rejlik abban az ellenvetésben, amit a zsidók vetnek fel ellenünk, hogy Krisztus itt minden jó ok nélkül van megemlítve. Így érvelnek ugyanis, s követelik az igevers tartalmának vizsgálatát: „Jeruzsálemet megostromolták. A próféta a szabadulás jelét készült megadni nekik. Miért kellene neki a Messiást ígérnie, aki mintegy ötszáz évvel később született meg?" Ezzel az érvvel azt hiszik, hogy megszerezték a győzelmet, mivel a Krisztusra vonatkozó ígéretnek semmi köze sincs Akház megerősítéséhez Jeruzsálem szabadulásával kapcsolatban. S úgy dicsekednek, mintha győzedelmeskedtek volna, mivel jóformán senki sem ad nekik választ. Ezért mondtam, hogy az igemagyarázók túl könnyen veszik ezt a dolgot. Nem csekély fontosságú ugyanis azt megmutatni, hogy itt valóban a Megváltó van megemlítve.

Nos, a dolog így áll: Akház király elutasította a neki Isten által felkínált jelet. Ezért a próféta emlékezteti őt a szövetség alapjára, amit még az istentelenek sem mertek nyíltan elutasítani. A Messiásnak meg kell születnie, s ez mindenki várta, mivel az egész nemzet üdvössége függött ettől. A próféta tehát, miután kifejezte a felháborodását a királlyal szemben, ismét ekképpen érvel: „Az ígéret elvetésével te megkísérelnéd felforgatni Isten rendelését, ám az sérthetetlen marad. A te árulásod és hálátlanságod nem fogja meggátolni Istent abban, hogy továbbra is a népe Szabadítója maradjon, mert végül feltámasztja majd a Messiását".

S hogy még világosabbá tegyük ezeket a dolgokat, oda kell figyelnünk a próféták szokására, akik a speciális ígéretek kimondásakor alapul tekintik, hogy Isten Megváltót fog küldeni. Erre az általános alapra épít Isten minden speciális ígéretet, melyeket a népének tesz, s természetesen mindenkinek, aki segítséget és közreműködést vár Tőle, biztosra kell venni az Ő atyai szeretetét. S miképpen békülhetne meg Ő velünk másként, mint Krisztuson keresztül, Akiben szabadon örökbe fogadta a választottakat, s egész végig továbbra is megbocsát nekik? Innen származik Pál mondása, miszerint: „Istennek valamennyi ígérete ő benne lett igenné és ő benne lett Ámenné" (2Kor1:20).

Valahányszor tehát Isten megsegítette az Ő ókori népét, egyidejűleg annyiszor meg is békült velük Krisztuson keresztül. Ennek megfelelően valahányszor megemlíttetik az éhség, a járvány, és a háború a szabadulás reménységének felmutatása érdekében, a Messiást állítja a szemük elé. Ez rendkívül világos, ezért a zsidóknak nincs joguk úgy zajongani, mintha a próféta egy ésszerűtlen átmenetet hajtott volna végre egy nagyon távoli témához. Mert mi mástól függött Jeruzsálem szabadulása, mint Krisztus megjelenésétől? Valóban ez volt az egyetlen alap, amin az egyház üdvössége mindig is alapult.

Ézsaiás tehát a leghelyesebben mondja: „Igaz, te nem hiszel Isten ígéreteiben, de Isten mégis teljesíteni fogja azokat, mert végül elküldi majd a Krisztusát, Akinek kedvéért úgy döntött, hogy megóvja ezt a várost. Jóllehet te érdemtelen vagy, Isten mégis megteszi a saját dicsőségére". Akház király tehát megfoszttatik a jeltől, amit korábban elutasított, s elveszti az előnyt, amelyre érdemtelennek bizonyult, de Isten sérthetetlen ígérete mégis megmutattatik neki. Ezt elég világosan közli a לכן (*lachen*), *tehát* viszonyszó. Azaz: mivel megvetetted a konkrét jelet, amit Isten kínált neked, הוא (*hu*), *Ő*, azaz Maga Isten, aki oly kegyesen kínálta azt ingyenesen neked, s Akit te bosszantottál, nem mulasztja el azt bemutatni. Mikor azt mondom, hogy Krisztus eljövetele lett megígérve Akháznak, ezzel nem azt akarom mondani, hogy Isten ama választottak közé sorolta őt, akiknek üdvössége szerzőjéül a Fiát kijelölte, hanem hogy a beszélgetés az egész népre vonatkozott.

Ád jelt néktek az Úr maga. A לכם (*lachem*), *neked* szót egyesek így fordítják: *a te gyermekeidnek*, de ez erőltetett. Ami a személyekre vonatkozik, a próféta maga mögött hagyja a bűnös királyt és a nemzetre néz, mint az Isten által örökbe fogadottakra. Ezért nem *neked*, a bűnös királynak, és a hozzád hasonlóknak fog Isten jelet adni, hanem *nektek*, akiket örökbe fogadott, mert az Ő Ábrahámmal kötött szövetsége továbbra is szilárd és sérthetetlen. S az Úr

mindig hagy némi maradékot, akikre a szövetség előnyei vonatkoznak, legyenek bár a nép vezetői és kormányzói képmutatók.

Ímé, a szűz fogan méhében. Az *ímé* szó hangsúlyos az esemény nagyságát megjelölendő, mert rendszerint ezen a módon beszél a Lélek a nagy és figyelemre méltó eseményekről az emberek elméjének felemelése végett. A próféta tehát azt parancsolja a hallgatóinak, hogy figyelemmel legyenek, s fontolják meg Isten eme rendkívüli munkáját. Mintha ezt mondta volna: „Ne legyetek lusták, hanem tekintsetek Istennek erre az egyedülálló kegyelmére, aminek önmagában is fel kellene keltenie a figyelmeteket, ám ostobaságotok folytán rejtve marad előttetek".

Jóllehet a עלמה (*gnalmah*), *szűz* szó a עלם (*gnalam*) szóból származik, melynek jelentése *elrejteni*, mert a szüzek szégyenkezése és erkölcsössége nem teszi lehetővé, hogy nyilvánosan mutatkozzanak, a zsidók mégis sokat civakodnak erről a szóról, és azt állítják, hogy nem szüzet jelent, mert Salamon egy olyan fiatalasszony megjelölésére használja, akit eljegyeztek, ezért nem szükséges vitatkozni róla. Bár el kell ismernünk, amit állítanak, hogy a עלמה (*gnalmah*) néha *fiatal nőt* jelöl, s hogy a név, amint állítják, az életkorra utal (mégis gyakran használatos a Szentírásban *szűz* alanyra), az eset természete elegendően cáfolja minden rágalmukat. Mert mi csodálatosat mondott volna a próféta, ha egy *fiatal nőről* beszél, aki egy férfival érintkezve megfogant? Ezt természetesen abszurdum lenne jelként, vagy csodaként mutogatni. Tegyük fel, hogy ez a szó olyan fiatal nőt jelöl, aki a természetes módon esik teherbe,[99] így mindenki látja, hogy ostobaság és hitványság lenne a próféta részéről, azt mondani, hogy *egy fiatal nő megfogan*, miután kijelentette: valami furcsáról és szokatlanról fog szólni. Elég világos tehát, hogy itt egy szűzről beszél, aki teherbe fog esni, de nem természetes módon, hanem a Szentlélek kegyes befolyására. S ez az a titok, amiről Pál magasztos fogalmakban szól: „Isten megjelent testben" (1Tim3:16).

S nevezi azt. A héber ige itt nőnemű ragozásban szerepel, s ami azokat illeti, akik hímnemben olvassák, nem tudom, mire alapozzák a véleményüket. Az általunk használt másolatok természetesen nem eltérőek az övéiktől. S ha ezt az anyára vonatkoztatjuk, az természetesen valami olyasmit fejez ki, ami eltér a közönséges szokástól. Tudjuk, hogy mindig az apának adatott meg a gyermek elnevezésének joga, mert ez az apák gyermekük feletti hatalmának és tekintélyének a jele, s ugyanez a tekintély nem vonatkozik az anyákra. Itt azonban az anyának adatik, ebből következik, hogy a próféta az anyát földi apa nélkülinek fogta fel, mert különben kiforgatta volna a Szentírásban szereplő közönséges szokást, ami ezt a hivatalt csak a férfiaknak tulajdonítja. Mégis észre kell venni, hogy ezt a nevet Krisztus nem az anyja javaslatára kapta, mert akkor nem lett volna súlya, hanem a próféta azt akarja kifejezni, hogy a név kihirdetésével a szűz a hírnök szerepébe lép, mert nem lesz földi apa ennek a szerepnek a betöltésére.

Immánuel. Ezt a nevet Krisztus kétségtelenül a konkrét tények alapján kapta, mert Isten egyszülött Fia a mi testünket öltötte Magára, s egyesült velünk a természetünkből való részesedés által. Ezért kapta tehát a *velünk van az Isten*, illetve a *velünk egyesült* nevet, ami egyetlen emberre sem vonatkozhat, aki nem Isten. A zsidók a saját álokoskodásukkal azt mondják nekünk, hogy ezt a nevet Ezékiás kapta, mivel Ezékiás keze által szabadította meg Isten a népét, majd hozzáteszik: „aki Isten szolgája, az Ő személyét képviseli". De sem Mózes, sem Józsué, akik a nép szabadítói voltak, nem kapták ezt a megnevezést, így ez az *Immánuel* mind Mózest, mind Józsuét, mind mindenki mást megelőz. Ezáltal a név által ugyanis felette áll mindenkinek, aki előtte volt, s mindazoknak is, akik utána jönnek, s ez a titulus kifejez valamiféle rendkívüli kiválóságot és tekintélyt, mellyel mindenki felett álló módon rendelkezik. Így tehát nyilvánvaló, hogy nemcsak Isten hatalmát fejezi ki, amit rendszerint a szolgája által jelenít meg, hanem a személyegyesülést is, ami által Krisztus istenemberré lett. Ebből az is nyilvánvaló, hogy Ézsaiás itt nem közönséges eseményt mesél

[99] Quae ex coitu viri gravida esset futura.

el, hanem egy páratlan csodára mutat rá, amit a zsidók hiábavaló munkálkodással próbálnak meg elrejteni.

15. *Ki vajat és mézet eszik*. Itt a próféta Krisztus valódi emberi természetét bizonyítja, mert teljességgel hihetetlen volt, hogy annak, Aki Isten volt, szűztől kell születnie. Efféle prófécia felháborító a közönséges emberi értékítélet számára. S nehogy azt gondoljuk, hogy képzelete valamiféle látomást mutat nekünk, leírja az emberi természet jeleit annak érdekében, hogy ezekkel megmutassa: Krisztus tényleg testben, vagyis emberi természetben fog megjelenni, azaz ugyanazon a módon fog felneveltetni, mint rendszerint a gyermekek. A zsidók a miénktől eltérő módon nevelték a gyermekeiket, mert mézet használtak, ami nem túl szokásos nálunk, s egészen a mai napig megtartották azt a szokásukat, hogy mézet és vajat ízleltetnek a gyermekkel a születés után azonnal, mielőtt még szopni kezdene.

Míg megtanulja. Azaz amíg el nem jut abba az életkorba, mikor képes különbséget tenni a jó és a rossz között, vagy ahogyan általában mondjuk, *a szellemi érettség korába*. A ל (*lamed*) jelenti a végső időpontot és időtartamot, ameddig még gyermekként neveltetik, s ez még erőteljesebben bizonyítja természetének valódiságát. Ő tehát olyan értelemről és ítélőképességről beszél, amit a gyermekkor elmúltával lehet megszerezni. Látjuk tehát, milyen mélyre ereszkedett le Isten Fia értünk: nemcsak a mi eledelünket akarta enni, de egy időre még az értelemtől is megfosztatott, s minden gyengeségünket hordozta (Zsi2:14). Ez az Ő emberi természetére vonatkozik, mert istenségére nem vonatkozhat. A tudatlanság eme állapotáról, melyben Krisztus volt egy ideig, Lukács tesz bizonyságot, mikor ezt mondja: „*Jézus pedig gyarapodék bölcsességben és testének állapotjában, és az Isten és emberek előtt való kedvességben*" (Lk2:52). Ha Lukács csak annyit mondott volna, hogy Krisztus *gyarapodott*, gondolhatnánk, hogy ezt az *emberek előtt* értette, de kifejezetten hozzáteszi, hogy az *Isten előtt*. Krisztus tehát egy ideig olyan volt, min a kisgyermekek, azaz ami emberi természetét illeti, nélkülözte az értelmet.

16. *Mert mielőtt e gyermek megtanulná*. Sokan abba a hibába estek, hogy ezt a verset összekapcsolták az előzővel, mintha ugyanarról a gyermekről lett volna szó. Azt feltételezik, hogy az okot jelöli meg, valamint hogy a כי (*ki*) viszonyszó azt jelenti: *mert*.[100] Ám ha gondosan megvizsgáljuk a próféta által mondottak jelentését, gyorsan kiderül, hogy elhagyja az általános tanítást, amihez egy kis kitérőt tett, s visszatér a közvetlen témájához. Miután a város fennmaradásának reménységét a megígért Közbenjáróra alapozta, most megmutatja, hogy miképpen marad meg a város.

A gyermek. Én ezt a szót úgy értelmezem, hogy az nem krisztusra, hanem minden gyermekre egyetemesen vonatkozik. Itt én eltérek a többi igemagyarázótól, mert ők úgy vélik, hogy a mutató ה egy konkrét gyermekre mutat. Én azonban a הנער (*hannagnar*) szót úgy tekintem, hogy a ה valóban azért lett hozzáadva, hogy azt határozottabbá tegye, de ez inkább az életkorra, semmint egy konkrét gyermekre szándékozik mutatni, mint mikor mi azt mondjuk: *a gyermek*,[101] s hozzátesszük az „a"[102] névelőt a nagyobb határozottság kedvéért. Ez nagyon szokásos dolog a Szentírásban. Ha egy konkrét gyermekre mutatott volna a הזה (*hazzeh*) szót teszi hozzá, amint az gyakran előfordul más igeversekben. Nem valószínű, hogy Szíria és Samária királyságainak az a bukása, ami rögvest ezután következik, el lenne halasztva ötszáz évvel, azaz Krisztus eljöveteléig. Ez valóban teljesen abszurd volna. Az igeszakasz jelentése tehát ez: „Mielőtt a gyermek, aki majd ezután fog megszületni, képessé válna különbséget tenni a jó és a rossz között, a föld, amelytől reszketsz, elhagyatottá válik".

A föld. A *föld* alatt én Izraelt és Szíriát értem, mert noha ketten voltak, a szövetségük alapján, ami a két király között köttetett, egynek számítottak. Egyesek Júdeát értik alatta, de

[100] Lowth és Stock püspökök egyetértenek abban, hogy a כי (*ki*) szót *mert*-nek fordítja, ami valóban a szokásos jelentése. *MERT mielőtt e gyermek megtanulná megvetni a gonoszt és a jót választani – a szerk.*
[101] L'enfant.
[102] Le.

ezzel nem tudok egyetérteni az utána következő többes számú főnév, a *királyai* miatt. S hogy ezek a dolgok pontosan úgy történtek meg, amiképpen meg lettek írva, azt könnyen kikövetkeztethetjük a szent történelemből, mert mikor Akház segítségül hívta az asszírokat, Recint ők pusztították el (2Kir16:9). Nem sokkal ezután Péka, Izrael király meghalt Akház uralkodásának tizenkettedik évében, s Hósea, Ela fia követte őt (2Kir15:30, 17:1). Azaz, mielőtt az ezután született gyermekek felnőttek volna, mindkét ország elvesztette a királyát, mert Recin és Péka még azelőtt eltávoztak az élők földjéről. Most a beszélgetés Akháznak szól, és az Úr vigasztalásképpen megígéri neki, hogy büntetést szab ki Akház ellenségeire, de csak ezért, hogy még menthetetlenebbé tegye őket.

Melynek két királyától te reszketsz. Ami a *reszketsz* szót illeti, Szíriáról és Izraelről azt olvassuk, hogy Akház reszketett, vagy undorodott tőlük, mert abból az irányból támadtak rá a hadseregek. Ezért megígéri, hogy ezek a királyok hamarosan elpusztulnak. Egyesek a מפני (*mippenei*) szót *miatt*-nak (*következtében*-nek) fordítják,[103], s elismerem, hogy ez a szó általában ebben az értelemben használatos. Itt azonban egy természetesebb fordítást fogadok el, mintha azt mondta volna: *Eltűnik a két király színe elől, vagy jelenlétéből és el fogják hagyni*, azaz a két király többé már nem lesz látható. S ezekből a szavakból elegendően nyilvánvaló, hogy ezt mindkét királyságra vonatkozónak kell tekinteni.

17. *És hozni fog az Úr reád*. Itt viszont a próféta fenyegeti a bűnös képmutatót, aki azt színlelte, hogy nem akarja megkísérteni az Urat, de mégis azokat hívta segítségül, akiket az Úr megtiltott, hogy segítségül hívjon (2Móz23:32). S hogy ne kezdjen indokolatlan örvendezésbe, és ne váljon szemtelenné az előző ígéret kapcsán, a próféta az ő pusztulásával is fenyeget, és kijelenti, hogy amibe a fennmaradásának reménységét veti, mármint az asszírok segítségébe, az lesz végül a pusztulása (2Kir16:7, 2Krón28:16). Mintha ezt mondta volna: „Mindent megígértetsz magadnak Asszíria királyától, és azt hiszed, hogy ő majd hűséges lesz hozzád, mivel szövetségre léptél vele, noha Isten ezt megtiltotta neked. Hamarosan azonban megérted, hogy miféle előnyöd származik abból, hogy megkísértetted az Urat. Maradhattál volna otthon a nyugalomban, megkaphattad volna Isten segítségét, de te inkább azt választottad, hogy az asszírokat hívod segítségül. Rosszabbaknak fogod őket találni, mint ellenségeidet". Ez a beszélgetés tehát egybeesik a megelőzőkkel, mert még jobban szorongatja az árulása és a hálátlansága miatt a királyt, aki elutasította mind Isten Ígéjét, mind az Ő jelét, s méltatlanná vált minden ígéretre. S mivel szokásos dolog a képmutatóknál, hogy miután kimenekültek minden veszélyből és félelemből, azonnal visszatérnek természetes beállítottságukhoz, a próféta kijelenti: semmi sem fogja megvédeni a zsidókat attól, hogy hasonlóképpen jogos büntetésben ne részesüljenek. Konkrétan kimondja, hogy *Dávid családja*, mely követelhette volna, hogy sajátos előjogai alapján kivétel lehessen, ugyanazoknak a csapásoknak lesz kitéve. Isten ugyanis oly módon irányítja az ítéleteit, hogy miközben fenntartja egyházát és gondoskodik állandó létezéséről, nem engedi meg, hogy a jókkal összekeveredett gonoszok büntetlenül elmeneküljenek.

Mióta Efraim elszakadott Júdától. Ezen a módon beszél a Szentírás, mikor bármiféle komoly csapást ír le. A zsidók ugyanis nem kaphattak volna komolyabb büntetést, mint mikor a tíz törzs eltávozásával (1Kir12:16) nemcsak a királyság oszlott meg nyomorultul, hanem a nemzet is kettészakadt. Efraim elszakadása Júdától tehát a legrosszabb fajta balsors jele volt, mert Júda királyságának erőforrásait komolyabban érintette ez a megosztás, mint bármely idegen ellenségtől elszenvedett vereség. Ezért mondja, hogy azóta a zsidók nem szenvedtek el nagyobb csapást. Ebből, amint már mondtam, látjuk, hogy Isten, miközben megbünteti a képmutatókat, egyidejűleg megemlékezik a hívőkről és megnyitja az utat az Ő kegyelme előtt. Észre kell vennünk ezt a gyönyörűséges elrendezést, hogy az egyház a legfélelmetesebb halálok közepette is biztonságban marad. Ki gondolta volna, hogy Jeruzsálem valaha is megmenekülhet a két király hatalmas hadseregétől? Vagy hogy Szíria királysága, amely akkor

[103] „Amely királyoktól te félsz, אתה קץ מפני (*attah kaz mippenei*), akik miatt félsz, lásd 2Móz1:12" – *Stock püspök*

virágzó állapotban volt, gyorsan meg fog semmisülni? Vagy hogy Samária nem áll messze a pusztulástól? S hogy az asszírok, akikben a zsidók bíztak, időközben több kárt fognak okozni, mint amennyit az izraeliták és a szírek valaha is okoztak? Mindezeket a dolgokat az Úr az egyház fenntartása érdekében cselekedte, de egyidejűleg oly módon, hogy bosszút is állt Akház király gonoszságáért.

18. *És lesz ama napon*. A zsidók úgy gondolták, hogy az asszírokat lebéklyózza a velük kötött szövetség, de a próféta nevetségessé teszi ezt az ostobaságot, s kijelenti, hogy készen állnak majd Isten parancsára bármely irányba elvinni őket, ahová csak Isten jónak látja. A parancs helyett mégis a *süvöltés*[104] hasonlatot használja, utalván azoknak a királyságoknak az éghajlatára, melyekről beszél. Egyiptom ugyanis tele van legyekkel, mivel az az ország forró és mocsaras, s mikor a levegő egyszerre forró és nedves, az hatalmas mennyiségű legyet hoz létre. Asszíria viszont méhekkel van tele, s mikor azt mondja, hogy süvöltéssel hozza el őket, a méhek, és a legyek természetes szokására utal, de azt érti alatta, hogy minden nehézség nélkül jönnek majd el. Mintha azt mondta volna: „Nem lesz szükség nagy erőkifejtésre, mert amint jelt adok, azonnal futásnak erednek". Ezzel mutatja meg, micsoda hatékonysága van titkos munkálkodásának, vagy céljának, hogy egyetlen süvöltéssel kényszeríti engedelmességre a legerősebb nemzeteket.

19. *S mind eljönnek*. Ugyanazt a hasonlatot folytatja, mert a méhek rendszerint barlangokban, illetve völgyekben és bokrokban, s ehhez hasonló helyeken keresnek maguknak menedéket. Mintha azt mondta volna, hogy nem lesz egyetlen hely sem, ahol az ellenség ne telepedne le, és ne lakozna. Szükségtelen túlságosan sokat törődnünk annak magyarázatával, hogy miért beszél inkább bokrokról és tövisekről,[105] mint más dolgokról, mert a nyelvezet átvitt értelmű. Mégsincs kétségem afelől, hogy azt szándékozott kijelenteni, hogy akár barlangokba rejtőznek, akár a völgyekben keresnek menedéket, nem lesz menekülés, mert az ellenség az egész országot elfoglalja.

Ebből ismét arra következtetünk, amit már korábban észrevettünk, hogy semmi sem történik véletlenül, vagy a sors szeszélye folytán, hanem mindent Isten keze irányít. S bár a gonosz emberek gyúlhatnak haragra, és törhetnek előre vak támadásban, Isten mégis zablát vet a szájukba, hogy az Ő dicsőségét mozdítsák elő. Mikor tehát azt látjuk, hogy a gonoszok zavargást keltenek, ne gondoljuk, hogy Isten közibük dobta a gyeplőt, így tetszés szerint bárhol törhetnek előre, hanem legyünk teljesen biztosak abban, hogy dühödt támadásaik teljes ellenőrzés alatt állnak. Ebből csodálatos vigasztalást kell merítenünk azok között a felfordulások között, melyekbe a keresztyén világ olyannyira belemerült, s melyek erőszakossága oly erőteljesen megrázta, hogy majdnem minden a zűrzavar állapotában levőnek tűnik. Meg kell értenünk, hogy az Úr elrejtette a zablát, mellyel féken tartja a dühödt vadállatokat, így nem képesek bárhová kitörni, ahová dühük őrültsége ragadja őket, vagy túllépni az Úr által nekik megszabott korlátokon.

20. *Ama napon leberetválja az Úr a folyón túl bérlett beretvával*. Most másik hasonlatra vált át, s azokat az ellenségeket, akik által az Úr Júdea leverését rendelte el a magszabott időben, egy borotvához hasonlítja, mellyel a szakállat és a hajat borotválják, valamint az ezekhez hasonló egyéb kinövéseket eltávolítják. A ב (*beth*) itt felesleges, s csak a héber népnyelvvel összhangban használatos egy eszköz megjelölésére. Ezért én egyszerűen így fordítom: *leborotválja egy borotvával*. S hogy mit ért alatta azt azonnal megmagyarázza: hogy az asszírok borotvaként fognak szolgálni az Úr kezében és messzi országból fognak jönni.

A folyón túl. Ez azt jelenti, hogy az Eufrátesz nem gátolja meg őket abban, hogy átkeljenek és végrehajtsák Isten parancsát. Hasonlóképpen azt is hozzáteszi, hogy ez nem annak a nemzetnek valamely része lesz csupán, amely a saját jószántából tör előre idegen

[104] Füttyentés, pisszenés – *a ford.*
[105] A Károli-fordításban a *bokrok* helyett a *legelők* szó szerepel – *a ford.*

területekre, vagy kijelölt vezető nélkül kalandozik, hanem maga a király fogja őket vezetni, így a nemzet és a király egy időben árasztják el Júdeát, ami beleroppan ekkora teherbe.

Bérlett beretvával. Nem ok nélkül mondja, hogy a borotva bérelt, mert ezzel annak a csapásnak a félelmetes természetét fejezi ki, amit az asszírok hoznak rájuk. Ha az ember bérelt lovat, vagy bérelt kardot használ, azt szabadabban fogja használni, s nem kíméli, vagy óvja úgy, mint a sajátját. Az emberek ugyanis a teljes bérleti díjnak megfelelő hasznot akarnak húzni abból, amit bérbe vettek. Azaz, az Úr azzal fenyeget, hogy egyáltalán nem fogja kímélni a borotvát, bár szükséges lesz tompítania. Ez azt jelenti, hogy őrült erőszakkal és dühvel küldi majd az asszírokat. Ha az Úr ilyen félelmetes bosszút állt a zsidókon azon okokból, amiket a próféta korábban felsorolt, nekünk is óvakodnunk kell, nehogy ugyanebben a fajta büntetésben részesüljünk, sőt inkább attól a borotvától kell félnünk, ami már elkezdett minket borotválni.

A főt s a lábak szőrét. A *lábak szőre* alatt az alsóbb részeket érti, mert a *lábak* alatt értünk mindent, ami a has alatt van, s ez egy jelképes beszéd, melyben a rész szerepel az egész helyén.[106] Röviden, azt akarja kifejezni, hogy az egész testet, sőt még a szakállat is meg kell borotválni. Ha most félretesszük a jelképeket, s el akarunk jutni a szöveg nyílt és természetes jelentéséhez, ez nem más, mintha azt mondta volna, hogy a borotválás a fejtetőtől a lábakig ér majd, s hogy a királyok és hercegek sem lesznek kivételek ebben a csapásban, hanem nekik is meg kell érezniük a borotva élét.

21. *És lesz ama napon*. Ezekben a versekben, egészen a fejezet végéig a próféta a kettészakított ország állapotát írja le. Ő ugyanis megdöbbentő és élő képét akarja adni annak a nyomasztó ínségnek, mikor bármerre nézünk, mindenhol csak a félelmetes pusztítás nyomait látjuk. Egyesek úgy vélik, hogy itt a büntetés enyhítése van megígérve, de hamarosan meglátjuk majd, hogy ez nem egyezik a szövegösszefüggéssel. Jóllehet *az ember* megnevezést minden korlátozás nélkül használja, mégis a leggazdagabbakról beszél. Nem mondja ugyanis, hogy mindenkinek ugyanannyi lesz, hanem hogy akik korábban megszokták, hogy rengeteg ökröt és juhot tenyésztenek, most be kell érniük néhánnyal. Így tehát azt akarja mondani, hogy mindenkinek nagyon nagy szegénység lesz az osztályrésze. Egyesek úgy vélik, hogy a próféta által használt héber יחיה (*yechaiyeh*), *megelevenít* szó azt jelenti: „megszabadít a haláltól”, de az általam elfogadott jelentés természetesebb és általánosabban elfogadott.

22. *A tej bősége miatt*. Egyesek ezt így magyarázzák: „aligha lesz annyi egy tehéntől, amennyi egy család fenntartásához szükséges”, mert azok, akik szarvasmarhát tenyésztenek, nemcsak tejjel táplálkoznak, hanem sajtot is készítenek és vajuk is van eladó. Mikor tehát azt mondja, hogy minden bőségükből semmi más nem jön létre, csak ami a család fenntartásához szükséges, eme magyarázók véleménye szerint ez a szegénységet jelöli. Mások szerint ez a termékenység ígérete, mert legyen bármilyen kicsiny a teheneik és a juhaik száma, mégis bőséges eszközök állnak rendelkezésükre a fenntartáshoz. A harmadik magyarázat többre becsülhető, mert úgy tűnik, hogy a próféta azt akarta megmutatni: olyan kicsi lesz az emberek száma hogy kis mennyiségű tej is elég lesz valamennyiüknek. S sokkal nagyobb csapás az országra nézve a lakosok hiánya, mint az, hogy kevés számú gulyák és nyájak vannak benne. Az előző versben Ézsaiás kijelentette, hogy Júdea annyira elszegényedik, hogy csak nagyon kevés gulya és nyáj marad meg. Most azonban hozzáteszi, hogy ember még kevesebb lesz, mert nagyon kevés tej is elég lesz a föld lakosainak. Ezt a magyarázatot készségesebben elfogadom, mivel az ígéret itt nem lenne helyénvaló. Az előbbi értelmezés erőltetett, s nemcsak a tehenekkel rendelkező szarvasmarha-tenyésztőkről beszél, hanem minden lakosról, mert konkrétan kimondja: *valaki csak megmaradott e földön*, s ezzel a kifejezéssel ismét azok csekélyke számát jelöli. Kijelentése tehát azt akarta megmutatni, hogy az ország oly általánosan elhagyatott és oly nyomorultul elpusztult lesz, hogy nem lesz szükség jelentős

[106] Unde et aquam pedum urinam vocant; et pedes tegere pro alvum exonerare.

mennyiségű tejre és vajra, mikor ugyanis a pusztítás befejeződött, csak néhány ember fog megmaradni.

23. *Ezer szőlőtő*. Ami azok véleményét illeti, akik szerint Ézsaiás itt a hívőket vigasztalja, én meg sem cáfolom, mert elegendő cáfolat a szövegösszefüggés, s a szavak világosan bizonyítják, hogy Ézsaiás továbbra is a pusztulással fenyeget, s a föld kietlenségét írja le. Mások úgy vélik, hogy az igevers jelentése ez : „Ahol ezer szőlőtő volt, melyeket ezer ezüstpénzért adtak el, ott gaz és tövisek lesznek találhatók". Az azonban nyilvánvaló, hogy ez túl alacsony ár lenne, ha az egész országra vonatkozik, mert ki gondolna egy sékelt számítani egy szőlőtőért, amelyik messze a legértékesebb minden birtok között? Ez ugyanazt jelenti, mint az „elkótyavetyélni", *eladni egy falat kenyérért* kifejezés,[107] mikor valamit nagyon olcsón adnak el. Bármiféle mező, legyen az bármennyire terméketlen, vagy műveletlen, magasabb áron adható el, ha a megfelelő figyelmet fordítják a földművelésre, ami rendszerint meg is valósul, ha a terület zsúfoltan lakott.

Tövis és gaz ver fel. Megmondja az árváltozás okát is, ami nyilvánvalóvá teszi, hogy pusztulásról beszél. *A tövisek és a gaz miatt*, mondja, mert nem lesz senki, aki művelné a földet, ami rendszerint súlyos csapás után következik be. A ל (*lamed*) amit egyesek a *–nak*, *–nek*, vagy *számára* toldalékokkal fordítanak, szerintem azt jelenti: *miatt*, mert miután mindent zűrzavarba taszított a támadó hadsereg dühe, nincsenek szőlőművesek, vagy munkások, s a legjobban megművelt földeket is elborítja és felveri a gaz és a tövisek. Ennek jelentése tehát ez: olyan csekély lesz a lakosok száma, hogy aligha találunk majd valakit, aki a legkisebb pénzdarabot is megadná a legértékesebb birtokokért.

24. *Nyilakkal és kézívvel mehet oda az ember*. A יבא (*yabo*), *el fog jönni* ige egyes számban szerepel, de többes számban kell magyarázni, nevezetesen hogy az íjászok átmasíroznak Júdeán. Egyesek úgy gondolják, hogy Ézsaiás azért beszél nyilakról és kézívekről, mert egyetlen fegyvertelen ember sem merészeli majd megközelíteni a birtokát. Én azonban valószínűbbnek tartom, hogy a próféta arra gondol, hogy ahol egykor a leggazdagabb ültetvények léteztek, ott most vadászni lehet, mert a terület a vadállatok búvóhelyévé vált. S az a legnyomorultabb változás, mikor a korábban művelt és termékeny területek erdőkké és bozótokká válnak. A nyilak és kézívek alatt én tehát itt a vadászatot értem ebben az értelemben: „nem földművesek, hanem vadászok közelednek oda, s nem ültetnek, vagy gondoznak szőlőt, hanem vadállatokat kergetnek". Röviden, ez nem jelent mást, mint félelmetes pusztítást, ami megváltoztatja a föld egész kinézetét.

25. *Sőt a hegyekre, a melyeket kapával kapáltanak*. Itt a próféta látszólag ellentmond önmagának, mert eddig a föld pusztulásáról beszélt, most viszont azt írja le, amit nevezhetünk új állapotnak, mert ahol gaz és tövisek voltak, ott most barmokat legeltetnek. Ennek következtében egyesek a nép vigasztalásának tekintették ezeket a szavakat. A próféta szándéka azonban teljességgel más. Ő ugyanis úgy érti, hogy a hegyek, melyek nagy távolságra voltak a sűrűn lakott helyektől, s amelyeket csak sok nehézség árán lehetett megkülönböztetni, alkalmasak lesznek a pásztorkodásra a nagyszámú ember miatt, akik odáig mennek. Azaz, az emberek beveszik magukat a lakatlan hegyek közé, melyek korábban elérhetetlenek voltak, s nem kell majd félni a tüskebokroktól,[108] a lakosok nagy száma miatt. Nos, ez a dolgok legnyomorúságosabb állása, mikor az embereknek a halál elől a tövisekhez és a tüskebokrokhoz kell özönleni. Azokra a hegyekre gondol ugyanis, melyek korábban elhagyatottak és műveletlenek voltak, de amelyeken most az emberek keresnek lakó- és tartózkodási helyet, ugyanis az ország egyetlen része sem lesz biztonságos. Azaz, az egész ország nyomorúságos és búskomor állapotát írja le, valamint az oly borzasztó pusztítást, mely miatt az egész ország kinézete teljesen más lesz, mint korábban volt.

---

[107] *Bailler pour une piece de pain*.

[108] „A pásztoroknak nem kell attól félni, hogy azokon a hegyeken tüskés bozótokból és tövisekből álló akadályokat találnak, melyek megszakítanák nyájaik szabad kóborlását" – *Rosenmüller*.

Mikor előre megmondta mindezeket a dolgokat Akház királynak, kétség sem férhet hozzá, hogy Akház megvetően tekintett ezekre. Az a gonosz király ugyanis, a saját erőire és az Asszíriával kötött szövetségére támaszkodva mondhatni azonnal visszaült a babérjaira, amint a város ostroma megszűnt. Ézsaiásnak azonban ki kellett tartania a hivatalában azért, hogy megmutassa: nincs segítség, csak Istentől, valamint hogy tájékoztassa ezt a nyomorult képmutatót, hogy pusztulása abból az irányból érkezik majd, ahonnan a megmenekülését várja.

8. fejezet

1. És monda nékem az Úr: Végy magadnak egy nagy táblát, és írd fel reá közönséges betűkkel: siess zsákmányra és gyorsan prédára;

2. És én hív tanúkul választom magamnak Úriást, a papot és Zakariást, Jeberekiás fiát.

3. És bementem a prófétaasszonyhoz, a ki fogant, és szült fiat; és mondá az Úr nékem: Nevezd nevét: siess zsákmányra és gyorsan prédára.

4. Mert mielőtt e gyermek ezt ki tudja mondani: apám és anyám, Damaskus gazdagságát és Samaria prédáját Assiria királyának szolgája elviszi.

5. Ismét szólott az Úr hozzám, mondván:

6. Mivel megútálta e nép Siloahnak lassan folyó vizét, és Reczinben és Remalja fiában gyönyörködik:

7. Azért ímé rájok hozza az Úr a folyónak erős és sok vizét, Assiria királyát és minden ő hatalmát, és feljő minden medre fölé, és foly minden partjai felett,

8. És becsap Júdába, és megáradván átmegy rajta, s torkig ér, és elterjesztett szárnyai ellepik földednek szélességét, oh Immánuel!

9. Fenekedjetek csak népek és romoljatok meg; figyeljetek, valakik messze laktok; készüljetek és megrontattok; készüljetek és megrontattok.

10. Tanácskozzatok, de haszontalan lesz, beszéljetek beszédet, de nem áll meg, mert Isten van mi velünk!

11. Mert így szólott hozzám az Úr, rajtam lévén erős keze, hogy tanítson engem, hogy e népnek útján ne járjak, mondván:

12. Ti ne mondjátok összeesküvésnek, valamit e nép összeesküvésnek mond, és félelme szerint ne féljetek és ne rettegjetek;

13. A seregek Urát: Őt szenteljétek meg, Őt féljétek, és Őt rettegjétek!

14. És Ő néktek szenthely lészen; de megütközés köve és botránkozás sziklája Izráel két házának, s tőr és háló Jeruzsálem lakosainak.

15. És megütköznek köztük sokan, s elesnek és összetöretnek; tőrbe esnek és megfogatnak!

16. Kösd be e bizonyságtételt, és pecsételd be e tanítást tanítványaimban!

17. Én pedig várom az Urat, a ki elrejté orczáját Jákób házától, és benne bízom.

18. Ímhol vagyok én és a fiak, kiket adott nékem az Úr jelekül és csodákul Izráelben: a Sion hegyén lakozó seregeknek Urától vagyunk mi!

19. És ha ezt mondják tinéktek: Tudakozzatok a halottidézőktől és a jövendőmondóktól, a kik sipognak és suttognak: hát nem Istenétől tudakozik-é a nép? az élőkért a holtaktól kell-é tudakozni?

20. A tanításra és bizonyságtételre hallgassatok! Ha nem ekként szólnak azok, a kiknek nincs hajnalok:

21. Úgy bolyongani fognak a földön, szorongva és éhezve; és lészen, hogyha megéhezik, felgerjed és megátkozza királyát és Istenét, s néz fölfelé,

22. És azután a földre tekint, és ímé mindenütt nyomor és sötétség, és szorongatásnak éjszakája, ő pedig a sűrű sötétben elhagyatva

1. *És mondá nékem az Úr*. Ez a prófécia semmi újat nem tartalmaz, hanem a megelőző megerősítése, melyben Ézsaiás Izrael és Szíria közelgő elpusztulását jelezte előre. Megmondta, hogy mindkét ország még azelőtt elveszti királyát, hogy a nemsokára megszületendő gyermekek képesek lennének különbséget tenni a jó és a rossz között, azaz még mielőtt felnőnének (Ézs7:16). Mivel azonban a gonoszokat semmiféle fenyegetés sem

rettenti meg, szükséges volt, hogy ezt a próféciát megismételje és valamiféle külső jellel is bemutassa.

Először is, a nemzet hatékonyabb felrázása érdekében Isten megparancsolja, hogy közhírré tegyék ezt a próféciát írásos formában, hogy azt mindenki megérthesse. Korábban mondtuk,[109] hogy a próféták szokása volt, miután parancsot kaptak bármiféle üzenet átadására az embereknek, hogy néhány szóban összefoglalták az üzenet lényegét és kifüggesztették a templom kapujára, amint azt a Hab2:2-ben látjuk. Ha ugyanis azt az igeverset összehasonlítjuk emezzel, a dolog kellően nyilvánvaló lesz. Itt azonban valami sajátos van kifejezve, mert Isten nemcsak azt parancsolja meg neki, hogy írja le a próféciát, hanem nagy és hosszú tekercset követel, hogy azt messziről is jól láthassák. Minél kisebb az írás, annál homályosabb, s csak nagyobb nehézségek árán lehet elolvasni. Ugyanebből a célból szerepel a rögtön ezután következő: *közönséges betűkkel*,[110] mert az אנש (*enosh*) bármiféle közönséges rangú embert jelölhet, így tehát az igevers jelentése az, hogy még a legtudatlanabb és iskolázatlanabb személyek is képesek legyenek azt elolvasni.

Siess zsákmányra és gyorsan prédára.[111] Ez a tömör rövidség hangsúlyosabb, mint ha hosszú beszédet tartott volna, mert bárki képes elvinni haza négy szót, érezni azokban Isten haragjának gyorsaságát, s igazán és mélyen megindulni Isten ítéletétől, mintha az ujjal mutatta volna azt. Röviden, Isten úgy döntött, hogy nem csépeli a szavakat, mert nem volt idő a vitákra, hanem hogy külső jellel fogja megmutatni a dolgot. A próféták gyakran fenyegettek a bosszúállással, de minden hatás nélkül, ezért most ő egy példa segítségével ábrázolta feltűnő módon, hogy mélyebb benyomást gyakorolhasson elméikre és bevéshesse emlékezetükbe. Amikor csak megemlítik a מהר שלל הש בז (*macher shalal has baz*) szavakat, azonnal Izrael és Szíria pusztulására gondolnak majd, s bizonyosabbak lesznek benne.

Mivel Ézsaiás prófétált Krisztus eljöveteléről az előző fejezetben (Ézs7:14), ezért sokan helytelenül ezt is ugyanarra a dologra vonatkozóként magyarázzák, nevezetesen hogy felruháztatván mennyei erővel, eljött megzsákmányolni e világ fejedelmét (Jn12:31) és ezért prédára sietett. Ez a találékonyság elég lenyűgöző, de semmiképpen sem egyeztethető össze a szöveggel, mert a szövetkörnyezet igazi és természetes nézete megmutatja, hogy a próféta ebben az igeversben semmi újat sem hoz elő, hanem azt erősíti meg, amit már mondott.

2. *És én hív tanúkul választom*. A עדים (*gnedim*) főnév és a אעיד (*agnid*) ige, amit a próféta alkalmaz, ugyanabból a gyökérből származnak, s az utalás elegáns, mintha ezt mondta volna: „Tanúkul hívtam tanúkat”.[112] Mivel ez nagyon fontos dolog volt, ezért *tanúkat választott*, amint azt fontos események kapcsán tenni szokták.

Hív tanúkul. Hűségeseknek nevezi őket, azaz igazaknak és hitelt érdemlőknek, de az egyik mégis istentelen és méltatlan aposztata volt, aki úgy akart tetszeni a királyának, hogy felállított egy, a damaszkuszihoz hasonló oltárt, s nyíltan védelmezte az istentelenséget és az istentisztelet törvénytelen módjait. Tudom, hogy egyes igemagyarázók azon a véleményen vannak, hogy ez másvalaki volt, de a körülmények gondos vizsgálata bárkit meggyőz, hogy ez ugyanaz az Uriás volt, akiről a szent történet feljegyzi, hogy szolgai módon rajongott királya istentelenségéért és törvénytelen vágyaiért (2Kir16:11). Ami azokat illeti, akik úgy

---

[109] Lásd a szerző előszavát.

[110] *Ember tollával* – az angol változat. A szerző változata: *Írj rá közönséges tollal*, vagy marginális olvasatban *[egy] ember tollával*.

[111] A szerző nem fordította le ezeket a szavakat, hanem meghagyta azokat az eredeti héber formájában (*macher shalal hash baz*). Ezek marginális olvasata „zsákmányra sietve sietteti a prédát”, stb. „A következő מהר (*macher*) melletti ל (*lamed*) megmutatja”, mondja Stock püspök, „hogy ez egy ajánlás, mint az Ez37:16-ban: Írd rá ezt ליהודה ולבני ישראל (*lihudah velibne Izrael*) (το) az ajánlást: Júdáé és Izrael fiaié”. A *macher shalal hash baz* jelentése tehát *Siess zsákmányra, gyorsan jön a préda – a szerk*.

[112] A latin nyelv lehetővé tette a szerző számára, hogy rendkívül sikeresen utánozza a héber kifejezést: „*Contestatus sum testes*”. Készséggel elismerjük, hogy a fordító [ti. az angol] által alkalmazott kifejezés sokkal kevésbé szerencsés, de reméljük, hogy segíteni fogja a megítélést, ha nem is találkozik az angol olvasó ízlésével – *a szerk*.

vélik, ez nem ugyanaz a személy, mert Ézsaiás hűségesnek nevezi, nos ennek az érvnek csekély a súlya, mert a próféta nem az emberre nézett, hanem az általa viselt hivatalra, ami alkalmassá tette őt arra, hogy tanú legyen. Ennek megfelelően nem arra gondol, hogy ő jó és kiváló ember volt, hanem hogy a hivatala olyan befolyást kölcsönzött neki, hogy senki sem utasíthatta el, s hogy a bizonyságtételével szemben nem merült fel semmiféle ellenvetés.

Úriást, a papot és Zakariást, Jeberekiás fiát. Azt hiszem, hogy ezt a próféciát kifüggesztették a templom kapujára, s Uriás és Zakariás lettek a tanúk, mert nem látomásról beszél, hanem Isten ama parancsáról, aminek konkrétan engedelmeskedett, annak érdekében, hogy ezeket a szavakat közmondásként ismételhesse minden ember.

3. **É***s bementem a prófétaasszonyhoz*. Ami ezután következik, abban nem kételkedem, hogy látomásként jutott el a prófétához az előző prófécia megpecsételése céljából. Az Ézsaiásnak adott látomás arról szólt, hogy a felesége fiút szült neki, s neki pedig megparancsoltatott, hogy adjon nevet a gyermeknek. Valójában semmi abszurditás nem lenne annak elismerésében, hogy a prófétának fia született a feleségétől, s én nem fogok hevesen vitatkozni senkivel, aki ezen a véleményen van. Mivel azonban nem valószínű, hogy ezt a nevet bárki emberfiának adták, s erre bizonyíték sincs, én inkább arra hajlok, hogy ezt a látomást a próféta a korábbi prófécia megerősítése végett kapta. A feleségét nem abban az értelemben nevezi prófétanőnek, mint a királyok feleségeit, akik az irántuk való tisztelet kimutatása végett neveztetnek királynőknek, hanem mert ebben a látomásban nyilvános szerepet játszott.[113]

4. *Mert mielőtt e gyermek ezt ki tudja mondani*. Ez mind a komor kijelentés, mind a hozzá adott látomás magyarázata, mert jóllehet Isten nem akart közvetlen nyelvezettel szólni, mégis helyénvaló volt a homály eltörlése. Én a הנער (*hannagnar*), *gyermek* szót úgy értelmezem, hogy az nem a próféta fiára vonatkozik, hanem inkább mindazon gyermekekre, akik röviddel ezután fognak megszületni. Ő tehát azt jelenti ki, hogy mielőtt még felnőnének, Izrael és Samária két királya megsemmisülnek.[114]

Assiria királyának szolgája elviszi. Azaz, Asszíria királyának parancsára, vagy akaratából. Talán arra az ókori szokásra utal, hogy az ellenségtől szerzett zsákmányt a nyilvános győzelmet aratottak harci szekerei előtt vitték. Hasonlóképpen fogja Asszíria királyának szolgája elvinni Samária és Damaszkusz zsákmányát.

Ez még nyilvánvalóbbá teszi, hogy a próféta nem akart mást, mint előre megprófétálni Izrael és Szíria királyságainak pusztulását. Teszi ezt az istenfélők vigasztalásának szándékával, valamint azért, hogy a bűnös király ostoba félelmét a gúny tárgyává tegye, mert ő nem volt képes elviselni, hogy az Úr siessen a segítségére. Nemcsak az ígéreteket utasította el ugyanis, hanem a jelet is, ami felkínáltatott neki. Ennek következtében a próféta egyre tovább és tovább megy az ő és az egész nemzet gonoszságának a megfeddésével. „Te valóban semmit sem hiszel el, de az Úr megsegíti majd az övéit, te pedig hamar meglátod a hirtelen és váratlan változásokat, mely által az Úr meg fogja szabadítani a népét”. S mivel ezek a szavak nem annyira a királyhoz, mind az istenfélőkhöz szóltak, ebből arra kell következtetnünk, hogy Isten szolgái nem mindig úgy beszélnek, ahogyan a hallgatóik vélik, mert Ézsaiás itt konkrétan a gonoszokhoz szól, akikben nem hozott létre meggyőződést. De akkor miért beszél hozzájuk? Azért hogy egyre jobban meggyőzze őket hitetlenségükről, s megfeddje őket érte, valamint hogy Isten jóságát nyilvánvalóbbá tegye, mert ki ne gondolná, hogy ez a fokozott gonoszság ne csapná be teljesen az ajtót Isten kegyelme előtt? Az Úr azonban jósága következtében mégis felülemelkedik mind a király, mind a nép gonoszságán. A próféta célja tehát az istentelenek megfeddése engedetlenségükért, valamint annak egyidejű bemutatása is, hogy Isten mindig egy és ugyanaz.

---

[113] Nec dubium est. quin animos piorum a libidinoso coitu data opera abducere voluit Isaias, ut ad sacrum mysterium attenti forent. Et certe quamvis in conjugio, etc.

[114] Nyilvánvaló, hogy a szerző véletlenül írta a Samária nevet Szíria helyett – *a szerk*.

6. *Mivel megútálta* (vagy: lekicsinyelte[115]) *e nép Siloahnak lassan folyó vizét*. S hogy Akház ne szendereghessen alaptalan várakozással, a próféta hirtelen elvágja a beszélgetés fonalát az istenfélők általános biztonságáról, majd a hitetlenek büntetésével fenyeget. Egyesek úgy vélik, azok ellen szól, akik gyökeres változásokat akartak, mert gyakran megtörténik, hogy a tömegek elégedetlenek pillanatnyi helyzetükkel és új királyra vágynak. A betegek gyakran várják, hogy a helyváltoztatás után jobb egészségnek fognak örvendeni. Oly romlott az emberek akarata, hogy mikor a dolgok nem a szándékaik szerint történnek, megpróbálják megváltoztatni a helyzetüket, kapkodnak a változás után és remélik, hogy valamelyes könnyebbséghez jutnak ettől. Én azonban úgy vélem, a próféta mondanivalójának jelentése ennél kiterjedtebb, s nemcsak azokra vonatkozik, akik változásokat akartak, hanem általános, és minden rendű és rangú emberre vonatkozik. Az istentelenség és Isten megvetése ugyanis majdnem általánosan elterjedt dolog volt, s a próféta nemcsak néhány emberről, vagy valamely konkrét pártról beszél, hanem az egész népről. Elismerem, hogy valóban kizár néhány személyt, Isten szolgáit, akiket majd később említ. Ez azonban nem akadály Ézsaiás előtt, hogy intelmeit az egész néphez intézze, mivel ugyanis majdnem mindannyian megromlottak voltak, joggal rója meg valamennyit. A sérelem abban rejlik, hogy az emberek nem hittek a saját gyengeségükben, s nagyobb gazdagság, valamint nagyobb erő megszerzésére törekedtek. Ezért mondja, hogy megvetették Siloah vizeit: a zsidók ugyanis megvetették és lenézték pillanatnyi helyzetüket.

És Reczinben és Remalja fiában gyönyörködik. Egyesek „*Reczinnel*”-nek fordítják, de a *–ben* rag jobban kifejezi a romlott vágyat. Ezalatt azt érti, hogy a zsidók, észrevéve, hogy nincsenek erős váraik, más irányba kezdtek kacsingatni, és Izrael királyságának a gazdagságára vágytak. Csekély számukra és szegénységükre nézve reszkettek, és nem Istenben bíztak, hanem csak a külső segítségben, s úgy vélték, hogy tökéletes biztonságban lennének, ha olyan erős királyuk lenne, mint az izraelieknek. Azaz, mások gazdagságában gyönyörködtek, s arra vágyakoztak.

7. *Azért ímé*. Jelen időben beszél, hogy mindenki jobban figyeljen: *ímé rájok hozza az Úr a folyónak erős és sok vizét*. Figyeljük meg a hasonlatot, amit a próféta használ, mert a stílus sokkal elegánsabb, mintha mezítelen és mesterkéletlen lenne. Mintha csak ezt mondta volna: „Mivel az emberek nincsenek megelégedve a saját helyzetükkel, s mások gazdagságára vágynak, megmutatom nekik mit jelent erős királlyal bírni”. Mint például, ha egy kis nemzetnek, akinek királya alacsony rangú és kevésre becsült, erős szomszédja volna, aki felett egy illusztris király uralkodik, azt mondaná: „Milyen gyönyörűséges lesz azt a gazdag királyt szolgálni, a császár, vagy a francia királyok alattvalójává válni, mert az ő erejük ellenállhatatlan!” Vajon Isten nem joggal büntetne egy efféle törvénytelen vágyat? Minél nagyobb hatalmúak azok a királyok, annál jobban elnyomják a népüket: nincs semmi, amit meg nem kísérelnének, mindent a szeszélyeiknek megfelelően cselekszenek. Emellett nem ismerik hatalmuk korlátait, s minél nagyobb az erejük, annál kisebb önmegtartóztatással engedek meg maguknak dolgokat. Az Úr megfeddi a zsidók eme őrült vágyát, hogy nem elégszenek meg a saját helyzetükkel és nem az Úrra, hanem a nagy hatalmú királyok anyagi eszközeire néznek, s ez a megrovás sokkal elegánsabb ezekkel a hasonlatokkal ,mintha nyílt és közvetlen nyelvezettel mondta volna.

Siloah, amint Jeromos elmondja, egy kis forrás volt, melyből egy kis folyócska eredt, ami szelíden keresztülfolyt Jeruzsálemen. Ez a kis folyócska csekély védelmet jelentett nekik, ezért nem bíztak benne, s azokra a nagy folyókra vágytak, melyek rendszerint egész városokat védtek és tettek gazdaggá. Nincs ugyanis semmi, ami jobban megnövelne, vagy gyorsabban meggazdagítana egy országot, mint azok a nagy és hajózható folyók, melyek megkönnyítik az import- és exportkereskedelmet minden irányban. Ezért hasonlítja össze az Eufráteszt, ami a legnevezetesebb folyó volt Keleten, Siloahhal, s folytatja ugyanazt a hasonlatot, a folyó erős

[115] Az előző szó a fordításban, a másik a magyarázatban szerepel – *a szerk.*

és gyors vizei alatt az asszírokat értve, akik majd megsemmisítik Júdea egészét, és úgy elözönlik azt, mint az özönvíz (2Kir18:13, 17). „Majd én megmutatom”, mondja az Úr, hogy mit jelent azokra az erős és gyors vizekre vágyakozni”.

És feljő. Ezt a részt gondosan meg kell figyelni, mert valamennyiünkben olyan bizonytalanság lappang - amit nevezhetünk számunkra természetesnek –, hogy mikor látjuk, hogy nélkülözünk minden emberi segítséget, elveszítjük a bátorságunkat. Ígérjen Isten bármit, egyáltalán nem vagyunk képesek talpra állni, hanem megrökönyödötten ülünk a félelmünkben, ezért orvosságot kell találnunk erre a hibánkra. A *Siloah* tehát az elhívás, vagy osztályrész, amit Isten juttatott nekünk az ígérettel egyetemben, amit noha nem látunk a szemeinkkel, de mégis a védelmünket kell, hogy képezze, s ezt kell tekintenünk a világ összes királya legnagyobb erejének. Ha ugyanis emberi segítségre támaszkodunk, és bizalmunkat a nagy hadseregekbe, vagy a bőséges gazdagságba vetjük, várnunk kell azt a büntetést, amivel itt a próféta fenyeget. A szent történelem biztosít róla, hogy mindezek a dolgok beteljesedtek, így bárkinek, aki elolvassa a történelmi feljegyzéseket, nem lesz szüksége hosszas magyarázatokra ezzel az igeverssel kapcsolatosan. Az asszírok ugyanis, akiket a zsidók segítségül hívtak, végül megsemmisítették őket. Ez volt a jogos büntetése a bizalmatlanságuknak, amiben ama emberek bűnös kapzsiságának szembeöltő példáját látjuk, akik nem képesek megelégedni Isten ígéretével és segítségével.

Tanuljunk meg a zsidóknak ebből a megsemmisüléséből ügyelni a saját érdekeinkre. Az egyház majdnem mindig abban az állapotban van, hogy nélkülözi az emberi segítséget, nehogy túlságosan ellátván, elkápráztassanak minket a saját gazdagságunk és forrásaink és elfeledkezzünk Istenről. Teljesen meg kell hát elégednünk a saját gyengeségünkkel, és annyira kell annak örülnünk, hogy teljesen Istentől függjünk. A kicsi és csendes vizeket többre kell tartanunk, mint az összes nemzet széles és gyors vizeit, s nem szabad irigykednünk az istentelen nagy hatalmára. Ez a jelentése a zsoltárok könyvében megírtaknak: „Forrásainak árja megörvendezteti Isten városát, a Felségesnek szent hajlékait. Az Isten ő közepette van, nem rendül meg; megsegíti Isten virradatkor. Nemzetek zajongnak, országok mozognak; kiereszti hangját, megszeppen a föld. A Seregek Ura velünk van, Jákób Istene a mi várunk.” (Zsolt46:5-8).

Ha ennek azt vetik ellenébe, hogy nem szabad elutasítanunk az emberi segítséget, arra könnyű válaszolni. A próféta nem kárhoztatja az emberi segítséget, hanem azt a bűnös félelmet ítéli el, ami a bizalmatlanságba és reszketésbe visz minket, hogy Isten semmilyen akarata sem képes ésszerű határok között tartani minket. Meg kell adnunk Istennek azt a tiszteletet, hogy noha minden más csődöt mond, nekünk mégis meg kell elégednünk egyedül Vele, s hinnünk kell, hogy Ő kéznél van. S abban az esetben keveset számít, hogy van-e, vagy nincsen külső segítségünk. Ha van, szabadon használhatjuk, de ha nincs, viseljük el türelemmel a hiányát, s hagyjuk, hogy egyedül Isten adjon meg nekünk mindent, amire szükségünk van. Ő ugyanis képes lesz beteljesíteni az ígéreteit, mivel semmiféle külső segítségre sincs szüksége. Csak bízzuk magunkat teljesen az Ő erejére és védelmére.

8. *És becsap Júdába, és megáradván átmegy rajta*. A חלף (*chalaph*) ige, ami néha ezt jelenti: *keresztülmegy*, itt azt jelenti *megtámad* és *levág*, azaz nemcsak elönti Júdeát, de annyira meg is tölti, hogy végül belefullad, mert széltében-hosszában szétárad minden részében. S még hozzáteszi:

S torkig ér. A hasonlatot arról az emberről veszi, aki a folyóba lépve egyre mélyebbre süllyed abban, míg végül a víz a torkáig ér. Ezen a módon árasztja el Júdeát az a gyors folyó, azaz az asszírok, amíg már torkig érnek. Ezalatt Jeruzsálemet érti, ami az ország fővárosa volt, s mikor az asszírok elérték, Júdea nagyon közel állt a megsemmisüléshez.

Ellepik földednek szélességét. Azaz, minden irányban, mert folytatja hasonlatát ebben a próféciában, s megmutatja, mennyire erőszakos lesz az asszír. Ereje és hevessége bemutatását ugyanazzal a hasonlattal nagyítja fel, azaz egy szilaj folyóhoz hasonlítja, mely

keresztültör az akadályokon, kicsap a medréből, és széltében-hosszában szétáradva mindent megsemmisít a hevességével. Beszédét a zsidók ellen folytatja úgy, ahogyan az előbbi két versben. Miután előre jelezte az izraeliták és a szíriaiak megsemmisülését, hasonlóképpen azzal is fenyeget, hogy viszont a zsidók is meg lesznek büntetve a hitetlenségükért.

S hogy ezt jobban megértsük, meg kell vizsgálnunk Ézsaiás nagyon szép és szorosan kapcsolódó mondanivalóját. Először másokat szólított meg, mert Akház méltatlan volt arra, hogy megszólítsa. *Ád jelt néktek az Úr maga*, amit az előző fejezetben jelentett be. Ezután hozzáteszi Jeruzsálem megőrzésének módját, ami azok által a hirtelen változások által következik majd be, amik Szíriában és Samáriában mennek végbe. Ezt ennek a fejezetnek az elején mind a parancsolat, mind a látomás megerősítette. Most rátér magukra a zsidókra, hogy ne reménykedhessenek abban, hogy büntetlenül megúszhatják. Kijelenti ugyanis, hogy számukra is készíttetik jutalom, s ők is meg lesznek büntetve a gonoszságukért és árulásukért, mivel megvetették az Urat, és nem elégedtek meg az Ő ígéreteivel, jeleivel és jótéteményeivel, amiket bőkezűen és nagylelkűen kínált.

Oh Immánuel. Megkérdezhető: miért irányítja a beszélgetés menetét a próféta Krisztusra ahelyett, hogy egyszerűen „Isten szent földjének” nevezné a földet? Kétségtelen ugyanis, hogy az Immánuel név alatt Krisztust érti. Gondolható, hogy ezt a kifejezést avégett használta, hogy erőteljesebben kifejezze a kegyvesztettséget. Mivel ugyanis Júdea nemcsak elkülöníttetett az Úr számára, de a Közbenjáró személyében Isten volt a biztonságának őrzője is, kegyvesztettséget jelent, hogy egy pogány király semmisíti meg. Én azonban inkább azt hiszem, hogy a próféta azért adta hozzá a mondanivalójához ezt a nevet, hogy a jó embereknek a reménység valamiféle maradékát mutassa fel, s vigasztalja őket ebben a hatalmas csapásban. Mikor ugyanis az országot feldúlták és szétrombolták, könnyen elveszíthették volna a bátorságukat. Ezalatt tehát azt érti, hogy a pusztulás nem akadályozza meg a Megváltó eljövetelét, Akiről korábban beszélt. Mintha ezt mondta volna: „Mindazonáltal a föld a Tiéd lesz, ó Immánuel, s benne lesz a Te lakhelyed”. Ezt tehát vigasztalás helyett tette hozzá, jelezvén, hogy noha a föld feldúlt és lerombolt, mégsem az embereké, hanem Istené. A hirtelen átváltás (αποστροφη) is hangsúlyos a közvetlen megszólításra, mert ezen a módon jelenti ki ünnepélyesen a próféta a megváltásba vetett hitét, hogy az Úr képes határt szabni a félelmetes csapásoknak.

9. *Fenekedjetek csak.*[116] A רגו (*rognu*) ige, akár a רוע (*ruang*), akár a רעה (*ragnah*) szóból származik, azt jelenti: *összezúzni*. Mivel azonban a רעה (*ragnah*) azt jelenti *társulni*, egyesek jobb szeretik ebben az értelemben venni, ami természetesen jobban megegyezik a próféta által mondottak témájával és céljával. Mások így fordítják: *Zúzzátok össze*, azaz zúzzátok össze Júda királyságát, vagy zúzzátok össze az asszírokat, de ez természetellenesnek, vagy erőltetettnek tűnik. S hogy ez a terveiket és vállalkozásaikat írja le, melyekkel Isten egyházát próbálták meg összezúzni, az nyilvánvaló abból, amit rögtön ezután tesz hozzá, és ismétel meg kétszer is a próféta: *Készüljetek*, azaz „alkossatok tervet”. A *társuljatok* szó tehát a legideillőbb, hacsak talán nem átvitt értelemben kellene venni a רגו (*rognu*) igét, s én szándékosan részesítem előnyben azt a véleményt, mely szerint a jelentése *gyűljetek egybe*,[117] az összezúzott dolgoknak ugyanis szükségszerűen erővel kell egybegyűjtetni és összepréseltetni. Így tehát nemcsak összegyülekezést érti, de szoros összepréseltetést is, mintha azt mondta volna: „Álljatok szorosan egymás mellé, mintha sűrű tömeg lennétek”. Ez a jelentés, azt hiszem, szépen összhangban van az igevers mondanivalójával, mert ugyanebből a célból teszi hozzá azonnal: „Fegyverkezzetek fel, *készüljetek*”.

[116] Az angol eredetiben az „associate” (társul) szó szerepel – *a ford.*

[117] A szerző ezt a saját nemzeti nyelvéből vett *entasser* szóval szemlélteti, ami a latin *coacervare* szóhoz hasonlóan azt jelenti: felhalmozni, vagy egybegyűlni – *a szerk.*

A próféta magabiztossá válik, miután megemlítette Immánuelt, azaz Istent, Aki majd megsegíti a népét, egyidejűleg növekvő reménységet is táplál az ellenséggel szemben, hogy bár hihetik azt: elérték a céljukat, mikor elnéptelenítették az országot, mégis az Úr lesz a győztes, s megtartja népét az ellenség barbárságával szemben is. Elfordítván tehát elméjét a csapás látványától Krisztushoz fordul, s őt szemlélvén akkora bátorságra tesz szert, hogy még kigúnyolni is meri az ellenségeit, mintha már legyőzte volna őket. A prófétát mintegy őrtoronyban állónak kell látnunk, ahonnan a nép nyomorult állapotát, és a felettük büszkén ujjongó asszírokat szemléli. Felfrissülvén azonban Krisztus nevétől és látványától, minden megpróbáltatását elfelejti, mintha semmit sem szenvedett volna el, s megszabadulván a nyomorúságtól felkél az ellenségek ellen, akiket az Úr azonnal meg fog semmisíteni. Ezt gondosan meg kell figyelnünk: mivel még mindig küzdenünk kell ugyanazokkal a kísértésekkel azok között a megpróbáltatások között, amiket az egyház elszenved, s amelyek súlyától majdhogynem összeroppan, de tekinthetünk Krisztusra, akinek a látványától képesek leszünk győzelmet aratni a Sátán és a mindenféle egyéb ellenség felett.

Népek. Miért hívja őket עמים (*gnammim*), *népeknek*, mikor egyedül az asszírok voltak Júdea elpusztítói? Erre azt válaszolom, hogy az asszír hadsereg különféle népekből állt össze, mert nemcsak a kaldeusokat, de sok más nemzetet is legyőztek, s ennek megfelelően a monarchia több népből állt. A próféta mégis utalhat az izraelitákra, a szíriaiakra, és az egyiptomiakra, továbbá mindenki másra akik Isten ellenségei voltak, mert nem az egyházat ért egyik csapásról beszél, hanem a szűnni nem akaró harcról, amit a választottaknak folyamatosan el kellett viselni. De hogy jobban megértsük ezt, össze kell kapcsolnunk a következő verssel, melynek végén megtaláljuk az *Immánuel*, azaz a *velünk van az Isten* szavakat, mert szabadulásunknak ez a biztosítéka. Egyesüljenek csak az emberek, s eszeljenek ki és alkossanak terveket és döntéseket, semmit sem fognak elérni, mert „nincs tanács az Úr ellen” (Péld21:30), ezért tehát ezzel az alappal kell kezdenünk, ha szilárdan meg akarunk állni. Meg kell azonban győződnünk arról, hogy van-e joga mindenkinek a dicsőséghez ezen az alapon, mert a gonoszok szintén dicsekszenek azzal, hogy Isten velük van, s az Ő nevében nem átallnak növekedni a szemtelenségben és dölyfösségben: dicsekedésük azonban üres és alaptalan. Az istenfélők bátorsága Isten Ígéjére támaszkodik, s az igazi hitből fakad, s ha ez lakozik az elménkben, minden ellenségünket legyőzhetjük, amiképpen Pál is tanítja, mikor ezzel a tanítással buzdítja az istenfélőket: „Ha az Isten velünk, kicsoda ellenünk?” (Rm8:31).

Először tehát biztosaknak kell lennünk abban, hogy Isten velünk van, ami mindaddig nem lehetséges, míg át nem öleljük hittel az ígéreteket, s ha van hitünk, nem dicsekszünk hiába. Ami az oly messze lakó népek megszólítását illeti, akiket ez az Íge nem érhetett el, az ok nyilvánvaló: hogy megismerjék a hitetlenek az Íge hatékonyságát, s tudhassák, hogy ez tartotta féken az asszírokat minden hadi felszerelésükkel egyetemben, noha nagyon messze voltak. Mintha azt mondta volna: „Ti tényleg megvetitek Istent, de Ő könnyen távol tart benneteket és elnyomja minden dühötöket”.

Készüljetek. Ez nem felesleges ismételgetés, mert sokkal nehezebb Isten segítségét másodszor is várni, miután egyszer már megszabadultunk, mint magunkhoz ölelni az egyszeri szabadulás ígéretét. S noha az ellenség első támadásai nem riasztanak meg minket annyira, mégis, mikor látjuk őket megkeményedni a rosszindulatukban, az meggyengít minket. Ezt naponta megtapasztaljuk, mert mikor bármiféle veszély fenyeget minket, várhatjuk az Úrtól a segítséget, de mikor ismét veszélybe kerülünk, meghátrálunk, s akkora a hálátlanságunk, hogy aligha hisszük: Isten másodszor is megsegít majd minket. Ennek következtében elgyengülünk, ha gyakran kerülünk veszélybe, s nem vesszük figyelembe, hogy Isten soha nem fárad bele abba, hogy velünk jót tegyen, s állandóan a segítségünkre siessen. Ézsaiás tehát az embereknek ezzel a gyarlóságával akart szembeszállni, hogy mikor a fegyveres ellenség másodszor is megtámad minket, álljunk meg szilárdan. Ha miután legyőzettek, vagy meggyengültek, ismét összeszedik az erejüket, s továbbra is zargatnak bennünket, ne

bátortalanodjunk el, mert holnap, vagy azután, sokszor amint összeszövetkeznek, Isten képes lesz megfutamítani és megsemmisíteni őket. Ez emlékeztet minket a saját helyzetünkre is, hogy állandóan készen állhassunk további összetűzések elviselésére, s ne gondoljuk, hogy mindent megtettünk, ami tőlünk megköveteltetik, ha egyszer már ellenálltunk. Sátán ugyanis fáradhatatlanul próbálkozik, s folytonosan azon munkálkodik, hogy elérje megsemmisítésünket: élénkíti katonáit és újabb buzgalomra lobbantja őket. De jóllehet sokszor fel kell vállalnunk a harcot, a győzelemben bizonyosak vagyunk, ezért bártan kell harcolnunk, s állandóan a csatamezőn kell maradnunk.

10. *Tanácskozzatok*. Miután beszélt az ellenség erőiről, most rátér a tanácskozásukra, mintha ezt mondta volna: „Jóllehet az ellenség bővelkedhet nemcsak fegyverben és erőben, de tanácsban és bölcsességben is, mégsem érnek el semmit". S ez a figyelmeztetés nagyon szükséges volt, mert gyakran megtörténik, hogy megvetjük ellenségeinket, mert hiába erősek és jól felfegyverzettek, de nélkülözik a tanácsot, és inkább a vak erőszak hajtja őket, mintsem a józan ész. Ezért előre figyelmezteti őket, hogy az ellenség ravaszsága, valamint minden mesterkedése, amivel megpróbálnak felülkerekedni Isten népén, végül sikertelen lesz, ezért tehát nem fognak elérni semmit, noha semmijük sem hiányzik, és noha lehet, hogy minden bőségesen a rendelkezésükre áll: erő, tanács és ravaszság. Majd hozzáteszi:

Beszéljetek beszédet. A kifejezés jelentésének világosabbá tétele érdekében én így fordítottam: *hozzatok rendeletet*. Ez a pimaszságukra vonatkozik, illetve a tanácskozás végeredménye, mert a megfontolás után rendszerint az elrendelés következik. A próféta kijelenti, hogy mindezek a dolgok füstként fognak szétoszlani. Eléggé nyilvánvaló tehát, mi a próféta mondanivalója, s mi célból kell alkalmazni ezt az igeverset: tekinthető ez pajzsnak, amivel visszaverhetjük az ellenség kiváltotta félelmet, hiába bővelkednek ők egyrészt erőben, gazdagságban, hatalomban, befolyásban és rangban, másrészt bölcsességben, tanácsban, ravaszságban, eszességben, és találékonyságban, vagy egyszóval pökhendiségben. Mi ugyanis jól fel vagyunk fegyverezve és nagy az erőnk, ha Isten velünk van, ezért az ellenségek minden koholmánya, vagy rendelete azonnal szertefoszlik.

Mert Isten van mi velünk! כי עמנו אל (*ki Immanu-el*), szó szerint *mert Immánuel*. Már megmagyaráztuk ennek a kijelentésnek az erejét.[118] Ami engem illet, én nem kételkedem abban, hogy arra a névre utal, amit korábban Krisztusnak adott, mert bár úgy érti, hogy Isten megsegíti az Ő népét, mégis, mivel Isten fensége önmagában nem elég a mi támogatásunkhoz, Magát Istent a Közbenjáró személyében szemléli, Akiben egyedül ígérte meg nekünk, hogy megsegít.

11. *Mert így szólott hozzám az Úr*. Itt a próféta ismét más kísértéssel veszi fel a küzdelmet, nevezetesen a nép hitetlenségével, s hogy azt még nyilvánvalóbbá tegyük, észre kell venni, hogy két figyelemre méltó kísértés volt jelen, az egyik külső, a másik belső. A külső kísértés a konkrét ellenségtől jött, például az asszíroktól. Mikor az emberek látták a fosztogatásukat és kegyetlenségüket, úgy gondolták, végük van, mivel majdnem a végső romlásba taszították őket. A másik kísértés belső volt, mert a szent nép, mely azzal dicsekedett, hogy Isten kiválasztott népe, inkább ember, mintsem Isten segítségére támaszkodott. S ez volt a legveszélyesebb kísértés, mert úgy tűnt, hogy a nemzet a hitetlensége következtében elutasította Isten naponta kínált ígéreteinek elfogadását, melyek folytonosan ott csengtek a füleikben. S mi mást gondolhatott a próféta ily hatalmas zűrzavar közepette, mint hogy ennek a bűnös népnek a megsemmisülése, akik nem szűnnek meg elvetni Isten kegyelmét, küszöbön áll? Az Úr tehát úgy határozott, hogy mind a prófétát, mind a tanítványait fel kell fegyverezni az efféle kísértésekkel szemben.

Rajtam lévén erős keze.[119] Ez egy csodálatos hasonlat, amit, azt hiszem, a magyarázók nem értettek meg. A próféta az atyákra, vagy tanítókra utal, akik, mikor a szavaik nem érik el

[118] Lásd az Ézs8:9-hez fűzött magyarázatot.
[119] Vagy: *Mintha megragadta volna a kezem*.

a kellő hatást, megragadják gyermekeik, vagy tanulóik kezét, s szorosan tartva arra kényszerítik őket, hogy engedelmeskedjenek. Azaz, az Úr szolgái néha hajlamosak arra, hogy mindent félredobjanak, mert úgy vélik, haszontalanul munkálkodnak, de az Úr mondhatni karon ragadja, és szorosan tartja őket, hogy folytathassák kötelességük ellátását. Ezt helyesen mindenki nagyon szükségesnek tartja, és ténylegesen megtapasztalja, akik csak hűségesen szolgálják az Urat, mert nincs komolyabb kísértés, mint mikor azokban, akikben a hitnek kell lakoznia, fellázadnak, egyszóval mikor a hitet látszólag száműzi a világ.

Ez a karon ragadás tehát nemcsak azért nagyon szükséges, mert ingatagok vagyunk és felelősek az állhatatlanságért, hanem azért is, mert természetünknél fogva nagyon hajlunk a gonoszra, jóllehet senki sem csalogat minket arra. Ám ha a szokás hatalmát is hozzá kell adni, aligha vagyunk urai önmagunknak. Kétségtelen, hogy minden pillanatban fel-alá hánykolódnánk, ha Isten hatalmas kormányzása nem tartana fenn minket, és nem rögzítené az állandóság horgonyát szilárd alapokhoz. Közülünk mindenkinek komolyan el kellene gondolkodnia ezen, mert bár lehetünk magabiztosak, mégis, mikor jön a próba, elbukunk, s inkább emberekre, mintsem Istenre nézünk. Gondosabban kell hát figyelnünk erre a tanításra, s imádkoznunk kell Istenhez, hogy ne csak Ígéjével tartson meg minket, de *legyen rajtunk a keze is*.

Emellett azt is észre kell vennünk, hogy rendkívül hajlamosak vagyunk a bűnös utánzásra. Mikor rossz példákat látunk, azokhoz nagy erővel vonzódunk, s a példát törvénynek vesszük. Mikor ugyanis mások előttünk járnak, úgy véljük, jogunk van hozzájuk hasonlóan eljárni, főleg akkor, amikor nemcsak egy, vagy néhány személy haladtak elöl, hanem a szokás vált egyetemessé. S ami önmagában nyilvánvalóan rossz, az a közvélemény elfogadható köpönyegébe burkolódzik, sőt mi több, mindenkit mondhatni elkap a forgószél, hogy fogadja el a bevett szokást, mintha az emberek akarata a törvény erejével bírna a romlottságaik felhatalmazására. Ez nem egy adott kor hibája volt, hanem napjainkban is ugyanannyira, vagy még inkább elterjedt dolog. Az ugyanis a természetünk romlottságában mélyen belegyökerezett gonoszság, hogy törvénynek tekintjük az eluralkodott hibát. Ebből származnak minden korban a babonák. Azok is, melyek manapság a pápaság keretein belül léteznek, melyek eredetét, ha górcső alá vesszük, nem máshol találjuk meg, mint abban, hogy egyesek belerántottak ugyanabba a hibába másokat, s így majd mindenki ostoba módon a Sátán csapdájába esett, s az emberek általános egyetértése még mindig eme babonák alapja. S mindenki ugyanazzal a fegyverrel védekezik. „Nem vagyunk egyedül”, mondják, „a hatalmas tömeget követjük”.

12. *Ti ne mondjátok összeesküvésnek*. Először is azt kell fontolóra vennünk, milyen volt annak a népnek az állapota, mert látták, hogy nem áll rendelkezésekre nagy létszámú katonai erő, s nem képesek csatára kiállni ilyen hatalmas ellenségekkel szemben. Keresték a külső segítséget, s buzgón vágytak rá, mert úgy gondolták, végük van, ha nem kapnak segítséget másoktól. Én ebben az értelemben fogom fel az *összeesküvés* szót: szükségesnek vélték a szövetségeseik segítségét. A héber nyelvben az *összeesküvés* szót más értelemben használják, néha *kötelezettséget* jelent, ezért én a szó jó értelmében veszem. Egyesek azonban a szó rossz értelmében veszik: „Íme a te ellenségeid, Izrael királya és Szíria királya összeesküdtek ellened”. Én azonban inkább azokkal értek egyet, akik arra a szövetségre és barátságra vonatkoztatják, amit a sok hitetlen megkötni vágyott az asszírokkal. Az Úr tehát arra figyelmezteti Ézsaiást, hogy ne vegye figyelembe a bűnös emberek tanácsait, még ha az összes ember egymással versenyezve igyekszik is azoknak megfelelően cselekedni.

És félelme szerint ne féljetek és ne rettegjetek. Ennek szintén lehet kettős jelentése, mert egyesek elkülönítve olvassák, mintha a második mondatban a próféta általános fogalmakkal ítélné el a nép bűnös szokásait. Ezt a két mondatot azonban inkább össze kell kapcsolni. „Ne rémítsen meg benneteket, ha földijeitek manapság törvénytelen szövetségek terveit szövögetik, s ne csatlakozzatok hozzájuk”. Mivel a próféta azok közé tartozott, akiket

figyelmeztetni kellett, nehogy ostoba módon lebeszéljenek másokat a hit követéséről, a többes szám, a *ne mondjátok* megmutatja, hogy az ő személyében minden istenfélő taníttattatott.

Félelme.[120] Ebből meglátjuk, mi a forrása azoknak a tétovázó tanácsoknak, amikkel a népet agitálják: mivel elméiket elborítja a félelem, ezért kapkodnak össze-vissza mindenféle önmérséklet nélkül. A próféta annak okát írja le, miért vágytak a zsidók oly hevesen a szövetségkötésre az asszírokkal. Azért, mert módfelett féltek, s nem vártak mentséget semmi más módon, s mert vak félelmük nem tette lehetővé, hogy az Úr segítségére nézzenek. Ez volt az ok, amiért oly hevesen vágytak a szövetségre. Ugyanaz a félelem fogta el mind az istenfélőket, mind az istenteleneket, de nem mindannyian féltek egyformán. Az istenfélők ugyanis összeszedték magukat, mivel tudták, hogy Isten gondoskodott a fennmaradásukról, s felfegyverkezvén Isten ígéretével, megerősítették szívüket, valahányszor csak az Immánuel nevet említették. Az istentelenek azonban a félelemtől legyőzetvén semmi másra nem gondoltak, csak az asszírok segítségére, s nem vették figyelembe, hogy ott a segítség Istenben, s nem adták át magukat Neki. Az Úr természetesen nem tiltotta meg az istenfélőknek, hogy féljenek, meg ők sem kerülhetik azt el, de megparancsolja neki, hogy gyűrjék le azt a szélsőséges félelmet, ami az istenteleneket elnyeli. Az ő példájukból kiindulva tehát ne kacsingassunk ide-oda, és ne igyekezzünk homlokegyenest törvénytelen segítséget kapni. Főleg attól kell óvakodnunk, nehogy a félelem megfosszon az ítélőképességünktől. Csak egyetlen orvosság van erre a gonoszságra, önmagunk féken tartása Isten Ígéjével, amiből az elme valódi nyugalma fakad. Összevetvén annak a népnek az állapotát a miénkkel, tanuljuk meg odaszánni magunkat Isten nevének, ami számunkra bevehetetlen erőddé[121] lesz (Péld18:10).

S hogy az Úr nemcsak a prófétához szólt egyedül, az nyilvánvaló a többes számban álló szavakból is, תיראו לא (*lo thireu*), *ne féljetek*. Péter is általános tanítást vont le ebből (1Pt3:14), figyelmeztetvén minket arra, hogy ne féljünk az istentelenek félelmével, hanem Istenbe vessük minden reménységünket, és tartsuk a szemünket állandóan Rajta, hogy állhatatosak maradhassunk, még ha az ég és a föld össze is keverednének. Ha Péternek ez a figyelmeztetése valaha is szükséges volt, akkor különösen manapság az, mert látjuk, hogy minden dolog fenekestül felfordult és félelmetes zűrzavar kíséretében keveredett össze. De hogy mi meg ne zavarodjunk, az Úr elvon minket az emberek szemlélésétől, hogy ragaszkodván az Ígéjéhez, szilárdan megállhassunk. Péter valójában passzívan, míg Ézsaiás aktívan érti ezt a félelmet. Péter ugyanis kitartásra buzdítja a hívőket, hogy ne ingadozzanak az istentelenek fenyegetéseitől és félelmétől, Ézsaiás azonban kárhoztatja a reszketést, mely arra indította a zsidókat, hogy pogány szövetségeseket keressenek. Mivel azonban Péternek nem állt szándékában ezt a verset magyarázni, s csak utalni akart erre a kijelentésre, nem kell csodálkoznunk a különbözőségen.

13. *A seregek Urát: Őt szenteljétek meg*. Mondtuk, hogy annak oka, amiért a veszélyek mértéktelen riadalmat okoznak nem más, mint hogy a nyomorult emberek nem emelik szemüket és elméjüket a mennybe. A próféta tehát most alkalmas orvosságot kínál a félelmek csillapítására, hogy aki fél az őt fenyegető gonoszságoktól, megtanulhassa megadni az Istennek kijáró tiszteletet. *Megszentelni a seregek Urát* azt jelenti: felmagasztalni az Ő erejét, azaz megemlékezni róla, hogy Ő kormányozza a világot, s a jó és gonosz cselekedetek kezdete és vége az Ő rendelkezésére áll. Ebből következik, hogy bizonyos vonatkozásban Isten szentségét raboljuk meg, ha a nehézségek felmerülése után azonnal nem szánjuk oda magunkat Neki. Ez a kifejezésmód tehát nagyon hangsúlyos, mert megmutatja, hogy jobban nem is sérthetnénk meg Istent, mint mikor utat adunk a félelemnek, mintha Ő nem állna minden teremtmény felett, és nem irányítaná az eseményeket. Másrészt, mikor az Ő segítségére támaszkodunk, a hit győztes szilárdságán keresztül megvetvén a veszélyeket,

[120] Ti. a nép félelme – *a ford*.
[121] Erős toronnyá a Károli-fordítás szerint – *a ford*.

akkor ténylegesen a törvényes kormányzást tulajdonítjuk Neki. Ha ugyanis nem vagyunk arról meggyőződve, hogy számtalan módszer, jóllehet számunkra ismeretlenek, áll a hatalmában a mi megszabadításunkra, akkor egy halott bálványnak fogjuk Őt fel.

Őt féljétek, és Őt rettegjétek! Helyesen azt is hozzáteszi, hogy magát Istent kell félnie és rettegnie az Ő népének avégett, hogy tájékoztassa őket: bűneiknek, és Isten megvetésének jogos és törvényes „jutalma" várja őket, mikor ily nyomorultan és riadtan reszketnek a veszélyektől. Jóllehet nemcsak félelemről, hanem rettegésről is beszél, ezalatt mégsem azt érti, hogy a zsidóknak borzalommal kell eltelni Isten nevének hallatán, s arra kell vágyakozniuk, hogy elmeneküljenek Előle, hanem pusztán Isten iránti tiszteletet követel tőlük, s mindkét szót a folytonosság kifejezésére használja. Ezalatt azt érti tehát, hogy szabadok és mentesek lesznek az elme gyötrő gondjaitól, ha Isten őszinte félelme mélyen bevéződik a szíveikbe, s soha el nem múlik tőlük. S valóban, mindenki, aki szabadon odaszánja magát Istennek, s felvállalja, hogy csakis Őt féli, azaz mondhatni magára veszi ezt a korlátozást, meg fogja tapasztalni, hogy nincs biztonságosabb kikötő az Ő védelménél. Mivel azonban az istentelenek nem szűnnek meg az Ő haragját provokálni a szégyentelen sértésekkel, elméiket folytonos aggodalommal sújtja, így a leghelyesebb bosszút állja rajtuk gondatlan közönyösségükért.

14. *És Ő néktek szenthely lészen*. Megígéri, hogy Isten valódi imádói élvezni fogják az elme békességét, mert az Úr mintegy a szárnyai *alá* vonva őket gyorsan eloszlatja majd minden félelmüket. Utalás van az imént használt megszentelés szóra, mert a מקדש (*mikdash*) szó, ami néha *szentélyt*, néha *menedékhelyet* jelent, ugyanabból a gyökérből származik.[122] Az igeszakasz jelentése tehát az, hogy Isten semmit sem követel, amiért ne kínálna kölcsönös viszonzást, mivel mindenki, aki *megszenteli* Őt, kétségtelenül *menedékhelynek* fogja találni. S bár ebben a megszentelésben kölcsönös kapcsolat áll fenn közöttünk és Isten között, mégis van különbség, mert mi úgy szenteljük meg Őt, ha minden dicséretet és dicsőséget Neki adunk, s teljes mértékben Őrá támaszkodunk. Ő azonban úgy szentel meg minket, hogy vigyáz ránk és megőriz minden gonosztól. S mivel kevesen voltak, akik hittek az Ő ígéreteiben és azokra támaszkodtak, a próféta azt akarta, hogy az istenfélők megerősödjenek ezzel a fajta kísértéssel szemben, mert fellépett a veszély, hogy eltévelyednek a rossz példák, mint valamiféle vihar következtében.

A próféta tehát ezt gondolta: „Az Úr lesz a legjobb és leghűségesebb őrzőtök. Jóllehet mások akadékoskodnak ellene, ti ne féljetek, s maradjatok meg szilárdan az elhívásotokban". S ebben van egy ellentét is, jóllehet nincs kifejezve. A *szentély* ugyanis mondható, hogy kiemelkedő helyen álló citadella és védőbástya az istenfélők védelmére és megőrzésére, de az istentelenek megsemmisítésére és legyőzésére, mert meggondolatlanul belebotlanak. Később világosabban fogjuk látni, miképpen teljesedett ez be részben Ezékiás uralkodása alatt, részben a babiloni fogság idején. Egyidejűleg azonban Krisztus is kiábrázolódott, aki nem menedékhely, hanem inkább a botránkozás köve volt az izraeliták számára. Ézsaiás előre figyelmezteti őket erre a megbotránkozás kövére, hogy az istenfélők tudomással bírjanak róla.

Izráel két házának. A zsidók tudatlanul és helytelenül tépik szét ezt a verset ahelyett, hogy megosztanák. „Isten", mondják, „részben szenthely, részben botránykő lesz", mintha a két család által tenne különbséget az istenfélők és a hitetlenek között. Épp ellenkezőleg, azt parancsolja a hívőknek, hogy ne bátortalanodjanak el, hanem mindent félretéve törjenek át minden ellenálláson, még ha mindkét királyság összes tömegei is igyekeznének lebeszélni őket az Isten iránti engedelmességről. A próféta mondhatta volna egyszerűen azt, hogy *sértés lesz Izrael számára*, de többet akart kifejezni, mert beleérti az egész nemzetet, s kijelenti, hogy Isten lesz a megsemmisülésük. A nemzet két királyságra oszlott, Efraimra és Júdára,

[122] Az olvasónak segítségére lehet ennek az észrevételnek a megértésében, ha megemlékezik róla, hogy a *megszentelődni* és a *szentély* szavak ugyanabból a *szent* gyökérből származnak.

ezért említette hát mindkettőt. Valóban volt néhány kivétel, de itt most az egész testületről beszél.

Ez egy figyelemre méltó igeszakasz és nem lehet elégszer megemlékezni róla, főleg manapság, mikor látjuk, hogy a vallás állapota az egész keresztyén világban mindenütt majdhogynem a végromlás szélére jutott. Sokan dicsekednek azzal, hogy keresztyének, pedig erősen elidegenedtek Istentől és számukra Krisztus a megbotránkozás sziklája. A pápisták pökhendi és büszke módon dicsekszenek az Ő nevével, jóllehet egész tiszteletét megszentségtelenítik a babonáikkal, szégyent és gyalázatot hozván arra. Azok között, akik között a tisztább istentisztelet helyreállíttatott, szintén nagyon kevesen vannak, akik őszinte tisztelettel ölelik magukhoz Isten evangéliumát. Bármerre is nézünk, nagyon fájdalmas kísértéseket látunk mindenfelé, ezért kell emlékeznünk erre a nagyon hasznos tanításra, hogy nem újdonság, ha nagy tömegek, s majdnem mindenki, aki azzal dicsekszik, hogy Isten egyházához tartozik, belebotlanak Istenbe. Mégis ragaszkodjunk Őhozzá állandóan, legyünk bármennyire kevesen is.

S tőr és háló Jeruzsálem lakosainak. Ezt a második körülményt a kép fokozása végett vezette be, mert miután megemlítette a két királyságot, megnevezi magát a fővárost is. Jóllehet az egész ország megnyomorodott, mégis úgy tűnt, hogy az Úr továbbra is ott lakozik. Ezért mondja, hogy Isten *tőr és háló* lesz, de nemcsak a mezőkön és a falvakban szétszórtan élő köznép számára, de maguknak a nemeseknek, valamint a Jeruzsálemben lakozó papoknak is, akik abban a szenthelyben éltek, amit Isten arra szánt, hogy főként az Ő nevének emlékezetét tartsa fenn. Erről tett bizonyságot Dávid is, mikor kijelentette, hogy az Úr által kijelölt építők megvetették a szegletkövet (Zsol118:22). Krisztus idézi ezt a verset a zsidók ellen, s megmutatja, hogy Őrá vonatkozik (Mt21:42, Mk12:10). Ez valóban Ézsaiás idejében történt, de még inkább Krisztus korában, mert az istentelenség és a lázadás fokozatosan növekedtek, míg el nem értek a csúcspontra. Ennek megfelelően mind a legmagasztosabb, mind a legalantasabb, akik mindig is makacsul ellenszegültek Istennek, abban az időben még korlátlanabb módon törtek ki Ellene, így pusztulásuk is elérte a csúcspontját. Őket ugyanis Isten, mivel elutasították a Fiát, mindenestül elvetette. Ebből következtetünk Krisztus örökkévaló istenségére is, mert Pál megmutatja, hogy Ő az az Isten, akiről a próféta itt beszél (Rm9:33). S a próféta nem egy állítólagos istenségről beszél, hanem arról az Istenről, Aki a mennyet és a földet teremtette, s Aki kijelentette Magát Mózesnek (2Móz3:6). Ez tehát ugyanaz az Isten, Aki mindig is kormányozta az egyházat.

15. *És megütköznek köztük sokan*. Tovább folytatja az istentelenek fenyegetését, amit korábban kezdett, s kijelenti, hogy akik elvetik, hogy Istenben bízzanak, nem ússzák meg büntetés nélkül. A fenyegetés így szól: „miután *megbotlottak*, *el fognak esni*, majd *összezúzódnak*”. Ez összhangban van az előző hasonlattal, melyben Istent egy kőhöz hasonlította. Krisztus utalt erre a hasonlatra, mindkét mondatra célozva: „És a ki e kőre esik, szétzúzatik; a kire pedig ez esik reá, szétmorzsolja azt” (Mt21:44).

Tőrbe esnek és megfogatnak. Ez összhangban áll az utóbbi hasonlattal, melyben Istent hálóhoz és tőrhöz hasonlította. Ne képzeljék tehát az istentelenek, hogy bölcsebbek, vagy erősebbek Istennél, mert meglátják, hogy Ő mind erőben, mind bölcsességben felülmúlja őket, mégpedig az ő megsemmisülésükre. Ezért elkerülhetetlenül pusztulniuk kell, mert vagy végleg szétmorzsoltatnak, vagy oly módon esnek tőrbe, hogy sosem lesznek képesek onnan kiszabadulni.

Ez a fenyegetés figyelembe veszi az istenfélőket is, hogy ne vonakodjanak visszavonulni a sokasággal való közösségtől, s ne hagyják eltökélten figyelmen kívül a lázadás bűnös mivoltát. De ez nem tartozik szorosan Istenhez, hanem inkább mondhatnánk véletlen, mert Istenre az tartozik, hogy kegyeibe fogadja az embereket és megadja nekik üdvösségük szilárd bizonyosságát. Ez Krisztusban mutatkozott és mutatkozik meg világosabban. Ezért emlékeztet tehát Péter minket arra, hogy bár sok hitetlen megbotlik,

semmi ok nincs arra, hogy az ő megbotlásuk akadályt jelentsen a mi hitünk fejlődésében, mert Krisztus mindamellett választott, becses kő (1Pt2:4).

16. *Kösd be e bizonyságtételt*. Az Úr most a beszélgetés fonalát a prófétára irányítja, és arra buzdítja, hogy miközben harcolnia kell a hitehagyottakkal és a lázadókkal, bátran és kitartással lássa el hivatalát. Ez nagyon szükséges volt, mert Ézsaiás hatalmas csökönyösséggel szembesült az emberek részéről, így ha csak a pillanatnyi állapotukra, azaz a nép hitetlenségére, valamint a saját gyümölcstelen és sikertelen erőfeszítéseire nézett volna, mindenestől fel kellett volna adnia mindent. Ezen az alapon döntött úgy az Úr, hogy megerősíti és elpecsételi az ő elhívását, de nemcsak az ő javára, hanem mindenki máséra is, aki engedelmeskedni fog a tanításának. S ha csak nagyon kevesen hittek is a próféta szavaiban, az Úr mégis bizonyságot tesz róla, hogy az ő tanítása elpecsételtetett nekik, így tehát sem a prófétának nem szabad elállnia a tanítói hivatalától, sem nekik nem szabad felhagyni a hit engedelmességének való alávettetéssel.

Pecsételd be e tanítást. Az Íge tanítását egy bepecsételt levélhez hasonlítja, amit sokan érinthetnek és kezelhetnek, de csak kevesen olvassák és értik, nevezetesen azok, akiknek küldték és címezték. Isten Ígéjét tehát csak kevesek, azaz csak a választottak fogadják be, jóllehet válogatás nélkül mindenkinek odaadatik. Az Íge tehát be van pecsételve azok számára, akiknek nem származik belőle előnyük, s oly módon van bepecsételve, hogy csak az Úr töri fel a pecsétet és nyitja meg az Ígét a saját népének a Lélek által. Egyesek a צור (*tzor*) igét a נצר (*natzar*) szóból származtatják és *megtartani*-nak fordítják. S bár ez nem nagyon befolyásolja a szöveg általános jelentését, mégis az általam követett fordítás[123] fölénye bizonyítható a másik *elpecsételni* igéből, mert az ókorban az volt a szokás, hogy először egy szállal összekötötték a levelet, majd utána pecsételték el.

Ebből egy nagyon hasznos tanítást származtatunk, mely szerint az Íge szolgálóinak és tanítóinak állandó kitartásra van szükségük a hivataluk ellátásában, még ha látszólag minden ember lázadni látszik is, s nem másnak, mint makacsságnak és lázongásnak a bizonyságát adják. Az Úr ugyanis megtart magának néhány tanítványt, akik haszonnal olvassák majd ezt a levelet, ha mások számára be is marad az pecsételve. A próféta utóbb ugyanezt a hasonlatot használja, mikor azt mondja, hogy az Íge olyan, mint egy *bepecsételt írás* (Ézs29:11), de ott csak a gonoszokat említi, míg itt a tanítványokról beszél, akik számára az Íge tanítása nem haszontalan.

Ennek ellene vethető, hogy vajon a próféta dolga volt-e figyelmen kívül hagyni a népet, s visszavonulni és elzárkózni a tanítványokkal, akik között bizonyos jó hatások felléptek? Erre azt válaszolom, hogy nem ez volt a próféta célja, mert Isten akarata volt, hogy Ézsaiás jelenjen meg nyilvánosan és hangosan kiáltva jelentse ki az Ő akaratát mindenkinek. Mivel azonban a süketekhez szólt és elbátortalanodhatott volna, nem látván bizonyítékát munkája gyümölcseinek, az Úr úgy döntött, hogy ösztökélni és bátorítani fogja az előrehaladásra még akkor is, mikor a dolgok kétségbeejtő állapotban voltak. S megelégedvén a tanítványaival, azok csekély száma ellenére napról napra bátrabbá vált.

17. *Én pedig várom az Urat*.[124] A ו (*vav*) elöljárószót én *tehát*-nak fordítottam, mert a próféta magához tér, miután a most látott vigasztalást megkapta az Úrtól. „Látván, hogy tetszett az Úrnak tanítványokkal bírni, akiknek az Ő tanítása elpecsételtetett, *én várni fogok Rá*, noha *elrejté orczáját Jákób házától*, azaz, elvetette és megtagadta az Ő népét”. Ez egy figyelemre méltó igevers, s ha folyamatosan eltöprengünk rajta, annak nagyon fel kell bátorítania minket, mert ha még úgy is látszik, hogy az egész világ fellázadt, akkor is bátran ki kell tartanunk, s ha Isten még *el is rejtette arcát* az Ő népétől, s elvetette az Ő nevét vallókat, mégis rendületlen reménységgel kell várnunk Rá. Ez az egyetlen orvosság, ami megmaradt nekünk. A *várom* szó rendkívül hangsúlyos, mintha azt mondta volna: „Mégsem

[123] A Károli-fordítás szerint is „Kösd be… pecsételd be”.
[124] Eredetiben: *Tehát várom az Urat…*

fordulok el Istentől, kitartok a hitben". Még növeli is az erejét, hozzátéve: *és benne bízom*, mert bármiféle sértés felbukkanása meg szokta ingatni és gyengíteni a hitünket, s vannak nyílt ellenségek, akik vakmerően magukhoz ragadják az egyház nevét. A sérelmek rendszerint elfordítanak minket Istentől és oly módon zavarnak össze, hogy még az Íge igazságtartalmát is megkérdőjelezzük. Ez a vigasztalás tehát nagyon is szükséges, akár a külső problémák nyomása alatt áll az egyház, akár a tömegek hűtlensége miatti zűrzavarba süllyed.

18. *Ímhol vagyok én*. Itt a próféta nemcsak arról tesz bizonyságot, hogy türelmesen fog várakozni, hanem a bátorság bizonyítékát is adja azzal hogy megjelenik a nyilvánosság előtt a tanítványaival, akiket ő gyűjtött Istenhez, és akik még megmaradtak. Mintha azt mondta volna: „Mások visszavonulhatnak, én azonban kész vagyok Neked engedelmeskedni, s magammal hozom azokat, akiket tetszett neked csodálatos módon megőrizni az én közreműködésemen keresztül". Ezekkel a szavakkal tehát rendíthetetlen bátorságát jelenti ki, és megígéri, hogy ki fog tartani a hitben és az Úrnak való engedelmességben, ha mindenki más fel is lázad.

És a fiak. A *fiak* alatt érti a szolgálók különböző osztályait a zsidók közszokásnak és a latin nyelvnek is megfelelően.[125] Azokról a tanítványokról beszél, akiket korábban említett. Ebből látjuk, mi követeltetik meg azoktól, akik az Úr igaz tanítványai közé akarnak számláltatni. Nem más, Ézsaiással együtt kimondva, mint hogy alázatosan készek legyenek a hallásra, s amint szólt az Úr, azonnal engedelmeskedjenek. S a tanároknak a tanítványokat nemcsak előre kellene küldeniük, hanem magukkal vinniük, előttük menni és példájukkal utat mutatni nekik, amint korábban megmagyaráztuk (Ézs2:3),[126] különben nem lesz tekintélyük a tanításban. A zsidókhoz írott levél ezt az igeszakaszt Krisztusra vonatkoztatja (Zsid2:13), s olyan tanítást származtat belőle, melynek nagy erejű buzdításnak kell lenni a számunkra, hogy nemcsak Ézsaiás, de Maga Krisztus követőinek tekintvén önmagunkat, nagyobb fürgeséggel törjünk előre.

Kiket adott nékem az Úr. Ezzel a próféta azt mutatja meg, kinek kell tulajdonítani a hitünket. Istennek, és az Ő meg nem érdemelt kiválasztásának, mert Ézsaiás nyilvánosan tanított, megintett mindenkit és valamennyiüket válogatás nélkül hívta Istenhez. Tanítása azonban csak azoknak vált előnyére, akiket Isten adott neki. Az *adott* kifejezés alatt azokat érti, akiket Isten az Ő Lelkének belső és titkos működésével vonzott, miközben a külső hang a tömegben jelenlevő összes ember fülébe eljutott anélkül, hogy bármiféle hasznos hatást kifejtett volna. Hasonlóképpen jelenti ki Krisztus, hogy a választottakat *az Atya adta Neki* (Jn17:6). Látjuk tehát, hogy a hit készsége nem ember akaratától függ, hanem a tömegből egyesek azért hittek, mert, mint Lukács elmondja nekünk, *erre lettek kiválasztva* (Csel13:48). „A kiket pedig eleve elrendelt, azokat el is hívta" (Rm8:30), s hathatósan elpecsételte bennünk örökbefogadásuk bizonyságát, hogy engedelmesek és alázatosak lehessenek. Ez tehát az *adatik*, amiről Ézsaiás beszél. Ez pontosan Krisztusra vonatkozik, Akinek az Atya bemutatja és átadja a tanítványokat, amint János evangéliumában olvassuk: „Senki sem jöhet én hozzám, hanemha az Atya vonja azt" (Jn6:44). Ebből az is következik, hogy Ő jelöltetett ki a mi őrünknek, hogy mindvégig a védelme alatt tartson minket (Jn10:28). Ezért mondja: „én megtartám őket a te nevedben; a kiket nékem adtál, megőrizém, és senki el nem veszett közülök" (Jn17:12).

Jelekül és csodákul. Egyesek úgy tekintik, hogy ez az igeszakasz a csodákra utal,[127] de ez tarthatatlan, mert a jelentése teljesen más, nevezetesen hogy az istenfélőket nemcsak gyűlölettel, de undorral fogják kezelni, mintha szörnyetegek lennének, s nemcsak az idegenek, vagy a nyílt ellenségek tesznek majd így, hanem Izrael is. Napjainkban is

[125] Utalás a latin *puer* főnévre, amihez hozzátehetnénk a görög *paji* főnevet, valamint a *gyermek* jelölésére szolgáló szó hasonló használatát a sok modern nyelvben – *a szerk*.

[126] Lásd az Ézs2:3-hoz fűzött magyarázatot, főleg az „Előre" és a „Jöjjetek" szavak közti különbségre vonatkozó részt – *a szerk*.

[127] Mármint a természetfeletti csodákra – *a ford*.

megtapasztaljuk ezt, mert a pápisták nagyobb utálattal néznek ránk, mint a mohamedánokra, vagy zsidókra, illetve mint a kutyákra, vagy szörnyetegekre. Jóllehet ez rendkívül aljas dolog, nagyon nem kell csodálkoznunk rajta, mert szükséges volt, hogy ez a prófécia ma is beteljesedjen. Ezt tapasztalta meg Ézsaiás a honfitársai részéről, de megtapasztalta mindenki más is, akik követték az ő tanítását.

S nemcsak a pápistákban fedezzük ezt fel, hanem azokban is, akik azt akarják, hogy az egyházzal nagyon szoros kapcsolatban állóknak tekintsék őket, s akiknek nagyobbik része erős viszolygással tekint ránk, vagy gúnyol, illetve egy szóval szörnyetegeknek tartanak minket, mert egyrészt annyira buzgók vagyunk, és annyi nehézséget okozunk magunknak az egyház üdvösségével, Isten tiszteletével és az örök élettel kapcsolatosan. Másrészt azért is, mert nem habozunk szembeszállni annyi veszéllyel, ekkora gyűlölettel, cenzúrával, szemrehányással, száműzetéssel, szegénységgel, éhezéssel, mezítelenséggel, egyszóval magával a halállal. Ezek a dolgok számukra borzasztónak tűnnek, mert mikor oly gondosan védik az irhájukat, hogyan is élvezhetnék a legnagyobb áldásokat? Ne zavarjanak minket azonban a szemrehányásaik, nekünk a próféta eme buzdításával kell felvérteznünk magunkat.

A seregeknek Urától. S hogy megmutassa, mennyire jelentéktelen és haszontalan a bűnös sokaság összeesküvése, a seregek Urát állítja szembe az egész világ büszkeségével, s magasztos daccal helyezkedik szembe azzal, mintha azt mondta volna, hogy az sem érdekelné, ha az emberek egyetemesen utálnák, mivel tudta, hogy Isten az ő oldalán állt.

A Sion hegyén lakozó. Ezeknek a szavaknak a hozzáadása nagy súlyú, mert jóllehet a nép bővelkedett mindenféle bűnben és gaztettben, mégis azzal dicsekedtek, hogy Istennek szenteltek, s visszaélvén az Ő ajándékaival, kárhoztatták Isten igazi szolgáit, akik megfeddték őket. Másrészt a próféták, hogy kirázzák őket a hamis magabiztosságból és büszkeségből, kijelentették, hogy ők az egyedüli és igaz Isten szolgái, Akivel kapcsolatosan az emberek hamisan azzal dicsekedtek, hogy a Sion hegyén imádják. Isten nem választotta azt lakóhelyéül úgy, mintha, mivel egy ponthoz kötődött volna, elfogadná a hamis és törvénytelen istentiszteletet, hanem azt akarta, hogy az Ígében lefektetett szabályok alapján keressék és tiszteljék Őt.

Ennek megfelelően, mikor Ézsaiás a magáénak mondja *a Sion hegyén lakozó* Istent, ezzel élesen megfeddi a képmutatókat. Ők ugyanis a hamis dicsekvéssel hamis büszkeségbe merülnek, valahányszor kimondják: *az Úr temploma* (Jer7:4), az ugyanis inkább egy bálvány volt, amivel dicsekedtek az Íge ellenére. Bár kapkodtak az ígéretek után, mégis hamisan elcsűrték-csavarták azokat Isten igaz szolgáival szemben, amiképpen a pápisták is teszik manapság velünk szemben. A próféta tehát azért különbözteti meg Istent ezzel a titulussal, hogy letépje ama képmutatók álarcát, aki a templom puszta nevét Isten nyilvánvaló Ígéjével szemben szokták idézni. Ezen okból mondja Ézsaiás: „Tekintsetek, ha akartok szörnyetegeknek, Isten azonban mégis a sajátjainak ismer el minket, s nem vethettek meg anélkül, hogy egyidejűleg Ábrahám és Dávid Istenét is ne utálnátok, Akinek szolgái vagyunk mi”.

19. *És ha ezt mondják tinéktek*. Ézsaiás az előző témát folytatja, miszerint az összes istenfélőnek nemcsak pajzsként kell használnia Isten tekintélyét, hanem ércfalként kell körülvenniük magukat azzal a minden istentelenséggel folytatott küzdelemben. Ezért nyomatékosan arra kéri őket, hogy bátran álljanak ellene, ha bárki megkísérti őket a babonával és az istentisztelet törvénytelen módjaival. A többes számot azért használta, hogy bemutassa: ez a bűn minden rendű és rangú emberre elterjedt és mindenfelé eluralkodott. Mintha ezt mondta volna: „Látom, mi fog történni: nagy veszélybe kerültök, mert honfitársaitok megpróbálnak majd elvonni benneteket az igaz Istentől. Ők maguk ugyanis istentelenek, és azt szeretnék, ha rájuk hasonlítanátok”. Egyidejűleg azt is megmutatja, hogy milyen bűnösen eltávolodtak Isten törvényétől és szövetségétől, előtérbe helyezve a jövendőmondókat és a halottidézőket, akiknek nevét utálattal kellett volna kiejteniük.

Hát nem Istenétől tudakozik-é a nép? Egyesek az előzőekhez kapcsolódva olvassák ezeket a szavakat az istentelenekre vonatkoztatván őket, mintha ez lenne az ürügy, amivel visszaéltek, hogy megtévesszék az egyszerű embereket, hisz nincs nép, melynek ne lennének jóslatai és kijelentései, hanem minden nép *a maga isteneitől*, vagyis a helyükön álló varázslóktól és jósoktól tudakozódik. Én azonban helyesebb nézetnek vélem azt, mely szerint Ézsaiás azt tanácsolja a tanítványainak, hogy ezt a választ adják, ha az istentisztelet bűnös módjaival kísértik meg őket. A jelentés azonban még ezzel sincs teljesen tisztázva, mert ezt az igeszakaszt rendszerint úgy magyarázzák, hogy egy összehasonlítást tartalmaz az alacsonyabbtól a magasabb felé. „Micsoda?! látván, hogy a pogányok a saját isteneikkel tanácskoznak, noha ezek az istenek hamisak, nekünk vajon nem kell többre becsülnünk Őt, Akit az igaz Istenként ismerünk, s Aki oly sok bizonysággal jelentette ki Magát nekünk? Micsoda szégyen, ha ők többre becsülik a saját bálványaikat, mint mi Istent!”

Én azonban ezt magukra a zsidókra vonatkozóként értelmezem, akik kiváltképpen (κατ εξοχην) azért neveztettek népnek, mert Isten kiválasztotta őket. Annak sincs különösebb jelentősége, hogy a próféta az אלהיו (*elohaiv*) többes számú formáját használja,[128] mert az אלהים (*elohim*) mintegy egyes számú alakként használatos. Ez az a pajzs, mellyel az összes észrevehetetlenül ránk jövő babonáét vissza kellene verni. Miközben egyesek azt latolgatják, és azon tétováznak, hogy helyes-e, vagy sem jövendőmondókhoz fordulni, mi álljunk készen a válasszal, hogy egyedül Istennel kell tanácskozni. A próféta a Mózes ötödik könyvében található ama igeversre utal, melyben az Úr megtiltotta hogy varázslókhoz és halottidézőkhöz forduljanak, s nehogy azzal mentegessék magukat, hogy minden népnek vannak közvetítői, vagy jövendőmondói, azt is hozzátette, hogy nekik szünet nélkül lesz prófétájuk, s nem lesznek megfosztva a szükséges tanítástól (5Móz18:10-15). Az Úr akarata volt tehát, hogy teljes mértékben az Ő Ígéjére támaszkodjanak, s egyedül abból tanulják meg, amit hasznos volt tudniuk, s annak engedelmeskedjenek.

Az élőkért a holtaktól kell-é tudakozni? A בעד (*begnad*) elöljárószót különféleképpen fordítják: gyakran *-ért*-nek, s ebben az esetben az igeszakasz jelentése ez: „Vajon a halottakat kérdezik meg az élők dolgai *felől*”? Mivel azonban ez a magyarázat erőltetett, talán jobb ekképpen fordítani: „Az Úr szeretne a mi tanítónk lenni, s ebből a célból jelölte ki a prófétákat, mert a próféta az Úr szája. Törvénytelen tehát a halottakhoz menni, akik nem erre a célra jelöltettek ki, mert Isten nem akarta a halottakat a tanításunkra felhasználni”.

Mikor azonban közelebbről megvizsgálom az egész dolgot, én a בעד (*begnad*) elöljárószót inkább *–tól, -től*-nek fordítom, mintha ezt mondta volna: „Egyetlen Isten elégséges a számunkra *az élőktől a holtakig*. Ha átkutatod a mennyet, a földet és a poklot, meglátod, hogy egyetlen Isten elégséges nekünk”. Azt hiszem, ez a legjobb értelmezés, mely természetesen következik. Ennek megfelelően a próféta az istenfélőket fegyverzi fel a gonosz emberek terveivel és koholmányaival szemben, melyek egyébként lázadásra ösztönözhetnének, hogy elégedjenek meg egyedül Istennel, mint tanítójukkal: ne sértsék meg azzal, hogy elvetik a tanítását, és más tanítókat keresnek, hanem vessenek el minden mást és támaszkodjanak egyedül az Ő igazságára, amit rögtön ezután megismétel és megerősít.

20. *A tanításra és bizonyságtételre*. Valóban többféleképpen lehet magyarázni ezt az igeszakaszt. Egyesek úgy vélik, hogy ez egy esküforma, mintha a próféta *a törvény által* arra esküdött volna, hogy ők hitehagyottak, s másokat is belecsalnak ugyanabba a hitehagyásba. Én azonban másként tekintek erre, nevezetesen hogy *a tanításra és bizonyságtételre* irányítja a figyelmünket, mert a ל (*lamed*), *-hoz, -hez, -höz*, elöljáró világosan mutatja, hogy az igeszakasz jelentése ez. A bizonyságtétel nem azért kapcsolódik össze a tanítással, mert ezek

[128] Ha az אלהים (*elohim*) nem pusztán egy többes számú alak lenne, hanem többes értelemben lenne használatos is, akkor a jelentése *istenek* lenne, míg az אלהיו (*elohaiv*) szó azt jelentené: *az ő istenei*. Mivel azonban az אלהים (*elohim*) jelentése *Isten*, az אלהיו (*elohaiv*) jelentése *az ő Istene*. Helyes lehet azt is hozzátenni, hogy a névmási toldalék megegyezik a עם (*gnam*) *nép* szóval, ami hímnemű – *a szerk.*

különbözőek, hanem a „tanítás*hoz* kapcsolódó” magyarázat kedvéért, ami magában foglalja a bizonyságtételt, vagyis Isten ránk vonatkozó akaratának a kihirdetését. Röviden, a bizonyságtétel szót a minőséget avégett leírónak kell tekintenünk, hogy tájékoztasson minket róla, miféle előnyünk származik a tanításból. Nevezetesen, hogy Isten Önmagát jelenti ki nekünk a törvényben, s kihirdeti, mi a velünk való viszonya, melyet fenntartani szándékozik, továbbá lefekteti, hogy mit követel tőlünk, egyszóval: mindent, amit tudni szükséges.

Az tehát a törvény nagyon magasztos dicsérete, hogy tartalmazza az üdvösség tantételét, valamint a jó és boldog élet szabályait. Ebből az okból joggal tiltja meg nekünk, hogy a legcsekélyebb mértékben is elforduljunk attól, mintha azt mondta volna: „Hagyjatok fel minden babonával, amikhez oly őrült módon kötődtök. Ők ugyanis nem elégszenek meg egyedül Istennel, s megszámlálhatatlanul sok koholmányukat is segítségül hívják”. Ezért mondja Krisztus is: „Van Mózesök és prófétáik; hallgassák azokat.” (Lk16:29), mert bár itt Ábrahám szerepel beszélőként, ez mégiscsak állandó rendelet, amit Isten szája mondott ki. Nekünk tehát az van megparancsolva, hogy a törvényt és a prófétákat hallgassuk, s ne engedjünk a mohó kíváncsiságnak, vagy megpróbáljunk bármit a holtaktól megtanulni. Ha a törvény és a próféták nem lennének elégségesek, az Isten nem utasította volna el, hogy más segítséget is elfogadjunk.

Ebből megtanuljuk, hogy bármi is van hozzáadva az Íghez, azt kárhoztatni és elutasítani kell. Az Úr akarata, hogy teljességgel az Ő Íghéjére támaszkodjunk, s hogy tudásunk az Íge korlátain belül maradjon. Így ha füleinket mások felé fordítjuk, olyan szabadságot engedünk meg magunknak, amit Ő megtiltott, s hatalmasan megsértjük Őt. Mindaz, amit az emberek a saját tekintélyük alapján bevezetnek, nem lesz más, mint az Íge megrontása. Következésképpen, ha engedelmeskedni akarunk Istennek, el kell utasítanunk az összes többi tanítót. Hasonlóképpen arra is figyelmeztet bennünket, hogy ha Isten *tanítása* szerint élünk, védve leszünk minden babona és bűnös istentiszteleti móddal szemben, mert amint Pál mondja, „a Lélek kardja az Isten beszéde” (Ef6:17), így az Íge megfutamítja a Sátánt és annak minden koholmányát. Az Íghéz kell folyamodnunk tehát, valahányszor ellenségeink megtámadnak, hogy vele felfegyverkezvén vitézül harcolhassunk, s végül megfutamíthassuk őket.

Ha nem ekként szólnak. Nem mondom el ennek az igeszakasznak az összes magyarázatát, mert az nagyon unalmas lenne, s úgy vélem, hogy az igazi magyarázat olyan jól alátámasztott, hogy könnyen megcáfolja az összes többit. Rendszerint úgy magyarázzák, hogy a bűnös emberek azért bíbelődnek a koholmányaikkal, s eladásra kínálják a csalásaikat, *mert nincs hajnaluk*, azaz mert nincs meg a szokásos értelmük. Ami engem illet, én azt feltételezem, hogy az az oka a hívők kitartásra buzdításának, hogy ha a gonosz emberek eltávolodnak az igaz tanítástól, azzal semmi másról nem tesznek tanúbizonyságot, mint a saját vakságukról és sötétségükről. Le kell néznünk az ostobaságukat, nehogy az akadályt jelentsen számunkra, ahogyan Krisztus is tanítja, hogy bátran félre kell állítanunk az efféle személyeket, hogy a legcsekélyebb mértékben se befolyásoljon minket a vakságuk, vagy csökönyösségük. „Vakok”, mondja „és a vakoknak vezetői ők. Saját magatoktól akartok velük együtt elpusztulni?” (Mt15:14)

A próféta tehát azt parancsolja nekünk: tulajdonítsunk oly magas tekintélyt az Íghének, hogy merjük bátran megvetni az egész világot, ha a világ szembeszáll vele, mert ha ezt még akár angyalok tennék is, őket is kárhoztathatjuk az Íge tekintélye alapján. „De ha… mennyből való angyal hirdetne is néktek valamit azon kívül, a mit néktek hirdettünk, legyen átok” (Gal1:8, 9). Mennyivel bátrabban kell tehát kárhoztatnunk az embereket, akik szembeszegülnek Istennel? A kifejezésmód hangsúlyos: *Ha nem ekként szólnak azok*. Vádat emel minden ember vaksága miatt, aki nem azonnal és vita nélkül fogadja el azt a kijelentést, hogy nem szabad Isten törvényét meghaladóan bölcselkednünk.

21. *Úgy bolyongani fognak a földön*. S hogy ne engedje, hogy a hívőket a szokásos tévedések tőrbe csalják, hozzáteszi, milyen félelmetes lesz a büntetés, ami az istentelenekre vár, miután fellázadván elszakadtak Istentől, s azon munkálkodtak, hogy mások is csatlakozzanak hozzájuk ebben a lázadásban. Az igeszakasz némileg homályos, de a homályossága a megfelelő figyelem hiányából fakad a szavak vizsgálatában. A עבר (*gnabar*) ige hangsúlyos, mert a *bolyongás* alatt azt a *bizonytalanságot* érti, mellyel az emberek ide-oda barangolnak, s nem képesek nyughelyet, vagy állandó lakóhelyet találni. Ehhez a határozatlan igéhez egy főnevet kell kapcsolnunk. *A zsidók fognak bolyongani*. A בה (*bahh*), *benne* elöljárószóval Júdeára gondol, amit az Úr minden más országnál jobban szeretett, ezért könnyű megérteni, noha a próféta nem fejezi ki. Mintha azt mondta volna: „Valóban megígértem, hogy ez az ország lesz népem állandó öröksége (1Móz13:15, 17:8), de vándorló és nyughatatlan életvitelük lesz, mint azoknak, akiket a lakhelyükről elűzve éhség, járványok és mindenféle csapások sújtanak, ezért keresik, de nem találják a jobb feltételeket és lakóhelyet". Ezek a szavak tehát ellentétben állnak Isten rendkívüli jóságával, amit oly gyakran említ Mózes, nevezetesen hogy fix lakóhelyük lesz Júdeában. Itt ugyanis a próféta azzal fenyeget, hogy csavargók és vándorok lesznek, de nem a saját országukban, hanem idegenben, azaz akárhová mennek, megszámlálhatatlanul sok kellemetlenség fogja érni őket és vadászni rájuk.

És lészen, hogyha megéhezik. A próféta látszólag a zsidók megtérésére mutat, mintha azt mondta volna: „Mikor a csapások már a földig sújtották őket, végül majd megtérnek", s kétségtelenül ez az orvosság az, amivel az Úr a csökönyösség betegségét általában gyógyítani szokta. Mégis, ha bárki azt feltételezi, hogy az *éhség* szó a megtéretlen gonoszok méltatlankodását és ordítását írja le, kijelenthető, hogy nemcsak az éhséget és a szomjúságot foglalja magába, hanem egy kifejezésmóddal, melyben a rész szerepel az egész helyett (συνεκδοχικως), minden más csapást is.

Felgerjed.[129] Elkezdenek elégedetlenkedni önmagukkal, s megutálnak minden segítséget, melyekre korábban támaszkodtak, s ez a megtérés kezdete. A bővelkedésben ugyan kecsegtetjük magunkat, de a fájdalmas nyomorban megutálunk mindent, ami körülvesz minket. Ha azonban valaki úgy gondolja, hogy jobb ezt az elvetettekre vonatkoztatni, nos a szó azt a keserűséget jelenti, amely messze áll attól, hogy a megalázkodáshoz vezesse őket, sőt inkább felgerjeszti a haragjukat.

Megátkozza királyát és Istenét. A *királyról* egyesek azt feltételezik, hogy *Istent* érti alatta. Ebben az értelemben használta Sofóniás a מלכם (*malcham*), azaz *az ő Királyuk* szót (Sof1:5). Itt azonban én egy különbséget teszek a király és Isten között, mert a gonosz embereket először elvakítja a bálványokba vetett hamis bizalom, majd ezután a földi dolgokba helyezik védelmüket, Mikor a zsidóknak királyuk volt, büszkék voltak dicsőségére és hatalmára, s mikor Ézsaiás prédikált, a gonoszok felbőszítették a királyt ellene, sőt az egész nemzetet felrázták, hogy kövessék a királyt, mint zászlóvivőt. Így tehát, mivel hamis dicsekvésük részben a bálványokon, részben a királyukon alapult, azzal fenyegeti őket: annyi csapásban lesz részük, hogy végén kénytelenek lesznek megátkozni mind isteneiket, mind a királyukat. S ez a megtérés kezdete, megutálni és eltávolodni mindentől, ami visszatart minket Istentől, vagy eltávolít Tőle.

S néz fölfelé. Az elme reszketését és nyugtalanságát írja le, ami a gonosz embereket kínozza mindaddig, míg meg nem tanulnak szilárdan felfelé nézni. Van abban valóban némi előrehaladás, amint az imént céloztam rá, mikor a csapások és a büntetések által taníttatván elvetjük közönyösségünket, s megpróbálunk orvosságot találni. Tovább is kell lépnünk azonban. Egyedül Istenre szegezvén a tekintetünket nem szabad összevissza tekingetni, vagy

[129] Nem elégedvén meg a latin *irritentur* szóval a héber התקצף (*hithkatzeph*) szó értelmét visszaadandó, Kálvin a saját anyanyelvéből vett példával szemlélteti: *Ils se despiteront*, ami azt jelenti *izzani,* vagy *felhevülni*, vagy *heves dühkitörést produkálni – a szerk.*

az állhatatlanság következtében ide-oda csapódni (Ef4:14). Bárhogyan is legyen, Ézsaiás a zsidók végső megsemmisülésével fenyeget, mert oly nagy mértékben megkeményedtek, hogy lázadásuk nem küzdhető le az Isten kezéből származó könnyű és mérsékelt büntetéssel. Mégis vehető a szó jó értelmében, hogy a zsidók végül majd a mennyre emelik a tekintetüket, de ebben az esetben elkülönítve kell olvasnunk azt, ami ezután következik:

22. *És azután a földre tekint*. Az igeszakasz jelentése tehát az, hogy a zsidók végül megtérnek, mert meg lesznek fosztva minden földi segítségtől, s nem látnak majd mást, csak félelmetes csapásokat, akárhová is fordítják majd a tekintetüket.

Ímé mindenütt nyomor és sötétség. Ezek a szavak részben átvitt értelműek, részben szó szerint veendők, mert a homály és a sötétség alatt nem mást ért, mint nyomorúságot, a Szentírás szokásának megfelelően. De aztán hozzáteszi: *ő pedig a sűrű sötétben elhagyatva!*[130] Ez bámulatos mértékben fokozza a nyomorúságot, mert ha valakit, aki a sötétségben van, még űznek, vagy löknek is, sokkal nagyobb a megbotlásának veszélye, mint addig, azaz arra utal, hogy a nehéz csapáshoz egy még nehezebb adatik hozzá. Ezalatt az érti ugyanis, hogy Isten ítéletei olyan félelmetesek, s büntetései oly súlyosak lesznek, hogy akarják vagy sem, rákényszerülnek majd a mennyre tekinteni.

[130] Az angol eredeti szerint: *a sötétségbe űzve – a ford*.

9. fejezet

1. De nem lesz mindig sötét ott, a hol most szorongatás van; először megalázta Zebulon és Nafthali földjét, de azután megdicsőíti a tenger útját, a Jordán túlsó partját és a pogányok határát.

2. A nép, a mely sötétségben jár vala, lát nagy világosságot; a kik lakoznak a halál árnyékának földében, fény ragyog fel fölöttök!

3. Te megsokasítod e népet, nagy örömöt szerzesz néki, és örvendeznek előtted az aratók örömével, és vígadoznak, mint mikoron zsákmányt osztanak.

4. Mert terhes igáját és háta vesszejét, az őt nyomorgatónak botját összetöröd, mint a Midián napján;

5. Mert a vitézek harczi saruja és a vérbe fertőztetett öltözet megég, és tűznek eledele lészen;

6. Mert egy gyermek születik nékünk, fiú adatik nékünk, és az uralom az ő vállán lészen, és hívják nevét: csodálatosnak, tanácsosnak, erős Istennek, örökkévalóság atyjának, békesség fejedelmének!

7. Uralma növekedésének és békéjének nem lesz vége a Dávid trónján és királysága felett, hogy fölemelje és megerősítse azt jogosság és igazság által mostantól mindörökké. A seregek Urának buzgó szerelme mívelendi ezt!

8. Beszédet küldött az Úr Jákóbnak, és leesett Izráelben,

9. Hogy megértse az egész nép: Efraim és Samaria lakosa, a kik ezt mondják kevélyen és felfuvalkodva:

10. Téglák omlottak le, és mi faragott kőből építünk; fügefák vágattak ki, és mi czédrusokat ültetünk helyökre!

11. De az Úr ellenök hozza Reczin szorongatóit, és ellenségeiket rájok uszítja;

12. A Sziriabeliek elől, és a Filiszteusok hátul, s falják Izráelt feltátott torokkal. Mindezekkel azonban haragja el nem múlt, és keze még felemelve van.

13. Hiszen e nép nem tért meg az őt verő Istenhez, és a seregeknek Urát nem keresték;

14. Ezért kivágja az Úr Izráelből a főt és farkat, a pálmaágat és a kákát egy napon.

15. A fő: a vén és a főember, a fark pedig a próféta, a ki hazugságot szól.

16. Mert e nép vezérei hitetőkké lettek, és a kiket vezetének, elvesztek.

17. Ezért ifjaiban sem gyönyörködik az Úr, s árváin és özvegyein sem könyörül; mert mindnyájan istentelenek és gonosztevők, és minden száj bolondságot beszél. Mindezekkel haragja el nem múlt, és keze még felemelve van.

18. Mert a gonoszság felgerjedt, mint a tűz, s tövist és gazt emészt, és meggyújtja a sűrű erdőt, és felgomolyg az füst oszlopában.

19. A seregek Urának haragja miatt kiégett a föld, és a nép a tűznek eledele lőn: Senki atyjafián nem könyörül,

20. Jobbkézre vág és megéhezik, eszik balkézre és nem elégszik meg; mindnyájan karjoknak húsát eszik,

21. Manassé Efraimot és Efraim Manassét; s mindketten Júda ellen kelnek. Mindezekkel haragja el nem múlt, és keze még felemelve van.

1. *De nem lesz mindig sötétség ott*. A megkönnyebbülés reménységével kezdi vigasztalni a nyomorultakat, hogy el ne nyelje őket a gyötrelmek hatalmas tömege. Sokan ezeket a szavakat homlokegyenest ellentétesen értelmezik, azaz fenyegetésként, ami nagyobb szerencsétlenséget jósol a zsidókra nézve, mint amit Tiglát-Piléser (2Kir15:29) és

Salmanassar (2Kir17:6) jelentettek. Az előbbi nagy csapást jelentett, az utóbbi pedig még nagyobbat, mert ő vitte fogságba a tíz törzset és törölte el a nemzet nevét. Egyesek úgy vélik, hogy most a lehetséges legnagyobb csapást jelzi, mert az előző kettővel összevetve mindkettőt meghaladja. Jóllehet nekem nem akaródzik elvetni ezt a nézetet, mégis inkább más véleményen vagyok. A másik magyarázat valóban hihetőbb, miszerint a próféta a képmutatókat akarta megfosztani minden élvezettől, hogy ne gondolják: ez a csapás olyan gyorsan elmúlik majd, mint egy vihar, amiképpen a korábbiak is. Ez ugyanis a végletekig pusztító lesz, ezért a כי (*ki*) elöljárószót a szó szerinti értelmében vesszük.[131]

Véleményem szerint azonban a leghelyesebb olyan vigasztalásnak tekinteni, melyben a próféta csillapítani kezdi, amit a félelmetes sötétségről és űzettetésről (elhagyatottságról) mondott (Ézs8:22), s lágyítván ezeknek a büntetéseknek a keserűségét, arra buzdítja őket, hogy várják Isten kegyét. Mintha azt mondta volna: „*de mégis*, ebben a megdöbbentő zűrzavarban, amit a zsidók el fognak viselni, *a sötétség nem olyan lesz, mint ami* Izrael földjét sújtotta először Tiglát-Piléser (2Kir15:29). majd Salmanassar (2Kir17:6) által. Ekkora szélsőségek közepette ugyanis a hívők elgyengülhettek volna, ha szívüket nem erősíti meg némi vigasztalás. Ézsaiás tehát feléjük irányítja a mondanivalóját, nehogy úgy gondolják, eljött a végük, mert a próféta azt sugallja, hogy a most elszenvedendő büntetések enyhébbek lesznek a korábbiaknál. S hogy ez a természetes értelmezése ennek az igeszakasznak, az tüstént kiderül abból, ami rögtön ezután következik.

De miért mondja a próféta, hogy ez a csapás, mely sokkal félelmetesebb volt, lágyabb és gyengébb lesz? Jeruzsálemnek ugyanis a földdel egyenlővé kellett válnia, a templomnak meg kellett semmisülnie és az áldozatoknak el kellett töröltetnie, de ezeket az előző csapások nem érintették. Gondolható, hogy ezek voltak a legkomolyabbak az összes között, s hogy az előzőek ezekkel összevetve könnyebbek. Észre kell azonban venni, hogy miközben az előző esetekben nem volt ígéret, ehhez a fenyegetéshez egy konkrét ígéret is hozzáadódik. Egyedül ezzel győzhetők le a kísértések és tekinthetők könnyűeknek a büntetések. Azt mondom, egyedül ezzel a fűszerezéssel válnak könnyebbé a nyomorúságaink, s aki csak nélkülözi, kétségbe kell esnie. Ám ha ennek segítségével az Úr megerősít minket a segítség reménységének felmutatásával, semmiféle nyomorúság nem lehet olyan súlyos, hogy ne tekintenénk azt könnyűnek.

Ezt egy összehasonlítással tehetjük világossá. Az ember adott esetben belefulladhat egy kis patakba, viszont ha akár a nyílt tengerbe is esik, ha megragad egy pallót, megmenekülhet és kijuthat a partra. Hasonlóképpen a legcsekélyebb nehézségek is elborítanak minket, ha meg vagyunk fosztva Isten jóindulatától, ám ha Isten Igéjére támaszkodtunk, a legsúlyosabb nehézségből is biztonságban és sértetlenül keveredhetünk ki.

Ami a szavakat illeti, egyesek a מועף (*mugnaph*) szót melléknévnek tekintik, mintha a próféta azt mondta volna: *nem fog besötétedni*. A rögtön utána következő nőnemű בה (*bahh*), *benne* névmás azonban nem engedi meg, hogy ezt férfiakra vonatkoztassuk. Mások pontosabban írják ezt le főnévként, ezért én a szó szerinti fordítás mellett döntöttem: *nem lesz sötétség* Júdeában *a hol most szorongatás van*, stb. Egyesek a הקל (*hekal*) szót úgy magyarázzák, hogy a föld *megkönnyebbült a tehertől* annak következtében, hogy a népet fogságra vitték, mert rögtön utána azt olvassuk, hogy a tengerparti részt fájdalmasabban sújtotta a második csapás. Kétségtelen tehát, hogy ez az ige megfelel a másik, הכביד (*hikbid*)

[131] A héber כי (*ki*) elöljárószót ennek a versnek elején az angol változatban a *mindazonáltal* szóval fordítják, Kálvin azonban azt mondja, hogy inkább *mert*-nek fordítja – *a szerk.*

igének.[132] A Tiglát-Piléser általi csapás csak a királyság kis részét sújtotta, ezért mondja könnyűnek azzal összehasonlítva, amit Salmanassar okozott.

A tenger útját, a Jordán túlsó partját és a pogányok határát. Azért nevezi *a tenger útjának*, mert *Galilea* határos volt a Földközi-tengerrel, s egyik oldalát a Jordán folyó alkotta. S Nemcsak azért nevezi *a pogányok Galileájának*, mert szomszédos volt Tírusszal és Szidonnal, hanem mert nagyszámú pogány lakott benne, akik keveredtek a zsidókkal. Mivel ugyanis Salamon idejétől kezdve ez az országrész Hirámnak adatott (1Kir9:11), így soha nem lehetett úgy megművelni, hogy egyes részei ne a pogányok birtokában lettek volna.

2. *A nép, a mely sötétségben jár vala, lát nagy világosságot*. Múlt időben beszél jövőbeni eseményekről, s így közvetlenül az emberek szeme elé tárja, hogy a város lerombolásában, a fogságukban, s abban, amit a végromlásnak láttak, Isten világosságát szemlélhessék. Ez tehát ekképpen foglalható össze: „Még a sötétségben, sőt, magában a halálban is benne van a jó reménység alapja, mert Isten hatalma elégséges ahhoz, hogy még akkor is helyreállítsa az életet az Ő népe számára, mikor már halottaknak látszanak". Máté, aki idézi ezt az igeverset, látszólag félremagyarázta, mert azt mondta, hogy ez a prófécia akkor teljesedett be, mikor Krisztus a tengerpart mentén prédikált (Mt4:16). Ám ha a hasonlat igazi nézetét vesszük, rájövünk, hogy Máté helyesen alkalmazta ezt az igeverset Krisztusra, annak igazi értelmében. Mégsem látszik azonban, hogy az igemagyarázók által vallott nézet az igevers sikeres magyarázata, mivel ők csak annyit állítanak, hogy Krisztus királyságára vonatkozik, de nem mondják meg ennek okát, illetve nem mutatják meg, hogy miképpen van ez összhangban az igeverssel. Ha tehát meg akarjuk állapítani ennek az igeversnek a valódi jelentését, ismét fel kell idéznünk, amit már mondtunk, hogy a próféta, mikor a nép Babilonból történő visszahozataláról beszél, nem egy konkrét korra utal, hanem valamennyit beleérti egészen addig, míg Krisztus vissza nem jött és el nem hozta a népének a legteljesebb szabadulást. A babiloni szabadulás csak előzménye volt az egyház helyreállításának, ami nemcsak néhány évre tervezett dolog volt, hanem addig tartó, míg Krisztus vissza nem jön és valódi üdvösséget nem hoz nemcsak a testüknek, de a lelküknek is. Mikor már kissé előrehaladtunk Ézsaiás olvasásában látni fogjuk, hogy a prófétának ez volt a szokása.

A babiloni fogságról beszélvén, ami egy nagyon nagy csapás árnyékát vetítette előre, a próféta megmutatja, hogy ez a csapás *könnyebb* lesz, mint amit Izrael korábban elszenvedett, mivel az Úr megszabta annak a csapásnak a feltételeit és időtartamát, utóbbit hetven évben (Jer25:11-12, 29:10), melynek leteltével az Úr világossága ragyog majd fel felettük. A szabadulásnak eme meggyőződéses reménységével buzdítja tehát a félelemtől elborított szíveiket, hogy túlságosan ne essenek kétségbe. Ily módon különbséget tett a zsidók és az izraeliták között, akiknek az oly közeli szabadulás várása nem lett megígérve. Jóllehet a próféták megadták a maradék választottaknak Isten kegyelmének valamelyes ízét, mégis, annak következtében, hogy Izrael megváltása, mondhatni, Júdea megváltásának kiegészítése volt, illetve attól függött, joggal mondja itt a próféta, hogy új fény ragyogott fel, mert Isten úgy döntött, hogy megváltja népét. Máté tehát szintén helyesen és szakszerűen terjeszti ki a fénysugarakat Galileára és Zebulon földjére (Mt4:15).

A halál árnyékának földében. Itt a babiloni fogságot hasonlítja a *sötétséghez* és a *halálhoz*, mert az ott fogva tartottak boldogtalanok és nyomorultak voltak, s teljesen a halottakhoz hasonlítottak, ahogyan Ezékiel is azt mondja, hogy *a holtak felkelnek majd a koporsókból* (Ez37:11-12). Az állapotuk tehát olyan volt, mintha semmiféle ragyogás, semmiféle fénysugár sem világított volna rájuk. A próféta mégis azt mutatja be, hogy ez nem

[132] A הקל (*hekal*) szó szerinti jelentése *világosságot csinálni*, s az angol népnyelvnek megfelelően néha szó szerint azt jelenti: *nem csinálni nagy dolgot valamiből*. Stock fordítása szerint *hitvánnyá tette*, Bishop szerint *lerontotta*. Mindketten egyetértenek a הכביד (*hikbid*) fordításában: *dicsőségessé tette*. Az angol változat egyezik Kálvin fordításával a הקל (*hekal*) és a הכביד (*hikbid*) szavakat illetően: *könnyedén sújtotta*, illetve *fájdalmasabban sújtotta – a szerk.*

gátolja majd meg őket a fény élvezetében, s régi szabadságuk visszaszerzésében, s ezt a szabadságot nem rövid időre, hanem amint mondtuk, Krisztus idejére terjeszti ki.

Szokásos dolog az apostoloknál, hogy a prófétáktól kölcsönöznek érveket, s megmutatják azok valódi hasznát és célját. Ezen a módon idézi Pál (Rm9:25) Hóseást: „Hívom a nem én népemet én népemnek", alkalmazza azt a pogányok elhívására, noha szigorúan a zsidókról mondatott, s mutatja meg, hogy akkor teljesedett be, mikor az Úr behozta a pogányokat az egyházba. Mikor tehát az embereket mintegy eltemette a fogság, semmilyen vonatkozásban sem különböztek a pogányoktól, s mivel mindkettő ugyanabban az állapotban volt, ésszerű hinni, hogy ez az igevers nemcsak a zsidókra, de a pogányokra is vonatkozik. S nem szabad úgy sem tekinteni, hogy csak a külső nyomorúságra vonatkozik, hanem az örök halál sötétségére is, melyben a lelkek belemerültek, míg a lelki világosságra nem jutottak. Mi ugyanis kétségtelenül a sötétségbe temetve fekszünk, míg Krisztus ránk nem világít a tanításának fényével. Ezért buzdít Pál is: „Serkenj föl, a ki aluszol és támadj fel a halálból, és felragyogott tenéked a Krisztus" (Ef5:14). Akkor fogjuk tehát megérteni az igeszakasz valódi jelentését, amit egyébként nem kielégítően magyaráztak az igemagyarázók, ha kiterjesztjük a szabadulás kezdetét a babiloni visszatéréstől Krisztus eljöveteléig.

3. *Te megsokasítod*. Ez az igevers némileg homályos, mind önmaga, mind a vele kapcsolatos magyarázatok sokféleségének vonatkozásában. Abszurdnak tűnik ugyanis az mondani, hogy *az öröm nem növekedett*,[133] mivel rögtön ezután hozzáteszi, hogy *örvendeztek*. Ezen az alapon értelmezik a zsidók a לא (*lo*) szót nem tagadólag, hanem úgy, mintha a ו (*vav*) betűt az א (*alef*) helyettesítené, mert néha, bár ritkán, ez a jelentése a Szentírásban (2Móz21:8).[134] A zsidók azért teszik ezt, mert nem képesek összebékíteni a próféta szavait a saját véleményükkel. Egyesek pedig Sénakheribre vonatkozóknak tartják ezeket a szavakat, mert noha hatalmas volt a hadserege, ez nem adott neki alapot semmiféle örömre, hanem inkább a keserűségre (2Kir19:35). Mások az egyházra vonatkoztatják, s joggal, de tévednek az alkalmazás módszerét illetően, mert úgy vélik: azért mondta ezt a próféta, mert a hívők egész életükben ki vannak téve nagyszámú és különféle megpróbáltatásnak. Megint mások még ezen a ponton is túl mennek azt mondván, hogy a pogányok megtérése, ami megnöveli majd az egyházat, *nem fog örömöt hozni* a zsidóknak és az ókori zsinagógának.

Én azonban nem tudom elfogadni ezen magyarázatok egyikét sem, ezért ekképpen magyarázom. Mivel a próféta a fejezet elején előzetes kijelentést tett arról, hogy a megváltás eme áldása nagyobb volt minden más áldásnál, noha látszólag nem méltó arra, hogy ennyire felértékeljük, tekintettel a megváltottak csekély számára, így most ugyanazt, vagy majdnem ugyanazt az összehasonlítást ismétli meg, nevezetesen hogy Istennek ez a kegye figyelemreméltóbb lesz, mint mikor korábban *megsokasította* az Ő népét. Ez első ránézésre nagyon helytelennek tűnhet, mert ha összevetjük a zsidó királyság állapotát a babiloni fogság előtt a visszatérés utáni állapottal, hajlamosak leszünk azt gondolni, hogy az a periódus, melyben ez az ókori terület sértetlen maradt, a nagyobb virágzás korszaka volt. Csak egy csekély maradék tért vissza az elhurcolt tömegekhez viszonyítva. Emellett nem rendelkeztek szabadon a földjükkel, hanem mondhatni, a tulajdonos tetszésétől függő bérlők voltak, sarcot kellett fizetniük a perzsáknak és alig-alig hasonlítottak korábbi önmagukra. Ki ne részesítette

[133] Az angol eredeti szerint ez az igevers így kezdődik: *Te megsokasítottad a népet és nem növelted az örömöt,és örvendeznek előtted az aratók örömével – a ford.*

[134] A szerző nem azt érti ezalatt, hogy az א (*alef*) válik valaha is a harmadik névmási affixummá, hanem hogy a 2Móz321:8-ban, amire utal, valószínűleg az *és nem* a helyes olvasat. Ennek jobb szemléltetése található a Zsolt100:3-ban, amiről a szerzőtől értékes magyarázat áll az olvasó rendelkezésére. Mindhárom esetben (2Móz21:8, Zsolt100:3, Ézs9:3) a Keri, vagyis a feltételezett szövegjavítás erőteljes belső bizonyítékkal részesíthető előnyben a Ketibbel, vagyis azzal az olvasattal szemben, ami a hozzánk eljutott másolatokban szerepel. A probléma másik megoldása roppant találékony, s babban áll, hogy az igevers első részét kérdéssé alakítjuk: *Megsokasítottad a nemzeted, de nem sokasítottad meg az örömöt? – a szerk.*

volna hát előnyben azt a virágzó birodalmat, amit Dávid családja élvezett az akkori állapotban?

A próféta azonban kijelenti, hogy ez az utóbbi állapotot, noha sokkal alantasabbnak, s még nyomorultabbnak tűnik, jobbnak kell tartani, mint azt, amelyik virágzó és ragyogó volt, s megmutatja, hogy ez nagyobb örömöt fog okozni, mint mikor gazdagok voltak, s bőségében voltak mindenféle javaknak. Erről tett bizonyságot Aggeus próféta is: „Nagyobb lészen e második háznak dicsősége az elsőnél" (Agg2:9), jóllehet első ránézésre nagyon másként látszik. Ez ugyanaz, mintha Ézsaiás ezt mondta volna: „Soha nem volt nagyobb öröm, noha a nép sokasága nagyobb volt. Jóllehet mi kevesek és lenézettek vagyunk számszerűleg, a fény által, amivel Te ragyogsz ránk oly mértékben megvidámítottál minket, hogy az előbbi állapot semmiféle öröme sem hasonlítható össze ezzel a mostanival". Ez a megváltás ugyanis tekinthető a teljes és tökéletes üdvösség előjátékának, amit végül Krisztus szerzett meg.

Előtted. Ezalatt azt érti, hogy az öröm valódi és teljes, nem felszínes és mulandó. Az emberek gyakorta örvendeznek, de csalóka és átmeneti örömmel, amit aztán gyász és könnyek követnek. A próféta azt állítja, hogy ennek az örömnek olyan mélyek a gyökerei, hogy soha nem szűnik, vagy semmisül meg. Ugyanez a jelentése az *Előtted* kifejezésnek is, mert semmi sem boldogítja jobban az istenfélőket, mint mikor Isten arca édesen rájuk ragyog. Ők nem hasonlítanak a vallástalan emberekre, akiket a vak és bizonytalan öröm hány ide, s tova, az ő könnyebbségük Isten atyai kedvességén alapszik. A próféta talán azokra a szavakra is akart utalni, melyek gyakran szerepelnek Mózes írásaiban: *örvendeztek az Úr előtt* (3Móz23:40, 5Móz12:12, 18). Mert jóllehet itt a templomról van szó, a kifejezésmód mégis jól illik a mostani állapothoz, hogy a hívő nép öröme nem vallástalan lesz, hanem Isten ismeretéből fog származni, valamint abból, hogy a hit szemeivel *az üdvösség Szerzőjeként* tekintenek Rá (Zsid5:9).

Mások leleményesebben magyarázzák, hogy a hívők belülről örvendeznek *Isten előtt* a lelkiismeretükben, mivel a világban szomorúság és sóhajtózás várja őket folyamatosan. Bár ez igaz, mégis természetesebb jelentést lehet levonni az igeversből, nevezetesen hogy a hívők, akiket Isten megvált, igazi örömmel fognak bírni, mivel kétségtelen bizonyítékokból tanulták meg, hogy Ő az ő Atyjuk, így szabadon dicsekedhetnek azzal, hogy mindig biztonságban vannak az Ő vezetése alatt, ez tehát, amint nemrég mondtam, folytonosságot jelent.

Az aratók örömével, és vígadoznak, mint mikoron zsákmányt osztanak. Az aratáshoz és a győzelemhez történő hasonlítás, amikkel fokozza az öröm nagyságát, elég világos. Ebből nyilvánvaló, hogy Krisztus teljes és tökéletes örömöt hoz nekünk, amit semmiféleképpen sem foszthatnak meg, vagy rabolhatnak el tőlünk, támadjanak bár különféle viharok és kísértések, s sújtsanak le minket különféle megpróbáltatások. Legyünk bármilyen gyengék és ingadozók, boldogoknak és örvendezőknek kell lennünk, mert örömünk alapja nem a számokban, a gazdagságban, vagy a külső csillogásban rejlik, hanem a lelki boldogságban, amit Krisztus Igéjén keresztül szerzünk meg.

4. *Mert terhes igáját… összetöröd*. Elmagyarázza az öröm okát, hogy a hívők, mikor megszabadultak a félelmetes és barbár zsarnokságtól, úgy érzik majd magukat, mintha a halálból szabadultak volna. Isten kegyelmének szemléltetése végett emlékezteti őket arra, hogy milyen szégyenletes és terhes volt a szolgaság, ami a zsidókat sújtotta és elnyomta, s ez a célja a kifejezések fokozásával: *terhes igája és háta vesszeje, az őt nyomorgatónak botja*. Legyen bármekkora is szélsőséges elpuhultságunk, vagy gyávaságunk, miközben ténylegesen érezzük a csapásokat, amint véget érnek, könnyen megfeledkezünk róluk. S hogy a megváltott nép ne gondolkodjon könnyedén Isten jóindulatáról, a próféta felszólítja őket: fontolják meg, mennyire keserű és siralmas volt a rabszolgaságuk, mikor nehéz iga, vagy diadalszekér alatt nyögtek, mikor a *botot* a vállukra fektették, s zsarnoki uralom nyomta el őket, szabadulásuknak tehát joggal kell boldogabbá tenni őket és nagyobb örömöt okozni nekik.

Ezután más alapon magasztalja fel ezt a kegyet: ezzel Isten nyíltan megmutatta az Ő kezét a mennyből. Ezért tesz hozzá egy ókori és emlékezetes esetet. Ahogyan korábban Isten ember segítsége nélkül csodálatos és bámulatos módon legyőzte a Midiánitákat (Bír7:21), úgy fog most is hasonlóképpen és látványosan megmutatkozni a hatalma, mert Isten akkor szabadítja meg a népét a barbár zsarnokságból, mikor egy elcsigázott zsidó sem meri már az ujját sem megmozdítani. Észre kell venni, hogy Isten néha oly módon segíti meg a népét, hogy közönséges módszereket alkalmaz, mikor azonban látja, hogy ez megakadályozza az embereket az Ő kezének meglátásában, ami mondhatni elrejtőzik, néha Egymaga munkálkodik nyilvánvaló csodákkal, hogy semmi se álljon útjában, vagy homályosítsa el az Ő hatalmának megnyilvánulását. Gedeon eme győzelmében tehát, mikor az ellenségeket bármiféle emberi közreműködés nélkül irányította, Isten keze nyíltan megmutatkozott. Mert mije volt még Gedeonnak a korsók talán egereket elűzni sem képes zaján, és egy kis csapaton kívül egy hatalmas hadsereggel szemben, fegyverek helyett pedig egy haszontalan madárijesztője? Ehhez a szabaduláshoz hasonlítja tehát a nép jövőbeni szabadulását, melyben Isten keze nem kevésbé nyíltan és nevezetesen mutatkozik majd meg. Egyesek ezt az igeverset pusztán a törvényre utalóként magyarázzák, amit tévedés nélkül nevezhetünk *terhes igának*, vagy a vállon nyugvó *vesszőnek*. Ez a magyarázat azonban alkalmatlan, mert a prófétát úgy tünteti fel, mintha hirtelen eltért volna a témájától, ezért az egész igevers erőteljes elferdítését jelentené. Oda kell hát figyelnünk arra az elrendezésre, amit korábban említettem, nevezetesen hogy mikor Isten visszahozta a népét Babilonból, a szabadulásnak azt az áldását Krisztusig folytatta. A jelentés tehát ez: „Összetörted azokat az igákat, melyekkel a népedet igazságtalanul és durván elnyomták”. Mások mindezt Jeruzsálem pusztulására vonatkoztatják Vespasianus uralkodása idején, de nem rendelkeznek érvekkel a nézetüket alátámasztandó. Majdnem minden zsidó Ezékiásra vonatkoztatja, mikor ezen a módon mentette meg az Úr a várost Sénakherib ostromától, levágván a hadseregét (2Kir19:35, Ézs37:36). Ez az értelmezés azonban nem fogadható el, mert Ezékiás nem uralkodott zsarnoki módon a zsidók felett. Emellett abban az időben az Úr a félelemből és a veszélyből mentette ki a népét, nem a fogságból. Ezért nyilvánvaló, hogy ennek a próféciának a tárgya a távolabbi jövőbe esett, s az általam az igeszakaszra adott magyarázat a jó és ésszerű.

6. *Mert a vitézek harczi saruja*. Itt az igemagyarázók majdnem valamennyien egyetértenek abban, hogy Ézsaiás azt a győzelmet szándékozott szembeállítani a többi győzelemmel, amit Isten készült adni a népének. Mások az ellenség hatalmas mészárlásával győznek, de itt az Úr egyedül a saját kezével vívja majd ki a győzelmet. Teljesebben kifejezi, amit korábban mondott, *mint a Midián napján* (4. vers). Az Úr tehát, mondja nem a hatalmas tömegek segítségét veszi igénybe, hanem a mennyből vívja ki a győzelmet Magának. Mikor az Úr Maga cselekszik, minden lepel lehull, és világosabban látjuk meg, ki a mi életünk és üdvösségünk Szerzője.

Mivel itt egy ellentét van, ami kifejezi a különbséget a háborúskodás szokásos módja és a megváltás csodája között, a vers közepén álló ו (*vav*) kötőszót *de*-nek kell fordítani, mintha azt mondta volna, hogy rendszerint a csata zűrzavarában vágják le az ellenséget, de Isten nagyon más módon fog fellépni, mert úgy semmisíti meg az egyház ellenségeit, mintha villámokat küldene le a mennyből, vagy mennykövekkel verné le őket hirtelen. Talán jobbnak vélhető elfogadni azok véleményét, akik a második mondatot az első folytatásaként értelmezik, hogy *minden vitéz reszket majd és megég*. Az előbbi értelmezés azonban helyénvalóbb, s a próféta szavai is alátámasztják. Ezért nyilvánvaló, hogy a szóban forgó dolog nem pusztán az a szabadulás, amit az emberek Círusztól nyertek, aki megengedte, hogy hazatérjenek a szülőföldjükre, hanem ezeket a szavakat úgy kell tekinteni, mint amelyek kiterjednek Krisztus királyságára.

6. *Mert egy gyermek születik nékünk*. Ézsaiás most a szándékból kiindulva érvel, hogy megmutassa, miért kell ezt a szabadulást többre értékelni Isten minden más jótéteményénél:

nevezetesen nemcsak azért, mert Isten vissza fogja hozni a népét a fogságból, hanem mert Krisztust az Ő királyi trónjára fogja ültetni, hogy Alatta a legmagasztosabb és örökkévaló boldogságot élvezhessük. Azaz, azt állítja, hogy Isten jóindulata nem időleges lesz, mert felöleli az egyház megőrzésétől a Krisztus eljöveteléig tartó egész köztes időszakot. Az sem csoda, hogy a próféta ilyen hirtelenül tér át az ókori nép hazatérésétől az egyház helyreállítására, ami sok évszázaddal később következett be, mert az Ézs7:14-hez fűzött megjegyzésünkben említettük, hogy nem volt más útja Isten velünk való kibékülésének, mint egy Közbenjárón át, Aki minden ígéret alapja. Ezen az alapon szokásos a prófétáknál, hogy valahányszor csak a jó reménységgel akarják erősíteni a hívők szívét, ezt hozzák elő, mint zálogot, vagy biztosítékot. Ehhez hozzá kell tenni, hogy a babiloni fogságból való hazatérés a kezdete volt az egyház helyreállításának, ami akkor fejeződött be, mikor Krisztus megjelent, következésképpen semmi abszurditás sincs a folytonos utódlásban. Joggal tanítja tehát Ézsaiás, hogy nem szabad a figyelmüket a jelenlegi jótéteményekre korlátozni, hanem figyelembe kell venniük a véget, mindent arra kell vonatkoztatniuk. „Az a ti legnagyobb örömötök, hogy megmenekültetek a haláltól: nemcsak hogy Kánaán földjén élhettek, de Isten országába is beléphettek”.

Ebből megtanuljuk, hogy nem szabad úgy lenyelni az Istentől kapott jótéteményeket, hogy azonnal meg is feledkezünk azokról, hanem Krisztushoz kell emelnünk elméinket, mert különben kevés hasznunk lesz belőlük, s az örömünk is csak átmeneti lesz. Addig ugyanis ezek nem fognak minket az Atya szeretete édességének a megízlelésére vezetni, amíg nem tartjuk észben Isten szabad kiválasztását, mely Krisztusban erősíttetett meg. Röviden, a próféta nem akarja, hogy a nép teljességgel abba az örömbe merüljön, amit az a külső és kérészéletű szabadság okozott, amit kaptak, hanem hogy nézzenek a végcélra, azaz az egyház megtartására, amíg Krisztus, az egyetlen Megváltó meg nem jelenik, mert neki kell minden örömünk alapját és tökéletességét képeznie.

Egy gyermek születik. A zsidók szemérmetlenül kiforgatják ezt az igeverset, mert Ezékiásra vonatkozóként értelmezik, jóllehet ő a prófécia elhangzása előtt született. A próféta azonban valami újról és váratlanról beszél, s ez még ígéret is egyben, ami a hívőket egy jövőbeni esemény várására igyekszik sarkallni, tehát nem vonakodhatunk azt a végkövetkeztetést levonni, hogy a próféta egy, a későbbiekben megszülető gyermeket ír le. Őt Isten Fiának nevezik. Elismerem, a héber nyelvben a *fiú* szónak tág az értelme, mégis, valami hozzá van téve. Minden ember az ő atyjának *fia*, még a százéveseket is *százéves fiaknak*, a gonoszokat a *gonoszság fiainak*, az áldottakat az *áldás fiainak*, s Ézsaiás a kövér hegyet *a kövérség fiának* nevezi (Ézs5:1). Ám a *fiú*, minden kiegészítés nélkül, nem jelenthet mást, mint Isten Fiát, s ez kiváltképpen (κατ εξοχην) azért tulajdoníttatik Krisztusnak, hogy tájékoztasson minket: ezzel a szembeötlő jellel van Ő megkülönböztetve az emberiség többi részétől. Abban sem kételkedhetünk, hogy Ézsaiás arra a jól ismert próféciára utal, ami ott volt mindenki nyelvén: „Én leszek néki atyja, és ő lészen nékem fiam” (2Sám7:14), s ami később megismételtetett: „Én fiam vagy te; én ma nemzettelek téged” (Zsolt2:7).

Ha nem lett volna mindenki számára általánosan ismert, hogy a Messiás Isten Fia lesz, ostoba és értelmetlen dolog lett volna Ézsaiás részéről egyszerűen *Fiúnak* nevezni őt. Ennek megfelelően ez a titulus az előbbi próféciából származik, amiből az apostol is kiindul, mikor azzal érvel, hogy Krisztus kiválósága fölé emeli Őt minden angyalnak (Zsid1:5). S jóllehet egy *gyermek* személyében Krisztusnak lehetett alantas a megjelenése, a Fiú megnevezés azonban mégis rámutat magas rangjára. Nem tagadom, hogy nevezhették volna Dávid fiának, de természetesebb úgy alkalmazni Rá ezt a megnevezést, mint Istenre. S az azután következő titulusok még kevésbé vonatkoztathatók Ezékiásra. Hamarosan bőséges cáfolatát adom annak a bölcselkedésnek, amivel a zsidók megkísérlik kiforgatni ezt az igeszakaszt. Gyalázkodjanak, ahogyan csak akarnak, a dolog mindenki számára, akik nyugodtan és józanul megvizsgálják, elegendően világos.

Fiú adatik nékünk. Amit most hozzátesz, miszerint ez a Fiú a népnek *adatott*, annak abban rejlik a súlya, hogy tájékoztatja a zsidókat: az ő üdvösségük, de az egész egyházé is Krisztus személyében foglaltatik benne. S ez az *adatik* a hitünk egyik fő cikkelye, mert kevés hasznunk lenne abból, hogy Krisztus *megszületett*, ha egyúttal nem *adatna* is nekünk. S hogy mi lesz ez a gyermek és mi lesz az ő rangja, azt a következő kijelentésekben mondja el.

És az uralom az ő vállán lészen. Azt feltételezni, amint egyesek teszik, hogy ez célzás Krisztus keresztjére, kimondottan gyerekes dolog. Krisztus a vállán *hordozta* a keresztet (Jn19:17) és a kereszt által ragyogó győzelmet aratott *e világ fejedelme* felett (Jn14:30). De ami az itt szereplő uralmat illeti, amiről azt olvassuk, hogy a vállán lesz ugyanabban az értelemben, amiben Dávid házának kulcsai kerülnek Eliákim vállára (Ézs22:22), itt nem kell soká keresnünk az elmés megoldásokat. Mégis egyetértek azokkal, akik úgy vélik, hogy itt közvetett ellentét van a Megváltó vállán levő uralom, valamint az imént említett válltámasz között, mert ez jó összhangban áll és nem is érheti semmiféle ellenvetés. Ezért hát megmutatja, hogy a Messiás különbözni fog a nemtörődöm királyoktól, akik elhagyják a hivatalt és a gondoskodást, a kényelmesen élnek, Ő ugyanis képes lesz hordozni a terheket. Azaz, az Ő kormányzásának fensőbbrendűségét és kiválóságát állítja, mert Krisztus a Maga erejéből szerez Magának tiszteletet, s nemcsak nagyon jól ért majd a hivatalához, de teljes erejéből el is fogja látni azt.

És hívják nevét. Jóllehet a יקרא (*yikra*), *hívja majd*, aktív ige, én nem vonakodtam passzív értelemben fordítani, mert annak jelentése ugyanaz, mintha többes számot használt volna: *hívják majd*. Létezik egy gallicizmus, *on appellera*, szó szerint: *ő hívja majd*, azaz *Ő hívatik majd*. A zsidók ezt Istenre vonatkoztatják, s folytonos módon olvassák: *és hívja nevét: csodálatosnak, tanácsosnak, erős Istennek, örökkévalóság atyjának, békesség fejedelmének*. Nagyon nyilvánvaló azonban, hogy ez a Krisztus dicsőségének elhomályosítására irányuló vágyakozásból, vagy inkább szabados buzgalomból fakad. Ha ugyanis nem munkálkodnának szélsőséges hevességgel azon, hogy megfosszák Őt az isteni mivoltától, ennek az igeszakasznak nagyon sima lenne az értelme úgy, ahogyan a hittudósaink értelmezik. Amellett mi szükség volt még arra, hogy Istennek tulajdonítsa ezeket az attribútumokat, ha a próféta nem értett alatta többet, mint hogy Isten adott nevet a Messiásnak? Mert a rendszerint Istennek tulajdonított attribútumok vagy állandóak, vagy illeszkednek a szóban forgó témához, s ezek egyikével kapcsolatosan sem engedhetők meg találgatások. S az megint csak a szokásos rend megsértését jelentené, ha Isten nevét a különféle titulusok közé szúrnánk be, hanem inkább így kellene szólni: az erős Isten csodálatosnak, tanácsosnak, stb. fogja nevezni. Nos én nem látom be, miképpen alkalmazható a יועצ (*yognetz*) név kizárólagosan Istenre, mivel azokra a tanácsosokra vonatkozik, akik a királyokat, vagy más személyeket szolgálnak ki. Ha bármiféle csökönyös krakéler a rabbik elképzelése mellett kardoskodik, azzal csak a saját arcátlanságát fitogtatja. Mi azonban kövessük a világos és természetes jelentést.

Csodálatosnak. Észre kell venni, hogy ezek a titulusok nem idegenek a tárgytól, hanem illeszkednek a szóban forgó dologhoz, mert a próféta azt írja le, hogy Krisztus milyennek fog majd látszani a hívők számára. Nem Krisztus titokzatos lényegéről beszél, hanem a kiválóságainak tapsol, amiket hit által veszünk észre és tapasztalunk meg. Ezt annál inkább meg kell fontolni, mivel az emberek nagyobbik része megelégszik az Ő puszta nevével, s nem veszik észre hatalmát és energiáját, jóllehet azokkal kellene főleg törődni.

Az első titulussal a legkomolyabb figyelemre ébreszti az istenfélők elméit, hogy Krisztustól valami kiválóbbat várjanak, mint amit Isten munkáinak szokásos menetében láthatunk. Mintha azt mondta volna, hogy Krisztusban vannak elrejtve a csodálatos dolgok felbecsülhetetlen kincsei (Kol2:3). S valóban, az Általa elhozott megváltás még a világ teremtését is felülmúlja. Ez megfelel annak, hogy Isten kegyelme, ami majd Krisztusban mutatkozik meg, felülmúl minden csodát.

Tanácsosnak. A második titulus oka az, hogy a Megváltó abszolút bölcsességgel felruházva fog eljönni. Emlékezzünk arra, amit az imént jegyeztem meg, hogy a próféta itt nem Krisztus rejtett lényegéről gondolkodik, hanem arról a hatalomról, amint nekünk felmutat. Nem azért hívja Őt a próféta tanácsosnak, mert az Atya összes titkát ismeri, hanem inkább azért, mert az Atya kebeléből származván (Jn1:18), Ő minden vonatkozásban a legmagasztosabb és tökéletesebb tanító. Hasonlóképpen az sincs megengedve nekünk, hogy az Ő evangéliumán kívül máshonnan is szerezzünk bölcsességet, s ez hozzájárul az evangélium dicséretéhez is, ami Isten tökéletes bölcsességét tartalmazza, amint azt Pál gyakran elénk tárja (1Kor1:24, 30, Ef1:17, Kol1:9). Mindazt, ami szükséges az üdvösséghez, Krisztus oly módon tárta fel és oly bizalmasan magyarázta el, hogy a tanítványokat többé már nem szolgáinak, hanem a barátainak nevezi (Jn15:14-15).

Erős Istennek. אל (*El*) az Isten neveinek egyike, bár az *erő* szóból származik, így néha attribútumként szerepel. Itt azonban egyértelműen tényleges név, mivel Ézsaiás nincs megelégedve vele, ezért hozzáteszi a גבור (*gibbor*) melléknevet, aminek jelentése *erős*. S valóban, ha Krisztus nem volna Isten, törvénytelen volna Benne dicsekedni, mert meg van írva: „Átkozott az a férfi, a ki emberben bízik" (Jer17:5). Nekünk tehát Isten fenségére kell rábukkannunk Benne, így valóban olyasmi lakozik Benne, ami nem tulajdonítható teremtménynek.

Ő tehát ugyanazon okból neveztetik *erős Istennek*, amiért korábban *Immánuelnek* (Ézs7:14). Ha ugyanis nem találunk mást Krisztusban, csak emberi testet és természetet, dicsőítésünk ostobasággá válik, s reménységünk ingadozó és bizonytalan alapokra kerül. Ha azonban Istenként, és erős Istenként mutatkozik meg nekünk, akkor biztonsággal támaszkodhatunk Rá. Jó okkal nevezi erősnek, vagy hatalmasnak, mert a mi harcunk az ördöggel, a halállal és a bűnnel folyik (Ef6:12), azaz túl nagy hatalmú és erejű ellenfelekkel, akik azonnal legyőznének, ha Krisztus ereje nem tenne minket legyőzhetetlenekké. Ebből a titulusból tehát megtanuljuk, hogy Krisztusban bőséges védelem áll rendelkezésünkre az üdvösségünk megóvásához, ezért ne vágyjunk semmi többre, mert Ő az Isten, Akinek a mi érdekünkben tetszik erősnek mutatkozni. Ez a használat tekinthető kulcsnak is ehhez és a hasonló igeszakaszokhoz, mert rávezet minket, hogy tegyünk különbsége Krisztus titokzatos lényege és a között a hatalom között, amellyel megmutatta Magát nekünk.

Örökkévalóság atyjának.[135] A görög fordító hozzátette a μελλοντος *jövő* szót,[136] s véleményem szerint a fordítás helyes, mert örökkévalóságot jelent, hacsak nem tekintik jobbnak „örökké tartó időszaknak", vagy „a korok végtelen egymásutániságának", nehogy bárki is helytelenül a mennyei életre korlátozza, ami még mindig el van rejtve előlünk (Kol3:3). Igaz, a próféta belefoglalja, sőt kijelenti: Krisztus azért jön, hogy halhatatlanságot adjon a népének, sőt a hívők már ebben a világban átmennek a halálból az életbe (Jn5:24, 1Jn3:14), így ezt a világot is felöleli az egyház örökkévaló állapota.

Az *atya* név a *szerző* helyett szerepel, mert Krisztus minden koron át megőrzi egyházának létezését, és halhatatlanságot ruház mind a testületre, mind az egyes tagokra. Ebből következtethetünk rá, mennyire átmeneti az állapotunk Tőle elszakítva. Tegyük fel ugyanis, hogy nagyon-nagyon hosszú ideig élnénk közönséges emberi életet, de mi haszna lenne a hosszú életünknek? Nekünk tehát ahhoz az áldott és örökkévaló élethez kell felemelni

[135] Angol eredetiben: *The father of the age* – a korszak atyja – *a ford.*

[136] Πατηρ του μελλοντος αιωνος, a jövő korszak atyja. Pope gyönyörűen mutatta be ezt az igeszakaszt: „Az emberiség tehát be fog kapcsolódni a jövendő kor megígért Atyjának oltalmazó gondoskodásába" (az angol eredetiben ez egy kétsoros rím). Ez a bámulatos vers először a Spectator 378. számában jelent meg, ahol a bőséges lábjegyzetek Ézsaiás könyvéhez, mint forráshoz irányítják az olvasót, ahonnan a költő legszebb sorait és legvidámabb illusztrációit vette. Nagyon sajnálatos, hogy a kortárs szerkesztők kihagyják ezeket, a szerző felbecsülésében oly értékes utalásokat, mert, mint mondják, a saját kezű szerkesztésében Virgil *Pollio*-jának legszebb sorai egymás mellett állnak az Ézsaiás könyvéből vett idézetekkel „a szó szerinti fordítás kölcsönös hátrányával" a héber próféta felmérhetetlen felsőbbrendűségének kimutatása végett – *a szerk.*

elméinket, amit most még nem látunk, de amit reménység és hit által már birtokolunk (Rm8:25).

Békesség fejedelmének. Ez az utolsó titulus, s a próféta azt jelenti ki vele, hogy Krisztus eljövetele lesz az oka a teljes és tökéletes boldogságnak, vagy legalábbis a békés, és áldott biztonságnak. A héber nyelvben a békesség gyakorta jelent bővelkedést, mert nincs jobb, vagy kívánatosabb áldás a békességnél. A kifejezés általános jelentése tehát az, hogy valakik csak alávetik magukat Krisztus uralmának, csendes és áldott életet fognak élni a Neki való engedelmességben. Ebből következik, hogy az élet e nélkül a Király nélkül nyughatatlan és nyomorúságos. Fontolóra kell vennünk azonban ennek a békességnek a természetét is. Ez ugyanaz, mint a királyságé, mert főként a lelkiismeretben lakozik, egyébként ugyanis szüntelen konfliktusokba kell ütköznünk, és napi támadásoknak vagyunk kitéve. Nemcsak külső békességet ígér tehát, hanem azt a békességet, mely által mi, akik korábban ellenséges viszonyban álltunk Istennel, most visszatérünk a Vele való kibékülés állapotába. „Megigazulván azért hit által", mondja Pál, „békességünk van Istennel" (Rm5:1). Mikor Krisztus nyugalmat hoz az elménk számára, ugyanaz a lelki békesség foglalja el a legmagasztosabb helyet a szíveinkben is (Fil4:7, Kol3:15), ezért türelemmel viselünk minden megpróbáltatást, s ugyanabból a forrásból származik majd a külső bővelkedés, ami nem más, mint Isten áldásának a hatása.

S hogy most ezt a saját okulásunkra alkalmazzuk, valahányszor csak gyanakvás üti fel a fejét, s a menekülés minden eszköze elvétetik tőlünk, röviden, valahányszor minden összeomlani látszik, emlékezzünk arra, hogy Krisztust Csodálatosnak is nevezi az Íge, mivel felfoghatatlan módokon képes minket megsegíteni, s mivel az Ő hatalma messze meghaladja azt, amit még képesek vagyunk felfogni. Mikor tanácsra van szükségünk, emlékezzünk rá, hogy Ő a Tanácsos. Mikor erőre van szükségünk, emlékezzünk rá, hogy Ő az erős Isten. Mikor hirtelen mindenféle új félelmünk támad és mindenfelől sok halál fenyeget, támaszkodjunk arra az örökkévalóságra, aminek jó okkal neveztetik Ő az Atyjának, s ugyanezzel a vigasztalással tanuljunk meg lecsillapítani minden mulandó kétségbeesést. Mikor belülről zaklat fel a megannyi kísértés és mikor a Sátán megpróbálja feldúlni lelkiismeretünket, emlékezzünk rá, hogy Krisztus a békesség Fejedelme, s Neki könnyű lecsillapítani az összes kényelmetlen érzésünket. Így fognak ezek a titulusok minket egyre jobban és jobban megszilárdítani a Krisztusba vetett hitben, és megerősíteni a Sátánnal és magával a pokollal szemben is.

7. *Uralma növekedésének… nem lesz vége*. Elkezdi magyarázni és megerősíteni, amit korábban mondott, hogy Krisztus a *békesség Fejedelme* annak kimondásával, hogy uralma minden korra kiterjed és örök: *uralma növekedésének és békéjének nem lesz vége*. Ezt ismételte Dániel is, aki kimondta, hogy az Ő országa örökkévaló ország (Dán7:27). Gábriel is erre célzott, mikor üzenetet vitt a szűznek, s megadta ennek az igeszakasznak a valódi magyarázatát, mert nem értelmezhető, vagy vonatkoztatható senki másra, csak Krisztusra. „És uralkodik a Jákób házán mindörökké; és az ő királyságának vége nem lészen!" (Lk1:33). Látjuk, hogy a világ legnagyobb hatalmú kormányai, mintha csak síkos földön állnának (Zsol73:18), váratlanul megdőlnek, és hirtelen elbuknak. S hogy milyen ingatag és változékony minden királyság az ég alatt, azt megtanuljuk a történelemből és a napi példákból. Egyedül ez a kormányzat változatlan és örökkévaló.

Ez a folytonosság, amiről Ézsaiás beszél, két részből áll. Vonatkozik mind az időre, mind a minőségre. Jóllehet Krisztus királysága olyan állapotban van, mintha bármelyik pillanatban mindjárt elpusztulna, Isten azonban nemcsak védi és óvja, de ki is terjeszti a határait minden irányba, majd megőrzi, és folytonos fejlődéssel viszi előre az örökkévalóságig. Ebben szilárdan kellene hinnünk, hogy az egyházat megrázó sokkok gyakorisága ne gyengíthesse meg a hitünket, amikor megtanuljuk, hogy az ellenség őrült méltatlankodásai és erőteljes támadásai közepette Krisztus királysága erősen áll Isten

legyőzhetetlen erejével, így álljon bár neki ellen, és szálljon bár vele szembe az egész világ, mégis megmarad minden koron át. Stabilitását nem szabad a dolgok jelenlegi állásából kiindulva megítélni, hanem abból az ígéretből kell kiindulnunk, ami biztosít minket a folytonosságáról és a folyamatos növekedéséről.

És békéjének. Az uralomhoz hozzáadja a békesség örökkévalóságát is, mert a kettő nem választható el egymástól. Lehetetlenség, hogy Krisztus Király legyen anélkül, hogy ne tartaná a népet is nyugodt és áldott békességben, s ne gazdagítaná meg őket mindenféle áldással. Mivel azonban számtalan zaklatásnak vannak kitéve, dühödt támadásokat tűrnek el, s félelmek és aggodalmak izgatják és zavarják össze őket, fejleszteniük kell Krisztus ama, a szíveikben a legmagasztosabb helyet elfoglaló békességét (Fil4:7, Kol3:15), hogy sértetlenek maradjanak, sőt, megtartsák lélekjelenlétüket akár az egész világ pusztulása során is.

A למרבה (*lemarbeh*) szóban, a szokásos írásmóddal ellentétben a ם (*mem*) betű szóvégi alakját találjuk.[137] Egyesek úgy vélik, hogy ez azt a szolgaságot jelenti, ami alatt a zsidó népnek Krisztus eljöveteléig nyögnie kell. Mások úgy vélik, hogy az a nemzet az árulásának kapcsán ezzel a jellel volt kizárva abból, hogy bármi része is legyen ebből a királyságból. Én nem találok hibát ezekben a nézetekben. Valójában aligha állíthatjuk, hogy a próféta ezen a módon írt, mivel azonban ebben a formában jutott el a mi kezünkbe, s mivel a rabbik oly közeli megfigyelői voltak a levél legapróbb részleteinek is, nem kerülhetjük el a gondolatot, hogy ez nem elhamarkodottan van így. S ha elismerjük, hogy a próféta szándékosan írt ezen a módon, akkor azt hiszem azt a hasznos tanítást közvetítette, hogy a hívőknek nem szabad azt képzelni: Krisztus királyságának csillogása külső pompában mutatkozik majd meg, vagy a világi győzelmekbe vetett hiábavaló reménységet táplálja, hanem csak a királyság láthatatlan kiterjesztését várhatják a különféle csapások közepette, mert ez lett megígérve.

A Dávid trónján. Dávidnak tétetett az ígéret, hogy a Megváltó az ő magvából származik majd (2Sám7:12-13), s az ő királysága nem volt más, mint előképe, vagy halvány árnyéka annak a tökéletesebb és valóban áldott állapotnak, amit Isten határozott el felállítani az Ő Fiának keze által. A próféták, hogy emlékeztessék a népet erre a figyelemre méltó csodára, rendszerint *Dávid Fiának* nevezték Krisztust (Jer23:5, 33:15). Jóllehet ennek a szent és igazságos királynak a nevét joggal szerették és tisztelték, a hívők mégis többre becsülték a teljes üdvösség megígért helyreállítását, s még a legtudatlanabb emberek is általánosan megemlékeztek erről az ígéretről, igazságtartalmát és tekintélyét pedig világosnak és kétségtelennek tartották. Csak néhány igeszakaszt említek meg, melyekben a próféták megígérik az elcsigázott népnek a helyreállítást, Dávid, vagy az ő Fiának személyében (Jer30:9, Ez34:23, 37:24, Zsid3:5). Néha előre jelzik, hogy Dávid, aki ekkor már halott volt, király lesz. Hasonlóképen céloz Ézsaiás ebben az igeversben arra, hogy semmi újat sem mond, csak arra emlékezteti őket, amit Isten ígért előzőleg a királyság állandóságáról. Közvetve arra is céloz, amit Ámós világosabban kijelent, hogy Krisztus ismét felemeli a trónt, ami egy időre összeomlott. (Ám9:11).

Hogy fölemelje és megerősítse azt jogosság és igazság által. A királyság minőségét írja le, de a földi kormányoktól kölcsönzött hasonlattal, mert azt mondja, hogy Krisztus lesz a király, *hogy fölemelje és megerősítse azt jogosság és igazság által*. Ezek azok az eszközök, melyekkel a földi kormányok virágzanak, és mély gyökereket eresztenek. Azok viszont, amelyeket csak félelemmel és erőszakkal irányítanak, nem lehetnek tartósak. Mivel tehát az

[137] Ez azt jelenti, hogy itt a rendszerint *szóvégi mem*-nek nevezett ם betűalak szerepel ahelyett, amit a betű a szó elején vagy közepén általában ölt. Egy görög tanító meghökkenne, ha ς-t látna σ helyett egy szótag elején. A kérdéses sajátosságnak eredetileg véletlennek kellett lennie, de olyan korai időszakban történt, s olyan széles körben másolták, hogy végül egyetlen másoló se merészelte visszaírni a betű eredeti formáját. Végül ez vezetett az alábbi masszoréta megjegyzéshez: מ סתומה באמצע תיבה, azaz *bezárt mem a szó közepén*. A zsidó rabbik sokat feltételeztek, és sok haszontalan előadást tartottak erről. Írásaikban nem okoztak meglepetést, de lehetetlen nem sajnálkozni hogy a legcsekélyebb befolyást sem gyakorolta rájuk Kálvin nyugodt és józan ítélete, aki oly tiszta szívből vetette meg az üres bölcselkedést és a semmitmondó megjegyzéseket – *a szerk.*

igazságosság a legjobb őrzője a királyságoknak és a kormányoknak, s mivel az egész nép boldogsága ettől függ, ezzel a mondattal Ézsaiás azt mutatja meg, hogy Krisztus királysága lesz a legjobb fajta kormányzat modellje.

A *jogosság és igazság* itt nem az állam külső ügyeire vonatkozik. Észre kell vennünk a hasonlóságot Krisztus királysága és annak minőségei között, mivel lelki lévén, a Szentlélek erejével áll fel. Egy szóval mindezeket a dolgokat a belső emberre utalókként kell szemlélnünk, azaz mikor Isten megújít minket a valódi igazságos mivoltra. A külső igazságosság ezután valóban következik, de azt meg kell előznie a szív és az elme megújulásának. Mindaddig nem vagyunk Krisztuséi, amíg nem követjük azt, ami jó és igaz, s nem hordozzuk a szívünkön annak az igazságosságnak a lenyomatát, amit a Szentlélek pecsételt el.

Mostantól mindörökké. Ezt, úgy vélem, inkább az igazság és tanítás állandóságára vonatkozónak kell tekinteni, mintsem a királyságéra, nehogy azt képzeljük, hogy az Ő törvényei hasonlítanak a királyok és hercegek rendeleteihez, melyek három napig, vagy rövid ideig vannak hatályban, majd folytonosan megújulnak, és hamarosan ismét elavulnak, hanem tudjuk, hogy kötelezőségük örökkévaló, mert azért lettek bevezetve, hogy amint Zakariás mondja, „szolgáljunk néki szentségben és igazságban ő előtte a mi életünknek minden napjaiban" (Lk1:74-75). Mivel Krisztus királysága örökké tartó, mert „többé meg nem hal" (Rm6:9), ebből következik, hogy a jogosság és igazság is örökké tartók, mert semekkora időtartam alatt sem változnak.

A seregek Urának buzgó szerelme mívelendi ezt! A *szerelem* alatt én azt a heves vágyat értem, amit Isten mutat az egyházának megőrzésében, eltávolítván minden nehézséget és akadályt, melyek egyébként gátolhatnák a megváltását. Mikor vállalkozván valamire nehézségbe ütközünk, komolyságunk és érzelmeink heve legyőzi a nehézségeket, melyek elterelni, vagy lassítani látszanak erőfeszítéseinket. Hasonlóképpen mutatja meg Ézsaiás, hogy Istent szokatlan és szélsőséges vágy fűti az egyház üdvösségét támogatandó, így ha a hívők nem tudják a saját képességeikkel felmérni, mit is ígért itt meg, akkor sem kellene felhagyniuk a meggyőződéses reménység táplálásával, mert a módja csodálatos és felfoghatatlan. Röviden, a próféta arra céloz, hogy Isten nem könnyed, vagy lassú kézzel fogja megvédeni az egyházát, mert a hívők iránti bámulatos szeretet és az üdvösségükkel kapcsolatos buzgóság fűti.

8. *Beszédet küldött az Úr*. Itt új próféciát mond el, mert azt hiszem, ez a rész külön áll az előzőtől, ugyanis a próféta most annak az Izraelnek a jövőbeni állapota taglalására tér vissza, ami ebben az időben a zsidók ellensége volt. Tudjuk, hogy a zsidóknak jó okuk volt félni ennek a királyságnak az erőitől és hatalmától, különösen mikor a szírekkel szövetkeztek, mert látták, hogy nekik nincs elég erejük szembeszállni velük. Az istenfélők vigasztalása végett tehát a próféta megmutatja, mi lesz Izrael királyságának a jövőbeni állapota.

Jákób és *Izrael* alatt ugyanezt érti, de a kifejezés különbözősége elegáns és azt akarja kimutatni, hogy a gonoszok semmit sem nyernek a szembeszegüléssel, mikor vagy elfordítani próbálják Isten ítéletét, vagy megkísérlik azt megváltoztatni. Azoknak a beszédére utal, akik azt hiszik, képesek megúszni a szellemeskedésükkel, s akik tréfának és mulatságnak vélik mindazt, amit a próféta mond, mintha valaki a szájának leheletével akarná elűzni a vihart. Ez tehát egy ironikus beismerés, mintha ezt mondta volna: „Szerintetek az, amit Isten rátok szabott ki, másokat fog sújtani, de mindazon fenyegetésekkel, melyek Jákóbbal szemben hangzanak el, Izrael fogja magát szembetalálni".

Küldeni azt jelenti: kihirdetni. A ב (*beth*) elöljárószó azt jelenti: magában Jákóbban. Isten Ígéjének benne kell lakoznia és megnyugodnia, mert az Íge nem múlhat el hatás nélkül. Ez az, amit később más szavakkal emígy fejez ki: „*az én beszédem, a mely számból kimegy, nem tér hozzám üresen*, azaz mivel ez a hathatós kijelentése annak, amit egyszer elrendeltem" (Ézs55:11). Azzal, hogy az Íge *leesett*, a hatásának és eredményességének bizonyosságát

mutatja meg, mintha azt mondta volna: „Én nemcsak feltételezem ezeket a dolgokat, s nem is magamtól agyalom ki, hanem az az Isten mondta, Aki nem csapható be, és nem változhat”.

9. *Hogy megértse az egész nép*. A *nép* alatt én nem a zsidókat értem, hanem inkább az izraelitákat, s valóban, a próféta minden kételyt eltöröl Efraim konkrét megnevezésével. Hasonlóképpen hozzáteszi *Samáriát* is, ami annak a népnek, vagyis a tíz törzsnek a fővárosa volt, mert a megerősített városok, akik minden veszély felett állóknak vélik magukat, sokkalta pökhendibbek az elbizakodottságukban. Azt hiszik, hogy mindig kezükben lesz az orvosság, ha megadják magukat az ellenségnek, jóllehet az egész ország sivataggá vált. Ezen az alapon fenyegeti őket Ézsaiás azzal, hogy nem lesznek kivételek az általános nyomorúságban. Azt mondja, hogy mindnyájan megérzik: az Isten szája által kimondott próféciák nem hatástalanok. A *megértse* szóval, ami a tényleges megtapasztalásra vonatkozik, közvetve megrója hitetlenségüket, mintha ezt mondta volna: Mivel süketeknek szólok, s nem értékelitek a figyelmeztetéseket, melyeket most nektek mondok,a tényleges esemény fog benneteket megtanítani, de akkor már késő lesz”.

A kik ezt mondják. Itt a próféta annak a népnek a csökönyösségét és lázadását támadja, mivel jóllehet Isten ostora néha-néha végigvágott rajtuk, mégpedig élesen, mégis oly messze álltak a megtéréstől, hogy a veszteségeiket nyereségnek tartották, s még jobban megkeményedtek. Bizonyos, hogy akik ilyen arcátlanul gúnyolják Istent, azokat semmi sem veszi rá az engedelmességre, míg végromlásra nem jutnak. S mivel egy efféle sértés nyíltan és bevallottan kiváltja Isten haragját, ezért indul ki a próféta a szív kevélységéből és felfuvalkodottságából. Ebből következik, hogy helyes dolog a bütykös fákhoz még náluknál is keményebb vésőt alkalmazni.

10. *Téglák omlottak le*. Ezek a csökönyös emberek szavai, akik megvetették az általuk elszenvedett csapásokat, mintha azok egyenesen az előnyükre szolgáltak volna, mert ez lehetőséget kínált nekik, hogy még nagyobb pompába öltöztessék mind a házukat, mind a földjüket. „*Még pompásabbat építünk*”, mondták. „A téglaházak azért lettek lebontva, hogy ragyogó helyeken élhessünk, s mivel a fákat kivágták, gyümölcsözőbbeket ültetünk helyettük”. Ez nem egy adott kor hibája volt, mert manapság is látjuk ezt a csökönyösséget világszerte. Hány csapás érte Európát az elmúlt harminc-negyven évben? Mennyi büntetést kapott, melyekkel megtérésre hívatott? S mégis úgy tűnik, hogy ez a nagyszámú büntetés semmi haszonnal sem járt. Éppen ellenkezőleg, a fényűzés naponta növekszik, a törvénytelen szenvedélyek felizzanak, s az emberek soha nem látott szégyentelenséggel vetik magukat a bűnökbe és a kicsapongásba. Röviden mindezek a csapások látszólag a fényűzés és csillogás felkorbácsolására szolgáltak. Mi mást várhatnánk hát, mint azt, hogy még súlyosabb csapások fognak érni minket?

11. *De az Úr ellenök hozza Reczin szorongatóit*. Az izraeliták büszkék voltak a Szíria királyával kötött szövetségükre, s remélték, hogy minden a kívánságaik szerint alakul. Ézsaiás azonban új változással fenyeget, ami minden reménységüktől megfosztja őket, s végül meghiúsítja céljaikat, mert utóbb az asszírok fegyvert ragadtak és háborút kezdtek a szírekkel. Ennek megfelelően, mikor Reczint levágták (2Kir16:9), az az ország teljesen romba dőlt. Még tovább fokozza mindezt azonban azzal, hogy *ellenségeiket rájuk uszítja*,[138] mert úgy érti, hogy az Úr különféle ellenségeket gyűjt és kever össze, akiknek kiadja, hogy semmisítsék meg Szíria királyát. A katonákat ugyanis, akikből annak a roppant monarchiának a hatalmas hadserege összeállt, több nemzetből gyűjtötték össze.

12. *A Szíriabeliek elöl*. A próféta megmutatja, mi lesz ennek a változásnak a természete, s mi történik majd Reczin halála után (2Kir16:9), aki szövetséget kötött Izraellel Júda ellen. Nem más, mint hogy a szírek a királyuk halála után szövetségesekből hirtelen

[138] *És egybegyűjti ellenségeiket* – a héberben *összekeveri*. Kálvin a fejezet elején szereplő saját változatában a mondatot így fordítja: *és egybegyűjti ellenségeiket*, mikor azonban magyarázni kezdi, a héber szót szó szerint, *összekever*-nek fordítja. Figyelmet érdemel mindkét fordítás egybeesése a szokásos változattal – *a szerk*.

ellenségekké válnak, s háborút kezdenek Izrael ellen, ami be is következett (2Kir17:3). Ezt érti alatta, mikor azt mondja, hogy a szírek lesznek elöl, mert én nem értek egyet azokkal a magyarázókkal, akik azt mondják, hogy Szíria jelentése „a keletiek”, a filiszteusoké pedig „a nyugatiak”. Az igeszakasz természetesebb jelentése az, hogy az ellenségek minden oldalról támadnak, mert minden oldalon, akiket hűséges barátoknak tekintettek, azok támadtak fel a megsemmisítésükre. Az *elől* és *hátul* kifejezések összhangban vannak a szokásos kifejezésmóddal, ezért nem kell olyan magyarázatot keresnünk, ami új, és eltér a tárgytól.

Ebből a példából meg kellene tanulnunk, hogy mit jelent emberi erőre és a királyok szövetségeire hagyatkozni, különösen, mikor törvénytelen szövetségekbe bonyolódván gondatlanokká válunk, és álomba merülünk. Amint ugyanis tetszik az Úrnak, a korábban a mi oldalunkon állók egy pillanat alatt ellenünk fordulnak, s amit mi hasznos orvosságnak véltünk, arról kiderül, hogy a romlásunk, s *elöl*, és *hátul* nekünk esnek. Azt is észre kell vennünk, hogy nem használja azonnal az összes csapását, hanem mikor makacskodunk, s egyre jobban és jobban ingereljük Őt, megnöveli és megsokszorozza a büntetéseket, sőt újfajta fenyítéseket is alkalmaz, míg le nem győzi csökönyösségünket és lázadozásunkat.

S falják Izráelt feltátott torokkal.[139] A *feltátott torokkal*[140] kifejezés megfelel a mi saját szólásmondásunknak (*a pleine bouche*), teljes[141] torokból. Mintha ezt mondta volna. „Izrael prédája lesz az ellenségeknek, ezért minden oldalról falni fogják mind a szírek, mind a filiszteusok”.

Mindezekkel azonban haragja el nem múlt. Ez minden között a legkomolyabb, s minden másnál jobban meg kellene rettentenie az istenteleneket, hogy miután már annyit elszenvedtek, még további szenvedések következnek, azaz folytonosan újabb büntetések várják őket, mert tovább csökönyösködvén még jobban felszítják Isten haragját. Az embereket makacsabb és határozottabb gonoszságra serkenti, hogy miután elszenvedtek bizonyos büntetéseket, úgy vélik, semmi többet nem kell elszenvedniük, s még jobban megkeményednek. Még abban sem hisznek, hogy továbbra is Isten ítélete alatt állnak, mivelhogy Ő már elhasználta vesszőit, s mintha teljes mértékben megszabadultak volna az Ő hatalmától, még jobban belemerülnek a bűnbe és leráznak magukról minden igát.

És keze még felemelve van. Amit most elmondtuk, az annak oka, amiért Ézsaiás azzal fenyeget, hogy az Úr keze még fel van emelve: nehogy azt gondolják, hogy elmenekültek attól a kéztől. Ezt azonban nem tanítási célzattal mondja nekik, hanem vádképpen, mert jóllehet a fenyegetéseknek van a tanítást érthetőbbé tevő irányzata is, de neki makacs emberekkel van dolga, akikre a büntetés semmiféle jó hatással nem járt. Ezért bejelenti, hogy a büntetések még nem értek véget, s jóllehet Isten egy időre felfüggesztette ezek kiszabását, még nem hagyott fel velük, s a keze újabbak kiszabása végett van még mindig felemelve.

13. *Hiszen e nép nem tért meg.* A ו (*vav*) kötőszót egyesek *mert*-nek fordítják, mintha a próféta annak okát jelezné, miért nem hagyja abban az Úr a csapásokat a büntetések folyamatos kiszabása során: mert a nép olyannyira megkeményedett és makacs, hogy nem fognak megtérni. Mikor nincs megtérés, ésszerűtlen dolog azt várni, hogy Isten engedni fog a csökönyös embereknek, mintha legyőzték volna, hanem ennek következménye az, hogy komolyabb büntetések kiszabására készül fel. Mivelhogy tehát egyetlen büntetés sem okozott semmi javulást Izraelben, ezért el kell pusztulnia. Mikor ugyanis már annyi csapást és büntetést elszenvedve sem tértek meg, ez a legreménytelenebb gonoszság bizonyítéka volt.

Nagyon komoly megrovás az, amikor az Úr nemcsak szavakkal figyelmeztet minket, de ténylegesen előre is taszít, és különböző büntetésekkel kényszerít, de mi mégis egyre jobban megkeményedünk, s nem akarjuk elszenvedni, hogy elvonjon minket a bűneinktől és a

---

[139] Teli torokkal. A héberben: *egész torokkal*.

[140] בכל פה (*bechol peh*), ολω τω στοματι, *toto ore, plenis facibus*, hasonlat a prédáját teli torokból faló állatról – *Rosenmüller*.

[141] Teli

vágyainktól. Ily módon válik nyilvánvalóvá a reménytelen gonoszság, és semmi szörnyűségesebbet sem lehet elmondani, vagy elképzelni. Szörnyű sértés az, mikor az emberek nem fogadják a tanítást, amint az hozzájuk elérkezik, de még szörnyűbb, mikor a feddések nincsenek rájuk hatással. A legszörnyűbb mindenek fölött azonban az, mikor az emberek, dacára még a büntetéseknek is, megkeményednek, sőt kapálódznak, nyakas viselkedésükkel még jobban feltüzelve a Bíró haragját, s nem veszik figyelembe, hogy miért kaptak büntetést, illetve mire hívja el őket az Úr. Ennek megfelelően, mikor semmi orvosság sincs semmiféle jó hatással, mi másra gondolhatnánk, mint arra, hogy a betegség gyógyíthatatlan és a végsőkig reménytelen?

Ez a feddés nemcsak az izraelitákra, de ránk is vonatkozik. Az Úr már az egész világot sújtotta különféle büntetésekkel, így aligha van része, mely mentesült volna a nyomorúságoktól és megpróbáltatásoktól. Mégis, látszólag az egész világ oly makacsul lázadni látszik Isten ellen, hogy tegyen Ő bármit, nem hagynak fel korábbi jellegük fenntartásával és továbbra is bűnös útjaikat járják. Joggal intézheti tehát az Úr hozzánk is ugyanezt a figyelmeztetést, s bizonyos, hogy Ézsaiás szájával ezt meg is teszi. Ezért nem kell más prófétánál kutakodnunk új büntetések fenyegetése után, mert látjuk, hogy a mi esetünk nem különbözik az izraelitákétól, s nekünk is ugyanazt a szemrehányást lehet megfogalmazni.

És a seregeknek Urát nem keresték. Ezt azonnali magyarázatként teszi hozzá, mert az ok, amiért Isten büntetéseket szab ki az, hogy visszatérítse Önmagához a tévelygőket. Ezzel a módszerrel valójában úgy tűnik, mintha még távolabbra kergetné az embereket, mivel azonban Rá tartozik előszólítani a sírból azokat, akiket látszólag Ő sebesített meg és vágott le, a bűnösök megfélemlítésével csak azért alázza meg őket, hogy visszatérhessenek Hozzá. S valóban a megtérés kezdete Isten *keresése*, vagy inkább ez a helyes életmód egyetlen szabálya: ha eltérünk ettől, nem lesz megnyugvása talpunknak. Most azonban meg kell vizsgálnunk, mit jelent *keresni* az Istent, mert a képmutatók mindig készek lesznek arra hivatkozni, hogy imával és böjtöléssel, könnyekkel és szomorú ábrázattal komolyan kérik Istent és könyörögnek a bocsánatáért. Isten azonban másként akarja kerestetni Önmagát, nevezetesen azzal, hogy amikor a bűnös valóban legyőzetik, önként vegye fel azt az igát, amit lerázott magáról, s engedelmeskedjen Neki, Akit korábban megvetett.

14. *Ezért kivágja az Úr Izráelből*. Arra céloz, hogy Isten bosszúja egyetemes lesz, s minden rendű és rangú emberre kiterjed, mert az egész nemzet megromlott, s a fertőzés oly mértékig szétáradt az egész országban, hogy egyetlen rész sem maradt sértetlen, vagy ép. Nos, mikor így túlárad a romlottság, mindenki kecsegteti magát, s azt hiszik, hogy bámulatos lepel alá bújtak el, mert sokan vannak a hozzájuk hasonlók. Mikor pedig másokhoz hasonlítják magukat, azt hiszik, hogy mentséggel álltak elő. Ez az oka annak, amiért mindenki ellen egyetemes bosszúval fenyeget, mert senki sem volt mentes ettől az általános megfertőződéstől.

A főt és farkat, a pálmaágat és a kákát egy napon.[142] A pálmaág alatt az erősebbet és nagyobb hatalmút érti, a káka alatt pedig a gyengébbet, azaz az alacsonyabb rangú embereket, akiknek aligha volt bármiféle gazdagságuk. Az egész alatt azt érti tehát, hogy Isten bosszúállása a fejük felett függ, s nem kíméli majd sem az erőset, sem a gyengét, sem a magas, sem az alacsony rangút, mivel egyetlen rész sem ép, vagy mentes az általános fertőzéstől.

15. *A fő: a vén és a főember*. Amit jelképes beszéddel mondott a fejről és a farokról, azt most világosabban és jelképek nélkül magyarázza meg. Azt mondja, hogy a fők a főemberek és nemesek, akiknek a feladata a közügyek irányítása, s akik az állam kormányrúdja mellett ülnek. Ezekhez hozzáteszi a hamis prófétákat, s azt mondja, hogy ők képezik a farkat. Ezzel azonban csak az igeszakasz első részét magyarázza meg, és semmit sem mond a pálmaágról és a kákáról. Könnyű azonban megmagyarázni, hogy ezeket miért

[142] Vagy: pálmaágat és nádszálat.

hagyta el. Azért, mert a legnagyobb nyomás alá azokat akarta helyezni, akik a gyalázatosabb árulók voltak, s akik a magas rangjukból származó befolyásuk következtében másokat is bűnbe vittek. A prófétáknak nem azért adja a farok nevet, mert alantasak és megvetendők voltak, mint egyesek vélik, hanem mert a test legalsóbb részeit is említeni akarta. A *fő* alatt a magisztereket és a bírákat érti, a *farok* alatt pedig a hamis prófétákat, mert ők voltak azok, akik hamisságukkal és képmutatásukkal becsapták az embereket, és rájuk akaszkodtak: mintha az egyik társaságot az oroszlánokhoz, a másikat pedig a rókákhoz hasonlította volna.

Ez az igeszakasz arra figyelmeztet minket, hogy nem szabad a bűneinkben szenderegnünk, mert a gonoszság és a kicsapongás minden rendű és rangú embert érint, így egyetlen társadalmi osztály sem ép, vagy fertőzésmentes. Minél jobban szétáradnak ugyanis a bűnök, annál jobban fellobban Isten haragja a legnagyobb és a legalacsonyabb rangú ellen egyaránt. Különösen napjainkban, a sokféle gonoszság fertőzése közepette kell attól félnünk, hogy ha egyszer Isten haragja lángra lobban, megemészthet mindent, alacsonyt és fenségest egyaránt.

16. *Mert e nép vezérei hitetőkké lettek.*[143] Egyesek így fordítják: *akik áldottá tesznek téged,* vagy *akik áldottnak neveznek téged*, mintha azt mondta volna, hogy semmi sem ártalmasabb, vagy rombolóbb egy nemzet számára, mint a hitegetés, ami buzdítást ad a határtalan kicsapongásnak. Én azonban azt az olvasatot fogom követni, amit egy korábbi alkalommal fogadtam el, mikor ugyanez a szó fordult elő.[144] (Ézs3:12) Ezalatt azt éri, hogy az uralkodók és a magiszterek, akiknek kötelességük a népet az illendő magaviselet korlátai között tartani, mindenkinek megengedték, hogy szabadon belemerüljenek a bűnökbe és a gonoszságba. Ezen az alapon joggal számíttatnak hitetőknek és megrontóknak, mert a romlás tőlük árad ki a népre, mintegy a fejtől az egész testre. A magisztereket és a pásztorokat arra jelölik ki, hogy korlátozzák az emberek önfejűségét, megparancsolják a jót és helyeset, de főleg, hogy Isten tiszteletét védelmezzék. Ha elhanyagolják ezeket a kötelességeket, akkor szélhámosoknak, s nem vezetőknek kell őket tekinteni, mert a nyomorúságos zűrzavar térnyerését segítik elő. S mikor mindenki azt teszi, ami neki tetszik, s a kormányzás kantárszárai nincsenek sehol, ami másra vezethetne, mint a legborzasztóbb végeredményre? Mikor a köznép ilyen büntetést kap a hibái miatt, akkor az uralkodókra sem vár enyhébb bosszúállás, mivel elhanyagolták a rájuk bízott kötelességeket, s ezzel sok gonoszságot idéztek elő.

És a kiket vezetének, elvesztek. Ezzel a mondattal azt érti, hogy a gonosz főemberek s azok, akik a saját szeszélyeik szerint uralkodnak, pusztítók. S ilyenek a tanítók is, akik inkább becsapják az embereket, és rájuk akaszkodnak ahelyett, hogy az üdvösség útját mutatnák meg nekik, mert az ő vétségük következtében jutnak az emberek romlásra. Egyidejűleg azonban azt is megmutatja a próféta, hogy az nem mentség senki számára, kik megpróbálják a rossz uralkodókat köpönyegként használni a saját bűneik elfedezésére, amint azt rendszerint teszik, mert ha vak vezet világtalant, amint Krisztus mondja, mindketten a verembe esnek. Bizonyos, hogy a bűnös és áruló vezetők miatt senki sem jut végromlásra, csak azok, akik saját maguk akarnak félrevezettetni.

17. *Ezért ifjaiban sem gyönyörködik az Úr*. Ézsaiás azt írja le, milyen félelmetes lesz az Úr minden rendű és rangú embert sújtó bosszúja, hogy nemcsak a kirívóbb vétkesek nem menekülnek meg tőle, hanem sem a fiak, sem az ifjak, sem az özvegyek nem menekülnek meg, akiket pedig még a félelmetes mészárlások közepette is meg szoktak kímélni, ami egy-egy város kifosztásakor történt, amint azt megtanulhatjuk a történelemből. Itt azonban az Úr azzal fenyeget, hogy sem a nemekre, sem az életkorra nem lesz tekintettel. Így a következő fordítás sem helytelen: „Noha a vérontás nagyon sok asszonyt foszt meg a férjétől és sok gyermeket a szüleiktől, az Úr mégsem riad majd vissza az asszonyok megbüntetésétől azzal,

[143] Vagy: Mert e nép vezetői (azok, akik áldottnak neveznek), megtévesztik őket.
[144] Lásd a szerzőnek erre a kifejezésre vonatkozó magyarázatát.

hogy özvegyekké teszi őket, valamint a gyermekekétől azzal, hogy árvákká lesznek". Mivel azonban mindez nem befolyásolja jelentősem az általános jelentést, nem időzöm vele túl sokáig. S hogy ne vádolhassák Istent kegyetlenséggel, a próféta egyben azt is megmutatja, miért ennyire komoly Isten: mivel valamennyien bűnösek, így megérdemlik, hogy homlokegyenest rohanjanak a pusztulásba kivétel nélkül.

Mert mindnyájan istentelenek és gonosztevők. Ami ezt az igerészt illeti, nem akarok eltávolodni az általános véleménytől, jóllehet a חנף (*chaneph*) szó istentelen, csaló, vagy áruló és gonosz embert jelent. A próféta szemlátomást az összes gonoszság forrására mutat rá: nem létezett közöttük valódi istenfélelem. Ez alatt azonban nem valamiféle csekély színlelést, hanem a szívben fészkelő belső semmibevételt ért, amitől a lelkiismeret eltompul, így semmiféle tanítás nincs rájuk hatással: mintha azt mondta volna, hogy mélyen belesüllyedtek a romlottságukba. Minthogy azonban a gonoszság, miután birtokba vette az elmét, mozgatja a kezeket és a lábakat, s a test többi tagjait, így a próféta hozzáteszi, hogy *gonosztevők*.

És minden száj bolondságot beszél.[145] Harmadszor hozzáteszi, hogy eljutottak a nyílt gonoszság egy akkora csúcsára, hogy bűneikkel szégyentelenül dicsekednek. A héber נבלה (*niblah*) szó, amit bolondságnak fordítottak, gyakran kiterjedtebb jelentéssel bír, mert aljasságot, ostobaságot és őrültséget jelent (1Móz34:7, Józs7:15, Bír19:24). Véleményem szerint a próféta itt azt mondja, hogy oly teljességgel a bűnös utakat járták, hogy nem is kell több bizonyítékot keresni erre, mint amit a nyelvük szolgáltat.

Mindezekkel haragja el nem múlt. Megismétli azt a kijelentést, amit gyakran kell ismételgetni. Nem elég ugyanis egyszer megemlíteni azt, hogy milyen félelmetesek az Úr ítéletei a bűnösökkel szemben. Ezt oly könnyedén és gyorsan ellopja tőlünk a feledés, ami elmossa mind a rossz közérzetet, mint a félelmet a jövőre vonatkozólag. Emellett félrevezet és megvakít minket a becsapás, mert azt hisszük, hogy egyszeri büntetés kimerítette Isten erejét. Nincs tehát jobb, mint ahhoz az alapelvhez tartani magunkat, hogy valahányszor Isten megbüntet minket, azzal valami még félelmetesebbel fenyeget, hacsak gyorsan meg nem térünk (3Móz26:18, 21, 24, 28).

És keze még felemelve van. Minthogy a próféta megismétli ezt a figyelmeztetést, fokozottan emlékezzünk meg arról, hogy Isten haragja még nem csillapodott le, noha gondolhatjuk, hogy már elég komolyan megbüntetett minket a bűneinkért. Mire kell hát következtetnünk, mikor csak könnyebb büntetést kaptunk? Manapság például elszenvedtünk némi büntetést, de mi az, összevetve azokkal a félelmetesen komoly csapásokkal, amit az a nemzet szenvedett el, mikor Ézsaiás megmondta, hogy további büntetések várnak rájuk? Mivé válunk hát akkor mi? Az Úr kétségtelenül folytatni fogja, ami Rá tartozik, s Ő nem fog megváltozni. Ha ez a félelem nem ébreszt fel minket, akkor érzéketlenségünk nyilvánvalóan meghalad minden tűréshatárt. A שב (*shab*) igét jövő időben fordítottam, *nem fog elfordulni*,[146] hogy a jelentést világosabbá tegyem, mert noha úgy beszél, mintha múlt idejű eseményről lenne szó, mégis a lázadókkal szembeni büntetések folytatódásával fenyeget.

18. *Mert a gonoszság felgerjedt, mint a tűz*. A próféta támadja a gonoszokat, akik azzal szokták védeni magukat, hogy Istenre hárítják át a szégyent. Vagy kibúvókat keresnek azért, hogy meggyőzzék magukat a saját ártatlanságukról, vagy, mikor elítéltetnek, kisebbítik bűnüket, mintha Isten szigorúsága túllépné a helyes korlátokat. Természetesen soha nem ismerik el, hogy Isten jogosan bünteti őket, míg rá nem kényszerülnek ennek elfogadására, de ha már nem is merik magukat nyilvánosan mentegetni, akkor is háborognak és zsörtölődnek. Az efféle szemtelenség visszaszorításának céljával hasonlítja a próféta a csapásokat a tűzhöz, de megmutatja, hogy az emberek gonoszsága a fa és tüzelő, ami által fellobban Isten haragja. Mintha ezt mondaná: „Mindenki kiabál és hangosan panaszkodik, hogy Isten haragja hevesen lobog, de mégsem veszik tekintetbe, hogy a saját bűneik a legyezők, amelyek felszítják azt, s

[145] Vagy: *ostobaságot beszél*.
[146] Ti. az Úr haragja – *a ford*.

hogy azok a bűnök szolgáltatják a tűzifát, sőt még őket magukat is megemészti bűneik belső tüze".

S tövist és gazt emészt. Ennek jelentése az, hogy ez a láng eléri Júdea minden részét. Itt két dolog van kifejezve. Először: a bűnök büntetése Isten ítéletéből ered, másodszor: a szégyen mégis a bűnösök fejére hárul, hogy ne tiltakozhassanak Istennél, mondván túl durván bánt velük. Van itt egy csodaszép fokozatosság: látjuk ugyanis, hogy a tűz, valamely terület legalsó részén fellobbanva és fokozatosan erőt véve egyre szélesebben és szélesebben terjed ki, s éri el a magasabban fekvő részeket. Ilyen lesz Isten haragja is, mert Ézsaiás megmutatja, hogy nem azonnal keríti hatalmába a gonoszokat, hanem fokozatosan növekszik, míg végül el nem pusztítja őket. Az Úr először gyengén kezdi, de ha a lágy fenyítés nem ér el hatást, növeli és megkettőzi a büntetést. Ha látja, hogy csökönyösek vagyunk, haragja végleg fellobban, hogy mindenestől megsemmisítsen minket, mint valami sűrű erdőt. Végül, a próféta máshol kijelenti, hogy amint fellobban Isten haragja, olyanok vagyunk, mint a pelyva és a szalma (Zolt83:14, Ézs5:24, 33:11, 40.24, 41:2, 47:14).

19. *A seregek Urának haragja miatt kiégett a föld*. Miután megmutatta, hogy minden gonoszság oka tőlünk magunktól származik, ezért a szégyen minket illet, egyidejűleg azt is megmutatja, hogy Isten a legigazságosabb bosszúálló. Mikor az emberek sorscsapásokat és nyomorúságokat vonnak a fejükre, Isten nem tűri, hogy elmeneküljenek: de nem azért, mert Ő hajlik a kegyetlenségre, hisz Ő *irgalmas és kegyelmes* (2Móz34:6), hanem mert igazságos és nem képes elviselni a gonoszokat. Isten bosszújának félelmetes természetét a *kiégés* hasonlatával írja le, aminél semmi sem lehet gyászosabb: szóképek nélkül ugyanis ilyen rémes ítélet nem írható le. Mégis, látszólag arra a füstre utal, amiről az előző versben beszélt, mert mikor az égés szétterjed, s ilyen hevességgel dühöng, a fényt el kell fednie a sűrű füstnek.

Senki atyjafián nem könyörül. Ebben az utolsó mondatban, valamint a következő versben a próféta azokat az úgymond módszereket és eszközöket írja le, amikkel az Úr kivitelezi a bosszúállását, miután így fellobbant a haragja. Mikor nem látszik ellenség, akiktől félnünk kellene, minket magunkat fegyverez fel a saját romlásunkra. Mintha azt mondta volna: „Az Úrnak nem lesz nehéz végrehajtani azt a bosszút, amivel fenyeget, mert noha nem lesz senki, aki kívülről okozna nekünk bármiféle kellemetlenséget, Ő belviszályokkal és polgárháborúkkal dönt minket romlásba". Megdöbbentő és szörnyűséges azt mondani, hogy *senki atyjafián nem könyörül*, mindenki a saját testét falja fel, hisz „soha senki az ő tulajdon testét nem gyűlölte" (Ef5:29). Mikor azonban az Úr vakít meg minket, mi más marad, mint hogy kölcsönösen megsemmisítsük egymást? S jóllehet ez szörnyű, mégis majdnem minden nap megtörténik. Minket nem korlátoz semmiféle vér szerinti, vagy vallási kapcsolat, vagy az Isten képmása, amit valamennyien hordozunk, pedig még a pogányok is, osztozván a természetük hasonlóságában, visszariadtak attól, hogy egymásnak ártsanak, észrevéve, hogy magukat az állatokat is a természetük hasonlósága tartja vissza az egymással szembeni kegyetlenségtől. A farkas ugyanis nem árt a farkasnak, s a medve sem a medvének. De az, hogy emberi lények, akiktől az emberiség név származik, ilyen kegyetlenséggel és hevességgel harcoljanak egymás ellen, az szörnyű, s ez a gonoszság nem más miatt történik, mint hogy Isten megvakította őket, és egy elvetett értelmét[147] adta nekik (Rm1:28). Joggal nevezi Ézsaiás ezt egyfajta bosszúnak, mert mikor az emberek békességet élveznek, úgy vélik, hogy a veszély hatósugarán kívülre kerültek, s nem félnek semmitől. Az Úr azonban kineveti ezt a közönyösséget, s megmutatja, hogy az ő saját kezükkel viszi véghez a bosszúját, amit felfegyverez, és ellenük fordít.

20. *Jobbkézre vág*. Ez megfelel annak a közhasználatú kifejezésnek, ami így hangzik: *prendre et ravir a toutes mains*, *mindkét kézzel megragadni (utána kapni)*. Ez a kifejezésmód vagy a csillapíthatatlan kapzsiságot jelzi, vagy a telhetetlen kegyetlenséget, mert a mohóság a

[147] A Károli-fordítás szerint: méltatlan gondolkodásra adta őket – *a ford*.

szerzésben ösztönzi a kegyetlen barbárságot. S hogy csillapíthatatlanok lesznek, azt hangsúlyosabban fejezi ki annak kimondásával, hogy a vak hevességtől és a felfoghatatlan dühtől hajtva oly szabadon isszák majd atyafiaik vérét, mint ahogyan a saját testük húsát falják. Az a körülmény hatalmasan megnöveli a bosszúállás keserűségét, hogy Ábrahám gyermekei és a választott nép szent leszármazottai törnek ki ilyen vadállati tombolásban. Emlékezzünk hát arra, hogy az a mennyei bosszú félelmetes bizonyítéka, mikor az atyafiak engesztelhetetlen hevességgel törtetnek egymás kölcsönös megsebzésére.

21. *Manassé, Efraim*. Ezek a törzsek nagyon szorosan kapcsolódtak egymáshoz, mert amellett, hogy a közös ősapától, Ábrahámtól származtak, még amiatt is szoros viszonyban voltak egymással, hogy egy pátriárka, Ábrahám unokája, József volt a közelebbi ősük (1Móz41:50-52). S noha szoros szövetségben álltak, Isten mégis azzal fenyeget, hogy kölcsönös konfliktussal fogják egymást megsemmisíteni, mintha a saját karjuk húsát falnák fel, s nem lesz szükség külső ellenségre. Hasonlóképpen azt is hozzáteszi, hogy miután kölcsönös sebekkel meggyengítették egymást, egyesülnek majd Júda ellen annak megsemmisítésére.

Mindezekkel haragja el nem múlt. Ha valaki fontolóra veszi mindazokat a sorscsapásokat, mellyel Ézsaiás fenyegetett, elbámul és megdöbben majd azon, hogy még komolyabb csapásokat jósol a próféta. De ezen a módon cselekszik Isten a gonoszokkal, s nem szűnik meg cselekedni addig, amíg végleg le nem veri, és meg nem semmisíti valamennyit, miután gyakorta hívogatta őket, de ők elvetették, hogy kibéküljenek Vele. Nem kell csodálkoznunk, hogy csapást csapásra halmoz az Úr, amiképpen Mózes is megmondta, hogy *hétszer keményebben fog büntetni* (3Móz26:18), és *hétszeres csapást bocsát azokra* (3Móz26:21), akik nem térnek meg, nehogy azt gondolják, hogy miután egyszer vagy kétszer megkapták a büntetést, többé már nem lesznek megbüntetve.

És keze még felemelve van. Ezalatt azt érti, hogy a vesszők el vannak készítve, hogy azonnal büntethesse őket, mert nem női szeszély az, ha az Úr haragszik. Ez olyan harag, amit azonnal követ a büntetés.

10. fejezet

1. Jaj a hamis határozatok határozóinak, és a jegyzőknek, a kik gonoszt jegyeznek,

2. Hogy elriaszszák a gyöngéket a törvénykezéstől, s elrabolják népem szegényeinek igazságát, hogy legyenek az özvegyek az ő prédájok, és az árvákban zsákmányt vessenek.

3. S vajjon mit míveltek a meglátogatásnak és a messzünnen rátok jövő pusztulásnak napján? Kihez futtok segítségért, és hol hagyjátok dicsőségeteket?

4. Bizony csak: a foglyok alá hanyatlanak és a megölettek alá hullanak; mind ezekkel haragja el nem múlt, és keze még felemelve van.

5. Jaj Assiriának, haragom botjának, mert pálcza az ő kezében az én búsulásom!

6. Istentelen nemzetség ellen küldtem őt, és haragom népe ellen rendelém, hogy prédáljon és zsákmányt vessen, és eltapodja azt, mint az utczák sarát.

7. De ő nem így vélekedik, és szíve nem így gondolkozik, mert ő pusztítani akar, és kigyomlálni sok népeket.

8. Mert így szól: Vajjon vezéreim nem mind királyok-é?

9. Nem úgy megvettem-é Kalnót, mint Kárkemist? És Hamáthot, mint Arphádot? És Samariát, mint Damaskust?

10. Miképen megtalálta volt kezem a bálványok országait, holott pedig több faragott képük volt, mint Jeruzsálemnek és Samariának,

11. Avagy a mint cselekedtem Samariával és az ő bálványaival; nem úgy cselekedhetem-é Jeruzsálemmel és bálványképeivel?

12. Ezért ha majd elvégezi az Úr minden dolgát Sion hegyén és Jeruzsálemben, meglátogatom az Assiriabeli király nagyakaró szíve gyümölcsét és nagyralátó szeme kevélységét.

13. Mert ezt mondá: Kezem erejével míveltem ezt és bölcseségemmel, mivel okos vagyok; elvetettem sok népeknek határit, és kincseikben zsákmányt vetettem, és leszállítám, mint erős, a magasan ülőket;

14. És kezem úgy találta mintegy fészket a népek gazdagságát; és a mily könnyen elszedik az elhagyott tojásokat, azonképen foglaltam én el az egész földet; és nem volt senki, a ki szárnyát mozdította, vagy száját megnyitotta, vagy csak sipogott volna is!

15. Avagy dicsekszik-é a fejsze azzal szemben, a ki vele vág? vagy a fűrész felemeli-é magát az ellen, a ki vonsza azt? Mintha a bot forgatná azt, a ki őt felemelé, és a pálcza felemelné azt, a mi nem fa!

16. Azért az Úr, a seregek Ura kövéreire ösztövérséget bocsát, és az ő dicsősége alatt égés ég, miként a tűz égése;

17. És lészen Izráel világossága tűz gyanánt, és annak Szentje láng gyanánt, és ég és megemészti gazzát és tövisét egy napon;

18. Az ő erdejének és kertjének ékességét pedig lelkétől mind testéig megemészti, és lesorvad, mint a sorvadozó;

19. Erdője fáinak maradéka kicsiny lészen, és azokat egy gyermek is felírhatja!

20. És lészen ama napon, hogy többé nem támaszkodik Izráel maradéka és a ki megmaradt Jákób házából, az őt nyomorgatóhoz, hanem támaszkodik az Úrhoz, Izráel Szentjéhez hűségesen;

21. A maradék megtér, a Jákób maradéka az erős Istenhez.

22. Mert ha néped Izráel számszerint annyi lenne is, mint a tenger fövenye, csak maradéka tér meg; az elvégezett pusztulás elárad igazsággal!

23. Mert elvégezett pusztítást cselekszik az Úr, a seregek Ura, mind az egész földön.

24. Azért így szól az Úr, a seregeknek Ura: Ne félj népem, Sionnak lakosa, az Assiriabeli királytól! bár botjával megver tégedet és pálczáját felemeli rád, miként Égyiptom egykoron;

25. Mert még csak egy kevés idő van: és elfogy búsulásom, és haragom az ő megemésztésökre lészen!

26. És a seregeknek Ura ostort emel ő ellenök, miként a Midián levágatása idején az Oreb kőszikláján, és pálczáját a tenger fölé emeli, mint Égyiptomban egykoron.

27. És lesz ama napon: eltávozik az ő terhe válladról és igája nyakadról, és megromol az iga a kövérségnek miatta.

28. Ajjáthba jő, Migronba átsiet, Mikhmásnál rakja le hadakozó szerszámait;

29. Átmennek a szoroson, Gébában lesz hálóhelyünk; megrémül Ráma, Gibea, Saulnak városa elfut.

30. Kiálts Gallim leánya, és vedd füleidbe Laisa, és szegény Anathóth!

31. Madména megindul, Gébim lakosai mentik övéiket;

32. Még Nóbba megyen ma, hogy ott megálljon, és emeli már kezét Sion leányának hegye és Jeruzsálemnek halma ellen!

33. De ímé az Úr, a seregeknek Ura: levagdalja az ágakat rémítő hatalommal, és a magas termetűek kivágattatnak, és a magasságosak megaláztatnak;

34. Az erdő sűrű ágait levágja vassal, és megdől a Libánon egy hatalmas által.

1. *Jaj… a határozóknak*. Most közelebbről támadja a népet, mint tette azt az első és második fejezetekben, hogy éreztesse velük: joggal bűnhődnek. Az emberek ugyanis soha nem ismerik el, hogy igazságosan bűnhődnek mindaddig, amíg világosan meg nem győződnek erről és nem kényszerülnek rá. Jóllehet kellőképpen meggyőződhettek a korábbi bizonyítékok alapján, a próféta mégis szükségesnek tartotta egyes részletek tisztázását, hogy ezek segítségével kimutathassa képmutatásukat. Az emberek ugyanis annyira szemtelenek, hogy azt képzelik, bármiféle mentség megóvja őket, s nyíltan vádolják Istent. Miután ennyire szégyentelenekké váltak, lehetetlenné vált a próféta számára, hogy túl élesen feddje meg őket, vagy hogy őket vádolva túllépje a helyes korlátokat, s ezzel befogja a szájukat, akár akarják, akár nem.

A עמל (*gnamal*) és az און (*aven*) gyakran vannak összekötve a Szentírásban, mint a Zsolt7:14-ben. Az און (*aven*) a *hiábavalóságot* és a *gonoszságot* jelenti, de az utóbbi jelentés jobban összhangban van ezzel az igeszakasszal. A עמל (*gnamal*) viszont zaklatást jelent, s nagyon gyakran a zaklatás konkrét oka az, hogy az erősebbek elnyomják a gyengébbeket, mikor visszaélnek a tekintélyükkel és a hatalmukkal. Megmutatván korábban, hogy a gonoszság maguktól a kormányzóktól eredt (Ézs1:10, 23), most fő rangra emeli őket, hogy elszenvedhessék azoknak a bűnöknek a büntetését, amiket ők okoztak. Ezt gondosan meg kell figyelni, mert azok, akik a legnagyobb rangra emelkedtek, azt képzelik, hogy kikerültek a közönséges emberek tömegéből, s nem kell számot adniuk Istennek. Ezért fenyeget azzal, hogy abban a kiváltságban lesz részük, hogy elsőkként lesznek megbüntetve.

Egyesek úgy vélik, hogy itt két osztályról van szó, és különbséget tesznek a חקקים (*chokekim*), *akik határozatokat hoznak*, és a מכתבים (*mechattebim*), *azok, akik jegyeznek* között.[148] Én azonban nem fogadom ezt el, mert általánosan és megkülönböztetés nélkül támadja azokat a főembereket és magisztereket, akik igazságtalan és zsarnoki rendeletekkel nyomták el a népet oly módon, hogy az abszolút kirabláshoz közelítettek, ezért tehát a magiszterek, és a kormányzók minden osztályát beleérti.

[148] Az *előírók* – Stock. „Nem a *jegyzők*, akik bosszantó rendeleteket írnak, hanem akik kiadják nekik, hogy írjanak” – *Rosenmüller*.

2. *Hogy elriasszák*. Mások így fordítják: *hogy rávegyék őket a visszafordulásra*, de a valódi jelentése *visszatartani a szegényt az igazságszolgáltatástól*, vagy rávenni őket, hogy veszni hagyják az ügyüket. Ez az a romlottság és elnyomás, amit a próféta az előző versben említett, hogy *a szegények elvesztették a jogaikat*, megrabolták őket a gazdagok kedvéért, s kigúnyolva mentek el a törvényszékről, miközben mindenük ki volt téve a fosztogatásnak. Főleg *a szegényeket* említi, mivel legnagyobbrészt ők nélkülözik a segítséget és a támogatást. Miközben a magisztereknek és a bíróknak másoknál jobban kellett volna támogatni őket, ők nagyobb szabadságot engedtek maguknak, s még szemtelenebbül elnyomták őket. Azok, akiknek gazdagságuk, barátaik voltak, vagy kegyet élveztek, kevésbé voltak kitéve az elnyomásnak, mert voltak fegyvereik, melyekkel védekezhettek, sőt bosszút is állhattak. Az Úr azonban különösen gondját viseli a szegényeknek (2Móz22:23, 5Móz15:9, 24:15), bár általában lenézik őket. Ő azonban úgy viseli gondjukat, hogy nem engedi meg, hogy az elnyomásuk büntetlen maradjon, mert nem alaptalanul nevezi magát az efféle személyek atyjának és bírájának (Zsolt68:5). Ebből a megfontolásból tehát a szegényeknek és a gyengéknek vigaszt kellene meríteni, s nyugodtabban tűrni a gyötrelmet és a szenvedést, hisz megtanulják, hogy Isten gondjukat viseli, és nem engedi meg, hogy az őket ért igazságtalanság büntetlen maradjon. Egyidejűleg figyelmeztetést kap a hatalmas és a gazdag, hogy ne vegye bátorításnak a bűnre, ha nem kaptak büntetést, mert noha most nem látszik bosszúálló, az Úr mégis bosszút fog állni, s kiáll azok ügyéért, akikről azt képzelték, hogy nincsen semmi segítségük.

3. *S vajjon mit míveltek?* Itt a próféta komolyan megfenyegeti azokat a főembereket, akik gondtalanok és közömbösek voltak a nehézségeik közepette, ahogyan az emberek, akiket megmérgezett a bővelkedés, gőgösen megvetnek mindenféle veszélyt. Arra figyelmezteti hát őket, hogy noha Isten késlekedik, mégis kijelölt egy időpontot az ítéletre, ami már küszöbön áll. Annak következtében, hogy háborúban legyőzték a szomszédos nemzeteket, s egy nagyon erős nemzet szövetségével erősítették meg magukat, többé már nem féltek, ezért konkrétan kijelenti, hogy a csapás rájuk messzünnen jön majd.

A meglátogatásnak napján. A *meglátogatás* alatt itt *ítéletet* kell érteni, mert Isten két módon látogat meg minket: kegyelemmel és ítélettel. Mindkét módon Önmagát és hatalmát jelenti ki nekünk, akkor is, mikor könyörületből kiment minket a veszélyekből, s akkor is, mikor megbünteti az istenteleneket, és az Íge megvetőit. Mindkét meglátogatásnak ugyanaz a célja, mi ugyanis nem látjuk az Urat, csak a munkáit, s azt hisszük, hogy nincs jelen, ha nem adja jelét a jelenlétének. Ezt a meglátogatást tehát a Szentírás a mi képességeinkhez igazítja, mert mikor a nehézségek lenyomnak, s mikor az istentelenek szabadon átadják magukat a gonoszságnak, azt feltételezzük, hogy Isten nagyon messze van, s nem érdeklik a mi dolgaink.

Ennek megfelelően a meglátogatást itt ítéletként kell értelmezni, ami által Isten, az istentelenek akaratossága és szemtelensége ellenében hozza vissza őket, mint dezertőröket. Ám ha Isten ítéletei ilyen félelmetesek ebben az életben, akkor vajon milyen félelmetes lesz majd, mikor visszajön megítélni a világot! A büntetés minden példája, mely most félelmet, vagy borzalmat ébreszt, nem több, mint felkészülés arra a végső bosszúra, amivel majd az elvetettek ellen mennydörög, és nagyon sok dolgot, amik mellett most látszólag elmegy, szándékosan tartja fenn arra az utolsó napra és késlelteti addig. S ha az istentelenek nem képesek elviselni ezeket a büntetéseket, mennyivel kevésbé lesznek képesek elviselni az ő dicsőséges és felfoghatatlan fenségét, mikor felállítja azt a félelmetes törvényszéket, mely előtt még maguk az angyalok is reszketnek!

A messzünnen rátok jövő pusztulásnak napján? Mikor azt mondja, *messzünnen*, helyes észrevenni: nem szabad megengednünk, hogy a most élvezett bővelkedésünk megfosszon érzékszerveinktől. Azok ugyanis, akik gondtalanul alszanak a bűneik között, s ezzel a bűnös közönyösséggel megkérdőjelezik Isten hatalmát, gyorsan megérzik, hogy egyetlen pillanat alatt, amikor csak Neki tetszik, megrázhat eget-földet Kelettől Nyugatig.

Kihez futtok segítségért? Kijelenti, hogy hiába reménykednek a forrásaikban, mert Isten kezével szemben ezek gyümölcstelenek és haszontalanok lesznek. Egyidejűleg azt is megmutatja, hogy ez lesz a legigazságosabb jutalmuk: mikor ugyanis durván bánnak másokkal, joggal fogják éreztetni velük, hogy most nincs semmi segítségük sem Istentől, sem az emberektől. „Az ítélet irgalmatlan az iránt, a ki nem cselekszik irgalmasságot" (Jak2:13). Ez főleg azokra a bírákra vonatkozik, akiknek az egész nép védelmezőinek kellett volna lenniük, mert őket a szegények és a nyomorultak védelmére jelölték ki. Ha azonban elhanyagolják, elárulják, sőt még ki is gúnyolják őket, jogos, hogy éreztessék velük a saját kétségbeejtő állapotukon keresztül, mennyire sérti Istent ez a kegyetlenség.

És hol hagyjátok dicsőségeteket? Ezt a kommentátorok úgy értelmezik, hogy megfosztatnak magas rangjuktól. Azt feltételezik, hogy ez a próféta által feltett ironikus és megvető kérdés. „Mivé válik ez az előkelő rang, amivel a nemesek durván és ostobán hencegnek, valahányszor csak egy kevéssé megkíméli őket Isten?" Mivel azonban ez erőltetett fordítás volt, én inkább azt hiszem, hogy Ézsaiás ezt kérdezi: „Hol találnak majd biztos rejtekhelyet, ahová *eltehetik dicsőségüket*?" Azaz, szerintem a szó jelentése *otthagyni*,[149] mégpedig megőrzés végett. Így a két mondat összhangban áll egymással: *Kihez futtok segítségért*, és „Hol találtok majd menedéket a dicsőségeteknek, hogy megőrizzétek?" Azonban talán a másik nézetet fogják előnyben részesíteni, amit futólag említettem,[150] mert a עזב (*gnazab*) ige azt is jelenti, hogy *megerősíteni*. S ha Isten így elszánja magát azoknak a főembereknek a megsemmisítésére, akik magas pozíciókból vettetnek alá, mi lesz a legalacsonyabb rendűekkel? Senkinek sincs tehát semmi oka arra, hogy kecsegtesse magát, mert mindannyian olyanok leszünk, mint a pelyva, ha az Úr haragja fellobban ellenünk.

4. *Ha nem buknak el*. Mivel a בלתי (*bilti*) elöljárószó fordítása nem egyértelmű, az igemagyarázók különféleképpen fordították ezt a részt. Egyesek kizárólagos értelemben veszik, mint a Szentírás megannyi más igeversében, mintha a próféta ezt mondta volna: *Csak ő fog elbukni a foglyok és a megöltek között*, azaz, mivel mindenki megítéltetik és vagy fogságra, vagy halálra jut. Mások így fordítják: *Nélkülem elbuknak*. Ha ezt a fordítást részesítjük előnyben, akkor a próféta a pusztulásuk okát mutatja meg: Isten ellen lázadtak. Kétségtelen: minden nyomorúságunk oka az, hogy elhagytuk az élet és az üdvösség, valamint minden áldás forrását. Ezen a módon élesen megfeddi az istentelenek őrültségét, akik azzal kérkednek, hogy Isten elhagyta őket, mintha nem is lenne semmi kívánatosabb, vagy örömtelibb, mint a legnagyobb távolságra elvonulni Tőle. Így tehát ez egy ironikus megrovás, mely szerint a balsorsuk nem másból fog fakadni, mint Isten hiányából, aminek minden jó ok nélkül örvendeztek.

Mások ezt egy elliptikus (kihagyásos) kifejezésnek tekintik, miszerint nem lesz rejtekhelyük, csak ha alávetik magukat a fogságnak és a megöletésnek. Lehet ez egy esküforma is, *ha nem fognak…*,[151] és a jelentése nagyon ideillő, miszerint Isten haragosan megesküszik, hogy egyiket sem kíméli, hanem néhányat fogságba vet, másokat halálra ítél. Egyszóval, ez a bejelentés megmutatja, milyen körülmények várnak azokra, akik miután Isten Ígéje figyelmeztette őket, mégsem térnek meg. Abból ugyanis, ami rögtön ezután következik, megtanuljuk, hogy félelmetes és riasztó pusztulás fenyeget. A próféta ugyanis megismétli, amit már eddig is gyakran mondott, hogy az Úr haragja még nem múlt el, s még félelmetesebb büntetéseket fog kitalálni Önmagát megbosszulandó. Ez azt tanítja nekünk, hogy semmi sem kívánatosabb, mint hogy a megtérés őszinte vágya mozgasson minket, s ismerjük el a hibáinkat, hogy bocsánatot nyerhessünk az Úrtól.

---

[149] *És hol hagyjátok az értéktárgyaitokat?* – Stock.

[150] Ezt a mondatot Kálvin így fordította: *Hová teszitek el dicsőségeteket?* Lábjegyzetben pedig megjegyezte: *Hol helyezitek biztonságba dicsőségeteket – a szerk.*

[151] Erről az esküformáról lásd a Kálvin által az Ézs5:9-nél mondottakat.

5. *Jaj Assiriának*. Ami most következik, az a büntetés fenyegetésére vonatkozik, egyidejűleg azonban hozzákever némi vigasztalást az istenfélők nyomorúságának enyhítése végett. Valóban, a beszélgetés nagyobbik részét az a tanítás tölti ki, hogy a nehézségek, melyek rájuk következnek az asszírok által, csak Isten múló csapásai, de a hitetlenek, miután túlságosan sokat engedtek meg maguknak, végül engedelmességre kényszerülnek. A הוי (*hoi*) néha indulatszó, mely a jajveszékelést fejezi ki: *Jaj*! Néha megszólítást fejez ki: *Ó*! Néha, amint a régi fordító fordította, azt jeleni: *Jaj neki*. Itt azonban nem magyarázható másként, minthogy Isten hívja az asszírokat, vagy sóhajtozni kezd, mert kénytelen büntetést kiszabni a népére az asszírok közreműködésével.

Mikor azonban közelebbről vizsgálom meg a dolgot, inkább arra az álláspontra helyezkedek, hogy itt az Úr úgy hívja az asszírokat, mintha a saját tekintélyével fegyverezné fel őket a háborúskodásra. Korábban már mondta, hogy el fognak jönni, de a képmutatók olyan gondtalanok, hogy az istenfélelem soha nem indítja meg őket, amíg nemcsak látják, de érzik is az Ő csapásait. Ez az oka annak, hogy most megszólítja őket: Jöjjetek. Mint mikor a bíró hivatja a poroszlót és elrendeli, hogy verje láncra a gonosztevőt, vagy adja át a hóhérnak a halálbüntetés végrehajtására. Azaz, az Úr azért hívja az asszírokat, hogy az ő kezükkel hajtsa végre a bosszúját.

Mert pálcza az ő kezében az én búsulásom! Ez tekinthető az asszírokra utalóként, s magyarázható ugyanannak a kifejezésnek az ismétléseként, kis szóváltoztatással. Én azonban ekképpen teszek közöttük különbséget: a próféta az asszírokat nevezi *Isten haragja botjának*, s a kardjaik és fegyvereik nem más, mint Isten haragja. Mintha a próféta azt mondta volna, hogy Isten az Ő jótetszése szerint ugyanúgy használja az asszírokat, mind a kardokat a haragjának végrehajtására, továbbá, hogy noha kardot viselnek, mégsincs semmi ok félni tőlük, csak amennyire Isten haragja nyilvánul meg a zsidók ellen.

Az általános jelentés ez: „Minden erő, amivel az ellenség rendelkezni fog, Isten haragjából származik, s a nép megsemmisítésének titkos impulzusa mozgatja őket, mert ellenkező esetben az ujjukat sem mozdítanák meg”. Isten azért jelenti ki, hogy a kezükben levő pálca az ő haragja (búsulása), hogy tájékoztassa a zsidókat: az ellenség vak támadásait a mennyei gondviselés szabályozza. A בידם (*beyadam*) kifejezést egyesek a *helyükre*, vagy *országukba* szóval fordítják, de ezt nem fogadom el, mert erőltetett. Egyszóval, az Úr a haragja szolgálóiként hívja az asszírokat, hogy az ő kezükkel büntesse meg népének bűneit, s kijelenti, hogy az ő kezükben minden *az Ő haragja*.

Ennek a tanításnak kettős célja van. Először, az istentelenek megfélemlítése, s a tájékoztatásuk arról, hogy nem hiába fenyeget az Úr a pusztulásukkal. Aztán megmutatja az okot, amiért bünteti őket. A legnagyobb fontossággal bírt, hogy kirázza az istenteleneket a tunyaságból, akik kinevették a próféta minden mondanivalóját és fenyegetését. Másodszor, ez a tanítás akkor lett rendkívül fontos, mikor a nép elkezdett bánkódni az asszírok miatt. Akkor ugyanis ténylegesen meglátták, hogy amit a próféta előre megmondott, az nem volt alaptalan, s hogy ezek a dolgok nem véletlenül történnek.

Ennek ellene vethető: Miért nevezi később a pálcát az Ő búsulásának (haragjának), mikor korábban azt mondta, hogy az asszírok az Ő haragjának botja? Inkább ezt kellett volna mondania: „Az asszírok az én haragom, s a pálca, amit visz, az én búsulásom pálcája”. De nem kell aggályoskodva toporogni a szavakon, mikor értjük, mit akart mondani a próféta. Azért nevezi az embereket az Ő haragja botjának, mert pálcaként használja őket. S az emberek fegyvereit azért nevezi Isten haragjának, mivel ezekkel nem kényük-kedvük szerint bánnak, hanem Isten haragjának a bizonyítékai. A próféta tehát helyesen beszélt, hogy ne gondolhassuk: a gonoszok ellenőrzés nélkül törnek előre, valahová csak törvénytelen szeszélyeik vezetik őket. Épp ellenkezőleg, kantár korlátozza és tartja őket vissza mindattól, amit Isten akaratán kívül akarnak megcselekedni.

Ebből meg kell tanulnunk, hogy az Úr még a gonoszok keze által is cselekszik. Itt azonban józanul kell gondolkodnunk és beszélnünk, mert helyes dolog bölcs és józan módon különbséget tenni az Isten munkája és az emberek munkája között. Három módja van annak, ahogyan Isten az emberek által cselekszik. Először, „ő benne élünk, mozgunk és vagyunk" (Csel17:28). Ebből következik, hogy minden cselekedet az Ő erejéből indul ki. Másodszor, sajátságos módon kényszeríti és irányítja a gonoszokat úgy, ahogyan neki jónak tetszik, s bár semmi sem áll messzebb a gondolataiktól, mégis az ő közreműködésüket veszi igénybe, hogy egymást megsemmisítsék, vagy hogy az ő kezükkel büntesse meg az Ő népét. Erről a módszerről beszél a próféta ebben az igeszakaszban. Harmadszor pedig vezet a megszentelés Lelkével, ami sajátosan a választottakra vonatkozik. Valahányszor tehát zsarnokok, vagy rablók támadnak ránk, vagy bárki más, esetleg idegen nemzetek kelnek fel ellenünk, lássuk meg világosan Isten kezét a legnagyobb nyugtalanság és zűrzavar közepette, s ne gondoljuk, hogy bármi is a véletlen műve.

6. *Istentelen nemzetség ellen küldtem őt*. Folytatja az előző kijelentést, amivel az asszírokat Isten haragja botjának nevezte. Ahogyan ugyanis az atya nem veszi fel hiába a vesszőt, hanem a fiának megbüntetése a célja, úgy jelenti ki, hogy az Úr pálcájának sem bizonytalan a célja, hanem a hálátlanok és a gonoszok megbüntetésére való. *Istentelen*, vagy gonosz nemzetségnek nevezi őket, mert nincs bennük sem egyenesség, sem őszinteség. Az egyenességet szembeállítja a képmutató viselkedéssel, mivel az egyenesség a legfőbb erény, s hasonlóképpen a képmutatás is minden vétek anyja. Így tehát nem kis váddal illeti az izraelitákat, hanem minden között a legundorítóbb dologgal, s ezért nevezi őket rögtön ezután haragja népének, ahogyan máshol az edomitákat nevezi átka népének (Ézs34:5).

Jóllehet a jelentés az, hogy neheztel a zsidókra, ám a héber kifejezésmód sokkal hangsúlyosabb, mert azt az elképzelést közvetíti, hogy az ok, ami miatt ez a nemzet a megsemmisítésre adatik, hogy semmi nem található benne, csak indokok a haragra. Valóban, Isten soha nem haragszik ránk, míg fel nem bosszantjuk a bűneinkkel, mikor azonban a gonoszság eléri legmagasabb csúcspontját, haragja fellobban, s nem csillapítható le. Így tehát elvágja a kibékülés reménységét azoktól a képmutatóktól és gonoszoktól, akik nem szűntek meg bűnt bűnre halmozni.

Haragom népe ellen rendelém, hogy prédáljon és zsákmányt vessen. Azt mondja, hogy szabadjára engedte az ellenség hevességének kantárszárát, így féktelenül vethetik magukat a mindenféle erőszakba és igazságtalanságba. Ezt nem szabad úgy értelmezni, mintha az asszírok parancsot kaptak volna Istentől, amivel aztán mentegethetnék magukat. Két módja van annak, ahogyan Isten parancsol. Először, az Ő titkos rendelése által, melynek az emberek nincsenek tudatában, másodszor, az Ő törvénye által, ami önkéntes engedelmességet követel tőlünk. Ezt gondosan meg kell figyelni, hogy tudjunk válaszolni a fanatikusoknak, akik vallástalan módon érvelnek Isten rendeleteiről, mikor a saját maguk és mások gonoszságát akarják mentegetni. Azt mondom, fontos józanul különbséget tenni a parancsolás e két módja között. Mikor az Isten kijelenti az Ő akaratát a törvényben, akkor nem szabad a titkos rendeletéhez folyamodni, amit Isten nem akart velünk megismertetni, hanem fenntartás nélküli engedelmességgel tartozunk.

Nos, ha valaki azt feltételezi, hogy Istennek engedelmeskedik, mikor bűnös szenvedélyeinek enged, akkor a hazugság bűnében vétkes, mert hiábavaló módon próbálja meg Istent belevonni a vétkeibe, amikre tudja, hogy szíve gyengeségei veszik rá. Ezen a ponton ugyanis semmiféle más tanúra, vagy bíróra nincs szükség, mint az ember saját lelkiismeretére. Az tehát Isten valóban felhasználja a bűnös ember közreműködését, noha a bűnös embernek ilyen szándéka nincs. Az tehát esetleges, ami az embereket illeti, hogy Ő a gonoszok és az elvettetek által cselekszik, mert ők sem azt nem tudják, hogy Istent szolgálják, sem nem is akarják ezt. Ezért ha ebbe az ürügybe kapaszkodnak, könnyű bebizonyítani, hogy a lehető legmesszebb vannak attól, hogy Istennek engedelmeskednének. Rendelkezésükre áll

Isten kijelentett akarata az Ő törvényében, ezért hiábavaló, ha máshol keresik azt. Ami őket illeti, nem Isten munkáját cselekszik, hanem az ördögét, mert a saját kívánságaikat szolgálják (Ef2:3). Semmi sem állt tehát távolabb az asszírok szándékaitól, mint hogy Istent szolgálják, őket a saját kívánságaik, becsvágyuk és kapzsiságuk mozgatta. Az Úr azonban mégis teljesen más célra irányította erőfeszítéseiket és céljaikat, amit még ők maguk sem ismertek. Ezt az igeszakaszt tehát így foglalhatjuk össze: „Isten bosszújának szokatlan és rendkívüli példája lesz, mikor az asszírok megtámadják őket a cselekvés korlátlan szabadságával. Őket ugyanis nem gyöngéd és mérsékelt figyelmeztetésként azért küldi Isten, hanem hogy egy megszálló hadseregként kirabolják őket". Hasonlóképpen azt is hozzáteszi, hogy *és eltapodja*. Semmi sem lépheti ezt túl, mert azt jelenti, hogy a legyőzötteket nem kímélik, hanem minden lehetséges erőszakfajtát elkövetnek majd velük szemben.

7. *De ő nem így vélekedik*. Mikor a gonoszok kiokádják dühüket, megzavarják a gyenge elméket, mintha nem állna Isten hatalmában büszkeségük és dühük korlátozása. A próféta tehát ennek elébe megy, s arra figyelmezteti a hívőket, hogy legyen bármilyen fokú a gonosz emberek szemtelensége, mégis érezzék, hogy Isten titkos ítélete joggal bünteti őket. Megmutatja, amint az imént mondtuk, hogy semmi sem áll messzebb az asszírok szándékától, mint Istennek ajánlani a szolgálataikat, s az ő haragjának szolgálóivá válni. De meg kell azt is fontolnunk, hogy mik voltak a cselekedeteik saját indítékai.

Sokan készen állnának az ellentmondással: „Miért fenyegetsz minket Isten hírnökeként az asszírokkal, mintha azok a barbár vadállatok engedelmesen végrehajtanák Isten parancsait"? Ezért tehát azzal válaszol, hogy Isten olyan bámulatos ügyességgel munkálkodik, hogy az embereket engedelmességre kényszeríti még anélkül is, hogy ennek tudatában lennének, vagy akarnák. „Jóllehet", mondja, „erőfeszítéseik és terveik teljesen mások, ez mégsem fogja megakadályozni Istent abban, hogy az ő közreműködésükkel foganatosítja és hajtsa végre azt, amit elrendelt". Sokan hasonlóképpen azt is ellene vethetik, hogy a rend furcsa felforgatása volt, hogy Isten a választott népet pogány nemzeteknek vetette alá, s az nem volt igazságos, hogy bármennyit is vétkeztek a zsidók, helyzetük rosszabb legyen, mint azoké a rablóké, akik a gonoszságuk és a bűneik alapján a legsúlyosabb büntetésre szolgáltak rá. A próféta tehát azzal fenyeget, hogy az asszírokra is sor kerül, s a kellő időben megkapják méltó büntetésüket. Mégsem túlzás azonban, hogy megnyomorítanak, kirabolnak, elnyelnek és megsemmisítenek más népeket, mivel az őket megillető jutalom fenn van tartva a számukra. Emellett a próféta még enyhíti is az istenfélők szomorúságát, s csillapítja nyugtalanságukat annak kijelentésével, hogy Isten korlátozza a gonosz emberek önteltségét, mert nem engedi meg nekik, hogy bármit megtegyenek, amit csak jónak látnak. Megmutatja tehát, hogy akárhogyan is dühöngjenek a gonoszok, Isten enyhíti a saját ítéleteit a mennyből, hogy gondoskodjon az Ő egyházának üdvösségéről. Így tehát, noha az asszírok vadállathoz hasonlóan prédára rohannak, a próféta mégis arra szólítja fel az istenfélőket, hogy emeljék szemeiket Istenre, Akinek a rendeletei messze meghaladják a vak dühük hatósugarát.

8. *Mert így szól*. Megmagyarázza annak okát, miért nem gondolják az asszírok, hogy ők Isten pálcája. Azért, mert a büszkeségtől elvakultan nem fogadnak el semmilyen felettük álló tekintélyt. Lehetetlen ugyanis, hogy Isten gondviselésére hagyatkozzanak azok, akik a saját felsőbbrendűségükre támaszkodnak, s képesnek tartják magukat ennek, vagy annak a megtételére. A tekintély, amit joggal Istennek kellene tulajdonítanunk, az abban való hit, hogy az Ő engedélye nélkül még a kisujjukat sem mozdíthatjuk meg. Másrészről bárki, aki azt képzeli, hogy képes bármit megtenni, legyen bár kis dolog, istenkáromló büszkeséggel tulajdonítja magának Isten hatalmát.

Vajjon vezéreim nem mind királyok-é? A próféta itt eleven képét adja egy pogány király vélekedésének, amint azzal dicsekszik, hogy minden az ő hatalmában van. Különösen ez a helyzet a főhercegekkel (vezérekkel), akik bővelkedvén a gazdagságban, forrásokban és

hatalomban: annyira elvakultak, hogy szinte már nem is emberek. Manapság is túl sok esetben tanulhatjuk meg ezt, mert napjaink melyik hercege tudja, vagy emlékszik rá, hogy ő is ember, s felelős az élet szokásos nehézségeiért? Elméik oly mértékben megmérgezett és romlott, hogy azt hiszik: amibe belekezdenek, azt végül be is fogják fejezni, s felülkerekednek minden akadályon.

9. *Nem úgy megvettem-é Kalnót, mint Kárkemist?* Itt a próféta név szerint említ bizonyos városokat, bár egyesek országoknak vélik ezeket. Valószínűbb azonban, hogy városok, vagy megerősített helyek voltak. „Vajon", mondja" nem az történik-e az általam még le nem győzött helyekkel, mint ami azokkal történt, melyek velem szembeszálltak?" Az általa utóbb legyőzött Kalnót, Arphádot és Samáriát hasonlítja tehát Kárkemishez, Hamáthhoz és Damaszkuszhoz, amiket korábban győzött le, s azt mondja, hogy ezek sem lesznek erősebbek amazoknál. A gonosz emberek szoktak korábbi cselekedeteikkel dicsekedni és azokról fennhéjázva szólni, mintegy azt képzelvén, hogy képesek keresztültörni minden akadályon, s hogy semmi nem képes terveik és erőfeszítéseik útjába állni, sőt, hogy mindent el fognak érni Isten akarata, vagy ismerete nélkül is.

Mikor ezt a történelmet olvassuk, tanuljuk meg, hogy nem szabad azzal büszkélkednünk, hogy erősek vagyunk, vagy hogy megvalósítottuk akaratunkat, mert Aki felmagasztalt minket, megalázni is képes. S ha megfeddi az asszírokat a gőgösségükért, mennyivel jobban meg kell feddeni azokat, akik maguknak tulajdonítják az igazságosság és a szentség dicséretét, mintha a saját erejükből képesek lennének újjászületni. Nem kétséges ugyanis, hogy Istentől rabolják el az ő tiszteletét, s maguknak követelik azt, ami az Övé!

10. *Miképen megtalálta volt kezem a bálványok országait*. Az asszírok most még sokkal vérlázítóbb stílusban kezdenek beszélni, mert nemcsak az embereket, de Magát Istent sértegetik, sőt még az általuk imádott istenségeket is. Azzal dicsekszenek, hogy az istenségek, akiknek a védelmét a többi nemzet élvezte, nem tudták meggátolni, hogy legyőzzék őket, s Izrael Istene, Akiben Jeruzsálem és Samária bíznak, sem lesz képes erre semmivel jobban. A gonosz emberek annyira büszkék, hogy a saját maguk erejének tulajdonítják az általuk elért győzelmeket, s nem vonakodnak szembeszállni Istennel, s minden mással, amit mások imádnak. Valójában azt hiszik, hogy a saját imádatuk tárgyainak, azaz a maguk fabrikálta bálványoknak hódolnak, előttük hajolnak meg, s nekik áldoznak, mikor némi jelét adják annak, hogy győzelmeiket az isteneiknek tulajdonítják. Utána azonban, amint Habakuk mondja Nabukodonozorról: „ áldozik gyalomjának, és füstöl az ő hálójának" (Hab1:16), azaz dicsekszik a hőstetteivel, bölcsességével, éleslátásával és kitartásával. A képmutatásuk azonban feltárul, s titkos gondolataik, melyek a képmutatás eme leple alatt húzódnak meg rejtve, megmutatkoznak, mikor azonnal maguknak követelik azt, amit látszólag az imádatuk tárgyainak tulajdonítottak. Nem kell csodálkoznunk tehát, hogy Sénakherib felmagasztalta magát minden imádott dolog fölé, mert ez az istentelenség eredménye. Két módja van annak, ahogyan ez az istenkáromlás kifejeződik. Először, felmagasztalja magát Isten fölé, s azt hiszi, hogy erősebb lesz Istennél, másodszor pedig nem tesz különbséget Isten és a hamis istenek között. Ő kellőképpen kimutatta ezt az istentelenséget, mikor egyedül önmagát magasztalta fel a bálványok fölé, mert jóllehet ezek csak bálványok, imádóik mégis tulajdonítanak nekik bizonyos erőt és istenséget, s ha gúnyolódnak a bálványokon, azzal azt mutatják meg, hogy az imádat minden tárgyát megvetik. A bálványokat ugyanis ugyanazzal a lenézéssel kezelik, mintha Magával Istennel lenne dolguk. Saját lelkiismeretük tanúskodik tehát arról, hogy Isten ellen vívnak háborút, s nincs a tudatlanságból fakadó mentségük, mert azt hiszik, hogy Isten a vésett képmásokban lakozik. Ha az a zsarnok megvetette Apollót, vagy Jupitert, kétségtelen, hogy nem bálványként vetette meg őket, hanem olyasvalakikként, akikben van valami istenségszerű. A zsarnok második istenkáromlása pedig az volt, hogy az élő Istent egy szintre helyezte a pogányok hamis isteneivel, s merészelt Vele ugyanúgy gúnyolódni, mint

amazokkal, továbbá Izrael meggyőződését is merte kinevetni, mintha Istennek nem volna nagyobb hatalma a bálványokénál.

12. *Ezért ha majd elvégezi az Úr minden dolgát*. Eddig a próféta azt magyarázta, hogy mivel büszkélkednének az asszírok, miután megszereznék a győzelmet Izrael felett, most azonban azt jelzi előre, mi fog történni magukkal az asszírokkal, s mi lesz Isten célja velük szemben. A gonosz emberek ugyanúgy tesznek mindent, mintha nem lenne Isten a mennyben, s nem tudná meghiúsítani céljaikat. Mi más lenne eme gőgös szavak jelentése: *megtalálta volt kezem a bálványok országait*, mint az, hogy arra gondoltak: minden istent le fognak győzni? Isten azonban szembeszáll a terveikkel, s miután felhasználta a közreműködésüket, őket magukat is megbünteti.

Ez a vers két mondatot tartalmaz. Először kijelenti, hogy Isten meg fogja büntetni a bűnös királyt. Másodszor azt sugallja, hogy ennek ideje még nem jött el, hogy ezzel a türelem gyakorlására buzdítsa a hívőket. Előre jelzi, hogy az idő, amit Isten alkalmasnak talál rá, el fog jönni, miután megbüntette az Ő egyházának bűneit, ugyanúgy, ahogyan a ház ura is elrendezné a saját családjának zavargásait. Szeme előtt az a cél lebeg, hogy a hívők ne adjanak utat a reményvesztettségnek, mikor a bűnös zsarnokot ennyire felmagasztalva látják, s ne vessék el az üdvösség reménységét, mintha lehetetlen lenne őt korlátozni.

Meglátogatom[152] *az Assiriabeli király nagyakaró szíve gyümölcsét*.[153] Isten egy szóval megígéri, hogy miután megengedte az asszíroknak, hogy mértéktelenül tollászkodjanak, bosszúállóként fog fellépni, mert Rá tartozik, hogy elnyomja a test büszkeségét, ami a szentségtöréshez kapcsolódik. Ennek megfelelően a על (*gnal*)[154] elöljárószó hangsúlyos, mintha azt jelentené ki, hogy az asszírokat nem menti meg önteltségük a büntetéstől. A *gyümölcs* itt átvitt értelemben szerepel, mert a gonosz emberek azt hiszik, hogy akkor boldogok és bővelkedők, mikor a büszkeségtől dagadnak, mintha valamiféle gyümölcsöt szereztek volna. A próféta előtérbe helyezi a *szívet*, ami a büszkeség trónusa, s ami, mikor gőgősségtől pöffeszkedik, csak úgy árasztja magából az indulatot és a kegyetlenséget. Azután hozzáteszi a *szemet*, amin át a szív belső érzelmei megmutatkoznak, s ami, ha felemeltetik, a titkos vétek hírnöke. Bármilyen magasra is emeljék tehát magukat a büszkeségükben az asszírok, Isten bizonyságot tesz róla, hogy a hatalmában vannak azok az eszközök, melyekkel a dicsőségét hirtelen gyalázattá és szégyenné változtatja. Ennek megfelelően említi a megvetést, a gúnyt, a lenézést és a gőgös tekintetet, amik mind a túlzott magabiztosság jelei, s amiket rendszerint a büszke emberekben láthatunk.

Meglátogatom. Beszélőként mutatja be Istent, mert mindaz, amit Isten a saját szájával mond ki, mélyebb benyomást kelt (εμφατικωτερον), mint ami a próféta szájával hangzik el. Ebből egy általános tanítást származtathatunk: Isten nem képes elviselni a büszke emberek gőgösségét anélkül, hogy el ne nyomná azt, mert folytonosan háborút visel a kevélyekkel és csúfolókkal (Péld3:34, Jak4:6, 1Pt5:5).

Ezért ha majd elvégezi az Úr minden dolgát. Figyeljük meg, miképpen tette ezt a próféta korlátozó módon hozzá a túlzott hirtelenkedés elnyomása végett, mert amint egy büszke embert látunk, azonnal csodálkozni kezdünk azon, hogy ezt az Úr megengedi neki. Ézsaiás itt azt mutatja meg, hogy az Úr eltűri azt a büszke zsarnokot, bármekkora szemtelenséggel is kérkedik és magasztalja fel magát, mert úgy döntött, hogy felhasználja a közreműködését, továbbá hogy a gonoszoknak az Úr által történő megsemmisítésének alkalmas ideje nem mindig áll küszöbön, ezért türelemmel ki kell azt várnunk. Miután már megbüntette Júda királyságát, mintegy engedelmességre kényszerítve a család tagjait, nem késlekedik, vagy henyél a külső ellenség megbüntetésével, amiképpen az atya is elveti, vagy eltöri a pálcát, miután elverte a fiát.

---

[152] „Megbüntetem (a héberben: *meglátogatom rajta*) az Assiriabeli király nagyakaró szíve gyümölcsét".
[153] Magyarul is szokás mondani: *megkeresem rajta – a ford.*
[154] *Rajta*

Sion hegyén és Jeruzsálemben. Jelképes beszéddel, melyben a rész szerepel az egész helyett (συνεκδοχικως), a Sion hegye jelképezi itt az egyházat, s Jeruzsálem is ugyanebben az értelemben használatos avégett, hogy a templom és a királyi város, mint fő segítségével leírhassa az egész testet, valamint a legfontosabb rész segítségével leírhassa az egész királyságot. *Minden dolognak* nevezi, mert a mi ostoba kapkodásunkon keresztül elvonnánk Istent a munkájától, jóllehet az csak megkezdődött volna. Konkrétabban, a gonosz emberekkel szembeni haragunk oly hevesen lobog, hogy nehéz lenne türelmetlenségünket féken tartani, ha Isten nem tenne azonnal eleget a megbüntetésükre vonatkozó akaratunknak. Ezt a heves lázat csillapítandó, a próféta felszólítja őket, hogy adjanak teljes és bőséges időt Isten atyai büntetései számára.

A *minden dolog* a megfelelő mértéket jelenti. Ez hasznos és nagyon vigasztaló tanítás: látjuk ugyanis, hogy a gonosz emberek csodálatosan öntelt és látszólag győztes módon gúnyolják Istent, s megvetik és rágalmazzák az Ő tanítását, így aligha lehet szavakkal jellemezni a szemtelenségüket. Ha az Úr eleget tenne az akaratunknak, azonnal a legyőzésükre és a megsemmisítésükre törne. Ő azonban először az egyházat akarja megalázni a közreműködésükkel.

Sion hegyén és Jeruzsálemben. Most nem a szírekről, vagy az egyiptomiakról beszél, hanem a zsidókról, a Sionról, a templomról, s a szenthelyről, amit az Úr Magának szentelni kegyeskedett. Azaz, napjainkban is vannak különféle betegségek az egyházban, melyeket az Úr meggyógyítani és eltávolítani szándékozik. S ezt valóban meg is kezdte, de tévedünk, ha azt hisszük, hogy a munka már véget ért, s nem is hagyja abba, míg le nem győzött minket, hogy a valódi istenfélelem mozgasson és alávessük magunkat az Ő igájának illő mértékletességgel és szelídséggel. Nem kell tehát csodálkoznunk, ha szabadjára engedi a zsarnokok kantárszárait, s mostanáig megengedte nekik, hogy az egyház ellen tomboljanak. Mikor kihasználta közreműködésüket az egyház megbüntetésében, meglátogatja majd büszkeségüket és önteltségüket. S nem kell csodálkoznunk, ha Isten ezen a módon mindenekelőtt a választottait sújtja, ezen a módon fejezvén ki különleges gondoskodását az ő üdvösségükről. Az ítéletnek először Isten házán kell megkezdődni, majd ezután kell a többiekre kiterjedni, akik még komolyabb csapásokat fogak elszenvedni.

13. *Mert ezt mondá: Kezem erejével míveltem ezt*. A próféta újra megismétli az erősen istenkáromló szavakat, amiket az asszír király hangoztatott, mert a saját erejének és bölcsességének tulajdonított minden győzelmet, amit megszerzett. A *kéz ereje* alatt azt a hatalmas hadsereget érti, amit különböző népekből gyűjtött össze. Egyidejűleg azzal is dicsekszik, hogy harcias király, amiképpen azok nagyszájú emberek szoktak, akik maguknak követelik a dicséretet mindenért, ami az ő irányításuk alatt végbement, noha a visszavonult élet luxusát és kényelmét élvezték. Azután azzal dicsekszik, hogy óvatos és elővigyázatos volt, hogy a saját szokásos kifejezésünket használjuk, (*J'ay este bien entendu et expert*), *Nagyon ügyes és talpraesett voltam*. Kétség sem férhet hozzá azonban, hogy ezt a dicséretes megnevezést azokra a trükkökre és tisztességtelen fortélyokra vonatkoztatja, amikkel felülkerekedett a szomszédjain. Mert micsodák a királyok és a vezérek hadicselei? A békeség megzavarása közvetett módszerekkel, ürügyek teremtése a civakodásra, a viszálykodás magvainak elvetése, egyszóval a ravaszságaikkal minden különbözőség kiegyenlítése.

Elvetettem sok népeknek határit. Ez ezt jelenti: „Kiterjesztettem a birodalmam határait, s más országokat csatoltam az én területeimhez, mintegy *elvetvén (eltörölvén) a határaikat*". Pont mintha azt mondanánk, hogy Franciaország királya elvetette Britannia, Burgundia, Aquitánia, Provence és más országok határait, mikor hozzácsatolta őket a saját királyságához. Azt is hozzáteszi: „és semmi sem volt olyan titkos, vagy rejtett, hogy ne vált volna prédává", mintha csak azt mondaná, hogy eszességével hálójába vonta a szomszédos országokat, elhalászta kincseiket, és birtokba vette mindazt, ami el volt rejtve.

14. *És kezem úgy találta mintegy fészket*. Hozzáteszi, hogy nem okozott neki nehézséget legyőzni a királyokat és összegyűjteni gazdagságukat, s ezt egy összehasonlítással szemlélteti. Mintha valaki egy fészket keresne és találna, amit a madarak elhagytak, így minden nehézség nélkül összeszedhetné a tojásokat. Mikor ugyanis a madárszülők a tojásokon ülnek, ösztönös vággyal védik a fészket, s vagy nekirepülnek a rablónak, a csőrükkel támadván rá, vagy hangos és kellemetlen zajjal próbálják meg elűzni. A zsarnok azonban azzal dicsekszik, hogy senki sem volt, aki csak a száját merte volna kinyitni ellene, így semmi nehézséget sem okozott neki a birodalmához csatolni ezeket a királyságokat. Ennek megfelelően tart igényt mindezekre a dolgokra és tulajdonítja ezeket a saját bölcsességének, s nem ismeri el Isten gondviselését. Ezeket a dicsekvő állításokat a próféta avégett mondta el a zsarnok saját szájából elhangzottakként, hogy megmutassa, mennyi ordítozás lobbantotta lángra Isten haragját, mert ha az emberek között sem volt tűrhető ez a gőgösség, akkor Isten miképpen ne korlátozná azt?

15. *Avagy dicsekszik-é a fejsze?* Most még erősebben teszi nevetségessé az asszír király őrült arcátlanságát, amellyel azt képzelte: aranyhegyeket képes teremteni, mert elmondja, hogy ez ugyanaz az eset, mintha a fejsze, vagy a fűrész megvetné azt a kezet, ami mozgásba hozza, s a saját tevékenységével büszkélkedne, noha nyilvánvaló, hogy semmi ereje sincs arra, hogy önmagát mozgassa. Mielőtt azonban részletesebben megmagyaráznám a dolgot, röviden kitérek a szavakra.

Mintha a bot forgatná azt, a ki őt felemelé.[155] A versnek ez a második része némileg homályos. A dolog eléggé világos, de a kifejezésformában rejlik némi kétértelműség, aminek következtében az igemagyarázók véleménye jelentősen különbözik. Mégis, mikor közelebbről megvizsgálom a dolgot, a fordítás, amit én adtam meg, természetesebben látszik folyni, mint más fordítások. „Micsoda? Ha a bot felemelkedik az ellen, aki felemelte, s megfeledkezik róla, hogy fából van, az menyire megdöbbentő mutatvány!” Nem szokatlan ugyanis, hogy az את (*et*) elöljárószó, ami a tárgyeset jele, azt jelenti, *ellen, ellenében*, s a ו (*vav*) kötőszó fölösleges. Így tehát olyan jelentéshez jutunk, ami nem kétértelmű, s ami összhangban áll a próféta szavaival. Korábban megfeddte az asszír királyt azért, hogy az ő terveinek és hadseregének tulajdonította azokat a győzelmeket, amiket kivívott. Most azt mondja, hogy ily módon pontosan úgy dicsekszik Isten ellenében, mint egy fejsze, semmibe véve az őt mozgató kezet, magának tulajdonítaná a munkást illető dicséretet, vagy mint egy bot, mintha nem lenne halott fa, ami minden saját erőt nélkülöz, felkelne az ellen, aki forgatja.

Ebből megtanuljuk, hogy az emberek mindig Isten ellen kelnek fel, mikor többet tulajdonítanak maguknak annál, ami jogos, s ezekben az esetekben nem emberekkel, hanem magával Istennel vívnak háborút. El hát azokkal a büszke és istenkáromló kifejezésekkel: „Erőmmel, bölcsességemmel és kitartásommal tettem, ötlöttem ki és értem el mindezeket a dolgokat”, mert az Úr féltékeny Isten (2Móz20:5) és nem engedi meg, hogy a dicsősége másé legyen! (Ézs42:8, 48:11).

Meg kell figyelnünk azokat a hasonlatokat, melyekkel az embereket szerszámokhoz hasonlítja, s nem szabad ezeket a minden teremtményt szabályozó egyetemes gondviselésre vonatkozóknak tekintenünk, mint teszik azt egyesek, akik bár elismerik, hogy minden teremtményt Isten mozgat, mert nem képesek azt megtagadni, de hozzáteszik, hogy mindegyik a saját természetének megfelelően van irányítva, mint a Nap, a Hold, a csillagok, s a hozzájuk hasonlók. Azaz, úgy képzelik, hogy az embert a saját választása és szabad akarata hajtja ide-oda, mivel Isten nem tesz többet, mint meghagyja azt a hatalmat, amit egykor a teremtés kezdetén ráruházott. Hamis magyarázatuk megfelel annak, hogy a világ egész gépezetét Isten tartja fenn, de ez a gondviselés nem terjed ki a konkrét mozgások szabályozására. Azaz, Istennek tulajdonítják az esőt és a jó időjárást, mert Ő a természet

[155] *Mintha a bot azok ellen rázkódna, akik felemelték*, illetve *Mintha a bot megrázná azokat, akik felemelték*. A fordítók nem voltak biztosak abban, hogy az את (*et*) a tárgyeset jele, vagy elöljáró szó.

Alkotója, de azt állítják, hogy szigorúan szólva Isten semmit sem parancsol, hogy az eső a párából származik, és a jó időjárást is természetes tényezők hozzák létre. Ez azonban egy zűrzavaros irányítás, mely alig ezredrészét hagyja meg Isten számára annak a kormányzásnak, amit Magának igényel. Joggal mutatja hát meg Ézsaiás, hogy Isten uralkodik az egyedi cselekedetek felett is, amiképpen nevezik, így Ő mozgatja az embereket, mint botokat, amerre csak tetszik Neki, irányítja terveiket, vezérli erőfeszítéseiket, egyszóval szabályozza elhatározásaikat avégett, hogy tájékoztasson minket: minden az Ő gondviselésétől és nem a bűnös emberek szeszélyeitől függ.

Ennek ellene vethetik, hogy abszurdum az embereket fejszéknek, vagy kardoknak nevezni, s így megfosztani őket az akarattól és az ítélőképességtől, valamint minden mástól, ami megkülönbözteti őket a mozdulatlan teremtményektől, ezzel nem emberekké, hanem tuskókká és kövekké tenni őket. A válasz azonban kéznél van. Jóllehet Isten kövekhez hasonlítja az embereket, abból nem következik, hogy ők minden vonatkozásban a kövekhez hasonlóak. Egyetlen dolog sem pontosan olyan, mint a másik, csak néhány pontban egyeznek. Ahogyan ugyanis a bot sem képes egyik irányban se mozgatni magát, de mégis alkalmas a csapások osztogatására, úgy a gonosz emberek is rendelkeznek valamivel, ami a természetükhöz tartozik, de mégsem mozgathatók ide-oda anélkül, hogy Isten gondviselése és titkos rendelete ne irányítaná őket. A dolgoknak ez az alkalmatossága, ha nevezhetjük így, nem ok arra, amiért a cselekedetet ne lehetne teljességgel egyedül Istennek tulajdonítani. Az ember akaratával kapcsolatos kérdés azonban nem helyénvaló módon merül fel a jelen esetben. Ha Isten irányítja az emberek céljait, s gondolataikat és erőfeszítéseiket a neki tetsző bármely cél felét fordítja, azzal az emberek nem szűnnek meg terveket kovácsolni és ebbe, vagy abba a tevékenységbe merülni. Nem szabad feltételeznünk, hogy itt erőszakos kényszerítésről van szó, mintha Isten az akaratuk ellenére vonszolná őket, hanem Ő csodálatos és felfoghatatlan módon szabályozza az emberek minden mozdulatát, ezért még mindig gyakorolják akaratukat.

Ebben az igeszakaszban Ézsaiás azt mutatja meg, hogy az emberek minden erőfeszítése hasztalan, ha Isten nem garantálja azok sikerét, így az asszír király, ha meg is próbált mindent, nem lehetett volna sikeres, ha az Úr nem adta volna meg neki a győzelmeket. Következésképpen semmi oka nem volt ama dolgok dicséretére igényt formálni, melyekben a siker egyedül Istennek volt köszönhető. Ezt egy másik hasonlattal is megerősíti, miszerint a bot felemelkedése annak akaratából történik, aki azt mozgatja, nem pedig a fa természetéből.[156]

16. *Azért az Úr, a seregek Ura kövéreire ösztövérséget bocsát*. Az előző tanítást folytatja, kijelentvén, hogy az Úr meg fogja mutatni az asszír királynak, milyen érdemtelenül magasztalja fel önmagát, s le fogja törni a gőgjét, amiben ostoba módon örömét leli. Mivel gazdagságában és fegyveres erőiben bízott, Ézsaiás kijelenti, hogy az Úr el fogja ezeket venni, s ezt a kövérség és az ösztövérség hasonlatán keresztül teszi. A kövérség alatt érti mind a vagyont, mind a fegyveres erőket, amikben túlságosan bízott. Mintha ezt mondta volna: „Minden kövéret és gazdagot, amivel rendelkezik, az Úr mindenestől sovánnyá tesz”. Nem szokatlan a gazdagságot a kövérséghez hasonlítani, mert ahogyan a túl kövér lovak makrancosakká válnak, s levetik a lovast, vagy megrúgnak bárkit, aki hozzájuk közeledik, úgy a bőség az emberek között is erőszakos hajlamokat kelt, amiket a soványság győz le.

---

[156] „לא עץ (*lo gnec*), „a nem-fa”, azaz ami nem fa, hanem teljesen más és felsőbbrendű természetű. A héberek sajátos módon kapcsolják a לא (*lo*) tagadószót a főnévhez, ezzel erőteljes módon fejezik ki a főnév által jelzett (megnevezett) dolog totális tagadását. „Bezzeg jól segítettél a ללא כח (*lelo choach,* nem-erő) tehetetlenen, meggyámolítottad az לא עז (*lo gnoz*, nem-hatalom) erőtelen kart! Bezzeg jó tanácsot adtál a חכמה ללא (*lelo chochmah*, nem-bölcsesség) tudatlannak…” Azaz annak az embernek, aki teljességgel megfosztatott az erőtől, a hatalomtól és a bölcsességtől (Jób26:2-3). Így a לא עץ (*lo gnec*) is olyasvalakit jelent, aki messze áll attól, hogy egy tehetetlen fadarab legyen, hanem eleven és aktív lény: nem szerszám, hanem közreműködő” – *Lowth*.

És az ő dicsősége alatt égés ég. Gyönyörű ez a hasonlat, miszerint *az ő dicsősége alatt égés ég*, mert azt jelenti, hogy minél nagyobb a vagyonának csillogása, annál több lesz a tüzelőanyag a tűzvészhez. Hasonlóképpen azt is megmutatja, hogy a király a végén semmivé lesz, mintha valaki a gyökereinél vágna ki egy fát, vagy alapjaitól fordítana fel egy házat. Ha egy fának csak az ágait vágják le, hamar kihajt újra, s ha a tűz egy háznak csak a tetejét emészti meg, a többi része érintetlen marad. Így tehát nem hagy meg neki semmit, hanem kimondja, hogy végleg el fog pusztulni.

Miként a tűz égése.[157] A *miként* kötőszó, ami a hasonlatra mutat rá, nem azt jelenti, hogy a nyelvezet átvitt értelmű, hanem inkább hogy az égés olyan lesz, ami mindenestől megemészti majd az asszír király dicsőségét.

17. *És lészen Izráel világossága tűz gyanánt*. Elegáns utalás arra az égésre, amivel fenyeget, hogy megemészti az asszírokat. A tűzben két dolog van: fény és hő. S ahogyan az Úr a hevével emészti meg az ellenségeket, úgy világítja meg az istenfélőket a fényével. Nagyon megszokott, hogy a Szentírás az Urat időnként emésztő tűznek nevezi (5Móz4:24, 9:3, Zsid12:29), néha pedig, más szemszögből, fénynek,[158] (Ézs60:20, Mik7:8), mivel az Ő hatalma ellentétes hatással van az istentelenekre és az istenfélőkre. Mikor rávilágít az istenfélőkre, életet és táplálást ad nekik, de megemészti és megsemmisíti az istenteleneket. Egyszóval, miközben az asszírok megsemmisítésével fenyeget, egyben vigasztalást is ad az istenfélőknek. S teszi ezt két módon: először, mivel meglátják majd, hogy Isten megbosszulja azokat a sebeket, amiket kaptak, s másodszor, mivel felélénkíti majd őket az Ő világossága, s így új életet fognak kapni.

És annak Szentje láng gyanánt. Nyíltan és hasonlat nélkül jelenti ki, mi ez a világosság, mikor hozzáteszi, hogy *és annak Szentje*, ezért szükségtelen hosszabb magyarázatokba bocsátkozni. Ennek jelentése az, hogy Ő elszánta magát a választott nép megvédelmezésére, akiket saját népeként különített el a többi néptől.

És ég és megemészti gazzát és tövisét egy napon. Most megmutatja, hogy Isten kegye, ami Izraelben világít, tűzként fogja megemészteni az ellenségeit. *Egy napon* azt jelenti, hirtelen és váratlan tűzzel égeti majd fel őket. Szokatlan és félelmetes tüzet jelent ez, ami rendszerint hirtelen ragadja el a gonoszokat, miközben azt hiszik, hogy minden rendben van velük, s a veszély nagyon messze van. Ezután megmutatja, hogy bármiképpen is védekezzenek, olyanok lesznek, mint a kenderkóc, ami ha tűz éri, azonnal ellobban.

18. *Az ő erdejének… ékességét… megemészti*. Az égés ugyanazon hasonlatával folytatja, s kijelenti, hogy a tűz megemészti mind a magas, mind az alacsony rangút, s nem hagy semmit sértetlenül. Lehetséges ugyanis, hogy a tűz megemészti egy épület felsőbb részeit, de az alsóbb részeket érintetlenül hagyja.

És kertjének. Nem gondolom, hogy a כרמל (*Kármel*) itt a tényleges név, ez inkább utalás a gazdag és termékeny talajra. Azt mondani ugyanis, hogy a *Kármel*-t Asszíria királya birodalmához tartozónak tekintették, elfogadhatatlan lenne. A jelentés tehát az, hogy nemcsak az erdői pusztulnak el, de ugyanaz a tűz a magokat is megemészti, mert nemcsak a magasban fog tombolni, de a legalsóbb szintekre is elhat.

Lelkétől mind testéig. Ezt a hasonlatot az embertől veszi. Amiképpen az ember testből és lélekből áll, úgy felelős minden része különböző betegségekért. Gyakran megtörténik, hogy a lélek egészséges, de a test beteg, de gyakran az ellenkezője fordul elő. Mikor azonban mindkettő beteg, az a legveszélyesebb eset. Ezzel a hasonlattal tehát azzal fenyeget, hogy az asszíroknak semmi szilárd, vagy biztos dolguk sem lesz, hanem végromlásra jutnak, mert testüktől a lelkükig elpusztulnak. Nem azért, mert a lélek halandó, hanem mert Isten bosszúja azt is eléri. Ez tényleg félelmetes, mert a büntetések a célja nem más, mint „a testnek veszedelme, hogy a lélek megtartassék” (1Kor5:5), mikor azonban a lélek is pusztulásra jut,

[157] Amilyen a tűz égése.
[158] Vagy világosságnak – *a ford.*

mi nyomorultabbat mondhatnánk, vagy képzelhetnénk el? A tűz csak megpörköli az istenfélőket, de ne emészti meg őket úgy, mint az istenteleneket, akikben nem talál mást, csak elégetésre alkalmas tüzelőanyagot.

És lesorvad, mint a sorvadozó.[159] Itt egy olyan utalás rejlik a próféta szavaiban, ami más nyelven nem adható vissza. A jelentése ugyanaz, mint a többi hasonlatnál, hogy végleges lesz a pusztulás, mint egy hadsereg teljes tönkreverése, melynek során elvész a zászló is. A zászlók elvesztését rendszerint hatalmas mészárlás követi, s mikor a történészek félelmetes vérontást írnak le, azt mondják nekünk, hogy a zászlók is elvesztek. Ezekkel a dolgokkal nem a saját javukra fenyegeti az asszírokat, hogy előnyt szerezhetnének a figyelmeztetésből, vagy hogy megtérésre juthatnának, hanem az istenfélőket akarja vigasztalni, hogy ne gondolják: az asszírok büntetlenül megússzák, miután ily dühödten tomboltak Isten népe ellen, vagy attól féljenek: az Úr megfeledkezett az ígéretéről, illetve nem képes meghiúsítani a terveiket. Ha a próféta nem intette volna őket óvatosságra sok hasonló kétely támadhatott volna az elméikben.

19. *Erdője fáinak maradéka kicsiny lészen*.[160] Mikor hozzáteszi, hogy *maradéka egy szám lesz*, egy héber tájszólást használ annak kifejezésére, hogy kevesen lesznek, s így csak az előző kijelentést erősíti meg, miszerint az Isten által az asszírokra hozott vész miatti pusztulás oly hatalmas lesz, hogy nem lesz nehéz összeszámolni őket.

Azokat egy gyermek is felírhatja. Még tovább megy, és kimondja: olyan kevesen maradnak meg közülük, hogy még egy gyermek is meg tudja számolni őket. A gyermekek ugyanis már háromig, vagy négyig is nehezen számolnak el. Ennek megfelelően az asszírok birodalma korábban olyan volt, mint egy sűrű erdő, mikor azonban a fákat kivágták és ledöntötték, csak kevesen maradtak, egymástól nagy távolságra szétszórva.

20. *És lészen ama napon*. Visszatérve most a választottakra, leírja a küszöbön álló büntetés eredményét. Mivel számunkra fájdalmas és kellemetlen csapásokat és megpróbáltatásokat elviselni, s amennyire rajtunk múlik, el is hárítjuk ezeket, az Úr rámutat ezek eredményére, hogy megtanulhassuk ezek célját, és türelmesebben viselhessük el ezeket. Mintha ezt mondta volna: „Azt szeretnétek, hogy az asszírokat messze kergessék el tőletek, s ti kényelemben és biztonságban éljetek. De vegyétek tekintetbe, hogy ez a büntetés ugyanolyan szükséges, mint az orvosság a betegségeitekre, mert nem ismeritek el Isten hatalmát, s bizalmatokat Tőle megvonván, bűnös emberekbe vetitek. Tényleg nyomorult dolog az üdvösség reménységét az ellenségekbe vetni, s azokra támaszkodni, akiknek semmi más céljuk sincs, mint a ti megsemmisítésetek”. Hasonló módon támaszkodott Izrael néha az asszírokra, néha az egyiptomiakra.

Hanem támaszkodik az Úrhoz. Nem kell lenéznünk ezt a megfogyatkozott létszámú népnek nyújtott ama kárpótlást, hogy a vészt túlélt kevés maradék megtanult Istenben reménykedni. Ebből még világosabban látjuk, mennyire szükséges volt, hogy Isten megbüntesse Izraelt. A mérséklés, amit felmutat, hogy mégiscsak van maradék, akik megőrizték az igazi istentiszteletet, alkalmas rá, hogy nagy vigasztalást jelentsen.

Hűségesen. Ez a kifejezés nem felesleges, mert mielőtt az Úr megszomorította őket, valamennyien Ábrahám gyermekeinek akartak számíttatni – mindenki megvallotta a hitét, és vakon imádta az Istent, ám mindez csak tettetés volt. Ézsaiás tehát megrója ezt a képmutatást, és azt mondja, hogy a reménységük azután lesz igazi és őszinte, mikor megtisztultak a szélhámosságoktól. Mert jóllehet nagyon gőgösen dicsekedtek az Istenbe vetett bizalmukkal, mégis, továbbra is az asszírok segítségébe vetették a bizalmukat. Következésképpen, mikor az ő kezüktől sújtja őket a csapás, akkor tanulnak meg egyedül Istenben bízni, s elvonni szívüket az emberek segítségétől. Ebből következik, hogy mindaddig nem vagyunk képesek Istenben bízni, míg mindenestől el nem vonjuk szívünket a teremtményektől. Nekünk ugyanis úgy kell

[159] A *sorvadozó* helyett Kálvinnál *zászlóvivő* szerepel.
[160] A héberben: *a maradék egy szám lesz*.

egyedül Istenre támaszkodnunk, hogy ne gondoljuk nehézségnek megtagadni a bizalom bármely más alapját. Ahol ez a tökéletes bizalom nem létezik, ott nincs helye a hűségnek, mert a szív megosztott és kettős (Zsolt12:3).

21. *A maradék megtér*. Ez az előző kifejezés megerősítése. Mégis a שאר ישוב (*shear jasub*), *a maradék megtér (visszatér)*, látszólag utalás van arra az igeversre, amelyben Ézsaiás fiát a Seár-Jásub névvel illették (Ézs7:3). A vele kapcsolatos megjegyzéseink között kijelentettük, hogy ezt a konkrét nevet az eseményre való utalásként kapta, hogy ama jövőbeli szabadulás zálogának lehessen őt tekinteni, amiről az apja prófétált. Szükséges volt a zsidókat különböző módokon megerősíteni, hogy biztosak lehessenek benne: végül majd visszahozza őket az Úr. Ez a célja annak is, amit azonnal ezután tesz hozzá:

Az erős Istenhez, azaz ahhoz, Akit az emberek a korábbi hitehagyásból megtérve elismernek majd az üdvösségük Őrének. Ezt az attribútumot, az *erős*, annak az eseménynek a kedvéért tulajdonítja Istennek, amelyről az ígéretek szóltak. Vélhette volna elégségesnek kifejezni az erőt pusztán az אל (*El*) névvel, ami *erőset* is jelent, de ő úgy döntött: hozzáteszi a גבור (*gibbor*), azaz *erős*, vagy *hatalmas* szót is, hogy az embereket nagyobb önbizalomra sarkallja. Mi más módon volt lehetséges, hogy az emberek az asszírokhoz és az egyiptomiakhoz mentek, mint úgy, hogy nem gondolták: Isten elégséges a számukra? Az minden gonoszság forrása, mikor nem gondoljuk, hogy Istenben megvan minden, amit csak megkívánhatunk az üdvösségünkhöz.

22. *Mert ha néped Izráel számszerint annyi lenne is*. Kiveti a képmutatókat a hamis magabiztosságból, ők ugyanis elégségesnek vélték, hogy testileg a szent Ábrahám leszármazottai, tehát pusztán a születésük alapján akartak szentnek számláltatni. Türelemre inti azonban az istenfélőket, hogy megtanulják nyugodtan várni a vészt és a létszámuk csökkenését, nehogy, mikor végbemegy, váratlanul érje őket és szorongjanak miatta. Ezért vigasztalja őket, nehogy megszomorodjanak a hatalmas pusztulás láttán, mert az Úr végül összeszedi majd a maradékot.

Az elvégezett pusztulás. A כלה (*chalah*) jelentése *befejezni*, de jelent *elpusztulni*-t is. Utóbbi jobban ideillő. A népesség eme megfogyatkozását nevezi pusztulásnak, mégpedig befejezettnek, mert túlzó nyelvezetet használ, melynek jelentése az, hogy nem álltak messze a végleges megsemmisüléstől, s csak nagyon kevesen menekültek meg.

Az *Izrael* szó vehető birtokos esetűnek,[161] vagy megszólító[162] esetűnek,[163] ezen a módon tehát Jákób pátriárkát szólítja meg, vagy az összes istenfélőt az ő neve alatt. Ez azonban nem túl fontos, mert a jelentés ugyanaz, akármelyik módon is vesszük, tehát olvasható a birtokos esetben álló szóval, *Izraelnek a népe*. Én azonban jobban hajlok arra, hogy a szűkebb értelemben vett névnek tekintsem, azaz hogy a valódi, s nem a hamis izraelitát jelenti. A pátriárka látványos megszólításának feltűnő hatása van, mert Isten egy halott ember megszólításával azt jelenti ki az élőknek, hogy amit korábban megígért (1Móz13:16, 22:17), miszerint Ábrahám leszármazottai annyian lesznek, mint a tenger homokja, az nem vonatkozik a vegyes tömegre, akik eltávolodtak az istenfélelemtől, hanem azt mondja, hogy a romlott nemzetben megszakadás lesz, ami után majd a nemzet megújul.

Elárad igazsággal, vagy *eláradó igazság*.[164] Még egy vigasztalást tesz hozzá, mely szerint ez a nagyon kis csapat *igazsággal árad majd el*. Mikor látjuk: az egyház olyan súlyos csapások alatt nyög, hogy látszólag közel áll a pusztuláshoz, abba a veszélybe kerülünk, hogy utat adunk a reményvesztettségnek és elkezdünk kételkedni Isten kegyelmében. Azok, akiknek elméjére pontosan Isten ítéleteinek látványa nehezedik, érzik, hogy az a legerősebb kísértés valamennyi között. Szükséges volt tehát, hogy az istenfélő elméket megerősítse ezzel

[161] *Izraelnek a* népe – *a ford.*
[162] Vokatívusz: *Ó Izrael! – a ford.*
[163] Azaz a mondat kétféleképpen fordítható: *Mert ha Izráel népe számszerint annyi lenne is, mint a tenger fövenye*, illetve *Mert ha néped, ó Izráel számszerint annyi lenne is, mint a tenger fövenye – a szerk.*
[164] *Elárad igazsággal* – a héberben *igazságban*, vagy *igazság közepette*.

szemben, hogy szomorúságukat annak az előnynek a fontolgatásával enyhíthessék, ami majd ebből a csapásból származik. Ez az előny volt az igazság kiáradása folyóként az egész világra, s korábban már megjegyezte ezt, mikor azt mondta, hogy a maradék Istenre fog támaszkodni hűségesen (Ézs10:20). Az *igazság* szót különféleképpen magyarázzák Egyesek az evangélium hirdetésére vonatkoztatják, mivel ennek eszközével, amint Pál is mondja, *jelentetik ki az Isten igazsága hitből hitbe* (Rm1:17), s a zsidók csekély maradékát képező apostolok közreműködésével terjedt el az egész világon (Mk16:15). Mások inkább úgy vélik, hogy a *pusztulás* volt Isten *igazságosságának* bizonyítéka, mikor ennyire súlyos büntetést szabott ki a saját népére. Én azonban egy általánosabb magyarázatot részesítek előnyben, nevezetesen: „Ez a *pusztulás* elégséges lesz az egész világ *igazsággal* való betöltésére. A *maradék*, ami túléli, noha létszámban csekély, de arra elégséges lesz, hogy az igazságnak olyan folyóit árassza ki, melyek az egész világot elárasztják majd".

23. *Mert elvégezett pusztítást cselekszik az Úr, a seregek Ura*. Ez az ismétlés megint megsérti azok önelégültségét, akik büszkén megvetették Istent. Majdnem hihetetlennek tűnt, hogy a zsidóknak, akiknek oly sok ígéret adatott, és akikkel Isten *örök szövetséget* kötött, el kell pusztulniuk, mondhatni, egy pillanat alatt. Ez még Isten változhatatlan természetével összhangban nem állónak is tűnt. A próféta ezért kijelenti, hogy az Úr a szerzője ennek a pusztulásnak, avégett, hogy elnyomja ama gonosz emberek büszkeségét, akik a pillanatnyi vagyonukban bízva úgy vélték, minden veszély felett állnak, s ettől a meggyőződéstől felfuvalkodottan kinevettek minden fenyegetést és figyelmeztetést. „Isten", mondja a próféta, „sivataggá teszi a földeteket, kietlenné válik és a pusztára fog emlékeztetni".

Mind az egész földön. A *mind az egész földön* alatt a kellős közepét érti, azaz a leginkább megerősített és a legjobban védett helyeket. Egyesek úgy vélik, hogy a נהרצה (*neheratzah*) szó melléknév, *elvégzett*, de én az alanyt helyettesítőnek tartom, *beteljesülés*,[165] s ebben az érelemben használatos Dánielnél és egyéb igeversekben is.

Pál idézi ezt az igeverset (Rm9:28), de némileg a prófétáétól eltérő szavakkal, mert ő az abban az időben használatos általános fordítást követi. Jóllehet Pál helyesen és hűségesen írt, összhangban a próféta szavainak valódi jelentésével, mégis az általa a görög fordításból idézett szavak sokakat arra indítottak, hogy eltérjenek a próféta által mondottak igaz jelentésétől. A görög fordító a λογος (*logosz*), azaz a *szónoklat* szót használta, ezért sokan bocsátkoztak értekezésekbe az evangéliumról, s azt mondták, hogy ez a törvény hatályon kívül helyezését jelenti, mivel véget vet a ceremóniáknak és jelképeknek. Ezért tehát ez egy rövid és tömör *szónoklat*, ami által mi megszabadulunk a törvény terhétől, ami alatt nyögött a nép. Ennek azonban semmi köze sincs a próféta szavainak jelentéséhez, mert itt azt mondja, hogy a pusztítás olyan létszámcsökkenés, ami miatt a nép majdnem megsemmisül. Pál célja nem más, és a görög fordítók sem értettek mást, mert a λογος (*logosz*) alatt azt értették, amit a héber a דבר (*dabar*) szóval fejez ki. Jóllehet a próféta nem a דבר(*dabar*) szót használja, a szó, amit használ, azt jelenti: *a felemésztett dolog*, azaz *a pusztulás*, mindkét szó jelentése ugyanaz. Röviden, Pál a Rm9:28-ban azt ismétli meg, amit Ézsaiás mondott ebben az igeversben a nép jövőbeni pusztulásáról, s megmutatja, hogy ez a prófécia nagyrészt már a próféta idejében beteljesedett, mikor a zsidók kivágattak Isten országából a hálátlanságuk következtében, s csak kisszámú maradék (Ézs1:9, 10:22) maradt meg.

24. *Azért így szól az Úr, a seregeknek Ura*. Ugyanazzal a vigasztalással folytatja, ami csak az istenfélőkre vonatkozik, s akiknek abban az időben kétségtelenül csekély volt a létszáma. Nagyszámú ember kérkedett Isten nevével, s akartak Isten népe közé számláltatni, de csak kevesen voltak, akik ténylegesen meg is tették, amit szavakban megvallottak. Így tehát nem fenntartás nélkül mindenkihez szól, hanem csak azokhoz, akiknek vigasztalásra volt szükségük. A királyság megsemmisült, így ők táplálhattak félelmeket önmaguk és a dolgaik vonatkozásában, s a saját helyzetüket is megítélhették a másokéból kiindulva, ezért volt tehát

[165] Kálvin fordítása: *Mert pusztulást és beteljesülést fog cselekedni az Úr , a seregek Ura – a szerk.*

szükség a vigasztalásukra. Ezt a megkülönböztetést fenn kell tartani, különben összeegyeztethetetlen lesz ugyanazokhoz a személyekhez ennyire különböző értelmű mondatokkal szólni.

Pálczáját felemeli rád, miként Égyiptom egykoron. Hozzáteszi a vigasztalás alapját, nevezetesen hogy a csapás csak a pálca csak büntetésre, de nem megsemmisítésre való felemelése lesz. A ב (*beth*) elöljárószó hasonlóságot jelent. A דרך (*derech*) mintát, ezért én így fordítom: *Egyiptom mintájára*. Mintha azt mondta volna: „Lehetnek az asszírok durvák, s törekedhetnek sokféleképpen a megsemmisítésedre, mégis csak megsebesít, de nem vág le téged". Ő tehát az egyiptomi fogság mintáját emlegette, ami valóban nagyon nyomorult dolog volt, de nem volt halálos (2Móz1:14, 12:51). Megszokott dolog a prófétáknál a nehézségek, vagy zűrzavar közepette, hogy emlékeztetik a népet: jusson eszébe az a szabadulás, ami által Isten csodálatos módon kimentette őket a fáraó kezéből, aki a legdurvább zsarnok volt. Az igeszakasz jelentése tehát ez: „Amiképpen az Úr akkor is győzött, s megsemmisítette a megsemmisítésekre összefogó egyiptomiakat, úgy győzi majd le most is gyorsan az asszírokat".

Mások így fordítják: *Egyiptom módjára*, mivel az asszírok az egyiptomiak miatt kezdtek háborút a zsidókkal. Ez a magyarázat azonban nem fogadható el, s ha gondosan megvizsgáljuk a dolgot, rájövünk, hogy egyik sem helyesebb, mint amit én javasoltam, s amit a legtanultabb igemagyarázók közül is a legtöbben elfogadnak. Két mondat van, melyek ellentétet alkotnak: az elnyomás, amit az egyiptomiak kényszerítettek rájuk, valamint a vész, amit nem sokkal azután az asszírok hoznak rájuk. „Ahogyan az egyiptomiak elnyomása nem volt halálos, úgy nem lesz az az asszíroké sem. Megtapasztaltátok erőmet és hatalmamat a fáraóval szemben, s hamarosan meglátjátok Sénakhérib ellenében is." Ha nem ezen a módon magyarázzuk a mondatokat, nem fognak egymással összhangba kerülni.

25. *Mert még csak egy kevés idő*. Nemcsak Jeruzsálem ostromát érti ezalatt, mikor Sénakhérib körülvette azt hatalmas hadseregével (2Kir18:17), hanem a többi csapást is, mikor Jeruzsálemet bevették (2Kir25:4), a templomot a földig rombolták és a lakosokat fogságba vitték. Ezekkel a félelmetes csapásokkal szemben ugyanis meg kellett erősíteni az istenfélőket ezekkel az ígéretekkel. Ezt gondosan meg kell figyelni, mert ha elhanyagoljuk, mint más igemagyarázók teszik, nem leszünk képesek meglátni, miképpen egyeztethetők össze a kijelentések. Ennek megfelelően a nép fogsága nevezhető *pusztulásnak*, mert Babilon olyan volt, mint a sír, és a száműzetés, mint a halál. Mikor azonban a veszély közvetlen és nyomatékos volt, Sénakhérib megtámadta őket a hadseregével, s különböző nehézségeik támadtak abban az ostromban, erre a vigasztalásra szükség volt, mert Júdea látszólag teljesen elpusztult, s ránézésre nem maradt a biztonságnak semmiféle reménysége.

És elfogy búsulásom, és haragom az ő megemésztésökre lészen. A vigasztalás megfelel a dolgok eme állásának: „Az Úr meg fog téged őrizni. Egy ideig valóban késleltetni fogja és visszatartja, mondhatni elrejti a segítségét, de végül meg fog menteni téged és bosszút áll az ellenségeiden, akiket a végén megsemmisít". Ha jobbnak látjuk a כלה (*chalah*) jelentését *elpusztítani*, vagy *eltölteni* értelemben venni, akkor azt mondja, hogy *elfogy haragja* ugyanúgy, ahogyan azt is mondjuk, *éveket töltünk*, vagy *eltöltjük az életünket*, azaz: „Addig táplálom haragomat, amíg teljesen meg nem semmisítem az asszírokat". Az *elfogy* szó azonban jobban kiemeli a jelentést, mintha azt mondta volna: „amíg ki nem öntöttem minden haragomat". Ez az a rombolás, amivel máshol is fenyegeti (Ézs52:1) a körülmetéletleneket, mikor ugyanis a kegyelem reménysége elvétetik, végrehajtja az istentelenek elleni ítéletét.

26. *És a seregeknek Ura ostort emel ő ellenök*. Itt Ézsaiás az *ostor* és nem a *bot* szót használja, amink jelentése az, hogy az Úr sokkal keményebben és komolyabban bánik majd az ellenségeivel, mint a zsidókkal. Megsemmisítéssel fenyegeti őket, s ezt két példával teszi nyilvánvalóbbá: először azoknak a midiánitáknak a példájával, akiket a vezetőjükről elnevezett Oreb kősziklájánál vágtak le (Bír7:25), másodszor azokkal az egyiptomiakéval,

akik az Ő népét üldözték, s ezért belevesztette őket a Vörös-tengerbe (2Móz14:27-28). Az előző igeszakaszban arra a történetre céloz, amely időben közelebb állt, az utóbbiban egy régebbire.

Ebből arra következtetünk, hogy az Úr annak érdekében mutatta ki hatalmát egyháza védelmében, hogy mikor a dolgaink a legkétségbeejtőbb állapotban vannak, megmaradhassunk szilárdan a hitben, s az Ő kegyelmére támaszkodván még mindig örömteli reményt táplálhassunk. Az Úr gyakran menti meg az egyházát váratlan eszközökkel és módszerekkel, amiképpen tette azt Gedeon és Mózes keze által. Nekünk tehát mindig eszünkbe kell idéznünk ezeket az előnyöket, hogy egyre jobban és jobban megerősödjünk a meggyőződésben és kitartásban. Ebből arra is kell következtetnünk, hogy az általunk elviselt csapások az Úr vesszői, amikkel büntet minket, azonban mégsem engedi meg, hogy a Sátán, vagy az ügynökei halálos csapásokat mérjenek ránk. Másrészről borzalmas pusztulás vár az ellenségeinkre, amint azt látjuk a midiániták és az egyiptomiak esetében. Nem kis vigasztalás tehát, hogy mikor összehasonlítjuk állapotunkat az övékkel, egy ideig valóban látjuk őket, amint őrült örömben és gonoszságban tobzódnak Isten gyermekeit bántalmazva, de egyidejűleg azt is megtanuljuk, micsoda félelmetes ítélet mondatott ki rájuk, mert a halálos és örök végromlásra jutnak.

27. *És lesz ama napon*. Bizonytalan, hogy most arról a szabadulásról beszél-e, ami Zorobábel alatt ment végbe (2Krón32:22-23, Ezsdr1:2), vagy Sénakherib csodálatos legyőzetéséről (2Kir19:35), mikor hatalmas hadseregével Jeruzsálemet ostromolta. Ezt az utóbbi véleményt majdnem egyetemesen részesítik előnyben, s valóban, az utána következők is ezt látszanak alátámasztani. Ezután ugyanis rögtön az ország leírásával folytatja, s felsorolja azokat a főbb helyeket, melyeken keresztül Sénakheribnek keresztül kellett vezetnie a hadseregét, míg Jeruzsálemhez érkezett. Így tehát látszólag semmi sem akadályozta őt a város birtokba vételében. Ezzel a véleménnyel én részben egyetértek, de messzebbre terjesztem ki a próféciát.

Ézsaiás azokat az istenfélőket akarta vigasztalni, akik a pillanatnyi nehézségek közepette éltek. Gondolhatták, hogy ez az ígéret meghiúsult, s a rögtön ezután következett csapások a végletekig ellentéteseknek tűntek vele. Például, ha az Úr megígéri, hogy jövőre élelmet ad nekem, viszont mindenestül élelem nélkül hagy engem, miféle hitet szerezhetek egy ennyire távoli ígéretből, ha az Úr nem ment meg a jelen nyomorúságaitól? Azaz, az Úr ígérete, melyben azt mondta, hogy megszabadítja a népét Babilonból, és folytonosan támogatni fogja őket, meghiúsulni látszott, mikor az a hatalmas vadállat feltátotta rá állkapcsait. Ennek az ellenvetésnek a megcáfolását szem előtt tartva a próféta mindkét ígéretre kitér, miszerint az Úr lesz mindaddig a népe őrzője, amíg végül megszabadítja őket a haláltól. Egyesek ezt Sénakherib hadseregének megsemmisítésére (2Kir19:35) korlátozzák, mivel azonban Ézsaiás az iga meglazulását, vagy letörését ígéri, nincs kétségem, hogy a fogságból való szabadulást írja le. De még azt az ígéretet is megerősíti, hogy Isten nemcsak kimenti majd őket Babilonból, hanem segíteni fogja őket a zsarnok ostromló hadseregével szemben is, akit nem tűr, hogy túllépje azt, ami a fenyegetésben elhangzott.

Eltávozik az ő terhe válladról és igája nyakadról. Két módon írja le ezt a zsarnokságot annak érdekében, hogy teljesebben szemléltesse, mekkora volt a szabadítás áldása. Ha úgy vélik, a legjobb ezt Sénakheribre vonatkoztatni, nos ő nem tett a zsidókra ennyire nyomorúságos igát. A nép mindössze valamennyi sarcot fizetett, amint azt a szent történelemben olvashatjuk (2Kir23:33, 2Krón36:3). Miért használt akkor két nevet ennek a zsarnokságnak a megjelölésére? Állítható, hogy a közelgő veszélyre tekintett, mert az a zsarnok, mint egy ragadozó vadállat telhetetlenségében egész Júdeát felfalta, s oly mértékben nyomta el őket, hogy majdnem lehetetlennek látszott, hogy az igája valaha is lekerül a nyakukról. Én azonban már megmagyaráztam az általam előnyösebbnek tartott nézetet, mely

szerint a próféta itt Isten kegyességének szüntelen fennállására utal egészen a megváltás idejéig.

És megromol az iga a kövérségnek miatta. A *kövérség* egyesek úgy értelmezik, hogy arra a zsiradékra utal, amivel az igát megkenik. Ez a magyarázat azonban túlontúl erőltetett. Mások helyesebben veszik a שמן (*shamen*) szót a természetes jelentése szerint *kenetnek*, vagy *olajnak*. Itt ismét Krisztusra emlékezteti őket, s megmutatja, hogy az Ő kegyességén át szabadulnak meg attól a zsarnokságtól. A *kenet* a név, amit az Úr a Magának elkülönített királyságának adott, s amit tehát meg akart őrizni mocsoktalannak és épnek. Mikor a próféták annak a királyságnak a fenségét akarták megtapsolni, arról a kenetről beszéltek, amit az Úr megkülönböztető jelként töltött ki rá, mivel ez Krisztus jelképe volt (Zsolt45:7, 89:21, Ézs61:1, Dán9:24). Noha Isten alapította a többi királyságot is, azok bizonyos vonatkozásban mégis világiak voltak, ez a királyság azonban fölibük emelkedett szentként és elkülönítettként, mivel sajátos módon az Úr uralkodott Júdea felett és mivel a királyságnak eme képével Krisztust tartotta a szemük elé. Ezen okból ígérte meg Salamonnak is, hogy a trónja örökkévaló lesz (2Sám7:13, 1Krón22:10, Zsolt89:5). Ami pedig azt a magyarázatot illeti, amit egyesek adnak a שמן (*shamen*) szónak, miszerint az magát a királyt jelöli, ez nemcsak erőltetett, de nem is közvetít szilárd tanítást. A próféta tehát rámutat a zsarnokság megdöntésének eszközeire, mert úgy tűnt, mintha nem volna semmi okuk abban hinni, hogy egy ennyire hatalmas zsarnok igája valaha is letörik. Megmutatja: ez annak a királyságnak a mennyei felkenettetése következtében történik meg, hogy valamennyien észrevehessék: ez a segítség Krisztus hatalmától, s nem pedig ember képességétől, vagy a véletlentől függ.

28. *Ajjáthba jő*. A szent város ostroma most már küszöbön áll, s Ézsaiás a szemük elé tárja Sénakherib egész felvonulását, hogy az istenfélők szíve annak hosszú és gondos tanulmányozása után rendíthetetlen maradhasson. Ez a felvázolás hathatósan a félelmeik csillapítását irányozta elő, mikor az istenfélők látták, hogy az asszírok egy lépest sem tesznek előre anélkül, hogy ezt Isten ne rendelte volna el, Aki a próféta szájával élő leírását adta a felvonulás egészének.[166] Szükségtelen túl sok időt tölteni az itt említett helyek relatív helyzetének magyarázatával, mert elég azt megértenünk, hogy Sénakherib azokon a helyeken keresztül masírozott, melyekről a zsidóknak voltak információik.

Mikhmásnál rakja le hadakozó szerszámait. A szavakat, amiket mi *Mikhmásnál rakja le hadakozó szerszámait*, vagy *fegyvereit*-nek fordítunk, egyesek így fordítják: *Seregszemlét tartott*, mert a פקד (*pakad*) szó *számot* is jelent. Én nem idegenkedem ettől a fordítástól, de a másikat részesítem előnyben, mert a próféta szavainak jelentését ekképpen értem: az asszírok *Mikhmásnál teszik le fegyvereiket*, azaz az élelmiszert és a hadi szerszámokat. A hadakozók szokása volt, hogy nem vitték előre a hadsereget az utánpótlás biztosítása nélkül, amit biztonságos és kényelmes helyre *raktak le*. Innen látták el a hadsereget minden szükségessel. A *hadakozó szerszámok* alatt nemcsak a dárdákat és a kardokat, de a hadi utánpótlást és élelmiszert is érti. A כלי (*cheli*) szó jelentése kiterjedt, s minden eszközt magában foglal, így emlékeztet a *vasa* szóra, mely a latin nyelvben jelent eszközöket.

29. *Átmennek a szoroson*. Ezalatt az igeszakasz alatt egyesek a Jordánt értik, de én nem tudom, hogy át lehet-e kelni azon abban a körzetben egy gázlón.[167] A próféta leírja, milyen nagy lesz a félelem az asszírok közeledésének hallatán, hogy az egész ország félelemmel és riadalommal telik meg, s az asszírok minden nehézség nélkül győzik majd le.

---

[166] „Itt Sénakherib hadserege felvonulásának élő leírás szerepel, de nem az, amit később a 36:1-22-ben mond el, hanem az első júdeai invázióé, mikor északi irányból elkerülte Jeruzsálemet úton Egyiptom felé. Ezt jelzik ugyanis az itt említett helyek, amelyek északtól indulva nyugat és dél felé esnek a fővároshoz viszonyítva." – *Rosenmüller*.

[167] „*Átmennek a szoroson*. Az itt említett szoros Mikhmásnál van, egy nagyon szűk szoros két kőszikla, vagy hegy között (lásd 1Sám14:4-5), ahol egy nagy hadsereggel is szembe lehet szállni viszonylag kis erőkkel. Az ellenségek *ellenállás nélkül* keltek át ezen a szoroson, s ez azt mutatja, hogy a nyílt országrészeken belüli szembeszállás minden gondolatát feladták, így minden forrásuk a város erejében rejlett." – *Lowth*.

Mikor ekkora félelem ragadta meg a szívüket, gyorsan megadják majd magukat az ellenség első támadására, a győztesek tehát tombolhatnak majd tetszésük szerint. Egyes számból többes számba váltogat, mert néha a királyról, néha az egész hadseregről beszél.

Megrémül Ráma, Gibea, Saulnak városa elfut. Rámát a többi előtt említi, mivel ez volt a legközelebbi város, s úgy írja le a lakóinak menekülését már városokba, mintha már a puszta beszámolók oly mértékben rémisztették volna meg őket, hogy azonnal átadták az országot az ellenség kezébe. Miután beszélt erről a hatalmas megdöbbenésről, hozzáteszi:

30. *Kiálts Gallim leánya*.[168] A *kiálts* szó alatt azokat az ordításokat és kiáltásokat érti, ami már nagyobb távolságról is hallatszik. A héber nyelvben nagyon megszokott dolog, hogy a városokat *leányoknak* nevezik. Azt mondja, az ordítozás akkora lesz, hogy még a szomszédos városokban is hallatszik majd, mert Laisában meghallják, amit Anatóthban kiabálnak.

31. *Madména megindul*. Túlzó nyelvezettel írja le, hogy a város olyan megrázkódtatást élt át, mintha más helyre tevődött volna át. Ez utal a menekülő emberek rendetlen mozgására, mintha azt mondta volna, hogy annak a városnak a lakossága úgy felbolydult, mintha a várost az alapjaiig lerombolták volna.

Gébim lakosai mentik övéiket. Ennek jelentését magyarázhatjuk úgy, hogy annyira megrettentek, hogy egy testként tolongtak. Mások ezalatt azt értik, hogy rendetlen módon szanaszét szaladtak, mintha nem lenne hely a szabad menekülésre.

32. *Még… ma*.[169] Egyesek ezt úgy értelmezik, hogy az asszírok még egy napig maradnak Nóbban, ami egy Jeruzsálemmel szomszédos falu volt, amint Jeromos és mások elmondják. Én azonban inkább azokkal értek egyet, akik úgy vélik: ez azt jelenti, hogy a következő nap nagy részét ott fogja tölteni azért, hogy felkészüljön Jeruzsálem másnapi ostromára. A próféta az asszírok gyors előrenyomulását szándékszik leírni, valamint azt, hogy Jeruzsálem milyen közel állt a végromláshoz. Mintha azt mondta volna, hogy utazásának már csak csekély szakaszát kell megtennie, s még mielőtt a nap véget ér, megérkezik a városhoz.

És emeli már kezét. Ez a rettegésük még szembeötlőbb megmutatásához járul hozzá, mert Sénakherib, miután legyőzte az egész országot, úgy fogja Jeruzsálemet fenyegetni, mintha képes lenne megostromolni akaratának legkisebb kinyilvánításával.

Sion leányának hegye. Jelképes beszéddel, melyben a rész szerepel az egész helyett (συνεκδοχικως), az egész várost beleérti a *hegy* megnevezésbe, mivel a városnak az a része magasabb volt és rálátást nyújtott a többi részére. A zsarnok eme meggyőződésén keresztül megmutatja, hogy Jeruzsálem nem állt messze a végső pusztulástól, ugyanis az egész országon, sőt, magán a városon is olyan félelem uralkodott el, hogy senki sem merészelt szembeszállni vele. Ezekkel a részletekkel tehát a próféta Isten kegyességének lenyűgözőbb képét akarta adni: Isten rendkívüli kegyességének és jóságának kell tulajdonítani Jeruzsálem megmenekülését, ami olyan volt, mint mikor egy bárány megmenekül az oroszlán szájából, nem pedig holmi emberi segítségnek, amiből semmi sem állt rendelkezésre.

33. *De ímé az Úr, a seregeknek Ura*. Majdnem mindenki úgy magyarázza ezt az igeszakaszt, hogy az asszírokra utal (2Kir19:35). Úgy vélik, hogy a próféta azzal a mészárlással fenyeget, amellyel az Úr megsemmisítette őket, miután Jeruzsálem ostromába kezdtek. Mintha ezen a módon beszélt volna: Az asszír király keblét tényleg akkor büszkeség dagasztja, hogy amit meglátja Jeruzsálemet, máris azt hiszi, hogy a hatalmában van. Mindenkit akkora kétségbeesés fog el a közeledte láttán, hogy egyesek elmenekülnek, mások önként megadják magukat, s ő úgy képzeli, hogy már mindenkit legyőzött, de az Úr gyorsan a visszájára fordítja az állapotát és *levagdalja az ágakat*.

---

[168] *Emeld fel hangodat*. (a héberben: *Kiálts élesen a hangoddal*) – *a ford*.

[169] „*Még ma*. Még egy napig maradhatnak az asszírok Jeruzsálem szomszédságában, s ijesztgethetik Sion leányát.” – *Stock*.

Én azonban, mikor közelebbről megvizsgálom az egész igeszakaszt, s különösen mikor azt, amit azonnal hozzátesz Libanonról, valamint az utána következő vigasztalást, úgy vélem, hogy ezt az igeszakaszt magukra a zsidókra kell vonatkoztatni. Ézsaiás tehát véleményem szerint tovább fenyeget azokkal a csapásokkal, amik a népre vártak. Mintha ezt mondta volna: „Nemcsak Nóbba jön, de elárasztja a pusztítást országszerte. Minden, ami kiváló és fennkölt benne, szemétté és pusztulássá lesz ugyanúgy, mint mikor valaki levagdalja egy fáról az ágait, vagy tövestől kivágja a fát".

Ezt a magyarázatot a következő fejezet is megerősíti, melyben a próféta vigasztalást kínál ezzel a csapással szemben, a vigasztalás ugyanis összhangban van ezzel a verssel, s megfelelő orvosságként adatik hozzá a szomorúság enyhítésére. S nem is tulajdonítok semmiféle fontosságot a fejezetek megosztásának, ami néha nagyon abszurd és elhomályosítja a próféta szavainak jelentését. Úgy vélem tehát, hogy úgy kell összekapcsolnunk azt a vigasztalást ezekkel a versekkel, mintha ez a megosztás nem is létezne.

34. *Az erdő sűrű ágait levágja vassal*. Ennek a jelképnek a magyarázata nem ütközik semmi nehézségbe, mert eléggé nyilvánvaló, hogy a magas fák alatt mindazokat érti, akik hatalmasok, kiválóak, vagy fennköltek. Azaz, előre jelzi Júdea elpusztulását és romlását, amit egy erdő kivágásához hasonlít, ami alatt azt érti, hogy semmi sem olyan értékes, hogy az ellenség ne semmisítene meg, amíg meg nem fosztották a földet minden díszétől.

És megdől a Libánon egy hatalmas által. Libanont említi, mivel az a hegy, mint tudjuk, nagyon fel volt magasztalva gyümölcsöző és nagy értékű fái miatt. S ha az asszírok pusztulásáról beszélt volna, nem lett volna helyénvaló Libanon pusztulást felemlegetni. Ebből arra következtetünk, hogy a próféta ebben az igeversben ismét a zsidók ellen fenyegetőzik, s ez jól összhangban áll a beszélgetés bevezetésével, mert az a figyelmet felkeltő *íme* szóval kezdődik.

11. fejezet

1. És származik egy vesszőszál Isai törzsökéből, s gyökereiből egy virágszál nevekedik.

2. A kin az Úrnak lelke megnyugoszik: bölcseségnek és értelemnek lelke, tanácsnak és hatalomnak lelke, az Úr ismeretének és félelmének lelke.

3. És gyönyörködik az Úrnak félelmében, és nem szemeinek látása szerint ítél, és nem füleinek hallása szerint bíráskodik:

4. Igazságban ítéli a gyöngéket, és tökéletességben bíráskodik a föld szegényei felett; megveri a földet szájának vesszejével, és ajkai lehével megöli a hitetlent.

5. Derekának övedzője az igazság lészen, és veséinek övedzője a hűség.

6. És lakozik a farkas a báránynyal, és a párducz a kecskefiúval fekszik, a borjú és az oroszlán-kölyök és a kövér barom együtt lesznek, és egy kis gyermek őrzi azokat;

7. A tehén és medve legelnek, és együtt feküsznek fiaik, az oroszlán, mint az ökör, szalmát eszik;

8. És gyönyörködik a csecsszopó a viperák lyukánál, és a csecstől elválasztott a baziliskus lyuka felett terjengeti kezét:

9. Nem ártanak és nem pusztítnak sehol szentségemnek hegyén, mert teljes lészen a föld az Úr ismeretével, mint a vizek a tengert beborítják.

10. És lesz ama napon, hogy Isai gyökeréhez, a ki a népek zászlója lészen, eljőnek a pogányok, és az ő nyugodalma dicsőség lészen.

11. És lesz ama napon: az Úr másodszor nyujtja ki kezét, hogy népe maradékát megvegye, a mely megmaradt Assiriától, Égyiptomtól, Pathrosztól, Szerecsenországtól, Elámtól, Sinártól, Hamáthtól és a tenger szigeteitől.

12. És zászlót emel a pogányok előtt, és összegyűjti Izráel elszéledt fiait, és Júdának szétszórt leányait egybegyűjti a földnek négy szárnyairól.

13. Megszünik Efraimnak irígysége, és Júdából a gyűlölködők kivágattatnak; Efraim nem irígykedik Júdára, és Júda sem támad többé Efraimra.

14. És repülnek a Filiszteusoknak hátára napnyugot felé, és kelet fiaiban együtt vetnek zsákmányt, és kezet vetnek Edomra és Moábra, és az Ammoniták engednek nékik.

15. És az Úr megátkozza Égyiptom tengerének nyelvét, és kezét felemeli az Eufráth fölé erős száraztó szélben, és hét patakra csapja azt, és népét sarus lábbal vezeti **át,**

16. És csinált út lészen népe maradékának, a mely megmaradt Assiriától, a mint volt Izráelnek, mikor kijött Égyiptomnak földéből.

1. *És származik egy vesszőszál*. Mivel az ennyire félelmetes csapások leírása megrémítheti az istenfélőket, s okot adhat nekik a kétségbeesésre, szükséges volt felmutatni a vigasztalást. Mikor ugyanis a királyság megsemmisült, a városok porig romboltattak, és a pusztulás szétterjedt az egész országban, nem maradhatott más, csak szomorúság és siralom, így az istenfélők megtántorodhattak és elbukhattak, vagy rendkívül elbátortalanodhattak volna, ha az Úr nem biztosítja számukra ezt a vigasztalást. Ezért tehát kijelenti, hogy mit fog az Úr ezután cselekedni, s miképpen fogja helyreállítani a királyságot. Azt a hasonlatot folytatja, amit az előző fejezet vége felé használt, mert azt mondta, hogy Jeruzsálem úgy fog megsemmisülni, mint ahogyan az erdőt megemészti az egyszeri tűzvész (Ézs10:33-34). Jövőbeli sivársága olyan lesz, mint annak az országnak, amit előzőleg erdők borítottak, ám most a fákat kivágták és nem látszik más, csak hamu. S hogy az egymással szembeállított dolgok megfelelhessenek egymásnak, azt mondja, hogy *gyökereiből egy virágszál nevekedik*,

ami fává nő, s szerteszét terjeszti ágait és gyümölcseit. Ezért tehát én a גזע (*gezang*) szót inkább *száraz törzsnek*, mintsem *gyökérnek* fordítom, jóllehet a jelentés szempontjából ez nem jelent túl sok különbséget. Előző azonban jobban kifejezi a próféta mondanivalóját, mert hiába száraz a törzs, egy vesszőszál fog belőle kinőni, ami kiválóbb lesz az összes erdőnél.

Ebből arra következtetünk, hogy ez a megkülönböztetés egyedül Krisztus személyére vonatozik, mert amíg el nem jött, efféle vesszőszál nem növekedett. Ez természetesen nem vonatkoztatható Ezékiásra, vagy Jósiásra, akik kora gyermekkoruktól kezdődően a trón várományosaiként nőttek fel. Zorobábel (Ezsdr3:8) nem érte el annak az emelkedett rangnak az ezredrészét sem, amit a próféta felmagasztal. Látjuk tehát, hogy a nyomorult és majdnem elpusztított zsidóknak vigasztalás egyedül a Messiásban mutattatott, s reménységük a bizonytalanságban volt az Ő eljöveteléig. A megjelenésének idején nem lett volna remény arra, hogy a királyság újra felemelkedik és helyreáll, ha ez az ígéret nem hangzott volna el, mert Dávid családja látszólag teljességgel kihalt. Emiatt nem Dávidnak, hanem Isainak (Jessének) nevezi őt, mivel annak a családnak a rangja olyan mélyre süllyedt, hogy látszólag nem királyi család voltak, hanem egy olyan közönséges paraszté, amilyen Isai családja is volt, mikor Dávid váratlanul elhívást kapott a királyság irányítására (1Sám16:1, 2Sám7:8). Így tehát, miután elszenvedte a csapásokat és elvesztette egykori hírnevét, a próféta Isai családjának nevezi őket, mert annak a családnak már nem volt semmiféle felsőbbrendűsége más családok felett. Ennek megfelelően én úgy vélem, hogy a vigasztalás itt kezdődik, nem pedig az előző fejezet vége felé.

Egy ennyire félelmetes pusztulás közepette kételkedhettek volna abban, hogy vajon ki lesz az ő szabadítójuk? Ezért tehát a próféta megígéri, hogy Aki a száraz törzsből nő ki, s folytatja, amint nemrég mondtam, az erdő hasonlatát, mivel az sokkal szebb, mintha nyíltan annyit mondana csak, hogy el fog jönni a Messiás. Miután az erdő teljes kivágásával fenyegetett, hozzáteszi, hogy egy vesszőszál nő majd ki belőle a felemésztett erdő bőségének és nagyságának helyreállítása végett. Ez Krisztus, Akinek a népe szabadítójának kell lennie. S hogy mennyire alacsony volt ez a kezdet, azt szükségtelen magyarázni. Kétségtelen, Ő olyan messze állt attól, hogy bármiféle csillogóval, vagy vonzóval rendelkezzen, hogy a születése kivételével a testi szemek számára minden összeegyeztethetetlen volt a Megváltó jellemével. Még a születése is majdnem teljesen el volt homályosítva, mert ki gondolná, hogy a szegény ács (Mk6:3) királyi családból származott? S aztán hol is született Krisztus és hol is nőtt fel? Röviden, egész élete közönséges, sőt megvetendő volt, s a legkegyetlenebb halált szenvedte, amellyel el kellett kezdenie királysága felépítését. Mégis mérhetetlen magasságokba nőtt fel, mint egy kicsiny és gyenge magból kinövő hatalmas fa, amint Ő Maga is megmutatja (Mt13:31-32, Mk4:32), s amint mi is látjuk a napi példákon keresztül, mert a királysága szakadatlan fejlődése során ugyanazoknak a dolgoknak kell megtörténnie, mint amit az Ő személyében láttunk.

2. *A kin az Úrnak lelke megnyugoszik*. Most nyíltan, minden jelkép nélkül kezd Krisztusról beszélni. Elégséges volt ugyanis a vigasztalást bemutatni azzal a jelképpel annak érdekében, hogy a teljes ellentét megmutatkozzék a fa égése és az új kisarjadása között. A nép két állapotát írja le, mert miután elmagyarázta a pusztulást, utána hozzátette a helyreállítás reménységét, melynek kezdete a karcsú vesszőszál volt. Most azonban világosan megmutatja, hogy milyen lesz a megváltás természete, s mi lesz Krisztusnak és az Ő királyságának az állapota.

Egyesek úgy vélik, hogy ezt inkább Ezékiásra kell vonatkoztatni, de hogy mennyire alaptalan ez a vélekedés, azt már megmutattuk.[170] Mikor ugyanis ő született, Dávid még mindig nagy hírnévnek örvendett és a királyi rang megillette leszármazottait. Ezékiás pedig nagyon messze állt annak a nagyságnak az elérésétől, amit rögtön ez után ír le. Ebből arra következtetünk, hogy Krisztus lelki királysága hajdanában meg volt ígérve az ókori népnek,

[170] Lásd Ézs11:1.

mert egész ereje, hatalma, és fensége itt bele van véve a Lélek ajándékaiba. Jóllehet Krisztus nem nélkülözte az efféle ajándékokat, mégis, miután felöltötte Magára a mi testünket, szükséges volt felruháztatnia velük, hogy később mi is részesei lehessünk azoknak az áldásoknak, melyektől egyébként meg vagyunk fosztva, mert az ő teljességéből, mondja János, kell merítenünk, mint forrásból (Jn1:16, 7:37-38).

Az Úrnak lelke. Ügyelnünk kell arra, amit nemrég mondtam, hogy ez Krisztus emberi természetére vonatkozik, mivel nem ruháztathatott volna fel az Atya ajándékaival és kegyelmével, csak miután emberré lett. Emellett amint lejött hozzánk, megkapta a Lélek ajándékait, hogy azokat ránk ruházhassa. S ez az a kenet, amelyből a Krisztus nevet kapja, s amit nekünk tulajdonít, mert mi másért neveznek minket keresztyéneknek, mint azért, mert beenged minket a Vele való közösségbe azáltal, hogy a meg nem érdemelt bőkezűség mértéke szerint (Ef4:7) ad az Ő teljességéből? S kétségtelen, hogy ez az igevers nem annyira arról tanít minket, hogy micsoda Krisztus Önmagában, hanem inkább arról, hogy mit kapott az Atyától, hogy meggazdagíthasson minket az Ő gazdagságával.

Bölcseségnek és értelemnek lelke. Jóllehet nem szükséges nagy figyelmet fordítani az egyes szavakra, mégis, ha bárki csekély különbséget akar tenni a *bölcsesség* és az *értelem* között, én úgy vélem ez a következő: a *bölcsesség* általánosan felölel mindent, ami az élet szabályzására vonatkozik, az *értelem* pedig a megmagyarázása kedvéért adatott hozzá, mert ha felruháztatunk ezzel a bölcsességgel, lesz elegendő eszességünk. A *tanács* azt az ítélőképességet jelenti, mellyel keresztüljutunk a tekervényes ügyeken, mert az *értelem* nem volna elegendő, ha nem lenne *tanács* is, hogy képesek legyünk megfontoltan cselekedni a kétséges dolgokat illetően. A *hatalom* jelentése eléggé jól ismert. Az *ismeret* kevéssé különbözik az *értelemtől*, annak kivételével, hogy inkább a megismerés cselekedetére vonatkozik, így azt jelenti ki, ami végbement. *Az Úr félelme* Isten imádatának őszinte vágyát jelenti.

A próféta itt nem a Szentlélek ajándékait sorolja fel, amint azt egyesek vélik. Ebből az igeversből a pápisták ostoba és tudatlan módon származtatták a hétszeres kegyelemtanukat, s néhány ókori szerző is elkövette ezt a baklövést. A próféta csak hatféle dolgot említ ezért ők saját maguk kiagyalták a hetediket. Mivel azonban az egyik hiba követi a másikat, úgy döntöttek, hogy hétre korlátozzák a Lélek ajándékainak számát, jóllehet a Szentírás más részeiben (Jn14:17, 2Tim1:7) sok és magasztos dicséretet kap az Általa kiváltott hatások sokféleségéből kiindulva. Amellett nagyon nyilvánvaló, hogy Krisztus jóságán keresztül (Gal5:22-23) részesülünk egyéb, itt fel nem sorolt áldásokban: szelídség, mértékletesség, józanság, igazság és szentség, mert ezek sem származnak senki mástól, mint Krisztustól. Nem említ tehát minden ajándékot, amik Krisztusra lettek ráruházva, mert ez szükségtelen volt, csak azt mutatja meg röviden, hogy Krisztus nem üres kézzel jött, hanem jól ellátva mindenféle ajándékkal, hogy minket gazdaggá tehessen velük. Ha ezeket a dolgokat nem tette volna hozzá, akkor feltételezhetnénk, amint a zsidók rendszerint teszik, hogy a királyság helyreállítása evilági lesz, és azt képzelhetnénk, hogy Krisztus szegény és minden áldástól meg van fosztva.

Ennek megfelelően a próféta utólag megmutatja, hogy a Lélek ajándékai Benne halmozódtak fel először is általánosan, másodszor konkrétan, hogy odamehessünk Hozzá és megszerezhessük mindazt, amire szükségünk van. Ő majd megvilágosít minket a *bölcsesség* és *értelem* világosságával, *tanácsot* ad a nehézségek közepette, erőssé és bátorrá tesz a csatákban, s valódi istenfélelmet, azaz kegyességet ruház ránk, egyszóval közöl velünk mindent, ami életünkhöz és üdvösségünkhöz szükséges. Itt a próféta minden ajándékra kitér, ezért rendkívül ostoba dolog megpróbálni elrejteni azokat, melyek nem szerepelnek eben a felsorolásban.

Megmutatja, hogy ezek azért lakoznak Krisztusban, hogy eljuttathatók legyenek mihozzánk. A *társainak* is neveztetünk (Zsolt45:8), mert az erő Tőle, mint az egyes tagok

Fejétől származik, s hasonlóképpen árasztja Krisztus az Ő mennyei kenetét egyházának egész testére. Ebből következik, hogy akik mindenestől terméketlenek és szárazak, nem részesednek Krisztusból és hamisan dicsekednek az Ő nevében. Valahányszor tehát azt érezzük, hogy szűkében vagyunk ezeknek az ajándékoknak, a hitetlenségünket okoljuk, mert a valódi hit részeseivé tesz minket Krisztus minden jótéteményének. Imádkoznunk kell tehát az Úrhoz: ne engedje meg, hogy a testi lustaság eluralkodjon felettünk, s hogy Krisztus teljesen egyesítsen minket Önmagával. Azt is észre kell venni, hogy egyedül Krisztustól kell kérnünk minden áldást, tévedünk ugyanis, ha azt képzeljük, kaphatunk valamit is bármi más módon az Atyától.

3. *És gyors felfogásúvá*[171] *teszi őt*.[172] A ריח (*riach*) ige, ami itt hifil ragozásban szerepel, szó szerint azt jelenti: *szagolni*, de magyarázható aktív értelemben is: *kellemes illatot árasztani*, s ez szerintem jobban összhangban van ezzel az igeverssel, így ez a gyors felfogóképesség is a Szentlélek ajándékai közé sorolható. S ez a hatás különösen vonatkoztatható Krisztus személyére, nevezetesen hogy az istenfélők felfogóképességét messze meghaladó éleselméjűséggel ruháztatott fel a népének irányításához. Először is a *szagol* igében rejlő metaforára kell figyelnünk, ami azt jelenti: Krisztus olyan éleselméjű lesz, hogy nem kell majd abból tanulnia, amit hall, vagy amit lát, mert egyedül *kiszagolva* is észreveszi azt, ami egyébként nem ismert.[173]

Az Úrnak félelmében. Ezt a kifejezést az igemagyarázók nagyobbik része úgy értelmezi, hogy azt jelenti: a szív minden érzése látható lesz Krisztus számára, így könnyen meg fogja ítélni, hogy kik Isten őszinte imádói. De vizsgálja csak meg az olvasó, hogy vajon nem helyesebb-e úgy tekinteni, hogy az Úrnak félelme az ítélkezés kötött szabályát jelenti. Konkrét különbséget tesz Krisztus mennyei ítélkezése és a földi ítélkezések között avégett, hogy tájékoztasson: a szentség és az igazságosság külső álarcának az Ő jelenlétében semmi haszna sincs.

És nem szemeinek látása szerint ítél. Ennek jelentése a következő: „Mikor Krisztus ítélőszékéhez megyünk, nemcsak a külső cselekedeteink lesznek megítélve a földi bíróságok gyakorlatához hasonlóan, hanem az emberek élete a valódi kegyesség mércéi szerint lesz megítélve. Nem az emberre tartozik behatolni a szívbe, s azok, akiket nagyon kitűnő embereknek tartunk, gyakran semmivel sem rendelkeznek egy értéktelen álarc kivételével. Krisztus azonban nem a külső megjelenés alapján ítél (Lk11:17, Jn2:25), mert Ő teljességgel ismeri és átlátja a legbelsőbb gondolatainkat. Az Ő ítélete tehát egészen különbözik az emberekétől, akik minden éleselméjűségük és gyors felfogóképességük ellenére a legszégyenletesebb hibákat követik el". Ebből következik, hogy senki sem lehet Isten igazi imádója, csak azok, akiket Krisztus elfogad. S senki nem szerezheti meg ezt az elfogadást, míg nem kínál tiszta és igaz elmét, a hamis és értéktelen álarc ugyanis nem képes megtéveszteni Őt.

4. *Igazságban ítéli a gyöngéket*. Itt azt mutatja meg, hogy Krisztus lesz a gyöngék őrzője, vagy azokra a személyekre mutat rá, akikre egyedül vonatkozik Krisztus kegyelme. Nevezetesen a gyöngékre, vagy alázatosokra, azaz azokra, akik szegénységük tudatában megalázkodva félretették azokat a büszke és fennkölt hajlamokat, melyektől rendszerint az emberek elméje dagad, míg meg nem tanulnak alázatosak lenni Isten Ígéjének mindent legyőző hatása alatt. Azt jelenti tehát ki, hogy Ő lesz a védelmezője és őrzője, de nem minden embernek válogatás nélkül, hanem csak azoknak, akik tudják, hogy *szegények*, és mindenféle jót nélkülöznek. Ezt jelentette ki Krisztus János tanítványainak is, mikor azt mondta, hogy *a szegényeknek hirdettetik az evangélium* (Mt11:5). Kik azok tehát, akik

[171] Esetleg: *könnyen ki tudja majd szagolni a dolgokat – a ford.*

[172] A Károli-fordításban: *És gyönyörködik*. (A héberben: *jó illat*, vagy *szagol*.)

[173] *És az Ő öröme (=gyönyörködik) az Úrnak félelmében lesz*. Az Ő öröme, הריחו (*haricho*), az Ő *örömteli felszippantása*, élvezetes érzékelése. Ezt jelenti a ריח (*riach*) ige, mikor a ב elöljárószó követi, mint pl. a 3Móz26:31-ben és az Ám5:21-ben. A kifejezés egyenértékű Dávidnak a Zsolt1:2-ben található kifejezésével, de annál erősebb: בתורת יהוה חפצו (*bethorath Yehovah Cheptzo*), *az Úr törvényében van gyönyörűsége*" – Stock.

képesek befogadni ezt a tanítást? Nem minden ember kivétel nélkül, hanem csak azok, akik félreteszik a test dicsőségét, átadják magukat ennek a mennyei védelemnek. Van itt tehát egy közvetett ellentét, miszerint Krisztus nem uralkodik a gazdagok felett, azaz azok felett, akik az önmagukról alkotott hamis véleménytől vannak felfuvalkodva. Bár minden embert hív magához, a többség mégis elutasítja, hogy alávesse magát az Ő kormányzásának. Egyedül a *szegények* engednek az Ő kormányzásának. Ez az igevers erre tanít minket: ha vágyunk arra, hogy Krisztus hatalma őrizzen, félre kell tennünk minden büszkeséget, és fel kell öltenünk a szelídség és mértékletesség lelkét. Az a lelki szegénység, amit a próféta ajánl Krisztus minden tagjának, nem más, mint hogy ne hordjuk fenn gőgösen az orrunkat, hanem szegénységünkkel és mezítelenségünkkel kapcsolatos meggyőződésünk által ténylegesen megaláztatván, egyedül Krisztustól függjünk. Mikor eljutottunk ebbe az elmeállapotba, a hűséges Király és Őr gondoskodik majd üdvösségünk biztonságáról, s a végsőkig megvéd minket ellenségeinktől. Azt is megtanuljuk, kiket hív magához Krisztus: *Jőjjetek én hozzám mindnyájan, a kik megfáradtatok és megterheltettetek* (Mt11:28). Nekünk tehát munkálkodnunk kell, s a terheink alatt roskadozni, ha érezni és ismerni akarjuk az Ő segítségét.

És tökéletességben bíráskodik a föld szegényei felett. Ügyelnünk kell itt a próféta által tartott sorrendre. Először a *szegénységet* említi, majd a *szelídséget*, mivel először szegényeknek kell lennünk ahhoz, hogy szelídek lehessünk.[174] Mindaddig, amíg azt hisszük, hogy valakik vagyunk (Csel5:36), s elvon minket a hiábavaló önbizalom, a szívünk büszkeséggel és magabiztossággal van tele, s nem képes engedelmeskedni, vagy alávetni magát. Mikor azonban meg vagyunk győződve a szegénységünkről, elveszítjük bátorságunkat, s legyőzötten és lesújtottan elkezdünk nyögni a teher alatt. Krisztus népének állapota van itt tehát leírva úgy, ahogyan korábban magának a Királynak a természetét szemléltette. Ebből azt is meg kellene tehát tanulnunk, hogy a Lélek ama drága ajándékait, amikkel nem sokkal előbb láttuk, hogy Krisztus felruháztatott,[175] nem válogatás nélkül mindenkire ruházza, hanem csak a *szegényekre* és *szelídekre*, mert a *bíró* szó kormányzást jelent, melynek nagyon fontos része, hogy Krisztus továbbadja az Atyától kapott ajándékokat, hogy bennünk élhessen, s mi is Benne élhessünk.

Megveri a földet szájának vesszejével. A próféta itt az Íge hatékonyságát magasztalja fel, ami Krisztus királyi jogara. A *szájának vesszejével* kifejezés alatt egy, a szavakban foglalt királyi kormánypálcát ért, s a második mondatban ugyanezt az elképzelést ismétli meg az *ajka leheletével* kifejezéssel, mintha azt mondta volna, hogy Krisztusnak nem lesz szüksége mások segítségre ellenségei leveréséhez, és minden összezúzásához, ami az Ő kormányzását gátolná, mert egy puszta lehelet, vagy szó elég lesz ehhez. A kifejezés lehet általános, mert a hívőknek is meg kell halniuk, hogy mondhatni lelki életre újuljanak meg, s ebben az értelemben nevezik az evangéliumot kardnak, mely alkalmas az áldozatok levágására (Rm15:16). Az igeszakasz utóbbi része azonban más magyarázatot kíván meg. Ha bárki különbséget akar tenni, nos, a *föld megverése* egyformán vonatkozik majd a választottakra és az elvetettekre, mivel az evangélium „élesebb minden kétélű fegyvernél, és elhat a szívnek és léleknek, az ízeknek és a velőknek megoszlásáig, és megítéli a gondolatokat és a szívnek indulatait" (Zsid4:12). Mégis, nagyon más módon sebesíti meg a választottakat, mint az elvetetteket. A bűnös természet megöldöklésével a választottakban megöli a vágyaikat, hogy élő áldozatokká válhassanak, jó illatú áldozatokká, de a gonoszokat teljességgel pusztító módon veri meg, mert ők megrothadnak és meghalnak, sőt számukra, amint Pál mondja, *a halál illata a halálra* (2Kor2:16). Én készséggel megfontolnám mindkét hatást, ahogyan itt le

[174] A Károli-fordításban *gyöngeség* és *szegénység* szerepel ebben a sorrendben: „*Igazságban ítéli a gyöngéket, és tökéletességben bíráskodik a föld szegényei felett*" – *a ford.*
[175] Lásd Kálvin: Ézs11:2.

vannak írva, ha nem lenne ellentétes a héber nyelv szokásával, mert a héber írók gyakorta ismétlik ugyanazt a gondolatot más szavakkal.

És ajkai lehével megöli a hitetlent. Krisztus az ajkai leheletével lesz felfegyverezve a hitetlenek megölésére. Ezt a második mondatot azonban Ézsaiás talán a felerősítés kedvéért tette hozzá, és valóban, *megölni* sokkal több, mint *megverni*. Mivel az evangélium dolga, hogy minden embert alávessen, az elvetettekre gyakorolt hatása tekinthető pótlólagosnak, mikor halálos csapással öli meg őket. Ezen a módon a próféta konkrét esetet tesz az általános kijelentéshez, jelezvén, hogy a gonoszok örök romlásukra kerülnek Krisztus kardja alá, mivel nem tétetnek félre áldozatul.[176] De bárhogyan is legyen, ezt az utóbbi mondatot kétségtelenül csak az elvetettekre kell korlátozni, s azért teszi hozzá, mert a hatékonysága nem azonnal mutatkozik meg az evangélium prédikálása során, hanem épp ellenkezőleg: sokan kinevetik, gúnyolják, és meseként kezelik mindazt, ami Krisztusról és az Ő Ígéjéről elhangzik. S bár nem érzik azonnal a hatalmát, mégsem lesznek képesek elmenekülni előle, s végül levágatnak majd halálos sebbel.

A próféta szavainak értelme azonban ezzel nincs teljesen megmagyarázva, mert ő nemcsak azokról a belső érzelmekről beszél, amelyek a gonosz embereket mozgatják, hanem magáról a gonoszságról is, ami el lesz távolítva és űzve ennek a vesszőnek az erejével és hatékonyságával, amiképpen Pál is megmagyarázza. Ő ugyanis kétségtelenül erre az igeversre utal, mikor az Antikrisztus megsemmisítéséről beszél: „És akkor fog megjelenni a törvénytaposó, a kit megemészt az Úr az ő szájának lehelletével, és megsemmisít az ő megjelenésének feltűnésével” (2Thessz2:8). Azaz Pál a próféta szavainak jelentését magyarázza meg nekünk, mert rámutat, hogy Krisztus soha nem marad ellenségek nélkül, akik megpróbálják felforgatni az Ő királyságát, s akadályozni, vagy késleltetni az evangélium előrehaladását, másként ugyanis a próféta eme szavai hiába hangzottak volna el. Krisztus azonban elűz közülük többeket, majd valamennyit, s végül fejüket és vezetőjüket is a tanításának hangjával.

Így tehát Pál is a tanítás kettős használatát ajánlja nekünk, megkövetelvén a pásztortól, hogy ő legyen, „A ki a tudomány szerint való igaz beszédhez tartja magát, hogy inthessen az egészséges tudománnyal és meggyőzhesse az ellenkezőket” (Tit1:9). A pásztornak nemcsak táplálnia kell a nyáját, hanem védeni és óvni minden sebesüléstől. Ez az, amit Krisztus végez, s ezért van ellátva a szükséges fegyverrel, hogy sikerrel harcolhasson a Sátán hazugságaival, a zsarnokok kegyetlenségével és a mindenféle ellenséggel.

Ebből nyilvánvaló, hogy a gonosz tanításokat semmi mással nem lehet elűzni, mint az evangéliummal. Hiába használja a magisztrátus a kardot, amit kétségtelenül használnia kell, a gonosz tanítók és hamis próféták megfékezésére. Azt mondom, hiába próbálja mindezeket az eszközöket, amíg nem az Íge kardja jár előtte (5Móz13:5). Ezt gondosan fenn kell tartani a pápisták ellenében, akik, mikor a kard csődöt mond, újabb fegyverekhez folyamodnak, melyek segítségével, vélik, majd kivívják a győzelmet. Sőt, annyira pimaszok, hogy azzal dicsekednek: az eretnekeket nem lehet megcáfolni az Ígével, jóllehet mind a próféta, mind Pál nem fektet le semmiféle más módszert.

Mikor a próféta azt mondja, hogy *ajkai lehével*, ezt nem szabad Krisztus személyére korlátozni, mert ez az Ő szolgái által prédikált Ígére vonatkozik. Krisztus oly módon cselekszik általuk, hogy azt akarja: az ő ajkuk az Ő ajkának számíttassék, azaz, az Ő szájával beszéljenek, és hűségesen hirdessék az Ő Ígéjét (Lk10:16). A próféta most nem titkos kijelentésekhez irányít minket, hogy Krisztus uralkodhasson bennünk, hanem nyíltan a tanítás külsődleges prédikálását ajánlja, s megmutatja, hogy az evangélium Krisztus kezében a vessző céljait szolgálja, amennyire prédikálják és amennyire szóbeli, ha használhatjuk ezt a kifejezést. Ellenkező esetben nem volna értelme a száj és az ajkak emlegetésének. Ebből

[176] Ezeknek a Rm15:16-ra történő ismételt célzásoknak az erejét a legjobban akkor értjük meg, ha tanulmányozzuk Kálvinnak ahhoz a figyelemre méltó igevershez fűzött kommentárját – *a szerk.*

következik, hogy mindazok, akik elutasítják az evangélium külső prédikálását, kirázzák, vagy kiveszik ezt a vesszőt Krisztus kezéből, már amennyire persze a hatalmukban van. Nem mintha az általa említett hatékonyság az emberek hangjától függne, hanem amennyire Krisztus a szolgálói által tevékenykedik. Ő ugyanis nem akarja, hogy a munkálkodásuk gyümölcstelen legyen a választottak engedelmességre való megszentelése (Rm15:16), valamint az elvetettek levágása nélkül, ahogyan Pál is dicsekszik egy másik igeversben, hogy gyors bosszúállás vár minden hitetlenre és lázadóra.

Itt ismét fel kell idéznünk, hogy micsoda is Krisztus királyságának a természete. Ahogyan Ő nem visel aranykoronát és nem használ földi fegyvereket, úgy nem is a fegyverek hatalmával uralkodik a világon, s a népét sem terrorral, vagy félelemmel kényszeríti. Az evangélium tanítása az ő királyi zászlaja, ami az Ő birodalmába gyűjti a hívőket. Valahol csak tehát az evangéliumot tisztán hirdetik, ott biztosak lehetünk abban, hogy Krisztus uralkodik, ahol pedig elvetik, ott az Ő kormányzását állítják félre. Ebből nyilvánvaló, milyen ostobán dicsekszenek a pápisták azzal, hogy az egyház az övék, mikor magát Krisztust is elhallgattatják, s nem képesek elviselni az Ő hangját, hanem hangosan hirdetik táguló nyakkal a saját ediktumaikat, törvényeiket, rendeleteiket és zsarnoki szabályaikat.

5. *Derekának övedzője az igazság lészen*. Egyesek övzsinórnak fordítják, mivel azonban a próféta úgy mutatja be Krisztust, mint aki a királyság jelképeit viseli, én inkább övnek fordítottam, ami szintén egy királyi jelkép ugyanolyan módon, mint a vessző (jogar), amit nemrég szintén neki tulajdonított. Mikor Jób királyok tekintélyének elvételéről beszél, azt mondja, hogy az Úr megoldja majd az övüket (lásd Jób12:18). Övvel felöveztetni tehát nem más, mint királyi tekintélyre emeltetni, amint majd látjuk egy másik igeversben is (Ézs14:5).

A próféta az öv két díszítőelemét írja le. Ezek az igazságosság és az igazság,[177] hacsak nem kell azt hinnünk, hogy változás van a magyarázatban, mintha azt mondta volna, hogy Krisztus igazi igazságossággal lesz felövezve, mert az igazságot nem úgy teszi hozzá, mintha az más volna, mint az igazságosság, hanem hogy rámutasson annak az igazságosságnak a természetére, amivel Krisztus van felövezve. Egyesek úgy vélik, hogy az itt említett igazságosság az, amit Krisztus ad nekünk, hogy ne csak Benne, de a (Testének) tagjaiban is lakozzék. A hűséget, vagy igazságot ők annak értik, amivel megragadjuk azt az üdvösséget, ami Ő kínál nekünk.

A kaldeus parafrázis-író így magyarázza: „és az igazak körülveszik őt, a hívő imádók hozzá közelednek”.[178] Én azonban más, egyszerűbb magyarázatot fogadok el, mintha azt mondta volna: „Nem királyként jelenik meg, bíborral és koronával felruházottan, vagy övvel felövezve, hanem az igazság és a hűség fognak benne világítani”. Elismerem, hogy az igazságosság nincs Krisztusra korlátozva, hanem a tagjaira is vonatkozik. Meg kell azonban figyelnünk a kifejezésmódot miszerint Krisztus igazsággal felövezve lép elő népe kormányzására, amit azután beléjük ültet a Lélek titkos befolyásával. Ha különbséget teszünk az אמונה (*emunah*) és az *igazság* szó között, akkor az előbbi véleményem szerint hűséget, vagy állhatatosságot jelent, mintha azt mondta volna, hogy Krisztus soha nem okoz csalódást a követőinek, mert ő állandóan Önmaga.

6. *És lakozik a farkas a báránynyal*. Ismét visszatér azok jellemének és szokásainak leírására, akik alávetették magukat Krisztusnak. Mivel itt kölcsönös viszony áll fenn a király és a nép között, néha felemelkedik a testtől a Főhöz, néha pedig leereszkedik a Főtől a testhez, s már láttuk, hogy Krisztus nem magának uralkodik, hanem azok számára, akik hisznek Őbenne. Ebből következik, hogy az Ő mennyei Lelkével formálja elméiket. A próféta értekezése azonban ennél messzebbre tekint, mert megfelel annak az ígéretnek, hogy be fog következni a világ áldott helyreállítása. Leírja azt a rendet, ami kezdetben fennállt, mielőtt az

[177] A Károli-fordításban: igazság és hűség - *a ford.*

[178] „Jonatán targumja így fordítja: *és az igazak körülveszik őt*, azaz *úgy tapadnak hozzá, mint egy öv*” – Jarchi.

ember hitehagyása létrehozta volna azt a boldogtalan és gyászos változást, ami alatt nyögünk. Honnan származik a vadállatok kegyetlensége, ami arra vezeti az erősebbeket, hogy félelmetes erőszakkal ragadják meg, tépjék szét és falják fel a gyengébb állatokat? Természetesen nem állna fenn egyet nem értés Isten teremtményei között, ha megmaradtak volna első és eredeti állapotukban. Mikor durván bánnak egymással, s a gyengét meg kell védeni az erőssel szemben, ez annak a rendetlenségnek (αταξιας) a bizonyítéka, ami az ember bűnösségéből fakadt. Krisztus azért jött el, hogy kibékítse a világot Istennel az átok eltörlésével, így nem minden ok nélkül tulajdoníttatik Neki a tökéletes állapot helyreállítása. Mintha a próféta azt mondta volna, hogy visszatér az aranykor, melyben a tökéletes boldogság állt fenn az ember bukását, és a világ ezt követő megrendülését és romba dőlését megelőzően. Ezért mondja Isten Hóseáson keresztül: „frigyet szerzek nékik a mezei vadakkal, az égi madarakkal és a föld férgével" (Hós2:17).

Mintha ezt mondta volna: „Mikor Isten kibékül a világgal Krisztusban, tanújeleit fogja adni atyai jóindulatának, így minden romlás, mely az ember bűnösségéből származott, eltöröltetik". Egyszóval, ezekkel a jelképekkel a próféták ugyanazt a dolgot tanítják, amit Pál is világosan kinyilatkoztat: Krisztus azért jött, hogy *egybeszerkesszen magának mindeneket* a zűrzavarból, *mind a melyek a mennyekben vannak, mind a melyek e földön vannak* (Ef1:10, Kol1:20). Mindez tehát így foglalható össze: „Krisztus azért jön, hogy kiűzzön minden ártalmas dolgot a világból, s helyreállítsa az átok alatt álló világ eredeti szépségét". Ezért mondja, hogy az oroszlán eledele ugyanúgy a szalma lesz, mint az ökröé, mert ha a bűn pecsétje nem szennyezte volna be a világot, egyetlen állat sem szokott volna rá véres zsákmányszerzésre, hanem a Föld gyümölcsei mindenki számára elégségesek lettek volna aszerint, amit Isten kijelölt (1Móz1:30).

Jóllehet Ézsaiás azt mondja, hogy a vad- és háziállatok harmóniában fognak élni, hogy Isten áldása világosan és teljességgel megmutatkozzék, mégis, mint mondtam, főleg azt érti ezalatt, hogy Isten népének nem lesznek hajlamai arra, hogy ártsanak, erőszakosan, vagy durván bánjanak egymással. Korábban olyanok voltak, mint a párducok és az oroszlánok, most olyanok lesznek, mint a juhok, vagy bárányok, mivel félretesznek minden kegyetlen, vagy brutális hajlamot. Ezekkel a kifejezésmódokkal azt akarja kimondani, hogy akik korábban olyanok voltak, mint a vadállatok, most lágyak és gyengédek lesznek. Az erőszakos és ragadozó embereket ugyanis a zsákmányon és prédán élő medvékhez és farkasokhoz hasonlítja, s kijelenti, hogy szelídek és kedvesek lesznek, így megelégszenek a közönséges táplálékkal, s tartózkodni fognak attól, hogy sebesülést, vagy kárt okozzanak. Ezen az alapon joggal érvel a kisebbtől a nagyobb felé. „Ha Krisztus a vadállatokat a békesség állapotába hozza, sokkal inkább fennáll majd a testvéri harmónia azok között az emberek között, akiket a gyengédség ugyanazon lelke vezérel". S jóllehet Ézsaiás nem azt érti ezalatt, hogy bárki lágy és béketűrő a természete szerint, mielőtt megújult volna, mégis megígéri, hogy bármi legyen is a természetes beállítottságuk, félreteszik, vagy legyőzik a hevességüket, és olyanok lesznek, mint a bárányok, vagy juhok.

És egy kis gyermek őrzi azokat. Ez azt jelenti, hogy a vadak, melyek korábban durvák és szelídíthetetlenek voltak, örömest készek lesznek engedelmeskedni, így nem lesz szükség erőszakra a hevességüket korlátozandó. Mégis ügyelnünk kell a lelki jelentésre, amit megjegyeztem, hogy mindenki, aki Krisztus követőjévé válik, engedelmeskedni fog Krisztusnak, még ha előtte vadállatok is voltak, s ily módon fognak Neki engedelmeskedni, hogy amint csak az ujját emeli fel, máris követik a lábnyomait, amint meg van írva, hogy *az Ő népe készséggel siet* (Zsolt110:3). Azok, akik nincsenek felruházva ezzel a szelídséggel, nem érdemlik meg, hogy a juhok közé sorolják őket. Engedjük meg hát, hogy Ő uralkodjon felettünk és vezessen minket, s vessük alá magukat önként azoknak, akiket Ő jelölt ki fölénk, még ha olyanoknak is néznek ki, mint egy kis gyermek. Emellett én azt is hiszem, hogy az Íge

szolgálóit azért hasonlítja a gyermekekhez, mert nincs külső hatalmuk, s nincs fölöttes polgári kormányzatuk.

Felmerül egy kérdés: Találunk bárkit, aki szelíd, jóllehet nem az evangélium szelídítette meg? A próféta látszólag erre céloz, mikor egyes embereket a juhokhoz, másokat a farkasokhoz és medvékhez hasonlít, s természetesen azok között az emberek között, akik természetes beállítottságuk hajlamait követik, hatalmas különbségeket találunk. Egyesek gyengédek és kedvesek, mások hevesek és erőszakosak, az viszont biztos, hogy egyetlen ember sincs megszelídítve, míg Krisztus le nem győzi őket az evangélium által: mindannyiukat a becsvágy és a büszkeség fűti, míg meg nem gyógyíttatnak ezzel az orvossággal. Sokan képesek a mértékletesség és alázatosság hamis köntösében tetszelegni, de fel vannak fuvalkodva a belső büszkeségtől. Röviden, ahol nincs ott Krisztus Lelke, ott nincsen valódi szelídség.

8. *És gyönyörködik a csecsszopó a viperák lyukánál*. Tovább szemlélteti ugyanazt a kijelentést, hogy mikor az emberek a kegyesség állapotába kerülnek Istennel, s az újjászületés Lelke által megtisztulnak a romlottságuktól, hasonlóképpen megtisztulnak minden ártalmas hajlamtól is. Semmi más ok nincs arra, hogy az emberek féljenek a kígyómarás veszélyétől, vagy mérgétől, mint az, hogy nem szolgálnak rá, hogy Isten a világ minden részét az ő ellenőrzésük alá helyezze. S valóban, mivel az állatoknak meg van engedve, hogy még a gyerekeknek is ártsanak, ez azt mutatja, hogy Ádám egész faja már az anyaméhtől kezdődően be van szennyezve.

Ismét észre kell vennünk azt a hasonlatot, amiről már beszéltünk, hogy azoknak az embereknek, akiket a rejtett méreg az erőszak cselekedeteire indított, megváltoznak majd a hajlamai és még a kisgyermekeknek sem fognak ártani. Egyes emberek nyíltan erőszakosak és durvák (Zsolt140:3), mások belsőleg hordozzák és táplálják a gonoszságukat, mint valami mérget, amint Dávid is leírja őket (Zsolt55:22), egyesek ugyanis gyorsabban, mások lassabban mutatják ki a megsebesítésre irányuló vágyaikat. De bármilynek is voltak egykor, a próféta azt mondja, hogy valamennyiüknek meg kell tisztulnia a gonoszságtól, mind a nyílttól, mind a rejtettől, miután alávetették magukat Krisztusnak. Azt is mondja, hogy ettől kezdve a biztonságot, ami mindenhol uralkodni fog, még azok is élvezik majd, akiknek semmiféle védelmük sincsen, így bátran ki merik majd tenni magukat a küszöbön álló veszélyeknek.

9. *Nem ártanak*. Most nyíltan kijelenti, hogy maguk az emberek, miután félreállították a romlottságot, ami természetes módon lakozik most bennük, önmaguktól hajlanak majd a jót cselekedni. Azokról a hívőkről beszél, akik valóban újjászülettek az új életre (Rm6?4), mert noha az egyházban sok gonoszsággal teli képmutató keveredett Isten választottaival, mégis olyanok, mint az izmaeliták, akiket Isten a megfelelő időben ki fog vetni. Azt is észre kell vennünk, amint a Zsolt15:1, 24:3 tanít minket, hogy csak a jót cselekvőknek van biztos helye Isten templomában, hogy örökre ott lakozzanak. Az egyház igazi tagjainak megkülönböztető jele tehát, hogy mentesek a másoknak való károkozás vágyától. Ebből arra is következtetünk, hogy Krisztus Lelkének figyelemre méltó ajándéka, ha az emberek tartózkodnak a rossz cselekvésétől, mert természetüknél fogva a becsvágy, a büszkeség, a kegyetlenség és a kapzsiság mindig arra hajtja őket, hogy gátlástalanul és önként cselekedjék az igazságtalanság cselekedeteit.

Teljes lészen a föld az Úr ismeretével. Jó okkal teszi hozzá a próféta azt, hogy ez a felbecsülhetetlen áldás az Úr ismeretéből fakad, mert ez megalázza az egész testet, és arra tanítja az embereket, hogy adják át magukat az őrizete és vezetése alá, továbbá a testvéri harmónia állapotába hozza őket, mikor megtanulják, hogy ugyanaz az Atyjuk (Mal2:10). Jóllehet sokan a Krisztus Lelke által meg nem újultan gyakorolják az alázatosságot, mégis biztos, hogy az önszeretet (φιλαυτιαν) lakozik bennük, mert ez mindenben olyan mélyen gyökerezik, hogy a saját javukat keresik és nem másokét, úgy vélik, hogy maguknak születtek, és nem másoknak, s az egész világot maguk alá vonnák, ha tehetnék, amint Platon

nagyon okosan megjegyezte. Ebből ered a csalás, a hamis eskü, a lopás, a rablás és más efféle megszámlálhatatlanul sok bűncselekmény, így tehát nincs más orvosság ezeknek a törvénytelen vágyaknak a legyőzésére, mint Isten ismerete. Látjuk hogy teszi a próféta ismét Krisztus kormányzását a hit és az evangélium tanításnak alapjára, mert Ő valóban nem gyűjt minket Magához (Ef1:10) semmi más módon, mint az elméink megvilágosításával és a mennyei élet feltárásával, ami nem más, mint – ahogy Ő maga is kijelenti – *megismerni az egyedül igaz Istent és akit elküldött, a Jézus Krisztust* (Jn17:3).

Mint a vizek a tengert beborítják. Közvetett összehasonlítás rejlik ebben az ismeret bősége és a csekély megízlelése között, amit Isten az ókori népnek adott a törvény alatt. A zsidók a gyermekség kezdetlegessége alatt voltak tartva (Gal3:23, 4:3), a bölcsesség tökéletes fénye az evangélium által ragyogott ránk, amint azt Jeremiás is megprófétálta: „És nem tanítja többé senki az ő felebarátját, és senki az ő atyjafiát, mondván: Ismerjétek meg az Urat, mert ők mindnyájan megismernek engem, kicsinytől fogva nagyig" (Jer32:34).

Ha ez a teljesség birtokba veszi az elménket, az minden gonoszságtól megszabadít minket.

Ez az igevers arra is megtanít minket, hogy mi az egyház jellege a pápaság alatt, ahol a tanítás fénye elhalványult és majdnem kialudt, s a legmagasztosabb vallást az állati ostobaság dermesztő hatásában rejlővé tették. Ha nem rendelkezünk azonnal teljes körű ismerettel, akkor napról napra kell előrehaladnunk (2Pt3:18), s oly módon, hogy gyümölcs sarjadjon a gyökérből. Ebből nyilvánvaló, hogy a többség mily csekély előrelépést tanúsított Krisztus iskolájában, mert látjuk, hogy a csalás, a rablás és az erőszakos cselekedetek uralkodtak el mindenfelé.

10. *És lesz ama napon, hogy Isai gyökeréhez*. Ismét visszatér Krisztus személyére, s ugyanazt a hasonlatot ismétli meg, amit a fejezet kezdetén mondott el: a levágott fa törzséből egy gyökér, vagy vessző nő ki, melynek előzőleg nyoma sem volt, s megprófétálja, hogy a pogányok, akik korábban utálták a zsidókat, ettől kezdve alázatos hódolattal hajolnak meg a Királyuk előtt. Ez vélhető teljességgel elképzelhetetlennek, s kétségtelen, hogy az ígéreten sok évszázadon át csak nevettek, mivel egy efféle összegyülekezést inkább úgy várnának, ha a királyság fennmarad és virágzik, s nem ha szétzúzták. Szükséges volt azonban a szétzúzatása, hogy azután ismét kisarjadhasson, s Isten dicsősége és hatalma még fényesebben ragyoghasson benne, mint a megelőzőleg fennálló virágzó állapotában. Ki látta emberi szemmel, hogy ez a vessző olyan magasra nő majd, hogy minden nemzet meglátja és minden ember szeme rá fog irányulni?

A ki a népek zászlója lészen. Egy fennen lobogó zászlóhoz hasonlítja, s tudjuk, hogy ez beteljesedett az evangélium prédikálásával, és valóban szemléletesebb volt, mintha Krisztus a felhők felett repkedett volna. Ugyanebből a célból mondja: „És a miképen felemelte Mózes a kígyót a pusztában, akképen kell az ember Fiának felemeltetnie" (Jn3:14, 3Móz21:9).

Keresik majd a pogányok.[179] Krisztusról akkor mondja, hogy keresik, mikor az emberek Hozzá menekülnek az üdvösség kérése végett, mivel Isten keresése a Szentírás minden részében azt jelenti, hogy minden reménységünket Belé vetjük. Ennek megfelelően a görög fordítók az ελπιουσι, *reménykedni fognak* szóval fordították, inkább a szó értelmét szem előtt tartva.

És az ő nyugodalma dicsőség lészen. Ezeket a szavakat rendszerint a Krisztus temetésére utalókként magyarázzák, mégpedig jelképes beszédként, melyben a rész szerepel az egész helyett, mivel utóbb még a halálára is vonatkoztatják. Valóban, Krisztus temetése nem volt más, mint a halálának egy tartozéka. Úgy vélik, hogy az igeszakasz jelentése a következő: „Krisztus halála, mely kegyetlen volt a világ szemében, *dicsőséges* és ragyogó lesz". Ha azonban jobban megvizsgálom az egészet, a *nyugodalom* alatt ebben az

[179] A Károli-fordítás szerint: „Eljőnek a pogányok" – *a ford.*

igeszakaszban a próféta az egyházat érti, amint meg van írva: „Ez lesz nyugovóhelyem örökre; itt lakozom” (Zsolt132:14). Tiszteletreméltó megnevezést ruház az istenfélők gyülekezetére, mivel úgy döntött, hogy folytonos lakozást vesz közöttük. Ennek megfelelően, abban az időben feddéseknek és kegyetlenkedésnek kitett egyházról megígéri, hogy még bővelkedőbb állapotra jut, és visszanyeri ókori dicsőségét. Itt tehát egy figyelemre méltó bizonyítékunk van arra, hogy Istennek tetszik folytonosan az Ő egyházában lakoznia, noha ez az emberek számára nem mindig látszik.

11. *És lesz ama napon: az Úr másodszor nyujtja ki kezét*. A prófécia az egyház jövőbeni dicsőségéről hihetetlennek tűnt, s most a próféta elmagyarázza a helyreállítás módját is, nevezetesen, hogy Isten megmutatja az Ő kezének hatalmát: mintha egy emlékezetes és szokatlan hőstettet vinne véghez. Most, a választott nép reménységét megerősítendő eszükbe juttatja a múltbeli szabadulás emlékét, hogy ne kételkedjenek benne: Isten ugyanis képes őket is megszabadítani, mint ahogy atyáik is meglelték Őt Egyiptomban (2Móz12:51). Ez a jelentése a שנית (*senith*). Azaz *másodszor*, vagy *ismét* szónak, mintha ezt mondta volna: „Most is Isten lesz az Ő egyházának a Szabadítója”.

Hogy népe maradékát megvegye. Megerősíti, amit egy másik állítással mondott, mert bár úgy tűnik, Isten elvetette az Ő népét, mégsem fogja engedni, hogy megfosszák örökségétől. Ezt annak kimondásával foglalhatjuk össze, hogy Isten gondoskodni fog az Ő egyházának üdvösségéről avégett, hogy ne rabolják el ebbéli jogát. Konkrétan *maradéknak* nevezi őket, mivel ez a szabadítás csak egy csekély magra vonatkozik (Ézs1:9, 10:22). Röviden, azt ismétli meg, amit korábban mondott: „Jóllehet Isten feloszlatja és szétszórja egyházát, mégis lehetetlen, hogy mindörökre elvese azt, mert számára ugyanolyan kedves, mind közülünk bárki számára a saját öröksége”.

A mely megmaradt Assiriától, Égyiptomtól. Nemcsak az asszírokról beszél, akik fogságba vitték a népet, hanem más nemzetekről is, akik közé a zsidók szétszórattak, mert bár a nép nagyobb részét Babilonba vitték, egyesek Egyiptomba, mások Etiópiába, megint mások más országokba menekültek. Attól féltek, nehogy ugyanazt a rabságot kelljen elviselniük, mint másoknak. Egyesek úgy vélik, hogy Pathrosz Parthiát jelenti, ami nagyon valószínű, mások a Köves Arábiának tekintik.[180] Az Elam név alatt a médeket, sogdiánusokat és baktriánusokat érti. Sinár Kaldeára vonatkozik. Hamáth alatt Ciciliát értették, valamint a többi országot, melyek a Taurus hegye felé terültek el. A *szigetek* szóval a zsidók mindazokat az országokat jelölték, melyek a tengeren túl voltak: számukra Görögország, Itália és Spanyolország szigetek voltak, mert tenger választotta el őket tőlük.[181]

Látjuk, hogy a próféta nemcsak arról a szabadulásról beszél, mely Zorobábel idején következett be (Ezsdr2:2), hanem ezen túl is néz. Abban az időben ugyanis az izraeliták nem kerültek vissza Egyiptomból, Etiópiából és más országokból. Ezeket a szavakat tehát nem értelmezhetjük a babiloni szabadulásra vonatkozókként, hanem Krisztus királyságára utalókként kell tekintenünk őket, Aki alatt ezt a szabadulást az evangélium prédikálásával érték el. Emellett helyes azt is észrevennünk, hogy ez a munka nem az emberekre, hanem Istenre tartozik, mert a próféta azt mondja, hogy *az Úr nyújtja ki a kezét*. Ezzel az Ő isteni hatalmát tulajdonítja ennek a munkának, ami emberi képességekkel nem lett volna elvégezhető. Azt is észre kell vennünk, hogy Isten múltbeli jótéteményeiből mindig jó reménységgel kell lennünk a jövőt illetően. Valahányszor tehát az Íge a babiloni és egyiptomi szabadulásokra emlékeztet bennünket (Ezsdr2:2, 2Móz12:51), legyünk meggyőződve róla, hogy Isten ugyanúgy képes és ugyanúgy segít is manapság, hogy az egyház régi dicsőségét helyreállítsa. Amit néha-néha megtett, azt képes harmadjára, negyedszerre, és sokadszorra is megtenni. Mikor a próféta az Általa megmentetteket *maradéknak* nevezi, akkor tanuljuk meg

[180] Arabia Petraea – *a ford.*

[181] „Nem pusztán a *szigetek*, hanem minden távoli tartomány benne foglaltatik az איי (*iye*) szó jelentésében” – *Rosenmüller.*

ebből, hogy nem szabad hatalmas tömegekre vágynunk, s noha kevesen vagyunk, elégedjünk meg ezzel, ne ijedjünk meg a létszámunk csekélységétől, mert, feltéve, hogy bővelkedünk Isten igazságában, valódi és bőséges alapunk van a meggyőződésre.

12. *És zászlót emel a pogányok előtt*. Ez a vers semmi mást nem tartalmaz, mint az előző vers magyarázatát. A nyelvezet átvitt értelmű, és két magyarázatot enged meg. Vagy a *zászló emelésével* megrettenti az ellenségeket, így nem merik meggátolni az Ő népét a visszatérésben, vagy *zászlót emel* a nyomorult foglyoknak, hogy azok ne vonakodjanak megtenni az előkészületeket a hazatérésre. Ez a tanítás azonban még ma is nagyon hasznos a számunkra, mert ahogyan egy zászló felemelkedik egy hadsereg előtt, hogy a katonák kezdjenek gyülekezni, s minden foglalja el a saját helyét, úgy emelkedik fel számunkra is egy zászló, nevezetesen az evangélium, hogy hozzá gyülekezhessünk. Ezt az Úr emelte fel a pogányok között, ami által Krisztus prédikáltatik nekünk.[182]

És összegyűjti Izráel elszéledt fiait, és Júdának szétszórt leányait. Ebből arra kell következtetnünk, hogy mi nem vagyunk képesek összegyűjtetni az Úr által, míg nem gyülekezünk az Ő zászlajához, s nem csatlakozunk Hozzá hitben. Nincs más mód arra ugyanis, hogy az Ő juhai közé számláltassunk, mint miután szétszórattunk, összegyűjtetünk, és ugyanabban a gyülekezetben találkozunk az Ő zászlaja alatt, amint meg van írva: „Az én juhaim hallják az én szómat… és követnek engem” (Jn10:27).

Az *összegyűjt* szó kétszer ismétlődik. *És összegyűjti Izráel elszéledt fiait, és [összegyűjti] Júdának szétszórt leányait*. Megmutatja, milyen hatékony lesz Isten elhívása, mert abban a pillanatban, hogy a legcsekélyebb jelét adja annak, hogy ez az akarata, helyre fogja állítani a népét. A *szétszóratás* gyűjtőnév, mert azt jelenti, hogy a zsidók minden irányban szétszórattak. Látszólag, mind gyakorta máshol is, a Mózes írásaiban szereplő hasonló igeversekre utal, melyekben az Úr megígéri, hogy össze fogja gyűjteni a népet, még ha az ég szélére, és a szélrózsa minden irányába is lennének szétszórva (5Móz30:3-4). Nos, ez Krisztus irányítása alatt bekövetkezett. Ugyanazon Vezető alatt kell várnunk manapság a nyomorult és szétszórt egyház összegyűjtetését, mert nincs reménysége a maradék összegyűjtésének, csak az erre a zászlóra néző választottak által. Gyakorta kell tehát emlékezetünkbe idéznünk ezeket az ígéreteket, hogy ezekre támaszkodva egyre jobban és jobban megerősítsük szívünket.

13. *Megszünik Efraimnak irígysége*. Itt azt ígéri meg, hogy az egyház a békesség olyan állapotában lesz, hogy sem az izraeliták, sem a zsidók nem küzdenek majd polgári pörlekedésekben, sem az ellenségeiktől nem szenvednek el bosszúságot, s nem lesznek hajlamosak a gyűlölködésre, vagy az irigységre, mint korábban. Nem mintha nem lennének ott gonosz emberek, de az Úr végül kivágja és megsemmisíti őket. Főleg azonban azt kell észrevennünk, amit a helyi civakodások lecsillapításáról tesz hozzá, hogy ettől kezdve Ábrahám gyermekei nem fognak ártani egymásnak, hanem ugyanabban a vallásban és Isten tiszta imádatában egyesülnek. Kegyetlen és megrázó dolog volt ugyanis látni, hogy kölcsönös viszálykodásuk és ellenségeskedésük oly hosszú időn át fennállt. Jó okkal mutat rá a civakodás okára, nevezetesen az irigységre, melynek következtében Ábrahám leszármazottai széttépték egymást, miközben Júda és Efráim törzsei egymással vetekedtek a hírnévért. Ez a borzasztó fáklya mindig háborúkat robbantott ki a világban, mikor egyetlen ember sem hajlandó engedelmeskedni. Röviden, az Úr külső és belső békességet ígér, ami nagyon nagy és egyben a legkívánatosabb áldás.

Ennek ellene vethető, hogy sohasem valósult meg, s hogy pontosan az ellenkezője következett be. Amint ugyanis megjelent az evangélium, különböző háborúk, lázadások, és félelmetes üldöztetések kísérték, s majdnem az egész világot felbolydult és megremegett. S

[182] „A zászló felállítása egy magaslaton jel arra, hogy a katonák gyűljenek a parancsnokok köré. Caesar ezt így fogalmazza meg: *vexillum proponere, quod erat insigne, cum ad arma concurri oporteret.* B. Gall. Lásd Ammian, Hist., 27:10” – *Rosenmüller*.

belsőleg vajon miféle békességet élvezett az egyház? A Sátán maguk között a keresztyének között is, a konkolyával (Mt13:25), rémisztő zűrzavarokat keltett, így nem volt soha dühödtebb és pusztítóbb ellenség, mint az, amelyik az egyház kebelében nőtt fel.

Erre azt válaszolom, hogy a próféta Krisztus királyságának egészéről beszél, nem pedig egyetlen konkrét korról, vagy évszázadról. Ebben a világban csak Krisztus királyságának kezdeteit ízlelhetjük meg, s miközben az egyházat mind kívülről, mind belülről zaklatják az ellenségei, az Úr mégis védi és megőrzi, s legyőzi minden ellenségét. Emellett ez a prófécia csakis Ábrahám igaz és törvényes gyermekeire vonatkozik, akiket az Úr a kereszttel és a száműzetéssel megtisztított, s rákényszerített, hogy tegyék félre a becsvágyat és az irigységet, mivel azok, akiket Krisztus iskolájában szelídítettek meg, megszűnnek a hírnév után sóvárogni. Azaz, az ígéret, amit Ézsaiás ebben a versben tesz, részben már beteljesedett, mégpedig napról-napra. Folytatnunk kell azonban ezt a gyakorlatot, és lelkiismeretesen kell harcolnunk kívül és belül egyaránt, míg el nem érjük azt az örökös békességet, aminek élvezete a mi boldogságunk lesz Isten országában.

14. *És repülnek a Filiszteusoknak hátára*. Ez alatt azt érti, hogy van még egy mód, amivel Isten megsegíti a népét: legyőzi, és az uralma alá hajtja ellenségeiket. Az egyház biztonságáról szólva itt kijelenti, hogy győztes lesz az ellenségei felett. Megemlíti azokat a népeket, melyekkel a zsidók szüntelenül háborúztak: egyrészt a filiszteusokat, másrészt az ammonitákat és moábitákat, akikhez szoros rokoni szálak fűzték őket, s akik folytonosan zaklatták és támadták őket. Az egyik oldalon ott voltak az edomiták is, akiket a vérrokonság sem gátolt meg abban, hogy a legelszántabb ellenségek legyenek: ők ugyanis Ézsautól, Jákób bátyjától származtak (1Móz25:25, 26, 36:1,8-9), s ennek emléke el kellett volna tántorítsa őket az ellenségeskedéstől és a gyűlölködéstől. Az Úr tehát azt ígéri meg, hogy az egyház, noha nem lesz abszolút mentes az ellenségektől, szenvedéseivel fölébük kerekedik, s a végén győztes lesz.

És kezet vetnek Edomra és Moábra. A *kezet vetnek* jelenti azt az uralmat, amit az egyház vett ellenségei felett, mert a *kéz* szó rendszerint hatalmat jelent, s a zsidók általában a kezet vetnek kifejezést használják az „ezt, vagy azt a hatalma alá vonni" helyett. Ezért van megírva: „*És rávetem az ő kezét a tengerre, és az ő jobbját a folyóvizekre*" (Zsolt89:26).

A kézrávetés tehát a teljes uralkodói hatalom, másrészről viszont hozzáteszi még azt az engedelmességet, amivel az ellenségei engedelmeskednek majd: *és az Ammoniták engednek nékik*.

A zsidók, akik Krisztus földi királyságáról álmodoznak, mindezt testi értelemben értik, s nem is tudom miféle külső hatalomra vonatkoztatják. Nekik azonban inkább Krisztus királysága természetének megfelelően kellene megítélni. Kétségtelen, ennek a próféciának a részleges beteljesedését már láttuk, mikor a zsidók visszatértek a fogságból, s Isten mérsékelt gazdagsághoz juttatta őket az összes szomszédos nemzet akarata és ellenszegülése ellenére. A hívőket azonban arra vezette, hogy ragyogóbb győzelmet várjanak, amit végül az evangélium prédikálásával meg is szereztek. Jóllehet nekünk állandóan küzdenünk kell a kereszt alatt, mégis legyőzzük ellenségeinket, mikor kimenekülünk a Sátán és a gonosz emberek zsarnokságából és helyreállíttatunk Krisztus szabadságára, hogy a testet legyőzhessük, és vágyainkat lerombolhassuk, így Neki élhessünk, béketűréssel megnyervén a lelkeinket (Lk21:19), nyugodtan és türelmesen elviselve mindent, ami velünk történik. S ezzel még eleven szenet is gyűjtünk ellenségeink fejére (Rm12:20), akik támadásainak és feddéseinek látszólag ki vagyunk téve.

15. *És az Úr végleg megsemmisíti*.[183] Ez alatt nem ért mást, mint hogy az Úr az Ő bámulatos erejével megnyitja a korábban lezártnak tűnő utat az Ő népe előtt. Szóképekben beszél. Amit *nyelvnek* nevez, az egy tengeröböl, mert mikor a tenger behatol a szárazföldbe, és elfoglalja annak egy részét, az hasonlít arra, mint mikor valaki kiölti a nyelvét. Ő tehát a

[183] A Károli-fordítás szerint: *És az Úr megátkozza*.

Vörös-tengert és Egyiptomot érti alatta, amint ezt később bővebben is megmagyarázza. Főleg azonban a tengert és a folyókat említi, mert ezek védik az országokat és zárnak el minden bejáratot azokba.

És kezét felemeli az Eufráth fölé erős száraztó szélben. Kétségtelenül a Nílust érti alatta,[184] ami ellátja vízzel egész Egyiptomot, és sok részre osztja azt, így tehát megszakíthatja a szülőföldje felé igyekvő nép menetét. Kétségem sincs, hogy az itt szereplő רוח (*ruach*) szó *szelet* jelent, bár hozzáadja, hogy az *Úr szele*, mert minden szél az Úré, mivel ő szabályozza és irányítja azokat a saját jótetszése szerint. Konkrétabban ezt a kifejezést akkor használják, mikor a víz csodálatosan felkavarodik az erőteljes forgószélben. Utal a nép korábbi szabadulására, mikor az Úr kihozta őket Egyiptomból, mikor ugyanis tetszett az Úrnak utat nyitni előttük, erős és tikkasztó széllel kiszárította a tengert (2Móz14:21).

Igaz, az Úrnak nem volt szüksége a szelek segítségére, mert megtehette volna azt az erejének közvetlen felhasználásával is. Mikor azonban külső eszközöket használ, tanuljuk meg először is azt, hogy minden teremtett dolog kész neki engedelmeskedni, mert noha megvan a természetes menetük, Ő mégis a neki tetsző módon tudja irányítani erejüket és hevességüket. Például, mikor feltámad a szél, annak kezdete természetes okokra vezethető vissza, s minden szélnek megvannak a maga jellemzői. A déli szél nedves, az északi szél hideg, s teljességgel hasonlók a hatások, melyek ezektől származnak. A déli szél ugyanis nyirkossá teszi a testeket, míg az északi megszárasztja azokat. Az Úr rendkívüli csodákkal mutatja meg, hogy ezeket a természetes okokat messze meghaladó tekintéllyel rendelkezik, így ezeket nem a természet irányítja (azaz az események egymásutánisága, vagy az okok láncolata, amit a hitetlen emberek létezni vélnek), hanem egyedül Isten. Másodszor, megmutatja, hogy Ő azért változtatja meg a természet és az események sorrendjét valahányszor csak tetszik Neki, hogy elismerjék egyetlen Uruknak, mivel az efféle változások világosabban kimutatják tekintélyét és uralmát. Ezen az alapon nevezte Ézsaiás nem pusztán szélnek, hanem az Úr szelének, hogy észrevegyük: nem a véletlen irányította, vagy mozgatta, hanem az Úr ereje.[185]

És hét patakra csapja azt. Egyesek *patakoknak* fordítják, és így magyarázzák: „hét részre osztja a Nílust". S bár ezt a magyarázatot általánosan elismerik, én mégsem fogadom el, s azt hiszem, inkább feledékenységből, mintsem tudatlanságból fakad a szerzői részéről, akik kétségtelenül tanult emberek és nagyon gyakorlottak az ókori szerzők alapos áttanulmányozásában. Jól ismert a történelemből, hogy a Nílusnak hét torkolata volt. Vannak még mások is, melyek kevéssé említettek, mivel nincs nevük, ezért hamis torkolatoknak nevezik ezeket. Bármi is legyen tehát a torkolatok, vagy elágazások száma, úgy tűnik hogy ennyi ágra, vagy folyóra szakad, s lehet, hogy ezek nagyszámú akadályként gátolták a nép útját. A próféta azért említi konkrétan ezt a hetet, mert a folyót nagyon dicsőítették.

És népét sarus lábbal vezeti át. Noha mély a folyó, mondja, Ő kiszárítja, ezért arra sem lesz szükség, hogy a lábbelijeiket levegyék az átkelés közben, noha erre szükség lenne, ha valamicske víz megmaradna a mederben.

Ezek alatt a jelképek alatt tehát a próféta semmi mást nem ért, mint hogy semmi sem fog Isten útjában állni mikor majd tetszik neki kimenteni a népét a fogságból. Vet egy pillantást a korábbi szabadulás történetére, hogy megtanulják belőle: a mostani ugyanolyan lesz, mint amit korábban élveztek. Ezen az alapon, mondhatni, a szemük elé akarta tárni ezt a szabadulást, mert annak eszközei nem látszottak. Ha ezt a szabadulást nyílt kifejezésekkel mondta volna el, annak nem lett volna akkor hatása az elméjükre, mint ennek a figyelemre méltó példának a felmutatása.

16. *És csinált út lészen*. Ez a vers semmi újat sem tartalmaz, hanem az előző magyarázata. Az emberek Istennek ugyanazt a hatalmát látják a Babilonból történő

[184] Sok fordításban Károlitól eltérően nem szerepel a folyó neve – *a ford*.
[185] Az angol változat szerint: *az Ő nagy erejű szelével megrázza kezét a folyó felett – a ford.*

szabaduláskor, mint amit az egyiptominál láttak. Ő utat nyitott a tengereken át (2Móz14:29, Zsolt77:20), az úttalan sivatagon át (5Móz8:2, 29:5), valamint a Jordánon át (Józs3:16-17). Hasonló módon mondja Ézsaiás, hogy váratlan és megdöbbentő módon ismét utat nyit a népének a kijövetelre. Ennek megfelelően, amit az Úr egyszer már véghez vitt, azt várhatjuk a jövőben is, s ebből a célból gondolkodjunk el az ókori történeteken. Ennek rá kellene irányítania a figyelmünket az egyház végső megszabadulására is, melynek során megszabadulunk minden gondtól és nyomorúságtól. Ezért bár hihetetlennek tűnhet, amit hallottunk a feltámadásról és a halhatatlan életről, s nem látjuk az eléréséhez szükséges eszközöket, az Úr mégis könnyen talál majd utat hozzá.

12. fejezet

1. És így szólsz ama napon: Hálákat adok néked, oh Uram! mert jóllehet haragudtál reám, de elfordult haragod, és megvígasztaltál engemet!

2. Ímé, az Isten az én szabadítóm! bízom és nem félek; mert erősségem és énekem az Úr, az Úr, és lőn nékem szabadítóm!

3. S örömmel merítetek vizet a szabadító kútfejéből,

4. Adjatok hálát az Úrnak, magasztaljátok az Ő nevét, hirdessétek a népek közt nagyságos dolgait, mondjátok, hogy nagy az Ő neve.

5. Mondjatok éneket az Úrnak, mert nagy dolgot cselekedett; adjátok tudtára ezt az egész földnek!

6. Kiálts és örvendj, Sionnak lakosa, mert nagy közötted Izráelnek Szentje!

1. *És így szólsz ama napon*. Ézsaiás most a hálaadásra buzdít minden istenfélőt. De a buzdításnak az is a célja, hogy az ígéretet még jobban hihetővé tegye. Elpecsételi azt ugyanis ezzel a buzdítással, hogy legyenek meggyőződve arról, ami bizonyos, s ne gondolhassák, hogy az alaptalan reménység csalta meg őket, így, hogy a hálaadás formáját is megadja és mondhatni, mintegy a szájukba teszi, mert nem tenné, ha nem lenne valóságos és szilárd alapja. Egyidejűleg megmutatja az okot, amit az Úr tart a szemei előtt, mikor jót cselekszik az egyházával. Nem másért, mint hogy felmagasztaltasson az Ő nevének emlékezete, nem mintha Neki lenne szüksége a mi dicséreteinkre, hanem ez nekünk magunknak hasznos. Azt a megtiszteltetést is észre kell vennünk, amit ránk ruház: mikor leereszkedik hozzánk, és a mi szolgálatainkat használja fel neve dicsőségének felmagasztalására és elterjesztésére, jóllehet mi mindenestől haszontalanok és értéktelenek vagyunk.

És így szólsz. Úgy szól az egész néphez, mintha egyetlen emberhez szólna, mivel az ő kötelességük volt, hogy úgy egyesüljenek, mintha egyek lennének. Ugyanebből a példából azt is megtanuljuk: nekünk is úgy kell egyesülnünk, hogy „egy szívvel és egy szájjal” (Rm15:6) dicsőítsük az Istent, ha azt akarjuk, hogy imáinkat és hálaadásunkat elfogadja.

Ámbár haragudtál reám.[186] A vezérgondolata ennek az éneknek az, hogy Isten, noha joggal haragudott a népére, mégis megelégedett mérsékelt büntetés kiszabásával, s megmutatta, hogy békülni akart. A כי (*ki*) elöljárót, mely néha az okot fejezi ki, egyesek így fordítják: *Dicsérlek Téged, Uram, mert jóllehet haragudtál rám, mégis rögvest kiengesztelődtél*. Mivel azonban néha azt jelenti: *ámbár*,[187] én azt a fordítást fogadtam el, mely véleményem szerint a legjobb összhangban áll ezzel az igeszakasszal.

A hívők tehát először elismerik bűnösségüket, majd Isten kegyelmének tulajdonítják, hogy megszabadultak a nyomorúságaiktól. Mivel a szavak jövő időben szerepelnek, az alábbi fordítás szintén elfogadható: „A múló büntetés nem gátol meg Téged abban, hogy végül megkönyörülj rajtam, s alapot adj nekem az örömre és a vigasztalásra”. Bármely nézetet is fogadjuk el, ezt a kijelentést gondosan meg kell figyelni, mert amint az Isten haragjáról való meggyőződés megragadja elméinket, az rögtön kétségbeesésbe taszít, s ha alkalmas időben nem lesz semlegesítve, gyorsan maga alá gyűr minket. A Sátán is kísért minket mindenféle módon, s minden eszközt megragad, hogy a kétségbeesésbe kényszerítsen. Meg kell tehát erősítenünk magunkat ezzel a tanítással, hogy noha érezzük az Úr haragját, tudjuk, hogy ez csak rövid ideig tart (Zsol30:6), s azonnal megvigasztal, amint megbüntetett.

---

[186] A Károli-fordítás szerint „mert jóllehet haragudtál rám” – *a ford.*

[187] Lowth megjegyzi, hogy a héber kifejezés pontosan ugyanaz, mint amit a Rm6:17-ben találunk. „De hála az Istennek, hogy *jóllehet* a bűn szolgái voltatok, de szívetek szerint engedelmeskedtek a tudomány azon alakjának, a melyre adattatok”, azaz „noha”, vagy „ámbár a bűn szolgái voltatok, mégis, szívetek szerint engedelmeskedtetek…” – *Stock*.

Mikor megkönnyebbültünk a nehézségektől, jusson eszünkbe, hogy büntetésünk nem azért ért véget, mert kielégítettük Isten igazságát, amire rászolgáltunk, hanem mert atyai szeretetén át megsajnálja gyengeségünket. Ez a kijelentés szigorúan csak az istenfélőkre és választottakra vonatkozik, mert jóllehet az istenfélők, és az istentelenek büntetése egyformának látszik, az oka mégis rendkívül más. Isten haragja az istentelenekkel eszemben örökké tartó, s a rájuk kiszabot büntetések az örök halál előfutárai, könnyítés, vagy vigasztalás nekik nincs megígérve. Az istenfélők azonban érzik, hogy Isten haragja csak rövid ideig tart, s szívük a reménység és a meggyőződés által felbátorodik. Tudják ugyanis, hogy Isten kegyelmes lesz velük, mivel kijelentette, hogy csak azért bünteti a bűneiket, hogy megtérésre tanítsa őket, *hogy a világgal együtt el ne kárhoztassanak* (1Kor11:32).

2. *Ímé, az Isten az én szabadítóm!* Jóllehet helyénvaló hit által szemlélni Isten üdvösségét a megpróbáltatásaink közepette, Ézsaiás mégis a megtapasztalásból származó ismeretről beszél, mert egy éneket mond, melyben Isten külső jellel mutatja meg, hogy kibékült az egyházával. Ugyanez a jelentése a הנה (*hinneh*), *Ímé* kifejezésnek, mert Isten arcának fénye, ami egy időre elrejtetett, most ismét ragyog, így ujjal mutathatnak rá. Mivel tehát a büntetéseink félelemmel töltenek el minket, s lehetetlen, hogy elméink ne boruljanak be a bűneinktől, mintha nem érdekelne minket Isten üdvössége, vagy mintha az elvétetett volna tőlünk, a próféta itt az érzelmek változását írja le, miután Isten kibékül velünk. Ez a prófécia azonban főleg Krisztus eljövetelére vonatkozik, ami először mutatta meg Isten üdvösségét a maga teljességében.

Bízom, és nem félek. Hozzáteszi, hogy mikor teljesen meg vagyunk győződve arról, hogy az üdvösség Istenben van felhalmozva a számunkra, ez szilárd alap a teljes meggyőződéshez, és a legjobb orvosság a félelmek enyhítésére. Ehhez azonban már meg kellett remegnünk, kényelmetlenül és nyomorultul kellett magunkat éreznünk, megkínzottan a fájdalmas érzésektől. Ebből arra következtetünk, hogy a meggyőződés a hitből fakad, mint okozat az októl. Hit által vesszük észre, hogy az üdvösség Istenben van számunkra felhalmozva, s ebből az elme nyugodt és békés állapota fakad. Mikor azonban hiányzik a hit, a lelkiismeretnek nem lehet békessége. Tudjuk hát meg, hogy akkor tettünk jó előrehaladást a hitben, ha felruháztattunk olyan meggyőződéssel, amiről a próféta beszél.

Emellett ennek a meggyőződésnek a *fő helyet kellene elfoglalnia a szívünkben* (Kol3:15), hogy elűzzön minden félelmet és rettegést. Nem mintha mentesek lennénk minden kétségbeeséstől és kényelmetlen érzéstől, de ez a meggyőződés végül győztes lesz. Mégis észben kell tartanunk, amit mondtam, hogy itt a próféta arról a vidámságról beszél, amit a korábban a kísértések terhe alatt majdnem összeroskadó hívők fognak birtokolni, mikor Isten megbékél velük.

Mert erősségem… az Úr. Világosabban és konkrétabban jelenti ki, hogy a hívőknek jó okuk van az éneklésre, mivel tapasztalatból fogják tudni, hogy erősek az ő Istenükben, mert a megváltás valóban az Úr hatalmának látványos megnyilvánulása volt. Mivel Ézsaiás nem egyetlen napnak a jótéteményét írja le, hanem azt, amit Isten Krisztus eljöveteléig akart folytatni, ebből következik, hogy senki sincs, aki őszintén és szívből énekelné Isten dicséretét, csak azok, akik - meggyőződve gyengeségükről – egyedül Istentől próbálnak meg erőt kapni válaszul az imáikra. S itt nem is a mi erősségünk részének, vagy segítségének nevezi, hanem a teljes erősségünknek, mert csak annyira vagyunk erősek, amennyire Ő lát el minket erővel.

És énekem. Annak oka, ami miatt az Urat az istenfélők énekének nevezi, hogy annyi kedvességgel halmozza el őket a hálaadás kötelezettségre serkentésük végett. Ebből arra következtetünk, hogy az öröm kezdete Isten kegyességéből fakad, a vége pedig a dicséret áldozata (Zsolt50:23, Zsid13:15). Azaz, az istenfélők szívét tanítani kell a türelemre, hogy ne szűnjenek meg áldani Istent, hanem az öröm és a bővelkedés állapotában nyissák meg ajkaikat, és hangosan hirdessék Isten jótéteményeit. Mivel azonban az istentelenek szabadon belevetik magukat Isten megvetésébe, s félreállítván lelkiismeretüket, zajonganak, mint a

vadállatok részeges jókedvükben, soha nem dicsérvén Istent, Krisztus joggal átkozza meg örömüket: „Jaj néktek, kik beteltetek; mert éhezni fogtok. Jaj néktek, kik most nevettek; mert sírni és jajgatni fogtok” (Lk6:25).

És lőn nékem szabadítóm. Ha jobbnak tartja valaki ezt az igeszakaszt múlt időbe tenni, a jelentése ez lesz: a hívők azért énekelnek örömmel, mert az Úr megmentette őket. A leghelyesebb azonban jövő időbe tenni: *és Ő lesz az én szabadítóm*, azaz Isten nemcsak szabadítója volt az Ő népének, de az is marad mindvégig. A hívőknek ugyanis nem szabad a figyelmüket a jelen jótéteményekre összpontosítani, hanem ki kell terjeszteniük a reménységüket az Ő kegyeinek szüntelen folytatódására.

3. *S örömmel merítetek vizet*. Ebben a versben azt erősíti meg, amit már megjegyeztünk, hogy ez a fejezet tekinthető az ígéretet megerősítő pecsétnek, amit a megváltásról adott az Ő népének. Mintha ezt mondta volna: „Isten üdvössége elétek tárult mintegy folytonosan áradó forrásként, melyből bőségesen meríthettek vizet”. Ez egy nagyon szép hasonlat, mert ebben az életben semmi sem szükségesebb, mint a víz, így semminek a hiánya sem okoz nekünk akkora kellemetlenséget, mint a vízé. Így jelképes beszéddel, melyben a rész szerepel az egész helyett, kijelenti, hogy minden, ami az élethez szükséges, Isten meg nem szolgált jóságából árad ránk. S mivel mi üresek vagyunk, híjával minden jónak, alkalmasan hasonlítja Isten kegyességét egy forráshoz, ami megelégíti a szomjazókat és kiszáradtakat, felfrissíti azokat, akiket a hőség kiszárított, s felfrissíti azokat, akik elcsigázottak a fáradtságtól.

A szabadító kútfejéből.[188] Ez a szó hozzáillőbb ehhez az igeszakaszhoz, mintha ezt mondta volna: „Isten kútfejéből”, mert több vigasztalást nyújt, ha tudjuk, hogy Ő az üdvösségünk szerzője, így a próféta ügyesen igazította hozzá ezt a kifejezést ahhoz a helyzethez, amibe került. Nos, ha ez az ígéret kiterjed Krisztus uralkodásának egészére, akkor folytonosan alkalmaznunk kellene a magunk javára. Tudjuk hát meg, hogy Isten jósága van itt nekünk felmutatva, hogy megelégedhessünk vele. Nekünk ugyanis száraz és szomjúhozó földnek kell lennünk, amint a zsoltáros mondja (Zsolt143:6), hogy az Úr vizeire vágyakozhassunk. Istennek ez a jósága csodálatos, és túlmegy a hihetőség határán, hogy nem hagy minket a megelégítetlen vágyaktól égni, hanem forrást biztosít a számunkra, melyből mindenki bőségesen meríthet. Ez a forrás Krisztus, Akiben megkapjuk Isten minden jótéteményét, mert mint János is mondja, az Ő teljességéből veszünk valamennyien (Jn1:16). Fennmarad tehát, hogy valahányszor hiányt érzünk, egyenesen Hozzá megyünk.

4. *És így szólotok ama napon*. Most arra figyelmezteti őket, hogy ne csak egyénileg énekeljenek dicséretet és adjanak hálát Istennek, hanem buzdítsanak erre másokat is. Ahogyan korábban mondta: „És eljönnek sok népek, mondván: Jertek menjünk fel az Úr hegyére” (Ézs2:3), azaz, kölcsönösen buzdítván egymást, tegyék a magukévá a tiszta istentiszteletet. Miután tehát meghagyta nekik, hogy egyénileg legyenek hálásak Istennek, most azt is megparancsolja, hogy egymást kölcsönösen serkentsék a hálaadásra. Ezalatt azt érti, hogy nemcsak egyvalakihez, de mindenkihez kell szólniuk, s nemcsak egyszer, de egész életük során mindvégig.

Magasztaljátok az Ő nevét. Most rövid leírását adja annak a módszernek, mellyel a dicséretet helyes módon adjuk meg Istennek, mikor azt parancsolja, hogy Őt magasztaljuk, s ne dicsekedjünk senki más nevében (Jer9:23-24).

Itt is, a részt szerepeltetve az egész helyett (συνεκδοχικως), a Szentírás gyakran írja le az imádat egészét az *Isten nevének magasztalásával*. S ez az, amit főleg követel tőlünk is. Azt hiszem, itt a próféta azért köti össze Isten nevének magasztalását a dicséretekkel, hogy az egész istentiszteletet belefoglalja.

Hirdessétek a népek közt nagyságos dolgait. Ezalatt azt érti, hogy ennek a szabadításnak a munkája oly kiváló lesz, hogy hirdetni kell majd az egész világon és nemcsak

[188] Megjegyzésképpen hozzáteszi: „vagy, a Szabadítóból”.

annak valamelyik sarkában. Valóban azt akarta, hogy először a zsidók között hirdettessen, de utána elterjedjen az összes ember között. Ez a buzdítás, mely által a zsidók a hálájukról tettek bizonyságot, tekinthető az evangélium prédikálása előfutárának, ami ezután következett a maga idejében. Ahogyan hirdették a zsidók a médek és a perzsák, s más szomszédos népek között nekik mutatott kegyességet, úgy kellett nekik Krisztus megjelenésekor hírnökökké lenni és Isten nevét hangosan hirdetni szerte a világon minden országban. Ebből nyilvánvaló, mi az Ő vágya, amit támogatni kell minden istenfélőnek. Az, hogy Isten jóságát mindenki megismerje, hogy mindenki Isten ugyanabban az imádatában egyesülhessen. Különösen tűzbe kell jönnünk ettől a vágytól, miután megszabadultunk néhány riasztó veszélytől, de főleg miután megszabadultunk a gonosz zsarnokságától és az örök haláltól.

5. *Mondjatok éneket az Úrnak*. Folytatja a buzdítást, megmutatván, mi az az érzés, amelyből a hálaadásunknak származnia kell: megmutatja ugyanis, hogy a mi kötelességünk Isten jóságát hirdetni minden népnek. Miközben buzdítunk és bátorítunk másokat, nem szabad tunya módon leülnünk, hanem helyes, ha példát is mutatunk nekik. Semmi sem lehet ugyanis abszurdabb, mint lusta és tunya embereket látni, amint másokat Isten dicséretére buzdítanak.

Mert dicsőséges dolgokat cselekedett.[189] Mikor azt állítja, hogy Isten dicsőségesen cselekedett, ezalatt azt érti, hogy bőséges alapjai vannak az éneklésnek. Az Úr nem akarja, hogy az Ő dicséretei minden ok nélkül hangozzanak, hanem a dicséret nagyon gazdag és nagyon bőséges tárgyát tárja elénk, mikor megszabadítja népét a nagyon kemény rabszolgaságból. Mondtuk, hogy ez az ének nem korlátozódik egy rövid időszakra, hanem épp ellenkezőleg, Krisztus egész uralkodására kiterjed. Az a munka tehát tényleg dicsőséges, hogy Isten elküldte a Fiát, hogy kibékítsen minket Önmagával (Jn3:16-17), s hogy megsemmisítse a halál és az ördög uralmát (Zsid2:14). Ha tehát úgy vizsgáljuk a szabadításunk munkáját, ahogyan kell, nagyon bőséges alapunk lesz Istent dicsérni.

Adjátok tudtára ezt az egész földnek. Mikor azt mondja, hogy *adjátok tudtára*, a pogányok elhívására tekint előre, s megerősíti a már elhangzottakat, hogy ez a munka olyan, amit nem szabad elrejteni a sarokban, hanem hirdetni kell mindenfelé.

6. *Kiálts és örvendj*. Itt ismét arra buzdítja az istenfélőket, hogy az Úrban örvendezzenek, egyidejűleg arra is emlékeztetvén őket, hogy milyen az igazi öröm természete és min alapszik. Nekünk nincs más boldogságunk, csak az, mikor Isten közöttünk lakozik. Ehhez azonban életünknek nyomorultnak és boldogtalannak kell lennie, legyen bár bőven más áldás és mindenféle más gazdagság a birtokunkban. S ha ott van a szívünk, ahol a kincseink (Mt6:21), akkor ez a boldogság maga után vonja minden más érzésünket.

Izráelnek szentje. Izrael Szentjének nevezi azért, hogy tájékoztasson minket, milyennek akar Ő maga bizonyulni felénk, miközben közöttünk lakozik. Azaz, az Ő fensége nemcsak az Iránta való tisztelettel tölti el az elménket, hanem egyidejűleg félelemmel is. Ám kegyeskedik az Ő különleges gondviselésének tárgyaivá tenni minket, noha elkülönítve a világ többi részétől. Az Általa kiváltott hatásból kiindulva nevezi Őt Izrael Szentjének, mert Magához gyűjtve minket (Ef1:10), és kegyelmével üdvözítve mondhatni, hogy azért szentel meg, hogy a tulajdonává tegyen. Ennek megfelelően, mikor Isten velünk van, a jelenlétéről való meggyőződés felfoghatatlan örömmel tölt el minket. Ebből következik, hogy mikor nincs jelen, továbbra is ki vagyunk téve a szomorúságnak és a bánatnak. A *Kiálts és örvendj* szavak alatt pedig azt érti, hogy mikor Isten megmutatja az erejét *közöttünk*, akkor nem közönséges örömre ad okot. *Sion lakosainak* közvetlen megszólításával arra céloz, hogy nem mindenki alkalmas ily hatalmas áldásra, egyidejűleg közvetve buzdítja őket a hit egységének fenntartására, hogy az egyházban egyesülve részesülhessünk ebből az örömből.

13. fejezet

[189] A Károli-fordításban: *mert nagy dolgot cselekedett – a ford.*

1. Jövendölés Babilonia ellen, a melyet látott Ésaiás, Ámós fia.

2. Emeljetek zászlót kopasz hegyen, kiáltsatok nékik, kézzel intsetek, hogy bevonuljanak a fejedelmek kapuin!

3. Én parancsoltam felszentelt vitézeimnek, és elhívtam erősimet haragomnak véghezvitelére, a kik én bennem büszkén örvendenek.

4. Hah! zsibongás a hegyeken, mint nagy néptömegé; hah! összegyűlt népek országainak zúgása; a seregek Ura harczi sereget számlál.

5. Jőnek messze földről, az égnek végéről, az Úr, és haragjának eszközei, elpusztítani mind az egész földet.

6. Jajgassatok, mert közel van az Úrnak napja, mint pusztító hatalom jő a Mindenhatótól.

7. Ezért megerőtlenülnek minden kezek, és elolvad minden embernek szíve;

8. És megrémülnek, kínok és fájdalmak fogják el őket, és szenvednek, mint a szülőasszony; egyik a másikon csodálkozik, és arczuk lángba borul.

9. Ímé az Úrnak napja jő kegyetlen búsulással és felgerjedt haraggal, hogy a földet pusztasággá tegye, és annak bűnöseit elveszesse arról.

10. Mert az ég csillagai és csillagzatai nem ragyogtatják fényöket, sötét lesz a nap támadásakor, és a hold fényét nem tündökölteti.

11. És meglátogatom a földön a bűnt, és a gonoszokon vétküket, és megszüntetem az istentelenek kevélységét, és az erőszakoskodóknak gőgjét megalázom.

12. Drágábbá teszem az embert a színaranynál, és a férfit Ofir kincsaranyánál.

13. Ezért az egeket megrendítem, és megindul helyéről a föld is, a seregek Urának búsulása miatt, és felgerjedett haragjának napján,

14. És mint az űzött zerge, és mint a pásztor nélkül való nyáj, kiki népéhez tér meg, és kiki az ő földére fut;

15. Valaki ott találtatik, átveretik, és valaki megfogatik, fegyver miatt hull el,

16. Kisdedeiket szemök előtt zúzzák szét, házaikat elzsákmányolják, és feleségeiket megszeplősítik.

17. Ímé, én feltámasztom ellenök a Médiabelieket, a kik ezüsttel nem gondolnak, és aranyban nem gyönyörködnek;

18. Kézíveik szétzúznak ifjakat, és nem könyörülnek a méh gyümölcsén, a fiaknak nem irgalmaz szemök:

19. És olyan lesz Babilon, a királyságok ékessége, a Khaldeusok dicsekvésének dísze, mint a hogyan elpusztítá Isten Sodomát és Gomorát;

20. Nem ülik meg soha, és nem lakják nemzetségről nemzetségre, nem von sátort ott az arábiai, és pásztorok sem tanyáznak ott;

21. Hanem vadak tanyáznak ott, és baglyok töltik be házaikat, és struczok laknak ott, és bakok szökdelnek ott;

22. És vad ebek üvöltenek palotáikban, és mulató házaikban sakálok; és ideje nem sokára eljő, és napjai nem késnek.

1. *Jövendölés Babilonia ellen*. E fejezettől kezdődően egészen a huszonnegyedikig a próféta azt prófétálja meg, micsoda félelmetes és megrázó nehézségek várnak a pogányokra és azokra az országokra, melyeket a legjobban ismertek a zsidók akár azért, mert szomszédosok voltak velük, akár azért, mert kereskedelmi, vagy szövetségi kapcsolatok fűzték őket hozzájuk, s teszi ezt súlyos okkal. Mikor különféle változások mennek végbe, egyesek úgy vélik, hogy Isten játszadozik az emberek dolgaival, mások pedig úgy, hogy mindent a szerencse vak hevessége irányít, amint azt a világi történelem épp eléggé bizonyítja. Csak nagyon kevesen vannak tudatában annak, hogy ezeket a dolgokat Isten célja jelöli ki és irányítja. Nincs semmi, amiről nehezebb meggyőzni az embereket, mint arról,

hogy Isten gondviselése kormányozza ezt a világot. Sokan valójában elfogadják ezt szóban, de csak nagyon keveseknek van ténylegesen bevésve a szívébe. Reszketünk és irtózunk a legkisebb változástól, s kutatjuk az okait, mintha az emberek döntésétől függene. Mi lesz hát akkor, ha az egész világ felbolydul, s a dolgok látszata oly teljesen megváltozik egyes helyeken, hogy minden romba dőlni látszik?

Nagyon hasznos volt tehát, hogy Ézsaiás és más próféták beszéljenek az efféle természetű csapásokról, hogy valamennyien megértsék: ezek a csapások nem más, mint Isten titkos és csodálatos céljának megfelelően következnek be. Ha nem mondtak volna efféle próféciákat, a dolgok eme zűrzavaros állapota megrázhatta és megzavarhatta volna az istenfélők elméit, mivel azonban jó előre tudták, mi fog bekövetkezni, magukban az eseményekben Isten gondviselésének a tükörképét látták. Mikor bevették Babilont, amiről előzőleg a próféta szájából hallottak, a saját tapasztalatuk tanította meg őket arra, hogy a prófécia nem hangzott el hiába, s nem nélkülözte a szilárd alapokat.

Volt azonban még egy oka annak, amiért az Úr elrendelte, hogy Babilon és más népek pusztulását előre meg kell prófétálni. Ezek a próféciák nem szolgáltak Babilon és más nemzetek előnyére, s az erről szóló írások sem jutottak el hozzájuk, hanem ezzel a vigasztalással akarta enyhíteni az istenfélők szomorúságát, hogy ne bátortalanodjanak el, mintha állapotuk rosszabb lenne a pogányokénál. Erre a következtetésre jó okkal jutottak volna, ha látták volna, hogy a pogányok büntetlenül megmenekülnek Isten kezéből. Ha a babiloni monarchia fennmaradt volna rendületlenül, a zsidók nemcsak azt hihették volna, hogy feleslegesen imádják Istent, s hogy az Ábrahámmal kötött szövetsége nem teljesedett be, hisz az idegeneknek és a gonoszoknak jobban megy a sora, mint a választott népnek. Sőt, még az a rosszabb gyanú is belopakodhatott volna az elméikbe, hogy Isten azokkal az átkozott rablókkal volt kegyes, akik átadták magukat a kegyetlenség és az erőszak cselekedeteinek, s mind az emberi, mind az isteni törvényt megvetették. Valóban, hamarvást eljuthattak volna arra a gondolatra, hogy Isten nem törődik a népével, vagy nem képes őket megsegíteni, illetve, hogy mindent a szerencse vak hevessége irányít. Ennek megfelelően, nehogy elgyengüljenek, vagy kétségbe essenek, a próféta ennek a prófécia a vigasztaló befolyásával keresi fel őket, megmutatván, hogy a babiloniak is meg lesznek büntetve.

Emellett az összehasonlítás arra is megtanította őket, milyen komoly volt a rájuk váró büntetés, amit tudatosan és szándékosan hoztak magukra. Ha ugyanis Isten ilyen félelmetes fenyegetéseket fogalmaz meg a hitetlen és vallástalan pogányok ellen, kik a sötétségben botorkáltak, mennyivel nagyobb lesz szigorúsága és komolysága a lázadó néppel szemben, akik szándékosan vétkeztek Ellene! „És a mely szolga tudta az ő urának akaratát, és nem végezte el, sem annak akarata szerint nem cselekedett, sokkal büntettetik meg” (Lk12:4). Azaz, mikor Isten ilyen súlyos büntetéssel fenyegette a vak pogányokat, a zsidók, akiket a törvényre tanítottak, szemlélhették ezt egyfajta tükörképeként annak, amire ők maguk szolgáltak rá.

Ézsaiás fő célja azonban ezekkel a próféciákkal annak megmutatása volt a zsidóknak, hogy mennyire kedves és értékes volt az ő üdvösségük Isten szemében. Láthatták ugyanis, hogy kiált mellettük és megbosszulta a rajtuk esett sérelmeket. Először arról a pusztulásról és romlásról beszélt, ami Júda és Izrael királyságaira zúdult, mert az ítéletnek Isten házán kell kezdődnie (1Pt4:17). Isten különös gondját viseli a népének, s fő figyelmét rájuk fordítja. Valahányszor hát csak olvassuk ezeket a próféciákat, tanuljuk meg saját magunkra alkalmazni őket. Az Úr manapság valóban nem jelzi előre azoknak az eseményeknek a pontos természetét, melyek a királyságokra és nemzetekre zúdulnak, mégis azonban a világ kormányzását, amit felvállalt, nem hanyagolja el. Valahányszor tehát városok pusztulását, nemzeteket sújtó csapásokat, vagy királyságok megdőlését látjuk, jussanak eszünkbe ezek a próféciák, hogy megalázkodhassunk Isten csapásai alatt, bölcsességet szerezhessünk mások nehézségeiből, s imádkozhassunk a magunk szomorúságának enyhüléséért.

Teher.[190] Ami a teher szót illeti, ami gyakorta előfordul, röviden leírom, milyen értelemben kell érteni. Isten prófétái általánosságban használták, valahányszor bármi kínos eseménnyel fenyegettek, annak érdekében, hogy tájékoztassák a népet: semmi kínos esemény nem következik be, amit nem maga az Úr tenne teherként az emberek vállaira. A nép gonoszsága és csökönyössége arra késztette a prófétákat, hogy szüntelen Isten büntetéseiről prédikáljanak, de ennek következménye az volt, közönséges gúnyolódással a próféciákat a teher névvel illették. Ez nyilvánvaló a Jer23:36-ban is, ahol az Úr heves haragra lobban, mivel nemcsak megvetően szólták az Ő Ígéjét, de ellenszenvesnek is tartották. Ez a szó azt adja tudtára az istenfélőknek, hogy az Úr jelöl ki minden csapást és nehézséget, hogy mindenki a saját bűnei miatt bűnhődjön.

A melyet látott Ésaiás, Ámós fia. Konkrétan kijelenti, hogy amit elmondani szándékozik, az mennyei látomásban jelentetett ki neki, hogy az így neki adott súly győztessé tegye azt minden testi előítélet felett. Nehéz volt hinni abban, hogy egy ennyire virágzó és tékozlóan gazdag monarchia bármi módon megdőlhet. Szemeik kápráztak egy ekkora hatalmat szemlélve, s a próféta ettől vonja el a figyelmüket, hogy a mennyei kijelentésben higgyenek, s hittel várják Isten ítéletét, amit a saját elméik segítség nélküli használatával felfogni sem voltak képesek.

2. *Emeljetek zászlót magas hegyen*.[191] A hegy szó hasonlatot tartalmaz, mert a beszéd Babilonra vonatkozik, ami, mint tudjuk, síkságon helyezkedett el, de tekintettel kiterjedt birodalmára, emelkedett helyzetet tulajdonított neki, mint egy minden nemzet fölött álló erődnek. De talán jobb lesz úgy gondolni a hegy szóra, mint meghatározatlanul használtra, mintha ezt mondta volna: „Mikor jel adatik, hatalmas tömeg gyűlik össze nagyon távoli országokból, mivel minden embert odavonz a látvány széles és kiterjedt befolyása”, s valóban, ezt a véleményt valószínűbbnek tartom, de úgy döntöttem, hogy először az általánosabban elfogadottat említem. Mégis abszurdumnak vélhető, hogy a próféta itt, mondhatni, a neki való engedelmességre szólítja fel a teremtményeket, ha Isten nem erősítette volna meg a prófétát az utasításaival és a tekintélyével. Hiszen itt egy magánember parancsolgat a médeknek és a perzsáknak, gyűjt össze hadseregeket, parancsolja meg a zászlóemelést, és fújja a harci kürtöt.

Ennek tehát Isten fensége megfontolására kell késztetnie minket, Akinek a nevében a próféta szólt, de annak az erőnek és hatékonyságnak a megfontolására is, ami mindig együtt jár az Ígével. Efféle kifejezésmódokkal gyakran találkozunk a prófétáknál, mikor mintegy a szemünk elé tárván az eseményeket, megengedik, hogy meglássuk: Isten semmi olyasmivel nem fenyeget a szolgáján keresztül, amit nem áll készen azonnal végre is hajtani. Ézsaiás valóban fenyegethetett volna nyílt és közvetlen kifejezésekkel is: „A perzsák és a médek el fognak jönni, betörnek Babilon kapuin, dacára erődítményei csodálatra méltó erejének”. Azok a felkiáltások azonban sokkalta energikusabbak, mikor nemcsak a hírnök jellemzőit ölti magára, és a háborút hirdeti, hanem – mivel a legmagasztosabb tekintélyt gyakorolta – megparancsolja a médeknek és a perzsáknak, hogy zsoldosokként gyülekezzenek. Nemcsak azt mutatja meg, hogy készen állnak Isten felszólítására, mert az ő titkos befolyása mozgatja őket, hanem, Istentől küldötten Babilon romlásának hirdetésére, a saját hangjának tulajdonítja annak elvégzését, ami a hihetőt meghaladónak tűnt. Ez megfelel ennek: „Mikor Isten arról beszélt, ami meg fog történni, nem szabad kétségeket táplálnunk a dolgot illetően”. Érdemes megfigyelnünk azt is, hogy a perzsákat és a médeket a nevük említése nélkül írja le, mert így a fenyegetés hangsúlyosabb, mikor mondhatni ujjal mutat rájuk: „Emez és amaz ember”. Az hozzátesz a prófécia bizonyosságához, mikor távoli eseményeket küszöbön állóknak mutat be.

Kézzel intsetek, hogy bevonuljanak a fejedelmek kapuin. Mikor azt mondja, hogy *Kézzel intsetek, és bevonulnak*, ezalatt azt érti, hogy a perzsák és a médek nem kezdenek Isten

[190] A Károli-fordításban a „jövendölés” szó szerepel – *a ford*.
[191] A Károli-fordításban: „kopasz hegyen” – *a ford*.

parancsára hamarabb előrenyomulni, csak mikor útjuk minden akadály ellenére egyenes és könnyű lesz. S bár a héberek a hercegeket a נדיבים (*nedibim*), azaz a *nagylelkű és jótevő* névvel illetik, amin Krisztus ama kijelentése is alapszik, amit a Lk22:25-ben olvasunk: ευεργεται καλουνται, *jóltevőknek hivatnak*, én mégis azt hiszem, hogy a próféta annak a hatalomnak a csillogására hívja fel a figyelmünket, mellyel a babiloniak dicsekedtek. Másoknál jobban el voltak látva haderővel és fegyverekkel, így lehetetlennek tűnt, hogy valaha is legyőzik őket. De a próféta azzal fenyeget, hogy Istent semmi sem fogja megakadályozni abban, hogy utat és bejáratot nyisson az ellenségeiknek,

3. *Én parancsoltam felszentelt vitézeimnek.*[192] Itt a próféta az Urat mutatja be beszélőként, és parancsolóként. Felszentelt vitézeknek nevezi a médeket és a perzsákat, azaz olyanoknak, akiket Ő készített elő. A קדש (*kadash*) ige különböző értelemben használatos, mert néha a megújulás lelkére utal, ekkor csakis a választottakra vonatkozik. Néha azonban azt jelenti: *akarni*, vagy *felkészíteni*, s ez a jelentés jobban illik ehhez az igevershez. Mindenkit, akiket az Úr teremtett, ki is jelölt egy kötött célra. Ő nem szórja szét az embereket véletlenszerűen a Földön, hogy menjenek, ahová csak akarnak, hanem mindent az Ő titkos tanácsvégzése szerint irányít, s szabályozza és felügyeli az elvetettek erőszakos szeszélyeit, úgy irányítván őket, ahogyan Neki tetszik, a jótetszésének megfelelően visszafogva és korlátozva valamennyit. Ezért nevezi tehát őket felszentelteknek, azaz „az Ő akarata végrehajtására elkülönítetteknek és felkészítetteknek", noha nekik maguknak nincsenek ilyen szándékaik. Ebből megtanuljuk azt is, hogy minden heves lázongást Isten titkos ítéletének tulajdonítsunk, s ebből csodálatos vigasztalás fakad. Próbálkozzanak ugyanis bármivel a gonosz emberek, semmit sem érnek el, csak azt, amit az Úr elrendelt.

És elhívtam erősimet. Az *elhívtam* kifejezés többet közvetít, mint a *parancsoltam*, amit az előző mondatban használt. Ez azt jelenti, hogy nemcsak Isten parancsára indulnak fel a cselekvésre, hanem magának a hangjának a hangzására is, mintha én elhívnék valakit, s az illető azonnal követne. Azzal fenyeget tehát, hogy Babilont ugyanúgy semmisítik meg a médek és a perzsák, mintha Isten elhívásának engedelmeskedtek volna, mert bár a saját becsvágyuk, büszkeségük és kegyetlenségük hajtotta őket a csatára, mégis, anélkül, hogy tudtak volna róla, Isten irányította őket az ítéletének végrehajtására.

4. *Hah! zsibongás a hegyeken, mint nagy néptömegé*. Egy még élőbb ábrázolást (υποτυπωσον) ad, azaz egy leírást, mellyel az esemény mintegy a szemünk előtt zajlik. A próféták nem elégszenek meg a beszéddel anélkül, hogy ne mutatnák be maguknak az eseményeknek a lendületes képét is. A nyíltan és közönséges módon kimondott szavak nem érintenek minket oly erőteljesen, vagy nem indítják meg a szívünket oly mértékben, mint azok a képek, melyek felvázolják az események eleven hasonmását. Mintha ezt mondta volna: „Most valóban egy embert hallotok beszélni, de tudjátok meg, hogy a hangja oly erőteljes lesz, hogy annak hallatán népek fognak felkelni, emberek fognak zajongani, s nagy tömegekben kiabálnak és ordítoznak, hogy Babilon lakosaira pusztulást hozzanak. Ez a kijelentés tehát a halálom után is ugyanolyan hatékony lesz, mintha most látnátok, amit megprófétálok nektek".

Ebben a dologban tehát látjuk, mily hatalmas is az Íge hatékonysága, aminek minden teremtmény égen-földön engedelmeskedik. Még erősebb meggyőződésre kell jutnunk ennek a tanításnak a hitelét illetően, ha megfigyeljük, hogy minden esemény, amit sok évszázaddal azelőtt megprófétáltak, bekövetkezett. Emiatt jelenti ki, hogy *a seregek Ura harczi sereget számlál*, azaz hogy a különböző nemzeteket Isten irányítása mozgatja, mert noha semmi sem áll távolabb a szándékaiktól, mint kiszabni az Úr által meghatározott büntetést, mégsem tesznek semmi mást, csak az Ő parancsainak megfelelően tevékenykednek, mintha valami földi tábornok vezetné a hadseregét.

[192] „*Választottaimnak*". A קדש (*kadash*) azt jelenti: elkülöníteni egy munkára, különösen az Isten által elrendeltre. Lásd Jer22:7, Sof1:7 – *Stock*.

5. *Jőnek messze földről*. Megismétli, és teljesebben megerősíti azt, amit kevéssel ezelőtt mondtam, hogy a háborúk nem véletlenül törnek ki a Földön: Mert minden rendetlenséget az emberek indulatai okádnak ki, Isten mégis magasan felülről uralkodik, ezért Ézsaiás joggal tulajdonít Neki szuverenitást. Ezután hozzáteszi, hogy a felfegyverzett emberek nem más, mint *az Ő haragjának eszközei*. Azt mondja, hogy messze földről fognak jönni a babiloni monarchia elpusztítására, mivel mi nem félünk a veszélytől, amíg már nem a küszöbön áll. Babilon oly nagyon meg volt erősítve, és annyi királyság vette körül, hogy látszólag nem volt út, amin az ellenség megközelíthette volna. Röviden, mintha a felhőkben lett volna, nem félt semmiféle veszedelemtől.

Az égnek végéről. Mivel a környezetükben nem volt semmiféle baj, ami fenyegette volna őket, ezért figyelmeztet, hogy a csapás messziről fog érkezni. Noha minden nyugodtnak és békésnek tűnik, s noha nem viszálykodunk a szomszédainkkal, Isten az ég széléről is képes ellenségeket hozni. Nincs okunk rá tehát, hogy tartós és gyümölcsöző állapotokat ígérjünk egymásnak, még ha nem is fenyeget semmiféle közvetlen veszély. Ha ezt a próféciát meghallották volna Babilon lakosai, kétségtelenül kinevették volna, mint mesét. Még ha feltételezzük is, hogy adóztak némi tisztelettel a prófétának, mégis, a saját biztonságukba vetett erőteljes meggyőződésük következtében megvetették volna ezeket a fenyegetéseket, mint üres és alaptalan szóbeszédeket. Erre könnyen találunk példát. Mikor manapság a szultánról prédikálunk, mindenki azt gondolja, hogy mese, mert úgy vélik, ő még mindig nagyon messze van tőlünk. Látjuk azonban, hogy milyen gyorsan legyőzte azokat, akik még messzebb voltak és nagyobb erővel rendelkeztek. Olyan hatalmas az emberek érzéketlensége, hogy képtelenség őket felébreszteni, míg meg nem verik őket, és nem éreztetik velük a csapásokat. Szolgáljanak hát Babilon lakosai figyelmeztetésként a számunkra, hogy még azelőtt féljük a próféták fenyegetéseit, mielőtt túl késő lenne, s ugyanaz ne történjen meg velünk is, mint azokkal a gonosz emberekkel, akik a virágzó állapotukra hagyatkozva úgy megrettennek, mikor Isten keze támadja és sújtja őket, hogy képtelenek többé megállni és megzavarodottan összeroskadnak.

Elpusztítani mind az egész földet. Mikor *az egész föld* kifejezést használja *Babilon* helyett, a királyság terjedelmére tekint, hogy ne gondolhassák: a nagyszámú provincia, ami minden oldalról körülveszi, képesek lesznek elhárítani az ellenség támadásait. Egyidejűleg azonban arra is céloz, hogy nem holmi kis csapás fog sújtani egyetlen pontot, hanem özönvízként árasztja majd el a világ nagy részét.

Az Úr, és haragjának eszközei. A perzsákat és a médeket más értelemben nevezi a harag eszközeinek, mint Pál az elvetetteket, mert Pál a harag edényeit az irgalom edényeivel szembeállítva (Rm9:22-23) azt mutatja meg, hogy Isten meg nem érdemelt jósága ragyog a választottakban, az elvetettek azonban a komoly ítélet emlékművei. Ézsaiás azonban azt érti ezalatt, hogy a perzsákat és a médeket tekinthetjük dárdáknak Isten kezében, melyek segítségével véghezviheti a bosszúját.

6. *Jajgassatok*. Ugyanazt az állítást folytatja, s jajgatásra szólítja fel Babilon lakosait. Nem tanítást intéz hozzájuk annak reménységével, hogy az majd az előnyükre válik, hanem előre megmondván, milyen lesz az állapotuk, hangsúlyosan alkalmazza a közvetlen megszólítás eme formáját.

Mert közel van az Úrnak napja. Az Úr napjának nevezi a Szentírás szokásának megfelelően, mivel mikor az Úr késlelteti az ítéletet, úgy tűnik, abbahagyta a hivatalának ellátását, mint a bírók, mikor nem ülnek be az ítélőszékbe. Ez a kifejezésmód figyelmet érdemel, mert mi örömmel a magunk rendelkezésére állítanánk Istent, hogy azonnal mondjon ítéletet a gonoszokra. Neki azonban megvan a maga kijelölt ideje, s tudja az időket, mikor helyénvaló mind a gonoszokat megbüntetni, mind a jókat megsegíteni.

Mint pusztító hatalom jő a Mindenhatótól. Azzal fenyeget, hogy az ítélet komolysága olyan, hogy Babilon lakosainak nemcsak a sírásra, de a jajgatásra is jó okuk lesz, mert Isten

megmutatja erejét az elpusztításukban és megsemmisítésükben. A שדד (*shadad*) jelentése *letarolni* és *kifosztani*. Ebből az igéből származik a שדי (*Shaddai*), Isten egyik neve, melyet egyesek Mindenhatónak fordítanak. Elegáns utalást látunk tehát itt a szó eredetére, mintha azt mondta volna, hogy Babilon lakosai meg fogják tanulni a saját megsemmisülésükön keresztül, mily helyesen illetik Istent a שדי (*Shaddai*) névvel, melynek jelentése *erős* és *hatalmas* a megsemmisítésre.[193]

7. *Ezért megerőtlenülnek minden kezek*. Megmutatja, hogy Istennek a Babilon lakosait megsemmisítő ereje oly hatalmas lesz, hogy nem lesz eszközük kiállni az Ő haragját. Jóllehet magasan álltak a gazdagság és az erő tekintetében, szívük úgy megolvad és kezük úgy meggyengül majd, hogy sem hajlandóságuk, sem képességük nem lesz ellenállni. S ezzel közvetve nevetségessé teszi azt a kegyetlenséget, ami a babiloniak szívében fortyogott. Isten hatalmában áll ugyanis meglágyítani a szíveket és összetörni, meglazítani, vagy meggyengíteni a kezeket, vagy karokat, hogy hirtelen minden bátorságuk elillanjon, s erejük tovatűnjön. Mikor megremeg a szív, mi haszna lesz az erődítéseknek, vagy hadseregeknek, vagy a gazdagságnak, vagy a földsáncoknak? Mi haszna van a jól felszerelt műhelynek munkás nélkül? Mindennapos példákban látjuk ezt azokban, akiket az Úr egyébként bőséges forrásokkal látott el. S ebből látjuk, milyen hiábavaló is az a bizalom, amit a külső erőforrásokba vetünk, ezek ugyanis semmi hasznunkra sem válnak, ha az Úr bármi félelemmel szíven üt minket.

8. *És megrémülnek, kínok és fájdalmak fogják el őket*. A צירים (*tzirim*) szó kétértelmű, a görög fordítók *közvetítőknek* fordítják. Ám a rögtön utána következő hasonlat a szülő asszonnyal elégségesen bizonyítja, hogy *kínokat* jelent, mert itt, mondhatni egyetlen szóval magyarázza azt, amit előzőleg mondott, hogy szíveik megolvadnak és kezeik meggyengülnek, mert félelem és kétségbeesés sújtja őket. Honnan jön ez a félelem? Istentől. Ezt a fajta félelmet, melynek nem volt látszólag oka, az ókoriak *pániknak* nevezték.[194] Ők ugyanis a *panes* nevet adták a kísérteteknek és más efféléknek, amiktől az emberek még akkor is megrémültek, ha nem volt semmiféle külső tárgy, ami felkorbácsolta volna a félelmüket. Nem ok nélkül tették ezt, mégis tévedtek a vaskos tudatlanságuk következtében, mert nem értették, hogy ez Istentől származik.

Mint a szülőasszony. Ami Babilon lakosait illeti, nekik valóban jogos okuk volt a félelemre, mikor látták, hogy bátor és harcias nemzetek támadtak rájuk. A próféta azonban mégis azzal fenyegeti őket, hogy noha képesek lennének ellenállni, mégis olyanok lesznek, mint a félholtak, mivel Isten titkos tevékenységének következtében gyengültek és buktak el. Ugyanezen okból teszi hozzá, hogy *egyik a másikon csodálkozik*, mint mikor az emberek felkavarodnak és bámulnak minden irányba, sőt mi több, mikor a biztonság semmiféle reménysége sem látszik, olyanok, mint akik elvesztették a józan eszüket és közömbösségbe roskadtak.

És arczuk lángba borul.[195] Ez a mondat, melyben lángoló arcokat tulajdonít nekik, még erőteljesebben fejezi ki a félelem hevességét. Egyesek azt hiszik, hogy ez szégyent jelent, mintha egyetlen szóval azt mondta volna: *Elpirultak*, de ez túl gyenge. Ézsaiás valami nagyobbat és félelmetesebbet akart kifejezni, mert agóniában az arc izzik, s a bánat nyomása lángba borít. S valóban túl könnyen vennénk a dolgot ilyen súlyos csapás mellett, ha ezeket a szavakat úgy értelmeznénk, hogy a szégyent jelentik. A próféta ugyanis olyan megrázó

---

[193] „שד משדי (*shod mishaddai*). Isten eme megnevezését itt az alliteráció kedvéért használja: *megsemmisítés a Megsemmisítőtől*, Tőle, Aki Mindenható mind a megsemmisítésre שדד (*shadad*), mind a megmentésre" - *Rosenmüller*.

[194] Szerencsés egybeesés folytán a pánik szó ugyanazt a jelentést közvetíti, mint a latin *panicus* melléknév, ami, mint mondják, a pogány Pán istenség nevéből származik, aki a hegyek, az állatállomány, stb. istene volt – *a szerk*.

[195] „Arcuk olyan lesz, mint a láng" (héberül: „a lángok arcai") – az angol változat szerint. „Arcaik lángarcok lesznek" – *Stock*.

csapásról beszél, melynek a komolysága miatt lángra lobban az arc, ami rendszerint akkor következik be, mikor az emberek az intenzív bánat miatt vívódnak.

A szülő asszonyhoz történő hasonlítás nemcsak a szomorúság hevességét jelöli, hanem a hirtelenséget is, amivel hatalmába kerítette őket. Mivel a csapás komoly és heves lesz, Ézsaiás jó okkal fenyeget azzal, hogy hirtelen következik be. Babilon lakosait ugyanis oly erős védelem vette körül, hogy sohasem gondolták volna, hogy bármiféle kellemetlenség eléri, vagy megzavarja majd őket.

9. *Ímé az Úrnak napja jő kegyetlen búsulással*. Megismétli, amire nemrég csak kevéssé tért ki, hogy tudniillik Babilon lakosai most kényelemben élnek, s gazdagságukra támaszkodnak, de az Úr napja küszöbön áll, hogy megrettentse azokat, akik gondatlanok.

Felmerülhet azonban egy kérdés. Miért mondja az Úr napját kegyetlennek, mivel semmi sem kívánatosabb, mint Isten jelenlétében lenni, hisz egyedül az Ő jelenléte tesz minket valóban boldoggá? Erre azt mondom, hogy mindig fontolóra kell vennünk, kikhez szól a próféta, mert szokásos a prófétáknál, hogy Istent különbözőképpen írják le a hallgatóság sokféleségének megfelelően. Hasonlóképpen jelenti ki Dávid is, hogy Isten „Az irgalmashoz irgalmas vagy: a tökéleteshez tökéletes vagy. A tisztával tiszta vagy; s a visszáshoz visszás vagy” (Zsolt18:26-27). Mi mást képzelhettek a gonoszok Istenről, mint a lehető legnagyobb szigorúságot? Így Isten legkisebb említése is rettegéssel tölti el őket. Az istenfélők viszont, valahányszor csak Isten nevét említik, ennek hallásából a legnagyobb gyönyörűséget és örömöt nyerik, és semmi sem elégítheti ki őket jobban. Ezért mikor a próféták az istenfélőkhöz szólnak, Istent említése után rögvest a vidámságról és az örömről beszélnek, mert az istenfélők megérzik majd, hogy kegyelmes és könyörületes hozzájuk. Mikor azonban az istentelenekhez szólnak, Isten ítéletét mutatják fel, s a szomorúságról és a nyögésről beszélnek. S ahogyan az istenfélők felvidulnak Isten jelenlétében, mert hit által a jóságát szemlélik, úgy borzadnak el az istenfélők, mert lelkiismeretük bizonyságtétele megfeddi és meggyőzi őket, hogy Ő szigorú Bíróként jön majd el. S mivel még a képmutatók is azt állítják, hogy sóvárogva várják az Úr napját, a próféták letépik róluk ezt az álarcot, és megmutatják, hogy számukra az Úr napja rémületes és félelmetes lesz (Ám5:18, 20).

Ézsaiás a szokásos leírást alkalmazza erre a próféciára avégett, hogy teljesebben megmutassa, mennyire kellene félnünk Isten haragjától, mert természet szerint lassúak, sőt inkább ostobák vagyunk, nem hatna ránk oly erősen, ha az Úr nyílt kifejezésekkel beszélne az ítéleteiről. Ezért mivel a díszítetlen stílus túl hideg lenne, új kifejezésmódokat eszelt ki, hogy velük felrázza őket a tunyaságból. Mikor azt mondja, hogy *a földet pusztasággá tegye, és annak bűnöseit elveszesse arról*, a bűnösök alatt nem válogatás nélkül minden embert ért, hanem a Babilonban lakó istentelen és bűnös embereket.

10. *Mert az ég csillagai és csillagzatai*. Avégett, hogy Isten ítéletének erősebb és aggasztóbb félelmével sújtsák a szívünket, a próféták túlzó kifejezésmódot is szoktak a fenyegetéseikhez adni, ami, mondhatni, a szemünk elé tárja Isten haragját, s minden érzékszervünkre kihat, mintha minden elem most felkelne az Ő bosszúját végrehajtandó. De a kifejezések, noha rendkívül erőteljesek, mégsem túlozzák el az elkövetkezendők félelmetes természetét. Lehetetlen ugyanis Isten ítéletének olyan riasztó képét megalkotni, hogy a valóságot majd ne érezzék még borzasztóbbnak és rémisztőbbnek.

Említi a Napot, a Holdat és a csillagokat, mivel ezek Isten irántunk érzett atyai szeretetének szembeötlő bizonyítékai. Ezért mutatja meg Krisztus, hogy Isten jóságának kiváló bizonyítéka, hogy „felhozza az ő napját mind a gonoszokra, mind a jókra” (Mt5:45). Ennek megfelelően, mikor a Nap, a Hold és a csillagok ragyognak az égen, mondhatjuk, hogy Isten megvidámít minket az Ő fényes és kegyelmes ábrázatával. Mivel tehát az ég fényében Isten vidám és barátságos ábrázatot mutat, mintegy mondhatnánk, hogy mosolyog ránk, így a próféta által leírt sötétség azt a gondolatot közvetíti, hogy Isten, az arcát elrejtvén, beleveti azokat az embereket, akikre haragszik, a bánat sötétségébe. Hasonló gondolatot fogalmaz meg

Joel próféta is: „A nap sötétséggé válik, a hold pedig vérré, minekelőtte eljő az Úrnak nagy és rettenetes napja” (Joel2:31).

Mondtuk már, hogy ezt a kifejezésmódot a próféták gyakran használják, hogy tájékoztassanak: minden a romlásunkat szolgálja, ha Isten ellenünk van. Isten néha valóban tanújelét adja a haragjának a csillagok segítségével adja a jelét a haragjának, de ez kívül áll az események szokásos menetén, s az a sötétég, amit itt a próféta leír, nem következik majd be Krisztus második eljöveteléig. Nekünk azonban meg kell elégednünk annak tudásával, hogy minden teremtmény, melyek a feladatuk ellátásával Isten atyai szeretetének bizonyítékai és eszközei, nemcsak haszontalanokká válnak a számunkra, ha Isten ítéletre emelkedik fel, de bizonyos fokig még fel is fegyverkeznek a bosszúállásra.

11. *És meglátogatom a földön a bűnt*. Itt a próféta nem az egész világról beszél, de mivel Babilon volt a monarchiák közül a legerősebbnek a fővárosa, ezen az alapon adja neki a *világ* megnevezést, s teszi ezt hangsúlyosan (εμφατικως), mert Babilon azért volt egyfajta világ, mert úgy tűnt, hogy majdnem az egész Földet elfoglalja. Mégis arra utal, hogy ezen a világon semmi sem olyan fennkölt, hogy Isten ne tudná könnyedén egyetlen ujjával megragadni. Egyidejűleg egy figyelmeztetést is megfogalmaz: Isten meg fogja büntetni a kaldeusok kegyetlenségét. Azt is meg kell még tanulnunk, hogy Babilon gonoszsága és bűnei azért kerülnek itt előtérbe, hogy tájékoztasson minket: az Úr nem kegyetlen azért, mert ennyire súlyosan bünteti. Ő ugyanis olyan büntetést szab ki, melyre az a nép a vétkeivel és a bűneivel rászolgált. A rágalmazás minden alapja elvétetett tehát, hogy ne gondolhassuk: Isten örömét leli az emberek szenvedésében. Mikor ugyanis úgy bánik az emberekkel, ahogyan rászolgáltak, „minden száj bedugassék” (Rm3:19), mivel a szenvedések súlyossága nem Istentől származik, hanem az oka magukban az emberekben rejlik.

Megszüntetem az istentelenek kevélységét. Észben kell tartanunk, amit már megjegyeztem, hogy a próféta nem kis vigasztalást nyújt az istenfélőknek, mikor biztosítja őket arról, hogy Isten, noha megőrzi Babilon lakosait egy időre, végül majd kiszabja rájuk a büntetést igazságtalanságukért és kegyetlenségükért. Ezt még világosabban fejezi ki az egyik konkrét bűn, nevezetesen a büszkeség megemlítésével, melynek következtében kiengedték a gyeplőt és határtalan szabadságot adtak törvénytelen vágyaiknak a nyomorultak elnyomásában. Ezen okból feddi meg a zsarnokságukat is. Ebből azonban egy hasznos tanítást is kell származtatnunk, miszerint lehetetlen elmenekülnünk Isten büntetése elől, ha hiábavaló önbizalommal felfuvalkodunk és kecsegtetjük magunkat. A próféta itt mindenféle büszkeséget ért, gondolják bár az emberek magukat valaminek, vagy csodálják gazdagságukat és nézzenek le másokat önmagukhoz hasonlítva, Isten nem képes elviselni semmiféle becsvágyat, vagy elszenvedni, hogy az büntetlen maradjon. Látván tehát, hogy a rendkívül sokféle bűn között, amelyekben Babilon bővelkedett, ez volt a legsúlyosabb és legészrevehetőbb, a büszkeségük lobbantotta leginkább lángra Isten haragját.

A zsarnokok gőgjét megalázom.[196] A becsvágy mellé társult, amint ez szokott lenni, az erőszak és a kegyetlenség, ezért adja hozzá a zsarnokok gőgjét. Mikor ugyanis az emberek megvetik egymást, ezt az erőszak, az igazságtalanság és az elnyomás cselekedetei követik, mert lehetetlenné válik az emberek számára, hogy ne ártsanak a többi embernek, ha nem teszik félre az önteltségüket és saját maguk nagyrabecsülését. Szándékosan szállítsuk tehát le elménket a valódi alázatosságra, ha nem akarunk elvettetni és eljutni a saját pusztulásunkra.

12. *Drágábbá teszem az embert a színaranynál*. Itt sajátos módon azt írja le, milyen kegyetlen és barbár lesz a Babilon ellen vívott háború. Hasonló módon tanítják a hívőket is arra ezek a próféciák, hogy a prófécia szellemében könyörögjenek azért, ami a kegyetlenség legszélsőségesebb megnyilvánulása a háborúkban, hogy a perzsák és a médek szakítsák el a csecsemőket az anyjuk keblétől és paskolják a sziklákhoz (Zsolt137:9). Ennek általános jelentése az, hogy Babilon nemcsak megsemmisül, de a végső pusztulásnak is átadatik, mert

[196] A Károli-fordítás szerint: *az erőszakoskodóknak gőgjét megalázom – a ford,.*

mikor azt mondja, hogy az emberélet drágább lesz a színaranynál, azzal azt jelenti ki, hogy az ellenség annyira vágyik majd a vérontásra, hogy egyetlen embert sem lehet majd semmi áron sem kimenteni a kezükből, mivel inkább megölik, semhogy váltságdíjat fogadjanak el érte.

Megkérdezhető: Vajon ez a pusztulás olyan kegyetlen volt, mint amilyennek Ézsaiás itt leírja? A történelmi beszámoló ugyanis eltérő, s maga Dániel is, aki szemtanúja volt az eseményeknek, elmondja, hogy csak a várost vették be, mert a médek és perzsák életben hagyták a polgárokat és a lakosokat. Ez az érv egyes igemagyarázókat arra késztetett, hogy átvitt értelemben az összes elvetettre vonatkoztassák azt, ami itt Babilonról hangzik el. Ezt cselekedvén azonban túlerőltették ezt az igeszakaszt, mert nem sokkal ezután (17. vers) a próféta megnevezi a médeket és perzsákat. Emellett azok a fenyegetések, melyek a maguk sorrendjében ezután következnek az edomiták, moabiták, valamint Tírusz, Egyiptom és más nemzetek lakosai ellen, elegendően bizonyítják, hogy ez a beszéd szó szerint a kaldeusok ellen irányul, akiket a próféta főrangra emel: nem azért, mert pusztulásuk közelebb volt más nemzetekénél, hanem mert az egyház egyetlen ellensége sem volt annyira veszélyes, mint ők.

Észre kell venni, hogy Ézsaiás nem mondta el ezt a próféciát, amíg Ninive monarchiája virágzó állapotban volt, hanem mindaz, amit a pogány nemzetek ellen mondott szolgálatának egész időtartama alatt, lett összegyűjtve egy könyvben. Azaz, az események sorrendjét nem őrizték meg, hanem a téma hasonlósága volt annak oka, amiért az összes próféciát egy helyre szedték össze. Hogyan lenne másként lehetséges, hogy Ézsaiás egy szót sem szól Ninivéről, hisz utóbb beszámol róla, hogy az asszírok egyedül támadtak a zsidókra (mert a babiloniak békében éltek velük), ha nem azért, mert a harmincharmadik fejezetig nem a saját történelméről számol be, hanem azokról az eseményekről prófétál, melyek a saját halála után következtek be?

Nos mikor kijelenti, hogy Babilon végleg megsemmisül, biztos, hogy nem egyszeri csapásról, hanem egy sokkal később bekövetkezett pusztulásról beszél. Miután a perzsák legyőzték, Babilon tovább virágzott, s megtartotta híres városi nevét és rangját. S noha Ctesiphon városát azért alapították, hogy elvonja csillogása és vagyona egy részét, kedvező elhelyezkedése, drága épületei és erődítményei folytán a királyi rangot leszámítva nem volt alávalóbb Persisnél. Még Nagy Sándor halála után is, mikor Szeleucia nem túl messze felépült, az sem tudta kitörölni az ókori város nevét és hírnevét. Ebből arra következtetünk, hogy a próféta által itt előre jelzett eseményeket nem lehet egyetlen korszakra korlátozni.

Nem ok nélkül fogalmaz meg azonban a próféta ilyen súlyos fenyegetést ellenük, mivel a birodalom gyökeres megváltozása előfutára volt azoknak a különféle csapásoknak, melyek azután következtek. Noha a népet nem irtották ki teljesen, a várost rohammal vették be egy hirtelen indított éjféli támadás során, miközben az egész királyi udvar részegen mulatozott, így a médeknek és a perzsáknak nem volt más lehetőségük, mint hogy mindenkit levágjanak, akik az útjukba kerültek. Kétség sem férhet hozzá, hogy hatalmas mészárlás előzte meg azt, hogy a győztesek kiterjesztették védelmüket a nép egészére, akik feltétel nélkül megadták magukat. Ki kételkedne abban, hogy ezzel a dölyfös nemzettel durván bántak a barbár hódítók, mert semmi más módon nem lett volna kényszeríthető az engedelmességre?

Fokozatosan meggyengülvén Babilon a későbbiek során ismét uralkodót váltott, s egy rövid ideig a macedón Nagy Sándor uralta, majd azonnal Seleucus uralma alá került, aki minden lehetséges módon próbálta rombolni, míg végleg teljességgel romokban hevert. Azaz, amíg Isten megengedte a városnak, hogy létezzen, az egész világ számára szégyenteljes és undorító látványt nyújtott, hogy a prófécia beteljesedése nyilvánvalóbb és szembeötlőbb legyen. Ezért Ézsaiás próféta jó okkal állítja, hogy Isten haragja le nem csillapodik mindaddig, amíg azoknak a rablóknak a barlangja végképp meg nem semmisül.

A halandót és az embert. Ami pedig a szavakat illeti, egyesek az אנוש (*enosh*) szót *harcos*, vagy *kiváló* embernek, az אדם (*adam*) szót pedig *közönséges* embernek fordítják.

Mivel azonban az etimológia nem felel meg ennek a nézetnek, s nem gondolom, hogy ez járt a próféta eszében, én inkább ugyanannak a kifejezésnek az ismétléseként tekintek rá, ami, mint tudjuk, szokásos dolog volt a hébereknél. A פז (*paz*) szó, amit más fordítókkal közösen én is *színaranynak* fordítottam, egyesek feltételezése szerint *igazgyöngyöt* jelent, de a Szentírás sok igeverséből jutunk arra a következtetésre, hogy *ez a legtisztább és legfinomabb arany*.

13. *Ezért az egeket megrendítem*. Ez egy másik jelképes beszéd, mely szintén a leírt kép fokozásához járul hozzá. Isten nem képes eléggé hangoztatni ezt a tanítást nemcsak a gonoszok megrettentése, de az istenfélők vigasztalása végett is, akik gyakran aggodalomba esnek, mikor jól megy a gonoszoknak és minden az ő akaratuk szerint történik. Dávid elismeri, hogy ez vele magával is megtörtént, mert ezt mondja: „Bizony hiába tartottam én tisztán szívemet, és mostam ártatlanságban kezeimet" (Zsolt73:13). Helyes tehát, hogy a próféta ezeket a képeket tárja a szemünk elé, hogy világosan kijelenthesse a gonoszok megsemmisítését. Azaz ez nem más, mint ha Ézsaiás ezt mondta volna: „Bár égnek és földnek kell megrendülni, hogy az istenteleneket felrázza és megsemmisítse, ez mindazonáltal be fog következni". Ők azt hiszik, hogy kívül állnak a veszélyeken, s oly mélyre engedték gyökereiket, hogy nem lehet őket kiszaggatni. A próféta azonban bemutatja, hogy mélységesen tévednek, mert az Úr inkább megrendíti az eget és a földet, semhogy el ne vesse őket. Ebből következik, hogy jóllehet a világ ezer segítséget ad nekünk innen-onnan, de csak Isten kegyelméből lesz állandóság. S ha ez Isten ítéleteiben válik ismertté a konkrét esetekre vonatkozólag, mennyivel inkább majd az egyetemes ítéletben, mikor Krisztus beül magasztos ítélőszékébe az istenteleneket megsemmisítendő!

14. *És mint az űzött zerge*. Megmutatja, hogy a segédcsapatok nem lesznek hasznára a babiloniaknak, s ezekkel a hasonlatokkal írja a katonákat átjáró félelmet. Babilon nemcsak saját, de idegen és zsoldos katonákat is alkalmazott. Azt mondja, hogy ezek mind olyanok lesznek, mint a zergék, amik ijedős teremtmények, s mint a szétkergetett nyáj, így sem a zászlóikat, sem az őrhelyüket, sem semmiféle rendet sem lesznek képesek megóvni.

Kiki az ő földére fut. Ebből könnyű meglátni, hogy a próféta nemcsak a bennszülöttekről, vagy akár egykor ott lakó idegenekről beszél, hanem külföldiekről is, akiket a város védelmére vittek oda. Korábban mondtuk, hogy az emberek szíve Isten kezében van oly módon, hogy az Ő jótetszésének megfelelően vagy a korábban félénk, vagy gyáva emberek hirtelen friss bátorságra tesznek szert, vagy akik korábban hangosan dicsekedtek a bátorságukkal és merészségükkel, elveszítik hevességüket, és puhányokká válnak.

15. *Valaki ott találtatik, átveretik*. Itt megerősíti, amit korábban mondott, hogy senki sem menekül meg Babilonból, s mindenki, akik ott vannak, elpusztulnak. Xenophon azt is elmondja, hogy Círusz parancsára mindenkit levágtak, akivel annak az éjszakáénak kezdetén találkoztak, sőt még másnap is azokat, akik nem tették le a fegyvereiket.[197] Mondtuk azonban, hogy a prófécia tovább is mutat, mert ez a mészárlás csak előfutára volt a többinek, mert Babilon abból a célból maradt fenn, hogy gyakran lerombolhassák.

És valaki megfogatik, fegyver miatt hull el. Egyes fordítók ezt tőlem eltérően fordítják, mert a héber ספה (*saphah*) szó azt jelenti: *megsemmisíteni*, vagy *felemészteni*. Ezért így olvassák: *Bárki… megsemmisíttetik*, s az idős emberekre vonatkoztatják, akik már idős koruk következtében elnyűttek, s amúgy sem lennének képesek már sokáig élni. Mintha a próféta ezt mondta volna: „Egyetlen hajlott korú ember, akik fél lábbal már a koporsóban vannak, sem menekül meg, még ha már félholtak is, és úgy néz ki, hogy rögvest kiadják a lelküket". Mivel azonban ez gyengécske magyarázat, s a ספה (*saphah*) ige azt is jelenti: *hozzáadni*, én inkább Jonatánnal és másokkal értek egyet,[198] akik úgy vélik, hogy ez a katonák csoportjait jelenti,

[197] Lásd Xenophon: *Círusz*, 7. könyv, 5. fejezet

[198] Jarchi idézi a *részeg és a szomjas együtt* (5Móz29:19), az *esztendőt esztendőhöz adjatok* (Ézs29:1), valamint az *égőáldozataitokat rakjátok a ti véres áldozataitokhoz* (Jer7:21) szavakat, s a fordítója, Breithaupt a ספה

mint mikor egy város bevételekor a katonák ék alakba fejlődnek, hogy visszaverjék az ellenség támadásait. De talán jobb lesz azoknak a szövetségeseknek a csoportjára gondolni, akik Babilonnal álltak kapcsolatban, s mondható, hogy egyetlen testületben egyesültek, mert így teljesebben megmutatható ennek a csapásnak a megrázó természete.

16. *Kisdedeiket szemök előtt zúzzák szét*. A szélsőséges kegyetlenség képét festi le. A kegyetlenség végső csúcsára hág a támadó hadsereg, mikor nincsenek tekintettel az életkorra, s a csecsemőket mészárolják, akiknek kora nem teszi lehetővé, hogy megvédjék magukat. Még megrázóbbnak festi le, mikor hozzáteszi, hogy szüleik „szeme előtt". Ugyanebből a célból mondja a rögtön ezután következőket a *házak kifosztásáról* és a *feleségek megerőszakolásáról*, mert ezek a dolgok akkor történnek, mikor a támadók elfeledkeznek minden emberiességről, kegyetlenkedni kezdenek, s a legyőzötteknek még a nevét is tövestül akarják kitépni.

17. *Ímé, én feltámasztom ellenök a Médiabelieket*. A próféta, megprófétálván a babiloniak megsemmisítését, leírja a szerzőit is, vagyis azt mondja, hogy Isten lesz a szerzője, s egyidejűleg elmagyarázza, mi módon és kiknek a közreműködésével lesz végrehajtva, mert azt mondja, hogy feltámasztja ellenük a médeket. Ezt természetesen nem találhatta ki emberi gondolkodással, mert nem volt irigykedés, vagy civakodás a babiloniak és a médek között, s ha lett is volna bármi efféle, miféle hatalommal rendelkeztek akkoriban a médek amivel bármit is árthattak volna a babiloniaknak? Látván tehát, hogy semmiféle háborús készülődésbe sem kezdtek ellenük a médek, nagyon bizonyos, hogy ezt a próféta isteni ihletésre mondta, s főleg azért, mert ezeket az eseményeket több mint száz évvel a bekövetkezésük előtt jelezte előre.

A kik ezüsttel nem gondolnak, és aranyban nem gyönyörködnek. Mikor azt mondja, hogy nem fognak mohón vágyakozni az ezüstre és aranyra, ezalatt nem azt érti, hogy a médek nem voltak vétkesek a fosztogatás és a kapzsiság bűnében, mintha oly nemes lelkűek lettek volna, hogy megvetik az ezüstöt és aranyat, hanem épp ellenkezőleg, arra céloz, hogy a csata olyan kegyetlen és véres lesz, hogy semmi másra nem fognak törekedni, csak az általános mészárlásra. Például a spanyolok manapság a fő háborús céljuknak a fosztogatást teszik meg, ezért készségesebben meghagyják az emberek életét, s nem olyan vérszomjasak, mint a németek, vagy az angolok, akik semmi másra nem gondolnak, csak az ellenség aprítására.

Nem kell furcsállnunk, hogy az Úr, Aki nem kegyetlen, mégis ilyen kegyetlen közreműködőket használ, mert Ő igazságosan cselekszik még akkor is, mikor a gonoszok közreműködését veszi igénybe, s nem szennyeződik be a gonoszságukkal. Nem helyénvaló tehát ítéletet alkotni Isten munkájáról a végrehajtókból kiindulva, mert őket vagy a becsvágy, vagy a kapzsiság, vagy a kegyetlenség hajtja, nekünk azonban Isten igazságos büntetését kell szem előtt tartanunk, amivel a babiloniakat a saját vétkeik miatt sújtotta.

18. *Kézíveik szétzúznak gyermekeket*.[199] Egyesek a *szétvágnak* igével fordítják. Ők úgy vélik, hogy a nyelvezet túlzó, mintha a babiloniak gyermekeit nyílvesszőkként használták volna, majd később a földhöz vágták, hogy nagyobb erővel lehessen őket összetörni. Én azonban a szavak egyszerűbb nézetét választom, miszerint a médek kegyetlensége akkora, hogy még a csecsemőket sem kímélik, akikre az emberek normálisan nem vetik rá a kezüket, hacsak nem a legvégső barbárságból, röviden, nem lesz életkori engedmény, amint mondtuk.

Nem olvassuk azonban, hogy a médek ekkora kegyetlenséget gyakoroltak volna, s Babilon ezután a csapás után még nagyon hosszú ideig fennállt és virágzott. Jóllehet az uralkodó trónját eltávolították belőle, mégis megtartotta nevét és hírnevét. Amellett a következő nap hajnalától kezdve senkivel sem kegyetlenkedtek, csak aki fegyvert viselt. S bár a próféta célja az volt, hogy Isten többi, a babiloniakra váró ítéletét is belefoglalja a

---

(*saphah*) igét francia anyanyelvére az *accueillir* szóval fordítja, melynek jelentése *összegyúlni*, vagy *csoportosulni*.

[199] A Károli-fordítás szerint: *ifjakat – a ford.*

mondandójába, melyek az első csapást csak jóval később követték, mégsem helytelen, vagy ésszerűtlen leírnia a nemzet barbár szokásait, hogy a zsidók jobban a tudatára ébredjenek: Babilon zsarnoksága megkapta jogos jutalmát. S az sem kétséges, hogy a hívők később erre az ígéretre támaszkodva mondták az alábbi imát: „Áldott legyen, a ki megragadja és sziklához paskolja kisdedeidet!" (Zsolt137:9)

19. *És olyan lesz Babilon, a királyságok ékessége*. Itt a próféta rövid összefoglalóját akarta adni a Babilonról szóló próféciájának, de néhány dolog hozzáadásával felnagyítja azt, megpróbálván teljesebben megmutatni, hogy teljesen meg fog semmisülni. Ezen a módon beszél a próféta a gonoszok büntetéséről, mondhatni nem hagyván helyet a könyörületesség számára, ami által elméik megkönnyebbülhettek volna. Az istenfélőket azonban, jóllehet vélhetik úgy időnként, hogy komoly büntetést kaptak, mégis támogatja az a meggyőződéses reménység, hogy az Úr könyörületes lesz velük, s nem semmisíti meg őket mindenestől. Ebből arra a következtetésre jutunk, hogy nem szabad ítélnünk a külső megnyilvánulás alapján, mert gyakran gondolhatnánk, hogy Isten gyermekei elpusztultak, pedig az üdvösség még a halál küszöbén is kéznél van a számukra.

Sodomát és Gomorát. Ezt a példát a próféták gyakran használják azért, hogy tájékoztassanak: noha a büntetés módja nem ugyanaz, mégis, mivel Isten büntetése nem részrehajló, az emlékezetes kép, amit Sodománál mutatott (1Móz19:24) vonatkozik minden elvetettre, s hogy nem kevésbé félelmetes büntetés várja mindazokat, akik hasonló csökönyösséggel megkeményítik magukat a bűneikben. A próféták különbséget tesznek a választott nép büntetése és a gonoszok büntetése között azon az alapon, hogy Isten megőriz bizonyos magot az izraeliták számára, de senkit az istentelenekből, ami összhangban van a korábban látott szavakkal: „Ha a seregeknek Ura valami keveset meg nem hagyott volna bennünk, úgy jártunk volna mint Sodoma, és Gomorához volnánk hasonlók" (Ézs1:9). A gonoszokat azonban engesztelhetetlen bosszúval üldözi az Úr, ezért fenyegeti őket a próféta ugyanazzal a pusztulással, mint ami Sodoma lakóit érte, azaz a végromlással, a menekülés minden reménysége nélkül.

Mint a hogyan elpusztítá Isten. Kimondja, hogy Isten pusztítása, nehogy azt gondoljuk, a véletlen műve, vagy emberi akarat következménye. Ahogy nem volt véletlen, hogy tűzeső esett a mennyből Sodomára, úgy nem volt véletlen Babilon bukása sem: Isten, Akiben nincs változás, jogos bosszúval igazságos ítéletet hajtott vére felettük, s hasonlóképpen fogja végrehajtani ugyanezt az ítéletet minden elvetetten mindvégig. Mikor Babilon a királyságok dicsőségének és a ragyogó fényességnek nevezi, ezt a felerősítés kedvéért teszi hozzá (προς αυξησιν) azért, hogy elmondja nekünk: semmiféle csillogás sem akadályozza meg Istent abban, hogy megsemmisítse a gonoszokat. Ez a bukás ugyanis, noha hihetetlen volt, még figyelemre méltóbb jelét adta az isteni hatalomnak.

20. *Nem ülik meg soha, és nem lakják nemzetségről nemzetségre*. A תשב (*thesheb*), *ülni fog* igével a folytonosságot fejezi ki, mintha ezt mondta volna: „Babilon helyreállítására nincs remény". Mindezen kifejezésformáknak pontosan egy a tárgya, hogy a Babiloniak olyan pusztulással semmisíttetnek meg, hogy romlásuk állandó lesz. A kép még tovább fokozódik, mikor hozzáteszi: a pusztulás akkora lesz, hogy *nem von sátort ott az arábiai, és pásztorok sem tanyáznak ott*. Annak a helynek csodálatosan elhagyottnak és műveletlennek kellett lennie, ha még a kalandozó törzsek is figyelmen kívül hagyták, mert az arabok le nem telepedett vándor nép voltak, akiknek nem volt fix lakóhelyük. Elhagyván a szülőföldjüket, mert az sivatagos volt – ezért is nevezték *Arabia Deserta*-nak – az állattartásra és a vadászatra adták a fejüket, s mindenféle fix lakóhely nélkül vándoroltak ide-oda. Emiatt nevezték őket a görögök σκηνηται (*skenetai*), *sátorlakóknak*. Nos, Babilon körül a föld rendkívül termékeny ezt a csapást megelőzően, ami a változást még megdöbbentőbbé, majdnem csodává tette, vagy mert a föld elvesztette korábbi termőképességét, vagy mert az állandó mészárlás miatt az

emberek még a látványát is megutálták. Kétségtelen, hogy a próféta úgy érti: nemcsak az épületeket fogják lerombolni, de maga a föld is átkozottá válik.

21. *Hanem Ziim tanyáznak ott*.[200] Folytatja a sivatagos hely leírását, s utal arra, amit korábban mondott, hogy Babilonnak nem lesznek lakosai. Hogy mi módon kell fordítani a ציים (*tziim*) kifejezést, nem tudom könnyen megmondani a fordítók egymástól eltérő, a különféle állat- és növénynevekre vonatkozó véleménye alapján. Ezeknek a használata nem maradt fenn közöttük, s a zsidók, akik maguk tudatlanok és ügyetlenek, nem őrizték meg ezeknek a dolgoknak az ismeretét, bár van közöttük néhány, akik semmit sem tudnak sem a növényekről, sem az állatokról, de mégis szemtelenül azzal dicsekszenek, hogy orvosok. Azok közül, akik úgy gondolják, hogy a ציים (*tziim*) egy vadállat neve, egyesek négylábúnak vélik, mások madárnak, ennek azonban csekély a jelentősége. Ami engem illet, nem kételkedem benne, hogy a próféta vagy a megszelídíthetetlen vadállatokra, vagy a távoli erdőkben fészkelő madarakra gondolt.

Nem helytelen megmagyarázni, ami a *szatírokról* vagy *pánokról* következik, akiket a franciák a különböző nyelvjárásoknak megfelelően a *Luittions*, néha a *Follets*, időnként a *Loups-garouz* névvel illetnek.[201] Mivel a Sátán különböző trükkökkel csapja be az embereket, azoknak különféle neveket is ad. Bizonyos, hogy a Szentírás a ציים (*tziim*) szót gyakran használja a démonokra, s ez a ציה (*tziyah*) szóból származik, melynek jelentése *szárazság*, vagy *sivatag*, ahogyan az איים (*iyim, iim*) szó is az אים (*ayam*) szóból származik, aminek a jelentése *megrémíteni*. A Gonosz furcsa trükköket művel a faunokkal és a szatírokkal, s ezen az alapon adják neki ezeknek a nevét.

A próféta célja annak megmutatása, hogy az elhagyatottság akkora lesz, hogy nemcsak az emberek fognak arról a helyről hiányozni, de még a démonok is becsapnak ott a trükkjeikkel, mert a démonok felhasználják félelemkeltésre az elhagyatott helyeket. Ahogyan az ellenségek és a rablók a rejtett búvóhelyről előtörve jobban megijesztik az embereket, úgy a démonok is hasznot húznak az éjszakából és a sötétségből, valamint az emberek látóköréből kieső távoli helyekből, hogy nagyobb félelmet kelthessenek azokban, akik természetüknél fogva ijedősek.

22. *És Iim üvöltenek*.[202] Ugyanazt a dolgot fejezi ki, amit korábban említett, s megmutatja, milyen félelmetes lesz a változás azért, hogy világossá tegye: mindez Isten ítéletéből fakad, s nem a véletlen műve. A képet még fokozza is azzal, hogy hozzáteszi: mindez nem a közönséges épületekben, hanem a mulató palotáikban következik be.[203] Miközben az idő itt említett rövidsége a közelgő csapásra vonatkozik, egyidejűleg az is szükséges volt, hogy a hívők reménysége továbbra is visszafogott maradjon. Mondtam, hogy Babilont nem túl hamar vették be, s hogy a médek nem sújtották akkora csapással, ami után a sivataghoz hasonlított volna. Így tehát azért mondta, hogy hamarosan bekövetkezik, mert a kezdetei hamarosan megmutatkoztak. A zsidóknak ugyanis meg kellett elégedni annak tudásával, hogy a büntetéssel nem alaptalanul fenyegetett.

És ideje nem sokára eljő. A Szentlélek szem előtt tartja hevességünket és elhamarkodottságunkat. Mi azt várnánk, hogy Isten azonnal hajtsa végre ítéleteit, s büntesse meg a gonosz embereket mindenhol, amerre csak nekünk tetszik. Isten azonban tudja, mi a megfelelő időpont, aminek kivárását a türelmetlenségünk nem engedi meg. Ám ha tekintetbe

---

[200] A Károli-fordítás szerint: *vadak*, a héber szó jelentése *sivatagi vadállatok – a ford*.

[201] Kielégítő bizonyítéka a tudás fejlődésének és a babona romlásának, hogy az afféle szavak, mint a *manók, lidércek, koboldok*, sőt *tündérek*, amik megfelelnek azoknak a szavaknak, amit Kálvin az anyanyelvéből szed elő, elavultak, s nem valószínű, hogy modern fogalmakkal fel lesznek váltva. Howellnek a Loup-garoura adott meghatározása sajátos feljegyzése a babonás hiedelmeknek. „Farkasember: olyan, aki egykor embert, vagy gyermeket evett, s inkább éhezik, semmint bármi más táplálékot magához vegyen, illetve aki szélsőséges és furcsa búbánatba esve azt képzeli, hogy farkassá változott, és farkasként viselkedik, stb.” – *a szerk*.

[202] A Károli-fordítás szerint: *vad ebek*, az angol szerint *a szigetek vadállatai – a ford*.

[203] *Hiénák üvöltenek palotáikban és sakálok a mulató házaikban – Stock*.

vesszük az Ő örökkévalóságát, gyorsan rájövünk, hogy türelemmel zabolázzuk meg a szélsőséges sietséget. Mivel azonban a türelmetlenségünket aligha lehet bármi más módon korlátozni, Isten néha bizonyos fokig kegyesen bánik velünk, kijelentvén, hogy hamarosan el fog jönni. Megint mondom, ne ítéljünk az idő rövidségéről a saját nézeteink alapján, hanem figyelmen kívül hagyván ennek az életnek a napjait, emeljük szívünket a mennybe. Különösen meghajolni tanuljunk meg, valahányszor csak érezzük, ha csekély mértékben is, Isten ítéleteit, még ha azok teljes beteljesedését hosszú időre el is halasztja.

És napjai nem késnek. Ezt a második mondatot megerősítésképpen teszi hozzá, mintha azt mondta volna, hogy az Úr már kijelölte a napot, és senkinek sem lesz megengedve, hogy fegyverszünetet kössön.

14. fejezet

1. Mert könyörül az Úr Jákóbon, és ismét elválasztja Izráelt, és megnyugotja őket földjükön; és a jövevény hozzájok adja magát, és a Jákób házához csatlakoznak;

2. És felveszik őket a népek, és elviszik őket lakhelyökre, és Izráel háza bírni fogja őket az Úr földén, szolgák és szolgálók gyanánt; és foglyaik lesznek foglyul vivőik, és uralkodnak nyomorgatóikon.

3. És majd ama napon, a melyen nyugalmat ád néked az Úr fáradságodtól és nyomorúságodtól és ama kemény szolgálattól, a melylyel szolgálnod kellett,

4. E gúnydalt mondod Babilon királya felett, és szólsz: Miként lőn vége a nyomorgatónak, a szolgaság házának vége lőn!

5. Eltörte az Úr a gonoszok pálczáját, az uralkodóknak vesszejét.

6. A ki népeket vert dühében szüntelen való veréssel, leigázott népségeket haraggal, kergettetik feltartózhatlanul.

7. Nyugszik, csöndes az egész föld. Ujjongva énekelnek.

8. Még a cziprusok is örvendenek rajtad: a Libánon czédrusai ezt mondják: Mióta te megdőltél, nem jő favágó ellenünk.

9. Alant a sír megindul te miattad megérkezésedkor, miattad felriasztja árnyait, a föld minden hatalmasit, felkölti székeikről a népek minden királyait;

10. Mind megszólalnak, és ezt mondják néked: Erőtlenné lettél te is, miként mi; hozzánk hasonlatos levél!

11. Kevélységed és lantjaid zengése a sírba szállt; fekvő ágyad férgek, és takaró lepled pondrók!

12. Miként estél alá az égről fényes csillag, hajnal fia!? Levágattál a földre, a ki népeken tapostál!

13. Holott te ezt mondád szívedben: Az égbe megyek fel, az Isten csillagai fölé helyezem ülőszékemet, és lakom a gyülekezet hegyén messze északon.

14. Felibök hágok a magas felhőknek, és hasonló leszek a Magasságoshoz.

15. Pedig a sírba szállsz alá, sírgödör mélységébe!

16. A kik látnak, rád tekintenek, és elgondolják: Ez-é a föld ama háborgatója, a ki királyságokat rendített meg?

17. A ki a föld kerekségét pusztasággá tette, városait lerontá, és foglyait nem bocsátá haza!

18. A népeknek minden királyai dicsőségben nyugosznak, kiki az ő sírjában,

19. Te pedig messze vettetel sírodtól, mint valami hitvány gally, takarva megölettekkel, fegyverrel átverettekkel, sziklasírba leszállókkal, mint valami eltapodott holttest!

20. Nem egyesülsz velök a sírban, mert elpusztítád földedet, megölted népedet: nem él sokáig a gonoszok magva sem!

21. Készítsetek öldöklést az ő fiainak atyáik vétkéért, hogy fel ne keljenek, és örökségül bírják e földet, és városokkal töltsék be e földnek színét!

22. És felkelnek ő ellenök, szóla a seregeknek Ura, és kivágom Babilon nevét és maradékát, fiait és unokáit, szól az Úr;

23. És a sündisznónak örökségévé és álló vizek tavává teszem azt, és elsöpröm azt a pusztítás seprőjével, szól a seregeknek Ura.

24. Megesküdött a seregeknek Ura, mondván: Úgy lészen, mint elgondolám, úgy megy véghez, mint elvégezém:

25. Megrontom Assiriát földemen, és megtapodom hegyeimen, és eltávozik róluk igája, és terhe válláról eltávozik.

26. Ez az elvégezett tanács az egész föld felől, és ez ama felemelt kéz minden népek fölött.

27. Mert a seregek Ura végezte, és ki teszi azt erőtelenné? Az ő keze fel van emelve; ki fordítja el azt?

28. A mely esztendőben meghalt Akház király, akkor lőn e jövendölés.

29. Ne örvendj oly nagyon Filisztea, hogy eltört a téged verőnek vesszeje, mert a kígyó magvából baziliskus jő ki, a melytől szárnyas sárkány származik.

30. És legelnek a szegényeknek elsőszülöttei, és a szűkölködők bátorsággal nyugosznak; és én kivesztem gyökeredet éhséggel, és maradékodat megölik.

31. Jajgass kapu, kiálts város! remeg egész Filisztea, mivel füst jő észak felől; és nem marad el seregeiből egy sem!

32. És mit felelnek a népek követei? Azt, hogy az Úr veté meg a Sion alapját, és abban bíznak népe szegényei.

1. *Mert könyörül az Úr Jákóbon*. A כי (*ki*) elöljárószónak különböző jelentései vannak, tekinthetjük úgy, hogy azt jelenti: *De*, s kapcsolhatja ezt az verset az előzőhöz az alábbi módon: *De* (vagy: *Mégis*) *könyörül az Úr Jákóbon*. Én azonban jobbnak és helyesebbnek vélem a כי (*ki*) elöljárószót úgy tekinteni, mint sok más igeversben is, hogy okot jelöl meg, s ebben az esetben a szöveg értelme így alakul: „Isten meg fogja semmisíteni Babilont, *mert megkönyörül Izraelen*, akit nem képes megvetni, vagy elutasítani". Ebből látjuk, hogy a próféta innentől kezdve a nyomorult nép szomorúságát próbálta enyhíteni, hogy tájékoztassa őket: jó reménységet kell táplálniuk a megpróbáltatásaik közepette, amikért Isten fog bosszút állni (Zsolt94:1). Itt tehát, mint egy képben, Babilon Isten egyházával van szembeállítva. Az a Babilon, ami a legnagyobb hatalomra emelkedett, s ami olyan nyomorult és lesújtó állapotba taszította az egyházat, amiből nem volt valószínű, hogy valaha is újra felemelkedhet. Az Úr azonban leveti Babilont fennkölt helyzetéből, s ezzel tesz bizonyságot arról, hogy gondját viseli a népének, bármennyire megalázottak és megvetendők legyenek. Nagyon nagy vigasztalást jelent nekünk megtanulni, hogy az egész világot Isten kormányozza a mi üdvösségünkre. Minden dolog arra a célra irányul, hogy akiket Ő kiválasztott, üdvözüljenek, és ne győzzék le őket semmiféle változások, bármekkora számban is zúduljanak rájuk.

Felmerül a kérdés: Vajon volt időszak melynek során Isten nem volt könyörületes? Kétségtelen, hogy Ő mindig könyörületes volt, de mikor a népet nehéz csapások sújtották, akkor nem vették ezt észre. Eltöltvén előzőleg elméiket Isten haragjának látványával, s a külső megjelenésből ítélve, nem voltak képesek észrevenni Isten könyörületét. Az Úr azonban mégis mindig egy és ugyanaz volt, és soha nem tette félre a természetét. Helyes tehát különbséget tenni a hitből származó ismeretek és a tapasztalatból származó ismeretek között, mikor ugyanis Isten haragjának jelei körös-körül látszanak, s mikor a testi megítélés arra vesz rá minket, hogy higgyük: Ő haragszik, az Ő kegyessége elrejtetik előlünk. A hit azonban felemeli szívünket e fölé a sötétség fölé, hogy szemlélhessük a velünk megbékélt Istent a mennyben. Ami ezután következik, az némileg ijesztőbb.

És mégis elválasztja Izráelt, vagy: *és ismét elválasztja Izráelt*. Isten kiválasztása örökkévaló. Ő nem úgy választ ki minket, mintha az még sohasem fordult volna meg az elméjében. Mivel pedig Ő *magának kiválasztott minket Ő benne a világ teremtetése előtt* (Ef1:4), ezért soha meg nem bánja az elhívását (Rm11:29). Mikor azonban az Úr bünteti a népét, ez külsőleg úgy jelenik meg, mintha elvetette volna őket, amint azt a szentek gyakori panaszaiból is látjuk: *Miért vetettél el, oh Isten, teljesen?* (Zsolt74:1) Mi ami gyengeségünknek megfelelően tekintünk Isten kiválasztására, vagy elvetésére, s az Ő irántunk érzett érzéseit a külső cselekedetek alapján ítéljük meg. (Én a tapasztalatból szerzett ismeretekről beszélek, melyeket a hit fényével helyesbítünk.) Így mikor az Úr elhív minket, azzal a kiválasztását erősíti meg, akkor mondjuk, hogy *kiválasztott* minket. Mikor pedig az

elégedetlenségének tanúbizonyságát adja, azt mondjuk: *elvetett* minket. A szöveg jelentése tehát ez: „Noha annyira szigorúan bánt az Úr az Ő népével, mintha elvetette volna őket, a tényleges események végül majd megmutatják, és bizonyítják, hogy örökbe fogadta őket, bőséges bizonyítékát adván az Ő kiválasztásának és rajtuk való könyörületének mindörökre”.

Ebből azonnal következtethetünk arra, amit már mondtunk, hogy a büntetések, amiket az istenfélő elszenvednek, nagyon különböznek attól a halálos csapástól, legyen az bármilyen könnyed is, amivel az istenteleneket sújtja. Az istenfélőket azonnal a kiválasztásuk megfontolására készteti, s az ebbe vetett meggyőződéses hit megvidámítja a szíveiket, de az istentelenek nem látnak mást, csak sötétséget, feneketlen gödröket, és félelmetes sivárságot minden oldalról. Valahányszor tehát büntet minket az Úr, azonnal emlékezetünkbe kell idézni ezt a megkülönböztetést, hogy a jobb állapotok reménységével megerősíthessük szívünket.

És megnyugotja őket földükön. A visszatérésükben a kegyesség és kibékülés bizonyítékát mutatja fel, mert Ábrahám gyermeki számára a Kánaán földje örökbefogadásuk záloga volt.

És a jövevény hozzájok adja magát. A próféta előre megmondja a pogányok elhívását, mintha ezt mondta volna: „Nemcsak Kánaán földjének birtokosaként állítja őket helyre az Úr, hanem hatalmasan meg is sokasítja őket, mert társítja velük a pogányokat, hogy a két nép egy testet alkosson”. Ez a jótétemény tehát nem korlátozódik egy rövid időszakra, hanem kiterjed az egész egyházra, amit íz Úr biztonságba helyezni ígér. A próféta ugyanis nem a maga korának egyházáról beszél, hanem arról, ami Krisztus királyságáig, valamint az alatt fog fennállni. Ellenkező esetben ugyanis ez a kiegészítés nem állná meg a helyét.

2. *És felveszik őket a népek*. Ezalatt azt érti, hogy külföldi nemzetek akarnak majd csatlakozni hozzájuk, mégpedig úgy, hogy nem vonakodnak majd ellátni a szolgák feladatait. Ennek egy példáját láttuk (Ezsdr1:6), mikor a nép visszatért Babilonból, ám ez csak csekély előíze volt annak, amit Krisztus végzett el, Akire mindezeket a kijelentéseket vonatkoztatni kell. Az Úr megpuhította ama nemzetek szívét, akik halálos gyűlölettel viseltettek ez iránt a nép iránt, így az ő vezetésükkel hozta vissza őket a szülőföldjükre, s adta meg nekik korábbi szabadságukat. Sok nemzet azonban nagyon messze állt attól, hogy segítsen a zsidóknak a Babilonból való visszatérésük után: szomszédjaik komolyan szövetkeztek rá, hogy bántalmazzák őket (Ezsdr4:4). Ők természetesen nemcsak a Kánaán földjéről próbálták meg száműzni, de teljesen ki akarták kergetni őket a világból. Ezek a dolgok tehát annak a Krisztusnak a királyságában mentek végbe, Akinek „adatott minden hatalom mennyen és földön” (Mt18:28), s Aki által a korábban idegen pogányok egyesültek a zsidókkal, de nemcsak azért, hogy segítsenek nekik fenntartani az örökségüket, hanem hogy nyugodtan és akarattal alávessék magukat ennek az igának. Ezzel a nézettel teszi hozzá:

És Izráel háza bírni fogja őket az Úr földén, szolgák és szolgálók gyanánt. A zsidók bizonyos értelemben elsőszülöttek (2Móz4:22) Isten házában. Ami minket illet, akik csatlakoztunk hozzájuk: látszólag mi gyűltünk az ő házukba, mert ők előttünk voltak ott, s a legmagasabb rangot tartják a nemzetek között. Ez kétségtelenül még ma is így lenne, ha hálátlanságuk következtében nem fosztották volna meg magukat ezektől a hatalmas előjogoktól. Hálátlanságuk azonban mégsem akadályozza meg az Urat abban, hogy ténylegesen ezeket a dolgokat, mert az apostolok, akik maguk is zsidók, Isten Ígéje által legyőzték az idegen nemzeteket, még azokat is, akik korábban fogságba vitték őket, s akiknek adófizetői voltak: például az asszíroknak, a kaldeusoknak és a perzsáknak, végül a rómaiaknak. Mindezen nemzeteket tehát joggal nevezhetjük az ő örökségüknek, noha nem uralkodni akartak felettük, hanem Istenhez vezetni őket, hogy ugyanazt az Urat és Herceget ismerjék el, mint maguk a zsidók. Ezeket a kijelentéseket tehát Krisztus uralmára és igájára kell vonatkoztatni, Aki számára a zsidók megnyerték a pogányokat, s nem pedig egy külsőleges természetű kormányzatra, amint azt a zsidók hamisan képzelik.

3. *És majd ama napon*. Egy megerősítést tesz hozzá az előző ígéretekhez. Ezen a módon gondoskodik az Úr a mi gyengeségünkről, mi ugyanis nehéznek találjuk, hogy teljes mértékben higgyünk az Ígében, különösen mikor a dolgaink állapota látszólag ellentmond neki. Ezzel a módszerrel azonban az Úr próbára teszi a hitünket, mikor még mindig ígéri az üdvösséget, noha már minden remény elvétetett.

Fáradságodtól és nyomorúságodtól és ama kemény szolgálattól. Megerősíti, amit már sok kifejezéssel mondott, hogy minden kételyt eltörölve továbbra is támaszkodjunk az ígéretére, még ha a helyzetünk kétségbeejtő is. Sőt, ugyanezekkel a megfontolásokkal egyidejűleg a zsidókat is hálaadásra buzdítja, hogy sose temessék a feledésbe Istennek azt a nagyon kiváló és megemlékezésre méltó munkáját. Konkrétan az igát és a szolgaságot akarta említeni, hogy a zsidók biztosak legyenek abban: az Úr akkor veszi el ezeket az akadályokat, amikor csak Neki tetszik, s hogy egyáltalán nem képesek megakadályozni Őt abban, hogy azonnal megszabadítsa a népét, amikor csak jónak látja. Ezt manapság saját magunkra is kell vonatkoztatnunk, utalással az Antikrisztus ama nyomorúságos rabszolgaságára és gonosz igájára, amivel a keresztyének vannak megkötve. Jóllehet vissza vannak szorítva és meg vannak kötözve csapdákkal és láncokkal minden irányban, mégis az Isten az ő Szabadítójuk, aki gyorsan eltávolít majd minden nehézséget és minden féle és fajta ellenséget, s ezt ki kell terjeszteni minden nyomorúságra, fájdalomra és szenvedésre.

4. *E gúnydalt mondod*. A *szarkasztikusan*, vagy *példázatban mondva* kifejezéssel (mert a משל (*mashal*) héber kifejezés azt jelenti: „azt mondani, ami súlyos és jelentős, s méltó a megjegyzésre”) megmutatja, hogy Babilon romlása akkora lesz, hogy még példabeszéd is lesz belőle, ami rendszerint a nagy és megdöbbentő eseményekkel történik.

Miként lőn vége a nyomorgatónak? A *Miként* szó kérdés formájába önti azt, ami a megdöbbenés és a gúny tárgyát képezi. Lehetetlennek gondolhatták, hogy Babilon, ami el volt látva ily bőséges gazdagsággal és erővel, elbukik, és az ellenség kezére kerül. Joggal teszi hát nevetségessé ostoba és hiábavaló önbizalmukat, hogy gőgös felfuvalkodottságukban legyőzhetetlennek, s minden veszély felett állónak gondolták magukat.

Vélhető azonban összeegyeztethetetlennek az istenfélők szerénységével a mások nyomorúsága feletti gúnyolódás, mert inkább sajnálniuk kellett volna őket. Nem összeegyeztethetetlen azonban a könyörületességgel, mikor buzgóságunkat Isten ítéletének igazságossága szabályozza, mert ebben az esetben emberi érzésekkel szánakozhatunk az ostobaságuk folytán elpusztulókon, egyidejűleg azonban kinevethetjük szemtelenségüket és őrültségüket. Mivel az Úr is csúfolódik rajtuk, kinevetvén érzéketlenségüket, úgy minket is arra kötelez, hogy az Ő dicsősége iránti buzgóságból gúnyoljuk ki őket: nem azért, hogy elteljünk arcátlansággal, hanem hogy magasztaljuk jóságát és hatalmát. Ezzel a példával tehát gúnyolódhatunk Isten ellenségein, mikor legyőzetnek, vagy leveretnek, amiképpen gúnyolódhatunk az Antikrisztuson is, mikor naponta látjuk, hogy a hatalma fogy és fokozatosan romlik.

Hogy vége lett az aranyra áhítozó, kapzsi városnak![204] A מדהבה (*madhebah*) szó ebben a mondatban fordítható *aranynak*, vagy *arannyal díszítettnek*, mivel azonban a mondat kapcsolódik az *elnyomóhoz*,[205] vagy *zsarnokhoz*, ezért valószínűleg inkább kapzsiságot, és az arany utáni olthatatlan sóvárgást jelenti, aminek a babiloniak alá voltak vetve. Rendszerint az a helyzet a nagy birodalmakkal, államokkal és gazdag nemzetekkel, hogy minél nagyobb a gazdagságuk, annál erőteljesebb a szerzési vágyuk is, hogy még többet birtokolhassanak.[206]

---

[204] A Károli-fordítás szerint: *a szolgaság házának vége lőn!* Más fordítások szerint: *az aranyvárosnak vége lett! – a ford.*

[205] A Károli-fordításban: *nyomorgató – a ford.*

[206] „A מדהבה (*madhebah*) kaldeus szó, s valószínűleg az a díszítő jelző (epithton ornans) volt, amivel a nép a gazdagjait különböztette meg, mint ahogyan az olaszok mondják: Florence a becsületes, Pádua a tanult, stb.” – *Stock*.

5. *Eltörte az Úr a gonoszok pálczáját*. Megválaszolja a kérdést, amit az imént tett föl, mert nem akarta, hogy a hívők kételkedjenek a bekövetkeztében, hanem inkább hogy bámulják Istennek ezt a csodálatos munkáját. A kérdés ugyanis arra irányult, hogy komolyabb figyelemre ösztönözze elméiket. Mintha csak azt mondta volna, hogy nem véletlenül, vagy a sors vak szeszélye folytán nem maradtak folytonos rabságban, hanem Isten gondviselésének kell ezt tulajdonítani, Aki megtörte a rabszolgaság kemény igáját.

Nos, az istentelenek megdöbbennek az efféle munkák láttán, de zavarodottak maradnak, mert nem látják az okot. Az istenfélők azonban tudják, hogy mindezt Istennek kell tulajdonítani. Tanuljuk hát meg csodálni Isten munkáit, s miközben bámuljuk ezeket, ismerjük el Őt a Szerzőjüknek, és ne gondoljuk, hogy bármelyiket is könnyedén mellőznünk kellene. Különösen mikor az egyházának megváltásában mutatja meg az Ő hatalmát, mikor csodálatos erejével mindegyikünket megszabadítja az ördög rabságából, az Antikrisztus zsarnokságából és az örök halálból. Ez nem közönséges munka, melynek bármely részét emberi erejének, vagy bármi más oknak kellene tulajdonítanunk.

A *gonoszok pálcájához* hozzáteszi *az uralkodók vesszőjét*, s ezzel az ismétléssel azt akarja mondani, hogy semmiféle császári hatalom sem képes támogatni az igazságtalan zsarnokságot. S rögtön ezután világosabban is kijelenti, hogy a babiloniak monarchiája meg fog semmisülni, mivel igazságtalan és zsarnoki volt, mikor azt mondja, hogy a népet *orvosolhatatlan veréssel verte*,[207] s nem volt korlátja az erőszaknak, mert büntetlenül tobzódtak a féktelen szabadosságban. Ez arra emlékeztet minket, hogy Isten végül nem kíméli majd a zsarnokokat, noha egy ideig összekacsinthatnak egymással. Ugyanaz a pusztulás várja őket, mint – ahogy értesülünk – Babilonra zúdult, mert az Úr igaz (Zsolt11:7), és Benne nincs változás.

7. és 8. *Ujjongva énekelnek*. Itt azt mutatja meg, mily nagyon gyűlöli a zsarnokokat az egész világ. Mikor meghalnak, vagy összeomlanak, minden ember örömujjongásban tör ki, s kifejezik a korábban a zsarnokokkal szemben táplált érzéseiket, amit a félelem miatt lepleztek. Ekkor kitör belőlük a gyűlölet és a harag, s nemcsak az emberek adják tudtára mindenkinek az örömüket, de még a néma teremtmények is, amint a próféta a megerősítés kedvéért hozzáteszi a ciprusokat és a cédrusokat. Mivel a zsarnokság mindent felforgat, így mikor a zsarnokságnak vége, látszólag minden visszaáll eredeti állapotába.

Mióta te megdőltél, nem jő favágó ellenünk. S hogy energetikusabbá tegye a beszédet, egy megszemélyesítést tesz hozzá, melyben úgy mutatja be a fákat, amint szólnak egymáshoz, és gratulálnak egymásnak, mert a zsarnok halott, így örömmel és könnyedén fognak állni. A próféta célja annak megmutatása volt, hogy a mennyei Bíró nem tűri a zsarnokokat, akiket az egész világ utál. Ebből arra kell következtetnünk, hogy jóllehet a zsarnokok uralma alatt a boldogtalan emberek hallgatnak, s még a szájukat sem próbálják meg kinyitni, Isten mégis figyel titkos nyögéseikre. Ne csodálkozzunk hát, ha a zsarnokok ilyen gyászos véget érnek, mert Istennek, Aki tanúja az általuk okozott sérüléseknek, igazságosságának gyakorlása során meg kell segítenie az ártatlanokat.

9. *Alant a pokol megindul te miattad*.[208] Amint korábban örömet tulajdonított a fáknak, most egy hasonló képpel beszédet tulajdonít a halottaknak.[209] Felriasztja őket mintegy a sírjaikból, hogy gúnyolódjanak ennek a zsarnoknak a büszkeségén. Az egész igevers ironikus, s tele van éles szarkazmussal. A királyok közeledésekor az emberek megremegnek, s pompás külsővel sietnek a velük való találkozásra és a fogadásukra. A próféta kitalált ábrázolását adja annak, mikor ez a zsarnok meghal, és a sírba száll: a halottak előlépnek, hogy találkozzanak vele és tiszteljék, de olyan tisztelettel, amilyenre rászolgált. Mintha ezt mondta volna:

[207] A Károli-fordítás szerint: *szüntelen való veréssel*, az angol változat szerint: *folytonos veréssel*, a héberben: *megszüntetés nélküli veréssel*. *Szünet nélküli veréssel – Stock*. *Lankadatlan veréssel – Lowth*.

[208] A Károli-fordítás szerint: *Alant a sír megindul te miattad – a ford.*

[209] Az angol változat szerint: *a holtak*. *A meghalt hatalmasok* - Stock. „*Rephaim*, a gigantikus kísértetek, akiket a közönséges félelem az embernél nagyobb méretűekre nagyít" – *Rosenmüller.*

„Nemcsak az élők, de a holtak is örülni fognak a halálának. A halottak is annak megfelelően fognak vele bánni, amire rászolgált”.

10. *Mind megszólalnak, és ezt mondják néked*. Ezek gúnyolódások, amivel a holtak a hozzájuk érkezett zsarnokot gúnyolják ki, mintha azt kérdeznék tőle: mi az oka annak, hogy másokhoz hasonlóan ő is halott? Megütközvén az esemény páratlanságán, Ézsaiás azt mondja, hogy olyan megdöbbenéssel kérdezősködnek róla, mintha valami hihetetlen dolog lenne.

Erőtlenné lettél te is, miként mi; hozzánk hasonlatos levél! A zsarnokokat elvakítja a saját nagyságuk, s nem gondolnak arra, hogy ők is halandók, sőt megteszik magukat félisteneknek és imádják önmagukat. Ezen az alapon ismerteti a próféta, hogy a haláluk után ők is osztoznak minden halandó sorsában, aminek nem gondolták, hogy ők is ki lesznek téve. Ezen az alapon feddik meg a halottak nem minden keserű megvetés nélkül, s mondják, hogy hozzájuk hasonlóvá vált, mert amint a költő mondja „egyedül a halál ismeri el, hogy mily csekélyek az ember testének méretei”.[210] Dávid is, a hercegekről és magas rangjukról szólva, ezt mondja: „Én mondottam: Istenek vagytok ti és a Felségesnek fiai ti mindnyájan: Mindamellett meghaltok, mint a közember” (Zsolt82:6-7). A főemberek teste a közemberekéhez hasonlóan végül megromlik, és a férgek emésztik fel még akkor is, ha pompás és drága síremlékeket építenek is nekik.

11. *Pompád a sírba szállt*.[211] A királyi pompát említi, hogy a változást még figyelmesebben szemlélhessük, összevetvén az utóbbi állapotot az előzővel, s megmutatja, hogy a pompa nem akadályozhatta meg abban, hogy végül egy szintre kerüljön a többi emberrel. A *zeneszerszámok* alatt foglal össze minden fényűzést és élvezetet, amibe a királyok bele szoktak merülni, mert nemcsak a zene édessége feledteti velük a halált, hanem az őrült lárma is elűzi a szomorúságot, és bizonyos vonatkozásban elkábítja az emberek elméjét.

Fekvő ágyad férgek, és takaró lepled pondrók. Ebben a második a holtak gúnyosan mondják: „Hozzád méltó ágyat kaptál, mert a férgek a kárpit, vagy lágy kanapé, s a pondrók a csillogó takaród”. Egyszóval itt ama emberek ostoba önbizalmának élénk képét festi le nekünk a próféta, akik mámorosan a jelen élvezeteiktől és gazdagságuktól, magukat kecsegtetik. Ezt a tanítást gondosan mérlegelnünk kell, mert noha az emberek jól ismerik a saját állapotukat, s a szemük előtt van a halál, mégis, elöntve a becsvágytól, megnyugodván a szórakozástól, sőt megigézvén az üres látványosságoktól, megfeledkeznek önmagukról.

12. *Miként estél alá az égről fényes csillag, hajnal fia!?* Ézsaiás azt a beszédet folytatja, melyben korábban a holtak megszemélyesítésével kezdett, s arra a következtetésre jut, hogy a zsarnok semmilyen vonatkozásban sem különbözött a többi embertől, noha az volt a szándéka, hogy az emberek azt higgyék: ő valami istenféle. Egy elegáns hasonlatot használ, Luciferhez hasonlítja, és a hajnak fiának nevezi annak a csillogásnak és fényességnek az alapján, amivel mások felett ragyogott. Ennek az igeversnek ama magyarázata, melyben egyesek a Sátánra vonatkoztatták, a tudatlanságból fakadt, mert a szövegösszefüggés világosan megmutatja, hogy ezeket a kijelentéseket a babiloniak királyára vonatkozóknak kell tekintenünk. Mikor azonban a Szentírás verseit véletlenszerűen választják ki, s nem figyelnek a szövegösszefüggésre, nem kell csodálkoznunk, hogy efféle hibák gyakorta jelentkeznek. Az viszont mégis hatalmas tudatlanságról árulkodott, hogy ezt képzelték: Lucifer volt az ördögök fejedelme és a próféta adta neki ezt a nevet. Mivel ezeknek a koholmányoknak semmiféle valószínűségük sincs, lépjünk túl rajtunk mint holmi haszontalan meséken.

Sorsot vetve a népekre, vagy *meggyengítve a népeket*.[212] A fordítók tévedtek ennek a mondatnak a jelentését illetően, mert a חולש (*holesh*) viszonyszót passzívnak fordították: *Meggyengültél*, mert ennek a jelentése aktív. Mivel azonban az ige jelentése, amiből

---

[210] Nyilvánvaló utalás Juvenálra, amit a szerző egy korábbi alkalommal hosszabban idézett: **Mors sola fatetur**, **Quantula sint hominum corpuscula**. *Juven. Sat. 10:172,173.*

[211] A Károli-fordítás szerint: *Kevélységed és lantjaid zengése a sírba szállt – a ford.*

[212] A Károli-fordítás szerint: *a ki népeken tapostál! – a ford.*

származik, a *sorsot vetni*, s itt hozzá van téve a על (*gnal*), -ra, -re elöljárószó is, a legjobb abban az értelemben venni, hogy minden ország uralkodójaként, vagy intézőjeként sorsvetéssel irányította, vagyis a saját tulajdonaként kezelte őket. Én azonban nem vetem le a másik jelentést sem, miszerint *meggyengítette a népeket*.

13. *Holott te ezt mondád szívedben*. Ezeket a szavakat az előzőekhez kell kapcsolni. *Ezt mondani* itt a héber szokás szerint azt jelenti: *eldönteni valakinek az elméjében.* A próféta nevetségesség teszi a babiloni uralkodó büszkeségét, aki a saját nagyságára hagyatkozva megpróbált magának szüntelen sikereket ígérni, mintha a hatalmában állt volna az életének eseményeit meghatározni. Benne megmutatja ama büszkeség őrültségének tükörképét, ami az istenteleneket tölti el, s amit néha még ki is okádnak. S itt nemcsak egy zsarnok személyére kell tekintenünk, hanem az összes istentelen istenkáromló szeszélyeire, akik úgy hozzák meg döntéseiket, mintha mindent a saját tetszésük szerint lennének képesek elrendezni. Ahogyan Jakab is csodálatosan írja le a tervezgetésüket: „Ma vagy holnap elmegyünk ama városba, és ott töltünk egy esztendőt, és kalmárkodunk, és nyerünk” (Jak4:13). Nem fogják fel, hogy Isten kezében vannak, hanem azt hiszik, hogy mindent a saját képességeiknek megfelelően fognak cselekedni.

Az égbe megyek fel. Ezekben, és a rögtön ezután következő szavakban a dicsekvés annyira abszurd, hogy lehetetlenség elhinni, hogy halandó ember ajkáról származott. Mivel azonban a próféta nem akarta pontosan idézni a Nabukodonozor által kimondott szavakat elégedjünk meg magának a mondanivalónak a vizsgálatával. Kétségtelen, hogy mindazok, akik többet követelnek maguknak, mint amennyit az ember természet megenged, mondható, hogy „magát a mennyet támadják az óriásokhoz hasonlóan”, amint a közmondás mondja.[213] Ebből következik, hogy bármibe kezdenek, az romboló hatású lesz a számukra, s különösen: bárki, aki túlmegy az elhívásának határain, Isten haragját hívja ki önmaga ellen az elhamarkodottságával. Elégedjen tehát meg mindenki a saját sorsával, s tanuljon meg ne törekedni ennél többre, hanem épp ellenkezőleg: maradjon meg a saját rangján, ahová Isten helyezte. Ha Isten kinyújtja a kezét, és feljebb emel minket, akkor előre kell mennünk, de senkinek sem kellene ebbe önmagától belekapni, vagy a saját elhatározásából törekedni erre. S még azoknak is, akik magasabb rangra emeltettek, alázatosan és engedelmesen kell viselniük magukat, nem holmi színlelt szerénységgel, hanem oly alázatos elmével, hogy semmi se emelhesse fel őket.

Lakom a bizonyságtétel hegyén, északi oldalon.[214] Ez nyilvánvalóan megmutatja az okot, amiért a próféta konkrétan vádolja a babiloni zsarnokot ekkora őrültséggel, s hogy mit ért a próféta ezek alatt a jelképek alatt. A zsarnok a bizonyságtétel hegyén akart ülni. Ezzel az arcátlansággal megpróbálta magár Istennel egyenlővé tenni. Jóllehet emberi módon gondolkodott, hogy képes volt megszerezni a zsidók feletti győzelmet, mégis úgy semmibe vette Isten segítségét, Akiről gyakran hallotta, hogy védte őket, mintha magát a mennyet akarta volna megsemmisíteni. A Sion hegyét illetően az *északi oldal* kifejezést használja, amint meg van írva: „Szépen emelkedik az egész föld öröme, a Sion hegye, a szélső észak felé,[215] a nagy királynak városa” (Zsolt48:3). Korábban ezt a *bizonyságtétel hegyének* nevezte. Ez a szó a יעד (y*agnad*) szóból származik, melynek jelentése *egyesülni, összegyülekezni* és *megegyezni*. Ezen az alapon a מועד (*mogned*) egyaránt jelent *gyülekezetet* és *kijelölt napot*, egyszóval vonatkozhat időre, helyre, és személyekre. Itt azonban és a szövetségként történő értelmezését részesítem előnyben, mert az Úr, mikor Mózeshez szólt, a sátrat a מועד (*mogned*) néven nevezi, és azt mondja, *ott találkozom veled* (2Móz25:21-22, 29:42). Ne gondoljuk tehát, hogy ez az emberek gyülekezetét jelenti, mint mikor a hitetlen emberek összegyűlnek a

[213] Ennek a „közmondásnak” az eredetéről és alkalmazásáról lásd Kálvinnak a János evangéliumához fűzött kommentárját – *a szerk.*

[214] A Károli-fordítás szerint: *lakom a gyülekezet hegyén messze északon – a ford.*

[215] „A külső udvarban, tehát azon a részen, ami az északi oldalnak választatott, amint meg van írva: az oltár északi oldalánál” – *Jarchi*.

vásáraikra, vagy fesztiváljaikra, mert az istentelen király istenkáromlását pontosan az bizonyítja, hogy inkább magát a mennyet, mintsem egy földi helyszínt támadott.

14. *Felibök hágok a magas felhőknek*.[216] Természetesen furcsának vélhető, hogy a próféta a babiloni uralkodót azzal vádolja, hogy Istennel egyenlővé akarta tenni magát, mivel, mint mondtuk, ez aligha bukkanhatott fel egy ember elméjében anélkül, hogy abszolút el ne borzadt volna. Mivel természetünknél fogva belénk van ültetve a vallásosság magva, kényszerítve vagyunk, néha még akaratunk ellenére is, hogy higgyünk valamiféle felsőbbrendű lény létezésében, aki felette áll minden dolognak, s egyetlen ember sem annyira őrült, hogy megpróbálná Istent letaszítani a trónjáról. Természetünknél fogva ugyanis arra van indíttatásunk, hogy imádnunk és csodálnunk kell Istent. Ezért a pogányok is, noha tudatlanok Istennel kapcsolatosan, imádatban részesítették a bálványaikat. Következésképpen valószínűtlennek vélhető, hogy a babiloni király ki akarta űzni Istent a mennyből és uralkodni akart ott.

A próféta azonban mégsem vádolja őt tévesen. Jóllehet az istentelenek nem képzelik, hogy nekik kellene uralkodniuk Isten helyett, mégis, mikor a kelleténél jobban felmagasztalják magukat, elvesznek egy részt abból, ami Neki jár, s maguknak követelik. Ez pedig ugyanaz, mintha le akarnák taszítani a trónjáról. S mit mondott a Sátán, mikor becsapta ősszüleinket? *Olyanok lesztek, mint az Isten* (1Móz3:5). Következésképpen mindazok, akik többet merészelnek tulajdonítani maguknak, mint amennyit Isten megenged, vádolhatók azzal, hogy Istennel szemben magasztalják fel magukat, mintha háborút hirdetnének Ellene. Ahol ugyanis a büszkeség felüti a fejét, ott az Isten megvetése is jelen van.

Észre kell vennünk azt az érvet is, amit nemrég jegyeztünk meg, hogy a zsarnok az egyházat támadva, ami Isten szent öröksége volt, mondhatni szántszándékkal támadt Istenre. Mivel tehát megszentségtelenítette a mennyei szentélyt, a nyelvezetet nem szabad túlzónak gondolni. Ebből aztán nekünk is a legértékesebb vigasztalással teli tanítást kell származtatnunk, mert azt tanuljuk meg mindebből, hogy valahányszor az istentelenek felmagasztalják magukat Isten ellenében, az Ő egyházára támadnak. Nem azzal vádolja, hogy az angyalok fölé magasztalja fel magát, hanem hogy megpróbálja lerombolni Isten egyházát. Isten tisztelete manapság nem korlátozódik egy helyre, hanem szétterjedt az egész világra. Valahol csak tehát az emberek segítségül hívják Isten nevét, ha felemelkedik egy zsarnok az istenfélők elnyomására, tudjuk meg, hogy nem az embereket, hanem Magát Istent támadja, aki végül majd nem tűri, hogy bosszantsák.

Hasonló példát fogunk majd látni Sénakhéribnél, akiről Ézsaiás kijelenti, hogy mialatt a Siont fenyegette és becsmérelte, azzal Magát Istent fenyegette és becsmérelte. Tudjuk hát meg, hogy oly módon állunk Isten védelme alatt, hogy bárki, aki gondot okoz nekünk, Istennel is szembekerül. „A ki titeket bánt, az ő szemefényét bántja” (Zak2:8). Arról is bizonyságot tesz, hogy Ő az egyház között, lakozik (Zsolt46:6), így senki se támadhatja az egyházat anélkül, hogy ne Ő kapná az első ütéseket, ezért tehát meg fogja bosszulni az egyház által elszenvedett sebeket, noha megengedheti, hogy egy ideig szenvedjen.

15. *Pedig a sírba szállsz alá, sírgödör mélységébe!* Korábban elmagyarázta a babiloni király szándékát, hogy a trónját a felhők fölé akarta helyezni. Most azonban az ellentétes eseménnyel állítja szembe, nevezetesen a gödör oldalaival, azaz a sír ama részével, ahová majd belevetik. Korábban elmondta, hogy a babiloni király fel akart menni a gyülekezet hegyére északi oldalon,[217] mert az egy nagyon fennkölt hely volt, és messziről látszott. Most azonban az ellentétes értelemben használja az *oldalak* kifejezést, mintha azt mondta volna, hogy a sír legmegvetettebb helyén fog lakozni, mint mikor valakit egy alantas és megvetendő sarokba taszítanak. A széles és tágas sírokban a tiszteletreméltó emberek testét középre

[216] *Felibök hágok a vaskos felhőknek*. Emelkedett rangom nem teszi lehetővé, hogy az emberek között éljek. Csinálok magamnak egy kis felhőt az égben, és ott fogok élni – *Jarchi*.
[217] A Károli-fordítás szerint: *messzi északon – a ford.*

helyezik, de a próféta azt mondja, hogy őt a sarokba, vagy a sír külső szélére vetik majd. Azaz, az Úr a magasságból neveti az istentelenek gőgjét, hogy mikor kapzsiságukban már mindent elnyeltek, s arcátlanságukkal áttörtek a felhőkön a mennybe, Ő végül majd kiteszi őket mindenki gúnyolódásának, miután egy szempillantás alatt megdöntötte a rendszerüket.

16. *A kik látnak, rád tekintenek*. A próféta ismét a halottak megszemélyesítésével gúnyolódik azon a gonosz királyon. Tekinthető ez az élőkre vonatkozónak is, de jobb az egész beszélgetést a holtakra vonatkoztatni, ha ugyan nem magára a sírra vonatkoztatjuk, ami nagyjából ugyanannak felel meg. Ki szoktuk nyújtani a nyakunkat, mikor valami furcsával, vagy olyasmivel találkozunk, ami rászolgál a figyelmünkre. Mikor tehát egyfajta csodának minősült, hogy ez a király, akinek ekkora hatalma volt, meghalt, a próféta azt mondja, hogy minden ember tekintete rá irányult, s olyan komolyan nézték, mintha alig hinnének a szemüknek. *Ez-é a föld ama háborgatója, a ki királyságokat rendített meg?* Először azt kérdezik, hogy vajon lehetséges-e, hogy aki akarata legkisebb kifejezésével megreszkettette a földet, most ilyen gyorsan és könnyen a sírba száll. Aztán megemlíti, hogy ez az ember igyekezett mindent megsemmisíteni, de képtelen volt rá, majd megmutatja, hogy a zsarnokok minden kegyetlenségükkel egyetemben olyanok, mint a felhők, melyek hirtelen záport, vagy jégesőt zúdítanak a földre, mintha mindent megsemmisítenének, de aztán egy pillanat alatt szertefoszlanak. Ezt a hasonlatot használta a jó öreg Athanasius is, mikor valaki Julianus császár haragjával fenyegette. Ézsaiás megmutatja, hogy ez a változás Isten kezéből származik, aki akaratának legkisebb kifejezésével képes felforgatni az egész világot.

17. *A ki a föld kerekségét pusztasággá tette*. Azzal fejezi ki a zsarnok kegyetlen és barbár hajlamát, hogy elmondja: pusztává tette a földet, lerombolta a városait és nem engedte haza a foglyait. A győztesek néha el szokták engedni a foglyokat azért, hogy kegyességgel nyerjék meg a szívüket, a zsarnokok azonban inkább azt választják, hogy féljenek tőlük, mintsem hogy szeressék őket. Azt hiszik, az uralkodás egyetlen módja a félelem ébresztése mindenkiben az engesztelhetetlen kegyetlenséggel. Nem kell tehát csodálkozni, hogy a végük oly nyomorult és kétségbeejtő. Lehetetlenség ugyanis, hogy az Úr, miután megbüntette az egyházát az ő kegyetlenségükkel, ne adja nekik vissza a kölcsönt, és ne vonja meg minden könyörületét azoktól, akik maguk is megvonták a könyörületet másoktól. Ezzel tehát azt mutatja meg a próféta, hogy milyen nyomorultak a zsarnokok, mert Isten az ellenségük, és az emberek pedig gyűlölik őket.

18. *A népeknek minden királyai*. Szembeállítja Babilon királyát a többi királlyal azért, hogy megmutassa: halála után a többinél nyomorultabb lesz. S ezzel az összehasonlítással kibővített nézetét adja Isten ama ítéletének, amivel bosszút áll majd az egyházának okozott sebekért. Ez az igevers az oka annak, amiért én nem merem az Ézsaiás által itt a babiloni királyról elmondottakat egyedül Nabukodonozor személyére korlátozni, mert a történelemből nem az derül ki, hogy megtagadták tőle a temetést. A zsidók valóban elmondják, hogy Evil-merodák megparancsolta: ássák ki a sírjából, mivel a királyság nemesei nem adóztak neki tisztelettel mindaddig, amíg nem látták bizonyítékát, hogy apja halott. Jeromos viszont, noha máshol eléggé hiszékeny, ezt az egészet meseként kezeli.

A próféta tehát nem egyetlen embert, hanem egy egész dinasztiát ír le, s hasonlóképpen, mikor a Szentírás az Antikrisztusról beszél, uralkodásának egész időtartamát beleérti. Következésképpen mintegy egyetlen ember személyében, a próféta az összes zsarnok gőgösségét teszi nevetségessé, s azzal fenyegeti őket, hogy mi lesz a végük. Nevezetesen: nem lesz hely a Földön,ahová eltemethetik őket, noha korábban mohó örvényekként nem voltak képesek megelégedni semmiféle vagyonnal. Akiknek csak egy talpalatnyi föld jutott, azok is megőrizték a sírhoz való jogot, amit a pátriárkák is nagyra értékeltek, mert kegyvesztettségnek tekintették, ha megfosztattak attól.

19. *Te pedig messze vettetel sírodtól, mint valami hitvány gally*. Megmutatja, hogy a babiloni királyok annyira kegyvesztettek lesznek, hogy még az örökségként bírt sírból is

kivettetnek, és szégyenteljes látványt fognak nyújtani. Megkérdezhető: Vajon ennyire értékes Isten szemében az atyákkal együtt történő eltemettetés, hogy az ettől való megfosztást büntetésnek és átoknak kell tekinteni? Erre azt mondom, hogy itt nem úgy beszél a sírról, mintha az szükséges lenne az üdvösséghez, hanem valóban szégyenteljes dolog, ha valakitől megtagadják a temetést. Először is azt kell fontolóra vennünk, hogy miért értékelték olyan magasra a nemzetek a temetést. Ez kétségtelenül a pátriárkáktól eredt, akik testét az Úr megparancsolta, hogy a végső feltámadás reményében temessék el. Az állatok tetemeit kivetik, mert azok csak a megrothadásra jók, de a mi testeinket a földbe fektetik, hogy ott várakozzanak az utolsó napig, amikor is feltámadnak és élvezik majd az áldott és halhatatlan életet a lélekkel való egységben.

Különböző babonák alakultak ki a testek elföldelésével kapcsolatosan. Mindez kétségtelenül a Sátán alattomosságából fakad, aki rendszerint mindent megront, ami jó és hasznos, s számtalan koholmányt eszelt ki az emberek szemeinek elkápráztatására. Nem kell csodálkoznunk, hogy a zsidóknak is nagyszámú, különféle ceremóniái voltak ebben a dologban, s ennek alapján nem is lehet őket hibáztatni, mert Krisztus még nem jelentetett ki, ezért nem is volt világos kijelentésük a feltámadásról. Napjainkban azonban nagyon más a helyzet, mert világosan látjuk a feltámadást Krisztusban, s már minden lepel elvétetett, így világos ígéreteket szemlélünk, melyek homályosabbak voltak a zsidók számára. Ha tehát bárki ismét bevezetni és megújítani akarná azokat az ókori rítusokat, azzal kétségtelenül a világosságot homályosítaná el, leplet helyezvén Krisztusra, Aki kijelentetett nekünk, s ezzel nagyon megsértené Őt. Mégsem haszontalan a temetésre figyelni, mert ez a végső feltámadás jele, amire még mindig várunk. De ne legyenek a temetések során babona, vagy hivalkodó külsőségek, amiket minden istenfélőnek meg kell vetni. S ha valaki teljességgel megfosztatott a temetéstől, annak meg kell vizsgálnunk az okát. A próféták, a mártírok és a szent emberek közül sokaknak nem adatott meg. Az egyház siratásáról ezt olvassuk: „Szolgáid holttestét az ég madarainak adták eledelül, szenteid húsát a föld vadjainak. Ontották véröket, mint a vizet Jeruzsálem körül, s nem volt, a ki eltemette volna őket.” (Zsolt79:2-3), s naponta látjuk, ahogyan Krisztus szolgáit megégetik, vízbe fojtják, vagy felakasztják. Haláluk azonban mégis dicsőséges és áldott Isten szemében. Ahogyan Krisztus keresztje áldott volt, úgy az egyház tagjai által elviselt keresztek, láncok, börtönök és halálok is osztoznak ugyanezekben az áldásokban, s messze meghaladják a királyok vagyonát, díszruháit, csillogását és fenségét. Ezért Pál példáját követve, még bátran dicsekedni is mernek velük (Rm5:3, 2Kor12:5, Gal6:14).

Ami pedig azokat illeti, akiknek az Úr megengedi, hogy temetetlenül maradjanak, mikor ebben semmi mást nem látunk, csak az Ő haragjának jelét, akkor ugyanehhez, s az ehhez hasonló kijelentésekhez kell visszatérnünk. Például, Jeremiás azzal fenyegette Jójákimot, hogy úgy temetik el, mint egy szamarat, mert rászolgált, hogy inkább az állatokkal, semmint az emberekkel tekintsék egyenrangúnak, akiket a haláluk után az különböztet meg az állatoktól, hogy eltemetik őket. Így tehát helyénvaló volt, hogy a babiloni király, aki fölmagasztalta önmagát minden ember fölé, minden ember alá vettessék le, s még a közönséges temetéstől is meg legyen fosztva. Ézsaiás tehát megprófétálja, hogy nem a saját házában temetik el, azaz nem atyái sírjában, amit megörökölt. Nem szabad ugyanis feltételeznünk, hogy a házakon belül voltak a sírok.[218] A hozzátett hasonlítok erőteljesebben fejezik ki azt a kegyvesztettséget, amire a zsarnok rászolgált. Amint a káros, vagy haszontalan fákat és gyökerestül távolítják el, úgy mutatja meg, hogy a babiloni király sem érdemli meg, hogy bármi helye legyen az emberek között.

Takarva megölettekkel. Azokat, akik a csatamezőn esnek el, nem közönséges módon temetik, hanem véres és bűzlő tetemeiken átgázolnak és azokat egy gödörbe hányják együtt a

[218] „Érdekes, hogy a walesi nyelv még mindig őrzi a *beth* szó *utolsó otthon* jelentését, mert ebben a nyelvben ez a megfelelő kifejezés a *sírra*” – *Stock*.

megrothadt ruháikkal, hogy ne fertőzzék a levegőt undorító bűzzel. De nem is akarja senki még a sárral és vérrel szennyezett ruháikat se érinteni, nehogy ő maga is beszennyeződjék. Azt nem tudjuk megmondani, hogy melyik babiloni király szenvedte el mindezt, de kétségtelenül beteljesedett.

20. *Mert elpusztítád földedet*. Ez az oka annak hogy azt mondja: a babiloni király nem érdemli meg a temetést. Az, aki elpusztította a földet, nem érdemli meg, hogy a föld a keblébe fogadja és eltakarja. Ahogyan a föld ellátja az élőket, úgy fedi el a holtakat, s tartja meg Krisztus visszajöveteléig. Az tehát a kegyetlenség jogos büntetése, mikor a föld elutasítja azok keblébe fogadását, akik nem tisztelték. S a próféta hozzátesz egy még komolyabb fenyegetést, miszerint az Úr a leszármazottakra is kiszabja a büntetés maradékát.

Nem él sokáig a gonoszok magva sem. Ezt a mondatot két módon magyarázhatjuk. Vagy úgy, hogy a gonoszok magvának emlékezete nem lesz hosszú életű, vagy úgy, hogy mindenestől kioltatik. A לעולם (*legnolam*)[219] különféleképpen fordítható, mert utalhat mind a múltra, mind a jövőre. Ha a múltra utalónak tekintjük, az egész jelentése ez lesz: „Jóllehet a gonoszok magva megújul לעולם (*legnolam*) egy időre, emlékezete végül mégis elmúlik". Ha a jövőre vonatkoztatjuk, ezt jelenti: „Isten ki fogja oltani a gonoszok magvát, így soha többé nem említtetik". Rendszerint megtörténik, hogy az Úr megátkozza a gonoszok magvát, viszont megáldja az istenfélőkét (Zsolt10:7), s mivel az igazak örök emlékezetben lesznek (Zsolt112:6), így a gonoszokat meg kell semmisíteni és ki kell vágni (Zsolt34:17). Jóllehet nem mindig látjuk ezeket a dolgokat a saját szemeinkkel, mégis bőséges és világos bizonyítékok állnak rendelkezésre, melyek megerősítik a tényt.

Meg kell azonban figyelnünk ennek a bosszúnak az okát. Az Úr megbünteti a gonoszok büszkeségét, akik terjeszteni akarják a nevüket és örök emlékezetét akarják hátrahagyni: minden hitetlen munkájának és erőfeszítéseinek ugyanis ez a célja. Az Úr viszont kitörli nevüket és emlékezetüket, ami látszólag tartósan fel van jegyezve, s ennek eredményeképpen nemcsak megveti őket mindenki, de még undorodik is tőlük. Ez történik minden zsarnokkal: míg élnek, egyetemesen tapsolnak és hízelegnek nekik, de mikor meghalnak, őket és utódaikat egyetemesek utálják. Nyilvánvaló tehát, hogy mind Isten, mind az angyalok, mind az emberek megvetik őket.

21. *Készítsetek öldöklést az ő fiainak*. Itt Ézsaiás minden korábbinál világosabban Babilon királya ellen prófétál. Beszél a leszármazottairól, akikről tudtul adja, hogy ez a pusztulás rájuk is kiterjed. Emlékeznünk kell arra, amit korábban mondtunk, hogy eddig a próféta nem egyetlen emberről beszélt, hanem egy egész dinasztiáról, s most eltöröl minden kételyt az átvitt értelmű beszédet illetően. A régi fordításban szereplő szöveg: *Készítsétek a fiait az öldöklésre* nem túl helyénvaló, mert a ל (*lamed*) elöljárószó előtagként világosan mutatja, hogy a szöveget *fiainak*, vagy *a fiai számára* módon kell fordítani.

Látnunk kell, kire vonatkozik ez a beszéd. Meg kell érteni, hogy itt az utalás, jóllehet nem közvetlenül, Isten bizonyos szolgáira vonatkozik, akik katonatisztek, vagy végrehajtók, s akiknek az Úr azt parancsolja, hogy legyenek készültségben az Ő ítéleteinek végrehajtására. S kik ők? Részben a médek és a perzsák, részben pedig mások, akik teljességgel feldúlták Babilont, mert amint korábban mondtuk, Babilon nem semmisült meg teljesen, mikor a perzsák bevették. Ezért a próféta azokhoz szól, akiket az Úr az Ő örök rendeletével Babilon megsemmisítésére rendelt. Ez a kifejezésmód energikusabb, mintha pusztán azt mondta volna, hogy mészárlás készült, mert megmutatja, hogy az Úr nemcsak rendelkezik a gonoszokról a saját jótetszése szerint, de kéznél vannak a szolgái is a bűneik megbüntetésére.

Atyáik vétkéért. Mikor azt mondja, hogy ezen a módon *az atyák vétkei* lesznek megbüntetve, első ránézésre rendkívül kíméletlennek tűnhet a gyerekeket az atyákkal egybevenni a rájuk mért büntetés kiszabása során, s még kíméletlenebbnek, hogy az atyák

[219] A עולם (*gnolam*) a עלם (*gnalam*) szóból származik, melynek jelentése *elrejteni*, s a szótárszerkesztők szerint „az emberek elől elrejtett, akár korlátlan és örökkévaló, akár korlátozott korszakot, időtartamot jelöl" – *a szerk.*

büntetése kiterjedjen a gyermekekre, sőt unokákra is. Ezt a következetlenséget könnyen elkerülhetjük, ha a עון (*gnavon*) szót *nyomorúságnak* fordítjuk, mert ez ugyanúgy jelenti a bűn büntetését is, mint magát a bűnt (2Móz20:5, 34:7, 5Móz5:9, Jer32:18). Mivel azonban a Szentírásban gyakorta ki van jelentve, hogy Isten az atyák vétkét a fiakban torolja meg, nincs szükség az ily módon történő kikerülésre. S azzal sem ütközik ez, amit Ezékiel mond: „a fiú ne viselje az apa vétkét" (Ez18:20). Isten egyetlen ártatlant sem büntet, s ezt az igeverset nem szabad úgy érteni, hogy az elődök által kiérdemelt büntetések áttétettek a gyermekekre, akik egyébként más vonatkozásban nem szolgáltak rá efféle büntetésekre. A gyermekek büntetése ugyanis kapcsolódik az atyák büntetéséhez. Most figyelmen kívül hagyván az emberi fajt sújtó egyetemes átkot, aminek valamennyien az anyaméhtől fogva alá vagyunk vetve, vegyünk egy gonosz embert példának. Mikor az Úr elveti azt az embert és a leszármazottait, mi természetesen nem vitatkozhatunk Vele. Ha az Ő áldása ingyenes és meg nem érdemelt, akkor nincs jogunk kényszeríteni Őt, mivelhogy nem mindenkire ruházza azt rá egyforma módon. Az Ő kegyelme ingyenes, s valamennyiünknek azt kellene visszatükrözni, hogy minden jó, amivel rendelkezünk, nem természetes módon tartozik hozzánk, hanem épp ellenkezőleg, máshonnan jön, és Isten meg nem érdemelt jóságából származik. Ha tehát bárkit elvet, vajon annak az embernek a magva már nem lehet átkozott? Ha megfosztatunk az Úr kegyelmétől, mi más marad, mint a romlottságunk? S ha egyesek az örök halált érdemlik, sokkal inkább a múló büntetéseket, mert az, akit halálbüntetésre ítéltek, sokkal többet érdemel, mint csak börtönt és korbácsolást. Erre gondosan ügyelnünk kell. Gyermekes válasznak tartom, amit azok adnak, akik úgy vélik, hogy az Úr időleges büntetéseket szab ki a gonosz emberek gyermekeire a szüleik bűneiért, s nem látják, hogy Istenhez méltatlan az efféle büntetések kiszabása az ártatlanokra. Isten ugyanis soha nem bünteti azt, aki nem szolgál rá, s Ő a természeténél fogva hajlamos a könyörületre. S miképpen kímélné meg a gonoszokat, ha haragjában ártatlanokat sújtana? Nekünk tehát eldöntött tényként kell kezelnünk, hogy mindazok, akik nélkülözik Isten kegyelmét, belesodródtak az örök halál büntetésébe. Ebből következik, hogy az elvetettek gyermekeit, akiket Isten átka űz, ugyanaz a büntetés sújtja. Ézsaiás tehát nem ártatlan gyermekekről beszél, hanem alávaló és erkölcstelen gyermekekről, akik talán még felül is múlták szüleiket a gonoszságban, aminek következtében joggal társíttattak a szüleikkel, és kapták ugyanazt a büntetést, látván hogy ugyanazt az életmódot követték. Mondható, hogy ebben az esetben a saját, és nem a szüleik bűnének büntetését szenvedik el. Elismerem, ez részben igaz, de a szüleikkel kezdődött az elvettetés, aminek alapján őket is elhagyta és elvetette Isten. A saját vétkeik nem tétetnek félre, mintha ártatlanok lennének, hanem mivel ugyanazokba a bűnökbe merültek, mint az elvetettek, ugyanaz a büntetés és nyomorúság sújtja őket is. Tudatában vagyok annak, hogy ez a megoldás nem elégíti ki azokat, akik soha nem szűnnek meg Istennel civakodni, de nem nagyon érdekelnek, ha kielégítem az istenfélőket, valamint azokat, akik nem szeretnek vitatkozni, s ők, remélem és bízom benne, megelégednek ezzel a válasszal, ami igaz.

Hogy fel ne keljenek, és örökségül bírják e földet, és városokkal töltsék be e földnek színét. Egyesek így fordítják: *hogy ne töltsék be e földnek a színét ellenségekkel*, mintha a próféta úgy értette volna, hogy minden gonosz ember az emberiség, vagy inkább az egész föld ellensége. Így tehát az Úr mindenki biztonságáról gondoskodik, mikor eltávolítja őket, mert egyébként úgy elborítanák a földet, mint tövisek és tüskék. Ez a jelentés azonban többet látszik kifejezni, mert a Föld a keblébe fogad minket, ha tesszük a kötelességünket, ha pedig Isten megvetői vagyunk, a Föld még akarata ellenére is táplál és támogat minket, mint ellenségeket.

Én azonban inkább egy másik jelentést követek, ami általánosabban elfogadott. Azt hiszem, a próféta arra utal, hogy a gonoszoknak sok leszármazottjuk van, s ezzel felülmúlnak másokat mind számban, mind megjelenésben, amiről naponta látjuk, hogy bekövetkezik, s amiből a közmondás is ered: „a rossz nád gyorsan nő". A próféta tehát arra céloz, hogy a

gonoszok nemcsak létszámban, de városokkal is betöltenék a Földet, ha az Úr nem látná ezt a gonoszságot, és nem tenne ellene a számuk csökkentésével. Mikor mindenütt a gonoszok nagy tömegeit látjuk, akik majdnem elborítják az egész Földet, ez az, amire ugyancsak rászolgálunk. Az Úr azonban soha nem bánik velünk annyira kíméletlenül, hogy ne hagyna valamennyi jó magot, legyen az bármennyire kevés, s ne tartana fenn helyeket a Földön, ahol az istenfélők kifújhatják magukat. S ha az Úr nem vágta volna ki a gonoszok nagy részét, kétségtelen, hogy hamarosan elborítanák a Földet. Ez megerősíti azt, amit már mondtunk, hogy a babiloniak lemészárolt gyermekei nem voltak ártatlanok, mert itt az okot olvassuk: *hogy ne töltsék be a föld színét városokkal*. Ebből az következik tehát, hogy gonoszok voltak, s igazságos ítélettel töröltettek el, hogy gondoskodás történjék az emberek üdvösségéről, valamint hogy az Úr nem vádolható kíméletlenséggel és kegyetlenséggel.

22. *Mert felkelek ő ellenök.*[220] Az Úr most kijelenti, hogy Ő fogja megtenni, amit korábban a próféta által másoknak parancsolt, hogy tegyék meg. Mindkét kijelentést meg kell figyelni, miszerint Isten munkája az, mikor a gonoszok összeomlanak jóllehet Ő igénybe veheti az emberek közreműködését az ítéleteinek végrehajtása során. Korában azt mondta nekik: *Készítsetek* (21. vers). Ennek nemcsak Isten hatalmának de a prófécia hatékonyságának a megfigyelésére is kell ösztönöznie minket, aminek következtében a próféták – Isten utasítására – megparancsolják minden nemzetnek, hogy ezt, vagy azt tegyék, továbbá, hogy az emberek oly messze állnak attól, hogy képesek lennének megakadályozni ennek véghezvitelét, hogy még kénytelenek is engedelmeskedni Istennek. Mivel mi rendszerint emberekre támaszkodunk, s Istent elhanyagolva nekik tulajdonítjuk a hatalmat bárminek a megcselekvésére, tartanunk kellene magunkat ehhez az alapelvhez, hogy mivel Isten az ő közreműködésükkel tevékenykedik, szigorúan szólva ezeknek a munkáknak Ő a Szerzője, s ők csak szolgák, vagy eszközök. Ezt világosan megmutatja a kapcsolódás ahhoz, ami rögtön ezután következik.

Én úgy véltem, a legjobb a ו (*vav*) elöljárót a *mert* szóval fordítani. Ezzel megadja az okot, miért parancsolja meg a médeknek és a perzsáknak, valamint másoknak, hogy készüljenek a babiloniak megsemmisítésére: *mert felkelek ő ellenök*. Ez a kifejezésmód, mellyel az Úr azt mondja, hogy *felkel*, meglehetősen szokásos. Ezzel igazodik a próféta a mi képességeinkhez, mert Isten fensége oly hatalmas, hogy azt nem vagyunk képesek felfogni. Mi azt hisszük, hogy Isten tétlen és nincs elfoglaltsága, amíg kacsingat az emberekre. Ezért mondja, hogy *felkel*, mikor használja hatalmát és valamiféle látható cselekedeten keresztül mutatja meg azt.

Szóla a seregeknek Ura. Ez a titulus a kijelentést hivatott megerősíteni, mintha azt mondta volna, hogy Ő nem minden jó ok nélkül tart igényt minden nemzet kormányzására, mert Isten a saját kezével irányít minden hadsereget. Mivel tehát a próféta Isten céljának a kijelentésére rendeltetett, rá tartozik megparancsolni az embereknek, hogy engedelmeskedjenek Neki. A *szóla a seregeknek Ura* szavakkal, amit kétszer ismétel ebben a versben, azt állítja, hogy semmi mást nem mond, csak amit az Úr parancsolt, hogy ennek a próféciának nagyobb legyen a súlya.

É kivágom Babilon nevét és maradékát, fiait és unokáit. Elég gyakran említettük korábban hogy ez a pusztulás Babilont csak Nagy Sándor halála után érte el. A *fiait és unokáit* kifejezés alatt nemcsak a leszármazottakat, de az emlékezetet is érti, amit a gonoszok annyira vágynak megszerezni avégett, hogy haláluk után még sok évszázadon át tapsoljanak nekik. Ezt is elvette tőlük az Úr, hogy semmiféle emlékezete se maradjon, csak az, ami mellé a gyalázat és a szemrehányás társultak.

23. *És a sündisznónak örökségévé… teszem.*[221] Ugyanazt a dolgot erősíti meg még egyszer, amit korábban megprófétált, nevezetesen hogy ettől kezdve nem szolgál emberek

[220] A Károli-fordítás szerint: *És felkelnek ő ellenök – a ford.*
[221] Ωστε κατοικειν εχινους – „hogy sündisznók fognak benne lakni” – Septaguinta

lakóhelyéül, hanem egy undok barlangra fog hasonlítani, melyben vadállatok lakoznak. A קפד (*kippod*) szót egyesek hódnak, mások szárazföldi teknősbékának, megint mások sündisznónak fordítják. Az igevers kapcsolatából úgy tűnik, hogy a próféta valamiféle vízhez közel található állatról beszél, utóbb ugyanis állóvizeket említ. Ez szigorúan erre a helyre vonatkozott, mert noha Babilon nem egy mocsárban helyezkedett el, mégis nedves helyen volt. A környező országot egyik oldalról az Eufrátesz, a másik oldalról a Tigris látta el vízzel. Ezért fenyegeti az Úr azzal, hogy özönvizet hoz rá.[222]

24. *Megesküdött a seregeknek Ura*. A teljesebb megerősítés végett esküre volt szükség. Semmi sincs, amiről nehezebb minket meggyőzni, mint hogy a gonoszok azonnal tönkremennek, mikor látjuk őket virágzani és ellátva a védelem minden eszközével, látszólag kívül minden veszélyen, és mentesen minden félelemtől. Megszédülünk a látványuktól, ámuldozunk ragyogásukon, s alig hiszünk Istennek, mikor előre megmondja romlásukat és pusztulásukat. Ezen az alapon esküszik, hogy ne hagyjon helyet a kétkedésnek. Ebből megtanuljuk, milyen nagy a türelme irántunk, mikor ennek az orvosságnak az alkalmazásával segíts a gyengeségünkön, ellenkező esetben megelégedhetnénk a dolog egyszerű kijelentésével is. Ez alkalmas az istenfélők vigasztalására, amint azt később majd látjuk (Ézs22:14).

Úgy lészen, mint elgondolám. Az eskü elliptikus (kihagyásos) formáját, amit használ, jól kell ismernünk, mert gyakran fordul elő a Szentírásban. Az Úr céllal használta ezt a körültekintő nyelvezetet, hogy mi ne legyünk túl szabadosak az eskü használatával, ami merészen és véletlenszerűen tör elő belőlünk. Az eskü nagyobb részét elnyomja. „Ha nem teszem meg, amit elrendeltem, gondoljanak az emberek hazugnak és gondolják, hogy nem vagyok Isten”, vagy valami hasonlót (amit iszonyodunk kimondani) még hozzá kellene tenni. Az embereknek tehát meg kellene zabolázniuk magukat, hogy ne törjenek ki véletlenszerűen átkozódásban, vagy ne mondjanak ki megrázó átkokat önmaguk ellen, hanem tanuljanak meg ettől tartózkodni a szemtelenségüket korlátozandó.

25. *Megrontom Assiriát földemen*. Egyesek úgy vélik, hogy ez Sénakhérib hadseregére vonatkozik, amit Isten keze megsemmisített egy angyal közreműködésével, mikor Jeruzsálemet ostromolta (2Kir19:35, Ézs37:36). Ha ezt a magyarázatot részesítjük előnyben, akkor az igevers jelentése az lesz, hogy az Úr hamarosan némi bizonyítékát adja annak a megsemmisítésnek, amivel a babiloniakat fenyegette. Azok, akik hallották ezeket a próféciákat, megfogalmazhatták a következő ellenvetést: „Mi haszna lesz számunkra Babilon megsemmisítésének, miután Babilon romba döntött minket? Vajon nem volna jobb, ha mind Babilon, mind mi sértetlenek maradnánk? Miféle vigasztalásunk lesz az ő megsemmisüléséből, mikor mi is megsemmisültünk?” S valóban, nincs kétségem afelől, hogy Isten kegyességének ama bizonyítékát mutatja fel az ellenségek megsemmisítésében, ami már látható volt, vagy röviddel azután vált láthatóvá. Nem merem határozottan kijelenteni, mikor mondta el a próféta ezt a próféciát, de feltételezhető némi valószínűséggel, hogy Sénakhérib hadseregét az angyal ekkorra már levágta. Ezen a módon, egy szembeötlő, általuk ismert eseményből kiindulva vezeti őket a próféta a jövőbeni megváltás várására, mintha ezt mondta volna: „Már észrevettétek, hogy Isten milyen csodálatosan segíti meg az Ő népét a veszély órájában”. Emiatt gondolom azt, hogy Sénakhérib hadserege ebben az időben már le volt vágva. Kétségtelen, hogy ennek a tanításnak kellett némi haszonnal járnia.

Babilon azonban jelentett semmi kellemetlenséget a zsidóknak, míg le nem győzték az asszírokat és meg nem újították a monarchiát. Így tehát, mivel a zsidóknak semmi közük sem volt Babilonhoz, miért beszél a próféta Isten ítéletéről, amivel majd megbosszulja az Ő népét? Nincs abszurditás annak feltételezésében, hogy a múltbeli esemény feljegyzése összekeveredett a próféciával. De mégsem lesz elfogadhatatlan azt állítani, hogy itt az

[222] *És a tarajos sül örökségévé teszem – Lowth*. „A tarajos sül hatalmas méretűre nő a z Eufrátesz folyó torkolatának szigetein, ahogyan Strabo megjegyzi, 16. k.” – *Rosenmüller*.

asszírok a kaldeusok helyett szerepelnek, mert bár megfosztattak a kormányzattól, mégis valószínű, hogy elsők között voltak a készenlétben, ha lehetőség nyílt a zsidók megtámadására, s noha idegen parancsnokok alatt harcoltak, ők alkották a hadsereg jelentős részét. Ők nem csak közelebb voltak, mint a kaldeusok, de azok, akik abban az időben a hatalmat birtokolták, tudatában voltak, hogy a zsidók elleni szenvedélyes gyűlöletük hűségessé és engedelmesség teszi őket a háborúban. Emellett előnyös volt a győztesek számára, hogy a legyőzötteket folytonos háborúkkal gyöngítsék, amíg meg nem szokták az iga hordozását.

A jelképes beszéddel, melyben a rész szerepel az egész helyett, Ézsaiás, noha Babilonról beszél, a leghelyesebben írja le annak haderejét az Asszíria névvel. Így tehát nem lesz ellenérv, mely miatt szükségessé válna, hogy ezt az igeverset a Sénakhérib hadseregének az angyal által történt lemészárlására vonatkozóként kelljen magyaráznunk. A próféta pusztán azt állítja, amennyire meg tudom ítélni, hogy az Úr véget fog vetni az asszírok zsarnokságának, így ők nem mindig fogják élvezni a pillanatnyi fölényüket. Mintha ezt mondta volna: „Bár Isten egy ideig megengedi a gonoszoknak, hogy uralkodjanak felettetek, ez a hatalom nem tart majd örökké, mert egy napon mondhatni *megtöri az igét*, s megszabadítja a népet attól a tehertől, amely alatt most nyögnek”. Az asszírok, noha a kaldeusok legyőzték őket, ezen az alapon nem szűntek meg az egyház ellenségeinek lenni, Babilon azonban, ami Ninive helyére lépett, abban az időben kezdett egyfajta átruházott jog alapján háborúskodni a zsidókkal.

És eltávozik róluk igája, és terhe válláról eltávozik. Mikor azt mondja, hogy az asszírok *megrontatnak* Júdeában, ezt nem úgy kell érteni, mintha levágattatnának ott, vagy valami csapás által azonnal összeomlanának, hanem úgy, hogy a választott nép megszabadul a zsarnokságukból, így tehát a tekintélyük eltöröltetik. A *megrontás* tehát nem annyira a személyekre, mint inkább a birodalomra vonatkozik. Amit pedig az *igáról* és a *teherről* mond, az nem szigorúan csak az asszírokra vonatkozik, akik végül Jeruzsálem felett sohasem uralkodtak. Ezért tehát ügyelnünk kell arra az egymásutániságra, amit említettem, mert a kaldeusoknak nem volt semmi joguk háborút viselni a zsidók ellen annak a jognak a kivételével, amivel kapcsolatban azzal dicsekedtek, hogy az asszíroktól szállt rájuk. Így tehát azt hiszem, igazam van a prófécia kiterjesztésével arra a szabadulásra, mely által az Úr megmutatta, hogy bosszút fog állni az Ő népéért a kaldeusokon és az asszírokon, mert abban az időben az az iga töretett le, mely által a zsidók voltak nyomorultul fogva tartva. Ez még a Krisztuson át megszerzett megváltást is magában foglalja, melynek ez a szabadulás az előképe volt.

És megtapodom hegyeimen. Egyesek úgy vélik, hogy a *hegyeim* szó többes számban a Sion hegyét jelenti, én azonban más magyarázatot részesítek előnyben. Jeruzsálem hegyek között helyezkedett el, s emiatt az egész országot megvetették. A próféta tehát lenézően beszél, mintha elismerné, hogy az ellenség az országot – annak hegyes mivolta miatt – kis értékűnek tekintette volna. Ám maga ez a lenézés Isten hatalmának felnagyítására szolgál, mert Ő rázta ki ezek közül a hegyek közül ezt a nagy erejű monarchiát. Ez az 1Kir20:23-28-ban elmondott történetre utal.

26. *Ez az elvégezett tanács az egész föld felől*. Az Úr nem elégszik meg egy, vagy két megerősítéssel, s alig tudja visszatartani Magát az egyre bővebb és bővebb kinyilatkoztatástól, mert tudja, hogy elméink természetüknél fogva hajlamosak a bizalmatlanságra. Semmiféle megerősítés sem elégséges nekünk, legyenek bár az Ő ígéretei gyakoriak, terjedelmesek és ünnepélyesek. Isten tehát orvosolni akarja ezt a betegséget, s ez a célja az ismétlésnek, így nem szabad feleslegesnek gondolnunk azt. Azok, akik azt feltételezik, hogy a próféta, vagy inkább Isten Lelke túl sok szót használ, nem ismerik túl jól önmagukat.

Először is Isten akaratát és célját, másodszor pedig a hatalmát jelenti ki. Mi másért vannak kételyeink az Ígét illetően, mint azért, mert nem tulajdonítjuk Istennek azt a hatalmat,

ami Őhozzá tartozik, vagy, mert nem vagyunk meggyőződve az Ő erejéről? Ez a mi hitetlenségünk két esete, amivel viszont és Ézsaiás által a figyelmünkbe ajánlott két dolgot kell szembeállítanunk, nevezetesen Isten *akaratát* és *célját*. Hinnünk kell először is, hogy Isten *igaz*, Ő nem jelent ki semmit, ami nem rögzített és változhatatlan. Másodszor pedig, hogy Ő *erős*, így semmi sem állhat ellene az Ő karjának. Ezen felül nem szabad kutatnunk Isten titkos célja után, mert a próféta itt megparancsolja: elégedjünk meg a rendelettel, ami Isten Ígéjében kijelentetett. Nem szabad tehát semennyivel sem feljebb emelkednünk, hogy behatolhassunk Isten titkaiba, hanem meg kell elégednünk azokkal a kétségtelen bizonyítékokkal, amiket a próféták száján keresztül jelent ki. Öleljük tehát magunkhoz teljes szívvel Isten minden ígéretét, s adjuk azokhoz az Ő hatalmát, mert az Ő kezét soha nem lenne szabad elválasztani az Ő szájától. Nem szabad olyannak elképzelnünk a hatalmát, amilyennek a filozófusok mondják, nevezetesen tétlennek, hanem amint a Szentírás tanít minket: az Ő hatalma nagy erejű és aktív.

Felmerülhet egy kérdés: Miért emlegeti itt az egész földet és az összes nemzetet, mikor csak Babilonról beszél? Emlékezzünk arra, amit korábban mondtunk, hogy a Babiloni Birodalom, miután elnyelte Ninivét, majdnem az egész Keletre kiterjedt és különböző népek kerültek az alárendeltségébe. Ennek következménye az lett, hogy ennek a birodalomnak a megsemmisülése az egész világ pusztulása is lett egyben, mert ekkora monarchiák nem bukhatnak meg anélkül, hogy sokakat ne rántanának magukkal a kiterjedt romlásba. Ennek megfelelően, mivel ennek a birodalomnak a kiterjedése a prófécia megkérdőjelezésére indíthatja az embereket, Ézsaiás megmutatja, hogy terjedjen bár ki széltében-hosszában, és foglalja bár magába a nemzetek határtalan sokaságát, az nem gátolja meg Istent a rendeletének végrehajtásában.

27. *Mert a seregek Ura végezte*. Ézsaiás itt azt használja, amit tekinthetünk záró felkiáltásnak az előző kijelentés teljesebb megerősítése végett. Kimondván, hogy ez az Úr célja, avégett, hogy megmutassa: nem lehet megtörni, sem érvényteleníteni (Zsolt33:11), feltesz egy kérdést az úgymond lehetetlenségről: *és ki teszi azt erőtelenné?*, vagy *ki fordítja vissza az Ő kezét?* Ezzel a felkiáltással lenézően beszél az összes teremtményről, mert amint az Úr elrendelt valamit, kinyújtja a kezét, s amint a keze ki van nyújtva, a végrehajtásnak kell kétségtelenül következnie. S nem is csak az embereket, de minden mást is képtelennek jelent ki arra, hogy megakadályozza Isten rendeletét, legalábbis mintha nem lenne más, csak az ember és a Sátán, akik ellenzik az Ő akaratát. Röviden, arra céloz, hogy Istenben nem lehetséges visszavonás, vagy változás (4Móz23:19), hanem hogy bármi megtörténhet még az események végtelen változatossága során, Ő továbbra is Önmaga marad, és semmiféle esemény sem képes keresztezni az Ő céljait. Ha ennek azt vetik ellene, hogy Isten néha megváltoztatta a szándékát, mint mikor úgy döntött, hogy megkíméli a niniveieket (Jón1:2, 3:10), Abiméleket (1Móz20:3, 17), vagy a fáraót (1Móz12:17), a válasz könnyű. Mikor Isten Ninivébe küldte Jónást, nem azt jelentette ki, mi volt elrendelve az Ő titkos céljában, hanem fel akarta rázni az elméiket Jónás prédikálása által, hogy könyörülhessen rajtuk. Ugyanaz mondható arról, mikor Abiméleket és a fáraót fenyegette, mivel rá akarták tenni a kezüket Ábrahám feleségére. Így rájuk ijesztvén, az Úr vissza akarta őket tartani, hogy ne kelljen elszenvedniük makacsságuk büntetését.

28. *A mely esztendőben meghalt Akház király*. Itt kellene kezdődnie a tizenötödik fejezetnek, mert a próféta új témára vált át, s ez nyilvánvaló módon megmutatja, milyen abszurd módon vannak felosztva, vagy inkább széttépve a fejezetek. Beszélvén a babiloniakról, most a filiszteusokra vált át,[223] vagy talán mielőtt szólt volna a babiloniakhoz, megszólítja a filiszteusokat, akik közvetlen szomszédaikként halálos gyűlöletet tápláltak a

[223] Ézsaiás itt a פלשת (*Phelesheth*) héber szót használja, amiből a Filisztea származott, ami később Palesztinára változott. Az ős-genealógiából tudjuk, hogy a *filisztim*, vagy filiszteusok Micráim, Hám fiának a leszármazottai voltak (1Móz10:14) – *a szerk.*

zsidók ellen. Ők voltak a maradékai azoknak a nemzeteknek, akiket az izraeliták megkíméltek, jóllehet az Úr megparancsolta, hogy irtsák őket ki maguk közül (4Móz33:52, 5Móz7:16). Hitetlenségük ebben a dologban volt az oka annak, hogy az Úr meghagyta ezeket a népeket töviseknek, hogy szálkák lehessenek az ő szemeikben. Ahogyan a Szentírás bemutatja, miképpen fenyegette őket korábban az Úr (4Móz33:55). A két nép között fennálló halálos gyűlölködés következtében valahányszor a zsidók elszenvedtek egy vereséget, azt a filiszteusok ugyanakkora nyereségnek tekintették a maguk számára. Ők ugyanis szét akarták zúzni a zsidókat, és semmilyen esemény nem okozott nekik nagyobb örömöt, mint az, melynek során a zsidók a legmélyebb balsorsba és kétségbeesésbe süllyedtek. A próféta tehát úgy prófétál ellenük, mint az egyház állandó ellenségei ellen.

Helyénvaló megfigyelni az időpontot, amikor ez a látomás adatott a prófétának. Amíg Akház élt, a filiszteusok győztesek voltak. Az a gonosz képmutató, aki elhagyta Istent, és buzgón kereste az emberek külső segítségét, megkapta a büntetést az árulásáért. Uralkodása alatt a filiszteusok (2Kón28:18) visszavették azokat a városokat, melyeket Uzziás (2Krón26:6-7) vett el tőlük. A halála után még jobban felbátorodtak, mert azt várták, hogy mindent megszereznek majd, amire csak vágytak, hisz a fennmaradt örököse még gyermek volt: Ezékiás, az új király ugyanis nem volt sem éleselméjű, sem tekintélyes, sem bölcs. Ezeket a körülményeket gondosan szem előtt kell tehát tartanunk, mert Ézsaiás nem annyira a filiszteusokra tekintett, bár hozzájuk szólt, hanem inkább az istenfélőkre, akiket vigasztalni és megerősíteni akart ennek a próféciának a jó reménységével, mert ők egyébként azt hihették volna, hogy Júdea állapota teljes mértékben megromlott, hisz ellenségek támadtak r minden oldalról, és semmiféle segítség sem látszott. Tehát ezek felé a nyomorult és elhagyatott állapotban levő személyek felé nyújtja ki Ézsaiás a kezét, s neki parancsolja, hogy legyenek bátrak, mert az Úr kétségtelenül meg fogja őket segíteni.

Ez a teher.[224] Tehernek nevezi a próféciát, mert elfogadhatatlan és fájdalmas lesz a filiszteusok számára, akik úgy vélték: megszabadultak minden kellemetlenségtől, mert a zsidókat keményen elnyomták, s nem volt reményük az állapotuk javulására. Ezért fenyeget azzal, hogy Filisztea pusztulása is küszöbön áll.

29. *Ne örvendj oly nagyon te egész Filisztea*.[225] Annak a hiábavaló és alaptalan önbizalomnak a megfedésével kezdi, amitől a filiszteusok felfuvalkodtak, s hozzáteszi, hogy *te egész*, amivel arra utal, hogy valamennyien megérzik majd ennek a csapásnak valamely részét. Mintha azt mondta volna, hogy az az ország nemcsak bizonyos részeiben lesz pusztasággá, hanem nem lesz benne egy sarok sem, amit a csapás megkímélne, és széltében-hosszában azonnali és egyetemes pusztulás fogja sújtani.

Hogy eltört a téged verőnek vesszeje. Egyesek úgy vélik, hogy az eltört vessző alatt Akház királyt érti, de ez a nézet alaptalan, mert a filiszteusokkal vívott valamennyi csatájában vereséget szenvedett (2Krón28:18). Ennek tehát Uzziásra kell vonatkoznia (2Krón26:6), én azonban még rá sem korlátoznám kizárólagosan, hanem egyidejűleg a zsidó nép egészére is vonatkoztatnám. Mintha ezt mondaná Palesztinának: „Azt hiszed, hogy biztonságban vagy, mert a zsidókat, akik korábban aggasztottak téged, legyőzték? Nagyon tévedsz: hamarosan sokkal súlyosabb aggodalomba fogsz esni”. Emiatt mondom, hogy nem korlátoznám egyetlen emberre, hanem azt hiszem, hogy egyetlen ember személyében a zsidó nép egész testülete van itt leírva.

Mert a kígyó magvából baziliskus jő ki, a melytől szárnyas sárkány származik. Most megmondja az okát, hogy miért ne örvendezzen Palesztina, nevezetesen azért, mert a zsidóknak minden eddiginél nagyobb hatalmuk lesz arra, hogy ártsanak. Így ha a filiszteusok korábban kárt szenvedtek tőlük, ezek után nagyobb és súlyosabb károkat fognak elszenvedni. A próféta által használt hasonlat nagyon ideillő, mert a baziliszkusz ártalmasabb, mint a

[224] A Károli-fordítás szerint: *e jövendölés – a ford.*
[225] A Károli-fordítás szerint: *Ne örvendj oly nagyon Filisztea. – a ford.*

kígyó, és a szárnyas sárkány ártalmasabb, mint a baziliszkusz. Isten jóindulatából a mi országainkban nincsenek ennyire ártalmas állatok. A próféta azonban nem másra gondol, mint hogy a nekik ártó erő elvétetett a zsidóktól, én tehát nem értek egyet azokkal, akik a kígyó és a szárnyas sárkány nevet kizárólag Ezékiásra vonatkoztatják. S noha ez a vélemény azért látszik nagyon elfogadhatónak, mert Ezékiás elfoglalt mindent, ami a filiszteusokhoz tartozott egészen Gázáig (2Kir18:8), a próféta mégis azt szerette volna, ha ez az ígéret sokkal tovább terjed. Tudjuk hát meg, hogy a kegyesség, amiről a próféta most beszél, noha Ezékiással kezdődött a zsidókra, mint egységes testületre vonatkozik.

Ebből egy általános kijelentést kell származtatnunk, miszerint mikor megterhelnek minket a nehézségek, s mikor az istentelenek örvendeznek, mintha mi romba dőltünk volna, s egyedül ők lennének virágzók, Isten kijelenti, hogy az örömük alaptalan. Az egyház mindig újra talpra fog állni, s visszakerül előző, virágzó állapotába, bár már mindenki eldöntött tényként kezeli, hogy összeomlott. Isten gyermekei új erőre kapnak, hogy átdöfhessék az istentelenek szemeit. Nem mintha akarnák ezt, vagy lenne bármiféle szándékuk rá, hanem Isten rendelete teszi szükségessé, hogy ez megtörténjen. A baziliszkusz és szárnyas sárkány nevek nem közvetítenek feddést. Természetüknél fogva az istentelenek nem ilyenek, s csak azért nevezi őket így az Íge, mert ártalmasak a gonoszok számára, jóllehet önmagukban ártalmatlanok. A gonoszok hibái, és rosszindulata miatt válik ugyanis a hasznos és előnyös ártalmassá. Isten természete is ilyen, (Zsolt18:27), valamint az evangéliumé is (2Kor2:16).

30. *És legelnek a szegényeknek elsőszülöttei*. A próféta, amint már említettük, nem főleg a filiszteusokat tartotta szem előtt, akik számára ezeknek a fenyegetéseknek nem volt semmi haszna, hanem a zsidókat, akiket vigasztalni akart a nyomorúságukban. Ők ugyanis oly nyomorultul lesújtottak voltak, hogy nem álltak messze a kétségbeeséstől. Ezért nevezi őket a szegények elsőszülötteinek, a nyomorultak között kimagaslóknak, mert nyomorúságra jutva övék volt a fő rang a nyomorultak között. S megígéri, hogy az Úr meg fogja őket szabadítani ebből a nyomorúságból, s megint táplálja és fenntartja majd őket. Ebből látjuk, hogy a filiszteusokat Isten népének javára vágták le és semmisítették meg. Hasonlóképpen ígérte meg az Úr Ábrahámnak és minden leszármazottjának, hogy *megáldom azokat, a kik téged áldanak, és a ki téged átkoz, megátkozom azt*, mert akik Isten gyermekeivel szemben ellenségesek, azoknak meg kell érteniük, hogy Isten is ellenséges velük (1Móz12:3).

És a szűkölködők bátorsággal nyugosznak. A próféta az ő népét a juhokhoz hasonlítja, amikhez nekünk is hasonlítanunk kell, ha azt akarjuk, hogy Isten legyen a megtartónk. Egyetlen hasonlat sem szerepel gyakrabban a Szentírásban, mint ez. Mikor az Úr ostoroz bennünket, olyanok vagyunk, mint a szétszórt juhok, s ki vagyunk téve a farkasoknak és a rablóknak. Mikor azonban az ellenségeinket bünteti, akkor össze akar gyűjteni bennünket, hogy biztonságos és csendes helyen lakozhassunk. Erre gondol Ézsaiás, mikor a *bátorsággal* szót mondja ki. Két dolog van tehát, amit az Úr megígér: először is pásztorlást, tehát mindent, ami az élelmezéshez és a ruházkodáshoz kell, másodszor biztonságot és védelmet, hogy védettek és megóvottak legyünk minden sebesüléstől. Ez a két dolog tartozik a pásztor kötelességeihez, s ebben benne foglaltatik minden, ami az üdvösségünkhöz szükséges.

És én kivesztem gyökeredet éhséggel. Most a filiszteusokhoz fordul, akiket egy olyan mélyen gyökerező fához hasonlít, hogy hajlandóak lennénk azt gondolni: semmi módon nem lehet gyökerestől eltávolítani. Ám ha a gyökér kiszárad, a fának is meg kell romlania, gyökerezzen bármilyen mélyen is. Ebből arra kell következtetnünk: a gonoszok állapota soha nem annyira stabil, hogy az Úr ne tudná könnyen felforgatni, mert Ő nemcsak az ágakat vagdalja le, de a föld alatt rejtőző gyökeret is kiszárítja és megsemmisíti.

És maradékodat megöli.[226] Ezt általánosan Ezékiásra utalónak tekintik, én azonban, amint már elmagyaráztam, jobban szeretem kiterjeszteni az egész népre, melyről úgy beszél, mint egyetlen emberről, s melynek a király volt a feje, aki Magát Krisztust jelképezte.

[226] A Károli-fordítás szerint: *és maradékodat megölik. – a ford.*

Vonatkoztathatjuk az asszírokra is, vagy bárki másra, akiknek a közreműködését az Úr igénybe vette a filiszteusok megsemmisítésében. Szokásos ugyanis a zsidóknál, hogy határozatlan nyelvet használnak, mikor azokról a közreműködőkről beszélnek, akik által Isten végrehajtja az ítéleteit.

31. *Jajgass kapu!* Itt a próféta a megerősítéseket használja fel, hogy általuk elpecsételhesse ezt a próféciát az istenfélők szívében, s nagyobb nyomatékkal hangsúlyozhassa azokat a dolgokat, melyek egyébiránt kételyeket ébreszthetnének. Egy másik igevers magyarázatánál, melyben meg van írva, hogy *sírnak és gyászolnak kapui* (Ézs3:27), elmondtuk, hogy a kapuk alatt zsúfolt helyeket kell érteni, ahol a népgyűléseket tartották.[227] Azzal fenyeget, hogy minden városban sírni fognak, s hogy ez nem közönséges sírás lesz, mert mindenkire átterjed a legtömegesebb gyűléseken.

Mivel füst jő észak felől. A *füstöt* értelmezhetjük tűzként, így a jel a jelzett dolgot fogja jelenteni, füst ugyanis azelőtt jelenik meg, mielőtt a lángok felcsapnak. Az *észak* alatt érthetjük mind az asszírokat, mind a zsidókat, mert a filiszteusok földjéhez képest mindketten északra helyezkedtek el. Én azonban inkább mégis magukra a zsidókra vonatkozónak tekintem, bár nem vitatkoznék a másik véleménnyel sem. A filiszteusok, amint már említettük, azt hitték, hogy nyereségükre van, ami a zsidókat sújtotta, mint például, mikor bármiféle vereséget szenvedtek az asszíroktól, végül azonban rájöttek, hogy a zsidókkal együtt ők is elszenvedték ezt a vereséget. Valami efféle történt nemrég sok nemzettel, akik nagy örömmel látták, hogy a törökök leverték ellenségeiket, mert miután vereséget szenvedtek azok, akiket megsemmisítve szerettek volna látni, hozzájuk és megnyílt az út, s őket is leverték.

És senki sem lesz egyedül a kijelölt napján.[228] Mikor hozzáteszi, hogy abban az időben senki sem lesz egyedül,[229] ez az ellenségre vonatkozik, s azt mondja, hogy a kijelölt napon, azaz, mikor Isten elhatározza, hogy megsemmisíti Palesztina földjét, az ellenségek olyan erővel és tekintéllyel ruháztatnak fel, hogy senki sem maradt tétlenül otthon, hanem valamennyien készek lesznek a csatába menni. Mintha valaki, aki valamely herceg tekintélyét akarná megtapsolni, ezt mondaná erről a dologról: hacsak egy ujját emeli is fel, összegyűlnek és szolgálnak.

32. *És mit felelnek a népek követeinek?*[230] Ez *bármely* népre értem, nem pusztán *egyetlenre*, mert az idegenek, amint a városba lépnek, meg szokták kérdezni, hogy mit történt, hogy hallhassák a híreket. Mintha ezt kérdezte volna: „*Mit válaszolnak* az idegeneknek, ha kérdezősködnek? S miféle jelentés terjed majd, ha a filiszteusokat leverték?”

Azt, hogy az Úr veté meg a Sion alapját. Ezalatt azt érti, hogy a filiszteusok földjének megsemmisítése bizonyító jele lesz Isten népe iránti könyörületének, hogy valamennyien megértsék: az Úr Júdea őrzője és védője, amit Magának választott. Az *alap* nem más, mint Isten kegyelmes örökbefogadása, ami által megígérte Ábrahámnak (1Móz17:7) és a leszármazottainak, hogy *Istenük lesz*, továbbá az, mikor megszabta, hogy a templomot a Sionon kell felépíteni (2Krón3:1, Zsolt 65:2, 84:8), hogy az Ő nevének emlékezete fennmaradjon. Ez az *alap* nem mészből, vagy kövekből áll, hanem az örökélet kegyelmes ígéreteiből, melyek által minden istenfélő mindig is ismerte az Ő kegyelmét. A próféta tehát megmutatja, hogy a filiszteusok eme megsemmisítése bizonyító jel lesz, ami által a legtávolabbi népek is megtanulják, hogy Isten megőrzi és óvja a választott népét.

És abban bíznak népe szegényei. Nem úgy érti, hogy a hívők a reménységüket a Sionba vetik, mint mikor mi mondjuk, hogy Istenben kell reménykednünk, hanem hogy a

[227] Lásd Kálvinnak az Ézs3:27-hez fűzött magyarázatát.
[228] A Károli-fordítás szerint: *és nem marad el seregeiből egy sem – a ford.*
[229] „Jonathan ezt így fordítja: *Senki sem lesz,* aki késlekedést okozna *a maga idejében* azoknak a katonai erőknek a soraiban, akiket Isten ellened gyűjt össze; *senki sem lesz,* aki gátolná előrehaladásukat, *hogy egyedül lenne, hogy egyedül jönne*, valamennyien egyszerre jönnek, elképesztő erőszakossággal” – *Jarchi.*
[230] A Károli-fordítás szerint: *És mit felelnek a népek követei? – a ford.*

Sion lakosai biztonságos és csendes helyen fognak lakozni, amint a próféták más igeversekben gyakran tanítják, hogy az üdvösség Sionban van (Joel2:32). Ézsaiás tehát nem úgy érti, hogy az istenfélők a bizalmukat az egyházba vetik, hanem megmutatja, hogy az istenfélők megőriztetnek benne, mert az Úr védelmezi azt.

Az Úr azonban mégis próbára akarja tenni a hitünket, hogy ne gondoljuk: minden vonatkozásban boldogok vagyunk. Azért nevezi őket *szegényeknek*, hogy ne gondolhassuk: mentesülünk a közönséges nehézségektől, mert az Úr védelme alatt állunk. Vajon jelenthet-e bármi nagyobb vigasztalást a számunkra, mint annak megismerése, hogy az Isten egyházának tagjai, bár rendkívül sokféle sorscsapásnak annak kitéve, még sincsenek veszélyben? Tanuljuk meg hát ezt a vigasztalást alkalmazni a saját bajainkra, s ne rendüljünk meg a türelmetlenségtől, mikor arról hallunk, hogy Isten a gondunkat viseli, s mikor abszolút módon tudjuk, hogy biztonságban vagyunk.

15. fejezet

1. Jövendölés Moáb ellen. Igen, a pusztulás éjjelén megsemmisült Ar-Moáb; igen, a pusztulás éjjelén megsemmisült Kir-Moáb!

2. Felmennek a templomba, és Dibon a magaslatokra megy sírni, Nebón és Médebán jajgat Moáb, minden fejen kopaszság, minden szakál lenyírva!

3. Utczáin gyászruhába öltöznek, házfedelein és piaczain jajgat minden, és könyekben olvad el!

4. És kiált Hesbon és Eleálé, szavok Jáháczig hallatik; ezért ordítanak Moáb vitézei, és lelke reszket.

5. Szívem kiált Moábért, a melynek végvárai Zoárig, a három éves üszőig nyúltanak; mert Luhith hágóján sírással mennek fel, és mert Horonaim útján romlásuknak kiáltását hallatják.

6. Mert Nimrim vizei pusztasággá lesznek, mert elszáradt a pázsit, elfogyott a fű, és semmi zöld nem lészen.

7. Ezért a mit megmenthettek és jószágukat a fűzfáknak patakja mellé hordják.

8. Mert kiáltás zengé körül Moáb határát, jajgatása Eglaimig, és Beér-Élimig hallatik jajgatása!

9. Mert Dimon vizei megteltek vérrel, mert új romlást hozok Dimonra: Moáb menekültjeire oroszlánt, és a földnek maradékira.

1. *Jövendölés Moáb ellen*. Itt a próféta ismét a moabiták ellen prófétál, aki a zsidók szomszédai és vérrokonai voltak. Tudjuk ugyanis, hogy a moabiták Lóttól származtak, aki Ábrahám unokatestvére volt (1Móz11:31, 19:37). Ezek az egymással közeli rokonságban álló nemzetek esetében a humanitás legalábbis annyit megkövetelt, hogy baráti kapcsolatokat tartsanak fenn. De semmiféle rokonság nem gátolta meg a moabitákat abban, hogy ellenséges érzületet tápláljanak a zsidókkal szemben, vagy akár attól, hogy ott ártsanak nekik, ahol csak tudnak, ami a vad és barbár hajlam bizonyítéka. Isten népével szemben tanúsított kegyetlenségük miatt tehát – mert testvéri szeretettel kellett volna viszonyulniuk irántuk – a próféta őket is megsemmisítéssel fenyegeti.

Emlékeznünk kell ezeknek a próféciáknak a céljára. Nem hihetjük, hogy bármiféle előnnyel jártak a moabiták számára, még ha magának a prófétának a szájából hallották is az általunk olvasott szavakat, mert a próféta sem meg nem szólította őket, sem írásban nem vette fel velük a kapcsolatot. A próféta tehát inkább a hívőkre, semmint rájuk nézett, mégpedig két okból. Az első az volt, hogy mikor látták a rengeteg végbement változást, a feldúlt városokat, a megsemmisített és egymást követő királyságokat, ne gondolják, hogy azt a világot a szerencse vak erőszakja vezeti, hanem ismerjék el Isten gondviselését. Ha nem lett volna semmi előre jelezve, az emberek elméje, aminek erős hajlama van az ostobaságra, s különösképpen vak Isten munkáira, hajlott volna rá, hogy mindezt a véletlennek tulajdonítsa. Mikor azonban a próféták előre figyelmeztették őket, emelkedett őrtoronyból szemlélték Isten ítéleteit. Manapság, számunkra is, mondhatni, ujjal mutat rá Ézsaiás arra, ami rejtve volt. Próféciáiban látjuk Istent az ítélőszékben ülni, s mindent a jótetszésének megfelelően szabályozni, és bár a gonoszok sokféleképpen engedtek szabad folyást őrült dühüknek, az Úr mégis felhasználta a közreműködésüket ítéleteinek végrehajtásában. A másik cél, amit a próféták szem előtt tartottak, az volt, hogy miközben az egész világ megrázkódott, a zsidók tudták, hogy Isten gondoskodott a biztonságukról, s az bizonyította az egyház iránt érzett szeretetének melegét, hogy bosszút állt ellenségein, akik barbár módon bántak azzal.

Ar-Moáb. Az ער (*Ar*) héber szó *várost* jelent, a קיר (*kir*) pedig *falat*, de mivel ער מואב (*Ar-Moáb*) egyike volt a moabiták nagyvárosainak, ez feltételezhetően tulajdonnév. Valóban

magyarázhatjuk mindkét szót köznévként, ekkor az igeszakasz által közvetített jelentés fenyegetés azoknak a megerősített városoknak a feldúlásával, amire a moabiták büszkék voltak, én azonban inkább a szokásos magyarázatot fogadom el. Itt tehát Ézsaiás azt a meghatározást adta, hogy a moabiták bukását szemlélhetjük a nagyobb városaik megsemmisülésében.

Éjjel. Az *éjjel* alatt annak a hirtelen és váratlan bekövetkeztét érti, amitől a moabiták nem féltek. Az *éjjel* a pihenésre rendeltetett, s ha bármi történik akkor, azt hirtelennek és váratlannak tekintik, ezért erős riadalmat kelt. Emellett meg akarta feddeni a moabitákat azért is, mert nem aggódtak, azt képzelvén, hogy minden oldalról meg vannak erősítve, így felül állnak minden veszélyen.

Elhallgattatott. Azaz, *megsemmisült*, s ezért jelent néha a hallgatás halált. Mások nem tekintenek a hasonlatra és így fordítják: *kivágatott*, én azonban nem döntök egyik változat javára sem. Amit Ézsaiás a moabitákra vonatkozóan jelent ki, azt a Szentírás az elvetettekkel kapcsolatban hirdeti, miszerint a pusztulásuk küszöbön áll, s mikor semmi effélét nem várnak, akkor fog félelmetesen rájuk szakadni (Jer23:19, 1Thessz5:2-3).

2. *Felmegy a házba*.[231] Ami a szavakat illeti, egyesek mellőzik a héber בית (*baith*) főnevet, mivel azonban ez *házat* és *templomot* jelent, valószínű, hogy általában ezzel a szóval jelölték a templomot, ahogyan sok más igeversben *Isten háza* a *templomot* jelenti[232] (2Móz29:19, 34:26, 5Móz23:28, Józs9:23). Bemutatván a moabitákat, amint meghajolnak bálványaik előtt egyúttal meg is feddi babonásságukat Kámós-imádatuk miatt, amint arra könnyedén következtethetünk az 1Kir11:7-ből és a Jer48:7, 13-ból. „A moabiták", mondja Ézsaiás, „elmennek majd istenükhöz, mikor a dolgok ennyire reménytelenekké válnak, de hasztalan, mert nem fognak segítségre lelni".

És Dibonhoz a magaslatokra.[233] Ez még nyilvánvalóbbá teszi, hogy a templomról beszél, s kétség sem férhet hozzá, hogy a moabitáknak volt egy figyelemre méltó és felmagasztalt erődítményük, melyben magaslatokat emeltek bálványaik tiszteletére. Nem ismervén az igaz Istent, Akihez odamehettek volna a nehézségek idején, nem kell csodálkoznunk, hogy egy bálványhoz mentek a közönséges szokásuknak megfelelően. Ezt cselekedve csak növelték a nyomorúságukat, és csak szaporították az őket ért sorscsapásokat, hisz pontosan azokkal az eszközökkel szították fel Isten haragját, melyek szerintük alkalmasak voltak a csillapítására. A próféta ezért világosabban ki akarta fejezni az istentelenek állapotát, akiknek nincs menekvésük a nyomorúságban, mert ami azokat az orvosságokat illeti, amikről úgy vélik, alkalmazhatják a betegségeikre, kiderül, hogy semmi sem lehet pusztítóbb a számukra, mint pont ezek, mert egyre csak fokozzák az Úr haragját.

Nebón és Médebán jajgat Moáb. *Nebó* szintén a moabiták egyik városa volt. A próféta megnevezett már kettőt: *Art* és *Kirt*, most hozzáteszi a harmadikat, *Nebót*, végül megemlíti a negyediket is, *Médebát*, mintha azt mondta volna, hogy a pusztulás nemcsak az ország széleit fogja érinteni, hanem eléri a legbelső részeit is, így egyetlen szeglete sem lesz kivétel.

Minden fejen. Minden nemzetnek megvannak a maga sajátos ceremóniái a gyász, vagy öröm kifejezésére. Az olaszok és már nyugati nemzetek hosszúra engedik a hajukat nőni, mikor gyászolnak, és innen származik a *megnyújtani a szakállat* kifejezés. A keleti nemzetek viszont megnyírták a fejüket és szakállukat, amit az ember díszének tartottak, s mikor általános szokásuk ellenére tettek, az a gyász jele volt.[234] Ez tehát nem jelent mást, mint hogy az egész birodalom állapota oly gyászos lesz, hogy a jókedv jelei eltűnnek és mindenki a szomorúság és a siránkozás jeleit fogja magán viselni.

---

[231] A Károli-fordítás szerint: *felmennek a templomba – a ford.*

[232] *Felmegy Moábhoz a házba* – Jarchi. Breithaupt megjegyzi, hogy a héber הבית (*habbaith*) szót néha tulajdonnévnek veszik, s hogy Junius és Tremellius változatában *Bajith*-nak fordítják – *a szerk.*

[233] A Károli-fordítás szerint: *és Dibon a magaslatokra megy sírni – a ford.*

[234] „A fej és az arc megborotválása a halotti gyász keleti jele (Ézs3:24, Jer41:5, Mik1:16)" – *Rosenmüller.*

3. *Utczáin*. Ugyanazzal a témával folytatja, teljesebben írva le a gyász jeleit, amikben a keleti nemzetek másoknál jobban bővelkednek. Élénkebb megértést és mélyebb érzéseket táplálva ugyanis jobban kifejezik érzelmeiket a külső jelekkel, mint mások, akik lassabbak lévén a felfogásban, hasonlóképpen lassabbak a mozdulatokat és gesztusokat tekintve is. Kétségtelenül a hibájuknak róható fel, hogy annyi ceremóniába és gesztikulálásba merültek, a próféta azonban csak azért mondta el róluk, ami ismert és szokásos volt, hogy leírja annak az országnak a pusztulását követő szomorúságot.

Jajgat minden, és könyekben olvad el. Jó okkal tette hozzá ezt a leírást, mert minket a próféciák soha nem indítanak meg, amíg az Úr mondhatni a szemünk elé nem helyezi azokat. Nehogy a zsidók azt gondolhassák, hogy ezek mellett a dolgok mellett könnyedén el lehet siklani, mikor leírta azt a pusztulás, úgy döntött, hogy hozzáteszi a szomorkodást, jajgatást és sírást, hogy mintegy a saját szemükkel láthassák azokat az eseményeket, melyek elképzelhetetlennek tűnnek. Abban az időben ugyanis a moabiták a stabil békeség állapotában voltak, viszont a hívőknek annál nagyobb szükségük volt a megerősítésre, hogy ne kérdőjelezzék meg ezt a próféciát. Ugyanezekkel az eszközökkel mutatja meg azt a kétségbeesést, ami a hitetleneket fogja el a nyomorúságban, mert a támogatás, amiben bíznak, bizonytalan.

4. *És kiált Hesbon és Eleálé*. Ezek más városok nevei, mert a próféta célja mondhatni eme ország összes városának egybegyűjtése, hogy valamennyi belekerüljön az általános pusztulásba, mintha azt mondta volna: egy sem lesz kivétel.

Ezért ordítanak Moáb vitézei, és lelke reszket. Noha a על קן (*gnal ken*) szó szerint azt jelenti *ezért (tehát)*, egyesek mégis úgy vélik, hogy itt az ok nincs meghatározva, de ennek csekély a jelentősége. A próféta rámutat, hogy senki sem lesz, aki ne ordítana, mert kijelenti, hogy a merész és bátor fog gyászolni. Aztán kijelenti, hogy a *lelke reszket*. Mindenki oly mélyen merül a saját szomorúságába, hogy semmit sem gondol a szomszédaival.

5. *Szívem kiált Moábért*. Végül magára ölti a gyászoló jellegét. Azonban furcsának és következetlennek vélhető benne, hogy meggyászolja a moabiták balsorsát, mert inkább az egyház pusztulásán kellene siránkoznia, az ellenségeinek pusztulása felett pedig örvendeznie. Azonban szokásos volt a prófétáknál, hogy ezen a módon felöltsék azoknak a jellegét, akiknek a balsorsát előre jelezték, s így mintegy a színpadon bemutatván helyzetüket, amivel erőteljesebb benyomást gyakorolhattak annál, mint mikor a tanításukat közvetlen formában adták. Mégsem férhet semmi kétség sem hozzá, hogy a próféták megborzongtak Istennek még a gonoszokat sújtó ítéleteitől is, bár az általam elmondott jelentés egyszerűbb, jobban megállja a helyét és gyakori használatából könnyen kikövetkeztethető.

Menekülői Zoárig, a három éves üszőig…[235] Menekülőknek nevezi azokat, akik elmenekülnek előle. Úgy érti ugyanis, hogy akik Moábból elmenekülnek, Zoárig is elmennek. S Zoárt egy három éves üszőhöz hasonlítja, ami tele van élettel, s nem érzett még sem szülési fájdalmat, sem fáradságot, vagy igát, hanem a jókedv és a féktelenség elevenségében örvendezik. Ilyen volt Zoár, mert soha ellenség nem támadott rá. Mégis, ha valaki jobbnak véli mindezt az egész országra vonatkoztatni, én nem ellenzem. Jeremiás ugyanis általánosságban látszik beszélni, noha sok kijelentést Ézsaiástól kölcsönöz (Jer48:34). De abban az igeversben megnevezi mind Zoárt, mind Horonaimot, vagyis inkább a kettő között elterülő egész országot is említi.

Ha kiterjesztjük ezt az egész nemzetre, az igeszakasz jelentése az alábbiak szerint alakul: „A moabiták a legnagyobb luxust élvezték, mindennel bőségben rendelkeztek, s eddig nem szenvedtek el semmiféle sorscsapást. Innen származik a csökönyösségük, s ennek legyőzése végett le kell őket verni és egészen Zoárig úzni”. S Zoár egy, a moabitáktól nagyon messze fekvő város volt. Így tehát arra gondol a próféta, hogy nem képesek gondoskodni a biztonságukról, csak ha nagyon messzire menekülnek el. Ebből mindenki, akikkel az úgy

[235] A Károli-fordítás szerint: *végvárai Zoárig, a három éves üszőig nyúltanak – a ford.*

gyengéden bánik, megtanulhatják, hogy ne magasztalják fel magukat, vagy ne provokálják Istent a féktelenségükkel, hanem maradjanak mértékletesek a legnagyobb gazdagság idején is, s készüljenek a változásokra, mikor az Úrnak tetszik őket kiemelni a gazdagságból.

Luhith hágóján. Moáb országának más részeit írja le, s az egész földre kiterjedőnek rajzolja fel a menekülést és a gyászt.

Sírással mennek fel, és mert Horonaim útján romlásuknak kiáltását hallatják. A *romlásuknak kiáltását hallatják* szövegrészt egyesek így fordítják: *sírással ostorozzák magukat*, vagy *sírásban törnek ki*, s úgy vélik, itt a betűk felcserélésével van dolgunk: az ע (*ain*) megkettőződik, s így az ige gyökere a רעה (*ragnah*). Mivel azonban ez csak csekély mértékben befolyásolja az igeszakasz jelentését, én ragaszkodtam az általánosabban elfogadott véleményhez, miszerint a יעערו (*yegnogneru*) a עור (*gnur*) igéből származik. Ha valaki jobbnak véli az ige jelentését a *törni* szóval fordatani, az igeszakasz jelentése ez lesz: „Bekövetkezik majd a testület tagjainak megrázkódtatása, vagy mondhatni törése, mikor kar karra támad".

6. *Nimrim vizei*. A kifejezés túlzó formájával tágabb látképét adja ennek a pusztulásnak. Azt mondja, hogy elszárad a pázsit, ami akkor következik be, mikor Isten minden tápanyagtól megfosztja a földet. Azok a vizek vétetnek el, melyek valószínűleg nagyon kellettek annak a száraz és sivár országnak, mert az efféle területek nem teremnek semmit öntözés nélkül. S bár a stílus túlzó, mégsem mond semmi mást, csak nagyon igazat. A próféta ugyanis nem lépte túl a helyes korlátokat, csak szükségesnek tartotta a merész kifejezések használatát, alkalmazkodván a nép tudatlanságához. Így akarta tájékoztatni őket arról, hogy az Isten áldásától megfosztott föld olyan lesz, mint a minden szépséget nélkülöző sivatag.

7. *Ezért a mit megmenthettek*.[236] Ez megfelel a szólásmondásnak (*Ce qu'il aura espargne*,) *Amit csak megóvhattak.* Úgy érti, a gazdagság, amit felhalmoztak, s leírja, hogy mi szokott történni azokban az országokban, melyekre ellenség támad. A lakosok rendszerint máshová menekítik a vagyonukat, s biztonságos helyre rejtik, hogy később visszahozhassák, ha helyreállt a béke.

Jószágukat a fűzfáknak patakja mellé hordják. Ezalatt azt érti, hogy nem lesz tárházuk, így a fűzfák közé kell rejteniük mindent. Az természetesen a legkisebb nyomorúság, hogy mikor az ellenség ránk támad, nem találunk tárházat azoknak a dolgoknak, amiket nagy munkával halmoztunk fel. Ezek a fűzfák valószínűleg valami távoli és eldugott helyen voltak. Mások ezt az ellenségre vonatkoztatják, miszerint a rablás gyümölcseit a patakhoz viszik, és ott osztják szét egymás között a zsákmányt.

8. *Mert kiáltás zengé körül Moáb határát*. A כי (*ki*), *mert* a díszesebb beszéd végett adatott hozzá. Ezalatt azt érti, hogy annak az országnak minden része megtelik majd kiáltással és ordítással, mert a pusztítás az egyik szélétől a másikig ér. A kiáltás mellett kétszer említi a jajgatást a szomorúság szélsőséges mivoltára utalva, mert a kétségbeesett emberek teljességgel átadják magukat a siránkozásnak.

9. *Mert Dimon vizei megteltek vérrel*.[237] Itt nemcsak a szomorúságot és az ordítozást, a menekülést és reszketést, vagy az ellenség kapzsiságát írja le a javaik elragadásában, hanem az emberek mészárlását is. Mekkorának kellett ennek lenni, ha az oly nagy folyók, mint a Dimon, megteltek vérrel!

Mert új romlást hozok Dimonra. Az *új* alatt azt érti, hogy az Úr, Akinek a nevében beszél, megsokszorozza majd a gyilkolást, s a holttesteket halomban hányják, s nem lesz vége a kegyetlenségnek és a mészárlásnak. Nos, bár az asszírok kegyetlenek voltak ebben a mészárlásban, az Úr mégsem volt kegyetlen, mert joggal büntette a moabiták barbárságát,

[236] *Így a megszerzett bőségük* – angol változat. *Tehát a vagyon, amit megóvhattak* – Stock. *A gazdagság, amit megszereztek* – Lowth.
[237] „Utalván a Dimon névre, ami Véres várost jelent" – *Rosenmüller*.

amit aljas módon a zsidókkal szemben mutattak, akiken könyörülniük kellett volna. Jogos volt tehát, hogy ugyanazt a büntetést szenvedjék el, amit ők szabtak ki másokra.

Azokra, akik megmenekültek Moábból, oroszlánokat.[238] Ezek szintén azok az új romlások, amikről beszélt, vagy legalábbis azok egy része. Ez tekinthető annak ama sorscsapás zárókövének. Így ha bárki megpróbált elszökni az ellenség elől, és menteni magát a mészárlásból, oroszlánokkal,[239] és vadállatokkal kellett szembenéznie, melyek felfalták őket. „Ők valóban megmenekülnek", mondja a próféta „a mészárlásból, de ezen az alapon nem lesznek biztonságban, s nem menekülnek meg Isten kezéből sem". S ez az igazi jelentése a próféta mondanivalójának, ha gondosan megvizsgáljuk az egész igeszakasz témáját. Ő ugyanis ennek a rémisztő csapásnak a képét akarta mélyíteni annak hozzátételével, hogy még az a csekély maradék is, akik megmenekülnek a mészárlásból, az oroszlánok szájába kerülnek. Isten keze úgy üldözi a gonoszokat, hogy azok semmi módon nem tudnak elmenekülni, mert ha elkerülik az egyik veszélyt, azonnal a másikkal találják magukat szemben. Emlékezzünk arra, hogy a próféta ezeket a dolgokat a jók vigasztalása végett mondja el, hogy megerősíthessék elméiket bizonyos ígéretekkel ellenségeik kegyetlenségével szemben, akik végül majd megsemmisülnek, s nem találnak menedéket sem az isteneikben, sem az erődjeikben, sem búvóhelyeiken, sem pedig a menekülésben.

[238] A Károli-fordítás szerint: *Moáb menekültjeire oroszlánt, és a földnek maradékira – a ford.*

[239] „Ezt én az oroszlánoknak a 2Kir17:25-ben feljegyzett átkával azonosítom, ami Izrael földjének új lakosait, valamint a moabiták maradékát sújtotta, akiket Salmanassár telepített oda. Más magyarázatok is léteznek, de a legjobb, ha a homályos értelmű helyi próféciák tekintetében ragaszkodunk ahhoz a csekély világossághoz, amit a történelmi feljegyzések nyújtanak." – *Stock*.

16. fejezet

1. Küldjétek a föld Urának bárányát Szelából a pusztán át Sion leányának hegyére.

2. Mert mint a bujdosó madár szétszórt fészek körül, olyanok lőnek Moáb leányai az Arnon gázlóin:

3. Adj tanácsot, tarts ítéletet; tegyed árnyékodat délben olyanná, mint az éjszaka, rejtsd el a kiűzötteket, és a bujdosót ne add ki!

4. Lakozzanak benned menekültjeim, és Moábnak te légy oltalom a pusztító ellen! Mert vége a nyomorgatónak, megszünt a pusztítás, és elfogytak a földről a tapodók.

5. És Isten kegyelme megerősített egy ülőszéket, és ül azon igazsággal Dávid sátorában egy bíró, jogosság keresője, igazság ismerője.

6. Hallottuk volt Moáb kevélységét, a felettébb kevélyét, gőgjét, kevélységét, dühét, és üres kérkedését.

7. Ezért jajgatni fog Moáb Moábért, minden jajgatni fog, és nyögtök Kir-Háresethnek romjain egészen megtörve.

8. Mert Hesbon földei elhervadának, és Sibma szőlőjének drága vesszőit a népek fejedelmei levágták. Jáézerig értek azok, a pusztát bejárták, kacsai szétterjedtek, és a tengeren túlnyúltak.

9. Ezért siratom Jáézer siralmával Sibma szőlőjét, megnedvesítlek könyeimmel Hesbon és Eleálé, mert szüretedről és aratásodról a víg éneklés elmaradt.

10. Elvétetett a vígság és öröm a kertből, és a szőlőkben nem vígadnak és nem kiáltanak, bort sajtókban nem nyom a bornyomó, véget vetettem a víg éneklésnek.

11. Ezért bensőm Moábért, mint a czitera sír, és szívem Kir-Heresért!

12. És lesz, hogy meg fog tetszeni, hogy Moáb a magaslaton elfáradt, és hogy templomába megy imádkozni, de nem mehet!

13. Ez a beszéd, a melyet szólott az Úr Moáb felől már régen.

14. És most szól az Úr, mondván: Három esztendő alatt, melyek, mint napszámos esztendői, megaláztatik Moáb dicsősége egész nagy népével együtt, és maradéka kicsiny, kevés és erőtelen lészen.

1. . *Küldjétek a föld Urának bárányát*. Itt a próféta azért gúnyolódik a moabitákkal, mert nem ismerték el Istent a kellő időben, hanem vakmerően addig várták a keze csapására, mígnem teljességgel megsemmisültek. Ezt tehát a késői megtérés kárhoztatása, mikor az embereket semmiféle figyelmeztetés sem kényszerítheti engedelmességre, hanem folytatják a makacs szembenállást Istennel. Ahol ez a betegség már gyógyíthatatlan, ott helyénvaló ez a fajta buzdítás, és gondosan meg is kell azt figyelni, mert mind a zsidók, mind a keresztyének félreértelmezik ezt az igeszakaszt.

Jeromos ez Krisztusra utalóként magyarázza, mivel ő a moabitáktól eredeztette az Ő születését (Ruth1:4, Mt1:5), ahonnan Ruth is származott. S ezt a véleményt fogadta el majdnem minden keresztyén, mintha a próféta ezt mondta volna: „Ó Uram, jóllehet nagyon súlyos az ítélet, ami a moabitákra vár, de Te mégsem fogod őket végleg megsemmisíteni, mert ők elküldik majd neked a Bárányt, a világ Urát”. Ez a magyarázat azonban nélkülöz minden valószínűséget, ezért megcáfolni sem szükséges.

Másrészről a zsidók azt hiszik, hogy ezek a szavak azért hangzottak el, mert mikor a zsidók nyomorúságra jutottak, a moabiták felfüggesztették a nekik fizetendő sarc fizetését, de miután Ézsaiás prófétált Júda királyságának helyreállításáról, egy buzdítást is hozzátett, hogy emlékeztesse őket: ismerjék el az ő királyukat. Még olyan messzire is elmennek, hogy

kimondják: ez egy királyi rendelet volt, ami szemrehányást tett nekik a hűtlenségük miatt. „Küldjétek a sarcot, amivel tartoztok.” Azonban sehol nem olvassuk, hogy a moabiták hűbéreseik lettek volna a zsidóknak, s ennek valószínűsége sem merül fel a szövegkörnyezetben. S az általuk idézett igeszakasz (2Kir3:5-6) sem nyújt nekik semmiféle támogatást, mert az az igeszakasz Izrael királyára vonatkozik, s konkrétan említi Akhábot és Samáriát, aki amint azt jól tudjuk, végtelen gyűlöletet táplált a zsidók ellen.

Én ezért ragaszkodom az általam először említett magyarázathoz, mind igaz és természetes értelmezéshez. A próféta célja ugyanis a moabiták kárhoztatása, amiért nem tértek meg a kellő időben, továbbá meg akarja nekik mondani, hogy most már hiába teszik azt, amit korábban könnyen megtehettek volna a saját maguk javára. Úgy kell erre tekinteni, mint ironikusan (ειρωνικως) mondottra: *Küldjétek*, mintha azt mondta volna meg, hogy nincs remény a bocsánatra, s hiába fogják küldeni. Mikor a gonoszokat figyelmeztetik, ők közömbösen figyelmen kívül hagynak minden buzdítást, mikor pedig büntetést kapnak, kétségbeesett tekintettel nézegetnek körbe-körbe, segítséget keresnek mindenfelé, és megpróbálnak mindent, hogy megkönnyebbüljenek, de sikertelenül, mert semmi haszna. Ézsaiás tehát megfeddi a makacsságukat és lázadásukat, s megmutatja, hogy nem lesz idő a megtérésre, mikor a jól megérdemelt pusztulás utoléri őket.

A föld Urának. A zsidók véleménye, miszerint ez Ezékiást jelenti, minden józan ésszel ellentétes, mert az ארצ (*erec*) itt nem egy konkrét országot jelöl, hanem inkább az egész világot, amiről általános kifejezésekkel beszél. Az Úr tehát magára Istenre utal. A bárány alatt az áldozati állatot érti, mert még a pogányok is elismerték, hogy Istent imádták, mikor áldozatot kínáltak fel.

A puszta sziklájától.[240] A *puszta sziklája* nevet adja a városnak, amely feltételezetten a moabiták fő városa volt,[241] bár lehet, hogy az ország egészét bele akarta érteni, így a rész szerepel az egész helyén.

Sion leányának hegyére, azaz Isten hivatalosan jóváhagyott templomához, melyben az áldozatokat a törvény parancsának megfelelően mutatták be (5Móz12:5-7, 2Krón7:12). Ez egy figyelemre méltó igevers a csökönyös emberek ellen, akik minden tanítás félretesznek, s félelem nélkül megvetik Istent, míg utol nem éri őket az Ő ítélete.

2. *Mert mint a bujdosó madár szétszórt fészek körül*. A próféta most megmutatja, mit értett a korábbi gúnyolódás alatt, hogy a moabitáknak nem kell abban az időben áldozat küldésére gondolniuk, mert nem lesznek képesek másként szavatolni a biztonságukat, mint a szülőföldjükről való elmeneküléssel. A madarak hasonlatával azt a félelmet írja le, mely őket sújtja majd, hogy még egy falevél zörrenésétől is menekülni fognak. Azzal fenyeget, hogy a nyugalmukkal visszaélő moabiták reszketve és fáradságosan fognak menekülni.

3. *Gyűjts össze tanácsot*.[242] Ugyanazzal a témával folytatja, mert ha helyesen akarjuk értelmezni ezt az igeszakaszt, akkor a moabiták félelmetes romlására kell gondolnunk. Megemlíttetnek bűneik, hogy mindenki világosabban láthassa, mennyire rászolgáltak a büntetésre. Mikor minden a hatalmukban állt, szabadon vetették magukat a kicsapongásba, s nem hallgattak semmilyen feddésre, most azonban, mikor mindentől megfosztattak, nyögnek, és sehol sem található orvosságot keresnek. Az Úr úgy foglalkozik az elvetettekkel, hogy

---

[240] A Károli-fordítás szerint: *Szelából a pusztán át – a ford.*

[241] „Petra, *szikla*, de Szelának (Ézs16:1) és Jokteélnek (2Kir14:7) is nevezik. Ez volt Idumea fővárosa, s az ókori világ egyik legfigyelemreméltóbb városa. Ez a város több, mint ezer éven át ismeretlen és látogatatlan maradt, míg Buckhardt fel nem fedezte 1812-ben. Később némi nehézségek árán felkereste Legh, Banks, Irby és Mangles kapitányok, valamint M. Linant és M. Laborde.” Azok, akiknek nincs hozzáférése ezekhez a merész leírásoknak a részleteihez, vagy annak ügyes elmondására és magyarázatára kíváncsiak, hogy „Petra jelenlegi állapota a bibliai prófécia látványos beteljesülése”, jól teszik, ha elolvassák a PETRA című cikkelyt a dr. Eadie féle *Biblical Cyclopaedia*-ben, melyből a fenti idézeteket is vettük. Ez a cikkely merít mind az utazók elmondásaiból, mint az ihletett szerzőktől, s mértékletes keretek között sok információt közöl – *a szerk.*

[242] A Károli-fordítás szerint: *Adj tanácsot, tarts ítéletet – a ford.*

minden szükségest rájuk ruház és a kezükbe ad avégett, hogy semmi mentségük se maradjon. Mikor azonban gonosz szeszélyeiken át mindennel visszaéltek és gonosz célokra használtak, megfosztja őket minden segítségtől és támogatástól, végül pedig megsemmisíti őket.

Tarts ítéletet. Mikor a moabiták élvezték a bővelkedést, keveset törődtek azzal, hogy mi a jó és a helyes, noha hatalmukban állt igazságos módon uralkodni és felállítani a királyságukat. Így tehát zsarnoki céllal visszaéltek a hatalmukkal. Most viszont, hogy megfosztattak minden tekintélytől, s száműzöttekké és menekülőkké váltak, Ézsaiás ironikusan tanácsolja nekik, hogy gyűjtsenek össze tanácsot és tartsanak ítéletet, amit korábban a csalással és igazságtalansággal forgattak fel. Ézsaiás azt az időszakot tartotta szem előtt, mikor minden hatalom és tekintély kivétetett a moabiták kezéből. A szidalom hasonló, mint amivel az Úr illeti Ádámot (1Móz3:22), *Ímé az ember olyanná lett, mint mi közűlünk egy*, maró gúnnyal téve őt nevetségessé, amiért nem volt megelégedve kiemelt képességeivel, hanem magával Istennel akart rivalizálni.

A moabiták továbbá nem elégedtek meg díszeikkel és gazdagságukkal, gonoszul zaklatták és fosztogatták az izraelitákat és a zsidókat, s gonosz terveket szőttek ellenük. Visszaélvén Isten kiváló ajándékával rászolgáltak tehát erre a nekik szóló feddésre, ami ugyanúgy vonatkozik minden elvetettre, aki büszkén dicsekszik a gazdagságával, és barbár módon visszaél vele az istenfélők zaklatásával. Látván, hogy aljas módon beszennyezték azokat a dolgokat, melyeket Isten a megfelelő használatra különített el, jogos, hogy megfosszák őket ezektől, s a legnagyobb szegénységbe taszítsák őket. Ennek naponta látjuk a példáit. Miképpen történik, hogy akik a legmagasabb rangra emelkedtek, homlokegyenest alázuhannak, ha nem azért, mert az Úr megbünteti zsarnoki uralkodásukat és vétkeiket? Az Úr nevetségessé teszi korholó és feddő nyelvezetüket, jajgatásukat, sőt még panaszaikat is, mintha így kiáltanának: „Ó mekkora gazdagságot élveztem egykor! Ó hogy visszaestem azt megelőző állapotomba!” Akkor ugyanis már túl késő a megtérés.

Tegyed árnyékodat. A moabiták, amint már utaltam rá, enyhíthettek volna valamicskét a nyomorult zsidók állapotán, mikor azokat az asszírok nyomorgatták, vagy legalábbis, ha lett volna bennük az emberség akár egyetlen szikrája is, védeniük kellett volna a menekülőket. Azonban épp ellenkezőleg: üldözték őket, s nehezítették balsorsukat, ami már amúgy is nyomasztó volt. Nagyon helyes volt tehát, hogy a moabiták is megtapasztalják azt a kegyetlenséget, amit másokkal szemben tanúsítottak. Azaz ne találjanak semmiféle enyhülést, mikor kiűzettek a lakóhelyükről, s menekülőkké és vándorokká váltak, semmiféle, a hőségtől védő árnyékot, mert miért kellene élvezniük azt a vigasztalást, amit barbár módon megtagadtak másoktól?

Délben olyanná, mint az éjszaka.[243] A *dél* alatt a legperzselőbb hőséget érti. Azt a hasonlatot a Szentírás gyakran használja, hogy az Úr olyan, mint a felhő délben, s mint a tűzoszlop éjszaka, mert egyszer így történt a pusztában (2Móz13:21-22, 4Móz14:14, 5Móz1:33). Ez a kifejezésmód szokásos, és a próféták is megtartották, noha nem erre a történetre utaltak.

Rejtsd el a kiűzötteket. Ezalatt a zsidókat érti, akiket az asszírok üldöztek és zaklattak, s akikkel egyidejűleg a moabiták is durván bántak. Kötelességük volt menedéket adni a menekülőknek és könnyíteni helyzetükön, különösen azokén, akik védelemért folyamodtak hozzájuk. Látván azonban, hogy elűzték őket, helyes volt, hogy őket is ugyanúgy elűzzék, s megfosszák minden segítségtől és támogatástól. Igazságos ítélet ugyanis az, amit az Úr szab ki, mikor megparancsolja, hogy mindenkivel úgy cselekedjenek, ahogyan ő cselekedett másokkal (5Móz19:19, Mt7:2). Most a próféta felszólítja a moabitákat: ismerjék el a bűneiket és lássák be, hogy joggal bűnhődnek kegyetlenségükért. Mégis inkább a zsidókat tartja szem

[243] „Csinálj árnyékot magadnak délben, boríts magadra sötétséget, hogy a segítségével elrejtőzhess ellenségeid elől” – *Jarchi*.

előtt annak érdekében, hogy tájékoztassa őket: Isten nem hagyja figyelmen kívül a szenvedéseiket, mert megmondja nekik, hogy Ő lesz a bosszúállójuk.

4. *Lakozzanak benned menekültjeim. Moáb.*[244] A próféta úgy szólítja meg a moabitákat, mintha alázatosan könyörögne általában az egész nép nevében. „Szomszédok vagytok, vérrokonaink, fogadjátok be a nyomorúságban levőket és segítsetek nekik, de ha már nem akartok nekik segíteni, legalább ne ártsatok". Istent, Aki rendszerint felvállalja a népe ügyét, a próféta úgy képviseli, mintha a könyörgő szerepét töltené be. Bizonyos, hogy a moabiták egyáltalán nem így viszonyultak a zsidókhoz, hanem épp ellenkezőleg: egyesítették erőfeszítéseiket az ellenséggel, hogy ártsanak nekik. Ám amint azt nemrég mondtam, a próféta lefesti előttünk azt az igazságszolgáltatást, amit még a természet is megkövetel, hogy annak durva megszegését még jobban utáljuk.

Ezt az igeverset gondosan meg kell figyelni, mert Isten azt mutatja meg, milyen nagy a gondoskodás, amivel népe iránt viseltetik, ugyanis a sérelmek, melyek őket érik, ugyanúgy hatnak Rá, mint ha Őt magát érték volna. Kijelenti ugyanis, hogy aki őket bántja, az Ő szeme fényét bántja (Zak2:8). Ő hallja a nyögést (Zsolt102:21), s észreveszi az Őt segítségül hívó nyomorult emberek könnyeit (Zsot12:6, 38:10), s noha ez nem mindig látható a számunkra, a maga idejében megmutatja, hogy meghallgatta őket.

Tanuljunk hát meg ebből az igeversből kedvesnek és kötelességtudónak lenni a menekülőkhöz és száműzöttekhez, s különösen azokhoz a hívőkhöz, akiket száműztek a világból a hitvallásukért. Nincs Isten számára tetszőbb, vagy elfogadhatóbb kötelezettség, ugyanakkor semmi sem gyűlöletesebb, vagy megvetendőbb az Ő szemében, mint a barbárság és a kegyetlenség. Ha bármiféle könnyítést akarunk a bajainkra, legyünk kedvesek és könyörületesek, s ne utasítsuk el a szükségben lévő megsegítését. „Boldog, a ki a nyomorultra gondol; a veszedelem napján megmenti azt az Úr" (Zsolt41:2). Ugyanakkor „az ítélet irgalmatlan az iránt, a ki nem cselekszik irgalmasságot" (Jak2:13).

Mikor az Úr a *menekültjeinek* nevezi őket, ez tévedés nélkül tekinthető a büntetésre utalónak, mintha azt mondta volna, hogy igazságos ítélettel *kiűzettek* a Kánaán földjéről (5Móz28:64), amivel gyakran fenyegette is őket. Azonban kétségtelenül azt is érti a próféta ezalatt, hogy továbbra is az Ő védelme alatt állnak, mert noha kiűzettek a szülőföldjükről, Ő továbbra is elismeri őket a saját népének. A balsors, amit a zsidók elszenvedtek, tekinthető elvettetésük bizonyítékának, de az Úr akkor is elismeri őket gyermekeinek, ha komolyan bünteti őket. Ebből egy vigasztalással teljes tanítást származtatunk, miszerint bár éles és nehéz csapásokkal sújt minket, mi is az Ő gyermekei közé számítunk.

Mert vége a nyomorgatónak. A beszélgetés fonalát most a zsidókra irányítja, és tovább vigasztalja őket, ahogyan korábban tette, megmutatván, hogy mikor az ellenségeik kitöröltetnek közülük, akkor az ő száműzetésük, vagy romlásuk a saját nyomorúságukat és kínjaikat is enyhíti majd. Az előbbi kijelentések főleg a zsidókra vonatkoznak, noha a próféta konkrétan a moabitákhoz szólt. Akkor azonban csak az ellenségekkel szembeni bosszúval fenyegetett, itt viszont világosabban ígér vigasztalást a népének, mintha ezt mondta volna: „Azt hitted, Moáb, hogy a népem végromlásra jutott, én azonban korlátozni fogom az ellenségeket, és véget vetek annak a nyomorúságnak. Te fogsz tehát elpusztulni, az én népem azonban végül megmenekül azoktól a félelmetes csapásoktól".

Talán inkább azt kellene gondolni, hogy az igeidőkben van változás, így a כי (*ki*) elöljárószó, amit *mert*-nek fordítottunk, azt fogja jelenteni: *amíg*.[245] Ekkor ezt a kijelentést a mondat előző részével közvetlen kapcsolatban kell olvasni. *Hadd lakozzanak a menekültjeim nálad, Moáb, légy te a pusztító orcája előli menedékhely, míg a pusztítónak vége nem lesz.*

[244] A Károli-fordítás szerint: Lakozzanak benned menekültjeim, és Moábnak te légy oltalom a pusztító ellen! – *a ford.*

[245] *Amíg a nyomorgató*. A כי (*ki*) itt megfelel a latin *usquedum* segédigének. – *Tayl. Concord. Stock által idézve.*

Mivel azonban ez vélhető erőltetett magyarázatnak, úgy döntöttem, hogy megmaradok a természetes jelentés mellett.

5. *És Isten kegyelme megerősített egy ülőszéket*. A zsidók ennek a versnek az egészét Ezékiásra vonatkoztatják, de ez abszolút helytelen, mert a próféta az egyház fontosabb helyreállításáról beszél, s a moabiták nem voltak megbüntetve Ezékiás birodalmának virágzása idején, mikor Isten áldása ismét elkezdett a zsidókra áradni. Mintha ezt mondta volna: „A választott nép minden ellensége gonoszul kiagyalták annak királyságnak a bukását, amiről Isten megígérte, hogy *örökké fog állni*" (2Sám7:13). S hogy a hívők ne adjanak utat a reményvesztettségnek a boldogtalan zűrzavarban, emlékezetükbe idézi annak a királyságnak az örökkévalóságát, melyről a jól ismert prófécia által kaptak megerősítést.

Ez tehát nem magyarázható másként, csak úgy, hogy Krisztusra vonatkozik, jóllehet én elismerem, hogy Ezékiás Krisztus előképe volt, amiképpen Dávid, és utódai is. Ők azonban Krisztushoz vezetnek minket, Aki egyedül a népe védelmezője és vezetője (Jn10:16), Aki *összegyűjtötte a szétszéledt maradékot* (Jn11:52). Emiatt küldi vissza az istenfélőket Krisztushoz, mintha ezt mondaná: „Tudjátok, hogy milyen Istent imádtok. Ő kijelentette, hogy ügyelni fog a biztonságotokra, hogy az Ő védelme alatt mindig biztonságban és sebezhetetlenek lesztek. Ha viszont bármikor ennek az ellentétjével találkoztok, nos Ő Megváltót ígért nektek, Aki alatt megújult és szilárd bővelkedésben lesz részetek. Lehet, hogy egy ideig sírni fogtok, de el fog jönni az egyház védelmezője és visszaállít benneteket a szabadság virágzó állapotába. Nektek tehát teljes szívből kell Őt várnotok, még akkor is, mikor az egyházat zűrzavaros és nyomorult állapotban látjátok".

Ezt gondosan meg kell figyelni, mert minden más vigasztalás átmeneti és elhalványuló, ha nem vonatkoztatjuk valamennyit Krisztusra. Szögezzük hát Őrá a tekintetünket, ha boldogok és bővelkedők akarunk lenni. Ő megígérte, hogy még a kereszt alatt is boldogok leszünk (Mt5:10-11), hogy az agónia és a kínzások megnyitják az utat az áldott élet előtt (2Kor4:17), s hogy minden csapás, amit elszenvedünk, csak hozzátesz majd a boldogságunkhoz (Rm8:28).

Kegyelemben.[246] Ézsaiás megmutatja, hogy ez nem emberi közreműködéssel megy majd végbe, hanem Isten jóindulata által, Aki az Ő trónjának építője, ezért el kell ismernünk, hogy az ő meg nem érdemelt jóságának következtében állíttatik fel ez a megszentelt trónus közöttünk. A próféta konkrétan megerősíti ezt annak kimondásával, hogy ennek oka sehol máshol nem keresendő, mint Isten abszolút kegyelmében. S nem is található semmilyen más ok, mert Isten nem vehető rá a jellem semmiféle kiválóságával, vagy érdemekkel (melyekből itt természetesen semmi sem volt) arra, hogy a nép hibájából és bűnei miatt elbukott trónt újból felállítsa. Mikor azonban látta, hogy akiket örökbefogadott, romlásra jutottak, bizonyítékát akarta adni végtelen jóságának. S ha Isten állítja fel ezt a trónt, ki tudná megdönteni? Vajon a gonoszok erősebbek lesznek Nála?

És ül azon igazsággal Dávid sátorában. Itt majdnem minden szó hangsúlyos, így ez a vers megérdemli, hogy állandóan elmélkedjünk rajta. Nem ellenzem azt a véleményt, hogy a *sátor* szó arra utal, hogy ő csak egy közönséges ember volt, mielőtt *elhívást kapott volna a trónra üléshez* (1Sám16:11-12, 2Sám7:8). A próféta az egyház képét szándékozott lefesteni, ami nem hasonlít a királyok és a hercegek trónjára, s nem ragyog az aranytól, vagy a drágakövektől. Jóllehet alantas és megvetendő formában mutatta fel Krisztus lelki királyságát, ugyanakkor azt is megmutatta, hogy az a királyság látható lesz a Földön az emberek között. Ha csak annyit mondott volna, hogy Krisztus trónja lesz felállítva, akkor megkérdezhetnénk: ez a trón a mennyben lesz, vagy a Földön is? Most azonban, hogy Dávid sátorát emlegeti, megmutatja, hogy Krisztus nemcsak az angyalok között uralkodik, de az emberek között is, nehogy azt gondoljuk, hogy az Ő kereséséhez a mennybe kell belépnünk. A gonosz emberek kinevetik azt, amit mi Krisztus királyságáról prédikálunk, mintha ez a saját képzeletünk

[246] A Károli-fordítás szerint: *Isten kegyelme – a ford.*

fantomja lenne. Ők a saját szemükkel akarják látni, s érzékszervi bizonyítékát akarják. Nekünk azonban nem szabad úgy felfogni, mint mindenestől testi dolgot, s meg kell elégednünk az Ő karjával és az Ő erejével.

Szilárdságban.[247] Az אמת (*emeth*) itt nemcsak az *igazságot*, de mindenféle bizonyosságot is jelent. A próféta azt érti alatta, hogy Krisztus királysága erős és szilárd lesz, amilyennek Dániel is kijelentette (Dán2:44, 7:14). Az evangélista is mondja: *Az ő királyságának vége nem lészen!* (Lk1:33) Ebben a vonatkozásban különbözik a királyságok szokásos állapotától, melyek még mikor a hatalmas és óriási vagyonra alapíttatnak, szétmorzsolódnak, vagy akár megdőlnek a saját súlyuktól, így nincs nagyobb állandóságuk, mint a tovatűnő képeknek. Ézsaiás azonban kijelenti, hogy Krisztus királyságát, noha gyakran meginog, Isten keze támogatja, ezért örökké tart majd. Ezeknek a bizonyítékoknak meg kell minket erősíteni azokkal a kísértésekkel szemben, melyek azonnal felmerülnek, valahányszor csak Krisztus királyságát az oly nagy számú és erős ellenség megtámadja, s mi azt hisszük, hogy hamarosan meg is semmisítik. Használjon bármilyen fegyvert is a világ, s okádjon bár maga a pokol tűzlángokat, nekünk ehhez az ígérethez kell ragaszkodnunk.

Aki ítélni fog.[248] A שפת (*shophet*) szót én *kormányzónak* értem, mintha azt mondta volna: „Lesz egyvalaki, aki *kormányozni* fog". Gyakorta látunk fennkölt trónt, amelyre nincs kit ráültetni, s gyakran megtörténik, hogy a királyok vagy bálványok, vagy az ítélőképességet, vagy az alkalmasságot, vagy a bölcsességet nélkülöző emberek. Itt azonban azt mondja a próféta, hogy a trónon ülő a jó kormányzó hivatalát fogja ellátni, s ezt annak megerősítéseképpen teszi hozzá, hogy Krisztus lesz a mi védelmezőnk.

Jogosság keresője, igazság siettetője.[249] A *jogosság* és az *igazság*, amik neki tulajdoníttatnak, nem mások, mint védelem, ami alá befogad minket, s amit nem enged megsérteni. Ő ugyanis nem fogja megengedni a gonosz embereknek, akik megsértenek minket, hogy büntetlenül továbbálljanak, ha türelmesen és nyugodtan az Ő védelmére bízzuk magunkat. A *siettető* szóval azt mutatja, hogy gyorsan meg fogja bosszulni az ügyünket. Ezt a türelmetlenségünk megrovásának kell tekinteni, mert mi soha nem úgy gondoljuk, hogy az Ő segítsége elég gyorsan érkezik. Mikor azonban a szeszély erőszakossága siettet, jusson eszünkbe: ez abból fakad, hogy nem vetjük alá magunkat az Ő gondviselésének, mert jóllehet a testi ítélkezésünk szerint Ő késlekedik, de mégis, számára jól ismert okok miatt a lehető legjobban szabályozza az ítéletét. Vessük hát alá magunkat az Ő akaratának.

6. *Hallottuk volt Moáb kevélységét*. A próféta ösztönös megérzéssel tette hozzá ezt a kijelentést. Vélhető, hogy az emberek nem voltak képesek elhinni, amit ígért a királyi trón helyreállításáról, és a moabiták megsemmisítéséről, akik abban az időben a gazdagság virágzó állapotában voltak, erős várakkal megerősítve, s akik, felfuvalkodván az élvezett bővelkedés miatt, rendkívül büszkék voltak. Emellett a gőgösségük, mellyel kigúnyolták a boldogtalan zsidókat, kellemetlen és erőteljes fegyver volt elméik elbátortalanítására, vagy megrázására. S hogy gondoskodjon ennek a kísértésnek a kivédéséről, elmondja, hogy dicsekvésük közismert volt, de kevélységük nem gátolja meg Istent abban, hogy legyőzze őket, mert sem a fegyveres erők csatasora, sem a kincsek, vagy gazdagság, sem az emberek nagy száma nem képes ellenszegülni Istennek. Ézsaiás széles körben ismert dologként említi, hogy a moabiták nem féltek semmitől, úgy felfuvalkodtak. Megszokott dolog ugyanis azoknál, akik jól el vannak látva gazdagsággal és csapatokkal, hogy hiábavaló módon felmagasztalják magukat Isten és ember fölé. Azonban legyen a gőgjük bármekkora, az Úr könnyedén korlátozni fogja azt.

---

[247] A Károli-fordítás szerint: *és ül azon **igazsággal** Dávid sátorában – a ford.*
[248] A Károli-fordítás szerint: *egy bíró – a ford.*
[249] A Károli-fordítás szerint: *jogosság keresője, igazság ismerője – a ford.*

Pökhendiségét.[250] A héber עברה (*gnebrah*) szó a leggyakrabban *felháborodást, ingerültséget* jelent, de a szövegösszefüggés, amiben áll, valami konkrétabbat követel meg. Ez a főnév a עבר (*gnabar*) igéből származik, melynek jelentése *elhaladni,* vagy *túlmenni*, s megfelel a laton *excessus* szónak. Ezért én jobbnak láttam *pökhendiségnek* fordítani. A párhuzamos igeversben a *kevélység* és a *kérkedés* szavak után a *szív elbizakodottsága* kifejezés következik (Jer48:29). Nem kételkedem abban, hogy mind Ézsaiás, mind Jeremiás arra gondoltak, hogy a moabiták, makacs és megvető viselkedésük, valamint fényűző életmódjuk következtében oly kegyetlenek voltak, hogy a legkisebb dolgok miatt is haragra lobbantak és dühödten másokra támadtak. Ez a bűn mindig együtt jár az elme dölyfösségével, mert a büszkeséget mások lenézése és megvetése követi, s akik többet követelnek maguknak, mint amennyi jár nekik, könnyen lobbannak haragra, és a legkisebb sértésre is dühöngeni kezdenek. Röviden, nem képesek semmit elviselni, s nemcsak szeszélyesek, de gyalázatosak is. Azt kívánnák, hogy mindenki engedelmeskedjen nekik, ám maguknak ne kelljen engedelmeskedni senkinek. Ha nem ugrik mindenki a felszólításukra, azt hiszik, hogy igazságtalanság érte őket. Ez a szeszélyes vérmérséklet gyakran elárulja a büszke embereket. Másrészről az alázatos ember jóindulatú, ami mellé a mértékletesség társul, s könnyedén megbocsát bárkinek, aki megsértette.

Jóslatait.[251] A héber בדים (*baddim*) szó vagy az ember végtagjait, vagy egy fa ágait, néha pedig a megérzést jelenti. Ennek megfelelően a görög fordítók[252] a „manteia", *megérzés* szóval fordították, s más igeversekben ez is a jelentése. Egyesek úgy vélik, hogy itt metaforikusan szerepel a *gyermekekre*, mások vagy *beszélgetéseknek*, vagy *gondolatoknak* fordítják, megint mások *erőnek*, vagy *izmoknak*. Véleményem szerint azonban az ü*res kérkedést* jelenti, mert ez a szó gyakran jelent hazugságot, s hamarosan meglátjuk, mennyire jól illik ez a jelentése ehhez az igevershez. Legalább ennyi különbség van a כן (*ken*), *úgy* szó fordításában is. A többség feltételezi, hogy azt jelenti: „a jóslatok nem igazak", s ami a dolog lényegét illeti, én is majdnem ezen az állásponton vagyok. Nincs kétségem afelől, hogy a próféta úgy értette: Moáb ostobán fecsegve kérkedik hiábavaló módon, mert nem éri el, amit elképzelt. Ami a szavakat illeti, a jelentésüket nagyobb bizonyossággal állapíthatjuk meg a Jer48:30-ból. Ugyanazok után a szavak után, amiket itt Ézsaiás használ, azonnal hozzáteszi a magyarázat kedvéért: לא כן (*lo ken*), *nem úgy*.[253] *Jóslatainak nem lesz efféle következménye*. Mintha ezt mondta volna: „Amit elhatároztak a szívükben, nem fog bekövetkezni". Mégsem gondolom azonban, hogy az előző mondatban a כן (*ken*) összehasonlítást jelöl, hanem inkább megerősítést, úgymond, de negatív módon, mert azt jelenti ki, hogy nincs szilárdság, vagy stabilitás a tanácsvégzéseiben, hogy *megérzéseinek*, vagy *jóslatainak* nem lesz következménye. A büszke emberek mindent úgy rendeznek el, mintha minden a hatalmukban állna, s nem lenne alávetve Isten gondviselésének. „Az efféle gőg", mondja Ézsaiás, megronttatik, s mindaz, amit mintegy a saját erejükből ígérnek, szertefoszlik. Ez emlékeztet minket arra, hogy a büszkeség nagyon nem tetszik Istennek, s minél jobban felfuvalkodnak az emberek a gazdagságuk miatt, annál közelebb jutnak a pusztuláshoz.

7. *Ezért jajgatni fog Moáb Moábért*. Világosabban kijelenti, ami már elhangzott, hogy ez a büszkeség, valamint a belőle fakadó kegyetlenség lesz a pusztulásuk oka. Mivel az Úr ellenáll a kevélynek (Jak4:6, 1Pt5:5), nem is lehet másképp, mint hogy leveri ezt a gőgösséget, amivel az egyházat aljas és szégyenteljes módon megtaposták, s e példa alapján minden büszke ember vége a jajgatás. Mikor hozzáteszi, hogy Moáb Moábért, azalatt azt érti,

---

[250] (A Károli-fordítás szerint: *dühét*.) Az angol változatban: *haragját*. A szerző a saját változatában *pökhendiségnek* fordította, de a lapszélre odaírta: *felháborodás*. Lowth és Stock *méregnek, indulatnak* fordítja – *a szerk*.

[251] A Károli fordítás szerint: *üres kérkedését – a ford.*

[252] A Septaguinta fordítása: ουχ ουτως η μαντεια σον, ουχ ουτως. Nem úgy a te megérzésed, nem úgy – *a szerk*.

[253] לא כן (*lo ken*), *non rectum*, könnyelmű jósainak jóslatai, melyekben egyetlen bölcs ember sem bízna – *Rosenmüller*.

hogy lesz majd, amit melankólia-koncertnek lehet nevezni közöttük, melyben kölcsönösen panaszolják majd a balsorsukat, és siratják majd maguk között a nyomorúságukat. Mások ezt *Moáb miatt*-nak fordítják, ám ez gyengécske magyarázat, mert rögtön ezután az következik, hogy a siránkozás egyetemes lesz, vagy hogy az egész népre kiterjed.

Nyögtök Kir-Háresethnek romjain. Eléggé nyilvánvaló, hogy ez volt a fő- és királyi város, egyesek tulajdonnévnek tartják, mások viszont köznévnek. Kétség sem férhet hozzá, hogy a szó eredete onnan származott, hogy agyagból építették. Az is lehetséges, hogy a fal milyenségének alapján kapta a nevét, mert azt téglákból építették. Mindenesetre kiemelkedő város volt abban az országban. Azért a *romjairól* beszél, mintsem magáról a városról, mert teljes mértékben le kellett romboltatnia. Mintha ezt mondta volna: „Nem a város leveretésén, vagy az épületeinek a lerombolásán fogtok siránkozni, mert egyetlen része sem marad épen".

Egészen megtörve.[254] Egyesek a נכאים (*nechaim*) szót *sántának (nyomoréknak, bénának)* fordítják, én azonban inkább a *leveretett* jelentéssel fordítom. Az אך (*ach*) elöljáró, ami itt előképzőként csatlakozik hozzá, néha azt jelenti: *természetesen*, vagy *tényleg*, néha pedig *de*, vagy *mindazonáltal* a jelentése. Azok, akik igenlően magyarázzák, az igeszakasznak ezt a jelentését feltételezik: *Nyögni fogtok, ténylegesen leverve*, azaz „Nem lesz szükségetek arra, hogy embereket vegyetek fel, akik a nevetekben siránkoznak, mint például a temetéseken, hanem ti magatok fogtok komolyan siránkozni". Én azonban jobbnak látom az אך (*ach*) elöljárószót a *csak* jelentéssel fordítani, azaz: „Aki csak megmarad, meg lesz sebesítve, senki sem lesz biztonságban". Ezzel a kifejezésmóddal írja le annak a városnak a végső pusztulását, s jelzi, hogy akik megmaradnak, nemcsak a mások bajain fognak siránkozni, hanem a saját magukén is. Ők is sebesültek lesznek. S ha a büszkékre ilyen súlyos büntetés lesz kiszabva, tanuljuk meg szelídséggel, mértékletességgel, és akarattal rászánni magunkat arra, hogy megalázkodjunk Isten hatalmas keze alatt (1Pt5:6).

8. *Mert Hesbon szőlői levágattak*.[255] Itt a próféta szóképekben írja le az egész ország elsivatagosodását. Jó okunk van hinni abban, hogy tele volt a szőlők legjavával,[256] ahogyan az azonnal kikövetkeztethető ebből, valamint a párhuzamos igeversekből (Jer48:32). Mikor a próféták országok megsemmisülésével fenyegetnek, akkor rendszerint azon országok figyelemre méltóbb sajátosságait írják le. Például, ha Pikardiáról beszélnénk, semmit sem mondanánk a borokról, mint Orleans, vagy Burgundia esetében. Nos, a próféta által említett városok a moabiták fő városai voltak.

És Sibma szőlőjének drága vesszőit a népek fejedelmei levágták. A próféta azt mondja, hogy szőlőik legértékesebb vesszőit vágták le a népek fejedelmei, azaz a győztesek, akik a háborúkban győzték le a népeket, kiterjedt uralmat tartottak fenn.

Jáézerig értek azok. Ez a pusztítás nagyságának kimutatására szolgál, mert ezt a város a moabiták földjének határán helyezkedett el. Mintha ezt mondta volna: „Nemcsak a szőlők egy része lesz levágva, de az egész országot végigpusztítják széltében-hosszában". Egyesek ezt magukra az ellenségekre vonatkoztatják, én azonban inkább az אשר (*asher*), *ami* viszonyszóval pótolnám és így tekinteném utalónak a *szőlőkre, amelyek* olyan kiterjedtek voltak, hogy *Jáézerig értek azok*. Így az igeszakasz jelentése ez: „Jóllehet ezek a szőlők *Jáézerig értek*, s az ország nagy részét elborították, mégis innen a pusztaságig valamennyit letapossák *a népek fejedelmei*". Ez van a leginkább összhangban az igevers témájával, mert rögtön utána hozzáteszi, hogy a szőlők a pusztáig, sőt a tengerig értek, ami alatt azt érti, hogy az ország rendkívül termékeny volt, s különösen a szőlőültetvényekben bővelkedett. Azt

[254] *Siránkoztok (vagy mormogtok) majd ti, akiket levertek* – az angol változat. *Nyögtök ti, akik magatok is leverettek – Stock*.

[255] A Károli-fordítás szerint: *Mert Hesbon földei elhervadának – a ford.*

[256] „Tudni kell, hogy Hesbon a földek, és Sibma a szőlőskertek területe volt. Ha ennek azt vetik ellene, hogy ezek a városok a Jordán túloldalán voltak, ezért hát mikor kerültek volna a moabiták kezére (hatalmába), arra ezt válaszoljuk: mikor Sénakhérib fogságba vitte a runbeitákat és a gáditákat, a moabiták eljöttek, és ezekben a városokban kezdtek lakni." – *Jarchi*.

mondja, *túlnyúltak a tengeren*,[257] mivel mikor a talaj termékeny, szokásos dolog a part menti dombokat a művelés kiterjesztése érdekében, és a hullámok erejével szemben fákkal és gátakkal védeni, hogy a lehető legnagyobb művelhető földterülethez jussanak.

9. *Ezért siratom*. A próféta itt másvalaki jellemét ölti magára, mint azt korábban mondtuk, mert a moabiták nevében siránkozik és nyög. Kétségtelenül igaz, hogy a hívők mindig megremegnek Isten ítéleteitől, s nem képesek az emberi természet érzéseit félreállítani, azaz nem szánakozni a gonoszok pusztulásán. Mégsem a saját érzéseit írja le, hanem az a szándéka, hogy még súlyosabbá tegye a tanítását, így senki se kételkedjen a beteljesülését illetően. Így tehát egy moabita személyében képviseli, mintegy emelvényen a nyögést és gyászt, amit majd az után a csapás után fog mindenki érezni annak érdekében, hogy felmutassa a zsidóknak ennek az ígéretnek a megerősítését, amit egyébként lehetetlennek vélhetnének.

Mert szüreteden és aratásodon ujjongás harsan, vagy *elmarad a kiáltás*.[258] Ennek a versnek ezt az utolsó mondatát az igemagyarázók különbözőképpen magyarázzák, mert a נפל (*naphal*) ige azt jelenti: *elmaradni*, vagy *kitörni, felharsanni*. Azok, akik a *felharsanni* szóval fordítják, a הידד (*hedad*) szót *ujjongásnak* fordítják és magukra az ellenségekre vonatkoztatják, mintha a próféta ezt mondta volna: „*Aratásodkor felharsan az ellenség ujjongása*". Így itt közvetett ellentét áll fenn eközött az ujjongás, valamint aközött az öröm között, amiről később beszél. Mások úgy magyarázzák, hogy *Az ujjongás elmaradt*, azaz „nem lesz több ujjongás, s többé nem hallatszik az aratók vidám hangja, akik vigadoznak az aratást követően". Én azonban inkább az ellenség kiáltására vonatkoztatom, s ezen a ponton a legmegbízhatóbb fordítót, Jeremiás prófétát követem, aki azt mondja, hogy *pusztító rontott rájuk* (Jer48:32) ott, ahol Ézsaiás a kiáltozásról beszél. Mintha ezt mondta volna: „Mikor előkészületeket teszel az aratáshoz és a szürethez, betör az ellenség, és az öröm és a víg ének helyett az ő kiáltozásuk fog hallatszani, ami messzire űz majd téged".

10. *Elvétetett a vígság és öröm*. Más szavakkal erősíti meg, amit az imént mondott, hogy az egész ország pusztasággá és elhagyatott hellyé válik, így soha többé nem lesz benne aratás, vagy szüret. Mikor azzal fenyeget, hogy Isten a szőlőszüretelőket az éneklés abbahagyására kényszeríti, egy ókori szokásra utal. Mikor ugyanis szüreteltek, tánccal és énekszóval fejezték ki az örömüket. Innen származnak Virgil szavai: *A kimerült szüretelő megénekli legtávolabbi sorait*.[259] A tengerészek is hasonlóképpen törnek ki a kikötőhöz közeledve örömkiáltásokban (keleusma), mert fáradozásaik végére jutva és a veszélyeket elkerülve látják, hogy reménységük van némi szabadidőre, vagy felfrissülésre. Mintha a próféta ezt mondaná: „Mikor az aratás hozama elvétetik, semmi más nem marad a számukra, mint a szegénységük feletti siránkozás".

11. *Ezért bensőm Moábért, mint a czitera sír*. Egy moabita jellemét magára öltve a próféta ismét a szélsőséges siránkozást írja le, ami az oly intenzív gyászból fakad, hogy még a bensője is fájdalmas zajt csap, mert ezzel a jellel a valóságra szándékozott rámutatni. Korábban már megmagyaráztuk azoknak az élénk leírásoknak a célját, melyek mintegy a szemünk elé tárják az eseményeket, s rávezetnek minket, hogy erőteljesebb reménységet tápláljunk a minden hitet meghaladónak látszó dolgok iránt. A fő város, Kir-Háreseth ismételt megnevezésével – azaz a rész szerepeltetésével az egész helyén – a teljes ország pusztulását írja le.

12. *És lesz*. Most ismét visszatért a korábban említett kijelentéséhez, nevezetesen hogy a bálványimádók a nyomorúságukban a bálványaikhoz folyamodnak, s tőlük remélnek némi megkönnyebbülést. Ez azonban mégis valamennyivel többet jelent, mert miközben a

---

[257] „*A Jaézer taván*, ahogyan Jeremiás megmagyarázza (Jer48:32). A szőlőültetvények elnyúltak a partok mentén, s látszólag elborították a tó egész szélességét." – *Rosenmüller*.

[258] A Károli-fordítás szerint: *Mert szüretedről és aratásodról a víg éneklés elmaradt – a ford.*

[259] Jam canit extremos effoetus vinitor antes – *Virg. Georg.* 2:417.

bálványimádóknak megvannak a közönséges templomaik és istentiszteleti helyeik, ha bármiféle szokatlan csapás éri őket, a többinél szentebb templomba sietnek, várván, hogy nagyobb kegyben részesülnek az istenük jelenlétében. Hasonlóképpen napjaink pápistái is, mikor szokatlan veszélybe kerülnek (ez a hiba ugyanis minden korban létezett), azt hiszik, hogy gyorsabban megkapják, amire vágynak, ha St. Claude-ba, vagy a lorettoi Máriához, vagy bármely más ünnepelt bálványhoz futnak, mintha valamelyik szomszédos templomban gyűlnének össze. Úgy döntenek, hogy rendkívüli imáikat valamelyik nagy távolságra levő templomban fogják felkínálni. Ebben az értelemben alkalmazza a próféta a templom szót arra a helyre, amely a legünnepeltebb volt a moabiták között, s azt mondja, hogy oda fognak menni, de ebből semmi előnyük sem származik. Az pedig nyilvánvaló a szent történelemből, hogy a legünnepeltebb templomuk Kámós istenségnek volt szentelve (1Kir11:7).

De nem lesz belőle haszna.[260] A לא יוכל (*lo yuchal*), *nem lesznek képesek* kifejezést egyesek így magyarázzák: végül annyira elcsigázottak lesznek, hogy nem lesz erejük elmenni a templomig. Én azonban inkább azt hiszem, hogy a jelentése ez: *nem lesz hasznuk belőle*, mert a próféta elvágja a moabitákat a biztonság minden reménységétől azzal, hogy kimondja: még az isteneikben sem fognak védelmet találni.

Mikor meglátszik.[261] A נראה (*nirah*), *meglátszik* szó hangsúlyos. Ezt jelenti, hogy a bálványimádókat nem a józan ész vezeti, hanem inkább az érzékszerveiktől nyert benyomások, mint a vadállatoknál, mert ahogy a vadállatok az érzékek, a szaglás és a látás alapján ítélnek, úgy a bálványimádóknak sincs más vezetőjük, mint a testi ítéletek. Ennek megfelelően ha valaki meg is mutatja, hogy rosszat cselekszenek, azzal semmit sem ér el. S noha gyakran a tapasztalatokból tudják, hogy semmit sem érnek el a sok fáradságos erőfeszítéssel, mégsem állnak el ezektől, hanem új módszereket agyalnak ki és új istentiszteleti formákat vezetnek be, remélvén, hogy Isten majd elfogadja azokat. Ha szándékaikkal sikert érnek el, mindent a babonáiknak tulajdonítanak, s csak még csökönyösebbekké válnak. Ha észreveszik, hogy nem származott a dologból semmi előnyük, elvetik koholmányaikat, kárhoztatják babonás istentiszteletüket és megátkozzák isteneiket. Röviden, mindenestől az eseményektől függenek, és semmit sem ítélnek a józan ész, vagy Isten Ígéje alapján. Ennek következménye pedig az, hogy mivel az vezeti őket, ami történik velük, ezért folytonosan változtatgatják terveiket. A próféta azonban látszólag ennél valamivel többet mond, nevezetesen hogy mikor az ostobaságuk megnyilvánul és feltárul abban, hogy mostanáig eredménytelenül munkálkodtak, a moabiták inkább szégyenükben fognak menni Kámós templomába, semmint az ítélet végrehajtása következtében.

13. *Ez a beszéd*. A záró mondat a prófécia megerősítése. Azt jelenti, hogy a próféta magának Istennek a rendeletét hirdette ki, s nem mondott semmit, ami ne az Úrtól származott volna, így tehát, félretévén az ember személyét, Istent mutatja be, amint ily módon beszél.

14. *Három esztendő*. Az idő nemcsak a bizonyosság kedvéért van megszabva, de azért is, hogy a hívők ne gyengüljenek el a hosszabb várakozás során. Utal az emberek között kötött egyezségekre, melyekben szokásos dolog kikötni a megegyezés ama időtartamát, amit a feleknek nem szabad megszegni. Ez különösen igaz a napszámosok esetében, akikről a Szentírás gyakorta vesz hasonlatot abban a vonatkozásban, hogy buzgón várják a kijelölt napot, mikor elnyerik jutalmukat. Ők ugyanis mondhatni nyögnek a napi terhek alatt és fájdalmasan nem szeretik a napi küszködéseiket (Jn7:1-2, 14:6, Ézs21:16). Így mondja meg az Úr, hogy kijelölt egy napot a moabitáknak, melyen nem menekülnek meg a hatalmuk teljes megsemmisülésétől.

Egész nagy népével együtt. Konkrétan említi a *tömeget*, mivel a létszámuk nagy volt, s mivel még dicsekedtek is ezzel, mintha legyőzhetetlenek lettek volna. Mikor hozzáteszi, hogy a maradék *kicsiny, kevés és erőtelen* lesz, azalatt azt érti: oly hatalmas változás megy végbe,

[260] A Károli-fordítás szerint: *de nem mehet!* (ti. a templomába) – *a ford.*
[261] A Károli-fordítás szerint: *meg fog tetszeni – a ford*.

hogy semmiben sem hasonlítanak majd korábbi önmagukhoz, mert nem marad más, csak a szomorú és megrázó látvány.

17. fejezet

1. Jövendölés Damaskus ellen. Ímé Damaskus városa elpusztíttatik, és romok halmává lesz;

2. Aróer városai elhagyatnak, és barmokéi lesznek, a melyek ott fognak nyugodni háborítatlanul.

3. És vége lesz Efraim erősségének, és Damaskus királyságának; Siria maradéka úgy jár, mint az Izráeliták dicsősége, ezt mondja a seregeknek Ura.

4. És lesz ama napon: megvékonyul a Jákób dicsősége, és húsa kövérsége megösztövéredik.

5. És lészen, mint mikor az arató összefogja a gabonát és a kalászokat kezével learatja, és lészen, mint mikor valaki kalászokat szed össze a Refáim völgyében;

6. És csak mezgérlés marad belőlök, mint az olajfa megrázásakor két-három bogyó az ágak hegyén, négy-öt a gyümölcsfának lombjai közt, így szól az Úr, Izráel Istene.

7. Ama napon Teremtőjére tekint az ember, és szemei Izráel Szentjére néznek;

8. És nem tekint az oltárokra, kezeinek alkotmányára, és a miket ujjai csináltak, nem nézi azokat, a berkeket és a nap-oszlopokat.

9. Erős városai olyanok lesznek ama napon, mint elhagyott erdő és hegytető, a melyeket elhagytak volt Izráel fiai előtt, és pusztasággá lesznek.

10. Mert elfelejtkeztél megszabadító Istenedről, és nem emlékeztél meg erős kőszáladról, ez okért ültetél gyönyörűséges ültetéseket, és idegen vesszőt plántáltál beléjök;

11. A mely napon elültetted, körül sövényezéd és reggelre magodat felvirágoztatád: de nem lészen aratás sebeidnek és nagy fájdalmadnak napján!

12. Jaj a sok nép zúgásának, a kik úgy zúgnak, mint a tenger zúgása, és a népségek háborgásának, a kik háborognak, mint erős vizek!

13. A népségek, mint sok vizek háborgása, úgy háborognak, de megdorgálja azt és elfut messzire, és elragadtatik, mint a hegyek polyvája szél előtt és mint pozdorja a forgószél előtt;

14. Estvének idején rémülés száll reájok és minekelőtte megvirrad, nem lesznek: ez jutalmok pusztítóinknak és sorsok rablóinknak!

1. *Jövendölés Damaskus ellen*. Itt Szíria királysága ellen prófétál és megemlíti a fővárost, ahol a királyi trón van. Helyénvaló volt, hogy hasonlóan a megelőzőkhöz, ezt a csapást is leírja, így az igazak meggyőződéssel hihessék, hogy Isten egy napon a segítségükre siet, és nem mindig engedi meg, hogy a gonoszok vég nélkül elnyomják őket. Amint korábban, a hetedik fejezetben láttuk, Szíria királya szövetségre lépett Izraellel Júda ellen, s mivel a zsidók nem voltak képesek szembeszállni vele, sőt, megfosztattak más segítségektől is, táplálhattak kételyeket Isten segítségével kapcsolatosan, mintha végleg elhagyta volna őket. S hogy megszabadítsa őket ezektől a kételyeiktől, annak a királyságnak a megsemmisítésével fenyeget, amiből azonnal következtethettek rá, hogy Isten harcolt a népének védelmében.

Bizonytalan, hogy Ézsaiás mikor mondta el ezt a próféciát, mert amint már említettem, nem követi az időrendi sorrendet az egyes nemzetekkel szembeni megérdemelt büntetésekkel való fenyegetéseivel. Amennyire azonban képes vagyok sejteni, akkor jelezhette előre ezeket az eseményeket, mikor a két király, azaz Izrael és Szíria királya megtámadták Júdeát és szövetségre léptek az ő és vele együtt az egész egyház megsemmisítésére (Ézs7:1-2). Összekötvén ugyanis az izraelitákat és a szíreket, közös ítélettel fenyegeti őket avégett, hogy

megmutassa: az egyetlen előnyük, ami ebből bűnös és gyalázatos szövetségből származott, az nem volt más, mint hogy ugyanabból a pusztulásból vették ki a részüket. Ézsaiás ezen a módon akarta vigasztalni az istenfélőket Júda törzséből. Ő ugyanis főleg rájuk volt tekintettel, nehogy elbátortalanodjanak, nem pedig a szírekre, vagy akár az izraelitákra, akiknek előre megmondta a pusztulását.

Ímé Damaskus városa elpusztíttatik. A demonstratív *Íme* kötőszó elpecsételi a prófécia bizonyosságát. Mikor konkrétan említi Damaszkuszt, abból nem következik, hogy a királyság többi része kivételt képezett. Szokásos volt a prófétáknál a részt szerepeltetni az egész helyett, így egy nagyváros pusztulásába beleérteni az egész nemezt sorsát, mert mit várhatnak a közönséges városok, ha a királyság citadelláját megostromolták? Van azonban még egy oka annak, amiért a próféták komolyabb fenyegetéseket fogalmaztak meg a fő és királyi városok ellen, s főleg ellenük szóltak. Azért történt ez, mert a bűnök szennyes áradata belőlük árasztotta el az egész országot.

2. *Aróer városai elhagyatnak*. Nem valószínű, hogy Aróer itt ugyanazt a várost jelenti, mint máshol (4Móz32:34, 5Móz2:36, 3:12, 4:48), hanem inkább egy ország neve ez. Egy elpusztított ország képét festi le, mert megmutatja, hogy azok a helyek, ahol városokat építettek, legelőkké lesznek, s nem lesz ott más lakhely, mint kunyhók és a pásztorok sátrai, mert ha bármennyi lakos megmaradt volna, a pásztorok máshová hajtották volna a nyájaikat.

3. *És vége lesz Efraim erősségének*.[262] Megmutatja az okot, amiért az Úr Szíria királyságának eltörlése mellett dönt. Ámós próféta további okokat sorol fel (Ám1:3), de a legfontosabb az volt, amit Ézsaiás próféta említett, nevezetesen hogy maguk mellé állították Izrael királyságát a zsidók elleni háború megindítása végett. Az Izraelitákat kétségtelenül vonzotta a szírek kedveskedése, hogy szövetségre lépjenek velük a testvéreik ellen. Egy rendkívül alkalmas kifogás volt számukra, hogy a síriaiak megsegítik majd őket minden ellenségükkel szemben. Ezért aztán az izraeliek oly mértékben vetették a bizalmukat a szírek erejébe és hatalmába, hogy képesnek tartották magukat szembeszállni bármilyen ellenséggel. Az egész Izraelt itt az Efraim név jelöli, ami a fő törzs volt abban a népben. Nos, „a segítség és a királyság” mindenfelől „megszűnik”, mikor ereje megtörik és rangja lealacsonyíttatik.

Siria maradéka. Azaz mindkét nemzet, a szírek is és az izraeliek is semmivé lesznek, s hogy további súlyt kölcsönözzön a próféciának, kinyilatkoztatja, hogy Isten az, aki kijelentette, mert rögtön ezután hozzáteszi az alábbi szavakat: *ezt mondja a seregeknek Ura*. Nos, mikor az Úr ennyire komolyan büntette meg ezt a két királyságot, azt kétségtelenül az Ő egyházának javára tette, megszabadítván azt az ellenség pusztításától. S valóban, a két nemzet megsemmisítésében az asszírokat használta közreműködőként, akikhez még a zsidók is folyamodtak, s noha ebben a vonatkozásban égbekiáltó módon vétkeztek, vétkük nem akadályozta meg az Urat abban, hogy az Ő egyházának javát mozdítsa elő, vagy hogy megszabadítsa azt az ellenségeinek egymásra uszításával. Ebből látjuk, mily nagy az Úr gondoskodása, mellyel minket óv, mert még a nagy királyságokat sem kíméli a mi megmentésük érdekében. Azt is észre kell vennünk, hogy noha a gonoszok szövetségre lépnek és kart karba öltve törekednek az elpusztításunkra, az Úr mégis könnyedén ki fog minket menteni az állkapcsaik közül. Emellett azt is meg kell jegyeznünk, hogy számunkra előnyös, ha megfosztatunk minden földi segítségtől, amire hiába támaszkodnánk az Úr ellenében. Mikor ugyanis elvakít minket a saját jólétünk, azzal kecsegtetjük magunkat és nem halljuk meg az Úr hangját. Szükséges tehát, hogy ezek az akadályok elháruljanak, mert így vesszük észre tehetetlenségünket, ahogyan az izraeliekkel is történt, akik Szíria megsemmisülése után minden segítséget elveszítettek.

4. *Megvékonyul Jákób dicsősége*.[263] Jóllehet Szíriáról és Damaszkuszról kezdett el beszélni, mégis megragadja az alkalmat, hogy egyesítse Izraelt Szíriával, mert kölcsönös

[262] „Le secours venant d’Ephraim cessara” – „Az Efraimtól jövő segítség elmarad”.
[263] „Sera diminue” – „megvékonyodik”.

szövetség kötötte őket össze, és egy célból egyesültek. A szíriaiak, akiket Ézsaiás elsősorban szólít meg, valóban olyanok voltak, mint a fáklya az izraeliták lángra lobbantásában, amint azt már említettük. Azonban maguk az izraeliták is ugyanolyan hibásak voltak, így a mondhatni kölcsönös szövetség következtében joggal kapták ugyanazt a büntetést.

Nem könnyű megmondani, hogy a Jákób névvel a próféta az egész választott népről beszél, azaz beleérti-e Júda törzsét is. Valószínű azonban, hogy csak arra a tíz törzsre utal, akik maguknak követelték a nemzet megnevezést, s gúnyból nevezi őket dicsőségesnek, mivel erejük, nagy létszámuk és a szövetségesük miatt felfuvalkodván, megvetették zsidó testvéreiket.

És húsa kövérsége megösztövéredik. Mikor ezután soványsággal fenyegeti őket, a célja a tunyaságuk megrovása, amiképpen a próféták gyakran megfeddik őket a kövérségük miatt (Jer5:28, 50:11). Bővelkedésük és az ország termékenysége miatt büszkékké lettek, mint a lovak, melyek kövérek, és a túltömés következtében csökönyössé váltak. Ezért nevezi őket az Íge máshol „kövér teheneknek”[264] (Ám4:1). Legyenek azonban bármennyire tüzesek és makacsak, az Úr azzal fenyeget, hogy elveszi tőlük a kövérséget, amivel felfuvalkodtak.

5. *És lészen, mint mikor az arató összefogja a gabonát*. Egy hasonlattal mutatja meg, mekkora lesz a pusztulás. „Ahogyan az aratók”, mondja, „nyalábba szedik a gabonát, úgy fogja ezt a tömeget, noha nagy és kiterjedt, lekaszálni az ellenség”. S hogy maradékot se hagyjon, hozzáteszi, hogy az aratás végén még a kalászokat is összeszedegetik. Mintha azt mondta volna, hogy amikor a tömeg megsemmisül, és az ország pusztasággá válik, mint egy learatott mező, még kirázott és szétszórt kalászok sem maradnak. Emellett azért használja még az aratás hasonlatát, mert a nép a nagy létszámában bízva nem félt semmitől. Ahogyan azonban az aratók sem félnek a temérdek gabonaszemtől, úgy jelenti ki, hogy nagy számuk nem gátolja meg majd Istent abban, hogy teljesen megsemmisítse őket. Ez vonatkozhat az asszírokra is, de a jelentése ugyanaz, mert ők Isten szolgái voltak az Ő ítéleteinek végrehajtásában.

Az *összeszed* szóval nem kell sokat időznünk, mert nem jelent mást, mint hogy a mészárlás az aratásra fog emlékeztetni, aminek a végét a kalászok összeszedegetése követi. Mikor a tíz törzset fogságba vitték, az asszírok rájöttek, hogy lázadást terveztek, így aztán meg is semmisítették őket (2Kir17:4). Konkrétan említi a Refáim völgyét, mivel annak termékenységét az izraeliták jól ismerték.

6. *És csak mezgérlés marad belőlök*. Ennek a hasonlatnak az előzőtől eltér a jelentése, mert ha a nemzet nevét mindenestől ki kellett volna törölni, akkor konkrétan előre jelezte volna, hogy a mészárlás után semmi sem marad. Most hozzátesz egy vigasztalást, s ezzel csökkenti a pusztítás komolyságát. Kijelenti ugyanis, hogy noha az ellenség elszánta magát mindennek a felemésztésére és megsemmisítésére, mégis lesz valamennyi maradék. Hasonlóképpen, a szőlő mezgerlése sem annyira teljes soha, hogy ne maradnának szemek, sőt még fürtök is, melyek megbújnak a levelek alatt. Az olajfákat sem rázzák le soha oly teljesen, hogy ne maradna legalábbis néhány olajbogyó a fák tetején. Következésképpen, bármennyire is tomboljon az ellenség, s lángoljon Isten bosszúja, mégis azt prófétálja, hogy a Bíró a szigorúsága ellenére meghagy magának egy csekély maradékot, s nem engedi, hogy az ellenség támadásai a választottaira zúduljanak.

Ebből következik, hogy még a legnagyobb bosszúállás idején is marad hely a könyörület számára. A jelen beszélgetés Ábrahám leszármazottaira vonatkozik, s jóllehet ők annyira elszakadtak Istentől, hogy megérdemelték a kivágatást, Isten jósága azonban mégis felülemelkedett a gonoszságukon. Ők valóban méltatlanokká váltak erre a jóságra, de Isten szövetségének szilárnak és megdönthetetlennek kellett maradnia, s ennek a szilárdságnak a bizonyítékát a csekély maradékban kell Neki megadnia, még ha a nemzet teljesen félre is tette ezt a szövetséget, már amennyire persze tőlük tellett. Ezt gondosan meg kell figyelni, így

[264] A Károli-fordítás szerint: *ünők – a ford*.

mikor nem látjuk az egyház nyomait, s mikor az istenfélők látszólag megsemmisültek, ne gondoljuk, hogy az egyháznak vége, mert megáll az Úr ígérete, miszerint az egyház örökre fennmarad (1Móz17:7). Valamennyi maradék tehát mindig megmarad, bár gyakran nem látjuk a szemünkkel.

7. *Ama napon Teremtőjére tekint az ember*. Most megmutatja ennek a büntetésnek a gyümölcsét, s ez a második vigasztalás, mellyel az istenfélőknek meg kell erősíteniük magukat a csapások között. Bár nem látnak mást, csak Isten haragját, mégis mérlegelniük kell, hogy Isten, aki soha nem feledkezik meg Önmagáról, folytonosan meg fogja őrizni az Ő egyházát, sőt, a büntetések is csak előnyére fognak válni. Miután tehát az egyház folytonos fennállásáról beszélt, utána hozzáteszi, hogy az ember Istenre fog nézni. Ez minden között a legkívánatosabb, mert mikor az emberek átadják magukat Istennek, a világ, amely korábban rendetlen volt, visszaáll a helyes rendjébe. Mikor azonban az emberek elidegenednek Tőle, magától senki sem tér meg, tehát nincs más mód arra, hogy visszakerüljünk hozzá, csak a büntetés csapásain keresztül. Ez tehát arra emlékeztet minket, hogy nem szabad türelmetlenkednünk a büntetések elszenvedése során, mert ez gyógyít ki minket a hitehagyás félelmetesen veszélyes betegségéből.

Istenre nézni nem jelent mást, mint miután elfordultunk Tőle, visszatérni a kegyesség állapotába, átadni magunkat Neki és Hozzá fordulni. Mert hogyan lenne másképp lehetséges, hogy az emberek átadják magukat a mindenféle bűnöknek, mint hogy elfelejtik Istent? Ahol Isten ismerete létezik, ott a tisztelet lakozik, ahol azonban az Istennel kapcsolatos feledékenység üti fel a fejét, ott az Ő megvetése is eluralkodik. Ez azonban helyesen mégis a hitre vonatkozik, mintha ezt mondta volna: „Mikor ezek a nagyon komoly büntetések megszelídítették Izraelt, akkor majd észreveszik, hogy nincs máshol segítség, csak Istenben. Ebből az okból adja azonnal hozzá a *Teremtőjére* kifejezést. Az valóban a förtelmes nemtörődömség jele volt, hogy nem egyedül Istenben bíztak, Akitől annyi drága ajándékot kaptak. A próféta tehát azt mondja, hogy mikor majd legyőzik őket a nyomorúságok és a csapások, megjön a józan eszük, s elkezdenek abban bizakodni, Aki a kegyesség oly sok cselekedetével kötötte őket Önmagához. S valójában nem abban az értelemben nevezi Istent a Teremtőjüknek, hogy Ő alkotta az egész emberi fajt, hanem ugyanabban az értelemben, amelyben Izrael Szentjének is nevezi Őt. S így bár minden ember Isten képmására teremtetett (1Móz1:27), Izrael sajátosan volt az Ő keze munkája, mert ők voltak az Ő öröksége, valamint szent és választott népe (2Móz19:6). Ez az ismétlés, mellyel ugyanazt fejezi ki, összhangban van a héber nyelv közönséges szokásával. Istent tehát szentnek nem Önmagát tekintve nevezi, hanem az ezzel létrehozott hatás alapján, mert Ábrahám gyermekeit Ő szentelte, vagyis különítette el Önmagának. Ebből tehát következik, hogy a teremtést, amiről beszél, a lelki megújításként kell értelmezni, s ennek vonatkozásában nevezi Istent Izrael Teremtőjének (Ézs45:11, Hós8:14).

8. *És nem tekint az oltárokra*. Ez az ellentét világosabban megmutatja, hogy a *nézés*, amiről az előző versben beszélt, szigorúan a reménységre és a meggyőződésre vonatkozik, mert itt azt mondja, hogy minden bűnös magabiztosság szertefoszlik, mikor az emberek megtanulnak Istenben reménykedni. S valóban, senki semmi más módon nem juthat Isten tiszta meglátásához, csak ha messze elvet mellőle minden babonaságot. Ezzel tehát azt tanuljuk meg, hogy az efféle akadályokat el kell távolítani, ha Istenhez akarunk közeledni. Hiábavalóság hinni abban, hogy szövetséget hozunk létre Isten és a bálványok között, ahogyan a pápisták teszik, s ahogyan korábban a zsidók is tették, mert ez a bűn nemcsak a saját korunkra jellemző, hanem minden korban találkozunk vele. Minden akadályt el kell tehát távolítani, hogy komolysággal nézhessünk Istenre, igaz és tiszta képet kapjunk Róla, és Ő belé vethessük a bizalmunkat.

Kezeinek alkotmánya. Az utálat felkorbácsolása végett nevezi a hamis isteneket a kezeik alkotásának, hogy az izraeliták, megszégyenülve a saját ostobaságuktól, lerázhassák és

elűzhessék maguktól ezt a gyalázatos megrovást. Ennél a bűnnél azonban hosszabban elidőzik, mert ezzel jobban vádolhatók voltak, mint másokkal, s mivel semmi sem förtelmesebb Isten szemében. Megszámlálhatatlanul sok babonaság volt közöttük, s számtalan helyen állítottak fel bálványokat és oltárokat, ezért Ézsaiásnak jó oka volt hosszasan feddeni őket és civakodni velük ezek miatt a bűnök miatt.

Ennek ellene vethető, hogy a jeruzsálemi oltárt is emberek építették, így tehát el kell azt hagyniuk, hogy Istenhez közeledhessenek (2Móz27:1). Erre azt válaszolom, hogy az az oltár nagyon különbözött a többitől, mert noha tartalmazott követ és habarcsot, ezüstöt és aranyat, s a többihez hasonlóan emberek közreműködésével készült, mégsem az anyagára, vagy a kivitelezésére, hanem magára Istenre kell néznünk, Aki az alkotója volt, mert az Ő parancsára építették fel. Nekünk tehát a lényegi formáját kell tekintetbe vennünk, amit úgymond Isten Ígéjéből kapott, a többi dologra nem kell tekintenünk, mert egyedül Isten volt az építész (2Móz20:24-25, 5Móz27:5-6). A többi oltárt, noha némileg hasonlítottak erre, meg kell vetni, mivel azok nem rendelkeztek az Íge tekintélyével. Ilyen véleményt kell alkotnunk a hamis istentisztelet mindenféle formájáról, a szentség bármiféle látszatát öltse is magára, mert Isten nem fogad el semmit, amit az Ő Ígéje nem támaszt alá.

9. *Erős városai olyanok lesznek ama napon, mint elhagyott erdő és hegytető*. Azt folytatja, amit az ország lakosainak kiűzéséről kezdett elmondani, s mivel az izraeliták megerősített városaikban és erődjeikben bíztak, úgy gondolván, hogy biztonságban vannak, azzal fenyegeti őket, hogy azoknak nem lesz több hasznuk, mintha az ellenségek sivatagokon keresztül masíroznának keresztül. Egyesek nézete, miszerint a חורש (*choresh*) és az עזובת (*azubath*) városnevek,[265] erőltetett magyarázat. Én ezeket kellemetlen és barátságtalan helyeknek tartom, vagy úgy értelmezem, hogy a falak és az árkok nem járulnak hozzá jobban a védelmükhöz, mintha az izraeliták csak cserjék és bokrok között laknának.

A melyeket elhagytak. Kétségem sincs, hogy itt az אשר (*asher*) elöljáró összehasonlítást jelent, ezért fordítottam a *hasonló módon* kifejezéssel. Ez a próféta kijelentésének a már elhangzottakkal kapcsolatosan olyan jelentést kölcsönöz, hogy a nép majd ugyanúgy reszket, menekül és szóródik szét, mint ahogyan Isten korábban elűzte a régi lakosokat. Azok, akik úgy vélik, hogy az אשר (*asher*) vonatkozó szó, kénytelenek valamire vonatkoztatni és megtörni a beszélgetés fonalát. Ez azonban csak eszükbe juttat egy régi példát, hogy az izraeliták észrevegyék, mennyire felesleges és megtévesztő minden védekezés Isten keze ellenében. Ez komoly megrovás, mert az izraeliták nem vették tekintetbe, hogy Isten adta nekik azt a földet mintegy, mondhatni, örökösödési jogon, majd kiűzte ellenségeiket, hogy birtokba vehessék azt. Most azonban a hálátlanságukkal méltatlanná váltak erre a nagy jótéteményre, következésképpen, mikor megfosztattak tőle, jó okuk volt rá, hogy nyomorultul érezzék magukat, ellentéteként korábbi áldásaiknak. Ez az igeszakasz világosabb lesz Mózes írásainak fényében, akit a próféták teljességgel követnek, mert ezt a kifejezésmódot használja az ígéreteiben: „Egy közületek ezret elűz” (3Móz26:8, Józs23:10), valamint a fenyegetéseiben: „Egy elűz ezret közületek” (5Móz32:30). Ennek megfelelően, ahogyan félelmet ültetett a kánaánitákba, hogy az izraeliták láttán azonnal menekülni kezdtek, úgy büntette azzal a nép hálátlanságát, hogy nem volt erejük az ellenállásra. Így tehát az Úr két módon mutatta ki a hatalmát: a kánaániták kiűzésével és a népének megbüntetésével. A próféta tehát a régi jóindulat megemlítésével a nép hálátlanságát, hanyagságát és árulását feddi meg, hogy elismerjék: jogos a büntetésük, és észrevegyék, az Úrtól származó dolog, hogy az ellenségeik így nyomorgatják őket, akiknek egykor a félelmet jelentették.

---

[265] „’Mint a maradék a felszántott földön, vagy az ágak végein.’ Örömmel elfogadom ennek a vitatott igeszakasznak ama magyarázatát, amit a kiváló Parkhurst Lexikon javasol, 5: חרש, mint a legtermészetesebbet, és a zsidó törvényekkel szigorúan összhangban állót. A 3Móz19:9-10 és az 5Móz24:19-21megparancsolta, hogy a szántóvetők, valamint a szőlők és az olajfák maradékát hagyják meg a szegényeknek az aratáskor. A kapzsiság hajlamos lenne nagyon megritkítani ezeket a maradékokat is” – *Stock püspök.*

10. *Mert elfelejtkeztél megszabadító Istenedről*. Megmutatja annak okát, amiért az Úr ekkora szigorúságot tanúsít a tíz törzzsel szemben: ne panaszkodhassanak arra, hogy igazságtalanul kínoztatnak, vagy túl keményen bánik velük. Az elmondottak lényege ez: mindezen gonoszságok azért érték őket utol, mert aljas módon megvetették Istent. Ez rendkívül aljas és mindenestől megbocsáthatatlan hálátlanság volt, hogy miután annyi kegyben részesültek, eladták reménységüket a pogány nemzeteknek, és bálványoknak, mintha soha semmilyen vonatkozásban sem tapasztalták volna meg Isten szeretetét. Valójában, mikor majd elszámoltatják, egyetlen hitetlen sem tudja majd magát felmenteni Isten megsértésének vádja alól, amiért a teremtmények után tévelygett. Ám az indok különlegesen vonatkozott Izrael népére, akiknek Isten oly módon jelentette ki Magát, hogy ott kellett volna hagyniuk a világ szélhámosságát, s csak az Ő kegyelmére kellett volna hagyatkozniuk. Őket tehát joggal vádolták hálátlansággal, mert a felejtés homályába burkolták az igaz hit tárgyát. S valóban, mikor Isten egyszer megengedte nekünk az Ő jóságának megízlelését, ha az helyet szerzett magának a szívünkben, többé már soha semmi el nem von attól. Ebből következik, hogy azokat vádolja hálátlansággal, akik nem elégedvén meg az igaz Istennel, ingatagok és mindenfelé tévelyegnek, mert ezen a módon az Ő felbecsülhetetlen kegyelmét vetik meg.

Ennek megfelelően nevezi a próféta *megszabadító Istennek* és *erős Istennek*, vagy *kőszálnak*. A צור (*tsur*) szónak megvan mindkét jelentése. Szörnyű volt ugyanis, hogy nem tartottak ki hűséggel Isten mellett, Aki oly gyakran, és mondhatni kinyújtott karral őrizte meg őket. Mikor hozzáteszi: *nem emlékeztél meg*, ez felnagyítás, mert közvetve vádolja őket aljas nemtörődömséggel, hogy nem törődtek vele, korábban hányféle módon ismerték meg Isten jóságát.

Ez okért ültetél. Ezután következik a büntetés, hogy ne gondolhassák, hogy ez a hálátlanság büntetés nélkül marad. Azaz, mivel elhagyták minden jó forrását, noha munkálkodnak az élelemért, mégis felemészti őket az éhezés és az éhség, mert mindazt, amit nagy munkával előteremtenek, az ellenség vagy elviszi, vagy megsemmisíti. Ez az igevers Mózestől származik, ez ugyanis egy, a többi között kimondott átok. „A te földednek gyümölcsét, és minden fáradságos szerzeményedet oly nép emészti fel, a melyet nem ismertél” (5Móz28:33). Ebből látjuk, amit korábban gyakran említettem, hogy a próféták sok dolgot vesznek át Mózestől, s így a törvény igazi magyarázói. Arról beszél, hogy a válogatott szőlők és ágak elvétetnek tőlük, mert a veszteség nagysága fokozza a fájdalmat.

11. *A mely napon*. Ez jelzi a szüntelen munkálkodást, amit az ültetésre és a vetésre fordítottak. Mégis érthetjük alatta a gyümölcsöt is, mintha az újonnan elültetett szőlő azonnal adna bort. S ez összhangban van a következő mondattal, melyben a *reggel* szerepel a *nap* helyett. Ez látszólag a hirtelen beérést jelenti, hacsak nem kell ezt is a gondosság jeleként értelmezni, miszerint már kora hajnaltól rászánják magukat a munkára.

Ezek a szavak kissé kétértelműek, mert egyesek így fordítják „az ágak eltávolítása a nyomorúság napján”. Mivel azonban a נחלה (*nachalah*) szó „birtokot” jelent, itt úgy vélem, a szó szerinti jelentése: teremni. Nem a חלה (*chalah*) szóból származik, s én nem látom, miképpen egyeztethető össze ezzel az „ágak” szó. Azt valóban elismerem, hogy mivel szőlőkről van szó, az *aratást* (καταχρηστικως) a természetes jelentésétől eltérően használja.

Fordítható begyűjtőnek is, én azonban mégsem nyitok éles vitát erről a két jelentésről, mert az értelmük ugyanaz lesz, amennyiben a נחלה (*nachalah*) szót „a gyümölcsök begyűjtéseként” értelmezzük. Ezen a módon az igeszakasz könnyen magyarázhatóvá válik. „Noha keményen dolgoztok a szőlő ültetésével és noha már kora hajnalban elkezditek a fáradságos munkát, semmit sem nyertek vele, mert a gyümölcs magától lehullik az ágak puszta megrázásával, illetve a szőlőitek ki lesznek fosztva.” Azaz, egy szóképpel, melyben a rész szerepel az egész helyett, az *ültetés* szó jelenti azt a fáradhatatlan munkát, amit a földművesek és a szőlősgazdák az ültetvényekre és a szőlőskertekre szoktak fordítani.

Ez egy nagyon komoly büntetés, s kétségtelenül Isten átkából származik, mert ha azt, akinek semmije sem volt, elkergetik és száműzik az országból, nem kerül annyira kényelmetlen helyzetbe, mint az az ember, akinek jól művelt földjei vannak, különösen, ha már hosszú ideje munkálkodott azokon. Ezen a módon akarta az Úr megbüntetni az izraelitákat, amiért visszaéltek az ország termékenységével, s a bővelkedésben féktelenekké váltak. Hasonló büntetéssel fenyegeti a gonoszokat általánosságban is, hogy „hiába néktek korán felkelnetek, későn feküdnötök" (Zsolt127:2), mert semmi hasznuk sem lesz abból. Másrészről viszont kijelenti, hogy akik az Úrban bíznak, kétségtelenül megkapják majd a fáradozásuk jutalmát, mert munkálkodásukat Isten áldása fogja kísérni (Zsol128:2, 4).

12. *Jaj a sok népnek.*[266] Egyesek az átkozódás kifejezéseként fordítják. Néha, amint már láttuk máshol, az odakiáltást jelzi valakinek, de jelen esetben úgy vélem, inkább a szomorúságot jelenti,[267] mert amiatt a csapás miatt nyög, amiről előre látja, hogy Izraelre fog zúdulni, s teszi ezt vagy testvéri szeretetből, vagy azért, hogy a prófécia erőteljesebb hatást gyakoroljon a lusta és közönyös nép elméjére. Biztos, hogy a próféták a többi embernél nagyobb borzadással tekintettek Isten bosszúállására, aminek a hírnökei voltak, s noha eljátszották a rájuk osztott szerepet, és komolyan fenyegettek, soha nem tették félre az emberi érzéseket, hogy ne tápláltak volna részvétet a pusztulók iránt. A fő ok azonban a szövetség a megfontolása volt, amit Isten kötött Ábrahám magvával, s látjuk, hogy Pálban is megvolt ez az érzés, mégpedig oly mértékben, hogy „kívánta, hogy átok legyen az atyjafiaiért" (Rm9:3). Mikor tehát Ézsaiás felidézi a tényt elméjében, nem kerülheti el, hogy a szomorúság mélyen megrendítse. Mégis, amint már utaltam rá, azon van, hogy biztosabbá tegye a tényt, mikor úgy ábrázolja, mintha ténylegesen látta volna. A *sok nép* kifejezést itt azért használja, mert a hadsereget ama sok és különböző nemzetből állították össze, melyek az Asszír Birodalmat alkották. A hozzátett hasonlatoknak nem más a céljuk mint erősebben kifejezni a már elhangzottakat, mert ami az egész országot elöntő tengerhez, vagy áradáshoz hasonlítja őket.

13. *A népségek, mint sok vizek háborgása*. Jóllehet szemlátomást a korábban hangoztatott fenyegetést folytatja, mégis a hívőket kezdi vigasztalni ugyanannak a kifejezésnek a megismétlésével, mintha ezt mondta volna: „Azokat, akik nem törődtek Istennel, meg kell büntetni bűnös lázadásukért, s el kell őket borítani mintegy áradással, de az úr korlátozni fogja az ellenségek eme barbár beállítottságát, mert mikor bevégezték a kegyetlenkedést, megtalálja a módját az elkergetésüknek és a kiűzésüknek". Ez jelentős vigasztalás, amivel az istenfélők maradékát kívánta megtámogatni. S nemcsak a zsidókhoz beszél, amint azt általában feltételezik, mert mostanáig a tíz törzshöz irányította a szavait, s bizonyos, hogy még ekkor is voltak Izraelben olyanok, akik félték az Istent, s akik kétségbeestek volna, ha nem kapnak valamiféle támogató ígéretet. Ezekkel a hasonlatokkal félelmetes viharokat és szélvészeket ír le. Mikor a Szentlélek vigasztalni kívánja az istenfélőket, azokat a dolgokat mutatja fel, melyek általában megfélemlítik és elbátortalanítják az emberek elméit, hogy megtanulhassuk: Isten könnyedén lecsillapít minden vihart, legyen az bármennyire is heves és félelmetes. Ahogyan a szelek, a tengerek és a viharok engedelmeskednek az Ő parancsainak, Neki ugyanolyan könnyű visszatartani az ellenségeket és azok erőszakosságát, s mindjárt ezután ezért hasonlítja az asszírokat a pelyvához.

Mint a hegyek polyvája szél előtt. Jóllehet az izraelitákat illetően a támadásuk borzalmas volt, mégis megmutatja, hogy Isten előtt olyanok, mint a pelyva, mert Ő minden erőfeszítés nélkül szétszórja a seregeiket. Ebből következik, hogy forrásaikat és erejüket nem a saját érzékszerveink alapján kell megítélnünk. Valahányszor tehát látjuk, hogy a gonoszokra vetett korlátok visszavonatnak,[268] s szabadon rohanhatnak előre a elpusztításunkra, tényleg vegyük figyelembe, hogy a tőlünk telhető dolgokat illetően nekünk végünk, de Isten

[266] A Károli-fordítás szerint: *Jaj a sok nép zúgásának - ford.*

[267] "Mais il me semble plustost qu'il se prend ici pour Helas." — "Én azonban inkább azt gondolom, hogy itt jajszóként szerepel".

könnyedén képes meghiúsítani a támadásukat. A גלגל (*galgal*) guruló dolgot jelent, amit a szél könnyedén hajt előre.[269]

14. *Estvének idején rémülés száll reájok*. Ennek jelentése ez: „Mint mikor a vihar este kerekedett, majd hamarosan lecsillapodott, s nyoma sem maradt reggelre, úgy fog vidám bővelkedés támadni a várakozások ellenére". A próféta két dolgot akart kifejezni – először, hogy az ellenség támadása hirtelen fog bekövetkezni, másodszor, hogy az általuk okozott dúlás nem tart sokáig. Amilyen hirtelen támadtak az asszírok az izraelitákra, olyan hirtelen következett be a bukásuk is. Ebből az igeversből minden istenfélőnek csodálatos vigasztalást kell merítenie, mikor azt látják, hogy minden zűrzavaros, mert mi más ez, mint csak múló vihar, amit az Úr le fog csillapítani? A zsarnokok úgy törnek előre mint a viharok és a forgószél, az Úr azonban könnyedén eloszlatja tombolásukat. Várjunk tehát türelmesen az Ő segítségére, mert noha megengedi, hogy ide-oda hánykolódjunk, a vihar közepén mégis „a kikötőbe" vezet (Zsolt107:30). S ha a próféta azt a csekély maradékot vigasztalta, mely majdhogynem semminek tűnt, akkor ez az ígéret kétségtelenül ránk is vonatkozik. Igaz, hogy mi majdnem semmik vagyunk, s a nyomorult egyház néhány sarokba bújt el, de tekintsünk Izrael királyságának az állapotára: milyen kevesen voltak abban számszerűen Isten szolgái! S pisszenni is alig mertek, akkor volt az általános gyűlölet a vallás és az istenfélelem iránt. S bár az Úr megsemmisíti a gonoszok tömegeit, mégis, ami az istenfélők csekély számát illeti, akik mondhatni ugyanabban a hajóban hánykolódnak velük együtt, nekik pallót nyújt, hogy megmentse őket a hajótörésből és biztonsággal és kényelmesen bevezeti őket a kikötőbe.

Ez jutalmok. Itt az Izrael királyságában rejtőző hívőkhöz szól, s egyesíti őket az egyházzal, bár, ahogyan az rendszerint megtörténik Isten gyermekeivel, szét voltak szórva a szélrózsa minden irányában. Itt látjuk, mi lesz a mindet üldöző gonoszok vége. Noha ki vagyunk téve a dühüknek, téphetnek-szaggathatnak minket és taposhatnak rajtunk, s mindenféle sértéssel illethetnek, mégis olyanok lesznek, mint a vihar, amelyet a saját hevessége győz le, így gyorsan eltűnik. Azt kell várnunk, hogy ez lesz a sorsa annak a sok zsarnoknak, akik manapság gonoszul zaklatják az egyházat, s durván fenyegetik Isten gyermekeit. Véssük be ezt a vigasztalást az elménkbe, hogy tudjuk: velük is ugyanez fog történni.

[268] "Toutes les fois donc que nous voyous les merchans avoir la bride sur le col pour nous ruiner." "Valahányszor tehát látjuk, hogy a gonoszok nyakán kantár van a mi megrontásunkra."

[269] „Mint az ökörnyál a forgószélben." – *Lowth*. „Mint a bogáncspihe a viharban" – *Stock*.

18. fejezet

1. Jaj a szárnysuhogás országának, a mely Szerecsenország folyóin túl van;

2. A mely követeket küld a tengeren gyékényből csinált tutajokon, vizek színén. Menjetek el gyors hírnökök, a magas és derék néphez, a néphez, a mely rettenetes mióta van és ezután is; a hatalmas és hódító néphez, a melynek földét folyók hasítják át.

3. Föld kerekségének minden lakói és földnek lakosai meglássátok, mikor a hegyeken zászló emelkedik, és hallgassatok, ha kürt szól!

4. Mert ezt mondá az Úr nékem: Nyugodtan nézem sátoromból verőfényes melegnél, harmatozó felhőnél aratás hévségében.

5. Mert aratás előtt, ha a virágzás véget ér, és a virág érő fürtté lészen, levágja a vesszőket metszőkésekkel, és a kacsokat eltávolítja és lemetszi.

6. Mind ott hagyatnak a hegyek madarainak és a föld állatainak, és a madarak rajtok nyaralnak, és a föld minden állatai rajtok telelnek.

7. Abban az időben ajándékot viszen a seregek Urának a magas és derék nép; a nép, a mely rettenetes, mióta van és ezután is, a hatalmas és hódító nép, a melynek földét folyók hasítják át; a seregek Ura nevének helyére, Sion hegyére

1. *Jaj a szárnysuhogás országának*. Nem tudom biztonsággal meghatározni, melyik az a nemzet, melyről Ézsaiás beszél, noha világosan megmutatja, hogy Etiópiával határos. Egyesek úgy vélik, hogy Egyiptom egészére utal, de ez tévedés, mert a következő fejezetben Egyiptomot külön kezeli, amiből világos, hogy az itt említett nép nem az egyiptomi. Egyesek úgy vélik, hogy a troglodítákat[270] érti alatta, ami nem tűnik nekem valószínűnek, mert ők nem voltak kapcsolatban egyetlen más néppel sem, ugyanis a nyelvük, ahogy a földrajztudósok elmondják, sziszegés volt, és nem beszéd.[271] Az itt említettek viszont nyilvánvalóan kapcsolatban álltak más nemzetekkel.

Az is bizonytalan, hogy vajon a zsidók ellen szövetkeztek, vagy az egyiptomiakhoz csatlakoztak az asszírok kiűzésére. Ha a zsidók nyílt ellenségei voltak, Ézsaiás büntetéssel fenyeget, de ha csalfa ígéretekkel csapták be őket, akkor azt mutatja meg, hogy semmit sem lehet tőlük várni, mert üres üzeneteikkel csak az időt húzzák. Bárhogyan is legyen, a következő fejezetekben említett szomszédos népekből kiindulva legalábbis részben bizonyosak lehetünk abban, hogy hol laktak. Nem túl messze Egyiptomtól, és Etiópiától, egyesek mégis hajlanak arra, hogy ezt Etiópia tengerparti része leírásának tekintsék, mert később látni fogjuk, hogy az asszírok háborúban álltak az etiópok királyával (Ézs37:9).

Mikor a *szárnysuhogás országának* nevezi, ebből megtanulhatjuk, hogy olyan jól el volt látva kikötőkkel, hogy sok hajó vette oda az útirányát és ezért gazdag ország volt. A kicsi és szegény államok ugyanis nem voltak képesek kapcsolatokat, vagy kereskedelmet fenntartani más országokkal. Ezzel tehát arra céloz, hogy sokat utaztak.

2. *A mely követeket küld a tengeren*. Ez szigorúan azoknak az időknek az állapotára vonatkozik. Úgy tűnik, hogy ez a nemzet az egyiptomiakhoz, vagy a szírekhez folyamodott a zsidók zaklatása végett, vagy hogy az asszírok alkalmazták őket a zsidók háborgatása céljából, esetleg hogy szövetségre léptek az egyiptomiakkal azért, hogy egyesítetett erejükkel megakadályozzák a korlátlan asszír terjeszkedést. Csak feltételezéseket alkothatunk, mivel semmiféle történelmi feljegyzés sem számol be ezekről az eseményekről, s ahol a történelmi bizonyítékok hiányosak, ott a valószínű feltételezésekhez kell folyamodnunk. Ezek az

[270] Barlanglakók – *a ford.*

[271] „Az etiópiai troglodíták”, mondja Hérodotosz, „a leggyorsabb lábú emberek mindenek közül, akikről eddig hírt kaptunk. A troglodíták kígyókkal, gyíkokkal és efféle csúszómászókkal táplálkoznak, s a nyelvük egyetlen másikra sem hasonlít, mert visítoznak, mint a denevérek” – *Hérodotosz*, 4:183.

utazások jó okkal feltételezhetően nem a közeli területekre, hanem messzi országokba irányultak.

Gyékényből csinált tutajokon. Nem kell furcsállnunk, hogy gyékénytutajoknak nevezi ezeket, mert nyilvánvaló az ókori történetekből, hogy ezeket az egyiptomiak rendszeresen használták, ugyanis a Nílus medre egyes helyeken nagyon meredek és veszélyes volt a hajózás számára a vízesések miatt, amiket a görögök (καταδουπα) néven neveznek,így ezeken a helyeken a fából készült hajókat nem használhatták, mert darabokra törtek volna a sziklákon és ezért hajlékony anyagból készült hajókat kellett alkalmazniuk. S hogy a hajók ne engedjék át a vizet, és ne süllyedjenek el, a történészek elmondása szerint átitatták a hajótestet szurokkal.

Menjetek el gyors hírnökök. Ez az igeszakasz kétértelmű, de én a valószínűbb változatot fogom követni. A próféta megmutatja próféciájának célját, vagyis annak okát, hogy miért mondta meg előre ennek a nemzetnek a pusztulását. Ha azt hisszük róluk, hogy a zsidók nyílt ellenségei voltak, a cél némi vigasz nyújtása volt a hívőknek, akik nyomorultul megverettek és szétszórattak, hogy miután vették ezt az üzenetet, örvendezzenek és adjanak hálát Istennek. Ha azonban inkább úgy véljük, hogy a zsidókat ez a nép vette rá a törvénytelen szövetségre, akkor ezt a buzdítást ironikusnak kell tartanunk, s a próféta a választott nép ostobaságát szándékozott megfeddeni, akik elhagyván Istent, haszontalan segítségben bíztak. Egyesek úgy vélik, hogy ezeket a szavakat Isten mondta, mintha megparancsolta volna a tengerparti népeknek, hogy semmisítsék meg a zsidókat, de én nem osztom ezt a véleményt.

A szétszórt és kifosztott néphez.[272] Nem értek egyet azokkal, akik úgy gondolják: ezek a szavak annak az ismeretlen és homályba vesző népnek a megsemmisítését írják le, mert a „kifosztott nép" alatt a zsidókat érti, akikre olyan fájdalmas zaklatás és szétszóratás várt, hogy egyetlen részük sem kerülte azt el bántalmak nélkül.

A néphez, a mely rettenetes mióta van. Rettenetesnek nevezi, mert ezek a hatalmas csapások annyira elcsúfítják, hogy mindenkit, aki szemléli, eltölti a félelem. Én nem tudom elfogadni az egyesek által adott magyarázatot, miszerint ez azokra a jelekre és csodákra vonatkozik, amiket az Úr vitt végbe közöttük, hogy a félelem tárgyává tegye őket minden ember számára. Ez ugyanis inkább a Mózes írásaira történő utalás: „És iszonyattá, példabeszéddé és gúnynyá leszel minden népnél, a melyek közé elűz téged az Úr" (5Móz28:37). Hasonlóképpen mondja máshol: „fejcsóválássá és gúnnyá" (Jer18:16, 19:8, 25:9, 13, 18). A próféta tehát azt érti ezalatt, hogy ez a nemzet olyan rettenetes, hogy minden embert bámulattal töltenek el, s tudjuk, hogy ami előre megmondatott, az meg is történt a zsidókkal.

A minden oldalról eltiport néphez.[273] קו קו (*kav-kav*), azaz minden oldalról, mint mikor valaki vonalakat húzott és oly szorosan egyesítette őket, hogy nem maradt hely közöttük, vagy mint mikor valaki úgy húz barázdákat a földbe, hogy minden göröngyöt széttörjön. Ezen a módon lett ugyanis a nemzet eltiporva és megtaposva.[274]

A melynek földét folyók hasítják át. A folyók alatt az ellenség, azaz az asszírok hatalmas hadseregét érti. Arra utal, amit korábban mondott, hogy a nemzet nem elégedett meg a saját kicsiny patakjával, gyors és szilaj folyóra vágyott (Ézs8:6). Miután segítségért folyamodtak hozzájuk, áradásként zúdultak rájuk, s ennek az egész gonoszságnak az oka nem volt más, mint hogy nem voltak megelégedve Isten ígéreteivel, s máshol kerestek segítséget. Nos, ha ezt a parancsot az Isten nevében elinduló gyors hírnököknek kiadottnak tekintjük,

[272] A Károli-fordítás szerint: *a magas és derék néphez – a ford.*

[273] A Károli-fordítás szerint: *a hatalmas és hódító néphez – a ford.*

[274] „A *vonalban kimért nemzet*, azaz amelyet teljesen legyőztek. *Vonalba állítani* annyit jelent, hogy a győztesek eldöntik, a nemzet mely részét kell kivégezni és mely részét kell meghagyni. Meg van írva, hogy Dávid ezzel a módszerrel mérte ki a moabitákat (2Sám8:2). Lásd JSir2:8. Az efféle nemzetet joggal nevezhetik kivontnak és kifosztottnak, mintha ujjal, vagy szerszámmal kifésülték volna őket, hogy mintegy a vesszőfonás alapanyagául szolgáljanak" – *Stock.*

akkor abból arra következtetünk, hogy Ő nem azonnal siet a saját népe támogatására, hanem visszatartja a segítségét, míg el nem jutnak a kétségbeesés állapotába. Nem küld nekik derűs és virágzó üzenetet, mikor még nincsenek megsebesülve, vagy még csak kis csapások érték őket, de elküldi üzenetét a mindenestől eltiport meg megtaposott nemzethez. S mikor sietteti őket, azalatt azt érti, hogy az ítélet hirtelen és váratlan lesz, és a fény hirtelen fog előtörni a sötétségből.

3. *Föld kerekségének minden lakói*. Megmutatja, hogy Isten eme munkája olyan szembeötlően kiváló lesz, hogy nemcsak a zsidók, de minden nemzet figyelmét magára vonja.

Meglátjátok,[275] *mikor a hegyeken zászló emelkedik*.[276] Ezeket a szavakat, melyek jövő időben szerepelnek, egyesek a Szentírás szokásával összhangban felszólító módban fordítják, de jobb úgy tekinteni rájuk, mint jövőbeni eseményt jelölőkre. Mintha azt mondta volna, hogy a legtávolabbi nemzetek lesznek a tanúi ennek a pusztításnak, mert nemcsak a zászlót látja majd mindenki, de a trombiták hangja is hallatszik majd szerte az egész világon. Ez nyilvánvalóan meg fogja mutatni, hogy a háborút nem emberek kezdeményezték, hanem maga Isten, Aki figyelemre méltó jelekkel bizonyítja majd, hogy Ő a szerzője. Mikor háborúk dúlnak, mindenki világosan látja, mi történik, de az emberek nagyobbik része a kezdetüket és a végüket a véletlennek tulajdonítja. Ézsaiás viszont azt mutatja meg, hogy mindezeket a dolgokat Istennek kell tulajdonítani, mivel új és rendkívüli módon fogja megmutatni a hatalmát. Néha ugyanis úgy munkálkodik, hogy mondhatni elrejti a kezét, és nem engedi, hogy az emberek észrevegyék a munkálkodását, néha azonban oly módon mutatja meg a kezét, hogy mindenki kénytelen elismerni azt, s a próféta ezt értette az elmondottak alatt.

4. *De ezt mondá az Úr nékem*.[277] Miután az etiópiaiak, vagy a szomszédjaik lemészárlásával fenyegetett, s egyidejűleg vagy azt is megmutatta, hogy ebből a zsidóknak származik vigasztalásuk, vagy ironikus módon megrótta ostoba önbizalmukat, amivel a zsidók becsapták magukat, most hozzáteszi, hogy Isten úgy fogja szabályozni ezeket a zűrzavaros változásokat, hogy végül Magához gyűjti majd az Ő választott népét. A כי (*ki*) elöljáró, amit én a *De* szóval fordítottam, néha azt jelenti: *mert*, néha azt, hogy *de*. Utóbbi jelentése tűnik jobban odaillőnek ehhez az igevershez, mert a próféta arra a kételyre válaszol, ami másképpen fájdalmasan összezavarhatná a gyenge elméket. Mikor ugyanis felüti a fejét a zűrzavar, akkor mondhatni olyan lepelként viselkedik, ami elfedi előlünk Isten gondviselését. Ugyanilyen volt annak a nemzetnek az állapota, melynek megsemmisülését előre megmondja, így ez a prófécia tűnhetett meseszerűnek, és kinevetésre méltónak, hisz amennyire megérthetjük belőle a helyzetet, nem volt semmiféle veszély, vagy változás, amitől félni kellett volna.

Megpihenek.[278] Egyesek ezt Ézsaiás személyére vonatkoztatják, mintha arra támaszkodván, amit az Úr kijelentett, megpihent volna, azaz a higgadtság állapotában lett volna, ahogyan nekünk is kellene, miután meghallgattuk Isten Igéjét, várván az előre elmondottak teljes beteljesülésére. Hasonló értelemben mondja Habakkuk: „Őrhelyemre állok” (Hab2:1). Kétségtelen azonban, hogy az Úr által előre megmondottakat meséli el, s az Úr a próféta szájával teszi ezt a kijelentést: *megpihenek*, azaz nyugodtan maradok.

Nézem sátoromból.[279] A *nézem* kifejezésnek ugyanaz az értelme, mint az előzőnek. A szemlélő ugyanis nem vesz részt a cselekvésben, hanem megelégszik a szemlélődéssel. Ugyanez a jelentése a *sátor* szónak, mintha az Úr átadta volna magát a fedél alatti pihenésnek, miközben épp ellenkezőleg, azt mondja, hogy beül az ítélőszékébe, mikor megbosszulja a gonoszok vétkeit: ezek a kifejezésmódok igazodnak a felfogóképességünkhöz. De talán

[275] A Károli-fordítás szerint: *Meglássátok… - a ford.*
[276] “Videbitis.” “Vous le verrez.”
[277] A Károli-fordítás szerint: *Mert ezt mondá az Úr nékem – a ford.*
[278] A Károli-fordítás szerint: *Nyugodtan nézem – a ford.*
[279] „Megpihenek és körülnézek lakhelyemen” – *Stock*.

valószínűbbnek gondolható, hogy a próféta a szentélyre utalt, mert jóllehet Isten fensége egy darabig elrejtve marad a lesújtott nép között, az Ő megpihenése mégsem lesz hatástalan. Mindez megfelel ennek: álljon bár minden annyira a feje tetejére, hogy még arra is gyanakodhatunk, hogy Isten többé nem törődik a világ kormányzásával, Ő mégis konkrét céllal pihen meg, mintha dologtalanul bezárná magát egy szobába, s a pihenésének a hatása a maga idejében meg fog mutatkozni.

Mint az esőt felszárító hőség.[280] Ezzel a gyönyörű hasonlattal a próféta teljesebben fejezi ki a korábban mondottakat. Mégis, két módon lehet kimutatni, hogy egyezik a próféta által elmondottakkal. Vagy Isten, mondhatni felemelkedik a pihenéséből, s mosolygó ábrázattal néz az örvendező hívőkre, illetve frissítő zuhannyal megöntözi őket. Ezzel a próféta a változó sikereiket írná le. Vagy, van itt egy közvetett ellentét, amellyel a próféta arra emlékeztet minket, hogy miközben Isten látszólag munka nélkül marad, s csak nézi, hogy mi történik, mégis képes úgy végrehajtani ítéleteit, mintha aktívan részt venne az események menetében. Ám mégis, mivel az ezután következő két vers szorosan kapcsolódik ehhez a vershez, Ézsaiás látszólag arra gondol, hogy noha Isten nem cselekszik nyüzsögve, vagy indokolatlan buzgalommal, és kapkodással, mégis a hatalmában vannak titkos módszerek az ítéleteinek végrehajtására anélkül, hogy egy ujját is megmozdítaná. Talán azt is meg akarta mutatni, hogy ennek a nemzetnek a megsemmisítésével Isten rendkívüli módon cselekszik majd. Meg kell azonban elégednünk azzal, amire nemrég céloztam, hogy mikor az emberek gondtalanul álomba merülnek a bővelkedés közepette, s megrészegednek a gyönyöröktől, azt képzelvén, hogy semmi dolguk Istennel, „hirtelen veszedelem jön rájuk”, mert Isten egyetlen pillantással meghiúsítja a világ minden célját és készülődését (1Thessz5:3). Ezért jelenti ki a próféta, hogy olyan lesz, mint a tiszta és nyugodt ég,[281] és *mint az esőt felszárító hőség*.

Harmatozó felhőnél aratás hévségében.[282] Tudjuk, hogy ez az eső nagyon-nagyon alkalmas arra, hogy megérlelje a gyümölcsöket, s hasonlóképpen, az esőt követő hőség is, mely erejével átjárja a gyümölcsöket és beljebb kényszeríti a nedvességet, amivel sietteti az érésüket és termékenyebbé teszi a növényeket. S a próféta arra gondolt, hogy noha csapások és megpróbáltatások várnak az elvetettekre, mégis minden annyira az akaratuk szerint látszik történni, hogy rendkívül boldogoknak látszanak, mintha az Úr mindenféle áldással akarná elhalmozni őket. Utána azonban elhíznak, mint a levágásra szánt ökrök, mikor ugyanis látszólag elérték a legmagasabb fokú boldogságot, hirtelen elvesznek.

Ebből következik, hogy nem a külső megjelenés alapján kell véleményt formálnunk Isten ítéleteiről, mert mikor az emberek azt képzelik, hogy hatalmas biztonságban vannak, akkor nincsenek messze a végromlástól és a pusztulástól. Azaz, a próféta gyorsan megnyugtatja a hívőket, hogy azok ne képzeljék: az elvetettek jobban boldogulnak, míg Isten visszatartja a csapást, mert noha szívébe látszik zárni azokat, akiket fenntart, mégis gyorsan semmivé teszi majd őket. Ezeket a kijelentéseket azokra a nyomorult és katasztrofális időszakokra kell vonatkoztatni, mikor csak az egyházat elnyomó zsarnokoknak megy jól soruk, dúskálnak a vagyonban és olyan dolgokat eszelnek ki, mintha minden az ő hatalmukban lenne, mivelhogy másoknál nagyobb a hatalmuk, a képességeik és a ravaszságuk. De tudjuk meg, hogy ezek a dolgok Isten rendeletére történnek, Aki támogatja erőfeszítéseiket és sikeressé teszi őket, hogy aztán a végén egy pillanat alatt megsemmisítse

[280] A Károli-fordítás szerint: *verőfényes melegnél – a ford.*

[281] *Mint a közelgő nappali világosság tiszta hője*. Jehova pihenését, az ellenség felett való lebegését, míg azok be nem érnek a pusztulásra, itt csodálatos módon hasonlítja a nappali világosság előtt járó sűrű sötétséghez, ami rendszerint a forró nyarat harangozza be, valamint a harmatfüggönyhöz, ami közvetlen napnyugta után látszik a föld felett lebegni. Az אלי (*ale*) itt az idő rövidségének jelzésére szolgál. אור אלי (*ale or*): prope lucem, adventante luce. – *Stock*.

[282] Rosenmüller megemlít egy másik értelmezést, amit a Septaguinta, a szír fordítás és a Vulgata is támogat. ביום קציר (*beyom katzir*) „az aratás idején”, a בהם קציר (*behom katzir*) „az aratás hevében” helyett, de joggal jegyzi meg, hogy ez nem jelent különbséget a szöveg értelmének vonatkozásában – *a szerk.*

valamennyit. Tudatában vagyok, hogy egyesek ettől nagyon eltérő magyarázatot adnak a próféta eme szavaira, de aki hozzáértő módon szemléli az egész igeszakaszt, annak bízom benne, nem okoz különösebb nehézséget az én nézetem elfogadása.

5. *Mert mikor közeleg az aratás*.[283] Szó szerint „az aratás jelenlétében", de puhítanunk kell a kifejezés nyerseségén, s nem kétséges, hogy a próféta azt akarta mondani: mikor már küszöbön áll az aratás, s mikor a szőlőfürtök már majdnem beértek, az egész termés, aminek várásában a gonoszok örvendeztek, hirtelen elragadtatik tőlük. A próféta ugyanazt a témát folytatja és ezekkel a hasonlatokkal azt erősíti meg, amit korábban mondott: a gonoszok nem azonnal vágattatnak ki, hanem egy ideig virágzanak, s az Úr megóvja őket, de mikor közeleg az aratás, mikor a szőlők bimbóznak és virágzanak, és megjelennek az első éretlen gyümölcsök, maguk a szőlőtövek vágattatnak ki. Azaz, mikor a gonoszok már majdnem beértek, akkor nemcsak a gyümölcsöktől lesznek megfosztva, hanem ők és utódaik is kitépetnek gyökerestől. Ezt a véget készíti az Úr a gonoszoknak, miután megengedte nekik a bővelkedés élvezetét egy ideig. Úgy kitépetnek ugyanis gyökerestől, hogy soha többé nem lesznek képesek feléledni, vagy újra kihajtani.

Ebből azt a nagy vigasztalást kapjuk, hogy mikor az Úr elrejtőzik, akkor a mi hitünket teszi próbára, de nem engedi, hogy bármi is a sors vak szeszélyéből történjék, ahogyan azt a pogányok képzelik. Isten ugyanis a mennyben van, s mintegy sátorban, alantas helyen lakozik az Ő egyházában, de a megfelelő időben előlép majd. Ébredjünk hát ennek tudatára és elmélkedjünk rajta, hogy az efféle ígéretekkel tarthassuk fenn elméinket, mert egyedül ezek teszik lehetővé, hogy legyőzzük a kísértéseket és felülkerekedjünk azokon. Vegyük azt is figyelembe, hogy az Úr kijelenti: támogatja és segíti a gonoszok boldogságát, ami még inkább az Ő kegyelmét mutatja meg. Ha azonnal kivágná és eltávolítaná őket, mint a csíravágó penge, hatalma nem mutatkozna meg annyira, és jósága nem lenne annyira bizonyos, mint mikor hagyja őket nagy magasságokba emelkedni, szétterjedni és virágzani, hogy azután a saját súlyuk húzza le őket, vagy Ő maga metszi le valamennyit, mint a nagy és kövér gabonafejeket.

6. *Mind ott hagyatnak*.[284] Ezalatt azt érti, hogy úgy vettetnek el, mint haszontalan kacatok, amint Keresztelő János is pelyvához hasonlítja őket, ami a szemétdombra kerül (Mt3:12, Lk3:17). Azaz, Ézsaiás megmutatja, hogy ki lesznek téve a vadállatoknak és a madaraknak, s a madarak nyárom bennük fészkelnek, a vadállatok pedig bennük lelnek télen búvóhelyre. Mintha csak azt mondta volna, hogy nemcsak az emberek, de még a vadállatok is meg fogják vetni őket. Ilyen hát a végük a gonoszoknak, akik fennkölt helyeken lakoztak, s úgy vélték: minden veszély felett állnak, ezért magukon kívül mindenki mást lenéztek. A madarak és a ragadozók fognak bennük fészekre és élelemre találni. Lejjebb kerülnek nemcsak minden embernél, de még maguknál a vadállatoknál is, s ki lesznek téve mindenféle sértésnek és gyalázatnak, ezzel bizonyítékaivá válnak Isten csodálatos gondviselésének.[285]

7. *Abban az időben*. A próféta ismét megmutatja, miért fenyegetett a pogány nemzetek romlásával. Mikor ugyanis majdnem minden nemzet szövetségre lépett az egyházzal szemben, úgy tűnt, eljött az egyház vége. Ezért jelenti tehát ki Jehova, hogy a megfelelő időben segítséget fog nyújtani. Ha nem állt volna ellene az ellenség céljainak, s nem korlátozta volna célszerű módon a támadásaikat, a zsidók kétségbeestek volna. Ezen az alapon mutatja meg, hogy Ő igenis gondját viseli az egyházának, s noha úgy dönt, hogy megbünteti, mégis előáll a megfelelő időben, hogy megmentse a pusztulástól, s megmutassa hatalmát a zsarnokokkal és más ellenségekkel szemben, hogy ne győzhessék le az Ő egyházát, illetve ne vihessék sikerre azt, amiről azt képzelték, a hatalmukban áll. Azért tehát, hogy

[283] A Károli-fordítás szerint: *Mert aratás előtt – a ford.*
[284] „Mármint a holttesteik." - *Jarchi*
[285] „A hasonlatot abbahagyva, a nép virágzó vezetői, akiket Jehova pusztulásra szánt, kivágattatnak és eltapossák majd őket. Az itt szereplő nép a Sénakhérib fennhatósága alatt álló asszírok" – *Stock*.

türelemre buzdítson, nemcsak az etiópiaiaktól különbözteti meg őket, de arra is emlékezteti, hogy Isten az ő megőrzésük végett enyhíti ítéleteit.

Ajándék vitetik.[286] A jelen fejezet második versére, az Ézs18:2-re utal, melyben ugyanazokat a neveket és leírásokat láttuk a zsidó népre alkalmazni, s a *vitetik* szót használja, mert legelőször is fogságba vitetnek, így számukra sem lesz jobban megvalósítható, mint idegen népek számára, hogy feljárjanak a templomba.

A néptől.[287] Ez a kifejezés figyelmet érdemel, mert a מעם (*megnam*) azt jelenti, hogy ez nem az egész nemzet lesz. Mintha azt mondta volna, hogy noha le kell fogyniuk egészen kis létszámra, mondhatni gyengécske maradékká kell válniuk, mégis, ez a megmaradt kevés ember visz majd Istennek áldozatot. Ebből meg kell tanulnunk egy nagyon hasznos tanítást, ami rendkívüli mértékben vonatkozik a korunkra is, mert napjainkban az egyház nem áll messze a kétségbeeséstől, hisz kifosztották, szétszórták, mindenfelé összetörték és megtaposták. Mit kell tenni ily nagy számú és nyomorúságos szorultság között? Meg kell ragadnunk ezeket az ígéreteket és hinnünk kell abban, hogy Isten most is megvédi majd az egyházat. Bármilyen mértékben is tépjék szét, szaggassák darabokra és szórják szét a testületet, az Ő Lelke által mégis könnyedén egyesíti a tagjait, és soha nem fogja megengedni, hogy a megemlékezés az Ő nevéről és annak segítségül hívása megszűnjön. Ezekből a szilánkokból, melyek most széttörtek és szétszóródtak, az Úr fogja egyesíteni és összegyűjteni a népet. Azokat, akiket Ő egyesít egy Lélekben, legyenek bár egymástól nagyon elkülönülve, mégis könnyen összegyűjtetnek egy testté. Így tehát noha látjuk a létszámban lecsökkent nemzetet, melynek egyes tagjai kivágattak, de ez a nemzet mégis visz majd valami ajándékot Istennek.

Nevének helyére. Ez a kifejezésmód megszokott a prófétáknál. Mikor Isten imádatáról beszélnek, azt külső cselekedeteken keresztül írják le, például oltárokkal, áldozatokkal, mosakodásokkal, és ehhez hasonlókkal. S valóban A lélekben rejlő istentisztelet nem írható le másként, mint külső jelekkel, melyekkel az emberek azt mutatják ki, hogy imádják és szeretik Istent. Főleg azonban Sion hegyének nevezi ezt a helyet, mert ezt a helyet Istennek szentelték és Isten is azt parancsolta, hogy itt kell bemutatni az áldozatokat. A fő megtiszteltetés, amit ráruházott, abban rejlett, hogy Igéje tanítása innen indult ki (Ézs2:3), mint azt korábban láttuk, így a Sion hegyét joggal értelmezhetjük a tiszta és megrontatlan istentiszteletként. Röviden, a próféták nem úgy írják le az istentiszteletet, mintha az Krisztus eljövetele után zajlana, hanem mint a saját korukban történőt, mert szükségesnek látták alkalmazkodni ahhoz a néphez, akiknek szolgáltak. Ebből arra kell következtetnünk, hogy nincs más mód, mellyel az egyházhoz tarozhatunk, mint ha áldozatként kínáltatunk fel Istennek. Így tehát mindenki, aki Istenhez akar tartozni, ajánlja fel magát Neki, s ne éljen többé önmagának, hanem szánja oda magát teljesen Istennek (Rm12:1, 2Kor5:15). S tudjuk, hogy az Íge kardja, azaz az evangélium által dicsekszik Pál azzal, hogy az embereket Istennek ajánlja és Neki szenteli (Rm15:16).

A seregek Ura nevének helyére. Ezalatt nem azt érti, hogy az Ő lényege – amiről nem szabad semmiféle otromba és földi elképzelést alkotnunk – kötődik hozzá, mintha Isten helyhez kötött lenne, hanem mivel ez olyan hely volt, amiről az Úr megparancsolta, hogy itt ismerjék el a hatalmát, továbbá hogy az emberek ott imádják és hívják Őt segítségül, ahol jótéteményeivel és erejével kimutatta a jelenlétét, s ezen az alapon a nép tudatlanságát is, akik másképp nem fogták volna fel az Ő fenségét. Mégis észre kell vennünk, hogy nem lehetünk Isten számára elfogadhatók anélkül, hogy egy és ugyanazon hitben ne egyesülnénk, azaz ne lennénk az egyház tagjai. Nem szükséges ugyanis Jeruzsálembe, vagy a Sion hegyéhez futnunk, hisz napjainkban Sion ugyanolyan széles és kiterjedt, mint az egész világ, mely teljességgel Istennek szentelt. Csak annyi szükséges tehát, hogy ugyanaz a hit lakozzék

[286] A Károli-fordítás szerint: *Ajándékot viszen – a ford.*
[287] A Károli-fordítás szerint: *a (magas és derék) nép – a ford.*

bennünk, s a szeretet kötelékei kössenek össze bennünket. Ha ez hiányzik, minden más dolgunk pogány, s nem rendelkezünk semmivel, ami megszentelt, vagy szentséges.

19. fejezet

1. Jövendölés Égyiptom ellen. Ímé az Úr könnyű felhőre ül, és bemegy Égyiptomba, és megháborodnak előtte Égyiptomnak bálványai, és az égyiptomiak szíve megolvad ő bennök.

2. És összeveszítem az égyiptomiakat az égyiptomiakkal, és egyik hadakozik a másik ellen, kiki felebarátja ellen, város város ellen, és ország ország ellen.

3. És elfogyatkozik az égyiptomiak lelke ő bennök, és az ő tanácsát elnyelem, és tudakoznak a bálványoktól, szemfényvesztőktől, halottidézőktől és jövendőmondóktól.

4. És adom az égyiptomiakat kemény úrnak kezébe, és kegyetlen király uralkodik rajtok, szól az Úr, a seregeknek Ura.

5. És elfogyatkoznak a tenger vizei, és a folyam kiszárad és elapad.

6. És büdösséget árasztanak a folyamok, elfogynak és kiszáradnak Égyiptomnak patakjai; nád és sás ellankadnak.

7. A pázsit a folyó mellett, a folyónak partján, és a folyónak minden veteménye megszárad, elporlik és nem lészen.

8. És keseregnek a halászok, és gyászolnak mind, a kik a folyóba horgot vetni szoktak, és a kik a vizek színén hálót vetnek ki, búsulnak.

9. És megszégyenülnek a fésült len készítői és a gyolcs szövői.

10. Hatalmasaik megtöretnek, és minden napszámosaik bánkódnak lelkökben.

11. Bizony bolondok Zoán fejedelmei, a Faraó bölcs tanácsosai egy eszét veszített tanács; mimódon mondjátok a Faraónak: bölcsek fia vagyok, régi királyoknak fia?

12. Ugyan hol vannak bölcseid? hogy megjelentsék néked és tudják, hogy mit végzett a seregeknek Ura Égyiptom felől?

13. Megbolondultak Zoán fejedelmei, és csalódtak Nóf fejedelmei, és elámíták az Égyiptomiakat törzseik szegletkövei.

14. Az Úr beléje önté a szédelgés lelkét, hogy Égyiptomot elhitessék minden dolgaiban; miként a részeg tántorog az ő okádása felett.

15. És nem lesz Égyiptomnak semmi munkája, a melyet cselekednék a fő és fark, a pálmaág és a káka.

16. Ama napon olyan lesz Égyiptom, mint az asszonyok, retteg és fél a seregek Ura kezének felemelésétől, a melyet fölemel ellene.

17. És Júda földe félelmére lesz Égyiptomnak, valaki csak említi azt előtte, már fél, a seregek Urának tanácsáért, a melyet Ő végzett felőle.

18. Ama napon lesz öt város Égyiptomnak földén, a melyek Kanaán nyelvén szólanak, és esküsznek a seregeknek Urára; az egyik "pusztulás városának" neveztetik.

19. Ama napon oltára lesz az Úrnak Égyiptom földének közepette és határán egy oszlop az Úrnak;

20. És lesz jegyül és bizonyságul a seregek Urának Égyiptom földén, hogy ha kiáltanak az Úrhoz a nyomorgatók előtt, hogy küldjön nékik megtartót és fejedelmet, és őket megszabadítsa.

21. És megismerteti magát az Úr Égyiptommal, és megismeri Égyiptom az Urat ama napon, és szolgálják véres áldozattal és ételáldozattal, és fogadnak fogadást az Úrnak, és teljesítik.

22. De ha megveri az Úr Égyiptomot, megvervén, meggyógyítja, és megtérnek az Úrhoz, és Ő meghallgatja és meggyógyítja őket.

23. Ama napon út lesz Égyiptomból Assiriába, és Assiria megy Égyiptomba, Égyiptom meg Assiriába, és Égyiptom Assiriával az Urat tiszteli.

24. Ama napon Izráel harmadik lesz Égyiptom és Assiria mellett; áldás a földnek közepette;

25. Melyet megáld a seregeknek Ura, mondván: Áldott népem, Égyiptom! és kezem munkája, Assiria! és örökségem Izráel!

1. *Jövendölés Égyiptom ellen*. A próféta itt Egyiptom ellen prófétál, mivel ez egyfajta menedék volt a zsidók számára, valahányszor veszély közeledtét látták. Mikor ugyanis elhagyták Istent, Akinél a menedéket kellett volna keresniük, úgy gondolták, nincs más segítségük, csak az egyiptomiak. Szükséges volt tehát, hogy ez a királyság is legyőzessék, hogy vagyona, vagy ereje ne tévessze meg többé a zsidókat. Amíg ugyanis Egyiptom gazdag volt, a zsidók úgy gondolták, hogy mivel nagy népsűrűségű és nagyon megerősített, így benne ők is messze kerültek a veszélyektől és megvetették Istent, vagy legalábbis alig fordítottak figyelmet az Ő ígéreteire. Ez két vonatkozásban is gonosz következményekkel járt: először, noha csakis Istenre lett volna szabad támaszkodniuk, felfuvalkodtak az Egyiptomba vetett hiábavaló bizalomtól, másodszor, valahányszor csak megbüntette őket az Úr, a csapásokkal szemben mindig az egyiptomiak erejével védekeztek, mintha emberi erőforrásokkal hatástalanítani tudták volna Isten ítéleteit, pedig inkább teljes mértékben Istenhez kellett volna fordulniuk. Erről Ézsaiás részletesebben is beszél a könyve későbbi részében (Ézs30:2).

Ímé, az Úr könnyű felhőre ül. Ezt a kifejezésmódot megtaláljuk a Szentírás más igeverseiben is, de általános formában (Zsolt104:3). A próféta azért alkalmazza ennél a próféciánál, mert az egyiptomiak úgy gondolták: annyira meg vannak erődítve minden oldalról, hogy Isten semmi módon nem képes elérni őket. Ezért nevetségessé teszi ostoba bizakodásukat, s megmutatja Isten fennkölt hatalmát, mikor *könnyű felhőre ül*, amivel könnyedén lecsaphat rájuk, és sem a falak, sem a sáncok nem gátolják meg előrehaladásában. Sőt, mivel a zsidókat a földi segítség mellett még a hamis vallás is megigézte, ugyancsak ezen az alapon teszi nevetségessé a próféta őrültségüket, mert Isten a földhöz vág majd minden segítséget, amit a bálványoktól reméltek megkapni. Nem foglalkozom azzal a némelyek által fenntartott ostoba nézettel, hogy ez azokra a bálványokra vonatkozik, úgymond, melyeket Krisztus győzött le, mikor gyermekkorában Egyiptomba vitték, mert ez még megcáfolásra sem méltó (Mt2:14). Ezt az igeverset csűrték-csavarták ennek, s megannyi ehhez hasonló koholmánynak a bizonyítására. A próféta azonban teljességgel másról szól, mert az egyiptomiaknak az asszírok általi vereségéről beszél, s megmutatja, hogy ezt Istennek kell tulajdonítani, nem pedig a szerencsének, amint azt a hitetlen emberek rendszerint teszik. Isten ítéleteként mutatja be ezeket az eseményeket, Akinek a keze kormányoz mindent.

És megháborodnak előtte Égyiptomnak bálványai. Kijelenti, hogy a bálványok elbuknak, azaz nem lesznek hasznára az egyiptomiaknak, jóllehet azok a segítségükben reménykednek, s azt hiszik, hogy a védelmük alatt állnak. Egyetlen nemzet se merült soha ennyire mélyre a babonába, mert imádták a macskákat, az ökröket, a krokodilokat, sőt még a hagymát és más növényeket is, s nem volt semmi, aminek ne tulajdonítottak volna valamiféle isteni mivoltot. A próféta úgy érti, hogy a hamis istenek ereje, akiket az egyiptomiak a védelmezőiknek tekintettek, megtörik majd. S miután kijelentette, hogy az egyiptomiak hiába reménykednek a babonáikban, hasonlóképpen a büszkeséget is letöri, amit a földi erőforrásaikkal kapcsolatosan tápláltak.

És Égyiptom szíve megolvad ő benne.[288] A *szív* szó alatt a bátorságot érti, ami néha még a legbátrabb embereket is cserben hagyja, s akkor semmit sem próbálnak tenni, noha erejük és hatalmuk bőségesen megvolna rá. Ezen a módon jelenti ki, hogy Istennel fognak háborúzni, aki *megolvasztja a szívüket ő bennük*, még mielőtt harcba szállnának az ellenségeikkel. S nemcsak azzal fenyeget, hogy meg fognak rémülni, hanem azt is hozzáteszi, hogy a királyság *közepén*, ahol nagyon nagy biztonságban és békességben lakozhattak, mivel

[288] A Károli-fordítás szerint: *És az égyiptomiak szíve megolvad ő bennök – a ford.*

minden támadástól messze helyezkedtek el. Ezt minden hívőnek fontolóra kellett vennie, mikor háború tört ki Egyiptom ellen, s nekünk ugyanezt a dolgot kell példaként látnunk a királyságokban kitört minden forradalomban, amik egyedül Isten kezének munkái. Ha *megolvad a szív*, ha csődöt mond az erő azokban az emberekben, akik korábban nagy bátorságot mutattak, ezt Isten bosszúállásának kell tulajdonítani.

2. *És összeveszítem az égyiptomiakat az égyiptomiakkal*. Itt konkrétabban leírja azt a csapást, amivel az Úr az egyiptomiakat szándékozik sújtani. Az *összeveszítem* kifejezés alatt a belső civakodásokat érti, melyek során azok, akiknek egyformán védekezniük kéne, egymást vágják le, s ennél gonoszabb dolgot elképzelni sem lehet egy állam, vagy egy nép számára. Fontos volt arról is meggyőzni a zsidókat, hogy Isten, Akinek a kezében vannak az emberek szívei (Péld21:1), láthatatlan befolyásával kölcsönös ellenségeskedést ébreszthet a zsidók között, hogy egymást vágják le, jóllehet győzedelmeskedtek idegen ellenségeik felett. Ebből megtanuljuk, hogy a nemzetek soha nem kezdenek el lázongani, míg az Úr szembe nem állítja őket egymással, mint mikor valaki gladiátorokat visz a küzdőtérre. Harcra indítja elméiket és ráveszi őket, hogy kölcsönösen egymást vágják le. Így tehát ahogyan Isten jóindulatának kell tulajdonítanunk, mikor barátság áll fönn a polgárok között, úgy az Ő bosszújának kell tulajdonítanunk, mikor egymásra támadnak, és egymást ütik-vágják.

És egyik hadakozik a másik ellen, kiki felebarátja ellen. A kép fokozása végett hozzáteszi a még szörnyűségesebbet, miszerint a vér szerinti rokonok fognak fegyvert ragadni egymás megsemmisítésére. Ha ugyanis az emberek rosszabbak a vadállatoknál, mikor megszokott természetükről megfeledkezve csatába mennek, mennyivel rosszabb az, mikor a testvérek, vagy szövetségesek harcolnak egymással! Minél szörnyűségesebb azonban, annál jobban fel kell ismernünk benne Isten ítéletét és az Ő borzasztó bosszúját.

Város város ellen, és ország ország ellen. Ézsaiás látszólag fokozatosan lép előre, mert először a testvéreket említi, aztán a szomszédokat, majd a városokat, végül az országokat. Az országok alatt azokat a provinciákat érti, amelyekre Egyiptom fel volt osztva, s amit a görögök *nomoi*-nak neveznek: a görög fordítók ebben az igeversben ezzel a kifejezéssel fordították ezt a szót.[289]

3. *És elfogyatkozik az égyiptomiak lelke ő bennök*. Ahogyan Ézsaiás nem sokkal előbb megfosztotta az egyiptomiakat a bátorságuktól, úgy veszi most el értelmüket, pedig mindkét dolog rendkívül szükséges az országok védelméhez. Mikor ugyanis ezek elvétetnek, nincs lehetőség a nemzeti ügyek intézésére. Nos, az egyiptomiak oly sokra tartották a saját bölcsességüket, hogy más nemzetek felett állónak tekintették magukat. Az is közismert, hogy minden más nemzetet gőgösen lenéztek, mint barbárokat, mintha nem volna civilizáció, kifinomultság, tudomány és tehetség máshol, csakis Egyiptomban. Azzal dicsekedtek, hogy ők voltak a tudomány megalkotói, hogy a filozófia és a csillagászat tőlük származott, röviden, hogy Egyiptom volt az alkotóműhelye minden liberális művészetnek, így soha nem vélték lehetségesnek, hogy bölcsességben és okosságban elbukjanak. Kétségtelen, hogy ha ez a prófécia eljutott volna hozzájuk, megvetően kinevetik, s úgy vélték volna, hogy hamarabb szárad ki a tenger és áll a feje tetejére minden, semmint hogy a benne foglaltak megtörténjenek azokkal, akik úgy képzelték, hogy az okosság születési előjoguk. Ézsaiás azonban bátran elmondja a próféciát, mert nem önmagától mondja.

Ezenkívül, mivel megprófétálta, hogy megfosztatnak a bátorságuktól, amiben jeleskedtek, a szövegösszefüggés megköveteli tőlünk, hogy megértsük, mit jelent az, hogy vaksággal veretnek meg. A lélek mindkét képessége ugyanis teljes mértékben Isten kegyelmétől függ. Következésképpen a רוח (*ruach*) itt az értelmet és az éleselméjűséget jelenti, amit gondosan figyelembe kell venni, mert sokan tévednek ennek a szónak a jelentését

[289] Και νομος επι νομον. Az olvasó észre fogja venni a különbséget az elöl hangsúlyos νομος, *törvény* és a hátul hangsúlyos νομον mező, vagy *lakóhely* szavak között, mert Hérodotosz az utóbbit használja a kerület, vagy provincia leírására. Herod2:164 – *a szerk.*

illetően. Mikor rögtön ezután hozzáteszi, hogy *és az ő tanácsát elnyelem*, ez az előző kijelentés erőteljesebb megfogalmazása. Ez ugyanis megmutatja, hogy mi az oka ennek az ürességnek: nevezetesen, hogy Isten fogja elnyelni *a tanácsukat*.

Még ha keresik is.[290] Ezt előzetes megérzéssel mondja, mert az egyiptomiak ellenvetését cáfolja, akik ezt mondhatták volna: „Vajon nincsenek isteneink, akikkel tanácskozhatunk? Nincsenek varázslóink, jövendőmondóink és jósaink? Szerinted ezeknek semmi értékük sincs?" A próféta azzal fenyeget, hogy mindezen dolgoknak semmi hasznát sem veszik, bármennyire is bizakodjanak bennük, és bármennyire is felfuvalkodtak a bölcsesség üres nevével. Nem töltök sok időt a nevekkel, bár valószínű, hogy Ézsaiás felsorolásának az alapja a fokozatos előrehaladás. Először az *isteneket* említi, majd a *varázslókat*, a *halottidézőket* és a *jövendőmondókat*. Ezeknek megvoltak a maguk jóslatai, melyben a legteljesebb mértékben megbíztak. Utána következtek a varázslók, akiknek szintén nagy tekintélyük volt. A kisebb dolgokban a jövendőmondókkal tanácskoztak. A babonás emberek annyira fáradhatatlanok, hogy semmi sem képes kielégíteni őket, mert szeszélyesek és ingatagok, néha az egyik orvosághoz folyamodnak, néha a másikhoz. S valóban, a Sátán oly módon csapja be őket, hogy először felmutatja nekik a békesség és a nyugalom látszatát, amiről úgy gondolják, hogy teljesen megszerezték. Utána azonban megmutatja nekik, hogy nem érték el: egyre súlyosabb aggodalomba ejti és zaklatja őket, s arra kényszeríti, hogy a bizonyosság új alapjait keressék. Azaz, elméink nem találnak nyugalmat és békességet, csak egyedül Istenben. S kétségtelen, hogy a próféta ésszerűtleneknek ítéli ezeket a mesterkedéseket, mert Isten mindent kijelentett, amit akart, s amiket elfogadott, hogy használjanak a művészet és a tudományok eszközeivel. Ha bárki bármit más módon akar, a Sátánt kell felfogadnia tanítómesterének.

4. *És adom az égyiptomiakat kemény úrnak kezébe*.[291] Most azt mutatja meg, mi fog történni az egyiptomiakkal, miután elvesztették a bátorságukat, s megfosztattak értelmüktől. Semmi sem marad számukra, csak a rabszolgasorba süllyedés, mert annak a nemzetnek, mely nélkülözi ezeket, saját magától el kell buknia még akkor is, ha nem érik dühödt támadások az ellenség részéről. Az efféle segítségektől tehát Isten azokat fosztja meg, akiken bosszút szándékozik állni, és kirekeszti őket a szabadságuk megtartásának minden lehetőségéből. A próféta azonban mégis valami még borzasztóbbal fenyeget: nemcsak a birodalom fog elbukni, amivel az egyiptomiak gőgösen kérkedtek, de a lakosai is kemény iga alá kerülnek. S bár a קשה (*kasheh*), *kemény* melléknév egyes számban szerepel, a próféta mégis többes számban mondja, hogy *urak* kezébe kerülnek, amit nehezebb elviselni, mintha csak egyetlen urat kellene eltűrniük.

És kegyetlen király uralkodik rajtok. Ezalatt azt érti, hogy a zsarnok hatalma, aki majd uralkodik felettük, oly hatalmas lesz, hogy nem lesz könnyű újra megszabadulniuk. A történészek megmutatják, hogy különböző változások mentek végbe sok országban, amit azok, akik legyőzték azokat, nem voltak képesek visszafogni és feltartóztatni, ugyanis néha nehezebb megtartani a megszerzettet, mint elfoglalni azt. A próféta azonban arra céloz, hogy ezt az állapotot nem lesz könnyű megváltoztatni, s az egyiptomiak rabszolgasága hosszú ideig fog tartani, mert senki sem meri majd felvenni a küzdelmet egy ilyen rendkívül erős hódítóval. Úgy is értelmezhetjük az igeszakasz jelentését, hogy a kisebb nemzetek hercegei gyengédebben bánnak majd a népükkel, mint a nagyobb hatalmú uralkodók, akik a saját nagyságukra támaszkodva megengednek maguknak mindent a tetszésük szerint. Hatalmukat korlátlannak tekintve ugyanis nem szabnak korlátokat a cselekedeteiknek, és bárhová gátlás nélkül törnek előre, ahová csak a szeszélyeik űzik őket. Bármelyik nézetet is fogadjuk el, az igeszakasz értelme ez: az egyiptomiak, akik a legmagasztosabbaknak és legkiválóbbaknak tartják magukat minden ember között, másvalaki hatalma alá kerülnek, és súlyos rabság, azaz

[290] A Károli-fordítás szerint: *és tudakoznak – a ford.*
[291] „És átadom Egyiptomot kemény urak kezébe" – *Stock.*

egy nagy hatalmú király igája alatt nyögnek majd, akivel senki sem mer szembeszállni. Ebből látjuk, hogy mily nagy az emberek ostobasága, akik azt szeretnék, ha nagy hatalmú és gazdag király uralkodna felettük, s mennyire jogosan kapnak büntetést a becsvágyukért, noha ezt a napi tapasztalat, amit mindenfelé látunk a világban, nem képes helyesbíteni. Napjainkban Franciaország és Spanyolország dicsekednek azzal, hogy hatalmas uralkodók kormányozzák az országaikat, de a saját bőrükön érzik, milyen kevés előnyük származik abból, ami elkápráztatja őket a tisztelet hamis látszatával. Erről a témáról azonban máshol már bővebben szóltunk (Ézs8:6-7).

5. *És elfogyatkoznak a tenger vizei*. Folytatja a megkezdett témát, miszerint az erődök, melyek miatt az egyiptomiak úgy vélték: bámulatosan védettek, nem lesznek hasznukra. Önmagukat legyőzhetetlennek tartották, mert a tenger, a Nílus és erődök vették körül őket, s a történészek elmondják, hogy nehéz volt őket megközelíteni, mert a Nílusnak nem volt torkolata, ahol ne tudták volna könnyen megakadályozni a hajókat a kikötésben. Azzal dicsekedtek, hogy a helyzetük kiváló, és a természet rettentően megerősítette őket. Hasonlóképpen Velence lakosaihoz manapság, akik mivel mély csatornák veszik körül őket, azt hiszik, bevehetetlenek. Ha azonban Isten eldönti, hogy megbüntet bennünket, az erődök haszontalanná válnak.

6. *Elfogynak és kiszáradnak Égyiptomnak patakjai*.[292] Amit a megerősítésekről hozzátesz, ugyanazt a célt szolgálja, mint amit közvetlenül előtte jelentett ki. Céloz a töltésekre, melyek nemcsak a Nílus áradását szabályozták, hanem az egész országot védték. Mintha azt mondta volna, hogy ezekre a töltésekre nem lesz szükség mert a Nílus kiszárad. Nos bizonyos, hogy a Nílust nem csapolták le, de a próféta mégsem mondott semmit, ami ne teljesedett volna be. Emlékeznünk kell tehát arra, amit már mondtunk, hogy ostobaságunk következtében mutatja be nekünk ezeket a csapásokat élénk módon, mintegy, mondhatni, a szemünk elé tárva azokat. Nekünk ugyanis olyan bemutatóra van szükségünk, ami képes hatást gyakorolni az elménkre, s ráébreszteni minket Isten ítéleteinek fontolóra vételére, amiket egyébként lefitymálnánk. Figyeljük meg az egyiptomiak gőgösségét, akiknek oly nagyszámú és bőséges forrás állt a rendelkezésükre, hogy lehetetlennek tartották hogy efféle csapás sújthatja őket.

7. *Nád és sás ellankadnak*.[293] A nádat és a sást említi, mert bőségesen teremtek nekik, s különféle célokra fel is használták ezeket, de úgy is értelmezhetjük, hogy a mocsarak kiszáradnak.

A folyó torkolatánál.[294] Egyesek a *parton* szóval fordítják, de inkább magát a forrást jelenti, ami ritkán szárad ki, noha a zuhatagok és a folyók elapadnak. A *torkolat* alatt tehát a folyó forrását érti, mely úgy szárad majd ki, hogy az ország egyetlen része sem lesz majd öntözhető. S bár a Nílus forrása nagyon messze volt, a próféta mégsem ok nélkül fenyeget azzal, hogy az a folyó, melynek vizétől majdnem az egész föld termékenysége függött, a forrásától kiszárad. Abban az országban ugyanis eső ritkán esik, s a területet vízzel minden évben a Nílus látja el. Ha a folyó csak kissé árad, az szűkölködéssel és éhséggel jár, így tehát mikor a próféta azzal fenyeget, hogy a folyó kiszárad, ez azt jelenti, hogy az egész ország pusztasággá válik. Ugyanezen okból mondja, hogy még a torkolatánál is vízhiány lesz, úgyhogy azon a helyen a növények is kiszáradnak.

8. *És keseregnek a halászok*. Ézsaiás még mindig Egyiptom állapotán tartja a szemét. Korában említettük, hogy a próféták olyan szóképeket használtak,[295] mikor valamelyik országról beszéltek, ami főleg azokat a dolgokat nevezte meg, melyek bőséggel voltak

[292] „*Töltés közé zárt csatornák*. Rivi aggerum, ahogyan a Vulgatában szerepel. A csatornákat, melyekkel elosztották a Nílus vizét, gátakkal, vagy partokkal erősítették meg. מצור (*matzor*), mely szóról Rosenmüller tévesen igyekszik kimutatni, hogy az Egyiptom, vagyis Micráim másik neve." – *Stock.*

[293] A Károli-fordítás szerint ez még a 6. vers vége (egyébként az angol változatban is) – *a ford.*

[294] A Károli-fordítás szerint: *A pázsit a folyó mellett, a folyónak partján – a ford.*

[295] Lásd Kálvinnak az Ézs16:8-hoz fűzött magyarázatát.

találhatók abban az országban, s amelyek által lettek híresek. Azaz, mikor egy szőlőtermő országról beszéltek, a bort említették, ha az arany volt bőségben, az aranyról, ha pedig az ezüstben, akkor az ezüstről szóltak. Ennek megfelelően, mikor Egyiptomról beszél, amelyet bőségesen öntöztek, és bővelkedett a vizekben, a halászatot említi.

És a kik a vizek színén hálót vetnek ki, búsulnak. Egyesek az אמללו (*amlalu*) szót a „kivágattatnak" kifejezéssel fordítják, de a helyes értelmezés a „meggyengülnek", mert ez felel meg a gyásznak és a siránkozásnak, amit korábban említett. Tudjuk, hogy ebben az országban nagyszámú halász élt, s ők adták Egyiptom gazdagságának java részét. Mikor a halászok elvétettek, akik sokan voltak az egyiptomiak között, és akiknek köszönhették jórészt a gazdagságukat, meg kellett gyengülniük. S ha egy nemzet megfoszttatik attól, ami a megszokott tápláléka, utána nagy szegénység következik. A próféta tehát egy megdöbbentő változást ír le, ami végigmegy az egész országon.

9. *És megszégyenülnek a fésült len készítői és a gyolcs szövői*. Ahogyan a gyászról beszélt, most úgy beszél a szégyenről, mert akik korábban jól megéltek ebből a tevékenységből, azoknak most semmi nyereségük sincs belőle. A két tevékenység egyébként közel áll egymáshoz, a hálószövés és a halászat. Mégis kétséges azonban, hogy vajon csak a hálószövőkről beszél-e a próféta, mert ha a שריקות (*serikoth*) szót úgy értelmezzük, hogy az bizonyos nagyon finom vászonneműt jelent, akkor valószínű, hogy az utóbbi mondat a szövőszék egyes termékeire vonatkozik, amit kicsiny, finom szálakból, a legfinomabb kivitelben készítettek. Tudjuk, hogy nagyon nagy értékű vásznakat szőttek Egyiptomban, s jó okunk lehet a kifejezést *fehér szövetnek*, illetve „átfúrtnak, perforáltnak" érteni, ami olyan vászonruhákat jelent, melyek drágábbak voltak szövésük finomságának megfelelően.

Ez tehát egy metaforikus kifejezés, mellyel a próféta közvetve kigúnyolja őket a helytelen fényűzésük miatt, arra célozván, hogy az egyiptomiak ugyanúgy fedik be magukat vászonruhákkal, mintha hálókba öltözködnének. Ha ezt az értelmezést fogadjuk el, az összhangban lesz a következő verssel, s valóban, én nem látom, hogy efféle kiemelkedő tehetség a szövésben miképpen vonatkoztatható a halászatra. Ha azonban jobbnak véljük az egészet a halászatra vonatkoztatni, az igevers jelentése az lesz, hogy azokat, akik sokat foglalkoztak a halászattal, s nyereséges elfoglaltságnak találták azt, elborítja majd a szomorúság.[296]

10. *És mindazok, akik tavacskákat csinálnak*.[297] Ami a שכר (*secher*) szót illeti, véleményem szerint nem abszolút szükséges *hálónak* fordítani, mert a származtatása, épp ellenkezőleg, jövedelmező foglalkozásra mutat.[298] Mikor a halak nagy bőségben vannak, azokat medencékben és tavacskákban is elhelyezik, ellenkező esetben ugyanis a halászoknak nagyon olcsón kellene túladni rajtuk. Amellett, mikor kivetik a hálót, nem mindig járnak szerencsével. A próféta tehát ugyanazt a témát folytatja: „Nem lesz lehetséges sem a halfogás, sem a halak eltartása. A tavacskák nem lesznek hasznosak".

11. *Megbolondultak Zoán fejedelmei*. Itt összeköti a bölcsességet az ostobasággal, éspedig nem minden ok nélkül: lehetetlen ugyanis elvenni az emberektől a bölcsességükkel kapcsolatos meggyőződésüket, ami arra veszi rá őket, hogy magával Istennel szemben is

---

[296] „És megszégyenülnek (csalódnak, vagy összezavarodnak) a fésült (vagy kártolt) len fonói, és a fehér szövetek szövői. A korábbi szerzők azt feltételezték, hogy itt a halászhálók szövőiről van szó, és a הורי (*horai*) szót lyukacsos szövetként, vagy hálószövetként értelmezték. A modern szerzők véleménye szerint ez a lenfeldolgozásra és a lenszövet készítésére vonatkozik. Knobel szerint a הורי (*horai*) szó jelentése *pamut*, ami a természeténél fogva, a megmunkálás előtt fehér. Mások a שריקות (*serikoth*) szót a latin *sericum* szóval azonosítják, aminek a jelentése *selyem*. Kálvin az utolsó mondatban utalást feltételez a luxusban élő hölgyek áttetsző ruháira." – *Alexander professzor*.

[297] A Károli-fordítás szerint: *és minden napszámosaik bánkódnak lelkökben – a ford*.

[298] A szerzőnek szemlátomást fejtörést okozott a szó. A saját változatában a régi fordítást követi: „minden hálókészítő", lapszéli fordítása azonban ez: „mindenki, aki nyereségre tesz szert", s magyarázatában az utóbbihoz ragaszkodik. Lowth és Stock püspökök így fordítják: „mindenki, aki nyereségre tesz szert", Alexander professzor pedig: „minden napszámos" – *a szerk*.

abban higgyenek: ők bölcsek. Ez tehát egyfajta beismerés, mikor bölcseknek nevezi azokat a személyeket, akiket egyidejűleg ostobasággal, vagy butasággal is vádol. S noha a héber אך (*ach*) elöljáró jelentése néha *de*, mivel azonban a próféta az egyiptomiakat támadja, én inkább a „bizonyosan", vagy a „valóban", vagy a „most legalább" kifejezéssel fordítom, mert a fáraó tanácsosain gúnyolódik, akik azt hitték, hogy rendkívül bölcsek, s akarták is, hogy ilyennek gondolják őket, pedig minden ember közül a legostobábbak voltak. Ez tehát egy felkiáltás: „Hol van Egyiptom ama bölcsessége? Hol vannak a tanácsosok, akik mindenkit lenéztek? Miért nem őrzik meg királyságukat?" Nos, az legalábbis világos, hogy miféle királyságuk volt. Ez mintegy megerősíti és elpecsételi a próféciát, melyben a próféta láthatóan nem ismeretlen dolgokról beszél, hanem Egyiptom pusztulását tartja, mondhatni, a szeme előtt. „Isten tekintélyével felfegyverkezve tehát bátorkodom kihirdetni, hogy minden fejedelem ostoba, noha ők maguk bölcseknek vélik magukat".

Végül a próféta azt mutatja meg, hogy hiábavaló ama emberek dicsősége, akik Isten nélkül a bölcsességnek akár csak egy szikráját is tulajdonítják maguknak, mert ostobaságuk végül kiderül, s mikor eljön a konkrét próba, megmutatják, hogy ők valójában gyerekek. Az Úr valóban megengedi nekik, hogy megannyi hőstettet hajtsanak végre, ám a végén megbolondítja őket, így megfontoltságuk és hosszú tapasztalatuk ellenére ostobábban járnak el, mint a gyerekek. Tanuljuk hát meg Istennél keresni a bölcsesség és a tanács lelkét, s ha ránk ruházza, használjuk illendően és mérsékelten, mert Isten szembeszáll az emberek bölcsességével, amennyiben többet tulajdonítanak maguknak, mint amennyi megilleti őket, s akik túlontúl becsvágyók és felmagasztalják magukat, meg kell büntetni az ostobaságukért. Ezért gyakorta megszégyeníti őket, hogy nyilvánvalóvá váljon: bölcsességük nem több üres füstnél. Nincs más bölcsesség, csak ami az Isten félelmén alapszik, amiről Salamon szintén kijelenti, hogy a bölcsesség fő alkotórészét képezi (Péld1:7, 9:10).

Mimódon mondjátok a Faraónak: bölcsek fia vagyok, régi királyoknak fia? Megfeddi a fáraó tanácsosait, mert kecsegtetik őt, ahogyan az udvaroncok hízelegnek a hercegeknek. Ők ugyanis nem mondanak ki semmi mást, csak ami hízeleg és tetszik a hercegek fülének, mivel ezen a módon sikerül a kegyeikbe férkőzni. Azaz a sok hízelgés és hazugság között nem marad hely az igazság számára. S jóllehet ezt a bűnt rendszerint megtaláljuk a nagy hercegek udvaraiban, mégis abban az időben rendkívüli mértékben eluralkodott az egyiptomiak között. Azzal dicsekedtek, hogy ők a legrégebbiek az összes nemzet között, s ők a tudományok, és minden liberális oktatás megalkotói. Ha pedig ez a meggyőződés állt fönn még a köznép között is, mennyivel erősebbnek kellett lennie magukban a királyokban?

A dicsekvés két dologban nyilvánul meg: a régiségben és a tudásban, s Ézsaiás mindkettőt megfeddi, vagy legalábbis azt mondja, hogy egyiknek sem lesz semmi értéke. A fáraó dicsekedett a népének mind a régi mivoltával, mind a bölcsességével, a próféta azonban főleg a királyról beszél, akiben ez a gőgösség szembetűnőbb volt, mint a köznép között. Nekünk nem szabad elődeink bölcsességével úgy dicsekednünk, mintha az örökösödési jogon illetne meg minket, hanem a mennyben kell keresnünk és a Szerzőjétől várnunk a bölcsességet. Ami a régi mivoltot illeti, ez ostoba és hiábavaló dicsekvés, a hercegek azonban mégis oly mértékben meg vannak fertőzve ezzel a bűnnel, hogy szívesen keresik születésüket és leszármazásukat e világon kívül, s nagyon nehéz elvonni őket ettől a hiábavalóságtól. Ezt az őrültséget pedig még csak fokozzák a hízelgők, akik – amint látjuk – sok mindent kiagyaltak egyes hercegek leszármazásáról. Egyetlen ének sem okoz nekik több örömöt, mint amikor azt hallják, hogy a félistenekhez, vagy hősökhöz hasonlóan ők is elkülönülnek a gyülevész népségtől. De gyakran megtörténik, hogy miközben szélsőséges kíváncsisággal kutatnak nagyapáik és dédnagyapáik után, nevetségessé válnak, mert kiderül, hogy valamelyik közembertől származnak.

Mulatságos anekdotát hallottam egy szavahihető embertől Maximilian császárról, aki nagyon buzgón kutatta a leszármazását, s egy ostoba fecsegő elhitette vele, hogy Noé

bárkájáig követte vissza a leszármazásának vonalát. Ez a téma akkora benyomást tett az elméjére, hogy felhagyott minden más tevékenységgel, s teljesen ennek az egy kutatásnak szenteltre magát, senkinek sem engedvén, hogy elvonja attól, még a követeknek sem, akik fontos dolgokban fordultak hozzá. Mindenkit megdöbbentett ez az ostobaság, és csendesen szidták érte, de senkinek sem volt ereje, vagy bátorsága ahhoz, hogy orvosságot kínáljon a bajra. Végül a szakácsa, aki az udvari bolondja is volt egyben, s sokszor szórakoztatta őt a kiszólásaival, megkérte őt, hogy szólhasson, s mint olyasvalaki, aki a császár fenségét akarja magasztalni, azt mondta neki, hogy buzgósága az ősök kutatásában se nem hasznos, se nem tiszteletreméltó. Most ugyanis, mondta, én tisztelem fenségedet, s istenként imádom önt, de ha Noé bárkájából származunk, akkor valamennyien unokatestvérek vagyunk, mert közös a gyökerünk. Maximilian annyira mélyen megdöbbent a bolond szavain, hogy szégyenkezve felhagyott a vállalkozásával, noha korábban sem a barátai, sem a tanácsadói, sem a kötelezettségei nem tudták attól elvonni őt. Észrevette ugyanis, hogy a neve, amit az őseinek kutatásával akart még fennköltebbé tenni, mindenestől ledegradálódik, ha ősei ugyanabból a legkorábbi forrásból származnak, ahonnan hercegek és parasztok, nemesek és kézművesek egyaránt jöttek.

Amit még a bolondok és az ostobák is elítélnek, annak tényleg nagy őrültségnek kell lennie. Ez a bűn azonban mégsem csak mostanában kialakult valami, hanem majdnem minden ember elméjében mélyen benne gyökerezik. S hogy elkerüljük, tanuljunk meg egyedül Istentől függeni, s becsüljük többre az örökbefogadás áldottságát minden vagyonnál, leszármazásnál és nemesi mivoltnál. Ami az egyiptomi királyoknak a nagyon régi királyoktól való leszármazását illeti, akik hosszú időn át ültek a trónon, erre ugyanolyan büszkék voltak, mintha a bölcsesség egyenesen velük együtt született volna meg.[299]

12. *Ugyan hol vannak bölcseid? hogy megjelentsék néked*. Noha szó szerint ez az igeszakasz így szól: „S megmondják neked és tudni fogod”, mégis inkább így kell fordítani: „hogy megjelentsék neked és (végül) tudják…”, mert ezt a kifejezésmódot gyakran használják a héberben. Az egyiptomiaknak megvoltak a maguk jósai, akikről úgy vélték, semmi rejtett dolog sem marad előttük ismeretlen, s kisebb-nagyobb ügyeikben velük tanácskoztak, válaszaikat pedig orákulumokként kezelték. A próféta, kigúnyolván ezt a hiábavalóságot, ezt mondja: „Miképpen mondják majd meg, amit nem tudnak? Vajon beengedték őket Isten tanácsába?” Az is valószínű, hogy a jóslás során használt tudományt is kárhoztatja, mivel nemcsak törvénytelen volt, de abszolút trükköket és becsapásokat is alkalmaztak vele együtt.

Három mód van arra, hogy előre lássuk, vagy ismerjük a jövőt. Az első és legfőbb mód a Lélek kijelentése által, s egyedül ez tehet minket bizonyossá például a prófécia ajándéka által, ami ritka és szokatlan. A második a csillagászat. A harmadik a múltbeli események kiértékelése, amiből rendszerint az elővigyázatosságra teszünk szert. Ami a csillagok ismeretét illeti, helyzetükből és együttállásukból alkalomadtán meg lehet ismerni egyes dolgokat, például éhséget, ínséget, járványt, bőséges aratást, és más efféle dolgokat, de ezek a dolgok nem lehetnek biztosak, mert a puszta feltételezésen alapulnak. Nekünk mindig azt kell fontolóra vennünk, hogy miféle kapcsolatban állnak a csillagok ezekkel az alsóbb régiókkal, mert az emberek cselekedeteire a csillagok nincsenek kihatással, amint azt a hiábavaló és hamis csillagászok képzelik, akik közül manapság sokan megpróbálnak úgy beférkőzni a hercegek és alattvalók elméibe, mintha mindenről, jelenről és jövőről egyaránt rendelkeznének ismeretekkel. Az efféle emberek emlékeztetnek azokra a csalókra, akikről a próféta beszél, s akik a saját bűvészkedésükkel tévesztik meg az embereket. A hercegek

[299] A קדם (*kedem*) szónak kettős jelentése van: „régiség” és „kelet”. Ennek megfelelően fordítja Stock püspök a mondatot ekképpen: „a keleti királyok fia”, hozzátéve az alábbi megjegyzést: „*Keleti királyok*. A *bölcsek* szinonimája, μαγοι απο ανατολων, a világnak az a szeglete, ahonnan a jövőbelátás művészetei eredtek, s akikkel az egyiptomi uralkodók állításuk szerint rokonságban álltak. Innen származik, hogy a Krisztust imádni jövő mágusokat gyakorta nevezik *három-királyoknak*” – *a szerk*.

azonban figyelő füleket fordítanak feléjük, így tényleg rászolgálnak, hogy becsapják őket és ily módon kapjanak büntetést a kíváncsiságukért.

Ők a mágiával is dicsekednek, amiben az egyiptomi jósok képzettek voltak. De hozzátehetnek sok mindent, ami még rosszabb, s még undorítóbb: ördögűzést, és gonosz lelkek segítségül hívását, aminél semmi pusztítóbbat sem lehet gyakorolni, vagy elképzelni. Az Úr átkot mond az efféle feltételezésekre és jóslási tudományokra, s a kimenetelük nem lehet más, mint katasztrofális és nyomorúságos. S ha ezeket korábban kárhoztatták az egyiptomiakban, mennyivel inkább rászolgálnak a kárhoztatásra azokban, akik Isten nevét használják ezekhez kifogásként? Csodálatos, hogy az egyébiránt agyafúrt és éles elméjű embereket gyermeki módon úgy becsapják ezek a szemfényvesztések, hogy szinte minden értelmet és ítélőképességet nélkülözni látszanak, de az Úr jogos bosszúja ez, Aki megbünteti az emberek gonoszságát.

Ezenkívül, mikor a múltbeli eseményekből számolgatjuk a jövőt, s a tapasztalat és a megfigyelés alapján ítéljük meg, mit a leghelyesebb megtenni, ez önmagában nem kárhoztatható, de ezekkel az eszközökkel nem tudjuk bizonyossággal megállapítani, mit hoz a jövő, mert ez a dolog mindig a feltételezéseken alapszik. Ézsaiás azonban mégis közvetlenül támadja azt a megfontoltságot, amit valamiféle nagyon kitűnő dologként általánosan magasztalnak, de nem azért, mert önmagában bűnös, hanem mert aligha találhatunk olyan agyafúrt, vagy eszes személyt, aki ne hinné meggyőződéssel, hogy képességei következtében elérhetővé válik számára mindaz, amit tudni érdemes, vagy szükséges. Ezen a módon ezek az emberek Isten titkos gondviselését vetik meg, mintha semmi sem lenne elrejtve előlük.

Mit végzett a seregeknek Ura Égyiptom felől. Létezik még egy bűn, hogy a ravaszságot és a fortélyosságot többre becsülik, mint a valódi bölcsességet. Ézsaiás azonban konkrétan megfeddi ezt a büszkeséget, ami ráveszi a nagy képességekkel megáldott embereket, hogy a saját ítélőképességükkel mérjék fel az eseményeket oly módon, mintha a világ irányítása nem Isten kezében volna. Ezért jóslataikkal az isteni elrendelést állítja szembe. S ebből megtanuljuk, micsoda éleselméjűséggel mondja Iszokratész: „Κρατιστον ειναι παρα μεν θεου ευτυχιαν, παρα δε ημων αυτων ευβουλιαν", „Isten legjobb ajándéka a siker, s a legjobb ajándék önmagunktól a megfontoltság".

Első ránézésre az elegáns szónok eme velős mondása gyönyörűnek tűnik, de mivel megfosztja Istent a megfontoltság lelkétől és olyan halandókra ruházza azt, akiknek a beállítottsága egyszerre bűnös és ostoba ahhoz, hogy szilárd bölcsességet tulajdonítson az embereknek, és ne hagyjon meg semmit Istenre, csak a jószerencsére. Nos, ha bárki figyelmen kívül hagyja a módszereket, melyekkel Isten tanít minket, és a Sátán szemfényvesztéseihez folyamodik, gazdagon rászolgál arra, hogy becsapódjon és kiérdemelje a legnagyobb kegyvesztettséget, mert sehol sem található orvosságokat keres, s megveti azokat, amiket az Isten kínál neki.

13. *Megbolondultak Zoán fejedelmei, és csalódtak Nóf fejedelmei*. Zoán volt Egyiptom legfontosabb városainak egyike, Nóf is nagyon híres volt,[300] de hogy ezek mely városok voltak, azt nem tudjuk teljes bizonyossággal megállapítani. Egyesek úgy vélik, hogy az egyik Alexandria volt, melynek régi mivoltára és gazdagságára következtethetünk a Szentírás megannyi igeverséből, melyek arra is alkalmasak, hogy megcáfoljuk a nézetet, miszerint ezt a várost Nagy Sándor alapította, ugyanis noha sokszor lerombolták, soha nem építették újá, csak javítgatták. Az, hogy egy időben független állam volt, majd szövetségre lépett az egyiptomiakkal, valamint hogy az egész világ egyik legvirágzóbb városa is volt, nyilvánvaló a Náh3:8-ból. A próféta joggal mutatja be fejedelmeinek ostobaságát a pusztulásának előfutáraként, mivel bármilyen közösség, vagy királyság fő ereje bölcsességében és a

[300] „Zoán a görögök Tanis-a volt Alsó-Egyiptom egyik legrégebbi városa, királyi székhely (4Móz13:23). A név egyiptomi eredetű és alsó fekvés jelez. Nóf a földrajztudósok Memfisze, amit Mófnak is neveznek. Ez volt az ókori Egyiptom egyik legnagyobb városa, Psammethicus fáraó székhelye" – *Alexander*.

megfontoltságában rejlik, amik nélkül sem a nagy gazdagságnak, sem a nagyszámú lakosságnak nem lehet semmiféle haszna.

És elámíták az Égyiptomiakat törzseik szegletkövei. Én a szegletkövet itt jelképnek tekintem és az épület ama fő részére vonatkoztatom, melyre az egész súly nehezedik, s inkább alanyesetűnek, semmint tárgyesetűnek veszem.[301] Azt gondolom, azokra a bölcs emberekre vonatkozónak kell tekinteni, akik miatt az egyiptomiak oly védetteknek képzelték magukat, akikre semmiféle gonoszság sem következhet rá. Ézsaiás azonban azt mondja, hogy ez túlontúl gyenge támogatás, mivel becsapódván a saját tanácsukban, romba döntötték Egyiptomot. Ezért gúny tárgyává teszi azt az állítólagos bölcsességet, amit mikor nem kísér az istenfélelem, hiábavalóságnak és ostobaságnak kell nevezni, nem bölcsességnek. Az emberek nemcsak visszaélnek Isten kitűnő ajándékaival, de még fel is fuvalkodnak a hiábavaló becsvágytól, s jobban élvezik a ravaszságot, mint a valódi eszességet. Ehhez még hozzájön az ördögi düh, mely ráveszi őket arra, hogy figyelmen kívül hagyják Isten gondviselését, és minden eseményt a saját képességeik szintjére szállítsanak le. Ez az oka annak, amiért a Szentírás oly gyakran támadja azokat a bölcseket, akikre ráillik ez a leírás, és kijelenti, hogy ostobák. Azt bitorolják el, és követelik maguknak, ami Istené, s ez megdöbbentő és tűrhetetlen szentségtörés. Nem kell csodálkoznunk, ha az Úr félelmetes képeket mutat be az efféle bölcsekről, így minden nagy éleselméjűségük és találékonyságuk ellenére megbotlanak és elbuknak a legcsekélyebb dolgokban, s olyan hatalmas veszélyekbe kerülnek, amiket bármelyik paraszt, vagy kézműves előre látott volna. Legyen minden figyelmeztetés a számunkra, hogy ne váljunk mámorosakká, vagy ne tartsunk igényt a bölcsesség dicséretére. Ha bármiféle képességeink, vagy megfontoltságunk van, azt teljességgel Istennek kell tulajdonítanunk, nekünk magunknak pedig alkalmazkodnunk kell a józanság, és a mértékletesség szabályához. Ha ugyanis a mi bölcsességünk Istenre alapoz, akkor valóban szilárd szegletkővé válik, amit senki sem tud majd megrendíteni, vagy legyőzni.

14. *Az Úr beléje önté a szédelgés lelkét*. Mivel váratlan és elképzelhetetlen dolog volt, hogy egy éles elméjű és megfontolt nemzet vezetői ostobaságukkal döntsék romba az országot, a próféta Isten ítéletének tulajdonítja, hogy a zsidók ne hunyhassanak szemet egy ennyire szembeötlő és figyelemre méltó példa előtt. A vallástalan emberek ugyanis Isten ítéleteit rendszerint a véletlen számlájára írják, ha bármi új, vagy váratlan dolog történik. A kifejezés átvitt értelmű: mintha valaki bort keverne egy pohárban, úgy mérgezi meg az Úr e világ bölcseit, minekutána elkábulnak és elképednek, s nem képesek sem helyesen gondolkodni, sem helyesen cselekedni. Ennek következtében félrevezetik egész Egyiptomot, mivel először ők maguk is becsapódtak. Az, hogy az egyiptomiak maguk is rászedetnek és nem képesek védekezni a becsapás ellen, Isten ítélete.

Ézsaiás azonban mégsem mutatja be Istent a Szerzőjeként ennek az ostobaságnak oly módon, hogy az egyiptomiak a szemére hányhatnák, hanem inkább így kell látni a dolgot: „Az embereknek önmagukban nincs értelmük, vagy ítélőképességük, mert honnan származna a bölcsesség, ha nem Isten Lelkétől, aki a világosság, értelem és igazság egyedüli forrása? Nos, ha az Úr megvonja tőlünk az Ő Lelkét, milyen jogon vitatkoznánk Vele? Neki nincsenek velünk szemben kötelezettségei, s mindaz, amit ránk ruház valójában ingyenes ajándék”. Mégis, mikor a szédelgés lelkével sújtja az emberek elméit, azt mindig jó okkal teszi, jóllehet az néha el van rejtve előlünk. Nagyon gyakran bünteti azonban vakséggal azokat a gonosz embereket, akik feltámadtak Ellene, ahogyan azokkal az egyiptomiakkal is történt, akik felfuvalkodtak a bölcsességükkel kapcsolatos meggyőződésük miatt, elteltek büszkeséggel és lenézték a többi embert. Felesleges tehát itt a predesztinációról vitatkozni, mert az Úr

[301] A פנת (*pinnath*) az egyes számú birtokos helyett Grotius, Lowth és mások a פנות (*pinnoth*), *szegletkövek* feltételes olvasatot részesítik előnyben. Rosenmüller azonban megoldja a mondattani nehézséget azzal a megjegyzéssel, hogy a פנה (*pinnah*) gyűjtőnév, s összhangban a héber nyelv gyakori használatával, megfelelően illeszkedik a többes számú igéhez. A 2Sám19:41-et idézi, mint hasonló példát – *a szerk.*

nyilvánvaló bűn miatt bünteti őket. Ennek megfelelően, mikor az Úr megvakítja az embereket, vagy átadja őket az elvetett elmének (méltatlan gondolkodásnak, Rm1:28), nem vádolható barbársággal, mert ez gonoszságuk és erkölcstelenségük jogos büntetése, s Aki joggal bünteti a vétkeket, nem nevezhető a bűn Szerzőjének.

Figyeljük most meg a büntetés módját. Átadja őket a Sátánnak a büntetés végett, mert ő az, aki szigorúan szólva összevegyíti a tévelygés és a romlottság lelkét. Mivel azonban ő csak Isten parancsára tesz bármit, ezért mondják, hogy Isten teszi, amit a Sátán tesz. A szokásos kijelentés, miszerint mindez Isten engedélyével történt, egy szélsőségesen léha kifejezés, mert a próféta ennél többet fejezett ki, nevezetesen hogy a büntetést Isten szabta ki, mert Ő az igazságos Bíró. Isten tehát úgy cselekszik a Sátán közreműködésével, mint ahogyan a bíró a végrehajtóéval, s jogos büntetéseket szab ki azokra, akik megsértették Őt. Így olvassuk a Királyok könyvében, hogy a Sátán megjelent Isten előtt és engedélyt kért Akháb prófétáinak becsapására, mert önmagától semmit sem tehetett. Nem szükséges nagy tömegű idézetet produkálni egy ennyire nyilvánvaló dologban.

Hogy Égyiptomot elhitessék minden dolgaiban. Mikor hozzáteszi, hogy a tanácsosai hitették Egyiptomot el, Isten második ítéletére mutat. Lehetséges ugyanis, hogy a fejedelmek megfosztattak az értelemtől és a részeg emberekre emlékeztettek, de a köznépnek mégis megmaradt valamekkora ítélőképessége. Itt azonban azt mondja, hogy a szemfényvesztők megszerezték a nép félrevezetésének hatalmát is. Ez Isten kettős bosszúja, mind a félrevezetők, mind a félrevezetettek vonatkozásában.

Miként a részeg tántorog az ő okádása felett. Az okádás alatt a szégyenteljes részegséget érti. Ezt megerősítés végett teszi hozzá (προς αυξησιν) azért, hogy megmutassa: nem közönséges részegek voltak, akiknek még maradt valamennyi értelmük, hanem egyenesen a disznókra emlékeztettek.

15. *És nem lesz Égyiptomnak semmi munkája, a melyet cselekednék*. Ez az előző kijelentés befejezése. Azt jelenti, hogy az egyiptomiak oly mértékben várnak bárgyúvá, hogy bármibe is kezdenek, gyümölcstelen marad. Ennek kell történnie ott, ahol nincsen bölcsesség, s ez jogos büntetése büszkeségünknek és elhamarkodottságunknak. A próféta tehát az eredményt és a hatást akarta leírni, s meg akarta mutatni, hogy boldogtalan és nyomorult lesz mindkettő.

A fő és fark, a pálmaág és a káka. Mikor mind a főt, mind a farkat fenyegeti, ezalatt azt érti, hogy minden rendű és rangú ember, kivétel nélkül, a legmagasabbtól a legalacsonyabbig meg lesz fosztva a bölcsességtől, így semmiben sem lesznek sikeresek. Vagy talán inkább azt a sorrendet jelenti, amit betartanak a cselekedeteikkel. Ebből megtanuljuk, hogy mind a kezdet, mind a vég Istentől függ, mert tőle kell bölcsességet, józanságot és sikert kérnünk, ha nem akarjuk, hogy velünk is ugyanaz történjék, mint ami az egyiptomiakkal történt.

16. *Ama napon olyan lesz Égyiptom, mint az asszonyok*. Megismétli, amit mondott, hogy az egyiptomiaknak semmiféle férfias dolguk sem lesz. Egyesek úgy vélik, hogy a nőies szokásokra utal, aminek alapján az ókori történészek kritizálták az egyiptomiakat, nevezetesen, hogy a dolgok kiforgatásával a nők léptek fel nyilvánosan, és intézték az államügyeket, míg a férfiak látták el a női foglalatosságokat. Lehetséges, hogy a próféta ezt tartotta szem előtt, mikor azonban gondosan megvizsgálom az egész igeverset, ez a feltételezés nem hagyható figyelmen kívül, mert itt Isten olyan ítéletével fenyeget, ami majd ámulatba ejti az embereket. Ha itt egy közönséges szokásról beszélne, az nem vonatkozna a szóban forgó dologra, mert nem vádolja az egyiptomiak szívét nőiességgel, hanem épp ellenkezőleg: azzal fenyeget, hogy akkora félelem sújtja majd őket, hogy semmiben sem fognak különbözni a nőktől. Az egyiptomiak nemcsak azt gondolták, hogy képesek háborút vívni, de provokáció nélkül is támadtak, s segítettek más népeknek. Látjuk, hogy a pogány írók beszámolnak az egyiptomiak megannyi hőstettéről, s hosszasan dicsérték őket. Így tehát,

jóllehet az egyiptomiak gyengék és nőiesek voltak más nemzetekkel összehasonlítva, mégis a harcos nemzet dicséretét és hírnevét akarták fenntartani.

Retteg és fél a seregek Ura kezének felemelésétől.[302] A hirtelen beállt változás a menny ítéletének szembeötlő jele, ezért teszi tehát hozzá, hogy Isten kezének felemelése lesz a rémület oka. Ezekkel a szavakkal azt mutatja meg, hogy ezt a háborút teljességgel az Úr vívja majd, így az egyiptomiak nem lesznek képesek megállni, mivel nem emberekkel lesz dolguk. Amit Ézsaiás az egyiptomiakról jelent ki, azt hasonlóképpen kell vonatkoztatni a többi nemzetre is, mert ha háborúk és felkelések törnek ki, Isten ítéletének kell tekintenünk, mikor az emberek elveszítik a bátorságukat és elborítja őket a félelem. Látjuk, hogy engednek még a legharciasabb nemzetek is, s mutatkoznak még a nőknél is bátortalanabbaknak, s győzetnek le mindenféle háborús készülődés nélkül is, valahányszor az Úr félelemmel sújtja az elméiket.

17. *És Júda földe félelmére lesz Égyiptomnak*. Egyesek egyszerűen úgy magyarázzák, hogy ez azt jelenti: Júda földje bámulatára lesz az egyiptomiaknak, valamint más nemzeteknek, s összevetik ezt az igeverset azzal a mondással, amire korábban figyeltünk fel.[303] De úgy vélem, itt a próféta másra gondolt, mert annak okát akarta megmutatni, amiért az Úr ilyen bizonyságot akart tenni az egyiptomiak ellen. Azért, mert romlást hoztak a zsidókra azzal, hogy elfordították őket attól a bizalomtól, amit az Úrba kellett volna vetniük. Amiképpen a fejedelmek is gyakran folyamodnak a szomszédjaikhoz, és felajánlják nekik a segítségüket, hogy aztán kihasználhassák őket a saját javukra. Nos, az Úr megtiltotta a zsidóknak, hogy az egyiptomiakhoz folyamodjanak segítségért (5Móz17:16), de az a nyomorult nép ahelyett, hogy engedelmeskedett volna Istennek, a különféle ajánlatokat tevő hitetlenek kérésére figyelt, s ezen az alapon joggal kaptak büntetést. De az egyiptomiak sem úszták meg büntetés nélkül a hitetlenségük és bizalmatlanságuk miatt, mert oly kemény csapásokban volt részük, hogy valahányszor a zsidókra gondoltak, elteltek félelemmel. Ebből egy hasznos tanítást kell származtatnunk: azok, akik elfordultak az egyháztól, az Istenbe vetett bizalomtól, s a Neki való engedelmességtől, továbbá akik a félelem, a javaslatok, vagy valamely csábítás okából sértésre adtak okot, kemény büntetést fognak kapni. A próféta szavainak jelentése ugyanaz, mintha azt mondanák, hogy a nő tekintete pírba borítja azt, aki elcsábította, mikor nyilvánvalóvá lesz a tisztátalanság kegyvesztettsége, s mikor Isten a házastársi hűség bosszúállójaként lép majd fel.

18. *Ama napon lesz öt város Égyiptomnak földén*. Miután fenyegette az egyiptomiakat, egyben elmondta az istenítélet okát, vigasztalni kezdi őket és Isten kegyelmét ígéri. Kijelenti, hogy részben helyreállíttatnak, s visszanyerik a gazdag és virágzó állapotukat, mert azt mondja, hogy hatból öt város megmenekül, s csak egy pusztul el. Már előre jelezte az egész királyság félelmetes pusztulását, így senki, aki az előző próféciát vizsgálja, nem képes másra gondolni, mint a már gyógyíthatatlan állapotra. Ezért megígéri, hogy ez a helyreállítás Isten rendkívüli kegyességéből megy majd végbe, így egyfajta kiegészítése lesz az egyház megváltásának, mikor elküldetik a Megváltó.

A kifejezésmód némileg homályos, de ha gondosan megvizsgáljuk, nincsenek nehézségeink a jelentését illetően, mert a próféta azt mondja, hogy csak a városok hatodrésze semmisül meg, a többi viszont megmenekül. A nehézség a ההרס (*haheres*) szóban rejlik. Egyesek החרס (*hacheres*)-nek olvassák, azaz „a Naphoz kapcsolódó”, de összekeverik a ה (*he*) betűt a ח (*cheth*) betűvel, ami hasonlít rá. Azok, akik „a Naphoz kapcsolódóként” olvassák,

[302] Alexander professzor a szó szerinti fordítást részesíti előnyben „már mielőtt a seregek Ura felemeli a kezét”, s így magyarázza az igeverset: „a מפני (*mippene*) fordítható a *következtében, miatt* kifejezéssel, amely elképzelés természetesen benne foglaltatik, de az eredeti kifejezés valódi ereje a legjobban a szó szerinti fordítással marad meg. A תנופת יד (*tenuphath yad*) nem az ellenség odahívása, hanem a fenyegetés, vagy a készülődés a csapásra. Az utalás itt nem Sénakhérib hadseregének lemészárlására vonatkozik, hanem általánosabban az isteni nemtetszés jeleire.”

[303] Az egyetlen igevers, ami eszembe jut, hogy a szerző szeme előtt lehetett, az 5Móz28:37: „És iszonyattá, példabeszéddé és gúnynyá leszel minden népnél, a melyek közé elűz téged az Úr” – *a szerk.*

úgy vélik: a próféta Héliopoliszról beszélt,[304] de ez nem egyezik meg a szövegkörnyezettel. A próféta nem pusztán azt ígéri meg, hogy öt város lesz helyreállítva, (mert milyen jelentéktelen lenne egy efféle helyreállítás), hanem általánosabban mondja, hogy hatból öt város fog megmenekülni. Tudjuk, hogy Egyiptomban nagyon sok város volt. Itt nem az ókori mesékre gondolok, valamint azokra, akik szerint húszezer városuk volt. Ám mégis kellett lenni nagyszámú városnak egy ennyire agyonmagasztalt országban, egy ennyire virágzó és nagy létszámú királyságban, aminek éghajlata ennyire lágy és mérsékelt. Tegyük fel, hogy volt ezer városuk, vagy talán valamicskével több is. A próféta azt mondja, hogy ennek csak hatodrésze pusztul el, a többi helyreállíttatik, így csak néhány semmisül meg. A következőkből nyilvánvaló, hogy ezt a helyreállítást az imádattal összefüggésben állónak kell tekinteni.

A melyek Kanaán ajkával szólanak.[305] Az *ajak* szó alatt a *nyelvet* érti (συνεκδοχικως), a részt szerepeltetvén az egész helyett. Kifejezi Isten népével való egyetértésüket, valamint a hitet, amellyel majd megvallják Isten nevét, a *nyelv* alatt itt ugyanis átvitt értelemben a hitvallást írja le. Mivel csak egyetlen nyelv volt, amely elismerte és megvallotta az igaz Istent, nevezetesen a Kánaán földjén lakozó nemzet nyelve, nyilvánvaló, hogy itt a nyelvnek a vallási egyetértést kell jelentenie. Elég megszokott az efféle kifejezésmódok használata, például „egy nyelvet beszélni", vagy „különböző nyelven beszélni", mikor az egyetértést, vagy a véleménykülönbséget akarjuk leírni. Egyidejűleg azonban emlékeznünk kell arra, hogy nem bármiféle egyezmény elégséges, mintha az embereknek holmi összeesküvést kellett volna kialakítani az általuk támogatott istentiszteleti formáról, hanem csak az, amelyik az atyáiknak kijelentett igazsággal kapcsolatos. A próféta nem pusztán azt mondja, hogy az egyiptomiak ugyanazt a nyelvet fogják beszélni, hanem azt, hogy Kánaán nyelvét. Le kellett tehát cserélniük nyelvüket, s be kellett fogadniuk az Isten által megszentelt nyelvet. Nem mintha a dialektus szentebb lett volna, hanem azon az alapon ajánlotta a próféta, hogy tartalmazta az igazság tanítását.

Ezt gondosan meg kell figyelnünk, hogy megérthessük, mi az egyezség megkötésének valódi módszere. Minden eszközzel keresnünk kell a harmóniát, de látnunk kell, milyen feltételekkel érjük el azt. Nem szabad ugyanis úgy a középutat keresnünk, ahogyan azok teszik, akik felforgatják a vallást, de mégis a béketeremtő szerepében akarnak tetszelegni. El az efféle ingatag és változó nyelvekkel! Csak az igazságot őrizzük meg, ami csak az Ígében rejlik benne. Bárkit, aki úgy dönt, hogy egyetért vele, engedjük szólni hozzánk, de el mindenkivel, aki megrontja, bármiféle nyelvet is válasszon magának. Ragaszkodjunk ehhez szilárdan. Lehetetlen lesz tehát az egyiptomiak számára a Kánaán nyelvét beszélni mindaddig, amíg fel nem hagynak a saját nyelvükkel, azaz, míg fel nem hagynak a saját babonáikkal. Egyesek ezt Ptolemaiosz korára vonatkoztatják, ez azonban abszurd, s a most következőkből arra következtethetünk, hogy a próféta a kegyességről és az igazi istentiszteletről beszél.

És esküsznek a seregeknek Urára. Először egy szóképpel, melyben a rész szerepel az egész helyett megmutatja, hogy beszédük szent lesz, annak egyik része bemutatásával. Az esküben ugyanis hitvallást tesznek arról, hogy az igaz Istent imádják. Ez olvasható *esküsznek a seregek Urának*, vagy *a seregek Ura által*, mert a ל (*lamed*) elöljáró gyakran *által* jelentésű.[306] Ha „az Úrnak" olvassuk, a jelentése az lesz, hogy engedelmességet ígérnek Neki, s teszik azt ünnepélyes esküvel, mint mikor bármely nemzet hűséget fogad a fejedelmének. Mintha ezt mondta volna: „Elismerik Isten tekintélyét, s alávetik magukat a kormányzásának". Mivel azonban a másik olvasat az általánosabban elfogadott, én is szívesebben fogadom azt el, ugyanis tekintettel arra, hogy az istentisztelet egyik része az eskü, a részt szerepeltetve az egész helyett, amint mondtuk, ezzel alkalmasan írja le az

[304] *Héliopolisz* görög szó, melynek jelentése: „a Nap városa". Ez a neve Alsó-Egyiptom híres városának, melyben állt egy, a Napnak szentelt templom – *a szerk.*
[305] A Károli-fordítás szerint: *a melyek Kanaán nyelvén szólanak – a ford.*
[306] Azaz: a seregek Urának *nevére – a ford*.

istentisztelet egészét. Ezenkívül „az Úrra esküdni” gyakran jelenti a bizonyságtételt arról, hogy Ő az igaz Isten (5Móz6:13). Egyszóval, mindez a tökéletes egyetértést jelenti Isten egyházával.

Ebből meg kell tanulnunk, hogy a külsődleges megvallás az igaz istentisztelet szükséges része, mert ha bárki a szívébe zárva akarja megtartani a hitét, akkor csak hideg tisztelettel viseltetik iránta (Rm10:9-10). Az igazi hit hitvallásban tör ki, s oly mértékben hevít fel minket, hogy ténylegesen megvalljuk azt, amit belsőleg érzünk. „Minden térd nékem hajol meg”, mondja az Úr egy másik igeversben „rám esküszik minden nyelv!” (Ézs45:23) Ennek megfelelően kell léteznie a külsődleges istentiszteletnek és a külsődleges megvallásnak ott, ahol a hit lakozik. Azt is észre kell venni, hogy az istentisztelethez tartozó dolgokat nem szabad semmi más célra felhasználni, így tehát az eskü megszentségtelenítése, ha bárki másra esküszünk. Meg van írva: „Féljed az Urat, a te Istenedet, ő néki szolgálj, és az ő nevére esküdjél” (5Móz6:13). Eszerint megsértjük és megraboljuk az Ő tiszteletét, ha a szentek, vagy bármi más teremtmény nevét használjuk esküvésre. Vegyük azt is észre, hogy micsoda ünnepélyességgel kell esküdni, mert az esküvel az istentiszteletet gyakoroljuk, így mindig félelemmel és tisztelettel kell esküt tennünk.

Az egyik "pusztulás városának" neveztetik. Mikor pusztulásra adja minden hatodik várost, ezalatt azt érti, hogy mindazok, akik nem tértek meg Istenhez, hogy Őt imádnák, el pusztulnak az üdvösség reménysége nélkül. Itt ugyanis szembeállítja Egyiptom ama városait, melyek elkezdik elismerni Istent azokkal, melyek pusztulásra vannak szánva. Mikor hiányzik az Isten imádata, semmi más nem marad vissza, csak a pusztulás. A הרס (*heres*) utálatot és átkot jelent, amit a romlás és az örök halál követ.

19. *Ama napon oltára lesz az Úrnak Égyiptom földének közepette*. Azt folytatja, amit az előző versben mondott, s világosabban jelenti ki, hogy Egyiptom külsője megújul, mert az igaz vallás fog virágzani, kialakítják a tiszta istentiszteletet és minden babonát elvetnek. Az *oltár* szót, mint jelet használja az istentisztelet megjelölésére, az áldozatok és az adományok voltak ugyanis a kegyesség külső cselekedetei. Az *Égyiptom földének közepette* alatt az egész királyság fő részét érti, mintha azt mondta volna: „magában a metropoliszban”, vagy „a királyság szívében”.

És határán egy szobor[307] *az Úrnak*. Ne feltételezzük, hogy a *szobor* szó alatt olyan képmást ért, mely emberekhez, vagy szentekhez hasonlatos, hanem a kegyesség emlékműveire (μνημοσυνα) gondoljunk. A próféta ugyanis arra gondol, hogy lesznek a királyság határait jelzőkhöz hasonló jelzések, s ezen a módon nyilvánvaló jelek, melyek tudtára adják minden embernek, hogy Isten uralkodik efölött a nemzet fölött. S valóban gyakran megtörténik, hogy egy ténylegesen Istenhez megtért nemzet, miután félretette bálványait és babonáit, nyíltan felállítja az igaz vallás jeleit, hogy mindenki megtudhassa: Isten tiszteletét tisztán megőrzik.

Josephus elmondja (Ant. 13.3.1), hogy Onias kiforgatta ezt az igeverset, mikor Ptolemaeus Philometorhoz menekült,[308] akit arra beszélt rá, hogy érdemes lesz felállítani egy oltárt ott, amin az országban lakozó zsidók áldozhatnak, s előrángatta ezt az igeverset, mondván, hogy amit a próféta előre megmondott, annak be kell teljesednie. A gonosz és becsvágyó pap rávette a királyt ennek megtételére, noha a zsidók nyíltan ellenezték. A király ugyanis a saját javát kereste, s az a csirkefogó, akit megfosztottak a rangjától, pótlólagos tiszteletet és előrejutást keresett, így semmiféle könyörgés sem állíthatta meg ennek a gonosz tanácsnak a kivitelezését. Ézsaiás azonban egyszerűen csak a tiszta istentiszteletet írja le egy akkortájt használatos jel segítségével, mivelhogy ő a saját korát, valamint azokat az

[307] A Károli-fordítás (és az angol változat) szerint: *és határán egy oszlop az Úrnak – a ford.*

[308] A „Philometor” nevet, melynek jelentése „anyját szerető”, gúnyból kapta az anyja, Kleopátra iránti közismert gyűlölete következtében – *a szerk.*

embereket tartotta szem előtt, akikkel ténylegesen dolga volt. Ezt az igeverset tehát Onias gonoszul és rosszindulatúan forgatta ki.

Nem kevésbé pofátlanul tesznek azonban erőszakot manapság a pápista hittudósok Malakiás próféta könyvének egyik igeversén a miseáldozat védelmében. Mikor Malakiás azt mondja, hogy „minden helyen tömjénnel áldoznak az én nevemnek és tiszta ételáldozattal" (Mal1:11), ebből arra következtetnek, hogy ez az áldozat különbözik az ószövetségi áldozattól, mert többé már nem szabad ökröket és juhokat áldozni, így tehát ez a mise. Tényleg elmés és találékony érv! Nos, az nyilvánvaló, hogy Malakiás a jogi képpel ugyanazt a tiszta istentiszteletet írja le, mint itt Ézsaiás, s nekünk gondosan meg kell figyelnünk az efféle kifejezésformákat, melyeket a próféták gyakorta használnak.

Ezt világosan megmagyarázza egy igevers Jóel prófétától, amit idézünk: „prófétálnak a ti fiaitok és leányaitok", mondja a próféta, „véneitek álmokat álmodnak; ifjaitok pedig látomásokat látnak" (Joel2:28). Péter megmutatja (Csel2:16), hogy ez a prófécia beteljesedett, mikor az apostolok különböző nyelveken szóltak a Szentlélek ihletésére. Korábban tanulatlan emberek voltak, de most elkezdtek Isten titkai kijelentőivé szakosodni. Ezen az alapon nem látunk „álmokat", melyekről vélhetnénk, hogy Péter helytelenül idézte ezt az igeverset, hanem nyilvánvaló, hogy Jóel nem mást ír le, mint a próféciát, s azt felékesítendő említette az „álmokat és látomásokat", amikkel az Úr az ókorban a prófétákkal kapcsolatba lépett (4Móz12:6). A próféta annak a kornak a közönséges szokását tartotta szem előtt, ellenkező esetben a zsidóknak nehéz lett volna felfogni a Szentlélek ama ajándékait, melyek abban a korban még ismeretlenek voltak. A törvény előkészítő utasításai alatt felnövekedve[309] nem voltak képesek feljebb emelkedni annál, amit az áldozatok, a ceremóniák, a sákramentumok és a jelek által megértettek.[310] Így a próféták úgy szóltak hozzájuk, mint gyermekekhez, akik elé nem szabad semmi többet tárni, mint amit egyszerű stílusban megtanulhattak (παχυμερεστερον) a szokások és a tapasztalat által.

Ez a tanítás feltár nekünk sok igeverset, melynek homályossága sok tépelődéshez vezethet. Világos, hogy a próféta Krisztus királyságáról beszél, s az is, hogy ezek a dolgok nem teljesedtek be az Ő eljöveteléig. Félre kell hát tennünk az árnyékokat, s meg kell néznünk a dolgok valóságát annak érdekében, hogy az *oltár* alatt Isten igazi és komoly segítségül hívását értsük. Ezekkel a jelekkel azonban a próféta azt is megmutatja, hogy Isten imádata nem tartható fenn az áldozás külső cselekedetei nélkül, jóllehet nincs jogunk szabályokat kialakítani ezekkel kapcsolatosan. Le az emberek koholmányaival, hogy egyedül Istenre figyelhessünk eben a dologban!

20. *Küldjön nékik megtartót*. Mi nem szolgálhatjuk Istent, míg Ő először nem ruházza ránk a kegyelmét, mert senki sem fogja odaszánni magát Istennek, amíg nem vonzza őt az Ő jósága, s át nem öleli őt teljes szívével. Ezért először Neki kell magához hívnia minket, mielőtt mi segítségül hívhatnánk Őt, addig nem férünk Hozzá, míg először Ő nem hív minket. A próféta korábban megmutatta, hogy a különböző nehézségeknek le kell győzniük minket avégett, hogy alávethessük magunkat Istennek, s most ugyanezt a dolgot ismétli meg, mert az emberek soha nem tagadják meg önmagukat és nem hagynak fel üres ostobaságaikkal, jobban, mint amennyire az ostor kényszeríti őket engedelmességre. De egy másfajta hívást is hozzátesz: mikor Isten kegyességét megtapasztalván, szabadon közelednek Hozzá.

Kiáltanak az Úrhoz. A *kiáltás*, amiről beszél, hitből fakad, mert soha nem fognak ehhez a menedékhez folyamodni, míg nem vonzza és gyönyörködteti őket Isten jósága. Mikor az Úr megígéri, hogy *Megtartót* fog küldeni, Aki keze által az egyiptomiak megszabadulnak, ez nem jelenthet mást, csak Krisztust, mert Egyiptom nem menekült meg a nyomorúságaiból, míg Krisztus tanítása el nem érte. Olvasunk különböző változásokról, amiket négyszáz év alatt szenvedett el ez az ország, külső-, és polgárháborúkról, amelyek miatt pusztult és

[309] Sous ceste pedagogie de la Loy.
[310] Les signes et sacraments.

majdnem megsemmisült, mikor azonban már-már azt gondolnánk, hogy végleg elpusztult, íme! Megtért az Úrhoz, s megmenekült az ellenségek és a zsarnokok kezéből. Azaz, Krisztus akkor szabadította meg azt az országot, mikor elkezdték Őt megismerni. Hasonlóképpen nekünk is el kell jutni Isten ismeretére és tiszteletére, hogy ahol különböző csapásokat szenvedtünk el, ott megtanuljuk, hogy egyedül Benne lelünk üdvösségre. Vajon megtanulja végre a világ ezt a leckét, miután már annyi csapást elszenvedett, hogy a pusztulás szélén állónak látszik? Mert mi más történhet vele, mint hogy vagy elpusztul, vagy megtérve elismeri, hogy joggal kapta a büntetést a hatalmas gonoszsága miatt?

És őket megszabadítsa. Mikor ezeket a szavakat hozzáteszi, abból egy hasznos tanítást kell származtatnunk: Isten Krisztuson keresztül nyújt segítséget, Akinek a közreműködésével adott szabadulást az Ő népének a kezdetektől fogva. Ő volt mindig a Közbenjáró, Akinek a közbenjárásával adatott minden áldás Istentől, az Atyától. Most pedig, hogy Ő kijelentetett, tanuljuk meg, hogy semmit se kaphatunk Istentől, csakis Rajta keresztül.[311]

21. *És megismerteti magát az Úr Égyiptommal*. Ézsaiás most a legfontosabbat teszi hozzá, mert mi nem imádhatjuk az Urat, vagy nem hívhatjuk segítségül, míg el nem ismertük Őt először Atyánknak. „Mimódon", mondja Pál, „hívják azért segítségül azt, akit nem ismernek?" (Rm10:14)[312] Nem lehetünk Isten üdvösségünkre adott ajándékainak részesei anélkül, hogy előzőleg rendelkeznénk valódi ismerettel, ami hit által van. A próféta tehát helyesen teszi hozzá Isten ismeretét, mint minden vallás alapját, vagyis a kulcsot, ami megnyitja nekünk a mennyei birodalom kapuját. Ismeret pedig tanítás nélkül nem lehetséges, s ebből látjuk, hogy Isten elutasít minden hamis istentiszteletet, Ő ugyanis nem fogadhat el semmit, amit ne az ismeret vezetne, ami viszont az igaz és tiszta tanításból származik. Bármiféle koholmányokat is alkotnak az emberek saját elméikből, azzal soha nem érnek el az igazi istentisztelet szintjére. Gondosan meg kell figyelnünk az ehhez hasonló igeszakaszokat, melyekben Isten Lelke megmutatja, mi az igazi istentisztelet és az Ő segítségül hívása, hogy elvetvén minden koholmányt, amikhez az emberek túl makacsul ragaszkodnak, megengedjük, hogy Isten tiszta Ígéje tanítson minket, s az Ő tekintélyére támaszkodva szabadon és bártan kárhoztassuk mindazt, amit a világ tapsol és bámul.

Megismeri Égyiptom az Urat. Nem minden jó ok nélkül említi kétszer is ezt az *ismeretet*. Egy ilyen nagy fontosságú dolog mellett nem szabad könnyedén elmenni, mert a fő hely illeti meg, s e nélkül semmi sincs, amit joggal lehetne istentiszteletnek nevezni.

És szolgálják véres áldozattal és ételáldozattal. Ezt az igeszakaszt ugyanazon a módon kell magyarázni, mint az előzőt, melyben a próféta az *oltárt* említette. Mi haszna lenne az

---

[311] Az ebben az igeversben található egyik mondatról, melyet a fordítók így fordítottak: „és hatalmast (a Károli-fordítás szerint: fejedelmet)", Kálvin nem vesz tudomást. Rosenmüller a רב (*rab*) szót a kál רוב (*rub*) melléknévi igenevének tartja, s Cocceiusnak tulajdonítja az érdemet, hogy felfedezte, hogy a masszoréták által elhagyott pontozás az 5Mózes párhuzamos igeversében, aminek sajátosságát nem tudta minek tulajdonítani, a kulcs a helyes értelmezéshez. Majdnem minden igemagyarázó, Cocceius kivételével „hatalmasnak" fordítja a רב (*rab*) szót, egyesek Nagy Ptolemaioszt, Lagus fiát feltételezvén mögötte, mások úgy vélik, Nagy Sándort jelenti. Cocceius volt azonban az első, aki észrevette, hogy a „hatalmas" nem egyeztethető össze a szövegkörnyezettel, s joggal jegyezte meg, hogy a רב (*rab*) szó kameccel nem keverendő össze a רב (*rab*) szóval patachhal, hanem a jelentését a רוב (*rub*), vagy ריב (*rib*) igében kell keresni. Ennek jelentése „vitatkozni, érvekkel alátámasztani, megvédeni valaki ügyét a bíróság előtt", s idéz egy párhuzamos igeverset, melyben Mózes, miközben Júdát áldja, Istenről szólva ezt mondja: ידיו רב לו (*yadaiv rab lo*), „kezei lesznek az oltalmazója" (5Móz33:7). Lásd Robertson, *Clavis Pentateuchi*, 561. oldal. A régiek valószínűleg hasonló nézeteket vallottak. A Septaguinta így fordítja: Και αποστελει αυτοις ανθρωπον ος σωσει αυτους, κρινων σωσει αυτους. A kaldeus és a szír fordítás „szabadítónak és bírónak" fordítja, Jeromos fordítása pedig a *propuqnatorem*, „védő, vagy bajnok". Rosenmüller – Scholia. „Megváltó és védelmező" – *Lowth*. „Ügyvéd" – *Stock*. „A רב (*rab*) mellékévi igenév-kénti magyarázata", mondja Alexander professzor, „megtalálható minden ókori változatban és a legtöbb modern szerző is elfogadja." – *a szerk.*

[312] Az apostol szavai így hangzanak: „Mimódon hívják azért segítségül azt, a kiben nem *hisznek*?" Kálvin rögtön ezután következő megjegyzése azonban igazolja az idézet helyénvalóságát, jóllehet szó szerint nem egyezik az eredetivel – *a szerk.*

áldozatoknak Krisztus megjelenése után? Ezért tehát szóképekben írja le a hitvallást és Isten nevének segítségül hívását, ami az evangélium prédikálását követte. Ebben belefoglal mindent, amit Istennek ajánlottak – az állatok levágását, a kenyeret, a mindenféle gyümölcsöt, s mindazt, ami csak alkalmas volt a hála kifejezésére. Figyelnünk kell azonban az ószövetség és az újszövetség közötti különbségekre, s a ceremóniák árnyékai alatt azt az „ésszerű (okos) istentiszteletet" kell értenünk, amiről Pál beszél (Rm12:1).

És fogadnak fogadást az Úrnak, és teljesítik. Amit a fogadásokról hozzátesz, az is az istentisztelet része. A zsidók Isten iránti köszönetüket fogadásokkal is ki szokták fejezni, s különösen akkor adtak Neki hálát ünnepélyes fogadásokkal, mikor valami rendkívüli áldást kaptak Tőle. Ezen az alapon, mikor valaki így döntött, fogadásokat tett a különböző alkalmakkor (5Móz12:6, 23:21-23). Azonban mégsem volt szabad bárkinek ilyen, vagy olyan fogadást tennie: ennek volt egy szabálya (4Móz30:3). Bármi is legyen ez, ebben a vonatkozásban nyilvánvaló, hogy a próféta nem mást értett alatta, mint az istentiszteletet, amire az egyiptomiak azután szánták rá magukat, miután megtanulták Isten Ígéjéből. A próféta azonban az imádat cselekedetét említi, amivel a zsidók az igazi istentiszteletet és vallást gyakorolták.

Ebből a pápisták azt az érvet származtatják, hogy bármit fogadunk Istennek, azt teljesíteni kell. Mivel azonban ők véletlenszerű fogadásokat tesznek az ítélőképesség bármiféle gyakorlása nélkül, ez az igeszakasz nem nyújt védelmet a tévedésük védelmére. Ézsaiás azt prófétálja meg, mit fognak tenni az egyiptomiak, miután felkarolták és követték az Isten által adott utasításokat.[313] Hasonlóképpen, mikor Dávid arra buzdítja a népet, hogy tegyenek fogadásokat és teljesítsék azokat (Zsolt76:12), akkor úgy vélik, az ő oldalukon áll, de ő nem arra buzdítja őket, hogy törvénytelen és elhamarkodott fogadásokat tegyenek (Préd5:2). Mindig hatályban marad a fogadások törvénye, amit nincs szabadságunk áthágni, nevezetesen Isten Ígéje, amiből megtanuljuk, hogy Isten mit követel meg tőlünk, s mit akar, hogy megfogadjunk és teljesítsük. Soha nem kaptunk engedélyt arra, hogy tetszésünk szerinti fogadásokat tegyünk, mivel egyrészt túlságosan hajlamosak vagyunk szélsőségekbe esni és mindenféle szabadossággal eljárni Isten vonatkozásában, másrészt meggondolatlanabbul cselekszünk Vele kapcsolatosan, mint az emberekkel. Szükséges volt tehát, hogy az emberek bizonyos korlátozás alá kerüljenek, ami megakadályozza őket abban, hogy túl szabadosak legyenek az istentisztelet és a vallás vonatkozásában.

Mivel ez a helyzet, világos, hogy Isten nem enged meg semmi mást, csak ami összhangban van az Ő törvényével, és minden mást elutasít, mint elfogadhatatlan és babonás dolgot. Amit az ember önmagától fogadott, az Íge támogatása nélkül, az nem lehet kötelező. Ha mégis teljesíti, kettős sértést követ el: először, elhamarkodottan fogadva mintegy sportot űz Istenből, másodszor, gonoszul és elhamarkodottan hajtja végre szándékait ahelyett, hogy felhagyna azokkal és megtérne. Így tehát ahelyett, hogy bárkit kötnének az efféle fogadások, éppen ellenkezőleg, hátat fordítva ezeknek meg kellene vallani bűnös elhamarkodottságunkat.

Ha bárki megvizsgálja a pápisták fogadásait, könnyű lesz kimutatni, hogy azoknak semmiféle támogatottságuk sincs Isten Ígéjéből. Ha azok a dolgok, amiknek buzgón tapsolnak és törvényesnek minősítenek, mint például a szerzetesek fogadalmai, valójában törvénytelenek, mit mondhatunk a többiről? Úgy fogadják meg az örök nőtlenséget, mintha az válogatás nélkül mindenki számára meg lenne engedve. Tudjuk azonban, hogy az önmegtartóztatás ajándéka nem közönséges ajándék, s nincs mindenkinek megígérve még azok közül sem, akik már vonatkozásban rendkívüli kegyelemmel ruháztattak fel. Ábrahám kiváló volt a hitben, az állhatatosságban, a szelídségben és a szentségben, ám ezzel az ajándékkal ő sem rendelkezett (1Móz11:29, 25:1). Krisztus maga is, mikor az apostolok hangosan ajánlották a cölibátus állapotát, bizonyságot tett róla, hogy nem mindenkinek adatik meg (Mt19:11-12). Pál is kijelenti ugyanezt (1Kor7:7, 9, 26). Akárki tehát nem birtokolja az

[313] „La doctrine de salut" – „az üdvösség tanítását".

önmegtartóztatás eme ajándékát, s ha mégis fogadást tesz, rosszul teszi, s jogos büntetést fog kapni az elhamarkodottságáért. Ebből származtak az erkölcsösség hiányának félelmetes példái, amikkel Isten joggal büntette a pápaságot az elbizakodottsága miatt. De ugyanúgy megfogadják a szegénységet is, mintha semmijük sem lenne, jóllehet mindenki másnál nagyobb bőségben élnek. Ez vajon nem Isten nyílt kigúnyolása? Az engedelmesség, amit megfogadnak, csalásokkal teljes, mert lerázzák magukról Krisztus igáját, hogy emberek szolgáivá válhassanak. Mások zarándoklatokra, a húsevéstől való tartózkodásra, napok megtartására és más dolgokra tesznek fogadást, melyek tele vannak babonával. Megint mások játékokat és apró dísztárgyakat ígérnek Istennek, mintha csak egy gyermekkel lenne dolguk. Megszégyenülnénk, ha így cselekednénk, vagy így viselkednénk az emberekkel, akik között semmi sincs elrendezve, míg kölcsönös jóváhagyással meg nem egyeznek a felek. Sokkal törvénytelenebb bármit megkísérelni az istentiszteletben, amit az Ő Ígéje nem jelent ki. Miféle istentisztelet lesz az, ha Isten ítéletének számunkra nincsen súlya, s csak az emberek akaratának engedelmeskedünk? Lehetséges, hogy ez Istennek tetsző legyen? Nem lesz-e ez (εθελοσρησκεια) „magaválasztotta istentisztelet", amit Pál szigorúan megfedd? (Kol2:23) Hiába dicsekednek tehát az efféle fogadásokat tevők azzal, hogy Istent szolgálják, s hiába próbálnak meg ehhez támogatást keresni ebben az igeversben, mert az Úr utálja az efféle istentiszteletet.

23. *De ha megveri az Úr Égyiptomot*. Az eddig elmondottakból a próféta levonja a végkövetkeztetést, miszerint az általa említett büntetés előnyére válik az egyiptomiaknak, mivel a megtérésük előkészítése lesz.[314] Mintha azt mondta volna, hogy Egyiptom javára válik, ha az Úr megbünteti. Azok, aki így fordítják: „gyógyítható sebbel sebesíti meg őket", félreértelmezik az igeszakaszt és nagyon meggyengítik a próféta mondanivalóját, mert annak jelentése az, hogy a sebek előnyükre válnak, s ezekkel a sebekkel téríti vissza őket az Úr. Ebből arra kell következtetnünk, hogy nem szabad elutasítanunk Isten büntetését, mert az a mi javunkat szolgálja (Péld3:11-12, Zsid12:5-7). A büntetés alól való felmentés azt a hajlamot táplálja, hogy gátlástalanabbul vétkezzünk. Mivel az emberek rendkívül hajalmosak arra, hogy utat engedjenek a saját hajlamaiknak, valahányszor Isten megkíméli őket egy kissé, ezen az alapon szükséges, hogy az Úr meggátolja ezt a veszélyt, s ezt büntetésekkel és csapásokkal meg is teszi, melyek megtérésre indítanak bennünket. Ennek figyelemre méltó példáját látjuk itt bemutatva Egyiptom esetében, mely ország tele volt babonával és gonoszsággal, s minden nemzetet túltett a bálványimádásban, ám mégis megtapasztalta Isten kegyelmét.

És megtérnek az Úrhoz. Figyeljük meg ennek a megtapasztalásnak a módját, ami nem más, mint a megtérésük Istenhez. Ez az előző mondat magyarázata, mintha azt mondta volna: „Isten meggyógyítja az egyiptomiakat, mert meg fognak térni". A ו (*vav*) kötőszó jelentése *mert*. Ebből arra következtetünk hogy ez a megtérés mintegy feltámadás lesz az örök halálból. Mi teljesen meg vagyunk semmisülve, amíg elfordulunk Istentől, mikor azonban megtérünk, visszakerülünk a kegyeibe, s megmenekülünk a haláltól. Nem mi érdemeljük ki Isten kegyét a megtérésünkkel, hanem mondhatni ezen a módon kelt minket Isten a halálból életre. A megtéréshez adódik egy ígéret is, miszerint ha szívből megtérünk,[315] nem hiába könyörgünk bűnbocsánatért. S mikor a próféta azt mondja, hogy az Úr kegyes lesz és megbékül az egyiptomiakkal, egyidejűleg azt is megmutatja, hogy amint megtértek, megkapják a bűnbocsánatot. Valódi megtérés lesz tehát, amit az Isten nevének segítségül hívása követ. Hit nélkül azonban (Rm120:14) lehetetlen Isten nevét segítségül hívni, mert még az istentelen is elismerheti a bűnt, de egyetlen ember sem fog Isten kegyelméhez folyamodni, vagy engesztelést szerezni, míg a megtérés valódi érzése nem mozgatja, amihez hasonlóképpen a hit is társul.

---

[314] "Ce sera un preparatif pour les amener a repentance;" — "A megtérésre vezető felkészülés lesz számukra."

[315] "Pourvenu que notre repentance ne soit hypocritique;" — "Feltéve, hogy megtérésünk nem képmutató."

És Ő meghallgatja és meggyógyítja őket. Ő nem ismétli, amit mondott, hogy Isten azért sújt, hogy gyógyíthasson, hanem más értelemben érti a gyógyulást, nevezetesen hogy Isten beszünteti a büntetések kiszabását. Az előbbi gyógyulás, amit kicsivel korábban említett, belsőleges volt, de utóbbi az ütésekre és sebekre vonatkozik. Röviden, azt mondja, hogy gyors orvosság adatik minden bajukra. Miután kibékültünk Istennel, már nincs bennünk semmi büntetendő, mert mi másból származna a büntetés, mint a vétkesség alapján? s mikor a vétkek megbocsáttatnak, azt gyorsan követi a büntetés alóli mentesülés is.[316] S ha büntetést kapunk az annak bizonyítéka, hogy még nem kellőképpen vagyunk felkészülve a megtérésre.

Egyszóval emlékezzünk erre a sorrendre, amit a próféta megmutat nekünk: először a csapások felkészítik az embereket a megtérésre, másodszor ezek meggyógyíttatnak, mert az emberek megszabadulnak az örök halálból, harmadszor, mikor megismerték vétkes mivoltukat, bocsánatot nyernek, negyedszer, Isten kegyes és kibékült velük, ötödször, a büntetések akkor szűnnek meg, mikor bocsánatot nyertek Istentől. Nincs ember, akinek ne kellene elismernie önmagában azt, amit itt Ézsaiás az egyiptomiakkal kapcsolatosan jelent ki, akikben az Úr példát mutat az egész világnak.

23. *Ama napon*. A próféta most azt jelzi előre, hogy az Úr kiárasztja a jóságát az egész világra, mintha azt mondta volna: „nem lesz bezárva egy sarokba, vagy csak a korábbiakhoz hasonlóan, egyetlen nemzet számára ismert". Itt két nemzetről beszél, akik az egyház legádázabb ellenségei voltak, s látszólag minden más nemzetnél messzebbre kerültek Isten országától. Sokkal több lenne várható ugyanis a távolabbi nemzetektől, mert az itt említett nemzetek nyíltan harcba szálltak Istennel és üldözték az Ő egyházát. S ha az Úr ennyire kegyes az egyház halálos ellenségeivel, hogy megbocsát nekik, és a gyermekeivé fogadja őket, mi lesz a sorsa a többi nemzetnek? Ez a prófécia tehát magában foglalja az összes nemzet elhívását.

Út lesz. Mikor most azt mondja, hogy út nyílik ennek következtében, ez azt jelenti: kölcsönös megközelíthetőség áll majd fenn, hogy meglátogathassák egymást, tehát itt a testvéri kapcsolattartásról beszél. Tudjuk, hogy az egyiptomiak majdnem szünet nélkül háborúztak az asszírokkal, s a két nép engesztelhetetlen gyűlölettel viseltetett egymás iránt. Most azt prófétálja, hogy az Úr majd megváltoztatja a beállítottságukat és kibékíti őket egymással, aminek következtében megnyílik közöttük a korábban lezárt út. Itt észre kell vennünk, amit már korábban megjegyeztünk a második fejezet negyedik versénél, hogy mikor az emberek megbékéltek Istennel, az is helyes, ha testvéri szívélyességgel viseltetnek egymás iránt. A harcnak, veszekedésnek, civakodásnak, gyűlöletnek és rosszindulatnak meg kell szűnni, ha Isten kiengesztelődött. Nem kell csodálkoznunk hát, ha azt mondja, hogy út nyílik Egyiptomba az asszírok számára, ezt azonban kétségtelenül Krisztus uralkodására kell vonatkoztatnunk, mert nem olvasunk arról, hogy az egyiptomiak barátsággal viseltettek volna az asszírok iránt, míg meg nem ismerték Krisztust.

És az egyiptomiak az asszírokat fogják szolgálni (vagy: az asszírokkal együtt fognak szolgálni.[317] Ezt a mondatot fordíthatjuk így: „az Urat fogják szolgálni". Mivel azonban az Úr neve itt nem szerepel, vonatkozhat az asszírokra is, amire az את (*eth*) elöljáró szó is mutat.[318] Ez tehát magyarázható ekképpen: azoknak, akik korábban égtek a vágytól, hogy árthassanak egymásnak, most megváltozik a beállítottságuk, és kedvességet akarnak majd mutatni, Röviden, a valódi megtérés gyümölcsei nyilvánvalókká válnak, mert akik korábban kölcsönös

[316] "D'ou viennent les chastimens, si non de nos pechez? S'ils sont pardonnez, aussi le sont les chastimens meritez a cause d'iceux." — "Honnan jön a büntetés, ha nem a bűneinkből? Ha ezeket elengedték, akkor a miattuk megszolgált büntetést is elengedik."

[317] A Károli-fordítás szerint: *és Égyiptom Assiriával az Urat tiszteli – a ford.* Ez Kálvin változata. Lásd Ézs19:1.

[318] Az את (*eth*) elöljárószó nem dönti el a kérdést, mert ez lehet akár jele vagy a tárgyesetnek, vagy akár jelentheti a –val, –vel (ragot). Alexander professzor az utóbbi nézetet fogadja el, s erőteljesen érvel az „Istent fogják szolgálni" fordítás mellett, amivel még Lowthtal („és az egyiptomi az asszírral együtt fog imádni"), és Stockkal („és Egyiptom Istent szolgálja majd Asszíriával") is szembeszáll.

háborúkkal nyomorgatták egymást, most egymás segítségére sietnek. S ez a vélemény nagyon jó összhangba kerül a próféta ama szavaival, amelyekkel kapcsolatos. Mégsem teszem félre azonban a másik értelmezést, amit majdnem egyetemesen elfogadnak, nevezetesen: „Akik korábban más isteneket imádtak, ettől fogva egyetlen Istent ismernek el, s ugyanahhoz a hitvalláshoz ragaszkodnak majd". Mindenkire ráhagyom, hogy azt a magyarázatot fogadja el, amelyiket jobbnak tartja. Ha az utóbbit, akkor a próféta a testvéri szeretetet a kegyességből származtatja,[319] mint forrásból.

24. *Ama napon Izráel*. Ézsaiás lezárja az ígéretet, amire egy futó pillantást vetett, hogy az egyiptomiak és az asszírok Izraelhez hasonlóan *áldottak* lesznek. Korábban Isten kegyelme bizonyos fokig Izraelre korlátozódott, mivel az Úr csak azzal a nemzettel lépett szövetségre. Az Úr kifeszítette „kötelét" Jákób felett (5Móz32:9), ahogyan Mózes beszél,[320] és Dávid ezt mondja: „Nem tesz így egyetlen néppel sem; végzéseit sem tudatja velök" (Zsolt147:20). Egyszóval Isten áldása kizárólag Júdeában lakozott, de a próféta azt mondja, hogy meg lesz osztva az egyiptomiakkal és az asszírokkal, akik nevébe beleérti a többi nemzetet is. Nem abból a célból mutatja őket, hogy tiszteletet mutasson, hanem miután állandó ellenségei voltak Istennek, látszólag jobban elidegenedtek Tőle, s messzebbre kerültek Isten kegyének reménységétől, mint mások. Ennek megfelelően, jóllehet korábban nem fogadott be senkit, csak Ábrahám gyermekeit, most azt akarja, hogy megkülönböztetés nélkül nevezzék „a nemzetek atyjának" (1Móz17:7, 2Móz19:5-6, 5Móz7:6, 14:2).

Izrael lesz a harmadik áldás.[321] Egyesek ekképpen fordítják: *Izrael lesz a harmadik*.[322] Én nem fogadom el ezt a fordítást, mert az itt nőnemben álló melléknevet a ברכה (*berachah*), *áldás* főnév követi, és az *áldás* itt az áldás formáját, vagy mintáját jelenti.

25. *Mert a seregek Ura fogja megáldani*.[323] Megadja az okot, és megmagyarázza az előző kijelentést. Megmutatja ugyanis, hogy a Isten meg nem érdemelt kegyelméből az asszírok és az egyiptomiak befogadtatnak az Isten népével való közösségbe. Mintha ezt mondta volna: „Noha ezek a titulusok kizárólag Izraelre tartoztak, más népekre is rá fognak ruháztatni, melyeket az Úr elfogad sajátjaként". Kölcsönös viszony áll fenn Isten és az Ő népe között, így azok, akiket az Ő szája „szent népnek" nevez (2Móz19:6), viszonzásképpen joggal nevezhetik Őt Istenüknek. S ezt a megjelölést válogatás nélkül ruházta az egyiptomiakra és az asszírokra is.

Áldott népem, Égyiptom! és kezem munkája, Assiria! Jóllehet a próféta úgy akarta leírni az idegen nemzeteket, mint az Isten háznépéhez tartozó zsidókkal kapcsolatban állókat, mégis a leghelyesebb jeleket használja a fokozatok leírására. Az egyiptomiakat „Isten népének" nevezve arra utal, hogy osztozni fognak abban a dicsőségben, amit Isten sajátos módon kegyeskedett egyedül a zsidókra ruházni. Az asszírokat a keze munkájának nevezve az egyházra vonatkozó sajátos kifejezéssel különbözteti meg őket. Máshol már megjegyeztük,[324] hogy az egyházat Isten „alkotásának" (το ποιημα) nevezik (Ef2:10), mivel a megújulás Lelke által a hívők újjá teremtettek, mint Isten képmásának hordozói. Azaz, a próféta úgy érti, hogy mi „Isten kezének munkái" vagyunk, nem annyiban, hogy embernek teremtettünk, hanem hogy akik elválasztattak a világtól és új teremtésekké lettek, azok új életre teremtettek újra.

---

[319] „De la crainte de Dieu" – „az Isten félelméből".

[320] A Károli-fordítás szerint: Jákób néki sorssal jutott öröksége – *a ford.*

[321] A Károli-fordítás szerint: *Izráel harmadik lesz Égyiptom és Assiria mellett; áldás a földnek közepette – a ford.*

[322] „A jelentés nyilvánvalóan ez", mondja Alexander professzor, „hogy Izrael lesz a három egyike, vagy egy hármas szövetség egyik tagja". A görög nyelv hasonló kifejezésmódjával nevezi Péter Noét ογδοον, „a nyolcadiknak", azaz „egynek a nyolc közül" (2Pt2:5). A klasszikus szerzőktől egyéb példákat is említhetünk, mint például εις οικιαν δωδεκατος, azaz „tizenkettedmagával ment haza", vagy „ mintegy a tizenkettő közül", azaz „tizenegy másik személlyel együtt" – *a szerk.*

[323] A Károli-fordítás szerint: *Melyet megáld a seregeknek Ura – a ford.*

[324] A szerző valószínűleg a saját magyarázó megjegyzéseire utal az alábbi igehelyekhez: Ef2:10, Ézs17:7, Ézs64:7.

Ezért elismerjük, hogy „az élet új mivoltában” semmi sem a miénk, mert minden „Isten alkotása”.

És örökségem Izráel! Mikor rátér Izraelre, azzal a kiváltsággal ruházza fel, hogy ők *Isten öröksége*, azaz az újjászületettek között még mindig tartja az elsőszülött rangját és tisztességét. Az *örökség* szó egyfajta felsőbbrendűség elképzelését sugallja, s valóban, a szövetség, amit az Úr először velük kötött, olyan előjogot ruházott rájuk, melyet a hálátlanságuk nem törölhet el. Ahogyan Pál mondja: „Mert megbánhatatlanok az Istennek ajándékai és az ő elhívása” (Rm11:29), aki megmutatja, hogy ők az elsőszülöttek (Ef2:12). Jóllehet Isten kegyelme most szélesebb körben van elterjedve, mégis övék a legmagasabb rang, de nem a saját érdemeik, hanem az ígéretek szilárdsága következtében.

20. fejezet

1. Amely esztendőben Asdódba ment a Tartán, Szargon Assiria királya küldvén őt, és vívá Asdódot és azt elfoglalá:

2. Ez időben szólott az Úr Ésaiás, Ámos fia által, mondván: Menj és oldd le a gyászruhát derekadról, és sarudat vond le lábadról! És úgy cselekedett, járván ruha és saru nélkül.

3. És mondá az Úr: A mint szolgám Ésaiás ruha és saru nélkül jár három esztendeig jegyül és jelenségül Égyiptomra és Szerecsenországra nézve:

4. Úgy viszi el Assiria királya Égyiptom foglyait és Szerecsenország rabjait, ifjakat és véneket, ruha és saru nélkül és mezítelen alfellel, Égyiptomnak gyalázatára;

5. S megrettennek és megszégyenülnek Szerecsenország miatt, a melyben reménykedtek, és Égyiptom miatt, a melyben dicsekedtek.

6. És szól e partvidék lakosa ama napon: Ímé így járt reménységünk, hova segítségért futottunk, hogy Assiria királyától megszabaduljunk; hát mi miként menekülhetnénk meg?

1. *Amely esztendőben Asdódba ment a Tartán*. Az előző fejezetben Ézsaiás az Egyiptomot fenyegető csapásról prófétált, egyidejűleg azonban Isten kegyelmét is ígérte nekik. Most ugyanabba a témába kezd bele, s megmutatja, hogy Izraelt megszégyeníti az egyiptomiakat érő eme csapás, mivel bizalmukat az egyiptomiakba vetették. Most hozzákapcsolja Etiópiát, ami valószínűsíti, hogy az etiópok szövetségben álltak az egyiptomiakkal, amint azt már említettem, s amint azt majd ismét látni fogjuk a harminchetedik fejezetben. A szent történelem arról tájékoztat minket (1Kir18:17), hogy a Tartán Sénakhérib egyik kapitánya volt, ami annak elismerésére ösztönöz minket, hogy ez a Szargon maga Sénakhérib, akinek két neve volt, amint azt könnyen beláthatjuk ebből az igeversből. Azt is figyelembe kell vennünk, milyen volt Izrael ekkori állapota, mert tíz törzs fogságba került. Júdea látszólag szinte teljesen elpusztult, mert majdnem az egész országot legyőzték Jeruzsálem kivételével, amit viszont Rabsaké ostromolt (2Kir18:13). Tartán viszont Asdódot ostromolta. A szent történelem (2Kir18:17) három kapitányt említ,[325] s ez valószínűvé teszi, hogy Sénakhérib erői abban az időben három részre oszlottak, hogy egyszerre tudjon mindenkit megfélemlíteni, s olyan tanácstalanságba és zűrzavarba taszíthassa őket, hogy ne legyenek képesek egymásnak segítséget nyújtani. Semmi más nem maradt hát a zsidók számár, mint idegen nemzeteket segítségül hívni. Időközben Isten elküldte Ézsaiást annak kijelentésére, hogy az egyiptomiakba vetett reménységük hiábavaló, akik ellen az Úr ekkor éppen felemelte a kezét, s akik oly messze álltak attól, hogy megsegítsék őket, hogy képtelenek voltak megvédeni magukat az ellenségeikkel szemben. Ebből a zsidóknak el kellett volna ismerniük, hogy jogosan kapnak büntetést a hitetlenségükért, mivel elhagyták Istent és az egyiptomiakhoz menekültek.

Meg kell fontolnunk az itt eltervezett végkifejletet, mert Isten célja nem az egyiptomiak előre figyelmeztetése volt, hanem a nép ama hitetlenségének kijavítása, mely állandóan hamis és bűnös reménységeket ébresztett bennük. Annak megtanítása végett tehát, hogy egyedül Istenre szabad támaszkodniuk, a próféta előre megmondja, mi vár a haszontalan segítőikre. A figyelmeztetés nagyon időszerű volt, mert az etiópok elkezdték visszaverni az asszírokat, s visszavonulásra kényszerítették őket, s egyetlen esemény sem volt, amit a zsidók szívesebben üdvözöltek volna. Ám nehogy ezek miatt a sikeres kezdetek miatt féktelenné váljanak, a próféta elmondja, hogy ez a segítség nem fog soká tartani, mert mind az etiópok, mind az egyiptomiak hamarosan a legszégyenteljesebb vereséget fogják elszenvedni.

[325] Tartán, Rabsáris, Rabsaké.

2. *Menj és oldd le a darócruhát derekadról.*[326] A prófécia jelképpel történő megerősítése végett az Úr megparancsolta Ézsaiásnak, hogy járjon mezítelenül. Ha Ézsaiás ezt saját magától tette volna meg, úgy joggal vált volna nevetségessé, de mikor az Úr parancsára teszi, nem látunk mást, csak ami csodálatot kelt és félelemmel vegyes bámulattal tölt el. A próféta mezítelenségében és az ehhez hasonló jelekben valami súlyos dolog foglaltatik benne. Emellett az Úr nem tesz semmit sem Önmagától, sem a szolgái által, aminek az okát ne magyarázná meg. Ezért a próféta nem pusztán sétálgat mezítelenül, hanem rámutat az Úr céljára, amiért ezt parancsolta neki. Más vonatkozásokban a hamis próféták utánozzák Isten igazi szolgáit és különféle hatásos formákat öltenek, hogy elkápráztassák a tömeget, és maguknak hírnevet szerezzenek, de azok a jelek haszontalanok, mert nem az Úr a Szerzőjük.

Ezt gondosan meg kell figyelni a pápistákkal szemben, akik üres ceremóniákkal hozakodnak elő az igazi sákramentumok helyett. Ez az a szabály, amivel szembe kell szállnunk velük. Ha Istentől van az indíttatásuk, fel kell karolnunk, de ha nem, bátran elutasíthatjuk őket, s valóban, eben az esetben ezek nem fogadhatók el anélkül, hogy ne sértenénk meg Istent, mivel ezekben az esetekben az emberek az Ő tekintélyét rabolják meg. Emellett Isten nem hoz elő jeleket az Íge nélkül, mert micsoda lenne a sákramentum, ha nem látnánk mást, csak a jelet? Egyedül a tanítás teszi azt sákramentummá, ezért tudjuk meg, hogy puszta képmutatás, mikor nincs tanítás és a pápisták gonoszul cselekednek, mikor félreteszik a tanítást és a sákramentum nevet adják az üres ceremóniáknak. Az Úr ugyanis oly módon kapcsolta ezeket össze, hogy egyetlen ember sem választhatja szét anélkül, hogy meg ne sértené az a rendet, amit Ő parancsolt meg.

Mikor az Úr azt parancsolja a prófétának, hogy *oldja le a darócruhát*, majdnem minden igemagyarázó arra következtet ebből, hogy abban az időben Ézsaiás gyászruhát viselt, mert siratta Izrael nyomorúságos állapotát. Az ugyanis, hogy a darócruha a gyász öltözete volt, világos Jóel könyvéből (Joel1:13). A magyarázatuk szerint ezt azért tette, hogy a vádlottak öltözékében bocsánatért könyöröghessen az Úrnak, vagy lehetetlenség volt, hogy ábrázata, vagy öltözéke vidám legyen, mikor a szíve szomorú, s csakis a legmélyebb szomorúság tölthette el, mikor látta ezt a hatalmas sorscsapást. Egyesek úgy vélik, hogy ez volt a szokásos öltözéke, mert a próféták, amint arról Zakariás tájékoztat, rendszerint szőrruhát viseltek (Zak13:4). Ez a következtetés azonban nagyon gyenge alapokon áll, s csekély a valószínűsége. Valószínűbb, hogy a gyász kifejezéseképpen hordta a darócruhát. Júdea abban az időben a közönyösség olyan állapotába süllyedt, hogy mikor az emberek látták embertársaikat nyomorultul kimerülni és elsorvadni, mégsem indultak meg ezen, s én nem hiszem, hogy embertársaik szenvedése egyáltalában érdekelte őket. Ők még mindig úgy gondolták, hogy nincsenek veszélyben, s gúnyolták a prófétákat, mikor azok a pusztulással fenyegettek, és előre megprófétálták azt. Ezért panaszkodik Mikeás is, hogy senki emberfia nem gyászolja Izrael nyomorúságát (Mik1:11).

Felmerül a kérdés: Megtörtént-e ez valójában, vagy csak pusztán és egyszerűen egy látomásról van szó,amit a próféta elmondott a népnek? Az általános vélemény az, hogy a próféta soha nem járt mezítelenül, hanem ez egy látomásban mutattatott meg neki, és csak egyetlen alkalommal. Okként vetik fel a hideget és a meleget, valamint az időjárás egyéb kényelmetlenségeit, amelyek miatt az egész három éves időszak alatt soha nem járhatott mezítelenül. Mi van, ha azt kell mondanunk, hogy a próféta ruhát viselt otthon és nyilvános helyen, amíg nem akart tanítani, mert a tanítás során a mezítelenség látványát szokta bemutatni az embereknek? Csak kevés figyelmet fordítok arra az érvre, hogy nem volt képes elviselni a hőséget és a hideget, mert Isten, Aki ezt a parancsot adta neki, könnyen megerősíthette és megvédhette volna. Azonban egy másik okot is emlegetnek, miszerint a mezítelenség nem lett volna a prófétához illő dolog. Erre azt válaszolom, hogy ez a

[326] A Károli-fordításban *gyászruha* szerepel – *a ford.*

mezítelenség nem volt illetlenebb, mint a körülmetélkedés, amit a vallástalan emberek az összes jel közül a legabszurdabbnak tekintenek, mivel felfedi az illetlen testrészeket. Mégsem szabad azt gondolni, hogy a próféta teljesen mezítelen volt, vagy nem fedte volna el ama testrészeit, amikkel közfelháborodást keltett volna. Elégséges volt, hogy az emberek megértették: mit cselekszik az Úr, s ez rendkívüli dologként érintette őket meg.

Hajlamos vagyok arra az álláspontra helyezkedni, mely szerint itt „Ézsaiás *kezével*" szerepel, mert bár ez a kifejezésmód máshol gyakorta fordul elő, mégsem találunk olyan helyet, ahol ne foglalna magában valami hangsúlyosat a kiváltott hatást leírandó. A próféta Isten és a honfitársai közé helyezkedik mintegy a jövőbeni csapások hírnökeként, de nemcsak a szavak, hanem a látható jelek vonatkozásában is. Az sem felesleges, hogy rögtön utána hozzá van téve: *És úgy cselekedett*. Én tehát azon a véleményen vagyok, hogy Ézsaiás mezítelenül járt, valahányszor csak a prófétai hivatalt látta el, s ama testrészeit fedte fel, melyeket szégyen nélkül lehetett szemlélni.

Ami pedig a gyászruhát illeti, jóllehet szokásos volt az embereknél, hogy a különféle társadalmi állásokban ekképpen fejezzék ki a vétkességüket a csapások idején, mégis valószínű, hogy Ézsaiás ezt a jelképet a tanításának megerősítésére használta, hogy jobban felrázhassa az embereket a tunyaságukból. Valahányszor az Úr minket, vagy embertársainkat ostoroz, Ő nem parancsolja meg az öltözékünk megváltoztatását, de durvák és (αστοργοι) természetes szeretet nélküliek vagyunk, ha nem indulunk meg embertársaink nyomorúságán és az egyház romlásán. Ha viseltetünk bármiféle érzelemmel Isten iránt, akkor szomorúságban és könnyekben kell járnunk, ha pedig a mi kötelességünk a gyászolás, másokat is buzdíthatunk és indíthatunk a példánkkal arra, hogy érezzék át az egyház nehézségeit és viseltessenek némi (θυμπατεια) könyörülettel iránta.

3. *Három esztendeig*. Miért ekkora időszak? Mivel időt kaptak az egyiptomiak és az etiópok, ami alatt Isten lehetőséget adott nekik a megtérésre, egyidejűleg pedig a saját népe engedelmességét is próbára akarta tenni, hogy késedelem nélkül hagyjanak fel a törvénytelen segítség igénybevételével, s jóllehet az egyiptomiak és az etiópok biztonságban levőknek látszottak, tudják meg, hogy nem állnak messze a pusztulástól. Az Úr a gonosz emberek lázadását is le akarta leplezni. Kétségtelenül sok ember mutatta ki az istentelenségét, mikor kigúnyolták a próféta mezítelenségét. Az istenfélők viszont megindultak a mezítelensége láttán, s bár az etiópiaiak gazdagsága elbűvölően vonzó volt, mégsem vonakodtak az Ígére irányítani a figyelmüket. Nem a mezítelenséget magát kellett fontolóra venniük, hanem a jelet, amit az Úr helyezett rá, hasonlóképpen ahhoz, ahogyan a látható sákramentumokban nekünk is a láthatatlan dolgokat kell szemlélnünk.

4. *Egyiptom fogsága és Etiópia elhurcolása*.[327] A „fogság" és az „elhurcolás" szavak gyűjtő értelemben szerepelnek a foglyok és az kivándorlók nagy tömegeinek jelölésére. Ezután megmutatja, hogy nem lesz különbség az életkor tekintetében, kijelentvén ,hogy öreg és fiatal egyaránt fogságba mennek.

5. *S megrettennek*. Most megmutatja, kiknek a javára mondta meg előre ezeket a dolgokat az egyiptomiakról és az etiópokról. Annak érdekében, hogy a zsidók a nyomorúságaik közepette megtanulhassanak Istenben reménykedni, s ne folyamodjanak külföldi segítséghez, amit az Úr megtiltott.

6. *Ímé így járt reménységünk*. *Reménységnek*, vagy *titkos gondolatnak* nevezi őket, mert a zsidók hozzájuk fordultak, valahányszor valami csapás sújtotta őket, s beléjük vetették reménységüket. Abba az irányba szoktuk fordítani a szemeinket, ahonnét valamiféle segítséget várunk. Ezért a „nézni" a héberben gyakran jelenti azt, hogy „reménykedni" (Zsolt34:6, Jób6:19). Nos egyedül Istenre kellett volna nézniük. Itt tehát kóbor léhaságuk feddetik meg. S ugyanannak kell velünk is történnie, s méltán, ha miután meghívást kaptunk

[327] A Károli-fordítás szerint: *Égyiptom foglyait és Szerecsenország rabjait*. „Egyiptom foglyait és Kús száműzötteit" – *Lowth*.

Istenhez, de elvetettük a biztos menedéket, amit Ő kínált nekünk, s megengedtük, hogy a Sátán trükkjeinek csapdájába essünk, mezítelenül és kifosztva heverjünk, a szégyentől és a gyalázattól elborítva.

És szólnak majd a sziget lakosai.[328] A *sziget* nevet nemcsak Jeruzsálemnek, hanem egész Júdeának adja, s az általános vélekedés szerint azért, mert partját a Földközi-tenger mosta. Én azonban úgy vélem, más oka van ennek a szóképnek, mert csak a tenger kicsiny része mossa. Mint ahogyan a *sziget* el van választva a többi földrésztől úgy választotta el Júdeát az Úr a többi országtól. Elkülönült a többi néptől, ami miatt halálos gyűlöletet tápláltak a zsidók iránt, mert „fal" volt közöttük, amiképpen Pál mondja (Ef2:14), amit Krisztus döntött le. Ézsaiás itt ismét megerősíti a próféciáját. Ha nem indulsz meg a mezítelenségemen, egy napon majd maguk az események fognak téged megtanítani arra, hogy ezek a szavak nem hiába hangzottak el. Azaz egy késői órán a makacs és lázadó embereke Isten rákényszeríti, hogy megvallják bűneiket, s akkor majd megdöbbennek és önmagukban tépelődnek arról, miképpen lehettek a saját csökönyösségük miatt ennyire vakok.

[328] A Károli-fordítás szerint: *És szól e partvidék lakosa ama napon – a ford.*

21. fejezet

1. Jövendölés a tenger pusztasága ellen. Mint szélvészek, délen tombolók, úgy jő a pusztából, rettenetes földről.

2. Kemény látás jelentetett meg nékem: a csalárd csal, a pusztító pusztít. Jőjj fel Élám, szálld meg Madai, minden ő fohászkodásának véget vetek.

3. Ezért ágyékim telvék fájdalommal, és kínok fogtak el, mint a szűlő asszony kínjai; gyötrődöm hallása miatt, és megrémültem látása miatt.

4. Reszket szívem, iszonyúság rettent, a kedves éjszakát remegéssé tevé nékem.

5. Teríts asztalt, vigyázzon a vigyázó, egyetek, igyatok; föl fejedelmek, kenjétek a paizst!

6. Mert így szólott hozzám az Úr: Menj és állass őrállót, a mit lát, mondja meg.

7. És látott lovas csapatot, páros lovagokat, szamaras csapatot, tevés csapatot, és nagy figyelmesen hallgatott.

8. És kiálta, mint oroszlán: Uram, az őrtoronyban állok szüntelen napestig, és őrhelyemen állok egész éjszakákon.

9. És ímé, lovas csapat jött, páros lovagok, és szólott és mondá: Elesett, elesett Babilon, s isteneinek minden faragott képeit a földre zúzták le.

10. Oh én cséplésem és szérűmnek fia, a mit hallottam a seregek Urától, Izráel Istenétől, azt jelentém meg néktek!

11. Jövendölés Dúma ellen: Seirből így kiáltnak hozzám: Vigyázó! meddig még az éjszaka, meddig még ez éj?

12. Szólt a vigyázó: Eljött a reggel, az éjszaka is; ha kérdeni akartok, kérdjetek, forduljatok vissza és jertek el!

13. Jövendölés Arábia ellen: Az erdőben háltok Arábiában, Dédán utazó seregei.

14. A szomjazó elé hozzatok vizet! Témá földének lakosi kenyerökkel jönnek a bujdosó elébe.

15. Mert az ellenség fegyvere előtt bujdosnak, a kivont fegyver előtt és a felvont kézívek előtt és a nehéz harcz előtt.

16. Mert így szólott hozzám az Úr: Még egy esztendő, mely mint a béresnek esztendeje, és elvész Kédárnak minden dicsősége;

17. És Kédár vitéz fiainak kézíve számának maradéka megkevesedik; mert az Úr, Izráel Istene mondá.

1. *Jövendölés a tenger pusztasága ellen*. A próféta, miután tanította, hogy reménységüket nem az egyiptomiakba, hanem egyedül Isten kegyelmébe kell vetniük, s miután megmondta, hogy csapások következnek azokra a népekre, akiknek kegyeire támaszkodtak, hozzátesz egy vigasztalást az istenfélők szívének bátorítására. Kijelenti, hogy a kaldeusok számára, akiknek a foglyai lesznek, jutalom készíttetik. Ebből következik, hogy Isten számba veszi az elszenvedett sebeiket. A *pusztaság* alatt Káldeát érti,[329] de nem azért, mert pusztaság, vagy gyéren lakott terület volt, hanem mert a zsidók mellett arról az oldalról egy sivatag helyezkedett el pont úgy, mintha Olaszország helyett „Alpokat" mondanánk, mivelhogy azok közelebb vannak hozzánk, s mivel át kell rajtuk kelni az Olaszországba vezető úton. Ezt az okot szem előtt kell tartani, mert a próféta nem az ország természetét írja le, hanem előre figyelmezteti a zsidókat, hogy az ellenségek általa megprófétált pusztulása küszöbön áll, s olyan bizonyos dolog, mintha máris a szemük előtt zajló esemény lenne, mint

[329] „Ez világosan Babilont jelenti, ami a prófécia tárgya. A táj Babilon körül, s különösen az alatta levő, a tenger felé néző rész egy hatalmas sík mocsár volt, amit az Eufrátesz és a Tigris gyakran elöntött. Lakhatóvá azzal a sok csatornával tették, amit kiépítettek benne, s amelyekkel lecsapolták." – *Lowth*.

a sivatag, amit látnak. Emellett a próféták néha kétértelműen beszélnek Babilonról, hogy egyedül a hívők érthessék a rejtett titkokat, ahogyan Jeremiás is megváltoztatja a király nevét.[330]

Mint szélvészek, délen tombolók. Azt mondja, *délen*, mert az a szél fergeteges, és viharokkal, valamint forgószelekkel jár.[331] Mikor hozzáteszi, hogy a pusztából jő, ezzel csak fokozni akarja a képet, mert ha bármiféle vihar kerekedik a lakott és nagyobb népsűrűségű területen, az kevésbé félelmetes, mint amelyik a pusztából jön. S hogy kifejezze ennek a csapásnak a megrázó természetét, a pusztában kerekedő viharokhoz hasonlítja, melyek hevesebbek és erőteljesebben száguldanak tova. A próféta látszólag azonban mégis másra gondol, nevezetesen hogy amiképpen viharként törnek előre abból az irányból, hogy Júdea földjét pusztává tegyék, úgy kerekedik hamarosan másik vihar az ő megsemmisítésükre, s ezért mondja, hogy ez a jövendölés *rettenetes földről* jön. Ez alatt a megjelölés alatt én Júdeát értem, mert nem lett volna elegendő Babilon megsemmisüléséről beszélni, ha a zsidók nem értették volna meg egyúttal azt is, hogy mindez Istentől származik. S hogy miért nevezi „rettenetes földnek", azt láttuk a tizennyolcadik fejezetben.[332] Azért, mert Isten haragja megannyi megnyilatkozásának következtében elcsúfított kinézete mindenkiben félelmet ébreszthet. A körülmények, melyek között ezek a szavak elhangzottak, nem teszik lehetővé számunkra annak feltételezését, hogy Isten megdöbbentő hatalma következtében kapta a „rettenetes" elnevezést, mellyel azt a területet védte. Így tehát, jóllehet Babilont a perzsák és a médek vették be és fosztották ki, Ézsaiás kijelenti, hogy a pusztulás Júdeából jön majd, mert Isten ezen a módon bosszulja meg az annak a népnek okozott sebeket, melynek megígérte, hogy a védelmezője lesz.

2. *Kemény látás*. Mivel a cél a nép szomorúságának enyhítése volt, helytelennek vélhető az öröm okaként egy kemény látomást felidézni. Ez azonban a babiloniakra vonatkozik, akik felfuvalkodván a gazdagságuk miatt, nem féltek a veszélyektől. A gazdagság ugyanis gyakorta hoz létre büszkeséget és közönyösséget. Mintha azt mondta volna: „Haszontalan a babiloniak gazdagságát és erejét csillogtatni, mert mikor kemény a kő, fognak találni kemény kalapácsot, ami azt megtöri".

A fosztogató.[333] Mivel Babilon a vagyonát fosztogatással és más nemzetek letarolásával szerezte, látszólag minden veszély felett állt. S bár félelmet jelentettek másoknak és mindenféle barbársággal és kegyetlenséggel viseltettek, mégsem tudták megakadályozni, hogy zsákmánnyá váljanak, és ugyanazokat a sebeket szenvedjék el, amit ők okoztak másoknak. A próféta még tovább megy, s annak érdekében, hogy hitelt szerezzen kijelentéseinek, igazságos megtorlásnak nevezi az erőszakra adott erőszakot.

Jöjj fel Élám. Élám Perzsia része, de az egész Perzsia helyett szerepel, s ezen az alapon nevezik a perzsákat elamitáknak. Érdemes megfigyelni, hogy mikor Ézsaiás megprófétálta ezeket a dolgokat, semmi valószínűsége sem volt a háborúnak, s a próféta száz évvel azelőtt halt meg, mielőtt ez a csapás elközelgett volna. Ebből nyilvánvaló, hogy nem szerezhette a vele kapcsolatos információkat semmi más forrásból, mint Isten Lelkétől, s ez nagymértékben hozzájárul a prófécia igazsága és bizonyossága megerősítéséhez.

Szálld meg Madai.[334] A médeknek és a perzsáknak parancsolva kijelenti, hogy ez nem véletlenül sújt majd le Babilonra, hanem Isten biztos elrendelése következtében, Akinek, s nem valaki másnak a nevében teszi ezt a bejelentést. Isten nevében kiállva tehát mintegy kapitány, vagy tábornok parancsol a katonáinak, hogy gyülekezzenek a csatára. S hogy

[330] Utalás látszólag a „Kóniás" név használatára a Joakin helyett. „ha Kóniás… pecsétgyűrű volna is az én jobbkezemben… Avagy útálatos és elromlott edény-é ez a férfiú, ez a Kóniás" (Jer22:24, 28) – *a szerk.*

[331] Lowth megemlíti és idézi a Jób1:19-et, 37:9-et, és a Zak9:14-et annak bizonyítására, „hogy a Júdeát érő leghevesebb viharok a tőle délre fekvő nagy sivatag országából jöttek" – *a szerk.*

[332] Lásd Kálvinnak az Ézs18:2-höz fűzött magyarázatát.

[333] A Károli-fordítás szerint: *a pusztító – a ford.*

[334] Madai, azaz *méd* - a ford.

miképpen használja fel Isten a rablók és a gonosz emberek közreműködését, azt elmagyaráztuk korábban a tizedik fejezetben.[335]

Minden ő fohászkodásának véget vetek. Egyesek ezt úgy értelmezik, hogy a fohászkodás, amire a babiloniak adtak okot, megszűnt, miután a perzsák és a médek legyőzték őket. Zsarnoki intézkedéseikkel sokakat indítottak ugyanis fohászkodásra, aminek mindig be kell következnie, ha gonosz és istentelen emberek kapnak rangot és hatalmat. Mások talán közelebb járnak a próféta eredeti gondolataihoz, mikor azt mondják, hogy „a fohászkodás megszűnt", mert a babiloniak nem kaptak könyörületet, ahogyan ők sem könyörültek korábban senkinek. Én egyszerűbben úgy magyarázom, hogy az Úr süket volt a fohászkodásukra, mintha azt mondta volna, hogy nem lesz helye a fohászaiknak és siralmaiknak, mivel durvák és barbárok voltak, s jogos volt, hogy ugyanazt kapják vissza, amit mások számára mértek ki (Mt7:2).

3. *Ezért ágyékim telvék fájdalommal*. Itt a próféta ténylegesen jelenlevőknek mutatja be a népet, mert nem lett volna elég egyszerűen megprófétálni Babilon pusztulását, ha nem erősítette volna meg az istenfélők hitét oly módon, hogy mintegy a szemük előtt lezajló eseményként éljék azt át. Ez a bemutatás szükséges volt, és a próféta itt nem a saját szíve érzéseit írja le, mintha könyörületet érezne a babiloniak iránt, hanem épp ellenkezőleg, amint már korábban mondtuk,[336] egyidejűleg felölti a babiloniak alakját is. Kétségtelenül ki kellene elégítenie elméinket annak, hogy Isten rejtett ítéletei tárulnak itt elénk a hitünk tunyaságát felrázandó. Ezért írja le a próféta nagyobb szépséggel és bővebben, s festi le élénk színekkel azokat a dolgokat, melyek meghaladják értelmi képességeinket. A próféta, így fejezvén ki a szomorúságát, arról tájékoztatja a hívőket, hogy milyen szörnyű is lesz Istennek a kaldeusokra váró bosszúja, s milyen félelmetes büntetést fognak kapni, ahogyan minket is meglep és félelemmel tölt el, mikor bármiféle rossz hír jut el hozzánk.

Mint a szülő asszony kínjai. A bánat erőteljesebb kifejezését teszi hozzá, mikor a szülő nőhöz hasonlít, mint mikor valaki a hatalmas fájdalomtól forgolódik, és testének minden porcikája vonaglik. Az efféle kifejezésmódokat a próféták a mi tunyaságunk miatt alkalmazták, mi ugyanis nem vesszük észre Isten ítéleteit, míg mintegy ujjal nem mutatnak azokra, s mi magunk is meg nem érezzük azokat. Arra figyelmeztet, hogy legyünk elővigyázatosak, még mielőtt ezek ránk következnek.

4. *Reszket szívem*. Mások nem éppen helytelenül így fordítják: „a szívem elvándorolt", mert a szélsőséges rémület mondhatni kimozdítja a szívet a helyéről. Kijelenti, mennyire gyors és váratlan lesz Babilon lerombolása, mert a hirtelen csapás jobban megráz minket, mint a már hosszú ideje előre látott és várt. Dániel elmondja, hogy amit itt Ézsaiás megprófétált, az be is teljesedett, mert szemtanúja volt. Belsazár király azon az éjszakán nagy lakomát adott, mikor a perzsák hirtelen rátörtek, pedig semmi sem volt kevésbé várható, mint az, hogy megölik. Öröme hirtelen váltott rémületre (Dán5:30).

5. *Teríts asztalt*. Ezek az igék tekinthetők melléknévi igeneveknek, mintha azt mondta volna: „Miközben asztalt terítettek és kijelölték a vigyázót, miközben ettek és ittak, hirtelen félelem támadt, elhangzott a fegyverbe hívás: Föl fejedelmek, stb.". Ézsaiás azonban élénk leírást tár mondhatni a szemünk elé. Természetesen Xenophon nem írja le ennyire történelmileg a város ostromát, s ebből nyilvánvaló, hogy nem természetes eszesség, hanem mennyei ihletés volt, ami megtanította Ézsaiást az ismeretlen eseményeket ennyire élénken leírni. Emellett meg kell figyelnünk a próféciák elhangzásának idejét, mert abban az időben a babiloni királyság a legvirágzóbb állapotában volt, s látszólag legyőzhetetlen hatalommal rendelkezett és nem félt semmiféle veszélytől. Ézsaiás nevetségessé teszi ezt a hiábavaló önbizalmat, s megmutatja, hogy ez a hatalom hamarosan romokban fog heverni.

[335] Lásd Kálvinnak az Ézs10:6-hoz fűzött magyarázatát.
[336] Lásd Kálvinnak az Ézs16:11-hez fűzött magyarázatát.

Ne véljük abszurdnak, hogy az őrállókat mutatja be beszélőkként, mert bár az ostrom nem rázta fel annyira a büszke és ostoba zsarnok tunyaságát, hogy ne vetette volna bele magát a mulatozásba és lakomázásba, mégsem férhet hozzá semmi kétség, hogy voltak kijelölt őrök. Valóban szokásos, hogy a fejedelmek testőrökkel védik magukat, hogy szabadon és teljesen zavarmentesen nélkül átadhassák magukat a mindenféle szórakozásnak. A próféta azonban kimondottan összekeveri az őrszemeket az asztali ínyencfalatokkal, hogy ezáltal még világosabbá tegye: a gonosz zsarnokot elragadta a szelesség lelkülete, mielőtt belesüllyedt volna a részeges dáridózásba. A babiloni király így lakomázott és szórakozott az udvaroncaival, mikor a hirtelen és váratlan csapás rázúdult. Nem azért, mert felül állt minden veszélyen, hanem mert figyelmen kívül hagyta és megvetette az ellenséget. Egy nappal azelőtt, hogy mindez bekövetkezett volna, lehetetlennek látszott, mert Gobyras és ama párt összeesküvését, amelyik elárulta őt, még nem leplezték le. Abban az időben pedig, mikor Ézsaiás beszélt, senki sem gondolta volna, hogy egy ennyire rendkívüli esemény fog bekövetkezni.

6. *Mert így szólott hozzám az Úr*. A próféta parancsba kapja, hogy állítson őrállót az őrtoronyba, ahonnan messziről látja a dolgokat, mert ezeket nem lehet szabad szemmel észrevenni, vagy feltételezések alapján kiókumlálni. Annak érdekében tehát, hogy mindenki megtudja: nem véletlenül beszélt, kijelenti, hogy megprófétálja ezeket a dolgokat, mert noha ezek ismeretlenek és hihetetlenek az emberek számára, ő mégis világosan és konkrétan tud róluk a prófétaság lelke által, mert azzal felülemelkedett az emberi értékítélet fölé. Ezt gondosan meg kell figyelni, mert nem szabad azt képzelnünk, hogy a próféták emberektől tanultak, vagy a saját éleselméjűségük következtében látták előre az általuk ismertetett dolgokat. Ezen az alapon joggal nevezték őket „látóknak" (1Sám9:9). S bár mi is látjuk ezeket, a mi látásunk mégis tompa, s alig látjuk meg azt is, ami a lábunk előtt hever. Néha még a legélesebb elméjű emberek is sötétben tapogatóznak, mert nem értenek semmit, csak amit a saját eszükkel felfognak. A próféták azonban Isten Lelke által szólnak mintegy a mennyből. A kijelentettek megfelelnek annak, hogy bárki, aki ezt a próféciát a saját értékítéletéhez próbálja mérni, rosszul cselekszik, mivel ez Istentől származik, ezért messze meghaladja a mi értelmünket.

Menj és állass őrállót. További súlyt ad a mondandójának, hogy „Isten nevében állít őrállót". Ha ennek ellene vetik, hogy „úgy mondasz el lehetetlenségeket, mintha azok valóban megtörténtek volna", akkor azt válaszolja, hogy nem véletlenül hirdeti, mert akit a fejedelem őrállóul jelölt ki, az messziről látja mindazt, amit a többiek nem ismernek. Azaz, Ézsaiás a Lélek kijelentése által látta azt, ami ismeretlen volt mások számára.

7. *És látott harci szekeret*.[337] Most hozzáteszi a vereség élénk leírását. Egyesek úgy vélik, hogy ezt a király hírvivője mondta el. Ez tévedés, mert a próféta, éppen ellenkezőleg, azt prófétálja meg, amit az Isten parancsára kijelölt őrállótól hallott. Ő itt a figyelő és jelentést tevő őrszemet képviseli. Mintha elsőre nem látta volna tisztán, azt mondja, lát „egy harci szekeret", majd közelebbről megfigyelve, lát „néhány lovat" a szekér elé fogva. Először a dolog új volta és nagy távolsága miatt a jelentés kétértelmű és zavaros, de aztán, mikor már közelebbről látja, jobban megérti. Nincs abszurditás abban, ha az emberekre vonatkozó dolgokat alkalmazzuk a prófétákra, vagy az isteni látomásokra, mert tudjuk, hogy Isten a mi gyengécske képességeinkhez alkalmazkodva emberi érzéseket ölt Magára.

8. *És kiálta: egy oroszlán*.[338] „Szorgalmasan hallgatózva, nagy figyelemmel" végül egy oroszlánt vesz észre. Ezt a feltételezések szerint Dáriust jelenti, aki legyőzte és kifosztotta Babilont, amint azt Dánieltől tudjuk (Dán5:28, 31).

Állok szüntelen. Mikor az őrálló azt mondja, hogy szüntelen az őrhelyén áll éjjel és nappal, ez a próféciát látszik megerősíteni, mintha csak azt mondaná, hogy semmi sem lehet

[337] A Károli-fordítás szerint: *És látott lovas csapatot – a ford.*
[338] A Károli-fordítás szerint: *És kiálta, mint oroszlán – a ford.*

annyira bizonyos, mint ez a látomás. Azok ugyanis, akiket Isten őrállókul jelölt ki, se nem álomittasak, se nem homályos látásúak. Emellett ezzel a példával buzdítja és serkenti a hívőket ugyanerre a figyelemre, hogy az Íge lámpásával már távolról lássák Isten hatalmát.

9. *Elesett, elesett Babilon*. Ez világosan megmutatja, hogy nem Belsazár király őréről van szó, mert ez a beszéd nem illene rá a személyére. A próféta tehát Isten parancsára azt teszi közé, hogy mi fog történni. Nos, ez vonatkozhat akár az Istenre, akár Dáriusra, vagy akár az őrt állóra, s csak kevéssé módosítja a jelentését, mert nem hibázik, mikor Dáriust, aki ebben a dologban Isten szolgája volt, az ítélet hírnökeként mutatja be. Nagyobb a valószínűsége, hogy magára Istenre vonatkozik, mert Dáriusnak nem voltak efféle gondolatai, mikor ledöntötte a babiloni bálványokat. A beszéd azonban jobban illik egy őrálló jelleméhez, mintha csak egy angyal tett volna hozzá egy magyarázatot a próféciához.

S isteneinek minden faragott képeit. Itt egy közvetett ellentét van az élő Isten és a halott bálványok között. Ez a kifejezésmód is figyelmet érdemel, mikor „istenei faragott képmásainak" nevezi, mert a babiloniak tudták, ahogyan minden bálványimádó hangosan hirdeti, hogy a képeik nem istenek. Mégis isteni erőt tulajdonítottak nekik, s mikor ezt megtették „Isten igazságát hazugságra változtatták" (Rm1:25), sőt mi több, magát Istent is megtagadták. Erről azonban majd többet is mondunk. Itt látjuk, hogy ezeknek a pusztulásával Babilon megkapta a büntetését a bálványimádásáért, a próféta ugyanis Babilon megsemmisítésének okát mondja el. Azért történt, mert az Úr nem képes eltűrni, hogy a „faragott képeivel" dicsekedjen.

10. *Oh én cséplésem és szérűmnek fia*. Annak a hatalmas monarchiának a gazdagsága elkápráztatta az emberek szemeit a csillogásával, s amit Ézsaiás prófétált a bukásáról, azt meseszerűnek vehették. Ezért Istenhez irányítja az elméiket, hogy tájékoztassa őket: Isten volt az, Aki felvállalta Babilon elpusztítását, s nem emberek akarata, hanem az isteni erő következtében bukik el egy efféle fennköltség. A „cséplés" és a „szérű fia" ugyanazt jelentik: ezt a kifejezésmódot ugyanis a héber szerzők gyakorta alkalmazzák, akik gyakran ismétlik ugyanazt a dolgot más szavakkal.

Ezt az igeverset gondosan meg kell figyelnünk, hogy elkerülhessük a számunkra természetes bűnt, mikor Isten erejét a mi mércénkkel mérjük. Nemcsak arról van szó, hogy gyengeségeink messze Isten bölcsessége alá helyeznek bennünket, hanem hogy az Ő munkáinak gonosz és megromlott bírái is vagyunk, s nem lehet minket rábírni, hogy bármi más nézetre álljunk át ezekkel kapcsolatban, csak ami az emberek képességeit és bölcsességét nem haladja meg. Mindig emlékeznünk kell azonban az Ő mindenható hatalmára, különösen akkor ,mikor gondolkodásunk és értékítéletünk cserbenhagynak minket. Azaz, mikor a zsarnokok oly mértékben elnyomják az egyházat, hogy nem látszik a szabadulás semmiféle reménysége, tudjuk meg, hogy az Úr fogja őket leverni, s a büszkeségükön taposva és erejüket megalázva fogja megmutatni, hogy ők az Ő „szérűje", mert ennek a próféciának az alanya nem valami közrendű ember volt, hanem az összes monarchia közül a legvirágzóbb és leghatalmasabb. Minél jobban felmagasztalták magukat, annál gyorsabban fognak megsemmisülni, s az Úr fogja őket „kicsépelni". Tanuljuk meg, hogy amit itt az Úr az elképzelhetetlen pusztulás megnyilvánulásaként tár elénk, az bárhol vonatkozik az efféle emberekre.

A mit hallottam a seregek Urától. Mikor azt mondja, hogy „a seregek Urától" hallotta, azzal mintegy pecsétet üt erre a próféciára, mert azt jelenti ki, hogy nem a saját maga koholmánya, hanem magától az Úrtól kapta. Itt érdemes megjegyezni, hogy az Úr szolgáinak ugyanezzel a bátorsággal kell megerősíteni magukat, mikor az Úr nevében szólnak. Ahogyan Péter mondja: „Ha valaki szól, mintegy Isten ígéit szólja" (1Pt4:11). A szélhámosok szintén Isten nevével dicsekszenek, de az Úr hűséges szolgáinak a lelkiismerete tesz tanúbizonyságot arról, hogy semmi mással nem hozakodnak elő, csak amit az Úr megparancsolt nekik.

Figyeljük meg azt is, hogy erre a megerősítésre nagy szükség is volt, mert akkortájt az egész világ reszketett ennek a hatalmas erejű monarchiának az erőforrásaitól.

Izráel Istenétől. Nem ok nélkül adja Istennek ezt a két elnevezést. Ami az előzőt illeti, ez valóban olyan megnevezés, ami mindig vonatkozik Istenre. Itt azonban a próféta kétségtelenül a szóban forgó dolgot tartotta szem előtt, hogy Isten hatalmát állítsa szembe a babiloniak seregeivel. Istennek ugyanis nemcsak egyetlen hadserege van az ellenségei legyőzésére, hanem megszámlálhatatlanul sok. Emellett azért nevezi „Izrael Istenének", mert Babilon megsemmisítésével a népe védelmezőjének és őrzőjének jelentettei ki Magát. Annak a monarchiának a legyőzése ugyanis a szabadságot jelentette a zsidóknak. Röviden mindezek a dolgok az egyház érdekében történtek, amiket itt a próféta a szeme előtt tart, mert nem a babiloniak azok, akik kétségtelenül felvidultak ezektől a próféciáktól, hanem a hívők, akiket biztosít arról, hogy noha a babiloniak elnyomják őket és szanaszét vannak szórva, Isten mégis a gondjukat fogja viselni.

14. *Jövendölés Dúma ellen*. Az 1Móz25:14-ből nyilvánvaló, hogy ez a nemzet Ismáel fiától származott, aki ezt a nevet kapta, ezért a leszármazottaikat dumaitáknak nevezték.[339] Pusztulásuk oka, ami itt előre megmondatik, nem ismeretes teljes bizonyossággal, s ez a prófécia a rövidsége miatt homályos. Mégis mindig emlékeznünk kell arra, hogy helyénvaló volt a zsidókat megerősíteni a közelgő félelmetes akadályokkal szemben. Mikor ennyi változás történik, különösen, ha a világ a feje tetejére áll és ha az események gyors egymásutánban követik egymást, összezavarodunk és kételkedni kezdünk abban, hogy vajon minden találomra történik-e véletlenül, vagy a dolgokat Isten gondviselése szabályozza. Az Úr tehát megmutatja, hogy Ő az, aki ezt a forrongást kiváltja, s megújítja a világ állapotát, hogy megtanulhassuk: itt semmi sem tart sokáig, s teljes szívünket és minden szándékunkat Krisztus uralkodása felé fordíthassuk, mert egyedül az tart örökké.

Mivel tehát ezek a változások küszöbön álltak, helyes volt a zsidókat előre figyelmeztetni, hogy mikor bekövetkezett az esemény, emlékezhessenek rá, szemlélhessék bennük Isten bölcsességét és megerősíthessék a hitüket. Emellett kétség sem fér hozzá, hogy a zsidókat gyötörték különféle gondolatok, mikor látták, hogy a világ minden oldalról megrázkódik, s vágytak valamiféle eszközökre, melyekkel elkerülhetnék ezeket a viharokat és förgetegeket, ahogyan mi is biztonságban akarunk lenni, minden veszély felett. Egyesek lehet, hogy új lakhelyet kerestek, ahol jobban gondoskodhattak a biztonságukról, mikor azonban minden oldalról viharok tomboltak, megemlékeztek arról, hogy jobb otthon maradni, s hinni abban, hogy nem található biztonságosabb lakhely, mint az istenfélők társaságában.

Ennek a példának figyelmeztetőül kell szolgálni sokak számára, akik a veszélytől való félelem miatt elkülönülnek az egyháztól, s nem veszik fontolóra, hogy az egyházon kívül még nagyobb veszélyek leselkednek rájuk. Ezek a gondolatok tehát kétségbe ejthették a zsidókat, mert láttuk a nyolcadik fejezetben, hogy elméik nyughatatlanok voltak.[340] Mikor így összevissza hánykolódtak a bizonytalanság miatt, s idegen nemzetekhez menekültek, természetesen elveszítették a bátorságukat, s azt hiszem, ez a fő oka annak, amiért a dumaiták pusztulása előre megmondatik: nevezetesen, hogy a zsidók teljes szívükkel Istent keressék, és mindenekfelett az Ő gondoskodására bízzák az egyház biztonságát. Tanuljunk hát meg az egyházon belül maradni, érjék azt különféle csapások, s viseljük türelemmel a gyermekekre kiszabott atyai fenyítéseket ahelyett, hogy elkóborolnánk és fenékig ürítenénk a seprőt, amit a

[339] *Dúma* vonatkozásában két magyarázat létezik. J. D. Michaelis, Gesenius, Maurer, Hitzig, Ewald és Umbreit egy Ismaeltől származó arab törzs nevének tekintik (1Móz25:14, 1Krón1:30), illetve egy törzs lakóhelyének, ami talán ugyanaz, mint az a terület Arábia és Szíria határán, amit ma *Duma Eljandil*-nak neveznek. Eben az esetben Szeír, ami Júdea és az Arab-sivatag között helyezkedett el, pusztán egy területet jelentett, ahonnét felhangzott a hang. Mivel azonban Szeír maga is az edomitáknak, vagyis Ézsau gyermekeinek a lakhelye volt, Vitringa, Rosenmüller és Knobel a Septaguintát és Jarchit követik a דומה (*Duma*), mint az אדום (*Edom*) változataként történő magyarázatával, ami egyidejűleg kifejezi a csendet, magányt és a pusztaságot is – *Alexander*.

[340] Lásd Kálvinnak az Ézs8:6-hoz fűzött magyarázatát.

gonosztevők ittak (Zsolt75:9, Ézs51:17). Mi lesz az idegenekkel és az elvetettekkel, ha a gyermekek ilyen fenyítéseket kapnak (1Pt4:17-18). Persze lehetséges, hogy a választott nép elszenvedett bizonyos zaklatást a többitől, mikor szomszédjaik minden oldalról megtámadták őket.

Seirből. A Szeír hegye, amint azt Mózes első könyvéből tudjuk, az edomiták hegye volt (1Móz14:6, 32:3, 36:8-9). E hegy neve alatt az egész királyságot érti. Ezen a helyen, mintegy képben, a legkomolyabb figyelemre méltó dolgokat mutatja be.

Vigyázó! meddig még az éjszaka, meddig még ez éj? Valószínű, hogy az edomiták, akik a kérdést felteszik, nem voltak túl messze tőlük, s aggályoskodtak a veszély miatt, melybe mintegy ők maguk is belekerültek. Úgy mutatja be őket, mint akik az „őrállót" faggatják, de nem kíváncsiságból, hanem a saját javukat szem előtt tartva, hogy mit látott az éjszakában pontosan úgy, mint mikor valaki megkérdezett valamit, s az őt követő második és harmadik személy ugyanazt kérdezi. Ez az ismétlés jelentése, hogy nemcsak egyvalaki kérdezősködik, hanem sokan, amint az rendszerint megtörténik a kételkedés és összezavarodás eseteiben, mikor minden ember saját magát félti, s nem hiszi, amit mások mondanak.

12. *Eljött a reggel*. Ez azt jelenti, hogy az izgalom nem egyetlen napig, vagy rövid ideig fog tartani, mintha az őrálló ezt válaszolta volna: „amit ma mondok nektek, azt mondom holnap is, így ha most féltek, holnap is félni fogtok". Az a legnyomorultabb állapot, mikor az emberek az izgalomtól elcsigázottak oly módon, hogy a kételkedés állapotában vannak élet és halál között, s ez az a szörnyű átok, amivel az Úr a gonoszokat fenyegeti Mózes által: „Reggel azt mondod: Bárcsak estve volna! estve pedig azt mondod: Bárcsak reggel volna!" (5Móz28:67) Az istenfélőket tényleg sok veszély háborgatja, de tudják, hogy ők maguk és életük Isten kezére van bízva, s még a halál állkapcsai között is életet látnak, vagy legalábbis a reménység és a türelem enyhíti nehéz érzéseiket. A gonoszok azonban folyton reszketnek, s nemcsak a riadalmaik kínozzák őket, de szomorúságaik miatt is állandóan gyengülnek.

Forduljatok vissza és jertek el. Ezeket a szavakat kétféleképpen magyarázhatjuk: vagy úgy, hogy ha folytonosan futnak, az kárba vész, vagy ekképpen: „Ha közületek bárki óvatosabb, menjen Dumába, és reszkessen ott jobban, mint a szülőföldjén, mert sehol sem lesz biztonságban". Mivel azonban Isten mindig a gondját viseli az egyházának, sehol sem fogunk biztonságos menedékhelyet találni, még ha égen-földön is átkelünk.

13. *Jövendölés Arábia ellen*. Most rátér az arábiaiakra, s elmondja, hogy ők is, a maguk idejében Isten ítélőszéke elé kerülnek. Így tehát nem hagy figyelmen kívül egyetlen, a zsidók által ismert nemzetet sem. Kijelenti, hogy valamennyit akkora félelem ragadja meg, hogy elhagyják házaikat és az erdőbe menekülnek, s kijelenti a menekülésük irányát: „Dedanim" felé.

14. *A szomjazó elé hozzatok vizet!*[341] Annak a reszketésnek a leírását fokozza, amivel az Úr az arábiaiakat szándékozott sújtani úgy, hogy azok semmi másra nem gondoltak, mint a menekülésre, s még csak azokat a dolgokat se gyűjtötték össze, melyek az utazáshoz voltak szükségesek. Ézsaiás tehát kijelenti, hogy az arábiaiak Dedanim országába üresen és mindentől megfosztottan fognak megérkezni, s nem lesz semmi élelmük. Ezen az alapon buzdítja a lakosokat, hogy menjenek eléjük kenyérrel és vízzel, mivel ellenkező esetben elalélnak az élethez szükséges dolgok hiánya következtében.

Tudom, hogy ezt az igeverset egyes magyarázók másképpen magyarázzák. Ők úgy vélik, hogy a próféta gúnyolja az arábiaiakat, akik durván és barbár módon viselkedtek a zsidókkal. Mintha ezt mondaná: „Milyen örömmel hoznátok most vizet a szomjazónak!" Ez a

[341] Az angol változat szerint: „*Hozzatok vizet a szomjúhozónak!*" Kálvin verziója szorosan követi a Septaguintát, εις συναντησιν υδωρ διψωντι φερετε, s megegyezik a többi ókori változattal. A modern kritikusok azonban komoly érveket hoznak fel amellett, hogy ezt a verset inkább múlt időben, semmint felszólító módban kell olvasni – *a szerk.*

magyarázat azonban túlontúl erőltetett. Mégsem tagadom azonban, hogy megkapták kegyetlenségük jutalmát, mikor éhezve futkostak ide-oda. Ennek a versnek a jelentése viszont szerintem kettős:[342] az arábiaiak a menekülésük során annyira nyomorultak lesznek, hogy még vizük sem lesz elegendő, ezért el fognak gyengülni a szomjúságtól, ha nem kapnak gyors segítséget. A próféta ezzel arra céloz, hogy szűkében lesznek mind az élelemnek, mind az innivalónak, és a szomszédokat hívja segítségül. Nem a kötelességükre szólítja fel őket, hanem a tényeket akarja világosabban megmutatni, s nem azért parancsolja meg, hogy adjanak nekik kenyeret, mert megérdemlik, hanem mert rendkívüli szükséget szenvednek. Mivel azonban minden a természet és az emberiesség általános törvényén alapszik, a próféta közvetve arra céloz, hogy az éhezőtől és a szomjúhozótól elsikkasztották a kenyeret, mikor az élelmet megtagadták tőlük.

15. *Mert az ellenség fegyvere előtt bujdosnak.*[343] Ezalatt azt érti, hogy a csapás félelmetes lesz, s az arábiaiaknak jó okuk lesz menekülőre fogni, mivel ellenségeik fegyverrel, karddal veszik majd őket üldözőbe, így életük semmi más módon nem lesz biztonságban, csakis a menekülés által. Az ok, amiért előre elmondja ezt a vereséget, eléggé világos: szükséges volt, hogy a zsidók idejekorán információt kapjanak a jóval később történő dolgokról, így megtanulják: a világot nem a véletlen, hanem Isten gondviselése irányítja, továbbá hogy a mások példáján keresztül megtanulják Istent a népek Bírájaként szemlélni, akármerre is fordítsák a tekintetüket. Nem tudjuk, s a történelem sem tájékoztat minket arról, hogy vajon az arábiaiak a zsidók ellenségei voltak-e, vagy sem. Bárhogyan is legyen, az bizonyos, hogy ezek a dolgok az istenfélők vigasztalása végett hangzottak el, hogy láthassák Isten igazságszolgáltatását minden néppel szemben, s felismerhessék, hogy az Ő ítélőszéke Jeruzsálemben áll, ahonnan ítéletet mond az egész világra.

16. *Mert így szólott hozzám az Úr*. Hozzáteszi, hogy az arábiaiak eme veresége, melyről prófétált, küszöbön áll, s ez nagy megerősítést jelentett az istenfélőknek. Mi a természetünknél fogva tüzesek vagyunk, s nem szívesen engedjük meg, hogy a vágyakozásunk tárgya késlekedjen, az Úr pedig figyelembe veszi gyengeségünket ebben a vonatkozásban, mikor azt mondja, hogy felgyorsítja a munkáját. Ezért a próféta kijelenti: olyan dolgokról prófétál, melyek nem megannyi korszakkal később következnek be, hanem azonnal, hogy a zsidók türelmesebbek legyenek a nyomorúságaik közepette, tudván, hogy azokból hamarosan megszabadulnak.

Még egy esztendő, mely mint a béresnek esztendeje. A „béres esztendejének" hasonlatáról, melyet a dolog teljesebb kijelentése végett tesz hozzá, már szóltunk.[344] Ez azt jelenti, hogy ennek ideje nem késik. Ugyanezt a hasonlatot használják a pogány szerzők is, mikor egy kijelölt és vágyott napot szándékoznak leírni, amint például Horatius egyik versében látjuk: „A nap hosszúnak tűnik azoknak, akiknek számot kell adniuk a munkájukról".[345]

17. *Kézíve számának maradéka*. Azzal fenyeget, hogy ez a mészárlás nem a vége lesz az őket ért gonoszságoknak, mert ha lesz bármi maradék Arábiában, a létszámuk fokozatosan csökkenni fog. Mintha ezt mondta volna: „Az Úr nemcsak egyetlen csatában fogja elszegényíteni az arábiaiakat, hanem a végsőkig üldözi majd őket, míg a megkönnyebbülés minden reménységét elveszítik és az utolsó szálig kiirtatnak". Ilyen a bosszú, mellyel az

[342] Úgy tűnik, hogy a „geminus est sensus" helyett egyes másolatokban a „genuius est sensus" szerepel, mert a francia változat szerint: „Cependant l'exposition que j'ay mise en avant es plus simple" – „Az általam adott magyarázat egyszerűbb" – *a szerk.*

[343] „A kardoktól", vagy félelmükben (a héberben: [az ellenség] színe elől) – az angol változatban. „A kardok elől" - *Stock*. „A kardok jelentététől" - *Alexander*.

[344] Lásd Kálvinnak az Ézs16:14-hez fűzött magyarázatát.

[345] „Diesqua longa videtur opus debentius." Hor. Ep.I.21. A vers másik olvasata, melyben a „longa" szó helyett a „lenta" szerepel, nem kevésbé helyénvaló abból a célból, amiért az idézetet említettük. „Azok számára, akik feladatot látnak el, a nap látszólag *lassan* múlik." – *a szerk.*

istentelenekkel szemben fellép, miközben mérsékli az istenfélőket érő büntetéseket, nehogy teljesen megsemmisüljenek ők is.

Kédár vitéz fiai. A hadakozó és fegyverviselésre képes embereket érti alatta, s azt mondja, hogy noha elkerülték ezt a mészárlást, mégis kivágatnak a maguk idejében. Korábban hasonló csapásokkal fenyegette a zsidókat, de mindig olyan ígérettel kísérve, ami alkalmas volt a szomorúságuk csillapítására, hogy megóvja őket a kétségbeeséstől. Gyakran megtörténik, hogy Isten gyermekeit olyan komoly, vagy bár még súlyosabb csapások érik, mint az elvetetteket, de a könyörület reménysége, ami fel van nekik mutatva, megkülönbözteti őket az egész világtól. Emellett mikor megértjük, hogy Isten halálos bosszúval látogatja meg a gonoszokat, semmi okunk sincs arra, hogy mértéktelen szomorúságba essünk még a legkeményebb büntetések miatt se, hanem épp ellenkezőleg, ebből azt a vigasztalást kell merítenünk, hogy szelíden bánik velünk, és „nem ad át a halálnak" (Zsolt118:18).

Mert az Úr, Izráel Istene mondá. A próféta megmutatja, amint azt korábban már sokszor említettük, hogy nekünk nemcsak azt kell elismernünk: ezek a dolgok isteni kijelölésre történtek, hanem azt is, hogy ezeket az az Isten jelölte ki, akit Izrael imád. Néha minden ember rákényszerül az istenismerethez való felemelkedésre, bár hajlamosak a véletlenben való hitre, ugyanis a gondolat, miszerint van Isten a mennyben, belejön az elméikbe, akár akarják, akár nem, mégpedig gazdagnak és szegénynek egyaránt. Ilyenkor azonban a saját fantáziájuknak megfelelő istenséget képzelnek el vagy a mennyben, vagy a Földön. Mivel tehát a vallástalan emberek fölöslegesen és ostobán képzelik Istent a saját jótetszésük szerintinek, a próféta a zsidókat ahhoz az Istenhez irányítja, Akit imádnak, hogy megismerhessék azt a megkülönböztetett kiváltságot, amit élveznek azáltal, hogy az Ő felügyelete és védelme alatt állnak. Nem elég ugyanis, ha valamiféle Istent imádunk a világ kormányzójaként, hanem az igaz Istent kell elismernünk, Aki kijelentette magát az atyáknak, s kimutatta magát nekünk is Krisztusban. S ezt szorgalmasan fenn kell tartanunk sokak profán gondolataival szemben, akik valamiféle furcsa és zűrzavaros elképzelést alkotnak az Istenségről, mert nem merik nyíltan megtagadni Istent.

22. fejezet

1. Jövendölés a látás völgye ellen. Mi lelt most, hogy mindenestől felmenél a házak tetejére?

2. Te lármával teljes, zajos város, örvendező város, megöletteid nem fegyverrel ölettek meg, és nem harczon hullottak el!

3. Hadnagyaid mind elszaladtak a kézív előtt, de megkötöztettek; a kik benned találtattak, mind megkötöztettek, midőn futni akartak messzire.

4. Ezért mondom: Ne nézzetek reám, hadd kesergessem magamat sírással; ne siessetek vígasztalni engem, népem leánya romlása felett.

5. Mert rémülésnek és eltapodtatásnak és zavarnak napja jő Istentől, a seregeknek Urától a látás völgyére, a mely ledönti a kőfalat, és a hegyeken kiáltás hallatik.

6. És Élám fölvette a tegezt, és jő szekeren emberekkel és lovagokkal, és Kir paizst meztelenít.

7. És lészen, hogy szép völgyeid betelnek szekerekkel, és a lovagok nyomulnak a kapu felé.

8. És fölfedi Júdának fátyolát, és tekintesz ama napon az erdő házának fegyverzetére,

9. És meglátjátok, hogy Dávid városán sok repedés van, és összegyűjtitek az alsó tó vizét.

10. És megszámláljátok Jeruzsálem házait, és némely házat lerontotok, hogy a kőfalat megerősíthessétek;

11. És árkot csináltok a két kőfal között a régi tó vizének; és nem tekintetek arra, a ki ezt cselekvé, és a ki régen elvégzé ezt, Őt nem látjátok!

12. És fölhív az Úr, a seregek Ura ama napon sírásra és gyászolásra, ti magatok megkopaszítására és gyászruha-öltésre,

13. És ímé öröm és vígasság; barmok ölése, juhok levágása, húsevés és borivás; együnk, igyunk, mert holnap meghalunk!

14. És megjelenté magát füleimben a seregek Ura: Meg nem bocsáttatik e bűn tinéktek, míg meg nem haltok; szól az Úr, a seregek Ura.

15. Így szólt az Úr, a seregek Ura: No, menj el a kormányzóhoz, Sébnához, a királyi ház főemberéhez, és mondd meg néki:

16. Mi dolgod itt, és ki lesz itten tied, hogy sírt vágatsz itten magadnak? mint a ki sírját magas helyen vágatja, és sziklába véset hajlékot magának!

17. Ímé az Úr elhajít téged erős hajítással, és megragadván megragad,

18. Hempelygetvén hempelyget, mint gombolyagot, mint labdát, nagy messze földre, ott halsz meg, oda mennek dicsőséged szekerei, te, urad házának gyalázata!

19. És kivetlek állásodból és lerántlak helyedről.

20. És lesz ama napon, hogy elhívom szolgámat, Eliákimot, a Hilkiás fiát,

21. S felöltöztetem őt öltözetedbe, és öveddel megerősítem, és uralmadat kezébe adom, és ő lesz atyjok Jeruzsálem lakosainak és a Júda házának;

22. S az ő vállára adom a Dávid házának kulcsát, és a mit megnyit, senki be nem zárja, és a mit bezár, nem nyitja meg senki;

23. S beverem őt, mint szeget erős helyre, és lészen dicsőséges székül az ő atyja házának;

24. S reá függesztik atyja házának minden dicsőségét: fiakat és unokákat, minden kicsiny edényt, a csészeedényektől a tömlőknek minden edényeiig.

25. Ama napon, azt mondja a seregeknek Ura, kiesik a szeg, mely erős helyre veretett, és levágatik és leesik és összetörik a teher, mely rajta volt, mert az Úr mondá.

1. *Jövendölés a látás völgye ellen*. Ézsaiás ismét Júdea ellen prófétál, amit *a látás völgyének* nevez. Ezt az elnevezést inkább egész Júdeának, nem csak Jeruzsálemnek adja, amiről később beszél. Most azonban itt az előszóba Júdea egészét belefoglalja. Helyesen nevezi „völgynek", mert minden oldalról hegyek vették körül. A hasonlat keményebb nézete, amit egyesek elfogadnak, miszerint Jeruzsálem azért neveztetik '"völgynek", mert levettetett a fennkölt magasságából. Annak oka pedig, amiért a *látás* szót hozzáteszi, kellően világos. Az Úr Júdea egészét megvilágosította az Ígéjével: a próféták folyamatosan használták, s emiatt nevezték őket *látóknak* (1Sám9:9). Van itt egy közvetett ellentét is, mert a völgyekben kevesebb a világosság, mint a nyílt síkságokon, mert a hegyek magassága útját állja a napsugaraknak. Nos, a próféta elmondja nekünk, hogy ez a völgy világosabb, mint azok az országok, amelyek körös-körül ki voltak téve a közvetlen napsütésnek. Ez Isten rendkívüli jóságának volt a következménye, mert a próféta ez alatt azt érti, hogy nem a Nap sugarai, hanem Isten Ígéje világosította meg. Emellett a próféta kétségtelenül le akarta törni azt az ostoba magabiztosságot, amitől a zsidók felfuvalkodtak, mivelhogy Isten figyelemre méltó ajándékokkal különböztette meg őket másoktól. Ők azonban visszaéltek Ígéjével és próféciáival, mintha ennek eszközével minden veszélytől mentesültek volna, jóllehet engedetlenek és lázadók voltak Istennel szemben. Ezért jelenti tehát ki, hogy a látás nem gátolja majd meg Istent abban, hogy megbüntesse hálátlanságukat, sőt még fokozza is vétküket a hálátlanság ama jelével, hogy a mennyei tanítás ekkora ragyogása közepette továbbra is botladoztak, mint a vakok.

Mi lelt most? Most Jeruzsálemhez szól: nem mintha ez a vereség egyedül Jeruzsálemet érintené, hanem mivel az egész ország biztonságosnak vélte a szentély árnyékába menekülni, mely akkor még állt, továbbá hogy a zsidókat elmélkedésre késztesse: ha ez megtörténik egy erődített várossal, akkor mi vár azokra a városokra, melyeknek nincsenek védekező eszközeik? Megdöbbenve kérdezi: „Mit jelent ez, hogy minden ember elhagyja a házát, és a háztetőre menekül, hogy mentse az életét?" A zsidók háztetőinek formája eltért a nálunk megszokottól, s ebből származik Krisztus ismert mondása is: „a mit fülbe súgva hallotok, a háztetőkről hirdessétek" (Mt10:27). Mikor Jeruzsálem lakói a háztetőkre menekültek, házaikat prédául hagyták az ellenségnek, s ez annak bizonyítéka, hogy rettentően féltek. Az is valószínű, hogy dárdát és más fegyvereket az ellenségre vetni mentek fel a háztetőkre, akiknek az érkezése nemcsak megrettentette, de döbbent menekülésre is késztette őket, ám mégsem menekültek meg a veszélytől.

2. *Te lármával teljes*. Úgy érti, nagyon sűrűn lakott volt, mert ahol az emberek nagy tömegei jönnek össze, ott zaj is van, és az ennyire sűrűn lakott helyeken kevesebb okuk volt a félelemre. S hogy még megdöbbentőbbé tegye a képet, Ézsaiás hozzátette ezt a körülményt: ahelyett, hogy a falakon és a sáncokon lettek volna a város védelmére, mert emberben nem volt hiány, ők gyalázatos módon hátat fordítottak az ellenségnek, s a házaik tetejére menekültek. Ezekkel a szavakkal még erőteljesebben ösztökéli a zsidókat, hogy fontolják meg Isten ítéletét, mert mikor az ennyire mindent elborító félelem ragadta meg az emberek szívét, bizonyos, hogy Isten sújtotta őket a reszketéssel. Mintha ezt mondta volna: „Hogyan van az, hogy nincs nagyobb állhatatosságotok ellenállni? Azért, mert Isten üldöz és kerget benneteket." Ezeket a kijelentéseket Mózes írásaiból veszi, ahonnan, amint azt gyakran említettük, veszik a próféták a tanításaikat, de azzal a különbséggel, hogy Mózes általános fogalmakban beszélt, míg ők a szóban forgó dologra vonatkoztatnak. „Az Úr megszalaszt téged a te ellenségeid előtt; egy úton mégy ki ő reá, és hét úton futsz előtte, és a föld minden országának rettentésére leszel… Megver téged az Úr tébolyodással, vaksággal és elme-zavarodással" (5Móz28:25, 28). Megrója a zsidókat nyomorult állapotuk miatt, s jó okkal,

mert helyes volt a vádakat „házhoz szállítani”, hogy megtanulják a bűneiknek és a vétkeiknek tulajdonítani az általuk elszenvedett megpróbáltatásokat és szenvedéseket. Az Úr megígérte, hogy folyamatos segítséget nyújt nekik, s most, mikor ettől megfosztattak, el kellett ismerniük, hogy nem érdemlik meg ezt a segítséget, s hogy az Úr lázadó mivoltuk miatt vetette el őket. Az Úr nem csap be, és nem tesz hamis ígéreteket, hanem ezek a nyomorultak a saját hibájukból zárták ki magukat segítségéből és kegyeiből, s ezt még erőteljesebben kifejezi a kérdés: *Mi lelt most?* Ez azt jelenti: Isten gyakorlati példáját adta annak, hogy Jeruzsálem megfosztatott védőjétől és őrzőjétől, mert ez a kifejezésmód valami furcsát és rendkívülit fejez ki.

Megöletteid nem fegyverrel ölettek meg. S hogy még világosabban mutassa be Isten bosszúállását, kijelenti, hogy akiket megöltek, azok nem bátran, a csatában estek el. Azaz megmutatja, hogy híján voltak a férfias bátorságnak, mert a félénk és gyáva szív volt annak bizonyítéka, hogy az Úr mindannyiukat elhagyta. Mert az ő segítségével álltak volna ellen bátran és férfiasan. Nem úgy érti tehát, hogy a vereség mellé megszégyenülés és kegyvesztettség társul, hanem Isten haragjának tudja be, hogy nem volt bátorságuk ellenállni, s ezzel a körülménnyel kétségtelenül letöri ostoba büszkeségüket.

3. *Hadnagyaid mind elszaladtak*. Ezt a verset különféleképpen magyarázták. A tény meglehetősen világos, a szavak azonban okoznak némi nehézséget. Mivel a מ (*mem*) jelentése *előtte*, és *több mint*, egyesek a מרחוק (*merachok*) szót ekképpen magyarázzák: „Mások előtt menekültek, noha az ország legtávolabbi részeiben laktak, nagyobb veszélyben voltak”. Mások így fordítják: „Bár messze voltak Jeruzsálemtől, mégsem hagytak fel a menekülléssel, mint a félelem által megragadott emberek, akik soha nem állnak meg menekülés közben, mert folytonosan azt képzelték, hogy az ellenség a sarkukat tapossa”.

Számomra azonban természetesebb fordításnak tűnik a *távolra menekültek*, azaz „mindazokat, akik Jeruzsálembe futotttak, mint biztonságos helyre, az ellenség kezébe kerülnek és legyőzetnek”, mert Jeruzsálem tekinthető egész Júdea általános oltalmának, így mikor a háború kitört, a lakosok az ország minden részéről oda menekültek. S miközben úgy tekintettek jeruzsálemi lakóhelyükre, mint biztonságos helyre, fogságba estek. Mások Sénakhérib ostromára vonatkoztatják (1Kir18:13, 2Krón32:1).Én azonban nem vagyok meggyőződve arról, hogy ekképpen kell magyarázni ezt az igeverset, mivel az Jeruzsálem megsemmisítéséről beszél. Mikor Sénakhérib ostromolta, az Úr azonnal megszabadította a várost: senki nem került fogságba, s nem volt semmiféle mészárlás. Ezek az események jóval a próféta halála után történtek, s a szent történelem elmondja valamennyit, s arról is tájékoztat, hogy abban a pusztulásban még a vezetők (hadnagyok) is menekülőre fogták. Semmi hasznuk sem származott azonban a menekülésből, és Jeruzsálem sem kínált nekik semmiféle védelmet, mert valamennyien az ellenség kezébe kerültek.

Mikor konkrétan említi a *vezetőket*, ezzel erőteljesebben kimutatja az ügylet szégyenteljes mivoltát, mert nekik kellett volna legelsőként kitenni személyüket a nép védelme érdekében. Ők tekinthetők pajzsoknak, melyeknek a köznépet kellett volna óvni és védeni. Amíg Jeruzsálem fennállt és virágzó állapotban volt, ezek a kijelentések tűnhettek lehetetlenségeknek, mert nagyon erős és rendkívül megerősített város volt. Ők azonban főleg Isten védelmével dicsekedtek, mert azt hitték, Isten valamiképpen kötődik a „templomhoz”, s büszkeségük azzal a magabiztos reménységgel töltötte el őket, hogy fogjon bár össze mindenki a város ellen, nincs erő és nincs hadsereg, ami azt legyőzhetné (Jer7:4). Ez a prófécia tehát tűnhetett rendkívül furcsának, hogy nem lesz bátorságuk, hogy menekülőre fogják, de még így sem lesznek képesek elmenekülni.

4. *Ezért mondom*. Itt a próféta avégett, hogy nagyobb hatást gyakoroljon a zsidók szívére, felveszi egy gyászoló szerepét, sőt mi több, keserűen siránkozik Isten egyházának nyomorúságos állapotán. Ezt az igeverset nem szabad oly módon magyarázni, mint egyes korábbi igeverseket, melyekben idegen nemzetek gyászát és szomorúságát írta le, mert itt az

egyház bukott állapotáról beszél, aminek ő is tagja, ezért őszintén siratja, és példájával másokat is a siratáshoz való csatlakozásra szólít fel. Ami az egyházzal történt, annak ugyanúgy kell érintenie minket, mintha egyenként velünk történt volna, mert másképp mivé válna az „a te házadhoz való féltő szeretet emészt engem" (Zsolt69:10) igevers?

Hadd kesergessem magamat sírással. Nem titokban, vagy tanúk nélkül siránkozik, mivel, amint már mondtam, másokat is a siránkozásra akar buzdítani a példájával, s nemcsak a siránkozásra, de sokkal inkább a megtérésre, hogy elkerülhessék Isten rájuk kiszabott félelmetes ítéletét, ami már küszöbön állt, s ettől fogva tartózkodjanak az Ő nemtetszésének kiprovokálásától. Másodszor, helyes volt Isten haragja hírnökének ténylegesen nyilvánvalóvá tenni, hogy amit kimond az nem merő gúnyolódás.

Ne siessetek vígasztalni engem, népem leánya romlása felett. Arra, hogy most a saját szívének érzéseit fejezi ki, következtethetünk abból, amit itt kijelent, miszerint keservesen szomorkodik „népe leánya romlása felett". Ábrahám családja egyik tagjaként úgy vélte, ez a nyomorúság a saját állapotára is kihatással van, s arra céloz, hogy jó oka van a siránkozásra. Szokásos kifejezésmóddal nevezi népének gyülekezetét *leánynak*. Ebből észre kell venni, hogy valahányszor az egyházat bántalom éri, a próféta példája alapján nekünk is együttérzéssel (συμπαθεια) kell viseltetnünk, hacsak nem vagyunk keményebbek a vasnál. Mi ugyanis mindenestől méltatlanok vagyunk arra, hogy Isten gyermekei közé számláltassunk és a szent egyházhoz adassunk, ha nem szánjuk oda magunkat, s mindent, amink csak van az egyháznak úgy, hogy semmilyen vonatkozásban ne legyünk attól elkülönülve. Azaz, mikor napjainkban az egyházat oly sok és különféle csapás éri, s megszámlálhatatlanul sok lélek megy tönkre, akiket Krisztus a tulajdon vérén váltott meg, barbárok és vadak vagyunk, ha semmiféle szomorúság sem ébred bennünk. S különösen az Íge szolgálóinak kell megindulnia ettől a szomorúságtól, mivel kijelöltetvén arra, hogy őrködjenek és már messziről lássanak, nekik is nyögniük kell, ha a közelgő összeomlás jeleit látják. Ennek a nyilvános siránkozásnak, mint mondtuk, a nép szívét kellett meglágyítania, mert a prófétának csökönyös emberekkel volt dolga, akiket nem lehetett könnyen siránkozásra indítani. Jeremiás könyvében is találunk egy erre nagyon hasonlító igeverset, aki a nép nyomorult és ínséges állapotát siratja és azt mondja, hogy a szomorúságtól „elgyengült a szíve" (Jer4:31),[346] vagy egy másik versben: „Bárcsak a fejem vízzé változnék, a szemem pedig könyhullatásnak kútfejévé, hogy éjjel-nappal sirathatnám az én népem leányának megöltjeit!" (Jer9:1) Mikor a próféták látták, hogy hiába munkálkodtak a nép makacsságának letörése végett, nem tudták elkerülni, hogy teljességgel el ne borítsa őket a gyász és a szomorúság. Ők tehát megpróbálták élénk szemléltetéseikkel is meglágyítani a kemény szíveket, s visszatéríteni azokat a helyes útra.

5. *Rémülésnek és eltapodtatásnak és zavarnak napja*. Ismét kijelenti, hogy az Úr a szerzője ennek a csapásnak, s hogy a zsidók ne tekingessenek szanaszét minden irányba, vagy ne csodálkozzanak azon, hogy az ellenség legyőzi őket, kijelenti, hogy Isten ellen harcolnak. Jóllehet ezt a tantételt a Szentírás gyakran tanítja, mégsem felesleges, és nem lehet elég komolyan a szívünkbe vésni, hogy nehogy elfelejtsük, mikor gyakorlattá válik. A következmény az, hogy nem alázkodunk meg a Bírónk jelenlétében, s inkább külső orvosságokra szegezzük a tekintetünket, mintsem Istenre, pedig egyedül Ő képes orvosolni a nyomorúságainkat. A *nap* szót használja, ami szokásos a Szentírásban egy kijelölt időpont megjelölésére, mikor ugyanis Isten szemet huny az emberek vétkei felett, akkor látszólag engedményeket tesz a rangját illető követelmények vonatkozásában, amiket azonban, mondhatni, visszavesz a helyes és kijelölt időben.

A látás völgyére. Nem minden jó ok nélkül nevezi „a látás völgyének", mert a zsidók úgy vélték: védve lesznek minden vészterhes eseménnyel szemben, mert az Úr világított rájuk az Ígéjével. Hálátlanul elvetvén azonban az Ő tanítását, hiábavaló módon bíztak abban, hogy

[346] „Jaj nékem! mert roskadozik lelkem a gyilkosok előtt"

hasznukra lesz, s valóban, az Úr az emberek hitetlenségét nemcsak az egyházon kívül bünteti, hanem az egyházon belül is, sőt, mi több, a büntetést az egyházon kezdi, ezért nem szabad visszaélnünk Isten ajándékaival, vagy hiábavaló módon dicsekednünk az Ő nevével (1Pt4:17).

A hegyeken kiáltás hallatik. Ez vonatkozhat mind Istenre, mind a babiloniakra, vagy akár magukra a száműzöttekre is. A győztesek a még nagyobb félelemkeltés végett kiáltoznak, a legyőzöttek pedig vagy a könyörületkeltés végett, vagy a siránkozással adnak utat keserűségüknek. Az egyes szám tekinthető többes számnak, vagy inkább a városnak ama részét jelenti, ahol a templom állt. Mindkét értelmezés jó összhangban áll a szövegkörnyezettel, s nem sokban tér el, ha azt mondjuk, hogy az ellenség kiáltozott a Sion hegyén egymást bátorítandó, vagy miközben az ellenség lerombolta és kifosztotta a várost, kiáltozás hallatszott a szomszédos hegyekről, illetve hogy a városlakók siránkozása verődött vissza visszhangként a Júdeai-síkságot körülvevő hegyekről.[347]

6. *De Élám fölvette a tegezt*.[348] Itt az igemagyarázók úgy vélik, hogy a beszéd megszakítás nélkül folytatódik, s a próféta ugyanazt az ítéletet ismerteti a zsidókkal, amit már előzőleg hirdetett. Mikor azonban közelebbről megvizsgálom a dolgot, kénytelen vagyok velük ellentétes álláspontra helyezkedni. Azt hiszem, a próféta itt megfeddi a zsidókat a makacsságuk és lázadásuk miatt, mert, jóllehet az Úr megbüntette őket, nem tértek meg, s elmesél egy korábbi ügyletet annak érdekében, hogy emlékeztesse őket: mennyire abszolút semmi hasznuk sem származott az Úr büntetéseiből. Ezen a módon kell elkülöníteni ezeket a kifejezéseket az előzőektől. A próféta először azokat a dolgokat prófétálta meg, amik a zsidókat fogják érni, most azonban azt mutatja meg, mennyire joggal kapják a büntetést és milyen gazdagon rászolgálnak azokra a kemény büntetésekre, amiket az Úr szab ki rájuk. Korábban ugyanis az Úr nemcsak szavakkal hívta őket a megtérésre, hanem cselekedetekkel is, de ezt nem követte az élet semmiféle megreformálása, hanem makacsul megmaradtak a bűnösségükben. Semmi sem maradt tehát hátra, mint az, hogy az Úr nyomorultul eleméssze őket, mivel makacsak és önfejűek voltak.

A ו (*vav*) kötőszót én *De*-nek fordítottam, mert gyakorta ez a jelentése. Azok, akik úgy vélik, hogy a próféta a jövőre vonatkozólag fogalmaz meg fenyegetéseket, fenntartják a szokásos jelentését, mintha a próféta Isten említése után a bosszújának végrehajtóit nevezné meg. Én azonban már elmondtam az általam legjobbnak tartott értelmezést, s a szövegösszefüggés még világosabbá fogja tenni, hogy jó okom volt erre az álláspontra helyezkedni. Mikor az „elamitákról” és a „kireneusokról” beszél, ez szerintem inkább vonatkozik az asszírokra, mint a babiloniakra, mert noha azok a nemzetek soha nem kezdtek háborút a zsidókkal a saját parancsnokságuk alatt álló hadseregekkel, mégis lehetséges, hogy az asszír király hűbéresei voltak, s a hadseregének egyik részét alkották, mikor Jeruzsálemet ostromolta. Már megjegyeztük, hogy a részt szerepeltetvén az egész helyett az „elamiták” alatt a keleti nemzeteket érti.

És Kir paizst meztelenít. *Kir* alatt kétségtelenül Kürénaika lakóit érti.[349] Mivel ők (πελτασται) pajzsos emberek voltak, ezért mondja a próféta, hogy „pajzsot meztelenítenek”, mert mikor a csatamezőre léptek, tokból vették elő a pajzsaikat.

7. *És szép völgyeid beteltek szekerekkel*.[350] Semmi hibát nem találok abban a fordításban, amit egyes fordítók adnak: „lovas szekerekkel”, de inkább a próféta szavainak szó szerinti fordítását választom, mert azt hiszem, hogy ő „harci szekerekre” gondolt. Abban az időben kétféle szekeret használtak, az egyiket teherszállításra, a másikat a csatamezőn. Itt

[347] „La plaine du Jordain” – „a Jordán-síkságot”.

[348] A Károli fordítás szerint: *És Élám fölvette a tegezt – a ford.*

[349] „*Kirt* ma általánosan Κυρος-szal azonosítják, ez egy, a Kaukázusban eredő és a Kaszpi-tengerbe ömlő folyó neve, melyről Georgia (Kirgizsztán) kapta a nevét. Kir Asszíria alattvalója volt Ézsaiás korában, ez meglátszik abból a tényből, hogy ez volt ama területek egyike, ahová a tíz törzs száműzötteit elvitték. Lehet, hogy itt úgy szerepel Média helyett, amiképpen Elám Perzsia helyett.” - *Alexander*

[350] A Károli-fordítás szerint: *És lészen, hogy szép völgyeid betelnek szekerekkel – a ford.*

azokra a szekerekre gondol, melyekben a lovasok utaztak. Ha ez fenyegetés lenne, helyesebb volna jövő időben fordítani: „És lészen”, mivel azonban a rögtön ezután következő szavak múlt időben vannak, s van okunk azt gondolni, hogy a próféta már lezajlott eseményekről beszél, nem vonakodtam egyeztetni az igevers kezdetét az utána következőkkel. „A szép völgyek” a „legszebb völgyeket” jelentik. Emlékezteti a zsidókat arra a szorultságra, melybe belekerültek, mikor az ellenség a kapuk előtt állt. Abban az időben Istentől kellett volna segítséget kérniük, de az a nyomorult nép még erőteljesebben elidegenedett Istentől és még szégyenteljesebben kimutatta lázadó mivoltát, ami megmutatta, hogy teljességgel elvetett emberek voltak, s a próféta ezért feddi meg őket amiatt a megkeményedett makacsság miatt.

8. *És fölfedi Júdának fátyolát*. Megmutatja, micsoda elmebeli nyomorúságban voltak a zsidók, mikor ilyen közelről ostromolták őket. Egyesek ezt az igét Istenre, mások az ellenségre vonatkoztatják, én azonban azt hiszem, hogy határozatlannak kell tekinteni, mert a héberben gyakorta használt „fölfedi” kifejezésmód azt jelenti, hogy „Júda fátyla elvétetett”. A *fátyol* szó alatt majdnem mindenki a templomot, vagy Istent érti, Akinek a nevével a zsidók hamisan dicsekedtek. Én azonban egyszerűen a fegyverraktárra vonatkoztatom, melyben, mint titkos helyen a hadi eszközöket tárolták. Azért nevezi „fátyolnak” (lepelnek), mert nem nyilvánosan látható dolog volt, hanem titkos hely. Röviden, azt írja le, ami a nagy riadalom idején megy végbe, mert ilyen időben az emberek a fegyverekhez és a hadi szerszámokhoz rohannak, s amit korábban elrejtettek, most előveszik.

És tekintesz ama napon az erdő házának fegyverzetére. Ez a mondat megegyezik a megjegyzésekkel, hogy ebben az esetben felkerestek minden helyet, ahol eszközök, és hosszú ideje elrejtett fegyverek voltak, melyekkel felfegyverezhették magukat nagy sürgősen. A szent történelem tájékoztat minket róla, hogy ezt „az erdő házát” Salamon építette (1Kir7:2), hogy itt tárolják a királyság teljes fegyverzetét.[351] A személyváltás („tekint*esz*”) nem homályosítja el a jelentést, hanem inkább megerősíti, amit már mondtam, hogy a próféta azt mondja el, milyen buzgón tettek meg a zsidók abban az időben minden előkészületet a város védelmére.

9. *És meglátjátok, hogy Dávid városán sok repedés van*. Folytatja az elbeszélését, mert a bővelkedés és a béke idején senki sem törődik a sáncokkal, vagy a hadi szerszámokkal. Csak egyedül a szükség ébreszti fel az embereket és teszi őket aktívvá, a béke és a csendesség tunyává és gyávává tesz minket. Amíg úgy gondolták, hogy messze állnak a veszélytől, nem foglalkoztak a repedésekkel a falon, de mikor megérkezett a háború híre, izgulni kezdtek ezek miatt, s megtették a szükséges intézkedéseket az ellenség behatolásának megakadályozására.

Dávid városa. A „Dávid városa alatt a város belső részét érti, mert mint megannyi más város esetében is látjuk, a város itt is két részre oszlott. Jeruzsálem egészét falak és töltések vették körül, de a belső rész jobban meg volt erősítve, ezt nevezték „Dávid városának”. A templomot később erősítették meg, minek következtében mondhatjuk, hogy ekkortól a város három részre oszlott. Ézsaiás úgy érti, hogy a zsidók majdnem lemondtak az egész város biztonságáról, mikor visszavonultak annak legbelső, és legjobban megerősíttet részébe, s valóban, a szent történelemből nyilvánvaló, hogy minden kétségbeejtő állapotban volt. Ebből arra is következtethetünk, hogy a próféciákat nem szabályos sorrendben gyűjtötték össze, s akik egy kötetbe foglalták ezeket, nem foglalkoztak az időrendi sorrenddel.

Az alsó tó vize. Hozzáteszi, hogy a vizet szükséges célokra gyűjtötték, hogy az ostromlottak ne legyenek vízszűkében, s a tó víztárolóként szolgált.

10. *És megszámláljátok Jeruzsálem házait*. Úgy érti, hogy a város minden részletét megvizsgálták, hogy ne legyen egyetlen védtelenül álló ház, vagy épület sem. Mások úgy

[351] „Az ’erdő házának’ azért nevezték, mert Libanonból hozott cédrusfákból építették, s négy sor, soronként tizenöt nagy cédruspillér támasztotta alá. Mikor Jeruzsálem lakosai hallottak az asszír hadsereg inváziójáról, erre a fegyvertárra néztek, s innen vettek fegyvereket a város védelmére.” – *Rosenmüller*. „Ezt Salamon építette a városon belül, mint hűvös menedéket, s itt tárolta legjobb fegyvereit. 1Kir7:2, 10:17. Lásd Neh3:19.” – *Stock*.

vélik, hogy a házakat azért számolták meg, hogy utánpótlást biztosítsanak az őrállóknak. Az előző magyarázat azonban előnyösebb, és az is megerősíti, amit a próféta utána tesz hozzá, hogy a házakat a városfalak újjáépítése végett lerombolták. Ezt rendszerint elhanyagolják békeidőben, s a magánszemélyek házait gyakran magukra a falakra építik, emiatt ezeket háborús időkben le kell bontani, hogy egyrészt utánpótlást biztosítsanak az ellenség visszaveréséhez, másrészt nehogy titkos kommunikációt tartsanak fenn az ellenséggel ezekből.

11. *És árkot csináltok*. Ennek a versnek az első mondata az előző témához kapcsolódik, mert arról számol be, hogy a legszűkösebb helyzetbe jutottak és a közelgő hatalmas veszély félelemmel töltötte el őket. Ezért minden, a hatalmukban álló módszert megragadtak, hogy megvédjék magukat az ellenségtől.

És nem tekintetek arra, a ki ezt cselekvé. Ez a második mondat megfeddi őket a nemtörődömségükért, amiért teljes figyelmükkel a földi segítség felé fordultak és elhanyagolták a legeslegfontosabbat. Ahelyett, hogy mindenekelőtt Istenhez fordultak volna, amint kellene, elfelejtették és megvetették Őt, s a sáncokra, árkokra, és falakra, valamint az egyéb háborús készülődésekre figyeltek, pedig legerősebb védelmük Istenben volt. Amit először mondtam, most már világosabb, hogy a próféta nem a zsidók megsemmisítését prófétálja itt meg, hanem azt jelenti ki, amit már megtapasztaltak avégett, hogy megmutassa, mennyire joggal haragudott rájuk az Úr, hisz semmiféle büntetéssel sem lehetett megjavítani, vagy megreformálni őket. A riasztó veszélyeknek, melyeknek ki voltak téve, figyelmeztetni kellett volna őket istentelenségükre és Istennel szembeni megvetésükre, de ezek a veszélyek még csökönyösebbé tették őket. Bár aligha van olyasvalaki, aki annyira csökönyös, hogy ne indítaná a balsors, s különösképpen a közvetlen veszély arra, hogy elgondolkozzon önmagáról, és fontolóra vegye, hogy talán joggal érik a csapások, ha egyszer megsértette Istent és kihívta maga ellen az Ő haragját, a próféta mégis azt mondja, hogy egy sem volt a zsidók között, aki megemlékezett volna Istenről a sok nyomorúság közepette, így Isten joggal hagyott fel minden vonatkozásban velük való törődéssel.

Ebből következik, hogy az a szélsőséges és kétségbeejtő gonoszság jele, mikor az emberek, miután csapásokat, vagy büntetéseket kaptak, semmit se javulnak. Először is követnünk kell Istent és jókedvű engedelmességgel kell adóznunk Neki, másodszor, mikor a gyakorlatban kaptunk figyelmezetést és büntetést, meg kell térnünk. S ha az ostorcsapások nincsenek javunkra, mi más marad az Úr számára, mint növelni és megkettőzni, s egyre súlyosabban és súlyosabban éreztetni velünk ezeket, míg a pusztulásba nem roskadunk? Hiábavaló ugyanis orvosságot alkalmazni a kétségbeejtő és gyógyíthatatlan betegségre. Ez a tanítás nagyon is vonatkozik a saját korunkra, melyben oly sok csapás és nyomorúság sürgetnek minket a megtérésre. Mivel nincs megtérés, mi más marad, mint hogy az Úr a végtelenségig próbálja tenni, ami tehető, míg csak meg nem semmisít minket?

Aki ezt cselekvé. Ezekkel a szavakkal közvetve elismeri, hogy Isten nem hibáztat minket az ellenség visszaverésében és a veszélyekkel szembeni óvatosságban tanúsított buzgóságunkért, de hibáztat minket a külső védelembe vetett hiábavaló magabiztosságért. Istennel kell kezdenünk, s mikor figyelmen kívül hagyjuk Őt és a kardokhoz és a lándzsákhoz, a sáncokhoz és az erődökhöz folyamodunk, szélsőséges buzgóságunk joggal ítéltetik árulásnak. Tanuljunk tehát meg Istenhez menekülni a közvetlen veszélyben, s teljes szívvel adjuk át magunkat az Ő neve védelmének (Péld18:10). Mikor ezt már megtettük, akkor lesz törvényes az Ő általa kezünkbe adott orvosságok használata, viszont minden a romlásunkat eredményezi, ha biztonságunkat először nem Őrá bízzuk.

Istent Jeruzsálem alkotójának és elvégzőjének nevezi, mivel ott vett lakozást és azt akarta, hogy az emberek Őt hívják segítségül (1Kir9:3). Mivelhogy Jeruzsálem az egyház élő képmása volt, ez a titulus ránk is vonatkozik, mert Istent sajátos módon az egyház építőjének is nevezik (Zsolt132:13-14). Jóllehet ez vonatkozhat az egész világ teremtésére is, mégis a

második teremtés, mellyel feltámaszt a halálból (Ef2:1), s újjászül és megszentel minket (Zsolt110:3), csak a választottakra vonatkozik, a többiek nem részesülnek belőle. Ez a titulus nem egy hirtelen, hanem folytatólagos tevékenységet fejez ki, mert az egyház nem egyszer teremtetett, hogy utána elfelejtődjön, hanem az Úr megőrzi és védi mindvégig. „Ne hagyd el a te kezeidnek alkotásait", mondja a zsoltáros (Zsol138:8), és Pál is azt mondja, hogy „a ki elkezdette bennetek a jó dolgot, elvégezi a Krisztus Jézusnak napjáig" (Fil1:6).

Ez a titulus egy bámulatos vigasztalást is magában foglal, mert ha Isten az alkotó, nincs okunk félni, ha az Ő erejére és jóságára támaszkodunk. Nem számíthatunk rá azonban, amíg nem ruháztatunk fel valódi alázatossággal és bizalommal, mikor is megfosztatván minden gőgösségtől, a semmivé csökkenve egyedül Neki tulajdonítunk minden dicsőséget. Ez nem lehetséges mindaddig, amíg nem hisszük azt is, hogy üdvösségünk az Ő kezében van, s teljesen meg nem vagyunk arról győződve, hogy soha nem fogunk elpusztulni, még ha ezer halál is vesz körül minket. Az csak a zsidók aljasságának fokozása volt, hogy az Úrnak arra a városra vonatkozó kiválasztása, amit megannyi bizonyítékkal is alátámasztott, nem volt képes őket arra indítani, hogy az Úr védelmében bízzanak. Mintha azt mondta volna: Micsoda őrültség a város védelmére gondolni, mikor megvetitek annak Alkotóját!

Messziről, vagy *régen*. A héber szó vagy egy hely távolságot jelöli, vagy egy időszak hosszát. Ha helyre vonatkoztatjuk, a jelentése az lesz, hogy a zsidók kétszeresen is hálátlanok, mert már messziről sem néztek az Úrra. Ebből észre kell vennünk, hogy nemcsak akkor kell az Úrra néznünk, mikor közel van, hanem akkor is, mikor látszólag nagy távolságra van tőlünk. S mi úgy véljük, nincs jelen, mikor nem vesszük észre a segítségnyújtását, s mikor nem tölti be azonnal a szükségleteinket. Röviden a próféta azt mutatja meg, mi a valódi reménység természete, mert testies és otromba Istenre nézés az, amikor nem vesszük észre a gondviselését, csak valami látható kegyességen át. Nekünk ugyanis magába a mennybe kell felemelkednünk. Szigorúan és ténylegesen szólva az Úr mindig jelen van, de azt mondják, hogy messze van és nincs jelen minket illetően. Ezt tehát a mi érzékszerveinkre, nem pedig magára a tényre vonatkozólag kell érteni. Így tehát, noha messze levőnek tűnik az egyház által elszenvedett csapások közepette, mégis fel kell emelnünk elméinket Hozzá, fel kell ébresztenünk szívünket és leráznunk tunyaságunkat, hogy segítségül hívhassuk Őt. Ám a másik jelentés ugyanúgy elfogadható, miszerint nem néztek Istenre, Aki az egyházat alkotta, nem tegnap, vagy a közelmúltban, hanem réges-régen, s aki megannyi koron keresztül bizonyította magáról, hogy Ő annak Alkotója. Ezért nevezik egyháza ősi Alkotójának, mert ha a zsidók a gondolataikat a korok hosszú egymásutániságára irányítanák, s gondosan átgondolnák azokat, észrevennék, hogy Ő az állandó fenntartója az Ő munkájának, ez pedig a hálátlanságukat még megbocsáthatatlanabbá teszi.

12. *És fölhív az Úr, a seregek Ura*. A nép bűnös csökönyösségét további súlyosbításokkal mutatja be a próféta. Teljességgel menthetetlenné tette őket a tény, hogy miközben ilyen hatalmas veszélyeknek voltak kitéve, megvetették a próféták istenfélő tiltakozásait, s elutasították Isten kegyelmét, mikor meg akarta gyógyítani és helyre akarta állítani őket. A teljes mértékű romlottság jele az, amikor az emberek ennyire félretéve minden érzést félelem nélkül megvetik mind a tanítást, mind a büntetéseket, s makacsul „rugdalóznak az ösztöke ellen" (Csel9:5), ez pedig nyilvánvalóvá teszi, hogy átadattak „méltatlan gondolkodásra" (Rm1:28).

Mikor azt mondja, hogy „az Úr felhívta őket", ezt két módon lehet magyarázni, mert jóllehet az Úr nem beszél, mégis elég hangosan hív fel az ostorcsapásokkal és a büntetésekkel. Tegyük fel, hogy meg vagyunk fosztva minden Szentírástól, prófétától, tanítótól és tanácsadótól, Ő mégis tanít minket a nyomorúsággal és a nehézségekkel, azaz egy szóval kijelenthetjük, hogy minden egyes büntetés *felhívás* a megtérésre. Kétségtelen azonban, hogy a próféta ennél többet akart kifejezni, nevezetesen hogy az istenfélő figyelmeztetések megvetésével gátlástalanul a gúny tárgyává tették Isten atyai meghívását.

Ama napon. Hatalmas súlya van a megpróbáltatás *napja* említésének is, mikor a veszély fenyegette őket, mert mind az Íge, mind az ostorcsapások által kaptak figyelmeztetést. Isten haragjának jelei láthatók voltak, a próféták folyamatosan kiabáltak, de az emberek mégsem javultak meg.

Ti magatok megkopaszítására és gyászruha-öltésre. Mikor a gyászruhát és a kopaszságot említi, magukat a jeleket használja fel a megtérés leírására,[352] mert a megtérés nem a gyászruhában, vagy a szőrruhában,[353] vagy bármi külsődlegesben rejlik, hanem a szívben van meg annak a helye. Azok, akik őszintén megtérnek, elégedetlenek önmagukkal, utálják a bűnt és olyan mély szomorúság fogja el őket, hogy elborzadnak maguktól és a korábbi életüktől. Mivel azonban ez nem tehető meg anélkül, hogy egyidejűleg ne tegyék magukat ismertté megvallás által az emberek előtt, ezen az alapon írja le a külső jeleket, melyekkel bizonyítékát adjuk a megtérésünknek. Nos, ezeket a dolgokat a zsidók között abban az időben elvetették, mikor a megtérés nyilvános nyilatkozatait tették. A próféta tehát arra gondol, hogy felhívták őket a megtérésre, az Isten előtti megalázkodásra, s a megtérés bizonyítékainak bemutatására az embereknek. Önmagukban ezek a jelek valóban nem lennének elégségesek, mert a megtérés a szívnél kezdődik, s Jóel ebben az értelemben figyelmeztet: „És szíveteket szaggassátok meg, ne ruháitokat" (Jóel2:13). Nem mintha azt akarná, hogy a jeleket tegyük félre, hanem azt mutatja meg, hogy ezek nem elegendőek, s önmagukban Isten számára nem fogadhatók el. Ebből következtethetünk a kötelességünkre, mikor Isten haragjának a jeleit meglátjuk. Nyilvánosan hirdetnünk kell a megtérésünket, nemcsak Isten, hanem az emberek előtt is. A külső ceremóniáknak valóban kevés következményük van, s nekünk nincs megparancsolva a gyászruha hordása, vagy a hajunk levágása, hanem őszintén és komolyan azt kell gyakorolnunk, amit ezek a jelek valójában jelentenek: bűneink helytelenítését és megvallását, a szív alázatát, s az élet megújítását. Ha nem valljuk meg, hogy bűnösök vagyunk, s rászolgáltunk a büntetésre, nem térünk vissza Isten kegyeibe. Egyszóval ahogyan a vádlottak megengedik a szakálluk növekedését, s rongyos ruhákban járnak, hogy hassanak bíráik szívére, úgy kell nekünk is Isten kegyelméért könyörögnünk, s megtérésünk nyilvános megvallását megtennünk.

Észre kell azonban vennünk a megtérés külső jeleinek hasznosságát: Ezek sarkantyúkként szolgálnak, hogy jobban megismerhessük és meggyűlölhessük a bűnt. Ezen az alapon, mint sarkantyúk, nevezhetők a megtérés okainak, s mint bizonyítékok, nevezhetők a megtérés hatásainak. Okok, mert megjelölik a bűnösségünket, amit magunkkal cipelünk, s annál inkább buzdítanak minket arra, hogy bűnöseknek és vétkeseknek ismerjük el önmagunkat. És hatások, mert ha nem előzi meg ezeket a megtérés, soha nem kényszerít minket semmi, hogy őszintén adjuk elő őket.

13. *És ímé öröm és vígasság*. A próféta itt nem talál hibát az önmagában vett örömben, mert látjuk, hogy Pál is az igazi örömre, „az Úrban való örömre" buzdítja a hívőket (Fil4:4), hanem azt az örömöt helyteleníti, mely az ellenkezője a megtérésből fakadó szomorúságnak, amiről Pál is beszél (2Kor7:10). Egyetlen ember sem állhat a megtérés befolyása és Isten haragjának őszinte érzése alatt anélkül, hogy az emellé társuló szomorúságtól vezettetve ne bánkódna. Az ezzel ellentétes öröm tehát bűnös, mivel a brutális közönyből fakad, s joggal éri szemrehányás, mert az Úr megátkozza (Lk6:25).

Barmok ölése, juhok levágása. Abból, amit elmondtunk, könnyű meglátni, miért helyteleníti hogy barmokat ölnek és juhokat vágnak le. Ezek a dolgok önmagukban nem bűnösek, s nem is váltják ki Isten nemtetszését, de mivel a böjtölés a megtérés ünnepélyes kinyilatkoztatása, amit az emberek előtt teszünk, így az állatok levágása a lakomához, mikor böjtölnünk kellene, a makacságnak és Isten megvetésének a bizonyítéka. Ezen a módon vetik meg az emberek Isten fenyegetését és bátorodnak fel a bűneikben.

---

[352] „Le sac et l'arrachement des cheveux;" — "Gyászruha és a haj levágása."

[353] „En sac ou cendre;" — "A gyászruhában, vagy a hamuban."

Ez az a kijelentés, amit Ézsaiás általánosan akart megfogalmazni. Abszurd dolog azonban a pápistáknál, hogy ebből a húsevéstől való tartózkodás helyeslését vezetik le. Miért nem teszik mindjárt hozzá azt is, amit az apostol a borról mondott? Olyan messze állnak a bor használatától való tartózkodástól, hogy szabadon vetik magukat bele a borivásba a húsevéstől való tartózkodás ellensúlyozásaképpen. Lépjünk azonban túl ezeken az abszurditásokon. Ézsaiás nem abszolút módon ítéli el a húsevést, vagy a borivást, hanem azt a fényűzést és féktelenséget kárhoztatja, mely által az emberek úgy megkeményednek, hogy makacsul félrelökik Isten fenyegetéseit, s mindent hazugságként kezelnek, amit a próféták mondanak nekik.

Ezt gondosan meg kell figyelni, mivel mi nem mindig viselünk gyászruhát és járunk hamuban. Ugyanakkor nem lehet a megtérésünk valódi, ha nem fejeződik ki azokban a gyümölcsökben, amelyeket a valódi megtérésnek elkerülhetetlenül meg kell teremnie. Röviden, amiképpen a jeleivel írta le a megtérést, úgy mutatja be a makacsságot is a jelein keresztül, mert amiképpen a böjtöléssel és egyéb külső cselekedetekkel teszünk bizonyságot a megtérésünkről, úgy adunk bizonyságot csökönyös szívünkről a lakomázással és a fényűzéssel, s váltjuk ki velük még jobban Isten haragját hasonlóképpen, mint amit a Noé napjaiban történtekről olvasunk (1Móz6:5, Mt24:38-39, Lk17:27). Miután általánosságban leírta a mértéktelenséget és a fényűzést, konkrétan megemlíti az evést és az ivást, amikbe a zsidók oly fokig belemerültek, mintha bizonyos fokig képesek lettek volna felvenni a harcot Isten haragjával, s eltörölni ennek a fenyegetésnek az emlékét.

Mert holnap meghalunk. Ez a mondat eléggé világosan megmutatja, miért panaszkodott a próféta olyan hangosan a húsevés és a borivás miatt. Azért, mert minden fenyegetést, amit a próféták kimondtak, ők a gúny és a nevetség tárgyává tettek. Feltételezik, hogy Pál ezt az igeverset idézi, mikor a korinthusiaknak ír: majdnem ugyanezeket a szavakat használja (1Kor15:32). Én azonban más véleményen vagyok, ő ugyanis az epikureánusok véleményét idézi, akik a múló napnak éltek, s nem törődtek az örökélettel, ezért úgy gondolták, hogy természetes hajlamaikat kell követniük és élethosszig a gyönyöröknek kell élniük. Ézsaiás viszont itt a gonosz emberek beszédét idézi, akik makacsul kinevették a próféta összes fenyegetését, s nem voltak képesek nyugodtan tűrni a büntetésekről, a száműzetésről, a mészárlásról és a rombolásról elhangzottakat. Felhasználták a próféta szavait, majd a lakomázásuk és mulatozásuk közepette nevetségessé tették azokat, kérkedő hangnemben kimondván: „Holnap meghalunk. Ha a próféták azt mondják nekünk, hogy a pusztulásunk küszöbön áll, akkor legalább a mai napot töltsük vidámságban és örömben”.

Azaz, a makacs elméket nem lehet lesújtani semmiféle megfélemlítéssel, hanem épp ellenkezőleg, kigúnyolják Istent és a prófétákat és még szabadabban átadják magukat a kicsapongásnak. Természetesen félelmetes őrültség volt a részükről, hogy sértetten és haragosan, keserű iróniával idézték azokat a szavakat, melyeknek nemcsak az ő elméiket, hanem eget-földet meg kellett volna rázni. Bárcsak ne lenének ennek a viselkedésnek hasonló példái manapság! Mert valahányszor Isten fenyeget, az emberek nagyobbik része vagy a keserűségét okádja ki, vagy megvetően kigúnyolja mindazt, ami Isten szent ajkáról származik.

14. *Ez*[354] *kijelentetett*.[355] Mintha azt mondta volna: „Gondoljátok, hogy elkerülhetitek a féktelenségetek büntetését, mikor Isten a megtérésre hív benneteket?” Vélhető, hogy itt a próféta semmi újat sem mond, mert Isten számára minden dolog ismert. Ezt azonban abból a célból teszi hozzá, hogy kirázza azokat az embereket a tunyaságukból, akik soha nem lépnének fel ennyire erőszakosan Isten ellen, ha nem úgy gondolnák, hogy becsaphatják Őt.

[354] A Károli-fordítás szerint: És megjelenté magát füleimben a seregek Ura – *a ford.*

[355] Rosenmüller, aki ebben az esetben Stockot követte, így fordítja ezt a mondatot: „Jehova jelentette ki a füleimbe”, megjegyezvén, hogy a נגלה (*niglah*) igét itt visszaható igének kell tekinteni, s párhuzamos igehelyekként idézi az 1Sám2:27-et és 3:21-et. Az elsőben a szó szerint „Kijelentvén voltam én kijelentve?” fordítás helyett a fordító a „Nem nyilvánultam meg érthetően?” kifejezést használja, a másodikban a נגלה (*niglah*) igét visszahatónak tekintik: „Az Úr kijelentette magát” – *a szerk.*

Bárkinek, aki tudja ugyanis, hogy Isten az Ő tanúja, azt is el kell ismernie, hogy Isten az ő Bírája is. Ebből következik , hogy a gonoszok a féktelenségükben megrabolják Isten hatalmát, így tehát nem minden ok nélkül idéztetnek Isten ítélőszéke elé, hanem hogy megtudják: számot kell adniuk Neki.

Ha megbocsáttatik e bűn tinéktek, míg meg nem haltok.[356] Félelmetes fenyegetést tesz hozzá, miszerint ez a gonoszság nem bocsáttatik meg. A héberben a *ha* feltételes kötőszó tagadást jelent, mintha az Úr ezt mondta volna: „Ne gondoljátok, hogy igaz vagyok, vagy rendelkezem bármiféle isteni tökéletességgel, *ha* nem állok bosszút ily hatalmas gonoszságon". Az ok, ami miatt a zsidók az esküjükben fenntartanak valamit, ami nincs kifejezve, nagyobb tiszteletre indít minket ebben a dologban, mert arra kérjük Istent, hogy Bíránk és bosszúállónk legyen, ha hamisan szólunk, ezért meg kell tartóztatnunk magunkat, hogy ne esküdözzünk nyakra-főre. Ézsaiás itt általánosan kijelenti, hogy semmi sem váltja ki jobban Isten nemtetszését, mint a megátalkodottság, ami által, ahogyan Pál mondja, „gyűjtünk magunknak haragot a haragnak" (Rm2:5) és zárjuk ki a megbocsátás minden reménységét.

15. *Így szólt az Úr*. Ez egy speciális prófécia egy magánszemély ellen. Miután ugyanis beszélt a nemzet egészéről, most Sébnához fordul, akit majd később is említ (Ézs37:2). Ennek a személynek a próféta két megnevezést ad, az „írnok", vagy „kancellár", és a „házgondnok" nevet, mert miközben itt a ház főemberének nevezi, a harminchetedik fejezetben íródeákként említi. Ez egyeseket arra a gondolatra vezetett, hogy a prófécia idején felhagyott a házgondnoki tisztségével, s Eliákim került a helyére. Ez azonban bizonytalan, noha a próféta magára Sébnára vonatkozó szavai arra a következtetésre vezetnek minket, hogy gonosz irigységet táplált, ami rávitte, hogy próbálja meg Eliákimot megfosztani a rangjától. Az sem valószínűtlen, hogy ez a prófécia akkor hangzott el, mikor Sénakhérib hadserege leveretett, és Jeruzsálem csodálatos módon megmenekült (2Kir19:35, Ézs37:36).

Időközben sok dolog történhetett, amikről mi nem tudunk, s nem lehetetlen, hogy ez az áruló gazember, megszerezvén a legmagasabb hivatalt, igazságtalanul használta azt Eliákim kárára. A Királyok könyve történetéből nyilvánvaló, hogy Sébna „íródeák", vagy „titkár" volt, egyike a legmagasabb rangú személyeknek, olyasvalaki, akit ma kancellárnak nevezünk.

Nagyobb a nehézség a סכן (*sochen*) szóval. Egyesek úgy vélik, hogy ez „kincstárnokot" jelent, mivel a סכן (*sachan*) jelentése *felhalmozni*, mivel azonban máshol a próféta „kancellárnak" nevezi, én nem tartom valószínűnek, hogy kincstárnok volt. Emellett a próféta elég világosan megmutatja, hogy kormányzói hivatala olyan volt, hogy másoknak alig adott bármi lehetőséget arra, hogy osztozzanak vele a hatalomban. Ez a rang nem lehetett egy kincstárnoké, ezért úgy vélem, a próféta valami másra gondol. Ahogyan a סכן (*sachan*) időnként azt jelenti: „felbujtani" és „szítani", a סכן (*sochen*) is jelenthet itt „bűnsegédet", vagy ahogyan mondani szoktuk, „cinkost". Bizonyos, hogy ez a Sébna kommunikált az ellenséggel, s ravasz és csalafinta ember volt, mert titkos barátságot táplált az egyiptomiakkal és az asszírokkal, s áruló kommunikációt tartott fenn velük, hogy történjék bármi, biztosítsa a saját biztonságát, és fenntartsa hatalmát.

Mások úgy vélik, hogy a סכן (*sochen*) azt az országot jelenti, ahonnan származott, s hogy sochnitának nevezték a szülővárosa után, mert egyiptominak van jelezve. Én természetesen nem vetem el ezt a véleményt, de jobbnak tartom az előbbit, mert *bűntársa* volt mindkét oldalnak, s ravaszsága folytán még akkor is fennmaradt volna, ha minden a feje tetejére áll.

A הזה (*hazzeh*) *ez* elöljáró szót nyilvánvalóan megvetésképpen adja hozzá. Mintha ezt mondta volna: „*Ez* a ravasz ember, aki készen áll mindenféle köpönyegfordításra (πανουργος), aki bujtogatja a különböző feleket aki igyekszik behízelegni magát minden oldalon". Ebben az értelemben a סכן (*sochen*) használatos (1Kir1:2), mikor egy szűzlányra

[356] A Károli-fordítás szerint: *Meg nem bocsáttatik e bűn tinéktek, míg meg nem haltok – a ford.*

utal, akit *ápolónak* kellett az öreg király mellé állítani. Ha azonban jobbnak látszik úgy értelmezni, mint ártalmas és kártékony személyre utalót, azt sem ellenzem, mert azt is jelenti, hogy „tönkretesz”.

16. *Mi dolgod itt?* Sébna sírt épített Jeruzsálemben, mintha folytonosan itt kellene élnie és itt kellene meghalnia is. A próféta ezért megkérdi, hogy miért épített csillogó és költséges sírt egy fennkölt és látványos helyen, amint azt rendszerint azok teszik, akik meg akarják örökíteni a nevük emlékét a világban. Látszólag egy pillantást vet egy külföldi és idegen becsvágyára, aki arra vágyik, hogy nagy pompával temessék el a szülőhazáján kívül, de mégis szorgalmasan munkálkodik az ellenséggel egyetemben Júdea pusztulásán. Mi lenne ostobább dolog, mint emlékművet állítani abban az országban, melynek a romlását tervezgeti? A próféta ezért teszi hozzá, hogy

17. *Ímé az Úr elhajít téged*. Mintha ezt mondta volna: „Erről a helyről egy messzi országba leszel elűzve, ahol szégyenletes módon fogsz meghalni”. A גבר (*geber*) szót a leggyakrabban birtokos esettel fordítják, azaz „ember elvettetésével leszel elvetve”. Emellett a גבר (*geber*) nem közönséges, hanem erős és bátor embert jelent, s így a jelentése „hatalmas és erős elvettetéssel”. Mások az „Ó ember!” vokatívusszal (megszólító esettel) fordítják, mintha gúnyolódva szólítaná meg Sébnát: „Ó előkelő ember, aki oly büszkén kérkedsz a nagyságoddal, aki úgy gondolod, hogy valamiféle hős vagy!” Az előbbi olvasat azonban helyesebb. Itt azonban az igemagyarázók nincsenek azonos nézeten, mert az általam említett magyarázat mellett másik is létezik, nevezetesen hogy a *férfiakat* messzebbre viszik, mint az asszonyokat. Én azonban azt hiszem, hogy a próféta Sébna büszkeségére céloz, aki pompás sírt épített avégett, hogy az ő emlékezete valamely kiváló emberéhez hasonlóan fennmaradjon az utókor számára. „Azt akarod, hogy a halálod után hírnevessé légy. Én más módon teszlek téged híressé. Rendkívüli deportálással viszlek téged idegen és távoli országba, ahol rendkívüli módon fognak téged eltemetni.”

Először is, a סכן (*sochen*) szóról helyénvaló megjegyezni, mennyire nem tetszik Istennek a hamis és csalárd szív, mert semmi sincs, amit Isten buzgóbban kínálna nekünk, mint az őszinteség. Őt azért nevezik főembernek, mert valószínűleg elkápráztatta pillanatnyi nagyságának ragyogása, amint az megtörténik azokkal, akik a sikereiktől fellelkesülnek és felfuvalkodnak, s nem félnek semmiféle sorscsapástól, mintha minden veszély fölé emelkedtek volna. Az Úr azzal fenyeget, hogy Ő maga lesz a Bírája az efféle személyeknek. Itt az is figyelemre méltó, hogy Ézsaiás nem volt képes elmondani ezt a próféciát anélkül, hogy ki ne tette volna a maga személyét erőteljes ellenszenvnek, különösen mikor egy ilyen magas rangú és gőgös emberhez szólt. Azonban mégsem volt szabad neki felhagyni a hivatalával, hanem el kellett mennie ehhez az emberhez és meg kellett őt fenyegetnie, mert ezt Isten parancsolta neki.

Ami a *sírt* illeti, tudjuk, hogy a holtak eltemetésével való törődés nem teljes mértékben elítélendő, mert jóllehet „a temetés szükségessége”, amint azt valaki megjegyzi „kevéssé fontos, ám az eltemettetés iránti vágy természetes az ember számára és nem kell teljesen figyelmen kívül hagyni”. A próféta tehát nem azért korholja, mert azt akarja, hogy eltemessék, hanem a síremlék építésére irányuló becsvágyáért, amivel kimutatta, hogy buzgón vágyik a hiábavaló és üres hírnév megszerzésére. Van azonban itt egy másik körülmény is, amire Sébnával kapcsolatosan fel kell figyelnünk: azzal, hogy árulással az asszírok kezére akarta játszani a várost, úgy gondolta, hogy állandóan uralkodhat majd. Abban reménykedett, hogy az asszírok, amennyiben sikerrel járnak, árulása jutalmául rá fogják ruházni a királyság kormányzói tisztét, ha viszont vereséget szenvednek, akkor is fenntarthatja majd rangját és hatalmát.

Ez azonban még világosabban kiderül magának az Ígének a szavaiból: *Mi dolgod itt?* Ő idegen volt, de csatlakozhatott volna őszintén Isten népéhez. Árulóként és idegenként azonban nem volt joga ahhoz a városhoz és országhoz, amit az Úr a saját népének különített

el. Ézsaiás ezért megkérdi: „Milyen országból való vagy te? Jóllehet nincsen semmiféle vér szerinti kapcsolatod, vagy rokonságod Isten népével, mégis, nemcsak uralkodni akarsz ebben az országban egész életedben, de még előre kialakított helyet is akarsz magadnak benne a halálod után? Elárulsz minket az asszíroknak, s kiűzöd a tényleges tulajdonosokat, hogy te, aki idegen vagy, élvezhesd ezt az országot, melyből egyetlen négyzetcentiméter sem a tiéd?"

Ebből arra következtetünk, hogy Istennek nagyon nem tetszik az a becsvágy, mellyel az emberek megpróbálnak halhatatlan hírnevet szerezni maguknak ebben a világban, ahelyett, hogy megelégednének azzal a tisztelettel, amit életük során élveznek. Azt akarják, hogy a haláluk után is tapsoljanak nekik, s bizonyos mértékig az emberek szájában éljenek, s noha a halál mindent félreállít, ostoba módon abban reménykednek, hogy a nevük fennmarad a korokon keresztül. Isten azonban megbünteti gőgösségüket és önteltségüket, s azokat a dolgokat, melyeket ők a dicsőségük feljegyzéseivé akarnak tenni, átváltoztatja az ő szégyenökre és gyalázatukra. Vagy az emléküket fogják utálni, azaz az emberek nem lesznek képesek semmi velük kapcsolatosat látni vagy hallani anélkül, hogy a legmélységesebb undor ne fogná el őket, vagy még azt sem engedi meg nekik, hogy a sírjaikban nyugodjanak, hanem akasztófára küldi őket és a hollóknak adja át, amiképpen sok hasonló esetről tudunk a történelemből (Eszt7:10), s nem keveset látunk manapság is.

Valahányszor olvasom ezt az igeverset, kénytelen vagyok emlékezni egy hasonló esetre, ami valóban minden másiknál jobban emlékeztet erre, nevezetesen Morus Tamás esete, aki hasonló hivatalt látott el, mint Sébna, hisz közismert, hogy ő volt Anglia királyának lordkancellárja. Az evangélium rendkívül elkeseredett ellenségeként tűzzel-vassal üldözte a jó embereket, s azt akarta, hogy hírneve ezen az alapon széltében-hosszában ismert legyen, s hogy gonoszságát és kegyetlenségét maradandóan feljegyezzék. Ezért elrendelte, hogy erényeinek dicséretét véssék fel a síremlékére, amit nagy költséggel és pompával épített. Sírfeliratát elküldte Basle városába Erasmushoz egy ajándék lóval egyetemben, hogy nyomtassa ki. Annyira vágyott a hírnévre, hogy már életében meg akarta szerezni azt a tiszteletet és dicsőséget, amit élvezni remélt a halála után is. A sok dicséret között a legszembetűnőbb az volt, hogy a lutheránusok, azaz az istenfélők hatalmas üldözője volt.[357] S mi történt? Megvádolták árulással, elítélték és lefejezték, így az akasztófa lett a síremléke. Kell-e ennél is nyilvánvalóbb istenítélet, melyekkel Ő a gonosz emberek büszkeségét, a hírnév határtalan iránti vágyát, és az istenkáromló kérkedését bünteti? Kétség sem férhet hozzá, hogy Isten népének eme kérlelhetetlen ellenségében, nem kevésbé, mint Sébnában, Isten mindenek felett álló gondviselését kell felismernünk és bámulnunk.

A másik említésre méltó dolog, hogy ez a Sébna idegen volt. Azaz, Isten népének minden zsarnoka és ellensége, legyen bár idegen, el akarja űzni a terület valódi urait, hogy azután kizárólagosan uralkodhasson, de végül Isten elkergeti őt, s mindenétől megfosztja úgy, hogy még sírja sem marad.[358] Erre számtalan példát találunk a történelemben. Igaz, nem történik meg mindig, de a példáknak, amiket az Úr mutat nekünk, arra kell indítani minket, hogy még jobban fontolóra vegyük a zsarnokokra és a gonosz emberekre kiszabott ítéleteit, akik azt akarják, hogy tapsoljanak nekik és ünnepeljék őket, de aztán olyan különleges halálnemben van részük, amin át a becstelenségük egyetemesen ismertté válik. Azaz, a Sébna által épített sírhely hírneve közvetve van itt szembeállítva azzal szégyennel, ami gyorsan ezután következett.

18. *Hempelygetvén hempelyget*. Ézsaiás ugyanazt a beszédet folytatja, amelyben Sébna büszkeségét tette nevetségessé, aki oly hatalmas költséggel épített magának sírt. Ez a kijelentés kapcsolódik az előző igevers első mondatához, mert amint korábban mondta „Rendkívüli eltávolítással fog eltávolítani téged", most azt mondja, hogy „eldob, mint egy

[357] "C'est a dire, des enfans de Dieu;" — "Azaz, Isten gyermekei."

[358] "Tellement qu'ils n'ont pas mesme un pied de terre pour estre interrez;" — "Hogy még egy talpalatnyi föld sem marad a számára sírhelynek."

labdát a sík földön". Ezzel a hasonlattal azt mondja ki, hogy az Urat semmi sem fogja megakadályozni abban, hogy messzi országba vesse el őt, noha ő maga úgy gondolja, hogy a hatalma szilárdan fennáll. Mivel pedig akkora gondja volt a sírjára, s úgy osztogatta a parancsokat róla, mintha biztos lett volna a saját halálát illetően, Ézsaiás kijelenti, hogy nem Jeruzsálemben fog meghalni, hanem egy idegen országban, ahová száműzik.

Dicsőséged szekerei. A *szekerei* szó alatt érti Sébna minden hírnevét és rangját, mintha azt mondaná, hogy a kegyvesztettség lesz a hírneve a az idegenek között. Azaz, az Úr nevetségessé teszi azok őrült becsvágyát, akik semmi másra nem néznek, csak a jelenvaló világra, s boldogságukat a múló és átmeneti tárgyak dicsősége alapján ítélik meg.

Te, urad házának gyalázata. A királyi ház „gyalázatának" nevezi, mert vagy beszennyezte azt a szent helyet, amit az Úr szentélyének lehetett tartani, vagy mert Ezékiás rosszul döntött, mikor ilyen magas rangra emelte őt. S hogy magas rangjának maszkja ne fedezhesse őt el ettől a próféciától, a próféta konkrétan kijelenti, hogy az általa viselt hivatal szaporítja a bűnösségét és még inkább megvetésre méltóvá teszi őt. Ha tehát a főemberek nem akarják kitenni magukat és házuk népét a megrovásnak, tanulják meg bölcs ítélőképességgel kinevezni az embereket a magas hivatalokra.

19. *És kivetlek állásodból és lerántlak helyedről*. Semmi újat sem mond, csak a korábbi próféciát fejezi be. Noha a következő versben még egyszer említi Sébnát, most adja az eddig elhangzottak rövid összefoglalóját. Sébna úgy vélte, hogy fix helye van Jeruzsálemben, így történjék bármi, az őt nem mozdíthatja ki, vagy nem távolíthatja el. Az Úr azonban azzal fenyeget, hogy kiveti és messzi országba száműzi. Azaz, az Úr gyakorta meghiúsítja a gonoszok gondolatait (Zsolt33:10), akik ravaszságukra és ügyességükre támaszkodva úgy hányják-vetik a közügyeket, ahogyan nekik tetszik. A személyváltás megmutatja, hogy a próféta néha a maga, néha pedig Isten nevében beszél.

20. *És lesz ama napon*. Bizonytalan, hogy mikor került Sébna Eliákim helyére, mert amint azt majd a harminchetedik fejezetben fogjuk látni, Eliákim udvarnagy volt a király házában, míg Sébna kancellár. S hogy ebben az intervallumban történt-e bármiféle változás, vagy sem, azt nem lehet biztosan megállapítani. Mégis valószínű, amint nemrég céloztam is rá, hogy ennek a gonosz embernek a cselszövései kapcsán Eliákimot ezután távolították el a hivatalából, s hogy Sébna, miután győzött, mégis megbüntetetett a csalásaiért, mert miután ezeket leleplezték, elkergették, vagy száműzték Júdeából, s az asszírokhoz menekült, ahol aztán megkapta a jutalmát az árulásáért. Hasonló dolog történik meg gyakorta az árulókkal, akiket, mikor nem tudják betartani kötelezettségvállalásaikat, megutálnak és meggyűlölnek a becsapottak, mert mivel vakmerőek és elhamarkodottak voltak az ígérgetésben, hamisaknak és árulóknak kellett bizonyosulniuk. A zsidók úgy vélik, hogy árulásáért végül darabokra tépték, de a történelem nem támasztja alá ezt az állítást. Meghagyván ezt a dolgot kétségesnek, csak annyi biztos, hogy kivetették, vagy száműzték, ezért élete egy idegen országban, s nem Jeruzsálemben ért véget. Valószínű, hogy száműzetése után ismét Eliákim került az ő helyére.

Elhívom. Bizonyos, hogy a főembereket és a magisztereket az Úr hívja el, legyenek bár bűnösök és istentelenek, mert amint Pál állítja, „nincsen hatalmasság, hanem csak Istentől" (Rm13:1). Itt azonban a próféta egy sajátos *elhívásról* beszél, mellyel az Úr a népe iránti jóságát mutatja ki, mikor olyan személyeket jelöl ki szolgákul, akiken meglátszik, hogy Isten kormányoz. Másrészt ők jól tudják a célt, amiért az Úr elhívta őket, s hűségesen ellátják a rájuk bízott hivatalt. Sébna valóban elhívatott egy időre, de csak azért, hogy Isten ostora lehessen, mert semmi sem állt távolabb a gondolataitól, mint az engedelmeskedés Istennek. Eliákim másféle ember volt, ő elismerte magát Isten szolgájának és tisztelte a szent elhívást.

Az *elhívom* tehát azt jelenti, hogy „jelt adok a szolgámnak, hogy tudhassa: én vagyok, aki felemeltem őt erre a megtisztelő hivatalra". Ebben az esetben sajátos kapcsolat áll fenn a mester és a szolga között, ami nem vonatkozik az istentelen emberekre, amikor a saját

hajlamaiknak és bűnös szeszélyeiknek engednek. Ez az ember viszont elismerte az Urat és őszintén engedelmeskedett Neki. Végül, ez a jel különbözteti meg Isten valódi szolgáját a gonosz és képmutató személytől, aki bűnös praktikákkal jutott a hivatalhoz.

21. *S felöltöztetem őt....* Most bővebben megmagyarázza, amit röviden említett az előző versben, hogy Sébna csak Isten céljából fosztatott meg a hivataltól, hogy Eliákim követhesse őt. Valóban igaz, hogy minden, a világban végbemenő változást Isten gondviselése irányít, mert „a királyok bilincseit feloldja", ahogyan Jób könyvében olvassuk „és övet köt derekukra" (Jób12:18). Szellemes mondás keringett egy időben a római uralkodókról, miszerint „színészies királyok voltak", mert mint a színészek, akik eljátszották a szerepüket a színházban, amint letették királyi rangjukat, tüstént szegény mesteremberekké váltak, úgy a császárok is, miután levettettek fennkölt méltóságukból, hamar szégyenletes büntetést kaptak. Mégis bizonyos azonban, hogy ezek a zendülések nem véletlenszerűen történtek, vagy pusztán emberi célokból, esetleg katonai erők által, hanem Isten céljából, Aki az egészet irányította. A próféta azonban kijelenti, hogy van egy sajátosság Sébna esetében, mégpedig az, hogy az ő eltávolítása Isten bosszújának világos bizonyítéka lesz, továbbá Eliákim visszaállítását a kormányzás törvényes formájának fogják tekinteni.

... öltözetedbe, és öveddel megerősítem. Az öltözet és az öv alatt a magiszteri hivatal jelvényeit érti. Az öv a királyság jele volt, s a főmagiszterek kétségtelenül megtisztelő megkülönböztetésként hordták. Rómában a praetorok is hordták ezt a jelvényt. Jób azt mondja, hogy Isten elveszi a királyok övét, mikor megfosztja őket királyi rangjuktól (lásd Jób12:18). Ezeket a dolgokat a próféta azért prófétálta meg, hogy mindenki ne csak világosan lássa Isten gondviselését ebben a példában és fogadja el az Ő célját, hanem azt is vegyék észre, hogy ez a gonosz ember, aki helytelenül és törvényellenes módszerekkel emelkedett fel, joggal távolíttatott el.

Ő lesz atyjok. A gonosz magisztereket is valóban Isten jelöli ki, de teszi ezt egyrészt haragjában, másrészt mert nem szolgálunk rá, hogy az Ő kormányzása alatt álljunk. Ő engedi szabadjára a zsarnokok és a gonosz emberek kantárát azért, hogy megbüntesse hálátlanságunkat, mintha csak elhagyná, vagy beszüntetné a mi irányításunkat. Mikor azonban a jó magiszterek uralkodnak, akkor mondhatni magunkhoz közelállónak látjuk Istent, aki az Általa kijelölt eszközökkel kormányoz. A próféta azt mondja itt, hogy Eliákim eljátssza majd az atya szerepét is, mert felruháztatott Isten Lelkével. Egyidejűleg arra emlékeztet minden istenfélő embert, hogy jó okuk lesz Eliákim kormányzására vágyni, mert ez az egyház általános javára fog válni.

Az *atya* megszólítással megmutatja, mi egy jó magiszter feladata. Ugyanezt a dolgot a pogány szerzők is tanították, akik szerint „a jó király ellátja egy atya szerepét", s mikor hízelegni akartak azoknak, akik tönkretették az államot a zsarnokságukkal, a természetük arra bírta rá őket, hogy „országuk atyáinak" nevezzék őket. Hasonlóképpen a filozófusok is, mikor azt mondják, hogy a család a királyság képe, azt mutatják meg, hogy a királynak el kell látnia az atya szerepét is. Ezt bizonyítják az ókori nevek is, például „Abimélek" (1Móz20:2, 8), azaz „atyám, a király", valamint az ehhez hasonlók, melyek megmutatják, hogy a királyi hatalom nem választható el az atyai érzelmektől. Azoknak tehát, akik törvényes főembereknek akarnak bizonyulni, s bizonyítani akarják, hogy ők Isten szolgái, meg kell mutatniuk, hogy valóban népük atyái.

22. *A Dávid házának kulcsát*.[359] Ez a kifejezés átvitt értelmű, s nem kell sok időt töltenünk azzal, hogy allegorikus jelentésekre következtessünk belőle, amint azt egyesek teszik, mert ez hasonlat az emberek közönséges szokásából származik. A ház kulcsit olyasvalakinek szokták átadni, akit a gondnoki tisztségre jelöltek, hogy teljes hatalmuk legyen nyitni és zárni, a tetszésük szerint. A „Dávid háza" alatt a királyi házat érti. Ez a kifejezésmód

[359] „Ahogyan a palást és a vállszíj voltak az előző versben a hatalom és a tekintély jelei, ugyanúgy jele a kulcs a hivatalnak, legyen az szent, vagy polgári" – *Lowth*.

megszokott volt a nép között, mert Dávid kapta azt az ígéretet, hogy az ő királysága örökké tart majd (2Sám7:13, Zsolt132:11-12). Ez az oka annak, amiért a királyságot általában „Dávid házának” nevezték.

A *kulcs* itt a *kulcsok* helyett szerepel egyes számban. Jóllehet a kulcsokat általában kézben viszik, mégis azt mondja, hogy a vállukra fektették,[360] mert egy fontos hivatalt ír le. Mégsem jelent azonban többet, mint hogy a ház irányításának gondja és egésze rá bízatott, hogy mindent a saját jótetszése szerint irányíthasson, s tudjuk, hogy a kulcsok átadását általában a hatalom jelének is tekintik.

Egyes igemagyarázók Krisztusra vonatkoztatták ezt az igeverset, ez azonban helytelen, mert a próféta két embert hasonlít össze, Sébnát és Eliákimot. Sébnát megfosztják a hivatalától, s Eliákim fogja követni. Mi köze ennek Krisztushoz? Eliákim nem Krisztus előképe volt, s a próféta itt nem ír le semmiféle rejtett titkot, hanem a szokásos emberi gyakorlatból vett hasonlattal él, mint mikor a kulcsokat átadják a gondnoknak kijelölt személynek, amint azt már mondtuk. Ugyanezen okból nevezi Krisztus az Íge tanításának hivatalát (Mt16:19) „a mennyek országa kulcsainak”. Ezért hiábavaló és ostoba dolog az időt vesztegetni a titkos okok felkutatására, mikor a dolog világos, és nem igényel különösebb éleselméjűséget. Az ok az, hogy a szolgálók az Íge prédikálásával megnyitják az utat a mennybe, s Krisztushoz vezetnek, Aki az egyedüli „út” (Jn14:6). A *kulcsok* alatt tehát a királyi ház kormányzását érti a próféta, mivel ennek fő hivatala adatik át Eliákimnak a megfelelő időben.

23. *S beverem őt, mint szeget erős helyre*. Ide be kell szúrni az összehasonlításra vonatkozó elöljárót, ezért szúrtam be a szövegbe a *mint* szót.[361] A נאמן (*neeman*), *hűséges* alatt azt érti, ami „erős és biztos”. A szó eredeti jelentése „igazság”, mert ahol „igazság” van, ott megtalálható a szilárdság és a bizonyosság is.[362] Ezért használják a héber szerzők az „igazság” szót annak jelölésére, ami szilárd és bizonyos. Ézsaiás itt egy elegáns hasonlatot használ, amiből az istenfélő magisztereknek, akikből kevés van, egy nagy vigasztalást kell származtatniuk. Arra következtethetnek, hogy nemcsak felemelte őket Isten erre a tiszteletreméltó rangra, hanem úgy meg vannak erősítve és szilárdítva benne, mintha Ő a saját kezével végezte volna ezt el. S valóban, ahol az istenfélelem uralkodik, ott a stabilitást, a hatalmat és a királyi tekintélyt az igazság és az ítélet erősíti meg (Péld16:12, 25:5, 29:14).

Ennek a vigasztalásnak nemcsak azért kell a főemberek előnyére szolgálni, hogy minden veszéllyel bátran szembenézhessenek, de azért is, hogy szilárdan és határozottan láthassák el a hivatalukat, és semmilyen alapon se forduljanak el attól, vagy hátráljanak meg bármiféle veszélytől. Nagyon kevesen vannak azonban akik valóban élvezetesnek nevezik ezt a tanítást. Majdnem mindegyik olyan, mint Jeroboám (1Kir12:28), azt hiszik, hogy a vallásnak engedelmeskednie kell nekik, s ameddig úgy képzelik, hogy szolgálatukra lesz, követik, de inkább arra hajlanak, hogy a saját kényelmüknek megfelelően alakítsák át és változtassák meg. A legutolsó gondolataik kapcsolatosak Istennel és a vallással, s nem kell csodálkoznunk, ha a saját dolgaikat illetően is állandóan kételkednek, és szinte sohasem

[360] „Hogy megértsük, miképpen lehet a kulcsokat a vállon vinni, szükséges lesz néhány szót szólni ennek formájáról. Azonban anélkül, hogy hosszas fejtegetésekbe és homályos tanításokba bocsátkoznánk az ókori zárakról és kulcsokról, elég lesz annyit megjegyezni, hogy bizonyos fajta kulcsok, valószínűleg a legrégebbiek, jelentős méretűek voltak, alakjukat tekintve pedig sokszorosan hajlítottak és görbítettek. Homérosz Odüsszeiája nagy görbületként (ευκαμπης) írja le Ulysses raktárának kulcsát, míg Eustathius azt mondja, hogy ez egy δρεπανοειδες volt, formájára nézve egy kaszára hasonlított. A görbe részt dugták be a kulcslyukba, s a nyelével megfelelően irányítva, kimozdították helyükről a belül levő reteszeket. Ebből a beszámolóból könnyen megérthetjük, hogy egy efféle kulcs könnyen elhelyezhető a vállon, továbbá jelentős súlya és méretei voltak, ezért semmi más módon nem lehetett könnyedén vinni. Ulysses kulcs bronzból volt, elefántcsont nyéllel, ez azonban egy királyi kulcs volt. A közönségesebb kulcsok valószínűleg fából készültek.” - *Lowth*

[361] A Károli-fordítás is tartalmazza – *a ford.*

[362] “Ce mot est deduit de verite, laquelle est tousjours accompagnee de fermete et asseurance;” — “Ez a szó az igazság szóból származik, ami mellé mindig társul a szilárdság és a bizonyosság.”

pihennek, mert nem irányítják a gondolataikat Arra, Akitől minden tekintély származik (Rm13:1). Innen ered az árulás, innen ered a kegyetlenség, a kapzsiság, az erőszak és a csalások, valamint a mindenféle rossz, amikbe napjaink főemberei mindenki másnál kevesebb tartózkodással és nagyobb arcátlansággal vetik bele magukat. Mégis vannak néhányan, akikben azt látjuk, ami itt Eliákimról elhangzik. Az Úr óvja és fenntartja őket, s megáldja azt az egyenlőség és igazságosság iránti tiszteletet, amit rájuk ruházott. Ha az Úr egy időre még a zsarnokoknak is utat enged, mert némileg emlékeztetnek a szabályos kormányzásra, mi történik majd azzal a főemberrel, aki minden tőle telhetőt megtesz az igazság és az ítélet, valamint a valódi istentisztelet védelmében? Vajon nem fogja őt még jobban megerősíteni és megszilárdítani Ő, Aki az igazságosság folytonos Védelmezője?

24. *S reá függesztik…* Ez megfelel annak, mintha azt mondaná, hogy Eliákim teljes mértékben meg fog felelni a kötelességei ellátásának, s nem lesz tunya a hivatalában. Ebből arra következtetünk, hogy Isten nem azért teszi tiszteletreméltóvá a főembereket, hogy tunyaságban, vagy a saját szeszélyeik kielégítése végett éljenek. A főember hivatala nagyon munkás dolog, ha helyesen látja azt el, s ha nem utánozza az értelmetlen ábrázatát azoknak, akik úgy képzelik: azért emeltettek arra a tisztességre, hogy pompában élhessenek, s szabadon belevethessék magukat a mindenféle fényűzésbe. Ha egy főember megfelelően akarja ellátni a hivatalát, sok fáradságot kell elviselnie. Nem gondolhatjuk, hogy a szög hasonlata alkalmatlan a főemberi kormányzásra, mivel ez egy tevékenységgel és gondoskodással teljes hivatalt jelent, s tudjuk, hogy a hasonlatok nem minden ponton állják meg a helyüket, de ügyeljünk a célra, amely miatt ezeket használták.

... atyja házának[363] *minden dicsőségét: fiakat és unokákat.* Az „atyja házának" kifejezés nem hagy helyet a kétségnek, hogy Eliákim királyi vérből származott, ezért az ő követői alatt én nemcsak azokat értem, akik szoros kapcsolatban álltak vele, hanem Dávid egész családját. Neki kell majd gondoskodnia mindenkiről, aki a király házában van. Az *unokák* hozzáadásával azt is megmutatja, hogy ez a kormányzás hosszú idejű lesz: nemcsak egyetlen személy életére vonatkozik majd, hanem utódaira is kiterjed.[364] A jó főemberek ugyanis nemcsak a saját korukban hasznosak, hanem az utódaik számára is, akikre jó törvényeket, üdvös szabályokat és a jó kormányzás nyomait hagyják, így utódaik, legyenek bár gonosz emberek, szégyellik magukat átadni a félretett gonoszságnak, s még akaratuk ellenére is kénytelenek megtartani valamit a jó dolgokból. A próféta megmutatja, hogy az történik majd Eliákim esetében, akinek a kormányzása annyira igazságos lesz, hogy még a leszármazottai számára is előny fakad belőle.

---

[363] „Az ókorban és a keleti országokban ahogyan az életmód, úgy a házak is sokkalta egyszerűbbek voltak, mint manapság. Nem volt meg bennünk a bútorzat ama mennyisége és változatossága, sem az a mennyiségű lakószoba, amelyekben ma bővelkedünk. Kényelmes és szükséges volt a számukra, sőt a ház lényegi részévé tette, hogy a lakószobák egyes belső részeit ellássák cövekekkel, szögekkel, vagy nagy peckekkel, melyekre egyes, a lakásnak megfelelő, általánosan használatban lévő ingóságokat, vagy szerszámokat akaszthattak. Ezeket a cövekeket a fal építése során dolgozták bele a falba – a falak olyan anyagból készültek, hogy nem viselték el ezeknek a későbbi kihúzását, s úgy voltak kieszelve, hogy egyrészt megerősítsék a falakat az egyes részek összefogásával, másrészt szolgálják a kényelmet. Sir John Cárdin beszámolója erről a dologról a következő: 'A keleti falakba nem kalapáccsal verték be a szögeket, mert azok túl kemények voltak, ha téglából készültek, vagy túlontúl mállottak, ha agyagból, hanem a kőművesmunka során kerültek ezek beépítésre. Ezek jókora szögek négyszögletes fejjel, mint a kocka, a végeik kapocsszerűen begörbítve. Rendszerint az ablakoknál és az ajtóknál helyezik ezeket el, hogy ha akarnak, lepleket és függönyöket akaszthassanak rájuk'. (Harmer: Obser 1. 191. oldal) S hozzátehetjük, hogy más helyekre is tettek ezekből egyéb dolgok felakasztása végett, amint az kiderül Ézsaiás könyvének eme verséből, valamint az Ez15:3-ból, ahol pecekről vagy szegről beszél mindenféle edény felakasztására." – *Lowth.*

[364] "Mais s'estendra jusqu' a ceux qui viendront long temps apres;" "Hanem kiterjed azokra is, akik jóval utána élnek majd."

Minden kicsiny edényt.[365] Metaforikusan ez azt jelenti, hogy egységes igazságszolgáltatás, vagy egyenlő törvények lesznek, ahogyan a kifejezésben szerepel, mintha azt mondaná: „Nemcsak a nemeseket fogja támogatni, hanem a legalacsonyabb rangú emberek érdekeit is figyelembe veszi". Minél ritkábban találjuk meg ezt egy főemberben, annál nagyobb dicséretet érdemel, mint az, aki csak a gazdagokat és hatalmasokat részesíti előnyben. Ők ugyanis képesek megóvni és védeni magukat, a szegény és gyenge azonban nyíltan ki van téve másoknak zsákmányul, s alig van bárki, aki kiállna az ő ügyük mellett.

Minden zeneszerszámot.[366] Az edények alatt a héber szerzők mindenféle szerszámot értenek, ezért a kifejezés jelentése rendkívül szerteágazó. Mikor *zeneszerszámokról*[367] beszél, azt folytatja egy szóval, amit mondani kezdett, mert ez a קטן (*katan*), *kicsiny* szó magyarázatára szolgál. Mintha azt mondat volna, hogy semmi sem lesz oly csekély, apró, vagy jelentéktelen, hogy ne törődne vele.

25. *Ama napon*. Gondolható, hogy ez nem egyeztethető össze azzal amit korábban mondott, azonban többé már nem Eliákimról beszél, mert Sébnára tér vissza, akinek a rangjától való megfosztása a küszöbön állt, amint megmondta Ézsaiás. Emiatt azonban úgy gondolhatnánk, hogy semmi más módja nem volt Eliákim eljuttatásának erre a tisztességre, mint Sébna eltávolítása, aki annyira jól szervezte a dolgokat, hogy senki emberfia nem gondolta, hogy eltávolítható lenne a pozíciójából. Mégis, jóllehet sokszoros védelemmel erősítette meg magát és úgy képzelte, minden veszély felett áll, meg lesz fosztva a hivatalától, és Eliákim kerül a helyére.

Erős helyre. Mikor „erős helynek" nevezi, ezt az emberekre kell vonatkoztatni, mert az emberek tekintik hosszantartónak a minden oldalról védettet, Isten azonban a legkisebb lehelettel elfújja. Csak engedménnyel nevezte „erős helynek". Ebből látnunk kell, mennyire ostobán dicsekszenek az emberek a nagyságukkal és támaszkodnak arra, mikor nagy tisztességre jutottak, mert rövid idő alatt levettethetnek onnan és elveszthetnek minden tisztességet.

És leesik és összetörik a teher, mely rajta volt. Mikor a gonoszok összeroskadnak, mindenkinek, aki az ő tekintélyükre támaszkodott, szintén el kell bukni, s valóban, s legésszerűbb dolog, hogy akiket a bűnök egyazon kötelékei kötöttek össze, akik tőlük telhetően segítették ezt a gonosz embert, osztozzanak ugyanabban a büntetésben. Nehéz dolog azok számára, akik egy gonosz ember védelme alá helyezkednek és minden befolyásukat latba vetik az érdekében, hogy ne vegyenek részt annak bűneiben is. De ha vétlenek is a bűnökben (ami ritkán, vagy mondhatjuk soha nem történik meg), mégis joggal kapnak büntetést azért, hogy mint nagyon biztos védelembe, belé vetették a bizalmukat, és teljes mértékben tőle, valamint a tekintélyétől függtek.

---

[365] „Itt következnek a keleti házakban felakasztott szerszámok nevei, amelyekkel kapcsolatosan mi szükségszerűen a bizonytalanságban vagyunk. Az egész kép jelentése ez: Eliákim minden rendű és rangú ember számára támogatást fog jelenteni az országban, a legkisebbtől a legnagyobbig." – *Stock*.

[366] A Károli-fordítás szerint: *a csészeedényektől a tömlőknek minden edényeiig – a ford.*

[367] „A נבלים (*nebulim*) régi fordítását zeneszerszámként" mondja Alexander professzor, „jóllehet igazolja a gyakorlati használat, de itt nem tűri el a szövegösszefüggés".

23. fejezet

1. Jövendölés Tírus ellen. Jajgassatok Tarsis hajói, mert elpusztíttatott, úgy hogy nincs benne ház és abba bemenet! A Kitteusok földéről jelentetett meg nékik.

2. Némuljatok meg lakosi e partvidéknek, a melyet Sidon kalmárai, a kik tengeren járnak, töltöttek be egykor.

3. Melynek sok vizeken át a Sihór veteménye és a Nilus aratása vala jövedelme, úgy hogy népek vására volt!

4. Pirulj Sidon, mert szól a tenger és a tenger erőssége, mondván: Nem vajudtam, nem is szültem, és nem tápláltam ifjakat, és nem neveltem szűzeket.

5. Mihelyt e hír Égyiptomba eljut, Tírus e híre miatt szenvednek ott is.

6. Menjetek át Tarsisba, és jajgassatok ti partvidék lakói!

7. Ez-é a ti örvendező várostok? melynek eredete ősidőkből való; és most lábai viszik őt, bujdosni messzire!

8. Ki végezé ezt a koronás Tírus felől? melynek kereskedői fejedelmek, és kalmárai a földnek tiszteletesei.

9. A seregeknek Ura végezé ezt, hogy meggyalázza minden dicsőségnek kevélységét, és hogy megalázza a föld minden tiszteleteseit.

10. Terülj el földeden, mint a folyóvíz, Tarsis leánya, nincs többé megszorító öv!

11. Kezét kinyujtá a tenger fölé, országokat rettentett meg, az Úr parancsolt Kanaán felől, hogy elpusztítsák erősségeit;

12. És szólt: Nem fogsz többé örvendezni, te megszeplősített szűz, Sidon leánya; kelj és menj át Kittimbe, de ott sem lészen nyugodalmad!

13. Ímé, a Káldeusok földe; a nép, mely eddig nem vala; Assiria adá azt a puszta lakosainak; felállítá őrtornyait, lerombolá Tírus palotáit, rommá tevé azt.

14. Jajgassatok Tarsis hajói, mert erősségtek elpusztíttatott!

15. És lesz ama napon, hogy Tírus elfelejtetik hetven esztendeig egy király napjai szerint; hetven esztendő multán Tírus sorsa a parázna nő éneke szerint lészen:

16. Végy cziterát, járd be a várost, elfeledett parázna nő; pengesd szépen, dalolj sokat, hogy így emlékezetbe jőjj!

17. És lesz hetven esztendő multán, meglátogatja az Úr Tírust, és az ismét megkapja a maga keresetét, és paráználkodik a föld minden országaival a földnek színén!

18. S lészen az ő nyeresége és keresete szent az Úrnak, mely nem halmoztatik fel, sem el nem rejtetik, mert az Úr előtt lakozóké lészen az ő nyeresége, hogy egyenek eleget, és szép ruházatuk legyen.

1. *Jövendölés Tírus ellen*. Tírusz nagyon gazdag és fennen magasztalt város volt mind a nemzetekkel fennálló kereskedelmei kapcsolatai változatossága és kiterjedtsége alapján, mind a belőle származó virágzó kolóniák miatt: Karthágó, ami a Római Birodalom riválisa volt, Utica, Leptis, Cádiz, és más városok, melyek évenkénti ajándékot küldtek Tírusznak, amivel elismerték, hogy szülőanyjukként tekintenek Tíruszra. Ézsaiás a megsemmisítésével fenyeget, mert ellenségesen viselkedtek Isten népével szemben, amint arra az Ezékiel által elmondottakból következtethetünk. Gondosan meg kell figyelnünk ugyanis a megsemmisítés okát, mert a próféta célja az volt, hogy megmutassa: Isten a népe iránti atyai gondoskodását az ellenségeivel való szembeszegüléssel mutatja ki (Ez26:2). Egyesek úgy vélik, hogy ez Tírusznak a Nagy Sándor általi ostromára vonatkozik, aki nagy nehézségek árán tudta csak bevenni. Az érv azonban, amire támaszkodnak, hogy Ézsaiás a kitteusokat említi,[368]

[368] A kitteusok Kittim leszármazottai voltak, aki Jáván fia, Jáfet unokája volt (1Móz10:4) – *a szerk.*

gyengécske. Ezzel a névvel a héber szerzők kétségtelenül a macedónokat illették, de ebbe a névbe beleértettek más nemzeteket is, például a görögöket, és más tengeren túli országokat. Nabukodonozor ennek az ostromnak a során nemcsak a saját katonáit használta, hanem idegeneket is, akiket Görögországból és más helyekről hozatott. Hamarosan meglátjuk, hogy teljesen más okból említi a görögöket, nevezetesen hogy többé nem veszik hajóikkal Tírusz felé az irányt a kereskedés folytatása végett.

A fejezet végéből azonban én ezzel ellentétes következtetésre jutottam, mert Ézsaiás Tírusz helyreállításáról beszél, márpedig Nagy Sándor ostroma után soha nem állították helyre. Emellett, mikor összehasonlítom Ezékiel szavait Ézsaiáséval, úgy gondolom, hogy pontosan ugyanazt a próféciát látom. Nos, nem Nagy Sándorról, hanem Nabukodonozorról beszél, s nem kételkedem abban, hogy ekképpen kell magyarázni. Sőt, tegyük hozzá, hogy Ezékiel és Ézsaiás napjaiban ez a város egy király uralma alatt állt, mikor azonban Nagy Sándor ostromolta, köztársasági formában állt fenn. S ha tekintetbe vesszük a prófécia célját, kellőképpen meggyőződünk ennek a véleménynek a helyességéről, mert a próféta célja a zsidók vigasztalása az őket elnyomó Tírusz lakóinak fenyegetésével, hogy ezt nem ússzák meg büntetés nélkül. Rendkívül következetlen lenne ugyanis, hogy az Úr megbüntet más nemzeteket, de ez a nemzet, ami nem kevésbé volt ellenséges, teljesen elkerülje a büntetést, vagy csak ötszáz évvel később kapja azt meg. Így minden elemzés arra a végkövetkeztetésre vezet minket, hogy ezt az igeszakaszt Nabukodonozorra vonatkozóként kell magyaráznunk.

Jajgassatok Tarsis hajói. Szokása szerint különféle szóképeket használ Tírusz romlásának leírásához, hogy nagyobb hitelt szerezzen a próféciának. A közvetlen beszámoló ugyanis hatástalan maradna, vagy nem gyakorolna erőteljes hatást a természetüknél fogva tompa és lassú elmékre, így élőképeket tár a szemük elé. Ez a csapás, jelenti ki, rendkívül fájdalmas lesz, mert még messzi országokban is megérzik. Felszólítja a hajókat, hogy „jajgassanak", mivel mikor Tírusz megsemmisül, már semmi dolguk sem marad. A kilikiai hajókat konkrétan említi, mivel szomszédokként ezek gyakran és kiterjedten kereskedtek Tírusz lakosaival, és Kilikiát héberül „Társisnak" hívták. Lehetetlen volt, hogy ne okozzon hatalmas kellemetlenségeket ennek az országnak Tírusz megsemmisülése, s nemcsak azért, mert a kereskedés egy időre megszűnt, hanem mert a kereskedelmi árucikkeket elvitték, s a kereskedelmi kapcsolatok összezavarodtak,[369] ahogyan az történni szokott, mikor a gazdagok jóléte véget ér.

Hogy ne legyen bemenet Kittim földje felől.[370] Amit én így fordítottam: „hogy ne legyen bemenet" egyesek úgy magyarázzák, hogy ne legyen ház, „amibe beléphetünk". Én azonban úgy vélem, hogy hűségesen követtem a próféta szavainak jelentését. Ő mégsem azt érti, hogy a kilikiaiaknak, vagy a görögöknek nem lesz bejutási lehetőségük, hanem hogy nem tartanak Tírusszal olyan kapcsolatokat, amikhez korábban hozzászoktak, mert az nem lesz a korábbiakhoz hasonlóan a nemzetek kereskedelmi központja.

Azok, akik úgy vélik, hogy a próféta a Nagy Sándor miatti vereségről beszél, elválasztják az igevers eme mondatát a „Kittim földje felől" résztől, s így kötik össze: „Kittim földjéről jelentetett ki nekik". Én azonban pont ellenkezőleg, így kapcsolom össze: „A Kittim földje felőli be nem jöveteltől". Azaz, a görögök nem jöhetnek úgy be, ahogyan szoktak. A „Kittim" szóba beleérti mind a görögöket, mint a nyugati nemzeteket, mintha azt mondta volna: „Vége lesz a görögökkel folytatott kereskedelemnek, az ő hajóik többé nem jönnek ide". Ebbe beleérti Ciprus,[371] Cicília, Itália lakóit és más nemzeteket is.

Ez jelentetett ki nekik. Ezeket a szavakat értelmezhetjük mind a görögökre, mind a tírusziakra vonatkozóknak. Ha a tírusziakra vonatkoznak, a jelentés ez: „Mikor a város

---

[369] "Et les papiers des marchans espars ca et la;" — "És a kereskedők számlái szanaszét szóródtak."

[370] A Károli-fordítás szerint: *… nincs benne ház és abba bemenet! A Kitteusok földéről jelentetett meg nékik. – a ford.*

[371] „Les Egyptiens" – „Az egyiptomiakat."

pusztulásáról szóló jelentés elér hozzájuk, véget vetnek szokásos utazásaiknak, mert úgy elkerülik majd azt a kikötőt, ahogyan elkerülnek egy sziklát", s ez az értelmezés az, amit én szívesebben fogadok el. Mégsem vetem el azonban a másik magyarázatot, miszerint a próféta a próféciáját erősíti meg oly módon, ahogyan mi a biztos dolgokról szoktunk beszélni: „Tekintsd ezt úgy, mint neked szólót".

2. *Némuljatok meg szigetek lakosai*.[372] Ez még megdöbbentőbb fénybe akarta hozni Tírusz pusztulását. Van egy egyesszám-többesszám váltás a *sziget* szóban, mert noha a próféta egyes számot használ, mégis a Földközi-tenger szigeteit és a tengerentúli országokat érti alatta, különösen a szomszédokat, akik gyakorta utaztak Tíruszba és kereskedtek vele. Csendet és mozdulatlanságot parancsol nekik, mivel többször már nem utaznak Tíruszba. Azt mondja neki, hogy „némuljanak el", mint azok, akik a rájuk szakadó fájdalmas csapás miatt némulnak el, s még a szájukat sem merik kinyitni. Lehetetlenség volt ugyanis, hogy a velük kereskedő népek ne érezzék súlyos csapásnak, mikor a kereskedőváros elpusztult, pontosan úgy, ahogyan manapság Velence, vagy Antwerpen nem pusztulhatna el anélkül, hogy ne okozna súlyos kárt megannyi nemzetnek.

Sidon kalmárai. Sidon lakóit speciális módon említi, nemcsak a szomszédságuk miatt, hanem mert közös az eredetük. Sidon nagyon híres volt, de nagymértékben alárendeltje Tírusznak. A tengerparton helyezkedett el kétszáz futamatnyira Tírusztól,[373] s mind a közelsége tekintetében, mind a szoros kereskedelmi kapcsolatok miatt olyan közelinek tűnt, hogy a költők gyakorta helyettesítették Sidont Tírusszal és Tíruszt Sidonnal. A sidoniak tehát kétségtelenül nagyobb hasznot húztak másoknál az importból és az exportból, valamint az adásvételből és kereskedésből annak következtében, hogy ennyire közel voltak és folytonosa kereskedelmi kapcsolatban álltak. Tírusz gazdagsága rájuk is áradt, s a mondás szerint annak szárnyai alatt repültek. Ennek következtében másoknál jobban megszenvedték Tírusz elpusztulását, s ezért mondja a próféta a 4. versben, hogy *Pirulj Sidon*.

Töltöttek be egykor. Vagy azért teszi hozzá ezt az általános kifejezést, mert emberek tömegei töltötték be, mikor idegenek özönlöttek hozzá különböző és távoli országokból, vagy azért, mert akik a nyereség érdekében utaztak oda, egyúttal a várost is gazdagították.

3. *Sok vizeken át*. Arra céloz, hogy Tírusz gazdagsága nem fogja meggátolni a megsemmisítését, így tehát azért magasztalja fel a vagyonát, hogy Isten ítélete még világosabban megmutatkozzék, s mindenki számára világossá váljon, hogy nem közönséges csapás zúdult rá. S minél váratlanabb volt, annál nyilvánvalóbban látszott meg, hogy Isten munkája.

A Sihór veteménye és a Nilus aratása.[374] Elegáns kifejezéssel írja le Tírusz gazdagságát, mert a Nílus látta el búzával és más életszükségleti cikkekkel. Mivel nagy mennyiségű gabonát szállítottak oda Egyiptomból, a próféta azt mondja, hogy voltak mezői és a Nílus mentén vetett, pontosan úgy, ahogy Velence lakosai is mondják, hogy a tengeren aratnak, mert semmijük sincs, ami otthon teremne, hanem minden szükséges élelmiszert a kereskedelmen keresztül szereznek be. A próféta hasonlóképpen beszél Tírusz lakosairól, mert lehetetlennek tűnhet, hogy akiket a Nílus ily szabadon és bőségesen ellátott, híjával legyenek az élelemnek. Megmutatja, hogy ez hiábavaló dicsekvés, mert mindennek híjával lesznek, s ezeket a dolgokat, azért írja le Ézsaiás, hogy amint azt már említettük, mindenki jobban felismerhesse Isten bosszúálló kezét.

---

[372] A Károli-fordítás szerint: *Némuljatok meg lakosi e partvidéknek – a ford.*

[373] 1/8 angol mérföld, 220 yard, azaz 201,17 méter. Tudni kell, hogy a szerző nem pontosan adja meg a távolságokat, hanem csak kerekített értékekben.

[374] „A שחר (*sichor*) és a יאור (*yeor*) a Nílus egyiptomi és héber nevei. Az első az etimológiájának megfelelően azt jelenti: *fekete*, s megfelel a Μελας és a Melo görög és latin neveknek ugyanarra a folyóra, s a víz, vagy a vízben szállított sár színéből származik" – *Alexander*.

4. *Pirulj Sidon, mert szól a tenger*. Ezt a verset a kép fokozása végett tette hozzá. Már említettük az okot, hogy miért beszél konkrétan Sidonról. Tíruszt különösképpen (κατ εξοχην) *a tengernek* nevezi, mintha egyedül uralkodott volna a tenger közepén.

Nem vajudtam. Ezek az azonnal hozzátett szavak egy (μιμητικως) képzeletbeli beszédet alkotnak, amit Tírusz szájába ad. Ezzel a próféta szellemesen kigúnyolja Tírusz lakosait, akik kolóniáikkal dicsekedtek, mivelhogy a város más híres városokat „szült". „Az ókori időkben", mondja Plinius, „híres volt más városok miatt is, melyeket ő épített: Leptis, Utica és a Római Birodalom riválisa, Karthágó, ami az egész világkormányzására törekedett, valamint Cádiz, ami a világ határain túl épült. Egész felsőbbrendűsége most pusztán a skarlátban és bíborban rejlik." (Plinius, Hist. Nat. 5. könyv 19. fejezet) Azaz, Ézsaiás úgy mutatja be Tíruszt, mint ami egykori dicsőségét siratja, mivel megszűnt anyának lenni, s semmi haszna sincs, hogy annyi gyereket hozott a világra, s oly sok várost alapított. A korai időszakban ugyanis Karthágó minden évben ajándékot küldött Tírusznak, hogy kifejezze iránta, amint anyja iránt érzett tiszteletét. Ezen a módon Tírusz látszólag magasabb rangú volt, mint az összes többi város, mivel még Karthágó is, ami a Római Birodalom riválisa volt, bizonyos értelemben alá volt vetve Tírusznak. Az Úr azonban egy pillanat alatt fosztotta meg minden ékességétől, ezért úgy siratta a veszteségét, mintha sohasem szült volna gyermeket.

5. *Mihelyt e hír Égyiptomba eljut*.[375] Ebben a versben azt jelenti ki, hogy ez a pusztulás egyaránt érinti majd Tírusz, valamint Egyiptom lakosait, s ez megerősíti az általunk követett magyarázatot, miszerint a jelen prófécia egy korábbi pusztításra vonatkozik. Tírusz lakosai szövetségben álltak az Egyiptomiakkal, s mindkét ország királyi uralom alatt állt. Nem így volt Nagy Sándor idején, mikor Tírusz szabad államként a saját törvényei szerint élt. A Tírusz és Egyiptom lakosai között fennálló szövetséget nem is lehetett volna jobban leírni, ezért megmutatja, hogy ez a pusztulás kiterjed az egyiptomiakra is, mivel ők vették rá a zsidókat a lázadásra és fordították el az Istenbe vetett meggyőződésüktől. Az előbbiek nyílt ellenségek voltak, utóbbiak a barátság látszata alatt veszélyes ellenségességet tápláltak, ezért mindkettő joggal kapta a büntetést.

6. *Menjetek át Tarsisba*. Nemcsak Tírusz lakóit szólítja meg, hanem az idegeneket is, akik kereskedelmi kapcsolatokban álltak velük, s megparancsolja nekik, hogy menjenek máshova és keressenek új kikötőket. Megemlíti Kilikiát, ami Tírusszal ellentétes volt, mintha ezt mondta volna: „Az a part, mely mostanáig jól el volt látva kikötőkkel mostantól fogva elhagyatott lesz, így a hajók nagyon más irányban fognak hajózni". Mikor ugyanis egy kikötő, vagy kereskedőváros elpusztult, a kereskedők rendszerint másik keresésére indulnak.

És jajgassatok ti szigetlakók.[376] A „sziget", amint korábban megmagyaráztuk, itt a „szigetek" helyett szerepel, mert az egyes szám-többes szám váltás nagyon gyakori a héber szerzőknél. Megprófétálja, hogy siránkozni fognak, mert utánpótlásuk teljes mértékben ettől a forgalomtól függött, s mivel számláik és elszámolásaik[377] szanaszét szóródtak.

7. *Ez-é a ti örvendező várostok?* A próféta gúnyolódik Tíruszon és nevetségessé teszi a büszkeségét, mert nevének ősi mivoltával kérkedett. Hasonlóképpen azt is megerősíti, ami mindenki számára képtelenségnek tűnt. Ezt a próféciát ugyanis biztosan kinevették, látván, hogy Tírusz hatalma rendületlen, gazdagsága pedig mint egy bronzfal. Annál nagyobb meggyőződéssel szól Ézsaiás, s azzal fenyeget, hogy pusztulása bizonyos, s noha régebbi minden más városnál, s egyetemesen tapsolnak neki emiatt, ez mégsem menti meg a megsemmisüléstől. Tírusz eredete a világi történelemben az ősidőkbe vész, s annyira ködös és

---

[375] Luther változata így szól: "Gleichwie man erschrak, da man von Egyptian horete; also wird man auch erschrecken, wenn man von Tyrus horen wird;" — "Ahogyan megrettentek, mikor Egyiptomról hallottak, úgy fognak megrettenni, mikor Tíruszról fognak hallani." — *a szerk.*

[376] A Károli-fordítás szerint: *és jajgassatok ti partvidék lakói – a ford.* „Tírusz abban az időben egy szigeten helyezkedett el. Nagy Sándor győzelme után vált a kontinens részévé." – *Stock*.

[377] "Leurs registres et papiers de comtes;" — "Elszámolásaik és számlakönyveik."

bonyodalmas, hogy aligha vehető benne bármi is biztosra. Ők ugyan azt állítják, hogy a várost a föníciaiak alapították, amiképpen dicsekednek az ősiség hírnevével azok, akik a terület bennszülötteinek nevezik magukat. Ezzel az ősiséggel állítja szembe a próféta a száműzetést, közölve, hogy mikor Isten elhatározta a büntetés kiszabását erre a nemzetre, stabilitása véget fog érni.

És most lábai viszik őt, bujdosni messzire! Elmenni bárhová, ahova a „lábai viszik" nem más, mint hosszú bujdosás. Azt is jelenti azonban, hogy megfosztatnak gazdagságuktól, s a száműzetés idején mindenben hiányt fognak szenvedni, így nem lesz semmiféle szállítóeszközük, vagy állatuk, amin lovagolhatnának. A száműzetés nagyon kemény állapot, mikor még a szegénység is társul mellé. Könnyebben elviselhető ugyanis, ha megvannak az életszükségletek ellátásának eszközei, mikor azonban az embereknek ismeretlen országokban kell lakozniuk a legnagyobb szegénységben, a nyomorúság szélsőségessé válik. S egy végső csapást tesz a nyomorúságaikhoz kijelentvén, hogy „messzi országba" kell utazniuk, mert minél nagyobb a távolság, annál nehezebb a száműzetés.

8. *Ki végezé ezt a koronás Tírus felől?* Ezzel a titulussal díszíti ezt a várost, mely sokakat gazdaggá tett, amint az könnyen megérthető a szövegösszefüggésből. Mikor ugyanis „királyoknak" nevezi a kereskedőit, világosan kijelenti, hogy a *korona* szó a királyok fenségét hivatott jelképesen kifejezni. Ez cáfolja azok véleményét, akik más városokra vonatkoztatják ezt az igeverset. Az általános jelentése az, hogy úgy meggazdagította a lakosait, mintha királyok és hercegek lettek volna. Egyesek úgy vélik: a próféta úgy tette hozzá ezt a verset, mintha egyike lenne azoknak, akik Tírusz pusztulása felett csodálkoznak, hogy másokat is megdöbbenéssel töltsön el. Mintha ezt mondta volna: „Lehetséges, hogy Tíruszt hamarosan legyőzik, ahol a gazdagság, a csapatok, a védelmi eszközök és erődítmények akkora bőségben vannak, s ahol annyi a pompa és a ragyogás?", s mintha hirtelen megállt volna, ahogyan mi is szoktunk, mikor valami váratlan dolog történik. Jobb azonban összekötni az ezután következő verssel, ami megszüntet minden nehézséget, mert abban a versben maga a próféta ad azonnali választ a saját kérdéseire, amikkel a hallgatóinak az elméit akarta nagyobb figyelemre serkenteni. Ezzel a kérdéssel tehát arra akarja ráébreszteni az elméiket, hogy nem közönséges eseményről beszél, ezért vegyék gondosabban fontolóra, mert minél távolabb állnak Isten ítéletei az emberek átlagos véleményétől annál inkább fel kell azoknak kelteni a bámulatunkat.

Korábban ugyanebben a stílusban beszélt Egyiptomról, mikor azt akarta megmutatni, hogy a megsemmisítése nem tekinthető a közönséges változások közül egynek (Ézs19:1-25). Mivel hihetetlennek tűnt, hogy Tíruszt ember győzze le, a próféta joggal utal rá, hogy Isten a pusztulás szerzője. Ezen az alapon nevezi a királyok anyjának, vagy dajkájának, hogy még megdöbbentőbb fényben mutassa be a az istenítélet dicsőségét. Ha ugyanis egy átlagos állam lenne, bukására megvetéssel tekintetnének, mikor azonban a legmagasabb rangra emelkedettről van szó, ki gondolna másra, mint hogy mindez Isten keze által történik?

Melynek kereskedői fejedelmek.[378] Manapság Velence kalmárai szintén úgy vélik, hogy a fejedelmekkel egyenrangúak, s hogy a királyok kivételével minden ember felett állnak. Még az ügynökök is úgy tekintenek az emberekre, mint rangban alattuk levőkre. Mondták nekem, hogy Antwerpenben vannak ügynökök, akik nem vonakodnak olyan költségekbe verni magukat, amilyeneket még a leggazdagabb nemesek sem engedhetnek meg maguknak. Hajlamosak vagyunk kérdéseket feltenni, melyekre más válasz nem adható, csak amit mi akarunk, s ez az arcátlanság jele.

9. *Hogy meggyalázza a büszkeségüket,* vagy *meggyalázza gőgjüket*,[379] ugyanis mindkét módon olvasható, hisz a gőg a büszkeséghez vezet, ahol pedig megtalálható a gőg, vagy önteltség, ott ritka az alázat. Jobb lesz azonban *büszkeségnek* fordítani, mert önmagában is kiváltja Isten bosszúállását, mikor az emberek a saját kiválóságukkal hivalkodván mértéktelenül feldicsérik magukat. „Megszentségteleníteni", vagy „megvetni" ugyanazt jelenti, mert a magas rangúak úgy képzelik, hogy el vannak különítve a többiektől, s úgy vélik, van valami leírhatatlanul fennkölt dolog, ami csak hozzájuk tartozik, mintha nem kellene keveredniük az emberi lények tömegeivel. Isten azonban megfosztja őket a rangjuktól, lealacsonyítja, s értéktelenekként és méltatlanokként kezeli őket. Tanuljuk meg ebből az igeversből oly módon szemlélni Isten gondviselését, hogy megadjuk mindenható hatalmának azt a dicséretet, ami az igazságos kormányzásért megilleti. Noha a feddhetetlenség, amellyel Isten az ítéleteit szabályozza, nem mindig nyilvánvaló, vagy látható a számunkra, mégsem törvényes soha elválasztani az Ő bölcsességét és igazságosságát a hatalmától. Mivel azonban a Szentírás nagyon gyakran kijelenti, és világosan elmagyarázza, hogy Isten miért teszi ezt, vagy azt, nekünk gondosan tanulmányoznunk kell az Ő cselekedeteinek okát.

Az a koholmány, amit a skolasztikusok eszeltek ki Isten abszolút hatalmáról, megdöbbentő istenkáromlás. Ugyanaz, mintha azt mondanák, hogy Isten egy zsarnok, Aki azt teszi, amit csak akar, de nem az igazságosság, hanem a szeszélyesség alapján. Tanaik tele vannak efféle istenkáromlásokkal, s hasonlatosak a pogányokéhoz, akik azt mondták, hogy Isten sportot űz az emberi ügyekből. Krisztus iskolájában azonban azt tanultuk, hogy Isten igazságos mivolta fényesen ragyog az Ő munkáiban, hogy „minden száj bedugassék" (Rm3:19), hogy egyedül csak Neki tulajdonítsanak minden dicsőséget.

A próféta azért jelöli meg tehát ennek a hatalmas bukásnak az okait, hogy ne gondolhassuk: Isten ok nélkül cselekszik. Tírusz lakosai ugyanis büszkék, becsvágyóak, erkölcstelenek és kicsapongóak voltak. Ezek a bűnök kísérői a gazdagságnak és a bőségnek, és rendszerint túláradnak a kereskedővárosokban. Amiatt mutatja be a próféta, hogy Istent felingerelték ezek a bűnök, hogy mindenki, akik megmaradtak, megtanulhassanak ezen a példán nagyobb figyelmet szentelni az érdekeiknek, s nem visszaélni Isten ajándékaival, a parádékra és a fényűzésre tékozolván azokat. Ezt az előnyt kell mindebből származtatnunk, mert nem szabad azt képzelnünk, hogy itt csak a puszta történelemről olvashatunk.

---

[378] „A Sidon és Tírusz városaiban lakó föníciaiak által folytatott kereskedelem", mondja egy képzett történész, „kiterjedt és kalandos volt, s mind módszerüket, mind politikájukat tekintve jobban hasonlítottak a modern kor nagy kereskedő államaihoz, mint bármelyik ókori nép". Miután megemlíti a Tírusz felé irányuló hajózást, mint az Indiával fennálló legkorábbi kommunikációs útvonalat, így folytatja: „Ez a körülmény hosszú időre biztosította számukra annak a kereskedelemnek a monopóliumát. Ehhez viszont nemcsak az egyének rendkívüli gazdagsága társult, ami Tírusz kereskedőit és kalmárjait a föld tiszteleteseivé tette (Ézs23:8), de magának az államnak a kiterjedt hatalma is, mely először tanította az embereket arra, hogy micsoda hatalmas erőforrásokkal rendelkeznek a kereskedők és mekkora dolgokat képesek megvalósítani." S hozzátesz egy megjegyzést: Tírusz hatalmának és gazdagságának a virágzó kereskedés idején általános figyelmet kellett keltenie. Ezékiel próféciáiban, aki kétszázhatvan évvel Tírusz bukása előtt élt és tevékenykedett, találhatjuk az összes ókori szerző közül a legkonkrétabb beszámolót kereskedelmének természetéről és változatosságáról. Ez a beszámoló egyben ama állam hatalmának fenséges elképzelését is közvetíti". – *Robertson's Historical Disquisition* arról a tudásról, amivel az ókoriak Indiáról rendelkeztek.

[379] A Károli-fordítás szerint: *hogy meggyalázza minden dicsőségnek kevélységét – a ford.*

Felmerül azonban egy kérdés: vajon Isten utálja a hercegek és lordok magas rangját? Hiszen Ő emel magasra hercegeket, szenátorokat, nemeseket, s mindenféle rendű és rangú magisztereket és kormányzókat, hogyan utálhatná hát őket? Erre azt válaszolom, hogy a magas beosztás, amit a hercegek elfoglalnak, önmagában nem utálatos Isten előtt, csak a hozzá kapcsolódó bűnök miatt, mikor a magasra emeltek megvetik a többieket, s nem gondolnak arra, hogy ők is emberek. Azaz, a magas beosztással majdnem mindig együtt jár a büszkeség, ezért Isten gyűlöli, egyszóval Neki meg kell feddeni azt a gőgösséget, amiről kijelenti, hogy Ő annak ellensége.

10. *Nincs többé megszorító öv.*[380] A מזח (*mezach*) szót egyesek *övnek*, mások *erőnek* fordítják. Azok, akik *övnek* fordítják, azt feltételezik, hogy Tírusz oly mértékben ki lesz fosztva, hogy még egy *öv* sem marad, s ez célzás a kereskedés során felhalmozott óriási vagyonra, ugyanis a legszegényebb kereskedők öveket árulnak. Én azonban úgy gondolom, hogy Ézsaiás a város állapotára utal, amit minden oldalról vizesárkok, erődített dombok, sáncok és maga a tenger védtek.

11. *Kezét kinyujtá a tenger fölé*. Úgy vélik, hogy a próféta által a Tírusz elpusztulásáról itt elmondott próféciát példák erősítik meg. Azaz, az Úr annyi példáját adta hatalmának a legnagyobb birodalmak elbuktatásával, hogy nem kell furcsának vélnünk, ha most Tíruszt is megdönti, legyen az bármennyire virágzó és gazdag. S valóban, ez a fajta beszédmód gyakran előfordul a Szentírásban, ha a dolog nem világos a nyilvánvaló példákon és a tényleges bemutatáson át. Ezért azt hiszik, hogy itt a próféta az egyiptomi szabadulásról emlékezik meg, mikor az Úr kettéválasztotta a tengert (2Móz14:21-22), valamint mikor hét királyt elűzve bevitte a népét a Kánaán földjére (Józs6:1-27, 8:1-35, 10:1-43). Mikor azonban közelebbről megvizsgálom a próféta szavait jobban hajlok arra, hogy a dolgok jelenlegi állására vonatkozókként magyarázzam azokat, mivel arról a Tíruszról beszél, melynek gazdagsága kiterjedt az egész tengerre.

Országokat rettentett meg. Azért beszél *országokról*, mert Tírusz nem pusztulhatott el egyedül, hanem egyidejűleg sok országot is magával kellett rántania a pusztulásba. Azaz, az egész világon végigment valamiféle változás, amint az kiderül a történelemből is. Végül maga a próféta vonja le azt a következtetést, hogy a nemzetek eme kereskedelmi központjának pusztulnia kell.

Az Úr parancsolt Kanaán felől.[381] A כנען (*chenaan*) szó arra vette rá az igemagyarázókat, hogy úgy véljék: a próféta itt a kánaánitákról beszél, s bizonyítékképpen arra céloz, hogy Isten bosszúállóan lépett fel velük szemben. Ez azonban gyengécske érv, mert a כנען (*chenaan*) szó gyakorta gyűjtőnév pontosan úgy, ahogyan nemrég (a 8. versben) a כנעניה (*chinyaneiha*) szót használta, melynek jelentése *kalmárai*. Tírusz gazdagsága a portékákból és a kereskedésből származott, Ézsaiás a fő rész megnevezésével jelölte azt meg. *Az Úr parancsolt* kifejezéssel Isten gondviselését magasztalja fel, hogy a zsidók tudhassák: minden, ami állandónak látszik ebben a világban, Isten akaratának megfelelően áll, vagy bukik, és nincs szükség hadi szerszámokra a legjobban megerősített hely feldúlásához sem, elegendő Isten akaratának puszta kifejeződése.

12. *És szólt: Nem fogsz többé örvendezni*. Mindez egy és ugyanazon dologra vonatkozik, mert miután a nyílt leírásnak nem lenne elegendő súlya, a próféta sok beszéddel erősíti meg a próféciáját. Hihetetlennek tűnt, hogy egy ennyire ünnepelt és nagyhatalmú város a megannyi szövetséggessel megsemmisüljön és elbukjon. Mikor a próféta azt mondja: *Nem fogsz többé* ő nem a helyreállítás reménységét akarja kizárni, amit nem sokkal ezután megígér. Ezt a fenyegetést ugyanis Tírusz összeomlásának idejére kell korlátozni: „Nem fogsz olyan féktelen életmódot folytatni, mint azt korábban szoktad tenni”.

---

[380] „Nincs több erő” - *az angol változat szerint*. „Nem maradt több dombocska.” – *Stock*.

[381] „Az Úr adott parancsot a kereskedőváros ellen.” – *az angol változat szerint*. „Az Úr parancsolt Kánaánra vonatkozóan.” – *Stock*.

Szűz. Jelképesen *szűznek* nevezi, mivel ezt az időszakot megelőzően Tírusz vagyona érintetlen volt és nem szenvedett el semmiféle sérelmet. Ez nem a szűziesség dicsérete, hanem annak szellemes kijelentése, hogy a biztonságban felhalmozott kincseit sérelem éri. „Korábban könnyen szökdécseltél, mint az üszőborjak fiatalságuk virágában, mikor azonban erőszakot szenvedtél el, jókedved véget fog érni". Mintha csak azt mondaná valaki, hogy Velence városa azért nem vesztette el a szüzességét, mert még nem vették be erővel a felépítése óta.

Sidon leánya. Továbbra is Tíruszról beszél, s azért adja ezt a nevet neki, mert a szidoniak építették fel, jóllehet a leány kiválóbb lett a szülőanyjánál, amint ez gyakran megtörténik az emberi dolgok terén. A hely kényelmes mivolta és elhelyezkedése felsőbbrendűséget kölcsönzött Tírusz lakosainak, s Sidon csak egy nyúlványává vált. A Királyok könyvéből elég nyilvánvaló (1Kir5:1), hogy Tírusz nagy hírnévnek örvendett, itt azonban a próféta a kezdetekről beszél.

Kelj és menj át Kittimbe. Mikor azt parancsolja neki, hogy menjenek át Kittimbe, akkor nemcsak Kilikiába, hanem még távolabbi országba száműzi őket, mert ebbe a névbe belefoglalja Görögországot, Olaszországot és más országokat, mintha ezt mondta volna: „Mikor a száműzetés miatt lakóhelyet változtatsz, nem lesz helyed a letelepedésre a szomszédos országokban, hanem az egész világot végig kell vándorolnod, ismeretlen országokba fogsz elragadtatni, de még ott sem lesz megnyugvásod". Végül megemlíti, hogy a pusztulás annyira siralmas lesz, hogy sem s szomszédjaik, sem – miután átszelték a tengert – az idegenek között nem lelnek majd nyugalomra.

13. *Ímé, a Káldeusok földe*. Egy példával erősíti meg, amit Tírusz bevételéről mondott. Ezek a dolgok ugyanis aligha válhattak hitelt érdemlővé, főleg a tíruszi lakosok között, akik úgy vélték: távol állnak egy efféle pusztulástól. Tudom, hogy ezt az igeverset különféleképpen magyarázták, de nem fogok időt vesztegetni mások véleményeinek a megcáfolására. Elegendő lesz, ha kijelentem a próféta valódi mondanivalóját, már amennyire képes vagyok megítélni.

A nép, mely eddig nem vala, azaz, melynek nem volt neve, mert ha az eredetüket kutatjuk, az asszíroktól származtak, ami nyilvánvaló az 1Móz10:11-ből. Így tehát igazán mondja, hogy először nem voltak nemzet, hanem egy másik neve alatt rejtőztek, így nem alkottak különálló testületet.

Assiria adá azt a puszta lakosainak. A szavakat, amiket mi a „puszta lakosainak" fordítottunk, mások *hajóknak* fordítják, de ezt a magyarázatot nem fogadjuk el. Amit először kijelentettük, az a többre becsülhető, nevezetesen hogy az asszírok adtak letelepedési helyet a kaldeusoknak, akik korábban sivatagi vándoréletet éltek sátrakban,[382] de városokba gyűjtettek és az asszírok magasabb civilizáltságra oktatták őket. Ugyanez a עוררו (*gnoreru*) szó jelentése is, nevezetesen hogy városokat alapítottak és építettek, mert nem értünk egyet azokkal, akik ezt a „lerombolni" igével fordítják.[383] Mi történt?

Felállítá őrtornyait, lerombolá Tírus palotáit, rommá tevé azt. „A leány felfalta anyját", mert az Asszír Birodalmat leverték a kaldeusok, jóllehet mindenki másnál nagyobb hatalmú és virágzóbb volt. De, mondhatni, mi köze ennek Tíruszhoz? Nos, Tíruszt az asszírok és a kaldeusok győzték le. Mivel tehát a kaldeusok, akik korábban nem alkottak önálló népet, le tudták győzni az asszírokat és meg tudták hódoltatni őket, miért csodálkoznánk, ha ezek ketten egyesülve legyőzhették Tíruszt? S mivel az Úr így kimutatta a hatalmát az asszírok

---

[382] "Sous des tentes de peaux;" — "Bőrsátrakban."

[383] „És ott palotákat építettek." – *az angol változat szerint*. Alexander professzor így fordítja: „Felépítették őpalotáit", de hozzáteszi: „a szokásos értelmezés szerint az említett tornyok az ókori ostromok idején voltak használatosak. A hímnemű toldalék a עם (*gnam*-ra), a nőnemű Tíruszra vonatkozik. A עורר(*gnorer*) pedig vehető vagy *felemel* értelemben (a ערר *gnarar* szóból), vagy *felébreszt* értelemben a רור (*gnur*) szóból, azaz eltölt zavarodottsággal és félelemmel."

esetében, miért reménykedhetne Tírusz a gazdagságában? Kétségtelenül meg kell éreznie Isten kezét, s ereje haszontalan lesz a számára.

14. *Jajgassatok Tarsis hajói*. Megismétli a korábban mondottakat, a kilikiaiak ugyanis a közelségük folytán folyamatosan kereskedtek a tírusziakkal. Azt parancsolja a hajóiknak, hogy *jajgassanak*, mivel mikor az a kikötő bezárt, a kereskedők döbbenten nézik majd, hogy megszűntek a szokásos összeköttetéseik. Az általuk látogatott kikötőt nemcsak azért nevezi az *erősségüknek*, mert ez egyfajta menedékhely volt, amiben megbízhattak, hanem mert nem volt más módja, hogy utazásaikkal nyereségre tehessenek szert.

15. *És lesz ama napon*. Miután beszélt Tírusz bevételéről, kijelenti azt is, hogy mennyi ideig fog tartani a nyomorúsága. Megtörténik, hogy a lerombolt városokat hirtelen helyreállítják, s visszaszerzik korábbi pozícióikat, a próféta azonban arról tesz bizonyságot, hogy ez a város *hetven éven át* lesz romos és elhagyatott. Az *elfelejtetik* alatt azt érti, hogy nem lesz ott üzletelés, mivel nem folyik majd benne a szokásos kereskedelem.

Egy király napjai szerint.[384] Egyesek úgy vélik, hogy az *egy király napjai* Dávidra vonatkoznak, ám ez rendkívül felületes, mert „az egy király napjai" itt ugyanúgy az ember életkora helyett szerepelnek, mint ahogyan a zsoltáros az ember életkorát általánosságban hetven évre korlátozottnak mutatja be (Zsolt90:10). De miért „királyt" említ, s nem valaki mást? Azért, mert Tírusznak volt királya, s az időszámítás a király élete szerint történt. Ez hatalmas mértékben hozzájárult a prófécia bizonyosságának megerősítéséhez, mert a próféta nem emberi feltételezésekkel erősítette azt meg.

Tírusznak a parázna nőhöz hasonlóan lesz éneke.[385] A „parázna nő énekével" egy gyönyörű hasonlattal jelöli a kereskedést. Nem mintha az önmagában elítélendő volna, mert a köz javára hasznos és szükséges, de utal azokra a csalásokra és hamisságokra, amelyekben gyakorta bővelkedik, így tehát joggal hasonlítható egy parázna foglalatosságához.

16. *Végy cziterát*. Tíruszt egy paráznához hasonlítja, aki egész ifjúsága idejét erkölcstelenségben töltötte, végül megöregedett. Emiatt mindenki elhagyta és megveti, de mégsem tudja elfeledni korábbi gazdagságát és feslettségét, hanem újra fiatal akar lenni, meg akarja újítani a kapcsolatait a szeretőivel, ezért az emberek figyelmének felkeltése végett körüljárja a várost, s énekkel és zeneszerszámokkal gyönyörködteti a füleiket. Az efféle prostituáltakat bizonyos fokú őrültség is megszállja, mikor észreveszik, hogy idős koruk miatt nem figyelnek rájuk, s látjuk, hogy Horatius is gúnyolja Lídiát emiatt.[386] Azaz, miután Tíruszt lerombolták, s mintegy a feledés homályába merült, újra összeszedi minden erejét, fondorlatát s trükkjét, hogy visszanyerje korábbi állapotát.

Pengesd szépen. A „citera" és a „szép pengetés" alatt azokat a trükköket és csalafintaságokat, valamint vonzerőt és kereskedői hízelgéseket érti, melyeket az emberekre tukmálva mintegy a hálóikba kényszerítették őket. Egyszóval megmutatja, milyen módszerekkel gazdagodtak meg a kereskedővárosok: csaló és törvénytelen módszerekkel. Ezért mondja, hogy Tírusz szép melódiával szerez élvezetet a füleiknek.

Dalolj sokat. Azaz, Tírusz csalást csalásra, csábítást csábításra halmoz, hogy végül mindenkit magához vonzzon, s visszanyerhesse korábbi hírnevét azáltal, hogy az emberek megemlékeznek róla. Röviden, amiképpen egy öreg parázna kieszel különféle módszereket az emberek kegyeinek visszaszerzésére, s magát kifestve, felékesítve, felöltözve, énekkel és zeneszerszámokkal csalogatja őket, úgy fogja Tírusz is visszaszerezni korábban élvezett gazdagságát és hatalmát ugyanezen művészetek által. Azonban mégsem Tíruszt buzdítja arra, hogy ezen a módon állítsa helyre önmagát, hanem a próféciáját folytatja.

---

[384] „Azaz, egy királyság napjai szerint, lásd Dán7:17, 8:20. Nabukodonozor uralkodásának első évében kezdte meg a hódításait, attól kezdve Babilonnak a Cirusz által történt elfoglalásáig hetven év telt el, amikor is a Nabukodonozor által leigázott nemzetek visszakapták a szabadságukat." – *Lowth*.

[385] A Károli-fordítás szerint: *Tírus sorsa a parázna nő éneke szerint lészen – a ford.*

[386] "Que le poete Horace s'est moque d'une putain nommee *Lydia* pour la mesme occasion;" — "Hogy ugyanezen okból gúnyolódott Horatius, a költő a Lídia nevű prostituálttal."

17. *Meglátogatja az Úr Tírust.*[387] Jóllehet az Úr olyan csapást mér Tíruszra, hogy az elpusztultnak fog látszani, a próféta mégis kijelenti, hogy a végén kegyelmet kap, mivel végül feltámadván a romjaiból, visszaáll a korábbi állapotba. Az efféle helyreállást joggal tulajdonítják Isten kegyelmének, mert egyébként ugyanannak kellett volna velük is történni, mint amit Malakiás prófétál az edomitákról, hogy az Úr mindent megsemmisít és lerombol, amit az emberek építenek (Mal1:4). Következésképpen soha nem jutottak volna vissza előző állapotukba, ha az Úr nem segítette volna őket.

Ezekből a szavakból azt a hasznos tanítást szűrhetjük le, hogy noha az Úr szigorú Bírája a gonoszoknak, mégis hagy helyet könyörülete gyakorlásának, és soha nem annyira kegyetlen, hogy ne enyhítené a büntetéseit, s ne vetne véget azoknak. S ha Ő így viselkedik a bűnösökkel szemben, milyen lesz azokhoz, akiket örökbe fogadott, s akikre úgy döntött, kiönti a jóságát? Mikor tehát a királyságok ily módon helyreállnak, s a nemzetek visszanyerik a szabadságukat, ez kizárólag Isten gondviselése miatt következik be, Aki valahányszor csak Neki tetszik, megaláz és felmagasztal (1Sám2:7, Lk1:52), s gyorsan felemeli és helyreállítja azt, ami elbukott.

És az ismét megkapja a maga keresetét. Ezt az előző kijelentés ellentétjének kell tekinteni, mert a jelentése az, hogy Tírusz nem lesz jobb, s még egy ennyire komoly büntetés sem reformálja meg, mivel gyorsan visszatér természetes hajlamaihoz. A próféta ugyanis a hálátlansága miatt vádolja. Ennek példáit nap mint nap látjuk mi is. Aligha van a világnak olyan sarka, melyben az Úr ne mutatta volna meg ítéletének bizonyságait. Azoknak, akiket megbüntetett, megengedi, hogy lélegzethez jussanak, ők azonban nem javulnak meg. Ézsaiás azt mondja, hogy ez történik majd Tírusszal.

És paráználkodik. „Nem tér meg, hanem épp ellenkezőleg, visszatér korábbi életviteléhez. *És paráználkodik*, ahogyan korábban szokott". Kétségtelenül a vételről és eladásról beszél, de továbbra is a korábban használt hasonlatot alkalmazza. Nem mintha a kereskedő tevékenységét akarná kárhoztatni, amint azt már mondtuk, hanem azt, hogy az oly szorosan összefonódott a korrupcióval, hogy igencsak emlékeztet egy parázna életére. Tele van trükkökkel, rejtett fortélyokkal és mélyen megbúvó csapdákkal (amint azt gyakorta látjuk), hogy látszólag az emberek csapdába ejtésére és becsapására eszelték ki. Mennyi új és sohasem hallott fondorlatot eszelnek ki nap mint nap a nyereségszerzés és az uzsora kicsikarása végett, amit senki, aki nem tanult hosszú időn át a kereskedőiskolában, nem képes megérteni? Nem kell csodálkoznunk tehát, hogy a próféta ezt a hasonlatot használta, mert azt akarja mondani, hogy Tíruszban nem lesz több őszinteség, mint korábban a kereskedelmi tranzakciókban.

18. *S lészen az ő nyeresége és keresete szent az Úrnak.* Ez a Tírusz iránti isteni könyörület újabb példája volt. Noha helyreállíttatott, nem tért meg Istenhez, hanem folytatta a hamis praktikáit, ezért joggal szolgált rá, hogy lerombolják. S valóban ismét súlyos büntetést kapott, mikor Nagy Sándor bevette a várost, azonban, amint Lukács tájékoztat minket, Krisztus királysága is felállíttatott itt (Csel21:4). Ezt a verset tehát az előzővel szembenállónak kell tekinteni, mintha ezt mondta volna: „Tírusz kereskedése *mégis* az Úrnak szenteltetik". Itt Isten jóságának megdöbbentő bizonyítékát látjuk, ami nemcsak ebbe az undorító bordélyházba, de majdnem magába a pokolba is behatolt. Tírusz helyreállítását tehát

[387] „Tírusz, miután Nabukodonozor megsemmisítette, visszanyerte korábbi kereskedelmét, gazdagságát és nagyságát úgy, ahogyan itt meg van írva, s amiképpen a Nagy Sándor által történt második lerombolása után is. Már korán keresztyénné vált a szomszédos országokkal egyetemben. Szent Pál maga is sok keresztyént talált itt (Csel21:4). Sokat szenvedett a diocletianiusi üldöztetések alatt. Érsekség volt Jeruzsálem pátriárkasága alatt és tizennégy püspökség tartozott hozzá. Keresztyén maradt, míg a szaracénok 639-ben be nem vették. 1124-ben ismét keresztyénné lett, de 1280-ban legyőzték a mamelukok, akiktől 1516-bn a törökök ragadták el. Azóta a végső romlásba süllyedt, ma csak egy szikla, 'a hálók kivető helye', ahogyan Ezékiel próféta megmondta előre (Ez26:14). Lásd Sandy: *Travels*, Vitringát a helyről, Newton püspököt a próféciákról, disszertáció xi." – *Lowth*.

Isten jósága bizonyítékának kell tekintenünk: az előző azonban csekély volt ehhez a másodikhoz hasonlítva, mert most Isten egyben Magának is szentelte.

Felmerül azonban a kérdés: „Lehetséges, hogy amit Tírusz lakói csalással és törvénytelen módszerekkel szereztek, az Istennek legyen szentelve?" Isten ugyanis utálja az efféle áldozatokat, s őszinte és tiszta lelkiismeretet követel (Péld21:27, Ézs1:13). Sok igemagyarázónak ok nélkül nagy nehézségeket okozott ennek a versnek a magyarázata. A próféta ugyanis nem azt mondja, hogy Tírusz kereskedése lesz az Úrnak szentelve, miközben még a parázna életmódját folytatja, hanem a megváltozása és megtérése utáni időszakot írja le. Abban az időben nem halmozza majd a kincseket saját magának, nem hordja össze azokat törvénytelen módszerekkel, hanem az Úr szolgálatában használja, s a kereskedésének hasznát az istenfélők szükségeinek enyhítésére fordítja. Mikor a próféta a hamisságot kifejező szót használta, a múltra tekintett, de arra célzott, hogy fel fog hagyni ezekkel a bűnös praktikákkal és megváltoztatja beállítottságát.

Nem halmoztatik fel, sem el nem rejtetik. Tírusz megtérését írja le néhány szóval, ami korábban a kapzsiság rabja volt, de most megtért Krisztushoz és többé nem munkálkodik a kincsek felhalmozásán, hanem kegyes és nagylelkű tevékenységre használja azokat. Ez a megtérés valódi gyümölcse, amiképpen Pál is figyelmeztet: „A ki oroz vala, többé ne orozzon; hanem inkább munkálkodjék, cselekedvén az ő kezeivel azt, a mi jó, hogy legyen mit adnia a szűkölködőnek" (Ef4:28). Ézsaiás azt prófétálja, hogy Tírusz lakói, akik korábban a kielégíthetetlen kapzsiságtól fűtötten mindenki kincseit felfalták, ettől kezdve a kegyes tevékenységben lelik majd örömüket, mert megszűnik a csillapíthatatlan nyereségvágyuk. A testvéri szeretet bizonyítéka, mikor könnyítünk felebarátainkon, mint ahogyan a kegyetlenségé, ha elnézzük, hogy éheznek, főleg mikor mi bőségben élünk.

Mert az Úr előtt lakozóké lészen az ő nyeresége. Ezután a kegyesség gyakorlásának helyes módszerét említi: a gazdagságuk használata Isten szolgáinak megsegítésében. Jóllehet ebben belefoglal minden istenfélőt, mégis utal a levitákra és a papokra, akik közül egyesek áldoztak, mások felkészültek az áldozásra, megint mások őrködtek, röviden, valamennyien készen álltak a kötelességük ellátására, ezért mondja az Íge, hogy „az Úr előtt éltek" (4Móz3:1-4, 49). Ugyanez a dolog joggal mondható az egyház minden szolgájáról. Mivel azonban minden hívő, legyen bármilyen rangú, az Úr szentélyéhez tartozik, s Krisztus által „királyi papsággá" lettek (1Pt2:9, Jel1:6), s megállhatnak az Isten jelenlétében, én szívesen tekintem ezt az igeverset „a hit egész háznépére" vonatkozónak (Gal6:10), akik kiváltképpen megérdemlik a figyelmet. Pál ugyanis úgy mutatja be őket, mint akiknek a legtöbb a joguk, s megparancsolja, hogy először rajtuk könnyítsenek. Ha a köteléknek, mely egyetemesen köt minket az emberiséghez, meg kell gátolnia minket abban, hogy „megvessük testünket" (Ézs58:7), mennyivel inkább meg kell ezt tennie annak a köteléknek, ami Krisztus testének tagjait köti össze, s ami szorosabb és szentebb bármi más természetes köteléknél?

Meg kell figyelnünk ezt a kifejezésmódot is, ahol azt olvassuk, hogy az „Úr előtt lakozók",[388] most ugyanis nincsen semmiféle „szövetség ládája" (Zsid9:4), mégis, Krisztus kegyességén keresztül közelebb jutunk Istenhez, mint korábban a léviták. Ezért kapjuk a parancsot, hogy „járjunk előtte", mintha a szeme előtt lennénk, hogy tiszta lelkiismerettel követhessük a szentséget és az igazságosságot. Azért kapjuk a parancsot, hogy előtte járjunk, s mindig jelenlevőnek tekintsük, hogy igazak és becsületesek lehessünk.

Hogy egyenek eleget.[389] A próféta azt érti ezalatt, hogy testvéreink szükségleteit nagyobb bőséggel és szívélyességgel kell betöltenünk, mint ami az emberek között megszokott, mert mikor a felebarátainkon kell könnyíteni, az emberek nagyon

[388] „Tírusz jövedelme az igaz Isten imádóinak támogatását szolgálja majd. A prófécia arra céloz, hogy Tírusz áttér a keresztyén vallásra, amiképpen ez az evangéliumi kor legelején be is következett. Ugyanerről az eseményről Dávid is prófétált: Zsolt45:13, 72:10, 87:4." – *Stock*.

[389] "Afin qu'ils mangent leur saoul;" — "Hogy egyenek, míg meg nem telnek."

szűkmarkúakká válnak. Nagyon kevés ember lát el jókedvűen bármiféle ellenszolgáltatás nélküli kötelességet, vagy munkát, vagy kegyességet. Ők ugyanis úgy tekintik, hogy a saját vagyonukból vesznek el és adnak másoknak mindent, amit rájuk ruháznak. Ennek a hibának a kijavítása végett az Úr nagyon ajánlja a kegyességet. A parancsot ugyanis, amit Pál ad a diakónusoknak: „a könyörülő vidámsággal mívelje" (Rm12:8), mindenkire kell vonatkoztatni, s mindenkinek emlékezni kell az igeversre, miszerint „a jókedvű adakozót szereti az Isten" (2Kor9:7).

Az is méltó a figyelmünkre, hogy a próféta azt mondja: amit a szegényeknek adunk, Istennek szenteljük, amiképpen a Lélek is tanítja máshol, hogy az „ilyen áldozatokban gyönyörködik az Isten" (Zsid13:16, 2Kor9:12). Soha nem saját Magáért parancsolta az áldozathozatalt, s nem is volt rá soha szüksége. A törvény alatt azonban elrendelte a kegyesség efféle gyakorlatát, most pedig megparancsolja, hogy ruházzunk és költsünk rá a felebarátainkra valamit, ami a miénk, s kijelenti, hogy amit nekik adunk,[390] „kedves jó illat, Istennek tetsző áldozat" (Fil4:18), amit Ő helyesel és elfogad. Erőteljesen a kegyesség és a nagylelkűség gyakorlására kell indítania minket, mikor megtanuljuk, hogy alamizsnáink ennyire nagy becsben tartatnak, s ajándékainkhoz hasonlóan a kezeink is Istennek vannak szentelve.

[390] "Tout ce que nous employons pour la necessite de nos freres;" — "Mindaz, amit felebarátaink szükségleteinek enyhítésére fordítunk."

24. fejezet

1. Ímé az Úr megüresíti a földet és elpusztítja azt, és elfordítja színét és elszéleszti lakóit!

2. S olyan lesz a nép, mint a pap; a szolga, mint az ő ura; a szolgáló, mint asszonya; a vevő, mint az eladó; a kölcsönadó, mint a kölcsönkérő; a hitelező, mint az, a kinek hitelez;

3. Megüresíttetvén megüresíttetik a föld, és elpusztíttatván elpusztíttatik; mert az Úr szólá e beszédet.

4. Gyászol és megromol a föld, elhervad és megromol a földnek kereksége, elhervadnak a föld népének nagyjai.

5. A föld megfertőztetett lakosai alatt, mert áthágták a törvényeket, a rendelést megszegték, megtörték az örök szövetséget.

6. Ezért átok emészti meg a földet, és lakolnak a rajta lakók; ezért megégnek a földnek lakói, és kevés ember marad meg.

7. Gyászol a must, elhervad a szőlő, és sóhajtnak minden vidám szívűek.

8. Megszünt a dobok vidámsága, elcsöndesült az örvendők zajgása, a cziterának vídámsága megszünt.

9. Énekléssel nem isznak bort; keserű a részegítő ital az ívónak;

10. Rommá lőn az álnokság városa, bezároltatott minden ház, senki be nem mehet!

11. Az utczákon panaszkodás hallik a bor miatt; minden öröm alkonyra szállt, a föld vígassága elköltözött.

12. A városban csak pusztaság maradt és rommá zúzatott a kapu.

13. Mert így lesz a föld közepette, a népek között, mint az olajfa megrázásakor, mint mezgérléskor, midőn a szüret elmult.

14. Ők felemelik szavokat, ujjongnak, az Úr nagyságáért rivalgnak a tenger felől.

15. Ezért dícsérjétek az Urat keleten, a tenger szigetein az Úrnak, Izráel Istenének nevét.

16. A föld széléről énekeket hallánk: dicsőség az igaznak! S én mondék: végem van, végem van, jaj nékem! A hitetlenek hitetlenül cselekesznek és hitetlenséggel a hitetlenek hitetlenséget cselekesznek.

17. Rettegés, verem és tőr vár rád földnek lakója!

18. És lesz, hogy a ki fut a rettegésnek szavától, verembe esik, és a ki kijő a veremből, megfogatik a tőrben, mert az egek csatornái megnyílnak, és megrendülnek a föld oszlopai.

19. Romlással megromol a föld, töréssel összetörik a föld, rengéssel megrendül a föld;

20. Inogva meging a föld, miként a részeg, és meglódul, mint a kaliba, és reá nehezedik bűne és elesik; és nem kél fel többé!

21. És lesz ama napon: meglátogatja az Úr a magasság seregét a magasságban, és a föld királyait a földön:

22. És összegyűjtve összegyűjtetnek gödörbe, mint a foglyok, és bezáratnak tömlöczbe, és sok napok után meglátogattatnak.

23. És elpirul a hold, és megszégyenül a nap, mikor a seregek Ura uralkodik Sion hegyén és Jeruzsálemben: s vénei előtt dicsőség lészen.

1. *Ímé az Úr megüresíti a földet*. Ez a prófécia, amennyire meg tudom ítélni, a lezárása mindannak, amit a tizenharmadik fejezettől eddig mondott Ézsaiás, aki nemcsak a zsidók

pusztulását prófétálta meg, hanem a moabitákét, az asszírokét, az egyiptomiakét és más nemzetekét is. Röviden, miután mondhatni végigpásztázta mindazokat az országokat, melyek a zsidók mellett helyezkedtek el és ismertek voltak a számukra, most az egész rövid összefoglalóját adja. Egyesek ezt Izraelre vonatkoztatják, mások a zsidókra, s azt gondolják, az ő pusztulásuk van itt megprófétálva, mivel azonban *a földet* említi, én nem látom más fényben, mint összefoglaló kijelentéseként mindannak, amit korábban mondott ezekről az országokról egyen-egyenként és különböző időkben. Ennek a nézetnek az sem mond ellent, hogy rögtön *a papokat* említi, amiből arra a hitre juthatunk, hogy mindez senki másra, csak Isten népére vonatkozik. Jóllehet ugyanis az összes nemzetről beszél, mégis, mivel a zsidóké volt mindig a legmagasabb rang, Ézsaiásnak különösképpen szem előtt kellett tartania őket, mert ő maga is nekik jelöltetett ki prófétának. Mondható, hogy véletlenül említ más népeket, ezért nem kell csodálkoznunk, ha miután utalt rájuk, a saját népéről beszél egyetlen Ígében.

Mások úgy vélik, hogy „az egész világra" gondol, de úgy vélik, hogy az ítélet napjára utal, amit én rendkívül erőltetett magyarázatnak tartok. Miután ugyanis fenyegette a zsidókat és a többi nemzetet, a próféta egy vigasztalást tesz hozzá, miszerint egy napon az Úr felemeli az egyházát és virágzóbbá teszi azt, ez pedig természetesen nem vonatkozhat az utolsó ítéletre. A *föld* alatt azonban nem hiszem, hogy a próféta az egész világot érti, hanem csak a zsidók számára jól ismert országokat, amiképpen napjainkban is, mikor arról beszélünk, mi történt a világban, majdnem soha nem lépünk túl gondolatban Európa határain, vagy nem gondolunk arra, hogy mi zajlik Indiában, mert ez mondható a mi világunknak. Így tehát Ézsaiás arról a „Földről" beszél, ami ismert volt a maga és hallgatói számára, s azokról a népekről, akik a szomszédos országokat lakták. Röviden, korlátozhatjuk a „világ" kifejezést az egyiptomiakra, asszírokra, moabitákra, tírusziakra, stb. Mintha ezt mondta volna: „Ezidáig a különféle csapásokról beszéltem, melyek sok nemzetet fenyegettek, sőt részben még most is fenyegetnek közülük néhányat. Mindezt azonban így foglalhatom össze: az Úr felforgatja a Föld felszínét és megfosztja azt minden díszétől".

Elpusztítja azt, és elfordítja színét. Egyesek a בלקה (*bolekach*) szót a *felfedi a földet* kifejezéssel fordítják, azaz az ellenségnek szabad bejárása lesz oda. Én azonban inkább a „pusztává teszi a földet" kifejezéssel fordítom, mert a földről azt mondják, hogy „be van takarva", mikor nagy embertömeg lakozik rajta, s „felfedetik", vagy „pusztává tétetik", mikor ezt a takaróját elveszik róla, mintha valaki leszedné a ruháját és a díszeit. S ennek nemcsak a zsidóknál kellett megtörténni, de az asszíroknál, az egyiptomiaknál, valamint más, a próféta által említett nemzeteknél is, ezért fenyegeti valamennyit a pusztulással.

2. *S olyan lesz a nép*. Ezekkel a szavakkal a legszélsőségesebb elnéptelenedéssel fenyeget, amelyben többé már nem lesz rangbéli megkülönböztetés, vagy a közösségnek bármiféle látszata. Amíg ugyanis fennmarad a kormányzat tűrhetően reguláris formája, valamiféle megkülönböztetés fennmarad „a nép" és „a papok" között. Egy szóképpel, melyben a rész szerepel az egész helyett (συνεκδοχικως), egy részleget említ az egész osztály helyett, amint az gyakorta megtörténik a Szentírásban, bár tekinthetjük a כהנים (*kochanim*) szót azokra vonatkozónak, akik bármiféle magas rangot viselnek. A héber szerzők ugyanis gyakran adják ezt a nevet a főembereknek, különösen a királyi vérből származóknak. Én azonban nem vonakodom úgy tekinteni, mint a szóképek egyik példáját, amint említettem.

Mivel Ézsaiás ezt a zűrzavart Isten átkai közé számítja, s kijelenti, hogy mikor a rangbeli megkülönböztetések megszűnnek, az Isten bosszújának szörnyű kijelzése, ebből arra kell következtetnünk, hogy másrészről Istennek mennyire tetszik a reguláris kormány és a jó társadalmi rend, s mekkora kiváltság, mikor ez fenntarttatik közöttünk. Mikor ugyanis elvétetik, az ember élete csak kevéssé különbözik a barom és a ragadozók létfenntartásától. Ezért nemcsak felismernünk kell Isten félelmetes bosszúállását, hanem a szégyent is önmagunkra kell hárítanunk a bűneink miatt, valahányszor csak Isten megtöri a rendet, s elveszi a tanítást és a törvényszékeket, mert mikor ezek megszűnnek, velük együtt a

civilizáció is megszűnik. Azt is fontolóra kell vennünk, hogy mikor az Úr végrehajtja az ítéleteit, semmiféle rangot, még a legszentebbet sem kíméli. Mi volt ez a papi rend, amit az Úr oly ragyogóan feldíszített, s úgy döntött, hogy Magának szenteli, s amivel az emberek úgy dicsekedtek, mintha változhatatlan és örökkévaló lenne? Mégis, a papi rend is belekerült Isten ítéletébe, mivel abban nincs személyválogatás, s minél magasabb rangra emelkedtek, annál komolyabb büntetést fognak kapni, ha hálátlanoknak bizonyulnak és visszaélnek az Ő ajándékaival.

A szolga, mint az ő ura; a szolgáló, mint asszonya; a vevő, mint az eladó. Ez a kijelentés ugyanazt jelenti, mint az előző, mert ezek a foglalatosságok nyilvánvalóan törvényesek, és nem tétetnek félre, míg az Úr el nem dönti, hogy félelmetes bosszúval sújtja a népét, amint azt már mondtuk. Egy szép rendben levő társadalomban ugyanis fenn kell tartani a mester és a szolga közötti különbséget. Hasonlóképpen egyetlen közkormány sem maradhat fenn kereskedelem nélkül, így mikor elvétetik a gazdag és a szegény közötti különbség, a kenyérkereset minden sémája megszűnik az emberek között. A próféta tehát úgy érti, hogy minden polgári kormány megbukik, mivel az efféle csapásokban a leggazdagabbak a legszegényebbekké válnak. Röviden a legmegdöbbentőbb elnéptelenedést írja le, amit majd egy ritka változás követ.

3. *Megüresíttetvén megüresíttetik a föld*. Megerősíti, amit már mondott, s kijelenti, hogy a változás nem véletlen lesz, hanem Isten munkája. Az első versben konkrétan kijelentette, hogy Isten előkészületeket tesz a föld megüresítésére, most azt mondja el, miképpen fog ez megtörténni, s hozzáteszi az okát: Isten célja és szándéka ennek bekövetkezése.

4. *Gyászol és megromol a föld*. Ézsaiás tovább folytatja a témát: mindez ugyanis az egész világ, mármint a zsidók által ismert világ elnéptelenedését igyekszik megmagyarázni. Szokásának megfelelően Isten ítéleteit olyan jelképekkel mutatja be világosabban, melyek alkalmasak arra, hogy hatást gyakoroljanak a tunya elmékre.

A föld népének nagyjai. A „nagyok” alatt azokat a főembereket kell értenünk, akiknek magasabb volt a rangja másokénál, mert ez meglepőbb, mint mikor a köznép bukik el. Mégis, ha valaki ezt konkrétan a zsidókra akarja vonatkoztatni, nekem nincs ellenvetésem, mert bár az asszírok és az egyiptomiak felülmúlták őket gazdagságban és hatalomban, mégis az övék volt a legmagasabb rang abban a vonatkozásban, hogy Isten őket fogadta örökbe. Én azonban más magyarázatot részesítek előnyben, miszerint az Úr nemcsak a köznépre szab ki büntetést, hanem azokra is, akik rangban és pompában meghaladtak másokat.

5. *A föld hamissá vált*.[391] Mások a „beszennyeződött”, vagy „bemocskolódott” szóval fordítják, mert a כנף (*chanaph*) jelentése „gonosznak lenni”. Mindkét fordítás lehet helyes, de a következő vers megköveteli, hogy a *hamis* szóval magyarázzuk, mert rögtön ezután látszólag bővebben szemlélteti és magyarázza, mikor azt mondja, hogy „átok emészti meg a földet”.

Lakosai alatt. Az, hogy a תחת (*tahath*) szót a „lakosai alatt”, vagy a „lakosai miatt” kifejezéssel fordítjuk, nem jelent túl sokat. Kölcsönös alku áll fenn a föld és a művelői között, hogy kamatostól visszaadja, amit belefektettek: ha nem, akkor becsapja azokat, akik megművelték. A próféta azonban elmondja az okát, a földművesekre hárítva a szégyent: gonoszságukkal pusztává tették. A mi hibánk, ha a föld nem táplál minket, vagy nem termi meg gyümölcsét, ahogyan azt Isten kijelölte a természet szabályos rendjében. Ő ugyanis azt akarta, hogy mintegy az anyánk szerepét játszva ellásson minket élelemmel, s ha megváltoztatja a természetét és rendjét, vagy elveszíti termőképességét, azt a mi bűneinknek kell tulajdonítanunk, mivel mi magunk fordítottuk fel az Isten által kijelölt rendet, másképpen ugyanis a föld soha nem csapna be minket, hanem ellátná a kötelességét.

[391] A Károli-fordítás szerint: *A föld megfertőztetett*. „A föld még be is szennyeződött” – *Stock*. „És a föld megszentségteleníttetett” – *Alexander*.

Mert áthágták a törvényeket. Azonnal hozzáteszi az okot is, amiért a föld hűtlenné vált, s becsapja lakosait. Azért, mert akik elvetik, hogy tiszteljék Istent, Atyjukat és Támogatójukat, joggal fosztatnak meg az élelemtől és a táplálástól. Itt konkrétan e nép lázadásának szégyenét mutatja be, mert ez aljasabb és megbocsáthatatlanabb volt, mind azok összes vétke, akik sohasem tanultak Isten iskolájában. A תורה (*torah*) szó „a törvényre" vonatkozik, mivel tanítást jelent, itt azonban, többes számban, תורת (*toroth*), jelenti mindazokat a tanításokat, melyek „a törvényben" foglaltatnak. Mivel azonban a törvény tartalmazza mind a parancsolatokat, mind az ígéreteket, magyarázatképpen hozzátesz két dolgot.

A rendelést megszegték. A héber חק (*chok*) szó „rendeletet" jelent, s ezen az alapon egyesek úgy gondolják, hogy ez a ceremóniákat, mások pedig úgy, hogy az erkölcsöket jelenti. Fordíthatjuk „parancsolatoknak", s az én értelmezésem szerint nemcsak a ceremóniákat jelenti, hanem még mindazt is, ami a szent élet szabályaihoz tartozik.

Megtörték az örök szövetséget. A próféta által használt harmadik fogalom a ברית (*berith*), ami szövetséget és szerződést jelent. Ez a szó azokra a „szerződésekre" korlátozódik, melyek által a népét örökbe fogadó Úr megígérte, hogy Ő lesz az Istenük (2Móz19:6, 29:45, 3Móz26:12). Így tehát hálátlansággal vádolja őket, mert mikor az Úr megjelentette magát mindezekkel a módszerekkel és bizonyságát adta a szeretetének, ők engedetlenek és lázadók voltak, „megszegték a rendeléseket" és „megtörték a szent szövetséget".

De miért esik neki a zsidóknak? Azért, mert tudta, hogy az ő prófétájukul jelöltetett ki, hogy konkrét tanításokat adhasson nekik. Ebből következtethetünk a szent élet szabályára. Ez benne foglaltatik abban a törvényben, amit követnünk kell, ha azt akarjuk, hogy Isten elfogadja az életünket. Ha elfordulunk attól, gonoszoknak és elvetetteknek kell lennünk. Azt is meg kell jegyeznünk, hogy Isten akarata, hogy az Ő világában ne csak a parancsolatait és rendeléseit tartsuk szem előtt, de a szövetségét is, mert az Íge fő része az ígéretekből áll, melyekkel örökbe-, és befogad minket, mint az Ő népét. Emellett a próféta kétségtelenül változatos kifejezéseket akart használni a mondanivalójának erőteljesebb kifejezéséhez, mintha ezt mondta volna: „Nincs bennünk semmi szilárd és tiszta, minden beszennyeződött és megromlott".

„Örök szövetségnek", vagy „örökké tartó szövetségnek" nevezi, mert állandónak és sérthetetlennek, továbbá minden korban érvényesnek kell lennie. Szüntelen folytonossággal kellett továbbadni atyáról fiúra, hogy soha el ne halványuljon az emberek emlékezetében, hanem tisztán és épségben maradjon fenn. Ezért erőteljes kifejezésekkel mutatja meg árulásukat és gonoszságukat, mivel azt a szövetséget merészelték megszegni, amit Isten kötött velük, s azt merték felborítani, amiről az Isten azt akarta, hogy szilárd és állandó legyen. Ez szörnyűséges volt, ezért nem kell csodálkoznunk, ha a föld bosszút áll ezért a gonoszságért, s elutasítja, hogy élelmet adjon az embereknek.

6. *Ezért átok emészti meg a földet*. Egyesek *hamis eskünek* fordítják,[392] mivel azonban az אלה (*alah*) „átkot" is jelent, semmi kétségem sincs afelől, hogy a próféta az „átok" jelentéssel használja és azokra az átkokra utal, melyekkel Mózes fenyegeti a törvényben a gonoszokat, és a törvényszegőket (3Móz26:16, 5Móz28:15). Tudjuk, hogy a Föld ősszüleink vétke miatt került átok alá, s ezért terem tövist és bogáncskórót gyümölcsök helyett (1Móz3:17-18). Az Úr úgy enyhítette azt az átkot, hogy bár az emberek hálátlanok és méltatlanok voltak, a föld mégis adott nekik élelmet. Amikor azonban nem szűnünk meg vétkezni, és bűnt bűnre halmozunk, vajon nem a legeslegjogosabb, ha a föld pusztává és gyümölcstelenné válik, hogy világosabban meglássuk ezt az átkot, s az nagyobb hatást gyakoroljon az érzékszerveinkre.

[392] „A hamis eskü bűne miatt megemésztetik a föld" – *Jarchi*. „Az אלה (*alah*) itt nem hamis esküt jelent, hogyan a Targum, Jarchi és Kimchi magyarázzák, hanem Isten átkát, ami az Ő törvényének megszegését követi." – *Alexander*.

És magányossá tétetnek a rajta lakók.[393] Úgy vélem, az אשם (*asham*) itt inkább azt jelenti: „elhagyatottá tenni”, semmint „elfelejteni”, s ez nyilvánvaló a szövegösszefüggésből, aminek alapján fordítottam én a „magányossá tétetnek” kifejezéssel. Talán jobb lesz azonban a ו (*vav*) kötőszót a *mert* jelentéssel fordítani, ebben az esetben az egész jelentése az alábbi lesz: „Az Isten által megátkozott föld felégettetik, *mert* lakói gonoszul cselekedtek”.[394]

Azért megégnek a földnek lakói, és kevés ember marad meg. A חרו (*charu*) szót vehetjük átvitt értelemben, s én azt a nézetet részesítem előnyben, mely szerint azok, akiket Isten haragja megemésztett, megégtek, mivel ezt a pusztulást a tűzvészhez hasonlítja. Mikor hozzáteszi, hogy „kevés ember marad meg”, abból felismerjük, hogy ez a prédikáció nem magyarázható az utolsó ítéletre vonatkozónak, hanem épp ellenkezőleg: a próféta előre jelzi és megerősíti a különböző népeket fenyegető pusztulást, s teszi ezt annak érdekében, hogy az istenfélők féljenek, megtérésre jussanak és felkészülhessenek minden elviselésére.

7. *Elhervad a szőlő*. Ugyanazt a témát folytatja, s a föld pusztasággá válásával főleg a zsidókat fenyegeti. Hosszas leírást ad nekik, hogy mélyebben megérintse őket, s az Isten ítéletével kapcsolatos meggyőződés benyomását keltse bennük. Gyorsan áttekinti fényűzésüket, mértéktelenségüket, és dőzsölésüket, mivel ekkora bőség közepette gőgös módon engedetlenek voltak Istennel. Az efféle hálátlanság nem csak a zsidók, vagy ama kor sajátossága volt, hanem egyetemesen fennáll, hogy akik bőséget élveznek, lázadnak Isten ellen és visszaélnek a helyzetükkel. Ezen az alapon feddi meg őket a próféta, mintha ezt mondaná: „Eddig a fényűzésbe és a gyönyörökbe merültetek, az Úr azonban nagyon más életmódra fog kényszeríteni benneteket”. Ézsaiás azért beszél úgy a jövőről, mintha az már a jelen lenne, hogy világosabban tárhassa a szemük elé.

9. *Énekléssel nem isznak bort*. Bort inni önmagában nem gonosz, mivel Isten a bort az ember használatára rendelte. A próféta azonban itt az iszákosok bankettjeit írja le, melyek tele voltak kicsapongással, énekekkel és pökhendiséggel. Emellett, mivel visszaéltek a bőség élvezetével, a szükséggel fenyegeti őket, amelyet az emberek majdnem mindig magukra zúdítanak, mikor a fényűzésükkel Isten jóságát rosszra használják ki.

Keserű a részegítő ital. Hozzáteszi, hogy ha bort isznak az „keserű” lesz nekik, mert a szomorúság rendszerint megfosztja az embereket annak élvezetétől, amit megesznek és megisznak. A jelentés így foglalható össze: „Noha bőségesen lesz boruk, olyan keserűséget fognak érezni, ami annak minden élvezetétől megfosztja őket”. „A részegítő ital keserű lesz”, azaz többé már nem élvezitek azokat az örömöket és csemegéket, melyekben eddig dúskáltatok.

10. *Rommá lőn az álnokság városa*. Nem ellenzem azt a nézetet, mely szerint ez főleg Jeruzsálemre vonatkozik. Mégis következtethetünk a szövegösszefüggésből arra is, hogy ez más városokra is vonatkozik. A próféta ugyanis röviddel ezután többes számot használ, mikor a népeket ugyanarra az ítéletre idézi be. Mivel azonban főleg a saját honfitársait tartotta szem előtt, joggal tekinthetjük úgy, hogy Jeruzsálemet érti alatta, mikor „az álnokság városát” emlegeti vagy azért, mert semmiféle szilárd erkölcsösség sem volt benne, vagy azért, mert megsemmisítették.

A תהו (*tohu*) szó vagy magára a pusztításra vonatkozik, vagy a bűneikre, melyekkel kiprovokálták Isten haragját önmagukkal szemben. Ha jobbnak véljük a bűneikre vonatkoztatni, a kifejezés jelentése „a zűrzavar városa”, melyben semmi szabályos, vagy megfelelően elrendezett dolog sincs. Én elfogadom ezt a fordítást. Mégis utalhat azonban a büntetésre, mert véleményem szerint kijelenti a pusztítás okát, s átadja a várost a pusztulásnak, mivel az igazságot és a jó kormányzást száműzték belőle.

---

[393] A Károli-fordítás szerint: *És lakolnak a rajta lakók*.

[394] „Az אשם (*asham*) szót egyes korai szerzők a *lepusztult* értelemben fordították. Valódi értelme az, hogy bűnösnek elismert, s ennek megfelelő bánásmódban részesített. Így tehát magában foglalja mind a bűnös mivolt, mind a büntetés elképzelését.” – *Alexander*

Bezároltatott minden ház. Ez az elhagyatottság bizonyítéka, s az egyetlen ok, ami miatt hozzátette, a város elnéptelenedésének kifejezése.

11. *Az utczákon panaszkodás hallik a bor miatt*. Ezalatt azt érti, hogy fellép a bor hiánya. Ahol ugyanis felüti a fejét a szükség, vagy az éhség, azt kíséri a szüntelen panaszkodás, de nemcsak bizalmas körben, hanem „az utcákon" és a nyilvános helyeken is. Ezért mutatja meg a próféta ezeket a fájdalmas hangokat és panaszokat, egyidejűleg azonban meg is feddi őket a fényűzésük és a mértéktelenségük miatt, hogy nem elégedtek meg a szükségessel, hanem mohón vedelték a bort, s vetették magukat bele mindenféle élvezetbe. Nekünk kell megfogalmaznunk az ellentétet. „Mindezidáig bőségesen volt borotok és élelmetek, s ez szolgáltatott alkalmat arra, hogy pökhendikké váljatok Istennel szemben. Ezért joggal lesztek megfosztva ezektől, s fékezhetetlen élvhajhászásotok helyett jajgatás és siránkozás hallatszik majd az utcákon".

Minden öröm alkonyra szállt. A metafora ebben a második mondatban figyelemre méltó, mert amiképpen mondjuk, hogy az öröm ragyog, ha eléri célját, úgy mondja itt a próféta, hogy „az öröm megsötétedett", mivel a fájdalom mondhatni felhőként borul rá. Örvendezi önmagában nem gonosz, nem jobban gonosz dolog, mint inni, s a próféta nem az egyszerűen vett örömöt feddi meg, hanem a szélsőséges és féktelen vidámságot. Mikor az emberek boldogok, nem korlátozzák magukat a kicsapongás, vagy a rendetlenség (αταξιαν) szeretete következtében, ami természetes a számukra. A zsidók, akik pökhendi módon viselkedtek és fényűzésben éltek, rászolgáltak az Isten bosszújával való fenyegetésre. A legjogosabban vétetik el ugyanis tőlünk az öröm, ha nem tudjuk, miképpen használhatjuk helyesen az Isten javait, vagy miképpen örvendezhetünk Őbenne. Szükségessé válik tehát, hogy elvegye tőlünk élvezeteinket és örömeinket, s nyögésre és sóhajtozásra kényszerítsen bennünket.

12. *A városban csak pusztaság marad*. Elegáns kifejezésmóddal írja le Jeruzsálem, vagy akár sok más város pusztulását. A városok dísze és tökéletessége az emberekből áll, mikor tehát a lakosokat eltávolítják, a város mondhatni pusztasággá válik. A próféta ironikusan mondja, hogy „sivatag" marad. A שמה (*shammah*) szót egyesek pusztaságnak fordítják, ennek jelentése ugyanaz.

És rommá zúzatott a kapu. Azért említi a kapukat, mert a kapuknál látszott meg a város sűrű népessége: ott gyűltek össze ugyanis az emberek és ott tartották a nyilvános bírósági tárgyalásokat. Először tehát az egész várost említi, majd annak egyik részét nevezi meg nem másért, hanem hogy erőteljesebb fényben tüntesse fel a dolgot. Ugyanis ha a városok megfosztatnak a lakosságtól, de néhányan mégis feltűnhetnek a kapuknál, ha azonban a kapuk teljesen üresek, akkor az egész város nyomorultul magányos.

13. *Mert így lesz a föld közepette*. Mivel ezt a kijelentést a fenyegetések és a vigasztalás közé szúrja be, a próféta látszólag nem válogatás nélkül minden nemzethez, hanem csak a választott néphez szól, vagy talán inkább azt mondjuk, hogy a szétszóródást írja le, ami által a zsidók mondhatni sok nemzetre oszlottak fel. Ez azonban elhamarkodott és erőltetet magyarázat, ezért én úgy értelmezem, hogy egyszerűen azt jelenti: maradt valami reménység a romba dőlt nemzetek számára, s ez a prófécia természetesen szigorúan Krisztus királyságára vonatkozik. Ezért nem kell csodálkoznunk, hogy az üdvösség valamely részben a pogányoknak is megígértetik.

Mint az olajfa megrázásakor. A próféta máshol már használta ugyanezt a hasonlatot, akkor azonban kizárólag az egyházról beszélt (Ézs17:5-6). Akkor azt mondta, hogy Isten valamennyi magva megmarad, hogy a hívők ne gondolják: az egyháznak végleg vége. Mikor ugyanis „az olajfákat megrázzák", mégis megmarad néhány bogyó, ahogyan néhány szőlőszem is a szüret után. Hasonlóképpen, az egyházra zúduló borzalmas pusztítás után megmarad kevés számú istenfélő. Most azonban ugyanazt az ígéretet terjeszti ki a világ más részeire, mert nekik is ugyanazon kegyelem részeseivé kellett válniuk Krisztuson keresztül.

Ez azonban mégis keveredik egy fenyegetéssel, mintha azt mondta volna, hogy a Föld úgy lesz megfosztva a lakosaitól, ahogyan a fák és a szőlőtövek a gyümölcseiktől.

14. *Ők felemelik szavokat*. Végigviszi és fokozza a vigasztalásokat, melyeket röviden vázolt, mert ahogyan korábban elmondta (Ézs10:19-22), hogy abból a nagy tömegből néhányan maradnak csupán, akik azonban elárasztják majd az egész világot, most ugyanúgy mondja el, hogy a csekély számú istenfélő, akik abból a bőséges szőlőskertből maradnak meg, mégis örvendeznek, és oly erős lesz a hangjuk, hogy a legtávolabbi országokban is hallatszani fog. Ez történt az evangélium prédikálásával, ami pedig Júdea állapotát illeti, látszólag végromlásra jutott: a nemzeti kormány eltöröltetett, idegen-, és polgárháborúk törték össze őket úgy, hogy soha nem voltak képesek felülkerekedni. A világ többi része néma volt az Isten dicséreteinek éneklésében, és süket az Ő hangjának meghallásában, de mivel a zsidók voltak az első zsenge, én készséggel elismerem, hogy ők itt a legmagasabb rangra emeltettek.

Ebből azt a figyelemre méltó vigasztalást származtathatjuk, hogy Isten egy pillanat alatt képes helyreállítani az egyházát, és a legvirágzóbbá tenni azt, vagy inkább képes, mondhatni, a semmiből teremteni. Láthattuk, hogy még akár a halálból is életet hoz elő. S ez ellentétes a természettel, s a szokással, hogy ennyire csekély számú ember emelje fel a szavát, s váljon hallhatóvá távoli helyeken: ahol ugyanis csak néhányan vannak, ott általában csend van, míg a tömeggel rendszerint együtt jár a lárma. Ez tehát Isten munkája, ami túllép a természet menetén, s az emberek képességein. Ellenkező esetben ugyanis úgy tűnhet, hogy a próféta ellentmondásba keveredett: hogy mikor az egész Júdea pusztává vált és a világ kiürült, s csak néhányan, vagy majdnem senki sem maradt meg, de az ő hangjuk mindenütt hallatszani fog. Ez önmagában véve hihetetlen, vagy abszurd, de amint már mondtuk: ez Isten lenyűgöző munkája.

Rivalgnak a tenger felől. Ezek alatt a hírnökök alatt nemcsak azokat érti, akik a zsidók test szerinti leszármazottaik voltak, hanem azokat is, akik hit által a leszármazottaik. A *rivalgás* nemcsak vidám, az elégedettséget és a boldogságot kifejező hangokat jelez, hanem meggyőződést is, mert szabadon és bátran éneklik hangosan Isten dicséretét. Egyidejűleg azt is kijelenti, hogy helyes dolog, ha a hívők Isten kiválóságainak magasztalásával, és nem a saját, elismerésre vonatkozó követeléseikkel vannak elfoglalva. A *tengerrel* nyilvánvalóan távoli országokra utal, melyek a tengeren túl helyezkednek el, s a zsidók számára ismeretlenek.

15. *Ezért dícsérjétek az Urat keleten, a tenger szigetein*. Isten jótéteményeinek hálára kell indítania minket, s erről az Ő dicséreteinek éneklésével teszünk bizonyságot. „Miféle viszonzást adunk", amint Dávid is mondja", „mindazon jótéteményekért, melyeket ránk ruházott, mint azt, hogy vesszük az üdvösség hálaadásának poharát és segítségül hívjuk az Úr nevét?" A próféta tehát megőrzi ezt a sorrendet, mert miután az egyház helyreállításáról beszélt, most a dicséret áldozatának felkínálására buzdít.

A *szigetek* alatt azokat az országokat érti, melyek rejtettek, s mondhatni el vannak választva egymástól. Azok ugyanis, melyeket hegyek vettek körül, természetes módon vannak egymástól elválasztva. Ennek következménye az, hogy a szigetek lakossága kevésbé civilizált, mert kevesebb a lehetőségük a másokkal való kapcsolattartásra. Mindennek jelentése ugyanaz, mintha a próféta azt mondta volna, hogy nem lesz a világnak egyetlen sarka sem, mely annyira homályos, vagy háttérbe szoruló lenne, hogy Isten dicsérete ne hallatszana benne.

Az Úrnak, Izráel Istenének nevét. Az „Úrnak, Izrael Istenének neve" kifejezést azért használja, hogy megmutassa: a nemzetek az igaz Istent fogják segítségül hívni. Amennyire ugyanis minden nemzet rendelkezik számára természetes istenismerettel, olyan könnyen fordulnak el attól a babonákhoz és a hamis istentisztelethez (Rm1:19). Itt azonban az igaz vallás elterjedéséről beszél az egész világon, s ez még nyilvánvalóbbá teszi, hogy a prófécia

Krisztus királyságára vonatkozik, melyben az igaz vallás végül elér az idegen és pogány nemzetekhez.

16. *A föld széléről*.[395] Ez a vers két kijelentést tartalmaz, melyek látszólag némi ellentmondásban állnak egymással. Isten dicséretének örömteli leírásával kezdődik, majd panaszkodásba és siránkozásba megy át, melyben a próféta gyászolja a vétkesek árulását, akik felforgatják a vallást és a kegyességet. Ami a dicséretet illeti, már mondtuk, hogy mi sem dicsérni nem tudjuk Istent, sem az Ő nevét segítségül hívni, amíg ki nem jelenti Önmagát nekünk, s nem ad kóstolót a jóságából, hogy táplálhassuk a reményt és az élettel kapcsolatos magabiztos várakozást. Innen származik Dávid mondása is: „Mert nincs emlékezés rólad a halálban, a seolban kicsoda dicsőít téged?" (Zsolt6:5) Mikor nem ismerünk semmi mást, csak Isten haragját, némák vagyunk az Ő dicséretére, ezért mikor a próféta azt mondja, hogy Isten dicsérete fog hallatszani, úgy érti: az evangélium elterjed majd az egész világon, hogy az emberek elismerhessék Istent Atyjuknak, és elkezdhessék énekelni az Ő dicséretét. A „föld széléről" kifejezés figyelmet érdemel, mert abban az időben Isten dicsérete Júdeára korlátozódott, s messzebbről sehonnan sem hallatszott, azután azonban mindenütt felhangzott (Zsolt76:2-3).

Dicsőség az igaznak! Egyesek úgy vélik, hogy ezt minden hívő hangoztatja, mintha így énekelnének: „Isten dicsőséges igazságos mivolta miatt". Mások a két mondatot egybeolvassák: „Hallottuk, hogy a dicsőség Istennek adatott". Azok, akik úgy vélik, hogy Isten dicséretének hírnökeit nevezik „igazságosnak", nagyon jó értelmet emelnek ki, de nem figyelnek a „dicsőség" szóra, vagy legalábbis kénytelenek a צבי (*tsebi*) szót *örömnek* fordítani.[396] A múlt időt használja: „hallánk" a jövő idő helyett, s ennek oka az, hogy az istenfélők szívét akarta felvidítani némi vigasztalással. „Ismét halljuk majd Isten dicséretét" – ez ugyanis több, mintha csak azt mondta volna: „Hallatszani fognak". Egyes szám első személyben is beszél, hogy az egész egyházat belefoglalja, s így keltse fel az istenfélők figyelmét.

Istent *igaznak* nevezi, s tudjuk, hogy ez a kifejezés gyakorta előfordul a Szentírásban, mert az emberek „igaznak" a velük közölt (nekik tulajdonított) „igazságosságnak" alapján neveztetnek. Isten azonban, akik az igazságosság forrása, annak alapján neveztetik „igaznak", amit megcselekszik (5Móz32:4, Zsolt7:10, 11:7). S ez ennek a köszöntésnek és hálaadásnak a bizonyítéka, mert az igazságosság közlése által nyerünk üdvösséget és életet, ezért tehát valahol csak megjelenik Isten igazságossága, azt dicséretnek és hálaadásnak kell követnie.

Mikor a próféta mindezeket a dolgokat megprófétálta, mennyire lehetetlennek tűntek! hisz egyedül a zsidók között ismerték és dicsérték az Urat (Zsolt76:2). Rájuk vonatkozólag pedig pusztulást prófétált, majd rögtön ezután az Íge elterjedését és Isten dicséretének ünneplését. De miképpen történhetnek meg ezek a dolgok, ha egyszer Isten népét megsemmisítik? Ebből arra következtethetünk, hogy csak kevesen hittek ezekben a próféciákban. Most azonban, mikor ezek az események már bekövetkeztek, a mi kötelességünk bámulattal szemlélni Istennek ezt a hatalmas csodáját. A zsidók ugyanis nemcsak leverettek, de majdnem meg is semmisültek, azonban mégis kipattant tőlük egy

[395] A héber eredetiben: *A föld szárnyairól*. A Septaguinta szó szerint fordítja: απο των πτερυγων τως γης – „A föld szárnyairól" – *a szerk.*

[396] Jelentős véleménykülönbségek állnak fenn az ebben az igeversben található *igazságos* szót illetően. Sok magyarázó egyetért Kálvinnal abban, hogy itt Istent nevezi a próféta *igazságosnak*. Stock püspök kissé megváltoztatta ezt a nézetet, a kifejezést a Messiásra alkalmazva. „Az igazságos alatt", mondja ő, „valószínűleg egyetlen személyt, a Messiást érti (Csel7:52, 22:14), Akinek a királyságát szemléli a próféta látomásban, s közeledésekor ő is csatlakozik az öröm kórusához, ami azonban jelenleg megszakadt a polgártársai nagyobb részének gonoszságára történő reflektálása miatt, akik el fogják vetni a nekik felkínált Urat. Ezért mondja, hogy: Jaj nekem! pusztulás fogja sújtani a föld lakosait". A „dicsőség az igaznak" helyett a Septaguinta ελπις τω ευσεβει, „reménység az istenfélőknek". Alexander professzor fordítása: „dicséret az igaznak", s megjegyzi, hogy a צדיק (*tzadik*) nem Istent (Henderson), vagy Círuszt (Hendewerk), hanem az igazakat általánosságban megjelölő szó.

szikra, ami az egész világot megvilágította, s mindazok, akiket fellobbantott, az igazság megvallásában törtek ki.

Végem van.[397] Ezt az igeszakaszt különféleképpen magyarázzák, mert egyesek a רזי (*razi*) szót *titoknak*, míg mások *soványságnak* fordítják. Azok, akik *titoknak* fordítják, úgy értik, hogy a próféta azt mondja: kettős titok jelentetett ki neki, mivel az Úr elhatározta, hogy megjutalmazza a jókat és megbünteti a gonoszokat. Mikor ugyanis az emberek csak a dolgok külső látszatával törődnek, s látják, hogy a gonoszok elérték, amit akartak, a jókat pedig legyőzik a nehézségek, akkor kétségbeesnek és kételkedni kezdenek abban, hogy az emberek minden dolgát Isten keze irányítja-e, vagy csak a véletlen. Salamon viszont megmutatja, hogy az efféle dolgok az istentelenség magvai (Péld8:11). Ezen az alapon mondja a zsoltáros is, hogy „bement az Isten szent helyébe", hogy a dolgot ne emberi ésszel, hanem más módon vizsgálhassa meg (Zsolt73:17). Ha ezt a magyarázatot fogadjuk el, az igeszakasz jelentése a következőképpen alakul: „Noha úgy tűnhet, hogy nincs jutalma az igazaknak, ezt én mégis egy nekem kijelentett titokként mutatom be, hogy nekik igenis jó dolguk lesz. S jóllehet a gonoszok úgy vélik, megússzák, én mégis tudom, hogy nem maradnak büntetés nélkül". Mivel azonban ez az ötletesség erőltetettnek látszik, én egy egyszerűbb magyarázatot részesítek előnyben. Emellett mivel ezután rögtön a siránkozást kifejező אוי (*oi*), *jaj nekem* indulatszó következik, ezért nem gondolom, hogy Ézsaiás itt a jókról, vagy az ő jutalmukról beszél. Mások helyesebben *soványságként* magyarázzák, mintha azt mondta volna, hogy a szomorúság miatt összezsugorodik és ösztövérré válik. Ahogyan ugyanis az emberek bővelkedő és virágzó állapotát nevezhetjük „kövérségnek", úgy nevezhető a nyomorult és lesújtott állapot „soványságnak". Mint már mondtam, ez a magyarázat valószínűbb, mert mikor a próféta látta, hogy az emberek létszámban fogyatkoznak, jó oka volt rá, hogy megsirassa ezt a csökkenést. Tudjuk, hogy miután Isten kegyelme nagyon bőségesen kitöltetett, az ókori nép nagyon megfogyatkozott és Ábrahám magva jóformán majdnem teljesen eltöröltetett.

Nekünk azonban meg kell néznünk, hogy a próféta vajon nem néz-e ennek a nemzetnek a megsemmisítésén túlra, mintegy a belső részeinek állapotán siránkozva, mikor előre látja, hogy az egyház micsoda nyomorúságba jut. A רז (*raz*) ugyanis, amit egyesek *titoknak* fordítanak, értelmezhető helyesen a test belső részeként is, s ebben az esetben a felkiáltás így fog szólni: „A beleim, vagy a belső részeim fájnak", hiszen patetikus beszédben nem abszurd egy efféle szó feltűnése. Mikor az Úr kiterjesztette az egyházát, látszólag virágzó állapotban, minden veszély felett állónak tűnik, mikor azonban a belseje, vagy belső részei, azaz a saját tagjai okoznak neki nehézséget, akkor fájdalmasan kínoztatik. Képmutatók támadnak, akik több bosszúságot okoznak, mint az ellenségek, akik „kinn maradnak" (Jel22:15).

Ugyanez a jelentése a אוי (*oi*), *jaj nekem* nyögésnek, s Ézsaiás, kétség sem fér hozzá, azt akarta sugallni, hogy az istenfélőknek nem szabad azt hinniük, hogy ebben a világban jó dolguk lesz, hanem hinniük kell, hogy folytonos küzdelemben lesz részük még akkor is, mikor úgy képzelik: semmi sem gátolja őket a szüntelen nyugalom és békesség élvezetében. A próféta annak a maró bánatnak az érzését akarja kifejezni, ami belülről mardossa az egyházat, sőt még annak belső részeit is, s ezen a nehézségen annál inkább is szükséges siránkozni, mivel elkerülhetetlen. Ahogy valaki mondta: az egyház sem el nem menekülhet a belső ellenségei elől, sem menekülésre nem késztetheti őket. Ézsaiás alig talál szavakat ennek a nyomorúságnak a kifejezésére.

A hitetlenek hitetlenül cselekesznek. Ezek a szavak bőségesen alátámasztják a már eddig tárgyalt magyarázatokat. S hogy mennyire nehéz ez a nyomorúság és milyen mélyen kell rajta szánakozni, azt mi magunk is bőségesen megtapasztaltuk, s ma is megtapasztaljuk. Honnan máshonnan származott volna a pápaság, minden babonaságával egyetemben, ha nem

[397] A héberben „Én soványságom (ösztövérségem), vagy én titkom" – *a szerk.*

ebből a belső gonoszságból? mert ez az egyház belsejében tenyésző aposztüma (αποστημα) volt, olyan közeg, mely ártalmas és fertőző anyagot árasztott magából. Hogyan lehetne másként az is, hogy mikor az egyház elkezd új életre kelni, látjuk, hogy nemcsak a közemberek rontják meg a tanítást és forgatják fel az egyházfegyelmet, hanem azok is, akiknek jó példát kellene mutatniuk a többieknek? Vajon nem azért, mert az egyház mindig is ki van téve ennek a gonoszságnak?

17. *Rettegés, verem és tőr*. A próféta itt ismét a nép bűneit emlegeti fel. Korábban kijelentette, hogy nemcsak egy nemzetnek, de nagyon sok és nagyon távoli népnek is bőséges okuk lesz a hálaadásra. Most másik tanításra tér át: én úgy vélem, hogy ezeket a szavakat el kell különíteni a megelőzőktől. Ézsaiás ugyanis ismét a gonoszokat fenyegeti, hogy tudhassák: az egyház legnagyobb bővelkedése közepette nyomorultak lesznek. A közönyösségük táplálása végett a gonosz emberek rendszerint igyekeznek Isten ígéreteit önmagukra vonatkoztatni, jóllehet ezek egyáltalában nem rájuk vonatkoznak. Ezért a próféták ezekhez rendszerint fenyegetéseket is kevernek. Az is lehetséges, hogy Ézsaiás ezt a beszédet más alkalommal, a többitől külön mondta el, mert nem maguk a próféták, s nem is más tanult emberek osztották fel a fejezeteket. Gyakran látunk különböző témákat egyesítve, másokat pedig, melyeket egyesíteni kellene, felosztva, s ez kétségtelenül a tudatlanság következménye. De legyen bárhogyan is a próféta visszatér a gonoszokra, s komoly és félelmetes büntetéssel fenyegeti őket.

A „rettegés, verem és tőr” eme meghatározása az érzelmekre kíván hatni, mert ha egy szóval mondta volna, hogy pusztulás vár a gonoszokra, nem indultak volna meg ezen túlságosan. Kétséges azonban, hogy vajon egyedül a zsidókhoz szól-e. A magam részéről nem szívesen hajlok arra, hogy vitába szálljak a dolgot illetőleg, de azt hiszem valószínűbb, hogy ezek a fenyegetések más nemzetekre is vonatkoztak, sőt akár az egész világra, melyről korábban is prófétált.

Földnek lakója. A „világ” alatt azokat az országokat értjük, melyeket a zsidók ismertek, amint azt már magyaráztuk. Az igeszakasz jelentése ez: „Annyira különféle csapások sújtanak, hogy nem lesz eszközöd a menekülésre”. Ámos hasonló leírást ad: „Mintha valaki oroszlán elől szaladna, és medve bukkanna rá; vagy pedig bemenne a házba és kezét a falhoz támasztaná, és kígyó marná meg” (Ám5:19). Ézsaiás korábban azt mondta, hogy oroszlánok támadnak azokra a moabitákra, akik elmenekültek a csatából (Ézs15:9). Isten csapásainak változatossága végtelen a gonoszok megbüntetésében. Mintha ezt mondaná: „Tudd meg, hogy nem kerülheted el Isten kezét, mert Ő változatos módszerekkel áll bosszút a bűnökért, s így utoléri azokat, akik változatos furfangokkal reméltek elmenekülni. Aki elmenekül a csatából, azt az éhség kínozza majd, s mikor megszabadul az éhségtől, más nehézséggel fogja szembetalálni magát, mintha minden oldalról hálók vennék körül”.

18. *Az egek csatornái megnyílnak, és megrendülnek a föld oszlopai*. Ez a kijelentés megerősíti amit már mondtunk, hogy lehetetlen elkerülni Isten bosszúállását, Aki szabad utat készített annak mennyen és földön, a menny legmagasabb pontjától le egészen a Föld mélységeiig. Egyesek úgy vélik, hogy az özönvízre utal (1Móz7:11), de véleményem szerint a jelentése egyszerűbb: Isten haragja alul-felül megmutatkozik. Mintha azt mondta volna: „Az Úr felfegyverzi a mennyet és a földet, hogy hajtsák végre bosszúját az embereken, bárhová is néznek, nem látnak majd mást, csak pusztulást”.

19. *Töréssel összetörik a föld*. Különféle kifejezésmódok használatával fokozza a büntetés leírását. Nem sokkal ezután megmutatja ennek a „megrendülésnek” az okát is, ami nem más, mint hogy az emberek a bűneikkel hoztak magukra ilyen pusztulást. S most kijelenti, hogy ez a gonoszság gyógyíthatatlan. Korábban mondtuk, hogy a próféta ugyanazt a dolgot különféleképpen magyarázza el azért, hogy felrázza és felébressze azokat az elméket, melyek a természetüknél fogva nagyon tunyák. A testben ugyanis benne rejlik a nemtörődömség, ami Isten semmibevételét produkálja, s ezt mind magunkban, mind

másokban kiadósan megtapasztaljuk. A próféták tehát azért ékesítik stílusukat, hogy felrázzák a nemtörődöm, bűneikben alvó embereket. Nem mintha az érdekelte volna őket, hogy ékesszólóak legyenek, hanem inkább hogy a hallgatóikban nagyobb figyelmet kelthessenek, s felélénkítsék őket. Ezért vannak a célzások, melyekkel ezek a versek tele vannak; ezért vannak a briliáns hasonlatok; ezért hangzanak el a fenyegetések és riogatások különféleképpen, s mindennek a célja nem más, mint hogy felrázza a nemtörődöm embereket.

Ezt a tanítást a gonoszokra kell korlátozni, de nem azért, mert a jók mentesek ezektől a gonoszságoktól, hisz őket is ugyanúgy sújtja, mint a többi embert, hanem azért, mert mikor az istenfélők átadják magukat Istennek és teljességgel Őrá támaszkodnak, akkor nem rendülnek meg ezen a módon, hanem szilárdak és állhatatosak maradnak minden támadással szemben. A gonoszok viszont, akik megvetették Isten ítéleteit, s határtalan szabadságot adtak maguknak a vétkekben, elborzadnak, megijednek, és soha nem találnak nyugalmat.

20. *Meglódul, mint a kaliba*. Ez nem azt jelenti, hogy a Föld helyzetében megy végbe bármiféle változás, hanem ezeket a szavakat, amint már említettük, az emberekre kell vonatkoztatni, mintha azt mondta volna, hogy nem lesz semmiféle királyi hatalom és reguláris kormányzat. Röviden, azokat a változásokat akarta leírni, melyekről a tizedik fejezetben beszélt.

Reá nehezedik bűne. Mikor azt mondja, hogy a föld „tele van romlottsággal", nagyon helyesen jelölte meg az okot, hogy megérthessük: Isten soha nem haragszik ok nélkül az emberekre. Mi magunk vagyunk ugyanis minden általunk elszenvedett gonoszság okai. Isten a természeténél fogva a jóságra hajlamos, s atyai szeretettel bánik velünk, ezért a mi hibánk, mikor keményen és szigorúan bánik velünk, s nincs semmi okunk Őt hibáztatni.[398]

És elesik; és nem kél fel többé! Végül megismétli, amit korábban már futólag említett, hogy ezekre a gonoszságokra nem lesz orvosság. Egyesek úgy vélik, hogy ez a zsidókra vonatkozik, akik kormányzati formáját teljességgel felszámolták, így leverettek, szétszórattak, s embereknek sem nagyon számíttattak. Én azonban tágabb értelmezést adok ennek, mely szerint a világ nyomorúságai annyira súlyosak lesznek, hogy nem lehet visszaállítani eredeti állapotára. Az emberek mindig is küzdenek az ártalmas eseményekkel, s elméik telve vannak önbizalommal. Elszenvedvén a csapásokat, azt hiszik, hogy lesz némi idejük a fellélegzésre, s elméik megtelnek hamis reménységgel, amit tehát a próféta elvesz tőlük, hogy a jövőben ne csaphassák be magukat alaptalan várakozásokkal. Mégis észre kell venni, hogy ez az általános kijelentés nem állítja félre azt a várakozást, amit Ézsaiás korábban kialakított.

21. *És lesz ama napon*. Ez az igeszakasz sok magyarázó elméjét gyötörte meg, s a különböző szerzők különféle magyarázatokat adtak. Egyesek úgy vélik, hogy a Napra és a csillagokra vonatkozik, mások az ördögökre vonatkoztatják, akik a bűnösökkel együtt lesznek megbüntetve. Megint mások a zsidókat értik alatta, akikre Isten figyelemre méltó előjogokat ruházott. Én azonban nem tudom elfogadni eme magyarázatok egyikét sem.[399] Az egyszerű és valódi magyarázat tehát számomra, úgy tűnik, ez: semmiféle hatalom sem lesz annyira magas, hogy elkerülné Isten csapásait, s noha felmagasztalják magukat a felhők fölé,Isten keze mégis utoléri őket. Ahogyan a zsoltáros is mondja: „Hová menjek a te lelked elől és a te orczád elől hova fussak? Ha a mennybe hágok fel, ott vagy; ha a Seolba vetek ágyat, ott is jelen vagy. Ha a hajnal szárnyaira kelnék, és a tenger túlsó szélére szállanék: Ott is a te kezed vezérelne engem, és a te jobbkezed fogna engem" (Zsolt139:7-10).

---

[398] "Nous n'avons raison aucune d'accuser celuy qui nous frappe" — "Nincs okunk azt hibáztatni, Aki ver minket."

[399] „A magyarázók általánosan azt feltételezték, hogy 'a magasság serege' ugyanaz, mint a 'mennyei sereg', s ezért vagy a csillagokat kell jelentenie (Jeromos), vagy az angyalokat (Aben Ezra), vagy mindkettőt (Gesenius). Grotius azoknak a mennyei testeknek a képmásait érti alatta, amiket Asszíriában imádtak. Gesenius utalást talál itt a bukott angyalok büntetésére, s megteszi ezt a kortárs eredet bizonyítékának, mivel a zsidó démonológia Ézsaiás koránál később keletkezett. Kétséges azonban, hogy van-e itt egyáltalán bármiféle utalás a mennyei seregekre." - *Alexander*

Meglátogatja az Úr a magasság seregét. Ez egy hasonlat, mellyel a királyokat és a hercegeket jelöli meg, akik úgy ragyognak és sziporkáznak a világban, mint a csillagok. Ezután közvetlen nyelvezettel magyarázza el ezt a hasonlatot, hozzátéve *a föld királyai* kifejezést. Én ugyanis nem gondolom, hogy szét kellene választani a szavakat, mintha különböző dolgokról lenne szó, hanem itt ugyanannak a kijelentésnek a megismétlésével találkozunk, mert az utóbbi mondat magyarázza az előbbit. De talán jobb lesz így magyarázni: „meglátgatja a földi királyságokat" még az emberek rendjét meghaladó dolgokban is, mert bizonyos dolgok sokkalta magasabbra emelkednek másoknál, s úgy tűnnek, mintha nem tartoznának a közönséges rendbe. A *meglátogatja* szónak büntetést kell jelentenie, ahogyan azt a szövegösszefüggés is eléggé világosan megmutatja.

22. *És összegyűjtve összegyűjtetnek gödörbe, mint a foglyok, és bezáratnak tömlöczbe*. Ugyanezt a témát folytatja az igevers elején. A kifejezésmód metaforikus, mert ők egyáltalában nem voltak foglyok, hanem Isten alacsonyította el őket szolgasorba, mintha az ember tartaná a kezében a legyőzött ellenséget. Ezért mutatja be Istent olyan győztesként, Aki börtönbe zárja ellenségeit, ahogyan a foglyokat általában bezárják. Tudjuk, hogy az emberek mondhatni menekülnek Istentől és lenézik Őt, amíg kíméli őket, s bármiféle türelmet tanúsít irántuk, s ezen az alapon fenyeget a próféta azzal, hogy tömegesen kerülnek majd tömlöcbe, így nem nyerhetnek vigasztalást a nagy létszámukból.

És sok napok után meglátogattatnak. Mikor hozzáteszi, hogy idővel majd „meglátogattatnak", ez nem egyszerűen egy ígéret, hanem fenyegetés is abban az értelemben, hogy „amiképpen korábban a csökönyösségük által Istent gúnyolták és rendkívül megnyújtották a vétkezés idejét, úgy bünteti majd őket Isten minden sietség nélkül, hogy végül, jó sok idő múlva elismerjék a nyomorúságuk okát". A földi bírók gyakorta nem merik az őket megtámadó bűnözőket a jelenlétükbe engedni, hanem sötétségbe és mocsokba záratják, ezzel fokozatosan csigázzák el őket, hogy megtörjék makacsságukat. Emellett mivel Isten kétféleképpen látogatja meg a világot: mikor a bűnösöket bünteti, vagy mikor a választottak iránt kimutatja atyai jóindulatát, továbbá a meglátogatni szó „rátekintést" jelent, így ezzel a próféta a fenyegetés kíméletlenségét enyhíti. Szükséges volt az istenfélők szívének némi támogatást nyújtani eme nyomorúságok közepette, hogy nehogy elgyengüljenek. A különböző fenyegetések után tehát őmiattuk szoktak a próféták vigasztalásokat is hozzátenni a mondanivalójukhoz. S mivel ezek a kijelentések a hívőket szándékoztak megerősíteni, kétségtelenül a zsidókhoz szóltak, mert főleg közöttük volt megtalálható, pontosabban sehol máshol nem volt megtalálható a hit.

Sok nap után. Ez is figyelemre méltó. Ez az istenfélők[400] hitét volt hivatott próbára tenni, mert mi elhamarkodottak vagyunk vágyaink vonatkozásában, s azt szeretnénk, ha Isten azonnal beváltaná az ígéreteit. Panaszkodunk, hogy Ő lassú és nem vagyunk képesek elviselni semmiféle késlekedést. A mi kötelességünk tehát türelemmel várakozni erre a kegyelemre, és semmiféle késlekedésnek, legyen az bármennyire hosszú, nem szabad elcsüggesztenie minket. Azt is észre kell venni azonban, hogy ez nem mindenkire vonatkozik, mert amint nem sokkal ezelőtt láttuk, Isten csak egy csekély maradékot szándékozik megtartani, s ennek annál jobban fel kell minket élénkíteni, hogy a lassú és hosszantartó büntetésektől megalázottan találkozhassunk a minket meglátogató Istennel.

23. *És elpirul a hold*. Sok igemagyarázó véli úgy, hogy a próféta még jobban dühbe gurul a zsidókkal szembe, mintegy azt mondván, hogy a Nap, a Hold és a csillagok is elszégyellik magukat a hitetlenségük miatt, s nemcsak az emberek, de beszélőképességgel meg nem áldott teremtmények is visszaborzadnak tőlük. Ez azonban látszólag messze áll a próféta által elmondottak jelentésétől, illetve annak céljától. Én nem kételkedem abban, hogy azt a vigasztalást folytatja, amire röviden már utalt az előző versben. „Mikor az Úr meglátogatja a népét, és megtisztítja az egyházat a szennyeződésektől, felállít egy annyira

[400] "Des enfans de Dieu;" — "Isten gyermekeinek a…"

ragyogó királyságot, hogy az még a Napot és a csillagokat is elhomályosítja majd a fényével". Ezt a kifejezésmódot a próféták gyakorta használják, s mi is láthattuk már korábban is. Isten a Sion hegyén állítja majd fel királyságát, melynek akkora lesz az emberek helyreállításában megmutatkozó csillogása, hogy azok a dolgok, melyek az emberek szemét kápráztatják, sötéteknek fognak tűnni ehhez hasonlítva. Ennek kifejezése végett említ olyan tárgyakat, melyek ragyogása minden másét felülmúlja.

Mikor a seregek Ura uralkodik Sion hegyén. Egyesek úgy vélik, hogy az *uralkodik* szó Isten bosszúállását jelenti, de ez pontatlan, mert jóllehet azt mondjuk: az Úr uralkodik, mikor ellátja a bírói hivatalát, az „Isten uralkodása a Sion hegyén" összetett kifejezés mégis mindig kegyelmet és üdvösséget jelent. A próféta az egyház helyreállításáról beszél, s ebből következik, hogy ezek a dolgok csakis Krisztusban teljesednek be.

S vénei előtt dicsőség lészen. A „vének" konkrét említésével a Szentírásban gyakorta használatos szóképet használja, melyben az egyház fő része szerepel az egész egyház helyén. Mégsem speciális cél nélkül történik ez, mert a „vének" kifejezéssel nemcsak a papokat, de más, a fegyelmet és az erkölcsöt felügyelő kormányzókat is érti, akik mértékletességének és eszességének kell másokat vezetnie. Az ő nevük alatt az egész nemzetet érti, s nemcsak azért, mert ők képviselik az egész egyházat, s mert a köznép bizonyos értelemben az ő árnyékuk alá rejtőzik, hanem hogy a hívők táplálhassák a jövőbeni helyreállítás reménységét. Ellenkező esetben ugyanis kevés, vagy semmi haszna sem lenne a szétszórt tömeget megcsonkított testként, vagy felkavart tömegként otthagyni. Nem minden jó ok nélkül használta a „s vénei előtt" kifejezést, hogy megtudják a zsidók: Isten hatalma láthatóan és szembeszökő módon megmutatkozik majd. Nem a testi érzékszervekkel, hanem a hit által lesz észrevehető. Isten oly módon uralkodik, hogy mi érezzük: velünk van, s ha ezt nem fogjuk fel, az nem nyújt nekünk vigasztalást.

Dicsőség.[401] A „dicsőség" helyett egyesek a „dicsőségesen", mások a „dicsőséges" szót olvassák. Én jobban szeretem egyszerűen főnévnek venni, noha csekély eltérés van a jelentésében. A próféta megmutatja, mennyire hatalmas lesz Isten csillogása és dicsősége, mivel minden briliáns dolognak el kell homályosodnia, s egyedül Krisztus dicsőségének kell magasztos és kiemelkedő helyzetbe kerülnie. Ebből következik, hogy Isten csak akkor kapja meg az Őt megillető jogokat, s a Neki kijáró tiszteletet, mikor minden teremtmény alávettetik és egyedül Ő ragyog a szemünk előtt.

[401] „S vénei előtt dicsőségesen" – az angol változat szerint. „A vénei előtt fog megdicsőülni" – *Lowth*. „S vénei előtt dicsőség lesz" – *Alexander*.

25. fejezet

1. Uram, te vagy Istenem, magasztallak, dícsérem nevedet! Mivel csodát cselekvél, örök tanácsaid hűség és igazság.

2. Mert a városból kőrakást csináltál, az erős városból romot, az idegenek palotáját olyanná tetted, hogy nincs többé város; soha örökké meg nem épül.

3. Ezért dicsőítnek téged erős népek, erőszakos pogányok városai félnek téged!

4. Mert erőssége voltál a gyöngének, erőssége a szegénynek szorongásában; a szélvész ellen oltalom, árnyék a hévség ellen, mikor az erőszakosok haragja olyan volt, mint kőfalrontó szélvész.

5. Mint hévséget száraz földön, megalázod az idegeneknek háborgását, mint a hévség sűrű felleg miatt, megszünt a pogányoknak éneke.

6. És szerez a seregek Ura minden népeknek e hegyen lakodalmat kövér eledelekből, lakodalmat erős borból; velős, kövér eledelekből, megtisztult erős borból;

7. S elveszi e hegyen a fátyolt, mely beboríta minden népeket, és a takarót, mely befödött vala minden népségeket;

8. Elveszti a halált örökre, és letörli az Úr Isten a könyhullatást minden orczáról: és népe gyalázatát eltávolítja az egész földről; mert az Úr szólott.

9. És szólnak ama napon: Ímé Istenünk, a kit mi vártunk és a ki megtart minket; ez az Úr, a kit mi vártunk, örüljünk és örvendezzünk szabadításában!

10. Mert az Úr keze nyugszik e hegyen, és eltapostatik Moáb az ő földében, mint eltapostatik a szalma a ganaj levében.

11. És kiterjeszti kezeit abban, mint kiterjeszti az úszó, hogy ússzék; de az Úr megalázza kevélységét és kezei csalárdságát;

12. És magas falaid erősségét lerontja, megalázza, a földre, porba dobja.

1. *Uram, te vagy Istenem*. Ezidáig Ézsaiás Isten ama ítéleteiről prófétált, melyek nemcsak egyetlen nemzetet fenyegettek, hanem majdnem az egész világot. Nos, az ennyire kétségbeejtő csapások szemlélése, mint amilyeneket előre látott, lehetetlen, hogy ne okozott volna neki hatalmas nehézséget. Az istenfélők ugyanis azt szeretnék, ha az egész emberiség üdvözülne, s miközben Istent tisztelik, arra is vágynak, hogy minden Őhozzá tartozót szeressenek. Egyszóval ha bárki őszintén féli az Istent, erőteljesen és élénken érzékeli az isteni ítéleteket. Miközben a gonoszok megdöbbenten állnak Isten ítéletei előtt, és semmiféle rettenettől nem indulnak meg az Istenfélők az Ő haragjának legkisebb jelére is remegnek. S ha velünk ez a helyzet, mit gondolunk arról, hogy mit élt át a próféta, akinek majdhogynem a szeme előtt voltak az általa megprófétált események? Azért ugyanis, hogy az Íge szolgálói meggyőződhessenek az általuk tanítottak bizonyosságában, a tanításnak rájuk nagyobb hatást kellett gyakorolnia, mint az emberek többségére.

Mivel tehát az Úr képszerűen tárta Ézsaiás elé ezeket a félelmetes csapásokat, a próféta szükségesnek tartotta a bánat és az izgalom ellenállhatatlan hatására, hogy az Úrhoz meneküljön, ellenkező esetben elméjének összezavart indulatai túlságosan felzaklatták volna. Ő tehát bátorságot merít abból a hitből, hogy eme viharok közepette az Úr még mindig eltökélt arra, hogy az Ő egyházának javát segítse elő és visszatérítse Önmagához azokat, akik korábban elidegenedtek Tőle. Ézsaiás tehát szilárd és kitartó marad az elhívásában, s nem hagyja, hogy bármi elvonja a céljától, de folytonosan a kegyelem várására támaszkodik, ezért kitart Isten dicséretének magasztalásában. Látjuk tehát, hogy ez a hálaadás kapcsolódik az előző próféciákhoz, s Ézsaiás nemcsak arra figyel, amit megprófétált, hanem arra is, hogy miért cselekedett így az Úr, azazhogy miért sújtott az Úr oly sok nemzetet különféle csapásokkal. Azért, hogy megfékezhesse a korábban javíthatatlanokat, akik brutális

hevességgel törtek előre, s nem ismertek sem istenfélelmet, sem a vallásosság, sem a kegyesség érzéseit.

Te vagy Istenem. Mondhatni meghökkenten és zavartan, amint már említettük, hirtelen Istenhez emeli gondolatait. Ebből egy nagyon hasznos tanítást kell származtatnunk, nevezetesen hogy mikor az elménket nehéz gondolatok sokasága zavarja össze a naponta bekövetkező nagyszámú nyomorúság és csapás miatt, azonnal Istenhez kell folyamodnunk, s az Ő gondviselésében kell bíznunk, mert még a legkisebb csapások is legyőznek, ha nem adjuk át magunkat Neki, s nem erősítjük meg a szívünket ezzel a tanítással. Ahhoz, hogy jobban kiemeljük a próféta szavainak értelmét, beszúrhatjuk a *de*, vagy *mindazonáltal* szót ekképpen: „Háborgassanak bárhonnan bármiféle kísértések, mindazonáltal Téged ismerlek el Istenemnek". Azaz: megígéri, hogy megadja Istennek a Neki kijáró dicséretet, s ez nem lehetséges mindaddig, amíg kegyelmének szilárd hite nem lakozik a szívünkben, s nincs fölényben. Abból a kegyelemből fakad az öröm, ami elvezet minket a dicséret legbőségesebb alapjaihoz, mikor bizonyosak vagyunk az üdvösségünkről és teljesen meg vagyunk arról győződve, hogy az Úr a mi Istenünk. Ennek megfelelően, akiket Isten dicséretének semmiféle vágya sem befolyásol, még nem hitték és nem ízlelték meg Isten jóságát, mert ha ténylegesen bízunk Istenben, nagy örömet kell számunkra okoznia az Ő neve dicséretének.

Mivel csodát cselekvél. A פלא (*pele*), *csoda* szót többes szám helyett egyes számban használja. A próféta nem korlátozza látását a dolgok jelenlegi állására, hanem a végkimenetelre néz, mert még azok az emberek is, akik más vonatkozásban pogányok, a világ kormányzásában végbemenő lenyűgöző eseményeket szemlélik, ezek látása megdöbbenéssel tölti el őket. Kétségtelenül ez történt Tírusz és Sidon lakosaival, valamint a babiloniakkal és a moabitákkal. Azok azonban, akik megízlelték Isten jóságát és bölcsességét, hasznot húzhatnak az Ő munkáiból, máskülönben ugyanis alábecsülik és lenézik az Ő munkáit és nem fogják fel ezek kiválóságát, mert nem veszik észre ezek végét, ami nem más, mint hogy Isten világosságot hoz elő a sötétségből (2Kor4:6), életre kelti egyházát a halálból, a legjobb módon igazgatva és a legértékesebb végcél felé irányítva azt, de ezek a dolgok az ember szeme számára zűrzavarosaknak tűnnek.

Örök tanácsaid. S hogy még jobban ajánlja Isten gondviselését, hozzáteszi, hogy „a tanácsai öröktől fogva valók", mintha azt mondaná, hogy Istenben nincs semmi hirtelen, vagy előre nem látott. S valóban, jóllehet néha úgy tűnik a számunkra, hogy Ő hirtelen cselekszik, mégsem férhet ahhoz kétség, hogy Általa minden elrendeltetett még a világ teremtését megelőzően (Csel15:18). Ezzel az Ígével tehát az apostol azt mondja, hogy minden csoda, ami az emberek várakozásával ellentétesen következik be, annak a reguláris rendnek a következménye, amit Isten a világ kormányzása során tart fenn, elrendelvén minden dolgot a kezdettől a világ végéig. Mivel mi nem értjük ezeket a titkos rendeleteket, és a mi képességeink nem tudnak ilyen magasra emelkedni, ezért figyelmünket a megjelenésükre kell összpontosítanunk. Ezek ugyanis el vannak rejtve előlünk, és meghaladják felfogóképességünket, míg az Úr ki nem jelenti nekünk azokat az Íge jében, melyben alkalmazkodik a mi gyengeségünkhöz. Az Ő rendelete (ανεξευρηντον) ugyanis kikutathatatlan.

Szilárd igazság.[402] Isten örökkévaló rendeleteitől a próféta tehát áttér a tanításokra és az ígéretekre, amit kétségtelenül az *igazság* szóval jelez. Az ismétlés ugyanis haszontalan lenne, ha ez a szó nem viszonyt jelölne. Mikor ugyanis Isten kijelentette nekünk az Ő célját, mi pedig hiszünk abban, amit mond, akkor a próféta valóban igaznak tűnik. Dicséri az Íge szilárdságát és bizonyosságát, mikor azt mondja: „szilárd igazság", azaz minden, ami Istentől származik, minden, amit Ő kijelent, szilárd és változhatatlan.

[402] „Hűség és igazság" – *a Károli-fordítás szerint*. „Tökéletesen igaz" – *Stock*. „Igazság, bizonyosság" – *Alexander*.

2. *Mert a városból kőrakást csináltál*. Egyesek ezt Jeruzsálemre vonatkoztatják, én azonban azt hiszem, hogy itt egy egyes szám többes szám váltás is történik, amint az nagyon megszokott a prófétáknál. Ézsaiás ugyanis nemcsak egy, hanem sok városról beszél, melyek, mint mondja, kőrakásokká lesznek. Ami az egyesek által vallott ama nézetet illeti, hogy a rómaiak palotává tették Jeruzsálemet, ennek semmi köze sincs a próféta által mondottakhoz. Ezt könnyen meg lehet érteni, ha eszünkben tartjuk a már korábban kijelentetteket, hogy a próféta nem korlátozza gondolatait azokra a csapásokra, melyekkel az Úr sok nemzetet sújt, hanem kiterjeszti a látását a büntetések végéig. Az Úr ezzel a módszerrel határozta el megfékezni és legyőzni az emberek csökönyösségét, akik soha nem vetették volna magukat alá Neki, ha a különféle csapások le nem törik őket.

Az idegenek palotáját olyanná tetted,[403] *hogy nincs többé város*. A próféta nem pusztán azt érti ezalatt, hogy mikor a helyi lakosokat kiűzték, „idegenek" szállják meg az általuk elfoglalt városokat, mert az nem lenne összeegyeztethető a rögtön ezután következőkkel: „nincs többé város", hanem hogy a kóborló emberek sokasága, akiknek nincs lakóhelyük, bőséges mennyiségű lakószobát találnak, mert ott már nincsenek eredeti lakosok. Mivel az ארמון (*armon*) fenséges palotát jelent, a próféta ezért ironikusan mondja, hogy az útonállók úgy fognak majd lakozni a hely nagyságának következtében, ami elnéptelenedett, mintha palotában laknának.

3. *Ezért dicsőítnek téged erős népek*. Ez az a vég, amit említettem,[404] mert ha az Úrnak meg kell semmisíteni a világot, abból semmi jó sem származik, s valóban, a megsemmisítés nem képes érzelmeket, csak félelmet kelteni, s minket soha nem indítana az Ő dicséretére. Sőt épp ellenkezőleg, minden érzelemtől megfoszt bennünket, mikor nem látunk más, csak haragot. A dicséretek viszont a kegyelem és a jóság megérzéséből fakadnak. Ezért ez megfelel annak, mintha ezt mondta volna: „Nemcsak verni és szomorítani fogsz, ó Uram, de arról is gondoskodsz, hogy a büntetések ne maradjanak hatástalanok, mert általuk győzöd le az emberek erőszakosságát, így akik korábban elidegenedtek Tőled, most meghajtják a nyakukat Előtted". Ennek az igeszakasznak rá kell vezetnie minket annak megfigyelésére, mennyire szükségünk van a büntetésekre, melyek az Isten iránti engedelmességre szoktatnak minket. A bővelkedés ugyanis olyan mértékben vezet félre minket, hogy azt hisszük: jogunk van bármit megtenni, s még zabolátlanokká és pökhendiekké is válunk, mikor Isten kedvesen bánik velünk.

Erőszakos pogányok városai félnek téged! Mikor a próféta ezután a *félelmet* említi, megmutatja, hogy ez a dicséret nem szavakban, vagy külső gesztusokban nyilvánul meg, hanem a szív őszinte érzésében. Ebből arra következtetünk, hogy most a teljes istentiszteletről beszél. Mivel azonban sokan vélik úgy, hogy minden kötelezettségüknek eleget tettek, mikor szájjal megvallást tettek, a magyarázat kedvéért hozzáteszi „a nemzetek félnek majd téged". Mikor erőseknek és nagy hatalmúaknak nevezi őket, ezekkel a díszítő jelzőkkel büszkeségükre és gőgjükre mutat rá, ők ugyanis fellelkesültek a gazdagságuktól. Lázadtak Isten ellen és nem lehetett őket megalázkodásra, vagy alávettetésre bírni, míg meg nem fosztattak mindenüktől. Gondolatainkat tehát efféle nézetekre kell irányítani azok között a csapások között, melyeket látunk. Az emberek hevességét meg kell fékezni és le kell győzni, hogy felkészülhessenek a tanítás átvételére és a valódi engedelmesség tanúsítására. Amíg azonban elvakítja őket a saját gazdagságuk és hiábavaló meggyőződésük, félelem nélkül fognak gúnyolódni Isten ítéletein, és soha nem fognak behódolni Neki.

4. *Mert erőssége voltál a gyöngének*. Innen meglátjuk a megtérés gyümölcsét, nevezetesen hogy az Úr életre kelt minket a halálból, s mondhatni, kihoz minket a koporsóból, a mennyből nyújtva kezet, hogy még a pokoltól is megmentsen. Ez a mi fő hozzáférésünk

[403] Az *idegenek* a zsidóknál a barbárok, vagy ellenségek szinonimája volt, mint ahogyan a rómaiak is összekeverték a *hospites* és a *hostes* szavakat, mert számukra nagyjából ugyanazt jelentette – *a szerk*.
[404] Lásd Kálvint az Ézs25:1-ről.

Istenhez, mert csak a mi nyomorult mivoltunk miatt keresi Ő a kegyessége gyakorlásának eszközeit. Nekünk viszont szegényeknek és szükségben levőknek kell lennünk tehát, hogy segítséget kaphassunk Tőle, s félre kell tennünk minden önmagunkra támaszkodást és magabiztosságot, mielőtt megmutatná érdekünkben az erejét. Ez az oka annak, hogy büntetéssel és a kereszttel látogat meg minket, melyekkel felkészít, hogy átvehessük segítségét és kegyelmét.

A szélvész ellen oltalom, árnyék a hévség ellen. Nem minden jó ok nélkül díszíti Ézsaiás ezt a leírást ezekkel a hasonlatokkal, mert nagy számú és különböző kísértések támadnak, s hogy ezeket bátran elviselhessük, szükséges az emberek gyenge elméinek megerősítése és felvértezése. Ezen az alapon mondja, hogy Isten „erőssége a szegénynek szorongásában; a szélvész ellen oltalom, árnyék a hévség ellen", mivel bármi is legyen az őt fenyegető veszélyek és támadások természete, az Úr meg fogja védeni a népét velük szemben és ellátja őket mindenféle fegyverrel.

Az erős, vagy *erőszakos lehelete*.[405] Ebben az igeversben, mint megannyi másikban is (1Móz8:1, 2Móz15:10, 1Kir19:11) a רוח (*ruach*) szó a „szélfúvást" jelenti, s azt a hatalmas erőszakosságot jelzi, mellyel a gonoszok Isten gyermekei ellen törnek. Ők ugyanis nemcsak „fenyegetéseket és öldökléseket lihegnek" (Csel9:1), de időnként még magát a tüzet is okádni látszanak.

Kőfalrontó szélvész. Ennek ugyanaz az értelme, mint az előzőnek, mert ezzel a jelképpel a próféta azt akarja kifejezni, hogy a gonoszok, mikor szabadságot kapnak a károkozásra, olyan hevességgel törnek előre, hogy mindent ledöntenek, ami csak az útjukat állja. Falakat ledönteni és megsemmisíteni ugyanis több, mint mikor csak a víz árasztja el a mezőket.

5. *Mint hévséget száraz földön*. Ha az Úr nem segít meg, mikor az erőszakos emberek ránk törnek, életünk közvetlen veszélybe kerül. Látjuk ugyanis, mekkora a gonosz emberek dühe, s ha az Úr falakat dönt le, mit tehet Ellene a gyenge ember? Ezeket a dolgokat tehát azért teszi hozzá a próféta, hogy felnagyítsa Isten kegyelmét, s hogy fontolóra vehessük: mivé válnánk, ha az Úr nem nyújtana nekünk segítő kezet.

Mégis két módja van annak, ahogyan a kommentátorok ezt az igeverset magyarázzák. Egyesek úgy értelmezik, hogy a gonosz embereket ugyanúgy fogja Isten haragja felemészteni, mint ahogyan a hőség hevessége felégeti az önmagukban puszta mezőket. Mások határozói esettel fordítják:

Mintegy hő által, s ekképpen értelmezik: „Noha az önmaguk erejére támaszkodó gonosz emberek olyannyira erőszakosak, az Úr mégis egy pillanat alatt úgy a földre teríti őket 'a hévséggel a száraz földön', mintha leverettek volna". Én azonban másként értelmezem az egészet, mert a próféta, miután megmutatta, mekkora a gonoszok dühe a hívőkkel szemben, hozzáteszi:

Te gyengíted el őket, ó Uram.[406] Utalván az özönvíz hasonlatára, amit korábban használt, ezt mondja: „Te oltod ki a hevüket, ami másképpen megemésztene minket, mint eső, vagy zápor, mely a mennyből hull alá, s kioltja a szomjas földet perzselő hőséget". Így az igevers természetes módon folytatódik. A többi magyarázat ugyanis erőltetett, s mondhatni erőszakot tesz a betűn.

Az erősek zaját megszünteti.[407] Ezt az igeverset is különféleképpen csűrték-csavarták. Egyesek úgy vélik, hogy a זמיר (*zemir*) *magot* jelent, mások szerint *gyökeret*, mintha a próféta nemcsak azt mondaná, hogy Isten nemcsak megsemmisíti majd a gonoszokat, de még az írmagjukat is gyökerestől kiirtja. Ez a jelentés valószínű lenne, ha nem állana ellentétben a

[405] A Károli-fordítás szerint: *mikor az erőszakosok haragja olyan volt, mint kőfalrontó szélvész – a ford.*
[406] A Károli-fordítás szerint: *megalázod az idegeneknek háborgását – a ford.*
[407] A Károli-fordítás szerint: *megszünt a pogányoknak éneke – a ford.* „Így fog a zsarnokok éneke elhalkulni" – *Alexander.*

hőség hasonlatával. Véleményem szerint tehát helyesebben értelmezik azok, akik „énekelni és kiabálni”, vagy „kivágattatni” értelemben fordítják, bár még ezek a fordítók sem jutnak el teljes mértékben a próféta szavainak jelentéséhez. A próféta itt az előző kijelentését erősíti meg, hogy a gonosz emberek erőszakossága, vagy a zajongás, melyet gőgösen és merészen okozhat, úgy lecsendesedik majd, ahogyan a Napot legyőzi a zuhogó eső, amit a *felhő árnyéka* (Károlinál: a sűrű felleg) jelez.

6. *És szerez a seregek Ura*. Ezt a szakaszt is különbözőképen értelmezték. Egyesek úgy vélik, hogy a próféta a zsidókat fenyegeti, s teszi ezt oly módon, hogy különböző nemzeteket hív meg egy bankettre. Ezt a kifejezésmódot más igeversekben is megtaláljuk, amint meg van írva, hogy az Úr az ítélet napjára hizlalja a gonoszokat. Ezek az igemagyarázók úgy vélik, hogy a zsidók voltak kitéve zsákmányként a pogányoknak az istentelenségük miatt, s a pogányok kapták a meghívást a bankettre, mintha az Úr ezt mondta volna: „Ragyogó szórakozást készítettem a pogányoknak, a rómaiak kifosztják és zsákmányul ejtik a zsidókat”. Véleményem szerint azonban az igevers eme nézete nem fogadható el, s nem lesz szükséges hosszas cáfolatát sem adnom, miután felvázoltam a valódi értelmét. Mások úgy magyarázzák, mintha Ézsaiás ekképpen beszélne Isten haragjáról: „Az Úr bankettet készít minden nemzet számára, az Ő haragjának poharát adja nekik inni, hogy berúgjanak belőle”. A próféta azonban teljesen másra gondol, mert Isten ama kegyelmének megismertetésén munkálkodik, ami majd Krisztus eljövetelében mutatkozik meg. Ugyanazt a hasonlatot használja, mint Dávid, mikor leírja Krisztus királyságát, s azt mondja, hogy szegény és gazdag egyaránt leül ehhez a lakomához, esznek, s megelégszenek (Zsolt22:23, 30). Ezzel a jelképes nyelvezettel arra céloz, hogy az emberek egyetlen osztálya sem lesz kizárva az Ő nagylelkű ellátásából. Korábban úgy tűnt, mintha Isten csak a zsidókat táplálná, mivel egyedül ők voltak az örökbefogadottak, s mondhatni a családi vacsorájára meghívottak, most azonban a pogányokat is befogadja és kiterjeszti jótékonyságát minden nemzetre.

Minden népeknek e hegyen lakodalmat kövér eledelekből. Ez egy közvetett ellentét, mikor azt mondja, hogy *minden népnek*, mert korábban csak egyetlen nemzet ismerte Őt (Zsolt76:2). A „kövér eledelek” alatt olyan bankettet ért, melyre jól felhizlalt álaltokat is levágtak.

Megtisztult erős borból. Egyesek a héber שמרים (*shemarim*) szót *üledéknek* fordítják, de pontatlanul, mert „óbort” jelent, amit a franciák a *vins de garde* névvel illetnek („hosszú ideig tartott borok”), s amelyek jobbak a közönséges boroknál, különösen a keleti országokban, ahol jobban elhordozzák a korukat. Olyan folyadékoknak nevezi őket, melyekben nincs üledék, vagy seprő.

Röviden, eléggé világos, hogy a próféta itt nem a pogányok, vagy a zsidók megsemmisítésével fenyeget, hanem mindkettőjüket egy nagyon csillogó bankettre hívja. Ez még világosabb magának Krisztusnak a szavaiból, mikor a mennyek országát egy lakodalomhoz hasonlítja, amit a király készített a fiának, s amire mindenkit behív, mert az először meghívottak elutasították, hogy eljöjjenek (Mt22:2-3). Afelől sincs kétségem, hogy az evangélium prédikálásáról beszél. Mivel ez a Sion hegyéről származik (Ézs2:3), azt mondja, hogy a pogányok ide jönnek lakomára. Mikor ugyanis Isten lelki táplálékot nyújt a lelkek táplálására, annak jelentése ugyanaz, mintha asztalt terített volna. Az Úr ma hív minket, hogy betölthessen és megelégíthessen a jó dolgokkal: hűséges szolgálókat támaszt, akik felkészítenek minket arra a lakomára, hatalmat és hatékonyságot ad Ígéjének, hogy az megelégíthessen minket.[408]

E hegyen. Ami a *hegy* szót illeti, jóllehet Isten szolgái most nem a hegyből jönnek elő, hogy tápláljanak minket, ezalatt a név alatt azonban az egyházat kell értenünk, mert senki sehol máshol nem juthat ehhez a élelemhez. Ezt a lakomát nem az utcákon és az utakon állították fel, az asztalok nem terjednek szét mindenfelé, s ez a bankett nem kerül mindenhol

[408] “Que nous en soyons remplis et rassassiez;” — “Hogy betelhessünk és megelégedhessünk vele.”

megrendezésre. A lakomázás végett az egyházba kell jönnünk. Azt a helyet a próféta azért említette, mert egyedül ott imádták Istent, s onnan jött mind a kijelentés, mind az evangélium. Mikor azt mondja, hogy ez a bankett gazdag és pazar lesz, ezt a célból teszi, hogy ajánlja az evangélium tanítását, mert ez a mi lelkünket tápláló lelki táplálék, s olyan rendkívül finom, hogy nincs is szükségünk semmi másra.

7. *S elveszi e hegyen a fátyolt*.[409] Itt is különböznek az egyes igemagyarázók, mert a *fátyol* szó alatt azt a szégyent értik, ami beborítja a hívőket ebben a világban, ami miatt Isten dicsősége nem látszik meg bennük. Mintha ezt mondta volna a próféta: „Jóllehet sok feddés éri az istenfélőket, Isten mégis elveszi majd ezeket és dicsőségessé teszi az állapotukat". A többi magyarázatot nem említem meg, de véleményem szerint az igeszakasz valódi jelentése az, hogy az Úr megígéri: elveszi majd a fátyolt, ami megvakította és tudatlanná tette őket. Ezt a sötétséget pedig az evangélium fényével oszlatta szét.

E hegyen. Azt mondja, ez a Sion hegye lesz, ahonnan az Íge világossága az egész világot bevilágította, amint azt már láttuk (Ézs2:3). Ezt az igeszakaszt tehát elkerülhetetlenül Krisztus királyságára kell vonatkoztatnunk, mert a világosság nem világított minden emberre, amíg Krisztus az igazság napja (Mal4:2) el nem jött, s el nem vett minden fátylat, burkolatot és leplet. S itt az evangélium újabb ajánlásával van dolgunk, mert ez oszlatja szét a sötétséget és veszi el szemeinkről a tévedések leplét. Ebből következik, hogy be vagyunk burkolva és meg vagyunk vakítva a tudatlanság sötétsége által, mielőtt megvilágosíttatnánk az evangélium tanításával, mert egyedül általa juthatunk világossághoz és élethez, s állíttathatunk helyre. Itt megtaláljuk a pogányok elhívásának megerősítését is, azaz a mi elhívásunkét, mert nemcsak a zsidók, hanem minden nemzet, akik korábban bele voltak temetve mindenféle tévelygésbe és babonában, megkapták a meghívást erre a bankettre.

8. *Elveszti a halált örökre*. A próféta folytatja a témáját, mert általánosságban ígéri meg, hogy tökéletes boldogság lesz Krisztus uralkodása alatt, s hogy ezt teljesebben fejezze ki, különböző, a témához bámulatosan illeszkedő hasonlatokat használ. Az a boldogság valóságos, nem mulandó, vagy elhalványuló, sőt még a halál sem képes azt elvenni, mert még a legnagyobb gazdagság közepette is nem kis mértékben fogyatkozik meg örömünk arra a gondolatra, hogy nem tart majd örökké. A próféta ezért itt összekapcsol két dolgot, melyek a boldogságot teljessé és tökéletesé teszik. Az első dolog, hogy az élet örök, mert azok számára, akik más vonatkozásban boldogok egy ideig, meghalni nyomorúságos. A másik dolog, hogy ezt az életet öröm kíséri, ellenkező esetben ugyanis azt gondolhatnánk, hogy a halál üdvös lesz a bús és szomorú élet számára. Ezután hozzáteszi, hogy mikor minden szégyen eltávolíttatott, az élet dicsőséges lesz, ellenkező esetben ugyanis a nép boldogtalan elnyomatása következtében kevesebb hitelt adtak volna a próféciának.

Feltehető azonban a kérdés: milyen időszakra vonatkoznak ezek az ígéretek? Ebben a világban ugyanis különböző nehézségekkel kell megküzdenünk, s folytonosan harcolnunk szükséges, s nemcsak „naponta gyilkolnak" (Zsolt44:23), de „naponta meghalunk" (1Kor15:31). Pál magáról és az egyház fő pilléreiről panaszolja, hogy „látványosságai lettek a világnak", tűrik a mindenféle sértéseket, sőt ezenfelül az emberek úgy tekintenek rájuk, mint (καθαρματα) „szemétre" és (περιψηματα) „söpredékre" (1Kor4:9, 13).[410] Hol, vagy mikor teljesedtek be ezek a dolgok? Ezeknek kétségtelenül Krisztus egyetemes királyságára kell utalniuk. Azért mondom hogy egyetemes, mert nemcsak a kezdeteire kell tekintenünk, hanem a kiteljesedésére és a végére is, így ki kell terjeszteni egészen Krisztus második eljöveteléig, amit emiatt „a megváltás napjának" és „a helyreállítás napjának" neveznek, mivel a most

[409] "Le voile qui cache la face de tous les peuples;" — "A fátyolt, ami befed minden népet."

[410] Ha a soron következő παντων περιψημα kifejezést vizsgáljuk (aminek jelentése a párhuzamosság miatt nyilvánvalóan exegetikai), aligha kételkedhetünk abban, hogy a περικαθαρματα, „szemét" és a περιψημα, „söpredék" jelentése átvitt értelemben a „leghitványabb dolgokat", vagy „személyeket" jelenti, „a társadalom kitaszítottjait". *Bloomfield* az 1Kor4:13-ról: „A Περιψημα bármiféle reszeléket, vagy kaparékot jelent, valamint azt az összesöpört szemetet, amit kefével távolítanak el". Lásd Kálvinnak az 1Kor4:13-hoz fűzött magyarázatát.

látszólag zűrzavaros dolgok teljes mértékben helyre lesznek állítva, s új formát öltenek (Lk21:28, Csel3:21, Rm8:23, Ef4:30). Ez a prófécia, kétség sem férhet hozzá, a Babilonból való szabadulásra vonatkozik, mivel azonban az a szabadulás tekinthető egy másik foglalójának és előízének, ezt az ígéretet kétségtelenül ki kell terjeszteni az utolsó napig.

Irányítsuk hát minden reménységünket és várakozásunkat erre a dologra, s ne kételkedjünk abban, hogy az Úr beteljesíti mindezeket bennünk, mikor utunk végére értünk. Ha most „sírva vetünk", kétségtelenül „vigadozással" fogunk aratni (Zsolt126:5). Ne féljünk tehát az emberek sértéseitől, vagy feddéseitől, melyek egy napon a legnagyobb dicsőséget hozzák majd nekünk. Megszerezvén itt ennek a boldogságnak és dicsőségnek az elejét azáltal, hogy Isten örökbe fogadott és Krisztus képmását kezdtük el hordozni, szilárdan és határozottan várjuk a beteljesedését az utolsó napon.

Mert az Úr szólott. Oly sok félelmetes csapás után azt gondolhatnánk, hogy ez elképzelhetetlen. Ezért a próféta megmutatja, hogy ez nem emberektől származik, hanem az Istentől. Mikor Jeruzsálemet bevették, az istentisztelet megszűnt, a templomot lerombolták, s a nép maradékát kegyetlen zsarnok nyomta el, egyetlen ember sem hitte volna, hogy minden helyreáll majd az eredeti állapotába. Szükséges volt tehát harcolni ezzel a hitetlenséggel, amire az emberek erőteljesen hajlanak, ezért a próféta megerősíti és elpecsételi ezeket az ígéreteket: „Tudd meg, hogy Isten közölte velem ezeket a rendeleteket, ezekre irányítsd az elmédet tehát, és ne rám, s hitedet Őrá alapozd, Aki 'nem hazudhat', vagy vezethet félre" (lásd Tit1:2).

9. *És szólnak ama napon*. Az אמר (*amar*) ige határozatlan, „mondani fogja", mivel azonban a szöveg nem erre, vagy arra a személyre vonatkozik, hanem mindenkire általánosságban, én a passzív alakban fordítom.[411] Ez egy kiváló végkövetkeztetés, mert megmutatja, hogy Isten jótéteményei semmilyen vonatkozásban sem kétségesek, vagy bizonytalanok, hanem az emberek ténylegesen megkapják és élvezik azokat. A próféta kijelenti, hogy a bankettet, amiről korábban beszélt (6. vers), Isten nem hiába készíti elő, mert az emberek lakomázni fognak azon, s örök örömöt fognak élvezni.

Ímé Istenünk. Ez az örömteli kiáltás, amit a próféta kimond, nyilvános, Isten kegyelme megtapasztalásának úgymond tényleges próbája és bizonyítéka lesz. Ezt az igeszakaszt gondosan meg kell figyelnünk, mert a próféta azt mutatja itt meg, hogy olyan kijelentés adatik majd, ami az emberek elméit Isten Ígéjéhez rögzíti, hogy ők minden vonakodás nélkül arra támaszkodjanak. S ha ezek a dolgok Krisztus királyságához tartoznak, mint ahogyan kétségtelenül hozzá tartoznak, abból azt az értékes gyümölcsöt nyerjük, hogy a keresztyének, hacsak nem gyengeelméjűek, s emiatt elvetik Isten kegyelmét, olyan kétségtelen igazsággal rendelkeznek, melyre biztonsággal alapozhatnak. Isten eltörölte a kételkedés minden alapját, és oly módon jelentette ki Magát nekik, hogy biztonsággal kijelenthetik: teljes bizonyossággal ismerik az Ő akaratát, s igazán mondhatják, amit Krisztus mondott a samaritánus nőnek: „mi azt imádjuk, a mit ismerünk" (Jn4:22). Megismervén az evangéliumból a Krisztuson keresztül kínált kegyelmet, most már nem tévelygünk másokhoz hasonlóan a bizonytalan vélekedések közepette, hanem átöleljük Istent és az Ő tiszta imádatát. Mondjuk ki bátran: El az emberek minden koholmányával! Helyes, ha észrevesszük a különbséget aközött a homályos és gyenge ismeret között, amivel az atyák rendelkeztek a törvény idején, valamint aközött a teljesség között, ami az evangéliumból ragyog elő. Jóllehet Isten kegyeskedett az Ő ókori népére is ráruházni a mennyei tanítás fényét, mégis közelebbről ismertette meg Magát velünk Krisztuson keresztül, mert meg van írva: „Az Istent soha senki nem látta; az egyszülött Fiú, a ki az Atya kebelében van, az jelentette ki őt" (Jn1:18). A próféta most azt a bizonyosságot mutatja fel nekünk, amit Isten Fia hozott el hozzánk az Ő eljövetelével, mikor „megmutatta nekünk az Atyát" (Jn14:9). Mégis miközben felülmúljuk az ókori népet abban a vonatkozásban, hogy a Krisztuson keresztül megszerzett engesztelés mondhatni

[411] "J'ay mieux aime le tourner, On dira;" — "Én inkább így fordítom: *megmondatik majd*".

kegyelmesebbé teszi Istent a számunkra, mégsincs más módja Isten megismerésének, csakis Krisztuson keresztül, Aki „az ő dicsőségének visszatükröződése, és az ő valóságának képmása” (Zsid1:3). Aki nem ismerte a Fiút, nem ismerte az Atyát sem (Jn14:7). S noha a zsidók, a mohamedánok és más hitetlenek azzal dicsekszenek, hogy Istent, a menny és a föld Teremtőjét imádják, mégis egy elképzelt istent imádnak. De legyenek bármennyire csökönyösek, ők kétséges és bizonytalan vélekedéseket követnek az igazság helyett, s nem Istent, hanem a saját elképzeléseiket imádják. Röviden, Krisztus nélkül minden vallás félrevezető és mulandó, s mindenféle istentiszteletet utálni kell és bátran kárhoztatni.

S nem minden jó ok nélkül használja a próféta az *íme*, határozószó mellett az *ez* mutató névmást[412] avégett, hogy teljesebben tegyen bizonyságot Isten jelenlétéről, amint egy kicsivel később, a bizonyosság és meggyőződés kijelentését megismételve fejezi ki az állhatatosságot, ami azokban lesz megtalálható, akik Krisztuson keresztül fogják imádni Istent. Bizonyos, hogy mi nem vagyunk képesek felfogni Istent az Ő fenségében, mert Ő „hozzáférhetetlen világosságban lakozik” (1Tim6:16), ami azonnal legyőz minket, ha megpróbálunk felemelkedni hozzá. Ezért Ő alkalmazkodik a mi gyengeségünkhöz, és Krisztuson keresztül adja Magát nekünk, Aki által a bölcsességnek, az igaz mivoltnak, az igazságnak és egyéb áldásoknak a részeseivé tesz (1Kor1:30).

Ez az Úr. Érdemes megfigyelni, hogy mikor Krisztust a hívők Istenének nevezi, akkor a „Jehova” nevet adja Neki, amiből arra következtetünk, hogy Isten tényleges örökkévalósága Krisztus személyéhez tartozik. Emellett mivel Krisztus az evangélium által tette Magát ismertté a számunkra, ez bizonyítja azok aljas hálátlanságát, akik nem elégedvén meg egy ennyire teljes kijelentéssel, hozzá merték tenni a saját üres spekulációikat, mint azt a pápisták is megtették.

A kit mi vártunk. Kifejezi azok szilárdságát és kitartását, akik egyszer átölelték Istent Krisztusban, mert ennek nem szabad mulandó ismeretnek lennie, hanem állhatatosan ki kell benne tartanunk mindvégig. Ézsaiás persze az ókori egyház nevében szól, melynek trónja abban az időben, szigorúan szólva, egyedül a zsidók között volt. Így megvetvén az összes, a többi országban imádott istent, bátran kijelenti, hogy az igaz Isten az, Aki kijelentette Magát Ábrahámnak (1Móz15:1), s törvényt hirdetett Mózes keze által (2Móz20:1-2). A többi nemzet, akik a tudatlanság sötétségébe merültek, nem „várták” az Urat, mert ez a „várás” hitből fakad, amit türelem kísér, s az Íge nélkül nincsen hit.

A próféta tehát arra figyelmezteti a hívőket, hogy üdvösségük a reménységen és a várakozáson nyugszik, mert Isten ígéretei mondhatni fel voltak függesztve Krisztus eljöveteléig. Emellett azt is észre kell vennünk, hogy milyen volt az általános állapot abban az időben: úgy tűnt ugyanis, hogy vagy lenullázódtak Isten ígéretei, vagy Ő Maga elvetette Ábrahám utódait. Természetesen, noha nagyon messzire néztek, abban az időben Isten nem jelent meg nekik, ezért bámulatos türelemmel kellett megáldatniuk, hogy elviseljenek ennyire nehéz és éles kísértéseket. Ennek megfelelően szólítja fel őket arra, hogy csendesen várakozzanak, mert akkor majd észreveszik, mennyire közel van hozzájuk Isten, hogy imádhassák.

Ugyanennek a tanításnak kell megnyugtatnia minket manapság is, hogy bár az üdvösségünk el van rejtve, mégis szilárd és rendületlen reménységgel „várjuk” az Urat, hogy mikor távol van, mindig mondhassuk: *Íme Istenünk*. A legnagyobb zűrzavar idején tanuljunk meg megkülönböztetni ezzel a jelzéssel: *Ez Ő*.[413] Ami pedig a szavakat illeti, noha múlt

[412] “Ces deux mots, *Voici, Cestui-ci*;” — “Ezt a két szót: *Íme, ez.*”
[413] “C’est-cilEternal;” — “Ez az Örökkévaló.”

időben[414] mondja: „örültünk és örvendeztünk szabadításában”,[415] a szavak mégis folytonos cselekvést jelentenek, s nem sokkal korábban jövő időben mondta: „Ő majd megtart minket”. A jelentés tehát így foglalható össze: „Krisztus soha nem okoz csalódást a népe reménységét illetően, ha türelemmel hívják fordulnak hozzá”.

10. *Mert az Úr keze nyugszik e hegyen*. Kétségem sincs róla, hogy a próféta célja ennek az igeversnek az elején az istenfélők vigasztalása, akik enélkül azt gondolhatták volna, hogy Isten elhagyta és feladta őket. Azok véleménye viszont, akik úgy tekintenek erre a részre, mint ami Istennek a zsidókat sújtani készülő ítéletét írja le, minden alapot nélkülöz, mert az igeszakasz azt jelenti, hogy az Úr mindig is támogatni fogja az Ő egyházát. Tudom, hogy „az Úr keze” az elvetettekre is nehezedik, mikor nem szűnik meg bosszújával üldözni őket, míg végleg le nem győzi mindannyiukat. Itt azonban a „kéz” szó segítséget jelent, s nem ítéletet, ezért a „nyugszik” szóval a védelem, vagy oltalom szüntelen folytonosságát jelzi.

Ebből azt a hasznos tanítást származtathatjuk, hogy jóllehet az Úr megszámlálhatatlanul sok áldást oszt szét az egész világra oly módon, hogy azokban a gonosz emberek is osztoznak, az Ő „keze” mégsem „nyugszik”, vagyis nincs folytonosan jelen, csak a szent *hegyen*, azaz az egyházon, ahol Őt tisztelik. Azt is észre kell venni, hogy Jeruzsálem megkapta a büntetést, mielőtt ezekben az áldásokban részesült volna, mert korábban csapásokkal és büntetésekkel fenyegetett, amikhez hozzátette ezt a vigasztalást.

És eltapostatik Moáb az ő földében. Ebben a mondatban Isten kegyelmének további nézetét adja, mert a büntetés kiszabásával az egyház ellenségeire megmutatja, mennyire drága a számára annak üdvössége. A zsidóknak nem voltak halálosabb ellenségeik a moabitáknál, noha őseik[416] közeli rokonságban álltak. Egy szóképpel (συνεκδοικως), melyben a rész szerepel az egész helyett, ez alatt a név alatt foglalja össze az egyház összes ellenségét, s különösen azokat, akik valamiféle rokonságban vannak velük, s akik pusztítóbbak a többieknél. Megmutatja, hogy egy ideig győztesek és elnyomják az egyházat, végül mégis meg lesznek büntetve. A célja az, hogy emezek nyomorgatása alatt a hívők nehogy elveszítsék a bátorságukat, mintha az ő állapotuk boldogtalan volna, miközben a gonosz emberek vidámak és bővelkednek. Az itt említett „eltapostatás” ugyanis hamarosan be fog következni. Következésképpen, ha manapság azt látjuk, hogy azok üldözik és nyomják el az egyházat, akik valamiképpen a rokonaink, s akik akár az egyház nevét és titulusát is viselik, vigasztaljuk meg szívünket ezzel az ígérettel.

Mint eltapostatik a szalma a ganaj levében. A מדמנה (*Madmenah*) szót, amit „ganajnak” fordítunk,[417] egyesek egy város nevének vélik, amit Jeremiás is említ. De mi van akkor, ha azt kell mondanunk, hogy a próféta egy városra utal, ami valószínűleg termékeny földön terült el, ezzel erőteljesebb rosszallását fejezi ki a moabitákkal szemben és nagyobb nyomást gyakorol rájuk? Mintha ezt mondta volna: „Ahogyan a szalmát eltapossák a földjükön, úgy tapossa el az Úr a moabitákat”. Én nem idegenkedek más magyarázatoktól, de nem tartom valószínűtlennek, hogy a próféta annak a földnek a termékenységére utal, melyen a város elterült. Az én változatomban azonban nem vonakodtam az általánosan elfogadott véleményt követni.

---

[414] Ez egy furcsa elnézés. A נגילה (*nagillah*) és a נשמחה (*nismechah*) jövő időben állnak és a szerző is így fordítja a saját változatában: „Exultabimus et laetabimur” – „örvendezni és örülni fogunk”. „Az augmentum a végén”, mondja Alexander professzor, utalván a toldalék Ő-re, „jelenthet vagy fix elhatározást (örvendezni fogunk, örülni fogunk), vagy javaslatot (örvendezzünk), amire a nyelvnek nincs külön formája” – *a szerk.*

[415] A Károli-fordítás szerint: *örüljünk és örvendezzünk szabadításában – a ford.*

[416] Azaz: Ábrahám és Lót (1Móz11:31, 19:37).

[417] Professzor Alexander így fordítja: „a trágya levében”, majd hozzáfűzi: „A Keri, vagy masszoréta olvasatban a lapszélen szerepel a כ viszonyszó költői ekvivalense. A Kethib, vagy szöveg szerinti olvasatban, ami valószínűleg régebbi, szerepel a במי, *a vízben*. Ez a következő szóval együttesen jelölheti azt a medencét, amiben a szalmát rothasztották.”

11. *És kiterjeszti kezeit abban*. A próféta most megmagyarázza és megerősíti az előbbi kijelentést, de másik hasonlatot alkalmaz, ami alatt azt érti, hogy az Úr kiterjeszti majd a kezeit Moáb országának legbelső részeiben is, nemcsak a határain. Egyesek így magyarázzák ezt a hasonlatot: „Ahogyan a karok kitárulnak úszáskor, úgy sújtja majd csapásokkal az Úr a moabitákat minden oldalról". Mások úgy vélik, hogy a próféta a büntetés duplázódását fejezi ki, mintha ezt mondaná: „Az Úr nemcsak megbüntetni majd a moabitákat, de újra és újra bosszút áll majd rajtuk azért a barbárságért, amit Isten gyermekeivel szemben tanúsítottak".

Mi azonban másként is magyarázhatjuk ezt a hasonlatot. Azok, akik úsznak, nem törnek előre a lehető legnagyobb erőfeszítéssel, hanem gyengéden tárják szét és húzzák vissza a karjaikat, mégis hasítják és maguk alá nyomják a vizet. Hasonlóképpen az Úr sem tör mindig előre nagy erővel a gonoszok kivágásában, hanem minden különösebb erőfeszítés, hadseregek bevetése, mindennemű zaj, vagy zenebona nélkül semmisíti meg őket és készteti menekülésre, legyenek bármennyire bátrak és felkészültek a csatára. S én elfogadom ezt a magyarázatot, mivel semmit sem vesz el az előzőleg elmondottak jelentéséből, s még világosabban megmagyarázza, hogy Isten keze gyakorta nullává silányítja a gonoszokat anélkül, hogy nyíltan mennydörögne a mennyből. Mikor azt mondja, hogy „abban", ezzel azt fejezi ki, hogy egyetlen rész sem lesz elrejtve annyira, hogy mentesülne az Ő bosszúállásától.

12. *És magas falaid erősségét*. A próféta most Moáb országára irányítja a mondanivalóját. Ez egy jól megerősített ország volt, büszke volt falaira és erődítményeire. A próféta azonban azt állítja, hogy a fenséges tornyoknak és egyéb védőműveknek, legyenek bármennyire erősek és látszólag áthatolhatatlanok, semmi hasznuk sem lesz. Az ókoriaknak, amint az közismert, nagyon más volt a védekezési technikájuk a miénkhez viszonyítva.

Lerontja, megalázza, a földre, porba dobja. A három szó, amit itt a jelentés erőteljesebb kifejezése érdekében használ, nem feleslegesek, mert szükséges volt letörni a büszkeséget, ami moabiták szívét betöltötte, s ami,[418] mint korábban láttuk, kibírhatatlanná tette őket. A próféta tehát gúnyolja őket: „Mintha az Úr nem törné le azt a fennköltséget, amivel dicsekedtek!"

A porba. Ennek a mondatnak a jelentése ugyanaz, mintha ezt mondaná: „Nemcsak egyenlővé teszi a földdel, de *porrá* is teszi, így az ókori romoknak még nyoma sem marad". Ez az igeszakasz tartalmaz egy kiváló és nagyon időszerű vigasztalást, mert napjainkban az egyház ellenségei annyira gőgösek, hogy nemcsak az embereket gúnyolják, de magát Istent is, s annyira elteltek és felfuvalkodtak a saját hatalmuktól, hogy legyőzhetetlennek képzelik magukat. Vizesárkaik és védőműveik ellen azonban nekünk a próféta eme kijelentését kell felhoznunk: „Az Úr gyorsan szétveri és a földdel egyenlővé teszi ezeket". Azonban mégis türelemmel kell tűrnünk, hogy erőseknek és hatalmasoknak látjuk őket, míg megsemmisítésük ideje be nem következik.

[418] Lásd Kálvinnak az Ézs16:6-hoz fűződő magyarázatát

26. fejezet

1. Ama napon ez éneket énekelik Júda földén: Erős városunk van nékünk, szabadítását adta kőfal és bástya gyanánt!

2. Nyissátok fel a kapukat, hogy bevonuljon az igaz nép, a hűség megőrzője.

3. Kinek szíve reád támaszkodik, megőrzöd azt teljes békében, mivel Te benned bízik;

4. Bízzatok az Úrban örökké, mert az Úrban, Jehovában, örök kőszálunk van.

5. Mert meghorgasztá a magasban lakozókat: a magas várost, megalázá azt, megalázá azt a földig, és a porba dobta azt;

6. Láb tapodja azt, a szegény lábai, a gyöngék talpai!

7. Az igaznak ösvénye egyenes, egyenesen készíted az igaznak útját.

8. Mi is vártunk Téged, ítéleted ösvényén, oh Uram! neved és emlékezeted után vágyott a lélek!

9. Szívem utánad vágyott éjszaka, az én lelkem is bensőmben Téged keresett, mivel ha ítéleteid megjelennek a földön, igazságot tanulnak a földnek lakosai.

10. Ha kegyelmet nyer a gonosz, nem tanul igazságot, az igaz földön is hamisságot cselekszik, és nem nézi az Úr méltóságát.

11. Uram! magas a Te kezed, de nem látják! de látni fogják, és megszégyenülnek, néped iránt való buzgó szerelmedet; és tűz emészti meg ellenségeidet.

12. Uram! Te adsz nékünk békességet, hisz minden dolgainkat megcselekedted értünk.

13. Uram! mi Istenünk! urak parancsoltak nékünk kívüled; de általad dicsőítjük neved!

14. A meghaltak nem élnek, az árnyak nem kelnek föl: ezért látogatád meg és vesztéd el őket, és eltörléd emlékezetöket.

15. Megszaporítád e népet, Uram! megszaporítád e népet, magadat megdicsőítéd, kiterjesztetted a földnek minden határait.

16. Oh Uram! a szorongásban kerestek Téged, és halk imádságot mondtanak, mikor rajtuk volt ostorod.

17. Miként a terhes asszony, a ki közel a szűléshez, vajudik, felkiált fájdalmiban, előtted olyanok voltunk, Uram!

18. Mint terhesek vajudtunk, de csak szelet szűltünk: szabadulása nem lőn e földnek, és nem hulltak el a föld kerekségének lakói.

19. Megelevenednek halottaid és holttesteim fölkelnek: serkenjetek föl és énekeljetek, a kik a porban lakoztok, mert harmatod az élet harmata, és visszaadja a föld az árnyakat!

20. Menj be népem, menj be szobáidba, és zárd be ajtóidat utánad, és rejtsd el magad rövid szempillantásig, míg elmúlik a bús harag!

21. Mert ímé az Úr kijő helyéről, hogy meglátogassa a föld lakóinak álnokságát, s felmutatja a föld a vért, és el nem fedi megöletteit többé!

1. *Ama napon ez éneket énekelik*. Itt a próféta ismét elkezdi megmutatni, hogy miután népe visszatért a fogságból, Isten ereje és felügyelete óvja majd őket, s az Ő védelme alatt Jeruzsálem olyan biztonságos hely lesz, mintha védőművek, sáncok és vizesárkok, valamint kettős falak vennék körül, hogy az ellenség semmiféle behatolási lehetőséget sem találna. Helyes megfigyelni az időt, mikor ezt a „nótát énekelték”. A próféta előre jelezte a csapást, ami az egyházat éri majd, de ami még nem állt küszöbön, mert csak röviddel a halála után következett be. Mikor a népet fogságba vitték, bizonyosan kétségbe estek volna, ha ezek az

ígéretek nem bátorították volna őket. S hogy a zsidók táplálhassák a szabadulás reménységét, valamint az életet szemlélhessék a halál közepette, a próféta még a csapás bekövetkezte előtt összeállította nekik ezt az éneket, hogy inkább a csapás elviselésére készülhessenek és reménykedhessenek a jobb dolgokban. Nem gondolnám, hogy csakis azért állította össze a próféta ezt az éneket, hogy hálát adhassanak Istennek, mikor majd megszabadulnak, hanem hogy már a fogságuk idején, mikor olyanok voltak, mint a halottak (Ez37:1), megerősíthessék a szíveiket ezzel a meggyőződéssel, s gyermekeiket is ebben a várakozásban nevelhessék, és mondhatni átörökíthessék ezeket az ígéreteket az utódokra.

Korábban már láttuk,[419] annak okát, hogy Ézsaiás miért öntötte ezt és más ígéreteket verses formába. Azért, mert mivel gyakran énekelték, nagyobb benyomást gyakorolhasson az elméikre. Jóllehet Babilonban nyögtek, s majdnem elborította őket a szomorúság, (ezért ezek a hangok, Zsolt137:4: „Hogyan énekelnők az Úrnak énekét idegen földön?!”), mégis reménykedniük kellett egy jövőbeni időszakban, mikor visszatérnek Júdeába, hálát adnak majd az Úrnak és az Ő dicsőségét éneklik. Ezért mutatja meg nekik a próféta messziről a szabadulás napját, hogy felbátorodhassanak arra várakozva.

Erős városunk van nékünk. Ezekkel a szavakkal van megígérve Jeruzsálemnek és a népének a teljes helyreállítása, mert Isten nemcsak megszabadítja a foglyokat, s egybegyűjti a szétszórtakat, hanem meg is őrzi őket biztonságban, miután visszahozta őket országukba. Nem sokkal ezután azonban a hívők látták, amint Jeruzsálem megsemmisült (2Kir25:9), a templomot lerombolták (2Krón36:19), s miután visszatértek, nem láttak mást, csak szörnyű romokat, de Ézsaiás mindezt már előre megmondta. Szükséges volt tehát, hogy a hit fennkölt őrtornyából szemléljék Jeruzsálem eme helyreállítását.

Szabadítását adta kőfal és bástya gyanánt. Most meghatározza, mi lesz „a város erőssége”, mert Isten „üdvössége” fog szolgálni „kőfal”, tornyok, vizesárkok és erőddombok gyanánt. Mintha ezt mondta volna: „más városok az erődítéseikben bíznak, számunkra azonban egyedül Isten lesz majd védőművek gyanánt”. Egyesek azt állítják, hogy a szavak olvashatók ekképpen: „falakat és bástyákat állított az üdvösséghez”, s én sem vetem el ezt a fordítást. Mivel azonban értékesebb tanítás rejlik a próféta szavaiban, mikor semmi efféle sem adatik meg, nem jár haszonnal, ha messzire megyünk holmi erőltetett magyarázatokért. Különösen azért, mert az igazi és természetes magyarázat azonnal adódik az elme számára, ez pedig az, hogy Isten védelme értékesebb, mint minden vizesárok és kőfal. Hasonlóképpen van megírva a zsoltárokban is: „a te kegyelmed jobb az életnél” (Zsolt63:4), mert ahogyan Dávid dicsekszik ott nagyobb biztonság és szabadság élvezetével Isten árnyéka alatt, mintha mindenféle erődítéssel lenne megerősítve, úgy mondja itt Ézsaiás, hogy jó okuk lesz félretenni a félelmet, mikor majd Isten vállalja fel népének védelmét. Mivel ez az ígéret kiterjed a megváltás egész menetére, hinnünk kell, hogy még manapság is Isten védelmezi az Ő egyházát, így az Ő ereje jobb, mintha mindenféle katonai erő védené azt. S jóllehet nincs külső védelmünk, mégis tanuljunk meg megelégedni az Úr védelmével, valamint az Ő bizonyos üdvösségével, ami minden védőműnél jobb.

2. *Nyissátok fel a kapukat*. Ezt az „éneket” bizonyára sokan megvetették, mikor Ézsaiás közzé tette, az ő életében ugyanis Jeruzsálem lakói gonoszok és istentelenek voltak, a jó emberek létszáma pedig rendkívül csekély volt. Halála után azonban, mikor megkapták a büntetést a gonoszságukért, bizonyos fokig észrevették, hogy ez a prófécia nem hiába hangzott el. Amíg a gonoszok bővelkednek, nem félnek, s nem gondolják, hogy alább szállíttathatnak. Így gondolták a zsidók is, hogy soha ki nem űzik őket Júdeából, s nem viszik őket fogságba, és remélték, hogy továbbra is ott fognak élni. Szükséges volt tehát, hogy elvétessék tőlük minden hivalkodás, melyek miatt gőgösek és szemtelenek voltak, s ez a próféta szavainak jelentése:

[419] Lásd Kálvinnak az Ézs5:1-hez fűzött magyarázatát.

Hogy bevonuljon az igaz nép, a hűség megőrzője. A helyreállított város lakói nem lesznek olyanok, mint a korábbi városé, mert ők fenntartják majd az igazságosságot és az igazságot. Abban az időben azonban ez az ígéret is tűnhetett be nem teljesültnek, mert mikor kiűzettek az országból és fogságba vitettek, nem maradt vigasztalás a számukra. Ezért mikor a templomot lerombolták, a várost kifosztották, s minden rend és kormányzás felborult és megsemmisült, megkérdezhették: „Hol vannak azok a kapuk, melyeket megparancsol, hogy nyissuk ki? Hol van a nép, amelyik majd bejön rajtuk?" Mi mégis látjuk ezeket a dolgokat beteljesedve, továbbá azt is, hogy soha semmi sem maradt el abból, amit az Úr előre megmondott. Nekünk tehát azért kell emlékeznünk ezekre az ókori történetekre, hogy általuk megerősödhessünk, s a legmélyebb nyomorúság közepette is, amibe az egyház került, reménykedhessünk, hogy az Úr majd ismét felemeli.

Mikor a próféta a nemzetet „igaznak, a hűség megőrzőjének" nevezi, ezzel nemcsak azokat a személyeket írja le, akikre ez az ígéret vonatkozik, amint azt nemrég említettem, hanem egyúttal megmutatja a büntetés gyümölcsét is. Mikor ugyanis a szennyeződést elmosták, az egyház szentsége és igazságossága még fényesebben fognak ragyogni. Abban az időben a gonoszok voltak többségben, a jók pedig nagyon kevesen voltak, s legyőzettek. Szükség volt tehát az Istent nem félő és vallástalan tömegek eltakarítására, hogy Isten összegyűjthesse az Ő maradékát. Azaz, a pusztítás ellentételezése volt, hogy Jeruzsálem, amit beszennyezett lakosainak gonoszsága, most ismét ténylegesen Istennek szenteltetett. Nem lett volna ugyanis elégséges a bővelkedő állapot visszaállítása, ha egyúttal az élet új mivolta nem ragyogott volna fel szentségben és igazságban.

Most, miután a próféta Isten kegyelmét prófétálja, arra is buzdítja a megváltott népet, hogy ügyeljenek az élet becsületességének fenntartására. Röviden, azzal fenyeget, hogy ezek az ígéretek semmi hasznára sem lesznek a képmutatóknak, s a város kapui számukra nem, csak az igazak és szentek számára nyílnak meg. Bizonyos, hogy az egyház mindig is olyan lesz, mint egy csűr (Mt3:12), melyben a polyva keveredik a gabonával, vagy inkább a gabonát elborítja a polyva. Mikor azonban a zsidók visszakerültek országukba, az egyház kétségtelenül tisztább volt, mint annakelőtte. Azok, akik visszatértek, jó hajlamoktól indíttatva vállaltak fel ily hosszú utazást, megtűzdelve megannyi kellemetlenséggel, kínnal és veszéllyel. Sokan mások inkább megmaradtak a fogságban, semhogy hazatértek volna, úgy vélekedvén, hogy Babilonban lakni biztonságosabb és békésebb, mint visszatérni Júdeába. A visszatérőkben benne kellett lennie a kegyesség magvának, ami arra vette rá őket, hogy birtokba vegyék azokat az ígéreteket, melyeket az atyáiknak kaptak. S noha az egyházon még ebben az időben is a tökéletlenség megannyi foltja éktelenkedett, ez a megjelölés viszonylag mégis igaz volt, mert a szenny nagy része eltakaríttatott, s akik megmaradtak, bizonyos mértékben még hasznos is húztak Isten csapásaiból.

Az igaz nép, a hűség megőrzője. Egyesek ezeket a fogalmakat az alábbiak szerint különböztetik meg: „Isten előtt *igaz*, az emberek előtt *becsületes* nép". Én azonban egyszerűbben állapítom meg a kifejezés jelentését: miután „igaznak" nevezte a nemzetet, megmutatja, miben rejlik ez az igazságosság. Ahol a szív becsületessége van ugyanis jelen, ott nincs semmiféle színlelés, vagy képmutatás, mert az igazságossággal semmi sem lehet ellentétesebb, mint a képmutatás. S bár soha nem élt ember, aki addig jutott volna, hogy megkaphatta volna a tökéletesen igaz elnevezést, Isten gyermekei, akik teljes szívükkel törekednek erre az „igazságos mivoltra", mégis nevezhetők a megtartóinak. De talán jobb lesz azt gondolni, hogy egy szóképpel, melyben a rész szerepel az egész helyett, van leírva, hogy mi a valódi igazságosság, azaz mikor minden csalás és minden gonosz gyakorlat félre van téve, és az emberek őszintén és igazán cselekszenek egymással.

Ha bárki az emberek érdemeinek támogatására akarná felhasználni ezt az igeverset, a válasz könnyedén adódik. A próféta itt ugyanis nem az üdvösség okát írja le, vagy azt, hogy milyenek az emberek a természetüknél fogva, hanem hogy Isten milyenné teszi őket az Ő

kegyelme által, s miféle embereket akar Ő az egyház tagjainak sorában látni. Ő a farkasokból alkot bárányokat, amint azt korábban láttuk.[420] Amíg ezen a Földön élünk, mindig is nagyon messze leszünk a tökéletességtől, s folytonosan fejlődve haladunk afelé. Az Úr azonban aszerint ítél meg minket, amit elkezdett bennünk, s miután egyszer rávezetett az igazságosság útjára, igaznak tekint. Abban a pillanatban, amint elkezdte fékezni és reformálni képmutatásunkat, azonnal igaznak és hűségesnek nevez minket.

3. *Megőrzöd azt békében, békében*.[421] Mivel a héber יצר (*yetzer*) szó mind „képzeletet", mind „teremtményt", mind „elmét" jelent, egyesek így fordítják ezt a részt: „Szilárd alapon megőrzöd a békességet", mintha a próféta azt akarta volna mondani, hogy ha az emberek a világ háborgásai közepette továbbra is szilárdan Istenre támaszkodnak, mindig biztonságban lesznek. Mások ekképpen fordítják: „A szilárd elme számára te megőrzöd a békességet", ami majdnem ugyanannak felel meg, mint hogy akik egyedül Istenre összpontosítják elméiket, végül boldogok lesznek. Semmi más módon nem ígéri ugyanis Isten, hogy Ő lesz a népe őrzője, csak ha a népe szilárd elmével az ő kegyelmére támaszkodik, változás és ingadozás nélkül. Mivel azonban a részeshatározós eset jele nincs hozzátéve, hanem a próféta tömör kifejezésmóddal azt mondja: „szilárd, vagy állhatatos elme", ítéljék meg olvasóm, hogy vajon nem helyesebb-e mindezt Istenre vonatkozónak tekinteni, s a jelentését úgy értelmezni, hogy az egyház békessége az Ő örökkévaló és változhatatlan célján alapszik. Azért a legfontosabb dolog a mennyei rendelésre tekinteni ugyanis, hogy meggátoljuk az istenfélő elmék folytonos ingadozását.

Kétségtelenül igaz, hogy folytonosan Istenben kell reménykednünk ahhoz, hogy észrevehessük a védelmünk során tanúsított folytonos hűségét. A hívők mindig is élvezték, hogy nem voltak kétségtől, bizonytalanságtól, vagy ingadozástól hajtottak, hanem szilárdan egyedül Istenre támaszkodtak. Mégis, az a jelentés könnyebben kikövetkeztethető az igeszakaszból, s természetesebb módon következik a próféta szavaiból, hogy Isten szilárd és változhatatlan elrendelése, hogy akik Benne reménykednek, örökkévaló békességet fognak élvezni. Ha ugyanis a *szilárd elme* az istenfélők bizonyosságát és állhatatosságát jelenti, felesleges hozzátenni az okot, ami nem más, mint

mivel Te benned bízik. Röviden, mindkét kifejezésmód nyers lenne, miszerint „folytonos békesség készíttetik a képzeletnek", vagy „az elmének". Tökéletesen helyénvaló azonban azt mondani, hogy mikor Istenben bízunk, Ő soha nem okoz csalódást a reménységünknek, mivel eldöntötte, hogy örökké védelmezni fog minket. Ebből következik tehát, hogy az egyház biztonsága nem függ a világ állapotától, azt nem indítják, vagy rázzák meg a naponta zajló különféle változások, hanem az Isten célján alapulva állhatatos és rendíthetetlen szilárdsággal megáll, és soha el nem bukhat.

Úgy vélem, van itt egy közvetett ellentét is Isten szilárd elméje és a mi csapongó képzeletünk között, mert majdnem minden pillanatban felbukkan valami, ami ide-oda űzi gondolatainkat, s nincs változás, legyen bár rendkívül csekély, mely ne hozna létre valamekkora kételkedést. Ahhoz az alapelvhez kell tehát tartanunk magunkat, hogy rosszul tesszük, ha Isten rendíthetetlen célját a mi ingatag képzelgéseinkből kiindulva ítéljük meg, amint azt majd máshol is látjuk: „Mert a mint magasabbak az egek a földnél, akképen magasabbak az én útaim útaitoknál, és gondolataim gondolataitoknál" (Ézs55:9). Mindenekelőtt vallanunk kell tehát, hogy üdvösségünk nincs kitéve változásnak, mert Isten célja változhatatlan.

Megőrzöd azt békében, békében. Amit elmondtunk, az megmagyarázza a *béke* szó megkettőzését, ez ugyanis a szüntelen, örök folytatódását jelenti. A *béke* alatt én nemcsak az elme nyugalmát értem, hanem mindenféle boldogságot is, mintha azt mondta volna a próféta: Isten kegyelme lehetővé teszi, hogy bőségben és boldogan élhessünk.

---

[420] Lásd Kálvinnak az Ézs11:6-hoz fűzött magyarázatát

[421] A Károli-fordítás szerint: *Megőrzöd azt teljes békében*. A „békében, békében" a héber eredeti – *a ford.*

4. *Bízzatok az Úrban örökké*. Ami a szavakat illeti, egyesek beleolvassák a második mondatba, hogy „Bízzatok Istenben, a korok erős Urában”. Mivel azonban a צור (*tzur*) nem mindig melléknév, hanem *erőt* is jelent, én elvetem ezt a jelentést, mint erőltetetett, amellett nem sok köze van a témához, mint az majd azonnal kiderül. Azok leleményességének is csekély az alapja, akik ebből az igeversből Krisztus isteni mivoltára következtetnek, mintha a próféta azt mondta volna: „Jehova az Úrban van”. Isten kettős neve ugyanis az Ő ereje felmagasztalásának konkrét céljából szerepel itt.

Most arra buzdítja a népet, hogy biztonsággal támaszkodjanak Istenre, ezért az előző tanítás után most itt a helye a buzdításnak. Emellett hiábavaló lenne azt mondani, hogy a békességünk Isten kezében van, s hogy Ő a mi hűséges őrizőnk, ha nem kapnánk erről a dologról tanítást, s egyidejűleg ösztönzést is a buzdításokból. A próféta azonban nemcsak komoly reménységre, de kitartásra is buzdít, s ez a szónoklat tulajdonképpen azokhoz a hívőkhöz szól, akik már megtanulták, mit jelent az Úrban bízni, s akiket meg kell erősíteni, mivel még gyengék, és gyakran elbukhatnak a bizalmatlanságot keltő különböző indítékok következtében, amikre felszólítást kapnak, hogy küzdjenek meg velük. Ezért nem pusztán azt köti a lelkükre, hogy bízzanak az Úrban, de azt is, hogy maradjanak meg a bizalomban és a meggyőződésben mindvégig.

Mert az Úrban, Jehovában van a korok ereje.[422] Oda kell figyelnünk az okra, amit itt említ, nevezetesen hogy Isten ereje, ami a hit tárgya, állandó, így a hitet is ki kell terjeszteni úgy, hogy az is állandó legyen. Mikor a próféta Isten erejéről és a hatalmáról beszél, nem holmi használaton kívüli, hanem aktív és energikus hatalomra gondol, ami ténylegesen hat ránk, s ami elvégzi azt, amit elkezdett. S ennek a tanításnak tágabb alkalmazási területe is van, mert megparancsolja, hogy valóban higgyük: meg kell szemlélnünk Isten természetét, mert amint elfordulunk ennek szemlélésétől, semmi mást nem látunk, csak mulandó dolgokat, s azonnal elgyengülünk. Így kell a hitnek folytonos előrelépéssel a világ fölé emelkednie, mert Istennek sem az igazsága, sem az igazságossága, sem a jósága nem mulandó és halványuló, mert Isten mindig egy és ugyanaz marad.

5. *Mert meghorgasztá a magasban lakozókat*. Most teljesebben magyarázza meg, hogy micsoda Isten hatalma, amiről beszélt. Ez az, amit mi magunk is érzünk, s amit a mi javunkra használ. A két mondat tehát szorosan kapcsolódnak egymáshoz, miszerint „a büszkék megaláztatnak Isten hatalma által”, és „az alacsony sorsúak és megvetettek kerülnek a helyükre”. Nem nyújtana teljes vigasztalást a számunkra ugyanis, ha csak annyi hangzana el, hogy „a büszkék megaláztatnak”, ha a próféta nem tenné hozzá azt is, hogy „az alacsony sorsúak felmagasztaltatnak”, azaz uralkodni fognak a büszkéken. Mi tehát elismerjük, hogy Isten a saját tapasztalatunk szerint is hatékonyan munkálkodik az üdvösségünk érdekében, s ez megadja számunkra a reménység alapját.

A *magasban* szó alatt nemcsak a mindenféle védőművet és erődítményt érti (mert az ókoriak magas helyekre szokták építeni városaikat), hanem a gazdagságot és a fenséget is. Azt fejezi tehát ki, hogy semmiféle védelem sem gátolja meg Isten abban, hogy meghorgassza a gonoszokat, s megalázza őket. A tornyok és védőművek valójában nem keltik fel Isten haragját. Mivel azonban ritka, hogy az erősek és hatalmasak egyúttal büszkék is ne legyenek, így a *magasság* gyakran jelenti a *büszkeséget*. Kétségtelen, hogy azokról a gonoszokról beszél, akiknek bőségesen a rendelkezésre álltak a fegyverek, a hadseregek és a pénz, s azt képzelték, hogy magával Istennel szemben is védettek. Egyben vigasztalja is a zsidókat, amint azt korábban mondtuk,[423] mivel Babilon legyőzhetetlen hatalma megrémíthette és kétségbeesésbe taszíthatta őket, mintha az Úr nem támogatta volna őket ezzel az ígérettel: „Nincs okotok megrémülni Babilon nagyságától, vagy erejétől, mert hamar elbukik, s enm áll meg az Úr erejével szemben”.

[422] A Károli-fordítás szerint: *mert az Úrban, Jehovában, örök kőszálunk van – a ford.*
[423] Lásd Kálvinnak az Ézs13:1-hez fűzött magyarázatát.

7. *Az igaznak ösvénye egyenes*. Nem az igazak igazságosságát dicséri, ahogyan azt egyesek tévesen feltételezték, hanem megmutatja, hogy Isten áldásán keresztül egész életükben bővelkednek és sikeresek. Az igevers kezdetén csak röviden jelenti ki, hogy „útjuk sima és egyenes", majd a második mondatban bővebben megmagyarázza ezt, Isten kegyelmének tulajdonítva, hogy az igazak mondhatni nyílt síkságon át haladnak útjukon, míg el nem érik végcéljukat.

Te méred ki az igaz útját egyenesen.[424] A *kiméred* szó egy hasonlatot tartalmaz, miszerint Isten, mondhatni mérleget használva, egyenlő mértékre hozza azokat a dolgokat, melyek önmagukban nem voltak egyenlők. A ישר (*yashar*) héber szó kétértelmű, mert vonatkozhat mind Istenre, mind az útra. Ennek megfelelően egyesek így fordítják: *Te, aki igaz vagy, fogod irányítani az igazak útját*, s más igeversek is nevezik az Istent igaznak (5Móz32:4, Zsolt25:8). Abban az utalásban is van helyénvalóság, hogy az *egyenesség*, amiről a próféta beszél, Istentől származik, aki egyedül *egyenes*, vagy *igaz*. A másik változat azonban természetesebbnek tűnik.[425]

Általánosságban azt ígéri, hogy gondját viseli majd az igazaknak, azaz mondhatni a saját kezével vezeti majd őket. Mikor a gonoszok bővelkednek, az igazakat pedig elnyomják, akkor a világban látszólag mindent a véletlen mozgat, s jóllehet a Szentírás gyakran kijelenti és megerősíti, hogy Isten a gondjukat viseli (Zsolt37:5, 1Pt5:7), aligha tudunk mégis szilárdan megállni, hanem inkább ingadozunk, mikor minden, ami történik, a kárukra megy végbe. Mégis igaz, hogy az igazak útját Isten egyengeti, legyen az látszólag bármennyire hepehupás és egyenetlen, sőt mi több, még angyalai őrizetére is rábízta őket, „hogy meg ne üssed lábadat a kőbe" (Zsolt91:11). De ezért könnyen elbuknának, vagy meghátrálnának a kimerültségtől, s aligha jutnának előre ennyi tövis és tüske között, meredek ösvényeken, bonyolult kanyarok és rögös utak mellett, ha nem az Úr vezetné és szabadítaná meg őket.

Tanuljuk meg tehát odaszánni magunkat az Úrnak, s vezetőként követni Őt, s akkor biztonságban leszünk vezetve. S vegyenek bár körül csapdák és ravaszságok, a gonosz és a gonoszemberek furfangjai, valamint számtalan veszély, nekünk mindig lesz lehetőségünk a menekülésre. Érezni fogjuk, amiről itt a próféta beszél, hogy útjaink még a legmélyebb szakadékok között is egyenesekké tétetnek, s nem lesz akadály, ami hátráltatná az előre jutásunkat. S valóban, a tapasztalat megmutatja, hogy ha nem Isten vezetése irányít minket, nem leszünk képesek keresztülnyomakodni a rögös utakon át. Gyengeségünk ugyanis oly nagy, hogy aligha jutunk egyetlen lépéssel is előbbre anélkül, hogy bele ne ütköznénk az utunkba kerülő legkisebb kőbe is. A Sátán és a gonosz emberek nemcsak belerántanak a sok összevisszaságba és késleltetnek minket azok által, s nemcsak csekély nehézségekkel állítanak minket szembe, hanem időnként magas dombokkal, és mély gödrökkel is, melyeket még az egész világ sem képes elkerülni.

Helyes tehát elismernünk, mennyire nagy szükségünk van a mennyei irányításra, s Jeremiással együtt meg kell vallanunk: „Tudom Uram, hogy az embernek nincs hatalmában az ő útja, és egyetlen járókelő sem teheti, hogy irányozza a maga lépését!" (Jer10:23) Ne fuvalkodjunk hát fel a hiábavaló önbizalom által, mintha a végkimenetel a mi hatalmunkban állna. Ne dicsekedjünk azzal, amint Jakab int minket, hogy „ezt, vagy amazt fogjuk cselekedni" (Jak4:15). Ilyen a hirtelenkedő emberek viselkedése, akik úgy tevékenykednek, mintha mindent tetszésük szerint megtehetnének, mikor, ahogyan Salamon megmondja, még az sincs a hatalmunkban, hogy a nyelvünket irányítsuk a helyes feleletek megadására (Péld16:1). Hiába alkotnak tehát az emberek terveket, fontolgatnak és hoznak döntéseket az útjaikról, ha Isten nem nyújtja ki a kezét. Ő azonban kinyújtja azt az igazak felé és különös

[424] A Károli-fordítás szerint: *Egyenesen készíted az igaznak útját – a ford.*

[425] Stock püspök fordítása: „Az igaz útja egyenes út, jogosan teszed Te az igaz útját egyenletessé", s ehhez a következő megjegyzéseket teszi hozzá: „Az *egyenes út* a boldogsághoz, minden emberi törekvés célja. 'Jogosan', vagy 'okkal teszed Te az igaz útját egyenletessé', simává előtte, míg utazása végére nem ér. 'Az egyenes út a legrövidebb' mondja a hittudós, de a geometrikus is" – *a szerk*.

gondjukat viseli, mert miközben Isten gondviselése kiterjed mindenkire, s betölti a szükségleteit a holló-fiaknak (Zsolt147:9), a verebeknek (Mt10:29), s a legkisebb állatoknak is, mégis atyai szeretettel viseltetik az istenfélők iránt, s kimenti őket a veszélyekből és a nehézségekből.

8. *Mi is vártunk Téged, ítéleted ösvényén, oh Uram!* Ez a vers egy nagyon szép tanítást tartalmaz, ami nélkül azt hihetnénk, hogy az előző kijelentések nélkülöztek minden alapot. Miután a próféta mondta, hogy egész életünkben Isten lesz a vezetőnk, ezért sem ingadozni, sem megütközni nem fogunk, másrészt viszont annyi baj sújt minket, hogy arra a következtetésre juthatnánk, hogy ezek az ígéretek valójában nem teljesedtek be. Ezért mikor a türelmünket teszi próbára, küzdenünk kell, de mégis bíznunk kell Őbenne. Itt a próféta azt a tanítást adja nekünk, hogy jóllehet könnyű és örömteli út nem boldogítja szemeinket, s jóllehet az út nem tétetik simává a lábaink alatt, hanem sok nehéz szakaszon kell fáradságosan átküzdenünk magunkat, mégis van helye a reménységnek és a türelemnek.

Az *ítélet ösvénye* alatt a nehézségeket érti, s az ítélet *szónak* gyakorta ez a jelentése a Szentírásban. Van itt azonban egy jel, mely megkülönbözteti az istenfélőket a képmutatóktól. A bővelkedés idején ugyanis a képmutatók áldják az Istent, s magasztos nyelvezettel szólnak Róla. A nyomorúság idején azonban morgolódnak, s átkozzák magát Istent is, világosan megmutatván ezzel, hogy nem bíznak Benne, így tehát annak alapján ítélik meg Istent, ameddig a bővelkedésük tart. A nehézségek és csapások által próbára tett istenfélőket viszont egyre jobban és jobban ösztönzi, hogy Belé vessék bizalmukat.[426]

Az אף (*aph*), *is* viszonyszó a hangsúly kedvéért lett beszúrva, mintha a próféta azt mondta volna, hogy a hívők nemcsak addig buzgók Isten imádatában, ameddig Ő gyengéden bánik velük, hanem ha kegyetlen is a bánásmód, mégsem gyengülnek el, mert a reménység támogatja őket. Az őszinte kegyesség valódi próbája tehát, ha reménységünket és bizalmunkat nemcsak akkor vetjük Belé, mikor kegyességét ruházza ránk, hanem mikor elfordítja arcát, megszomorít, s a szigorúság és a nemtetszés megannyi jelét adja. Tanuljuk meg alkalmazni ezt a tanítást a saját hasznunkra, valahányszor csak a jelen élet nehézségei súlyosan lenyomnak, s ne szűnjünk meg Benne bízni még akkor sem, mikor a dolgaink a legkétségbeejtőbb helyzetben vannak.[427] „Ha meg is öl engem”, mondja Jób, „akkor is bízom Benne”; Dávid pedig ezt mondja, hogy még ha a halál árnyékának völgyében jár is, akkor is bízik, és nem fél, mert tudja, hogy Isten vele van (Jób13:15, Zsolt23:4).

Neved. A próféta azt igyekszik megmutatni, hogy mi a forrása annak a lankadatlan komolyságnak, ami miatt az istenfélők még a legnagyobb nehézségek alatt sem roskadnak össze. Azért, mert mentesek a bűnös vágyaktól, és a szélsőséges törekvéstől, s vágyakozásaikban bátran felemelkednek Istenhez. Mert mikor féktelen szeszélyeink és aggodalmaink következtében mondhatni a földhöz kötődünk, szíveink vagy elkóborolnak, vagy tunyaságba süllyednek, így nem emelkednek fel szabadon Istenhez. S mivel Isten lényege el van rejtve előlünk, ez még lustábbá tesz minket az Ő keresésében. Ettől a rejtett és felfoghatatlan lényegtől a próféta elvonja és Isten nevére irányítja a figyelmünket, mintha azt parancsolná, hogy elégedjünk meg azzal a kinyilatkoztatásával, amit az Igében találunk, mivel Isten ott a szükséges mértékben jelenti ki nekünk az Ő igazságosságát, bölcsességét és jóságát, azaz Önmagát.

És emlékezeted. Nem minden jó ok nélkül teszi hozzá az *emlékezetét* is, mert ez azt jelenti, hogy az első észrevétel, vagy gondolat nem elég, hanem folyamatos elmélkedést parancsol, mivel ennek segítsége nélkül a tanítás összes fénye azonnal elenyészne. S valóban, Isten igazi és komoly ismerete fellobbantja bennünk vágyakozást Őutána, de a fejlődés iránti vágyra is felindít, valahányszor az „emlékezete” az eszünkbe ötlik. Isten ismerete jön tehát

[426] „A se fier en Dieu.” – „Hogy bízzanak Istenben.”

[427] “Encor que les choses soyent du tout hors d’espoir;” — “Még mikor a dolgok minden reménységen túl is mennek.”

először, de ezután gyakori „emlékezésbe” kell fognunk, mert nem elegendő, hogy egyszer megszereztük az ismeretet, ha a szeretet és a vágyakozás nem növekednek az állandó elmélkedésen keresztül. Ebből azt is észrevesszük, hogy Isten ismerete nem halott képzelgés.

9. *Lelkem utánad vágyott*.[428] Ez az előbbi erőteljesebb kifejezése, mert a hívők személyében szólva kimondta, hogy lelkük Istenre irányult. Most önmagával kapcsolatosan teszi hozzá, hogy *lelkem utánad vágyott*, mintha ezt mondta volna: „lelkem minden képessége a te neved keresésére irányul”. A נפש (*nephesh*) szó gyakorta jelenti az élő lelket, mivel azonban a próféta itt két szót alkalmaz, én úgy teszek köztük különbséget, hogy a נפש (*nephesh*) a vágyat, vagy akaratot jelenti, míg a רוח (*ruach*) az intellektuális részeket. Tudjuk ugyanis, hogy ezek az emberi lélek fő alkotóelemei, nevezetesen az értelem és az akarat, melyek közül Isten mindkettőt joggal követeli Magának. Ugyanez a jelentése az ismert igeversnek is: „Szeressed azért az Urat, a te Istenedet teljes szívedből, teljes lelkedből és teljes erődből” (5Móz6:5, Mt22:37). A próféta tehát azt mutatja meg, hogy lelkének minden képessége arra irányul, hogy keresse az Istent és átölelje Őt.

Mások a רוח (*ruach*), *a Lélek* alatt az újjászületett részt, míg a נפש (*nephesh*) alatt a természetes lelket értik, így számukra a רוח (*ruach*), *a Lélek* Isten kegyelmét jelenti, ami természetfeletti. Ez azonban nem fogadható el, mert az érzéki ember (ψυχικος) soha nem keresi Istent. Azt is látjuk, hogy érzelmeink mily erőteljesen ellenkeznek, mikor Istenhez emelkedünk, s micsoda nehézségek árán győzzük le ezt az idegenkedést. Szükségtelen tehát megcáfolni ezt a magyarázatot, mert közvetlenül ellentétes a Szentírással, s a megannyi hasonló igeszakaszból elegendően világos, hogy a szellem és a lélek[429] az értelmet és a szívet jelenti.

Éjszaka. Az *éjszaka* alatt a Szentírás gyakorta ért balsorsot, amit a sötétséghez és a ködösséghez hasonlít. Én azonban kissé másként értelmezem, mintha a próféta azt mondta volna: „Nincs annyira alkalmatlan, vagy ésszerűtlen időszak, amikor ne hívhatnálak segítségül, vagy ne imádkozhatnék hozzád”. Ez a magyarázat kevéssé különbözik az előzőtől, de általánosabb, mert az éjszaka a pihenés ideje, amikor az emberek minden vágya és munkálkodása megszűnik,[430] röviden, kicsi a különbség az alvó és a halott ember között. Ezért mondja, hogy a pihenésnek és a nyugalomnak szentelt időben kel fel Isten keresésére, s hogy semmiféle esemény nem fordítja el őt attól – nem mintha az alvóknak lennének bármiféle aktív gondolataik, hanem maga az álom, ha Istenhez fordulunk, utunk részévé válik, s noha alszunk, és csendesek vagyunk, a reménységgel és a bizalommal mégis Őt dicsérjük.

Reggel[431] *foglak keresni téged*.[432] Az *éjszaka* alatt a próféta nem a szó szerinti alvást érti, s ez teljesen nyilvánvaló a jelen mondatból, melyben az éjszakát a reggellel állítja szembe, s ez folytonosságot fejez ki.

Igazságot tanulnak a földnek lakosai. Meg kell figyelnünk a megjelölt okot, mikor azt mondja, hogy „a föld lakosai igazságot tanulnak Isten ítéleteiből”. Ennek jelentése az, hogy a büntetések istenfélelemre tanítanak.[433] A bővelkedés során megfeledkeznek Róla, s szemeiket elvakítja a kövérség, fékezhetetlenekké és türelmetlenekké válnak, s nem vetik magukat alá semmiféle tekintélynek. Ezért az Úr visszafogja a szemtelenségüket, s megtanítja őket engedelmeskedni. Egyszóval, a próféta megvallja, hogy ő és mások Isten csapásaiból tanulták meg, hogy engedelmeskedjenek a tekintélyének és bízzák rá magukat az Ő őrizetére, mert ha Isten nem követeli felemelt kézzel a jogait, saját magától egyetlen ember sem adózik Neki engedelmességgel.

---

[428] A Károli-fordítás szerint: *Szívem utánad vágyott – a ford.*

[429] Az angol eredetiben: „spirit and soul” – *a ford*.

[430] “Tous les desirs et travaux des hommes.”

[431] „Korán” a szerző marginális olvasatában a „buzgón” szó szerepel – *a szerk*.

[432] A Károli-fordítás szerint: *az én lelkem is bensőmben Téged keresett – a ford.*

[433] “Que les hommes sont enseignez a eraindre Dieu par les verges dont il les frappe;” — “Hogy az emberek megtanulják félni az Istent azok által a csapások által, melyekkel sújtja őket.”

10. *Ha kegyelmet nyer a gonosz*. Ézsaiás szembeállítja ezt a kijelentést az előzővel. Kijelentette, hogy az istenfélők, még ha nyomorgattatnak is, mégis Isten szeretetére hagyatkoznak, s Benne bíznak. Most azonban kijelenti, hogy a gonoszok semmi módon sem indíthatók Isten szeretetére, noha Ő mindenféle kegyességgel próbálja Magához vonzani és meggyőzni őket, továbbá bármiféle módon viselkedjen is az Úr velük, nem válnak jobbá.

Első ránézésre ez az igevers ellentmondani látszik az előzőnek, melyben a próféta azt mondta, hogy Isten igazságát akkor fogadják el itt a Földön, mikor végrehajtja ítéleteit és megmutatja, hogy Ő a Bíró, megbüntetvén az emberek vétkeit. Itt viszont azt mondja, hogy a gonoszokat semmi módon sem lehet rávenni, vagy rákényszeríteni arra, hogy imádják Istent, s hogy oly messze állnak attól, hogy még a jóindulat cselekedetei is csak rosszabbá teszik őket. A büntetések jótékony hatásai természetesen nem terjednek ki mindenkire, mert a gonoszok egyáltalában nem húznak azokból semmiféle hasznot, ahogyan a fáraó esetében is láttuk, akit a büntetések és csapások csak még makacsabbá tettek (2Móz7:13). S bár megkülönböztetés nélkül beszélt „a föld lakosairól", mégis, szigorúan véve senki mást nem értett alatta, csak Isten választottait, akikkel egyes képmutatók is kétségtelenül osztoznak az előnyökben. Néha ugyanis, bár vonakodnak, de mégis megindítja őket az Isten iránti tisztelet, s korlátozza őket a büntetésektől való félelem.[434] Ahogyan azonban a próféta itt leírja az őszinte megtérést „a föld lakosai" által, azalatt csakis Isten gyermekeit érti.

Egyesek ezt kérdésként értelmezik: *Vajon kegyelmet nyer a gonosz?*, illetve *Miért kellene a gonosz embereknek kegyelmet nyerniük?*, mintha a próféta azt sugallta volna: nem szolgálnak rá, hogy Isten kegyesen bánjon velük. Én azonban inkább így magyaráznám: „Bármilyenek is legyenek a kegyesség cselekedetei, melyekkel Isten magához vonja a gonoszokat, ők soha nem tanulnak meg helyesen cselekedni". A próféta tehát az előző versben tett kijelentését korlátozta.

Az igaz földön is hamisságot cselekszik. Ezt azért teszi hozzá, hogy még erőteljesebben kimutassa ennek a hálátlanságnak az aljasságát. Eléggé förtelmes vétek volt az, hogy visszaéltek Isten kegyes cselekedeteivel, s ezeken át váltak még lázadóbbakká, ám gonoszságuk megkoronázása az volt, hogy azon a földön is *hamisságot cselekedtek*, amit az Úr magának szentelt. Amit a próféta most mond, az Júdeára vonatkozik, de kiterjeszthető más országokra is, melyekben most tisztelik Istent. Abban az időben azonban nem volt más ország, melyet Ézsaiás ezzel a titulussal illethetett volna, mert egyetlen más országban sem ismerték Istent (Zsolt76:2).

Ezért nevezi Júdeát „az igaz földnek" s azért így fordítom, mert a próféta a נכחות *igaz* szót nőnemben használja, s ez nem vonatkozhat az emberekre.[435] Azért használja tehát ezt a titulust, mert ott a törvény teljes hatályban volt (Zsolt76:2-3), s mert azt a nemzetet választotta ki Istent. S amint mondtam, azért is hozzá volt ez téve, hogy még erőteljesebben fejezze ki a nemzet hálátlanságát. Egyesek ezt megkülönböztetés nélkül az egész világra kiterjesztik, mert bárhol is élünk, Isten támogat minket azzal a feltétellel, hogy fenntartjuk az igazságosságot. Ez túl erőltetett, mivel azonban Isten mostanra kiterjesztette országát minden irányba, valahol csak segítségül hívják az emberek az Ő nevét, az „az igaz föld",[436] így kettős kárhozatra vagyunk méltók, ha miután oly sok és hatalmas jótétemény serkentett minket, nem teszünk bizonyságot a hálánkról a kegyesség és a jócselekedetek gyakorlásával.

Mikor hozzáteszi, hogy az elvetett *nem nézi az Úr méltóságát*, ez semmilyen fokig sem mentegetés, hanem inkább megduplázza bűnösségét, mert aljas és szégyenteljes hanyagság nem észrevenni Isten dicsőségét, ami nyíltan megmutatkozik a szemünk előtt. A gonoszok tehát annál inkább menthetetlenekké válnak, mivel bármilyen nagy számúak is

---

[434] "Et se retiennent en bride de crainte qu'ils ont d'estre fouettez;" — "S visszafogja őket az attól való félelem, hogy meg lesznek büntetve."
[435] "La terre de droiture".
[436] "La terre de droiture" – az igaz föld.

legyenek a módszerek, melyekkel az Úr megismerteti a nevét, ők mégis vakok maradnak még a legtisztább fényben is. Soha semmi híja nincs a bizonyságoknak, melyekkel az Úr nyíltan megmutatja fenségét és dicsőségét, de amint korábban láttuk,[437] csak kevesen veszik ezt tekintetbe. Isten az ő dicsőségét nemcsak a természet működésével mutatja meg, de néhány lenyűgöző csodán és bemutatón keresztül is, melyek által bőséges tanítást ad jóságáról, bölcsességéről és igazságosságáról. A gonosz emberek becsukják a szemüket, s nem veszik ezeket észre, jóllehet a csip-csup ügyekben nagy éles a látásuk: a próféta most komolyan megfeddi őket a gonoszságukért.

Mások úgy vélik, hogy ez az elvetettekkel szembeni fenyegetés, hogy *nem nézik az Úr méltóságát*, mintha nem szolgálnának rá, hogy megkapják ezt a látást az Úr munkáiról. Jóllehet ez igaz, mégis, mivel ez a mondat szorosan kapcsolódik az előzőhöz, a próféta itt tovább feddi azok tunyaságát, akik nem irányítják elméiket Isten munkáira, hanem épp ellenkezőleg, elbutulnak. Ezen az alapon kell kevésbé csodálatosnak gondolnunk, hogy csak oly kevesen térnek meg, bár Isten igazságossága oly sokszor mutatkozik meg nyíltan. A hitetlenség ugyanis mindig vak Isten munkáinak a szemlélésére.

11. *Uram! magas a Te kezed*. Ez a korábbi kijelentés magyarázata, mert semmi újat sem mond, hanem világosabban mutatja meg, amit előbb csak pár szóban mondott. Már említette, hogy a gonosz „nem nézi az Úr méltóságát”, s most megmagyarázza, hogy ez a „méltóság” az, ami látható Isten munkáiban. A próféta nem küld minket valami előlünk eldugott, rejtett fenséghez, hanem azokhoz a munkákhoz vezet, amit jelképesen (μετωνυμικως) a *kézzel* ír le.[438] Ismét megfeddi a gonoszokat, s megmutatja, hogy nem lehet nekik megbocsátani a tudatlanság mentsége alapján. Jóllehet ugyanis nem vesznek észre semmit, Isten keze azonban mégis nyíltan látható, s nem más, mint vak hálátlanságuk, vagy inkább szándékos tunyaságuk gátolja meg őket abban, hogy észrevegyék. Egyesek a tudatlanságra hivatkozhatnak, s ürügyként azt állíthatják, hogy nem látták ezeket a munkákat, de a próféta azt mondja, hogy Isten keze „fel van emelve”, s nem pusztán csak úgy ott van, azaz nemcsak kevesek számára észrevehető, hanem tisztán látható.

De látni fogják, és megszégyenülnek. Világosan megmutatja, hogy ez a „látás” különbözik attól, amiről korábban beszélt, mikor azt mondta, hogy a gonoszok „nem látják” az Úr dicsőségét. Látják ugyanis, de nem veszik észre, illetve nem veszik figyelembe, végül azonban „látni fogják”, de túlságosan későn és nagy romlásukra. Miután hosszú időn át visszaéltek Istent türelmével, s bebizonyították, hogy makacsok és lázadók, végül kénytelenek lesznek elismerni Isten ítéleteit. Így járt Káin (1Móz4:13-14), Ézsau (1Móz27:28), s hozzájuk hasonlóan mások is, akik túl későn tértek meg a bűneikből (Zsid12:17), s noha menekültek Isten arca elől, végül kénytelenek voltak belátni, hogy Ő volt a Bírájuk. Azokban, akik Őt megvetik, Isten gyakorta ébreszt lelkiismeret-furdalást, hogy megmutathassa az Ő hatalmát. Ez az ismeret azonban semmi hasznukra sem lesz.

Ezen a módon fenyegeti tehát a próféta a gonoszokat, miután megvádolta őket a vaksággal, s teszi ezt annak megmutatása végett, hogy nincs mentségük a tudatlanságukra, és előre figyelmezteti őket, hogy eljön az idő, mikor megtudják, kivel van dolguk. Akkor majd megérzik, hogy nem kellett volna megvetni azt a mennyei nevet, amit most mesének tartanak, és gúnyolnak. Becsukják a szemeiket, s gátlástalanul cselekednek, minket a nevetség tárgyává tesznek, s nem gondolják, hogy Isten lesz a Bírájuk, hanem inkább kinevetik nyomorúságainkat és nehézségeinket. Lenéznek ránk mintegy fennkölt magasságokból, s egyre jobban és jobban megkeményednek. Végül azonban majd megértik, hogy Isten valódi imádói nem hiába munkálkodtak.

---

[437] A szerző az Ézs5:12-höz fűzött magyarázatára utal.

[438] A μετωνυμια azt a szónoki figurát jelenti, mikor az egyik szót egy másikkal cserélnek fel egy kapcsolódó elképzelés alapján. Például: „Mózes és a prófétáik”, vagy mint ebben az igeversben, ahol a „kéz” szerepel az alkotásai helyett - *a szerk.*

És megszégyenülnek. Annak érdekében hogy megmutassa: Isten dicsősége nemcsak semmi hasznukra sincs, de ártalmas is nekik, azt mondja, hogy *megszégyenülten* szemlélik majd Istennek a hívők számára juttatott áldásait, amikben nem fognak osztozni.

A nép iránti irigység miatt.[439] Ez a büntetés komolyságát hivatott még erőteljesebben bemutatni: nemcsak „irigységtől" fognak égni, mikor látják Isten gyermekeit megszabadulni a nyomorúságaiktól, s felemeltetni a dicsőségbe, hanem még azt is hozzáteszi, hogy megemésztetnek az ellenség tüzében. A „nép iránti irigység" alatt tehát azt az ingerültséget érti, amit az istentelen emberek éreznek, mikor összehasonlítják a sok istenfélőt a saját fajtájukkal.

A te ellenségeid tüze fogja őket megemészteni.[440] Az *ellenségek tüze* alatt azt a „tüzet" érti, amivel Isten fogja megemészteni „ellenségeit". A „tűz" szót Isten bosszúállásának a megjelölésére használja, mert itt nem szabad sem látható „tüzet" értenünk, ami megéget, sem magát a villámot, hanem ez egy átvitt értelmű kifejezés a félelmetes szenvedésre, ahogyan a Szentírás megannyi más igeversben is ezzel a kifejezéssel jelöli Isten legkomolyabb bosszúállását (5Móz32:22, Jób20:26, 22:20). Egyetlen nyelvezet sem képes kellően kifejezni ezt a szenvedést. De én nem ellenzem azt a felvetést sem, hogy a próféta itt Szodoma és Gomora elpusztulására utal (1Móz19:24).

12. *Uram! Te adsz nékünk békességet*. Ez a kijelentés az istenfélőket igyekszik vigasztalni, mintha ezt mondta volna: „Meg fogjuk látni a gonoszok végét, mert Te meggátolod őket abban, hogy gyermekeid sorsában osztozzanak, s eltávolítod őket tűzzel, mint ellenségeket. Mi azonban boldogok leszünk". A héber שפת (*shaphath*) ige, melynek jelentése „elrendelni", ugyanazzal a jelentéssel bír, mint a „megadni", mintha ezt mondta volna: „Te adsz nékünk békességet folytonosan". A gonoszok ugyanis szintén élveznek békességet, de nem sokáig, a mi békességünk azonban az Úrban van, szilárd az alapja és soha nem ér véget. A *békesség* szó alatt a tökéletes boldogságot érti. Ebből arra következtetünk, hogy egyedül Isten gyermekei, akik Őbenne bíznak, boldogok, mert a gonoszok élete, bármennyire is bővelkedjen örömökben és fényűzésben, mikor minden a saját kívánságuk szerint történik, a legnyomorultabb. Ezért a békességnek sehol máshol nincsen szilárd alapja, csak Isten atyai szeretetében.

Minden dolgaink. A *dolgaink* alatt azokat az áldásokat érti, melyeket az Úr a Benne hívőkre ruház, mintha ezt mondta volna: „tranzakcióink, ügyeink, cselekedeteink", s minden benne foglaltatik a francia *nos affaires* kifejezésben, vagy az angol megfelelőjében, *our affairs*.[441] Ennek megfelelően azok, akik ezt az igeverset a szabad akarat megbuktatása végett idézték, nem értették meg, mit akart mondani a próféta. Kétségtelenül igaz, hogy egyedül Isten cselekszi azt, ami jó bennünk, s minden jócselekedet, amit az emberek megtesznek, az Ő Lelkétől ered. Itt azonban a próféta pusztán azt mutatja meg, hogy Isten kezéből kaptunk minden jó dolgot, amit élvezünk, s ebből arra következtet, hogy ez a kegyesség nem szűnik meg mindaddig, amíg meg nem szerezzük a tökéletes boldogságot. Mivel tehát Isten a Szerzője minden jó dolognak, főleg azokra kell figyelnünk, akik az első és legmagasztosabb helyeket foglalják el. Ha ugyanis el kell ismernünk, hogy Istentől kaptuk azokat a dolgokat, melyek az életünk fenntartásához kellenek, akkor mennyivel inkább azokat, melyek a lelkünk üdvösségéhez szükségesek! Ha tehát el kell ismernünk az Ő jóságát a kis dolgokban, mennyivel inkább el kell ismernünk azt a legfontosabb és legnagyobb értékű dolgokban! Nincs okunk azonban arra, hogy ezt az igeverset a pápisták ellen hozzuk elő, mert könnyedén kijátszanák, s nagyon sok rendkívül perdöntő igevers áll még a rendelkezésünkre ezen kívül.

Ebben az igeversben tehát a próféta szemlátomást arra buzdítja az istenfélőket, hogy tegyenek bizonyságot a hálájukról, mert arra szólítja fel őket, hogy jelentsék ki Isten kegyes

[439] A Károli-fordítás szerint: *néped iránt való buzgó szerelmedet – a ford.*
[440] A Károli-fordítás szerint: *és tűz emészti meg ellenségeidet – a ford.*
[441] A mi afférjaink – *a ford.*

cselekedeteit, mintegy elismervén ezzel, hogy Neki köszönhetnek mindent, amijük csak van. Ez egy hasznos tanítást tartalmaz, nevezetesen, hogy a múltbeli eseményekből és kapott javakból az istenfélők pontosan Isten jövőbeni kegyességére következtetnek, s feltételezik, hogy a jövőben is gondjukat fogja viselni. Megtapasztalván tehát Isten kegyességét, tanuljunk meg reménykedni is a jövőben, s mivel oly kegyesnek és jótevőnek mutatta Magát, szilárdan rögzítsük szíveinket a jövőbeni támogatás reménységében.

Ezt a példát követte az összes szent, s ezen a módon erősítették meg a hitüket. Ezért mondja Dávid: „ne hagyd el a te kezeidnek alkotásait" (Zsolt138:8). Pál pedig ezt mondja: „a ki elkezdette bennetek a jó dolgot, elvégezi a Krisztus Jézusnak napjáig" (Fil1:6). Jákób is mondja, „Kisebb vagyok minden te jótéteményednél és minden te hűségednél, a melyeket a te szolgáddal cselekedtél… Te pedig azt mondottad: Jól tévén jól tészek te veled" (1Móz32:10, 12). Isten nem olyan, mint az emberek, hogy képes lenne belefáradni a jócselekedetekbe, vagy kimerülni a túlzott adakozástól, ezért minél több a jótétemény, amelyekkel megterhel minket, annál jobban meg kell erősödnie és növekednie a hitünknek.

13. *Uram! Mi Istenünk!* Ez az igevers a szentek panaszát tartalmazza, hogy a gonoszok zsarnoksága elnyomta őket. Ezt az éneket azért komponálta, hogy felfrissítse ama hívők szívét, akiket később durván elűztek az örök boldogságot jelképező földről, megfosztották őket az áldozatoktól és a szent összegyülekezésektől, valamint majd minden vigasztalástól, s a babiloniak súlyos igája alatt roskadozva szégyentől és szenvedéstől sújtottan, száműztek országukból, hogy Isten felé irányítva nyögésüket, ott keressenek megkönnyebbülést. Ama hívők nevében beszél tehát, akiket kívülről szemlélve Isten látszólag elvetett, ám mégsem szűntek meg bizonyságot tenni arról, hogy ők Isten népe és bizalmukat Belé vetni.

Urak parancsoltak nékünk kívüled. Nem ok nélkül panaszkodnak amiatt, hogy más uralom alá kerültek Istené alól, mert Ő kizárólagos védelme alá fogadta be őket. Ebből következik, hogy ha nem idegenedtek volna el Tőle, nem tűrtek volna oly sokat, hogy ki lettek volna téve az ellenségek zsarnokságának és szeszélyének. Elgondolható, hogy minden főember kormányzása „Istenen kívüli", és Istenétől különböző, még ha az Ő nevében kormányoznak is. A próféta azonban nem azokról beszél, akik a mi javunkra kormányoznak, hanem azokról, akik ellenezték az igazi istentiszteletet és a szent tanítást. Dávid valóban olyan uralkodó volt, aki Istentől külön uralmat gyakorolt, de egyidejűleg Isten igazi szolgája is volt az egész nép egyetemes javára, ezért fenntartotta az igaz vallást, amit azok az uralkodók, akikről a próféta beszél, mindenestől el akartak törölni. Teljes joggal zúdult tehát ez a zsidókra annak következtében, hogy megtagadták az Istennek való engedelmességet, aki a legnagyobb jóindulattal bánt velük. Ezért lettek kitéve a gonoszok zsarnokságának.

Fennáll itt egy közvetett ellentét Isten és a kegyes királyok, akik az Ő nevében és az Ő tekintélyével kormányozták a népet, valamint a zsarnokok között, akik a legigazságtalanabb törvényekkel kormányozva nyomták el őket. Ez nyilvánvalóbbá lesz az Ezékiel könyvében olvasható hasonló igeversekből. „Én", mondja Isten, „jó törvényeket adtam nekik, melyek által élhetnek. Mivel azonban ők nem hajtották végre ítéleteimet, megvetették rendeleteimet megszentségtelenítették szombatjaimat, és atyáik bálványaira emelték szemeiket, ezért adtam nekik rendeleteket, melyek nem voltak jók, s ítéleteket, melyek által nem élhettek" (Ez20:11, 24-25). Mivel korábban Isten áldásain keresztül lehettek bővelkedők és boldogok, ha tisztelték az Ő Ígéjét, Ezékiel azzal fenyegeti őket, hogy zsarnokoknak lesznek alávetve, akik rákényszerítik majd őket, hogy engedelmeskedjenek barbár törvényeiknek, mégpedig minden haszon és jutalom nélkül. Ézsaiás most egy hasonló csapáson siránkozik. „Mikor az Úr uralkodott felettünk, nem tudtunk megelégedni a bőségünkkel, most kénytelenek vagyunk elviselni a súlyos zsarnokságot, s elszenvedni gonoszságunk jogos büntetését". Ugyanez a panasz elhangozhat a pápaság alatt élő hívők szájából is, akik bármi módon, igazságtalan törvényekkel rá vannak kényszerítve a babonaság fenntartására. Ők ugyanis alá vannak vetve

egy „Istenen kívüli”, vagy Istentől eltérő kormányzásnak, s a barbárnál is rosszabb rabszolgaságot kell tűrniük, ami nemcsak a testüket tartja béklyókban, de a lelküket is kiteszi a mészárlásnak és a megöletésnek.

Csak benned.[442] Ez a mondat látszólag ellentétben áll az előzővel ebben az értelemben: „Jóllehet a hitetlen emberek ki akarnak vonulni a Te uralmad alól, mi mégis megmaradunk alatta, mert teljesen meg vagyunk győződve arról, hogy a Tieid vagyunk”. Bőségesebb tanítást is származtathatunk azonban mindebből, hogy jóllehet a test érzései azt hirdetik, hogy akiket az ellenségek durván elnyomnak, azokat Isten elhagyta, s kitette őket nyílt prédául, a zsidók azonban nem szűnnek meg Istenben dicsekedni akkor sem, mikor nem látják, hogy közel van hozzájuk, mert a nevének puszta emlékezete támogatja őket és gyengéden táplálja a reménységüket. Itt tehát egy nagyon hangsúlyos ellentét van „Isten nevének emlékezete” és az Ő kegyelmének közvetlen megtapasztalása között, mert Isten szoros átölelése még az Ő távollétében is, a rendkívüli kiválóság bizonyítéka.

Mások így fordítják: *Benned és a Te nevedben*, de az *és* szó nincs benne az igeversben. Itt egy vigasztalás van számunkra, mely hatalmas és nagyon is szükséges ezekben az időkben, mikor az emberek aljas hálátlansága, mely Isten igájának a lerázásában nyilvánul meg, a legbarbárabb zsarnokságot hozta magára. S nem kell csodálkoznunk, ha már látjuk is eluralkodni ezt sok helyen, ahol az emberek Isten nevét hívják segítségül. Ezen az alapon azonban az istenfélőknek mégsem kell elbátortalanodniuk, feltéve, ha megerősítik magukat azzal a vigasztalással, hogy Isten soha nem hagyja teljesen el azokat, akik bőséges vigaszra lelnek az Ő nevében. Egyidejűleg azonban hitükről is bizonyságot kell tenniük úgy, hogy inkább ezerszer meghalnak, mintsem eltávolodnának Istentől az Ő nevének megszentségtelenítésével, mert mikor bárki eltéved az emberektől való félelem következtében, bizonyos, hogy soha igazán meg nem ízlelte Isten nevének édességét. Így tehát amíg szabadon élvezhetjük az Íget, tegyük ezt szorgalmasan, hogy mikor a szükség megkívánja, legyünk felfegyverezve vele, s ne derüljön ki, hogy a nyugalmunk napjaiban hiábavaló spekulációkba merültünk.

14. *A meghaltak nem élnek*. A próféta ismét a gonoszok boldogtalan végéről beszél, akiknek bővelkedése gyakorta felzaklat és bosszant minket, ahogyan arról Dávid zsoltáraiban is olvashatunk (Zsolt37:1, 73:3, 17). S hogy szemeinket ne kápráztassa el a dolgok jelenlegi megjelenése, előre jelzi, hogy az ő végük nagyon nyomorúságos lesz. Mások ezt az igeverset a hívőkre vonatkoztatják, akik látszólag a feltámadás minden reménye nélkül halnak meg. A próféta azonban kétségtelenül az elvetettekről beszél, s ez még nyilvánvalóbbá válik az ellentétes kijelentésből, ami a tizenkilencedik versben szerepel. Ellentét van a jó emberek és a gonosz emberek feltámadása között,[443] ami között nem volna sok különbség, ha nem volna nyilvánvaló, hogy utóbbiak az örök halálra vannak ítélve, míg az előbbiek áldásokat és örök életet fognak kapni. S nemcsak az örök halál várja a gonoszokat, hanem minden szenvedés, amit ebben a világban tűrnek el, az örök pusztulás kezdete. Ezek ugyanis semmiféle vigasztalással sem enyhíthetők, s a gonoszok érzik, hogy Isten az ő ellenségük.

A levágottak nem kelnek fel ismét.[444] A szót, amit *levágottaknak* fordítunk, mások *hatalmasoknak* fordítják, de ahogyan a Szentírás megannyi igeversében a רפאים (*rephaim*) a *levágást* jelenti,[445] így ebben az igeversben is helyesebb lesz ennek venni, mert egyébként nem lesz ellentét (Zsolt88:11, Péld2:18, 9:18, 21:16).

---

[442] A Károli-fordítás szerint: *De általad (dicsőítjük neved) – a ford.*

[443] “Des fideles et des infideles;” — “A hívők és a hitetlenek között.”

[444] A Károli-fordítás szerint: *az árnyak nem kelnek föl – a ford.*

[445] Alexander professzor a רפאים (*rephaim*) szót *lelkeknek (kísérteteknek, árnyaknak)* fordítja, s hozzáteszi: „Ez itt a költői ekvivalense a מתים (*methim*) szónak, s fordítható árnyaknak, árnyékoknak, lelkeknek, vagy hasonlóknak. A közönséges változat szintén teljességgel figyelmen kívül hagyja, hogy a *hatalmasok* kifejezés figuratív jellege, éppen ellenkezőleg, túlságosan erős, s ebben az értelemben csak mint gigantikus árnyak, vagy árnyékok használható”.

Ezért látogattad meg és semmisítetted meg őket.[446] Ezt a magyarázat kedvéért teszi hozzá, mert elmondja, miért pusztulnak el az elvetettek reménység nélkül. Nevezetesen azért, mert Istennek az a célja, hogy megsemmisítse őket. Isten haragjában semmi mást nem kereshetünk, csak halált és romlást.

15. *Megszaporítád e népet*. Ezt az igeverset különféleképpen magyarázzák. Egyesek úgy vélik, hogy a próféta itt azt jelenti ki: az istenfélőket nem pusztán egyféle szenvedés sújtja, hanem bele vannak taszítva, mondhatni, a legnagyobb nyomorúságba, s nem látják a megpróbáltatásiak végét. Mások úgy gondolják, hogy ez a rész egyszerűen csak ezt jelenti: „Ó Uram, különféle áldásokat árasztottál népedre", s azt hiszik, hogy a próféta azokra az áldásokra gondol, melyeket Isten különféle módokon ruházott rá a népére, mintha a próféta ezt mondta volna: „A nép nemcsak egy alkalommal, hanem megszámlálhatatlanul sokszor megtapasztalta az Úr kegyességét és bőkezűségét".

Mikor azonban megfigyelem, ami ezután következik, miszerint „kiterjesztetted királyságodat, ami korábban szűk korlátok közé volt szorítva", én szívesebben veszem a két kijelentést egymással szoros kapcsolatban állóknak, mert az utóbbi mondta az előbbi magyarázata. Emellett jó összhangban áll azzal is, ami ezután következik, hogy *Isten megdicsőült*, mert tudjuk, hogy Isten dicsősége semmiben sem ragyog feltűnőbben, mint az egyház növekedésében. Ez megfelel annak, mintha ezt mondta volna: „Korábban csak kis néped volt, most azonban megsokszoroztad és megnövelted a számát, mert a pogányok befogadtattak és csatlakozhattak a zsidókhoz azzal a feltétellel, hogy egyetlen néppé lesznek. Azaz, az Úr nagy tömegeket adott hozzá, mert Ábrahám gyermekeit kihívta minden nemzetből.

Nekünk tehát nem a „megsokszoroztad az áldásokat", hanem a „megszaporítottad a számukat" értelmet kell használnunk, és így az igeszakasz jelentése: „Ó Uram, te nem elégedtél meg a kis létszámmal, s megszámlálhatatlanul nagy létszámú népet gyűjtöttél magadnak minden nemzetből". Ez Krisztus királyságára vonatkozik, ami szétterjedt az egész világon az evangélium prédikálásával , s ebben az igeszakaszban a próféta magasztosan szól a nagy kiterjedtségéről, a *megszaporítád* kifejezést használva. Ez a kifejezésmód nincs összeütközésben a szokásos beszédmóddal, mikor egy királyság, vagy egy terület megnagyobbodását fejezzük ki. A próféta azonban mégsem arra gondol, hogy a földterület növekedett meg, hanem hogy az Isten tiszteletének minden oldalon végbemenő terjedésével a kölcsönös kapcsolatok a lakozáshoz tágabb teret és nagyobb szabadságot biztosítottak, mert a civakodásoknak szűkítő hatásuk volt.[447] Itt látjuk a pogányok elhívásának ígéretét, aminek hatalmas vigasztalást kellett jelentenie az istenfélő emberek számára, akik mikor látták, hogy megdöbbentően meggyengültek és létszámban megfogyatkoztak, mégis meg voltak arról győződve, hogy oly módon fognak megsokszorozódni, hogy nemcsak létszámban lesznek megszámlálhatatlanok, hanem külföldi és idegen nemzetek is hozzájuk fognak csatlakozni.

16. *Oh Uram! a szorongásban kerestek Téged*. Ez magyarázható a képmutatókra vonatkozóként, akik soha nem menekülnek Istenhez, csak mikor a nyomorúságok és a csapások kényszerítik őket erre. Mivel azonban, amint azt a próféta korábban meg is mutatta (8-9. versek), az Úr csapásokkal is tanítja a hívőket, én inkább egyszerűen rájuk vonatkoztatom, hisz nemcsak azt tudhatják, hogy Isten joggal büntette őket, hanem azt is, hogy a csapások keserűségét meg is édesítheti a büntetés jó eredménye, s hogy jobban taníthatók az istenfélelemben, s napról napra mint több haszonra tehetnek szert. Ézsaiás tehát az egyház személyében beszél, hogy az istenfélő emberek valahányszor elolvassák ezt a kijelentést, tudhassák: nyomorúságuk és csapásaik közepette közelebb voltak Istenhez, mint mikor bővelkedtek, ami miatt majdnem mindig (mert ilyen a mi természetünk romlottsága)

[446] A Károli-fordítás szerint: *ezért látogatád meg és vesztéd el őket, és eltörléd emlékezetöket – a ford.*

[447] "Faisoyent que la demeurance estiot plus estroite et moins libre;" — "A lakozást szűkebbé és kevésbé szabaddá tette."

szélsőségesen büszkékké és pökhendiekké válunk. Ezen az alapon kell a büntetéseknek megzabolázniuk és megfékezniük bennünket, s ez a gondolat megpuhítja a büntetések keménységét, s kevésbé fogunk azoktól vonakodni, ha tudjuk, hogy a javunkra vannak.

És halk imádságot mondtanak. A héber לחש (*lachash*)[448] szó *mormogást* jelent. Ezt a szót tehát nem szabad szavakban elmondott imának venni,[449] hanem olyannak, mely azt jelzi: a szív megszakadt a nagy fájdalomtól, mint ahogyan azok, akiket hatalmas lelki fájdalom gyötör, alig képesek megszólalni, vagy kifejezni a szívük érzéseit. Ez tehát Isten ama segítségül hívását jelzi, mely őszinte és mentes minden képmutatástól, s amire az emberek törekednek, mikor a fájó szenvedés során az intenzív fájdalom kifejezésére a legjobban nyögnek. A bővelkedés során az emberek nyitott szájjal beszélnek, mikor azonban a balsors lesújtja őket, alig mernek még mormogni is, s inkább szívükkel, mintsem a nyelvükkel fejezik ki érzelmeiket. Innen származnak azok aki nem ejtett nyögések, amikről Pál beszél (Rm8:26). Az istenfélőkre vonatkozólag teszi tehát Pál ezt a kijelentést, s rájuk kell korlátozni ezt a tanítást, mert a gonosz emberek, noha kicsikar belőlük a fájdalom némi siránkozást, de csak egyre keményebbek, makacsabbak és lázadók lesznek.

17. *Miként a terhes asszony*. Itt főleg két dolgot kell kiemelni. Először, a hívőket a szülő asszonyhoz hasonlítja, aki, mint tudjuk, rendkívüli fájdalmakat él át, s ennek megfelelően mondja, hogy szenvedésük hangos és erős kiáltásokban nyilvánul meg. Ebből arra következtetünk, hogy a próféta nemcsak arról a bánatról beszél, mely a külső megpróbáltatásokból fakad, hanem inkább azt a félelmetes szenvedést és bosszúságot írja le, ami az istenfélők szívét kínozza súlyosan és félelmetesen, mikor észreveszik, hogy Isten haragszik rájuk, s mikor a lelkiismeretük feddi meg őket. Nincs olyan éles testi fájdalom, mely összehasonlítható volna ezzel a kínnal, s ezt világosan ki is fejezi az *előtted… Uram*.

18. *Mint terhesek vajudtunk, de csak szelet szűltünk*. A második dolog, amit meg kell említeni, hogy a próféta túllépi a hasonlat kereteit, mert mikor se vége, se hossza a nyomorúságuknak, az istenfélők állapota rosszabb, mint a szülő nőké, akik amint megszabadulnak a fájdalmaiktól, kitörő örömmel szemlélik a megszületettet (Jn16:21), és minden bánatukat elfelejtik. Az istenfélők viszont, mondja a próféta, folyamatosan szülnek, mert állandóan új nehézségek és megpróbáltatások várják őket,, mikor azt hiszik, hogy a születés küszöbön áll, nem szülnek mást, csak bánatot. Ezt érti a *szél* alatt,[450] nevezetesen hogy a fájdalom nem szűnik meg, vagy nem csökken, s rögtön ezután meg is magyarázza: *szabadulása nem lőn e földnek*, azaz nem láttunk semmiféle szabadulást.

És nem hulltak el a föld kerekségének lakói. ובל יפלו (*ubal yippelu*), azaz *nem hulltak el*, mert a נפל (*naphal*) jelentése „elhullani”. Mások a „lakozni” szóval magyarázzák. Ha ezzel az értelmezéssel vesszük, a jelentése: „A zsidók nem fognak lakozni”, azaz nem térnek vissza a saját földjükre, s az azt birtokló lakosok nem fognak elpusztulni. Ha azonban a közönséges magyarázatot követjük, a gonoszokra vonatkozónak kell tekintenünk. „A világ lakosai bosszantanak bennünket és nem hullanak el: minden a javukra történik”.

Amíg csak virágzanak a gonoszok, Isten gyermekeinek boldogtalanoknak kell lenniük, s a szülő nőhöz hasonlóvá kell válniuk, s ezt az állapotot csendesen tűrnünk kell, ha helyet szeretnénk magunknak Isten egyházában. Valóban mindenki közös terhe, hogy számtalan és vég nélküli megpróbáltatásokat tűrjenek el, s ebből származik a régi közmondás: „Boldogság meg nem születni, vagy ha már megszülettünk, azonnal távozni az életből”. Látjuk azonban, hogy az istenfélők másoknál nagyobb, fájdalmas szenvedéseket és nagyon nehéz megpróbáltatásokat élnek át, mert Isten ezen a módon kívánja próbára tenni a hitüket, hogy

---

448 “Que nous avons traduit Priere;” — “Amit mi imádságnak fordítottunk.”

449 “Pour une priere articulee;” — “Elmondott imának.”

450 „Nyilvánvaló kifejezés a butaságra. Lásd Kálvinnak az Ézs33:11-hez fűzött magyarázatát. Azoknak, akik az *empneumatosis* nevű női rendellenességre gondolnak, emlékezniük kell arra, hogy ez egy szokatlan rendellenesség, s hasonlatokat nem szokás származtatni a ritka dolgokból, vagy eseményekből.” – *Stock*.

miután félretették vágyaikat és elhagyták a világot, Őt szolgálhassák. Mivel tehát az Úr különös gondjukat viseli, büntetnie is kell őket, miközben megengedi, hogy a gonoszok korlátlan feslettsége merüljenek.

Itt az is eszünkbe van juttatva, hogy nemcsak ezt, vagy azt a nehézséget kell elviselnünk, s nem szabad azt képzelnünk, hogy ha eltűrtük bizonyos csapásokat, akkor már semmi sem áll előttünk, mert mindig készen kell állnunk újabbak elviselésére. Mikor Isten elkezdi büntetni az Ő népét, azzal nem hagy fel azonnal. „Szelet fogunk szülni", mikor úgy véljük, a születés küszöbön áll: újabb csapások érnek majd, s további bánat fog minket folytonosan támadni. Nekünk tehát mindaddig vívni kell ezt a háborút, ameddig Isten jónak látja minket benne tartani. Ennek megfelelően a szokásos magyarázatot vesszük, *nem hulltak el*, mert ahogyan az Úr kegyesen bánik a népével, mikor kimutatja neki az üdvösségét és bünteti a gonoszokat, úgy ad nekik alkalmat a nyögésre mindaddig, amíg magas pozíciókban és nagy hatalmat gyakorolva látják ellenségeiket. S ha az Úr ezen a módon próbálta meg az egyházát a régebbi időkben, nem kell csodálkoznunk azon, ha manapság is ugyanezt tapasztaljuk meg.

A föld kerekségének lakosai alatt a pogányokat és a hitetlen embereket érti, mert Júdeával állítja szembe a világ többi részét, amit korábban kiváltképpen (κατ εξοχην) *a földnek* nevezett, s külön említi annak lakosait.

19. *Megelevenednek halottaid*. Ézsaiás ugyanazt a vigasztalást folytatja, s beszédét Istenhez intézi, így mutatván meg, hogy számunkra nincs jobb, mint gondolatainkat Istenhez irányítani, valahányszor csak kísértésekkel kell megküzdenünk. Nincs ugyanis veszélyesebb, mint gondolatainkban vándorolnunk, s utat adnunk nekik, mivel semmi másra sem képesek, mint ide-oda taszigálni és tévedésbe taszítani minket. Semmi sincs tehát biztonságosabb a számunkra, mint átadni magunkat Istennek, Akiben egyedül bízhat a szívünk, ellenkező esetben ugyanis sok mindennel fogunk találkozni, amik hajlamosak a hitünk megingatására. Az igevers általános jelentése tehát az, hogy mivel Isten óvja a hívőket, jóllehet ők olyanok, mint a „halottak", mégis „megelevenednek" még a halálban is, vagy ismét feltámadnak majd, miután meghaltak.

Feltehető azonban a kérdés: milyen időpontról beszél Ézsaiás? Sokan ugyanis ezt az igeverset az utolsó feltámadásra vonatkoztatják. A zsidók a Messiás királyságára értelmezik, de tévedtek, mikor azt gondolták, hogy azonnal beteljesedik a Messiás első eljövetelekor. A keresztények szintén tévednek, mikor az utolsó ítéletre korlátozzák, a próféta ugyanis Krisztus egész uralmát beleérti az elejétől a végéig, mert az élet reménysége, amint azt tüstént meg fogjuk látni, túlmegy ezen a világon. S hogy jobban megértsük, mire gondolt a próféta, először is azt kell tekintetbe vennünk, hogy az élet nem mindenkinek van válogatás nélkül megígérve, hanem csak „Isten halottainak", s a próféta azokról a hívőkről beszél, akik az Úrban haltak meg, s akiket az Ő hatalma véd. Tudjuk, hogy „az Isten nem holtaknak, hanem élőknek Istene" (Mt22:32). Ennek megfelelően, ha mi Isten népe vagyunk, kétségtelenül élni fogunk, a köztes időkben azonban nem különbözünk a halottaktól, mert „a mi életünk el van rejtve" (Kol3:3), s még nem látjuk azokat a dolgokat, amikben reménykedünk (Rm8:23-24).

Tehát egyszerűen a halottakról, azaz ama hívők állapotáról beszél, akik a halál árnyékában élnek a különféle megpróbáltatások következtében, amiket folyamatosan tűrniük kell. Ebből nyilvánvaló, hogy ezt nem szabad az utolsó feltámadásra korlátozni. Épp ellenkezőleg, mi azt mondjuk, hogy az elvetettek, miközben élnek, voltaképpen halottak, mert nem ízlelik Isten atyai kegyességét, amiben az élet rejlik, ezért brutális ostobaságukban pusztulnak el. A hívők azonban Istenhez menekülve életet kapnak a csapások közepette, sőt még magában a halálban is. Mivel a reménységük a feltámadás napjában van, nem mondjuk, hogy szó szerint élnek egészen addig a napig, amikor megszabadulnak minden fájdalomtól és romlottságtól, s tökéletes életet nem kapnak. S valóban, Pál joggal állítja, hogy a rend

felforgatása lenne, ha élveznék az életet Krisztus megjelenéséig, Aki az ő életük forrása (Kol3:3-4).

Azaz kimondtuk, hogy Ézsaiás belefoglalja Krisztus egész uralkodását, mert jóllehet elkezdjük átvenni ennek a vigasztalásnak a gyümölcsét mikor befogadtatunk az egyházba, de mégsem fogjuk azt teljességgel élvezni, míg el nem jön a feltámadásnak ama legutolsó napja, mikor minden dolog a legteljesebb mértékben helyre lesz állítva, amit ezen az alapon a helyreállítás napjának is nevez (Csel3:21). Az egyetlen orvosság, mely enyhíti az istenfélők szomorúságát, ha szemeiket ama végeredményre irányítják, amivel Isten megkülönbözteti őket az elvetettektől. Mivel a halál természetesen megsemmisíti Ádám összes gyermekét, így minden nyomorúság, aminek ki vannak téve, a halál előfutárai, ezért életük nem több, mint halálozás. Mivel azonban Isten átka Krisztus kegyességén keresztül eltöröltetett, mind a halál kezdetén, mind a végén azokról, akik belevésettek Krisztusba, joggal mondjuk, hogy élnek a halálban, mert számukra minden, ami rossz, a jónak eszköze (Rm8:28). Ebből következik, hogy a halál mélységeiből ők mindig győztesként jönnek elő, mígnem tökéletesen egyesülnek a Fejükkel. Ezért annak érdekében, hogy „Isten halottai" közé számláltathassunk, akiknek az életére Ő hűségesen vigyáz, a természet fölé kell emelkednünk. Ezt teljesebben kifejezi a נבלה (*nebelah*), vagy *holttest* szó.

Az én holttestem, ők fölkelnek.[451] Mintha azt mondta volna: „A régóta folyó rothadás, mely látszólag felemésztette őket, nem gátolja majd meg Isten erejét abban, hogy ismét teljességgel feltámassza őket". Ami magát a kifejezést illeti, egyesek így fordítják: „A holttestemmel", Mások így magyarázzák: „Akik az én holttestem", de mivel a jelentés a legteljesebb mértékben akkor adható vissza, ha semmit sem hozzátéve, vagy megváltoztatva egyszerűen annak vesszük, amit a szavak jelentenek, így én úgy veszem, hogy közvetlen kapcsolatban állnak. Legalábbis, ez a szó azzal a konkrét céllal lett beszúrva, hogy a próféta csatlakozhasson az egyház egészéhez, s ezáltal „Isten halottai" közé számolhassa magát a feltámadás reménységében.[452]

Ami pedig önmaga konkrét említését illeti, ezt a tanítás teljesebb megerősítése végett teszi, mert így tesz bizonyságot az őszinteségéről és mutatja meg, hogy ez a megvallás a hit eredménye a mondásnak megfelelően: „Hittem, azért szóltam" (Zsol116:10, 2Kor4:13). De tegyük hozzá: a vallástalan emberek is értekezhetnek Isten kegyelméről és az örök életről, noha nincsen őszinte hitük ezekben. Még Bálám is tudta, hogy amit mondott az igaz, de mégsem származott semmi haszna sem a próféciáiból (4Móz23:19, 24:13). Nagyon eltérően beszél a próféta ebben az igeszakaszban, ő ugyanis azt vallja, hogy azokhoz tartozik, akik életet kapnak majd, majd kijelenti, hogy akarattal tűr minden nehézséget és sorscsapást, amikkel az Úr megalázza és veri. Inkább ezek eltűrését választja, mind együtt virágzást a gonoszokkal, s megmutatja: oly mélységes a meggyőződése, hogy szándékosan sorolja magát azok közé a „holttestek" közé, melyek, s ebben szilárdan hisz, újra életre fognak kelni. Ezért választja, hogy holttest legyen, s annak számíttassék, feltéve ha ezzel az egyház tagjai közé is sorolják, mintsem hogy az egyháztól elkülönült állapotban élvezze az életet.

Ez nagyobb erőt kölcsönöz a tanításának, amit szembe is állít azzal a kijelentéssel, amit korábban tett (14. vers) a gonosz emberekről, miszerint *nem fognak élni*, mert a feltámadás reménysége elvétetett tőlük. Ha ennek ellene vetik, hogy a feltámadás közös lesz mindenki, s nemcsak a hívők, hanem az elvetettek számára is, a válasz könnyű. Ézsaiás ugyanis nem pusztán a feltámadásról beszél, hanem a boldogságról, amit a hívők fognak élvezni. A gonoszok valóban feltámadnak szintén, de az örök halálra, ezért a feltámadás a romlásukra lesz, miközben üdvösséget és dicsőséget hoz majd a hívőknek.

Serkenjetek föl és énekeljetek, a kik a porban lakoztok. A *porban lakozók* nevet adja a hívőknek, akik megaláztattak a kereszt és a csapások alatt, sőt akiknek egész életükben

[451] A Károli-fordítás szerint: *és holttesteim fölkelnek – a ford.*

[452] "Esperant avoir part de leur resurrection;" — "Remélvén, hogy osztozik a feltámadásukban."

mindvégig a halál lebeg a szemük előtt. Igaz, hogy élvezik Isten áldásait már ebben az életben is,[453] de ezzel a hasonlattal Ézsaiás azt jelenti ki, hogy állapotuk nyomorúságos, mert a halál képmását hordozzák. A külső embernek ugyanis le kell győzetnie és meg kell gyengülnie, míg végleg megromlik, hogy „a belső ember megújulhasson" (2Kor4:16). Ezért akarnunk kell megalázottnak lenni, s a porba feküdni, ha osztozni akarunk ebben a vigasztalásban.

Ennek megfelelően szólítja fel a holtakat, hogy „serkenjenek fel és énekeljenek", ami látszólag nagyon nincs összhangban az állapotukkal, mert közöttük nincs semmi más a gyászos csenden kívül (Zsolt6:6, 88:12). Így tehát éles határt von Isten választottai, akiket a koporsó romlása és a „porban lakozás" nem foszt meg attól a mennyei élettől, amire majd feltámadnak, valamint a elvetettek közé, akik el vannak választva Istentől, az élet forrásától, valamint Krisztustól, így egész életükben csak gyengülnek, míg végül a halál végképp elnyeli őket.

Mert harmatod a növények[454] *harmata*.[455] Most „a növények harmatát" ígéri, s ezzel egy elegáns és odaillő hasonlattal szemlélteti ezt a tanítást. Tudjuk, hogy a növények, főleg a réteken a téli időszakban kiszáradnak, teljesen elhaltaknak tűnnek, s a külső kinézetük alapján semmi más módon meg nem ítélhetők. A gyökerek azonban mégis el vannak rejtve alant, s mikor magukba szívják a harmatot a tavasz visszatértével kiárasztják magukból az életerőt, így a korábban száraz és elfonnyadt növények ismét kizöldülnek. Ezen a módon kapja vissza a nemzet korábbi életerejét, miután bőségesen megnedvesíttetett Isten kegyelmének harmatával, jóllehet korábban teljes mértékben elfonnyadtnak és megromlottnak tűnt.

Az efféle, jól ismert dolgoktól kölcsönzött hasonlatok hatalmas hatással vannak a meggyőződés kialakítása során. Ha a „harmattól" megnedvesített „növények" újraélednek, mi miért nem élednénk újjá, ha Isten kegyelme nedvesít meg minket? Miért ne kelnének életre a halott és megrothadt testeink? Vajon Istennek nincsen nagyobb gondja ránk, mint a növényekre? S vajon a Lélek ereje nem nagyobb-e a „harmatnál"? Pál hasonló érvet használ a korinthusiaknak írott levelében, mikor a feltámadásról tanít, mivel azonban a saját hasonlatát ott más célból alkalmazza, jobbnak látom, ha most nem térünk ki rá, nehogy összekeverjük a két igeszakaszt. Elegendő, ha megértjük a próféta szavainak világos jelentését.

És visszaadja a föld az árnyakat! Mások ezt a mondatot második személyben fordítják: „Megalázod a hatalmasok földjét",[456] vagy „Megalázod a föld hatalmasait". Én nem helytelenítem ezt a fordítást, mert a szavak megengedik ezt az értelmezést, de az előbbi jobban összhangban állónak látszik az igeszakasz témájával, noha a tanítás lényegének vonatkozásában csak csekély különbséget jelent. Ezeknek a szavaknak arra a vigasztalásra kell utalniuk, melyekről korábban beszéltem.

---

[453] "En ceste vie."

[454] A Károli-fordítás szerint: *Mert harmatod az élet harmata – a ford.*

[455] Lowth püspök így fordítja: „Mert harmatod a hajnal harmata". Stock püspök is szorosan követi őt: „Mert a napfény harmata a te harmatod", és hozzáteszi: „A *sugarak harmata*, azaz felfogásom szerint olyan harmat, mely képes kiállni a napsugarakat, vagy *állandó* harmat, mely ellentétben a 'korán múló harmattal' (Hós6:4, 13:3), amit a próféta itt a 'reggeli felhővel' állít párhuzamba. Ézsaiás hasonlata azt sugallja, hogy Izrael felfrissítése nem átmeneti, hanem tartós lesz". Alexander professzor az ő szokásos tanultságával és ítélőképességével hatalmas sorát adja az egymással ellentétes szaktekintélyeknek, de a szokásos fordítás mellett tör lándzsát. „Az ארות (*oroth*) szónak", mondja", „két fordítása létezik. Mindkettő régi, s a modern nagy szaktekintélyek is támogatják. Az első a szót a szokásos איר (*or*), *fény* értelemben veszi, a másik *növények* értelemben, ahogyan a 2Kir4:39-ben szerepel. Az elsőnek az vethető ellene, hogy magyarázatlanul hagyja a többes számot, hogy a *fényt* önkényesen változtatja meg *életre*, s eltávolodik az ארות (*oroth*) elfogadott jelentésétől az egyetlen helyen, ahol előfordul. A második magyarázat viszont csak a szó egyetlen jelentését fogadja el, s a megfelelő értelmében engedi meg a többes számot, valamint nyilvánvaló és természetes módon utal a harmatnak a növények növekedésére gyakorolt hatására. A harmatra való utalás mindkét esetben Isten megelevenítő erejét kívánja szemléltetni." – *a szerk.*

[456] A רפאים (*rephaim*) szó *hatalmasoknak* fordítása vonatkozásában lásd Kálvinnak az Ézs26:14-hez fűzött magyarázatát.

20. *Menj be népem*. Ebben a versben Isten gyermekeit a türelem gyakorlására buzdítja, arra, hogy zárkózzanak be, önuralommal viseljék nehézségeiket és csapásaikat, s szilárdan álljanak ellen a heves viharnak, mely már-már legyőzni látszik őket. Ez a buzdítás nagyon szükséges volt, mert a siralmas állapot, melybe a nemzet a későbbiekben belekerült, kívülről szemlélve nagyon nem állt összhangban ezzel az ígérettel. A próféta tehát, mikor a nép kétségbeesett és nem tudja, merre menjen, mondhatni kézbe veszi őket és elvezeti egy nyugalmas pontra, ahol biztonságban elrejtőzhetnek, míg a zivatarok és viharok megszűnnek. Mikor „népemnek" nevezi őket, akkor Isten nevében beszél, nem a magáéban.

Menj be szobáidba. A *szobáid* alatt hidegvért és összeszedett elmét ért, amikkel arra buzdítjuk és erősítjük meg szíveinket, hogy szilárd hittel és nyugodtan várjuk az Urat. Mint Habakkuk is, aki előre jelezvén a zsidókra rázúdulni készülő csapásokat, azt mondja, hogy fel fog menni „az őrhelyére", azaz a biztonság helyére, ahol nyugodtan és csendesen kivárhatja a végeredményt (Hab2:1). Ézsaiás hasonló parancsot ad ebben az igeszakaszban: az istenfélőknek, mikor látják, hogy különféle viharok támadtak rájuk, melyeknek nem képesek ellenállni, be kell zárkózniuk egy „szobába", vagy a nyugalom valamely helyére.

És zárd be ajtóidat utánad. Mivel nem volna elegendő egyszer megerősítenünk magunkat a vihar dühödt támadásaival szemben, a próféta arra is utasít, hogy „zárjuk be az ajtókat". Ez az állhatatosságra vonatkozik, mintha azt parancsolta volna: fordítsunk nagy figyelmet rá, hogy egyetlen rést se hagyjunk nyitva az ördögnek, mert könnyen betör, és behatol a szívünkbe, ha a legkisebb belépési lehetőséget is meghagyjuk neki.

És rejtsd el magad rövid szempillantásig. Mikor azt parancsolja, hogy „rejtsék" el magukat, ezalatt azt érti, hogy nagyon biztonságos menedék lesz a hívők számára, ha bátrak és türelmesen várják az Urat. Mert bár bártan és vitézül kell a csatát vívnunk, mivel azonban Isten ereje a mi erőtlenségünkben mutatkozik meg (2Kor12:9), semmi sem jobb számunkra, mint teljes alázatossággal Isten szárnyai alatt keresni menedéket, hogy akik reszketnek, azokat tökéletes biztonságba helyezhesse.

Emellett mivel mi természetünknél fogva elhamarkodottak vagyunk, s türelmetlenül törünk előre, mikor nem látjuk, hogy az Úr segítsége azonnali, ezen az alapon mondja, hogy ezek a viharok „egy szempillantásig" tartanak.[457] Igaz, folytonosan küzdenünk kell a megpróbáltatásokkal, s amíg élünk, nem reménykedhetünk abban, hogy ezeknek vége szakad, így véleményünk szerint a csapások rendkívül hosszú időtartamúak. Ha azonban az örökkévalósággal vetjük ezeket össze, melyben halhatatlan örömökben lesz részünk, akkor „csak egy szempillantásig" tartanak. Hasonlóképpen mutatja be Pál is, hogy a pillanatnyi könnyű szenvedésünk, amit ebben az életben tűrünk, nem hasonlítható az örök dicsőség súlyához, amit megkapni várunk (2Kor4:17, Rm8:18).

Míg elmúlik a bús harag! Ezt hozzátéve a hívők minden kételyét akarja eltörölni, mintha azt ígérte volna nekik, hogy hamarosan megszabadulnak. A „haragot" én egyszerűen úgy értem, hogy azokat a megpróbáltatásokat jelenti, melyek az Úr haragjából származnak. Mások az ellenségekre vonatkoztatják, s én nem ellenzem azt a fordítást sem, de az előbbit jobbnak tartom. Látjuk ugyanis, hogy a próféták komolyan tanítják: semmi gonoszság nem ér minket, ami ne az Úr kezéből származna, aki nem engedi azokat ránk minden jó ok nélkül, hanem csak mikor haragra gerjesztették gonoszságaink és vétkeink (Ám3:6). Így emlékeztet minket a próféta arra, hogy Istennek az egyházzal szembeni haragja nem fog örökké tartani, hanem mint a zivatarok és a viharok, véget ér majd egyszer, s ezen az alapon a hívők türelmesebben viselik azt el. Ezért van máshol is megírva (Mik7:9): „az Úr haragját hordozom", mert a próféták tudják, hogy az Úr az ő üdvösségükre bünteti őket. Azért mutatja be a beszélő Urat, amint már mondottam, hogy ennek a buzdításnak nagyobb tekintélyt kölcsönözzön.

---

[457] "Que ces tourbillons et orages passent, et sont de petite duree;" — "Hogy ezek a forgószelek és viharok elmúlnak, és csak rövid ideig tartanak."

21. *Mert ímé az Úr kijő helyéről*. Nagyon fájdalmas kísértés az istenfélők számára, mikor látják, hogy a gonoszok büntetlenül élhetnek a szeszélyeiknek megfelelően, s Isten nem korlátozza őket. Ők ugyanis csak magukra néznek és nem veszik Őt figyelembe. Ézsaiás tehát elébe megy ennek a kísértésnek és megmutatja, hogy az Úr, noha egy időre elrejtőzik, a megfelelő időben fel fog kelni, hogy segítséget nyújtson, s bosszút álljon azokért a sérelmekért, amiket a nép elszenvedett.

A *kijő* szóval azt írja le, ahogyan Isten kinyújtja a kezét az ő népéhez oly módon, mintha korábban el lett volna rejtve, mert a szentek nem látták meg az Ő segítségét. Ezért mondja, hogy „kijő" az Úr, s nyilvánosan megmutatkozik, és úgy nyújt segítséget, s hajt végre ítéletet, mintha korábban magánszemélyként éldegélt volna odahaza. De talán utalás ez a szentélyre is, s ez a kifejezésmód gyakori a prófétáknál (Mik1:3, Hab3:13, Zak14:3). Noha a pogány nemzetek megvetették a szövetség ládáját, ami nem túl nagy hírű helyen volt elhelyezve, a hívők mégis tudták a hatalom és a kegyelem közlésén keresztül, amit gyorsan megkaptak, hogy nem hiába, vagy nem céltalanul hívták segítségül Istent azon a szent helyen. S ez az alapelv továbbra is változatlanul érvényes, hogy jóllehet a hitetlenek úgy nevetik ki a templomot, mint valami alantas kunyhót, Isten mégis „kijő" majd abból a megfelelő időben, hogy az egész világ megtudja: Ő népének őrizője.

Ez a jelentés még helyénvalóbb, ha Isten *helyének* a mennyet tekintjük, ahonnan „kijő", mert Ézsaiás némileg többet szándékozott kifejezni. Mikor a próféták a mennyet emlegetik, Isten fenségét és dicsőségét tárják a szemünk elé, itt azonban a próféta a mi érzékszerveinkre utal, hogy Isten, Aki korábban rejtettnek és nyugalomban levőnek tűnt, most a segítségünkre siet. A הנה (*hinneh*), *ímé* mutatószót, valamint a יצא (*yotze*), *kijő* jelen idejű melléknévi igenevet használja a bizonyosság kifejezése végett, valamint hogy a hívők ne nehezteljenek az érzéseik megzabolázása miatt az Ő eljöveteléig.

Hogy meglátogassa a föld lakóinak álnokságát. Ez ugyanazt a célt szolgálja, mint a megelőzők: Isten természetével ugyanis, Aki a világ Bírája, összeegyeztethetetlen lenne, ha megengedné, hogy a gonoszok szabadon, büntetlenül merüljenek bele a bűnökbe. A *meglátogassa* szó egy közismert hasonlatot tartalmaz, mert ameddig Isten késlelteti, vagy felfüggeszti ítéleteit, mi úgy véljük, nem lát semmit, vagy elfordította a szemeit. Hangsúly van a עליו (*gnalaiv*), *rajta* kifejezésen is, amint gyakorta mondják, hogy a gonoszok „a maguk vermébe süllyednek" (Zsolt9:16), vagy a „saját maguk által megásott verembe esnek" (Zsolt57:7). Az igeszakasz jelentése tehát az, hogy minden okozott sérelem azok fejére fog visszahullni, akik azoknak a szerzői.

S felmutatja a föld a vért. Ez is nagyon hangsúlyos. Mikor a gonoszok ártatlan vért ontanak és lábbal tiporják azt, a föld felissza, mondhatni a keblére öleli, majd az istenfélők halála látszólag feledésbe merül, örökre kitöröltetik az emlékezetből, s még Isten sem tekint arra soha többé. Az emberek tényleg így gondolják, ám Isten ettől nagyon eltérő kijelentést tesz, mert kijelenti, hogy egy napon ezek a gyilkosok „fel lesznek mutatva" és ítéletre kerülnek.

Ezen az alapon nevezi „a föld vérének", amit a föld beszívott, s hasonlóképpen mondja, hogy a föld „megnyitotta a száját", mikor Ábel vére kiontatott (1Móz4:11). Abban az igeversben az Úr erőteljes kifejezésekkel mutatja be annak a bűnnek a súlyosságát, kimondván, hogy az a vér beszennyezte a földet, ezért megmutatja, hogy az Ő „szemei előtt drága az ő kegyeseinek halála" (Zsolt116:15), s mennyire gondjukat viseli és végül majd nem engedi meg, hogy a haláluk büntetlen maradjon. Maga a föld emeli fel a kezeit, hogy megbosszulja a gyilkosokat és azokat a barbárságokat, amiket az istenfélők a zsarnokoktól és az igazság ellenségeitől szenvedtek el, s egyetlen csepp kiontott vér sem marad, melyről ne kellene majd számot adniuk. Nekünk tehát emlékeznünk kell erre a vigasztalásra, és állandóan szemünk előtt kell tartanunk azt, mikor a gonoszok pusztítanak, gúnyolnak és nevetségessé tesznek minket, s mindenféle kegyetlenséget és erőszakosságot követnek el ellenünk. Isten

végül majd ismertté teszi, hogy az ártatlan vér nem omlott ki hiába, mert Ő soha el nem felejti az Ő népét (Lk18:7).

27. fejezet

1. Ama napon meglátogatja az Úr kemény, nagy és erős kardjával Leviatánt, a futó kígyót, Leviatánt, a keringő kígyót, és megöli a sárkányt, mely a tengerben van.

2. Ama napon a színború szőlőről énekeljetek:

3. Én, az Úr, őrízem azt, minden szempillantásban öntözöm, hogy senki meg ne látogassa, éjjel-nappal megőrzöm azt;

4. Nincsen haragom, de ha tövis és gaz jő elém, csatára megyek ellene, és meggyújtom azt mind együtt;

5. Avagy fogja meg erősségemet, kössön békét velem, békét kössön velem!

6. Jövendőben Jákób meggyökerezik, virágzik és virul Izráel, és betöltik a földnek színét gyümölcscsel.

7. Avagy az őt verőnek verése szerint verte őt? vagy ellenségei megöletteinek megölése szerint öletett-é meg?

8. Mérték szerint ítélted őt, midőn elvetetted! Reájok fútt kemény lehelletével a keleti szél napján.

9. Ezért így tisztíttatik el a Jákób hamissága, és épen ez a gyümölcse bűne elvételének, hogy olyanná teszi az oltárnak minden kövét, minők a széttört mészkövek: nem kelnek fel többé a berkek és naposzlopok!

10. Mert az erős város magánosan álland, üres és elhagyott hely, miként a puszta, ott legel a borjú és ott hever, és megemészti annak ágait.

11. És ha megszáradnak gallyai, összetöretnek, az asszonyok előjövén, megégetik azokat; mert értelem nélkül való e nép, ezért nem könyörül meg rajta Teremtője, és nem kegyelmez néki alkotója.

12. És lesz ama napon: cséplést tart az Úr az Eufrátes folyóvizétől Égyiptom patakjáig, és ti egyenként összeszedettek, Izráel fiai.

13. És lesz ama napon: megfújják a nagy kürtöt, és eljőnek, a kik elvesztek Assiria földében és a kik kiűzettek Égyiptom földébe, és leborulnak az Úr előtt a szent hegyen, Jeruzsálemben.

1. *Ama napon*. Itt a próféta általánosságban Isten ítéletéről beszél, s így belefoglalja a Sátán egész királyságát. Korábban szólt Istennek az ártatlan vért ontó zsarnokokkal és gonoszokkal szemben megmutatkozó bosszújáról, most viszont továbbmegy, és közreadja ennek a bosszúnak a kihirdetését.

Leviatánt. A „leviatán” szót különféleképpen fordítják, általánosságban azonban vagy egyszerűen csak nagy kígyót, bálnát, vagy tengeri halat jelent, melyek méreteiknél fogva megközelítik a szörnyetegek jellegét.[458] S noha ez a leírás Egyiptom királyára vonatkozik, a próféta mégis egy kalap alá szándékozta vonni az egyház minden ellenségét. Ami engem illet, nekem kétségem sincs afelől, hogy átvitt értelemben a Sátánról és egész királyságáról beszél, holmi szörnyűséges állat képében írva le őt, de egyidejűleg futólag érinti ravasz fortélyait is, melyekkel rosszindulatú céljait takargatja. Ezen a módon akart szembeszállni a sok kétellyel, melyek folyamatosan gyötörnek minket, mikor Isten kijelenti, hogy a segítségünkre lesz, mi viszont a Sátán erejét, ravaszságát és csalafintaságát tapasztaljuk meg. Csodálatosak a furfangjai, melyekkel hozzánk jön, hogy bajt okozzon, s félelmetes az a kegyetlenség, amit

[458] „A *leviatán* szót, ami etimológiáját tekintve látszólag *összetekertet*, *összecsavartat* jelent, néha konkrét fajok (például a krokodil) megjelölésére használják, néha pedig általánosságban, gyűjtőnévként a nagy vízi állatok, vagy nagyobb méretű kígyók megjelölésére, amely értelemben a hasonló תנין (*tannin*) szó is használatos. Ebben az esetben szemlátomást mindkettőt annak a félelmetes szörnyetegnek a határozatlan leírására alkalmazzák, amire manapság általában a *sárkány* szó használatos.” – *Alexander*.

Isten gyermekeivel szemben tanúsít. A próféta azonban megmutatja, hogy mindez nem fogja meggátolni az Urat abban, hogy legyőzze és megsemmisítse a királyságát. Ténylegesen bizonyos, hogy ez az igeszakasz nem magára a Sátánra vonatkozik, hanem ügynökeire, vagy eszközeire,[459] melyekkel királyságát kormányozza és Isten egyházát bosszantja. S bár ezt a királyságot megannyi csalafinta eszköz védelmezi, s bámulatosan erős, az Úr mégis meg fogja semmisíteni.

S hogy meggyőzzön minket erről, a próféta szembeállítja *az Úr kemény, nagy és erős kardjával*, amivel könnyedén levágja majd az egyszerre erős és ravasz ellenséget. Észre kell tehát venni, hogy folyamatosan ügy kell küzdenünk a Sátánnal, mint holmi vadállattal, s a világ az a tengeren, melyen hajózunk. Körülvesz minket mindenféle vadállat, melyek megpróbálják felborítani a hajónkat és a tengerfenékre süllyeszteni minket, nekünk pedig nincs védőeszközünk arra, hogy megvédjük magunkat és ellenálljunk nekik, ha az Úr nem segít rajtunk. Ennek megfelelően a próféta ezzel a leírással annak a veszélynek a nagyságát igyekezett felvázolni nekünk, mely az ennyire erős, dühvel és ravaszsággal teli ellenségek részéről fenyeget minket. Gyorsan végromlásra jutnánk, s teljesen megsemmisülnénk, ha Isten nem állna ellenük az Ő legyőzhetetlen erejével, mert egyedül az Ő kardjával semmisíthető meg a Sátánnak ez a veszedelmes királysága.

Észre kell azonban vennünk, hogy mit mond a vers kezdetén: *Ama napon*. Ez azt jelenti, hogy egy időre a Sátánnak meg van engedve, hogy megerősödjön és védje a királyságát, végül azonban meg fog semmisülni, amint Pál is kijelenti: „A békességnek Istene megrontja a Sátánt a ti lábaitok alatt hamar” (Rm16:20). Ezzel az ígérettel azt mutatja meg, hogy a háború ideje még nem ért véget, s bátran kell harcolnunk az ellenség legyőzéséig, aki noha százszor is vereséget szenvedett, mégsem szűnik meg újrakezdeni a harcot. Állandóan küzdenünk kell hát vele, s ki kell állnunk az ellenünk indított dühödt támadásait. De hogy ne bátortalanodjunk el, arra a napra kell néznünk, mikor erős karja majd eltöretik.

Az átdöfő kígyót, Leviatánt, a fondorlatos kígyót.[460] A „leviatánra” alkalmazott jelzők egyrészt trükkjeit és csalafintaságait írják le, másrészt nyílt erőszakosságát, egyidejűleg azonban arra is utalnak, hogy legyőzhetetlen erővel van felruházva. Mivel a בריח (*bariach*) emelőrudat jelent, a szó átvitt értelemben az átdöfés erejét írja le, vagy a mérges marás, vagy a nyílt erőszak alapján. A második név עקלתון (*gnakallathon*) a עקל (*gnakal*), *meghajolni* igéből származik, ezért a kígyózó és tekervényes dolgokra vonatkozik.

2. *Ama napon a színború szőlőről énekeljetek*.[461] A próféta most azt mutatja meg, hogy mindez az egyház javát szolgálja majd, mert az Úr felügyeli népének érdekeit, akiket az Ő felügyelete és védelme alá vont. Azért tehát, hogy az egyház helyreállítható legyen, a Sátánt és egész királyságát teljességgel meg kell semmisíteni. Mindazon bosszúnak a célja, amit Isten áll az ellenségein nem más, mint annak megmutatása, hogy gondoskodik az egyházról, s jóllehet ebben az igeversben a próféta nem említi az egyházat, mégis elég világosan kimutatja, hogy ezzel a köszöntéssel hozzá szól.

Ez a jelkép még erőteljesebben közvetíti a jelentést, mintha konkrétan Izrael népéről szólna, mert a szőlőskert kiválósága részben attól a talajtól függ, amelybe ültették, részben pedig a szorgalmas műveléstől. Ha tehát Isten egyháza szőlőskert, akkor arra következtetünk, hogy kiválóságát semmi másnak nem köszönheti, mint Isten meg nem érdemelt kegyességének, valamint az Ő jósága szüntelen folytonosságának. Ugyanez a hasonlat fejezi ki Istennek az egyház iránti lenyűgöző szeretetét, amiről részletesebben szóltunk az ötödik fejezetben.[462]

---

[459] „Ses organes et instruments.”
[460] A Károli-fordítás szerint: *a futó kígyót, Leviatánt, a keringő kígyót – a ford.*
[461] “Chantez a la vigne rouge;” — “Énekeljetek a vörös szőlőnek.”
[462] Lásd Kálvinnak az Ézs5:1-hez fűzött magyarázatát.

Vörös szőlőnek,[463] azaz rendkívül kiválónak nevezi, mert a Szentírásban, ha összevetjük a különböző igeverseket, a „vörös szőlő” a kiválóságot jelenti. Az mondja, hogy ezt az éneket abban az időben énekelhetik az egyházban, s előre jelzi, hogy jóllehet időközben félelmetes romhalmazzá válik, s üresen és pusztán hagyatik, végül majd mégis oly módon áll helyre, hogy bőséges gyümölcsöt fog teremni, s bőséges alapanyagot szolgáltat majd az énekléshez.

3. *Én, az Úr, őrizem azt*. Itt az Úr megerősíti a szőlő felruházásában és megóvásában tanúsított gondoskodását és szorgalmát, mintha csak azt mondta volna, hogy semmi sem maradt el, ami egy előrelátó és szorgalmas gazda kötelességei közé tartozik. Nemcsak arról tesz bizonyságot, hogy mit fog cselekedni, mikor az elégedettség és a gratuláció ideje eljön, hanem beszámol az áldásokról, amit a zsidók már megkaptak, hogy a jövőbe vetett reménységük növekedhessen. Mégis meg kell látnunk egy közvetett ellentmondást a közbenső időszakban, mely alatt az Úr látszólag minden vele való törődést abbahagyott, így abban az időszakban alig valamennyivel különbözött a pusztaságtól. Ez hát az oka, amiért az Úr szőlőjét kifosztották és pusztán hagyták, azért, mert az Úr elfordult tőle és hagyta, hogy az ellenség martalékává váljon. Ebből arra következtetünk, hogy állapotunk azonnal összeomlik, ha az Úr elhagy minket, ha viszont segít, minden rendben lesz.

Minden szempillantásban öntözöm. Ezután két példáját említi az Ő szorgalmának, ogy „minden szempillantásban öntözni fogja”, valamint megvédi a rablók, az állatok és egyéb ellenségek támadásaival szemben. Ez az a két dolog, ami főként szükséges a szőlő fenntartásához: a művelés és a védelem. A *víz* szóba foglalja össze mindazt, ami a műveléshez szükséges, s megígéri, hogy semmit sem fog elhanyagolni, ami előre viheti. Azonban a védelmet ugyanúgy hozzá kell adni, mert céltalan lenne nagy fáradsággal művelni a szőlőt, ha aztán a rablók és az állatok betörnének és elpusztítanák azt. Az Úr tehát megígéri: biztosítani fogja a védelmet, s nem engedi, hogy sérülés érje, hogy a gyümölcsök jól beérhessenek és a maga idejében lehessen szüretelni. Jóllehet a szőlő sok támadást szenvedhet el, s jóllehet az ellenségek és a vadállatok nagy erővel támadják, Isten kijelenti, hogy közbelép, hogy megőrizze sértetlenül, és minden veszélytől mentesen. Sőt, mivel egy konkrét napot nevez meg ennek az éneknek az éneklésére, emlékezzünk rá, hogy ha bármikor abba is hagyja a megsegítésünket, nem szabad teljességgel elvetnünk a reménységet. Így ha megengedi, hogy egy ideig ártsanak nekünk és fosztogassanak minket, végül mégis megmutatja majd, hogy nem hagyott fel mindenestől a rólunk való gondoskodással.

4. *Nincsen haragom*. Ez a vers egy kiváló vigasztalást foglal magába, mert kifejezi annak a szeretetnek a lenyűgöző melegségét, mellyel Isten az Ő népe iránt viseltetik, legyenek bár bűnös és lázadó hajlamúak. Isten, amint majd látjuk, egy olyan atya jellemét ölti magára, akit fájdalmasan megsértettek, s noha a fia sértette meg, még mindig van benne sajnálat iránta s természeténél fogva könyörületre indul, mert szeretetének melege felülemelkedik a haragján. Röviden, azt mutatja meg, hogy képtelen gyűlölni a választottait annyira, hogy ne viseltetnék velük atyai szeretettel, még miközben súlyos büntetéseket is szab ki rájuk.

A Szentírás különféle módokon mutatja be nekünk Istent. Néha úgy tárja elénk, mint Aki ég a haragtól és szörnyű megjelenésű, néha pedig úgy, mint Aki semmi mást sem mutat, mint jóindulatot és kegyelmet, s ennek a különbözőségnek az oka nem más, mint hogy mi nem mindannyian vagyunk képesek élvezni az Ő jóságát. Ezért Neki is visszásnak kell lennie a visszáshoz, s szentnek a szenthez, amiképpen Dávid is leírja Őt (Zsolt18:27). Olyannak mutatja Magát, amilyennek lehetővé tesszük, mert a saját lázadásunkkal kényszerítjük a szigorúságra.

A próféta azonban mégsem válogatás nélkül mindenkiről beszél, hanem csak az egyházról, aminek a vétkeit fenyíti, s aminek a bűneit bünteti oly módon, hogy közben nem teszi félre atyai vonzódását. Ezt a kijelentést tehát az egyházra kell korlátozni, mint ami Isten

[463] Károlinál: *színború – a ford.*

és az Ő választott népe közötti viszonyt jelzi, akiknek nem képes másként kijelenteni Magát, csak Atyaként, miközben ég a haragtól az elvetettekkel szemben. Látjuk tehát micsoda hatalmas az itt szereplő vigasztalás, ha ugyanis tudjuk, hogy Isten elhívott minket,.joggal juthatunk arra a következtetésre, hogy nem haragszik ránk, s hogy ha egyszer megajándékozott szilárd és tartós törődéssel, lehetetlen, hogy valaha is megfosszon attól. Valóban bizonyos, hogy abban az időben nagyon sokakat gyűlölt, akik ahhoz a néphez tartoztak, de tekintettel az örökbefogadásukra, kijelentette, hogy szereti őket. S minél gyengédebben és kedvesebben szerette őket Isten, annál menthetetlenebbek azok, akik a gonoszságukkal az Ő haragját provokálták. Az a körülmény pedig kétségtelenül az ő vétkességüket fokozza, hogy bűnösségük rákényszeríti Őt, hogy bizonyos fokig megváltoztassa velük szemben a viselkedését, ugyanis miután korábban a kegyességéről beszélt, most hirtelen felkiált:

„*Ki késztet engem csatára a tövis és tüske ellen*”,[464] vagy ahogyan mások fordítják: „ki tesz engem tövissé és tüskévé?”, s még az sem lesz félremagyarázás, ha így olvassuk: „ki hoz ellenem tüskét, hogy tövisként szállhassak vele szembe?”, ugyanis nincs összekötő kapcsolat a két szó között. Én azonban szándékosan ragaszkodom az előző véleményhez, miszerint Isten le akar számolni ezekkel a tövisekkel, vagy tüskékkel, amiket haragja tüzével gyorsan fel fog emészteni. Ha azonban valaki inkább ama kételyek feddésének kívánja ezt tekinteni, melyek gyakorta ébrednek bennünk a hitetlenség következtében, mikor azt hisszük, hogy Isten ellenünk lobbant haragra, mintha azt mondta volna: „tévedtek, ha a tövisekhez és a tüskékhez hasonlítotok”, azaz „kemény és kegyetlen viselkedést tulajdonítotok nekem”, hát hadd örüljön a véleményének, jóllehet én azt hiszem, hogy a próféta itt másra gondolt.[465]

Mások úgy vélik, hogy Isten itt egy olyan ember jellemét ölti fel, aki önmagát ingerli haragra, mintha ezt mondta volna: „nem leszek többé ennyire engedékeny, vagy nem tanúsítok többé akkor béketűrést, amit korábban mutattam”. Ez azonban annyira erőltetett, hogy semmi szükség a hosszas cáfolatára. Valóban igaz, hogy mivel Isten természeténél fogva kegyes és könyörületes, és semmi sem áll Tőle távolabb, mint a kíméletlenség és a durvaság, mondható, hogy olyan természetet vesz kölcsön, mely nem tartozik hozzá.[466] Ám az általam adott magyarázat önmagában elégséges lesz mások cáfolatára, nevezetesen hogy Isten keserűen panaszkodik: amikor a tövisekkel küzd, akkor a szőlőjével is, mert fontolóra veszi, hogy ez az Ő öröksége, s így óvni kénytelen azt.

Átmegyek rajtuk ellenséges módon és meggyújtom azt mind együtt.[467] Ezek a szavak az én előbbi magyarázatomat támasztják alá, mert a megégetés a „tövisekre és tüskékre” vonatkozik, s kijelenti, hogy ha velük kellene foglalkoznia, felégetné mindet, de gyengédebben bánik velük, hisz ez az Ő szőlője. Ebből arra következtetünk: az, hogy Isten nem gerjed ellenünk haragra, és ezt nem szabad az emberek semmiféle érdemének sem tulajdonítani, hanem az Ő kiválasztásának, ami ingyenes kegyelemből történik. A מי יתנני (*mi yitteneni*) „Ki ad nekem?” szavakkal világosan kimutatja, hogy jogos oka van a vitatkozásra velünk, sőt még arra is, hogy ellenségesen megsemmisítsen minket, ha nem korlátozná az egyháza iránti könyörülete. Mi ugyanis tövisek és tüskék lennénk, olyanok, mint a gonoszok, ha az Úr nem választana el minket azoktól, nehogy velük együtt pusztuljunk. Ha a במלחמה (*bammilhamah*), *csatában* szót, amit mi „ellenséges módon”-nak fordítottunk,

[464] A Károli-fordítás szerint: *de ha tövis és gaz jő elém, csatára megyek ellene – a ford.*

[465] “Si quelqu’un est de cet advis, je n’empesche point qu’il ne le suive;” — “Ha valaki ezen a véleményen van, én nem akadályozom abban, hogy ezt kövesse.”

[466] “Tellement qu’il est constraint comme l’emprunter d’ailleurs quand il se courrouce;” — “Így mondhatni kénytelen máshonnan kölcsönvenni azt, mikor megharagszik.”

[467] A Károli-fordítás szerint: *és meggyújtom azt mind együtt – a ford.*

összekapcsoljuk a „Ki késztet engem?” kérdéssel, az nem éppen rosszul fog megegyezni a jelentéssel.[468]

5. *Ki tartja vissza az én erőmet?*[469] Az או (*o*) gyakorta elválasztó kötőszó,[470] ezért ezt az igeverset úgy magyarázzák, mintha a kötőszó kétszer szerepelne: „*Vagy* tartsa vissza az én erőmet, *vagy* kössön békét velem”, azaz „ha nem egyezik ki velem, nagy kárára fogja megtapasztalni az én erőmet”. Mások kissé eltérően magyarázzák: „Ki tartja vissza az én erőmet?”, azaz „Ki fog feltartóztatni engem”? Én azonban figyelmen kívül hagyom ezt a magyarázatot, mert túlságosan erőltetettnek tartom. Visszatérek az általánosabban elfogadotthoz. Feltételezik, hogy Isten a zsidókat fenyegeti avégett, hogy megpróbáljon minden módot és módszert a helyes útra történő visszatérítésükre. Istennek ugyanis különféle módokon kell minket ösztönöznie, mert tűrőképességével és jóságával vissza szoktunk élni. Ezen az alapon gyakran fenyeget minket büntetéssel a hálátlanságunkért, amint látszólag Ézsaiás is teszi ebben az igeversben. „Ha nem használják ki a jóindulatomat és nem térnek meg, hogy megbékéljenek velem, megérzik erőmet,[471] amit eddig visszatartottam”. De még egy ugyanolyan helyes jelentés is származtatható talán ebből az igeszakaszból, mintha Isten arra buzdítaná a népét, hogy ismerjék el az Ő hatalmát, mely a kibékülés keresésére indítja őket. Honnan származik ugyanis az a brutális közönyösség, amely miatt riadalom nélkül szemléljük Isten haragját, mint onnan, hogy nem gondolkodunk kellő tisztelettel az Ő hatalmáról?

Én azonban jobbnak látom kérdésnek tekinteni, mert más igeszakaszokban is gyakorta ez a jelentése.[472] „Vajon féken tartja az erőmet, hogy békességre lépjen velem?” Mint egy atya nyögne és panaszkodna, aki nyugtalan és zavarodott a fia miatt. „Vajon ez a csirkefogó[473] megengedi, hogy hasznára legyek? mert nem tudom, hogy miképpen kellene bánnom vele. A szigorúságot nem képes elviselni, de a jóságommal visszaél. Mi tegyek? Száműzöm, míg meg nem tér, s akkor majd megérzi, mekkora az atyai hatalom, amivel eddig megőriztem őt. Mivel nem engedi meg nekem, hogy megbocsátást gyakoroljak, a törvény legnagyobb szigorával kell vele szemben eljárni. Vajon akkor sem veszi majd észre, milyen nagy az én hatalmam, hogy megbékéljen velem?” Jobban megértjük ezt, ha fontolóra vesszük: minden nyomorúságunk oka az, hogy nem indít meg minket az isteni jóság érzése. Ha ugyanis fontolóra vennénk az Istentől kapott áldások nagyságát, gyorsan felhagynánk vétkeinkkel és bűneinkkel, s arra vágynánk, hogy a Vele való megbékélés állapotába térjünk vissza.

Ebből látjuk, hogy mekkora gondoskodás nyilvánul meg mennyei Atyánk részéről a mi üdvösségünkkel kapcsolatosan, Aki azt akarja, hogy ragadjuk meg hatalmát és jóságát, hogy megtudhassuk, mily nagyok azok, s egyre bőségesebben részesülhessünk azokból. Ő ugyanis ugyanazokkal a családias feltételekkel kíván velünk bánni, mint atya a gyermekeivel, ha nem akadályozzuk meg Őt ebben a gonoszságunkkal. Mivel tehát képtelenek vagyunk élvezni az Ő atyai jóságát, kénytelen megmutatni hatalmát és fenségét, hogy ezektől megdöbbenve és az ítélettől való félelem által befolyásolva alázatosan kérjük és komolyan könyörögjünk békességért és bocsánatért. Ezt pedig akkor tesszük meg, ha őszintén[474] megtértünk Hozzá, mert amíg a magunk kedvében járunk, s a bűneinknek hízelgünk, addig

---

[468] Azaz, ahelyett, hogy a következő mondat elejének vennénk, „csatában (vagy ellenséges módon) átmegyek rajtuk”, olvasható a kérdés lezárásaként:”Ki késztet engem a tövis és a tüske elleni csatára?” S ez összhangban van az angol változattal (továbbá a Károli-fordítással is) – *a szerk.*

[469] A Károli-fordítás szerint: *Avagy fogja meg erősségemet – a ford.*

[470] „Az או (*o*) kötőszónak tulajdonított különböző jelentések közül, mint például a *hacsak*, *bárhogy ha*, az egyetlen jogos a *vagy* kötőszó elválasztó használata.” - *Alexander*

[471] “Ils sentiront la pesanteur de ma main;” — “Megérzik a kezem súlyát.”

[472] Azaz, a szerzőnek az a véleménye, hogy az או (*o*) kötőszónak gyakran ugyanaz a jelentése, mint a latin *An* kérdő szónak – *a szerk.*

[473] “Ce vaut-neant-ci;” — “Ez a semmirekellő.”

[474] “Sans feintise;” — “Képmutatás nélkül”.

csakis a nemtetszését tudjuk kiváltani, viszont ha megbékélünk Vele, háborút kell indítanunk a Sátán és a bűn ellen.

S hogy milyen komolyan vágyik Isten a velünk való megbékélésre, az még világosabban kiderül a szavak ismétléséből. Mondhatta volna egyetlen szóval, hogy ő kegyelmes és kész arra, hogy megbocsásson, így mikor kétszer ismétli a *kössön békét velem* szavakat, azzal kijelenti, hogy akarattal és a legkomolyabban el akarja felejteni minden sértésünket.

6. *Azután*[475] *Jákób meggyökerezik*.[476] Most tényleges bizonyítékát adja annak a szeretetnek, amiről korábban beszélt. S hogy jobban megértsük ezt, fontolóra kell vennünk az ókori nép helyzetét, mert Isten öröksége nem a saját érdeme alapján volt, hanem az örökbefogadás áldása következtében. Az Úr joggal lehetett volna emiatt a nemzet miatt annyira megsértődve, hogy teljesen megsemmisítse őket és kitörölje a nevüket, de visszatartotta Magát ily nagy szigorúság gyakorlásától, mert a szőlőjével és örökségével volt dolga. Nem akart többet, minthogy a nép ismerje el a vétkét és térjen vissza a kegyeibe, s ezért követte az előbbi kijelentést egy ígéret, nehogy az Istennek az ítéletben, csapásaiban és korbácsütéseiben megmutatkozó erejétől való szélsőséges félelemtől sújtott nép elcsüggedjen. Isten ítéleteinek szemlélése ugyanis a kétségbeesésbe taszíthat minket, ha nem táplálunk valamiféle reményt a helyreállításra. Ennek megfelelően mondja, hogy

Azután Jákób meggyökerezik. „Noha lecsökkentem egyházamat, s nagyon csekély létszámúvá teszem azt, mégis visszaáll majd ókori és virágzó állapotába úgy,hogy betölti az egész földet, mert miután egyszer megbékél, egyre jobban és jobban fog növekedni.” A *gyökerektől* kölcsönzött hasonlat nagyon elegáns, mert Isten haragja által mondhatni úgy kivágatunk, hogy teljesen megsemmisültnek és halottnak látszunk, de akárhogyan is ostorozza az Úr az Ő egyházát, azt soha nem engedi meg, hogy a gyökerei elhaljanak, hanem csak elrejtőznek egy időre, aztán végül megtermik gyümölcsüket.

És betöltik a földnek színét gyümölcscsel. Amit most mond, hogy „betelik a föld színe gyümölccsel” ezektől a gyökerektől, az Krisztus eljövetelekor teljesedett be, mert Ő összegyűjtötte és megsokszorozta Isten népét az evangélium által, s Izrael egy testben egyesült a pogányokkal, így a közöttük korábban fennálló válaszfal elvétetett (Ef2:14). S tudjuk, hogy az evangélium, valamint az abból fakadó összes gyümölcs a zsidóktól származott (Ézs2:3, Jn4:22).

Avagy az őt verőnek verése szerint verte őt? A korábbi kijelentést erősíti meg, s megmutatja, hogy még a büntetésekben is megvannak Isten jóságának és kegyelmének bizonyos és szemmel látható bizonyítékai, mert miközben az Úr bünteti a népét, mindig oly módon enyhíti a szigorúságot, hogy hagy valamennyi helyet a könyörület számára. Különféleképpen magyarázható ez a vers. Egyesek így fordítják: „Vajon úgy vertem meg Izraelt ahogyan az ellenségei verték? Az asszírok nem kímélték, a legnagyobb kegyetlenséggel bántak vele. Én azonban visszafogtam haragomat, s nem úgy vertem őt, mintha meg akartam volna semmisíteni, bőséges bizonyítékát adván ezzel annak, hogy nem vagyok az ellensége”. Én azonban egy másik, általánosan elfogadott magyarázatot tartok jobbnak, amely azt segít nekünk megérteni, hogy itt a hívők és az elvetettek közötti különbség van kijelentve, mert Isten mindegyiket egyformán (válogatás nélkül) bünteti, de nem ugyanazon a módon. Mikor az elvetetteken áll bosszút, szabadra engedi a haragját, mert nincs

[475] A Károli-fordítás szerint: *Jövendőben Jákób meggyökerezik – a ford.*

[476] Így fordítja Kálvin a vers elején kissé rendellenes helyet elfoglaló, és ezzel a kritikusokat megzavaró באים, *eljövendő* szót. A szokásos és a legjobban igazolt kiegészítés a ימים (*yamim*), *napok*, ezzel a szerkezet értelme „az eljövendő napokban”. A francia változatban a *ci-apres*, *ezek után*, az olaszban a *Ne' giorni a venire*, *az eljövendő napokban*, míg Luther változatában az *As mirb bennoch bazu fummen*, *Mégis eljön majd (ez lesz a vége)* szerepel. Az angol változatban (és a Károliban is – *a ford.*) a szó összekapcsolódik Jákóbbal, így a jelentése: „a jövendőben Jákób…”, amit a Septaguinta is alátámaszt: οι ερχομενοι τεκνα Ιακωβ, „Akik eljöttek, Jákób gyermekei”, de ezt egyetlen modern kritikus, vagy modern változat sem támogatja. – *a szerk.*

más célja, mint az ő megsemmisítésük, ők ugyanis „a harag edényei, melyek veszedelemre készíttettek” (Rm9:22), s nem tapasztalják meg Isten jóságát. Mikor azonban az istenfélőket bünteti, visszafogja a haragját, s más, teljesen eltérő a célja, mert vissza akarja őket vezetni a helyes útra, s Magához akarja vonni őket, hogy gondoskodhasson a jövőbeni boldogságukról.

Megkérdezhető azonban: miért használ a próféta ilyen tekervényes kifejezésmódot, s mondja, hogy „az őt verőnek verése szerint verte őt”? Azt válaszolom, hogy azért, mert az Úr gyakran felhasználja a gonoszok közreműködését a mi megbüntetésünk során, hogy még jobban lenyomjon és megalázzon minket. Néha nagyon fájdalmas kísértés a számunkra, mikor az Úr megengedi, hogy a gonosz emberek zsarnoksága nyomjon el minket, ilyenkor ugyanis kételyeink támadnak azzal kapcsolatosan, hogy vajon ez azért történik, mert jobban szereti őket, vagy mert megfosztott minket a támogatásától, mintha gyűlölne minket. S hogy elejébe menjen ennek a kételynek, azt mondja: valóban megengedi a gonoszoknak, hogy nyomorgassák az ő népét, és egy ideig a durvaságukat gyakorolják rajtuk, végül azonban majd élesebben bünteti őket a gonoszságukért, mint ahogyan ők büntették az istenfélőket. Mégis, ha valaki az előző magyarázatot részesíti előnyben, miszerint az Úr nem bánik velünk úgy, mint ellenségeivel, én nem tiltakozom. Ebből származik az a mondás, mely szerint „jobb Isten kezébe esni, semmint az emberek kezébe”. Az Úr ugyanis soha nem képes elfelejteni a szövetségét, ezért gyengéd és atyai módon fog bánni az egyházával (2Sám24:14, 1Krón21:13).

8. *Mérték szerint*. Ez a második bizonyítéka a minden választottal szemben megnyilvánuló isteni könyörületnek, akiket abból a célból fenyít, hogy nehogy elpusztuljanak, és a rájuk kiszabott büntetéseket enyhítve úgy veszi tekintetbe a gyengeségüket, hogy soha nem engedi meg a mértéken felüli sanyargatásukat. Ami a במאמאה (*besasseah*), *mérték szerint* szót illeti, minden igemagyarázó egyetért abban, hogy az mérséklést jelent, ellenkező esetben ugyanis nem lennénk képesek elviselni az Úr kezét, hanem összeroskadnánk alatta. Ő azonban visszafogja azt, és „hűséges”, amint Pál mondja: „nem hágy titeket feljebb kísértetni, mint elszenvedhetitek” (1Kor10:13). Ezért imádkozik Jeremiás is az Úrhoz, hogy „mértékkel fenyítse, nem haragjában”, azaz mértékletesen, a csapásokat az ő gyengeségéhez igazítva (Jer10:24).

Az ő kitörésében (kihajtásában),[477] בשלחה (*beshallechach*). Az igemagyarázók eltérő véleményen vannak ennek a szónak a jelentését illetően. Egyesek úgy vélik, hogy azt jelenti: „egymás elleni háborúskodásra indítván fel őket”, míg mások szerint „Isten azzal a karddal fogja büntetni a bűneiket, amit ők vontak ki és adtak az Ő kezébe”. Én azonban eme magyarázatok egyikét sem tudom elfogadni, nem is foglalkozom velük. Többre értékelem azokat, akik így magyarázzák: „az ő kihajtásaiban”, azaz a növekedésükben, ami mondhatni nem jelent mást, mint hogy az Úr a büntetések kiszabásakor nemcsak a külső körülményeiket, de a személyüket is támadja. Tudjuk, hogy az Úr büntetései változatosak. Könnyebbek és mértékletesebbek azok, amikor csak a külső, „a szerencse jó dolgainak” nevezett áldásokat veszi el tőlünk, mert Isten a hívőket nemcsak a személyük sanyargatásával bünteti, hanem azzal is, hogy elveszi tőlük az élet fenntartásához szükséges dolgokat, például a gabonát, bort, olajat és más hasonló, a föld által megtermett javakat. A שלח (*shalach*) jelentése ugyanis „kihajtani” és „létrehozni, megteremni”.

Van azonban még egy magyarázatom, mely közelebb megy a próféta szavainak értelméhez, miszerint a *kihajtásban* Isten az egyházzal vitatkozik, mert noha levágja az ágakat, sőt még a törzset is, haragja mégsem éri el a gyökereket úgy, hogy meggátolná a fát az újbóli kihajtásban, mert mindig marad valamennyi életerő a gyökerekben, amiket az Úr soha nem hagy elhalni. S ez összhangban van a megelőzőkkel, mikor (6. vers) megígérte, hogy

[477] A Károli-fordítás szerint: *Mérték szerint ítélted őt, midőn elvetetted!* Az angol változatban a „shooting forth” szerepel, amit egyformán lehet kitörésnek, kiágazásnak, vagy kihajtásnak érteni a szövegösszefüggéstől függően – *a ford.*

Izrael ismét terem majd „gyümölcsöt”. Ez megmagyarázza, miért mondta korábban, hogy *mérték szerint*, nevezetesen, hogy nem tépi ki a gyökeret. Az Úr ugyanis levágja, ami kívülről látszik, azaz az ágakat és a leveleket, de megvédi a gyökeret és megőrzi azt biztonságban. Ugyanakkor gyökerestől kiszaggatja az elvetetteket, s oly módon vágja le őket, hogy többé soha nem hajtanak ki.

Bár rájuk fújt kemény leheletével.[478] Egyesek ezt így fordítják: „Reájok fútt kemény lehelletével”, de azt hiszem, a jelentése világosabb, ha ezt mondjuk: „bár reájok fútt”. A próféta folytatja a hasonlatot, mellyel a füvekre és növényekre utalt, amiket az erős szél kiszárít, de csak látszólagosan, mert a gyökér mindig biztonságban van. Azaz, jóllehet az Úr nagy erővel támadja a hívőket, s úgy elveszi minden szépségüket és bájukat, hogy teljesen levágottaknak tűnnek, rendszerint mégis megtart bennük valamennyi belső életerőt.

A keleti szél napján. Mikor a próféta „a keleti szél napjáról” beszélt, akkor a júdeai helyzet volt a szemei előtt, amelyre, amint azt más igeszakaszokból megtudjuk, a keleti szél ártalmas volt. Tudjuk, hogy minden országnak megvan a maga konkrét szele, ami ártalmas a számára, mert egyes országokban az északi szél, másokban a déli szél, megint másokban a keleti, vagy egyenlítői szelek okoznak nagy pusztítást a gabona lefektetésével, a gyümölcsök megperzselésével, vagy tönkretételével, a fák elhervasztásával, illetve alig valamit hagyva a mezőkön érintetlenül. A „keleti szél” alatt ebben az igeversben feltételezetten az „egyenlítői szelet” kell érteni, ami nagyon sok országban rendkívül romboló.

9. *Ezért így tisztíttatik el a Jákób hamissága*. Miután beszélt a nép megfenyítéséről, elkezdi világosabban is kijelenteni, hogy az Úr a népe érdekeit szolgálja ezekkel a fenyítésekkel, hogy azok hasznukra váljanak. Korábban már említette, de most bővebben is megmagyarázza, hogy minden fenyítés, amit Isten szab ki, népe bűneinek elmosását szolgálja, hogy megbékélhessenek Istennel.

Felmerül a kérdés: vajon a bűneink engesztelése azokkal a csapásokkal történik meg, melyekkel Isten fenyít minket? Ha ugyanis így van, akkor ebből az következik, hogy nekünk kell elégtételt adnunk Istennek a bűneinkért, amint a pápisták tanítják. Ez a két dolog szorosan kapcsolódik egymáshoz. Ha Isten avégett büntet bennünket a bűneinkért, hogy levezekeljük azokat, akkor ha a büntetések nem szabadnak ki, az elégtételnek kell a helyükre lépni. Ezt a nehézséget azonban könnyű megoldani, ha tekintetbe vesszük, hogy itt a próféta nem azzal a kérdéssel foglalkozik, hogy vajon a bűneink bocsánatára a cselekedeteink alapján szolgálunk rá, vagy az Isten által ránk kiszabott büntetések tekinthetők ezek jóvátételének. Ő egyszerűen csak azt mutatja meg, hogy a fenyítések orvosságok, melyekkel Isten a betegségeinket gyógyítja, mivelhogy mi vissza szoktunk élni az Ő jóságával és türelmével. Istennek tehát a bűneink tudatára kell ébreszteni minket, s türelemre indítani, így az Általa fenyítések formájában a bűneinkre kiszabott büntetések orvosságok, mert mondhatjuk, hogy vágyainkat mintegy tűzként emésztik fel,[479] amihez a Szentírás is gyakran hasonlítja ezeket (Zsolt66:10, 89:46). Ezek semmilyen vonatkozásban sem jelenthetnek elégtételt, hanem az embereket készítik fel a megtérésre. Ezért mutatja meg tehát, hogy az istenfélőknek nincs okuk tiltakozni Isten fenyítései ellen, s hogy épp ellenkezőleg, úgy kell azokat fogadniuk, hogy ezzel az üdvösségüket munkálja, mert egyébként nem ismernék el Isten kegyelmét. Ha bárki rövid választ akar, egyetlen szóval kijelenthetjük, hogy a fenyítések jóvá teszik a vétkeinket, de csak közvetve, nem közvetlenül, mert megtérésre vezetnek bennünket, ami viszont elvezet minket a bűnbocsánathoz.

És ez minden gyümölcse, bűnének elvétele.[480] Egyesek birtokos esettel fordítják, „és éppen ez a gyümölcse bűne elvételének”, én azonban jobbnak látom alanyesetben fordítani. A

---

[478] A Károli-fordítás szerint: *Reájok fútt kemény lehelletével – a ford.*

[479] “Ne plus ne moins que si le feu y avoit passe;” — “Pontosan ugyanazon a módon, mintha tűz ment volna rajtuk keresztül.”

[480] A Károli-fordítás szerint: *és épen ez a gyümölcse bűne elvételének – a ford.*

כל (*chol*), *minden* szó gyakori jelentése a „nagy és bőséges”, így azt a kiadós gyümölcsöt jelenti, ami a fenyítéseket fogja követni. Egyszóval a hasznosságuk alapján szándékozik Isten fenyítéseit ajánlani nekünk, hogy az istenfélők nyugodtan és mértékletesen tűrhessék, hisz tudják, hogy általuk az üdvösségre tisztíttatnak meg és készíttetnek fel.[481] S rögtön ezután a próféta világosabban is megmagyarázza szavainak értelmét a babonák eltörléséről beszélve. Amíg Izrael népe bőségben élt, nem gondoltak a megtérésre, mert az emberek számára természetes, hogy a jólét elszemteleníti, és egyre jobban megkeményíti őket. A próféta ezért mutatja meg, hogy Isten a népének fenyítésével elveszi a bűneiket is, mivel akik korábban gonoszságba merültek és a bűnelkövetés egyre magasabb csúcsaira jutottak, most jóságának és megbocsátásának következtében tudni fogják, hogy joggal kapták a büntetést, s meg fogják változtatni életvitelüket és viselkedésüket.

Olyanná teszi az oltárnak minden kövét, minők a széttört mészkövek. Itt Ézsaiás egy szóképpel egyetlen osztályt mutat be, azaz mondhatni az egyik részével magyarázza az egészet, s általános kifejezésekkel írja le a bálványimádás és a babonaságok eltávolítását. Ő ugyanis nem arról az oltárról beszél, mely Istennek szenteltetett, hanem arról, amit a bálványaiknak emeltek. Mikor tehát ennek kövei összetörnek, s a bálványokat levetik és megsemmisítik, hogy a babonának nyoma sem marad, azzal egyidejűleg a nép bűne is eltöröltetik.

Ebből először is azt kell megjegyezni, hogy nem szabad bocsánatot várnunk az Úrtól, míg mi magunk is meg nem térünk a bűneinkből, mert bárki, akik hízeleg magának, Isten haragja célpontjává kell válnia,[482] Akit nem szűnik meg provokálni. A mi bűnösségünk csakis akkor töröltetik el, mikor a megtérés valódi érzése mozgat minket. Másodszor azt kell észrevenni, hogy noha a megtérés a szív belső érzése, annak gyümölcsei mégis megmutatkoznak az emberek előtt. Hiába valljuk meg, hogy féljük az Istent, ha külső cselekedetekkel ennek nem adjuk bizonyítékát, hisz a gyökér nem választható külön a gyümölcsöktől. Harmadszor arra kell következtetnünk, hogy a bálványimádást azért említi itt az Íge, mert az a forrása minden gonoszságnak. Amíg a tiszta istentiszteletet és az igazi vallást fenntartják, addig helye van a testvéri kedvességből fakadó kötelezettségeknek, melyek szükségszerűen származnak belőle. Mikor azonban elhagyjuk Istent, Ő is megengedi, hogy mindenféle bűnbe essünk. S ez az oka annak, amiért a bálványimádás név alá hasonlóképpen belefoglalja a bűnösség egyéb cselekedeteit is. Emellett látjuk, hogy nemcsak a szobrokat és képeket kárhoztatja, hanem mindent, amit a zsidók a törvény parancsolataival ellentétesen agyaltak ki, s ebből következik, hogy félreállítja a hamis istentisztelet mindenféle formáját.

Nem kelnek fel többé a berkek és naposzlopok! Ezt hozzátéve megmutatja, milyen erősen undorodik Isten a bálványimádástól, melynek még az emlékezetét is teljességgel ki akarja törölni, hogy ettől kezdve még a nyoma se látsszon. A próféta azonban mégis valamennyivel többet akart kifejezni, nevezetesen hogy megtérésünknek olyannak kell lennie, hogy szilárdan kitartsunk benne, mert nem mondjuk valódi megtérésnek, ha valaki egy hirtelen érzelmi impulzustól indíttatva leteszi a babonákat, majd később engedi, hogy azok fokozatosan újra kihajtsanak és bimbót hozzanak, amint sokak esetében látjuk, akik először a buzgóság némi látszatában égnek, majd elhidegülnek. A próféta azonban itt olyan szilárdságot ír le, mellyel akik egyszer letették a mocskukat és szennyüket, végig megőrzik tisztaságukat.

10. *Mert az erős város magánosan álland, üres és elhagyott hely*. Itt a ו (*vav*) jelentését általában *mert*-nek veszik, egyesek viszont *egyébként*-nek fordítják. Így tehát kettős értelme lesz a fordításnak, mert ha *mert*-nek fordítjuk, akkor a próféta az előző kijelentés okát mondja meg, de ezt a magyarázatot a szövegösszefüggés elveti, s mindenestől abszurd. Nagyobb a valószínűsége, hogy a jelentése *egyébként*, mert ez a fenyegetés jól ideillik: „Ha

[481] “Et mis en chemin de salut;” — “És vezettetnek az üdvösség útjára.”

[482] “Quiconque se flatte en son ordure, il attirera sur sa teste infalliblement l’ire de Dieu;” — “Bárki, aki a saját szennyében hízeleg magának, elkerülhetetlenül a fejére fogja vonni Isten haragját.”

nem tértek meg, meglátjátok mi vár rátok, a megerősített város olyan lesz, mint a pusztaság". Én azonban úgy vélem, hogy ez a magyarázat a természetes jelentésétől való eltávolodást jelenti, ezért inkább a *mindazonáltal*, vagy *mégis* értelmében veszem a szót.

A próféta úgy érti, hogy Jeruzsálem, és Júdea más városainak „mindazonáltal" meg kell semmisülniük, s hogy bár az Úr kímélni akarja a népét, mégis lehetetlenség, hogy megmeneküljenek. Az istenfélők el fognak bátortalanodni, mikor majd látják a szent várost legyőzve és a templomot romokban, de ezekből a próféciákból megtanulják, hogy Istennek bőségben állnak rendelkezésére módszerek az egyház megőrzésére, s ez a vigasztalás fogja őket támogatni. A próféta tehát ezt a nagyon fájdalmas kísértéssel akart szembenézni, s ebből mi is megtanuljuk, hogy soha nem szabad elveszíteni a bátorságunkat, szenvedjünk bár mindenféle nehézségtől és bánjon bár velünk az Úr a legkeményebben. S noha ez a fenyegetés egész Júdeára kiterjed, mégis úgy vélem, hogy főleg Jeruzsálemre vonatkozik, ami a nemzet fővárosa volt.

Ott legel a borjú. Ezt a hasonlatot a próféták gyakran használják, mikor valamelyik város pusztulásáról beszélnek. Azonnal hozzáteszik ugyanis, hogy legelővé válik. Itt Isten ítéletét kell számításba vennünk, Aki borjakat és vadállatokat visz a zsidók helyére, akik a bűneikkel megszentségtelenítették a földjüket. Miután az Isten a gyermekeivé fogadta őket, jó okuk lett volna engedelmeskedni egy ennyire szerető Atyának, mivel azonban lerázták az igáját és átadták magukat a gonoszságnak, hálátlanságuk jogos jutalma volt, hogy a földjük jobb lakosok birtokába jusson, akik nem az emberi fajból, hanem a vadállatok sorából származtak.

És legelészik csúcsain.[483] Amit a „csúcsokról" mond, az a pusztulást akarja még erőteljesebben kifejezni, mintha azt mondta volna: akkor bőségbe nő majd a fű, hogy a borjak csak a leglágyabb részeit fogják legelni. A סעף (*saiph*) ágat is jelent, mivel azonban az ágak a természetben magasan nőnek, én inkább *csúcsnak*, vagy *(fűszál)végnek* fordítom. Az is vélhető, hogy itt a város szépségére utal, s hogy amiképpen a házai korábban magasak és fenségesek voltak, miután lerombolták ezeket, már nem látszik majd más, csak a füvek és a levelek, s ezeknek „csúcsait" a borjak, melyeknek bőséges legelők állnak rendelkezésükre, ímmel-ámmal fognak legelni.

11. *Mikor aratása elsorvad*.[484] Egyesek úgy vélik, hogy a próféta a szőlőskert hasonlatára utal, amit a fejezet elején használt, ezért a קציר (*katzir*) szót, *gallyaknak* fordítják. A szó természetesen kétértelmű, mivel azonban a קציר (*katzir*) *aratást* is jelent, s mivel az *aratásra* vonatkozó hasonlat jobban ideillik, én inkább ebben az értelemben veszem. S nem is úgy fordítom, hogy „mikor aratása elszárad", hanem úgy hogy „mikor aratása elsorvad". Ebben az igeszakaszban az *elsorvad* nem jelent mást, mint közeledést az érettséghez. Mielőtt a föld aratása beérne, levágattatik. Mintha a próféta ezt mondta volna: „Az Úr elveszi majd tőled azt a termést, amiről azt hitted, hogy neked érik, s már a kezedben van".

Az asszonyok előjövén, megégetik. Mikor azt mondja, hogy „az asszonyok előjövén", ezalatt azt érti, hogy Istennek nem lesz szüksége erős katonákra ítéletének végrehajtásához, s hogy csak az asszonyok közreműködését fogja igénybe venni. Ez még erőteljesebb fényben tünteti fel a büntetés gyalázatát, mert szégyenteljesebb és megalázóbb a háborúskodásban nem használt „asszonyoktól" kifosztatni, mintsem a férfiak által.

Mert értelem nélkül való e nép. Végül megadja az okát ennek a súlyos csapásnak. Első ránézésre szélsőségesen durvának tűnhet, hogy az Úr megengedi a választott népének ennyire nyomorúságos kínzását és szétszórattatását, s nem ad nekik semmiféle segítséget, hisz ez összeegyeztethetetlen az irántuk megnyilvánuló kegyességével és atyai szeretetével. A próféta azonban megmutatja: Istennek jó oka van a zsidók ennyire súlyos megbüntetésére, mert híján voltak az ismeretnek és a szilárd „értelemnek".

---

[483] A Károli-fordítás szerint: *és megemészti annak ágait – a ford.*
[484] A Károli-fordítás szerint: *És ha megszáradnak gallyai – a ford.*

S nem ok nélkül mondja, hogy a tudatlanság volt minden gonoszság forrása, mert „az Isten félelme a bölcsesség kezdete” (Péld1:7, Zsolt11:10), s azokat, akik megvetik Istent és engednek testük bűnös szenvedélyeinek, Isten Lelke joggal ítéli vakoknak és őrülteknek. Ám ez a tudatlanság a legcsekélyebb mértékben sem menti, vagy enyhíti gonoszságunk vétkét, mert akik vétkeznek, tudatában vannak bűnösségüknek, ha el is vakítják őket a vágyaik. A gonoszság és a tudatlanság tehát szoros kapcsolatban állnak, a kapcsolatuk azonban olyan természetű, hogy a tudatlanság származik az elme bűnös beállítottságából. Ebből következik, hogy a „tudatlanság”, vagy „tudatlanságok” az összefoglaló név, amit a héber írók a mindenféle bűnnek adnak, s ebből származik Mózes mondása is: „Vajha eszesek volnának, megértenék ezt!” (5Móz32:29). Ezt bárki könnyen megérti, ha fontolóra veszi, mekkora a gonosz szeszélyek ránk gyakorolt zavaró hatása. Mikor ugyanis meg vagyunk fosztva a tanítás világosságától, s értelem nélkül valók vagyunk, az ördög mondhatni a az őrületbe kerget úgy, hogy nem félünk Isten karjától, s nem tiszteljük az Ő szent Ígéjét.

Ezért nem könyörül meg rajta Teremtője. A félelmük további fokozása érdekében végül elveszi tőlük a megbocsátás minden reménységét, mert még a maradék meg is tarttatik, ezen az alapon Isten haragja nem szűnik meg a többséggel szemben tombolni. A próféta itt nem azon a módon nevezi Izrael Alkotójának és Teremtőjének Istent, mint ahogyan a menny és a föld Teremtőjének nevezik (1Móz1:1), hanem azért, mert Ő alkotta az egyházat a megújítás Lelkével. Pál is hasonlóképpen jelenti ki, hogy ebben az értelemben vagyunk *auto poihma*, az Ő alkotásai (Ef2:10), amint azt már elmondtuk egy másik igevers magyarázatánál (Ézs19:25). Ézsaiás azért tette ezt a kijelentést, hogy még erőteljesebben bemutassa a nép hálátlanságát és megmutassa, mennyire joggal kapták a büntetést. Miután ugyanis Isten megalkotta és megőrizte őket, tiszteletlenül és lenézéssel viseltettek Iránta.

12. *És lesz ama napon*. Az előző kijelentés nyerseségét enyhíti, mert Isten félelmetes ítélete volt, hogy az embereket megfosztotta a kegyelem és jóindulat mindenféle reménységétől. A ו (*vav*) kötőszót tehát úgy kell fordítani, mint a tizedik versben: „*Mindazonáltal*, vagy *és mégis* lesz ama napon”.

Cséplést tart az Úr. A próféta jelképesen beszél, mert az egyház összegyűjtését a gabonacsépléshez hasonlítja, melynek során a gabona elválik a pelyvától. A jelkép jelentése az, hogy az embereket annyira maga alá gyűrte a fogság, hogy nem tűntek másnak, mint a pelyva alá rejtett, vagy ide-oda elszórt gabonamagnak. Szükséges volt tehát, hogy az Úr cséplést tartson, mondhatni, egy, a zavaros massza között rejlő rostával, hogy összegyűjtését joggal lehessen „csépléshez” hasonlítani.

Az Eufrátes folyóvizétől Égyiptom patakjáig. Ezalatt az Eufráteszt és a Nílust érti, mert a nép részben Káldeába, vagy Asszíriába, részben pedig Egyiptomba szóratott szét. Sokan menekültek Egyiptomba, miközben másokat Babilonba vittek fogságba. Ezért prófétálja, hogy az Úr a népét nemcsak Káldeából,és Mezopotámia egészéből, de Egyiptomból is gyűjti majd.

És ti egyenként összeszedettek, Izráel fiai. A לאחד אחד (*leahad ehad*) kifejezést, amit „egyenként”-nek fordítottunk, mások „egyesével a különböző helyekről” kifejezéssel fordítanak, ez azonban rendkívül erőltetett, s az általam használt fordítás számomra egyszerűbbnek tűnik. A szavaknak mégis két értelmük van. Vagy azt jelentik, hogy „egy testbe gyűjtelek benneteket”, vagy azt, hogy „összegyűjtelek benneteket, de nem nagy csoportokban, s nem nagy létszámban, hanem egyesével”, ami rendszerint történni szokott azokkal az emberekkel, akiket száműztek és szétszórtak. Ők ugyanis nem hirtelen gyűlnek össze, hanem lassacskán közelednek egymáshoz. A zsidókat oly módon szórták szét, hogy nem könnyen gyűltek össze egy testbe, így a próféta azt mutatja meg, hogy ez a szétszóratás nem fog gátat szabni annak, hogy ismét visszakerüljenek a virágzó állapotba. Ez később be is teljesedett, mert a zsidók összegyűltek és visszajöttek, de nem a lovasok, vagy szekeresek által, nem emberi erők, kard vagy kezek által, hanem egyedül Isten erejével, ahogyan Hóseás is kijelenti (Hós1:7).

13. *És lesz ama napon*. Ez az előző vers magyarázata. A próféta jelképesen beszél, és megmutatja: Isten ereje akkora lesz, hogy könnyen visszahozza majd az Ő népét. Mivel a királyok trombitahanggal gyűjtenek össze nagy tömegeket, úgy mutatja meg, hogy az Úrnak könnyű lesz összegyűjteni a népét, akikre a prófécia nem kisebb hatást gyakorol, mint a trombitaszó, melyre összegyűlnek a katonák.

És eljőnek, akik elvesztek. Elveszetteknek nevezi őket, mert nyomorultul szétszórattak, s látszólag nagyon közel álltak a teljes pusztuláshoz a helyreállítás mindennemű reménysége nélkül. Az ellenségeik, amíg csak fennállt a birodalmuk, soha nem engedték volna meg nekik, hogy hazatérjenek, s azért vitték őket száműzetésbe messzi országokba, hogy Izrael neve fokozatosan feledésbe merüljön.

És a kik kiűzettek Égyiptom földébe. Amit Egyiptommal kapcsolatosan hozzátesz, az a megbocsátás figyelemre méltóbb bizonyságát tartalmazza, nevezetesen hogy akik Egyiptomba menekültek, jóllehet nem érdemlik meg ezt a kegyet, mégis össze fognak gyűjtetni. Ők két vonatkozásban sértették meg Istent, amint azt Jeremiás is világosan megmutatja: először, makacsak és lázadók voltak, másodszor, megtagadták, hogy engedelmeskedjenek a kijelentésnek (Jer28:10-11), mert inkább a babiloniak jármába kellett volna hajtani a fejüket, mintsem Isten parancsának ellenére Egyiptomba menekülni.

És leborulnak az Úr előtt a szent hegyen. Végül leírja a szabadulásuk eredményét: a zsidók a fogságból visszatérve ismét tiszta és törvényes módon tisztelhetik Istent, a Szabadítójukat. A *hegy* alatt a templomot és az áldozatokat érti. Ez valóban be is következett Dárius idején, de a próféta kétségtelenül tovább is ki akarta terjeszteni ezt a próféciát. Ez a szabadulás ugyanis csak homályos előképe volt annak a szabadulásnak, amit Krisztuson át nyertek, Akinek eljövetelekor a lelki trombita, azaz az evangélium hangja harsant fel, de nemcsak Asszíriában és Egyiptomban, hanem a világ legtávolabbi részein is. Ezután gyűjtetett egybe Isten népe a Sion hegyéhez, azaz az egyházba. Tudjuk, hogy ezt a kifejezésmódot a próféták gyakran használták, mikor az igazi istentiszteletet, valamint a harmóniát a vallásban és az istenfélelemben szándékozzák leírni, mert alkalmazkodtak a nép által megszokottakhoz, hogy jobban megérthetők legyenek. Tudjuk azt is, hogy az evangélium a Sionról indult el, de erről bővebben a második fejezetben szóltunk.[485]

[485] Lásd Kálvinnak az Ézs2:3-hoz fűzött magyarázatát.

28. fejezet

1. Jaj Efraim részegei kevély koronájának és dicsőséges ékessége hervadó virágának, mely a bortól megverettek kövér völgye fején van.

2. Ímé, egy erős és hatalmas jő az Úrtól, mint jégfergeteg, veszedelmes szélvész, mint özönlő erős vizeknek áradása: földhöz veri kezével azt!

3. Lábbal tapodtatik meg Efraim részegeinek kevély koronája,

4. És úgy jár dicsőséges ékességének hervadó virága, a mely a kövér völgynek fején van, mint a korai füge a gyümölcsszedés előtt, a melyet mihelyt valaki meglát, alig veszi kezébe, lenyeli.

5. Ama napon a seregek Ura lesz ékes koronája és dicsőséges koszorúja népe maradékának;

6. És ítéletnek lelke annak, a ki az ítélőszékben ül, és erősség azoknak, a kik visszanyomják a kapuig az ellenséget.

7. De ezek is tántorognak a bor miatt, és szédülnek a részegítő italtól: pap és próféta tántorog részegítő ital miatt, a bor elnyelte őket, szédülnek a részegítő ital miatt, tántorognak a jövendőlátásban, és inognak az ítéletmondásban;

8. Mert minden asztal telve undok okádással, úgy hogy hely sincs a nélkül.

9. Kit tanít tudományra? A tanítást kivel érteti meg? A tejtől elszakasztottakkal-é és a csecstől elválasztottakkal-é?

10. Mivel parancsra új parancs, parancsra új parancs, szabályra új szabály, szabályra új szabály; itt egy kicsi, ott egy kicsi.

11. Ezért dadogó ajakkal és idegen nyelven fog szólni e néphez,

12. Ő, a ki ezt mondá nékik: Ez a nyugalom, hogy nyugtassátok meg a megfáradottat, és ez a pihenés! És nem akarták hallani!

13. És lőn nékik az Úr beszéde parancsra új parancs, parancsra új parancs, szabályra új szabály, szabályra új szabály; itt egy kicsi, ott egy kicsi; hogy járjanak és hátra essenek és összetöressenek és tőrbe jussanak és megfogassanak!

14. Ezért halljátok az Úrnak beszédét, csúfoló férfiak, a kik uralkodtok e népen, a mely Jeruzsálemben lakik.

15. Mert így szóltok: Frigyet kötöttünk a halállal, a sírral meg szövetséget csináltunk; az ostorozó áradat ha jő, nem ér el minket; mert a hazugságot választók oltalmunkul, és csalásba rejtezénk el!

16. Ezért így szól az Úr Isten: Ímé, Sionban egy követ tettem le, egy próbakövet, drága szegletkövet, erős alappal, a ki benne hisz, az nem fut!

17. És a jogosságot mérőkötéllé tevém, és az igazságot színlelővé, és jég söpri el a hazugság oltalmát, és vizek ragadják el a rejteket.

18. És eltöröltetik a halállal való frigyetek, és a sírral való szövetségtek meg nem áll; az ostorozó áradat ha eljő, eltapod titeket,

19. S a hányszor eljő, elragad titeket; mert minden reggel eljő, nappal és éjszaka; borzalom megértetni e tanítást;

20. Mert rövid lesz az ágy, hogy benne kinyujtózhassék, és a takaró szűk lesz az elrejtőzéskor.

21. Mert mint a Perázim hegyén, felkel az Úr, és mint Gibeon völgyében, megharagszik, hogy megtegye munkáját, a mely szokatlan lesz, és hogy cselekedje dolgát a mely hallatlan lesz.

22. És most ne csúfolódjatok, hogy köteleitek szorosabbak ne legyenek; mert elvégzett pusztítást hallottam az Úrtól, a seregek Urától, az egész föld felett.

23. Vegyétek füleitekbe és halljátok szavam`, figyeljetek és hallgassátok beszédem`!

24. Hát mindig szánt-é a szántó, hogy vessen, és barázdálja és boronálja-é földét?

25. Nemde, mikor elegyengette színét, hint fekete köményt, és szór illatos köményt, s vet sorban búzát és árpát a kijelölt földbe, és tönkölyt a szélére?

26. Így szoktatá őt rendre és tanítá Istene.

27. Mert nem cséplő szánkával csépelik a fekete köményt, és nem szekér kerekével tapodják az illatos köményt; a fekete köményt bottal verik ki, és az illatost pálczával;

28. A búzát csépelik; de nem örökre csépli azt, és bár hajtja rajta szekere kerekét és lovait, de szét nem töreti.

29. Ez is a seregek Urától származott: Ő ád csodás tanácsot és nagyságos bölcseséget!

1. *Jaj Efraim részegei kevély koronájának*. Ézsaiás most másik, az előzőtől különböző témába kezd bele, mert ezt a beszédet el kell különíteni a megelőzőktől. Megmutatja, hogy az Úr haragja gyorsan elborítja először Izraelt, majd azután a zsidókat is. Valószínű ugyanis, hogy Izrael királysága még fennállt, mikor a próféta ezeket a próféciákat mondta, bár bizonyossággal semmi több sem állítható, mint hogy jó okunk van hinni: abban az időben a tíz törzset még nem hurcolták fogságba.

Ennek megfelelően követi a próféta az alábbi sorrendet: először megmutatja, hogy Isten bosszúállása nincs messze Izraeltől, mivel abban különböző bűnök és mindenféle romlás uralkodtak el. Ők ugyanis felfuvalkodtak a büszkeségtől és a pökhendiségtől, belemerültek a fényűzésbe és utat adtak mindenféle kicsapongásnak, ezzel nyíltan megvetették Istent, amint az lenni szokott, mikor az emberek szélsőséges szabadosságot engednek meg maguknak és gyorsan elfeledkeznek Istenről. Másodszor azt mutatja meg, hogy Isten valamelyest visszafogja a haragját Júda törzsének megkímélésével, mikor ugyanis a tíz törzset Benjámin fél törzsével együtt fogságba vitték, a zsidók megmaradtak épen és sértetlenül. Ézsaiás magasztalja ezt a könyörületet, amit Isten tanúsított, hogy nem engedte elpusztulni az egyházat, hanem meghagyott némi maradékot. Ugyanakkor azt is megmutatja, hogy a zsidók annyira megromlottak, hogy nem teszik lehetővé Istennek ennek a könyörületnek a gyakorlását, s a közöttük elterjedt gonoszság következtében nekik is legalább úgy meg kell érezniük Isten bosszúálló kezét, mint Izraelnek. Ezt a sorrendet gondosan meg kell figyelni, mert sokan tévedtek ennek az igeversnek a magyarázatával, mivel a próféta nem említi konkrétan Izrael nevét, noha közismert, hogy Efraim alatt a tíz törzset érti.

Ami pedig a szavakat illeti, mivel a הוי (*hoi*) viszonyszó nagyon gyakran jelenti „rosszat kívánni valakinek”, én nem akartam eltávolodni az igemagyarázók általános véleményétől, főleg mert a próféta ebben az igeversben nyíltan fenyegetőzik. Ha azonban a *Jaj a koronának!* fordítást bárki jobbnak véli, én nem ellenkezem.

Mert dicsőségének ékessége hervadó virág lesz.[486] A ו kötőszó jelentése itt *mivel*, vagy *mert*. Izrael „dicsőségét” és „ékességét” a „hervadó virághoz” hasonlítja, amint majd később kijelenti. Általánosságban átkot mond az izraeliták gazdagságára, mert a „korona” szó alatt nem mást ért, mint azt a bűnös magabiztosságot, amivel felfuvalkodtak, s ami a túl bőséges vagyonukból fakadt. Ezek a bűnök majdnem mindig együtt járnak, mivel a bővelkedés és a teljesség kegyetlenséget és büszkeséget teremnek, mert a bővelkedés fellelkesít, s nem tudjuk, miképpen használjuk azt mértékletesen. Gazdag és termékeny országban laktak, s ezen az alapon nevezi őket Ámós (Ám4:11) hízott ünőknek, melyek Samária hegyein legelnek. Azaz, felfuvalkodván a gazdagságuktól, mind Istent, mind az embereket megvetették. A próféta „részegeseknek” nevezi őket, mivel megmámorosodván a gazdagságtól, nem féltek a

[486] A Károli-fordítás szerint: *És dicsőséges ékessége hervadó virágának – a ford.*

balsorstól és azt gondolták, minden veszély felett állnak, sőt még Magának Istennek sincsenek alávetve.

Hervadó virág. Kétségem sincs arról, hogy nem a koronákra, vagy a virágfüzérekre utal, melyeket a banketteken használtak,[487] s amiket még manapság is sok helyen használnak. Az izraeliták belemerültek a lakomázásba és az italozásba, s a talaj termékenysége kétségtelenül okot adott nekik a mértéktelenségre. „Hervadó virágnak" nevezve őket a hasonlatát folytatja, elegánsan utalván a hirtelen elszáradó virágokra.

Mely a bortól megverettek kövér völgye fején van.[488] Azt mondja, hogy ez a dicsőség „a kövérség völgye fején" van, mert a lábuk alatt látták a legelőiket, melyek termékenysége csak még jobban lángra lobbantotta a büszkeségüket. A שמנים (*shemanim*) szót egyesek „kenőcsnek" fordítják, de ez nem használható, mert bőséget és teljességet jelent, ami odáig vezette őket, hogy elhanyagolták az istenfélelmet és megvetették Istent. A „fej", vagy „csúcs" szóval az ország elhelyezkedésére utal, mert az izraeliták főként a dús völgyekben éltek. Egy koronát tesz rá, mely az egész királyságot körülveszi, mert virágzó és a gazdagság mindenféle fajtájával megáldott volt. Ez a vagyont jelenti, amiből a lustaság, az önteltség, az elhamarkodottság, a mértéktelenség és a kegyetlenség fakadtak. Ez a tanítás ránk is vonatkozik: eme emberek példájának arra kell emlékeztetnie minket, hogy mértékletességgel kell a gazdagságot használnunk, másként nagyon boldogtalanok leszünk, mert az Úr megátkoz minden vagyonunkat és bővelkedésünket.

2. *Ímé, egy erős és hatalmas jő az Úrtól*. Ez utalhat az asszírokra, mintha azt mondta volna, hogy készen állnak Isten parancsára azonnal harcba szállni az Ő felhatalmazására, amint az elhívást megkapják. Én azonban mégis inkább a főnév nélküli változatot veszem, mely vagy „pálcát", vagy más eszközt jelent, amivel az Úr letöri fennkölt büszkeségüket.

Mint jégfergeteg, veszedelmes szélvész. „Özönvízhez", vagy „jégesőhöz" hasonlítja, ami mind a növényeket, mind a virágokat a földre teríti, s a föld minden szépségét elcsúfítja. Azaz, a „hervadó virág" hasonlatát folytatja, amit a fejezet kezdetén kezdett, hisz semmi sem lehet pusztítóbb a virágokra nézve, mint a zivatar, vagy a „jégeső". Azért használja a הנה (*hinneh*), *íme* mutatószót, mert a gonosz embereket semmiféle fenyegetés sem indítja meg, ezért megmutatja, hogy nem valamiféle kétséges, hanem azonnal bekövetkező dolgokról beszél.

Földhöz veri kezével azt! A ביד (*beyad*) szót, amit én a „kezével" szóval fordítottam, Jeromos a „tágas ország" jelentéssel veszi, ami nem egyezik meg a szavakkal. Mások az „erő" szóval fordítják, utalván az erőteljes földhöz verésre. Számomra azonban a nyilvánvaló jelentése az, hogy az izraeliták dicsősége és csillogása úgy töretik le, mint mikor valaki a részeg embert a földre teríti. Ugyanezt a kijelentést erősíti meg a próféta a harmadik versben.

4. *És úgy jár dicsőséges ékességének hervadó virága*. Majdnem ugyanazokat a szavakat ismétli: tudjuk ugyanis, mennyire nehéz megfélemlíteni és alázatosságra késztetni azokat, akiket elvakított a gazdagság, s akiknek szemeit a siker ugyanolyan módon zárja le, mint a kövérség tenné. Ahogyan II. Dionysius,[489] miután a nem időszerű banketteken tömte magát, s ennek következtében olyan vaksággal veretett meg, hogy folyton botladozott, úgy az örömök és a fényűzés is oly módon vakítják meg az emberek elméit, hogy többé már sem Istent, sem önmagukat nem ismerik. A próféta tehát gyakorta vési bele ugyanazt az igazságot

[487] „Jaj Samáriának, Efráim részegei kevély virágfüzérének, mely a korhelyek fajának kövér völgye fején van! 'Sebaste, az ókori Samária ovális alakú, hosszú területen helyezkedett el, melyben egy gazdag völgyet hegyláncok vettek körül' – *Maundrell*, 58. oldal. Ezért hasonlítja virágfüzérhez, vagy koszorúhoz, amit a zsidók a fejükön viseltek a görögökhöz és a rómaiakhoz hasonlóan, amint azt a bankettjeiken is láthatjuk. *Bölcs2:7-8*" – *Stock*.

[488] "De la vallee grasse;" — "Kövér völgye."

[489] "Tyran de Sicile;" — "Szicília zsarnoka."

az ostoba és elképedt emberek elméibe, hogy megérthessék azt, ami egyébként lehetetlenségnek tűnhetett volna a számukra.[490]

Mint a korai füge a gyümölcsszedés előtt. Most egy újabb, rendkívül szép és odaillő hasonlattal szemlélteti a témát, mert az elsőnek beérő gyümölcsöket valóban nagyon ajánlják, hisz azok megelőzik a többit és a további termés kilátását csillogtatják meg. Nem tartanak azonban sokáig, s nem konzerválhatók, mert gyorsan feleszik akár a terhes asszonyok, akár a gyermekek, vagy azok az emberek, akik helytelenül válogatják meg az élelmiszereiket. A próféta azt mondja hogy az izraeliták öröme efféle lesz, mert virágzó gazdagságuk nem tart soká, hanem egy pillanat alatt elnyelődik. S amit Ézsaiás Izrael királyságáról mond, az vonatkozik az egész világra is. Hálátlanságuk következtében az emberek megakadályozzák, hogy az Isten által rájuk ruházott összes jóság beérhessen, mi ugyanis visszaélünk az Ő áldásaival és gonoszságunkkal megrontjuk azokat. Ennek következtében teremnek korai és rövid életű gyümölcsök, melyek nem teszik lehetővé számunkra az állandó táplálkozást.

5. *Ama napon a seregek Ura*. Miután beszélt Izrael királyságáról, rátér Júda törzsére, s megmutatja, hogy Isten eme súlyos bosszúja közepette mégis marad hely a könyörület számára, s noha a tíz törzs elpusztult, az Úr mégis megőriz valamennyi maradékot, melyet Magának szentel. Így lesz *ékes koronája és dicsőséges koszorúja*, azaz az egyház soha nem lesz annyira elcsúfítva, hogy az Úr ne ékesítené fel szépséggel és ragyogással. Én azonban mégsem terjesztem ki ezt a próféciát válogatás nélkül minden zsidóra, csak a választottakra, akik csodálatos módon menekültek meg a haláltól. Mert jóllehet a törzset és a fél-törzset nevezi *maradéknak* a többi tíz törzshöz hasonlítva, mégis, amint majd haladunk előre, látni fogjuk, hogy a próféta különbséget tesz Júda törzse és a többiek között. Azon sem kell csodálkoznunk, hogy a próféta különböző módon beszél ugyanarról a népről, beszédét időnként a bűn által megrontott testre, időnként pedig a választottakra irányítva. Természetesen a tíz törzshöz hasonlítva, akik elszakadtak az istentisztelettől és a hit egységétől, joggal nevezi a zsidókat a nép *maradékának*, mikor azonban figyelmen kívül hagyja ezt az összehasonlítást, s azt veszi fontolóra, hogy milyenek is ők önmagukban, ugyanúgy jogosan szólal fel az ő megromlásuk miatt.

Tisztában vagyok azzal, hogy ezt egyesek másként magyarázzák azon az alapon, ami rögtön ezután hangzik *a borról és a részegítő italról* (7. vers), s úgy vélik, hogy ezt a kijelentést a fejezet kezdetével összekapcsolva kell vizsgálni. Mégis, talán az Úr megőrzi a zsidókat. De miképpen őrizné meg őket? Ők se jobbak semmi vonatkozásban másoknál, mert ugyanolyan vétkesek,[491] s ugyanazt a büntetést kell kiszabni rájuk. Ezek az igemagyarázók azonban nem veszik tekintetbe, hogy a próféta itt Isten rendkívüli jóságának példáját mutatja be, mikor nem hajtja végre bosszúállását azonnal Ábrahám egész családja ellen, hanem Izrael királyságának legyőzése után fegyverszünetet biztosít a zsidóknak, hogy meglássa: megtérnek-e bármilyen mértékben emiatt. S azt sem veszik tekintetbe, hogy ugyanazokkal az eszközökkel olyan körülményeket teremt, amellyel erőteljesebb megvilágításba tudja helyezni a nép hálátlanságát, hogy tanulhassanak a testvéreik példájából.[492] Izrael sorscsapásának ugyanis megtérésre kellett volna őket indítani, de nem gyakorolt rájuk semmiféle hatást, s nem tette őket jobbá. Tehát noha méltatlanok voltak ekkora jótéteményre, mégis tetszett az

[490] Justin ezt a zsarnokot futólag felvázolva a következőkről tájékoztat minket: „miután legyőzte ellenfeleit, belevetette magát a tunyaságba és falánkságba, ami annyira meggyengítette a látását, hogy nem volt képes elviselni a napfényt. Annak tudata pedig, hogy megvetik a vaksága miatt, még durvábbá tette őt, mint annakelőtte, s ez odáig vezetett, hogy úgy megtöltötte a várost gyilkosokkal, ahogyan atyja korábban a börtönöket elítéltekkel. Ennek következtében egyetemesen gyűlöltté és megvetetté vált". *Justin*, Hist.1.21,c.11. A megdöbbentő tényeket más történészek is megerősítik – *a szerk.*

[491] "Puis done qu'ils sont coulpables d'une mesme ingratitude;" — "Mivel ők is vétkesek ugyanazon hálátlanság miatt."

[492] "Aux despens de leurs freres;" — "A saját testvéreik kárán."

Úrnak közöttük megőrizni az Ő egyházát, mert ez az oka annak, amiért megkímélte Júda törzsét és Benjámin fél-törzsét attól a csapástól.

S mivel Júda törzse csak kis részét képezte a nemzetnek, így a gőgös izraeliták megvetették, a próféta kijelenti, hogy egyedül Istenben van elegendő gazdagság és dicsősé minden földi hiány betöltéséhez. S ezzel megmutatja, mi az üdvösségünk igazi módja, nevezetesen, ha boldogságunkat Istenbe helyezzük, mert amint lejövünk a világba, hervadó virágokat kezdünk gyűjteni, melyek azonnal elszáradnak és megromlanak. Ez az őrültség mindenfelé eluralkodott, sőt még közöttünk is, hogy Isten, azaz maga a boldogság nélkül akarunk boldogulni. Ézsaiás emellett azt is megmutatja, hogy semmiféle sorscsapás, legyen az bármennyire fájdalma, nem képes megakadályozni Istent egyháza feldíszítésében, mikor ugyanis úgy tűnik, hogy már minden a pusztulás küszöbére jutott, akkor is Isten lesz a dicsőség koronája az Ő népe számára. Azt is érdemes megfigyelni, hogy Ézsaiás csak akkor ígér új ragyogást az egyháznak, mikor a tömeg már megfogyatkozott, nehogy a hívők elveszítsék bátorságukat a küszöbön álló nagy csapás miatt.

6. *És ítéletnek lelke*. Megmagyarázza annak módját, ahogyan az Úr majd felékesíti a „maradékot" új ragyogással, mert felmutatja a polgári kormányzás valódi művészetét, ami a leginkább hozzájárul a nemzet fenntartásához. Ez főleg két dolgot foglal magába: *bölcsességet* és *erőt*. A belső szabályzást a bölcsességnek és józan észnek kell intéznie, míg az „erő" és az ellenálló képesség a külső ellenség ellen szükségeltetik. Mivel a királyságok és a nemzetközösségek ezzel a két védelemmel védik és tartják fenn a társadalmi rendjüket, ezért ígéri a népnek az „ítéletnek" és az „erőnek" lelkét. Egyidejűleg azt is megmutatja, hogy Isten az Aki mindkettőt adja, s nem szabad ezeket máshonnan várniuk. A magiszterek ugyanis nem lesznek képesek uralkodni és igazságot szolgáltatni egy városban, a tábornokok pedig nem lesznek képesek visszaverni az ellenséget, míg nem az Úr irányítja őket.

7. *De ezek is tántorognak a bor miatt, és szédülnek a részegítő italtól*. Visszatér Isten hitetlen megvetőire, akik csak névleg voltak zsidók, s bizonyítja, hogy hálátlanságuk annál súlyosabb, mert bár a szemük előtt volt Isten haragjának nyilvánvaló bizonyítéka, mikor látták, milyen súlyos büntetést kaptak a testvéreik, mégis megtapasztalták Isten irántuk megnyilvánuló türelmét. De sem a szigorúság példája, sem az isteni jóság meggyőző hatása nem volt képes visszatéríteni őket a helyes útra, illetve bármennyire is megjobbítani, noha az Úr megkímélte őket. Itt jelképesen beszél a „borról és a részegítő italról", mert szerintem nem közönséges részegségre céloz, ami ellen a fejezet elején emelt szót, hanem épp ellenkezőleg, azt mondja, olyanok voltak, mint a részeg emberek, mert híján voltak tudásnak és szilárd értelemnek. Ha beszúrjuk a *mint* szót „a bor miatt" és „a részegítő italtól" szavak elé, a próféta szavainak jelentése világosabbá válik. Elismerem, hogy a folytonos alkoholos befolyásoltság miatt az emberek mondhatni vadállatokká válnak, s kétségem sincs afelől, hogy az italozás és a szélsőséges falánkság szintén hozzájárult a zsidók elméinek elbutításához, ha azonban az egész szöveget megvizsgáljuk, könnyen meglátjuk, hogy a próféta által kárhoztatott bolondság jelképes.

Pap és próféta tántorog részegítő ital miatt. Még tovább megy a súlyos bűnük bemutatásában és azt mondja, hogy nemcsak a köznép volt ittas, hanem maguk a papok is, akiknek világosságot kellett volna adniuk és utat kellett volna mutatniuk másoknak, mert amint Krisztus kijelenti, ők tekinthetők „a föld sóinak" (Mt5:13). Ha ők bolondok, milyen lehet a köznép? „Ha a szem vak", milyen lesz a test többi része? (Mt6:23)

Tántorognak a jövendőlátásban. Mindenek között a legszomorúbb, mikor a próféta kimondja, hogy nemcsak az élet kirívóbb vétkeiben ingadoznak, hanem a *jövendőlátásban* és az *ítéletmondásban* is. Ebből következtetnünk kell arra, milyen kétségbeesett állapotban volt a zsidó egyház, s ebben, mint egy tükörben szemlélhetjük a saját vétkeinket. Valóban szörnyűséges, hogy annyi csapás után, melyekkel az Isten tisztogatni próbálta, az egyház mégis ennyire mélyen romlott. Ilyen azonban a gonoszságunk mellyel Isten csapásai ellen

küzdünk,[493] s noha állandóan visszafog minket, s fáradhatatlan erőfeszítéseket tesz, hogy megtisztítson a bűneinktől, mi nemcsak az orvosságait tesszük hatástalanokká, hanem újabb betegségeket is hozunk a fejünkre. Nem kell tehát csodálkoznunk, hogy napjainkban, az egyházat sújtó oly sok csapás és megpróbáltatás után az emberek csökönyöseknek tűnnek, s csak még rosszabbakká váltak, hisz Ézsaiás arról tesz bizonyságot, hogy ugyanez bekövetkezett a régi időkben is. Igaz, az Úr jósága felülemelkedett annak a nemzetnek az aljas és szégyenteljes gonoszsága fölé, s mégis megőrizte az egyházat. Ezt azonban titkos hatalmával vitte véghez mindenki várakozása ellenére, mert számunkra haszontalan lenne, ha a szokásos orvosságokat használná.

Ebből az is nyilvánvaló, milyen ostoba és gyerekes a pápisták dicsekvése, akik mindig a nyelvük hegyén hordják „az egyházat", és ürügyként használják papjaik, püspökeik, és pápáik neveit, s az ő tekintélyükkel akarják megerősíteni magukat Isten Ígéjével szemben, mintha ez a rend sohasem hibázna, vagy tévedne. Úgy gondolják, agyaikba zárva birtokolják a Szentlelket, s azt az egyházat képviselik, amit Isten soha el nem hagy. De látjuk, mit jelent ki a próféta a papokat illetően, akiknek a rendje csillogóbb és előkelőbb volt. Ha volt valaha egyház, akkor az abban az időben természetesen a zsidók között volt. Az a rend pedig Isten Ígéjéből származott, melynek támogatásához semmiféle jogalapjuk sincs. A próféta még azt is megmutatja, hogy nemcsak erkölcsileg voltak romlottak, hanem „tántorognak a jövendőlátásban, és inognak az ítéletmondásban" is, továbbá, hogy a próféták, akikről tudjuk, hogy Isten adta őket a papok mellé a dolgok megszokott menete mellett, a papok gondatlansága miatt, mégis vakok voltak a tanítás szent hivatalában és a kijelentésekben. Nincs hát semmi hiábavalóbb, mint a csillogó megnevezést viselő hivatal ürügyével a tévedésbe esés hibája alóli kivételnek feltüntetni azokat, akik elhagyván Istent, nemcsak a vallásra nincsenek semmiféle tekintettel, de még a szégyent is lábbal tiporva minden, a hatalmukban álló eszközzel védik a saját zsarnokságukat.

8. *Mert minden asztal telve undok okádással*. Ugyanazt a hasonlatot folytatja, s azoknak az embereknek mondhatni a képét vázolja fel, akik átadják magukat az italozásnak. Ők ugyanis megfeledkeznek a szégyenről, s nemcsak állati szintre süllyednek le, de nem is vonakodnak semmi szégyenletestől. Természetesen csúnya és undorító látni „minden asztalt telve okádással", s ennek megfelelően ezzel a jelképpel Ézsaiás a nép egész életét tünteti fel tűrhetetlenül szégyenletesnek. Kétségtelen, hogy a próféta egyetlen szóval szándékozott kifejezni azt, hogy sem őszinteség, sem igazságosság nem maradt a zsidók között. Ha odamegyünk asztalaikhoz, nem találunk mást, csak ostoba részegséget, ha megnézzük életüket, annak egyetlen része sem tiszta, vagy mentes a bűnöktől és a gaztettektől. Maga a tanítás is annyira romlott, hogy úgy bűzlik, mintha okádás és mocsok szennyezte volna be. De az allegóriák kibontásával én nem szándékozom másokhoz hasonlóan hossza értekezésekbe bonyolódni.

9. *Kit tanít tudományra? A tanítást kivel érteti meg?* Itt a próféta a megdöbbenés kifejezésével azt mutatja meg, hogy a nép betegsége gyógyíthatatlan, s hogy Istennek nincs már más alkalmas orvossága a gyógyításukra, mert minden módszert kipróbált már, de hatástalanul. Mikor arra kéri a tévelygőket, hogy térjenek vissza a helyes útra, s szüntelenül figyelmezteti azokat, akik meggondolatlanul félremennek, ez kétségtelenül rendkívüli orvosság, s ha ez sem használ, az üdvössége azoknak, akik elutasítják, hogy bármiféle orvosságot elfogadjanak az orvostól, a végtelenségig reménytelen.

A tejtől elszakasztottakkal-é és a csecstől elválasztottakkal-é? A próféta arról panaszkodik, hogy az emberek ostobasága mondhatni meggátolja Istent abban, hogy megpróbálja kigyógyítani őket a bűneikből, ezért a nagyon fiatal csecsemőkhöz[494] hasonlítja a zsidókat, akik még épp hogy csak elkezdtek gagyogni, így időpocsékolás lenne megpróbálni

[493] "Que nolls regimbons contre l'esperon;" — "Mellyel a sarkantyú ellen kapálódzunk."

[494] "A des petis enfans n'agueres sevrez;" — "Az épp csak elválasztott fiatal csecsemőkhöz."

őket tanítani. Valóban joggal biztatja Péter a hívőket, hogy „a tiszta, hamisítatlan tej után vágyakozzatok, hogy azon növekedjetek”, mert soha egyetlen embernek sem akaródzik tanulni mindaddig, amíg félre nem tette azt a makacsságot, ami mindannyiunk természetes beállítottsága (1Pt2:2).[495] Most azonban a próféta másfajta csecsemőséget kárhoztat, azt, amelyben az emberek a bűneiktől elhülyülve úgy nem törődnek többé a mennyei tanítással, mintha semmiféle értelmük sem maradt volna. Hiba tehát összekapcsolni a próféta eme kijelentését Péter apostoléval, mintha Ézsaiás úgy mutatná be Istent, mint Aki arra vágyik: olyan tanítványai legyenek, akik levetkőztek mindennemű gőgöt és olyanok, mint a későn elválasztott csecsemők. A próféta ugyanis éppen ellenkezőleg, hangosan panaszkodik arról, hogy a „tanítás tanítása” haszontalan, s mindössze gúnykacajt vált ki a bolond és érzéketlen emberekből, akik „gyermekek, de nem a gonoszságban, hanem az értelemben”, ahogyan Pál mondja (1Kor14:20). Ami ezután következik, abból világosabban kiderül, hogy miután alkalmatlanok voltak a tanítás befogadására, Isten nem vádolható indokolatlan szigorúsággal, ha elveti őket, s úgy dönt, hogy nem fektet többé haszontalan munkát abba, hogy a füleikbe mennydörögjön.

10. *Mivel parancsra új parancs, parancsra új parancs*. Ez világosan megmutatja: az Úr arról panaszkodik, hogy céltalanul fektet munkát ennek a taníthatatlan népnek a tanításába, mintha valakinek a gyermekeket kellene tanítania, akiknek az alapvető tanításokat kell újra és újra elismételni, de gyorsan elfelejtik azokat, s miután tanár egy egész napot eltöltött egyetlen betű megtanításával, másnap és az utána következő napokon ugyanazt a munkát kell megismételni. S jóllehet nem hagyott el semmit, amit a gondoskodás, vagy a szorgalom megtehet, ők mégsem tanúsítanak semmiféle előrehaladást az Ő keze alatt. Azok, akik megváltoztatják ennek az igeversnek a szavait, hogy elkerüljék az olvasók füleinek megsértését,[496] elhomályosítják a próféta szavainak értelmét a nyelv terjengősségének ostoba cikornyásságával, sőt a stílus eleganciáját is megsemmisítik. Ugyanazt a szót használva ugyanis a próféta az állandó és szüntelen, bosszankodással teljes ismétlődést akarta kifejezni. A hasonlatot, amint már mondtam, a gyermekektől kölcsönözte, akiknek a tanárok nem próbálnak meg hosszú órákat adni, mivel képtelenek azokhoz, ezért mondhatni kis cseppeket csepegtetnek beléjük. Azaz, ugyanazt a tanítást adják, másodszorra, harmadszorra, és gyakrabban. Röviden: alapfokú tanításokat kapnak mindaddig, amíg szert nem tesznek értelemre és értékítéletre. Szellemes utánzással ismétli a szavakat: „itt egy kicsi, ott egy kicsi”.

Szabályra új szabály, szabályra új szabály. A קו (*kav*) szót nézetem szerint helytelenül fordítják egyes fordítók *sornak*, mintha a próféta az épület lassú felépítésére utalna, ami fokozatosan, „soronként” növekszik. Az durva és erőltetett hasonlat lenne, mert itt a gyermekeknek nyújtott elemi tanításról van szó. Elismerem, hogy ugyanaz a héber szó szerepel a 18. fejezetben is, ahol a „sorról sorra” kifejezéssel fordítottuk,[497] valamint sok más igehelyen is megtalálható, de itt a szövegösszefüggés más értelmezést követel meg, mint a Zsolt19:5 esetében is, ahol a *sor*, vagy *kiterjedés* szó nagyobb helyességgel fogadható el, mint ebben a versben. Mégis úgy vélem, hogy itt átvitt értelemben használatos a szabály helyén, mert ahogyan a קו (*kav*) az épületekben is a „szabályt”, vagy a „függőón által jelzett függőleges vonalat” jelzi, amint majd meglátjuk, hogy ez a jelentése a fejezet későbbi részében, nem kell csodálkoznunk, hogy más szabályokra is ezt alkalmazza a próféta.

11. *Ezért dadogó ajakkal*. Egyesek hozzáteszik, hogy „mintha mégis beszélne”, de ez felesleges. Én annakokáért úgy tekintek ezekre a szavakra, mint az Istenre vonatkozókra, Aki, ahogyan a próféta elmondja nekünk, barbárrá[498] vált az értelem nélkül való nemzet számára. Ennek a megrovásnak mély sebet kellett rajtuk ütni, mivel Isten, Aki a nyelveinket alkotta, a

[495] “Que tous apportent du ventre de la mere;” — “Amit mindannyian az anyaméhből hozunk magunkkal.”
[496] “Afin de ne fascher les oreilles des lecteurs.”
[497] “De toutes parts, ou, ligne apres ligne;” — “Minden oldalról, vagy sorról sorra.”

saját hibájuk miatt tűnt nekik „dadogónak”. A próféta azonban mégsem fenyegeti őket, hanem inkább rájuk hárítja a szégyent a tudatlanságukért, amiért a mennyei tanítás kihirdetését zűrzavaros zajnak vélték, mert saját akaratból csukták be előtte a szemeiket, így semmi hasznuk sem származott abból. Elvakultságukat, melynek következtében nem hallják a hozzájuk szóló Istent, a próféta egy csodához hasonlítja.

12. *Ő az, ki ezt mondá nékik*. Ezt egyesek körülírással magyarázzák ekképpen: „Ha valaki azt mondaná nekik, ez a nyugalom, ők nem hallgatnának rá”. Ez azonban gyengécske magyarázat és nem kapcsolja össze megfelelő módon az igeszakasz egyes részeit. Épp ellenkezőleg, a próféta annak okát jelöli meg, amiért Isten barbárnak tűnik a zsidóknak: azért, mert nem volt fülük a hallásra. Szavait süketeknek mondta. Hasztalan kínált nekik az Úr nyugalmat. Ez a süketség a csökönyösségből fakadt, mert gonoszul és lázadó módon elvetették a tanítást. Gonoszságuk kétszeresen is megbocsáthatatlan volt annak a nyugalomnak az elutasítása miatt, ami felkínáltatott nekik, s amire természetszerűen minden ember vágyik. Önmagában is tűrhetetlen aljasság volt süketnek lenni a hozzájuk szóló Istennel szemben, de még őrültebb hálátlanság volt szándékosan elutasítani az áldást, ami a legkívánatosabb volt. Ennek megfelelően mutat rá arra az előnyre, amihez a hit engedelmessége által juthattak volna, s amitől a saját gonoszságuk által fosztották meg magukat. Ezért feddi meg őket ezzel a tudatlansággal és vaksággal, mert a saját makacsságukból fakad, hogy gonoszul elfordítják szemeiket a nekik felkínált világosságtól, s azt választják, hogy inkább a sötétségben maradnak, semmint megvilágosíttassanak.

Ebből következik, hogy a hitetlenek, abban a pillanatban, ahogyan Isten átadta nekik az Ígéjét, szándékosan vonnak magukra nyomorult nyugtalanságot, mert Isten minden embert az áldott nyugalomra hív, s világosan kijelöli a célt, mellyel ha életutunkat formáljuk, a valódi boldogság vár ránk. Egyetlen ember sem képes eltévedni ugyanis, aki hallotta a mennyei tanítást, csakis tudatosan és akarattal. Ebből megtanuljuk, mennyire kedvesnek kellene lennie a mennyei tanításnak a számunkra, hisz a lelkiismeret nyugalma élvezetének felbecsülhetetlen áldását és a valódi boldogságot hozza el számunkra. Mindenki hangosan megvallja, hogy nincs annál jobb, mint biztonságos helyre lelni, de mégis, mikor a nyugalom felkínáltatik, sokan megvetik azt, sőt az emberek nagyobb része egyenesen elutasítja. Mintha minden ember kifejezetten a nyomorult zavarodottságra és a folytonos reszketésre vágyna: még sincs joga senkinek arra panaszkodni, hogy tudatlanságból tévelyeg, mert semmi sincs tisztább, vagy világosabb, mint Isten tanítása, ezért hiábavaló az emberek számára bármiféle mentség keresése. Röviden, semmi sem lehet ésszerűtlenebb, mint Istenre hárítani a szégyent, mintha Ő homályosan beszélne, vagy zűrzavaros módon tanítana. S ebben az igeszakaszban Isten arról tesz bizonyságot, hogy az Ígéjében biztos nyugalmat mutat nekünk, de ugyanakkor figyelmezteti is az összes hitetlent, hogy gonoszságuk jogos jutalmát szenvedik el, mikor a folyamatos megrökönyödöttség gyötri őket.

Hogy nyugtassátok meg a megfáradottat. Egyesek ezt így magyarázzák: Isten azért követeli meg a testvéri kegyesség cselekedeteit, hogy kibékülhessen velünk, s az itt szereplő kötelességek vonatkozásában a rész szerepel az egész helyett. Én azonban úgy vélem, hogy a próféta szavainak értelme más, nevezetesen hogy Isten arra a nyugalomra mutat, amely által a gyengeségünk könnyebbülhet, és hogy következésképpen még nagyobb hálátlansággal vádol, ha még a szükség sem késztet minket az orvosság keresésére, ami pedig nagyon éles sarkantyú. A próféta eme mondása közel áll Krisztus szavaihoz: „Jőjjetek én hozzám mindnyájan, a kik megfáradtatok és megterheltettetek, és én megnyugosztlak titeket” (Mt11:28).

[498] “Mivel azonban ez a türelem irántuk elfogyott, erőteljesebb módon kell felkelteni a figyelmüket. Isten mennydörögni fog a füleikbe, ami számukra zsargonnak, ama idegen nemzet nyelvének fog tűnni, aki majd fogságba viszi őket.”

Egyszóval Ézsaiás arról tájékoztat minket, hogy a zsidóknak megadatott ez a választási lehetőség: „Vajon jobbnak látják felfrissülni és megkönnyebbülni, vagy összeroskadni a teher alatt és legyőzetni?” Ez megerősíti azt a futólagos megjegyzést, amit nemrég tettem, miszerint Isten nem hiába buzdítja azokat, akik nyugalmat keresve jönnek Hozzá, amint majd máshol is látjuk: „Nem hiába mondtam Jákób házának: keressetek engem!” (Ézs45:19)[499]

Mivel tehát ha nem állunk meg az úton, tanítani fog minket az Ő Ígéjével, ezért biztonsággal támaszkodhatunk a benne rejlő tanításra. Ő ugyanis nem akar minket meggyengíteni hiábavaló kíváncsisággal, amiképpen az emberek gyakorta vonnak a fejükre sok nyomorúságot és lelki szenvedést a céltalan elfoglaltságokkal. Emellett mikor megmutatja, hogy ez a nyugalom a teher alatt nyögő gyengéknek készíttetett, tanuljuk meg legalább a minket sújtó nehézségek segítségével átadni magunkat Isten Ígéjének, hogy nyugalmat találjunk. Akkor rájövünk, hogy Isten Ígéje kétségtelenül alkalmas arra, hogy csillapítsa kényelmetlen érzéseinket és nyugalmat adjon összezavart és reszkető lelkiismeretünknek. Mindazok, akik bármi más módon keresnek „nyugalmat”, mindig ki lesznek téve a kínoknak, vagy a nyomorult bizonytalanságnak, mivel Isten nélkül próbálnak meg bölcsek és boldogok lenni. Látjuk, hogy ez a pápisták állapota, akik megvetvén Isten békességét nyomorultul kínlódnak egész életükben, mert a Sátán veti őket ide-oda és hajtja oly módon, hogy félelmetes szorongás kíséri őket, és soha nem találnak nyugalmat.

13. *És lőn nékik az Úr beszéde*. Igaz, hogy a próféta ugyanazokat a szavakat ismétli, ám a jelentésük kissé módosul, mert korábban a szándékos ostobaságról szólva most annak büntetésével fenyeget. Nevezetesen: Isten olyan összezavarodottsággal fogja sújtani őket, hogy teljesen meg lesznek fosztva az üdvözítő tanítás előnyeitől és semmi mást nem találnak majd benne, csak üres hangokat. Röviden, az előzőek lezárásaképpen arra a következtetésre jut, hogy mivel semmi hasznuk sem volt Isten Ígéjéből, a zsidók joggal kapnak büntetést a hálátlanságukért. Nem mintha az Íge vétetne el tőlük, hanem meg lesznek fosztva a szilárd értékítélettől és értelemtől, s vakok lesznek a legtisztább világosságban is. Azaz Isten egyre jobban és jobban megkeményíti az elvetetteket az engedetlenségük miatt. Pál idézi ezt az igeverset (1Kor14:21), mikor megrója a korinthusbelieket ostoba szenvelgésük miatt, aminek következtében oly mértékben a becsvágy hatása alá kerültek, hogy a legnagyobb csodálattal adóztak azoknak, akik idegen nyelven beszéltek, amint a köznép szokott bámulni mindent, ami ismeretlen, vagy szokatlan. Ezt az igeszakaszt Pál írásaiban félreértették, mivel a próféta eme szavait nem súlyozták kellőképpen. Nos, Pál a leghelyesebb módon alkalmazza ezeket a szavakat a témájára, mert megmutatja, hogy a korinthusiak az ostoba és abszurd bámulat hatása alatt állnak, s helytelenül vágyakoznak olyasmire, amiből semmi hasznuk sem származik. Röviden, „gyermekek, de nem a gonoszságban, hanem a tudásban és az értelemben”, azaz szándékosan vonják magukra azt az átkot, amivel itt a próféta fenyeget. Isten Ígéje számukra parancsra új paranccsá vált, s nem kapnak belőle több tanítást, mintha valaki számukra idegen nyelven mondaná el nekik. Az üres szenvelgéssel magukra vont ostobaság csúcsa az a vakság és ostobaság, amivel az Úr a csökönyös és lázadó embereket fenyegeti. Pál tehát ezért magyarázza el és teszi érthetőbbé a próféta eme kijelentését, mert megmutatja, hogy akik visszaélnek az üdvösség tanításával, nem érdemlik meg, hogy abban bármiféle előrehaladást tanúsíthassanak.

Láttunk egy igeszakaszt, melyben a próféta „bepecsételt levélhez” hasonlítja a tanítását (Ézs8:16). Azután majd látjuk, amint a próféta „bepecsételt íráshoz” hasonlítja azt (Ézs29:11). Ez akkor következik be, mikor a hálátlanságuk miatt Isten elveszi az emberektől a szilárd ítélőképességet és értelmet, így „látván nem látnak és hallván nem hallanak”, azaz a legjogosabb büntetést kapják (Ézs6:9, Mk4:12). Ezt gondosan meg kell figyelni, mert gyakorta gondoljuk, hogy minden rendben van velünk, s nagyon meg vagyunk elégedve

[499] A Károli-fordítás szerint: *nem mondtam Jákób magvának: hiába keressetek engem! – a ford.*

önmagunkkal, mert folyamatosan élvezzük az Ígét.[500] De mi haszna lesz számunkra, ha nem világítja meg értelmünket és nem szabályozza a szívünket? Így csak még súlyosabb ítéletet vonunk magunkra, ezért kettős kegyelemre van szükségünk: először arra, hogy Isten Ígéje ránk ragyogjon, másodszor pedig arra, hogy nyissa meg értelmünket és indítsa szívünket engedelmességre, másképpen nem kapunk több segítséget az evangélium ragyogásától, mint amennyit a vakok kapnak a napfénytől. Ezzel a büntetéssel tehát arra emlékeztet minket, hogy nem szabad visszaélnünk Isten Ígéjével, hanem bele kell néznünk közvetlenül abba a témába, amit Isten mutat fel nekünk az Ígében.

Hogy járjanak és hátra essenek és összetöressenek és tőrbe jussanak és megfogassanak! Végül a próféta azok pusztulását írja le, akik vakok az Íge eme világosságára, mert semmi sem marad számukra, mint homlokegyenest elbukni, mivel letértek a helyes útról, így meg kell ütközniük és el kell bukniuk. A bukás nem lesz kicsiny, mert *összetöretnek* általa. S *tőrbe jussanak* kifejezéssel újabb hasonlatot használ, nevezetesen hogy minden hitetlen számára „csapdák" állnak készen, amikben megfogatnak és pusztulásra jutnak. Hasonló kijelentéssel korábban is találkoztunk (Ézs8:15), mely majdnem ugyanezekkel a szavakkal volt kifejezve.[501] Ott ugyanis a próféta ugyanerről beszél, a nép megvakításáról, akik a csökönyösségükkel kiváltották Isten haragját. Megmutatja, hogy azok, akik Isten Ígéjével szemben térnek le a helyes úrtól, mindig nagyon közel állnak a pusztuláshoz. Vagy botránykövekbe ütköznek, amikbe „belebotlanak", vagy csapdákba, amikben „megfogatnak". Röviden, lehetetlenség, hogy ne érje gonoszság azokat, akik nem tartják az Isten által kijelölt utat, mert vagy nyíltan „elesnek és összetöretnek", vagy rejtett csapdákban „megfogatnak".

14. *Ezért halljátok az Úrnak beszédét*. Még erőteljesebb feddéssel folytatja, melybe egyidejűleg vigasztalást is kever az istenfélők szívének buzdítására. Miközben a végső pusztulással fenyegeti a gonoszokat, alapot hagy az istenfélők vigasztalása számára annak kijelentésével, hogy üdvösségük kedves és drága az Úr szemében.

Csúfoló férfiak. Ezalatt azokat éri, akik az álokoskodás és a csalás rabjai, s úgy vélik, hogy gúnyolódással és ravaszsággal elkerülhetik Isten ítéletét, mert a לוץ (*lutz*) szó gúnyolódást, vagy csúfolódást jelent.[502] S mivel nem közönséges emberekhez szól, hanem uralkodókhoz és kormányzókhoz, akik a népet kormányozva azt képzelték, felülmúltak másokat éleselméjűségben és ügyességben, de agyafúrtságukat ravaszságra fordították, amivel képmutató módon viselkedtek még magával Istennel szemben is, ezért maró gúnnyal nevezi őket „csúfolóknak", mintha ezt mondta volna: „Azt hiszitek, elég fortélyosak vagytok ahhoz, hogy Istent megcsúfoljátok, de nem sikerül majd csúfot űznötök belőle" (Gal6:7).

A próféta legfőbb és legkomolyabb vitáját a nemesekkel folytatta, mert jóllehet minden rendű és rangú ember a végtelenségig romlott volt, mégis a nemesek, felfuvalkodván a saját bölcsességükbe vetett hamis meggyőződéstől, makacsabbak voltak a többieknél. Általában majdnem minden korra igaz, hogy a köznép, noha korlátlan hevesség és erőszakosság jellemzi, nem süllyed a gonoszság akkora mélységére, mint a nemesek, vagy az udvaroncok, illetve más körmönfont emberek, akik azt hiszik, képességeikkel és bölcsességükkel felülmúlnak másokat. Az Íge szolgálóinak tehát főleg az eszes ellenségekkel szemben kell felvértezniük magukat. Semmi sem lehet rombolóbb, mert nemcsak ők maguk okoznak sebeket, hanem másokat is ugyanara a gúnyolódásra és gonoszságra buzdítanak, s gyakran az általuk élvezett nagyrabecsüléssel és hírnevük csillogásával kápráztatják el a köznépet, akik kevéssé tisztánlátók. Félelmetes és szégyenletes dolog, mikor az egyház vezetői nemcsak önmaguk vakok, de másokat is megvakítanak, Isten megvetésére és a

[500] "De ce que la parole est au milieu de nous;" — "Mert az Íge közöttünk van."

[501] Lásd Kálvinnak az Ézs8:15-höz fűzött magyarázatát.

[502] Amiből a לצון (*latzon*) ige is származik. Az לצון אנשי (*anshe latzon*) szó szerint „a gúny embereit" jelenti, s így fordítják Stock és mások, de a héber népnyelv ereje teljességgel a „csúfolódók" kifejezésben jön elő, mint Lowthnál, vagy a „csúfoló férfiak" kifejezésben, ahogyan az angol változatban (és Károlinál) szerepel – *a szerk.*

mennyei tanítás nevetségessé tételére buzdítva azokat, utóbbit kigúnyolván, egyszóval mikor minden éleselméjűségüket a vallás felforgatására használják. Az efféle személyekkel szemben kell a próféta példájával bátorítanunk szíveinket, nehogy összeroskadjunk, vagy elbátortalanodjunk ebben a küzdelemben. A próféta azt is megmutatja, miképpen kell bánnunk az effélékkel.[503] Nem kell sok időt vesztegetnünk a tanításukra (mert a tanítás számukra csak csekély haszonnal jár), hanem szigorúan kell velük bánnunk és Isten ítéletével kell őket megrettentenünk.

A ki uralkodtok e népen, a mely Jeruzsálemben lakik. Vétküket nagymértékben fokozza az a megfontolás, hogy magában Isten szentélyében lakoznak és Isten választott népét fertőzik meg a szennyükkel.

15. *Mert így szóltok*. A próféta ezután megjelöli annak okát, amiért „csúfolóknak" nevezi őket: mivel elvetettek minden istenfélelmet. Azt a módot is leírja, ahogyan cselekedtek: megígérték maguknak, hogy minden bűnük és gaztettük közepette is elkerülik majd a büntetést, s egyre jobban felbátorodván, mintha csak nagyobb szabadságot kaptak volna bűnös útjaik követésére, félelem nélkül törtek előre mindenütt, ahová csak zabolátlan szeszélyeik hajtották őket.

Frigyet kötöttünk a halállal, a sírral meg szövetséget csináltunk. S ez az, amit a halállal és a sírral kötött szövetségük alatt ért a próféta, mert megvetvén és bátran kigúnyolván Isten minden fenyegetését és fenyítését úgy vélték, hogy minden veszély felett állnak. A חזה (*chozeh*) alatt ugyanazt érti, amit korábban a ברית (*berith*) szóval fejezett ki, mert ez ugyanannak a kifejezésnek az ismétlése. Szó szerinti jelentése *látás*,[504] és azt jelenti, amit a francia *avoir intelligence*, vagy az angol „to have a mutual understanding"[505] közvetít. Látszólag van ebben egy közvetett ellentét is a prófétai látomások és a megtévesztő ravaszság között, mely utóbbiban a gonosz furfangok veteránjai tulajdonítanak fontosságot maguknak.

A hazugságot választók oltalmunkul. Természetes, hogy ezek a ravasz emberek sohasem dicsekedtek úgy ezzel, hogy ki is mondták volna ezeket a szavakat, mert az gyerekes, vagy abszurd lett volna.[506] Emellett, noha megvetették Istent és semmissé tették minden figyelmeztetését, kétségtelenül fenn akarták tartani az emberek irántuk való valamekkora megbecsülését, ezért soha nem vallották volna meg nyíltan, hogy „a hazugságot választották oltalmukul". A próféta azonban az érzéseikre és a céljaikra, nem pedig a kifogásaikra nézett, s a cselekedeteiket és a beállítottságukat, nem pedig a szavaikat vette számításba. Bárki tehát, aki indokolatlanul büszke önmagára és bűneire, s félelem nélkül megveti Isten fenyegetéseit, azt jelenti ki, hogy „a halállal kötött szövetséget", amitől egyáltalában nem fél, dacára az Úr fenyegetéseinek.

A próféta tehát általánosságban azt a testi előfeltevést feddi meg, amelyre az Isten ítéleteivel kapcsolatos feledékenység vezeti az embereket, akik szántszándékkal becsapják magukat, mintha képesek lennének Isten karját elkerülni. Főleg azonban a luciánusokat[507] és a rosszmájú embereket feddi meg, akik semmi másba nem helyezik bölcsességüket, mint Isten

---

[503] "Ces moqueurs;" — "Ezekkel a gúnyolódókkal."

[504] „A חזה (*chozeh*) tulajdonképpen melléknévi igenév, amit gyakran főnévként használnak a *látó*, vagy a próféta megjelölésére. S hogy nincs hiba a szövegben arra a 18. versben szereplő חזות (*chuzuth*) rokon értelmű formából lehet következtetni. Hitzig a jelentés áthelyeződését annak a számlájára írja, hogy szerződéskötéskor szokásos dolog volt konzultálni a *látóval*, vagy a prófétával. Ewald utalást feltételez a halottidézés, vagy jóslás művészetére, mint a halállal szembeni védekezésre, s *orafel*-nek (orákulumnak) fordítja a szót. A szóhasználat szokásosabb magyarázata a *megbeszélés*, vagy *találkozás* elképzeléséhez, valamint az egymás szembe nézés cselekedetéhez megy vissza, ahonnan a kölcsönös egyetértéshez, vagy egyezséghez való átmenet semmiképpen sem bonyolult" – *Alexander*. Buxtor „látónak, vagy prófétának", átvitt értelemben pedig „gondoskodásnak", vagy „előrelátásnak" fordítja. „Gondoskodtunk, előre láttunk, előrelátóan cselekedtünk" s hozzáteszi, hogy a kaldeus változat a שלמא (*shelama*), *békesség* szóval fordítja – *a szerk.*

[505] Szó szerint: „Kölcsönös egyetértéssel bírni" – *a ford.*

[506] "Car c'eust este une chose trop ridicule et dont les petits enfans se fussent moquez;" "Mert ez olyannyira abszurd lenne, hogy még a fiatal gyermekek is nevettek volna rajta."

hitetlen megvetésébe, s minél buzgóbban igyekeznek elrejteni tiszteletlenségüket, a próféta annál buzgóbban leplezi le őket, mintha csak előrángatná őket a fényre mély búvóhelyükről, ravasz fortélyaikból, s mintha csak azt mondta volna: „Ez e világ bölcs embereinek az ügyessége, jártassága, és ravaszsága, akik minden oldalról ki vannak téve gondoknak és megpróbáltatásoknak, de mégis azt képzelik, hogy el vannak rejtve és biztonságos a helyzetük. Ők kétségtelenül rászolgálnak, hogy az üdvösséget a hamisságban keressék, mert figyelmen kívül hagyták Isten üdvösségét, Őt pedig megvetették és kigúnyolták". Trükkjeiket, fortélyaikat és csalásaikat valóban elrejtik hihető megnevezések alá, s nem gondolják, hogy ezek hamisságok, de a próféta mindezeket a tényleges neveiken nevezi.

Az ostorozó áradat ha jő. Ami „az ostorozó áradatot" illeti, a próféta itt két hasonlatot foglal egybe, mert „ostorcsapásokhoz" hasonlítja azokat a csapásokat és megpróbáltatásokat, melyekkel Isten a világ bűneit bünteti, majd azt mondja, hogy ezek olyan gyorsak és hevesek lesznek, hogy „áradatra" fognak emlékeztetni. Ezektől a csapásoktól, legyenek azok bármennyire komolyak és megrázók, gondolják magukat a hazugság és a becsapás által védettnek az itt leírt gonosz emberek, jóllehet ezek az egész világra széltében-hosszában kiáradnak. A gonoszok észreveszik Isten ítéleteit, valamint a csapásokat, melyeknek az emberek ki vannak téve, de mindent a szerencsének tulajdonítanak. Mivel azonban nem veszik észre Isten kezét és gondviselését, ezért megpróbálnak olyan védelemre és oltalomra szert tenni, ami eltérítheti tőlük az „ostorcsapásokat".

16. *Ezért így szól az Úr Isten*. Ézsaiás most az istenfélőket vigasztalja, s olyan büntetéssel fenyegeti a gonoszokat, amilyenre rászolgáltak. Először is a vigasztalással hozakodik elő, mert az istenfélők a nevetség tárgyát képezték eme emberek számára. Ahogyan napjainkban is látjuk, amint a hitetlenek kinevetik a mi egyszerűségünket, s bolondoknak tartanak bennünket, mert ennyire mély megpróbáltatás és fájdalmas csapások közepette is abban reménykedünk, hogy mindez a javunkra válik. Az elvetettek eme pökhendiségével szemben a próféta azzal bátorítja és erősíti az istenfélők szívét, hogy közönyösen fogadják és vegyék semmibe gúnyolódásukat és feddéseiket, valamint szilárdan higgyék: reménységük nem lesz hiábavaló.

Ímé, Sionban egy követ tettem le, egy próbakövet. Az *ímé* mutatószó a bizonyosságot fejezi ki, mintha ezt mondta volna: „Noha a gonosz emberek megvetik a szavaimat, s elvetik, hogy higgyenek bennük, én mégis véghez viszem, amit megígértem". Az *én* névmás hangsúlyos, hogy a prófécia még szilárdabban hihető legyen. Ami pedig a szavakat illeti, a בחן (*bochan*), *próbának a… (köve)* birtokos szerkezet, mely a *kő* plusz melléknév helyett szerepel, fordítható mind aktív, mind passzív értelemben: vagy kőnek, ami által mindenki „megpróbáltatik", vagy összeméretik egy mércével, azaz „kipróbált kővel". Az előbbi jelentés tűnik helyesebbnek, s kétségtelen: a héber nyelvhasználat megköveteli tőlünk, hogy inkább aktív értelemben fordítsuk. Így tehát a kiváltott hatása alapján nevezi próbakőnek, vagy próbának, ugyanis ezzel a kővel kell az egész épületet kiegyenlíteni és beszabályozni, ellenkező esetben az egész elkerülhetetlenül meginog és összeomlik.

Drága szegletkövet, erős alappal. Szegletkőnek nevezi, mert ez tartja az épület egész súlyát, s ezzel a névvel, amit a Zsolt118:22 is ad neki, dicséri erejét és szilárdságát. Végül „alapnak" is nevezi, úgymond „alapos alapnak", fokozatosan haladva a dicséretében, mert megmutatja, hogy ez nem közönséges kő, egyike annak a soknak, melyekből az épület összeáll, hanem egy nagyon értékes kő, melyre végső soron az egész épület súlya nehezedik. Ez kő, de olyan, amely az egész szegletet betölti, szegletkő, de az egész ház rá van alapozva. Mivel „más alapot senki sem vethet", ezért egyedül ezen kell az egyháznak, s minden részének nyugodnia és felépülnie (1Kor3:11).

[507] A szerző gyakorta utal Luciánusra, mint vakmerő és csúfolódó pogány embertípusra. Lásd *Kommentár az evangélisták harmóniájáról – a szerk.*

A ki benne hisz, az nem fut! Ezt a mondatot egyesek felszólító módban fordítják: „Aki benne hisz ne fusson”. Én azonban szívesebben fordítom jövő időben, mivel egyrészt ez illik a legjobban a szövegkörnyezethez, másrészt mivel Pál apostol tekintélye is ezt támogatja. Elismerem, hogy az apostolok a görög fordítást követték,[508] s éltek azzal a szabadsággal, hogy megelégedtek a szöveg értelmének átadásával, de nem idézték pontosan a szavakat. Mégsem változtatták meg soha a szöveg jelentését, hanem ügyelvén a megfelelő alkalmazásra, a tényleges és valódi fordítását közvetítették. Valahányszor tehát idéznek egy-egy igeszakaszt az Ószövetségből, szorosan ragaszkodtak annak tárgyához és céljához. S mikor Pál ezt a próféciát idézi, a görög változatot fogadja el: „A ki hisz benne, nem szégyenül meg” (Rm9:33, 10:11). A próféta célja pedig természetesen annak megmutatása, hogy akik hisznek, bírják majd az elme békességét és derültségét, így semmi többre nem vágynak majd, s nem tévelyegnek a bizonytalanságban, vagy nem igyekeznek más orvosságot találni, hanem teljesen megelégednek ezzel az eggyel. S ez nem eltérés az eredeti jelentéstől, mert a *futni (igyekezni)* szó közvetíti az izgatottságot, vagy remegést. Röviden, a próféta célja a hit felmagasztalása ennek a felbecsülhetetlen eredménynek az alapján, hogy ez által biztos lelki békességhez és nyugalomhoz juthassunk. Ebből következik, hogy amíg nem rendelkezünk hittel, állandó zűrzavar és aggodalom az osztályrészünk, mert csak egy kikötő van, amire biztonsággal támaszkodhatunk, nevezetesen az Úr igazsága, mert egyedül ez adja meg az elme békességét és nyugalmát.

A hit eme gyümölcsét máshol ugyanaz a Pál apostol írja le, mikor azt mondja: „Megigazulván azért hit által, békességünk van Istennel” (Rm5:1). Az apostolok és az evangélisták megmutatták, hogy ez a „kő” Krisztus, mivel az egyház ténylegesen abban az időben alakult és szilárdult meg, mikor megmutattatott a világnak (Mt21:41, Csel4:11, Rm9:33, 1Pt2:6). Először is Benne van az ígéretek szilárdsága, másodszor az emberek üdvössége egyedül Rajta alapszik, ezért ha Krisztus elvétetik, az egyház elbukik és összeroskad. A tényállapot tehát megmutatja, hogy ezeket a kijelentéseket kétségtelenül Krisztusra kell vonatkoztatni, Aki nélkül nincs üdvbizonyosság, tehát a végromlás minden pillanatban a küszöbön áll. Azután ott van az evangélisták és az apostolok tekintélye, s valóban, ezt a tanítást a Szentlélek az ő szájukon át közvetíti.

Helyes lesz azonban közelebbről is megvizsgálni, miképpen vonatkoznak ezek a dolgok Krisztusra. Először is nem minden jó ok nélkül mutatja Ézsaiás Istent, mint beszélőt, Akinek saját munkája az egyház megalapítása, amint azt már máshol is láttuk, s amint nem sokkal később maga a próféta is kijelenti, s ez a kijelentés nagyon gyakori a zsoltárokban. Ha ugyanis minden ember erre szánja is a munkáját, akkor sem lesznek képesek lefektetni a legkisebb követ sem. Egyedül Isten tehát az, Aki megalapítja és építi egyházát, jóllehet erre a célra felhasználja az emberek munkáját és szolgálatait is. S ki más által adatott Krisztus, mint az Atya által? Ezért a mennyei Atya volt az, aki mindezeket a dolgokat megtette és bevégezte, s Aki az egyetlen alapnak jelölte ki Krisztust, Akin a mi üdvösségünk nyugszik. De vajon nem volt ez a kő mindig is lefektetve? Vajon az egyház nem mindig is ezen az alapon nyugodott? Elismerem, hogy igen, de csak reménység szerint, mert akkor Krisztus még nem jelentetett ki és nem töltötte még be a Megváltó hivatalát. Ezen az alapon beszél a próféta erről, mint jövőbeni eseményről, hogy a hívők teljesen biztosak lehessenek felőle: a most nemcsak ingadozni és elbukni, de fájdalmasan megrázatni és majdnem romba dőlni látszó egyház mégis megszilárdul majd egy új megtámogatás következtében, mikor az Isten keze által elhelyezett kövön fog nyugodni.

Sionban egy követ tettem le. Azért mondja, hogy „Sionban”, mert Krisztusnak onnan kell eljönnie, s nagymértékben hozzájárul hitünk megerősítéséhez, mikor látjuk, hogy valóban onnan jött el, ami sokkal előbb már kijelöltetett. Napjainkban viszont „a Sion hegye” mindenhol megtalálható, mert az egyház elterjedt a Föld végső határaiig.

[508] Rendszerint Septaguintának nevezik – *a szerk.*

Krisztus valóban „a próbakő”, mert Általa kell irányíttatnia az egész építménynek, s nem lehetünk Isten épülete, ha nem alkalmazkodunk Hozzá. Ezért buzdít Pál is minket, hogy „mindenestől fogva nevekedjünk Abban, a ki a fej, a Krisztusban, A kiből az egész test, szép renddel egyberakatván és egybeszerkesztetvén az Ő segedelmének minden kapcsaival… teljesíti a testnek nevekedését” (Ef4:15-16). Hitünknek teljes mértékben Krisztusra kell irányulnia, hogy Ő legyen a mi életszabályunk. De Ő a „szegletkő” is, amire nemcsak az épületnek valamely része, hanem az egész épület nehezedik, s ami az épület alapját képezi. „Más fundamentomot”, mondja Pál, „senki nem vethet azon kívül, a mely vettetett, mely a Jézus Krisztus” (1Kor3:11). Ez az oka annak, hogy mikor az Úr Ézsaiás szájával megígéri az Ő egyházának helyreállítását, emlékezetünkbe idézi annak alapját. Az egyház ugyanis úgy lepusztult, hogy romhalmazra emlékeztetett és semmi más módon nem volt helyreállítható, csakis Krisztus által. S hogy Krisztus „a botránkozás kövének” is neveztetik, az csak járulékos, mert a hiba azokra a hálátlan emberekre hárul, akik elvetették Őt, mert teljességgel másnak találták, mint amit vártak. Erről azonban már a 8:14-nél szóltunk.[509]

17. *És a jogosságot mérőkötéllé tevém*. Az egyház romos állapota olyanná lett, hogy a hívők alig mertek reménykedni a helyreállításában. Ezért a próféta megmutatja, hogy Isten kezében kész eszközök vannak az egyház teljes körű újraformálására. Amint az imént egy épületet emlegetett, most új hasonlattal azt mutatja meg, hogy nem kell attól félni: Isten majd végül nem fejezi be azt az építőmunkát, amit elkezdett. Közvetve azonban megfeddi azok önteltségét és arcátlanságát, akik az egyház pillérjeinek akarnak számíttatni, miközben megpróbálják a tőlük telhető legteljesebb mértékben a földig lerombolni azt. Mert bár a hit fénye majdnem teljes kialvása és az istentisztelet félelmetes megromlása következtében az emberek förtelmes állapotra jutottak, mégis ugyanúgy dicsekedtek a királyi papságukkal, ahogyan azt a pápistáknál látjuk napjainkban, akik szégyentelenül hangoztatnak hasonló dicsekvéseket, bár szánalmas romlás kiáltja hangosan, hogy az egyház formája végleg megsemmisült közöttük. Ezért írja le a próféta, hogy mi is lesz az egyház megreformálása.

És a jogosságot mérőkötéllé tevém, és az igazságot mértékké, vagy mérőónná.[510] Valószínű, hogy a קו (*kav*), *mérőkötél*, és a משקלת (*miskoleth*), *függőón* ugyanazt a dolgot jelenti, amire nagy bizonyossággal következtethetünk másik igeszakaszból: „És kiterjesztem Jeruzsálemre a Samaria mérő-zsinórját és az Akháb házának mértékét” (2Kir21:13). Azt sem tagadom, hogy a súlyok mérésére céloz, mindkét hasonlat azonban az épületektől vétetett, melyekben az építőmesterek és a kőművesek mindent mérőléccel végeznek, hogy fenntartsák az összes rész helyes arányait. Itt tehát arról van szó, hogy az Úr mindenkit azonos mércével mér, mikor helyreállítja egyházát, melyben egyébként minden rendetlen és zűrzavaros, mint holmi undorító romhalmazban, mikor az istentelenek felmagasztaltatnak és gazdagságot élveznek, miközben az istenfélők megvetettek és szomorkodnak.

Ugyanezt a kijelentést teszi az „igazságról” is, hogy saját súlyaival fogja mérni, vagy megpróbálni, s mindent egy mérce szerint szabályoz majd, mert az *igazság* és a *jogosság* alatt az egyház helyes és törvényes irányítását érti, szemben azoknak a maszkjaival és álruháival, akik a püspökök titulusait félik. Ennek az a jelentése, hogy ez az alap nemcsak azért alkottatott, hogy az egyház elkezdődhessen, hanem hogy tökéletesen helyreállítható is legyen közmondásosan „a feje búbjától a talpáig” (de fonds en comble).

És jég söpri el a hazugság oltalmát. A hasonlat második része szintén a nagyon pontos egyenlőséget jelenti. Semmi sem fog hiányozni az épülethez, ha Krisztus lesz az alap, viszont ha Ő nincs ott, minden csak hiábavalóság és zűrzavar lesz. Mivel nem volt helye „a jogosságnak és az igazságnak”, csak a hamis magabiztosság elsöprésével, ezért a próféta kijelenti, hogy el lesz söpörve, mert Isten haragjának hevessége levet minden fennköltséget és az áradat behatol a meggondolatlan közönyösség minden rejtekhelyére. A próféta tehát azzal

[509] Lásd Kálvinnak az Ézs8:14-hez fűzött magyarázatát.
[510] A Károli-fordítás szerint: *És a jogosságot mérőkötéllé tevém, és az igazságot színlelővé – a ford.*

fenyeget, hogy a képmutatók minden dicsekvésükkel egyetemben mégis elpusztulnak majd még akkor is, ha az Úr meg is őrzi az egyházat. A próféta ugyanis nem büntetésekről beszél, mintha azok megjavítanák a gonoszokat, mert épp ellenkezőleg, ezektől csak egyre keményebbek és csökönyösebbek lesznek. A megtisztítás tehát, amint megmutatja, olyan lesz, hogy elővonja őket a rejtekhelyeikről és megfosztja őket a hamis és üres magabiztosságtól. A gonosz emberek ugyanis azt képzelik, hogy teljességgel elrejtik őket a hamisságuk és a fondorlataik, így soha nem fogják megérezni a csapásokat. Ezért tesznek a maguk kedvére és hízelegnek maguknak a vétkeikben és bűneikben, a *vizek* azonban könnyedén elérik majd őket, azaz Isten haragja áradatként szakad rájuk, s könnyedén betör a rejtekhelyeikre.

18. *És eltöröltetik a halállal való frigyetek*. Korábban a képmutatókkal szemben fogalmazta meg a feddését, akik megrögzötten gúnyolták Istent, és minden fenyegetését, s visszaverte arra vonatkozó gondolataikat, hogy „a halállal kötöttek szövetséget", azaz megígérték maguknak, hogy bűneik büntetlenek maradnak, mintha a gúnyolódással és nevetéssel lekerülhetnék Isten karját. Most azzal fenyegeti őket, hogy mikor teljesen tudatára ébrednek: el kell számolniuk Istennel, akkor félelem és remegés fogja majd el őket, akár akarják, akár nem.[511] A könnyedség és közönyösség állapota, melybe belemerültek, egyfajta letargiából, vagy ittasságból fakad, mely meggátolja őket abban, hogy észrevegyék betegségük riasztó jellegét, de az Úr felébreszti őket álmukból, legyen az bármennyire mély, s eltörli képzelt szerződéseiket.

Röviden, a próféta arra utal, hogy a békesség, amit a gonoszok élveznek, miközben bűneikben szenderegnek, nem lesz örökké tartó, mert még akaratuk ellenére is kénytelenek lesznek elismerni, hogy Isten az ő Bírájuk, s mikor a nyugalmat akarják élvezni, gondtalanok és felkészületlenek, akkor hirtelen elfogják őket az elme furcsa félelmei és szenvedése. Esetük hasonló azoknak a gonosztevőknek az esetéhez, akik mikor megszöktek a börtönből és elmenekültek, gúnyolják bíráikat, szidalmazó, hencegő és pökhendi nyelvezettel szólnak róluk, de mikor a sarkukban látják az igazságszolgáltatás tisztségviselőit, hirtelen összeborzadnak, rájönnek, hogy minden örömük gyászra fordult, s állapotuk sokkal rosszabb annál, mintha nem szöktek volna meg a börtönből. Azaz, a gonoszok élveznek holmi pillanatnyi örömöt, amit a bűneikkel kapcsolatos feledékenységből merítenek, az Úr keze azonban késedelem nélkül rájuk nehezedik, és oly módon rettenti meg a lelkiismeretüket, hogy nem találnak nyugodalmat.

19. *S a hányszor eljő, elragad titeket*. Többet fejez ki ebben a versben, mint az előzőben, mert kijelenti, hogy az elvetettek pusztulása küszöbön áll, jóllehet örökkévaló boldogságot ígérnek maguknak. A gonoszok valójában észreveszik, hogy felelősek a sok csapás miatt, de kecsegtetik és elbutítják magukat, s azt képezik, hogy ezen a módon képesek elkerülni a megpróbáltatásaikat. Efféle közmondásokat mondogatnak: „Ne essünk kétségbe idő előtt; Élvezzük az életet, míg tart; Legyünk vidámak, és ne okozzunk magunknak kényelmetlenséget, ha el tudjuk azt kerülni". A próféta azonban azzal fenyeget, hogy a hirtelen pusztulás már a fejük felett van,[512] s hozzáteszi:

Mert minden reggel eljő, nappal és éjszaka. A „minden reggel" alatt azt érti: „gyorsan és folytonosan", mert csak mikor nyomorúságot éreznek a gonoszok, akkor érinti meg őket az istenfélelem. Valóban gyakorta félnek, mikor nincs is veszély, ez azonban vak félelem, mert nem értik, honnan ered a riadalmuk. Mikor Isten fenyeget, nem törődnek vele, mivel nem ismerik el Őt Bírájukul, ezért nem gondolkoznak komolyan Istenről, míg nem érzik a kezét. Mikor a próféta megismétli, hogy „minden reggel", majd hozzáteszi: „nappal és éjszaka", ezalatt, mint mondtam, azt érti, hogy az ostorozás állandó lesz, napi rendszerességgel, hogy ne áltathassák magukat, miszerint ez könnyed megpróbáltatás lesz csupán, vagy ne

[511] "Voire en despit de leurs dents;" — "Annak dacára, hogy kézzel-lábbal tiltakoznak ellene."

[512] "Qu'il leur pend une horrible calamite sur leurs testes, laquelle ils ne voyent point;" — "Hogy a fejük felett lebeg a rettentő csapás, amit nem látnak."

csaphassák be magukat a megkönnyebbülés bármiféle reménységével. Miközben ugyanis Isten haragja a hívőkkel szemben csak pillanatnyi, a hitetlenek ellen örökkévaló, mert soha nem szűnik meg üldözni őket.

A borzalom érteti meg velük egyedül ezt a bejelentést.[513] Itt a fordítók eltérnek egymástól. Jeromos így fordítja: „A félelem érteti meg a bejelentést". Azok kerülnek azonban közelebb a próféta szavainak jelentéséhez, akik így fordítják: „Egyedül a bejelentés érteti meg veletek", azaz „az emberek, akikhez a hírvivő jön, egyedül a bejelentés következtében fognak engedelmeskedni Istennek". Ami engem illet, én ennél egyszerűbb nézetet fogadok el, bár ezzel nem akarom cáfolni a mások által adott magyarázatokat. „Egyedül a borzalom teszi majd lehetővé számotokra, hogy megértsétek a tanítást." Mintha ezt mondta volna: „Mindezidáig nem voltam sikeres a buzdításaimmal felétek, de az Úr megtalálja a tanításotok új módszerét, s ez nem lesz más, mint a csapások és a megpróbáltatások, melyek által úgy megrémít titeket, hogy tudni fogjátok, kivel van dolgotok". Mint mikor egy megszomorított és bánatos atya veszekedne az engedetlen és javíthatatlan fiával: „Mivel megveted a tanácsaimat, egy napon majd a hóhér fog tanítani téged".[514]

Ézsaiás tehát fenyegeti a gonosz embereket, akik minden fenyegetésén csak gúnyolódtak, és azt mondja nekik, hogy nem törődnek a próféta segítségével, de egy napon majd ténylegesen megismerik, milyen őszintén és igazat szólt hozzájuk. Ez azonban semmi haszonnal sem fog járni a számukra, mert az ennyire késői ismeret nem hagy helyet a megtérésnek. Addig kell keresnünk az Urat, míg megtalálható (Ézs55:6). A fáraót nem tették jobbá az őt ért csapások (2Móz8:15), és Ézsaunak sem származott semmi haszna a könnyeiből, mikor látta, hogy elvesztette elsőszülöttségi jogát (1Móz27:38, Zsid12:17), mert ezeket nem követte semmiféle megtérés, vagy az élet bárminemű kijavítása. A „borzalom" szóval azt mutatja meg, milyen „rettenetes dolog az élő Istennek kezébe esni" (Zsid10:31), s azok, akik megvetik az Ő Ígéjét, soha nem maradnak büntetlenek. A שמועה (*shemugnah*) szót használja az elhangzottak, azaz a tanítás megjelölésére.

20. *Mert rövid lesz az ágy*. Ezzel a hasonlattal az előző kijelentést díszíti, mert az Isten keze által sújtott elvetetteket a „rövid és szűk ágyba" rejtőzöttekhez hasonlítja, akik alig tudják kinyújtani a végtagjaikat, vagy felemelni a fejüket, s a pihenés helyett éles fájdalmakat éreznek. Ezalatt azt érti, hogy a zsidók úgy be lesznek börtönözve, hogy fájdalmaik elborítják őket, s az „ágy", ami az embernek pihenésre adatik, a kínzás eszközévé válik. Ha „takarót" keresnek, „az túl rövid lesz, hogy belecsavarhassák magukat", s mindaz még csak hozzá jön a korábbi nyomorúságaikhoz, hogy ilyen kemény csapások közepette nélkülöznek majd minden szükséges kényelmet. Azért a „szűk takaró" hasonlatával akarta a próféta ezt kifejezni, hogy megismerhessék: állapotuk a legteljesebb mértékben nyomorúságos lesz, mert Isten bosszúja üldözi majd őket minden oldalról, valamint felülről és alulról, s nem lesz csillapodás, vagy enyhülés és nem találnak megkönnyebbülésre. Az Úr azért használja ezeket a hasonlatokat, hogy alkalmazkodjon a mi gyengeségünkhöz, másképpen ugyanis képtelenek vagyunk megérteni, mennyire félelmetes Isten ítélete. Ebből tehát megtanuljuk, hogy milyen szörnyűségesek a borzalmak, amik a gonoszokat rázzák és szorítják meg, mikor az Úr üldözi

[513] A Károli-fordítás szerint: *borzalom megértetni e tanítást – a ford*. „Maga a bejelentés is félelmet kelt" – *Lowth*. „Pusztán csak félelmet kelt ennek a bejelentésnek a meghallása" – *Stock*. „Csak aggodalom (vagy gyász" lesz a hallott dolgok megértése" – *Alexander*.

[514] „Az utolsó mondatnak három féle fordítása van. Ezek közül az egyik szerint pusztán a közelgő ostorozás bejelentése félelemmel tölti majd el őket, a másik szerint a bejelentés eredménye az egyetemes félelem lesz, a harmadik szerint pedig semmi, csak a fájdalmas megtapasztalás teszi majd lehetővé a számukra, hogy megértsék azt a leckét, aminek a megtanítására a próféta a megbízást kapott. A שמועה (*shemugnah*) jelentése egyszerűen csak „hallott, elhangzott", ezt természetesen jelenthet mind szóbeszédet, mind kijelentést. Látszólag az utóbbit jelenti a 9. versben, ahol a főnév ugyanazzal az igével áll kapcsolatban, mint itt. Az viszont kétséges hogy ez az ige vajon mindig csak azt jelenti-e: észlelni, vagy meghallani. Ha nem, akkor a harmadik fordítást kell előnyben részesíteni, tudniillik semmi más, mint a félelem képes megértetni velük Jehova üzenetét, illetve rávenni őket arra, hogy odafigyeljenek rá." – *Alexander*.

őket. Buzgón keresik a megnyugvás helyét, és szívesen rejtőznének a Föld közepébe, de az Úr elővonja őket a világosságra, megszorítja és körülzárja őket úgy, hogy mozdulni sem tudnak.

21. *Mert mint a Perázim hegyén*. Mivel itt az elvetettekről beszél, a próféta nem mutat fel mást, mint rettegést és durva büntetést. Míg ugyanis az Úr kedvesen és gyengéden bánik a gyermekeivel, megmutatja, hogy a rettegés tárgyát fogja képezni az elvetettek számára. Ebből a célból hoz példákat, melyekben az Úr népe védelmében megmutatta a karját. Mint mikor tönkreverte a filiszteusokat (2Sám5:20, 1Krón14:11) a Perázim völgyében, miközben Dávid űzte őket, vagy máskor, mikor az ammonitákat és más ellenségeket levágták az izraeliták a Gibeon völgyében Józsué vezetésével, miközben az Úr biztosította, hogy „megálla a nap, és vesztegle a hold", így könnyebben üldözhették ellenségeiket (Józs10:10-14).

Felkel az Úr. A „felkel" szóval Isten erejére mutat rá, mert mi lustának és tunyának véljük, mikor nem bünteti az elvetetteket. Ezért mondja hát, hogy „felkel", vagy felegyenesedik, mikor nyíltan kimutatja erejének bizonyítékait, s különösen azt a nagy gondoskodását, amivel egyháza iránt viseltetik. S bár a mód eltérő volt (mert a régi időkben választott népe védelmére „kelt fel" az idegenekkel szemben, most azonban a zsidók elleni háborúval fenyeget), Ézsaiás mégis ügyesen alkalmazza ezeket a példákat, mert a belső ellenségek kiűzésével Isten nem kevésbé egyháza javára cselekszik, mint mikor erejét és karját az idegenek ellen fordítja. Így tehát az ellenségei közé fogja őket számítani, jóllehet ők hamisan azzal dicsekedtek, hogy az Ő népét alkotják.

Hogy megtegye munkáját, a mely szokatlan lesz. Egyesek úgy vélik, hogy ezt a „munkát" azért nevezi „szokatlannak", mert semmi sem igazodik jobban Isten természetéhez, mint könyörületesnek lenni és megbocsátani a bűneinket, s hogy mikor haragszik, akkor természete ellenében cselekszik, s olyan jellemet ölt, ami számára idegen és természetével ellentétes. Természeténél fogva Ő gyengéd, könyörületes, türelmes, kedves, késedelmes a haragra, ahogyan a Szentírás is kijelenti megannyi szóval és a kifejezések sokaságával az Ő végtelen könyörületességét (2Móz34:8, Zsotl103:8). Mások szerint ez a „munka" azért „szokatlan", mert korábban védeni szokta a népét, s szörnyű, hogy most ellenük támad és megsemmisíti őket, mintha ellenségek lennének. Részemről a „szokatlant" egyszerűen nem megszokottnak, vagy csodálatosnak értelmezem, mert ezt a megnevezést adják annak, ami ritka és rendkívüli az emberek között, s tudjuk, hogy az emberek majdnem mindig megdöbbenéssel néznek az újdonságokra. Mintha a próféta ezt mondta volna: „Az Úr megbüntet benneteket, mégpedig nem szokásos, vagy közönséges, hanem olyan megdöbbentő módon, hogy a látásától, vagy a meghallásától mindenki elborzad majd". Bizonyos, hogy Isten valamennyi munkája az Ő erejének bizonyítékai, ezért joggal kell kiváltaniuk a bámulatunkat, mivel azonban az állandó megszokás és szemlélés következtében lenézzük ezeket, azt szoktuk gondolni, hogy Ő nem tesz semmit mindaddig, amíg valami rendkívüli módszerhez nem folyamodik. Ezen az alapon idéz fel Ézsaiás régi példákat, hogy megtudhassuk: ez a bosszú ugyan lehet az emberek számára új és megdöbbentő, Isten számára azonban távol áll attól, hogy újdonság legyen, mert Ő hosszú időn át adta erejének és képességének más bizonyítékait, melyek nem voltak kevésbé szembetűnők emennél. Készséggel elismerem azonban, hogy a próféta a bűnös izraelitákat a filiszteusokkal és a kánaánitákkal állítja szembe, mintha ezt mondaná: „Az Úr korábban tett csodákat, mikor védeni akarta a népét, most azonban avégett teszi majd ezeket, hogy megsemmisítse ezt a népet. Az izraeliták ugyanis annyira megromlottak, hogy a megsemmisítésük során fogják megérezni Isten ama kezét, melyet atyáik az megmentésük során éreztek meg".

22. *És most ne csúfolódjatok*. Ismét emlékezteti azokat a gonosz embereket, akiket korábban „csúfolóknak" nevezett (14. vers), hogy ravaszságuk, lenézésük, gúnyolódásuk és csúfolódásuk semmi hasznukra sem lesz, mert minden leleményességük csődöt mond, s megtérésre buzdítja őket, ha ugyan még van közöttük gyógyítható. Emiatt ismétli meg ugyanazokat a fenyegetéseket, hogy felébressze őket.

Hogy láncaitok szorosabbak ne legyenek.[515] Azt mondja: mindössze annyit érnek el a szembeszegülésükkel, hogy még szorosabban gabalyodnak bele a hálójukba. A „láncok” helyett egyesek a מוסרים (*moserim*) szót „fenyítéseknek” fordítják, de ez nem egyezik meg a szövegkörnyezettel. A „láncok” hasonlata nagyon is ideillő, mert ahogyan a csapdába esett róka is csak egyre szorosabbra húzza a csomót, amint a kiszabadulással és a meneküléssel próbálkozik, úgy a gonosz emberek is az engedetlenségükkel csak egyre jobban belegabalyodnak és megköttetnek. El akarnak menekülni Isten kezétől, és rugdalóznak a sarkantyú ellen, mint valami rakoncátlan ló, ami minden erejét megfeszítve igyekszik levetni a lovasát, de makacsságukkal és csökönyösségükkel csak annyit érnek el, hogy nehezebb és szigorúbb csapásokat kapnak.

Ne csúfolódjatok. Ez megmutatja, miképpen kell bánnunk a gonosz emberekkel, mikor látjuk, hogy semmi istenfélelem sincs bennük. Mindössze annyit tehetünk, hogy figyelmeztetjük őket: csúfolódásuk és gúnyolódásuk nem vezet sikerre az Isten bosszúállásával szembeni ellenállásban, ami felettük lebeg. Arra is emlékeztet ez minket, hogy nem szabad szórakoznunk Istennel, mert mintegy tükörben azt látjuk, mi lett a vége azoknak, akik megvetették a próféták figyelmeztetéseit és fenyegetéseit a világ kezdete óta.

Mert elvégzett pusztítást hallottam az Úrtól. S hogy ez a prófécia szilárdan hihető legyen, kijelenti, hogy semmi mással nem hozakodik elő, csak amit az Úr jelentett ki. A כלה (*chalah*) szó néha „tökéletességet”, néha „megemésztést” (pusztítást) jelent, amint azt korábban mondtuk (Ézs10:23).[516] Itt „pusztítást” kell jelentenie, mert a próféta nem másra gondol, mint hogy Isten eldöntötte: gyors pusztulást hoz a Földre általános mészárlással. Ez két dolgot foglal magába: először is, hogy félelmetes és gyászos pusztulás következik a Földre (hacsak valaki nem akarja a „Föld” szót Júdeára korlátozni, amit én nem ellenzek), másodszor, hogy ennek napja elhatározott és küszöbön áll. A *hallottam* szó itt a kijelentés megjelölésére szolgál. A próféta azt mondja, hogy ismertté vált a számára, mert ahogyan elhatározta az Úr a prófétai hivatal megalapítását, úgy jelentett ki nekik titkokat is, hogy mondhatni azok magyarázói lehessenek.

Az egész föld felett. Mintha ezt mondta volna: „Az egész világ megdöbbentő istentelenségben vesztegel, az elvetettek féktelenné váltak a gonoszságukban, mintha nem is lenne Isten ítélete, de az egész világon, vagy Júdea minden egyes részén Isten megmutatja majd, hogy Ő a bíró és a bosszúálló, s a Föld egyetlen sarka sem lesz mentes a csapásoktól és a megpróbáltatásoktól, mivel megvetették az Ígét”. S jóllehet ezek a dolgok Ézsaiás korában jelentettek ki, nem kevésbé vonatkoznak más korokra is, melyekben Isten megmutatta, hogy Ő mindig ugyanaz, s ítéletét ugyanazon módon és szabályok alapján hajtja végre.[517]

23. *Vegyétek füleitekbe és halljátok szavam*. Ézsaiás bevezetőt használ, mintha valami fontosat és nagyon súlyosat mondana, mi ugyanis nem szoktunk figyelmet követelni a hallgatóinktól, hacsak nem valami nagyon fontosat akarunk mondani. Azonban mégis általános és közönséges dolgokról beszél, mint például a mezőgazdaságról, a vetésről, a művelésről és más hasonló tevékenységekről. A próféta azonban magasabb dolgokra akarta irányítani hallgatóinak elméit. Mikor ugyanis Isten ítéleteiről beszél és megmutatja, miféle bölcsességgel kormányozza Isten a világot, noha a gonosz emberek azt hiszik, hogy mindent a szerencse és a véletlen mozgat, akkor bonyolult dolgot akart megmagyarázni nyilvánvaló stílusban, közismert dolgoktól kölcsönzött hasonlatokkal. Gyakorta panaszkodunk, hogy Isten túlontúl szemet huny a gonoszok bűnei felett, mert nem azonnal bünteti őket a mi kívánságainknak megfelelően, de a próféta megmutatja, hogy Isten semmi mást nem jelöl (szab) ki, csak ami igazságos és helyes. Ennek a bevezetésnek a célja tehát az, hogy az emberek észrevehessék az Isten ítéleteinek ócsárlásában és azok kedvezőtlen színben történő

[515] A Károli-fordításban a „köteleitek” szó szerepel – *a ford.*

[516] Lásd Kálvinnak az Ézs10:23-hoz fűzött magyarázatát.

[517] “Avec mesme raison et equite;” — “Ugyanazon indítékkal és pártatlansággal.”

feltüntetésében megnyilvánuló ostobaságukat, miközben még magában a természet menetében is rendelkezésükre áll egy nagyon világos tükör, amiben azokat világosan láthatják. Van ebben egy közvetett szemrehányás is azok számára, akik még az ennyire tiszta fény ellenére is becsukják a szemüket. A próféta kimutatja, hogy tunyák és ostobák, amiért nem értik Isten ennyire nyilvánvaló munkáit, de mégis elhamarkodottak és vakmerők, mert megítélik és felülbírálják a láthatatlant. Hasonlóképpen Pál is, a feltámadásról beszélve kijelenti, hogy akik nem látják Isten hatalmát a földbe vetett magvakban, bolondok. „Balgatag! a mit te vetsz, nem elevenedik meg, hanemha megrothadánd" (1Kor15:36). Ézsaiás tehát azt jelenti ki, hogy akik nem látják Isten bölcsességét az ennyire nyilvánvaló dolgokban, azok ostobák, röviden, az emberek vakok és tunyák Isten munkáinak szemlélésében.

24. *Hát mindennap vet-e a szántó?*[518] Ezt az igeverset általában úgy magyarázzák, mintha az Úr megróná benne a népét a hálátlanságáért, mivel Ő úgy művelte a földet, mint egy szántóvető, gondoskodást és munkát fordítván arra, de mégsem aratta azt a gyümölcsöt, melyet aratnia kellett volna. Ezt a magyarázatot adták a zsidók, akiket a görög és latin igemagyarázók is követtek. Ézsaiás azonban egészen másra gondolt. Ő ezt a tanítást összekapcsolja az előző kijelentésével, miszerint Júdea, vagy az egész világ pusztulása jelentetett ki neki, ezért tehát hozzáteszi, hogy Isten nem mindig mutatja meg a kezét, vagy nem állandóan bünteti az emberek gonoszságát, hanem gyakran úgy tűnik, mintha nem is látta volna azt, s egy időre késlelteti a büntetését. Az Úr így megmutatkozó hosszútűrésével és a büntetésben tanúsított késedelmességével a gonosz emberek gyakorta visszaélnek, s ez csak a gonoszság még nagyobb mélységeibe viszi bele őket. Ahogyan Salamon is megjegyzi: az embereket a gonoszság elkövetésére bátorítja annak megfigyelése, hogy „minden dolog egyformán történik mind a jókkal, mind a gonoszokkal" (Préd8:14), hogy a legrosszabb és legaljasabb emberek élvezik a gazdagságot, miközben az istenfélők ugyanúgy, vagy még másoknál jobban is ki vannak téve a nyomorúságoknak.[519] Röviden, mikor a gonoszok nem látnak különbséget a külsődleges dolgokban, akkor úgy vélik, hogy vagy nincsen Isten, vagy hogy mindent a szerencse vak ereje irányít. Az efféle gondolatokra válaszol tehát Ézsaiás: „Nem tudjátok, hogy Istennek megvannak a maga időszakai, s hogy tudja, a megfelelő időben mit kell tennie?" Ha a szántóvetők nem „mindennap" hasogatják a földet, vagy tördelik a göröngyöket, azt nem szabad a tehetségük hiányának számlájára írni, hanem épp ellenkezőleg: tehetségük követeli meg, hogy elálljanak ettől.[520] Mi lesz a hasznuk az állandósult földforgatásból, amivel csak céltalanul fárasztják magukat, de megakadályozzák bármiféle gyümölcs megtermését? Isten sem végzi a munkáját kapkodva, vagy zűrzavarosan, hanem ismeri az időket és az időszakokat a munkavégzéshez.[521]

25. *Mikor elegyengette színét*. Most a vetésről beszél. A vető nem annyit vet a földbe, amennyit csak képes, s nem is összevissza szórja szét a magot, hanem felméri a földet, és annyit vet bele, amennyi szükséges. Ellenkező esetben ugyanis a fölösleges tömeg csak elrothad és egyetlen mag sem ereszt majd gyökeret.

---

[518] A Károli-fordítás szerint: *Hát mindig szánt-é a szántó – a ford*. „A szokásos változat az 'egész nap', s bár ez tűnik a szó szerinti fordításnak, mégsem közvetíti az eredeti kifejezés értelmét, mely itt és máshol is azt jelenti: 'állandóan', vagy 'mindig'." – *Alexander.*

[519] "Et les fideles sont sujets a beaucoup de miseres, voire plus que ne sont pas les reprouvez;" — "És a hívők ki vannak téve megannyi megpróbáltatásnak, még jobban is, mint az elvetettek."

[520] „Vajon a szántóvető soha nem fog vetni, csak a földet hasogatja ásókkal és szántóeszközökkel?" – *Jarchi*.

[521] „Ez a helyénvaló hasonlat, amit a földművesek által a föld előkészítésénél és az összegyűjtött termés kezelésénél használt különféle módszerektől kölcsönzött, azoknak szól, akik megkérdőjelezhetik az isteni gondviselést, mivelhogy a gonoszok ellen kimondott ítélet nem kerül azonnali végrehajtásra. Isten, aki megtanította a földműves a mag megfelelő időben és módszerekkel történő kezelésére, a legjobban tudja, hogy mikor és hogyan kell megbüntetni a bűnöst. Ő nem zúzza őket azonnal porrá jobban, mint amennyire a magot nyomás alá lehet helyezni anélkül, hogy tönkremenne, hanem könyörületesen bünteti őket, hogy megszelídüljenek." – *Stock.*

S vet sorban búzát és árpát.[522] Nem keveri össze a különféle vetőmagokat, hanem a föld egyik részét a „búzának”, a másikat a „ledneknek”, a harmadikat a „köménynek”. Mindezt mértékkel teszi, mert úgy vélem, ez a helyes fordítása a שורה (*sorah*) szónak.[523] Nem kiválót, vagy jót jelent, mert a próféta a mértékről beszél. Hasonló kijelentéseket olvasunk az aratásról, vagy betakarításról, mert nem minden gabonafélét takarítanak be ugyanazzal a módszerrel. A búzát kétkerekű kocsival, a ledneket pálcával, míg a köményt vastag rúddal takarítják be. A próféta az ország szokásának megfelelően beszél. Ezt az aratási módot Provance kivételével Franciaországban sehol sem ismerik.[524] Röviden, a próféta azt érti ezalatt, hogy a gabona betakarítására használatos módszer nem felel meg egyenlőképpen minden számára. Emellett a földműves nem állandóan, vagy szüntelenül a betakarítással van elfoglalva, hanem mértékletességet tanúsít, nehogy megsértse a magot.

26. *Így szoktatá őt rendre és tanítá Istene*. Ki mástól tanulná a földműves ezeket a dolgokat, mint Istentől? Ha pedig olyan jól képzettek és tanultak a legkisebb dolgokban, mit kell gondolnunk erről a nagy Tanítóról? Vajon nem tudná, miképpen kell fix mértéket és egyenlőséget alkalmazni a saját munkájában? Ne látná ítélete végrehajtásának idejét, hogy mikor kell levágni, mondhatjuk elboronálni a népet,[525] mikor kell betakarítania, milyen csapásokat, milyen fenyítéseket kell kiszabnia, röviden, mi a legalkalmasabb minden időpillanatban és minden egyes személy számára? Vajon Ő, aki kijelölte az egyetemes rendet, ne szabályozná is ezeket a dolgokat a megfelelő arányban? Vajon az emberek annyira konokok, hogy civakodni merészelnek vele, vagy megkérdőjelezik a bölcsességét? A próféta szavainak általános jelentése tehát az, hogy nem szabad elhamarkodottan ítélnünk, ha Isten nem bünteti meg azonnal az emberek gonoszságát. Ez megmutatja, hogy korlátoznunk kell ama emberek előítéleteit, akik még a legkisebb dolgokban is gyakorta tévednek. Ha valaki, aki tudatlan a mezőgazdaság iránt, lát egy földművest, amint ekével szánt és barázdákat húz, megtöri a rögöket, föl-alá hajtván az ökröket a nyomaikban lépkedve, talán nevetni fog azt képzelvén, hogy ez valamiféle gyerekes szórakozás, de azt az embert joggal szégyeníti meg a földműves, s vádolja tudatlansággal és elhamarkodottsággal. Minden mértékletes ember ugyanis azt gondolná, hogy ezek a dolgok nem hiába, vagy véletlenül történnek, ha ő maga nem is tudja ezeknek az okát. Mikor a vetőmagot a földbe vetik, vajon nem úgy tűnik, hogy elvész? Ha tudatlan emberek hibát találnak ebben, minthogy a tudatlanság gyakorta elhamarkodott és öntelt az ítélkezésben, az intelligens emberek vajon nem joggal tesznek nekik szemrehányást és mondják őket megtévedetteknek? Ha pedig ez a helyzet, akkor miképpen bánik majd velünk az Úr, ha hibát merészelünk találni az Ő munkáiban, melyeket nem is értünk?

Tanuljuk hát meg ebből, mily gondosan el kell kerülnünk ezt az elhamarkodottságot, s mekkora mértékletességgel kell tartózkodnunk az efféle gondolatoktól. Ha mértékletesen kell cselekednünk az emberekkel, s nem elkapkodva megítélni, ami meghaladja értelmünket, vagy felfogóképességünket, akkor még nagyobb mértékletességet kell tanúsítanunk Isten iránt. Mikor tehát a különböző megpróbáltatásokat vesszük sorra, melyek az egyházat sújtják, ne

---

[522] „Válogatott búzát és kiválogatott árpát. Vagy, búzát a kiválasztott helyre és árpát a kiválasztott helyre.” – *Stock*. „Búzát a megfelelő mennyiségben.” – *Lowth*.

[523] „A שורה (*sorah*) és a נמסן (*nimsan*) szavakat egyesek a gabona díszítő jelzőiként magyarázzák: legjobb búza, válogatott, vagy elpecsételt árpa. Ewald a föld leírására vonatkozóknak tekinti ezeket: a búzát a legjobb földbe, az árpát a göröngyös földbe. Ám a legjobban fenntartható magyarázatot Gesenius használata és hasonlata adja, aki a נמסן (*nimsan*) szót válogatott, vagy kijelölt, míg a שורה (*sorah*) szót sor, vagy sorok értelemben fordítja.” – *Alexander*.

[524] “Car en France on n’escout point le bled sinon avec le fleau, excepte en Provence;“ — “Franciaországban ugyanis a gabonát Provance kivételével csakis cséphadaróval takarítják be.”

[525] “Et comme faire passer la charue et la herse sur les peoples;” — “És, mondhatni, mikor kell ráengednie a társzekeret és a boronát a népekre.”

panaszkodjunk, hogy a gonoszok kötőféke szabadjára engedtetett,[526] s ennek következtében az egyház a sorsára hagyatott, vagy egyáltalában vége van, hanem higgyük szilárdan, hogy az Úr a megfelelő időben alkalmazza majd az orvosságokat, s teljes szívből öleljük magunkhoz az Ő igazságos ítéleteit.

29. *Ez is a seregek Urától származott*. Ezt az igeverset egyesek úgy magyarázzák, mintha a próféta azt mondta volna, hogy a mezőgazdaság tudománya az Úrtól származott, én azonban úgy tekintem, mint az előzőekben elhangzottak alkalmazásának. Rámutatván Istennek még a legkisebb dolgokban is megmutatkozó bölcsességére, ugyanúgy arra is felszólít minket, hogy emeljük szemeinket a magasabb dolgokra, hogy megtanuljuk nagyobb tisztelettel szemlélni az Ő csodálatos és rejtett ítéleteit. Azt a futó megjegyzést tehetjük, sőt tennünk kell a 26. versről, miszerint nemcsak a mezőgazdaság, hanem minden tevékenység, ami csak hozzájárul az emberiség jólétéhez, Isten ajándéka, s mindezek részét képezik annak az ügyes találékonyságnak, amit az emberek elméjébe ültetett. Az embereknek nincs joguk ezen az alapon büszkélkedni, vagy a találékonyság dicséretét maguknak tulajdonítani, amint látjuk, hogy a régiek megtették, akik az Isten iránti hálátlanságuk következtében isteneket sorakoztattak fel, akiket valamennyi elmés alkotás szerzőinek tekintettek. Ebből származott a megistenülés és az istenek hatalmas száma, amit a pogányok a saját fantáziájuk alapján alkottak. Ebből származtak a nagy Ceres, Triptolemus és Merkúr, továbbá a többiek megszámlálhatatlan sokasága, akiket az emberi nyelv és az emberi írások ünnepeltek. A próféta megmutatja, hogy ezeket a tehetségeket Istennek kell tulajdonítani, Akitől adattak, s Aki egyedül ezek Megalkotója és Tanítója. S ha a mezőgazdaságról és a mechanikus tevékenységekről efféle véleményt kell alkotnunk, akkor mit kell gondolnunk a tanult és magasztos tudományokról, mint például az orvoslás, a jogtudomány, a csillagászat, a geometria, a logika és az ezekhez hasonlók? Vajon nem még inkább Istentől származóknak kell ezeket tulajdonítanunk? Vajon bennük is nem az Ő jóságát fogjuk szemlélni és elismerni, hogy az Ő dicséretét és dicsőségét ünnepelhessük mind a legkisebb, mind a legnagyobb dolgokban?

[526] "Comme si les meschans avoyent la bride sur le col;" — "Mintha a gonoszok kantárját elengedték volna."

29. fejezet

1. Jaj Árielnek, Árielnek, a városnak, a hol Dávid lakott! Esztendőt esztendőhöz adjatok, és forogjanak az ünnepek!

2. És én megszorítom Árielt, és lesz fájdalom és siralom, és lesz nékem, mint Ariel.

3. Körülveszlek táborral, és bezárlak tornyokkal, és erősségeket állatok ellened.

4. És megaláztatván, a földből szólsz és porból morog beszéded, szavad olyan lesz, mint halottidézőé, a földből, és porból sipog beszéded.

5. Ellenségidnek sokasága olyan lesz, mint az apró por, és mint a repülő polyva az erőszakosok sokasága, és lesz hamar és hirtelen.

6. A seregek Urától látogattatik meg, mennydörgéssel, földindulással, nagy zúgással, forgószéllel, viharral és emésztő tűzi lánggal;

7. Mint éjjeli álomlátás, olyan lesz minden pogányoknak sokasága, a kik hadakoznak Ariel ellen, s a kik hadakoznak ellene és vára ellen, és őt megszorítják.

8. És lesz, mint mikor álmodik az éhező, és ímé eszik, és midőn fölserken, üres a hasa, és mint mikor álmodik a szomjazó, és ímé iszik, és midőn fölserken, ímé szomjas és lelke eped: így lesz minden pogányoknak sokasága, a kik hadakoznak Sion hegye ellen.

9. Ámuljatok és bámuljatok, vakítsátok magatokat és megvakultok! részegek, de nem bortól, tántorognak, de nem részegítő italtól.

10. Mert rátok önté az Úr a mély álomnak lelkét, és bezárta szemeiteket, a prófétákat, és fejeiteket, a nézőket befedezte;

11. És lesz mind e látás néktek, mintegy bepecsételtetett írás beszédei, a melyet oda adnak egy írástudónak, mondván: Olvasd, kérlek, és ő szól: Nem tudom, mert bepecsételtetett.

12. És ha e levelet annak adják, a ki nem tud írást, mondván: Olvasd el, kérlek! ő így szól: Nem tudok írást.

13. És szólt az Úr: Mivel e nép szájjal közelget hozzám, és csak ajkaival tisztel engem, szíve pedig távol van tőlem, úgy hogy irántam való félelmök betanított emberi parancsolat lőn:

14. Ezért én is csodásan cselekszem ismét e néppel, nagyon csodálatosan, és bölcseinek bölcsesége elvész, és értelmeseinek értelme eltűnik.

15. Jaj azoknak, a kik az Úrtól mélységesen elrejtik tanácsukat, és a kik a sötétségben szoktak cselekedni, mondván: Ki lát minket és ki ismer minket?

16. Mily együgyűek vagytok! Avagy a fazekas olyan, mint az agyag, hogy így szóljon a csinálmány csinálójának: Nem csinált engem! és az alkotmány ezt mondja alkotójának: Értelmetlen!

17. Nemde kevés idő multán a Libánon termőfölddé lesz, és a termőföld erdőnek tartatik?

18. És meghallják ama napon a siketek az írás beszédeit, és a homályból és sötétből a vakoknak szemei látni fognak.

19. És nagy örömük lesz a szenvedőknek az Úrban, és a szegény emberek vígadnak Izráel Szentjében.

20. Mert a kegyetlen elveszett, és a csúfoló elpusztult, és kivágattak a hamisságnak minden őrei,

21. Kik az embert elítélik egy szóért, és tőrt vetnek annak, a ki őket a kapuban megfeddi, és elejtik csalárdul az igazat.

22. Ezért így szól az Úr Jákób házáról, Ő, a ki megváltá Ábrahámot: Nem szégyenül meg többé Jákób, és nem sáppad meg többé az ő orczája.

23. Ha látni fogják gyermekei kezeim munkáját közöttük, megszentelik nevemet, megszentelik Jákób Szentjét, és félik Izráel Istenét.

24. És megismerik a tévelygő lelkűek az értelmet, és a kik zúgolódnak, tanulságot tanulnak.

1. Ez másik beszédnek tűnik, melyben Ézsaiás Jeruzsálem városát fenyegeti. „Oltárnak" nevezi,[527] mivel a város fő védelmét az „oltár" képezte,[528] mert jóllehet a városlakók egyéb védőművekben is bíztak, melyek bőségesen álltak rendelkezésükre, mégis jobban bizakodtak a templomban és az oltárban, mint egyéb védelmekben. Miközben azt hitték, hogy legyőzhetetlenek erőben és erőforrásokban, a legerősebb és leglegyőzhetetlenebb erődítményüknek azt tartották, hogy Isten védelme óvja őket. Arra a következtetésre jutottak, hogy Isten mindaddig velük van, amíg áll az oltáruk és folynak az áldozatok. Egyesek úgy vélik, hogy az oroszlánnal való hasonlósága miatt nevezik itt a templomot Arielnek, mely elöl szélesebb, hátul keskenyebb volt. Én azonban úgy vélem, jobb egyszerűen „az oltár"-nak tekinteni a jelentését, mert Ezékiel is ezt a nevet adja neki (Ezék43:15). Ez a prófécia valóban az egész város ellen szólt, nekünk azonban a próféta céljára kell néznünk, ő ugyanis meg akarta fosztani a zsidókat attól a bolond magabiztosságuktól, ami miatt azt képzelték, hogy Isten mindaddig a segítségükre lesz, míg az oltár és az áldozatok fennmaradhatnak, melyekkel hamisan dicsekedtek, s azt gondolták: teljesen ellátták a kötelességeiket, noha viselkedésük aljas és megvetendő volt.

A hol Dávid lakott. Most rátér a városra, amit magas rangjának dicséretével tisztel meg azon az alapon, hogy korábban Dávid is itt lakott, de ezzel az ajánlással a hiábavalóságuk füstjét igyekszik eloszlatni. Egyesek ezalatt a kisebb Jeruzsálemet értik, azaz annak belvárosát, amit szintén fal vett körül. Létezett ugyanis egyfajta kettős Jeruzsálem, mert a város idővel növekedett és meghaladta eredeti, falakkal körülvett méreteit. Én azonban úgy vélem, hogy ezt az igeverset az egész városra kell vonatkoztatni. *Dávidot* említi, mivel az ő nevével dicsekedtek, s azzal kérkedtek, hogy Isten áldása folytonosan az ő palotájában lakozott, hisz az Úr megígérte, hogy „Dávid királysága mindörökké fennmarad" (2Sám7:13, Zsolt89:37).

Ebből következtethetünk arra, mennyire abszurdan tartják a pápisták manapság az egyházat Péter trónjához kötöttnek, mintha Isten az egész világon sehol nem lenne képes lakóhelyet találni, csak a római szentszékben. Most nem foglalkozunk azzal, hogy Péter vajon

---

[527] "Il l'appelle *Ariel*, c'est a dire, autel de Dieu;" — "*Arielnek,* azaz Isten oltárának nevezi."

[528] „Egyesek a kaldeusokkal egyetemben úgy vélik, hogy ez a nagy égőáldozati oltár szívéből származik, amit Ezékiel is nyilvánvalóan ugyanezen a néven nevez, s hogy itt Jeruzsálemet a próféta Isten tüze trónjának tekinti, אור אל (*or el*), aminek onnan kell kicsapnia az ellenségek megemésztésére. V. ö. Ézs31:9. Egyesek a szó általános származása alapján, ארי אל (*ari el*), Isten oroszlánja, vagy az erős oroszlán azt feltételezik, hogy a hely erejét jelenti, mely képes volt ellenállni és legyőzni minden ellenségét." – *Lowth*. „Jonathan Isten oltárának fordítja, s Ezékiel is ezt a nevet adja neki (Ezék43:15). Ezt a nevet Isten tüze alapján kapta, mely úgy terült el az oltáron, mint egy ארי (*ari*), oroszlán. A mi rabbijaink szerint az אריאל (*ariel*) szó a jeruzsálemi templomot jelenti, mely hátul szűk, elöl széles volt." – *Jarchi*. „A fordítók nagyobbik része egyetért abban, hogy az אריאל (*ariel*) az ארי (*ari*) és az אל (*el*) szavakból áll össze, ami Isten oroszlánját jelenti, vagy ahogyan Castalio fordítja – az Oroszlán Istent. Eltérnek azonban ennek a névnek a Jeruzsálemre történő alkalmazása vonatkozásában." – *Rosenmüller*. „A próféta szavainak jelentése véleményem szerint az, hogy 'Isten Jeruzsálemet teszi majd meg haragja szívének, ami nemcsak az ellenségeket, de a makacs, lázadó zsidókat is megemészti'. Ez a jelentés elegáns és hangsúlyos, s jól összhangban van Ézsaiás próféta bölcsességével. Ariel itt a valódi jelentésével szerepel, azaz nem az oltárt, hanem az oltár szívét jelenti, mint Ezékielnél. A név fontossága ebben rejlik: az oltár szíve alkotta Isten legszentebb és legtisztább akaratának jelképét, mellyel minden Istennek felajánlott áldozatot meg kellett próbálni. S vonatkozik ez Isten igazságosságára is, ami tűzként égve felemészti a bűnöst, ha nem történik engesztelés. Jeruzsálem lesz a színtere az isteni ítéleteknek." – *Vitringa*. „Ézsaiás előre látja, hogy a várost nagyon rövid időn belül az asszírok nagy létszámú hadserege fogja megostromolni, minek következtében összezsugorodik. Mégsem győzetik le azonban ezek által a tömegek által, hanem egy oroszlánhoz hasonlóan az isteni erő segítségével felkel még a legkeményebb összecsapásokból is." – *Doederlein*.

Róma püspöke volt-e, vagy sem, bár el kell ismernünk, hogy ezt teljesen bebizonyították, de vajon tétetett-e olyan ígéret Rómának, mint Jeruzsálemnek? „Ez lesz nyugovóhelyem örökre; itt lakozom, mert ezt szeretem.” (Zsolt132:14) Ám ha még meg is ígértetett ez, nem látjuk, mit jelent ki Ézsaiás Jeruzsálemről? Azt, hogy Isten kiűzetett belőle, mert ahol nincs helye a tanításnak, ott az istentisztelet megromlik. Mit kell tehát Rómáról mondanunk, melynek még bizonysága sincsen? Dicsekedhet-e bármivel is inkább, mint Jeruzsálem? Ha Isten átkot mond a legszentebb városra, mit kell mondanunk a többiről, akik felforgatták szent törvényeit és minden isteni intézményét?

Esztendőt esztendőhöz adjatok. Ezt azért tette hozzá a próféta, mert a zsidók úgy vélték: megúszták a büntetést, mikor valamekkora haladékot kaptak. A gonosz emberek úgy vélik: az Isten fegyverszünetet kötött velük, mikor nem látnak semmiféle küszöbön álló romlást, ezért szüntelen bővelkedést ígérnek maguknak, amíg az Úr megengedi, hogy élvezhessék a békességet és a csendességet. A biztonságukra vonatkozó eme meggyőződésükkel szemben fenyeget a próféta azzal, hogy bár folytatják „az áldozatok felajánlását”,[529] s évről-évre megújítják azokat, az Úr mégis végrehajtja a bosszúját. Ebből meg kell tanulnunk, hogy ha az Úr késlelteti a büntetést és a bosszúállást, amiatt nem szabad megragadnunk az alkalmat a megtérés késleltetésére, mert jóllehet egy ideig megkímél és elvisel bennünket, de a bűneink ezzel nincsenek eltörölve és semmi okunk azt ígérgetni, hogy fegyverszünetet fog velünk kötni. Ne éljünk hát vissza a türelmével, hanem még buzgóbban próbáljuk kérni az Ő bocsánatát.

2. *És én megszorítom Árielt*. Úgy gondolom, a ו (*vav*)-ot itt választó kötőszónak kell tekinteni: „S jóllehet majd végrehajtom ítéleteimet és megállom a bosszút, de késleltetvén ezeket egy ideig úgy tűnhet, mintha megbocsátottam volna”. Azután azzal fenyeget, hogy *fájdalmat* és *siralmat* ad majd nekik a fesztiválok öröme helyébe. Az אניה (*aniah*) szót egyesek melléknévnek tekintik,[530] de helytelenül, mert ugyanígy használja Jeremiás is (JSir2:5).[531] Kijelenti, hogy az Úr szűk utcácskákra zsugorítja a várost, hogy a zsidók megtudhassák: Istennel, és nem az emberekkel harcolnak, s jóllehet a háborút az asszírok vívták, mégis észrevehették, hogy Isten volt a vezetőjük.

És lesz nékem, mint Áriel. Ez a mondta nem vonatkozhat egyedül a templomra, mert a próféta úgy érti, hogy minden véressé tesz az a mészárlás, ami Jeruzsálemben zajlik majd.[532] Ezért hasonlítja „oltárhoz”, melyen a mindenféle áldozatokat levágták hasonlóan ahhoz, ahogyan a gonoszokat levágásra adják, s gyakorta az áldozatokhoz hasonlítják. Röviden, az „oltár” szóra utalva itt azt mondja, hogy az egész város olyan lesz, „mint Ariel”, mivel elárad benne a vér a mészárlás miatt. Ebből nyilvánvaló, hogy a külsődleges istentisztelet gyakorlásának, a ceremóniáknak és Isten kegye külső mutogatásának semmi haszna sincs, míg nem engedelmeskedünk Neki őszintén. Ironikus kifejezéssel mondja a képmutatóknak (akik tisztátalan szívvel mutatnak be állataldozatokat Istennek, mintha azok az áldozatok alkalmasak lennének az Ő haragjának lecsillapítására), hogy munkálkodásuk haszontalan, s mivel megszentségtelenítették a templomot és az oltárt, ezért lehetetlen volt megfelelő áldozatot bemutatni Istennek, amíg nem mészároltak le áldozatokat városszerte. Mintha ezt

---

[529] Az „öljenek áldozatokat” helyett Vitringa így fordítja: „forogjanak az ünnepek”, s ezt követte Lowth, Stock és Alexander is - *szerk.* (no meg Károli – *a ford.*)

[530] Symmachus, akit Mountfaucon abban a túlzó dicséretben részesít, hogy szorosan ragaszkodott a héber szöveghez, valahányszor csak eltért a Septaguintától, így fordítja: και εσται κατοδυνος και οδυνομενη, amit Jeromos változata is szorosan követett: „Et erit tristis ac moerens” – „Bánatos és szomorú lesz.” – *a szerk.*

[531] Mindkét esetben két szinonima szerepel, a תאניה ואניה (*thaaniah vaaniah*), melyek egyazon gyökérből származnak. Ezt a sajátosságot utánozza a fent említett Symmachus-változat: κατοδυνος και οδυνομενη, valamint Vitringáé: („moestitia et moeror”), aki megjegyzi: „Kissé szokatlan egybefogni egyforma végződésű és közös gyökérből származó szavakat, de ez a példa egy kedves visszhangot hoz létre, ami arról győz meg engem, hogy sokszor kellett szerepelnie a költői írásokban.” – *a szerk.*

[532] “Que les ennemis feront en Jerusalem;” — “Amit az ellenségek visznek végbe Jeruzsálemben.”

mondta volna: „Mészárlás lesz mindenfelé”. Átvitt értelemben használja az „áldozat” szót azok lemészárlásának megjelölésére, akik megtagadták, hogy önként átadják magukat Istennek.

3. *Körülveszlek táborral*. A כדור (*kaddur*) szóval egy labda kerekségére utal,[533] a kifejezés megfelel a gyakorta használatosnak („Je l’environneray”), „körülveszem”. Azaz megmutatja, hogy a menekülés minden útja el lesz vágva.

És bezárlak tornyokkal, és erősségeket állatok ellened. Ez a város megtámadásának másik módszerére utal, mert vagy különböző pontokon támadnak, vagy reguláris ostromot indítanak. Megerősíti az előző igeversben szereplő tanítást, s megmutatja, hogy ez a háború Isten irányításával fog zajlani, s noha az asszírok a saját szeszélyükből és hatalomvágyukból törnek előre, semmi mást nem fognak tenni, csak amit Isten parancsol nekik. A próféta az egyik legfontosabb dolognak tartotta, hogy teljes meggyőződésre vezesse a zsidók elméit, miszerint minden rájuk szakadt gonoszságot Isten küldött, hogy ezáltal eljussanak a bűneik vizsgálatára. Mivel ezt a tanítást gyakran megtaláljuk a Szentírásban, annál gondosabban az elménkbe kell vésnünk, mert nem minden jó ok nélkül ismétli és sulykolja annyiszor a Szentlélek.

4. *És megaláztatván*. Gúnyosan írja le azt a gőgösséget, ami arra vette rá a zsidókat, hogy minden fenyegetést és figyelmeztetést megvessenek, míg csak élvezték a bővelkedést, amint ez minden képmutató esetében megszokott dolog. Azt mondja tehát, hogy mikor a büszkeségük letöretik, alázatosabbak lesznek: nem mintha megváltoztatnák beállítottságukat, hanem mert a szégyen fogja korlátozni azt a féktelenséget, mely korábban jellemezte őket. Itt tehát egy közvetett ellentétet kell látnunk. Azokhoz szól, akik felfuvalkodtak a becsvágy miatt, magasan hordták az orrukat, és mindenkit megvetettek, mintha még Istennek sem lennének alávetve. Ők ugyanis magát Istent is merészelték átkozni és sértegetni, s gúnyolódni szent Ígéjén. „Ez az önteltség”, mondja Ézsaiás, „letöretik, és ez a gőg megszűnik”.

A földből szólsz és porból morog beszéded.[534] Amit korábban mondott, most azt fejezi ki teljesebben egy hasonlat segítségével: halk és zavart hangot fognak adni, mintha egy barlangból szólnának.[535] A korábban oly gőgös és heves emberek hangját a halottidézők beszédéhez hasonlítja, akik jóslataikat holmi mély és sötét földalatti barlangokból elmondván holmi zavaros motyogást hallattak, mert nem artikuláltan beszéltek, hanem suttogtak. A próféta kijelenti, hogy ezek a dicsekvők (αλαζονες) rájuk fognak hasonlítani. Egyesek úgy értelmezik, mintha a próféta úgy értette volna: semmi hasznuk sem lesz a büntetésből, de a szavak nem közvetítik ezt a jelentést, s később azt mondja, hogy a zsidók eljutnak a megtérésre. Először azonban félelmet kelt, hogy elnyomja arcátlanságukat, mert gőgös és lázadó módon gúnyolódtak a próféta minden egyes fenyegetésén. A „megaláztatásukon” tehát nem mást ért, mint hogy úgy elborítja őket a szégyen, hogy nem merik majd hangoztatni, mintegy fennkölten, büszke és üres dicsekvéseiket.

5. *Hatalmasaidnak*[536] *sokasága olyan lesz, mint az apró por*. [537] Először elmondom mások véleményét, majd azt, ami szerintem a valószínűbb. Majdnem mindegyik igemagyarázó úgy gondolja, hogy ez a kifejezés a zsidók ellenségeire vonatkozik, mert az „idegeneket” ők „ellenségeknek” vélik, s arra következtetnek, hogy a zsidókat elnyomók

---

[533] „Mint a sátrakból alkotott körök. A כדור (*kaddur*) olyan, mint a *Dowar*, így nevezik az arabok azokat a sátorkörökből kialakított falvakat, melyekben a mai napig laknak.” – *Stock*.

[534] “Qu’ils parleront bas, et comme du creux de la terre;” — “És halkan szólnak, mintegy a föld szívéből.”

[535] „És a porból ciripeled szavaidat, vagy adsz halk, sípoló hangot, mint amilyennek közönségesen egy szellem hangját feltételezik. Ezt a hangot utánozták a halottidézők, akik képesek voltak úgy elváltoztatni a hangjukat, mintha az a földből, vagy az általuk kiválasztott valamely helyről szólna.” – *Stock*.

[536] A Károli-fordítás szerint: *Ellenségidnek… - a ford*.

[537] A Septaguinta fordítása szerint: και εσται ως κονιορτος απο τροχου ο πλουτος των ασεβων, „s mint csekélyke por a csiszolókorongról, olyan lesz a gonoszok tömege”. Itt ügyelni kell a τρόχος és a τροχός közötti különbségre – *a szerk*.

tömege olyan lesz, „mint a por”, azaz megszámlálhatatlanul sokan lesznek. Mikor azonban közelebbről megvizsgálom az egész igeverset, hajlamosabb vagyok az ellenvélemény elfogadására. Azt gondolom, hogy a próféta azokról a helyőrségekről beszél megvetően, melyekben a zsidók ostobán reménykedtek, mert zsoldos katonákat fogadtak a szolgálatukba, akik mind erős emberek voltak.

Hatalmasaidnak sokasága. Én így fordítom a עריצים (*gnaritzim*) szót, ami egyébként a szó szerinti jelentése is, s nem látom okát, miért kell egyes zsidóknak azt feltételezni, hogy ez az istentelen, vagy gonosz személyeket jelenti. Mivel tehát a zsidók különböző helyőrségeket hoztak messziről, úgy vélték, kellően védettek és nem féltek a veszélytől. A próféta azzal fenyeget, hogy segédcsapataik, jóllehet nagy létszámúak, hiába keltenek zavart, mert olyanok lesznek mint „a por”, vagy „a pelyva”, azaz hasznavehetetlenek, mert hatástalanok maradnak.[538] Ebből arra kell következtetnünk, hogy gazdagságunk és erőforrásaink, legyenek bármilyen nagyok, abban a pillanatban semmivé válnak, mikor az Úr eldönti, hogy úgy kezd el velünk bánni, ahogyan erre joga van. Az emberek segítsége valóban kitart egy ideig, mikor azonban az Úr igazán felemeli a kezét, erejük szétmorzsolódik és olyanokká válnak, mint a pelyva.

És lesz hamar és hirtelen. Egyesek úgy magyarázzák ezt a záró mondatot, miszerint azt jelenti: az ellenségek támadásának zaja hirtelen, mondhatni egy pillanat alatt támad fel. Én azonban a והיה (*vehayah*), *és lesz* kifejezést az időtartamra vonatkoztatom, amit a próféta egy pillanatig tartónak jelent ki, azaz hogy a katonai segítség nem tart sokáig, hanem egy pillanat alatt szertefoszlik.[539] Hiába dicsekednek velük az emberek, mert Isten az ellenségük.

6. *A seregek Urától látogattatik meg*. Ezután megmondja annak okát, amiért a helyőrségek eme tömege olyan lesz, „mint a pelyva”, s ezt egy ellentétes hasonlattal fejezi ki, mert azokkal a katonákkal az Úr haragját és „meglátogatását” állítja szembe. Micsoda a „pelyva” a „megemésztő tűz” lángjának? Micsoda a „por” a „forgószél” erejének és hevességének? Megmutatja, hogy Isten bosszúállása olyan lesz, hogy minden felkészülésükkel sem lesznek képesek az ellenállásra. Ez a jelentés véleményem szerint könnyen folyóvá teszi ezt az igeverset, de a mondatok nem illenek majd ennyire jól egymáshoz, ha más magyarázatokat követünk.

Ebből megtanuljuk, hogy a minket támadók nem árthatnak nekünk többet, mint amennyit az Úr enged meg nekik. Ha tehát az Úr úgy dönt, hogy megment minket, ellenségeink nem fognak jutni semmire, még ha az egész világot is fellázítják ellenünk. Másrészről viszont, ha úgy dönt, hogy megbüntet, semmiféle erővel, vagy védőművel sem leszünk képesek eltéríteni a haragját, amely úgy csap majd le, mint „forgószél”, és úgy emészt majd meg, mint „a tűzláng”.

7. *Mint éjjeli álomlátás*. Ezt a verset is másoktól eltérően fordítom, mert ők úgy vélik, a próféta itt az istenfélőket akarta vigasztalni. Kétségtelenül nagy a valószínűsége ennek a nézetnek, s tartalmaz egy kiváló tanítást is, nevezetesen hogy az egyház ellenségei ebben a vonatkozásban az „álmódozókra” emlékeztetnek még akkor is, mikor úgy vélik, már majdnem elérték céljukat.[540] Ez a magyarázat azonban nekem úgy tűnik, nem egyezik jól a szöveggel. Néha megtörténik, hogy mikor a mondat szép, az odavonz minket és ellopunk a valódi jelentéséből, nem ragaszkodván szorosan a szövegösszefüggéshez, vagy nem töltvén sok időt

[538] „Sénakhérib csapatai, melyek a tűz alapanyagául szolgálnak és porrá lesznek.” – *Jarchi*.

[539] „A számum romboló szélrohama semmisíti meg őket, melynek hatásai azonnaliak. Thevenot leírja ezt a szelet annak minden itt felsorolt hatásával egyetemben, villámokkal és mennydörgéssel, kibírhatatlan hőséggel és homokviharral. Jehova efféle ’angyala’, amint az Ézs37:36 nevezi, semmisítette meg Asszíria hadseregét.” – *Stock.*

[540] „Mint egy álom, mikor valaki azt hiszi, hogy lát, de a valóságban mégsem lát, úgy lesz a nemzetek eme nagy tömege is. Azt hiszik majd, hogy valóban legyőzik Jeruzsálemet, de csalatkoznak ebbéli reménységükben, mert nem valósul ez meg.” – *Jarchi*.

a szerző szavai értelmének vizsgálatával. Nézzük hát meg, hogy valóban ez-e a próféta szavainak tényleges jelentése.

Mivel ezek után ismét a legteljesebb fenyegetésekkel folytatja, így semmi kétségem sincs hogy itt ugyanazt a témát követi, amit egyébként helytelenül törne meg a vizsgált kifejezés. A zsidókat korholja és feddi őket az Isten és minden fenyegetésének vakmerő megvetésében megnyilvánuló konokságuk miatt. Röviden, a legjobban ideillő hasonlattal feddi meg őket hamis magabiztosságukért és önteltségükért, mikor azzal fenyegeti őket, hogy az ellenségek hirtelen és váratlanul érkeznek majd, miközben a zsidók azt képzelik, hogy szilárd békességet élveznek, s nagyon távol állnak a veszélytől. Az esemény azonban oly hirtelen lesz, hogy „álomnak" tűnik majd. „Jóllehet tehát", mondja a próféta, „a szüntelen nyugalom reménységébe merültök, az Úr majd gyorsan felébreszt titeket, s elűzi magabiztosságotokat".

A próféta szellemesen mondja, hogy a zsidók „álmodnak", mivel az örömökbe történt belemerülésük következtében se nem látnak, se nem éreznek semmit, hanem szédült forgatagukban ostobán boldognak képzelik magukat. Ebből arra következtet, hogy az ellenségek úgy jönnek majd el, mint holmi „álomban", hogy kétségbe ejtsék a szendergőket, amint gyakorta megtörténik, mikor az örömteli és üdítő alvást megszakítják a rémálmok. Ebből következik, hogy az örömök, melyek álomba ringatták őket, semmiféle hasznukra sem lesznek, mert noha nem gondolnak vele, hirtelen mégis felfordulás támad. S ez még mindig némileg homályos lehetne, ha nem magyarázná meg a témát bővebben a következő versben.

8. *És lesz, mint mikor álmodik az éhező.* A zsidókat olyan „éhezőkhöz" hasonlítja, akik valóban alszanak, de akik üres hasa élelem után epedezik. Természetes dolog ugyanis az emberek számára az élelemről és vendégségről álmodni, mikor ezeket nélkülözik. Miközben tehát a zsidók virrasztottak, olyanok voltak, mint az „éhezők". Az Úr folytonosan figyelmeztette őket a prófétái által és hívogatta az Íge mennyei lakomájára, ők azonban megvetették ezeket a lakomákat, s inkább azt választották, hogy mindenestől megmaradnak a bűneikben, s azokkal együtt álomba merülnek, semhogy részt vettek volna a szent lakomákon. Ennek megfelelően, miközben lecsendesítették lelkiismeretüket, azt képzelték, hogy mindennek bőségében vannak, s mentesek minden kényelmetlenségtől. Ézsaiás kijelenti, hogy nagyon emlékeztetnek majd erre az „álomra" és hiábavaló „látomásra", mikor ugyanis felriasztja őket a hirtelen csapás, megérzik majd, milyen üresek és képzeletbeliek voltak ezek „az álmok és látomások", s mennyire hamis és megtévesztő volt az a vélekedés, mely szerint bőségben élnek. Mint az „éhezők", akiknek efféle álmaik voltak, de csak még gyengébbeké váltak általuk, úgy a nép is, mely hamisan hitte, hogy minden rendben van velük, sokkal nagyobb kényelmetlenséget lesz kénytelen eltűrni, mintha sohasem tápláltak volna efféle gondolatokat az elméikben, hanem épp ellenkezőleg, tudatában lettek volna szegénységüknek és mezítelenségüknek.

Így lesz minden pogányoknak sokasága. Először ez a kifejezés nyersnek tűnik, mikor ezt mondja: „Azok tömege, akik Ariel ellen harcolnak, olyanok lesznek, mint az álom", azonban ezt ekképpen kell magyarázni: „Mikor a zsidók a hamis reménységükkel szabadulás ígérnek önmaguknak, mintha az ellenségeik messze űzetnének, gyorsan meg fogják érezni, hogy be lettek csapva, mégpedig ugyanolyan módon, mint mikor az éhes ember azt álmodja, hogy fényűzően lakomázik, de amint felébred, megérzi, hogy éhsége mardosóbb, mint valaha". Én nem látok itt semmit, ami alkalmas lenne vigasztalást nyújtani, mert a próféta ugyanazt a témát folytatja, s ama zsidók gúnyolódása és lázadása ellen tiltakozik, akikre semmi hatást nem volt képes gyakorolni a buzdításával, vagy a fenyegetéseivel.[541]

[541] „A hasonlat elegáns és a legteljesebb mértékben szép, jól kidolgozott, s tökéletesen alkalmas arra célra, amire szánták. A kép rendkívül természetes, de nem nyilvánvaló: a belső érzéseinkhez folyamodik, nem a külső érzékszerveinkhez, s egy olyan eseményre vonatkozik, mely kísérőjelenségeinek tekintetében pontosan egyforma, de természeténél fogva teljességgel más. Szépségét és elmésségét tekintve valóban versenyre kelhet Vergilius egyik legelegánsabb hasonlatával (melyet Homérosz Iliászából kölcsönzött és nagymértékben

9. *Habozzatok és bámuljatok*.[542] Ézsaiás ugyanazt a témát folytatja, s még hevesebben támadja a nép hatalmas ostobaságát. A „habozattok” helyett egyesek az „ámuljatok” szóval fordítják a kifejezést, de az általam jobbnak tartott nézet így fejezhető ki: „Jóllehet sokat és hosszan időznek ennél a gondolatnál, mégis nem más lesz a vége, mint hogy a hosszan folytatódó gondolattól elméik bámulatba esnek”. Röviden úgy érti, hogy Isten ítélete annyira teljességgel elborítja majd elméiket, hogy jóllehet kínozzák majd magukat a gondolkodással és az elmélkedéssel, mégsem találnak majd semmiféle levezetésre, s nem jutnak semmiféle végkövetkeztetésre.

Részegek, de nem bortól. Most megadja az okot, amiért a szilárd gondolkodás nem segít nekik az érzékelésük lassúságának legyőzésében. Azért, mert a *részegekre* emlékeztetnek. Mikor tehát Isten munkáiból semmit sem látnak és semmit sem fognak fel, a próféta megmutatja, hogy ez a saját tunyaságuk és ostobaságuk számlájára írandó. Ennek bizonyítékát sokakban naponta látjuk, mert a lelki „részegség” oly fokig leköti és elkábítja érzékszerveiket, hogy a legnyilvánvalóbb tárgyak vonatkozásában is vakok, s mikor Isten megmutatja az igazság és egyenlőség legfényesebb világosságát, annyira elámulnak, hogy homályos látásuk csak egyre jobban megvadítja őket. Ez az ostobaság jogos büntetés, amit az Úr a hitetlenségük miatt szab ki rájuk.

S hogy a próféta eme kijelentését a saját hasznunkra alkalmazzuk, helyes észrevenni, hogy a próféta ezen szavait nem szabad parancsnak értelmezni, mintha azt mondta volna, hogy álljunk meg és ne gondolkodjunk többet, hanem épp ellenkezőleg: ő az ostobaságukon gúnyolódik és azt feddi meg, amint már mondtuk.[543]

Megvakítottak[544] *és vakok*.[545] Ezalatt azt érti, hogy megfosztattak az értékítélettől és az értelemtől, következésképpen haszontalan a számukra Isten eme munkáinak szemlélése, mert ahogyan a napfény haszontalan a varangyos békának, úgy a megvakított értelem is hiába tesz meg minden erőfeszítést, hogy felfogja Isten fenséges munkáit. Mikor azt mondja, hogy „megvakítottak”, azalatt azt érti: a teremtésük során eredetileg felruháztattak ésszel és értelemmel, hogy szemlélhessék Isten munkáit. Így tehát a mi „vak mivoltunk” véletlen hiba, s hogy a részegség nem a természetes állapotunk, hanem a hálátlanságunk következménye, amit az Úr joggal büntet.

Tántorognak. Ezt a „tántorgást” állítja szembe a gondolkodás higgadt és nyugodt használatával, mert a szeszélyek ama hevességére utal, ami felkavarja az elmét, s azt okozza, hogy ingadozzon és tántorogjon.

10. *Mert rátok önté az Úr a mély álomnak lelkét*. Avégett, hogy világosabban megmutassa ennek a részegségnek a forrását, Isten ítéletének számlájára írja, aki ezen a módon kívánja büntetni a nép gonoszságát. Mivel Ő ad szemet a látáshoz és Ő világosítja meg az elméket az ítélőképesség és az értelem lelkével, így egyedül Ő foszt meg minket minden világosságtól, mikor látja, hogy az igazság gonosz és megromlott gyűlölete által inkább a sötétséget választjuk. Ennek megfelelően, mikor az emberek vakok, s különösen mikor az oly világos és nyilvánvaló dolgokban, akkor az Ő jogos ítéletét látjuk.

---

továbbfejlesztett, 22:199), s melyben más célra használja, bár nem ugyanolyan szerencsésen, az elme álomban való nem kellően hatékony működésének ugyanezt a képét (Vergilius, Aeneis, 12:908). Lucretius Ézsaiással pontosan megegyező képet használ (IV. 1091).” – *Lowth*.

[542] A Károli-fordítás szerint: *Ámuljatok és bámuljatok – a ford.*

[543] “Pensez y tant que vous voudrez, vous n’y entendres rien;” — “Gondolkodj rajta amennyit csak akarsz, mégsem fogod megérteni.”

[544] A Károli-fordítás szerint: *vakítsátok magatokat és megvakultok – a ford.*

[545] „Forduljatok meg és bámuljatok körbe.” – *Stock*. Lowth fordítása emlékeztet erre, de némileg parafrázisos: „Az ostoba meglepődés tekintetével bámulnak.” Alexander professzor közelebb áll Kálvinhoz: „Legyetek boldogok és vakok!” – *a szerk.*

A prófétákat,[546] *és a legfőbb nézőket.*[547] Hozzáteszi, hogy a nép meg lesz fosztva azoktól a segítségektől, amiknek világosságot kellene adni az értelemnek és irányítani a többieket. Ilyen volt a próféták hivatala, akiket mind a נביאים (*nebiim*), „próféták" mind a חוזים (*chozim*), „látók" névvel leír. Röviden nem csak arra gondol, hogy a gondolkodással és értelemmel megáldott emberek megfosztatnak majd a józan észtől, hanem arra is, hogy a tanítóik, akiknek kötelessége volt mások megvilágosítása, teljesen elvesztik az eszüket, nem ismerik az utat és a tudatlanság sötétsége borul rájuk és szégyenteljes módon úgy eltévednek, hogy nemhogy másokat, de még önmagukat sem lesznek képesek vezetni.

11. *És lesz mind e látás néktek.* A próféta még világosabban fejezi ki, amit korábban mondott: a zsidók vaksága oly nagy lesz, hogy noha az Úr Ígéje legtisztább világosságával világítja meg őket, ők mégsem fognak semmit megérteni. S ezalatt nem is csak azt érti, hogy ez a köznéppel történik majd meg, hanem hogy még az uralkodókkal és a tanítókkal is, akiknek pedig bölcsebbeknek kellene lenni a többieknél, s példát kellene mutatni nekik.[548] Röviden úgy érti, hogy ez a bárgyúság kiterjed minden rendű és rangú emberre, mert kijelenti, hogy „tanultakat és tanulatlanokat" egyformán elkápráztatja Isten Ígéje, s nem látnak benne mást, mint „bepecsételt levelet". Ugyanazt a kijelentést teszi, csak más szavakkal, mint az előző fejezetben, miszerint az Úr számukra „parancsra új parancs, szabályra új szabály" mert mindig megmaradnak az alapfogalmaknál, és soha nem jutnak el a szilárd tanításra (Ézs28:13).

Ugyanebben az értelemben mutatja meg most, hogy a legmagasabbtól a legalantasabbig senkinek sem lesz haszna Isten Ígéjéből. Nem azt mondja, hogy a tanítás vétetik le, hanem hogy noha rendelkezésükre fog állni, mégsem lesz hozzá eszük és értelmük. Az Úr két módon bünteti az emberek gonoszságát, mert vagy teljesen elveszi tőlük az Íge használatát, vagy ha meg is hagyja, elveszi a megértését, s megvakítja az emberek elméit (Ézs6:9). Először megfosztja őket az olvasásától vagy úgy, hogy a gonosz emberek zsarnokságán keresztül elveszi a könyveket, vagy úgy, ahogyan gyakorta megtörténik, az emberek hamis magabiztossága által, ami miatt azt hiszik: a könyvek nem azért adattak, hogy azokat mindenki egyetemesen olvassa. Másodszor, jóllehet megengedni neki, hogy használják és olvassák a könyveket, mégis, mivel az emberek visszaélnek velük és hálátlanok, s nem nézik egyenesen Isten dicsőségét, megvakíttatnak, mintha az Íge egyetlen fénysugara sem világítana rájuk. Nem kell hát dicsekednünk az Íge külsődleges prédikálásával, mert az nem lesz hasznunkra, amíg nem terem gyümölcsöt elméink megvilágosításával. Mintha a próféta ezt mondta volna: „Annak a szövetségnek az alapján, amit atyáitokkal kötött, az Úr meghagyja nektek annak a szövetségnek a tábláit, de ezek 'bepecsételt levél' lesznek a számotokra, mert semmit sem fogtok belőle tanulni" (5Móz4:20, 37, 7:6).

Mikor látjuk, hogy ezek a dolgok úgy történtek meg a zsidókkal, ahogyan Ézsaiás megprófétálta, s tekintetbe vesszük annak a népnek az állapotát, melyet Isten örökbe fogadott és elkülönített, lehetetlen, hogy ne remegjünk meg ezen a félelmetes bosszúálláson. Jóllehet mind a törvény, mind a próféták tanították őket, s kimagasló világossággal világosíttattak meg, mégis borzasztó babonaságba és megrázó istentelenségbe keveredtek, szétszakadtak, s különféle és szörnyű szektákra oszlottak. Végül, mikor a szadduceusok, közülük a leggonoszabbak kerültek a fő hatalomra, amikor minden hit, és a feltámadás minden reménysége, sőt a halhatatlanság elvétetett, mi másra emlékeztethettek, kérdem én, mint szarvasmarhára, vagy disznóra? Mert mi marad az emberből, ha az áldott és örök élet reménysége elvétetik tőle?

---

[546] A Károli-fordítás szerint: *A prófétákat, és fejeiteket, a nézőket. – a ford.*

[547] Az angol változat szerint: „Prófétáitokat és fejeiteket". Az angol fordítók nagyon helyesen jegyzik meg, hogy a רשיכם (*rashechem*) szó szerinti jelentése „a ti fejeitek". Kálvin melléknévként kezeli: „legfőbb nézőitek" – *a szerk.*

[548] "Et monstrer le chemin aux autres;" — "S utat mutatni a többieknek."

Az evangélisták azonban (Mt22:23, Mk12:18, Lk20:27, Csel23:8) mégis világosan azt mondják nekünk, hogy Krisztus eljövetelekor voltak ilyen személyek, amint azt a próféta előre megprófétálta, hogy mi is tudhassuk: ezek a fenyegetések nem találomra, vagy véletlenül hangzottak el, s a beteljesedésük sem maradt el azért, mert a maguk idejében a gonosz emberek makacsul és lázadó módon megvetették és kigúnyolták azokat. Abban az időben tehát mind a hitetlenségüket, mind az ostobaságukat világosan meglátták, mikor a valódi világosság, azaz Krisztus, kijelentetett az egész világnak, az igazság egyetlen fénye, a törvény lelke, s minden próféta vége. Abban az időben, mondom, speciális módon tárult a zsidók szeme elé „a lepel, amely eltakarta Mózest" (2Móz34:30), akire nem tudtak nézni rendkívüli ragyogása miatt. Ez pedig valójában Krisztusban teljesedett be, Akinek a feladata volt, amint Pál elmondja, annak a lepelnek az elvétele és megsemmisítése (2Kor3:16). Mostanáig tehát ez a lepel a szíveikre borul, mikor Mózest olvassák, ők ugyanis elvetik Krisztust, Akinek Mózesre, mint előképére kell tekinteni. Abban az igeversben „Mózest" a törvényt jelentőnek kell tekinteni, s a végére, azaz Krisztusra utalás a lepel elvétele.

Miközben Isten eme ítéleteit szemléljük, értsük meg azt is, hogy amiképpen Ő korábban is Bíró volt, úgy most is Bíró, s ugyanaz a bosszú készíttetik mindazoknak, akik elutasítják, hogy odahajtsák füleiket legszentebb figyelmeztetéseire. Mikor konkrétan a „tanultakat és tanulatlanokat" nevezi meg,[549] meg kell jegyezni, hogy a lelki tanítást nem az éleselméjűség, vagy az iskolában kapott kiváló oktatás következtében értjük meg. Őszintén és buzgón magunkhoz kell hát ölelnünk az Íget, ha el akarjuk kerülni ezt a bosszút, amivel nemcsak a tudatlanokat, hanem a „tanultakat" is fenyegeti.

13. *És szólt az Úr*. A próféta megmutatja, hogy az Úr, ilyen szigorúsággal bánva a néppel, a legjogosabb alapokon állva cselekszik, bár komoly és félelmetes csapás volt, hogy elméiket Isten keze butítja el.[550] Mivel az emberek olyan vakmerőek és makacsok, hogy nem átallnak vitatkozni Vele, mintha csak túlontúl szigorú volna, a próféta megmutatja, hogy Isten az igazságos bíró szerepét játssza, s az egész szemrehányás az embereket illeti, aki aljasságukkal és gonoszságukkal megharagították Őt.

Mivel e nép szájjal közelget hozzám. Megmutatja, hogy a nép erre a büntetésre főleg a képmutatásuk és a babonáik miatt szolgált rá. Mikor azt mondja, hogy „szájjal közelget hozzám, és csak ajkaival", a képmutatásukat írja le. Ezt a magyarázatot adom a נגש (*nagash*) szónak, s számomra ez tűnik a valószínűbb jelentésnek, jóllehet mások más véleményen vannak .Egyesek a „kényszeríttetnek", mások a „felmagasztalják magukat" kifejezésekkel fordítják, de a vele szembeállított szó, a *távol van*,[551] amit ezután használ, világosan megmutatja, hogy a valódi fordítása az, amit a legáltalánosabban fogadnak el.

Irántam való félelmök betanított emberi parancsolat lőn. Ezekkel a szavakkal feddi meg babonás és bálványimádó praktikáikat. Ez a kettő majdnem mindig együtt jár, sőt mi több, a képmutatás soha nem mentes az istentelenségtől, vagy babonától, másrészt pedig az istentelenség, vagy babonaság sem mentes a képmutatástól. A *száj* és az *ajkak* szavakkal a külsődleges megvallásra utal, ami hozzátartozik mind a jókhoz, mind a rosszakhoz. Ők azonban abban a vonatkozásban különböznek, hogy a rosszak részéről ez csak üres kérkedés, de azt hiszik, hogy megtettek mindent, ami megkövetelteteett, mikor kinyitják szájukat Isten tiszteletére. A jó emberek viszont a szív legmélyebb érzéseiből kiindulva jelennek meg Isten előtt, s miközben engedelmességgel adóznak, megvallják és elismerik, hogy milyen messze állnak a kötelességeik tökéletes ellátásától.

---

[549] „A szokásos változat, *Nem vagyok tanult* (A Károli-fordítás szerint: *Nem tudok írást*) túl átfogó és határozott. Az ember elolvashat egy betűt anélkül, hogy tanult lenne, legalábbis a modern értelemben, jóllehet az Íge egykor az írástudatlan, vagy teljesen tudatlan ellentéte volt. Ebben az esetben a hasonlat teljes hatásának eléréséhez szükséges megérteni, hogy ez a kifejezés konkrétan ezt jelenti: *nem tudok olvasni*." – *Alexander.*

[550] "Par le jugement de Dieu;" — "Isten ítélete (által)."

[551] "Retirer."

Azaz a Szentírásban nagyon gyakran használ szóképet használja, melyben a rész szerepel az egész helyett. Kiválasztott egy rendkívül megfelelő, a témához illő kategóriát, hisz főleg a nyelv és az ajak által keltjük a kegyesség látszatát. Ézsaiás tehát belefoglalja ebbe a többi részt is, melyekkel a képmutatók tettetnek és becsapnak, mert ők minden módon hajlanak a hazugságokra és hamisságokra. Nem kell jobb magyarázót keresnünk Krisztusnál, Aki a kézmosásról beszélve - amit a farizeusok a szentség megnyilvánulásának tekintettek, s aminek elhagyásáért a tanítványokat kárhoztatták – meggyőzendő őket a képmutatásukról, ezt mondta: „Képmutatók, igazán prófétált felőletek Ésaiás, mondván: Ez a nép szájával közelget hozzám, és ajkával tisztel engemet; szíve pedig távol van tőlem" (Mt15:7-8).

A „szájjal" és az „ajkakkal" tehát a próféta a „szívet" állítja szembe, ami őszinteségének Isten örül, és meg is követeli tőlünk. Ha ez nincs meg, minden munkánkat, legyenek bármennyire is ragyogóak, Ő nem fogadja el, mert „Ő Lélek", azért „imádni" és bámulni Őt „lélekben" és szívvel szükséges (Jn4:24). Ha nem ezzel kezdjük, akkor minden, amit az ember a külső gesztusokkal és pózokkal tesz, csak üres magamutogatás lesz. Ebből könnyedén következtethetünk arra, mekkora értéket kell tulajdonítani annak az istentiszteletnek, amit a pápisták gondolnak megadni Istennek, mikor az Istent a haszontalan csengőszóval, motyogással, viaszgyertyákkal, tömjénnel, díszruhákkal és ezer más efféle semmiséggel tisztelik, mert látjuk, hogy Isten nemcsak elveti ezeket, de még irtózik is tőlük.

A második pontban, mikor Istent emberi koholmányokkal tisztelik, ezt az „istenfélelmet" babonaságnak bélyegzi meg, jóllehet az emberek megpróbálják elrejteni a vallás, rajongás, vagy tisztelet hihetőnek tűnő látszata alá. Az okot is megmondja: mert ez „betanított emberi parancsolat". Én a מלמדה (*melummadah*) szónak passzív jelentést tulajdonítok,[552] mert a próféta úgy érti, hogy „emberi parancsolatokat" megtenni az istentisztelet szabályainak az Ő Ígéje helyett a teljes rend felforgatását jelenti.[553] Isten akarata azonban az, hogy a mi „félelmünket" és tiszteletünket, mellyel Őt imádjuk, az Ő Ígéjének parancsolatai szabályozzák, s nem követel többet, mint egyszerű engedelmességet, mellyel magunkat és minden cselekedetünket az Ígéhez igazítjuk, s attól se jobbra, se balra el nem fordulunk. Ebből elegendően világos, hogy azok, akik „emberi koholmányokból" tanulják meg, miképpen kell Istent tisztelniük, nemcsak nyilvánvalóan ostobák, de pusztító fáradozással koptatják magukat, mert nem tesznek mást, csak Isten haragját provokálják ki. Isten ugyanis nem tehetne egyértelműbb bizonyságot arról, mekkora utálattal viseltetik a hamis istentisztelet iránt, mint a büntetések rendkívüli szigorúságával. A test helytelennek tartja, hogy Isten nemcsak haszontalannak minősíti, de még komolyan is bünteti azok erőfeszítéseit, akik tudatlanságból és tévedésből belefáradnak a próbálkozásokba, hogy Neki tetsszenek. Nekünk azonban nem kellene csodálkoznunk, ha Ő így tartja fenn a tekintélyét. Krisztus Maga magyarázza meg ezt az igeverset, mikor kimondja: „Hiába tisztelnek engem, ha oly tudományokat tanítanak, a melyek embereknek parancsolatai" (Mt15:9). Egyesek hozzátették az *és* kötőszót: „Hiába tisztelnek engem, ha tudományokat tanítanak, és embereknek parancsolatait", mintha a jelentés nem lenne kellőképpen világos. A próféta azonban nyilvánvalóan másra gondol, nevezetesen hogy abszurd módon cselekszünk, mikor „emberi parancsolatokat" követünk az életünkre vonatkozó tanításként és szabályként.

14. *Ezért én is csodásan cselekszem*. Azzal fenyeget, hogy nemcsak a tudatlanokat, vagy a közrendűeket fogja büntetni, hanem azokat a bölcs embereket is, akiket bámult a nép. Ebből a bosszúból könnyen megtanulhatjuk, mennyire gyűlöletes bűn a képmutatás, s mennyire utálja azt Isten, hisz a próféta nemrég az emberi koholmányokról beszélt. Melyik büntetés ugyanis félelmetesebb, mint az elme vaksága és az ostobaság? Általában ezt valóban nem veszik észre az emberek, s nincsenek is tudatában ennek a nagy gonoszságnak, pedig ez a legnagyobb és mindegyik között a legnyomorultabb.

[552] "Qui signifie enseigne;" — "Ami azt jelenti: betanított."
[553] "Qu'on renverse tout ordre."

És bölcseinek bölcsesége elvész. Nem a közemberek tömegéről beszél, hanem magukról a vezetőkről, akiknek mintegy a szemeiknek kellett volna lenni. A közemberek önmagukban vakok, mint a test többi része, de mikor a szemek vakíttatnak meg, mi lesz a test többi részével? „Ha a világosság sötétség”, ahogyan Krisztus kérdezi, „mekkora akkor a sötétség?” Ezt azért teszi hozzá, hogy még szembeszökőbb világosságba helyezze ezt a bosszúállást.

Ebből arra is következtethetünk, hogy mennyire hiábavaló és bolond dolog a pápisták dicsekvése, akik azt hiszik, hogy minden ember száját befogták, mikor püspökeik, vagy más titulusaik, például doktoraik, pásztoraik, vagy a szentszék tagjainak neveivel hozakodnak elő. Nekik talán más bölcsességük van, mint ami a zsidóknak volt, de vajon honnan vették azt? Azt állítják, hogy Istentől származott. Látjuk azonban, hogy a próféta nem Káldea, vagy Egyiptom bölcseiről beszél, hanem arról a papi rendről, amit Isten rendelt el, valamint a tanítókról, fővezérekről és zászlóvivőkről, a választott népről és az egyetlen egyházról, mert a „bölcsek” fogalomba beleért minden, főrangú kiválóságot és tekintélyt a nép között.

15. *Jaj azoknak, a kik az Úrtól mélységesen elrejtik tanácsukat*. A próféta ismét Isten ama gonosz és szentségtörő megvetői ellen kel ki, akiket korábban a לצים (*letzim*), „csúfolók” szóval illetett, s akik úgy vélik, más módon nem lehetnek bölcsek, csak Isten ügyes gúnyolásával. Ők a vallást ostoba egyszerűségnek tartják, s ravaszságukba, mint egy labirintusba rejtőznek. Ezen az alapon gúnyolódnak a figyelmeztetéseken és a fenyegetéseken, röviden az istenfélelem egész tanításán. Ebből a versből kellően világos: a később szélesebb körben is elterjedt betegség már akkor is uralkodott a világban, nevezetesen hogy a képmutatók örömüket lelték Isten gyalázásában és a próféciák megvetésében. A próféta tehát kikel ellenük és מעמיקים (*magnamikim*), „ásóknak” nevezi őket,[554] mintha rejtek- és búvóhelyet ásnának maguknak, hogy ezekkel aztán megtévesszék Istent.

Elrejtik tanácsukat. Ezt a mondatot a magyarázat kedvéért tette hozzá. Egyesek úgy értelmezik ennek a versnek a kezdetét, mintha a próféta azt a szélsőséges kíváncsiságot ítélné el, ami által egyesek rendkívüli merészséggel Isten titkos ítéleteit kutatnák. Ez a magyarázat azonban nem fogadható el, s a próféta is világosan megmutatja, kire céloz, mikor rögtön hozzáteszi azok gúnyolódását, akik azt hitték: gonoszságukat oly titkos és rejtett módon vitték véghez, hogy nem vehető észre. A „tanács elrejtése” nem mást jelent, mint merészséget a gonoszságban, amivel a gonosz emberek felhőkként körülveszik magukat, s homályosítják el a világosságot, hogy belső aljasságuk ne legyen meglátható. Innen származik a vakmerő kérdés:

Ki lát minket? Noha ők Isten imádóinak vallják magukat, álokoskodásukkal mégis nemcsak a prófétákat cáfolták meg, de Isten ítéletét is felforgatták. Nem nyíltan, az igaz, mert még a gonoszok is megtartják a vallásosság valamekkora látszatát, hogy annál hatékonyabban csaphassanak be másokat, de szívükben nem Istent, hanem azt az istent ismerik el, akit saját maguk fabrikáltak. Ezt a ravaszságot, aminek a gonoszok örülnek, s amivel hízelegnek maguknak, hasonlítja tehát Ézsaiás rejtekhelyhez, vagy búvóhelyhez. Azt hiszik, hogy lepellel vannak elrejtve, így még Maga Isten sem láthatja és büntetheti a gonoszságukat. Mivel főleg a vezetők vádolhatók ezzel a bűnnel, véleményem szerint főként nekik szól a próféta feddése. Ők ugyanis nem gondolják, hogy elegendő éleselméjűséggel, vagy ügyességgel rendelkeznek, ha nem gúnyolódnak Istenen, s nem vetik meg az Ő tanítását, röviden nem hisznek jobban annál, mint amit választanak. Nem merik teljességgel elvetni, vagy inkább akaratuk ellenére kénytelenek fenntartani némi vallásosságot, de csak annyira teszik ezt, amennyire a saját kényelmüket gondolják vele szolgálni, s az igaz Isten semmiféle félelme sem mozgatja őket.

Bőségesen megnyilvánult ez a gonoszság napjainkban is, különösen mióta az evangélium is kijelentetett. A pápaság alatt az emberek könnyűnek találták Istennel üzletelni, mert a pápa olyan istent agyalt ki, aki állandóan változott, hogy minden egyes személy

[554] “C’est a dire, Fonisseurs.”

beállítottságához igazodhasson. Minden személy más és más módszerrel mosta el a bűneit, s nagyon sokféle istentisztelet létezett istenségének megörvendeztetésére. Következésképpen senkinek sem kell csodálkozni, hogy a gonoszság akkoriban nem látszott, mert efféle álruhákba öltözve rejtőzött el. Mikor azonban ezek elvétettek, az emberek nyíltan megvallották, mik is voltak korábban. Mégsem kevésbé általános a mi korunkban is ez a betegség, amit Ézsaiás uralkodni látott a saját nemzetében, mert az emberek azt hiszik, hogy elrejtőznek Isten elől, mikor koholmányaik mögé bújnak. Mintha nem lennének „mindenek meztelenek és leplezetlenek annak szemei előtt" (Zsid4:13), vagy ha bárki emberfia becsaphatná, vagy elrejtőzhetne Előle. Ebből az okból mondja magyarázatképpen:

A kik a sötétségben szoktak cselekedni. Ezt adja meg annak az ostoba magabiztosság okául, amellyel az istentelen emberek meg vannak mérgezve. Jóllehet világosság veszi körül őket, mégis olyan lassú a felfogásuk, hogy mikor nem látják, megpróbálnak elmenekülni Isten jelenlétéből. Még teljes menekülést is ígérnek maguknak a büntetés alól, s olyan szabadsággal követik el a bűnöket, mintha minden oldalról védettek és megerősítettek lennének Istennel szemben. Ez a *Ki lát minket?* kérdés jelentése is. Nem mintha a gonosz emberek nyíltan ki mernék mondani ezeket a szavakat, amint említettük, hanem szívükben mondják, vagy gondolják, s ez nyilvánul meg önteltségükben és hiábavaló magabiztosságukban. Átadták magukat mindenféle gonoszságnak, s úgy megvetettek minden figyelmeztetést, mintha soha nem lenne Istennek ítélete. A prófétának tehát az istentelen emberekkel volt dolga, akik megjelenésüket tekintve és névleg mutattak némi istenfélelmet, de a valóságban megtagadták Őt, s nagyon keserű ellenségei voltak a tiszta tanításnak. Nos ez nem más, mint ahhoz ragaszkodni, hogy Isten nem Bíró, s levetni Őt a trónjáról és az ítélőszékéről. Isten ugyanis nem ismerhető el tanítás nélkül, s ahol a tanítást félreállítják és elutasítják, ott Magának Istennek is félreállítottnak és el utasítottnak kell lennie.

16. *Vajon átalakulásotok olyannak számít, mint a fazekas agyagjáé?!*[555] Ez az igevers különböző módon magyarázható, s valóban van némi nehézség a két kötőszó, az אם (*im*) és a כי (*ki*) miatt. Az אם (*im*) gyakorta használatos kérdés feltételére, néha pedig kijelentés megtételére, ezért egyesek az *igazán* szóval fordítják.[556] A הפך (*haphach*) szó jelentése egyesek szerint „felfordulni, átfordulni, átalakulni", mintha azt mondta volna: „Átalakulásotok vajon olyannak számít majd, mint az agyagé?" Mások „fordulásnak" fordítják a szívben formálódó célokra vonatkoztatva. A legáltalánosabban elfogadott jelentés azonban a „felfordulás", vagy „megsemmisülés". Mintha a próféta ezt mondta volna: „Nem gondolok többet az elpusztításotokkal, mint amennyit a fazekas gondolna az agyag újraformálásával, mert ti olyanok vagytok, mint az agyag, hisz én alkottalak benneteket a saját kezemmel".

Mivel azonban a próféta láthatóan szembeállítja az אם (*im*) és a כי (*ki*) kötőszavakat, ezért jobban hajlok a másik véleményre, bár nem ellenzem a korábbi magyarázatot, ami más vonatkozásokban hasznos tanítást tartalmaz. Az én nézetem tehát ez: „Vajon a ti átalakulásotok, azaz a célok, melyeken a szívetekben elmélkedtek, olyan lesz, mint a fazekas agyagja? Nem olyan ez, mintha az edény azt mondaná a készítőjének: Nem te alkottál engem? A büszkeségetek bámulatos, mert úgy cselekszetek, mintha magatok teremtettétek volna önmagatokat, s mintha minden a hatalmatokban állna. Nekem jogom volt bármit megszabni, amit csak jónak láttam. Mikor ekkora hatalmat és tekintélyt tulajdonítotok magatoknak, túl kevéssé ismeritek az állapototokat, s nem tudjátok, hogy emberek vagytok".[557]

---

[555] A Károli-fordítás szerint: Mily együgyűek vagytok! Avagy a fazekas olyan, mint az agyag, hogy így szóljon a csinálmány csinálójának: Nem csinált engem! - *a ford.*

[556] *Mily, nagyon, mennyire* értelemben – *a ford.*

[557] „Majdnem minden ókori változatban a הפككם (*hophchechem*) szót, amit általában a „megfordulásod" kifejezéssel fordítanak, a „lészen" ige alanyaként értelmezik. A modern kritikusok külön mondatként és felkiáltásként kezelik: „Milyen megátalkodottak vagytok!" – *Lowth.* „Micsoda megátalkodottság!" – *Stock.* „A ti megátalkodottságotok!" – *Alexander*. Ugyanezzel a jelentéssel fordította Luther is, bár magyarázatos formában:

A magyarázatoknak ez a sokfélesége nem jelent különbséget a próféta szavai jelentését illetően, akinek a szeme előtt nem lebegett más cél, mint az előző versben tanított tanítás megerősítése. Ő ugyanis még mindig azok ellen a büszke emberek ellen emeli fel a szavát, akik oly sok hatalmat tulajdonítanak maguknak, hogy nem képesek elviselni Isten tekintélyét, hamis véleményt táplálnak magukról, s mindez arra készteti őket, hogy minden buzdítást úgy megvessenek, mintha istenek lennének. Így tagadják azt, hogy Isten teremtette őket, mert bármi, amit az emberek maguknak tulajdonítanak, Istentől veszik el, s megfosztják Őt attól a tisztelettől, ami megilleti. De csak az első mondatban fog a jelentés egyáltalában különbözni, mert akik az אם (*im*) szót kijelentő módban értelmezik, azok így fordítják a verset: „*Tényleg*, úgy semmisítelek majd meg titeket, ahogyan a fazekas eltöri az edényt, amit készített". Mivel azonban a prófétának büszke emberekkel volt dolga, akik azért kerestek búvóhelyet, hogy becsapják Istent, én inkább kérdésnek tekintem: „Annyira rátermett munkások vagytok, hogy agyatok fordulatai ugyanúgy meg tudják tenni ezt, vagy azt, ahogyan a fazekas a korongot forgatván a saját ízlése szerint formálja az edényeket?" Fogadja el mindenki a saját véleményét, én azt követem, amit én tartok valószínűnek.

17. *Nemde kevés idő multán*. Az Úr most kijelenti, hogy tudtára adja azoknak a gonoszoknak, kicsodák is ők valójában, mintha ezt mondta volna: „Most szenderegtek a büszkeségetekben, de hamarosan felébresztelek benneteket". Az emberek megbocsátanak maguknak, mikor nem érzik Isten erőteljes kezét. Ezért a próféta azzal fenyeget, hogy Isten ítélete legyőzi ezt a mélységes közönyt.

És Libanon Kármellé[558] *alakul át*.[559] A „Libanon" és a „Kármel" nevek alatt szándékozott kifejezni a világ megújítását és a dolgok megváltozását. Ami viszont a célzás tárgyát illeti, az igemagyarázók jócskán különböznek egymástól. Hiszen a „Libanon" hegye fákkal és erdőkkel borított volt, míg a „Kármel" gyümölcsöző és termékeny mezőket jelentett. Sokan úgy vélik, hogy a zsidókat hasonlítja „Kármelhez", mert terméketlenné válnak, míg a keresztyének a „Libanonhoz", mert ők rengeteg gyümölcsöt fognak teremni. Ez a vélemény természetesen valószínűsíthető, mert az emberek örömüket lelik mindenben, ami egyszerű, de egy párhuzamos igevers, amit majd később vizsgálunk (Ézs32:15) meg fogja mutatni, hogy a próféta itt Isten kegyelme felnagyítása végett használja a hasonlatot. Mikor ugyanis Ő újra elkezdi áldani a népét, az összes áldás bősége elvétetik „Kármeltől", amiknek hírnevét birtokolta. Azzal fenyeget tehát, hogy „Libanont" „Kármellé" változtatja, azaz az erdő termőföldd lesz, s gabonát terem, míg a művelt földek a gyümölcsök oly hatalmas bőségét termik meg, hogy ha jelenlegi és jövőbeli állapotaikat összevetjük, akkor most joggal nevezhetők gyümölcsteleneknek és terméketleneknek. Ezt a kifejezésmódot jobban megmagyarázzuk majd, mikor rátérünk az Ézs32:15 elemzésére.

Mások a „Kármelt" köznévnek tekintik, én azonban inkább tulajdonnévnek veszem, mert azt jelenti, hogy azok a termőföldek most műveletleneknek és terméketleneknek tekinthetők az új és rendkívüli termékenységgel összehasonlítva. Mások átvitt értelemben magyarázzák, s a „Libanont" a büszke emberek, míg a „Kármelt" az alacsony rangú és közönséges emberek megjelölésének veszik. Ez tekinthető éleselméjű és ötletes megoldásnak, én azonban inkább azt az egyszerűbb magyarázatot követem, amelyről beszéltem. S hogy az

Wie seyb ihr so verfehrt! – „Hogyan lehettek ennyire megátalkodottak!" – *a szerk.*

[558] A Károli-fordítás szerint: *a Libánon termőföldd lesz – a ford.*

[559] Ezt a fordítást követi Lowth és Stock. „Libanon nemsokára úgy ragyog majd, mint Kármel. Szólás, vagy közmondás, mely a dolgok valamely nagy fordulatát, s mikor két dologra vonatkozik, akkor egy teljesen ellentétes változást fejez ki." – *Lowth.* „S Libanon Kármellé változik. Ami most sivatag, gyümölcsöző mezővé lesz, és fordítva. Vagy, hogy elhagyjuk a jelképez, a szegények és az írástudatlanok helyzetet váltanak a világ nagyjaival és bölcseivel a boldogság vonatkozásában, mikor az evangélium kihirdettetik." – *Stock*. Jarchi viszont a „Kármelt" „termőföldnek" tekinti, s Alexander ezt a dolgot a névelő által eldöntöttnek veszi. „Az, hogy a הכרמל (*hakkarmel*) nem a hegy saját neve, kikövetkeztethető a névelőből, mely nincs elétéve a 'Libanonnak'." „Utóbbi említése", teszi hozzá, „sugallta azt a kétértelmű Kármel nevet, ami lehet mind tulajdonnév, mind köznév." – *a szerk*.

istenfélők nehogy elbátortalanodjanak, a fenyegetésekről áttér a kegyelem hirdetésére, s kijelenti: mikor rövid időre eltűrték, hogy a kereszt rájuk kerüljön, és bizonyságot adtak a hitükről, gyors helyreállítás következik és eltölti majd őket örömmel. De mégis, mikor kizárja az istenteleneket ebből a reménységből, arra céloz, hogy mikor nyugalomban vannak, s békét, vagy fegyverszünetet ígérnek maguknak, akkor már nagyon is küszöbön áll a pusztulás. Ahogyan Pál is mondja: „Mert a mikor ezt mondják: Békesség és biztonság, akkor hirtelen veszedelem jön rájok" (1Thessz5:3).

18. *És meghallják ama napon a siketek az írás beszédeit*. Megígéri, hogy Isten egyháza, amint mondtuk, megőriztetik ama csapások között. Bár a világ megrázkódik a megszámlálhatatlanul sok viharban és ide-oda hánykolódik, s bár ég és föld összekeverednek, az Úr mégis meg fogja őrizni az istenfélők sokaságát, s feltámasztja egyházát mondhatni a halál közepéből. Ennek nem közönséges módon kell megerősítenie az istenfélők hitét, mert Isten rendkívüli csodája az, hogy a birodalmak és monarchiák nagyszámú és kiterjedt romlása közepette, ami mindenfelé zajlik, az istenfélők magva fennmarad, s köztük ugyanaz a vallás, ugyanaz az istentisztelet, ugyanaz a hit és az üdvösség ugyanazon módja folytatódnak.

És a homályból és sötétből a vakoknak szemei látni fognak. Ézsaiás azonban itt ellentmondani látszik önmagának, mert korábban azt jelezte előre: Isten népe között akkora lesz az ostobaság, hogy senki sem fog érteni semmit, itt viszont azt mondja, hogy még „a süketek" is hallanak majd, és „a vakok is látni fognak". Ezalatt tehát azt érti, hogy az egyháznak először büntetést kell kapnia és meg kell tisztulnia, mégpedig nem közönséges, hanem olyan rendkívüli módon, hogy teljességgel elpusztultnak látsszon. Ezért mondja tehát, hogy *ama napon*, azaz miután Isten megbüntette a gonoszokat és megtisztította az Ő egyházát, nemcsak a földet fogja meggazdagítani a gyümölcsök sokaságával, hanem megújítván annak arcát egyidejűleg helyreállítja „a süketek hallását" és „a vakok látását", így képesek lesznek befogadni ezt a tanítást. Az embereknek nincsenek füleik és szemeik, amíg ez a félelmetes büntetés tart: mindenki elméje elbutul és összezavarodik és semmit sem értenek. Mikor a csapások és nyomorúságok véget érnek, az Úr megnyitja szemeiket, hogy szemlélhessék és magukhoz ölelhessék az Ő jóságát és könyörületességét.

Ez az igaz módja az egyház helyreállításának, mikor Ő ad látást a vakoknak és hallást a süketeknek, amit láttuk, hogy Krisztus is megtett nemcsak a testek, de a lelkek számára is (Jn9:7, 39). Ezt a maga idejében mi magunk is megtapasztaltuk, mikor a tudatlanság sötétségéből, amibe be voltunk burkolva, az igazi világosságra állíttatunk helyre, szemeink visszanyerték a látásukat, füleink, melyek korábban bedugottak és becsukottak voltak, visszakapták a hallásukat, mert az Úr „átfúrta őket" (Zsolt40:7), hogy elvezethessen minket a Neki való engedelmességre. Az áldás, amit a föld megújításában megígért, valóban a megbékélés egyfajta bizonyítéka volt, de sokkal kiválóbb az a megvilágosodás, amiről most beszél, s amely nélkül Isten minden jótéteménye nem egyszerűen csak elveszne, hanem a mi pusztulásunkra is fordulna. Joggal tulajdonítja Isten Magának ezt a dicsőséges és kiváló munkát, mert semmi sincs, amiben kevesebb alapunk volna reménykedni, mint hogy a vak a látását, a süket pedig a hallását a saját erejükből nyerik vissza. Ez sajátságos módon nyilvánvalóan csak a választottaknak van megígérve, mert az emberek nagyobbik része mindig is a saját sötétségében él.

19. *Akkor az alázatosok ismét örömüket lelik majd az Úrban*.[560] Én így fordítom ezt az igeverset, míg mások emígy: „Fokozzák", vagy „folytatják az örvendezést", mert a próféta nem folytatódó „örömről" beszél, hanem újról. Mintha ezt mondta volna: „Noha most nyomorultak és szomorúak, én mégis okot adok majd nekik az örvendezésre, így ismét eltelnek majd örömmel". Az „alázatosokról" beszél, s ebből észre kell venni, hogy megpróbáltatásaink Isten kegyelmének átvételére készítenek fel bennünket. Az Úr ugyanis levet és megpróbál minket, hogy azután felemelhessen. Mikor tehát az Úr helyesbíti a népét,

[560] A Károli-fordítás szerint: *És nagy örömük lesz a szenvedőknek az Úrban – a ford.*

ne veszítsük el a bátorságunkat, hanem emlékezzünk azokra a kijelentésekre, melyek szerint mindig reménykedhetünk a jobb dolgokban, s hihetjük, hogy az efféle csapások és nyomorúságok után végül örömöt fog hozni az Ő egyházába. De ismét megtanuljuk azt is, amit korábban mondtam, hogy a megvilágosítás kegyelme nem válogatás nélkül mindenkié, mert bár mindenki egyformán büntettetett, mégsem győzte le mindenki szívét egyformán a megpróbáltatás, hogy „lelki szegénnyé", vagy „szelíddé" vált volna (Mt5:3, 5).

20. *Mert a kegyetlen elveszett*. Azt jelenti ki világosabban, amit már az előző versnél mondtunk, nevezetesen hogy az egyház helyreállítása abban foglaltatik, hogy az Úr felemeli a lesújtottakat, és könyörül a szegényeken. Az egyháznak az a megtisztulása azonban, amiről már volt szó, szükséges először, mert amíg az Úr nem hajtja végre az ítéletét a gonoszokon, s a rosszak úgy keveredenek a jókkal, hogy közülük egyesek még a legmagasabb méltóságra is emelkednek az egyházban, addig minden beszennyezett és megromlott, az Istent nem tisztelik és nem félik, s még a kegyességet is lábbal tapossák. Mikor tehát az istentelenek eltávolíttatnak, vagy legyőzetnek, az egyház helyreáll a maga ragyogásában, s a jók, megszabadulván a nyomorúságoktól és a csapásoktól, majd kiugranak a bőrökből örömükben. Először is עריצים (*gnaritzim*), „erőszakosnak"nevezi őket. Ennek a szónak több fordítása létezik, én azonban azt gondolom, hogy a próféta azok között tesz különbséget, akik nyíltan gonoszok és nem szégyellik magukat,[561] valamint azok között, akik fenntartják ugyan a kegyesség valamiféle látszatát, de nem jobbak másoknál, mert a szívükben gúnyolják Istent. De talán a két melléknévvel, a „kegyetlennel" és a csúfolóval" ugyanazokat a személyeket írja le, mert mint a rablók az emberek között, úgy ragadnak meg, sanyargatnak, bánnak durván mindennel és követnek el mindenféle gaztettet, de mégsem fogja őket vissza semmiféle istenfélelem, mert a vallást csak mesének tekintik.

És akik[562] *korán siettek a bűnre*.[563] Ezalatt egyéb bűnöket ért. Nem a kaldeusokról, vagy az asszírokról beszél, hanem azokról, akik az istenfélők közé kívántak számláltatni, s azzal dicsekedtek, hogy ők Ábrahám magva.

21. *Kik az embert elítélik egy szóért*. Korábban említettük, hogy kik voltak azok, akikkel a prófétának dolga volt, nevezetesen a képmutatók és a profán csúfolódók, akik semmivé tették a próféták minden feddését és fenyegetését, és a saját fantáziájuk szerint akarták Istent megszerkeszteni. Az efféle személyek, korlátlan jogosítványokra vágyva, hogy szabadon belevethessék magukat kedvteléseikbe és bűneikbe, nagyon nehezen viselték el a próféták éles megrovásait, s nem hagyták nyugodtan, hogy korlátozzák őket. Emiatt gondosan ügyelték és figyelték a szavaikat, hogy rajtuk üthessenek, vagy hamis magyarázatot adhassanak azoknak. Kétségem sincs afelől, hogy azokat a gonosz embereket feddi meg, akik a próféták szabadságáról, és megrovásaik élességéről panaszkodtak, mintha azok a népet, a nemeseket és a papokat akarták volna támadni, mert ebből fakadtak a rágalmak és hamis vádak, amiket és Isten igaz szolgáival szemben is megfogalmaztak. És ebből fakadnak azok a kétértelmű és csapdát rejtő kérdések, melyek csapdaként, vagy hálóként bukkantak fel, hogy vagy életveszélybe sodorják az igaz embert, vagy valamiképpen becsaphassák őt. Láttuk, hogy a farizeusok és a szadduceusok még magával Krisztussal is így bántak (Mt21:23, 22:17, Jn8:6).

És tőrt vetnek annak, a ki őket a kapuban megfeddi. Ez az utóbbi mondat, amit a magyarázat kedvéért tett hozzá, nem teszi lehetővé a számunkra, hogy úgy értelmezzük a verset, mint ami általánosságban a rágalmazásra, és egyéb eljárásokra utal, amikkel a fortélyos emberek csapdába ejtik az óvatlanokat, mert a próféta most nyíltabban azokat a gonosz mesterkedéseket feddi meg, melyekkel az istentelen emberek az összes helytelenítés

---

561 "Ceux qui n'ont point honte de commettre leurs meschancetez devant tous;" — "Azok, akik nem szégyellik a gonosz cselekedeteiket mindenki jelenlétében elkövetni."

562 A Károli-fordítás szerint: *a hamisságnak minden őrei – a ford.*

563 "Ceux qui se levoyent de matin pour mal faire;" — "Akik korán felkeltek a gonoszt megcselekedni."

és feddés alól igyekeznek kimenekülni. Mivel a „kapukban” tartották a nyilvános gyűléseket és ítélethozatalokat, ahol nagy tömegek gyűltek össze, a próféták nyilvánosan róttak meg mindenkit, s nem kímélték még a bírákat sem. Abban az időben ugyanis a kormányzás olyan emberek kezében volt, akiket szükséges volt figyelmeztetni, s élesen megfeddeni. Ahelyett hogy megtértek volna, amit a figyelmeztetésekre meg kellett volna tenniük, még rosszabbakká váltak, s haragra lobbantak a próféták ellen, csapdákat állítván azoknak. Ők ugyanis, amint Ámós mondja, „gyűlölik azt, a ki feddőzik a kapuban, és útálják azt, a ki feddhetetlenül beszél” (Ám5:10). Ez mindenkire, de különösen a bírákra vonatkozik, valamint azokra, akik a kormányzás kantárszárait tartják a kezükben. Ők rosszabbul viselik és jobban neheztelnek ezekre a feddésekre, mert azt akarják, hogy megkülönböztessék őket másoktól, s a legkiválóbbaknak tekintsék őket mindenki között még akkor is, ha történetesen ők a leggonoszabbak.

És tőrt vetnek annak. Az igemagyarázók eltérő véleményen vannak a יקשון (*yekoshun*) szót illetően, mert egyesek a „megfeddték”, mások az „elítélték” szóval fordítják, mintha a próféta azok csökönyösségét korholta volna, akik a rágalmazókhoz folyamodtak, hogy messze űzzék az őket feddőket. Én azonban bízom abban, hogy olvasóim elfogadják az általam követett magyarázatot.

És elfordítják az igaz embert a semmiért,[564] azaz ok nélkül.[565] Gonosz és megtévesztő fortélyaikkal megpróbálják elérni, hogy az igazakat mindenki gyűlölje és utálja, s mindenki közül a leggonoszabbnak tartsa. Miután azonban így elszórakoztak a világgal, el fognak pusztulni. Az Úr azzal vigasztal: nem hagyja büntetlenül az istentelenek gonoszságát, s jóllehet egy időre utat adhatnak a jókedvnek és a féktelenségnek, végül azonban majd ráncba szedi őket. Azonban „békességes tűrésre van szükségetek, hogy az Isten akaratát cselekedvén, elnyerjétek az ígéretet” (Zsid10:36).

22. *Ezért így szól az Úr*. Ez az előző kijelentés lezárása, mert azzal vigasztalja a népet, hogy ne essenek kétségbe attól a boldogtalan és nyomorúságos állapottól, amibe majd kerülnek. Figyeljük meg az időt, amire ezeknek a dolgoknak vonatkozniuk kell, azaz mikor a népet rabságba vitték, a templomot lerombolták, az áldozatokat megszüntették, és már azt hihették volna, hogy minden vallás megszűnt, és nincs remény a szabadulásra. A hívők elméjét tehát ennek a próféciának támogatnia kell, hogy mikor hajótöröttekké válnak, ez a palló még mindig megmaradjon nekik, amit szilárdan megragadva eljuthatnak a kikötőbe. Nekünk is meg kell ragadnunk ezeket az ígéreteket még a legkétségbeejtőbb körülmények között is, és teljes szívünkkel bíznunk kell bennük.

Jákób házáról. A nekik szóló megszólítás miatt meg kell jegyeznünk, hogy Isten hatalma örökkévaló, és oly hatékony, hogy mindaddig kifejti erejét, amíg létezik nép, akik félik és tisztelik Őt. Mindig vannak olyanok, akiket az Úr megőriz Magának, s nem engedi, hogy az istenfélők magva elpusztuljon. Mivel az Úr szólt, ha hiszünk ebben az Íge-ben, abból kétségtelenül előnyünk származik. Az Ő igazsága szilárd, ezért ha arra támaszkodunk, soha nem leszünk híjával a vigasztalásnak.

Ő, a ki megváltá Ábrahámot. Nem minden jó ok nélkül teszi hozzá, hogy Ő, aki most kijelenti, hogy kegyes lesz Jákób gyermekeihez, ugyanaz az Isten, aki „megváltotta Ábrahámot”. Felhívja a nép figyelmét az egyház kezdeteire, hogy szemlélhessék Isten hatalmát, amit korábban oly nagy számú és annyira szembeszökő bizonyíték mutatta meg, hogy többé már nem kellene benne kételkedni. Ha egyszer Ábrahám nevével dicsekedtek, azt is fontolóra kellett volna venniük, hogy először az Úr volt az, aki megszabadította ama bálványok szolgálatából, melyeket mind ő, mind atyái imádtak (1Móz11:31, 12:1, Józs24:2). Sok más esetben is „megváltotta” őt azonban: mikor felesége miatt volt veszélyben

[564] A Károli-fordítás szerint: *és elejtik csalárdul az igazat – a ford.*

[565] “Il dit aussi que le juste est renverse sans raison;” — “Azt is mondja, hogy az igaz ember minden jó ok nélkül legyőzetik.”

(1Móz12:17), majd Gérárban (1Móz20:14), majd mikor a királyokat legyőzte (1Móz14:16), vagy mikor leszármazottat kapott azután, hogy túllépett a gyermeknemzés korán (1Móz21:2, 5). Jóllehet a próféta főleg Isten örökbe fogadását tartotta szem előtt, mikor azt Úr azt parancsolta neki, hogy hagyja el „atyja házát" (1Móz12:1), a „megváltotta" szóba a többi áldást is belefoglalja, mert látjuk, hogy Ábrahám többször is „megváltatott", azaz hatalmas veszélyekből és életveszélyből is megmenekült.

S ha az Úr egyedül Ábrahámból támasztotta azt az egyházat abban az időben, mikor még nem voltak gyermekei, amit majd később megtart, vajon nem fogja azt örökké védelmezni, még ha az emberek azt is hiszik, hogy elpusztult? Mert mi is történt? Mennyire nyomorúságos volt a szétszórtság, és milyen nagyszámú és nagy erejű ellenség szállt az egyházzal szembe Krisztus eljövetelekor! Mégis, dacára mindegyiküknek, az Ő királysága felállíttatott és megszilárdult, az egyház virágzásnak indult és általános bámulatot keltett. Senkinek sem szabad tehát abban kételkednie, hogy az Úr használni fogja erejét, valahányszor csak szükséges, megvédi egyházát az ellenségekkel szemben és helyreállítja azt.

Nem szégyenül meg többé Jákób. Úgy érti: gyakran megtörténik, hogy a jó embereknek szégyenkezve fejet kell hajtaniuk, amint Jeremiás is kijelenti ezekkel a szavakkal: „Porba fekteti száját" (Jsir3:29). Mikeás is mondja: „Ideje, hogy a bölcsek porba rejtsék a szájukat" (lásd Mik7:16-17).[566] Mikor ugyanis az Úr ennyire szigorúan bünteti a népét a jó embereknek „meg kell szégyenülnie". S a próféta azt jelenti ki, hogy ez nem fog örökké tartani. Nem kell tehát kétségbeesnünk a megpróbáltatásokban. Jóllehet a gonoszok gúnyolódnak és kígyót-békát kiáltanak ránk, az Úr végül mégis megszabadít minket a szégyentől és a gyalázattól. Ugyanakkor azonban a próféta arra is figyelmeztet, hogy ez a kegy nem vonatkozik a büszke, vagy makacs emberekre, akik elvetik, hogy Isten büntetéseinek jármába hajtsák nyakukat, hanem csak az alázatosokra, akiket a szégyen a fejük lehajtására, valamint szomorú és lesújtott járásra késztet.

De megkérdezhető: Miért mondja, hogy „nem szégyenül meg többé Jákób?" Mert „Jákób" akkor már régóta halott, s úgy gondolhatnánk, hogy érzelmeket tulajdonít a halottaknak és képesnek feltételezi őket arra, hogy ismerjék a mi dolgainkat.[567] Ezért gondolják a pápisták is, hogy a holtak szemlélői a mi dolgainknak. Ez a példa azonban megszemélyesítés, amilyeneket gyakorta találunk a Szentírásban. Hasonló módon mondja Jeremiás: „Szó hallatszott Rámában, sírás és keserves jajgatás; Rákhel siratta az ő fiait, nem akart megvígasztaltatni az ő fiai felől, mert nincsenek" (Jer31:15).

Ézsaiás úgy mutatja be Jákóbot, mint aki szégyennel telt el leszármazottainak szörnyűséges bűnei miatt, mert Salamon is mondja, hogy „a bölcs fiú örvendezteti az ő atyját; a bolond fiú pedig szomorúsága az ő anyjának" (Péld10:1). Jóllehet az anyák sokat eltűrnek, mégis elpirulnak gyermekeik gonosz cselekedetein. Mi lesz hát a helyzet az atyákkal, akiknek a gyermekeik iránti vonzódását kevéssé kíséri a bolondos megbocsátás, s főleg a jó és helyes viselkedésre akarják őket megtanítani? Vajon ezen az alapon nem éreznek élesebb fájdalmat, mikor gyermekeik gonoszul és kegyetlenül cselekszenek? Itt azonban a próféta a a nép szívét akarta átdöfni és az elevenükbe akart vágni, felmutatván őket a saját ősapjuknak, akire az Úr oly sok és hatalmas áldást ruházott, de aki most úgy megszégyenült az utódok miatt, hogy ha jelen lehetne, kénytelen volna mélyen elpirulni miattuk. A próféta tehát hálátlansággal vádolja a népet, valamint azzal, hogy szégyent hoztak atyáikra, akiket pedig tisztelniük kellene.

---

[566] Mindkét idézet pontatlan. Jeremiás szavai: „Porba teszi száját", Mikeásé pedig „Kezöket szájokra teszik". S bár a szerző emlékezetből idézve megváltoztatta a szavakat, mindkét igevers rendkívül találó erre a célra. – *a szerk.*

[567] "Qu'ils peuvent savoir ce que nous faisons au monde;" — "Hogy képesek tudni, mit csinálunk mi a világban."

23. *Ha látni fogják gyermekei*. A כי (*ki*) kötőszó itt eredeti, természetes jelentésével szerepel, azaz azt jelenti: *mert*. A próféta megmondja az okát, miért vétetik el ez a szégyen Izraelről. Azért, mert lesznek gyermekei, s azok, akik azt hitték, elpusztultak, élni fognak.

Kezeim munkáját közöttük. Kétségem sincs afelől, hogy azért adta ezt a nevet nekik, mert a megváltás lenyűgöző munkáját akarta leírni, Akiket ugyanis Isten gyermekeivé fogad, s közösséget vállal velük, azokat Ő mondhatni új emberekké formálja, összhangban a zsoltáros kijelentésével: „a teremtendő nép dicsérni fogja az Urat" (Zsolt102:19). Ebben az igeversben a zsoltáros hasonlóképpen írja le az egyház megújítását, mert ez a leírás, amint azt korábban már többször kijelentettük, nem az általános teremtésre vonatkozik, ami mindenkire kiterjed, hanem hatalmának elismerésére vezet minket, hogy az egyház üdvösségét ne a dolgok jelenlegi állapotából kiindulva ítéljük meg. S itt észre kell vennünk a különböző ellentéteket: először azt, ami az egyház romos állapota és jövendő szépsége között van, a szégyene és a dicsősége közöttit, másodszor az Isten népe és más nemzetek között fennállót, harmadszor az „Isten kezének munkái" és az emberek munkái közöttit (mert egyedül Isten keze által állítható helyre az egyház. Végül negyedszer, a virágzó állapota, valamint a romos és puszta helyzete közöttit, melyben azt megelőzően volt. A „közöttük" kifejezéssel a tökéletes helyreállításra utal, mely által az emberek oly módon egyesülnek, hogy nemcsak az ország szélső határait, hanem magát a szívét és a fő részeit is elfoglalják.

Megszentelik nevemet. Végül rámutat a megváltás végére. Mi valamennyien azért teremtettünk, hogy Isten jósága ünnepelhető legyen közöttünk. Mivel azonban az emberiség nagyobbik része azonban elszakadt eredeti állapotától, Isten az egyházat választotta, melyben az Ő dicséretének hangoznia és lakoznia kell, ahogyan a zsoltáros mondja: „Tied a hódolat, a dicséret, oh Isten, a Sionon" (Zsolt65:2). S mivel még a nyájból is sokan megromlottak, a próféta ezt a hivatalt azokra a hívőkre ruházza, akiket Isten csodálatos módon megtartott.

Félik Izráel Istenét. Mivel a képmutatók, mint korábban mondtuk, a szájukkal tisztelik Istent, de szívükben távol állnak Tőle, így miután a dicséret megadásáról beszélt, szól a *félelemről* is, azt értvén ezalatt, hogy dicséreteinknek nem tulajdoníttatik érték, amíg őszintén és komolyan nem engedelmeskedünk Istennek, s amíg egész életünk nem tesz tanúbizonyságot arról, hogy nem képmutató módon mondogatjuk Isten nevét.

24. *És megismerik a tévelygő lelkűek az értelmet*. Megint azt az ígéretet ismétli, amit korábban futólag említett, mert amíg az emberek értelmét a tudatlanság és a vakság sújtja, még ha bőségesen élveznek is mindenféle áldást, mégis romlással vannak körülvéve és ostromolva. Az egyház helyreállítására készülve az Úr tehát az Ígéjével világosítja meg, és az értelem világosságával árasztja el népét, akik korábban a sötétségben tévelyegtek. Teszi ezt a Lélek titkos befolyásával, mert csak keveset érne, ha a külső Ígével taníttatnánk, ha nem tanítaná belsőleg is a szíveinket.

És a kik zúgolódnak, tanulságot tanulnak. Egyes magyarázók a רגנים (*rogenim*) szót „suttogóknak", mások „csavargóknak" fordítják. Ez azonban azt jelenti, hogy akik korábban a próféták ellen zúgolódtak, s nem voltak képesek elviselni figyelmeztetéseiket, szófogadók és engedelmesek lesznek, ezért én *zúgolódóknak* fordítottam a szót. Ebből látjuk, mennyire csodálatos Isten kegyelme, Aki visszatéríti a helyes útra a nagyon méltatlanokat, s ekkora áldások részeseivé teszi őket. Elmélkedjünk gondosan ezen a dolgon magunkban. Vajon van-e közöttünk bárki, aki soha nem „zúgolódott" volna Isten ellen, s ne vetette volna meg a tiszta tanítást? Sőt, ha Isten nem puhítaná a makacsokat, s nem venné rá őket gyengéden az engedelmességre, majdnem az egész emberi faj belepusztulna a saját őrültségében.

30. fejezet

1. Jaj a pártos fiaknak, így szól az Úr, a kik tervet visznek véghez nélkülem, és szövetséget kötnek, de nem lelkem által, hogy bűnre bűnt halmozzanak!

2. A kik Égyiptomba szállanak alá, és számat nem kérdezik meg, hogy meneküljenek a Faraónak oltalmába, és Égyiptom árnyékába rejtőzködjenek.

3. És lesz néktek a Faraó oltalma szégyentekre, és az elrejtőzködés Égyiptom árnyékában gyalázatotokra.

4. Mert már Zoánban voltak fejedelmei, és követei Hánesig érkezének.

5. Megszégyenülnek mind a nép miatt, a mely nem használ nékik, a mely nem segít és nem használ, sőt szégyenökre és gyalázatukra lesz!

6. Jövendölés dél barma ellen: A nyomor és szorongatás földén keresztül, a honnan nőstény és hím oroszlán és viperák és szárnyas sárkányok jőnek ki; viszik szamárcsikók hátán gazdagságukat, és a tevéknek púpján kincsöket a népnek, a mely pedig nem használ.

7. Hitvány és üres Égyiptom segítsége, ezért nevezem őt nagyszájúnak, a ki veszteg ül,

8. Most menj, írd ezt táblára nálok, és jegyezd föl könyvbe ezt, hogy megmaradjon az utolsó napra bizonyságul örökre.

9. Mert pártütő nép ez, apát megtagadó fiak, fiak, kik nem akarják hallani az Úr törvényét;

10. Kik ezt mondják a látóknak: Ne lássatok; és a prófétáknak: Ne prófétáljatok nékünk igazat, beszéljetek kedvünk szerint valókat, prófétáljatok csalárdságokat!

11. Hagyjátok el az útat, térjetek le már ez ösvényről, vigyétek el előlünk Izráelnek Szentjét!

12. Azért így szól Izráel Szentje: Mivel megútáltátok e beszédet, és bíztok a nyomorgatásban és a hamisságban, és ezekre támaszkodtok:

13. Azért e bűn olyan lesz tinéktek, mint a leesendő falhasadék, a mely már kiáll a magas kőfalon, a melynek aztán nagy hirtelen jő el romlása;

14. És romlása olyan lesz, mint a fazekasok edényének romlása, a mely kimélés nélkül eltöretik, és nem találni töredéki közt oly cserepet, a melyen tűzhelyről tüzet lehetne vinni, avagy vizet meríteni a tócsából.

15. Mert így szól az Úr Isten, Izráelnek Szentje: Megtérve és megnyugodva megmaradhattatok volna; csöndességben és reménységben erősségtek lett volna; de ti nem akarátok;

16. Hanem ezt mondátok: Nem, sőt lóra ülvén, futunk; ezért futnotok kell; és gyors paripán elvágtatunk; ezért gyorsak lesznek üldözőitek.

17. Ezer fut egynek riasztására, ötnek riasztására mind elfuttok, mígnem úgy maradtok, mint egy szál fenyő a hegytetőn, mint egy zászló a halmon.

18. S azért vár az Úr, hogy könyörüljön rajtatok, és azért felséges ő, hogy megkegyelmezzen néktek, mert az ítélet Istene az Úr; boldogok mindazok, a kik Őt szolgálják.

19. Mert te nép, mely Sionon Jeruzsálemben lakol, nem fogsz te sírni többé, bizton könyörül rajtad Ő kiáltásod szavára, mihelyt meghallja, megfelel néked;

20. És ad néktek az Úr kenyeret a keserűségben, és a nyomorban vizet, és nem kell többé elrejtőzködniök tanítóidnak, hanem szemeid tanítóidra néznek!

21. És füleid meghallják a kiáltó szót mögötted: ez az út, ezen járjatok; ha jobbra és ha balra elhajoltok.

22. És megútáljátok megezüstözött bálványaitokat és megaranyozott képeiteket; kiszórod őket, mint az undokságot: ki innen! szólsz nékik.

23. És ad esőt a magra, a melylyel a földet beveted, és a kenyér, a föld termése, bő és tápláló lesz, és széles mezőn legelnek nyájaid ama napon.

24. A barmok és a szamarak, a melyek a földet szántják, sózott abrakkal élnek, a melyet megszórtak lapáttal és villával.

25. És lesznek minden magas hegyen és emelkedettebb halmon patakok, folyamok a nagy öldöklés napján, mikor a tornyok leomlanak.

26. És a holdnak fénye olyan lesz, mint a napnak fénye, és a napnak fénye hétszer nagyobb lesz, olyan, mint hét napnak napfénye; ama napon, a melyen az Úr beköti népe romlását, és vereségének sebét meggyógyítja!

27. Ímé, az Úr neve jő messziről, haragja ég és sötét gomolygó füstje; ajkai rakvák haraggal, és nyelve, mint emésztő tűz!

28. Lehellete, mint megáradott patak, a mely torkig ér, hogy megrostálja a népeket pusztulás rostájában, és tévelygés zabláját vesse a népségek szájába.

29. És fölzendül éneketek, mint a szent ünnepnek éjszakáján, és örvendez szívetek, mint azé, a ki sípolva megy az Úr hegyére, Izráel kőszálához.

30. És megzendíti az Úr dicsőséges szavát, karjának lesujtását megmutatja megbúsult haragjában és emésztő tűz lángjában, vízáradással, zivatarral és jégeső kövével.

31. Mert az Úrnak szavától megretten Assiria, veri azt akkor vesszővel;

32. És a büntető vessző minden sujtását, a melyet az Úr mérend reá, dobokkal és cziterákkal fogjátok kisérni, és Ő kezét fel-felemelvén, harczol ellene.

33. Mert készen van a szörnyű tűzhely régen, készen áll az már a királynak is, mélyen és szélesen csinálta azt, máglyájában tűz és fa bőven; az Úr fuvallata gyújtja meg azt, mint kénköves patak.

1. *Jaj a pártos fiaknak*. A próféta a zsidók ellen kiált, mert képtelenek voltak hordozni a terhet, mikor erősen rájuk nehezedett az asszírok és más ellenségek keze, s Egyiptomba menekültek segítségért. Ez a megrovás szélsőségesen szigorúnak tűnhet, ha csak azt vennénk tekintetbe, hogy a gyenge és nyomorult emberek, különösen mikor igazságtalanul elnyomják őket, joggal folyamodnak még a gonosz emberek segítségéhez is. A természet által belénk ültetett alapelv ugyanis, hogy minden emberi lény, akarattal és saját magától megpróbáljon a többieknek segíteni. Mikor azonban magukhoz a forrásokhoz megyünk, rájövünk, hogy nem közönséges, vagy jelentéktelen bűnök tapadtak a néphez.

Először is, nem aprócska sértés, hanem gonosz makacsság figyelmen kívül hagyni, sőt megvetni Isten kormányzását, és a saját hajlamainkat követni. Isten szigorúan megtiltotta nekik, hogy bármiféle szövetségre, vagy frigyre lépjenek az egyiptomiakkal (2Móz13:17, 5Móz17:16). Ennek a tiltásnak két fő oka volt. az egyik általános volt és a más nemzetekkel kötött szövetségekre és frigyekre vonatkozott. Isten ugyanis nem akarta, hogy az Ő népét a pogányok babonaságai megrontsák (2Móz23:32, 34:15, 5Móz7:2). Minket nem tudom miképpen, de fokozatosan megfertőznek azok bűnei, akikkel üzleti és családi kapcsolatban állunk, s mivel természetünknél fogva hajlamosabbak vagyunk inkább a bűnök, semmint az erények másolására, könnyen megszokjuk a romlást, egyszóval a fertőzés gyorsan terjed emberről emberre. Ez a saját országunkban is megtörtént. Franciaországot annak következtében, hogy sok nemzettel állt kapcsolatban, s túl buzgón utánozta bűneiket, félelmetes szennyeződés borította el. A szövetségkötés iránti túlzott vágy megnyitotta Ázsiát a mohamedánok előtt, azután Európát is megismertette velük. S bár megtartják még mértéktartásukat az evésben és az ivásban, mindazt, amit fegyvereik meghódítottak, nem más,

csak mocsok és lealacsonyodás borította el. Ez az, amit mi franciák is elkaptunk a más nemzetekkel történt kapcsolattartásból.

A második ok speciális és sajátosan erre a nemzetre vonatkozik. Mivel ugyanis az Úr szabadította meg a zsidókat Egyiptomból, s megparancsolta nekik, hogy emlékezzenek erre a nevezetes jótéteményre, majd megtiltotta nekik, hogy bármiféle kapcsolatot tartsanak fenn az egyiptomiakkal. S ha szövetségre léptek az egyiptomiakkal, ennek a jótéteménynek az emlékezete könnyedén elmosódhatott volna, nekik ugyanis nem lett volna szabad oly módon megünnepelni, ahogyan megparancsoltatott (2Móz13:3, 8, 14). Rendkívül aljas dolog volt figyelmen kívül hagyni Isten dicsőségét azért, hogy barátságot tarthassanak fenn egy hitetlen és gonosz nemzettel. S mivel Isten arról is bizonyságot akart tenni a népének, hogy Ő egyedül is több mint elegendő a biztonságuk biztosításához, nekik oly nagyra kellett volna értékelniük ezt az ígéretet, hogy önként ki kellett volna zárniuk minden más támogatásból. Szörnyűséges bűn volt megpróbálni megszerezni a környező pogány nemzetek jóindulatát, s megfosztani Istent a Neki kijáró tisztelettől. Ha ugyanis megelégedtek volna egyedül Isten védelmével, nem siettek volna ennyire lemenekülni Egyiptomba. Zajos buzgóságuk vádolta őket hűtlenséggel.

Én mégsem kételkedem abban, hogy a próféta amiatt a szentségtörés miatt méltatlankodik, hogy szorgalmasan munkálkodva a környező népek segítségének megszerzéséért, visszatartották Istentől a mindenható erő dicséretét. Ezért máshol a Lélek is ezt a buzgóságot a szerelem szertelenségének, sőt a buja utaknak tulajdonítja (Jer5:8). Ezékiel megmutatja, hogy az egyiptomiakhoz csatlakozva úgy cselekedtek, mint az asszony, aki szégyentelenül áthágva az illendőség korlátait, nemcsak hevesen futott a házasságtörők után, de még arra is vágyott, hogy lovakkal és szamarakkal társulhasson (Ezék16:26). Itt azonban mégsem minden, a bálványimádókkal kötött szövetséget ítél el abszolút, hanem főleg azt a tiltást tartja szem előtt, ami megtiltotta nekik, hogy az egyiptomiakkal lépjenek szövetségre. Főleg a tiltás miatt lobban ekkora haragra, mert az, hogy reszketve Egyiptomba futottak, nem történt Isten fájdalmas lenézése nélkül. Emiatt nevezi őket סוררים (*sorerim*), *makacsoknak* és *lázadóknak*. Ezt a szót az első fejezetben magyaráztuk meg.[568] Ez megkeményedetten gonosz embereket jelöl, akik tudatosan és akarattal szakadnak el Istentől, vagy akik makacssága az utálat tárgyává teszi őket, így sem épség, sem őszinteség nem marad bennük. Először ezt a bűnt azon az alapon feddi meg, hogy elhanyagolták Isten Ígéjét, s a saját tanácsaikra hagyatkoztak.

Hogy befedhessék a befedendőt.[569] A לנסך מסכה (*linsoch massechah*) szavakat egyes magyarázók így fordítják: „kiönteni a kitöltendőt". Noha ez nincs ellentétben a próféta szavainak jelentésével, véleményem szerint mégis helyesebb a mások által adott „hogy befedhessék a befedendőt". Azért ezt a változatot követtem, mert a szavak a titokban tartott, lopva véghezvitt tanácskozásokra vonatkoznak, mellyel ravaszul megpróbálták becsapni a prófétákat, s mondhatni mintegy elmenekülni Isten szeme elől. A másik fordítás: "hogy lepellel elrejtőzhessenek" abszurd, mert noha a védelem kedvéért keresték az egyiptomiakat, a próféta mégis inkább arra a körmönfontságra céloz, amiről beszéltem. Mindkét magyarázat ugyanannak felel meg.[570] A három kifejezésmóddal közel ugyanazt a kijelentést teszi: hogy

[568] Lásd Kálvinnak az Ézs1:1-hez fűzött magyarázatát.

[569] A Károli-fordítás szerint: *szövetséget kötnek – a ford.*

[570] „A לנסך מסכה (*linsoch massechah*) kifejezést különféleképpen magyarázták. A Peshito szerint italáldozat kitöltését jelenti, utalván a szövetség ratifikálásának valamely ókori módszerére. Ennek megfelelően fordítja a Septaguinta εποιησατε συνθηκασ szavakkal. Cocceius az olvasztott szobrok öntésére vonatkoztatja (ad fundendum fusile), De Dieu pedig tervek, vagy összeesküvések szövésére. Kimchi és Kálvin a szavakat a *befed* gyökérből kiindulva magyarázza, és azt feltételezik, hogy a kifejezés az elrejtésre, elleplezésre vonatkozik. Ewald J. D. Michaelist követi, aki a kifejezést *szövetet szőni*-nek értelmezi, ami jól összhangban van a szövegkörnyezettel, s támogatja ugyanannak az igének és főnévnek a használata is az Ézs25:7-ben. Knobel ellenvetése, miszerint ez a kép csak az árulásra illik, nem erős, mert a teokrácia idején a külföldi segítség keresése árulásnak minősült, s a célt szemlátomást titokban fogalmazták meg és vitték végbe. (V. ö. Ézs29:15,

„tanácskozásukat elleplezik”, azaz elrejtik Isten elől, nem kérdezik „az Úr száját”, és nem viselik el, hogy „Lelke által” vezesse őket. Azok, akiket a saját nézeteik vezetnek, fortélyos trükkökhöz folyamodnak, hogy elrejthessék hitetlenségüket és lázadásukat, s mivel úgy döntöttek, hogy nem engedelmeskednek Isten Ígéjének, nem kérdezik az Ő Lelkét sem. Ebből fakad aztán a szégyenteljes és nyomorult végeredmény. Nyomorultul és végzetesen kell azoknak a szándékoknak és céloknak végződniük, melyeket nem az Úr felügyel. Nincs bölcsesség, mely ne „az Úr szájából” származna, s ha megkérdezzük „az Ő száját”, azaz Ígéjével tanácskozunk, akkor a Lelke is vezet majd minket, Akitől minden okosság és bölcsesség származik.

Vegyük észre a fanatikusokkal szemben, hogy itt két dolog kapcsolódik össze: az Íge és Isten Lelke. A fanatikusok a jóslatokra és rejtett kijelentésekre mutogatnak az Íge nélkül, mert Istenhez akarnak jönni, miközben elhanyagolják és elhagyják az Ígét, így nem tesznek mást, ahogyan a szólás is mondja, mint szárnyak nélkül próbálnak meg repülni. Mindenekelőtt tartsuk rögzített alapelvnek, hogy minden, amibe belekezdünk, vagy megpróbálunk Isten Ígéje nélkül, annak helytelennek és bűnösnek kell lennie, mivel teljes mértékben az Ő szájára kell hagyatkoznunk. S valóban, ha megemlékezünk arról,. Hogy az értelem micsoda gyengesége, vagy inkább az értelem micsoda hiánya jellemzi az egész emberiséget, el fogjuk ismerni, hogy szélsőségesen bolondok azok, akik annyi bölcsességet tulajdonítanak maguknak, hogy még csak nem is kegyeskednek Isten száját megkérdezni.

Ha ennek azt vetik ellenébe, hogy a Szentírás nem tartalmaz mindent, és nem ad konkrét válaszokat azokra a dolgokra, melyekkel kapcsolatosan kételyeink vannak, arra azt válaszolom, hogy minden, ami az életünk vezetésére vonatkozik, bőségesen megtalálható benne. Ha tehát úgy döntöttünk: megengedjük, hogy Isten Ígéje vezessen, s mindig keressük életszabályként, Isten soha nem hagyja majd, hogy kétségekben maradjunk, hanem minden ügyletünkben és nehézségünkben rá fog mutatni a végeredményre. Néha talán sokáig kell várakoznunk, de végül az Úr megment és megszabadít minket, ha készen állunk engedelmeskedni Neki. Jóllehet tehát gondosak és szorgalmasak vagyunk az eszközök használatában, amiképpen ezeket nevezik, mégis szem előtt kell tartanunk azt a megfontolást, hogy ne kezdjünk bele semmibe, csak amiről tudjuk, hogy Istennek tetsző és elfogadható.

A próféta azok elbizakodottságát kárhoztatja, akik törvénytelen módszerekhez próbálnak folyamodni és azt hiszik, hogy sikeresek lesznek velük, mikor jól, vagy rosszul a biztonságuk megszilárdításán munkálkodnak, mert tehetik ezt Isten akaratával ellentétesen is. Bizonyos, hogy ez a hitetlenségből és a bizalmatlanságból fakad, mert nem gondolják, hogy egyedül Isten képes őket megvédeni, hacsak nem hívnak segítségül idegen, és tiltott segítséget. Ebből származnak a törvénytelen szövetségek, innen jönnek a trükkök és csalások, melyekkel az emberek teljességgel elhiszik, hogy a dolgaik jobban mennek majd, mintha őszinteséggel és becsületességgel viseltetnének egymás iránt. Számtalan példája van ennek a hitetlenségnek az emberi élet minden területén, mert az emberek azt hiszik, hogy tönkremennek, ha megelégednek Isten áldásával, s igaz és becsületes módon intézik ügyeiket. Emlékeznünk kell rá azonban, hogy Isten elhagy, elvet és megátkoz, ha a tiltott módszerekhez folyamodunk és törvénytelen utakra térünk. Minden dolgunkban, elhatározásunkban és próbálkozásunkban tehát Isten akaratának kellene minket irányítani. Mindig fontolóra kell vennünk, hogy mit tilt, illetve mit parancsol meg, azaz teljesen hajlandóknak kell lennünk engedelmeskedni az Ő törvényeinek, és alá kell vetnünk magunkat az Ő Lelke vezetésének, ellenkező esetben a kapkodásunk nagyon rossz véget fog érni.

Hogy bűnre bűnt halmozzanak! A próféta azért mondja ezt, mert a zsidók azokkal a haszontalan védőművekkel, melyekről azt feltételezték, hogy rendkívül megerősíti őket, nem tettek mást, mint ugyanabba a kőbe botlottak, s megkettőzték bűnösségüket, ami már amúgy is eléggé nagy volt. Vétkességünk megnő, és sokkal súlyosabbá válik mikor törvénytelen

---

ahol az utalás vonatkozhat ugyanarra az ügyletre.)” – *Alexander.*

módszerekkel próbálunk meg elmenekülni Isten haragja elől. De ezt a kifejezést különösen a zsidókra vonatkozónak kell tekintenünk, mivel miután behozták a az asszírokat Júdeába (mert azért hívták be őket, hogy Izrael és Szíria ellen a segítségükre legyenek), az egyiptomiak segítségével akarták kiűzni (2Kir16:7, 17:4, 18:21). A zsidókat az asszírok keményen elnyomták és jogos büntetést kaptak a hitetlenségükért, mert emberekben bíztak, és nem az Istenben. S látjuk, hogy ez sok más nemzettel is megtörtént, akik a törököket hívták segítségül. A zsidók oly messze álltak attól, hogy megtérjenek ettől a viselkedésüktől, s hogy elismerjék: jogos büntetést kaptak, hogy inkább még gonoszságot gonoszságra halmoztak, mintha a bűnt bűnnel el lehetne mosni. Ezen az alapon komolyabb fenyegetést kaptak, mert akik kitartanak a gonoszságban, dühödt buzgalommal törnek Isten ellen, s nem engedik meg, hogy visszatéríttessenek a helyes útra a figyelmeztetések és a csapások által, rászolgálnak a keményebb és súlyosabb büntetésre.

2. *A kik Egyiptomba szállanak alá*. Az okot, amiért a próféta kárhoztatja ezt az „alászállást", már megmagyaráztuk,[571] mivel azonban vétküket csak fokozta a nyílt és szörnyű makacsság, megismétli, hogy ezt Isten szája megkérdezése nélkül tették, sőt, dacára az Ő tiltásának.

Megerősítvén magukat a fáraó erejével.[572] Ismét felhívja a figyelmüket a gonoszság forrására, mikor megmondja, hogy mindez erőgyűjtés céljából történt, mivel bizalmukat az egyiptomiak erőibe vetették. Ebből fakad a szövetségre lépés iránti törvénytelen vágy. Ezen a módon mutatták meg, hogy keveset törődtek Isten erejével, nem nagyon bíztak benne, s nyíltan kimutatták a hitetlenségüket.

Ennek ellene vethető, hogy az emberek Isten szolgái, s bárki számár törvényes dolog felhasználni a szolgálataikat, valahányszor csak szüksége van rá. Erre én azt mondom, hogy miközben használjuk az emberek munkáját és szolgálatait, ezt úgy kell tennünk, hogy egyedül és kizárólag Istentől függjünk. Volt azonban még egy a zsidók számára sajátos ok is. Ők ugyanis tudták, hogy Isten megtiltotta nekik az egyiptomiak segítségül hívását, s ezt cselekedve ők megvonták istentől mindazt, amit a fáraónak és a seregeinek tulajdonítottak. Nem minden jó ok nélkül állítja tehát Ézsaiás a fáraót Istennel szembe, mert a teremtmények szembehelyezkednek Istennel és mondhatni Vele versengenek, mikor felkelnek Ellene, vagy mikor az emberek visszaélnek a teremtményekkel, vagy szívüket és bizalmukat beléjük vetik, illetve mikor a törvényesnél jobban vágynak utánuk.

3. *És lesz néktek a Faraó ereje szégyentekre*.[573] Most megmutatja, mi lesz a végük az Istent és az Ő Ígéjét megvető gonoszoknak, akik azokat a sémákat követik, melyek a legjobban illenek nézeteikhez. Mindaz, amibe belefognak, csak a pusztulásukat fogja elősegíteni. Nemcsak azzal fenyeget, hogy csalatkozni fognak reménységeikben, hanem hogy nagy fáradsággal keresik a pusztulást és romlást, melyből semmit sem nyernek, csak szomorúságot és szégyent. Ennek minden gonosz emberrel meg kell történnie, jóllehet ideig-óráig látszólag elérik céljukat, s bár látszólag minden az akaratuk szerint történik, a vége mégis végzetes lesz a számukra. Ez meggondolatlanságuk jogos jutalma, mikor túllépik az Íge korlátait, mert semmi olyasmi nem lehet senki emberfia hasznára, amit gonosz és törvénytelen módszerekkel szerzett meg.

Elismeréssel nevezi „ a fáraó erejének", mintha ezt mondta volna: „Azt hiszitek, jó védelmet nyertek a fáraótól, de csak gyalázat és szégyen lesz az osztályrészetek. *Egyiptom árnyéka*, mely alá elbújni reméltetek szégyenteljes pirulást okoz majd nektek". Ennek megfelelően mindkét kifejezés, a „szégyen" és a „gyalázat" ugyanazt jelenti, s ahogyan a חרפה

[571] Lásd Kálvinnak az Ézs30:1-hez fűzött magyarázatát.
[572] A Károli-fordítás szerint: *hogy meneküljenek a Faraónak oltalmába – a ford.*
[573] A Károli-fordítás szerint: *És lesz néktek a Faraó oltalma szégyentekre – a ford.*

(*cherpah*),[574] gyalázat erőteljesebb kifejezés, mint a „szégyen”, utólag ezt abból a célból tette hozzá, hogy teljesebben kiemelje a jelentését.

4. *Mert már Zoánban voltak fejedelmei*. A próféta nemcsak azt mondja, hogy az egyiptomiak segítségét keresték, és segítségül hívták őket, hanem valamivel többet is kifejez, nevezetesen hogy a zsidók azt a segítséget nagy munkával és költséggel szerezték meg. Hosszú és fájdalmas utazásokat kellett tenniük, sok fáradságot kellett eltűrniük, s nagy pénzösszegeket kellett költeniük azért, hogy ajándékokkal megterhelve eljussanak Egyiptom legtávolabbi városaiig, melyeket itt megnevez a próféta. Erre a küldetésre nem alacsony-, vagy közrendű embereket küldtek, hanem „fejedelmeket” és nemeseket, ezért a megrovás annál szigorúbb, hisz szolgai módon könyörögtek az egyiptomi szövetségért, s mint esdeklők vándoroltak megannyi országon át. Azt az ellentétet is helyes észben tartani, amire már rámutattunk. Nem kellett messzire menniük Isten keresésében, nem kellett sokat fáradozni, vagy nagy pénzösszegeket költeni arra, hogy Őt hívják segítségül. Ígéretével hívta őket: „Ez lesz nyugovóhelyem”, s biztosította őket arról, hogy ezen a helyen nem hiába hívják őt segítségül (Zsolt132:14, Ézs28:12). Azok a nyomorultak azonban megvetették Istent, s inkább azt választották, hogy magukat kínozva a világ végéig futnak, semhogy elfogadják a neki felkínált segítséget.

5. *Megszégyenülnek mind*. Az előző kijelentést erősíti meg: nagyon nehéz volt ugyanis meggyőzni az istenteleneket arról, hogy mindaz, amibe Isten Ígéje nélkül kezdenek, végzetes lesz a számukra. S hogy még keményebben büntesse, Isten néha bővelkedésben részesíti őket, hogy egyre jobban és jobban eltévelyedhessenek, s homlokegyenest hasra vágódjanak. Isten igazságos ítélete ugyanis azt idézi elő, hogy a Sátán csábítja és vezeti bele őket a hálóiba. A végeredmény azonban mégis az, hogy nemcsak a várt segítségtől fosztatnak meg, de komoly büntetést is kapnak mind az elbizakodottságukért, mind a hitetlenségükért.

A nép miatt, a mely nem használ nékik. Nemcsak azzal fenyegeti őket, hogy az egyiptomiak haszontalanoknak bizonyulnak, amint a gonosz emberek gyakran a legnagyobb szükség idején felejtik el, vagy áruló módon döntik romba azokat, akiket üres ígéretekkel etettek, hanem hogy ha még meg is próbálnának mindet az ígéreteiket beteljesítendő, az sem lenne semmi hasznukra. Bármekkora legyen is a buzgóság, amivel az emberek segíteni igyekeznek nekünk, mégis, mivel az események Isten kezében vannak, az Ő áldása nélkül semmi hasznuk sem lesz. Nehéz volt elhinni, mikor a próféta szólt, hogy egy ennyire hatalmas nemzet nem tud segítséget nyújtani, de teljességgel leszögezett alapelvnek kell tekintenünk, hogy mindaz az előny, ami a világban kápráztat bennünket, semmivé lesznek, hacsak Isten nincs annyira kegyelmes és kegyes, s nem teszi azokat bizonyossá a mi javunkra.

6. *Jövendölés dél barma ellen*. Miután hangosan felszólalt a zsidóknak az egyiptomiaktól való segítségkérésre vonatkozó tanácskozásai ellen, nevetségessé teszi a hatalmas költséget és az elképesztő kényelmetlenséget, amit emiatt szenvedtek el, mert oly magas áron vásárolták meg a saját pusztulásukat, s ugyanazzal az átokkal fenyegeti őket, mint korábban, mivel boldogtalan módon Isten Ígéjének ellenében tevékenykedtek. „Dél”-t említi, mert a déli területen keresztül utaztak, Egyiptom Júdeától délre terült el. Ezért nevezi őket „dél barmának”, s azért szólt hozzájuk, hogy megvetést árasszon a népre, mert hiába beszélt nekik és süketek voltak minden buzdításra. Ennek megfelelően fenyegeti őket azzal, hogy ennek a próféciának a hatása eléri „dél barmait”, ha az emberek nem is értik.

A nyomor és szorongatás földén keresztül. A nép büszkén figyelmen kívül hagyta a fenyegetéseket, így a próféta a lovakhoz és a tevékhez fordul, s kijelenti, hogy bár nélkülözik az értelmet, mégis észre fogják venni, hogy Isten nem beszélt hiába, s jóllehet az emberek azt képzelték: Egyiptomban folytonos bővelkedés van, az még az állatok számára is a nyomor és a szorongatás földje lesz. Az utazás vesződséges és nehéz volt, ők mégsem hátráltak meg

[574] Utalás az ötödik vers utolsó mondatára – *a szerk*. Lásd Ézs50:5.

megerőltetéstől, hogy kielégítsék őrült vágyaikat, s buzgóságuk az őrültség oly fokára hágott, hogy még az utazás unalmassága sem csüggesztette el őket.

A fiatal oroszlán és az erős oroszlán.[575] A már említett kényelmetlenségek mellett Ézsaiás Isten speciális bosszújával fenyeget, mármint hogy „oroszlánokkal" és egyéb ragadozókkal fognak találkozni. Ebben semmi új, vagy szokatlan nem volt azoknak, akik Júdeából Egyiptomba utaztak, itt azonban a próféta valami rendkívülivel és veszélyesebbel fenyeget. A kényelmetlenségek és a fáradságok, valamint a majdan elköltött pénzösszegek mellett Isten katasztrofális eseményeket is elő fog idézni, míg végül nyomorultul el fognak pusztulni.

Ezt a tanítást ránk is kell vonatkoztatni, akik rendkívül hasonló hibába estünk, mert a veszélyben törvénytelen orvosságokhoz menekülünk, s azt hisszük, hogy azok a javunkra lesznek, jóllehet Isten nem járul azokhoz hozzá. Ugyanazt kell tehát megtapasztalnunk, s ugyanazokba a veszélyekbe kell kerülnünk, ha nem fogjuk vissza hitetlenségünket és gonoszságunkat Isten Ígéjével. Észre kell vennünk azt az őrültséget is, és óvakodnunk kell tőle, ami arra siettet, hogy költséget és fáradságot nem kímélve szélsőséges buzgósággal engedelmeskedjünk ostoba vágyainknak és akaratunknak. Bőséges tapasztalataink voltak ezzel kapcsolatosan a pápaságnál, mikor a fogságukban voltunk, s ide-oda futkosva különféle hosszú, és munkás zarándoklatokkal fárasztottuk magunkat a különböző szentekhez, s még a legnagyobb kellemetlenségeket is könnyűnek és csip-csupnak tartottuk. Most azonban, mikor megparancsoltatott nekünk, hogy Istennek engedelmeskedjünk, s tűrjük Krisztus „könnyű igáját" (Mt11:30), rájövünk, hogy képtelenek vagyunk ezeket elviselni.

7. *Bizonyos, hogy az egyiptomiak hiábavalók.*[576] Ez a vers tartalmazza az előző magyarázatát, mert ugyanazt ismétli és fenyeget vele, hogy az egyiptomiak, miután elkoptatták a zsidókat a különféle kellemetlenségekkel és hatalmas költségekkel, nem állnak majd a szolgálatukra. „Egyiptom ereje" nem lesz a javukra, még ha a legbuzgóbban is próbál majd rajtuk segíteni és beveti minden erejét. Azaz, a zsidók csalatkozni fognak reménységükben és nagy bosszúságukra becsapják magukat. Az ו (*u*) kötőszó itt vagy a *mert*, vagy a *bizonyos* értelemben szerepel, amiképpen én is fordítottam.

Ezért kiáltottam neki.[577] Most megmutatja, hogy a zsidóknak nincs mentségük arra, hogy ekkora sietséggel törtettek Egyiptomba, s hogy szándékosan ostobák és méltatlanok minden bocsánatra, mert nem térnek meg, mikor a figyelmeztetést kapják. Mikor azt mondja, hogy Jeruzsálemhez „kiáltott", én az Magára Istenre vonatkozónak tekintem, Aki arról panaszkodik, hogy konkrét figyelmeztetéseinek és tanításainak nem volt hatása, s ez a nekik szóló buzdítás, hogy *maradjanak veszteg* nem volt alaptalan, hanem azokat a nehézségeket és csapásokat akarta megelőzni, amiket előre látott. Honnan máshonnan származna ez a nyughatatlanság, ha nem onnan hogy elutasították, hogy higgyenek Isten szavainak? Egyszóval, a próféta azt mutatja meg, pusztán a makacsság űzi őket Egyiptomba, mert „veszteg ülve" gondoskodhattak volna a biztonságukról.

A „kiáltás" szóval nemcsak szóban figyelmeztette őket, de meg is fenyítette, s ez nyilvánvalóvá teszi, hogy makacsságuk és lázadásuk annál nagyobb volt. A „veszteg ülni" azt jelenti „otthon maradni", s később megmutatja (15. vers), hogy békében maradhattak volna. Riadalmuk és heves erőfeszítéseik oka az volt, hogy megrémültek és kétségbeestek, s nem gondolták, hogy Isten védelme elégséges. Azaz, akik nem adják meg a kellő tiszteletet Istennek, a hitetlenséggel kavarják fel a szívüket és soha nem találnak maguknak megnyugvást.

---

[575] A Károli-fordítás szerint: *a honnan nőstény és hím oroszlán (és viperák és szárnyas sárkányok jőnek ki) – a ford.*

[576] A Károli-fordítás szerint: *Hitvány és üres Égyiptom segítsége – a ford.*

[577] Például a King James angol változat szerint: „*therefore have I cried concerning this, Their strength is to sit still*", azaz „*ezért kiáltottam emiatt. Az erejük abban rejlik, hogy veszteg ülnek." – a ford.*

8. *Most menj, írd ezt táblára*. Miután meggyőzte a zsidókat a nyilvánvaló hitetlenségről, azt mondja, hogy erről marandandó és pecséttel ellátott feljegyzésben kell bizonyságot tenni, hogy az utódok tudhassák, milyen makacs és lázadó nemzet voltak, s mennyire jogosan büntette őket az Úr. Említettük, hogy szokásos dolog volt a prófétáknál összefoglalót készíteni az általuk elmondottakról és a templom kapujára tűzni, majd miután hagytak elegendő időt, hogy mindenki láthassa és elolvashassa, a templomszolgák levették és eltették a templomi feljegyzések közé. Ezen a módon gyűjtötték és állították össze a próféták könyvét.[578] Mikor azonban valamely prófécia figyelemre méltó és különösen érdemes volt arra, hogy emlékezzenek rá, az Úr megparancsolta: nagyobb betűkkel írják fel, hogy az emberek rákényszerüljenek az elolvasására, és a figyelmesebb vizsgálatára (Ézs8:1, Hab2:2). Az Úr most is ezt parancsolja meg azért, hogy jelezze: nem közönséges ügy volt ez, s az egészet gondosan fel kell jegyezni, s rászolgált a legszorosabb figyelemre, így nemcsak felírni kell, de úgy belevésni az emberek emlékezetébe, hogy az idő múlása el ne feledtethesse.

Mégsem férhet hozzá semmi kétség, hogy Ézsaiás ezzel a próféciával minden rendű és rangú ember intenzív gyűlöletét vonta a fejére, mivelhogy nemcsak a saját kortáraik, de utódaik előtt is le akarta leplezni és meg akarta gyűlöltetni őket. Nincs semmi, amit az emberek ne utasítanának el erősebben, mint a bűneik közzétételét és megszilárdítását az emberek emlékezetében. Ezt megalázónak és szégyenteljesnek tartják, s minden más dolognál jobban utálják. A prófétának azonban Istennek kell engedelmeskednie, még ha az emberek gyűlöletének tárgyává is válik, s közvetlen életveszélybe is kerül. Ebből meg kell figyelnünk állhatatosságát, amivel semmitől sem félt, hogy engedelmeskedhessen Istennek és betölthesse elhívását. Megvetette a gyűlöletet, az ellenszenvet, az izgalmakat, a hamis riadalmakat, és a közvetlen veszélyt, hogy bátran és félelem nélkül elláthassa hivatalának kötelezettségeit. Példát véve róla nekünk is így kell cselekednünk, ha hallani és követni akarjuk a minket elhívó Istent.

Előttük.[579] Az אתם (*ittam*) szót egyesek „velük”-nek fordítják, de jobb az „előttük”, vagy „szemük láttára” kifejezéssel fordítani, mert helyes volt, hogy nyíltan ingerelje a zsidókat, akiknek ezt a próféciát „táblára írva” mutatta be nekik. Ebből arra kell következtetnünk, hogy a gonosz embereket, noha nem képesek elviselni a feddést és eltelnek haraggal, mindazonáltal élesen és nyíltan kell megfeddeni, valamint hogy a fenyegetések és megrovások, jóllehet nem lesznek hasznukra, mégis példaként szolgálnak majd másoknak, mikor azokat az embereket örökkévaló becstelenséggel bélyegzik meg. Bennük teljesedik be, ami máshol van megírva: „A Júda vétke vas tollal, gyémánt hegygyel van felírva; fel van vésve szívök táblájára” (Jer17:1).

Nem szabad azt gondolniuk, hogy megmenekültek, mikor megvetették a prófétákat, s becsukták előttük a füleiket, mert gonoszságuk embereknek és angyaloknak egyaránt nyilvánvaló lesz. Mivel azonban akarattal soha nem térnek meg, vagy nem szégyenülnek meg a bűneiktől, Isten megparancsolja, hogy szégyenükről feljegyzés készüljön, hogy azt állandóan az emberek szeme elé lehessen helyezni. Ahogyan a győzelmeket és a látványos cselekedeteket rendszerint bronztáblákra vésték, úgy parancsolja meg Isten, hogy a szégyent amit a zsidók hoztak magukra a vétkeikkel, legyen felvésve nyilvános táblákra.

Hogy megmaradjon az utolsó napra bizonyságul örökre. Rendkívüli dolog volt, amint nemrég említettem, hogy a próféta ünnepélyes parancsot kapott, hogy becstelenséggel vádolja honfitársait. Ezért hozzáteszi: „az utolsó napra”, mégpedig vagy azért, hogy az utálat tárgyát képezzék az eljövendő korokon keresztül, vagy azért, hogy a Bíró megjelenésekor a gonoszok bűnei teljesen feltáruljanak, mikor „felállítja ítélőszékét és könyvek nyittatnak meg (Dán7:10, Jel20:12).

[578] Lásd az előszót.
[579] A Károli-fordítás szerint: *nálok – a ford.*

Itt gondosan meg kell figyelni, hogy a próféciákat nem pusztán egy adott kor emberei számára írták, hanem gyermekeiknek és minden leszármazottjuknak is tanulni kellett belőlük, hogy megtudhassák: nem szabad utánozniuk atyáikat. „Ne keményítsétek meg a ti szíveteket, mint atyáitok” (Zsolt95:). S amit Pál az egész Szentírásról mond, az vonatkozik a próféciákra, azaz „hasznos a tanításra, a feddésre, a megjobbításra” (2Tim3:16), s ez minden korra helyes és szükséges. El kell tehát utasítanunk a fanatikusok és a gonosz emberek agyszüleményeit, akik azt mondják, hogy ez a tanítás alkalmas azokra az időkre, de nem alkalmas a mi korunkra. El ezekkel az istenkáromlásokkal az istenfélők füleitől, mert bár Ézsaiás meghalt, a tanításának virágozni és gyümölcsöt teremnie kell.

9. *Mert pártütő nép ez*. A *mert*, vagy *mivel* szó annak magyarázatára mutat rá, ami már elhangzott, mert a próféta azt magyarázza el, amit az Úr az utódok számára akar kijelenteni, nevezetesen, hogy ennek a nemzetnek a romlottsága kétségbeejtő, mert semmiféle tanítás sem képes őket megzabolázni. S az, hogy a megtisztelő „nép” elnevezés mind a közrendű emberek, mind a nemesek elevenébe vágott, arra következtethetünk hangos hencegésükből, mert azzal dicsekedtek, hogy ők Ábrahám szent és választott magva, mintha Isten örökbefogadása lepel lenne a legnagyobb bűnök elfedezéséhez. Isten azonban azt parancsolja, hogy bűneiket mindazonáltal világosságra kell hozni és nyíltan kell hirdetni.

Kik nem akarják hallani az Úr törvényét. Mikor ezzel vádolja őket, minden gonoszság forrására mutat rá, nevezetesen az Íge megvetésére, ami feltárja gonoszságukat és Magával Istennel szembeni megvetésüket, mikor engedetlenek az Ő Ígéjével. Ézsaiás fokozza is a bűneiket annak kimondásával, hogy elutasítják az orvosságot, amit a tanítás kínál a betegségeik gyógyítására. Ezen az alapon nevezi őket nemcsak „pártütőknek”, és megszelídíthetetleneknek, vagy elvetetteknek, de *hazugoknak*, vagy árulóknak is, mert akik elvetik hogy engedelmeskedjenek Isten Ígéjének, nyíltan elszakadnak Tőle, mintha nem lennének képesek elviselni az Ő tekintélyét, s egyidejűleg kimutatják, hogy átadattak a Sátán hiábavalóságának és megtévesztéseinek, így semmi örömük sincs az őszinteségben.

10. *Kik ezt mondják a látóknak: Ne lássatok*. Most világosabban írja le és mondhatni életszerűen mutatja be Isten ama megvetését és a makacsságot, amiről korábban beszélt. A gonosz emberek ugyanis nemcsak a tanítást teszik nevetségessé, de dühödten el is űzik, sőt azt akarják, hogy végleg omoljon össze és legyen eltemetve. Ez az, amit Ézsaiás kifejezni szándékozott. Nemcsak a füleiket, a szemeiket és minden érzékszervüket fordítják el a tanítástól, hanem még azt is szeretnék, ha megsemmisülne és elvétetne az útból, mert a gonoszságot elkerülhetetlenül olyan düh kíséri, ami miatt a megsemmisítésére vágynak mindannak, amit nem tudnak elviselni. Az Íge ereje és hatékonysága olyan haragra lobbantja őket, hogy vadállatokként adnak szabad folyást hevességüknek és durvaságuknak. Boldogan elmenekülnének, de akarják vagy sem, kénytelenek meghallgatni a beszélő Istent és reszketni az Ő fensége előtt. Ezt a keserűséget követte a próféták iránti gyűlöletük, a kelepcék, a riadalmak, az üldözések, a száműzetés, a kínzások és halálok, amikkel azt hitték, legyőzhetik és gyökerestől kiszaggathatják, mind a tanítást, mind a tanítókat. Az emberek ugyanis jobban vágynak az álmokra és a mesékre, mint hogy hitelesen taníttassanak.

Ne lássatok; és a prófétáknak: Ne prófétáljatok nékünk igazat. A próféta nem úgy mondja el a gonosz emberek szavait, mintha azok nyíltan kimondták volna azokat, hanem a tényhelyzetről és tényleges beállítottságukról számol be, hiszen nem olyan bolond emberekkel volt dolga, kik szándékosan feltárják a gonoszságukat. Ők páratlanul ravasz képmutatók voltak, akik Isten dicséretével kérkedtek, s panaszkodtak, hogy a próféták jogtalanul feddik őket. Ézsaiás letépi róluk a maszkot, ami alá elrejtőztek, s feltárja, hogy milyenek is valójában, mert elvetették, hogy helyt adjanak az igazságnak. Honnan máshonnan származott volna a prófétaellenes morgolódás, mint onnan, hogy nem tudták elviselni, mikor Isten szólt?

A prófétákat *látóknak* nevezték, mert az Úr nekik jelentette ki, ami később mások számára is ismertté vált. Őket mondhatni magas helyekre helyezték, hogy onnan, mint egy

„őrtoronyból” (Hab2:1) szemlélhessék a közelgő kedvező, vagy kedvezőtlen eseményeket. A nép azt akarta, hogy semmi kedvezőtlen természetű dologról ne beszéljenek nekik, ezért gyűlölték a prófétákat, mert miközben azok szóvá tették és élesen megrótták a nép bűneit, egyidejűleg Isten közelgő ítéletének is a tanúi voltak. Ez a jelentése a „ne lássatok, ne prófétáljatok nekünk igazat” szavaknak. Nem mintha így beszéltek volna, amint már mondtuk, de ez volt érzéseik állapota és azt akarták, hogy a próféták lágyan szóljanak, s nem tudták türelemmel elviselni feddéseik élességét. Közülük egyik sem volt olyan pimasz, hogy kimondta volna: azt akarja, hogy félrevezettessen, s irtózik az igazságtól: ők ugyanis kijelentették, hogy a legnagyobb buzgósággal keresik azt, mint manapság a mi ellenségeink is teszik. Azt azonban tagadták, hogy Ézsaiás és a többi próféta Isten Ígéjét szólják hozzájuk. Hasonló módon Jeremiásnak is világosan megmondták, hogy „hazug” (Jer43:2), és még arcátlanabbul fenyegették: „Ne prófétálj az Úr nevében, hogy meg ne halj a mi kezünk által!” (Jer11:21) Számukra az igazság elviselhetetlen volt, s mikor eltávolodtak attól, nem találtak mást, csak hamisságot, így tehát szándékosan akartak tévelyegni, és azt, hogy a hamisságot szólják nekik.

Beszéljetek nekünk hízelgő dolgokat.[580] Mikor azt mondja, hogy „hízelgő dolgokra” vágynak,[581] magát a forrást mutatja ki, mert készen álltak a hízelgőket határtalan tapssal fogadni, s örömmel megengedték volna, hogy füleiket Isten nevében csiklandozzák. S ez az oka annak, hogy a világ nemcsak felelős azért, ha a megtévesztés félrevezeti, de még buzgón vágyik is erre, mert majdnem mindenki azt akarja, hogy bűneiket türelemmel és buzdítással kezeljék. Lehetetlen azonban, hogy Isten szolgái, mikor megpróbálják hűségesen ellátni a hivatalukat, ne legyenek szigorú korholóknak bélyegezve, s ebből következik, hogy üres és gyermekes elképzelés, mikor a gonosz emberek azt állítják, hogy Isten tanítványai akarnának lenni, ha nem lennének velük túl szigorúak. Mintha csak arról alkudoznának, hogy a próféták kedvéért lennének kénytelenek megváltoztatni a természetüket és megtagadni önmagukat. Ahogyan Mikeás is elmondja: egyetlen próféta sem volt elfogadható a zsidók számára, csak akik „borról és részegítő italról” prédikáltak nekik (Mik2:11).

11. *Hagyjátok el az útat*. A kimondottak annak felelnek meg, hogy mikor a próféták félreállíttatnak, akkor az Úr is félreállíttatik, és nem figyelnek Rá. A gonosz emberek az ellenkezőjét tetteik, mert szégyellnek ekkora gonoszságot elismerni. Ebből azonban semmi hasznuk sem lesz, mert Isten azt akarja, hogy azok közreműködésével hallgassunk Rá, akiknek parancsba adta, hogy hirdessék az akaratát nekünk, és gondoskodjanak az Íge tanításáról. Ha tehát a kötelességünk Istenre figyelni, ha kötelesek vagyunk tisztelettel adózni Neki, azt Ígéjének felkarolásával kell megmutatnunk, amiképpen az benne foglaltatik a próféták és az evangélisták írásaiban. Ezt gondosan meg kell őrizni az Íge ajánlásában, mert akik azt félreteszik, úgy cselekednek, mintha megtagadták volna Istent.

Vigyétek el előlünk Izráelnek Szentjét! Itt ismét ennek a hatalmas gonoszságnak a forrására mutat rá, ami megkettőzi vétküket, nevezetesen hogy Isten nem kíméli a bűneiket, s nem hízeleg nekik, hanem úgy tesz, mint a jó és tapasztalt orvos. Az emberek vágynak rá, hogy hízelegjenek nekik, s nem képesek nyugodtan eltűrni, hogy Istennek fenyegetnie kelljen őket. Ebből származik, hogy az emberek gyűlölik és elvetik az Ígét. Innen származnak a próféták elleni dühödt támadások, akik feddéseit és fenyegetéseit képtelenek elviselni. Nincs más oka annak, amiért az embereknek el kellene szakadniuk Isten kormányzásától, csak mert örömüket lelik abban, ami gonosz és fondorlatos, s undorodnak a helyes úttól. Helyesen kapcsolja tehát a próféta össze ezt a két dolgot, az undorodást a mennyei tanítástól és a becsületesség gyűlöletét.

12. *Mivel megútáltátok e beszédet*. Ezután bejelenti az istentelenség büntetését, azzal fenyegetve: nem maradnak büntetlenül, amiért elutasították, hogy a beszélő Istenre

[580] A Károli-fordítás szerint: *Beszéljetek kedvünk szerint valókat – a ford.*

[581] “Disant qu’ils demandent d’estre flattez;” — “Mikor azt mondja: azt kérik, hogy hízelegjenek nekik.”

hallgassanak. Megvetésüket erőteljesebben fejezi ki a „megutáltátok” szóval. „E beszédnek” nevezi, s azért használja a mutatószót, mert az emberek szívesen agyalnak ki valamiféle, az életvitelükhöz igazodó Ígét, de elvetik, hogy Istenre figyeljenek, mikor Ő szól.

És bíztok a nyomorgatásban és a hamisságban. Isten gyengéd hívogatása, valamint buzdítása a csendes pihenésre vannak itt szembeállítva zendülő hajszájukkal. A עשק (*gnoshek*) héber szó „rablást” és „más tulajdonának elragadását” jelenti. Mások „ebül szerzett vagyonnak” fordítják. Akik viszont csak „rágalomnak fordítják, nem fejezik ki elég jól a próféta szavainak jelentését. Ami engem illet, én nem úgy tekintem, mint törvénytelen úton szerzett gazdagságot, hanem inkább mint lázadó lelkületet, melybe az a nemzet arcátlanul belemerült.

A „hamisság” szót,[582] amit hozzátesz, nem szabad a törvényszékek döntéseire korlátozni, mert véleményem szerint kiterjedtebb a jelentése, s ezzel a két szóval a próféta a gonosz emberek elbizakodottságát akarta kifejezni, amellyel hevesen és fékezhetetlenül keltek fel Isten ellen, mivel mindig is merészelték követni a saját törvénytelen vágyaikat, s tenni azt, ami tilos volt. S ahogyan a költők kitalálták, hogy gigászok háborúba léptek Istennel,[583] így ezek az emberek is ellenálltak Isten fenyegetéseinek, és azt hitték, hogy gyorsan legyőzik erejét hevességükkel és elbizakodottságukkal.

13. *Azért e bűn olyan lesz tinéktek, mint a leesendő falhasadék*. Ez a büntetés fenyegetése, és Ézsaiás egy nagyon ideillő hasonlattal fejezi ki. A gonoszokat egy megrepedt, vagy kidudorodott falhoz hasonlítja. Mivel a fal kidagadása annak leomlásával fenyeget, mert nem állhat meg, ha minden része nem tapad szorosan a többihez, így a gonosz emberek gőgössége és pimaszsága is jele és nagyon bizonyos bizonyítéka közeli romlásuknak, mert minél jobban pöffeszkednek, s fuvalkodnak fel mindenféle alapos fontosság nélkül,[584] annál hamarabb fognak homlokegyenest előre bukni, mert lehetetlenség, hogy gyorsan el ne bukjanak a saját súlyuk miatt. „Keljetek fel”, mondja a próféta, „ és cselekedjetek pimaszul Isten ellen, Ő gyorsan letöri majd magabiztosságotokat és pökhendiségeteket, mert az csak üres felfuvalkodás”. Ebből megtanuljuk, hogy semmi sem jobb nekünk, mint teljesen alávetni magunkat Istennek, és őrizet alatt tartani minden érzékünket, hogy megmaradjunk leláncolva és megkötve az Ő tekintélye által. Azok ugyanis, akik minden alázatosságot lerázva magukat felmagasztalják, sok szelet gyűjtve fogják önmagukat megsemmisíteni. Egy ideig valóban megengedi az Úr a gonosz embereknek, hogy felfuvalkodjanak és hangoztassák nagy szavaikat, de végül a „felfuvalkodásuk” és üres dicsekvésük által hozhatnak magukra romlást és pusztulást.

14. *És romlása olyan lesz*. Mikor a fal már ledőlt, a romok bizonyos nyomai még mindig látszanak és annak kövei alkalmassá tehetők a használatra, sőt bizonyos fokig a falat még újjá is lehet építeni. Itt azonban a próféta azzal fenyeget, hogy akik az Isten elleni makacsságtól fuvalkodtak fel, oly módon fognak elpusztulni, hogy nem lesznek helyreállíthatók, s mindaz, ami megmarad belőlük, teljességgel hasznavehetetlen lesz. Ennek megfelelően használja a fazekas edényének hasonlatát, melynek összetört cserepei nem javíthatók meg, vagy nem rakhatók össze. Ezeknek a fenyegetéseknek mély benyomást kellene gyakorolniuk ránk, hogy tisztelettel öleljük magunkhoz Isten Ígéjét, mikor megtanuljuk, hogy milyen komoly büntetést kapnak azok, akik megvetik. A próféta ugyanis azzal fenyeget, hogy végleg elpusztulnak és megromlanak, és a helyreállítás minden reménységét elveszi tőlük. S ez a fenyegetés nem alaptalan, mert látjuk, hogy az Istent megvetők, mikor kétszer, vagy háromszor levettetnek, de nem szűnnek meg felemelni a

[582] „A נלוז (*naloz*) szemlátomást romlottságot, vagy általánosságban erkölcsi alattomosságot jelent. Erőteljes tájszólással fordítja Hitzig (verschmitzeit, ravaszság), és Ewald (querwege, válaszút)” – *Alexander*. Luther kifejezése (muthwillen, erkölcstelenség) ugyanazt az általános elképzelést közvetíti.” – *a szerk*.

[583] Lásd Kálvinnak a János evangéliumához írott kommentárját.

[584] “Estans pleins de vent;” — “Telnek el széllel.”

tarajukat, mert semmi sem nehezebb, mint gyökerestől kitépni a szívükből a hamis magabiztosságot.[585]

15. *Mert így szól az Úr Isten*. Itt az Isten egyik fajta megvetését írja le, mert mikor a figyelmeztetéseket általános fogalmakkal fogalmazzák meg a képmutatóknak, azok rendszerint csekély hatást váltanak ki. Az általános tanítás mellett tehát a próféták konkrét eseteket is megemlítenek, melyeket speciálisan hozzáigazítanak azok viselkedéséhez, akikkel dolguk van úgy, hogy azok mindig konkrét tárgyra irányulnak. Lehet, hogy civakodtak velük és unszolták őket: „Miért vádoltok minket ekkora kegyetlenséggel, mintha elvetettük volna Isten Ígéjét?" Ezért állítja reflektorfénybe ezt az osztályt, hogy odavágjon a lelkiismeretükre és rövidre zárja üres bölcselkedésüket. „Vajon nem Isten Ígéje volt az, hogy *csöndességben és reménységben erősségtek lett volna*? Miért nem támaszkodtatok Istenre? Miért keltettetek ekkora felbolydulást?" Azaz a próféta bűnösnek tartja őket, miszerint nem gáncsoskodhatnak a legnagyobb pimaszság nélkül, s ha megteszik, abból semmi hasznuk sem lesz.

Izráelnek Szentje. Azért azt a megszólítást használja, hogy még jobban megfeddje őket hálátlanságukért, s tudhassák, mekkora védelmet találhattak volna Istenben. Isten akart lenni a védőjük és őrizőjük. Mikor elhagyták Őt, bizalmatlanságuk elvitte őket, hogy az egyiptomiak segítségéért esdekeljenek, ami hatalmas és tűrhetetlen gonoszság volt. Ez a megszólítást egy keserű panaszt is tartalmaz, miszerint kizárták Istent, mikor Ő közel jött hozzájuk.

Nyugalomban és csendességben biztonságban lesztek.[586] Egyesek a שובה (*shubah*) szót „megtérésnek", mások „nyugalomnak" fordítják,[587] s én is jobban hajlok erre a fordításra, mert azt hiszem, a próféta azt akarta megértetni a néppel: az Úr többet követel tőlük, mintsem csak hogy teljességgel Rá hagyatkozzanak. S a kijelentés ismétlése két szóban nem felesleges, mert a „nyugalom és csendesség" szavakat konkrétan azért akarta összehozni, hogy még élesebben megfeddhesse őket bizalmatlanságukért és hitetlenségükért.

Ez a vers két mondatot tartalmaz: egy parancsot, és egy ígéretet. Megparancsolja a népnek, hogy maradjanak nyugton, majd utána megígéri nekik, hogy üdvösségük bizonyos lesz. A nép nem hisz ebben az ígéretben, következésképpen nem engedelmeskednek a parancsnak, hisz hogyan adózhatnának engedelmességgel Istennek, Akiben nem hisznek, s Akinek az ígéreteire nem támaszkodnak? Nem kell tehát csodálkoznunk azon, hogy nem élvezik a békességet és nem nyugszanak, mert ezek hit nélkül nem létezhetnek, hit viszont nem létezhet ígéretek nélkül. Amint azonban az ígéreteket felkaroltuk, a nyughatatlan és szorongó lelkek megnyugszanak. Azaz, egyedül a hitetlenség hozza létre ezt a szorongást, ezért a próféta joggal feddi azt meg és mutatja be, hogy ez az egész gonoszság forrása.

Igaz, hogy a mi helyzetünk nem pontosan olyan, mint a zsidóké, Isten mégis azt parancsolja nekünk is, hogy nyugodtan várjunk az Ő segítségére, ne morgolódjunk, vagy ne legyünk nyugtalanok, vagy megzavarodottak, illetve ne legyünk bizalmatlanok az ígéreteinek vonatkozásában. Ennek a tanításnak minden hívőre egyformán kell vonatkoznia, mert Sátán koholmányainak egész célja az ő kétségbe ejtésük, és állapotukból való kivetésük. Hasonlóképpen szólt hozzájuk Mózes is jóval korábban: „Az Úr hadakozik ti érettetek; ti

---

[585] Itt a szerző felhagy a megszokott módszerével, figyelmen kívül hagyva az igevers lezáró és rendkívül kifejező mondatát. „Mert a גבה (*gebeh*) az angol változatban 'gödör', Lowthnál 'ciszterna', a többi szerző legtöbbjénél pedig 'forrás', de az Ezék47:11-ben 'mocsarat', vagy 'tócsát' jelöl. Ewald konkrét utalást feltételez a szegény ember földi korsójának eltörésére. Ezt az elképzelést más jóval Gill előtt javasolták: 'ahogyan a szegények cselekedni szoktak: a tűzhelyből vesznek tüzet és az eltört korsó egy darabjával merítenek vizet a forrásból'." – *Alexander*. Mindenkinek el kell ismernie, hogy mikor valaki nem talál megfelelő cserépdarabot a legalantasabb célokra, az edényt darabokra törik. – *a szerk.*

[586] A Károli-fordítás szerint: *Megtérve és megnyugodva megmaradhattatok volna; csöndességben és reménységben erősségtek lett volna – a ford.*

[587] Jarchi azt mondja, hogy ebben az igeversben a שובה (*shubah*) szó „nyugalmat és csendességet jelent", s felhoz egy párhuzamos igeverset, melyben a szót általában a שוב (*shub*) felszólításának veszik, Ő toldalékkal: „Adj nyugalmat Uram Izrael tízezerszer való ezreinek" (4Móz10:36). Breithaupt támogatja ezt a fordítást, és a szót a ישב (*yashab*), „ülni, pihenni" igéből származtatja – *a szerk.*

pedig veszteg legyetek” (2Móz14:14). Nem mintha azt akarta volna, hogy aludjanak, vagy tétlenek maradjanak, hanem azt parancsolta nekik, hogy ez a békesség legyen a szíveikben. Ha ez megvan nekünk, meg fogjuk érezni, hogy elegendő védelmet biztosít nekünk, ha nem, büntetést fogunk kapni léhaságunkért és elhamarkodottságunkért.

16. *Hanem ezt mondátok: Nem, sőt lóra ülvén, futunk; ezért futnotok kell*. A próféta megmutatja, miképpen utasították el, hogy nyugodtan várjanak az Úr szabadítására. Ők ugyanis inkább az Egyiptomba „futást” választották. Ez nagyon szép példája a kifejezés megfordításának (αντανακλασις), mellyel a magabiztossággal olyannyira teljes szavaik visszaszállnak rájuk. Az első mondatban a „futás” „menekülést” jelent, a másodikban pedig „megfutamodást”. A zsidók azt mondták, jobb lenne nekik, ha a kellő időben megtennék a szükséges lépéseket a küszöbön álló veszély elhárítására, következésképpen a legjobban úgy gondoskodhatnának a biztonságukról, ha az egyiptomiakhoz folyamodnak segítségért. „Ti természetesen futni fogtok”, mondja Ézsaiás, „de nem azért, mert menedékhelyet találtatok, hanem mert hátat fogtok fordítani és nálatok gyorsabb lovak fognak üldözni benneteket”.

Most már világosabban látjuk, mi az a hiba, amit Ézsaiás leír. A konkrét *Nem* válasszal megmutatja, milyen makacsul megtagadták, hogy engedjenek a próféták által adott tanácsnak, s inkább azt választották, hogy más módon gondoskodjanak a biztonságukról. Azaz, Isten megvetésével a biztonság alaptalan látszatát részesítették előnyben, melyet elképzelni engedtek maguknak. Nekünk tehát el kell fordítanunk az elménket a dolgok jelenlegi állapotának és a külső segítségnek a szemlélésétől, hogy az teljesen Istenre irányulhasson, mert csak akkor támaszkodunk teljesen Rá, mikor minden külső segítségtől megfosztatunk. Törvényes számunkra a világ dolgait használni a segítségünkre, de teljességgel visszaélünk velük a gonoszságunk következtében, ha elhagyjuk Istent.

Azt is helyes megfigyelni, mennyire boldogtalan azok vége, akik inkább a külső segítségben bíznak, nem pedig Istenben. Várakozásaik ellenére ugyanis minden sikertelenségbe torkoll. Látjuk, hogy ezek az emberek, a biztonság keresése közepette kénytelenek voltak felvállalni egy nagyon szégyenteljes futást, melyből aztán semmi hasznunk sem származott. Először van valami látszatja a bővelkedésnek, de az egyetlen valós hatás az, hogy a változás a végeredményt még keserűbbé és kétségbeejtőbbé teszi. De Ézsaiás nem azt állítja, hogy nem kapnak segítséget Egyiptomból, hanem előre figyelmezteti őket, hogy az Úr talál majd új módszereket ennek a segítségnek a megakadályozására, így nem fognak megmenekülni az Ő kezéből. Egyezzen bár meg minden ember ugyanis, mégsem lesznek sikeresek Isten és az Ő céljai ellenében.

17. *Ezer fut egynek riasztására*. Mivel a zsidók a nagy létszámuk miatt a saját erejükben bíztak, ahogyan az emberek szoktak, mikor bármiféle erő a rendelkezésükre áll, ezért a próféta azzal fenyeget, hogy mindaz a védelem, amivel otthon rendelkeznek, nem lesz nagyobb hasznukra, mint a külföldi segítség, mert az Úr megtöri és elveszi bátorságukat, így nem lesznek képesek felhasználni az erejüket. Mert mi haszna a fegyvereknek és a nagy embertömegeknek? Mi haszna az erődöknek és a védőműveknek, mikor az emberek szíve elgyengül és kétségbe esik? Lehetetlen tehát, hogy erősek és hatalmasok legyünk, míg az Úr meg nem erősít és fenn nem tart az Ő lelkével. Azt a kijelentést gyakran megtaláljuk a törvényben, hogy mikor elszakadnak Istentől, akkor nagy létszámban készteti majd őket menekülésre a nagyon kisszámú ellenség. Azonban az a különbség áll fenn a törvény és a próféták között, hogy a próféták konkrét tárgyra alkalmazták azt, amit Mózes általános fogalmakkal jelentett ki, amint azt korábban megmagyaráztuk. Itt két megfigyelést kell tenni. Először is, csak annyi bátorságunk lesz, amennyit az Úr ad nekünk, mert azonnal elbátortalanodunk, ha nem támogat az Ő erejével. Másodszor Isten jogos bosszúállásának következménye, ha az emberek rettentenek meg minket, mikor nem tud arra késztetni minket, hogy Őt féljük, azaz mikor megvetjük Istent és a fenyegetéseit, akkor majd az emberek szavaitól és fenyegetéseitől fogunk remegve elbukni. Azt is hozzá kell tennünk ehhez azonban

harmadjára, hogy Istennek nincs szüksége hosszadalmas készülődésekre a mi megostorozásunkhoz, mert ha csak egyetlen ujját emeli fel ellenünk, akkor is elveszünk. Egy kicsiny és gyenge hadsereg elegendő lesz a megsemmisítésünkhöz, még ha jól fel is készültünk, és sokan állnak a mi oldalunkon. Ezután a próféta azzal fenyeget, hogy ezeknek a megpróbáltatásoknak nem lesz vége, amíg majdnem teljesen el nem fogytak, s a föld félelmetes pusztasággá válásának közepette fel nem tűnik Isten könyörületének néhány jele.

Mígnem úgy maradtok, mint hajóárboc a hegytetőn.[588] Ezt két módon lehet magyarázni. Egyesek úgy fogják fel, hogy a hasonlatot a kivágott fáktól kölcsönözte, mert mikor kivágnak egy erdőt, a magas fákat, melyek hajók építésére használhatók, meghagyják. A הר (*har*) „hegy" azonban valószínűleg sziklát, vagy szirtfokot is jelent, amelynek a hajók nekiütközve azon fennakadnak, s amelyen ezután az „árboc", mint a hajótörés jelképe látható.[589]

Mint egy zászló a halmon. Még egy hasonlatot tesz hozzá, melyet az ellenség legyőzésének emlékére emelt diadalemléktől kölcsönöz. Röviden a próféta azt jelenti ki: oly kevesen lesznek, hogy mindaz, ami megmaradt, a hatalmas vereség jele lesz. Mintha ezt mondta volna: „Hatalmas ez a tömeg, amin most a szemed gyönyörködteted, de olyan romlás és fogyatkozás lesz, hogy népnek még a látszata sem marad". Ez arra emlékeztet minket, milyen alázatosan és mértékletesen kell viselkednünk, még mikor nagy a gazdagságunk és nagyszámú erők állnak rendelkezésünkre, mert ha elménk felfuvalkodik, Isten gyorsan letöri a büszkeségünket, s gyengébbé és gyávábbá tesz minket, mint az asszonyokat és gyermekeket. Így nem leszünk képesek elviselni egyetlen ellenség látványát sem, s az erőnk úgy elolvad, mint a hó.

18. *S azért vár az Úr*. A próféta most egy vigasztalást tesz hozzá. Eddig ugyanis oly fokig fenyegető volt, hogy még az istenfélők is kétségbe eshettek. Ezért enyhíteni kívánta az elméikre nehezedő nyomást és arra akarta buzdítani őket, hogy a jobb dolgokban reménykedjenek, ezzel magukhoz ölelhessék Isten kegyelmét ezek között a nyomorúságok között, ezáltal táplálhassák lelkeiket ezzel az Ígével. Ezt a „várakozást" állítja szembe azzal a szélsőséges elhamarkodottsággal, melyről hangosan beszélt a fejezet elején, ahol megfeddte a népet a zajos sietségükért, s kárhoztatta őket a hitetlenségükért. Most azonban épp ellenkezőleg, azzal feddi meg őket, hogy kimondja: az Úr nem fog ugyanúgy bánni velük annak a megvetésnek a következményeképpen, amivel Őt kezelték, s nem fog ugyanúgy sietni a megbüntetésükkel. Mások így magyarázzák: „megparancsolja neked, hogy várj", vagy „várakozásra fog késztetni". Az előbb vázolt jelentés azonban számomra helyesebbnek tűnik.

Mert az ítélet Istene az Úr. S hogy még világosabb legyen az előző kijelentés, le kell szögeznünk azt az alapelvet, hogy Isten mértékletességet gyakorol a büntetés kiszabásában, mert a könyörületre hajlik. Ez az, amit az „ítélet" szó alatt ért, mert ez nemcsak a büntetést jelenti, hanem a kiszabása során gyakorolt mértékletességet is. Hasonlóképpen mondja Jeremiás is: „Fenyíts meg engem, Uram, de mértékkel, nem haragodban, hogy szét ne morzsolj engem!" (Jer10:24). Majd ismét: „néked nem vetek véget, hanem megfenyítelek téged ítélettel" (Jer10:31).[590] Az „ítélet" tehát a szigorúsággal áll szemben mikor az Úr mértéket tart a hívők megbüntetésében, hogy ne döntse romba azokat, akik üdvösségét mindig is támogatja. Ennek megfelelően, amint Habakkuk mondja, „haragban emlékezik meg a

---

[588] A Károli-fordítás szerint: *Mígnem úgy maradtok, mint egy szál fenyő a hegytetőn – a ford.*

[589] „A תרן (*toren*) szót Augusti fanévnek (Tannenbaum, erdei fenyő), Rosenmüller szintén fanévnek (Pinus, fenyő), Gesenius és Ewald pedig jelzőnek, vagy jelzőpóznának tekinti. Csak két másik esetben fordul elő, és azokon a helyeken árbocot jelent. Ez egyszerűen csak utalás lehet a magas és egyedülálló fával való hasonlóságra, vagy egy zászlórúd közönséges elképzelése lehet, mely mindét esetben megtalálható. A Gataker és Barnes által itt használt 'jelzőtűz' szó nem fér össze sem a héber, sem az angol szóhasználattal." – Alexander.

[590] Az utóbbi idézet pontatlannak tűnhet, mert az angol változat szerint így szól: „mértékkel foglak megjavítani", de Kálvin szorosan ragaszkodik a héber eredetihez, mely mindkét igeversben a משפט (*misphat*), ítélet szót használja." – *a szerk.*

kegyelmességről” (v. ö. Hab3:2), Ő nem olyan, mint mi, így tehát nem cselekszik sietősen, vagy elhamarkodottan. Ellenkező esetben nekünk minden pillanatban el kellene pusztulnunk, Ő azonban nyugodtan vár. Nem kis megerősítés az sem, mikor hozzáteszi: az Úr az Ő dicsőségének bizonyítékát adja azzal, hogy megbocsát népének.

Azért felséges ő, hogy megkegyelmezzen néktek. Mások így fordítják: „míg kegyelmes hozzátok”? de úgy gondolom, az előbbi fordítás a helyesebb, s az illik jobban a ל (*lamed*) kötőszó jelentéséhez. Az Úr látszólag nyugodtan fekszik, vagy alszik, míg engedi, hogy egyházát a gonosz emberek támadásai érjék, s a Szentírás szokásos nyelvezete szerint ül, vagy tétlenül hever, mikor nem védi egyházát. Gondolható, hogy tétlenül ült, mikor szabadjára engedte a kaldeusokat a zsidók elnyomásában, s ezért mondja a próféta, hogy az Úr felemelkedik és felállítja ítélőszékét. Miért, „hogy megkegyelmezzen néktek”.

Boldogok mindazok, a kik Őt várják.[591] Ez következtetés az előző kijelentésből, melyben Jehovát „az ítélet Istenének” nevezte. Miközben a próféta így megtartóztatja magát, abból a türelemre és „várakozásra” irányuló buzdítást származtat, s ugyanazt a „várni” igét használja, amit korábban is használt. A többiek bizalmatlansággal voltak vádolhatók és az elme furcsa kényelmetlensége és nyughatatlansága gyötörte el őket. Hitetlenségük ugyanis félelmetesen zaklatta valamennyit, így nem voltak képesek nyugodtan „várni” Istenre. E bűn gyógyítása végett parancsolja nekik hogy „várjanak”, azaz reménykedjenek. Nos, a reménység nem más, mint a hit szilárdsága, azaz mikor nyugodtan tudunk várni arra, hogy az Úr beteljesítse, amit megígért. Mikor azt mondja, hogy akik képesek „várni” Rá, „boldogok” lesznek, azzal kijelenti: akik viszont megengedik maguknak, hogy elragadja őket a türelmetlenség, s nem térnek meg bűneikből és gonoszságukból, szerencsétlenek és nyomorultak, s végül el fognak pusztulni, mert az Istenbe vetett reménység híján nem lehet üdvösség, vagy boldogság.

19. *Mert te nép, mely Sionon Jeruzsálemben lakol*. Az előző kijelentést erősíti meg, miszerint a nép valóban szomorkodni fog, de végül visszatér „Sionba”. Ezt lehetett elképzelhetetlennek vélni a város és az egész ország elpusztulása után, mert úgy látszott, mintha az egész nemzet megsemmisült volna. Ézsaiás mégis azt ígéri, hogy az egyház megtarttatik. A „Sion” hegyével kezdi, amire a templom épült, s azt mondja, hogy innen fogják az emberek segítségül hívni az Urat. Hasonlóképpen azt is hozzáadja, hogy „Jeruzsálemben”, ami alatt azt érti, hogy az egyháznak nagyobbodnia és növekednie kell, s mindaz, amit korábban letaroltak, helyreállíttatik. Azt is sejteti, hogy Jeruzsálem azért népesül be ismét, mert az Úr választotta azt szent helyéül.

Nem fogsz te sírni többé. Ez azt jelenti, hogy ez a siránkozás nem tart majd örökké. Amíg az egyház, azaz a hívők összessége ebben a nyomorult és lesújtó állapotban volt, rendkívül szomorúnak kellett lennie, de a próféta azt mondja, hogy a könnyeknek vége szakad. Ugyancsak emiatt mondja a zsoltáros is: „A kik könyhullatással vetnek, vígadozással aratnak majd” (Zsolt126:5). Az Úr megengedi, hogy tényleg nagy fájdalmak gyötörjenek bennünket, végül azonban megvigasztal és ad okot az örömre, mikor helyreállítja egyházát, hisz ez a hívők valódi öröme. Emellett mivel nehéz bármiféle vigasztalást megízlelni, miközben az elmét elborítja az Isten bosszúállásáról való meggyőződés, ezért a próféta Isten kegyelmében mutat fel alapot a vigasztalásra, mikor ugyanis Isten lecsillapodott, nincs okunk attól félni, hogy az öröm és a békesség ne térnének azonnal vissza. Ahogyan azonban Habakkuk próféta is mondja a már idézett igeversben, hogy az Úr „haragban emlékezik meg a kegyelmességről”, így soha nem bünteti a hívőket akkora szigorúsággal, hogy ne korlátozná és mérsékelné a csapásait, s ne szabna határt a fenyítéseinek (v. ö. Hab3:2).

Kiáltásod szavára. A próféta megmutatja a bocsánat megszerzésének módját, hogy a hívőket szorgalmas imádkozásra és komoly sóhajtozással egybekötött esedezésre serkentse, mert nincs megtérés, ha nem kérünk bocsánatot Istentől, s akkor teljesen méltatlanok vagyunk

[591] A Károli-fordítás szerint: *Boldogok mindazok, a kik Őt szolgálják – a ford.*

az Ő kegyelmére. Ha tehát azt akarjuk, hogy az egyház összegyűjtessék, s egyfajta feltámadással megmeneküljön a megsemmisüléstől, kiáltsunk Istenhez, hogy hallja meg sóhajtásainkat és nyögéseinket. Ha ugyanis nincsen a szívnek minket imádkozásra indító szomorúsága, nincs jogunk semmiféle megkönnyebbülést várni.

Megfelel néked. Ez nem jelent mást, mint hogy bizonyítékát fogja adni kedvességének és segítőkészségének. Az Úr ugyanis nem szavakkal, hanem tettekkel „válaszol". Mégse gondoljuk azt, hogy azonnal eleget tesz a kívánságainknak, melyek gyakran elhamarkodottak és nem időszerűek. Ő kétségtelenül megsegít minket, mikor eljön a megfelelő idő, így tudni fogjuk, hogy a mi üdvösségünket tartotta szeme előtt.

20. *Mikor ad néktek az Úr*.[592] Ugyanazt a témát folytatja, s megerősíti a hívőket, nehogy elbátortalanodjanak. A türelem ugyanis a jobb dolgokba vetett reménységből fakad. Ennek megfelelően készíti fel őket a jövőbeni csapások elviselésére, mert Isten haragja egy időre súlyosan rájuk fog nehezedni, a próféta azonban megígéri, hogy örömteli dolgok várnak rájuk, miután kibírták azokat a megpróbáltatásokat és nehézségeket, Isten ugyanis gátat szab a szigorúságának. Én tehát a ו (*vav*) kötőszót a „Mikor", vagy „miután" szóval fordítom, mintha ezt mondta volna: „*Mikor* eltűrtétek ezeket a nehézségeket, az Úr megáld majd benneteket, mert jobbá teszi állapototokat".

Esőd többé nem lesz visszatartva.[593] A מורה (*moreh*) szót egyes igemagyarázók „tanítónak" veszik. Ez azonban nem illik össze a szövegkörnyezettel, mert jóllehet az Istennel való megbékélésünk fő gyümölcse, ha hűséges „tanítóink" vannak, azonban mivel a tudatlan tömegeket jobban befolyásolta az élelem hiánya, ezért Ézsaiás az ő tudatlanságukhoz igazítja a nyelvezetét, s az élelem bőségének jelével kóstoltatja meg velük Isten atyai jóságának ízét.

A „kenyér" és „víz" szavakkal minden szélsőséges hiányát és szűkösségét jelzi, ezért nevezi „a keserűség kenyerének és a nyomor vizének".[594] Ehelyett az éhség helyett, mondja, fog az Úr bőséget és jólétet küldeni. Ezt érti az *eső* szó alatt, mert az okozat helyett az okot írja le, mintha azt mondta volna: „A föld bőséggel terem majd gyümölcsöt". Ez szó szerint és speciális módon utal az országra, melynek termékenysége teljes mértékben a mennytől függött, ugyanis nem folyók és források, hanem az eső öntözte. „Hanem az a föld, a melyre átmentek, hogy bírjátok azt, hegyes-völgyes föld, az égnek esőjéből iszik vizet" (5Móz11:11). Kijelenti, hogy a föld gyümölcsei, amiket az Úr elvett, vagy amelyek a terméketlenség következtében megfogyatkoztak, vissza fognak térni, mert a kiadós „esőzés" következtében hatalmas és bőséges lesz a termés.[595] Mikor tehát az Úr büntetni fog miket, vigasztaljuk szíveinket ezekkel a kijelentésekkel és ígéretekkel.

21. *És füleid meghallják*. Nem megvetendő ígéret volt, amit a föld gyümölcseinek bőséges terméséről ígért, de a boldogság és az öröm fő alapja az, mikor Isten helyreállítja a tiszta és szilárd tanítást, mert a gabona semmiféle hiányának nem szabad úgy megfélemlítenie

---

[592] A Károli-fordítás szerint: *És ad néktek az Úr – a ford.*

[593] A Károli-fordítás szerint: *és nem kell többé elrejtőzködniök tanítóidnak – a ford.*

[594] „Jóllehet általában a hosszas ostromok során romlotok le a szélsőségekig, s akkor kényszerültök rá a 'kenyérrel és vízzel' kapcsolatos megszorításokra, s lesztek kénytelenek sok más egyéb kényelmetlenséget is elviselni, mégse bánjatok rosszul a prófétáimmal és ne kényszerítsétek őket arra, hogy a sarokba bújjanak a türelmetlen tömeg erőszakossága elől, hanem örüljetek annak, hogy közöttetek vannak, s példájuk buzdítson benneteket arra, hogy szépen viseljétek a rövid megpróbáltatásokat, melyek érnek majd benneteket. Ez a szavak világos jelentése anélkül, hogy némelyekhez hasonlóan hóbortos magyarázatokba bocsátkoznánk, akik a 'Panis Augustiae' kifejezés miatt, ahogyan a Vulgata fordítja a לחם צר (*lechem tzar*) szavakat, a próféta szavait kivonatos tanításnak veszik az evangéliumról, vagy Magáról Krisztusról, vagy az úrvacsoráról, s olyanok, mint az álmok." – *Samuel White*.

[595] „Kimchi magyarázatához, miszerint a szó (מורה *moreh*, vagy inkább מורים *morim*) a korai esőt jelenti (ami az értelme a Joel2:23-ban és talán a Zsolt84:7-ben is), csak Kálvin és Lowth tartották magukat. Az igemagyarázók elsöprő többsége nemcsak a 'tanító' értelemhez ragaszkodik, hanem a forma többes számú jelentéséhez is, s úgy értelmezik a szót, mint a próféták megjelölését, konkrét utalással, amint egyesek feltételezik, az újbóli megjelenésükre a komoly üldöztetés, vagy elnyomás időszakát követően." – *Alexander*.

és megriasztania minket, mint az Íge hiányának. Valóban, amennyivel kiválóbb a lélek a testnél, annyival jobban kell félnünk ettől a fajta éhségtől, ahogyan a másik próféta is emlékeztet rá (Ám8:11). Ézsaiás a zsidóknak a legértékesebb áldásként ígéri, hogy az Ígével fognak tápláltatni, melynek hiánya miatt korábban nagyon le voltak sújtva. A hamis próféták is kérkednek az Ígével, méghozzá gőgösebb és megvetőbb módon, mint az istenfélő tanítók: azt akarják, hogy a legjobb vezetők közé számítsák és ismerjék el őket ilyeneknek. Az embereket azonban a tévelygésbe vezetik, végül pedig a pusztulásba taszítják. A helyes utat kijelölő Íge azonban egyedül az Úrtól származik, bár lehet: csak csekély hasznunkra lesz, ha az Úr nem ígéri meg, hogy füleket is ad hozzá. Ellenkező esetben ugyanis a süketekhez beszélne, mi pedig nem hallanánk mást, csak zűrzavaros hangokat.

A kiáltó szót mögötted. Ezeknek a szavaknak a jelentését ki kell terjeszteni arra, hogy az Úr nem fogja megengedni, hogy amit nekünk mond az haszontalan maradjon, hanem belsőleg fogja mozgatni értelmünket és szívünket, mondhatni a valódi engedelmességre tanítván mindkettőt. Természetünknél fogva ugyanis mi nem akarunk tanulni, s teljességgel újjá kell formáltatnunk az Ő Lelke által. A *meghallják* szó nagyon hangsúlyos. Istent egy iskolamesterhez hasonlítja, aki maga elé helyezi a gyerekeket, hogy hatékonyabban taníthassa és irányíthassa őket. Ezzel fejezi ki Isten irántunk való csodálatos vonzalmát és gondoskodását, Aki nem tartja elegendőnek pusztán az előttünk járást, hanem „szemeivel tanácsol minket" (Zsolt32:9). S próféta azt jelenti ki, hogy akik Istent, mint vezetőjüket követik, nem tévedhetnek el.

Ezen járjatok. Ez buzdítás a derűs előrehaladásra, hogy útjukat ne késleltessék, amint ez történni szokott. Amit hozzátesz a *jobbról és a balról*, az abszurdnak vélhető, mikor ugyanis Mózes kijelölte az utat, melyen a népnek haladnia kellett, egyidejűleg azt is megparancsolta nekik, hogy „*ne térjetek se jobbra, se balra*" (5Móz5:21, 17:20). Az út egyenes, és nem kellene semmiféle kitérőt keresnünk rajta.

De mire gondolt a próféta? Azt mondom, a „jobb" és a „bal" szavakat más értelemben használja, ugyanis minden olyan tevékenységet ért alatta, aminek elvégzését fel kell vállalnunk. Ezek különfélék, ahogyan az életmódok is különbözőek, s mindenki sokféle nehézséggel találja magát szembe, s szükséges, hogy ezeket fontolóra vegye. A „jobbra és a balra" alatt tehát az emberi élet cselekedeteit érti, legyenek azok bármik, továbbá, hogy mindenben, amibe belekezdünk, Isten legyen a vezetőnk, s tevékenységünket mindig az Ő tekintélye szabályozza, „akár jobbra, akár balra térünk". S ebből egy nagyon nagy vigasztalást nyerünk, mely szerint az Úr kegyesen tekint majd erőfeszítéseinkre, s irányítja lépteinket, bármerre is fordulunk, feltéve ha nem térünk el az Általa kijelölt úttól.

22. *És megútáljátok… bálványaitokat*. Ez megmutatja, hogy a mennyei irányítás nem lesz hatástalan, mert búcsút fognak mondani tévedéseiknek, s Isten tiszta imádatának szentelik elméiket. A próféta konkrétan említi a valódi istentisztelet külsődleges gyakorlását, mellyel nyíltan hirdetik, hogy megtagadták a bálványimádást. Mivel a szobrok és a képek bálványimádás és babona, akik tényleg megtértek Istenhez, megvetik és utálják valamennyit, s amennyire tőlük telik, megszentségtelenítik azokta, ahogyan Jéhuról is olvassuk, hogy megszentségtelenítette a Baál oltárait, a templomát pedig árnyékszékké tette (2Kir10:27). Az általa, valamint a mások által adott hasonló példákat kellene követniük az istenfélő fejedelmeknek és magisztereknek, ha megtérésük valódi bizonyítékát kívánják adni. Mert bár a megtérés a szívben fészkel és Isten a tanúja, a gyümölcseiről meg is látszik. Ézsaiás ezek egyik fajtáját említette az összes helyett, mert általánosságban azt mutatja meg, hogy a tényleges megtérés bizonyítéka nem más, mint mikor az emberek kimutatják: mindent utálnak, ami Isten tiszteletével ellentétes. Mikor azt mondja, hogy a bálványokat megszentségtelenítik, azalatt nem azt érti, hogy ezek korábban szentek voltak, mert hogyan lehet bármi szent, ami nem tiszteli Istent, és mocskával beszennyezi az embereket? Mivel azonban az emberek hamisan képzelik, hogy rendelkeznek valamennyi szentséggel, ez okból

mondja, hogy „megszentségteleníttetnek”, s hogy meg kell vetni ezeket, továbbá értéktelen és teljességgel tisztátalan dolgoknak kell valamennyit tartani.

Megezüstözött bálványaitokat. Mikor a faragott képek „ezüstjéről” és „aranyáról” beszél, azalatt azt érti, hogy a hívőket sem veszteség, sem kár nem akadályozza meg abban, hogy utálják a bálványok imádását. Az efféle megfontolások sokakat visszatartanak attól, hogy mindenestől elvessék a bálványokat, mivel azt látják, hogy „arany”, vagy „ezüst”, vagy másvalami is elvész, ezért úgy döntenek, hogy inkább megtartják a bálványokat, semhogy a legkisebb veszteséget is elszenvedjék. A kapzsiság a hálójában tartja őket, így nem jobban akarnak vétkezni saját akaratukból, vagy beszennyezni magukat ezekkel az utálatokkal, mint elveszíteni ezt, vagy azt. Nekünk azonban Isten imádatát kell előnyben részesítenünk minden mással szemben, s kevésre kell tartanunk az aranyat, el kell vetnünk a gyöngyeinket, s utálnunk kell mindent, ami drágának számít, semhogy beszennyezzük magunkat efféle bűnökkel. Ezen a módon ténylegesen megmutatjuk, hogy Isten szeretete és a vallás lakozik a szívünkben, mikor a bűnös tudatlanságunk őszinte utálata elűz minket mindentől, ami szennyezett.

23. *És ad esőt a magra*. Ismét a gyümölcstől kiindulva mutatja be, mennyire kívánatos megtérni Istenhez, mert a megtérés gyümölcse az, hogy az újjászületetteket Isten a kegyeibe fogadja, s rájuk árasztja áldásait, így semmiben sem szenvednek hiányt. Épp ellenkezőleg, bőségben rendelkeznek minden áldással. Ahogyan a nehézségek és nyomorúságok Isten haragjából fakadnak, Akit mi bűneinkkel bosszantunk fel, úgy mikor Ő lecsillapodik, minden dolgunk virágzóan folyik, s mindenféle kegyben részesülünk, amint arról a törvény is bővebben tesz bizonyságot (3Móz26:3-13, 5Móz28:3-13). Nem sokkal korábban az „esőről” beszélt, amitől bőséges élelmiszer-utánpótlást vártak. Mivel azonban nem tartotta meg a sorrendet az elején a földi és múló áldásokkal, így most hozzáteszi a tanításhoz, ami lelki táplálék, azokat a dolgokat, melyek ennek a romlandó életnek a megéléséhez tartoznak, mert jóllehet a kegyességnek megvan mind a jelenvaló, mind a „jövő életnek ígérete” (1Tim4:18), elsősorban mégis a mennyeire irányul (Mt6:33).

Ebből tanuljuk meg azt is, hogy az emberek hasztalan művelik a földjeiket, ha az Úr nem küld esőt a mennyből. A mi munkálkodásunkat Neki kell megöntöznie, s neki kell „növekedést adnia”, mert egyébiránt a tevékenységünknek semmi haszna sem lesz. Mégsem szabad máshonnan esőt várnunk, csak Isten áldásából, s ha bőséges terméshez jutunk, Neki kell adni ezért a dicsőséget. Ebből azt is megtanuljuk, hogy semminek sem leszünk híjával, s munkálkodásunknak bőséges lesz a gyümölcse, ha megtértünk Istenhez, s a mi hibánk, ha gyakran szenvedünk szegénységet és hiányt, mert gonoszságunkkal elkergetjük magunktól Isten áldását. Ne tulajdonítsunk hát a terméketlenségnek és az éhségnek semmi más okot, mint a saját hibánkat. Lehetetlen ugyanis, hogy akkora embertömegek legyenek, hogy ne kapjanak támogatást és táplálást a földtől, hacsak romlottságunkkal és vétkeinkkel be nem zárjuk a föld keblét, ami egyénként nyitva állna előttünk, s bőségesen teremne mindenféle gyümölcsöt, ami a boldog és bővelkedő élethez szükségeltetik.

És széles mezőn legelnek nyájaid. Amit most hozzátesz a „nyájról”, az nagymértékben Isten kegyelmének felnagyítására irányul, mert ha az Ő jósága még az ostoba baromra is kiterjed (Zsolt36:7), mennyivel inkább az emberre, akit a saját képmására teremtett (1Móz1:27). Nem kell azonban csodálkoznunk, ha a vadállatok, melyek az ember használatára teremtettek, mestereikkel együtt éheznek, de részük van a kegyben is, mikor Isten kiengesztelődött az emberek iránt.

24. *Barmaid*. Mikor azt ígéri, hogy a barmok és a szamarak bőséges és tiszta abrakot fognak enni, ez annak a megismétlése és megerősítése, amit az előző versben mondott. Ezt az igeverset a törvényből vette (5Móz28:11), és a próféták szívesen és gyakorta idézik azért, hogy megtanulhassuk felfedezni a nyáj betegségében és halálában Isten rosszallását, s annál

buzgóbban vágyjunk a Vele való kiengesztelődésre, hogy házaink betelhessenek az Ő jóságával.

25. *És lesznek*. Mikor a próféták Krisztus királyságát írják le, rendszerint az emberek megszokott életéből kölcsönöznek hasonlatokat, mert Isten gyermekeinek igazi boldogsága nem írható le semi más módon, mint ama dolgok képmásának felmutatásával, melyeket testi érzékszerveinkkel felfoghatunk, s amelyekből kiindulva alkotják meg az emberek a boldog és bővelkedő állapotra vonatkozó elképzeléseiket. Ez tehát annak felel meg, hogy azok, akik engedelmeskednek Istennek és alávetik magukat Krisztusnak, áldottak lesznek. Azonban nem szabad ezt a boldogságot a külső áldások bősége és sokasága alapján megítélni, mert ezekben a hívők gyakran szűkölködnek, ám ezen az alapon mégsem szűnnek meg áldottak lenni. Ezek a kifejezések jelképesek, s a próféta a mi tudatlanságunkhoz igazítja ezeket, hogy ama dolgok által, melyeket érzékszerveink felfognak, megismerhessük azokat az áldásokat, melyek kiválósága oly hatalmas és mindent felülmúló, hogy elméink képtelenek felfogni.

Minden magas hegyen és emelkedettebb halmon patakok. Mikor azt mondja, hogy „a hegyeken" „patakok, folyamok" lesznek, azzal még szembeötlőbb képét adja annak a jólétnek és bővelkedésnek, mellyel az Úr a népét majd meggazdagítja. A víz nincs bőségben a hegyeken, melyek rendkívül szárazak. A völgyek valóban kellően nedvesek és bővelkednek a vizekben, az viszont nagyon szokatlan, hogy a víz bőségesen folyjon a hegycsúcsokon. Az Úr mégis azt ígéri, hogy ez így lesz, bár lehetetlennek tűnik. Ezzel a kifejezésmóddal a próféta azt prófétálja meg, hogy Krisztus uralkodása alatt minden vonatkozásban boldogok leszünk, s nem lesz olyan hely, ahol ne lenne bőségben mindenféle áldás. Semmi nem lesz sivár, mert az ő jósága mindent gyümölcsözővé tesz, így mindenütt boldogok leszünk. S ez az, amit ténylegesen meg kell tapasztalnunk, ha teljességgel Krisztus tekintélye alatt állunk. Minden oldalon látnunk kell az Ő áldásait, ha komolyan és őszintén engedelmeskedtünk Neki. Akkor minden az akaratunknak megfelelően történik, s az egész világ, s abban minden a mi kényelmünket fogja szolgálni. Mivel azonban mi nagyon távol állunk attól az engedelmességtől, csak gyenge előízét tapasztaljuk meg ezeknek az áldásoknak, s csakis annyiban élvezzük ezeket, amekkora előrehaladást tanúsítottunk az új életben.

A nagy öldöklés napján kifejezéssel az isteni kegy újabb jelét jelöli, nevezetesen hogy Isten biztonságosan és szilárdan megtartja az övéit az ellenség erőszakosságával szemben, s ezen a módon ad hitelt a próféta az előző kijelentésnek. Ellenkező esetben ugyanis nehéz lenne elhinni, hogy a foglyoknak és a száműzötteknek ekkora bővelkedésben lesz részük. Itt a gonoszok lemészárlásáról beszél, mintha ezt mondta volna: „Az Úr nemcsak jót tesz majd nektek, de elűzi ellenségeiteket is". Általában úgy vélekednek, hogy a próféta itt arról a vereségről beszél, ami Sénakhérib gonosz királyra szakadt, mikor Jeruzsálemet ostromolta (2Kir19:35, Ézs37:36). Mikor azonban közelebbről megvizsgálom az igeszakaszt, hajlamosabb vagyok úgy tekinteni, mint ami Babilon pusztulásáról beszél, mert jóllehet hatalmas embertömeg mészároltatott le, mikor Sénakhérib szégyenteljes futásra kényszerült, a nép azonban mégsem szabadult meg. Ez arra emlékeztet minket, hogy nem kell kétségbe esnünk, még ha ellenségeink nagyon sokan is vannak, és nagy számú helyőrséget, sereget és erődítményt bírnak, mert az Úr könnyen menekülésre kényszeríti őket és megvédi egyházát. Ne rémüljünk hát meg erejüktől, vagy dühüktől, és ne bátortalanodjunk el, ha kevesen vagyunk, mert sem a seregeik, sem erődítményeik, sem haragjuk, vagy pimaszságuk nem akadályozza meg, hogy Isten kezébe essenek.

26. *És a holdnak fénye olyan lesz*. A próféta nem elégedett meg a bővelkedés közönséges állapotának leírásával, mert azt mondja, hogy az Úr túllép majd a természet menetén ebben a kedvességben és bőkezűségben. Soha nem történt meg, hogy „a Nap" fényessége megnövekedett volna, csak mikor „a Nap" egyszer megállt Józsué korában, hogy időt adjon az ellenség legyőzésére (Józs10:12-13), s mikor Ezékiás kedvéért a napóra visszafelé járt (2Kir20:11, Ézs38:8). Most azonban semmi sem hangzik el ezekről a

csodákról.[596] Emellett a próféta nem beszél „a Nap” látóhatár feletti menetének meghosszabbításáról, hanem azt mondja, hogy a fényessége növekszik meg a *hétszeresére*. Megmutatja, mi lesz az istenfélők állapota Krisztus uralkodása alatt, mert más vonatkozásban az Úr „felhozza az ő napját mind a gonoszokra, mind a jókra” (Mt5:45). Itt azonban a próféta arról a boldogságról beszél, melyben az istentelen emberek nem osztozhatnak. Létezik egyfajta bőkezűség, mely vonatkozik mindenkire válogatás nélkül, s van olyan, mely csak a hívőkre korlátozódik, mert meg van írva: „Mily bőséges a te jóságod, a melyet fenntartasz a téged félőknek” (Zsolt31:20). Ézsaiás erről a speciális kegyről beszél,[597] s a leírása végett jól ismert dolgoktól kölcsönöz hasonlatokat. Ennek megfelelően jelenti ki, hogy Isten a hívőket oly hatalmas fényességgel fogja megvilágítani, hogy ha hét „Napot” tenne egybe, azok fénye messze elmaradna ettől.

Ama napon, a melyen az Úr beköti népe romlását. S hogy a megpróbáltatások súlya, melyek röviddel ezután a népre nehezedtek, ne gátolhassa meg őket abban, hogy elhiggyék ezt a kijelentést, még egy ígéretet tesz hozzá: az Úr orvosként fogja meggyógyítani a sebeiket. Ebből következik, hogy a népnek meg kell ostoroztatnia, s bizonyos mértékig készen kell állni a bűnbánatra a sebek miatt, sőt oly módon kell össze zúzatnia és megsebesíttetnie, hogy majdnem semmivé váljon.

És vereségének sebét meggyógyítja! Amit most a „vereségről” tesz hozzá, az azt hivatott megmutatni, hogy ez az összezúzatás nem lesz könnyű dolog, mert emlékeztetni fog az összevert és megannyi csapástól megsebesített testre. Ha tehát bármikor készen állunk azt gondolni, hogy az Úr durván bánik velünk, emlékezzünk meg azokról a próféciákról is, melyek szerint az Úr „beköti sebeinket”, melyek egyébként halálosak lennének. S ha bárki megkérdezi, miért bünteti az Úr ennyire durván az Ő népét, arra azt válaszolom, hogy nincs jó hatással ránk, mikor gyengéden bánik velünk: bűneink mélyen gyökereznek, a csontvelőnkben vannak, s nem választhatók el mással, mint éles borotvával.

27. *Ímé, az Úr neve jő.* Az asszírok megsemmisítésével fenyeget, akik abban az időben az egyház fő ellenségei voltak. A zsidókat majdnem minden szomszédjuktól érte kellemetlenség, mivel azonban az asszírok messze meghaladták gazdagságban és hatalomban a többieket, így a próféták az ellenségekről beszélvén majdnem kizárólag őket említik, utánuk pedig a babiloniakat, akik megszerezték a monarchiát. Így, amint már láttuk, jelképes beszéddel, melyben a rész szerepel az egész helyett, a kaldeusokat is beleérti az asszírok nevébe. „Az Úr neve” alatt kétségtelenül Magát Istent érti, de azért használja ezt a körülírást, mert az asszírok és más népek aranyból és ezüstből csinált isteneket imádtak, s kinevették a zsidókat, amiért azok semmiféle képmást, szobrot, vagy hasonmást nem használtak az istentiszteletben, ahogyan valaki, aki ellenük írt, azt mondja, hogy „a fényes felhőket és az ég isteni mivoltát imádják”.[598] Azaz, a gonosz és istentelen emberek mindig a külső megjelenés alapján ítélik meg Istent, míg a próféták „Isten nevére” emlékeztetik a hívőket. „Isten a nevével jelentette ki magát nektek, Akit ti nem éreztek, és nem láttok, s Ő áll majd bosszút a sérelmeitekért”.

Messziről. Ezt úgy teszi hozzá, mintha garantálná a nekik mondottakat. Az istentelen emberek ugyanis, mikor nem érzik Isten kezét, úgy vélik, Ő nagyon messze van, s gúnyolódnak a hívők meggyőződésén, mint alaptalanon. Ennek megfelelően igazítja a próféta a nyelvezetét a hitetlenek nézeteihez, megmutatván, hogy Isten, Akiről azt hitték, hogy messze van, el fog jönni, vagy inkább már el is jött és nagyon közel van. Ezt jelenti a הנה (*hinneh*), *íme* kötőszó, ami szembe van állítva a ממרהק (*mimmerhok*) „messziről” szóval, ezen a módon utasítván a hívőket, hogy emelkedjenek felül minden akadályon, s reményük által jussanak el a próféta által megígért segítséghez.

[596] “De his.” “De ces miracles-la.”
[597] “Isaie parle de ceste faveur speciale.”
[598] “Qui puras nubes, et coeli numen adorant.”

Arca ég.[599] Annak megmutatása végett, hogy Isten nevének ünneplése Júdeában nem volt hiábavaló, vagy alaptalan, a próféta félelmetesnek írja le Isten erejét, azaz azt az erőt, melyet az egyház ellenségeinek kiűzésére fog használni. Mikor azokhoz szól, akik hisznek Benne, a hit gyakorlására buzdítandó kedvesnek, gyengédnek, lassúnak a haragra és türelmesnek mutatkozik, az istenteleneknek azonban nem mutat fel mást, csak félelmet és rettegést (2Móz34:6). S ahogyan az istentelenek megrettennek, ha Istent említik, úgy a hívők, a jóságával kapcsolatos meggyőződéstől indíttatva Rá támaszkodnak, s nem szoronganak efféle félelmektől. Ez megmutatja nekünk, hogy folyamatosan ki kell tartatnunk az istenfélelemben, hogy ne olyannak találjuk Istent, amilyennek itt a próféta leírja.

Terhe[600] *súlyos*.[601] Azaz, az Úr félelmetes csapásokat hoz magával, amiket az istentelenek nem lesznek képesek elviselni, mert a „terhek" alatt azokat a büntetéseket érti, melyek az istentelenekre szabatnak ki. Ugyanezt a dolgot fejezi ki az *ajkak* és a *nyelv* szavakkal is. De miért ezekről beszél inkább, mint a kezekről? Mert az istentelenek az Isten Ígéje által kimondott minden fenyegetésen gúnyolódnak, s mindazt mesének tartják, amit a próféták jelentettek ki. Saját kárukra fogják tehát megtanulni, hogy a hang, mely Isten szent nevéből származott, nem jelentés nélküli, s nem hatástalan mennydörgés, mely csak a füleket kívánja sújtani, hanem a végén majd megtapasztalják, micsoda ereje van annak az Ígének, amit megvetettek.

28. *És az Ő Lelke*.[602] Azzal a fenyegetéssel folytatja, amit elkezdett mondani, nevezetesen, hogy az egyház valóban büntetést kap majd, de az asszírok végleg elpusztulnak. Azt mondja ugyanis, hogy a mélységbe taszíttatnak Isten „Lelke" által, vagy inkább hogy a „Lélek" olyan, mint egy mély patak, ami elnyeli majd őket. Mások a רוח (*ruach*)[603] szót „fújásnak" fordítják, s úgy vélik, hogy ez utalás egy viharra, vagy erős szélre.

És haszontalan rostával.[604] A következőként használt hasonlat a „rostáé", mely nagyon gyakori a Szentírásban (Mt3:12). Azt mondja, hogy megrostálja az asszírokat azért, hogy elpusztítsa és szétszórja őket, s ezért nevezi „a hiábavalóság rostájának", azaz haszontalan rostának,[605] mely nem megőrizni, hanem megsemmisíteni szándékozik. Más értelemben ugyanis az Úr a saját népét is meg szokta „rostálni", hogy jó magként a csűrébe takaríthassa őket.

És tévelygés zabláját.[606] A harmadik hasonlat a „zabláé", amivel az Úr folyamatosan visszafogja a gonosz emberek önteltségét és lázadó természetét, egyszóval azt mutatja meg, hogy Ő a Bírájuk. Igaz, az Úr rendszerint a saját népét is visszafogja és legyőzi „zablával", de azért, hogy engedelmességre késztesse őket, miközben a gonoszokat úgy korlátozza, hogy azok homlokegyenest a pusztulásba jussanak. Ezt érti a „tévelygés" kifejezés alatt. Ahogyan a heves lovakat is minden irányba hatják a lovasaik, és minél jobban rugódoznak, annál erőteljesebben ütik-verik őket, úgy az istentelenek is, mikor visszafogatnak, hevesen az ellenkező irányba törtetnek, amint azt Dávid oly szépen leírja (Zsolt32:9).

Eme hasonlatok célja annak megmutatása, hogy nem szabad szórakoznunk Istennel, mert bár egy időre úgy tűnik, másként cselekszik, végül azonban meg fogjuk tapasztalni, amit a próféta mond, nevezetesen hogy az Ő „lehelete" olyan lesz mint a patak a gonoszok

---

[599] A Károli-fordítás szerint: *haragja ég – a ford.*

[600] A Károli-fordítás szerint: *sötét gomolygó füstje – a ford.*

[601] „És súlyos a lángoszlop." – *Stock*. „És az égés nehéz: mert így kellene fordítanunk a משאה (*massaah*) szót, ugyanabban az értelemben, mint ahogyan a Bír20:40-ben és más igeversekben szerepel, a נשא (*nasa*), 'felemelkedni' szóból kiindulva, mert a láng és a füst természetes módon felfelé emelkedik." – *Alexander*.

[602] A Károli-fordítás szerint: *Lehellete – a ford.*

[603] „Grotious a רוח (*ruach*) szót *haragnak* fordítja. Luther és az angolok *leheletnek*, ám nincs elég ok arra, hogy kizárjuk az utalást a Szentlélekre, mint személyes közreműködőre." – *Alexander*.

[604] A Károli-fordítás szerint: *hogy megrostálja a népeket pusztulás rostájában – a ford.*

[605] „Az üresség rostájának. Csupa lyuk rostának, mely mind a pelyvát, mint a magot engedi a földre hullani. Így nem tesz majd különbséget Jehova Izrael ellenségei között." – *Stock.*

[606] „És félrevezető zablát." – *Alexander.*

levettetésében, hogy hirtelen elbukjanak. Utána a nemzeteket figyelmezteti arra, hogy „haszontalan rostával” lesznek megrostálva, s nekünk is félnünk kell az Urat, mert ha csak pelyvát talál bennünk, a trágyadombra vet. Végül meg kell figyelnünk a különbséget, mely Isten gyermekei és az elvetettek között áll fenn, mert az Úr mindkettőt bünteti, de különféleképpen – Isten gyermekeit azért, hogy megtisztulhassanak és megőriztethessenek, az elvetetteket pedig azért, hogy homlokegyenest lezuhanjanak és elpusztuljanak.

29. *És fölzendül éneketek*. Itt azt jelenti ki, hogy mindazok a büntetések, melyekkel az asszírok ellen fenyegetett, az egyház javára válnak, mert az Úr nem kevésbé szigorúan bünteti a népe ellen elkövetett gazságokat, mintha azokat Vele magával szemben követték volna el. Ezen a módon tesz bizonyságot saját népe iránt érzett végtelen szeretetéről és kegyességéről, mikor kegyeskedik felemelni a kezét az ő érdekükben. Ebből arra kell következtetnünk, hogy minden fenyegetés, amit a Szentírás bármely részében találunk, a hívők vigasztalására szolgál.

Mint a szent ünnepnek éjszakáján. Azt mondja, hogy ez az „ének” szent lesz, s egy „szent ünnephez” hasonlítja azért, hogy a hívőket hálaadásra serkentse, s megmutassa nekik, hogy örömüknek Istenre kell irányulnia. Nem elegendő ugyanis örvendezni, míg örömünk nem egyenesen Istenre néz, s amíg nem egyedül Őt tartjuk mindig a szemünk előtt. Ellenkező esetben ugyanis örömünk gyümölcstelen és vallástalan lesz, nem támogatja az üdvösségünket, és nem lesz elfogadható Isten számára. „Éjszakai éneknek” nevezi, mert a zsidók a napot naplementével kezdték, s ahogy eljött az este, megülték az ünnepet.

Az Úr hegyére. Bővebben megmagyarázza, miféle természetű lesz ez az öröm. Nem fognak táncolni, mint a hitetlenek, hanem Istenre emelik és rögzítik szemeiket, Akit minden áldás Szerzőjének ismernek el. A „hegy” alatt a templomot érti, ami „a hegyen” épült. Istent *Izrael kőszálának* nevezi, mert az Ő segítségével váltattak és őriztettek meg, s ezzel emlékezteti őket, hogy a jövőben sem lesznek biztonságban semmi más módon, csak ha egyedül Istenbe vetik a reménységüket. S valóban, mikor bármiféle meggyőződést dédelgetünk a saját erőnkkel kapcsolatban, akkor Istentől raboljuk el ezt a címet, amit igazán és őszintén senki más nem képes Rá ruházni, csak a szerények és alázatosak, akik félretettek minden, a saját erejükbe vetett bizakodást.

30. *És megzendíti az Úr*. Megerősíti, amit korábban mondott az asszírokat sújtó istenítéletről, s jelképesen írja azt le, ami nagyon szokásos dolog mind nála, mint más prófétáknál. Mikor Isten késlekedik, s nem bünteti azonnal a gonoszokat, mi azt hisszük, hogy vagy alszik, vagy nincs elég ereje, s megzavar minket a kétely és a bizonytalanság. S ha látjuk is valamely ítéletét, természetes ostobaságunknál, vagy inkább hálátlanságunknál fogva magunk előtt tartjuk azokat a maszkokat, melyek meggátolnak Isten dicsősége szemlélésében: ugyanis a szerencsének, vagy az emberek terveinek, elképzeléseinek és erejének tulajdonítjuk az adott ítéletet, és soha, hacsak rá nem kényszerülünk, nem ismerjük el, hogy bármit is Istennek köszönhetünk.

Dicsőséges szavát.[607] A most elmondott okok miatt a próféta nem elégedett meg azzal, hogy egyszer megprófétálta Istennek az asszírokat sújtó bosszúját, hanem leírja életszerűen is, s nagy buzgósággal ismétli. Kijelenti, hogy a pusztulás során az emberek kénytelenek lesznek úgy meghallani „Isten hangját”, azaz elismerni az Ő ítéletét, és megvallani, hogy ez a csapás Tőle származott, mintha csak nyíltan Ő szólt volna. A dolog tehát ekképpen foglalható össze: Az esemény annyira nyilvánvaló lesz, hogy nem lesz senki, aki ne értené, hogy ez a csapás Isten „szájából” származott, azaz az Ő rendeletére következett be.

Karjának lesujtását megmutatja. „Isten hangjával” kezdi, hogy megtudjuk: Ő irányít mindent a tekintélyével ami a Földön történik. Ugyanakkor tanítása erejének is tapsol, melyre szükséges volt az embereknek támaszkodni azért, hogy a kellő időben megmutatkozhasson a hatása. Mivel azonban a cselekvés gyorsan követi az elrendelést és „Isten hangját”, ezért

[607] A héber eredetiben: *Hangjának dicsőségét*. „Hangjának fenségét.” – *Stock.*

hozzáteszi „karjának lesújtását”. Ezt a két dolgot mindig össze kell kötni, mert nem szabad azt képzelnünk, hogy Isten olyan, mint az emberek, vagy hogy hirtelen belekezd valamibe, amit aztán elvét, vagy félbehagy. Bármit, amit elrendelt, végre is hajt, így keze soha nem különíthető el a szájától. Másrészt semmit sem hajt végre véletlenszerűen, hanem mindent előzetesen elrendel, azaz minden büntetés, amit kiszab, az igazságos ítélkezés megannyi bemutatása.

Zivatarral és jégeső kövével. Ezt a bosszút a vers végén jelképekkel szemlélteti avégett, hogy szörnyűséges jellege rávegye a zsidókat: hitüket élénkebben emeljék magasra, számukra nagyon vigasztaló volt tudni, hogy noha súlyos helyzetbe jutottak, sokkal félelmetesebb ítélet fogja sújtani nemsokára ellenségeiket. Mégsem szabad azonban álmodoznunk, mint a rabbik teszik, hogy az asszírokat villám sújtotta le, mert feltételezésük szélsőségesen felületes. Épp ellenkezőleg, a próféta az általános szokást követve, és ezeknek a hasonlatoknak az eszközeivel írja le Isten ítéletét, amit bámulatos tompaságunk miatt rendkívül lassan fogunk fel. A tűzvészek, villámok, áradások és árvizek erősebb hatást gyakorolnak elméinkre. Emiatt kölcsönöz a próféta ezektől hasonlatokat, hogy az emberek észrevehessék Isten félelmetes és bosszúálló karját a gonoszokkal szemben.

31. *Mert az Úrnak szavától*. Ezt két okból tette hozzá: először is azért, hogy megmutassa: az asszíroknak pusztulnia kell, mert miután durva és kegyetlen volt másokkal, helyénvaló, ha „a milyen mértékkel mértek, olyannal mérnek nekik” (Mt7:2). Ez Isten szokásos ítélete a zsarnokokkal szemben, amint a próféta is mondja könyve egyik soron következő fejezetében: „Jaj néked pusztító és el nem pusztított… Ha bevégzed a pusztítást, el fogsz pusztíttatni” (Ézs33:1).

A másik ok az, hogy az asszír király hatalma akkorának látszott, hogy nem képes elbukni. S jóllehet minden oldalról meg volt erősítve s nemcsak azért, hogy önmagát védje, de azért is, hogy másokat támadhasson, a próféta mégis azt mondja, hogy egyedül „Isten hangja” által fog összetöretni. Ebből megtanuljuk, mennyire alaptalan a gonosz emberek önbizalma, akik helyőrségeikben és fegyvereikben bíznak, s öntelten megvetik Istent, mintha nem lennének kitéve az Ő ítéletének. A megsemmisítésükhöz azonban az Úrnak nem lesz semmi más fegyverre szüksége, mint a saját „hangjára”, mert az Ő akaratának legkisebb kifejezése azonnal a földre fogja sújtani őket. Abban sem lehet kételkedni, hogy a próféta el akarja vonni a hívők elméjét a földi dolgoktól, hogy ne kutakodjanak, miképpen fog mindez megtörténni, hanem elégedjenek meg Isten puszta ígéretével, aki teljességgel képes az Ő szavát végrehajtani abban a pillanatban, amikor kimondta.

32. *És a büntető vessző minden sujtását*. Ezalatt azt érti, hogy az asszírok hiába próbálnak majd meg minden módon kibújni Isten ítélete alól, mert menjenek bárhová, akár előre próbálnak menni, akár vissza próbálnak fordulni, Isten keze üldözi majd őket. Ami a *megerősített vessző* kifejezést illeti,[608] én készséggel elfogadom azok véleményét, akik úgy vélik, a hasonlatot azoktól kölcsönözte, akikre olyan súlyos csapások zúdultak, hogy a büntetés eszközének nyomai úgy megmaradnak, mintha a bot, vagy vessző „beleszilárdulna” a sebbe. Talán jobbnak vélhető úgy értelmezni, hogy a seb úgy „megszilárdult” az

[608] Kálvin baculus fundatas kifejezését majdnem minden latin nyelvű fordító követi Vitringával egyetemben, s látszólag innen származik az általános angol változatban szereplő megalapozott vessző kifejezés is ,amit más fordítók is követtek. Majdnem minden fordító a מוסדה (*musadah*) szót a יסד (*yasad*) szóból hofál alakban képzett melléknévi igenévnek tekinti. Erős érvek szólnak azonban amellett, hogy elvont főnévnek tekintsük. Rosenmüller joggal jegyezte meg, hogy a מטה (*matteh*) segol helyett tsere-vel birtokos szerkezetben van. Igénybe véve ezt a javaslatot, Alexander professzor nagyon találó módon fordítja a kifejezést „az ítélet vesszejének”. „A megszokott *megalapozott vessző* változat”, mondja, „majdhogynem értelmetlen. Manapság nagyon általánosan elismerik, hogy a מוסדה (*musadah*) az isteni elhatározást, vagy elrendelést jelenti, s hogy az egész kifejezés az Általa kijelölt vesszőt jelenti, vagy hogy végül pontos és költő formába öntsük, a sors, vagy az ítélet vesszejét.” Diodati olasz változata pedig így szól: „Ed ogni passagio della verga ferma”, „a szilárd vessző minden csapása”. – *a szerk*.

asszírokon,[609] ahogyan egy alapot is rögzítenek a földben. Ami ugyanis nincs „megszilárdítva”, az könnyen kimozdítható a helyéről és elvihető. A próféta azonban megmutatja, hogy a seb annyira mélyen rögzült, hogy nem rázható le, vagy nem távolítható el. Hasonlóképpen nehezedik Isten haragja az elvetettekre és tartja őket mindvégig teher alatt. Azt megmutatandó, hogy nincs remény előnyt szerezni a helyváltoztatásból, azt mondja, *mindenütt*, kijelentvén ezzel, hogy nincs visszavonulás. A mondatot tehát így kell fordítani: „akárhová sújt a vessző, oda erősen odacsap”.

Dobokkal és cziterákkal. Ezalatt azt érti, hogy a csata kimenetele nem lesz kétséges, mint mikor a hadviselők egyenlő feltételekkel szállnak harcba, mert azt mondja, hogy a győzelem bizonyos lesz. Mikor ugyanis Isten úgy dönt, hogy harcba száll, már a kezében van a győzelem. A „dobokkal és cziterákkal” teli kezek széttárva és felemelve a győztesek hatalmas örömét jelzik, mikor hangosan kiáltanak és éneklik a győzelem dalát.

Harczol ellene. A nőnemű בה (*bahh*) névmást egyes igemagyarázók a hadseregre vonatkoztatják, de a próféta kétségtelenül valami magasztosabbat akart kifejezni, nevezetesen a hadsereg vezérét, azaz Babilont, Jeruzsálemmel szembeállítva, amit korábban szintén egy hasonló névmással jelölt.

Ezekből a kifejezésekből arra kell következtetnünk, hogy a gonoszok végül megsemmisülnek, mert bármerre fordulnak, bármelyik útra térnek, Isten „vesszője” üldözi majd őket, s mindig megmarad a hátukra „szilárdulva”: soha nem menekülnek el az Ő kezéből és nem mentesülnek a sebeitől. Minket is sújt Isten keze, de a sebek nem fognak örökké tartani, fájdalmaink megkönnyebbülnek és csökkennek, a „szomorúságunk örömre fordul” (Jn16:20). Emellett Isten úgy visel háborút az elvetettekkel, hogy azok nem tudnak Neki ellenállni, vagy bármit is elérni az erőfeszítéseikkel. Csatába száll velük, de mint győztes, sőt néha megengedi, hogy bizonyos előnyökre tegyenek szert, de elnyomja arcátlanságukat, valahányszor csak helyesnek véli. Ha tehát ez alatt a zászló alatt harcolunk, ne tápláljunk kétségeket a győzelem megszerzése iránt, mert mikor Ő a vezetőnk, biztonságban leszünk minden veszéllyel szemben, és kétségtelenül győztesekként kerülünk ki a harcból.

33. *Mert készen áll a Tófet*.[610] A próféta folytatja az Isten bosszújával való fenyegetést, s azt mondja, hogy nemcsak a mulandó megpróbáltatások, de az örökkévaló pusztulás is várja a gonoszokat, mert a pokol nekik készíttetett: nemcsak a közembereknek, de magának a királynak és a nemeseknek is. A „Tófet” alatt kétségtelenül a poklot érti. Nem arról van szó, hogy valamiféle helyet kell elképzelnünk, ahová a gonoszok mint egy börtönbe vannak bezárva a haláluk után, hogy elszenvedjék azokat a kínokat, amikre rászolgáltak, hanem nyomorult állapotukat és gyötrő kínjaikat jelöli. A Királyok könyvében ez azt a helyet jelöli, ahol a zsidók a Molok bálványnak áldozták fel gyermekeiket (2Kir23:10). Ezt említi Jeremiás is (Jer19:6), s ezt a helyet semmisítette meg Jósiás az ott elkövetett megvetendő babonaság miatt (2Kir23:10). A próféták, ebben nem kételkedem, ennek a helynek a nevét akarták a gonoszok büntetése és kínzása jelölésére használni, hogy már a puszta említése is rettenetet keltsen az istenfélőkben, s azt a bálványimádást egyetemesen nagyobb utálattal kezeljék. A „gyehenna”’ szónak ugyanez az etimológiája,[611] mert a „hinnom völgye” nevet a pokolnak (gyehennának) adták a benne folytatott undorító szentségtörés alapján.

Tegnap óta.[612] Mikor látjuk, hogy minden jól megy a gonoszoknak, s minden a kívánságaiknak megfelelően zajlik, azt hisszük, megússzák büntetlenül. Ezért a próféta, épp ellenkezőleg felkiált: „Tegnap óta, azaz régóta, a világ teremtésétől fogva az Úr eldöntötte, milyen büntetéseket fog kiszabni rájuk”. Jóllehet ez a rendelet még mindig el van rejtve előlünk, mégis bizonyosnak kell lennie és nem hiúsulhat meg. Ne ítéljük meg tehát a

[609] “Que la playe a este attachee au dos de l’Assyrien;” — “Hogy a seb megszilárdult az asszírok hátán.”
[610] A Károli-fordítás szerint: *Mert készen van a szörnyű tűzhely – a ford.*
[611] גיא הנום, (*ge hinnom*), „a Hinnom völgye”.
[612] A Károli-fordításban: *Régen – a ford.*

gonoszok sorsát a külső megjelenés alapján, várjunk az Úrra, Aki a kellő időben végre fogja hajtani igazságos ítéletét. S ne is kapkodjunk, vagy ne gondoljuk azt, hogy Isten elfelejtett bosszút állni. Ő ugyanis már azelőtt eldöntötte, mit kell tennie, mielőtt még az elménkbe juthatott volna. S a gonoszok megsemmisülését sem kívánhatjuk olyan gyorsan, hogy gondolatainkat és vágyainkat Isten már réges-rég előre ne látta volna, mert Ő a kezdetektől fogva eldöntötte, hogy büntetéseket és kínokat szab rájuk. Egyesek úgy vélik, hogy ez az igevers az apostoléval párhuzamos: „Jézus Krisztus tegnap és ma és örökké ugyanaz" (Zsid13:8). Én azonban úgy vélem, hogy a „tegnap" szót itt egyszerűen csak a mi gondolatainkkal állítja szembe, hogy ne gondoljuk: akkora a bölcsességünk, hogy Isten dolgait is képesek vagyunk előre látni, mert az Ő céljaiban semmi hirtelen sincsen, hanem mindent már réges-rég elrendezett és meghatározott. Az eljövendő élet büntetéseiről beszél, amint már mondtam, azok mellett a nyomorúságok mellett, amiket már ebben az életben elszenvednek. Ezen az alapon furcsa, hogy a szadduceusok (Mt22:23, Csel23:8) olyan tompák és ostobák voltak, hogy a jutalmakat és a büntetéseket erre az életre korlátozták, mintha Isten ítélete nem terjedne túl ennek a világnak a határain. A rögtön ezután következő kifejezésmódok ugyanis nem időszakos büntetésekre vonatkoznak, s maga a „Tófet" kifejezés jelképesen véve nem jelöl mást, mint Isten legsúlyosabb átkát.

Készen áll az már a királynak is. A próféta megmutatja, hogy még a „királyok" sem mentesek ettől a büntetéstől, akik pedig a felségüknél és hatalmuknál fogva feltételezhetően jogosultak bizonyos speciális előjogok élvezetére. Az ő nagyságuk elkápráztatja az emberek szemeit, ez azonban nem biztosít majd nekik védelmet, ami megakadályozná az Urat abban, hogy azzal büntesse őket, amire rászolgáltak.

A próféta azt mondja, hogy a mészárlás *mélyen* lesz, hogy megtudhassuk: nem menekülhetnek előle és nem menthetők ki belőle. A poklot *szélesnek* is nevezi, hogy megtudhassuk: bármilyen sokan is legyenek, ha valamennyien össze is fognak, akkor is egyformán elpusztulnak, mert az Úr nem fárad el a büntetésekben, s akkora lesz a hely, hogy elfér ott minden ellensége.

Máglyájában tűz és fa bőven. Jelképesen beszél az elvetettek megsemmisüléséről, amit másképpen nem lennénk képesek kellőképpen felfogni ugyanúgy, ahogyan nem értjük az áldott örök életet sem, amíg valamiféle, a képességeinkhez igazodó jelképekkel ki nem vetíti. Ebből nyilvánvaló, mennyire abszurdak és ostobák a szofisták, akik körmönfont vitákba bocsátkoznak ennek a tűznek a természetéről és minőségéről, s különböző magyarázatok adásával kínozzák magukat. Az efféle vaskos képzelgést el kell vetni, mivel tudjuk, hogy a próféta jelképesen beszél, s egy másik versben látjuk majd, hogy a „tüzet" és a „férgeket" összekapcsolja (Ézs66:23).

31. fejezet

1. Jaj nékik, a kik Égyiptomba mennek segítségért, lovakra támaszkodnak, és a szekerek sokaságában bíznak, és a nagyon erős lovagokban; és nem néznek Izráelnek Szentjére, és az Urat nem keresik.

2. De Ő is bölcs, és hoz veszedelmet, és beszédeit nem változtatja meg; hanem fölkel a gonoszoknak háza ellen és a bűnt cselekvők segítsége ellen.

3. Hiszen Égyiptom ember és nem Isten, és lovai hús és nem lélek, és ha az Úr kinyújtja kezét, megtántorodik a segítő, és elesik a megsegített, és együtt mind elvesznek.

4. Mert így szólott az Úr hozzám: A mint mormol az oroszlán és az oroszlánkölyök zsákmánya mellett, a mely ellen összehívatnak a pásztorok sereggel, és szavoktól ő meg nem retten, és meg nem ijed sokaságuktól: így száll alá a seregek Ura, hogy hadakozzék a Sion hegyén és halmán!

5. Mint repeső madarak, úgy oltalmazza a seregek Ura Jeruzsálemet, oltalmazván megszabadítja, kimélvén megmenti.

6. Térjetek vissza hát hozzá, a kitől oly nagyon elpártolátok, Izráelnek fiai!

7. Mivel ama napon megveti mindenki ezüst bálványait és arany bálványait, a melyeket kezeitek csináltak néktek bűnre.

8. És elesik Assiria, nem férfiú kardjától, és nem ember kardja emészti meg azt; és fut egy kard előtt, és ifjai adófizetők lesznek;

9. És kőszála félelem miatt menekül, és a zászlótól fejedelmei elfutnak, szól az Úr, a kinek tüze Sionban van, és kemenczéje Jeruzsálemben.

1. *Jaj nékik, a kik Égyiptomba mennek*. Ismét visszatér a témára, amivel az előző fejezet elején foglalkozott, mert még mindig hangosan felszólal a zsidók ellen, akiknek közönséges szokása volt a veszély idején nem az Úrhoz, hanem az egyiptomiakhoz folyamodni. Korábban már megmagyaráztuk, hogy miért nem tetszett ez olyan nagyon Istennek. De hogy röviden vázoljuk a dolgot, két oka van annak ,amiért a próféta ennyire komolyan rója meg ezt a bűnt. Először is, mert számunkra lehetetlenség, hogy üdvbizonyosságunkat teremtményekbe, de egyidejűleg Istenbe is vessük. Szemeinket ugyanis le kell vennünk Róla, amint rájuk nézünk. A második ok, hogy Isten konkrétan megtiltotta nekik, hogy szövetségre lépjenek az egyiptomiakkal (5Móz17:16). A bűnös magabiztossághoz hozzáadódott a lázadó szellem, mintha a saját biztonságukról Isten megvetésével és az Ő akaratával szembeni engedetlenséggel kívántak volna gondoskodni.

Nekünk tehát meg kell vizsgálnunk ennek a gonoszságnak a forrását, ha teljesen meg akarjuk érteni a próféta szavainak jelentését. Volt egy sajátságos oka, amint korábban említettük, amiért az Úr azt akarta, hogy a zsidók ne álljanak kapcsolatban az egyiptomiakkal. Azért, nehogy a bűnös szövetség elmossa az Egyiptomból való szabadulás emlékét, s nehogy megromoljanak az egyiptomiak babonái és bűnös bálványimádása miatt. Ezeket az érveket azonban mégis súlytalanoknak tekintették, s jóllehet Isten megtiltotta, ez mégsem gátolta meg őket abban, hogy állandóan hozzájuk forduljanak segítségért, s azt képzeljék, hogy az ő segítségük pajzs, mely megvédi őket Isten karjától. Már azon az alapon is, hogy Isten megtiltotta nekik ez az „alámenetelük Egyiptomba" rászolgált a komoly feddésre. Még tűrhetetlenebbül bűnös volt azonban ez a dolog azért, mert a hamis magabiztossággal halandó embereknek adták azt a dicsőséget, ami Isten illette volna meg. S hogy még világosabbá tegye: így Istentől ellopják a jogos tulajdonát, nemcsak azzal vádolja őket, hogy az egyiptomiakban bíztak, hanem azt a vádat is felhozza ellenük, hogy

Nem néznek Izráelnek Szentjére. Itt világosabban kitűnik az ok, amiért a zsidók eme árulását oly élesen feddi meg Ézsaiás. Más vonatkozásban ugyanis Isten nem tiltja meg

törvényes eszközök használatát, amiképpen eszünk kenyeret és más élelmiszereket, melyek a használatunkra rendeltettek. Így ha bárki veszélybe kerül, és olyan eszközöket használ, melyek nem lettek megtiltva, hanem szokásosak és törvényesek, feltéve hogy az illető egyáltalán nem tagadja Isten hatalmát, őt természetesen nem szabad megszidni. Ha azonban ennyire erősen ragaszkodunk a külső eszközökhöz, akkor egyidejűleg nem keressük Istent is, ha pedig az ígéreteiben nem bízva törvénytelen eszközökhöz is folyamodunk, az már méltó a kárhoztatásra és utálatra. A *nézni* szó gyakorta használatos a Szentírásban ennek a meggyőződésnek a megjelölésére, mert szemeinket általában abba az irányba fordítjuk, ahonnan a segítséget várjuk. Egyszóval itt arra tanít bennünket a Szentírás, hogy senki másba, csak egyedül Istenbe kell vetnünk az üdvösséggel kapcsolatos bizalmunkat, azaz az Ő ígéreteire támaszkodva bátran kérhetünk Tőle mindent, ami kívánatos. Ő kétségtelenül megengedi nekünk mindazon eszközök használatát, ami a mi használatunkra szánt, de oly módon, hogy az elménk teljességgel Rajta rögzüljön.

Mikor Istent „Izrael Szentjének" nevezi, azzal feltűnő fénybe helyezi a nép gonoszságát és hálátlanságát, akik miután Isten védelme és felügyelete alá kerültek, megvetették üdvösségük eme Védelmezőjét és Irányítóját, s buzgón futottak a saját vágyaik után. Mikor azonnal hozzáteszi, hogy *és az Urat nem keresik*, azzal megmutatja, hogy sem Isten ereje, sem a jósága, sem atyai szívélyessége nem volt képes rávenni őket, hogy megtegyék kötelességüket. Napjainkban, mivel nem kevésbé szívélyesen hívogat Önmagához, súlyosan megsértjük Őt, ha bárki másra nézünk és nem egyedül Belé vetjük a bizalmunkat, s minden, ami elfordítja és visszahúzza elméinket Istentől, olyan lesz számunkra, mint „Egyiptom".

2. *De Ő is bölcs*. „Bölcsnek" nevezvén Istent a próféta nem pusztán egy, mindig is Hozzá tartozott attribútum tisztességét ruházza Rá, hanem azok alattomosságát szidja, akikről látta, hogy túlságosan gyönyörködnek a saját bölcsességükben. Korábban mondta, hogy „barlangokat ásnak maguknak" (Ézs29:15), mikor azt hiszik, hogy rejtett tervekkel és titkos mesterkedésekkel kikerülték és becsapták Isten szemeit. Most szellemesen kigúnyolja ezt az őrültséget azt állítván, hogy viszont a bölcsesség is Istené. Ezzel közvetve azzal vádolja őket, hogy azt hiszik: képesek becsukni Isten száját, hogy ne ismertesse a dolgaikat. Mintha ezt mondta volna: „Mivé lesz a bölcsességetek? Vajon annak hatására Isten megszűnik 'bölcsnek' lenni? Épp ellenkezőleg, megfeddvén a hiábavalóságotokat, gyakorlati bemutatóját adja majd annak, hogy 'saját csalárdságukban fogja meg a bölcseket'." (Jób5:13, 1Kor3:19)

Ebből azt az általános tanítást származtathatjuk, hogy akik a ravaszság és a titkos mesterkedés leple alá rejtőznek, semmit sem nyernek, csak még inkább kiprovokálják Isten haragját. A rossz lelkiismeret mindig menekül Isten ítélete elől, s búvóhelyeket keres, hogy elrejtőzhessen. A gonosz emberek különféle módszereket agyalnak ki arra, hogy óvják és megerősítsék magukat Istennel szemben, s azt hiszik, hogy bölcsek és körültekintőek még akkor is, ha üres maszkokkal borítják be magukat. Mások, akiket fennkölt rangjuk vakított el, megvetik Istent és az Ő fenyegetéseit. Azaz, annak kijelentésével, hogy „de Ő is bölcs", a próféta fájdalmasan és élesen megsebesíti őket, hogy ne tarthassanak igényt akkora ravaszságra, amivel még Istent is képesek lennének félrevezetni a trükkjeikkel.

Fölkel a gonoszoknak háza ellen. Mivel nem érdemlik meg, hogy vitába szálljon velük, azzal fenyegeti őket: meg fogják érezni, hogy Istennek rendelkezésre állnak az érvek a vétkeseket tőrbe csalja. Először is, nem gondolták, hogy Isten rendelkezik elegendő előrelátással, mivel Ő nem gondoskodott ekkora veszélyek közepette a biztonságukról a világ közönséges szokásának megfelelően. Továbbá minden fenyegetést is csak üres mumusoknak véltek, mintha rendelkeztek volna bármiféle eszközökkel azok kivédésére. Ebből fakad buzgalmuk, hogy minden erőfeszítésükkel és elszántságukkal fortélyokat eszeljenek ki. Ezért fenyeget azzal a próféta, hogy Isten bosszút fog állni ezért a hatalmas sértésért, és

rendelkezésére állnak az eszközök annak végrehajtására, amiket megígért, s semmiféle terv, mesterkedés, vagy fortélyosság sem képes felülkerekedni Isten Ígéjén.

A hiábavalóság munkásai ellen.[613] Azért adja nekik ezt a megnevezést, mert Isten keze ellenében akarták magukat megerősíteni haszontalan védelemmel, azaz az egyiptomiak törvénytelen segítségével. Korábban gondolható volt, hogy a próféta csendben elfogadta hivatkozásukat a „bölcs emberekre", szembeállítván őket Isten bölcsességével, most azonban szétkergeti a füstöt és nyíltan megmutatja szégyenüket és gyalázatukat. Ez arra tanít minket, hogy nincs jobb annál, ha megtagadjuk saját ítéletünket és teljesen átadjuk magunkat Istennek, mert mindannak a szorgalmas óvatoskodásnak, amivel a gonosz emberek kínozzák magukat, nincs semmiféle megbízhatósága, hanem épp ellenkezőleg, a test megtévesztő mesterkedései mintegy célzottan Isten haragját provokálják ki.

3. *Hiszen Égyiptom ember és nem Isten*. Gondolható, hogy Ézsaiás itt semmi mással nem hozakodik elő, csak ami megszokott és minden kétséget kizáró, mert ki képzelné valaha is, hogy az egyiptomiak nem „emberek" és „Isten" helyére kell őket állítani? Ebben a dologban aztán tényleg nincs vita, s nyíltan elismerik. Mikor azonban szükségessé válik átültetni a gyakorlatba, az emberek teljeséggel lelassulnak a felfogásban, vagy bizonytalanok maradnak azt illetően, amit korábban látszólag tudtak és szilárdan hittek. Úgy felmagasztalják magukat és oly sokat állítanak magukról, mintha abban sem hinnének, hogy emberek, s nem gondolják, hogy engedelmeskedniük kellene Istennek. Ez az oka annak ,amiért a Szentírás gyakorta figyelmeztet: „Ne bízzatok a fejedelmekben, emberek fiában, a ki meg nem menthet!" (Zsolt146:3), és „Átkozott az a férfi, a ki emberben bízik és testbe helyezi erejét" (Jer17:5).

Mégis azt látjuk, hogy mind a fejedelmek, mind a közrendű emberek oly módon gondolkodnak és határoznak, mintha képesek lennének száz évre megvalósítani, amit kiagyaltak, s képesek lennének a mennyet, a tengert és a földet maguk alá vetni, továbbá mindent az akaratuknak megfelelően szabályozni és rendezni. Mikor az emberekben efféle büszkeséget és gőgöt látunk, nem kell csodálkoznunk, ha a próféta így kiált: „*hiszen Égyiptom ember és nem Isten*". A zsidók ugyanis neki tulajdonították azt, amit Istennek kellett volna tulajdonítani, az egyház védelmét és megőrzését, amit Isten egyedül Magának követel, s nem engedi át másnak. Ézsaiás tehát közvetve Isten megvetését, és azt a bűnös magabiztosságot korholja, amitől büszkeséggel teltek el.

Ebből látjuk, micsoda hatalmas különbség van Isten és ember között, mert az embereknek semmi hatalmuk sincs önmagukban, csak amit Isten biztosít nekik. Ha gondolkodunk az ember természetéről és kiválóságáról, előhozakodhatunk azokkal a páratlan ajándékokkal, amiket Istentől kapott, mikor azonban Istennel állítjuk szembe, semmivé kell tennünk, mert semmi sem tulajdonítható az embernek anélkül, hogy azt ne Istentől vennénk el. S ez az oka annak, amiért nem tudunk megegyezni a pápistákkal, mikor az üdvösség, a szabad akarat, a cselekedetek értéke és az érdemek okáról vitatkozunk. Mivel ugyanis ebben a dologban Isten szembe van állítva az emberrel, Istentől kell elvennünk mindazt, amit az embernek tulajdonítunk. Ők azonban megosztást tesznek Isten és ember között, azaz egy részt Istennek, a másik részt az embernek tulajdonítják. Mi viszont azt mondjuk, hogy az üdvösség teljes és osztatlan okát Istennek kell tulajdonítani, s annak semmi része nem tulajdonítható másnak gyűlöletes szentségtörés nélkül. Egyszóval tanuljuk meg, hogy efféle szembeállításban semmi dicséretre méltó sem hagyható az embernél.

És lovai hús és nem lélek. A „test" („hús") szó alatt a gyengeséget és a törékenységet érti, mert mi más van a „testben", mint romlás? A „lovakról" beszél, de az egyiptomiakhoz ugyanúgy hozzátartozik az ugyanolyan, vagy hasonló természetű gyengeség. Mintha azt mondta volna, hogy összes erőikben semmi szilárd, vagy maradandó nincsen. S bár az egyiptomiaknak is volt lelke ugyanúgy, mint teste, mégis, amennyire teremtmények voltak, s

[613] A Károli-fordítás szerint: *És a bűnt cselekvők segítsége ellen – a ford.*

a törékeny sátorban lakoztak, alacsony rangúaknak kell őket tekinteni. Mintha azt mondta volna, hogy nem rendelkeznek mennyei, vagy lelki hatalommal, ahogyan a zsoltárokban is meg van írva: „Ne bízzatok a fejedelmekben… Kimegyen a lelke; visszatér földébe" (Zsolt146:3-4). Ami pedig a „lovakat" illeti, a „test" szó nagyobb helyénvalósággal vonatkoztatható rájuk, de nem csoda, hogy az embereket is felszólítja: tanulják meg a romlottságból, mennyire törékenyek.

Ha az Úr kinyújtja kezét. Ebből a fenyegetésből egy egyetemes tanítást származtathatunk, miszerint ez a gonoszság nem marad büntetlen. Az Úr ugyanis nem tűri, hogy az emberek pimaszul teremtményeknek adják a Neki kijáró dicsőséget, vagy az emberek segítségére támaszkodjanak azzal a bizalommal, amit egyedül Belé kellene vetni. Ezért fenyegeti azokat, akik segítséget nyújtanak és okot adnak a hamis meggyőződésnek, valamint azokat, akik felhasználják a segítségnyújtásukat és biztonságukat illetően arra támaszkodnak. S ha az Úr nem képes eltűrni ezt a gonosz magabiztosságot, amikor pedig nem többről, mint a mulandó biztonságról van szó, mennyivel kevésbé tűri majd azokat, akik az örök üdvösség megszerzése érdekében különféle segítségeket agyalnak ki a saját fantáziájuk alapján, s ezzel felmagasztalják az emberek hatalmát, Isten helyét és tekintélyét tulajdonítván annak.

4. *Mert így szólott az Úr hozzám*. A próféta azért teszi hozzá ezt a verset, hogy ne gondoljuk: az Úr a szükséges eszközöktől megfosztva hagy minket, mert ha miközben megtiltaná, hogy teremtményekbe vessük a bizalmunkat, ám semmi segítséget sem kínálna, panaszkodhatnánk, hogy a kétségbeesésre, s nem a vigasztalódásra adott alapot. Amiképpen láttuk is nemrég, hogy az emberek gondosabbak és figyelmesebbek, mint lenniük kellene, mert az hiszik, nem lesznek elégé körültekintők, ha egyedül Istennel megelégszenek, és tartózkodnak a tiltott eszközöktől. Ezért minden mentséget elvesz, mikor megígéri, hogy hűséges őrzőnk lesz, mert mi mentségünk marad, ha megvetjük az Általa nekünk felkínált üdvösséget? Ez tehát ugyanaz, mintha azt mondta volna: „Az Úr segít, és segíteni is fog; megtiltja nektek, hogy az egyiptomiaktól kérjetek segítséget". Azzal, hogy oroszlánhoz, egy nagyon erős és szívesen ragadozó állathoz hasonlítja magát, nagyon ideillő hasonlatot alkalmaz, hogy megmutassa: a legteljesebb mértékben képes és akar megvédeni minket.

A hasonlat második részében a próféta főleg annál a nagy buzgalomnál időzik, amivel az Úr megragadja népét, közel tartja Magához, megóvja attól, hogy elragadják őket és megvédi minden veszélytől, miközben akkora erőt és hatalmat mutat fel, aminek nincsenek fegyverek és nincsenek erők, melyek képesek lennének ellenállni. Lehetetlen, hogy ezek a hasonlatok minden ponton megálljanak, de erre nincs is szükség, viszont elégnek kell lenniük a szóban forgó témához. Mivel tehát tudjuk, hogy az Úr így szeret minket, s ennyire gondunkat viseli, vajon nem vagyunk rosszabbak az őrülteknél, ha megvetjük Őt és más segítség után nézünk, ami nemcsak haszontalan, de egyenesen pusztító lesz a számunkra?

5. *Mint repeső madarak*. Ez a második hasonlat, mellyel a próféta megmutatja, milyen nagyon gondunkat viseli az Úr, s milyen buzgón igyekszik minket boldoggá tenni. Ezt a hasonlatot a madaraktól kölcsönözte, amik bámulatos buzgósággal indíttatva védelmezik fiókáikat, mert majdnem éhen halni is hajlandók és nem vonakodnak semmiféle veszélytől, csakhogy megvédhessék és fenntarthassák fiókáikat. Mózes ugyanmezt a hasonlatot használja, mikor megfeddi a népet a hálátlanságukért, s az Urat egy sashoz hasonlítja: „Mint a fészkén felrebbenő sas, fiai felett lebeg, kiterjeszti felettök szárnyait" (5Móz32:11). Krisztus szintén ekképpen tesz panaszt Jeruzsálemre: „Hányszor akartam egybegyűjteni a te fiaidat, miképen a tyúk egybegyűjti kis csirkéit szárnya alá; és te nem akartad" (Mt23:37).

Az igeszakasz lényege az, hogy az Úr elegendően erős lesz megvédeni a népét, aki iránt különleges szeretettel és sajátos gondoskodással viseltetik. Amit Mózes elmond, hogy Isten megtett, azt Ézsaiás megígéri, hogy mindig meg fogja tenni, mert soha nem hagyja el azokat, akiket egyszer a kegyeibe fogadott. S nehogy valaki azt képzelje, hogy ez a kijelentés csak egy adott kor embereire vonatkozik, konkrétan kijelenti, hogy Isten kiterjeszti a szárnyait

Jeruzsálem védelmére. Az sem szükségtelen, hogy nemcsak a Sion hegyét említi, hanem a halmát is, mert azon a „halmon” épült fel a templom, amivel kapcsolatosan Isten azt akarta, hogy az emberek abban hívják segítségül az Ő nevét. Bárhol tiszta tehát az istentisztelet, tudjuk meg, hogy az üdvösség bizonyos, mert az emberek nem hívhatják Őt segítségül hiába. „És közöttetek járok, és a ti Istenetek leszek, ti pedig az én népem lesztek” (Móz26:12).

6. *Térjetek vissza*. Ezt a verset különféleképpen magyarázzák, mert a zsidó igemagyarázók így fordítják: „Térjetek vissza az Úrhoz, mert sokszor elpártoltatok”. Véleményem szerint azonban a jelentés egyszerűbb: „Térjetek vissza úgy, ahogyan nagyon elpártoltatok”,[614] mert a לאשר (*laasher*), azt hiszem, ugyanabban az értelemben használatos, mint a כאשר (*kaasher*), „úgy, ahogyan”.[615] Ezalatt azt érti, hogy gonoszságuk súlyosbodó természete nem csapja be az Istenhez történő visszatérés ajtaját előttük, ha megtérnek, mert jóllehet a legmélyebb gonoszságba süllyedtek, Isten mégis megbocsát nekik. Egyidejűleg azonban felhasználja ezt a sarkantyút arra is, hogy komoly szomorkodásra és bűneik meggyűlölésére ösztökélje őket, nehogy gondatlanul és könnyedén, amint ez történni szokott, a fél megtérést vegyék célba. Ezért azt parancsolja nekik: vegyék figyelmesen fontolóra, micsoda félelmetes pusztulással vetették magukat le a pokolba, hogy ezzel megutálják magukat súlyosbodó bűneik miatt.

Először is azt kell észrevenni, hogy a próféta nem enyhíti a nép bűneit. Azoknak, akiket vissza kell hozni az Úrhoz, először el kell juttatni a bűnösségükről való mély és fájdalmas meggyőződésre, mert akik hízelegnek maguknak a bűneikben, nagyon messze állnak attól, hogy bocsánatot nyerjenek. Ezért nincs jobb annál, mint feltárni a betegség riasztó természetét, mikor az orvosságot kell alkalmazni. De hogy szíveik ne essenek kétségbe, buzdítani és vigasztalni kell őket Isten kegyelmének felmutatásával, mert a Sátánnak semmi más célja nincs, mint hogy elvágjon minket a megbocsátás minden reménységétől. Ennek megfelelően jelenti ki Ézsaiás, hogy noha gonoszságuk következtében a pokol fenekére süllyedtek, Isten kész megbocsátani, mert nem hiába hívogat minket az Úr a megtérésre, hanem bocsánatot is kínál. Ezért van az, hogy a Szentírás mindig hozzáteszi a kegyelem ígéretét, valahányszor csak megtérésre hív, s tudhatjuk, hogy a megbocsátás reménységét is felmutatja.

Oly nagyon elpártolátok. Ehelyett a fordítás helyett egyesek a עמק (*gnamak*) szót, mely azt jelenti, mélységes, egyesek a „megsokszorozni” értelmezést használják, s úgy vélik, hogy a hasonlatot a felhalmozástól kölcsönzi a próféta. „Ahogyan felhalmoztátok bűneiteket, most úgy térjetek vissza.” Én azonban jobbnak tartom az előző magyarázatot. A סרה (*sarah*) jelentése „elpártolni”. Mások szerint a jelentése itt „romlottság”, de az „elpártolás” helyesebb. A próféta tehát az Úrhoz történő visszatérésre hívogatja őket.[616]

---

[614] „Térjetek vissza Ahhoz, Akivel szemben mély gondolatokat tápláltatok: ugyanúgy térjetek most vissza Hozzá, ahogyan elpártoltatok, s most is el vagytok szakadva.” – *Jarchi*. A héber nemzethez tartozó, vagy héber nyelven író igemagyarázók között Jarchi, valószínűleg a parafrázis első részére alapozva ahhoz a nézethez tartotta magát, amit a szerző helytelenít, a második része azonban, mely az „ugyanúgy” szóval kezdődik, nagyon közel áll a reformátor saját szavaihoz. - *a szerk.*

[615] Piscator és mások a לאשר (*laasher*) szót egyenlőnek értelmezik az אליו אשר ממנו (*elaiv asher mimenu*), „hozzá, akitől” kifejezéssel. Vitringa nem veti el ezt a magyarázatot, amit a מאשר (*measher*) hasonló használata által fogad el támogatottnak a Ruth2:9-ben, de hangoztatja, hogy az „úgy, ahogyan” fordítás elegánsabb, és valószínűleg helyesebb is. A modern kritikusok azonban a közönséges angol változatban adott jelentést fogadják el. „A szintaxis megoldható vagy annak feltételezésével, hogy ’hozzá’ értelemben kell venni, s a לאשר (*laasher*) szót az ’akinek vonatkozásában’ értelemmel fordítani, vagy annak feltételezésével, hogy mindkét elképzelés kifejezhető ezzel az egyetlen kifejezéssel, amit hajdanán csak a szószaporítás elkerülése végett alkalmaztak.” – *Alexander*. A szintaxis megoldásának másik módszere a „hozzá, akitől” értelmezés használata, ami látszólag közelebb áll a héber nyelvhasználathoz. – *a szerk.*

[616] A העמיקו סרה (*hegnemiku sarah*) szó szerint azt jelenti: „mélyítették az elpártolást”, s Alexander professzor joggal említi meg, hogy a harmadik személy helyettesítése a másodikkal az ókori változatban és Barnesnél (elpártoltatok) teljességgel önkényes. – *a szerk*.

Izráelnek fiai. Ezen a néven nevezve őket nem tisztelettel akar nekik adózni, hanem meg akarja feddeni őket a hálátlanságukért, mert elkorcsosult fiak voltak,[617] akik elszakadtak atyáik hitétől és engedelmességétől. Így tehát ez a megszólítás egy közvetett megrovást tartalmaz. De mégis azt érti alatta, hogy az Úr nem felejtette el az atyáikkal kötött szövetséget, jóllehet árulásukkal messze távolodtak Tőle, mert kijelenti, hogy el fogja ismerni őket „Izrael gyermekeinek", s beteljesít minden, Ábrahámnak és a többi pátriárkának adott ígéretet, ha teljes szívükből megtérnek Hozzá.

7. *Mivel ama napon*. Az előző versben megkezdett témát folytatja. Mégis az itt a különbség, hogy az előző versben a megtérésre buzdított, most azonban a megtérés gyümölcseit mutatja be, ami, mint tudjuk, a tanítás szokásos módja a Szentírásban. A megtérés ugyanis bennünk rejlik és a szívben gyökerezik, ezért a gyakorlati eredmények, és a cselekedetek által kell ismertté tenni, mivelhogy „a fa a gyümölcsei által mutatja ki" (Mt7:16) belső jóságát, így a próféta a cselekedetek által mutat rá a megtérésre, melyek egyébként annak gyümölcsei.[618]

Megveti... bálványait. Mikor csak a „bálványokról" beszél, ez csak a Szentírásban gyakran használatos szókép, melyben a rész szerepel az egész helyett. A próféta ugyanis kétségtelenül az ember egész újjászületéséről akart beszélni, mivel azonban hosszadalmas lenne ennek minden részletét felsorolni, egy alá belefoglalja valamennyit. Nos a megtérés kezdete a szív megváltozása, azután el kell jutnunk a külső gyümölcsökhöz, azaz a cselekedetekhez. Mindenekelőtt meg kell figyelnünk azonban a tárgyat, amit a próféta a szeme előtt tartott a megtérésről értekezve. Azért volt pont ez, mert az Úr megígérte, hogy az üdvösség küszöbön áll, s azért buzdítja őket a megtérésre, hogy alkalmasak legyenek rá. Ebből észre kell venni, hogy mikor kitartunk gonosz mivoltunkban, a gonoszságunkkal Istennek állunk ellen, s így meggátoljuk, hogy kegyelme megsegítsen. Ezért tehát, hogy nyitottak lehessünk Isten segítségére, követeli meg tőlünk a megtérést.

Ezüst bálványaiknak és *arany bálványaiknak* nevezi ezeket, mivel amint korábban láttuk,[619] akik őszintén megtérnek, azokat mély szomorúság fogja el a bűneik miatt, így babonáik nyomait, melyeket az Isten iránti legnagyobb tiszteletlenség pecsételt el, nem képesek megtartani a legnagyobb iszonyodás nélkül. Ezen az alapon vetik meg ezeket és nem félnek az „arany", vagy „ezüst" elvesztésétől, bizonyságot teendő a megtérésükről és hitükről. Az ugyanis, aki őszintén megtagadta a babonaságokat, nem kímél semmi költséget arra, hogy a tiszta istentisztelet birtokába juthasson. Ezt akarta kifejezni a próféta azzal, hogy „aranynak és ezüstnek" nevezte ezeket ahelyett, hogy „kőnek és fának" mondta volna. Bármennyire kitűnő is legyen valami, az elvesztése egy boldog esemény, mikor ennyire aljas és undorító beszennyeződéstől tisztulunk meg ennek következtében. Akik megtartják ezeket, jóllehet keresztyéneknek vallják magukat, de mégis azt mutatják meg, hogy még mindig benne vannak a babona maradványaiban. Ezért nyilvánvaló, hogy szívük nem igazán, vagy nem teljesen újult meg. Ebben a dologban egyetlen mentséget sem szabad meghallgatnunk, amelyek oly gyakran elhangzanak ama képmutatók ajkairól, akik nem képesek abszolút megtagadni a bálványimádást. „Mi tehetek? Hogyan élhetnék másképp? Tudom, hogy ez a jövedelem, ez az 'arany' utálatos Isten szemében, mert bálványimádásból származik, de így, vagy úgy nekem is fenn kell tartanom az életemet." Azt mondom: el ezekkel a bolondságokkal! mert ahol a szív megváltozása valóságos, ott azt, ami nem tartható meg anélkül, hogy meg ne sértenénk Istent, vagy tiszteletlenek nem lennénk Hozzá, azt azonnal kidobják.

Melyeket kezeitek csináltak. A próféta arra ösztökéli őket, hogy teljesebben ismerjék el bűneiket, mert mikor az embereket vádolják, a szégyent általában valaki másra hárítják, s nem

[617] "Enfans rebelles;" — "Lázadó gyermekek."
[618] "Et pourtant il marque la repentance par les fruits;" — "Így tehát a gyümölcsök által mutatja ki a megtérést.."
[619] Lásd Kálvinnak az Ézs2:20-hoz fűzött magyarázatát.

akarják, hogy őket illesse, vagy szívesen ismerik el, hogy ők is vádolhatók, hasonlóan ahhoz, ahogyan a köznép szívesen vádolja a papokat, de egyetlen ember sem ismeri el szívesen a saját bűnét. A próféta tehát felszólítja őket, hogy nézzenek „a saját kezükre", hogy megtudják: ők maguk követték el ezt a nagy bűnt. Emlékezteti őket arra, hogy milyen hatalmasan becsapta őket a saját hitetlenségük, mikor isteneket csináltak maguknak. Ebből arra kell következtetnünk, hogy Isten mindent elvet, ami a mi koholmányunk, s nem fogadhatja el jónak azt az istentiszteletet, ami tőlünk eredt.

Úgy vélem, a חאט (*chet*), *bűn*, főnév,[620] mintha ezt mondta volna: „Valahányszor megtartotok bálványokat, a bűneiteket tartjátok meg. Ismerjétek el árulásotok, s elpártolásotok bizonyítékait, s ha valóban megtértetek Istenhez, mutassátok meg a gyakorlatban is, a bálványok elvetésével és búcsút mondva a babonának, mert a megtérés valódi gyümölcse ez".

8. *Azután Asszíria*.[621] A ו (*vav*) kötőszót jobb időhatározónak fordítani: „*Azután* elesik Asszíria", azaz „Mikor az Úrhoz tértek, s mikor életetek bizonyságot tesz az őszinte megtérésről, *akkor* elbukik az ellenség". Az Úr ugyanis, ahogy felhozta az asszírokat a zsidók megbüntetésére a bűneik, s különösen a bálványimádás miatt, úgy ígéri meg, hogy az asszírok elbuknak, mikor abbahagyják a vétkezést és a bálványok imádását. Ezzel a próféta arról tájékoztat minket, hogy csökönyösségünk miatt halmoz gonoszt gonoszra az Úr, kettőzi meg ostorcsapásait, s üldöz minket egyre jobban. Mi ugyanis állandóan szolgáltatunk friss nyersanyagot ahhoz, hogy bosszúállása ellenünk egyre jobban fellobbanjon. Ha tehát azt akarjuk, hogy Isten csapásai kevéssé szigorúak legyenek, ha azt akarjuk, hogy az ellenségek elbukjanak és elpusztuljanak, igyekezzünk kibékülni Vele a megtérés által, mert hamar véget fog vetni a megpróbáltatásoknak, és elveszi az ellenségtől az erőt és a hatalmat, hogy ne árthassanak nekünk.

Nem férfiú kardjától.[622] A próféta arra gondol, hogy az egyház megszabadulása Isten saját munkája, hogy a zsidók megtudhassák: jóllehet nincs látható földi hatalom, Isten titkos hatalma elegendő a megszabadításukra. Ha tehát az ellenség vereséget szenved, haragja korlátok közé szorul, az bizony az Úrtól indul ki. Valóban, különböző módszerekkel nyomja el a gonosz emberek erejét és erőszakosságát, de egyedül a saját kezével szabadítja meg az egyházát. Miközben ugyanis az Úr felhasznál emberi közreműködést, a saját népét csodálatosan és rendkívüli módszerekkel őrzi meg, melyek a világ teremtése óta láthatók, s melyeket ma is láthatunk, ha nem vagyunk vakok. De ez nem gátolja meg abban az Urat, hogy az egyház megszabadításában alkalmazza szolgáit, de oly módon alkalmazza őket, hogy annak során az Ő keze sajátosan és szembeszökően megmutatkozik.

Tudjuk, hogy Ézsaiásnak ez a próféciája akkor teljesedett be, mikor az asszír hadsereg megsemmisült és Sénakhéribnek menekülnie kellett, mert „nem ember által", semmisült meg az a hadsereg, hanem az Úr mutatta meg a hatalmát, hogy mindenki tudhassa: egyedül Ő az egyház Szabadítója (2Kir19:36, Ézs37:36). Jeruzsálem akkori felszabadításával az ostrom alól Isten mintegy képben mutatta be a lelki megváltást. Egyedül Ő fogja megsemmisíteni lelki ellenségeinket. Hiába folyamodunk más segítséghez, vagy orvossághoz, vagy támaszkodunk a saját erőnkre, ami semmi. Inkább Isten irányítását és segítségét birtokoljuk, s akkor győztesek leszünk.

---

[620] Azaz nem követi az ókori változatot, melléknévnek tekintve azt, ami a „kezek" szóra vonatkozik – „a ti bűnös kezeitek" – *a szerk*.

[621] A Károli-fordítás szerint: *És elesik Assiria – a ford.*

[622] „לא איש (*lo ish*), *nem ember*, azaz valaki, aki teljesen más, mint az ember. A לא (*lo*) gyakran egyesül a főnévvel egyetlen szót alkotva, melynek azonban nagyon más, néha még ellentétes is lesz az értelme. Például תהו לא דרך (*tohu lo derech*), *út nélkül való kietlen*, azaz 'átjárhatatlan' (Zsolt107:40) és לא שם לא (*lo shem lo*), *nem marad fenn a neve*, azaz 'nyilvánosan megszégyenül' (Jób18:17)" – *Rosenmüller*. „Héber tájszólás: valaki, aki nagyon különbözik az embertől, ti. egy angyal." – *Stock.*

És ifjai megolvadnak.[623] Ezalatt azt érti, hogy az Úrnak az asszírokkal szemben kinyilvánított hatalma akkora lesz, hogy az ifjak szíve, akik más körülmények között hevesek szoktak lenni, mindenestől meglágyul és elolvad, mint a viasz. Az ifjaknak ugyanis kevesebb a tapasztalatuk, mint az időseknek, s ezen az alapon hevesebbek és lobbanékonyabbak. Az Úr azonban könnyedén visszafogja ezt a fajta hevességet, mikor úgy dönt, hogy kiszabadítja népét az ellenség kezéből. Emiatt említette konkrétan Ézsaiás az „ifjakat", mintha azt mondta volna: „maga a virág, vagy az erő".

9. *És kőszála félelem miatt menekül*. Most magáról Sénakhéribről beszél, aki remegve alantas és szégyenteljes menekülésre fogja majd a dolgot „kőszálába", vagy erődjébe, mint fészkébe Ninivébe (2Kir19:36). A próféta hozzáteszi, hogy „fejedelmei", vagy katonatisztjei, akik feladata a többi katona bátorítása, olyan félénkek lesznek, hogy meg sem próbálnak beállni a sorokba, vagy megvárni a csatát, hanem „elfutnak a zászlótól".

Szól az Úr, a kinek tüze Sionban van. Végül kijelenti, hogy ő Isten hírnöke ennek a dolognak a kihirdetésében, nehogy a zsidók szokásuk szerint vitatkozzanak, vagy vonakodjanak a beteljesedését illetően, illetve később elfelejtvén ezt a hatalmas áldást, a szerencsének tulajdonítsák. Ha úgy olvassuk, mint egyesek, akik szerint *a kinek tüze Sionban van*, az igeszakasz jelentése az lesz, hogy Istennek bőséges tüzes ereje van az ellenségei megemésztésére. Én azonban azt hiszem, hogy az אשר (*asher*) vonatkozó névmás redundáns, vagy alanyesetben fordítandó: „*Aki* tűz lesz a számára", mert Istent joggal nevezik „tűznek" az asszírok vonatkozásában, akiket majd megemészt.

Mikor a próféta „tűznek" nevezi, egyesek úgy vélik, az áldozatokra utal, de számomra az efféle magyarázat gyengécskének és természetellenesnek tűnik. Nekem kétségem sincs afelől, hogy vagy azt mondja: „az Úrnak van tüze" az asszírok megemésztésére, vagy azt, hogy „Isten Maga tűz", s közvetve az asszírokat a szalmához, vagy pelyvához hasonlítja. Azt mondja, hogy ez a „tűz" Sionban és Jeruzsálemben, azaz az Ő népe között lobbant fel és maradt égve avégett, hogy jelezze: Isten egyházának üldözése a gonoszok által nem marad büntetlenül, mert egy napon majd megérzik, hogy Ő a Bírájuk, s megtapasztalják, hogy Ő megsegíti népét, bár azt gondolták, hogy segítség nélkül maradtak. Egyszóval készül a bosszú gonoszok ellen, akik meg nem szűnő ellenségességet tápláltak az egyház ellen, s az Úr nemcsak Önmagáért áll majd bosszút, hanem a népéért is. Örüljünk hát ennek a vigasztalásnak, s noha olybá tűnhet, mintha semmi védelmünk sem lenne és ki lennénk téve mindenféle veszélynek, legyünk mégis teljesen biztosak abban, hogy az Úr „tűz" lesz minden ellenségünk számára.

[623] A Károli-fordítás szerint: *és ifjai adófizetők lesznek – a ford.*

32. fejezet

1. Ímé, igazság szerint uralkodik a király, és a fejedelmek fők lesznek az ítélettételben;
2. Olyan lesz mindegyik, mint a rejtek szél ellen, mint oltalom zivatar ellen, mint patakok száraz vidéken, mint nagy kőszál árnyéka a szomjúhozó földön.
3. És nem lesznek zárva többé a látóknak szemei, és a hallók fülei figyelmeznek;
4. A hebehurgyák szíve ismerni tanul, és a dadogóknak nyelve gyorsan és világosan szól.
5. Nem nevezik a bolondot többé nemesnek, és a csalárdot sem hívják nagylelkűnek.
6. Mert a bolond csak bolondot beszél, és az ő szíve hamisságot forral, hogy istentelenséget cselekedjék, és szóljon az Úr ellen tévelygést, hogy az éhező lelkét éhen hagyja, és a szomjazó italát elvegye.
7. A csalárdnak eszközei csalárdok, ő álnokságot tervel, hogy elveszesse az alázatosokat hazug beszéddel, ha a szegény igazat szólna is.
8. De a nemes nemes dolgokat tervel, és a nemes dolgokban meg is marad.
9. Ti gondtalan asszonyok, keljetek fel, halljátok szavam`, és ti elbizakodott leányzók, vegyétek füleitekbe beszédem`!
10. Kevés idő multán megháborodtok ti elbizakodottak, mert elvész a szüret, és gyümölcsszedés sem lesz.
11. Reszkessetek, ti gondtalanok, rettenjetek meg, ti elbizakodottak; vetkezzetek mezítelenre és övezzétek fel ágyékaitokat gyászruhával.
12. Gyászolják az emlőket, a szép mezőket, a termő szőlőtőket.
13. Népemnek földét tüske, tövis verte fel, és az örvendő városnak minden öröm-házait;
14. A paloták elhagyatvák, a város zaja elnémult, torony és bástya barlangokká lettek örökre, hol a vadszamár kedvére él, a nyájak meg legelnek.
15. Míglen kiöntetik reánk a lélek a magasból, és lészen a puszta termőfölddé, és a termőföld erdőnek tartatik;
16. És lakozik a pusztában jogosság, és igazság fog ülni a termőföldön;
17. És lesz az igazság műve békesség, és az igazság gyümölcse nyugalom és biztonság mindörökké.
18. Népem békesség hajlékában lakozik, biztonság sátraiban, gondtalan nyugalomban.
19. De jégeső hull és megdől az erdő, és a város elsülyedve elsülyed!
20. Oh boldogok ti, a kik minden vizek mellett vettek, és szabadon eresztitek a barmok és szamarak lábait!

1. *Ímé, igazság szerint uralkodik a király*. A próféta úgy érti: Isten olyan kegyes lesz egyházához, hogy teljességgel helyreállítja azt, s helyreállításának legjobb módja az, mikor jó kormányzat tarttatik fenn és annak egész adminisztrációja elkötelezett a korrektség és a jó rend iránt. Ez a prófécia kétségtelenül Ezékiásra és uralkodására vonatkozik, aki alatt az egyház megreformáltatott és régi dicsősége helyreállt. Előzőleg ugyanis nyomorult és romos állapotban volt. Akház, aki gonosz és becstelen képmutató volt, mindent megrontott a saját gonosz hajlamainak megfelelően és felforgatta a világi kormányzás és a vallás egész rendjét (2Kir16:2-3). Ezért a próféta új királyt ígér, nevezetesen Ezékiást, akinek hatalmas és igazságos mivolta helyreállítja majd a helyzetet, ami így nyomorúságos és kétségbeejtő. Egyszóval, ebben az igeversben az egyház bővelkedő állapotának élénk képét adja elénk, s

mivel ez Krisztus nélkül nem érthető el, ezért ez a leírás kétségtelenül Krisztusra vonatkozik, Akinek Ezékiás az egyik előképe volt, s Akinek királyságát előre vetíti.

Igazságosságban és ítélettételben. Itt a Szentírás szokásos gyakorlatát követi, ami ezekkel a kifejezésekkel jelöli a jó kormányzatot, mert az igazságosság alatt az egyenlőséget és a jó kormányzást érti, az ítélettétel alatt padig az egyenlőségnek azt a részét, mely fenntartja a jó embereket és megvédi őket a gonoszok támadásaitól. Kétségtelenül igaz, hogy a jó fejedelem kötelessége kiterjedtebb az „igazságosságnál és ítélettételnél", mert nagy céljának kell lenni Isten tiszteletének és a vallásnak a védelme. A Szentírás szokásos gyakorlata azonban az, hogy a törvény egész megtartását a második tábla cselekedetei által írja le, ha ugyanis tartózkodunk az igazságtalanság cselekedeteitől, ha tőlünk telhetően segítjük azokat, akik másokat elnyomnak, egyszóval fenntartjuk a testvéri szeretetet, azzal az istenfélelem bizonyságát adjuk, amiből ezek a gyümölcsök fakadnak és növekednek. A próféta tehát a résszel írta le az egészet.

És a főemberek fognak uralkodni.[624] Nem minden jó ok nélkül említi a nemeseket is,[625] mert nem volna elegendő valakinek jó főembernek lenni, ha nem támogatnák becsületes miniszterek és tanácsadók. Gyakran volt a nép állapota a jó főemberek alatt nagyon rossz, amint azt Nerváról olvassuk,[626] akinek az uralkodása alatt mindenféle vezetést megtűrtek, így sok ember helyzete sokkal rosszabb volt az ő uralkodása alatt, mint Néró idején, mert az egyén nemtörődömsége és hanyagsága megadta a cselekvés szabadságát sok gonosz embernek. Szükséges tehát, hogy a királynak jó kormányzói legyenek, akik a szemek és kezek szerepét játsszák, és segítik ők hatalmának igazságos gyakorlásában. Ha nem ez a helyzet, a jó király egy lépést sem képes tenni anélkül, hogy a többi ember többé-kevésbé ne gátolná. Ha pedig az uralkodók nem a zeneszerszámoknál megfigyelhetőhöz hasonlító harmóniával tevékenykednek, az állam kormányzása előnyösen nem folytatható.

Ezen az alapon figyeljük meg Jethró, Mózes apósának tanácsát arról, hogy kikkel egyesüljön: „szemelj ki magad az egész nép közűl derék, istenfélő férfiakat, igazságos férfiakat, a kik gyűlölik a haszonlesést és tedd közöttük előljárókká, ezeredesekké, századosokká, ötvenedesekké és tizedesekké" (2Móz18:21). Napjainkban azonban a királyok azokat részesítik tiszteletben és emelik magas rangra, akik vágyaikat támogatják, vagy ebben cinkosok, valamint azokat, akik lekötelezik őket, vagy hízelegnek nekik. S ezt hízelgésük, vagy alantas szolgalelkűségük jogos jutalmaként ruházzák rájuk. Nem kell hát csodálkoznunk, ha látjuk, hogy világszerte majd mindenütt az államokban eluralkodik a zűrzavar, a társadalmi osztályokat felforgatják, s minden jó kormányzatot megvetnek és félreállítanak, ez ugyanis jogos büntetése vétkeinknek, s meg is érdemeljük, hogy efféle kormányzóink legyenek, mert nem engedjük meg Istennek, hogy felettünk uralkodjék. Hogyan is élvezhetnék Istennek ezt a rendkívüli jóságát azok az emberek, akik nyíltan lázadók és világiak, vagy a gonosz képmutatók, akik a hátuk mögé vetik Istent és nem képesek elhordozni Krisztus igáját, Akin keresztül a hanyatló egyház eme bővelkedése és helyreállítása megígértetik?

---

[624] A Károli-fordítás szerint: *És a fejedelmek fők lesznek az ítélettételben – a ford.*

[625] A Szerző változatában, amiből ennek a bekezdésnek a kezdőmondata származik, ő a *principes* szót használja, ami általában „uralkodókat" jelent, de néha (mint például a „facile princeps, femina princeps" kifejezésekben) magas rangú személyeket jelentenek, vagy olyasvalakiket, akik bármilyen vonatkozásban igen megkülönböztettek. Itt azonban a *proceres*, „nemesek" szót használja, s ezt nyilvánvalóan abból a célból teszi, hogy megszüntesse a kétértelműséget, s világosan kijelentse azt a nézetet, ami benne foglaltatik ennek a mondatnak a lezárásában. – *a szerk.*

[626] Nerva római császár ritka szelídsége, ami személy szerint szeretetreméltóvá tette, odáig fokozódott, hogy megbénította kormánya hatékonyságát, s rákényszerítette őt, hogy engedje át trónját az ügyes és kiváló Trajanusnak. Néró viszont, akinek nevét nem lehet anélkül említeni, hogy ne emlékeznénk meg szörnyű kegyetlenségéről, erősebb kézzel tartotta a gyeplőt, s megakadályozta sok rendetlenség megismétlődését, amit kedves elődje, Nerva alatt követtek el.

2. *És lesz az az ember*.[627] S hogy mekkora a fontosság a jól szabályozott kormányzatnak, azt a próféta ezekkel a szavakkal mutatja meg nyilvánvalóan, mikor a királyt elnevezi *rejteknek a szél ellen és oltalomnak a zivatar ellen*. Az emberiség ugyanis soha nem lehet olyan boldog, mint mikor mindenki önként tartózkodik mindenféle erőszaktól és igazságtalanságtól, s mikor békésen és józanul viselkednek. Mivel tehát a legtöbb embert igazságtalan cselekedetekre heves szeszélyei hajtanak, az emberek szüntelenül civakodnának egymással, ha nem lenne biztosítva az orvosság a törvények és a törvényszékek formájában. Mivel azonban oly sok uralkodó a hatalom zsarnoki gyakorlásával több bajt okoz, mint amennyit elsimít, nem minden jó ok nélkül tiszteli meg a próféta a jó királyt ezzel a sajátos dicsérettel. S ha ez igaz volt Ezékiásra, akkor sokkal inkább igaz Krisztusra, Akiben van a legjobb, vagy inkább a kizárólagos védelmünk azokban a viharokban, melyekben hányódnunk kell, amíg itt vagyunk, ebben a világban. Valahányszor tehát megperzselődünk a tikkasztó hőségben, tanuljunk meg visszahúzódni az Ő árnyékába, s valahányszor a viharban hánykolódunk, s azt hisszük, hogy legyőz a hullámok ereje, tanuljunk meg Hozzá menni, mint a legbiztosabb kikötőbe. Ő gyorsan lecsillapít minden vihart, s teljesen helyreállítja mindazt, ami összedőlt és megromlott.

3. és 4. *Nem lesznek zárva többé a látóknak szemei*. Ebből világosabban látjuk, hogy miközben a próféta Ezékiás uralkodását írja le, tovább is akar minket vezetni, mert itt az egyház helyreállításával kapcsolatosan értekezik, aminek Ezékiás valóban az előképe volt, de ténylegesen Krisztusban teljesedett be. Tudjuk, hogy az egyház sosincs egészséges állapotban, míg belsőleg nem igazságos és bölcs kormányzók irányítják. Ez viszont nem lehetséges, míg Krisztus nem uralkodik, ezért a próféta itt konkrétan Krisztust és az Ő uralkodását ajánlja nekünk. Ez az ígéretet állítja szembe azzal a félelmetes fenyegetéssel, amit az előző fejezetben mondott (Ézs29:10), miszerint meg fogja vakítani a zsidókat, mert itt viszont az igaz világosságot ígéri, hogy akik korábban vakok voltak, most megvilágosodhassanak, hogy „a süketek újra halljanak, a bolondok értsenek, és a dadogók beszéljenek".

Látóknak és *hallóknak* nevezi, akiknek látniuk és hallaniuk kellett volna, mikor Isten Ígéje bemutattatott nekik, ám ők azt választották, hogy vakok és süketek maradjanak, s elfordították gondolataikat és szíveiket a tanítástól. Az Úr megígéri, hogy ezeknek az embereknek helyreállítja a szemeit, a füleit, a nyelvét és az értelmét. Nos biztos, hogy itt semmi sincs megígérve, ami ne Isten kegyelméből származna, mert a próféta nem pusztán azt jelenti ki, mit fognak majd tenni az emberek, hanem azt is, amit Maga Isten tesz majd az emberekben. Ezek Isten rendkívüli ajándékai, mint ahogyan ellenkező esetben félelmetes büntetések, mikor megvakít, mikor elveszi az értelmet és a beszéd helyes használatát, mikor eltűri, hogy a tudatlanság és a barbárság uralkodjanak el. Ezekkel áll bosszút az embereken a hálátlanságukért, az azért, mert megvetik az Ígét. A próféta megígéri, hogy végül a népe iránti könyörületessége folytán az Úr helyre fogja állítani, amit joggal vett el tőlük, s ennek Krisztus kedvességén keresztül kell megtörténnie, hogy a nyelv beszél, az elme ért, s fülek hallanak és helyreállíttatnak, mert korábban lassú felfogásúak voltunk és félelmetes ostobasággal voltunk megverve.

Tudjuk hát meg, hogy Krisztuson kívül nincs lelki élet a világban, mert az emberekről kijelentettet, hogy nem látnak, nem hallanak, híján vannak a szilárd értelemnek és nem képesek a beszéd helyes használatára, „Mígnem egy testben egyesülnek, aminek Ő a Feje" (v. ö. Ef4:15-16).[628]

Ebből következik, hogy mikor Krisztus királyságát megdöntik, ezek az áldások is elvétetnek. Azt is észre kell venni, hogy az itt ajánlott áldások minden másnál kiválóbbak és kívánatosabbak, mert a gazdagságot, a vagyont, és minden mást, amiben az emberek szokásos ítélete szerint az élet boldogsága rejlik, semminek kell értékelni ezekhez az áldásokhoz

[627] A Károli-fordítás szerint: *Olyan lesz mindegyik – a ford.*
[628] "Duquel il soit le chef."

hasonlítva. S minden dologban bővelkedve nyomorultak leszünk mindaddig, amíg az Úr nem állítja helyre azokat a lelki áldásokat, melyekről a próféta ebben az igeversben beszél. Mikor tehát ezek elvétetnek, tudjuk meg, hogy Krisztus is messze van tőlünk, s idegenek vagyunk a Számára, mert látjuk, hogy csak egyedül Tőle árad minden lelki áldás, amint erről Pál is tájékoztat (Ef1:3). Mikor látjuk, hogy a hosszú időre elvett áldások helyreállíttatnak a számunkra, szégyenkezzük a hálátlanságunkért, amiért nem adtuk meg Krisztusnak a Neki kijáró tiszteletet, s nem használtuk azt az értelmet, amit Ő adott nekünk az Ő országának terjesztésére és imádatának előmozdítására. Ezzel ugyanis világosan kimutatjuk, hogy nincs uralma felettünk.

És a bolondok[629] *szíve*.[630] Mivel a bolondok rendszerint hebehurgyák és kapkodók, a héber szerzők a *hebehurgya* szót a *bolond* megjelölésére használják,[631] mert a bölcs emberek rendszerint óvatosak.

5. *Nem nevezik a bolondot többé nemesnek, és a csalárdot sem hívják nagylelkűnek*. A próféta úgy érti, hogy mindenben helyreáll a jó rend, így a bűnöket többé nem tekintik erényeknek, mint korábban. Mikor ugyanis a közkormány gonosz, a kapzsi emberek hatalomra jutnak, tisztelik és becsülik őket, a szegényt pedig mindenütt megvetik, noha teljesen igaz és képességeihez mérten teljességgel adakozó, egyszóval a dolgok eme állapotában nincs más, csak rendetlenség és zűrzavar. A jó kormány azonban gyorsan felfedezi ezeket a tettetéseket és maszkokat, mert ahol megbecsülik az erényt, ott a bűnök azonnal lelepleződnek. A jó embereknek nagyobb a szabadságuk azok fékezhetetlenségének korlátozásában is, akik korábban lábbal tiporták mindazt, ami igaz és törvényes.

Mikor a próféta itt az egyház állapotáról és megreformálásáról beszél, ami egy lelki kormányzás, elméinket kissé magasabbra kell emelnünk, hogy mindezt Krisztusra vonatkozólag lássuk, Akire konkrétan és sajátosan tartozik a rejtett bűnök feltárása, s ama fátylak és leplek eltávolítása, melyekkel a bűn megjelenése megváltozik, s úgy dicsérik azokat, mintha erények lennének. Teszi ezt az evangélium eszközével, amivel napvilágra hozza a korábban rejtett, szégyenteljes cselekedeteket, s nyíltan megmutatja, mik ezek valójában, hogy egyetlen embert se tévesszen meg külső kinézetük, hacsak nem szándékosan akarja. S ez az oka annak, miért gyűlöli a világ annyira az evangéliumot. Egyetlen ember sem képes türelemmel eltűrni, hogy „rejtett gondolatai" és leplezett aljassága „nyilvánvalókká legyenek" (Lk2:35). A filozófusok tényleg bámulatosan gondolkodnak a kapzsiságról és a bőkezűségről, s bizonyos fokig meg is magyarázzák, mi a különbség közöttük, de soha nem hatolnak be a szívekbe, hogy azokat átkutatva valóban különbséget tehetnének a kapzsi és a nagylelkű ember között. Erre csak Krisztus világossága képes, mikor az evangélium eszközeivel világít, s feltárván az emberi szív legmélyebb zugait, lelki és belső engedelmességre késztet minket. Ebben az igeszakaszban Krisztus ítélőszéke elé kerülünk, Aki egyedül, a képmutatás leleplezésével, megmutatja, hogy kapzsik, vagy nagylelkűek vagyunk.

6. *Mert a bolond csak bolondot beszél*. Fordíthatjuk így is: „Mert a gonosz csak gonoszt beszél", ugyanis a נבלה (*nebalah*) azt jelenti „aljasság", vagy bármiféle gonoszság, mint amit a francia *laschete*, vagy az angol „lewdness" (bujaság), vagy „baseness" (aljasság) szó jelent. Fordítható így is: „A bolond csak gonoszt beszél", s így utalás lesz a נבל (*nabal*) és a נבלה (*nebalah*),[632] s bár a jelentés jelentősen más. Mivel azonban ezt a szót használta az előző versben, mikor a „bolondokról" beszél, én szívesen elfogadom ezt a magyarázatot.

És az ő szíve hamisságot forral. Én az און (*aven*) szót a „gonoszság" értelemben veszem, mert a próféta arról beszél, hogy folyamatosan átadják maguknak a bűnnek és

[629] „Az elhamarkodottak szíve" – *Stock.*
[630] A Károli-fordítás szerint: *A hebehurgyák szíve – a ford.*
[631] Ez a megfigyelés a נמהרים (*nimharim*) héber szón alapszik, amit a szerző *bolondoknak* fordít, s aminek a szó szerinti jelentése *hebehurgyák – a szerk.*
[632] A hasonlat jobban kijön a „a bolond csak bolondot beszél" fordítással – *a szerk.*

gonoszul cselekszenek, amint az világosan kiderül abból, ami utána következik. A próféta ugyanis ama gonoszok ellen tiltakozik hevesen, akik átadják magukat minden aljasságnak, és semmiféle lelkiismereti megfontolás nem mozgatja őket, akik kinevetnek minden figyelmeztetést, s nevetségessé teszik Istent és az Ő szolgáit. Krisztus is napvilágra hozza őket, s feltárja, mi húzódik meg a leplük alatt elrejtve, mert mint mondottuk, Neki kell „az evangélium kardjával átdöfni a szív rejtett érzéseit, hogy azok válaszolhassanak Isten ítéletére" (v. ö. Zsid4:12). Ézsaiás tehát ugyanazt a témát folytatja, amit korábban kezdett el megmagyarázni.

Mások másképpen magyarázzák, de véleményem szerint alkalmatlan módon, mert azt hiszik, hogy ez egyfajta közmondás és jelen időben fordítják: „Az aljas ember aljasságot beszél". Én azonban azt hiszem: a próféta valami magasztosabbra, nevezetesen arra gondol, hogy Krisztus a világ Bírája, ezért tehát mikor majd beül az ítélőszékébe, megmutatja minden ember beállítottságát. Addig ugyanis, amíg nem gyakorolja a bírói hivatalt, minden zűrzavaros marad, a gonoszoknak tapsolnak, mivel kegyeseknek látszanak, a legkiválóbbakat pedig megvetik, de Krisztus nyíltan bemutatja majd minden ember életét, így ami korábban bizonyos látszattal becsületes hírnévnek örvendett, arról majd meglátszik, hogy gonoszság, s azért van megírva: „szórólapát van a kezében és elválasztja a gabonát a pelyvától" (v. ö. Mt3:12). Mivel ez a szórólapát az evangélium, mellyel mint Bíró a törvény elé állítja a gonosztevőket és erőfeszítéseik ellenére előhozza vétkeiket és bűneiket.

Ezt minden nap egyre jobban megtapasztaljuk, mikor feltárul az a gonoszság, ami a pápaság maszkja és a babonaságok furcsa nyájai alatt rejtőzik. Ki gondolta volna valaha is, hogy az emberek szívében olyan félelmetes fenevadak rejtőznek, amilyenek napjainkban jönnek elő? Isten megvetése olyan csúcsokra emelkedett, hogy sokan inkább vadállatoknak, semmint embereknek találják magukat. A pápisták azonban mégis úgy mészárolnak minket, mintha ami tanításunk engedné szabadjára az emberek kötőfékeit, s arra biztatják őket, hogy vessék meg Istent és félelem, vagy szégyen nélkül kövessék a gonoszságot. De figyeljenek csak Ézsaiásra, aki erre azt mondja, hogy mikor Isten igazsága megismertetik, a gazemberek gazságot, a gonosz emberek aljasságot és gonoszságot fognak beszélni. S valóban, Krisztus nem lenne lelki Bíró, ha nem „jelentené ki sok szív gondolatait és nem hozna minden rejtett gondolatot napvilágra" (v. ö. Lk2:35).

Hogy az éhező lelkét éhen hagyja. A gúnyolódás mellett, amit az elvetettek Istenre szórnak, a durvaságot említi következőnek. A próféta pontos felsorolását adja mindazoknak a cselekedeteknek, melyek ellentétben állnak a második törvénytáblával. A gonosz emberek Isten megvetésével kezdik, azután külső bűnökbe csapnak át és mindenféle kegyetlenséget követnek el a szomszédaikkal szemben. Minden kegyetlenség között pedig a legnagyobb és legkirívóbb „elragadni az élelmet az éhezőtől és az italt a szomjazótól", mert már a természetes érzések is irgalomra és (συμπακειαν) könyörületre indítanak minket.[633] Mikor az emberek annyira brutálisakká válnak, hogy mások nyomorúsága semmiféle hatással sincs rájuk, s félretesznek minden emberiességi érzést, rosszabbaknak kell lenniük az állatoknál is, akik bizonyos fokú szánalommal viseltetnek a kölykeik szükségletei iránt.

7. *A kapzsi eszközei gonoszok*.[634] Mindig a jövő időhöz kell ragaszkodnunk, mert a próféta nem azt vizsgálja, hogy milyenek a gonoszok, hanem kijelenti, hogy milyennek látszanak majd Krisztus uralkodása alatt, hogy többé senkit ne téveszthessenek meg, s ne varrhassák magukat senki nyakába. Amint már mondtuk, arról a mennyei világosságról beszél, ami a rejtett gonoszságot fogja feltárni. Krisztus tehát azt mutatja meg, milyenek a kapzsi emberek, s menyire rombolók az általuk használt eszközök. Ha valaki jobbnak véli a

[633] A συμπακεια kiterjedtebb kifejezés, mint a „szimpátia", a szó szerinti jelentése „testvéri érzelem", s a szerző gyakorta használja annak az érzésnek a kifejezésére, amit minden embernek táplálnia kell embertársai iránt – *a szerk*.

[634] A Károli-fordítás szerint: *A csalárdnak eszközei csalárdok – a ford.*

כלי (*kele*) szót „mértékeknek” fordítani, én nem ellenzem, de az „eszköz” szó jobb és kiterjedtebb, mert mindenféle „eszközt” magában foglal. Ezt tehát mindenféle eszközt, trükköt és cselfogást magában foglal, melyekkel a „kapzsi emberek” félrevezetik és behálózzák az egyszerű embereket.

Becsapván az egyszerűt hazug szavakkal.[635] Most megmondja az okot is. Azért, mert nem szűnnek meg sérelmeket kiagyalni.[636] Biztos, hogy ez ama rossz emberek gyakorlatának leírása, akik semmi másra nem gondolnak, csak a saját kényelmükre és gyarapodásukra, s mindig hajlanak a csalásra és a „becsapásra”. Krisztus világossága hozza az ilyeneket, trükkjeikkel és fortélyaikkal egyetemben.

Szólván a szegény ellen az ítéletben.[637] A próféta különböző körülményeket mutat be azért, hogy még élesebb fénybe helyezze ennek a gonoszságnak a szégyenteljességét. Először is „az egyszerűek becsapása”, akik nem tudnak gondoskodni önmagukról, szégyenteljesebb és botrányosabb, mint a csalókat és a bűn veteránjait átverni. Másodszor szégyenletes dolog megtévesztő módon kedveskedni a barátság látszata alatt, harmadszor becsapni „a szegényt”, akinek a szegénységén inkább könnyítenünk kellene, negyedszer, magukon a bíróságokon csapdákat állítani. Ez bűnösebb dolog, mintha nyílt erőszakkal támadnának az emberre, mert a bíróságnak a szegény menedékének kell lenni, s mi lesz velük, ha rablók, vagy latrok barlangjaivá lesznek? Ha az utakat rablók szállják meg, s ha csapdákat állítanak, lehetnek utak ezek elkerülésére, de a bíróságokon elkövetett csalások ellen nem lehet védekezni. Ezeket a körülményeket tehát gondosan meg kell említeni.

8. *De a nemes nemes dolgokat tervel*. Mondtuk már, hogy a próféta eme három kijelentésének mélyebb az értelme, mint azt általában feltételezik, mert nem a szavak közönséges értelmében beszél, hanem az egyház megreformálásáról értekezik. Ez tehát az újjászületettekre vonatkozik, akik felett Krisztus uralkodik, mert jóllehet az evangélium hangja mindenkit hívogat, mégis csak kevesen vannak, akik felveszik annak igáját. Az Úr őket igazán kedvesekké és nagylelkűekké teszi, így nem keresik többé a saját kényelmüket, hanem készek segíteni a szegényen, s teszik ezt nemcsak egyszer, vagy gyakrabban, hanem napról napra haladnak előre a jótéteményekben és nagylelkűségben.

Nemesen cselekedve halad előre (fejlődik).[638] Ezt az igeszakaszt rendszerint másképpen magyarázzák, nevezetesen hogy a nemesek magukat fejlesztik és naggyá válnak a jót cselekedve, mivel Isten megjutalmazza őket és még nagyobb áldásokban részesíti őket. Ez a nézet első ránézésre tetszetős. A próféta azonban épp ellenkezőleg, azt mutatja meg, hogy a nemesek soha nem hagyják abba a nagylelkűség cselekedeteit, mert naponta nagyobb előrelépést tesznek, ugyanazokat a célokat követik, és szilárdan ragaszkodnak szándékaikhoz, amint a zsoltáros is mondja: „Osztogat, adakozik a szegényeknek; igazsága megmarad mindvégig” (Zsolt112:9, 2Kor9:9). Ezt azért teszi hozzá, mert a nagylelkűséget könnyű utánozni egy ideig, sokan még azt is hihetik, hogy komolyan nagylelkűek, mert egyszer megtették a jótékonyság egy cselekedetét, de aztán hamar abbahagyják és megváltoztatják elhatározásukat. Az igazi nagylelkűség azonban nem pillanatnyi, vagy rövid ideig tartó. Azok, akikben megvan ez az erény, állhatatosan kitartanak, s nem emésztetik meg magukat holmi hirtelen és gyengécske lánggal, amit később gyorsan megbánnak. Ez az, amit a próféta a קום (*kum*) szóval ki akart fejezni, melynek jelentése „felemelkedni”, vagy „növekedni”. Valóban sok olyan dolog létezik, melyek visszatartják a nagylelkűségünk fejlődését. Furcsa hálátlanságot találunk az emberekben, így amit adunk, látszólag rossz helyre kerül. Sokan túlságosan kapzsiak, s piócaként szívják mások vérét. De emlékezzünk erre a mondásra és

[635] A Károli-fordítás szerint: *hogy elveszesse az alázatosokat hazug beszéddel – a ford.*
[636] “Quelque trahison;” — “Bizonyos árulásokat.”
[637] A Károli-fordítás szerint: *ha a szegény igazat szólna is – a ford.*
[638] A Károli-fordítás szerint: *és a nemes dolgokban meg is marad – a ford.*

figyeljünk Pál buzdítására: „A jótéteményben pedig meg ne restüljünk”, mert az Úr nem pillanatnyi nagylelkűségre buzdít minket, hanem olyanra, ami életünk végéig kitart (Gal6:9).

9. *Ti gondtalan asszonyok, keljetek fel*. Ezek a szavak látszólag nem kapcsolódnak az előzőekhez, mert korábban az egyház helyreállításáról beszélt, most viszont azzal fenyeget, hogy Isten ítélete készen áll lesújtani a gazdagságban és a szórakozásban gondtalanul nyugvó emberekre, ezért tehát valószínű, hogy Ézsaiás itt új témába kezd. Mégsem lesz azonban abszurd összekapcsolni ezt az előző próféciával, mert a próféták rendszerint betartják az alábbi sorrendet: miután megígérték Isten kegyelmét a hívőknek, mondandójukat a képmutatókhoz irányítják, és kijelentik, hogy a könyörület, amit Isten a hívőknek ígér, nem lesz hasznára a képmutatóknak, s mindennek ellenére megkapják majd büntetésüket a bűneikért. Ami pedig azt illeti, hogy főleg a *nőkhöz* szól, a héber igemagyarázók a nyelvük gyakori használati szokásából kiindulva egyöntetűen feltételezik, hogy „városokat” ért alatta.[639] Én azonban azt hiszem, hogy a nyelvezet itt nem átvitt értelmű és inkább ragaszkodok a szavak egyszerű jelentéséhez. Azért a „nőket”, és nem a férfiakat szólítja meg, hogy ezzel is kimutassa ennek a csapásnak a kiterjedt mivoltát. Normális körülmények között az asszonyokat és a gyermekeket megkímélik, mert alkalmatlanok a háborúskodásra, s még önmagukat megvédeni sincs erejük. A próféta tehát azt mondja: a pusztulás olyan kegyetlen lesz, hogy senki sem menekül meg.

Konkrétan „*gondtalan* asszonyoknak” nevezi őket, mert akik másoknál kényesebbek, s élvezik a gazdagság előnyeit, rendelkeznek bizonyos eszközökkel a biztonságuk biztosításához és önmaguk kimentéséhez a balsorsból még akkor is, mikor a közrendű emberek súlyos csapásokat szenvednek el. De különösen hozzájuk intéz Ézsaiás burkolt célzást arról, hogy „fel kell kelniük” és „reszketniük, s ezt a reszketést állítja szembe azzal a gondtalansággal és fényűzéssel, amit nyugalomban élveztek. Megparancsolja nekik: *keljenek fel*, hogy tudhassák, ez nem a pihenés ideje, s az Úr fel fogja rázni őket gondtalanságukból és közönyükből.

Halljátok szavam`, és ti elbizakodott leányzók.[640] Hasonlóan ahhoz, mint korábban, a rabbik a *leányzók* szót is „falvak”, vagy „kisvárosok” értelemben veszik. Én azonban úgy vélem, amint már mondottam, hogy a szó szerinti értelmében kell venni. A próféta megmutatja nekik, honnan támad ez a terror, honnan támad az az erőszak, ami rákényszeríti majd őket, hogy „felkeljenek” és „reszkessenek”. Isten ítéletéből. A próféta azonban „hangot” említ, hogy megtudják: ennek a próféciának a beteljesedése nem marad el, mert Isten parancsára hirdet háborút ellenük. „S hogy mennyire lesz hatékony ez a beszéd és micsoda erő fog majd benneteket felrázni, azt egy napon majd ténylegesen megérzitek.” Így tehát nem azért feddi meg őket gyakran a tunyaságért, gondtalanságért és fényűzésért, mert a könnyen élőket nehezebb durván felrázni, hanem mert az emberi természet romlottsága és gonoszsága aligha teszi lehetségessé a világ számára, hogy a gondtalanságot és bővelkedést anélkül élvezze, hogy egyúttal el ne tunyuljon. Aztán, fokozatosan a közönyösségbe esvén hamis képzelgéssel be fogja csapni önmagát, s elűzvén magától minden félelmet, az önbizalmára támaszkodva arcátlanul felkel Istennel szemben.

10. *Alig több, mint egy év múlva*.[641] Ezekkel a szavakkal azt jelenti ki, hogy a csapás hosszú időn át fog tartani, mert nem kis vigasztalás a nyomorúságban, mikor a kínok, melyeket gyásszal és szomorúsággal kell eltűrnünk, gyorsan elmúlnak. Mikor azonban nincs vége és nincs enyhülése a szomorúságnak, s nem látjuk a vigasztalást, vagy a szabadulás reménységét, mi más marad, mint a kétségbeesés? Ezért nemcsak azzal fenyegeti őket, hogy egy évig kell majd tűrniük, hanem hogy utána újabb megpróbáltatások következnek.

---

[639] „Ti könnyen élő provinciák.” – *Jarchi.*

[640] „Ti gondtalanul élő városok.” – *Jarchi*. Itt is, mint az előző alkalommal, Jonathan Targumjára utal – *a szerk.*

[641] A Károli-fordítás szerint: *Kevés idő multán – a ford.*

Reszketni fogtok.[642] Ezzel a szóval közvetve a lustaságukba döf annak kijelentésével, hogy akik vonakodtak odafigyelni a nyugodt tanításra, majd remegve és riadtan vonatnak elő. Miután a zsidókat rendkívül izgatták a földi áldások és az élelem elpusztítása, a bor és a gabona hiányának fenyegetésével hat az érzékeikre. Ha jobban megtisztultak volna az alantas vágyakról, akkor inkább azzal fenyegette volna őket, amit Jeremiás sirat a siralmaiban, azaz „az áldozatok és az ünnepek megszűntek, s a szent gyülekezések és abbamaradtak" (v. ö. JSir1:7). Mivel azonban belesüllyedtek az örömeikbe, s nem tettek akkora előrehaladást, hogy ismerték volna a lelki áldások értékét, a próféta igazodik a tudatlanságukhoz, és inkább a hasukhoz, mintsem az értelmükhöz szól. Beszél a mezők sivárságáról, ami annak a csapásnak a szükségszerű következménye, mert a bőség és a jólét rendszerint utat ad a gondtalanságnak és a közönynek. „Az Úr tehát", mondja, „megfoszt benneteket minden élelemtől, s kiráz benneteket a tunyaságból, elvéve az önbizalmatok minden alapját". Ennek megfelelően ez minket is arra emlékeztet, hogy nem szabad szunyókálnunk a bővelkedés közepette, vagy azt képzelnünk, hogy biztonságban vagyunk, mintha folyamatos bővelkedést várhatnánk a világban. Mértékletesen kell használnunk Isten ajándékait, ha nem akarunk hirtelen felrázatni, s legyőzetni, mikor nem vagyunk óvatosak, valamint nagyobb nyomorúságot megérezni, mert nem figyeltünk a dolgaink megváltozására.

11. *Reszkessetek*. Ez az ismétlés nem szükségtelen, hanem teljesebben kijelenti azt, amit korábban mondott. Mikor ugyanis az emberek alszanak, a próféta hangja nem könnyen ébreszti fel őket, ezért szükséges hangosan kiabálni és folytatólagosan feddeni őket. Így fenyegetést fenyegetésre halmozva, vagy ugyanazokat a fenyegetéseket ismételve a próféta megmutatja, mily nagy az emberek ostobasága, mikor egyszer elvakította őket a bővelkedés, ők ugyanis aligha képesek tovább tűrni az Isten által neki címzett figyelmeztetéseket. Az emberek kétségtelenül nagyobb veszélyben vannak a bővelkedés, mint a nélkülözés miatt mikor ugyanis a dolgaik jól mennek, kecsegtetik magukat, s a sikereik megmérgezik őket. Ezért volt szükséges élesebben foglalkozni a zsidókkal, hogy kirázza őket a tunyaságukból. A próféta eme buzdítását jövő időben kell magyarázni, mintha ezt mondta volna: „Végül majd reszketni fogtok, mert a nyugalom, amit most élveztek, nem tart örökké".

Mikor megparancsolja nekik, hogy *vetkezzetek mezítelenre és övezzétek fel ágyékaitokat gyászruhával*, a siránkozók viselkedését és öltözékét írja le. Valahányszor nagy csapások érték őket, gyászruhát öltöttek, lemeztelenítették valamely testrészüket, s ruházatukkal, viselkedésükkel és minden módon a szomorúságukat fejezték ki. Azt szeretné, hogy a nők öltsenek gyászruhát és a siránkozás egyéb kifejezéseit a fényűzés és a szórakozás helyett, amibe hevesen belemerültek.

12. *Gyászolják az emlőket*. Ezt a verset különféleképpen magyarázzák. Egyesek úgy értik, hogy egyszerűen azt jelenti: akkora lesz a hiány minden élelmiszerből, hogy a nők elveszítik a tejüket, s így a gyermekeik „gyászolni fogják az emlőket", amit néha látunk bekövetkezni, mikor az élelmiszerek hatalmas hiánya lép fel. Az általánosabban elfogadott, és helyesebb magyarázat azonban az „emlők" szót átvitt értelemben levőnek tekinti, ami a mezőket és a szőlőket jelenti, ahogyan azt maga a próféta is kijelenti. Ezeket joggal hasonlítja az anyák emlőihez, mivel ezektől szerezvén táplálékot, a föld tejét, vagy vérét szívjuk. Így tehát a próféta arra gondol, hogy élelmiszer- és táplálékhiány azért lép fel, mert az Úr megátkozza a földet, ezért az nem termi majd meg a gyümölcseit. S úgy sóhajtoznak majd az emberek afelett a szűkölködés felett, mint anyjuk „emlői" felett, amikből korábban ízletes táplálékot nyertek. Ez tűnik számomra az igevers természetesebb jelentésének, ami a szövegösszefüggéshez is jobban illik, mert ez szolgál annak magyarázatául, ami ezután következik a „szép mezőkről és a termő szőlőkről".[643]

---

[642] A Károli-fordítás szerint: *megháborodtok – a ford*.

[643] „Talán jobb így fordítani: *melleiteket verve*, a kellemes mezők és szőlők miatt, amit az asszíroknak kell megsemmisíteni. Általános gesztus volt a siránkozás alkalmainál a mellverés. Mások viszont úgy vélik, hogy a

13. *Népemnek földét tüske, tövis verte fel*. Az előzőt verset erősíti meg, s megmagyarázza a sivárság és az éhség okát, ami nem más, mint hogy a korábban kövér és termékeny földek műveletlenek, puszták és sivárak maradnak. Ez a dolgok félelmetes megváltozását jelentette, mert tudjuk, hogy abban az országban bővebben termettek a gabona és a gyümölcsök, mint más országokban, de nem annyira a természet, mint inkább Isten áldása következtében, mert Ő megmondta: „Tejjel és mézzel folyó földet adok nektek" (2Móz3:8, 17, 13:5, 33:3). Ez volt a bőség és a termékenység oka.

Népemnek földét. Ezt a nevet adván neki megcáfol egy ellenvéleményt, amit egyébként felhozhattak volna, s mely szerint nem kell félni, hogy az Isten által kiválasztott föld nem terem gyümölcsöket évről évre, mert bár Isten jósága az egész emberiségre kiterjed, ennek a nemzetnek mégis különleges módon volt Atyja és támogatója. Hihetetlen volt tehát, hogy az Isten gyermekeinek elkülönített földet „tüske, tövis" verje fel. A próféta tehát még élesebben feddi meg a zsidókat, mivel nemcsak semmissé tették Isten áldásait a gonoszságukkal, de még a haragját is magukra vonták a föld szépségének beszennyezésével és elcsúfításával.

És az örvendő városnak minden öröm-házait. A כי (*ki*) jelentése „sőt", bár egyesek úgy vélik, azt jelenti, „mivel", vagy „mert": „Mivel öröm van a házaikban".[644] Ez a magyarázat azonban nem fogadható el, mert a בתי (*batte*), „házaknak a…" birokos esetben áll. Ez számomra az általa elmondottak felnagyításának tűnik, s jelentése pedig ez: a pusztítás akkora lesz, hogy nemcsak a föld legvégső sarkaiban is végbemegy, de még az „öröm-házakban" is, azaz a csillogó és fenséges házakban, ahol korábban a legfinomabb luxus tengett túl. Mikor a próféta ezt mondta, a kor emberei kétségtelenül kinevették. Az emberek természetesen nem figyeltek rá ama luxuscikkek között, amelyek megvakították őket. Emellett elszemtelenedtek Isten ígéreteinek vonatkozásában és azt gondolták, hogy soha nem fognak nélkülözni semmit. Mégis, mindaz amit Ézsaiás előre megmondott, be is teljesedett. Ebből a példából tanuljuk meg mérsékelni magunkat a vagyon használatában és Isten áldásaitól függeni, hogy jó lelkiismerettel engedelmeskedjünk az Ő Ígéjének.

14. *A paloták elhagyatvák*. Itt is az ország feldúlását írja le bővebben, mert miután az előző versben a fenséges házakat említette, most hozzáadja a palotákat és a városokat is, hogy megmutassa: semmi sem mentesül ettől a vésztől, legyen bármennyire csillogó és látványos. Látjuk, hogy az embereket elkápráztatja a saját ragyogásuk, míg fel nem emelik szemüket a mennybe, s ennek következményeképpen álomba szenderülnek a gazdagságuk közepette, és nem félnek semmitől. A próféta tehát kijelenti, hogy mindaz, ami csillogó, fenséges és magasztos volt Júdeában, a városok, a paloták, a védőművek, az erődök, az mind semmivé lesz. Mikor azt mondja, *örökre*, azzal a korábbiakhoz hasonlóan ismét arra figyelmeztet, hogy ez a csapás nem egynapos lesz, hanem mivel hosszú időre megkeményedtek a bűneikben, ez is sokáig fog tartani. Ha ugyanis csak rövid idejű büntetést kapnának, csökönyösségük és engedetlenségük következtében hamar visszaesnének természetes állapotukba.

15. *Míglen kiöntetik reánk a lélek*. Mivel a próféta a zsidókról beszél, akik közé akarta beültetni az Isten az Ő egyházát, szükséges volt meghagyni nekik az üdvösség valamekkora reménységét, hogy el ne bátortalanodjanak ekkora megpróbáltatások közepette. Miközben ugyanis az Úr szigorú a gonoszokhoz, akik hamisan bújnak meg az Ő neve alatt, bizonyos módon mégis megőrzi az Ő egyházát. A próféta tehát ezt az ígéretet teszi hozzá, hogy tudhassák: bármekkora is legyen a szigorúság, mellyel a népét bünteti, mindig tudatában van az Általa kötött szövetségnek. Soha nem fenyeget ugyanis oly módon, hogy ne hagyna helyet a vigasztalásnak, a hívők szíve megvidámításának és megerősítésének, még mikor ők is a végletekig kétségbeejtő állapotban vannak. Emellett, hogy élvezhessék a nekik nyújtott

---

mellbimbók tekinthetők átvitt értelemben a szép mezők és termő szőlőkre vonatkozónak, amik úgy táplálták őket, mint a csecsemőt az anyja melle." – *Samuel White.*

[644] "Mert minden, ami pusztítás rájön majd minden öröm-házra." — *Jarchi*.

vigaszt, a szemeiket Magára az élet Szerzőjére emeli, s valóban látjuk: mikor kedvező változás áll be, az emberek nagyobbik része kenyérrel és borral töltekezik be, mikor azonban az éhség szorongatja őket, lehanyagolják Istent és a földhöz esdekelnek.

Jó okkal mondja tehát Ézsaiás, hogy a Lélek *felülről* jön a földet felfrissíteni és termékennyé tenni, s ezzel kétségem sincs, hogy Dávid mondására utal: „Kibocsátod a te lelkedet, megújulnak, és újjá teszed a földnek színét" (Zsolt104:30).

Isten kiengesztelődése bizonyítékaként felmutatva ezt egyidejűleg azt is kijelenti, hogy az egyház helyreállítása kizárólag Isten kegyelméből ered, Aki képes megszüntetni a sivárságát, amint erőt kölcsönzött neki a mennyből, mert Aki a semmiből teremtett elő dolgokat úgy, mintha azok már léteztek volna, egy pillanat alatt képes megújítani is.

És lesz a puszta Kármel.[645] A „pusztaságnak" a „Kármelhez" történő hasonlata során az igemagyarázók sajnálatos zavarban vannak, azonban, amint azt már megjegyeztem egy korábbi igeversnél (Ézs29:17), ahol hasonló kifejezéssel találkozunk, a próféta véleményem szerint egyszerűen csak ennek a helyreállításnak a boldog hatására mutat rá, nevezetesen, hogy a bőség és a jólét minden dologban bizonyítja majd: Isten ténylegesen megbékélt a népével. Azt mondja, hogy a korábban „puszta" helyek olyanok lesznek, mint a „Kármel", ami gazdag és termékeny föld volt, s ezen az alapon kapta a nevét, valamint hogy a „Kármel" olyan lesz, mint a „pusztaság" (erdő), azaz annyira termékennyé válik, hogy ha összevetjük a mostani állapotát azzal, amilyen lesz, „pusztaságnak" tűnik. Ez felnagyított bemutatása annak a szokatlan termékenységnek. A mostanság puszta és megművelet lan földek termékenyekké válnak, a termékeny területek pedig olyan bőséges gyümölcsöt hoznak majd, hogy a mostani termékenységük szegénység és pusztaság ahhoz hasonlítva, amit majd akkor teremnek. Pont úgy, mintha Szavoja területeit hasonlítanánk Szicília és Calabria területeihez és pusztaságnak neveznénk azokat. Egyszóval, páratlan termékenységről számol be, amit majd a hívők fognak élvezni, mikor megbékéltek Istennel, hogy jótéteményeiből megismerhessék az Ő kegyességét.

Miközben Ézsaiás így prófétál Ezékiás uralkodásáról mindezt Krisztus királyságára, mint annak végére és beteljesedésére vonatkozónak jelenti ki. Így tehát, mikor Krisztushoz jövünk, mindezt lelkileg kell magyaráznunk, s úgy értenünk, hogy abban a pillanatban megújulunk, amint az Úr leküldi a Lelkét a mennyből, hogy mi, akik „pusztaságok" voltunk, megművelt és termékeny talajjá válhassunk. Amíg Isten Lelke belénk nem lehelt, joggal hasonlíttatunk pusztasághoz, vagy kiszáradt földhöz, így nem termünk mást, csak „tüskét és tövist", s természetünknél fogva képtelenek vagyunk gyümölcsöt teremni. Ennek megfelelően azok, akik sivárak és gyümölcstelenek voltak, miután Isten Lelke megújította őket, elkezdenek bőséges gyümölcsöket teremni, s akik külső kinézete mutatott némi hasonlóságot a jósággal, ugyanazon Lélek által megújíttatván annyira gyümölcsözőkké válnak, hogy úgy tűnnek, mintha korábban „pusztaságok" lettek volna, mert mindaz, amivel az emberek rendelkeznek, nem más, mint vad erdő, míg Krisztus meg nem újítja őket. Mikor tehát az egyházat bántalmazzák, s állapota kétségbeejtőnek tűnik, emeljük szemeinket a mennybe és támaszkodjunk teljes mértékben ezekre az ígéretekre.

16. *És lakozik a pusztában jogosság*. A próféta megmutatja, mi a valóságos állapota az egyháznak, azaz, mikor a jogosság és az igazság uralkodnak. Az embereknek ugyanis nem kellene olyanoknak lenniük mint a barmoknak, hogy csak a bővelkedést az élelemben és a külsődleges dolgok bőségét keressék. S ebből elég világos, hogy a zsidók nem voltak a mulandó élvezetekre korlátozva, hogy reménységüket a földi áldásokba kellett volna vetniük, amint azt egyes fanatikusok képzelik. Nekik megparancsolták, hogy arra ügyeljenek, ami a legfontosabb volt: hogy a jogosság és az igazság uralkodjanak, s kétségtelenül tudták is, hogy

[645] A Károli-fordítás szerint: *és lészen a puszta termőfölddé, és a termőföld erdőnek tartatik – a ford*. „És a pusztaság termőföldde válik." – így szól Kálvin saját fordítása, ami megfelel az angol Authorised Version bibliafordításnak– *a szerk*.

a valódi boldogság ebben rejlik. A mi kötelességünk tehát erre nézni, nehogy mint a disznók az ólban, a kenyér és a bor bősége alapján ítéljük meg az élet boldogságát, mert az Úr által ránk ruházott minden áldás vége, valamint szabadításunknak célja az, hogy amint Zakariás mondja, „szolgáljunk néki szentségben és igazságban" (Lk1:74-75).

A „jogosság" és „igazság" kifejezésekbe, amint már láttuk, a próféta mindent belefoglal, ami a becsületességhez tartozik, mert jóllehet ez a két szó szorosan ahhoz az egyenlőséghez tartoznak, amint kölcsönösen fenn kell tartanunk egymás között, mégis, mivel szokásos dolog az egész törvény megtartását a második tábla kötelezettségeivel leírni, a próféta itt jelképes beszéddel, melyben a rész szerepel az egész helyett, felkarolja a kegyességet és az istentiszteletet is. A próféták azért szokták megjegyezni a testvéri szeretet fő kötelezettségeit, valamint a második táblához tartozókat mert ezekkel másoknál jobban kimutatjuk az Isten iránti valóságos érzelmeinket.

Mikor kijelenti, hogy a jogosság és az igazság a pusztaságban, valamint a termőföldeken laknak, ezzel világosabban megmutatja, hogy a nem sokkal ezelőtt megígért áldások bősége oly hatalmas volt, hogy mikor az emberek meglátták, úgy vélték, hogy az addig nagyon kiválónak tekintett földek ezekkel összevetve olyanok voltak, mint a pusztaság.

17. *És lesz az igazság műve békesség*. Nem sokkal korában súlyosan megrótta azt a nyugalmat, ami a zsidókat álomittassá és lustává tette, most azonban másféle nyugalmat ígér, ami Isten szeretetének szembeszökő bizonyítéka lesz, Aki kegyeibe fogadta, és hűségesen fogja őrizni őket. Itt tehát észre kell vennünk a közvetett ellentétet aközött a brutális nyugalom között, amit az elvetettek gondolják, hogy megszereznek feltételezéseikkel, mikor mindenféle bűnöket követnek el, s melyet élvezve szintén álomba merülnek, valamint aközött a másféle nyugalom között, amit Isten gyermekei szereznek meg istenfélő és szent élettel, s amire Ézsaiás is buzdít, hogy vágyakozzunk, megmutatván: félelem nélkül hihetjük, hogy áldott és örömteli nyugalom vár, mikor megbékéltünk Istennel. Ezen a módon ajánlja nekik, hogy kövessék a becsületességet, hogy biztos nyugalmat szerezhessenek, mert amint Péter is kijelenti, nincs jobb módja ama jóindulat megszerzésének, hogy senki se ártson nekünk, mint tartózkodni minden gonosz cselekedettől (1Pt3:13). A próféta azonban még magasabbra vezeti őket az Isten kegyelméből származó, istenfélő és szent életre mutatván, mert semmi sem ésszerűtlenebb, mint hogy a gonosz emberek békességre vágyjanak, miközben folyamatosan Isten ellen harcolnak. Ez a vágy valóban általános, mert aligha van egy ember száz közül, aki ne magasztalná hangosan a békességet, miközben ugyanakkor minden ember ellenségeket támaszt magának a Földön , s nagy tömegekben zavarják az eget és a földet bűneikkel. A próféta az utóbbi békességet, ami örökkévaló, hasonlítja az előzőhöz, ami csekély, és pillanatnyi.

Az igazság gyümölcse. Mikor a békesség eléri ezt szintet, tanuljuk meg, hogy amiképpen a háborúk Isten haragjából fakadnak, amit gonoszságunkkal provokáltunk ki, úgy a békesség az Ő áldásából származik. Mikor tehát látjuk, hogy az ellenségek harcba szállnak, s dühödten ellenünk támadnak, ne keressünk más orvosságot, csak a megtérést, mert az Úr könnyedén lecsillapítja majd a felbolydulást, miután visszatértünk hozzá. Ő az, ahogyan a zsoltáros mondja, Aki „hadakat némít el a föld széléig; ívet tör, kopját ront, hadi szekereket éget el tűzben".(Zsolt46:10). S mondtuk már, hogy ezek a dolgok nem kizárólagosan Ezékiásra vonatkoznak, hanem Krisztusra is vonatkoztatnunk kell.

18. *Népem békesség hajlékában lakozik*. Amint már mondtuk, hogy a lelki igazságosság az, amelyik az emberek szívében lakozik, úgy ugyanazt kell mondanunk a békességről is, ami annak gyümölcse. Ennek megfelelően, mikor a *békesség hajlékairól* és a *biztonság sátrairól* beszél, emlékezzünk Pál mondására: „megigazulván azért hit által, békességünk van Istennel" (Rm5:1). Mikor Krisztus azt mondja, hogy ezt a békességet „hagyja" a tanítványoknak (Jn14:27), hozzáteszi, hogy „ezt a világ nem adhatja meg", s ezen nem kell csodálkoznunk, mert ugyanaz a Pál apostol tájékoztat minket egy másik igeversben:

„az Istennek békessége… minden értelmet felül halad” (Fil4:7). Megszerezvén ezt a megigazulást, többé már nem vagyunk nyughatatlanok, vagy belül riadtak, mint mikor a lelkiismeret emésztésében Isten haragját érezzük. A rossz lelkiismeret mindig riadt, s nyomorult szorongástól űzött. A gonosz embereknek tehát szorongóknak kell lenniük, s különféle félelmektől űzötteknek, mert ahonnan száműzték az igazságot, ott nem lehet békesség, s csak ahol Krisztus uralkodik, egyedül ott találunk valódi békességet. A biztos békességet tehát senki más, csak a hívők élvezik, akik a mennyei bírósághoz nem saját kegyességük, hanem az Isten kegyelemére való támaszkodásuk által folyamodnak. Ebből arra következtetünk, hogy ott még nem uralkodik Krisztus, ahol a lelkiismeretek szorongók, s a kételyek különféle hullámain hánykolódnak ide, s tova, mint a pápisták és mindenki más esetében történik, akik nem Krisztus áldozatára és az azon keresztül megszerzett engesztelésre építenek.

19. *De jégeső hull*. Mondtuk már, hogy a próféták gyakran szokták jelképekkel leírni Krisztus uralkodását, a földi királyságoktól kölcsönözve hasonlataikat, mert a tudatlanságunk majdhogynem lehetetlenné teszi, hogy bármi más módon felfogjuk az áldások kimondhatatlan kincsét. Az igevers jelentése ez: „Az Úr elveszi népéről a nyomorúságokat és kellemetlenségeket, s másokra zúdítja azokat”, miután itt ki vagyunk téve különféle viharoknak és zivataroknak, s el kell tűrnünk különféle esőket, jégesőket, záporokat, szeleket és förgetegeket. A próféta azt mondja, hogy Isten az Ő csodálatos gondviselésével meggátolja, hogy a különböző gyötrelmek bárhogyan is ártsanak a hívőknek, mivel azok hevességét más irányba fordítja. Az *erdők* alatt elhagyatott és sivár helyeket ért, ahol nincsenek embertömegek. Ebből megtanuljuk, hogy mikor Krisztus védelme alatt állunk, védettek vagyunk a kényelmetlenségektől és veszélyektől, bár egyidejűleg különféle viharok és zivatarok készülnek a fejünkre zúdulni. Az Úr azonban a mi Szabadítónk, aki más irányba fordítja a közelgő gonoszságokat, vagy megment minket, ha veszélybe kerülünk.

És a város elsülyedve elsülyed. A ékességről mondottak megerősítése végett elmondja, hogy „a városok”, melyek a föld színén vannak, mentesek lesznek a veszélytől, mert abban az időben szokás volt magas, vagy emelkedett helyen építkezni a hozzáférést megnehezítendő. „Olyan lesz”, mondja „Isten védelme a népe számára, hogy nem lesz szükségük a szokásos erődítményekre, mert a város biztonsággal felépíthető lesz a völgyben is, s ha még ki is lesz téve az ellenségek támadásainak, mégsem éri kényelmetlenség, mert az Úr keze fogja védelmezni”.Nem szabad tehát a biztonságot keresnünk a védőműveinkre támaszkodva, nehogy azonnal kiűzessünk a fészkünkből, hanem elégedjünk meg Vele, mint védelmezőnkkel és őrzőnkkel.[646]

20. *Oh boldogok ti*. Megmutatja, milyen hatalmas lesz a változás, mikor Krisztus elkezd uralkodni, mert korábban azt mondta: akkora lesz a sivárság, hogy „tüskék és tövisek” öntik el a szent földet, a drága házakat lerombolják, a városokat és palotákat pedig a földdel egyenlővé teszik. Ez történik, mikor az ellenség szüntelen támadásai feldúlják az országot. Most azonban azt mondja, hogy *áldottak (boldogok)* lesznek, mert Isten bőségesen ad majd nekik mindenféle gyümölcsből. Azt a termékenységet, amit egyszerű nyelvezettel is leírhatott volna, jelképekkel szemlélteti, miszerint „mocsárban vetnek” és „elengedik a mezőre barmaikat” anélkül, hogy az elveszítésüktől félnének.

A *vizek* alatt sokan a gazdag és termékeny talajt értik, de a כל (*kol*), *minden* általános viszonyszó engem arra indít, hogy más álláspontra helyezkedjek. Mintha a próféta ezt mondta volna: „A helyek, melyeket korábban víz borított el, alkalmasak lesznek a vetésre, s nem lesz

[646] „Egyesek az *erdők* alatt Ninivét, mások Babilont, mások Jeruzsálemet, megint mások az asszír hadsereget értik. Gataker, azonban, valamint előtte Vatablus úgy gondolják, a szavak fordíthatók ekképpen: Jégesővel veri meg a jégesőt, s a városokat alacsony helyeken építik, mintha ezt mondta volna, hogy Isten megvédi a föld gyümölcseit a szélsőséges időjárás okozta sérülésektől, s mikor jégesős vihart küld, azt az erdőkre és a pusztaságokra zúdítja. Nekik pedig akkora biztonságot ad, hogy a jövőben alacsony helyeken fogják a városaikat felépíteni, hogy megmutassák: nem félnek attól, hogy többé bármiféle ellenség legyőzi őket. – *White*.

ok attól félni, hogy víz borítja el a mezőinket". Mi rendszerint el szoktuk zavarni az ökröket és a szamarakat, valamint más állatokat a mezőktől, főleg a bevetett mezőktől, hogy fel ne falják a gabonát. Most azonban, mondja a próféta, a gabona oly sűrűn és bőségesen fog nőni, hogy ki kell majd küldeni az ökröket és a szamarakat, hogy lelegeljék a zsenge füvet, amit azt tenni szokták, ha a gabona túlságosan sűrű.[647]

Áldottaknak (boldogoknak) nevezi őket a héber nyelv szokásos kifejezésével, mert munkálkodásuk soha nem lesz haszontalan. Ha ennek ellene vetik, hogy Krisztus uralkodása alatt ekkora termékenységet még soha nem láttak, elismerem, hogy még mikor Isten a legnagyobb kegyességet is gyakorolta a népe iránt, akkor is maradtak látható jelei annak az átoknak, amit az emberiségre mondott ki Ádám bukása és lázadása miatt (1Móz3:17). Mivel azonban Krisztus helyreállította a hívők számára a világot örökségül, jó okkal mondják a próféták, hogy meg fogja újítani a földet, eltávolítván annak szennyét és helyreállítván elveszett szépségét. Azok, akik arról panaszkodnak, hogy ez még nem történt meg, viszont ugyanakkor azt is gondolják meg, hogy vajon ők megtisztultak-e már a bűn minden szennyfoltjától? S ha még mindig nagyon messze vannak a lelki igazságosságtól, elégedjenek meg Istennek a megújításnak megfelelő áldásával, melynek teljes élvezetét nem várhatjuk, hogy addig megszerezzük, amíg meg nem szabadulunk a test szennyétől, amikor majd Isten tökéletes képmását fogjuk hordozni.

[647] „Boldogok vagytok, akik akkora termékenységet élveztek, mintha minden földetek folyóparti lenne. Gabonátok olyan sűrűn és gyorsan nő, hogy kénytelenek lesznek barmaitokkal lelegeltetni a sűrű fűszálakat: ezt manapság is csinálják a földműveseink." – *White*.

33. fejezet

1. Jaj néked pusztító és el nem pusztított, te csalárd, a kit még meg nem csaltak! Ha bevégzed a pusztítást, el fogsz pusztíttatni; ha készen leszel csalárdságoddal, téged fognak megcsalni.

2. Uram, könyörülj rajtunk! Téged várunk; légy karjuk reggelenként, és szabadítónk a szorongatásnak idején!

3. Egy zendülő szózattól elfutnak a népek; ha te felemelkedel, elszélednek a népségek.

4. És elpusztítják zsákmánytokat sáska pusztításával, szöcske-ugrással ugrálnak reá.

5. Felmagasztaltatott az Úr, mert magasságban lakozik, betölté Siont ítélettel és igazsággal.

6. És békés lesz a te idődd, gazdag boldogságban, bölcseségben és tudományban; az Úr félelme lesz kincse.

7. Ímé, erőseik ott künn kiáltanak, a békesség követei keservesen sírnak.

8. Puszták az ösvények, megszünt az úton járó; megszegte a frigyet, lenézte a városokat, nem gondolt az emberrel!

9. Sírt, meghervadt a föld, a Libánon megszégyenült, ellankadt; olyan lett Sáron, mint egy puszta, és lombtalan Básán és Karmel.

10. Most fölkelek, így szól az Úr, most föltámadok, most fölemelkedem!

11. Fogantok szalmát, szültök polyvát, dühötök tűz, megemészt titeket.

12. A népek égetett mészszé lesznek, levágott tövisekké; tűzben hamvadnak el.

13. Halljátok meg távol valók, a mit cselekedtem, és tudjátok meg közel valók az én hatalmamat!

14. Megrettentek a bűnösök Sionban, félelem fogja el a gazokat: ki lakhatik közülünk megemésztő tűzzel, ki lakhatik közülünk örök hőséggel?

15. A ki igazságban jár és egyenesen beszél, a ki megveti a zsarolt nyereséget, a ki kezeit rázván, nem vesz ajándékot, a ki fülét bedugja, hogy véres tervet ne halljon, és szemeit befogja, hogy gonoszt ne lásson:

16. Az magasságban lakozik, kőszálak csúcsa a bástyája, kenyerét megkapja, vize el nem fogy.

17. A királyt ékességében látják szemeid; látnak széles országot.

18. Szíved elgondolja a mult félelmét: hol az író, hol a mérlegelő, hol a tornyok összeírója?

19. A gőgös népet nem látod, a homályos, érthetetlen ajkú népet, dadogó nyelve meg nem érthető.

20. Lássad Siont, ünnepeinknek városát, szemeid nézzék Jeruzsálemet, mint nyugalom hajlékát, mint sátort, mely nem vándorol, melynek szegei soha ki nem húzatnak, s kötelei soha el nem szakadnak;

21. Sőt az Úr, a dicsőséges lesz ott nékünk folyók és széles vizek gyanánt, a melyekbe nem jő evezős hajó, és nehéz gálya rajtok át nem megy.

22. Mert az Úr a mi bíránk, az Úr a mi vezérünk, az Úr a mi királyunk, Ő tart meg minket!

23. Megtágultak köteleid, árbóczfájok alapját nem tartják erősen, vitorlát nem feszítenek: akkor sok rablott prédát osztanak, még a sánták is zsákmányt vetnek.

24. És nem mondja a lakos: beteg vagyok! a nép, a mely benne lakozik, bűnbocsánatot nyer.

1. *Jaj néked pusztító*. Ha ezeket a szavakat a babiloniakra vonatkoztatjuk, a szöveg könnyedén folyik, mert miután szabadulást ígért a foglyoknak (Ézs32:15), most kellőképpen kigúnyolja a hódítókat. Emellett személy szerint is szükségük volt a megerősítésre, hogy hitelt adjanak a lehetetlennek látszó próféciának, mert nem voltak képesek elképzelni, hogy egy ekkora hatalmat megsemmisítenek és megdöntenek, s a nyomorult foglyoknak, akik most a kétségbeesés állapotában voltak, gyorsan megengedik, hogy hazatérjenek a szülőföldjükre. Ezek között a megpróbáltatások között tehát könnyen elbátortalanodtak és feladtak volna minden, a biztonságra vonatkozó reményt, ha a próféta nem serkentette volna őket ezekkel a buzdításokkal. Ennek megfelelően, előre látja azokat a kételyeket, melyek kínozhatták elméiket és a kétségbeesésbe taszíthatták mindannyiukat, miután a babiloniak elvitték és rabszolgasorba taszították őket, mert semmit sem láttak az itt megígért dolgokból, sőt pontosan azok ellenkezőjét látták.

Mégis, mivel majdnem egyetemesen egyetértenek abban, hogy ez egy új beszéd kezdete, s hogy ez Sénakhéribnek és hadseregének szól, én nem akarok vonakodni attól, hogy elhiggyem: a próféta az asszírok ellen szól fenyegetést, akik jogtalanul nyomták el az összes szomszédjukat, s ezzel a nép megpróbáltatásait és aggodalmait szándékozott enyhíteni. Ezért arra utal, hogy csodálatos végkimenetele lesz majd a dolgoknak, ami maga alá gyűri Ninive virágzó állapotát, még ha legyőzhetetlennek is tűnik, mert a babiloniak ellenségesen lépnek majd fel és megbüntetik őket azért a kegyetlenségért, amit más nemzetekkel szemben tanúsítottak.

S hogy nagyobb energiát kölcsönözzön az értekezésének, magukhoz az asszírokhoz szól: „*Jaj néked pusztító*, most büntetlenül tombolhatsz, senki sem tud neked ellenállni, de lesznek egy napon olyanok, akik viszont téged pusztítanak el úgy, ahogyan te pusztítottál el másokat”. Egyes számban beszél hozzájuk, de kollektív értelemben, ami nagyon megszokott. Mások ezt kérdésként olvassák: „Vajon te nem leszel elpusztítva? Azt gondolod, hogy sosem kapsz büntetést ezért az erőszakért? Lesznek, akik egy napon majd ugyanígy bánnak veled”. Mi azonban követhetjük a szokásos magyarázatot, melynek megfelelően a próféta itt éles fénybe állítja az ellenségek igazságtalanságát, akik oly mohón fosztogattak, hogy senkit sem kíméltek, még az ártatlanokat sem, akik soha nem bántották őket, ez pedig a legnagyobb kegyetlenség bemutatása. Én tehát annál inkább hajlok elfogadni ezt a magyarázatot, melynek megfelelően ebben az egyes számban azt írja le, milyenek az asszírok, aljas és barbár rablóknak mutatva be őket, s erőteljesen mutatja be kegyetlenségüket az ártalmatlan és védtelen emberek zaklatásával és kifosztásával, így mikor a zsidók ezt a zabolátlan igazságtalanságot szemlélték, fontolóra vehették, hogy Isten igazságos és az efféle bánásmód nem marad mindig büntetlenül.

Ha bevégzed a pusztítást. Ez a második mellékmondata a mondatnak, mellyel a próféta kijelenti: az asszírok most pusztítanak, mert Isten szabadjára engedte a kötőfékjüket, de egy nap majd visszafogja őket úgy, hogy nem lesz hatalmuk ártani. Ha úgy értelmeztük volna a próféta szavait, hogy „mikor már nem akarnak majd pusztítani”, az gyengécske magyarázat lett volna, de a próféta magasabbra lép és kijelenti, hogy eljön az idő, mikor „véget vetnek a pusztításnak”, mert az Úr zabolázza meg és győzi le őket. Az igeszakasz jelentése tehát ugyanaz, mintha azt mondta volna: „Mikor felértél a csúcsra”, mert látjuk, hogy a zsarnokoknak léteznek megszabott korlátaik, melyeket nem képesek áthágni. A karrier gyors, amit előre haladnak az útjukon, de abban a pillanatban, hogy elérték céljukat, azaz végső korlátjukat, meg kell állniuk.

Vidámítsuk szívünket ezzel a vigasztalással, mikor látjuk, hogy a zsarnokok pimaszul és hevesen támadják Isten egyházát, mert az Úr végül majd megállásra készteti őket, s minél durvábbak voltak, annál komolyabb büntetést fognak kapni. Az Úr egy pillanat alatt megsemmisíti őket, mert olyan ellenségeket támaszt ellenük, akik azonnal lerombolják őket és végrehatják a vétkeikre kiszabott büntetést.

Itt fel kell ismernünk Istennek a királyságok megdöntésében megnyilvánuló gondviselését is. A gonosz emberek ugyanis azt képzelik, hogy mindent a véletlen és a szerencse vak szeszélye mozgat, nekünk viszont egészen más nézőpontra kell helyezkednünk, mert az Úr megfizet nekik érdemeikért, és megtudják, hogy a kegyetlenség, amit ártatlan emberekkel szemben tanúsítottak, nem marad megbosszulatlan. S az események megmutatták ennek a próféciának az igazságát, mert nem sokkal ezután Ninivét bevették a babiloniak, megdöntötték a monarchiát, ami oly teljesen megsemmisült, hogy még a nevét is elvesztette. Mivel azonban Babilon, ami utána következett, nem kevésbé volt „pusztító", a próféta joggal jelzi előre, hogy lesznek más fosztogatók is az ő kifosztására, s hogy a babiloniaktól, mikor monarchiájuk megbukik, elrabolják azokat a dolgokat, amiket ők maguk is rablással és fosztogatással vettek el másoktól.

2. *Uram, könyörülj rajtunk!* Ezt a gondolatot azért tette hozzá a próféta, hogy emlékeztesse az istenfélőket, hová kell menniük ezek között a megpróbáltatások között még akkor is, mikor látszólag a biztonság minden reménységétől megfosztattak. El kell kezdeniük imádkozni, kérni kell Istentől az ígéretek beteljesítését még ha ők a legnyomorultabbak is, s ha az őket durván elnyomó ellenség ereje rendkívül félelmetes. Itt azonban gondosan meg kell figyelnünk a próféta által betartott sorrendet: először bemutatja Isten ígéreteit, majd azonnal imádkozásra buzdít. Sőt mi több, megszakítja értekezésének folyamát és hirtelen imában tör ki, mert jóllehet az Úr siet megtenni, amit megígért, egy időre mégis késlekedhet azért, hogy próbára tegye a türelmünket. Mikor azonban várnunk kell, nem találtatik bennünk semmi szilárdág, vagy kitartás, a szívünk rögtön elgyengül és elbágyad. Ekkor tehát az imához kell folyamodnunk, mert egyedül ez képes támogatni és megörvendeztetni a szívünket, miközben komolyan Istenre kell néznünk, hisz egyedül az Ő vezetésével szabadulunk meg a nyomorúságainkból. Várjuk tehát türelemmel, rendületlen reménységgel és meggyőződéssel azt, amit megígért nekünk, mert végül megmutatja majd, hogy Ő hűséges, és nem fog nekünk csalódást okozni.

Egyidejűleg a próféta arra szólít fel, hogy ne csak Istennek az asszírokkal szembeni ítéletén elmélkedjünk általánosságban, hanem Istennek a választott népe iránti kegyességén is. mintha azt mondta volna, hogy az asszírok nemcsak azért lesznek megsemmisítve, hogy megkapják jogos büntetésüket kapzsiságukért és kegyetlenségükért, hanem mert ekképpen tetszik Istennek gondoskodni az Ő egyházáról. Miközben azonban arra buzdít, hogy kegyelemért imádkozzunk, azt is kijelenti, hogy nyomorultak leszünk.

Benned reménykedtünk.[648] A kegyesség elnyerésébe vetett reménység táplálása végett a hívők ezután kijelentik, hogy „Istenben reménykedtek", Akit most segítségül hívnak, s valóban, imáink üresek és haszontalanok, ha nem erre az alapelvre épülnek fel. „Legyen, Uram, a te kegyelmed rajtunk", mondja Dávid, „a miképen bíztunk te benned" (Zsolt33:22). Mert Isten jelenlétébe lépni, ha nem nyitotta meg az utat az Ő Ígéjével, szélsőségesen elhamarkodott dolog lenne, ezért tehát, mivel kedvesen és gyengéden hívogat, magunkhoz kell ölelnünk Ígéjét, valahányszor csak közeledünk Hozzá. Emellett türelmet is kell ragasztanunk a hithez, így tehát mikor a hit elvétetik, nem szolgálunk rá, hogy az Úr meghallgasson minket, mert hit által hívjuk Őt segítségül. S egyedül a hit az Isten segítségül hívásának anyja, amint ez a Szentírás megannyi igeversében gyakorta ki is van jelentve, s ha híján vagyunk a hitnek, akkor semmi más nem maradhat bennünk, csak képmutatás, aminél jobban Isten nem utál semmit (Rm10:14).

Ebből nyilvánvaló, hogy az egész pápaságban semmi keresztyénség sincsen, mert ha az istentisztelet fő része az ima, és ők nem tudják, mit jelent imádkozni (mert azt parancsolják nekünk, hogy folytonosan kételkedjünk, sőt elhamarkodottsággal vádoljuk az istenfélők hitét), akkor Istennek miféle imádói ők? Lehet az az imádság törvényes, amely a bizonytalanságtól zavaros, és nem támaszkodik szilárd meggyőződéssel Isten ígéreteire? Vajon azok a rabbik,

[648] A Károli-fordítás szerint: *Téged vártunk – a ford.*

akik teológusoknak akarnak számíttatni nem azt mutatják meg, hogy mindössze csecsemők? Bizonyos, hogy a mi gyermekeink meghaladják őket tudásban és a kegyesség valódi fényében.[649]

Tanuljuk meg ezekből a szavakból azt is, hogy hitünk a hányattatás során próbáltatik meg, mert a hit valódi próbája az, amikor rendíthetetlen türelemmel, szemben minden veszéllyel és támadással továbbra is az Ígére és az ígéretekre támaszkodunk. Ezzel gyakorlati bizonyítékát adjuk annak, hogy őszintén hiszünk.

Légy aki voltál, karjuk reggelenként.[650] Mások úgy fordítják, mintha folyamatos imádság lenne: „Légy karunk reggelenként, és szabadítónk a szorongatásban". Ami a harmadik személyben beszélő hívőket illeti, ők ezt egy olyan váltásnak tulajdonítják, amit a héber nyelv gyakorta alkalmaz. Én azonban úgy vélem, hogy a próféta másra gondolt: ő ugyanis azt a vágyat akarta kifejezni, amit a korábban kapott jótétemények elmélyítettek, így véleményem szerint a „karjuk reggelenként" mondatot helyénvaló volt beszúrni, amihez én hozzáteszem az „aki voltál" szavakat azért, hogy kiemeljem az Isten által az atyákra ruházott ókori jótéteményeket. „Te Urunk, meghallgattad atyáink imádságait, mikor hozzád menekültek, és megsegítetted őket. Légy most a mi szabadítónk is, és ments ki a megpróbáltatásokból".

A „kar" és a „szabadítás" abban a vonatkozásban különböznek, hogy a „kar" jelenti az erőt, amit az Úr az egyháza védelmében alkalmaz, tehát azelőtt, hogy az egyház megszabadulna, míg a „szabadítás" azt a megmenekülést jelenti, amivel az Úr megmenti az egyházat még akkor is, mikor romokban heverőnek látszik. A próféta tehát azokat az ókori jótéteményeket veszi jegyzőkönyvbe, amiket az Úr korábban az atyákra ruházott, hogy ugyanarra a könyörületre induljon az Úr a gyermekek iránt is. Mintha ezt mondta volna: „Ó Uram, egykor elfordítottad az egyházadat fenyegető veszélyeket. A Te kegyeidben bízva egyházad virágzott és bővelkedett. Akkor is megszabadítottad, mikor elnyomták. Hasonlóképpen fogsz most is cselekedni a mi javunkra, főleg mivel a Te jellemedhez tartozik a segítségnyújtás, mikor a dolgok kétségbeejtőek és a legrosszabbak".[651]

Az אף (*aph*) kötőszó nagyon hangsúlyos a hitünk megerősítésében, hogy ne kételkedjünk benne: Isten, Aki mindig ugyanaz, és nem satnyul el a természete, vagy nem tér el céljaitól, a mi megszabadítónk is lesz, mert a hívők ilyennek találták. Nekünk tehát folyton a szemünk előtt kell tartani a módot, ahogyan az Úr egykor megsegítette az atyákat, hogy teljesen meg legyünk győződve: mi is megkapjuk tőle a segítséget és a szabadítást.

3. *A kavarodás zajától elfutnak a népek*.[652] Most visszatér a korábbi tanításra, vagy inkább folytatja azt, miután beszúrt egy rövid felkiáltást. Már megmutatta, hogy az asszírok vereséget fognak szenvedni, bár látszólag felette álltak minden veszélynek. Most azt parancsolja a zsidóknak, hogy úgy tekintsenek erre, mint már bekövetkezett eseményre, mert az asszírok ereje nagy volt, és minden ember félelemmel tekintett rájuk, legyőzhetetlennek vélve őket. Ézsaiás tehát úgy tárja a zsidók szeme elé az asszírok félelmetes pusztulását, mintha az már le is zajlott volna. Többes számban beszél, *népeknek* nevezve őket, mert az Asszír Birodalom több „népből" állt össze és a hadseregüket is különféle népekből gyűjtötték egybe. Ezért a próféta azt állítja, hogy bár létszámuk óriási és határtalan, mégis nyomorultul fognak elpusztulni.

Ha te felemelkedel. A „felemelkedés" szót egyesek „megnyilvánulásként" magyarázzák, mellyel az Úr látványosan mutatja meg, mire képes. Én azonban egyszerűbb módon magyarázom, miszerint az Úr, Aki korábban mondhatni pihenni látszott, mikor

[649] "Certainement nos enfans sont plus savans et religieux qu'eux." – "Biztos, hogy a gyermekeink tanultabbak és vallásosabbak náluknál."
[650] A Károli-fordítás szerint: *légy karjuk reggelenként – a ford.*
[651] "Puis que ton naturel est d'assister aux tiens, quand tout est reduit au desespoir." – "Mivel a Te hajlamod a megsegítés, mikor már minden kétségbeejtővé vált."
[652] A Károli-fordítás szerint: *Egy zendülő szózattól elfutnak a népek – a ford.*

megengedte a babiloniaknak, hogy szemtelenül tomboljanak, most hirtelen színre lép. Késlekedését ugyanis az ellenség kétségtelenül büszke gúnyolódással fogadta, mintha Izrael Istenét megalázták és megsemmisítették volna, végül azonban felemelkedik és beül az ítélőszékébe, s bosszút áll az istentelenek bűnein. Itt tehát egy közvetett ellentét van a „felemelkedés" és aközött a gyengeség között, amit az Úr mutatni látszott, mikor megengedte, hogy a népét leverjék és szétszórják.[653] A „kavarodás zajáról" egyesek azt feltételezik, hogy az Úr egyszerűen zajt csapva készteti majd menekülésre az ellenségeket, de attól félek, hogy ez a magyarázat inkább elmés, mintsem szilárd. Ezért szívesebben magyarázom a „zaj" szót hangos zajként, amit a médek és a perzsák keltenek.

4. *És elpusztítják zsákmánytokat*. Itt az asszírokhoz szól, ha ugyan nem gondolja valaki jobbnak a zsidókra vonatkoztatni ezt és a „zsákmány" szót aktív értelemben venni. Az előző vélemény azonban helyesebb, s ez a hirtelen fordulat a közvetlen megszólításban hatalmas hevességet ad a próféciának, mikor nyíltan és konkrétan a gőgös ellenséget gúnyolja. Kétséges azonban, hogy vajon a nemzet a végső pusztulására vonatkozik-e, vagy Sénakhérib vereségére, mikor hadseregét egy angyal keze semmisítette meg Jeruzsálem falai alatt (2Kir19:35). Majdnem minden igemagyarázó az utóbbi véleményt fogadta el, de számomra ez túlságosan korlátozottnak tűnik, mert azt hiszem, hogy a próféta a fejezet kezdetétől fogva valamivel többet akart kifejezni, mikor annak a nemzetnek a pusztulásáról beszélt. A prófécia még tovább is kiterjeszthető, amint nemrég javasoltam, hogy magába foglalja a babiloniakat is, akik az egyház legújabb ellenségei voltak (ebben az időben), de ha elhagyjuk ezt, akkor is kellően világos, hogy a próféta tolla Ninive monarchiája ellen irányul.

Hernyóid összegyűjtésével.[654] „Hernyókhoz" hasonlítja azt a harcias népet, mivel nem lesz erejük ellenállni, hanem reszketnek és elgyengülnek majd, s nagy halmokba gyűjtetnek a megsemmisítés végett. A hasonlat nagyon találó, s Náhum próféta is használja (Náh3:15), bár némileg eltérő értelemben. Ez a rovar ugyanis rendkívül pusztító a fákra nézve és szélsőségesen kártékony, ezért joggal nevezik a föld balsorsának. Hatalmas létszámuk azonban nem ad nekik erőt, hogy megvédjék magukat, mert még a gyermekek is könnyen lerázzák, halomba gyűjtik és megsemmisítik őket, valahol csak találkoznak velük. A próféta kijelenti, hogy ez történik majd ezekkel a telhetetlen rablókkal is, mert bár sok kárt okoztak a hosszú időn át tartó fosztogatásaikkal, végül a legkisebb erőfeszítés nélkül fognak megsemmisülni, ugyanis megfosztatván az életerőtől, sőt majdnem magától az élettől, elbuknak ellenségeik erejétől, s Ninive összerabolt kincseit Babilonba fogják vinni.

Sáska-ugrással ugrálnak reá.[655] Még egy hasonlatot tesz hozzá, miszerint a babiloniak úgy fognak „ugrálni, mint a sáskák" az egész ország letarolása során. Ezek a teremtmények ugyanis rendkívül falánkak, megállás nélkül törtetnek előre, bámulatos sebességgel ugrálnak, és felemésztik a föld összes gyümölcsét. Egyesek ezt ugyanazokra az asszírokra vonatkoztatják, mintha a próféta azért hasonlítaná őket a „sáskákhoz", mert könnyen szétszóródnak. Ez a magyarázat azonban nem áll meg , mert a próféta azért egy „sáskahadsereget" sorakoztat fel, mert azok menetelés közben teljesen elborítják a földet, s csodálatosan hasonlítja össze a „hernyókat" és a „sáskákat" csillapíthatatlan mohóságuk s hatalmas számuk alapján.

5. *Felmagasztaltatott az Úr*. Teljesebben megmagyarázza, amint nemrég futólag jegyeztünk meg Isten felmagasztaltatásáról, s követi a korábban általunk említett témát, miszerint a monarchia megsemmisítése oly nagy erejű lesz, ami nyilvánvalóvá teszi, hogy Isten nagyra értékeli egyháza szabadítását, mert végül emiatt dönti majd romba Ninivét, a városok királynőjét, valamint annak lakosait. Ez a lecke nagyon hasznos, hogy Isten nem

[653] „A felemelkedés nem a Bíró beülését jelenti az ítélőszékbe (Piscator), nem is az asszír erő felmagasztalását (Aben Ezra), hanem a felkelés cselekedetet a látszólagos tétlenség állapotából, mint mikor valaki felkel, hogy odacsapjon (Barnes)." – *Alexander*.

[654] A Károli-fordítás szerint: *Sáska pusztításával – a ford.*

[655] Károlinál: sáska – *a ford*.

kíméli az elvetett és hitetlen embereket, mert az a célja, mikor szembeszáll törvénytelen vágyaikkal, hogy megmutassa, mennyire szereti a választottait. S nem közönséges vigasztalást jelent, hogy Isten dicsősége a legfényesebben az egyház megszabadításában ragyog.

Mert magasságban lakozik. Először azt jelenti ki, hogy Isten „felmagasztaltatott", mikor a gonosz emberek azt hitték, hogy a nép megsemmisítésével Ő is levettetett és megaláztatott. S nehogy valaki azt higgye, hogy Isten csak azt szerezte vissza, ami elveszett, mivel gyakorta megtörténik a világban, hogy a legyőzöttek, amint kedvező változások állnak be, új életerőre kapnak, ezért konkrétan kimondja, hogy Isten „felmagasztaltatott" az emberek szeme előtt, mert nagysága folytán ez illeti Őt meg, hisz a mennyekben lakozik. Ebből következik, hogy jóllehet gyakran elrejti hatalmát, mégsem veszíti el soha a jogait, hanem valahányszor csak jónak látja, nyíltan megmutatja fennkölt rangját. A „magasságban lakozni" ugyanis, mint tudjuk, a legnagyobb tekintélyt jelenti, aminek az egész világ alá van vetve (Zsolt115:3). Ezen a módon nemcsak azt mutatja meg, hogy Isten könnyedén és gyorsan a földre veti mindazt, ami ebben a világban magasztos, hanem Isten örökkévaló természetéből kiindulva érvel, miszerint mikor a gonosz emberek megvetik, végül nem tehet mást mint kimutatja az Ő dicsőségét, ellenkező esetben ugyanis „megtagadná Önmagát" (2Tim2:13).

Betölté Siont ítélettel és igazsággal. Azaz ismét megerősíti a kijelentést, miszerint Isten csodálatos kegyességének bizonyítéka lesz, mikor a zsidók megszabadulnak a babiloniak zsarnokságától. Helyes volt a szemük elé állítani ennek a hatalmas áldásnak a Szerzőjét, mert látjuk, hogy hálátlanságunk milyen aljas módon elhomályosítja az Ő dicsőségét. Nos, „az ítélet és igazság teljessége" azt jelenti, hogy Isten bőven és kiadósan árasztja majd ki kegyességét az egyház helyreállítása során. Mégsem lesz célszerűtlen azonban úgy tekinteni ezekre a szavakra, mint a törvényes rendre utalókra, mikor minden jogosan és helyesen van kormányozva, mert e nélkül az egyház sohasem fog bőséget élvezni, ha minden más a kívánsága szerint zajlik is. A szent és jól szabályozott rend, s nem a romlandó gazdagság a mérce, amivel a bővelkedésünket mérni kell.

6. *És békés lesz a te idődben*. A próféta megígéri, hogy Ezékiás uralkodása alatt a királyság állapota mégis békés és virágzó lesz, főleg mikor szembeállítja azzal a nyomorult, sivár és romos állapottal, amit Akház királysága idején mutatott, mert jóllehet az ellenséget kiűzték, aligha várta volna valaki, hogy a zsidók, akiket olyan súlyosan elnyomtak, visszaállnak a saját korábbi állapotukba. Ami a szavakat illeti, egyesek így fordítják: „Igazság, erő és szabadulás lesz a te idődben", mintha a próféta azt a bővelkedést írta volna le, amit a nemzet egy kegyes király alatt élvez, s azt hiszik hogy eme fogalmak mindegyike Isten egy-egy jótéteményét jelöli. Mások úgy vélik, hogy az אמונת (*emunath*) „hűséget" jelent, mintha a próféta azt mondta volna, hogy „szabadulás és erő" lesz. Mások némileg különböző értelemben úgy tekintik, hogy „az erő, a szabadulás és a tudomány" Ezékiás uralkodása alatt „stabilak" lesznek. Mikor azonban közelebbről megvizsgálom a próféta szavait, én inkább más megkülönböztetést teszek, miszerint „a stabilitás, az erő és a szabadulás a bölcsességből és a tudományból fognak fakadni" Ezékiás uralkodása alatt.

Az Úr félelme lesz kincse. Mikor azt mondja, hogy „az Isten félelme" egy kegyes király „kincse", ez összhangban áll az általunk imént adott magyarázattal, mert a béke idején minden ember biztonságos és könnyű életre vágyik, de kevesen gondolnak azzal, hogy miképpen fogják élvezni ezeket a megkülönböztetett jótéteményeket. Az emberek nagyobbik része valóban hízni vágyik, mint a disznókonda, s így miközben mindenkit a külsődleges javak utáni vak vágy hajt, a mennyei tanítás fénye, mely felbecsülhetetlen értékű áldás, majdnem nullává tétetik. A próféta tehát arra gondol, hogy az egyház bővelkedése akkor lesz „stabil",[656] mikor „a bölcsesség és a tudás" fog uralkodni benne, hogy „ereje" akkor lesz tartós, mikor Isten „ismerete" diadalmaskodik, s szabadulás akkor lesz örök, mikor az emberek jól felkészültek lesznek az Isten ismeretéből.

[656] Ezt a szót Kálvin és mások „stabilitásnak" fordítják – *a szerk.*

Ez rendkívül figyelemre méltó igevers, s arra tanít minket, hogy hálátlanságunk becsapja az ajtót Isten áldásai előtt, mikor nem törődünk azok Szerzőjével és belesüllyedünk a vaskos és földhözragadt vágyakba. Minden jótétemény, melyekre vágyhatunk, vagy amelyeket elképzelhetünk, még ha ténylegesen meg is kapjuk ezeket, semmi hasznuk sem lesz az üdvösségünkhöz, ha nincsenek megízesítve a hit és az ismeret sójával. Ebből következik, hogy az egyház nincsen egészséges állapotban mindaddig, amíg az összes előjogát meg nem előzi Isten ismeretének fénye, s csak akkor virágzik, mikor minden ajándékot, amit Isten ruházott rá, Neki, mint azok Szerzőjének tulajdonítanak. Mikor azonban az Isten ismerete elvétetik, s mikor Isten igazságos nézeteit kioltják, vagy eltemetik, bármiféle bővelkedés rosszabb, mint a sorscsapások összessége.

Emiatt én a *stabilitást*, az *erőt* és a *szabadulásokat* úgy tekintem, mint amelyek mind ugyanazt a dolgot jelölik, nevezetesen hogy az egyház állapota biztonságos lesz, mikor minden ember kigyógyul a vakságból és a tudatlanságból, s elkezdik ismerni Istent. S ebből látjuk, miféle egyházuk van a pápistáknak, aminek igazában a pompa és a csillogás a megkülönböztető jele, de nélkülözi ezt a fajta „ismeretet", ezért nem lehet stabil, vagy biztonságos, és nem Isten egyháza. Ha tehát az Úr meg fogja adni nekünk azt az áldást, hogy a hit fénye ténylegesen ragyog majd közöttünk, a többi áldás magától következik, ha pedig különféle viharok ráznak és taszigálnak, Isten karja mindig megsegít majd minket.

A te idődd. Nem magánszemélyként, hanem az egész nép fejeként szól Ézsaiáshoz, s ebbe a leírásba az egész népet belefoglalja. Mivel azonban Ezékiás királysága csak szerény előképe volt Krisztus királyságának, amint azt már korábban megjegyeztük, ezeket a szavakat Krisztusra kell vonatkoztatni, Akiben található az igazi bölcsesség és ismeret (Kol2:3).

Helyes megfigyelni az itt használt elnevezéseket azért, hogy ajánlhassuk Isten Íge jét és evangéliumát. Ezeket Pál is használja, mikor „a minden bölcsességben és ismeretben való tanításról" beszél, mert ezzel az ajánlásával magasztalja fel az evangélium méltóságát (Kol1:9, 23). Ebből arra is kell következtetni, hogy ahol Krisztust nem ismerik, ott az emberek meg vannak fosztva az igazi bölcsességtől még akkor is, ha a legmagasabb képzést kapták a tanulás minden ágazatában, mert minden ismeretük haszontalan, amíg „nem ismerik" Istent (Jn17:3).

Az Úr félelme lesz kincse.[657] Úgy vélem, „az Úr félelme" kifejezést a próféta a magyarázat kedvéért tette hozzá azért, hogy kijelentse: is ismeret, amiről beszélt, a kegyesség tanítója, nem hideg és élettelen, hanem erővel behatol a szíveinkbe, hogy „Isten félelmére" formáljon bennünket. Emiatt nevezi ezt a „félelmet" a Szentírás máshol „bölcsességnek", vagy inkább „a bölcsesség kezdetének", azaz annak fő részének, vagy szubsztanciájának (Péld1:7, 9:10). Hiba azt feltételezni, hogy a „kezdet" szó alapelveket, vagy alapelemeket jelöl, mert Salamon ezalatt fő részt, vagy célt ért, s ennek oka nem más mint hogy az emberek bolondok, míg nem engedelmeskednek az Íge nek, ezért a bölcsesség tökéletessége a hit tanulékonyságából, vagy engedelmességéből fakad. „Az Úr félelmét" tehát olyan „kincsnek" nevezi, amely nélkül minden gazdagság nyomorúságos, s ez teljesebben kimutatja ennek az igeszakasznak a mondanivalóját: a boldog élet teljes tökéletessége Isten ismeretében rejlik, amit hit által szerzünk meg.

Azaz, a király személyében azt mutatja meg, hogy felbecsülhetetlen áldás Istent imádni a kellő kegyességgel és tisztelettel. Azokat, akik meg vannak fosztva az „istenfélelemtől", nyomorultaknak és tönkrementeknek jelenti ki. Azokat viszont, akik „félik az Urat", nagyon boldogoknak, még ha más vonatkozásban az emberek ítélete szerint nagyon nyomorultaknak számítanak. Arról a „félelemről" beszél, ami önmagába foglal valódi engedelmességet, s megújítja szíveinket: az ugyanis másfajta félelem, ami minden gonosz embert befolyásol és ráveszi őket, hogy Istent mint a bűneik Bíráját féljék. Azt a „félelmet"

[657] „Itt Júdáról harmadik személyben beszél, noha épp az imént második személyben említette: enallage (εναλλαγη), mely gyakori a héber költészetben." – *Stock.*

nem kell annyira megtapsolni, mert az se nem Isten valódi ismeretéből, se nem az Őt tisztelni kívánó élénk vágyból fakad, így tehát nagyon különbözik attól a bölcsességtől, amit Ézsaiás itt leír. Ezeket a kijelentéseket Ezékiásra vonatkozólag tette, de amint már mondtuk, a nép egészére vonatkoztak, s ebből arra következtetünk, hogy vonatkoznak mind a közrendű emberekre, mind a királyra, de konkrétabban Krisztusra, Aki be volt töltve „az Úr félelmének Lelkével", mint korábban láttuk (Ézs11:2), hogy minket is ennek részeseivé tehessen.

7. *Hírnökeik*[658] *ott künn kiáltanak*.[659] Nehéz eldönteni, hogy Ézsaiás vajon történetileg számol-e be a félelmetes zűrzavarról és közvetlen veszélyről, amibe a zsidók kerültek, hogy szembeötlőbben mutassa be a szabadítás kegyét, vagy egy jövőbeli sorscsapásról prófétál, hogy a hívők szíve nehogy gyorsan elbátortalanodjon alatta. Ami engem illet, én valószínűnek tartom, hogy ez nem a története egy múltbeli eseménynek, hanem mivel egy nehéz és fájdalmas kísértés állt küszöbön, ezt a hívők szívének megerősítésére szánta, hogy türelemmel várakozzanak Isten segítségére, mikor a helyzetük a legrosszabbra fordult. Legyen azonban bárhogyan is, itt az egyház szánalmas kietlenné válása van leírva, hogy a hívők ne szűnjenek meg jó reménységet táplálni még a megpróbáltatásaik közepette sem, s miután megmenekültek a veszélytől, tudhassák, hogy ez Isten csodálatos ereje által ment végbe.

A békesség követei keservesen sírnak. A kétségbeesés jeleként mondja, hogy a követek, akiket a zsarnok lecsillapítására küldtek, sikertelenek, mert minden mód és módszer, amikkel Ezékiás megpróbálta a békét kieszközölni, eredménytelennek bizonyultak. Ennek megfelelően a „követek" szomorúan és kétségbeesetten tértek vissza, s már útközben sem tudták leplezni fájdalmukat, amit nehéz volt a szívükbe rejteni, mikor a dolgok ennyire nyomorúságosra fordultak. A próféta kétségtelenül arra céloz, hogy Sénakhérib gőgösen és megvetően elutasította a békeajánlatot, így a „követek", mintha csak megfeledkeztek volna a rangjukról, kénytelenek voltak nyilvánosan kiönteni szomorúságukat és siralmaikat, sőt, visszatérve a királyukhoz, nyíltan hirdetni, miféle választ kaptak a barbár zsarnoktól.[660] Mások úgy vélik, hogy a „békesség követei" alatt azokat érti, akik a békét szokták kihirdetni, de ez a magyarázat számomra gyengécskének és erőltetettnek tűnik. Ezért a „békeség követei" alatt azokat értem, akiket a király kiengesztelésére küldtek, hogy bizonyos feltételekkel megvásárolhassák a békét.

8. *Puszták az ösvények, megszűnt az úton járó*. Hozzáteszi, hogy az „utak" is le lesznek zárva, így senki nem fog ki-be járni azokon, ami pedig rendszerint történik, mikor kihirdették a háborút. A próféta úgy látszik bemutatni a követeket, mint akik kijelentik, hogy ettől fogva semmiféle lehetőség sem lesz a kereskedelem folytatására, sőt még a fő utak sem lesznek biztonságosak.[661] Majd azonnal hozzáteszi:

Megszegte a frigyet. Ezeket a szavakat egyes igemagyarázók a képmutatók panaszának tekintik, miszerint Isten nem teljesíti be az ígéreteit. Ha helyes lenne ezeket Istenre vonatkozóknak tekinteni, még akkor is azt kellene kimondani, hogy efféle panaszok senki mástól, csak a gonosz emberektől származhatnak, mert időnként az istenfélők is vitába szállnak Istennel ezen a módon. Én azonban nem tudom elfogadni ezt a magyarázatot, ezért ezt az igeszakaszt ama leírás részének tekintem, amit a próféta ad Sénakhéribnek az Ezékiással között korábbi szövetség áruló megszegésében megnyilvánuló kegyetlenségéről és

[658] A Károli-fordítás szerint: *Ímé, erőseik ott künn kiáltanak – a ford.*

[659] „A Targum és egyes további ókori változatok az אראלם (*erellam*) szót szemlátomást az אראה לם (*ereh lam*, vagy *eraeh lam*) összezsugorításaként kezelik. Így az Aquila az οραθησομαι αυτοις, a Symmachus az οφθησομαι, míg a Vulgata a *videntes* kifejezést használja. De nincs példa a לם (*lam*), vagy להם (*lahaem*) formára." – *Alexander.*

[660] „Eliákim a többi, a királyhoz megszaggatott ruhákban az összes békefeltétel elutasítása miatt kétségbeesve visszatérőkkel együtt. Ézs36:2, 22." – *Stock.*

[661] „Ezek nem a követek szavai, akik beszámolnak az országban uralkodó állapotokról (Grotius), hanem a prófétáé, aki maga írja azokat le. Az itt bemutatott szín nem az, amikor az Antikrisztus elfoglalja a protestáns városokat, s megálljt parancsol a vallásos életvitelnek és beszélgetésnek (Gill), hanem Júdea tényleges állapota az asszír invázió során (v. ö. Bír5:6)." – *Alexander.*

csillapíthatatlan dühéről. Ő ugyanis, noha megígérte, hogy fenntartja a békét, mégis, amint lehetőség nyílt Júdea lerohanására, megszegte ígéretét és háborús előkészületeket tett. Ugyanez a jelentése az igevers lezárásának is, miszerint *lenézte a városokat, nem gondolt az emberrel*, ami azt jelenti, hogy barbárságát sem a szégyen, sem a félelem nem fogja korlátozni.

9. *Sírt, meghervadt a föld*. Itt teljesebben leírja, mennyire nyomorultnak és kétségbeejtőnek látják majd a zsidók az állapotukat, mindazonáltal bizakodásuk mégis kiemelkedik a nagy mélységből. Megadja a helyeket is: Libanon, Básán és Kármel, melyek nagyon messze vannak egymástól, s amelyek majdhogynem a szent föld legtávolabbi végeit alkotják. Ezzel mutatja meg, hogy a szent föld egyetlen része sem marad biztonságban, vagy sértetlenül. Oly módon írja le ezt a csapást, hogy mindegyik helyhez valami arra nézve sajátságosat köt. Libanonhoz a zűrzavart köti, mert máshol szépnek és dicsőségesnek említi, mivel magasztos és értékes fák borították. Kijelenti, hogy Sáron, mely sík és termékeny terület, olyan lesz, mint egy „puszta", továbbá „Básán és Kármel" mely bővelkedett gyümölcsökben, „meg lesz rázva (lombtalan lesz)". Azaz, mindegyik hely természetes jellemzőire utal, s oly módon írja le a nyomorúságot és kétségbeesést, hogy azzal felnagyítja és szemlélteti Isten kegyességét, Aki által majd megszabadulnak, még ha úgy is tűnik, hogy teljességgel elpusztultak. Itt ugyanis Isten kezét nyíltan látjuk megmutatkozni, ha nem véljük helyesebbnek úgy tekinteni a próféta szavaira, hogy egy múltbeli eseményről számol be a hálaadásra való buzdításuk végett.

10. *Most fölkelek*. Hatalmas erő rejlik a *most* határozószóban, valamint a hozzátett ismétlésben: „*most föltámadok, most fölemelkedem*". Figyeljük meg az időt, amire ezek a kijelentések vonatkoznak, mert Isten azt jelenti ki, hogy Ő bírálja el, melyik a legalkalmasabb idő a segítségnyújtásra. Ez tehát egymással ellentétes dolgok összehasonlítása, a próféta ugyanis azokat a nehéz és fájdalmas csapásokat mutatja be a hívőknek, melyeken keresztül kell menniük, s melyek alatt könnyedén összeroskadnának, ha nem tartaná meg őket valamiféle vigasztalás. Mintha ezt mondta volna: Az Úr eltűri majd, hogy nagyon mélyre süllyedjetek, mikor azonban a dolgaitok a legrosszabbra fordulnak, s mikor már minden orvosságot hiába próbáltatok meg, az Úr felemelkedik és megsegít benneteket". Azaz még mikor nyomorgattatunk és nagyon mélyre süllyedünk is, akkor is el kell ismernünk, hogy biztonságunk egyedül az Úrtól származik.

Ennek megfelelően a *most* a legmélyebb nyomorúság időszakát jelenti. Az emberek rendkívül furcsának gondolhatják, de mi világosan látjuk a legjobb okát, amiért Isten késlelteti ezt a segítségnyújtást. Azért, mert hasznos az istenfélők türelmét gyakoroltatni, hitüket próbára tenni, a testi vágyakat legyőzni, buzgóságra sarkallni az imádkozásban, s megerősíteni a jövőbeni életbe vetett reménységet. A próféta ezért tesz egy megszorítást, nehogy heves türelmetlenséggel várják azt az időszakot, amit Isten már kijelölt a számukra. Az ismétlés rendkívül hangsúlyos, s a kijelentés megerősítése végett adatott ahhoz. Mikor ugyanis a dolgaink kétségbeejtőek, azt hisszük, hogy tönkrementünk, de pont ebben az időben kell konkrétan reménykednünk, mert az Úr rendszerint ezt választja a hatalmának megmutatására. Ezen okból, fenségének felmagasztalásával a hívőket bátorságra szólítja fel, hogy bátran szálljanak szembe ellenségeik pökhendiségével.[662]

11. *Fogantok szalmát*. Most az egyház ellenségeihez szólva folytatja értekezését, akiknek arcátlansága bolond és céltalan, mert mikor Isten csodálatosan megmutatta a hatalmát, tudni fogják, hogy erőfeszítéseik hasztalanok lesznek, és nem fognak elérni semmit, még ha nagy tömegekben állnak is össze. Az Úr kineveti őrültségüket, mikor azt hiszik, hogy

[662] „A hangsúly nem a névmáson van (Barnes), ami ebben az esetben kifejeződne a héberben, hanem a *most* határozószón, ami kétszer ismétlődik, jelezvén, hogy az isteni beavatkozás ideje elérkezett, s nem lesz több késlekedés." – *Alexander*.

minden a hatalmukban van, pedig Ő azonnal, akaratának legkisebb kifejezésével korlátozza és megsemmisíti valamennyit, hiába védi őket nagyon erős hadsereg.

Szokásos a Szentírásban a *fogan* szó használata az emberek céljainak és erőfeszítéseinek megjelölésére (Jób15:35, Zsolt7:14, Ézs26:17 és 59:4). A hasonlat a terhes nőktől vétetett. Az emberekről mondja, hogy „fogannak" és „szülnek", mikor bármit megpróbálnak, de kijelenti, hogy „foganásuk" gyümölcstelen lesz, és hasztalan fognak „szülni", mert bármibe kezdenek is, az sikertelen lesz. Nincsen tehát semmi ellenségeik csillogó katonai erőiben, aminek meg kellene riasztania minket, mert lehet, hogy Isten megengedi nekik, hogy egy ideig buzgólkodjanak, küszködjenek és dühöngjenek, végül mégis „szalmává" teszi minden sietségüket és vakmerő próbálkozásaikat. Tanuljuk hát meg, hogy amit Ézsaiás előre megmondott Sénakhéribről, az vonatkozik a hívők és az egyház minden ellenségére.

Leheletetek tűz, megemészt titeket.[663] „A leheletük tüze által fognak megemésztetni" jelentését rendszerint úgy magyarázzák, hogy „leheletetek mint a tűz, megemészt titeket". Ez azonban nem megfelelő, sőt abszurd hasonlat, s a valódi jelentése azonnal adódik: „A leheletetek által fellobbantott tűz megemészt majd benneteket". Tüzet általában tűzgyújtással gerjesztünk, így tehát a próféta azt jelenti ki, hogy a gonosz emberek által a gonosz koholmányaikkal fellobbantott tűz pusztító lesz a számukra, mert megemészti őket. Ez ugyanaz a kijelentés, amit gyakran közvetítenek a Szentírásban szereplő különféle hasonlatok: „Gödröt ás és mélyre vájja azt; de beleesik a verembe, a mit csinált… De fegyverök saját szívökbe hat, és ívök eltörik… Hálót készítettek lábaimnak, lelkem meggörnyedett; vermet ástak én előttem, de ők estek abba." (Zsolt7:16, 37:15, 57:7) A próféta tehát megmutatja, hogy a gonosz zsarnok, aki pusztává tette Júdeát és nagy létszámú hadseregével Jeruzsálemet ostromolta, valamint mindazok, akik hasonló módon ellenségei az egyháznak, végül megsemmisülnek, röviden, az a „tűz" emészti meg őket, amit ők lobbantottak fel.

12. *A népek égetett mészszé lesznek*. A „mészégetéshez" hasonlítja őket, mert keménységük úgy összetöretik majd, ahogyan a tűz meglágyítja a követ, így könnyedén porrá lesznek. Kétségtelen, hogy minél erőteljesebben lángolnak a gonoszok a károkozás vágyától, annál jobban összezúzzák magukat a saját pökhendiségükkel.

Levágott tövisekké.[664] Ez a hasonlat sem kevésbé ideillő, mert bár a tövisek az általuk okozott fájdalmas sebekkel meggátolják, hogy az emberek megérintsék őket, mégsincs fa, mely hevesebben égne, vagy gyorsabban megemésztetne. Valami ehhez hasonló figyelhető meg a „mészben", ami először kemény, de aztán a tűztől meglágyul. A próféta kijelenti, hogy ugyanez történik majd a babiloniakkal, akiket az Úr könnyen megsemmisít, bár először félelmeteseknek tűnnek, s valószínűtlennek látszik, hogy bármi tűz megemésszé őket. Valahányszor tehát azt látjuk, hogy az egyház ellenségei mindenféle vagyont és erőt halmoznak fel, s katonailag készülődnek azért, hogy megsemmisítsenek minket és lángra lobbantsák az egész világot, tudjuk meg, hogy azt a tüzet gyújtják meg, ami majd nyomorultul megemészti őket.

Tudjuk, hogy ez Sénakhérib esetében beteljesedett, mert az események bebizonyították eme próféciák igaz voltát, ha mindenestől lehetetlennek is látszottak azok. Reménykedjünk, hogy ugyanez fog történni mindenki mással, akik ennek a zsarnoknak a cselekedeteit utánozzák, s vigasztalódjunk azzal, s megannyi más példával a megpróbáltatásaink és nyomorúságunk közepette, amit majd a biztos szabadulás és az ellenségeinken való félelmetes bosszúállás követ.

---

[663] A Károli-fordítás szerint: *dühötök tűz, megemészt titeket – a ford.*

[664] „A kaldeus nyelvben a כסח (*chasach*) jelentése 'lemetszeni', a szír nyelvben pedig a 'szőlőmetszést' jelenti, mint az Asseman. Bibl. Orient. 1. kötet, 374. oldalán. A jelentése tehát az, hogy a lenyesett és kiszárított töviseket az alájuk gyújtott tűz ropogó hanggal gyorsan megemészti." – *Rosenmüller*.

13. *Halljátok meg távol valók*. Ézsaiás itt egy rendkívül súlyos téma mintegy, mondhatni, előszavát alakítja ki. Ő ugyanis arra szólítja fel a hallgatóit, hogy figyeljenek rá, amit rendszerint akkor tesznek, ha fontos és figyelemre méltó téma következik. Egyformán szól a közel valókhoz, akik szemtanúi lehetnek ennek az eseménynek, valamint a legtávolabbi nemzetekhez, akikhez majd eljuthat a beszámoló. Mintha azt mondaná, hogy Isten hatalma olyan lesz, amit nemcsak néhány személy, illetve a közel levők fognak észrevenni, hanem azok is, akik nagyon nagy távolságra lesznek. Azaz úgy érti, hogy ez Isten hatalmának szembeszökő és rendkívüli megnyilvánulása lesz, mert a gonosz embereket, akik korábban gondtalanok és nemtörődömök voltak, mintha a szorongás, vagy bosszúság minden veszélye felett állnának, most megrázza a rettegés.

14. *Megrettentek a bűnösök Sionban*. Valaki persze ellene vetheti ennek, hogy az itt tárgyalt téma nem annyira fontos, hogy szükséges lenne hozzá fennkölt előszó az egész világ felrázása végett. Vajon annyira fontos dolog volt az, hogy a gonosz embereket elfogja a félelem? Ha azonban figyelmesen megvizsgáljuk, rájövünk, hogy az isteni erő nem közönséges megnyilatkozása volt ez, melynek során a gonoszok felrázattak tunyaságukból úgy, hogy akár akarják, akár nem, észre fogják venni, hogy Isten a Bírájuk, különösen mikor Isten megvetését képmutatás is kíséri. Mert bár nehéz felrázni a hitetlen embereket, mikor lepel borul a szívükre,[665] de még nagyobb a képmutatók makacssága, akik azt képzelik, hogy Istennek vannak kötelezettségei velük szemben. Látjuk tehát, hogy az embereket annyira megbabonázza az őrültség, hogy megvetnek minden fenyegetést és félelmet, s gúnyolják Isten ítéleteit, és röviden szólva, szellemes viccelődéssel tesznek félre minden próféciát, ezért tehát csodának kell tekinteni, mikor az ekkora ellenállást kifejtő emberek legyőzetnek. Ezért lobban haragra Ézsaiás velük szemben jó okkal, mikor ugyanis a Sion szót használja, kétségtelenül a megromlott zsidókat feddi meg azért, mert mikor rájuk borult a szentély árnyéka, azt hitték, megostromolhatatlan erődítmény birtokában vannak. S kétségtelen, amint nemrég megjegyeztem, hogy minden ember között a leggőgösebbek és legbüszkébbek azok, akik Isten neve alá rejtőznek, és az egyház titulusával kérkednek.

Félelem fogja el a gazokat. A הנפים (*chanepim*) szót *képmutatóknak* fordítják, de még gyakrabban tekinthetjük a jelentését „áruló lázadók és a végletekig semmirekellő emberek” értelműnek. Mivel tehát ennyire gonoszok voltak, s gúnyolták Istent és a prófétákat, Ézsaiás azzal fenyeget: Isten annyira kemény és szigorú bíró lesz, hogy többé nem találnak majd örömöt a szélhámosságaikban. Ehhez hozzátesz egy megvallást, amely a megaláztatás aspektusát viseli magán, avégett, hogy világosabban megmutassa: a képmutatók, akik nem akarnak engedelmeskedni Istennek, végül majd meglátják, hogy a tapasztalat lesz a tanítójuk arról, milyen félelmetes Isten ítélete. Abban a pillanatban, mikor „nevetésük” átváltozik „fogcsikorgatásra”, elkezdik elismerni, hogy minden erejük csak pelyva, vagy szalma (Lk6:25, Mt8:12).

Ki lakhatik közülünk megemésztő tűzzel? A szavak jelentését illetően, egyesek így fordítják: „Ki fog lakni *helyettünk?*” Mások „Ki fog lakni *közülünk?*” Ha a jelentését egyszerűen a „nekünk”, vagy a „számunkra” kifejezéssel vesszük, akkor a szavak jelentése így magyarázható: „Ki száll szembe a tűzzel, vagy áll közé és közénk, hogy a lángok ne érhessenek el minket?” Léteznek egyéb fordítások is, melyek ugyanennek felelnek meg, de az igemagyarázók különböző véleményen vannak abban a tekintetben, hogy egyesek ezeket a szavakat Asszíria királyára, mások viszont Istenre vonatkoztatják. Én, amint már megmutattam az utóbbit részesítem előnyben, mert bár tekinthető Asszíria királya „tűznek”, amely hevével felégeti a földet, a próféta mégis valami sokkal félelmetesebbet akart kifejezni, nevezetesen azt a belső gyötrelmet, ami az istenteleneket kínozza, a lecsendesíthetetlen lelkiismeret fullánkjait, a bűnök folytonos égését, ami felülmúl mindenféle kínzást, mert

[665] “Quand leurs coeurs sont endureis.” “Mikor a szíveik megkeményedtek.”

bármilyen úton is járjanak az istentelen emberek, ilyennek fogják találni Isten velük kapcsolatos ítéleteit.

Ezen az alapon nevezik tehát Istent *megemésztő tűznek*, ahogyan megtanulhatjuk Mózestől (5Móz4:24 és 9:3), akitől, amint gyakorta megjegyeztük, a próféták is kölcsönzik a tanításaikat, s akit az apostol is követ (Zsid12:2.9). Ezt a magyarázatot maga a próféta is megerősíti, aki megmutatja, mi volt ennek a megrettenésnek az oka. Ennek ellene vethető, hogy Isten szélsőségesen szigorú volt, s ez rettentette őket meg mindennél jobban, de Ő rendszerint kedves és gyengéd az istenfélőkhöz, míg a gonoszok megérzik, hogy szigorú és rettenetes. Egyesek úgy vélik, hogy a próféta minden embert a bűneikről akart meggyőzni azért, hogy felhagyjanak minden, a saját cselekedeteikbe vetett bizakodással, s szerényen és alázatosan Isten kegyelmére bízzák magukat, mintha ezt mondta volna: „Senki nem állhat meg Isten ítélőszéke előtt, csak aki tökéletesen igaz, azért mindenki átkozott”.

Inkább azonban azok nevében, és érzéseiknek megfelelően beszél, akik korábban minden fenyegetést kigúnyoltak, s most ugyanezeket a személyeket mutatja be, amint reszkető kétségbeeséssel kérdezgetik: „Ki merészel Isten jelenlétébe lépni?” Ez a siralmas panaszkodás annak a félelemnek a megnyilvánulása, ami nemrég megragadta őket, mikor gyarlóságukról meggyőződve siránkozva így kiáltanak: „Ki képes elviselni Isten jelenlétét?” Mivel azonban még mindig morgolódnak Isten ellen, noha arra készteti őket, hogy ímmel-ámmal mondják ki ezeket a szavakat, a próféta viszont, hogy visszafogja gonosz ugatásukat, azzal válaszol, hogy Isten természetes módon nem képezi a félelem, vagy a rettegés tárgyát az emberek számára, hanem a saját hibájuk miatt van ez így, mert a lelkiismeret, ami Isten nem tűr tétlenül heverészni, rettenti meg őket a bűneikkel.

15. *A ki igazságban jár*. Most tehát teljesebben magyarázza meg azt, amit nemrég futólag említettünk:akik kiprovokálják ezt a haragot, s így elűzik maguktól a megbocsátást, nincs joguk arról panaszkodni, hogy Isten szélsőségesen szigorú. Azaz, meggyőzi őket a bűneikről és felszólítja őket a megtérésre, mert megmutatja, hogy létezik a barátság állapota Isten és ember között, ha akarják követni és gyakorolni az „igazságosságot”, ha fenntartják az igazságot és a becsületességet, ha mentesek minden romlástól és ártalmatlanul cselekszenek a felebarátaikkal. Mivel azonban tele vannak mindenféle gonoszsággal, s átadták magukat a rosszindulatnak, a rágalmazásnak, a kapzsiságnak, és más bűnöknek, lehetetlenség, hogy az Úr ne sújtsa le őket félelemmel, amivel kimutatja, hogy borzasztó lesz velük szemben. Röviden, a próféta célja az összes gonosz fecsegő szájának befogása, hogy ne vádolhassák Istent kegyetlenséggel a megsemmisítésük miatt, mert csak és kizárólag önmagukat hibáztathatják. Különböző ürügyekkel próbálnak meg kibújni az ítélet alól. A próféta azonban kijelenti, hogy Isten mindig kegyes az Őt tisztelőkkel, s ebben az értelemben nevezi Mózes „tűznek” (5Móz4:24 és 9:3), hogy az emberek ne nézzék le az Ő fenségét és hatalmát, s mindenki, aki őszinte kegyességgel közeledik Hozzá, saját tapasztalatai alapján ismeri majd meg, hogy semmi jobb, vagy örömtelibb sincsen, mint az Ő jelenléte. Mivel tehát Isten fényes ábrázattal ragyog a hívőkre, ők biztos békességet élveznek vele a jó lelkiismereten keresztül, s ebből következik, hogy Isten nem természeténél fogva rettenetes, hanem a gonoszságunk miatt kényszerül ilyennek lenni. Ez az értekezés főleg a képmutatók ellen irányul, akik a kegyesség hamis leplét borítják rejtett szennyeződéseikre és bűneikre, s helytelenül használják Isten nevét, hogy még szabadabban a gonoszságba vethessék magukat. A példákkal, amikkel az „igazságosság” szemléltetése végett hozakodik elő, a bűneiket rója meg még nyíltabban. Felsorolja az élet fő tevékenységeit, melyekkel kimutatjuk, miféle emberek vagyunk. Itt, ahogyan nagyon sok más igeversben is, a törvény második tábláját tárgyalja, amivel az istenfélőség komolysága tétetik próbára, mert amiképpen tűzben tisztítják az aranyat, úgy az Isten iránti táplált hajlamaink a szokásos életmenetünk során válnak bizonyossá, mikor őszinteségünk az egymás iránti kötelezettségekben láttatik meg. A *jár* szó az út jól ismert hasonlata, amit a Szentírás gyakran használ az életvitel, vagy a viselkedésmód leírására. Az

igazság alatt nem az egész törvény megtartását érti, hanem azt a méltányosságot, ami a második táblában foglaltatik, mert nem szabad azt képzelnünk, hogy itt titokzatos értekezéseket akar tartani az „igazságról”.

(Aki) egyenesen beszél. Most felsorolja ennek az igaz mivoltnak a fő elemeit, amelyeket fenn kell tartani, s mivel a nyelv a legfőbb eszköz, amivel az ember szabályozza a cselekedeteit, ezt mindjárt az „igaz mivoltot” követő rangra emeli. Azt aki tartózkodik a rágalmazástól és a gonosz beszédtől, a csalástól, a hamis esküttől és a hazugságtól, hogy semmi módon se sértse meg felebarátját bármely dologban, nevezi „egyenesen beszélőnek”. Ezután következik egy újabb osztály:

A ki megveti a zsarolt nyereséget. Mondhatta volna egy szóval is: „aki megveti a pénzt”, de egyszerűbb nyelvezetet használt, s az emberek tudatlanságához igazodott. Az, aki gazdagságra vágyik és nem tartóztatja meg magát a rablástól, vagy a nyereségszerzés aljas és törvénytelen eszközeitől, zaklatja és elnyomja a szegényt és a gyengét, s nem törődik mással, csak a pénzszerzéssel mindenfelé és minden módon, legyenek bár jók, vagy rosszak. Ezután a próféta még tovább lép és mindenféle romlottságot felsorol.

A ki kezeit rázván, nem vesz ajándékot. A bírókat megrontó *ajándék* névbe minden mást is belefoglal. Nincs semmi, ami az emberek beállítottságát és igazságos ítéletét ily mértékben megrontaná, ezért felszólítja őket, hogy „rázzák kezeiket”, arra célozván, mekkora iszonyodással kell viseltetniük és milyen gondosan el kell kerülniük, nehogy a puszta érintésüktől vezettetve, vagy csak beszennyezve elforduljanak attól, ami jogos és igaz. Az „ajándékoknak” ugyanis rendkívüli igéző hatalmuk van, így rendkívül nehéz a bírók számára teljesen tisztán és romlatlanul tartani a kezeiket miattuk. Mit gondolhatunk hát azokról, akik mindig kinyújtva és fogadókészen tartják kezeiket, körmeiket megragadásra görbítve, sőt mi több, mint a ribancok, nyíltan felkínálják magukat a nyereségért? Csodálkozunk, ha Isten engesztelhetetlen bosszúállással mennydörög ellenük?

A ki fülét bedugja, hogy véres tervet ne halljon. Végül megköveteli, hogy az igaz mivolt megnyilvánulása a fülekben is megtörténjen. A *vér* alatt a gyilkosságokat és az emberöléseket érti, de belefoglal mindenféle bűnös összeesküvést, hogy a „fülek” ne legyenek nyitva a meghallásukra, nehogy a beleegyezésünket adjuk ezekhez. Nem azt mondja, hogy a füleinket be kell csuknunk a szegények kiáltásai előtt, mikor sebeket és elnyomást szenvednek el, hanem azt, hogy utálnunk kell azokat a gonosz eszközöket, melyeket az erkölcstelen emberek agyalnak ki az ártatlan megrontására. Még a „füleinket” se hajtsuk a beszélgetéseikre, vagy ne engedjük meg, hogy bármi módon csábítgassanak minket a gonoszság megtételére.

És szemeit befogja. Végül ugyanezt a szentséget követeli meg a „szemek” számára. Röviden, azt tanítja, hogy korlátoznunk kell érzékszerveinket, nehogy az elfogadás bármi jelét adjuk a gonoszoknak, ha el akarjuk kerülni Isten haragját és azt a borzalmas égést, amiről korábban beszélt.

16. *Az magasságban lakozik*. S hogy a zsidók tudhassák: Isten rájuk kiszabott csapásai igazságosak voltak, s igyekezzenek visszatérni a kegyeibe, a próféta azt mondja, hogy áldásait kész ráruházni a jó és igaz emberekre, amilyeneket az előző versben írt le, továbbá hogy ők nincsenek kitéve semmiféle veszélynek és nincs okuk az említett tűztől félni, mivel a legbiztonságosabb helyen fognak lakozni. Ami viszont a gonosz embereket illeti, a rágalmazókat, a rablókat és a csalókat, akik nem képesek megtartóztatni a nyelvüket, kezeiket, füleiket és szemeiket az aljas és gonosz cselekedetektől, a próféta megmutatja: nem kell csodálkoznunk, ha Isten szigorúan bánik velük, s miközben Isten a Bírájuk, egyidejűleg a saját lelkiismeretük a végrehajtójuk. Következésképpen az egyetlen mód, ami megakadályozza az Isten jelenlététől való rettegésüket, ha szándékosan az istenfélelemben tartják magukat. A „magasság” alatt nagyon biztonságos helyet ért, mely mentes minden

veszélytől, amit az ellenség támadása el nem érhet, amint azt rögtön utána eléggé világosan megfogalmazza a „megerősített sziklák” közötti lakóhely kijelölésével nekik.

Kenyerét megkapja. A biztonságos lakóhelyhez a jó dolgok bőségét teszi hozzá, mintha azt mondaná, hogy Isten szent és igaz imádói semmiben sem szenvednek majd hiányt, mert Isten nemcsak minden veszélytől távol tartva védi majd őket, hanem bőségesen el is látja majd mindennel, ami az élet fenntartásához szükséges. A „kenyér” és a „víz” szavak alatt az élet napi szükségleteit érti.

Vize el nem fogy. Jóllehet a gonoszok is bőségben élnek egy ideig, utána majd megéheznek, amint Isten fenyeget a törvényben, hogy lesz éhínség és éhség (3Móz26:19, 5Móz28:23, 48). Ugyanez a megjegyzés tehető a „kenyérre” is, mert az „el nem fogy” kifejezés mindkettőre vonatkozik, mintha azt mondta volna, hogy „Az oroszlánok szűkölködnek, éheznek; de a kik az Urat keresik, semmi jót sem nélkülöznek” (Zsolt34:11), mert Isten, Aki természeténél fogva nagylelkű, nem fárad bele a bőkezű adakozásba, s kegyes cselekedetei nem merítik ki a vagyonát.

Emellett mivel az emberek élete különféle veszélyeknek van kitéve, s az étel és az ital bősége egyáltalán nem minden a fenntartásunkra, amíg nem az Úr véd minket az Ő erejével, ezért gondosan meg kell figyelnünk, amit korábban mondott, miszerint hívők biztonságban lakoznak a magasságban. Az Úr ellátja a pásztor hivatalát, de nemcsak élelemmel látja el őket, hanem meg is védi a rablók, ellenségek, farkasok támadásától, röviden, védelme és felügyelete alatt tartja őket, s nem enged meg semmiféle gonoszságot rájuk zúdulni. Valahányszor előfordul tehát, hogy ellenségeink bántanak, vegyük fontolóra, hogy joggal kapjuk a büntetést a bűneinkért, s azért fosztatunk meg Isten támogatásától, mert nem szolgálunk rá. Nekünk ugyanis a bűneinket kell tekinteni az általunk eltűrt gonoszság minden forrásának.

Mégse képzeljék azonban, akik tudatában vannak a becsületességüknek, hogy Isten cserbenhagyta őket, hanem életük utolsó napjáig támaszkodjanak azokra az ígéretekre, melyekben az Úr biztosítja az Ő népét, hogy nagyon biztos menedék lesz a számukra. Valóban, egyetlen ember sem lehet annyira szent, vagy igaz, hogy képes lenne elviselni Isten tekintetét, mert amint Dávid mondja: „Ha a bűnöket számon tartod, Uram: Uram, kicsoda maradhat meg?!” (Zsolt130:3). Nekünk tehát közbenjáróra van szükségünk, akinek közbenjárásán keresztül a bűneink megbocsáthatókká válnak. A próféta nem a Szentírás közönséges tanítását akarta félretenni, hanem azokat a gonoszokat akarta megfélemlíteni, akiket folytonosan mardosott és üldözött a rossz lelkiismeret.[666] Ezt gondosan meg kell figyelni a pápista doktorokkal szemben, akik az efféle igeverseket, melyek a cselekedeteket ajánlják, kiforgatják a hit által történő megigazulás megsemmisítése végett. Mintha a bűneinkért való engesztelést, amit Krisztus áldozatán keresztül szerzünk meg, félre kellene tenni!

17. *A királyt ékességében*. Bár a próféta személyt vált, ezt a verset mégis hozzá kell kapcsolni az előzőhöz, mert Isten őszinte tisztelőihez szól, akiknek ezt a további áldást ígéri: „A királyt ékességében látják szemeid”. Ez az ígéret nagyon szükséges volt a hívők szívének támogatására, mikor a júdeai állapotok ennyire siralmassá és kétségbeejtővé váltak. Mikor Jeruzsálemet ostromolták, a király is be volt zárva a városba, körülvéve áruló tanácsosokkal, nyugtalan és lázongó néppel, s minden látszólag a végromlást siettette, és úgy tűnt, nincs már remény. A királyi hatalom Dávid családjában azonban még mindig Isten szeretetének figyelemre méltó jele volt. Ézsaiás tehát úgy száll szembe ezzel a veszéllyel, hogy kimondja: jóllehet szennyes ruhában látták a királyukat, mégis helyre fog állíttatni korábbi rangja és ragyogása.

Először is észre kell venni, mennyire felbecsülhetetlen Isten kegyessége, mikor a közösség békességben él, és jó fejedelmei vannak, akik mindent jogosan és hűségesen

[666] “D’un remords de mauvaise conscience.” “A rossz lelkiismeret furdalása.”

irányítanak, mert az ő közreműködésükkel uralkodik felettünk Isten. Mivel tehát ez a boldogság nem jelentéktelen, a próféta nem akarta kihagyni ezt a részt abból, amiben bővelkedést ígért az Istent tisztelőknek. Azonban azt is észre kell még venni, hogy a királyság Krisztus királyságának előképe volt, Akinek a képmását hordozta Ezékiás, mert ez az ígéret csak csekély mértékben teljesedett volna be, ha nem követnénk Krisztusig, mert mindezeket a dolgokat Őrá vonatkozókként kell értenünk. Senki ne gondolja, hogy én itt allegóriákat kergetek, melyektől idegenkedem, s ez az oka annak, amiért nem közvetlenül Krisztusra vonatkozóként értelmezem ezt az igeverset. Mivel azonban egyedül Krisztusban találjuk meg annak a törékeny királyságnak a stabilitását, a hasonlóság, amit Ezékiás hordozott, mondhatni kézen fogva vezet minket Krisztushoz. Ezért én hajlok Ezékiásra úgy tekinteni, mint Krisztus előképére, hogy megtanulhassuk, mekkora lesz az Ő ékessége. Egyszóval, Ézsaiás itt az egyház helyreállítását ígéri.

Látnak széles országot. Az egyház helyreállítása két lépésben történik: először „a király láttatik meg ékességében", majd a királyság határai terjednek ki. Tudjuk, hogy Krisztus megjelenése annyira csúf, hogy a világ szemeiben egyenesen megvetendő, mert „nem volt néki alakja és ékessége" (Ézs53:2), végül azonban majd nyíltan megmutatkozik fensége, ragyogása és szépsége, királysága virágozni fog és minden irányban kiterjed. S noha a gonosz embereknek most minden a hatalmukban van, és elnyomják Isten igaz szolgáit úgy, hogy alig van egy pont, ahová biztonsággal letehetik a lábukat, mégis szilárd reménységgel kell várnunk Királyunkat, Aki végül felül majd fényes és fenséges trónjára, s dicsőségesen meggazdagítja népét.

18. *Szíved elgondolja majd a félelmet*.[667] A hívőket ismét tájékoztatja a küszöbön álló csapásokról, nehogy a súlyos csapások által hirtelen elboríttatván összeroskadjanak alattuk. A יהגה (*yehgeh*) szót egyesek múlt („elgondolta") fordítják, mások pedig jövő időben („elgondolja majd") fordítják, mivel az igeidők efféle váltakozása szokásos dolog a héber nyelvben. Ami engem illet, én hiszem, hogy a próféta a közelgő megpróbáltatásokra figyelmezteti a népet ahelyett, hogy a korábban átélteket sorolná fel, ezért szívesen megtartom a jövő időt, amit a próféta is használ: *elgondolja majd*.

Hol az író? Drámai és élénk módon (μιμητικως) számol be azok beszédjéről, akiket miután elfogott a félelem, efféle felkiáltásokban törnek ki: *Hol az író? Hol a mérlegelő?* Ezzel fejezik ki az erőteljes, az elméjükre gyakorolt hatást. Ha valaki azt feltételezi, hogy a gondolatmenet hirtelen megtört, mivel a próféta az előző versben „a király ékességéről" beszélt, most meg a félelmekkel hozakodik elő. Nekem kétségem sincs felőle: Isten kegyességét nagyítja fel az összehasonlítás eszközével annak érdekében, hogy a hívők, miután megszabadultak, még magasabbra értékeljék az elért állapotukat. Az emberek feledékenyek és zsugoriak Isten kegyeinek megítélésében, s nem veszik fontolóra korábbi nyomorúságuk mélységét. Az efféle személyeket azért kell emlékeztetni azokra a nyomorult és katasztrofális időkre, amikor hatalmas szenvedéseket álltak ki, mert így jobban értékelhetik Isten rájuk ruházott kegyének nagyságát. Észre kell vennünk egy másik okot is, amiért előnyös volt a népet előre figyelmeztetni erre a rettenetre. Azért, mert miután hallottak a király fenségéről, nem ígérhettek maguknak mentességet minden nehézségtől, hanem fel kellett készülniük bármiféle baj és nyomorúság elszenvedésére, de miközben megsarcolták őket és ostrom alá kerültek, tudhatták, hogy Júda királysága Isten gondviselése alatt állt és meg fog menekülni a zsarnok kezei közül.

A próféta itt nagyon nyomorúságos állapotot ír le, melyben a szabad népet annyira elnyomja a kegyetlen zsarnok, hogy fel kell értékelniük minden tulajdonukat, leltárt kell készíteniük házaikról, vagyontárgyaikról, családjaikról és szolgáikról. S hogy mennyire fájdalmas ez a rabszolgaság, azt sok korábban hozzá nem szokott ember ténylegesen a saját korunk tapasztalatai alapján ismerte meg, mikor vagyonukat az utolsó fityingig felértékelték, s

[667] A Károli-fordítás szerint: *Szíved elgondolja a mult félelmét – a ford.*

az értékelés nemcsak a kézzel fogható jövedelmükre terjedt ki, hanem a várt nyereségükre is, s nemcsak pénzüket és vagyontárgyaikat, de nevüket és lakhelyeiket is feljegyezték, miközben új adóztatási módszereket agyaltak ki, s nemcsak az élelemre, de a legapróbb cikkekre is oly módon, hogy a zsarnokok ama dolgok nagy részét elkobozták, amik nélkülözhetetlenül szükségesek a nyomorult köznépnek. Ám még ezek a csapások sem tartották vissza az embereket a pökhendiségtől, a kicsapongástól és a lázadástól. Mi fog hát történni, ha megszabadulnak és teljes szabadságot fognak élvezni? Nem fogják akkor minden addiginál jobban belevetni magukat mindenféle bűnbe és kicsapongásba, elfelejtvén minden nyomorúságukat és nem törődvén Isten kegyességével? Nem minden jó ok nélkül tárja tehát a próféta a szemük elé azt a nyomorúságos állapotban levő népet, hogy mikor megszabadulnak abból, nehogy utat engedjenek törvénytelen szeszélyeiknek, hanem ismerjék el a Szabadítójukat és teljes szívükből szeressék Őt.

Egyesek tévesen azt képzelték, hogy Pál ezt az igeverset idézi (1Kor1:20). Ez azonban beszennyezné a próféta szavait és elcsűrné-csavarná más célra a jelentésüket. Őket az „írástudó" szó puszta használata vezette félre, ami tanítót jelent. Ézsaiás az „író"[668] nevet annak a személynek adja, aki összeírta az embereket, a családokat, a földeket, és házakat, röviden, aki az adóíveket vezette. A „mérlegelő" alatt azokat a személyeket érti, akik átvették az adókat, mert „megmérték" a befizetett pénzt. Ezt a hivatalt manapság azok látják el, akiket kincstárnokoknak nevezünk.

Hol a tornyok összeírója? Most hozzáteszi az emberek egyik bosszantó és nagyon utált osztályát, „a tornyok összeírójáét", azaz a figyelemre méltóbb házakét. Ők ugyanis felkeresték és megvizsgálták mindenki házát avégett, hogy megismerjék, ki gazdagabb másoknál, hogy azután nagyobb pénzösszeget követelhessenek. Efféle vadászkutya-szerű embereket a zsarnokok alkalmaztak a pénz útjának kiszimatolására, a rendkívüli adók kivetése kedvéért a közönségesek mellett. Az efféle emberek érkezése rendkívül bosszantó volt a nép számára, mert soha meg nem szűntek, míg minden vért és velőt ki nem szívtak. Ha valaki jobbnak látja ezt a kifejezést magának a királynak ama szolgáira utalónak tekinteni, akinek a feladata a városfalakhoz kapcsolódó házak megsemmisítése volt, hadd örüljön a véleményének. Ami engem illet, én valószínűsítem, hogy a próféta az adószedőkről beszél, akiket a győztesek jelölnek ki a legyőzött nemzetek fölé a hatalmuk fenntartása érdekében.

19. *A vad népet nem látod*.[669] A נועז (*nognaz*) szót egyesek „erősnek", mások „pökhendinek" fordítják, de a próféta kétségtelenül az asszírok vadságát akarta kifejezni, amit utána meg is erősít annak elmondásával hogy nem állnak majd kapcsolatban, mert különböző nyelveket beszélnek. Semmi sem alkalmasabb az emberek könyörületének felindítására, mint a beszélgetés, melynek során az emberek elmondják egymásnak a nyomorúságaikat. Mikor ez hiányzik, akkor semmi mód nem adódik mások szívének megnyerésére, mindkét fél barbár módon bánik a másikkal, és semmi más nem várható tőlük, mint mikor valaki vad és kegyetlen állatokkal bánik. A próféta tehát főleg a nép nyomorult állapota felett időzik avégett, hogy viszont azt is megmutassa, milyen nagy volt Isten kegyessége, mellyel ekkora rettenettől szabadította meg őket. Hasonlóképpen nagyítja fel a Szentlélek Istennek a népe megőrzésében megnyilvánuló kegyelmét Egyiptomban, jóllehet „nem ismerték annak a nemzetnek a nyelvét" (v. ö. Zsolt81:6).

20. *Lássad Siont*. Egyesek megszólításként olvassák: „Lásd meg, ó Sion", de jobb tárgyesetben olvasni. A próféta az egyház helyreállításának ígéretével hozakodik elő, aminek nagy súllyal kell bírnia minden istenfélő ember számára, mikor ugyanis az egyház megremeg, vagy elbukik, nincs reménység a bővelkedésre. S az egyház helyreállítását oly módon mutatja meg, hogy már mint bekövetkezett eseményként tárja a szemünk elé, jóllehet jövőbeni eseményről beszél. Célja pedig ezzel az, hogy nagyobb energiát kölcsönözzön a stílusának,

[668] Az angolban az írót és az írástudót ugyanaz a „scribe" szó jelzi – *a ford.*
[669] A Károli-fordítás szerint: *A gőgös népet nem látod – a ford.*

mintha ezt mondta volna: „Megint meglátjátok majd Siont helyreállítva és Jeruzsálemet virágzó állapotban”. S bár a hívők mindent megsemmisítve és szétszórva láttak, s bár rettegnek a biztonsága miatt, mégis lesz Jeruzsálemben csendes és biztonságos lakóhely.

Ünnepeinknek városát, vagy *gyülekezeteinknek városát*. Ezzel a megjelöléssel megmutatja: Sion helyreállítását főleg azon az alapon kell megítélnünk, hogy a nép ide „gyűlt” a törvényt meghallgatni, az Úrral kötött szövetséget megerősíteni, az Ő nevét segítségül hívni és az áldozatokat felajánlani. Mikor a népet mindezektől a dolgoktól megfosztották, szétszórattak és majdnem teljesen elvesztek, s úgy tűnt, a fejüket vesztették el és a végletekig magukra maradtak. Ennek megfelelősen semmit sem sirattak annyira az istenfélők, mikor fogságba vitettek Babilonba, mint a szülőföldjükről történt száműzetést és ezeknek az előnyöknek az elvesztését. S ez volt minden hívő fő panasza, amint az megannyi igeversből is kiderül (Zsolt137:5).

„Siont” a próféta „városnak” nevezi, mert ez alkotta a város közepét, s „Dávid városának” is nevezték (Ézs22:9). Jeruzsálem kiterjedése más és nagyobb volt, mert amint már máshol említettük, kettős fala volt, ami sok város esetében megszokott dolog. Ebből észre kell venni, hogy az egyház helyreállítása a legértékesebb dolog, s minden másnál jobban kell rá vágyni. Mert minden más legyen bár a legbőségesebb, teljességgel haszontalan, ha ez az egy áldás hiányzik. Másrészt nem lehetünk boldogtalanok, amíg Jeruzsálem, azaz az egyház virágzik. S akkor állíttatik helyre és virágzik, ha az Úr van a fő helyen a gyülekezeteinkben, s mi az Ő nevében gyűlünk össze és így ragaszkodunk Hozzá. A gonosz emberek valóban elrejtőznek Isten neve alatt, mintha az Ő parancsára gyűltek volna össze, ez azonban csak egy üres álarc, mert szívükben nagyon messze vannak Tőle, és nem igyekeznek semmit megtenni az Ő hatalmának engedelmeskedve.

Jeruzsálemet, mint a nyugalom hajlékát. Azt mondja, hogy a hívőknek, akik sokáig izgultak a rengeteg riadalom miatt, biztonságos és „nyugalmas hajlékuk” lesz Isten egyházában. Jóllehet Isten már adta ennek a nyugalomnak némi előízét Ezékiás uralkodása idején, a beteljesülése csak Krisztusban nyilvánult meg. Nem mintha azóta Isten gyermekeinek nyugalmas lakóhelye lenne a világban: ez a békesség még manapság is el van rejtve, mert rendkívül vándor- és bizonytalan életet folytatunk, a viharok és a szélvészek ide-oda taszigálnak, megszámlálhatatlanul sok ellenség támad ránk, s különböző csatákba kell mennünk, így alig van egy-egy pillanat, mikor pihenünk. A megígért békesség tehát nem az, amit testi érzékszerveinkkel képesek vagyunk felfogni, hanem az Isten Lelke által megújított szív belső érzéseihez kell folyamodnunk, hogy élvezhessük azt a békességet, amit emberi értelem felfogni nem képes, mert amint Pál mondja, „minden értelmet felül halad” (Fil4:7). S az Úr ezt kétségtelenül ránk ruházza, ha az egyházában fogunk lakozni.

Mint sátort, mely nem vándorol, melynek szegei soha ki nem húzatnak. A „sátor” és a „szegek” hasonlatával pontosan írja le az egyház állapotát. Nevezhette volna jól megalapozott városnak, de azt mondja, hogy „sátor”, melyet a természeténél fogva gyorsan át lehet vinni más helyre annak érdekében, hogy tudhassuk: nem lehet elmozdítani, vagy megrázni, jóllehet érezhetjük az egyház állapotát bizonytalannak és sok változásra hajlamosnak. Meg fog maradni ugyanis a viharok és szélvészek ellenére, az ellenségek támadásai ellenére és dacára a látszólagos természetének, és az értelmünk által kialakított nézeteknek. Ez a két kijelentés egymással ellentétesnek látszik, s egyedül a hit békíti össze őket annak fenntartásával, hogy biztonságosabb ebben a „sátorban” lakozni, mint a legjobban védett erődítményekben.

Ezt kell pajzsként használnunk a kísértésekkel szemben, melyek egyébként gyorsan lerombolnák a hitünket, valahányszor csak észrevesszük, hogy az egyház nemcsak megremeg, de erőszakosan szét is kergetik minden lehetséges irányba. Ki mondaná, hogy ebben az erős viharban a „sátor” biztonságos? Mivel azonban Isten nem akarja, hogy az Ő népe teljességgel a földhöz kötődjön, s így egyedül önmagától függjön jobban, a védelmet, amit ígér jobbnak kell tartani száz, ezer segítségnél.

21. *Mert az Úr, a dicsőséges lesz ott nékünk.*[670] A két viszonyszó, a כי ים (*ki im*) gyakran szolgál kétszeres helyeslés gyanánt, itt azonban az ok is meg van jelölve, ezért alkalmasan fordítható a *Mert ha* kifejezéssel is, én azonban a világosabb jelentést tartom meg szívesebben. A próféta megjelöli az okot, amiért az egyház, ami látszólag egy mozgatható „sátorra" hasonlít, stabilitását tekintve meghaladja a legjobban megalapozott városokat. Azért, mert „Az Isten ő közepette van" (Zsolt56:5), ezért „nem rendül meg". Ha elválasztjuk az egyházat Istentől, minden támadás nélkül azonnal elbukik, mert csak embereket foglal majd magában, akiknél semmi sem lehet gyengébb, vagy törékenyebb.

Folyók és széles vizek gyanánt. Mikor Isten velünk lakozik, megerősíti és támogatja azt, ami természeténél fogva erőtlen, s nagyon erős vár helyét adja nekünk, széles vizesárkokkal, s falak és „folyók" veszik örül a várost minden oldalon. A próféta Jeruzsálem elhelyezkedésére utal, melynek csak egy folyócskája volt, nem pedig széles és gyors folyamai, mint Babilon és más városok esetében, mert másik igeversben (Ézs8:6) azt parancsolta nekik, hogy elégedjenek meg egyedül Isten erejével, s ne sóvárogjanak azok után a széles folyók után. Mintha ezt mondta volna: „A mi erőnk legyőzhetetlen lesz, ha Isten uralkodik felettünk, mert az Ő vezetése és irányítása alatt kiadósan meg leszünk erősítve".

A melyekbe nem jő evezős hajó. A nagy folyók azzal a kényelmetlenséggel járnak, hogy hozzáférést biztosíthatnak az ellenségnek, mert lehetővé teszik a számukra, hogy hajóikkal a kívánatosnál közelebb jussanak, s így nagyon gyakran előfordul, hogy ami előnyösnek tűnt, azt károssá vált. Miközben azonban az Úr azt mondja, hogy lesz „folyó", azt is hozzáteszi, hogy nem kell majd félni efféle kellemetlenségtől, s az ellenségek nem lesz megengedve, hogy közeledjen. Kétfajta hajót említ, a hosszú hajókat és a teherszállító hajókat annak megmutatása végett, hogy az ellenségek minden lehetséges módon ki lesznek zárva. Ebből egy nagyon hasznos tanítást kell leszűrnünk, miszerint a biztonság reménységét csak egyedül Istenben kell keresnünk, s felesleges különféle védelmi eszközöket összegyűjteni, melyek haszontalan, sőt ártalmasok lesznek, ha Ő nem a mi oldalunkon áll.

22. *Mert az Úr a mi bíránk*. A próféta most annak módját magyarázza meg, ahogyan Isten az egyházban lakozik. Úgy, hogy ott Őt tisztelik, és elismerik *Bírónak*, *Törvényadónak* és *Királynak*. Azok ugyanis, akik engedelmeskednek Istennek és alávetik magukat Neki, mint Királynak, tapasztalatból fogják megismerni, hogy Ő üdvösségük őre. Azok azonban, akik hamisan dicsekednek az Ő nevével, hiába remélik, hogy majd megsegíti őket. Csak vessük alá magunkat az Ő tekintélyének, hallgassuk hangját és engedelmeskedjünk Neki, s megmutatja majd, hogy Ő a mi védelmezőnk és a leghűségesebb őrizőnk. Ha azonban megvetjük hangját és nem engedelmeskedünk Ígéjének, kétségtelenül semmi okunk sincs azon csodálkozni, ha elvet és cserbenhagy minket a veszélyekben.

Ebből azt is meg kell látnunk, hogy mi Isten igazi egyháza. Az, amelyik elismeri Istent „Törvényadónak" és „Királynak". Micsoda arcátlansággal mernek hát a pápisták azzal dicsekedni, hogy ők Isten egyháza, mikor láthatóan elvetik annak törvényes kormányát, amit Mózes, a próféták és Krisztus parancsoltak és a helyére koholmányokat és kufárkodást állítanak? Kegyetlen zsarnokságot gyakorolnak a lelkiismeret felett, és elvéve minden szabadságot, amit Krisztus ruházott ránk, nyomorultul zaklatják a lelkeket és a kárhozatba vezetik őket, pedig egyedül Istennek van joga uralkodni a lelkiismeret felett, mert egyedül Ő a „Törvényadó" és a „Bíró", s egyedül Neki kellene vezetnie minket az Ő Ígéjével. A próféta azért kombinálja itt a „Bíró", a „Törvényadó" és a „Király" szavakat, mert a témának nagyon nagy a fontossága, s nem szabad könnyedén félretenni. Ha tehát megengedjük, hogy Ígéje vezessen bennünket, Ő soha nem fog minket félrevezetni, s ez az egyetlen módja az üdvösség megszerzésének.

23. *Megtágultak köteleid*. A beszélgetést az asszírokra irányítja, akiknek személyében az egyház minden ellenségéhez egyformán szól. Miután ekkora stabilitást ígért az egyháznak,

[670] A Károli-fordítás szerint: *Sőt az Úr, a dicsőséges lesz ott nékünk – a ford.*

ami soha nem lesz majd megzavarva, megfeddi az ostoba magabiztosságot, melytől az istentelen emberek úgy felfuvalkodnak, mintha olyan mélyen gyökereznének, hogy leérnének a Föld középpontjáig. S jóllehet a vagyon mérgező befolyása hatására úgy képzelik, hogy gazdagságuk rendkívül bizonyos, a próféta előre jelzi gyors megromlásukat, mert nem Isten keze támogatja őket. Azt a hasonlatot folytatja, amit a elején használt. Elmondván, hogy az egyház olyan helyhez hasonlít, mely meg van erősítve és nagyon széles folyók veszik körül, melyek nem engedik meg az ellenség közeledését, a gonoszok állapotát most hajókéhoz hasonlítja. Ezalatt azt érti, hogy nincs szilárd alapjuk, noha félelmeteseknek látszanak, őrülten hevesek és kegyetlenül durvák, és azt képzelik, hogy senki sem képes ellenállni a dühüknek. S noha vannak hosszú hajóik és teherhajóik, melyekkel mondhatni képesek egységet alkotni az egymástól nagy távolságra elhelyezkedő országok között továbbá megtenni magukat a tenger és a szárazföld mestereinek, mégsem lesz állandóságuk, vagy stabilitásuk. Az Úr elsüllyeszti a hajóikat, elveszi kötélzeteiket és árbocaikat, s egyetemes hajótörésbe vonja bele őket. Ne rettenjünk hát meg dühöngésüktől és pimaszságuktól, hanem nézzünk az Úr napjára, mikor dühüket és erőszakosságukat a saját fejükre zúdítja.

24. *És nem mondja a lakos: beteg vagyok!* A próféta ismét az egyházhoz tér vissza, mert a pusztulás, mellyel az asszírokat fenyegette, az istenfélők vigasztalására is szolgált. Az egyház biztonsága ugyanis nem tartható fenn mindaddig, amíg az Úr nem biztosítja a védelmét ennyi ellenséggel szemben, akik minden oldalról támadják és zaklatják. Ennek megfelelően, miután futólag megemlítette, hogy minden elvetett, aki Isten gyermekeit bosszantja, vereséget fog szenvedni, most alkalmas módon folytatja a témáját annak kijelentésével, hogy Isten semmit sem hagy elvégezetlenül, ami előmozdíthatja az istenfélők üdvösségét. Azt mondja tehát, hogy az egyház polgárai minden kényelmetlenségtől mentesülni fognak, mivel Isten kegyén keresztül bővelkedést élveznek majd.

A nép, a mely benne lakozik, bűnbocsánatot nyer. Az igevers eme második mondata az elsőt magyarázza, mert megmutatja: semmi sem fogja akadályozni, hogy túláradóan élvezhessük Isten áldásait, mikor a bűneink megbocsáttattak. Ezért arra is következtetünk, hogy minden ránk nehezedő nyomorúság nem más forrásból, mint a saját bűneinkből származik. Bármi más alapon a próféta által megjelölt ok erőltetettnek és helytelennek tűnhet, nekünk azonban fenn kell tartanunk azt az alapelvet, hogy mindaz a gonoszság, amit Isten ránk mér, az Ő haragjának megannyi jele. Következésképpen, mikor a bűnösség eltöröltetett, nem marad más, mint hogy Isten atyai vonzalommal fog velünk bánni, s kegyesen megadja mindazt, amire csak szükségünk van. Ha tehát meg akarunk szabadulni a megpróbáltatásokból, be kell tartanunk ezt a sorrendet: először ki kell békülnünk Istennel, mert az ok eltávolítása azonnal maga után vonja az okozat eltávolítását is.

Látván azonban, hogy vágyaink rosszul szabályozottak, s annak következtében, hogy csak a büntetés alól akarunk megmenekülni, becsukjuk szemeinket a nyomorúságaink gyökere előtt, így nem kell csodálkoznunk, ha azok nem enyhülnek. Azok a személyek tehát tévednek, akik bűneikbe merülnek, mégis mentesülni akarnak mindenféle megpróbáltatástól. Ha nem is szenvednek a balsorstól, mégsem szűnnek meg nyomorultaknak lenni, s nem élvezhetik az elme békességét, ameddig a bűneik miatti lelkiismeret-furdalás üldözi őket. Következésképpen az igazi boldogság ebben rejlik: bűnbocsánatot kaptunk Istentől, s őszintén hisszük, hogy mindazok az áldások, melyeket az Ő kezéből kapunk, az ő atyai jóságának eredményei. Tanuljuk meg azt is, hogy semmi más módon nem tudunk Isten kedvében járni, vagy megszerezni a megtiszteltetést, hogy az Ő gyermekének neveztethessünk, csak mikor megszűnik bűneinket nekünk tulajdonítani. Így tehát a csak az ingyenes kegyelemből kapott kiengesztelés békíti meg Istent irányunkban, s nyitja meg az utat az Ő jóságának élvezetéhez. S hogy nincs látható bizonyítéka a balsors alóli kivételnek, az nem kisebbíti az ígéret igazságát, mivel a hívők bőven megelégednek azzal a vigasztalással a megpróbáltatásaikban, hogy még mikor Isten keze ostorozza is őket, ők akkor is az Ő szeretett gyermekei. Amint

megújította őket Isten Lelke, elkezdik ízlelni azt az áldást, mely tökéletes volt Ádám bukása előtt. Mivel azonban sok bűn terheli őket, folytonosan tisztogatásra van szükségük. Sőt, a gyengeségükön való könyörületen át Isten enyhíti, vagy akár teljesen be is szünteti büntetésüket, s szomorúságuk mérséklésével és enyhítésével megmutatja, hogy támogatja a boldogságukat. Nem minden jó ok nélkül jelenti tehát ki a próféta, hogy az egyház mentesül a közönséges csapásoktól, amennyiben azok Isten átkából fakadnak.

Ebből világosan láthatjuk azt is, mennyire gyerekes a pápisták szőrszálhasogatása, miszerint a bűnök eltörlésének nincs semmi haszna: mintha nekünk kellene elégtételt adni Isten ítéletének. Ám messze mást tanítanak a próféták, ahogyan mi is könnyen megismerhetjük a különféle igeszakaszokból, de ha nem lenne több, csak ez az egyetlen szakasz, akkor is, lehetne bármi világosabb, mint az, hogy a betegségek azért érnek véget, mert a bűnök megbocsáttatnak? A jelentése kétségtelenül ugyanaz, mintha azt mondta volna, hogy a büntetés befejeződik, mert a bűn megbocsáttatott. Valóban igaz, hogy jóllehet Isten kiengesztelődött az irányukban,[671] néha mégis szab ki büntetéseket a hívőkre, s ennek célja az, hogy az atyai büntetésekkel még teljesebben taníthassa őket a jövőre nézve, nem pedig a bosszúállás rajtuk, mintha csak félig engesztelődött volna ki. A pápisták azonban azt hiszik, hogy a büntetések az elégtétel részét képezik, s hogy ezek megfizetésével a bűnös valamelyes mértékben önmagát váltja meg, s törli el a saját bűneit: ez pedig teljességgel összeegyeztethetetlen az ingyenes megbocsátással. Azaz, undorító koholmányaik, mind az elégtételről, mind a purgatóriumról, nem állják meg a helyüket.

Azt is érdemes megfigyelni, hogy senki más, csak az egyház polgárai élvezik ezeket az előjogokat, mert Krisztus testétől és az istenfélők közösségétől külön nem lehet reménység az Istennel való megbékélésre. Azért az általunk vallott Hitvallásban valljuk, hogy hiszünk „az egyetemes egyházban és a bűnök bocsánatában”, mert Isten csak azokat teszi szeretete tárgyaivá, akiket az Ő egyszülött Fiának tagjai közé sorol, s hasonlóképpen, senkinek sem tulajdonítja az igazságosságot, aki nem tartozik az Ő testéhez. Ebből következik, hogy az idegeneknek, akik elválasztják magukat az egyháztól, nem marad más, mint megrothadni az átkukban. S ezért az egyházból való eltávozás egyben az örök üdvösség megtagadása is.

[671] “Encore qu’il leur air pardonne.” “Bár megbocsátott nekik.”

34. fejezet

1. Jőjjetek népek és halljátok, nemzetségek figyeljetek, hallja a föld és teljessége, e föld kereksége és minden szülöttei.

2. Mert haragszik az Úr minden népekre, és megbúsult minden ő seregökre; megátkozá, halálra adta őket.

3. Megöltjeik temetetlen maradnak, hulláik bűze felszáll, és hegyek olvadnak meg vérök miatt.

4. Elporhad az ég minden serege, és az ég mint írás egybehajtatik, és minden serege lehull, miként lehull a szőlő levele és a fügefáról a hervadó lomb.

5. Mert megrészegült fegyverem az égben, és ímé leszáll Edomra, átkom népére, ítéletre.

6. Az Úr fegyvere telve vérrel, megrakva kövérrel, bárányoknak és bakoknak vérével, a kosoknak vesekövérével; mert áldozatja lesz az Úrnak Boczrában, és nagy öldöklés Edom földén.

7. Elhullnak a bivalyok is velök, és a tulkok a bikákkal, és megrészegedik földük vértől, és poruk borítva lesz kövérrel.

8. Mert bosszúállás napja ez az Úrnak, a megfizetés esztendeje Sionnak ügyéért.

9. És változnak patakjai szurokká, és pora kénkővé, és lészen földe égő szurokká.

10. Éjjel és nappal el nem alszik, örökre fölgomolyog füstje, nemzetségről nemzetségre pusztán marad, soha örökké senki át nem megy rajta;

11. És örökségül bírándja azt ökörbika, sündisznó; és gém és holló lakja azt, és fölvonják rá a pusztaság mérőkötelét és a semmiségnek követi.

12. Nemesei nem választanak többé királyt, és minden fejedelmei semmivé lesznek.

13. És fölveri palotáit tövis, csalán és bogács a bástyáit, és lesz sakálok hajléka és struczok udvara.

14. És találkozik vadmacska a vadebbel, és a kisértet társára talál, csak ott nyugszik meg az éji boszorkány és ott lel nyughelyet magának.

15. Oda rak fészket a bagoly és tojik és ül tojáson és költ árnyékában, csak ott gyűlnek együvé a sasok!

16. Keressétek meg majd az Úr könyvében, és olvassátok: ezeknek egy hijjok sem lesz, egyik a másiktól el nem marad; mert az Ő szája parancsolta, és az Ő lelke gyűjté össze őket!

17. Ő vetett sorsot köztök, és keze osztá ki azt nékik mérőkötéllel; örökre bírni fogják azt, nemzetségről nemzetségre lakoznak abban.

1. *Jöjjetek népek*. Eddig a próféta Isten gyermekeit akarta vigasztalni, mintegy mondhatni közöttük prédikálván, most azonban a pogányok felé irányítva mondanivalóját, ugyanazt a témát folytatja, de eltérő módon. Megmutatván korábban (Ézs33:6, 20), hogy az Úr úgy viseli gondját a népének, hogy megtalálja a megőrzésük eszközeit, most azt is hozzáteszi, amit gyakran láttuk a könyv előző részeiben, hogy miután megengedte egy ideig a gonoszoknak a zaklatásukat, végül bosszút áll rajtuk. A próféta tehát ugyanazt a témát folytatja, de másféle vigasztalással, mert leírja, micsoda szörnyű bosszút fog állni az Úr a gonoszokon, akik bántották az Ő népét.

Nemzetségek figyeljetek. S hogy még jobban felrázza őket, a megszólítást ezzel a felkiáltással nyitja, mintha éppen letenni készülne egy hírnök hivatalát, és a nemzeteket Isten ítélőszéke elé idézné. Így kellett kirázni a fásultságból a gonosz embereket, akik a könnyedség és bővelkedés idején megvetnek minden fenyegetést, s nem gondolják, hogy Isten majd

bosszút fog állni a bűneikért. De ebben a hevességben is főleg az egyházat tartja a szeme előtt, ellenkező esetben ugyanis a süketekhez szólna hasztalanul.

Hallja a föld. Az edomitákhoz szól, akik gőgösen megvetették ezeket az ítéleteket, s ezért hívja segítségül az eget és a földet, hogy tanúskodjanak ellenük. Kijelenti ugyanis, hogy az ítélet annyira látható és szembeötlő lesz, hogy nemcsak a nemzetek, de még az értelemmel meg nem áldott teremtmények is meglátják. A prófétáknál szokásos, hogy az értelemmel meg nem áldott teremtményekhez szólnak, mikor az emberek, jóllehet felruháztattak ésszel és értelemmel, mégis ostobák, mint azt korábban láttuk (Ézs1:2, 5Móz32:1).

2. *Mert haragszik az Úr minden népekre*. Kétségtelenül azokat „a népeket" érti, akik a zsidókkal ellenségeskedtek, egyidejűleg azonban a szomszédjaik is voltak. Körbevéve minden oldalról különféle népekkel, majdnem annyi ellenségük volt, amennyi szomszédjuk. S bár ez a gyűlölet más forrásokból, például irigységből fakadt, mégis, a vallásbeli különbségek hatalmasan felszították a haragjukat, hisz rendkívüli sértésnek tekintették, mikor a babonáikat kárhoztatták. Annál több ok volt Istent dicsérni amiatt, hogy Ő a bíró és a bosszúálló.

Megbúsult minden ő seregökre. Ezt azért teszi hozzá, mert a zsidók létszámban kevesek voltak a többi nemzettel összehasonlítva. Jóllehet tehát „a népek" nagy létszámukkal büszkélkedtek, s lenézték a zsidókat csekély számuk miatt, a próféta mégis kijelenti, hogy Isten könnyedén lecsökkenti és felőrli őket kicsiny nyájának megőrzése végett, aminek Ő az őrzője.

Halálra adta őket. Noha jövőbeni eseményekről beszél, mégis a múlt idő használata mellett döntött, hogy azonnal azok szeme elé tárja az eseményt, akiket leterítettek és elborított a balsors. Ezek a próféciák, amint mondtam, nem az edomiták miatt hangzottak el, mert ők nem törődtek a tanítással, hanem az istenfélők kedvéért, akiket vigasztalni akart, mert ellenségeik nyomorultul zaklatták őket.

3. *Megöltjeik temetetlen maradnak*. Ezzel a körülménnyel azt mutatja meg, hogy hatalmas lesz a csapás, mert ha mindössze páran „ölettetnek meg", azokat sírba teszik, de mikor oly hatalmas tömeget vágnak le egyszerre, hogy nem marad annyi sem, amennyi az eltemetésükhöz szükséges, senki sem gondol a temetésre, így a levegő beszennyeződik a *hulláik bűzével*. Ebből világos, hogy Isten elég erős a megszámlálhatatlanul nagy hadseregek leverésére is. A próféta talán Isten ítéletének képét is fokozni akarta, mivel a nemzetek lemészárlásához hozzátette annak szégyenét és gyalázatát, hogy még a tisztességes temetés sem adatik meg nekik.

És hegyek olvadnak meg vérök miatt. Újabb szóképet használ a mészárlás mértékének még jobb kifejezésére, mert a „vér" a „hegyekről" folyik majd alá, mintha maguk a hegyek olvadtak volna meg pontosan úgy, ahogyan a vizek zuhognak le heves esőzések után, s lemossák a termőföldet is. Így tehát azt is megmutatja, hogy nem lesz menekvés, mert a kard ugyanolyan durván tombol majd magukon a hegyeken is, mint a csatamezőn.

4. *Elporhad az ég minden serege*. Ézsaiás túlzó stílust használt, amint azt más próféták is tenni szokták, annak érdekében, hogy élénken mutathassa be Isten ítéletének félelmetes természetét, s az emberek egyébként tompa és lusta szívére hatást gyakorolhasson. Ellenkező esetben ugyanis értekezésének nem lett volna elegendő energiája, és csak csekély hatást gyakorolt volna a nemtörődöm emberekre. Ezért teszi hozzá, hogy „maguk a csillagok is ekkora mészárlás közepette elfeketednek, mintha készek lennének kialudni", s teszi ezt azért, hogy jobban megmutassa: gyászos csapás lesz ez. Hasonlóképpen ahhoz, amint a sötét és felkavart égen a felhők egymásba csavarodni látszanak, s a Nap és a csillagok elhalványulnak, mondhatni kialszanak, s minden égitest tántorog és a pusztulás jeleit mutatja, a próféta kijelenti, hogy abban az időben ez fog történni és minden megtelik a legszomorúbb siránkozással.

Ezeket a kijelentéseket az ember érzékelésére kell vonatkoztatni, mert a menny nem mozdul ki a helyéből. Mikor azonban az Úr kinyilatkoztatásait adja a haragjának, úgy

megrettenünk, mintha az Úr feltekerte és ledobta volna a mennyet. Nem mintha bármi ilyesmi bekövetkezne a mennyben, hanem a próféta a nemtörődöm emberekről beszél, akiket így kell megszólítani, hogy ne képzelhessék: a mondanivalója jelentéktelen, vagy alkalmas a gúnyolódásra. „Olyan félelem fog el benneteket, hogy azt fogjátok gondolni: az ég szakad a fejetekre". A közönyösség jogos büntetése, hogy a gonosz emberek, akikben nincs semmiféle istenfélelem, a saját árnyékuktól megrettenjenek és ugyanúgy reszkessenek „a szállongó falevél zörrenésétől" (3Móz26:36), mintha a Nap esne le az égből. De jelenti ez a dolgok félelmetes forrongását is, melynek során minden a feje tetejére áll és összezavarodik.

5. *Mert megrészegült fegyverem az égben*. Azt mondja, hogy az Úr „kardja" véres, amint a szélsőséges mészárlás alvadt vérrel borítja el a „kardokat", s hogy nagyobb súlyt adjon a stílusának, az Urat mutatja be beszélőként. De miért mondja, hogy *az égben?* hiszen Isten nem hívja az embereket a mennybe azért, hogy kiszabja rájuk a büntetést, hanem nyíltan végrehajtja ítéleteit ebben a világban, az emberek keze által.[672] Itt a próféta Isten titkos tanácsvégzésére tekint, mellyel mindent kijelöl és meghatároz, mielőtt végrehajtaná, s nem magát a cselekedetet érti, hanem a prófécia hatékonyságát magasztalja, mert az eredmény bizonyossága nyilvánvaló Isten változhatatlan céljából kiindulva: hogy a hitetlenek tudhassák, hogy az Úr a mennyben számon tartja a gonosz emberek bűneit, s bár egy ideig büntetlenül folytathatják karrierjüket, mégis, a kard ami majd levágja őket, már most véres az Úr szemében, mikor eldönti a büntetés kiszabását rájuk. Hasonlóképpen égett már Sodoma az Úr szemében (1Móz19:28), miközben még szabadon vetették magukat az italozásba és lakomázásba, s vágyaik kielégítésébe. Ugyanezt kell mondanunk a többi gonosz emberről is, akik miközben kéjelegnek az örömökben, már ki vannak jelölve Isten által a levágásra. Nem szabad tehát figyelmünket a dolgok jelenlegi állapotán rögzíteni, mikor látjuk, hogy a gonoszok élvezik a vagyont és mindent úgy tesznek, ahogyan nekik tetszik. Bár senki sem háborgatja őket, mégsem állnak messze a megsemmisítéstől, mikor Isten haragszik rájuk és az ellenségükké vált.

És ímé leszáll Edomra. Konkrétan említi az edomitákat, akik ellenségesek voltak Isten népével, bár vér szerinti rokonságban voltak velük, s ugyanaz a fajta vallás különböztette meg őket is, mert amint már korábban említettük, Ézsautól származtak (1Móz36:8), s Ábrahám leszármazottai voltak. Napjainkban ehhez hasonlóan nincs halálosabb ellenségünk a pápistáknál, akik nyilvánosan megkapták ugyanazt a keresztséget, mint mi, sőt még Krisztust is vallják, mégis gorombán üldöznek és végromlásra akarnak juttatni minket, mert kárhoztatjuk babonáikat és bálványimádásukat. Ilyenek voltak az edomiták is, tehát a próféta főleg őket választotta ki az összes ellenség közül.

Átkom népére. Ezt az elnevezést adva nekik megerősíti az ítéletet, amit kihirdetett. Hiába próbálnak meg ugyanis elmenekülni az elől a pusztulás elől, amire már kijelöltettek és adattak. Ezzel a kifejezéssel azt jelenti ki a próféta, hogy ők már a mennyei rendelet által megsemmisíttettek, mintha máris elkülöníttettek és kivágattak volna az élő emberek közül. S hogy ne gondolhassák, Isten igazságtalanul cselekedett, hozzáteszi: *ítéletre*, mert nincs semmi amire az emberek hajlamosabbak lennének, mint Isten megvádolására kegyetlenséggel, s az emberek nagyobbik részének nem akarózik elismerni, hogy Ő az igazságos Bíró, különösen mikor szigorúan ostoroz. Ézsaiás tehát megmutatja, hogy ez igazságos ítélet, mert Isten semmit sem tesz gorombán, vagy szélsőséges szigorúsággal.

6. *Az Úr fegyvere telve vérrel*. Ugyanazt a kijelentést folytatja, de más leírással, amely a dolgot sokkal erőteljesebb fénybe állítja azért, hogy ama gonosz emberek álmosságát felrázza, akik, amint korábban említettük, minden tanításon csak nevetni és gúnyolódni

[672] „Semmi sem megszokottabb a keleti költőknél, mint 'a vértől megrészegült kard' kifejezés használata a kiterjedt mészárlásra (Schurrer a Hab3:9-ről). Vagy talán ebben a versben a kardot a mennyben jobb lenne az isteni haragtól megrészegültnek értelmezni, mielőtt lejöhetne a földre, hogy jóllakhasson az ellenségek vérével. Ebben az esetben a következő vers megfelelően írná le azt a kardot, mint vérrel jóllakottat az edomiták földjén." – *Rosenmüller*.

szoktak. Szükséges volt tehát, hogy Isten ítéleteit mintegy élőképben fesse le, hogy ne csak mély benyomást gyakoroljon tompa elméikre, de a hívőket is buzdíthassa szent reménységgel, mikor rájönnek, hogy ellenségeik büszkesége és lázadása egyáltalán nem akadálya annak, hogy mint barmokat vigyék őket a vágóhídra, valahányszor csak ez Isten akarata.

Az *áldozatokhoz* hasonlítja, mert az állatokat az Isten imádata és tisztelete végett vágták le, s hasonlóképpen, az emberek eme elpusztítása is dicsőségére lesz Istennek. S itt megerősíti, ami korábban elhangzott az *ítéletről*, mert mikor Isten végrehajtja az ítéleteit, megmutatja ragyogását, így a gonoszok megsemmisítését joggal hasonlítja az „áldozatokhoz", amik az istentisztelet részét képezték. Az „áldozatokat" valóban nem volt kellemes szemlélni, mert az élet elvételének visszataszító cselekedete, a vér gőzölgése és füst gomolygása kelthetett ellenszenves hatást, de ezekben a dolgokban Isten dicsősége ragyogott fényesen. Így ezt a mészárlást is szörnyű volt szemlélni, és kevéssé volt alkalmas tiszteletet ébreszteni, de a hívők, hogy ebben a vonatkozásban megszenteljék Isten nevét, azt a parancsot kapták, hogy emeljék szemeiket a mennyre, mert ennek a büntetésnek a végrehajtásában Isten emel magának oltárokat az áldozatok levágására. Mivel igazságtalanul elnyomták az egyházat, megfeledkezvén minden emberi érzésről és barbár módon bántak Isten gyermekeivel, Ézsaiás kijelenti, hogy vérükben jó illatú áldozat kináltatik fel, mely teljesen elfogadható Isten számára, hisz a saját ítéletét hajtja végre.

Bárányoknak és bakoknak vérével. Ezzel a megjelöléssel azokat az embereket írja le jelképesen, akiknek le kellett vágattatni, s a különféle áldozatokra utalva ebbe nemcsak a közembereket foglalja bele, hanem minden nemest is, azért, hogy jelezze: az Úr oly módon bünteti meg ellenségeit, hogy semmilyen rendű és rangú ember sem lesz kivétel. *Bocrát* említi, a fővárost és mondhatni a nemzet metropoliszát, ahol a legnagyobb mészárlás megy majd végbe. Ezután hozzáteszi *Edom* országát, melynek egészén át fog menni ez a csapás.[673]

7. *Elhullnak a bivalyok is velök*. Ez a vers szorosan kapcsolódik az előzőhöz, mert semmi újat sem mond, hanem ugyanazt a képet folytatva felerősíti, amit a „kosokról" és a „kecskékről" mondott, amihez nemcsak a bivalyokat, de a vad és harapós állatokat is hozzáteszi. Mindez megfelel annak, hogy a menny eme bosszúja annyira kérlelhetetlen lesz, hogy se életkort, se rangot nem kímél, mert dacára ostoba erőszakosságuknak, még a kegyetlen órásokat is levágja. Mintha valaki olyan áldozatot készítene, melyben benne lenne válogatás nélkül mindenféle állat. Nem kell furcsának vélnünk, hogy a bárányokat a kegyetlen vadállatokkal keveri, mert a „bárányok" fogalom itt nem a lágyságuk, vagy ártalmatlanságuk jelzésére szolgál, hanem összehasonlításképpen azokra, akik gyengék és közrendűek, s így szükséges valamekkora mértékletességet felmutatniuk.

Jóllehet Isten tűnhet durvának ellenségességé imígyen minden rendű és rangú ember ellen fordítva, mégis, az „áldozat" szó használatával az igazságosság dicséretét követeli Magának. Valóban, egyetlen ember sem lesz hibátlan, mikor a bíróságra megy, így jó okkal fog mindenki válogatás nélkül és visszavonhatatlanul elpusztulni. Efféle pusztulás vár az elvetettekre, akik önként tagadják meg, hogy Isten szolgálatára adják magukat: a hitetlen kezek fogják őket áldozatul kínálni.[674]

Az אבירים (*abbirim*) szót egyes igemagyarázók *erősnek* fordítják. Én szívesebben követem azokat, akik a *bivalyok* jelentéssel veszik, amit a Zsol22:13-ban is jelent, bár ebben az igeversben a próféta ennek a szónak a használatával átvitt értelemben azokat jelöli, akik nagyon erősek és hatalmasak.

8. *Mert bosszúállás napja ez az Úrnak*. Ezt az igeverset is az előzőekhez szorosan kapcsolódónak kell tekinteni, mert rámutat a célra, amit az Úr tartott a szeme előtt az

[673] "Au travers de la quelle ceste desconfiture passera sans espargner endroit quelconque." – "Melyen úgy zúdul keresztül ez a megverettetés, hogy egyetlen helyet sem fog kímélni."
[674] "Ils seront sacrifiez par les mains d'aussi mecans qn'eux." – "Hozzájuk hasonlóan gonosz személyek kezei fogják őket feláldozni."

edomiták ilyen szigorú megbüntetése során. Ez a cél pedig nem más, mint hogy meg akarja bosszulni az Ő népét és védelmezni akarja az ügyüket. Ha tehát nem jelölte volna meg az okot is, az előző kijelentések tűnhettek volna homályosaknak, vagy helyteleneknek. Bizonytalan ismeret lenne ez ugyanis, ha nem vennénk fontolóra, hogy Isten a gonoszok megbüntetésével népe iránti meg nem szűnő vonzalmáról és gondoskodásáról tesz bizonyságot.

Ami korábban az edomitákról hangzott el, azt kétségtelenül ki kell terjesztenünk az egyház összes ellenségére, mert a próféta valamennyit belefoglalta egy konkrét osztályba. Ezért tehát a megpróbáltatások közepette ennek a vigasztalásnak kell támogatnia a szíveinket: a támadások, melyeket most szenvedünk el, Isten elé kerülnek majd elbírálásra, Aki joggal követeli magának ezt a hivatalt. A próféta ezalatt nemcsak úgy érti, hogy Neki a hatalmában áll a gonoszokat megbüntetni, valamikor csak így tartja jónak, hanem hogy azért uralkodik a mennyben, hogy a megfelelő időben mindenféle igazságtalanságot megbüntessen. Figyelnünk kell azonban a *nap* és az *év* szavakra, melyekkel arra emlékeztet minket, hogy Isten nem alszik a mennyben, bár egy rövid ideig nem jön elő, hanem a megfelelő időpontig késlelteti a bosszúállását, hogy a hívők „a béketűrésük által megnyerhessék lelkeiket" (Lk21:19), s hagyják, hogy kifürkészhetetlen bölcsességének megfelelően kormányozzon.

9. *És változnak patakjai szurokká*. Amit a próféta most tesz hozzá, az semmi újat sem tartalmaz, hanem csak teljesebben írja le ezt a sivárságot. Korábban már megmagyaráztuk az okot, amiért a próféták ennyire eleven képeket használnak Isten ítéleteinek bemutatására. Azért, hogy rávegyék az embereket: úgy lássák ezeket, ahogyan ténylegesen megjelennek, s rákényszerítsék őket azoknak a dolgoknak az elfogadására, melyeket szemeik és elméik nem vesznek észre, vagy amelyeket, amint meglátják, vagy meghallják, azonnal el is felejtik. Azt is észre kell venni azonban, hogy a próféták sötét és titkos dolgokról beszéltek, melyeket általánosan elképzelhetetlennek véltek az emberek, sokan ugyanis azt képzelték, hogy a próféták összevissza beszélnek. Szükséges volt tehát a sok megerősítés hozzáadása, amilyeneket ebben és más igeversekben használ. Így tehát egy borzalmas változásról számol be, mely Júdea egész arculatát meg fogja változtatni.

Ezen kívül Szodoma és Gomora elpusztítására is utal (1Móz19:24), amit a próféták szintén gyakran megtesznek. Abban a megsemmisülésben, amint Júdás tájékoztat bennünket, benne rejlik Istennek az elvetettekkel szembeni haragjának örök bemutatása (Júd7), s nem minden jó ok nélkül emlékeztetnek erre a próféták, hogy mindenki megtanulhasson félni Isten ítéleteitől. Ugyanebből az okból teszi ezt is hozzá:

10. *Éjjel és nappal el nem alszik*. A próféta nyelvezete kétségtelenül túlzó, de az Úr kénytelen így cselekedni velünk, mert egyébként a világos szavak semmi hatással sem lennének ránk. Mikor kijelenti, hogy az Úr haragja az edomiták ellen örökké égő tűzre fog emlékeztetni, azzal a megbocsátás minden reménységétől elvágja őket, Mivel folytonosan provokálták Istent, rá kell majd jönniük, hogy Ő engesztelhetetlen. Malakiás is kimondja azt a kifejezést az elvettetésről, hogy Isten átka örökre rajta lesz azon a népen (Mal1:4). Az ellentétre azért van szükség, mert valamiféle vigasztalás mindig megadatik Isten népének. Ezt azonban nem kell hosszasan magyarázni. Elég, ha megértjük a próféta szavainak jelentését és célját.

11. *És örökségül bírja azt a pelikán és a bagoly*.[675] Ami az állatokat illeti, itt a vélemények megoszlanak, s még a héber anyanyelvű igemagyarázók sem értenek egyet velük kapcsolatban. A próféta célja azonban világos: leírni egy sivatagos helyet és kiterjedt pusztaságot. Kétségtelenül félelmetes vadállatokra és förtelmes szörnyekre gondol, melyek nem lakoznak együtt az emberekkel, s általánosan nem is ismerik azért, hogy teljesebben megmutassa, milyen megrázó lesz a pusztulás. Az előző mondat tehát világos, de a következő okoz némi fejtörést.

[675] A Károli-fordítás szerint: *És örökségül bírándja azt ökörbika, sündisznó – a ford.*

És fölvonják rá a pusztaság mérőkötelét és a semmiségnek köveit. Egyesek „a pusztaság mérőkötele” kifejezést ellentétes értelemben veszik és a zsidókra vonatkoztatják, én azonban egyszerűbb nézeten vagyok, s azt hiszem, hogy a korábbi kijelentésekhez hasonlóan ezt is az edomitákra kell vonatkoztatni. S hogy világosabbá tegyük: ez a természetes jelentése Ézsaiás mondandójának, olvassuk el ugyanezeket a szavakat Malakiásnál, aki jóval utána élt. Az az igeszakasz tekinthető eme prófécia jóváhagyásának. „Ha azt mondja Edom: Elpusztultunk; de térjünk meg és építsük fel a romladékokat: ezt mondja a Seregeknek Ura: Ők építenek, de én elrontom, és elnevezik őket istentelenség határának és oly népnek, a melyre örökké haragszik az Úr. És látják ezt a ti szemeitek, és magatok is mondjátok: Nagy az Úr az Izráel határa felett.” (Mal1:4-5)

Amit Ézsaiás kissé homályosabban mondott el, azt Malakiás nagyobb érthetőséggel magyarázza. Utóbbi kijelenti, hogy „az edomiták hiába fognak építeni”, előbbi pedig, hogy „a pusztaság mérőkötelét” húzzák ki. Mintha ezt mondta volna: „Építőmestereitek hiába tesznek erőfeszítéseket a városok felépítésére”, mert az építők használnak köteleket és függőónokat a méréseik során. A próféta tehát megmutatja: azok erőfeszítései, akik Edom földjét akarják helyreállítani, gyümölcstelen lesz, mert szavainak értelme az, hogy oly módon semmisülnek meg, amiből semmiképpen sem állhatnak helyre, jóllehet más nehézségeket Isten rendszerint megkönnyít valamiféle vigasztalással.

S ebből azt a nagyon hasznos tanítást kell származtatnunk, hogy mikor a városok bizonyos mértékig helyreállíttatnak, miután lerombolták azokat, ez Isten megkülönböztetett kegyességéből fakad. Az építők és a munkások erőfeszítései ugyanis hasztalanok lesznek, ha Ő nem teszi rá a kezét mind az alapok lerakására, mind a munkálatok folytatására. S akkor is gyümölcstelen és haszontalan lesz a munkájuk, ha Ő nem vezeti azt végig, és a későbbiek során nem vonja azt a felügyelete alá. Hasztalanul verik magukat az emberek hatalmas költségekbe és fejtenek ki minden lehetséges erőfeszítést, ha Ő nem felügyeli és nem áldja meg a munkát. Így tehát csakis Isten áldásával érünk el bármiféle sikert, s ezért mondható, hogy „az Ő keze építette fel Jeruzsálemet” (Zsolt147:2, Ézs14:32). Amivel Ézsaiás itt az edomiták ellen fenyegetőzik, azt a Szentlélek máshol Akháb házára vonatkoztatja, arra utalván, hogy a földig romboltatik.

12. *Nemeseit királyság nélkülieknek fogják nevezni*.[676] Ezt a szakaszt különféleképpen magyarázták, amit én nem idézek, mivel unalmas lenne cáfolgatni őket. Az egyik legvalószínűbb így szól: „Nemeseiket uralkodni hívják, de hiába”. Mintha ezt mondta volna: „Nyomorult állapotukban senki sem lesz majd, aki uralkodni kívánna felettük, s felvállalná az állam terhét”. Hasonló kifejezést máshol is találunk, s láttunk korábban egyet (Ézs3:6-7), mely majdnem teljesen ugyanez volt, csak a szavak nem egyeznek .Mikor a próféta így beszél: „Hívják majd nemeseiket, de nem lesznek ott”, kétségem sincs afelől, hogy szellemes csúfolódással feddi meg annak a nemzetnek a büszkeségét, mely hosszan folytatódó békességet és bővelkedést élvezett. Mikor tehát az edomiták a hegyeik közül fennkölt büszkeséget lihegtek, a próféta kijelenti, hogy szégyenteljesen úgy le fognak vettetni, hogy se nemességük, se kormányuk nem lesz. Pont úgy, mint mikor egy királyságot megdöntöttek, a kormányát elmozdították, így az emberek általános tömege megnyomorított, vagy elcsúfított testre emlékeztet, s nincs különbség a rangokban. Azoknak a tekintélyes nemeseknek mondja gúnyosan, akik nagyon felmagasztalták magukat, hogy fejedelmek lesznek alattvalók nélkül.

És minden fejedelmei semmivé lesznek. Az előző mondat értelme még világosabb ebből a második mondatból, amit a magyarázat kedvéért tesz hozzá, miszerint „fejedelmei semmivé lesznek”. Ez megfelel annak, hogy Edom földje megcsonkított testre fog emlékeztetni, így semmi sem látszik majd benne, csak megdöbbentő zűrzavar. Ez Isten legnagyobb átka, mert ha az embereknek nincs politikai kormányuk, alig fognak különbözni az állatoktól. Valóban, az ő állapotuk sokkal rosszabb lesz, mert az állatok megvannak

[676] A Károli-fordítás szerint: *Nemesei nem választanak többé királyt – a ford.*

kormányzó nélkül, hisz nem háborúznak a saját fajtájukkal. Semmi sem lehet azonban barbárabb, mint az ember, ha nincs valamiképpen megfékezve, mert mindenkit a saját szeszélyeinek dühödt mohósága hajtja bele mindenféle erkölcstelen élvezetbe.

13. *És fölveri palotáit tövis*. Ugyanazt a témát folytatja, s félelmetes pusztítást ír le, mely a földdel teszi egyenlővé a csillogó házakat és palotákat, vagy legalábbis olyan vad állapotba hozza azokat, hogy alkalmatlanokká válnak emberi használatra, s csak töviseket, csalán és bogáncsot teremnek. Ez pedig egyetlenebb, mintha földekké és rétekké váltak volna. Ezen a módon bünteti az Úr mindazok szemtelenségét, akik emelkedett és fenséges házakat és költséges palotákat építettek, hogy emlékük a legtávolabbi leszármazottakig is fennmaradjon. Miután száműzte az embereket, átalakítja azokat a lakóépületeket madarak fészkévé és vadállatok barlangjává, hogy várakozásuk ellenére ne a nevük és hírnevük, hanem a bolond becsvágyuk emlékműveiként álljanak fenn. Azaz, az emberek helye majdnem megtelt állatokkal, ami azok hajlamait ábrázolja, akik azokat a díszes épületeket emelték. A rendnek ez a felforgatása szintén Isten haragjának szomorú jele, mikor a Föld, ami az ember számára teremtetett, látja természetes urait száműzetni, s kénytelen más lakosokat elfogadni, mert ekkor kétségtelenül megtisztul a mocsoktól, amivel beszennyeződött.

14. *És a vadállatok szatírokkal találkoznak*.[677] Ezeket az állatokat egyes igemagyarázók faunoknak vélnek, mások kuvikoknak, vagy manóknak, megint mások szatíroknak, s nincs teljes megegyezés a héber szavak jelentésének vonatkozásában. Nem volna azonban jó sok fejtörést okozni magunknak velük kapcsolatban, mert teljesen elegendő, ha megértjük a próféta szavainak jelentését és célját. Ő félelmetes pusztulást vázol fel, mintha azt mondaná: Idumea oly mértékben megsemmisül, hogy lakosok nélkül marad, s emberek helyett félelmetes fenevadak fognak lakni benne. Ezt a jutalmat a legjogosabban aratják le azok, akik a költséges palotákat, amint már mondtuk, nevük és hírnevük emlékműveiként építették. Ez azonban büntetés is, mellyel a gonosz nemzetség kegyetlenségét fenyegette, akik lelkesen hajlottak szomszédjaik és felebarátaik elnyomására.

Noha nem tudjuk abszolút módon megállapítani, hogy próféta boszorkányokra, manókra, vagy szatírokra és faunokra gondolt-e, mégis egyetemesen egyetértenek abban, hogy ezek a szavak ember formájú állatokat jelentenek. Hiszen látjuk, milyen változatos megtévesztéseket alkalmaz a Sátán, micsoda fantomok és borzasztó szörnyetegek láthatók és micsoda hangok és zajok hallhatók. Ezekről azonban már beszéltünk a tizenharmadik fejezetben.

A bűn, amit Isten ilyen szigorúan büntetett egyetlen nemzetben majdnem minden nemzetnél megtalálható, mert akik ilyen csillogó épületeket emeltek, aligha tették a szegényekkel szemben elkövetett megannyi erőszak és igazságtalanság, valamint másoknak sok-sok bosszúság okozása nélkül. Ezért a mész, a kövek és a faanyag Isten szemében vérrel szennyezettek. Ezért, amint Habakkuk mondja, „a kő is ellened kiált a falból, és a gerenda a fa-alkotmányból visszhangoz néki” (Hab2:11). Ne csodálkozzunk hát ezeken a félelmetes változásokon, mikor a becsvágy fosztogatással és gonosz zsarolással társul, hanem szemléjük Isten igazságos ítéletét.

16. *Keressétek meg majd az Úr könyvében*. Az „Úr könyve” alatt egyesek ezt a próféciát értik, mintha azt parancsolta volna, hogy figyelmesen olvassák, mert a legapróbb részlete is beteljesedik a kijelölt időben, amint azután hozzáteszi. Mások ügyesebben az Isten örök rendeléseként magyarázzák: „Keressétek, ha nem ez lesz Isten célja”, ez a magyarázat azonban nem elegendően természetes. Én szívesen értelmezem magának a törvénynek, amit kiváltképpen „Isten könyvének” neveznek, hiszen a próféták magából a törvényből, mint forrásból vették a tanításukat, amint gyakorta említettük.

[677] A Károli-fordítás szerint: *És találkozik vadmcska a vadebbel – a ford.* “Les bestes sauvages (assavoir Ziim avec Iim,) s’y rencontreront.” – “A vadállatok (azaz a Ziim az Iim-mel) fognak ott találkozni.”

Nehogy az esemény furcsasága gátat vessen annak, hogy higgyenek benne, Ézsaiás azt mondja hogy a zsidók már jó előre figyelmeztetést kaptak. Ezzel közvetve azok hitetlenségét szidja, akik úgy bámultak a bejelentésre, mintha valami szokatlan dolog lenne. Ezért helyesen visszavezeti őket a törvényhez, melyben Isten gyakran kijelenti, hogy gondját viseli a népének, de megbünteti a gonoszokat és az elvetetteket. Mózes már nagyon régen így beszélt, s a próféta azt mondja: nincs ok rá, amiért nehéz lenne elhinni, amit megprófétált, mert semmi újjal nem hozakodik elő, csak megerősíti itt és most, amit Mózes kijelentett és bizonygatott. Ez tűnik számomra a próféta szavai természetes jelentésének, s ezekkel a szavakkal akarta megerősíteni a zsidókat, hogy türelmesen várják, amit az Úr megígért, és teljességgel higgyék: minden ténylegesen beteljesedik amit előre megmondott az edomitákról és az egyház más ellenségeiről, mert Mózes megbízható tanú volt arról, hogy Isten mindig népének bosszúállója lesz. Emellett helyes is volt erre emlékeztetni őket azért, hogy mikor mindezek rá következnek az edomitákra, ne gondolhassák, hogy véletlenül történtek, hanem tudhassák, hogy Isten ítéletének következményei. Ilyen az emberek lázadása, hogy nem hisznek Istennek, mikor előre figyelmezteti őket, s ami azután Isten ítéletének megfelelően bekövetkezik, azt a véletlennek tulajdonítják. Ézsaiás tehát elébe megy ennek, és megparancsolja nekik, hogy Mózesnél kutakodjanak, akinek tekintélyét mindenki tisztelte.

Ezeknek egy hijjok sem lesz, mármint az állatoknak, mert a héber szerzők az איש (*ish*) és אשה (*ishshah*) szavakkal nemcsak a férfiakat és a nőket, hanem a hím- és nőnemű egyedeket is jelezték bármely fajból.

Mert az Ő szája parancsolta. Megerősíti, amit korábban mondott: jóllehet Isten munkái eléggé világosak, mégis, *szájával*, azaz Ígéjével teszi még világosabbá azokat a számunkra, hogy tisztábban láthassuk. S Isten munkáinak valódi szemlélése az, mikor az Íge tükrére szegezve tartjuk a szemünket, ellenkező esetben ugyanis merészségünk a szélsőségességig fokozódik és a helyesnél nagyobb szabadságot adunk magunknak, ha a mennyei tanítás nem vezet lámpaként minket. Ez tehát ama emberek merészségét és elhamarkodottságát hivatott korlátozni, akik megvetvén az Íge tanítását Isten ítéleteiről és minden szaváról csak vitatkozni és véleményt alkotni akarnak. Ha „kerestek volna a könyvben” és az Úr száját kérdezték volna, nagyobb kegyességet és vallásosságot tapasztalnánk közöttük.

„Az Úr szájával” a próféta még azt a bosszút is meg akarta erősíteni, amit előre jelzett, mert semminek, ami az Úr szent szájából származik, nem marad el a hatása. Ézsaiás azt állítja, hogy amit Isten egyszer elrendelt, s a saját nevében nyilvánosságra hozott, az vissza nem vonható. Ezzel a pajzzsal hárít el minden kételkedést, melyek azonnal felütik a fejüket, amint Isten ígéretei meghaladják értelmünket. Isten néha tényleg feltételesen fenyeget, ahogyan fenyegette a niniveieket (Jón1:2), a fáraót (1Móz12:17) és Abiméleket (1Móz20:3), akiket azután megtartott, mert megtértek. Ha azonban elszánta magát egyszer a bosszúállásra és a büntetésre akkor tényleges bizonyítékát adja, hogy nem kevésbé igaz és hatalmas, mint mikor üdvösséget ígért a népének. A *száj* és *Lélek* szavak egyetértése teszi ezt még nyilvánvalóbbá.

És az Ő lelke gyűjté össze őket! Jóllehet a „száj lehelete” gyakran jelenti ugyanazt, mint a „beszéd”, és az is megszokott, hogy a héber szerzők ugyanazt a dolgot kétszer ismétlik, itt mégis elegánsan utal a leheletre, amiből a szavak származnak, s amely által formálódnak. Mintha azt mondta volna, hogy ez a prófécia azért rettentő erős, mert ugyanaz az Isten, aki a hangjával megparancsolta a vadállatoknak, hogy vegyék birtokba Edom földjét, oda is viszi őket a puszta leheletével. Titkos befolyásolásról beszél, s nem kell csodálkoznunk azon, ha Isten akaratának legcsekélyebb kifejeződése összegyülekezésre készteti az állatokat, amint az özönvíz idején is történt (1Móz7:15), valamint a világ teremtésekor, mikor Mózes elmondása szerint Isten parancsára az összes állat ez első emberhez gyűjtetett, hogy alávethessék magukat az ő akaratának (1Móz2:19). S kétségtelenül továbbra is az alávetettségében

maradtak és engedelmeskedtek volna neki, ha a saját lázadása nem fosztotta volna meg hatalmától és tekintélyétől. Mikor azonban elszakadt Istentől, egyidejűleg az állatok is elkezdték megtagadni az alávetettséget és támadni kezdték őt.

17. *Ő vetett sorsot köztök*. Azt mondja, hogy azoknak a vadállatoknak biztonságos és állandó lakhely adatott, amiből nem egykönnyen lehet őket kizavarni, vagy elűzni, mert Isten mérte azt ki nekik mintegy örökségül. Ez azt jelenti, hogy Idumea egésze az Úr kezelésében van, kiűzheti lakosait, s átadhatja birtokul annak, akinek csak akarja, legyenek azok akár vadállatok, madarak, vagy szörnyetegek.

Ebből következik, hogy hiába ígérnek az emberek önmaguknak állandó lakhelyet, amíg minden ember „sorshúzással" kapja a lakóhelyét, s azzal a konkrét kikötéssel, hogy azonnal elhagyja azt, amint erre Isten felszólítja. Függő életet élünk akárhol is támogat bennünket, s akár a szülőföldünkön vagyunk, akár távol az anyaországtól, idegenek vagyunk. Ha tetszik Neki békés hajlékot biztosítani számunkra valamely helyen hosszú időre, akkor is csak az Ő speciális kegyeinél fogva lakozunk ott, s amint jónak látja, rákényszerít a lakhelyváltoztatásra. Emellett ha elismerjük, hogy a lakóhelyet ebben, vagy abban az országban Isten jelölte ki a számunkra, akkor biztonságban és békességben lakozhatunk ott, mert ha a vadállatokat azon a helyen tartja, amit kijelölt a számukra, mennyivel inkább megtartja az embereket, akiknek kedvéért teremtett eget és földet, a tengereket, és mindazokat, amik azokban vannak?

35. fejezet

1. Örvend a puszta és a kietlen hely, örül a pusztaság és virul mint őszike.

2. Virulva virul és örvend ujjongva, a Libánon dicsősége adatott néki, Karmel és Sáron ékessége; meglátják ők az Úrnak dicsőségét, Istenünk ékességét.

3. Erősítsétek a lankadt kezeket, és szilárdítsátok a tántorgó térdeket.

4. Mondjátok a remegő szívűeknek: legyetek erősek, ne féljetek! Ímé, Istenetek bosszúra jő, az Isten, a ki megfizet, Ő jő, és megszabadít titeket!

5. Akkor a vakok szemei megnyílnak, és a süketek fülei megnyittatnak,

6. Akkor ugrándoz, mint szarvas a sánta, és ujjong a néma nyelve, mert a pusztában víz fakad, és patakok a kietlenben.

7. És tóvá lesz a délibáb, és a szomjú föld vizek forrásivá; a sakálok lakhelyén, a hol feküsznek, fű, nád és káka terem.

8. És lesz ott ösvény és út, és szentség útának hívatik: tisztátalan nem megy át rajta; hisz csak az övék az; a ki ez úton jár, még a bolond se téved el;

9. Nem lesz ott oroszlán, és a kegyetlen vad nem jő fel reá, nem is található ott, hanem a megváltottak járnak rajta!

10. Hisz az Úr megváltottai megtérnek, és ujjongás között Sionba jönnek; és örök öröm fejökön, vígasságot és örömöt találnak; és eltűnik fájdalom és sóhaj.

1. *Örvend a puszta és a kietlen hely*. Itt a próféta egy csodálatos változást ír le, mert leírván az előző fejezetben Idumea megsemmisülését, s elmondván, hogy pusztasággá lesz, most viszont termékenységet ígér a pusztaságnak, hogy a sivár és puszta földek bőven termővé lesznek. Ez Isten saját munkája, mert, mikor megáldja az egész földet, annak egy részére vékonyabban, a másikra bővebben ontja az áldásait, majd később visszavonja és teljesen elveszi azokat az emberek hálátlansága miatt.

Ezt az igeszakaszt különféleképpen magyarázzák. Mellőzöm a zsidók álmait, akik minden ilyesféle igeszakaszt a Messiás földi királyságára vonatkoztatnak, amit a saját képzeletükkel ötöltek ki. Egyesek Júdeára vonatkoztatják, mások a pogányok elhívására. De vizsgáljuk meg, nem helyesebb-e az egész világra vonatkoztatni, ami Júdeát is magában foglalja, mert a próféta az egész világ megsemmisülését ígérte olyan kifejezésmóddal, ami Júdeát sem kímélte, sőt, mivel „az ítélet Isten házán kezdődik” (1Pt4:17), a szent föld páratlanul búskomor pusztulása is előre volt jelezve, hogy figyelemre méltó például szolgálhasson. Azaz helyesen és joggal Júdeával kezdve az egész világot nevezi *pusztának*, mert Isten haragja mindenhová elért. Ezért én szívesen tekintek erre az igeversre úgy, mint először Júdeára, majd utána a világ többi részére utalóra. Mintha a próféta ezt mondta volna: „Miután az Úr megbüntette az emberek gonoszságát és bűneit, s megállta bosszúját a zsidókon és a pogányokon, a puszta lakható országgá válik, és az egész Föld arculata megújul”. S ez a megújulás Isten jóságának figyelemre méltó példája. Mikor ugyanis az emberek a lázadásukkal provokálták, rászolgáltak, hogy mindenestől elpusztuljanak, s végleg megsemmisüljenek, különösen azok, akiket speciálisan a saját népének fogadott. Ézsaiás főleg a zsidókat tartja szem előtt, hogy nyomorult állapotukban nehogy elbátortalanodjanak.

Vizsgáljuk most meg, hogy ez a prófécia miképpen teljesedett be, vagy mikor kezd majd beteljesedni. Az Úr belekezdett valamiféle helyreállításba, mikor kihozta népét Babilonból, ez azonban csak csekély előíz volt. Ezért én nem vonakodom rámondani erre az igeversre, de valamennyi hasonlóra is, hogy Krisztus királyságára kell vonatkozniuk, és nem más fényben kell ezeket szemlélni, ha más próféciákhoz hasonlítjuk őket. „Krisztus királysága” alatt én nemcsak azt értem, ami itt elkezdődött, hanem ami az utolsó napon fog beteljesedni, aminek alapján nevezik „a megújítás és helyreállítás napjának” (Csel3:21), mert

a hívők soha nem találnak tökéletes nyugalmat addig, míg az a nap el nem jön. S az ok, amiért a próféták Krisztus királyságáról ilyen fennkölt kifejezésekkel beszélnek, az, hogy erre a végre úgy tekintenek, mint amikor a hívők valódi boldogsága a legteljesebb mértékben lesz helyreállítva.

Miután beszélt a félelmetes csapásokról és előre jelezte a világ siralmas tönkremenetelét, a próféta ezzel az ígérettel vigasztalja a hívőket, melyben azt is előre jelzi, hogy minden helyre lesz állítva. Ezt Krisztus végzi el, Akiben egyedül újulhat meg és válhat boldoggá minden, mert egyedül Ő újít meg mindeneket, s állítja vissza a jó rendbe. Tőle külön nem lehet más, csak mocsok és pusztulás, semmi más, csak a legnyomorultabb tönkremenés égen és földön egyaránt. Meg kell azonban gondosan figyelni: a világot fel kell készíteni az efféle csapásokkal arra, hogy készen álljon és alkalmas legyen ennek a megkülönböztetett jótéteménynek az átvételére, ami rejtett lenne, ha minden megmaradna az eredeti állapotában. Szükséges volt tehát, hogy az emberek büszke és heves elméi legyőzessenek, hogy megízlelhessék Krisztus jóságát és részesülhessenek hatalmából és erejéből.

2. *Virulva virul*. Teljesebben írja le, milyen nagy lesz Krisztus kegyelmének a hatása, Akinek hatalma és ereje által a mocskos és mérgező gyomokkal benőtt helyek „virulva virulnak” majd, visszanyervén korábbi életerejüket. Ezt az ismétlést a felerősítés végett használja. A „virul” szó megkettőzését két értelemben vehetjük: vagy a szűnni nem akaró vegetáció ideje meghosszabbításának, mintha ezt mondta volna: „Nem múló, vagy halványuló ragyogással fog virulni, hogy aztán rögtön visszatérjen abba a szennyes állapotába, amiben korábban volt, hanem folytonos, megszakítatlan és hosszú időn át tartó virulással, mely soha nem halványulhat, vagy múlhat el”. De vehetjük növekedésnek, és napi, vagy éves fejlődésnek is, mert Krisztus oly módon gazdagít meg minket, hogy napról-napra növeli bennünk a kegyelmét.

A Libánon dicsősége adatott néki, Karmel és Sáron ékessége. Ezek a hasonlatok teljesebben mutatják be a már leírt termékenységet. A próféta ugyanis nem elégszik meg annak kimondásával, hogy ahol korábban borongós pusztaság volt, ott mosolygó mezők fognak látszani, s hogy a száraz helyek a virágok szépségét öltik magukra, hanem hozzáteszi, hogy olyan túláradó szépség lesz ott, mint amilyenért „Libanont, Karmelt és Sáront” ünnepelték. Bár Karmel megművelt és termékeny földet jelent, ez ugyanúgy tulajdonnév, mint a másik kettő. Más igeversekben láttuk, hogy ezeket a hegyeket nagyon felmagasztalták és egész Júdeában vitathatatlan felsőbbrendűségnek örvendtek mind a szépségük, mind gyümölcseik bősége miatt.

Meglátják ők az Úrnak dicsőségét. Amit korábban jelképesen mondott, azt most világosan, jelképek nélkül magyarázza meg. Amíg az emberek nem tanulják meg Istent ismerni, addig sivárak és minden jótól meg vannak fosztva. Következésképpen a termékenységünk kezdetét Isten jelenlétének kell meggyorsítania, ami nem lehetséges a hit belső felfogóképessége nélkül. A próféta kétségtelenül feljebb akarta emelni elméinket, hogy szemlélhessük a mennyei javak bőségét és gazdagságát, mert az emberek betelhetnek kenyérrel és borral, valamint más hasonló dolgokkal, vagy megszűnhetnek nyomorultaknak lenni, de mégsem biztos, hogy elismerik Istent ezek Szerzőjének. S valóban, a bővelkedés az embereket gyakran vakká és még vadabbá teszi. Mikor azonban Isten megláttatja Magát velünk azzal, hogy szemlélhetjük az Ő dicsőségét és szépségét, akkor nemcsak birtokoljuk az áldásait, de valóban élvezzük is azokat az üdvösségünkre.

3. *Erősítsétek a lankadt kezeket*. Magyarázhatjuk ezt az igeverset általánosságban, mintha ezt mondta volna: „Akiknek gyengék a kezeik, erősítsék meg azokat, s akiknek reszketnek és tántorognak a térdeik, szedjék össze és erősítsék meg szíveiket”. A következő igevers azonban megmutatja, hogy az egész szakasz az Íge szolgálóira vonatkozik, mert az egyház tanítóihoz szól, s megparancsolja nekik, hogy buzdítsák, ébresztgessék és bátorítsák a

gyenge embereket, akiknek a szíve megtört, vagy lehangolódott, hogy szilárdabbak és vidámabbak legyenek. Ezt a buzdítást időszerűen illesztette be, mivel látta, hogy Isten haragjának a sok jele, melyekről beszélt, nem váltanak ki más hatást, mint félelemmel és rettegéssel töltik meg még a legerősebb elméket is. Látván ugyanis, hogy mindig meggyengülünk a megpróbáltatások során, mikor Isten mondhatni nyílt háborút hirdet ellenünk a bűneink miatt, ki ne reszketne? A próféta azonban azt parancsolja, hogy akik lehangolódtak és majdnem élettelenek, elevenedjenek meg, s ennek módját a következő versben magyarázza meg.

4. *Mondjátok a remegő szívűeknek*. Azt az erőt, amiről beszélt Isten leheli a szívünkbe az Ő Ígéjén keresztül, mert „hitben állotok" (2Kor1:24) és éltek, s ezért adja hozzá a később eljövendő kegyelem ígéretét.

Ímé, Istenetek bosszúra jő. Először is észre kell venni: Isten nem akarja, hogy a kegyelme rejtve, vagy ismeretlen maradjon, hanem inkább hirdessék és tudassák, hogy akik tántorognak és reszketnek, összeszedhessék és megerősíthessék szívüket. S ez az egyetlen mód, mellyel a szíveink a súlyos megpróbáltatások között is vidámak maradnak, ha ugyanis Isten Ígéje nem támogat minket, szükségszerűen elgyengülünk és kétségbe esünk. Ez tehát az a hivatal, ami az Íge tanítói számára jelöltetett ki, hogy felemeljék az elbukottakat,[678] erősítsék a gyengét, megtartsák a tántorgót. Azt is észre kell vennünk, milyen nagy az Íge hatékonysága „a lankadt kezek megerősítésében és a tántorgó térdek megszilárdításában", ha ugyanis nem lenne hatékony eszköz ennek az erőnek a közlésére, a próféta soha nem beszélt volna ekképpen. Valóban, ha Isten csak a füleinket sújtaná meg az Ő Ígéjével, de nem döfné át vele a szívünket, ezek a szavak feleslegesen hangzottak volna el. Mivel tehát az Úr az Ígéhez kapcsolja ezt a hivatalt, ezért ezt az erőt is hozzá köti, hogy az Íge ne szóljon hiába, hanem belsőleg indítsa meg a szíveinket. Nem mindig, vagy válogatás nélkül, hanem ott, ahol tetszik Istennek az Ő Lelke titkos erejével ekképpen munkálkodni. Ezért ebből arra következtetünk, hogy ugyanez az Íge tesz minket hajlandóvá a Neki való engedelmességre. Másként ugyanis közömbösek és ostobák leszünk: minden érzékszervünk csődöt mond és nemcsak ingadozni fogunk, de teljesen bárgyúvá is tesz minket a hitetlenség. Nekünk tehát az Úrtól kell segítséget kapnunk, hogy a félelmünk eltávolítása és gyengeségünk meggyógyítása lehetővé tegye számunkra a fürge járást.

Ne féljetek! Ímé, Istenetek… jő. Ezt az elménkbe mélyen berögzített figyelmeztetés száműzi a tunyaságot. Abban a pillanatban, mikor az emberek észreveszik, hogy Isten közel van hozzájuk, vagy megszűnnek félni, vagy ellenállnak a szélsőséges rettegésnek. „Ne féljetek", mondja Pál, „mert az Úr közel van" (v. ö. Fil4:5-6).

Erről a dologról más alkalmakkor beszéltünk bővebben, s a zsidókhoz írott levél látszólag erre az igeszakaszra utal, mikor miután felszólította őket arra, hogy ne csüggedjenek, a próféta szavait idézi (Zsi12:3, 12). Szavait azonban minden hívőhöz egyformán intézi, hogy kitartásra ösztönözze őket, s mivel sok küzdelmet kell kiállniuk, állhatatosan haladjanak előre útjukon. Nem feleslegesen teszi hozzá: *Istenetek*, ha ugyanis nem tudjuk, hogy Ő a mi Istenünk, közeledése rémületet fog kiváltani ahelyett, hogy örömet okozna. Nem Isten fensége, ami alkalmas a test büszkeségének megalázására, hanem a kegyelme, ami alkalmas a rettegő és aggódó vigasztalására, tárul itt elénk, tehát nem ok nélkül van Ő itt őrizőként bemutatva, amint védelmével óvja meg őket.

Ha ennek azt vetik ellene, hogy félelmet kelt, mikor bosszút állni jön, arra azt mondom, hogy ezzel a bosszúval a gonosz embereket és az egyház ellenségeit fenyegeti. Utóbbiak számára tehát tényleg rettegést jelent, a hívők számára viszont vigasztalás lesz. Ennek megfelelően teszi hozzá, hogy megszabadítani jön őket, mert egyébként felvethetnék: „Mi haszna van, ha ellenségeink megkapják büntetésüket? Mi jó származik nekünk abból? Vajon örülnünk kell ellenségeink nyomorúságának?" Azaz, konkrétan kijelenti, hogy ez az

[678] "Fortifier ceux qui sont prests a tomber." – "Azok megerősítése, akik már-már elbuknak."

„üdvösségünket” fogja elősegíteni, mert Isten bosszúállása a gonoszokon kapcsolódik az istenfélők üdvösségéhez. S hogy miképpen szabadulnak meg az istenfélők az aggodalmaktól és félelmektől Isten kegyessége és az Ő segítségére való várakozás által, az egy korábbi fejezetben megmagyaráztuk (Ézs7:4). Most azt kell észrevenni, hogy Isten azért készült és fegyverkezett fel a bosszúval, hogy a hívők megtanuljanak a segítségére támaszkodni, s ne képzelegjenek holmi munkanélküli istenségről a mennyben. Ugyanez a célja a „jő” szó ismétlésének, mivel a bizalmatlanság egyáltalán nincs még kiűzve az emberek szívéből.

Az igevers végét fordíthatjuk akár az *Isten maga jön el és megfizet*, vagy *Ő eljön Isten viszonzásával* szavakkal, mivel azonban a jelentés ugyanaz, az olvasó válassza ki maga. Ha mégis jobbnak véljük az אלהים (*elohim*) szót birtokos esetben állónak tekinteni („Istennek a…”), akkor az „Isten viszonzásával” hangsúlyosan azt jelenti, ami az Istené, hogy a hívők teljes mértékben meggyőződhessenek róla: Ő ugyanolyan ténylegesen „jutalmazó” is, mint amennyire Isten.[679]

5. *Akkor a vakok szemei megnyílnak*.[680] Folytatja az egyház helyreállításának ígéretét azért, hogy az istenfélők szívét bátorítsa, akik fájdalmasan kétségbeestek az általa előre jelzett félelmetes csapások hallatán. Mivel az igazi helyreállítást Krisztus valósítja meg, nekünk Hozzá kell jönnünk, ha meg akarjuk ismerni az Ézsaiás által ebben az igeszakaszban használt szavak jelentését. S valóban, csak az Ő kegyessége folytán emelkedünk fel ismét a mennyei élet reménységéhez. Ézsaiás talán az előző próféciára utal (Ézs29:10), melyben a zsidókat félelmetes vakséggal, őrültséggel és a lélek teljes elkábulásával fenyegette. Most azt ígéri, hogy mikor majd Krisztus ragyog fel, akkor azok az érzékek, amelyektől egy időre megfosztattak, megújíttatnak és megvilágosíttatnak az új életre. Az *akkor* határozószónak súlya van, mert belőle arra kell következtetnünk, hogy amíg el vagyunk távolodva Krisztustól, addig süketek, vakok és bénák vagyunk. Röviden minden képességünktől meg vagyunk fosztva, amivel a jót cselekedhetnénk, amíg a Szentlélek meg nem újít, hogy a valódi egészséget élvezhessük. A *szemek*, a *fülek* és a *lábak* szavak alatt a próféta a lelkünk összes képességét érti, melyek önmagukban olyannyira romlottak, hogy semmi jó sem származhat tőlük, míg Krisztus kegyessége folytán helyre nem állíttatnak. A szemek nem láthatják, mi a jó, a fülek sem hallhatják, s a lábak sem vezethetnek minket a helyes útra, míg nem egyesülünk Krisztussal. S az emberek érzékei nagyon is élesek, mikor bűnös szeszélyek ösztökélik azokat. A nyelv ékesen szóló a rágalmazásban, a hamis esküben, a hazudozásban, és mindenféle ostoba beszédben. A kezek nagyon is készen állnak a lopásra, kizsarolásra és durvaságra. A lábak gyorsan visznek az igazságtalanság megcselekvésére. Röviden, egész természetünk nemcsak akarja, de erősen hajlik is rá, hogy megtegyen minden gonoszságot, de mindenestől tunya és lassú a jó cselekvésére. Ezért minden részünknek meg kell újulnia Krisztus ereje által, hogy újra helyesen kezdjünk el érteni, érezni, beszélni és a hivatalainkat ellátni, mert „senki sem mondhatja Úrnak Jézust, hanem csak a Szent Lélek által” (1Kor12:3).

Ez a megújulás egyedül Krisztus kegyelméből származik, ezért a szilárd erőt azok nyerik vissza, akik megtértek Krisztushoz, s akik korábban minden vonatkozásban haszontalanok voltak, s halott emberekre emlékeztettek. Mikor ugyanis el vagyunk választva Krisztustól, akkor vagy meg vagyunk fosztva minden jótól, vagy úgy meg vannak azok romolva bennünk, hogy semmi nem használható a maga helyes módján, hanem épp ellenkezőleg, a vele való visszaélés következtében beszennyeződik. Krisztus bőséges

[679] „Eljön a bosszú. A jelentés ugyanaz, mintha azt mondta volna: ’Isten bosszúállással, vagy bosszúállóként jön’. Emellett Isten megtorlása el fog jönni ellenségeitekre és megszabadít titeket.” – *Jarchi*. „A második mondat szerkezet nagyon összekuszálódott azáltal, hogy megtették az אלהים (*elohim*) szót a יבוא (*yabo*) alanyának. Az igazi szerkezetet Junius, Cocceius, Vitringa és a legtöbb későbbi szerző adta meg, akik az *Ímé Istened* szavakat felkiáltásként, majd a bosszút az ige (cselekvő) alanyaként kezelték.” – *Alexander*.

[680] „Azaz”, mondja Jarchi, „akik ez idáig vakok voltak, tehát nem ismerték a tiszteletemet (vagy félelmemet).” Vagy, ahogyan a kommentátora, Breithaupt magyarázza,”Akik eddig lerázták az istenfélelem igáját, és nem mutatták ki az Istennek kijáró tiszteletet.”

bizonyítékát és példáit adta ennek, mikor visszaadta a némának a beszédet, a vaknak a szemeit, s a gyengének és bénának a tökéletes erőt. Amit azonban a testeinkre ruházott, az csak jele volt azoknak a sokkal bőségesebb és kiválóbb áldásoknak, amit a lelkünknek ad.

6. *A pusztában víz fakad*. Ezután további áldásokat tesz hozzá amikkel a hívők bőségesen megáldatnak,amint Krisztus királysága felállíttatik. Mintha azt mondta volna, hogy nem kell félni a szűkölködéstől vagy hiánytól, mikor Krisztuson át megbékéltünk Istennel, mert a tökéletes boldogság árad Tőle felénk. Ezt a boldogságot azonban egy metaforikus kifejezéssel tárja elénk, s először azt mondja, hogy „a pusztában víz fakad", mert ahol korábban minden sivár volt, ott a legnagyobb termékenység lesz megtalálható. S szegények és sivárak vagyunk mindaddig, amíg Isten meg nem áld minket Krisztuson keresztül, mert egyedül Ő hozza el nekünk az Atya áldását, amit ránk is ruház. A gonoszok néha tényleg nagy bőségét élvezik a jó dolgoknak, de gazdagságuk nyomorúságos, mert nincs Krisztusuk, egyedül Akitől származik az összes áldás igaz és üdvös bősége. A halál kétségtelenül kívánatosabb lenne, mint a bor és az élelem bősége, amellyel azonban egyidejűleg Isten átkát is lenyeljük. Mikor tehát Krisztus dicsőségesen felemelkedik, a folyók és a vizek kiáradnak, s igazi és értékes hasznot hoznak.

7. *És tóvá lesz a délibáb, és a szomjú föld vizek forrásivá*. Az előző kijelentést erősíti meg: Krisztus azért jön, hogy minden áldás bőségével gazdagítsa népét, mert a vizek „száraz helyekről" fognak folyni.[681] Emlékeznünk kell arra, amit nemrég említettünk, hogy a próféta azt vázolja fel nekünk, amit nevezhetünk a boldog élet képének, mert jóllehet ez a változás nem látszott meg nyíltan Krisztus eljövetelekor, a próféta mégis jó okkal állítja, hogy az Ő uralkodása során az egész Föld gyümölcsözővé fog válni, hisz korábban mondta, hogy számunkra Krisztus nélkül minden dolog átkozott.

A sárkányok lakhelyén.[682] Az egész világ tehát kiszáradt pusztaságra fog hasonlítani, melyben oroszlánok, „sárkányok" és más fenevadak portyáznak, míg Krisztus királysága fel nem állíttatik, viszont mikor felül a trónjára, az istenfélők semmiben sem szenvednek majd hiányt. Ennek egyik példája volt, mikor az Úr megszabadította a népét és kihozta őket Babilonból. A prófécia beteljesedését azonban Krisztusban kell keresni, Akin keresztül a romos állapot megváltozik és helyreáll, mert az a szabadulás csak gyenge ábrázolása volt ennek. Az ígéret teljes beteljesedését azonban mégsem szabad a jelenvaló életben várni, mert miután a reménységen keresztül vagyunk áldottak (Rm8:24), így boldogságunknak, ami bizonyos vonatkozásban még el van rejtve, a reménység tárgyát kell képeznie az utolsó napig, s elegendő ha annak csak bizonyos előízét érezzük, hogy annál hevesebben vágyakozzunk arra a tökéletes boldogságra.

8. *És lesz ott ösvény és út*. Itt azt ígéri meg a zsidóknak, hogy megengedik majd nekik a hazatérést a szülőföldjükre, nehogy mikor Babilonba vitetnek, úgy gondolják: örökös száműzetésbe kerültek. Ezt a kifejezést azonban a próféta véleményem szerint mégis sokkal messzebbre terjesztette ki, mert ahogyan nem rég megígérte: bőség és bővelkedés lesz ott, ahol sivárság volt, most azt mondja, hogy a hely, ahol korábban nem lakozott ember, az most utakkal és embertömegek lakóhelyeivel lesz tele, s röviden szólva, Júdea egésze olyan harmóniában és békességben lesz más országokkal, hogy az emberek az egyik országból a

[681] „A régi, a Septaguintát (ανυδρος) és a Vulgatát (*quoe erat arida*) követő szerzők által a שרב (*sharab*) szónak adott általános jelentés helyett most mindenki egyetért abban, hogy a szó a csalóka megjelenést jelenti, amit az atmoszféra alsó rétegeiben bekövetkező egyenetlen visszaverődés okoz, s amit gyakorta látnak mind a tengeren ,mind a szárazföldön, s amelynek neve angolul *looming*, olaszul *fata morgana*, franciául *mirage* (magyarul pedig *délibáb*, Károli is használja – *a ford*.). Arábia és Afrika sivatagjaiban pontosan úgy néz ki, mint egy kiterjedt víztükör, s nemcsak az utazók félrevezetésére alkalmas, de a szomjúságuk fokozására is az okozott csalódáson keresztül. A jelenséget jól leírta Quntius Curtius *Nagy Sándor élete* című művében." – *Alexander*. Ugyanezen a nézeten van Vitringa is, aki úgy beszél róla, ahogyan más tanult emberek is, és nagyon találóan szemlélteti. Ugyanígy vélekedik Rosenmüller is, aki arab kommentátoroktól, valamint a Koránból vett furcsa és tanulságos szemelvényekkel támasztja alá, továbbá egy sor más szaktekintély is." – *a szerk*.

[682] A Károli-fordítás szerint: *A sakálok lakhelyén – a ford*.

másikba félelem nélkül mennek, hisz ahol nincsenek lakosok, ott nem lehet érintkezés és nem lehetnek utak. Ezalatt tehát azt érti, hogy a zsidók más nemzetekkel fognak érintkezni és kereskedni, miután visszahozattak és helyreállíttattak a szülőföldjükre.

És szentség útának hívatik. Nem ok nélkül teszi hozzá a próféta, hogy „az út szent lesz", mert valahol csak nagy tömegű ember van, ott megszámlálhatatlanul sok vétek és romlás uralkodnak el. Mi mást tesz egy embertömeg, mint a földet szennyezi azáltal, hogy kölcsönösen rossz hatást gyakorolva egymásra, egymást fertőzik? A próféta tehát azt mondja, hogy nemcsak a föld, de az emberek elméi is megújulnak Krisztus kegyessége által, így meg fogják szentelni azt a földet, amit korábban meg szoktak rontani a saját mocskukkal. De arra is emlékezni kell , amit röviden említettem, hogy a zsidók, akik számára az út megszenteltetik, vissza fognak térni a szülőföldjükre, hogy ott imádhassák szent módon a Megváltót. Mintha azt mondta volna, hogy a föld megtisztul a gonosz nép hálátlan, gyülevész hadától, hogy azon Isten igazi tisztelői lakozhassanak.

Tisztátalan nem megy át rajta. Egy teljesebb magyarázatot is hozzátesz: tisztátalan személyek nem tapossák majd azt a földet, amit Isten a gyermekei számára különített el. Mintha azt mondta volna: Isten oly módon különíti el a hívőket, hogy nem fognak keveredni az elvetettekkel. Ezt kétségtelenül az egyház egyik legértékesebb áldásának kell tekintenünk, de ebben az életben nem fog beteljesedni, mert mind Isten megvetői, mind a képmutatók válogatás nélkül törtetnek befelé az egyházba, és helyet tartanak fenn maguknak ott. Ennek a kegyelemnek egyes bizonyítékai azonban mégis láthatókká válnak, mikor Isten különböző módszerekkel tisztogatja az egyházat, de a teljes megtisztulást az utolsó napon kell várnunk. Még Isten imádói is, akiket újjászült a Lelke által, tele vannak tisztátalansággal. Bár Isten megszentelte őket, szentségük nem lehet tökéletes, a testük nem halt meg teljesen, hanem csak legyőzetett és korlátok közé került, hogy engedelmeskedjen a léleknek. S mivel az Úr uralkodik bennük, s legyőzi természetes hajlamaikat, azért ama részük alapján, ami a legfontosabb, neveztetnek szenteknek.

És Ő lesz nekik az egyetlen, Aki ezen az úton jár.[683] Ezt a mondatot az igemagyarázók különféleképpen csűrték-csavarták. Egyesek így fordítják: „Ez lesz az ő útjuk, sem azok, akik ehhez az úthoz szoktak, sem azok, akik nem ismerik, nem tévednek el". Mások emígyen: „Ez lesz az útja Izrael gyermekeinek, s akik rajta járnak, nem tévednek el, még ha nem is ismerik". Ám a הוא (*hu*), *ő* mutató névmást véleményem szerint helyesebb Istenre vonatkoztatni, mintha azt mondta volna, hogy Isten előttük megy és irányítja az utat. S a szövegösszefüggés ezt abszolút megköveteli, mert nem lenne elegendő utat nyitni, ha Isten nem menne elöl a népét vezetendő. A próféta tehát az Ő felbecsülhetetlen kegyességét magasztalja fel, mikor úgy mutatja be Istent, mint Aki a népével együtt utazik. Ha ugyanis nem mutat nekünk utat, a lábaink mindig félrevisznek, hisz teljességgel a hiábavalóságra hajlunk. Emellett hiába van előttünk az út és hiába látjuk világosan szemeinkkel, mégsem leszünk képesek megkülönböztetni a rossz úttól, s ha elkezdünk járni rajta, ostobaságunk csakhamar letérít róla jobbra, vagy balra. A próféta azonban megmutatja, hogy nem kerülünk az eltévedés veszélyébe, mikor Istent, mint vezetőt követjük az úton. Ő ugyanis alászáll ennek a hivatalnak az ellátására, s a próféta valószínűleg az első megváltás történetére utal, amikor Isten „megy vala előttök nappal felhőoszlopban, hogy vezérelje őket az úton, éjjel pedig tűzoszlopban" (2Móz13:21). Egyidejűleg arra is rámutat, mennyire szükséges, hogy Isten vezessen minket, az ostobaságot teljesen ránk hárítva, mikor hozzáteszi:

Még a bolond se téved el. Azoknak ugyanis, akik a saját szemükben bölcsek, és a saját vezetésükre támaszkodnak, Isten megengedi, hogy bizonytalan irányokban tévelyegjenek, így tehát ha azt akarjuk, hogy Ő velünk jöjjön,tudjuk meg, hogy szükségünk van a vezetésére. Mégis azt a legkiválóbb jutalmat kínálja nekünk, hogy aki Őt követi, még ha korábban nem is rendelkezett semmiféle bölcsességgel, akkor sem kerül az eltévedés veszélyébe. A próféta

[683] A Károli-fordítás szerint: *hisz csak az övék az; a ki ez úton jár – a ford.*

azonban mégsem arra gondol, hogy a hívők, miután az Úr kézen fogta őket, tudatlanok lesznek, hanem azt mutatja meg, mivé válnak, miután az Úr lesz a vezetőjük.

9. *Nem lesz ott oroszlán*. Isten másik kegyét teszi hozzá, miszerint a nép, noha a pusztaságban jár, védett lesz minden ellenséges támadással szemben. Korábban Isten egyik átkaként említette (Ézs34:14), hogy vadállatok várják majd a zsidókat akárhová mennek, most azonban azt jelenti ki, hogy miután a kegyeibe fogadta őket, se az oroszlánok, se más ragadozók nem támadnak rájuk, mert az Úr fogja ezeket eltéríteni, megnyitván a veszélyektől és félelmektől mentes utat a népe számára. Mert bár engedélyt kaptak a hazatérésre, mégis sok akadállyal kerülhettek szembe, s ezért mondja, hogy az Úr majd eltávolít minden kellemetlenséget és veszélyt.

Ebből egy nagyon hasznos tanítást vezethetünk le, nevezetesen hogy Isten nemcsak elkezdi, de véghez is viszi üdvösségünk kimunkálását, hogy kegyelme bennünk ne legyen felesleges, vagy hasztalan. Amint megnyitja az utat, ugyanúgy kövezi is ki azt és távolít el róla mindenféle akadályt, s Ő Maga a vezető az egész út során. Röviden, úgy folytatja irántunk való kegyelmét, hogy a végén tökéletességre viszi. S ezt az egész életutunkra kel vonatkoztatni. Itt mintegy úton járunk, haladva az áldott örökség felé. A Sátán nagyszámú akadályt állít, s minden oldalról veszélyekkel vesz minket körül, de az Úr, Aki előttünk jár és kézen fogva vezet, nem hagy minket az út felénél, hanem végül tökéletesen befejezi azt, amit elkezdett bennünk az Ő Lelkével (Fil1:6). Azt is meg kell figyelni, hogy maguk a vadállatok is Isten kegyével szelídülnek meg, hogy ne fordítsák dühüket és kegyetlenségüket ellenünk, amint meg van írva: „És azon a napon frigyet szerzek nékik a mezei vadakkal, az égi madarakkal és a föld férgével” (Hós2:18).

10. *Hisz az Úr megváltottai megtérnek*. A próféta az előző tanítást erősíti meg, miszerint Isten eldöntötte, hogy megváltja népét, ezért semmi sem állhat ellene a rendeletének. „Az Úr megváltottainak” nevezi őket, hogy fontolóra vehessék az Ő erejét és ne emberi eszközökkel mérjék fel az ígéretet, amit a visszatérésükkel kapcsolatban tett. Azt is mondja, hogy *Sionba fognak visszatérni*, mivel Isten nem hiába akarja őket kihozni Babilonból, hogy majd otthagyja őket, mikor megkezdték útjukat. Egyidejűleg azt is meg kell figyelni, hogy nincs más módunk az egyházba belépni, csakis Isten megváltásán keresztül, mert az ókori nép példáján át általános képet kapunk arról, hogy egyetlen ember sem menekül meg a gonosz zsarnokságából,a kinek mindannyian alá vagyunk vetve, míg Isten kegyelme előre nem megy, mert egyetlen ember sem váltja meg önmagát. S mivel ez az ajándék Krisztus királyságának a sajátossága, ebből következik, hogy csakis Ő a Szabadító, amit a kijelentés is megerősít: „Azért ha a Fiú megszabadít titeket, valósággal szabadok lesztek” (Jn8:36).

Mégsem elég azonban, hogy egyszer megváltattunk, mert az a cél, hogy Isten egyházában lakozzunk, s napról napra fejlődjünk. Mivel tehát Krisztus megszabadított minket, minden erőnkkel munkálkodnunk kell és törekedni annak a végcélnak az elérésére. Ha azt mondják, hogy nem kell messzire mennünk azért, hogy befogadtassunk Isten egyházába (mert a keresztség által fogadtatunk be abba), arra azt mondom, hogy a próféta itt metaforikusan értekezik az egész életútról, ugyanis az idő, mikor „az Úr megváltottai” ténylegesen „Sionba jönnek” az a nap lesz, mikor életútjuk lezárul és átlépnek az áldott életbe. S azt is észre kell venni, hogy minél nagyobb fejlődést teszünk Isten kegyelmében, annál szorosabb a szövetségünk az egyházzal, és annál közelebb kerülünk Sionhoz.

És örök öröm fejökön, vígasságot és örömöt találnak. Az „öröm és vigasság” szavakkal azt mondja: Krisztus uralkodása alatt akkora lesz a boldogság, hogy bőséges okunk lesz örvendezni. S valóban az örvendezés valódi és egyetlen alapja az, ha tudjuk: kibékültünk Istennel, Akinek kegye elégséges a tökéletes boldogságunkhoz, hogy „dicsekedhessünk a háborúságokban is” (v. ö. Rm5:3). Viszont ha Krisztus nem világosít meg minket, akkor el kell sötétülnünk a szomorúságtól. Emellett bizonyos, hogy az istenfélők nem örvendeznek

helyesen, ha egyúttal nem fejezik ki Isten iránti hálájukat is, ezért ezt a lelki örömöt meg kell különböztetni attól a közönséges örömtől, amibe a hitetlen emberek merülnek bele. Az elvetettek is örvendeznek ugyanis, de a végük végül megmutatja, mennyire veszedelmes a test zabolátlansága, ami arra készteti őket, hogy az Isten megvetésében gyönyörködjenek. Ezt a fajta „örömöt" Pál joggal nevezi lelkinek (Rm14:17, Gal5:22), mert nem mulandó dolgoktól függ, mint amilyen a hírnév, a gazdagság, a vagyon és más, hasonló természetű és gyorsan elenyésző dolgok, hanem ez az öröm titkos, fészke a szívben van, ahonnan semmiképpen sem rázható, vagy szakítható ki, bár a Sátán minden lehetséges módszert megpróbál, hogy zavarjon és zaklasson bennünket. Ezért a próféta joggal teszi hozzá:

És eltűnik fájdalom és sóhaj. Az öröm örökkévaló, és minden „szomorúság eltűnik", mert jóllehet Isten gyermekei sok keserves szomorúságot tűrnek el nap mint nap, vigasztalásuk hatalmas és ereje mégis oly hatalmas, hogy minden szomorúságot elnyel. „Dicsekszünk" mondja Pál, „a háborúságainkban" (Rm5:3), s ez a dicsekvés nem lehetséges öröm nélkül. Az apostolok „örömmel menének el a tanács elől, hogy méltókká tétettek arra, hogy az ő nevéért gyalázattal illettessenek" (Csel5:41). Az istenfélők mégis sokszor szenvednek el nehéz megpróbáltatásokat, s nem mentesek a szomorúságtól. Ez kétségtelenül így van, de ettől nem győzetnek le, mert egyenesen Istenre néznek, akinek hatalma győztessé lett. Pont mint aki egy magas hegyre felmenvén a Napra néz, s élvezvén annak ragyogását a többieket szemléli a völgyben, akiket körülvesznek a felhők és a sötétség, így a világosság nem érhet el hozzájuk.

36. fejezet

1. És lőn Ezékiás király tizennegyedik esztendejében, feljöve Szanhérib assir király Júdának minden erős városai ellen, és azokat megvevé.

2. És elküldé Assiria királya Rabsakét Lákisból Jeruzsálembe, Ezékiás királyhoz nagy sereggel, ki is megállt a felső tó folyásánál, a ruhamosók mezejének útján.

3. És kijöve hozzá Eljákim a Hilkiás fia az udvarnagy, és Sebna az íródeák, és Jóák Asáfnak fia az emlékíró.

4. És mondá nékik Rabsaké: Mondjátok meg kérlek Ezékiásnak, így szól a nagy király, Assiria királya: Micsoda bizodalom ez, melyre támaszkodol?

5. Azt mondom, hogy csak szóbeszéd az, hogy ész és erő van nálatok a háborúhoz; no hát kiben bízol, hogy ellenem feltámadál?

6. Ímé te e megtört nádszálban bízol, Égyiptomban, melyre a ki támaszkodik, tenyerébe megy és átfúrja azt; ilyen a Faraó, Égyiptomnak királya, minden benne bízóknak.

7. És ha azt mondod nékem: az Úrban, a mi Istenünkben bízunk: vajjon nem Ő-é az, a kinek magaslatait és oltárait elrontotta Ezékiás, és ezt mondá Júdának és Jeruzsálemnek: Ez előtt az oltár előtt hajoljatok meg.

8. Most azért harczolj meg, kérlek, az én urammal, az assir királylyal, és adok néked két ezer lovat, ha ugyan tudsz lovagokat ültetni reájok.

9. Miképen állasz ellene egyetlen helytartónak is, a ki legkisebb az uram szolgái közt? De hisz Égyiptomban van bizalmad, a szekerekért és lovagokért.

10. És most talán az Úr nélkül jöttem én e földre, hogy elpusztítsam azt? Az Úr mondá nékem: Menj a földre, és pusztítsd el azt!

11. És mondá Eljákim és Sebna és Jóák Rabsakénak: Szólj, kérünk, szolgáidhoz arám nyelven, mert értjük azt, és ne zsidóul szólj hozzánk, e kőfalon levő nép füle hallatára.

12. És mondá Rabsaké: Avagy a te uradhoz, vagy te hozzád küldött engem az én uram, hogy ezeket elmondjam? és nem az emberekhez-é, a kik ülnek a kőfalon, hogy egyék ganéjokat és igyák vizeletöket veletek együtt?!

13. És odaálla Rabsaké, és kiálta felszóval zsidóul, és mondá: Halljátok a nagy királynak, Assiria királyának beszédit!

14. Ezt mondja a király: Meg ne csaljon benneteket Ezékiás, mert nem szabadíthat meg titeket.

15. És ne biztasson titeket Ezékiás az Úrral, mondván: Kétségtelen megszabadít az Úr minket, nem adatik e város az assiriai király kezébe!

16. Ezékiásra ne hallgassatok, mert azt mondja Assiria királya: Tegyetek velem szövetséget és jőjjetek ki hozzám, és akkor kiki ehetik szőlőjéből és az ő olajfájáról, és ihatja kútjának vizét.

17. Míg eljövök és elviszlek titeket oly földre, minő a ti földetek, gabona és must földére, kenyér és szőlő földére.

18. Rá ne szedjen titeket Ezékiás, mondván: Az Úr megszabadít minket! Avagy megszabadították-é a népek istenei, kiki az ő földét Assiria királyának kezéből?

19. Hol vannak Hamáth és Arphádnak istenei? hol Sefarvaimnak istenei? talán bizony megmentették Samariát kezemből?

20. Kicsoda e földek minden istenei között, a ki megszabadította volna földét kezemből, hogy az Úr megszabadítsa Jeruzsálemet az én kezemből?

21. Ők pedig hallgatának, és egy szót sem feleltek, mert a király parancsolá így, mondván: Ne feleljetek néki!

22. Akkor elmenének Eljákim a Hilkiás fia az udvarnagy, és Sebna az íródeák, és Jóák Asáf fia az emlékíró, Ezékiáshoz meghasogatott ruhákban, és hírül adák néki a Rabsaké beszédeit.

1. *És lőn Ezékiás király tizennegyedik esztendejében*. Ebben és a következő fejezetben a próféta egy nevezetes történetet mesél el, ami ama tanítása pecsétjének is tekinthető, melyben előre jelezte azokat a megpróbáltatásokat, melyek a népére szakadtak, de egyúttal megígérte, hogy Isten könyörületes lesz hozzájuk, visszaveri az asszírokat, s megvédi Jeruzsálemet és a szentföldet. Ami már eddig is történt, az világossá tette, hogy nem hiába szólt, Isten azonban azt akarta, hogy az utódok számára is tanúbizonyság legyen. De annak a kornak az emberei számára sem volt kevésbé hasznos, hogy ez a feljegyzés megőriztessen. A próféta gyakran fenyegetett azzal, hogy Isten bosszúállása küszöbön áll, s hogy az asszírok az Ő parancsára álltak készen rá, hogy az Ő ostorai legyenek, de egyidejűleg azt is megígérte, hogy megsegíti Jeruzsálemet, még mikor a dolgok a legrosszabbra fordulnak is. Mindkét dolog beteljesedett és a nemzet nagyobbik része mondhatni csukott szemmel ment el Isten eme nyilvánvaló ítéletei mellett, s nem kis aljassággal megvetette a nekik felkínált segítséget. Annál megbocsáthatatlanabb is lett hatalmas ostobaságuk.

A kisszámú hívőnek azonban előnyére vált Isten keze ennyire szembeszökő bizonyítékainak szemlélése, hogy azután nagyon hitelt adjanak Ézsaiásnak. S a próféta is képes lett buzgóbban és rendületlen szilárdsággal folytatni útját, mikor Isten ezt a nagyon fényes bizonyítékát adta tanításának a mennyből. S mivel Isten igazsága ritkán kapja meg tőlünk az őt megillető tiszteletet, míg alá nincs támasztva erőteljes bizonyítékokkal, Isten a mi gyengeségünkről nem kevésbé gondoskodott, hogy mint egy tükörben szemlélhessünk Istennek az Ézsaiás szavaihoz társuló hatalmát, s azt, hogy amit a próféta tanított, az a mennyből nyert megerősítést. Konkrétabban, az ő elhívása látványosan pecsételtetett el, mikor Isten megszabadította Jeruzsálemet Sénakhérib szörnyű ostromától, mikor a biztonságnak semmiféle reménysége sem maradt, ezért a hívők láthatták, hogy a halál állkapcsaiból egyedül Isten keze által menekültek meg. Ezen okból mondtam, hogy ez hitelesítő pecsétje volt az egyébként megkérdőjelezhető próféciáknak.

A tizennegyedik évben. Nem ok nélkül adja meg az időpontot, mikor ezek a dolgok történtek, mert arra az időre állította helyre Ézsaiás az istentiszteletet az uralma alatt álló összes területen (2Kir18:4), s ezzel még nem megelégedvén, hírnököket küldött ki mindenfelé, hogy meghívják az izraelitákat: jöjjenek mindenhonnan gyorsan Jeruzsálembe áldozni, és oly hosszú elszakadás után ismét egyesüljenek a hit szent harmóniájában, s Istennek a törvény parancsai szerinti tiszteletében. Miközben a királyság állapota olyan volt, hogy a babonát eltörölték és a templomot megtisztították, így az igaz istentiszteletet helyreállították, Júdeát az asszír király megtámadta, a földeket végigrabolták, a városokat bevették, s az egész országot az uralma alá hajtotta. Egyedül Jeruzsálem maradt meg a kis számú lakosságával, s ebbe a városba záródott be Ezékiás, mint egy börtönbe. Most fontolóra kell vennünk, miféle gondolatai támadhattak a kegyes királynak és másoknak, ha ugyanis ezt a vészt a testi érzékszervekkel értékeljük, azt fogjuk gondolni: Isten igazságtalan volt, mikor megengedte, hogy szolgája ennyire szélsőséges helyzetbe kerüljön, pedig kegyessége látszólag megérdemelte, hogy az Úr megőrizze őt, hisz egyetlen vágya az igaz istentisztelet fenntartása volt. Az Úr Ezékiást nem a nemtörődömségért, szórakozásért, vagy fényűzésért büntette, még kevésbé a babonaságért, vagy a törvény szentségtelen megvetéséért, hisz amint uralkodni kezdett a legnagyobb buzgósággal, gondossággal és szorgalommal munkálkodott a vallás tisztaságának helyreállításán. Isten tehát a hitét és a türelmét akarta próbára tenni.

2. *És elküldé Assiria királya Rabsakét*. A történet sorrendje itt megfordulhatott, mert korábban azt mondta hogy Sénakhérib bevette Júdea összes városát, most pedig azt mondja,

hogy elküldte Rabsakét[684] Lákisból, utalván arra, hogy éppen ostromolta, következésképpen még nem vett be minden várost. Észre kell azonban venni, hogy a történeti kapcsolódás sokszor összezavarodik, s ami időrendi sorrendben első volt,az a történetben utolsóként szerepel. Emellett a Szentírás gyakran alkalmazza azt a szóképet, melyben a rész szerepel az egész helyett, s amellyel mondható, hogy minden várost bevettek, mert már csak nagyon kevés maradt, és Ezékiás semmiféle kapcsolatot sem tudott fenntartani velük. Úgy tűnt tehát, hogy az asszír király egész Júdeát az uralma alá hajtotta, mivel ami megmaradt belőle, az majdnem csak Jeruzsálemre korlátozódott, ahová Ezékiás be volt zárva.

A történet részletesebben szerepel a Királyok könyvében, ahol olvashatjuk, mennyire buzgón kereste Ezékiás a békét, mert megpróbálta bármi áron kieszközölni. Átadott „háromszáz tálentom ezüstöt és harmincz tálentom aranyat", (2Kir18:14), amit a zsarnok megkövetelt. Az összeg átadásához szükségessé vált a templomi edényeket, valamint az ajtóit borító aranylemezeket is összeszedni, mert a kincstára kimerült. Mivel azonban az efféle szakadékok kielégíthetetlenek, mikor megkapta a pénzt, még többet kezdett el követelni, s megpróbált szigorítani a feltételeken. Tette azt részben azért, hogy provokálja és kínozza Ezékiást (mert egyszer visszaélve a kegyes király szolgálatkészségével, úgy vélte, bármit megszerezhet), részben pedig mert a háború újbóli kirobbantásának lehetőségét kereste. Azt is észre kell venni, hogy az emberek jogos büntetést kaptak a vétkeikért, amit a próféta előre is jelzett, mert a valódi vallás külsődleges istentiszteletként virágzott ugyan, életük azonban nem vált jobbá, gonoszságuk nem töröltetett el és a belső szenny sem tisztíttatott ki a szíveikből. Ennek megfelelően, mivel a nép nem tért meg, szükségessé vált csökönyös romlottságuk szigorú megbüntetése. Mivel azonban a bűneik mértéke még nem telt be, Isten csökkentette haragjának hevességét, s hirtelen, mikor a dolgok kétségbeejtővé váltak, hihetetlen segítséget nyújtott.

3. *És kijöve hozzá Eljákim*. Eliákimmal már korábban is találkoztunk. Ő volt az, akinek az Úr megígérte, hogy Sebna száműzetése után neki adja a fő hatalmat (Ézs22:20). Most ez az ígéret látszott meghiúsulni, mikor őt küldték az ellenséghez könyörgőként, és olyanként, akinek meg kell adnia magát és társait, s alá kell vetniük magukat a barbár zsarnokságnak. Ez a hívők szívét is eltölthette aggodalommal, s oda vezethette őket, hogy elkezdjenek kételkedni Isten ígéreteiben. Emellett az istenfélő király olyan nagy szűkében volt a jó embereknek, hogy Eliákimmal együtt Sebnát is küldeni kellett, akiről pedig jól tudta, hogy ravasz és áruló.

A ספר (*sopher*) *íródeákot* jelent, s ennek megfelelően gyakorta jelöl tanult embereket, vagy doktorokat, valamint néha azokat, akik az írástudó hivatalának ellátásáról gondoskodtak, illetve akik a királyi feljegyzések felügyelői voltak. Én *kancellárnak* fordítottam, mert kétségtelenül nem törvénytudói jártasságra vonatkozik, s arra következtethetünk, hogy ennek a Sebnának magas rangja volt, még ha meg is fosztották a kormányzói hivataltól. A מזכיר (*mazkir*) titkár, vagy íródeákot jelent.

4. *Mondjátok meg most Ezékiásnak*.[685] A próféta elmondja, hogy a követeket, bár minden pompával felruháztatta, ami még megmaradt a királyságban, nemcsak ridegen visszautasította, de megvetően le is kezelte a zsarnok küldöttsége, és szemrehányásokkal árasztották el, mert mintha bűnös lázadással vádolná Ezékiást, Rabsaké megkérdezi, hogy merészelt fellázadni. A נא (*na*) kötőszót egyesek a kérlelés jelének tekintik, s így fordítják: *kérlek*, de nem illene egy büszke és arcátlan ember számára, hogy így könyörögjön. Ő azoknak a szokásos nyelvezetével beszél, akik feltételeket szabnak a legyőzötteknek, vagy a

[684] „ A héber doktorok úgy magyarázzák, hogy Rabsaké egy hitehagyott zsidó volt, és Procopius is ezt a nézetet vallja. Ez nem teljességgel valószínűtlen, mert jól tudott beszélni héber nyelven, s mikor az Isten fenséget káromolta, a király és a nemesek elszakították ruháikat, mi nem volt szokásos, hacsak az istenkáromló szavakat nem egy izraelita ejtette ki. Egyesek úgy vélik: neve azt jelenti, hogy ő volt az asszír király fő pohárnoka, aki a Nagy Király nevet vette fel tekintettel hatalmas győzelmeire és kiterjedt birodalmára." – *White*.

[685] A Károli-fordítás szerint: *Mondjátok meg kérlek Ezékiásnak – a ford.*

megfélemlítettekre, akiket arra akarnak kényszeríteni, hogy feltétel nélkül adják meg magukat, vagy ahogyan rendszerint mondjuk, *megadásra szólítanak fel*.

Így szól a nagy király. S hogy nagyobb érvényességet adjon a megadásra való felszólításnak, a tábornok a királya nevében beszél, akinek nagyságát az égig magasztalja, hogy megrémítse Ezékiást, mikor az megtudja, hogy ekkora erőkel rendelkező királlyal van dolga. Nemcsak arra céloz, hogy a világ legelső uralkodója sokkal nagyobb volt Ezékiásnál, hanem az asszír királyt *nagynak* nevezi, mivel hatalmánál fogva felülemelkedett mindenkin, s egyedült állt magasztos rangjával. Ezekkel a szóbeli mennydörgésekkel Ezékiást megdönthették és legyőzhették volna, hisz igen messze állt attól, hogy képes legyen ellenállni a zsarnok erejének, hisz be volt zárva a városba és képtelen volt onnan kimozdulni.

5. *Azt mondom, hogy csak szóbeszéd az*. A szent történelemben (Kir18:20) az *Azt mondád* szerepel. Ez magyarázható kijelentésként arról, hogy Rabsaké mit gondol, mivel bátorítja magát Ezékiás, mintha ezt mondta volna: „Ezek a te fontolgatásaid". Ebben az igeszakaszban az egyes szám első személy, az „Azt mondom" használata nem módosítja a jelentést, mivel Rabsaké, mintha megvizsgálta volna Ezékiás szándékait, s valamennyit megértette volna, gúnyosan megfeddi: „Tudom mit gondolsz, *de ez csak szóbeszéd*". Ezt az igeszakaszt különféleképpen magyarázzák. Egyesek így fordítják: „Azt mondod, ez nálad nem csak szóbeszéd", azaz „Azzal dicsekszel, hogy nemcsak a szavak használatában jeleskedsz, hanem bátorságban és bölcsességben is". Mások így fordítják: „Tényleg vannak szavaid, de a háborúhoz bölcsesség és bátorság szükségeltetnek". Egyesek úgy vélik, hogy a „szavak" alatt „imákat" ért. Én nem fogadom el ezt a magyarázatot, mert rendkívül erőltetett és természetellenes, ezért én így veszem: „Ezékiás jól beszél, azaz szép és elegáns stílust használ, hogy az embereket rábírja a kötelességeik ellátására, vagy ahogyan rendszerint mondjuk, kellemes modorú,[686] de a háborút nem szép szavakkal vívják". Ezzel ezt mondja: tökéletesen érti, mit csinál Ezékiás, s hogy mibe veti fő bizodalmát, nevezetesen a szavakba és az ékesszólásba,[687] de ezeknek semmi haszna a háborúban, mert ott bátorságra és bölcsességre van szükség. Tekinthető ez helyesen az egyiptomiakra vonatkozónak is, mintha azt mondta volna, hogy Ezékiás bolondul jár el, mikor megengedi, hogy üres ígéretekkel csapják be. Kétségtelen, hogy az egyiptomiak bőkezűen ígértek aranyhegyeket, aztán a valóságban semmit sem adtak. Ám amint majd hamarosan meglátjuk, amint sajátos módon beszél az egyiptomiakról nem sokkal ezután, nekem kétségem sincs afelől, hogy itt Ezékiást teszi nevetségessé, mintha a népet üres kérkedéssel etetné, miközben katonailag semmit se készült volna.

6. *Ímé te e megtört nádszálban bízol*. Ez valószínűleg elkülönül az előző igeverstől, mert korábban arról beszélt, hogy Ezékiásnak csak ékesszólása van, amivel a népet kecsegteti, s ebből arra következtetet, hogy ez a bizakodás rendkívüli ostobaság, most azonban más részletekre tér át. Minden lehetséges módon megpróbálja megrázni az emberek szívét, hogy mindenki, miután elkábultak, adják meg magukat. Ennek megfelelően, miután hitványnak mutatta Ezékiást a belső erőforrásainak tekintetében, hozzáteszi, hogy külső erőforrásai is meddők és haszontalanok, s azt mondja: hatalmasat téved, ha bármiféle segítséget is vár az egyiptomiaktól.

Azután először is „nádszálhoz" hasonlítja az egyiptomiakat a gyengeségük miatt, majd a felerősítés kedvéért „törött nádszálnak" nevezi őket, harmadjára pedig azt mondja: ez olyan messze áll a segítségtől, hogy *melyre a ki támaszkodik, tenyerébe megy és átfúrja azt*. Szavainak jelentése tehát így foglalható össze: „a reménység amit a zsidók táplálnak az egyiptomi segítség iránt, nemcsak hamis és alaptalan, de veszedelmes is". S ezt igazán mondhatta volna Rabsaké, ha igaz lett volna, hogy Ezékiás az egyiptomiakra támaszkodik, de rágalmazóan és hamisan vádolja a kegyes király ezzel a hiábavaló bizakodással. Isten azonban

[686] Il a de belles paroles.
[687] "Assavoir, sur belles paroles." "Nevezetesen, az elegáns beszédekbe."

mégis joggal jutalmazta a lázadó és engedetlen népet azzal, hogy megengedte ennek a koszos kutyának, hogy gonosz lázadásukért megfeddje őket. Ézsaiás korábban (Ézs30:1 és 31:1, 6) komoly kifejezésekkel feddte meg ezt a bűnt, de süket füleik nem fogadták be a feddést, ezért a zsidók, akik gonoszul lenézték az Isten nevében hozzájuk szóló prófétát, rászolgáltak arra, hogy Rabsaké legyen az instruktoruk.

Minket tehát arra figyelmeztet ez a példa, hogy nincs okunk csodálkozni, ha a hitetleneket, akik nem engedelmeskednek Isten tanácsának az üdvösségükre, s elvetnek minden próféciát, ellenségeik gúnyolódása kicsúfolja, ahogyan Rabsaké, az asszír király kapitánya most gőgösen gúnyolja a lázadó zsidókat. Azt is fontos végiggondolni, milyen hatalmas a különbség Isten figyelmeztetései és a Sátán gúnyolódása között. Mikor Isten le akar beszélni minket a testbe vetett bűnös bizakodásról, általános fogalmakban jelenti ki: „Átkozott az a férfi, a ki emberben bízik" (Jer17:5), hogy az egész világ semmivé váljon, s így egyedül vele elégedjünk meg. Ezért mikor megalázott, azonnal bátorít is az orvosság felmutatásával. Mikor azonban a Sátán fedd álnok módon bármiféle hiábavaló reménységet, a kétségbeesésbe kerget minket, s arra ösztökél, hogy a többi reménység ugyanolyan rossz, vagy még rosszabb, s megkísért minket, hogy törvénytelen módszereket fogadjunk el. Ahogyan Rabsaké sem veri szét a reménységet, amit a zsidók az egyiptomiak iránt tápláltak, hogy egyedül csak Istenben bízzanak, hanem az asszír királlyal helyettesíti Őt, mintha biztonságot sehonnan máshonnan sem lehetne várni. A fáraót nevezi meg, de az egész nemzetet is beleveszi ebbe.

7. *És ha azt mondod nékem*. Rabsaké egy három részből álló érvet használ. Ezékiás vagy azt gondolja, hogy elegendő ereje van az ellenálláshoz, vagy Egyiptomtól vár segítséget, vagy Istenben bízik. Ha önmagában bízik, téved, mert micsoda ő az én királyomhoz hasonlítva? Ami Egyiptomot illeti, ők nem fognak neki segítséget nyújtani, hanem épp ellenkezőleg, komoly sérülést fognak okozni. Marad tehát, hogy Istentől vár valamiféle segítséget. De pont ő rombolta le az oltárait, és kurtította meg az istentiszteletét, így nem inkább büntetést kap tőle emiatt? Röviden ez a Rabsaké elvesz a kegyes királytól minden segítséget, mind istenit, mind emberit.

Ezzel a rágalmazással a Sátán nemcsak a király szívét akarta megsebesíteni, hogy roskadjon össze a csapás súlya alatt, hanem benyomást akart gyakorolni a könnyed és ingatag tömegre, mivel eddig sokak szívében maradt némi ragaszkodás a babonákhoz, és erős hajlandóság volt bennük visszaesni ebbe a szélhámosságba, mivel a vallás, ami ősi volt, s amihez hosszú ideje hozzá voltak szokva, megváltozott, és véleményük szerint[688] Ezékiás rászolgált a büntetésre a saját elhamarkodottsága miatt. Hasonlóképpen manapság a pápisták, valahányszor valami kedvezőtlen dolog történik velünk, vallják, hogy Isten büntetett meg minket, mivel félre mertük állítani az ősi ceremóniákat.[689]

8. *Most azért harczolj meg, kérlek*. Azzal zárja, hogy semi sem lesz jobb Ezékiás számára, mint félretenni a háború folytatására irányuló szándékait, megadni magát és folytonos engedelmességet fogadni az asszír királynak. S hogy még tovább sanyargassa, Rabsaké ismét a szegénységével hozakodik elő: „Ha adok neked kétezer lovat, nem találsz egész néped között elegendő embert, akiket rájuk ültethetnél. Mi hát a te erőd, és miféle magabiztossággal merészelsz szembeszállni az én királyommal?" Nem a tisztelet, vagy kegyesség jeleként kínálja neki a lovakat, hanem hogy még jobban megfélemlítse és megrázza Ezékiás szívét. A jövő időt tehát kötőmódban kell magyarázni: „*Jóllehet én adok* neked kétezer lovat, te mégsem találsz majd ugyanannyi lovast". Tudom, hogy más igemagyarázók

688 "A leur advis."

689 "Pource que nous avons ose abolir les traditions et ceremonies qui estoyent en usage de long temps." – "Mivel megkíséreltük eltörölni a régóta használt hagyományokat és ceremóniákat."

miket feltételeznek, de aki közelebbről megvizsgálja a dolgot, gyorsan rájön majd, hogy Rabsaké itt gúnyolódó nyelvezettel szól.[690]

9. *Miképen állasz ellene*. Az előző kijelentést erősíti meg, s megmutatja: Ezékiás olyan messze áll attól, hogy elviselje az ő királya jelenlétét, hogy a legkisebb helytartóhoz sem kellene hasonlítani. Ezen a pökhendi módon gúnyolja őt, hogy a zsidók ne merítsenek bátorságot Sénakhérib távollétéből, aki még mindig Lákist ostromolta. Így bár nem jelent meg előttük Sénakhérib egész hadseregével együtt, Rabsaké azzal dicsekszik, hogy a hadnagyai elég erősek, így Ezékiásnak nem kellene vonakodni a megadástól.

10. *És most talán az Úr nélkül jöttem?* Most más módon támadja Ezékiást, azt mondván neki, hogy céltalan lesz összegyűjtenie erőit és újabb háborús készülődésbe fogni. Arra céloz, hogy Ezékiásnak nem halandó emberrel van dolga, illetve nem halandó emberrel kell megküzdenie, hanem Magával Istennel, Akinek a sugallatára jött ide (ti. Rabsaké) az országot megsemmisíteni. Ezért aki szembeszáll vele, Isten ellen fog harcolni, következésképpen minden erőfeszítése gyümölcstelen lesz. Ebből meg kell tanulnunk, hogy bármennyire komolyan is odaszántuk magunkat a kegyességre, és bármilyen hűségesen munkálkodunk Krisztus királysága ügyének előmozdításán, mégsem szabad várnunk, hogy mentesek leszünk mindenféle kellemetlenségtől, sőt inkább készen kell állnunk a nagyon nehéz megpróbáltatások eltűrésére. Az Úr nem mindig viszonozza kegyességünket földi jutalmakkal, s valóban, rendkívül alkalmatlan viszonzás lenne, ha bőséges gazdagságot és külső békességet élveznénk, s minden az akaratunk szerint történne. A világ ugyanis minden gonosz embert azon az alapon tart boldognak, ha nem kell rossz egészségi állapotot, vagy csapásokat kiállniuk, ha mentesek a szegénység nyomásától és semmi sem zavarja őket. Ebben a vonatkozásban a mi állapotunk egyáltalában nem különbözne az elvetettekétől.

Ezékiás eme példájának, aki minden erejével a vallás és az igaz istentisztelet helyreállításán munkálkodott, de mégis oly súlyos és heves megpróbáltatásokat állt ki, hogy nem állt messze a kétségbeeséstől, mindig a szemünk előtt kell lennie azért, hogy mikor azt hisszük: elláttuk a kötelességeinket, mindazonáltal álljunk készen mindenféle konfliktus és nehézség elviselésére, s ne zavarjon minket, ha ellenségeink az első körben előnyre tesznek szert, s úgy tűnik, mindjárt elnyelnek bennünket. Azok a büszke és gőgös elmék gyorsan el fognak bukni, mikor az első hév elforrt és kiadta gőzét, s buzgalmuk és büszkeségük gyorsan tovatűnik. Rabsaké a királya nagyságával és hatalmával dicsekedett, hogy megrémítse Ezékiást. Így viselkednek velünk a gőgös emberek. Fenyegető szavakkal támadnak ránk, s különböző rettentésekkel teszik próbára a türelmünket, illetve inkább a Sátán munkálkodik az ő közreműködésükön át, akit világosan látunk Rabsaké szájával szólni. Nos, a Sátán gyakorta ölti magára Isten alakját, és „átváltoztatja magát világosság angyalává” (2Kor11:14). Maga Isten Lelke jelenti ki, hogy az ember ereje csalóka és mulandó, s mindenki, aki arra támaszkodik, a saját romlását keresi (Jer17:5). Rabsaké ugyanazt mondja, s úgy érvel, mintha a próféta hivatalát látná el Isten parancsára.

Nekünk tehát bölcsen meg kell különböztetnünk, mikor az Úr beszél, valamint mikor emberek hamisan veszik fel az Ő nevét. A Sátán ugyanis különféle ravaszságokhoz folyamodik hogy Istenhez hasonlóvá tegye magát. Mindezek a dörgedelmek, amint említettük, igazságtalanul hangzottak el Rabsaké szájából Ezékiás ellen, mert ő nem a saját erejében bízott, s nem dicsekedett az egyiptomiakban bizakodva, de az istenfélők, még mikor

[690] „Látszólag arra hívja fel, hogy jöjjön és vívjon meg az ő urával, s ha ez biztonságot ad neki, ad neki kétezer lovat, feltéve hogy tud ugyanannyi lovast rájuk ültetni. Ezek a legnagyobb megvetés és Ezékiás ereje alulértékelésének szavai. Lehet úgy is értelmezni, hogy fogadást köt Ezékiással, hogy utóbbi nem lesz képes ennyi lovast összeszedni, mert nagyon kevés jó lovas volt Júdeában, ahol csak nagyon kevés lovat tartottak. „ *White*. „A lovasság csekély létszáma miatt gúnyolja Ezékiást. Ezek a szavak nem az emberek csekély létszámára utalnak, hanem ama zsidók nagyon kis számára, akik képzettek voltak a lovaglóművészetben, mert Jótám után Júdea királya nem tartottak fenn semmiféle lovasságot, s már láttuk (Ézs30, 31), hogy a zsidók egy része Egyiptomból vásárolt lovasokat.” – *Rosenmüller*.

jól cselekszenek is, ki vannak téve a gáncsoskodásnak. Ezekkel a hadicselekkel a Sátán a hitünket támadja, és igazságtalanul rágalmaz minket az emberek között. Ez a kísértés nagyon veszélyes. Mi ugyanis vágyunk arra, tisztességünket jól ismerjék, s mikor jóindulatúak vagyunk, rosszul érint, ha más emberek másként értelmezik a viselkedésünket. Azaz, a Sátán a rágalmazással megpróbál mindent kiforgatni, amit jó lelkiismerettel tettünk, vagy valami olyasmivel vádol, ami nem írható a számlánkra, illetve alaptalan rágalmakkal terhel, vagy olyasmit gondol ki, ami soha eszünkbe nem jutott. A jó lelkiismeretnek azonban bronzfalnak kell lennie a számunkra, hogy Ezékiás példáját követve rendíthetetlenül álljunk meg az efféle vádaskodásokkal és rágalmakkal szemben.

Ami az utolsó mondatot illeti, amikor Rabsaké azzal feddi: felforgatta az istentiszteletet,[691] mindenkinek tisztában kell lennie azzal, mennyire rágalmazó ez a vád. Ezékiás ugyanis eltörölte a hamis isteneket és a babonás imádatot,[692] amit Isten utál (2Kir18:4). De nem kell csodálkoznunk, hogy a gonosz emberek nem képesek különbséget tenni az igaz Isten és a hamis istenek, valamint a babona és a vallás között. S ugyanezt a dolgot gyakorolják közöttünk is nap, mint nap, mert a pápisták, akik semmi másban nem lelik örömüket, csak a babonáikban, s azzal vádolnak minket, hogy eltöröltük az emberek megannyi koholmányát, s megbénítottuk az istentiszteletet, sőt majdnem véget vetettünk annak. Ugyanolyan módon gúnyolnak minket, mint Rabsaké: „Vajon Isten megsegíti azokat, akik eltörölték az Ő tiszteletét, megszentségtelenítették szent templomait és mindazt, ami szép rendben meghonosodott volt?” Ennek oka nem más, mint hogy a pápaságban mindennek csillogó-villogó a megjelenése, ami felkelti az emberek figyelmét, miközben mi nem tartunk fenn más ceremóniákat, csak amelyek világosak és egyszerűek, s mentesek minden pogányságtól. Ezért úgy vélik, eltöröltük az istentiszteletet, amit ők a külső megjelenés alapján értékelnek. S ha valami baj szakad ránk, rögtön felkiáltanak, hogy rászolgáltunk, hogy minden szégyen ránk háruljon, hogy az egész világ a mi istentelenségünk miatt kapja a büntetést, s ha mi magunk szenvedünk el bármiféle megpróbáltatást, annál jobban gúnyolnak minket.

Mégis, szilárd hittel kell megállnunk az efféle istentelen beszédekkel szemben, kimutatván, hogy amit ők istentiszteletnek neveznek, az nem istentisztelet, s hogy amit mi eltöröltünk, mégpedig joggal töröltünk el, azok csak semmiségek, s hogy az emberi koholmányok nem tartoznak az istentisztelethez, hanem a Sátán káprázatai, melyeknél nincs semmi rombolóbb. Nekünk tehát rendíthetetlen hittel kell megállnunk minden feddéssel szemben, amikkel a Sátán megpróbál árnyékot vetni a kegyesség gyakorlására. Először szégyenteljesnek tűnt, hogy Ezékiás szétvert annyi oltárt és csak egyet hagyott meg, s megszentségtelenített megannyi templomot, hogy egy megmaradhasson (2Kir18:4). Ezékiást azonban teljességgel felmentette az az egyetlen védekezés, hogy mindent csak Isten Ígéje alapján cselekedett, ezért megelégedett egyetlen oltárral, mert Isten megtiltotta neki, hogy többet is felállítson, s azért döntött le minden szobrot, mert azokat törvénytelenül állították fel, szemben a törvényben megparancsoltakkal (2Móz20:4). Ugyanezt a vitát folytatjuk a pápistákkal manapság, mert nem más alapon vádolnak minket, mint hogy félretettük a ceremóniák hatalmas tömegét, s csak azt tartottuk meg, amit Isten parancsolt. Ezekben az esetekben azonban nem arról kell vitatkoznunk, hogy mi tetszik az embereknek, hanem arról, hogy mit fogad el Isten.

11. *És mondá Eljákim*. Ez a körülmény ismét megmutatja, hogy milyen mélyen le volt sújtva Ezékiás, mikor a követe által ennyire alázatosan kérleli ellensége szolgáját. Azt is megmutatja ez, micsoda büszkeség által volt Rabsaké felfuvalkodva, mikor ilyen pökhendi módon utasított el mindenféle könyörgést, s az elutasítás annál szégyenteljesebb volt, mert amit kértek, annak nem volt különösebb jelentősége. Ezekből a dolgokból megtanuljuk, hogy

[691] A szerző a jelen fejezet 7. versében szereplő vádakra utal – *a szerk*.
[692] “Les idols et l’idolatrie.” “A bálványokat és a bálványimádást.”

nem Ezékiáson múlott, hogy nem csillapította le az ellenség dühét, mert királyi rangjáról majdnem megfeledkezve teljes szerénységgel próbálja meg lecsillapítani őt. Ha valamikor is igazságtalan erőszakkal nyomnak el bennünket, ne szégyelljük feladni jogainkat és alázatosan kérni. S mikor Ezékiás is alázatos volt, mert látta, hogy képtelen ellenállni Asszíria királyának, ez erőteljesen növeli Istennek a már majdnem megsemmisített nemzet megtartásában megmutatkozó dicsőségét. Ez a szabadulás ugyanis kevésbé figyelemre méltó lenne, ha csak közönséges veszélyből menekültek volna meg, mikor azonban már nem állnak messze a pusztulástól, Isten keze annál látványosabb, Aki egy rendkívüli csodával győzte le és döntötte romba azt az ellenséget, aki már a nyakukra tette a lábát (2Kir19:31).

Szólj, kérünk, szolgáidhoz arám nyelven.[693] Kérik, hogy ne beszéljen ezen a módon a nép jelenlétében, mert nehéz lesz megfékezni a természeténél fogva szédült és ingatag népet. Ők ugyanis könnyen megindultak és reszketni kezdtek a legkisebb riadalomtól.[694] Azt szerették volna, hogy Rabsaké ne beszéljen velük zsidó nyelven, mivel békét akartak vele kötni bármiféle mérsékelt feltételekkel. A jó király ugyanis megpróbált mindent a zsarnok dühének lecsillapítására, de sikertelenül.[695] A követek tehát semmire sem jutottak Rabsakéval, mert mikor könyörögtek neki, csak rosszabbodott (ahogyan rendszerint történni szokott a gőgös emberekkel), és még arcátlanabbá vált.

12. *És mondá Rabsaké*. Ebből látjuk az ellenség vadságát és pimaszságát, s ebből az is nyilvánvaló, hogy Ezékiás királysága a pusztulás szélére került. Itt ugyanis Rabsaké úgy beszél, mint győztes, s nem királyként szól Ezékiáshoz, hanem úgy, mintha a rabszolgája lenne. Mikor tehát látjuk Rabsakét ekkora büszkeségtől felfuvalkodottan, egyidejűleg arra is emlékeznünk kell, hogy Ezékiás teljességgel összeroskadt és híján volt minden magabiztosságnak, s ezért nézett rá Rabsaké úgy, mint egy már elbukottra. Ebből arra is kell következtetnünk, hogy Rabsakét nem holmi békefeltételek felkínálása végett küldték, hanem hogy szerezze meg a feltétel nélküli megadást, s rettentse meg a népet, hisz Sénakhérib evégett küldött vele erős hadsereget is. Ezért dicsekszik azzal is, hogy semmi köze sincs a királyhoz, hanem a néphez szól az ő javukra, s hogy még jobban megrettentse őket, megemlíti a nyomorúságot és a csapásokat, melyek várnak rájuk, ha úgy döntenek, hogy engedelmeskednek Ezékiásnak: éhen pusztulnak, s kénytelenek lesznek undorító dolgokat enni és inni, ezért a legbölcsebb, amit tehetnek, hogy még jókor megadják magukat és így gondoskodnak a biztonságukról.

13. *És odaálla Rabsaké, és kiálta felszóval zsidóul*. A próféta megmutatja, milyen eszközökkel próbálta Rabsaké megrázni a nép szívét, s először azt mondja el, hogy zsidó nyelven beszélt, bár a követek kérlelték, hogy ne tegye. Valóban rendkívül megrázó dolog volt, hogy szent nyelvet, ami mennyei bölcsesség titkainak szenteltetett, gonosz istenkáromlásokkal szentségtelenítették meg és mocskolták be, s ez kétségtelenül fájdalmas kísértés volt a gyenge elmék számára. Ennek azonban annak megjegyzésére kell vezetnie minket, hogy egyetlen ellenségünk sem pusztítóbb annál, amelyik a saját nyelvünkön beszél. Napjainkban ezt sokak esetében találjuk igaznak, akik megtanulják a nyelvünket, azaz a beszédmódunkat, hogy képesek legyenek befurakodni a gyenge és tudatlan emberek füleibe őket az igaz hittől elvonandó. Harminc évvel ezelőtt a pápisták nyelvezete barbár volt és teljesen hadilábon állt a Szentlélek stílusával. Alig lehetett tőlük olyan szót hallani, ami a

[693] „*Arám nyelven*. Ez a kérés magában foglalja a beszédének a tömegekre gyakorolt rossz hatása észlelését. Az *arám* jelentését tekintve nagyon közel áll a szír nyelvhez, de az itt említett nyelv nem a szír, hanem annál régebbi, ami valószínűleg a beszélt nyelv volt egy kiterjedt régió nemesi udvaraiban és művelt társadalmi osztályaiban úgy, mint most a francia. A zsidó nyelv a héber, így nevezik a zsidók, ahogyan a Brit Birodalom nyelvét angolnak, vagy ahogyan a németet néha szásznak nevezik." – *Alexander*.

[694] „Feltételezem, hogy Eljákim észrevette: a nép megrettent a nagy szavaktól, ezért a többi követ nevében kérte arra, hogy ne beszéljen tovább zsidó nyelven, hanem szóljon a sajátján. Őt ugyanis nem a néppel küldték tárgyalni, hanem vele, aki nagyon jól értette az arám nyelvet is." – *White*.

[695] "Mais c'estoit temps perdu." "De azzal csak az időt pocsékolta."

keresztyén kegyességet sugallta volna, mára azonban sikeresen megtanulták, miképpen rejtsék el istentelenségeiket a Szentírás szokásos nyelvezete alá, mintha keresztyén stílusban beszélnének. Látjuk tehát, hogy a Sátán volt az, aki megtervezte ezt a stílust, mert ő ugyanolyan ténylegesen a pápisták tanára és instruktora, ahogyan Rabsaké tanára és instruktora is volt. Mikor a próféta azt mondja, hogy *odaálla*, azzal a gonosz ember hevességét és pimaszságát festi le, mert maga a testtartás fejezte ki, milyen gőgösen viselkedett. Korábban *megállt*, most azonban olyan pózt vett fel, hogy jobban látsszon és nagyon rémületbe ejtse a zsidókat.

Halljátok a nagy királynak, Assiria királyának beszédit! Korábban már beszélvén királyának nagyságáról, most megismétli parancsait. A Sátán esetében szokásos, hogy szavakban eltúlozza az ellenség erejét és nagyobbaknak mutatja be a veszélyeket, mint amekkorák azok valójában azért, hogy a bátorságunk elvesztésére kényszerítsen minket. Mikor ugyanis a szemeinket elkápráztatja a földi dolgok hiábavaló csillogása, elgyengülünk. Ezért tehát Isten erejét kell szembeállítanunk minden veszéllyel, s ha az az erő állandóan a szemünk előtt van, akkor semmi sem képes minket megsebesíteni. Nagy gőgösséggel és hatalmas pökhendiséggel fognak ellenségeink dicsekedni nagyságukkal és erejükkel, másrészről pedig gúnyolni fogják gyengeségünket és csekély létszámunkat, ám ha az Úr velünk van, nem kell semmitől félnünk.

14. *Ezt mondja a király*. Miközben mesterének a *király* nevet követeli, úgy beszél Ezékiásról, mint egy magánszemélyről, mindenféle titulus megnevezése nélkül.

Meg ne csaljon benneteket Ezékiás. Folytatja ez ellene szóló pimasz rágalmakat, s egyidejűleg Isten ellen is kiokádja a mérgét, mert „csalásnak” és „megtévesztésnek” nevezi, hogy Ezékiás az Ő kegyeire támaszkodik, s arra buzdítja alattvalóit, hogy ugyanezt a bizalmat táplálják Iránta. Hasonló rágalmakkal támadnak minket is a pápisták, akik azt mondják, hogy megrontjuk az emberek elméit és a pusztulásba visszük őket, s akiknek nincs semmi ürügyük így beszélni azon kívül, hogy arra tanítjuk őket: az igaz Istenben kellene reménykedniük. Nincs okunk azonban csodálkozni, hogy ugyanazon dolgok, amelyek elhangzottak a jó király ellen, elhangzanak ellenünk is, mivel a rágalmazás ugyanazon kiagyalójától és tanítójától, a Sátántól származnak.

Mert nem szabadíthat meg titeket. Rabsaké állítása, hogy Ezékiás keze nem szabadíthatja meg őket, valóban igaz, ha Isten nem segít, de Ezékiás nem is állította ezt, s nem akarta megfosztani Istent a Neki kijáró tisztelettől, hanem épp ellenkezőleg, arról tett bizonyságot, hogy a saját és a népe biztonsága Isten kezében van. Az ellenség azonban szükségesnek tartott felhozni némi ürügyet, ahogyan a gonoszok ma is cselekszenek, mikor rágalmazzák a tanításunkat. Olyan ürügyeket koholnak, melyek nagy valószínűséget kölcsönöznek az általuk mondottaknak, s amelyek ténylegesen megtévesztik az embereket, ha nem vizsgálják meg valamennyit közelebbről.

15. *És ne biztasson titeket Ezékiás az Úrral*. Idézi a buzdítást, mellyel Ezékiás a népet biztatta, és könnyedén beszél róla, mintha üres és alaptalan fecsegés lett volna. Ebből világosan látjuk, hogy a gonosz emberek, noha Isten erejét bizonygatják, mégis megvetéssel kezelik azt, mert bár nem tagadja nyíltan, hogy Isten képes segíteni, ha úgy dönt, hitük alapjainak gyengítésével mindent tőle telhetőt megtesz, hogy Isten erejét semmivé redukálja. Célja a nép szívének oly mértékű elbátortalanítása, hogy a kétségbeeséstől kénytelenek legyenek meghódolni és a győztes zsarnoktól elfogadni a törvényeket.

De hogy megsemmisítse az Isten segítségébe vetett bizalmukat, még egy eszközt bevet, kecsegteti a szíveiket egy kényelmesebb élet csábításával. Semmire sem hajlunk jobban ugyanis, mint az Istentől való elszakadásra, mikor egy előny feltűnése von el Tőle minket. Ha a világ kecsegtet és cirógat, az örök élet reménysége gyorsan tovatűnik, mert érzékeink mindig a dolgok jelenlegi állapotán rögzülnek. Ezzel az erőforrással megerősödve Rabsaké ezt tanácsolja: „Ne támaszkodjatok a bizonytalan reménységre, hanem inkább fogadjátok el a

biztosat". S ez a beszéd nagyon alkalmas a meggyőzésre, mert semmi sem kellemesebb az emberek számára, mint a kezük közé kapni, amit kívánatosnak tartanak, s annyira türelmetlenekké teszi őket a késlekedés, hogy az azonnali nyereséget részesítik előnyben azzal szemben, ami nagyon távoli. Rabsaké tehát így érvel: „Ezékiás Isten segítségét ígéri nektek, de nem látjuk azt, az én királyom viszont azokat a dolgokat ígéri, melyek közel vannak, s amit bizonyosan meg is fog adni". Ez látszólag erős érv, de észre kell vennünk a bölcselkedést, mert a Sátán gyakorta támad minket ugyanezzel a fortéllyal, s térít el az Istenbe vetett bizalomtól.

Az Úr az örök élet reménységére hív fel minket. Az a reménység el van rejtve, mert „a mit nem látunk, azt reméljük" (Rm8:25). Megígéri, hogy Ő lesz a mi Szabadítónk, de mégis megengedi nekünk, hogy ellankadjunk, így olybá tűnik, hogy reménységünk hiábavaló, ha a dolgok jelenlegi állapotára tekintünk. Ezen az alapon támad bennünket a Sátán: „Miért reménykedsz hiába? Mi a te hited gyümölcse? Mit vársz e világon túl?" Röviden, ez a mi napi siralmunk. Mikor Krisztus a mennybe hív, a Sátán megpróbál itt tartani a Földön, ezért szilárdan kell ragaszkodnunk az ígéretekhez, hogy „a reménység ellen reménykedve" (Rm4:18) bízzunk Istenben, s ne engedjük, hogy bármiféle csalafintaság elvonjon Tőle.

16. *Ezékiásra ne hallgassatok*. Miközben azon munkálkodik, hogy elfordítsa a nép szívét Ezékiástól, egyidejűleg a gyönyörökhöz is hívogatja őket, hogy elfelejtsék Istent és semmit se várjanak Tőle. Mintha azt mondta volna: „Ne higgyetek Istenben, inkább higgyetek az én királyomban". Így foglalkozik velünk a Sátán, mert elsötétítvén a felhőivel Isten jóságát és a hamis reménység álarcait mutatván nekünk titkosan és közvetve Isten helyére settenkedik, vagy a teremtményeket használja fel arra, hogy a hálójába csaljon. Felmutatja az örömöket és a némileg könnyebb életet, s azzal dicsekszik: „Isten messziről mutatja ezt nektek, én pedig átadom".

Noha Ezékiást említette, az összehasonlítást ténylegesen Isten és az asszír király között teszi, mert Ezékiás, mint az Isten szolgája, nem tett hamis állításokat, s nem dicsekedett semmiféle hiábavaló reménységgel, hanem az igaz és teljesen biztos ígéretekre támaszkodva hűségesen Isten keresésére buzdította a népet. Rabsaké viszont Isten megrablásával bámulta királyát, s a Sátán szolgája volt, aki a népet az Istenbe vetett bizalomtól a teljes istentelenségbe akarta belerántani.

Tegyetek velem áldást.[696] „Áldást tenni" annyi, mint barátságosan viselkedni, mintha azt mondta volna: „Ne adjátok az ellenségesség semmiféle jelét, vagy ne kockáztassatok csatát. Adjátok meg magatokat, vesétek alá magatokat a királyomnak". Sénakhérib nem pusztán azt követeli, hogy meghallgassák, hanem hogy tegyenek hűségesküt is, s hogy még erőteljesebb vonzást gyakoroljon rájuk, az *áldás* szót használja köpönyegként arra a rabszolgaságra, ami önmagában gyűlöletes volt. Megparancsolja nekik, hogy nyomorult lázadással vásárolják meg a békés életet, s a többi kényelmet, amit korábban élveztek, azaz hagyják ott Ezékiást és jöjjenek ki hozzá. A kegyes királytól elszakadni ugyanis, akit Isten jelölt ki, és aki Krisztus előképe volt, boldogtalanabb és nyomorúságosabb dolog lett volna minden másnál, ami rájuk szakadhatott, s nem is történhetett volna meg anélkül, hogy Magát Istent tagadják meg, Aki Júdeába helyezte az isteni kegy ama jelét (ti. Ezékiást).

17. *Míg eljövök és elviszlek titeket*. Most még egy, az előzőnél jóval keményebb feltételt tesz hozzá, mert kijelenti, hogy a béke semmi más módon nem köthető meg Sénakhéribbel, csak ha a nép száműzetésbe megy. Ez nem volt más, mint az istentisztelet elvetése és belesüllyedés a babonába, valamint annak az örökségnek az önkéntes feladása,

[696] „Kössetek [egyezséget] velem ajándékkal, vagy keressétek ajándékkal a kegyeimet. – héber." A Károli-fordítás szerint: *Tegyetek velem szövetséget – a ford*. ει βουλεσθε συλογηθηναι – „ha áldottak akartok lenni" – *Septaguinta*. „Jertek ki hozzám a békesség kedvéért, áldjatok meg és hozzatok békeáldozatot." – *Jarchi*. „A ברכה (*berachah*), *áldás* szó itt átvitt értelemben a *béke* helyett használatos, mivel az áldás rendszerint így hangzott: *Békesség neked, nektek,* ezért szemlátomást a *békét* nevezték *áldásnak*. A kaldeus igemagyarázó tehát helyesen fordította a עבדו עמי שמא (*guabdu gnimmi shalma*), *tegyetek békét velem* kifejezéssel." – *Rosenmüller*.

amit Isten adott nekik. Mivel azonban olyan néphez szól, akiket a nyomorult állapot és a rendkívüli veszély félelemmel töltött el, pökhendi módon azt parancsolja nekik, hogy mentsék életüket.

Gabona és must földére. Itt világosabban látjuk, hogy Rabsaké beszéde nem más, mint ama kísértések képe, melyekkel a Sátán naponta támadja a hitünket. Nincs ugyanis semmi, amit a Sátán ne próbálna meg állandóbban tenni,[697] mint elvonni minket az Istenbe vetett bizalmunktól a világ csábításaival és örömeivel, miszerint nekünk bármi áron meg kell vennünk a békességet és csendességet, s hogy a boldogság a jó dolgokban való bővelkedésben rejlik. De leginkább a balsorsot használja fel bűnös módon, hogy nyomást gyakoroljon ránk és még buzgóbban az Isten igájának a lerázására ösztönözzön minket. Valóban kedvesen, s titkos és láthatatlan módszerekkel furakszik be, de miután elcsábított és a hálójába fogott bennünket, azaz rávett, hogy a jelenlegi előnyöket többre értékeljük, mint a jövőbelieket, hozzáteszi azt a feltételt, hogy mi teljességgel hozzá kötődjünk és szánjuk oda magunkat neki, amit mi persze képtelenek vagyunk elkerülni, mikor valószínűnek látszó reménységeivel és a jelen dolgok szeretetével tart minket fogva.

Oly földre, minő a ti földetek. Mivel a száműzetés szó durva és barátságtalan volt, s nem volt egyszerű megválni a szülőföld elbűvölő mivoltától, annak megmutatása végett, hogy nem szenvednek veszteséget az elhagyásával, elmondja, hogy az ország, amibe majd elviszik őket, ugyanolyan termékeny és gyümölcsöző.[698] Azaz, leplet borít a szemükre, hogy ne gondolhassák: bármit is el fognak veszíteni. Mégis, ravaszul elmegy amellett, ami a legértékesebb volt a számukra, az istentisztelet, a templom, a királyság, a szent kormányzati rend, s minden más, ami a mennyei örökséghez tartozott. Ezek nélkül miféle boldogság lehetséges? Tanulja tehát meg szorgalmasan mindenki az elméjét a lelki áldásokhoz igazítani, mert az „Isten házában lakozást" joggal nevezi a Szentírás a világ minden luxusánál és bővelkedésénél sokkal értékesebb áldásnak (Zsolt84:5, 11). Így fogunk óvakodni attól, hogy a jelen dolgok reménysége félrevezessen és megfosszon a valódi boldogságtól. Ez ugyanis félelmetes büntetés, mellyel az Úr áll bosszút az emberek hitetlenségén, s amitől minden istenfélő embernek félni kell, nehogy elbátortalanodjon, vagy meghátráljon a nyomorúságok és megpróbáltatások közepette.

18. *Rá ne szedjen titeket Ezékiás*. Újabb érv, mely különbözik az előzőtől, s mellyel megpróbálja elvonni az embereket Ezékiástól és az Istenben való bizakodástól. Korábban azzal dicsekedett, hogy ő Isten szolgája, s hogy az Isten küldte őt Júdea megsemmisítésére, s ezen az alapon biztos győzelmet ígért magának, most azonban nyíltan sértegeti Istent. Kezdetben a gonosz emberek rendszerint nem árulják el megvetésüket és istentelenségüket, de végül az Úr feltárja beállítottságukat, s rákényszeríti őket a szívük mérgének feltárására. Most tehát a gonosz Rabsaké nagyobb hevességgel tör ki, s azzal dicsekszik, hogy Maga Isten felett is győzelmet fog aratni.

Avagy megszabadították-é a népek istenei, kiki az ő földét? Mestere személyében szólal meg, hogy nagy győzelmeket arattak sok és erős nemzet felett. Azoknak megvoltak a maguk „istenei", akiknek a védelmében bizakodtak, így Sénakhérib azt gondolta, magukat az „isteneket" győzte le azzal, hogy leverte az ezek segítségében bízó nemzeteket. Ennek következtében tör ki ekkora arcátlanságban, hogy nem átallja magát az élő Istenhez hasonlítani, s olyan haragra lobban, hogy a saját erejét ütközteti Isten hatalmával.

Így tehát, noha az istentelenek először elrejtik Istennel szembeni megvetésüket, később mégis megmutatják, hogy mindent maguknak tulajdonítanak, és „Isten nélkül valók"

[697]"Car tonte son etude est." "Mert minden szándéka az, hogy."

[698] „Vitatták, hogy melyik konkrét földről volt itt szó, egyesek Mezopotámiát emlegetnek, aminek mások azt vetik ellene, hogy az nem szőlőtermelő terület volt. Azonban amint Knobel is kimutatja, nem szükséges feltételezni, hogy az asszír leírás teljesen igaz volt. Lehet, hogy csak általánosságban akart neki ígérni egy ugyanolyan bővelkedő országot, mint a sajátjuk." – *Alexander*.

(Ef2:12).[699] Szavakban valóban azt állítják, hogy a bálványaiknak tulajdonítják a győzelmeiket, de azután amint Habakuk mondja, „áldozik gyalomjának, és füstöl az ő hálójának” (Hab1:16). Látjuk, hogy napjaink képmutatói is ezt teszik, mert rohannak tiszteletet tenni a bálványaiknak a győzelem megszerzése után, de rögtön ezután terveikkel, bölcsességükkel, bátorságukkal és katonai erejükkel dicsekszenek, ami világosan megmutatja, hogy mindent, ami történt, maguknak, és nem a bálványaiknak tulajdonítanak.

Ezzel a pökhendi dicsekvéssel tehát azt mutatta meg, hogy hazudott, mikor Istent ismerte el győzelmei szerzőjének. Emellett lehetetlen volt, hogy ezek a szavak ne okozzanak halálos lelki gyötrelmet a jó király szívének, mikor arról tájékoztatták, hogy Isten ígéreteit ez a gonosz ember hamisakként kárhoztatta, nyíltan sértegette Istent és ügyüket a bálványokkal hozta összefüggésbe. S ezek a dolgok azért írattak meg, hogy szemlélhessük a jó király nyugalmát, és úgy dönthessünk, hogy őt utánozzuk, valahányszor csak valami hasonló dolog történik.

Avagy megszabadították-é? Mikor minden istennel szembeszegül és kijelenti, hogy erősebb náluknál, ez annyira ütközik a józan ésszel, hogy még maguk a gonosz emberek is iszonyodnak tőle, mégis, ha az Úr gyakorol rájuk nyomást, ha megsanyargatja őket, gyorsan kikényszeríti belőlük ezt a nyelvezetet. Mikor előre megfontoltan beszélnek, azt állítják, hogy ők Isten tisztelői, de ezután Isten rákényszeríti őket, hogy hozzák elő és ismerjék el azt, ami bennük lappangott. Tanuljuk tehát meg, hogy a babonaságot mindig kíséri a büszkeség, így akik nem ismerik Istent, azoknak nincsenek gátlásaik felkelni minden ellen, amit Istennek neveznek. S ne csodálkozzunk a gonosz emberek lázadásán és arcátlanságán, mert Isten tiszta ismeretén kívül semmi más nem taníthat minket valódi alázatosságra. De ennek a gonosz embernek mégsem lehet megbocsátani, mintha joggal kárhoztatta volna a bálványokat gyengeségük és haszontalanságuk miatt. Nekünk ugyanis észre kell vennünk érzelmeit és szívének célját, mert nem a nemzetek babonáit és hiábavaló bizakodását kárhoztatja, hanem Isten hatalmára önti ki a gúnyolódását a bálványokban. Hasonlóképpen, mikor a zsarnok Dionysius nevetségessé tette isteneit, Istennel harcolt és Vele dacolt, mert lelkiismeretével szemben olyan istenséget támadott, amilyet felfogni volt képes. Ugyanezt a megfigyelést tehetjük minden más pogánnyal kapcsolatosan is, akik gúnyolták valamely hamis vallást, amiről azt feltételezték, hogy Istentől származik. S itt észre kell vennünk egy újabb fajta istenkáromlást is, mellyel Isten fenségét gyalázta meg gonoszul: mikor Rabsaké összekeveri Istent a bálványokkal, s egynek mutatja be a bálványok sokaságából. Mert micsoda istenkáromlás egy kalap alá venni a halhatatlan Istent, minden dolgok Teremtőjét, azzal, ami a legvisszataszítóbb, azaz összekeverni az igazságot a hamisággal, a dicsőséget a szégyennel, a mennyet a földdel? „Mert nagy az Úr”, mondja Dávid, „és igen dicséretes, rettenetes minden isten felett. Mert a nemzeteknek minden istene bálvány, az Úr pedig egeket alkotott. Ékesség és fenség van előtte; tisztesség és méltóság az ő szent helyén.” (Zsolt96:4-6).

19. *Hol vannak Hamáth és Arphádnak istenei?* Feltételezik, hogy Hamáth a szíriai Antiókhia volt, Arphad pedig az a város, ahonnan a kolóniákat Damaszkuszba vitték, Sefarvaim pedig Damaszkusz vidékén volt található. Ha ez igaz, akkor Rabsaké a városok ókori neveit említi, ahonnan korábban nagyon sok nemzet származott, s melyek később nemcsak a hírnevüket veszítették el, de megkülönböztetett nevüket is. Ezzel még nagyobb félelmet szándékszik kelteni bennük azzal, hogy ilyen gyökeres változásokra emlékezteti őket. Legyen bárhogy is, főleg a szomszédos városokat emlegeti, melyek megsemmisítése mélyebben érintheti őket azért, mert a zsidók jobban ismerték ezeket. S nekem kétségem sincs afelől, hogy ezek a területek Szíriához és Izraelhez tartoztak, mintha ezt mondta volna: „Nézzetek erre a két levert királyságra, melyekben az isteneik uralkodtak őrizőikként. Vajon Isten majd ellenállhat nekem?”

[699] “Et n’ont que faire de luy.” “És semmi közük Hozzá.”

20. *Kicsoda e földek minden istenei között, a ki megszabadította volna földét kezemből, hogy az Úr megszabadítsa Jeruzsálemet az én kezemből?*[700] A כי (*ki*) szót az igemagyarázók mindkét helyen kérdőszónak tekintik: „*Vajon* a nemzetek istenei megszabadítanak? S *vajon* Isten megszabadít?" Ám hogy a jelentését simábbá tegyem, én a második mondatot szívesebben fordítom így: „hogy a ti Istenetek megszabadítson", mert ugyanannak a szónak az ismétlése hasonlóságot jelöl. A szavak azonban látszólag iróniát is tartalmaznak, mintha gúnyolódva mondta volna: „Igen, ahogy a nemzetek istenei megszabadították imádóikat, úgy fog a ti Istenetek is benneteket megsegíteni".

Az istentelen emberek eme arcátlansága annak meg nem értéséből származik, hogy Isten az emberek bűneit bünteti, mikor bármiféle hányattatásokat szenvednek el. S először ott tévednek ebben a vonatkozásban, hogy kimondják a bűnös és abszurd hasonlatot: „Legyőztem azt a nemzetet, tehát jobb, vagy erősebb vagyok náluk". Nem veszik észre, hogy ők Isten haragja végrehajtóinak jelöltettek ki a bűnök megbüntetésére, mert jóllehet azt mondják, hogy kaptak valamit Istentől, ezt képmutató módon teszik, s nem veszik fontolóra az Ő akaratát, vagy az Ő igazságát. Ezután még magasabbra emelkednek, mert önmagukat Istenhez merészelik hasonlítani: „Legyőztem azokat, akik felett Isten uralkodott, így tehát Magát Istent győztem le". S itt élénken látjuk, amit korábban mondtunk: „Ah, Asszíria a haragom botja, de ő nem így vélekedik" (v. ö. Ézs10:5-7). Abban az igeversben Isten előre figyelmeztette a hívőket, hogy noha Sénakhérib vak őrültséggel felmagasztalta magát és megpróbált felülkerekedni minden mennyei erőn, nekik mégis továbbra is hinniük kell abban a tanításban, hogy ő semmi mást nem tehet, mint amire a mennyből engedélyt kapott. A mi kötelességünk elismerni, hogy Isten a gonosz emberek kezével szabja ki a büntetést, akik ily módon tekinthetők az Ő haragja eszközeinek, ezért el kell fordítanunk a szemeinket tőlük, hogy egyenesen Istenre nézhessünk, Aki joggal büntet. Ha a gonosz emberek erősebbek, ne gondoljuk, hogy Isten eltörte a kezét, hanem vegyük fontolóra, hogy nem érdemeljük meg az Ő segítségét, hisz a mi pusztulásunk véget fegyverzi fel ellenségeinket, látja el őket életerővel és hadseregekkel, hajtja őket ide-oda, ahová csak jónak látja, s a kezeikbe ad minket, mikor elfordultunk Tőle.

Ennek megfelelően most, mikor a török gőgösen ellenünk támad, s már oly hatalmas keresztyén tömegeket győzött le, emiatt nem kell kétségbe esnünk, mintha Isten hatalma szertefoszlott volna, s mintha nem lenne ereje megszabadítani minket. Fontolóra kell vennünk azonban, hogy Görögország és Ázsia lakosai hányféleképpen provokálták az Ő haragját, az eluralkodott mindenféle aljas és megdöbbentő kicsapongással azokban az országokban, valamint a félelmetes babonákkal és gonoszsággal, amiknek szintén bővében voltak. Ezen az alapon nagyon kemény büntetésekre volt szükség azok bűneinek korlátozásához, akik hamisan vallották Isten nevét. Innen származott a török bővelkedése, s ezért követte őket a megdöbbentően romos állapot az egész Keleten mindenfelé. Mégis látjuk, amint szemtelenül emeli sisakdíszét, nevet a vallásunkon és furcsa módon tapsol a sajátjának, de még jobban tapsolja önmagát, és „áldozik gyalomjának" (Hab1:16), amint azt már más pogányokról mondtuk.

Nekünk tehát elméinket Isten ítéleteire kell irányítanunk, hogy ne gondoljuk: a török a maga erejéből szerzett ilyen kiterjedt birodalmat. Az Úr adott neki nagyobb szabadságot az emberek istentelenségének és gonoszságának megbüntetése céljából, s végül majd az ő pökhendiségét is korlátozni fogja a megfelelő időben. S jóllehet a bővelkedés Isten áldásának a jele, mégsem szabad ezzel kezdenünk, ha helyes képet akarunk alkotni Magáról Istenről, ahogyan a mohamedánok és a pápisták az általuk kivívott győzelmekből következtetnek arra, hogy Isten bizonyos vonatkozásban az ő irányításuk alatt áll. Mikor azonban már ismerjük az

[700] „*És (mikor, vagy hol történt), hogy megszabadították Samáriát az én kezemből?* A כי (*ki*) nem kérdő névmás (*Ki* szabadította meg?), s nem is kérdőszó (*Vajon* megszabadultak?), hanem kötőszó, mely valami ki nem fejezett dolognak van alárendelve." – *Alexander*.

igaz Istent, az áldások a helyes sorrendben adatnak meg bizonyságképpen az Ő kegyelméről és erejéről.

Mindig óvakodnunk kell azonban attól, hogy a legkisebb dolgot is magunknak tulajdonítsuk, mert amint az ostoba magabiztosság bebocsátást nyert, azonnal olyan őrültség ragad meg minket, hogy elhisszük: még Isten sem egyenlő velünk. Először még a gonosz embereket is megrázza, ami ennyire hitetlen, mikor azonban akkor ördögi büszkeség őrjíti meg őket, hogy megrabolják Istent és magukat ékesítik a zsákmánnyal, könnyen beleesünk a nyílt sértés gyakorlatába. Sénakhérib is megtartotta a kegyesség valamelyes formáját, mert majd olvassuk, hogy „mikor imádkozék, Nisróknak, az ő istenének templomában, fiai: Adramélek és Saréser levágák őt karddal" (Ézs37:38). Ahogy azonban ebben az igeversben lábbal tiporja a menny és a föld Teremtőjét a nemzetek isteneivel egyetemben, úgy nem vonakodna ugyanígy eljárni a saját bálványaival szemben is, ha alkalma adódna rá.

21. *Ők pedig hallgatának*. Ezt annak érdekében tette hozzá, hogy teljesebben megérthessük: milyen mély volt a szenvedés, mely Júdea-szerte eluralkodott, hisz a jó király, akinek alig volt bármiféle ereje, vagy eszköze az ellenálláshoz, néma marad, még mikor az ellenség sértegette is. Követeket küldtek az ellenség kiengesztelésére, akiknek megparancsolták, hogy maradjanak csendben, nehogy felbőszítsék az a vadállatot, aki már úgyis tűzbe jött, a durvaságra. De bizonytalan, hogy ezek a szavak vajon a követekre, vagy a népre vonatkoznak, akik ellen Rabsaké a feddéseit szórta. S valóban valószínűbbnek látszik, hogy ez inkább a falakon őrt állókra vonatkozik, akiket bár mélyen sértett az ellenség gúnyolódása, mégsem provokáltak vitákat, vagy zűrzavart, mert engedelmeskedtek a király parancsának. Ebből mi is arra következtetünk: Isten sajátos kegyességének következménye volt az, hogy ennyire hajlottak az engedelmességre, mikor a dolgok ennyire kétségbeejtőre fordultak. Ennek talán ellene vetik, hogy nekünk nem kellene hallgatnunk, mikor efféle káromlásokat szólnak Isten ellen, mert nem kell elrejtenünk érzelmeinket, mikor a gonosz emberek mocskolódnak és gúnyolódnak, s Istent feddik, még ha életünk is kerül veszélybe. Nekünk legalábbis bizonyságot kell tennünk arról, hogy nem tudjuk türelemmel elviselni, ha az Ő tisztességét és dicsőségét támadás éri. De nem az van megírva, hogy azért maradtak csendben, mert ezzel az egyetértésüket fejezték ki, vagy egyáltalán nem törődtek az Istenre szórt feddésekkel, s bár egyetlen szót sem mondtak, ezek mégis mélységes fájdalmat okoztak a követeknek, és szomorú magatartásra, s a szomorúság jeleinek mutatására ösztönözték őket. Végül is olyan a bánatuk keserűsége, hogy megszaggatják ruháikat, s ezzel a jellel mutatják meg, hogy az efféle káromlásokat utálattal és megvetéssel kezelik. Mivel azonban nem lett volna hasznukra a követeknek Rabsakéval vitatkozni, békésen és mindenféle zűrzavar nélkül visszatértek, s mivel haszontalan lett volna bármiféle zavart kelteni, elegendőnek vélték a gonosz ember szemtelenségét csendes sóhajtozással fogadni. S nem lebecsülendő bátorság, mikor egy szótagot sincs erőnk kiejteni, de nem hátrálunk meg, vagy nem rettenünk vissza, hanem csendesen a helyünkön maradunk.

Ez arra is emlékeztet minket, hogy nem kell mindig vitatkoznunk a gonosz emberekkel, mikor feddik és darabokra tépik Isten nevét, mert a keserű civakodás és a zavaros zajok között az igazság nem fog hallatszani. De ezen az alapon mégsem szabad utat engednünk a gyávaságnak, azt gondolván, hogy mentegetőznünk kell a hallgatásunkért, valahányszor csak a gonosz emberek Isten ellen támadnak. Hallgatásunkra ugyanis nem lesz mentség, ha valami módon nem teszünk arról bizonyságot, hogy mindez nagyon visszatetsző a számunkra, s ha nem jelentjük ki, már amennyire tőlünk telik, hogy semi sem elszomorítóbb a számunkra, mint mikor Isten nevét gyalázzák. Nekünk tehát bizonyságot kell tennünk a buzgóságunkról, hogy a gonosz emberek ne gondolhassák: nem törődünk Isten tiszteletével, s nem indulunk meg, mikor káromolják Őt.

22. *Akkor elmenének Eljákim*. Most látjuk, hogy Eljákim és a többi követ nem hallgattak úgy, mintha vagy elfogadták volna Rabsaké istentelenségét, vagy a halálfélelem

miatt szemet hunytak volna ezek felett az istenkáromlások felett. Ők ugyanis megszaggatják ruháikat, s ezen a módon adják látható jelét, hogy mennyire bántják őket ezek a gonosz rágalmak. Én kizárom Sebnát, akiben nem volt kegyesség, s csak a szégyen hajtotta, hogy formálisan gyászruhát öltsön a többiekkel együtt. Szokásos volt a zsidók és más keleti népek között, mikor valami nagyon undorító dolgot láttak, hogy megszaggatták ruháikat. Ezen nemzetek vérmérséklete ugyanis sokkal hevesebb a miénknél, akik hűvös országokban lakunk, nagyobb vehemenciát mutatnak a pózolásban, a viselkedésben az öltözködésben és egyéb külső jelekben. Ebből azt is észre kell venni, hogy akik nem figyelnek arra, ha magánszemélyekként éri őket sértés, valahányszor csak istenkáromlást hallanak, „megszaggatják ruháikat". Azok ugyanis, akik azonnal hajlamosak megsértődni, mikor magánéletükben éri őket valami sérelem, noha türelemre lenne szükség, ugyanakkor nem indulnak meg, mikor hallják, hogy Isten nevét becsmérlik, arról tesznek bizonyságot, hogy se buzgóság, se kegyesség nincs bennük.

37. fejezet

1. És lőn, hogy meghallá Ezékiás, a király, meghasogatá ruháit, gyászba öltözött, és bement az Úr házába.

2. És elküldé Eljákimot az udvarnagyot, és Sebnát az íródeákot, és a papoknak gyászruhába öltözött véneit Ésaiáshoz, Ámós fiához, a prófétához.

3. Kik mondának néki: Így szól Ezékiás: nyomornak, büntetésnek és káromlásnak napja e nap, mert szülésig jutottak a fiak, és erő nincs a szüléshez!

4. Talán meghallja az Úr, a te Istened, a Rabsaké beszédeit, a kit elküldött az ő ura, az assiriai király, hogy káromolja az élő Istent, és szidalmazza azon beszédekkel, a melyeket hallott az Úr, a te Istened; és te könyörögj a maradékért, a mely megvan!

5. Így menének el Ezékiás király szolgái Ésaiáshoz.

6. És monda nékik Ésaiás: Így szóljatok uratoknak: ezt mondja az Úr: Ne félj a beszédektől, a melyeket hallottál, a melyekkel szidalmaztak engem az assiriai király szolgái.

7. Ímé, én oly lelket adok beléje, hogy hírt hallván, térjen vissza földére, és elejtem őt fegyver által az ő földében!

8. Rabsaké pedig visszatérvén, találá az assiriai királyt Libna ellen harczolni, mivel hallotta volt, hogy Lákistól elindult.

9. És meghallván Tirháka, Kús királya felől e hírt: eljött, hogy ellened harczoljon; ezt meghallván, követeket külde Ezékiáshoz, mondván:

10. Így szóljatok Ezékiáshoz, Júda királyához: Meg ne csaljon Istened, a kiben bízol, mondván: nem adatik Jeruzsálem az assiriai király kezébe!

11. Hiszen te hallottad, mit műveltek Assiria királyai minden országokkal, eltörölvén azokat, és te megszabadulnál?

12. Hát megszabadíták-é azokat a népek istenei, a melyeket eleim elpusztítának? Gózánt, Háránt, Resefet és Telassárban Eden fiait?

13. Hol van Hamáth királya és Arphádnak királya, Sefarvaim városának királya, Héna és Ivva?

14. És elvevé Ezékiás a levelet a követek kezéből, és olvasá azt, és felmenvén az Úr házába, kiterjeszté Ezékiás azt az Úr előtt.

15. És könyörge Ezékiás az Úrhoz, mondván:

16. Seregeknek Ura, Izráel Istene, ki a Kerubokon ülsz! Te, csak Te vagy a föld minden országainak Istene, Te teremtéd a mennyet és a földet.

17. Hajtsd ide Uram füledet és halljad, nyisd meg Uram szemeidet és lássad! Halld meg Szanhéribnek minden beszédit, a melyeket izent az élő Isten káromlására!

18. Bizony, Uram, Assiria királyai elpusztítottak minden országokat és azoknak földjét,

19. És isteneiket tűzbe veték, mert nem istenek voltak, hanem emberi kéznek csinálmánya, fa és kő; így veszthették el azokat.

20. És most Uram, mi Istenünk! szabadíts meg minket az ő kezéből, hogy megtudják a föld minden országai, hogy Te vagy, Uram, Isten egyedül.

21. És külde Ésaiás, Ámós fia Ezékiáshoz, mondván: Így szól az Úr, Izráel Istene: mivel hozzám könyörögtél Szanhérib miatt, Assiria királya miatt:

22. Ez a beszéd, a melyet az Úr felőle szól: Megútál téged, gúnyt űz belőled Sionnak szűz leánya, fejét rázza utánad Jeruzsálem leánya;

23. Kit káromoltál és szidalmazál, és ki ellen emeltél szót, hogy oly magasra látsz? Izráel Szentje ellen!

24. Szolgáid által megkáromlád az Urat, és ezt mondád: Temérdek szekeremmel fölmentem e hegyek magaslatára, a Libánon csúcsára, és kivágom magas czédrusait, válogatott cziprusait, és behatolok végső magaslatába és kertjének erdejébe!

25. Én ástam és vizet ittam, és kiszáraztom lábam talpával Égyiptom minden folyóit.

26. Hát nem hallottad-é, hogy régtől fogva én tevém ezt, az őskor napjaiban elvégzém ezt, és most előhozám, hogy puszta kőrakássá tégy erős városokat?!

27. És lakóik elájultak és megrendültek és megszégyenültek, és lőnek mint a mező füve és gyönge zöldség, és mint a virág a háztetőn, mint szárba nem indult vetés!

28. Ülésedet, kimentedet, bejöttödet tudom, és ellenem való haragodat.

29. Ellenem való haragodért, és mert kevélységed fülembe jutott, vetem orrodba horgomat és szádba zabolámat, és visszaviszlek az úton, a melyen jövél!

30. S ez legyen jelül néked: ez évben ugartermést esztek és a másik évben sarjut, és a harmadik évben vessetek, arassatok és szőlőt ültessetek, és egyétek gyümölcsét.

31. Júda házának maradványa pedig, a mely megszabadult, ismét gyökeret ver alul, és gyümölcsöt terem felül.

32. Mert Jeruzsálemből megy ki a maradék és a maradvány Sion hegyéről; a seregek Urának buzgó szerelme művelendi ezt!

33. Azért így szól az Úr Assiria királyáról: Nem jő be e városba, nyilat sem lő reá, és nem szállja meg paizszsal azt, és töltést sem készít ellene.

34. Az úton, a melyen jött, visszatér, de e városba be nem jő, azt mondja az Úr.

35. És megoltalmazom e várost, hogy megtartsam azt én magamért és szolgámért, Dávidért!

36. Akkor kijött az Úrnak angyala, és levágott az assir táborban száznyolczvanötezeret, és midőn reggel az emberek felköltek, ímé azok mindnyájan holt hullák valának!

37. Elindula azért és ment és visszatért Szanhérib, az assiriai király, és lakozék Ninivében.

38. És lőn, hogy mikor imádkozék, Nisróknak, az ő istenének templomában, fiai: Adramélek és Saréser levágák őt karddal; és ezek Ararát földére menekülvén, fia, Esárhaddon uralkodék helyette.

1. *És lőn*. A próféta kijelenti, hogy a biztonság egyetlen reménysége, ami megmaradt a kegyes király számára, hogy Isten elé, mint igazságos bíró elé vigye a panaszát, amint meg van írva a zsoltárokban: „Ímé, mint a szolgák szemei uroknak kezére, mint a szolgalány szemei asszonya kezére: úgy néznek szemeink az Úrra, a mi Istenünkre, mígnem megkönyörül rajtunk!” (Zsolt123:2) Azaz, mikor Jeruzsálem már teljesen tönkremenni látszott, Ezékiás, megfosztatván minden földi segítségtől, Isten védelmére bízza magát, s ezzel elismeri, hogy nincs más orvosság a nagy nyomorúságra. Ebből Isten kegyelme is fényesebben ragyogott, s nyilvánvaló csoda volt, mikor a kegyes király megmenekült az oroszlán szájából. S ebből mi is megtanuljuk, mit kell tennünk a legkétségbeejtőbb helyzetben: nem szabad tunyának, vagy lustának lenni az Isten segítségéért való könyörgésben, Aki Maga hív minket Önmagához. Nem szabad reszketnünk, vagy kétségbeesnünk, hanem épp ellenkezőleg, a ránk nehezedő szükségnek kell serkentenie minket az Ő segítségének keresésére, amint azt Ezékiásnál is látjuk, aki azonnal bevette magát a templomba, mint biztonságos helyre, hogy Ő és egész népe menedéket találhassanak Isten árnyéka alatt.

Ezékiás, a király, meghasogatá ruháit. Hozzáteszi a megtérés külső jeleit is, a „ruha megszaggatását és a gyászruha felöltetését”, a hamu szórását, s egyéb dolgokat, mert ezek voltak a szokásos jelei a megtérésnek, mikor bármiféle, őket ért megpróbáltatás súlya alatt

megvallották bűneiket Isten előtt és könyörögtek a bocsánatáért. Csodálatos a szent király szerénysége, aki oly sok látványos cselekedet megtétele után, és oly sok erény kiválósága által feldíszítve nem vonakodik megalázni magát Isten előtt, másrészt pedig csodálatos a bátorsága és a hitbéli kitartása, mikor nem akadályozza meg egy ennyire nehéz kísértés súlya abban, hogy szabadon keresse Istent, Aki pedig ezt a hatalmas csapást mérte rá. Aligha találunk száz között egy embert, aki ne morgolódna, mikor Isten a szigorúság bármekkora mértékével teszi őt próbára, s aki nem hozakodik elő a jócselekedeteivel panaszának alapjaként, és nem tiltakozik, hogy igazságtalanul kapta büntetését. Más emberek, mikor Isten nem a kívánságaik szerint cselekszik, arról panaszkodnak, hogy istentiszteletük semmi jó élt nem szolgált.

De semmi ilyesmit nem látunk Ezékiásban, aki, noha tisztában van vele, hogy szokatlan kegyességgel bír, nem hátrál meg a bűnvallás elől. Ezért ha el akarjuk fordítani Isten haragját, s meg akarjuk tapasztalni kegyét a nehézségekben, bizonyságot kell tennünk megtérésünkről és őszintén el kell ismerni bűnösségünket, mert a nehézségek nem véletlenül érnek utol minket, hanem ezzel a módszerrel serkent minket Isten a megtérésre. Valóban igaz, hogy a gyászruhának és a hamunak csekély haszna lenne, ha nem előznék meg őket a szív belső érzelmei, mert tudjuk, hogy a képmutatók nagyon nem fukarkodnak a ceremóniák használatával, de amint korábban mondtuk, a Szentlélek joggal ajánlja ezeket a gyakorlatokat, mikor a helyes célra irányulnak. S valóban a rendkívüli kegyesség bizonyítéka volt, hogy a kegyes király és az egész nép így serkentették magukat istenfélelemre, s hogy a király önként elismerte bűnét a nyomorult szennyesség formájában. Tudjuk ugyanis, mennyire akaratuk ellenére van a királyoknak alászállni a rangjukból.

2. *És elküldé Eljákimot*. Ez az üzenet nem pusztán azt a célt szolgálta, hogy meghívja Ézsaiást: csatlakozzon hozzá a siránkozásban, hanem hogy kérjen némi vigasztalást a tanításából. S valóban, feleslegesen szállnak el a levegőbe az imák, ha nem Isten Ígéjén alapulnak. Így látjuk, hogy a hitetlenek rendkívül zajosan imádkoznak, de mégis menekülnek Istentől ígéreteinek megvetésével, vagy figyelmen kívül hagyásával. Az tehát Ezékiás őszinte kegyességének bizonyítéka volt, hogy miközben komolyan imádkozott, ugyanakkor egy megerősítést is tett a reménységéhez, nehogy engedjen a kísértésnek.

Ésaiáshoz, Ámós fiához, a prófétához. Az Isten által kijelölt módszert követi, mikor azt szeretné, hogy Isten „a próféta szájával" szóljon (5Móz18:15, Mal2:7). Noha egyedül Istenben bízik, nem veti el egy halandó ember bizonyságtételét, ezért nem minden jó ok nélkül teszi hozzá a próféta megjelölést, mert Ézsaiáshoz küld, hogy megerősítést nyerjen, s nem magánszemélyként nevezi őt meg, hanem Isten szolgájaként, akinek kötelessége a kegyes király megnyugtatása némi vigasztalással.

Két orvosság van tehát, melyek rászolgálnak a figyelmünkre, s melyekkel megnyugszunk a megpróbáltatások során. Először Istent kell segítségül hívnunk, hogy szabadítson meg minket, másodszor, a prófétákkal kell tanácskoznunk, hogy legalább valami vigasztalást nyújtsanak Isten Ígéjéből. Az ő feladatuk ugyanis bátorítani és vigasztalni a lesújtottakat az ígéretekkel, s ha ezt el is mulasztják megtenni, még mindig elegendő vigasztalást nyerünk az Íge közléséből. S nekünk azokkal a prófétákkal kell tanácskoznunk, akik nemcsak a saját koruk, hanem az utódok, és minden kor számára jelöltettek ki, mert bár mint emberek halottak, könyveik túlélték őket, tanításuk élő és soha nem fog meghalni. Mi tehát soha nem leszünk híján a valódi orvosságoknak, ha nem utasítjuk el azokat, egyszóval: mindig Istennel kell tanácskoznunk. Megkérdezhető: „Vajon Ezékiás nem volt kellően ellátva és megerősítve Isten ígéreteivel? Nem a bizalmatlanságának jele volt, hogy újabb ígéreteket keresett a prófétánál?" Erre azt válaszolom, hogy nem a hitetlenség, vagy bizalmatlanság számlájára kell írni, hogy új ígéretet keres, mert gyengeségének tudatában nem habozik új megerősítést kérni. A test mindig is a bizalmatlanságra sarkall minket, ezért nem szabad megvetnünk a pótlólagos segítséget. Épp ellenkezőleg, mindig keresnünk kell mindenféle segítséget, mellyel ellene tudunk állni a különféle kísértéseknek. A Sátán ugyanis minden

oldalról úgy támad és ostromol minket, hogy ha nem vagyunk nagyon megerősítve, aligha leszünk képesek elkerülni a csapdáit és fortélyait egészen mindvégig. Jóllehet tehát megtanultuk Isten Ígéjéből, hogy Ő támogat majd minket a megpróbáltatásokban, mégis, mikor heves küzdelembe keveredünk, helyes újra és újra megkérdezni az Úr száját és új megerősítéseket keresni a hitünk megszilárdítása végett. Manapság tényleg nincsenek új próféciák, de fel kell használnunk azokat az általános próféciákat, melyek a mi javunkra is megírattak (Rm15:4).

Ami annak okát illeti, hogy Ezékiás követeket küldött Ézsaiáshoz, és nem maga ment hozzá, ez nyilvánvalóan azért történt, mert a templomban imádkozott. A körülmény, hogy minden vén és tanácsos gyászruhát öltött, világosan megmutatja, hogy a gyász általános volt, s valószínű, hogy a király parancsára nyilvánosan imádkoztak. Azt is észre kell venni azonban, hogy a próféta nem a saját könnyebbségére, vagy szórakoztatására maradt otthon, hanem az ő távollétével akarta Isten próbára tenni a kegyes király hitét.

4. *Talán meghallja az Úr*. Ezékiás látszólag kételkedik abban, hogy az Úr hallja-e, vagy sem, mert az אולי (*ulai*) kötőszót *talán*-nak fordíthatjuk, s ezzel a jelentéssel szerepel gyakorta a Szentírásban. Észre kell azonban venni, hogy a hívők, még mikor bizonyosak is abban, hogy az Úr megsegíti őket, mégis gyakran beszélnek ily módon, mert összezavarja őket az eset bonyolultsága. Ezékiásnak volt oka a tépelődésre, ha csak magára a dologra nézünk, mikor azonban szemeit az Ígére szegezi, bizonyosság válik Isten Ígéjét illetően és nem reszket többé. Mivel azonban lehetetlen, hogy a test ne hátráltassa a hívőket azzal, hogy sántikáló és tántorgó haladásra készteti őket,[701] nyelvezetüket néha a dolgok jelenlegi megjelenéséhez igazítják.

Azt is észre kell venni, hogy a Szentírás más verseiben a szentek, még mikor bizonyos dolgokról beszélnek is, hasonlóképpen szólnak, mert mikor Péter Simont buzdította, így beszélt: „*ha talán* megbocsáttatik néked szívednek gondolatja” (Csel8:22). Nem azt javasolja Simonnak, hogy reszkessen és vonakodjon az imában, mert efféle könyörgés haszontalan lenne, hanem a sértés szörnyűségére mutat rá, hogy jobban lesújthassa elméjét, s rávehesse, hogy felébredjen és igaz megtéréssel közeledjen Istenhez. Ez a *talán* szó tehát nem kételyt fejez ki, hanem megfelel az általunk használt *ha lehetséges* kifejezésnek. S Ezékiás nem úgy beszélt, mintha Isten süket lett volna az istentelenek beszédére, vagy mintha bármi is elkerülte volna az Ő figyelmét, hanem mivel berögződött alapelv volt a szívében, hogy „közel van az Úr minden őt hívóhoz; mindenkihez, a ki hűséggel hívja őt” (Zsolt145:18), úgy dönt: felveszi a küzdelmet a reménytelenséggel és felfegyverkezik az imával. S mivel nem várja, hogy nehézség nélkül szerzi meg a győzelmet, ezért mondja, *Talán*.[702] Emellett kétfajta hallást említ, ami bizonyos fokig elveszi a nehézséget.

Talán meghallja az Úr, a te Istened azokat a szavakat, melyeket az Úr, a te Istened hallott. Első ránézésre fennáll némi látszólagos ellentmondás ezekben a szavakban, de a beszédmód nagyon helyénvaló, mert Ezékiás bizonyosan és minden vita felett állóan meg volt arról győződve, hogy Isten elől semmi sincs elrejtve. Csak önmagának érvel ebben a dologban, miszerint Isten kétségbe vonja-e, vagy sem ennek a mocskos kutyának az istenkáromlását, mert Ő gyakran késlelteti és elrejti bosszúját egy időre, ezért úgy tűnik, hogy becsukta szemeit és elnézte a dolgot. Röviden, biztosra vévén, hogy „mindenek meztelenek és leplezetlenek” Isten szemei előtt (Zsid4:13), csak egy komoly kérdést tesz fel. Vajon Isten ténylegesen megmutatja-e, vagy sem: oly mértékben megsértették Rabsaké káromlásai, hogy nem engedi meg, hogy büntetlenek maradjanak. Egyszóval, szeretné Isten hathatósnak hallani, azaz, mikor helyreállítja a szétszórt és összezavart dolgokat, s bírónak mutatja Magát. Akkor ugyanis tudjuk, hogy valóban látja és megőrzi a dolgokat. Ezen a módon kérdezi

[701] “Tellement qu’ils ne marchent qu’en trainant les jambes ou a clochepied,” “Így csak végtagjaik vonszolásával, vagy sántikálva járnak.”
[702] “Paraventure, ou possible.” “Talán, vagy lehetséges.”

Ezékiás: „Vajon az Úr nem hallotta Rabsaké káromlásait, hogy bosszút állna értük, s megmutatná, hogy igenis van gondja neve dicsőségére?”

Az Úr a te Istened. „Ézsaiás Istenének” nevezve Ezékiás nem arra gondol, hogy egyetlen ember van csak, aki Istent tiszteli, s magát sem zárja ki az istenfélők sorából, hanem mivel az imák a tanításból származtak, a kegyes király a próféta szolgálatának dicsérésével akart beszélni, s bizonyságot tenni róla, hogy Isten igaz szolgája. Ez a viszony kissé kiterjedtebb, mert az összes hívő segítségül hívja Istent, másrészt Isten a népe közé számítja őket, Isten azonban sajátos módon számít Ézsaiás és Pál Istenének, mivel ők speciális elhívást kaptak. Egyszóval, ezek a szavak konkrétan kifejezik Ézsaiás elhívásának dicséretét és ajánlását.

És te könyörögj. Ez a második ok, amiért Ezékiás követeket küldött Ézsaiáshoz, nevezetesen, hogy másokkal együtt ő is imádkozzon. Ebből megtanuljuk, hogy a próféta kötelessége nemcsak a lesújtottak vigasztalása Isten Íge jével, hanem az imádkozás is az üdvösségükért. Ne gondolják tehát a pásztorok és a szolgálók, miután buzdítottak és tanítottak, hogy teljesen ellátták a kötelességeiket, ha nem tették hozzá az imádkozást is. Ezt valóban mindenkinek meg kell tennie, Ezékiás azonban sajátos módon küldött Ézsaiáshoz, mert neki kellett az élen járva példát mutatni másoknak. Emellett „könyörögni” nem jelent mást, mint „imádkozni”, ám a kifejezésmód figyelmet érdemel, mert megmutatja, miképpen kell szabályoznunk érzéseinket, mikor imádkozunk. A Szentírás mindenütt buzdít rá, hogy „Emeljük fel szíveinket… Istenhez az égben” (JSir3:41), mert másképpen nem lesz istenfélelmünk. Ezenkívül az ostobaságunk oly nagy, hogy azonnal megragadnak minket az Istenről alkotott hatalmas képzelgések, így ha nem parancsolná, hogy nézzünk a mennyre, akkor inkább a lábaink előtt keresnénk Őt. „Könyörögni” tehát azt jelenti: oly módon imádkozni, hogy szíveink ne a földön csússzanak-másszanak, vagy Istenről okoskodjanak, hanem tulajdonítsák Neki, ami illik az Ő fenségéhez, s meleg és őszinte szeretetünk fennkölt szárnyalásba kezdhessen. Ebben az értelemben mondja a zsoltáros: „Mint jóillatú füst jusson elődbe imádságom, s kezem felemelése estvéli áldozat legyen” (Zsolt141:2).

A maradékért, a mely megvan! Mikor azt szeretné, hogy az ima „a maradékért” szóljon, „amely megvan”, ez a körülmény erősen alkalmas volt az Úr megindítására: nem mintha Ő az emberek módjára indulna meg, hanem ezen a módon cselekszik velünk és igazodik a gyengeségünkhöz. Azaz, mikor a dolgaink olyan szélsőségekbe sodródnak, hogy már nem állunk messze a pusztulástól, ki kell teregetnünk nyomorúságunkat Isten elé, hogy elméink valamiféle vigasztalást nyerjenek, mert Isten kijelenti, hogy Neki gondja van „a szegényre és a nyomorultra” (v. ö. Zsol22:24). S látszólag minél közelebb jutunk a pusztuláshoz, annál forróbban és komolyabban kell könyörögnünk, hogy nyújtson nekünk segítséget, ahogyan Ezékiást is látjuk cselekedni, mikor a dolgok kétségbeejtővé váltak.

5. *Így menének el Ezékiás király szolgái Ésaiáshoz*. Ahogy a próféta korábban elmondta, hogy a kegyes királynak nem volt más menekülése, mint az Úr szájával tanácskozni, most megmutatja, hogy nem tanácskozott hiába, mert megkapta a vigasztalást, amire vágyott. Az ő példájából kiindulva, ha enyhülést várunk Istentől, mikor kiöntjük Neki a szívünket a gondjainkról és nehézségeinkről, a reménységünk soha nem fog csalatkozni. S jóllehet a világban nem mindig lesznek olyan próféták, mint Ézsaiás volt, Isten mégis előlép majd a megfelelő pillanatban, hogy a megfelelő módon megsegítsen.

6. *Ezt mondja az Úr*. Ézsaiás azzal kezdi, hogy elmondja: az Úr nevében ad választ, s konkrétan kijelenti, hogy a jóslat Istentől származik. Teszi ezt egyrészt azért, mert a prófétáknak mindig óvakodniuk kellett, nehogy bármivel saját maguktól hozakodjanak elő, másrészt meg mert egy ennyire nehéz dologban Isten tekintélyére volt szükség. S ugyancsak ezen a módon mutatta meg a próféta, hogy Isten fogadta a kegyes király imáját. Valóban, még a hamis próféták is dicsekszenek Isten nevével, de hazug módon. Ézsaiás valóban a Szentlélek eszköze volt, így jogában állt az Ő szent nevét említeni, Aki elküldte őt.

Ne félj. Mikor azt parancsolja, hogy „ne félj”, ezzel bátorságra, vagy legalábbis nyugodt viselkedésre ösztönzi Ezékiást. Valahányszor halljuk ezt az Ígét, emlékezzünk rá, hogy nekünk annak a békességnek a művelése parancsoltatik meg, melyet a hit hoz létre a szívben, mert mindenki, akik Istenben bíznak és Tőle várják a szabadulást a nyomorúságaikból, a türelem gyakorolásával kerekednek felül minden félelmen, így még a sorscsapások közepette is békességük van. Emellett azért, hogy a kegyes király továbbra is vidáman várhassa az örömteli végkimenetelt, világosan kijelenti, hogy Isten a dolgot a saját ügyének tekinti, s felvállalta a védelmét, mert nem engedheti meg, hogy a gonoszok büntetlenül mocskolhassák a nevét anélkül, hogy a végén ne derüljön ki: Ő igazságos bíró.[703]

Az assiriai király szolgái. *Szolgáknak* nevezve őket erősebb fénybe állítja cselekedetük aljasságát, mert bár maga a király beszélt ezen a módon, akkor is tűrhetetlen, hogy az Urat halandó ember ennyire megvesse és ilyen szégyenteljesen sértegesse. Ebből könnyen kikövetkeztetjük: még kevésbé tűri el, hogy a „szolgák” sértsék meg ennyire,[704] így tehát a személy rangja fokozza a sértés szörnyűségét.

7. *Ímé, én szelet hozok rá*.[705] Mások így fordítják: „A Lelkemet adom belé”, mintha a próféta a szív titkos befolyásolásáról beszélne, de ez erőltetett magyarázat. Nagyon ideillő hasonlat, hogy Isten kezében olyan szél, vagy forgószél van Sénakhérib más irányba hajtásához. A gonoszok szalmához, vagy pelyvához hasonlítása (Zsolt1:4) egy, a Szentírásban gyakran használt kifejezésmód, mert Isten könnyedén hajtja őket amerre csak jónak látja, noha ők úgy vélik, nagyon szilárdan állnak. A lázadást, ami Sénakhérib birodalmában tört ki, a próféta „szélhez”, vagy „viharhoz” hasonlítja, mely kiűzte őt Júdeából, azután megmutatja, hogy az Úrnak nem okoz majd nagyobb nehézséget visszaverni azt az ellenséget, mint ha szalmát, vagy pelyvát akart volna mozgatni, s pontosan ugyanez mondható el minden zsarnokról, legyenek bármennyire hatalmasak.

Mert jelentést fog hallani.[706] A „fog hallani” szavakat kétségkívül a magyarázat kedvéért tette hozzá, ezért úgy döntöttem, ekképpen fordítom: „mert hallani fog”.[707] Ez az a szél, melynek feltámadásával Sénakhérib hirtelen elűzetett, mert az egyiptomi és az etióp királyról kapott jelentés rákényszerítette, hogy visszatérjen a saját országába.

És elejtem őt fegyver által az ő földében! Ez azt jelenti, mintha így szólt volna: „Most másokat zaklat és háborgat, s megpróbálja birodalmának határait szerfelett kiterjeszteni, de ellenségeket támasztok neki a saját földjében, akik majd leverik őt”. Egyesek ezt Izrael földjére vonatkozóként magyarázzák, de ez rendkívül erőltetett értelmezés, mert a próféta az asszír király saját földjéről beszél, s van ebben egy közvetett ellentét: „Az, aki legyőzte más emberek városait és királyságait,nem lesz képes megvédeni a saját országát, hanem megsemmisítik és elpusztul abban”.

8. *Rabsaké pedig visszatérvén*. Most kijelenti, miképpen tért vissza Rabsaké a királyához anélkül, hogy bármit is tett volna. Nem ugyanoda, ahol otthagyta, mert megértette, hogy fokozta Lákis ostromát, majd elindult Egyiptomba, hogy megtámadja Libnát. Egyesek úgy vélik, hogy ez Pelusium városa, mások inkább Júdeába helyezik. Tényleg valószínű, hogy a hozzá az ellenség közeledéséről eljutott hír miatt Egyiptomhoz közelebb helyezte a táborát, hogy elébük menvén megállítsa őket az előrehaladásban. S bár Isten az új háborúval visszafogta a zsarnok hevességét, hogy némi megkönnyebbülést adjon a zsidóknak, mégsem

---

[703] “En les punissant.” “Megbüntetvén őket.”

[704] „A *szolgáknak* fordított szó nem ugyanaz, mint az előző versben, hanem konkrétan fiatal fiúkat, vagy férfiakat jelent, s így is fordítják a Targum és a Vulgata. Sok igemagyarázó megvető megjelölésnek tartja, s így fordítja Hitzig (*knappen*, kísérő), Umbreit (*buben*, fiúk, vagy legények), Henderson (*striplings*, suhancok) és más modern változatokban is ekképpen szerepel.” – *Alexander*.

[705] A Károli-fordítás szerint: *Ímé, én oly lelket adok beléje – a ford*.

[706] A Károli-fordítás szerint: *hogy hírt hallván – a ford*.

[707] „Ακουσας αγγελιαν, üzenetet hallott.” „Havendo inteso un certo grido, bizonyos zajt hallott.” – *olasz*. „Uno foll etmas heren, és hallani fog valamit.” – *lutheri német*.

emberi kézzel akarta legyőzni őt, hanem csak nyíltan mondhatni mintegy színpadon akarta megmutatni megrögzött büszkeségét. Mikor ugyanis nagy veszélybe került ,a akkor sem szűnt meg ugyanazokat az istenkáromlásokat okádni magából, amint azt hamarosan látjuk.

9. *És meghallván Tirháka, Kús királya felől e hírt*. Abból, ami itt következik, feltételezhetjük az okot, amiért Asszíria királya hirtelen elindult Júdeából. Egyiptom és Etiópia királyai ugyanis szövetségre léptek Sénakhérib ellen, mivel látták, hogy hatalma rendkívülivé nő, s a más országok elleni inváziióinak nincs határa. Ezért rögtön arra a következtetésre jutottak: ha nem állítják meg hevességét még idejekorán, számukra is fenyegető veszélyt fog jelenteni. Ezek a királyok nem a saját kárukra akartak gondoskodni Júdea biztonságáról, hanem a maguk érdekeit tartották szem előtt. Mikor ugyanis egyvalaki ily nagy hatalomra tesz szert, azt más uralkodók és nemzetek rendszerint és méltán figyelik gyanakvással. Bölcsen cselekedtek tehát, mikor egyesítették erőiket, mert külön-külön könnyű lett volna legyőzni és megsemmisíteni őket. Emiatt a két király együtt ragadtak fegyvert, hogy visszaverjék annak a zsarnoknak az erejét és harciasságát.

Követeket külde Ezékiáshoz. Asszíria király, miután ennyire kockázatos háborúba keveredett, „követeket küld Ezékiáshoz”, hogy megrémítve és fenyegetve rábírja a megadásra. A zsarnokok ugyanis, megőrülvén a becsvágytól és a saját nagyságukról alkotott hamis véleménytől, azt képzelik, hogy szavaik, hírnevük, sőt még az árnyékuk is félelemmel tölt el minden embert. A kockázatos háborúba keveredve Júdea legyőzésén gondolkodik, ahonnan pedig kénytelen volt megszégyenülten kivonulni azért, mert nem folytathatta az ostromot, s talán azt gondolta: távollétével szerzi meg azt, amit a jelenlétével nem volt képes. Az Úr azonban csodálatosan megsegítette népét, mely látszólag közel állt a pusztuláshoz. Először, hogy korlátozza ennek a zsarnoknak a hevességét, gátakat és akadályokat állított az útjába, melyekből nem tudott gyorsan kiszabadulni. Pontosan úgy, mint mikor valaki egy dühöngő vadállat „szájába zablát, vagy orrába horgot vet”, ahogyan később a próféta mondja (Ézs37:29). Dühe és kegyetlensége valójában nem szűntek meg, de korlátok közé kerültek, így nem tudnak ártani.

Ugyanezt a dolgot látjuk napjainkban is. Mennyi kegyetlen zsarnok akarja, hogy Isten egyháza megsemmisüljön! Micsoda terveket eszeltek ki ennek véghezvitelére! Milyen változatosak az általuk kiagyalt tervek! Micsoda erőket gyűjtenek össze mindenfelől! Mikor azonban azt hiszik, hogy bármit is elérnek, az Úr hirtelen ellenségeket támaszt ellenük, néha még az egymás elleni harcra is ráveszi őket, s ellenük fordítja azt a kegyetlenséget, amit Isten gyermekeivel szemben akartak gyakorolni. Ők azonban mégis folytatják a kegyetlenkedést, s nem szűnnek meg ezt vagy azt próbálni, amint ez a Sénakhérib is, akit noha nehézségek vettek körül, nem szűnt meg Ezékiást zaklatni, s úgy szól hozzá királyi trónjáról, mintha megvetendő szolga lenne, s úgy parancsolgat neki, mint vazallusának. Sőt, még Magát Istent is pimasz és gyalázatos nyelvezettel szólítja meg, gőgösségében még ügynökén, Rabsakén is túltéve, mert noha Rabsaké szavainak jelentése ugyanaz, ez az ember mégis, még pimaszabb módon, és mondhatjuk, még nyitottabb szájjal szidalmazza Istent.

10. *Meg ne csaljon Istened*. Mennyire megdöbbentő istenkáromlás Istenről, az igazság Szerzőjéről beszélni, de hazugsággal és megtévesztéssel vádolni őt, mintha valójában becsapná a saját népét! Mi marad Istennek, ha az igazság elvétetik tőle, hisz semmi sem abszolútabb módon az Övé, mint az? Isten kicsikarta a gonosz emberből ezeket a szavakat, noha korábban színlelte, hogy tisztel valamiféle istenséget. Isten nem engedi meg ugyanis, mint korábban mondtuk, hogy az efféle istentelenség továbbra is rejtve maradjon.

Mondván: nem adatik Jeruzsálem az assiriai király kezébe! Isten eme szavainak idézése, miszerint „Jeruzsálem megmarad”, egyeseket arra vezetett, hogy feltételezték: Ézsaiás próféciáját az áruló Sebna fedte fel az asszír király előtt. Nincs azonban szükség efféle találgatásokra, mert az asszíriai jól tudta, hogy Ezékiás Istenben bízik, s tudomása volt azokról az ígéretekről, melyek mind neki, mint Dávidnak adattak: „Ez lesz nyugovóhelyem

örökre; itt lakozom, mert ezt szeretem" (Zsolt132:14). Nem mintha a mennyei orákulumok bármilyen mértékben is izgatták volna, hanem mert minden ember tudott és beszélt ezekről, s a zsidók csodásan kérkedtek velük, s gyakorta dicsekedtek azzal, hogy Isten megsegíti és megvédi őket az ellenségeiktől.

Ezeket az ígéreteket tehát a zsarnok ezzel az istenkáromlással fogadja: „Meg ne csaljon a te Istened". S ily módon magasztalja fel magát Istennel szemben, mintha Isten nem lenne elegendően erős Jeruzsálem megvédéséhez és mintha a saját ereje nemcsak minden ember, de Maga Isten erejénél is hatalmasabb lenne. Ezt példákkal próbálja meg alátámasztani, mert olyan nemzeteket győzött le, melyek más istenek védelme alatt álltak, s egy érvet vezet le ősei erejéből kiindulva: „Ők legyőzték más népek isteneit, s én sokkal erősebb vagyok az őseimnél, így Izrael Istene sem fog legyőzni engem".

Így magasztalják fel magukat rendszerint a gonosz emberek egyre jobban a jólétben, majd aztán végül megfeledkeznek arról, hogy emberek, s nemcsak maguknak követelik, de el is hiszik, hogy felülmúlják az isteni fenséget. Félretéve minden különbségtételt a jó és a rossz között, megelégedvén egyedül az igazságtalanság cselekvésének erejével, a saját és őseik bűneivel dicsekszenek, és minden képzeletet felülmúló módon hízelegnek maguknak azon az alapon, hogy rabló és alávaló emberek leszármazottai, mert gyakran a legnagyobb hatalmú uralkodókat a legjobb a nagy rabló gazdag fiának nevezni. Ez a zsarnok sem veszi fontolóra, hogy vajon igazságos volt-e, vagy sem, ha annyi ország került az ősei hatalma alá, mert amazok sem törődtek az igazsággal, vagy igazságtalansággal, mikor céljuk a nagyság volt. Számukra elegendő, ha bármely, akár törvényes, akár törvénytelen módon másokat az igájukba hajthatnak. Azaz, azt hiszik, hogy szabadon megtehetnek bármit, ami csak akarnak. A közmondás alapján vallják: ει αδικητεον τυραννιδος περι αδικητεον, „ha az igazságot meg kell sérteni, azt az uralkodás kedvéért kell megsérteni". S ez a bűn nem korlátozódott egyetlen korra, hanem manapság is határtalannak érezzük.

11. *Hiszen te hallottad*. Itt észre kell vennünk a kettős összehasonlítást, mert Ezékiást más, őt megelőző júdabeli királyokhoz hasonlítja, akiknél ő gyengébb, ám amiket mégis legyőztek Asszíria királyai, másrészt ott van Sénakhérib, aki nagyobb hatalomra tett szert valamennyiüknél, ezért vakmerőbb és pimaszabb. Ebből következett, hogy Ezékiás nem tud neki ellenállni. A másik hasonlattal Asszíria királyait, és magát Sénakhéribet is hasonlítja a nemzetek bálványaihoz, mert a bálványok nem tudták megvédeni az őket imádó nemzeteket, következésképpen Izrael Istene sem lesz képes megvédeni az Őt imádó nemzetet.

Mikor tehát azt olvassuk, hogy a kísértések páratlan támadásai irányultak Ezékiás hite ellen, készüljünk fel mi is a harcra, ugyanazzal a fegyverzettel felszerelkezvén. Még ha pihenőidőt kaptunk is, próbáljuk meg idejekorán megerősíteni magunkat azért, hogy mikor aztán a csatamezőre lépünk, bátran harcolhassunk. S ha a Sátán a sok nemzet megsemmisítésével gúnyol bennünket, vegyük észre a különbséget a saját állapotunkban, mert noha hasonló megpróbáltatásoknak vagyunk kitéve, mégis biztos reménységünk van az üdvösségre, amitől azok meg voltak fosztva.

12. *Gózán*. Ezt a helyet a 2Kir17:6 és 18:11 említi. Ebből arra következtethetünk, hogy város volt Médeában, bár egyesek úgy vélik, máshol terült el. Elegendő azonban annyi, hogy Jeruzsálemtől keletre volt. *Hárán*t a Szentírás gyakran említi. Plinius Arábiába helyezi ezt a várost, de általánosabban vélekednek úgy, hogy Mezopotámiában volt, s ezt erősítik meg Ábrahám utazásai is, aki atyjával együtt jött ide, miután elhagyta a szülőföldjét, Káldeát (Csel7:24, 1Móz11:31). Azok a pogány történetírók a Charrae néven is nevezik többes számban, akik megemlítik, hogy Crassust és a fiát itt ölték meg.

14. *És elvevé Ezékiás a levelet*. A próféta most megmutatja, miféle menedékhelye volt Ezékiásnak ily hatalmas csapások között. Azonnal a templomba ment, hogy elpanaszolja az Úrnak a csapást, amit nem tudott megakadályozni, s hogy „rávesse az Úrra" (Zsolt55:23) a

szomorúságát és aggodalmát.[708] Nem volt ez holmi vak és zavaros siránkozás, hanem a kegyes király arra akarta felindítani Istent a könnyeivel és panaszaival, hogy nyújtson neki segítséget. Ebből a példából azt tanuljuk meg, hogy mikor fájdalmas nyomás alatt állunk, a legjobb, ha az Úrra vetjük a terhünket. Minden más, a megkönnyebbülést célzó módszer hatástalan lesz, ha ennek az egy módszernek az alkalmazása elmarad.

Kiterjeszté Ezékiás azt az Úr előtt. A „levél kiterjesztését az Úr előtt" nem azért teszi, mintha az Úr nem tudta volna, mi foglaltatik benne ebben a levélben, hanem Isten engedi meg nekünk, hogy így cselekedjünk Vele, a mi gyengeségünkhöz igazodva. Sem az imák, sem a könnyek, sem a panaszok nem tárják fel Isten előtt, hogy mire van szükségünk, mert „jól tudja a ti Atyátok, mire van szükségetek, mielőtt kérnétek tőle" (Mt6:8).

Itt inkább azt kell fontolóra vennünk, ami nekünk szükséges, azaz, hogy Isten nyilvánítsa ki: tud a nyomorgató istenkáromlásairól, s azok, akik ezeket kiejtették a szájukon, nem maradnak büntetlenül. Az ok és a cél tehát, amiért Ezékiás „kiterjesztette" a gonosz zsarnok levelét az Úr előtt, hogy fokozza saját komolyságát és lángra lobbantsa buzgalmát az imádkozásban.

15. *És könyörge Ezékiás az Úrhoz, mondván: Seregeknek Ura*. Mivel Sénakhérib a sátán ügynöke volt, akit Ezékiás hitének megrendítéséhez használt fel, így most azzal a védelemmel védekezik, hogy Isten hatalma végtelen, mert Istenre ruházva ezeket a fennkölt dicséreteket, kétségtelenül bizonyosságra buzdítja önmagát az esdeklésben. Azt, hogy imáink nem lehetnek sikertelenek, ugyanolyan biztosra kell vennünk, mint azt, hogy Isten „megjutalmazza azokat, a kik őt keresik" (Zsid11:6). Különösen szükséges volt a kegyes király számára, hogy bátran és rettenthetetlenül távolítsa el az akadályt, amivel a Sátán meg akarta állítani bizalma fejlődését, nehogy higgyen benne: bár a gonosz emberek mocskolják és alulértékelik Isten erejét, az mégis csorbítatlan marad. A kegyes király hősies bátorsága nemcsak abban mutatkozott meg, hogy vitatta, amit a gonosz király Isten hatalmáról tartott, hanem abban is, hogy a saját szívében is felmagasztalta azt, és úgy folyamodott Istenhez, mint belső érzelmeinek tanújához. Ennek megfelelően, mielőtt bármi imába kezdene, feldönti azokat a szemfényvesztéseket, melyekkel a Sátán a bátorságát akarta megingatni.

16. *Te, csak Te vagy a föld minden országainak Istene*. Nemcsak Isten mindenható hatalmát erősíti meg, de hasonlóképpen a tekintélyét is, melyet az egész világ felett gyakorol. S ezeket a kijelentéseket a kegyes király azért tette, hogy megerősítse magát a hitben, amit Isten ama gondviselésével kapcsolatosan táplált, amellyel a világot és annak minden részét kormányozza. Minden hívőnek mindenekelőtt ebben kell hinni, hogy ne gondolhassák: hiába imádkoznak. S nem is lett volna a király imája ugyanolyan hatékony, ha csak azt mondta volna: „Hajtsd hozzám a füledet, ó Uram", vagy valami hasonlót, mint mikor hiszi is, hogy az Úr gondot visel a munkáiról. Arról győzi meg magát, hogy az Úr felvállalja az ügyét. Ha Istenre tartozik az egész világ felett uralkodni és azt kormányozni, akkor nem fogja megengedni ennek a zsarnoknak, hogy ily pimasz módon cselekedjen anélkül, hogy korlátozná a pökhendiségét, mert Sénakhérib magának követeli azt, ami az Istené, s végül nem ússza majd meg büntetés nélkül.

A kijelentés, mely szerint a Föld minden királysága Isten hatalma és tekintélye alatt áll, különösen a szóban forgó dologra vonatkozik. Mégis, miközben ez a titulus mindig egyedül Istenre igaz, hogy „minden királyság felett uralkodik", a próféta azt sem tagadja, hogy a királyoknak, valamint a hercegeknek és a magisztereknek is megvan a hatalmuk, de mivel alá vannak vetve Istennek, minden hatalmukat és tekintélyüket Neki köszönhetik. Hasonlóképpen, mikor Pál is kijelenti, hogy a kormányzás egyedül Istenre tartozik (1Tim6:15), azzal nem dönti le a hercegeket és magisztereket, hanem megmutatja, hogy mindenki, legyenek bármilyen nagyok és hatalmasok, egyedül Istentől függenek, s nem képzelhetik magukat Vele egyenlően, vagy a társainak, hanem el kell ismerniük Őt Uruknak

[708] "Et jetter au sein d'iceluy sa tristesse et soliciltude." "Hogy kiöntse keblére bánatát és aggodalmát."

és Királyuknak Így a királyok akkor tartják fenn tekintélyüket, ha közbenső helyet foglalnak el az Isten és az emberek között, és nem akarnak feljebb emelkedni.

Te teremtéd a mennyet és a földet. Ezékiás magából a teremtésből vonja le ugyanazt a következtetést, meg lehetetlen, hogy Isten, Aki a menny és a föld teremtője, elhagyná a munkáját. Épp ellenkezőleg, kormányozza azt az emberi fajról való gondviselésen át, ami a világ fő részét alkotja. Abszurdum lenne olyan szűk korlátok közé szorítani a teremtést, mert az Isten hatalmának hirtelen és átmeneti gyakorlását jelentené, ezért ki kell terjesztenünk az örökkévaló kormányzásra. Ebből nyilvánvaló, hogy a zsarnokok, akik a saját kényük-kedvük szerint akarnak uralkodni, megrabolják az Istennek kijáró tiszteletet, és jogos büntetést kapnak az arcátlanságukért.

Seregeknek Ura, Izráel Istene, ki a Kerubokon ülsz! Itt újabb kifejezésekkel illeti Istent Ezékiás a hitének megerősítése végett. S először is a „seregek Ura" névvel ismét a hatalmát magasztalja fel. Mikor azonban hozzáteszi az „Izrael Istene" megnevezést, közeli és bizalmas viszonyba hozza Őt, mert a szeretet nem közönséges jele volt, mikor védelmébe vette azt a nemzetet. Ugyanez a jelentése a „ki a kerubokon ülsz" megnevezésnek is, mintha ezt mondta volna: „Ide helyezted ülőszékedet, s megígérted, hogy a védelmezője leszel azoknak, akik a szövetség ládája előtt hívnak téged segítségül. Erre az ígéretre támaszkodva menekülök Hozzád, mint oltalmazómhoz".

Kétségem sincs afelől, hogy Ezékiás szeme előtt a két kerubbal ellátott frigyláda volt. Mások a kerubokat angyalokként értelmezik, mintha az lenne megírva, hogy Isten uralkodik a mennyben és angyalok között ül. Ez a magyarázat azonban alkalmatlan, mert a „kerubokon ülsz" szavakat a frigyláda formája miatt mondta, amit ilyennek készítettek (2Móz25:18). Tudjuk, hogy ez Isten jelenlétének jelképe volt, bár ereje nem korlátozódott rá, s ezt említve Ezékiás, az abba vetett szilárd hitét akarta kifejezni, hogy Isten vele volt, s úgy döntött, hogy Magához gyűjti a népét, mintegy a szárnyai alá. Mivel nagy a távolság közöttünk és Isten között, Ezékiás az örökbefogadásnak ezt a jelét ölelte magához. Mégsem volt azonban semmi otromba, vagy testies az Istenről alkotott fogalmaiban, ahogyan a babonás emberek szeretnék Őt lehozni a mennyből, hanem megelégedvén a kapott ígérettel, kifejezi az abba vetett szilárd hitét, hogy nem kell messzire mennünk Isten kegyelmének a keresésében.

Ez a kifejezésmód tehát megérdemli a figyelmünket, és arra tanít miket, hogy miközben fokozatosan a mennybe emelkedünk az Íge fényével, mely vezet az úton, mégsem szabad Istenről, mint távol levőről gondolkodnunk ahhoz, hogy segítséget kapjunk, Ő ugyanis úgy döntött: közöttünk fog lakozni. Mivel az Ő fensége messze meghalad eget és földet, nem szabad az értelmünk határai közé korlátozni Őt. Mégis azonban, mivel kijelentette Magát nekünk az Íge által, képesek vagyunk Őt felfogni értelmünk csekély képességeinek és mértékének megfelelően. Nem azt jelenti ez, hogy lehozhatjuk Őt magunkhoz a mennyei trónjáról, hanem hogy az értelmünk, mely természeténél fogva gyenge és lusta, fokozatosan közeledhet Hozzá. Helyes ugyanis, ha törekszünk a az Ő fenségének megközelítésére, hisz Ő hív minket az Íge és a sákramentumok által. Ha tehetséges igemagyarázók vagyunk, Isten lelki ismerete mindig virágzani fog közöttünk, s nem fogjuk az Isten nevét adni köveknek, ligeteknek, vagy fáknak: nem lesz semmi földi, vagy otromba a Róla alkotott elképzeléseinkben, hanem minél közelebb száll alá hozzánk, annál szorgalmasabban fogunk munkálkodni azon, hogy az Általa rendelkezésre bocsátott eszközöket a helyes módon használjuk, s elméink ne a földön csússzanak-másszanak. Isten ugyanis nem más okból alkalmazkodik a mi gyengeségünkhöz, mint hogy a sákramentumok létra gyanánt szolgálhassanak,[709] amikkel a babona egyébként pont ellentétes célokból él vissza.

17. *Hajtsd ide Uram füledet*. Ezekből a szavakból következtetünk arra, milyen nagy volt Ezékiás tanácstalansága, mert a komolyság, ami átitatja imáját, a lelki fájdalom megdöbbentő erejét leheli, ezért könnyen belátható, hogy szokatlan nehézséggel párosuló

[709] D'escheles.

küzdelmet folytatott a kísértés elől elmenekülendő. Az imában megnyilvánuló hevességén át megmutatja hitének erejét és kiválóságát, egyidejűleg azonban mégis kimutatja, mintegy tükörben, viharos indulatait is. Valahányszor efféle küzdelmek elszenvedésére kerül sor a mi életünkben is, tanuljunk meg a kegyes király példájából szembeszállni az indulatokkal mindennel, ami csak erősíti a hitünket, így maga a háborgatás vezethet minket biztonságra és békességre, s nem rettenünk meg a gyengeségünkkel kapcsolatos meggyőződésünktől, valahányszor csak ránk tör a félelem és a zavarodottság. Valóban az Úr akarata, hogy keményen fáradozva izzadjunk és vacogjunk, mert nem várhatunk győzelmet a tunyaságban ülve, hanem változatos küzdelmek után ígér Ő nekünk sikert, amit kétségtelenül meg is ad.

De miért kéri Ezékiás, hogy Isten figyeljen oda? Vajon azt hiszi, hogy alszik, vagy nem hallja? Egyáltalában nem, de az ilyen problémás dolgokban gyakorta beszélünk úgy, mintha azt gondolnánk: Isten nincs jelen, vagy nem figyel a megpróbáltatásainkra. Megmutatja, hogy olyannyira le volt sújtva, hogy majdnem azt gondolta: Isten elhagyta őt, mármint a testi szemeivel nézve a dolgot. Ha ugyanis nem a hit szemeivel szemlélte volna Istent, mint jelenlevőt, elveszítette volna a bátorságát.

Nyisd meg Uram szemeidet és lássad! Ez olyan, mintha Ezékiás azért imádkozna, hogy Isten segítsége, aminek reménysége védelmére már rég rábízta magát a szívében, ténylegesen és nyilvánosan is mutatkozzon meg. Ezért imádkozik, hogy az Úr „nyissa meg a szemeit és lássa meg”, azaz mutassa ki, hogy gondja van ezekről a dolgokról. Ezékiás világosan kimutatja, mi az, ami a legjobban izgatja, nevezetesen, hogy Isten bosszulja meg az Őt ért sértéseket, mert jóllehet nagyon aggódott a királyságáért és a népéért, mégis többre értékelte Isten dicsőségét, mint a szorongás összes többi forrását. E a dicsőség előmozdításának tényleg minden másnál jobban meg kell indítani a szíveinket, annál is inkább, mivel tudjuk, hogy szoros kapcsolatban áll az üdvösségünkkel.

Ezékiás tehát itt ezt a zsarnokot Isten ellenségeként mutatja be, aki a meggyalázza Őt a gyalázkodásaival és átkaival, mert Jeruzsálem az Ő nevében és védelmében dicsőül meg, s arra a következtetésre jut, hogy Isten nem hagyhatja el a várost anélkül, aminek a védelmét felvállalta, hogy sorsára hagyja a saját nevét is. Mivel tehát Isten az Ő végtelen jóságában úgy döntött, hogy összekapcsolja a mi üdvösségünket az Ő dicsőségével, ezért nekünk is meg kell ragadnunk ezeket az ígéreteket a hitünk megerősítése végett. S bár a gonoszok, miközben Istent gúnyolják, és keblük mérgét okádják ki, megkeményítik magukat azzal a hiábavaló reménységgel, hogy megúszák büntetlenül, még sincs egyetlen szótag sem, amit Ő ne hallana, s amiről végül majd el ne számoltatná őket.

18. és 19. *Bizony, Uram*. Ezékiás itt elkezd különbséget tenni a hamis istenek és az igaz Isten között, amit nekünk is nagyon gondosan meg kell tennünk. A gonosz emberek, akiknek nincs világosságuk, belemerülnek valamiféle zűrzavaros, Istenről alkotott elképzelésekbe, így azt gondolják, nincs is Isten, vagy egyáltalában nem törődnek Vele.[710] Isten azonban nem akarja, hogy az Ő népét jelentéktelen és múló vélemények mozgassák hanem ismerjék el Őt igaz Istennek, aki a hatalma ragyogásával minden babonát elűz.[711] Nem elég tehát, ha valami olyasmiben hiszünk, amit a pogányok istenségnek képzelnek, hanem oly módon kell hinnünk Istenben, hogy megkülönböztessük őt az állítólagos istenektől, s elválasszuk az igazságot a hamisságtól. S valóban, ha egyszer bevilágított a szívünkbe, azok a hamis vallások, melyek korábban lefoglalták elméinket, azonnal utat engednek.

Ezt a tanítást annál inkább fenn kell tartanunk, mivel sok ember megelégszik a sötét képzelgésekkel, s azt hiszik: elegendő, ha elismernek valamiféle istenséget. Ők nyilván nem tudják, hogy a mohamedánok, vagy a zsidók Istenét kell imádniuk, s szállnak a levegőben, azaz mondhatni, se a mennyet, se a földet nem érintik. Semmi sem lehet pusztítóbb, mint ez a

[710] “Encor qu’il y en air un.” “Bár lehet Isten.”

[711] “Dechassant par la splendeur de sa vertu toutes tenebres d’ignorance.” “Aki hatalma ragyogásával a tudatlanság minden sötétségét elűzi.”

képzelgés, mert összekeveri és összevegyíti a bálványokat Istennel, Aki fenségének nem adja meg a neki kijáró rangot, ha Ő nem uralkodik egyedüli nagyságában az összes hamis isten romjai felett. Azaz, a valódi kegyesség kezdete az,amikor a hamis istenek tömkelegétől bölcsen megkülönböztetjük az egyetlen Istent, Akinek teljességgel oda kell szánnunk magunkat.

Mert nem istenek voltak, hanem emberi kéznek csinálmánya, fa és kő. Két érvvel mutatja meg Ezékiás, hogy ezek „nem istenek voltak". Először is, mivel anyagból álltak,[712] másodszor, mivel emberi kezek alkotásai voltak. Semmi sem lehet abszurdabb az ember számára, mint azt feltételezni, hogy joga van istent alkotni, s nemcsak azért, mert neki volt kezdete, Isten pedig örökkévaló, hanem azért is, mert egyetlen pillanatra sem képes a saját erejéből fennmaradni. Gyűjtse bár össze az egész világ minden erejét egyetlen emberbe,[713] akkor sem lesz az képes még egy fityiszt sem teremteni. Micsoda öntelt elképzelés tehát, hogy bármely halandó ember csinál majd magának egy, vagy több Istent![714] Mivel tehát semmi sincs bennük, csak ami törékeny és mulandó, soha nem leszünk képesek istenséget alkotni.

Emellett a legnagyobb abszurdum megpróbálni mintegy az ügyesség gyakorlásaként kiformálni valamiféle istenséget az anyagból, ami romlandó és nélkülöz minden érzést, mintha a „fa és a kő", miután alakot nyertek, elkezdenének isten lenni. Ezen a módon tehát minden babona, amit az ember valaha is kiagyalt, gyorsan megbukik, mert ezeknek az isteneknek a létezése nem lelhető fel máshol, csak az agyukban, s valóban, mindaz, amit maguktól ötlöttek ki, üresnek és hamisnak ítéltetett.

20. *És most Uram, mi Istenünk!* Imájának végén a kegyes király fölébe emelkedik annak a félelemnek, amellyel küzdött, mert a segítségek, melyekkel eddig erősítgette magát kétségtelenül nagyon felbátorították, hogy ezt a rövid mondatot tette hozzá. Jóllehet Isten nem mindig szabadítja meg az Ő népét a mulandó gonoszságoktól, mégis, mivel megígérte, hogy a város védelmezője lesz, Ezékiás szilárdan hihette, hogy a gonosz zsarnoknak a város megsemmisítésére irányuló minden erőfeszítése hasztalan lesz.

Hogy megtudják a föld minden országai, hogy Te vagy, Uram, Isten egyedül. Mikor azzal érvelve könyörög, hogy a város megszabadítása alkalom lesz az Ő dicsőségének előmozdítására, abból arra következtetünk, hogy semmi sem kívánatosabb, mint az Ő nevét minden lehetséges módon dicsőségessé tenni. Ez még a mi üdvösségünk fő célja is, amelytől nincs szabadságunk eltávozni, ha azt akarjuk, hogy Isten kegyes legyen velünk. S ebből arra következtethetünk, hogy azok az emberek méltatlanok az Ő segítségére, akik megelégedvén a saját üdvösségükkel, figyelmen kívül hagyják, vagy elfelejtik az okot, amiért Isten úgy döntött, hogy megőrzi őket. Így nemcsak gyalázzák Istent ezzel a hálátlansággal, hanem fájdalmas sebeket okoznak maguknak is ama dolgok szétválasztásával, melyeket Isten egyesített. Népének üdvözítésével ugyanis a saját nevét dicsőíti meg, aminek, amint már említettük, a legnagyobb vigasztalásnak kell lenni számunkra. Emellett Ezékiás nemcsak azt akarja, hogy Izrael Istene bizonyos rangot kapjon, hanem hogy minden bálvány eltöröltessék és egyedül Ő uralkodjon, mert abban az időben sok bálványimádó engedte, hogy Őt másokkal együtt imádjanak. Mivel azonban Ő nem engedi meg a társítást, minden emberkéz alkotta istenséget meg kell semmisíteni, hogy Övé legyen az osztatlan szuverenitás.

21. *És külde Ésaiás, Ámós fia Ezékiáshoz*. Ez megmutatja az ima eredményét, mert amint a dolgok szélsőségesre fordultak, Isten hirtelen megmutatja a kezét Ézsaiás próféta által, hogy megsegítse a kegyes királyt (2Kir19:20). Nem azonnal nyújtja ki a kezét az ellenséget elűzendő, hanem szabadulást ígér a próféta szájával, s még most is a hitének

---

[712] "D'autant qu'ils estoyent de matire corruptible." "Mivel romlandó anyagból voltak."

[713] "En un seul homme."

[714] "Quel orgueil estce donc que le premier qui voudra mettre la main a la besogne se face autant de dieux que bon luy semblera!" "Micsoda öntelt elképzelés hát, hogy bárki, aki munkálkodni kezd, annyi istent készít, amennyit csak jónak lát!"

gyakorlására szólítja fel a szolgáját. Kétségtelen, hogy maga Ézsaiás semmiféle segítséget sem lett volna képes adni, ezért ostobaság lett volna a részéről ezt, vagy azt ígérni, ha Ezékiás nem lett volna meggyőződve arról, hogy őt Isten küldte. Azaz, amíg Isten ki nem mutatta az Ő erejét, megelégedett ezzel a vigasztalással.

Így szól az Úr, Izráel Istene. Itt azt tanuljuk meg, hogy mindig Isten száját kell kérdeznünk, ha bármiféle megkönnyebbülésre vágyunk aggodalmaink és megpróbáltatásaink közepette, mert ha elvetjük a tanítást, amit hűséges tanítók keze által közvetít nekünk, a végtelenségig méltatlanokká válunk bármiféle vigasztalásra. Etetve és táplálva általa, folytonos előrehaladást kell tanúsítanunk, s új megerősítéseket kell keresnünk benne, hogy folytonosan új orvosságokat találhassunk az újabb nyomorúságokra, és soha ne nélkülözzük a vigasztalást, még a legkeményebb szenvedések során sem, mert még azok sem kaphatnak túl sokat ebből a tanításból, akiknek a forrásai és eszközei a legkiterjedtebbek. Ezékiásban a hit és a kitartás szembeszökő példáját látjuk, de az Úr mégsem csak egyszer, vagy egy egyszeri alkalomra szóló próféciával akarja őt megvigasztalni, hanem sok próféciával erősíti meg azért, hogy mi, akik messze állunk ekkora állhatatosságtól, tudhassuk: sok és változatos segítségre van szükségünk, hogy folytonos támogatást kapjunk a hitünkhöz.

Mivel hozzám könyörögtél. A szent történelemben (2Kir19:20) a *meghallgattam* szó szerepel, következésképpen az אשר (*asher*) abban az igeszakaszban vonatkozó névmás. Itt azonban, mint megannyi más igeversben is, vagy a magyarázat kedvéért, vagy az ok megjelölése végett szerepel.[715] Beszúrni a *meghallgattalak* szót, mint teszik azt egyes igemagyarázók, durva, és természetellenes, s a mondat töretlen kapcsolatban folyik, mikor Isten kijelenti, hogy Ezékiás imájára adott válaszként garantálja: a zsarnok minden erőfeszítését meg fogja hiúsítani, s korlátozza hevességét és dühét, mintha a próféta azt mondta volna: Isten válasza megfelelt a kegyes király imáinak. S valóban, bárki, aki hozzá imádkozik, végül megtapasztalja majd, milyen gyorsan válaszol. Nagyon gyakran azonban csendben van és nem kínál vigasztalást az Ő Ígéjéből, mivel a nyomorúságaink közepette is némák vagyunk.

Szanhérib miatt, Assiria királya miatt. Az előrejelzés megfelel annak, hogy nincs oka Ezékiásnak a nélkülözés és a gyengeség miatt elgyengülni, vagy kétségbe esni, mikor látja a gőgös zsarnok pökhendiségét, Isten ugyanis közibük lép. Sénakhérib ezeket a sértéseket a nyomorult zsidók ellen intézte, Isten pedig kijelentette, hogy ezt az ügyet a saját kezébe veszi, mivel a sérelmek Ellene irányultak. Ezekkel a szavakkal azt mutatja meg, hogy bosszút fog állni, ha a hitetlenek megvetik az Ő kegyelmét, s azt tanácsolja a hívőknek, hogy ne csüggedjenek el nagyon, ha a világ megveti őket, feltéve, hogy gyengeségük a mennyben kész segítségre talál.

22. *Sionnak szűz leánya*. Nagyobb hangsúly van az egész egyháznak szóló eme megszólításban, mintha Ezékiásnak, mint magánszemélynek mondta volna ugyanezt, mert ez a körülmény csak fokozza a nyomorult nép védtelensége gúnyos fenyegetésének aljasságát, mintha a mennyei segítségnek semmiféle haszna sem lenne. Azaz, Sénakhérib vakságát feddi, amiért figyelmen kívül hagyja Istent és gőgösen megveti a szomorkodó egyházat. A városokat gyakran nevezi a Szentírás *leányoknak* (Zsolt9:15). Néha, amint korábban láttuk, a pompás városokat *szüzeknek* nevezi (Ézs1:8, 23:12). Itt azonban Jeruzsálem városának gyengeségét akarta kifejezni, mert olyan volt, mint egy árva és nyomorgó szűz, akit ez az aljas útonálló és hírhedt rabló sértett meg. Isten pedig, Aki felé ez a sértés irányult, kijelenti, hogy jól tudja, mik ennek a gonosz embernek a céljai és mi egész Júdea állapota.

23. *Kit káromoltál és szidalmazál*. Az előző versben leírja a tényt olyannak, amilyennek mindenki láthatja, most azonban elméiket magasabbra emeli annak megmutatásával, hogy ez a zsarnok nemcsak Jeruzsálemet, de Magát Istent is sértegeti. Emlékezzünk erre az igeversre, valahányszor csak látjuk magunkat kitéve a gonosz emberek

[715] Azaz, vagy azt jelenti, *mivel*, vagy azt, hogy *mert – a szerk.*

gúnyolódásának és szemtelenségének, mert bár nincs fegyverünk, és senki sem vállalja fel a védelmünket, gyengeségünk pedig fokozódó pimaszságra sarkallja ellenfeleinket. Az Úr mégis közel van és hatalmas pajzzsal fog megvédeni bennünket, mert akik ellenünk küzdenek, azok az élő Istennel viselnek háborút. S ezek a szavak nem is egy adott kor kedvéért hangzottak el, hanem épp ellenkezőleg, ahogy ez az ígéret is örök: „Én leszek a te Istened és a te pajzsod" (1Móz15:1 és 17:7), illetve „Barátja leszek a barátaidnak és ellensége az ellenségeidnek" (1Móz12:3, 2Móz23:22), így minél kevesebb erőnk marad, legyünk annál jobban meggyőződve, hogy Isten ereje kéznél van. Mivel az Úr azzal a feltétellel lépett szövetségre velünk, hogy felvállalja az ügyünket, ne kételkedjünk benne, hogy ezt be is teljesíti, s megmutatja, hogy aminket ért sértések egyben Őt ért sértések is. Egyszóval, oly módon csatlakozott hozzánk, hogy azt akarja: minden, ami Hozzá tartozik, és minden, ami hozzánk tartozik, közös legyen. Emellett azok a káromlások, melyeket Sénakhérib az Ő egyházára szórt, Isten Magára vonatkoztatja azért, hogy megmutassa: a gonosz emberek hatalmasat tévednek, mikor a nagyságukkal büszkélkednek, mintha elkerülnék a büntetést az egyház fenyegetése miatt, mivel az a lábaik előtt hever. Tudjuk, hogy gúnyolják Isten gondviselését. Különösen mikor a hívőket az iga alatt nyögni látják, akkor vélik úgy, hogy méltatlanok Isten segítségére. Ő ekkor felkel, és megmutatja, hogy az ő szegény nyáját ért mocskolódás ugyanúgy megszomorítja, mint ha a saját fenségét gyalázták volna nyíltan. Így tehát, bár ellenségeink azt hiszik: Isten elhagyott minket, mikor látják, hogy meg vagyunk fosztva a földi erőforrásoktól, s ezen az alapon nagyobb erőszakosságot engednek meg maguknak, mintha zsákmányul dobtak volna minket oda nekik, Isten viszont mégis kijelenti, hogy üdvösségünk kedves és drága a számára.

És ki ellen emeltél szót? A próféta sokféle kifejezést használ e gőgös ember megvetésének és pökhendiségének a leírására, mint aki beszédben, arckifejezésben, gesztusaiban, tekintetében, röviden egész testtartásában abszolút elviselhetetlen volt, mert az önmagukról magasröptű véleményt formáló zsarnokok ilyen fellépésűek, s úgy néznek le mindenki másra, mintha a mennyből estek volna alá.

Izráel Szentje ellen! Végül hozzáteszi, hogy noha a nemzet ügyei nem a legjobban állnak, Isten, Akinek a védelme alatt vannak, mégis ugyanolyan erős marad a mennyben, mint eddig bármikor. Így bélyegzi meg Sénakhérib őrültségét, amiért a földi megjelenés alapján ítéli meg a nemzetet, s nem veszi figyelembe, hogy ők Istennek lettek szánva és megszentelve. Azért tehát, hogy biztonságban megmaradhassunk Isten erején keresztül, s hogy az Ő karja a kellő időben nyújthasson segítséget nekünk, az Ő *Izraelének* kell lennünk, s ez akkor van így, ha Ígéjére támaszkodva az Ő „szárnyainak árnyékába menekülünk" (Zsol36:8).

24. *Szolgáid által*. Ez is súlyosbítja a sértés aljasságát és durvaságát, mert keményebb dolog elviselni a feddést a szolgától, mint a mestertől, azaz a sértést az ember alacsonyrendűsége fokozza. Ezért a büszke és pökhendi emberek, hogy sértéseiket még megalázóbbakká és megbotránkoztatóbbakká tegyék, azért dicsekszenek azzal, hogy ezt, vagy azt teszik valamely szolgájuk, vagy lakájuk által, mert így még erősebben kifejezik megvető érzéseiket azokkal szemben, akiket utálnak. A próféta tehát a káromlás aljasságát akarta még erősebben kifejezni ezzel a körülménnyel, miszerint Sénakhérib nemcsak a saját szájából okádta azt ki, hanem „szolgája", Rabsaké által használt gúnyos nyelvezetet Isten szent nevével szemben.

Fölmentem e hegyek magaslatára, a Libánon csúcsára. Amit itt Sénakhérib szavaiként ismétel, azt egyesek a korábban általa aratott győzelmekre vonatkozóként értelmezik, melyek által, mint már mondtuk, sok nemzetet legyőzött. Én azonban inkább az egyszerűbb nézetet választom, és a mostani ostromra vonatkoztatom. Látván, hogy majdnem az egész Júdea a hatalmába került, birtokba véve az országot körülvevő hegyeket, pimasz módon felfuvalkodik, mintha teljes győzelmet aratott volna, s azzal fenyegetőzik, hogy meg fogja

ragadni azokat a hegycsúcsokat és a Libanon hegyét, cédrusaival, fenyőivel és egével egyetemben. Mintha azt mondta volna: semmi sem fogja megakadályozni őt abban, hogy birtokba vegye a védőműveket, a kastélyokat és a legjobban megerősített helyeket, s úgy bánjon az egész Júdeával, ahogyan neki tetszik. Így cselekszenek a zsarnokok, mert bár elismerik, hogy a háború kimenetele kétséges, mégis arról álmodoznak, hogy mégis övé lesznek a hadisikerek.

25. *Én ástam és vizet ittam*. A zsarnok tovább dicsekszik erejével, s azzal fenyegetőzik, hogy olyan erős hadsereget hoz magával, melynek nagy számával kiszárít minden forrást és folyót. Mégis, mikor azt mondja: „kiszárítom lábam talpával az ostromlott helyek minden tavát”,[716] az *ostromlott helyek tavai* alatt egyesek a Siloám forrását, valamint a ciszternákat és vízmedencéket érti, melyektől az ostromlott zsidókat nem foszthatták meg anélkül, hogy szomjan ne haltak volna. S valóban az előző mondatban látszólag azt mondja, hogy bár az egész ország száraz volt, mégsem fél a vízhiánytól, mivel hatalmas hadserege képes lesz bőséges számú kutat megásni. A második mondatban hozzáteszi, hogy rendelkezésére fognak állni az eszközök, melyekkel kiszárítja a város összes vizét, így a szomjúsággal öli majd meg a zsidókat. Röviden, azt mondja, hogy Jeruzsálem képtelen lesz ellenállni az ostromnak, nem lesz képes tovább megállni, hanem azonnal meg kell adnia magát. Miközben azonban a gonosz emberek így hetvenkednek, Isten a mennyben ül, ahonnan végül végrehajtja az ellenük szóló ítéletet. A prófétának ez a története ugyanis arra akart rávezetni, hogy vegyük fontolóra Istennek erre a zsarnokra kiszabott félelmetes ítéletét.

26. *Hát nem hallottad-é*. Az igemagyarázók nagyobbik része úgy magyarázza ezt a verset, mintha az Úr azt jelentené ki: se most sem korábban nem tett semmit ez a zsarnok, amit a próféta szája előre meg ne mondott volna, s ezzel erősítette meg, hogy mindezen dolgok Szerzője Ő Maga volt. Én azonban másképpen magyarázom, miszerint Jeruzsálem Isten segítségével fog megmenekülni, mivel Ő a védelmezője.

Hogy régtől fogva én tevém ezt. Hogy nagyobb hangsúlyt adjon a dolognak, elkendőzi a város nevét és az *az* mutató névmást használja, mintha az összes többi város nem képviselne értéket Isten szemében.[717] Mások úgy tekintenek az *az* mutató névmásra, mint arra a szabadulásra utalóra, ami Isten titkos tanácsvégzésétől függött. Azonban ha bárki megfontoltan vizsgálja meg a próféta szavait, el fogja ismerni, hogy az *az* inkább Jeruzsálemet jelenti. Isten panaszkodott, hogy aljas gyalázkodással szégyenítették meg, de Sénakhérib szavait ismételve csak a „Libanont”, és a szomszédos országot említi. Most viszont azt bemutatandó, hogy a „Libanon” név alatt a háborút Ellene hirdették, kimondja, mint a Szentírás megannyi más versében, hogy Jeruzsálemet sajátkezűleg alapította és az Ő irányításával épült fel, így amíg Sénakhérib Őt Magát le nem győzi, a várost nem veheti be.

Ezt a tanítást megtaláljuk mindenütt, a Szentírás gyakorta ismétli (Zsolt48:9, 68:10, 69:36, Ézs14:32), s ez komoly vigasztalást tartalmaz, mellyel az istenfélők megállhatnak a rájuk zúduló legkeményebb megpróbáltatásokkal szemben is. Ez a vigasztalás pedig az, hogy állandóan Isten védelme alatt fognak állni, mivel kiválasztotta őket. Ezt az érvet használja: „Én alapítottam az egyházat, tehát az egyház üdvössége mindig az én gondom lesz, mivel nem hagyom abba a munkát, amit elkezdtem, hanem tökéletesen be is fogom fejezni azt”. Röviden, az Úr arról tesz bizonyságot, hogy védi, és megőrzi a munkáját, mivel az magában foglalja a mi üdvösségünket és az Ő dicsőségét. Attól eltérő értelemben is nevezik azonban „az egyház alkotójának”, mint ahogyan rendszerint a menny és a föld Teremtőjének mondják, mert mi az Ő különleges munkája vagyunk „az Ő alkotása (το ποιημα), a Lelke által újjáteremtetvén”, amint Pál mondja, és amint korábban már magyaráztuk. Ez a munka tehát kiválóbb, mint az egész világ teremtése, hogy senki se tulajdoníthassa a saját erőfeszítései,

[716] A Károli-fordítás szerint: *kiszáraztom lábam talpával Égyiptom minden folyóit – a ford.*

[717] “Comme si toutes les autres villes n’estoyent rien derant Dieu au pris de cesteci.” “Mintha az összes többi város semmi volna Isten előtt ehhez képest.”

vagy ereje következményének, hogy befogadtatott Isten egyházába, mert nem minden jó ok nélkül nevez minket a Szentírás „az Ő alkotásának” (Ef2:10).

Megkérdezhető: „Miért mondja az Úr, hogy *az őskor napjaiban formálta Jeruzsálemet?*, hisz voltak nálánál régebbi városok is.” Erre azt mondom, hogy ezt nem szabad a város külső formájára, vagy szerkezetére utalónak tekinteni, hanem arra az örökkévaló rendeletre vonatkozik, melyben meghatározta, hogy ez lesz a lakóhelye, mert bár kimondta a bárka építésekor, „ez lesz nyugovóhelyem örökre” (Zsolt132:14), majd Mózes által: „Valamely helyen akarom, hogy az én nevemről megemlékezzetek, elmegyek tehozzád és megáldalak téged” (2Móz20:24), az Úr mégis sokkal korábban rendelte ezt el. „Kiválasztattunk”, mondja Pál, „a világ teremtetése előtt” (Ef1:4), s Jakab kijelenti, hogy „az ő akarata szült minket az igazságnak ígéje által, hogy az ő teremtményeinek valami zsengéje legyünk” (Jak1:18).

Ő tehát minden más teremtménynél jobban megőriz majd minket és soha nem engedi meg, hogy elpusztuljunk. S valóban, pontosan ez okból neveztetik Krisztus „minden teremtmény elsőszülöttjének” (v. ö. Kol1:15) s az egyház, „ami az Ő teste” (v. ö. Ef1:22-23) a legnagyobb tiszteletnek és méltóságnak örvend a világon. Én meghagyom a rabbiknak az álmaikat, melyek szerint Isten a Messiást és Jeruzsálemet a dicsőség trónjával a menny és a föld teremtése előtt teremtette. Fenn kell azonban tartanunk azt a tanítást, hogy Isten hűséges őre lesz az egyházának, mivel méltóztatott Neki többre becsülnie azt a világnál.

S most pusztává kellene azt tennem?[718] Mások már értelemben veszik ezeket a szavakat. Elismerem, hogy a próféta szavai múlt időben állnak, *S most előhoztam és elrendeztem*, mivel azonban az igeidő-váltás gyakori a héberben, a próféta, miután kimondta, hogy Isten az Alapítója az Ő egyházának, s ez a legnevezetesebb minden munkája között, kétségtelenül azzal érvel: lehetetlen, hogy beleengedné az egyházát ugyanabba a romlásba, mint a közönséges dolgokat. Így tehát kérdésként kell ezeket a szavakat olvasnunk: „*Ezt fogom okozni?*”, vagy „*Ezt kellene okoznom?*” Mintha ezt mondta volna: „Megengedjem, hogy megsemmisüljön, mint más városok, melyeket elpusztítottak és a földig romboltak?”[719] Jeruzsálemet ugyanis más, az asszír király által legyőzött és a hatalmába kerített városokhoz hasonlítja, hogy senki se gondolhassa: a zsarnok ezt is ugyanolyan könnyedén legyőzi majd, mert ennek a városnak más volt a helyzete, mint amazoknak, melyek megsemmisültek és a földdel egyenlővé váltak. Ezért nem szabad összehasonlítani még a legjobban megerősített városokkal sem, mert azok a földi erejükkel gyorsan elbuknak, az egyház azonban, hogy kicsiny és gyenge, szilárd alapokkal bír az Isten kiválasztásában, és semmiféle hullám, vagy vihar sem tudja megdönteni.

Csodálatos változásokat látunk, melyek gyakorta végbementek a világban: köztársaságok bomlottak fel, birodalmak buktak el, rendkívül erős nemzetek szenvedtek vereséget, nevük kitöröltetett és dicsőségük elhalványult. Hol van most a Római Birodalom fensége? Hol van most annak a nemzetnek a kiválósága, mely az egész világ úrnője volt? Ha van bármi maradéka (és van egy kevés), azok vajon nem annak az utálatos szörnyetegnek, az Antikrisztusnak a nyomorult rabszolgaságát támogatják, aki az egész világ felett zsarnokoskodik? Hol van most Róma szabadsága? Hol van annak a látványos köztársaságnak a szépsége? Vajon nem joggal nevezik Rómát a romlottság műhelyének és minden bűn szállásának?

Ezek között a félelmetes változások között azonban az Úr megígéri, hogy megsegíti Jeruzsálemet, azaz az Ő egyházát, s bár eme változások között szenvedhet bántalmakat és hányódhat ide-oda, mégis szilárdan meg fog állni, vagy legalábbis a megrázkódtatások és az

[718] A Károli-fordítás szerint: *és most előhozám, hogy puszta kőrakássá tégy erős városokat?! – a ford.*

[719] Az angol változat marginális olvasata így hangzik: „Vajon nem hallottad, hogy már régen megtettem, az őskortól formáltam (ti. a várost)? Most engedjem, hogy elpusztuljon, s a védett városok romhalmazokká legyenek?” Az egybeesés a Kálvin által adott változattal szembeszökő. Vajon ez véletlen? – *a szerk.*

elnyomás, amit elszenvedhet, nem fogja meggátolni abban, hogy időről-időre megújuljon különféle feltámadásokkal. S bár nincsenek mindig a világban az egyház ugyanazon tagjai, a test mégis ugyanaz, mely ugyanahhoz a fejhez, azaz Krisztushoz kötődik. Az Úr tehát meg fogja védeni ezt a várost, és megteszi, hogy „szolgáinak fiai megmaradnak, és az ő magok erősen megáll előtte" (Zsolt102:29).

27. *És lakóik megnyomorodtak.*[720] Itt a próféta bővebben fejezi ki azt, amit korábban futólag érintett, hogy ne legyünk az egyház állapotának bírái ennek a világnak a stabilitásából kiindulva, mert jóllehet bevették a megerősített városokat, s még a legerősebbek is elveszítik a bátorságukat és ellenségeik kezébe kerülnek, de az egyház mégis megáll és virágzik majd, mert nem a saját erejére támaszkodik, s mert nem a földön, hanem a mennyben van az alapja. Így tehát közvetett ellentét van a megerősített városok, melynek riadt és félelem sújtotta lakosai képtelenek védekezni, valamint Isten egyháza között, ami egyedül az Ő kegyelmére támaszkodik, így ellenáll minden támadásnak és soha el nem bukik. Az egyház ugyanis mindent egyedül Istennek tulajdonít, Akitől életének kezdetét, a szüntelen erőt, a kitartást, üdvösségének minden részét és minden áldását kapja.

Ebből megtanuljuk, hogy az erődöknek semmi hasznuk sincs, ha az Úr keze nem segít. Minden emberi erő megtörik és megromlik, ha nem az Ő ereje támogatja: a kastélyok, az erődítmények, és a legerősebb hadseregek is haszontalanokká válnak enélkül. Ezt a következő hasonlatok teljesebben kifejezik.

Mint a mező füve és gyönge zöldség. Fontos, hogy a hívőket bámulatra indítsa az a csodálatos kegyelem, amit Isten gyakorol irántuk, hogy ne irigykedjenek a hitetlenek által birtokolt földi gazdagságra. Bár hatalmuk káprázatos és fenséges, a próféta mégis megmutatja, hogy olyanok, „mint a mező füve és gyönge zöldség", ami egy ideig valóban virágzik, de aztán gyorsan elszárad. Még tovább kicsinyíti őket egy másik hasonlattal, mikor hozzáteszi:

Mint a fű a háztetőn.[721] Ez tényleg magasan van és mindenki látja, de minél magasabban helyezkedik el, annál közelebb van a meleghez, és annál gyorsabban fonnyad el, amint a zsoltárokban is olvassuk róla, hogy „Az átutazók se mondják: Az Úr áldása rátok!" (Zsolt129:8).

Bár az egyház ellenségei[722] fennköltek és mondhatni a mennyországig felmagasztaltak, s bár virágzanak és bőséges a gazdagságuk, mégis gyorsan elbuknak. Hasonlóképpen, ahogyan a búza, ami a földön hever a lábunk előtt, értékesebb, mint a gyümölcstelen fű, ami a háztetőkön nő, úgy mutatja meg az Úr, hogy szolgáinak alantas állapota sokkalta kívánatosabb, mint azoké, akik a saját erejükben bízva mások fölé magasztalják fel magukat és Magával Istennel szemben kérkednek.[723]

Ami elfonnyad, mielőtt beérik.[724] Egyesek úgy vélik, hogy ez a negyedik hasonlat, de én azt hiszem, a próféta a magyarázat kedvéért adta hozzá, mintha azt mondta volna: ez a fajta fű elszárad, mielőtt szárba szökkenne, azaz mielőtt teljesen beérne, ugyanúgy, ahogyan a zsoltárban is meg van írva: „kiszárad, mielőtt letépnék" (Zsolt129:6).

28. *Ülésedet, kimentedet, bejöttödet tudom.* Visszatér annak a zsarnoknak a tűrhetetlen büszkeségére, aki mindent magának követelt, mintha nem lenne alávetve senkinek sem, s

[720] A Károli-fordítás szerint: *És lakóik elájultak és megrendültek és megszégyenültek – a ford.* „Lakosaik gyengék voltak (a héberben: kezük megrövidült)" – az angol változat szerint. „Lakosaik keze megrövidült, azaz meggyengítettem őket, *megzavarodtak és megszégyenültek.* Ezekkel és az ezután következő kifejezésekkel megmutatja, milyen könnyen győzte le a nemzeteket Asszíria királya, mikor Isten ekképpen döntött felőlük" – *Rosenmüller.*

[721] A Károli-fordítás szerint: *mint a virág a háztetőn – a ford.*

[722] Les ennemis de l'Eglise.

[723] „Keleten a lapos tetőkön, ha azokat nem tartják gondosan tisztán, fű terem a magokból, melyek talán akkor maradtak ott, mikor ott szárították azokat, vagy ha a szél vitte oda őket. Ám termőföldjük nem lévén, gyorsan elfonnyadnak." – *Rosenmüller.*

[724] A Károli-fordítás szerint: *mint szárba nem indult vetés – a ford.*

önmagához hasonlítva Istent is megvetni, s szitkokkal elárasztani merészelte. A próféta megfeddi annak az embernek a büszkeségét és pimaszságát: „Ülésedet tudom”. Mivel a gonosz emberek indulatosságának oka, hogy azt hiszik, senki sem áll felettük, s még Isten gondviselésének sincsenek alárendelve, ezért a próféta megmutatja, hogy semmit sem cselekedhet, amit ne Isten engedne meg neki. Az *ülés, kimenetel* és *bejövetel* szavakkal itt a mérlegelést, terveket és áskálódásokat jelöli. A gonosz és istentelen emberek különféle mérlegelésekbe bocsátkoznak arról, miképpen lehetnének képesek elnyomni és megsemmisíteni Isten népét, de bármerre is forduljanak, bármelyik utat járják, Isten akarata nélkül semmire sem jutnak. Isten gondviselése féken tartja őket, s ide-oda veti, s gyakorta a szándékaikkal ellentétben jutnak nagyon jó végre, amint Isten jónak látja, mert Őrá tartozik az emberek járásának igazgatása” (Péld16:9).

És ellenem való haragodat. Figyelmezteti Sénakhéribet, hogy jól ismeri dühét, s kijelenti, hogy míg a gonosz emberek dühöngenek a földön, ő hűvösen nyugodt marad és kineveti őrültségüket, s mivel Sénakhérib dühöngött, s ezt gondolta, nem kap büntetést érte, a próféta konkrétan azért teszi ezt hozzá, hogy a hívők ne gondolhassák, ez valami új, vagy ismeretlen dolog Isten számára, vagy hogy nem figyel oda rá.

29. *Ellenem való haragodért*. Minél dühödtebben kelnek fel a gonoszok Isten ellenében, s minél botrányosabb a hevességük, ami mozgatja őket, annál jobban szokott Ő végül ellenük szegülni. Egy ideig valóban megengedi, hogy önkényeskedjenek és tegyenek mindent úgy ahogyan akarnak, de hosszas béketűrés után mondhatni korlátozza őket, mondhatni kantárt vet a nyakukba, hogy ne képzelhessék: minden a hatalmukban áll. Sénakhérib ennek figyelemre méltó példája volt, mert minél jobban hencegett Isten elleni dühében, annál inkább szembesült Isten ellene irányuló haragjával, amit minden gonosz ember szintén várhat.

Vetem orrodba horgomat (vagy karikámat). Ez kellemes kigúnyolása az ostobaságnak és a zabolátlanságnak, mintha azt mondta volna: „Látom, hogy ha kedvesen és gyengéden bánok veled, azzal semmit sem érek el, mert dühöd csillapíthatatlan. Mivel azonban nem lehet téged megszelídíteni, úgy foglak megzabolázni, mint egy vadállatot”. S ezen a módon világosabban jelenti ki, hogy Isten nemcsak látja és ismeri, amit a gonosz emberek elterveznek, vagy kiagyalnak, hanem hevességüket oly módon győzi le és korlátozza, hogy bár vonakodnak, de oda viszi őket, ahová csak akarja, ahogyan valaki egy vadállatot vezet zablával, vagy karikával. A חח (*chach*) szót[725] egyesek *horognak* fordítják, én azonban inkább *karikának* fordítom, mert *horgot* a halak megfogására használnak, s nem annyira alkalmas a vadállatokhoz.

Sénakhérib kénytelen volt visszatérni *azon az úton, amelyen jött*, mert miközben Júda és Egyiptom minden része elfoglalásának tervét forgatta a fejében, sietősen, anélkül hogy bármit elért volna, a lehető leggyorsabban vonult vissza, amit soha meg nem tett volna saját magától, ha nem Isten vonta volna őt vissza láthatatlan módszerekkel.

30. *S ez legyen jelül néked*. Most a beszélgetés fonalát Ezékiásra és az egész népre irányítja, mert nem úgy szólt Sénakhéribhez, mintha azt várta volna, hogy válaszoljon, hanem azért, hogy a megvető gúnyolódással még erőteljesebben nagyobb bizakodásra serkenthesse a hívők elméit. Ha csak egyszerűen ezt mondta volna: „Bátorság Ezékiás, jóllehet Sénakhérib pimasz, a megfelelő időben majd visszafogom őt”, az a beszélgetés kevésbé lett volna hatásos, mint mikor megszólítjuk a zsarnokot és ellene mennydörögve arra buzdítjuk a hívőket, hogy vessék meg önteltségét.[726] Ennek megfelelően, a zsarnokhoz intézett beszédet

[725] „חח (*chach*) szó az ebből a célból átfúrt orrba illesztett *karikát* jelent, mellyel az arabok és a szomszédos nemzetek a bivalyokat és a tevéket szokták megszelídíteni és vezetni, s ami sokkal erősebb eszköz a teve megfékezésére, mint kantárt vetni a szájába, mert a lélegzésben gátolja a makacs és konok állatot.” – *Rosenmüller*.

[726] “A ne tenir conte des menaces d’iceluy.” “Hogy ne figyeljenek a fenyegetéseire.”

most követi egy odaillő szózat Ezékiáshoz és a nemzethez, valamint egy ígéret nekik a szabadulásra, miszerint Isten nemcsak kimenti őket a vadállat állkapcsaiból, de túl ezen, Ezékiás békességben fog uralkodni és a nép többi részének is meglesz mindene, ami a bővelkedő és boldog életvitelhez kell. Azaz, oly módon nagyítja fel a szabadulásból fakadó előnyöket, hogy megmutatja: Isten nemcsak egy módon, hanem sokféleképpen akarja támogatni népének érdekeit, mert nemcsak egyszer és azonnal menti ki őket a veszélyből, hanem bőségesen és nagylelkűen árasztja rájuk a jóságát, hogy ennek gyümölcse sokáig meglátsszék. Van azonban egy látszólagos ellentmondás abban, hogy a „jelként" olyan eseményt említ, ami nem előzi meg a szabadulást. Mivel azonban az ostromlottakat akarta bátorítani a jó reménységre, muszáj volt neki bizonyos dolgokat bemutatni ahelyett, hogy elmondta volna, mit fog cselekedni ezután.[727] Erre azt mondom, hogy itt kétféle jellel van dolgunk. Némelyek az esemény előtt járnak, s mintegy kézen fogva vezetnek el minket hozzá, mások viszont az esemény megerősítése végett következnek be, hogy maga az esemény nagyobb hatást gyakoroljon az elméinkre, s soha ne törlődjön ki az emlékezetünkből. Például, mikor az Úr kihozta a népét Egyiptomból, sok jelet adott Mózesnek előtte, de kijelölt egy másikat is, aminek majd követnie kell a szabadulást: „áldozni fogtok nekem három nap múlva" (v. ö. 2Móz3:12, 18).

Ennek célja az volt,. hogy ne felejtsenek el egy ilyen hatalmas áldást, hanem adjanak hálát Istennek, miután részesültek ebben a pótlólagos kegyben. Efféle természetű jelet ír itt le Ézsaiás, s ez természetesen nagyon alkalmas a hitünk megerősítésére, valamint arra, hogy Isten irántunk megnyilvánuló szüntelen kegyes cselekedeteinek láncolatát tárja a szemünk elé, így fontolóra vehetjük, milyen változatosak azok. Mikor az ellenséget visszaverték, fellépett az éhínség veszélye, ami a leggyakoribb jelenség a háborúk után, mert a mezők lepusztítását és kifosztását hatalmas élelmiszerhiánynak kell követnie. Ekkora hiány mellett, amit szemlátomást el kellett majd szenvedni, az Úr megígéri, hogy nem lesz élelmiszerhiány. S ezt a szabadulás nagyon nyilvánvaló jelenként mutatja fel annak érdekében, hogy még jobban meggyőzze őket: Ő lesz a szabadulás Szerzője, vagy legalábbis mélyebben belevésse ezt a szívükbe. Ez valóban hihetetlen, minden várakozást és hitet meghaladó dolog volt, s szükségessé vált Ezékiásnak és a népnek a hitét oly módon táplálni, hogy egyrészt készségesebben reménykedjenek, másrészt hogy az esemény megmutassa: Isten eme látványos munkái nem tulajdoníthatók a véletlennek.

A jelentés tehát ez: „Miután az ellenség kiűzetett, Isten úgy fogja korlátozni, hogy nem lesz képes friss csapatokat idevezényelni, s békességben bírjátok majd az országot, de ezenkívül ellát majd benneteket élelemmel és táplálékkal, így semmiben sem fogtok hiányt szenvedni". Mivel azonban, amint általában történni szokott, felélték a gabona nagy részét, másik része pedig megsemmisült, s mivel az ostromlottak, vagy a menekülők nem voltak képesek mezőgazdasági munkát végezni, Isten azt is megígéri, hogy lesz élelmük vetés nélkül is, amíg majd a harmadik évben ismét vetni fognak.

31. *Júda házának maradványa pedig*. Az előbbi kijelentést folytatja, mert kijelenti, hogy az Úr úgy szabadítja meg Jeruzsálemet, hogy később se hagy fel a róla való gondoskodással, hanem mindvégig az üdvözítője lesz. S valóban, az áldások összessége, melyeket az Úr ránk ruház, jele és bizonysága az irántunk megnyilvánuló folytatólagos kegyességének, hogy tudhassuk: soha nem fog elhagyni minket. Nekünk azonban főleg arra kell emlékeznünk, amit korábban jegyeztünk meg, miszerint Jeruzsálem védelme Istenre tartozik, mert Ő választotta azt szentélyének, s mert a Messiás onnan fog származni.

[727] "Il devoit (ce semble) monstrer la vertu de bonne heure, et non pas declarer ce qu'il feroit apres le siege leve." „Neki (gondolhatná valaki) először az erejét kellett volna megmutatnia, s nem azt kijelenteni, hogy mit fog cselekedni azután, hogy az ostrom befejeződött."

A mely megmaradt.[728] A פליטה (*peletah*) szó szerint *szabadulást* jelent, itt azonban gyűjtőnévként szerepel a „megszabadult emberek” összességére ugyanazon a módon, ahogyan a „fogság” szerepel máshol a „foglyok” helyett (Zsolt14:7, 53:7, Jer29:14). S nem minden ok nélkül ígér növekedést a csekély maradéknak, mert bár az ostrom befejeződött, a nép nagyon megfogyatkozott, s kevés oka volt az örömre, a teljes helyreállítást pedig aligha lehetett elvárni ennyire kisszámú embertől. Ennek a szomorúságnak az enyhítése végett jelenti tehát ki, ahogy a föld megtelik lakosokkal, mintha egy nagyon bőséges aratás töltené meg az előzőleg üresen álló csűröket.

S nem pusztán Júda földjének elnéptelenedése csüggeszthette el a hívők szívét, vagy döfhette át fájdalommal, hanem az a nagyobb méretű létszámcsökkenés is, ami a tíz törzs fogságba vitelének következtében állt be (2Kir15:29 és 17:6). Jóllehet így kivágattak, Ézsaiás mégis kijelenti, hogy az Úr majd helyreállíttatja velük korábbi állapotukat, s nagy tömegeket támaszt. Az Úr ugyanis megengedi, hogy népe emígyen megfogyatkozzon és nagyon kis létszámúvá zsugorodjon, hogy aztán az Ő dicsősége nagyon meglátsszék a szabadításukban. S amit akkor elvégzett, azt manapság is várnunk kell, így annak arányában ahogyan az egyházat gyengülni és megfogyatkozni látjuk, egyre inkább biztosak lehetünk abban, hogy Isten hatalmában állnak a kis létszám megsokszorozására szolgáló eszközök, mert ezt a helyreállítást nem szabad ítélőképességünk erejével mérni.

Ismét gyökeret ver alul. Kijelenti, hogy akkora lesz a pusztulás, hogy úgy tűnik majd: az egyházat gyökerestől kitépték, s végleg megsemmisült. S valóban, Izrael királyságának a pusztulása a kivágattatás nagyon szomorú látványossága volt. A próféta azonban azt mondja: olyan növekedés lesz, hogy a majdnem kiszaggatott fa mélyen „gyökeret fog verni”, mert bár az egyház nem gyakorolja a toronymagas nagyságot, mint teszik azt e világ uralkodói, az Úr mégis belé ülteti a rejtett életerőt, melytől minden ember várakozást meghaladóan fog kisarjadni és növekedni. Ne rettenjünk meg tehát, mikor nem látszanak a gyökerek, vagy mikor azt hisszük, hogy halottak, mert Ő megígérte, hogy „ismét gyökeret ver alul”.

És gyümölcsöt terem felül. Ezt azért teszi hozzá, mert az egyház nemcsak virágzik, mint a fű (amit korábban a gonoszok állapotáról mondott),[729] hanem bőséges gyümölcsöt is terem, s így fejezi be az Úr benne azt, amit egyszer elkezdett.

32. *Mert Jeruzsálemből megy ki a maradék*. Korábban a gyökér és a gyümölcsök hasonlatával előre jelezte az egyház megszabadulását, most ugyanazt a dolgot jelenti ki jelképek nélkül. Utal az ostromra, amely miatt a kisszámú ember, akik a városban maradtak, úgy maradtak abban, mint holmi börtönben és nagyon szorult helyzetbe kerültek. A próféta azt mondja, hogy most ki fognak menni, az egész ország megnyílik előttük, s félelem nélkül mehetnek oda, ahová csak akarnak. A *kimenni* így szembe van állítva azokkal a szűk korlátokkal, amik közé az ellenségtől félő, reszkető zsidók kényszerültek. Ezzel a szóval azonban nemcsak a kimenetel szabadságát fejezi ki, hanem a nemzet növekedését is, ami kis létszámra csökkent le. S mikor nemcsak Júdea telt meg emberek sokaságával ,de a maradékból nagy tömegek is származtak, akik szétáradtak a világ különböző országaiba, ez nem történhetett másként, mint hogy az Úr a kis létszámból nem pusztán egy nemzetet, hanem nemzetek sokaságát hozta létre.

A seregek Urának buzgó szerelme művelendi ezt! Nemcsak szembeállítja „Isten buzgóságát” az emberek céljaival avégett, hogy felmagasztalja a munka kiválóságát, hanem ki is jelenti: ez mindenre elégséges, hogy Isten elképesztő módon mutathassa meg erejét. Első ránézésre, mint említettük, a dolog lehetetlennek tűnt, akadályok voltak mindenfelé, s nem voltak eszközei a megkönnyebbülésnek, ezért a próféta kijelenti, hogy Isten olyan forró szeretettel viseltetik az egyháza iránt, hogy nem vonakodik rendkívüli módon munkálkodni

[728] A Károli-fordítás szerint: *A mely megszabadult – a ford.*
[729] Lásd a 28. verset.

üdvösségének előmozdításán. Ugyanezt a kifejezésmódot használta más, hasonló alkalommal is (Ézs9:7).

33. *Azért így szól az Úr*. Most visszatér arra a szabadulásra, amiről korábban beszélt, mert Isten kijelentette, hogy először is kiűzi Sénakhéribet, másodszor, biztosítani fogja az élelmiszert és a táplálékot a nép fenntartására, jóllehet az országot letarolták és kifosztották, harmadszor ezt a rendkívül csekély létszámot hatalmas tömeggé duzzasztja. Miután megtette ezeket a kijelentéseket, visszatér az elsőhöz, mert enélkül a másik kettő haszontalannak tűnhet, mármint ha a nép nem menekül meg a zsarnok kezéből.

Nem jő be e városba. Isten azzal fenyeget, hogy Ő mintegy erőd lesz, hogy meggátolja a bejövetelét a városba, sőt még szembe is száll vele, s meggátolja, hogy közelebb jöjjön hozzá, vagy harcoljon ellene, mert azt mondja, hogy se íjjal, se íjpuskával nem lő rá. Úgy vélem a סללה (*solelah*) ebben a versben íjpuskát, vagy valamiféle dárdavető gépezetet jelent inkább, mintsem töltést, mert a „töltéseket" nem vetik, vagy ontják.

34. *Az úton, a melyen jött, visszatér*. Korábban már megmagyaráztuk, mit jelent azon az úton visszatérni, amelyen jött: visszatérni anélkül, hogy bármit elért volna, amint mondani szoktuk, (*Il s'en est retourne comme il est venu*), „ahogy jött, úgy ment", mikor semmit sem ért el valaki és az erőfeszítései haszontalanoknak bizonyultak. Ennek megerősítése végett teszi hozzá, hogy „azt mondja az Úr", mert amint Ő, „Aki nem hazudhat" (Tit1:2) beszélt, nekünk úgy kell ölelnünk és csókolnunk a szavát, mintha az eredmény máris bizonyossá tétetett volna minden akadály eltávolításával.

35. *És megoltalmazom e várost*. Ez az előző kijelentés oka, amiért Sénakhérib nem mehet be a városba: mert az Úr fogja azt védelmezni. A próféta tehát azt parancsolja Ezékiásnak és az egész nemzetnek, hogy fordítsák a szemeiket Isten felé, mert a zsarnok látványa olyan ijesztő volt, hogy őt látván reszkethettek. Hasonlóképpen, ha manapság ellenségeink erejét szemléljük, a félelem maga alá gyűr, s aligha lesz bármi hely a reménység számára. Nekünk azonban egyenesen Istenre kell néznünk, s át kell ölelnünk az ígéreteit, melyek mint pajzs védenek minket. Mivel Isten eléggé erős a halandó ember visszafogásához, Rá kell néznünk, mert ezt az ígéretet nem szabad arra a korra korlátozni, hanem ki kell terjeszteni minden időkre. A próféta által használt kifejezés azonban még kiterjedtebb és teljesebb jelentést közvetít, mert Isten azt állítja, hogy azért lesz a város őre és védelmezője, mert megfogadta Magának, hogy megvédi. Ebből következik, hogy fennmarad, mert Isten védelme biztossá teszi a fennmaradását.

Én magamért. Mikor azt mondja, hogy ezt „önmagáért" teszi meg, arra hívja fel Ezékiást és az összes hívőt, hogy emlékezzenek az Ő dicsőséges szövetségére. A zsidók ugyanis, bár gyakori és komoly büntetéseket kaptak, mégis makacsul provokálták Isten haragját önmaguk ellen, ezért nemcsak arra szolgáltak rá, hogy megfossza őket minden segítségtől, hanem hogy a félelmetes bosszú legnagyobb példáit mutassa be rajtuk. De hogy megóvja őket a kétségbeeséstől, megmutatja, hogy Isten lesz a védelmezőjük. Nem azért, mert ennek bármi okát megtalálja bennünk, hanem azért, mert először is Önmagára néz, hogy szilárdan ragaszkodhasson a céljához, el nem vetvén Ábrahám utódait, akiket örökbe fogadott, meg nem szüntetvén a vallásos istentiszteletet, ki nem törölvén a saját nevét a Földről a szentély megsemmisítésével, másodszor pedig hogy ne tegye ki a nevét a nemzetek csúfolódásának és káromlásának. S ezek a szavak tartalmaznak egy közvetett megrovást, amit annak a nemzetnek komolynak kellett érezni, s joggal, mert a a jó királynak több gondja volt az ő megbékítésükkel, mint az ellenség visszaverésével. Ők ugyanis gyanakodtak és lázadoztak, s úgy vélték, a biztonság reménysége sem maradt meg a számukra. Az Úr tehát nem a nép, vagy bárki más érdemeire nézett, hanem csak a saját dicsőségét tartotta szem előtt, mert az ellentét, amit Ezékiel mondott ki, így értendő: „Nem ti érettetek cselekszem, Izráel háza, hanem az én szent nevemért" (Ez36:22).[730] Mivel manapság is ugyanezt az érvet

[730] "Pour l'amour de mon sainct nom," "Az én szent nevem szeretetéért."

hozhatjuk fel, ne vonakodjunk ugyanezt a pajzsot használni a bűneink ellenében: „Noha teljes mértékben ezer halált érdemlünk, mégis elégséges Istennek a saját jóságára és hűségére nézni, hogy beteljesíthesse, amit megígért”. Jóllehet semmi előnyük sem lesz a képmutatóknak abból, hogy Isten az egyház folytonos őrzője, a választottaknak mégis minden a rendelkezésükre fog állni ez a nagyon biztos menedék, hogy bár nem hoznak semmit Isten haragjának a kiengesztelésére, Isten mégis a saját végtelen jóságától indíttatva felépítette az egyházát és úgy döntött, hogy megvédelmezi azt, és soha nem tűri, hogy elpusztuljon.

És szolgámért, Dávidért! Ez nagyon méltó a megfigyelésre, mert jóllehet Istennek nem kellett keresnie Önmagán kívül senkiben sem okot arra, amiért kegyes gondoskodással felkarolta azt a nemzetet, mégse minden jó ok nélkül hozakodik elő a szeretetének nagyon biztos jeleként Dáviddal, akinek kezével kötötte a szövetséget, s akinek megígérte, hogy Atyja lesz (2Sám7:12). A próféta nem magánszemélyként beszél Dávidról, hanem szent királyként említi, akinek a trónját Isten keze állította fel, s akinek a vezetése alatt az egyház továbbra is biztonságban lesz, röviden, aki a közvetítő lesz Isten és az egyház között. Ebbéli minőségében ugyanis még az angyaloknál is magasabbra emelkedett, amennyire Krisztus személyét képviselte. Trónja nem sokkal utána valóban megdőlt, koronáját pedig darabokra tépték, mégsem volt azonban értelmetlen megerősítés, hogy Isten egy időre meg akarta védeni a várost, mert úgy döntött, nem teszi semmissé azt, amiről Dávidnak tett bizonyságot királyságának örökkévalóságával kapcsolatosan. S tudjuk, hogy a nép fogsága nem állította teljesen félre a királyi hatalmat Dávid utódainál, míg végül Krisztus eljött, Akit ezen az alapon neveznek Dávidnak más igeversekben (Jer30:9, Ez37:24, Hós3:5).

Ez megmutatja a pápisták hatalmas abszurditását, akik azt feltételezik, hogy a szentek érdemei miatt bocsát meg nekünk Isten. Itt ugyanis Dávid helyzete nagyon eltér a többi szentekétől annak az ígéretnek az alapján, ami neki adatott. Megnevezhette volna Ábrahámot, vagy bárki mást, aki nem csekély tekintélynek örvendett az egyházban, mivel azonban a próféta itt az egyház megőrzéséről és Krisztus királyságának örökkévalóságáról beszél, sajátságos módon említette őt, aki konkrétan, másokkal együtt ezt az ígéretet konkrétan kapta: „Ez lesz nyugovóhelyem örökre; itt lakozom, mert ezt szeretem” (Zsolt132:14). Mivel tehát ez az igevers az ígéretre, és nem a személyre vonatkozik, a pápisták duplán ostobák, ha azt gondolják, hogy ez a szentek közbenjárását támasztja alá, ami az ő saját agyszüleményük. Épp ellenkezőleg, amit ők a saját maguk érdekében bizonygatnak, az mond abszolút ellent a hibájuknak, mivel Dávid itt az egyetlen Közbenjáró előképeként jelenik meg, Aki félretesz minden általuk koholt közbenjárást.

36. *Akkor kijött az Úrnak angyala*. A próféta most azt meséli el, mi történt az asszír királlyal, nehogy azt gondoljuk: az Úr hiába beszélt. Megmutatja tehát, hogy ezt a próféciát az események erősítették meg, hogy világosan meglátsszon: őt az Úr küldte, és semmit sem mondott elhamarkodottan. Azonban nem szabad korlátoznunk Istennek egy ennyire figyelemre méltó munkáját egyetlen próféciára, hanem abból a próféta egész tekintélye támogatást nyert, elhívása, valamint egész tanítása megerősítést nyert. Ő egyszeri és közismert eseményről számolt be, ami legutoljára történt, azért, hogy ennek segítségével a világ végezetig bizonyítsa: Isten beszélt az ő száján keresztül.

De hogy hol vitte végbe az angyal ezt a mészárlást, az nem túl világos. Az általános vélekedés szerint Jeruzsálem ostrománál, de megtörténhetett Sénakhérib hadseregének menetelése közben is, mikor a város ostromához vonultak fel. A magam részéről meghagyom a dolgot a bizonytalanságban, mert csak csekély fontosságú. A szövegösszefüggésből természetesen világosan megérthetjük, hogy a zsarnok nem volt képes annyira megközelíteni a várost, hogy harcba szálhatott volna ellene. El kell vetnünk azt a koholmányt, amivel a Sátán a hitetlen történészeken keresztül megpróbálta elhomályosítani Istennek ezt a rendkívüli ítéletét, mely szerint a hadsereg egy részének az egyiptomi háborúban összeszedett pestis következtében történt megsemmisülése miatt tért vissza Sénakhérib a saját birodalmába. Nem

tudható be a pestisnek ugyanis, hogy egyetlen éjszaka ilyen hatalmas számú ember meghaljon, s a hazugság atyja szokásos ravaszságával Egyiptomba fordította el azt az áldást, amit Isten ruházott az Ő egyházára. Maga az esemény kiáltja elég hangosan, hogy Jeruzsálem csodálatos módon menekült meg, mondhatni, a pusztulás kellős közepéből, főleg, miután Ézsaiás előzőleg félre nem érthetően mondta el azt az üzenetet, ami az Istenről tett bizonyságot, mely szerint Isten ezt a szabadulást a zsidókra, s nem az egyiptomiakra ruházza.

És levágott az assir táborban. S hogy senki ne tulajdoníthassa a csodát természetes okoknak, konkrétan hozzáteszi, hogy ezt a hatalmas tömeget *az angyal keze* vágta le. Az sem újdonság, hogy az Úr igénybe veszi az angyalok szolgáló tevékenyégét a hívők biztonságának elősegítéséhez, akik javára szerelte fel a mennyei seregeket. Az pedig nagyon hozzájárul a hitünk megerősítéséhez, mikor megtudjuk, hogy végtelen számú őr vigyáz ránk (Zsolt91:11). Kétségtelen, hogy egyedül az Úr Maga is képes minket megőrizni és meg is őriz, mert az angyalok tekinthetők az Ő kezeinek, s ezen az alapon kapták a „fejedelemségek és hatalmasságok" megnevezést (Rm8:38, Ef1:21). De sokban segít a gyengeségünkön, hogy Ő jelölte ki a mennyei hírnököket védelmezőinkké és őreinkké. Mégis, minden dicséret egyedül Istent illeti, Akinek az angyalok csupán eszközei. Ezért óvakodnunk kell attól, hogy a pápisták babonáiba essünk, akik abszurd angyalimádatukkal nekik tulajdonítják azt a hatalmat, ami az Istené. Ez olyan hiba, amivel tudjuk, hogy néhány nagyon tanult ember minden korban megvádolható volt. S hogy az események egyetlen angyal, vagy több angyal keze által mentek végbe, azt nem tudjuk teljesen bizonyosan megállapítani, de nem is túl fontos, mert az Úr könnyedén megteszi azt egyetlen angyallal is, amit megtesz ezerrel, s nem úgy veszi igénybe a közreműködésüket, mintha másokra lenne szüksége, hanem, amint korábban mondtuk, inkább csak a mi gyengeségünk támogatása végett. Mégis valószínűbb, s a próféta szavaival is jobban összhangban van, hogy egyetlen angyalnak lett kiadva az ítélet végrehajtása, amint az ókori megváltás során is csak egyetlen angyal ment keresztül Egyiptom földjén és ölte le az elsőszülötteket (2Móz12:29). S bár Isten időnként a gonosz angyalok közreműködésével áll bosszút, mégis egyik önkéntes szolgáját választja, hogy az ő közreműködésével biztosítsa az egyház biztonságát.

Száznyoczlvanötezret. Ne csodálkozzunk, hogy a hadsereg ily hatalmas volt, amint teszik azt a tudatlan emberek, akik lehetetlenségnek és mesének tartják, mikor hallják, hogy ekkora tömeg ment a csatába, ugyanis sokkal kisebb csapatokkal szoktunk háborúzni. De hogy a helyzet nagyon más volt azonban a keleti népek esetében, arról a történészek és a napjainkban közismert események tesznek bizonyságot. S nem kell csodálkoznunk a hatalmas erőkön, melyeket a csatába vezettek, mert ezek sokkal jobban képesek voltak elviselni a hőséget, fáradtságot és éhséget, sokkal kisebb adag élelemmel beérték, s nem törődtek azokkal a luxuscikkekkel, melyektől napjaink katonái megromlottak.

Ami a mészárlás módját illeti, ez az igevers nem ad róla határozott kijelentést. A zsidók úgy képzelik, hogy a katonákat villám sújtotta agyon, de teszik ezt mindennemű szaktekintély, vagy valószínű bizonyíték nélkül, mert merészen koholván a meséket, meg nem indokolhatóan veszik biztosra azt, ami csak az elméjükbe ötlik, mintha alátámasztaná azt valamiféle történelem.

Ímé azok mindnyájan holt hullák valának! S hogy a mészárlás nem olyan nyíltan ment végbe, ahogyan a zsidók feltételezik, az nagyon nyilvánvaló ebből a történetből, ami kijelenti, hogy holtan feküdtek ott. Ha villám sújtotta volna őket le, arról mindenki tudna, s azt a próféta sem felejtette volna el megemlíteni. Ezzel meg lehet cáfolni a zsidók agyszüleményét, én azonban inkább eldöntetlenül hagyom a dolgot. Elegendő annyi: az Úr, úgy döntve, hogy kimenti Jeruzsálemet az asszír király kezéből, hirtelen halállal levágta az egész hadseregét emberi kéz közreműködése nélkül.

37. *Elindula azért és ment és visszatért Szanhérib, az assiriai király*. Most megmutatja, mennyire szégyenteljes volt ennek a gőgös zsarnoknak a visszavonulása, aki a

szívében már felfalta egész Júdeát, s korábban azt merte állítani, hogy erősebb Magánál Istennél. Különböző szavakkal leírva az indulását, a próféta közvetve megfeddi ezt a gyalázatos menekülést, mert az„elindult, ment és visszatért” ismétlés nem felesleges. A *király* megnevezést a nagyobb megszégyenítés kedvéért teszi hozzá: „Íme a nagy király, akinek hatalmával Rabsaké annyira dicsekedett”.

És lakozék Ninivében. Nem azért jött Júdeába, hogy aztán szégyenteljes módon távozzon belőle, így Isten keze veti őt vissza, mint a szél kergette pelyvát. Ninivében lakozásának körülménye arra is emlékeztet minket, hogy hadseregével együtt a bátorságát is elvesztette, mert magától nem maradt volna nyugton, ha a kétségbeesés nem tartotta volna őt leláncolva. Ez tehát azt jelenti, hogy megelégedett régi uradalmaival, melyeknek Ninive volt a fővárosa és királyi tartózkodási helye. Egy későbbi időszakban, mikor az asszírokat már legyőzték a kaldeusok, a kormányzat székhelye átkerült Babilonba. Ez tíz évvel Sénakhérib halála, és azt itt említett, őt követő Esárhaddon uralkodása idején történt. Mivel az apagyilkosok nem szenvedtek hiányt védőkben, a részekre szakított népet könnyedén legyőzték a külföldi ellenségek. Kihasználván a lehetőséget, Merodák megtámadta az asszírokat és uralma alá hajtotta őket.

38. *És lőn, hogy mikor imádkozék*. Itt a zsidók megengedik maguknak a feltételezgetés szabadságát, amibe mindig bele szoktak merülni. Kiagyaltak egy mesét, miszerint Sénakhérib egy jóssal tanácskozott, s megkérdezte, miért nem győzhette le a zsidókat. A válasz az volt, hogy Ábrahám Istennek akarta áldozni a fiát. Ezért a zsarnok, követvén az ő példáját, elhatározta, hogy levágja fiát istenének kiengesztelése végett. Fiai azonban feldühödtek atyjuk kegyetlen célján és őt áldozták fel a bálványtemplomában. Nem kell azonban az efféle koholmányokra időt pocsékolni, melyekkel a zsidók szélsőséges pimaszságukat mutatják be.

Itt nagyon fontos megnézni, mintegy képet, ama zsarnokok boldogtalan halálát, akiket az Úr emberi közreműködés nélkül semmisít meg, mikor már mindent legyőzni látszik az erőszakosságuk, s akiket minden hatalmukkal együtt a gúny egyetemes tárgyává tesz. Sénakhérib, aki hatalmas hadsereggel jött Júdeába, néhány katonával tér haza mintegy mondhatni Isten diadalmenetében. A dolognak azonban itt még nincs vége, mert birodalma szívében, a fővárosban, magában a templomban, melyet a csőcselék legalantasabb tagjai védtek, nem idegen ellenség végez vele, hanem a saját fiai, hogy a gyilkosság még szégyenteljesebb legyen. Ez megrázóbb, mintha idegenek ölték volna meg, de Isten így bünteti azok kegyetlenségét, akik a hatalom élvezetének vágyától hajtva még az ártatlanokat sem kímélték. Még a világi történelemben is találunk erre példákat, melyekben könnyedén megláthatjuk Isten ítéleteit. Emellett a Sénakhérib telhetetlen becsvágya is megkapja a megillető jutalmát, mert miközben a területei nagymértékű kiszélesítését tervezgeti, a saját otthona békességét sem tudja megőrizni, rávéve gyermekeit, hogy békességben éljenek. Egyesek elhanyagolásából, a másokhoz való indokolatlan ragaszkodásból ugyanis egy összeesküvés nőtt ki. S nemcsak ezt a zsarnokot vágták le, de hamarosan birodalma is elbukott, amint már említettük, s utódja se mert semmit se megkísérelni a zsidók ellen: Isten belső viszályokkal országa határain belül tartotta.

38. fejezet

1. Azon napokban halálos betegségbe esék Ezékiás, és eljött hozzá Ésaiás Ámós fia, a próféta, és mondá néki: Ezt mondja az Úr: rendeld el házadat, mert meghalsz és meg nem gyógyulsz!

2. És Ezékiás arczczal a falnak fordulván, könyörge az Úrnak,

3. És monda: Oh Uram, emlékezzél meg arról, hogy én előtted jártam, igazságban és egész szívvel, és hogy a mi jó előtted, azt műveltem! és sírt Ezékiás keservesen.

4. És lőn az Úr beszéde Ésaiáshoz, mondván:

5. Menj el, és mondd Ezékiásnak: így szól az Úr, Dávidnak, atyádnak Istene: Hallottam imádságodat, láttam könyeidet, ímé, még napjaidhoz tizenöt esztendőt adok.

6. És az assiriai király kezéből megszabadítlak téged és e várost; megoltalmazom e várost!

7. Ez legyen jel néked az Úrtól, hogy teljesíti azt az Úr, a mit mondott:

8. Ímé, visszatérítem az árnyékot, azokon a fokokon, a melyeken az Akház napóráján a nap már átvonult, tíz fokkal; és visszatért az árnyék tíz fokkal azokon a fokokon, a melyeken már átvonult.

9. Ezékiásnak, Júda királyának följegyzése, mikor megbetegedett, és betegségéből fölgyógyult.

10. Én azt mondám: hát napjaimnak nyugalmában kell alászállanom a sír kapuihoz, megfosztva többi éveimtől!

11. Mondám: nem látom az Urat, az Urat az élők földében, nem szemlélek embert többé a nyugalom lakói közt.

12. Porsátorom lerontatik, és elmegy tőlem, mint a pásztor hajléka! Összehajtám, mint a takács, életemet; hiszen levágott a fonalról engem; reggeltől estig végzesz velem!

13. Reggelig nyugton vártam; mint oroszlán, úgy törte össze minden csontjaimat; reggeltől estig végzesz velem!

14. Mint a fecske és a daru, sipogtam, nyögtem mint a galamb, szemeim a magasságba meredtek: Uram! erőszak rajtam, szabadíts meg!

15. Mit mondjak? hogy szólott nékem és Ő azt meg is cselekedé! Nyugton élem le éveimet lelkem keserűsége után!

16. Oh Uram! ezek által él minden! és ezekben van teljességgel lelkem élete. Te meggyógyítasz és éltetsz engemet!

17. Ímé, áldásul volt nékem a nagy keserűség, és Te szeretettel kivontad lelkemet a pusztulásnak verméből, mert hátad mögé vetetted minden bűneimet!

18. Mert nem a sír dicsőít Téged, és nem a halál magasztal Téged, hűségedre nem a sírverembe szállók várnak!

19. Ki él, ki él, csak az dicsőít Téged, mint ma én! Az atya a fiaknak hirdeti hűségedet!

20. Az Úr szabadított meg engemet; azért énekeljük énekimet éltünk minden napjaiban az Úrnak házában!

21. Akkor mondá Ésaiás, hogy vegyenek egy fügekalácsot, és dörzsöljék rá a fekélyre, hogy meggyógyuljon.

22. És mondá Ezékiás: Mi lesz a jele, hogy fölmegyek az Úr házába?

1. *Azon napokban*. A próféta most elmeséli, hogy másfajta kísértés támadt hevesen a kegyes királyra, nevezetesen halálos betegségbe esett és felhagyott minden reménnyel az életét illetően, sőt mi több, félelmetes lelki gyötrelmeken ment keresztül, miután úgy kapott

figyelmeztetést Istentől a saját haláláról, mintha csak Isten ellenséges módon dörögne rá a mennyből. S hogy ez mikor történt, az ostrom alatt, vagy az ostrom után, az nem világos, de szükségtelen, hogy túl sok fejtörést okozzunk magunknak ebben a dologban. Könnyen kikövetkeztethetjük a szent történelemből, hogy ez az esemény nagyjából uralkodásának tizennegyedik évében történt vagy miközben az asszír király megtámadta, vagy miután megszabadult, mert huszonkilenc évet uralkodott (2Kir18:2), s uralkodásának tizennegyedik évében támadtak az asszírok Júdeára, majd tizenöt év adatott még neki azáltal az ígéret által, amiről a próféta itt beszámol (2Kir20:6), ez pedig együttesen huszonkilenc évet tesz ki. Ebből világos, hogy uralkodásának nagyjából a tizennegyedik évében kellett Ezékiásnak szembenézni ezzel a betegséggel.

Az egyetlen kétséges pont, hogy vajon az ostrom alatt, vagy után betegedett meg. Ami engem illet, én valószínűbbnek tartom, hogy az ostrom megszűntével támadta meg a betegség, mert ha az ostrom alatt lett volna beteg, azt a körülményt a próféta nem hagyta volna említés nélkül, mert azt is elmondta, hogy Ezékiás követeket küldött, bement a templomba, kiterjesztette a levelet az Úr előtt, és elküldött a prófétáért. Ezek a dolgok egyáltalában nem vonatkoznak egy súlyos betegségben szenvedő emberre, s ha még a betegség is hozzáadódott volna a megannyi nyomorúsághoz, azt a próféta biztosan nem hallgatta volna el. Kétséges dolgokban tehát kövessük a valószínűbbet, nevezetesen hogy a kegyes királyt, megszabadulván az ellenségektől, megtámadta a betegség és nagy veszélybe került.

Mégsem ok nélkül van a figyelmünk ráirányítva az események majdnem megszakítatlan láncolatára, hogy tudhassuk: jóformán lélegzetvételnyi ideje sem volt, hanem alig ért partot az egyik hajótörésből, máris belekerült az ugyanolyan veszélyes másikba. Emlékezzünk tehát arra, hogy a hívőknek különféle kísértéseket kell kiállniuk, néha háborúkat, néha betegségeket, néha más csapásokat kell elszenvedniük, olykor az egyik csapás a másikat követi mintegy megszakítatlan láncolatban, ezért állandó háborút kell vívniuk egész életükön át: mikor kimenekültek az egyik veszélyből, máris a következővel kell szembenézniük. Úgy kell felkészülniük, hogy mikor tetszik az Úrnak fájdalmat fájdalomra halmozni, viseljék türelemmel, s ne bátortalanodjanak el semmiféle csapástól sem. Ha bármiféle haladékot kapnak,[731] tudják meg, hogy ez a gyengeségük miatt van, de ne képzeljék a rövid fegyverszünet miatt, hogy hosszas békességben lesz részük. Tegyenek további erőfeszítéseket, míg el nem érnek földi életük végére, s meg nem érkeznek a nyugodt kikötőbe.

Halálos betegségbe. A betegség komolysága nagyon lesújtó lehet a jó ember számára. Először is, a halálos betegség éles fájdalmakkal jár, különösen, mikor gyulladásos kelés is társul mellé. A leglesújtóbb azonban az volt, hogy azt gondolhatta: Isten ellene szegült és meggyűlölte, mert amint túljutott az egyik hatalmas megpróbáltatáson, máris a halállal nézett farkasszemet, mintha méltatlan lenne az uralkodásra. Emellett ekkor még nem voltak gyermekei, s oka volt azt feltételezni, hogy a halálát a közügyek terén fellépő hatalmas zűrzavar fogja követni (2Kir21:1). Az Isten haragjától való eme félelem sokkalta keservesebb gyötrelmet okoz a hívők lelkiismeretének, mint bármely testi betegség, s ha elveszítik Isten kegyének érzékelését, lehetetlen hogy azonnal meg ne szomorodjanak. Isten azonban, mintha konkrétan olajat akarna önteni a tűzre, abszolút a halállal fenyegeti, s hogy még jobban hasson rá, az élet minden reménységét elveszi tőle.

Mert meghalsz és meg nem gyógyulsz! A *mert meghalsz* mondat nem felesleges, hanem a megerősítés intenzitásának fokozása végett teszi hozzá, mintha azt mondta volna, hogy nincs remény a gyógyulásra. Az emberek ürügyeket hoznak fel még mikor a halál a küszöbön áll is, s buzgón keresik a menekülés lehetőségeit. Ezért, hogy Ézsaiás ne nézzen úgy körül, mintha a dolog nem lenne bizonyos, kétszer is tájékoztatja őt: meg kell halnia.

[731] "S'ils ont quelque loisir de reprendre haleine." "Ha lélegzetvételhez jutnak."

Rendeld el a házad ügyét,[732] vagy *rendeld el házadat*.[733] S hogy elbúcsúzzon a világtól, a próféta gyorsan megparancsolja neki, hogy rendezze el, mit szeretne, ha megtennének a halála után, mintha ezt mondta volna: „Ha nem akarod, hogy a halál megragadjon, azonnal adj utasításokat a hazai ügyekkel kapcsolatosan". Itt futólag látjuk, hogy az Úr jóváhagyja az emberek között mindig is fennálló gyakorlatot, miszerint mikor már meghalni készülnek, utasításokat adnak a szomszédjaiknak, vagy szolgáiknak, s elrendezik a családi dolgaikat.

Jonatán így fordítja: „Add át másnak a házadat", de a szerkezet más jelentést közvetít. Mindenki, akinek távoznia kell ebből az életből, bizonyságot kell tegyen arról, hogy ügyel a kötelességeire és családjának még a jövőbeli érdekeiről is gondoskodik. Fő gondjának azonban ne a végrendeletek és az örökösök legyenek, hanem azok üdvösségének előmozdítása, akiket az Úr rábízott.

2. *És Ezékiás arczczal a falnak fordulván*. Most elmondja, hogyan hatott Ezékiásra az üzenet meghallgatása, hogy láthassuk kegyességét és hitét. Nem kap dührohamot, vagy nem háborodik fel, mint a hitetlenek, hanem türelemmel viseli a megpróbáltatását. Nem vitatkozik Istennel, mintha már éppen eleget szenvedett volna az ellenségeitől, s nem kellene az újabb fajta megpróbáltatásokkal ennyire súlyosan sújtani. S ez a valódi türelem, mikor nem egyetlen esetben tűrünk el bármiféle nyomorúságot, hanem kitartunk a végéig, s mindig készen állunk új nehézségek elviselésére, de mindenekfelett hűvös nyugalommal hajlunk Isten ítéletei előtt és nem morgolódunk a szigorúságán, ha nagynak is tűnik, ahogyan Dávid is tette elismervén, hogy megnémult, mert látta, hogy Istennel van dolga (Zsolt39:10). S ez a jelentése az „arccal a fal felé fordulásnak", mert annak következtében, hogy elborította a szégyen és a szomorúság, mintha menekült volna az emberek tekintete elől, s összeszedve minden erejét, teljességgel Istenhez fordult, mintegy teljességgel Benne bízva. A puszta viselkedés valóban kevéssé fontos, az viszont nagy fontossággal bír a számunkra, hogy semminek sem szabad a szemünk, vagy az érzékszerveink elé kerülni, ami elvonna minket az imádkozástól, hogy szabadabban kiönthessünk vágyainkat Isten elé. Mi a természetünknél fogva ingatagok és könnyen elvonhatók vagyunk, ezért nem lehetünk elegendően szorgalmasak a figyelmünk rögzítésében. Ha nyilvánosan kell imádkoznunk, akkor visszatart minket a szégyenérzet, nehogy ha szélsőséges szenvedélyességet tanúsítunk, úgy gondolják, hogy kérkedésből tesszük, vagy attól félünk, helytelenül viselkedünk, ezért mindent el kell távolítanunk, ami félrevinne minket. Ezékiás tehát nem úgy fordítja el az arcát, mintha teljesen lesújtott lenne, vagy mintha keserűen és makacsul elutasítaná a hozzá eljutott üzenetet, hanem ezen a módon fokozza buzgalmát az imádkozásban. Az, hogy nem mondja imáit nyíltan, mint korábban, mikor a templomba ment, a tömegtől követve (Ézs37:14), a mélységes aggodalmának a jele, mintha a szomorúság egész testét átjárná. Mégis a kegyesség figyelemre méltó mintája, hogy mikor megkapta a halálos ítéletet, nem szűnik meg Istent segítségül hívni.

A *meghalsz és meg nem gyógyulsz* szavak nemcsak arra voltak alkalmasak, hogy megdöbbentsék őt, de képesek voltak a szívét is mélyen megsebesíteni és átfúrni, mintha Isten ellenségesen rárontott volna, hogy megsemmisítse. A harag riasztó jele volt hanyatt-homlok kivettetni az életből élete virágjában, és itt hagyni ezt a világot, mintha méltatlan lenne az emberek társaságára. Ezért nemcsak a halállal kellett megküzdenie, de magával a pokollal és annak félelmetes gyötrelmeivel is.

Ebből az következik, hogy több jelentőséget tulajdonított a próféta szavainak, mint amennyit azok ténylegesen közvetítettek, mert bár egyáltalán nem volt képes azonnal megszabadulni, a Szentlélek mégis sugallt sötét és megzavarodott szívébe „kimondhatatlan fohászkodásokat" (Rm8:26). S valóban, ostoba lenne az üzenet, ha Isten nem támogatta volna titkos befolyásolással, mikor úgy tűnt, hogy az Ő szolgája hangja ölte őt meg. Mivel azonban

[732] „Tedd rendbe a házadat". Héberül: adj számot a házadról.
[733] Quoad domum taam, vel, domui tuae.

soha nem törekedett volna a megtérésre, ha megragadja a kétségbeesés, először jött a megöldöklés, s azt követte az a titkos energia, ami Istennek szentelte a halott embert.

3. *És monda: könyörgök, Uram.*[734] Itt látszólag panaszt emel Istennél és tiltakozik korábbi élete miatt, mintha méltatlanul nyomorgattatna, de a helyzet nagyon más. Éppen ellenkezőleg: megerősíti magát a nehéz és veszélyes kísértéssel szemben, ami egyébként a látszatot keltené. A nagy szigorúság miatt ugyanis, amivel az Úr büntette, azt képzelhette volna, hogy az Úr kitaszította, elhagyta és elítélte őt, s elvetett mindent, amit korábban tett. Ezen az alapon erősíti meg és bátorítja magát, s kijelenti, hogy bármit is tett, azt jó lelkiismerettel tette. Röviden, arra a következtetésre jut, hogy noha meg kell halnia, szolgálatai mégsem váltották ki Isten nemtetszését, így megnyithatja magának az ima és a jó reménység útját.

Emlékezzél meg arról, hogy én előtted jártam, igazságban. Nem kifogásként hozza fel érdemeit Isten ellenében, s nem tiltakozik semmiféle vonatkozásban, mintha jogtalanul kapta volna a büntetést, hanem megerősíti magát a fájdalmas kísértéssel szemben, hogy ne gondolhassa: Isten haragszik rá, amiért helyreigazította az erkölcstelenséget és eltörölte a romlást, ami eluralkodott az egész királyságában, főleg a vallás területén. Az Úr azonban még bizonyos fokig azt is megengedi népének, hogy jócselekedeteikkel büszkélkedjenek: nem azért, hogy ezek érdemeivel dicsekedjenek Őelőtte, hanem hogy elismerhessék az Ő jótéteményeit, s az ezekről való megemlékezés oly módon befolyásolja őket, hogy készek legyenek bármit türelemmel eltűrni. Ellenségeik ésszerűtlen viselkedése azonban néha szent dicsekvésre kényszeríti őket, hogy jó ügyüket a bírájuk és bosszúállók elé terjeszthessék, amiképpen Dávid is bátran szembeszáll az ellenségei gonosz rágalmaival, ragaszkodván az ártatlanságához Isten ítélőszéke előtt (Zsolt7:9 és 17:2). Itt azonban Ezékiás a Sátán ravaszságával akart szembeszállni, amit a hívők akkor éreznek meg, mikor az alázatosság ürügyével kétségbeesésbe taszítja őket. Ezért komolyan óvakodnunk kell, nehogy a szíveinket elnyelje a szomorúság.

Tökéletes szívvel.[735] Ezekből a szavakból megtanuljuk, mi az igazi szabálya a kegyes életnek. Nem más, mint mikor a szív épsége van az első helyen, mert semmit sem utál jobban Isten, mint mikor a képmutatásunkkal Őt, vagy az embereket próbáljuk meg becsapni. S bár az emberek szemét elkápráztatja e világ csillogása, az állítólagos szentség, ami mondhatni az Ő nevének megszentségtelenítése, kiváltja a haragját, s mivel „ Ő Lélek” (Jn4:24), joggal követel lelki engedelmességet, s jelenti ki, hogy utálja a „kettős szívet” (Zsolt12:3). A leghelyesebben kezdi tehát Ezékiás a szív őszinteségével. A héber שלם (*shalom*) szó, amit *tökéletesnek* fordítottam, nem mást jelent, mint épséget, a képmutatással szembeállítva, ami az *igazság* szó használatából is nyilvánvaló, amiképpen Pál is kijelenti: „ A parancsolatnak vége pedig a tiszta szívből, jó lelkiismeretből és igaz hitből való szeretet” (1Tim1:5).

És hogy a mi jó előtted, azt műveltem! A gyümölcsöket is előhozza, melyek az igaz szívből, mint gyökérből sarjadnak, de nemcsak önmaga, hanem mások megerősítésére is, azoknak a dolgoknak a vonatkozásában, melyek bármiféle lehetőséget adhattak volna a támadásra. Ezékiás tehát nem vonakodott, vagy ingadozott, hanem azt akarta elvenni, ami sokak számára sérelem lett volna. Észre kell azonban venni, mi módon kell szabályoznunk életünket, ha arra vágyunk, hogy Isten jóváhagyja a viselkedésünket. Nem szabad mást tennünk, csak ami összhangban van az Ő parancsolataival, mert ahogyan elvet és kárhoztat minden pogányságot, amivel a képmutatók hencegnek, úgy a hamis istentiszteletet is értéktelennek minősíti, amivel az ostoba emberek hiába fárasztják magukat, mialatt a kegyeinek elnyeréséért munkálkodnak, de az Ő Ígéjének figyelmen kívül hagyásával. Ennek megfelelően Ezékiás, aki tudta, hogy „az engedelmesség értékesebb az áldozatnál” (1Sám15:22), nemcsak azt mondja, hogy járt (amit gyakran rendetlenül tesznek), hanem hogy

[734] A Károli-fordítás szerint: *És monda: Oh Uram, emlékezzél meg… - a ford.*
[735] A Károli-fordítás szerint: *és egész szívvel – a ford.*

életét azirán az Isten iránti engedelmességben szabályozta, Aki egyedül illetékes ítélkezni. Ebből kikövetkeztethetjük, milyen nagy volt buzgósága az imádkozásban, mert noha sehol nem lát mást, csak Isten haragjának jeleit, mégsem szűnik meg hozzá menekülni, s hitét gyakorolni, amit minden hívőnek is komolyan és szorgalmasan meg kell tenni a legnagyobb megpróbáltatások közepette is.

4. *És lőn az Úr beszéde*. Ézsaiás távozott, otthagyván a fullánkot a közmondás szerint a sebben, elvetettnek számítva őt, akire Magának Istennek a nevében kimondta az ítéletet. S hogy milyen reszkető aggodalom kínozta, sőt, milyen rettegés fogta le, azt részben megtudhatjuk az énekből.[736] Mennyi idő telt el a próféta távozása és visszatérése között, azt nem tudjuk, de az biztos, hogy az élet jó híreit nem kapta meg mindaddig, amíg hosszú és komoly küzdelmek után észre nem vette, hogy végképp tönkrement, mert a hit komoly próbája volt, mikor a sötétségbe merülten kellett lennie annak következtében, hogy Isten elrejtette az arcát. Már említettük, hogy miközben a vigasztalás tanítása elvétetett, a jó király hite nem aludt ki annyira, hogy már szikrái se világítottak volna, mivel a Szentlélek titkos befolyása által „kimondhatatlan fohászkodások" (Rm8:26) szálltak Istenhez a bánat szakadékából. Ebből arra is következtetünk, hogy miközben „a nyomorúság idején" (Zsolt50:15) Isten hallja a hívőket, kegyessége egyáltalán nem azonnal ragyog rájuk, hanem céllal késlekedik, amíg komolyan meg nem alázkodnak. S ha a kegyességben ennyire kiváló királynak kínszenvedést kellett kiállnia, hogy még erőteljesebben felinduljon Isten kegyelmének keresésére, s miután majdnem elsenyvedvén a bánattól, a pokolból nyöghessen Isten felé, ne csodálkozzunk, ha Isten néha megengedi, hogy egy ideig a félelem és az aggodalmak kavarjanak fel, s hosszabb ideig késlelteti a vigasztalás megadását válaszul az imáinkra.

Furcsának gondolható azonban, hogy Isten nem sokkal azután, miután kimondta az ítéletet, megindulván a megtérésen, megfordítja azt, mert semmi sem ellentétesebb az Ő természetével, mint céljainak megváltoztatása. Erre azt válaszolom, hogy bár a halál fenyegette Ezékiást, azt mégsem Isten rendelte el, hanem úgy döntött, hogy ezen a módon teszi próbára Ezékiás hitét. Nekünk tehát egy feltételt is bele kell értenünk abba a fenyegetésbe, másképpen ugyanis Ezékiás nem változtatta volna meg megtéréssel, vagy imádkozással Isten visszavonhatatlan rendeletét. Az Úr azonban ugyanolyan módon fenyegette őt, mint Abiméleket Sára elviteléért (1Móz20:3), vagy a niniveieket (Jón1:2, 3:4).

S azt is ellene vethetik ennek, hogy Isten természetével látszólag összeegyeztethetetlen azzal fenyegetni, amit nem szándékozik végrehajtani, s ez az Íge tekintélyét is csorbítja, továbbá az ígéretek és fenyegetések súlyát is csökkenti. De amit már mondtunk az ítéletet illetően, azt ugyanúgy fenn kell tartanunk a szavak formáját illetően is. Isten azért fenyegetőzött Ezékiás halálával, mert nem akarta, hogy Ezékiás meghaljon, s valóban, szükségtelen, sőt haszontalan lett volna előre jelezni azt, ha az orvosság nem lett volna biztosítva ellene. Mivel Isten célja szolgájának megalázása volt félelemmel és rettegéssel, hogy önként elítélje magát, s így elkerülhesse a büntetést az imádkozáson keresztül, így nyers nyelvezettel és abszolút halálfenyegetéssel akarta őt megsemmisíteni, hogy feltámasztván mint egy halottat a koporsóból, megérezhesse: az élet helyreállítatott a számára. Így tehát egy közvetett feltételt kell beleértenünk mindebbe, amit ha Ezékiás nem is vett észre azonnal, mégis, idejében megtudta, hogy hozzáadatott a mondottakhoz. Arra sem szabad következtetnünk ebből, hogy Isten takargatott valamit, mikor hozzáigazította a mondanivalóját az ember képességeihez és tudásához, mert nem új dolog ha „öl, mielőtt elevenítene". (5Móz32:39, 1Sám26). Azért, hogy felkészítse Ezékiást a halál lelki hasonlóságával és fokozatosan új életre formálja, a beszéd egyik részét visszatartja.

5. *így szól az Úr, Dávidnak, atyádnak Istene*. Először, mikor a próféta egyedül a rettentéssel csapott le, elégségesnek tartotta Isten puszta és egyszerű nevét megemlíteni,

[736] Ti. Ezékiás ezután következő feljegyzéséből – *a ford.*

akinek mennyei ítélőszéke elé idézte Ezékiást, mint egy bűnöst. Most azonban, mikor vigasztalást hoz, sajátos és tiszteletreméltó névvel illeti Istent a kegyelem okának és eredetének bemutatása végett, mintha azt mondta volna: tekintettel a Dáviddal kötött szövetségére Ő kegyelemre hajlik, így nem bánik túl szigorúan Ezékiással (2Sám7:12). Tudjuk, hogy semmi sem nehezebb, mint az Isten haragjával kapcsolatos meggyőződéstől nagyon megriadt szíveket arra buzdítani, hogy jó reménységet tápláljanak, mondhatni vegyék észre, hogy Isten megbékélt velük. Ez a megerősítés tehát szükséges volt, nehogy a kegyes király, aki önmagát tekintve tönkrement, megtudhassa: újra arra az életre kelhet,amelyből kiesett, mert annak a királyságnak az örökkévalóságáról szóló prófécia nem hiúsulhat meg. Mivel tehát Ezékiás elcsüggedt, mikor megtudta, hogy nincs reménysége a továbbélésre, hogy ismét lélegzethez jusson, a próféta eszébe idézte az abban az időben általánosan ismert ígéretet, hogy a Dávid magvából és utódaiból származó királyok örökké uralkodnak majd a választott népen, „amíg a Nap és a Hold világítanak az égen" (v. ö. Zsolt89:37-38).

Ez volt a palló, amit megragadott, és amivel megmenekült a hajótörésből. *Dávid* ebben az igeversben nem magánszemélyként szerepel, hanem mint örökkévaló király, akiben adatott az ígéret, ami támogathatta Ezékiást. Örökkévalónak nem önmagában, hanem áldott magvában mondom. S mivel az örökkévalóságnak végül Krisztusban kellett megjelennie, Akinek Ezékiás más királyokkal egyetemben az előképe volt, a jó reménység szilárd alapját kellett képeznie a ténynek, hogy ő is Dávid fia volt.[737] Valahányszor tehát azt érezzük, hogy bűneink meggátolnak az Istenhez való közeledésben a kegyeit elnyerendő, gondoljunk mindig arra a bevezetésre, hogy jóllehet a saját hibánk következtében idegenedtünk el Tőle, Ő mégis annak a Krisztusnak az Atyja, Aki a mi Főnk, és Akiben „a ti éltetek el van rejtve" (Kol3:3). Egyszóval, Isten korábban a bíró szerepében beszélt, most azonban megbékélt, és a Közbenjáróra mutat, aki az Ő kiengesztelése végett fog eljönni.

Hallottam imádságodat. Megnyitván a reménység ajtaját, elmondja Ezékiásnak, hogy Isten „hallotta imádságát". Ennek hatalmasan kell buzdítania minket az imádkozásban való komolyságra, mert bár Isten Magától is mély érdeklődéssel viseltetik azt üdvösségünk iránt, s megelőz bennünket a kegyességével, de nemcsak alvás közben, hanem „még mielőtt megszülettünk" (Rm9:11). S mikor arról tesz bizonyságot, hogy minden ránk ruházott jótéteményét az imáinkra adott válaszokként adja, akkor teljességgel megbocsáthatatlan a hanyagságunk, ha miután ily hatalmas elhívásokat kaptunk, elhanyagoljuk az imádkozás kötelességét.[738] De mégsem szabad azt képzelnünk, hogy imáink, melyekre Isten oly kegyesen odafigyel, érdemszerzők, hanem, ingyenesen adva azt, amit ingyenesnek ígért, ezt a jósága végső kiválóságaként adja hozzá, hogy erősebben serkentse hitünket. Nem közönséges kiváltság képesnek lenni szabadon közeledni Hozzá, s meghitt módon Elébe tárni a gondjainkat. Ha Ezékiás nem imádkozott volna, Isten kétségtelenül akkor is így, vagy úgy, de biztosította volna, hogy a királyság valamiféle kormányzata fennmaradjon Dávid magvában. De elmondja, mit fog tenni ennek az igazságnak a figyelembe vételével: válaszol Ezékiás imáira, hogy ő felismerhesse, milyen nagyon bőséges gyümölcsöt termett az imádkozásban gyakorolt hite.

Láttam könyeidet. A *könnyeket* a megtérés, valamint az érzelmi melegség és a komolyság jeleként említi. Nem mintha a könnyek önmagukban kieszközölnék a kegyet, hanem ezek különböztetik meg az őszinte imákat a hányaveti módon elmondottaktól.

Ímé, még napjaidhoz tizenöt esztendőt adok. Végül a próféta hozzáteszi, hogy Isten „tizenöt évvel" hosszabbította meg Ezékiás életét. Ez az első ránézésre abszurdnak tűnhet, mert mi azzal a feltétellel teremtettünk, hogy egyetlen pillanattal sem vagyunk képesek átlépni a számunkra kijelölt határt, amiképpen Jób is mondja: „határt vetettél néki, a melyet nem hághat át" (Jób14:5). A megoldás azonban könnyű. Amit a kiterjesztés időtartamáról

[737] "Puis qu'il estoit ills et successeur de David." "Mivel Dávid fia és leszármazottja volt."

[738] "Si nous ne daignons ouvrir la bouche pour prier." "Ha nem kegyeskedünk megnyitni a szánkat imában."

mondott, azt Ezékiás nézetére vonatkozónak kell értelmezni, aki kizáratott az élet reménységéből, így tehát joggal kell nyereségnek tekintenünk, ami utólag adatott hozzá, mintha a sírból kelt volna ki egy második életre.

6. *Megszabadítalak téged*. Azok, akik úgy vélik: Ezékiás az ostrom ideje alatt volt beteg, azt az érvet kovácsolják ebből, hogy ellenkező esetben ez az ígéret feleslegesnek tűnik. Ennek az okfejtésnek azonban csekély az ereje, mert az asszír király feltölthette a hadseregének sorait és egy későbbi időpontban friss hadsereget sorakoztathatott fel abból a célból, hogy ismét lerohanja Júdeát és megtámadja Jeruzsálemet. Maga a vereség amelyről itt olvasunk, felkorbácsolhatta dühét és kegyetlenségét, így a zsidóknak jó okuk volt folytonosan ijedezni bármely, hozzájuk eljutott beszámoló hallatán.[739] Ez az ígéret tehát nagyon messze áll attól, hogy felesleges legyen, mivel az élettel együtt az ellenségtől való védelmet is megígéri, s tekinthető ama áldás felnagyításának és megnövelésének, amit Isten Ezékiásnak ígért, amiképpen az előző fejezetben megígérte, hogy bőséges gyümölcsök kísérik a szabadulást (Ézs37:30).

7. *Ez legyen jel néked*. A szent történelem a helyes sorrendben mondja el, hogy Ezékiás jelet kért az Úrtól (2Kir20:8) és ez megadatott neki, amit a próféta is említeni fog ennek a fejezetnek a végén. Nem új dolog azonban a héber íróknál, hogy megfordítják a történet sorrendjét. Isten ad bizonyos jeleket saját magától, anélkül, hogy kérnék. A jelek általában a mi gyengeségünkön hivatottak segíteni, s Isten jórészt nem várja meg, amíg imádkozunk ezekért, hanem először is kijelölte azokat, melyekről tudta, hogy hasznosak lesznek az Ő egyháza számára. Ha tehát a hívők bármikor azt akarták, hogy a hitüket jel erősítse meg, ennek a körülménynek a ritkasága folytán nem szabad például szolgálnia. Így például Gedeonnak, akit Isten az akol mellől hívott el, adott egy jelet, majd egy másikat is (Bír6:17, 37, 29), hogy bizonyosabb legyen az elhívásában. Adott, amint mondtuk, más jeleket is az emberek gyengeségének megfelelően. Például Ádámnak az élet fáját (1Móz2:9), Noénak a szivárványt (1Móz9:12), majd a felhő- és tűzoszlopot (2Móz13:21), aztán a rézkígyót a pusztában (4Móz21:8). Ugyanezek a megjegyzések vonatkoznak a húsvétra (2Móz12:8), valamint a sákramentumokra is, mert mindkettőt korábban is megtartották és most Krisztus jelölte ki ezeket úgy,[740] hogy egyiket sem kérte senki az Istentől.

Gondolható azonban, hogy Ezékiás itt megsérti az Istent, mert nem ad hitelt a szavának, mikor jelet kér. Erre azt mondom, hogy nem szabad őt hitetlenséggel vádolnunk, hogy a hite gyenge volt, mert nem találunk senkit, akinek valaha is volt hite, s tökéletes és teljes lett volna minden vonatkozásban. Valamiféle támogatást keresvén a gyengeségét megsegítendő, emiatt nem róható meg, mert megragadván a próféta által neki tett ígéretet, azzal mutatja ki az Istenbe vetett bizalmát, hogy orvosságot keres a bizalmatlanságra. S ha nem lenne gyengeség az emberben, nem lenne szükség semmiféle jelre. Így tehát nem kell csodálkoznunk, ha jelet kér, mert máskor az Úr önként kínálja a jeleket.

Mégis helyes észrevenni, hogy a hívők soha nem siettek vaktában jelet kérni, hanem őket mindig a Lélek titkos és sajátságos befolyása vezette ebben. Ugyanez mondható a csodákról is. Ha Illés az Istenhez imádkozott esőért és szárazságért (Jak5:17-18), az nem azt jelenti, hogy mások is szabadon megtehetik ezt. Nekünk tehát látnunk kell, mit enged meg Isten, nehogy a szavával nem törődve alkudozni kezdjünk Vele a testünk bolond kívánságainak megfelelően.

8. *Ímé, visszatérítem az árnyékot, azokon a fokokon*. A jel, ami itt Ézsaiásnak adatik az, hogy a napóra árnyéka a nappal együtt visszatér *tíz fokkal azokon a fokokon, a melyeken már átvonult*,[741] azaz amennyit előrehaladt a horizonton. S ez a jel hasonlít magához az

---

[739] "Quand on leur apportoit nouvelles de *l' ennemi."* "Mikor híreket kaptak az ellenségről."

[740] "Tant sous le vieil que sous le nouveau testament." "Mind az Ó-, mind az Újszövetség alatt."

[741] Ez nyilvánvaló elnézés, de a szerző olvasata az „ascenderat", ami megfelel a „qu'il estoit monte" francia változatnak. Kálvin változatában, amit a jelen fejezet magyarázatának elejéhez csatolt, a ירדה (*yaradah*) szót

eseményhez, mint általában a többi jel is, mintha ezt mondta volna: „ahogyan a hatalmamban áll megváltoztatni a napok hosszát és visszafelé vinni a Napot, úgy a hatalmamban áll az életednek meghosszabbítása is”. Ami pedig azt illeti, hogy az árnyék nem annyi fokot megy vissza, mint ahány év hozzáadatott az életéhez, nos ez lehetetlen lett volna, ugyanis a napórán nem volt több tizenkét foknál, mivel a napot az évszaknak megfelelően rövidebb, vagy hosszabb tizenkét órára osztották. Nem kell tehát sokat törnünk a fejünket a szám miatt, elegendő, hogy fennállt a nyilvánvaló kapcsolat és hasonlóság.

Akház napóráján. Itt a zsidók szokásuk szerint meséket találnak ki és azt a történetet koholták, hogy Akház halálának napja rövidebb volt tíz óránál, s hogy amit Isten joggal szabott ki rá büntetésként a bűneiért, azt Ezékiás javára fordította, mert az egyik nap megrövidítése a másik nap meghosszabbítását jelentette. A történelem azonban nem számol be erről, s ez nemcsak minden bizonyíték, de minden valószínűség híján is van. Itt semmi sincs megírva Akház haláláról, vagy a halálakor végbement változásról, hanem csak az általa készített napóra van megemlítve.

9. *Ezékiásnak, Júda királyának följegyzése*. Jóllehet a szent történelem nem számol be erről az írásról, mégis érdemes rá, hogy felhegyezzék és nagyon méltó a figyelemre. Látjuk ugyanis, hogy Ezékiás nem akart csendben elmenni az Istentől kapott ily nevezetes áldás mellett, vagy feledésbe temetni azt. Ezzel a példával azt mutatja meg, amit minden hívőnek meg kell tenni, mikor Isten csodálatos és szokatlan módon alkalmazza erejét az ő érdekükben. Ki kell mutatni a hálájukat, mégpedig nemcsak a kortársaiknak, de az utódaiknak is, amint látjuk, hogy Ezékiás is megtette ebben az énekben, ami tekinthető nyilvános feljegyzésnek. Látjuk, mennyi zsoltárt írt Dávid ebben a témában, mikor hatalmas veszélyekből menekült meg, így gondoskodott arról, hogy a világ végezetéig ünnepeljék azt, ami méltó volt arra, hogy minden korban megemlékezzenek róla (Zsolt18:2 és 27:1). Sőt, minél kiválóbb valaki és minél magasabb beosztásba kerül, annál inkább úgy kell tekintenie magára, hogy Isten osztotta ki neki a szerepet és parancsolta meg a kötelességeinek ellátását.[742] Azonban minden embernek, legyen közrendű, vagy nemes és nagy ember, óvakodnia kell a becsvágytól, nehogy miközben Ezékiást és Dávidot próbálja utánozni, a saját nevét jobban felmagasztalja, mint Istenét.[743]

10. *Én azt mondám: hát kivágattatva kell alászállanom a sír kapuihoz*.[744] Nagyon melankolikus ének, mert inkább panaszt, mintsem imát tartalmaz. Ebből világos, hogy olyan hatalmas zavarodottság nyomása alatt állt, hogy belefáradt a nyögésbe, belemerült a sírásba, és nem próbált meg magától felkelni, hogy elmondjon egy imát. Így mormogva önmagában, kifejezi a szomorúságának okát és fokát.

Ami a dolgot illeti, furcsának tűnhet, hogy ilyen forrón ragaszkodott mulandó életéhez és ennyire félt a haláltól. A mennyei tanítás első elemeinek irányzata ugyanis az, hogy megtanuljunk átmenetileg tartózkodni ebben a világban, s gyorsan továbblépni a mennyei élet felé. Ezékiás látszólag olyannyira forrón ragaszkodik a Földhöz, mintha soha egy szemernyi kegyesség sem lett volna benne: úgy menekül és borzong a haláltól, mintha soha egyetlen szót sem hallott volna a mennyei tanításból. S mi célt szolgált megírni ezeket a viharos érzelmeit, amelyek az olvasókat inkább holmi szélsőségekre indítják, mintsem az Isten iránti engedelmességre? Mi ugyanis túlságosan is hajlamosak vagyunk a lázadásra, még ha nincsen semmiféle egyéb felindultság is bennünk.

---

helyesen „descenderat”-nak fordítja, azaz „alászállt”-nak. – *a szerk.*

[742] “Doit considerer et savoir que ce que fait ici Ezechias, luy est enjoint en cas semblable.” “Fontolóra kell venni és tudni kell, hogy amit itt Ezékiás tesz, az más hasonló alkalomkor lett neki megparancsolva.”

[743] „Grotius feltételezése, miszerint Ézsaiás diktálta a zsoltárt, vagy adta azt Ezékiás szájába, teljes mértékben nem helyén való. Az, hogy Ezékiás zsoltárt alkosson, nem furcsább, mint hogy példabeszédeket gyűjtsön össze (Péld25:1). Sokkal furcsább lenne, ha valaki, aki ennyire hasonlít Dávidra jellemben és lélekben, nem követte volna a példáját a hitbuzgalmi komponálás gyakorlatában.’” – *Alexander*.

[744] A Károli-fordítás szerint: *Én azt mondám: hát napjaimnak nyugalmában kell alászállanom…– a ford.*

Mikor azonban alaposan, bölcsen és gondosan megvizsgáljuk, rájövünk, hogy semmi sem lehet számunkra előnyösebb, mint rendelkezni ennek a szomorúságtól elborított embernek a képével, amint lefesti életét. Nem az volt a jó király célja, hogy erényeit hirdetve a világ tapsára vadásszon. Imája kétségtelen bizonyítéka volt mind a hitének, mind az engedelmességének. Mivel azonban hatalmába kerítette a félelem, a rettegés és a bánat, felhagy az imádkozással és halkan elkezd panaszkodni. Kétségtelenül a gyengeségét akarta tudatni, ezzel leckét adni az alázatosságból Isten minden gyermekének, egyidejűleg azonban Isten kegyelmét is fel akarta magasztalni, ami a halál legnagyobb mélységéből hozott fel egy tönkrement embert.

Ami a módot illeti, ahogyan a sorsát siratja a halálhoz közel, mintha a létezését a Földhöz kötötte volna, s a halál semmivé tenné az embert, itt fel kell figyelnünk egy speciális okra. Míg a halál önmagában nem kívánatos dolog, a hívőknek mégis „folytonosan nyögniük" kell (Rm8:23), mert a bűn a test börtönébe zárva tartja őket. Meg van nekik tiltva, hogy „úgy bánkódjanak, ahogyan a hitetlenek bánkódni szoktak" (1Thessz4:13), sőt még azt parancsot is kapták, hogy „emeljék fel fejeiket", mikor el kell távozniuk a világból, mivel egy boldogabb életbe fogadtatnak be (Lk21:28). Az ószövetségi, a törvény alatt álló egyház sem volt megfosztva ettől a vigasztalástól, s jóllehet az áldott feltámadás ismerete kevéssé világos volt, mégis elegendőnek kellett lennie a szomorúság csillapítására.[745] Ha annak a csirkefogó Bálámnak is így kellett kiáltani: „Haljon meg az én lelkem az igazak halálával" (4Móz23:10), akkor micsoda örömnek kell betöltenie a hívők szívét, akiknek a fülében visszhangzott a hang: „Én vagyok a te atyádnak Istene, Ábrahámnak Istene" (2Móz3:6). De bár nyugodt és szilárd reménységgel néztek előre a mennyei életre, mégsem kell csodálkoznunk Ezékiásban látván, amit Dávid önmagáról vall meg (Zsolt30:10), aki mikor eljött napjainak teljessége, nyugodtan hagyta itt ezt a világot (1Kir2:10). Nyilvánvaló tehát, hogy egyiket sem csak a puszta halálfélelem árasztotta el, hanem azért imádkoztak sírva a haláltól való megszabadulásért, mert abban Isten haragjának jelét látták megnyilvánulni. Emlékeznünk kell rá, hogy a próféta hírnökként jött Ezékiás halálát bejelenteni Isten nevében. Ez a hírnök természetesen Ezékiás minden érzelmét a bánat félelmetes áradatába meríthette, így nem gondolván egyébre, mint Isten haragjára és átkára, kétségbeesett küzdelembe kezdhetett.

Ezékiás kegyessége tehát már akkor elkezd megmutatkozni, mikor bírájának ítélőszéke elé állítván magát elméjével a bűnéről kezd le töprengeni. S először az a gondolata támadhatott, amiről Dávid megvallja, hogy őt is megkísértette: „Mit akart Isten, mikor a szolgáival kegyetlen szigorúsággal bánt, a hitetlen csúfolókat pedig megkímélte?" (Zsol73:3) Azután azt látta, hogy ki volt téve a gonoszok gúnyolódásának, akik az igaz vallást is mocskolták aljas módon. Látta: aligha lehetséges, hogy a halála ne rázza meg minden jó ember elméjét, de mindenekelőtt úgy lenyomta Isten haragja, mintha máris a pokolra és az örök kárhozatra ítéltetett volna. Egyszóval, mivel a mi igazi és tökéletes boldogságunk az Istennel való közösségben rejlik, Ezékiásnak, észrevéve, hogy bizonyos mértékig elidegenedett Tőle, jó oka volt a nagy riadalomra, mert a *meghalsz és meg nem gyógyulsz* szavak teljesen megragadták elméjét, s azt hitte, meg kell halnia.[746] Ezt fejezi ki az *én azt mondám* kifejezés, mert a héber ezalatt nemcsak egyszerűen beszédet ért, vagy szavak kimondását, hanem hogy az illető az elméjében is meg van a dologról győződve. S bár a képmutatók is kapnak ezer fenyegetést az Istentől, mégis mindenfelé tekingetnek, hátha meglátnak bármiféle egérutat, melyen át, úgy vélik, elmenekülhetnek, kigúnyolhatják Istent és átadhatják magukat a fényűzésnek és a közönynek. Ezékiás azonban Isten őszinte tisztelőjeként nem folyamodott ravasz kibúvókhoz, hanem épp ellenkezőleg, hitt a próféta szavainak és arra a következtetésre jutott, hogy fel kell készülnie a halálra, mivel teszik Istennek őt magához szólítani.

[745] "Pour adoucir la tristesse des fideles de ces tempsla." "Ama kor hívői szomorúságának a csillapítására."
[746] "Qu'il faisoit son conte de mourir." "Hogy leszámolt a meghalással."

Ebben az értelemben beszél a *kivágattatásáról*, mivel hitte, hogy a haragvó és megsértett Isten elvágta élete fonalát. Ő ugyanis nem egyszerűen azt mondja, hogy élete megrövidült a súlyos betegség miatt, hanem elismeri Isten kétségtelen ítéletét az élete virágjában történő távozás okaként. Nos, „megszakad" életünk fonala, mikor vagy az életbe való belépés után, vagy annak közepén, vagy idős korban távozunk, de akik életük virágjában távoznak, azokról azt mondják, hogy „kivágattatnak" az életből, mivel látszólag túl korán halnak meg, még mielőtt végigjárták volna életútjukat. Ezékiás esete más volt, mert ő észrevette, hogy életének hátralevő részét Isten kardja „vágta el", mivel sértéseivel kiprovokálta Isten haragját. Azaz, azt panaszolja, hogy Isten hirtelen fosztja meg őt az élettől úgy, mintha nem lenne rá méltó, ami egyébként tovább tartana. Ez a jelentése a *többi éveim* kifejezésnek, mert bár halandónak születtünk, s okunk van minden pillanatban várni a halált, mégis, mivel büntetésként fenyegették vele, jó oka volt azt mondani, hogy úgy vétettek el tőle azok az évek, amiket még megélhetett volna, mintha ez lett volna Isten jótetszése.

11. *Mondám: nem látom az Urat*. A földi élet utáni eme heves vágyakozása közben Ezékiás minden határon túl menne, ha szomorúságát nem az Isten haragjáról való meggyőződés gerjesztené. Mivel tehát a saját hibájából vitetik el erőszakkal, mintha méltatlan volna a közönséges napfény élvezetére is, felkiált, hogy nyomorult, mert ettől kezdve nem lát többé se Istent, se embert. A hívők között ez a kijelentést azzal a kivétellel tartanák valószínűnek, hogy amíg a Földön élünk, vándorok vagyunk, messze Istentől, de mikor a test akadályai félretétetnek, közelebbről fogjuk „látni Istent".

Az élők földében. Ezek a szavak ténylegesen korlátozásként adattak hozzá, de ezen a módon Ezékiás látszólag a jelenvaló életre korlátozza „Isten látását", mintha a halál kioltaná az értelem mindenféle fényét. Nekünk tehát a szemünk előtt kell tartani, amit korábban mondtam, hogy mikor megkapta az üzenetet Isten bosszúállásáról, az oly módon befolyásolta őt, mintha Isten atyai szeretetétől fosztották volna meg. Ha ugyanis méltatlan volt a Napot látni, miképpen remélhette volna azt, ami ennél többet ér? Nem mintha a reménység mindenestől kitöröltetett volna az elméjéből, hanem mivel a figyelme Isten átkára szegeződött, nem tud túl gyorsan felemelkedni a mennybe a jelen bánatát enyhítendő a jobb élet örömével.

Megtörténik tehát olykor-olykor, hogy az istenfélő elméket felhők borítják el, s nem mindig veszik át a vigasztalást, mely egy időre visszatarttatik, de mégis megmarad elméikben és később megmutatkozik. Azonban a kegyesség egyik bizonyítéka, hogy az élet helyes és törvényes célján át mutatja meg, mennyire szomorú és megrázó dolog attól megfosztatni. Még a baromnak is nehézséget okoz, ha meg kell halnia, bár majdnem semmi másra nem használja életét, mind arra, hogy telezabálja magát, miközben nekünk sokkal kiválóbb életcélunk van. Mi ugyanis azzal a konkrét feltétellel teremtettünk és születtünk meg, hogy Isten megismerésére kell odaszánnunk magunkat. S mivel ez a fő oka annak, amiért élünk, ezért ismétli kétszer Isten nevét, s ezzel fejezi ki érzései erősségét: „nem látom az Urat, az Urat az élők földében".[747]

Ha ennek azt vetik ellene, hogy mi az Istent nem „látjuk", a válasz könnyű: Ő látható az Ő munkáiban, mert „a mi Istenben láthatatlan", mondja Pál, „tudniillik az ő örökké való hatalma és istensége, a világ teremtésétől fogva az ő alkotásaiból megértetvén megláttatik" (Rm1:20). Ezért nevezi az apostol ezt a világot a láthatatlan dolgok tükörképének is (Zsid11:3). Minél jobban megismertette Magát a hívőkkel, annál magasabbra értékelte Ezékiás azt a lelki látást, ahogyan Dávid is mondja, hogy látták Isten arcát, Aki a kegyességnek a szentélyben történő gyakorlásával erősíti meg a hitüket (Zsolt42:3, 63:3).

[747] „A יה יה (*Yah Yah*) nem a יהוה (*Yehovah*) szó (Houbigant) elírása, hanem intenzív ismétlés, hasonló ahhoz, ami a 17. és 19. versekben is szerepel. Vagy, a másodikat az első magyarázata és minősítése végett tehette hozzá. Várta, hogy meglátja az Istent, de nem az élők földjén." – *Alexander*.

Ami az embereket illeti, szomorú, hogy el kell hagyni a társaságukat, mivel arra születtünk, hogy kölcsönös szolgálatokat tegyünk egymásnak.

12. *Porsátorom lerontatik, és elmegy tőlem*. Folytatja panaszait, csodálatos hasonlattal festvén le életét, egy *pásztor hajlékához* hasonlítván azt. Valóban, általánosságban ilyen az emberi élet, de nem annyira azt mondja el, ami mindenkivel megtörténik, hanem inkább azt, ami egyénileg rá zúdult. A sátrak használata gyakoribb azokban az országokban, mint a mieinkben, s a pásztorok gyakorta váltogatják a lakóhelyüket, miközben ide-oda hajtják nyájaikat. Nem abszolút mondja tehát, hogy az emberek törékeny vendégfogadóban laknak, míg bejárják ezt a világot, hanem hogy miután kényelmesen élt a királyi palotában, sorsa megváltozott, pontosan úgy, ahogyan a pásztor sátrát két napra az egyik mezőn verték fel, majd átvitték a másikra.

Összehajtám, mint a takács, életemet. Érdemes megfigyelni, hogy válogatás nélkül tulajdonítja halálának okát néha magának, néha Istennek, de ugyanakkor megmagyarázza ennek alapjait, mert mikor önmagáról, mint szerzőről beszél, nem panaszkodik Istenről, vagy nem tiltakozik azért, hogy Isten elrabolta tőle az életet, hanem önmagát vádolja és elismeri mélységes felelősségét. Szavai megfelelnek a közmondásnak: „Én vágtam el ezt a szálat, így egyedül én vagyok az oka a halálomnak”. S mégsem minden ok nélkül tulajdonítja kisvártatva Istennek, amiről elismerte, hogy önmagától származott, mert noha adunk Istennek alapot arra, hogy szigorúan bánjon velünk, mégis Ő a büntetéseket kiszabó bíró. Megpróbáltatásaink során tehát mindig dicsérnünk kell az Ő ítélkezését, mivel ha annak megfelelően büntet, ahogyan arra rászolgáltunk, akkor a hivatalát látja el.

A felemeltetésből kivág engem.[748] Egyesek a מדלה (*middallah*) szót „a soványságon át”, vagy „a betegségen át”, mások pedig az „elvétel által” kifejezéssel fordítják. Előbbiek ezt a דלל (*dalal*) szóból származtatják, aminek a jelentése „kisebbít, csökkent”, utóbbiak pedig a דלה (*dalah*) szóból, aminek a jelentése „felemeléssel elvinni”. De fontolják meg olvasóim, hogy vajon a „felemeltetés” nem helyesebb-e, mert Ezékiás szemlátomást arról panaszkodik, hogy élete, miközben tovább tartott, hirtelen levágattatott pontosan úgy, ahogyan Isten előidézné a naplementét, mialatt a Nap még felfelé kapaszkodna az égen.

Reggeltől estig végzesz velem. Most hozzáteszi, hogy rövid idő alatt lett leterítve, s ezzel a körülménnyel is Isten haragjának komolyságát fejezi ki. Ő ugyanis egy pillanat alatt egy fuvallattal megemészti az embereket, mert egy nap alatt leteríttetni azt jelenti, hogy az emberek nagyon gyorsan halnak meg.

13. *Reggelig számolgattam*.[749] Mások így fordítják: „elvégeztettem”, vagy „leteríttettem”. Itt arra gondol, amit mi a „számot vetettem” (*Je fasoye mon compte*) általános kifejezés alatt értünk. Ebből a versből következtethetünk rá: Ezékiás legalább két napig volt beteg, mert az előző versben olyan súlyosnak értékelte a betegséget, hogy azonnali halált várt. S most, miután egy nap már eltelt, még mindig várta *reggelig*, majd *reggeltől estig*, hogy bármelyik pillanatban meghaljon. Az igeszakasz jelentése tehát az, hogy noha megérte a reggelt, még mindig azt gondolta: folyamatosan hányattatván a halálba siet, mert lesújtván Isten félelmetes ítéletétől, semmit sem törődött az életével. S mint a görögök, akik mikor azt akarták mondani, hogy semmi sem hiábavalóbb az embernél, akkor „tiszavirág életű (εφημερον) állatnak”, azaz „a múló nap teremtményének” nevezték, úgy Ezékiás is „a múló nap élete” alatt azt az életet érti, ami elhalványul és nagyon rövid.

Mint oroszlán, úgy törte össze minden csontjaimat. Istennek egy oroszlánhoz történő hasonlítását nem kell furcsállnunk, jóllehet Isten „irgalmas és kegyelmes Isten, késedelmes a haragra” (2Móz34:6). Valójában semmi sem tartozhat Istenre jobban, mint ezek az attribútumok, de nem vehetjük észre ezt a kedvességet, ha bűneinkkel felbőszítettük, és gonoszságunkkal szigorúságra indítottuk Őt. Emellett nincs akkor kegyetlenség és hevesség a

[748] A Károli-fordítás szerint: *Hiszen levágott a fonalról engem – a ford.*
[749] A Károli-fordítás szerint: *Reggelig nyugton vártam – a ford.*

vadállatokban, ami ugyanolyan rettegéssel töltene el, mint Isten nevének puszta említése, s joggal, mert az Úr büntetéseinek elegendő ereje van ahhoz, hogy megalázzon és egészen a pokolra vessen le minket, így majdnem teljesen meg leszünk fosztva a vigasztalástól és mindenre úgy tekintünk, mint borzalommal telt dolgokra. Látjuk, hogy Dávid is hasonlóképpen írta le ezeket a rettegéseket, mikor azt mondja, hogy „csontjai megszámláltattak, ágyát könny áztatta, lelke megzavarodott és megnyílt a pokol" (v. ö. Zsolt6:7, 22:18, 38:7). Így kell az istenfélőknek néha megrettenniük Isten ítéleteitől, hogy még erőteljesebben vágyakozzanak a kegyeire.

14. *Mint a fecske és a daru*. Ezékiás nem képes betelni e lelki fájdalom súlyosságának leírásában. Most azt mondja: annyira összetört, hogy egyetlen artikulált szót sem volt képes kiejteni, hanem csak zavaros hangokat hallatott, mint azok a személyek, akik már a halál kapujában állnak. Ebből egyértelmű, hogy a kétségbeesése gyötrő volt, mert a fájdalom komolysága vette el a hangját, s a hangja, mint mondja, a torkán akadt, és semmi sem hallatszott, csak bizonytalan nyögések.

Ez a jelentése „a fecske és a daru" eme hasonlatának, amit a próféta használ. Sőt még az is biztos, hogy ezeket a bizonytalan nyögéseket Isten meghallja. Jóllehet minden érzékszervünket elnyomja a fájdalom, s torkunk összeszorul a bánattól, Isten mégis halja az istenfélő sóhajait és odafigyel azokra,[750] mert ezek erőteljesebbek lesznek, mint a nyílt és közvetlen szavak, feltéve ha a Lélek is jelen van, aki azokat a „kimondhatatlan fohászkodásokat" hozza létre bennünk, melyekről Pál beszél (Rm8:26). Nincs hívő, aki ne érezné, hogy az imádkozás során, mikor a szívét bármiféle súlyos bánat nyomja, hogy dadog, vagy majdnem meg is némul.

Szemeim a magasságba meredtek. Ezeket a szavakat egyesek így fordítják: „Szemeim meggyengültek", de ez nem egyeztethető össze a „magasságba" kifejezéssel.[751] Ezen az alapon egyszerűbb jelentést kell elfogadnunk, mely szerint jóllehet Ezékiás szemei majdnem teljesen elkoptak a gyengeségtől olyannyira, hogy majdnem elalélt, mégsem szűnt meg a szemeit a mennyre emelni, s soha nem kábult el annyira, hogy ne tudta volna: Istentől kell segítséget kérnie. Tanuljuk hát meg a példájából, hogy szemeinket a mennyre emeljük, mikor szívünk megszomorodik és összezavarodik, s tudjuk meg, hogy Isten nem követel tőlünk hatalmas ékesszólást.

Uram! erőszak rajtam,[752] *szabadíts meg!* Megerősíti a már említett érzelmet azzal, hogy közvetlenül Istenhez szól és a segítségét kéri. A betegség hevességétől legyűrten arra vágyik, hogy Isten jelenjen meg őt megsegíteni. Egyesek így fordítják: „légy a kezesem",[753] s a ערב (*gnarab*) ige gyakorta használatos is ebben az értelemben, de helyesebb azt mondani: „vigasztalj engem", vagy „vidíts fel". Vagy talán jobbnak vélhető úgy fordítani, ahogyan egyesek teszik: „Pihentess meg engem". Kétségtelenül Istentől kér vigasztalást, hogy ne merüljön el a betegség hevességébe, s biztosaknak kell lennünk abban, hogy minél nagyobb súlya a minket elnyomó nehézségeknek, annál jobban kész lesz Isten minket megsegíteni.

15. *Mit mondjak?* Ezt általánosan felkiáltásnak veszik, ami gyakorta kitör az öröm alkalmaival, mintha már gratulálna magának azért, mert elérte, amit akart. Én azonban

[750] "Et exauce les souspirs faits en foy." "És figyel a hittel elhangzó sóhajokra."

[751] A „felemelés" értelem nem a דלל (*dalal*), hanem a דלה (*dalah*) szóhoz tartozik. Jeromos elfogadta a „meggyengültek" értelmezést, és pótlólagosként hozta ki a jelentést, amit majdnem minden modern igemagyarázó követett: „Szemeim meggyengültek a magasságba meredésben". Ezt a fordítást majdnem teljesen szó szerint fogadta el Diodati olasz változata: „I mici occhi erano scemati (riguardando) ad alto". Alexander professzor így fordítja: „Szemeim elgyengültek a felfelé, vagy magasra nézésben". – *a szerk.*

[752] "Le mal m' oppresse." "A betegség lesújt engem,."

[753] „Vállalj fel engem, ments ki a halál angyalának kezéből, és felelj meg helyettem, szabadíts meg engem. A szó 'megfelelést', vagy ahogyan mi mondjuk 'kezességet' jelent, mint a zsoltárban: 'Légy kezes a te szolgádért (vagy felelj meg) az ő javára' (Zsolt119:122)." – *Jarchi*. „Vagy, küzdj értem, vállald fel ügyemet, mert Jarchi szerint így kell fordítani a עשוק (*gnashuk*) szót, ha 'szin'-nek (és nem 'sin'-nek) olvassuk, ahogyan szemlátomást kell, mert az általam használt héber másolatban a pont a betű bal szarván helyezkedik el." – *Breithaupt.*

másként gondolom. Ezékiás a panaszkodását látszik folytatni, mert úgy beszél, ahogyan az emberek rendszerint beszélni szoktak, mikor elborítja őket a bánat. „Mit mondjak? hogy szólott nékem és Ő azt meg is cselekedé!”, azaz „az élet és a halál az Ő kezében van, haszontalan győzködni Őt, vagy vitatkozni Vele”. Jób könyvében szintén gyakran találkozunk efféle mondásokkal (Jón7:4). Úgy vélem, ez a valódi jelentése, mert Ezékiás először szétnézett, hogy lát-e valahol valamiféle segítséget, most pedig, mikor látja, hogy meg kell halnia, s Isten is ezzel fenyeget, arra a következtetésre jut, hogy nem szabad többé ellenállnia, hanem engedelmeskednie kell.

Mégis ki kell emelnünk azt a hangsúlyos kijelentést, miszerint Isten ténylegesen beteljesítette, amivel szóban fenyegetett. Azok, akik egyszerűen így magyarázzák: „amit Isten mondott nekem a próféta által, azt be is teljesítette”, az igazság egy részét fejezik ki, de nem az egészet, mert Ezékiás nemcsak azt mondja el hidegen, hogy észlelte az Íge hatását, hanem Isten erejét előhozva elvág minden okot a zúgolódástól és a panaszkodástól. Ezt Dávid is mondja: „Megnémultam, nem nyitom fel szájamat, mert te cselekedted” (Zsolt39:10). Mi soha nem hagyjuk abba a panaszkodást, míg az Isten erejétől való félelem nem fog vissza minket. Így Jób is, aki fontolóra vette, hogy Istennel van dolga, ezt mondja: „kezemet a szájamra teszem” (Jób39:37), vagy „ha szinte igazam volna, sem felelhetnék néki; kegyelemért könyörögnék ítélő birámhoz” (Jób9:15). Ezékiás tehát azon az alapon parancsol magának csendet, hogy haszontalan Istennel vitatkozni.

Ugyanakkor arra is gondol, hogy nincs reménysége az életre, mert az Úr ténylegesen bemutatja, hogy ez komoly fenyegetés, s ebből arra következtet, hogy semmit sem nyer, mert nincs kibúvója. Igaz, ez az érzés a kétségbeesésből fakad, mivel így azt gondolván, hogy Isten az ellensége, becsapja az ajtót az imái előtt. De hogy a nagyon komoly megpróbáltatásokban az efféle szavaknak el kell kerülniük ajkainkat, melyek gátolnak minket az imádkozásba vetett meggyőződéstől, az se nem új, se nem furcsa, feltéve hogy viszont Isten elhívására támaszkodunk, amit a testi nézetek haszontalannak minősítenek. Okunk van hinni: a kegyes király annyira megzavarodott, hogy főleg azt vette fontolóra, amit mondtam, nevezetesen hogy semmi sem jobb a hallgatásnál, mivel haszontalan lesz Istennel vitatkozni, s ez világosabban kiderül abból, ami rögtön ezután következik.

Reszketve járok egész életemben.[754] Ebből arra következtetünk, hogy most Isten félelmetes erejét szemléli azért, hogy átadja magát az igazi alázatnak. Mivel a דדה (*dadah*) szó néha azt jelenti, „mozogni”, néha pedig „puhán járni”, az אדדה (*eddaddeh*) szót egyes igemagyarázók a „mozogni fogok”, vagy az „aggódni fogok”, mások a „puhán fogok járni” kifejezéssel fordítják. Részemről kétségem sincs felőle: Ezékiás annyira elgyengült, hogy még akkor is kétségbe volt esve, mikor már visszanyerte korábbi erejét. Ezt a reszketést a félelemnek kell betudni, mert ezután rögtön *a keserűségben* következik, ami azt jelenti, hogy az általa elviselt bánat olyan mélyen belegyökerezett a szívébe, hogy onnan soha el nem távolítható. Ebből fakad az a gyengeség, amit említett.

Az אדדה (*eddaddeh*) szót a Vulgata az „emlékezetbe idézem” kifejezéssel fordítja, amiért a pápisták erőszakot is tettek ezen az igeszakaszon, hogy megtámogassák vele a fülbegyónást. Az igeszakasz világos jelentése azonban az, hogy Ezékiás nem az emlékezetbe idézésről beszél, hanem arról az izgatottságról és reszketésről, amiről azt is mondja, hogy egész hátralévő életében el fogja kísérni.

16. *Oh Uram! Egyformán mindenkinek, akik utánuk fognak élni*.[755] A próféta tömör stílusa különböző magyarázatok megjelenését eredményezte. A legáltalánosabban elfogadott magyarázat ez: „Ó Uram, túlélik ezeket az éveket”,[756] azaz „meghosszabbodik életük”. Ez megfelel ennek: „Ha meghosszabbítod életemet, másoknak is meg fogod adni ezt a kegyet”.

[754] A Károli-fordítás szerint: *Nyugton élem le éveimet lelkem keserűsége után! – a ford.*
[755] A Károli-fordítás szerint: *Oh Uram! ezek által él minden! és ezekben van teljességgel lelkem élete – a ford.*
[756] Outre ces ans-ci.

Ez a jelentés azonban nem egyezik a szöveggel, s én erőltetettnek tekintem. Én inkább azt hiszem, hogy Ezékiás szavainak jelentése a következő. „Ó Uram! Bárkinek, aki ama évek után fog élni, az én lelkem élete is ismert lesz”. Nekünk tehát pótolnunk kell az אשר (*asher*), *aki* viszonyszót, ahogyan a héber szerzők is gyakorta megteszik, de semmi erőltetett sem lesz ebben a magyarázatban. Nem lehet ugyanis kétség afelől, s nem is tagadja senki, hogy Ezékiás itt azokról az évekről beszél, melyekkel az Úr az Ő életét hosszabbította meg. Így tehát arra gondol, hogy ezt a kegyet nemcsak a kortársak, hanem az utódok is megismerik majd.

Elaltatsz engem és megelevenítesz engem.[757] Ezen a módon nagyítja fel a kegy nagyságát, mert így jól ismert lesz a jövendő korok számára is, és továbbra is belevésődik mindenki emlékezetébe, mikor maga Ezékiás már halott lesz. Sőt mi több, egyfajta feltámadásnak fogják tekinteni. Az *elalvás* szó alatt a halált érti, amint a Szentírás is gyakorta megteszi (1Kor11:30, 1Thessz4:14, 2Pét3:4). Azaz, ezt a halálos betegséget a halálhoz hasonlítja, mert olyan közel volt a halálhoz, hogy végleg lemondott az életről.

17. *Ímé, áldásul volt nékem a nagy keserűség*. Még egy körülmény fokozza a nyomorúság súlyosságát, mert a hirtelen és váratlan csapások jobban zavarnak minket, mint azok, amelyek fokozatosan következnek ránk. A betegség fájdalmassága még kibírhatatlanabb volt, mert hirtelen szakadt rá, miközben könnyedséget és csendességet élvezett. Semmi sem állt messzebb ugyanis a gondolataitól, mint hogy hamarosan itt kell hagynia ezt az életet. Tudjuk, hogy a szentek néha túlontúl megbíznak a gazdagságban és állandó sikereket ígérnek maguknak, amit Dávid is elismer, hogy megtörtént vele: „Azt mondtam azért én jó állapotomban: Nem rendülhetek meg soha” (Zsol30:7).

Semmi megrázóbb nem történhetett tehát Ezékiással, mint hogy távoznia kelljen az életből, különösen miután ellenségének tönkreveretése és romlása meghagyta számára a békesség élvezetét. Én ugyanis úgy gondolom, hogy Ezékiás Sénakhérib távozása után betegedett meg, amint már mondtam. A rámosolygó öröm és békesség közepette jött a súlyos betegség, ami Ezékiást félelmetesen gyötörte és kínozta. Ez arra figyelmeztet minket, hogy mivel semmi sem szilárd, vagy tartós ebben az életben, s mivel minden, ami nekünk örömöt okoz, gyorsan el is vétethetik, ezért nem szabad eltunyulnunk a bővelkedésben, hanem még mikor a békességet élvezzük, már gondolnunk kell a háborúra, a nehézségekre és a megpróbáltatásokra, s mindenekelőtt azt a békességet kell keresnünk, ami Isten atyai jóindulatán alapszik, amiben lelkiismereteink nyugodtan megbízhatnak.

Kivontad lelkemet a pusztulásnak verméből. Az igevers eme szakasza két jelentést is megenged. Mivel a חשק (*chashak*) ige néha azt jelenti, „szeretni”, néha pedig „akarni”, az a jelentés sem lenne rossz, hogy „tetszett neked megmenteni a lelkemet”. Ha azonban semmi ilyesmit nem értünk bele, a stílus akkor is ugyanolyan teljes és nem kevésbé egyezően folyik: „Te Isten, kegyességgel és jóindulattal ölelted Magadhoz a lelkem, miközben a sírban feküdt”.[758] Közismert, hogy a „lélek” az „életet” jelenti, itt azonban Isten jósága hirdettetik azzal, hogy nem szűnt meg Ezékiást szeretni, még mikor ő halottnak is volt tekinthető. Ezen a módon a kötőszót „De”-nek kell fordítani.

Mert hátad mögé vetetted minden bűneimet! Az ok megadásával most magához a forráshoz vezet minket, s megmutatja a gyógyítás módját, ellenkező esetben ugyanis azt gondolhatnánk, hogy eddig nem beszélt másról, mint a test meggyógyításáról. Most azonban megmutatja, hogy valami magasabbra néz, nevezetesen, hogy bűnös volt Isten előtt, de Ő kegyelmesen megbocsátott neki. Tényleg azt mondja, hogy az élet helyreállíttatott a számára, de nagyobb értéket tulajdonít annak, hogy megbékél Istennel, mint száz, vagy ezer életnek. S

[757] A Károli-fordítás szerint: *Te meggyógyítasz és éltetsz engemet! – a ford.*

[758] „Szeretted a lelkemet a pusztulás gödréből. (Ez pontosan megfelel a szerző marginális olvasatának.) Itt a tömör szerkezet újabb példájával állunk szemben: *szeretni valamiből*, azaz *úgy szeretni, hogy egyúttal meg is szabadítani*. Ezt az érzelmet az angol Biblia körülírással fejezi ki.” – *Alexander.*

valóban, „jobb lenne meg sem születnünk” (Mt26:24), mintsem hosszú életet élnünk és újra és újra megsértenünk Istent, így súlyosabb ítéletet hozni a fejünkre. Így tehát főleg azon az alapon gratulál magának, hogy Isten arca kedvesen mosolyog rá, mert az Ő kegyét élvezni a legnagyobb boldogságot jelenti.

Ugyanakkor azt is kijelenti, hogy minden nyomorúság, amit Isten szab ki ránk, a bűneinknek tulajdonítandó, így azok, akik Istent vádolják túlságos szigorúsággal, nem tesznek mást, mint megkettőzik vétkeiket. S nemcsak egy bűnért ítéli el magát, hanem megvallja, hogy sok bűn terhelte, így több, mint egy megbocsátásra volt szüksége. Ha tehát komolyan keressük a megkönnyebbülést a nyomorúságainkból, itt kell kezdenünk, mert mikor Isten kiengesztelődik, lehetetlen, hogy ne érezné jól Magát velünk, hiszen nem leli örömét a nyomorúságainkban. Gyakran megtörténik velünk is az, ami a bolond és szeleburdi emberekkel, mikor betegek, mert ők nem másra, mint a (συμπτωματα) tünetekre, vagy véletlen körülményekre, valamint az érzett fájdalomra figyelnek, s nem veszik észre magát a betegséget. Nekünk azonban inkább a tapasztalt orvosokat kell utánoznunk, akik a betegség okait vizsgálják és minden figyelmüket ezen okok eltörlésére fordítják. Tudják, hogy a külső orvosságok haszontalanok, sőt még ártalmasok is, ha a belső ok nem ismeretes. Az efféle gyógymódok ugyanis a betegség egész erejét befelé hajtják, s erősítik és növelik azt, így remény sincs a gyógyulásra.

Ezékiás tehát észrevette a nyomorúságának okát, azaz a bűneit, s mikor megkapta ezek bocsánatát, tudta, hogy a büntetés is megszűnt és alábbhagyott. Ebből látjuk, milyen abszurd a pápisták megkülönböztetése, akik elválasztják a büntetés enyhítését a vétkesség enyhítésétől. Ezékiás azonban itt arról tesz bizonyságot, hogy a büntetés elengedtetett a számára, mivel a bűnössége is eltöröltetett.

Gondosan meg kell figyelnünk a kifejezést, amit Ézsaiás használ: *hátad mögé vetetted*. Ez ugyanis azt jelenti, hogy még az emlékezetük is mindenestől eltöröltetett. Hasonlóképpen mondja a próféta máshol, hogy Isten „a tenger mélységébe veti minden bűnünket” (Mik7:19). Másik igeversben pedig azt olvassuk, hogy „a milyen távol van a napkelet a napnyugattól, olyan messze veti el tőlünk a mi vétkeinket” (Zsolt103:12).

Ezekkel a kifejezésmódokkal Isten arról biztosít bennünket, hogy nem fogja nekünk tulajdonítani azokat a bűnöket, amelyeket megbocsátott, s ha mindazonáltal mégis büntetni fog bennünket, azt nem bíróként teszi, hanem Atyaként, Aki oktatja a gyermekeit és kötelességeik ellátására sarkallja őket. A pápisták tévednek abbéli álmodozásukkal, hogy a büntetésekben benne foglaltatik valamiféle elégtétel,[759] mintha Isten azért követelne bosszút, mert nem adna ingyenes bocsánatot. Mikor azonban Isten az Ő népét bünteti, akkor jövőbeni javukat segíti elő.

18. *Mert a pokol nem vall meg téged*.[760] Mikor azt mondja, hogy nem magasztalná az Úr dicséretét, ha élete elvétetne, azzal megígéri, hogy hálás lesz és emlékezetében tartja azt, egyidejűleg kijelenti, hogy a legnagyobb és legmagasztosabb előny, amit az élet adhat neki, hogy dicsérheti Istent. S bár a valódi kegyesség jele nem más okból vágyni az életre, mint hogy Isten szüntelen dicséretével tölthessük el azt, Ezékiás látszólag mégis túl kizáró nyelvezetet használ, mert a hívők halála nem kevésbé hirdeti Isten dicsőségét, mint az életük, s mivel a haláluk után tökéletesen egyesülnek Istennel, nem szűnnek meg hangoztatni az Ő dicséretét együtt az angyalokkal. S felmerül egy másik kérdés is: Miért igyekezett Ezékiás annyira elkerülni a halált és miért vágyott annyira a földi életre? S bár ezt a második kérdést megválaszoltuk, az olvasót mégis emlékeztetnünk kell, hogy a félelmet nem egyedül a halál okozta, mert ugyanaz az Ezékiás, mikor élete véget ért, nem állt ellen, hanem akarattal engedett Istennek. A kegyes király, mikor Isten haragja sújtotta, csak azért szomorkodott,

[759] “Satisfaction ou recompenses.” “Elégtétel, vagy kiegyenlítés.”

[760] A Károli-fordítás szerint: *Mert nem a sír dicsőít téged – a ford.* „Mert a sír nem fog téged megvallani” – *Alexander*.

hogy bűnei kizárták őt az életből, mintha azután már soha többé nem élvezhetne semmiféle kegyet, vagy áldást.

Ettől függ a válasz az első kérdésre is, mert nem kell csodálkoznunk, ha a kegyes király, nemcsak azt feltételezvén, hogy itt kell hagynia ezt az életet, de azt is, hogy a halál a bűnök büntetése és Isten bosszúja, nyög és siránkozik, amiért méltatlan arra, hogy Isten dicsőségének előremozdítására szánhassa magát. Mindenki, akiket ez a villám megsújtott, akár élő, akár holt, képtelen Isten dicséretét magasztalni, mert a kétségbeeséstől elboríttatván el kell némulnia. Ugyanebben az értelemben mondja Dávid is: „Mert nincs emlékezés rólad a halálban, a seolban kicsoda dicsőít téged?" (Zsolt6:6) S az egész egyház mondja: „Nem a meghaltak dicsérik az Urat, sem nem azok, a kik alászállanak a csendességbe" (Zsolt115:17). Ennek oka az, hogy akik tönkrementek és elvesztek, azoknak nem lesz alapjuk a hálaadásra.

Mégis észre kell vennünk, hogy a szentek, mikor ilyeténképpen szólnak, nem azt veszik fontolóra, hogy miféle körülmények közé kerülnek a haláluk után, hanem a most érzett fájdalom hatására csak azt a célt nézik, amiért a világra teremtettek és abban megőriztettek. Az ember élete fő céljának, amint nemrég mondtuk, annak kell lennie, hogy az emberek Isten szolgálatába álljanak. S ugyanebből a célból védi Isten az Ő egyházát is a világban, mert az Ő akarata az, hogy a nevét ünnepeljék. S aki magát levettetve látja, mert nem méltó arra, hogy Isten imádói közé sorolják, vagy hogy helye legyen közöttük, az nem azt fontolgatja nyugodtan és figyelmesen, hogy mit fog tenni a halál után, hanem a bánat elsötétítő befolyása alatt, mintha a halál után a kegyesség minden gyakorlása abbamaradna, elveszi a haláltól Isten dicséretének erejét, mivel Isten dicsősége látszólag együtt temettetik el azokkal, akik bizonyságot tesznek róla.

19. *Ki él, ki él, csak az dicsőít Téged*. Ebben nem foglalja bele az összes embert válogatás nélkül, mert sokan élnek, akik mégis inkább kioltják Isten dicsőségét a hálátlanságukkal, már amennyire a hatalmukban áll, s kétségtelenül semmi sem áll messzebb a gondolataiktól, mint az, hogy Isten dicsőítésére születtek. Itt azonban egyszerűen csak azt jelenti ki, hogy az emberek, amennyire Isten támogatja őket ebben az életben, joggal tekinthetők az Ő dicsősége törvényes hírnökeinek, ha kegyességével elhívja őket ennek a hivatalnak az ellátására. S ez az ellentét megmutatja, hogy a nemrég tett kijelentés, miszerint „a halálban, vagy a sírban nincs emlékezés Istenről", egyetemes kijelentés, s akik szándékosan merülnek bele Isten dicséretébe, azok megfosztatnak ettől a jótéteménytől, mikor elhagyják ezt a világot.

Mint ma én! Ünnepélyesen bejelenti, hogy ő lesz egyike Isten dicsősége tanúbizonyságainak, s így látható jelét adja Isten iránti hálájának, mert kijelenti, hogy nem lesz feledékeny, hanem folyamatosan ad majd hálát Istennek, s ismertté teszi a kapott jótéteményt. S nemcsak kortársai számára, de az utódoknak is, hogy ők is ünnepelhessék a dicséretét és imádhassák egy ekkora jótétemény Szerzőjét.

Az atya a fiaknak hirdeti hűségedet! Ebből egy hasznos leckét kell megtanulnunk, miszerint a gyermekek azzal a konkrét feltétellel adatnak, hogy minden ember, a gyermekeit nevelvén mindent megtesz, ami csak tőle telik, hogy átadja Isten nevét az utókornak, ezért a családapáknak különös gondosság parancsoltatik meg abban a vonatkozásban, hogy szorgalmasan emlegessék azokat a jótéteményeket, melyeket Isten adott nekik. A *hűség* szó alatt azt a hűséget érti, amit Isten tanúsít az Ő népe iránt, továbbá kegyelmének mindazon bizonyságtételeit, melyekkel bizonyítja, hogy Ő hűséges.

20. *Az Úr mentsen meg engemet*.[761] Elismeri, hogy nem az emberek segítségével, vagy közreműködésével szabadult meg, hanem egyedül Isten kegyessége folytán. A fordítás, melyet egyesek adnak: „Az Úrra tartozik az én megszabadításom" nem fejezi ki kellőképpen ezt, és nekem úgy tűnik, távolabb áll a szó szerinti jelentéstől, mert nemcsak Isten hatalmát

[761] "Le Seigneur m'a delivre." "Az Úr szabadított meg engemet." – *ez egyébként szó szerint megegyezik a Károli fordítással.*

dicséri, hanem azt a munkát is, mellyel ennek nyilvánvaló bizonyítékát adta. Egyszóval Isten megtartását állítja szembe a halállal, ami kimondatott rá, mivel korábban úgy félt tőle, mint szigorú bírótól, most viszont elismeri szabadítónak, és örömében ugrándozik.[762]

Azért énekeljük énekimet. A most elmondott okból nemcsak énekelni készül a hála jeleként, de másokat is hív, hogy csatlakozzanak hozzá ennek a kötelességnek az ellátásában, s ezen az alapon említi a templomot, ahol a vallásos emberek gyülekezetei összejöttek. Ha csak magánember lenne, s egy a köznép soraiból, akkor is kötelessége lenne nyilvános áldozatot kínálni Istennek, hogy példájával másokat buzdítson. Annál inkább kötelessége volt a királynak arról gondoskodni, hogy másokat is csatlakoztasson maga mellé a hálaadásban, különösen mivel az Ő személyét Isten az egész egyház javára biztosította.

Éltünk minden napjaiban. Kijelenti, hogy folytatja erőfeszítéseit, hogy Isten eme kegye mindenki számára ismertté váljon, s hogy ne csak egy napig, vagy egy évig maradjon fenn emlékezete, hanem amíg csak él. S valóban, bármikor rendkívül aljas dolog lenne megengedni, hogy Isten eme figyelemre méltó áldását elfelejtsék. Mivel azonban felejteni szoktunk, állandó sarkantyúzásra van szükségünk a felébredéshez. Egyben futólag megemlíti annak okát is, amiért Isten elrendelte a szent gyülekezéseket. Azért, hogy valamennyien, mintegy egyetlen szájjal dicsérhessék Őt, s buzdíthassák egymást az istenfélelem gyakorlására.

21. *Akkor mondá Ésaiás*. Ézsaiás most elmondja, milyen orvosságot írt elő Ezékiásnak. Egyesek úgy vélik, hogy ez nem orvosság volt, mert a fügék veszélyesek és ártalmasok a kelésekre, de a kegyes király világos figyelmeztetést kapott és megtanulhatta ebből a jelből, hogy a gyógyulás egyedül és kizárólag Isten kegyességének a következménye. Amint a szivárvány is,[763] amivel arról tetszett Istennek bizonyságot tenni, hogy az emberiség soha többé nem pusztul el özönvíz által (1Móz9:13), látszólag azt jelzi, ami abszolút ellentétes vele (mert akkor jelenik meg, mikor nagyon vastag felhők gyülekeznek össze, s olyan zivatar áll küszöbön, mintha az egész világot kész lenne elönteni), így a flastromot is, ami egyáltalában nem volt alkalmas a betegség gyógyítására, a próféta célzatosan használta, hogy nyíltan bizonyságot tegyen: Isten Ezékiást orvosságok nélkül gyógyította meg. Mivel azonban a fügéket még a mi orvosaink is használják a gennyes hólyagok érlelésére, lehetséges, hogy az úr, Aki az ígéretet adta, orvosságot is adott, amint azt sok más esetben látjuk, mert noha az Úrnak nincs szüksége másodlagos eszközökre, mégis használja azokat, valahányszor csak jónak látja. S az ígéret étékét nem csökkenti ez az orvosság, mely nélkül a szó hiábavaló és hasztalan lenne, mert Ezékiás ezáltal újabb természetfeletti jelet kapott, amiből világosan megtanulta, hogy egyedül Istentől kapta azt az életet, ami miatt oly nagyon kétségbe volt esve.

23. *És mondá Ezékiás*. Egyesek úgy magyarázzák ezt a verset, mintha ez is egy Ezékiásnak adott jel lenne, így összekapcsolják ezt az előző verssel és a bámulat felkiáltásának tekintik. Valószínűbb azonban, hogy ebben a szakaszban a sorrend megfordult, amint az gyakorta megtörténik a héber szerzőknél, s amit a legutoljára mondtak, azt mesélik el először. Ézsaiás nem kezdettől fogva mondta, hogy Ezékiás jelet kért, bár a szent történelem (2Kir20:8) tanúsítja ezt, így tehát azt teszi hozzá, amit a maga helyén kihagyott.

Hogy fölmegyek az Úr házába?.Ezalatt azt érti, hogy egész életén át a fő célja Isten nevének ünneplése lesz, mert nem azért vágyott az életre, hogy könnyen, az örömök élvezetében éljen, hanem hogy Isten tiszteletét és az ő imádatának tisztaságát védje. Emlékezzünk tehát rá: Isten nem azért hosszabbítja meg az életünket, hogy követhessük természetes beállítottságunk hajlamait, vagy átadhassuk magunkat a fényűzésnek, hanem

[762] „A nyilvánvaló kihagyás az első mondatban különféleképpen egészíthető ki a 'jött, sietett, parancsolt, készen állt, megelégedett' szavakkal, vagy a 'van' létigével, mint a jövő köznyelvi körülírásával, ahol a 'megment' azt jelenti, 'meg fog menteni'."- *Alexander.*

[763] "L'arc en la nuce." "Az ív a felhőben."

hogy műveljük a kegyességet, kegyes szolgálatokat tegyünk egymásnak, s gyakorta részt vegyünk az istenfélők összegyülekezésein és a vallás nyilvános gyakorlásában, hogy hirdethessük Isten igazságát és jóságát.

39. fejezet

1. Abban az időben levelet és ajándékot küldött a babilóniai király, Meródák Baladán, Baladán fia, Ezékiás királyhoz, mert hallotta, hogy beteg volt és meggyógyult.

2. És örvende rajtok Ezékiás, és megmutatá nékik tárházát, az ezüstöt, az aranyat, a fűszereket, a drága kenetet, s egész fegyvertárát, és mindent, a mi kincsei közt található volt. Semmi nem volt, a mit meg nem mutatott volna nékik Ezékiás házában és egész birodalmában.

3. És eljött Ésaiás, a próféta, Ezékiás királyhoz, és monda néki: Mit szólának ez emberek, és honnan jöttek te hozzád? És monda Ezékiás: Messze földről jöttek hozzám, Bábelből.

4. És monda: Mit látának házadban? És monda Ezékiás: Mindent láttak, a mi csak házamban van, semmi nincs, a mit meg nem mutattam volna nékik kincseim közül.

5. És monda Ésaiás Ezékiásnak: Halld a seregek Urának beszédét:

6. Ímé napok jőnek, és elvitetik, valami házadban van, és a mit csak e mai napig gyűjtöttek eleid, Bábelbe; nem marad semmi meg, ezt mondja az Úr!

7. És fiaid közül, a kik tőled származnak, a kiket te nemzesz, el fognak hurczolni, és lesznek komornyikok Bábel királyának palotájában.

8. Akkor monda Ezékiás Ésaiásnak: Jóságos az Úrnak beszéde, a melyet te szóltál! és monda: Csak napjaimban legyen béke és állandóság!

1. *Abban az időben*. Egyesek úgy vélik, hogy ő volt a kaldeus nemzet első királya, mert atyja, Baladán, királyi cím nélkül kormányozta Babilont. Ez a Meródák tehát, miután tizenkét évig uralkodott, legyőzte az asszírokat és a kaldeusok hűbéreseivé tette őket. Hiba ugyanis azt feltételezni, hogy a háború Nabukodonozorral kezdődött. Valóban lehetséges, hogy ő fejezte be a leigázásukat, de valószínű, hogy félig már le voltak győzve, így nem maradt más hátra, mint az elődje győzelme által megszerzett királyi hatalom megszilárdítása.

Levelet és ajándékot küldött… Ezékiás királyhoz. Bár a próféta egyszerűen csak azt mondja el, hogy hírnökök küldettek, mégis fontos észrevenni, hogy őket a babiloni király ravaszságból küldte azért, hogy kecsegtessék Ezékiást és hízelegjenek neki. Ő abban az időben az asszírokat fenyegette, akikről tudta, hogy a zsidók joggal utálták őket a folytonos háborúik miatt. Ezért, hogy megszerezze Ezékiást, mint szövetségest és partizánt abban a háborúban, mely most ellene folyt, közvetett módszerekkel próbálja megszerezni a barátságát. A jó király elméjét már megrontotta a becsvágy, ezért túl korán elfogadta a zsarnok hízelgéseit és bekapta a csalit.

Az ürügy Ezékiás köszöntése volt a betegségből való felgyógyulása kapcsán. A szent történelem azonban látszólag más okot említ, nevezetesen hogy Meródákot a csodajel késztette erre (2Krón32:31). Természetesen kétség sem fér hozzá, hogy a beszámoló a csodáról, melynek során a Nap visszafelé haladt, széles körben elterjedt, s sok nemzetre gyakorolhatott benyomást. Mégis aligha hihető, hogy a pogánynak bármi más oka is lett volna amellett, hogy Ezékiást csapdába csalja. Mivel azonban a figyelemre méltó jellel Isten megmutatta, hogy gondoskodik Ezékiás biztonságáról, s mivel a gonosz emberek alantas célokra szokták felhasználni Isten kegyességének minden bizonyítékát, Meródák úgy gondolta, hogy ha szövetségre tudna lépni Ezékiással, akkor a menny védelme és kegye alatt folytathatná a háborút.[764]

Ennek következményeként küldött hírnököket Ezékiáshoz ajándékokkal, jóakaratának kifejezése végett, mert meg akarta szerezni jóindulatát, ugyanis hitt abban, hogy barátsága

[764] „Que la guerre qu'il entreprendoit de faire auroit heureuse issue, et seroit benite du ciel." „A háború, amit épen vívott, szerencsés kimenetelű lenne, s a menny is megáldaná".

hasznos és előnyös lesz a számára. Szándéka az volt, hogy a későbbiekben felhasználja Ezékiást az asszírok ellen, akikről tudta, hogy a zsidók halálos gyűlöletet táplálnak irántuk. Ilyenek a királyok és hercegek céljai: ügyeiket csalással és ravaszsággal bonyolítani, hogy annyi szövetségest szerezzenek, amennyit csak lehet, akiket aztán felhasználhatnak az ellenségeik ellen.

2. *És örvende rajtok Ezékiás*. A próféta ellátja a történész szerepét is, mert pusztán csak elmondja, mit tett Ezékiás, majd utána azt is, hogy miért tette. Azért, mert Ezékiás a becsvágytól elvakultan hivalkodó bemutatót tartott a hírnököknek. S a próféta megfeddi a helytelen örömöt, mely később utat engedett a vágynak, hogy barátként bánjon velük.

Bárki, aki futólag olvassa el ezt a történetet, arra a következtetésre fog jutni, hogy Ezékiás nem tett semmi rosszat, mert humánus cselekedet volt a hírnököket kedvesen és vendégszerető módon fogadni, s barbárság lett volna egyrészt megvetni azokat, akik baráti látogatásra jöttek hozzá, másrészt gorombán elutasítani egy ily hatalmas király barátságát. De Ezékiás szívében még ott lappangott a hiábavaló kérkedés vágya is, mert jó képet akart kialakítani önmagáról, hogy a babiloni király megérthesse: ez a szövetség nem volna előnytelen a számára, s erről meg is bizonyosodhasson Ezékiás gazdagságai, erői és hadi felszerelései láttán. Rászolgált, hogy másik alapon is megfeddjék, nevezetesen hogy elméjét egy idegen és törvénytelen segítségre irányította, s eddig a mértékig megtagadta Isten tiszteletét, Akit nemrég ismert meg Szabadítójaként két alkalommal is. Ellenkező esetben ugyanis a próféta nem feddte volna meg ennyire komolyan ezt a cselekedetét.

Ez figyelemre méltó példa és azt tanítja nekünk, hogy semmi sem veszélyesebb, mint elvakulni a bővelkedéstől. Bizonyítja a régi közmondás igazságát is, miszerint „nehezebb elviselni a bővelkedést, mint a szűkölködést”, mert ha minden a mi akaratunk szerint történik, zabolátlanokká és szemtelenekké válunk, s nem tart meg minket a kötelesség útján semmiféle figyelmeztetés, vagy fenyegetés. Mikor Ezékiással is megtörtént ez, akit a próféta „az Úr félelme lesz kincse” magasztos dicséretben részesítette (Ézs33:6), akkor nagyon is óvakodnunk kell, nehogy ugyanabba a veszélybe kerüljünk. Félrevitte az üres dicsekedés, s nem emlékezett rá, hogy korábban félholt volt, s Isten rendkívüli csodával mentette ki a halálból. Korábban ünnepélyes ígéretet tett rá, hogy folytonosan ünnepelni fogja Isten dicséretét az istenfélők gyülekezetében (Ézs38:10), most azonban, mikor látja, hogy a barátságát keresik és egy hatalmas király küld hozzá üdvözletet, megfeledkezik Istenről és a ráruházott jótéteményeiről. Mikor látjuk, hogy ez a jó király ilyen gyorsan elbukott és vitte őt tévútra a becsvágy, tanuljuk meg a mértékletesség korlátait magunkra ölteni, amelyek állandóan és szorgalmasan megtartanak bennünket Isten félelmében.

3. *És eljött Ésaiás, a próféta*. Ugyanazt a történetet folytatja, de egy tanítást is hozzátesz. Jóllehet nem mondja, hogy Isten küldte, mégis biztos, hogy a Szentlélek befolyására és Isten parancsára tette, ezért megadja magának a *próféta* megnevezést. Ezzel azt jelzi, hogy nem magánszemélyként jött, hanem egy Isten által rá ruházott hivatal ellátása végett, hogy Ezékiás világosan megtudhassa, nem halandó emberrel van dolga.

Mikor pedig azt mondja *eljött*, ebből arra kell következtetnünk, hogy nem küldtek érte, hanem hagyták, hogy csendben otthon maradjon, miközben Ezékiás dicsekedve mutogatta kincseit, a prófétákat ugyanis rendszerit nem hívják meg az efféle konzultációkra. Korábban azonban, mikor lenyomta a szélsőséges aggodalom, miközben Rabsaké oly hevesen sértegette, s oly vakmerő istenkáromlásokat mondott Isten ellen, elküldött Ézsaiásért, s megkérte, járjon közbe Istennél és enyhítse lelki fájdalmát valamilyen vigasztalással (Ézs37:2-4). Azaz, a megpróbáltatások és a nyomorúság közepette keresik a prófétákat, de bővelkedésben figyelmen kívül hagyják, sőt megvetik őket, mivel intéseikkel megzavarják jókedvünket, s látszólag a szomorúságra adnak okot. Ézsaiás azonban *eljött*, bár nem hívták, s ebben állhatatosságát kell észrevennünk és dicsérnünk. Példájából megtanuljuk, hogy nem kell addig várnunk, amíg olyan emberek által el nem küldetünk, akiknek szükségük van a

kötelességünk ellátására, mikor a legnagyobb aggodalmak közepette hitegetik magukat, s könnyelműségük, vagy tudatlanságuk, vagy akár rosszindulatuk miatt kerülnek veszélybe, mert a mi kötelességünk összegyűjteni a kóborló juhokat, még ha erre senki sem kér meg minket.

S bár Ezékiás joggal vádolható azzal, hogy megrontották a babiloni király hízelgései, s nem kérte Isten tanácsát, mégis, a nem közönséges mértékletesség jele, hogy nem zavarja el a prófétát, mintha a kákán is csomót keresne, hanem kedvesen válaszol, s végül nyugodtan és gyengéden fogadja a nagyon komoly megrovást. Jobb lett volna, ha a kezdetektől fogva kérdezte volna Isten száját, ahogyan meg van írva a zsoltárokban: „a te bizonyságaid én gyönyörűségem, és én tanácsadóim" (Zsolt119:24), de elkövetett egy hibát, s kötelessége volt engedelmesen átvenni az orvosságot a hibára.

Mit szólának ez emberek? A próféta nem azonnal zúdítja rá a súlyos megrovás fájdalmát, hanem lágyan sebesíti meg, hogy a bűnének megvallására vezesse. Ezékiás ugyanis hízelgett magának és úgy gondolta, minden rendben van vele, ezért fokozatosan kellett őt felrázni tunyaságából. Ezek a szavak mégis élesen vágtak, mintha a próféta így kérdezte volna: „Mi dolgod van *ezekkel az emberekkel*? Nem kellene a legnagyobb távolságot tartanod egy ennyire fertőző dögvésztől?" A próféta az üzenet tartalma felől is kérdezősködik, hogy Ezékiás megszégyenüljön, amiért nem vette észre vele szemben gyakorolt csalást. Okunk van hinni abban, hogy a próféta nem helytelenítette volna az üzenetet, ha nem lett volna valamiféle méreg belekeverve, viszont rámutat azokra a csapdákra, amelyekkel a babiloniak tőrbe akarták őt ejteni.

A válaszból azonban az is világos, hogy Ezékiást még nem sújtotta le ez a gyengéd megrovás, mert még mindig elégedett önmagával és azzal dicsekszik, hogy ezek az emberek m*essze földről jöttek hozzám, Bábelből*. Okunk van hinni, hogy Ézsaiás számára nem volt ismeretlen ez az ország, így Ezékiásnak nem kellett ennyire fennkölt nyelvezettel kifejezni a távolságot. Ő azonban ekképpen dicsekszik, mivel a becsvágy hatása alatt állt. Szükséges volt tehát erősebb nyomást gyakorolni rá, s élesebb csapásokat kell alkalmazni.

4. *És monda*. Ézsaiás folytatja közvetett figyelmeztetését, hogy meglássa: megindul-e Ezékiás és kivívja-e a nemtetszését. Egyelőre azonban még nem arat sikert, bár aligha hihető, hogy a király olyan ostoba lett volna, hogy ne érezné a vágás szúrását, hisz tudta: a próféta nem úgy jött, ahogyan a kíváncsiság rabjai szoktak koslatni a hírek után. Azt is tudta, hogy a próféta nem vele tréfálkozni jött, hanem valami fontosat akar kijelenteni. Bárhogyan is legyen, kedvező fogadtatásnak kell vélnünk kedves válaszát, mert nem tör ki a próféta ellen, hanem mértékletesen beszámol a tényállásról, bár még nem ismeri el, hogy vétkezett, vagy legalábbis nem jut el a megtérésig, ugyanis nem a rejtett hajlamból kiindulva ítéli meg a bűnét. A becsvágy annyira elhiteti az embereket, hogy az édessége nemcsak megmérgezi, de meg is őrjíti őket, s még mikor meg is intetnek, akkor sem térnek meg azonnal. Mikor tehát látjuk az istenfélő Ezékiást akkora butaságtól sújtottan, hogy észre sem veszi: megfeddték, vagy legalábbis beledöftek, hogy önmagára ébredjen, gondosan óvakodnunk kell ettől a rendkívül veszélyes betegségtől.

5. *És monda Ésaiás Ezékiásnak*. Isten eme ítéletéből észrevesszük, hogy Ezékiás vétke nem csekély volt, bár a józan ész másként ítél. Mivel ugyanis Isten mindig a legnagyobb mértékletességet tanúsítja az emberek büntetésében, ezért a jelen büntetés súlyosságából következtethetünk arra, hogy ez nem közönséges hiba, hanem nagyon súlyos vétek volt. S arra is emlékeznünk kell, hogy az emberek tévesen ítélik meg a szavakat, vagy a cselekedeteket, s egyedül Isten ezek illetékes bírája. Ezékiás megmutatta a kincseit. Vajon felhalmozta ezeket, hogy mindig rejtve maradjanak a föld mélyében? Kedvesen fogadta a hírnököket. Vajon el kellett volna őket kergetnie? Odahajtotta fülét a tanácsaikra. De hisz az asszír király ellenfele vágyott önként a barátságára. Vajon el kellett volna utasítania egy

ekkora előnyt? Egyszóval, amíg csak a látszatokat vesszük figyelembe, semmit sem lelünk, amire ne találnánk egyidejűleg mentséget is.

Isten azonban, Aki elől semmi sincs elrejtve, Ezékiás örömében először is hálátlanságot fedez fel, mivel nem gondol azokkal a nehézségekkel, melyek nem is oly rég sújtották, s bizonyos vonatkozásban a kaldeusokat állítja Isten helyére, Akinek oda kellene szánni egész személyiségét és mindazt, amije csak van. Ezután felfedezi a büszkeséget, mivel Ezékiás túlontúl buzgón próbál hírnevet szerezni a pompával és a gazdagsággal. Észreveszi egy olyan szövetség megkötésére irányuló bűnös vágyat, mely az egész nemzetre pusztító hatással lenne. A fő hiba azonban a becsvágy volt, ami majdnem teljesen kitörli az istenfélelmet az emberek szívéből. Ezért kiált fel joggal Ágoston: „Mily nagy és mily ártalmas a büszkeség mérge, ami nem gyógyítható mással, csak méreggel!" Ő ugyanis Pál leveleinek ama szakaszára néz, melyben az apostol kijelenti: „a kijelentések nagysága miatt el ne bizakodjam, tövis adatott nékem a testembe, a Sátán angyala, hogy gyötörjön engem, hogy felettébb el ne bizakodjam" (2Kor12:7). Ezékiás rendületlen volt, mikor körülötte majdnem minden romba dőlt, de elgyengült a hízelgésektől és nem állt ellene a hiábavaló becsvágynak. Figyelmesen és gondosan figyeljük hát meg, micsoda romboló gonoszság ez, s legyünk annál óvatosabbak, hogy elkerüljük.

Halld a seregek Urának beszédét. A kemény ítélet közvetítőjeként azzal kezdi, hogy ő Isten hírnöke és kicsivel később megismétli: Isten parancsolta meg neki, hogy ezt cselekedje, nem pusztán azért, hogy megóvja magát a gyűlölettől,[765] hanem azért, hogy mély benyomást tegyen a király szívére. Itt ismét látjuk a próféta szilárdságát és hősies bátorságát. Nem fél a király tekintetétől, és nem retteg tudatni vele a betegségét, s hirdetni neki Isten ítéletét, mert bár abban az időben, akárcsak manapság, a királyoknak kényes füleik voltak, mégis, teljesen tisztában lévén azzal, hogy Isten parancsolta meg neki ennek a kötelességnek az ellátását, bátran végrehajtja megbízatását, bármekkora ellenszenvet is ébresszen vele. A próféták valóban alá voltak vetve a királyoknak, és semmit sem követeltek maguknak, amíg Isten nevében nem kellett szólniuk, s azokban az esetekben semmi sem volt oly magasztos, amit ne lehetett volna lealacsonyítani Isten fensége előtt. S ha az lett volna a célja, hogy fejedelmének jó kegyét szerezze meg, a többi hízelgőhöz hasonlóan ő is csendben maradt volna. Ő azonban a hivatalát tartotta szem előtt, s megpróbálta azt a leghűségesebben ellátni.

6. *Nem marad semmi meg*. Helyénvaló megfigyelni a büntetés fajtáját, amit az Úr kiszab Ezékiásra. Ő ugyanis az utódaitól veszi azt el, amivel oly hangosan hencegett, azért, hogy ne legyen alapjuk a velük való dicsekvésre. Azaz, az Úr megbünteti az emberek becsvágyát és büszkeségét, hogy nevük, vagy királyságuk, melyről remélték, hogy örökké fennáll, kitöröltetik, s őket megvetéssel kezelik, emlékük pedig átkozottá válik. Egyszóval, legyőzi ostoba gondolataikat, ezért pont az ellenkezőjét fogják megtapasztalni azoknak a koholmányoknak, amikkel becsapják önmagukat.

Ha ennek azt vetik ellene, hogy ésszerűtlen lenne az egész város kirablását és a nemzet fogságba vitelét egyetlen ember hibájának tulajdonítani, miközben a Szentlélek mindenütt azt jelenti ki (2Krón36:14-17), hogy az általános makacsság volt az ok, amiért Isten megengedte a város és az ország kirablását a babiloniak által, arra azt mondom, hogy semmi abszurditás sincs abban, ahogyan Isten az egyén, de egyidejűleg az egész nemzet bűneit is bünteti. Mikor ugyanis Isten haragja elárasztotta az egész országot, mindenkinek kötelessége volt bűnvallásra egyesülni, minden egyénnek pedig egyénileg is megfontolni, mire szolgált rá, hogy egyetlen ember se háríthassa a szégyent másokra, hanem mindenki magára vegye azt. Emellett mivel a zsidók már addig is sok vonatkozásban rászolgáltak Isten ítéletére, Ő joggal engedte meg Ezékiásnak, hogy mindenki kárára elmulassza a kötelességét, hogy annál jobban siettesse haragját, s megnyissa az utat ítéletének végrehajtása előtt. Látjuk, hogy hasonló dolog

[765] "Non pas que pour crainte d'estre mal voulu, il se descharge sur le Seigneur." "Nem azért, hogy az önmagával szembeni rosszindulattól félve az Úrra hárítsa a felelősséget."

Dáviddal is megtörtént, mert a Szentírás kijelenti, hogy nem véletlen esemény volt, mikor megszámláltatta a népet, hanem ez magának a nemzetnek a hibájából ment végbe, mert az Úr úgy döntött: ezen a módon bünteti meg őket. „Ismét felgerjede az Úrnak haragja Izráel ellen, és felingerlé Dávidot ő ellenek, ezt mondván: Eredj el, számláld meg Izráelt és Júdát" (2Sám24:1). Ebben az igeversben tehát büntetéssel is fenyegeti Ezékiást, ám a bűne, mellyel kiprovokálta Isten haragját, egyben Istennek az egész nemzettel szembeni bosszúja is volt.

7. *És fiaid közül*. Vélhető, hogy ez sokkal lesújtóbb volt Ezékiás számára, ezért a dolog fokozása végett szerepel a próféta mondandójának végén. Még ha bármiféle megpróbáltatás söpör is végig a nemzeten, általában úgy vélik, hogy a király és családja kivételek lesznek, mintha nem azonos rangúakként kezelnék őket a többi emberrel. Mikor tehát a király megértette, hogy fiai foglyokká és szolgákká válnak, ennek szélsőségesen szigorúnak kellett a számára látszani. Ebből ismét megtanulhatjuk, mennyire nem tetszett Istennek, hogy Ezékiás a földi gazdagságtól várja a segítséget, s bűnös emberek jelenlétében dicsekszik vele, s Isten félelmetes példával bünteti megbocsáthatatlan bűnként, hogy Ezékiás gazdagságának becsvágyó bemutatóját tartotta hitetlenek jelenlétében.

8. *Jóságos az Úrnak beszéde*. Ebből a válaszból megtudjuk, hogy Ezékiás nem volt ostoba, vagy makacsul gőgös ember, mivel türelmesen hallgatta a próféta szavait, bár a kezdetben ezek alig hatottak rá. Mikor megtudta, hogy az Úr haragszik, vonakodás nélkül elismeri a bűnét, s megvallja, hogy jogosan kapja a büntetést. Meghallván Isten ítéletét, nem okoskodik, vagy vitatkozik a prófétával, hanem szelíden és mértékletesen viselkedik, ezzel példát mutat nekünk az igazi odaszántságból és engedelmességből. Tanuljuk hát meg a kegyes király példáján nemcsak akkor figyelni nyugodtan az Úrra, mikor buzdít, vagy tanácsol, hanem akkor is, mikor elítél, és a jogos büntetéssel fenyeget. Mikor azt mondja, hogy „az Úrnak beszéde jóságos", nemcsak dicséri igazságosságát, de nyugodtan belenyugszik abba, ami nyersesége folytán kellemetlen lehetett. Néha ugyanis még az elvetettek is rákényszerülnek bűneik megvallására, lázadásuk azonban nincs annyira korlátozva hogy ne zúgolódnának a Bíró ellen. Azért tehát, hogy Isten fenyegetései enyhíthetőek legyenek számunkra, mindig táplálnunk kell a könyörület valamelyes reménységét, mert szíveink egyébként mindig haszontalan keserűséget fognak magukból ontani. Aki azonban meg van arról győződve, hogy Isten, mikor büntet, semmilyen mértékben sem teszi félre az atyai érzéseket, nem csak azt fogja megvallani, hogy Isten igaz, de nyugodtan és szelíden fogja elhordozni pillanatnyi szigorúságát. Egyszóval, mikor erőteljes a meggyőződésünk Isten kegyelméről, s hisszük, hogy Ő a mi Atyánk, nem lesz nehéz, vagy kellemetlen számunkra állni, vagy bukni az Ő jótetszése szerint, mert semmi előnyösebb dolog nincs az Ő atyai büntetéseinél.

Így Dávid is, akit komolyan megfeddett Náthán próféta, alázatosan válaszol: „Ő az Úr, cselekedjék úgy, a mint néki jónak tetszik",[766] mert kétségtelen, hogy nemcsak azért néma, mert haszontalan lenne zúgolódni, hanem azért is, mert akarattal aláveti magát Isten ítéletének. Ugyanez a jellege Saul hallgatásának is, mikor megtudja, hogy a királyság elvétetik tőle (1Sám28:20). Mivel azonban csak a büntetés rettenti meg, és nem indul a bűnéből való megtérésre, nem kell csodálkoznunk, ha bensője kegyetlenséggel van tele, bár látszólag beleegyezik, mert nem képes ellenállni, amit egyébként akarna tenni. Mint a gonosztevők, akik mikor láncokra vannak verve, vagy meg vannak bilincselve, engedelmeskednek bíráiknak, akiket azonban, ha tehetnék, lerántanának a hatósági helyükről és megtaposnának. Míg azonban Dávid és Ezékiás „megalázkodtak Isten hatalmas keze alatt" (1Pt5:6), mégsem veszítették el reményüket a bocsánatra, ezért tehát inkább alávetették magukat a rájuk kiszabott büntetésnek semhogy kivonták volna magukat az Ő tekintélye alól.

[766] A szerző emlékezetből idéz, és nem Dávidnak Náthánhoz intézett szavait mondja (2Sám12:12), hanem azt, amit Éli mondott Sámuelnek (1Sám3:18). – *a szerk.*

A melyet te szóltál! Érdemes megjegyezni: nemcsak azt ismeri el, hogy Isten kiszabott ítélete igazságos, de azt is, hogy az Ézsaiás által szólt szavak jók. Hatalmas hangsúly van ebben a mondatban, hisz nem vonakodik tisztelettel fogadni a szavakat, bár halandó ember szájából hangzottak el, mert azok legfőbb Szerzőjére figyel. Az Ézsaiás által használt szabadság kétségtelenül nyers és kellemetlen volt a király számára, de elismervén őt Isten szolgájának, megengedi, hogy engedelmességre késztesse. Annál tűrhetetlenebb azok kényessége, akik megsértődnek, ha tanácsolnak nekik, vagy feddik őket, s gúnyosan válaszolnak az Íge tanítóinak és szolgálóinak: „Ti talán nem vagytok hozzánk hasonló emberek?" Mintha nem lenne kötelességünk Istennek engedelmeskedni mindaddig, míg nem küld angyalokat a mennyből, vagy Ő Maga alá nem száll. Ebből azt is megtanuljuk, milyen véleményt kell formálnunk a fanatikusokról, akik miközben azt színlelik, hogy tisztelik Istent, elvetik a próféták tanításait. Ha ugyanis készek volnának engedelmeskedni Istennek, nem kevésbé figyelnének Rá, mikor a prófétáin át szólal meg, mint mikor a mennyből mennydörög. Elismerem, különbséget kell tennünk az igaz és a hamis próféták között, „a pásztor hangja (Jn10:3, 5) és az idegen hangja" között, de nem szabad mindent válogatás nélkül elvetnünk, hacsak nem akarjuk Magát Istent is elvetni, s nemcsak akkor kell rájuk figyelnünk, mikor buzdítanak, vagy korholnak, hanem akkor is mikor Isten parancsára elítélnek, vagy bűneink jogos büntetésével fenyegetnek.

Legalább[767] *napjaimban legyen béke*. A כי (*ki*) viszonyszó néha szembenállást fejez ki, itt azonban kivételt jelöl, ezért fordítottam a *legalább* szóval. Ezékiás ugyanis valami újat tesz hozzá, nevezetesen hálát ad Istennek, amiért enyhíti a büntetést, amire rászolgált. Mintha ezt mondta volna: „Az Úr támaszthatott volna hirtelen ellenségeket, hogy kiűzzön a királyságomból, most azonban megkímél, s késleltetvén mérsékli a büntetést, amit joggal szabott ki rám". Ez a mondat magyarázható imaként is, melyben Ezékiás arra vonatkozó vágya fejeződik ki, hogy a büntetés egy jövőbeli korra legyen áttéve. Valószínűbb azonban, hogy amit a próféta az eljövendő napokról mondott, azt Ezékiás a szomorúságának csillapítására és önmaga türelemre intésére használta, mert a hirtelen bosszúállás még jobban megrémítette volna őt. Ez a kivétel tehát nagyon alkalmas a lélek szelídségének felgerjesztésére: „Isten *legalább* a mi korunkat megkíméli". Ha azonban bárki az ok megjelölésének kívánja tekinteni: „*Mert* békesség lesz",[768] hadd örüljön a véleményének.

Béke és igazság.[769] Egyesek úgy vélik, hogy az אמת (*emeth*), igazság az istentiszteletet és a tiszta vallást jelöli, mintha megköszönné Istennek, hogy mikor meghal, sértetlenségben hagyja meg a kegyesség tanítását. Én azonban az „állandóság", vagy a királyság békés állapota megjelölésének veszem, ha ugyan nem tekinthető előnyösebbnek a jelentését egy szó helyettesítésével úgy módosítani, hogy „biztos és hosszas bővelkedés lesz".

Gondolható azonban, hogy Ezékiás kegyetlen volt, amiért nem gondolt az utódaira, s nem okozott magának túl sok fejtörést azzal, hogy mi történik majd ezután. Az olyan mondások, mint az (εμου θανοντος γαια μιχθετω πυρι) „Ha majd meghalok égjen meg az egész Föld", azaz „ha meghaltam, mindenki halott lesz", és más hasonlók, most nagyon sok disznó gazember és epikureusi szájában profán és megrázó. Ezékiás szavainak értelme azonban teljesen más volt, mert miközben jót akart azoknak, akik utána éltek, mégis tiszteletlenség lett volna figyelmen kívül hagyni a halasztás ama jelét, amit Isten a bosszújának késleltetésével adott, mert ezzel eljuthatott arra a reménységre, hogy ez a kegyelem bizonyos mértékig az utódokra is kiterjed. Egyesek azt mondják, hogy örült a késleltetésnek, mert „ne aggodalmaskodjunk a holnap felől, mert elég minden napnak a maga baja" (v. ö. Mt6:34). Ez azonban nem vonatkozik a jelen igeszakaszra, mert Ezékiás nem hagyja figyelmen kívül az utódokat, hanem észrevéve, hogy Isten a halasztással mérsékli a

[767] A Károli-fordítás szerint: *Csak napjaimban legyen béke – a ford.*
[768] Car il y aura paix.
[769] A Károli-fordítás szerint: *béke és állandóság! – a ford.*

büntetést, hálát ad Istennek, amint már mondtuk, mert jóllehet ez a büntetés egy jövő korra várt, mégis az ő kötelessége volt elismerni a jelenben adott kegyet. S valóban, leginkább a saját korunknak kell munkálkodnunk, s fő figyelmünket a jelenre kell fordítanunk. A jövő felett nem szabad átsiklani, de ami a jelen és a közvetlen, az erőteljesebb kötelezettségeket támaszt a szolgálatunkkal szemben. Minket ugyanis, akik élünk, egyidejűleg erőteljesebb kötelekkel köt Isten össze, hogy amennyire tőlünk telik, kölcsönös kapcsolatokkal segíthessük egymást. Hasonlóképpen azt is észre kell vennünk, hogy noha az Úr korábban meghosszabbította Ezékiás életét, miikor ő nagyon közel állt a halálhoz, most ismét jó ok volt attól félni, hogy emiatt a bűn miatt megrövidíti azt. Mikor megtudja, hogy az ígéret megerősíttetett, hálát ad Istennek, s türelmesebben viseli az eljövendő megpróbáltatást, bár fájdalmasnak és aggasztónak találta azt.

40. fejezet

1. Vigasztaljátok, vígasztaljátok népemet, így szól Istenetek!

2. Szóljatok Jeruzsálem szívéhez, és hirdessétek néki, hogy vége van nyomorúságának, hogy bűne megbocsáttatott; hiszen kétszeresen sujtotta őt az Úr keze minden bűneiért.

3. Egy szó kiált: A pusztában készítsétek az Úrnak útát, ösvényt egyengessetek a kietlenben a mi Istenünknek!

4. Minden völgy fölemelkedjék, minden hegy és halom alászálljon, és legyen az egyenetlen egyenessé és a bérczek rónává.

5. És megjelenik az Úr dicsősége, és minden test látni fogja azt; mert az Úr szája szólt.

6. Szózat szól: Kiálts! és monda: Mit kiáltsak? Minden test fű, és minden szépsége, mint a mező virága!

7. Megszáradt a fű, elhullt a virág, ha az Úrnak szele fuvallt reá; bizony fű a nép.

8. Megszáradt a fű, elhullt a virág; de Istenünk beszéde mindörökre megmarad!

9. Magas hegyre menj fel, örömmondó Sion! emeld föl szódat magasan, örömmondó Jeruzsálem! emeld föl, ne félj! mondjad Júda városinak: Ímhol Istenetek!

10. Ímé, az Úr Isten jő hatalommal, és karja uralkodik! Ímé, jutalma vele jő, és megfizetése Ő előtte.

11. Mint pásztor, nyáját úgy legelteti, karjára gyűjti a bárányokat és ölében hordozza, a szoptatósokat szelíden vezeti.

12. Ki mérte meg markával a vizeket, és ki mértéklé az egeket arasszal, a föld porát ki foglalá mérczébe, és a hegyeket ki tette körtefontra, és a halmokat a mérlegserpenyőbe?

13. Kicsoda igazgatta az Úr lelkét, és ki oktatta Őt, mint tanácsosa?

14. Kivel tanácskozott, hogy felvilágosítsa Őt, és tanítsa Őt igazság ösvényére, és tanítsa ismeretre, és oktassa Őt az értelem útára?

15. Ím a népek, mint egy csöpp a vederben, és mint egy porszem a mérlegserpenyőben, olyanoknak tekintetnek; ímé a szigeteket mint kis port emeli föl!

16. És a Libánon nem elég a tűzre, és vada sem elég az áldozatra.

17. Minden népek semmik Ő előtte, a semmiségnél és ürességnél alábbvalóknak tartja.

18. És kihez hasonlítjátok az Istent, és minő képet készítetek Ő róla?

19. A bálványt a mester megönti, és az ötvös megaranyozza azt, és olvaszt ezüst lánczot reá;

20. A ki szegény ily áldozatra, oly fát választ, a mely meg nem rothad; okos mestert keres, hogy oly bálványt állítson, a mely nem ingadoz.

21. Hát nem tudjátok és nem hallottátok-é, hát nem hirdettetett néktek eleitől fogva, hát nem értettétek-é meg a föld fundamentomait?

22. Ki ül a föld kereksége fölött, a melynek lakói mint sáskák előtte, ki az egeket kiterjeszti mint egy kárpitot, és kifeszíti, mint a sátort, lakásra;

23. Ki a fejedelmeket semmivé teszi, és a föld biráit hiábavalókká változtatja;

24. Még alig plántáltattak, még alig vettetének el, alig vert gyökeret a földben törzsük, és Ő csak rájok fuvall, és kiszáradnak és őket, mint polyvát, forgószél ragadja el:

25. Kihez hasonlíttok hát engem, hogy hasonló volnék? szól a Szent.

26. Emeljétek föl a magasba szemeiteket, és lássátok meg, ki teremté azokat? Ő, a ki kihozza seregöket szám szerint, mindnyáját nevén szólítja; nagy hatalma és erőssége

miatt egyetlen híjok sincsen.

27. Miért mondod Jákób és szólsz ekként Izráel: Elrejtetett az én útam az Úrtól, és ügyemmel nem gondol Istenem?!

28. Hát nem tudod-é és nem hallottad-é, hogy örökkévaló Isten az Úr, a ki teremté a föld határait? nem fárad és nem lankad el; végére mehetetlen bölcsesége!

29. Erőt ad a megfáradottnak, és az erőtlen erejét megsokasítja.

30. Elfáradnak az ifjak és meglankadnak, megtántorodnak a legkülönbek is;

31. De a kik az Úrban bíznak, erejök megújul, szárnyra kelnek, mint a saskeselyűk, futnak és nem lankadnak meg, járnak és nem fáradnak el!

1. *Vígasztaljátok*. A próféta új témába kezd bele, mert elhagyván azokat az embereket, akikre sem fenyegetésekkel, sem tanácsokkal nem tudott előnyös benyomást tenni azok kétségbeejtő gonoszsága folytán, most az utódokhoz fordul azért, hogy kijelentse: a nép, aki megalázza magát a kereszt alatt nem lesz híján a vigasztalásnak még a legkomolyabb megpróbáltatások közepette sem. S valószínű, hogy akkor írta ezt a próféciát, mikor a fogság időszaka már a küszöbön állt, hogy a földi életből való távozása után se hagyja Isten nagyon fájdalmas csapásokkal elborított egyházát a helyreállítás reménysége nélkül. Jóllehet korábban keverte a próféciáit fenyegetésekkel és ijesztgetésekkel ebből a célból, mégis úgy tűnik: főleg azok javát tartotta szeme előtt, akik abban a korban éltek. Ami ezután következik, az a jövőbeni egyházra vonatkozik, melynek megelevenedése jóval a halála után következett be. Ezután ugyanis egy örökös tanítást fektet le, amit nem szabad egyetlen korra vonatkoztatni, különösen mikor Krisztus uralkodásának kezdetéről és előremeneteléről számol be. S ennek a próféciának annál is fontosabbnak kell lennie a számunkra, mivel közvetlen fogalmakkal szól hozzánk. Mert bár lehet lelki alkalmazása annak, ami ezt megelőzte, hisz az a tanítás mind a zsidóknak, mind nekünk egyaránt szól, most azonban, mivel elhagyja saját korának zsidóságát, s az utódokhoz szól egészen a világ végezetéig, a most következők szemlátomást inkább ránk vonatkoznak.

Ezzel a buzdítással tehát az Úr az istenfélők szívét akarta felpezsdíteni, nehogy elcsüggedjenek a súlyos megpróbáltatások között. Először a zsidókhoz szól, akiket nem sokkal ezután kemény fogságba hurcoltak, ahol se áldozataik, sem prófétáik nem voltak, s minden vigasztalástól meg lettek volna fosztva, ha az Úr nem enyhítette volna nyomorúságaikat ezekkel a vigasztalásokkal. Ezután minden istenfélőhöz szól, akik majd ezután élnek, vagy akkor még élnek majd, hogy buzdítsa szíveiket még mikor látszólag nagyon alacsonyra süllyedtek és a végletekig tönkrementek. S hogy ennek a beszédnek nagyobb legyen a súlya, s erős befolyást gyakoroljon elméikre, úgy mutatja be Istent, mint aki új prófétákat támaszt, akiknek megparancsolja, hogy baráti vigasztalással enyhítsék a nép szomorúságát. Ennek általános jelentése az, hogy miután egy időre elhagyni látszik a nyomorult foglyokat, kegyelme bizonysága ismét előtör a sötétségből, s miután megszűntek a felvidító próféciák, a megfelelő időjük el fog érkezni. S hogy még jobban megmutassa az öröm alapját, többes számot használ: *vigasztaljátok*, amivel jelzi, hogy nem egyet, vagy kettőt küld, hanem a próféták nagy tömegét. S mivel ezt ténylegesen beteljesítette, ebből világosabban látjuk végtelen jóságát és könyörületét.

Szólni fog.[770] Először is azt kell észrevenni, hogy az ige jövő időben áll, s azok az igemagyarázók, akik jelen, vagy múlt időben fordítják, mind a szavakat megváltoztatják, mind az értelmén foltot ejtenek. Közvetve arra a köztes időszakra mutat rá, mely alatt a nép súlyosan bánkódik majd, mintha Isten csendben volna.[771] Jóllehet még abban az időszakban

[770] A Károli-fordításban az ige jelen időben áll – *a ford.*

[771] "Comme si Dieu n'en cust rien veu." "Mintha Isten egyáltalán nem látná"

sem szűnt meg Isten felmutatni az üdvösség reménységét bizonyos próféták által, mégis, hosszú időre száműzte őket, s mikor szörnyű nyomorúságban voltak, és majdnem elpusztultak, a vigasztalás nem volt annyira bőséges, amíg mondhatni ujjal meg nem mutattatott nekik, hogy szabadon visszatérhetnek. Ezen az alapon a *vigasztalás* szót a jelen kegyre utalónak kell tekinteni, s a szó ismétlése nemcsak a prófécia bizonyosságát erősíti meg, hanem erejének és sikerének is tapsol, mintha a próféta azt mondta volna, hogy ebben az üzenetben az öröm bőséges, teljes és meg nem szűnő oka foglaltatik benne.

Legfőképp az ige jövő idejéhez kell ragaszkodnunk, mert ebben egy közvetett ellentéte van a mélabús csend, amiről beszéltem, valamint a vigasztalás tanítása között, ami ezután következett. S ezzel a próféciával egyezik az egyház panasza: „Jeleinket nem látjuk, próféta nincs többé, és nincs közöttünk, a ki tudná: meddig tart ez?" (Zsolt74:9) Látjuk, hogyan siránkozik azon, hogy megfosztatott a legjobb vigasztalástól, mivel nem jön ígéret a nyomorúságait megkönnyítendő. Mintha a próféta ezt mondta volna: „Az Úr nem tűri, hogy próféták nélkül maradjatok, hogy még a legkomolyabb megpróbáltatások közepette is vigasztaljon benneteket. Abban az időben támaszt embereket, akik által majd elküldi az üzenetet, amire régen vágytok, s abban az időben azt is megmutatja, hogy a gondotokat viseli."

Én a *szólni fog* jövő időt nemcsak a babiloni fogságra vonatkoztatom, hanem a megszabadulás teljes időszakára, ami Krisztus uralkodását is magában foglalja.[772] A *szólni fog* igéhez hozzá kell tennünk „a prófétáknak", akiket e célra jelöl ki, mert hiába beszélnének, ha az Úr nem szólt volna hozzájuk, sőt nem adta volna a szájukba, amit mások tudtára kell hozniuk. Így tehát kölcsönös kapcsolat áll fenn Isten és a próféták között. Egyszóval, az Úr azt ígéri, hogy az üdvösség reménysége megmarad, bár az emberek hálátlansága megérdemelné, hogy ez a hang örökre elhallgasson és mindenestől kialudjon.

Ezeket a szavakat, amint mondtam, nem szabad a babiloni fogságra korlátozni, mert nagyon kiterjedt jelentéssel bírnak, s az evangélium tanítását is magukba foglalják, mert főleg abban rejlik a „vigasztalás" ereje. Az evangéliumra tartozik azok vigasztalása, akik nyomorultak és lesújtottak, azok felélesztése, akiket levágtak és ténylegesen meghaltak, a gyászolók vigasztalása, röviden, megadni minden örömöt és boldogságot. S ez az oka annak, amiért evangéliumnak, azaz jó hírnek nevezik.[773] S nem is akkor kezdődött, mikor Krisztus a világba jött, hanem jóval korábban, s mondható, hogy Dániel emelte fel először a zászlaját, hogy a hívők a visszatérésre várakozva szemlélhessék magukat (Dán9:2). Ezután Aggeus, Zakariás, Malakiás, Nehémiás, Ezsdrás és mások, egészen Krisztusig, mind arra buzdították a hívőket, hogy egyre jobb és jobb reményt tápláljanak. Malakiás, közülük a legutolsó, tudván, hogy nagyon kevés próféta lesz ezután, Mózes törvényéhez küldi vissza a népet, hogy tanuljanak Isten akaratából, az Ő fenyegetéseiből és ígéreteiből (Mal4:4).

Istenetek. Ebből az igeszakaszból megtanuljuk, mit kell főleg keresnünk a prófétáknál, nevezetesen hogy miképpen bátorítják az istenfélők reménységét a mennyei kegyelem édességének bemutatásával, nehogy elcsüggedjenek a megpróbáltatások súlya alatt, hanem bátran kitartsanak Isten elhívásában. Mivel azonban nehéz volt hívőnek lenni, emlékezteti őket a szövetségre, mintha azt mondta volna: Isten számára lehetetlenség elfelejteni, amit korábban megígért Ábrahámnak (1Móz17:7). Így bár a zsidók a bűneik miatt kiestek a kegyelemből, mégis kijelenti, hogy Ő az *Istenük*, s hogy ők a tulajdon népe, mert mindkét dolog a kiválasztástól függött. Mivel azonban még abban a népben is sok volt az elvetett, a kijelentés arra utal, hogy ez a beszéd szigorúan csak a hívőknek szól, mert bár folytonosan sóhajtozik, csendesen megengedi, hogy a hitetlenek végképp eltöröltessenek és elpusztuljanak. A hívőknek azonban felbecsülhetetlen vigasztalást mutat fel, mert bár egy

[772] "Qui comprend en soy le regne de Christ jusqu' a la fin du monde." "Mely magában foglalja Krisztus uralkodását egészen a világ végéig."
[773] Evangile, c'est a dire Bonne nouvelle.

időre lesújtja őket a bánat és a gyász, mégis, mivel Istenben reménykednek, Aki a vigasztalás Atyja, tapasztalatból fogják megismerni, hogy a kegyelem ígérete, mint rejtett kincs, félre van téve nekik, hogy a megfelelő időben felüdítse a szívüket. Ez a prófétai hivatalnak is hatalmas dicsérete, hogy a megpróbáltatások között támogatja a hívőket, nehogy elcsüggedjenek, vagy elbátortalanodjanak. Egyúttal azt is megmutatja ez az igeszakasz, hogy Isten bosszújának félelmetes képe, mikor nincsenek hűséges tanítók, akiknek szájából hallható Isten egyházában a vigasztalás, mely alkalmas az elbukottak felemelésére és a gyengék megerősítésére.

2. *Szóljatok Jeruzsálem szívéhez*. Itt Isten parancsol szolgáinak, a prófétáknak, és meghatározza az üzenetet, melyet általuk akar nyilvánosan hirdetni, mikor a hívőket felszólítja, hogy siralmukat vígságra fordítsák. De mégsem a hivataluk jókedvű és bátor ellátására buzdítja és bátorítja őket elsősorban, hanem inkább közvetíti a biztos reménységet a hívők elméje számára, hogy türelemmel viseljék el a késlekedés kellemetlenségét, míg megjelennek a próféták ezzel az örömteli és boldog üzenettel. A *szívhez szólni*[774] nem más, mint „az elme akarata, vagy érzése szerint szólni", mert a szívünk utálja, vagy visszahőköl, ha bármi rossz hírt hallunk, de buzgón fogadja, vagy inkább elébe siet mindennek, ami kellemes. S annak következtében, hogy az emberek látszólag elvettettek, semmi sem lehet kedvesebb, mint a kibékülés,[775] aminek mindent sértést el kel törölnie. Ebben a szóképben, melyben a rész szerepel az egész helyett, *Jeruzsálem*, amint az közismert, az egyházat jelenti.

És kiáltsátok néki.[776] A *kiáltsátok* azt jelenti, hogy ennek a kegyelemnek az ígérete nyílt lesz és leplezetlen, így megcsendül mindenki fülében és megértik valamennyien, mert ha a próféták csak motyogtak, vagy homályosan szóltak volna, az ezzel a vigasztalással kapcsolatos hit kétséges, vagy gyenge lenne. Most azonban bátran, nyitott szájjal hirdetik, így minden kétséget eltörölnek.

Hogy háborúsága befejeződött.[777] Kívánatos üzenet, hogy az Úr véget vet népe háborúságának. Én úgy vélem, hogy a כי (*ki*) viszonyszó egy magyarázat bevezetése. Egyesek úgy vélik, hogy a צבאה (*tzebaah*), amit itt „háborúságának" fordítottunk, egyszerűen „időt" jelent, mintha a próféta ezt mondta volna: „ideje letelt".[778] Mások úgy vélik, hogy a meglátogatás idejét fejezi ki, ez azonban nem helyénvaló, mert a zsidók között szó szerint a törvényes munkára előzőleg kijelölt és elkülönített időt jelenti (4Móz4:23). Itt azonban a hasonlat kétségtelenül a katonák leszerelésétől vétetett, mert azt jelenti, hogy a bajaik vége elközelített, s Isten nem akarja a népét folytonosan zaklatni, hanem határt szab megpróbáltatásaiknak. A babiloni fogság idejét tehát egy igazságos háborúhoz hasonlítja, melynek végén a katonák tisztességes leszerelés után hazatérnek, hogy élvezzék a békességet és a csendességet.

Hogy bűne megbocsáttatott. Ez azt jelenti: Isten annyira kegyelmes hozzájuk, hogy vonakodik a legnagyobb szigorúsággal bánni velük. Ezek a szavak tehát okot jelölnek meg, mert mint az orvosok a betegségek gyógyítása során először a betegség okát távolítják el, úgy bánik velünk az Úr is. A csapások, melyekkel megostoroz minket, bűneink következményei, ezért ahhoz, hogy abbahagyja az ostorozást, először meg kell bocsátania, következésképpen azt mondja: azért lesz vége a büntetéseknek, mert többé már nem tulajdonít bűnt nekünk. Mások úgy vélik, a עונו (*gnavonah*) azt jelenti: „az ő nyomorúsága", s azt jelenti, a nyomorúsága véget ért. Ez a jelentés is nagyon ideillő, a próféta tehát ugyanazt a bejelentést két módon teszi meg, ugyanis befejeződnie a háborúságának és véget vetni a nyomorúságának ugyanazt a dolgot jelenti. Mégis fenn kell tartanunk azt az alapelvet, hogy Isten akkor hagyja abba a büntetések kiszabását, mikor megengesztelődik, így a megbocsátás és a bűnök

[774] "Selon le coeur;" "a szív szerint." A szerző egyformán használja a "secundum cor" és az "ad cor" kifejezéseket. – *a szerk.*
[775] "La reconciliation avec Dieu." "Kibékülés Istennel."
[776] A Károli-fordítás szerint: *És hirdessétek néki – a ford.*
[777] A Károli-fordítás szerint: *vége van nyomorúságának – a ford.*
[778] Que nons avons traduit Guerre, pour "le temps," comme s'il estoit dit: Son temps est accompli.

elengedése mindig az első a sorrendben, mint ok. A נירצה (*nirtzah*) szó viszont véleményem szerint az előző jelentést követeli meg, mintha a próféta azt mondta volna: Isten oly módon engesztelődött ki, hogy megbocsátván és elengedvén a bűneinket, kész ismét a kegyesség állapotába lépni népével.

Kétszeresen sujtotta őt az Úr keze minden bűneiért. Ezt az igeszakaszt két módon magyarázzák. Egyesek azt mondják, hogy a nép, miután kettős büntetésre szolgált rá, kettős kegyben részesült, mások pedig azt mondják, hogy elég büntetést kaptak, mert Isten nem akar többet kiszabni. A előző magyarázat, bár tartalmaz egy kiváló és hasznos tanítást, nem egyezik a szöveggel, ezért félre kell tenni. Nyilvánvaló, hogy a próféta bőven elégnek tartja a nyomorúságokat, melyek az egyházát érték. Szeretném tehát, hogy akik támadták Jeromost és más, ugyanezt a magyarázatot követőket, mérsékeltebbek lennének, mert a természetes jelentés ennek a magyarázatnak felel meg, nem pedig az elmésebbnek, mely szerint az Úr kettős keggyel fizet a bűneikért. Az igeszakasz általános jelentése az, hogy Isten nem szándékozik szigorúbb, vagy tovább is tartó büntetést kiszabni a népére, mivel atyai kedvessége folytán bizonyos értelemben nem tetszik Neki a szigorúság. Itt a *kétszeres* szó azt jelenti: „nagy és bőséges". Nem szabad azt képzelni, hogy a büntetés nagyobb volt, mint a sértés, vagy azzal egyenlő, mert utálnunk kell azoknak az istenkáromlását, akik kegyetlenséggel vádolják Istent, mintha szélsőségesen szigorú büntetést szabott volna ki. Miféle büntetést lehetne ugyanis kiszabni, mely elegendően súlyos volna még a legkisebb sértésre is? Ennek tehát Isten kegyelmére kell vonatkoznia, Aki határt szabván a büntetésnek arról tesz bizonyságot, hogy nem akarja jobban, vagy többé büntetni őket annál, amit eddig is kaptak, bár az a nemzet komolyabb büntetésekre is rászolgált. Isten egy Atya szerepét játssza, Aki miközben könyörületes a gyermekeivel, nem minden vonakodás nélkül kénytelen szigort gyakorolni, így akarattal hajtja elméjét a megbocsátás megadására.

3. *Egy hang kiált a pusztában*.[779] A megkezdett témát folytatja, s konkrétabban kijelenti, hogy a most látszólag tönkrement néphez elküldi a vigasztalás szolgálóit. Egyidejűleg elébe megy egy ellenvetésnek, ami megfogalmazható lenne: „Te valóban vigasztalást ígérsz, de hol vannak a próféták? Mert mi 'a pusztában' leszünk, honnan jön hát ez a vigasztalás?" Ezért tesz bizonyságot róla, hogy „a puszta" nem lesz akadálya annak a számukra, hogy élvezzék is ezt a vigasztalást.

A puszta itt átvitt értelemben azt a sivárságot jelképezi, amely akkor fennállt, bár én nem gondolom, hogy a próféta a köztes utazásra gondolt,[780] mert a pusztaság zordonsága szemlátomást megakadályozta a visszatérésüket. A próféta tehát azt ígéri, hogy noha minden út zárva lesz, s egyetlen repedés sem lesz nyitva, az Úr mégis könnyedén tör utat a legjárhatatlanabb szakaszokon át is Magának és a népének.

Készítsétek az Úrnak útát. Egyesek összekapcsolják ezt a mondatot „a pusztában" szavakkal, és így magyarázzák: „A pusztában készítsétek az Úrnak útát". A próféta azonban, úgy tűnik, inkább azt a hangot képviseli, mely az elkóboroltakat, s mondhatni, a lakható földről száműzötteket látszik összegyűjteni. „Bár nem láttok mást, csak a félelmetes pusztaságot, a vigasztalás eme hangja mégis hallatszani fog a próféták szájából." Ezek a szavak arra a rabszolgaságra vonatkoznak, melyet majd Babilonban fognak elszenvedni.

De kihez szól ez a hang? A hívőkhöz? Nem, Círuszhoz, a perzsákhoz és a médekhez, akik fogva tartották azt a népet. Elidegenedvén az Isten iránti engedelmességtől, kénytelenek felszabadítani a népet, ezért kapják a „készítsétek és egyengessétek az utat" parancsot, hogy Isten népe visszajuthasson Júdeába, mintha a próféta ezt mondta volna: „Tegyétek járhatóvá a járhatatlant". Ennek a próféciának az ereje és hatékonysága azért van tehát felmutatva, hogy mi tapsolhassunk neki. Mikor ugyanis akkora tekintéllyel ruházza fel a szolgáit, hogy azok megparancsolják olyan embereknek, akik kegyetlenek és a fosztogatás rabjai voltak, s abban

[779] A Károli-fordítás szerint: *Egy szó kiált: A pusztában…- a ford.*
[780] "Au chemin d'entre Iudee et Babylone." "A Júdea és Babilon közötti útra."

az időben egyben Babilon legyőzői is, hogy „készítsenek utat” az Ő népének visszatérésére, ezalatt azt érti: semmi sem fogja meggátolni ennek az ígéretnek a beteljesedését, mivel az Úr zsoldosokként fogja őket alkalmazni. Ebből kiváló vigasztalást nyerünk, mikor látjuk, hogy Isten a hitetleneket alkalmazza a mi üdvösségünk előmozdítására, s minden teremtményt erre a célra használ, ha a dolgok úgy követelik meg.

Ösvényt egyengessetek a kietlenben a mi Istenünknek! Mikor azt mondja, hogy út készíttetik, de nem a zsidóknak, hanem Magának Istennek, ebben figyelemre méltó bizonyítékát látjuk irántunk érzett szeretetének, mert Önmagára vonatkoztatja, amit választott népe üdvösségéről mondott. Az Úrnak semmi köze a gyalogláshoz, és nincs szüksége útra, de megmutatja, hogy olyan szorosan egyesülünk Vele, hogy ami mivelünk történik, azt úgy veszi, mintha Vele történne. Ez a kifejezésmód máshol is gyakran használatos, mikor elmondja, hogy Isten „kiszáll néped szabadítására, fölkented segítségére” (Hab3:13), „éjfél körűl kimegyek Égyiptomba” (2Móz11:4), továbbá felemelte zászlaját és keresztülvezette népét a pusztaságon (Ézs63:13).

Ezt az igeszakaszt idézik az evangélisták (Mt3:3, Mk1:3, Lk3:4), s Keresztelő Jánosra vonatkoztatják, mintha az itt prófétált dolgok róla szólnának. S nem is alaptalanul, mert övé volt a legmagasabb rang megváltásunk hírvivői és hírnökei között, aminek a Babilonból való szabadulás csak egyik előképe volt. S valóban, abban az időben, mikor az egyház felemelkedett a tönkrement és nyomorult állapotból, megjelenése még a babiloni fogságnál is jobban emlékeztetett a „pusztaságra”, Isten azonban azt akarta: világosan lássák abban a pusztaságban, melyben János tanított, annak a nyomorultan romos állapotnak a képét és hasonlóságát, mely az egyház egész szépségét megrongálta és majdnem megsemmisítette. Amit a próféta itt jelképesen ír le, az abban az időben teljesedett be ténylegesen, mert egy rendkívül zűrzavaros és romboló válságból János emelte fel az öröm zászlaját. Igaz, ugyanazt a hangot ejtette már ki korábban Dániel, Zakariás, és mások, de minél közelebb került a megváltás, annál hatásosabban tudta hirdetni János, aki Krisztusra is ujjal mutatott (Jn1:29). Mivel azonban a tudatlan és majdnem ostobaságba süllyedt nép között kevesen voltak, akik őszintén bánkódtak romos állapotuk miatt, János keresett egy pusztaságot, ami már a helyre való puszta ránézésre is a megígért szabadulás utáni reménykedésre és vágyakozásra indíthatta a nemtörődöm személyeket. Ami pedig azt illeti, hogy ő tagadta, hogy próféta lenne (Jn1:21), ez elhívásának végcéljától és tanításának lényegétől függ. Ő ugyanis nem azért küldetett, hogy félretegyen egy folytatólagos hivatalt, hanem hogy mint hírnök, gyűjtsön hallgatóságot Krisztusnak, a ő Mesterének és Urának. Ami itt elhangzik az akadályok eltávolításáról, azt ügyesen az egyénekre alkalmazza azon az alapon, hogy természetünk romlottsága, csavaros elménk tekervényei és szívünk makacssága elzárta az Úr útját, s gátolta Őt abban, hogy felkészítsen igazi önmegtagadás által az engedelmességre.

4. *Minden völgy föl fog emelkedni*.[781] Megerősíti és kihangsúlyozza az előző kijelentést, mert megmutatja, hogy semmiféle nehézség sem akadályozhatja meg az Urat abban, hogy megszabadítsa és helyreállítsa egyházát, valahányszor csak jónak látja. Ezeket a szavakat nyugodtan lehet felszólító módban fordítani: „*Minden völgy fölemelkedjék*”,[782] mondhatni, közvetlen kapcsolatba kell hozni azzal a paranccsal, amit Isten a prófétáin keresztül ad, hogy út készíttessék Neki. Ez azonban aligha jelent nagy változást a jelentésben. Elégedjünk meg a próféta céljának megértésével: „bár sok és félelmetes nehézség gátolja az egyház üdvösségét, Isten keze mégis győztes lesz és felülkerekedik”.

[781] A Károli-fordítás szerint: *Minden völgy fölemelkedjék – a ford.*

[782] „Grotius feltételezi, hogy a fejezet elején szereplő parancs folytatódik tovább (minden völgy fölemelkedjék), s a későbbi német szerzők is ugyanezt a szerkezetet adták ennek az igeversnek, bár ők az újabb parancs kezdetét a megelőzőbe helyezik. A következő והיה (*vehayah*) ige formája, noha nem összeegyeztethetetlen ezzel a magyarázattal, mégis inkább a jövő idő pontos fordítását támogatja, amit általános alapelvek esetén természetesen előnyben kell részesíteni.” – *Alexander*.

Minden hegy és halom alá fog szállni.[783] Észre kell venni, hogy rengeteg akadály keletkezik valahányszor csak Isten rendelkezik a szabadulásunk érdekében, vagy segíteni akar a szenvedőkön, s jóllehet az Ő dicsősége teljesebben látszik meg ezek által az akadályok által, mi mégsem szenvedünk el veszteséget. Mi ugyanis világosabban látjuk csodálatos erejét, mikor semmiféle emberi erő, próbálkozás, vagy fortély nem képes Őt abban megakadályozni, hogy elérje célját. Úgy vezeti keresztül az embereket a hegyeken, vagy a meredélyeken, mintha tökéletesen egyenletes lenne az út, s a *hegy és halom* szavakkal a próféta kétségtelenül a mindenféle akadályt akarja jelképesen megjelölni, mert Sátán minden módot kipróbál az üdvösségünk akadályozásra. Mikor tehát a lelki megváltásig jutunk, ezek a szavak kétségtelenül mind a belső, mind a külső akadályokat jelentik – a gerjedelmeket és a bűnös vágyakat, a becsvágyat, az ostoba magabiztosságot, a türelmetlenséget, amik csodálatosan késleltetnek minket, de az Úr valamennyit le fogja törni, mert mikor kinyújtja kezét, semmi sem gátolhatja, vagy térítheti Őt vissza.

5. *És megjelenik az Úr dicsősége*. Ezalatt azt érti, hogy a megváltás eme munkája ragyogó lesz, azaz az Úr megmutatja, hogy Ő a Szerzője, s látványosan kimutatja majd fenségét és hatalmát. Ez valóban nagyon nyíltan megmutatkozott minden helyen és minden eseményben, de a próféta azt ígéri, hogy mindezt főleg egyházának védelmében és megszabadításában teszi meg. S nem minden jó ok nélkül teszi ezt, hiszen az egyház megszabadítása annak kezdetétől fogva Krisztus eljöveteléig nevezhető a világ megújításának.[784] S mivel Isten hatalma, amit korábban be szokott mutatni, majdnem teljesen kialudt úgy, hogy a legcsekélyebb nyomait is alig lehetett meglátni, amint a zsoltárokban olvassuk: „Jeleinket nem látjuk” (Zsolt74:9), nagyon időszerű figyelmeztetés volt, mikor új és látványos bemutatót ígért, mellyel mind észrevehették ,hogy Istennek különböző módszerek vannak a hatalmában a könnyítésre, még ha egy ideig el is rejti azokat.

És minden test látni fogja azt. Újabb körülménnyel fokozza a csodát, miszerint nemcsak Júdeában, hanem idegen és távoli országokban is látszani fog, mert a „minden test látni fogja azt” szavakkal azt jelzi: nem lesz nemzet, mely ne látná, hogy a nép visszatérése mennyei munka, s hogy Isten nem hiába szól a prófétákon keresztül. Ezzel tehát ama emberek hitetlenségét korholja, akik soha nem támaszkodnak Isten ígéreteire, s mindent mesének tartanak, amit a próféták mondanak, míg a tényleges tényt szemlélvén engedniük nem kell.

Mert az Úr szája szólt. Itt megtanuljuk, mi a hitetlenségünk korrigálásának helyes módszere: az, hogy belevetjük magunkat az elmélkedésbe Isten ígéreteiről, s megerősítjük hitünket azok megannyi bizonyítékával, melyeket Ő bemutat. Helyes dolog tehát összekapcsolni a tanítást a tapasztalattal, ugyanis, minthogy Isten munkáinak látványa csak kis hatást gyakorol ránk, ezért először megvilágít minket az Íge lámpásával, majd ezután elpecsételi annak igazságait a tényleges beteljesedéssel.

6. *Szózat szól: Kiálts!* Most másik „hangot” ír le, mint amiről eddig beszélt, mert eddig a próféták „hangjáról” szólt, most azonban Magának Istennek a „hangját” említi, Aki azt parancsolja a prófétáknak, hogy kiáltsanak. Jóllehet a próféták hangja egyben Isten hangja is (hisz ők nem maguktól szólnak, 2Pt1:20-21), mégis szükség van erre a megkülönböztetésre, hogy tudhassuk, mikor parancsol az Isten és mikor hajtják végre a próféták és a szolgálók a parancsait. Van itt egy csodálatos összehasonlítás is a két „hang” között, hogy ugyanolyan tisztelettel fogadhassuk, amit a próféták mondanak, mintha Isten Maga mennydörögne a mennyből. Ők ugyanis csak az Ő szájával beszélnek és követekként hirdetik mindazt, amit megparancsolt nekik, hogy kijelentsenek. Emellett ez az előszó azt is közli, hogy a próféta valami nagyon fontosat készül mondani, mert bár mindenütt bizonyságot tesz arról, hogy hűségesen adja kézről kézre, amit Istentől kapott,mégis, hogy nagyobb figyelmet ébresszen,

[783] Károli ezt is felszólító módban fordítja: *Minden hegy és halom alászálljon – a ford*.

[784] “Un renonvellement incroyable, ou seconde creation du monde.” “A világ bámulatos megújításának, vagy második teremtésének.”

kijelenti: Isten hangja konkrétan megparancsolta azt a beszédmódot, amit alkalmazni fog. Ugyanez a jelentése a *kiálts* szónak is, mintha azt mondta volna, hogy tiszta és hangos hangon kell hirdetnie ezt a parancsot, hogy az nagyobb benyomást gyakoroljon.

És monda: Mit kiáltsak? E kérdés hozzátételének nagy súlya van, mert a próféta úgy érti: ő nem véletlenszerűen tör ki, s dicsekszik azzal, amit zűrzavaros módon meghallani vélt, hanem világos és kétségtelen utasítást kapott, miután higgadtan várt arra. Emellett magából a tényből is megtanulhatjuk, hogy itt semmi sem felesleges, mivel a mennyei tanítás két fő pontját kellett röviden átadni: hogy bár az ember füst és hiábavalóság, kiválósága pedig megtévesztő és elhalványuló, a hívőknek mégis a legjobb okuk van büszkélkedni, mert nem maguktól keresik az üdvösséget, s noha idegenek ezen a Földön (Zsid11:13), mégis mennyei boldogsággal bírnak, mert Isten ezzel az Ígével egyesül velük. Önmagunk megtagadása ugyanis az Isten kegyelme utáni vágyakozásra indít. A próféta valójában tudta, mit kell mondani, de ezzel a kérdéssel erősebb benyomást akart gyakorolni elméinkre annak érdekében, hogy megmutassa: őt és Isten minden szolgáját a szükségszerűség kényszeríti ennek az üzenetnek a hirdetésére, s nem képesek semmi más módon tanítani, bár száz kérdést kell feltenniük, mert valóban, semmit sem nyernek bármely más módszer elfogadásával. Ami a *kiáltás* szót illeti, én nem ellenzem, hogy mind a hangosságot, mind a tisztaságot jelenti, mert a prófétáknak nem szabad homályosan motyogniuk, hanem erős hangon kell hirdetniük üzenetüket, s bátran, nyitott szájjal kell elmondaniuk mindazt, ami megparancsoltatott nekik, hogy hirdessék. Emlékezzen hát mindenki arra, aki csak erre a hivatalra kap elhívást, és higgyen benne, hogy rendíthetetlen bátorsággal kell szembeszállnunk mindenféle nehézséggel, ahogyan azt mindig is tették a próféták és az apostolok: „Mert ha az evangyéliomot hirdetem, nem dicsekedhetem, mert szükség kényszerít engem. Jaj ugyanis nékem, ha az evangyéliomot nem hirdetem.” (1Kor9:16)

Minden test fű. Itt először azt kell észrevenni, hogy nem pusztán az emberi élet törékenységéről beszél, hanem mondanivalóját messzebbre terjeszti ki, hogy semmivé redukálja mindazt a kiválóságot, amivel az emberek úgy vélik, rendelkeznek. Dávid is a fűhöz hasonlítja ezt az életet (Zsolt103:15), mivel múló és átmeneti, de a szövegösszefüggés megmutatja, hogy a próféta nemcsak a külső emberről beszél, hanem az elme ajándékait is belefoglalja, amire az emberek szélsőségesen büszkék, például a megfontoltság, a bátorság, az éleselméjűség, az ítélőképesség, a tehetség az üzleti élet dolgaiban, amikben az emberek azt hiszik, felülmúlják az állatokat. Ez teljesebben fejeződik ki abban, ami rögtön ezután következik:

Minden kegyelme.[785] Egyesek a חסדו (*chasdo*) szót „az ő dicsőségének”, mások „az ő kedvességének” fordítják, én azonban jobbnak látom a „kegyelem” szót használni, ami alatt azt értem, hogy tiszteletet és megbecsülést eszközöl ki az embereknél. Azonban a passzív jelentés is elfogadható, mintha a próféta azt mondta volna: minden kiváló és megtapsolásra méltó dolog az emberek között Isten abszolút kegyessége. Ezért nevezi Istent Dávid „kegyelmes Istenének” (Zsolt59:11, 18), mivel elismeri, hogy Ő minden áldásnak a forrása, és az Ő kegyelmének tulajdonítja mindazt, amit oly bőségesen megszerzett. Valóban bizonyos, hogy a חסד (*chesed*) itt mindazt jelenti, amiket természetüknél fogva az emberek a legnagyobbra értékelnek, s a próféta mindezt hiábavalóságnak ítéli, mert itt egy közvetett ellentmondás áll fenn az emberiségközönséges természete és az újjászületés kegyelme között.

Egyes igemagyarázók ezt az asszírokra vonatkoztatják, mintha a próféta a hatalmuk és gazdagságuk, iparkodásuk és erőfeszítéseik alábecsülésével, vagy inkább akképpen való kezelésével, mintha nem is léteznének, szabadítaná meg a zsidók elméit a félelemtől. Ők ily módon adják meg az igeszakasz jelentését: „Ha megrettentek az emberek erejétől, emlékezzetek meg róla, hogy ők test, amely hamar utat enged a saját gyengeségének következtében”. Tévedésüket azonban hamarosan megcáfolja a szövegkörnyezet, melyben a

[785] A Károli-fordítás szerint: *Minden szépsége – a ford.*

próféta mindezt magukra a zsidókra alkalmazza. Gondosan meg kell figyelnünk tehát, hogy az embert az összes képességeivel, azon az alapon, amit oly nagyra szokott önmaga szemében értékelni, a próféta egy virághoz hasonlítja. Minden ember teljességgel meg van győződve az emberi élet törékenységéről, és erről a pogány szerzők hosszasan értekeztek. Sokkal nehezebb azonban gyökerestől kitépni a meggyőződést, amit az emberek a bölcsességükről kialakított hamis véleményen át táplálnak, mert ha azt képzelik, hogy akár tudásuk, akár szorgalmuk meghaladja másokét, azt hiszik, hogy joguk van azzal dicsekedni. A próféta azonban itt megmutatja, hogy az emberben nincs semmi olyan kiváló dolog, ami ne kopna el gyorsan, és ne pusztulna el.

Mint a mező virága! A próféta látszólag gúnyolódva tesz hozzá egy helyesbítést, mert a virág némileg több, mint a fű. Ez tehát annak elismerése, hogy bár az embereknek van pár ragyogó tulajdonságuk, mint a mezőn a virágok, mégis, a szépség és a csillogás gyorsan elmúlnak ezért haszontalanság dicsekedni, vagy tapsolni önmaguknak emiatt az üres és megtévesztő csillogás miatt.

7. *Megszáradt a fű*. Ezt vonatkoztathatjuk a mező szépségére, amit egyetlen szélroham beszennyez, amint meg van írva (Zsolt103:16): „hogyha általmegy rajta a szél, nincsen többé”, mert tudjuk hogy a szelet nevezik „Isten Lelkének” más igeversekben. Én azonban inkább arra a gondolatra hajlok, hogy a hasonlat a szóban forgó témához van igazítva, mert ellenkező esetben a használata kissé homályos lenne. A próféta tehát azt magyarázza, amit épp szem előtt tartott, kimondván: az emberek minden dicsőségükkel egyetemben nem mások, mint fű, mert Isten lelke egyetlen fuvallatával gyorsan eltünteti őket.

Ha az Úrnak szele fuvallt reá. A jelentés magyarázható ekképpen: „Bármilyen látványosak is legyenek az ajándékok, melyekkel az emberek fel vannak ruházva, amint Isten Lelke rájuk fuvall, megmutatkozik, hogy ezek semmik”. A hamis magabiztosság ugyanis, amivel megmérgezik magukat nem más forrásból fakad, mint nem jelennek meg Isten előtt, hanem hogy szabadon hízeleghessenek maguknak, rejtekhelyekre bújnak. S hogy ne csaphassák többé be magukat a hamisságokban való ostoba gyönyörködéssel, a próféta Isten jelenlétébe vonja őket, majd elismeri, hogy látszólag virágzanak, mikor elvonultak Isten elől, de amint az Úr rájuk fuvall, erejük és szépségük elpusztul és megromlik.

Vélhető azonban, hogy „Isten Lelkének” itt egy olyan hivatalt tulajdonít a próféta, ami nagyon ellentétben áll a természetével, hiszen az Ő hivatala a „föld arculatának megújítása” (v. ö. Zsolt104:30). Másrészről, ha az Úr visszavonja a Lelkét, minden semmivé lesz. Itt Ézsaiás látszólag valami nagyon mást állít, ami még Dávidnak is ellentmondani látszik. De semmi abszurditás nincs annak kimondásában, hogy minden dolog a Lélek által újul meg, valamint hogy ami korábban valaminek látszott, az semmivé vált, mert Istenen kívül semmik vagyunk, s ahhoz, hogy elkezdhessünk valamik lenni Őbenne, először meg kell győződnünk róla és teljességgel meg kell ismernünk, hogy hiábavalóságok vagyunk. Ezért lehel ránk az Úr Lelke, hogy megtudjuk: önmagunkban semmik vagyunk.

Bizony fű a nép. A próféta azért tette ezt hozzá, hogy mindenki megtudhassa: nem idegenekről beszélt, hanem arról a népről, mely Isten nevével dicsekedett. A zsidók ugyanis gondolhatták, hogy ők kiválóbbak voltak, s magasabb rangra tarthattak számot a többi embernél, s ezen az alapon ki kell emelkedniük a többiek közül. Ezért konkrétan és név szerint szól hozzájuk, hogy ne követelhessenek semmi többet másoknál, mintha azt mondta volna: akkor járnak el bölcsen, ha a szegénységükről való meggyőződésen át elvetnek minden magabiztosságot. Egyszóval, a próféta a vigasztalás említése után azt is megmutatja, miképpen kell az embereknek felkészülniük az átvételére, ők ugyanis nem képesek erre ,míg előzőleg semmivé nem lettek. A keménységünket tehát meg kell puhítani, gőgösségünket le kell törni és rombolni, dicsekvésünket meg kell szégyeníteni, szívünket le kel győzni és meg kell alázni, ha bármiféle hasznunkra akarjuk átvenni azokat a vigasztalásokat, melyeket a próféták Isten parancsára juttatnak el hozzánk.

8. *Megszáradt a fű*. Ezt az ismétlést megint azért adja hozzá, hogy semmivé tegye a test dicsekvését, de egyidejűleg tartalmaz ez egy nagyon értékes vigasztalást is, miszerint Isten, miután letörte népét, azonnal fel is emeli és helyreállítja őket. A szöveg tehát ekképpen folytatódik: „A fű valóban elszárad és elpusztul, de Urunk beszéde mindörökké megmarad". Miután megtanultuk, mennyire üresek és megfosztottak vagyunk minden áldástól, s mennyire múló és hervadó a test dicsősége, az egyetlen vigasztalás, ami marad nekünk, hogy az Úr Ígéje mintegy kinyújtott kézzel felemelhet minket. Bár törékenyek és hervadók vagyunk, de az Úr Ígéje maradandó és örökkévaló, egyszóval az életet, amire szükségünk van, máshonnan kínálják nekünk.

De Istenünk beszéde mindörökre megmarad! Ez az igeszakasz magában foglalja néhány szóban az egész evangéliumot, mert magában foglalja nyomorúságunk, szegénységünk és ürességünk elismerését, hogy őszintén megalázkodván Istenhez menekülhessünk, mert egyedül Ő képes minket tökéletesen helyreállítani. Egyetlen ember se csüggedjen, vagy bátortalanodjon tehát el meztelensége és üressége megismerése következtében, mert az örök Íge tárul a szemük elé, melyből bőséges támogatást és védelmet kapnak. Hasonlóképpen azt is megtanuljuk, hogy semmi más forrásból nem szabad vigasztalást keresnünk, mint az örökkévalóságból, amit sehol máshol nem szabad keresnünk, mint Istenben, mert semmi sem szilárd, vagy tartós dolgot nem találunk, amíg a Földön vagyunk. Semmi sem ostobább dolog, mint megelégedni a jelenlegi állapottal, gyorsan múlónak látunk, s mindenki téved, aki abban reménykedik, hogy megszerzi a tökéletes boldogságot, míg fel nem emelkedik Istenhez, Akit a Szentírás öröknek nevez annak érdekében, hogy tudhassuk: Tőle árad felénk az élet. S valóban ezzel a feltétellel fogad minket gyermekeivé, hogy örökkévalóságának részeseivé tesz minket.

Ennek azonban semmi haszna sem lenne, ha az Ő keresése nem lenne meghatározva, s ezért mutatja be az Ígét, amitől semmilyen vonatkozásban sem szabad elfordulnunk. Ha ugyanis a legcsekélyebb mértékben eltérünk attól, furcsa labirintusokba fogunk keveredni, s nem tudunk kimenekülni azokból. S az Ígét nemcsak önmagában nevezik örökkévalónak, hanem bennünk is, s ezt különösen meg kell figyelnünk, ellenkező esetben nem tudnánk vigasztalást nyerni. Ezért Péter, ennek az igeversnek a hűséges magyarázója, ránk alkalmazza ezt, mikor ezt mondja: „újonnan születettek nem romlandó magból, de romolhatatlanból, Istennek ígéje által… Ez pedig az a beszéd, a mely néktek hirdettetett" (1Pt1:23, 25). Ebből következtetünk arra, amit nemrég mondtam, hogy az élet ama halottak számára van elkészítve, akik szomjasan jönnek a nekik mutatott forráshoz, mert az Istenben elrejtett hatalom nekünk az Ígében van megmutatva.

9. *Magas hegyre menj fel*. Ugyanazt a témát folytatja, mert az Úr, Aki korábban megígérte, hogy prófétákat ad majd, akik ígéretekkel fogják enyhíteni népe bánatát és félelmét, most azt parancsolja, hogy ez a vigasztalás messzebbre is elterjedjen,mivel tetszik Neki kiárasztani a kegyelmét egész Júdeára.

Emeld föl szódat magasan, örömmondó Jeruzsálem! Korábban Jeruzsálemnek és Sionnak adta ennek az örömteli üzenetnek a reménységét, most megparancsolja, hogy ugyanaz a hang terjedjen szét és hallatsszon más városokban is, és emiatt ad parancsot, hogy a hangos szózat magasra emelkedjék, s fennkölt helyről hirdettessék. S bár a „Jeruzsálem" és a „Sion" szavak alatt ugyanazt érti, az ismétlés mégis hangsúlyos, mert megmutatja, hogy egy város nem más okból magasztaltatik fölébe minden más városnak, hanem mert ezt választotta Isten a Maga szentélyéül.

Örömmondó. Ezt a megnevezést adja a városnak, mert ott a papokat és a lévitákat a törvény rendelkezéseinek megfelelően tanították, hogy aztán az egész nép tanítói lehessenek, s az ő munkálkodásukkal terjedhessen az üdvösség tanítása (Mal2:7). Mégis gondosan meg kell figyelnünk ezt az ajánlást, amit az Úr ruház rá egyházára, hogy ne maradjon világos megkülönböztető jel nélkül. Egy gyülekezet ugyanis, ahol nem hallatszik a mennyei tanítás

prédikálása, nem érdemli meg, hogy egyháznak számítsák. Ebben az értelemben nevezi Pál is „az igazságnak oszlopa és erőssége” névvel (1Tim3:15), mert bár az Úr kormányozhatna minket Önmaga is, emberek közreműködése nélkül, ezt a hivatalt mégis az egyházra szabta, s rábízta Ígéjének felbecsülhetetlen kincsét. Ugyanezen okból nevezik máshol „a hívők anyjának” (Ézs54:1, Gal4:26). Ebből következik, hogy nincs abszurdabb és bűnösebb a néma bálványok számára, mint az egyház nevével dicsekedni, amiképpen ez a pápaságban történik.

Hasonlóképpen azt is megtanuljuk, hogy az egyházat nem azért tanította Isten, hogy tudását önmagán belül tartsa meg titokban, hanem hogy hirdesse, amit tanult. Emellett azt is megparancsolja, hogy a kegyelmet szabadon és bátran hirdesse, hogy a próféták és a tanítók ne félénken szóljanak, mintha ez valami kétértelmű dolog lenne, hanem mutassák meg, hogy teljesen meg vannak győződve azoknak a dolgoknak a bizonyosságáról, amit ígérnek, mivel tudják: „az igazmondó Isten” (Tit1:2) a Szerzőjük. Megparancsolja kegyelme bizonyságtevőinek: induljanak el Sionból, hogy betölthessék örömmel egész Júdeát.

Ímhol Istenetek! Ez a kifejezés magában foglalja ama boldogság összességét, mely egyedül Isten jelenlétében rejlik. Ez magával hozza az összes áldás bőségét, s ha meg vagyunk tőle fosztva, a végtelenségig nyomorultak és tönkrementek vagyunk. S noha mindenféle áldást gazdagon élvezünk, mégis, ha elidegenedtünk Istentől, minden a pusztulásunkra irányul. Emiatt azt is meg kell jegyezni, hogy semmi sem ellentétesebb a hittel, mint a dolgok jelenlegi állása szerint ítélni meg azokat a dolgokat, amiket Isten a prófétái által jelent ki, s akiknek abban az időben el kellett volna némulniuk, ha nem emelték volna a tekintetüket a világ fölé, s ezzel a rendíthetetlen bátorságon és kitartáson át ne vontak volna másokat is maguk után, hogy ők is jó reménységet tápláljanak, mikor a dolgok a legrosszabbul álltak. S valóban, mikor a gonosz emberek és a gonoszság eluralkodik, annál nagyobb a szétterjedő rettegés, s annál nagyobb az egyház látszólagos nyomorúsága. Ilyenkor annál inkább fel kell magasztalnunk Isten kegyelmét és rá kell mutatnunk a jelenlétére a hívőknek.[786]

10. *Ímé, az Úr Isten*. Sok szóval díszíti ezt a rövid mondatot, mert némi magyarázatra volt szükség, s ismét az *Íme* szót használja a bizonyosság kedvéért, hogy nagyobb meggyőződést ültethessen a jó emberek szívébe. S először azt mondja, hogy *hatalommal jő*, s az a hatalom nem tétlen, hanem olyan hatás járul hozzá, amit mi magunk is észlelni fogunk.

És karja erős lesz neki![787] A לו (*lo*), amit a *neki* szóval fordítottunk, mások az *önmagának* szóval fordítanak, vagy talán jobb lesz így fordítani: „Ő hatalmas, vagy uralkodik *Önmagának*”. A jelentése az, hogy Isten elégséges Önmagának, és nincs szüksége senki segítségére.

Ímé, jutalma vele jő, és munkája Ő előtte.[788] A „jutalma” és „munkája” szavak ismétlésével világosabban jelenti ki, amit már kifejezett, mert nagyon szokásos dolog a héber szerzőknél ugyanazt a dolgot két különböző módon is kifejezni. A „jutalom” itt nem azt jelenti, ami érdemek szerint, hanem ami Isten igazsága szerint jár, amivel a próféta arról tesz bizonyságot, hogy Ő mindazok megjutalmazója, akik igazán és őszintén hívják segítségül a nevét (Zsid11:6). S hogy ez a שכר (*sachar*) szó jelentése, azt mindenki tudja, aki csak kevéssé is ismeri a héber nyelvet. A jelentés tehát ekképpen foglalható össze: „Isten nem azért jön hogy tétlen személyként jelenjen meg a szemünk előtt, hanem hogy megmutassa erejét és éreztesse azt velünk”. Így tehát a „munka” szó helyett a „hatás” szó sem lenne alkalmatlan. Sokan bocsátkoznak leleményes magyarázatokba ezekkel a szavakkal kapcsolatosan, s

[786] “A ceux qui la veulent contempler en foy.” “Azoknak, aki hittel akarják azt szemlélni.”

[787] A Károli-fordítás szerint: *És karja uralkodik!- a ford.* „Erős (karral), vagy az erősek ellen.” – *az angol változat szerint*. „Az erős ellem, azaz az (idegen) nemzetek ellen, hogy megbüntesse azokat.” – *Jarchi*. Vitringa ugyanezt a változatot adja, bár más magyarázattal, s Junius és Piscator szaktekintélyeket idézi, miközben kijelenti, hogy minden ókori magyarázó, akik közé sorolja a Septaguintát, Jeromost és a kaldeus Paraphrast-ot, a kifejezést az *erővel* szóval fordítják.” – *a szerk*.

[788] A Károli-fordításban a „munkája” szó helyett a „megfizetése” szerepel – *a ford.*

gyerekes vitákat kezdenek a „munka” és a „jutalom” szavakról, mintha a „munka” lenne az érdem, amiért a „jutalom” adatik. De semmi sem állt messzebb a próféta nézetétől, mert amint már említettük, ugyanazt a dolgot ismétli, amiből a hívők a legnagyobb előnyhöz jutnak.

11. *Mint pásztor*. Ebben a versben azt jelenti ki, mi a természete az Úr eme munkájának, mivel miután Ő különféle és valóban megszámlálhatatlan módon munkálkodik, a hallgató bizonytalanságban maradhatott volna az Úr által elvégzendő munkát illetően, s emiatt az általános tanítás kevéssé hatékony lett volna a reménység felébresztésében. Jóllehet a próféta nem írja le minden egyes részét, néhány szóban mégis kijelenti, hogy az Úr elhatározta: megvédi és megóvja egyházát. Ezen az alapon hasonlítja Őt egy pásztorhoz, s ezzel a megjelöléssel fejezi ki irántunk érzett végtelen szeretetét, mikor nem utasítja el, hogy oly mélyre hajoljon, amit a hozzánk kapcsolódó „pásztori hivatal” ellátása megkövetel. Más igeszakaszokban, sőt nem sokkal korábban (Ézs34:2, stb.) rettenetes hatalommal felruházottként írta le magát népének védelmében, s nem sokkal később ugyanezt a kijelentést ismétli meg, itt azonban barátságosabb jelleget tulajdonít neki, hogy a hívők kellemesen megpihenhessenek a védelme alatt.

Nyáját úgy legelteti. Jóllehet itt a „nyáj” szóval egy választott népet ír le, akiknek a kormányzását felvállalta, az igeszakasz mégis arra emlékeztet minket, hogy Isten senki másnak nem lesz pásztora, csak azoknak, akik szerénységben és kedvességben a juhokra és a bárányokra fognak emlékeztetni. Emiatt kell megőriznünk a nyáj jellegét, mert az Úr nem vadállatokat, hanem bárányokat akar táplálni. Félre kell tehát tennünk hevességünket, s engednünk kell, hogy megszelídítsenek, ha abba a nyájba akarunk gyűjtetni, amelyet Isten megígért, hogy megőriz.

Karjára gyűjti a bárányokat és ölében hordozza. Ezek a szavak Isten csodálatos leereszkedését írják le, mert ő nemcsak a gondoskodás általános érzésével viseltetik az egész nyája iránt, hanem bármely juh gyengeségének megfelelően megmutatja gondosságát az odafigyelésben, kedvességét a juhokkal való bánásban, s türelmét a vezetésükben. Itt a próféta semmit sem hagy ki, ami a jó pásztor hivatalához tartozik, mert a pásztornak minden egyes juhot meg kell figyelni, hogy a képességeinek megfelelően bánjon vele, s főleg akkor kell őket támogatni, mikor nagyon gyengék. Egyszóval Isten kedves, kegyes, gyengéd és könyörületes lesz, s nem hajtja jobban a gyengét, mint amit az el tud viselni.

12. *Ki mérte meg?* Miután szólt Istennek a népe védelmében megmutatkozó barátságos gondoskodásáról, most hatalmát hirdeti, s minden lehetséges dicséretben részesíti azt. Ez azonban kisebb benyomást tesz ránk, ha nem figyelünk a próféta céljára. Első ránézésre a tudatlan olvasók azt gondolnák, hogy a próféta befejezetlen mondatokat hord össze, ami abszurd lenne. Ha azonban megnézzük a témáját, látjuk, hogy odaillő és elegáns értekezéssel ékesíti Isten hatalmát, ami hitünk igazi támogatását jelenti, hogy ne vonakodjunk elhinni: amit Ő megígért, azt meg is cselekszi. Nem ok nélkül mondja Pál, hogy Ábrahám nem kételkedett, mert hitte, hogy Isten, Aki ígért, képes megcselekedni, amit mondott (Rm4:20-21). Ugyanezen a módon tesz önmagáról is bizonyságot másik igeversben: „tudom, kinek hittem, és bizonyos vagyok benne, hogy ő az én nála letett kincsemet meg tudja őrizni” (2Tim1:12). S ugyanez a jelentése Krisztus szavainak is: „Az én Atyám, a ki azokat adta nékem, nagyobb mindeneknél” (Jn10:29). Mivel tehát folyamatosan kell küzdenünk a hitetlenséggel, s mivel a Sátán különféle fortélyokkal támad minket, nagyon fontos, hogy higgyünk Isten ígéreteiben, hogy megadjuk hatalmának az őt megillető dicséretet. Mivel a nép helyreállítása túllépett a meggyőződésen, szükségessé vált az istenfélő elmék fölemelése a világ fölé, hogy ne emberi eszközök által korlátozottként tekintsenek Isten kegyelmére. Látjuk, hogy a próféta nemcsak azt tanítja, hogy Isten az ég és a föld Teremtője, hanem a jelen témára vonatkoztat mindent, amit Isten végtelen hatalmáról elmond, s ez a mi vezetésünkhöz is megfelelő. Mikor csapás ér minket, üdvösségünk el van rejtve, s mintha felhő szállna elé, Isten hatalma eltűnik, s mi megdöbbenten állunk, mintha az Úr elhagyott és

elfelejtett volna minket. Ne gondoljuk hát, hogy a próféta valami közönséges módon szól, mert ha ez a meggyőződés Isten hatalmáról mélyen bele volna gyökerezve a szívünkbe, nem riadoznánk annyira, és nem zavarna minket semmiféle megpróbáltatás. Amint mondtuk, Ábrahám is erre a hatalomra támaszkodott, hogy örömest magához ölelhesse az egyébként lehetetlennek látszót, s ennek megfelelően jelenti ki Pál, hogy a „reménység ellenére reménykedve hitt" (Rm4:18), mert hitte, hogy Isten meg is cselekedheti, amit mondott, s nem ingadozott, vagy tántorgott elméjében. Így tanuljuk meg szemeinket a világ fölé emelni, hogy ne a külső megjelenés alapján ítéljünk, hanem higgyük, hogy amit Isten mondott, az be fog következni, mivel minden dolog az Ő rendelkezésére áll.

S noha erre a meggyőződésre mindenkinek szüksége van, mondtam, hogy a zsidóknak hatalmas szükségük volt rá, mert hatalmas ellenségek nyomása alatt álltak, nem volt eszközük a menekülésre és reményük a szabadságra, és mindenfelé nem látszott más, csak a félelmetes pusztaság. Haszontalan lett volna számukra a felkínált vigasztalás, ha a próféta javaslatára nem emelték volna elméiket a mennybe, s nem törődvén a dolgok kinézetével, nem kötötték volna egész szívüket Isten hatalmához.

Mikor azokat az eszközöket nevezi meg, melyeket emberek használnak a nagyon kis dolgokban, a tudatlanságunkhoz igazodik, mert gyakran cseveg velünk így az Úr, s kölcsönöz hasonlatokat olyan dolgoktól, melyek számunkra ismerősek, mikor az ő fenségéről beszél. Így tudatlan és korlátolt elménk jobban megérti az Ő nagyságát és kiválóságát. Ez tehát minden hatalmas, Istenről alkotott elképzeléssel, mert az Ő nagysága messze meghaladja minden teremtményét, ezért a menny, a föld, a tenger és mindaz, ami ezekben van, legyenek bármilyen hatalmasak is a kiterjedésükben, Vele összehasonlítva semmik.

13. *Kicsoda igazgatta az Úr lelkét, és ki oktatta Őt, mint tanácsosa?* Amit a próféta korábban az Úr jóságáról és hatalmáról tanított, azt most a bölcsességével kapcsolatosan is hozzáteszi. S meg kell figyelnünk a kapcsolatot, mert ahogyan a testi érzékeink bűnösen korlátozzák Isten hatalmát az emberi eszközökre, úgy vetik alá kifürkészhetetlen bölcsességét az emberi gondolkodásnak. Amíg Isten fel nem magasztaltatik minden teremtmény fölé, addig sok nehézség mutatkozik munkája menetének megakasztására, ezért ha a saját véleményünknek megfelelő ítéletet hozunk, azonnal mindenféle kételyek merülnek fel. Így valahányszor nem látjuk, miképpen fogja az Úr megtenni ezt, vagy azt, kételkedni kezdünk, hogy valóban bekövetkezik-e, mivel ami meghaladja a felfogóképességünket, az lehetetlennek tűnik a számunkra. Következésképpen, ahogyan Isten hatalmát kell szembeállítanunk a gyengeségünkkel, úgy kell tudatlanságunkat elnyomni az Ő páratlan bölcsességével.

Azután kérdezősködve, hogy ki vezette, vagy irányította Isten Lelkét, a próféta azt akarta kifejezni, hogy Istennek nincs szüksége tanítóra, aki előtte jár és számára ismeretlen dolgokról tájékoztatja. A *Lélek* itt gondolkodást, ítélőképességet, vagy értelmet jelent, mert az emberek természetétől kölcsönöz hasonlatot, hogy teljesebben igazodhasson hozzájuk, s én nem hiszem, hogy azt úgy kellene értenünk, mint ami ténylegesen Isten Lelkét jelenti.

14. *Kivel tanácskozott?* A próféta sokféleképpen fejezi ki ugyanazt a dolgot, hogy megtudjuk: semmi sem ostobább, mint az ember,[789] mikor megpróbálja magát a mennybe emelni, hogy saját képességével vizsgálhassa, vagy ítélhesse meg Isten munkáit. Ezekkel a szavakkal tehát Ézsaiás egyre jobban és jobban el akarta nyomni az emberek tudatlanságát és elhamarkodottságát. Pál ugyanezt a bizonyságot idézi ugyanezen okból, hogy eltérítsen bennünket Isten kifürkészhetetlen tanácsvégzésének a megítélésétől. Isten ugyanis azt akarja, hogy csak józan és illő módon kutassuk az Ő bölcsességét (Rm11:34). Az egyetlen különbség itt, hogy Pál azt jelenti ki: az evangélium lelki titkát emberi értelem ki nem puhatolhatja, miközben a próféta általános fogalmakkal dicséretet mond Isten gondviseléséről. Mindkét dologban azonban meg kell tanulnunk alázatosnak lenni és érzékszerveinket engedelmességre

[789] "Que l'homme est plus beste que los bestes mesmes." "Hogy az ember inkább állat, mint maguk az állatok."

kényszeríteni. Minden gondolkodás, vagy értelem, amivel rendelkezünk, puszta sötétség csupán, míg Krisztus meg nem világosít bennünket.

15. *Ím a népek, mint egy csöpp a vederben*. Ha meg akarjuk érteni a próféta által mondottak jelentését és haszonnal akarjuk olvasni ezeket a szavakat, akkor (amint korábban mondtam) meg kell értenünk a próféta célját. Ő nem Isten nagyságát ünnepli szenvtelenül, hanem felmagasztalja azt a jelen témához történő lehetséges legszorosabb hozzáillesztésével, hogy az izraeliták tudhassák: egyedül ez a pajzs elégséges, hogy megvédje őket, s nem lesz okuk rettegni a világ próbálkozásaitól, dühétől, vagy erőszakosságától, ha Isten megbékélt velük, így megtanulhatják Isten védelmére bízni magukat. Ha ugyanis erről nem lettek volna meggyőződve, minden pillanatban különféle okok merültek volna fel a kétségbeesésre. Ézsaiás tehát folytatja a témát, mikor azt mondja, hogy az összes nemzet és nép semmi Istennel összehasonlítva, mert csak rájuk lehelve *porszemként* szórja szét a Föld összes lakóját. Annak következtében, hogy lényünk szélsőségesen hajlamos a bizalmatlanság okainak kimunkálására és bolondul leleményes ebben a tevékenységében, úgy véljük: minden, amit a Sátán tesz az üdvösségünk akadályozására, elzárja Isten útját. Ennek a hibának a korrigálása végett jelenti ki a próféta, hogy az összes teremtmény semmi Isten előtt, s hogy a népek apró és lényegtelen vízcseppekre emlékeztetnek. Ebből arra következtetünk, hogy semmi sem lehet ellentétesebb a józan ésszel, mint felmagasztalni a teremtményeket Isten erejének elködösítése végett, ami minden felett álló és így is kell elismerni.

16. *És a Libánon nem elég a tűzre*. Azaz, „Ha úgy kell áldozni Istennek, ahogyan Ő megérdemli, sem az egész Libanon, sem a rajta legelő állatok nem volnának elegek az áldozathoz". Különböző kifejezésmódokkal hosszan időzik Isten eme erején, hogy az emberek róla meggyőződve ne törődjenek semmit a teremtményekkel és azok összes erejével. A próféta látszólag mégis konkrétan az istentiszteletről beszél azért, hogy olvasóit rávegye: nagyobb tisztelettel viseltessenek Iránta. Mintha azt mondta volna: „Vajon a saját ítélőképességeddel merészeled megítélni Isten erejét, aminek megfelelő dicséretére akkor sem állsz készen, ha feláldozol minden állatot és fát, ami a Libanonon található?" Ebből egyesek arra következtetnek, hogy egyetlen ember sem képes Isten kegyeit elnyerni az áldozatokkal. Ez valóban igaz, nekünk azonban, amint már mondtuk, a próféta céljára kell figyelnünk, aki a zsidókat erőteljesebb meggyőződésre akarván buzdítani, megmutatja, hogy Istennel összehasonlítva minden dolog semmi.

17. *Minden népek*. Megismétli, amit mondott, hogy Isten hatalmában áll „minden népeket" megsemmisíteni, amikor csak jónak látja, de ha még meg is maradnak jelenlegi állapotukban, semminek számítanak előtte. Azonban abszurdnak gondolható azt mondani, hogy „a népek semmik", mivel Isten teremtette azokat, hogy valamik legyenek. Erre azt mondom: ezt összehasonlításképpen mondja, mert az emberi elme romlottsága olyan, hogy elhomályosítja az isteni fenséget, s olyan dolgokat helyez fölé, melyeket alá kellene vetni Istennek, ezért tehát mikor eljutunk eddig a vitáig, bátran kijelenthetjük, hogy bármi, amit Istennel összehasonlítunk, semmi. S Ézsaiás nem pusztán az emberek természetéről beszél, ahogyan azt Isten megteremtette, hanem az a célja, hogy megalázza és korlátozza a büszkeségüket, mikor megpróbálják Istennel szemben felmagasztalni magukat. Tudjuk, hogy máshol nem létezhetünk, csak Istenben, Akiben egyedül „élünk, mozgunk és vagyunk" (Csel17:28). Semmi sem hiábavalóbb az embernél, amint Dávid mondja: „ha mérőserpenyőbe vettetnek, mind alábbvalók a semminél" (Zsolt62:9). Ugyanezen a módon jelenti ki Ézsaiás, hogy a „népek" nemcsak „semmik", de „a semminél is kevesebbek" avégett, hogy teljesen bemutassa gyengeségüket és hiábavalóságukat.[790]

18. *És kihez hasonlítjátok az Istent?* A zsidók más kísértés miatt is nagy veszélyben voltak, mert okuk volt hinni, hogy az asszírok és a babiloniak nem arattak volna annyi

[790] A „hiábavalóság" szó, valamint a latin nyelvű megfelelője, a „vanitas" használatát a szerző változata elkerüli: „és Őhozzá hasonlítva a semminél is kevesebbnek, számítanak, annak, ami nincs." – *a szerk.*

győzelmet a segítségük nélkül. Emiatt természetes módon juthattak arra a következtetésre, hogy „mi haszna van annak, ha olyan sajátos módon tiszteljük az Istent, ami minden más nemzet tiszteletétől különbözik? Hisz ellenségeink a menny kegye és védelme alatt küzdenek, mi viszont semmiféle segítséget sem kapunk attól az Istentől, Akit imádunk?” Afelől sem lehet semmi kétség, hogy a foglyokat gúnyolták a hitetlenek, amint az más igeszakaszokból világosan ki is derül (Zsolt137:3, JSir2:15). S hogy az elszenvedett súlyos csapás következtében az igaz vallás ne menjen tönkre a zsidók között, Isten felkel, és kijelenti: fájdalmas sértés Számára, ha a hívők a megpróbáltatásoktól elbátortalanodva elfordulnak és a pogányok bálványaihoz és babonáihoz térnek. Azaz, megerősíti őket az ígéretekkel kapcsolatos hitben, nehogy összeroskadjanak az elszenvedett büntetések súlya alatt.

A próféta, amint korábban említettük, nem pusztán a saját kortársaihoz szól, hanem az utódokhoz is, akiknek még komolyabb harcot kell majd vívni azoknak a nemzeteknek a gúnyolódásaival, de rossz példáival és szokásaival is, akiknek a foglyai voltak. Mikor ugyanis a pogány nemzetekkel történt keveredés okából naponta szemlélték a kegyesség megromlását, még nehezebb volt szilárdan kitartaniuk. S nehogy holmi ostoba elképzeléseket tápláljanak a hamis istenek imádóinak bővelkedésével kapcsolatosan, a próféta elébe megy ennek a hibának, s emlékezteti őket: az Istent, Akit ők és atyáik imádtak, nem szabad összehasonlítani a pogányok isteneivel, mert azokat emberek alkották, és aranyból, ezüstből, fából és kőből állították össze. Minden dolog Alkotója azonban Isten, ezért a legnagyobb sértés Istennel szemben, ha nemcsak a fenségét hasonlítják értéktelen dolgokhoz, de nem is helyezik Őt messze az angyalok és minden más, mennyeinek számító dolog fölé.

Mikor Pál ezt az igeverset a bálványimádók elleni bizonyságként használja (Csel17:26), vagy legalábbis idézi a próféta szavait, akkor nem forgatja ki azok eredeti jelentését. Valójában arra utal, hogy rendkívül gonosz dolog bármilyen anyagból istent faragni. A próféta pedig a hitetlenség ellen óvja a zsidókat, egyidejűleg kárhoztatja a pogányok babonáit, és kijelenti, hogy Isten természetével összeegyeztethetetlen, hogy festmény, vagy bármi hasonlóság segítségével mutassuk be Őt. Ebből világosan látszik, hogy Pál tanítása teljességgel összhangban áll vele. A próféta ugyanis, miután megmutatta, hogy Isten ereje végtelen, mivel mindent a kezében tart, végül ezzel zárja: „*Kihez hasonlítotok engem?*, mert egyetlen alkotott képmás sem lesz Hozzám hasonló, vagy nem fog emlékeztetni Rám”.

És minő képet készítetek Ő róla? Ez hasznos tanítás és méltó az odafigyelésre, mert ha nem lenne csak ez az egyetlen igevers, akkor is tökéletesen elegendő lenne megcáfolni azokat a koholmányokat, melyekkel a pápisták csapják be magukat, mikor azt hiszik, jogukban áll Istent külső alakokkal képviselni. A próféta kijelenti, hogy lehetetlen a halott anyagból olyan képmást alkotni, mely a legkevésbé is hasonlítana Isten dicsőségére. Nyíltan elveti a bálványokat, s még csak nem is beszél az imádatukról, hanem kimondja, hogy ezek elkészítése és Isten elé állítása gonosz és utálatos dolog. A Szentírás tele van ennek bizonyítékaival. Mózes is figyelmeztette az erre a bűnre hajlamos népet. „Nem láttatok alakot, vagy képet a hegyen, csak hangot hallottatok. Vigyázzatok hát és óvakodjatok, nehogy eltévelyedvén bármi képmást faragjatok magatoknak” (v. ö. 5Móz4:12, 15).

Isten megismeréséhez tehát nem szabad valami Hozzá hasonlót faragnunk a saját fantáziánk alapján, hanem át kell adnunk magunkat az Ígének, melyben az Ő élő képmása tárul elénk. Megelégedvén ezzel a közléssel, semmi mást ne próbáljunk meg saját magunktól. Más módok és módszerek, mint például a bálványok és a képek hiábavalóságot és hazugságot tanítanak nekünk, nem pedig igazságot, ahogyan Jeremiás és Habakkuk mondják gyönyörűen: „hiábavalóságokra tanít; fa az” (Jer10:8), „az öntött kép és a mely hazugságot tanít” (Hab2:18). Mikor az Úr néha oroszlánhoz, medvéhez, emberhez, vagy máshoz hasonlítja Önmagát, annak semmi köze sincs a képmásokhoz, amiképpen a pápisták képzelik, hanem ezekkel a hasonlatokkal vagy Isten kedvessége és könyörületessége, vagy haragja és

nemtetszése, illetve az ehhez hasonló dolgok fejeződnek ki. Isten ugyanis semmi más módon nem jelentheti ki Magát nekünk, csak az általunk ismert dolgokkal való összehasonlítással. Röviden, ha törvényes lenne kifaragni, vagy felállítani Isten képmását, az a pogányok isteneire hasonlítana, s a próféta eme kijelentése tarthatatlanná válna.

19. *A bálványt a mester megönti*. Mivel a közvéleménynek hatalmas ereje van, s mindent, ami tetszik a tömegeknek, törvénynek tartanak, a próféta megtámogatja a hívőket ezzel a hibával szemben. Ezek a szavak tehát egy megelőzést közvetítenek, hogy a zsidók meg ne rettenjenek, mikor látják a pogányokat teljes erejükből bálványokat gyártani, mert ezen a módon csapják be és ejtik csapdába egymást. De támadja az egész világ őrültségét is[791] azon az alapon, hogy ennyire égbekiáltó buzgóság hajtja őket a babona gyakorlására és minden ember a saját maga tanítója a bálványok megformálásában.

20. *A ki szegény ily áldozatra, oly fát választ, a mely meg nem rothad*. A próféta arra a következtetésre jut, hogy egyetlen társadalmi osztály sem mentes ettől a bűntől, azaz gazdag és szegény egyaránt vétkes és kárhozatra méltó. A gazdagok ugyanis aranyból és ezüstből, míg a szegények válogatott fából készítik isteneiket. Ebből mutatja ki, hogy minden embert félrevezet ez a furcsa őrültség, s hogy noha nincsenek meg az eszközeik, mégis valami kiválót akarnak alkotni isteneik tiszteletére. Az emberek élvezni akarják Isten jelenlétét, s ez a bálványimádás kezdete és forrása, mert Isten nem egy bálvány által van jelen, hanem Íge és Lelke ereje által, s jóllehet a sákramentumokban mind az Ő kegyelmének, mind a lelki áldásoknak a képét, ezt azonban csakis abból a célból teszi, hogy felemeljen Önmagához. A próféta még az emberek ostobaságát is feddi, akik szélsőséges buzgósággal és találékonysággal tevékenykednek bálványaik feldíszítésében.

21. *Hát nem tudjátok?* Miután nevetségessé tette a pogányok ostobaságát és őrültségét, a próféta a zsidókhoz fordul. Mi ugyanis valamennyien hajlamosak vagyunk a babonára, s könnyen beleesünk abba, ha bármiféle példája kerül a szemünk elé. A babiloniakkal való keveredés folytán a fogság alatt a zsidók kénytelenek voltak napi rendszerességgel szemlélni a bálványimádás legalantasabb példáit, s könnyedén eltérülhettek annak bűnös utánzására. Ézsaiás tehát idejekorán lép fel ezzel szemben, s figyelmezteti őket, nehogy az efféle dolgok látványa miatt elsodródjanak.

Megkérdezi: „Nem tanították nektek, és nem tanultátok meg, hogy kicsoda az Isten?” Az igemagyarázók nagyobbik része úgy véli, hogy itt mindegyik feltett kérdés ugyanannak az igazságnak az ismétlése, nevezetesen hogy a világ teremtése világosan megmutatja: semmi sem lehet következetlenebb, mint Istent a fában és a kőben, az ezüstben és az aranyban keresni. A szövegkörnyezetből azonban következtethetünk arra, hogy itt két dolog szerepel. Ha a pogányok fejmosását folytatta volna, akkor nem hozakodott volna elő más tanúbizonysággal, mint a mennyel és a földdel. Mivel azonban a zsidókhoz szól, akiket világosan tanítottak a törvényből, közvetlen érvekkel cáfolja őket, melyeket mind a természet rendjéből, mint Isten szavából vesz. S először általánosságban teszi fel a kérdést: „Nem tudjátok?” Ezután hozzátesz két módot melyekkel különbséget kellene tenniük az élő Isten és a hamis istenek között. Előbbi az Íge hallgatásából származik, ezért mondja ki konkrétan: „Nem mondták nektek? Nem hallottátok?”

Utóbbi abból a fenséges színházból származik,[792] melyben Isten dicsősége alul-felül ragyog. Ha szavait idegenekhez és pogányokhoz intézné, megelégedne ezzel a második bemutatóval, amint látjuk, hogy Pál is így tett, mert a listraiak esetében, akikhez a mennyei tanítás ismerete nem jutott el, nem használ mást, csak természeti érveket: Isten „nem hagyta magát (αμαρτυρον) tanúbizonyság nélkül, mert jóltevőnk volt, adván mennyből esőket és termő időket nékünk” (Csel14:17). Mikor azonban a próféta a zsidóknak beszélt az igazi

[791] “Il s’esleve d’une saincte colere alencontre de la folie desesperee des hommes.” “Szent haragra lobban az emberek kétségbeejtő ostobasága ellen.”
[792] “De ce beau theater du monde.” “A világ ama csodaszép színházából.”

kegyességről, helytelen lett volna, ha elmegy a törvény mellett, mely kétszeresen is megbocsáthatatlanná tette őket. Mintha csak a törvényt elhanyagolva megszentségtelenítették volna magukat a hitetlenekkel. Őket ugyanis nemcsak szemeik látása, de füleik hallása is meggyőzte, ami utóbbit Isten szüntelenül csépelt ennek a törvénynek a prédikálásával. Mivel tehát anyjuk méhétől fogva az anyatejjel együtt szívták magukba az igaz istenismeretet, s generációk hosszú során tanították őket az atyáik, a próféta joggal állítja, hogy rendkívül hálátlanok és bűnösök, ha ez a segítség nem tesz rájuk semmiféle jó hatást.

Hát nem hirdettetett néktek a kezdetektől?[793] A *kezdetektől*, vagy „régtől fogva" kifejezés azt sugallja, hogy nemcsak őket tanították gyerekkoruktól fogva a tiszta istentiszteletre, hanem a korok egymásutániságában ez a nemzet élvezte főleg azt a tanítást, mely nem engedte őket letérni a helyes útról, feltéve persze, hogy figyeltek rá. Mintha ezt mondta volna: „Nincs semmiféle új Istenetek, hanem az, Aki a kezdetektől fogva kijelentette Magát Ábrahámnak, Mózesnek és a többi ősatyának". S valóban nem csekély vigasztalást jelent, hogy a tanításnak, mely oly sok koron át folytatódott a hívők között, réginek kell lennie. Nem mintha önmagában a régiség elegendő lenne a hit bizonyosságának megszilárdítására (épp ellenkezőleg, hiszen a pogányok is ellene vethetnék ennek, hogy az ő babonáik is legalább ennyire régiek), hanem mivel a törvény tekintélye „eleitől fogva" bőséges megerősítést nyert, s mivel Isten bizonyságot tett róla, hogy Tőle származik, a hosszas tapasztalat nem csekély vigasztalást jelentett, ha tudták: őseik a vallás olyan formáját hagyták az utókorra, melyről tudták: nem vethették volna el anélkül, hogy rájuk ne került volna az aljas hitehagyás bélyege. Az efféle kezdet és az efféle fejlődés tehát gyorsan eltöröl minden kételyt. Ez egy és ugyanaz a hit, amit mi és a mi atyáink vallottak, mert ők is és mi is ugyanazt azt Istent, a mi Urunk Jézus Krisztus Atyját ismerjük el. Ugyanaz az Íge, ugyanazok az ígéretek, s ugyanaz a végcél mutattatott meg minden hívőnek.

A Föld fundamentumaitól fogva.[794] Ez képes beszéd, melyben a rész szerepel az egész helyett, azaz a világ egyik része szerepel az egész világ helyett. Isten ezt a világot tükörként állította az emberek elé, hogy annak szemlélésével elismerhessék az Ő fenségét. Ez tehát a láthatatlan dolgok élő képmása, amint Pál magyarázza hosszan a rómaiakhoz írott levele első fejezetében. Tudatlanságuk tehát „megbocsáthatatlan", mert nem állíthatják ürügyként, hogy nem ismerik Istent, Aki oly sok módon jelentette ki Magát (Rm1:20). S valóban az emberek többet vétkeznek a pökhendiség és büszkeség, mint a tudatlanság következtében, mert azt az Istent vetik meg, Aki nyíltan jelenti ki Magát és világosan beszél, figyelmüket pedig a teremtményeknek és a legjelentéktelenebb dolgoknak szentelik. Vajon az efféle semmibevevésnek van bármi mentsége? Vajon az emberek nem szolgálnak rá, hogy vakok legyenek, és a saját koholmányaikat bámulják Isten helyett, amit látunk majdnem mindenkivel megtörténni? Az efféle büntetés kétségtelenül jogos és emiatt a nagy büszkeség miatt kapják. S ha ahhoz a tudáshoz, amit a teremtményeken keresztül szerzünk meg, még hozzá kell adni az Íge tanítását, annál megbocsáthatatlanabbak vagyunk. Ézsaiás tehát összekapcsolta mindkét tudásfajtát azért, hogy megmutassa: a zsidók kétszeresen is kárhozatra méltók, ha nem vetették bizalmukat Istenbe, miután megkapták a tanítást az Ő hatalmáról és jóságáról.

22. *Ki ül a föld kereksége fölött*. Ugyanazt a témát folytatja, csak másképpen, s felmagasztalja Isten dicsőségét és hatalmát. S hogy miért teszi ezt, azt már bizonyos mértékben megmagyaráztuk. Miután olyannyira hajlamosak vagyunk a bizalmatlanságra, hogy még a legkisebb alkalom is megingat minket, így a próféta kénytelen ugyanazt a dolgot sokféleképpen megismételni, hogy gyenge és állhatatlan szíveinket megtartsa az Isten iránti bizalom gyakorlásában. Korábban a világ teremtéséről beszélt, most azonban rátér annak szüntelen kormányzására, mert Isten nemcsak egy pillanatig használta erejét a világ megteremtésére, de nem kevésbé hatékonyan nyilvánítja ki azt a fenntartásában. S ez méltó a

[793] A Károli-fordítás szerint: *hát nem hirdettetett néktek eleitől fogva – a ford.*
[794] A Károli-fordítás szerint: *hát nem értettétek-é meg a föld fundamentomait? – a ford.*

figyelemre, mert elméinkre csak csekély hatást gyakorolna a tudat, hogy Isten a világ Teremtője, ha az Ő karja nem lenne folytonosan kinyújtva a létezése fenntartása végett. Az *ül* kifejezéssel a próféta arra céloz, hogy a Föld csakis addig marad a helyén szilárdan és állandóan, amíg Isten ereje megtartja, mert az „ülés" jelképes kifejezés és a „kormányzást" jelenti.

A melynek lakói mint sáskák előtte. A Föld lakosait *sáskákhoz* hasonlítva arra emlékeztet minket, hogy Isten nem szorítható be szűk korlátok közé, mert még „az ég, és az egeknek egei" sem foghatják be Őt (1Kir8:27). Ezzel megtanulhatjuk: valahányszor említjük Istent, ne képzeljünk semmiféle földi, vagy emberi dolgot az Ő dicsőségéhez tartozónak. Ez a hasonlat amellett azt is megmutatja, mennyire nevetséges az emberek vaksága, mikor bármit maguknak követelnek, mert pontosan annyit érnek el a dicsekvésükkel, amennyit a kis teremtmények, például a sáskák, mikor ugrással a magasba szöknek: azonnal visszaesnek a földre.

Ki az egeket kiterjeszti mint egy kárpitot, és kifeszíti, mint a sátort, lakásra. Dávid ugyanezt a kifejezésformát használja, s mindketten az egek külső megjelenéséről és a kiterjesztéséről beszélnek a mi vonatkozásunkban. Nem arra gondolnak ugyanis, hogy Isten azért terjeszti ki az egeket, hogy bennük lakozhasson, hanem inkább hogy lakóhelyet adhasson nekünk alattuk. Miközben a föld eltart minket, az egek befednek, így minden oldalról zárt és fedett lakóhelyünk van.

Gondolható azonban, hogy ezek a hasonlatok sokat levonnak annak a témának magasztosságából, amit a próféta tárgyal, bár célja az, hogy dicsérje és magasztalja azt, amennyire csak tőle telik. Mi a *kárpit*? Mi a *sátor*? Erre azt mondom, hogy ezek a hasonlatok mégis felmagasztalják a témát, mert mintha ezt mondta volna: „Isten számára ugyanolyan könnyű kiterjeszteni az egeket, mint az ember számára kiterjeszteni a sátrat". S mindenkire ráhagyja annak megfontolását, micsoda hatalmas a különbség a menny és a kárpit között, s micsoda ezeknek a mérete, amit egyébként mindenki könnyen megérthet. Végül van itt egy közvetett ellentét a sátrak, vagy házak, melyben az emberek lakoznak, s nagy munkával és sok költséggel építenek fel, ám ritkán nagyobbak száz lábnál, valamint az egek mérhetetlen magassága között, melyek Isten akaratának pillanatnyi cselekedete által állnak elő, ami bőven megmutatja, micsoda hatalmas és kiváló munkás is Ő.

23. *Ki a fejedelmeket semmivé teszi*. Folytatja Istennek az egész világot, de különösen az emberiséget fenntartó gondviselésének felmagasztalását. Nemrég említettük, hogy a próféta már megállapította: Isten nem azért teremtette a világot, hogy azután hagyja, hogy a véletlen irányítsa azt, hanem felvállalja annak fenntartását, s hatalma és tekintélye alatt tart mindent. S mivel közelebbről kegyeskedik az emberiségre figyelni, ezért választja a próféta is a világ eme részét Isten gondviselésének felmagasztalására. Az általa mondottak summája az, hogy Isten gondviselése mindenre kiterjed, azaz Ő irányít és kormányoz mindent a saját jótetszése szerint. A próféta azt is megmutatja (amit szintén nagyon hasznos tudni), hogy még az emberek életében is láthatóak Isten hatalma gyakorlásának szembeötlő bizonyítékai, és nem elégedvén meg az általános tanítással, előtérbe állít egy osztályt, melynek még inkább fel kell kelteni a figyelmünket.

És a föld kormányzóit olyanokká teszi,[795] *mintha nem lennének.*[796] Bármit, ami a köznép alaktalan tömegével történik, lenéznek és úgy mennek el mellette, mint figyelemre nem érdemes mellett. Mikor azonban a királyságok és a monarchiák, vagy magas rangú emberek buknak le magasztos pozíciójukból, akkor úgy tűnik, mintha a Föld is megrendülne. A próféta ezért használ ügyesen efféle bizonyítékokat minket felrázandó. Valóban feltételezhető, hogy a fejedelmek és a magiszterek kivételt képeznek a köznépből és nincsenek kitéve az embereket sújtó általános nyomorúságoknak. Csillogásukkal ugyanis

[795] A Károli-fordítás szerint: *és a föld biráit hiábavalókká változtatja – a ford.*
[796] "A föld bíráit (vagy uralkodóit) az ürességhez (vagy pusztasághoz) hasonlóvá tette." — *Alexander.*

minden ember szemét és elméjét elkápráztatják. Ragyogásuk azonban teljeséggel elhalványul ezért említi őket konkrétan a próféta, s jelenti ki, hogy az Úr „semmivé teszi őket”. S ha Isten keze ennyire erős a nemesek és a hercegek ellen, mit kell gondolnunk a köznépet illetően? Vajon a közönséges tömegekkel nem úgy bánik majd, ahogyan Neki tetszik, s hajtja oda őket, ahová csak jónak látja? Vajon nem adja-e meg nekik, vagy veszi el tőlük mind az erőt, mind a bátorságot, valahányszor csak jónak látja?

24. *Még alig plántáltattak, még alig vettetének el*. Bár az אף (*aph*) kötőszó jelentése *szintén*, ebben az igeversben mégis helyesebb „úgyhogy”-nak fordítani, így az igeszakasz világos jelentése az alábbi: „Úgyhogy mondhatod, hogy el sem plántáltattak, vagy vettettek”. Ez a megerősítése annak, mit korábban mondott, mert megmutatja, hogy a fejedelmek teljesen megsemmisíttettek és kiszaggattattak, így nem maradt több nyomuk, mint ha soha nem léteztek volna. Amíg bővelkednek, olyan erőseknek látszanak, hogy lehetetlennek tűnik, hogy bármiféle ellenséges esemény megdöntse őket,[797] de olyan változások állnak be, melyek eltörlik nevüket és emlékezetüket, így azt mondanánk: soha nem is léteztek. Látjuk, hogy ez nemcsak emberekkel, de nagyon virágzó királyságokkal is megtörtént.

Mivel tehát a hatalmas bukások Isten félelmetes erejének megannyi jele, tanuljunk meg nem támaszkodni a földi és megtévesztő támogatásokra, hanem bármekkora is legyen a gazdagságunk, vagy erőnk, függjünk egyedül Tőle. Isten nem fecseg úgy, mint a pogányok, s nem forgatja labdaként ezt a világot, mintha örömét lelné ebben a játékban, de valahányszor csak magasra emelkedik valaki, soha nem hagyja abba a pökhendi dicsekvést, míg homlokegyenest le nem zuhan, így Isten ítéletei mindig megmutatkoznak. Ez arra is emlékeztet minket, hogy helytelen a szerencsének, vagy bármi más oknak tulajdonítani a különféle végbemenő eseményeket, mert Isten nem pillanatnyi Teremtő volt, Aki rögtön elhagyta alkotása terhét, hanem szüntelenül használja a kezét, így semmi sem történik az akaratával és jótetszésével ellentétben. Látván, hogy a különböző változások ekképpen mennek végbe a világban, látván, hogy a szilárdnak gondolt dolgok átmenetiek és mulandók, fordítsuk elménket Istennek ama legfelsőbb rendű gondviseléséhez.

És Ő csak rájok fuvall. Ezzel megmutatja, mennyire könnyedek és jelentéktelenek Isten előtt azok a dolgok, melyek rendszerint elkápráztatják a szemünket és bámulattal töltenek el minket. Mi ugyanis egyetlen nagy királyra sem tudunk anélkül gondolni, hogy tökéletesen meg ne rémülnénk és el ne képednénk. A próféta azonban megmutatja, hogy a királyok és a hercegek olyanok, mint a szalma Isten előtt, Akinek lehelete hajtja őket, mint forgószél, amikor csak akarja. Ebből tehát megtanuljuk: soha nem szabad megengednünk, hogy bármely teremtmény látványa legyőzzön minket, s emiatt ne adjuk meg Istennek a Neki kijáró tiszteletet és dicsőséget. Ezt gondosan fontolóra kellett venniük a zsidóknak, akik úgy vélték: a babiloni monarchia, melynek foglyai voltak, soha meg nem semmisül, S nem is menekülhettek ki a kezükből, ha nem emlékeztek a tanításra, miszerint semmi nem lehet oly tartós a világban, ami Isten egy leheletétől szerte ne foszlana. S hogy ne essenek kétségbe az üdvösségüket illetően, a próféta emlékezteti őket: Isten, amint tetszik Neki mennydörögni az égből, úgy szétzúzza ellenségeik erejét, amitől félnek, hogy az semmivé lesz.

25. *Kihez hasonlíttok hát engem?* Az előző kijelentést ismétli (18. vers), amiben elmondta: az Úr nem tűri,hogy bálványokhoz hasonlítsák, hogy a zsidók semmit se vonjanak le az Ő erejéből azért, mely oly hosszú ideig voltak a hitetlenek fogságában, vagy nehogy azt higgyék: a bálványok valamik, mert imádóik oly gazdagok, akiket egyébként szolgálni kényszerültek. Így gondolkodván ugyanis az igaz Isten és a bálványok hatalmáról, Istent a bálványokhoz hasonlították volna. Ezen az alapon ismétli mondhatni megütközve: „Kihez hasonlíttok hát engem?” Mintha azt mondta volna: „Megraboljátok fenségemet a hasonlítgatásaitokkal?”, mert bár az embereknek különféle gondolataik vannak Istenről, s a

[797] “Que le vent d’adversite ne les puisse abattre.” “Hogy a balsors szele sem képes ledönteni őket.”

saját fantáziájuknak megfelelően alakítják Őt át, Ő azonban mindig ugyanaz marad, hisz nem változik az emberek koholmányainak megfelelően.

Szól a Szent. Helyesen alkalmazza Istenre a Szent fogalmat, mely titulussal közvetve megszégyeníti, vagy megfeddi a zsidókat aljas hálátlanságukért, mivelhogy miután elkülöníttettek az Ő számára, válaszképpen nem szentelték meg Őt. Semmiféle szentség sem található a pogányok isteneiben, azok egyszerűen csak emberek koholmányai. Fájdalmas sértés tehát Isten számára, s aljas lealacsonyítás az Ő rangjáról, mikor a bálványokat ütköztetik Vele, s mikor a vita tárgyává válik, hogy vajon a bálványok többre képesek-e, mint maga Isten.

26. *Emeljétek föl a magasba szemeiteket*. A próféta látszólag túl hosszan időzik ennél a dolognál, különösen azért, mert semmiféle kétértelműséget sem mutat be, hisz megannyi kijelentéssel azt ismétli meg, amit mindenki elismer: Isten csodálatos ereje és bölcsessége megismerhető a világ csodálatos rendjéből. Nekünk azonban észre kell vennünk, amit már említettem, hogy mi oly gonosz és hálátlan bírái vagyunk a mennyei hatalomnak, hogy gyakorta képzeljük Istent alacsonyabbrendűnek holmi törékeny embernél. Gyakran jobban megrettenünk egyvalaki üres álarcától,[798] mint amennyire megerősödünk Isten minden ígéretétől. Nem hiába ismételgeti tehát a próféta, hogy Isten tisztességét lopjuk meg, ha ereje nem indít minket az Ő heves bámulatára. S nem munkálkodik azon, ami felesleges, mert annyira ostobák és lassúak vagyunk, hogy folytonos ébresztgetésre és ösztönzésre van szükségünk. Az emberek naponta látják az egeket és a csillagokat, de hol van az aki ezek Alkotójára is gondol? Természetüknél fogva az emberek úgy vannak megformálva, hogy nyilvánvalóvá legyen: a mennyek szemlélésére, azaz az Alkotójuk megismerésére születtek. Miközben ugyanis Isten az állatokat úgy alkotta meg, hogy azok lefelé nézve a legelőt szemléljék, egyedül az embert tette egyenes tartásúvá, ezzel arra kötelezte, hogy mondhatni az Ő saját lakhelyét szemlélhesse.

Ezt a költő is gyönyörűen írja le:[799] „Miközben más állatok lefelé, a földre néznek, az embernek emelkedett arcot adott, s kötelezte, hogy a mennyet szemlélje, s ábrázatát fel, egyenesen a csillagokra emelje”.[800] A próféta tehát azok gonoszságára mutat rá, akik nem ismerik el, ami nyíltan a szemük elé kerül Isten vonatkozásában, hanem mint a barmok, ormányukat a földre szegezik. Valahányszor ugyanis felemeljük a szemeinket bármekkora fokú figyelemmel, lehetetlen, hogy érzékszerveinket ne sújtsa meg Isten fenséges mivolta.

És lássátok meg, ki teremté azokat? A csillagok említésével világosabban jelenti ki, hogy az a csodálatos rend, ami fényesen ragyog az egek képében, hangosan hirdeti: a világnak egy Istene és Teremtője van, s mindenki, aki észreveszi, hogy a csillagok nagy száma és változatossága mellett fenntarttatik a nagyon szabályos a rendjük és a járásuk, kénytelen lesz ezt elismerni. Nem a véletlen műve ugyanis, hogy minden csillagnak megvan a maga helye, s az sem véletlen, hogy egyetemesen mozognak oly hatalmas sebességgel, s annyi kanyar közepette is nyílegyenesen haladnak előre, egy hajszálnyival sem letérve az Isten által

---

[798] “L’apparence d’un ver de terre.” “Valamely földi hernyó megjelenésétől.”

[799] “Par un poete profane.” “Egy világi költő.”

[800] “*Pronaque quum spectent animalia caetera terram,*
Os homini sublime dedit, coelumque videre
Jussit, et erectos ad sidera tollere vultus.”
Néhány olvasó talán megköszöni ennek a szakasznak a francia verses formájú fordítását, amit a jelen Kommentár eredeti francia nyelvű változatából vettünk - *a szerk.*
“Et neantmoins que tout autre animal
Iette toujours son regard principal
En contre bas, Dieu a Phomme a donne
La face haute, et luy a ordonne
De regarder l’excellence des cieux,
Et d’eslever aux estoilles ses yeux.”

számukra kijelölt útról. Csodálatos elrendezésük tehát azt mutatja meg, hogy Isten a Szerző és a munkás, így az emberek ki sem nyithatják a szemüket anélkül, hogy ne lennének kénytelenek Isten fenségét szemlélni az Ő munkáiban.

Ő, a ki kihozza seregöket szám szerint. A *seregük* szó alatt két dolgot ért: majdnem végtelen számukat és bámulatos elrendezésüket. Csekély számú ember ugyanis nem alkot hadsereget, sőt még a nagyobb számú sem, ha nincs egyben nagyszámú csapat is. Emellett nem nevezzük „seregnek", mikor az emberek véletlenszerűen gyűlnek össze mindenféle válogatás nélkül és zűrzavarosan, s összevissza kóborolnak rendetlenül, csak mikor a tíz, száz, ezer[801] emberért felelős tisztek különböző osztályai vannak kialakítva, s ahol a rangok rögzített terv alapján lettek kialakítva és elrendezve. Azaz, a csillagok csodálatos elrendezése és biztos pályájuk joggal nevezhető „seregnek".

A *szám szerint* kifejezéssel arra utal, hogy Istennek ez a „sereg" mindig a rendelkezésére áll. Egy hadseregben a katonák elkalandozhatnak, s nem mindig gyűjthetők egybe, vagy rendelhetők vissza a soraikba a tábornokok által a trombita szavára. Istennél azonban ez másként van. Az Ő katonái mindig készenlétben állnak, mégpedig „szám szerint", azaz Ő nyilvántartja valamennyit, hogy egy se hiányozzék.

Mindnyáját nevén szólítja. Ugyanez a kifejezés szerepel ugyanebben az értelemben a zsoltárokban is (Zsolt147:4). Egyesek úgy magyarázzák ezt, hogy Isten ismeri a csillagok számát, amit mi nem ismerünk. Dávid és Ézsaiás azonban másra gondoltak, nevezetesen hogy Isten akképpen használja a csillagokat, ahogyan Neki tetszik, mintha valaki a nevével szólítana elő egy szolgát. Később ugyanez van megírva Círuszról, akinek munkálkodását és szolgálatát az Úr felhasználta népének megszabadításában (Ézs45:1). Egyszóval a végső alávetettséget és engedelmességet jelzi, ha a hívott azonnal válaszol a neve hallatán.

Nagy hatalma és erőssége miatt. Azok, akik úgy magyarázzák az előző verset, hogy az Úr ismeri a csillagok számát, abban is tévednek, hogy a névadásuk hatalom és hivatal adását jelenti. Mások úgy magyarázzák, hogy egyetlen csillag sincs, melynek ne lenne meg a saját ereje és energiája, mert az Úr adta nékik ezeket a tulajdonságokat, amiket mindig is bírni fognak. Megint mások összekapcsolják ezeket a szavakat a יקרא (*yikra*) „szólítani fogja" szóval, mintha ezt mondta volna: „Az Úr oly hatalmas, hogy minden csillag figyel a parancsára". Számomra azonban helyesebbnek tűnik az a jelentés. Miszerint Isten oly hatalmas, hogy amint kiadott egy parancsot, a csillagok egész hadserege áll készen engedelmeskedni. Ebben rendkívüli bizonyítékát látjuk az Ő erejének, mikor azok a nagyon kiváló teremtmények vonakodás nélkül alávetik magukat Neki, s a parancsainak végrehajtásával arról tesznek bizonyságot, hogy elismerik Alkotójuknak.

Egyetlen híjok sincsen. Az איש (*ish*) szót a héber írók nemcsak férfiakra és nőkre, hanem állatokra, sőt mozdulatlan tárgyakra is alkalmazzák, mint egy korábbi igeversben (Ézs34:16), mikor a madarakról szólva, akiknek el kell foglalniuk a fényes palotákat, azt mondta, hogy „*egy* híjuk sem lesz", s az איש (*ish*) szót használta.[802] Ezek a szavak Isten hatalmát dicsérik, hogy tudhassuk: semmi sincs a mennyben és a földön, ami ne az Ő akaratától és jótetszésétől függene. Semmi nem lehet tehát szégyenletesebb, vagy ésszerűtlenebb, mint Őt a bálványokhoz hasonlítani, amelyek annyira haszontalanok, mint amennyire csak valami az lehet.[803]

27. *Miért mondod?* A próféta most vagy a zsidókkal vitatkozik, mert már majdnem legyűrte őket a kétségbeesés, s nem néztek Isten ígéreteire, amikkel az elméiket kellett volna támogatni, vagy az utódokról gondoskodik, nehogy összeroskadjanak a megpróbáltatások alatt, tartsanak azok bármilyen hosszú ideig. Az igék jövő időben állnak, ami kapcsolt

[801] "Mais celle ou il y aura des sergens de bande, capitaines, colonels et autres conducteurs." "Hanem ahol csapatparancsnokok, századosok, ezredesek és más tisztek vannak."

[802] Bár az említett igeszakaszban nem az איש (*ish*), hanem annak nőnemű változata, az אשה (*ishah*) szerepel, ez azonban nem teszi érvénytelenné a szerző állítását. – *a szerk*.

[803] "Qui sont plus vaines que la vanite mesme." "Amelyek haszontalanabbak, mint maga a haszontalanság."

igemódban is magyarázható: *Miért mondanád?* Ézsaiás ugyanis joggal következtet az előző kifejezésből arra, hogy a választott népnek, történjék bármi, türelmesen kell várnia Istenre, míg segítséget nem nyújt a maga idejében. A kisebbtől a nagyobb felé haladva érvel: „Mivel Isten a világ minden részét a hatalmában tartja, lehetetlen, hogy elhagyja egyházát." Valószínű azonban, hogy abban az időben panaszok hallatszottak a nép között, amikkel Isten ellen zúgolódtak, mintha Ő nem törődött volna az üdvösségükkel, sőt szemeit becsukva a nyomorúságaikat sem látta volna. A most kijavított hiba az, hogy úgy gondolták: Isten nem törődött velük, amint az gyakorta megtörténik a bajokban, melyekben azt hisszük, Isten elhagyott minket, s prédának hagyott, és nem törődik ennek a világnak a dolgaival.[804]

Ó Jákób és Izrael![805] Ezekkel a nevekkel az Úr szövetségére emlékezteti őket, amit a megannyi és szerteágazó ígéretek erősítettek meg, mintha ezt mondta volna: „Nem gondoljátok, hogy ti vagytok az a nép, akiket Isten konkrétan Magának választott ki? Miért képzelitek, hogy Ő, Aki nem hazudhat, nem törődik az ügyetekkel?"

Elrejtetett az én útam az Úrtól. Az *út* szót használja az „állapot", vagy „eset", s az *elrejtetett* szót a „figyelmen kívül hagyott", vagy „ismeretlen" helyett. Ha ugyanis Isten rövid időre késlelteti a segítségnyújtást, máris azt gondoljuk, hogy gondoskodása nem terjed ki ránk. Egyesek ezt másként magyarázzák, szerintük itt megrovást kap a nép, mert azt hiszik, nem kapnak büntetést a vétkekért, s úgy vélik, ez a kijelentés hasonlít az effélékre: „Azt mondja a balgatag az ő szívében: Nincs Isten" (Zsolt14:1). A próféta szavainak értelme azonban kétségtelenül az alábbi volt: „Azt hiszed, ó Izrael, hogy az Úr nem törődik a dolgaiddal?" Ő ugyanis a nép bizalmatlansága ellen kiált fel, s élesen korholja őket, hogy azután vigasztalhassa is, és megmutathassa: az Úr folyamatosan segíti majd a népét, akik védelmét felvállalta.

És ügyemmel nem gondol Istenem. Az *ügyem* szó megerősíti az előző mondat általunk adott fordítását, mert az „ügy" benne foglaltatik a megpróbáltatásban, mikor jogtalanul nyomnak el, vagy mikor bárki rosszat tesz nekünk. Isten pedig pártfogolja, vagy felvállalja az „ügyünket", vagy „igazunkat", mikor ismervén az esetünket, véd és óv minket. S *nem gondol* vele, mikor nem vesz rólunk tudomást és hagyja, hogy ellenségeink feleméssszenek. Mintha csak azt mondta volna: a zsidók jogtalanul járnak el, mikor panaszkodnak, hogy Isten figyelmen kívül hagyta ügyüket és elhagyta őket. Ezzel a megrovással készíti fel őket a vigasztalás átvételére, amit nem lettek volna képesek átvenni, míg elméik bűnös, vagy ostoba gondolatokkal voltak tele. Szükséges volt tehát először eltávolítani az akadályokat, majd megnyitni az utat a vigasztalás előtt.

28. *Hát nem tudod-é?* Ugyanazt a kijelentést ismétli, amit korábban is tett, hogy a nép, akiket gondosan felkészítettek Isten iskolájában, megbocsáthatatlanná vált a lustaságuk miatt, s élesen feddi őket, amiért nem húztak több hasznot a törvény tanításából, valamint más eszközökből, melyeket az Isten megadott a mellé a tanítás mellé, amivel a pogányokkal együtt közösen rendelkeztek. A *tudni* szó, ami általánosabb, áll az első helyen, mivel Isten sok csodával és más bizonyítékokkal mutatta meg dicsőségét. Ezután megkérdezi: *És nem hallottad-é?* Mintha ezt mondta volna: „Ha semmi hasznodra sem volt, hogy a cselekedetekből és az Ígéből megtanulhattad: Isten soha nem tétlen, akkor nyilvánvaló, hogy szélsőségesen taníthatatlan vagy".

Hogy örökkévaló Isten az Úr. A próféta „örökkévalónak" nevezi, s ez megkülönbözteti Őt minden bálványtól, melyek csak egy ideg állnak fenn, s emberek csinálmányai. Valóban, ha ez mélyen bele lenne gyökerezve a szívünkbe, akkor nem lenne többé helye a bizalmatlanságnak, ha ugyanis Isten örökkévaló, soha nem változik, vagy romlik meg, mert az örökkévalóságot egyetemesen kíséri az a tulajdonság, hogy Ő soha nem változik, hanem mindig ugyanaz marad. Mivel a zsidók nem kellőképpen hittek ezekben a dolgokban, bár

[804] "Et qu'il ne se soucie des choses de ce monde."
[805] A Károli-fordítás szerint: *Miért mondod Jákób és szólsz ekként Izráel – a ford.*

gyakorta „hallották” őket, a próféta ezzel a megrovással akarta őket felrázni, hogy megmutassa: kétszeresen is vétkesek lesznek Isten előtt, ha miután mind a nagyszámú jótétemények, mind az Íge által taníttatván nem adják meg Neki azt a tiszteletet és dicsőséget, ami Őt megilleti.

Nem fárad és nem lankad el; végére mehetetlen bölcsesége! Itt a próféta két kijelentést tesz. Először, hogy Isten nem fárad bele a jócselekedetekbe, s másodszor, hogy egyetlen ember sem képes feltárni az Ő bölcsességét. Az előző mondatban azt mutatja meg, hogy semmi nem akadályozza meg Istent a kegyessége gyakorlásában, mert Ő nem olyan, mint az emberek, akiknek a forrásaik kimerülnek, ha gyakran adnak, vagy akik belefáradnak az újabb és újabb jótéteményekbe, illetve megbánják nagylelkűségüket. Az Ő kegyessége soha ki nem merül: ha kegyes volt az atyákhoz, nem kevésbé lesz jótevője az utódoknak sem. Ami pedig azt az állítást illeti, hogy Isten nagyon gyakran cselekszik eltérően attól, amit a legjobbnak képzelünk magunknak, a próféta annak kimondásával száll ezzel szembe, hogy az Ő céljai felfoghatatlanok, s arra figyelmeztet, hogy nem szabad zúgolódnunk, ha egyáltalán nem azonnal teljesíti kívánságainkat. Semmi sem alkalmasabb ugyanis jobban a reménységünk táplálására, mint ez a józanság, mely annak megfontolására késztet minket, hogy mennyire csodálatosan munkálkodik Isten a megőrzésünk végett, s ezzel alávetjük magunkat az Ő titkos tanácsvégzésének.

29. *Erőt ad a megfáradottnak*. A próféta most a szóban forgó témára alkalmazza azokat az általános kijelentéseket, melyeket tett. Mint említettük az volt a szándéka, hogy élénkebb bátorítást adjon a népnek, s rávegye őket: tápláljanak jobb reménységet. Miután abban az időben a zsidók meggyengültek és minden erejüket elvesztették, a próféta megmutatja, hogy ezen az alapon Istenre tartozik segítséget nyújtani azoknak, akik így kimerültek és legyengültek. Ezért ezen az alapon felnagyítja Isten erejét, hogy arra a következtetésre jussanak, és higgyenek benne: amíg a kegyeit élvezik, nem kell kételkedniük az üdvösségüket illetően. Valójában a Babilonban fogságban tartott népet tartotta a próféta a szeme előtt, nekünk azonban saját magunkra is alkalmazni kell ezt a tanítást, hogy valahányszor csak csődöt mond az erőnk, s már-már elbukunk, megemlékezhessünk arról, hogy az Úr kinyújtja a kezét a „megfáradott” felé, aki segítség híján összeroskad. Először azonban éreznünk kell gyengeségünket és szegénységünket, hogy Pál mondása beteljesedjen, miszerint „Isten ereje a mi erőtlenségünkben lesz tökéletessé” (v. ö. 2Kor12:9), mert ha szíveinket nem indítja meg mélyen a gyengeségünkről való meggyőződés, nem kaphatunk a megfelelő időben segítséget Istentől.

30. *Elfáradnak az ifjak és meglankadnak*. Ezzel az összehasonlítással a próféta még erőteljesebben szemlélteti, amit korábban mondott, hogy az erő, amit Isten ad a választottaknak, legyőzhetetlen és fáradhatatlan. Az emberek ereje ugyanis könnyen csődöt mond, Isten ereje viszont soha. Valóban biztos, hogy minden életerő, ami természetes módon van bennünk, Istentől származik. Mivel azonban az emberek saját magukénak tulajdonítják, amit Isten egyetemesen mindenkinek megadott, a próféta itt különbséget tesz az emberek ereje között, ami látszólag velük együtt születik, valamint aközött az erő között, amivel Isten egyénileg támogatja a választottait. Isten jóságát ugyanis, ami szétárad az egész természetben, nem elegendően veszik észre. Így tehát az „emberek ereje” alatt az érti, amivel az emberiség egyetemesen rendelkezik, „Isten segítsége” alatt pedig azt, amivel egyénileg támogat minket, miután erőnk csődöt mondott. A próféta ugyanis Isten kegyelméről beszél, amit általában természetfelettinek mondanak, s azt mondja, hogy ez örök, miközben az embereknek semmijük sincs önmagukban, ami ne lenne mulandó és átmeneti, hogy ezzel a jellel tehessen különbséget Isten egyháza és a világ többi része, a lelki kegyelem és a földi gazdagság között.

Megtántorodnak a legkülönbek is. Az előző mondatban a נערים (*negnarim*), *ifjak* szót használta, most hozzáteszi a בחרים (*bachurim*) szót is, ami nemcsak „fiatalembereket” jelent,

de azt is, hogy válogatottak.[806] Ugyanannak a kijelentésnek az ismétlése feltételezhetően az életkorra vonatkozik, bár a próféta úgy érti: a legválogatottabb életerővel és a legkiválóbb élettel megáldott személyek voltak. Ezzel a céllal ajánlja azt a kiváló kiváltságot, amit Isten ruház inkább a gyermekeire, mintsem a többi emberre, hogy elégedettek lehessenek sorsukkal, s ne irigykedjenek a földi emberekre,[807] amiatt az erő miatt, amivel dicsekednek. Egyszóval, azt mutatja meg, hogy az emberek hatalmasat tévednek, ha a saját erejükbe vetett bizakodás miatt felfuvalkodnak, mert azonnal elsüllyednek és elgyengülnek.

Látszólag arra utal, ami minden nap bekövetkezik: minél erősebb egy ember, annál bátrabban próbálja meg azt, ami rendkívül nehéz, s ennek az a következménye, hogy akik robusztusabbak, ritkán érik meg az öregkort. Ők semmit sem gondolnak túl nehéznek, vagy bonyolultnak, s elébe szaladnak minden veszélynek, útjuk felénél azonban meghátrálnak és elszenvedik a büntetést az elhamarkodottságukért. Ugyanez a dolog történik meg azokkal, akik bármely, Isten által rájuk ruházott ajándékkal kérkednek, s teljes önbizalommal viseltetnek önmaguk iránt, mert mindaz, amit Istentől kaptak, semmivé válik, vagy inkább a romlásukra és megsemmisülésükre lesz, így jogos büntetést kapnak a pökhendiségükért.

31. *De a kik az Úrra várnak.*[808] A héber írók az „erőt cserélnek" kifejezést használják,[809] annak jelölésére, hogy „új erőre kapnak", ezzel „helyreállíttatnak". A próféta tehát azt mutatja meg, hogy az istenfélő, aki Istenbe veti a bizalmát, nem lesz híján az erőnek, s megerősíti, amit korábban mondott: „csöndességben és reménységben erősségtek lett volna" (Ézs30:15). Nekünk tehát nem szabad felindulni, vagy hevesen előretörni, hanem „várnunk" kell türelemmel. Ebben az igeversben tehát a *várakozás* nem mást jelent, mint türelmet. A heves emberek a saját hevességükkel tépik darabokra magukat, de az istenfélők életereje, noha kevéssé látványos, és gyakran eltemetettnek látszik, miközben nyugodtan „várnak" Isten segítségére, felfrissül és megújul. Vissza kell tehát térnünk Pál ama mondásához, miszerint „Isten ereje a mi erőtlenségünkben lesz tökéletessé" (v. ö. 2Kor12:9). Nekünk tehát teljes meggyőződéssel kell lennünk a saját erőtlenségünkről, hogy átadhassuk magunkat Isten erejének. A zsidóknak, akiket elnyomott a kegyetlen fogság, nagyon nagy szükségük volt erre a tanításra, de számunkra is rendkívül szükséges az egyháznak ebben a nyomorúságosan romos állapotában.

Szárnyra kelnek, mint a saskeselyűk. Általánosan hiszik, hogy a próféta ugyanabban az értelemben használja ezt a kifejezést, mint ahogyan a zsoltáros mondja: „megújul a te ifjúságod, mint a sasé" (Zsolt103:5). Bizonyos, hogy a sas más madarakkal összehasonlítva nagyon hosszú ideig él.

Arisztotelész és Plinius azt állítják, hogy sohasem az öregkor, hanem az éhség miatt hal meg, azaz mikor a csőre felső része túl nagyra megnő, nem képes a táplálékot a szájába venni, s hosszú időn át azzal tartja fenn magát, amit megiszik. Az egy Saadia, mivel a zsidók rettenhetetlenek a mesék kitalálásában, azt állítja, hogy a sas felszáll a Naphoz közeli régiókba, s oly közel kerül magához a Naphoz, hogy régi szárnyai leégnek, s új szárnyai nőnek azok helyén. Ez azonban a végtelenségig abszurd és meseszerű. A próféta szavainak jelentése az, hogy akik az Úrban bíznak, elevenek lesznek, mint a sasok, a legvégső öregkorukig. Látván azonban, hogy a sasok magasabban repülnek a többi madárnál, amivel figyelemre méltó fürgeséget mutatnak, ahonnan „a sas a felhők között" közmondás is származik, ezt az igeverset értelmezhetjük úgy, hogy nemcsak hosszú életet jelent, de erőt és fürgeséget is. Így Ézsaiás, miután megmutatta, hogy erejük megújul, hozzáteszi, hogy még

[806] "Emberek teljes életerőben, *színe-java* a katonai nyelvezetben" — *Stock.*
[807] "Aux enfans de ce monde." "E világ gyermekeire."
[808] A Károli-fordítás szerint: *De a kik az Úrban bíznak – a ford.*
[809] „Az 'erejük megújul' kifejezéssel fordított rész valójában azt jelenti: 'erőt cserélnek', az ige használata azonban meghatározza annak specifikus jelentését, mely nem más, mint a jobbra változtatás, vagy továbbfejlesztés. Ezért az angol változatban szereplő 'megújítják erejüket' kifejezés helyes." – *Alexander.*

elevenebbek lesznek és nagy magasságokba emelkednek. Ez a jelentése annak is, ami ezután következik:

Futnak és nem lankadnak meg. Ez ugyanaz, mintha azt mondta volna: az Úr megsegíti őket, így minden háborgatás nélkül haladnak majd útjukon. Ez egy jelképes kifejezés, mellyel azt sugallja, hogy a hívők[810] mindig örömest lesznek készek ellátni kötelességeiket. De mondható: „Annyi nehézség van, amit el kell tűrnünk ebben az életben, miképpen mondja hát a próféta, hogy nem fáradunk el?" Erre azt válaszolom: a hívők valóban aggodalmaskodnak és elfáradnak, de végül megszabadulnak nyomorúságaiktól, s megérzik, hogy Isten ereje állítja helyre őket, mert megtörténik velük, amit Pál mond: „Mindenütt nyomorgattatunk, de meg nem szoríttatunk; kétségeskedünk, de nem esünk kétségbe; Üldöztetünk, de el nem hagyatunk; tiportatunk, de el nem veszünk" (2Kor4:8-9).

Tanuljunk hát meg az Úrhoz menekülni, Aki, miután átéltünk sok vihart, végül elvezet minket a kikötőbe, mert Aki utat nyitott nekünk, s megparancsolta, hogy induljunk el az Általa megszabott úton, nemcsak egy napig akar minket támogatni, s elhagyni az út felénél (Fil1:6), hanem elvezet minket a végcélig.

[810] Les fideles.

41. fejezet

1. Hallgassatok reám, ti szigetek, és a népek vegyenek új erőt, közelgjenek, majd szóljanak, együtt hadd szálljunk perbe!

2. Ki támasztá fel azt keletről, a kit igazságban hív az ő lábához? A népeket kezébe adja és királyok felett uralkodóvá teszi, kardjával mint port szórja szét, mint repülő polyvát kézíve által!

3. Kergeti őket, békességgel vonul az úton, a melyen lábaival nem járt.

4. Ki tette és vitte végbe ezt? A ki elhívja eleitől fogva a nemzetségeket: én, az Úr, az első és utolsókkal is az vagyok én!

5. Látták a szigetek és megrémülének, a földnek végei reszkettek, közelegtek és egybegyűltek.

6. Kiki társát segíti, és barátjának ezt mondja: Légy erős!

7. És bátorítja a mester az ötvöst, és a kalapácscsal simító azt, a ki az ülőt veri; így szól a forrasztásról: jó az, és megerősíti szegekkel, hogy meg ne mozduljon.

8. De te Izráel, én szolgám, Jákób, a kit én elválasztottam, Ábrahámnak, az én barátomnak magva;

9. Te, a kit én a föld utolsó részéről hoztalak és véghatárairól elhívtalak, és ezt mondám néked: Szolgám vagy te, elválasztottalak és meg nem útállak:

10. Ne félj, mert én veled vagyok; ne csüggedj, mert én vagyok Istened; megerősítelek, sőt megsegítlek, és igazságom jobbjával támogatlak.

11. Ímé, megszégyenülnek és meggyaláztatnak, a kik fölgerjednek ellened, semmivé lesznek és elvesznek, a kik veled perlekednek.

12. Keresed őket és meg nem találod a veled versengőket; megsemmisülnek teljesen, a kik téged háborgatnak.

13. Mivel én vagyok Urad, Istened, a ki jobbkezedet fogom, és a ki ezt mondom néked: Ne félj, én megsegítelek!

14. Ne félj, férgecske Jákób, maroknyi Izráel, én megsegítlek, szól az Úr, a te megváltód, Izráelnek Szentje!

15. Ímé, én teszlek éles, új cséplőhengerré, a melynek két éle van; hegyeket csépelj és zúzz össze, és a halmokat pozdorjává tegyed.

16. Te szórd, és a szél vigye el őket, és elszéleszsze őket a forgószél, és te örülsz az Úrban, és dicsekedel Izráelnek Szentjében.

17. A nyomorultak és szegények keresnek vizet, de nincs, nyelvök a szomjúságban elepedt: én, az Úr meghallgatom őket, én, Izráel Istene, nem hagyom el őket.

18. Kopasz hegyeken folyókat nyitok és a rónák közepén forrásokat; a pusztát vizek tavává teszem és az aszú földet vizeknek forrásivá.

19. A pusztában czédrust, akáczot nevelek és mirtust és olajfát, plántálok a kietlenben cziprust, platánt, sudarczédrussal együtt,

20. Hogy lássák, megtudják, eszökbe vegyék és megértsék mindnyájan, hogy az Úrnak keze mívelte ezt, és Izráel Szentje teremtette ezt!

21. Hozzátok ide ügyeteket, szól az Úr, adjátok elő erősségeiteket, így szól Jákób királya.

22. Adják elő és jelentsék meg nékünk, a mik történni fognak; a mik először lesznek, jelentsétek meg, hogy eszünkbe vegyük és megtudjuk végöket, vagy a jövendőket tudassátok velünk!

23. Jelentsétek meg, mik lesznek ezután, hogy megtudjuk, hogy ti Istenek vagytok; vagy hát míveljetek jót vagy gonoszt, hogy mérkőzzünk és majd lássuk együtt!

24. Ímé, ti semmiből valók vagytok, és dolgotok is semmiből való; útálat az, a ki titeket szeret.

25. Feltámasztám északról, és eljött napkelet felől; hirdeti nevemet, és tapodja a fejedelmeket, mint az agyagot, és mint a fazekas a sarat tapossa.

26. Ki jelenté meg ezt eleitől fogva, hogy megtudnók? vagy régen, hogy ezt mondanók: Igaz? De nem jelenté meg, de nem tudatá senki, nem hallá szavatokat senki sem!

27. Sionnak először én hirdetém, ímé itt vannak a tanúk, és örömmondót adtam Jeruzsálemnek.

28. És néztem és nem volt senki, ezek közül nem volt tanácsadó, hogy megkérdezzem őket és feleljenek nékem.

29. Ímé, mindnyájan semmik ők, semmiség cselekedetök, szél és hiábavalóság képeik.

1. *Hallgassatok reám,*[811] *ti szigetek*. Jóllehet a próféta értekezése látszólag eltér az előzőektől, mégis ugyanazt a témát folytatja, mivel a zsidók megszégyenítése végett mondja, hogy sikerrel járna, ha hitetlenekért és vakokért kellene szót emelnie. Azaz, nemcsak tunyaságukat feddi meg, de annak a nemzetnek az ostobaságát is, „a melyhez olyan közel van az ő Istene”, s amely olyan jól ismeri a törvényt (v. ö. 5Móz4:7). Mégsem kell csodálkoznunk, hogy a nép, mely annyiszor megrettent, annyira reszketett, hogy alig fogadott el bármiféle szilárd vigasztalást, hisz bőséges tapasztalataink vannak arról, mennyire megrettent minket a balsors, mivel természetünk eme gonoszsága és romlottsága mellett minden ember két betegségben szenvedve tevékenykedik. A bővelkedés során szerfelett felmagasztalja magát és lerázza a megalázkodás és a mértékletesség korlátait. A szűkölködés során viszont vagy dühöng, vagy élettelen állapotban tengődik, s aligha veszi észre a legcsekélyebb mértékben is Isten jóságát. Nem kell tehát csodálkoznunk, ha a próféta oly hosszan időzik ennél a témánál, s sok módon követi azt végig.

A *szigetek* nevet adja minden tengeren túli országnak, mert a zsidók, miután nem álltak kapcsolatban velük, mindennek, ami a tengeren túl helyezkedett el, a „szigetek” nevet adták. Ezért nemcsak a közeli nemzetekhez szól, hanem a távolabbiakhoz is, s azt követeli tőlük, hogy „hallgassanak előtte”. De miféle természete van ennek a hallgatásnak? Ézsaiás egyfajta törvényszéki tárgyalásként írja le, amibe az Úr nem vonakodik belebocsátkozni az összes nemzettel. Csak azt követeli, hogy a saját ügyében hallgattassék meg, s ne legyen zűrzavar, vagy rendetlenség a tárgyalás menetében, ami teljességgel ellentétes lenne a törvényszékkel. Ezen az alapon parancsolja a pogányoknak, hogy hallgassanak, hogy mikor ezt megteszik, nyíltan képviselhesse ügyét. A törvényszék rendje ugyanis megköveteli, hogy mindenki akkor beszéljen, mikor sorra kerül, mert ha mindenki egyszerre kiabál hangosan, nagy zűrzavar lesz.[812]

Ez emlékeztet minket annak okára, miért nem gondolunk a kellő tisztelettel Isten erejére, jóságára, bölcsességére és egyéb attribútumaira: azért, mert nem figyelünk Rá, mikor beszél. Az emberek ordítoznak és zúgolódnak Isten ellen, egyesek a büszkeségüktől felfuvalkodottan nyíltan megvetik az Ő Ígéjét, miközben mások egyfajta tunyaság miatt figyelmen kívül hagyják Őt, s annak következtében, hogy beletemetkeznek a földi örömökbe, nem törődnek a mennyei királyságba való bejutással. Manapság is észrevesszük, milyen tudatlansággal és lázadással beszélnek sokan Isten ellen. Mi másért olyan csökönyösek és nyakasak a pápisták a hibáikban, ha nem azért, mert elvetik, hogy Istenre hallgassanak? Ha

[811] “Devant moy.” “Előttem.”

[812] „A törvényszékeken fenntartott módszerekre céloz, ahol a hallgatást mindig megkövetelik a megszakítások megelőzése végett. Felszólítja a bálványimádó nemzeteket, hogy jelenjenek meg a vele együtt a bíróság előtt, s mutassák be, ha tudják valamiféle bizonyítékát adni isteneik isteni mivoltának úgy, ahogyan ő képes erre a sajátját illetően.” – *White*.

ugyanis csendben hallgatnának Rá, az igazság gyorsan meggyőzné őket. Egyszóval, az Úr ezekkel szavakkal azt mutatja meg, hogy győztes lesz, ha az emberek figyelmesen hallgatják. Nem akarja, hogy hanyagul figyeljenek rá, mint igazságtalan és romlott bírák, akik már eldöntötték, miféle ítéletet fognak kihirdetni, amint azt tenni szokták, hanem azt szeretné, ha megvizsgálnák és súlyoznák érveit, melyeken nem találnak mást, csak ami tökéletesen igaz.

Feltehető a kérdés: „Vajon a próféta most a pogányokat ösztönzi hallgatásra?" Erre azt mondom, hogy ezek a dolgok főleg a zsidókra vonatkoznak, mert hosszú idő telik még el, amíg ez a prófécia eléri a pogányokat. Ez az értekezés azonban hatékonyabban eltörli a zsidók makacsságát, ha a próféta megmutatja: a pogányok, noha elidegenedtek Tőle, gyorsan elismernék erejét, ha csendben odafigyelnének Rá. Nagyobb súly és erő rejlik közvetlenül a „szigetekhez" intézett szavakban, mintha harmadik személyben beszélt volna róluk.

És a népek vegyenek új erőt. Az Úr megvetően vitára hívja az összes pogányt, amint azt tenni szokták az erősebbek, vagy akik ügyük jóságában bízva nem kételkednek a végkimenetelben. „Vegyenek új erőt és gyűljenek össze ellenem: nem érnek el semmit, s a végén én fogok győzni." Ahogyan rendszerint mondjuk „*Megvetem őket*, (*Je les despite*). Ha összeszedik elméjük és testük minden erejét, akkor is megveretnek: én csak annyit kérek, hogy hallgassanak meg". Ezekkel a szavakkal azt jelenti ki: az igazságnak akkora ereje van, hogy könnyedén maga alá gyűr minden hamisságot, feltéve hogy az emberek figyelnek rá. Ezért ha minden ember fel is kell az igazság legyőzésére, az akkor is győzni fog. Következésképpen, ha eltévedünk Istentől, nem szabad ezért másokat hibáztatnunk, hanem inkább magunkat kell vádolni, amiért nem voltunk elég figyelmesek és szorgalmasak, mikor hozzánk beszélt. A hamisságnak ugyanis nem lesz felettünk hatalma, s a Sátán egyetlen, a félrevezetésünkre irányuló ravasz próbálkozása sem fog eltéríteni, ha készségesen odafigyelünk Istenre.

Ami pedig azt illeti, hogy egy vétkes személy jellemét ölti magára, hogy megjelenhessen és védhesse ügyét a törvényszék előtt, megkérdezhető: „Kicsoda lesz illetékes az emberek közül megítélni egy ennyire nehéz és bonyolult ügyet?" Erre azt mondom: itt semmit sem mond a próféta a bírák kiválasztásáról, az Úr csak annyit mond, hogy Ő győzne, ha pártatlan bírák vizsgálhatnák meg az ügyét. Ő nem vetheti alá Magát embereknek, vagy angyaloknak beszámolás végett, hanem hogy elvegyen minden mentséget, kijelenti, hogy a győzelem az Ő hatalmában áll még akkor is, ha védeni kényszerülne az ügyét. Következésképpen nagyon ésszerűtlen vitatkoznunk, és nem adnunk meg Neki az abszolút engedelmességet, továbbá hálátlanok és lázadók vagyunk, ha nem figyelünk rá, s nem vesszük figyelembe, mennyire jogosak az Ő követelései. S valóban, noha semmi sem lehet ésszerűtlenebb, mint halandóknak Istent megítélni, mégis, még megdöbbentőbb és borzasztóbb, mikor vak zúgolódásunkkal még azelőtt elítéljük Őt, mielőtt meghallgattuk volna a saját védekezését.

2. *Ki támasztja fel az igazságosságot keletről?*[813] Ez világosan megmutatja, hogy mi a próféta célja: a zsidókat biztosítja arról, hogy nem merül fel az eltévedés veszélye, ha azt az utat követik, amelyet mutat nekik. S ez okból említi Ábrahámot, mert felsorolhatta volna Isten más munkáit, de egy témájához illő példát választott. Ábrahám leszármazottjaiként ugyanis, akit Isten Káldeából hozott ki megannyi veszély közepette, nekik is reménykedniük kellett volna, hogy őket is hasonlóképpen megsegíti, mivel ereje nem fogyatkozott meg, s nem fáradt bele a jótéteményekbe.[814]

Mivel a foglyoknak és a száműzötteknek nagyon nehéz volt a visszatérésben reménykedni a szülőföldjüktől oly távol, hasonló példával buzdítja őket az alkalmas reménység táplálására. Szétszórattatván Káldeában és a szomszédos országokban úgy vélték,

[813] A Károli-fordítás szerint: *Ki támasztá fel azt keletről, a kit igazságban hív az ő lábához? – a ford.*

[814] "Puisque sa force n'estoit point diminuee, ni sa beneficence refroidie." "Mivel ereje nem fogyatkozott meg, s nagylelkűsége sem hűlt ki."

hogy a hazavezető utat rengeteg akadály zárja el előlük. Ám Ábrahám, az ősatyjuk ugyanerről a helyről vándorolt Júdeába (1Móz11:31, és 12:1). Vajon Ő, Aki egy szegény, magányos embert, aki apjával, unokafivérével, és feleségével annyi veszély között biztonságban és szilárdan átvezetett, nem lehetett volna a népe vezetője az utazás során? Mivel tehát Isten hívta ki Ábrahámot a szülőföldjéről, és szabadította őt meg minden nyomorúságtól, a család történetéből vett eme ténynek nagyobb benyomást kellett volna gyakorolnia a gyermekeire, hogy atyjuk, Ábrahám elindulása záloga, vagy tükre legyen az ő jövőbeli szabadulásuknak Babilonból.

Mikor Ábrahámot *igazságosságnak* nevezi, ezt nem az ember felmagasztalásának céljával teszi, hanem hogy megmutassa: Isten olyan jellemet adott neki, mely az egész egyház állapotára vonatkozott. Őt ugyanis nem magánszemélyként hívta el, hanem Isten ama örökkévaló igazságának bemutatásaként, amit az elhívásában kapott meg, s ami közös minden hívő számára. Mintha azt mondta volna: az ő személyében az egyház hajdan azért szabadíttatott meg, hogy ő szilárdan hihesse: üdvössége és Isten igazsága ugyanúgy örökkévalók lesznek. S valóban egy magánszemély elhívásában látjuk a hívők elhívását, s az egyház egyfajta modelljét, valamint üdvösségünk kezdetét és végét. Röviden, Ábrahám tekinthető Isten igazsága tükrének, már amennyire ennek a világnak a dolgaiban ragyog. Ezt az Íget a megerősítés (προς αυξησιν) kedvéért használja, mert „az igazság feltámasztása keletről", ahol mindent megrontottak és beszennyeztek a legundorítóbb babonák, Isten csodálatos munkája volt. Ha tehát egyszer megadatott Isten jóságának és hatalmának eme bemutatása, miért ne kellene várniuk ugyanezt, vagy hasonló bemutatását a jövőben is?

Hív az ő lábához.[815] Egyesek ezt úgy értelmezik, hogy Ábrahám bárhová is ment, mindig Isten nevét hívta segítségül, mert amint megérkezett valamilyen országba, ott mindjárt oltárt épített Istennek, hogy áldozhasson azon (1Móz12:7, 13:18). Ez valóban igaz, de én másként értelmezem, miszerint az Úr volt a vezetője Ábrahámnak az utazás során, aki lépésről lépésre Őt követte. Mikor ugyanis parancsot kapott az indulásra, nem mutattatott neki ország, ahová menni kellett, s mikor útnak indult nem tudta, mennyit kell utaznia, sem azt, milyen irányban kell mennie, s Isten bizonytalanságban tartotta őt, míg meg nem érkezett Kánaán földjére (1Móz12:1, Csel7:3). Mikor Ábrahám megkapta az elhívást, azonnal elindult, s noha bizonytalan volt az utazását illetően, figyelt Isten szavára, s megelégedett azzal, hogy Istent tudhatta a vezetőjének. Ezen az alapon helyes a kifejezés, miszerint „a lábához hívta" őt, mivel mintegy inasként szegődött Istenhez, ahogyan az engedelmes és alázatos szolgák is követik uruk lábnyomait, bár nem tudják, hová vezeti őket.

A népeket kezébe adja. Ez azt jelenti, hogy bár a jó embert sok megpróbáltatás szomoríthatja és kínozhatja minden pillanatban, Isten mégis eltávolított mindent őt zavaró akadályt. Mózes nem sorol fel minden nehézséget, melyekkel Ábrahámnak szembe kellett néznie indulásakor, de bárki eljuthat arra a következtetésre, hogy ez az utazás nem lehetett mentes a hatalmas nehézségektől. Lehetetlen volt ugyanis, hogy indulásakor ne vonja magára a nemzet gyűlöletét, s azt, hogy egyetemesen őrültnek tekintsék, amiért elhagyja a szülőföldjét. Miután megérkezett Kánaán földjére, gonosz és kegyetlen emberekkel volt dolga, akikkel nem tudott megegyezni, mert teljesen szembehelyezkedett a babonáikkal. Amit Mózes elmesél, az világosan megmutatja, hogy Ábrahámnak sosem volt nyugalma, jóllehet a kegyetlen emberek nem mertek semmit tenni ellene. Így mikor nyughelyet akart vásárolni Khéth gyermekeitől, önként és ingyen ajánlották azt neki, s elismerték Isten emberének és fejedelemnek (1Móz23:6).

És királyok felett uralkodóvá teszi. A próféta annak bemutatásával szemlélteti Isten kegyelmét, hogy Ő még a királyokat sem kímélte annak megmutatása végett: Ő hűséges védelmezője szolgájának és vazallusának, Ábrahámnak. A négy király története, akiket legyőzött és elűzött, közismert (1Móz14:14-15), de kiterjeszthető ez a fáraóra (1Móz12:17),

[815] "L' a-il pas appele pour venir apres soy." "Hívta, hogy kövesse Őt."

valamint Abimélekre (1Móz20:3), akit a Zsolt105:14 is említ, ami ezt a témát tárgyalja. Ők ugyanis azért kaptak büntetést, mert hozzá mertek nyúlni „az Úr felkentjeihez” (Zsol104:15). Konkrétan azonban azt a győzelmet jelenti ez, amit a négy király felett aratott (1Móz14:15-15), akik elvitték unokafivérét, Lótot annak mindenével egyetemben. Nagyon nyilvánvaló ugyanis a szövegösszefüggésből, hogy a próféta nem olyan királyokról és nemzetekről beszél, akiket kiengeszteltek, hanem felfegyverzett ellenségekről, akiket erőszakkal kellett igába kényszeríteni.

Kardjával mint port szórja szét. Végül felnagyítja azt a könnyedséget, amivel azt a győzelmet megszerezte, ezzel tehát a legnagyobb megvetését fejezi ki, mikor azokat a királyokat a *porhoz* és a *pelyvához* hasonlítja. Anélkül győzte le ugyanis őket, hogy veszélynek tette volna ki magát. Egyidejűleg arra is emlékeztet minket, hogy ezt nem szabad emberi erőnek tulajdonítani, mivel nem emberi erő által volt ennyire könnyen megszerezhető az a győzelem.

3. *Kergeti őket*. A próféta a győzelem nagyságával ismét Isten rendkívüli kegyességét dicséri. A legfontosabb ez: olyan országban vívta ki a győzelmet, mely ismeretlen volt a számára. Nehéz és veszélyes dolog ugyanis ismeretlen országokban követni az ellenséget, s hogy micsoda értéke van a helyismeretnek, azt a történelem és a napi tapasztalat világosan megmutatják azoknak, akik hadat viselnek. Ez azonban nem volt akadály Ábrahám számára, s ebből még nyilvánvalóbb: Isten keze vezette és támogatta őt, hogy bátorsággal vezesse követőit.

4. *Ki tette és vitte végbe ezt?* Jóllehet ebben az igeversben Ézsaiás nem mutatott be többet Ábrahám példájánál, mégis kétségtelenül mindazokra a jótéteményekre akarta emlékeztetni a népet, amit atyáik kaptak a régi időkben. Mintha Isten ezt mondta volna: „Jusson eszetekbe, mi a ti eredetetek, honnan emeltem fel ősatyátokat, Ábrahámot, s milyen úton vezettem. Ez azonban nem jelentette a végét a kegyességemnek, mert attól az időtől fogva soha nem szűntem meg titeket mindenféle jótéteményekkel gazdagítani”. Mikor tehát hozzáadja, hogy kicsoda Ő, nemcsak egyetlen alkalomról beszél, hanem egyéb, különböző időpontokban kapott jótéteményeket is hozzátesz, melyekre a népnek szintén emlékeznie kell.

A ki elhívja eleitől fogva a nemzetségeket. Ennek a korok szüntelen egymásutániságára kell vonatkoznia. A héber nyelvben a דור (*dor*) nemcsak „egy kort”, vagy az emberi élet hosszúságát jelenti, hanem az embereket is, akik abban az időben éltek. Azaz az egyik generációt úgy különböztetik meg a másiktól, mint atyákat a gyermekeiktől, vagy unokákat a nagyszüleiktől. Az utódaink ugyanis az előző generációnak fognak nevezni minket, elődeinket pedig még távolabbi, és ősi generációnak. S mivel bármely kor felemésztené az emberiséget, ha nem újulna meg az utódokban, a próféta megmutatja, hogy Isten folyamatosan sokszorozza meg az embereket, azaz ők követik egymást. Következésképpen Ő minden kor felett uralkodik, hogy ne gondolhassuk: a világot a véletlen irányítja, mert Isten gondviselése világosan meglátszik a korok egymásutániságában. Mivel azonban a különféle változások következtében úgy látszik, hogy a világ vak lendülettel forog, a próféta ezekkel a szavakkal azt jelenti ki, hogy ez a sok-sok esemény ismert volt a világ „eleitől fogva”, ami annak felel meg, hogy aközött a változatosság között, amit az idő hoz magával, Isten uralkodik és változatlan úton elvégzi azt, amit elrendelt a kezdetektől fogva.

Én, az Úr. Végül világosabban kijelenti, hogy eme áldások szerzője az Úr, hogy Ábrahám legyőzte az ellenségeit (1Móz14:16), hogy bántódás nélkül lakott gonosz emberek között, hogy királyokat futamított meg (Zsolt105:14), hogy az Úr megbosszulta, mikor Abimélek (1Móz20:18) és a fáraó (1Móz12:17) erőszakkal elragadták a feleségét. Emellett megmutatja, hogy szintén Neki kell tulajdonítani, mikor az összes generáció különféle áldásokat kapott. Hatalma ugyanis nemcsak Ábrahám nemzetségének, hanem az egész világnak megmutattatott.

Az első és utolsókkal is az vagyok én! Ez nemcsak a lényeg örökkévalóságára vonatkozik, hanem arra a kormányzásra is, amit a Földön gyakorol. Mintha azt mondta volna, hogy Isten soha meg nem öregszik, bármennyi idő teljék is el, és soha nem fogja átadni a hatalmát, mert nem üldögél tétlenül a mennyben, hanem épp ellenkezőleg: Ő irányítja ennek a világnak a dolgait. S bár a világ istenek megszámlálhatatlan tömegét állítja az Ő helyére, Ő mégsem szenved veszteséget, mivel soha meg nem változik, mindig ugyanaz lesz.

5. *Látták a szigetek és megrémülének*. Most megmutatja a világ szélsőséges hálátlanságát, mert miután látta Isten munkáit, tovább is ugyanazzal a vakséggal folytatta, amivel korábban sem törődött ezekkel. Nem sokkal előtte mondta, hogy könnyen győzne, ha hallgatnának rájuk, most hozzáteszi, hogy a pogányok ismerték ezt a hatalmat, de mégis lázadók és makacsok voltak. Ennek következményeként teljességgel megbocsáthatatlanok, mivel Isten fenségét nagyon is megláthatták volna, ha nem szántszándékkal csukták volna be a szemeiket.[816] Azért tehát, hogy elvegye a tudatlanság mentségét még a legtávolabbi nemzetektől is, azt mondja: reszkettek az Ő munkáinak látványától, de mégis azonnal visszatértek természetes hajlamaikhoz, azaz belegabalyodtak a megannyi hibába és babonába. Elegáns hasonlat rejlik a két igében: ראו וייראו (*rau veyirau*), ami nem fejezhető ki latinul, de az általános jelentése az, hogy nemcsak szemtanúi voltak, de mélyen meg is voltak győződve, s félelmet ébresztett bennük az, amit tudtak.

A földnek végei reszkettek. Ennek ellene vethető, hogy az Isten által az Ábrahámra ruházott áldásokat nem lehetett világszerte ünnepelni, hogy azokat a távoli nemzetek is megismerhették volna. Amint azonban már mondtuk, jóllehet egyedül Ábrahámot említette, mégis az emlékezetükbe akarta idézni, jóságának más eseteit is, melyeket atyáik tapasztaltak meg, hogy ezek a jobb reménység táplálására indíthassák őket. Isten ugyanis nemcsak kihozta Ábrahámot Káldeából, de kimentette utódait az egyiptomi rabságból (2Móz13:16), s Kánaán földjét adta nekik birtokul. Azt mondja tehát, hogy a pogányok akkor tapasztalták meg az Ő erejét, mikor megszabadította és megőrizte népét, hogy tudhassák: Ő az egyetlen igaz Isten. Annyi csoda között ugyanis az Ő ereje világosan és nyilvánvalóan megmutatkozott. Röviden, kijelenti, hogy a pogányokat megfélemlítette Isten csodálatos ereje, mikor megszabadította a népét. A gonoszok ugyanis, mikor hallanak valamit erről az erőről, mindennap félelem és bámulat fogja el őket, mivel észreveszik, hogy Isten az ő ellenségük.

Közelegtek és egybegyűltek. Ezt a *közelegtek* kifejezést egyesek úgy értelmezik, hogy a hitetlenek közelebbről figyelték meg Isten munkáit. Mikor ugyanis valamit pontosabban akarunk megfigyelni, közelebb megyünk ahhoz. Mások ezt Sodoma királyára vonatkoztatják, aki „kiment, hogy Ábrahámmal találkozzon" (1Móz14:17). Ezek a magyarázatok azonban nem helyesek és valójában semmi közük sincs a témához.

6. *Kiki társát segíti*. Ami most következik, az jól összhangban van a megelőzőkkel, amennyiben összekapcsoljuk ezt a verset az előző vers utolsó mondatával. „Közelegtek és egybegyűltek, kiki társát segíti", így a jelentés: „Jóllehet a szigetek látták és ismerték a munkáimat, ezért reszkettek tőle, mégis összegyűltek, hogy szövetkezzenek egymással". De miért? Hogy egymást biztassák új istenek megformálására, s egyre jobban és jobban megerősíthessék egymást a vakságukban. Így tehát fokozza a pogányok vétkességét annak kimondásával, hogy „kiki társát segíti", s valóban, bárki, aki gondos kutatásba kezd, rájön, hogy az minden babona forrása, mikor az emberek kölcsönös egyetértéssel elsötétítik a hozzájuk a mennyből jövő világosságot. S bár az Úr itt a bálványimádókkal vitatkozik, azt mégis a zsidók kedvéért teszi, hogy ne essenek a pogányok istentelenségeibe, vagy ne engedjék meg, hogy eltérítsék őket Istentől és az őszinte hittől.[817] Ezen az alapon hozakodik elő a pogányok hálátlanságával, hogy a zsidók ne utánozzák azt, hanem szilárdan megmaradjanak az igaz istentiszteletben.

[816] "Afin de ne la point voir." "Hogy ne kelljen látniuk."
[817] "De la droite fiance en luy." "A Belé vetett helyes meggyőződéstől."

És barátjának ezt mondja: Légy erős! Itt mintegy tükörben látjuk, milyen nagy azoknak az embereknek a gonoszsága, akik semmi hasznot sem húznak Isten munkáinak szemléléséből, sőt még lázadóbbakká válnak és egyre jobban és jobban megkeményítik magukat. Ők ugyanis szándékosan választják a vakságot, és becsukják a szemeiket a legtisztább világosság előtt, ahelyett, hogy Istent szemlélnék, aki a szemük előtt mutatja meg Magát. A vakséghoz hozzáadódik a düh, melynek következtében felkelnek Isten ellen, s nem vonakodnak háborút vívni Ellene a babonáik védelmében: ez a bűn tehát nem a bálványimádás, hanem az őrültség imádata. Ézsaiás ezt az őrültséget a „Légy erős, cselekedj bátran" szavakkal írja le, mert ezzel azt fejezi ki, hogy az emberek aljas összeesküvésbe mentek bele, mely által természetes módon bátorítják és lobbantják lángra egymást a bálványimádásra, s űzik el egymást Isten félelmétől, aminek pedig az Ő ereje a megtartására kellene, hogy indítsa őket.

7. *És bátorítja a mester az ötvöst*. Ezt a verset különféleképen magyarázzák, és valóban homályos kissé, s még a zsidó szerzők sem értenek egyet a szavak jelentését illetően. Nem látom okát, miért kellene a חרש (*cherish*) szót egyszerűen ácsnak értelmezni, mert ez mindenféle mesterembert jelent.[818] A מהליק (*mahalik*) szót, melynek jelentése *aki odaüt*, általában tárgyesetben fordítják, de én jobban szeretem alanyesetben fordítani. A פעע (*pagnam*) szót rendszerint üllőnek, egyesek *kisebb kalapácsnak* fordítják, mivel azonban néha azt jelenti: *felváltva*, látszólag ez a fordítás illeszkedik a legjobban a szövegkörnyezetbe. A próféta ugyanis úgy érti, hogy a munkások „felváltva" buzdítják egymást, mivel ugyanabba a munkába komolyan belefogva felforrósodnak, s mindegyik sürgeti és ösztökéli a másikat a lehető leggyorsabb elvégzésére annak, amibe belefogtak. Röviden, a bálványimádók lázadását és őrültségét írja le, mellyel egymást ösztökélik Isten ellen.

Ebből az igeszakaszból, valamint az egész történelemből nyilvánvaló, hogy ez a bűn nem korlátozódott egy adott korra, s napjainkban is a kívánatosnál jobban ismerjük tapasztalatból is. Látjuk, hogy csendes rábeszéléssel miképpen buzdítják egymást az emberek a babona védelmére és a bálványok imádatára. Minél fényesebben mutatkozik meg Isten igazsága, annál makacsabbul követik az ellentétes utat, mintha szándékosan akarnának háborút viselni Istennel. Mivel a vallás nagyobb tisztaságra állíttatott helyre, a bálványok megsokszorozódtak, és ellenségesen szembehelyezkedtek azzal: a zarándoklatokat, a miséket, a törvénytelen esküvéseket, bizonyos esetekben az évfordulókat nagyobb létszámban látogatták, mint annakelőtte. Az ókori tudatlanság idején még fennmaradt némi mértékletesség, most azonban a bálványimádók, mintha teljesen megragadta volna őket az őrültség, ide-oda futkároznak és a vak ösztön hajtja őket. Semmi sincs, amit meg ne próbálnának azért, hogy megtámogassák a babonáikat és támolygó bálványaikat. Egyszóval kart karba öltenek és kölcsönösen segítik egymást az Istennel való szembenállásban. S ha bárki emberfia az embertársaira akarná hárítani a szégyent, azzal semmit sem nyer, mert az mindenkihez úgy tapad hozzá, hogy semmi módon el nem távolítható. Mindenki odaszánta magát a hamisságnak, majdnem bevallottan gondolja ki a csalás módozatait, s bízva a nagy létszámukban, minden ember Isten fölé emeli önmagát és másokat. Egymást buzdítják a bálványok imádására, s a kívánság akkora őrültségében égnek, hogy majd az egész világot lángra lobbantják általa.

8. *De te Izráel, én szolgám*. Most megmutatja, mennyire ésszerűtlen hozzáigazítani Izrael népét a pogány nemzetekhez annak ellenére, hogy valamennyien egy mércéhez tartják magukat és egységesek a tévelygésben, valamint annak ellenére, hogy az egész világ átadta

[818] „A חרש (*charash*) bármiféle mesterembert jelent, aki a munkájának szánja oda magát, bármi is legyen az alkalmazott anyag. Főleg a 'vasmunkásra' (Ézs44:12), az 'ácsra' (Ézs44:13), a 'kőfaragóra' (2Móz38:11), valamint az 'öntőmunkásra' használatos (1Kir7:14). A צרף (*tzoreph*) határozottabb. Ez a melléknévi igeneve a צרף (*tzaraph*) igének, melynek jelentése: 'fémeket olvasztani és önteni', ezért a צרף (*tzoreph*) az, aki a fémeket tűzön megolvasztja, megtisztítja a salaktól, elkülöníti az egyik fémet a másiktól, s kalapáccsal megmunkálja (Ézs41:7 és 46:6)." – *Rosenmüller*.

magát a szédelgésnek, mert mióta Isten ingyenes kegyelmének elhívása elkülönítette őket, nem kellene ugyanannak a szeszélynek odaszánni magukat. Ez egy figyelemre méltó igevers és arra tanít minket: be kell érnünk az elhívásunkkal, azaz tartózkodnunk kell attól, hogy a világ beszennyezzen. Bár mindenfelé eluralkodott a romlás és bár szabadon engedhetünk a mindenféle gonoszságnak, mégis vissza kell magunkat tartanunk azzal a megfontolással, hogy Isten választottai vagyunk, követezésképpen nincs szabadságunk a korlátok átlépésére úgy, ahogyan a pogányok és az istentelen emberek teszik. „Ilyenek voltatok pedig némelyek", mondja Pál, „de megmosattattatok, de megszenteltettetek, de megigazíttattatok az Úr Jézusnak nevében és a mi Istenünk Lelke által" (1Kor6:11).

Valóban, semmi sem ésszerűtlenebb, minthogy vakokként a sötétben botorkáljunk, mikor az igazság Napja ránk ragyogott. Fontolóra kell hát vennünk elhívásunkat, hogy buzgón és szorgalmasan követhessük azt, s úgy járván, mint „a világosságnak fiai" (Ef5:8), elkerülhessük azt az életmódot, amihez korábban hozzá voltunk szokva. Emiatt nevezi Izraelt az Ő *szolgájának*. Nem azért, mert Izrael bármire is rászolgált volna a saját engedelmessége alapján, hanem mert elválasztotta őket Magának, s emiatt teszi hozzá ezt is:

Jákób, a kit én elválasztottam. Ez a meg nem érdemelt kegy figyelemre méltó dicsérete, mintha azt mondta volna: „Ti valóban az én szolgáim vagytok, nem a saját érdemeitek, hanem az én jóindulatom következtében, mert az én kiválasztásommal készítettelek és alakítottalak benneteket az én tulajdon népemmé". Röviden, arra emlékezteti őket, hogy nem a saját szorgalmuk alapján kapták a megtisztelő Isten *szolgái* megnevezést, mert nem különböztek úgy másoktól, hogy bármiben is kiválóbbak lettek volna amazoknál, hanem mivel Istennek így tetszett, Akinek joga van ezt, vagy amazt a személyt kiválasztani a saját jótetszése alapján. „Magának kiválasztott minket", mondja Pál, „hogy legyünk mi szentek és feddhetetlenek Ő előtte" (Ef1:4). A kiválasztással elérendő cél az volt, hogy akik a Sátán rabszolgái voltak, most fenntartás nélkül odaszánhassák és átadhassák magukat Istennek.

Ábrahámnak, az én barátomnak magva. Ezt azért teszi hozzá harmadjára, hogy tájékoztasson minket: ez a kiválasztás Isten ígéretén alapszik. Nem mintha az ígéret megelőzné a kiválasztást, mert az öröktől fogva való, hanem mert az Úr az ígéretet tekintetbe véve adományozta a kegyességet, mert ezt mondta Ábrahámnak: „Én vagyok a te Istened és a te magodnak te utánad" (v. ö. 1Móz17:7). Ez a kegy tehát átterjedt az utódokra is, s az ígéret alapján az Úr különös gondot viselt erre a népre. Amint Pál is kijelenti, hogy „övék a szövetség, az ígéret és a törvényadás" (v. ö. Rm9:4). Ezért nevezik őket „szent népnek" (2Móz19:6), „Isten szent örökségének és királyi papságnak" (v. ö. 1Pt2:9).

Az én barátomnak. Rendkívüli megtiszteltetést ruházott az Úr Ábrahámra, mikor a *barátjának* nevezte. „Isten szolgájának" neveztetni magasztos és megtiszteltető, mert ha megkülönböztetett kegynek tekintjük, ha befogadnak valakit egy király, vagy egy herceg családjába, mennyivel magasabbra kell értékelnünk, mikor Isten számít minket a szolgájának, vagy családtagjának? De még ezzel sem elégszik meg, hanem a még magasabb „barát" névvel ékesíti fel. Amit itt Ábrahámról mond, az minden hívőre vonatkozik, s Krisztus még világosabban jelenti ki: „Nem mondalak többé titeket szolgáknak; mert a szolga nem tudja, mit cselekszik az ő ura; titeket pedig barátaimnak mondottalak; mert mindazt, a mit az én Atyámtól hallottam, tudtul adtam néktek" (Jn15:15). Ekkora megtiszteltetésben részesülve tehát Istentől emlékeznünk kell a kötelességünkre, hogy minél jobban kimutatta irántunk való kegyességét, annál szorgalmasabban és mélyebb tisztelettel kell Őt folyamatosan imádnunk. Mindig emlékeznünk kell azonban arra is, hogy Ábrahám Isten barátja nem más alapon volt, mint örökbefogadás által, amint Mózes is mondja, hogy a zsidók pusztán Isten jótetszése miatt élvezték magas rangjukat, mert „Isten szerette atyáikat" (5Móz4:37 és 7:6-8).

9. *Mert téged a föld utolsó részéről hoztalak.*[819] Ézsaiás ugyanazt a témát folytatja, mert tapasztalatból tudjuk, mennyire szükséges a vigasztalások ismételgetése, mikor ránk nehezednek a megpróbáltatások. Nem csoda tehát, hogy a próféta oly hosszasan időzik ennél a témánál. Az egyetlen személytől, Ábrahámtól azonban átlép a teljes nemzethez, megemlítvén azokat a jótéteményeket, melyeket mindenki megkapott Istentől. Az אשר (*asher*) viszonyszó számomra itt illatívusznak tűnik,[820] mert megadja az okot, amiért a népnek bátornak kell lennie a nyomorúságban. Azért, mert korábban is megtapasztalták a kegyességét, következésképpen ugyanilyen előnyös várakozásokkal kell tekinteniük a jövőre. „A föld utolsó része" két módon értelmezhető: vagy úgy, hogy a nép messzi országból lett idehozva, mely Ábrahám szülőföldje volt, vagy úgy, hogy Isten, aki a Föld végső határait is birodalmába foglalja, senki másért, csak egyetlen népért kegyeskedett kinyújtani a kezét.

És kiválóságaitól elhívtalak.[821] Az אצילים (*atzilim*) szót általában, *kiválóságoknak* fordították. Egyesek inkább hímnemben „hercegeknek", vagy „nemeseknek" fordítják, aminek értelme nem nagyon különbözik a másiktól. A próféta ugyanis Isten kegyelmét magasztalja fel, mert elmenvén nagyon nevezetes nemzetek mellett, Magához fogadott egy alacsonyrendű és ismeretlen népet. Mások Egyiptom királyságára vonatkoztatják, melyből a zsidók kihozattak, mert tudjuk, mily nagy volt annak a népnek a hírneve, s menyivel többre tartották magukat minden más nemzetnél tudásban, ősiségben, nemességben és sok más vonatkozásban.

Én azonban másként értelmezem, mert a nép kiválasztására vonatkoztatom, akik a messze felettük álló nemzetek közül lettek kiválasztva. Ezért tehát a מ (*mem*) jelentését „-tól -től", vagy „több, mint" értelemben veszem, ezzel tehát itt egy összehasonlítás szerepel a zsidók és más nemzetek között. Mózes megmutatja, hogy nem azért lettek kiválasztva „mert többek vagy jobbak lettek volna más nemzeteknél (mert sokkal kevesebben voltak), hanem mert az Úr szerette őket, el elhatározta, hogy megtartja a szövetséget, amely felől megesküdött atyáiknak" (v. ö. 5Móz7:7-8). Majd megint mondja „Nem a te igazságodért, sem a te szívednek igaz voltáért mégy te be az ő földük bírására" (5Móz9:5). Azaz, miközben sokkal kevesebbek voltak a többi nemzetnél, mégis kiválasztottak lettek, és ez megmutatja Isten szeretetének a nagyságát, valamint azt, hogy semmi okuk sem volt ilyen sok és ily hatalmas áldások vétele után, hogy ne higgyenek az ennyire kegyes Atyának. Emellett, teszi hozzá, ennek a kegynek a bizonyítéka adatott meg a népnek a törvényben. Mintha azt mondta volna, hogy ez nem volt elrejtve, hanem épp ellenkezőleg, nyilvános táblákra volt vésve, mikor Isten szövetséget kötött velük a törvény átadásával. Isten ugyanis nem akarta, hogy akiket a saját népének választott, azok ide-oda vándoroljanak, hanem az üdvösség ígéretével kötötte őket Magához.

És meg nem útállak. Ez az utolsó kifejezés vélhető volna feleslegesnek, sőt ide nem illőnek, ha a zsidó szerzők nem alkalmazták volna gyakorta ezt a beszédformát, ami nagyon hangsúlyos, mivel a kiválasztás szilárdságát jelöli, mintha ezt mondta volna: „Miután egyszer örökbe fogadtalak téged, nem foglak cserbenhagyni, vagy elvetni, bár lennének különféle okaim arra, hogy eltaszítsalak". Akkora volt a zsidók hálátlansága, hogy joggal elvethette volna őket, ha nem úgy döntött volna, hogy mindig Önmaga marad.

S ami róluk elhangzik, az ránk is vonatkozik, mert jól megáll Pál mondása, miszerint „megbánhatatlanok az Istennek ajándékai" (Rm11:29). Jóllehet kivágja az emberek nagyobb részét a hitetlenségük miatt, mégis megőrzi az örökbefogadás némi maradékát, hogy az elhívás folytatódhasson néhány barázdában. Az emberek gonoszsága ugyanis nem tudja

[819] A Károli-fordítás szerint: *Te, a kit én a föld utolsó részéről hoztalak – a ford.*
[820] Azaz a szokásos és természetes fordítás helyett, ami az „akit… hoztalak", Kálvin a mondatot a „*mert*… hoztalak" szerkezettel fordítja – *a szerk.*
[821] A Károli-fordítás szerint: *És véghatárairól elhívtalak – a ford.*

megváltoztatni Isten elhívását. Emlékezzünk hát rá, hogy azzal a feltétellel választott ki minket Istent, hogy a családjában folytathassuk, noha jogosan el is vethetett volna bennünket.

10. *Ne félj*. Az előző tanítás arra irányult, hogy a nép Istenre támaszkodjon, s a próféta a nagyszámú áldásból, melyekkel az Úr kimutatta szeretetét, arra a következtetésre jut, hogy a népnek nem kell félnie. S gondosan meg kell figyelnünk ennek az általa megjelölt okát:

Mert én veled vagyok. Ez a meggyőződés szilárd alapja, s ha ezt belerögzítjük az elméinkbe, képesek leszünk szilárdan és rendíthetetlenül megállni mindenféle kísértéssel szemben. Hasonlóképpen, mikor azt hisszük, hogy Isten nincs jelen, vagy kételkedünk abban, hogy akar-e majd nekünk segíteni, vagy sem, felkavar miket a félelem és ide-oda hányódunk a bizalmatlanság megannyi viharában. Ha azonban szilárdan megállunk ezen az alapon, soha nem győz le minket semmiféle roham, vagy fergeteg. A próféta azonban mégsem úgy érti, hogy a hívők oly bátran megállnak, hogy minden félelemtől mentesek lesznek, hanem hogy bár elméjükben gyötrődnek és különböző módokon kísérti őket a bizalmatlanság, oly szilárdsággal állnak ellene, ami bebiztosítja a győzelmet. Természetünknél fogva félénkek és bizalmatlansággal teltek vagyunk, de ezzel a tudattal kell ezt a bűnt korrigálnunk: „Isten velünk van és gondoskodik az üdvösségünkről".

Sőt még megsegítlek.[822] Az אף עזתתיך (*aph gnazarticha*) kifejezést egyesek múlt időben fordítják: „sőt megsegítettelek". Én az אף (*aph*) szót *sőt még*-nek fordítom, amint azt sok más igeversben is fordítják. Mégsem helytelen azonban *még*-nek fordítani, s ennek megfelelően olvasóim szabadon választhatnak. Ha az ige múlt idejét részesítik előnybe, akkor a jelentése „sőt", vagy „szintén" lesz.

Igazságom jobbjával. Az „igazság" szó alatt a Szentírás nemcsak az egyenlőséget érti, hanem azt a hűséget is, amit az Úr a népének megtartásában tanúsít. Ő ugyanis akkor mutatja meg igazságát, mikor hűségesen védi a népét a gonosz emberek ravaszságaival és különböző támadásaival szemben. Ezért tesz a próféta utalást „az igazság jobbjára", amivel az Úr megmutatja, hogy hűséges és igazságos. Ebből figyelemre méltó vigasztalást kell származtatnunk, mert ha Isten elhatározta, hogy megőrzi és megvédi szolgáit, akkor semmitől sem kell félnünk, mert Isten „magát meg nem tagadhatja" (2Tim2:13), s nem teheti félre az igazságosságát.

11. *Ímé, megszégyenülnek és meggyaláztatnak*. Itt a próféta kifejezetten védelmet ígér a zsidóknak az ellenségeik ellen. Ha ugyanis csak biztonságot ígérne az ellenségek mindennemű említése nélkül, különféle gondolatok és aggodalmak ébredhettek volna elméikben. Isten valóban megígéri, hogy üdvözülünk, ám mikor ellenfeleink mégis túlsúlyban vannak, s a legnagyobb gúnnyal és kegyetlenséggel bánnak velünk, hol van az üdvösség, ami oly szabadon és bőségesen meg lett ígérve? Az általános ígérethez tehát hozzáteszi ezt a kitételt is: „Bár az ellenségek virágzanak, végül mégis vissza lesznek verve, s elborítja őket a szégyen és gyalázat". Az üdvösséget tehát azzal a feltétellel ígéri, hogy a köztes időben szembe kell szállnunk ellenségeinkkel és különféle csatákat kell velük megvívnunk, hogy ne ígérjünk magunknak külső békességet, mert szüntelen háborúznunk kell majd.

12. *Keresed majd őket*.[823] Azaz, *ha keresed őket*, mert az ellenségeket nem keresik, mikor menekülésre kényszerítették őket, ezért úgy vélem, hogy ezt a jövő időt itt kötőmódnak kellene fordítani: „*Ha keresed őket, nem fogod megtalálni*, mert elpusztulnak és semmivé válnak". Itt észre kell venni, hogy kétféle ellenséget ír le. Az egyik az, aki nyílt erőszakkal támad, a másik, aki szavakkal támad, azaz aki rágalmakkal, átkokkal, szemrehányásokkal szaggat minket, s aki mintha igaz ügyet védene, különféle vitákat folytat velünk, a törvényszékek elé idéz minket, s gyakorta azokkal a bűnökkel vádol, amelyekben ő a vétkes. Ezek azonban a Sátán fortélyai, s nem kell csodálkoznunk, ha a szolgái utánozzák urukat és mesterüket. A próféta tehát fegyveres ellenségeket említ, akik hevesen harcolnak az egyház

[822] A Károli fordítás szerint: *sőt megsegítelek – a ford.*
[823] A Károli-fordítás szerint: *Keresed őket – a ford.*

ellen, majd előhozza a pörlekedőket, akik megtévesztéssel és rágalmakkal, valamint az igazság hamis látszatával bosszantják az egyházat. Nem kell tehát csodálkoznunk, hogy efféle vádakat szegeznek nekünk, s nem kell furcsállanunk, ha manapság nagyon sok elvtelen ember eladja magát az Antikrisztusnak, és rágalmaz minket, mert ugyanez a dolog korábban is megtörtént a prófétákkal és Isten más szolgáival.

13. *Mivel én vagyok Urad, Istened*. A próféta már megmutatta, hová kell helyezni az üdvösség reménységét, hogy úgymond állja a sarat minden támadással szemben: mikor meg vagyunk győződve róla, hogy Isten a mi Istenünk, s a mi oldalunkon áll. Most ugyanazt a tanítást fekteti le, csak más szavakkal, mert tudjuk, hogy milyen könnyedén kicsusszan ez a tanítás az elménkből, még ha gyakran ismétlik is, s lehetetlen volt túlzott dicséretben részesíteni ezt az ígéretet, mely oly nehezen ver gyökeret a szívünkben. Tudjuk hát meg, hogy minden küzdelem jó véget fog érni a számunkra, ha az Úr velünk van, s valahányszor kemény csatába keveredünk, tanuljunk meg Rá nézni. Ha ugyanis vonakodunk és ide-oda nézegetünk, soha nem fogjuk élvezni az elme békességét. Mikor a *mi Istenünknek* nevezi Magát, azzal nemcsak az erejét említi, de az irántunk gyakorolni kívánt jóságának bizonyítékát is adja. Nem lenne ugyanis elégséges Isten erejéről meggyőződni, ha nem lennénk ugyanúgy bizonyosak a szeretetében is. Sőt, mikor megrettenünk egyedül az erejének említésére, a jósága kiválóan alkalmas arra, hogy békességet adjon.

A ki jobbkezedet fogom, és a ki ezt mondom néked. Most a „jobb kézen fogásról" és az Ő hangjáról beszél, mert nagyon fontos, hogy higgyünk a jelekben, amiket Isten a szeretetéről adott, s összekapcsoljuk ezeket a tanítással, mely örökkévaló jóindulatáról biztosít minket. A *mondom* szó tehát fokozottan hangsúlyos, mert nyugton kell maradnunk, míg az Úr beszél, mert egyedül az Ő hangja képes eltörölni a félelmet és megadni a békességet. Ha tehát vágyunk az elménk higgadtságára és le akarjuk győzni a mindenfelől jövő bosszúságokat, nagyon oda kell figyelnünk az Ő hangjára, azaz soha nem szabad elménket attól elvonnunk. Azokat ugyanis, akik elvetik, hogy hallgassanak Isten hangjára, vagy nem hallgatnak rá figyelmesen, nyomorultul kínozni fogja a folytonos kételkedés és bizonytalanság.

14. *Ne félj, férgecske Jákób, te halott Izráel*.[824] Látszólag nagyon tiszteletlenül beszél a zsidókról, mikor „férgecskének", majd utána „halottnak" nevezi őket, de ez az hasonlat jobban illik a nép megpróbáltatásaihoz, s alkalmasabb a vigasztalásukra, mintha választott népnek, királyi papságnak, szent gyökérből kinőtt szent fának nevezné őket, s efféle titulusokkal díszítené. Még akár abszurd is lenne valamely hangzatos névvel megnevezni őket, miközben a legnagyobb szomorúságtól lesújtottak. Ennek megfelelően a *férgecske* szó tekinthető a nép gyalázatos állapota megsiratásának és buzdításnak, hogy tápláljanak jobb reménységet, mert megmutatja, hogy Ő rajtuk tartja a szemét, jóllehet közönségesek és megvetettek. Mintha azt mondta volna: „Jóllehet senkik vagytok, mégis megsegítelek benneteket, s visszaállítva korábbi szabadságotokat, kihozlak benneteket a mocskotokból és a szennyetekből". Egyesek a מתים (*methim*) szót *emberek*-nek fordítják, ami ütközik a szövegkörnyezettel. Ezért a nyilvánvaló érvek miatt *halott*-nak kényszerülünk fordítani, mert ez az előző szó kifejtése ismétlés által, s ez nagyon szokásos a zsidó szerzőknél. Ezen az alapon egyetértek Jeromossal, aki ezen a módon fordítja, s nem tulajdonít fontosságot annak, hogy a מתים (*methim*) első szótagja is „svá"-val (:) van írva „céré" (..) helyett, mert az ilyen szorosan egymás mellett álló pontokat könnyű felcserélni.[825] A témát is fontolóra kell venni, mivel semmi sem lenne ostobább, mint „embereket" mondani „férgecskék" helyett, hacsak talán nem gondoljuk jobbnak „halandóknak" fordítani. Kétségtelen azonban, hogy Isten azt

[824] A Károli-fordítás szerint: *Ne félj, férgecske Jákób, maroknyi Izráel – a ford.*

[825] „Minthogy a párhuzamosság a megvetés hasonló kifejezését követeli meg a következő versben, egyesek a מתי (*methe*) szót Aquilával (τεθνεωτες), Theodotionnal (νεκροι) és Jeromossal (qui mortui estis in Israel) *halott ember*-nek olvassák, illetve a מתי (*methe*) kifejezést ama szó módosulásának tekintik, melynek jelentése *halandók*. Vitringa és Hitzig ugyanoda lyukad ki a מתי מספר (*methe mispar*), *számos ember* kifejezés kihagyásaként azaz *kevesek* jelentéssel magyarázva, ahogyan a Zsolt105:12 használja." – *Alexander*.

akarta: még a legjobban szenvedő emberek is meghallják a hangját, azaz még a koporsókba is behallatsszon, hiszen Ő épp ellenkezőleg, azt ígéri, hogy *Megváltója* lesz a „halott embereknek”. Emellett miközben a próféta a saját korát tartotta szem előtt, Isten ki akarta terjeszteni ezt a tanítást a világ összes korára. Valahányszor tehát látjuk, hogy az egyházat a gonosz emberek kegyetlensége elnyomja, a mi kötelességünk lesz emlékezetbe idézni ezeket a dolgokat, hogy hihessük: Isten gyermekeit, akiket a világ büszkesége lábbal tipor, s nemcsak megvetendőknek tartják őket, de mindenféle kegyetlenséggel és szemrehányással is nyomorgatják úgy, hogy még levegőt is alig vehetnek, Isten a legnagyobb tisztességben és megbecsülésben tartja, ezért hamarosan fel fogják emelni a fejüket. S alkalmazza ezt közülünk mindenki önmagára, hogy meg ne rettenjünk sem a szemrehányásoktól, sem a saját nyomorúságunktól, sem a szenvedéstől, sem magától a haláltól. Jóllehet halott emberekre hasonlítunk, s jóllehet az üdvösség minden reménysége elvétetett tőlünk, az Úr mégis velünk lesz, s végül még a koporsóból is fel fogja támasztani az Ő egyházát.

Izráelnek Szentje. Ezeknek a szavaknak a hozzáadásával a próféta újra arra a szövetségre emlékezteti a hívőket – amint ezt nemrég tette – mely által Izrael elválasztatott az Úr szent örökségének. Ezzel bátorságot ad, hogy el ne gyengüljenek, vagy meg ne hátráljanak nyomorult állapotuk miatt, mikor „férgecskékként”, vagy „halott emberekként” tekintenek magukra.

15. *Ímé, én teszlek*. A próféta még mindig az egyház helyreállításáról beszél, s megígéri, hogy annyira győzedelmes lesz az ellenségei felett, hogy összetöri és porrá zúzza őket, s ezt egy nagyon ideillő hasonlattal fejezi ki. A zsidók, akikhez szól, már majdnem teljesen összetörtek, de a próféta kijelenti, hogy pont fordítva, ők fogják összetörni ellenségeiket, így miután megszabadultak, úgy bánnak majd velük, ahogyan velük bántak. Szükséges volt ezt hozzátenni, mert ha nem kaptak volna új erőre, mindig ki lettek volna téve ellenségeik törvénytelen szeszélyeinek, ezért szükségük volt arra, hogy Isten adjon nekik erőt az őket érő támadások visszaveréséhez. Ézsaiás azonban egyúttal azt is kijelenti, hogy ők lesznek Isten bosszújának végrehajtói.

Gondolható azonban, hogy ezen a módon vágyat ébreszt a zsidókban a bosszúállásra. Nos, ez teljesen ellentétes Isten Lelkének a természetével, s miközben mi hajlamosak vagyunk erre a betegségre, az Úrtól olyan távol áll a bosszú eme céljainak türelmes pátyolgatása, hogy sok igeversben Ő Maga parancsolja meg nekünk: tartózkodjunk tőle. Ő ugyanis inkább arra buzdít, hogy imádkozzunk ellenségeinkért, és ne leljük örömünket a nyomorúságukban és a megpróbáltatásaikban (Mt5:44). Én azt mondom, a próféta itt megmutatja, mi fog történni, de se nem parancsolja, se nem buzdít arra, hogy vágyakozzunk ellenségeink pusztulására. Ha pedig most azt vetik ennek ellenébe, hogy nemcsak várnunk kell, de egyenesen vágyakoznunk arra, amit az Úr megígér, mikor az Ő dicsőségére és a mi üdvösségünkre van a dolog: nos elismerem, hogy az a vigasztalás nagymértékben képes könnyíteni a szomorúságainkon, mikor az Úr megígéri, hogy egy napon megbünteti az ellenségeket, akik kegyetlenül bántak velünk, s megadja nekik azt, amit megérdemelnek (Mt7:2). Ez azonban mégsem összeegyeztethetetlen Isten ama parancsával, hogy könyörületes szívvel és sajnálattal kell viszonyulnunk hozzájuk ama gonoszságok miatt, melyeket magukra vonnak, és meg kell siratnunk nyomorúságos állapotukat ahelyett, hogy kegyetlen hajlamoktól vezettetve örvendeznénk a pusztulásukon (Mt5:44). Ha az általunk táplálandó hittel öleljük magunkhoz ezt az ígéretet, a test összes erőszakosságán felülkerekedünk, következésképpen elsődlegesen a tűrésre leszünk hajlamosak, azután mértékletes buzgósággal fogunk majd Isten ítéletére vágyakozni. Ennek megfelelően az elsődleges célunknak kell lenni a test minden heves érzelmének elnyomása és félreállítása, s az őszinte és komoly szívvel történő várakozás az isteni ítélet alkalmas időszakára. S nem elsősorban a mi saját hasznunkra, hanem hogy megadhassuk Isten igazságosságának a neki kijáró dicséretet. Ugyanebből a célból írta Dávid: „Örül az igaz, mikor látja a bosszúállást; lábait mossa a

gonosznak vérében" (Zsolt58:11). Nem mintha örvendezne a nyomorúságuknak, hanem mert – amint azt utóbb hozzáteszi – az igaz ember megkapja jutalmát, s Isten igazságos ítéletei ismertté válnak az egész Földön, mikor a gonoszok megkapják büntetésüket a vétkeikért.

A zsidók, akik természetüknél fogva kegyetlenek és vérszomjasak, úgy kaptak ezek után az ígéretek után, mint a vadállatok, amelyek hevesen megragadják a nekik nyújtott prédát, s amint megszagolják, megvadulnak a dühtől. Az Úr azonban nem akarja, hogy az Ő népe megfeledkezzen arról a kegyességről, amit mindenek felett ajánl. Mi ugyanis nem lehetünk az Övéi, ha nem ugyanaz a lelkület vezet, azaz a szelídség és nyájasság lelke. Egyszóval, ezzel a „cséplőhenger" hasonlattal nem másra utal, mint a gonoszok nyomorult pusztulására, akiket az Úr az istenfélők keze által késztet menekülésre, továbbá az istenfélők vigasztalása a célja, hogy ne lobbantsa őket lángra a vérontás buzgósága.

16. *Te fogod megrostálni őket*.[826] A jelentése ugyanaz, mint az előző versnek, de más hasonlattal, mert az egyházat rostához hasonlítja, a gonoszokat pedig pelyvához, amit a rosta elhesseget és minden irányban szétszór. Mintha azt mondta volna: „Bár egy ideig a pogányok összezúznak és megrostálnak benneteket, mégis komolyabb büntetés vár rájuk, mert a pusztulásuk során úgy töretnek össze és szóratnak szét majd, mint a pelyva". Észre kell azonban vennünk a különbséget, mivel itt a hívők a javukra zúzatnak össze, s eltűrik, hogy legyőzessenek és Isten hatalma alá kerüljenek, míg másokat, akik makacsul ellenállnak és nem tűrik, hogy alávetettségbe kerüljenek, pelyvaként szór szét a szél, amint azt elmondja nekünk a próféta. Azaz, Isten a cséphadarójával rájuk sújtott, összetörte és megtaposta, megrostálta és felhajigálta őket azért, hogy mikor a gabona kellőképpen megtisztult, egybegyűjthesse magához, de a pogány nemzeteket trágyadombra való pelyvaként kezeli.

Ehhez hozzáteszi, hogy a győztes egyház összezúz néhány hitetlent, hogy miután megtisztultak a szennyeződéstől, helyet kapjanak Isten csűrében. Ez a prófécia mindannyiszor beteljesült, valahányszor a hívők közreműködésével egyes pogányokat legyőztek avégett, hogy engedelmeskedjenek Krisztus hatalmának. Ők ugyanis sohasem valamiféle földi hatalommal ruháztattak fel avégett, hogy uralkodjanak minden ellenségükön, hanem épp ellenkezőleg, szükségesnek látták „béketűréssel megnyerni a lelkeiket" (Lk21:19). Az Úr azonban felállította őket, mint a súlyos teher alatt legörbült pálmafákat, így nemcsak épek és szilárdak lettek, de az elme rendíthetetlen szilárdságával ellenfeleiket is megtapodták.

Azt is észre kell venni, hogy a Szentírás gyakorta szokta az egyházra alkalmazni azt, ami szigorúan véve egyedül csak Istenre tartozik. Mivel tehát Isten lesújtotta az istentelen pogányokat az Ő egyházának kedvéért, ezért mondja, hogy a hívők lábai alá vetette őket, akik végül ennek hasznát látták. Valahányszor csak olvassuk ezeket a próféciákat, elméinket Krisztus királyságába kell emelnünk, hogy minden gonosz hajlamtól mentesen megőrizhessük az illendő mértékletességet és ne kívánjuk, hogy ez az összezúzás a megfelelő idő előtt menjen végbe. Nekünk ugyanis bőven meg kell elégednünk azzal, hogy a mi Fejünk végül majd a lábai alá veti ellenségeit, s osztozhatunk az Ő győzelmének diadalmenetében.

És te örülsz az Úrban. Mikor hozzáteszi, hogy a zsidóknak lesz okuk örvendezni az Úrban, ezzel a meggyőződéssel a szomorúságukat igyekszik enyhíteni, egyidejűleg azonban arra is figyelmezteti az istenfélőket, hogy legyenek mértékletesek, s ne ujjongjanak heves elmével, ha bármikor megtörténik, hogy Isten keze oly módon emeli fel őket, hogy ellenségeiket is a hatalmukba adja. Semmi sincs ugyanis, ami az embereket büszkébbé és pökhendibbé teszi, mint mikor minden az ő akaratuk szerint történik. Elfelejtik, hogy ők emberek, s kitörlik Isten emlékezetét, Akit pedig minden áldás forrásának kellene elismerniük. Avégett tehát, hogy korlátozza ezt a mértéktelen örömujjongást, amibe a test mindig belemerül, s ami által gyakorta eltérülünk, a próféta hozzáteszi: „az Úrban", mivel minden dicsőségünknek és minden örömünknek Rajta kell megnyugodni. Egyszóval a próféta

[826] A Károli-fordítás szerint: *Te szórd, és a szél vigye el őket – a ford.*

hálára buzdít, hogy minél feljebb emel minket Isten, annál gondosabban el kell nyomnunk a becsvágy minden hiábavalóságát, s egyedül Benne kell örvendeznünk és dicsekednünk.

17. *A nyomorultak és szegények keresnek vizet*. Itt azt a témát folytatja, amit a negyvenedik fejezet elején kezdett el tárgyalni, mert azt a nyomorult és lesújtó állapotot írja le, amiben a zsidók Babilonban lesznek, míg végül Isten megkönyörül rajtuk és megsegíti őket. Annak kimondásával tehát, hogy szomjasak lesznek előkészíti őket a rendkívüli szegénység eltűrésére, mert ez a szókép, melyben a rész szerepel az egész helyett, alkalmasabb a megpróbáltatások súlyosságának kifejezésére. Tudjuk, hogy semmi sem okoz az embereknek nagyobb nehézséget, mint a vízhiány, mikor „szomjasak".

Én, az Úr meghallgatom őket. Isten kijelenti, hogy enyhülést ad nekik, miután ebbe a szűkölködő állapotba kerültek, s ebből meg kell tanulnunk, kikre vonatkozik ez az ígéret. Nevezetesen azokra, akik koldusbotra jutottak, s mondhatni kiszáradtak a szomjúságtól és majdhogynem elájultak. Ebből is látjuk, hogy az egyház nem mindig rendelkezik bőségesen minden áldással, hanem időnként megérzi a hatalmas szegénység nyomását, hogy ez a sarkantyú Isten nevének segítségül hívására ösztönözze. Rendszerint ugyanis belemerülünk a lustaságba, mikor minden a kívánságaink szerint zajlik. Számunkra tehát előnyös szomjazni és éhezni, hogy teljes szívünkkel megtanuljunk az Úrhoz menekülni. Egyszóval nagyon lesújtottaknak kell lennünk a saját szegénységünkről való meggyőződés következtében, hogy megérezhessük az Úr segítségét. A próféta ezzel a körülménnyel kétségtelenül részben a kegy nagyságát kívánta szemléltetni, részben pedig azt a tanácsot akarta adni az embereknek, hogy ne veszítsék el a bátorságukat a szegénységük miatt.

A nyomorult és a szegény. Figyeljük meg a neveket, melyekkel a próféta itt Isten népét jelöli. Mikor „nyomorultaknak és szegényeknek" nevezi őket, akkor nem idegenekről beszél, hanem azokról, akiket az Úr örökbe fogadott és örökségéül választott, s akiket előre figyelmeztet, hogy el kell majd tűrniük néhány komoly nélkülözést. Ezért nem kell csodálkoznunk, ha az Úr néha megengedi, hogy majdnem elsorvadjunk az éhség és a szomjúság következtében, hiszen nem kevésbé keményen bánt az atyáinkkal is.

Mikor azt mondja, hogy víz *nincs*, tanuljuk meg belőle, hogy az Úr a türelmünket és hitünket megpróbálandó, időnként minden segítséget megvon tőlünk, hogy egyedül csak Rá támaszkodjunk. Azaz, mikor szétnézünk, s nem látunk megkönnyebbülést, tudjuk meg, hogy az Úr még mindig a segítségünkre lesz. A *meghallgatom* kifejezés alatt azt érti, hogy az Úr nem segít meg mindenféle embert,csak azokat, akik imádkoznak Hozzá, mert ha olyan lusták vagyunk, hogy figyelmen kívül hagyjuk az Ő segítségét, jogos, ha teljesen meg leszünk fosztva attól, s a méltatlanságunk miatt nem nyerünk megkönnyebbülést.

18. és 19. *Folyókat nyitok*. Az előző tanítást szemlélteti másképpen, nevezetesen hogy Istennek nincs szüksége külső és természetes eszközökre az egyháza megsegítéséhez, hanem titkos és csodálatos módszerek állnak a rendelkezésére, melyekkel meg tudja könnyíteni szükségeiket minden reménység és külső megjelenés ellenére is. Mikor a megkönnyebbülésnek semmiféle eszköze sem látszik, gyorsan kétségbe esünk, alig merünk bármiféle reményt is táplálni, azt is csak annyira, amennyire a külső segítség megjelenik a szemünk előtt. Megfosztatván attól nem vagyunk képesek megnyugodni az Úrban. A próféta azonban kijelenti, hogy főleg ezekben az időszakokban kell hinnünk, mert azokban az időszakokban az Úrnak több lehetősége adódik hatalmának kimutatására, mikor az emberek nem látnak lehetőségeket, vagy eszközöket, s minden végtelenül kétségbeejtőnek tűnik. Minden ember reménysége és meggyőződése ellenére fogja tehát megsegíteni az Úr az Ő népét, hogy ne hányjon minket ide, s tova a kétségbeesés és a vonakodás.

Kopasz hegyeken. A kijelentést még jobban megerősítendő megígéri, hogy csodákat fog tenni a dolgok természetének és rendjének ellenére, hogy ne képzelhessük: ezeket a dolgokat az emberi képességeknek megfelelően kell megítélnünk, vagy korlátoznunk kell

Isten hatalmát és ígéreteit ezekre az alantas eszközökre.[827] Az Úrnak Önmagában is van elegendő ereje, nem kell kölcsönöznie senkitől, s nem korlátozza Őt a természet rendje, amit könnyedén megváltoztat, valahányszor csak jónak látja. Mikor ugyanis azt mondja, hogy a hegytetőkön csinál vízfolyásokat, forrásokat a völgyekben és tavakat a pusztaságban, tudjuk, hogy mindez ellentétes a természet rendjével. Az ok, ami miatt ezeket a dolgokat ígérte, teljesen világos. Azért, hogy a zsidók ne gondolhassák: nem térhetnek vissza Júdeába amiatt a hatalmas sivatag miatt, amelyben az utazók elepedtek a Nap hevétől, s megfosztattak mindentől, ami a létfenntartáshoz szükséges. Az Úr tehát megígéri nekik, hogy ellátja őket vízzel, és mindenféle mással, ami az utazáshoz szükséges. Ezek a dolgok akkor teljesedtek be, mikor az Úr kihozta népét Babilonból, de még inkább akkor, mikor az egész világot Magához fordította Krisztus, a Megváltó által, Akiből az egész világra bőségesen áradnak a vizek a szegény bűnösök szomjúságának oltására.[828] Abban az időben olyan változások álltak be, amiket az emberek még elképzelni sem tudtak.

20. *Hogy lássák, megtudják*. Miközben Isten minden munkájával az Ő bámulatára indít minket, mégis, mikor az egyház helyreállításáról van szó, az Ő csodálatos ereje azért mutatkozik meg, hogy mindenkit az Ő csodálatára kényszerítsen. Amint már máshol láttuk, s majd a későbbiekben is gyakran megismétli, mikor visszahozta népét a száműzetésből, ezzel olyan bizonyítékot adott, mely alkalmas arra, hogy minden kor megemlékezzen róla, ahogyan ebben a versben kijelenti, hogy megteszi. Mivel azonban vagy tunyák, vagy felszínesek vagyunk az Ő munkáinak fontolóra vételében, s mivel ezek oly gyorsan eltűnnek a látókörünkből amiatt, hogy oly csekély figyelmet fordítunk rájuk, ugyanazt a kijelentést ismétli meg sok formában. Hiábavaló és haszontalan dolgoknak szenteltünk figyelmet, ahelyett hogy Isten eme munkáit csodáltuk volna, s ha valaha is felkorbácsolták bámulatunkat, gyorsan megfeledkezünk róluk, mivel gyorsan elvonnak minket más és nagyon lényegtelen dolgok. A próféta tehát ébresztget minket, hogy kirázzon a tunyaságunkból, s megelevenítse és Isten erejének megértésére irányítsa minden érzékünket. Ezen az alapon helyezi az első helyre a *látást*, ami bizonyos *tudást* hoz lére, majd hozzá teszi a *meggondolást*, ami teljesebben és bőségesebben erősíti meg a tudást. Bizonytalan, hogy a próféta vajon a zsidókról beszél-e, akik az egyház polgárai voltak, vagy idegenekről. Véleményem szerint tekinthetjük a szavait általános jelentésűnek, miszerint az egyház helyreállításában Isten kezét még a nagyon távoli pogányok is meglátják, így mindenki rákényszerül, hogy csodálja Isten munkáját. De az is bizonyos, hogy a perzsák és a médek, miután legyőzték a zsidókat, egyszerűen ledöbbentek, mikor ezeket a verseket hallották a prófétáktól. Tudták ugyanis, noha nem tértek meg Istenhez, hogy ilyen dolgok nem lehettek emberek művei.

21. *Hozzátok ide ügyeteket*. Felmerült a szükségessége, hogy ezt is hozzátegye az előző tanításhoz, mert mikor a gonosz emberekkel érintkezünk, ők a nevetségesség tárgyává teszik a reménységünket és butasággal vádolnak bennünket, mintha túlontúl naivak és hiszékenyek lennénk. A hitünket támadják és gyakran megrázzák az efféle gúnyolódások: „Ezek az emberek a felhőkön járnak, s olyan dolgokban hisznek, melyek lehetetlenségek és ellentmondanak a józan észnek”. Mivel tehát a zsidók a fogságban efféle gúnyolódásokat hallhattak, fontos volt megerősíteni őket a próféta eme figyelmeztetéseivel. S hogy nagyobb súlyt adjon ennek a beszédnek, önszántából áll elő a magabiztosság fokozása végett és felhívja magukat a pogányokat, rájuk parancsolván, hogy hozzanak elő mindent, ami támogathatja az ügyüket, amiképpen azt a törvényszékeken szokták tenni.

Így szól Jákób királya. Mikor „Jákób királyának” nevezi Magát, szembeszáll az összes bálvánnyal és megmutatja, hogy felvállalja népe ügyét, hogy végül elismerjék: megvédte dicsőségét azok megszabadításával, akiket jogtalanul nyomtak el. Az istenfélőknek azonban mégis erős hittel kell rendelkezniük, mert mi volt a királyság helyzete, mikor foglyok voltak

[827] “Aux causes secondes.” “Másodlagos okokra.”
[828] “Des poures pecheurs.”

súlyos elnyomatás alatt? Megvolt az oka annak is, amiért korábban (14. vers) „férgecske Jákóbnak” és „halott embernek” nevezte őket. Ők azonban megvigasztalták szíveiket azzal az ígérettel, amit korábban mondott, hogy a gyökerük a föld alatt rejtőzik, mikor egy kivágott fához hasonlította a népet. „És származik egy vesszőszál Isai törzsökéből, s gyökereiből egy virágszál nevekedik” (Ézs11:1). Ők a hit szemeivel szemlélték azt a királyi hatalmat, ami el volt rejtve, mert az nem volt látható a testi szemek és nem volt felfogható az emberi értelem számára.

22. *Adják elő*. Nemcsak a bálványimádókat támadja, hanem megparancsolja nekik, hogy hozzák elő magukat az isteneket is. Mintha ezt mondta volna: „Bármekkora legyen is a találékonysága, nem lesz ügyvéd, aki képes lenne megvédeni egy ennyire rossz ügyet”. Itt látjuk, amint Isten egy ügyvéd szerepébe lép, s az egész nemzet nevében szólal meg. Ő ugyanis nem akar elkülönülni az Ő egyházától, amit tehát így megerősít a gonosz emberek gúnyolódásaival és egyéb koholmányaival szemben, amikkel a hitünket támadják. Nekünk tehát fel kell vidulnunk, mikor Isten felvállalja ügyünket, nyilvánosan fellép a bálvány-imádókkal szemben, s felfegyverkezvén legyőzhetetlen igazságával felkel a bálványok ellen és elhallgattatja hiábavalóságukat.

Ezen a módon megmutatja, hogy Ígéjével a legbőségesebben felfegyverezte választottait a bizonyos győzelem érdekében, ezért nem kell vonakodniuk megtámadni minden hitetlent és csatába szállni ellenük. S valóban, bárki, aki úgy húzott hasznot a mennyei tanításból, ahogyan kell, könnyedén visszaveri a Sátán trükkjeit a szilárd és győztes hittel. Valóban igaz, hogy a mi hitünk az engedelmességgel kezdődik, de az alázatosság, ami által érzékeinket az Isten iránti engedelmességre késztetjük, megelőzi a megértést oly módon, hogy megvilágítja elméinket a kétségtelen tudással. S ezzel a jellel különböztetik meg az igaz vallás a babonaságoktól, mert olyan szabály irányítja, mely nem kétséges és nem csap be. A bálványimádók valójában rendkívül büszkék a hibáikra, de minden makacsságuk az ostobaságból, őrültségből, vagy fanatikus erőszakosságból fakad. Ha ugyanis józanul és higgadtan odafigyelnének a szilárd tanításra, az a büszkeség, mellyel elhomályosítják az igazság fényét, gyorsan elillanna.

Messze másként van ez az istenfélőkkel, akiknek hite valóban az alázatosságon alapszik, s nem térnek el elhamarkodottan az ostoba és hebehurgya buzgóság következtében, mert ennek a hitnek a vezetője és tanítója Isten Lelke, hogy el ne tévedjen az Íge bizonyos fényétől. Ennek megfelelően, mikor nincs megkülönböztetési szabály, amint a próféta kijelenti, az abszolút babona. Mivel azonban semmit sem szabad véletlenszerűen elvetni, a hívők ezt mondják: „Adjátok elő, és mi átadjuk a szívünket neki”. Nem azt jelenti ez, hogy akiket Isten tanított, azoknak még mindig készen kell állniuk arra, hogy bármely irányba elforduljanak, hanem azt, hogy a babonás személyek csakis nevetséges érveket tudnak előadni. A próféta tehát ismét megmutatja a különbséget az ostoba makacsság és az igaz hit között, mely utóbbinak Isten Ígéjében van az alapja, így soha nem tévedhet.

Vagy a jövendőket tudassátok velünk! Most azt kell megvizsgálnunk, miféle állításokkal támasztja alá a próféta Isten fenségességét, mert Isten azt állítja, hogy hatalma mindenható és minden dolgot előre tud oly módon, hogy ezek senki másnak nem tulajdoníthatók a legmegdöbbentőbb istenkáromlás nélkül. Ebből arra lehet következtetni, hogy ezek az Istenségre jellemző tulajdonságok. Bárki tehát, aki mindent tud, és mindent képes megtenni, joggal hihető Istennek. Ezen a módon állítja most a próféta: „Ha a bálványok, akiket ti imádtok, istenek, akkor mindent tudniuk kell és mindent képesnek kell lenniük megtenni. Ők azonban semmit sem képesek megtenni sem a javunkra, sem a kárunkra, s nem tudnak semmit sem a múltról, sem a jövőről, így tehát nem istenek.”

Itt felmerül egy nehéz kérdés. A pogány szerzők írásaiban sok próféciát találunk, melyeket az isteneik jóslataiból kaptak, s ez arra vezethet minket, hogy higgyük: Apolló, Jupiter és mások előre ismerték a jövőbeli eseményeket, következésképpen istenek voltak.

Erre az válaszolom, hogy először is, ha megvizsgáljuk, milyen volt ezeknek a jóslatoknak a természete, melyeket a beszámolók szerint a bálványok mondtak, azt tapasztaljuk, hogy homályosak és kétségesek voltak, mint az is, amit Pyrrhus kapott:[829]

"Aio to AEacida Romanos vincere posse,"

Vagy amit Krőzus kapott:

"Croesus Halym penetrans magnam pervertet opum vim."[830]

Az efféle zavaró kétértelműségekkel a Sátán kínozza az emberek elméit, hogy bizonytalanságban tarthassa ennek a csalásnak az áldozatait.

Nekünk azonban azt is hinnünk kell, amit Pál tanít, miszerint a Sátán hatalmat kapott arra, hogy hatékonnyá tegye a tévelygést, ezzel megtévesszen minden istentelen embert, akik szándékosan adták át magukat a megcsalattatásnak. Így mikor a Sátánnal, „a hazugság atyjával" tanácskoztak, nem csoda, hogy az igazság látszatával lettek becsapva, ám ez hálátlanságuk legjogosabb jutalma is volt egyben. Látjuk, hogy a Sátánnak meg volt engedve, hogy a hamis próféták segítségével szabadon növelje Akháb vakságát, aki gyönyörködött az efféle megtévesztésekben (1Kir22:22). Ugyanolyan jogos volt, hogy a pogány nemzetek, elidegenedvén az igaz Istentől, meddő csapdákba essenek, sőt végromlásra jussanak. S itt felesleges tovább mondani azt az érvet, amelyre Ágoston annyi munkát és fájdalmat pazarol, miszerint mennyire közelítik meg az ördögök a mennyei angyalokat a jövőismeretben, az okot ugyanis valami másban kell keresni, nem a természetükben. Így az ókori időkben Isten a nép bűneiért állt bosszút, mikor lehetőséget adott a hamis tanítóknak a megtévesztés gyakorlására. Nem azt jelentette ez, hogy ők kiválóak voltak a megértés ajándékában, hanem hogy annyira szabadon gyakorolhatták a nekik megengedett tevékenységet, amennyire alkalmasak voltak erre a célra. Ami Magát Istent illeti, jóllehet az Ő előre tudása el van rejtve, sőt mondhatni feneketlen mélység, mégis világosan kijelentette a választott népnek, hogy megkülönböztesse Magát a hamis istenek tömkelegétől. Nem azt jelenti ez, hogy ő mindent előre megmondott a prófétái által, mert az emberek kíváncsisága kielégíthetetlen, de nem szolgál előnyükre, ha mindent tudnak, hanem azt, hogy semmit sem rejtett el, ami a javukra válhat, s nagyon sok figyelemre méltó próféciával mutatta meg, már amennyire szükséges volt, hogy különleges gondot visel az egyházára, amiképpen Ámós is mondja: „Mert semmit sem cselekszik az én Uram, az Úr, míg meg nem jelenti titkát az ő szolgáinak, a prófétáknak" (Ám3:7).

Ezzel a kiváltsággal a zsidók gonoszul és szégyenteljesen visszaéltek, mert jelentéktelen jóslataikat egyetemesen áruba bocsátották a pogányok között. Az igazság azonban mindig is oly fényesen ragyogott a mennyei jóslatokban, hogy mindenki, aki óvakodott a csapdáktól, világosan észrevette ezek által, hogy Izrael Istene és csakis egyedül Ő az Isten. A bálványok oly messze álltak a jövőismeretük bemutatásától, hogy a hívőket, akik Isten iskolájában tanultak, többé már ugyanúgy nem tudták becsapni, ahogyan az a személy, aki a helyes módon használja a szemeit, sem fogja összekeverni a feketét a fehérrel fényes nappal. Még kevésbé tudtak hatalmat tulajdonítani a bálványaiknak, mivel a naponta elmondott próféciákból nyilvánvaló volt, hogy egyedül Isten irányítja mind a bővelkedést, mind a szűkölködést. Az asszír hódító hálát adott a bálványainak, de Isten előre figyelmeztette a zsidókat, hogy mi fog történni, sőt még világosan meg is mutatta, hogy Ő Maga fegyverezte fel azt a gonosz embert, hogy végrehajtsa bosszúállását.

---

[829] "Comme celuy qui fut donne a Pyrrhus."

[830] A két hexameter közül az első talán a legszebb feljegyzett példánya a szándékos kétértelműségnek, amit a pythianus és vele rokon jóslatok oly sikeresen műveltek. Jelentése lehet „Azt mondom neked Aeacus fia, legyőzheted a rómaiakat", de lehet „Azt mondom, a rómaiak legyőzhetnek téged, Aeacus fia" – *a szerk.*

23. *Míveljetek jót vagy gonoszt*. Nem szabad azt feltételezni, hogy a *míveljetek gonoszt* azt jelenti: kövessetek el igazságtalanságot, ami ellentétes Isten természetével, hanem azt jelenti: büntetést kiszabni, nyomorúságot okozni, amiket Isten gondviselésének, és nem a bálványoknak, vagy a szerencsének kell tulajdonítani. Ebben az értelemben ez nagyon gyakran megtalálható a Szentírásban. „Vajjon lehet-é baj a városban, a mit nem az Úr szerezne?" (Ám3:6) Hasonlóképpen vádolja Jeremiás a népet, mert nem ismerik el Istent „a jó és a gonosz szerzőjének" (JSir3:38). Az afféle „gonoszságokkal" tehát, mint a háborúk, járványok, éhség, szegénység, betegség és hasonlók, az Úr a nép bűneit bünteti, s azt akarja, hogy mindezek Szerzőjeként ismerjék el. Ézsaiás pedig nem hozakodik elő minden példával és érvvel, melyekkel az Urat meg lehet különböztetni a bálványoktól, mert az nagyon hosszúra nyújtaná az értekezést. Ezért most megelégszik azokkal, melyek röviden, de mégis világosan mutatják be a dolgot, mert még nem fejezte be érvelését.

24. *Ímé, ti semmiből valók vagytok*. Most gúnyolódik a bálványokkal, hogy megerősítse az istenfélőket az egyistenhitben és az Ő tiszteletében, mikor a hasonlat segítségével meglátják, hogy akik a bálványokat imádják, nyomorultul becsapottak és vakok.

És dolgotok is semmiből való. A *dolgot* itt passzív érelemben kell venni, mintha azt mondta volna, hogy ez hiábavaló képzelgés, értéktelen koholmány. Gondolhatnánk azonban, hogy Ézsaiás pontatlanul beszél, mikor azt mondja, hogy a bálványok semmik, hisz aranyból, ezüstből, bronzból, kőből, vagy más anyagokból vannak. A megoldás könnyű: Ézsaiás ugyanis nem az anyagra néz, hanem a minőségre, azaz az istenfogalomra, amit az emberek tévesen nekik tulajdonítanak. A babonás emberek nem az önmagában vett fát, vagy a bronzot, vagy a fémet imádják, hanem a fenséget, amit ostobán a bálványra[831] ragasztanak, s ez kétségtelenül nem más, mint üres képzelgés. Ezért Pál is hasonlóképpen jelenti ki, hogy „a bálvány semmi", mert miféle valóság tulajdonítható, vagy miféle név adható egy puszta képmásnak?

Utálatot választott bennetek.[832] Egyesek az *utálatot* alanyesetben fordítják, s azt a jelentést adják ennek a szakasznak, hogy azok az emberek, akik a bálványokat választják, utálatosak, én azonban úgy vélem, más a jelentése. A *választott* ige használata számomra határozatlannak tűnik, ahogyan a nyelvészek nevezik, s ezen a módon gyakorta használatos a Szentírás más verseiben is. Mikor ugyanis a próféták az emberek túlnyomó többségéről beszélnek, s bármiféle szokásos, vagy közönséges esetet taglalnak, nem használnak alanyt. Én tehát a jelentést annak tekintem, hogy az emberek nem alkothatnak bálványokat anélkül, hogy egyidejűleg utálatosságokat is ne alkotnának. Ez egy figyelemre méltó igevers a bálványok, valamint az őket alkotó emberek vélelmeinek megutálására, mert ezt nem tehetik Isten legsúlyosabb megsértése nélkül. A *választ* szó mintegy ujjal mutat a bálványimádás eredetére, mert az igaz vallás soha be nem szennyeződött volna ennyi romlással, ha nem mertek volna a saját maguk feje után isteneket alkotni. Ezért meg kell jegyezni, hogy mindenféle istentisztelet, mely „választás" eredménye, összeütközésben áll az igazi istenfélelemmel.

25. *Feltámasztám északról*. Most ismét visszatér ahhoz az érvhez, amit már futólag említett Isten jövőismeretével és erejével kapcsolatosan, s megmutatja, hogy egyedül arra vonatkozik az Isten név, akiben mindezek megtalálhatóak, így tehát ezek üres bálványok, akik semmit sem tudnak, vagy tehetnek. Mikor azt mondja, hogy „feltámasztám északról", ezt egyesek Círuszra, mások Krisztusra vonatkoztatják. Én azonban azt hiszem, hogy a próféta itt két dolgot jelöl meg: mikor azt mondja, „északról", akkor a babiloniakat, mikor pedig azt, hogy „keletről", akkor a médeket és a perzsákat, mintha ezt mondta volna: „Két változás következik majd be, melyek méltók arra, hogy megemlékezzünk róluk. Fel fogom ugyanis hozni a babiloniakat, akiknek birodalmát felmagasztalom, majd utánuk jönnek a perzsák, akik az uraik lesznek".

---

[831] "A l'idole corruptible." "A romlandó bálványra"

[832] A Károli-fordítás szerint: *Útálat az, a ki titeket szeret – a ford.*

Noha ezek az események később, hosszú idő elteltével következtek be, Isten megmutatja, hogy számára már ismertek voltak, s Ő rendelte el azokat. Bekövetkezésük tehát isteni mivoltának világos bizonyítéka. Sőt, az előző mondatban büntetéssel fenyeget a zsidók megrettentése céljából, míg az utóbbiban a kegyelmét ajánlja, mert bizonyságot tesz arról, hogy mind a fogság, mind az nép megszabadulása az Ő munkái, így nyilvánvaló, hogy rendelkezik mind jövőismerettel, mint hatalommal. A pogányok megosztják a hivatalokat isteneik között. Apolló előre megmondja, mi fog történni, Jupiter végrehajtja azt, más istenek pedig mást csinálnak. Istenre azonban nemcsak az események előre jelzése, vagy kijelentése tartozik, hanem minden elrendezése is az ő jótetszésének megfelelően, s ez nem tulajdonítható másnak. Ez az oka annak, amiért azt állítja Magáról, hogy a jövőismeret és a végrehajtás Számára elválaszthatatlanok.

Mikor azt mondja, hogy „északról" támasztja fel, amint nemrég említettem, ezzel előre jelzi a jövőbeli fogságot, amit abban az időben nem lehetett várni, mivel a zsidók akkor a kaldeusok barátai és szövetségesei voltak. Egyidejűleg azonban prófétál a nép helyreállításáról is, akiknek Círusz megengedte a hazatérést a szülőföldjükre. Ki gondolhatta volna, hogy ezek a dolgok olyan állapotban voltak, hogy bárki elhihette ezeket? Főleg mivel hosszú időszak következett, mert kétszáz év telt el azután, hogy a próféta megjövendölte ezeket. Az Úr bizonyságot tesz róla: Ő a Szerzője ezeknek az eseményeknek, hogy mindenki tudhassa, a babiloniak nem véletlenül támadták meg őket, hanem az Úr támasztotta fel őket ostorként a zsidók megbüntetésére, s a perzsák és a médek sem a maguk erejéből győzték le a babiloniakat, hanem Isten kezének vezetése és ösztönzése által. Ezekkel a szavakkal tehát Isten nagyságát és hatalmát írja le, s még világosabban kijelenti azt is, hogy Hozzá képest a királyok és a hercegek csak sár. Ebből világosabban látjuk, hogy a próféta nemcsak a saját korával törődött, hanem az utódokkal is, mert ezeket a dolgokat nem ismerhették az ő korában élt emberek, csak az utódok, akik ténylegesen megtapasztalták a beteljesedésüket, jobban megértették azokat, így tehát senki sem kételkedhetett abban, hogy egyedül Isten az, Aki számára „mindenek meztelenek és leplezetlenek" (Zsid4:13), s Aki mindent a saját jótetszésének megfelelően irányít.

Ez a figyelemre méltó igeszakasz megalapozza Isten jóslatainak teljes és tökéletes bizonyosságát. A zsidók ugyanis nem felejtették el ezeket a próféciákat, miközben fogságban voltak Babilonban, hanem hosszú idővel azután, hogy atyáik megkapták ezeket, felismerték Isten igazságos ítéletét, Aki a megfelelő időben figyelmeztette őket. Azután magukhoz ölelték az Ő kegyelmét, megtanulván, hogy végül Isten majd megszabadítja őket, mert meg akarja őrizni az Ő egyházát, s hűségesen betartja ígéreteit. Ebből tehát arra a bizonyos következtetésre juthatunk, hogy Ézsaiás nem a maga ötletéből beszélt, hanem nyelvét Isten Lelke mozgatta és vezette.

És eljött. Mikor azt mondja, hogy „eljött", az azt jelenti, hogy mindaz, amit előre jelzett Isten parancsára, az kétségtelenül be is teljesedik majd. Egy jövőbeni eseményről beszél, s így szemlélteti Isten jövőismeretét. Mikor azt mondja, hogy Isten a Szerzője ezeknek az eseményeknek, ezt hatalmára és erejére vonatkoztatja.

Hirdeti nevemet. „Isten nevét hirdetni" nem mást jelent, mint az ő tekintélyének engedelmeskedve fogni bele mindenbe. Valóban igaz, hogy semmi sem áll messzebb Círusz szándékaitól, mint Izrael Istenének a szolgálatába állni, vagy vezetőjeként követni Őt, de az esemény megmutatta, hogy Isten titkos módon vezette az útját a bámulatos győzelmek egymásutániságán át Babilonig.

És mint a fazekas a sarat tapossa. Ezt a hasonlatot azért teszi hozzá, mert a babiloniak ereje oly hatalmas volt, hogy egyetemesen hitték őket megtámadhatatlanoknak, s ők maguk is úgy tekintettek önmagukra, mint legyőzhetetlenekre. Mivel tehát a babiloniak az erőforrásaikban bízva minden ellenségüket megvetették és elteltek büszkeséggel, a próféta elmondja, hogy nemcsak ők, de sokan mások is legyőzetnek és „agyagként szét lesznek

taposva". Röviden arra céloz, hogy a babiloniak gazdagsága nem lesz akadálya a változás végbemenetelének, vagy annak, hogy a médek és a perzsák váljanak a birodalom uraivá, s valóban, a hasonlat odaillőségét világosan bizonyította az esemény, mikor Círusz, legyőzvén oly sok népet és kivívván oly sok fényes győzelmet, rövid idő alatt az egész Keletet a hatalmába kerítette.

26. *Ki jelenté meg ezt eleitől fogva*? Az Úr ismét a bálványokat támadja, miután alátámasztotta isteni mivoltát, mert megkérdezi, hogy a bálványimádók képesek-e bármi hasonló természetű dolgot felmutatni az imádatukat alátámasztandó, azaz képesek-e előhozni a jövőismeret, vagy hatalom hasonló példáját. S mivel minden kétség felett áll, hogy ezt az előjogot csak egyedül Magának követelhette, ezért gúnyosan mondja: „El fogjuk ismerni, hogy Ő az igaz Isten, aki ilyen dolgokat csinál."

Azt mondjuk majd, hogy ő igaz.[833] Ez a szó szerinti fordítás, de az „igaz" szónak kiterjedt jelentése van, s néha „igazat és elfogadottat jelent". Innen származik a mondás: „És igazoltaték a bölcseség", azaz, elfogadtatik, „az ő fiaitól" (Mt11:19).Ezek tehát az isteni fenség világos bizonyítékai, melyek kimutatják a bálványok hiábavalóságát, mivel minden dolgot egyedül Isten rendelkezései kormányoznak, s az Ő akaratának legkisebb kifejezése a legerősebb monarchiákat is megdönti. Az Úr többes számban beszél, hogy megmutassa: nem a saját ügyét védi, hanem az egész nemzetét. Ő valóban megelégszik a saját örökkévalóságával, de mivel mi gyengék vagyunk, szükséges hát bizonyítania, hogy Ő az Isten, hogy elméink el ne tévedjenek, vagy ne kóboroljanak a bizonytalanságban, hanem teljességgel Őrá hagyatkozzanak. Az Ígéhez tehát hozzáadatik a tapasztalatból szerzett ismeret, hogy még teljesebben támogassa hitünket, ha még mindig hajlamosak lennénk az ingadozásra.

Nem hallá szavatokat senki sem! Azt mondja, hogy a bálványok némák, s imádóikat bizonytalanságban hagyják, miközben Ő fellobbantja Ígéjének lámpását, hogy megvilágítsa választott népét és az igazságos ítéletre vezesse őket.

27. *Sionnak először*.[834] Ebben a versben Isten világosabban kijelenti, hogy jövőbeni eseményeket jelez előre a zsidóknak azért, hogy hitre bátorítsa őket, mivel ha a próféciáknak nem lenne végük és hasznuk, önmagában nem lenne túl nagy haszna a jövőbeli események ismeretének. Isten tehát bizonyságot tesz, hogy a próféciákat az egyház hitének és épülésének támogatására szánja. Szükséges volt ezt hozzátenni az előző kijelentésekhez, hogy a nép tudhassa: ezek a példák nemcsak Isten hatalmának felmagasztalása végett lettek bemutatva, hanem hogy minden hívőnek a javára szolgálhassanak. Isten hatalmát és jövőismeretét ugyanis olyan fényben kell nézni, mely lehetővé teszi a számunkra annak megismerését, hogy Ő gondoskodik rólunk (1Pt5:7), s hogy Ő mindent a mi üdvösségünk előmozdítása végett tesz. *Sionnak* tehát azt ajánlja, hogy ne csak azért ismerjék el Őt az igaz és egyedüli Istennek, mert megbüntette bűneiket, hanem azért is, mert helyreállíttattak a fogságból, ezzel megtanulták, hogy Isten kibékült velük.

Ímé, ímé! Itt a Sion hegyét pusztának és lakatlannak, Jeruzsálemet pedig pusztasággá tettnek kell tekintenünk. Ezért mutatja be Jeremiás is Jeruzsálemet oly módon beszélőnek, ahogyan rendszerint a szomorkodó és lesújtott asszony beszél (JSir1:20). Azaz, az Úr özvegynek és elhagyatottnak mutatja be. Ézsaiás később felrázza, hogy örvendezzen, mint asszony, aki korábban meddő volt, s akinek az Úr új termékenységet adott utódok kihordására (Ézs54:1). Egyidejűleg most azt is kijelenti, hogy olyan időben fogja megvigasztalni Jeruzsálemet, mikor semmi sem látszik, csak csúf romjainak búskomorsága és visszataszító mivolta. Nos, a jelen üzenet vagy az, hogy gyermekeket fog szülni, jóllehet hosszú ideig

[833] A Károli-fordítás szerint: *hogy ezt mondanók: Igaz? – a ford*.

[834] „Én vagyok, mondta Jehova, az első, aki előre megmondta prófétái által a zsidóknak azokat a dolgokat, amiket a hamis istenek közül és a prófétáik közül senki sem tudott előre megmondani: Babilon lerombolását és a száműzött zsidók hazatérését a szülőföldjükre." – *Rosenmüller*.

özvegy és elhagyatott volt, vagy az, hogy azok, akik szétszórattak a távoli fogságba, nagy számban fognak visszatérni hozzá. Ezzel a sivársággal kell tehát helyreállítanunk azt a helyreállítást, mely Círuszon keresztül ment végbe, mikor azt mondta: „Ímé eljönnek". Az *először* szóval pedig nemcsak Isten örökkévaló lényegét jelzi, hanem a prófécia régiségét is.

Hírnököt küldök majd Jeruzsálemhez.[835] Most leírja annak módját, ahogyan Isten tájékoztatja a hívőket a jövőbeli eseményekről: a próféták közreműködésével és szolgálatával. A מבשר (*mebashsher*) szót Jeromos „evangélistának", vagy „jó dolgok hozójának" fordítja, szó szerint azonban „hírnököt" jelent. Ez azonban csekély befolyással van a jelentésére, mert azokat a prófétákat jelenti, akiknek ennek a szabadulásnak az örömteli és felvidító üzenetét kell elhozniuk,. Ahogyan Isten korábban megígérte Mózes által, hogy folytonos egymásutániságban hűséges szolgálókat támaszt, akik felülmúlnak majd minden varázslót, jóst és jövendőmondót (5Móz18:15). Emiatt is adta korábban az egyháznak a figyelemre méltó nevet, „örömmondónak" nevezvén (Ézs40:9), mert az egyházban Isten Ígéjének hangosan kell szólnia.

Ez nagyon a prédikálás dicséretére irányul, mert az Úr nem száll alá a mennyből, hogy tanítson minket, hanem szolgáinak szolgálatát használja fel, s kijelenti, hogy az ő szájukon át szól. S Istennek ezt a megkülönböztetett áldását teljes szívünkkel magunkhoz kell ölelnünk. Amint nemrég említettem, az Úr megígérte a törvényben: „Prófétát támaszt néked az Úr, a te Istened te közüled" (5Móz18:15). Most pedig megerősíti ezt az ígéretet annak kimondásával, hogy soha sem lesznek híján a „hírnököknek", akik enyhítik a nép szomorúságát, s vigasztalják őket a legsúlyosabb megpróbáltatásaik közepette. Ebből nekünk is arra kell következtetnünk, hogy nincs olyan állapota az egyháznak, amikor megszűnnek a próféciák, azaz, amikor Isten Ígéje nem hoz enyhülést a nyomorúságainkra.

28. *És néztem és nem volt senki*. Miután beszélt Önmagáról, az Úr visszatér a bálványokra, mert ezek folyamatos ellentétek, melyekkel összehasonlítja Istent a bálványokkal. Mintha azt mondta volna: „Én megteszem ezeket a dolgokat, de a bálványok nem képesek megtenni, mert nincs tanácsuk, bölcsességük, vagy értelmük, nem képesek válaszolni az őket kérdezőknek, s nem képesek semmiféle megkönnyebbülést nyújtani a nyomorultaknak." Ebben az összehasonlításban észre kell vennünk, hogy világosan Istennek mutatja be Magát először is a prófétái és az ő tanításuk által, másodszor hasonlóképpen az Ő munkáival. Semmi ilyesmi nem található a bálványokban, amiből következik, hogy azok nem istenek, ezért nekünk csakis Őrá szabad támaszkodnunk. Emellett az emberek szemét elhomályosítja a tunyaság, mivel se nem kérdezősködnek, se nem vesznek fontolóra, se nem figyelnek meg. Azaz, elkábulnak a bálványoktól, mert akarattal vezettetnek félre. Azonnal észrevennék ugyanis a bálványok ürességét, ha elméjükkel gondosan megvizsgálnák azokat. Ez megmutatja, hogy a bálványimádóknak nem lehet mentsége a tudatlanság, mert ők maguk választják, hogy vakok legyenek és a sötétségben kóboroljanak ahelyett, hogy meglátnák a világosságot és magukhoz ölelnék az igazságot.

28. *Ímé, mindnyájan semmik ők*. Miután beszélt a bálványokról, ugyanazt a kijelentést teszi azok imádóiról is, amint meg van írva: „Hasonlók legyenek azokhoz készítőik, és mindazok, a kik bíznak bennök!" (Zsolt115:8). Azaz, megmutatja, hogy minden babonás személy telve van „hiábavalósággal", s nincs ítélőképessége, vagy értelme. Ők valójában ezt nem képesek elhinni, mert felfuvalkodván a büszkeségtől úgy tekintenek önmagukra, mint a legnagyobb képességekkel megáldott emberekre, minket pedig mind az emberek dolgaiban ostobákat és tudatlanokat vetnek meg, mikor önmagukkal hasonlítanak össze. Micsoda büszkeséggel gúnyolódnak rajtunk a pápisták és a tanult doktoraik! Milyen gőgösen megvetették a rómaiak az ókorban a zsidókat! De nem kell időt szánnunk az efféle büszkeségre, mert Isten mindannyiukat „hiábavalóságnak" ítéli.

[835] A Károli-fordítás szerint: *és örömmondót adtam Jeruzsálemnek – a ford.*

Semmiség cselekedetök. A „cselekedetek” nevet adja mind a képeknek ,amit a babonás emberek maguknak csinálnak, mind az összes hamis imádatnak, amelynek se vége, se hossza, s amelyben minden ember arra vágyik, hogy a vallás mestere és tanítója legyen. Valamennyit „semmiségnek”, azaz értéktelennek jelenti ki. S ezt még világosabban kifejezi, mikor azt mondja, hogy *szél és káosz*,[836] azaz zűrzavar. Én ugyanis a תהו (*tohu*) szót ugyanabban az értelemben magyarázom, ahogyan a Genezis első fejezetében szerepel, ahol Mózes azt mondja, hogy „a föld pedig kietlen és puszta vala” (1Móz1:2).

A bálványimádók elleni eme igeszakaszt gondosan kell tanulmányozni, mert ők azt hiszik, hogy a képeik a vallás megőrzését szolgálják, s elméik úgy fellobbannak a látványuktól, mint Isten látható jelenlététől. Ők azt hiszik, hogy ezek könyvek a tudatlan és tanulatlan emberek számára, akik nem taníthatók a Szentírás olvasásával. Isten Lelke azonban kijelenti, hogy ez zavaros és alaktalan dolog, mert megzavarja és a babonaságban tartja az emberek elméit. S valóban, minden igazi tudást, ami csak létezik az emberek között, elnyel és kiolt a bálványimádás. Röviden, azt tanítja: minden képmás, és a nekik szentelt tisztelet, valamint mindazok, akik ezeket megalkották és követik, merő hiábavalóság, s mi biztosan elítélhetjük őket.

[836] A Károli-fordítás szerint: *szél és hiábavalóság – a ford.*

42. fejezet

1. Ímé az én szolgám, a kit gyámolítok, az én választottam, a kit szívem kedvel, lelkemet adtam ő belé, törvényt beszél a népeknek.

2. Nem kiált és nem lármáz, és nem hallatja szavát az utczán.

3. Megrepedt nádat nem tör el, a pislogó gyertya belet nem oltja ki, a törvényt igazán jelenti meg.

4. Nem pislog és meg nem reped, míg a földön törvényt tanít, és a szigetek várnak tanítására.

5. Így szól az Úr Isten, a ki az egeket teremté és kifeszíté, és kiterjeszté termésivel a földet, a ki lelket ád a rajta lakó népnek, és leheletet a rajta járóknak:

6. Én, az Úr, hívtalak el igazságban, és fogom kezedet, és megőrizlek és népnek szövetségévé teszlek, pogányoknak világosságává.

7. Hogy megnyisd a vakoknak szemeit, hogy a foglyot a tömlöczből kihozzad, és a fogházból a sötétben ülőket.

8. Én vagyok az Úr, ez a nevem, és dicsőségemet másnak nem adom, sem dicséretemet a bálványoknak.

9. A régiek ímé beteltek, és most újakat hirdetek, mielőtt meglennének, tudatom veletek.

10. Énekeljetek az Úrnak új éneket, és dicséretét a földnek határairól, ti, a tenger hajósai és teljessége, a szigetek és azoknak lakói.

11. Emeljék fel szavokat a puszta és annak városai, a faluk, a melyekben Kédár lakik, ujjongjanak a kősziklák lakói, a hegyeknek tetejéről kiáltsanak.

12. Adják az Úrnak a dicsőséget, és dicséretét hirdessék a szigetekben.

13. Az Úr, mint egy hős kijő, és mint hadakozó felkölti haragját, kiált, sőt rivalg és ellenségein erőt vesz.

14. Régtől fogva hallgattam, néma voltam, magamat megtartóztatám: most mint a szülő nő nyögök, lihegek és fúvok!

15. Elpusztítok hegyeket és halmokat, és megszáraztom minden fűvöket, szigetekké teszek folyamokat, és tavakat kiszáraztok.

16. A vakokat oly úton vezetem, a melyet nem ismernek, járatom őket oly ösvényeken, a melyeket nem tudnak; előttök a sötétséget világossággá teszem, és az egyenetlen földet egyenessé; ezeket cselekszem velök, és őket el nem hagyom.

17. Meghátrálnak és mélyen megszégyenülnek, a kik a bálványban bíznak, a kik ezt mondják az öntött képnek: Ti vagytok a mi isteneink!

18. Oh, ti süketek, halljatok, és ti vakok, lássatok!

19. Kicsoda vak, ha nem az én szolgám? és olyan süket, mint az én követem, a kit elbocsátok? Ki olyan vak, mint a békességgel megajándékozott, és olyan vak, mint az Úr szolgája?

20. Sokat láttál, de nem vetted eszedbe; fülei nyitvák, de nem hall.

21. Az Úr igazságáért azt akarta, hogy a törvényt nagygyá teszi és dicsőségessé.

22. De e nép kiraboltatott és eltapodtatott, bilincsbe verve tömlöczben mindnyájan, és fogházakban rejtettek el, prédává lettek és nincs szabadító; ragadománynyá lettek és nincsen, a ki mondaná: add vissza!

23. Ki veszi ezt közületek fülébe? a ki figyelne és hallgatna ezután!

24. Ki adta ragadományul Jákóbot és Izráelt a prédálóknak? Avagy nem az Úr-é, a ki ellen vétkezénk, és nem akartak járni útain és nem hallgattak az Ő törvényére?

25. Ezért ontá ki reá búsulásának haragját és a had erejét; körülte lángolt az, de ő nem értett; és égett benne, de nem tért eszére!

1. *Ímé az én szolgám*. A próféta látszólag hirtelen Krisztusról kezd el beszélni, de emlékeznünk kell arra, amit korábban jegyeztünk meg egy másik igevers magyarázatánál (Ézs7:14), nevezetesen hogy a próféták, mikor valami nehezen hihetőt ígérnek, nem szokták azonnal Krisztust említeni. Benne vannak ugyanis megerősítve az ígéretek, melyek egyébiránt kétségesek és bizonytalanok lennének. „Krisztusban", mondja Pál, „igen és ámen" (v. ö. 2Kor1:20). Miféle kapcsolatba kerülhetnénk Istennel, míg a Közbenjáró nem jelenik meg közöttünk? Kétségtelenül túlságosan elidegenedtünk az Ő fenségétől, ezért nem lehetünk részesei sem az üdvösségnek, sem semmiféle más áldásnak, csakis Krisztus kegyességén át. Emellett, mikor az Úr szabadulást ígért a zsidóknak, még magasabbra akarta irányítani elméiket, hogy a nagyobb és értékesebb ajándékokra nézzenek, nemcsak a testi szabadságra és a Júdeába való visszatérésre. Ezek az áldások ugyanis csak előízei voltak annak a megváltásnak, amihez végül Krisztuson át jutottak hozzá, s amit most élvezünk. Isten kegyelme ennek a népnek a visszavitelében valójában tökéletlen lenne, ha abban az időben nem jelentette volna ki Magát az egyház örökkévaló Megváltójaként. Azonban amint már mondtuk, a babiloni fogság vége magában foglalta az egyház teljes helyreállítását, következésképen nem kell csodálkoznunk, ha a próféták egybeszövik a kegyelemnek ama kezdetét Krisztus uralkodásával, mert az események eme egymásutániságát sok igevers említi. Nekünk tehát Krisztushoz kell jönnünk, Aki nélkül Istent nem lehet kiengesztelni irántunk, azaz amíg nem fogadtatunk be Isten gyermekei közé azáltal, hogy beoltatunk az Ő Testébe. Az ezután következőkből nyilvánvaló lesz, hogy a próféta most Elsőszülöttként és Fejként beszél Krisztusról, mert a következő kijelentések senki másra nem alkalmazhatóak, s az evangélisták minden kétségen kívülre helyezik ezt a dolgot (Mt12:17-21).

Krisztust (κατ εξοχην) kiváltképpen *a Szolgájának* nevezi, mert ez a név vonatkozik minden istenfélőre, mert Isten azzal a feltétellel fogadta őket örökbe, hogy önmagukat és egész életüket a Neki való engedelmességben vezetik, s az istenfélő tanítók, valamint azok, akik nyilvános hivatalt viselnek az egyházban, sajátos módon neveztetnek Isten szolgáinak. Van azonban itt egy még rendkívülibb dolog, aminek alapján ez a név még inkább vonatkozik Krisztusra. Őt ugyanis nemcsak azért nevezik „Szolgának", mert Isten, az Atya megparancsolta, hogy valami konkrét dolgot tanítson, vagy tegyen meg, hanem egyedi és páratlan munkára hívta el, aminek semmi köze sincs egyéb munkákhoz.

Jóllehet ez a név a Személyének adatik, mégis az emberi természetéhez kapcsolódik, mert isteni természete örökkévaló, s mindig rendelkezett abban egyenlő és az Atyáéval tökéletesen egyező dicsőséggel. Szükséges volt tehát testet öltenie Magára azért, hogy engedelmeskedhessen. Ezért mondja Pál is: „A ki, mikor Istennek formájában vala, nem tekintette zsákmánynak azt, hogy ő az Istennel egyenlő, hanem önmagát megüresíté, szolgai formát vévén föl" (Fil2:6-7).

Az, hogy Ő szolga lett, önkéntes cselekedet volt, tehát ne gondoljuk, hogy bármit is elvett az Ő rangjából. Az egyház ókori szerzői ezt a „diszpenzáció" szóval fejezték ki, mely által lett, mondják, hogy alávettetett a mi gyengeségeinknek. Önkéntes elhatározással vetette alá Magát Istennek, s tette azt oly módon, hogy egyben nekünk is szolgálatunkra legyen. Ez a rendkívül alacsonyrendű állapot azonban mégsem gátolja meg Őt abban, hogy továbbra is a legfelsőbb rendű fenséggel rendelkezzen. Ezért is mondja az apostol, hogy „felmagasztaltatott minden név fölé" (v. ö. Fil2:9). Ézsaiás azért alkalmazza az *Ímé* mutatószót, hogy rávegye a zsidókat: tekintsék az eseményt úgy, mintha már bekövetkezett volna, mert az akadályok, melyek a szemük előtt voltak, kétségbe ejthették volna őket,. Ezért rájuk parancsol, hogy fordítsák el a szemeiket a pillanatnyi állapotoktól és nézzenek Krisztusra.

Akire támaszkodom, vagy *a kit gyámolítok*.[837] Az אתמך (*etmoch*) szót egyesek aktív, mások passzív értelemben fordítják. Ha passzív értelemben vesszük, az igeszakasz jelentése az, hogy Isten oly módon „támaszkodik" az Ő Felkentjére, hogy minden terhet a vállaira

[837] Az előbbi megtalálható a szerző fordításának szövegében, utóbbi pedig a marginális olvasatában – *a szerk.*

helyez, ahogyan a gazdák szokták a hűséges szolgáikkal. Ez pedig a rendkívüli hűség bizonyítéka, hogy Isten az Atya mindent átad Neki és az Ő kezébe teszi le a saját hatalmát és tekintélyét (Jn13:3 és 17:10). Én azonban nem ellenzem az aktív jelentést sem: „Felemelem Őt", vagy „felmagasztalom Őt", vagy „támogatom Őt a rangjában", mert ami rögtön ezután következik, *lelkemet adtam ő belé*, az ugyanannak a kijelentésnek a megismétlése. Az előző mondatban tehát elmondja, hogy *gyámolítja*, majd után leírja a „gyámolítás" módját: a Lelke által fogja irányítani. Ezalatt azt érti, hogy minden dologban segíteni fogja Krisztust, s nem engedi meg, hogy bármilyen nehézség legyőzze Őt. Krisztusnak azért volt szükséges felruháztatnia Isten Lelkével, hogy ellássa azt az isteni hivatalt, és legyen Közbenjáró Isten és az emberek között. Emberi erővel ugyanis ily hatalmas munka nem végezhető el.

Az én választottam. A *választott* itt „kiválót" jelent, mint megannyi más igeszakaszban is, mert akik életük virágjában vannak, azokat válogatott ifjaknak nevezi a Szentírás (1Sám26:2 és 2Sám6:1). Jehova tehát „kiváló szolgának" nevezi Őt, mivel Ő hordozza a megbékélés üzenetét, s mivel minden cselekedetét Isten irányítja. Egyidejűleg bemutatja meg nem érdemelt szeretetét, mellyel valamennyiünket átölelt az Ő egyszülött Fiában, hogy az Ő személyében szemlélhessük annak a kiválasztásnak a szembeötlő példáját, mely által mi is befogadtattunk az örök élet reménységébe. S mivel isteni erő lakozik Krisztus emberi természetében, mikor beszélni halljuk, ne a testre és a vérre nézzünk, hanem emeljük feljebb elméinket, hogy megtudhassuk: bármit is tesz Ő, az mind isteni.

A kit szívem kedvel. Ebből az igeszakaszból megtanuljuk, hogy Krisztust nemcsak szereti az Atya (Mt3:17), de szeretettnek és elfogadottnak lenni egyedül csak Általa lehetséges, így nincs más módja annak, hogy Istentől kegyességet nyerjünk, mint Krisztus közbenjárásával. Ebben az értelemben idézik az evangélisták ezt az igeverset (Mt12:18), s Pál is kijelenti, hogy a „Szeretettben" békültünk ki oly módon, hogy Őmiatta váltunk mi is szeretettekké (Ef1:6). A próféta ezután megmutatja, hogy Krisztus nem kizárólag saját Maga miatt lesz felruházva a Lélek erejével, hanem azért is, hogy széltében-hosszában terjessze.

Törvényt beszél a népeknek. A *törvény* szó alatta próféta jól szabályozott kormányzást ért, nem pedig bíró által kiszabott ítéletet, mert *törvénykezni* a héber írók között azt jelenti: „parancsolni, uralkodni, kormányozni", majd hozzáteszi, hogy ez a törvénykezés nemcsak Júdeában lesz, hanem szerte az egész világon. Ez az ígéret rendkívül új és furcsa volt, mert csak Júdeában ismerték Istent, (Zsolt76:2) a pogányok pedig ki voltak zárva minden kegyéből (Ef2:12).

Ezek a világos bizonyítékok rendkívül szükségesek a számunkra, hogy biztosak lehessünk az elhívásunkban, mert ellenkező esetben azt gondolhatnánk, hogy ezek az ígéretek egyáltalán nem vonatkoznak ránk. Krisztus azért küldetett, hogy az egész világot Isten uralma alá hozza és engedelmességre késztesse Iránta, Ez megmutatja, hogy Nélküle minden zűrzavaros és rendetlen. Mielőtt eljönne hozzánk, közöttünk nem lehet helyes kormányzás, ezért tehát meg kell tanulnunk Neki engedelmeskedni, ha azt akarjuk, hogy jól és igazságosan kormányozzanak. Ezt a kormányzást az Ő királyságának természetéből kiindulva kell megítélni, ami nem külsődleges, hanem a belső emberre tartozik, mert magában foglalja a jó lelkiismeretet és a becsületes életet, nem azt, ami az emberek, hanem ami Isten előtt számít annak. A tanítás tehát így foglalható össze: „Mivel az emberek élete elferdült, mióta Ádám bukása miatt minden vonatkozásában megromlottunk, Krisztus eljött az Ő lelkének isteni erejével, hogy megváltoztassa beállítottságunkat és újraformáljon 'az élet újságában' minket" (Rm6:4).

2. *Nem kiált*. A próféta megmutatja, milyen természetű lesz Krisztus eljövetele: pompa és ragyogás nélkül, ami rendszerint a földi királyokat kíséri, akiknek érkezésekor különféle zajok és hangos kiáltások hallatszanak, mintha az ég és a föld összekeverednének. Ézsaiás azonban azt mondja, hogy Krisztus bármi zaj, vagy kiáltás nélkül jön el, s nemcsak azért, hogy megtapsolhassuk szerénységét, hanem hogy ne formáljunk semmiféle földi elképzelést

Róla. Továbbá, hogy megismervén kegyességét, mellyel Önmagához von minket, örömmel siethessünk Elébe, végül pedig hogy hitünk el ne sorvadjon, jóllehet az Ő állapota alantas és megvetendő.

És nem lármáz, azaz nem okoz felfordulást, amint egy csendes és békés emberről mondani szoktuk: „Nem csap túl nagy zajt”.[838] S valóban nem dicsérte Magát az emberek előtt, hanem gyakran megtiltotta még azt is, hogy nyilvánosságra hozzák a csodáit. Ezzel mindenki megtanulhatta, hogy ereje és hatalma nagyon eltér attól, amivel a királyok és a hercegek rendelkeznek, akik hangosan hirdetik magukat azért, hogy a tömegek megtapsolják őket (Mt8:4, 9:30, 12:16, Mk5:43, Lk8:56).

3. *Megrepedt nádat nem tör el*. Miután általánosságban kijelentette, hogy Krisztus nem fog hasonlítani a földi főemberekre, ezután megemlíti gyengédségét abban a vonatkozásban, hogy támogatni fogja a gyengét és törékenyt. Ezt érti a „megrepedt nád” hasonlata alatt, hogy nem akarja eltörni és teljesen szétrombolni azokat, akik félig már eltörtek, hanem épp ellenkezőleg, felemelni és támogatni akarja őket, hogy fenntartsa és megerősítse bennük mindazt, ami jó.

A pislogó gyertya belet nem oltja ki. Ennek a hasonlatnak ugyanaz a jelentése, mint az előzőnek, s a lámpabelektől kölcsönzi, melyek kiválthatják a nemtetszésünket, ha nem égnek világosan, vagy füstölnek. Mi azonban mégsem oltjuk el, hanem rövidre vágjuk és felélénkítjük azokat. Ézsaiás Krisztusnak tulajdonítja azt a türelmet, mellyel elviseli gyengeségünket, s amit ténylegesen látunk is beteljesedni Benne, mert valahol csak feltűnik a kegyesség valamely szikrája, Ő felerősíti és fellobbantja azt, s ha a legnagyobb szigorral bánna velünk, semmivé válnánk. Tehát az emberek jóllehet tántorognak és megbotlanak, s jóllehet megremegnek, vagy kiesnek a közösségből, Ő mégsem veti el őket azonnal, mint a végtelenségig hasznavehetetleneket, hanem sokig hordozza, míg végül erősebbeké és állhatatosabbakká teszi őket.

Isten bemutatta ezt a szelídséget, mikor kijelölte Krisztust, hogy kezdje követként ellátni a hivatalát, mert a Szentlélek galamb képében küldetett a mennyből, ami nem másnak volt a jele, mint a gyengédségnek és nyájasságnak (Mt3:16, Mk1:10, Lk3:22, Jn1:32). S a jel valóban tökéletesen megegyezik a valósággal, mert nem csinál nagy zajt, s nem teszi magát a félelem tárgyává, amiképpen a földi királyok szokták, továbbá nem akarja mértéktelenül zaklatni, vagy elnyomni a népét, hanem épp ellenkezőleg, lecsendesíteni és vigasztalni akarja őket. S nemcsak akkor cselekedett így, mikor megjelent a világban, hanem az evangélium által manapság is ilyennek mutatkozik. A példáját követvén az evangélium szolgáinak, akik az Ő helyettesei, szelídeknek kell mutatkozniuk és támogatniuk kell a gyengéket, s finoman kell vezetniük őket az úton, nehogy eloltsák bennük a kegyesség leggyengébb szikráit, hanem ellenkezőleg, lángra lobbantsák azokat mindennel, amijük csak van. De nehogy azt feltételezzük, hogy ez a gyengédség bátorítja a vétkeket és a romlást, hozzáteszi:

A törvényt igazán jelenti meg. Jóllehet Krisztus megnyugtatja és fenntartja a gyengét, mégis nagyon távol áll attól, hogy a vétkeket bátorító módon hízelegjen. Így tehát az azzal a gyengédséggel a legteljesebb mértékben összeegyeztethetetlen hízelgés nélkül kell helyesbítenünk a vétkeket, ezért se ne roskasszuk össze szélsőséges szigorúsággal a gyengék elméit, se ne bátorítsunk sima nyelvezettel semmit, ami gonosz.

S hogy jobban megértsük, kik azok a személyek, akikkel szemben Krisztus példáját követve ezt a gyengédséget kell tanúsítanunk, gondosan mérlegelnünk kell a próféta szavait. Őket a próféta „megrepedt nádszálnak” és „pislogó gyertyabélnek” nevezi. Ezek a szavak nem vonatkoznak azokra, akik vakmerően és makacsul ellenszegülnek, sem azokra, akik hevesek és konokok. Ezek a személyek ugyanis nem érdemlik meg ezt a türelmet, hanem inkább meg kell őket törni és összezúzni az Íge komolyságával, mintegy kalapácsütésekkel. Miközben a próféta dicséri a gyengédséget, egyben azt is megmutatja, kikkel szemben kell

[838] “Il ne fait pas grand bruit.”

alkalmazni, s mikor és mimódon kell gyakorolni. Nem alkalmazható ugyanis a megkeményedett és lázadó személyekre, vagy azokra, akiknek dühe lángnyelveket szór, hanem csak azokra, akik alázatosak és jókedvűen veszik magukra Krisztus igáját.

A pislogó (füstölő) szó megmutatja, hogy Ő nem a sötétséget tartja fenn és táplálja, hanem a szikrákat, legyenek azok bármilyen gyengék és alig észrevehetők. Valahányszor csak tehát felüti a fejét az istentelenség és a makacsság, ott a legnagyobb szigorúsággal kell eljárnunk, s nem szabad türelemmel lennünk. Ott viszont, ahol ugyan vannak vétkek, de még nem érték el a tűrhetetlen szintet, az efféle természetű gyengédséggel ahelyett, hogy bátorítanánk, helyesbítenünk és reformálnunk kell azokat. Mindig is az *igazságra* kell a legtöbb figyelmet fordítanunk, amiről beszél, hogy a bűnöket ne lehessen elrejteni, s ezzel titkos romlást előidézni, de hogy a gyengék fokozatosan megtanulhassák az őszinteséget és az igazságosságot. Ezek a szavak tehát azokra a személyekre vonatkoznak, akik sok fogyatékosságuk mellett rendelkeznek az elme épségével és komolyan követni akarják az igaz vallást, vagy akikben legalább látunk valamiféle jó kezdeteket. Nagyon is megmutatja sok igevers (Mt12:39, 22:18, 23:13), milyen komolyan foglalkozik Krisztus a lekicsinylőkkel. Ő ugyanis kénytelen használni a „vasvesszőt", hogy összezúzza azokat, akik nem engedik, hogy az Ő pásztorbotja vezesse őket. Mivel joggal jegyzi meg, hogy „az Ő igája gyönyörűséges és az Ő terhe könnyű" (Mt11:30) az odaszánt tanítványok számára, ezért fegyverzi Őt fel Dávid jó okkal „vasvesszővel" (Zsolt2:9), hogy összezúzza ellenségeit és a vérüktől legyen nedves (Zsol110:6-7).

4. *Nem pislog és meg nem reped*. A próféta az előző versre utal, s megerősíti, amit korábba mondott, hogy Krisztus tényleg gyengéd és kedves lesz a gyengékhez, de nem lesz puha, vagy férfiatlan, mert bátran végrehajtja majd az Atyától kapott megbízatást. A próféta erre gondol, mikor azt mondja, hogy „nem pislog", s ebben a יכהה (*yichheh*) igében utal az előző versre, ahol a „pislogó lámpabélről" beszélt. Most megmutatja, mi a szelídség igaz mértékletessége, nehogy átcsapjon a szélsőséges engedékenységbe. Nekünk ugyanis oly módon kell szelídeknek lenni, hogy ne térjünk el a kötelességünktől. Sok ember akar hasznot húzni a nyájasságból, hogy kivívják a világ tapsát és nagyrabecsülését, egyidejűleg azonban a legaljasabb és legszégyenletesebb módon árulják el az igazságot.

Emlékszem, hogy volt egyszer egy sűrűn lakott városban két prédikátor, akik közül az egyik bátran és hangosan feddte a vétkeket, míg a másik hízelgéssel próbálta megszerezni az emberek kegyeit. Ez a talpnyaló prédikátor Jeremiás prófétát magyarázva rábukkant egy igeszakaszra, mely tele volt a leggyengédebb vigasztalással. Az elképzeléseinek megfelelő alkalmas lehetőségre bukkanva elkezdett szónokolni azok ellen a nyers és szigorú erkölcsbírók ellen, akik a szavak villámaival szokták megrettentetni az embereket. Másnap azonban, mikor a próféta megváltoztatta a témáját és élesen megrótta a gonoszokat a stílusának rá jellemző hevességével, a nyomorult hízelgő kénytelen volt keserű gúnyolódással szembesülni, miután visszavonta a szavait, melyek még élénken csengtek hallgatóinak emlékezetében. Azaz az időszakos jóindulat, amit megszerzett, hamar szertefoszlott, mikor feltárta saját beállítottságát, a mind a jókkal, mind a gonoszokkal megutáltatta magát.

Különbséget kell tehát tennünk az alázatos és a makacs között, hogy ne éljünk vissza azzal a nyájassággal, minden esetben azt felhasználván. Ézsaiás még azt is kijelenti, hogy Krisztus lelkiereje rendíthetetlen lesz, tehát felülkerekedik minden akadályon. A *míg a földön törvényt tanít* szavak alatt ezt érti ugyanis: Krisztus szolgálata annyira hatékony lesz, hogy tanításának gyümölcse megmutatkozik. A próféta nem pusztán azt mondja: „Amíg ismertté nem teszi Atyjának akaratát", hanem: „Amíg be nem iktatja a *törvényt*", azaz amint korábban mondtunk, a kormányzás helyes gyakorlatát. A próféta tehát bizonyságot tesz arról, hogy Krisztus szolgálata nem lesz gyümölcstelen, hanem hatékonysága az embereket újjászüli.

Ezt nem szabad Krisztus személyére korlátozni, hanem az evangélium egész korszakára ki kell terjeszteni, mert Ő nemcsak a három évre rábízott követséget látta el,

hanem folytatja is ugyanannak a követségnek az ellátását a szolgáin keresztül. S még arra is emlékeztet minket, hogy nem lehetséges ellátnunk ezt a hivatalt anélkül, hogy sok bosszúságot ne kellene szükségszerűen elszenvednünk, valamint oly komoly és veszélyes harcokat megvívnunk, hogy már-már vereséget szenvedünk, s készen állunk mindent odahagyni. De mégsem szabad feladnunk, hanem állhatatosan ki kell tartanunk a kötelességünk teljesítése során és megfutni az előttünk levő utat a végéig. Ezért tehát a próféta bizonyságot tesz: Krisztus olyan kitartó lesz, hogy betölti elhívását egészen a végéig, s az Ő példáját követve nekünk is bátran ki kell tartanunk.

És a szigetek várnak törvényére.[839] Itt a törvény szót „tanítás" értelemben használja mivel héberül a törvényt jelentő szó a tanítást jelentő igéből származik,[840] s így szoktak a próféták beszélni az evangéliumról annak megmutatása végett, hogy az nem lesz új, vagy ellentétes azzal, amit Mózes tanított.

A szigetek. Korábban megmutattuk, hogy a héber szerzők a *szigetek* nevet adták a tengeren túli országoknak.

A próféta megerősíti az előző kijelentést, mellyel kimondta, hogy Krisztus nemcsak a zsidók számára jelöltetett ki, hanem a pogányoknak is, jóllehet semmi közük sem volt a zsidók közösséghez. Röviden, ez az ígéret minden népre vonatkozik, hogy ennek a helyreállításnak és reformációnak az előnyeiben a világ minden egyes része osztozhasson. A *várnak* szóval azt jelzi, hogy a választottak hevesen magukhoz ölelik majd a neki felkínált evangéliumot, mégpedig a legnagyobb buzgósággal, s noha korábban tévelyegtek, mint elveszett és szétszóródott juhok, mégis azonnal meghallják a pásztor hangját és örömmel engedelmeskednek Neki, amint azt Maga Krisztus is megmondta (Jn10:16). Ebből megtanuljuk, hogy Ágoston mondása rendkívül igaz, miszerint „sok juh elvándorol a nyájból, miközben a farkasok a nyájban lakoznak". Ez a figyelem Isten munkája, mikor az emberek, akik korábban bölcseknek vélték magukat, feladják előítéleteiket és Krisztus evangéliumának tanulására adják magukat, mondhatni teljességgel ettől a Tanítótól függve.

5. *Így szól az Úr Isten*. Megerősíti, amit a fejezet elején mondott Krisztus uralkodásáról, hogy megújít és helyreállít mindent. S mivel ez a dolog lehetetlennek tűnhetett, itt fenséges leírását adta Isten hatalmának, mely által a hitünknek is meg kell erősödnie, különösen akkor, mikor a dolgok külső megjelenése éppenséggel ennek az ellenkezője. Ezen az alapon hozza elő Isten hatalmának világos bizonyítékait, hogy mindenki felébredhessen ezek említésével, meggyőződhessen róla: Ő teremtett mindent a semmiből, Aki kiterjeszti az egeket, Aki létrehozta a növényzetet, Aki életet adott az állatoknak, s Aki fenntart és megvéd mindent erejével, s könnyedén beteljesíti, amit Krisztus uralkodásával kapcsolatosan ígért. Ezek a kifejezésformák arra emlékeztetnek minket, hogy mindig figyelemmel kell lennünk Isten hatalmára, hogy teljes mértékben meg lehessünk győződve Ígéjének tekintélyéről és kétségtelen bizonyosságáról. Nem ok nélkül mondja el ugyanis Ézsaiás ezt az előszót, hanem azért, hogy eltöröljön minden kételyt, mert Isten számára semmi sem túl nehéz, s Ő az egész világot a tekintélyének alávetettségében tartja. A következő fejezetekben hasonló kifejezésmódokat fog használni.

A האל (*hael*) szót egyesek „hatalmasnak", mások „Istennek" fordítják, de ennek kicsi a jelentősége, mert a jelentés ugyanaz. A próféta ugyanis az Ő hatalmát és fenségét mutatja be, s különféle titulusokkal ékesíti Őt, hogy tudhassuk: Isten könnyedén helyre fog állítani mindent, ami elbukott és leromboltatott.

6. *Én, az Úr, hívtalak el igazságban*. Megint megismétli Isten nevét, melyhez hozzá kell tennünk, amit az előző versben jelentett ki az Ő hatalmáról. Általánosan úgy vélik, hogy ez mutatja be Krisztus elhívásának célját, miszerint azért küldte Őt az Atya, hogy

[839] A Károli-fordítás szerint: *és a szigetek várnak tanítására – a ford.*

[840] Azaz a תורה (*torah*), „törvény" szó a ירה (*yarah*) szóból származik, ami hifil ragozásban, הורה (*horah*), azt jelenti: tanult – *a szerk.*

megteremtse az „igazságot” az emberek között, akik mindaddig nélkülözik azt, amíg nincs Krisztusuk, s átadatván a bűnök és a vétkek minden romlásának, foglyok a Sátán zsarnoksága alatt. Mivel azonban az *igazság* szónak kiterjedtebb a jelentése, én mellőzőm ezt a találékony különbségtételt, mert még csak nem is azt mondja itt az Íge, hogy „az igazsághoz” hívatik el, hanem ezt a kifejezésmódot a határozói szerkezettel azonosnak kell tekinteni, s így a jelentése „igazságosan”, vagy „szent módon”. Én inkább úgy vélem: a jelentése az, hogy Krisztus azért hívatott el „igazságban”, mert elhívása törvényes, ezért szilárd és jól megalapozott lesz. Tudjuk, hogy amit nem a helyes és szabályos módon tesznek, az nem lehet hosszú életű. Vagy talán helyesebb lesz úgy tekinteni, hogy Isten, Krisztust jelölvén ki az egyház helyreállítására, nem keres máshol indítékot, mint Önmagában és a saját igazságosságában. Az bizonyos, hogy a szó stabilitást jelent, mintha azt mondta volna: „hűségben”.

És fogom kezedet. A „fogom a kezedet” kifejezés alatt Isten közvetlen segítségnyújtását érti, mintha ezt mondta volna: „Én foglak irányítani és megszilárdítani téged abban az elhívásban, amire kijelöltelek. Egyszóval, minthogy elhívásod igazságos, ezért úgy védelek és támogatlak, mintha megfognám a kezed és én lennék a vezetőd”.

És megőrizlek. A *megőrizlek* szó világosan megmutatja, mi a kézen fogás jelentése, nevezetesen: Krisztust az Atya oly módon fogja irányítani, hogy Ő lesz a védelmezője és az őre, s Krisztus élvezni fogja a segítségét, röviden, mindenben érzi majd a jelenlétét.

És népnek szövetségévé teszlek. Most kijelenti az okot, amiért Isten lesz Krisztus őre. Emellett, a próféta külön beszél a zsidókról és külön a pogányokról. Nem azért, mert természetükben különböznek, vagy az egyik kiválóbb lenne a másiknál (mert mindenkinek szüksége van Isten kegyelmére, Rm3:23, s Krisztus mindenkinek válogatás nélkül elhozta az üdvösséget), hanem mert Isten az első rangot a zsidóknak adta (Mt10:6), így tehát helyes volt őket megkülönböztetni a többiektől. Ennek megfelelően, mielőtt a „válaszfal” (Ef2:14) lerontatott, ők kiemelkedtek a többiek közül, de nem a saját érdemeik miatt, hanem Isten kegyessége folytán, mivel velük köttetett a kegyelmi szövetség első alkalommal.

Felvethető azonban: „Miért jelöltetett ki Krisztus egy olyan szövetségre, amit hosszú idővel azelőtt ratifikáltak? Mert több mint kétezer évvel azelőtt Isten örökbe fogadta Ábrahámot, s így a megkülönböztetés eredete jóval megelőzte Krisztus eljövetelét”. Erre azt mondom, hogy a Ábrahámmal és utódaival köttetett szövetségnek, Krisztusban van az alapja, mert a szövetség szavai ezek: „És megáldatnak a te magodban a földnek minden nemzetségei” (1Móz22.18). S a szövetség nem más módon ratifikáltatott, mint Ábrahám magvában, azaz Krisztusban, Akinek eljövetelével, noha korábban köttetett, megerősíttetett és ténylegesen megszenteltetett. Ezért mondja Pál is, hogy „Istennek valamennyi igérete ő benne lett igenné és ő benne lett Ámenné” (2Kor1:20), más igeversben pedig elmondja, hogy „Jézus Krisztus szolgája lett a körülmetélkedésnek az Isten igazságáért, hogy megerősítse az atyák ígéreteit” (Rm15:8). Még világosabban kijelenti, hogy Krisztus a „békesség” mindenki számára, így akik korábban el voltak választva, most Benne egyesültek, s mind a közel valók, mind a távol valók megbékéltek Istennel (Ef2:17). Ebből az is világos, hogy Krisztus nemcsak a zsidóknak, de az egész világnak ígértetett.

Pogányoknak világosságává. Itt van a pogányok elhívatásának újabb világos bizonyítéka, mivel konkrétan kijelenti, hogy Krisztus „világosságul” rendeltetett a számukra. *Világosságnak* nevezi őt, mert a pogányok a legmélyebb és legsűrűbb sötétségbe merültek abban az időben, mikor az Úr csak a zsidókat világosította meg. Most azonban csakis minket illet a szégyen, ha nem osztozunk ebben az üdvösségben, mert Krisztus kivétel nélkül minden embert hív Magához, hogy valamennyiüket megvilágosíthassa. Csak nyissuk meg a szemünket, s Ő egymaga eloszlatja a sötétséget, s megvilágítja elméinket az igazság fényével.

7. *Hogy megnyisd a vakoknak szemeit*. Itt bővebben megmagyarázza, milyen célból küldte Krisztust az Atya: hogy világosabban lássuk, micsoda előnyt jelent Ő nekünk, s milyen nagy szükségünk van a segítségére. Emlékeztet minden embert a „vakságára”, hogy

elismerhessék azt, ha meg akarnak világosíttatni Krisztus által. Röviden, ezekkel a hasonlatokkal azt jelenti ki, mi az emberek állapota, míg Krisztus meg nem világítja Őket, mint a Megváltójuk: a legnyomorultabbak, üresek, s minden áldástól meg vannak fosztva, körülveszi és elborítja őket mindenféle fájdalom, míg Krisztus meg nem szabadítja őket.

Jóllehet a próféta Magához Krisztushoz szól, mégis a hívőket tartja a szeme előtt, hogy tudhassák: Benne kell bízniuk, s nem szabad kételkedniük abban, hogy minden nyomorúságukra lesz orvosság, ha kérik az Ő segítségét. Isten itt nem parancsolja meg Krisztusnak, mit csináljon, mintha Őt tanítani kellene, vagy parancsokat adni Neki, hanem a mi kedvünkért szól Hozzá, hogy tudjuk, miért küldte Őt az Atya, ahogyan Ő maga is mondja: „Törvényül hirdetem: Az Úr mondá nékem: Én fiam vagy te; én ma nemzettelek téged. Kérjed tőlem és odaadom néked a pogányokat örökségül, és birtokodul a föld határait." (Zsolt2:7-8). Ebben az zsoltárban ugyanis Krisztus rangja és tekintélye van kijelentve, hogy tudhassuk: az Atya a legnagyobb hatalmat adta Neki, s így még biztosabban vethessük Bele minden reménységünket és meggyőződésünket.

8. *Én vagyok az Úr*. Ebből következtethetünk, mi a természete és foka a hitetlenség betegségének, mivel az Úr alig képes megelégedni bármennyi szóval a gyógyítása kifejezése végett. Természetünknél fogva hajlamosak vagyunk a bizalmatlanságra és nem hiszünk Istennek, mikor beszél, míg le nem győzi teljesen a makacsságunkat. Emellett folytonosan visszaesünk ugyanabba a hibába a léhaságunkon át, míg csak nem használ megannyi kantárt a megzabolázásunkra. Ezért tehát visszatér arra a megerősítésre, melyről korábban beszélt, hogy ígéretei rendíthetetlenek maradjanak.

Ez a nevem. A הוא (*hu*) szót időnként főnévnek veszik, mintha Isten tulajdonneve volna,[841] én azonban egyszerűbb módon magyarázom: „*Ez* az én nevem", azaz „*Jehova* az én saját nevem, s törvényesen senki másnak nem adható". Egyszóval ezzel a kifejezéssel elpecsétel mindent, ami Krisztus hivataláról hangzik el, s mintegy pecsétként teszi hozzá az ígérethez: „Ő, aki kijelentette ezeket a dolgokat, bizonyságot tesz, hogy egyedül Ő az Isten, s ez a név csakis Benne él".

És dicsőségemet másnak nem adom, azaz „Nem engedem, hogy dicsőségem elhomályosodjon, ami megtörténne, ha hamis, vagy ingatag dolgokat találnátok ígéreteimben". Így tehát azt jelenti ki, hogy ígéretei között fog lakozni, mivel meg akarja védeni dicsőségét és teljességgel fenn akarja tartani azt, hogy semmilyen vonatkozásban se homályosodjon el.

Ez figyelemre méltó igeszakasz, amiből megtanuljuk, hogy Isten dicsősége főleg az ígéreteinek beteljesedésében látható. S ebből a hitünk ama rendkívüli megerősítését nyerjük, hogy az Úr sohasem csap be, soha nem tér el az ígéreteitől, és semmi sem akadályozhatja meg abban, amit egyszer elhatározott. Mivel azonban a Sátán bámulatos művészettel próbálja meg elhomályosítani Isten dicsőségét, s azt emberekre és hamis istenekre ruházni át, ezért Isten bizonyságot tesz róla: nem engedi meg, hogy ingatagnak, vagy félrevezetőnek tartsák ígéreteinek vonatkozásában.

Sem dicséretemet a bálványoknak. Ellentétet állít Isten és a bálványok között az idő vonatkozásában, mert ha Isten nem volna népének Megváltója, a hitetlenek úgy dicsekedhetnének, mintha az igaz vallás hamis és haszontalan volna. Isten ezért kijelenti: nem fogja megengedni, hogy a gonosz emberek győzzenek az egyház elnyomásával. S minden kétséget kizárólag Isten meg is tartott minket mindeddig, s még mindig gyengéden foglalkozik velünk azért, hogy ne tegye ki evangéliumát a pápisták istenkáromló szemrehányásainak. Ebből egy egyetemes tanítást kell származtatnunk, miszerint az Úr azt akarja: dicsősége sértetlen maradjon. Mindenhol ugyanis a legnagyobb buzgósággal védi és

[841] „Nincs elegendő alapja a feltételezésnek, hogy a הוא (*hu*) névmás valaha is szerepelt, a Jehovával rokon és azonos jelentésű isteni névként. Ebben az esetben a nyilvánvaló és szokásos szerkezet teljességgel kielégítő." – *Alexander*.

tartja fenn azt azért, hogy megmutassa: rendkívül féltékeny rá (2Móz20:5), s nem engedi meg, hogy a legcsekélyebb része másnak adassék.

9. *A régiek*. Most az előző próféciákat juttatja eszünkbe, melyek beteljesedésével mutatja be, hogy a bizalmat Belé kell vetnünk a jövő vonatkozásában. Amit ugyanis a tényleges megtapasztalás útján ismertünk meg, az nagymértékben képes megerősíteni a hitünket. Mintha ezt mondta volna: „Oly gyakran szóltam atyáitokhoz, s engem mindenben igaznak találtatok. De mégsem vagytok képesek belém vetni a bizalmatokat a jövő eseményeit illetően: a múlt megtapasztalása nem gyakorol rátok hatást és nem ösztökél benneteket arra, hogy jobban cselekedjetek". Isten jótéteményeit tehát oly módon kell megemlíteni, hogy valahányszor a mi üdvösségünk a reménységben rejtve marad, megnyugodhassunk Isten Ígéjén és megerősödhessünk általa életünk folyamán mindvégig.

Ímé beteltek.[842] Az *ímé* kötőszóval mint ujjal mutat rá, hogy tapasztalatból tanulhatták meg: Isten nem hamis, s nem beszélt hiába a prófétái által, mivel a világos bizonyítékok nyíltan hirdették Isten igazságát és tettek amellett bizonyságot.

Mielőtt meglennének.[843] Ezzel a jellel különbözteti meg Istent a bálványoktól, hogy egyedül Ő ismeri és jelzi előre a jövőbeli eseményeket, a bálványok viszont nem ismerik. Ami a pogányok istenei által adott válaszok nagyobb részét illeti, korábban már láttuk, hogy ezek vagy hamisak, vagy kétértelműek voltak, mert azok, akik ezekre támaszkodtak, gyakran szégyenletesen be lettek csapva, s erre a jutalomra gazdagon rászolgáltak. S ha első ránézésre az esemény összhangban is volt a jóslattal, ez csak még mélyebbre taszította őket az örök kárhozatba, s Isten jogos ítélete által történt, hogy a Sátán így szedte rá őket. Nagyon másként volt a szent próféciákkal, melyek által az egyház a saját javára és üdvösségére egy időben eljutott a megtérésre, máskor pedig a megnyugtató reménység táplálására buzdíttatott, nehogy elsüllyedjen a büntetések terhe alatt. Megmarad tehát stabil alapelvként, hogy mindent, amit Isten előre megmondott, az események bizonyítottak, mert Ő szabályoz és irányít mindent a gondviselésével.

10. *Énekeljetek az Úrnak*. Most hálaadásra buzdítja a népet, mert Isten jótéteményei a róluk való megemlékezés által mindig hálaadásra és az Ő dicséretének ünneplésére kell indítaniuk minket. Emellett ezzel a buzdítással arra is felszólítja a hívőket, hogy ténylegesen beteljesedettként szemléljék ezt a próféciát, s megerősíti azokat az ígéreteket, melyekről beszélt. Ezt a próféta céljaként kell értenünk, mert nincs semmi ok rá, hogy a hívők, álljanak jóllehet komoly elnyomás alatt, utat engedjenek a szomorúságnak, hanem a jó reménységnek az örvendezésre kell bátorítania őket, hogy készen álljanak a hálaadásra.

Ennek a dalnak a témája: Krisztus kijelentetett a világnak, s azért küldte Őt az Atya, hogy könnyítsen egyházának nyomorúságain, s állítsa azt helyre a tökéletes rendben, s valóban, mondhatni az egész világot megújítsa. Mivel ezt nehéz volt elhinni, a próféta minden kételyt el akart törölni avégett, hogy még mélyebben rögzítse ezeket a próféciákat a szíveikben. Azon sem kell csodálkoznunk, hogy a próféta ilyen keményen munkálkodik a felrázásukon, mikor a legnagyobb szorultságba kerültek, és a biztonság minden reményét elvesztették. Már csak maga a dolgok külső kinézete megrázhatta hitüket, sőt akár azt a gyanút is ébreszthette bennünk, hogy mindaz, amit a próféták előre megmondtak, alaptalan és abszurd volt. Ennek a buzdításnak a célja tehát az, hogy mikor a dolgok a végletekig kétségbeejtőek, ők maradjanak vidámak és támaszkodjanak az ígéretekre.

---

[842] „A régiek alatt azokat a dolgokat érti, melyek a héber nemzetnek a barbároktól történő megvédése és megszabadítása érdekében történtek, valamint azokat, amikről Jehova megmondta a prófétái által, hogy be fognak következni, azaz a melyek megtörténtek." – *Rosenmüller*.

[843] „Azaz, mielőtt bekövetkeznének, mint az Ézs43:12-ben. A hasonlatot a növényektől veszi, melyek bimbóikat és virágjaikat azelőtt hozzák, hogy a gyümölcs láthatóvá válna (1Móz2:5, 2Móz10:5). Ennek jelentése az, hogy Isten nem akkor mondja meg előre azokat a dolgokat, amikor azok beteljesedése már megkezdődött, s amelyeket a bölcs emberek jövőnek vélelmezhetnek, hanem mielőtt bármi megtörténne, amiből kialakítható feltételezés a jövőre vonatkozólag." – *Rosenmüller*.

Új éneket. Az *új* alatt kiváló, gyönyörű és elegáns, nem valami közönséges, vagy szokásos éneket ért, olyat, amelyik kiváltja az emberek bámulatát, s összefüggésben áll Isten rendkívüli kegyelmével, melynek még sosem volt ilyen figyelemre méltó példája. Ebben az értelemben szerepel a Zsolt33:1-ben és 96:1-ben is. Az *új* itt szembe van állítva közönségessel és így magasztalja fel Isten végtelen kegyelmét, aminek Krisztusban kellett megjelennie, s amit ezért a legnagyobb dicséretekkel kellett megünnepelni és megénekelni. Ebből arra következtetünk, hogy közülünk mindenkinek buzgóbbnak kell lenni Isten dicséreteinek hirdetésében, a nagyobb számú jótétemény arányában, amit kaptunk. Valóban minden ember kötelessége Isten dicséretét énekelni, mert senki sincs, akinek ne lenne ez a legerőteljesebb kötelessége. Fennköltebb dicséreteket kell énekelniük azonban azoknak, akik értékesebb ajándékokat kaptak. S mivel most Isten megnyitotta az összes áldás forrását Krisztusban, s megmutatott minden lelki gazdagságot, nem kell csodálkoznunk, ha megköveteli tőlünk, hogy a dicséret rendkívüli és kiváló áldozatát adjuk Neki.

Észre kell vennünk, hogy ezt az éneket nem énekelheti más, csak újjászületett ember, mert ennek a szív legmélyebb érzéseiből kell fakadnia, ezért szükségünk van a Lélek irányítására és befolyására, hogy ezeket a dicséreteket a helyes módon énekelhessük. Emellett nemcsak a világ egyetlen, vagy néhány nemzetét buzdítja, hanem mindet, mert Krisztus mindannyiukhoz küldetett.

11. *Emeljék fel szavokat a puszta és annak városai*. Miközben a próféta a világ minden részét beleérti, konkrétan említi azokat, amelyeket a zsidók jobban ismertek, mert Júdeától nyugatra volt a tenger, keletre pedig a sivatag, és Arábia. Mikor *Kédár* sátrairól, a *pusztáról* és a *kősziklákról* beszél, Arábiát érti alatta, de ez szókép, melyben a rész szerepel az egész helyett, ugyanis az egész Keletet beleérti. Mintha azt mondta volna, hogy napkelettől napnyugtáig hallatszanak majd ezek a dicséretek, mert Istent mindenütt dicsérni fogják. Ily módon változik majd meg a dolgok állása, s az a dicséret a Föld legtávolabbi részein is hallatszani fog.[844]

A városok, a melyekben Kédár lakik.[845] Azért említi Kédárt, mert a scénita (sátorlakó) arabok,[846] amint az közismert, sátorokban laktak. Azonban a *város* szót használja, miközben a pusztaságról beszél, ezért meg kell jegyezni, hogy a *pusztaság* nemcsak azt a hatalmas sivatagot területet jelenti, ami Júdea és Arábia között fekszik,hanem a távolabbi országokat is, melyeket rendszerint a mellettük fekvő területek típusából kiindulva neveztek el, ahogyan például egyesek a „hegyes" jelzővel illetik a hegyek között fekvő síkságokat. A köznép ugyanis oly nagyon figyel arra, amit maga mellett lát, hogy feltételezik: a távolabbi részek is hasonlóképpen néznek ki. A próféta itt még felmagasztalja és dicsőíti Isten kegyelmét, mert az még a durva és barbár nemzetekig is elér, akiknek kegyetlensége közismert volt.

12. *Adják az Úrnak a dicsőséget*. Elmagyarázza, miféle természetű kiáltás fog hallatszani, olyan, ami Isten dicséretét ünnepli, mert az Ő jósága és könyörülete mindenhol meglátszik majd. Ezért megparancsolja nekik, hogy örvendező hangon ünnepeljék ezt a megváltást, mert annak áldott következményeiben minden nemzet osztozni fog. S így vagyunk mi is emlékeztetve, hogy manapság is kiáltsunk hangosan a legnagyobb buzgósággal mikor Isten dicséretét hirdetjük, hogy ezzel mi magunk is lángra lobbanjunk, s másokat is arra buzdítsunk a példánkkal, hogy ugyanígy cselekedjenek. Langyosnak lenni, vagy motyogni,

---

[844] „Ha ezek nem ugyanannak a hatalmas képnek a részei, akkor egyet sem lehet megszerkeszteni. Ha viszont igen, akkor abszurd dolog a legelső és legutolsó részeit holmi extravagáns hiperbolaként a legszélesebb értelmükben, ami pedig közöttük van, azt szó szerinti leírásként a legszorosabb értelemben venni. Az egyetlen következetes feltételezés az, hogy a tenger, a szigetek, a sivatagok, a hegységek, a városok és sátortáborok annak az általános fogalomnak a részeiként szerepelnek, hogy Földnek minden részében megvan az ok az örvendezésre." – *Alexander*.

[845] A Károli-fordítás szerint: *annak városai, a faluk, a melyekben Kédár lakik – a ford*.

[846] A név a σκηνη (*skene*), „sátor" szóból származik, mert sátorokban laktak. A modern megnevezésük: a szaracénok – *a szerk.*

vagy amint a mondás mondja, csak magunknak a múzsáknak énekelni lehetetlenség azok számára, akik ténylegesen megtapasztalták Isten kegyelmét.

13. *Az Úr, mint egy hős*. Amit itt Ézsaiás hozzáad, az a hívők kísértéseit hivatott legyőzni. Erőt és hatalmat tulajdonít Istennek, hogy valamennyien tudhassák: Benne biztos védelemre lelnek. A megpróbáltatásokban ugyanis megzavarodunk, mivel kételkedni kezdünk, vajon Isten képes lesz-e, vagy sem minket megsegíteni, különösen mikor a várakoztatással úgy tűnik: bizonyos fokig elveti imáinkat. Ezért a próféta hangosan felmagasztalja Isten hatalmát, hogy mindenki megtanulhassa Belé vetni a bizalmát és Rá támaszkodni.

Kijő. Az itt említett *kijövetelt* átvitt értelemben kell érteni, mert Isten látszólag elrejtőzött, mikor megengedte, hogy népét megszomorítsák és elnyomják a segítség minden jele nélkül., ezért a szó jelentése: „nyilvánosan fellépni a segítségnyújtás végett". Ezt megerősíti az, ami rögtön utána következik:

És mint hadakozó. Mikor égő felháborodást tulajdonít Istennek, amellyel „hadakozóként" tör előre az ellenségei ellen, a hasonlatot az emberi érzelmektől kölcsönzi, s kijelenti nekünk Isten hathatós segítségét, ami másképpen nem gyakorolna kellően erőteljes benyomást az elménkre. Tehát a mi képességeinkhez igazodik, amint azt gyakorta említettük, hogy megtudhassuk, mennyire forrón meg akar minket őrizni, s mennyire gyötrik Őt, a hívők szomorúságai és elnyomattatása, valamint hogy milyen borzasztó az Ő haragja, valahányszor csak felövezi Magát a csatára.

Mindig ügyelnünk kell arra a sajátságos időszakra,amit a próféta szem előtt tartott, s amelyre ezeket a próféciákat vonatkoztatni kell, mivel miközben az ellenségek egyre dühödtebbekké váltak, s gúnyolódtak a nyomorult népen, a hívők kötelessége volt valami egészen másra nézni, mint ami a szemük elé tárult, s hinni abban, hogy Isten elég erős ahhoz, hogy legyőzze ellenségeiket és kimentse őket az ő kezükből. S nemcsak a fogság alatt volt fontos a számukra enyhíteni a szomorúságukat ezzel az ígérettel, hanem majdnem egészen Krisztus eljöveteléig, mert kénytelenek voltak folyamatosan és fájdalmasan elszenvedni különféle megpróbáltatásokat, amint az világosan kiderül a történelemből.

14. *Néma voltam*. A próféta azt a kísértést cáfolja meg, ami nagy nehézséget szokott nekünk okozni: mikor Isten késlelteti a segítségnyújtást. Kísért bennünket a türelmetlenség, s attól félünk, hogy az Ő ígéretei hamisak. Ésszerűtlennek tartjuk, hogy Isten hallgat, mintegy alszik úgymond, miközben a gonoszok magasra emelkednek; hogy higgadt marad, miközben amazok égnek a buzgóságtól a gonoszságaik elkövetésében; hogy szemet huny, miközben ők élénken kegyetlenkednek mindenféle módon. Mikor elméiket ez lesújtotta, sőt már majdnem maga alá gyűrte, a próféta meg akarta őket vigasztalni, nehogy azt gondolják: Isten megfeledkezett róluk, jóllehet minden kétségbeejtőnek látszott.

Régtől fogva hallgattam. Konkrétan „hosszú időszakot" említ, hogy szíveik el ne bágyadjanak az unalmas várakozás során. Mikor ugyanis már majdnem leromboltattak a Jósafát halála után rájuk következő majdnem szünet nélküli megpróbáltatások következtében, nagyon nehéz és lesújtó volt hetven évet a fogságban tölteni. De még ez sem jelentette a megpróbáltatásaik végét, ezért gondos figyelmeztetést kellett kapniuk arról, hogy jóllehet Isten nem azonnal küldi az enyhülést, a hívők mégsem szenvednek el semmit a késlekedés miatt, feltéve, hogy türelemmel várakoznak. Ezekkel a szavakkal egyben megfeddi a hitetleneket is, akik bízván az Ő elnézésében, szabadon belevetették magukat mindenféle gonoszságba. Ezért jelenti ki Isten, hogy bár tartózkodott és csendes szemlélőként viselkedett, ez nem azért történt, mert megfosztatott volna a hatalmától.

Mint a szülő nő. Ezzel a hasonlattal a szeretet megdöbbentő melegségét és a féltő gondoskodást fejezi ki, mert egy anyához hasonlítja magát, aki páratlanul szereti gyermekét, noha rendkívüli fájdalmak közepette hozta a világra. Gondolhatnánk, hogy ezek a dolgok nem vonatkoznak Istenre, de ezeken a jelképeken kívül semmi más módon nem fejezhető ki az Ő

irántunk érzett forró szeretete. Neki tehát ismert dolgoktól kell hasonlatokat kölcsönözni, hogy megértsük a számunkra ismeretlen dolgokat. Isten ugyanis nagyon más módon szeret, mint az emberek, teljesebben és tökéletesebben, s bár felülmúl minden emberi ragaszkodást, mégsem tartozik hozzá semmi, ami rendetlen.

Emellett arra is célozni akart, hogy népének megváltása egyfajta születés lesz, hogy a zsidók tudhassák: a koporsó anyaméhként fog szolgálni, így a romlás közepette is táplálhassák a megváltás reménységét. S bár fájdalom, vagy erőfeszítés nélkül alkotott Magának új egyházat, mégis, hogy teljesebben kimutassa kegyelme kiválóságát ebben az újjászületésben, nem helytelenül tulajdonítja Magának a „szülő nő" kiáltását.

Megsemmisítek és tüstént elnyelek.[847] Mivel a szülő nő hasonlata némileg csökkenthetné Isten fenségét és erejét, a próféta úgy döntött, hogy másik érzelmet is hozzáad. Ami tehát a szeretetet illeti, azt mondja, Isten egy anyára hasonlít, ami pedig az Ő erejét illeti, egy oroszlánra, vagy óriásra hasonlít.

15. *Elpusztítok hegyeket és halmokat*. A próféta ezalatt azt érti, hogy minden védőmű és katonai erő, amikkel a gonoszok parádéznak, nem fogják meggátolni Istent abban, hogy megszabadítsa népét. Ezt szükséges volt hozzátenni az előző kijelentéshez, mert mikor látjuk a rendkívül erős, majdhogynem legyőzhetetlen ellenségeket, reszketünk, s nem tekintünk Isten segítségére, ami pedig szükséges a hitünk erősen tartásához. Ezen a ponton tehát a próféta azért időzik, hogy megmutassa: semmiféle erő, vagy hadsereg sem képes ellenállni az Úrnak, mikor úgy dönt, hogy megszabadítja népét. Röviden, a próféta megmutatja: akkora fordulat áll be, hogy akik korábban a legerősebbek voltak, azok össze fognak omlani, s nem érnek el semmit az Istennel szembeni erőfeszítéseikkel.

Számomra ez tűnik az igevers világos jelentésének és nincs szükség elmés spekulációkba bocsátkozni, mint tették azt egyesek, akik a szavak átvitt értelmű magyarázásával azt hirdetik: a „hegyek és halmok" városokat jelentenek, a *fű* pedig a bennük lakó embereket. Nincs azonban szükség az efféle kifinomultság üldözésére, mert a próféta egyszerűen csak azt jelenti ki, hogy Isten elegendően erős ígéreteinek beteljesítéséhez és egyházának megszabadításához, mivel könnyedén legyőz minden nehézséget, amelyek megjelennek a szemünk előtt. Ez a kijelentés megfelel a korábban látott többi próféciának is, melyekben a próféta azt tanította: amint eldöntötte Isten, hogy megsegíti népét, az Ő erejét nem korlátozzák természetes eszközök, hanem csodálatos módon tör keresztül minden akadályon, ami az útját állni látszik.

16. *A vakokat oly úton vezetem*. Miután megmutatta, hogy az ellenségek ereje nem képes megakadályozni Istent népének megszabadításában, azzal a vigasztalással folytatja, amit korábban félbehagyott. A *vak* szóval azokat írja le, akiknek ügyei annyira bonyolultak, tekervényesek és zűrzavarosak, hogy nem tudják, merre forduljanak, vagy melyik irányba meneküljenek, röviden, akik nem látnak semmiféle módot a menekülésre, csak mély szakadékokat minden oldalon. Mikor az ügyeink eléggé simán folynak, egyenes és könnyű út tárul a szemünk elé, viszont mikor az ügyeink fájdalmasak és kétségbeejtőek, főleg mikor a megkönnyebbülés semmi jelét sem mutatják, csak megsemmisüléssel fenyegetnek, s mély és búskomor sötétséggel borítanak el, akkor megvakulunk. Mikor tehát ekképpen semmiféle eszközünk sincs a meneküléshez, a próféta azt mondja, hogy pontosan ezekben az időszakokban kell főleg reménykednünk és Isten segítségét keresnünk.

Gyakran előnyös a számunkra, ha nem áll előttünk nyitva út, s minden oldalról szorongatnak és körülzárnak, sőt megvakítanak, hogy ily módon megtanuljunk egyedül Isten segítségétől függeni és Rá támaszkodni. Mindaddig ugyanis, amíg megmarad egy deszka, amibe belekapaszkodhatunk, teljes szívünkkel fordulunk afelé. Mikor minden irányban hánykolódunk, ennek következtében a mennyei kegyelem emléke elhalványul az

[847] A Károli-fordítás szerint: *nyögök, lihegek és fúvok!* A King James változat szerint: *megsemmisítek és felfalok – a ford.*

emlékezetünkben. Ha tehát azt szeretnénk, hogy Isten megsegítsen, s könnyítsen megpróbáltatásaikon, vakoknak kell lennünk, el kell fordítanunk szemeinket a dolgok pillanatnyi állásától, s vissza kell fognunk ítéletünket, hogy teljességgel az Ő ígéreteire támaszkodhassunk. S noha ez a vakság messze áll attól, hogy kellemes legyen, s megmutatja elménk gyengeségét, mégis, ha az általa létrehozott jó hatásokból kiindulva ítélkezünk, akkor nem kell nagyon menekülnünk előle, mert jobb „vakoknak" lenni és Isten kezétől vezettetni, mint rendkívüli okossággal labirintusokat formálni önmagunk számára.

Előttök a sötétséget világossággá teszem. Mikor megígéri, hogy „világosságot" ad a „sötétség" helyett, azzal megerősíti a már elhangzottakat. Ezért tehát ha nem is látunk egyetlen fénysugarat sem a megpróbáltatások során, mégsem kell kétségbeesnünk Isten segítségét illetően, hanem pontosan ezekben az időszakokban kell magunkhoz ölelnünk az Ő ígéreteit. Az Úr ugyanis könnyedén világosságra fogja változtatni a sötétséget, egyenessé teszi a kanyargós ösvényeket, s olyan úton vezet minket, amelyen biztonsággal járhatunk. De mégis vegyük észre, hogy ezek az ígéretek egyedül a hívőknek adatnak, aki Istenre bízzák magukat és megengedik, hogy Ő kormányozza őket, röviden, akik tudatában vannak vakságuknak, s szántszándékkal követik Őt vezetőjükként, s a nehézségek sötétségében türelemmel várakoznak a kegyelem felvirradására. Csak akik az Ő ígéretei között élnek, azok felé nyújtja ki a kezét, nem pedig a bölcsek felé,[848] akik Vele szemben is látni akarnak, vagy akiket törvénytelen tervek hanyatt-homlok vezetnek.

17. *Meghátrálnak*. Ez lehetővé teszi, hogy világosabban lássuk, kikre vonatkozik az előző tanítás, mert különbséget tesz az Isten imádói és a bálványok imádói között. Az Úr lesz a saját népének vezetője, de *mélyen megszégyenülnek, a kik a bálványban bíznak*. Mintha azt mondta volna, hogy itt egy választási lehetőséget ad az Úr: vagy megtartatunk az Ő kegyelme által, vagy nyomorultul elpusztulunk. Mindazok ugyanis, akik a bálványokban bíznak, elpusztulnak, akik azonban Isten Ígéjébe vetik a bizalmukat, bizonyosak az üdvösségükben, mert bár néha keményen megpróbáltatnak, az Úr mégsem engedi, hogy reménységük végül megszégyenüljön, mert majd a végeredmény bizonyítja, hogy a próféta nem véletlenül tette ezt a megkülönböztetést.

A kik ezt mondják az öntött képnek: Ti vagytok a mi isteneink! Bizonyos, hogy ezzel a két jellel valamennyi bálványimádó le van írva, akik nemcsak egyedül Istenben, hanem valami másban is bizakodnak, mert jóllehet a bálványimádók nem hajolnak meg a bálványaik előtt, mégis, isteni mivoltot tulajdonítván azoknak káromolják az egy igaz Istent. Isten imádása ugyanis főleg a hitben és az Ő segítségül hívásában rejlik, s itt a próféta mindkettőt leírja. Megkérdezhető: Vajon annyira ostobák voltak, hogy az öntött képnek ezt mondták: „Te vagy az én istenem"? Mert minden babonás ember megvallja, hogy Isten a mennyben van, és nyíltan nem tulajdonítanak isteni mivoltot a fának, vagy a kőnek. Erre azt mondom, hogy a bálványimádók a képeknek isteni erőt tulajdonítanak, jóllehet elismerik, hogy Ő a mennyben van. Mikor ugyanis a szobrokhoz és a képekhez menekülnek, mikor fogadalmakat tesznek azoknak, akkor pontosan azt tulajdonítják nekik, ami Istenre tartozik. Hiába rejtik tehát a tudatlanságukat hihető kifogások mögé, mert a fát és követ számítják isteneknek, ezzel Istent a legsúlyosabban megsértik. Következésképpen a próféta nem használt túlzó nyelvezetet, s nem vádolta őket hamisan azzal, hogy bálványimádók, mert szavaik és beszédeik világos bizonyságot tesznek erről, mikor bálványaikat és képeiket isteneknek nevezik. Még ha egyetlen szót sem ejtenek ki, őrültségük akkor is nyíltan megmutatkozik abban, hogy ezt képzelik: nem képesek elérni Isten kezét, vagy fülét anélkül, hogy meg ne hajolnának a képeik előtt imádkozás közben. Eme kijelentések célja tehát az, hogy mindenki megértse: egyetlen ember sem üdvözül, csak ha egyedül Istenben bízik.

18. *Oh, ti süketek, halljatok, és ti vakok, lássatok!* Itt a „vak" és „süket" szavakat más értelemben használja, mint az előzőekben (16. vers), mikor jelképesen írta le azokat, akiknek

[848] "Non pas a ces sages mondains." "Nem azok felé a világi bölcs emberek felé."

nincs értelmük, s akikre a megpróbáltatások olyan tömege zúdult, hogy a szomorúság megvakította őket. Itt *vakoknak* azokat nevezik, akik becsukják a szemüket a fényben, s nem szemlélik Isten munkáit, *süketeknek* pedig azokat, akik elvetik, hogy Őt hallgassák, s belesüllyednek az ostobaságba és tunyaságba tudatlanságuk hulladékai közepette. Így tehát „vaksággal" vádolja a zsidókat, vagy inkább a véleményem szerint minden embert, mert miközben közvetlenül a zsidókat feddi, amiért „hallván nem hallanak és látván nem látnak" (Ézs6:9, Mt13:13), ezt bizonyos fokig a pogányokra is vonatkoztatja, akiknek Isten a teremtményei által jelentette ki Magát, s akiknek a szívébe és lelkiismeretébe szintén belevéste ismeretét, s akikkel megismertette, sőt még most is megismerteti az Ő csodálatos munkáit. Figyelmet követelvén kijelenti, hogy semmi sem akadályozza meg őket Isten igazságának és erejében felfogásában, csak hogy „vakok és süketek". S ehhez még társul a rosszindulat és a hálátlanság, mert nyíltan tanítja őket az Ő hatalmáról és szembeötlő bizonyítékait adja annak, de senki sem figyel sem a tanítására, sem csodálatos cselekedeteire, s ennek a következménye az, hogy szándékosan „vakok". A próféta tehát megmutatja, hogy a hiba teljesen az emberekben rejlik, amiért nem veszik észre Isten hatalmát.

19. *Kicsoda vak, ha nem az én szolgám?* Vannak, akik úgy magyarázzák ezt a verset, mintha a próféta itt azokat a szemrehányásokat írná le, melyeket a gonosz emberek szoktak felvetni a próféták ellen, akik ugyanis az Úr szolgáira fordítják vissza azokat a feddéseket és vádakat, melyeket képtelenek elviselni. „Kit vádoltok ti vaksággal? Kit neveztek ti süketnek? Vegyétek azt magatokra! Ki a vak, ha nem ti?" Ők tehát úgy gondolják, hogy itt az Úr vitatkozik a zsidókkal ekképpen: „Látom, hogy ti vakoknak és süketeknek tartjátok az én prófétáimat". De rögtön meg fogjuk látni, hogy ez a magyarázat nem egyezik a szövegkörnyezettel, mert a próféta utólag (a 20. versben) elmagyarázza, miért nevezi őket „vakoknak". Azért, mert miközben sok mindent látnak, nem fordítanak rájuk figyelmet. S ez valóban nem vonatkozik a prófétákra, ezért kövessük a világos és természetes jelentést.

Ézsaiás minden embert vaksággal vádolt, de különösen a zsidókat, mert nekik világosabban kellett volna látniuk a többieknél. Ők ugyanis nemcsak holmi közönséges világosságot és értelmet kaptak, hanem élvezték az Ígét, amivel az Úr bőségesen kijelentette Magát nekik. Jóllehet tehát a többiek vakok voltak, a zsidóknak mégis látni és ismerni kellett volna Istent, látván, hogy őket az Ő törvénye és tanítása világosította meg, mint valami nagyon fényes lámpa. Emellett a későbbiekben Ézsaiás így szólítja meg a zsidókat: „Kelj fel Jeruzsálem, és világosodjál, mert sötétség borítja a Földet, de rajtad az Úr világossága feltámad." (v. ö. Ézs60:1-2) Mivel a zsidók becsukták szemüket ebben a tiszta világosságban, ez az oka annak, hogy ezt a speciális korholást intézi hozzájuk. Mintha ezt mondta volna: „Hasztalan vitatkozom én azokkal, akik elidegenedtek Tőlem, s nem csoda, ha vakok, de szörnyű, hogy az én szolgáimmal is meg kellett történnie (akik szeme elé tárult a világosság), hogy süketekké váltak a füleikben folytonosan csengő tanításra. Ezek a dolgok ugyanis annyira világosak, hogy a vak is láthatja ezeket, s annyira hangosak, hogy a süket is hallhatja ezeket. Hiába beszélek azonban nekik, mert semmi sem lehet náluk nehézkesebb, vagy ostobább. S valóban, ahelyett hogy másoknál jobban látnának és hallanának, amint annak lennie kellene, náluknál nem lehet süketebbet, vagy vakabbat találni."

Az én követem, a kit elbocsátok. Egyetemesen az emberi fajtól a próféta fokozatosan leereszkedik a zsidókhoz, majd a papokhoz, akik vezető szerepet töltöttek be, s tekinthetők a legmagasabb rangú személyeknek. Egykor rájuk tartozott a törvény magyarázása, és a jó példa mutatása másoknak, röviden, az üdvösség útjának megmutatása. „A pap szájából" kellett „várniuk a törvényt" (Mal2:7). A próféta tehát azt panaszolja, hogy akiknek másokat kellett volna vezetniük, maguk is vakok voltak.

Egyesek a *szolga* szót Ézsaiásra, mások Krisztusra vonatkoztatják, s azt hiszik, hogy Ő, valamint Ézsaiás is vaksággal van megvádolva, de ennek semmi köze sincs a próféta szavainak jelentéséhez. Azaz, felnagyítja a hasonlatot a panasszal, amit nemrég tett a zsidók

tunyaságáról,mert hibásabbak voltak másoknál, de a legnagyobb szégyen a papokat illeti, akik a vezetőik voltak. Tanuljuk hát meg, hogy minél közelebb jutunk Istenhez, s minél magasabb rangra emelkedünk, annál kevésbé vagyunk menthetők. Ugyanezen okból alkalmazza a *tökéletes* szót is azokra, akiknek tökéleteseknek kellett volna lenniük.[849] Feddőleg említi ugyanis azt a tökéletességet, amiből kiestek bűnös lázadásuk következtében, amivel a legaljasabb módon szentségtelenítették meg Isten legkiválóbb ajándékát. Rendelkezvén az igazság „tökéletes" szabályával, egyedül rajtuk állt ugyanis, hogy kövessék azt.

20. *Sokat láttál*. A próféta maga magyarázza meg, micsoda ennek a vakságnak a természete, amiről beszélt, s megmutatja, hogy ez kettős. Ez viszont világosan megmutatja, hogy a zsidókról beszélt, akik bűnös megvetéssel kioltották Isten világosságát. A vétkünk megkettőződik, mikor Isten ítélőszéke elé állunk, ha becsukjuk a szemünket akkor, amikor világosságot mutat, s becsukjuk a fülünket, mikor Ígéje által tanít minket. A pogány nemzetek tényleg menthetetlenek lesznek, de a zsidók és mások, akiknek az Úr oly sok módon kijelentette Magát, kettős kárhozatot fognak érdemelni, amiért elvetették, hogy meglássák, vagy meghallják Istent. Nekünk tehát, akiknek manapság oly sok és oly látványos példa tárul a szemünk elé, félnünk kell ettől az ítélettől, mert sokakban most nem kisebb vakság, vagy makacsság lesz megtalálható, mint ami korábban a zsidók között fennállt, s nem lesznek ők sem menthetőbbek.

21. *Az Úr nagyon elégedett*.[850] S hogy még jobban fokozza a zsidók vétkességét, megmutatja, hogy nem Isten volt az, Aki meggátolta őket a bővelkedő és boldog élet élvezetében. Már említette, hogy az általuk elszenvedett nyomorúságok és megpróbáltatások a büntetés a vakságukért, amint önként vontak magukra. Most előhozakodik mintegy kiegészítésként és a vád betetőzéseként azzal, hogy makacságuk folytán utasítanak el minden megkönnyebbülést.

Ezt az igeverset különféleképpen magyarázzák. Egyesek így fordítják: „Az Úr így akarta", mások emígy: „Ő könyörületes". A magam részéről így fordítottam: „Az Úr akar", azaz hajlik népe megszabadítására és szándékában áll megtenni, mégpedig a törvénye dicsőítése és igazságossága felmagasztalása végett. Így tehát Isten megmondja az okát, miért kész segíteni azoknak, akik erre méltatlanok: mert dicsőségét akarja kiterjeszteni az ő üdvösségükben, hogy ezen a módon igazságos mivolta látványosan megmutatkozzon, törvénye pedig uralkodjon és virágozzon. Ami pedig a zsidókat ért súlyos csapásokat illeti, annak oka nem más, mint hogy saját elhatározásukból döntöttek úgy: vakok maradnak, s csapásokat hoznak magukra ahelyett, hogy Istennek engedelmeskednének. Ellenkező esetben ugyanis az Úr meg akarta őket gazdagítani, és fel akarta volna őket magasztalni. Mások így látják: „Az Úr meg akarja dicsőíteni a törvényét, mivel hűséges akar maradni a zsidók megbüntetésében, hiszen a törvényével fenyegette őket", ezzel azt feltételezik, hogy „igazságosság" alatt az Isten által a bűnös népre kiszabott büntetést és az őket sújtó bosszúállást érti.

Mások így fordítják: „Mert az Ő igazságosa", s Krisztusra vonatkoztatják, de tévednek a צדקו (*tzidko*) szó jelentését illetően. A próféta kétségtelenül az igazságosságról beszél és úgy érti, hogy az Úr szándékosan mutatta meg ígéreteinek fenségességét, továbbá igazságos mivoltának is a bizonyítékait adná népe megszabadításával, ha ők nem lennének hálátlanok és méltatlanok erre. Egyesek úgy vélik, hogy itt az Úr mintegy Magát mentegeti, mert mikor a nép, akiket örökbe fogadott, ennyi gonoszságnak volt kitéve, úgy tűnt, mintha megrendült volna az Ő igazsága. A próféta pedig ezt a rágalmat akarta megcáfolni, mert nem azért ragadták meg őket és váltak zsákmánnyá, mert az Úr gyönyörködik a nyomorúságaikban, hanem mert Ő az igazságosságot mindennél többre becsüli.

---

[849] Például az angol változatban az igevers szóban forgó része így hangzik: *ki olyan vak, mint aki tökéletes, és olyan vak, mint az Úr szolgája? – a ford.*

[850] A Károli-fordítás szerint: *Az Úr igazságáért azt akarta – a ford.*

Ami engem illet, én egyszerűen ekképpen magyarázom: „Az Úr a törvényének megdicsőítése végett hajlott arra, hogy jót tegyen a néppel azért, hogy dicsősége és igazságossága felragyogjanak a törvényben. A népe azonban méltatlannak mutatkozott erre a hatalmas kegyre így tehát a saját megátalkodottságukkal tették a sebeiket gyógyíthatatlanná". Emellett annak okát is meg kell tanulnunk ebből az igeversből, amiért az Úr ennyi jótéteményt áraszt az egyházára. Azért, hogy törvényét támogassa, azaz az embereket eljuttassa az Ő fenségének tiszteletére, ezzel igazsága egyre fényesebben és fényesebben ragyogjon. Mikor azt mondja, hogy az Úr akar és hajlik, ezzel világosan megmutatja, hogy Őt Önmagán kívül senki más nem kényszeríti. S ezt még teljesebben kifejezi, mikor azt mondja, hogy *az Ő igazságos mivolta alapján*. Ezzel ugyanis mindent kizár, amit az emberek hozhatnak magukkal. S az Urat semmi más megfontolás nem készteti arra, hogy jót cselekedjen, mint az, hogy Ő igazságos, mert az emberek között semmiféle érdem, vagy érték nem található. Ezt az okot azonban különösen a zsidókra vonatkoztatja, mert egyedül őket kegyeskedett örökbe fogadni.

22. *De e nép*. Ézsaiás most azt jelenti ki, hogy a saját hibája miatt nyomorult és pusztulásra kijelölt a nép, mivel elutasítják Istent, Aki egyébként hajlana arra, hogy jót tegyen velük, s mert szándékosan tesznek félre minden orvosságot, s kívánják a halált, ahogyan ez rendszerint lenni szokott azokkal az emberekkel, akiknek nincs reménysége. Így tehát oly módon menti ki Istent, hogy azzal súlyos vádakat is felhoz a néppel szemben, mivel a hálátlanságukkal elvetették Őt, s visszaéltek atyai jóindulatával. De amint nemrég megemlítettem, ezeket a dolgokat nem annyira Isten mentegetése végett említi, hanem holmi keserű panaszként, hogy a földijei szövetkeztek a saját pusztulásukra, mivel mintegy eldöntött céllal belesiettek megannyi sorscsapásba. Ha tehát romos és visszataszító állapotban látjuk az egyházat napjainkban, ezt a magunk vétkeinek és bűneinek kell tulajdonítanunk, melyek által el nem szenvedhetjük, hogy Isten jót tegyen velünk.

A ו (*vav*) kötőszót egyesek *tehát*-nak fordítják, én azonban jobbnak látom *de*-nek fordítani, mivel ellenkezést fejez ki azzal az akarattal szemben, amivel az Úr kijelentette, hogy készen állna megvédeni a népet, ha ők megengednék ezt. Én a הפח (*hapheach*) szót gerundiumként fordítom *közel lenni a csapdába eséshez* értelemmel, mert a nép közel állt ahhoz, hogy fogságba menjen. A בהורים (*bahurim*) szót illetően úgy vélem, hogy a két szó az egy helyett jelenti a *barlangokban* szót, mert *fiatal embereknek* fordítani a szót számomra ütközni látszik a szövegkörnyezettel.[851]

Ragadománnyá lettek. Azok, akik az egész emberi fajra vonatkozólag értelmezik ezt, akiknek nincs Megváltójuk, csak Krisztus (Jn8:36), semmit sem hoznak fel, ami megfelelne a próféta szavainak. Ő ugyanis egyszerűen csak azt jelenti ki, hogy a nép a szabadítás reménysége nélkül pusztul el, mert elvetették Isten kegyelmét. Következtessünk ebből arra, mi fog ránk szakadni, ha a megfelelő időben nem öleljük magunkhoz Isten számunkra felkínált kegyelmét. Természetesen rászolgálunk, hogy megfosztassunk minden segítségtől, prédává és ragadománnyá váljunk, végül elpusztuljunk.

23. *Ki veszi ezt közületek fülébe?* Ézsaiás ugyanazt a témát folytatja, mert úgy érti: a zsidók annyira ostobák lesznek, hogy még akkor sem fognak látni, mikor figyelmeztetést kapnak, s konkrétan hozzájuk szól, mert bár képzettebbeknek és tanultabbaknak kellett volna lenniük másoknál, mégsem értettek meg semmit, s nem vették észre Isten ítéleteit, jóllehet azok rendkívül nyilvánvalók voltak.

A ki figyelne és hallgatna ezután! Azaz ki az, aki végül a csapásoktól legyőzetve megtér, ha későn is? Látjuk, miképpen fokozza ez a megdöbbenés őrültségük vétkét: mert mindig elutasítják, hogy tanítsák őket. Tanuljuk hát meg, mi a fenyegetések és büntetések

[851] A Károli-fordításban szereplő *bilincsbe verve tömlöczben mindnyájan* igeszakasz például a King James változatban így szól: *csapdába esve mindannyian lyukakban*. Kálvin változatában a *lyukak* helyett valószínűleg a *barlang, odú* szó szerepel- - *a ford*.

haszna: Isten ugyanis nem úgy feddi bűneinket, vagy bünteti azokat, mintha örömét lelné a bosszúállásban, vagy valami ellentételezést követelne, hanem hogy *odafigyeljünk és hallgassunk (Rá) ezután!*

24. *Ki adta ragadományul Jákóbot?* Itt Ézsaiás azokat a dolgokat panaszolja el, amiket a zsidók nem tartottak be, mert vagy azt gondolták, hogy az őket ért szenvedések a véletlen műve, vagy azt, hogy nem volt ugyanakkora erejük ellenállni, mint atyáiknak, s ez volt annak oka, amiért az ellenségeik legyőzték őket. Röviden, miután az elméjüket teljesen lefoglalták a külső körülmények, egyidejűleg nem vették észre a fenyegetéseket, melyeket oly gyakran hirdettek a próféták, és nem ügyeltek Isten ítéleteire. Ezért a próféta a mennyei trón elé citálja őket annak kijelentésével, hogy Isten a szerzője ezeknek az ítéleteknek.

Avagy nem az Úr-é? Nem voltak képesek elhinni, hogy a csapások, melyeket elszenvedtek, az Úrtól származtak bűneik jogos büntetéseként, s tudjuk, hogy ez az, amit az emberek manapság még nagyobb nehézségek árán képesek csak elhinni. Mindenki elismeri, hogy Isten a Szerzője minden dolognak, de mikor megkérdezzük, hogy vajon a baljós események Isten büntetései-e, szégyellik azt megvallani. Az embereket ugyanis változatos gondolatok vonják el, s a szerencséről alkotott véleményüktől elfogultan elméjüket és szívüket ehhez, vagy ahhoz az okhoz fordítják inkább, mintsem Istenhez.

A ki ellen vétkezénk. Ézsaiás ezután rámutat ennek a fájdalmas pusztulásnak az okára: a nép bűneire, amiket az Úr joggal büntetett. Hasonlóképpen Mózes is kimutatta: „Miképen kergethetne egy ezeret, és kettő hogyan űzhetne tízezeret, ha az ő Kősziklájok el nem adja őket, és ha az Úr kézbe nem adja őket?!” (5Móz32:30) Naponta csodálkozunk megannyi dolgon, melyek a várakozásaink ellenében történnek, de mégsem ismerjük el, hogy ezek oka bennünk rejlik. Szükséges tehát, hogy erővel préseltessünk és kényszeríttessünk hibánk megvallására, következésképpen ezt a tanítást gyakorta el kell mondani és ismételni.

S hogy az emberek ne vádolhassák Istent kegyetlenséggel, a próféta hozzáteszi, hogy ezt jogos indokból teszi, mert Ő nem kapkod[852] a büntetés kiszabásával, ha a szükség nem kényszeríti, s nem leli örömét a megpróbáltatásainkban. Itt tehát két külön dolgot kell észrevennünk. Először is nem történik velünk gonoszság, csak az Úrtól, így nem szabad azt gondolnunk, hogy bármi a véletlen, vagy külső okok műve. Másodszor, nem szenvedünk el semmi gonoszat, csak jogos okból, mivel vétkeztünk Isten ellen. Hasztalan vádolják tehát az emberek kegyetlenséggel Istent, mert el kell ismernünk igazságos ítéleteit azokban a büntetésekben, melyeket megérdemelten szab ki.

És nem akartak járni útain. Itt a próféta fokozza a zsidók vétkességét, de személyt vált, mert előzőleg önmagát is a többiekhez csapta a testület tagjaként, s megvallotta vétkét. Nem mintha emlékeztetett volna a nép nagy testületére, vagy elfogadta volna azok bűneit, hanem mert a bűnök ekkora tömege között nem lehetett mentes a bizonyos mértékű megfertőződéstől a test többi részéhez hasonlóan. Miután ő nagyon más volt, mint a nép nagy testülete, itt személyt vált és hozzáteszi: „Nem akar*tak*”, amivel kijelenti, hogy az ennyire mélyen gyökerező csökönyösség sértő a számára, így semmi módon nem képes azt elrejteni, vagy azzal egyetérteni. A szóban forgó dolog ugyanis nem a közönséges bűnök, hanem Isten lenézése és elutasítása, ami az Ő igájának heves és gőgös lezárásában nyilvánul meg. Ez az ok az, ami miatt Ézsaiás kizárja magát a soraikból.

Ha ezek a dolgok joggal érték utol a zsidókat, tudjuk meg, hogy ugyanez a büntetés lebeg felettünk és az egész világ felett is, ha nem ügyelünk a figyelmeztetésre és nem térünk meg. Látjuk, mily kedvesen hívogat minket az Úr Magához, milyen sok módon fejezi ki a jóakaratát irántunk, s milyen kegyelmesen tesz arról bizonyságot, hogy noha megsértették, kiengesztelődik. Ha most, miután ily gyakran és kedvesen hívogatott, s miután megtapasztaltuk kegyelmét, elutasítjuk, hogy odafigyeljünk Rá, kétségtelenül megérezzük, hogy a romlás, amit megtapasztaltak a zsidók, minden lázadót egyformán utolér.

[852] “Car il n’ empoigne la verge soudainement.” “Mert Ő nem ragad hirtelen botot.”

25. *Ezért ontá ki reá búsulásának haragját*. Mivel a zsidókat ért büntetések, melyeket az Úr elkezdett, s majd később folytatni fog, nagyon súlyosak voltak, a próféta képes beszéddel írja le ezek hevességét. Azt mondja, hogy az Úr úgy *ontotta ki haragját*, mint mikor a villám sújt le erővel, vagy a vizek előre törnek, s a pusztulás szétárad a környező országban pont úgy, mint mikor az özönvíznél „felfakadának… a nagy mélység minden forrásai, és az ég csatornái megnyilatkozának" (1Móz7:11), s a vizek hatalmas erővel és hevességgel törtek előre.

És a had erejét. Ezután más hasonlatot használ, miszerint Isten összegyűjti erőit a háborúra, hogy fáradhatatlan ellenségességgel támadhassa a népet. Ha erről azt feltételezik, hogy azokat az ellenségeket jelenti, akiket az Úr támasztott a zsidók ellen, én nem nagyon ellenzem ezt a magyarázatot, mert biztos, hogy azok Isten ítéletei következtében léptek színre. Mi más volt Nabukodonozor, mint Isten ostora? (Jer51:20) Ami viszont engem illet, szerintem ezt is jelképes nyelvezetnek kell tekinteni, melynek jelentése ez: „Isten hevesen tör előre, mint a felfegyverzett ellenség, s haragját kiontja a népre". Istennek több módszere is van a háború megvívására, mert néha éhséggel, néha háborúval, néha pedig járvánnyal bünteti népét. Ezért én úgy gondolom, hogy a próféta itt minden csapást beleért, amikkel az Úr sújtja az Ő népét. Ha néha úgy véljük, hogy Ő túlságosan elhamarkodott és szigorú, akkor vegyük fontolóra, milyen szörnyűségesek a bűneink, mert akkor nem találjuk majd mértéktelennek, vagy túlságosan szigorúnak a büntetések kiszabásában.

De nem figyelt rá.[853]. A próféta ismét az ellen a hatalmas ostobaság ellen kiált fel, amivel a zsidók megverettek, hogy nem vették észre megpróbáltatásaikat, sem a szemeiket nem emelték a mennyre, hogy elismerték volna: az Úr volt a bosszúálló és Ő eme csapások szerzője.[854]

És nem vette szívére.[855] „Szívére venni" valamint azt jelenti: figyelmesen és szorgalmasan fontolóra venni, mert ha ez a gondolat belépett az elménkbe és belevésődött a szívünkbe: „Isten a Bíró, és jogosan büntetett minket", akkor azonnal meg kell térnünk. Manapság a világ annyi csapás alatt nyög, hogy aligha van egy pontja, mely mentes volna Isten haragjától, de mégse figyel erre senki, hanem mindannyian hevesen és lázadó módon vitatkoznakŐvele. Nem kell tehát csodálkoznunk, ha ilyen félelmetes büntetéseket szab ki az emberekre, s mindenfelé kiontja haragját, mikor a világ szenvedélyes lázadással száll Vele szembe.

[853] A Károli-fordítás szerint: *de nem értett – a ford*.
[854] "Pour recognoistre Dieu, qui les chastioit si rudement." "Hogy elismerték volna Istent, Aki ily szigorúan büntette őket."
[855] A Károli-fordítás szerint: *de nem tért eszére – a ford*.

43. fejezet

1. És most, oh Jákób, így szól az Úr, a te Teremtőd, és a te alkotód, Izráel: Ne félj, mert megváltottalak, neveden hívtalak téged, enyém vagy!

2. Mikor vizen mégy át, én veled vagyok, és ha folyókon, azok el nem borítnak, ha tűzben jársz, nem égsz meg, és a láng meg nem perzsel téged.

3. Mert én vagyok az Úr, a te Istened, Izráelnek Szentje, a te megtartód, adtam váltságodba Égyiptomot, Kúst és Sebát helyetted.

4. Mivel kedves vagy az én szemeimben, becses vagy és én szeretlek: embereket adok helyetted, és népeket a te életedért:

5. Ne félj, mert én veled vagyok, napkeletről meghozom magodat, és napnyugotról egybegyűjtelek.

6. Mondom északnak: add meg; és délnek: ne tartsd vissza, hozd meg az én fiaimat messzünnen, és leányimat a földnek végéről,

7. Mindent, a ki csak az én nevemről neveztetik, a kit dicsőségemre teremtettem, a kit alkottam és készítettem!

8. Hozd ki a vak népet, a melynek szemei vannak, és a süketeket, a kiknek füleik vannak!

9. Minden népek gyűljenek egybe, és seregeljenek össze a népségek: ki hirdethet közülök ilyet? Vagy a régieket tudassák velünk, állítsák elő tanuikat, hogy igazuk legyen, hogy ezek hallván, ezt mondják: Igaz.

10. Ti vagytok az én tanuim, így szól az Úr; és szolgám, a kit elválasztottam, hogy megtudjátok és higyjetek nékem és megértsétek, hogy én vagyok az, előttem Isten nem alkottatott, és utánam nem lesz!

11. Én, én vagyok az Úr, és rajtam kivül nincsen szabadító!

12. Én hirdettem, és megtartottam, és megjelentettem, és nem volt idegen isten köztetek, és ti vagytok az én tanuim, így szól az Úr, hogy én Isten vagyok.

13. Mostantól fogva is én az leszek, és nincs, a ki az én kezemből kimentsen; cselekszem, és ki változtatja azt meg?

14. Így szól az Úr, a ti megváltótok, Izráel Szentje. Ti értetek küldöttem el Bábelbe, és leszállítom mindnyájokat, mint menekülőket a Káldeusokkal együtt vídámságuk hajóiba.

15. Én az Úr vagyok, szent Istenetek, Izráelnek teremtője, királyotok.

16. Így szól az Úr, a ki a tengeren utat csinál, és a hatalmas vizeken ösvényt,

17. A ki kihozott szekeret és lovat, sereget és vitézt; együtt hevernek ottan, nem kelnek föl, kialudtak, mint gyertyabél elhamvadának!

18. Ne emlékezzetek a régiekről, és az előbbiekről ne gondolkodjatok!

19. Ímé, újat cselekszem; most készül, avagy nem tudjátok még? Igen, a pusztában utat szerzek, és a kietlenben folyóvizeket.

20. Dicsőítni fog engem a mező vada, a sakálok és struczok, hogy vizet szereztem a pusztában; a kietlenben folyóvizeket, hogy választott népemnek inni adjak.

21. A nép, a melyet magamnak alkoték, hirdesse dicséretemet!

22. És még sem engem hívtál segítségül Jákób, hanem megfáradtál én bennem Izráel!

23. Nem adtad nékem égőáldozatul bárányaidat, és áldozataiddal nem dicsőítettél engem; nem terheltelek ételáldozattal, és tömjénnel nem fárasztottalak.

24. Nem vettél pénzen nékem jóillatú nádat, és áldozataid kövérével jól nem tartottál, csak bűneiddel terhelél, vétkeiddel fárasztál engemet.

25. Én, én vagyok, a ki eltörlöm álnokságaidat enmagamért, és bűneidről nem emlékezem meg!

26. Juttasd eszembe, no pereljünk együtt, beszéld el, hogy igaznak találtassál!

27. Az első atyád vétkezett, és tanítóid elpártoltak tőlem!

28. Ezért én is megfertőztettem a szent fejedelmeket, és veszedelemre adám Jákóbot, és gyalázatra Izráelt!

1. *És most… így szól az Úr*. Nehéz megmondani, hogy ez vajon másik értekezés, vagy azonos az előzővel. A próféták ugyanis, akiknek az írásai eljutottak hozzánk, nem osztották fel értekezéseiket különálló fejezetekre úgy, hogy tudhatnánk, mit mondtak el nap mint nap. Én valószínűnek tartom, hogy ez a tanítás kapcsolódik az előzőhöz, mert miután előzőleg szigorúan szólt a zsidókhoz, s pusztulással fenyegette őket, most enyhíteni akarta ezt a szigorúságot. Az Úr mindig gondját viseli az istenfélőknek, s a gonoszság soha nem uralkodik el oly mértékben, hogy egyidejűleg meg ne őrizné az Ő népét, s ne gondoskodna a biztonságukról, nehogy ugyanabba a pusztulásba kerüljenek ők is. Ezért úgy vélem, hogy a ו (*vav*) kötőszót itt elválasztó értelemben kell vennünk: „*De mégis* meghagy az Úr valamennyi vigasztalást a megmaradó istenfélőknek”.

Ezt az igeszakaszt gondosan meg kell figyelni, mert bár úgy tűnhet, hogy minden összefogott az elpusztításunkra, s bár az Úr haragja hevesen lángol és úgy véljük: számunkra közel a vég, mégis, ha két-három istenfélő ember megmarad, már nem kell kétségbeesnünk, mert Jehova ekképpen szólítja meg őket: *Ne félj*. A *most* határozószónak, ami itt szerepel, nagy a súlya, mert mostani, vagy küszöbön álló sorscsapást jelent, röviden olyan időket, amikor úgy tűnt, mindenki elveszett és tönkrement, de az Úr pont ebben az időszakban nem szűnt meg a népét vigasztalni, s gyengéden enyhíteni szomorúságukat, hogy a legnagyobb kétségbeesés közepette is szilárdnak és rendíthetetlennek őrizhessék meg a reménységet.

Ez az értelme az *a te Teremtőd, és a te alkotód* bevezetésnek, mert ellenkező esetben az ajtók becsapódnak eme próféciák beteljesedése előtt. Emellett más igeszakaszokból arra a következtetésre juthatunk, hogy az Úr itt nem az egyetemes teremtésről beszél, amelyben a többi emberrel egyformán osztozunk, s amely által halandóknak születtünk, hanem a mennyei élet reménységére való újjászületésről, aminek alapján neveztetünk új teremtményeknek is. Ebben az értelemben mondja Pál is, hogy mi „Isten alkotása” vagyunk (Ef2:10), amint egy korábbi alkalommal már teljesen megmagyaráztuk. Ebben az értelemben nevezi Magát *alkotónak* is, mintha azt mondta volna, hogy Isten nem azért „alkotta” az egyházat, melyben dicsőségének ragyogása oly tisztán látható módon fénylett, hogy visszacsináljon egy ennyire kiváló munkát. Ebből észre kell vennünk, hogy az egyháznak semmije sincs, ami ténylegesen az övé, hanem mindazt, amiben kimagaslik, Isten ajándékának kell tulajdonítani.

Mert megváltottalak. Ezt mint az előző kijelentés okát teszi hozzá, s indokoltan tekinthetjük olybá, hogy mind a múltra, mind a jövőre vonatkozik, ugyanis az Egyiptomból történt első szabadulás reményt adott a másik szabadulás eljövetelének. S bár a jövőbeli szabadulást írja le a babiloni fogságból, a múlt idő használata mégsem helytelen, mert Isten már azelőtt megváltott minket, hogy a megváltás hatása elért volna. Ezért mikor arról akar bizonyságot tenni, amit elrendelt, nevezetesen az egyháza megváltását, mely elpusztultnak látszik, helyesen használja a múlt időt.

Neveden hívtalak téged. A „nevén hívni valakit” itt azt jelenti: szoros kapcsolatba engedni, mint amikor Isten örökbe fogadott minket, hogy a gyermekei legyünk. Ezért mondja azt is a Szentírás, hogy „nem ismerte őket” (Mt7:23, Lk13:27). Az efféle ellentétből teljesebben megtanuljuk, mit jelent az „Isten által hívatni”. Azt, hogy Ő figyelmen kívül hagy másokat és különleges megtiszteltetésben részesít, továbbá idegenekből a háznépének tagjaivá tesz minket, majd gondoskodása és felügyelete alá von, hogy mind minket, mind minden dolgunkat irányíthassa. Ugyanezért mondja azt is: *enyém vagy*, hogy a hívők tudhassák,

mindig megmarad az egyház a választott nép között, mert Isten elutasítja, hogy megfosszák jogos tulajdonától. Röviden, kijelenti, hogy ők az Ő drága öröksége, amit soha nem enged elrabolni.

2. *Mikor vizen mégy át*. Ez egy elébe vágás, mellyel kijelenti, hogy akik Isten azonnal segítségére támaszkodnak, nincs okuk elmerülni a balsorsban. Ezt az előző versben jelentette ki teljesebben, mert míg megmutatja, hogy az egyház sem lesz kivétel a csapások és megpróbáltatások alól, hanem állandó háborút kell vívnia, türelemre és bátorságra buzdítja, mintha ezt mondta volna: „Az Úr nem azért váltott meg téged, hogy a kedvteléseknek és a fényűzésnek élhess, vagy hogy átadhasd magad a gondtalanságnak és a nemtörődömségnek, hanem inkább azért, hogy készen állj mindenféle gonoszság elviselésére". A *tűz* és a *víz* alatt mindenféle nyomorúságot ért, melyeknek ki vagyunk téve ebben az életben, mert nemcsak egyféle sorscsapással kell megküzdenünk, hanem végtelenül sokfélével. Van, mikor „vízen kell átmennünk", máskor pedig „tűzön" (Zsolt66:12). S valóban, a hitet sokféleképpen kell próbára tenni, mert gyakorta megtörténik, hogy aki egy csatában győztes volt, az eltéved egy másféle kísértés következtében. Így tehát megpróbáltatunk a nyomorúságokban, de végül megszabadulunk; megzavarnak a hullámok, de el nem nyelnek; sőt még a lángnyelvek is megperzselnek, de meg nem emésztenek. Valóban ugyanazt a fájdalmat érezzük, mint más emberek, de Isten kegyelmétől támogatva és a türelem lelkével megerősítve nem lankadunk el, s végül Isten kinyújtja a kezét és magasra emel minket.[856]

3. *Mert én vagyok az Úr, a te Istened*. Az előző kijelentést erősíti meg az utóbbi megtapasztalásával, az Úr ugyanis korábban oly módon segítette népét, hogy ésszerű és helyes volt a hívőknek biztonságosan az Ő kegyelmére támaszkodni. Mindig emlékeznünk kell arra, amit az előző versben mondott: „Ne félj, mert megváltottalak". Ezeket egységesen és közvetlen kapcsolatban állóként kell olvasni, mivel ugyanaz a tárgyuk, mert ha az Úr a mi Istenünk, abból következik, hogy a mi oldalunkon áll, ezért a Megváltónknak fogjuk Őt találni. Ha azonban meg akarjuk tapasztalni, hogy Ő a mi Megváltónk, Izrael részét kell képeznünk, de nemcsak névleg, hanem valódi bizonyítékait adva a kegyességnek egész életünk során. Ez tehát annak a meggyőződésnek az alapja, hogy „az Úr a mi Istenünk", s ebből következik, hogy akik nem ismerik el Istent Atyjuknak, s nem támaszkodnak az Ő kegyességére, nyomorultak és folytonosan reszketnek. A gonosz emberek valóban belemerülnek a szórakozásba, sőt még megvetően is cselekszenek Istennel szemben, de közönyösségük az elme részegsége és őrülete, mellyel csak még gyorsabban vitetnek homlokegyenest a pusztulásba. A hívőknek egyedül az ad magabiztosságot, hogy Ő, Aki kiválasztotta őket, folyamatosan az Istenük akar lenni, s meg akarja őket őrizni, s ezért elkülönítette őket a saját örökségeként.

Ebben az értelemben nevezi Magát *Izrael Szentjének*, mivel miközben az egész emberi faj a természeténél fogva elidegenedett tőle. S jóllehet a külső elkülönülés csekély jelentőségű, míg Isten meg nem szenteli a választottakat az Ő Lelkének erejével, mégis, miután Izrael nyíltan beszennyezte magát, Isten kijelenti, hogy az Ő szövetsége azért nem válik érvénytelenné, mert Őbenne nincs változás. Emellett közismert, hogy a *szent* szó aktív értelemben használatos „Ő, Aki megszentel" értelemben. Ha tehát bizonyosak akarunk lenni Isten irántunk érzett szeretetében, mindig emlékezzünk örökbefogadásunk bizonyságtételére, mellyel, mint biztos záloggal megerősödünk a szívünkben, s kérjük ezt teljes buzgósággal Istentől.

Megadtam megváltásod árát.[857] Nem teszek megjegyzést azokra az ismétlésekre, amelyeket a próféta gyakran használ, s amelyek megszokottak a héber nyelvben, mert a két kifejezést ebben a versben, a *megadtam az árát* és a *helyetted* ugyanabban az értelemben használja. Mondtuk, hogy a próféta Isten kegyelme korábbi bizonyítékainak előhozásával

[856] "Jusqu' ace qu'il nons esleve en haut a soy." "Míg magasra nem emel minket Önmagához."
[857] A Károli-fordítás szerint: *adtam váltságodba – a ford.*

erősíti a hívőket, mintha azt mondta volna: „Tapasztalatból tudjátok, hogy Isten gondoskodik az üdvösségetekről, mert mi más módon történhetett volna, hogy Senakherib Egyiptom, Etiópia és más nemzetek ellen fordította az erejét, mint úgy, hogy az Úr a gondotokat viseli, s ellenségeitek támadását más irányba fordította? Mivel tehát ezidáig ekkora buzgalommal viseltetett irántatok, nincs okotok aggodalmaskodni a jövő miatt". Ha tehát valaha is kételyek ébrednek az elméinkben Isten gondviselését illetően, vagy az Ő ígéreteivel kapcsolatosan, fel kell idéznünk azokat a jótéteményeket, melyeket már ránk ruházott. Szélsőségesen hálátlanok leszünk ugyanis, ha miután ennyi jót kaptunk Istentől, kételkedünk jövőbeni kegyességében.

Felmerül azonban egy kérdés. Miféle értelemben nevezi Egyiptomot és Etiópiát az egyház megváltása árának? A pogányok ugyanis nem akkora értékűek, hogy megváltanák Isten gyermekeit. A próféta viszont ezt a kifejezésmódot a köznyelvből kölcsönözte, mintha csak ezt mondta volna: „Az egyiptomiak, az etiópok és a sabeusok léptek a helyetekre, s mintha csere történt volna, ők voltak kénytelenek elszenvedni azt a pusztítást, aminek ti voltatok kitéve. Azért ugyanis, hogy megőrizzelek benneteket, őket semmisítettem meg, s őket adtam át helyettetek az ellenség kezébe". Meg kell figyelnünk azonban a történelmet. Mikor Senakherib minden erejével Júdea ellen tört, az Úr hirtelen kantárt vetett rá és más háborúkba térítette el, ezért kénytelen volt átcsoportosítani hadseregét. Így aztán az egyiptomiak és az etiópok teljesen leverettek, míg Isten népe fellélegezhetett (2Kir19:28, Ézs37:8).

Mi is készséggel elismerhetjük, ha nem vagyunk rosszabbak a hülyéknél, hogy Istennek ugyanaz a gondviselése és végtelen kegyelme ránk is kiterjedt, mikor a minket megsemmisíteni kívánó zsarnokok egyesülten feltátották a szájukat, hogy elnyeljenek minket, Isten azonban egymás elleni háborúra indította őket, s így a düh, mellyel irántunk viseltettek, másfelé fordult. Isten ugyanis így cselekedvén védett meg minket, mondhatni így adta meg a megváltásunk árát. Mikor látjuk hogy a hitetlen emberek az egymás elleni háborúk zűrzavarában és kavarodásában felfüggesztik a megsemmisítésünkre irányuló erőfeszítéseiket, de nyilvánvaló, hogy ezt nem a saját jószántukból teszik, emeljük szemeinket a mennyre és tanuljuk meg, hogy Isten a mi megvédésünk érdekében csodálatos módon másokat tesz a helyünkre. Mi ugyanis olyanok voltunk, mint a „vágójuhok" (Zsolt44:23), minden oldalról ellenünk rántottak kardot, ha Ő nem kapta volna ki a kardokat a gonoszok kezéből, vagy nem fordította volna őket más irányba.

Ebből egy általános tanítást kell származtatnunk, miszerint az Úr akkora gondját viseli minden hívőnek (1Pt5:7), hogy a világnál is többre értékeli őket. Jóllehet tehát nekünk nincs értékünk, mégis örvendezzünk annak, hogy az Úr ekkora értéket ad nekünk, az egész világnál többre becsül, kiment minden veszélyből, és még a halálban is megőriz. Ha minden békességes lenne bennünk, s nem lennének problémáink, nem látnánk meg Isten eme kegyelmét sem. Mikor ugyanis ezer halál fenyeget, vagy nem látszik út a menekülésre, s Ő hirtelen visszaveti a zsarnokokat, vagy más irányba fordítja őket, akkor tapasztalatból ismerjük meg azt, amit a próféta mondott, s látjuk felbecsülhetetlen kegyességét irántunk.

4. *Mivel kedves vagy*. Mások így fordítják: „Mivel tiszteletreméltó vagy, vagy tisztességre emeltelek". Én azonban azt hiszem, hogy Isten itt adja meg az okát, amiért Egyiptomot és Etiópiát adta az ellenségeik kezébe helyettük. Azért, mert szerette őket, s mert kedvesek voltak a számára. Így kell tehát magyarázni: „Mivel szerettelek, ezért embereket adtam érted váltságul". Ezekkel a szavakkal kizár minden személyes érdemet a nép részéről, hogy ne tudjanak azzal dicsekedni: bármit a saját érdemeik alapján értek el. Valóban, az üdvösség, és minden általunk kapott áldás oka Isten meg nem érdemelt szeretete. S ez az oka minden kiválóságunknak is, mert ha a saját tulajdonságaink alapján ítélne meg minket, annyira sem becsülne, mint egy szalmaszálat. Félre kell hát tennünk az érdemekkel kapcsolatos összes elképzelést, s mindent egyedül Istennek kell tulajdonítanunk. A próféta azt akarja kifejezni, hogy Isten szeretete nem közönséges, mikor azt mondja: „kedvesek"

vagyunk, s ugyanezen okból nevez minket „elsőszülöttjeinek”, (2Móz4:22) és „barátainak” is (Jn15:15).

Embert adok helyetted.[858] Semmi újat sem tesz hozzá, hanem inkább az előző kijelentést magyarázza, s az „ember” szót gyűjtőnévként használja az „emberek” helyén, mintha ezt mondta volna: „Nem lesz ember, akit az Úr el ne távolítana és meg ne semmisítene azért, hogy megtartsa népét, mert nagyobb értéket tulajdonít egyetlen hívőnek, mint az egész világnak”. Egyidejűleg arra is emlékezteti a hívőket, hogy olyanok árán váltattak meg, akik semmiben sem különböznek tőlük a természetük eredete tekintetében.

5. *Ne félj*. Mikor Ézsaiás gyakorta ismételgeti ezt a buzdítást, ne tekintsük feleslegesnek, mert tudjuk, és érezzük, hogy természetünknél fogva mennyire hajlunk a bizalmatlanságra. Aligha tudja bármilyen szó is kifejezni azt a riadalmat, ami akkortájt rázta meg az egyházat. Abban a pillanatban, amint elkezdjük megkérdőjelezni Isten ígéreteit, elménket különféle gondolatok foglalják el. Megriadunk és folytonosan kínlódunk a veszélyek nagysága és sokfélesége miatt, míg végül bárgyúvá leszünk, s nem vesszük észre Isten kegyelmét. Ennek megfelelően, mielőtt a kétségbeesés megragadná szívünket, nem minden jó ok nélkül ismétli oly gyakran, hogy *én veled vagyok* azért, hogy teljességgel megsemmisítse, vagy legalábbis részben közömbösítse a szívünkbe befészkelődött félelmet, mert ha az egyszer gyökeret vert ott, nincsen rá orvosság. Emiatt azt is meg kell jegyeznünk, hogy semmi másra sem alapozhatjuk a biztonságunkat, mint Isten jelenlétére, mert ha Ő nincs jelen, akkor vagy félénken remegünk, vagy bárgyúvá válunk, vagy rohanunk homlokegyenest, mint a részegek. Azonban azt nem akarja Isten, hogy annyira mentesek legyünk a félelemtől, hogy átadjuk magunkat a tunyaságnak, és a közönyösségnek, hanem mikor értesülünk róla, hogy Ő közel van. vidám meggyőződéssel kell győzteseknek lennünk a félelmek közepette.

Napkeletről meghozom magodat. Ezt az igeverset bizonyosan Mózes írásaiból vette, amint a jelen kommentár elején már említettük, hogy a próféták az ő magyarázói, s tanításaikat az ő könyveiből veszik. Ezért a próféta ezt az igeverset arra a konkrét eseményre vonatkoztatja, amit a jelen értekezés során a szeme előtt tartott. Mózes ezt így jelezte előre: „Akkor visszahozza az Úr, a te Istened a te foglyaidat, és könyörül rajtad, és visszahozván, összegyűjt majd téged minden nép közül, a kik közé oda szórt téged az Úr, a te Istened. Ha az ég szélére volnál is taszítva, onnét is összegyűjt téged az Úr, a te Istened, és onnét is felvesz téged” (5Móz30:3-4). Amiről Mózes általános fogalmakban beszélt, azt a próféta itt egy konkrét esetben erősíti meg, s újból kijelenti, kissé megváltoztatva a szavakat. Az elmondottak megfelelnek annak, hogy olyan nehéz összeszedni a népet, ami nemcsak szétszóratott, de a világ legtávolabbi országaiba űzetett, mint az ide-oda elszórt hamut összeszedni. Isten azonban az Ő csodálatos erejével ezeket az eltávolodott tagokat ismét egy testben fogja egyesíteni.

6. *Mondom északnak*. Ebbe a négy részbe belefoglalja az egész világot, ami nagyon szokásos dolog minden nyelvben. Ézsaiás azonban némiképp emelkedettebb nyelvezetet használ, mint Mózes, mivel azt akarta: a nép úgy tekintsen ezekre az eseményekre, mint már ténylegesen lezajlottakra, s erre a célra ezek az élénk leírások, melyek mintegy a szemünk elé állítják azokat, bámulatosan alkalmasak. Valóban elmondhatta volna egyetlen szóval, de ez a megszólításmód messze erőteljesebb, mert úgy mutatja be Istent, mint Aki a legfelsőbb rendű tekintéllyel parancsol minden teremtménynek és a világ minden részének, hogy engedjék szabadon az Ő népét.

Hozd meg az én fiaimat. Ezalatt azt érti, hogy nem az egész Izrael gyűjtetik össze, hanem csak a valódi Izrael, mert Ábrahám nem minden test szerinti leszármazottja valódi izraelita, hanem közülük nagyon sokan elkorcsosultak (Rm9:6-7). Csak a valódi Izrael tartozik az igaz és törvényes maghoz, mert a nép túlnyomó többsége nem üdvözült, csak a „maradék”, amint azt a korábbi fejezetben láttuk (Ézs10:21-22). Rengeteg embert vittek

[858] A Károli-fordítás szerint: *embereket adok helyetted – a ford*.

fogságba, de csak nagyon kevesen tértek vissza. Közöttük volt megőrizve a mag, s az Úr nem engedte, hogy az a mag elpusztuljon, vagy hogy az atyáikkal kötött szövetség megtörjön. Ezeket a dolgokat nagyon nehezen hitték el a zsidók, akiket mindenki megvetett, s nemcsak a gyűlöletnek, hanem majdnem az egész világ átkainak is ki voltak téve, s jóformán nem is számították őket embereknek. Így aztán egyedül ezektől az ígéretektől kellett függeniük. Tudták, hogy Círusz (Ézs45:1) el fog jönni, de hogy ki lesz ő, azt még nem voltak képesek felfogni, hisz még meg sem született, ezért rendkívül kiváló és szilárd hittel kellett rendelkezniük, hogy rendíthetetlen bizonyossággal várjanak az Úrra, miközben sokan meséknek tartották ezeket a próféciákat. Ebből a példából is tanuljunk meg egyedül Istenre nézni, hogy ne kételkedjünk: Ő megsegít és a megfelelő időben beváltja ígéreteit.

7. *Minden elhívottat*.[859] Én így fordítom ezt a mondatot, mert a próféta egyes számot használt a többes szám helyett. Egyes fordítók tévedtek ennek a kifejezésmódnak a jelentését illetően, mert így magyarázzák: „Bárkit, aki a nevemről neveztetik, a dicsőségemre alkottam". Én azonban így értem: „Minden elhívottat", azaz „Mindenki, aki a nevemről fog neveztetni", amit más igeversekben szerepel: „az én nevemről fognak neveztetni" (1Móz48:16, 5Móz28:10, Ézs3:28). De miért? „Mert én teremtettem őket, én formáltam őket, én alkottam őket a dicsőségemre". A világ különböző, és egymástól távol eső részeire szétszórt nép egyetlen testületbe gyűjtésének korábban már tárgyalt témáját folytatja, mintha azt mondta volna: „Ha ez a munka lehetetlennek tűnik,nem szabad a természet szokásos menetéből kiindulva megítélnetek, hanem az Ő hatalmára kell néznetek".

Az én nevemről, azaz „az én irányításom alatt", amint már mondtuk egy másik igevers magyarázata során (Ézs41:25), hogy Isten azért békült meg velünk, mert az örökbefogadás jogán az Ő népének számíttatunk. Mivel tehát a zsidók az Ő vezetése és irányítása alatt jöttek vissza, nem ember ereje, vagy segítsége nélkül, ezért kijelenti, hogy az Ő neve látványos lesz ebben a szabadulásban, hogy az emberek megtanulják az ítéleteiket nem a testből, vagy a természetes eszközökből kiindulva megalkotni.

Dicsőségemre. A próféta hozzáteszi az okot, ami szilárd alapot ad a meggyőződéshez: hogy az Ő dicsőségét akarja kimutatni bennük. Isten tehát bizonyságot tesz róla: népének üdvösségével olyannyira törődik, hogy ugyanúgy nem képes elvetni a népéről történő gondoskodást, mint amennyire soha nem képes megengedni, hogy nevét szégyen és gyalázat érje, egyszóval, az Ő ragyogása, amit folytonosan védelmez, szoros kapcsolatban áll népe üdvösségével.

A kit alkottam és készítettem. A megerősítés kedvéért ugyanazt a dolgot ismétli a nyelv megannyi formájában, hogy még jobban meg legyenek győzve róla: Isten végig akarja vinni az Általa megkezdett munkát. Ez az ereje az אף (*aph*) kötőszónak, melynek jelentése „hasonlóképpen", vagy „még", néha pedig, amint mondani szoktuk, „ez alkalommal". Ennek megfelelően az általánosan feltételezett jelentés ez: „Hasonlóan ahhoz, ahogyan teremtettem és alkottam azt a népet, úgy akarom őket új rangra emelni, s visszaállítani egykori szabadságukat". De fordítható úgy is, s amint említettem, én ezt a fordítást tartom jobbnak, hogy nemcsak azt jelenti: a népnek mindene csak kegyelemből van, hanem hogy nagyon is törődik az üdvösségükkel, mivel nem képes megvetni a saját munkáját, egy ennyire figyelemre méltó és kiváló munkát. Ez az igeszakasz tehát Isten rendkívüli kegyelmére emlékeztet bennünket, amely által nemcsak embereknek születtünk, de újra is formáltattunk az Ő képmására.

8. *Hogy kihozhassam*.[860] A szavak tömörsége némileg homályossá teszi a jelentésüket. Egyesek így fordítják: „Kihozom a vakot, és azt, akinek van szeme", azaz mind a vakot, mind azt, aki lát, mind a süketet, és mind azt, aki hall. Egyesek *vakoknak* azokat tartják, akiknek ugyan vannak szemeik, de annyira homályosak, hogy nem képesek meglátni a mennyei

[859] A Károli-fordítás szerint: *Mindent, a ki csak az én nevemről neveztetik – a ford.*
[860] A Károli-fordítás szerint: *Hozd ki – a ford.*

bölcsesség titkait. Mikor azonban az egészet gondosan megvizsgálom, jobbnak látom elkülönítve fordítani: „Kihozom a vakokat úgy, hogy helyreállítom a látásukat. Kihozom a süketeket úgy, hogy visszanyerik hallásukat.” S így az Ígék jelentése: „Kihozom a vakokat és lesznek szemeik, s kihozom a süketeket, s lesznek füleik”.A nép először megszabadul, ezután szemeik és füleik helyreállíttatnak.

Az Úr ezt akkor tette meg, mikor kihozta népét Babilonból. A próféta azonban kétségtelenül ennél tovább néz, konkrétan Krisztus királyságára, mert abban az időben a hívők nemcsak Babilonból, hanem az egész világon mindenhonnan összegyűjtettek. Ez nyíltan és páratlan módon mutatkozott meg Péter első prédikációja során, amikor különböző országok egyesültek ugyanabban a hitvallásban (Csel2:41). Azután pedig mások is, akik pedig teljességgel idegeneknek tűntek, csatlakoztak ugyanahhoz a testhez, s megmutatták, hogy ők is Ábrahám gyermekei. Ha tehát ennek a próféciának a teljes igazságát akarjuk megtalálni, Krisztushoz kell mennünk, mert egyedül Általa szabadulunk meg a gonosz rabságából és kapjuk vissza a szabadságunkat (Jn8:36). Ő az, aki helyreállítja szemeinket és füleinket, jóllehet korábban a természetünknél fogva vakok és süketek voltunk. S arról is helyes megemlékezni, amit korábban többször is mondtam, hogy a nép hazatérése szoros kapcsolatban áll az egyház megújításával, amit Krisztus végzett el. Amit ugyanis Isten a népének a fogságból történő kihozatalával kezdett el, azt Krisztusban folytatta, s vitte végül tökéletesen végbe, ezért ez egy és ugyanaz a megváltás. Ebből következik, hogy az itt említett áldásokat nem szabad egy rövid időszakra korlátozni.

9. *Minden népek gyűljenek egybe*. Itt a próféta a korábbiakhoz hasonlóan Isten személyében beszél, és kihívást intéz az összes bálványhoz. Rendkívül szükséges, s abban az időben különösen szükséges volt különbséget tenni az igaz Isten és a hamis istenek között. Valóban könnyű az istenség dicsőségét tulajdonítani Istennek, de nagyon nehéz ezt oly kizárólagosan megtenni, hogy minden hamis Isten semmivé legyen, s abban az időben a velük kapcsolatos tévedés nagyobb megerősítést nyert, hiszen a nemzet tönkremenetelekor a hittelenek úgy tapsoltak az isteneknek, mintha azok az igaz Istent győzték volna le. A próféta tehát javasol a hívőknek egy választ, amit adniuk kell az ellenségeik gúnyolódására, s jóllehet ők tömegesen fognak síkra szállni tévedéseik védelmében, megparancsolja a kisszámú hívőnek, hogy álljanak meg szilárdan amazok minden erejével szemben.

Ki hirdethet közülök ilyet? Korábban mondtuk, hogy a jövőismeret és a hatalom kizárólag Istenre jellemző, mert Ő mindent lát, és mindent a saját jótetszése szerint kormányoz. Ennek megfelelően, ezzel a két érvvel, amikkel korábban minden hamis istennel szemben a hiábavalóság vádját hozta fel, most ugyanazt a vádat ismétli, de nem azért, hogy a pogányokat kigyógyítsa ebből a hibából, hanem hogy megerősítse azoknak a zsidóknak a hitét, akik meg voltak arról győződve, hogy egyedül ők ismerték az igaz Istent. Jelenleg ez a tanítás valóban mind a pogányoké, mint a zsidóké, sőt mi több, mikor a zsidók méltatlannak bizonyultak (Csel13:46), a kiváltságaik is kiterjedtek a pogányokra. Abban az időben azonban Ézsaiás főleg a zsidókhoz szólt, hogy bár látták, hogy a pogányok minden kívánságukban szerencsések, mégis utálják meg bálványaikat és babonáikat.

Állítsák elő tanuikat. Miután felszólította a bitetleneket, hogy védjék isteneik ügyét, vagy inkább nem tágítván attól, hogy ismerjék el: céltalanul vesztegetik idejüket a bálványok imádására, mert azoknak nincs hatalmuk a jövőbeli események előrejelzésére, most hozzáteszi, hogy nem lesznek tanúk, akik bizonyíthatnák bármely jóslat igazságtartalmát, ami valaha is a hamis istenektől származott, következésképpen az ő ügyük nélkülözi a jogi védelmet. S valóban soha nem volt időszak, mikor ne mondtak volna megannyi mesét a bálványokról, amiképpen mi is megszámlálhatatlanul sok, széles körben forgó ilyesfajta mesét hallunk. S a hitetlenek ostobasága, mellyel a hazugságaikat ontják, egyenlő a makacsságukkal, amivel védelmezik azokat. Ha azonban megvizsgáljuk őket, rájövünk, hogy nem támasztja alá ezeket semmiféle bizonyíték, hanem abszolút csak trükkökről és ostoba

koholmányokról van szó. Ezen az alapon a próféta szándékosan átengedi a győzelmet, ha megfelelő és szavahihető „tanúkat” tudnak állítani. Egyedül tehát csak Istené ezért a dicsőség, mert Neki vannak „tanúi”.

De hallják. Végül, mintha dolog teljes bizonyítást nyert volna, magabiztosabban felemelkedik és megparancsolja a legyőzötteknek, hogy maradjanak csendben. Mikor azt parancsolja nekik: *halljanak*, ez alatt azt érti, hogy az egyetlen akadály, amiért nem ismerik el az igazságot, mert elfogultak a tévedéseik miatt, s elvetik, hogy Istenre hallgassanak. Ez a megvetés ugyanis nem engedi, hogy megtérjenek, hanem épp ellenkezőleg, emiatt védik makacsul a tévedéseiket. Nos, az Úr kész lenne őket tanítani, ha pártatlanul hallgatnának rá, s nem is lehet jobb tanítót elképzelni, de a büszkeség és a gőgösség nem engedi, hogy meglássák az igazságot, vagy hogy hallgassanak Istenre. Ők tehát menthetetlenek, mert gőgösen elutasítják nyilvános útbaigazításait, s nem fogadják el a tanítását. Ézsaiás joggal jelenti ki, hogy ha a neki kijáró figyelmet fordítanák rá, el kellene ismerniük, hogy igaz, s valóban, valaki csak engedelmesnek mutatkozik, azonnal elismeri,[861] hogy Isten igazsága rendíthetetlen és szilárd alapokon áll, nem bizonytalan és kétséges véleményeken.

10. *Ti vagytok az én tanuim*. Miután vitára hívta ki a pogányokat, s bebizonyította, hogy a bálványokról közszájon forgó történeteik hamisak és alaptalanok, Isten most elválik a tömegeiktől, s létrehozza a saját „tanúit”, nehogy azt gondolják: velük egy szinten áll. Joggal dicsekszik tehát, hogy ezek az Ő tanúi, s neki igaz tanúi vannak, mert a zsidókat a mennyei orákulumok oktatták, amennyire szükséges volt megközelíteni a tökéletes bizonyosságot. Közvetve azonban mégis megfeddi őket a hálátlanságért, ha nem jelentik ki nyíltan, hogy mindent tudnak, ami szükséges Isten dicsőségének fenntartásához. Valóban, arra hívja fel őket, hogy tanúskodjanak, s ünnepélyesen felszólítja őket: ne fedjék be hallgatással azokat a próféciákat, amelyekkel az igaz vallás alátámasztható, mert igazságtalan lenne kárt okozni ily módon a védelmük jó ügyének.

És szolgám. A „szolga” szó alatt egyesek Ézsaiást értik, én azonban jobbnak látom gyűjtőnévnek tekinteni és az összes prófétára vonatkoztatni, mert van itt egy többes szám – egyes szám váltás. S ez a név sajátosan a prófétákat illette, akiket az Úr arra választott ki, hogy fenntartsák az Ő igazságát. Az egyes szám használata miatt azonban mégsem férhet hozzá kétség, hogy főleg Krisztusra tekintett, Akiben minden prófécia benne foglaltatott és beteljesedett (Jn1:45, Csel3:24, és 10:43, Rm1:2-3, Zsid1:1). Az is biztos, hogy főleg Általa, mint legfelsőbb rendű tanú által jut minden ember meggyőződésre. De észre kell vennünk Isten célját, amit korábban említettem: tanúknak hívja fel a zsidókat, hogy hálátlansággal vádolhassa őket, ha nem mondták ki nyíltan azt, amit azok hite követel meg, akik, miután ily nagy számú és jelentős bizonyítékot kaptak, nem lehettek tudatlanok Isten hatalmát és jóságát illetően, vagy nem kérdőjelezhették meg azokat a legnagyobb árulás elkövetése nélkül. Egyidejűleg általánosságban megmutatja: az Úr azért választotta ki az egyházat, hogy hordozza a bizonyságot az Ő igazságáról. Ezen az alapon nevezi Pál az egyházat „az igazság oszlopának és erőségének” (1Tim3:15). Az egyház kötelessége tehát az igazság védelme és nyilvánosságra hozatala, hogy az utódok is tisztelhessék azt korról korra. Nem mintha az Úrnak lenne szüksége erre a segítségre, hanem mert ezen a módon akarja bizonyítani és megalapozni igazságát az emberek között. Ebbe Ézsaiás minden hívőt belefoglal, mert a bizonyság hordozása mindenki számára kötelező, de főleg a szolgálókat, akiknek zászlóvivőknek kell lenniük, és példát kell mutatniuk másoknak. Emiatt vannak konkrétan is megemlítve, de általánosságban egyetlen olyan embert sem szabad hívőnek tekinteni, aki a saját szívébe rejti Isten ismeretét, és soha nem tesz nyílt hitvallást az igazságról.

Hogy megtudjátok. S hogy ne gondolhassuk: az Úr olyasmiről akarja, hogy tanúskodjanak ami ismeretlen a számukra, hozzáteszi: „megtudjátok, elhiszitek, megértitek”, s

[861] “Qu’ils seroyent constrains de signer leur condamnation.” “Hogy kénytelenek lesznek aláírni a saját ítéletüket.”

a szavak eme rendjével megmutatja, hogy a hit megelőzi a hitvallást. Ha tehát a megvallás az ajkakról, és nem a szívből indul ki, az hiábavaló és haszontalan, s nem olyan, amit az Úr is megkövetel és elfogad. Mégis van azonban némi nehézség a „megtudni, hinni, megérteni" szavak sorrendjében, mert nem mondjuk, hogy mindenki, aki ismer, hisz is, s közönséges módon szólva, ahol tudás van, ott nem biztos, hogy hit is van. Emellett kétséges, hogy mit értett a „megértés" alatt, amit a hit után említ, mintha ez különbözne a tudástól.

Ebben az igeversben azonban a próféta megmutatja, hogy létezik egyfajta felkészülés a hitre, mellyel Isten tiszteletet ébreszt az Íge iránt, mikor látja hogy annak erre a támogatásra van szüksége. A hit kezdete valóban az alázatosság, mellyel érzékszerveinket mintegy Isten fogságába ejtjük. Mivel azonban nem öleljük magunkhoz a nekünk kínált tanítást akkora bizonyossággal, amekkorával szükséges, Isten bizonyítékokkal erősít meg minket, hogy teljességgel hihessünk. Így meséli el János, hogy ő és Péter „hittek az Íge" (Jn20:8), mikor látták a sírban Krisztus feltámadásának bizonyítékait. Más igeszakaszban pedig azt olvassuk, hogy a tanítványok „hittek Krisztusban", mikor látták, hogy amit Ő mondott, az beteljesedett. A dolgot tehát így foglalhatjuk össze: „A zsidók ténylegesen érzik, mikor a hitüket jelek fogják segíteni az igaz Isten imádásához". Egyidejűleg különbséget is tesz az igaz hit és aközött a hiszékenység között, ami könnyedén félreviszi az ingatag embereket. Isten mindig ruház a választottaira tudást és ítélőképességet, hogy megkülönböztethessék az igazságot a hamisságtól. Ezután következik a hit és a szilárd bizonyosság, így vonakodás nélkül mindent magukhoz ölelnek, amit az Úr mondott. Ezután a hit az értelem egyre nagyobb és nagyobb világosságát lobbantja fel a szívünkben, s pontosan annak a fejlődésnek az arányában, amit ebben tanúsítunk, a tudásunk növekszik és egyre fényesebbé válik. Ezek a dolgok azonban nem a mi értékítéletünk, hanem a Szentlélek ereje által történnek, amennyire megvilágosíttatunk általa.

Hogy én vagyok az. Ezalatt azt érti, hogy a hithez szükséges ismernünk, kicsoda a mi Istenünk, akit imádunk, és nem mást, hogy elméink ne ingadozzanak ostobán, s ne tévedjenek el, megengedvén mindent, amit csak az emberek véleménye támogat. Azaz a hit nem az, ami mindent a saját fantáziájának megfelelően alakít, vagy gondolkodás nélkül ragaszkodik bármilyen állításhoz, illetve kételkedik és húzódozik, hanem amely szilárd bizonyosságon alapszik, s így engedelmeskedvén az egy igaz Istennek, mintegy fennkölt helyzetből tekint alá, s megvet minden hamis istent, s megszabadítja a hívők elméit a tévedés félelmétől.

Ebből látjuk, mit kell gondolnunk a pápisták zűrzavaros hitéről. Ők azt hiszik, hogy azok az emberek, akik bolondok, és értelem nélküliek, akik egy szótagot is alig képesek kiejteni Istenről, Akit nem ismernek, vagy Akivel kapcsolatban bizonytalanok, szóval, ők hívők, feltéve, hogy megvallják: hisznek abban, amiben anyaszentegyházuk hisz. Az Úr azonban nem fogad el egy ennyire elcsépelt dolgot, hanem egyesítette a hitet az értelemmel, hogy ne képzelhessék: a kettő elválasztható egymástól. Emellett nincs hit, amíg nem hiszed, hogy Isten az, Aki az Úr Jézus Krisztus Atyja s Aki a prófétái és apostolai által szólt. Nem hit lesz ugyanis, hanem hiábavaló és tévelygő képzelgés, ha nem hiszünk ebben az Istenben.

Előttem Isten nem alkottatott. S hogy még jobban megerősítse, amit utóbb mondott, hogy Ő az egyetlen Isten, hozzáteszi: „előtte nem volt más Isten". Azonban a לא נוצר (*lo notzar*) vehető passzív értelemben is,[862] ami más jelentést közvetít, hogy Isten „teremtménye", vagy „alkotása", vagy „munkája", mivel azonban ez erőltetettnek tűnik, én szándékosan a szokásos véleménnyel értek egyet, miszerint „előtte más Isten nem alkottatott". Ez egyfajta

[862] A Kálvin által említett, de elvetett fordítás értelme látszólag ez: „Nem volt Istennek teremtménye" – *a szerk*. „Különféle kísérleteket tettek az egyes számban levő *előttem Isten nem alkottatott* kifejezés félremagyarázására, mint nyelvtani hibára, vagy legalábbis a kifejezésbeli pontatlanságra, habár semmi más nem volt képes a szerző szavainak jelentését közvetíteni egyszerre szarkasztikus, érvekre támaszkodó és festői formában, Ahelyett, hogy kopasz prózai formában mondta volna: 'Minden más isten emberek kezemunkája, de én nem teremtett és az örökkévalóságtól fogva létező vagyok', mindent egy gazdag kijelentésbe sűrít össze: 'Nem alkottatott előttem Isten', azaz 'Minden isten készített, de egyik sem létezett azelőtt, hogy én létezéssel rendelkeztem'." –*Alexander*.

iróniát is magában foglal, mintha azt mondta volna, hogy nem volt más, halandók által alkotott és formált isten, következésképpen senki sem hasonlítható az örök Istenhez.

És utánam nem lesz! Hozzáteszi, hogy „utánam nem lesz", mivel Isten mindig teljességben és sértetlenül őrzi meg a birodalmát, s nem vall kudarcot az öregkor, vagy a napok hosszúsága miatt. Célja annak megmutatása, hogy amíg nem Rá támaszkodunk, nincs bennünk hit. Akik tudják, hogy létezik valamiféle istenség, de nem értik, miféle, folytonosan vonakodnak és furcsa labirintusokba zárják be magukat. Higgyük hát, hogy egyedül Ő az Isten, s ezért nem engedheti meg, hogy bárki egyenrangú legyen Vele, vagy osztozzon az Ő fenségében.

11. *Én, én*[863] *vagyok az Úr*. Itt az Úr fennkölt nyelvezetet használt, mert Ő a győztes. Már elég jól megmagyarázta, miképpen kell Őt megismerni, s megmutatta, hogy Rajta kívül nincsen Isten, most a tanítását megerősítendő, ezt mondja: „Egyedül én vagyok az Úr, rajtam kívül senki sincs". Ez megmutatja, mennyire veszélyes bármit kiagyalni Istenről a saját fantáziánk alapján, mert mikor bármilyen faragott képet készítünk, akkor Isten helyett bálványt gyártunk. Nem szabad tehát mást magunkhoz ölelnünk, csak ami Istentől származik, tehát nem szabad bármiféle szabadságot adni magunknak ebben a dologban. Miután Isten kijelentette Magát nekünk, előrehaladást kell tanúsítanunk az Ő ismeretében, naponta növekedve, és erősödve, mert ez a jelentése az *Én, én vagyok* ismétlésnek.

És rajtam kívül nincsen szabadító! S hogy ne feltételezhessük, hogy itt csak az Ő örökkévaló lényege kerül bemutatásra, hanem hatalma és jósága is, melyeket folyamatosan gyakorol irántunk, s amelyek által jelentetik ki teljességgel, megkülönböztető jelként hozzátesz egy díszítő jelzőt is, miszerint „Ő az egyetlen Szabadító". A világ abba a hibába esik, hogy mezítelen és üres nevet ad Istennek, egyidejűleg azonban a tekintélyét másnak adja. Ahogyan a pápaságban is megemlítik Istent, de megfosztják a tiszteletétől, mikor annak egy részét Szent Péternek, a másik részét Szent Pálnak, majd Szent Vilmosnak, vagy Szent Györgynek adják. Azaz, Isten hivatalait oly sok részre osztják, hogy alig marad más neki, mint a mezítelen és üres név. Valóban azzal dicsekednek, hogy egyedül Istent imádják, mikor azonban rátérünk arra, ami egyedül Istenre tartozik, akkor annyi istent alkotnak, amennyi teremtményük van, s a hatalmat és a tekintélyt szétosztják közöttük. Az Úr azonban úgy határozott, hogy ezek épek és sértetlenek maradnak, s nem közvetíthetők másoknak anélkül, hogy azzal megdöbbentő istenkáromlást is el ne követnénk egyúttal. Egyedül ugyanis Ő tesz jót az embereknek, egyedül Ő védi meg és tartja fenn őket. Az igevers utolsó mondata azt a fajta ismeretet fejezi ki, mely a tapasztalatból származik, hogy ne keressünk üdvösséget sehol máshol, mint Őbenne, Aki annak egyedüli Szerzője. Ebből megtanuljuk, hogy az istentisztelet fő része a hitben rejlik, mikor Őt ismerjük el az élet kezdetének és végének, mikor a Szabadító nevet adjuk Neki, s nem közvetítjük másnak azt, amiről kijelenti, hogy Hozzá tartozik és egyedül Benne található meg.

12. *Én hirdettem, és megtartottam*. Ez az igevers egyfajta ismétlő összefoglalása (ανακεφαλαιωσις) az előzőeknek,mert az Úr ismét elmondja, hogy előre megmondott jövőbeli eseményeket, s ténylegesen be is teljesítette azt, amit előre megmondott. A *hirdettem* a jövőismeretére vonatkozik, a *megtartottam* pedig a hatalmára és a jóságára. Egyszóval úgy érti, hogy egyedül Ő az Isten, aki tudja is és teszi is a dolgokat. S jóllehet ezek a dolgok a zsidóknak mondattak, tudjuk meg, hogy nekünk is szólnak, mert mindazokat a próféciákat, melyek eljutottak hozzánk mind isten tudása, mint a hatalma bizonyítékainak kell tekintenünk, hogy egyedül csakis Őrá támaszkodjunk.

És nem volt idegen isten köztetek. S hogy a babonaságot száműzzék, és felülhessen mennyei tanításának trónjára, ismét megemlíti, hogy megmutatta hatalmát, s jeleit adta kegyelmének anélkül, hogy bárki segített volna Neki. Ebből következik, hogy az, aki nem elégszik meg egyedül Vele, rendkívül hálátlan és gonosz lesz. „Abban az időben", mondja,

[863] "Ce suis-je, ce suis-je." "Ez Én vagyok, ez Én vagyok."

„mikor nem imádtatok idegen istent, én nyíltan és nyilvánosan megmutattam hatalmamat, ezért törvénytelen a hamis istenekre ruházni azt, ami rám tartozik”. Ezekben a szavakban azonban mégsem annyira a nép kegyességét, vagy vallásosságát dicséri, inkább minden idegen segítséget kizár. Mintha azt mondta volna, hogy amíg a zsidók nem ismertek idegen istent, az Általa tett csodák oly gyakoriak és oly hatalmasak voltak, hogy tökéletesen nyilvánvaló volt: egyedül csakis Ő az Isten. Egyidejűleg Ézsaiás azt is megjegyzi, hogy a mi hitetlenségünk gátolja meg Istent abban hogy a hatalmát kimutassa közöttünk. El tehát minden tévedéssel, ingadozó és kételkedő véleménnyel Istenről! Ha ugyanis a babonák és a bálványok felé fordítjuk elméinket, kétségtelenül méltatlanokká válunk segítségére és kedvességére.

Ti vagytok az én tanúim. Végül tanúkként idézi be őket, aljas és szégyenteljes hálátlansággal vádolván, ha elrejtik azt, amit bőségesen megismertetett velük. Minél nagyobbak és többek a bizonyságok, melyekkel bemutatta nekünk hatalmát és erejét, annál inkább be kell arról számolnunk másoknak.

13. *Még mielőtt a nap lett*.[864] Most Isten örökkévalóságáról beszél, de figyelnünk kell a próféta céljára, mert akinek kezdete van, de nem magától, nem uralkodhat a birodalmán, vagy nem kormányozhatja azt a tetszése szerint, amit nem ő teremtett. Mikor tehát Isten kijelenti, hogy Ő örökkévaló, ezzel arra emlékeztet minket, hogy a világ az Ő kezemunkája, mert a természet eme rendje nem a véletlenből pattant elő, hanem Isten csodálatos céljából és bölcsességéből származott (1Móz1:1). Ebben az értelemben teszi aztán hozzá:

És nincs, a ki az én kezemből kimentsen. Ebből világosan meg fogjuk látni, hogy legfelsőbb rendű és végtelen hatalma bebizonyosodott az örökkévalóságtól fogva, mert ha nem lenne örökkévaló, akkor nem tudna hatalmat gyakorolni minden dolog felett, nem lehetne népe védelmezője, s nem rendelkezhetne a teremtményekkel a jótetszése szerint. Mivel azonban örökkévaló, minden dolognak alá kell vettetnie az Ő tekintélyének. Ugyanebből a célból mondja, hogy semmi sem tudja megakadályozni Őt annak kivitelezésében, amit elrendelt, hogy a zsidók nehogy megijedjenek, vagy elcsüggedjenek ellenségeik ereje, vagy száma miatt.

14. *Így szól az Úr*. A próféta megmutatja, hogy Círusz nem lesz más, mint zsoldos katona, aki a szolgálatára áll majd az Úrnak a népe megszabadításában. Valóban nem nevezi meg Círuszt, de beszél egy hadseregről, mely az Ő parancsnoksága alatt áll Babilon legyőzésére. Tudjuk, hogy ez Círusz és Dárius idején, valamint Isten irányítása alatt következett be, Aki sokkal azelőtt már előre megmondta. S nemcsak azokhoz szól, akik szemlélték ezeknek a dolgoknak a beteljesülését, hanem mindenki máshoz is, akiket az Úr vigasztalni akart a szabadulás eme reménységével, melyről a legcsekélyebb fogalmat sem alkothatták. A foglyokhoz szól, akiket a babiloniak kegyetlen zsarnoksága elnyomott, ezért számukra minden reménységen túlinak tűnt a szabadság megszerzése, s akik hajlamosak lehettek ezeket az ígéreteket abszurdnak tekinteni, mivel az emberek szemében nem volt látható remény a megváltásra. Meg kell adnunk azonban azt a megtiszteltetést az Ígének, hogy elhisszük, ami másképpen lehetetlennek tűnik, hogy a „a reménység elleni reményre” bátorodhassunk fel (Rm4:18). Olyan a hit ereje, hogy nem szabad külső objektumok látására korlátozni, hanem fel kell emelni a mennyország fölé, s el kell érni vele Magát Istent.

Ti értetek küldöttem el Bábelbe. Ez nagyon hangsúlyos, mert miközben Círuszt a becsvágy és a csillapíthatatlan hatalomvágy hajtotta, s miközben sok ok volt a háborúra, semmiben sem hittek általánosan kevésbé, mint hogy annak a monarchiának a pusztulása megrázza majd a világot, hogy az abban az időben a minden ember szemében legmegvetettebb zsidók majd hazatérnek a szülőföldjükre. Isten azonban bizonyságot tesz róla, hogy könnyű győzelmet ad a perzsáknak, akik legyőzik majd az egész Keletet, mert megbékül majd az Ő egyházával.

[864] A Károli-fordítás szerint: *Mostantól fogva is én az leszek – a ford.*

Ugyanezen okból kezdi annak kimondásával, hogy Ő *népe Megváltója* és *Izrael Szentje*, hogy világosabban megmutassa: drágának és becsenek tartja azokat, akiket a saját népéül választott (2Móz19:6). Ez azonban nem látszik összhangban azzal amit korábban láttunk: „Jaj néked pusztító… Ha bevégzed a pusztítást, el fogsz pusztíttatni" (Ézs33:1), mert az Úr kijelentette, hogy megbünteti a babiloniak kegyetlenségét és visszafizeti, amire rászolgáltak, most azonban azt mondja, hogy a perzsákat küldi népe megszabadítására. Ezeket a kijelentéseket azonban könnyedén összhangba hozhatjuk. Jóllehet az Úr a babiloniakat büntette, de a népéről is gondoskodott, mert mivel Isten gondviselése az egész világra kiterjed, úgy visel különös gondot az Ő egyházára, s mivel a választottak az Ő különleges szeretetének tárgyai, úgy irányít minden dolgot az ő üdvösségükre. Nem minden jó ok nélkül mondja tehát, hogy küldött, s hogy a meg nem érdemelt kegytől indíttatva küldött, mert a népe Szabadítója akart lenni.

Leszállítom mindnyájokat. Ugyanabból az okból, mint előbb, most hozzáteszi, hogy a parancsára fognak leszállíttatni, mert jóllehet a perzsáknak és a médeknek más volt a céljuk, a masírozásukat mégis mennyei impulzus fogja vezérelni. Ezen a módon akarta kegyelmének földi bizonyítékát adni a választott népnek, nehogy elgyengüljenek a sok nagyon embert próbáló csapás alatt. Ennek az ígéretnek tehát hatalmas vigasztalást kell nyújtania a hívőknek, hogy bár mindenki megveti és utálja őket, sőt visszaborzadnak tőlük, ők mégis kedvesek Istennek, mivel végül majd megsegíti őket, s miattuk fogja megsemmisíteni a babiloni királyságot.

Mint menekülőket.[865] Annak kimondásával, hogy olyanok lesznek mint a „menekülők" megmutatja: akkor sikert biztosít Círusznak, hogy a babiloniak remegni fognak a megérkezésekor, rettegve hányják el fegyvereiket, s menekülésre fogják a dolgot. Gyakran megtörténik, hogy valamelyik nagyhatalmú herceg, aki katonailag jól felkészült, háborúzni kezd, de mégis sikertelen lesz. Szükséges volt tehát, hogy Círusz ne csak nagy erejű sereggel küldessen, hanem siker is koronázza tevékenységét.

És a babiloniak kiáltása a hajókban.[866] S hogy teljesebben írja le a hirtelen menekülést, hozzáteszi, hogy „*kiáltás*, vagy zaj lesz a hajóikban", mert képtelenek voltak a szárazföldön menekülni. Valóban rendelkezésükre állt egy nagyon kényelmes folyó, az Eufrátesz, mely a Tigris folyóval egyesült, amin át könnyedén elmenekülhettek. De várakozásaik még ebben a vonatkozásban is meghiúsultak amiatt, hogy a folyó medre kiszáradt.

15. *Én az Úr*. Ez az igevers nem tartalmaz kijelentést, csak azt mutatja meg, ki az, Aki beszél, mennyire nagy az Ő hatalma és fensége, egyszóval, milyen forrón szereti választott népét, s mindezzel nagyobb súlyt ad a korábbi ígéretnek. Röviden, tekinthetjük ez a megelőző kijelentés pecsétjének, mely erőteljesebben erősíti meg a korábban elhangzottakat, miszerint Isten az, Aki az ígéreteket teszi. De miféle Istent?

Szent Istenetek, Izráelnek teremtője, királyotok. Szentnek azért neveztetik, mert Ő választotta ki és különítette el a népet, hogy Magának szentelhesse őket. Ezzel a titulussal emlékezteti őket arra az örökbefogadásra, mellyel különleges módon egyesítette őket Önmagával, hogy megérthessék: Ő lesz Atyjuk és Szabadítójuk. S ugyanezen okból kell nekünk is elfogadnunk Szent Istennek, mert Ő különített el minket, hogy az egyház tagjai legyünk, amiről az elhívásunk által győződtünk meg. A *Teremtő* nevet nem szabad az egyetemes teremtésre vonatkozónak tekinteni, melynek során a hitetlenek is megteremtettek, hanem az új teremtésre kell vonatkoztatni, amelynek alapján mi is az „Ő alkotásának"

[865] „A ברים (*barichim*) szót a legkorábbi időktől fogva kétféleképpen magyarázták, nevezetesen *menekülőknek*, mint a Septaguintában, és *hadifoglyoknak*, mint a Vulgatában. Ugyanez a kérdés merül fel a 15:5 magyarázata során is." - *Alexander*

[866] A Károli-fordítás szerint: *a Káldeusokkal együtt vídámságuk hajóiba – a ford*.

(EF2:10) mondatunk (ρτο ποιημα), amint korábban már említettük, más igeversek magyarázatánál.

Királyotok. Ez valóban vélhető abszurdnak, mert semmi, még csak a királysághoz hasonló sem volt látható, s nem látszott semmi a zsidók között, amit ne borított volna el a szégyen és a kegyetlenség annak következtében, hogy minden segítségtől és megnyugvástól megfosztattak. Mégis volt helye a hit gyakorlásának, hogy reménykedhessenek a királyság helyreállításában, bár az szemlátomást tönkrement és majdnem elenyészett, valamint hogy elismerhessék Istent királyuknak.

16. *Így szól az Úr*. Megint megismétli és megerősíti, ami egyébként lehetetlenség volt, s hogy ennek a megerősítésnek nagyobb súlyt kölcsönözzön, Magát Istent személyesíti meg.

A ki a tengeren utat csinál. Korábbi jótéteményekre emlékezteti őket, hogy miután megtapasztalták hatalmát és kegyességét, higgyék: a jövőben sem lesz kevésbé kegyelmes, sem a hatalma nem lesz kisebb a megszabadításuk során. Mintha ezt mondta volna: „Az Úr, Aki szól, ténylegesen meg fogja mutatni, milyen óriási az Ő hatalmának nagysága. Atyáitok megtapasztalták ezt, s ti sem fogtok megtapasztalni kevesebbet”. Nos, hálátlanok vagyunk Istennel szemben, ha a korábbi jótétemények nem indítanak minket reménységre a jövőt illetően, különösen ha az irántunk érzett folytonos jóindulat bizonyos és szembeötlő bizonyítékát szándékozott adni. Azzal a konkrét feltétellel hozta ki a zsidókat Egyiptomból, hogy a véghezvitt szabadítást soha nem szabad elfelejteni (2Móz13:9).

A próféta tehát Istent ténylegesen jelenlevőnek mutatja be, s kijelenti, hogy Ő ugyanaz az Isten, Aki minden akadályt legyőzött erejével, hogy népe Megváltója lehessen. Abban az időben utat nyitott a tengeren át (2Móz14:21), majd a *hatalmas vizeken*, azaz a Jordánon át, amit az Úr kiszárított, noha rendkívül hevesen hömpölygött (Józs3:16). S ezeket a bámulatos csodákat konkrétan azért mondja el, mert vélhették: Júdeába történő visszatérésük előtt bezárult az út, s minden azzal kapcsolatos ígéret csak mese.

17. *A ki kihozott*. Megmutatja: semmiféle hatalom, vagy erő nem állja majd útját abban, hogy népét megszabadítsa, amikor csak jónak látja. A közöttük húzódó tenger nem akadályozta meg Istent abban, hogy „kihozza” népét. Középen kettéválasztotta a vizeket, majd vízbe fojtotta az üldöző ellenségeket lovaikkal és szekereikkel egyetemben (2Móz14:28). Ez tehát kibővítés, mintha azt mondta volna: „Bár az egész világ szövetkezett a megsemmisítésetekre, s megpróbálja megakadályozni az én egyházam megszabadítását, mégsem ér el semmit, mert az Úr nemcsak utat talál majd az örvényeken át, amikor csak jónak látja, hanem szét is szór minden ellentétes erőfeszítést, és úgy összezúzza őket, hogy többé nem emelik fel a fejüket”.

Kialudtak, mint gyertyabél. Lehetséges, hogy akit egy csatában legyőztek, megújítja erejét egy másikban, s végül győz, itt azonban az Úr folytonos győzelmet ígér, mert kijelenti: az ellenségek oly módon győzetnek le, hogy teljességgel kialszanak. A *gyertyabél* hasonlatával élénkebben fejezi ki az ellenségek hirtelen pusztulását, mert a *gyertyabél* valóban ég és fényt ad, de azonnal meg is emésztetik.

18. *Ne emlékezzetek a régiekről*. Eddig a próféta azt mutatta meg, milyen hatalmas volt az Úr ereje népének megszabadításában. Most megmutatja, hogy minden csoda, amiket Isten tett abban az első megváltásban, csekély fontosságú ahhoz a figyelemre méltó csodához képest, amit majd hamarosan tesz. Azaz, ennek a második szabadításnak a dicsősége oly hatalmas lesz, hogy árnyékba borítja az elsőét. Azonban mégsem azt akarja mondani, hogy a zsidók felejtsenek el egy ily hatalmas jótéteményt, amit megparancsolt, hogy minden korban hirdessenek, s maradandóan jegyezzenek fel, hisz a törvény előszavát is így kezdi: „Én, az Úr, vagyok a te Istened, a ki kihoztalak téged Égyiptomnak földéről, a szolgálat házából” (2Móz20:2). Még azt is megparancsolta, hogy a szülők gyakran ismételgessék a gyermekeiknek, s adják kézről kézre unokáiknak, és az utódoknak. Ezt tehát hasonlatként kell kezelnünk, mint Jeremiás mondását: „Azért ímé elközelgetnek a napok, azt mondja az Úr, a

melyekben nem mondják többé: Él az Úr, a ki kihozta Izráel fiait Égyiptom földéből. Hanem inkább ezt mondják: Él az Úr, a ki kihozta és a ki haza vezérlette Izráel házának magvát az északi földről és mindama földekről, a melyekre kiűztem vala őket, és lakoznak az ő földjökön." (Jer23:7-8)

Röviden, megmutatja, hogy ez utóbbi megváltás az előzőhöz hasonlítva sokkalta látványosabb lesz. Ebből következik, hogy ezt a próféciát helytelen mindössze néhány évre korlátozni, mert a próféta nem tesz különbséget a kezdete és a menete között, hanem kiterjeszti visszatérésük áldott következményeit egészen Krisztusig, Aki az eljövetelével ténylegesen felállítja a papságot és a királyságot.

19. *Ímé, újat cselekszem*. Ez világosabban megmutatja, mit értett a próféta az előző versben, mert kijelenti, hogy „új cselekedet" lesz, azaz eddig még nem hallott és szokatlan cselekedet, ami nagysága és kiválósága miatt az összes többi cselekedet hírnevére árnyékot borít hasonlóképpen ahhoz, ahogyan a Nap fényessége, mikor eget-földet betölt, eltünteti a csillagokat.

Most készül. Úgy érti, nemsokára. Ezek a dolgok azonban mégsem teljesedtek be nagyon gyorsan, de ha Istenre nézünk, Akinek négyszáz, vagy akár ezer év egyetlen pillanat, mennyivel kevésbé kellene a hetven éves időszaknak elkoptatni és elbátortalanítani őket? Mikor hozzáteszi: *avagy nem tudjátok még?* ez a kérdés energikusabb, és mélyebb benyomást kelt, mint az egyszerű állítás, s ezt a kérdésformát a héber szerzők gyakrabban használják, mint a görög és a latin nyelv. Mikor *utat* ígér *a pusztában*, arra a pusztaságra céloz, ami Júdea és Babilon között terül el, mert a nép hazatéréséről beszél. Ezért az utakhoz hozzáteszi a *folyóvizeket* is, mert a száraz országon keresztül utazva kiszáradhattak volna és belehalhattak volna a szomjúságba. Ezen az alapon mondja az Úr, hogy ellátja őket vízzel, s mindennel, ami az utazáshoz szükséges, mintha ezt mondta volna: „Ellátlak benneteket minden, a létfenntartáshoz szükséges dologgal, s a vezetésem alatt tértek vissza a szülőföldetekre".

Vélhető azonban, hogy a próféta szélsőséges, s nyelvezete teljességgel túlzó, mikor ennyire fennkölt kifejezésekkel magasztalja fel ezt a szabadulást. Azt olvassuk ugyanis, hogy a folyók vérré váltak (2Móz7:20), a levegő megtelt sötétséggel (2Móz10:22), az elsőszülöttek levágattak (2Móz12:29), sáskák küldettek az egész ország megsemmisítésére (2Móz10:15), s más hasonló csapások történtek Egyiptomban, viszont semmi ilyesmi nem történt Babilonban. Mit ért hát ezalatt az új szabadulás alatt? Ez a megfontolás majdnem minden keresztyén magyarázót arra indított, hogy ezt az igeverset abszolút Krisztus eljövetelére vonatkozóként magyarázzák, amiben kétségtelenül tévednek, de a zsidók is tévedtek, mikor a babiloni szabadulásra korlátozták. Ennek megfelelően, amint már gyakran megjegyeztem, ebbe bele kell értenünk az egész időszakot a babiloni szabadulástól egészen Krisztus eljöveteléig.

Az egyiptomi szabadulás tekinthető az egyház első születésének, mivel a nép egy testbe gyűjtetett, s megalapíttatott az egyház, melyhez hasonlót se láttunk korábban. A szabadulás azonban nem korlátozódik arra az időszakra, amikor a nép kijött Egyiptomból, hanem folytatódott egészen Kánaán földjének birtokba vételéig, ami akkor adatott át a népnek, mikor kiűzték a királyokat (Józs11:23). Ugyanerre a nézetre kell helyezkednünk ezzel az új születéssel (περι ταυτες παλιγγενεσιας) kapcsolatosan is, mely által a nép megmenekült Babilonból, s visszatért szülőföldjére. Ezt a helyreállítást sem szabad a Babilonból való visszaindulásra korlátoznunk, hanem egészen Krisztusig ki kell terjesztenünk, mert ezen időszak egészében kétségtelenül nagy és csodálatos események mentek végbe. Vajon nem volt megdöbbentő, hogy a fogoly nép, akiket mindenki megvetett, mint holmi lenézendő rabszolgákat, sőt még átkozottaknak is tartották őket, egy pogány királytól kapják vissza a szabadságukat és az engedélyt a hazatérésre? Sőt mi több, mindennel ellátta őket mind a hazatéréshez, mind az otthoni letelepedéshez, mind a város helyreállításához, mind a templom felépítéséhez (Ezsdr1:2). De sokkal nagyobb események következtek, mikor csak kevesen akartak hazatérni, s a nagyobb részük annyira elbátortalanodott, hogy inkább a nyomorult

rabszolgaságot választotta az áldott szabadság helyett. Mikor azzal a hatalmas tömeggel szemben, akiket fogságba vittek, csak kevesen tértek vissza Júdeába, még nagyobb nehézségek támadtak. Összeesküvések formálódtak, a korábban utált emberek még élesebb dühöt váltottak ki, a munka megállt, s minden lehetséges módon megpróbálták teljesen megakasztani a fejlődést (Ezsdr4). Úgy tűnt, hogy az Úr hiába hozta vissza őket, mert sokkal nagyobb veszélybe kerültek, mint amilyenben addig voltak. Mikor felépült a templom, nem lett nagyobb a békességük, mert minden oldalról nagyon kegyetlen és halálos ellenségek fékezték őket, akik miatt gyakorta kellett hatalmas megpróbáltatásokat elszenvedniük. Később aggodalmak és szerencsétlenségek, s különféle üldöztetések sanyargatták őket, úgy tűnt, hogy leverik, legyőzik és végleg megsemmisítik mindnyájukat. De mégis, a tűz és a kard közepette Isten csodálatosan megőrizte őket, hisz ha tekintetbe vesszük nyomorúságos állapotukat és a zsarnokok fájdalmas üldözéseit, csodálkozni fogunk, hogy közülük egyvalaki is hogyan volt képes mindezt túlélni.

S hogy megértsük, mily nagy volt ennek az utóbbi szabadításnak a kiválósága, s ennyivel felülmúlta az elsőt, folytatnunk kell azt és elvinni egészen Krisztus idejéig, Aki mérhetetlenül kiegészítette a korábbi jótéteményeket. Így a második szabadulás minden kétséget kizáróan messze felülmúlja az elsőt. Ebben a magyarázatban semmi erőltetés sincs, s megfelel a próféták megszokott nyelvezetének, akik mindig a Messiást tekintették végcéljuknak, s mindig Őt tartották szem előtt. Ez azonban világosan ki fog derülni abból, amit Aggeus mond el. Mikor ugyanis megkezdődött a templomépítés, az idős emberek, akik látták a régi templom dicsőségét, siránkoztak, s nem voltak messze attól az elképzeléstől, hogy Isten elhagyta őket, és ígéretei meghiúsultak. Aggeus azonban, hogy megvigasztalja őket, s bizonyítsa, hogy a második templom dicsősége nagyobb lesz az elsőnél, bár az építmény szerkezete alábbvaló volt az előzőénél, a Megváltóhoz vezeti őket: „Mert ezt mondja a Seregeknek Ura: Egy kevés idő van még, és én megindítom az eget és a földet, a tengert és a szárazt. És megindítok minden népet, és eljön, a kit minden népek óhajtanak, és megtöltöm e házat dicsőséggel, azt mondja a Seregeknek Ura. Enyém az ezüst és enyém az arany, azt mondja a Seregeknek Ura. Nagyobb lészen e második háznak dicsősége az elsőnél, azt mondja a Seregeknek Ura, és e helyen adok békességet, azt mondja a Seregeknek Ura." (Agg2:6-9) Azaz, amint Aggeus is Krisztusig vezeti a templom helyreállítását és Neki tulajdonítja annak igazi dicsőségét, úgy az a szabadulás is (mert a két dolog összefügg, vagy inkább egy és ugyanaz) kiterjed egészen Krisztusig. Következésképpen nem kell csodálkoznunk, ha minden tekintetben felülmúlta az egyiptomi szabadulást.

20. *Dicsőítni fog engem a mező vada*. Az előző kijelentést ékesíti, mert a dolgok ennyire kétségbeejtő helyzetében helyes volt fennkölt nyelvezetet használni Isten erejének felmagasztalására, hogy a szavak adhassák meg azt, ami a valóságban hiányozni látszott. Mindez azt jelenti: Isten ereje annyira látható és nyilvánvaló lesz, hogy maguk a vadállatok is, miután benyomást gyakorolt rájuk, el fogják ismerni és imádják Istent. Ez a prófécia megfelel a zsoltárnak: „A tenger látá őt és elfutamodék; a Jordán hátrafordula. A hegyek szöknek vala, mint a kosok, s a halmok, mint a juhoknak bárányai… Indulj meg te föld az Úr orczája előtt, a Jákób Istene előtt" (Zsolt114:3-4, 7).

Ézsaiás itt ugyanezt az érzést tulajdonítja a vadállatoknak, mivel titkos impulzustól vezérelve kénytelenek meghátrálni, és biztonsággal átengedni az Ő népét. A megjelölt ok azonban mégis kiterjedtebb, miszerint nyugodtan fognak állni, mintegy megdöbbenve, mikor látják a csodákat. Egyszóval, Isten azt jelenti ki: nem engedi meg, hogy a népe a hazaúton nélkülözze a létfenntartáshoz szükséges dolgokat, s emelkedett nyelvezettel írja le a zsidók iránti szeretetét, hogy reménységük csúcspontjával a világ fölé emelkedhessenek. Mikor ezeket a kijelentéseket halljuk, mi se mérjük a dolgok természetével Isten erejét, hanem hagyjuk, hogy hit által felülemelkedjünk mindenen, ami látható, vagy tudható.

Választott népemnek. S hogy ezek a nyomorult száműzöttek ne űzessenek ki a mennyei kegyelem és segítség reménységéből, az örökbefogadásukra emlékezteti őket. Mintha azt mondta volna, hogy ebben a romos és mélabús állapotban ők még mindig Isten népét alkotják mivel Ő, Aki egyszer *kiválasztotta* őket, nem változtatja meg a célját. Ennek megfelelően valahányszor kedvező reménység táplálására kell felbuzdulnunk, emlékezzünk meg Isten elhívásáról, mert noha méltatlanok vagyunk, mégis elegendőnek kell tekintenünk, hogy Isten ekkora kegyet kegyeskedett ránk ruházni.

21. *A nép, a melyet magamnak alkoték*. A próféta úgy érti: az Úr szükségszerűen megteszi, amit korábban mondott, mert a dicsőségével kapcsolatos, hogy megőrizze választott népét. Ezek a szavak tehát a nép vigasztalását célozzák. „Azt hiszitek, megengedem, hogy dicsőségem elbukjon? Össze van az kapcsolva a ti üdvösségetekkel, ezért a ti üdvösségetek gondviselésem tárgyát fogja képezni. Egyszóval tudjátok meg, hogy üdvözülni fogtok, mert nem pusztulhattok el anélkül, hogy az én dicsőségem is el ne pusztulna. Tehát fennmaradtok, mert azt akarom, hogy folytonosan hirdessétek dicsőségemet."

Mikor azt mondja, hogy Ő *alkotott* népet, tanuljuk meg, hogy természetfeletti kegyelemből lettünk Isten népe. Meg kell ugyanis emlékeznünk a korábban említett alapelvről, hogy most nem az emberek közönséges természetéről beszél, hanem a lelki megújulásról, vagy arról az örökbefogadásról, mely elválasztja az egyházat a világ többi részéről, s mindentől, ami ahhoz tartozik. Senki se tulajdonítsa tehát ezt az újjászületést magának, vagy bármiféle emberi érdemnek, hanem fogadjuk el: mindenestől Isten kegyelme, hogy ekkora kegyben részesültünk.

Hirdesse dicséretemet! Jóllehet a próféta célja az, amit említettem, miszerint a nép azért fog üdvözülni, mert ez Isten dicsőségét érinti, még azt is megtanuljuk ebből, hogy a kiválasztásunk végcélja Isten dicsőségének minden lehetséges módon történő bemutatása (2Móz14:4, 17-18). A választottak valóban Isten dicsőségének eszközei, de meg van írva, hogy bennünk nagyon eltérő módon ragyog. Mert „kiválasztott minket", mondja Pál, „hogy legyünk mi szentek és feddhetetlenek Ő előtte szeretet által eleve elhatározván, hogy minket a maga fiaivá fogad Jézus Krisztus által az Ő akaratjának jó kedve szerint, kegyelme dicsőségének magasztalására, a melylyel megajándékozott minket ama Szerelmesben" (Ef1:4-6). Ugyanez Péter szavainak is a jelentése, mikor azt mondja, hogy a sötétségből az Ő csodálatos világosságára hívott el minket, hogy hirdessük hatalmas dolgait (1Pt2:9). Vagy Zakariás szavai: „Hogy megszabadulván a mi ellenségeink kezéből, félelem nélkül szolgáljunk néki szentségben és igazságban ő előtte a mi életünknek minden napjaiban" (Lk1:74-75). Ez tehát az elhívásunk vége, hogy megszentelődvén Istennek, egész életünkben dicsérjük és tiszteljük Őt.

22. *És még sem engem hívtál segítségül Jákób*. Közvetett feddéssel erősíti meg, amit az előző versben mondott, hogy nem a nép valamiféle érdemei miatt kényszerült ennyire kegyesen viseltetni irántuk. Ezt a szabadulást tehát nem másnak kell tulajdonítani, mint Isten jóságának. Ennek bizonyítására mondja: „Nem hívtál segítségül". Az Istenhez folyamodás magában foglalja az egész istentiszteletet, melynek fő része az Ő „segítségül hívása", így tehát követvén a Szentírás szokásos módszerét, a részt szerepelteti az egész helyett. Más igeszakaszokban azonban az Úr megmutatja, hogy az Ő segítségül hívása az Ő imádatának fő része, mert miután kijelentette, hogy megveti az áldozatokat és külsődleges ceremóniákat, hozzáteszi: „És hívj segítségül engem a nyomorúság idején" (Zsolt50:15). Ezért a Szentírás, mikor az Isten imádatáról beszél, fő helyen említi az Ő „segítségül hívását", mert Mózes, mikor kijelenti, hogy az istentisztelet helyreállíttatott, ezt mondja: „Akkor kezdték segítségül hívni az Úrnak nevét" (1Móz4:26).

Hanem megfáradtál én bennem. Ebben a második mondatban a כי (*ki*) kötőszót elválasztónak tekintem: „De te inkább megfáradtál én bennem". Mások így fordítják: „Mivel megfáradtál", mintha ezt mondta volna: „Undorral fogadtad, amit neked adtam", ami

nagyjából ugyanannak felel meg. Ahogyan az Úr engedelmességet követel, úgy akarja, hogy minden imádat szívélyes és jókedvű legyen, amint Pál is bizonyságot tesz: „a jókedvű adakozót szereti az Isten” (2Kor9:7), s akik vonakodva engedelmeskednek, azok nem nevezhetők ilyennek, s Ő sem számítja őket igaz és őszinte imádóknak. Tehát annak megmutatása végett, hogy a zsidók nem imádták Őt úgy, amint kellett volna, azt mondja, vonakodva tették. Ha bárki inkább az ok megjelölésének tartja és így fordítja: „Nem hívtál segítségül, *mert* nem adtál tiszteletet anélkül, hogy ne sajnáltad volna, mintha erőszakkal lett volna belőled kicsikarva”, mivel ez nem nagyon változtat a jelentésen, én sem ellenzem túlságosan, de az általam adott fordítás nekem úgy tűnik, világosabban közvetíti azt, amit a próféta mondani akart. Emellett az ellentét önmagában tartalmazza az ok megjelölését, így tehát ha azt akarjuk: Isten fogadja el a szolgálatunkat, jókedvűen engedelmeskedjünk neki.

23. *Nem adtad nékem égőáldozatul*. Felmerül a kérdés: „Miért hozakodik elő a próféta ezzel a feddéssel a zsidókkal szemben, akik nyilvánvalóan nagyon gondosak ügyeltek a törvény parancsa szerinti áldozattételre?” Egyesek ezt a fogság idejére vonatkoztatják, mikor nem áldozhattak Istennek, még ha akartak sem. Nem volt ugyanis törvényes a számukra Jeruzsálemen kívül bárhol máshol áldozni, ezért nem tudták kiengesztelni Istent áldozatokkal (5Móz12:13). Én azonban inkább úgy vélem, hogy ez egyetemes megrovás, mert mikor a nép áldozott, nem dicsekedhettek egyidejűleg érdemeikkel, vagy személyes értékükkel, mintha kötelezettséget szabtak volna Istenre ezen a módon. Híján voltak ugyanis azoknak az áldozatoknak, melyeket Isten elsősorban fogad el, azaz a hitnek és az engedelmességnek, ami nélkül semmi sem elfogadható Isten számára. Nem volt meg a szívük épsége, „vérrel rakvák kezeitek” (Ézs1:15), mindenhol burjánzott a csalás és a rablás, s nem maradt hely az igazságnak, vagy egyenlőségnek. Jóllehet tehát naponta vittek állatokat a templomba és feláldozták azokat, Isten mégis joggal mondja, hogy semmit sem áldoztak Neki. Az áldozatokat Isten nem fogadhatta el, mikor azok elszakadtak az igazságtól és nem Neki, hanem inkább másnak kínálták. Ő ugyanis nem önmagukban követelte meg az áldozatokat, hanem azt akarta, hogy a nép a hit és az engedelmesség gyakorlatainak fogja fel azokat. Ebből arra következtetünk, hogy a próféta semmi újat sem mond, hanem ugyanazzal a tanítással hozakodik elő ismét, nevezetesen, hogy Isten elutasít minden szolgálatot, amit rabszolgai lelkülettel kínálnak, vagy bármi más módon hibás.

24. *Nem vettél pénzen nékem jóillatú nádat*. Azt a nádat, vagy kalmust éri alatta, amelyből a különleges kenet készült, amint olvassuk (2Móz30:23), mert a főpapok, a gyülekezet sátora, a bizonyság ládája, valamint az edények egyaránt ezzel kenettek fel. Ezért mondja ezt: „Noha pénzen vettél nekem nádat, mégsem szabad úgy számítanod, hogy Rám költötted, mintha elfogadtam volna”. Kárba veszett minden fáradtságuk ezekben a ceremóniákban, mivel nem a helyes végcélra néztek, mivel nem gyakoroltak hitet, vagy nem imádták Istent tiszta lelkiismerettel.

És áldozataid kövérével jól nem tartottál. Ez a törvényben alkalmazott kifejezésmód, melyben Isten bizonyságot tesz róla, hogy az áldozatok kedvesek és örömteli ünnepek Neki. Nem mintha az állatok levágásában lelné örömét, hanem ezekkel a gyakorlatokkal akarta valódi engedelmességre vezetni a népét. Tehát úgy érti: itt a nép éppen ellenkezőleg, nem helyes módon kínálta fel az áldozatokat, mivel mindent beszennyeztek istentelenséggel. Következésképpen mondható, hogy Ő éhes és gyenge, mert semmit sem kínáltak fel a helyes módon, hanem minden megrontott és íztelen volt.

Csak bűneiddel terhelél, vétkeiddel fárasztál engemet. A próféta most fokozza ennek a sértésnek a szörnyűségét annak kimondásával, hogy a nép nemcsak hiányosan látta el kötelességeit, s nemcsak nem vetették magukat alá Istennek, de még azt is megpróbálták, hogy Istent kényszerítsék engedelmességre, hogy „szolgálja ki” akaratukat, vagy inkább kívánságaikat. Azok, akik mindezt Krisztusra vonatkoztatják, kiforgatják a próféta szavainak jelentését, ezért én a vázolt fordítást tartom természetesebbnek. Az Úr arról panaszkodik,

hogy az emberek nehéz terheket raktak Rá ahelyett, hogy tisztelettel engedelmeskedtek volna Neki, amint kellett volna. Mikor ugyanis felkelünk Isten ellen, lázadásunk és pimaszságunk szolgájaként kezeljük Őt. Ezt bővebben megmagyarázza, mikor azt mondja: *fárasztottál engem*, azaz Istennek sok kellemetlenséget okozott népének gonoszsága. Bizonyos értelemben ugyanis megsebesítjük és „átszegezzük" Őt, amint a próféta mondja (Zak12:10), mikor elutasítjuk a hangját, s nem engedjük meg, hogy Ő kormányozzon minket. Látszólag arra céloz, amit korábban mondott a nép gyengeségéről ,vagy kényelmetlenségéről az istentiszteletben, Isten ugyanis ezzel szemben azt jelenti ki, hogy a nép nagy fájdalmat okozott Neki.

25. *Én, én vagyok*.[867] Ezzel a felkiáltással zárja az előző kijelentést, mintha azt mondta volna, hogy Ő dicsekedhet az igazságos mivoltával, hogy Ő törli el a népe bűneit, s adja vissza szabadságukat. Nekik ugyanis nincsenek érdemeik, amelyek alapján visszakaphatnák, hisz a legkomolyabb büntetésre, sőt a megsemmisítésre szolgáltak rá. Ugyanazt a szót ismétli kétszer, hogy élesebben megróhassa azok hálátlanságát, akik el szokták rabolni azt a tiszteletet, ami egyedül Őt illeti, vagy más módon szokták azt árnyékba borítani.

A ki eltörlöm álnokságaidat. A הוא (*hu*) az *Aki* mutató névmás, mely a főnév helyett szerepel megannyi más igevershez hasonlóan. Szegényes és gyenge magyarázata a próféta szavainak, miszerint Isten Magának követeli a bűnbocsánat előjogát és tekintélyét, Ő ugyanis inkább szembeállítja kegyelmét a többi okkal, mintha azt jelentené ki, hogy semmi más nem kényszeríti a bűnök megbocsátására, mint a saját jósága, következésképpen hiba bármiféle érdemeknek, vagy áldozatoknak tulajdonítani azt a szabadulást, melynek Ő a Szerzője ingyenes kegyelem által. Az igeszakasz jelentése tehát így foglalható össze: az embereknek nem más okból kell remélniük a hazatérést, mint azért, mert Isten ingyenesen megbocsátja bűneiket, és saját magától kiengesztelődve az Ő kegyelme által, kinyújtja atyai kezét feléjük.

A szóban forgó téma a bűnbocsánat, s meg kell látnunk, miféle okból vágott bele. A próféta kétségtelenül úgy érti: lesz egy ingyenesen rájuk ruházott megváltás, ezért inkább a megbocsátást említi, mintsem a megváltást. Mivel ugyanis komoly büntetést kaptak a bűneikért, így először a megbocsátást kellett megkapniuk, mielőtt megszabadulhattak volna. Először a betegség okát kell eltávolítani, ha meg akarjuk gyógyítani magát a betegséget, s amíg az Úr haragja fennáll, addig a büntetései is tartanak. Következésképpen a haragját kell lecsillapítani, mielőtt megszabadulhatnánk a büntetésektől. S ezt a kifejezésformát gondosan meg kell őriznünk a szofisták gyerekes megkülönböztetésével szemben, akik azt mondják, hogy Isten valóban megbocsátja a bűnöket, de nekünk a penitenciákkal kell elégtételt adnunk. Ebből származtak az elégtételek, a megbocsátások, a purgatórium és a többi, megszámlálhatatlanul sok agyszülemény. A próféta nemcsak a bűnről beszél, hanem konkrétan szól az elengedett büntetésekről, mivel a bűnök ingyenesen megbocsátattak. Ezt még világosabban kifejezi az *enmagamért* szó. Bizonyos, hogy ezt a korlátozást az összes érdemmel állítja szembe, azaz hogy Isten nem vesz sem minket, sem bármit bennünk tekintetbe, mikor megbocsátja a bűneinket, hanem erre pusztán a jósága indítja Őt. Ha ugyanis minket venne tekintetbe, akkor bizonyos vonatkozásban az adósunkká válna, s a bűnbocsánat nem ingyenes kegyelemből történne. Ennek megfelelően magyarázza Ezékiel az ellentétet: „Nem ti érettetek cselekszem, Izráel háza, hanem az én szent nevemért" (Ezék36:22). Ebből következik, hogy Isten a saját maga tanácsadója s szabadon hajlik a bűnök megbocsátására, mert annak semmi okát sem találja meg az emberekben.

És bűneidről nem emlékezem meg! A próféta ezt az istenfélők vigasztalása végett tette hozzá, akik másként kétségbe eshettek volna, mert lenyomta őket vétkeik tudata. Ezen az alapon buzdítja őket jó reménység táplálására, s erősíti meg a bizakodásban annak kimondásával, hogy bár méltatlanok, Isten mégis meg fogja bocsátani bűneiket, s megszabadítja őket. Ebből azt a hasznos tanítást kell származtatnunk, miszerint senki sem

[867] "Ce suis-je, ce suis-je." "Ez Én vagyok, ez Én vagyok."

lehet biztos a bűnbocsánatban, míg nem Isten abszolút jóságára támaszkodik. Azoknak, akik a cselekedeteikre néznek, folytonosan vonakodnak, majd végül kétségbe esnek, mivel ha nem téveszti meg őket a vaskos képmutatás, mindig a szemük előtt tartják méltatlanságukat, ami arra kényszeríti őket, hogy mindvégig kétségeket tápláljanak Isten szeretetét illetően.

Mikor azt olvassuk, hogy a szolgálók is bocsátanak meg bűnöket (Jn20:23), az nem áll ellentétben ezzel az igeverssel mert ők a tanúbizonyságai ennek az ingyenesen adományozott megbocsátásnak. A szokásos megkülönböztetés ez: Isten az Ő hatalmával, míg a szolgálók az ő hivatalukkal bocsátják meg a bűnöket. Mivel azonban ez a megkülönböztetés nem magyarázza meg a próféta szavainak jelentését, ahhoz kell tartanunk magunkat, amit mondtam,hogy Isten a hatalma gyakorlása során nemcsak a bűnöket bocsátja meg, hanem minden áldás, amiket remélnünk kell, az Ő forrásából származik.

26. *Juttasd eszembe*. Mivel az emberek büszkesége nem egykönnyen korrigálható, az Úr folytatja érvelését, s sok időt szentel neki avégett, hogy rávegye a zsidókat: vessenek el minden, a cselekedeteikbe vettet meggyőződést. S hogy alázatosabbak legyenek, megengedi nekik, hogy ügyük védelme érdekében mondjanak bármit, és érveljenek bármivel, ami csak nekik tetszik, ha nem ismerik el a vereségüket. Egyfajta, a javukra tett engedménnyel megparancsolja nekik, hogy emlékezzenek Rá, mintha ezt mondta volna: „Ha feledékenynek tartotok, mondjátok meg magatok, emlékeztessetek rá, ha bármi jót fel tudtok hozni. Szóljatok magatokért, én hallgatom." Ezzel a kifejezésmóddal jobban kigúnyolta az embereket, mintha a szokásos módon mondta volna el, miképpen is van a dolog. Megmutatja, hogy rendkívül ostoba dolog az emberek részéről bármit is maguknak követelni, mert bár megadta nekik a dicsekvés szabadságát, végtelenül képteleneknek fognak mutatkozni a védekezésre, és semmit sem fognak tudni felhozni ügyük védelmében.

Hogy igaznak találtassál! Azaz, „hogy megnyerhesd ügyedet és kivívhasd a győzelmet, megengedem, hogy bármit elmondj, ami csak neked tetszik". Ez vehemens gúny, mely jobban bezárja az emberek száját, mintha saját személyében és bírói tekintéllyel mondott volna ítéletet. Észre kell azonban vennünk a próféta célját is: szükségesnek tartotta letépni a zsidókról a személyes érdemek maszkját, hogy alázatosan és szerényen átvehessék Istentől a kegyelmet.

27. *Az első atyád vétkezett*. Ezt az igeszakaszt majdnem egyetemesen az „ősszülő" Ádámra vonatkoztatják (1Móz3:6). Egyesek viszont jobban szeretik Ábrahámra vonatkoztatni, mintha ezt mondta volna: „Nem egyedül vétkeztetek, hanem maga ősatyátok Ábrahám vétkezett, bár kimagaslóan szent ember volt" (v. ö. Józs24:2).[868]

A *tanítók* alatt Mózest és Áront értik, akik rendkívüli szentséggel bíró emberek voltak, ám mégis vétkeztek: „mennyivel inkább ti, akik sokkal alávalóbbak vagytok" (v. ö. 4Móz20:12). Ez a nagyobbtól a kisebb felé mutató érv lenne. Én azonban másként látom a dolgot, mert az *atya* szó alatt nemcsak őseik valamelyikét, vagy közülük néhányat ért, hanem sokakat. Ez egy váltás az egyes és a többes szám között, ami nagyon gyakori a héber szerzőknél. Ezzel a feddéssel nagyon sokszor találkozunk a prófétáknál és a zsoltárokban, mert tudván, hogy Isten „szent népnek" tartotta őket (2Móz19:6), hevesen fellázadtak Maga Isten ellen, és elteltek büszkeséggel öröklött előjogaik alapján. István, aki követte őket, azt mondja, hogy „mindig a Szentlélek ellen igyekeztek" (Csel7:51), mintha azt mondta volna: „Nem először lettetek gonosszá, atyáitok réges-rég már aljasok és gyalázatosak voltak. Rossz varjú záptojást tojik. De ti sokkal rosszabbak vagytok, és felülmúljátok atyáitokat a gonoszságban. Így ha csak rátok néznék, már réges-rég megsemmisültetek és elpusztultatok volna".

---

[868] Jarchi fogadja el ezt a nézetet, és ekképpen részletezi az igeszakaszt: „Az 'első atyád vétkezett', mikor megkérdezte: 'miről tudhatom meg, hogy öröklöm azt?' (1Móz15:8)". Ez az igeszakasz a modern olvasók számára nem tűnt a legszembeötlőbb ténynek annak bizonyítására, hogy a kimagaslóan szent ember sem volt abszolút tökéletes, s kiválasztása a zsidó igemagyarázat különös példája. – *a szerk.*

És tanítóid.[869] Most hozzáteszi a tanítókat annak megmutatása végett, hogy a szégyen nem egyedül a népet illeti, mert akiknek mások vezetőinek kellett volna lenni, azaz a papoknak és a prófétáknak, először botlottak meg és vezettek másokat félre. Egyszóval azt mutatja meg, hogy a társadalom egyetlen osztálya sem volt mentes a bűnöktől és a romlástól. „Menjenek és dicsekedjenek saját erényeikkel, s adják meg a legkisebb okot is arra, amiért meg kellene őket védenem a saját magam jóságát kivéve". Ha most ennek ellene vetik, hogy az atyák bűneit nem szabad vádként felhozni ellenük, mert meg van írva: „A mely lélek vétkezik, annak kell meghalni; a fiú ne viselje az apa vétkét, se az apa ne viselje a fiú vétkét" (Ezék18:20), a válasz könnyű. Az akkor hordoztatja el az atyák bűneinek büntetését a fiakkal, mikor hasonlatosokká válnak atyáikhoz, de mégsem más emberek bűneiért kapják a büntetést, mert ők maguk is vétkeztek. Mikor pedig az Úr az egész testet bünteti, az atyákat és a fiakat együvé veszi, mondhatni ugyanazon ítélet alá rekeszti.

28. *Ezért én is megfertőztetem*.[870] A ו (*vav*) kötőszó jelentése itt *tehát*, s a múlt időnek (*megfertőztettem*) a jövőre kell vonatkoznia, bár fordítható múlt időben is. Én azonban a jövő időt láttam jobbnak, hogy a fogság idejére vonatkoztassam, mert közvetlenül a fogságban élőkhöz szól. Ha jobbnak látja valaki kiterjeszteni azokra a különféle csapásokra, melyekkel Isten gyalázatba borította népét, egyidejűleg azonban összekapcsolni a babiloni száműzetésükkel, az sem lesz helytelen. Valóban helyesebb lesz a korábban velük gyakorta megtörtént dolgok leírásának tekinteni, hogy figyelmeztetést kapjanak a jövőre nézve: nincs semmiféle kiváltságuk, ami megvédené őket attól, hogy a legnagyobb megszégyenítéssel kapják meg ismét hálátlanságuk büntetését. Így tehát ennek a pusztulásnak az okát mutatja meg. Azért következett be, mert az atyák és a fiak bűneit meg kell büntetni, azaz, vége-hossza nem volt a vétkezésnek, mikor naponta vonták a fejükre Isten haragját, míg végül kiszabta rájuk a büntetést.

Az Úrról mondja, hogy „beszennyezi", vagy „megszentségteleníti" az egyházát, mikor megveti, és félredobja, mint értéktelent. Ebben az értelemben szerepel a szó a Zsolt89:39-ben, és sok más igeversben. Miután elkülönített és megszentelt, az Ő védelme és felügyelete alatt élünk, míg szentek vagyunk. Mikor azonban megfosztatunk ettől, „beszennyeződünk", mert megszűnünk szenteknek lenni és méltatlanokká válunk az Ő védelmére. Ilyenkor kiteszi az ellenségeik prédájának azokat, akiket korábban „az Ő felkentjeinek" nevezett, s megtiltotta az embereknek, hogy „illessék" őket (Zsolt105:15). Furcsának vélhető azonban, hogy a papok, akik Krisztus képviselői voltak, „beszennyeződjenek", de ennek oka az volt, hogy vétkeztek, pedig nekik kellett volna mások tanítóinak lenni.

És átokká teszem Jákóbot.[871] A héber הרם (*herem*) szó, amit *átoknak* fordítottunk, „pusztulást" jelent, de jelenti az „átkot" is, s azt hiszem, az utóbbi jelentése jobban illik ebbe az igeversbe, mert utána a *gyalázat* következik. Ezeket a kijelentéseket a próféta Mózestől kölcsönözte, akinek a leírását oly szorosan követi, hogy könnyen észrevehetjük Mózes stílusát ezekben a szavakban, s megláthatjuk, hogy a próféta semmi újat, vagy szokatlant nem hoz elő. Mózes szavai így hangzanak: „És iszonyattá, példabeszéddé és gúnynyá leszel minden népnél, a melyek közé elűz téged az Úr" (5Móz28:37).

Azzal fenyeget tehát, hogy a népet úgy veri meg, hogy mindenki számára „átokká" lesznek így bárki átkot akar mondani, őket veheti majd példának, s ez lehet az „átok" egyik formája, mely nevetségessé teszi őket az emberek előtt, így példabeszédül lesznek mindenki szájában, akik gúnyolódni akarnak. Mint napjainkban is látjuk, hogy a zsidó név önmagában tiszteletre méltó, mégis a legnagyobb mértékben szégyenletes és gyalázatos. Az Úr azért hirdette ki ezeket a félelmetes fenyegetéseket Ézsaiáson keresztül, hogy megtudhassák: a

[869] „Magyarázók, vagy a közlés orgánumai, amely titulust máskor a követeknek (2Krón31:13), vagy a közbenjáró angyalnak adták (Jób33:23). Itt azokat jelöli, akik a teokrácia idején a közlés orgánumai voltak Isten és a nép között, próféták, papok, vagy elöljárók." – *Alexander*.

[870] A Károli-fordításban múl időben szerepel: *Ezért én is megfertőztettem – a ford.*

[871] A Károli-fordítás szerint: *és veszedelemre adám Jákóbot, és gyalázatra Izráelt! – a ford.*

vétkeik szörnyűségéhez viszonyítottan elegendően szigorú büntetés nem szabható ki, hogy mikor aztán az Úr bünteti őket, ne panaszkodhassanak arról, hogy az elszenvedett büntetés túlontúl komoly, vagy ne hihessék, hogy a próféták feddései túlságosan élesek voltak.

44. fejezet

1. És most hallgass Jákób, én szolgám, és Izráel, a kit én elválasztottam.

2. Így szól az Úr, teremtőd és alkotód anyád méhétől fogva, a ki megsegít: Ne félj, én szolgám Jákób, és te igaz nép, a kit elválasztottam!

3. Mert vizet öntök a szomjúhozóra, és folyóvizeket a szárazra; kiöntöm lelkemet a te magodra, és áldásomat a te csemetéidre.

4. És nevekednek mint fű között, és mint a fűzfák vizek folyásinál.

5. Ez azt mondja: én az Úré vagyok, amaz Jákób nevét emlegeti, és a másik önkezével írja: az Úré vagyok, és hízelegve Izráel nevét említi.

6. Így szól az Úr, Izráelnek királya és megváltója, a seregeknek Ura: Én vagyok az első, én az utolsó, és rajtam kivül nincsen Isten.

7. És ki hirdetett hozzám hasonlóan? jelentse meg és hozza azt elém, mióta e világ népét teremtém; és jelentsék meg a közeli és távoli jövőt.

8. Ne féljetek és ne rettegjetek! Hát nem mondtam-é meg és nem jelentém előre? Ti vagytok tanuim! Hát van-é rajtam kivül Isten? Nincs kőszál, nem tudok!

9. A bálványok csinálói mind hiábavalók, és kedvenczeik mit sem használnak, és tanuik nem látnak és nem tudnak, hogy megszégyenüljenek.

10. Ki alkotott istent, és bálványt ki öntött? a mely semmit sem használ!

11. Ímé, minden barátaik megszégyenülnek, és a mesterek magok is emberek; gyűljenek össze mind és álljanak elő; féljenek, szégyenüljenek meg együtt!

12. A kovács fejszét készít, és munkálkodik a szénnél, és alakítja azt pőrölylyel, és munkálja azt erős karjával, és megéhezik és ereje nincsen, és vizet sem iszik és elfárad.

13. Az ács mérőzsinórt von, és lefesti azt íróvesszővel, és meggyalulja azt, a czirkalommal alakítja, és csinálja azt férfiú formájára, ember ékességére, hogy házában lakjék.

14. Czédrusfát vág magának, tölgy- és cserfát hoz, és válogat az erdő fáiban, fenyőt plántál, a melyet az eső fölnevel.

15. Azokból az ember tüzet gerjeszt, vesz belőlök és melegszik, meggyújtja és kenyeret süt; sőt istent is csinál abból és imádja, bálványt készít és előtte leborul;

16. Felét tűzben megégeti, felénél húst eszik: pecsenyét süt és megelégszik, és aztán melengeti magát és szól: Bezzeg melegem van, tűznél valék!

17. Maradékából istent készít, bálványát; leborulva imádja azt és könyörög hozzá, és így szól: Szabadíts meg, mert te vagy istenem!

18. Nem tudnak és nem értenek, mert bekenvék szemeik és nem látnak, és szívök nem eszmél.

19. És nem veszi eszébe, nincs ismerete és értelme, hogy mondaná: Felét tűzben megégetém és kenyeret sütöttem annak szenénél, sütöttem húst és megettem; és maradékából útálatosságot csináljak-é, és leboruljak a fa-galy előtt?

20. Ki hamuban gyönyörködik, megcsalt szíve vezette félre azt, hogy meg ne szabadítsa lelkét és ezt mondja: Hát nem hazugság van-é jobbkezemben?

21. Oh emlékezzél meg Jákób ezekről és Izráel, mert az én szolgám vagy te, én alkottalak téged, én szolgám vagy, Izráel! nem feledlek el.

22. Eltöröltem álnokságaidat, mint felleget, és mint felhőt bűneidet; térj én hozzám, mert megváltottalak.

23. Örüljetek egek, mert az Úr végbe vitte, kiáltsatok földnek mélységei, ujjongva énekeljetek hegyek, erdő és benne minden fa; mert megváltá az Úr Jákóbot, és Izráelben megdicsőíti magát.

24. Így szól az Úr, megváltód és alkotód anyád méhétől fogva: Én vagyok az Úr, a ki mindent cselekszem, a ki az egeket egyedül kifeszítem, és kiszélesítem a földet magamtól;

25. Ki a hazugok jeleit megrontja, és a varázslókat megbolondítja, a bölcseket megszégyeníti, és tudományukat bolondsággá teszi.

26. A ki szolgája beszédét beteljesíti, és véghez viszi követei tanácsát, a ki így szól Jeruzsálemnek: Lakjanak benne! és Júda városainak: Megépíttessenek! és romjait felállatom!

27. Ki ezt mondja a mélységnek: Száradj ki! és kiapasztom folyóvizeidet!

28. Ki Czírusnak ezt mondja: Pásztorom! ki véghez viszi minden akaratomat, és ezt mondja Jeruzsálemnek: Megépíttessék! és a templomnak: Alapja vettessék!

1. *És most hallgass*. Nem sokkal korábban megfeddte a nép vétkeit, s kijelentette, hogy valamennyien rászolgáltak az örök kárhozatra, mivel mind a főemberek, mind a nép minden beszennyeztek a bűneikkel. Most enyhíti ennek a büntetésnek a szigorúságát és vigasztalja a népet. Ebben az igeversben a ו (*vav*) kötőszó jelentését *de*, vagy *mégis* értelemben veszem, mint sok más igeversben is. Mintha ezt mondta volna: „Jóllehet fájdalmas csapások fognak elborítani, *mégis* hallgasd meg, mit teszek meg a te érdekedben”. Ezt a verset az előző kijelentéssel összekapcsolva kell szemlélni, mert az Úr kijelenti: soha nem engedi meg, hogy népe teljesen elpusztuljon, bár fájdalmas csapások érik őket. Ebből arra következtetünk, hogy az Úr soha nem haragszik annyira az egyházára, hogy ne hagyna helyet a könyörületnek, amint azt már sokszor láttuk. Ennek következményeképpen valahányszor fenyegetnek a próféták, mindig hozzátesznek valamiféle vigasztalást is enyhítésként.

Nehogy azonban azt képzeljük, hogy az emberek ezt jó magaviseletükkel szolgálták meg, hozzáteszi *a kit én elválasztottam*. Mi ugyanis nem azért szolgáljuk Istent, mert jogunk van hozzá, vagy megérdemeljük, hanem mert a szabad kiválasztással Ő erre alkalmassá tesz minket. Ebben az igeversben tehát a *szolga* és a *választott* szavak egymás szinonimái, de mégis a kiválasztás az első, s ezért mondja Dávid, hogy már Isten „szolgája” volt, mielőtt megszületett, mert már az anyaméhben befogadtatott Isten családjába (Zsolt22:10, 71:6, 116:16).

2. *Így szól az Úr, teremtőd*. Noha durván bánt a zsidókkal, hogy megfossza őket minden hamis magabiztosságtól, hogy alázatosan átadhassák magukat Isten kegyelmének, most lágy és nyájas beszéddel kellemesen cirógatja őket, hogy megtudhassák: az önmegtagadással nem szenvednek veszteséget. Nekünk tehát az alábbi ellentétet kell itt meglátnunk: „Te Jákób valóban semmi vagy önmagadban, de az Úr, a te Teremtőd nem veti meg a munkáját. Semmiféle születési nemesség nem biztosít téged a kárhozat ellen, de az örökbefogadás, amit a mennyei Atya kegyeskedett rád ruházni, bőségesen elegendő lesz a megváltásodra.” Emellett azt is észben kell tartanunk, amit már gyakran mondtam, hogy a próféta nem az első teremtésről beszél, ami által emberi lényeknek születtünk, hanem az újjászületésről, ami csak a választottakhoz tartozik és rájuk jellemző, hogy helyet kaphassanak Isten egyházában.

És alkotód anyád méhétől fogva. Ezt azért teszi hozzá, hogy az emberek semmit se tulajdoníthassanak önmaguknak, mintha arra indították volna Őt, hogy kegyességet mutasson irántuk. Ezekkel a szavakkal bemutatja neki azt az örökös szövetséget is, mely által Isten örökségéül választotta őket „mikor még meg sem születtek” (Rm9:11). Egyesek úgy vélik, hogy ez Jákób személyére vonatkozik, mert bátyja sarkába kapaszkodva (1Móz25:26) figyelemre méltó bizonyítékát adta kiválasztottságának. Ez azonban erőltetett magyarázat ezért tágabb értelmet adok ezeknek a szavaknak, nevezetesen hogy az Úr a kezdetektől fogva kegyes és jótevő volt a népéhez, s elvágott minden érdemet, mert ingyenes kegyelemből „alkotta őt”, s azután ingyen ruházott rá mindenféle áldást.

Ő megsegít.[872] Egyesek pótolják a vonatkozó névmást: „*Aki megsegít*”, mintha azt mondta volna: „a te Segítőd”, de jobb a mondatot külön olvasni.[873] Még világosabb lesz első személyben: „Megsegítelek”, mert ami a lényeget illeti, nincs különbség. A kijelentés megfelel annak, hogy Ő, Aki a nép Teremtője, készen áll megsegíteni, ha eljön annak az ideje. Fogadja hát el mindenki az általa jónak tartott olvasatot, én azonban az egyszerű és természetes jelentést véltem jónak követni, egyetlen szó hozzáadása nélkül.

Ó, szeretett![874] A ישרון (*yeshurun*) szót különféleképpen magyarázzák. Egyesek úgy vélik, a ישר (*yashar*) szóból származik, melynek jelentése „igaznak lenni”, vagy „megörvendeztetni”. Mások a שור (*shur*), megint mások az אשר (*ashar*) szavakból származtatják. Én azonban inkább azokkal értek egyet, akik *szeretettnek* fordítják, s a ישר (*yashar*) gyökérből eredeztetik. Ezt a megjelölést használta arra a népre Mózes is az énekében, s jóllehet mind abban, mind ebben a szakaszban egyesek *igaznak* fordítják, a régi fordítás alkalmasabb: „Szeretettem meghízott” (5Móz32:15).[875] A próféta azért ékesíti ezt a népet ezekkel a titulusokkal, hogy a zsidók a múltbéli jótéteményekből kiindulva reménységet tápláljanak a jövőt illetően. Ezt a szabályt minden hívőnek örökösen kötelezőnek kell tartania, hogy miután megtapasztalták Isten irántuk való jóságát, ugyanezt várják a jövőben is. Ellenkező esetben ugyanis rendkívül hálátlanok lesznek, s megmutatják, hogy nem bíznak Isten ígéreteiben, melyek mikor a szívünkbe vésetnek, kétségtelenül békességet és biztonságot adnak. Nem mintha teljesen mentesülnénk a félelemtől, hanem harcolnunk kell mindenféle rettegés és hitetlenség ellen. Ezért újra megismétli:

Ne félj, én szolgám Jákób. Ugyanez a jelentése a Krisztus által adott vigasztalásnak is: „Ne félj te kicsiny nyáj, mert a ti Atyátok jóakarattal van irántatok” (v. ö. Lk12:32). S valóban, a veszélyek közepette, melyek minden oldalról halállal fenyegetnek, nincs jobb orvosság a félelmek csillapítására, mint hogy tetszett Istennek abban a kegyben részesíteni minket, hogy örökre megtartson. A „szeretett” szóval tehát megint azt ismétli, hogy ez Isten kegyétől és védelmétől függ, Aki Magának tulajdonítja, és teljességgel Magának követeli az emberek között megtalálható összes jót.

3. *Mert vizet öntök*. Ugyanazt a témát folytatja, egyidejűleg megmagyarázza, mi lesz annak a segítségnek a természete, amit megígért. Mindig emlékeznünk kell rá azonban, hogy ezek a próféciák arra a gyászos és szomorú időszakra vonatkoznak, amiről beszélt, azaz mikor a nép azok között a szélsőségek között, amikbe belesüllyedtek, azt gondolhatták, hogy teljességgel feledésbe merültek, s Isten minden ígérete hiábavaló. Ézsaiás szembeszáll ezzel a kétellyel, s száraz és szomjas földhöz hasonlítja a népet, melyben semmi nedvesség sincsen. Ezzel a hasonlattal írja le Dávid is a nyomorultságát (Zsolt143:6).

Jóllehet tehát elnyűtték őket a csapások, s az életadó nedvesség megromlott, mégis, hogy ne vessék el a bátorságot még a legnagyobb megpróbáltatások között sem, az elméjükbe kellett idézni a próféta eme kijelentését. Nekünk is, mikor a legnagyobb veszélyekbe kerülünk, s nem látunk magunk előtt semmit, csak az azonnali halált, ugyanezen a módon kell ezekhez az ígéretekhez folyamodni, hogy minden kísértéssel szemben támogassanak. De éreznünk kell szárazságunkat és szegénységünket, hogy szomjas lelkeink részesülhessenek a víznek ebben a frissítő hatásában.

Kiöntöm lelkemet. Jehova Maga magyarázza meg, mit ért *vizek* és *folyók* alatt: az *Ő Lelkét*. Más igevers is nevezi Isten Lelkét „víznek”, de más értelemben. Mikor Ezékiel a „víz” nevet adja a Szentléleknek, egyidejűleg „tiszta víznek” is nevezi a tisztítást szem előtt tartva (Ez36:25). Ézsaiás később nevezi majd „víznek” a lelket, de más okból: azért, mert erejének

[872] A Károli-fordítás szerint: *a ki megsegít – a ford.*

[873] „Még a szokásos feltételezéssel, miszerint Isten szavai a második mondattal kezdődnek, jobb az ’Ő megsegít’ részt független, rövid mondatnak tekinteni, amit zárójelben tesz hozzá a próféta a leírás befejezése, vagy az azzal való összekapcsolás végett, ami ezután következik.” – *Alexander*.

[874] A Károli-fordításban az *igaz* szó szerepel – *a ford*.

[875] A Károli-fordítás szerint: *És meghízott Jesurun – a ford.*

titkos nedvességével megeleveníti a lelkeket. A próféta eme szavainak azonban tágabb az értelme, mivel nem pusztán a megelevenítés Lelkéről beszél, hanem az egyetemes kegyelemre utal, ami minden teremtményre kiterjed, s amit a Zsolt104:30 említ: „Kibocsátod a te lelkedet, megújulnak, és újjá teszed a földnek színét". Ahogyan Dávid kijelenti abban az igeversben, hogy a világ minden egyes része megelevenedik, amint Isten titkos életerőt tölt bele, majd ezt Isten erejének és hatalmának tulajdonítja, mellyel amikor csak jónak látja, hirtelen megújítja az ég és a föld romos állapotát, úgy hivatkozik most Ézsaiás ugyanabból az okból a „vízre", azaz az egyház hirtelen megújulására, mintha azt mondta volna, hogy az egyház helyreállítása Isten kezében van úgy, ahogyan a harmattal, vagy esővel termékennyé teszi a terméketlen és majdnem teljesen kiszáradt földeket.

Azaz, a Lelket azért hasonlítja „vízhez", mert Nélküle minden dolog megromlik és elpusztul a kiszáradás következtében, mivel az Ő erejének titkos megnedvesítésével eleveníti meg az egész világot, s mivel a kiszáradás és hőség okozta elsivatagosodást oly módon gyógyítja, melynek során a föld új arculatot kap. Ezt még teljesebben megmagyarázza az *áldás* szó hozzátételével.

4. *És nevekednek*. Ezek a szavak semmi többet nem tartalmaznak, mint amit a Zsolt104:30-ból idéztem, azaz hogy mikor Isten Lelke elküldetett, az egész föld arculata megújult, s azok a mezők, melyek korábban kiégettek voltak a szomjúságtól, zöldek és virágzanak, pont ahogyan a füvek is növekednek, miután az esők megnedvesítették őket. Ezekkel a hasonlatokkal kiterjeszti a téma látókörét, s megmutatja, hogy Isten számára ugyanolyan könnyű újabb sarjjal megnövelni az egyházat, mely sivár volt, s romos és félelmetes pusztasággá apadt, mint beültetni a földbe a termőerőt. S bár nem a megújulásról beszél, mégis vonatkoztathatjuk arra ezt a kijelentést, mivel az egyház helyreállításáról szól, melynek fő része az új teremtés, mely által az Úr helyreállítja képmását a választottakban. Ez a tanítást tényleg levonható mindebből, s terjengősebben is magyarázható, de először meg kell magyaráznunk a próféta célját, s fel kell tárnunk szavainak nyílt és természetes jelentését.

5. *Ez azt mondja*. Eddig a próféta átvitt értelemben beszélt, most azonban szavainak értelmét mindenféle jelkép nélkül fejezi ki. Megmutatja mi a természete annak a növényzetnek és fűnek, amiről szólt. Ez azt jelenti, hogy az Úr minden nép közül gyűjti majd ki az övéit, behozza az egyházba azokat, akik korábban idegenek voltak, valamint felemeli és megnöveli egyházát, mely korábban semmivé válni látszott. Minden irányból fognak ugyanis özönleni abba, s azt akarják, hogy a hívők közé soroltassanak, amint meg van írva: „Ímé Filisztea és Tyrus Kússal együtt: ez ott született." (Zsolt87:4)

Az az igeszakasz, bár mostanáig homályosnak tűnhetett a fordítók tévedéseinek következtében, rendkívül alkalmas ennek a próféciának a szemléltetésére, hogy a hívők, akik megfogyatkozott számuk miatt (hisz tudjuk: csak nagyon kevesen tértek vissza a fogságból) megrettenhettek és megszégyenülhettek, annak a látványos és fenséges megváltásnak a jó reménységét táplálhassák, amit a prófétáik ünnepeltek. Eme nézetek megcáfolása végett bárki is volt az a próféta, aki a zsoltárt írta, kijelenti, hogy a babiloniak és az egyiptomiak az egyház polgárai lesznek, s az etiópok és a tírusziak, valamint a korábban idegenek eljönnek, hogy Isten népe közé számláltassanak. „Most", mondja, „Jeruzsálem romjaiban hever, de egy napon az Úr nemcsak összegyűjti a szétszórtakat, de másokat is elhív minden irányból, s egy testben egyesíti azokat, akik között most óriásiak a különbségek. Így mindenki azzal dicsekszik majd, hogy Jeruzsálem polgárai, s a választott nép testületéhez tartoznak ugyanúgy, mintha bennszülöttek lennének". Ugyanezt a dolgot tanítja ebben a versben Ézsaiás próféta is, s annak a zsoltárnak a szerzője kétségtelenül tőle kölcsönözte ezt a kijelentést.

Amaz Jákóbról fog neveztetni.[876] Az általános jelentése ennek az, hogy nagy embertömeg egyesült majd hitben és engedelmességben az egy igaz Istennel. De amint egy

[876] A Károli-fordítás szerint: *amaz Jákób nevét emlegeti – a ford.*

regisztrációnál, mindenki kimondja, vagy leírja a saját nevét, a próféta, ezt a szokást szem előtt tartva a következő kifejezésmódokat használja: „Az egyik önkezével írja, az Istené vagyok, s felveszi Izrael vezetéknevét; a másik elismeri, hogy az Úré és Jákóbról fog neveztetni”. Valami újat és szokatlant ír le, mert az, akinek korábban semmi köze sem volt Istenhez, most azzal dicsekszik, hogy Isten örökbe fogadta őt. A „neveztetni” ezen a helyen a francia *Se reclamer* kifejezéssel azonos, melynek jelentése: „kijelenteni valaki énjének egy személyhez tartozását” pont úgy, mint korábban, amikor azokról az asszonyokról beszélt, akiknek a férjeik nevei védelmül szolgáltak. Úgy mutatja be őket, amint ezt mondják: „hadd neveztessünk a te nevedről”, vagy „hadd forduljunk a te nevedhez” (Ézs3:28). S jóllehet Ézsaiás ebben az igeversben látszólag különbséget tesz azok között, akit konkrétan kijelentik, hogy az Úr népéhez tartoznak, valamint azok között, akik Jákób nevével akarnak neveztetni, mégis, mindkét mondat ugyanazokra vonatkozik, mivel Isten gyermekének lenni, valamint izraelitának lenni két, egymáshoz szorosan kötődő dolog, Isten ugyanis úgy határozott, hogy az egyház lesz az anyja minden gyermekének. Meg kell azonban jegyezni, hogy senki sem az egyház törvényes polgára, csak akik alávetik magukat Isten kormányzásának. Ha a próféta el is hagyta Isten nevét, és „Jákóbot” és „Izraelt” említette, nekünk mégis a Fővel kell kezdenünk, akitől származik minden kapcsolat mennyen és földön. Azonban hogy ne maradjon semmiféle kétértelműség, a próféta kétszer írta le ezt a sorrendet, miszerint senki sem számít Jákób magvához tartozónak, csak akik engedelmeskednek Istennek

Ebből könnyedén meglátjuk a próféta szavainak jelentését. Ő ugyanis azt mutatja meg, hogy az egyház, amíg meg van fosztva Isten áldásaitól, hervadozik és fokozatosan romlásnak indul. Mikor azonban Isten Lelke kitöltetett, megelevenedett, s végül erőre kapott, de nemcsak korábbi állapotának helyreállítása végett, hanem hogy minden várakozást meghaladó csodálatos növekedésen menjen keresztül. Emlékezzünk azonban, hogy a próféta nem a természet rendjéről beszél, mintha az egyház új gyermekei mintegy az anyaméhből születnének, mivel senki emberfia nem ér el ilyen felséges rangot önmagától. Mikor azonban a korábban idegenek megújultak a hit által, a próféta azt mondja, buzgón feljegyzik neveiket azt bizonyítandó, hogy ők Isten gyermekei. Azaz, azt a változást írja le, mely felülmúlja a természetet és az emberek minden elképzelését, mikor Ádám átkozott fajából kialakul a lelki Izrael.

Egyesek úgy vélik, hogy a próféta itt a hívők csekély létszámára utal, mikor ezt mondja: „az egyik neveztetik, a másik ír”, de ennek az érvnek kicsi a súlya, sőt még a szövegösszefüggés is könnyű cáfolatát kínálja a tévedésüknek. Véleményem szerint inkább úgy kell a próféta szavait értenünk, hogy az egyház különböző és távoli népekből gyűjtetik majd össze, mivel Isten a Maga tekintélye alá gyűjti az idegeneket, s felindítja őket a nemcsak üres szavakkal elmondott őszinte dicsekvésre, hogy ők az Ő népéhez tartoznak. Azt is észre kell venni, hogy az igaz hit nem állhat meg anélkül, hogy ne törne ki azonnal megvallásban, mert ennek a négy szónak ez a jelentése: „Izrael nevéről neveztetni, Írni, Említeni, Mondani, hogy az Úré vagyok”. Azok, akik őszintén tisztelik Istent, nem lehetnek némák, hanem mind tettekkel, mind szavakkal bizonyságot kell tenniük arról, ami a szívükben van. Megvallják, hogy Isten szolgái, s egész életükben az Ő nevében dicsekednek.

6. *Így szól az Úr*. A próféta most nem tesz mást, mint megerősíti az előző tanítást, ami nagyon szükséges volt, mert az emberek szíve, hajlamos lévén a bizalmatlanságra, könnyedén kétségbeesik a balsors következtében, s csak egy-két buzdítással bátorítható. Nem volt tehát felesleges sok szóval megerősíteni őket, mivel mi soha nem tulajdonítunk annyit Isten erejének, amennyit tulajdonítanunk kellene, hanem különféle gondolatok vonnak el bennünket, s túlontúl erősen ragaszkodunk a dolgok jelenlegi állapotához.

Izráelnek királya és megváltója. Miután használta az Úr kimondhatatlan nevét, a próféta „királynak” és „megváltónak” is nevezi Őt, mivel nem elég észlelnünk Isten erejét, ha nem vagyunk meggyőződve irántunk való jóakaratáról is. Avégett tehát, hogy ígéretei a

megfelelő hatást gyakorolják ránk, nemcsak dicsőségét, de jóságát is megemlíti, hogy tudhassuk: ránk is kiterjed. Abszurdnak vélhető, hogy „királynak” nevezte, miközben alig volt valamennyi nép, a hívőknek azonban erre az ígéretre kell támaszkodniuk, hogy hittel szemlélhessék a királyságot, s úgy tekintsenek rá, mint a jövőre, noha szemeikkel még nem látták. S ez a tanítás valóban soha nem járta volna át a szívüket, mikor a legnagyobb nyomorúságba süllyedtek, s majdnem elborította őket a kétségbeesés, ha a próféta nem nyitott volna utat ezzel a bevezetővel. Mikor azonban Isten ismerősként szól hozzánk, s kijelenti, hogy velünk egyesült, akkor ez a gyengéd hívogatás valóban kiemel magából a pokolból is.

Én vagyok az első. Ezekkel a szavakkal nem Isten örökkévalóságát jelenti ki, hanem azt mondja: Ő mindig ugyanolyan. Ezzel remélhetik, hogy a jövőben is olyan lesz hozzájuk, mint amilyen a múltban volt. De megkérdezhető: miért beszél ekképpen a hívőkhöz, akik jól ismerték Őt? Erre azt mondom: noha az emberek ismerik Istent, mégsem fogadják el Őt olyannak, amilyen, s néha kevesebbet tulajdonítanak Neki, mint valamelyik teremtménynek. A próféta tehát azt szeretné, ha elméink tiszták és mentesek lennének minden hamis képzelgéstől, s mi a mennybe emelnénk azokat, hogy egyedül Istenen rögzítsük. Emellett szükséges volt a nagyon elcsüggedt népet megerősíteni ezekkel a heves támadásokkal szemben, hogy szilárdan állhassanak a lábukon.

7. *És ki hozzám hasonló?*[877] Itt az Úr a bálványokhoz hasonlítja Magát, mint azt már láttuk másik igeversben. Jelen esetben a cél az, hogy mikor hevesen támadták őket a babiloni győztesek, ne csüggedjenek el, vagy ne gondolják, hogy reménységükben csalatkoztak. A gúnyolódások, amiket a gonosz emberek a fejükhöz vágtak, rendkívül durvák és pimaszak voltak: „Hol van a ti Istenetek?” (v. ö Zsolt 79:10). „Miért nem segít rajtatok?” Az efféle istenkáromlások megingathatják a hívők elméit, s megzavarhatják őket úgy, hogy elvetik a reményt és a magabiztosságot. Ezért a próféta komolyabban időzik ennél a dolognál, hogy még jobban megerősítse a hívőket. A nemzet gyászos szerencsétlensége olyan volt, mint egy sötét felhő, ami megakadályozta a hívőket Isten arcának meglátásában. Időközben a hitetlenek örömtáncot jártak, mintha isteneik ereje teljes fényességében ragyogna. S hogy eloszlassa a tévelygés eme sötétségét, a próféta megmutatja, hogy az Isten dicsőségének kétségtelen jelei és bizonyítékai még mindig jól látszanak, mivel a megfelelő időben nyilvánosságra hozta a jövőt, hogy a zsidók elismerhessék Őt igazságos Bíróként a megpróbáltatásokban, de mégis reménykedhessenek, hogy majd kiengesztelődik és kegyes lesz.

Hirdet. A *hirdet* szó két értelemben vehető, azaz vagy a jövőismeretre, vagy a cselekedetre utal, mert ahogyan Isten mindent a gondviselésével irányít, úgy ismer mindent a jövőről és adja bizonyítékáét jövőismeretének. Szükségtelen túl sok fejtörést okoznunk magunknak ennek a szónak a jelentését illetően, mert nagyon nyilvánvaló, hogy a próféta Istennek mind a jövőismeretet, mind minden dolgok kormányzását tulajdonítja. Ami engem illet azonban, én inkább a cselekedetre vonatkoztatom. „Vajon lesz a nemzetek istenei között egy is, aki *hirdet*, azaz támaszt, bejelent és kijelöl szabadítókat? Vajon ez nem mutatja meg világosan, hogy egyedül én vagyok az Isten?” Azaz, a bálványokat gúnyolja, akiknek az emberek alaptalanul tulajdonítanak bármiféle hatalmat. A rögtön ezután hozzátett *jelentse meg* szavakkal Isten speciális kegyelmét magasztalja fel, mert kegyeskedik kijelenteni célját a választottainak és a prófétáinak.

Mióta e kor népét teremtém.[878] A „kor népe” alatt egyesek az összes nemzetet érti. Egyes számot használ többes szám helyett, mert amint megsokszorozta az Úr a nemzeteket, elválasztotta őket egymástól, s megszabta azt a rendet, aminek a jövőbeni korokban fenn kell állnia. Mások valamennyi teremtményre terjesztik ki, a csillagokat egy népnek tekintve, a növényféleségeket másiknak, hasonlóképpen az állatokat harmadiknak, és így tovább. Mikor azonban közelebbről vizsgálom meg a dolgot, kénytelen vagyok az ellentétes véleményt

[877] A Károli-fordítás szerint: *És ki hirdetett hozzám hasonlóan? – a ford.*
[878] A Károli-fordítás szerint: *mióta e világ népét teremtém – a ford.*

elfogadni, nevezetesen hogy az Úr a saját népéről beszél és „a kor népének” nevezi őket, mert másoknál jobban szeretettek. Más nemzetek valóban régebbiek voltak. Az egyiptomiak dicsekedtek ősiségükkel, s így tettek az árkádiaiak, és mások is. Ábrahám azonban akkor hozatott ki Mezopotámiából (1Móz11:31, Csel7:2), mikor a kaldeusok nagyon virágzó állapotban voltak, s magányos egyénként élt otthonában, mint akinek a halálakor az emlékezete is gyorsan elenyészik, míg a szomszédos országok sűrűn lakottak, és egyéb vonatkozásban is kiválóak voltak.

Izrael régi mivoltát tehát nem az évek számából, vagy a dolgok külső állapotából, hanem Isten kiválasztásából kiindulva kell felbecsülni. Ezért nevezik az Íge Jeruzsálem alapjait is örökkévalóknak (Zsolt78:69). Ez tehát olyan, mintha ezt mondta volna: „Mielőtt az emberek bálványokat formáltak volna, elhatároztam, hogy lesz egy egyházam, ami örökké fenn fog állni”. Ez a „nép” tehát a legősibb, és a legkiválóbb valamennyi között, jóllehet mások időben, vagy rangban megelőzhetik, mert amint minden az ember kedvéért teremtetett, úgy minden ember egyházi szolgálatra jelöltetett ki. Így senki sincs, aki noha magasabb kiválóságra jutott, ne ereszkedne le alacsonyabb rangra, mert az egyház Krisztus Teste, amit semmi sem képes felülmúlni ősiségben, vagy kiválóságban. Abszurd lenne elfogadni a zsidó meséket, miszerint Jeruzsálem a kezdeteknél alapíttatott meg, ugyanis ebben az igeversben nincs semmiféle utalás dátumokra. Mégis tartanunk kell magunkat ahhoz az alapelvhez, hogy a választott nép rangja magasabb, mint a pogány nemzeteké annak következtében, hogy közelebb kerültek Istenhez, Aki az örökkévalóság forrása.

Jelentsék meg. Ez az engedély megmutatja, hogy hiába várnak az emberek kijelentést a bálványoktól, melyek, ha mondanak is valamit, becsapják a trükkökkel és a kétértelmű szavakkal azokat, akik velük tanácskoznak, amint azt már említettük.

8. *Ne féljetek!* Ézsaiás most megmagyarázza annak okát, miért beszélt korábban Isten erejéről: a nép hitének megszilárdítása végett. Az előbbi kijelentésből ezt a következtetést vonja le: „Mivel az Úr ennyire hatalmas, s minden dolgot a jótetszésének megfelelően irányít, a népnek, akiket a védelme alá vont, nem kell félnie”.

Hát nem mondtam-é meg és nem jelentém előre? Megismétli, amit már mondott, hogy Isten nemcsak Isten nemcsak titokban segítette meg a zsidókat, s hirtelen, mint egy bűvészmutatványban jelent meg akkor, amikor a legkevésbé várták, hanem életben tartotta a hitüket megannyi próféciával, röviden, látható bizonyítékait adta atyai kegyességének, így istensége világosan meglátszott. Számunkra haszontalan lenne tudni, hogy Isten mindent tud és mindent megtehet, ha nem lenne egyúttal az is kijelentve, mennyire gondoskodik az üdvösségünkről. Jóllehet tehát sok dolgot akar előttünk titokban tartani, mégis közöl velünk mindent, ami hasznos nekünk, vagy a javunkra válik. A מאז (*meaz*), *azóta* hosszú időszakot, vagy ha jobbnak véljük, alkalmat jelöl, mert az Úr megjelenti titkait a választottainak, mikor alkalmasnak találja. Az előző értelmezés azonban egyszerűbbnek tűnik a számomra.

Ti vagytok tanuim! Arra céloz, amit már mondtam: a nép nem kérhet bocsánatot a tudatlanságáért, amiért nem elégedtek meg egyetlen Istennel, Ő ugyanis bőségesen megmutatta Magát nekik Önmagáról szóló bizonyságtételekkel. Az elérni kívánt cél az Isten dicsőségével kapcsolatos tudásunkkal az, hogy megvalljuk igazságát az emberek előtt, amint már mondtuk, ha nem akarjuk kioltani azt a világosságot, amit Lelkével közölt velünk. Egyébként nem lehetünk „Isten tanúi”, ha nem erősödünk meg az Ő igazsága által, mert a kételkedő véleményből eredő bizonyság haszontalan lesz, s azért kell Isten Íge éltal taníttatnunk, hogy szilárd és határozott reménységünk legyen az üdvösségre.

S nincs erős Isten.[879] Ebben az igeszakaszban, mint sok másban is, az *erős* díszítő jelzőt alkalmazza Istenre, ugyanis nem elegendő elismerni Isten örökkévaló lényegét, ha nem tulajdonítunk Neki erőt is. Ehhez azonban nem hagyhatunk neki mást, csak a puszta és üres

[879] A Károli-fordítás szerint: *Hát van-é rajtam kivül Isten? Nincs kőszál, nem tudok! – a ford.*

nevet, amint a gonoszok teszik, aki a szájukkal megvallják Istent, majd ennek-annak tulajdonítják az erőt.

9. *A bálványok csinálói*. Az Úr most megmutatja,hogy épp ellenkezőleg, mennyire nyomorult bálványimádók azok, akik a koholmányaik között kóborolnak, s nem Isten örökkévaló igazságára alapoznak, mert sem ismereteik, sem szilárd értelmük nincsen. Amint nem sokkal korábban joggal nyilvánította a népet vétkesnek a hálátlanság miatt, ha Isten kegyelmének bizonyítékai nem bátorították őket a hitük gyakorlására, most felfegyverzi és megerősíti őket a pogányok összes babonájával szemben. A hitetlenekről, akik sokan is vannak, és nagyon gazdagok, azt mondja hogy valamennyien semmik,[880] s hogy minden pompájuk között nincs más, csak szélhámosság.

És kedvenczeik mit sem használnak. A *kedvenceik* alatt nemcsak a bálványaikat érti, hanem egész imádatukat, díszeiket, tiszteletüket és az engedelmességet, amit a bolond emberek megadnak nekik, s mindezeket a dolgokat egy nagyon alkalmas névvel jelöli. Mivel az élet fő célja Isten megismerése és imádata (mert egyedül ez különböztet meg bennünket a vadállatoktól), ezt mindennél többre kell becsülnünk, sőt a legértékesebb dolognak kell tartanunk, így Hozzá kell irányítanunk minden imánkat, egyszóval, szívünk minden gondolatát. Jó okkal használja tehát a Szentírás ezt a szót az istentiszteletről beszélve. A próféta azonban itt a megromlott istentiszteletről beszél, s a bálványok utáni őrült vágyakozásról, ami az embereket gyorsan magával ragadja. Ezért mondja, hogy mindaz, amire vágynak, vagy amit buzgón megtesznek, hiábavaló és haszontalan. Gyakorta hasonlítja ezt a „vágyat" egy szajha szeretetéhez, ami az embereket megbabonázza, s majdnem megvakítja, így nem veszik észre aljasságukat, vagy nem engednek semmiféle érvnek. Ezt azonban egy másik igeversnél már megmagyaráztuk (Ézs1:29).

És ők a tanúi.[881] Egyesek úgy magyarázzák ezt, hogy a bálványok önmaguk ellen tesznek tanúbizonyságot, s világosan megmutatják, mennyire hiábavalók, így rendkívül ostobának kell lennie annak, aki ezt nem veszi észre. Én azonban egyáltalán nem fogadom el ezt a magyarázatot, s inkább azokat követem, akik a bálványok imádóira vonatkoztatják mindezt, akik maguk is tudatában vannak azok végtelen hiábavalóságának, mivel tudják, hogy se nem látnak, se nem értenek meg semmit. S ebben az igeversben ellentét van az Isten népének és a bálványok imádóinak bizonyságtétele között. Előbbi látványos bizonyságot tesz Isten dicsőségéről az Ő munkáiból, ígéreteiből és próféciáiból kiindulva, utóbbi kénytelen lesz néma maradni, ha nem akar előhozakodni olyan koholmányokkal, melyekben semmi sem biztos, ezért hamisak és hiábavalók. Az emberek valóban nagyon gőgösen dicsekszenek az istentiszteletükkel, s hangosan tapsolják önmagukat, de a lelkiismeretük[882] a „tanúja" mennyire bizonytalan és hiábavaló, amit tesznek, mert mindig reszketnek, és soha nem találnak megnyugvást, noha makacsságuk heves erőkifejtésekre készteti őket. Ők maguk tesznek tehát tanúbizonyságot a bálványaik ellen, pontosan úgy, ahogyan a tudatlan tanítót alkalmazó ember maga lehet tanúja a tanító tudatlanságának. Hasonlóan arról is bizonyságot tesznek, hogy isteneik se nem tudnak, se nem tesznek semmit, mert látják, hogy kőből, fából, vagy valami más anyagból vannak, így se nem láthatnak, se nem érthetnek meg semmit. Azaz egyedül a hívők tesznek valódi bizonyságot Istenükről, mert Ő minden dolgot ismer, irányít és kormányoz. A többinek végül meg kell *szégyenülni*, noha most őrült hevességgel védik tévedéseiket. Lelkiismeretük a tanúja ugyanis annak, hogy elméiket semmi más nem tartja fogva, mint vélemények és a hiábavaló képzelgés.[883]

---

[880] "Que tous sont vanite." "Hogy valamennyi hiábavalóság."

[881] A Károli-fordítás szerint: *és tanúik – a ford.*

[882] "Ce peu qu'ils ont de conscience." "Az a kis lelkiismeret, amivel rendelkeznek."

[883] „Ennek a versnek a homályossága a túlontúl szó szerinti fordításból fakad, mely tisztázható az alábbi parafrázissal: Azok, akik faragott képet készítenek, hiábavaló és lényegtelen dolog alkotói, mert bálványuk soha nem hozhat hasznot nekik, Azok, akik ezeket alkotják bizonyságot tehetnek róla, hogy nem látnak és nincs tudásuk, tehát megszégyenülhetnek, akik ezeket imádják." – *White*.

10. *Ki alkotott istent?* Nevetségessé teszi azok őrültségét, akik isteneket merészelnek alkotni, mert megdöbbentő és megvetendő dolog, hogy az emberek olyan sokat vállalnak magukra, mint az Isten megalkotása. Minden ember természetesen nagyon visszariad ettől az őrültségtől, mégis, az ostoba szeszély egyeseket vakon kényszerít az istencsinálásra, amitől semmiféle figyelmeztetés sem téríti el őket. Másrészről viszont azt mondják, hogy ez soha senkinek sem jutott az eszébe, s igazságtalanság, ha ekkora őrültséggel vádolják meg őket. Pontosan úgy, mint napjaink pápistái mondják, hogy rágalmazzuk őket, mikor a próféta eme érveit felhasználjuk ellenük. De hiába támaszkodnak szofista okoskodásaikra, hogy elkerülhessék ezt a vádat. Amit a próféta mond az a legigazabb: ők annyira őrültek, hogy azt hiszik „Istent alkotnak", mert amint a követ, vagy a fát kifaragták, vagy fényesre csiszolták, isteni mivoltot tulajdonítanak annak, hozzá szaladnak, hozzá imádkoznak, azt hívják segítségül, leborulnak előtte, egyszóval olyan dolgokat tulajdonítanak neki, amiről tudják, hogy egyedül Istenre tartozik.

A mely semmit sem használ. Gondosan meg kell figyelnünk ezt a mondatot, ami hiábavalónak és haszontalannak bélyegez minden képmást, mellyel Istent ábrázolják. Ebből nemcsak az következik, hogy sértés Isten számára, valahányszor az Ő dicsőségét halott képmásokra váltják, hanem az is, hogy mindazoknak, akik bálványokat szereznek be maguknak, kárba fog veszni a fáradsága és kárt fognak elszenvedni. A pápisták azt az ürügyet hozzák fel, hogy ezek a tanulatlanok könyvei, ez azonban csak nyomorult kitérés, mert a próféta bizonyságot tesz arról, hogy semmi hasznuk sincs. Vagy töröljék hát ki Ézsaiás könyvéből ezt a bizonyítékot, vagy fogadják el, hogy a képek hiábavalók és haszontalanok. Korábban valamennyivel többet fejezett ki, mikor azt állította, hogy a hamisságon kívül semmit sem lehet tőlük eltanulni. Erről azonban eleget mondtunk azoknak az igehelyeknek a magyarázata során (Ézs40 és 41).

11. *Ímé, minden barátaik megszégyenülnek*. Nemcsak a bálványok készítőit és alkotóit támadja, hanem egyetemesen minden imádójukat is, mivel annyira nehézkesek és ostobák, hogy amint új formát kapott a fatuskó, máris úgy tekintenek rá, mintha Isten erejét tartalmazná. Úgy érti, nemcsak a bálványok kifaragói lesznek megbüntetve arcátlanságukért, hanem mindenki, aki ugyanabba a babonaságba gabalyodott bele, helyes ugyanis, hogy akik ugyanazt a vétket elkövetik, osztozzanak ugyanabban a büntetésben. Másrészt nem is könyöröghetnek semmiféle bocsánatért, mert látják, hogy emberkéz alkotta bálványaik némák és hiábavalók, ezért nagyon messze állnak attól, hogy istenek lehetnének.

Gyűljenek össze mind. Bármiféle összeesküvésre is szövetkezzenek a gonosz emberek, mikor Isten ítélőszéke elé állnak, meg kell szégyenülniük. Nem ok nélkül fenyegeti őket a próféta reszketéssel és megszégyenüléssel, mivel a gonosz emberek rendszerint gőgösek és pimaszok, s mindenki másra gúnyolódva néznek. Dicsekednek nagy létszámukkal, ahogyan napjaink pápistái megvetik a mi csekély számunkat, és szemtelenül felfuvalkodván bámulatos elbizakodottsággal támadják Istent és az Ő tanítását. Ebben az igeszakaszban tehát Ézsaiás a gonosz emberek lelkiismeretéhez fordul, mert jóllehet a legmegrögzöttebb makacság és lázadás hajtja őket, néha mégis remegni kényszerülnek, mikor felteszik maguknak a kérdés: „Mit is csinálunk?", s kutatják az okát a cselekedeteiknek. Nincs ugyanis semmijük, ami kemény, vagy szilárd lenne, amire nyugodtan rátámaszkodhatnának. Merészek, amíg szeszélyeik hajtják őket, mikor azonban magukba fordulnak, megrettennek és megdöbbennek. Ezért nem kell megriadnunk dühöktől, büszkeségüktől és nagy létszámuktól, mert gyorsan el fognak múlni. Ne induljunk hát meg a pápisták összeesküvésein, magamutogatásain, büszkeségén, szeszélyein és sémáin, mivel tudjuk, hogy mindezek a dolgok szégyenükre és pusztulásukra lesznek. Minél gőgösebben fuvalkodnak fel és magasztalják fel önmagukat Isten ellenében, annál nagyobbat fognak esni és annál mélyebb lesz a kegyvesztettségük.

12. *A vasmunkás*.[884] Jó okkal kezd itt a próféta hosszú leírásba azért, hogy kirázza a babonás embereket az ostobaságból és az őrültségből, ha egyáltalában felébreszthetők, vagy hogy legalábbis megakadályozza a zsidókat abban, hogy hasonló ostobaságba merüljenek, mert minden oldalról a hamis istenek imádóinak megszámlálhatatlan sokasága vette körül őket. Aprólékos és mesterkéletlen felsorolásba kezd, ami rendkívül nyilvánvalóvá teszi, hogy eszeveszettek és botrányosak. Egyébként elítélhette volna őket egyetlen, vagy néhány szóval, de ez a gyűjtemény mintegy ujjal mutat rá a tényre, és úgy állítja a szemünk elé, amint részletezi a kézművesek eszközeit, munkáit, tevékenykedését és törődését, mintha ténylegesen előttünk zajlana minden. Az embereket, akiknek hibái mélyen a szívük természetében gyökereznek, mélyebben érinti ez, mint az egyszerű tanítás. Ők ugyanis nem ébreszthetők fel a letargiájukból mással, csak hangos és folyamatos kiáltozással. Minden részletet fel kell nekik mutatni, mégpedig apró részetekben, sőt meg kell rágni és a szájukba adni, mint a csecsemőknek, hogy képesek legyenek befogadni a tanítást, ami egyébként furcsának és szokatlannak tűnik a számukra.

Megéhezik. Leírja azt a buzgóságot, amivel a babonás embereket istenek alkotására ösztönzi. Olyan hévvel égnek ugyanis, melynek semmiféle korlátját, vagy mértékét sem képesek észrevenni. Vágyaik mint bögölyöket hajtják őket, s olyan hevességgel törtetnek előre, hogy joggal hasonlíthatjuk ezt a buzgóságot egy szajha szerelméhez, amint korábban említettük. Mind testük, mind elméjük minden erejét belevetik a munkába. A próféta erre céloz *az erős karjával* kifejezéssel, mintha ezt mondta volna: „Karjuk minden erejét belevetik: természetes hajlamaik ellenében munkálkodnak, s alig veszik még magukhoz azt is, ami az élet fenntartásához szükséges. Egyszóval nem kímélnek munkát, vagy költséget, hogy létrehozzák azokat az isteneket, melyekre vágynak”.

Noha a fáradozás folytonosságát írja le annak kimondásával, hogy még akkor sem lassítják a munkát, mikor éhesek, s inkább tűrik az éhséget és a szomjúságot, semhogy abbahagyják a munkát,[885] mégis alkalmasan kiterjeszthetjük a megfigyelést a másokra tekintettel nem levő buzgóság minden erőfeszítésére. Látjuk, hogy a hitetlenek lázas igyekezete, amint azt nevezik, a saját hóhéruk, de viszont minél dolgosabban fáradoznak a saját pusztulásuk érdekében, annál aljasabb és szégyenteljesebb a mi tunyaságunk, mellyel megfosztjuk Istent a törvényes tiszteletétől.

13. *Hogy házában lakjék*. Így mutatja meg ennek az intenzív szorgalomnak az ostobaságát, mert nem más jutalomért munkálkodnak, mint hogy lássák a bálványaikat tétlenül nyugodni a legkisebb mozdulat nélkül a nekik kijelölt helyen pont úgy, ahogyan a lusta lekuporodik a tűz mellé, vagy elnyúlik egy kanapén.

14. *Czédrusfát vág magának*. A próféta nemcsak a bálványimádók buzgóságát és dühödt buzgalmát írja le, de lázadásukat és makacsságukat is, mikor azt mondja, hogy *cédrusfát vág magának, tölgy- és cserfát hoz*, azzal megmutatja: nagyon sokáig kitartanak az őrültségükben, s nem valami hirtelen impulzus indítja őket az istencsinálásra. „Nemcsak”, mondja „olyan fákat választanak, amelyek már kinőttek, hanem még ültetnek is újat, locsolják és gondozzák azt, s megvárják, míg elérik a teljes méretüket, s alkalmas nyersanyaggá válnak a bálványkészítéshez”.

Mikor ezeket a dolgokat olvassuk, és tanulunk erről a megdöbbentő őrültségről, tudjuk meg, hogy úgymond Isten ránk teszi a kezét, ahogy visszatartson tőle, s megtartson az igaz kegyességben. Valóban szükséges idejekorán szembeszállni ezzel, nehogy a további késlekedés gyógyíthatatlanná tegye a sebet, mert amint elvont minket az ostoba vágy a hamis

[884] A Károli-fordítás szerint: *A kovács – a ford.*

[885] A néha misszionárius, Mr. Williams felfedezett egy babonás gyakorlatot a csendes-óceáni szigetvilágban, ami valószínűleg nagyon régi, de megvilágítja ezt az igeverset. Egy bálvány elkészítése során a munkás lelkiismeretesen tartózkodik az élelemtől, sőt még vizet sem iszik, ami megfelel az Ézsaiás próféta által leírt fájdalmas kimerülésnek és intenzív szomjúságnak, ami főleg a munka késői fázisaiban jelentkezik: „ereje nincsen” és „elfárad”. – *a szerk.*

istentisztelet gyakorlására, mindig van ok attól félni, hogy belemerülünk ebbe az örvénybe. Valamennyien magunkban hordozzuk ennek az őrültségnek valamiféle magvát, ami semmi módon nem téphető ki gyökerestül, hanem folyamatosan bimbózik és virágzik, ha az Úr Lelke meg nem tisztít minket újra és újra. Azt is meg kell jegyezni, hogy mivel a bálványimádókat ily hatalmas buzgóság sarkallja a bálványok imádására, nekünk szégyenkeznünk kellene az Isten igazi imádásában tanúsított hidegségünk miatt. Szégyelljük magunkat, azt mondom, amiért ennyire közömbösek, hűvösek, sőt fagyosak vagyunk, mikor a bálványimádók ennyire izzanak, s vegyük fontolóra, hogy erről számot kell adnunk. Micsoda hév ragadja el a törököket, mikor felmerül Mohamed prófétájuk ábrándozásai védelmének a kérdése, akiért örömmel ontják vérüket, és odaadják életüket! Mekkora hévvel követik a pápisták a babonaságaikat! Mi viszont alig vagyunk langyosak, s néha kioltjuk annak a buzgóságnak a szikráját is, amit az Úr lobbantott fel bennünk. Erre is vonatkozik Jeremiás próféta panasza: „Ha cserélt-é valamely nemzet isteneket?... Mert kettős gonoszságot követett el az én népem: Elhagytak engem, az élő vizek forrását, hogy kútakat ássanak magoknak; és repedezett kútakat ástak, a melyek nem tartják a vizet.” (Jer2:10-13). Ezt az összehasonlítást tehát gondosan meg kell figyelnünk, hogy ne legyünk kevésbé állhatatosak az igazság védelmében, mint amennyire ők makacsok a hamisságában.

15, 16 és 17. *Azokból az ember tüzet gerjeszt*. Helyteleníti tudatlanságukat, amiért nem tanulták meg a nyilvánvaló tapasztalatból, hogy a fatuskó nem Isten, sőt meg is feddi őket hálátlanságukért, ami miatt megfosztják az igaz Istent a Neki kijáró tisztelettől, Akinek hatalma látványosan megmutatkozik magukban a fákban, hisz a fát nem lehet különféle célokra felhasználni anélkül, hogy ne kerülne a szemünk elé Isten nagylelkűsége. Valahányszor kenyeret sütünk a sütőben, vagy húst főzünk a fazékban, illetve sütünk parázson, valahányszor csak melegszünk, vagy bármilyen előnyhöz jutunk a fa használatától, az ostobaságunk megbocsáthatatlan, ha nem fontoljuk meg: milyen nagylelkűen biztosította azt számunkra Isten, hogy ne nélkülözzünk semmi nekünk szükségeset. Ez a jelentése az alábbi szavaknak:

Bezzeg melegem van, tűznél valék! Ezek a szavak azok elégedettségét fejezik ki, akik, megszabadulván minden nehézségtől és kellemetlenségtől, úgymond a győzelem nyelvezetén szólnak. Mi lehet aljasabb, vagy ostobább, mint mikor az emberek, örömmel élvezvén Isten jótéteményeit, maguknak hízelegnek és tapsolnak, sőt visszaélnek bőséges gazdagságával abból a célból, hogy meggyalázzák Őt? Az élelemfőzés során, s más kényelmek élvezetekor az emberek észreveszik, hogy a fa a hatalmukban áll, s az ő használatukra rendeltetett. Hogyan van hát akkor, hogy meghajolnak egy ember formájú fadarab előtt? Vajon ezen a módon nem Istentől rabolják el a jogait? S mikor az emberek képeket hívnak segítségül, vajon nem Istentől csalják el azt az áldozatot, amit Ő elsősorban megkövetel? Még az ókori pogány szerzők is nevettek azon az ostobaságon, hogy az emberek megpróbáltak isteneket alkotni a saját fantáziájuk szerint olyan romlandó anyagból, amit korábban megvetettek. Innen származik Horatius tréfája: „Egykor fügefatuskó voltam, egy haszontalan fadarab, mikor az asztalos, nem tudván, hogy padot, vagy Priapust csináljon belőlem, úgy döntött, hogy istennek kell lennem, így istenné váltam”.[886] Ők azonban nem ismerték ténylegesen az istentelenség forrását, mert nem használták elméiket az egyetlen Isten hatalmának és jóságának megfontolására, ami minden teremtményben megmutatkozott.

Mikor a próféta ily módon támadta meg a bálványimádókat és tárta fel ostobaságukat és őrültségüket, ők kétségtelenül tiltakoztak, hogy igazságtalanul költötte rossz hírüket, s megpróbálták afféle hihető kifogások alá rejteni tévelygéseiket, hogy az ő isteneik a mennyben voltak, amint azt írásaik is mutatják, s nem azt akarták állítani, hogy a fa, vagy a kő Isten. A pápisták is pontosan ezt teszik, mikor velünk vitatkoznak, s ugyanezt a dolgot veszik

[886] Olim truncus eram ficulnus, inutile lignum; Quum faber, incertus scamnum faceretne Priapum, Maluit esse Deum; Dens inde ego. Hor. Sat. 1:8.

védelmükbe, teljességgel elvetvén, hogy kárhoztassanak ekkora vakság miatt. Mondottuk már azonban, hogy a próféta nem korlátozza a figyelmét Isten puszta lényegére. Valóban, ha csak ennyit hagyunk meg Istennek, Ő nem lesz más, mint üres fantom. A próféta úgy érti, hogy minden attribútum, ami Hozzá tartozik, a jövőismeret, a hatalom, az igazságosság, az üdvösség és minden más szintén sértetlen maradjon. Mikor viszont a gonosz emberek szobrokat, vagy képeket állítanak fel, s azokhoz futnak azért, hogy segítségért könyörögjenek, továbbá valahányszor ezeket állítják maguk elé, és szólítják meg, s azt hiszik, hogy Isten hallja őket, vajon nem gonosz módon kapcsolják az üdvösségüket ezáltal hozzájuk? Ez az ostobaság azonban az Isten természetével kapcsolatos tudatlanságukból fakad, ami egyszerű és lelki, de amit ők vaskosnak és testinek képzelnek. Azaz, a Vele kapcsolatos gondolataik szélsőségesen bűnösek, s félreállítják és beszennyezik az Ő dicsőségét azzal, hogy hasonlóvá teszik a földi és mulandó dolgokhoz. Semmi sem összeegyeztethetetlenebb Isten fenségével, mint a képmások, s aki ezeket imádja, megpróbálja Istent ezekbe zárni, és a saját fantáziájának megfelelően kezelni. Joggal támad tehát a próféta efféle romlásokat, s rója meg élesen a babonás emberek őrült buzgóságát, mivel undorítóbb dolog se ki nem mondható, se el nem képzelhető.

18. *Nem tudnak és nem értenek*. Azzal fejezi be: lehetetlen, hogy az ésszel megáldott emberek ebbe a hibába essenek, ha nem teljesen vakok és őrültek, mert ha az értelem bármi szikrája megmaradt volna bennük, meglátnák, micsoda abszurd és nevetséges dolog egy általuk megégetett fadarabot imádni, amit a szemük láttára emésztett meg és égetett hamuvá a tűz. Mikor azonban semmit sem vesznek észre és nem figyelnek az érvekre, megmutatják, hogy valójában állatokká épültek le, mert az Ézsaiás által használt „nem tudnak és nem értenek" kifejezés megfelel annak a kijelentésnek, hogy elvesztették az eszüket és megfosztattak minden értelemtől. S noha közülük sokan tényleg agyafúrtak és éles elméjűek voltak, ebben vonatkozásban bőséges bizonyítékát szolgáltatták brutális ostobaságuknak.

Mert bekenvék szemeik. A most megjelölt okkal nem a vétküket akarja enyhíteni, hanem meg karaja mutatni, mennyire szörnyűséges és megvetendő is az. Az emberek ugyanis soha nem lennének ennyire ostobák, ha a menny bosszúja nem adta volna őket „méltatlan gondolkodásra" (Rm1:28). Itt egyes fordítók az „Isten", míg mások a „hamis próféták" szavakkal egészítik ki és azt mondják: a nép azért volt vak, mert a hamis próféták félrevezették őket. Ők ugyanis soha nem követtek volna ennyire szégyenletes hibákat, ha azoknak a csalásai nem tévesztették volna meg őket, s szemeiket nem kápráztatta volna el a hamis tanítás. Mások eme jelentések egyikét sem fogadják el, és vonatkozhat az ördögre is. Mivel azonban a másik magyarázat megszokottabb a Szentírásban, én inkább azt fogadom el, nevezetesen hogy Isten vakította meg őket igazságos ítéletével, ha nem gondoljuk jobbnak úgy tekinteni, hogy önmagukra vonatkozik,[887] mert szándékosan csukták be mind szemeiket, mind elméiket, mely esetben lenne itt egy egyes szám – többesszám-váltás, ami gyakori a héber szerzőknél. Én azonban elmondtam, ami szerintem a legjobb, s rendívül megszokott dolog a héber szerzőknél, hogy mikor Istenről beszélnek, nem mondják ki a nevét. S hogy milyen értelemben vakítja meg Isten az embereket és adja őket „méltatlan gondolkodásra" (Rm1:28), az világos a Szentírás különböző részeiből: akkor, mikor elveszi Lelkének világosságát és szabadjára engedi az emberek vágyait, így semmiféle észérvek sem képesek őket megállítani. A Sátánt is felfegyverzi a megtévesztés hatékonyságával, így akik elutasították, hogy engedelmeskedjenek az igazságnak, nem veszik észre a csapdáit és ki vannak téve a ravaszságainak. Mi más maradhat bennünk, mint a legsűrűbb sötétség és a legvaskosabb tudatlanság, így ez a zsarnok, a hazugságok és a sötétség atyja tetszése szerint tombol mind bennünk, mind rajtunk kívül. Nem lesz bennünk ugyanis a világosságnak egyetlen szikrája sem a tévelygés felhőinek eloszlatására, hanem a hebehurgyaság lelkétől

[887] "Des idolatres mesmes." "Magukra a bálványimádókra."

vezettetvén, amivel Isten sújtja az elvetetteket (2Thessz2:11), furcsamód fogunk hányattatni a Sátán kénye-kedve szerint.

Mégsem szabad azonban Istent hibáztatnunk ezért a vakságért, mert az Ő ügye mindig igaz, ha ezt nem is mindig látjuk, s nekünk nem szabad sóvárgó kutatásokat végezni azzal kapcsolatban, vagy a titkos rendelését tudakozni, ha nem akarunk büntetést kapni a meggondolatlanságunkért. Gyakorta azonban ismertek az okok, nevezetesen az emberek hálátlansága és az Istennel szembeni lázadásuk, amint Pál világosan kimutatja (Rm1:28). A vakság a jogos büntetésük, mert soha nem gabalyodnának bele ily hatalmas tévedésekbe, ha az Úr nem vakította volna meg őket a bűneik miatt. Isten ítéleteiből egy nagyon meggyőző indokot lehet kikövetkeztetni az emberek bűneiről, mert Isten soha nem büntet senkit alapos ok nélkül, s nem vakítja meg az embert, míg arra rá nem szolgál, s szándékosan be nem csukja a szemeit. A szégyen tehát kizárólag az embereket illeti, akik saját maguktól hoztak vakságot önmagukra. A próféta célja pedig kétségtelenül annak megmutatása, hogy az embereket, akiket Istennek kellett volna kormányoznia, s természetes módon meg vannak áldva némi értékítélettel, „a világosságok Atyja" (Jak1:17) hagyott el, s így váltak a Sátán rabszolgáivá.

19. *És nem veszi a szívére*.[888] Megerősíti az előző kijelentést és elveszi a mentség minden alapját, mivel a hitetlenek önszántukból táplálják a tudatlanságukat. Az, hogy az emberek természetes módon óvatosak és körültekintőek a földi dolgokban, de mindenestől vakok az istentiszteletben, nem máshonnan ered, mint onnan, hogy nagyon is ügyelnek a saját érdekeikre, de semmit sem aggódnak a mennyei királysággal kapcsolatosan. Ezért feddi meg a próféta őket az istenfélelem elhanyagolásáért, mert a hitetlenek hosszas kacskaringózás után sem veszik fontolóra, hogy vajon a helyes úton járnak-e, vagy épp ellenkezőleg, haszontalanul fárasztják magukat a gonosz tévelygésekkel.[889] Megmutatja, hogy tunyaságuk menthetetlen mert annyira odaszánják magukat a babonáiknak. Ha ugyanis csak rövid időre fontolóra vennék a dolgot, mi sem lenne könnyebb, mint ennek az ostobaságnak a meglátása. Mivel azonban nem látják, ebből következik, hogy meg akarnak csalattatni, s hízelegnek önmaguknak a tévelygésükben. Nem képesek tehát felhozni semmiféle indokot, vagy mentséget a vétkükre, s nem menekülhetnek a tudatlansághoz, mert nem kegyeskednek elméjüket az igazság megvizsgálásának munkájára használni. A „nem veszi a szívére"[890] azt jelenti: „megfontolni és elmélkedni", mert még egy gyermek sem olyan tudatlan, hogy ne lenne alkalmas bírája ennek a rendkívüli őrültségnek. A babonás személyek tehát szintén átadják magukat a határtalan tudatlanságnak, s nemcsak tévednek a tudatlanság miatt. S ezt a bűnt nem szabad kizárólag az ember első megromlásának tulajdonítani, hanem a lázadás számlájára is kell írni.

20. *Ki a hamuval táplálkozik*.[891] „Hamuval táplálkozni" ugyanazt jelenti, mint „széllel táplálkozni" (Hós12:1). Mindkét kifejezés használatos, mint ahogyan az „igazsággal fogsz tápláltatni", azaz „meg fogsz elégíttetni" kifejezés is (Zsolt37:3).[892] Mások így értelmezik azt az igeverset: „Gondoskodni fogsz a lelki ellátásról", megint mások: „Hűséggel fogsz tápláltatni", én azonban inkább az előző értelmezést fogadom el.[893] Itt azonban arra gondol, hogy az emberek gőgösek és felfuvalkodottak, mégis üresek és érdemtelenek, mivel csak

[888] A Károli-fordítás szerint: *És nem veszi eszébe - a ford.*
[889] "Apres des erreurs et superstitions." "Hibákkal és babonákkal."
[890] „Ez a kifejezés nem felel meg pontosan a 'nem veszi a szívére' kifejezésnek, hanem elmélkedést és érzelmeket foglal magába." – *Alexander*.
[891] A Károli-fordítás szerint: *Ki hamuban gyönyörködik – a ford.*
[892] A Károli-fordítás szerint: *e földön lakozzál és hűséggel élj*, az angol King James változat szerint pedig: *so shalt thou dwell in the land, and verily thou shalt be fed* (a földön fogsz lakozni és valóban - igazsággal - fogsz tápláltatni) – *a ford.*
[893] Lásd a szerzőnek a Zsolt37:3-hoz fűzött magyarázatát – *a szerk.*

csalással vannak telve, amiben semmi szilárd, vagy tartós dolog nincsen. Az ilyen büszke emberek inkább megégettetnek, semhogy megelégedjenek.

Megcsalt szíve vezette félre. Most ismét belefoglalja mindkét kijelentést, miszerint az álnok vágyak vakították meg őket, hogy ne lássanak semmit, de mégis önként és akarattal adják át magukat a hiábavaló tévelygéseknek. A próféta hosszasan időzik ennél azért, hogy megmutassa: nem más vezeti az embereket a hamis és bűnös imádatra, mint az, hogy saját magukból kiindulva vezettetnek arra. Ezért semmi alapja sincs másoknak tulajdonítani ezt a vétket, mivel saját magukban találják meg a forrást, amit hevesen táplálnak és védenek. Furcsa elbizakodottsággal kelnek fel Isten ellen, felfuvalkodván a babonáikról alkotott hamis véleménytől, egyszóval önteltek és készek szétpukkadni a büszkeségtől. Mi azonban táplálkozzunk az igazság szilárd eledelével, s ne engedjük, hogy bármiféle csalás félrevezessen minket.

Hogy meg ne szabadítsa lelkét. Még fokozza is a képet annak kimondásával, hogy ennyire fontos dologban kecsegtetik magukat, mert ki bocsátaná meg a nemtörődömséget abban, ami az üdvösséggel kapcsolatos? Látjuk, milyen buzgón munkálkodik mindenki ezért a mulandó életért, s mikor a lélek örök üdvössége kerül veszélybe, mi lenne tűrhetetlenebb, mint az, hogy az emberek tunyán szunyókáljanak, noha erőfeszítéseket téve megmenthetnék azt? Arról mondják, hogy megmenti a saját lelkét, aki a megtérés által ugyanúgy kimenti magát az ördög csapdáiból, mint ahogyan egyesekről mondják, hogy megmentenek másokat, mikor szent intésekkel visszatérítik az eltévelyedetteket a helyes útra (Jak5:20). Miképpen lehetséges, hogy a bálványimádók homlokegyenest törtetnek a saját pusztulásukba? Azért, mert teljes vágtában rohannak bele, megkeményítvén szíveiket, és nem engedvén, hogy bárki eltérítse őket.

Hát nem hazugság[894] *van-é jobbkezemben?* Azaz, röviden megmutatja a módját, ahogyan az emberek megmenekülnek a pusztulásból: a cselekedeteiket megvizsgálva, s nem hízelegve önmaguknak. Ugyanis bárki leli örömét ebben a tévedésben, s nem kutatja, hogy vajon helyes-e az életmódja, soha nem fogja „megszabadítani lelkét". Hasonlóképpen a pápisták is elvetik, hogy istentiszteletük okai után tudakozódjanak, s az egyszerűség neve alá rejtik azt az ostobaságot, mintha Isten azt akarta volna, hogy legyünk állatok, s nem parancsolta volna meg, hogy tegyünk különbséget az Általa elfogadott és az Általa elvetett istentiszteletek között, valamint hogy szorgalmasan tudakozzuk az Ő akaratát, s ne fogadjunk el mindent válogatás nélkül. Mindent azzal a mércével kell megpróbálni, amit Ő fektetett le nekünk. Ha ezt megtesszük, könnyedén elkerüljük a veszélyt, de ha nem pusztulásunk szégyene minket illessen, hisz saját akaratunkból akarunk elpusztulni, s nem engedjük meg magunknak az odafigyelést semmiféle figyelmeztetésre, vagy azt, hogy visszatérítsenek a helyes útra.

21. *Oh emlékezzél meg Jákób*. Most a nép javára alkalmazza azt, amit oly gyakran mondogatott a pogányok babonáiról és hamisságáról, melyekkel a nem túl tanult emberek tévelyegnek az istentiszteletben. S nem is csak a saját korának írja ezeket a dolgokat, hanem főleg az utódok számára, akiket majd elvisznek Babilonba, s megromolhatnak a babiloniakkal fennálló hosszas kapcsolat következtében, s eltévedhetnének az igazi istentisztelettől, ha az Úr nem vetné rájuk azokat a korlátozásokat. A próféta tehát arra buzdítja őket, hogy miközben fogságban lesznek, emlékezzenek meg ezekről a buzdításokról, és a segítségükkel erősítsék meg a szíveiket a fájdalmas csapások közepette.

Mert az én szolgám vagy te, én alkottalak téged. Hozzáteszi az okot, amiért emlékezniük kell ezekre az ígéretekre, s óvakodniuk kell mások általános fertőzésétől. Tűrhetetlen lenne ugyanis, hogy a választott nép, akiket Isten az Ő törvényének kerítéseivel

[894] A שקר (*sheker*) általánosságban jelent „bármi megtévesztő, hiábavaló, vagy félrevezető dolgot", ami nem felel meg az ember véleményének és várakozásának, hanem becsapja és rászedi őt. Ezért jelöli a Jer10:14 és 50:17 is a bálványt a שקר (*sheker*) szóval. – *Rosenmüller*.

vett körül, hogy elválassza őket a többiektől, szabadon és válogatás nélkül belekeveredjen a pogányok mocskába. Mintha ezt mondta volna: „Nem csoda, hogy a babiloniak tévelyegnek a hibáikban, de ti nem lehettek hozzájuk hasonlók, mert 'én alkottalak benneteket, hogy a szolgáim legyetek'. Én szültelek újjá és szenteltelek meg benneteket, hogy az örök élet örököseivé lehessetek."

Erről a teremtésről már korábban sokszor elmondtuk, hogy a lélek megújítására vonatkozik. A Szentírás gyakorta használja ezt az érvet. „Mert nem tisztátalanságra, hanem szentségre hívott el minket az Isten." (1Thessz4:7) „Mint világosságnak fiai úgy járjatok" (Ef5:8) „az elfordult és elvetemedett nemzetség közepette" (Fil2:15), s más hasonló igeversekben. Itt arra kell következtetnünk, hogy kétszeres büntetést kapunk, ha megtörténik, hogy hanyagságunkkal, vagy közönyösségünkkel kioltottuk azt a fényt, amivel az Úr megvilágosított minket. Vétkünk ugyanis sokkal súlyosabb lesz, mint másoké, akiket nem részesített ugyanebben a kegyben. A pogányok valóban meg lesznek büntetve, és semmiféle mentség, vagy tudatlanság nem lesz a javukra, de messze súlyosabb lesz azok büntetése, akik vissza élnek Isten kegyelmével.

Ne felejts el.[895] Ezalatt azt érti: lehetetlen, hogy aki egyszer rátalált a helyes útra, letévedjen arról, ha nem vádolható Isten elfelejtésével. A tévedések és a csalások soha nem fognak eluralkodni mindaddig, amíg Isten emlékezete bele van gyökerezve a szívünkbe. Így mindenki, aki elfordul Istentől, s babonába és istentelenségbe esik, hárítsa önmagára a szégyent. Így kell gondosan ügyelnünk a hitehagyás okára, azaz Isten elfelejtésére, ami fokozatosan letérít minket a helyes útról, míg végleg el nem hagyjuk azt. Emellett arra is emlékeztet, hogy ezzel az orvossággal biztosítva leszünk a lázadással szemben, ha a folytonos elmélkedés során felhasználjuk, mert a tunyaságon át a mi elméink úgymond könnyen berozsdásodnak, ami addig fertőzi és rombolja Isten egész ismeretét, míg egészen meg nem szűnik.

22. *Eltöröltem álnokságaidat, mint felleget*. Az Úr jövőbeli szabadulást ígér népének, szíveink ugyanis nem képesek Istenhez emelkedni, ha nem vesszük észre, hogy kibékült irántunk. Azért tehát, hogy megtartsa az egykor Magához kötött népet, hozzátesz egy ígéretet, mellyel vigasztalja őket, hogy teljes mértékben meggyőződhessenek: száműzetésük nem lesz örökös, mert Isten a legelnézőbb Atyaként úgy mérsékli a csapásait, hogy gyermekeinek mindig megbocsát.

Mikor azt mondja, „eltöröltem álnokságaidat", ez szó szerint a foglyokra vonatkozik, akik megkapták a büntetést a vétkeikért, s ennek következménye az lett, hogy mikor Isten kiengesztelődött irántuk, megszabadultak. Ez bemutató az októl az okozat felé. A vétek eltöröltetett, hasonlóképpen a büntetés is eltöröltetett, mert amint kibékültek a zsidók Istennel, megszabadultak attól a büntetéstől is, ami a vétkeik miatt szabatott ki rájuk. Mégis van itt egy közvetett buzdítás a megtérésre, hogy ne csak nyögjenek a csapás súlyos terhe alatt, hanem vegyék fontolóra, hogy jogosan kapják a büntetést, mert kiprovokálták Isten haragját. S valóban, valahányszor csak Isten szigorúan bánik velünk, nemcsak a nehézség és a fájdalom alóli megkönnyebbülésre kell vágynunk, hanem bocsánatért is kell könyörögnünk, hogy Isten többé ne tulajdonítson bűnt nekünk. Ez az igeszakasz megcáfolja a szofisták különbségtételét, akik elismerik, hogy a bűn eltöröltetett, de tagadják, hogy a büntetés is eltöröltetett volna, amint más igeverseknél már teljességgel megmagyaráztuk.

A „felhő" hasonlatának ugyanaz a jelentése, mintha az Úr azt mondta volna, hogy többé nem üldözi őket nemtetszésében,[896] vagy nem bünteti őket, mert mikor a bűn eltöröltetett, kibékültek; hasonlóképpen, ahogyan az ég lecsillapodik, s a felhők, melyek elfogták a Föld elől a Nap fényét, „eltöröltetnek" és eloszlanak. El kell tehát vetnünk az

[895] A Károli-fordítás szerint: *nem feledlek el – a ford.*
[896] "A la rigueur." "Szigorúan."

emberek ördögi koholmányait, melyek a bűnbocsánat egész tanítását megdöntik, s nyíltan tagadják a próféták tanítását is.

Térj én hozzám. Ezt kétféleképpen érthetjük: az Úr vagy megtérésre szólítja fel a népét, vagy a szabadulásban való reménykedésre buzdítja őket – mindkét értelemben jól kijön. Mondtuk, hogy a Szentírás szokásos gyakorlata, valahányszor a megváltást említi, hogy megtérésre buzdít. Az Úr ugyanis ezen a módon akar minket visszavinni Önmagához, hogy alkalmassá tegyen terveinek átvételére. Emellett mivel a nép a hitetlenségük következtében nagyon távol állt az üdvösség reménységének táplálásától, tekinthető ez megerősítésnek is, miszerint a nép kétségtelenül hihet a hazatérésben. Mintha ezt mondta volna: „Jóllehet azt hiszitek, hogy elidegenedtem tőletek, mégis gondoskodni fogok rólatok". S inkább ezt az utóbbi értelmezést fogadom el, mert jobban illik a szövegkörnyezetbe. A próféta ugyanis mindenekelőtt azon munkálkodik, hogy megerősítse Isten ígéreteit és mélyen a szívükbe rögzítse azokat.

Mert megváltottalak. Megparancsolja a zsidóknak, hogy „térjenek vissza Hozzá", jóllehet a száműzetés akadályként tornyosult abbéli várakozásaiknak az útjában, hogy Ő lesz a Szabadítójuk, mintha ezt mondta volna: „Jóllehet úgy tűnik, elidegenedtem, tőletek, mégis bízzatok, mert elhatároztam, hogy *megváltalak* titeket".

23. *Örüljetek egek*. Most hálaadásra buzdítja a zsidókat, de nemcsak azért, hogy bizonyságot tehessenek köszönetükről hanem hogy a saját, szabadulással kapcsolatos várakozásaik is megerősödhessenek. Ezért parancsolja meg a hívőknek, hogy úgy tekintsenek erre az eseményre, mint már bekövetkezettre, mintha az Úr már megszabadította volna őket. Az efféle megszólítási módok mélyebb benyomást tesznek a szívünkre, mintha csak a meztelen ígéreteket tárnák elénk. Mivel tehát a hívők kételkedhettek az üdvösségükben, hisz még mindig a nyomorúságaik között hervadoztak, s már majdnem halottak voltak, a próféta felrázza őket, s nemcsak lediktál nekik egy éneket, hogy teljesíthessék fogadalmaikat, hanem megmutatja, hogy Isten munkája oly hatalmas és szokatlan lesz, hogy megindul rajta a menny és a föld, valamint a néma teremtmények.

Ujjongva énekeljetek hegyek. Fordíthatnánk egyszerűen így: „Az ég fenn és a föld lenn", de ahogy a „hegyeket" említi, utal a *földnek mélységeire*, a sík vidékekre, mint például a síkságokra és a völgyekre is, hogy valamennyi ország, bárhol is helyezkedjenek el, a dicséretre és Isten nevének magasztalására serkenjen.

Mert megváltá az Úr Jákóbot. Most hozzáteszi, hogy az a munka, amely mindenkit bámulatra serkentett, az egyház megváltása, s kijelenti, hogy benne Isten dicsősége fog szembeötlő módon ragyogni. Emellett helyes megemlékezni arról is, amit korábban megjegyeztem, hogy itt nemcsak a népnek a szülőföldjükre történő hazatérését ünnepli, hanem a véget is belefoglalja, mert azon az áron lesznek „megváltva" Babilonból, hogy Isten végül egy Fő alá gyűjti az egész világból mindenhonnan összeszedett egyházát.[897]

24. *Így szól az Úr*. A próféta közvetlenül fogja leírni a maga módján Isten erejét és hatalmát, mivel a puszta ígéreteknek csak kis tekintélye és súlya lenne, ha Isten hatalma nem kerülne előtérbe azért, hogy minden kételyt kitöröljön a szívünkből. Bizalmatlanságunkkal és makacsságunkkal kisebbíteni szoktuk Isten hatalmát és jóságát, ezért a próféta, amint azt majd látjuk, figyelemre méltó ajánlásokkal buzdítja a hívőket arra, hogy tanuljanak meg a reményen túl is reménykedni.

Megváltód. Annak a jóságnak és atyai kegyességnek a dicséretével kezdi, mellyel az Úr Magához ölelte az egyházát, s amellyel mindvégig viseltetni is akar iránta, mert hatalmának és erejének kijelentése csekély hatást gyakorolna ránk, ha Ő nem közeledne hozzánk, és nem biztosítana a kegyességéről. Nekünk tehát nem a fenségével kell kezdeni, s nem is kell nagyon magsara emelkedni, nehogy levettessünk, hanem jóságát kell magunkhoz ölelni, mellyel kedvesen hívogat. A *megváltó* név ebben az igeversben múlt időre vonatkozik,

[897] "Son Eglise composee de toutes les nations de la terre." "A világ összes nemzetéből összeállított egyházát."

mivel a zsidóknak, akik egykor úgy hozattak ki Egyiptomból, mint holmi örvényből egy hihetetlen csodával, ennek a megváltásnak az „emléke” által kellett volna megerősödniük, hogy folyamatos továbblépést várjanak (2Móz12:51).

És alkotód. Ugyanabban az értelemben nevezi Magát„Alkotónak”, mint amit korábban megmagyaráztunk, azaz mivel Lelke által megeleveníti azokat, akiket örökbe fogad, s így új teremtményekké teszi őket. Ezért futólag megemlíti a korábbi jótéteményeket, amiket kaptak, hogy ezekből a jövőt illetően arra következtethessenek: Isten ragaszkodni fog az ígéreteihez. Mikor hozzáteszi, hogy *anyád méhétől fogva*, ezt azért tette, hogy a nép elismerhesse: egyetlen Istentől kapott jótéteményt sem érdemeltek meg, mivel ezzel a könyörülettel megelőzte őket, mielőtt egyáltalán segítségül hívhatták volna a nevét. Ezzel a vigasztalással nyugtatta Dávid is a szívét a rendkívül komoly megpróbáltatások között: „Mert te hoztál ki engem az anyám méhéből, és biztattál engem anyámnak emlőin. Születésem óta a te gondod voltam; anyám méhétől fogva te voltál Istenem.” (Zsolt22:10-11) Itt mégsem arról az egyetemesen mindenkire ráruházott kegyről beszél, amivel Isten minden emberi lényt ebbe a világba hoz, hanem a szövetségét dicséri, mellyel Ábrahám magvát fogadta örökbe ezer generációig. Nekik ugyanis nem volt szabad kételkedniük benne, hogy mindvégig meg akarja őrizni az Ő munkáját.

A ki az egeket egyedül kifeszítem. Most hatalmának dicsérete következik, mivel jótetszésének megfelelően mérte ki a menny és a föld méreteit. A „kifeszít” szó alatt azt érti, hogy a kezében tartja az egész világ kormányzását, és semmi sincs, ami ne lenne Neki alávetve, mert Isten hatalmát úgy kell az Ő Ígéjével egyesíteni, hogy soha ne váljon attól el.

25. *Ki a hazugok jeleit megrontja*. A próféta konkrétan azért adta ezt hozzá, mert Babilon nemcsak a fegyverei erejében, csapatai létszámában és erőforrásaiban múlt felül más népeket, hanem egyfajta figyelemre méltó éleselméjűségben is, amellyel még a mennybe is behatolni látszott. Miféle bántalom érheti azokat, akik előre látják a távoli jövő eseményeit, könnyedén elháríthatták a közelgő veszélyeket, amint azt általánosan feltételezték. Az asztrológusok, akiket maguk között ünnepeltek, minden eseményt előre jeleztek, s tőlük eredt az az elfajult asztrológia, amit jogi asztrológiának neveznek, s amely által most nagyon sok jó képességű ember tér tévútra. Felvették a matematikus megnevezést azért, hogy még jobban beférkőzzenek az emberek bizalmába. Az egyiptomiak azzal dicsekedtek, hogy ők voltak a szerzői ennek a tudományágnak, s először tanították azt, de hagyjuk rájuk, döntsék el ők maguk ezt a vitát. Bizonyos, hogy a babiloniak a kezdetektől fogva gyakorolták ezt a tudományágat, s nagyra értékelték, így mind a görögök, mind a rómaiak a kaldeus nevet adták ezeknek az asztrológusoknak. Mivel tehát erősen bizakodtak ebben a tudományágban, az Úr azzal fenyeget, hogy mindent felforgat, ami hozzá tartozik.

A *jelek* alatt a csillagok helyzeteit, együttállásait és különféle aspektusait érti, amikből az asztrológusok spekulálnak, azután azt mondja, hogy ezek *megbolondítják* őket. Egyesek szerint a בדים (*baddim*) szó jelentése *hazugságok*, mintha azt mondta volna, hogy a jövőbelátás, amivel az asztrológusok a látszatot keltik, nem más, mint abszolút csalás. Én azonban jobbnak vélem *jósoknak* fordítani, amely értelemben gyakorta szerepel is.

Megkérdezhető: „Vajon egyetemesen elítéli a kaldeusok asztrológiáját, vagy csak annak megromlását és az azzal való visszaélést?” Erre azt mondom, hogy ebben az igeversben pusztán a *jeleket* kárhoztatja, melyekkel a kaldeusok prófétáltak, s azt képzelték, hogy ismerik a jövő eseményeit, mert az Úr kijelenti, hogy ezek teljességgel haszontalanok. Nem minden jó ok nélkül tiltotta meg a népének, hogy a kaldeusokkal, asztrológusokkal, jósokkal, jövendőmondókkal és más efféle látnokokkal tanácskozzanak, s parancsolta meg, hogy aki ilyesmivel foglalkozik, az ne élhessen közöttük (5Móz18:10). Nos, ha bármiféle biztos információt lehetett volna szerezni a csillagok helyzetéből és állásából, az Úr kétségtelenül nem kárhoztatta volna azt a tudományt. Mivel azonban kivétel nélkül tiltotta meg, azzal

megmutatta, hogy nincs benne semmi, csak abszolút megtévesztés, amit minden hívőnek meg kell vetni.

Ennek az abszurditásnak a védelmezői azonban azt hozzák fel, hogy az Úr a bolygókat és a csillagokat „jelekül" adta (1Móz1:14). Elfogadván ezt az alapelvet, erre azt válaszolom, hogy meg kell vizsgálnunk, mik ezek a „jelek". Mi ugyanis nem a csillagászatot kárhoztatjuk,[898] ami a bolygók mozgását vizsgálja, amiben el kell ismernünk Isten csodálatos fenségét. De elítéljük, a kíváncsiskodó embereket, akik azt akarják a csillagoktól megtanulni, meddig áll fenn egy kormányzat, s mi szakad rá egy adott városra, vagy népre, vagy akár erre, vagy arra az emberre. Ők ugyanis túllépik a korlátokat és visszaélnek a „jelekkel", melyek nem a jövőbeni események ómenjeiként adattak. Elismerem, hogy időnként kapunk figyelmeztetést a mennyei jelek által, hogy meglássuk: kiprovokáltuk az Úr haragját, vagy hogy a csapások már a levegőben lógnak felettünk, de nem azért kapjuk ezeket a jeleket, hogy aprólékos magyarázatokba, vagy következtetésekbe bocsátkozzunk azokkal a rejtett és titkos eseményekkel kapcsolatosan, melyeket nincs jogunk kutatni és feltárni. Mindenekelőtt azonban észre kell vennünk az istentelenség okát és eredetét, mert abban a pillanatban, amint ez a tévelygés eluralkodik, s az emberek életét a csillagok befolyása kormányozza, Isten ítélőszéke felborul, s Ő többé már nem a világ Bírája a büntetések kiszabásában, vagy az élet kegyelme által történő helyreállításában azoknak, akik pusztulófélben voltak. Azok, akik azt hiszik, hogy a csillagok az ellenállhatatlan befolyásukkal ellenőrzik az emberek életét, azonnal megkeményednek a sors elképzeléséhez, és semmit sem hagynak meg Istennek. Isten törvényszéke tehát megég, ennek következtében a kegyesség kialszik, s Isten segítségül hívása mindenestől véget ér. *Bölcseknek* nevezi őket és az általuk hangoztatott *tudományukról* beszél, mivel nagyon dicsekedtek a „bölcsesség" kifejezéssel, mikor a csillagoktól eltanult dolgokról beszéltek. Ezért a próféta azt mondja, hogy a „bölcsesség" eme üres álarcai nem fogják meggátolni az Urat abban, hogy egész birodalmukat fel ne forgassa, mert koholmányaik és trükkjeik semmivé lesznek.

26. *A ki szolgája beszédét beteljesíti*. A próféta most hozzáteszi a céljához, amit korábban mondott, mert jóllehet általános fogalmakban beszélt, mégis konkrét célt tartott a szeme előtt: a konkrét helyzet körülményeit akarta hozzáigazítani mindahhoz, amit elmondott, hogy a nép meg ne rettenjen a kaldeusok ama állítólagos bölcsességétől, vagy kételkedjen abban, hogy Isten egy napon majd megszabadítja őket. Alaptalan jóslataikkal tehát Isten ígéreteit állítja szembe, hogy ne képzeljék: az a monarchia minden veszély felett állt.

Az ígéret ez volt: „Babilon elbukik, de az én népen szabadsága helyreáll" (v. ö. Ézs21:9). A babiloniak nevettek ezeken az ígéreteken: „Mintha nem látnánk előre a csillagokból, hogy mi történik velünk!" Ezen az alapon mondja az Úr, hogy *beteljesíti*, azaz ténylegesen megvalósítja, amit megígért, s elvégzi azokat a dolgokat, amelyeket a bölcsek sem előre látni, sem elképzelni nem voltak képesek. Amit a próféta megprófétált, azt a gonosz emberek úgy vették, mint üres hangot, ami gyorsan elhalkul. Ezzel a véleménnyel állítja szembe Ézsaiás a „beteljesíti", vagy „véghez viszi" szót, ami alatt azt érti, hogy az Úr meg fogja erősíteni szavainak igazságtartalmát.

Szolgája. A „szolga" szó alatt ért minden prófétát, ha ugyan valaki nem véli jobbnak főleg magát Ézsaiást érteni, aki mindenki másnál világosabban jelentette be ezt a szabadulást, és tett róla bizonyságot. Szükségtelen azonban egyvalakire korlátozni, mert valamennyiükre vonatkozik, s hasonlóan Isten "követeinek", vagy „hírnökeinek" is nevezi őket, mivel Ő sokakat küldött, hogy egyhangúlag és egyetemesen támogassák az Ő népének hitét.

Követei tanácsát. A „tanács" szó alatt Isten rendeleteit érti, de nem mindenféle rendeletet, mert nekünk nincs jogunk kutakodni az ő titkos céljai után, amiket nem jelent ki a

[898] A latin *astrologia* szónak tágabb az értelme, mint az angolnak (vagy a magyarnak – *a ford.*) mert néha jelenti, mint kétség sem férhet hozzá, hogy itt is így van, a *csillagászatot* is, ami a számítások és a tudomány törvényes birodalmához tartozik. – *a szerk*.

szolgáinak. Mikor azonban kijelenti nekünk, hogy mit fog tenni, akkor a próféták fenyegetéseit ugyanolyan tisztelettel kell fogadnunk, mintha Isten vitt volna el minket a menny legtitkosabb zugaiba. Ne vitatkozzon tehát senki a fantáziájából kiindulva, miután Isten szólt a próféták szájával. Egyszóval, Ígéjének tekintélyét akarta nekünk úgy ajánlani, ami emberek szolgálatán keresztül jelentetik ki nekünk, mintha Isten örökkévaló célját jelentette volna ki.

Így szól Jeruzsálemnek. Miután általános kifejezésekkel beszélt, a próféta szorosabban a jelen témára alkalmazza Isten ígéreteinek bizonyosságát, mert ellenkező esetben a népnek semmi haszna sem származott volna belőlük. Azért említi tehát konkrétan „Jeruzsálemet", hogy tudhassák: helyre lesz állítva. Azaz, ebben a dologban főleg Isten hatalmát kell szemlélnünk annak elhatározásában, hogy csodálatos módon megvédi az Ő egyházát és feltámasztja a halálból, valahányszor csak szükséges. Ha tehát azt gondoljuk: Isten igaz és hatalmas, ne kételkedjünk abban, hogy egyház mindig is lesz, s mikor siralmasan romos állapotba kerül, tápláljunk jó reménységet a helyreállítását illetően. Amit itt „Jeruzsálemről" mond, az vonatkozik az egész egyházra, így tehát ha romos állapotban látjuk azt, városait elpusztulva, s nem látszik más, csak félelmetes és szörnyűséges pusztaság, támaszkodjunk erre az ígéretre, miszerint végül feltámad és tökéletesen helyreállíttatik.

27. *Ezt mondja a mélységnek*. Ezt egyetemesen Babilon jelképes leírásának vélik, s én nem tagadom, hogy az is biztosan benne foglaltatik, de mégsem korlátozom csak Babilonra, hanem egyszerűen egy hirtelen változás megjelölésének tekintem. Megmutatja, hogy valami hatalmas forrongásra lesz szükség, mintha a népet a tenger mélységéből kellene elővonni, de kijelenti, hogy Isten könnyedén legyőz majd minden akadályt, mert könnyen „kiszárítja a mélységét és kiapasztja a folyókat". Nekem úgy tűnik, ez utalás a korábbi szabadításra (2Móz14:29), mikor az Úr Egyiptomból hozta ki a népét a Vörös-tengeren át, mintha ezt mondta volna: „Megtettem ezt atyáitoknak, ezért nektek is remélni kell ugyanezt a dolgot Tőlem, s nem azt képzelni, hogy bezárul előttetek a szülőföldre visszavezető út".

28. *Czírusnak ezt mondja*. Figyelemre méltó igeszakasz, melyben nemcsak Isten csodálatos gondviselését látjuk, hanem amely szembeötlő bizonyítékát is tartalmazza a próféciák igazságtartalmának és bizonyosságának. Itt „Círusz" nevét már sokkal a születése előtt megemlítette, mert az Ézsaiást kivégeztető Manassé halála és Círusz születése között több, mint egy évszázad telt el. Emellett ha meg is született, ki képzelte volna, hogy Perzsia legtávolabbi hegyei közül jön el Babilonba? Ezeket a dolgokat tehát gondosan meg kell figyelni, mert világosan megmutatják, hogy nem emberi lélek által szólt Ézsaiás. Senki soha nem gondolta volna, hogy lesz egy „Círusz" nevű ember, aki a legtávolabbi és barbár országokból siet Isten népének megszabadítására.[899]

Ami pedig a hitetlenek gáncsoskodását illeti, hogy ezeket a dolgokat a zsidók kitalálhatták azután is, hogy beteljesedtek, az annyira ostoba és abszurd, hogy még megcáfolni sem szükséges. A zsidók a fogságban figyelmesen tanulmányozták ezeket a próféciákat azért, hogy a szabadulás reménységét táplálhassák a szíveikben, s teljességgel elcsüggedtek volna, ha az Úr nem vigasztalja őket efféle ígéretekkel. Ezek a feljegyzések tehát a hívők szíveit támogatták a reménységben és a bizalomban, s nekem nincs kétségem afelől, hogy Círusz, mikor meghallotta, hogy az Isten őt jelölte ki vezetőnek és *pásztornak* Izrael hazavitelére, elámult ezeken a próféciákon, melyek kegyes érzések táplálására indították őt a nép iránt, s ellátta őket élelemmel és mindennel, ami szükséges volt az utazásukhoz. Így tehát az Úr azért jelöli ki azt a személyt, aki keze által határozta el visszavinni a népét, hogy ne tekingessenek zavarodottan mindenfelé.

És ezt mondja Jeruzsálemnek. Ez a végkövetkeztetés, mellyel az előző kijelentéseket erősíti meg, hogy biztosak lehessenek benne: Jeruzsálem elkerülhetetlenül *megépül*, s megtanulhassák, mennyire kedvesek és drágák Isten számára, mikor látják, hogy az egész

[899] "Lequel viendroit avec une merveilleuse vistesse." "Akinek megdöbbentő gyorsasággal kell eljönnie."

Kelet monarchiája átadatik a perzsáknak. Egyidejűleg megmutatja a végcélt, amiért Jeruzsálem újjáépíttetett: hogy a tiszta istentisztelet helyreállíttathasson. Nem azért ígéri ugyanis ezt a helyreállítást, hogy az emberek a saját könnyebbségüket, vagy az élet kényelmes oldalát kereshessék, hanem hogy az Úr népe tisztán és komolyan segítségül hívhassa Őt mindenféle zavartól mentesen. Ezt gondosan meg kell figyelni, mert sokan vannak, akik a saját kényelmüket többre becsülik, mint Isten tiszteletét és imádatát. Ezért panaszkodott keservesen Aggeus is, hogy miközben buzgón építették a saját házaikat, majdhogynem senki sem törődött a templommal (Agg1:4). Az Úr akarata volt azonban, hogy az emberek leginkább a saját házukkal törődjenek, s ez a jelentése annak, amit a próféta mond:

És a templomnak: Alapja vettessék! Napjainkban azonban nem a fa-, vagy kőtemplomokat ajánlja így nekünk, hanem Isten élő templomait, amik mi magunk vagyunk, mert az Úr bennünk vett lakozást (2Kor6:16). Ilyenek tehát a templomok, melyeket szorgalmasan építenünk kell az Íge tanításával, hogy szent és igaz életet élhessünk, s megadjuk Istennek a Neki kijáró imádatot. Azért akarja ugyanis az Úr, hogy legyen egyház a világban, hogy az Ő nevének emlékezete el ne enyésszen.

45. fejezet

1. Így szól az Úr felkentjéhez, Czírushoz, kinek jobbkezét megfogám, hogy meghódoltassak előtte népeket, és a királyok derekának övét megoldjam, ő előtte megnyissam az ajtókat, és a kapuk be ne zároltassanak;

2. Én menéndek előtted, és az egyenetleneket megegyenesítem, az érczajtókat összetöröm, és leütöm a vaszárakat.

3. Néked adom a sötétségnek kincseit és a rejtekhelyek gazdagságait, hogy megtudjad, hogy én vagyok az Úr, a ki téged neveden hívtalak, Izráel Istene.

4. Az én szolgámért, Jákóbért, és elválasztott Izráelemért neveden hívtalak el, szeretettel szólítálak, noha nem ismerél.

5. Én vagyok az Úr és több nincs, rajtam kivül nincs Isten! felöveztelek téged, bár nem ismerél.

6. Hogy megtudják napkelettől és napnyugattól fogva, hogy nincsen több rajtam kivül; én vagyok az Úr és több nincsen!

7. Ki a világosságot alkotom és a sötétséget teremtem, ki békességet szerzek és gonoszt teremtek; én vagyok az Úr, a ki mindezt cselekszem!

8. Egek harmatozzatok onnan felül, és a felhők folyjanak igazsággal, nyiljék meg a föld és viruljon fel a szabadulás, és igazság sarjadjon fel vele együtt; én az Úr teremtettem azt!

9. Jaj annak, a ki alkotójával perbe száll, holott cserép a föld többi cserepeivel! Vajjon mondja-é az agyag alkotójának: Mit csinálsz? és csinálmányod ezt: Nincsenek kezei?

10. Jaj annak, a ki atyjának mondja: Miért nemzesz? és az asszonynak: Miért szülsz?

11. Így szól az Úr, Izráelnek Szentje és Teremtője: Kérdezzétek meg a jövendőt tőlem, fiaimat és kezeim munkáját csak bízzátok reám!

12. Én alkotám a földet, és az embert rajta én teremtém, én terjesztém ki kezeimmel az egeket, és minden seregöket én állatám elő.

13. Én támasztottam őt fel igazságban, és minden útait egyengetem, ő építi meg városomat, és foglyaimat elbocsátja, nem pénzért, sem ajándékért, szóla a seregek Ura!

14. Így szól az Úr: Égyiptom gyűjtött kincse és Kús nyeresége és a nagy termetű Szabeusok hozzád mennek és tieid lesznek, téged követnek, békókban járnak, előtted leborulnak és hozzád könyörögnek: Csak közted van az Isten és nincsen több Isten!

15. Bizony Te elrejtőzködő Isten vagy, Izráelnek Istene, szabadító!

16. Szégyent vallanak és gyalázatot mind, egyetemben gyalázatban járnak a bálványok faragói;

17. És Izráel megszabadul az Úr által örök szabadulással, nem vallotok szégyent és gyalázatot soha örökké;

18. Mert így szól az Úr, a ki az egeket teremté; Ő az Isten, a ki alkotá a földet és teremté azt és megerősíté; nem hiába teremté azt, hanem lakásul alkotá: Én vagyok az Úr és több nincsen!

19. Nem titkon szóltam, a sötétség földének helyén; nem mondtam Jákób magvának: hiába keressetek engem! én, az Úr, igazságot szólok, és megjelentem, a mik igazak.

20. Gyűljetek egybe és jőjjetek elő, közelegjetek mind, a kik a népek közül megszabadultatok; nem tudnak semmit, a kik bálványuk fáját hordják, és könyörögnek oly istenhez, a ki meg nem tart!

21. Jelentsétek meg és hozzátok elő, sőt egyetemben tanácskozzanak: ki mondta meg ezt régtől fogva és jelenté meg előre? Vajjon nem én, az Úr? És nincs több Isten nálam, igaz Isten és megtartó nincs kívülem.

22. Térjetek én hozzám, hogy megtartassatok földnek minden határai, mert én vagyok az Isten, és nincsen több!

23. Magamra esküdtem és igazság jött ki számból, egy szó, mely vissza nem tér: hogy minden térd nékem hajol meg, rám esküszik minden nyelv!

24. Csak az Úrban van, így szólnak felőlem, minden igazság és erő, Ő hozzá mennek, és megszégyenülnek mindazok, a kik reá haragusznak.

25. Az Úrban igazul meg és dicsekszik Izráelnek egész magva!

1. *Így szól az Úr*. Azt a témát folytatja, amit tárgyalni kezdett. Megmutatja, hogy nem hiába ígért szabadulást a népének, mivel ennek módját teljes mértékben elrendelte és kijelölte,[900] mert mikor a kérdés az üdvösségünkre vonatkozik, mindig tudakoljuk az útját-módját. Jóllehet Isten gyakorta a bizonytalanságban tart minket, s elrejti előlünk a már előkészített módot, ez a példa mégis megbocsátja a nép gyengeségét, s megmagyarázza a megmentésük módját.

Felkentjéhez, Czírushoz. Megnevezi a személyt, akinek keze által hozza majd vissza őket, Minthogy a hitüket élesen próbára tehették más kísértések, ebben a vonatkozásban akart róluk gondoskodni a kételkedéssel szemben, hogy az esemény nehéz mivolta meg ne rendítse őket. S hogy nagyobb hatékonyságot adjon a szavainak, magához Círuszhoz szól: „Királynak választottalak, megfogom kezedet, s hatalmadba adom a népeket, akik utat nyitnak neked és önként megadják magukat”. Ezek a szavak nagyobb hatásúak, mintha az Úr a saját népéhez szólt volna.

Mégis furcsának vélhető, hogy Círuszt a felkentjének nevezi, hisz ezt a megnevezést Izrael és Júda királyai kapták mert Krisztus személyét képviselték, Aki szigorúan szólva egyedül „Felkentje az Úrnak”. „Kiszállsz néped szabadítására”, mondja Habakuk, „fölkented segítségére” (Hab3:13). Dávid személyében megalapíttatott a királyság, aminek Krisztus képmásának és előképének kellett lennie, ezért a próféták is sok igeversben nevezik Őt „Dávidnak” és „Dávid Fiának” (Ezék37:24-25). Valóban speciális felkenetés volt ez, mely meg akarta különböztetni ezt a papi királyságot az összes pogány királyságtól. Mivel tehát ez a titulus csakis a júdeai királyokra vonatkozott, furcsának vélhető, hogy egy pogány király és bálványimádó is megkapta, mert jóllehet Dániel tanította őt, mégsem olvassuk, hogy vallást váltott volna. Igaz, viszonyulhatott tisztelettel Izrael Istene iránt, s tekinthette Őt a legmagasztosabbnak, de nem indította szíve komoly vonzódása arra, hogy imádja Őt, s nem tett akkora előrelépést, hogy elhagyta volna a babonákat és a bálványokat.

Azaz, Isten nem állandó titulusként kegyeskedik őt „felkentnek” nevezni, hanem mert egy időre ellátta a Szabadító hivatalát, mert egyrészt megbosszulta az egyházat, másrészt megszabadította az asszíroktól, akik az ellenségei voltak. Ez a hivatal sajátosan Krisztusé, s a királynak ezt a megnevezését a körülményekre kell korlátozni, mert Ő állította helyre Isten népét a szabadság élvezetére. Ebből azt kell észrevennünk, mily nagyra értékeli Isten az egyház üdvösségét, mert ennek az egyetlen jótéteménynek az érdekében nevezi Círuszt, egy pogány embert „Messiásnak”, vagy „Felkentnek”.

Kinek jobbkezét megfogám. Ezzel a kifejezésmóddal arra utal, hogy Círusz sikeres lesz mindenben, amibe csak belefog, mert Isten irányítása alatt fog háborút vívni. Ezért jelenti ki Ézsaiás, hogy az egyház érdekében, annak megszabadítása végett adja meg neki Isten a sikereket mindenben. Közben ismét dicséri Isten gondviselését, hogy a zsidók teljesen elhiggyék: a változások és a nehézségek közepette Isten mindent oly módon kormányoz, ami a választottainak javára lesz. Mivel nem volt egyszerű Círusznak behatolni Babilonba,

[900] “Estoit decrete et ordonne desia en son conseil.” “Az Ő tanácsvégzése már elrendelte és kijelölte.”

ugyanis az egész Ázsia összefogott terveinek meghiúsítására, a próféta bizonyságot tesz róla, hogy Isten eloszlat minden erőt, amit az emberek bevethetnek ellene.

És a királyok derekának övét megoldjam. Mivel minden erő a kantárban rejlik, a héber szerzők ezét használják a „derékö megnyitása", vagy „megoldása" kifejezést „megfosztatni az erőtől" értelemben. Nézhetjük némileg másként is, nevezetesen hogy az Úr „lemezteleníti" őket, vagy „megoldja derékövüket" a Szentírás megszokott módjának megfelelően, mellyel elhangzik, hogy a királyok övét, azaz a királyság jelvényét megoldják, mikor megfosztatnak tekintélyüktől. Jób (Jób12:18) használja ezt a kifejezésmódot, majd Ézsaiás is alkalmazza nem sokkal ezután: „felöveztelek" (5. vers). Ezen az alapon én szívesebben fogadom el ezt az értelmezést, hogy az ellentét ereje még nyilvánvalóbb legyen. Ez világosan megmutatja, hogy a királyok pontosan annyi erővel és hatalommal rendelkeznek,amennyit az Úr ad nekik az egyes nemzetek megőrzése érdekében. Mikor ugyanis Ő úgy dönt, hogy a hatalmukat másra ruházza át, azt nem képesek megvédeni semmiféle fegyverrel, vagy karddal.

Ő előtte megnyissam az ajtókat. Ezzel a kifejezéssel arra céloz, hogy semmiféle erőd sem képes ellenállni Istennek, amit valójában mindenki elismer, de mégsem szűnnek meg ostobán bizakodni a védőművekben és erődítményekben. Mikor ugyanis a városok jól körül vannak véve falakkal, s a kapuk be vannak zárva, az emberek azt hiszik, hogy biztonságban vannak. Másrészt a próféta megmutatja, hogy minden védelem haszontalan, s nem használ, ha minden ajtót bezárnak, mikor az Úr utat akar nyitni az ellenségeknek. S bár bizonyos, hogy a kapukat becsukták és biztonságosan bereteszelték, Círusz mégis oly könnyen nyomult rajtuk keresztül, mintha minden város nyitva maradt volna. Ezért a próféta joggal állítja, hogy semmi sem marad zárva előtte.

2. és 3. *Én menéndek előtted*. Ez a két vers semmi újat sem tartalmaz, hanem általánosságban mutatja, hogy Círusz könnyű és gyors győzelmet arat, mivel az Úr lesz a vezetője a hadjárat során. Ennek megfelelően megígéri, hogy az *egyenetlen* utak *egyesenekké lesznek*, mivel Isten eltávolít minden akadályt. Mivel a pénz a háború mozgatóereje, s Círusz Perzsia megperzselődött és szegény hegyei közül jött, Jehova azt mondja, hogy a kincsek, melyeket korábban eldugtak és rejtegettek, Círusz kezébe kerülnek, aki a gazdag hadizsákmánnyal megterhelve elég vagyonnal rendelkezik majd a hadviselés fedezéséhez. A *sötétség kincsei* alatt ugyanis azokat a kincseket érti, melyek el voltak rejtve, mondhatni eltemetve biztonságos és védett helyeken. Teljesen világos a történelemből, hogy mindezek a dolgok meg is történtek, mert legyőzvén Krőzus lűd királyt, aki abban az időben a leggazdagabb ember volt, hatalmas pénzösszegeket kaparintott meg. Nem is várta senki, hogy ilyen könnyű győzelmeket szerez, a nagy siker okát a próféta most azért teszi hozzá, mert az Úr hívta el és vezette őt, hogy hatalmát látványosan bemutassa benne. Ezt teszi hozzá ugyanis:

Hogy megtudjad, hogy én vagyok az Úr. Igaz, Círusz, amint már említettük, ugyan elismerte, hogy Izrael Istene igazi Isten, s eltelt bámulattal, azonban mégsem tért meg hozzá, és soha nem karolta fel az Ő tiszta istentiszteletét a törvénynek megfelelően. Ez tehát speciális tudás volt, mert Círusz az egyházat segítette, amelynek szabadulása ki volt jelölve. Szükséges volt tehát, hogy rendelkezzen ezzel a tudással azért, hogy elvégezhesse ezt a munkát Isten számára. Így tehát a próféta nem arról a tudásról beszél, amellyel megvilágosíttatunk, s nem is az újjászületés Lelkéről, hanem egyfajta speciális tudásról, mellyel a vallástalan emberek rendelkezhetnek.[901]

A ki téged neveden hívtalak. Egyes igemagyarázók lényegtelen értelmezést adtak ennek az igeszakasznak, miszerint „mielőtt Círusz megszületett, Isten elhívta és a nevén nevezte". Egy korábbi igeszakaszban (Ézs43:1) azonban már láttuk, hogy a próféta, miközben ugyanazt a kifejezésformát használta, némileg mást értett alatta. Isten ugyanis azokat „hívja a nevén", akiket kiválasztott, s akiket valamely konkrét munka elvégzésére jelöl ki, hogy

[901] "Les profanes et incredules." "A pogányok és a hitetlenek."

elkülönülhessenek a tömegtől. Ez az ige szorosabb és bizalmasabb beszélgetést jelöl. A pásztor azért „hívja nevükön a juhait” (Jn10:3), mert személyesen ismeri valamennyit. S ez valóban a legnagyobb mértékben vonatkozik a hívőkre, akiket Isten a saját nyájához, s egyháza tagjaihoz tartozóknak tekint. Ezt a kegyet Isten nem adta meg Círusznak, de mivel egy ilyen kiváló szabadítás vezetőjének jelölve rávéste hatalmának megkülönböztető jeleit, a próféta jó okkal dicséri vele kapcsolatban a kiváló elhívást.

Izráel Istene. Ezt gondosan meg kell figyelni, mert a babonás emberek a bálványaiknak tulajdonítják a megszerzett győzelmeket, s amint Habakuk mondja (v. ö. Hab1:11) „ők mindent isteneiknek áldoznak”. Ezért aztán tévelyegnek gondolataikban, s szívükben bármilyen, a fantáziájuknak megfelelő istent kigondolnak, noha el kellene ismerni, hogy Jehova az egyetlen és igaz Isten. Amit Círuszról mondott, azt annál inkább ránk is kell vonatkoztatni, hogy ne alakítsunk ki semmiféle istenismeretet a saját fantáziánk szerint, hanem különböztessük meg Őt a bálványoktól, mondhatni egyedül Őt öleljük át és csakis Krisztusban ismerjük, Akin kívül semmit sem lehet imádni, csak bálványokat, vagy akár magát az ördögöt. Ebben a vonatkozásban múljuk tehát felül Círuszt, akinek az istenismeret kijelentetett, hogy ezzel mi is félretehessünk a babonákat és minden hamis istentiszteletet, így szent és helyes módon imádhassuk Őt.

4. *Az én szolgámért, Jákóbért*. Megmutatja, mi célból ad ilyen boldog és látványos sikert ennek a fejedelemnek. Azért, hogy megőrizhesse az Ő népét, mintha az Úr ezt mondta volna: „Valóban kiemelkedő győzelmet fogsz aratni, de én inkább a saját népemet veszem tekintetben, mintsem téged, mert az ő kedvükért adok a hatalmadba királyokat és népeket. Ezekkel a próféciákkal az Úr a hívők szívét akarta bátorítani, hogy ne essenek kétségbe ezek között a megpróbáltatások között. Azonban kétségtelenül Círuszt is annak elismerésére akarta sarkallni, hogy mi mindent kell megtennie azért a népért, hogy hajlandóbbá váljon még kegyesebben bánni velük.

És elválasztott Izráelemért. Ebben a második mondatban egy ismétlés található, mely az ok további magyarázatára szolgál, egyidejűleg azt is megmutatja, milyen alapon számítja az izraelitákat „szolgáinak”. Azért, mert kegyeskedett őket ingyenes kegyelemből kiválasztani. Nincs ugyanis az ember hatalmában önmagát „Isten szolgájává tenni”, vagy a saját erőfeszítéseik által ily nagy megtiszteltetésben részesülni. Ezt a mondatot[902] tehát, mint előzőleg is, a magyarázat kedvéért teszi hozzá. Ez azonban jelenti a kiválasztás végét is, mivel mi a természettől fogva a Sátán rabszolgái vagyunk, azért hívatunk el, hogy visszanyerve a szabadságot szolgálhassuk Istent. Még azt is megmutatja, hogy egyetlen ember sem méltó erre a tisztességre, amint mondtuk, csak azok, akiket Isten kiválaszt. Mert ki fog azzal dicsekedni, hogy méltó erre a nagy megtiszteltetésre, vagy mit tudunk mi Istennek adni, vagy felkínálni? Így „Nem mintha magunktól volnánk alkalmatosak valamit gondolni, úgy mint magunkból; ellenkezőleg a mi alkalmatos voltunk az Istentől van” (2Kor3:5), amint Pál mondja. Üdvösségünk kezdete tehát Isten kiválasztása az ingyenes kegyelem által, vége pedig az engedelmesség, amit meg kell adnunk Neki. S bár ez Círusz történetére korlátozott, mégis származtathatunk belőle egy általános tanítást. Mikor különféle változások állnak be a világban, Isten egyidejűleg népének üdvösségét is megerősíti, s a viharok között csodálatos módon őrzi meg egyházát. Mi valóban vakok és ostobák vagyunk Isten munkáit illetően, mégis szilárdan hinnünk kell, hogy még amikor mindent a véletlen látszik irányítani és minden ide-oda hánykolódik, Isten akkor sem felejti el soha az Ő egyházát, aminek üdvösségét, épp ellenkezőleg, rejtett módszerekkel támogatja, hogy végül megmutatkozzon: Ő Maga annak őrizője és védelmezője.

Josephus elmesél egy emlékezetes történetet Nagy Sándorról, aki miközben Tíruszt ostromolta, követeket küldött Jeruzsálembe, hogy követelje azt az adót, amit a zsidók Dáriusnak fizettek. Jaddus, a főpap, akik megesküdött, hogy megfizeti azt az adót, nem

[902] “Ce mot d’ *eleu* est donc adjuste.” “A *választott* szót tehát azért teszi hozzá.”

engedelmeskedett Nagy Sándornak, s elutasította, hogy fizessen neki. Nagy Sándor nagyon megsértődött, s eltelvén büszkeséggel és haraggal elhatározta, hogy megsemmisíti Jeruzsálemet. Miután legyőzte Dáriust, megindult Jeruzsálem ellen azzal a céllal, hogy átadja a végromlásnak. Jaddus más papok és léviták kíséretében elébe ment a papi öltözetet viselve, Nagy Sándor pedig, amint meglátta, leugrott a lováról és mint egy szolga vetette magát a lábai elé a földre. Minden ember megdöbbent ezen a furcsa és Nagy Sándor természetével össze nem egyeztethető dolgon, s azt hitték, elment az esze. Parmenio, akik valamennyiük között egyedül őrizte meg a lélekjelenlétét, megkérdezte viselkedésének okát, és azt a választ kapta, hogy nem az embert imádta, hanem Istent, Akinek a főpap a szolgája volt. Mielőtt ugyanis elhagyta Diont, Macedónia fővárosát, egy hozzá hasonlító és öltözetű ember, aki látszólag Istenre hasonlított, jelent meg neki álmában, s bátorította, hogy induljon Ázsia ellen, megígérvén neki, hogy ő lesz a sereg fővezére, így nem kell kételkednie a győzelmet illetően. Ezért gyakorolt rá ekkora hatást a főpap látványa. Így menekült meg Jeruzsálem a dühödt haramia állkapcsai közül, aki nem akart mást, csak tüzet és vérontást, sőt nagyobb szabadságot kapott tőle, mint amit előtte élvezett, s hasonlóképpen ajándékokat és kiváltságokat is.[903]

Azért idéztem ezt a példát, hogy megmutassam: Isten egyháza különös és szokatlan módokon tarttatik meg a veszélyek közepette. Akkor nehéz idők jártak, s aligha volt egyetlen zuga is a Földnek, mely nyugalomban volt, de Júdea minden más országnál közelebb állt a pusztuláshoz. De lám az egyház mégis csodálatos és szokatlan módon menekült meg, miközben más nemzetek megsemmisültek, s majdnem az egész világ arculata megváltozott!

Noha nem ismerél. Ezekkel a szavakkal nagyobb erőt akar adni a kijelentésnek. Nemcsak, hogy Círusz megtanulhassa, nem a saját érdemei alapján adatik meg neki minden, hanem hogy ne vesse meg Izrael Istenét, noha nem ismeri. Az Úr valóban gyakorta emlékeztet minket arra, hogy előre lát minden kitartó munkát, ami az emberek között elvégeztetik, ezzel a test minden büszkeségét szándékozik letörni. Círuszt illetően azonban van egy másik ok is, ha ugyanis úgy gondolta volna, hogy az Úr mindezt az ő kedvéért teszi, figyelmen kívül hagyta volna és megvetett rabszolgákként kezelte volna a zsidókat. Emiatt tesz bizonyságot az Úr, hogy mindez nem Círusz saját érdemei miatt történik, hanem csak a népe kedvéért, akiket az ellenségeik kezéből kimenteni határozott. Emellett semmi sem volt valószínűbb, mint hogy ez az ember a saját vakságában a bálványoknak fogja tulajdonítani mindazt, ami az igaz Istenre tartozik, mivel teljességgel a gonosz babonák hatása alatt állván, nem akarna utat adni egy furcsa és ismeretlen Istennek, ha ez a prófécia nem tájékoztatná.

5. *Én vagyok az Úr*. Megerősíti az előző kijelentést, és az ismétlés nem felesleges, mert helyes volt Círusznak gyakran ismételgetni, hogy egyetlen Isten van, Akinek keze irányít minden uralkodót és nemzetet, hogy ezzel elforduljon minden megtévesztéstől és megtérjen Izrael Istenéhez. Emellett világosan ki van jelentve, hogy nem szabad isteni mivoltot keresnünk semmi másban, mintha ezt mondta volna: „Óvakodj attól, hogy a bálványoknak tulajdonítsd ezt a győzelmet, vagy bármiféle zavaros elképzelést alkoss valamiféle istenségről úgy, ahogyan az emberek képzelegni szoktak: tudd meg, hogy egyedül Izrael Istene a győzelem Szerzője”. S noha Círusznak nem vált kellőképpen hasznára ez a figyelmeztetés, hogy elhagyta volna bálványait és odaszánta volna magát az igaz Istennek, mégis olyan mély benyomást gyakorolt a szívére, hogy elismerte Jehovát Istennek, s a legnagyobb tekintély birtokosának. Egyidejűleg helyes volt, hogy az egyház tagjai felkarolják ezt a tanítást, így bátran megvethessenek minden állítólagos istent.

Felöveztelek téged. A felövezés megfelel a korábban említett mezítelenségnek (1. vers), mikor azt mondta, hogy „megnyitotta”, vagy „megoldotta a királyok derekának övét”, mert azokra mondják, hogy „felövezte”, akiket erővel és bátorsággal felruházván győztessé tett. Ebből arra kell következtetni, hogy az embereknek nincs bátorságuk, csak ha az Úr

[903] *Josephus*, Ant. 11. könyv 8. fejezet

kölcsönzi nekik hatalmát és erejét, s hogy semmiféle fegyver, vagy katonai erő sem képes semmit tenni, amíg Ő nem segít, egyszóval, Ő uralkodik minden háború felett, és annak adja a győzelmet, akinek csak akarja, hogy senki ne gondolhassa: minden a véletlen műve. Azért ismétli meg a *bár nem ismerél* kifejezést, hogy még bizonyosabbá tegye: ezek a dolgok az egyház havára adattak meg Círusznak, hogy bizonyítékát adhassa: hálával emlékszik rá, s kegyesen viseltethessen Isten népe iránt ezt a megkülönböztetett kegyet visszafizetendő.

6. *Hogy megtudják*. Ezzel azt mondja: ez a kegy annyira figyelemre méltó lesz, hogy minden nemzet elismeri és bámulja majd. Ez valóban nem azonnal teljesedett be, mert noha a győzelem híre széltében-hosszában elterjedt, mégis csak kevesen értették hogy annak szerzője Izrael Istene volt. Ez azonban azonnal ismertté vált a szomszédoknak, s nemzetről nemzetre szállt a híre, míg az egész világon mindenhová el nem ért. Nem azt prófétálja, ami azonnal be fog következni, hanem ami majd utóbb történik, jóllehet ezek a dolgok sokáig a homályban maradtak. Isten tehát nem engedte meg, hogy ennek az eseménysorozatnak az emlékezete elhalványodjon, hanem elhatározta, hogy maradandó feljegyzésekben legyen megörökítve, így minden korban, s még a legtávolabbi nemzetek körében is ünnepelhető a világ végezetéig. Emlékeznünk kell hát arra, amit korábban mondtam, miszerint a próféta korábbi és későbbi eseményeket sző egybe, mivel a nép visszatérése a jövőbeni megváltás előjátéka volt, így tehát az egyház tökéletes helyreállításáról beszél. Emellett mikor megtörténik, hogy Isten látványos munkáit az emberek hálátlansága és gonoszsága eltemeti, továbbra is igaz marad, hogy azok az egész világ számára láthatóak, mert nyíltan és fényesen ragyognak, ha a vakok nem is látják azokat.

7. *Ki a világosságot alkotom*. Mintha azt mondta volna, hogy akik korábban mindent a szerencsének, vagy a bálványoknak szoktak tulajdonítani, most elismerik az igaz Istent, azaz a hatalmat, a kormányzást és minden dolgok dicsőségét egyedül neki tulajdonítják. Nem a tökéletes tudásról beszél, bár ez az értelem szükséges megszerzéséhez. Mivel azonban a próféta azt mondja, hogy ez még a pogányok számára is nyilvánvaló lesz, a keresztyén nevet viselők szégyellhetik magukat, mikor megfosztják Őt a hatalmától, s különböző kormányzókra ruházzák azt, akiket a saját fantáziájuk alapján alkottak maguknak, amint a pápaságnál látjuk. Istent ugyanis nem akkor ismerjük el, mikor egy puszta és üres nevet adunk Neki, hanem mikor minden tekintélyt Neki tulajdonítunk.

Ki békességet szerzek és gonoszt teremtek. A „világosság” és a „sötétség” szavakkal nemcsak a békét és a háborút írja le jelképesen, hanem az összes kedvezőtlen és kedvező eseményt, a héber szerzők szokásának megfelelően a békesség szót kiterjeszti minden sikerre és bővelkedésre. Ez teljesen nyilvánvalóvá válik az ellentétből, mert a „békességet” nemcsak a háborúval állítja szembe, hanem minden más megpróbáltatással is. A fanatikusok csűrik-csavarják ezt az Ígét, mintha Isten lenne a gonosz, azaz a bűn szerzője, de nagyon nyilvánvaló, milyen nevetséges módon élnek vissza a próféta eme szavaival. Ezt kellőképpen megmagyarázza az ellentét, mert a „békességet” a „gonosszal” álltja szembe, azaz a csapásokkal, háborúkkal és más baljós eseményekkel. Ha az „igazságossággal” lenne szembeállítva a „gonosz”, még lenne valamekkora hihetőség az okoskodásukban, itt azonban a dolgok nyilvánvaló ellentéte áll szemben egymással. Következésképpen nem kell elvetnünk azt a megkülönböztetést, miszerint Isten a szerzője a büntetés „gonoszságának”, de nem a szerzője a bűnösség „gonoszságának”.

A szofisták azonban tévednek a magyarázatukban, mert miközben elismerik, hogy az éhség, a terméketlenség, a háború, a járvány és más csapások Istentől jönnek, tagadják, hogy Isten a megpróbáltatások szerzője, ha azok emberek közreműködésével sújtanak le ránk. Ez hamis és teljesen ellentétes a jelen tanítással, mert az Úr azért támaszt gonosz embereket, hogy az ő kezükkel büntessen minket, amint az nyilvánvaló a Szentírás megannyi igeverséből (1Kir11:14, 23). Az Úr valóban nem ihleti őket gonoszsággal, hanem a mi megbüntetésünk végett használja fel őket, s ugyanolyan módon gyakorolja a bírói hivatalt, mint ahogyan a

fáraó és mások gonoszságát felhasználva büntette a népét (2Móz1:11 és 2:23). Tartanunk kell tehát magunkat ahhoz a tanításhoz, hogy minden esemény szerzője egyedül Isten, s hogy a kellemetlen és a kellemes eseményeket egyformán Ő idézi elő, még ha emberek közreműködésén keresztül is teszi ezt, hogy senki se tulajdoníthassa azokat a szerencsének, vagy bármi más oknak.

8. *Egek harmatozzatok onnan felül*. Egyesek úgy vélik, hogy itt egy imaformát tesz hozzá, ami a hívők kötelessége volt, miközben az itt leírt megváltásra várakoztak. Ezért összekapcsolják ezt a verset az előzővel az alábbi módon: „Az Úr nem fog titeket gyorsan megszabadítani, de akkor is a kötelességetek szorgalmasan imádkozni". Én azonban másképpen értelmezem. A próféta mindig Isten nevében beszél, Aki a hatalmának gyakorlása közben felszólítja az eget és a földet, hogy nyújtsanak segítséget az egyház helyreállításában. Ez a vers nagyon alkalmas az istenfélők megerősítésére a jövőbeni megváltással kapcsolatos reménységükben, mert a nép akármerre nézett, semmi más nem látott, csak kétségbeesést. Ha a menny felé néztek, Isten haragját szemlélték, ha a földre néztek, nyomorúságot és csapásokat láttak. Így hát semmi sem volt látható, ami alkalmas lett volna arra, hogy a jó reménység táplálására ösztönözze őket. Ezen az alapon erősíti meg őket a próféta, s parancsolja meg mennynek és földnek, amik csak fenyegetéseket és rettentéseket mutattak, hogy hozzanak elő szabadulást és igazságosságot. Ez hangsúlyosabb, mintha megígérte volna, hogy meglesz, ha minden elem, melyek készen állnak engedelmeskedni Istennek, megkapják parancsait arra vonatkozólag, hogy mit tegyenek. S így a beszéd fonala tovább folytatódik, ami egyébként megszakadt volna, ha ezt az igeverset imának értelmezzük.[904]

És a felhők folyjanak igazsággal. Ezt a kifejezésformát a Szentírás gyakorta használja, például: „Teremjenek a hegyek békességet a népnek, és a halmok igazságot" (Zsolt72:3). Vagy máshol: „Irgalmasság és hűség összetalálkoznak, igazság és békesség csókolgatják egymást. Hűség sarjad a földből, és igazság tekint alá az égből" (Zsolt85:11-12). Ez az igevers ugyanezzel a témával foglalkozik. Utalás van az emberek közönséges eledelére, akik kenyérrel és a föld egyéb terményeivel élnek, mert életüknek szüksége van efféle segítségekre. S hogy a föld gyümölcsöket teremhessen, ahhoz a mennyből kell életerőt kapnia, s a felhőkből vizet kell vennie a termékennyé váláshoz, majd ezután terem füveket és gyümölcsöket mind az embereknek, mind az állatoknak. Az *igazság* szóval nem mást ért, mint a hűséget, amivel az Úr megőrzi és fenntartja népét. Az Úr „igazságot csepegtet a mennyből", azaz egy jól felállított rendet, melynek az üdvösség a gyümölcse. A próféta ugyanis a nép Babilonból történő szabadulásáról beszél, melynek során az Úr megmutatja, hogy Ő lesz a védelmezőjük. Miközben azonban megértjük a próféta szavainak természetes jelentését, el kell mennünk Krisztus királyságáig, aminek ezek a szavak kétségtelen lelki jelentést közvetítenek. Isten ugyanis nem korlátozza ígéreteit néhány évre, hanem folytatja jótéteményeit egészen Krisztus eljöveteléig, akiben mindezen dolgok bőségesen beteljesedtek. Semmi kétség sem fér ahhoz tehát, hogy a próféta azt az örök igazságot és üdvösséget is ünnepli, amit Krisztus hozott el nekünk, először azonban azt az egyszerű jelentést kell észrevennünk, ami a babiloni fogságból való visszatérésre vonatkozik.

9. és 10. *Jaj annak, a ki alkotójával perbe száll!* Ezt az igeszakaszt különféleképpen magyarázzák. Egyesek úgy vélik, Belsazár királyra vonatkozik, aki, amint Dániel könyvéből nyilvánvaló, gőgösen szembeszállt Istennel, mikor a templom edényeit megszentségtelenítette (Dán5:3). Ez azonban túlságosan erőltetet magyarázat. A második valószínűbbnek tűnhet, miszerint az Úr messze többet ad meg a gyermekeinek mint amit az ember megadhat a fiainak, vagy a kézműves a munkájának, ugyanis így magyarázzák az igeszakaszt: „Ha a fia

[904] „Ez az, amit 'profetikus felszólító módnak' neveznek, ami a jövő idő helyére lép. A próféták ugyanis olyan dolgokat parancsoltak meg, amiket megígértek, s amikről tudták, hogy biztosan meg fognak történni. Ezért mondja Elizeus Naámánnak: 'fürödj meg hétszer a Jordánban, és… megtisztulsz' (2Kir5:10). Lásd még Ézs23:1 és 26:19." – *Rosenmüller*.

szembeszáll az apjával és vitatkozik vele, nem hallgattatik meg. Az atya a hatalma fenntartása mellet dönt, s joggal korlátozza a fiát ahhoz hasonlóan, ahogyan az agyag száll szembe a kézművessel. Az Úr azonban megengedi, hogy kérdéseket tegyenek fel Neki, s kegyesen ajánlja a nép megelégedése végett, sőt megparancsolja nekik, hogy kérdezzenek". Így kapcsolják össze a 10. és a 11. verseket, s hiszik: Isten türelme abban mutatkozik meg, hogy nagyobb kedvességgel bánik velünk, s nagyon szívélyességgel ereszkedik le hozzánk, mint ahogyan az emberek rendszerint a fiaikkal bánnak.

Az utóbbi magyarázat valóban hihetőbb, de mindkettő összeütközésben áll a próféta szavainak jelentésével. Számomra az egyszerűbb jelentés tűnik elfogadhatóbbnak, miszerint a próféta az emberek panaszkodását fogja vissza, akik a megpróbáltatások során zúgolódnak és Istennel szállnak szembe. Időszerű figyelmeztetés volt, hogy a zsidók, türelemmel és nyugodtan hordozván a keresztet, átvehessék a nekik kínált vigasztalást. Valahányszor ugyanis Isten bizonytalanságban tart minket, a test mindig zsörtölődésre sarkall: „Miért nem teszi gyorsabban, amit tenni akar? Mi haszna van belőle, hogy ezzel a késlekedéssel kínoz minket?" A próféta tehát ezt a szemtelenséget megbüntetendő, ezt mondja: „Vajon vitatkozik a cserépedény a fazekassal? Vajon a fiak vitatkoznak az atyákkal? Vajon nincs joga Istennek úgy bánni velünk, ahogyan jónak látja? Mi mást tehetnénk, mint hogy türelemmel viseljük azokat a büntetéseket, amiket kiszab ránk? Meg kell tehát engednünk Istennek, hogy megtegye, ami Rá tartozik, s nem szabad semmit elvennünk hatalmából és tekintélyéből". Én a הוי (*hoi*), *Hé!* szót a megfeddés és a büntetés indulatszavának tekintem.

Cserép a föld többi cserepeivel. Azaz, ahogyan a köznyelven mondjuk (*Que chacun se prenne a son pareil*), „Civakodjon mindenki a hasonszőrűvel", „Pereljen a cserép a föld többi cserepeivel".[905] Mikor az embereket a hozzájuk hasonlóakhoz küldi, azzal elhamarkodottságukat és önteltségüket feddi meg, amiért nem veszik fontolóra, hogy lehetetlen Istennel vitatkozni anélkül, hogy az ne a pusztulásba vezetne, mintha ezt mondta volna: „Mit gondolnak, kivel van dolguk? Tudják meg, hogy nem képesek Istennel vitába szállni, s végül engedelmeskedniük kell.[906] S ha nem lévén tudatába törékenységüknek, a gigászokhoz hasonlóan megtámadják a mennyet, végül majd megérzik, hogy rosszat cselekedtek, mikor háborúzni kezdtek Alkotójukkal,[907] aki minden nehézség nélkül darabokra töri, sőt porrá zúzza az edényeket, melyeket alkotott".

Egyesek a חרשים (*charasim*) szót „munkásnak", vagy „fazekasnak" fordítják, s szerintük az igeszakasz jelentése „Vajon a cserép szembeszáll a fazekassal?" Ezek a magyarázók azonban megváltoztatják a pont helyét az ש betűn, és „sinnek" olvassák „szin" helyett. Elismerem, hogy effajta eltérés és változtatás könnyen megtörténik, azonban inkább a szokásos olvasatot követem, s ezt az egyszerű jelentést fogadom el: „Vajon mondja-e az agyag alkotójának? A fazekasnak olyan formájú edényt szabad készítenie, amilyet akar, s az atyának is szabad parancsolni a fiának; nem ismeritek el, hogy Istennek magasabb joga van?" Azaz, azokat feddi meg, akik a megpróbáltatások során tiltakoznak Istennél és nem képesek türelemmel viselni a nehézségeket.

Oda kell tehát figyelnünk Péter figyelmeztetésére, mikor azt parancsolja nekünk: tanuljuk meg magunkat alávetni Istennek, és „Alázzátok meg tehát magatokat Istennek hatalmas keze alatt" (1Pt5:6), azaz engedjünk tekintélyének, s ne ellenkezzünk Vele. Ha néha megkísért minket a különféle megpróbáltatásokkal, mert el kell ismernünk jogát arra, hogy úgy kormányozzon minket, ahogyan Neki tetszik. Ha vitába szállunk Vele, olyan erős és döntő érvei lesznek, melyek rákényszerítenek, hogy miután meggyőzött, némák legyünk. S mikor az emberek szemtelenségét fogja vissza, azt nem azért teszi, mert híján van az

[905] „Jogos észrevételnek látszik Hitzigtől, hogy a *föld* itt nem a cserépedények lakhelyeként, hanem alkotóelemeként szerepel, ami valóban megfelel az אדמה (*adamah*) domináns használatának az ארצ (*eretz*) szótól eltérően." – *Alexander*.

[906] "Que Dieu sera plus fort qu' eux." "Hogy Isten erősebb lesz, mint ők."

[907] "Qu' ils ont eu tort de guerroyer."

érveknek, hanem mert jogos és helyes, hogy engedelmeskedjünk és vessük alá magunkat Neki, hogy a jótetszésének megfelelően irányíthasson minket. Egyidejűleg joggal követeli azt is, hogy a teremtményei ne hívják Őt fel számadásra. Mi lenne utálatosabb, mint az, hogy nem fogadni el az Ő ítéleteit, amennyiben azok nem tetszenek az embereknek?

Pál ugyanezt az érvet használja, de magasabbrendű témában, mert ő Isten örökkévaló predesztinációjáról értekezik, s megfedi ama emberek ostoba gondolatait, akik vitába szállnak Istennel, hogy miért választ ki egyeseket, s miért vet el és kárhoztat másokat. Pál megmutatja, hogy nekünk legalábbis annyi hatalmat kell adnunk Istennek, mint amennyit a fazekasnak, vagy kézművesnek, s ezért kiált fel: „Sőt inkább kicsoda vagy te óh ember, hogy versengsz az Istennel? Avagy mondja-é a készítmény a készítőnek: Miért csináltál engem így?" (Rm9:20).

„Ki olyan merész, hogy szembeszállna Istennel, és vitát kezdene Vele?" Azaz, tökéletes összhangban van a prófétával, bár ezt a hasonlatot más és bonyolultabb témában használja. Mindketten azt állítják ugyanis, hogy Isten teljhatalommal bír az emberek felett, ezért meg kell engedniük, hogy Ő irányítsa és kormányozza őket, s tűrniük kell minden kellemetlen eseményt. Az egyetlen különbség, hogy Ézsaiás a jelenvaló élet menetéről értekezik, Pál viszont felemelkedik a mennyei és örök élet szintjére.

Nincsenek kezei? A próféta köznyelven beszél, ahogy mi is mondjuk, hogy valaki „az utolsó simításokat végezte", mikor a munka elkészült, s „nincsenek kezei (kétbalkezes)", mikor a munka rendetlen, zavaros, vagy tökéletlen. Azaz valahányszor az emberek Isten ellenében zúgolódnak, amiért nem teljesíti a kívánságaikat, akkor vagy lustasággal, vagy tudatlansággal vádolják őt.

11. *Így szól az Úr*. Már említettem, hogy nem értek egyet azokkal, akik összekapcsolják ezt a verset az előzővel, mintha Isten, feladván jogos jogait, megengedte volna a zsidóknak, hogy több kérdést tegyenek fel, mint ami megengedett az emberek között. Van egy másik jelentés is, nem sokban különböző, miszerint az izraeliták azért nyomorultak, mert nem tudták, sőt nem is akarták tudni az Úr akaratát, nem kerestek, s nem is fogadtak el vigasztalást, röviden, az a mély szomorúság, mely lesújtotta őket, a nép hibájából keletkezett, amiatt, mert nem kérdezték az Úr száját. Ha elfogadjuk ezt a magyarázatot, arra a következtetésre kell jutnunk, hogy ez az igeszakasz másféle kérdezősködésről számol be. Mivel ugyanis törvénytelen dolog beleásnunk magunkat Isten titkos tanácsvégzéseibe, ezért Ő kegyelmesen leereszkedvén tudtára adja a népének, amit tenni szándékozik, s mikor megnyitja szent száját, joggal parancsolja, hogy mi viszont nyissuk meg a füleinket, s hallgassuk figyelmesen mindazt, amit kijelent. S tapasztalatból mi is ismerjük azt, amit Ézsaiás feddésként hoz fel az ókori nép ellen.

Ésszerűbb azonban ezt a kijelentést az előzőtől függőnek tekinteni, azaz a hasonlat ekképpen történő felhasználásának: „A fiúnak nem lesz megengedve, hogy vitába szálljon az apjával, s az agyagnak sem lesz megengedve, hogy civakodjon a fazekassal. Mennyivel tűrhetetlenebb az a szabadosság, amit az emberek megengednek maguknak, mikor előírják Istennek, miképpen bánjon a fiaival?" Ellenkező esetben ugyanis a mondat megtörne és tökéletlenné válna, de ez a két mondat gyönyörűen összeillik. „A fazekas olyan mintára formálja az agyagot, amilyenre akarja, a halandó emberi fia nem merészel vitába szállni az apjával, így hát megtagadjátok Tőlem, Aki a legmagasztosabb Atya és minden dolgok Alkotója vagyok, az azonos hatalmat a fiaim és a teremtményem felett?" Ha az előző jelentést tartjuk jobbnak, akkor a próféta a tunyaságukért feddi meg az embereket, amiért nem kegyeskednek Istennek kérdéseket feltenni, s az Ő szájából meghallani azokat a dolgokat, melyek a vigasztalásukkal kapcsolatosak. A próféciákból ugyanis megtanulhatták volna, hogy Isten a gondjukat viseli, s ismerhették volna a megpróbáltatásaik végét. S valóban, nincs jobb orvosság a nehézségekben, mint Isten száját kérdezni, azaz nem a dolgok pillanatnyi helyzetére szegezni a tekintetünket, hanem szívvel magunkhoz ölelni azt a jövőbeli üdvösséget, amit az Úr ígér. „Hű az Isten, a ki nem hágy titeket feljebb kísértetni, mint

elszenvedhetitek; sőt a kísértéssel egyetemben a kimenekedést is megadja majd, hogy elszenvedhessétek" (1Kor10:13).

Parancsoljatok nekem.[908] Ezt nem szabad a hatalomra vonatkoztatni, mert nem tartozik ránk „parancsolni" Istennek, vagy ésszerűtlenül nyomást gyakorolni Rá, és senki sem fog hasznot húzni Isten Ígéjéből, aki nem alázatos szívvel közeledik ahhoz.[909] Isten azonban megmutatja Magát nekünk, hogy Tőle kérdezhessük meg, amit fontos tudnunk. Mintha ezt mondta volna: „Parancsolj nekem: én kész vagyok kijelenteni neked mindazokat a dolgokat, melyeket nagyon fontos, hogy ismerj, hogy vigasztalást meríts belőlük". Ez azonban természetellenes kifejezésmód lenne, s én úgy vélem, hogy a panasz, amit említettem, egyszerűbb, nevezetesen hogy Istent megfosztjuk atyai jogaitól, ha nem tarthatja fenn egyházának abszolút és korlátlan irányítását. Azaz, a

kérdezzétek meg a jövendőt tőlem mondatban a „kérdezzétek" szót félreértik, mikor az emberek, megfeledkezvén a szerénységről, nem vonakodnak beidézni ítélőszékük elé Istent, s azt követelik, hogy minden tették indokolja meg. Ez még nyilvánvalóbb a *parancsolni* szóból, mintha ezt mondta volna: „Minden bizonnyal rátok tartozik előírni, hogy milyen formát kell adnom a munkáimnak!" Egyszóval, a próféta célja az emberek mértékletességre és türelemre intése, mert abban a pillanatban, hogy vitatkozni kezdenek Vele, még a mennyei trónjáról is megpróbálják lerántani Őt. S nemcsak egyedül a zsidókhoz szól, mert azokat az istenkáromlásokat is vissza kellett szorítania, melyek már abban az időben is elterjedtek voltak a pogányok között. Ez olyan, mintha Isten, fenn akarván tartani jogai, így cáfolta volna meg az egész világ rágalmait: „Milyen magasságokba emelkedik a szemtelenségetek, amiért nem engeditek meg nekem, hogy én legyek a mester a saját műhelyemben, vagy úgy kormányozzam a családomat, ahogyan jónak látom?"

12. *Én alkotám a földet*. Látszólag csak Isten hatalmát védi, mint tette korábban is, így közvetett ellentét van Isten és a bálványok között, akiket a babonás emberek imádnak. Az ostoba emberek a bálványok tanácsát kérik, mintha a világ az ő kényük-kedvük szerint lenne kormányozva. Ezzel szemben Isten Magához hív vissza, mikor azt mondja, hogy Ő teremtette a Földet és helyezte rá az embert, valamint Ő terjesztette ki az egeket (1Móz1:1, 6, 26). Véleményem szerint azonban helyesebb ennek a beszélgetésnek az egészét a jelen téma természetére vonatkoztatni. „Lehet ostobább dolog annál, hogy az emberek ragaszkodnak a saját rangjukhoz, de gőgösen kikérdezik és bűnözőként kezelik Istent, Akinek a fensége a menny felett áll?" Azaz, a próféta közvetve ama emberek őrültségét feddi meg, akik gátlástalanul még maga a menny fölé is felmagasztalják magukat. Egyidejűleg arra is emlékezteti őket, hogy ha szoros vizsgálatra térünk, Isten nem lesz híján az érveknek az ügyét megvédendő. Ha ugyanis Ő kormányozza az egész világot, kétségtelenül sajátos gondját viseli a népének, s nem törődik az idegenekkel, hogy engedné a családjáét szétszórattatni és kóborolni. Ezért tehát én ekképpen értelmezem ezt a verset: „Vajon engem, akinek hatalmas és felfoghatatlan bölcsessége fényesen ragyog mennyen-földön, nemcsak megkötnek az emberi törvények, de még le is alacsonyodom a köznép szintje alá? S ha bárki kételkedik az igazságomban, nos én, Akinek keze ural és irányít minden dolgot, vajon nem viselem gondját azoknak, akiket befogadtam a családomba? Vajon nem ügyelek az ő üdvösségükre?"

Ez tehát érv a nagyobbtól a kisebb felé, s ez a jelentés egyezik a Szentírással. Tudjuk, hogy Isten oly módon fogadott minket örökbe, hogy a védelmébe vett és kezeivel irányít, így senki sem tud nekünk ártani, csak akinek megengedi azt. Ha „egy verebecske", amint Krisztus mondja nekünk, „nem esik azok közül a földre az Ő akarata nélkül" (v. ö. Mt10:29), akkor vajon azokat, akiket a verebecskéknél sokkal többre értékel, kiteszi ellenségei dühének és kegyetlenségének? Így mivel Isten tart fenn a gondviselésével minden teremtményt, nem hagyhatja figyelmen kívül egyházát, amit az egész világnál többre tart. Nekünk tehát rá kell

[908] A Károli-fordítás szerint: *bízzátok rám – a ford*.
[909] "Un esprit humble et modeste." "Alázatos és szerény elmével."

bíznunk magunkat a gondviselésére még a legkétségbeejtőbb megpróbáltatások során is, s nem szabad semmiféle utat adnunk a bármely kísértésnek, amivel a Sátán támad minket különböző módokon.

13. *Én támasztottam őt fel*. Most azt a témát folytatja, amibe a fejezet elején kezdett, mert miután gondoskodott a nehézségeik enyhítéséről, melyek rendkívül kemények és súlyosak voltak, Ézsaiás a szabadulás reménységét mutatja fel nekik, s kinyújtja kezét feléjük, hogy az abszolút bizonyos szabadulást kereshessék. Noha azt hiszitek, tönkrementetek, az Úr megvéd benneteket a pusztulástól. S hogy miért keveri bele a feddést, amit láttunk, azt könnyen megláthatjuk magából az eseményből, mert ha nem tette volna Ézsaiás hirtelen ezt a kitérőt, a zsidók, heves türelmetlenségük következtében kétségbe estek volna.

Igazságosságban.[910] Ez az jelenti: „jogosan és hűségesen", s viszonylagosan kell érteni, mert annak okát adja meg, amiért Isten úgy döntött: feltámasztja Círuszt. Azért, hogy egyháza hűséges őrzője legyen, s ne okozzon csalódást az Ő imádóinak. Egyesek az „igazságban" szóval fordítják, és úgy magyarázzák, hogy a babiloniak megbüntetése végett, mások szerint „hogy igazságosan uralkodjék", de a próféta semmi ilyesmire nem gondolt. A Szentírásban az „igazságosság" gyakorta használatos a hűség megjelölésére (Zsol5:9, 22:32), mivel az Úr az „igazságosságát" ígéreteinek beteljesítésében és szolgáinak megvédésében mutatja ki. Isten „igazságossága" fényesen ragyog a népének megszabadítása által mutatott magasztos és tökéletes becsületesség megadásában, mert jóllehet Istennek nincs olyan munkája, melybe ne lenne bevésve az igazságosság jele, mégis sokkal világosabb és szembeötlőbb bizonyítékát látjuk az egyház üdvözítésében. Az igeszakasz jelentése tehát ez: azért támasztotta fel Círuszt, hogy benne, akit vezetőnek jelölt népének visszavitelében, megmutassa „igazságosságát".

Ő építi meg városomat. A városom alatt Jeruzsálemet éri, mert azt akarta, hogy nevének emlékezete ott maradjon fenn, s mivel sajátos módon Magának szentelte. Hasonlóképpen jelentette ki azt is Isten: „Valamely helyen akarom, hogy az én nevemről megemlékezzetek, elmegyek tehozzád és megáldalak téged" (2Móz20:24).

Nem volt más város, melyet kijelölt volna az áldozatokhoz, eskütételekhez és az Ő nevének segítségül hívásához, és ezért mondja „Forrásainak árja megörvendezteti Isten városát, a Felségesnek szent hajlékait. Az Isten ő közepette van" (Zsolt46:5-6), majd ismét „Ez lesz nyugovóhelyem örökre" (Zsolt132:14). Círusz persze nem a saját kezével építette ezt a várost, hanem királyi rendeleteivel megtiltotta, hogy bárki akadályozza annak építését, valamint ellátta az embereket a szükséges dolgokkal és pénzzel (2Krón36:23, Ezsdr1:2, 6:3).

És fogságomat elbocsátja, nem pénzért,[911] azaz „ingyen". Ez szokatlan volt, mert ha a győztes elengedte a foglyokat, azért vagy pénzt követelt, vagy szigorú kötelezettségeket szabott ki rájuk, Círusz azonban semmi ilyesmit nem tett. Ebből következik, hogy ez a szabadulás nem ember, hanem Isten akarata következtében történt. A „fogság" szót itt gyűjtőnévként használja a „foglyok" megjelölésére.

14. *Így szól az Úr*. Még mindig a helyreállításról beszél, amely azután Círusz irányítása alatt következett be. Nekünk azonban emlékeznünk kell arra, amit korábban említettem, hogy ezeket az ígéreteket messzebbre is ki kell terjeszteni. Ezek ugyanis felölelik a teljes időszakot, egészen Krisztus eljöveteléig. Bárki, aki megfelelő módon elemzi a próféta közönséges stílusát, nem fog találni semmi különöset a szavaiban, s nem tekinti a nyelvezetét hóbortosnak.

Égyiptom gyűjtött kincse és Kús nyeresége. A próféta azokra a költségekre utal, melyeket Círusz a templom felépítésére és feldíszítésére fordított (Ezsdr6:8). Abban az időben teljesedett be, ami itt van megírva, mert „Egyiptom gyűjtött kincse" és „Etiópia (Kús) nyeresége" a zsidókhoz került, ugyanis Egyiptom és Etiópia adófizetői és alávetettjei voltak a

[910] A Károli-fordítás szerint: *igazságban – a ford*.
[911] A Károli-fordításban a „foglyaimat" szó szerepel – *a ford.*

perzsa királyoknak. Ezekből az adókból épült újjá a jeruzsálemi templom. Mivel azonban ez a helyreállítás csak előjátéka volt annak, ami Krisztus által valósult meg, hasonlóképpen, a külföldi nemzetek által az Isten népének adott tisztelet is csak a kezdete volt annak a tiszteletnek, amit a különböző nemzetek Isten egyházának adtak, miután Krisztus kijelentetett a világnak.

S az „Egyiptom, Etiópia" és a „szabeusok", akik akkortájt virágzottak, nevekbe a többi nemzetet is beleérti. Mintha azt mondta volna: „Most elnyom benneteket az idegen népek zsarnoksága, de eljön a nap, mikor az alávetettjeitek lesznek". Ez nem azonnal teljesedett be, hanem csak akkor, mikor Krisztus az Ő eljövetelével legyőzte kő-, ezért megszelídíthetetlen szíveiket, miután jóindulatúan alávetették magukat a rájuk tett igának. Az Úr azért szabadította meg a népét Babilonból, hogy megőrizhessen valamiféle egyházat Krisztus eljöveteléig, akik hatalmának minden nemzetnek alá kell vettetnie. Ezért nem kell csodálkoznunk, ha a próféta a nép visszatéréséről beszélve értekezésének irányát egyidejűleg Isten végcélja felé is fordítja, egyetlen megváltássá téve az egészet.

Békókban járnak, előtted leborulnak. Mikor azt mondja, hogy az izraeliták legyőznek minden nemzetet, ez a Fő és a tagok közötti kölcsönös kapcsolattól függ. Mivel Isten egyszülött Fia egyesíti Önmagával azokat, akik Benne hisznek, hogy egyek legyenek Vele, gyakorta megtörténik, hogy ami az Övé, azt az egyháznak tulajdonítják, „mely az Ő teste, teljessége Ő néki" (Ef1:23).

Ebben az értelemben tulajdoníttatik a kormányzás is az egyháznak, nem hogy gőgös uralkodással elhomályosítsa a Fő dicsőségét, vagy akár csak magának követelje a Neki kijáró tekintélyt, egyszóval bármije legyen a Főtől elválasztva, hanem hogy az evangélium prédikálása, ami rá bízatott, Krisztus lelki pálcája, amivel kimutatja hatalmát. Ebben a vonatkozásban egyetlen ember sem képes alázatosan meghajolni Krisztus előtt anélkül, hogy ne engedelmeskednének egyúttal az egyháznak is, amennyire a hit engedelmessége összekapcsolódik a tanítás szolgálatával, de mégis úgy, hogy Krisztus, az ő Fejük egyedül uralkodjon és egyedül gyakorolja a hatalmát.

Bizonyosan[912] *közted van az Isten*. Elmondja, mit fognak mondani azok, akik tiszteletteljesen könyörögnek majd az egyházhoz. El fogják ismerni, hogy „Isten közötte van". Egyesek az אך (*ach*) szót *csak*-nak fordítják, amit én nem ellenzek, sőt elismerem, hogy nagyon alkalmas a próféta mondanivalójának kifejezésére. Mégsem helytelen azonban az állítást magában foglalóan kifejezni: *bizonyosan közted van az Isten*.

És nincsen több Isten.[913] Itt megmagyarázza a módot, ahogyan a külföldi nemzetek a zsidók alávetettjei lesznek: elismerik, hogy nincs más Isten, csak Akit a zsidók imádtak. Ha ennek azt vetik ellenébe, hogy ennek semmi köze sincs a zsidókhoz, akik mostanára elidegenedtek az egyháztól, arra azt mondom, hogy az evangélium mindazonáltal tőlük származott és terjedt el az egész világon, ezzel pedig elismerjük, hogy Jeruzsálem, volt a forrás, ahonnan a tiszta tanítás kiáradt (Zsolt76:3, Lk24:47). Az ókori időkben kétségtelenül nem volt más, csak a zsidók, akik értették, hogy kicsoda Isten, s mi az Ő imádásának helyes módja. A többiek semmiségeknek és csalásoknak szánták oda magukat, és a saját agyszüleményeiket imádták. Ezért mondja Krisztus is, mikor a samaritánus nővel beszél: „mi azt imádjuk, a mit ismerünk" (Jn4:22). Joggal van tehát megírva, hogy *Isten közted van*, mert a többi nemzetek tudatlanok voltak Istent illetően. Szívesen elfogadom, hogy van itt még egy benne foglalt ellentét is a *csak* határozószó vonatkozásában, ami mintegy a pogányok megtérésének bizonyságaként szerepel, mikor megelégszenek az egyetlen Istennel és elhagyják bálványaikat.

A jelentés tehát ekképpen foglalható össze: „Azok, akik korábban gőgösek voltak és felhúzott szemöldökkel megvetették az egyházat, alávetik majd magukat, mikor megtudják,

[912] "Seulement." "Csak."
[913] "N'y en a point d'autre que Dieu." "És nincsen más, csak Isten."

hogy az egyház az igaz Isten szentélye", mert amint mondottuk, mikor Isten felmagasztalja egyházát, azzal nem adja ki a kezéből a saját tekintélyét. S ez a valódi megtérés jele, mikor nem az általunk elképzelt istent imádjuk, hanem Őt, Akiről elismerjük, hogy az egyházban van. Észre kell vennünk az egyházról mondott magasztalást is: „Isten közted van", mert amint korábban idéztük, „az Isten ő közepette van" (Zsolt46:6), mert ezt választotta lakóhelyéül. Ha mi Isten népe vagyunk és alá vagyunk vetve az üdvösséget hozó tanításnak, abból következik, hogy támogatni fog minket, mert nem akarja elhagyni népét. Ez az ígéret ugyanis örök és nem szabad úgy tekinteni, hogy csakis arra az időszakra vonatkozik.

15. *Bizony Te elrejtőzködő Isten vagy*. Ézsaiás most azt kiáltja: nincs szükség a türelem hosszas gyakorlására, hogy élvezhessük Isten ígéreteit, mert a nép hajlamossá válhatott a kétségbeesésre, mikor minden a gonoszok kedve szerint történt, őket pedig minden káros dolog utolérte. Tudom, hogy mások ezt másképpen magyarázzák. A zsidó írók rendszerint azt mondják: azt jelenti mindez, hogy Isten elrejtőzik a pogányok elől, de kijelenti Magát a népének. A keresztyén szerzők másképpen fordítják, de az túlságosan erőltetett. Valóban van éleselméjűség abban, hogy Krisztus azért a rejtőzködő Isten, mert isteni mivolta elrejtőzik a test gyengesége alá. Ez azonban nem egyezik meg a próféta szavainak jelentésével, Ő ugyanis azért nevezi Önmagát „elrejtőzködő Istennek", mert visszahúzódni,[914] sőt bizonyos fokig elrejtőzni látszik, mikor megengedi, hogy népét különböző csapások sújtsák és nyomorgassák, így szívünket bátorítania kell a reménységnek. S ahogyan Pál mondja, „a reménység nem a látható dolgokra irányul" (v. ö. Rm8:24), Ézsaiás is ebben az értelemben nevezi Őt „elrejtőzködő Istennek", mivel a megígért dolgok nem azonnal válnak láthatóvá a szemeink előtt.

Azaz, a próféta azt akarta, hogy vonjuk el a tekintetünket a jelen dolgoktól és emeljük a menny fölé, amit meg kell tennünk,[915] ha meg akarjuk kapni Tőle a segítséget. Szükségünk van „békességes tűrésre" (Zsid10:36), hogy továbbra is Felé irányítsuk vágyainkat, mikor késlelteti ígéretei végrehajtását. Nem sokkal korábban a próféta említette, hogy a hitetlenek, jóllehet abban az időben vakok és ostobák voltak, meg fogják érezni Isten jelenlétét. Mivel azonban a megnyilatkozás ideje még nem állt küszöbön, helyes volt beszúrni azt a felkiáltást, hogy Isten, mielőtt kimutatná az Ő dicsőségét, hitünk próbára tétele végett elrejti hatalmát.

Izráelnek Istene, szabadító! Arra, hogy a próféta nem Isten lényegéről beszél, hanem a segítségéről, könnyedén következtethetünk az általa most hozzátett díszítő jelzőből, mikor Istent „szabadítónak" nevezi. Elmagyarázza, hogy Isten abban a módszerben „rejtőzködik el", amellyel megmenti az egyházat, mivel egy időre úgy elrejti a kezét, mintha teljességgel el akarná őket hagyni. Azt akarja, hogy üdvösségünk mondhatni rejtve maradjon a sötétségben, úgyhogy ha élvezni akarjuk, tudhassuk: ehhez ki kell mennünk ebből a világból,[916] mert egyáltalában nem adatik meg nekünk azonnal, illetve nem válik láthatóvá a szemeink előtt. Nekünk tehát rendíthetetlen állhatatossággal kell azt keresnünk, mert nagyon a javunkra válik, ha Isten ekképpen teszi próbára és igazolja hitünket, hogy mikor minden oldalról különféle megpróbáltatások nyomorgatnak, mindazonáltal mégis Istenre, és az Ő ígéreteire támaszkodjunk.

16. és 17. *Szégyent vallanak és gyalázatot mind*. Itt a próféta a zsidókat a pogányokhoz hasonlítja azért, hogy szembeszálljon azzal a fájdalmas és veszélyes kísértéssel, amely megtámadhatja őket, mikor látják, hogy a pogányok bővelkednek.[917] Ily hatalmas

---

[914] „Az ανθρωπομορφως emberi formára való utalással a Szentírás akkor mondja Istenről, hogy *elrejtőzik*, mikor elutasítja, hogy segítsen, nem válaszol az imákra, s visszahúzódik, azaz elvonja erejét az emberek kívánságaitól. Létezik egy szép ellentét a מסתתר (*mistatter*), *elrejtőzik*, és a מושיע (*moshiang*), *megszabadít* szavak között, amint azt Hensler joggal megjegyzi." - *Doederlein*

[915] "Ce qu' aussi nous devons faire."

[916] "Hors de ce monde."

[917] "En voyant les Gentils avoir toutes choses a souhait." "Mikor látták, hogy minden a pogányok akarata szerint megy végbe."

csapások között ugyanis hihették, hogy Isten a pogányoknak kedvez, vagy hogy elvetette a népéről történő gondoskodást, vagy hogy mindent a szerencse vak impulzusa kormányoz. A próféta tehát arról biztosítja őket, hogy jóllehet egy ideig a pogányok virágzanak és úgy tűnik, a mennyekig felmagasztaltatnak,[918] a végeredmény mégis az lesz, hogy ők elpusztulnak, Izrael pedig megmenekül. Egyszóval arra buzdítja őket, hogy Isten hatalmát ne a dolgok pillanatnyi állásából ítéljék meg, s ne a mulandó boldogságra irányítsák elméiket, hanem emeljék azokat az örök üdvösséghez, s mikor Isten keze sújtja őket, viseljék türelemmel a helyzetüket, s ne irigykedjenek a gonoszok bővelkedésére, amit siralmas fordulat követ majd, amit azt a zsoltáros oly kiválóan leírja (Zsolt37:1-2).

Ezt a kijelentést az előzőhöz adja, mert bárki, aki tudni fogja, hogy Isten, mikor Ő a „Szabadító" elrejtőzködő, nem fog azon csodálkozni, hogy a gonoszok a jólétet élvezik a jók pedig szegények és megvetettek, s különböző megpróbáltatásoknak vannak kitéve. Így teszi próbára az Úr a hitünket és a türelmünket, azonban örök üdvösségünknek egyetlen része sem vész el. Azok azonban, akik most ezerszeres biztonságban levőknek és boldogoknak tűnnek, a végén elpusztulnak, s minden gazdagságuk csak még mélyebb romlásba taszítja őket, mivel visszaéltek Isten jótéteményeivel, s mint rablók, elragadták azt, ami a másoké, noha látszólag jogosan birtokolják. Valahányszor tehát ez a gondolat ébred az elménkben: „A gonoszoknak könnyű, ezért Isten őket támogatja, s az ígéretek, melyekre támaszkodunk, említésre sem méltók", kössük magunkat a próféta eme kijelentéséhez, mint a legbiztosabb horgonyhoz, s erősítsük meg magunkat vele: „Az Úr nem fog csalódást okozni a várakozásainknak, hanem majd végül megszabadulunk, még ha most ki is vagyunk téve a gonoszok korholásának, rágalmazásának, gúnyolódásának és durvaságának".

18. *Mert így szól az Úr*. Ez a vers az előzőt látszik megerősíteni, mert a próféta úgy érti: a zsidók teljes mértékben meg vannak róla győződve, hogy az Úr végül majd megszabadítja őket, noha nyomorult rabszolgaságban vannak.

Ő az Isten, a ki alkotá a földet és teremté azt. Egyesek úgy vélik, hogy a „föld" alatt itt Júdeát érti, én azonban a kisebbtől a nagyobb felé haladó érvelésnek tekintem ezt, amint már a 12. versnél is említettük, miszerint mivel Isten gondviselése egyetemesen kiterjed a teremtményekre, sokkal jobban vonatkozik azokra, akiket fiaivá fogadott, mert róluk speciális módon gondoskodik. Röviden, a próféta érve ez: „Mivel Isten azért teremtette a Földet, hogy az emberek azon lakozhassanak, sokkal inkább teremtette azt azért, hogy egyházának lakóhelye lehessen, mert jobban törődik egyházával, mint az összes többivel". Ha tehát Ő alkotta a Földet, Ő adott neki formát és szabta meg a használatát: hogy az emberek táplálkozhassanak azokkal a gyümölcsökkel melyeket megterem, akkor kétségtelenül a legelső helyet és a legnagyobb megtiszteltetést biztosította a gyermekei számára. Ez a mi szemeink számára nem mindig látható, így szíveinket a reménységnek kell bátorítani és fenntartani, hogy rendíthetetlenül megállhassunk minden kísértéssel szemben.

Egy szóval, amíg a Föld létezik, addig Isten egyháza is létezni fog, s ameddig a Nap és a Hold tartanak, addig az egyház sem bukik el. Utóbb a próféta még erősebb érvet fog használni: „Ha a szövetség, amit Isten Noéval kötött, mint ennek a világnak eldöntött rendje stabil, sokkal inkább stabil az a szövetség, amit az egyházzal kapcsolatosan kötött" (Ézs54:9, 1Móz9:9). A világ törékeny és romlandó, de az egyház, azaz Krisztus királysága örökkévaló lesz. Ezért ésszerű hinni, hogy az egyházra vonatkozó ígéretek stabilabbak és állandóbbak lesznek minden más ígéretnél.

Nem hiába teremté azt. Mivel a Föld alapvető dísze, hogy a rajta élők lakóhelye, ezért hozzáteszi: nem hiába teremtetett, hogy sivár és elhagyatott legyen. Ha ennek ellene vetik, hogy viszont a föld a teremtésekor „kietlen és puszta" volt, ami kiderül abból az igeversből, melyben Mózes ugyanazt a szót használja, amit itt a próféta használ: תהו (*tohu*), melynek jelentése „alaktalan és üres", a válasz könnyű. A próféta nem a teremtés kezdetéről beszél,

[918] "Et semblent estre elevees jusqu' au ciel."

hanem Isten céljáról, mely által a Föld elkülöníttetett az emberek használatára és lakóhelyükül. Itt tehát semmi sem ellentétes azzal, amit Mózes mondott, mert Ézsaiás a végcélt és a használatot tartja szem előtt.

Hanem lakásul alkotá. Ez a kijelentés valóban kiterjed az egész emberiségre, mivel a Föld mindenki számára kijelöltetett, hogy rajta lakhassanak. Mi más módon volna lehetséges, hogy Isten táplál és ellát minden szükségessel, sőt még a gonoszokat is támogatja, ha nem azért, mert azt akarja, hogy rendelése megálljon, mellyel a Földet az emberek lakóhelyéül jelölte ki? Bármely más nézőpontból kiindulva furcsa, hogy annyi bűnt és vétket elvisel és nem semmisíti meg mindenestől az emberiséget. Ő azonban a saját céljára van tekintettel, nem a mi érdemeinkre. Ezért maradnak fenn a királyságok és a nemzetközösségek, s ezért őrződnek meg a társadalmi rangok és a kormányzati formák még a barbárok és a hitetlenek között is, mert bár Isten gyakran tesz sivataggá országokat az emberek bűnei miatt, és szórja szét a lakosait mondhatni „sósséggal" (Zsolt107:34),[919] hogy azok meddőkké váljanak, és többé ne legyenek képesek ellátni lakosaikat, bár mégis mindig hozzáteszi ezt a könnyítést: „hogy a Föld lakható legyen", mert ez az Ő megmásíthatatlan rendelése. Mégis észben kell tartanunk, amit már mondtam, hogy ameddig a Föld lakott marad, lehetetlen, hogy Isten ne támogatná az Ő imádóit, akik az Ő nevét hívják segítségül. Emellett ebből az igeversből minden jó embernek azt a legnagyobb vigasztalást kell merítenie, hogy noha megveti őket a világ, kevesen vannak és gyengék, s noha a gonoszok létszámban, hatalomban és befolyásban felülmúlják őket, sőt, közben lenézik, és kevesebbre tartják, mint „a világ szemetét" (1Kor4:13), mégis drágák Isten szemében, mert a gyermekei közé számítja őket, és soha nem fogja megengedni, hogy elpusztuljanak.

Én vagyok az Úr. Mikor megismétli, hogy Ő az Isten, ezzel nem pusztán a saját lényegét akarja kijelenteni, hanem meg is akarja különböztetni minden bálványtól, s meg akarja tartani a zsidókat a tiszta hitben, mert még a babonás emberek is elismerik, hogy egyetlen Isten létezik, de a saját fantáziájuknak megfelelően fogják Őt fel. Ezért azt az Istent kell elismernünk, Aki az ősatyáknak jelentette ki Magát, s Mózes által szólt. Azaz, nem pusztán Isten örökkévaló lényegéről beszél, amint azt némelyek gondolják, hanem minden hivatalról is, melyek csakis Hozzá tartoznak, hogy azok semmi része se legyen teremtményeknek tulajdonítható.

19. *Nem titkon szóltam*. Most a törvény tanítására figyelmezteti a népet, mert Isten nem fogható fel emberi képességekkel. Amennyire azonban elrejtőzik a testi gondolkodás elől, annyira bőségesen jelenti ki Magát és adja az orvosságot Ígéje által, s biztosítja azt, ami hiányzott, hogy semmi többre se vágyakozzunk. Ha ez nem adatna meg, nem lehetne reménységünk, s el kellene veszíteni minden bátorságunkat. Nos, ünnepélyesen kijelenti, hogy nem *hiába* hívogat minket, bár késlelteti segítségét, mert amit megígért, az a legbiztosabb, és – mivel egyértelműen megmutatta, hogy kinek kell odaszánnunk magunkat, és kire kell támaszkodnunk, – a gyakorlatban is meg fogja mutatni, hogy azok reménysége, akik az Ő Ígéjére támaszkodtak, nem volt hiábavaló, vagy alaptalan.

Ez lehetővé teszi számunkra annak világos meglátását, hogy mennyire bűnösek azok beszédei, akik azt mondják, hogy az Ígéből nem szerezhető bizonyosság, s azt állítják, hogy viaszorr,[920] hogy másokat elrettentsenek az olvasásától. Így káromolják az Istent a gonosz

---

[919] Szükséges lehet emlékeztetni az olvasót hogy az említett igeszakaszban a rendszerint „meddőnek" fordított szó a szó szerinti fordításban „sósságot" jelent. – *a szerk.* „למלחה, *sóssággá*, vagy *meddővé*. A szó itt a terméketlenség értelemben szerepel. Plinius mondja: 'Omnislocus in qou reperitursal, sterilis est, nihilque gignit.' – Hist. Nat. Lib. 31, 7. fejezet. Utalás történik itt Szodoma és Gomora pusztulására: 'Kénkő és só égette ki egész földjét, be sem vethető, semmit nem terem, és semmi fű sem nevekedik rajta; olyan, mint Sodomának, Gomorának, Ádmának és Czeboimnak elsülyesztett helye, a melyeket elsülyesztett az Úr haragjában és búsulásában.' (5Móz29:23) A kaldeusok ekképpen magyarázták ezt a verset: 'Izrael gyümölcstermő földjét olyan pusztasággá tette, mint Szodomát, ami a lakosainak bűnei miatt jutott végromlásra." – *Phillips*.

[920] Ennek értelme: változékony, ingatag, ahogyan egy viaszorrot is ide-oda lehet hajlítani - *a ford.*

emberek, mert az Íge puszta tanítása feltárja és megcáfolja tévedéseiket. Dáviddal együtt azonban mi is ezt mondjuk: „Az én lábamnak szövétneke a te igéd, és ösvényemnek világossága” (Zsolt119:105). Ézsaiással és a többi prófétával együtt pedig azt válaszoljuk, hogy az Úr semmi homályosat, kétértelműt, vagy hamisat nem tanított. Péterrel együtt pedig kimondjuk: „És igen biztos nálunk a prófétai beszéd is, a melyre jól teszitek, ha figyelmeztek, mint sötét helyen világító szövétnekre, míg nappal virrad, és hajnalcsillag kél fel szívetekben” (2Pt1:19). S ha ezek a dolgok mondattak a törvényt és a prófétákat illetően, mit mondunk majd az evangéliumról, amely által a legtisztább világosság jelentetett ki nekünk? Nem mondjuk-e Pállal együtt mi is: „Ha mégis leplezett a mi evangyéliomunk, azoknak leplezett, a kik elvesznek: A kikben e világ Istene megvakította a hitetlenek elméit”? (2Kor4:3-4)

Vádolják tehát a vakok és gyengén látók önmagukat, mikor nem képesek elviselni az Íge fényességét, de bármi legyen is a sötétség, amibe megpróbálják felöltöztetni, mi szilárdan és állhatatosan ragaszkodjunk ehhez a mennyei világossághoz.

Emellett a próféta látszólag azokra a jóslatokra utal, melyek a ligetekben és a bálványok triposzain[921] hangzottak el.[922] Ezek bizonytalanok és megtévesztők, de semmi efféléval nem találkoztunk Isten válaszaiban, mert Ő nyíltan beszél, és semmi megtévesztő, vagy kétértelmű dolog nem jön ki a száján. A tapasztalat azonban azt mondja nekünk, hogy a Szentírás bizonyos értelemben sötét és nehezen megérthető. Ez valóban igaz, de ezt a felfogóképességünk tompaságának és lassúságának kell tulajdonítani. A vak, vagy gyengén látó embernek ugyanis nincs joga a Napot hibáztatni azért, mert nem képes meglátni.

Nem mondtam hiába Jákób magvának: keressetek engem![923] Továbbra is rögzített alapelv marad, hogy akik alázatosoknak és engedelmeseknek mutatkoznak, nem hiába munkálkodnak, mert Isten hűségesen ellátja a tanítói hivatalt a szegények és a kicsinyek irányában. S noha nem mindenki emelkedik fel a legmagasabb szintre, mégis, azoknak munkája, akik szorgalmasan keresik Istent, soha nem lesz hiábavaló. A *keressetek engem* kifejezéssel Ézsaiás a törvény fő végcéljára és hasznára mutat rá: Istenhez hívja az embereket. S mivel az emberek igazi boldogsága az Istennel történő egyesülésben rejlik,[924] s az egyesülés szent köteléke a hit és az őszinte kegyesség.

Ebben a második mondatban nemcsak azt állítja, hogy világosan és kétértelműség nélkül beszélt, hanem Ígéjének bizonyos mivoltát és állhatatosságát is kijelenti. Mintha azt mondta volna, hogy nem ígérget bőségesen a becsapás szándékával, vagy hogy szavakkal nyűgözze le az éhes embereket, hanem ténylegesen véghezviszi, amit megígért. Ez bemutatja azok hálátlanságát, akik mikor elhívást kapnak, nem válaszolnak. Istennek ugyanis nincs más célja, mint hogy részesévé tegyen minket minden áldásnak, melyek nélkül üresek és szűkölködők vagyunk.

Én, az Úr, igazságot szólok. Ezt a magyarázat kedvéért tette hozzá, mintha azt mondta volna, hogy az Íge, mellyel a választottait Magához vonja, nincs beszennyezve semmiféle szennyfolttal, vagy csalással, hanem a legtökéletesebb szentséget tartalmazza. „Az Úr beszédei”, mondja Dávid, „tiszta beszédek, mint földből való kohóban megolvasztott ezüst, hétszer megtisztítva” (Zsolt12:7). Azaz, Isten Ígéjében ragyogó igazságosságot találunk, mely azonnal beragyog a szívünkbe, amint a sötétség eltávolíttatott.

20. *Gyűljetek egybe*. Felhív minden bálványimádót és mondhatni kijelöl egy napot, amikor alávethetik magukat az igazságos ítéletnek azért, ahogyan más igeversek elemzésénél

---

[921] Apollón papnője, Pythia háromlábú széke delphoi jósdában – *a ford.*

[922] „Vitringa, Lowth,, Ewald és Umbreit utalást feltételeznek a pogányok titokzatos és kétértelmű jóslataira. Gesenius ellenvetéseinek nincs nagyobb súlya, mint az 1, 2, 3 verseknél, mely igehelyek hasonlósága valószínűvé teszi, hogy egy efféle utalás a jóslatokra az előttünk levő igevers általános fogalmai alatt húzódik meg.” – *Alexander*.

[923] A Károli-fordítás szerint: *nem mondtam Jákób magvának: hiába keressetek engem! – ford.*

[924] “C’est leur vraye felicite d’estre conjoints a leur Sauveur.” “Igazi boldogságuk a Megváltójukkal történő egyesülés.”

korábban már láttuk, hogy megmutassa: nem képesek semmit sem felhozni, ami gyorsan meg ne dőlne. Most valóban gyönyörködnek a babonáikban, de minden füstjük hamarosan szertefoszlik, mikor az ügyük védelmében állnak elő, s minden nehézség nélkül lesznek elítélve. „Gyűljenek hát egybe" csapatosan, szövetkezzenek és tegyenek meg minden erőfeszítést csalással, fenyegetéssel és megfélemlítéssel: végül mégis az igazság fog győzedelmeskedni. Erre a megerősítésre nagy szükségük volt a zsidóknak, mert minden nemzetben és minden helyen annak a gonosz tévelygésnek az elterjedését szemlélték, mely eltemette az igaz Isten tiszteletét. Nekünk szintén ehhez a menedékhez kell folyamodnunk, mikor látjuk, hogy milyen kevesen és milyen gyengék vagyunk. A mohamedánok a világ nagy részét uralják, a pápisták felemelt sisakforgóval tartanak diadalmenetet széltében-hosszában, miközben mi csak maroknyian vagyunk,[925] s alig számíttatunk az emberek közé. Az igazság azonban végül győzni fog, s levet minden fennköltséget, ami most az emberek szemét kápráztatja.

A kik a népek közül kivetettek.[926] A פליטי (*pelite*) szót egyesek a „kivetettek", mások a „száműzöttek", megint mások az „azok, akik kimenekültek" kifejezéssel fordítják, s azt feltételezik, hogy azokra a zsidókra utal, akik visszatértek a fogságból. Ez azonban túlontúl erőltetett értelmezés. Az általánosabban elfogadott jelentés „a népek közül kivetettek", mert a פלט (*palat*) azt jelenti: „elvetni". Nem mintha az alantasabbakat, vagy az emberek szemetjét írná le, épp ellenkezőleg, az értekezés fonalát azok felé tereli, akik rangban, gazdagságban, hatalomban és tudásban a legmagasabb szinten álltak a pogányok között. Ezeket nevezi „kivetetteknek", mert Isten szemében semmi értékük sincs, bár az emberek sokra tartják őket, mert „a mi az emberek közt magasztos, az Isten előtt útálatos" (Lk16:15).

Ha azonban bárki jobbnak véli „távolinak" fordítani, én nem ellenzem; mintha azt mondta volna: „Gyűljenek egybe a Föld legtávolabbi részeiről".

A kik bálványuk fáját hordják. Megmutatja, milyen nagy az őrültség, ami a bálványimádókat megragadja, akik olyan képeket imádnak, amit a vállukon hordoznak, vagy kiskocsin húznak körbe-körbe. Vagy vehetjük a נשיים (*nesum*) szó jelentését „magasztos és fennkölt helyre állítani" értelemben is, mivel a sátán fondorlatos eszköze volt szobrokat állítani pillérekre, és magasztos helyekre azért, hogy kiváltsa az emberek bámulatát és a puszta ránézés tiszteletre és alázatra indítsa őket. Fordíthatjuk azonban egyszerűen mindannak az imádatnak, amiben a képeket részesítik, hogy meggyőzze az embereket ennek hiábavaló és őrült mivoltáról. A babonás személyek tudják, hogy bálványaiknak van szükségük az emberek segítségére és támogatására ahelyett, hogy az embereknek lenne szükségük a bálványok segítségére és támogatására, mert azok még felállni sem tudnak az emberek közreműködése nélkül.[927] S ez a jelentése a rögtön ezután következőknek: *és könyörögnek oly istenhez, a ki meg nem tart!*, mert mi lehet ostobább, mint fának és kőnek esküt tenni és hozzájuk imádkozni? A pogányok mégis a halott szobrokhoz futkosnak és azoknál keresik az üdvösséget.

21. *Jelentsétek meg*. Ismét kihív mindenkit, akik bosszanthatták a zsidókat és gúnyolódásaikkal megingathatták a hitüket, mert mindig azt a célt tartja a szeme előtt, hogy

[925] "Qui ne sommes qu'une poignee de gens."

[926] A Károli-fordítás szerint: *a kik a népek közül megszabadultatok.* Az angol változatban a „megmenekültetek", vagy „kimenekültetek" szó szerepel – *a ford.* „*A népek közül kimenekültek* kifejezést különféleképpen magyarázták: egyesek szerint ezek a zsidók, akik megszabadultak a pogányok elnyomása alól, mások szerint pedig ezek a pogányok, akik megszabadultak a bálványimádás uralma alól. Ez utóbbiak azonban aligha illeszkednének a szövegkörnyezetbe. Egészében véve a legtermészetesebbnek az látszik, ha azokat a népeket értjük alatta, akik túlélték az Isten által rájuk kiszabott ítéleteket. A héber kifejezés önmagában is kétértelmű, a פליטי (*pelite*) szóhoz adott főnév néha az egész testületet jelenti, amiből a maradék menekült meg, néha pedig azt a hatalmat, amelytől megszabadultak. V. ö. Bír12:4, Ezsdr6:9, 7:16 Abd11, valamint Jer45:28, Ezsdr6:8. Az uralkodó használat és a szövegkörnyezet itt az első jelentés javára dönt." – *Alexander*.

[927] "Lesquelles ne pourroyent demeurer debout si les hommes n'y mettoyent la main." "Amelyek még felállni sem képesek anélkül, hogy az emberek a kezüket rájuk ne vetnék."

megerősítse a nép hitét a pogányokkal szemben. Ennyi és ily komoly kísértés közepette fellépett a veszélye, hogy a súlyos csapások alatt a zsidók összeroskadhatnak, ha a másik oldalon nem álltak volna erőteljes érvek a rendelkezésükre, melyek még mindig az igaz Isten tiszteletére és a Benne való bizakodásra ösztönözték volna őket. Ezért engedi meg a pogányoknak, hogy hozakodjanak elő bármivel, ami támogathatja az ügyüket.

Sőt egyetemben tanácskozzanak. Ezeket a szavakat a nagyobb meggyőződés keltése végett tette hozzá. A próféta ugyanis, amint már mondtuk, arra céloz, hogy semmi hasznuk sem lesz belőle, ha „tanácskoznak", vagy összeszövetkeznek. De talán azt is nyilvánvalóvá akarta tenni, hogy nincs semmi abban, amit a hitetlenek a tévelygésük védelmében kitalálnak, csak alaptalan kifogások és hazugságok. Bármi is legyen tehát a cifra hivalkodás, amivel nagyra vannak a koholmányaikkal, a próféta megmutatja, hogy Isten Ígéje elegendően erős lesz a hívők hitének támogatásához. Szigorú vizsgálatra szólítja fel őket, hogy vessenek össze mindent a törvénnyel és a prófétákkal, amikkel a hitetlenek dicsekszenek, hogy a bálványaik mondták meg előre. Készséggel egyetértek azzal az általános nézettel, hogy a próféta itt a nép megszabadulásáról beszél, mivel azonban ehhez valószínűsíthetően kapcsolódott a babiloni monarchia megdöntése is, én úgy vélem, az is belefoglaltatik.

Ki mondta meg ezt régtől fogva és jelenté meg előre? Itt ugyanannak a kijelentésnek az ismétlése áll, mert a מקדם (*mikkedem*) és a מאז (*meaz*) ugyanazt jelenti, mintha ezt mondta volna: „a kezdetektől fogva,", vagy „régtől fogva". Ez a prófécia ugyanis sokkal korábban nyilvánosságra került, mielőtt az esemény bekövetkezett volna. Ezért a hívők biztosra vehetik azt, amit Isten mondott.

És megtartó. A jövőismerethez hozzáteszi a hatalmat, amint tette az előző versben is. Még azt is hozzáteszi, hogy mi célból gyakorolja hatalmát: népének „megtartása" végett.

22. *Nézzetek rám*.[928] Eddig egyedül a zsidókhoz szólt, mintha egyedül az övék lenne az üdvösség, most azonban távolabbra terjeszti ki az értekezését. Az egész világot hívja az üdvösség reménységére, egyidejűleg megfogalmaz egy vádat mindazon nemzetek hálátlansága miatt, akik a tévelygéseinknek odaszántan mondhatni szándékosan kerülték el az élet világosságát. Mert mi lenne aljasabb dolog, mint szándékosan elutasítani a saját üdvösségünket? Ezért mindenkinek parancsolja, hogy „nézzenek rá", s a rendelkezéshez egy ígéretet is hozzátesz, ami nagyobb súlyt kölcsönöz annak, s jobban megerősíti, mintha csak a puszta parancs hangzott volna el.

Hogy megtartassatok. Azaz, itt a pogányok elhívásának szembeötlő bizonyítékával van dolgunk. Az Úr ugyanis, miután ledöntötte a „válaszfalat" (Ef2:14), ami elválasztotta a zsidókat a pogányoktól, mindenkit válogatás nélkül hívogat Magához. Emellett itt arra is emlékeztet, hogy mi az üdvösség megszerzésének valódi módja: mikor „Istenre nézünk", s teljes szívünkkel Hozzá fordulunk. A hit szemeivel kell „Rá néznünk", mondhatni magunkhoz ölelni az üdvösséget, ami mindenkinek Krisztusban mutattatott fel. Isten ugyanis „úgy szerette… e világot, hogy az ő egyszülött Fiát adta, hogy valaki hiszen ő benne, el ne vesszen, hanem örök élete legyen" (Jn3:16).

Mert én vagyok az Isten. Mikor a *Föld minden határait* sürgeti, egyben azt is megmutatja, hogy eddig minden ember csak kóborolt, és nem „néztek" az igaz Istenre. Ahol ugyanis hitetlenség van, ott nem lehetséges az egyenes Istenre nézés, mondhatni az Ő megkülönböztetése az üres álarcoktól. Egyszóval azt jelenti ki, hogy mindenki romlása amiatt következett be, mert gonosz koholmányaiktól vezettetve elszakadtak az élő Istentől, akinek ismerete bizonyos és abból származik az örök üdvösség. Az Úr tehát azért nyújtja ki a kezét, hogy mindenkit megmentsen és megmutassa az üdvösség megszerzésének módját.

Ez nyilvánvalóvá teszi, hogy az evangélium tanítása nem véletlenségből prédikáltatott minden nemzetnek, hanem Isten rendelete alapján, ami régtől fogva elrendeltetett. De amint nemrég megjegyeztem, ostobasággal vádolja a pogányokat, mert megengedik, hogy érzékeik

[928] A Károli-fordítás szerint: *Térjetek én hozzám, hogy megtartassatok – a ford*.

ide-oda rángassák őket, valamerre csak a fantáziájuk diktálja. Jóllehet a természetüknél fogva nem képesek Istenhez közeledni, s jóllehet az anyatejjel szívták magukba a babonaságokat, melyek megvakították őket, Isten mégis joggal fedhette meg valamennyit kegyelmének bűnös megvetéséért. A tudatlanság ugyanis mindig magában foglal képmutatást is, mikor az emberek úgy döntenek: inkább az üres hízelgések csapják őket be, mintsem hogy egyenesen Istenhez jönnének.

23. *Magamra esküdtem*. Egy még világosabb megerősítést tesz az előző kijelentéshez, mert annak következtében, hogy ez az elhívás szokatlan és csodálatos, egy esküt is hozzákapcsol, ami szokásos, ha új, és nehezen hihető dologról van szó. A zsidók ellene vethették, hogy egyedül ők kaptak elhívást a választott nép néven, mikor azonban Isten esküvel erősíti meg a mondottakat, az minden vitának véget vet. A prófétának még mindig ugyanaz a végcélja, nevezetesen hogy Isten dicsősége annyira meglátszik majd az egyház helyreállításában, hogy az egész világot napkeltétől napnyugtáig bámulatra indítja. Vagy rövidebben kifejezve: Isten hatalmának eme megmutatkozása annyira ragyogó és szembeszökő lesz, hogy minden nemzetet félelemmel tölt majd el. Ezekből a szavakból azonban mégis joggal következtethetünk arra, amit már megjegyeztem, hogy a pogányok egyenlő rangban fogadtatnak el a zsidókkal, így Isten lesz a közös Atyja mindenkinek, s minden országban Őt fogják imádni.

Isten pedig „Magára esküszik", mert nincs más, Hozzá hasonlóan illetékes tanúja az igazságnak, hisz Ő Maga az igazság. „Az emberek", mondja az apostol, „önmaguknál nagyobbra esküsznek, de Istennek, mivel Nála nincsen nagyobb, Önmagára kellett esküdnie" (v. ö. Zsid6:16). Meg kell figyelnünk az okot, amiért esküszik. Azért, mert a nép gyengeségén akart segíteni, hogy ne hánykolódjanak ide-oda a kételyek közepette. Ez a bizonyosság egy csodálatos leereszkedés, hogy a hitetlenségünk hibájának orvoslása végett nem vonakodott a saját nevét az eskü alátámasztására felhasználni, ezért annál aljasabb és kegyetlenebb a hitetlenségünk, ha még az Ő esküje sem elégít ki minket. Emellett mivel Isten az igazság minden megerősítését Magának követeli, rendkívül óvatosaknak kell lennünk, mikor esküvel hivatkozik Önmagára, nehogy belekeverjünk ebbe akár a szentek, akár más teremtmények neveit, hanem az Ő nevét teljes tisztelettel használva épségben és csorbítatlanul őrizzük meg a Neki kijáró tiszteletet.

És igazság jött ki számból. Ezalatt azt érti: mindazt, amit parancsolt, a prófétájának szilárd és tartós dologként kell hirdetnie, mintha azt mondta volna, hogy „a szájából nem jött ki" elhamarkodottan, vagy meggondolatlanul ez a parancsolat. S ebben az értelemben a Szentírás gyakorta használja az *igazság* szót: Íge, mely nem megtévesztő, amit világosan tökéletesen igaznak fog mutatkozni, ezzel pedig azt mondja, hogy a rendelet vissza nem vonható.

Egy szó, mely vissza nem tér. Ez másik, ugyanazt az elképzelést közvetítő kifejezésmód. Azt jelenti, hogy Isten Íge továbbra is előre fog haladni, míg a tényleges eredmény meg nem mutatja, hogy az Íge az igaz, hű és mindenható Istentől származott. Egy illetőről akkor mondják, hogy *visszatér*, ha valami akadály gátolja az útjának folytatásában. Mivel azonban Istent semmi sem akadályozhatja meg annak végrehajtásában, amit elrendelt, a próféta joggal következtet arra, hogy semmi sem szakíthatja meg az Íge előrejutását, s nem állhatja annak útját. A כי (*ki*) kötőszót úgy kell tekinteni, mint ami egy magyarázó mondatot vezet be valahogy így: „Ez az Íge, hogy"

hogy minden térd nékem hajol meg. Ezzel a kifejezésmóddal arra céloz, hogy a pogányok Isten alávetettjei lesznek, mivel az egyház bámulatos megszabadulása félelemmel fogja őket eltölteni. Ebből még az is következik, hogy az Ő imádata elterjed majd a népek között, hisz nem tudunk ténylegesen „térdet hajtani" Istennek mindaddig, amíg meg nem ismertette Önmagát velünk. Egy ismeretlen Istennek valóban megadhatnak az emberek valamiféle imádatot, de az hamis és haszontalan. Itt azonban az igazi imádatról beszél, mely a

szívünkbe mélyen belegyökerezett istenismeretből fakad. Ahol ugyanis nincsen hit, ott nem lehet istentisztelet sem, mert a hit nem ismeretlen, vagy bizonytalan dolgokra irányul. Ennek megfelelően a jelet használta magának a dolognak a kifejezésére, amit gyakran megtesznek.

Ebből észre kell venni, hogy Isten külsődleges istentiszteletet is megkövetel, mert a próféta nem különíti el a külsődleges vallásgyakorlást a szív belső érzéseitől. Hasztalan dicsekednek tehát a fanatikusok, hogy bizonyos módon imádják Istent és megadják Neki a tiszteletet, miközben a bálványok előtt hajolnak meg. Mondom, hasztalan állítják, hogy a szívük egyenes Isten iránt, mert a szívbéli imádás nem választható el a külső vallásgyakorlástól. Hasonlóképpen a lélek sem különíthető el és szentelhető oda Istennek, miközben a test az ördögnek szenteltetik, mert mindkettőt Istennek kell szentelni, s ezért kell a szívbéli imádat mellé a külsődleges vallásgyakorlásnak is társulni. „Mert szívvel hiszünk az igazságra, szájjal teszünk pedig vallást az idvességre" (Rm10:10). Ezért mondja az Úr is, elfogadván népe kegyes és igaz mivoltát, hogy „nem hajtottak térdet a Baálnak" (v. ö. 1Kir19:18, Rm11:4).

Pál ezt az ézsaiási igeverset az utolsó ítéletre vonatkoztatja, mikor azt mondja (v. ö. Rm14:10-11), hogy „nekünk valamennyiünknek oda kell állnunk Krisztus ítélőszéke elé", jóllehet az itt tárgyalt téma a nép megváltása, az evangélium kihirdetése és Krisztus királyságának felállítása. Ő azonban biztosra veszi (amit mindenkinek tudni kellene), hogy a Krisztus királyságára vonatkozó kijelentéseket nem szabad annak valamely részére korlátozni, hanem egész menetére ki kell terjeszteni, amíg el nem jut a végső tökéletességre. A térdek akkor hajolnak meg Krisztusnak, mikor tisztelik az Ő tanítását, s elfogadják az evangélium prédikálását. Sokan azonban még mindig szembeszállhatnak Vele és bátran megvethetik Őt, mert a Sátán sok sémát eszel ki és szüntelenül vívja a háborúját Ellene. Ezért még nagy távolságra vagyunk ennek a próféciának a teljes beteljesedésétől. Akkor majd tényleg minden térd Neki hajol meg, mikor győzedelmeskedik a legyőzött és végromlásra juttatott ellenségein és minden ember számára láthatóvá teszi a fenségét, amivel most a Sátán és a gonosz emberek szembeszállnak. Pál tehát arról tanít, hogy amikor Krisztus beül az ítélőszékébe a világot megítélendő, akkor teljesen bevégeztetik, ami az evangélium kezdetén kezdődött, s amit ma is naponta látunk folytatódni.

Rám esküszik minden nyelv! Egy szóképpel, melyben a rész szerepel az egész helyett, az *eskü* szó alatt érti az imádatot, a tiszteletet és az alávettetést. Az „esküvés" az egyik része a tiszteletnek, ami Istent illeti meg. Ezzel ismerjük el ugyanis, hogy Ő az igazság Szerzője, Atyja és törvényes védelmezője, s hogy „mindenek meztelenek és leplezetlenek" Előtte (Zsid4:13). Valahányszor tehát ebben a tiszteletben a bálványokat részesítik, Isten fenségét sértik meg undorító szentségtöréssel. Következésképpen akik Őt imádják, csakis az Ő nevére esküsznek. Erről azonban már másik igevers elemzésekor szóltunk (Ézs19:18).

24. *Csak az Úrban van*. Megmutatja, hogy micsoda az igazi hit és az igazi istentisztelet természete: mikor nemcsak elismerjük, vagy értelemmel fogjuk fel, hogy egy Isten van, de azt is érezzük, hogy mit akar tőlünk. Bárki, aki megelégszik a puszta ismerettel, nagyon messze távozik a hittől, melynek oly módon kell Istenhez hívogatnia minket, hogy Őt bennünk levőnek érezzük. Hasonlóképpen akarja Pál is, „hogy lakozzék a Krisztus a hit által a ti szívetekben" (Ef3:17). Az, aki azt képzeli, hogy Isten tétlenül üldögél a mennyben, vagy nem alázza meg önmagát Őelőtte őszintén, vagy nem tesz nyílt és őszinte hitvallást.

Igazság és erő. Mivel ezek a mi üdvösségünk két fő részét képezik, mikor a hívők elismerik, hogy mindkettőt Istentől kapják, azzal Neki tulajdonítják a boldog élet osztatlan dicséretét, s arról tesznek bizonyságot, hogy természetüknél fogva nem rendelkeznek azzal, amiről elismerik, hogy az Ő kegyelmének köszönthetik. Azaz, elismerik, hogy önmagukban sem „igazságuk", sem „erejük" nincsen, hanem mindezeket Istenben keresik, nehogy megfosszák Őt a jogaitól.

Ő hozzá mennek. Itt a magyarázók véleménye eltérő. Ami viszont engem illet, én ennek az igeszakasznak az egyszerű nézetét fogadom el, miszerint az Istennek magukat alávető hívőkre vonatkozik. Ezzel mondhatni megláttatja velünk azt a ellentétet, ami közöttük és ama lázadók között áll fenn, akik nem szűnnek meg makacsul ellenállni Istennek. Ezért én ekképpen magyarázom: „Azok, akik megvallják, hogy az Ő igazságos mivoltuk Istenben van, közeledni fognak Hozzá". Ezzel azt érti, hogy Istenhez hit által közeledhetünk, így akik észreveszik, hogy az ő igazságuk Benne rejlik, meg fogják érezni a jelenlétét. S valóban, egyetlen ember sem akar soha szándékosan közeledni Istenhez, ha nem békélt meg Vele. Épp ellenkezőleg, mindenki, akik félnek az Ő fenségétől, a lehető legtávolabbra menekülnek Előle. A próféta tehát a kegyelem nagyon örömteli eredményének tapsol, mivel az egyesíti majd Istent és azokat az embereket, akiket korábban a bűnösségük elűzött Tőle, s ez megfelel a zsoltáros által mondottaknak: „Oh könyörgést meghallgató, hozzád folyamodik minden test" (Zsolt65:3).

És megszégyenülnek mindazok, a kik reá haragusznak. Miután bizonyságot tett róla, hogy Isten össze akarja szedni a jövevényeket a szétszóratásukból, mert bensőséges baráti közösségbe akarja őket hozni Önmagával, bosszúval fenyeget a megvetők ellen, akik Isten nélküliekként, vagy Istent megvetve szabadjára engedik a szeszélyeiket, s kéjelegnek a világi örömökben. Mivel csak hit által engedelmeskedhetünk Istennek, így egyedül a hittelenség által válthatjuk ki az Ő haragját, mondja Ézsaiás, s azzal a jellel különböztet meg minden hitetlent, hogy engedetlenek Istennel, sőt vitára hívják ki Őt. S jóllehet most a győzelem nyelvezetét használják, a próféta kijelenti, hogy szégyenbe és gyalázatba fognak öltözni.

25. *Az Úrban igazul meg*. Most rövid választ ad arra az ellenvetésre, ami felmerülhet, s miszerint abszurdnak tűnhet azt mondani, hogy az Úr hívogatta a pogányokat, akik mindig is el voltak Tőle idegenedve. „Hiába választotta ki az Úr Ábrahám magvát? Vajon az oly sokszor ismételt ígérete hatályát vesztette?" (v. ö. 1Móz15:1 és 17:7) Ennek a kételynek a megszüntetése végett jelenti ki a próféta, hogy az Úr mindazonáltal hű marad az ígéreteihez, mert bár kiválasztotta a pogányokat, az ősatyákkal kötött szövetsége mégsem fog elbukni, hisz a választott nép élvezni fogja rangja előjogait. S ebben az igeversben, mint megannyi másban is, nem annak a népnek az elvetéséről beszél, hanem a próféta egyszerűen csak azt mutatja meg, hogy Isten kegyelme, ami kiárad majd az egész világra, ebből a forrásból fog kicsordulni. Ami pedig a nagyobb számú elvetettet illeti, az sem hatálytalanítja Isten szövetségét, mert az örökbefogadás maradéka mindig az igazi és törvényes Izrael volt, s bár létszámuk nem volt túl nagy, ők voltak az elsőszülöttek az egyházban. Emellett ahogyan korábban láttuk, mindazok, akik bevésettek abba a testbe,szintén elkezdtek Ábrahám gyermekei közé számíttatni: „Ez azt mondja: én az Úré vagyok, amaz Jákób nevét emlegeti, és a másik önkezével írja: az Úré vagyok, és hízelegve Izráel nevét említi" (Ézs44:5). S ezen az alapon most mi is Isten igaz Izraeléhez tartozónak számíttatunk, noha nem vagyunk Izrael leszármazottai. A próféta tehát azért tette ezt hozzá, hogy a zsidók se azt ne gondolhassák, hogy Isten szövetsége elbukott, se ne dicsekedhessenek a születésükkel és amiatt ne vethessék meg a pogányokat.

Izráelnek egész magva. Messzebbre terjeszti ki ezt a magot, hogy ne gondolhassák: csak Ábrahám családjára korlátozódik, mert az Úr válogatás nélkül gyűjti ki a népét mind a zsidók, mind a pogányok közül, s itt egyetemesen beszél az egész emberi fajról.

Igazul meg és dicsekszik. Észre kell venni, hogy a próféta azt mondja, hogy mi „az Úrban igazulunk meg és dicsekszünk", mert senki másban sem szabad „igazságot", vagy „dicsőséget" keresnünk". „Dicsőséget" kapcsolt hozzá, ami az „igazságosságtól" függ, s ahhoz adódik. Ezért mondja Pál is: „Hol van tehát a dicsekedés? Kirekesztetett. Mely törvény által? A cselekedeteké által? Nem; hanem a hit törvénye által" (Rm3:27). Majd ismét: „Mert ha Ábrahám cselekedetekből igazult meg, van mivel dicsekedjék, de nem az Isten előtt" (Rm4:2). Ebből következik, hogy megérdemelten csak azok dicsekednek, akik

igazságosságukat Istenben keresik, s elismerik, hogy önmagukban semmi alapjuk sincs a dicsekedésre.

46. fejezet.

1. Ledől Bél, elesik Nebó, oktalan barmokra kerülnek szobraik, és miket ti hordoztatok, felrakatnak, terhéül a megfáradott állatnak;

2. Elesnek, összerogynak együtt, nem menthetik meg a terhet; és ők magok fogságba mennek.

3. Hallgassatok rám, Jákób háza és Izráel házának minden maradéka, a kiket magamra raktam anyátok méhétől fogva, és hordoztalak születésetek óta;

4. Vénségtekig én vagyok az, és megőszüléstekig én visellek; én teremtettem és én hordozom, én viselem és megszabadítom.

5. Kihez hasonlíttok engem, és kivel tesztek egyenlővé? És kivel vettek egybe, hogy hasonlók volnánk?

6. Kitöltik az aranyat az erszényből, és ezüstöt mérnek a mértékkel, és ötvöst fogadnak, hogy abból istent csináljon; meghajolnak, leborulnak előtte.

7. Vállukra veszik azt és hordozzák, majd állványára helyezik és veszteg áll, helyéről meg nem mozdul, ha kiáltasz is hozzá, nem felel, nyomorúságodból nem szabadít meg.

8. Emlékezzetek meg erről, és legyetek erősek, vegyétek eszetekbe, pártütők!

9. Emlékezzetek meg a messze régi dolgokról, hogy én vagyok Isten és nincsen több; Isten vagyok, és nincs hozzám hasonlatos.

10. Ki megjelentem kezdettől fogva a véget, és előre azokat, a mik még meg nem történtek, mondván: tanácsom megáll, és véghez viszem minden akaratomat;

11. Ki elhívom napkeletről a sast, meszsze földről tanácsom férfiát; nem csak szóltam, ki is viszem, elvégezem, meg is cselekszem!

12. Hallgassatok reám, kemény szívűek, a kik távol vagytok az igazságtól.

13. Elhoztam igazságomat, nincs messze, és az én szabadításom nem késik, Sionban lesz szabadításom, és Izráelen dicsőségem.

1. *Ledől Bél*. Ézsaiás ugyanazt a témát folytatja, s nekünk nem kell a fejezetek felosztásának problémájával foglalkoznunk, ami nem volt mindig pontos, hanem magukat a kijelentéseket kell megvizsgálnunk, melyek az általam jelzett módon egyeznek egymással. Mégis, ha valaki ezt egy új értekezés kezdetének kívánja tekinteni, mivel rögtön ezután Babilon megsemmisítéséről prófétál, én nem szállok vele nagyobb vitába.

Elesik Nébó. „Bél” és „Nébó” a babiloniak által imádott bálványok voltak, egyben valószínűleg a fő patrónusaik is, mert a bálványimádóknak mindig megvannak a maguk istenei, akiknek a védelme alá minden másnál jobban igyekeznek. Ennek ellene vethető, hogy ez a „Nébó” valamiféle alacsonyabbrendű istenség volt „Bél”, a fő isten mellett, ahogyan Merkúr Jupiter mellett. Ezekbe a nevekbe a próféta beleérti a többi bálványt is, s kijelenti, hogy a pogányok minden babonája és hamis istentisztelete meg fog dőlni, mikor Isten leveri az imádókat és győzedelmeskedik felettük. Akkor nyilvánvalóvá válik, hogy Ő az egyház igazságos Bosszúállója.

Oktalan barmokra kerülnek szobraik. A babiloniak gőgösen dicsekedtek a hamis istenek védelmével, s a próféta megrója ezt a hiábavaló bizakodást, mert Izrael Istene nemcsak végső romlást hoz arra a bűnös nemzetre, hanem ledönti és megvetően kezeli az isteneiket is. Annak oka, amiért azt mondja, hogy terhéül lesznek a „megfáradt állatnak” az, hogy társzekerekre kerülnek, sőt egymásra hányják őket, s így szállítják egyik helyről a másikra, ahogyan a szekeresek jónak látják. Ezt jelenti a „ledől”, mert a rablók nagy halomba gyűjtik azokat az isteneket, melyek korábban a magas helyeket foglalták el.

Kétség sem fér hozzá, hogy ez akkor teljesedett be, mikor a perzsák és a médek ostrommal bevették Babilont, mikor ugyanis a monarchia megdőlt, ezek a bálványok a hadizsákmány részévé váltak. Ézsaiás azonban, bár ezt prófétálta, messzebbre tekintett, mégpedig Krisztus eljövetelére, Akinek fel kellett forgatnia és el kellett pusztítania minden hamis istentiszteletet. Mikor ugyanis a királysága felállíttatott, minden bálvány azonnal a földre zuhant, hisz lehetetlen, hogy a hamis vallás és a babona az Ő ismeretével együtt létezzen. Ragyogásával eloszlat minden sötétséget, s nem hagy helyet a hamis isteneknek, vagy babonáknak, mert amint Pál is mondja: „mi közössége a világosságnak a sötétséggel? És mi egyezsége Krisztusnak Béliállal?" (2Kor6:14-15)

Egyidejűleg azt is észre kell venni, hogy a próféta arra az időszakra tekintett, amikor a zsidók fogságban voltak, mert látták, amint a babiloniak illatáldozatot vittek a bálványoknak, s felsőrendű hatalmat tulajdonítottak nekik, mintha a dolgok kormányzása rajtuk múlott volna. Eközben a zsidók Istenét gúnnyal illették, mintha nem lett volna képes megvédeni a népét, vagy mintha semmit sem törődött volna velük. Emiatt mutatja meg: oly hatalmas lesz a felfordulás, hogy a babiloniak magasra emelt istenei ledöntetnek, s látszólag alacsony Isten felemelkedik és megbosszulja népét.

2. *Elesnek, összerogynak együtt, nem menthetik meg a terhet*. Nevetségessé teszi az efféle istenek hiábavalóságát, mert ezek sem erővel nem rendelkeznek, sem mozogni nem tudnak, s nem képesek magukat se megvédeni, se ellátni, egyszóval olyanok, akiknek teherhordó állatok segítségére van szükségük a mozgáshoz. Itt tehát egy közvetett ellentét van a bálványok és az igaz Isten között, Akinek semmire sincsen szüksége. Én ezeket a szavakat az állatokra vonatkozókként értelmezem, de a próféta még fokozza a hamis istenek szégyenét annak kimondásával, hogy még az állatok számára is nehéz terhet jelentettek, s örömmel levetették volna őket. Következésképpen a hamis istenek, haszontalanok lévén az őket imádók számára, még az állatokat is kifárasztották.

És lelkük fogságba ment.[929] Ez héber kifejezésmód, mellyel nevetségessé teszi azokat az isteneket, melyeknek se „lelkük", se értelmük nincs. Ironikusan beszél a haszontalan és néma bálványok ellen, mikor azt mondja, hogy lelkükkel egyetemben mennek fogságba. Látnunk kell azonban, hogy vajon ezek a dolgok nem fordíthatók-e vissza az igaz Istenre, Akinek ládáját, mellyel a jelenlétéről adott bizonyságot, elvitték a filiszteusok, hisz ezzel úgy tűnt, mintha az Úr esett volna fogságba (1Sám4:11). Ezt az ellenvetést könnyű megválaszolni, mert noha az Úr azt akarta, hogy a frigyláda az Ő jelenlétének bizonysága legyen, mégis megtiltotta a zsidóknak, hogy egész és kizárólagos figyelemmel csüggjenek rajta, s megparancsolta nekik, hogy nézzenek a mennyre, s ott keressék és bámulják Istent. Ő azt akarta, hogy mindig is lelki módon imádják (Jn4:24), s a ládát nem imádták Isten helyett, hanem az csak egy jel volt, mely által az emberek mintegy Isten keze által kaptak vezetést felfelé, Istenhez. A pogányok viszont egész figyelmüket a bálványaikra irányították, s isteni hatalmat tulajdonítottak azoknak.

Még azt is megemlíthetjük, hogy a filiszteusok végül megkapták a büntetésüket a gonoszságukért és elismerték, hogy az igaz Istennel volt dolguk (1Sám5:6). Ez azonban nem lenne elégséges válasz, mert az Úr néha megengedte, hogy a ládát gúnnyal illessék, amint az a történelem más lapjairól ismeretes. A valódi megoldás tehát az, hogy az Úr, noha jelekkel és sákramentumokkal tartja velünk a kapcsolatot, mégis azt akarja, hogy a mennyben keressük Őt. Ehhez hozzá kell tenni: Ő nyíltan kijelentette emlékezetes próféciákon át, hogy a győztesek nem vitték fogságba, hanem a saját akaratával tette ki a szentélyét az ellenségek kényének-kedvének, hogy megbüntesse népe bűneit. S a zsidók sem kételkedhettek benne, mikor a templomot lerombolták és felégették, s a szent edényeket Babilonba vitték, hogy ugyanaz az Isten, Akit ők imádtak, volt a szerzője ennek a büntetésnek, mivel prófétái által gyakran fenyegette őket ennek bekövetkezésével.

[929] A Károli-fordítás szerint: *És ők magok fogságba mennek – a ford.*

3. *Hallgassatok rám*. Itt a próféta gyönyörűen kimutatja a hatalmas különbséget az igaz Isten és a bálványok között. Korábban mondta, hogy a babiloni isteneket szekereken és taligákon kell szállítani, mert csak halott anyagot tartalmaznak, most egy nagyon más hivatalt tulajdonít Izrael Istenének, nevezetesen hogy Ő „hordozza" a népét, mint egy anya, aki először a méhében, majd utána a keblén hordja gyermekét. A zsidókhoz szól, hogy a saját tapasztalatukból válaszolhassanak. Annak ugyanis nagy hatást kellett gyakorolnia rájuk, mikor ténylegesen megérezték, hogy hordozza őket és a terheiket. Ezért egy nagyon odaillő ellentétet használ fel, s az alábbi következtetésre jut a megelőző igeversekből: „Ismerjétek el, hogy én vagyok az igaz Isten, s nagyon sokban különbözöm a bálványoktól, amelyek haszontalan és halott súlyok. Ismertétek és megtapasztaltátok a hatalmamat az állandó jótéteményeken át, melyeket anyátok méhétől nem szűntem meg rátok árasztani". Isten nemcsak hatalmas önmagában, de szétárasztja erejét a teremtményeiben úgy, hogy érezzük erejét és energiáját.

A kiket magamra raktam anyátok méhétől fogva, és hordoztalak születésetek óta. Ez nagyion kifejező hasonlat, melyben Isten egy olyan anyához hasonlítja Magát, aki a méhében hordozza gyermekét. A múlt időről beszél, mikor elkezdte kegyelmének bizonyságait adni. De a szavak értelmét vehetjük egyszerűen annak is, hogy Isten jóságosan táplálta azt a népet, ahogyan az anyaméhből megszülető csecsemőt az anya a keblén hordozza, amint a zsoltáros is mondja: „Mert te hoztál ki engem az anyám méhéből, és biztattál engem anyámnak emlőin." (Zsolt22:10).

Mivel azonban Isten nemcsak attól az időtől fogva kezdett el atyaként tevékenykedni és táplálni a népét, mikor megszülettek, hanem „nemzette is őket" lelkileg (Jak1:18). Én nem ellenzem a szavak értelmének kiterjesztését egészen addig, hogy ők mondhatni Isten belső részeiből születtek új életre és az örök örökség reménységére.

Ha ennek most azt vetik ellene, hogy Isten mindenütt „Atyának" neveztetik (Jer31:9, Mal1:6), s ez a titulus helyesebb a Számára, arra azt mondom, hogy semmiféle szókép nem képes leírni Isten irántunk érzett rendkívüli vonzalmát, mert az végtelen és változatos. Így ha mindent, amit a szeretetről mondható, vagy elképzelhető, egybe hordanánk, azt is felülmúlná Isten szeretetének nagysága. Semmiféle hasonlattal sem lehet tehát ezt a páratlan jóságot leírni. Ha egyszerűen úgy értjük, hogy Isten, mióta nemzette őket, jóságosan hordozta és táplálta őket a keblén, ez bámulatos összhangban lesz azzal, amit Mózes énekében találunk: „Mint a fészkén felrebbenő sas, fiai felett lebeg, kiterjeszti felettök szárnyait, felveszi őket, és tollain emeli őket" (5Móz32:11).

Egyszóval, a próféta célja annak megmutatása, hogy a zsidók, ha nem akarják elfelejteni a származásukat, nem juthatnak más következtetésre, csak hogy nem hiába nemzettek, s hogy Isten, Aki mind Atyjukként, mind Anyjukként kijelentette Magát, mindig segíteni fogja őket. Hasonlóképpen, mivel folytonos tapasztalatból ismerték az Ő hatalmát, ezért nem szabad hódolniuk a bálványoknak.

Izráel házának minden maradéka. „Maradéknak" nevezi őket, s amint azt láttuk, ezalatt azt érti, hogy a lázadásuk következtében a nagyobbik részük elidegenedett az egyháztól, így a szabadulás reménysége csak nagyon kevesekre vonatkozott. Ezen az alapon követeli tőlük, hogy hallgassanak Rá, mert a hitetlenek, de nem kevésbé a pogány nemzetek a végtelenségig süketek voltak a hangjára. S jóllehet a nép nagyon messze volt egykori töretlen erejétől, mert a szétszórattatás csak keveseket hagyott meg belőlük, Isten mégis azt parancsolja, fontolják meg, milyen csodálatos módon voltak mindezidáig megőrizve, hogy ne kételkedjenek benne: ettől fogva is úgy bánik majd velük, mint eddig tette egy atya és egy anya szerepében. S mikor azt követeli, hogy Rá hallgassanak, azzal megmutatja, hogy nyomorúságaink és megpróbáltatásaink igazi és valóban egyetlen orvossága az Ő ajkain való csüngés, valamint hogy figyelemmel legyünk a kegyelem ígéreteire. Ekkor lesz elegendő

bátorságunk minden szenvedés elviselésére. Ha nem, az út nyitva áll a kétségbeesés előtt, s nem várhatunk mást, csak pusztulást.

4. *Vénségetekig*. Itt és a ו (*vav*) kötőszót az *avégett* kifejezéssel fordítom, s az érvelést gondosan meg kell figyelni, mert így beszél: „Én nemzettelek és szültelek benneteket", majd megint: „Még mikor kisgyermeket voltatok, a karomon hordoztalak benneteket, s én leszek védelmezőtők életetek végéig". Dávid is így érvel: „Mert te hoztál ki engem az anyám méhéből, és biztattál engem anyámnak emlőin" (Zsolt22:10).

Azt ígéri tehát, hogy mindig is a zsidók Atyja lesz, s ebből látjuk, hogy az üdvösség iránti biztos meggyőződést kell táplálnunk azóta, hogy az Úr elkezdett munkálkodni bennünk, mert egészen a végéig folytatni akarja a munkáját. „Az Úr", mondja Dávid, „bevégzi, amit elkezdett", majd ismét: „Elvégzi értem az Úr. Uram, a te kegyelmed örökkévaló: ne hagyd el a te kezeidnek alkotásait" (Zsolt138:8).

Én ugyanaz vagyok.[930] A הוא (*hu*) héber szó véleményem szerint nagyon hangsúlyos, bár egyes fordítók a az „Ő" mutató névmással fordítják. Itt azonban azt jelenti, hogy Isten mindig „ugyanaz", és nemcsak lényegében ugyanaz, de velünk kapcsolatban is, így mi magunk is megérezzük, hogy Benne nincsen változás. Mikor azt mondja, „vénségetekig",[931] az abszurdnak vélhető, mert nekünk felnőttekké kell válni, miután Isten hordozott csecsemőkorunktól fogva. Ha azonban bárki helyesen megvizsgálja, rájön, hogy mi soha nem tanúsítunk oly nagy előrelépést, hogy ne kellene Isten erejének fenntartania minket, mert egyébként még a legtökéletesebb ember is minden pillanatban megbotlana. Amint Dávid is mondja: „Ne vess el engem az én vénségemnek idején; mikor elfogy az én erőm, ne hagyj el engem!" (Zsolt71:9).

Én teremtettem és én hordozom. Ugyanazon a módon érvel ismét. Isten nem arra van tekintettel,m amit érdemlünk, hanem továbbra is kegyelemmel viseltetik irántunk, ezért ebből bizonyosságot kell merítenünk. „Te nemcsak azért teremtettél minket, hogy emberi lények legyünk, hanem hogy a gyermekeid is lehessünk. Ezért Te mindvégig az atyai és anyai gondoskodással fogsz velünk bánni."

5. *Kihez hasonlíttok engem?* Itt a próféta úgy mutatja be az Urat, mint aki tiltakozik a zsidóknál azért, mert kételkedtek az erejében és nem bíztak abban, egyszóval mert a bálványokkal egy szintre tették, sőt a bálványokat még Ő fölé is helyezték. Mikor látták, hogy a babiloniak bővelkednek, úgy gondolták, oda a reménységük, s az szövetség emlékezete elhalványult, és alig hitték, hogy az Isten a mennyben van, vagy hogy bármi gondjukat is viseli. Ezen az alapon panaszkodik az Úr, hogy valamiféle hatalmat tulajdonítanak a bálványoknak, ezzel árnyékot borítanak az Ő hatalmára. Ezt korábban tárgyaltuk a negyvenkettedik, negyvenharmadik és utána következő fejezeteknél, ezért nem szükséges minden egyes Ígénél ismételgetni a megfigyeléseinket.

Azért, hogy ne a dolgok pillanatnyi állásából kiindulva becsüljék fel Isten hatalmát, a próféta megparancsolja nekik, hogy emeljék elméiket magasabbra. Hasonlóképpen, mikor látjuk, hogy a pápisták dúskálnak, ha kételyeink támadnak, hogy vajon birtokolták-e, vagy sem az igaz vallást, minket ugyanezzel a buzdítással kell erről lebeszélni. Ez ugyanis Isten összehasonlítása lenne a bálványokkal. S gondosan meg kell figyelnünk ezt a körülményt, hogy a feledékenység, vagy nemtörődömség sok igemagyarázót arra vezetett, hogy abszurd módon meggyengítsék ezt a kijelentést annak feltételezésével, hogy a próféta pusztán azokat a babonás embereket támadja, akik valamiféle isteni hatalmat tulajdonítanak a fának, vagy a kőnek, mivel Isten dicsőségét csökkenti, ha halott dolgokkal hasonlítják Őt össze. Nekem azonban kétségem sincs afelől, hogy a próféta azt a bűnös és vétkes következtetést feddi meg,

[930] A Károli-fordítás szerint: *én vagyok az – a ford.*

[931] „'Mikor öreg leszel, és erőd elszáll (mert nincsenek igaz érdemeid, vagy cselekedeteid), én ugyanaz leszek a kegyelmemet és jóságomat, ellátni és hordozni, hordani és megszabadítani', de mert a próféta a bálványról mondta, hogy ide-oda viszik és nem képes megszabadítani magát a saját terhétől, ezért itt Isten mondja, hogy 'Én vagyok az, aki másokat hordozok és hordom terhemet'." – *Jarchi.*

amely által az emberek úgy vélik, mikor a nyomorúság sújtja őket, hogy Isten kedvezett a babiloniaknak. Ha ugyanis kedvezett volna nekik, akkor abból az következett volna, hogy elfogadja a bálványimádást, s így az ő tisztelete átszállt volna a néma teremtményekre. Ebből hasonlóképpen azt az általános tanítást is származtathatjuk, hogy Istent megfosztjuk a dicsőségétől, ha néma és érzéketlen dolgokhoz hasonlítjuk, amiképpen Pál is megfelelő módon alkalmazza ezt az igeverset (Csel17:29).

6. *Kitöltik az aranyat az erszényből*. A próféta korábban már mondta ezt, s most azért ismétli, hogy egyre jobban és jobban belerögzítse ezt a tanítást az emberek szívébe. A babonaság ugyanis olyan mély gyökereket vert ott, hogy ki nem szakítható, hacsak az Úr teljességgel meg nem változtatja a természetünket. Bármi, amit erről az őrültségről hallunk, gyorsan elillan az elménkből. Mi ugyanis mindig magunkban hordjuk a babonaság valamiféle magvát, s nincs semmi, amibe hajlamosabbak lennénk beleesni, mint ez. A próféta tehát azt mondja, hogy az egyik ember szolgáltatja az anyagot a bálványgyártáshoz, a másik pedig formába önti azt. Így mondható, hogy az efféle isteneknek két atyjuk van, azaz a gazdag ember, aki az aranyat, vagy ezüstöt adja, s a kézműves, aki a formát adja és elkészíti a bálványt. Ez nyíltan felfedi azok őrültségét, akik az erszényeikben és a kézműveseik munkájában keresik az istenséget, mert mi hoz létre egy ilyen gyors változást, hogy abban a pillanatban meghajolnak a fém előtt, mikor az más alakot öltött, ráadásul olyan alakot, amit az akaratuk, vagy a szeszélyeik alakítottak ki? Pontosan ilyen az isten ugyanis, amit saját költségükre kegyeskedtek legyártani.

Meghajolnak, leborulnak előtte. Az אף (*aph*) kötőszó fokozza ennek az őrültségnek a leírását, mert talán lehetne némi helye a megtérésnek, ha az illető holmi hirtelen tévedés folytán imádna hamis isteneket, ők azonban makacsul kitartanak a tévelygésükben. Ez az Íge tehát erősebben felhívja a figyelmet erre a makacsságra, s megmutatja, hogy mindenestől vakok. Szélsőségesen bolond, amint mondtam ez az ostobaság, mikor az emberek azt az istent imádják, amit saját kezükkel készítettek.

7. *Vállukra veszik*. Még tovább fokozza a képet az ebben az igeversben található leírással, mivel miután a bálványoknak semmiféle érzelmeik nincsenek,aki hozzájuk siet segítségért, nemcsak nagyon ostoba, de nagyon makacs is.

8. *Emlékezzetek meg erről*. Ezt a verset kétféleképpen magyarázhatjuk, vagy úgy, hogy az Úr a zsidókhoz szól, vagy úgy, hogy a pogányokhoz. Az emberek, akik egyébként nem túl jól felkészültek a törvényből, tévedésekbe esnek, mert kioltják azt a tudást, amit az Úr lobbant lángra a szívükben. Nincs ember ugyanis, akiben ne lenne meg a vallásosság valamiféle magva természetes úton, de az emberek elfojtják ezt a hitetlenségükkel, vagy megrontják és lealacsonyítják a koholmányaikkal. Ezen az alapon kiterjeszthetjük az igeverset az egész emberi fajra. Én azonban szívesebben fogadom el a másik véleményt, amit a szövegösszefüggés is megkövetel, mert a próféta rövidesen olyasmit tesz hozzá, ami senki másra, csakis a zsidókra vonatkozik, akiket *pártütőknek* nevez, mert a legkisebb kísértéstől legyőzetve úgy elszakadtak az igaz Istentől, mintha a fogság kimosott volna minden jótéteményt a szívükből, amit Isten rájuk ruházott. Mivel tehát kiestek az igaz vallásból, a próféta élesen megfeddi a hálátlanságukat, amiért oly könnyen eltévelyedtek a bűnös koholmányokhoz.

Vegyétek szívetekre.[932] Ezt a parancsot adván arra céloz, hogy nem túl értelmesek. Mások az „emlékezzetek" szóval fordítják. Ez gyenge és helytelen, s korábban már parancsolta, hogy emlékezzenek, majd azonnal megismétli ugyanazt a dolgot. Most tehát inkább azt parancsolja nekik, hogy „vegyék szívükre", mivel az Isten jótéteményeivel kapcsolatos feledékenység egyfajta őrültség volt.

Piruljatok. Mások így fordítják: „legyetek erősek", s a szót az איש (*ish*)-ből származtatják. Mások az אשיש (*ashish*) szóból indulnak ki, aminek a jelentése „alap", mintha

[932] A Károli-fordítás szerint: *vegyétek eszetekbe – a ford.*

ezt mondta volna: „legyetek bátrak, ne essetek kétségbe a segítségemet illetően”. Én azonban inkább Jeromossal értek egyet, aki az אש (*esh*) szóból indul ki, mert helyesebb, hogy mikor szégyenük feltárul, akkor „megszégyenüljenek”, semmint férfias bátorságra tegyenek szert, de meghagyom mindenkinek, hogy maga alkosson ítéletet. A próféta tehát arra gondol, hogy *piruljanak el* őrültségük, hálátlanságuk, és gonoszságuk miatt, s térjenek vissza Istenhez.[933]

9. *Emlékezzetek meg a messze régi dolgokról*. Ez az előző kijelentés magyarázata, mert teljesebben fejezi ki, amit korábban mondott, nevezetesen hogy Isten elegendően nagy számú bizonyítékkal jelentette ki Magát, mi az Ő természete és nagysága, s tette ezt nemcsak egy-két napon, vagy pár éven át, hanem *állandóan*, mert folytatta ajándékainak osztogatását, és szüntelenül árasztotta rájuk a kegyelmét. Ebből a próféta arra következet, hogy isteni mivoltának ennyire világos megnyilvánulásainak meg kellett volna őket akadályozni abban, hogy szívüket másnak adják.

Hogy én vagyok Isten. Ebben az igeversben a כי (*ki*) jelentése nem *mert*, hanem *hogy*, s egy olyan mondat bevezetése, mely az előzőt magyarázza. Isten nemcsak azt akarja, hogy őt elismerjék, hanem hogy egyedül Őt ismerjék el. Ezért el akar különülni minden más istentől, melyeket az emberek alkottak maguknak, hogy egész figyelmünket Rá irányíthassuk. Ha ugyanis megengedne bármiféle társaságot, a trónja elbukna, vagy megingana, ugyanis vagy csak egy Isten van, van egyetlen sincs.

10. *Ki megjelentem kezdettől fogva*. Most bővebben megmagyarázza, miképpen akarja, hogy a zsidók a múltra emlékezzenek, nevezetesen hogy állandó próféciákkal taníttattak, amennyire ez szükséges volt az ő javukra. Ebből a bevezetőből azonban azonnal rátér a szabadulás reménységére.

Tanácsom megáll. Nem kell csodálkoznunk, hogy ezt oly gyakran ismétli, mivel nagyon nehéz meggyőzni az embereket ennek igazságáról. A nép nemcsak lassan hitt, de még makacs is volt, ezért emlékezteti őket rá: régen megtanulták, s nem is csak egyetlen alaklommal, mennyire biztonságos dolog Istenben bízniuk. S nem is csak a jövőismeretét magasztalja itt fel, hanem azt is mondja, hogy a prófétái által kijelentette, amit elrendelt. Még a próféciáknak sem lenne bizonyossága, vagy szilárdsága, ha ugyanannak az Istennek, Aki kijelenti, hogy ez, vagy az a dolog meg fog történni, maguk az események nem állnának a hatalmában. Egyidejűleg azt is kijelenti, hogy igazat szól, s előhozakodik rendeleteivel az összes próféciában, hogy a zsidók ne vonakodjanak szilárdan bízni azokban, amint elhangzottak. Mivel azonban ezeket a dolgokat már magyaráztam bővebben, itt csak egy gyors áttekintés erejéig térek ki rájuk.

11. *Aki elhívom keletről a madarat*, vagy *a gondolatot*.[934] Miután beszélt Isten jövőismeretéről és hatalmáról, a próféta a maga céljára használja fel a tett általános kijelentést. Ő a zsidókat akarta vigasztalni, s meg akarta mutatni: nem úgy mentek fogságba, hogy semmi remény sem maradt a szabadulásra. Ezért egy konkrét eseményt tesz hozzá és megígéri, hogy eljön majd Círusz, jóllehet ez lehetetlennek látszott.

Az איט (*ait*) szót, amit én *gondolatnak* fordítottam, a fordítók többsége *madárnak* fordítja, s ez a szó valódi jelentése. De amint a Dán2:14-ből megtanuljuk, néha *tanácsot* jelent (mert a betű beszúrása a איט főnévbe szokásos a kaldeus szerzőknél), így én inkább azt a fordítást követem, amit egyes héber írók fogadnak el. Mégis lehetséges, hogy egy madárra

[933] „A התאששו (*hithshteshu*) ige egy απαξ λεγομενον, s különböző magyarázatokat enged meg. Joseph Kimchi az אש (*esh*), *tűz* szóból származtatta és így fordítja: ’Lobbanjatok lángra, vagy vörösödjetek el’, azaz ’piruljatok’. A Vulgata szerint confudamini (szégyenüljetek meg). A Targum és Jarchi szerint ’Erősítsétek meg magatokat’, s összekapcsolják az אששים (*ashishim*), *alapok* szóval. (Ézs16:7). Bochart az איש (*ish*), *férfi* szóból indul ki, és azonosítja az 1Kor16:13 ανδριζεσθε-jével.” – *Alexander*.

[934] A Károli-fordítás szerint: *Ki elhívom napkeletről a sast – a ford.*

utal,[935] mintha azt mondta volna, hogy szándéka hirtelen lesz, s én nem tagadom, hogy Círusz közeledésének gyorsaságára céloz.

Tanácsom férfiát. Mikor Círuszt ismét „tanácsa férfiának” nevezi, ez a héber szerzőknél nagyon gyakori ismétlés. Ebből nyilvánvaló, hogy az előző mondatban szereplő איט (*ait*) szó „gondolatot”, vagy „rendeletet” jelent. Most azért nevezi „tanácsa férfiának”, mert ő hajtja végre az Úr rendeletét.

Ha azonban mégis szívesebben fordítják madárnak, én nem vitatkozom. Ez a hasonlat gyönyörű, mert Círusz közeledése olyan gyors és váratlan volt, hogy úgy tűnt, repül, mint egy „madár”. Hirtelen támadt Babilonra, és ostrommal vette be, még mikor a babiloniak azt képzelték is, hogy minden bejárat bezárult előtte. Még az is mondható, ha ezt a fordítást tartjuk jobbnak, hogy Ézsaiás a jövendölésekre utal, amiknek a babiloniak nagyon a rabjai voltak. A törvényszéki asztrológia gyakorlatához szokva megfigyelték a madarak repülését és csiripelését, s úgy tekintettek erre, mint a jövő eseményeinek biztos ismeretére. Az Úr azonban azzal fenyeget, hogy olyan „madarat” küld, amit nem látnak előre. Én azonban az előbbi magyarázatot tartom jobbnak, nevezetesen amelyik Círusz gyorsaságára utal, s kijelenti, hogy előtte nem zárul be út, és semmiféle erődítmény nem gátolja majd meg, hogy rögtön belépjen Babilonba. Mikor azt mondja, hogy *napkeletről*, ez nemcsak az ígéret bizonyosságára utal, hanem arról is tájékoztatni akar minket, hogy sem a távolság, sem az idő hosszúsága nem képes feltartóztatni Isten munkáját. Ennek megfelelően a második mondatban magyarázatképpen hozzáteszi: *messze földről*. Tanuljuk meg ebből, mi az a cél, amire alkalmaznunk kell mindent, amit a Szentírásban olvasunk Isten jövőismeretéről és hatalmáról. Ezek a kijelentések nem azért hangzottak el, hogy minket bizonytalanságban tartsanak, hanem hogy a saját használatunkra alkalmazhassuk. Itt egy közvetett ellentétet állít fel Isten tanácsvégzése és a mi gondolataink között, Ő ugyanis oly módon szabadítja meg a népét, hogy a szabadulás okát emberek fel nem foghatják. Azaz tehát az, amit Isten megígér, lehetetlennek tűnik, mégis azt mondja, hogy könnyedén utat nyit, hogy mi ne mérhessük a mi képességeinkhez az ő kifürkészhetetlen tanácsvégzéseit.

Én gondoltam ki. Mások az *Én formáltam* kifejezéssel fordítják, de számomra a jobbnak tűnik a יצר (*yatzar*) szót „gondolni”-nak fordítani. Azt erősíti meg, amit korábban mondott, miszerint ezt elhatározta, ezért szilárd és változhatatlan lesz.

Nem csak szóltam, ki is viszem, elvégezem, meg is cselekszem! Ezek a szavak azt jelentik, hogy semmit sem prófétált hiába, s hogy az a prófécia, melyet nyilvánosságra hozni parancsolt, úgy tekintendő, mint ami már beteljesedett. Az egyik mondat célja az volt, hogy megerősítse Őbenne a hitünket, a másiké pedig az, hogy összekapcsolja gondolatait a prédikált Ígével. Ezt gondosan meg kell figyelni, mert minket elvon a gondolatok sokszínűsége. Kételkedünk abban, hogy vajon Isten komolyan beszélt-e, s azt gyanítjuk: Ő hozzánk hasonló, azaz képmutató, vagy alakoskodó. A próféta azonban azt jelenti ki, hogy semmi sem származik Tőle, amit előzőleg el ne rendelt volna a tanácsvégzésében,[936] így az Íge prédikálása nem más, mint az Ő titkos tanácsvégzésének biztos bizonyságtétele, amiről

[935] „A ragadozó madár alatt itt sast ért, mert a görög αετος az איט (*ait*)-ból származik. Kétség sem férhet hozzá, hogy Círuszra utal, akiről egy korábbi igeversben (Ézs41:25) azt olvassuk, hogy Jehova keletről, azaz Perzsiából hívta el, ami Júdeától keletre esett. Más igeversekben is (például Jer49:22, Ezék17:3) hasonlítják a királyokat és hercegeket sasokhoz, mert az ókoriak véleménye szerint a sas a madarak királya. Így Círusz is egy ’ragadozó madár’ képében tűnik fel főleg amiatt a bámulatos gyorsaság miatt, amivel hadjáratait vezette Perzsiából nagyon távoli országokba, de amiatt az erőszakosság miatt is ,amivel rárepült ellenfeleire és zsákmányként ragadta meg őket. Lehet ez utalás arra a körülményre is, hogy Círusz egy arany sast rendelt, amit egy hosszú póznán vittek előtte kiterjesztett szárnyakkal, mint az ő katonai jelvényét. Xenophon ugyanis így írja le őt: Hν δε αντω σημειον αετος χρυσους επι δορατος μακρου ανατεταμενος και νυν δε τουτο επι σημειον το Περσων βασιλει διαμενει, ’És ez a jelvény egy póznára tűzött arany sas volt, ami még most is a perzsa király jelvénye. (Xenophon Cyrop. 7).” – *Rosenmüller.*

[936] “En son conseil.”

megparancsolja, hogy hozasson a tudomásunkra. Amint tehát az Úr kimondott bármely Ígét, nekünk biztosaknak kell lennünk annak beteljesedését illetően.

12. *Hallgassatok reám*. Ismét megfeddi az izraelitákat, mivel nem voltak képesek Istenben bízni, vagy bármiféle vigasztalást venni a nyomorúságban. Ez a feddés valóban éles és komoly, de rászolgáltak azok, akiknek szívét az Isten által adott semmiféle ígéret, vagy semmiféle elhívás – legyen bármilyen kegyelmes is – sem lágyította meg.

Észre kell vennünk az itt használt két díszítő jelzőt: *keményszívűek* és *az igazságtól távol levők*. Ezek alatt a kifejezések alatt azt érti, hogy a szegény és nyomorult teremtmények becsapják az ajtót Isten segítsége előtt a makacsságukkal, mert a zúgolódással és bosszankodással lerázzák Isten félelmét, s így a kétségbeesésbe vetik magukat, majd nyíltan dühöngenek Isten ellenében. A zsidókhoz szól, akiket noha már majdnem eltiportak, mégis megteltek büszkeséggel és pimaszsággal, s elvetvén az istenfélelmet, egyre jobban belelovallták magukat a dühöngő őrültségbe. Ez manapság is sokakkal megtörténik, akiket a nyomorúság és a megpróbáltatások csak még lázadóbbakká tesznek. Ennek megfelelően minden orvosságot, minden gyógyírt a nyomorúságukra elutasítottak. Ha valaki jobbnak véli az *igazságosság* szóval helyettesíteni „Isten szabadítását” a következő versben, hát hadd élvezze a véleményét, ami valójában nem helytelen, mivel a makacs emberek, akik elutasítják, hogy higgyenek Isten ígéreteiben, Istent kergetik el maguktól, s a kegyelmét vetik el. Ők ugyanis nem tűrik, hogy Isten jótéteményeket ruházzon rájuk, noha felkínálta nekik az Ő segítségét.

13. *Elhoztam igazságomat, nincs messze*. Ha azt a fordítást tekintjük jobbnak, amit nemrég említettem, miszerint azokat a személyeket nevezi „távollevőknek az igazságtól”, akik képtelenek elfogadni Isten kegyelmét, a jelentés változatlan marad. Ha viszont azt tartjuk, hogy a zsidók voltak „távol az igazságtól”, mert a kétségbeesett emberekhez hasonlóan teljesen átadták magukat a bűnöknek, akkor gyönyörű ellentétet látunk az emberek igazságossága és Isten igazságossága között. Jóllehet tehát a zsidók elszakadtak és elidegenedtek a kegyesség minden gyakorlásától, Isten mégis arról biztosítja őket, hogy „az Ő igazsága nincs messze”, mintha azt mondaná, hogy a hitetlenség valóban hatalmas akadály, de mégiscsak olyan akadály, ami nem képes végül megakadályozni Istent igazsága erejének kinyilvánításában. „Mert némelyek hitetlensége”, amint Pál mondja, „nem képes hiábavalóvá tenni Isten igazságát. Sőt inkább az Isten legyen igaz, minden ember pedig hazug.” (v. ö. Rm3:3-4) S valóban, hogy Ő nem múlná felül az emberek gonoszságát a jóságával, mi valamennyien, kivétel nélkül elpusztulnánk, mert ki az, aki veszi Istent és hasznát veszi úgy a kegyelmének, amint kell?

Ennek megfelelően az egyetlen ok, amiért nem árasztja ránk továbbra is a jótéteményeit az, hogy elidegenedtünk „az Ő igazságától”. De mégis, noha mi vonakodunk és ellenállunk, Ő közel jön hozzánk, hogy megmutassa „az Ő igazságát”, bár nem érdemeljük ezt meg. De ezt nem olyan módon teszi, hogy a hitetleneknek abból egyáltalában semmi hasznuk származik. A próféta ugyanis nem foglalja ebbe bele a bűnös hitehagyókat, mintha nekik is részesülniük kellene az Általa megígért szabadításból, hanem csak azt mondja, hogy Istennek kéznél van a módszere, amellyel „az Ő igazsága” meg fog nyilvánulni. Itt azonban figyelembe kell vennünk, milyen volt annak a népnek az állapota, amelynek mindezek a dolgok megmondattak, mert mindent megrontott a hitetlenség, s nagyon kevesen támaszkodtak Isten ígéreteire. Azok, akik a választottak közé tartoztak, néha makacsoknak mutatkoztak, s úgy látszott, az istentelenség ugyanaz a pestise fertőzte meg őket, mint másokat. Ezért az egész nemzetet megfeddi egyrészt azért, hogy elítélje az elvetetteket, másrészt azért, hogy megfenyítse a választottakat és visszavezesse őket a helyes útra. Főleg azonban, amint említettem, a hitetleneket támadja, akik mondhatni nyíltan elvetették a kegyelem minden reménységét.

És az én szabadításom nem késik. Ez még világosabbá teszi, mit ért az „igazság” szó alatt: a segítséget, amit az Úr a népének ígért. Következésképpen ugyanazt érti mind a „szabadítás”, mind az „igazság” alatt, hisz Isten „igazságának” legfigyelemreméltóbb példája az, amikor megőrzi, óvja és megszabadítja az Ő népét. Nem felesleges kimondani, hogy „nem késik”, vagy „nem késlekedik”, mert kegyelmének nagyságát írja le annak kimondásával, hogy az Úr utat nyit igazságának, függetlenül a nép vonakodásától és ellenállásától.

S elhelyezem.[937] A ו (*vav*) kötőszó itt annak a mondatnak a kifejezésére használja, hogy „*mert* elhelyezem”. Ez pótlólagos megerősítése az előző kijelentésnek, miszerint mivel az Úr egyszer eldöntötte, hogy megszabadítja Jeruzsálemet, ezért nem lehet tőle elvenni ezt a jótéteményt.

Dicsőségemet Jeruzsálembe. A „dicsőségét” kapcsolja össze a hívők „szabadulásával”, ahogyan Pál is használja a „dicsőség” szót a „kegyelem” megjelölésére (Ef1:6 és 3:16). Isten dicsősége a leglátványosabban akkor mutatkozik meg, mikor megmenti népét a pusztulástól és visszaadja a szabadságukat, mert Ő azt akarta, hogy az egyház üdvösségét eltéphetetlen kötelékek fűzzék az Ő dicsőségéhez.

[937] A Károli-fordítás szerint: *Sionban lesz szabadításom, és Izráelen dicsőségem – a ford.*

47. fejezet

1. Szállj le és ülj a porba, Babilon szűz leánya, ülj a földre királyi szék nélkül, te a Káldeusok leánya, mert nem hívnak többé téged gyöngének és elkényeztetettnek!

2. Vedd a malmot és őrölj lisztet, född fel fátyolodat, emeld föl a hosszú ruhát, född fel czombodat és menj át a folyókon.

3. Födöztessék föl meztelenséged és láttassék meg szemérmed; bosszút állok és embert nem kímélek!

4. Így szól a mi Megváltónk, seregeknek Ura az Ő neve, Izráel Szentje!

5. Ülj némán és menj a sötétre, te a Káldeusok leánya, mert nem hívnak többé téged országok úrnőjének!

6. Fölgerjedtem volt népem ellen; megfertőztettem örökségemet és kezedbe adtam azt: te nem cselekedtél velök irgalmasságot, az öregre nehéz igát vetettél!

7. És ezt mondád: Örökre úrnő leszek! úgy hogy ezekre nem is gondolál, és nem emlékeztél meg annak végéről.

8. És most halld meg ezt, bujálkodó, a ki bátorságban ülsz, a ki ezt mondja szívében: Én vagyok és nincs senki több, nem ülök özvegységben, és a gyermektelenséget nem ismerem!

9. És mind e kettő eljő reád nagy hamar egy napon: gyermektelenség és özvegység, teljességökben jőnek el reád, noha gazdag vagy a varázslásban, és sok nagyon igéző szózatod.

10. Gonoszságodban bíztál, és ezt mondád: Nem lát senki engem! Bölcseséged és tudományod csalt meg téged, és ezt mondád szívedben: Én vagyok és nincs senki több.

11. Azért jő te reád a gonosz, a melynek keletkezését nem tudod, és romlás sújt le rád, a melyet meg nem engesztelhetsz, és hirtelen jő pusztulás reád, nem is tudod!

12. No állj elő hát igéző szózatiddal és varázslásodnak sokaságával, a melyekkel ifjúságodtól fogva vesződtél, talán segíthetsz valamit, talán visszariaszthatod a veszedelmet.

13. Tanácsaid sokaságában megfáradtál; no álljanak elő és tartsanak meg az égnek vizsgálói, a kik a csillagokat nézik, a kik megjelentik az újholdak napján, hogy mi jövend reád.

14. Ímé, olyanok lettek, mint a polyva, tűz emészté meg őket, nem mentik meg életöket a lángból, még szén sem marad belőlök melegülésre, sem körülülhető parázs!

15. Így járnak azok, a kikkel vesződtél; és a kik kereskedő társaid voltak ifjúságodtól fogva, futnak, kiki a maga útján; senki nem segít néked!

1. *Szállj le és ülj a porba*. Ézsaiás most bővebben megmagyarázza, amit futólag említett Isten tanácsvégzésével, valamint annak végrehajtásával kapcsolatosan. Nyíltan leírja Babilon pusztulását, mivel a nép hazatérésével kapcsolatban semmiféle reménység sem volt táplálható, amíg a babiloni monarchia virágzott. Ennek megfelelően kapcsolta össze a két dolgot, nevezetesen annak a monarchiának a bukását, valamint a nép azt követő szabadulását. A város magas rangja ugyanis mintegy mély koporsó volt, melybe a zsidók bele voltak temetve, s mikor az megnyílt, az Úr visszahozta népét korábbi életükbe.

A felszólító mód használata („szállj le”) erőteljesebb, mintha ugyanazt a dolgot nyílt szavakkal és egyszerű elbeszélésként mondta volna el. Tekintéllyel szólítja meg ugyanis, s úgy, mintha bírói székből szólna hozzá, mivel Isten parancsait hirdeti ki. Ezért azzal a bátorsággal, amire az Ő tekintélye hatalmazza őt fel, hirdeti ki, hogy mi fog történni, mert tudjuk, hogy Isten megadta ezt a tekintélyt a prófétáknak. „Lásd, én e mai napon népek fölé és országok fölé rendellek téged, hogy gyomlálj, irts, pusztíts, rombolj, építs és plántálj!”

(Jer1:10) Nincs hatalom, mely ne adatna hozzá az Íge tekintélyéhez. Egyszóval, rögtön a zsidók szeme elé akarta helyezni az eseményt, mert ezt a változást alig lehetett volna elképzelni, ha Isten nem mennydörög a mennyből.

Babilon szűz leánya. A héber szerzők által gyakorta használt szókép volt, mikor valamely nemzetet a „leány" névvel illettek. Nem azért nevezi „szűznek", mert szerény, vagy szemérmes volt, hanem mert lágyan és finom körülmények között nőtt fel, az ellenség sohasem bántotta, amint azt korábban Sidonról elmondtuk. S napjainkban ugyanez mondható el Velencéről, és néhány más városról, amelyek gazdagságban és luxusban úsznak, s az emberek értékelése szerint nagyon boldogok. Jó okuk van ugyanis a babiloniakhoz hasonlóan rettegni a dolgok efféle felfordulásától, még ha nagyon messze állnak is a veszélytől.

Mert többé nem lesz.[938] Azaz, „többé nem fognak cirógatni azok az emberek, akik úgy gondolták: boldog vagy".

2. *Vedd a malmot*. Az egész leírás azt igyekszik megmutatni, hogy akkora változás lép fel a babiloniak között, hogy ez a város, mely korábban a legnagyobb tiszteletnek örvendett, a legnagyobb gyalázatba fog süllyedni, s mindenféle bántalmazásnak lesz kitéve, ezzel pedig szembeötlő módon mutatja majd be Isten haragját. Ezek a legmegalázóbb rabszolgaság jelei, mert a legalantasabb rabszolgákat malomba zárták. A foglyoknak tehát, akiket erre kényszerítettek, nagyon nyomorultaknak kellett lenniük, mert más esetekben a foglyokkal a legyőzőik szelíden és barátságosan bántak. Itt azonban egy nagyon nyomorult állapotot ír le, hogy a hívők ne kételkedhessenek: szabad elvonulást fognak kapni, mikor a babiloniak, akik addig rabként tartották őket, maguk is börtönbe kerülnek. S bár nem olvassuk, hogy a királyság nemesei szintén ki lettek téve efféle alantas bánásmódnak, mégis elegendő volt a prófécia beteljesedéséhez, hogy Cirusz a rabszolgák munkájával bízta meg őket, ezzel megalázta és arra kényszerítette, hogy mondjanak le tiszteletre méltó elfoglaltságaikról.

Bontsd ki göndör fürtjeidet.[939] Mivel szélsőségesen belemerültek a fényűző ruházkodásba, ismét a fiatal lányok ruháira utal, a „göndör fürtök" említésével. Tudjuk, hogy a lányok a kelleténél jobban buzgólkodnak a hajuk és a ruházatuk más részeinek alakításán. Itt a próféta épp ellenkezőleg, teljesen más állapotot és ruházatot ír le: szégyen, feketeség és mocsok fogja beborítani tetőtől talpig azokat, akik korábban tarkabaka cicomával kápráztattak minden szemet.

Född fel czombodat. A „szüzek" még sétálni se nagyon szoktak nyilvánosan, vagy legalábbis ritkán utaznak a közutakon. A próféta azonban azt mondja, hogy a babiloni szüzeknek folyókat kell majd átszelniük felfedett combokkal.

3. *Hitványságod feltárul*.[940] Ez az előző kijelentés befejezése. Amíg Babilon virágzó állapotban volt, megőrizte hírnevét és nagyon tisztelték, mert a gazdagság és a hatalom a fátylakhoz hasonlóan gyakran sok fájdalmat elfedez, melyek mikor a fátylak elvétettek, láthatóvá váltak, s a legnagyobb szégyent okozva látszottak meg. S amint Démoszthenész mondja, mikor Fülöp állapotáról beszél: ωσπερ γαρ τοις σωμασιν ημων εως μεν αν ερρωμενος η τις ουδεν επαισθανεται των καθ εκαστα σαθρων επ αν δε αρρωστημα συμβη παντα κινειται καν ρηγμα καν οτρεμμα καν αλλο τι των υπαρχσοντων σαθρων η ουτω και των τυραννων, azaz „Mert amint a testeinkben semmiféle betegséget sem észlelnek a tagok, amíg bárki teljes életerőnek örvend, ha azonban utoléri az erőtlenség, amit vagy sebesülés, vagy megterhelés, vagy bármiféle betegség okoz, aminek a test ki van téve, az a test egészét érinti, s így van ez a városokkal és a kormányokkal is" (Démoszthenész, Olynth. 2). Mikor felbolydulás támad, s mikor gazdagságuk és seregeik elvétetnek tőlük, az addig rejtett szégyenteljes ügyletek napvilágra kerülnek, mert a kegyetlenség, a csalás, a zsarolások, a

[938] A Károli-fordítás szerint: *mert nem hívnak többé téged gyöngének és elkényeztetettnek! – a ford.*
[939] A Károli-fordítás szerint: *Född fel fátyolodat – a ford.*
[940] A Károli-fordítás szerint: *Födöztessék föl meztelenséged – a ford.*

hamis eskü és az igazságtalan elnyomás, valamint a bővelkedés során tisztelt más bűnök elkezdenek szégyent okozni.

Bosszút állok és nem emberként szállok (veled) szembe![941] Egyesek úgy vélik, hogy itt egy כ (*caph*) toldandó be: „*mint* ember", mintha ezt mondta volna: „Ne gondold, hogy emberrel van dolgod, akinek a támadását képes lennél kivédeni". S valóban, más igeszakaszokban, ha ember kezéről beszél, az valamiféle kisebbítést jelent, itt azonban úgy érti, hogy nincs többé orvosság, mert Isten teszi őket semmivé. Mások így fordítják: „Nem leszek tekintettel emberre", azaz „Nem engedem meg, hogy bárki emberfia szembeszálljon velem. Ha valaki szembeszáll velem, vagy közbenjár is értük, én mégsem kímélem őket, nem bocsátok meg és nem csökkentem a büntetésüket". Ez a jelentés nagyon odaillő, de a szerkezet némileg erőltetett, mert az אפגע (*ephgang*) szót így szenvedő értelemben kell venni, ami aligha fogadható el. Emellett a próféta abszolút nem azt mondja, hogy semmiféle kérvényt sem intéznek Istenhez, hanem azt, hogy Ő nem csillapítható le. Az előző magyarázat tehát gördülékenyebb, ami a szövegkörnyezetet illeti, de válassza mindenki a neki jobban tetszőt. Bármelyik magyarázatot fogadjuk is el, a szavak jelentése ennek felel meg: „az Úr meg fogja semmisíteni Babilont és nem lesz helye a könyörületnek". Én csak azért tartom jobbnak az előzőt, mert jobban összhangban áll az eredeti szöveggel.

4. *A mi Megváltónk*. A próféta megmutatja, mi célból fog kiszabni az Úr büntetést a babiloniakra: nevezetesen a népe üdvösségéért, ahogyan korábban kijelentette (Ézs45:4). Ez a kijelentés azonban sokkal erőteljesebb, mert oly módon beszél, amit nevezhetünk hirtelennek. Mint mikor valaki álmából ébred, mikor azt a Babilont látja romokban, ami korábban legyőzni és lábbal tiporni szokott más nemzeteket. Megmutatja, hogy ez nem más miatt történik, mint hogy az Úr a népe „Megváltójának" és védelmezőjének mutassa Magát.

Izráel Szentje. Mintha azt mondaná, hogy nem hiába választotta ki a népét, s különítette el őket a többi nemzettől- Ezzel az ügylettel hatalmát akarta megmutatni, s ezen az alapon adatik hozzá az erejére vonatkozó titulus, a *seregek Ura*, a „Szent" megnevezéshez.

5. *Ülj némán*. Ugyanazt a témát folytatja, s megmutatja, hogy a babiloni monarchia vége küszöbön áll. Mivel ez lehetetlennek tűnt, ugyanazt a dolgot ismétli meg különféle kifejezésekkel, s azt ismétli, amit néhány szóban el lehetett volna mondani. Úgy hozza elő ezeket az élénk leírásokat, hogy azokkal mondhatni a szemük elé helyezi az eseményt. Mikor azt parancsolja neki, hogy „üljön" és „némán", az a szégyen, vagy a megcsúfoltatás jele. S ez a némaság szembeállítható korábbi állapotával, mikor uralkodott. Abban az időben nemcsak hangosan és tekintéllyel beszélt, de erős hangon kiabált is és hangjától megremegett az egész Kelet. Most azonban az állapota megváltozásának következtében megparancsolja neki, hogy „üljön némán", mivel nemcsak félelmetes szavakat nem mer szólni, de még gyenge hangot sem merészel majd kiadni.[942] Mivel azonban hozzáteszi: *és menj a sötétre*, én szívesen elfogadom az előző nézetet, hogy ez megszégyenülést jelent. Azok ugyanis, akiknek az állapota rosszabbra fordult, szégyenkezve befogják a szájukat és még suttogni sem mernek.

Nem hívnak többé. Tudjuk, hogy a babiloni monarchia rendkívül kiterjedt volt, s nagy és sok ország felett uralkodott, mert sok királyságnak a fejét képezte. Ezen az alapon kellett megerősíteni a fogságban levő népet ezekkel az ígéretekkel, valamint előre figyelmeztetni a monarchia bukásáról, hogy a szabadulás biztos reménységét táplálhassák.

6. *Fölgerjedtem volt népem ellen*. Ez egy előérzet, mellyel a zsidókat figyelmezteti előre – amint azt más sokszor tette –, hogy a fogság nyomorult állapota az Isten által kiszabott megostorozás volt. Ha ugyanis bárki mástól származott volna, nem lenne Isten kezében rá orvosság. Azért tehát, hogy biztosak lehessenek benne: Aki megsebesítette őket, be is fogja

[941] A Károli-fordítás szerint: *Bosszút állok és embert nem kímélek – a ford.*

[942] "Tant s'en faut qu'elle ose tonner si haut que de coustume, que mesmes elle n'osera desserrer les dents." "Oly messze áll attól, hogy annyira hangos hangokat adjon, mint amilyeneket szokott, hogy még a fogsorait sem meri széttárni."

gyógyítani a sebeiket, rájuk parancsol, hogy bűneiknek tulajdonítsák ezt a nyomorúságos elnyomattatást. De mégis arra buzdítja őket, hogy kedvező várakozással nézzenek a jövőbe, mert Istennek szándékában áll korlátozni a büntetést. Sőt még azt is megemlíti: a babiloniak megsemmisítésének oka az, hogy Isten, Aki jogos bosszúállója a vadságnak és a kegyetlenségnek, fokozottan meg fogja bosszulni a népét ért sebeket.

Te nem cselekedtél velök irgalmasságot. Az előző mondatban megtérésre szólítja fel a zsidókat, mivel a saját bűneikkel vontak a fejükre oly sok megpróbáltatást. Azután azzal vádolja a babiloniakat, hogy ezt az alkalmat a kegyetlenség gyakorlására szolgálóként ragadták meg pontosan úgy, mintha valaki egy gyermek hóhérává válna, akit az atyja adott a kezébe, hogy megbüntesse. Ebből következik, hogy a babiloniaknak nem volt joguk büszkélkedni, mintha a saját erejükkel győzték volna le a zsidókat, s vitték volna őket fogságba, hanem épp ellenkezőleg, mivel gonoszul visszaéltek a győzelemmel, s durván bántak a foglyokkal, Isten joggal fogja őket is megbüntetni.

Megfertőztettem örökségemet. Mikor azt mondja, hogy „felgerjedt", s ez volt az oka, amiért „megfertőztette örökségét", nehogy azt képzeljük, hogy ezzel megváltoztatta célját, s annyira megsértődött, hogy elvetette a népéről való gondoskodást és a szövetségről való megemlékezést. Ez nyilvánvaló mind magából az eseményből, mind abból a tényből, hogy még mindig „a népének" kegyeskedik őket nevezni, jóllehet a nagyobbik részük elidegenedett Tőle, s a legjobb oka volt a „megfertőztetésükre". Ő azonban a szövetségére van tekintettel, mikor ekképpen beszél. Ugyanis az eredetükre és alapjukra tekint, hogy azok, akik Ábrahám leszármazottai, Isten népe közé számíthassanak, jóllehet közülük csak nagyon kevesen tartoztak oda ténylegesen, s majdnem mindegyikük csak egy üres titulussal hencegett.

A Szentírásban szereplő *harag* szóról tehát nem szabad feltételeznünk, hogy az bármiféle érzelemre utalna a népe üdvösségére vágyó Istenben, hanem ránk, akik vétkeinkkel provokáljuk Őt. Neki ugyanis jogos oka van arra, hogy haragos legyen, de mégsem szűnik meg szeretni bennünket. Ennek megfelelően, mikor „megfertőzteti" egyházát, azaz elhagyja azt, s prédául adja az ellenségeinek, a választottak még akkor sem pusztulnak el, s az Ő örök szövetsége nem törik meg. Sőt a harag közepette az Úr megemlékezik kegyelméről, s enyhíti a népét sújtó csapásokat, végül büntetést szab ki azokra, akik kegyetlenkedtek az Ő népével. Következésképpen ha az Úr egy időre „megfertőzteti" az egyházát, ha a zsarnokok kegyetlenül elnyomják azt, ne veszítsük el a bátorságunkat, hanem adjuk át magunkat ennek az ígéretnek: „Az, Aki megbosszulta a babiloniak barbár kegyetlenségét, nem kisebb bosszút fog állni azokon a zsarnokokon a vadságukért". Gondosan meg kell figyelni, hogy senkinek sem szabad úgy visszaélni a győzelemmel, hogy kegyetlenül bánjon a foglyokkal, amiről tudjuk, hogy gyakorta megtörténik. Az emberek ugyanis, mikor látják, hogy erősebbek, félretesznek minden emberiességet és vadállatokká változnak, nincsenek tekintettel sem az életkorra, sem a nemre, s teljességgel megfeledkeznek állapotukról. Miután azonban visszaéltek erejükkel, nem fogják megúszni büntetés nélkül, „mert az ítélet irgalmatlan az iránt, a ki nem cselekszik irgalmasságot" (Jak2:13).

Ha azonban megkérdezik: „Miképpen léphették túl a babiloniak az Isten által számukra felállított korlátokat, ha törvénytelen szeszélyeik nem lettek megzabolázva? S mivé lett az ígéret, miszerint: „fejeteknek egy hajszála sem vész el Atyátok hozzájárulása nélkül" (v. ö. Lk21:18)? A válasz könnyű. Jóllehet nem állt a hatalmukban ténylegesen túllépni a korlátokat, Isten mégis a kegyetlenségükre tekintett, mert végül megpróbálták megsemmisíteni azokat a boldogtalan személyeket, akik a kényükre-kedvükre adták meg magukat nekik. Zakariás is panaszkodik a pogányok zabolátlan haragjáról, mivel mikor „kevéssé haragudott az Ő népére", erőszakos dühvel törtek előre, hogy megsemmisítsék őket (v. ö. Zak1:15).

Az öregre. Még fokozza is a vétket annak kijelentésével, hogy „az öreget” sem kímélték, akinek a kora természetszerűleg tiszteletet kelt. Ebből levonja a következtetést, hogy mennyire vad volt a kegyetlenségük a fegyveres ellenségeikkel szemben.

7. *És ezt mondád: Örökre*[943] *úrnő leszek!* Itt a babiloniak gőgösségét korholja, mert örökké tartó uralkodást ígértek maguknak, s azt hitték, hogy semmiféle sorscsapás sem tudja őket ledönteni emelkedett helyzetükből. Így mérgezi meg e világ gyermekeit a bővelkedés, s mindenkit megvetnek önmagukhoz hasonlítva. Ézsaiás azonban gúnyolódik ezen a magabiztosságon, s megmutatja, hogy Isten a legnagyobb undorral viseltetik iránta. *Mondani* itt azt jelenti: erre a következtetésre jutni valakinek az elméjében, amint ez világosabban kiderül majd abból amit a próféta röviddel ezután mond. A büszke emberek ugyanis nem beszélnek így nyilvánosan, hanem csak dédelgetik ezt a meggyőződést, jóllehet az ellenkezőjét színlelik. Tűrhetetlen őrültség az, amikor az emberek, megfeledkezvén törékeny mivoltukról, úgy néznek önmagukra, mint akik nem osztoznak mindenki közös sorsában, hanem elfelejtik, hogy ők is emberek. A hívők is meg vannak győződve arról, hogy biztonságban vannak, mert Isten védelmező keze alatt bátran készülnek szembeszállni bármiféle veszéllyel. De mégsem szűnnek meg azt is megfontolni, hogy ők a felelősek a sok megpróbáltatásért, mert ebben a világban semmi sem maradandó. A hitetlen emberek tehát Istent gúnyolják, valahányszor csak ostoba képzelgéssel tartós békességet ígérnek maguknak a világ folytonos változásai közepette.

Ezekre nem is gondolál.[944] Őrültségük leírásának fokozása végett hozzáteszi, hogy még a hosszú időszak sem tette őket mérsékeltebbé. Fellelkesülni rögtön a győzelem megszerzése után nem annyira csodálatos, de napról napra hevesebbé válni, s kötekedni a foglyaikkal teljességgel vad és tűrhetetlen dolog volt. Ez, mint mondtuk, a büszkeségből fakadt, mert nem vették figyelembe a dolgok ama felfordulását, mely később következett be, sem azt, hogy még egy ennyire emelkedett állapot is megváltozhat. Következésképpen ez a második oka annak, amiért az Úr megbuktatta a babiloniak monarchiáját.

És nem emlékeztél meg annak végéről.[945] Egyesek úgy vélik, hogy itt változás van a személyben, én azonban ezt túl erőltetettnek tartom. Valóban, kétségem sincs, hogy Jeruzsálem „végéről” beszél, ami a legáltalánosabban elfogadott vélemény. Az Úr gyakran beszél az egyházról emelkedetten, κατ εξοχην a neve említése nélkül, amit akkor szoktunk tenni, ha valaki iránt erőteljes érzelmeket táplálunk. A gonosz emberek pedig nem ismerik az egyház „végét”, valamint az okot, amiért az Úr megbünteti. Gúnyolódnak a jó emberek nehézségein, mivel azt szeretnék, ha végleg megsemmisülnének és tönkremennének, s nem gondolnak azzal, hogy Isten viseli a gondjukat.

Ha ennek azt vetik ellenébe, hogy a babiloniak nem ismerhették ezt, az nem tartozik a tárgyhoz, mert nem lehet, hogy ne tudták volna Ő az az Isten, Akit az izraeliták imádnak. Következésképpen, mikor gőgösen és durván bántak a zsidókkal, Magát Istent sértették meg, mintha Őt és az ezzel a néppel kötött szövetségét szántszándékkal akarták volna lábbal tiporni.

---

[943] „Babilon büszkeségét és szélsőséges magabiztosságát ostorozza, mellyel örök időkre szóló uralkodást ígért magának. Hasonlóképpen nevezték Rómát is a császárok alkotmányaiban, a véseteken és az érméken *öröknek*, valamint ’A világ úrnőjének, az egész világ királynőjének és úrnőjének’.” – *Rosenmüller*.

[944] „Nem lesz csiszolatlan, ha a עד (*gnad*) jelentését az *amíg*, vagy az *úgyhogy* kifejezéssel adjuk vissza, s Jarchi így is fordítja, ekképpen magyarázván a verset: ’Azt gondolod magadról, hogy örökre úrnő leszel, s nem lesz rád kiszabva büntetés. Ez a gondolat félrevezet téged, *amíg* emlékezetedbe nem idézed azokat a megpróbáltatásokat, melyek majd rád zúdulnak’.” – *Rosenmüller*.

[945] „A jövőről való megemlékezés látszólagos nyelvi hibája feloldható annak megfigyelésével, hogy az elfeledett dolog az egykor birtokolt jövőismeret volt, pontosan ahogyan a köznapi beszédmódban a *remény* szót használjuk a múltra utalva: reméljük, hogy ilyennek találjuk, vagy reméljük, hogy valami, ami most kérdéses, később ilyen-olyannak bizonyul.” – *Alexander*.

8. *És most halld meg ezt, kényes nő.*[946] A próféta ismét Babilon megsemmisítésével fenyeget, s a megfelelő szavakat használja a hívők szívének megerősítésére, hogy a babiloniak bővelkedése ne butítsa el őket és ne vezesse a reménytelenségbe. Mégsem azért szól azonban Babilonhoz, hogy benyomást tegyen rá hanem hogy a hívőket vigasztalja. Hozzáteszi, hogy megmérgezték az örömök, mert a bővelkedés Isten ajándékaként önmagában nem elítélendő, de jól ismert, hogy mennyire hajlamosak a világ gyermekei átlépni a fényűzésből a szemtelenségbe.

A ki ezt mondja szívében. Most megmagyarázza, mint ért a *mondani* szó alatt, amiről az előző vers magyarázatánál beszéltünk, nevezetesen hogy valaki meggyőzi önmagát, és azt hiszi, hogy így meg így lesz, amint a büszke és pökhendi emberek tenni szoktak, bár gyakran színlelt szerénység alá rejtik ezt, s nem akarják, hogy nyilvánosságra kerüljön.

Én vagyok és nincs senki több. Ez az önteltség, mellyel az egész világnál többre becsüli magát, tűrhetetlen. Először is azt hiszi, hogy *ő van*, másodszor azt képzeli, hogy a világ többi része nem méltó rá, hogy őhozzá hasonlítsák, harmadszor, örökös nyugalmat ígér magának, mert azt mondja: *nem ülök özvegységben*. Az első dolgot illetően senkiről sem mondható igazán, hogy *ő van*, csak egyedül Istenről, mert csak neki van joga azt mondani: „Vagyok, a ki vagyok" (2Móz3:14), mert ezzel a jellel különbözik Ő a teremtményeitől. Azaz aki azt hiszi, hogy saját erejéből létezik, elrabolja Istentől a Neki kijáró dicsőséget. Így Babilon is, felmagasztalván önmagát, háborút indított Isten ellen. Másodszor, lenézte az egész világot, mikor magát különbnek tartotta annál. Ezen a módon kezdik a büszke emberek Istennel, az ellenségüknek mutatván be Őt, s azzal fejezik be, hogy minden embert kivétel nélkül ellenségeikké tesznek a gőgösségükkel. A harmadik mondat, ami tekinthető büszkesége zárókövének, hogy állapotát örökké fennállónak tekinti, s nem veszi figyelembe, hogy az emberek ügyei változásoknak vannak alávetve, mert minél magasabbra emelkednek az emberek, néha pont emiatt süllyednek annál mélyebbre.

9. *És mind e kettő eljő reád nagy hamar egy napon*. Mivel Babilon azt feltételezte, hogy minden veszély felett állt, a próféta nagyon fájdalmas kínnal fenyeget. Mikor azt mondja, hogy se „özvegy", se „gyermektelen" nem lesz, Isten azzal válaszol, hogy mindkét csapás rá fog következni, így nyomorúságos ínsége kiteszi majd a legnagyobb megvetésnek.

Tökéletességükben.[947] Azaz „teljességgel", tehát minden ponton, kivétel nélkül gyermektelen lesz. Van itt egy közvetett ellentét is a mérsékelt büntetés, valamint Isten félelmetes bosszúállása között, mert az előbbinél bizonyos enyhítés várható, míg az utóbbinak nincs más vége, mint a pusztulás. Minél nagyobb ugyanis a magabiztosság, mely a gonosz embereket fellelkesíti, annál komolyabb büntetésben lesz részük.

Noha gazdag vagy a varázslásban. Egyesek ezt a fogalmat *varázslóknak* fordítják, én azonban úgy vélem, hogy ez inkább a cselekedetet, vagy a vétket jelenti, mintsem magát a személyt. Egyesek a ב (*beth*) jelentését „miatt"-nak tekintik, és az okot kifejezőként értelmezik, s ebben az értelemben gyakorta előfordul a Szentírásban. Alkalmas módon fordítható azonban úgy is, hogy a babiloniak nem nyernek segítséget, vagy megkönnyebbülést a varázslás csalárd ügyességéből, amivel annyit dicsekedtek, így tehát fordíthatjuk a *mindazonáltal*[948] szóval is, mintha azt mondta volna: „A varázslások, vagy a jövendölések

[946] A Károli-fordítás szerint: *És most halld meg ezt, bujálkodó – a ford.*

[947] A Károli-fordítás szerint: *teljességökben – a ford.*

[948] „Ewald megegyezik az angol változattal, valamint a Vulgatával, mikor a *propter*, „miatt" szóval fordítja és új, konkrét vádnak tekinti a babiloniakkal szemben, pusztulásuk újabb okát adva, ami nem más, mint az okkult művészetek művelése. Gesenius és más kortárs szerzők Kálvint és Vitringát követik a *mindazonáltal* jelentéssel, mint például az Ézs5:25-ben és a 4Móz14:11-ben. Ezzel tehát nem jelöl meg új vádat, vagy okot, hanem ez csak egyszerű kijelentés a babonás művészetek elégtelenségéről az ő védelmükben. De mindkettőnél jobb a kötőszónak a tényleges jelentését adni, ami a *ban*, *-ben*, vagy *közepette*, ami a másik két elképzelést egyformán közvetíti, de többet is kifejez. Nevezetesen azt, hogy a fennmaradás eme törvénytelen és haszontalan eszközei alkalmazásának konkrét megcselekvése során kell elpusztulniuk." – *Alexander*.

bősége nem fogja meggátolni, hogy mindezek a dolgok rá ne következzenek Babilonra”.[949] Nevetségessé teszi a bizalmat, amit haszontalan jövendöléseikbe vetettek, amik miatt azt hitték, hogy látnak jövőbeli eseményeket. Azonban, s ennél a dolognál majd hamarosan többet is időzünk, készséggel elismerem: az számít a rájuk jött bosszú egyik okának, hogy bízván az efféle szemfényvesztésekben, semmitől sem féltek.[950]

10. *Bíztál*. Megmagyarázza, amint az előző versben mondott, jóllehet messzebbre is kiterjeszthető, és tekinthető a csalás, az elnyomás, az erőszak és az igazságtalan üzelmek feddésének, amikkel a babiloniak oly nagy hatalomra emelkedtek. Majdnem mindegyik nagy királyság, amint egy híres rabló mondta, hatalmas rablók, mert nincs más módja az uralmuk megnövelésének, mint másoktól erőszakkal és elnyomással jogellenesen elvenni, a jogos tulajdonosokat elűzni a lakhelyeikről, hogy széltében-hosszában egyedül csak ők uralkodhassanak.

Gonoszságodban. A „gonoszság” nevet adja annak, amit később tetszetősebb nevekkel ékesít, nevezetesen a *bölcsességgel* és a *tudománnyal*. A zsarnokok rendszerint ezen a módon palástolják trükkjeiket, mikor félretesznek minden, a jogosságot és egyenlőséget illető megfontolást, s ravaszul becsapják a népet. Az Úr azonban utálja és leleplezi őket, így nyilvánvalóvá válik, hogy céltalan volt a gonoszságaikat hasznavehetetlen fátylakkal leplezni. Így Jób is, miután kijelentette, hogy a bölcsek megfogatnak a saját bölcsességükben, ezt azzal magyarázza, hogy a bölcsességet „csalárdságnak” nevezi (Jób5:13).

És ezt mondád: Nem lát senki engem! Mikor hozzáteszi, hogy Babilon úgy vélte: vétkei nem látszanak meg, ez a bűnbe történő szabad belemerülésre vonatkozik. Miközben ugyanis az emberek kötelességtudók maradnak a félelem, vagy a szégyen miatt, az, aki se Istent nem féli, mint tanút, sem azt nem gondolja, hogy az emberek tudni fogják, miket cselekszik, mindenféle kicsapongásban részessé válik. Valóban igaz, hogy még a legrosszabb embereket is gyakorta kínozzák a lelkiismeret fullánkjai, de szemeiket becsukván az ostobaságba, mint búvóhelyre menekülnek, röviden minden érzéküket megkeményítik. Mindenekelőtt azt látjuk, hogy megvan a merészségük, mellyel Istent gúnyolják, mintha ravaszságaikkal képesek lennének elkápráztatni az Ő szemeit. Valahányszor ugyanis a tökfilkókat akarják becsapni, azt képzelik: elegendő, hogy nem lepleződnek le, mintha Magát Istent is rászedhetnék. De hiába kecsegtetik magukat a ravaszságaikban, mert az Úr gyorsan le fogja tépni az álarcukat. Minden embernek utálnia kell tehát az ő bölcsességüket, mellyel önmagukat csapják be, és saját elpusztításukat viszik véghez.

Én vagyok és nincs senki több. Megismétli azokat az istenkáromlásokat, hogy minden ember megértse, mennyire gyűlöli ezeket Isten, s milyen közel állnak a pusztuláshoz mindazok, akik a kelleténél magasabbra emelik magukat.

11. *Azért jő te reád a gonosz*. Folytatván a korábban megkezdett témát, nevetségessé teszi a babiloniak ostoba magabiztosságát, akik azt hitték, hogy a csillagok állásából minden eseményt előre látnak. Azt mondja tehát, hogy hamarosan az jön rájuk, amivel a Szentírás általánosan fenyegeti az összes Istent megvetőt (1Thessz5:3), hogy „mikor ezt mondják: Békesség és biztonság, akkor hirtelen veszedelem jön rájok”, s hogy napkeltekor nem tudják, mi történik majd este. Dániel könyvéből nagyon világos, hogy ez be is következett (Dán5:30).

12. *No állj elő hát igéző szózatiddal és varázslásodnak sokaságával*. A próféta úgy beszél, ahogyan mi a kétségbeesett emberhez szoktunk szólni, akire semmiféle figyelmeztetés nem tett semmiféle jó hatást: „Tedd, amint tenni szoktad, a végén majd az események tanítanak téged, s megtudod, hogy a jósok és a jövendőmondók mennyire voltak hasznodra”. Az „állj elő” kifejezéssel a jósok szokására utal, akik mozdulatlanul állnak valamely helyen, míg jel nem adatik.[951] Hasonlóképen az asztrológusok is a legapróbb részletekig kijelölik a

[949] “Nonobstant la multitude des derins et augures.” “A varázslások és jövendölések bőségének ellenére.”
[950] “Ils ont defie tous dangers.” “Megvetettek minden veszélyt.”
[951] “Jusqu’ a ce que quelque oiseau soit apparu.” “Míg valami madár meg nem jelenik.”

felosztásaikat az égben. Ha valaki jobbnak látja a חברים (*chabarim*) szót *varázslóknak* fordítani *varázslások* helyett, én nem fogok nagyon tiltakozni, mert a szó jelentése kétértelmű.

Talán segíthetsz valamit. Mintha azt mondta volna: „Nem leszel képes a jósok segítségével enyhíteni a sorscsapást, ami hamarosan rád következik”. Azon az alapon gúnyolja perverz magabiztosságukat, hogy mikor már mindent megpróbáltak, akkor sem jutnak semmire.

13. *Megfáradtál*. Ezzel még világosabban jelenti ki, amit az előbb némileg homályos nyelvezettel mondott, hogy minden mesterkedés, amiket Babilon korábban bevezetett, a romlásához fog vezetni, mert hiábavaló, a hatalmából és a bölcsességéből fakadó magabiztosságot táplált magában, mintha semmi sem árthatna neki.

Tanácsaid sokaságában. Nemcsak „tanácsoknak”, de a „tanácsok sokaságának” nevezi azért, hogy kinyilvánítsa: semmi ok sincs a felfuvalkodásra, vagy önmaguk felmagasztalására, bármekkora is legyen csalafinta erőfeszítéseik ügyessége, vagy az azokban való jártasságuk, mert minél több és minél hihetőbb ravasz tanácsuk van, annál nagyobb kellemetlenséget fognak nekik okozni. Ez általános kijelentés azokkal szemben, akik a saját képességeikben bízva mindenféle tanácsot eszelnek és alakítanak ki, és okosságukra támaszkodva minden hadicselt és kellemetlenséget bevetnek mások elnyomására. Isten ugyanis szétszórja minden koholmányukat, felforgatja fondorlatos terveiket, hisz azzal fenyegetett, hogy az összes törvénytelen eszköz sikertelen marad. „Ők”, mondja, „tanácskozni merészelnek, de nem Velem, szövetet szőnek, de nem az én Lelkem által” (Ézs30:1). Így történik, hogy oly sok ember tanácskozásai teljességgel eredménytelenek, mert nem kérik ki Isten tanácsát, Akitől kell várnunk (Jak1:5) minden bölcsességet. Minél többet fáradoznak, annál nagyobb kellemetlenségben lesz részük, és semmiféle előnyhöz sem jutnak. Jól mondja Dávid (Zsolt127:2) „Hiába néktek korán felkelnetek, későn feküdnötök, fáradsággal szerzett kenyeret ennetek!”, mert a hitetlenekről beszél, akik nem vetik gondjaikat az Úrra, hanem a saját képességeikben bíznak, és sok vakmerő erőfeszítést tesznek. Az Úr nevetségessé teszi ezt a magabiztosságot, és végül csalódást okoz nekik, megérezteti velük egyrészt azt, hogy mennyire felesleges minden gonosz munkálkodásuk és erőfeszítésük, másrészt azt, hogy miképpen kapnak ezen a módon büntetést az elhamarkodottságukért. Egyidejűleg „szerelmesének álmában ad eleget”, amiképpen abban az igeversben olvassuk. Nem mintha ők mentesülnének minden kellemetlenségtől, de nem fárasztják magukat hiábavaló munkával, és Istenre bízzák tevékenységeik minden eredményét.

No álljanak elő. Itt látjuk, miféle tanácsosokat értett főleg a próféta, azaz azokat a jósokat, akik a tudomány üres nevével dicsekedtek a népnek, mintha megértenének minden jövőbeli eseményt azáltal, hogy a csillagokba tekintenek. Korábban azonban beszéltünk a törvényszéki asztrológiáról és annak hasznavehetetlenségéről. Ha ennek most azt vetik ellenébe, hogy ezeknek az embereknek nem állta hatalmukban mérsékelni a fejük felett lebegő veszélyt, arra azt válaszolom, hogy a babiloniak megtették volna a saját sugallatukra, ha előre látták volna a csapást. Mivel azonban nem látták előre, a végkövetkeztetés az, hogy tudományuknak semmiféle alapja sem volt. Hasztalan azt állítani, amint teszik néhányan, hogy a próféta csak a tudományban való járatlanságukat kárhoztatja, nem pedig magát a tudományt, mert a babiloniakhoz szól, akik ennek a tudománynak a szerzői voltak.

Az égnek vizsgálói. Szellemesen mondja, hogy ők „az eget vizsgálják”, mert oly vakmerően hangoztatták döntéseiket, mintha a csillagok vizsgálatával és megkötözésével az egész emberiséget rabláncon tartották volna. Ha valaki inkább „boszorkánymestereknek” kívánja fordítani, a jelentés nem lesz hasznavehetetlen: a חבר (*chabar*) ige mindkettőt jelenti. Noha a csillagok helyzetének megfigyelése önmagában nem bűnös dolog, a próféta azt mondja, hogy továbbmennek annál, ami helyes azok, akik következtetéseket vonnak le ebből a kétes eseményeket illetően, és látszólag közvetett módon szembeállítja ezeket a megfigyelőket a prófétákkal azért, hogy még megvetettebbé tegye őket, mivel kioltanak

minden mennyei próféciát. Mikor ugyanis az emberek fatális szükségszerűséget tulajdonítanak a csillagoknak, Isten ítéleteinek meg kell dőlniük.

14. *Ímé, olyanok lettek, mint a polyva*. Még nagyobb hevességgel támadja azokat az asztrológusokat, aki megerősítették Babilon büszkeségét üres dicsekvésükkel. Az efféle gonosztevők ugyanis minden istenfélelmet ki szoktak venni az emberek szívéből azzal, hogy mindent a csillagoknak tulajdonítanak, és semmit sem hagynak Isten gondviselésére. Ebből fakad Istennek és az Ő fenyegetéseinek a megvetése, mert a büntetéseket nem Isten ítéleteinek tekintik, hanem valamiféle sorsnak és a dolgok általuk ostobán elképzelt viszonyának. Emiatt lobban ekkora haragra a babiloniak ellen és mondja, hogy égő „pelyva" lesznek, amit gyorsan megemészt a tűz. Nem fához hasonlítja őket ugyanis, aminek van valami haszna a melegítés során, hanem a „pelyvához" azért, hogy megmutassa: semmi sem könnyebb, vagy haszontalanabb, mint ők.

15. *Így járnak azok, a kikkel vesződtél*. Miután ezeknek a csillagászoknak a pusztulásával fenyegetett, ismét visszatér a babiloniakra, s azzal fenyegeti őket, hogy nem szabad ott keresniük a segítséget, ahonnan várták, s nem szabad ezekre a hiábavaló tanácsokra hagyatkozniuk, amikkel hosszasan és buzgón ingerelték magukat hiába.

Kereskedőknek nevezi őket, vagy ahogyan mondani szoktuk, *kufároknak*. A hasonlatot a kereskedőktől kölcsönzi, akik jártasak a becsapás megszámlálhatatlanul sok módjában és a mindenféle csalafintaságban. A nemesek ugyanis nem tanácskoznak a rangjuknak megfelelő módon, hanem szégyenteljes tranzakciókat bonyolítanak.[952] Jóllehet kiterjeszthetjük ezt minden szövetségesre, akik a babiloniakat segítették, a próféta azonban mégis főleg a varázslókat tartja a szeme előtt. Mikor hozzáteszi, hogy *ifjúságodtól fogva*, azzal fokozza Babilon vétkességét, amiért nagyon korai időktől kezdve megfertőződött ezzel az ostoba hiedelemmel és úgy tartotta a tévelygését, mintha azzal született volna.

Kiki a maga útján.[953] Feltételezik, hogy a próféta itt az asztrológusok meneküléséről beszél, hogy mindenki maga gondoskodik majd a biztonságáról. Én teljesen egyetértek ezzel, de azt hiszem, utalás történik itt a menny „útjaira" is, amit az asztrológusok felosztanak és felmérnek, hogy előrejelzéseiket megalkossák belőlük. A próféta tehát üres dicsekvésüket teszi nevetségessé. „Visszahúzódnak lakhelyeikre, de eltévednek és nem lesznek védekező eszközeik." Ha bárki jobbnak látja ezt azok lázadására vonatkoztatni, akikről Babilon azt gondolta, hogy bármikor könnyen kaphat tőlük segítséget, én nem tiltakozom.

[952] „Kérdés, hogy őket a szó szoros és közönséges értelmében nevezi kereskedőknek, vagy legalábbis a nemzeti szövetségekről és közvetítőkről beszél, illetve hogy a díszítő jelző a már előbb említett szövegösszefüggés asztrológusainak és a bölcseinek kicsúfolására szolgál, aki a hamisságban kufárkodnak és kereskednek. J. D. Michaelis azt feltételezi, hogy utazó kereskedőket, azaz házalókat és utcai árusokat ír le, akik helyről helyre jártak, nehogy a csalafintaságaik kiderüljenek. Még napjaink cigány jövendőmondóihoz is hasonlítja őket, de elismeri, hogy az asztrológusok Babilóniában nagyon más társadalmai helyzetben voltak." – *Alexander*.

[953] „Azaz, ki merre lát, szétszóródnak és elvándorolnak, mindenki a maga útját járva menti magát a veszélyből, a babiloni királyság legtávolabbi határaira menekülve." – *Rosenmüller*.

48. fejezet

1. Halljátok ezt Jákób háza, a kik Izráel nevéről neveztettek, és Júda forrásából származának, a kik az Úr nevére esküsznek, és Izráel Istenét emlegetik; de nem híven és nem igazán.

2. Mert a szent várostól nevezik magokat, és Izráel Isteséhez támaszkodnak, a kinek neve seregeknek Ura!

3. Mik eddig történtek, előre megjelentém, szám hirdeté és tudatá azokat, gyorsan véghez vivém, és bekövetkezének,

4. Mert tudtam, hogy te kemény vagy, és vasinakból van nyakad és homlokod ércz:

5. Tehát előre megjelentém néked, mielőtt bekövetkezett, tudtodra adtam, hogy ezt ne mondd: Faragott képem mívelé ezeket, bálványom és öntött képem parancsolá ezeket.

6. Hallottad volt, és most lásd mindezt; avagy ti nem tesztek-é erről bizonyságot? Mostantól fogva újakat tudatok veled: titkoltakat, a melyeket nem tudtál;

7. Mostan rendeltettek el és nem régen, és ezelőtt nem hallottál felőlök, hogy ezt ne mondd: Ímé, tudtam én azokat.

8. Nem is hallottad, nem is tudtad, füled sem vala nyitva régen, mivel tudtam, hogy nagyon hűtelen vagy, és pártütőnek hívatál anyád méhétől fogva.

9. Nevemért elhalasztom haragomat, és dicséretemért fékezem magamat veled szemben, hogy ki ne vágjalak.

10. Ímé, megtisztítottalak, de nem úgy, mint ezüstöt, megpróbáltalak a nyomor kemenczéjében.

11. Enmagamért, enmagamért cselekszem; mert hogyan szentségteleníttetnék meg nevem?! És dicsőségemet másnak nem adom.

12. Hallgass rám Jákób és Izráel, én elhívottam, én vagyok az első és én az utolsó.

13. Hiszen kezem veté e föld alapját, és jobbom terjeszté ki az egeket, ha én szólítom őket, mind itt állnak.

14. Gyűljetek egybe mind, és halljátok meg: ki jelenté meg közülök ezeket? az, kit az Úr szeret, elvégzi akaratját Bábelen, és karja lészen a Káldeusokon.

15. Én, én szóltam, és őt el is hívtam, elhoztam őt, és szerencsés lesz útja.

16. Közelgjetek hozzám, halljátok ezt, nem szóltam eleitől fogva titkon! mióta ez történik, ott vagyok! És most az Úr Isten engem küldött, és az ő lelkét.

17. Így szól az Úr, Megváltód, Izráelnek Szentje: Én vagyok az Úr, Istened, ki tanítlak hasznosra, és vezetlek oly úton, a melyen járnod kell.

18. Vajha figyelmeztél volna parancsolataimra! olyan volna békességed, mint a folyóvíz, és igazságod, mint a tenger habjai;

19. És olyan volna magod, mint a tengernek fövénye, és méhednek gyümölcsei, mint annak kövecskéi; nem vágatnék ki és nem pusztulna el neve orczám elől.

20. Menjetek ki Bábelből, fussatok el Káldeából ujjongásnak szavával! jelentsétek meg, tudassátok ezt, terjesszétek a föld végső határáig; mondjátok: Megváltotta az Úr szolgáját, Jákóbot.

21. Nem szomjaznak, bárha pusztaságon vezeti is őket: kősziklából vizet fakaszt nékik, és meghasítja a sziklát és víz ömöl belőle.

22. Nincs békesség, így szól az Úr, az istenteleneknek!

1. *Halljátok ezt, Jákób háza*. Most a zsidókhoz fordul, akiket szintén főképpen a szeme előtt tartott az előző fejezet egészében. Nem a babiloniakhoz küldetett ugyanis, hanem

csak oly módon szól hozzájuk, hogy azt akarja: a zsidók hallják meg, akik számára kijelöltetett. Ennek megfelelően előre jelezte a babiloniak pusztulását, hogy a zsidók nyugodtan várhassák a szabadulást., egyben pedig ne rettenjenek meg ellenségeik nagyságától és hatalmától,[954] továbbá ezekre az ígéretekre alapozva rendületlenül megállhassanak minden kísértéssel szemben. Mivel azonban a zsidók makacsok voltak, s nem hittek ezekben az ígéretekben, s mivel Ézsaiás előre látta, mekkora lesz a keményszívűségük és a csökönyösségük a fogságuk alatt, ezért nagyobb szigorúsággal rója meg őket. Ezékiel még világosabban megmutatja, mennyire meggyökeresedett volt a hitetlenségük, mikor Isten ellen zúgolódtak, elvetettek minden bizalmat és nem törődtek többet Isten ígéreteivel, mint holmi üres mesékkel. Nem ok nélkül használ tehát Ézsaiás ennyire heves nyelvezetet annak megmutatása végett: a legnagyobb sértéssel illeték Istent, mikor elvetették, hogy az Ő kegyelmére támaszkodjanak.

A kik Izráel nevéről neveztettek. „Izraelhez" szól, de ahhoz, amelyik valójában utánzat, s aminek abban az időben nem volt mása, csak az „Izrael" név. A próféta ugyanis nem azért használja ezt a tiszteletreméltó nevet, hogy tisztelettudó módon említse őket, hanem inkább azért, hogy megszégyenítse hamis dicsekvésüket, mert nem volt joguk dicsekedni ezzel az üres titulussal, melynek igazságától oly nagy mértékben elidegenedtek. Mi másért tisztelt meg Isten Jákóbot ezzel a névvel, mint azért, mert bátornak és legyőzhetetlennek mutatkozott a megpróbáltatás során? Ez kiderült abból a küzdelemből, amit Istennel vívott. Mikor ugyanis az Úr különféle nehézségekkel tesz próbára, akkor mondhatni vitába száll velünk (1Móz32:25). Hogyan vonatkozna hát ez a név az utódaira, akik minden reménységüket elvetették és kidobták a megpróbáltatás során?

És Júda forrásából származának. Ezután azért feddi meg őket, amiért szent ősatyáktól származtak, de egyáltalában nem hasonlítottak rájuk. A „Júda forrása" alatt jelképesen azt a forrást és kutat érti, amiből a zsidók származtak. Én nem fogadom el a zsidó szerzők gyerekes próbálkozását a hasonlat magyarázására, amit a próféta nagyon természetes módon a távoli helyről folydogáló vizektől kölcsönöz.

A kik az Úr nevére esküsznek. Megfeddvén őket azért, mert a szent ősatyák degenerált és gonosz gyermekei, most hozzáteszi, hogy hamisan színlelik Isten tiszteletét és a kegyesség látszatát, amitől igencsak távol állnak. S mivel az „esküvés" egyfajta istentisztelet, itt az egyik ágazatot említi az egész helyett egy szóképen keresztül, melyben a rész szerepel az egész helyett. Ahogyan a bálványimádók megsértik Istent, mikor a bálványaiknak esküsznek, úgy hasonlóképpen Isten őszinte imádói tiszteletet adnak Istennek, mikor a nevét használják az esküjükben, ezzel ugyanis elismerik, hogy egy Istenük van, Akinek a nevében dicsekednek. Itt azonban a képmutatókat támadja, akik nyitott szájjal, hangosan dicsekedtek az Isten nevével, s gyakorta emlegették a nevét, a szívükben azonban hatalmasan ellenszegültek Neki. Ezen az alapon mondja, hogy *de nem híven és nem igazán (igazságosságban)*, s az „igazságosság" szót a szív épségének és őszinteségének megjelölésére használja, ami nélkül semmi sem lehet elfogadható Isten számára. Vagy inkább az „igazságosság" és a „hűség" rokon értelmű szavak, mintha azt mondta volna, hogy puszta színlelés és képmutatás volt azt vallaniuk, hogy ők az igaz Isten népe, mivel árulásuk nyíltan hirdette hamisságukat.

2. *Mert a szent várostól nevezik magokat*. Ugyanazt a témát folytatja, s más szavakkal leplezi le hamis dicsekvésüket, mert hamisan dicsekedtek azzal, hogy a „szent város" polgárai voltak, amit vétkeikkel és bűneikkel beszennyeztek. Jeruzsálemnek „szentnek" kellett volna lennie, mert Isten Magának szentelte, de oly sok és nagy bűnnel terítette le magát, hogy aligha tartott meg bármit is a szentségből. A Zsolt15:2-ben és 22:3-ban látjuk, milyennek kellene lenniük az igazi Jeruzsálem polgárainak. Mivel azonban a zsidók nem szégyelltek Istenen gúnyolódni, elegendőnek tartották, ha a templom árnyéka védte őket.

[954] "De leurs ennemis."

És Izráel Isteréhez támaszkodnak. Mikor azt mondja, hogy „az Úrra támaszkodnak”, azzal nem az őszinte hitről beszél, hanem az üres magabiztosságról, mert ahogyan a jó emberek Istenre támaszkodnak és teljes szívükből megbíznak benne, a képmutatók úgy kérkednek az Ő nevével. Őket ugyanis megmérgezi az alaptalan hit, s félelem nélkül megvetnek mindent, sőt meggyőződéssel dicsekszenek ezekkel a szavakkal: „Az Úr megsegít, nem veti el az Ő népét”, mintha Isten a gonoszságukat akarná buzdítani. Egyszóval, lábbal tiporván Őt, hangosan kijelentik, hogy önmagukban bíznak a biztonságuk tekintetében, de nehogy azt higgyék: nem kapnak büntetést ezért a gúnyolódásért, a próféta arról biztosítja őket, hogy Isten semmit sem veszít a tekintélyéből, mikor ily módon hamisan mutatják Őt be. Mikor ugyanis a *seregek Urának* nevezi, azt fenyegetésképpen teszi hozzá, hogy megtudhassák: Isten, Akinek a neve alatt hamisan meglapultak, elegendően erős a megbüntetésükre, s végül majd nem engedi meg nekik, hogy a gúnyolódás tárgyává tegyék.

3. *Mik eddig történtek, előre megjelentém*. Hálátlansággal vádolja a zsidókat, mivel nem bíztak Istenben, Aki a jóságának minden lehetséges bizonyítékát megadta azért, hogy megerősítse őket az őszinte bizalomban. Ezért tehát elvesz tőlük minden mentséget annak kimondásával, hogy „előre megjelentette a korábbi dolgokat”. Látszólag nem a Babilonból történő szabadulásról beszél, hanem más jótéteményekről, amiket az Úr annak a népnek adott. Mintha azt mondta volna, hogy Isten már sokkal korábban elkezdte megmondani a népének, mi fog történni, és soha nem ígért meg semmit, amit ténylegesen be ne teljesített volna. Az Ő népe azonban, miután ennyi bizonyítékot kapott, mégse vetette a bizalmát az Ő biztos és tévedhetetlen igazságába. Mondhatjuk azt is, hogy a próféta nemcsak azokhoz szól, akik abban a korban éltek, de azokhoz is, akik majd azután a fogságban fognak élni. Teszi ezt avégett, hogy mikor ez a bizonyosság bekövetkezik, fontolóra vehessék, hogy már előre megmondatott. Isten azt akarta, hogy ezt a próféciát széles körben ismerjék azért, hogy a fogságuk idején tudhassák: nem véletlenül történnek ezek a dolgok, s ebből némi vigasztalást meríthessenek. Ézsaiás tehát megfeddi őket, mivel miután megismerték ennek a dolognak az igazságát magából az eseményből, mégsem képesek elismerni Isten munkáját, vagy bízni Benne.

S joggal rója és vádolja meg őket a makacsságuk miatt, mert Istennek álltak ellen, Aki pedig kinyújtotta a kezét feléjük, s az Ő kegyelmét vetették el. Nem hittek abban, hogy lesz szabadságuk hazatérni Júdeába, s mikor megnyílt az út, csak néhánynak volt bátorsága a visszatérésre. Egyesek úgy vélték: jobb lesz Babilonban maradni, mint felvállalni az utazás kellemetlenségeit és veszélyeit. Mások azt gyanították: Cirusz a visszatérés szabadságának csalafinta kihirdetését eszközölte avégett, hogy meggyőződvén hajlandóságukról elnyomhassa őket, vagy szigorúan bánhasson velük. Nem vették figyelembe, hogy Isten előre megmondta ezeket a dolgokat, így ezeknek elkerülhetetlenül be kell következni, s nincs emberi erő, mely meggátolhatná ezeket. Ennek megfelelően én ezeket a próféciákat, melyekről a próféta beszél, úgy értem, hogy magukban foglalják azokat az ókori próféciákat is, melyekkel Isten Ábrahámnak mondta meg (1Móz15:13), hogy a magva fogságba megy, de utóbb helyreállíttatik korábbi szabadságára. Később azonban mindehhez a megfelelő sorrendben újabb próféciák adattak, melyek különböző időkben hangzottak el. Ez ugyanis szintén gyakran beteljesedett, részben az egyik időpontban, részben a másikban. A próféta tehát azt mutatja meg, hogy Isten semmit sem jelzett előre, amit az események ne igazoltak volna.

4. *Mert tudtam, hogy te kemény vagy*. Szó szerint: „Tudásom alapján”, vagy „sőt, mert tudtam”. Itt az Úr ünnepélyesen kijelenti a próféta által, hogy a nép keményszívűsége miatt beszélt jövőbeli eseményekről, mintha csak azt mondaná, hogy nagylelkűbben bánt velük, mint kellett volna. Nem mintha ez lenne az egyetlen cél, amelyre törekedett, mert tudjuk, hogy a tanítás fő haszna azoké a hívőké, akik szelíden alávetik magukat és örömmel engedelmeskednek. Ézsaiás azonban, akinek makacs emberekkel kellett foglalkozni, joggal mondja, hogy ha romlottságuk nem lett volna gyógyíthatatlan, Isten remek orvosságot

használt volna a sok egymás után következő prófécia elmondásával a törvény ratifikálása céljából. Azaz, ahogyan előre elmondta az eseményeket az atyáknak, úgy mutatja meg: ugyanazt az utat járja, hogy legyőzze, vagy meglágyítsa a nép makacsságát és keményszívűségét.

És vasinakból van nyakad és homlokod ércz. „Vasinakból" valónak nevezi a nyakukat, mert nem hajlítható. A „vasinak" valóban kemények, de még mindig hajlíthatók: itt viszont azt mondja, hogy nincs hajlítás, mert ők megszelídíthetetlenek. Ezután az „érc homlokot" említi az arcátlanságuk megjelölésére. Két módon lehet minket megtartani a kötelesség útján:először, ha engedelmesek vagyunk, s betartjuk a jó tanításokat, vagy szent parancsokat. A második pedig, ha miután valamiféle bűnbe estünk, az őszinte szégyenkezés az abból való megtérésre indít, amit elkövettünk. Mikor ezek hiányzanak, az a kétségbeejtő gonoszság jele. Két bizonyítéka van tehát annak, amit elő is hozott, hogy egy nemzet átadta magát bűnnek: konokok voltak és szemtelenek voltak. De mégis, ha az Úr semmi más módon nem tud minket gyógyítani, még a romlottságunkat is türelemmel kezeli és a jövőbeli eseményekről kegyeskedik nekünk figyelmeztetést adni. Azaz mondhatni minden lehetséges alakot felölt, hogy visszahívjon minket Önmagához és visszavezessen a helyes útra.

6. *Tehát előre megjelentém néked*. Ugyanazt a kijelenést ismétli meg újfent, hogy mikor a nép megszabadult Babilonból, elismerhesse az Úr jóságát, s ne tulajdonítsa ezt a szabadulást a bálványoknak, vagy a szerencsének. Ha megkérdezik: „Miért említi a próféta a bálványokat, látván, hogy a zsidók az egy Isten imádatát gyakorolták?" Erre azt mondom: ők magromlottak a pogányokkal történt társulás miatt, s oly fokig süllyedtek bele a babonákba, hogy teljesen elfeledkeztek Istenről. Ezékiel panaszkodik erről, hogy egy látomásban, melyben Jeruzsálembe vitetett, látta Isten szenthelyét különböző bálványokkal megfertőztetve (Ezék8:3). Nem ok nélkül hívja tehát vissza Istenhez, mint ezen események egyetlen Szerzőjéhez őket, hogy elismerhessék: Ő szabadította meg őket.

Tudtodra adtam, hogy ezt ne mondd. Úgy érti: a zsidók menthetetlenek lesznek, ha nem ismerik el Isten jóságát, mikor felszabadulnak a rabszolgaság alól, mert ami már réges-rég megmondatott, az nem véletlenül történik. Isten jövőismeretét a próféta tehát összekapcsolja az Ő hatalmával, s kijelenti, hogy Ő nemcsak előre látta, hanem ki is vitelezte ezeket az eseményeket. Itt tehát, mint egy tükörben a mi értelmünk bűnös használatát látjuk, ami mindig azon mesterkedik, hogy miképpen rabolhatná el Istentől a neki kijáró dicséretet. Valahányszor megsegít minket, vagy bármi módon jól bánik velünk, mondhatjuk, hogy a kezét nyújtja ki felénk és Magához hív minket.

A világ azonban mégis, mintha szándékosan az ellenszegülés mellett döntött volna, másoknak tulajdonítja, ami Istentől származik. Ahogy a pápaságnál is látjuk, ahol Isten minden jótéteményét halott szenteknek tulajdonítanak oly módon, mintha Isten mély álomban szunnyadna. Szükséges tehát, hogy a tanítás lámpása világítson az ítéletünket szabályozandó, mert Isten munkáit fontolgatva mindig tévútra térünk, ha Ő nem megy előttünk és nem világosít meg minket az Ő Igéjével. De még ma is sokakban azt látjuk, amit Ézsaiás ebben a nemzetben helytelenít, hogy még miután megkapták a figyelmeztetést, azután sem hagytak fel a bálványok gyártásával önmaguk számára, amiket azután az Istentől elragadott zsákmányba öltöztetnek. Péter és János hangosan kijelentették (Csel3:12), hogy nem a saját érdemeik, vagy kiválóságuk következtében tettek csodákat, de látjuk, hogy a próféták akaratuk ellenére és ellenkezésük dacára eltöltik őket csodákkal. S noha most Isten nem mondja meg előre a bekövetkezendő eseményeket, a törvény és az evangélium tanítása ugyanolyan hatékonyan fogják kárhoztatni hálátlanságunkat, mintha a próféciák bizonyítanák Isten ama munkáit, amiknek Önmagát jelenti ki Szerzőjének.

6. *Hallottad volt*. Ez még világosabbá teszi, hogy a próféta a jövőbeli fogságról beszél, valamint arról a szabadulásról, aminek azt kell követnie, így kívánván gondoskodni mind a saját kora embereinek, mind az utódoknak a javáról, hogy ha már azoknak, akik akkor éltek,

nem származott előnyük belőle, legalább az utódok vegyék a figyelmeztetést és térjenek meg. Gyakran megtörténik, hogy a próféták tanítása csekély hatást gyakorol azokra, akik látják és hallják, sőt néha még megvetéssel is kezelik, az utódok azonban nagyobb hajlandósággal fogadják azt be.

Lásd mindezt. Mikor azt parancsolja nekik, hogy *lássanak*, egyesek úgy vélik: a próféta oly módon mutatja be az eseményeket, mintha azt mondta volna, hogy Isten semmit sem mondott, ami nem tétetett volna nyilvánvalóan igazzá. Én azonban más értelmezést adok a חזה (*chazeh*), *látni* szónak, ekképpen: „Látván, hogy az Úr szólt, a ti kötelességetek megvizsgálni a szavakat, s figyelemmel adózni azoknak". Ebből észre kell vennünk, hogy a mi lassúságunknak, vagy tunyaságunknak köszönhető, ha azonnal elveszítjük az Isten szájából származó dolgokat, s hiába mutatják fel sokan a tudatlanságot kifogásképpen, mert az Úr elég világosan kijelent mindent, amit tudnunk kell, ha gondosan és a kellő figyelemmel vizsgálják azok, akik hallják.

Avagy ti nem tesztek-é erről bizonyságot? Az Úr ezután valamivel többet követel a népétől, mint csak a szavainak megértését és fontolóra vételét: azt, hogy ők legyenek a tapasztalatból megismert csodák hírnöke és tanúbizonysága. S valóban, azzal a feltétellel tanítja a népét, hogy utána másokat is ugyanerre a hitvallásra vezessenek.

Mostantól fogva újakat tudatok veled. Mintha azt mondta volna: „Figyeld meg ezt a napot, melyen az Úr előre megmondja neked az én számon keresztül az általad még nem ismert dolgokat, mert ezek a dolgok emberi találgatással nem vehetők észre, és nem láthatók előre".

7. *Mostan rendeltettek el és nem régen*. A próféta megmutatja, hogy nem ismert dolgokról értekezik, vagy olyanokról, melyeket a konkrét megtapasztalás során ismertek meg, s az ő célja nem pusztán a gőgösség helyesbítése, mely minden ember számára természetes (hisz azt követelik maguknak, ami egyedül Istenre tartozik), hanem az is, hogy ennek az eseménynek egyetlen részét se tulajdoníthassák se a szerencsének, se semmiféle más oknak. Az emberek különféle módokon rabolják el Istentől a Neki kijáró dicsőséget, s minden képességükkel azon igyekeznek, hogy a teremtmények között elterjesszék azt, ami csakis Őt illeti meg, ezzel ne hagyjanak mást Neki, csak egy puszta és üres nevet. S hogy a nép ne gondolhassa: a babiloniak ereje győzte le őket, vagy emberi erő, illetve a véletlen folytán kapták vissza később a szabadságukat, ezen az alapon ismétli és idézi fel oly nagy gyakorisággal, hogy mindez Isten munkája.

És ezelőtt nem hallottál felőlök. Mikor azt állítja, hogy „nem hallottak felőlük", egyesek azt úgy magyarázzák, hogy a nép elvetette Isten figyelmeztetéseit, s nem figyeltek a jó tanácsokra. Én azonban azt hiszem, hogy a próféta szavainak jelentése ettől eltért, nevezetesen hogy amit az emberi éleselméjűség nem ismerhetett meg, s amit a zsidók nem tudtak, oly módon jelentetett ki, hogy nem képesek megfosztatni a Szentlelket a Neki kijáró dicsőségtől: mindez nagyon nyilvánvaló a szövegösszefüggésből.

8. *Tudtam, hogy nagyon hűtelen vagy*. Ezekkel a szavakkal az Úr azt mondja: nem minden jó ok nélkül sarkallja és kérleli a népet oly komolyan annak elismerésére, hogy Általa kapták a büntetést, majd szabadultak meg a hatalmas nyomorúságból. Annak a népnek a lázadó mivolta annak panaszolására indíthatta volna őket, hogy haszontalan oly sokszor ismételgetni ezt, s felhívni rá a figyelmüket. A próféta azt válaszolja, hogy az embereknek nem kell ezen csodálkozniuk, mert makacs emberekkel van dolga, s más szavakkal erősíti meg, amit az imént mondott a „vasinas nyakakról" (4. vers). Ez azt jelenti, hogy annak a nemzetségnek a szemtelenségét Isten jól ismeri, következésképpen semmi nem maradt elvégzetlenül, ami alkalmas volt megőrizni az Ő szolgálatára rendelteket, továbbá miután a kétségtelen bizonyítékok halmazát kapták, így csak még megbocsáthatatlanabbak lettek.

És pártütőnek hívatál anyád méhétől fogva. Miután letépte a maszkot erről a nemzetről, amely, mint korábban mondtuk, hamisan dicsekedett Izrael nevével, új nevet ad

nekik és „pártütőknek” nevezi őket. Az „anyaméh” alatt én nem az első eredetüket értem, amikortól nemzetnek kezdtek neveztetni, hanem azt az időt, amikor megszabadultak Egyiptomból, mert az a szabadulás tekinthető az egyház egyfajta születésének (2Móz12:51). A nép azonban, noha megtapasztalta Isten végtelen jóságát, nem szűnt meg áruló módon cselekedni iránta, mind többet és többet vétkezett, ezért joggal nevezi őket „lázadóknak és árulóknak”.

9. *Nevemért*. Miután megfeddte a népet azért a gonoszságért, ami természetes volt atyáik számára a kezdetektől fogva, s ami átszállt gyermekeikre és unokáikra is, most arra emlékezteti őket, hogy az Ő kegyelmének köszönhetően éltek túl mindent, mert egyébként ezerszer is rászolgáltak a pusztulásra. Ennek a figyelmeztetésnek kettős célja volt: egyrészt a hívőknek támogatásra volt szükségük, hogy a fogság során el ne veszítsék a bátorságukat másrészt mikor megkapták az engedélyt a hazatérésre, nem kevésbé fontos volt, hogy megaláztassanak, s elismerjék, hogy a szabadulást egyedül és kizárólag Isten meg nem érdemelt jóságának köszönhetik.

Hogy ki ne vágjalak. Ebből látjuk, hogy az előző tiltakozás célja nem más volt, mint hogy a nép tudhassa: nem a saját érdemeik miatt nyújtja ki az Úr feléjük a kezét őket a babiloni koporsóból kiemelendő, mert rászolgáltak a végső megsemmisítésre. Következésképpen az Úr most minket is teljességgel az Ő kegyelme eredményeképpen tart meg, csillapítja, vagy engedi el a büntetésünket, és figyel ránk, ezért nem szabad ezt az emberek bármiféle érdemének, vagy az általuk adott elégtételnek tulajdonítani. S így dől meg, amiképpen azt már más igeverseknél megmagyaráztak, a szofisták különbségtétele a bűnbocsánat vonatkozásában, amivel kapcsolatosan elvetik, hogy nem szolgáltak rá, mivelhogy elégtétel adatott Istennek. Ézsaiás azonban itt azt jelenti ki, hogy a bűnbocsánat ingyenes kegyelem által, „Isten nevének kedvéért” adatik, ő ugyanis olyan büntetésről beszél, melyet joggal ki lehetett volna szabni a zsidókra. Istennek a legjogosabb oka lett volna megsemmisíteni ezt a nemzetet, ha nem döntött volna úgy. hogy megvédi dicsőségét.

10. *Ímé, megpróbáltalak*.[955] Az Úr megmutatja, hogy a nép büntetése során akkora mértékletességet gyakorol, hogy gondoskodik az üdvösségükről. Korábban azt mondta, hogy a dicsőségére tekintettel tartotta meg, vagy fogja megtartani őket. Most kijelenti, hogy valóban csapásokat mér rájuk, de olyan természetűeket, melyek a hasznukra válnak, mert „megpróbálás és megtisztítás” céljából bünteti őket, s mi azt „próbáljuk meg”, amit nem akarunk elveszíteni. Mivel tehát ezt a végcélt tartja a szeme előtt, abból következik, hogy az üdvösségünkről gondoskodik. Emellett ez egyféle előre megérzés, hogy megemlíti a „próbát”, nehogy valaki azt vesse ellenébe, hogy Isten megbocsátása egyáltalában nem mutatkozott meg az ennyire súlyos megpróbáltatások során. A próféta tehát jócskán elébe megy ennek az ellenvetésnek és kimutatja, hogy bár Isten nem engedi meg, hogy a népe teljesen szabadon távozzon, mégis gyengéden bánik velük.

De nem úgy, mint ezüstöt. Hozzáteszi, hogy „nem úgy próbál meg minket, mint az ezüstöt”, mert nekünk teljesen fel kell emésztetnünk. Az „ezüstben” ugyanis van valami, ami tiszta, de bennünk nincs más, csak pelyva, s ha Isten nem tesz minket „ezüstté”, akkor a pelyvához hasonlóan nekünk is semmivé, vagy hamuvá kell válnunk. Kétségtelen, hogy büntetés önmagában nem hoz elő semmit, ami tiszta. Ennek megfelelően magában a „próbában” az Úr figyelembe veszi, mit vagyunk képesek kiállni, nehogy mértéken felül járjon el, egyidejűleg az Ő Lelkének titkos befolyásával hasznosakká teszi azokat a büntetéseket, amelyek egyébként az elpusztításunkat eredményeznék.

A nyomor kemencéjében választottalak téged. „Választani” itt annyit jelent: „megkülönböztetni”. Azt „választjuk”, amit megőrizni és megvédeni akarunk, amint korábban már mondta ebben az értelemben: „a jót választani és a gonoszt megvetni” (v. ö. Ézs7:15).

[955] A Károli-fordítás szerint: *Ímé, megtisztítottalak, de nem úgy, mint ezüstöt, megpróbáltalak a nyomor kemenczéjében*. – *a ford*.

Ezzel az Ígével tehát azt mutatja meg, milyen nagy is a különbség a jó emberekre kiszabott büntetések, valamint azon büntetések között, amit a gonoszok kénytelenek eltűrni, s ami végül a pusztulásukhoz vezet. Minket viszont, ha az Úr meg is éget és át is döf, mégis elfogadott, s fenntartja kedvességét irántunk még a megpróbáltatások közepette is, sőt jobban megpróbáltakként jövünk ki azokból, az Ő számára kedves illatáldozatként. Egyszóval, a próféta arra utal, hogy az Úr, még ha úgy tűnik is, hogy veszni hagyja népét, akkor is kegyes irántuk.

11. *Enmagamért*. Ugyanazt a kijelentést ismétli, amit korábban tett, de hozzáad egy afféle kérést, amit a héber szerzők szoktak alkalmazni, mikor olyasvalamiről beszélnek, ami abszurd: „mert hogyan szentségteleníttetnék meg nevem?"

És dicsőségemet másnak nem adom. Ezt a második mondatot a kifejtés kedvéért tette hozzá. Ézsaiás tehát a kifejezések formáinak megsokszorozásával most azt díszíti fel, amit korábban néhány szóval mondott, s emelkedetté teszi a stílusát. S ez nem pusztán az előző kijelentés magyarázata csupán, hanem inkább annak díszítése, hogy még inkább megerősítse. Ezekkel a szavakkal azt érti: az emberek mindent megtesznek, hogy „megszentségtelenítsék Isten nevét", s „dicsőségét másnak adják", de az Úr az Ő csodálatos gondviselésével szembeszáll ezzel a gonoszsággal, s épségben megtartja az Ő dicsőségét. Jóllehet tehát a saját hibánk folytán elvetjük Isten dicsőségét, Ő mégis megőrzi azt úgy, hogy közben a mi védelmezőnk is. Ebből csodálatos vigasztalást kell merítenünk, amint azt már más igeversek esetében megmutattuk.

Nem adom. Azaz, „nem tűröm, hogy a dicsőségemet elvegyék tőlem". Ez megtörténne, ha Izrael Istenét kigúnyolnák népe romlása és pusztulása miatt, ahogyan a gonosz emberek szokták az Isten népét efféle istenkáromlásokkal gúnyolni, mikor el vannak nyomva: „Hol az ő Istenök?" (Zsolt79:10) Mózes is megnevezett egy ismerős okot, amiért az Úr vonakodott megsemmisíteni az egész nemzetet. Nehogy „szorongatóik a dolgot félremagyarázzák, és hogy ezt mondják: A mi kezünk a hatalmas, és nem az Úr cselekedte mind ezt!" (5Móz32:27) S valóban, mikor az Úr haragja jeleinek kimutatásával megretteni a hívőket, akkor nem marad más menedék, mint az, hogy megemlékezik majd örökbefogadásáról, s nem teszi ki szent nevét a pogányok átkozódásának. S a próféta sem csak egyszerű hálára buzdította ezekkel a szavakkal a népét, hogy ismerjék el: kizárólag Isten kegyelme folytán maradtak fenn, hanem az esdeklés alapját és pajzsot mutatott a hívőknek, amivel ellenállhatnak a kétségbeesésnek.[956]

12. *Hallgass rám Jákób*. Korábban már elmagyaráztuk az okot, amiért az Úr kijelenti örökkévalóságát. Azért, hogy tudjuk: Ő mindig ugyanaz, s ne a saját képességeinkhez mérjük. Azt parancsolja, hogy „hallgassunk Rá", mert ha nem hajtjuk Hozzá a füleinket annak következményeképpen tévelyegni fogunk és a hamis vélemények félrevezetnek minket.

És Izráel, én elhívottam. Mikor azt mondja, hogy Izrael „az Ő elhívottja", ezzel közvetve szembeállítja ezt a kijelentést az elvetettséggel, amiről a fejezet elején beszélt. Megmutatta ugyanis, hogy a zsidók hamisan vették magukra ezt a nevet és fölöslegesen dicsekedtek vele, mivelhogy nem bizonyultak valódi izraelitáknak. Itt épp ellenkezőleg azt állítja, hogy „Izrael az ő elhívottja". Pontosan úgy, ahogyan egy atya, a fiát feddvén elfajultnak nevezi, de utána mégis elfogadja a fiának, az Úr is megmutatja: a zsidók annyira megromlottak, hogy joggal vethetné el őket, s jóllehet nem érdemelik meg a megtiszteltetést, hogy az Ő családjához tartozzanak, mégis ügyel az elhívására, amit semmiféle emberi hálátlanság, vagy gonoszság sem helyezhet hatályon kívül.

Én vagyok az első és én az utolsó. Ebben az igeszakaszban az אף (*aph*), *sőt (és)* kötőszó folytonosságot jelöl, mert nem mást szögez le, mint hogy Isten mindig egy és

[956] "Mais pareillement a mis une priere en la bouche, et un bouclier au bras des fideles pour resister a la tentation." "Hanem egyidejűleg imát ad a szájukba, s pajzsot a hívők kezébe a kísértésekkel szembeni ellenálláshoz."

ugyanaz, s az emberekhez hasonlóan nem változtatja, vagy másítja meg a tanácsvégzését (Rm3:3, 11:29). Ezen az alapon mondja, hogy *Ő az első és az utolsó*.[957] Itt azonban azt is észre kell venni, hogy Ézsaiás nem Isten örökkévaló lényegéről beszél, hanem a mi hasznunkra alkalmazza a tanítását, hogy megtudhassuk: Ő mindig is ugyanolyan lesz hozzánk, amilyen mindig is volt, s jusson eszünkbe Őt a bálványoktól megkülönböztetni, nehogy az értelmünk a hóbortos koholmányoktól félrevezettetvén kiessen az istenfélelemből.

13. *Hiszen kezem veté e föld alapját*. Itt a próféta világosabban megmagyarázza, mire gondolt az előző versben. Miután beszélt Isten velünk kapcsolatos állandó és nem változó akaratáról, most dicséri is Isten hatalmát azokban a munkákban, melyeket naponta szemlélünk. Ezekben a munkákban mondhatjuk, hogy az Úr megláttatja Magát velünk, s előjőve szentélyéből ezekkel, mint eszközökkel közeledik hozzánk.

És jobbom mérte ki, vagy *tartotta fenn az egeket*.[958] Akár a „kimérte", akár a „fenntartotta" kifejezéssel fordítjuk a טפחה (*tippechah*) szót, a jelentés ugyanaz lesz, s nekünk nem kell sokat törnünk a fejünket a szó magyarázatát illetően. A „kimérte" szóval Isten bámulatos bölcsességét jelzi abban, hogy minden oldalról olyan pontosan be van állítva az egek hatalmas kiterjesztése, hogy se messzebb nincs, se közelebb nincs a Földhöz, mint amennyire a rend fenntartása végett előnyös, s ebben a csodálatos kiterjesztésben semmi akadozó, vagy oda nem illő nincsen. Ha a „fenntartotta" szót tartjuk jobbnak, akkor az is egy rendkívüli dicsérete Isten bölcsességének és hatalmának, mert folytonos mozgásban tartja az egek hatalmas tömegét, miközben az egyik oldalra sem billen, vagy hajlik jobban a másiknál.

Ha én szólítom őket, mind itt állnak, vagy *mind együtt állnak*. Ez az utolsó mondat, melyben azt mondja, hogy minden készen áll az Ő parancsára, egyeseknek nagyobb nehézséget okozott, mert vonatkoztatható mind az első teremtésre, mind a világ folytonos kormányzására. Ha ez első teremtésre vonatkoztatjuk, a jövő idejű יעמדו (*yagnamdu*), *itt fognak állni* a múlt idő helyére kerül: „Amint az Úr megparancsolta, hogy jelenjenek meg, azonnal engedelmeskedtek", amint a zsoltáros mondja: „Mert ő szólt és meglett, ő parancsolt és előállott" (Zsolt33:9). Ha azonban elfogadjuk ezt a jelentést, a *mind* szó, ami hozzátesz, látszólag összeütközésbe kerül a Mózes által elmondott teremtéstörténettel. Az ég és a föld ugyanis nem egyetlen pillanat alatt teremtetett és szépült meg, hanem először minden alaktalan és zűrzavaros volt, s az Úr utána állította őket rendbe (1Móz1:2-6). A válasz könnyű, mert a próféta nem mond többet, csak azt, hogy az Úr, akaratának puszta kifejezésével teremtett minden dolgot, s adta meg mennynek és földnek a formáját, azaz ezek azonnal engedelmeskedtek a parancsának.

Én azonban mégis szívesen kiterjesztem a világ folytonos kormányzására, mintha ezt mondta volna: „A menny és a föld engednek az Úr tekintélyének, és engedelmeskednek a hangjának, s azok a testek, melyek a legnagyobb távolságra vannak egymástól, saját maguktól mozognak a legnagyobb harmóniában, mintha egy kerék hozná őket egyazon mozgásba. S noha a mennyet és a földet hatalmas űr választja el egymástól, az Úr hangja mindenütt hallatszik, Neki nincs szüksége hírnökökre az Ő akaratának tudatása végett, hanem a legkisebb kifejezéssel abban a pillanatban mindent végrehajt". Van olyan fejedelem, akinek a szolgái mindenhol azonnali engedelmességgel adóznak neki? Természetesen nincs. Ezért tehát Isten hatalma végtelen, széltében-hosszában kiterjedt és elér a világ minden egyes pontjáig, amint a Szentírás kijelenti (Zsolt47:3), és amint a hit útbaigazításaival megtanuljuk.

14. *Gyűljetek egybe mind, és halljátok meg*. Kétségtelen, hogy a próféta a zsidókhoz szól, noha semmi olyasmit sem mond,a mit ne lehetne mondani mindenkinek. Mivel azonban a hitetlen és vallástalan embereknek nincsenek füleik, nem ezen az alapon szólítja fel őket, hogy „halljanak". Tudjuk, hogy a zsidók más nemzetekkel szemben abban a kiváltságban

[957] „Azaz, természete örök, nem függ semmitől, s Ő minden dolognak a kezdete és a vége, mint az Ézs41:4-ben és 44:6-ban." — *Rosenmüller.*
[958] A Károli-fordítás szerint: *és jobbom terjeszté ki az egeket – a ford.*

részesültek, hogy Isten kijelentette Magát nekik (Zsolt147:19-20, Rm3:2). „Ismeretes az Isten Júdában”, mondja a zsoltáros, „nagy az ő neve Izráelben” (Zsol76:1). Annál megbocsáthatatlanabb volt lustaságuk, vagy makacsságuk, hogy alig fordítottak valami figyelmet a saját jólétükre. Honnan származott volna könnyelműségük, vagy lázadásra való hajlandóságuk, mint onnan, hogy alulértékelték, vagy megvetették a mennyei tanítás felbecsülhetetlen kincsét? Ők tehát rászolgáltak a próféta éles és komoly feddésére, aki most felkiált ellenük, s megjegyzi: gonoszul és romlott módom megegyeztek egymást közt, hogy Isten kegyelmét árnyékba vetik.

Ki jelenté meg közülök ezeket? Itt Isten látszólag megengedi a zsidóknak, hogy nyilvánosságra hozzanak bármiféle ellenvetést, amelyet meg tudnak fogalmazni, hasonlóan azokhoz, akik bízván ügyük jó mivoltában, megpróbálnak csipkelődni ellenségeikkel: „Hozakodjatok elő érveitekkel, ha van bármiféle éleslátásotok, mutassátok meg azokat”. Önszántából támadja tehát meg őket, s ad nekik engedélyt megmutatni, ha van bármiféle érvük arra vonatkozólag, hogy ezeket a dolgokat a pogányok istenei is előre megmondták. Ugyanezt a szeme előtt tartva ismétli, ami a következő versben szerepel: „Én, én szóltam”. Az egész célja annak megmutatása, hogy a zsidók annak következtében ingadoznak, sőt pártolnak el, hogy nem értékelik kellőképpen: micsoda rendkívüli áldás Isten szent szájából megtanulni mindazt, amire az üdvösségükhöz szükségük van.

Az, kit az Úr szeret, elvégzi akaratját Bábelen. Egy egyedi esetet említ, miszerint most Isten kegyeskedett előre megmutatni nekik a babiloni fogságuk végét. Nem nevezi meg Círuszt, mint ennek a kegynek a kiszolgáltatóját, de mintha egy ismert és megállapított emberről beszélne, azt mondja, hogy Isten őt választotta Babilon erővel történő bevételére. A *szeret* szót nem abszolút értelemben használja, hanem προς τι, utalással a konkrét célra, ez tehát a hadjárat sikeres eredményére korlátozódik. Hasonló módon, a konkrét cél tekintetében volt Saul drága Istennek, sőt még a prófétálás ajándékát is megkapta (1Sám10:10). Más a helyzet a hívőkkel, akiket az Úr változhatatlan szeretettel ölelt át, s akiket soha nem enged elbukni Önmaga mellől. A próféta arra utal, hogy Círusz erővel veszi be Babilont annak következtében, hogy Isten rendeletére és irányítására vállalta fel ezt a munkát, valójában nem a saját szándékából, hanem úgy, ahogyan Isten még a tudatlan és vak embert is ráveszi, hogy oda menjen, ahová Neki tetszik, vagy hogy akarata ellenére is engedelmeskedjen. A próféta ugyanis nem tapsol Círusznak az önkéntes engedelmessége okából, hanem inkább Isten gondviselését magasztalja fel, amivel minden embert az Ő tanácsvégzéseinek végrehajtására késztet.

És karja.[959] Egyesek a „kar” szót alanyesetben, mások tárgyesetben olvassák, ez azonban nem sokat változtat a jelentésen. A *kart* itt „munka” jelentéssel kell értelmezni és átvitt értelemben venni, így az igeszakasz gördülékenyebbé válik: „Végrehajtja tanácsvégzését Babilonon, és munkáját a babiloniakon”. Tudjuk ugyanis, hogy a próféták stílusának megkülönböztető sajátossága, mikor összekapcsolják az Úr „munkáját” és az Ő „tanácsvégzését”. Közvetve a zsidókat is megfeddi a hálátlanságuk miatt, amiért elvetették, hogy higgyenek Isten ígéreteiben jóllehet Ő mintegy ujjal mutat az eseményre, s nagyon más módon beszél, mint ahogyan akár a jósok, akár a hamis istenek beszélnek. Egyszóval arról akarja meggyőzni a zsidókat, hogy Babilon ostrom által történő bevétele „az Úr munkája” lesz annak érdekében, hogy végül az egyház megszabadulhasson.

---

[959] „’És karja megláttatik (vagy meglátszik) a babiloniak földjén.’ Itt Círuszról beszél”. – *Jarchi*. „Mások a ב (*beth*) betoldása nélkül feltételezik, hogy ez a kifejezés tartalmaz egy elhallgatást és így olvassák az Ígét: ’ÉS karja a babiloniakat’, azaz ’És karja (sújtja, vagy háborúzik velük) a babiloniakat’. Köher, arra gondolván, hogy az וזרועו כשדים (*uzeronio kassedim*) szavakban nincs kihagyás, így magyarázza a jelentésüket: ’És a babiloniak az ő karja’, azaz a támogatóik lesznek. ’Mert’, teszi hozzá, ’nem csekély következménye van, ha igaz, amit Xenophon leírt Gobryasról és Gadatesről (Cyroped. 4:24, 5:11), mármint hogy babiloniak voltak. Azaz, a szövetségesek, a barátok, de bárki, aki a másikat segíti, az illető karjának számít.” – *Rosenmüller*.

15. *Szerencsés lesz útja*. Ismét emlékezteti a zsidókat a próféciákra és Istennek követeli azért a dicsőséget, hogy a megfelelő időben előre jelezvén az eseményt minden kétséget kizárt. Ezután hozzáteszi, hogy mindaz, ami előre megmondatott, be is teljesedik. Ennek megfelelően, a névmás ismétlésével *Én, én szóltam* kettős hangsúly van jelen. Először, hogy senki más, csak Izrael Istene beszélt a jövőbeli és rejtett eseményekről, másodszor, hogy mivel Ő hűséges és soha nem csap be, mindazok az események, melyeket előre jelzett kétségtelenül be is fognak következni. Ennek megfelelően a vers utolsó mondatában a ו (*vav*) kötőszó jelentése szerintem *következésképpen*. Itt Ézsaiásnak két cél lebegett a szeme előtt. Először, hogy a fogoly zsidók várhassák a szabadulást, másodszor, hogy miután megszabadultak, Istent ismerjék el eme nagyon értékes áldás Szerzőjének, s ne képzeljék, hogy emberi segítséggel, vagy a véletlen folytán következett be.

És őt el is hívtam, elhoztam őt. Kijelenti, hogy minden szerencsésen zajlik majd Círusszal, mivel Jehova „hívta őt el". Nem mintha megérdemelte volna ezt a nagy kegyet, vagy a saját képességeivel, vagy erejével szerezte volna azt meg, hanem az Úrnak tetszett Círusz közreműködését felhasználni népének megszabadításában. Ami pedig azt illeti,hogy az előző versben *szeretettnek* nevezte, most pedig azt mondja, hogy „elhívta és elhozta", nemrég már megmagyaráztam, hogy ez nem vonatkozhat Istennek arra a szeretetére, mellyel gyermekeiként örökbe fogad és Magához hív minket, mert ebben az értelemben Círusz nem volt „szeretett", vagy „elhívott". Noha nagy erényekkel ruháztatott fel, hatalmas bűnök is szennyezték: becsvágy, hatalomvágy, kapzsiság, kegyetlenség, és más bűnök, siralmas vége pedig megmutatta, hogy miféle ember volt ő. A próféta tehát úgy érti: Isten kegyes volt Círuszhoz egy külső áldás ráruházásával, de nem azzal, hogy örökbe fogadta volna, s megadta volna neki azt a kegyelmet, amit a választottaknak adományoz. Fontolóra kell vennünk az okokat, amiért ezeken a neveken nevezi őt. Azért, mert felhasználja az ő közreműködését az egyház megszabadításában, amint azt már elmondtuk.

16. *Közelgjetek hozzám, halljátok ezt*. Megint a zsidókhoz szól, s megparancsolván nekik, hogy közeledjenek, mondhatni elébük siet és kegyesen fogadja őket. Egyidejűleg azonban közvetve vet egy pillantást a lázadásukra is, megmutatván, hogy nem lennének képesek átvenni a szilárd tanítást, ha nem vonnák el magukat a tévelygéstől. Nem kis bűn volt, hogy ennyire eltávolodtak Istentől, Akivel baráti módon kellett volna egyesülniük. Hatalmas távolságra voltak Tőle, de nem térben, hanem a szívbéli egyetértés vonatkozásában. A „közeledni" tehát azt jelenti, hogy félretesszük természetes hajlamainkat, s készen állunk meghallgatni Őt. S ennek az Ő kegyelméből kell fakadnia, mert mi soha nem leszünk képesek ezt megtenni, ha Ő nem vezet Magához minket.

Nem szóltam eleitől fogva titkon! Az igemagyarázók különféleképpen magyarázzák ezt a szakaszt. Sokan Krisztusra vonatkoztatják, bár a próféta semmi effélére nem gondolt, s óvakodnunk kell a heves és erőltetett magyarázatoktól. Mások magára a prófétára vonatkoztatják, de ez sem alkalmasabb, mert ez az értekezés nem vonatkoztatható emberre. Én tehát úgy vélem, hogy Ézsaiás Istent mutatja itt be beszélőként, mivel „eleitől fogva", azaz attól az időtől kezdve, mikor elkezdte kijelenteni Magát atyáiknak nem beszélt homályosan, vagy titkon. Ebből következik, hogy minden bennük megmutatkozó tudatlanság a romlottságuknak tulajdonítandó, mivel önszántukból mondtak le a világosságról.

Mióta ez történik, ott vagyok! Mikor azt mondja, jelen volt, mikor az esemény történt, ez azt jelenti, hogy amit a szájával kimondott, azt erejével és hatalmával végrehajtotta. Joggal állítja tehát, hogy jelenlétének jeleit adta mikor minden dolgot elvégezvén nemcsak a próféciák igazságtartalmát bizonyította magával az eseménnyel, de azt is megmutatta, hogy a véletlennek feltételezett dolgokat is az Ő tekintélye irányította. Egyszóval azért említi Isten ősrégi ígéreteit és azok beteljesedését, hogy megmutassa: Isten mindig is egy és ugyanaz lesz. Azok, akik azt mondják, hogy Ézsaiás lélekben jelen lesz, mikor az Úr visszahozza a népét, erőszakot tesznek a próféta szavain és semmit azokkal egyezőt nem mutatnak fel.

És most az Úr Isten engem küldött. Ézsaiás most önmagáról kezd el beszélni, s ezt a kijelentést az előző tanításra vonatkoztatja, majd bizonyságot tesz róla, hogy az az Isten, Aki a kezdetektől fogva beszélt, most általa szólt. Következésképpen ugyanúgy kell hinnünk azokban a dolgokban, amiket Isten most rajta keresztül mondott, mintha Ő látható módon lenne jelen. Ebből egy hasznos tanítást kell származtatnunk, nevezetesen hogy minden csodát, amiket az Úr tett, emlékezetünkbe kell idéznünk, hogy megerősíthessük az Ő igazságát a szívünkben. Nem csekély érv, hogy az Úrnak a kezdetektől fogva van elkülönített népe, akiket tanított, akiknek bizonyos ígéreteket tett, akiknek ezeket az ígéreteket be is teljesítette, s akiket soha be nem csapott még a legkisebb dolgokban sem, mert minden dolog elvégeztetett és beteljesedett a megfelelő időben. Valahányszor tehát bármiféle kétely merül fel, ezekhez a példákhoz kell fordulnunk: „Isten mindig megsegítette az Ő népét, s nem most először szólt hozzájuk, és soha nem csapta be őket homályos, vagy kétértelmű szavakkal, hanem mindig nyíltan és világosan beszélt". Azaz, a próféta azt jelenti ki, hogy semmit sem magától szól, hanem Isten küldte Őt, Aki már megbizonyította Magát igaznak.

És az ő lelkét. Nem azért említi „a Lelket", mintha valami Istentől különbözőről szólna, hanem mivel a Lélek egylényegű Istennel. Isten egyetlen lényegében ismerünk el ugyanis három Személyt. Azért nevezi meg „a Lelket", mert egyedül Ő minden próféta tanítója és igazgatója. Pál azt mondja, hogy „Isten ajándékai különbözőek, de egy és ugyanazon Lélek cselekszik minden dolgot mindenekben" (v. ö. 1Kor12:3, 6). Ez az igeszakasz egyben világos bizonyítéka is a Lélek isteni mivoltának, mivel a prófétákat Ő küldte. Egyedül Istenre tartozik ugyanis a próféták elküldése, amiképpen egyedül a fejedelem tekintélye által küldetnek a követek. S mivel ezt a Lélek teszi meg – hisz Ő irányítja őket és ad nekik erőt és hatékonyságot, ezért kétségtelen, hogy Ő is Isten.

Ebből az igeszakaszból azt is megtanuljuk, hogy azokat, akiket nem a Lélek eme igazgatása vezet, noha azzal dicsekszenek, hogy őket Isten küldte, mégis el kell utasítanunk. Mint például a pápista farkascsordákat, akik a pásztorok és a tanítók nevével kérkednek, s pimaszul dicsekszenek a küldetésükkel, noha teljes mértékben szembeszegülnek Isten Lelkével és az Ő tanításával. Hiába hencegnek azzal, hogy őket Isten küldte, vagy hatalmazta fel, mikor nincsenek felékesítve a Lélek ama ajándékaival, melyek szükségesek egy efféle hivatal ellátásához. Azt állítani, hogy rendelkeznek a Lélek ihletésével, miközben teljességgel híján vannak a hitnek a és a tanítás legcsekélyebb szikrájával sem rendelkeznek, szélsőségesen undorító. Tekintsünk csak a süveges püspökök gyülekezetére, melynek nagyobbik része közismerten tudatlan, s háromszázból közülük talán ha tízet találunk, akiknél megvan a kegyesség kezdetleges alapelemeinek szerény részesedése. Mi lehet ostobább, mint mikor egy efféle gyülekezet azzal henceg, hogy „a Lélek" vezeti őket?

17. *Így szól az Úr*. Én ezt a verset összekapcsolom az ezután következő néggyel, mivel ugyanarról a dologról szólnak, s mivel bennünk szabadulást ígér az Úr az Ő népének, de oly módon, hogy először is megmutatja: a saját hibájuk miatt kerültek rabszolgaságba. Azaz, a nép nem morgolódhat és ellenkezhet, hogy jobb lett volna nekik a szülőföldjükön maradni, ha az Úr segíteni akart rajtuk, mintsem elvitetni, majd visszahozatni, mert azokról az orvosokról, akik azt a betegséget gyógyítják, amit megelőzhettek volna, azt tartják, hogy kevesebb köszönetet érdemelnek. A próféta tehát ezzel száll szembe és megmutatja, hogy minden a népre a saját hibájuk következtében zúdult, s elkerülhették volna ezt a pusztulást, ha engedelmeskedtek volna az Úr parancsolatainak. Megmutatja tehát, hogy ez a nép gonoszságának jogos büntetése volt, mert nem az Úr gátolta meg korábban a népet a bővelkedés élvezetében, hanem ők utasították el az Ő kegyelmét. De azt is kijelenti, hogy az Úr túlteszi Magát ezen a gonoszságon a jósága által, mivel nem tűri, hogy a népe elpusztuljon, noha nyomorgatja őket egy ideig.

Tanítlak hasznosra. Ezalatt azt érti: Isten „*tanítása*" olyan, ami megtartja a népet biztonságban és szilárdan, ha arra támaszkodnak. S az Úr nem a saját kedvéért „tanít", hanem

azért, hogy az üdvösségünket segítse elő, mert belőlünk ugyan mi haszna lenne? Így tehát a „tanítással” gondoskodik mindegyikünk javáról, hogy tanulván abból, élvezhessük a bővelkedést. Mivel azonban a hálátlanságunk következtében elutasítjuk a nekünk ingyenesen kínált jótéteményt, mi más marad számunkra, mint nyomorultul elpusztulni? Joggal feddi meg tehát Ézsaiás a zsidókat azzal, hogy ha nem sikkasztották volna el önmaguktól a tanítás jótéteményét, akkor semmi nem maradt volna előlük rejtve, ami az üdvösségükhöz hasznos. S ha ezek a dolgok a törvényről mondattak, miszerint az Úr annak eszközével „hasznosra tanított”, mit mondhatunk az evangéliumról, melyben minden számunkra hasznos dolog teljes mértékben meg van magyarázva?[960]

Ebből az is nyilvánvaló, mennyire megdöbbentő a pápisták istenkáromlása, akik azt mondják, hogy a Szentírás olvasása veszélyes és ártalmas azért, hogy a tanulatlanokat elijesszék az olvasásától.[961] Akkor talán hamisággal vádolják Istent, aki a próféta szájával kijelenti, hogy ez „hasznos”? Vajon azt akarják, hogy nekik jobban higgyünk, mint Istennek? Bár pimaszul okádják istenkáromlásaikat, nekünk mégsem szabad eltántorodnunk a Szentírás tanulmányozásától, mert a gyakorlati tapasztalatból fogjuk megtanulni, mekkora szavahihetőséggel beszélt Ézsaiás, ha kegyesen és istenfélelemmel kezeljük a Szentírást.

Vezetlek. Ezek a szavak még világosabban megmutatják a hasznosságot, amiről az imént volt szó. A próféta úgy érti, hogy az üdvösség útja ki van jelölve a számunkra, ha odafigyelünk Istenre, mikor beszél, mert Ő kész arra, hogy a Vezetőnk legyen életünk egész folyamán, ha engedelmeskedünk Neki. Ezen a módon tesz Mózes bizonyságot arról, hogy „az életet és a halált adtam előtökbe” (5Móz30:19). S meg van írva: „ez az út, ezen járjatok” (Ézs30:21), mert a szent élet szabálya a törvényben foglaltatik, ami nem vezet félre. „Mikor én azt parancsolom néked ma”, mondja Mózes, „hogy szeressed az Urat, a te Istenedet, hogy járj az ő útain, és tartsd meg az ő parancsolatait, rendeléseit és végzéseit, hogy élj és szaporodjál, és megáldjon téged az Úr, a te Istened a földön, a melyre bemégy, hogy bírjad azt” (5Móz30:16).

18. *Vajha figyelmeztél volna parancsolataimra!* Mivel az emberek panaszkodhattak volna, hogy fogságba vitettek, a próféta, szembe akarván szállni ezekkel a zúgolódásokkal, megmutatja az okot, ami nem más, mint hogy nem vetették magukat alá az üdvösség tanításának, s nem engedték meg maguknak, hogy abból bármi előnyük származzon. Kétségtelenül Mózes énekére utal, melyben majdnem teljesen ugyanaz a kifejezésforma található meg: „Vajha eszesek volnának, megértenék ezt!” (5Móz32:29). A לוא (*lu*) kívánságot jelent: Ó bárcsak!, vagy *Vajha!*

Az Úr nemcsak panaszt emel a zsidók ellen, amiért nem becsülték meg a nekik kínált előnyt, vagy „hasznosságot” (17. vers), hanem egy atyához hasonlóan sajnálja gyermekei nyomorult mivoltát, mert nem leli örömét a nyomorúságainkban, s nem szigorú, amíg nem kényszerítjük arra a gonoszságunkkal. Ez tehát az emberi vonzalmak jelképes kisajátítása, mellyel Isten azok pusztulását szánja, akik inkább az önkéntes pusztulást, mintsem az üdvösséget választják. Ő ugyanis készen áll arra, hogy mindenféle áldásokat ruházzon ránk, ha nem hajtottuk volna Őt el a makacsságunkkal. Mégis ostobaság lenne megpróbálni behatolni az Ő titkos tanácsvégzésébe és azután kutakodni, hogy miért nem adta a Lélek hatékonyságát a külső Ígéhez. Itt ugyanis semmi sem hangzik el az Ő hatalmáról, hanem csak

[960] „Mikor Isten, a Megváltó mondja itt, hogy ’tanította a népét להועיל (*lehognil*) hasznosra’, s hogy gondoskodik valódi érdekeikről, akkor kétség sem férhet ahhoz, hogy ezt a kijelentést Önmagára vonatkozólag teszi, κατ αντιθεσιν, a bálványokkal, a hamis istenekkel ellentétbe állítva, amiknek az imádata nemcsak semmi jóval nem jár, de ártalmas és nagy bajt és kárt okoz az imádóiknak (v. ö. Ézs44:10 és 45:19). Ezért mondja Isten Jeremiás által is: ’Ha cserélt-é valamely nemzet isteneket? noha azok nem istenek. Az én népem pedig felcserélte az ő dicsőségét בלא יועיל (*belo yognil*) tehetetlenséggel!’, vagy inkább azzal, amiből nagy veszteségük és káruk származik.” – *Vitringa*.

[961] “Afin de destourner les idiots (qu’ils appellent) de lira dedans.” “Azért, hogy elriasszák ezeket az idiótákat (ahogyan nevezik őket) az olvasásától.”

az emberek keményszívűségének megfeddése szerepel, hogy menthetetlenekké legyenek. Természetesen valahányszor csak Magához hív Isten, világosan elénk tárja az Ígéjében a tökéletes boldogságot, amit mi bűnös módon visszautasítunk.

Olyan volna békességed, mint a folyóvíz. A *békesség* szó, amint azt már magyaráztuk, az összes kedvező eseményt jelenti. Mintha azt mondta volna: „A lelki áldások leggazdagabb bősége folyna tehozzád, s nem lenne okod bármiféle változástól rettegni, mivel Istennek a hívőkre áradó áldása sohasem szárad ki".

És igazságosságod, mint a tenger hullámai.[962] Magyarázhatjuk az *igazságosságot*, amit összekapcsol a *békességgel*, a közismert *ton bon droict* („a te igazságod) kifejezés jelentésével is. Én azonban az „igazságosság" szó alatt inkább egy jól szabályozott közösséget értek, melyben minden szabályos és jól elrendezett módon van irányítva. Mintha azt mondta volna: „Minden jól lenne vezetve otthonodban és minden bőségesen állna a rendelkezésedre". S joggal kapcsolja össze ezt az állapotot a „békességgel", mikor ugyanis a kormányzat megdől, minden rosszra fordul és rendetlenné válik, s teljesen lehetetlen, hogy élvezzük a „békességet", mikor nincs „igazságosság", azaz a dolgok igazságos és pártatlan intézése. Ha tehát „békességre" vágyunk, akarjuk azt az áldott állapotot is, mikor az Úr az áldásait árasztja ránk. Itt egyes kommentátorok a lelki „igazságosságról" és a bűnök bocsánatáról spekulálnak, de messze vándorolnak a próféta szavainak jelentésétől, ami világos és nyilvánvaló.

19. *És olyan volna magod, mint a tengernek fövénye*. Ez szintén a boldog életre vonatkozik, amikor az utódok megsokasodnak, akiknek a segítségével az idősek munkája könnyebbé válik, s akik „szólnak az ellenséggel a kapukban". A zsoltáros „a hős kezében levő nyilakhoz" hasonlítja őket, s boldognak mondja, „a ki ilyenekkel tölti meg tegzét", azaz akinek sok ilyen gyermeke van (Zsolt127:4-5). Mikor a *fövenyt* említi, ezzel látszólag az Ábrahámnak tett ígéretre utal: „és bőségesen megsokasítom a te magodat mint az ég csillagait, és mint a fövényt, mely a tenger partján van" (1Móz22:17). S ugyanazt a kijelentést ismétli különböző szavakkal, a héber írások szokásának megfelelően, a *mag* szóval helyettesítve a „gyermekeket", valamint *kövecskékkel* a „homokot". Egyszóval megmutatja: a nép meggátolta Istent abban, hogy élveztesse velük ennek az ígéretnek a gyümölcsét.

Nem vágatnék ki és nem pusztulna el neve. Eljutván ennek a kegynek a megszakadásáig most közvetlenebb kifejezésekkel feddi meg őket, amiért a szétszórattatást keresték, miután Isten keze összegyűjtötte őket. A *név* szó alatt ugyanis a nép ama törvényes állapotát érti, ami mindig virágzott volna, ha az áldást nem fordították volna el a maga útjáról. Amit a nép „kivágattatásáról" mond, azt Kánaán földjére kell vonatkoztatni, amelyről Isten népe kivágattatott, s így látszólag kivettetett az atyai házból. A templom ugyanis, amelytől megfosztattak, Isten jelenlétének a jelképe volt, a föld maga pedig az áldott örökség foglalója, vagy záloga. A fogságba kerülés után tehát úgy látszott, hogy a nép kivágattatott és száműzetett Isten jelenlétéből, és nem látta volna jelét az isteni segítségnyújtásnak, ha az Úr nem enyhítette volna megpróbáltatásaikat ezekkel az ígéretekkel. S gondosan meg kell figyelnünk ezt a nyomorúságot, melynek során messze országba száműzettek, ahol nem volt templomuk, sem áldozataik, sem vallásos összejöveteleik. Azoknak ugyanis ‚akiknek manapság nem áll rendelkezésükre egyházforma,[963] sem a sákramentumok, sem az Íge kiszolgáltatása, úgy kell önmagukra tekinteniük, mint akik bizonyos fokig kivágattak Isten jelenlétéből, és meg kell tanulniuk vágyakozni az egyház helyreállítására, valamint komoly imában folytonosan könyörögni azért.

20. *Menjetek ki Bábelből*. Ez ennek a tiltakozásnak a második mondata, melyben az Úr ünnepélyesen bejelenti, hogy Ő lesz népének Megváltója, noha méltatlanok és hálátlanok voltak. Miután kijelentette, hogy ellátta a jó tanító hivatalát, de a nép elutasította, hogy meghallgassák, így a maguk hibájából vonták a fejükre a fogság büntetését, most

[962] A Károli-fordítás szerint: *és igazságod, mint a tenger habjai – a ford*.
[963] "Nulle forme d'Eglise."

fáradhatatlan béketűrését jelenti ki, hozzátéve, hogy továbbra is segíteni fogja őket azért, hogy kihozza a rabszolgaságból. Ezért tehát megparancsolja nekik, hogy jöjjenek ki Babilon földjéről, ahol fogságban voltak. Ebből látjuk, hogy Isten az Ő kimondhatatlan jóságában jóllehet joggal panaszkodhatna ránk, mégis enyhíti megpróbáltatásainkat, és megsegíti azokat, akik méltatlanok voltak, sőt azokat is, akik pimaszul elutasították az Ő kegyelmét.

Ujjongásnak szavával. Ez a szabadítás megerősítésére vonatkozik, mert bizonyosságot akart adni a teljességgel lehetetlennek tűnő ígéretnek. A kételyek eltörlése végett tehát fennkölt nyelvezetet használ áldásának felmagasztalására.

Jelentsétek meg. Leírja annak a meggyőződésnek az erősségét, amellyel a zsidókat buzdítani akarta. Mi ugyanis hangosan és bátran szoktuk kimondani azokat a dolgokat, amelyekben bizonyosak vagyunk, s ha bármiféle kételyünk támad, megszólalni is alig merünk, inkább némák maradunk. Ézsaiás úgy beszél egy jövőbeni eseményről, mintha már ténylegesen bekövetkezett volna, hogy a nép nagyobb és erősebb reménységet táplálhasson a szívében. Felszólító módot használ, ami sokkal erőteljesebb, s nagyobb hatást gyakorol elméinkre, mintha sima kifejezésekkel adta volna tudtunkra a mondanivalóját.

21. *Nem szomjaznak, bárha pusztaságon vezeti is őket*. Mivel a zsidók nem látták a számukra a hazatéréshez megnyílt utat, s mivel nagy és veszélyes pusztaság állta útjukat, a próféta kihangsúlyozza Isten erejét, és előhozakodik annak példáival, hogy semmiféle nehézség se rettentse meg őket. Ezért parancsol rájuk, hogy fontolják meg: volt-e Istennek elegendő ereje, vagy sem ahhoz, hogy kihozza atyáikat az egyiptomi rabszolgaságból, s keresztülvezesse a sivár pusztaságon, melyben ellátta őket élelemmel és vízzel, s minden, a létfenntartáshoz szükséges dologgal (5Móz16 és 17, 4Móz20). Itt a zsidók a szokásuknak megfelelően abszurd meséket koholnak, s olyan csodákat találnak ki, melyek soha nem történtek meg. S teszik ezt nem tudatlanságból, hanem önteltségből, amivel bármi, ami hihetőnek látszik, jóllehet semmiféle alapja sincs, könnyen megszerzi a támogatásukat. A próféta célja az volt, hogy emlékezetükbe idézze korábbi elindulásukat Egyiptomból, valamint a csodákat, amiket az Úr abban az időben tett. Ez, mint megjegyeztük, szokásos dolog volt a prófétáknál, mikor fennkölt kifejezésekkel akarták felmagasztalni az Úr munkáit. Ezért mondja Dávid is, mikor az általa megszerzett győzelmeket ünnepelte, hogy „a hegyek megremegtek és elolvadtak, az ég kettéhasadt és az Úr meglátszott a mennyben” (v. ö. Zsolt18:7), jóllehet semmi efféle nem történt vele. Ő azonban az Egyiptomból való szabadulást utánozza annak megmutatása végett, hogy az Úr, Aki ennek Szerzője volt, az ellenségei legyőzése során is a támogatója és a vezetője lesz, s hogy az Úr hatalmát nem kevésbé kell elismeri ezekben a győzelmekben, mint azokban a jelekben és csodákban.

A próféta is azt akarja, hogy a nép ezeket a csodákat hasonlóképpen szemlélje a hitetlenségük kijavítása végett, valamint azért, hogy meg ne kísérthesse őket semmiféle bizalmatlanság. Isten szent szolgái mindig arra a szabadulásra szoktak nézni azért, hogy megemlékezvén erről a hatalmas jótéteményről mindenki szívét megerősíthessék a reményben és a bizakodásban. Amint korábban is mondtuk, hogy a hívők dolga minden korban ennek a megszabadításnak a gyümölcsére való várakozás volt, hogy az Úr szüntelen előrehaladással a megszabadított nép vezetője lehessen. Ézsaiás tehát úgy érti: az Úr könnyedén legyőz minden akadályt, megnyitja a bezárt utat, bőségesen ellátja őket vízzel, így sem szomjan halni, sem szomjazni nem fognak – pontosan úgy, ahogyan korábban rendkívüli csodával vizet fakasztott a kősziklából, mikor a nép már azt hitte, hogy helyzetük reménytelen. Ezért nincsen ok a kétségbeesésre a hazatérésükkel kapcsolatosan, ha szemlélni és elhinni akarják Isten ama erejét, amit már megtapasztaltak.

22. *Nincs békesség, így szól az Úr, az istenteleneknek!* Az „így szól az Úr” szavakat egyes igemagyarázók zárójelbe teszik, mi azonban úgy tekintjük, hogy az előzőekben elhangzottakkal állnak kapcsolatban, miszerint az Úr megtagadja a gonosz emberektől azt a

„békességet”, amire nem méltók.[964] S ezt konkrétan azért adja hozzá, hogy a képmutatók a szokásukhoz híven ne táplálhassanak hamis bizonyosságot ezeket az ígéreteket illetően. Azért jelenti ki ugyanis, hogy az ígéretek nem rájuk vonatkoznak, hogy teljességgel kizárja őket az üdvösségből. Ézsaiásnak azonban szemlátomást más is a szeme előtt volt. A népnek nagyobbik része ugyanis az istentelenség befolyásolására elvetette ezt az áldást, így sok gyenge és erőtlen személy vonakodhatott és megrettenhetett a többség véleményére való tekintettel.[965] Ahogyan napjainkban is látjuk, hogy a gyenge lelkiismeretek felbolydulnak, mikor látják, hogy az emberek nagyobbik része megveti az üdvösség tanítását. A veszélybe került sok emberre nézve elfordítja elméiket az efféle kísértésektől, hogy ne zavarja meg őket a gonosz és hitetlen emberek tömege, akik elvetik Isten kegyelmét és bővelkedő állapotát, s nem lévén semmiféle tekintettel az efféle emberekre, magukhoz ölelhessék és élvezhessék ezt a jótéteményt.

[964] A szerző úgy érti, hogy a szavak eme olvasata helyett: „Nincs békessége az istenteleneknek, mondja Jehova”, ő inkább ekképpen olvassa: „Jehova ezt mondta az istenteleneknek:nincs békesség”. – *a szerk.*

[965] „Ezek a szavak azokra a zsidókra vonatkoznak, akik makacsul odaszánták magukat a bálványimádásra, s letelepedtek Babilonban, majd úgy döntöttek: inkább ott maradnak, mintsem hogy visszatérjenek a szülőföldjükre és az Úr vallásos tiszteletéhez. Kijelenti tehát, hogy ezeknek a személyeknek nem lesz meg az a boldogságuk, ami a szülőföldjükre hazatérőknek ígértetett meg.” – *Rosenmüller*.

49. fejezet

1. Hallgassatok reám, ti szigetek, és figyeljetek távol való népek: anyám méhétől hívott el az Úr, anyámnak szíve alatt már emlékezett nevemről.

2. Hasonlóvá tevé számat az éles kardhoz, keze árnyékában rejtett el engem, és fényes nyíllá tett engemet, és tegzébe zárt be engem.

3. És mondá nékem: Szolgám vagy te, Izráel, a kiben én megdicsőülök.

4. És én mondám: Hiába fáradoztam, semmire és haszontalan költöttem el erőmet; de az Úrnál van ítéletem, és jutalmam Istenemnél.

5. És most így szól az Úr, a ki engem anyám méhétől szolgájává alkotott, hogy Jákóbot Ő hozzá megtérítsem és hogy Izráel hozzá gyűjtessék; hiszen tisztelt vagyok az Úr szemeiben és erősségem az én Istenem!

6. Így szól: Kevés az, hogy nékem szolgám légy, a Jákób nemzetséginek megépítésére és Izráel megszabadultjainak visszahozására: sőt a népeknek is világosságul adtalak, hogy üdvöm a föld végéig terjedjen!

7. Így szól az Úr, Izráel megváltója, Szentje, a megvetett lelkűhöz, a nép undorához, a zsarnokok szolgájához: Látjátok királyok! és majd fölkelnek, fejedelmek, és leborulnak az Úrért, a ki hű, Izráel Szentjéért, a ki téged elválasztott.

8. Így szól az Úr: Jókedvem idején én meghallgattalak, és a szabadulás napján segítettelek; megtartlak és nép szövetségévé teszlek, hogy megépítsd a földet, és kioszd az elpusztult örökségeket;

9. Így szólván a foglyoknak: Jőjjetek ki! és azoknak, a kik sötétben ülnek: Lépjetek elő! Az utakon legelnek, és minden halmokon legelőjük lesz:

10. Nem éheznek, nem szomjúhoznak, nem bántja őket délibáb és a nap; mert a ki rajtok könyörült, vezeti őket, és őket vizek forrásaihoz viszi.

11. És teszem minden hegyemet úttá, és ösvényeim magasak lesznek.

12. Ímé, ezek messziről jönnek ímé, amazok észak és a tenger felől, és amazok Sinnek földéről!

13. Ujjongjatok egek, és föld örvendezz, ujjongva énekeljetek hegyek; mert megvígasztalá népét az Úr, és könyörül szegényein!

14. És szól Sion: Elhagyott az Úr engem, és rólam elfeledkezett az Úr!

15. Hát elfeledkezhetik-é az anya gyermekéről, hogy ne könyörüljön méhe fián? És ha elfeledkeznének is ezek: én te rólad el nem feledkezem.

16. Ímé, az én markaimba metszettelek fel téged, kőfalaid előttem vannak szüntelen.

17. Elősietnek fiaid, rombolóid és pusztítóid eltávoznak belőled.

18. Emeld fel köröskörül szemeidet, és lássad, mindnyájan egybegyűlnek, hozzád jönnek. Élek én, így szól az Úr, hogy fölrakod mindnyájokat, mint ékszert, és felkötöd, mint menyasszony.

19. Mert romjaid és pusztaságaid és elpusztult földed, mindez szűk lesz most a lakosságnak, és messze távoznak elpusztítóid.

20. Gyermektelenségednek fiai még ezt mondják majd füled hallatára: Szoros e hely nékem, menj el, hogy itt lakhassam!

21. És te így szólsz szívedben: Ki szűlte nékem ezeket? hisz én gyermektelen és terméketlen voltam, fogoly és számkivetett; és ezeket ki nevelte föl? Ímé, én egyedül maradtam meg; ezek hol voltak?

22. Így szól az Úr Isten: Ímé, fölemelem kezemet a népekhez, és előttök zászlómat felállatom, és elhozzák fiaidat ölükben, és leányaid vállukon hordoztatnak.

23. És királyok lesznek dajkálóid, fejedelmi asszonyaik dajkáid, arczczal a földre borulnak előtted és lábaid porát nyalják; és megtudod, hogy én vagyok az Úr, kit a kik várnak, meg nem szégyenülnek.

24. Elvétethetik-é a préda az erőstől, és megszabadulhatnak-é az igazak foglyai?

25. Igen, így szól az Úr, az erőstől elvétetnek a foglyok is, és megszabadul a kegyetlen zsákmánya, és háborgatóidat én háborítom meg, és én tartom meg fiaidat.

26. És etetem nyomorgatóiddal az önnön húsokat, és mint a musttól, véröktől megrészegednek, és megtudja minden test, hogy én vagyok az Úr; megtartód és megváltód, Jákóbnak erős Istene!

1. *Hallgassatok reám, ti szigetek!* Miután beszélt a nép jövőbeli megszabadulásáról, rátér Krisztusra, Akinek a vezetésével hozatott ki a nép Babilonból, amiképpen korábban Egyiptomból is. A korábbi próféciát ennek a tanításnak meg kellett erősítenie, mivel aligha remélhették, hogy az Úr megszabadítja őket, ha nem tekintettek volna Krisztusra mert egyedül Ő képes megvigasztalni és megerősíteni a csüggedt lelkeket. Tőle ugyanis nemcsak az örök üdvösséget kell várniuk, hanem az evilági szabadulást is. Emellett szokása a prófétáknak, hogy mikor az egyház helyreállításáról beszélnek, Krisztust állítják előtérbe, de nemcsak azért, mert Ő lesz az egyház főpapja, hanem mert rajta alapszik a nép örökbefogadása. A zsidók szintén, vagy közülük legalábbis azok, akiknek értelme bármennyire is ép, elismerik, hogy ez az igeszakasz nem értelmezhető másképpen, csak Krisztusra vonatkozóan. De az általunk felvázolt gondolatmenetet még mindig nem mindegyik magyarázó fogta fel, mert a próféta nem hirtelen átmenettel említi Krisztust, hanem összeszövi Őt az előző témával, mivel semmi más módon nem táplálhatta volna a nép a szabadulás reménységét, hisz Tőle függött a megbékélésük Istennel. S azért, hogy a stílus energikusabb legyen, Krisztust, mint beszélőt mutatja be, s nemcsak a zsidókhoz, de a tengeren túli, s a Júdeától nagy távolságra levő nemzetekhez is szól, akiknek, amint már korábban említettük, a „szigetek” nevet adja.[966]

Anyám méhétől hívott el az Úr. Felmerül a kérdés: Mi a természete ennek az elhívásnak? Látván ugyanis, hogy „magának kiválasztott minket Ő benne a világ teremtetése előtt” (Ef1:4), ebből következik, hogy az itt szereplő kiválasztás ez előtt az elhívás előtt történt meg, mert ez a kezdete és az alapja a mi elhívásunknak. Ennek megfelelően gondolható, hogy Ézsaiás sokkal kevesebbet mond a kelleténél mikor azt mondja, hogy „az anyaméhtől fogva” kapta az elhívást, mert már sokkal előtte megkapta azt. A válasz azonban könnyű, mert az itt tárgyalt téma ugyanis nem az örök kiválasztás, amellyel a fiaivá fogadott minket, hanem csak az a kijelölés, vagy megszentelés, mellyel Krisztus elkülöníttetett arra a hivatalra, hogy senki ne gondolhassa: anélkül furakodott be abba, hogy annak rendje és módja szerint megkapta volna a felhatalmazást. „És senki sem veszi magának e tisztességet”, mondja az apostol, „hanem a kit Isten hív el, miként Áront is. Hasonnlóképen Krisztus sem maga dicsőítette meg magát azzal, hogy főpap lett, hanem az, a ki így szólott hozzá: Én Fiam vagy te, ma szültelek téged.” (Zsid5:4-5) Ezenkívül a próféta nem az időszak kezdetét írja le, mintha csak az anyaméhtől kezdve kezdte volna Isten Őt elhívni, hanem mintha azt mondta volna: „Mielőtt kijöttem az anyaméhből, Isten úgy döntött, hogy nekem kell viselnem ezt a hivatalt”. Hasonlóképpen mondja Pál, hogy „elválasztotta Őt az anyaméhtől fogva” (v. ö. Gal1:15), noha „a világ teremtése előtt kiválasztatott” (v. ö. Ef1:4). Jeremiásnak is mondja: „Mielőtt az anyaméhben megalkottalak, már ismertelek” (Jer1:5). Röviden ennek a jelentése az, hogy Krisztus a mi testünket az Atya rendelése által öltötte Magára azért, hogy elláthassa a Megváltó hivatalát, amire kijelöltetett.

Anyámnak szíve alatt már emlékezett nevemről. Ennek ugyanaz a jelentése, mint az előbbi mondatnak: mert a „névről való emlékezés” alatt meghitt ismeretséget ért.

[966] Ézs11:11

Következésképpen megkülönbözteti Magát az emberek közönséges rendjétől, mert szokatlan és figyelemre méltó hivatalra választatott ki.

2. *Hasonlóvá tevé számat az éles kardhoz*. Kettős hasonlatot használ a „kardról” és a „tegezről” azért, hogy a tanítás hatalmát és energiáját jelezze. Továbbá megmutatja, hogy miért hivatott el, és miért kapott ennyire kiváló és bámulatos nevet, nevezetesen azért, hogy taníthasson, mert ezt érti a „száj” szó alatt. Krisztust tehát az Atya jelölte ki, de nem azért, hogy a fejedelmekhez hasonlóan uralkodjon a fegyverek erejével és körülvéve Magát külső védelmi eszközökkel, félelmet keltvén ezzel a népében, hanem az Ő egész tekintélye a tanításban rejlik, melynek prédikálásában akarja, hogy keressék és elfogadják Őt, mert sehol máshol nem lehet Őt megtalálni. Azzal hangsúlyozza ki „szájának” erejét, azaz a tanításáét, mely az Ő szájából származik, hogy „kardhoz” hasonlítja, mert „az Istennek beszéde élő és ható, és élesebb minden kétélű fegyvernél, és elhat a szívnek és léleknek, az ízeknek és a velőknek megoszlásáig, és megítéli a gondolatokat és a szívnek indulatait” (Zsid4:12).

És fényes nyíllá tett engemet. Most egy „nyílhoz” hasonlítja a száját, mivel nemcsak közelről sújt, hanem messziről is, és azokat is eléri, akik nagyon messze levőknek tűnnek.

És tegzébe zárt be engem. Miután beszélt a tanítás hatékonyságáról, Ézsaiás hozzáteszi, hogy Isten az Ő hatalmával megvédi Krisztust és a tanítását, így semmi sem állhat az útjába. S ezt nagyon szükséges volt hozzátenni, mivel amint Krisztus szája megnyílt, azaz amint az evangélium prédikálása megkezdődött, mindenfelől ellenfelek támadtak, megszámlálhatatlanul sok ellenség fogott össze az összezúzására. Így tehát a tanításnak tulajdonított hatékonyság nem lenne elegendő, ha ez a védelem nem adatna hozzá az ellenségek szétkergetése végett.

Emellett most nem Krisztus személyéről, hanem az egyház egész testületéről van szó. Valóban a Fejjel kell kezdenünk, de aztán rá kell térnünk a tagokra, s az Íge mindegyik szolgálójára kell vonatkoztatni azt, ami itt Krisztusról elhangzik. Ugyanis nekik is megadatik az Íge ama hatékonysága, hogy ne vagdossák hiába a levegőt a hangjukkal, hanem elérjék a szíveket és az elevenükbe vághassanak. Az Úr azt is megteszi, hogy az evangélium hangja ne csak egyetlen helyen hallatsszon, hanem az egész világon széltében-hosszában. Röviden, mivelhogy hűségesen a védelme alatt tartja őket, így bár ki vannak téve sok támadásnak, s a Sátán és a világ minden oldalról ostromolja őket, mégse térnek le az útjukról. Erről bőséges tapasztalati ismeretekkel kell rendelkeznünk, mert már egytől egyig réges-rég megsemmisültek volna az ellenségek összeesküvései és csapdái következtében, ha az Úr nem védte volna őket az Ő védelmével. S valóban, annyi veszély között majdnem csodálatos, hogy az evangéliumnak akár csak egyetlen hirdetője is megmarad. Ennek oka az, hogy az Úr vigyáz rájuk, az Ő árnyékával és „tegzébe rejti őket, mint nyilakat”, hogy ne legyenek nyíltan kitéve az ellenség támadásainak és meg ne semmisüljenek.

3. *Szolgám vagy te, Izráel*. Nagyon fontos összekapcsolni ezt a verset az előzővel, mivel megmutatja, hogy a próféta most nem egyetlen emberről, hanem egy egész nemzetről beszél, s ezt az igemagyarázók nem kellőképpen vették figyelembe. Ezt az igeverset nem szabad Krisztus személyére korlátozni, s nem szabad egyedül Izraelre vonatkoztatni, hanem ebben az esetben a Szentírás szokásos nyelvezetére kel figyelnünk. Mikor az egyház egész testületéről van szó, Krisztus szembetűnően kerül előtérbe, hogy Isten minden gyermeke belefoglaltassék. Hallottuk, mit mondott Pál: „Az ígéretek pedig Ábrahámnak adattak és az ő magvának. Nem mondja: És a magvaknak, mint sokról; hanem mint egyről. És a te magodnak, a ki a Krisztus.” (Gal3:16) Nem foglalja bele a gyermekek teljes sokaságát, akik Ábrahámtól származtak test szerint, látván, hogy közülük nem mindenki részesült az áldásból. Ismáel elvettetett, Ézsau elvetett volt, és sokan mások is kivágattak. Mikor a nép megszabadult Babilonból, csak egy csekély maradék jött el onnan, a többség ugyanis elutasította Isten bámulatos kegyességét. Hol volt tehát „a mag”? Krisztusban, Aki a Fő, s

tartalmazza Önmagában a többi tagot, mert benne egyesül és köttetik össze eltéphetetlen kötelékkel az egész mag.

Hasonlóképpen Izrael neve alatt, amin Krisztust érti, Ézsaiás a nép teljes testületét belefoglalja tagokként az egy Fej alá. Nem kell ezt furcsállanunk, mert Pál is, mikor az egységről beszél, az emberi testtől kölcsönzött hasonlathoz folyamodik, majd hozzáteszi: „azonképen a Krisztus is" (1Kor12:12). Abban az igeszakaszban Krisztus neve Izraelnek adatik, azaz a hívők egész testületének, akik tagokként csatlakoznak Krisztushoz, mint Főhöz. Egyszóval, az Úr ezzel a névvel az egyházat tiszteli meg, ami Krisztus menyasszonya, pontosan akképpen, ahogyan a feleség is megtiszteltetik a férje nevének és titulusának viselésével. Izraelt a „szolgájának" nevezi, azaz az egyházat, mivel az egyház „az igazságnak oszlopa és erőssége" (1Tim3:15). Isten ugyanis a egyházra bízta a gondviselést az Ő Ígéjéről, hogy annak szolgálataival hirdettethessen szerte az egész világon.

A kiben én megdicsőülök. Végül az igevers befejezéseképpen megmutatja, hogy mi ezeknek a szolgálatoknak a célja, s miért hívatnak el Isten által azok, akik az evangéliumot prédikálják: nevezetesen hogy buzgón megmutathassák az Ő dicsőségét és előmozdíthassák azt mások között, amit Krisztus is tanít nekünk az evangéliumban: „Atyám… dicsőítsd meg a te Fiadat, hogy a te Fiad is dicsőítsen téged" (Jn17:1). Ez hatalmas megtiszteltetés, mely a szegény, gyenge emberekre ruháztatik, mikor az Úr annak ellenére kijelöli őket az Ő dicsősége előmozdítására, hogy korruptak és romlottak. Ezért annál inkább ösztökélnünk kell magunkat az Ő szolgálatára és a Neki való engedelmességre. Isten azonban valamennyivel többet is ki akar fejezni, nevezetesen hogy a Sátán és az összes gonosz ember erőfeszítései ellenére Isten hatalma győzni fog, Krisztus dicsőségesen fog uralkodni, és Isten fensége ragyogni fog az Ő evangéliumában.

4. *És én mondám: Hiába fáradoztam*. A próféta fájdalmas panasszal hozakodik elő az egyház nevében, de teszi ezt oly módon, amint azt korábban megjegyeztük, hogy a Fővel kell kezdenünk. Krisztus tehát a tagjaival együtt panaszkodik arról, hogy munkája látszólag elvettetett. Kinyilatkoztatta ugyanis korábban az Ő szájából kijövő Íge erejének és hatékonyságának magasztos és szembeszökő dicséretét, az mégis alig tesz valami jót, s a dicsőség, amit Isten megkövetel, hogy a kiszolgáltatásától követel, nem ragyog elő. Ezért mutatja be az egyházat arról panaszkodóként, hogy a munkája gyümölcstelen, mert az emberek nem térnek meg a mennyei tanításra. Nagyon is szükséges volt, hogy a próféta ezt hozzátegye, először is azért, hogy tudhassuk: az általa említett gyümölcs nem mindig látható az emberi szem számára. Ellenkező esetben ugyanis megkérdőjelezhetnénk az Íge igazságát és kételyeket táplálhatnánk, hogy amit az emberek oly makacsul elvetettek, az valóban Isten Ígéje volt-e? Másodszor, szükséges volt azért, hogy rendíthetetlen szilárdsággal haladhassunk tovább, s rábízhassuk munkánkat az Úrra, Aki nem engedi meg, hogy az végül terméketlen maradjon. A próféta tehát az ellen a veszélyes kísértés ellen kívánt védeni, hogy ne veszítsük el a bátorságunkat az út felénél az emberek csökönyössége következtében. S valóban, Krisztus azért ezzel a panasszal kezdi, hogy semmi se gátoljon minket az Ő hivatalának ellátásában. A szavak jelentése világosabban is megfogalmazható a következőképpen: „Noha a munkám haszontalan, s noha majdnem minden erőmet kimerítettem anélkül, hogy bármi jót tettem volna, mégis elegendő, hogy Isten elfogadja az én engedelmességemet". Ez a jelentése annak is, amit hozzátesz:

De az Úrnál van ítéletem. Bár nem látjuk tisztán munkánk gyümölcsét, mégis az a parancs: legyünk elégedettek azon az alapon, hogy Istent szolgáljuk, Akinek az engedelmességünk elfogadható. Krisztus arra bátorítja és buzdítja az istenfélő tanítókat, hogy szorgalmasan iparkodjanak, míg felül nem emelkednek ezen a kísértésen, s félretéve a világ rosszindulatát, jókedvűen nem haladnak előre a szolgálatuk ellátásában, s ne engedjék meg, hogy szívük a fáradtságtól elgyengüljön. Ha tehát oly fokig tetszik az Úrnak próbára tenni a hitünket és az engedelmességünket, hogy úgy tűnik, mintha céltalanul fárasztottuk volna

magunkat, mégis a lelkiismeretünk eme bizonyságtételére kell alapoznunk. S ha nem örülünk ennek a vigasztalásnak, akkor végső soron nem a tiszta szeretet mozgat, s nem Istent szolgáljuk, hanem a világot és a saját becsvágyunkat. Az efféle kísértésekben tehát erről a kijelentésről kell megemlékeznünk.

Azt is észre kell vennünk azonban, hogy Krisztus és az egyház itt az egész világot vádolja hálátlansággal, mert az egyház oly módon panaszkodik Istennek, hogy a világgal veszekszik, amiért semmi jó hatást nem tett rá az evangélium tanítása, ami önmagában hatékony és erőteljes. Mégis, az egész szégyen ama emberek csökönyösségére és hálátlanságára hárul, akik elutasítják Isten neki felkínált kegyelmét és önként választják a pusztulást. Menjenek és vádolják most mindazok Krisztust, akik azt mondják, hogy az evangélium kevés gyümölcsöt terem, akik bűnös rágalmakkal mocskolják be annak tanítását, s akik hiábavalóként és haszontalanként teszik nevetségessé a mi munkánkat, s azt állítják, hogy épp ellenkezőleg, mi ösztönözzük lázadásra az embereket és a csökkentett felügyelettel a bűnbe visszük őket. Vegyék fontolóra, azt mondom, kivel van dolguk, s miféle előnyökre tesznek szert a pimaszságukkal, mert egyedül azoknak az embereknek kell elhordozni a szégyent, akik – már amennyire tőlük telik – maguk teszik az Íge prédikálását haszontalanná.

Az istenfélő szolgálóknak, akik keservesen siránkoznak azon, hogy az emberek oly nyomorultul pusztulnak el a saját hibájuk miatt, s akiket néha elnyel és elkoptat a szomorúság, ezzel a vigasztalással kell megerősíteni a szíveiket, s nem szabad annyira megijedniük, hogy pajzsot és kardot eldobjanak, bár néha azt képzelik, hogy így nekik is jobb lenne. Vegyék fontolóra, hogy ebben a dologban Krisztussal osztoznak, mert Krisztus nem egyedül Magáról beszél, amint korábban említettük, hanem felvállalja mindenki ügyét, akik hűségesen szolgálnak Neki, s ügyvédjükként mindenki nevében fogalmazza meg a vádakat. Figyeljenek ők is Pállal együtt az Úr napjára (1Kor4:4), s ne vegyék figyelembe ellenségeik hamis vádjait, korholásait és rágalmait, mert az Úrnál van ítéletük, s bár százszor is megrágalmazza őket a világ, a hűséges Isten mégis elfogadja és érvényesíti a Neki tett szolgálataikat.

Másrészről reszkessenek a gonosz emberek, a világ megvetői és a képmutatók, mikor ugyanis Krisztus vádol, nem lesz helye a védekezésnek, s mikor Ő kárhoztat, nem lesz senki, aki képes lenne felmenteni. Nekünk tehát óvakodnunk kell, nehogy a gyümölcs, aminek az evangéliumból kell származnia, a mi hibánkból vesszen el, mert az Úr azért mutatja meg a dicsőségét, hogy mi Krisztus tanítványaivá váljunk, és sok gyümölcsöt teremjünk.

5. *És most így szól az Úr*. Ezzel a verssel az előző kijelentést erősíti meg, s bővebb vigasztalást nyújt annak az elhívásnak és a lelkiismeret bizonyságtételének megismétlésével, amit mintegy erődnek kell tekintenünk. Nincs ugyanis semmi, ami nagyobb aggodalmat és izgalmat okozna nekünk, mint kételyeket táplálni azok tekintélye, vagy irányítása iránt, akik miatt mindent felvállalunk. Emiatt emlékeztet Ézsaiás minket az elhívásunk bizonyosságára.

A ki engem anyám méhétől szolgájává alkotott. Mindenekelőtt az istenfélő tanítók mondják Krisztussal együtt, Aki az ő Fejedelmük, hogy isteni kéz „alkotta” őket, mert Isten mindig meggazdagítja és felékesíti a szükséges ajándékokkal azokat, akiket a tanítói hivatalra hív el, s akik a Lélek egyazon forrásából merítenek minden ajándékot, amikben jeleskednek. Így „az Atya pecsételte el” (Jn6:27) egyszülött Fiát, majd másokat is felkészít a szükséges mértékben a hivataluk ellátására. Egyidejűleg az elhívás célját is megmutatja, mert erre a végcélra jelöltettek ki az egyház apostolai és tanítói, nevezetesen hogy összegyűjtsék az Úr szétszéledt nyáját, hogy Krisztus alatt valamennyien egy testben egyesülhessünk (Ef4:11, 13). A világban nyomorult szétszórattatás van, de Krisztusban ανακεφαλαιωσις, mindenki „egybeszerkesztése” (Ef1:10), ahogyan az apostol beszél, mert nem lehet más kötele az egységnek. Ami a „teremt”, vagy „alkot” szót illeti, céltalan némelyek spekulációja, miszerint ez Krisztus teremtett emberi létezésére vonatkozna, mert a Napnál is világosabb, hogy ennek az „alkotásnak” a hivatalra kell vonatkoznia.

És bár Izráel nem lesz összegyűjtve.[967] A zsidók kérdésként olvassák ezeket a szavakat: „Vajon nem hozom vissza Jákóbot? és nem lesz összegyűjtve Izrael?” és hozzáteszik a ה (*ha*) kötőszót. Ez az olvasat azonban szélsőségesen természetellenes, és a zsidók nem veszik fontolóra a próféta szavainak jelentését, hanem amennyire tőlük telik, megrontják a szöveget, hogy elrejtsék nemzetük kegyvesztettségét. Egyesek így magarázzák: „Nem vész el”, vagy „nem pusztul el”, mert az אסף (*asaph*) ige azt jelöli, amit rendszerint a (*trousser*) *becsomagolni, összekötni* szóval adunk vissza. A megőrizni kívánt dolgokat „gyűjtik össze”, de azokat is, amelyeket elemészteni akarnak. Ennek megfelelően, mikor arra gondolunk, hogy valaki eltávozott a világból, gyakran használjuk az „összecsomagolták”,[968] vagy „a másvilágra küldetett” vulgáris kifejezést.

Én mégis dicsőséges leszek.[969] Ekképpen fordítani: „Azért küldettem, hogy Izrael ne pusztuljon el” nem helytelen, de én inkább a másik magyarázat követését választom, miszerint „És bár Izrael nem lesz összegyűjtve, én mégis dicsőséges leszek”. Valószínű ugyanis, hogy ebben az igeszakaszban ellentétes dolgok vannak egymással szembeállítva. Ha szolgálók különíttettek el az emberek üdvösségére, számukra dicsőséges, ha sokan eljutnak rá, mikor azonban ennek ellentéte következik be, az nekik szégyen és gyalázat. Pál azokat, akiket ő gyűjtött Krisztushoz, „a dicsőségének és a koronájának” nevezi (Fil4:1, 1Thessz2:19). Másrészt viszont, mikor az emberek elpusztulnak, abból csak szégyenünk és gyalázatunk származik, mert Isten látszólag megátkozza a munkánkat, s nem kegyeskedik ránk ruházni azt a nagy megtiszteltetést, hogy országának ügye a mi közreműködésünkkel menjen előre. A próféta azonban kijelenti, hogy akik Krisztust szolgálták, mindezek ellenére dicsőségesek lesznek, mert mind a Főről, mind a tagokról egyformán beszél, amint azt korábban megjegyeztük. Így bár Izrael elveti, hogy „egybegyűjtessék”, Krisztus küldetésének dicsősége mégis sértetlen marad, mert az emberek aljasságának és gonoszságának tulajdoníttatik, hogy nem „gyűjtettek egybe”.

Hasonlóképpen, noha az evangélium prédikálói „a halál illata halálra” az elvetetteknek,, Pál mégis azt jelenti ki, hogy ők édes és örömteli illat Istennek, Aki ezáltal dönt úgy, hogy a gonoszok még menthetetlenebbek legyenek. Isten valóban kétszeresen is megdicsőül, ha siker koronázza akaratukat, de ha az Íge szolgálói mindent elvégeztek, legyen bár jó okuk siránkozni munkájuk haszontalanságán, mégsem szabad megbánniuk, hogy Istennek jártak a kedvében, Akinek jóváhagyása van itt szembeállítva az egész világ perverz ítéletével. Mintha a próféta azt mondta volna: „Bár az emberek hevesen rágalmazzák és sok korholással terhelik őket, mégis nyugodtan és türelmesen kel tűrniük, mivel Isten másként ítél, és ráteszi a tisztelet koronáját a türelmükre, amit a gonosz emberek pimaszul gyaláznak”.

És erősségem az én Istenem! Mikor azt mondja: elegendő, hogy „Isten az ő erősségük”, annak jelentése megfelel a korábban elhangzottaknak. Nem szabad megrettenniük ellenségeik sokaságától vagy erejétől, miután meggyőződtek arról, hogy „erejük” Istenben rejlik.

6. *Így szól: Kevés az*. Ézsaiás még tovább megy és megmutatja, hogy Krisztus, valamint az egész egyház munkája nemcsak Isten előtt lesz dicsőséges, hanem az emberek előtt is. Noha először hiábavalónak és haszontalannak tűnik, az Úr mégis sarjaszt majd valamiféle gyümölcsöt belőle az emberek várakozásával ellentétben. Már az is elegendő volt, hogy munkánkat Istennek kell jóváhagynia, mikor azonban hozzáteszi, hogy az emberek szemében sem lesz haszontalan, annak még bőségesebb vigasztalást kell nyújtania, s még hevesebben kell ösztönözni minket. Ebből következik, hogy jó reménységgel kell lennünk a

[967] A Károli-fordítás szerint: *És hogy Izráel hozzá gyűjtessék – a ford.*
[968] A „trousser” népnyelvi használata nagyon hasonló az olasz és az angol nyelvekben. Így „trousser baggage” – „far fagotto” – összepakolni valakinek a csomagját”, illetve „trousser un homme” – „spacciare per le poste all' altro mondo” – „lóhalálában a másvilágra küldeni” – *a szerk.*
[969] A Károli-fordítás szerint: *hiszen tisztelt vagyok az Úr szemeiben – a ford.*

sikert illetően, de Istenre kell hagynunk, hogy a megígért áldás a megfelelő időben megjelenjen, olyan mértékben és olyan formában, amilyenben Ő jónak látja.

Sőt a népeknek is világosságul adtalak. Hozzáteszi, hogy ez a munka nemcsak Izrael népe, hanem a pogányok között is hatékony lesz, s ez ténylegesen így is történt. Sőt, mikor az evangélium prédikálása alig gyakorolt valami jó hatást a zsidókra, s mikor Krisztust makacsul elutasították, a pogányok léptek a helyükre. S így rendeltetett Krisztus „világosságul a pogányoknak, hogy legyen üdvösségükre a földnek széléig" (Csel13:47).

Ez a vigasztalás nagyon szükséges volt mind a próféták, mind az apostolok számára, akik egyre több és több makacsságot tapasztaltak meg a zsidók részéről. Kételkedhettek ugyanis ezeknek az ígéreteknek az igazságtartalmában, mikor nem látták, hogy amazok bármiféle gyümölcsöt teremtek volna. Mikor azonban megértették, hogy Krisztus a pogányokhoz is küldetett, már nem volt annyira nehéz kitartásra ösztönözni a szíveiket. Ez hihetetlen, sőt gyalázatos volt, de ez a módszer az ‚amivel az Úr rendszerint munkálkodik mindenki várakozásával ellentétben. Pál azt mondja, hogy „ősrégi titok volt", amit még maguk az angyalok sem értettek meg, amíg ténylegesen ki nem jelentetett neki Isten egyházában (v. ö. Ef3:5). Jóllehet tehát látszólag egyedül a zsidók rendelkeztek tisztánlátással, mostanra a pogányokkal egy szintre kerültek, és Istennél „nincs különbség zsidó meg görög között" (Rm10:12).

A zsidók kérdésként olvassák ezt a verset: „Ez vajon kevés?" Mintha az hangzott volna el, hogy ennyi elég és semmi többre, vagy nagyobbra nem kell vágyni. Ők azonban gonoszul megrontják a próféta szavainak természetes jelentését, és azt képzelik, hogy egy napon majd a pogányok urai lesznek egy széles és kiterjedt birodalomban. A próféta szavainak igazi jelentése azonban ez: „Ez a munka önmagában is valóban fenséges és dicsőséges, Izrael ama törzseinek feltámasztása és helyreállítása, melyek nagyon mélyre süllyedtek, mert Ő pogányokat fog adni a zsidókhoz, hogy egy néppé egyesülhessenek, s elismerhessék, hogy Krisztushoz tartoznak". S ez az igeszakasz nem is az ókori nép elvetésére vonatkozik, hanem az egyház növekedésére, hogy a pogányok társulhassanak a zsidókkal. Valóban igaz, hogy mikor a zsidók elszakadtak a szövetségtől, a pogányok akkor léptek, mintegy, mondhatni, az általuk üresen hagyott helyre, s így a zsidók elszakadása volt az ok, amiért a korábban idegenek fiakká lettek fogadva. Ebben az igeversben azonban, mint másokban is, Ézsaiás az egyház hatalmas kibővüléséről prófétál, mikor a pogányok befogadtatnak és egyesülnek a zsidókkal a hit egységében.

A népeknek is világosságul. Jóllehet a „világosság" szó boldogságot, vagy örömöt jelent, nekem mégsincs kétségem afelől, hogy a próféta közvetlenül az evangélium tanítására utal, ami megvilágosítja a lelkeket, s kivonja azokat a sötétségből. Megmutatja, hogy a „világosság" amit Krisztus fog hozni, üdvösséget fog adni. Ugyanezen a módon nevezik Krisztust „útnak, igazságnak, életnek" (Jn14:6), mivel az igazság ismeretén át jutunk élethez. S ebben az igeszakaszban azért kapta Ő a pogányok „világossága" és üdvössége nevet, mert az evangélium tanításával világosítja meg elménket azért, hogy elvezessen az üdvösségre. Két dolgot kell tehát megjegyezni, az első, hogy szemeinket Krisztus tanítása nyitja meg, a második, hogy mi, akik meghaltunk, helyreállíttattunk az életre, vagy inkább az élet állíttatott helyre a számunkra.

7. *Így szól az Úr*. Ézsaiás ugyanazt a témát folytatja, hogy a nép, akiket az a szörnyű megpróbáltatás sújtott, táplálhassa a reménységet a sorsa jobbra fordulásával kapcsolatosan, s hogy még jobban megerősítse ezt, Istent, aki ezeket a dolgokat megígérte, Izrael Szentjének és Megváltójának nevezi. Ennek ellene vethetik, hogy ezek a kijelentések egymásnak ellentmondanak, azaz Isten ama nép „Megváltójának" neveztetik, amit megengedett, hogy elnyomjanak. Mert hol van ez a megváltás, és hol van ez a megszentelődés, ha az emberek csak azt tudták mondani, hogy nyomorultak és tönkrementek? Erre azt mondom, hogy az itt hivatkozott ókori történelmi feljegyzés a meggyőződés és a reménység alapjául szolgált, mert

mikor a zsidók már a kétségbeesés küszöbén álltak, a próféta előlép és emlékezteti őket arra, hogy Isten, Aki korábban megváltotta atyáikat, még most is ugyanolyan hatalmas. Ezért noha egy ideig az istenfélők hitének gyakoroltatása végett elrejtette üdvösségüket, a hívőknek mégis azt parancsolja, hogy álljanak meg szilárdan, mert az ő üdvösségük az Ő kezében bizonyos. Azonban helyes volt, hogy fogalmakat alkossanak arról, ami messze felette áll az emberi érzékelésnek. Ez egy figyelemre méltó igevers, melyből megtanuljuk, mennyire szilárdan kell hinnünk Istennek, mikor beszél, még ha nem is hajtja végre azonnal, amit mondott, hanem megengedi, hogy hosszú időn át epekedjünk és szomorkodjunk.

A lélekben megvetetthez.[970] A בזה (*bezo*) szót egyes igemagyarázók „megvetésnek", míg mások „megvetettnek" fordítják, amit én is jobbnak tartok.[971] Ez fokozza annak a nemzetnek a nyomorultságát, hogy „lélekben", azaz a saját maguk szemében „megvetettek". Sokakat megvetnek mások, bár azok vagy tiszteletet érdemelnek jó tulajdonságaik alapján, vagy nem szűnnek meg felfuvalkodni a büszkeségtől, és mások önteltségét még nagyobb önteltséggel taposni el. Erről a népről azonban azt mondja a próféta, hogy ugyanúgy megvetik önmagukat, ahogyan mások vetik meg őket. Így tehát a mély kegyvesztettséget és a nagyon boldogtalan állapotot írja le, de egyidejűleg az elme megalázkodását is, hogy tudhassák: akkor jön el Isten segítségnyújtásának ideje, mikor teljesen megalázkodnak.

Az utált nemzethez.[972] Nem látom okát, amiért egyes fordítók itt a többes számú „nemzetek" szót használják, mert látom, hogy a próféta az egyes számú גוי (*goi*) „nemzet" szót használja, s bizonyos, hogy az értekezés konkrétan Ábrahám utódaira irányult.

A zsarnokok szolgájához. Ezt úgy adta hozzá, mintha azt mondta volna, hogy erős zsarnokok nyomják el őket, mert a משלים (*moshelim*) nevet adja azoknak, akiknek ereje és hatalma oly nagy, hogy nem könnyű kimenekülni a kezükből.

Mikor azt mondja, hogy *királyok fogják látni*, akkor fennkölt kifejezésekkel beszél ennek a nemzetnek a megszabadulásáról, de mégis megengedi, hogy próbára tétessenek a kemencében a hitük és türelmük kipróbálása végett. Ellenkező esetben ugyanis nem történne meg a hitük próbára tétele, ha azonnal beteljesítené, amit megígért, ahogyan már mondtuk. A *fejedelmek* szó a héberek között megszokott ismétlés. Mi így fejeznénk ki: „Királyok és fejedelmek fogják meglátni, felállnak és leborulnak". A *leborulni* szóval azt magyarázza meg, amit mondott: „felemelkednek", mert a tisztelet kimutatása céljából „emelkedünk fel". Az igeszakasz általános jelentése tehát az, hogy a világ legfennköltebb fejedelmei ébrednek rá, hogy ennek a nemzetnek a helyreállítása Isten látványos munkája, ami tiszteletet érdemel.

Az Úrért, a ki hű, Izráel Szentjéért. Ez a nagy bámulat és tisztelet oka, amit a fejedelmek megadnak Istennek. Észre fogják ugyanis venni az Úr „hűségét" és állandóságát az Ő ígéreteiben. S az Úr nem a puszta és üres képzelgés, hanem a tényleges tapasztalat, azaz az Általa örökbe fogadott nép megőrzése alapján akar hűségesnek bizonyulni. Tanuljuk meg ebből, hogy nekünk nem szabad Isten ígéreteit a magunk állapotából kiindulva megítélni, hanem az Ő igazságától kell elindulnunk, így mikor nem látunk mást, csak pusztulást és halált, jusson eszünkbe a kijelentés, mellyel az Úr Magához hívja a megvetetteket és gyalázatosokat.

Ebből azt is észre kell venni, Istennek mennyire ragyogó és lenyűgöző munkája az egyház megszabadítása, amely arra késztet királyokat, akik noha büszkék, s alig hiszik, hogy

---

[970] A Károli-fordítás szerint: *A megvetett lelkűhöz*, ami nagyjából ugyanazt jelenti, de a továbbiak miatt itt most jobb Kálvin változatához szó szerint ragaszkodni – *a ford.*

[971] „A בזה (*bezo*) szót különféleképpen magyarázták főnévi igenévként, passzív melléknévi igenévként és melléknévként birtokos szerkezetben, mely utóbbit fogadja el Gesenius és a legtöbb későbbi szerző." – *Alexander*.

[972] A Károli-fordítás szerint: *a nép undorához – a ford*. „'Akit a nép utál, aki utálja a népet, aki kiváltja a nemzet utálatát, a nemzet, ami kiváltja az utálatot' – a héber szavaknak mindezek lehetséges fordításai, melyek között a fordítók az egész igeversre vonatkozó saját nézeteiknek megfelelően választanak. De minden esetben a mély lealacsonyodást és általános megvetést fejezik ezek ki, ami utólag az ellenkezőjére fordul." – *Alexander*.

bármi olyan értékes lenne, ami méltó a figyelmükre, hogy szemléljék, bámulják, sőt önmaguk dacára még tiszteljék is az Urat. Ezt a furcsa és rendkívüli munkát tehát nagyon a figyelmünkbe ajánlja. S hogy mily nagy és mily kitűnő, azt magunktól is megtanulhatjuk, mert ha nem is mondunk semmit az ókori történelemről, akkor is vegyük fontolóra, mi módon szabadultunk meg az Antikrisztus nyomorult zsarnokságából? Tényleg „álomnak" fogjuk tartani, ahogyan a zsoltáros mondja (Zsolt126:1), ha csak egy rövid ideig is elmélkedünk felette: oly furcsa és hihetetlen munkát végzett el Isten bennünk, akik rendelkezünk Krisztus nevével.

A ki téged elválasztott. Megismétli, amit korábban futólag említett: ezt a nemzetet Isten választotta el. Az elválasztásban azonban észrevesszük a megszentelés kezdetét, mert annak következtében vált ez a nemzet Isten sajátos örökségévé, hogy az Ő puszta jótetszéséből őket kegyeskedett elválasztani. Ézsaiás tehát Isten titkos akaratára mutat rá, amiből a megszentelődés fakad, hogy Izrael ne gondolhassa: a saját érdemeik miatt lettek kiválasztva. Mintha azt mondta volna: „Az Úr, aki kiválasztott téged, tényleges bizonyítékát adja ennek a kiválasztásnak, s a hatásaiból mutatja meg azt". Ugyanúgy tehát, ahogyan Isten igazságát kell elismernünk a saját üdvösségünkben, kell az üdvösséget kizárólagosan az Ő kiválasztásának tulajdonítani, ami ingyenes kegyelemből történt. Mégis, akik ekkora jótéteményben kívánnak részesülni, részét kell képezzék Izraelnek, azaz az egyháznak, amelyen kívül nincsen se üdvösség, se igazság.

8. *Jókedvem idején*. Ebből a versből ismét világosabban tanuljuk meg, amit a jelen fejezet elején magyaráztunk, hogy a próféta, miközben az egyház egész testületéhez szól, Krisztussal kezdi, Aki a Fej. Mondtam, hogy ezt gondosan meg kell figyelni, mert az igemagyarázók nem ügyeltek erre, de mégsincs más mód, amivel ez a fejezet következetesen magyarázható lenne. Ezt világosan megmutatja Pál, aki az egész egyházra vonatkoztatja ezt a kijelentést (2Kor6:2). De mégis, amit a próféta hozzátesz: „és nép szövetségévé teszlek", nem vonatkozhat másra, csak Krisztusra.

Hogyan békítjük össze ezeket a kijelentéseket? Annak megfontolásával, hogy Krisztus nem annyira a sajátja, mint a miénk, mert nem Magának jött el, halt meg és támadt fel, hanem nekünk. Ő az egyház üdvösségéért küldetett, és semmit sem keres Magának, mert Neki semmi sem hiányzik. Ennek megfelelően Isten az ígéreteit az egyház egész Testének teszi. Krisztus, aki a Közbenjáró helyét foglalja el, átveszi ezeket az ígéreteket, majd nem Magáért, mint egyénért könyörög, hanem az egész egyházért, akiknek az üdvösségére küldetett. Ezen az alapon nem szól Krisztushoz külön, hanem csak amennyire csatlakozott és folytonosan egy az Ő Testével. Elképzelhetetlen megtiszteltetés ez, amit mennyei Atyánk ruház ránk, mikor a mi javunkra figyel oda Fiára, sőt mikor a Fiúra irányítja a beszélgetés fonalát, miközben a mi üdvösségünkről van szó. Ebből látjuk, milyen szoros a kapcsolat közöttünk és Krisztus között. Ő áll a helyünkön, és semmije sincs tőlünk elválasztva, az Atya pedig odafigyel ügyünkre.

A „jókedv" (jótetszés) szóval a próféta úgymond kantárt vet a hívőkre, hogy ne legyenek túl hevesek a kívánságaik vonatkozásában, hanem türelemmel várjanak, míg az Isten által kijelölt idő el nem érkezik. Ebben az értelemben nevezi Pál Krisztus eljövetelét „az idők teljességének" (Gal4:4). Úgy érti tehát, hogy Isten rendelkezésétől függenek, ezért szelíden és nyugodtan kell tűrniük a haragját. De noha a próféta szándéka az istenfélők türelemre intése, hogy megtanulják érzelmeiket alávetni Istennek, mégis, egyidejűleg megmutatja, hogy üdvösségünk Isten meg nem érdemelt jóságából fakad. A רצון (*ratzon*), amit a görögök ευδοκια-nak, azaz Isten jóakaratának fordítanak, az alapja üdvösségünknek, s az üdvösség a kegyelem következménye. Nem azért üdvözülünk, mert érdemességünk, vagy érdemeink miatt tetszünk Istennek, hanem az Ő ingyenes kegyelme által. Másodszor azt mutatja meg, hogy üdvösségünk bizonyos, mikor Isten kegyelmének világos bizonyítékával rendelkezünk. Minden kétségnek meg kell szűnnie, mikor az Úr bizonyságot tett „jótetszéséről". Ez az igeszakasz az Íge dicséretére irányul, amin túl nem kell kutakodnunk az üdvösségünket

illetően. Pál is kijelenti, hogy Isten jótetszése világosan megnyilvánul az evangélium prédikálásában, s hogy így teljesedett be, ami ebben az igeversben található „az üdvösség napjáról” (2Kor6:2).

Harmadjára a próféta arra akart minket emlékeztetni, hogy Isten kétségtelen zálogát adja a kegyességének, mikor elküldi hozzánk az evangéliumot. Nyilvánvaló ugyanis, hogy megkönyörült rajtunk, ha gyengéden Magához hív, hogy ne nézegessünk mindenfelé az Ő világosságát keresve, amit csak Isten kegyelmes jótetszéséből várhatunk, vagy ne gyötörjenek minket a kételyek, amelyektől Isten megszabadít bennünket. De emlékezzünk arra, hogy mindez Isten szabad elhatározásán alapszik. Mikor tehát felmerül a kérdés, hogy Isten miért egy adott időpontban világosított meg minket ahelyett, hogy ezt korábban megtette volna, ezt az okot kell megjelölnünk: mivel így tetszett Istennek, s így látszott jónak az Ő szemében. Erre a következtetésre jut Pál is az említett igeversben: „Ímé itt a kellemetes idő, ímé itt az üdvösség napja” (2Kor6:2).

Ez az igeszakasz nagy segítségünkre lehet Ézsaiás szavai jelentésének megértésében, hogy megtanuljuk összekötni üdvösségünket jótetszésével, melynek bizonyítéka az evangélium hirdetésében adatik meg nekünk. Azt is észre kell venni, hogy ezeket a próféciákat nem szabad valamely korra korlátozni, mert az egész egyházhoz tartoznak minden korban. Ha ugyanis a babiloni szabadulással kezdjük, folytatnunk kell Krisztus megváltásáig, s mivel még mindig megtalálható közöttünk a rabszolgaság sok maradványa, tovább kell mennünk az utolsó napig, amikor minden helyre lesz állítva.

És nép szövetségévé teszlek. Ez még nyilvánvalóbbá teszi hogy mindaz, ami korábban megmondatott, Krisztusnak lett megígérve, de nem a saját javára, hanem értünk, mert Ő jelöltetett ki a szövetség Közbenjárójául, hisz a zsidók a bűneik következtében elszakadtak attól az Istentől, Aki örök szövetséget kötött velük. A megtört, vagy megszűnt szövetség megújítása tehát Krisztusra szabatott. De Pál mondását is szem előtt kell tartanunk, miszerint: „Krisztus a mi békességünk, hogy kibékítse mind a távol valókat, mind a közel valókat” (v. ö. Ef2:14, 17).

Ézsaiásnak azonban közvetlenül az a siralmas romlás volt a szeme előtt, melyre orvosságot egyedül csak Krisztustól várhatunk. Emellett helyénvaló ezt a kegyelmet önmagunkra vonatkoztatni, mivel a zsidókhoz hasonlítva az evangélium prédikálásának megkezdődése előtt Isten ellenségei és Tőle elidegenedettek voltunk, és semmi módon nem békülhettünk ki Vele. Krisztus tehát azért adatott „a nép szövetségéül”, mert nem volt más út Istenhez, csak Rajta keresztül. Abban az időben a zsidók egy népet alkottak, de annak következtében, hogy a válaszfal lerontatott, mi valamennyien, zsidók és pogányok egy testben egyesültünk.

Hogy megépítsd a földet, amely abban az időben puszta és sivár volt, mert a nép visszatérése, amint azt máshol láttuk, egyfajta új teremtés volt. A próféta szavainak még az is a célja, hogy megtudhassuk: nincs más a világban, csak romok és pusztaság. Krisztus azért küldetett, hogy helyreállítsa azt, ami elbukott és megromlott. Ha nem lennénk bukott állapotban, nem lenne oka annak, hogy Krisztus hozzánk küldessen. Nekünk tehát jól kell felmérnünk a saját állapotunkat, mert elidegenedtünk Istentől, megfosztattunk az élettől, s kizárattunk az üdvösség minden reménységéből. Krisztus által azonban teljes mértékben helyre leszünk állítva és kibékülünk mennyei Atyánkkal. Ézsaiás hozzáteszi azokat a jótéteményeket is, melyeket Krisztuson keresztül kapunk meg, miután megbékéltünk Istennel.

9. *Hogy mondhasd a foglyoknak*.[973] Ezek a szavak azt a változást írják le, ami Krisztus eljövetelekor állt be. A próféta azonban kétségtelenül a zsidóknak akar vigasztalást nyújtani a nyomorúságukban, hogy ne véljék lehetetlennek a visszaállításukat jobb állapotba, mert most azt látják, hogy majdhogynem a pusztulásra szántak. Sőt azt is megmutatja, hogy milyen Krisztus hivatalának a természete, s megmagyarázza, mit ért *az elpusztult örökségek*

[973] A Károli-fordítás szerint: *Így szólván – a ford.*

helyreállításán. Krisztus eljövetele előtt ugyanis nyomorúságos igában vagyunk „megkötözve” és a sötétségbe vagyunk beletaszítva. Ezekkel a hasonlatokkal arra mutat rá, hogy amíg Krisztus nélküliek vagyunk, minden gonoszság terhe nyom le minket, mert a *sötétség* szóval mindent kizár, ami Krisztus királyságához tartozik: hitet, igazságosságot, igazságot, ártatlanságot, s minden effélét. Mi tehát a „sötétségben” vagyunk, míg Krisztus azt nem mondja: *Jöjjetek ki!* Meg vagyunk „kötözve”, míg nem mondja: *Lépjetek elő!*

A לאמר (*lemor*) szó, „hogy mondhasd”, nagyon hangsúlyos, mert megmutatja, hogy az evangélium prédikálása az eszköz, ami által megszabadulunk. Ha tehát szabadságra vágyunk, vágyakozunk Isten országának a világosságára, figyeljünk Krisztusra, mikor beszél, ellenkező esetben ugyanis a Sátán szüntelen zsarnoksága fog minket elnyomni. Hol van hát az akaratunk szabadsága? Bárki, aki azt állítja, hogy van saját világossága, ítélőképessége, vagy értelme, nem osztozhat Krisztus eme szabadításában, mert a szabadság csak azoknak van megígérve, akik elismerik, hogy foglyok, s a világosság és az üdvösség csak azoknak van megígérve, akik elismerik, hogy a sötétségbe taszítottak.

Az utakon legelnek. Mikor azt ígéri, hogy legelők állnak majd rendelkezésre Isten gyermekei számára, ráadásul a halmok tetején, ezekkel a hasonlatokkal azt jelenti ki, hogy mindenki, aki Krisztus védelme alatt áll, biztonságban fog élni, mert Ő gondos és figyelmes Pásztor, aki minden szükségessel ellátja nyáját, így azoknak semmi sem hiányzik a tökéletes boldogsághoz (Jn10:11). Ez a tanítás nagyon szükséges volt abban az időben, mikor a zsidók készültek az utazásra a száraz és sivár országokon keresztül a szülőföldre való visszatéréshez, ami szintén sivár és lepusztult volt. A próféta tehát azt mondja, hogy Istennek bőséges források állnak rendelkezésére a szükségleteik betöltésére, ha a földi eszközök csődöt is mondanak. Ennek megfelelően, a Szentírás szokása szerint juhokhoz hasonlítja a hívőket azért, hogy a gyengeségük tudatában teljes mértékben a Pásztor gondoskodására bízhassák magukat.

Valószínű azonban az is, hogy közvetve figyelmezteti a hívőket: ne várjanak szélsőséges fényűzést, mert soha nem lesz akkora feleslegük, hogy ne találkoznának sok nehézséggel. S ne is váljanak elpuhulttá, mivel veszélyek veszik majd őket körül. Tudjuk ugyanis, hogy „az utak” ki voltak téve az ellenségek és a rablók támadásainak, s a hegyek csúcsai voltak a legsivárabbak. Az egyházat Krisztus oly módon vezeti, hogy nem szabadul meg a támadásoktól és az emberek sértéseitől, s oly módon táplálja, hogy gyakorta lakozik puszta és félelmetes területeken. De jóllehet az ellenségek közel vannak, Isten mégis megvéd erőszakosságuktól és elnyomásuktól. Ha szomjasak, vagy éhesek vagyunk, Ő bőséggel képes biztosítani mindent, ami az élelmezéshez és a fenntartáshoz szükséges, az efféle természetű veszélyek és a nehézségek közepette pedig jobban észrevesszük gondoskodását és buzgóságát, mint mikor minden veszély fölé kerülünk.

10. *Nem éheznek, nem szomjúhoznak*. Megerősíti azt, amit az előző versben mondott, hogy van élelem Isten kezében, így a zsidók nem fogják nélkülözni a létfenntartáshoz szükséges dolgokat az utazásukhoz. Abban sem lehet kételkedni, hogy emlékezetükbe idézi: mikor atyáikat a halál fenyegette a sivatagban a kenyér és mindenféle más élelmiszer hiánya következtében, Isten negyven éven át naponta adta nekik a mannát a mennyből (2Móz16:35). Hasonlóképpen, mikor rögtön ezután *a Nap heve* elleni árnyékról beszél, akkor a Mózes által elmondott történetre utal a „felhőoszlopról”, mellyel az Úr a népét védte a Nap égető sugarai ellen (2Móz13:21). Mondtuk, hogy a próféták akkor szokták a nép Egyiptomból történt kijövetelét emlegetni, valahányszor Isten jóságát akarják bemutatni akár nyilvánosan mindenkinek, akár privát módon egyvalakinek.

És őket vizek forrásaihoz viszi. Hasonlóképpen azokra a vizekre is utal, melyek a sziklából törtek elő (2Móz17:6), mikor a nép már majdnem elepedt a szomjúságtól. Ezek az események ugyanis nem történtek meg a babiloni szabadulás idején, így a próféta a korábbi

jótétemények említésével Isten hatalmát magasztalja fel az egyház biztonságának megerősítésében.

11. *És teszem minden hegyemet úttá*. Itt közvetlenül és kifejezetten a nép hazatéréséről beszél, mert hiába ígért volna ekkora boldogságot az egyháznak, ha a nép nem kapta volna vissza korábbi szabadságát. Ennek a jelentése az, hogy az Úr eltávolít minden akadályt és gátat, amik megakadályozhatják a nép visszatérését. Ezért „átjárhatóvá" teszi a hegyeket, melyek korábban járhatatlanoknak látszottak, röviden egyenessé teszi mind a hegyeket, mind a völgyeket, hogy a visszatérésüket Júdeába megkönnyítse. Azaz, mikor az egyház teljességgel helyreállíttatik, semmiféle akadály, legyen bármennyire nagy és félelmetes, nem gátolja meg Istent abban, hogy végül győzedelmes legyen. Emellett, mikor a „hegyeimnek" nevezi ezeket, azalatt nemcsak azt érti, hogy abszolút joggal parancsolhat nekik: adjanak utat a népének, hanem azt is kijelenti, hogy Ő úgy lesz az utazás vezetője, mintha együtt menetelne a zsidókkal és elkísérné őket az úton. Hasonlóképpen mondja másik igeversben, hogy „a föld magaslatain járatta őket" (5Móz32:13). Itt azonban Istennek az egyház iránti rendkívüli szeretetét írja le, mikor azt mondja, hogy velük együtt utazik, s felvállalja minden szükségük betöltését, mintha a saját érdekeit tartaná szem előtt, mikor a népet megsegíti.

12. *Ímé, ezek messziről jönnek*. Egyesek véleménye, miszerint itt a Föld négy sarkáról van szó, nem túl szilárd alapokon nyugszik, én azonban mégsem vetem el, mert nemcsak valószínű, de még egyezik is sok más igeverssel. A próféta kétségtelenül azt mondja először, hogy a világ távoli sarkaiból fognak jönni, majd utána hozzátesz néhány tájat, vagy részt ennek az általános kijelentésnek a magyarázataképpen.

És amazok Sinnek földéről! „Sinis" helyett egyesek „Sinim"-et olvasnak,[974] s a héber másolatok valóban különböznek. Jeromos úgy véli (és ez az általánosan elfogadott vélemény), hogy itt arról a déli részről van szó, mely a Sinai-hegytől dél felé terül el. Mások úgy vélik, hogy Asszuánról van szó, mert a Ráktérítő alatt helyezkedik el.[975] Ennek a különbözőségnek azonban semmi köze sincs a próféta szavainak jelentéséhez, amelyek önmagukban is világosak és könnyen érhetőek. A próféta ugyanis kétségtelenül azokra gondol, akik különböző helyekre szórattak és oszlattak szét, akár északról gyűjtettek egybe, akár a tenger mellől. Miközben Ézsaiás Babilonból való visszatérést ígér, egyidejűleg kiterjeszti a próféciát Krisztus idejéig, amint az könnyen felismerhető abból, amit előtte mondott, mert észben kell tartanunk amit korábban említettünk, hogy itt az egyház második születése van leírva. Nemcsak azt ígéri meg, hogy a zsidók visszatérnek Jeruzsálembe újjáépíteni a templomot, de azt is, hogy akik korábban idegenek voltak az egyháztól, a világ minden részéből össze fognak gyűjtetni.

13. *Ujjongjatok egek, és föld örvendezz*. Noha minden istenfélőt hálaadásra buzdít, az ígéretet is meg kívánja erősíteni, melyet kétségesnek tekinthettek. A megpróbáltatások ugyanis megzavarják lelkiismeretünket, s oly módon ingatják meg, hogy nem könnyű szilárdan megállni Isten ígéretein. Röviden, az emberek vagy a bizonytalanságban maradnak, vagy reszketnek, vagy végképp elbuknak, sőt elerőtlenednek. Amíg elnyomja őket a félelem, vagy az aggodalom, esetleg a szomorúság, aligha fogadnak el bármiféle vigasztalást, ezért különféle módokon kell megerősíteni őket. Ez az oka annak, amiért Ézsaiás ily fennkölt kifejezésekkel írja le ennek a szabadulásnak az előnyeit, hogy a hívők, akik nem láttak mást maguk körül, csak halált és romokat, fenntarthassák szíveiket a jobb állapotba vetett reménységgel. Ennek megfelelően a dolgot majdhogynem a szemük elé helyezi, hogy teljes

[974] A ס (*samekh*) és a ם (*szóvégi mem*) hasonlósága részben magyarázza az olvasatbeli különbségeket – *a szerk*.

[975] „Különféle magyarázatok születtek erre a névre mind az ókorban, mind a modern időkben. A Targum és a Vulgata bizonyos földterületként értelmezi messze délen, a Septaguinta szerint Perzsia, Jeromos, Jarchi és Grotius, akiket félrevezetett a hangzásbeli hasonlóság, a Szin pusztájának és a Sinai-hegy körzetének tekintik. Mások nagyobb valószínűséggel Kínának tekintik a 'Sinim'-et." *Eadie's Cyclopaedia*. „Északról – Tatárország, Nyugat-Európa; Sinim, a kínaiak, akiknek az országában sok zsidó rejtőzött le, ha hihetünk a róluk szóló különös beszámolónak, amit Brotier jezsuita publikált a Tacit. Hist. általa készített kiegészítésében (1. kötet)." – *Stock*.

mértékben meggyőződhessenek: a legbővebben lesz okuk az örvendezésre, bár abban az időben nem láttak mást, csak szomorúságot és fájdalmat.

Emlékezzünk tehát arra, hogy valahányszor az Úr ígér valamit, nekünk ahhoz hálaadást kell adnunk, hogy erőteljesebb hatást gyakorolhasson a szívünkre, továbbá fel kell emelnünk elméinket Isten hatalmához, Aki széles és kiterjedt uralmat gyakorol minden teremtmény felett, mert amin felemeli a kezét „menny és föld" megindul. S hogy ennek a csodálatos hatalomnak a jelei mindenütt meglátsszanak, azt akarja, hogy ennek eminens és figyelemre méltó példája legyen az egyház üdvösségében.

És könyörül szegényein. Ezzel a hasonlattal a próféta megmutatja, hogy égen-földön nincs elfogadhatóbb engedelmesség Isten számára, mint egyesülni, és kölcsönös segítséget nyújtani az egyháznak. Sőt, hogy a hívők el ne csüggedjenek a megpróbáltatások során, mielőtt vigasztalást ígérne nekik Istentől, arra buzdítja őket, hogy türelmesen viseljék a nehézségeket, mert a *szegény* szó alatt azt érti: az egyháznak ebben a világban sok kínja lesz. Ezért, hogy részesülhessünk Isten könyörületében, tanuljunk meg a kereszt alatt és a sok kellemetlenség között sóhajokkal és könnyekkel törekedni utána.

14. *És szól Sion: Elhagyott az Úr engem*. S hogy még jobban felmagasztalja kegyelmét, Isten azt panaszolja: a zsidók szíve oly szűk és zárt volt, hogy az út majdnem bezárult volna előtte, ha nem győzte volna le bűnös gondolataikat hatalmas jóságával. Egyidejűleg azonban megpróbálja kijavítani is azt a hibát, hogy a nekik kínált szabadulást, amit mondhatni a szemük elé tárt, nyílt szívvel fogadhassák, s mivel segíteni akar nekik, ők viszont felkészülhessenek a jó reménység táplálására. Ránk is vonatkozik ez a tanítás, mivel közülünk majdnem mindenki félelmetesen elcsügged és kínlódik, ha Isten késlelteti a segítségét. Mi ugyanis azt gondoljuk, hogy elfelejtett és elvetett minket. Így a kétségbeesés gyorsan belopakodik, aminek ellene kell állnunk, hogy Isten kegyelmétől nehogy megfosztassunk. S valóban, ezekben a kételyekben a mi hitetlenségünk mutatkozik meg, vagy lepleződik le, mert nem támaszkodunk Isten ígéreteire oly mértékben, hogy türelemmel hordoznánk a büntetéseket, melyekkel Isten megtérésre sarkall, vagy a hitünk próbáit, melyekkel türelemre tanít minket, vagy bármi megpróbáltatást, amikkel megaláz minket. Isten tehát joggal panaszkodik a zsidókra, amiért bűnös bizalmatlansággal elutasítják a nekik felkínált üdvösséget, s nem engedik meg maguknak, hogy segítséget kapjanak. S nem korlátozza a vádjait kevesekre, hanem belefoglalja majdnem a teljes egyházat annak megmutatása végett, hogy kegyes és jóindulatú lesz a zsidókhoz a hitük mértéke felett, sőt még küzdeni is fog velük, hogy üdvösségével keresztültörhessen minden akadályon, amiket ők gördítettek az útjába. Óvakodjunk tehát attól, hogy ebbe a dologba merüljünk, vagy ezzel hitegessük magunkat, mert az Úr az egész egyházzal vitatkozik, ugyanis efféle beszédek kimondása a bizalmatlanság forrásából fakad.

15. *Hát elfeledkezhetik-é az anya gyermekéről*. Ennek a bizalmatlanságnak a kijavítása végett a panaszhoz egy édes vigasztalással teli buzdítást is hozzátesz. Odaillő hasonlattal mutatja meg, hogy mennyire erős népe iránti aggodalma, magát egy anyához hasonlítva, akinek szeretete a gyermeke iránt oly erős és forró, hogy az atyai szeretetet messze maga mögött hagyja. Azaz, nem elégedett meg azzal, hogy egy atya példáját tűzze ki célul (amit más esetekben nagyon gyakran alkalmaz), hanem a nagyon erős vonzódását kifejezendő úgy dönt, hogy egy anyára fog hasonlítani, s nemcsak „gyermekeknek", de *méhe fiainak* is nevezi őket, akik iránt rendszerint forróbb a vonzalom. Micsoda bámulatos vonzalmat érez egy anya az utóda iránt, akit a keblén táplál, a melléből szoptat, s gyengéd gondoskodással törődik vele, álmatlanságban töltött éjszakákon át, folytonos aggodalommal koptatván magát, s megfeledkezvén önmagáról! S ez a gondosság nemcsak az emberek között figyelhető meg, de még a vadállatok között is, akik noha a természetüknél fogva vadak, ebben a vonatkozásban mégis gyengédek.

És ha elfeledkeznének is ezek. Mivel néha megtörténik, hogy az anyák olyan szörnyetegekké válnak, hogy kegyetlenségben még a vadállatokat is felülmúlják, s elfeledkeznek „méhük fiáról”, az Úr ezután kijelenti, hogy ha ez még meg is történik, Ő akkor sem fog megfeledkezni a népéről. Az irántuk érzett vonzalma sokkal erősebb és forróbb, mint az összes anya szeretete együttvéve. Emlékeznünk kell Krisztus mondására is: „Ha azért ti gonosz létetekre tudtok a ti fiaitoknak jó ajándékokat adni, mennyivel inkább ád a ti mennyei Atyátok jókat azoknak, a kik kérnek tőle?!” (Mt7:11) Az emberek, noha a természetüknél fogva megromlottak és az önszeretetbe merültek, aggódnak a gyermekeik miatt. S mit tesz akkor Isten, Aki Maga a jóság? Vajon lehetséges a számára félretenni az atyai szeretetet? Természetesen nem. Így tehát noha megtörténik, hogy az anyák (és ez szörnyűséges dolog) elhagyják gyermekeiket, Isten azonban, Akinek a szeretete a népe iránt állandó és lankadatlan, soha nem fogja elhagyni őket. Egyszóval, a próféta itt azt a felfoghatatlan gondosságot írja le, amellyel Isten szüntelenül ügyel a mi üdvösségünkre, hogy teljesen meg lehessünk róla győződve: soha nem fog elhagyni, bár érhet minket sok és hatalmas megpróbáltatás.

16. *Ímé, az én markaimba metszettelek fel téged*. Újabb hasonlattal írja le azt a felfoghatatlan gondoskodást, amit az Úr irántunk gyakorol. Közmondás, hogy „ujjainkon van”, mikor valami teljesen és mélyen bele van rögzítve az emlékezetünkbe. S Mózes, mikor a törvény feletti folytonos elmélkedést ajánlja, ezt mondja: „És kössed azokat a te kezedre jegyül”, azaz Isten parancsolatainak mindig a szemük előtt kell lenni (5Móz6:8). Most ugyanazt a hasonlatot használja, mintha ezt mondta volna: „Nem tudok a kezeimre nézni anélkül, hogy ne őket látnám bennük. A szívembe vésve hordozlak, így semmiféle feledékenység sem képes elhomályosítani téged: egyszóval nem tudlak elfelejteni anélkül, hogy magamat is el ne felejteném”. Igaz, Istennek nincsenek markai, se testi alakja, de a Szentírás alkalmazkodik a mi gyenge képességeinkhez az Isten irántunk érzett szeretetének kifejezése során.

Kőfalaid előttem vannak szüntelen. Mivel az egyházat gyakorta nevezik Isten „lakóhelyének”, vagy „városának” (s innen származik a Szentírásban gyakorta használt építés-hasonlat, Zsolt102:17, Jer24:6, Mt16:18), úgy használja is a „falak” jelképes fogalmát, mellyel az egyház békességét és bővelkedését írja le. Mintha azt mondta volna: gondoskodik róla, hogy Jeruzsálem növekedjen és virágozzék. De azt is észre kell venni, hogy a „falak” fogalom az államigazgatás helyes rendjét és fegyelmét jelenti, amelyről Isten kijelenti, hogy szüntelen és fáradhatatlan őre lesz. Emlékezzünk meg arról, hogy ez a prófécia annak a félelmetes sivárságnak az idején vált valóra, mikor Jeruzsálem „falai”, melyek az egyház élő képmásai voltak, ledöntettek, a templom leromboltatott, és a kormányzatot megdöntötték, egyszóval mikor minden megsemmisült és majdnem a földig romboltatott. Rögtön ezután ugyanis azt ígéri, hogy minden helyre lesz állítva.

17. *Elősietnek építőid*.[976] Megerősíti, amit röviden említett az előző versben, mert úgy vélhették volna, hogy nincs alapja annak, amit állít Isten szüntelen gondoskodásáról, amellyel Isten az Ő egyháza és annak falai iránt viseltetik, melyeket megengedi, hogy a földig romboljanak. Ezért tehát hozzátesz egy magyarázatot, miszerint tényleg leromboltatik, de utána újjá fog épülni.

Építőid. Ebből a szóból megtanulhatjuk, hogy mi az egyház helyreállításának helyes módszere: nevezetesen mikor az Úr küld „építőket”[977] a felépítésére, majd utána *messze űzi belőle a rombolókat*, akik pusztítják. Jóllehet Isten képes lenne egyedül, az emberek segítsége nélkül újjáépíteni az egyházat, Ő mégis kegyeskedik az emberek kezét felhasználni, s bár egyedül Ő, Lelkének titkos befolyásával fejezi be az egész épületet, mégis megáldja az emberek munkáját, hogy az ne legyen hiábavaló, vagy haszontalan. Tőle kell tehát kérnünk és

[976] A Károli-fordítás szerint: *Elősietnek fiaid – a ford*.
[977] “Maistres charpentiers et massons.” “Ácsmestereket és kőműveseket.”

várnunk az építőket, mert Rá tartozik, hogy „alkalmatosakká” tegye őket, amiképpen Pál tájékoztat minket (2Kor3:5), valamint az is, hogy mindenkinek kijelölje a maga hivatalát.

Azért is imádkoznunk kell, hogy „ne csak munkásokat küldjön az ő aratásába”, (Mt9:38), hanem sokszorozza meg erejüket és hatékonyan irányítsa is őket, hogy ne munkálkodjanak hiába. Mikor ugyanis az evangélium prédikálása bármiféle eredménnyel jár, az az Ő rendkívüli jóságából fakad. De még ez sem lenne elegendő, ha „nem űzné messzire a pusztítókat”, mert a Sátán megszámlálhatatlan trükkel támadja és ostromolja az egyházat, s nincs híján olyan szolgálóknak, és látogatóknak, akik teljes energiájukat az Úr épületének megsemmisítésére, beszennyezésére, vagy elrejtésére irányítják. Nekünk tehát folytonosan kérlelnünk kell, hogy hárítsa el támadásaikat, s ha az eredmény nem felel meg teljességgel a várakozásunknak, magunkat okoljuk a bűneink és a hálátlanságuk miatt, mert az Úr készen állt azokat az áldásokat bőségben ránk ruházni.

18. *Emeld fel köröskörül szemeidet*. Felébreszti az egyházat ennek a fenséges munkának a vizsgálatára, mintha ténylegesen a szemeik előtt lenne, s azoknak az embertömegeknek a szemlélésére, akik mindenfelől az egyházba özönlenek. S ahogyan ennek az összegyülekezésnek az istenfélő szíveket kellett bátorítania a szétszórattatás ideje alatt, úgy kell hálaadásra indulni azoknak, akik a szemtanúi voltak. Ez világosan megmutatja, hogy ez a prófécia mindkét időszakban hasznos volt, tehát nemcsak addig, amíg az esemény a reménységbe burkolódzott, hanem akkor is, mikor ténylegesen bekövetkezett. S noha összességében az egész egyházhoz beszél, az értekezés mégis vonatkozik az egyénekre is, hogy egyrészt mindenki egyöntetűen, másrészt minden egyes személy külön-külön is magához ölelhesse ezeket az ígéreteket.

Mikor azt parancsolja nekik, hogy „emeljék fel a szemeiket”, azalatt azt érti: az ok, amiért oly sokszor lesütjük nem más, mint hogy nem szemléljük az Úr munkáját kellő figyelemmel, hanem mondhatni mintha fátyol lenne a szemünk előtt, ami meggátol minket a lábunk előtt levő dolgok meglátásában. Ennek következtében nem táplálunk semmiféle meggyőződést, hanem a megpróbáltatások során majdnem teljesen elborít a kétségbeesés. S ha ezek a dolgok az egész egyházzal kapcsolatosan hangzanak el, vegye fontolóra mindenki maga a saját szívében, mennyire vádolhatóak vagyunk mi is ezzel a bűnnel, s ébressze és rázza fel magát az Úr munkáinak szemlélésére, hogy teljes szívből támaszkodhasson az Ő ígéreteire.

Mindnyájan egybegyűlnek. Mikor azt mondja, hogy az egyház választottai „egybegyűlnek”, azalatt ezt érti: avégett, hogy egy testté lehessenek Krisztus alatt, mondhatni „egy akol és egy pásztor” (Jn10:16), nekik, ha kifejezhetjük így egy kebelbe kell „gyűjtetniük”. Krisztus senki mást nem tekint követőjének, csak akik egy testbe egyesültek a hit egysége által. Bárki tehát, aki Isten gyermekei közé akar számíttatni, váljon az egyház gyermekévé, akik ugyanis elkülönülnek az egyháztól, elidegenednek Istentől.

Fölrakod mindnyájokat, mint ékszert. A próféta megmutatja, hogy mi az egyház valódi ékessége, nevezetesen mikor sok gyermeke van, akik hit által kerültek hozzá és akiket Isten Lelke vezet. Ez valódi ragyogás, ez az egyház dicsősége, aminek mocskosnak, visszataszítónak, rongyosnak és ziláltnak kell lennie, ha nincsenek meg eme ékszerei. Ebből látjuk, milyen jól értik a pápisták, mi a valódi módszer, amivel az egyházat fel kell díszíteni, mert minden figyelmük a festett táblákra, a szobrokra, a szép épületekre, az aranyra, a drágakövekre és a drága öltözékekre irányul, azaz egész figyelmüket a babákra fordítják, mint a gyermekek. Az egyház igazi méltósága azonban belső, amennyire a Szentlélek ajándékaiban, a fejlődő hitben és kegyességben foglaltatik. Ebből következik, hogy gazdagon fel van díszítve ékszerekkel, mikor a nép a hit által egyesülvén a keblére gyűjtetik, hogy a helyes módon imádja Istent.

Élek én, így szól az Úr.[978] Azért, hogy az ígéret még bizonyosabb legyen, az Úr megesküszik, s ezzel a bizalmatlanság ellenében akar minket figyelmeztetni, s mikor fontolóra vesszük, hogy közel a vége, biztosak lehessünk benne, hogy teljes mértékben helyreállíttatik. S ha ez a tanítás valaha is szükséges volt, hát főleg napjainkban az, mert bármerre nézünk, nem látunk mást, csak félelmetes sivárságot.

Mi mást kellene tehát tennünk Istennek erre az esküjére támaszkodván, mint küzdeni a kétségbeeséssel, nem megrettenni attól, hogy létszámban jelentéktelenek vagyunk, ami a világ szemében megvetettekké tesz bennünket, s nem kételkedni abban, hogy a választottak közül sokakat, akik ma vándorolnak, és szét vannak szórva, az Úr végül begyűjt egyházába? Ezért bátorítanunk kel szívünket, s hit által fel kell emelni szemeinket, hogy reménységünket ne csak egy adott korra, de a legtávolabbi időszakra is kiterjeszthessük.

19. *Mert romjaid és pusztaságaid és elpusztult földed*. Más szavakkal erősíti meg, amit már láttunk, miszerint a megígért változás Isten kezében van, s az egyháznak, mely sokáig sivár és lepusztult volt, gyorsan felszaporodik a lakossága olyannyira, hogy a hely is szűkké válik mindannyiuk befogadására. Egy romváros képét használja hasonlatként, melynek falai és házai újjáépültek, s melybe a városlakók oly nagy számban térnek vissza, hogy határait ki kell tágítani, mert korábbi méreteivel nem képes mindenkit befogadni. Így tehát nemcsak a nép Babilonból való visszatérését említi, hanem a Krisztus által kivitelezett helyreállítást is, azaz mikor az egyház széltében-hosszában kiterjedt, s nemcsak Júdeában, de az egész világon.

És messze távoznak elpusztítóid. Hozzáteszi, hogy helyőrsége is lesz, nehogy bármiféle ellenség zaklathassa, tehát biztonságban lesz a zaklatás ellen, mert Isten „messze űzi őket". Nem azt jelenti ez, hogy az egyház valaha is tökéletes békességet fog élvezni, és biztonságban lesz az ellenségek minden támadásával szemben. Isten azonban a népének gyengeségét hordozván megvédte őket a gonosz emberektől, s korlátozta, vagy eltérítette támadásaikat, így végül a Sátán királysága nem képes kinőni az egyház romjaiból.

20. *Még ezt mondják majd füled hallatára*. Ézsaiás ugyanazt a témát folytatja, s másik hasonlattal ígéri meg az egyház helyreállítását. Egy özvegy, vagy inkább terméketlen anyához hasonlítja, hogy leírja nyomorult és kétségbeejtő állapotát, mert annyi nyomorúsággal volt elborítva, hogy még a nemzet emléke is teljesen elpusztultnak látszott. Az egyház a babiloniakkal keveredve, akik fogva tartották, majdnem másik testté alakult át. Nem kell tehát csodálkoznunk, ha terméketlen anyához hasonlítja a próféta, mert nem szült több gyermeket. Korábban a zsidók nagy bőséget élveztek, de a királyság romba dőlt, erejük megromlott, röviden, nevük majdnem kioltatott, mikor fogságba vitettek. Ezért tehát azt ígéri, hogy az egyház megtisztul a szennyétől, s aki most egyedüli, visszanyeri korábbi állapotát. S ez benne van a *még* szóban, hogy ne kételkedjenek: Istennek a hatalmában áll helyreállítani, amit korábban adott, bár egy időre visszavonta azt.

Gyászodnak[979] *fiai*.[980] A „gyászodnak fiai" kifejezésről egyesek azt feltételezik, hogy árva gyermekekről van szó, én azonban nem tudok ezzel egyetérteni mert a „gyász" és a „terméketlenség" inkább az egyház személyére vonatkozik, s ennek megfelelően a felerősítés kedvéért írja le olyanoknak őket, mint akik a várakozásokkal ellentétben neki adattak, aki gyermektelen és terméketlen volt.

Készíts helyet nekem,[981] azaz „húzódj össze a kedvemért". Nem mintha helyes volna az istenfélők számára, hogy elkergessék testvéreiket, vagy kiűzzék őket a helyükről, hanem a

---

[978] „חי-אני (*chai-ani*), 'Én az Élő' szerepel itt úgy, ahogyan megannyi más igeversben is, mint esküforma, melyet mind Isten mind az emberek használnak. Ennek jelentése: 'Amilyen valóságosan élek, annyira biztosan megteszem ezt, vagy azt, illetve bekövetkezik majd ez, vagy az az esemény'. A כי (*ki*) kötőszó jelzi az eskü tárgyát, s megfelel a görög οτι-nak az ειπον, λεγω, stb. igék után." – *Rosenmüller*.

[979] A Károli-fordítás szerint: *Gyermektelenségednek fiai – a ford*.

[980] „בנים שהייתה שכולה מהם (*banim shedayithah shekula methem*) – a fiak, akiktől megfosztattál." – *Jarchi*. „A lakosaitól megfosztott várost egy, a gyermekiről megfosztott anyához hasonlítja." –*Rosenmüller*.

[981] A Károli-fordítás szerint: *Szoros e hely nékem – a ford.*

próféta a köznyelvből kölcsönzött egy kifejezésmódot, mely alkalmas annak bejelentésére: semmiféle kényelmetlenség nem gátol majd meg sokakat abban, hogy a befogadásra, és arra vágyakozzanak, hogy helyet készítsenek nekik. Ez megtörtént, mikor az Úr megszámlálhatatlanul sok ember gyűjtött össze a világból mindenhonnan, mert hirtelen, és az emberek várakozásával ellentétben a korábban üres egyház megtelt, s határai széltében-hosszában kibővültek.

21. *És te így szólsz szívedben*. Ezekkel a szavakkal azt jelenti ki, hogy az egyház helyreállítása, amiről most beszél, csodálatos lesz. Ezért csodálkozónak és bámulónak mutatja, amiért furcsa és váratlan módon helyreállt. S valóban az efféle leírás nem felesleges, mert ahogyan új utódok nőnek fel az emberek között nap mint nap, ami által az emberi faj tovább él, úgy születnek Isten gyermekei és az egyház is, akik „nem vérből, sem a testnek akaratából" (Jn1:13), hanem Isten titkos hatalma által formáltatnak új teremtményekké. Természetünknél fogva nincsen részünk Isten országában,[982] ezért ha bármely ember szemléli ezt az új és szokatlan munkát, s a módot, ahogyan az egyház megnövekedett a fenntartatott, kénytelen lesz csodálkozni.

*Ki szűlte nékem ezeket?*Megmutatja, hogy ez a megdöbbenés nem színlelt lesz, mert efféle kifejezéseket gyakorta hallunk a hízelgőktől, ez azonban a szívből fog jönni. Jó ok lesz ugyanis a csodálkozásra, hogy az Úr ily hatalmas veszélyek között is megőrizte az egyházat, s megsokszorozta azt új és váratlan utódokkal. Ki gondolta volna, mikor a zsidókat a legnagyobb megvetéssel kezelték, s mindenféle feddés és nyomorúság borította el őket,hogy a pogányok közül bárki is önként társul majd hozzájuk? A legmesszebbmenőkig lehetetlennek tűnt az emberek beállítottságának oly hirtelen való megváltozása, hogy elfogadjanak egy vallást, melyet megvetettek. Emellett a válaszfal, mely közöttük állt, meggátolt minden idegen és körül nem metélt személyt, hogy beléphessen az egyházba.

Hisz én gyermektelen és terméketlen voltam. Most megmagyarázza megdöbbenése fő okát, nevezetesen hogy korábban nem szült gyermekeket, s mindenestől meg volt fosztva tőlük. A tanítás, ami a lelki élet ama magva, mellyel az egyház gyermekeit nemzik (1Pt1:23) megszűnt, sőt még a törvény által megparancsolt istentisztelet is megtört, röviden, minden, ami rendszerint hozzájárul a kormányzati rend fenntartásához, elvétetett. Az egyházat nem azért nevezi *gyermektelennek* és *terméketlennek*, mert Isten elhagyta, hanem mert jelenléte nem mindig látható. Mi magunk is látjuk ennek a terméketlenségnek a képét, mikor az Úr az emberek hálátlanságának megbüntetése végett elveszi a tanítását, és hagyja, hogy a sötétségben tévelyegjenek. Az egyház tényleg mondható „gyermektelennek" és „terméketlennek", mikor egyetlen gyermeke sem látszik. Ebből következtetnünk kell arra, mennyire ostobák a pápisták, mikor azt akarják, hogy Krisztus mindig kormányozza az egyházát, hogy az soha ne legyen „gyermektelen", vagy „terméketlen", látván, hogy az Úr, noha nem hagyja el egyházát, mégis nagyon gyakran, az emberek hálátlansága miatt visszavonja jelenlétének jeleit.

Ezeket ki nevelte föl? Nem könnyű azok számára, akik fogságba vitetnek, vagy sűrűn változtatják a lakóhelyüket, gyermekeket „felnevelni", s mikor a törvény és a kegyesség tanítása többé már nem hallatszott a templomban, a lelki táplálás majdnem teljességgel megszűnt. Az Úr azonban, Akinek nincs szüksége emberi segítségre, rendkívüli módon nemzi gyermekeit, s Lelkének bámulatos erejével „felneveli őket", valahányszor csak jónak látja. S ennek a próféciának a beteljesítése során az Úr mindenki várakozása ellenére ellátta őket dajkákkal, ezért nem ok nélkül csodálkozik az egyház, hogy miképpen lettek felnevelve. Mikor ezt a próféciát olvassuk, az eszünkbe juttatja, hogy nem kell mértéktelenül kétségbeesnünk, ha bármikor azt látjuk, hogy az egyház egy „gyermektelen" asszonyra emlékeztet, s nem kell abban kételkedni, hogy Isten képes hirtelen, egy pillanat alatt

[982] "Nous n'avons aucune part au royaume de Dieu."

feltámasztani és helyreállítani, noha mi nem látunk eszközöket, melyekkel helyreállítható volna.

22. *Így szól az Úr Isten*. Ézsaiás megerősíti, amit nem sokkal azelőtt mondott, hogy az Úr rendkívül sok utódot szerez az egyházának, jóllehet nagyon hosszú időn át volt „terméketlen” és „gyermektelen”, s kénytelen lesz csodálkozni a saját termékenységén. Teszi ezt azért, hogy minden kételyt eloszlasson, amik utat találhattak a szíveikhez.

Ímé, fölemelem kezemet a népekhez. Kijelenti, hogy nemcsak a zsidók közül fog gyermekeket adni az egyháznak, hanem a „népek” közül is. Közvetve még azt is állítja, hogy ez a generáció lelki lesz az örökbefogadás kegyelmén át, mert a *zászló* hasonlatával annak várására akarta ösztönözni a hívőket, hogy újfajta generációt várjanak, mást, mint amilyen a természet normális menetében mutatkozik meg. Az Úrnak tehát jelet kell felállítania, s meg kell mutatnia titkos hatalmát az evangéliumon keresztül,[983], hogy a nemzetekből, akik oly nagy mértékben különböztek egymástól mind a szokásaik, mind a nyelvük tekintetében, képes gyermekeket hozni az egyházba, akiknek ugyanabban a hitben kell egyesülniük, amiképpen a testvérek találkoznak anyjuk kebelén.

Azok, akik azt hiszik, hogy a *kéz* és a *zászló* jelképes fogalmak alatt csak az evangélium prédikálását kell érteni, s félreállítják a Lélek erejét, tévednek, mert mindkettőt egyesíteni kell, s a Lélek segítő erejét nem szabad elválasztani az evangélium prédikálásától, amint azt Pál is világosan kimutatja (2Kor3:56). Isten eme „kezéhez”, ehhez a „zászlóhoz” kell elindulnunk, mikor azt látjuk, hogy az egyházat a gonosz emberek zsarnoksága elnyomja. Bárminden erőfeszítést megtesznek, hogy legyőzzék és elpusztítsák, Isten „keze” a nagyobb, és az emberek hiába szállnak vele szembe. Végül legyőzi és összetöri makacsságukat, hogy próbálkozásaik ellenére az egyház mégis valami nyugalomhoz jusson.

Mikor azt ígéri, hogy az egyházat *az ölükben és a vállukon hozzák el*, ez jelképes beszéd, s azt jelenti, hogy Istennek nem okoz nehézséget, mikor össze akarja gyűjteni az egyházat a szétszórattatásból, mert az összes pogány segíteni fog Neki. S bár ez elsősorban a száműzött és szétszórt zsidókra vonatkozik, mégis kétségtelenül ki kell terjeszteni Isten összes választottjára, akik ugyanannak a kegyelemnek a részeseivé váltak.

23. *És királyok lesznek dajkálóid*. Miután beszélt a pogányok engedelmességéről, megmutatja, hogy ez nemcsak a köznépre vonatkozik, hanem a „királyokra” is. A „királyokat” a napszámosokhoz hasonlítja, akik mások gyermekeit nevelik fel, a „királynőket” pedig a „dajkákhoz”, akik munkájukat adják bérbe. Miért? Mert „királyok” és „királynők” fognak biztosítani mindent, ami az egyház utódainak táplálásához szükséges. Korábban elűzték Krisztust a birodalmukból, ettől fogva azonban elismerik a legfőbb Királynak, s megadnak Neki minden tiszteletet, engedelmességet és imádatot. Ez akkor következett be, mikor az Úr felfedte Magát az egész világnak az evangélium által, mert a hatalmas királyok és fejedelmek nemcsak felvették magukra Krisztus igáját, de gazdagságukkal hozzájárultak az Ő egyházának feltámasztásához és fenntartásához, így annak felvigyázóivá és őreivé váltak.

Ebből észre kell venni, hogy itt valami figyelemre méltó követeltetik meg a fejedelmektől a hit közönséges gyakorlása mellett, mert az Úr azért adott nekik tekintélyt és hatalmat, hogy védjék az egyházat és segítsék előmozdítani Isten dicsőségét. Ez valójában mindenki kötelessége, de a királyok, amilyen arányban nagyobb a hatalmuk, annál buzgóbban kell magukat odaszánniuk és annál szorgalmasabban kell munkálkodniuk. S ez az oka annak, amiért Dávid konkrétan neki szól és őket buzdítja arra, hogy „legyenek bölcsek, szolgálják az Urat és csókolják a Fiút” (v. ö. Zsolt2:10-12).

Ez megmutatja, mekkora őrültségek azoknak az álmai, akik azt állítják, hogy a királyok nem lehetnek keresztyének anélkül, hogy le ne tennék azt a hivatalt. Azok a dolgok ugyanis Krisztus alatt mentek végbe, mikor az Istenhez megtért királyok az evangélium

[983] “Par la predication de l’Evangile.” “Az evangélium prédikálásával.”

prédikálásával rangjuk legmagasabb csúcsára jutottak, mert „dajkálónak” és az egyház őreinek lenni meghalad minden rendű és rangú uralmat és hercegséget. A pápistáknak nincs más elképzelésük arról, hogy miképpen lehetnek a királyok az egyház „dajkálói”, mint hogy papjaiknak és szerzeteseiknek hatalmas jövedelmeket, gazdag birtokokat és káptalani javadalmakat adnak, amiken úgy hízhatnak, mint a disznók a disznóólban. De annak a „dajkálásnak” nagyon más célja van mint ezeknek a telhetetlen csalóknak a feltöltése. Itt semmi sem hangzik el azok házainak meggazdagításáról, akik hamis ürügyekkel az egyház szolgálóinak mutatják magukat (ami nem más, mint Isten egyházának a megrontása és halálos méreggel történő megsemmisítése), hanem a babonaság eltörléséről, az összes bűnös bálványimádás elhagyásáról, Krisztus királyságának előrejuttatásáról, a botrányok eltakarításáról, s annak a szennyek a kitisztításáról van szó, ami megrontja a kegyességet és meggyengíti az isteni fenség ragyogását.

Kétségtelen, hogy miközben a királyok gondos figyelmet fordítanak mindezekre, egyidejűleg ellátják az Íge pásztorait és szolgálóit minden szükséges élelemmel és dologgal a fennmaradáshoz, gondoskodnak a szegényekről és óvják az egyházat az általános szegénység kegyetlenségétől: iskolákat alapítanak, fizetésekről gondoskodnak a tanítók számára, és élelmezésről a diákoknak, szegényházakat és kórházakat építenek, s megtesznek minden mást, ami az egyház védelméhez és óvásához szükséges. Azok a szükségtelen és hóbortos költségek az évfordulókra és a misékre, az aranyhintók és a költséges ruhák, amik a pápisták büszkeségét és pimaszságát dagasztják, csak a pompa és a becsvágy fenntartását szolgálják, s megrontják az egyház egyszerű „dajkálását”, sőt elnyelik és kioltják Isten magvát, egyedül amely által él az egyház. Mikor látjuk, hogy a dolgok most nagyon másként állnak, s a „királyok” nem „dajkálók”, hanem az egyház hóhérai; mikor a kegyesség tanítása elvételének és valódi szolgálói elűzésének következtében üres hasak, telhetetlen örvények és a Sátán hírnökei híznak (mert ilyen személyekre pazarolják a fejedelmek jó szívvel a vagyonukat, azaz az izzadságot és a vért, amit a népből szívtak ki); mikor az egyébként még istenfélő hercegeknek is kisebb az erejük és a szilárdságuk az Íge védelmében és az egyház fenntartásában; akkor ismerjük el: ez a jutalom a bűneinkért, s valljuk meg, hogy nem érdemlünk meg jó „dajkálókat”. De még ezután a félelmetesen romos állapot után is reménykednünk kell az egyház helyreállításában, s a királyok olyan megtérésében, amikor majd „dajkálóknak” és a hívők védelmezőinek fognak mutatkozni, s bátran védik majd az Íge tanítását.

És lábaid porát nyalják. Ezt az igeverset is megerőszakolták a pápisták bálványuk zsarnokságának fenntartása érdekében, mintha a királyoknak és a hercegeknek nem lenne más módjuk Isten őszinte és törvényes imádóinak bizonyulni, mint az egyház ama álarcos hercegének imádatával Isten helyett. Azaz, ők a kegyesség engedelmességét a pápa lábának mély tisztelettel történő megcsókolásában látják. S hogy mit kellene gondolniuk az efféle barbár és bálványimádó imádatról, azt tanulják meg először is Pétertől, akinek a székét dicsekedve elfoglalják, s aki nem engedte meg, hogy a százados efféle megtiszteltetésben részesítse (Csel10:6). Azután tanuljanak Páltól, aki megszaggatta ruháit, és az efféle imádatot a legnagyobb undorral utasította vissza (Csel14:14).. Mit abszurdabbat lehetne elképzelni, mint azt, hogy Isten Fia az evangélium szolgája helyett az undor tárgyát, holmi perzsa fényűzésben és ragyogásban tündöklő királyt jelölt ki? De emlékezzünk meg arról, hogy az egyház, amíg vándor ebben a világban, alá van vetve a keresztnek, hogy alázatos legyen és illeszkedjen a Fejéhez, így ha ellenségei bármikor fel is függesztik az ellenségeskedést, legszebb dísze és csillogása mégis a szerénység marad. Ebből következik, hogy levetette a saját ruháját, ha hitetlen büszkeségbe öltözött.

A próféta itt nem másra gondol, mint arra az imádatra, amivel a hercegek meghajolnak Isten előtt, s arra az engedelmességre, amivel Ígéjének adóznak az egyházban. Amit már mondtunk, arra gondosan ügyelni kell, miszerint mikor az egyháznak adandó tiszteletről

beszélünk, akkor soha nem szabd elválasztani őt a Főtől, mert ez a tisztelet és imádat Krisztust illeti, s mikor az egyházra ruházzák, továbbra is osztatlanul csak Őt illeti. A kegyes királyok az engedelmességgel nem alávetik magukat, hogy úgymond emberek igáját hordozzák, hanem Krisztus tanításának engedelmeskednek. Bárki veti el tehát az egyház szolgálatát, és utasítja el annak az igának a hordozását, amit Isten saját kezűleg akar egész népére tenni, annak egyrészt soha nem lehet semmiféle közössége Krisztussal, másrészt nem lehet Isten gyermeke sem.

Meg nem szégyenülnek. Én az אשר (*asher*) szót *mert* jelentésű kötőszónak tekintem,[984] s a mondat, amihez tartozik, szorosan kapcsolódik ahhoz, ami előtte állt, s amit egyes igemagyarázók helytelenül különválasztottak. Ezzel az érvvel azt bizonyítja, hogy nagyon helyes, ha a hercegek alávetik magukat Isten kormányzásának, s nem vonakodnak megalázni magukat az egyház előtt, mivel Isten nem szégyeníti meg azokat, aki Benne remélnek „megszégyenülni". Mintha ezt mondta volna. „Ez kellemes és örömteli alávettetés".

Én vagyok az Úr. Összekapcsolja a saját igazságát a mi üdvösségünkkel, mintha azt mondta volna: nem akarja, hogy az emberek igaznak, vagy Istennek ismerjék Őt el mindaddig, amíg ténylegesen be nem teljesíti, amit megígért. S ebből felmérhetetlen előnyünk származik, mert lehetetlen, hogy Isten ne maradna mindig egy és ugyanaz, így az üdvösségünk állandóságának, amit a próféta Isten saját állandóságából következtet ki, rendíthetetlennek kell maradnia.

24. *Elvétethetik-é a préda az erőstől*. Miután az előző versben megválaszolt egy ellenvetést, ami a hívők elméjében keletkezhetett, most még jobban megerősíti ezt a választ. Lehetetlennek tűnhetett ugyanis, hogy a zsidók kimeneküljenek egy ennyire erős ellenség kezéből, aki csatában fogta el őket és vetette rabszolgaságba. Úgy teszi tehát hozzá ezt a kérdést, mintha az egész köznép tette volna fel, akik között valószínűleg szájról szájra járt, majd azonnal meg is válaszolja, amint majd látjuk.

És megszabadulhatnak-é az igazak foglyai? (Vagy: *az igazságos fogság*) S először is azt kell észrevennünk ebben a hasonlatban, hogy az egyházat „az erős prédájának", és „az igazak foglyainak", azaz jogos fogságnak nevezi. Azt nevezik „igazságos"tulajdonosnak, aki a jogos tulajdonos, pont ahogyan a préda is, mikor a háború igazságos, a jogos tulajdonos kezébe kerül.[985] S ez volt az ókori nép állapota, miután fogságba hurcolták őket, mert szülőföldjükkel együtt a szabadságukat is elvesztették, s a győztes hatalmába kerülve teljesen ki voltak neki szolgáltatva. De mégis gondosan meg kell figyelnünk ezt a hasonlatot, miszerint az egyházat elnyomja a fejedelmek zsarnoksága, s ki van téve a farkasok állkapcsainak, mindazonáltal a „jogos" prédájuk. Ez valóban szégyenletesen gonosz dolog, de így bántak atyáinkkal, s mi nem vagyunk erényesebbek, vagy kiválóbbak, mint atyáink.

25. *Az erőstől elvétetnek a foglyok is, és megszabadul a kegyetlen zsákmánya*. Bárhogyan is büszkélkedjenek, hogy joguk van az uralkodásra, s dicsekedjenek üres titulusukkal, az Úr kijelenti, hogy ők a leggonoszabb rablók, mikor azzal fenyeget, hogy Ő áll bosszút rajtuk és elragadja tőlük zsákmányukat. Isten nem forgat fel jogos uralmat, ebből következik, hogy az uralom, melyet magukhoz ragadtak Isten népe felett, pusztán rablás és bűnös zsarnokság. Sem a fegyvereik, sem az erődjeik, sem hadi készülődéseik nem fogják megakadályozni az Urat abban, hogy kiragadja kezükből a jogtalan zsákmányukat.

Ez az ígéret nemcsak a külső ellenségekre és zsarnokokra, hanem a Sátán zsarnokságára is vonatkozik, amelyből Isten csodálatos ereje által menekültünk ki. Tényleg

---

[984] „אשר לא יבשו קרי (*asher lo yeboshu korai*), 'kit akik várnak, meg nem szégyenülnek', azaz 'aki Jehova, akit akik várnak, meg nem szégyenülnek'. Mikor a zsidók bárkit beszélőként mutatnak be, az ideiglenes toldalékot, ami az אשר (*asher*) után következik és az illetőre vonatkozik, rendszerint csakis az első, azaz a beszélő személyében fejezik ki. Például 'Én vagyok József, אשר מכרתם אותי מיצרימה (*asher mekartem othi mitzraimah*), akit ti eladtatok Egyiptomba." – *Rosenmüller*.

[985] "Quand la guerre est juste, celuy qui prend la prove est juste possesseur d'icelle." "Mikor a háború igazságos, akkor az, aki prédát szerez, annak jogos tulajdonosává válik."

igaz, hogy hatalmas ereje van, de Isten sokkal erősebb, elveszi fegyvereit és lerombolja erődjeit, hogy szabaddá tehessen minket (Mt12:29, Lk11:22). Ha tehát megtapasztaltuk Isten erejét ebben a vonatkozásban, annál erősebb okunk van bízni benne, hogy Ő lesz a mi szabadítónk, valahányszor csak az ellenség letipor minket és kegyetlen igát vet ránk.

És háborgatóidat én háborítom meg. Mikor azzal fenyeget, hogy a mi javunkra „háborít meg", először arra emlékeztet, hogy vegyük fontolóra az Ő erejét, és ne mérjük fel a dolgot emberi ésszel, vagy az emberek erejével. Nem szabad tehát arra tekintenünk, hogy mire vagyunk képesek, vagy miféle források állnak rendelkezésünkre, hanem az a kötelességünk, hogy az egész dolgot egyedül Istenre bízzuk, Akinek tetszik minket kegyelmesen megvédeni és óvni. Másodszor azt jelenti ki, hogy nagy hatalmú ügyvéd lesz az ellenségek rágalmainak megválaszolásában. Korábban mondtuk, hogy a gonosz emberek nemcsak erőszakosan és kegyetlenül törnek az egyház ellen, de elárasztják hamis rágalmakkal is, mintha joguk lenne kegyetlenül bánni vele. Ezért erre a vigasztalásra nagyon nagy szükség van, hogy Isten lesz a védelmezője a mi ártatlanságunknak, és az Ő védelme szétszór minden csalárd fondorlatot, ami a gonosz emberek vakmerőségét és hevességét erősíti. Ennek megfelelően megint elismétli:

és én tartom meg fiaidat. Hatalmas vigasztalást merítünk annak tudásából, hogy oly szoros kötelékek fűznek Hozzá, hogy Ő Maga száll szembe mindazokkal, akik velünk szállnak szembe. „megáldom azokat, a kik téged áldanak, és a ki téged átkoz, megátkozom azt" (1Móz12:3), egyszóval kijelenti, hogy Ő az ellensége ellenségeinknek. Ebből azt is észre kell venni, hogy mikor helyreáll szabadságunk és életünk, mikor nem nyomnak el ellenségeink, röviden, mikor üdvözülünk, az nem ember munkája, nehogy bárki a saját képességeinek tulajdonítsa azt, amiről Isten megparancsolja: rendkívüli áldásként csakis Tőle Magától kell várnunk.

26. *És etetem nyomorgatóiddal az önnön húsokat*. Először is azt jelenti ki, mi annak a végnek a természete, ami az egyház ellenségeire vár, s azzal fenyeget, hogy nemcsak kölcsönös gyűlöletre fognak lobbanni, de kölcsönösen mészárolni is fogják egymást. S valóban, Isten vezeti őket hanyatt-homlok és lobbantja őket dühre, hogy azzal az erővel forduljanak egymás ellen, amivel korábban az egyház ellen mentek, harcoljanak egymással, mint a midianiták, s hozzanak pusztulást önmagukra (Bír7:22). Ennek jelentése az alábbi: nem lesz szükség külső segítségre, vagy bármiféle készülődésre, mikor Isten úgy dönt, hogy legyőzi és megsemmisíti az elvetetteket, mivel hebehurgyasággal sújtja őket, ezért csillapíthatatlan haraggal esnek egymásnak és pusztítják el egymást kölcsönösen.

És megtudja minden test. Megismétli a kijelentést, amit korábban láttunk, nevezetesen hogy mindenki el fogja Őt ismerni Izrael Istenének, az igaz és egyetlen Istennek, mikor megmentette népét a pusztulásból. Azt ugyanis az Ő isteni mivolta megmutatásának szánta, mikor nyíltan a Megváltójukként és Üdvözítőjükként nyilatkoztatta ki Magát.

Jákóbnak Erőse.[986] Egyesek a *Jákób* szót megszólításként olvassák: „erős Jákób", én azonban birtokos esetben olvasom, *Jákóbnak a*. Az Úr bizonyságot tesz róla, hogy Ő Izrael Üdvözítője, Megváltója és Erőse, hogy teljes szívükkel az Ő oltalmára és védelmére támaszkodhassanak.

[986] A Károli-fordítás szerint: *Jákóbnak erős Istene*, bár az Isten szó az eredeti szövegben nem szerepel – *a ford.*

50. fejezet

1. Így szól az Úr: Hol van anyátok elválólevele, a melylyel őt elbocsátám? vagy hol van egy kölcsönadóim közül, a kinek titeket eladtalak? Ímé, a ti vétkeitekért adattatok el, és bűneitekért bocsáttatott el anyátok!

2. Miért jöttem, holott nem volt ott senki? hívtam és nem felelt senki sem! vagy olyan rövid már a kezem, hogy meg nem válthat? vagy nincs bennem megszabadításra való erő? Ímé, én dorgálásommal kiszáraztom a tengert, a folyókat pusztává teszem, megbűzhödnek halaik, hogy nincsen víz, és szomjúságtól meghalnak.

3. Felöltöztetem az egeket sötétségbe, és gyászruhával födöm be azokat.

4. Az Úr Isten bölcs nyelvet adott én nékem, hogy tudjam erősítni a megfáradtat beszéddel, fölserkenti minden reggel, fölserkenti fülemet, hogy hallgassak, miként a tanítványok.

5. Az Úr Isten megnyitotta fülemet, és én nem voltam engedetlen, hátra nem fordultam.

6. Hátamat odaadám a verőknek, és orczámat a szaggatóknak, képemet nem födöztem be a gyalázás és köpdösés előtt.

7. És az Úr Isten megsegít engemet, azért nem szégyenülök meg, ezért olyanná tettem képemet, mint a kova, és tudtam, hogy szégyent nem vallok.

8. Közel van, a ki engem megigazít, ki perel én velem? Álljunk együtt elő! Kicsoda peresem? közelegjen hozzám!

9. Ímé, az Úr Isten megsegít engem, kicsoda kárhoztatna engem? Ímé, mindnyájan, mint a ruha megavulnak, moly emészti meg őket!

10. Ki féli közületek az Urat? és ki hallgat az ő szolgája szavára? ő, a ki sötétségben jár és nincs fényesség néki, bízzék az Úr nevében, és támaszkodjék Istenhez!

11. Ímé, ti mind, a kik tüzet gyujtotok, felövezvén magatokat tüzes nyilakkal, vettessetek tüzeteknek lángjába és a tüzes nyilakba, a melyeket meggyújtottatok! Kezemből jő ez rátok; fájdalomban fogtok feküdni!

1. *Hol van anyátok elválólevele?* Ennek az igeversnek különböző magyarázatai léteznek, de nagyon kevés igemagyarázó értette meg a próféta szavainak jelentését. Azért, hogy általánosságban megértsük, észre kell vennünk azt az egységet, amellyel az Úr mindenütt bizonyságot tesz, hogy népe kötődik hozzá, azaz ő a férj szerepét játssza, mi pedig a feleségét. Ez lelki házasság, melyet az Ő örökkévaló tanítása szentelt meg, és Krisztus vére pecsételt el. Amiképpen tehát a védelme alá von minket, mint ifjú feleséget azzal a feltétellel, hogy erkölcsösséggel megőrizzük Iránta való hűségünket, úgy vet el, mikor hűtlenekké váltunk Hozzá, s jogosan válik el tőlünk, mint mikor egy férj elűzi a házából a házasságtörő feleséget.

Mikor tehát a zsidók, akiket oly sok és oly hatalmas csapás sújtott, hogy könnyen arra a következtetésre jutottak: Isten elvetette őket és elvált tőlük, a válás oka vált a kérdezősködés tárgyává. Mivel az emberek rendszerint ékesszólóak önmaguk mentegetésében, s megpróbálják Istenre hárítani a szégyent, a zsidók is úgy panaszkodtak akkortájt az állapotukról, mintha az Úr rosszat tett volna velük, mikor elvált tőlük. Ők ugyanis távolról sem gondolták, hogy a bűneiket az ígéretek érvénytelenítették és a szövetséget hatálytalanították. Sőt, bűneiket őseikre hárították, mintha mások miatt kapták volna a büntetést. Innen származnak azok a kötekedések és panaszok, melyekről Ezékiel is beszámol: „Az atyák ettek egrest, és a fiak foga vásott meg bele” (Ez18:2).

Az efféle beszédek általánosan elterjedtek voltak közöttük, ezért az Úr „elváló levelet” követel tőlük, mellyel bizonyíthatják, hogy mentesek a szégyentől és ok nélkül lettek

elküldve. „Elváló levelet” ugyanis azoknak a feleségeknek adtak, akiktől igazságtalanul váltak el, mert ebben a férj kénytelen volt bizonyságot tenni róla, hogy a feleség erkölcsös és tiszteletre méltó életet élt, így nyilvánvalóan nem volt más alapja a válásnak, mint hogy nem tetszett a férjének. Azaz, az asszony szabadon elmehetett és az egész szégyen a férje hárult, akinek mogorvaságát és a rossz vérmérsékletét jelölték meg a válás okának (5Móz24:1). Ez a válási törvény, ahogyan Ezékiel megmutatja (Mt19:8) Mózes által adatott a nemzet keményszívűsége miatt. Nagyon odaillő hasonlattal mutatja meg tehát az Úr, hogy nem Ő a válás szerzője, hanem a nép ment el a saját hibájuk következtében, követvén a vágyaikat, s végül megtörvén a házassági köteléket. Ezért kérdezi, hol van az a bizonyos „elváló levél”, amellyel dicsekedtek, mert a hangsúly a זה (*zeh*), *az* mutatószón van, ami hiábavaló mentegetőzésüket hivatott kimutatni, mintha azt mondta volna: úgy vetik el maguktól a vádakat és hárítják Istenre a szégyent, mintha lenne védelmük, miközben pedig ők szegték meg a házastársi kötelékeket, és nem tudtak semmit felmutatni, ami a válást jogossá tenné.

Vagy hol van egy kölcsönadóim közül, a kinek titeket eladtalak? Újabb hasonlattal mutatja be ugyanazt a dolgot. Mikor egy embert úgy elborítottak a hitelei, hogy nem tudott eleget tenni a hitelezőinek, kénytelen volt a gyermekeit adni a fizetség fejében. Az Úr tehát azt kérdezi: „Vajon kénytelen volt ezt tenni? Vajon eladta őket, vagy odaadta őket fizetségképpen másik hitelezőnek?” Mintha ezt mondta volna: „Ezzel engem nem vádolhattok, ezért nyilvánvaló, hogy a ti vétkeitek miatt adattatok el, és kerültetek rabszolgaságba”.

Ímé, a ti vétkeitekért adattatok el. Az Úr tehát ezzel a második mondattal védi meg fenségét minden rágalommal szemben, s cáfolja meg azokat, melyben kijelenti, hogy a zsidók a saját hibájukból váltak és „adattak” el. Ugyanezt a kifejezésmódot használja Pál is, mikor azt mondja, hogy „bűn alá adattunk el”[987] (Rm7:14), de más értelemben, ugyanúgy, ahogyan a héber szerzők szoktak az elvetett emberekről, akiknek gonoszsága kétségbeejtő. Itt azonban a próféta csak a zsidókat akarta bűnösséggel vádolni, mivel a saját vétkeikkel hozták magukra mindazt a gonoszságot, amit elszenvedtek.

Ha megkérdezik: „Vajon az Úr elvált örökségétől? Vajon érvénytelenítette a szövetséget?” a válasz: természetesen nem, az Úrról úgy mondják, hogy „elvált”, ahogyan máshol azt mondják, hogy megfertőztette örökségét (v. ö. Zsolt89:40, Ezék24:21), mert nem vonható le más következtetés ezekből a jelenetekből. Mikor ugyanis nem ruházta rájuk a megszokott kegyességét, az egyfajta elválás, vagy elvettetés volt. Egyszóval, meg kell figyelnünk ezt a két ellentétet: a feleségtől azért válnak el, mert vagy a férje hibás, vagy ő maga erkölcstelen és házasságtörő, továbbá a gyermekeket vagy az atyjuk szegénysége, vagy a saját hibájuk miatt adják el. S így az érvelés menete ebben az igeversben világossá válik.

2. *Miért jöttem?* Ez lehet megjelölt ok, hogy a nép nemcsak a gonoszságok hatalmas tömegét hozta magára Isten haragjának kiprovokálásával, de makacsságukkal még a megbocsátás és az üdvösség reménységétől is elvágták magukat. Én azonban azt hiszem, hogy Isten még tovább megy. Miután megmagyarázta, hogy jó oka volt elválni a néptől, mivel saját maguktól adták át magukat a rabszolgaságnak, miközben lehettek volna szabadok, ezért hozzáteszi, hogy még mindig nem Ő az, Aki megakadályozza, hogy ismét ne legyenek azonnal szabadok. Amint megmutatta az előző versben, hogy az egész szégyen a zsidókra hárul, úgy most azt jelenti ki, hogy az ő hibájuk, ha megöregszenek és megrothadnak nyomorúságukban, mert az Úr kész lett volna őket megsegíteni, ha nem vetik el kegyelmét és szívélyességét. Egyszóval, megmutatja, hogy a gonoszságnak mind a kezdete, mind a fejlődése a nép hibájának következménye azért, hogy Istent minden szégyentől mentesítse és megmutassa: a zsidók gonoszul jártak el, mikor Őt vádolták azzal, hogy a gonoszság szerzője, vagy mikor arról panaszkodtak, hogy nem segít rajtuk.

[987] A Károli-fordítás szerint: *a bűn alá rekesztve – a ford.*

Először is tehát, az Úr azt mondja, hogy „eljött”, és mi másért, mint hogy kinyújtsa a kezét a zsidók felé? Ebből következik, hogy joggal fosztattak meg, mert nem kívánták elfogadni az Ő kegyelmét. S az Úrról akkor olvassuk, hogy „jön”, mikor bármi jelét adja jelenlétének. Az Íge prédikálásával közeledik, de közeledik a különböző jótéteményekkel is, melyeket ránk ruház, de azokkal a jelekkel is, amelyeket az irántunk való atyai jóindulatának kinyilvánítására használ. „Volt-e valaha nép”, amint Mózes mondja, „amelyik ennyi jelet látott és hallotta a beszélő Isten hangját, mint ez a nép?” (v. ö. 5Móz4:33)

Az állandó hívogatás semmi haszonnal sem járt számukra, mikor felmutatta nekik a megbocsátás reménységét, és a megtérésre buzdította őket. Jó okkal beszél tehát róla, mint szörnyűséges dologról, s kérdezi meg, hogy miért nem volt senki, aki fogadta volna. Hálátlansággal vádolja tehát őket, mivel jóllehet Istent kellett volna keresniük, még csak fogadni sem fogadták mikor eljött, s Isten kegyelmének elutasítása, amit Ő ingyenesen kínál, a szélsőséges hálátlanság példája.

Hívtam és nem felelt senki sem! A *hívás* szóban ugyanannak a kijelentésnek az ismétlése található más szavakkal. Mikor Isten „hív”, nekünk készeknek és engedelmeseknek kell lennünk, mert ez az a „válasz”, amiről panaszkodik, hogy megtagadták Tőle. Nekünk tehát fenntartás nélkül engedelmeskednünk kell az Ő Íge jének. Ez a kifejezés azonban szigorúan a szóban forgó dologra vonatkozik, mert Istent, mikor felkínálta nekik a nyomorúságuk befejeződését, makacsul megvetették, mintha csak süketekhez és némákhoz beszélt volna. Ebből következtet arra, hogy egyedül rájuk hárul a szégyen, amiért nem lettek már korábban megszabadítva, s ezt az előző bizonyítékokkal támasztja alá, mert korábban megmutatta az atyáiknak, hogy bőséges erővel rendelkezett ahhoz, hogy megszabadítsa őket. Egyébként hogy ne gáncsoskodhassanak, és ne mentegethessék magukat azzal, hogy nem szereztek szabadságot, bár szívből vágytak rá, fenntartja, hogy másrészt viszont a változás okát valahol máshol kell keresni, s nem Benne (mert az Ő ereje egyáltalában nem fogyatkozott meg), így tehát Ő nem késlekedett volna kinyújtani feléjük a kezét segítségképpen, ha bűnös módon nem utasították volna vissza az Ő segítségét.

Vagy olyan rövid már a kezem, hogy meg nem válthat? Ezzel kikérdezéssel nagyobb szemtelenséget fejez ki, mintha azt erősítgetné, ami nem kérdőjelezhető meg, hisz ki merné azt állítani Isten ellenében, hogy az Ő ereje megfogyatkozott? Ezért elmondja, milyen nagy erővel mentette ki a népét Egyiptomból, hogy most ne képzelhessék: már nem annyira erős, hanem elismerjék, hogy a bűneik jelentették az akadályt.[988] Azt mondja, hogy a dorgálásával „kiszárította a tengert”, mintha félelmet keltett volna fenyegető szavával, mert tekintélye által és az Ő szavára a tenger kettévált, és út nyílt rajta keresztül (2Móz14:21), a Jordán pedig visszahúzódott (Józs3:16). Ennek következtében történt, hogy a víztől megfosztott „halak” megrothadtak.

3. *Felöltöztetem az egeket sötétségbe*. Azt is kijelenti, hogy sűrű sötétség borítja majd el Egyiptomot három napon keresztül (2Móz10:22). Abban az időben az egek mintegy gyászruhát öltöttek, mert amint a jó időjárás megörvendeztető hatású, a feketeség és sötétség úgy hoz létre mélabút. Ezért mondja tehát, hogy az egek gyászruhát öltöttek, s mintegy jelei és kifejeződései lettek a gyásznak.[989] Ha ezeket bárki általános kijelentésekként kívánja értelmezni, örüljön véleményének, én azonban azt hiszem, hogy itt egy futó pillantást vet az Egyiptomból való szabadulás történetére,[990] amiből könnyen lehet rá következtetni: Istent, Aki olyan csodálatosan segítette atyáikat, a hálátlanságuk gátolta meg abban, hogy könnyítse azokat a nyomorúságokat, melyek most nyomták el őket.

---

[988] “Ains recognoissent que leurs vices empeschent que ceste puissance ne se monstre;” “Hanem elismerjék, hogy bűneik gátolták meg azt az erőt abban, hogy megnyilvánuljon.”

[989] „Ez nagyon jó elképzelését adja Isten erejének: Jóllehet a Nap annyira fényes, hogy emberi szem aligha képes elviselni a ragyogását, én tetszésem szerint képes vagyok sűrű felhőket küldeni és útját állni a sugarainak, ezzel olyanná tenni az egeket, mintha gyászolnának.” – *White.*

[990] “A l’histoire de la deliverance d’Egypte.”

4. *Az Úr Isten*. Miután kétszer is meggyőzte őket bűnükről, a szokásos módján hozzáteszi a vigasztalást is. Mikor ugyanis az Úr elborít szégyennel, Ő azonnal hajlik megszabadítani minket attól. Így tehát, bár megmutatja, hogy a népet a legjobb okkal vetette el, és a saját hibájukból jutottak végromlásra, hisz még a szabadításra is méltatlanoknak bizonyultak, mégis segítséget ígért nekik. Emellett, mivel egy ennyire bonyolult ügyben a közönséges bizonyítékoknál többre volt szükség, annak elmondásával kezdi, hogy az Úr küldte és tanította parancsainak végrehajtására. Ezt az igeverset rendszerint úgy vonatkoztatják Krisztusra, mintha nem lenne a prófétára vonatkoztatható, mivel később azt olvassuk,hogy megvesszőzték, amit sehol nem olvasunk Ézsaiásról. Ennek az érvnek azonban nincsen túl nagy ereje, mert Dávid is panaszkodik, hogy ruháit elosztották (Zsolt22:19), ami szó szerint Krisztusra vonatkozik (Mt27:35, Jn19:24), de ebből mégsem következik, hogy magával Dáviddal nem történt meg. Részemről semmi kétségem sincs, hogy Ézsaiás itt úgy lép fel, mint aki Isten minden szolgáját képviseli: nemcsak azokat, akik a kezdetektől fogva voltak, hanem akiknek majd még csak ezek után kell eljönniük.

A tanult ember nyelvét adta nekem.[991] Azt mondja, hogy az Úr „nyelvet" adott neki, hogy az ígéretek, amelyekkel a népet vigasztalja, nagyobb súllyal bírhassanak. A hitünk ingadozik, ha azt feltételezzük, hogy ember önmagából szól hozzánk, s a nép állapota annyira nyomorult volt, hogy semmiféle emberi érvelés sem volt képes felindítani őket a szabadulás reménységének táplálására. Ez megfelel annak, hogy a közelgő szabadság üzenete a mennyből érkezik hozzájuk, s ha valaki nem fogadja azt el, lázadónak és engedetlennek bizonyul. S bár ezekkel a szavakkal a próféta konkrétan a kijelentéseibe vetet hitet akarta megerősíteni, mégis, általánosan következtethetünk belőlük arra, hogy egyetlen ember sem alkalmas a tanításra, míg Isten előzőleg nem készítette őt fel. Ez minden istenfélő tanítót arra emlékeztet, hogy Isten Lelkétől kérjék, aminek másképpen nem juthatnak a birtokába. Valóban szorgalmasan kell tanulniuk, s nem felmenni a szószékre, amíg nincsenek teljesen felkészítve, de tartaniuk kell magukat ahhoz az alapelvhez, hogy minden, ami a hivataluk ellátásához szükséges, a Szentlélek ajándéka. S valóban, ha ők nem a Szentlélek szócsövei lennének, szélsőséges elhamarkodottság lenne nyilvánosan fellépni Isten nevében.

Hogy tudjak Ígét a megfelelő időben a megfáradtnak.[992] Valami igét be kell ide szúrni, mint pl. „kiszolgáltatni", vagy „kimondani". A „tudni" szó bölcsességet és jártasságot foglal magába, amikkel a pásztornak rendelkezni kell, hogy Isten Ígéjét hűségesen és hasznosan szolgáltathassa ki. Mintha azt mondta volna, hogy jól felkészült Isten iskolájában, ezért jól tudja, mi kell azoknak, akik nyomorultak és teher alatt nyögnek.[993] A „megfáradt" kifejezést azokra használják, akiket elborít a sok nyomorúság, amint azt korábban láttuk: „erőt ad a megfáradottnak" (Ézs40:29). Így mondja Krisztus is: „Jőjjetek én hozzám mindnyájan, a kik megfáradtatok és megterheltettetek" (Mt11:28). Ezalatt tehát azt érti, hogy Isten volt a tanítója és felkészítője, hogy képes legyen enyhíteni a nyomorultakon a megfelelő vigasztalással, s azzal az elcsüggedt szíveket Isten kegyelmének érzésére buzdíthassa.

Ebből arra következtetünk, hogy az Íge szolgálóinak legfontosabb feladata a nyomorult emberek vigasztalása, akik a megpróbáltatásoktól elcsüggedtek, vagy akik azok terhét hordozzák, röviden, annak megmutatása, hogy mi az elme valódi nyugalma és derűje, amint azt korábban láttuk (Ézs33:20). Arra is megtanít ez minket, hogy mit kell keresni közülünk mindenkinek a Szentírásban, nevezetesen hogy olyan tanítással szerelkezhessünk fel, ami helyes és alkalmas a nyomorúságaink enyhítésére. Annak, aki alkalmas vigasztalással a nehéz, sőt kétségbeejtő esetekben képes a szívét vigasztalni és támogatni, tudnia kell, hogy jó előrehaladást tett az evangéliumban. Elismerem, hogy a tanításnak tényleg különféle hasznossága van, mert nemcsak a nyomorult és a gyenge vigasztalására hasznos, hanem

[991] A Károli-fordítás szerint: *bölcs nyelvet adott én nékem – a ford*.
[992] A Károli-fordítás szerint: *hogy tudjam erősítni a megfáradtat beszéddel – a ford.*
[993] "Qui gemissent sous le fardeau de leurs pechez;" "Akik bűneik terhe alatt nyögnek."

tartalmaz komoly feddéseket és fenyegetéseket is s csökönyösek számára (2Tim3:16). Ézsaiás azonban megmutatja: a rá háruló fő kötelezettség az, hogy a zsidóknak nyújtson vigasztalást, akik a jelen nyomorúságban már az elcsüggedés szélén állnak.

Fölserkenti minden reggel. A próféta itt arról tesz bizonyságot, hogy az Úr olyannyira gondját viseli a nyomorultaknak és elnyomottaknak, hogy már „reggel", azaz a megfelelő időben megsegíti őket. Elismerem, hogy gyakorta híján vagyunk a vigasztalásnak, de jóllehet Isten gyakran megengedi, hogy elcsüggedjünk, mégis ismer minden pillanatot, melyek alkalmasak a szükségeknek az Ő segítségével a megfelelő időben történő betöltésére. Emellett ha kissé késlekedik is a segítsége, az a mi hibánkból van így, mert nemcsak tunyasággal, de a lázadással is elvonjuk magunkat az Ő kegyelmétől. Bárhogyan is legyen tehát, Ő mindig nagyon ügyel és siet a segítségünkre, s még ha menekülünk és ellenállunk, akkor is Magához hív, hogy felüdülhessünk kegyelmének és jóságának megízlelésével.

Kétszer ismétli a „reggel" kifejezést, amivel a folytonosságot és a buzgóságot fejezi ki, hogy ne gondolhassuk: Őt is hirtelen felindulások hajtják, mint az embereket, akik elvetik, vagy gyorsan elfelejtik azokat, akiknek egyszer elvállalták a megőrzését. Ő viszont épp ellenkezőleg, továbbra is a kegyelme tárgyaivá teszi őket mindvégig, és soha nem hagyja őket vigasztalás nélkül.

Hogy hallhassak, mint a tanult ember.[994] Úgy érti, nemcsak meghúzták, vagy megrángatták a fülét, mint a lusta és tunya embernek, hanem formálták és oktatták. Ezzel a példával még azt is megmutatja: Isten hatékonyan megtanít mindenkit, akiknek a szolgálatát egyházának üdvösségére kívánja használni. Nem nagy dolog lenne ugyanis emberek módjára taníttatni, ha nem volna meg bennük Isten Lelke, mint tanító. Ez még nyilvánvalóbbá teszi azt az igazságot, amelyről korábban beszéltünk, hogy senki sem lehet jó tanító, csak az, akinek jó tanárai voltak. „Tanultaknak" és „jól képzetteknek" nevezi őket, mert akik nem kegyeskednek tanulni, mert eléggé bölcseknek vélik magukat, duplán bolondok. Egyedül ugyanis azok „jól képzettek" és „tanultak" Isten szerint, akik megengedik, hogy a tanítói hivatal ellátása előtt tanítsák őket, hogy világos tudással rendelkezhessenek azokról a dolgokról, amiket majd másokkal kell közölniük, s ne hozzanak nyilvánosságra semmi mást, csak amiről képesek bizonyságot tenni, hogy Istentől származik. Egyszóval, egyedül azok a „tanultak", akik a folytonos tanulással nem vetik el, hogy folyamatosan haladjanak előre. Egyesek tárgyesetben olvassák ezt az igeszakaszt: „hogy hallhassak a tanultat hallgatván",[995] de ez durva és nincs összhangban a tényleges jelentéssel.

5. *Az Úr Isten megnyitotta fülemet*. Megint megismétli, amit korában mondott, s ide belefoglal mindent,ami a tanítói hivatalhoz tartozik, mert „a fülek megnyitását" nemcsak a tanításra, hanem az egész elhívásra kell vonatkoztatni, azaz mikor kiválaszt valakit az Ő szolgájául, kiszabja a kötelességét annak, akit el akar küldeni, tudatja parancsait és utasítja ama parancsok végrehajtására. Az Úr azonban nemcsak akkor „nyitja meg a füleket", mikor kijelenti az Ő akaratát, hanem akkor is, mikor hatékonyan hat az ember szívére és engedelmességre készteti őt, amint meg van írva: „füleimet fölnyitottad" (Zsolt40:7). S Krisztus is mondja: „Valaki azért az Atyától hallott, és tanult, én hozzám jő" (Jn6:45).

Ugyanez az értelme a második mondatnak is: *és én nem voltam engedetlen*, melynek jelentése az alábbiak szerint foglalható össze: „Nem vállal fel semmit véletlenségből, hanem teljesen meggyőződvén Isten elhívásáról ellátja a tanító hivatalát, legyen az bár munkás és nehéz, mert készen áll az engedelmességre".

6. *Hátamat odaadám a verőknek*. A gonosz emberek korholásaival, gúnyolódásával és pökhendiségével azt a rendíthetetlen bátorságot állítja szembe, amivel rendelkezik, mintha azt mondta volna: „bármiféle ellenállással is próbálkoznak az Istent megvetők, Ő lerázza Magáról minden sértésüket, és soha fel nem hagy azokkal a munkákkal, amikbe belefogott". Ez az

[994] A Károli-fordítás szerint: *hogy hallgassak, miként a tanítványok – a ford*.
[995] "Ceux-la sont doctes."

igeszakasz még azt is megmutatja, hogy az Íge szolgálói nem képesek hűségesen ellátni a hivatalukat anélkül, hogy ne lennének kitéve a világ megvetésének, sőt, ne támadnák őket hevesen minden oldalról, mert amint kimondja Ézsaiás, hogy engedelmeskedett Isten parancsának, rögtön hozzáteszi hogy „hátát odaadta a verőknek". Isten hűséges szolgái, mikor az Íge tanítását szolgáltatják ki, nem menekülhetnek ettől a helyzettől, hanem tűrniük kell a küzdelmeket, feddéseket, gyűlöletet, rágalmakat és korholásokat, melyeket meg kell szokniuk. Fegyverezzék hát fel magukat állhatatossággal és hittel, mert félelmetes csata vár rájuk. S nemcsak a gonosz emberek üldözését írja itt le, hanem a világ korholását is, mivel a gonoszok arra vágynak, hogy mások azt gondolják: jó okuk van az Íge szolgálóival való szembeszállásra és tanításuk üldözésére, s azt akarják, hogy ezeket a szolgálókat bűnözőknek és gonosztevőknek tekintsék, és egyetemes gyűlölettel és utálattal viseltessenek irántuk. Emiatt szórják rájuk a különféle rágalmakat, és nem húzódoznak semmiféle feddéstől, amint azt jól ismerjük napjaink tapasztalatából, mikor ellenfeleink eretnekeknek neveznek bennünket, s más rágalmakkal is illetnek, melyek Krisztus és az apostolok ellenében is elhangzottak (Mt27:63, Jn7:12, Csel16:20).

Képemet nem fődöztem be a gyalázás és köpdösés előtt. Nemcsak azt mondja, hogy a nyílt és nyilvánvaló ellenségek köpdösték és ütötték, hanem azokra a rágalmakra is vet egy pillantást, melyeket kénytelen volt a belső, a háza népéhez tartozó ellenségtől elviselni. Az egyház kebeléből ugyanis mindig pattannak ki gonosz és Istent megvető emberek, akik pimaszul támadják a prófétákat. Azoknak, akik Istent akarják szolgálni, fel kell készülni, hogy nyugodtan tűrjék mindezeket a dolgokat, hogy keresztülmehessenek mind a jó, mind a rossz híren (2Kor6:8), s megvethessék nemcsak a száműzetést, megverettetést, bebörtönzést, és halált, de a korholásokat és a kegyvesztettséget, amelyek eltűrése néha keményebbnek tűnik, mint maga a halál. Miközben ez a tanítás minden hívőre vonatkozik, különösen érvényes az Íge tanítóira, akiknek mások előtt kell járniuk, s mondhatni zászlóvivőknek kell lenniük.

7. *És az Úr Isten megsegít engemet*. A próféta kijelenti, honnan származik ez a nagy bátorság, amivel neki és Isten többi szolgájának rendelkezniük kell azért, hogy mindenki támadásait bátran kiállják. Isten segítségéből származik, Akire támaszkodva kijelenti, hogy meg van erősítve a világ összes támadásával szemben. Miután fennkölt bátorsággal tekintett le mindenkire megvetően, akik támadták, most másokat is ugyanennek a szilárdságnak a fenntartására buzdít, s megadja azt, amit nevezhetünk az Íge minden szolgálója képének: elfordulnak a világtól, hogy teljességgel Isten felé fordulhassanak és szemeiket csakis Őrá szegezhessék. Soha nem lesz oly heves csata, amiben ne övék lenne a győzelem, ha ilyen vezetőben bíznak.

Ezért olyanná tettem képemet, mint a kova. A „kova" hasonlatával megmutatja, hogy történjék bármi, nem fog félni, mert a félelem, vagy a riadalom más érzelmekhez hasonlóan az arcon mutatkozik meg. Maga az ábrázatunk beszél arról és mutatja meg, hogy milyenek az érzelmeink. Isten szolgáinak, akikkel ennyire szégyenteljesen bánnak, elkerülhetetlenül el kell süllyedni ilyen támadások alatt, hacsak nem kő-, vagy acélhomlokkal állják ki azokat. Ebbe az értelemben olvassuk Jeremiásról is, hogy „erősített várossá, vasoszloppá és érczbástyává" tétetett, „Júda királyai, fejedelmei és papjai ellen és a föld népe ellen" (Jer1:18), valamint Ezékielről, hogy „olyanná, mint a gyémánt, a mely keményebb a tűzkőnél, tettem a te homlokodat" (Ez3:9), hogy meg ne rettenjen a nép csökönyösségén.

Azért nem szégyenülök meg. A „megszégyenülni" szót kétszer is használja ebben az igeversben, de különböző értelemben, mert az előző mondatban az érzésre vonatkozik, míg ebben magára a dologra, vagy a hatásra. Ennek megfelelően a vers elején, ahol azzal dicsekszik, hogy nem fog megszégyenülni, mivel Isten az ő oldalán áll, úgy érti: nem elegendő, hogy Isten segíteni akar nekünk, ha mi magunk is nem érezzük, mert miféle haszna lenne Isten ígéreteinek, ha nem bíznánk azokban? Meggyőződés szükségeltetik tehát, hogy ezek támogathassanak minket, s biztosan tudhassuk, hogy élvezzük Isten jóindulatát.

És tudtam, hogy szégyent nem vallok. A vers végén bátran kijelenti a meggyőződését: a vég szerencsés lesz. Azaz, „megszégyenülni” annyi, mint „csalódni”, mert akik hiábavaló és csalóka reményt tápláltak, ki vannak téve a csalódásnak. Itt látjuk, hogy bizonyos speciális segítség van megígérve az istenfélő tanítóknak, és az Íge szolgálóinak, így minél hevesebbek a Sátán támadásai és minél erőteljesebb a világ ellenségeskedése, annál jobban óvja és védi őket az Úr rendkívüli védelemmel. S ebből arra kell következtetnünk, hogy mindazok, akik mikor csatázni kényszerülnek, reszketnek és elveszítik a bátorságukat, soha nem voltak minősítve a hivatalukra, mert aki nem tudja, hogyan kell harcolni, azt sem tudja, miképpen kell Istent és az egyházat szolgálni, s nem alkalmas az Íge tanításának kiszolgáltatására.

8. *Közel van, a ki engem megigazít*. Mindig emlékezetben kell tartanunk, hogy a próféta semmi olyasmit nem említ, ami az ő sajátossága, hanem arról tesz bizonyságot, amilyennek az Úr akar lenni, s amilyen mindig is lesz a hűséges szolgálók iránt, miszerint bárki, akinek megvan az a bizonysága, hogy Isten küldte, s tudja, hogy hűségesen ellátja a hivatalát, bátran megvethet minden ellenséget, s nem kell megindulnia feddéseiktől, mert az Úr fogja őt „megigazítani”. Hasonlóképpen, az Úr mindig is az igazsága megvédése és fenntartása mellett áll és fog is állni. Emellett hogy bárki képes legyen ennek az ünnepélyes kijelentésnek a megtételére, szükséges, hogy a lelkiismerete tiszta legyen. Ha ugyanis bárki elhamarkodottan tör a hivatalra, s nincs bizonyossága az elhívásáról, vagy az álmait hozza nyilvánosságra, hiába fog dicsekedni ezzel az ígérettel, ami csak az Isten által elhívottakra vonatkozik, akik komolyan és egyenesen látják el a kötelességüket. S mivel sem a képmutatók, sem a megvetők nem szűnnek meg Isten szolgáit bosszantani, Ézsaiás elébük megy, nem mintha senki sem merne ujjat húzni vele, vagy rágalmazni, vagy mintha képes lenne kordában tartani őket,[996] hanem mert összes erőfeszítésükkel sem érnek el semmit. Ezért kijelenti, hogy a legnagyobb megvetéssel nézi le a hamis vádaskodást, amit a szilárd tanítás ellenségei ontanak annak tanítóira. Nincs olyan bűn, melyet a szemükre ne hánynának, de erőfeszítéseik haszontalanok, mert a Bíró, Aki vigyáz épségükre, nincs messze. Ők tehát Pálhoz hasonlóan bátran fellebbezhetnek az emberek gonosz és igazságtalan vádaskodásaitól „az Úr napjához”, ami által ártatlanságuk nyilvánvalóvá lesz (1Kor4:4).

Álljunk együtt elő! Az istenfélő tanítóknak akkora magabiztossággal kell rendelkezni, hogy nem szabad vonakodniuk attól, ha bátran szembe kell szállniuk az ellenségekkel. A Sátán és ügynökei nem mindig merészelnek nyíltan támadni, különösen mikor hazugságokkal harcolnak, hanem csapdákat állítanak, és a föld alá ássák be magukat, s megpróbálnak lesből támadni. Isten szolgái azonban nem félnek nyíltan „előállni”, és az ellenséggel küzdelembe bocsátkozni, feltéve, hogy az ellenségek hajlandóak sorompóba lépni velük. Az igazság ereje oly nagy, hogy nem fél a napvilágtól, amint mondjuk, hogy Ézsaiás itt bátran támadja azokat, akikről látja, hogy terveket szőnek ellene, és ezért ismétli meg:

Közelegjen hozzám! Az istenfélő szolgálóknak készeknek kell lenniük magyarázatot adni a tanításukra. De hol van az ember, aki hajlandó türelemmel hallgatni őket, s fontolóra venni annak a tanításnak a természetét, amit nyilvánosan hirdetnek? Valóban igaz, hogy az ellenségek közeledni fognak, de csak azért, hogy kardot rántva levághassák őket, valamint hogy a nyelveiket köszörülhessék: mindenféle rágalmakkal darabokra szaggathassák őket. Röviden, egész védekezésük a fegyverekből, vagy ravasz fortélyokból áll, mert nem próbálnak meg bibliai érvekkel küzdeni. Ügyünk igazságában bízva tehát bátran csatára hívhatjuk őket ki. Noha a védekezésünk meghallgatása nélkül kárhoztatnak minket, és sok mindennel alátámasztják a ránk kimondott ítéletet, mégsincs okunk félni, mert Isten a mi Bíránk, Akinek az ügyét képviseljük, s Ő végül majd felment minket.

9. *Kicsoda kárhoztatna engem?* Pál látszólag erre az igeversre utal a Róma levélben, mikor ezt mondja: „Isten az, a ki megigazít. Kicsoda az, a ki kárhoztat?” (Rm8:33-34) Bátran

[996] “Non pas qu’il puisse tenir les meschans en bride;” “Nem mintha képes lenne a gonosz embereket kordában tartani.”

odaállhatunk Isten ítélőszéke elé, mikor jól megbizonyosodtunk róla, hogy megkaptuk igazságosságát a Krisztuson keresztüli ingyenes kegyelem által. Itt azonban Ézsaiás mással foglalkozik, mert nem az emberek egyetemes üdvösségéről beszél, hanem az Íge szolgálatáról, amit az Úr meg fog védeni a gonosz emberek támadásaival szemben, s nem engedi meg, hogy népét az ő csalásaik, vagy erőszakjuk legyűrje.

Ímé, mindnyájan, mint a ruha megavulnak. Most világosabban megmutatja, hogy nem a háttérben, vagy esetileg dicsekszik ezzel a bátorsággal,mintha senki sem zavarná őt, hanem kijelenti, hogy noha halálos ellenségek támadták, mégis bátran fenntartja álláspontját, mivel mindenki, akik Isten Íge jével harcolnak, a saját törékenységük miatt buknak és gyengülnek el. Azért, hogy a dolgot a saját szemük elé helyezze, mutatószót használ: „*Ímé*, mindnyájan, mint a ruha megavulnak, moly emészti meg őket!" A zsoltáros ugyanezt a hasonlatot használja, mikor az evilági embereket Isten gyermekeihez hasonlítja (Zsolt49:14-15). Az előbbiek, noha most nagyon kérkednek és ragyognak, mint káprázató ruházat, el fognak pusztulni, a hívők viszont, akiket most mocsok borít, végül új fényességet kapnak és ragyogni fognak, mint a csillagok. Itt a szó szoros értelmében azokról a vad kutyákról beszél akik támadják és ugatják az istenfélő tanítókat. Jóllehet az efféle személyeket az emberek nagyra becsülik, s nagyon nagy tekintélynek örvendenek közöttük, csillogásuk mégis elhal és elhalványul majd, mint a molyok által felfalt ruha.

10. *Ki féli közületek az Urat?* Miután beszélt Isten legyőzhetetlen segítségéről, ami minden prófétát véd, most a hívőkre tereli a beszélgetés fonalát, hogy azok elviseljék az Íge vezetését és engedelmesek legyenek. Ebből következtethetünk arra, hogy a szent dicsekvés mennyivel magasabbra emelte őt a rágalmazóinál, mert annak következtében, hogy a gonosz emberek nagy számukon keresztül abban az időben hatalmas befolyással bírtak a zsidók között, fellépett a csekély kisebbség hite legyőzésének veszélye.[997] Mikor megkérdezi: „Hol vannak az istenfélők?" azzal rámutat, hogy a létszámuk csekély. Mégis külön szól hozzájuk, hogy elkülöníthessék magukat a keverék tömegektől, s ne vegyenek részt a gonoszok tanácsában, amit Isten elítélt. Hasonló módon találkoztunk korábban ezekkel a szavakkal: „Ti ne mondjátok összeesküvésnek" (Ézs8:12). Így noha Isten ellenségei oly sokan vannak, hogy hatalmas hadsereget alkotnak, Ézsaiás mégsem vonakodik kimondani, hogy maradtak néhányan, akiknek hasznos lesz az ő tanítása. Azokról beszél, akik „félik Istent", mert valahol csak nincs vallás és nincs istenfélelem, ott belépés sem lehet a tanításba. Látjuk, hogy mily elszántan vetik el a tanítást azok, akik azt szeretnék, hogy más vonatkozásban éles elméjűeknek és gyors felfogásúaknak tartsák őket. A büszkeségtől felfuvalkodottan ugyanis megvetik a szerénységet és alázatosságot, és rendkívül ostobák Istennek eme bölcsességében. Nem minden jó ok nélkül fektei tehát le ezt az alapot, nevezetesen az istenfélelmet, hogy Íge jét figyelmesen és szorgalmasan hallgassák. Ebből az is nyilvánvaló hogy az igazi istenfélelmet nem lehet sehol megtalálni, amíg az emberek nem figyelnek az Ő Íge jére. A képmutatók ugyanis büszkén és gőgösen dicsekednek a kegyességgel és az istenfélelemmel, de lázadó viselkedést tanúsítanak, mikor elvetik az evangélium tanítását és minden istenfélő buzdítást. Az efféle személyek világos bizonyítéka, hogy a maszk, amit viselni akarnak, le van tépve.

És ki hallgat az ő szolgája szavára? Mondhatta volna egyszerűen „Isten hangját", de konkrétan megemlíti „az ő szolgájáét", mert Isten nem akar hallatszani, hanem az Ő általa alkalmazott szolgálók hangjával kíván minket tanítani. Ézsaiás először önmagáról beszél, majd mindenki másról, akik ugyanazt a hivatalt látták el, s itt fennáll egy közvetett ellentét aközött a „hallgatás" között, amit megkövetel, valamint aközött a tanítás bűnösen buzgó megvetése között, amibe a hitetlen emberek merülnek, miközben pimaszul buzdítanak megannyi rest és ostoba embert a hasonló megvetés gyakorlására.

[997] "Le danger estoit qu'ils n' estaignissent la foy d'une petite troupe de fideles;" "Fellépett annak veszélye, hogy kioltják a hitét a hívők kisszámú testületének."

A ki sötétségben jár. A hívők előhozakodhattak volna mintegy ellenvetésként azzal, hogy kegyességük gyümölcse nem látszott meg, de oly nyomorultul szomorkodtak, mintha az elvetett gonoszság életét élték volna. Ezért a próféta ennek elébe megy és félre söpri ezt a panaszt azzal az állítással, hogy a hívők, noha eddig durván bántak velük, mégsem hiába engedelmeskedtek Istennek és az Ő Ígéjének. Ha ugyanis a „sötétségben jártak", végül majd mégis élvezik az Úr világosságát. A „sötétség" alatt a próféta itt nem az emberi értelem tudatlanságáról, vagy vakságáról beszél, hanem azokról a megpróbáltatásokról, ami Isten gyermekeit majdnem mindig elborítja. S ez az a vigasztalás, amit korábban említett, mikor kijelentette, hogy „az Úr Isten bölcs nyelvet adott én nékem, hogy tudjam erősítni a megfáradtat beszéddel" (4. vers). Azaz, azt ígéri meg, akik eddig elbátortalanodtak, sőt majdnem elcsüggedtek a rengeteg megpróbáltatás miatt, most vigasztalást fognak kapni.

11. *Ímé, ti mind, a kik tüzet gyujtotok*. Azzal szidja a zsidókat, hogy inkább saját maguknak gyújtanak világosságot ahelyett, hogy közelebb húzódnának Isten világosságához. Ezt az igeszakaszt rosszul magyarázták, s ha meg akarjuk érteni a valódi jelentését, meg kell figyelnünk az ellentétet Isten világossága és az emberek világossága között, azaz aközött a vigasztalás között, amit Isten Ígéje nyújt nekünk, valamint az emberek által kiejtett üres vigasztaló szavak között, mikor hiábavaló és haszontalan dolgokkal próbálkoznak és fáradoznak, hogy könnyítsenek megpróbáltatásaikon. Korábban beszélt a „világosságról" és a „sötétségről", s világosságot ígért azoknak a hívőknek, akik hallják az Úr hangját, most pedig megmutatja, hogy a zsidók azért utasították el ezt a világosságot, mert másikat gyújtottak maguknak, s azzal fenyegeti őket, hogy pont ez a világosság fogja őket megemészteni mintegy tűzvészként. Így vádolja Krisztus a zsidókat azzal, hogy „örvendeztek János világosságában" (Jn5:35), mivel rosszul használták az ő hivatalos jellemét, hogy elhomályosítsák, vagy inkább kioltsák Krisztus dicsőségét. János hivatalos jellemének kiemelése avégett, hogy sötétségbe borítsák Krisztus dicsőségét nem volt más, mint Isten ama világosságának kioltása, ami a halandó emberben fénylik azért, hogy másik világosságot gyújtsanak maguknak. Nem azért azonban, hogy segítse őket az út megtalálásában, hanem hogy ostoba módon örvendezhessenek benne, és mindenfelé elkóborolhassanak.

Mikor azt mondja, hogy *felövezték magatokat tüzes nyilakkal*, különböző gondolataikra vet egy pillantást, melyek belezavarták és belevitték őket a bizonytalanságba hol az egyik, hol a másik irányban, s ezen a módon gúnyolja ki ostobaságukat, mivel szándékosan és buzgón rohantak bármerre, ahová csak bolond szeszélyeik vitték őket.

Vettessetek tüzeteknek lángjába. Mintha azt mondta volna: „Tapasztalatból fogjátok megtudni, hogy milyen haszontalan és átmeneti a világosságátok, mikor indokolatlan reményeitek becsapnak benneteket". Az ironikus engedélyezés csalódást jelent. Mások úgy magyarázzák, hogy a gonoszok önmaguk ellen lobbantják fel Isten haragjának tüzét, a próféta azonban magasabbra tekintett, így ez a vélemény nem látszik megegyezni ezzel az igeverssel.

Kezemből. Mivel a gonosz embereket megmérgezi a hamis magabiztosság, úgy gondolják, hogy minden veszély felett állnak és vakmerő nemtörődömséggel nézvén a jövőbe „a saját világosságukban", azaz azokban a védelmi eszközökben bíznak, melyekkel úgy képzelik, hogy nagyon bőségesen el vannak látva, ezért az Úr kijelenti, hogy *fájdalomban fognak feküdni*, s ez az Ő *kezéből* jön rájuk. Egyszóval az emberek, akik elhagyták az Íge világosságát, s valahol máshol keresik a vigasztalást, nyomorultul el fognak pusztulni.

51. fejezet

1. Hallgassatok reám, kik az igazságot követitek, kik az Urat keresitek; tekintsetek a kőszálra, a melyből kivágattattatok, és a kútfő nyílására, a melyből kiásattatok!

2. Tekintsetek Ábrahámra, atyátokra, és Sárára, a ki titeket szűlt, hogy egymagát hívtam el őt, és megáldám és megszaporítám őt.

3. Mert megvígasztalja az Úr Siont, megvígasztalja minden romjait, és pusztáját olyanná teszi, mint az Éden, és kietlenjét olyanná, mint az Úrnak kertje, öröm és vígasság találtatik abban, hálaadás és dicséret szava!

4. Figyeljetek reám, én népem, és reám hallgassatok, én nemzetem! mert tanítás megy ki tőlem, és törvényemet a népek megvilágosítására megalapítom.

5. Közel igazságom, kijő szabadításom, és karjaim népeket ítélnek: engem várnak a szigetek, és karomba vetik reménységüket.

6. Emeljétek az égre szemeiteket, és nézzetek a földre ide alá, mert az egek mint a füst elfogynak, és a föld, mint a ruha megavul, és lakosai hasonlókép elvesznek; de szabadításom örökre megmarad, és igazságom meg nem romol.

7. Hallgassatok rám, kik tudjátok az igazságot, te nép, kinek szívében van törvényem! ne féljetek az emberek gyalázatától, és szidalmaik miatt kétségbe ne essetek!

8. Mert mint a ruhát, moly emészti meg őket, és mint a gyapjat, féreg eszi meg őket, és igazságom örökre megmarad, és szabadításom nemzetségről nemzetségre!

9. Kelj föl, kelj föl, öltözd fel az erőt, oh Úrnak karja! kelj föl, mint a régi időben, a messze hajdanban! Avagy nem te vagy-é, a ki Ráhábot kivágta, és a sárkányt átdöfte?

10. Nem te vagy-é, a ki a tengert megszáraztotta, a nagy mélység vizeit; a ki a tenger fenekét úttá változtatta, hogy átmenjenek a megváltottak?!

11. Így térnek meg az Úrnak megváltottai, és ujjongás között Sionba jőnek, és örökös öröm fejökön; vígasságot és örömöt találnak, eltünik a fájdalom és sóhaj!

12. Én, én vagyok megvigasztalótok! Ki vagy te, hogy félsz halandó embertől? ember fiától, a ki olyan lesz, mint a fű?!

13. Hogy elfeledkeztél az Úrról, Teremtődről, a ki az eget kiterjeszté és a földet megalapítá, és hogy félsz szüntelen minden napon nyomorgatódnak haragjától, a ki igyekszik elveszteni? De hol van a nyomorgató haragja?

14. Hirtelen megszabadul a fogoly, és nem hal meg a veremben, kenyere sem fogy el:

15. Hiszen én vagyok az Úr, a te Istened, a ki megreszkettetem a tengert és zúgnak habjai; seregeknek Ura az Én nevem?

16. És adtam beszédemet a te szádba, és kezem árnyékával födöztelek be, hogy újonnan plántáljam az egeket, és megalapítsam a földet, és ezt mondjam Sionnak: Én népem vagy te!

17. Serkenj föl, serkenj föl, kelj föl Jeruzsálem, ki megittad az Úr kezéből haragja poharát; a tántorgás öblös kelyhét megittad, kiürítéd!

18. Nem vala vezetője minden fiai közül, a kiket szűlt, nem fogta senki őt kézen minden fiai közül, a kiket fölnevelt.

19. E kettő esett rajtad! Kicsoda szánt meg téged? A pusztulás, a romlás, az éhség és a fegyver; miként vígasztaljalak téged?

20. Fiaid elájultan ott feküdtek minden utczáknak fejeinél, mint a hálóba esett zerge, megrészegedve az Úr haragjától, Istenednek feddésétől.

21. Ezért halld meg ezt, szenvedő, ki részeg vagy, de nem bortól!

22. Így szól Urad, az Úr, és Istened, a ki népéért bosszút áll: Ímé, kiveszem kezedből a tántorgás poharát, haragom öblös kelyhét, nem iszod többé azt meg!

23. És adom azt nyomorgatóid kezébe, a kik azt mondották lelkednek: Hajolj meg, hogy átmenjünk te rajtad, és a te hátadat olyanná tetted, mint a föld, és mint a minő az utcza a járóknak!

1. *Hallgassatok reám, kik az igazságot követitek*. A próféta most arra buzdítja a zsidókat, hogy ne essenek kétségbe csekély létszámuk miatt, ugyanis oly mértékben vágattak le és fogyatkoztak meg, hogy a megsemmisülés szélére kerültek, miközben alig, vagy semmi reménysége sem volt annak, hogy bárki követi őket. Ezért tehát emlékezteti őket az eredetükre, hogy tudhassák: ők jóllehet csak a csekély maradék, Isten azonban képes őket megsokszorozni. Ezért megparancsolja nekik, hogy nézzék meg ősatyjukat, Ábrahámot, aki noha egyedüli személy volt, mégis hatalmas létszámra gyarapodott, s nagy számú utódot nyert Istentől. Ebből következtethettek rá, hogy Isten, Aki ennyire rövid idő alatt megsokszorozta ősatyáikat, a jövőben őket is megsokszorozza, mivel hatalma nem fogyatkozott meg, s akarata sem változott.

Tekintsetek a kőszálra, a melyből kivágattattatok.[998] Egyesek azon a véleményen vannak, hogy Ábrahámot nevezi „kősziklának", mert amint Pál kijelenti, „erős volt a hitben" (Rm4:20). Mások teljesen ellentétes jelentést tulajdonítanak ennek a hasonlatnak, s úgy vélik, azért kapta a „kőszikla" nevet, mert már nagyon öreg volt, ahogyan Sárát is azért nevezi *gödörnek*,[999] mert terméketlen volt. Szerintem azonban tévednek, mert ez a kőfejtőkből kölcsönzött egyszerű hasonlat, s azt jelenti ki, hogy úgy származtak Ábrahámtól és Sárától, ahogyan a köveket kivágják a „kősziklából" és a „gödörből". A nemzet romjai között nagyon szükséges volt, hogy az istenfélőket ez a tanítás és intés támogassa. Isten megígérte, hogy Ábrahám magva olyan lesz, mint a csillagok az égben (1Móz15:5), és a tengerparti homok (1Móz22:17). Ez az ígéret látszólag meghiúsult aközött a sivárság között, amelyben akik meghagyattak, alig különböztek attól a néhány fürttől, ami a szüretelés után megmaradt.

Mivel azonban már tapasztalatból tudták, milyen hatalmas volt Isten ereje a nagy számú nép semmiből történt megteremtésében, a próféta megparancsolja nekik, hogy tápláljanak jó reménységet, s ne legyenek hálátlanok Istennel. Ezért szavait közvetlenül a hívőkhöz intézi, akik számára ez fájdalmas kísértés volt. Nem mindenkihez szól, csak azokhoz, akik képesek voltak az ígéretre támaszkodni, azaz azokhoz, akiket „az igazság követőinek" nevez, mert az ország telis-tele volt hitetlenekkel és képmutatókkal, akik korábban már elszakadtak a kegyesség gyakorlásától. Annál dicséretesebb volt azok állhatatossága, akik nem szűntek meg azt követni, ami igaz. Valahol csak gyakorolják az „igazságosságot", ott odafigyelnek Istenre, ahol pedig a hitetlenség uralkodik, ott semmiféle ígéretre sem támaszkodnak.[1000] Így tehát, bár azzal dicsekedtek, hogy ők Ábrahám gyermekei, mégsem voltak egyáltalában képesek átvenni ezt a tanítást.

Kik az Urat keresitek. Elmagyarázza az „igazság követésének" módját, ami „az Úr keresésében" rejlik. Azok ugyanis, akik az „igazságosság" külső megjelenítését gyakorolják, de nem törekednek erre a végcélra, egész életükben tévelyegni fognak. Ez a két dolog tehát összekapcsolandó, nevezetesen az igazságosság gyakorlása és Isten keresése.

2. *Egymagát hívtam el őt*. Ez a kérés világosan megmutatja, mi volt a próféta buzdításának célja: buzdítani akarta a hívők szívét, hogy jobb állapottal kapcsolatos reménységet tápláljanak. Azt mondja, hogy „*egymagát*, vagy *egyedül* hívta el", s nemcsak azért, mert senki sem volt vele, mikor kihívta országából, hanem mert az Úr megengedte, hogy késő öregkoráig gyermekek nélkül éljen Kánaán földjén, így reménye sem volt rá, hogy

[998] "Regardez a la pierre dont vous avez este coupez." "Nézzetek a kőre, ahonnan kivágattatok."
[999] Az eredetiben itt nem a kútfő, hanem a „gödör nyílása" kifejezés szerepel – *a ford*.
[1000] "On ne sauroit recevoir promesse queleonque." "Egyetlen ígéretben sem képesek hinni."

gyermekei legyenek, főleg mivel Sára is terméketlen volt (1Móz16:2). Végül, mintegy vigasztalásképen a gyermektelen állapotukra egy fiú adatott nekik, akit nem sokkal később látszólag fel kellett áldozni. Az Úr azonban nagy számú gyermekkel sokszorozta és gazdagította meg őt.

S hogy mennyire szükséges volt ez a vigasztalás a zsidók számára, azt nemrég említettem, de könnyen meglátható az állapotukból is, amit a történelem világosan nyomorultnak és boldogtalannak jelent ki. Napjainkban nekünk is nagyon szükséges, az egyház eme zavarodott állapotában, nehogy elbátortalanodjunk amiatt, mert kevesen vagyunk, s reménykedhessünk abban, hogy Isten váratlan módszerekkel fogja növelni egyháza létszámát. Ennek nagyon világos és szembeszökő példáját látjuk abban az áldásban, amivel az Úr megsokszorozta Ábrahám utódait, még mikor ő maga már nagyon öreg is volt, valamint gyermektelen és magányos. Ez az ígéret nemcsak a zsidókra, hanem más népekre is vonatkozik, és ezen az alapon mondja: „És ne neveztessék ezután a te neved Ábrámnak, hanem legyen a te neved Ábrahám" (1Móz17:5).

3. *Mert megvígasztalja az Úr Siont*. A próféta megmutatja, hogy Ábrahám személyében olyan példa mutattatott, amely minden korra vonatkozik, mert ahogyan az Úr hirtelen egy emberből oly nagyszámú utódot volt képes létrehozni, úgy fogja megsokszorozni az Ő egyházának népét csodálatos és ismeretlen módszerekkel, s nemcsak egyszer, hanem valahányszor csak gyermektelennek és magányosnak véli az egyházat. Pál, miután beszélt Ábrahám hitéről és dicsérte annak kiválóságát, ezt a tanítást valamennyiünkre vonatkoztatja, miszerint: „a reménység ellenére reménykedve hitte, s elméje sem hánykolódott ide-oda, hanem erősen meg volt róla győződve, hogy amit Isten ígért azt képes is beteljesíteni, noha lehetetlennek és minden józan ésszel ellenkezőnek is tűnt" (v. ö. Rm4:18-21).

Megvígasztalja minden romjait. Ez magyarázható úgy, mint ami ezt jelenti: „Az Úr nemcsak akkor vigasztalja meg egyházát, mikor virágzó állapotban lesz, hanem akkor is, mikor sivár és magányos lesz", mert sivárrá kell lennie és félelmetes romjainak a pusztulás szélére kell őt vinni ahhoz, hogy megérezze az itt leírt segítséget.

És pusztáját olyanná teszi, mint az Éden. A próféta itt arra az igeversre utal Mózes írásaiban, melyben elmondja, hogy az ember először helyeztetett „az Éden kertjébe" (1Móz2:15), azaz „az örömök helyére", melyből a saját hibája következtében űzetett ki (1Móz3:24). Mi most, akik megfosztattunk attól az áldástól, amit Isten az ősszüleinkre ruházott, száműzöttek vagyunk szerte ebben a világban és meg vagyunk fosztva attól a Paradicsomtól. Ennek megfelelően, valahányszor nagy csapások következnek be, az események sorrendje felfordul, s minden nyomorult sivárságba és pusztulásba vettetik, tudjuk meg, hogy a büntetésünket kapjuk meg ilyenkor a hitetlenségünkért és szörnyű bűneinkért, s emlékezzünk az ősszüleinkre, vagy inkább az egész emberiségre kimondott ítéletre az élet minden területén, de főleg, mikor látjuk az egyház romos és zűrzavaros állapotát. A Föld, ami egyébként bőségben rendelkezne mindenféle áldással, a mi hibánk miatt vált pusztasággá, s az egyház, ami mindenütt virágzana, romba dőlt és sivárrá lett.

Öröm és vígasság. Úgy érti: a változás oly hatalmas lesz, hogy az egyház többé nem fog nyögni, vagy panaszkodni, mert amíg az egyházat a durva fogság elnyomta, semmi más nem hallatszott benne, csak nyögés és siránkozás. Most helyreállíttatván örvendezni fog és hálát ad Istennek. Így minket is hálaadásra buzdít, hogy Istent dicsérjük és Neki mondjunk köszönetet, mikor megtapasztaltuk ez a jóindulatot.

4. *Figyeljetek reám, én népem*. Jó ok van rá, amiért az Úr ilyen sokszor követeli, hogy figyeljenek Rá. Tapasztalatból tudjuk, milyen lassúak vagyunk meghallgatni Őt, főleg a bajban, s még mikor nagy szükségünk is van a vigasztalásra, türelmetlenségünkkel elvetjük azt és elcsüggedünk. Közülünk tehát mindenkinek, minél fájdalmasabb csapások érik, annál szorgalmasabban kell megpróbálnia tágítania a szívét és ezen a módon kirázni magát a

lustaságból, hogy vigaszt nyerhessen. Itt *figyelmet* követel, szívünk türelemmel aló fenntartását, amíg a kegyelem időszaka teljességgel el nem jön hozzánk.

Mert törvény megy ki tőlem.[1001] Ez azt jelenti, hogy az Úr ismét uralkodni fog, s felébreszti egyházát, hogy az Ő nevét hívják segítségül. Bár a *törvény* azonos azzal a rendelettel aminek kihirdetését Isten el fogja rendelni, mikor majd tetszik Neki összegyűjteni az Ő egyházát, egyidejűleg azonban az uralkodása módját is leírja, nevezetesen „törvénye" és tanítása által. Ebből látjuk, hogy bárhol elvetik a tanítást, ott Isten kormányzása sincs meg, azaz az emberek nem ismerik azt el. Az *ítélet*[1002] szó alatt a kormányzás rendjét és adminisztrációját érti, amellyel királyságát fogja helyreállítani.

A népek megvilágosítására. Azt mondja, ez „a népek megvilágosítására" lesz, mivel mikor Isten elkezd uralkodni, a nyomorult emberek[1003] kiszabadulnak a sötétségből és megvilágosíttatnak az Íge világosságával.

Megalapítom. Az ארגיע (*argiang*) igét különféleképpen fordították az igemagyarázók, mert a רגע (*ragang*) több jelentéssel bír. Néha azt jelenti „elvágni" és „megnyitni", néha pedig „nyugalomban lenni". Egyesek tehát ekképpen magyarázzák: „Megnyugosztom", azaz „megszilárdítom", s ez a jelentése nem helytelen. A legtöbb zsidó író másképpen magyarázza, én azonban nem fogom idézni tekervényes és nyers magyarázataikat. Inkább ezt a fordítást fogadom el: „Kinyilvánítom ítéletemet", vagy „kifakasztom az ítéletet", vagy ami ugyanazt jelenti, „kinyilvánítom", mivel azt hiszem, jobban egyezik az előző mondattal. Az ismétlések, mint tudjuk, megszokottak a héber szerzőknél. Jóllehet tehát más szót használ, mégis ugyanaz a jelentése. Korábban kimondta, hogy „törvény megy ki Tőle", most azt mondja, hogy „kinyilvánítja az ítéletet".

5. *Közel igazságom*. Megerősíti az előző tanítást. Az Úr „igazsága" azokkal az emberekkel áll kapcsolatban, akik tapasztalatból tudják, hogy Ő „igazságos". Miközben a népet a kegyetlen rabszolgaság nyomta el, tudták, hogy valójában joggal kapták a büntetést a bűneik miatt, de csodálkozhattak, hogy Isten ennyire elhagyta őket, mivel Isten dicsérete megszűnt, és a nevét azok a gonosz emberek káromolták, akik büntetlenül folytathatták bűnös üzelmeiket. Azért tehát, hogy némi vigasztalást nyújthasson nekik, megígéri, hogy Isten gyorsan megsegíti őket, így mindenki el fogja ismerni, hogy Ő hűséges és igazságos. Az „igazságos" szó alatt a próféta nem azt érti, hogy mindenkinek megadja „igazságos" jutalmát, hanem azt, hogy a legjobb védelmet adja, s a legnagyobb jótéteményeket osztja szét a népe között, s hűségesen beteljesíti minden ígéretét a hívőknek, mikor megszabadítja őket és nem tűri, hogy végleg eltiporják őket.

Ez még világosabban meglátszik a következő mondatból, melyben a magyarázat kedvéért teszi hozzá: *kijő üdvösségem*,[1004] mert Isten „igazsága" fényesen ragyogott a nép megszabadításában. Mivel a babiloni fogság, mely a zsidókat sújtotta, egyfajta halál volt, ennek következtében nevezi itt a szabadulást „üdvösségnek".

És karjaim népeket ítélnek. A „karjaim" alatt hatalmának széleskörű gyakorlását érti. A szókép, ami az emberi formától kölcsönzött kifejezésekkel írja le Istent, gyakori a Szentírásban. Mivel Isten kormányzása látszólag szűk korlátok közé szorult, vagy inkább egyáltalában nem is látszott meg, ezen az alapon említi a *karjait*, ami alatt azt érti, hogy Isten ki fogja terjeszteni széltében-hosszában az Ő országát.

6. *Emeljétek az égre szemeiteket*. Mikor ily hatalmas változásokat látunk a világban, hajlamosak vagyunk azt hinni, hogy az egyház is bekerül ugyanannak a heves változásnak a hatása alá. Ezért elméinket fel kell emelnünk a természet szokásos menete fölé, ellenkező esetben úgy fog tűnni, hogy az egyház üdvössége egy hajszálon függ, s a hullámok és a

[1001] A Károli-fordítás szórendje kissé más: *mert tanítás megy ki tőlem, és törvényemet… megalapítom – a ford*.
[1002] A Károli-fordításban e helyett szerepel a *törvény* szó - *a ford*.
[1003] "Les hommes miserables de nature." "Az emberek, akik természetüknél fogva nyomorultak."
[1004] A Károli-fordítás szerint: *kijő szabadításom*. Az angol eredetiben itt a *salvation* szó szerepel, melynek elsődleges jelentése *üdvösség*, de *szabadítást* is jelent – *a ford*.

viharok hatására ide-oda hánykolódik. Azonban mind az égben, mind a földön láthatjuk, mily bölcsen irányít Isten minden dolgot, micsoda atyai kegyességgel tartja fenn és védi a keze munkáját és a világ keretét, és miféle egyenlőséggel gondoskodik minden teremtményéről. Figyelemre méltó módon kegyeskedik azonban ügyelni egyházára, minthogy elválasztotta azt a közrendtől.

És nézzetek a földre ide alá. Mindkét kijelentett nézést átfogja a próféta, mert megparancsolja a hívőknek, hogy nézzenek fel és le, így mind az égben, mind a földön vegyék észre Isten csodálatos gondviselését, amivel oly gyönyörűen tartja fenn az Általa először felállított rendet és harmóniát. Hozzáteszi azonban, hogy bár mind az ég, mind a föld gyorsan megavulnak, lehetetlenség, hogy az egyház elbukjon, melynek stabilitása Istenen alapszik. Mintha ezt mondta volna: „Ezerszer inkább keveredik az ég a földdel, semhogy az ígéret, melyen üdvösségétek alapszik, be ne teljesedjék ”.

De üdvösségem örökre megmarad.[1005] Először az „üdvösséget” említi, majd az „igazságról” beszél, melyen mint szilárd alapon nyugszik az előbbi. Valahányszor tehát veszélyek közelednek minden oldalról, tanuljunk meg erre a búvóhelyre menekülni. S ezzel a kijelentéssel egyeznek a zsoltáros szavai is: „Régente fundáltad a földet, s az egek is a te kezednek munkája. Azok elvesznek, de te megmaradsz; mindazok elavulnak, mint a ruha; mint az öltözetet, elváltoztatod azokat, és elváltoznak. De te ugyanaz vagy, és a te esztendeid el nem fogynak.” (Zsolt102:26-28)

Mindkét igeszakasz arra emlékeztet minket, hogy Isten kegyelme, amit az egyház megőrzésében mutat ki, felülmúlja az összes többi munkáját. Minden, ami égen-földön van, törékeny és mulandó, de Isten üdvössége, amivel az egyházat vigyázza, örökkévaló, ezért nem lehet kitéve ezeknek a veszélyeknek.

7. *Hallgassatok rám*. Mivel a gonosz emberek, mikor bővelkednek, nevetnek a hitünkön, s nevetségessé teszik nehézségeiket és megpróbáltatásainkat, emiatt a próféta türelemre buzdítja a hívőket, hogy ne féljenek korholásaiktól, vagy kétségbe ne essenek rágalmaiktól. Ennek megjelölt oka az, hogy bővelkedésük nem fog hosszú ideig tartani. Bármivel is dicsekedjenek pimaszul, már meg van írva (8. vers), hogy molyok és férgek eledele lesznek, miközben Isten a kezében tartja a hívők üdvösségét, amitől látszólag a legtávolabbra kerültek. Itt ismét meg kell figyelnünk a *hallgassatok* szó ismétlődését. Most harmadszor követeli az Úr, hogy „meghallgassák”, mivel mikor a nehézségek következtében izgatottan remegünk, a legnagyobb nehézséget okoz nekünk az ígéreteire támaszkodni, így sokszor kell minket ébresztgetni és serkenteni, míg minden nehézséget le nem győzünk.

Kik tudjátok az igazságot. Itt nem a hitetlenekhez, hanem azokhoz szól, „akik tudják az igazságot”, mivel noha nem szándékosan vetik el Isten Ígéjét, mégis gyakran becsapják az ajtót az „igazsága” előtt, így az nem éri el őket, mikor a megpróbáltatás hatása alatt becsukják füleiket és majdnem kétségbe esnek. Azért tehát, hogy vehessék az ígéreteket, s magukhoz engedjék a vigasztalást, a próféta költögeti és ébresztgeti őket.

Nép, kinek szívében van törvényem! Figyeljük meg a gondolatmenetet. Először leírja, milyen népet akar Magának az Úr, nevezetesen „akik tudják az igazságot”, majd megmagyarázza, mi ennek a tudásnak a természete: mikor az embereknek „a törvény” mélyen a szívébe rögízült és belegyökerezett. Isten Ígéje nélkül nem lehetséges „igazság”. Semmiféle emberi törvény, legyen bármennyire jól megalkotott, nem vezet el minket a valódi igazságosságra, amelyről valóban csak halvány elképzeléseket közölhetnek velünk, de igazán soha nem képesek leírni. Egyidejűleg azt is megmutatja, miképpen szükséges előrehaladást tanúsítanunk az Úr törvényében, nevezetesen, a szívünkbe fogadván azt, mert a törvény trónja nem az agyban van, hanem a szívben, hogy átitatván a mennyei tanítással, teljességgel megújuljunk.

[1005] A Károli-fordítás szerint: *de szabadításom örökre megmarad – a ford*. Lásd az előző lábjegyzetet is.

8. *Igazságom örökre megmarad*. Mivel Isten hívő szolgáinak sok korholást és rágalmat kell eltűrniük a világi ellenségeiktől, a próféta arra buzdítja és bátorítja őket, hogy bátran hordozzák el ezeket. Gyakran megtörténik, hogy mélyebben megindít minket az emberek szemtelensége és sértései, mint a tűz és a vas, dicséretnek és dicsőségnek kell azonban tartanunk megvetésüket és utálatukat. Valódi bátorság abból a megfontolásból fakad, hogy noha a világ „szemétnek és söpredéknek" tart (1Kor4:13), Isten megbecsül minket, mivel Vele együtt egyazon ügy szolgálatában állunk. Mózessel együtt válasszuk tehát inkább „az Isten népével való együttnyomorgást, mint a bűnnek ideig-óráig való gyönyörűségét; Égyiptom kincseinél nagyobb gazdagságnak tartván Krisztus gyalázatát" (Zsid11:25-26). Örvendezzünk együtt az apostolokkal, akik „örömmel menének el a tanács elől, hogy méltókká tétettek arra, hogy az ő nevéért gyalázattal illettessenek" (Csel5:41).

És üdvösségem nemzetségről nemzetségre![1006] Mivel a gonosz emberek halála csekély vigasztalást nyújt a számunkra, ha mi magunk nem üdvözülünk, ezért megmutatja, mi lesz a mi állapotunk, nevezetesen hogy soha nem leszünk híján „Isten igazságának és üdvösségének". Az összehasonlítás azonban helytelennek tűnhet, mikor a gonoszok megsemmisülését hasonlítja az Isten igazságosságához. Sokkal világosabban és helyesebben lehetett volna így kifejezni: „noha az elvetettek mirtuszba merülnek, mégis gyorsan el fognak pusztulni, a hívők viszont, noha holtaknak tűnnek, élni fognak". Aztán, mivel nem említ minket, s csak Isten igazságosságának örökkévalóságát dicséri, felvethető, hogy nekünk, akiket már majdnem eltiportak, ennek semmi haszna sincs. De ezekkel a szavakkal a próféta arra tanít minket, hogy a nyomorúságaink közepette abba a gondolatban kell keresnünk a vigasztalást, hogy egészségünk és üdvösségünk mondhatni, Istenbe vannak bezárva. Amíg ugyanis az emberek önmagukra támaszkodnak, nem képesek semmiféle jó reménységet táplálni azt illetően, hogy gyorsan ne romlanának meg. Ezért szíveinket Isten felé kell fordítanunk, Akinek „kegyelme öröktől fogva való és örökkévaló az őt félőkön, és az ő igazsága a fiaknak fiain" (Zsol103:17).

Miután az üdvösség Isten jóságán alapszik, Ézsaiás ara emlékeztet minket, hogy az emberek semmivé lehetnek, s bizalmunkat egyedül az Úrba szabad vetni. Az igeszakasz jelentése tehát így foglalható össze: „Az *üdvösség* Istenben van, hogy általa megőrizhessen minket, és nem Önmagát; az *igazság* Istenben van, hogy védelmünk és megőrzésünk végett felmutathassa". Ennek megfelelően Isten „üdvösségének és igazságának" örökkévalóságától fogva arra kell következtetnünk, hogy Isten szolgái nem pusztulhatnak el, ami megfelel Dávid nemrég idézett szavainak: „De te ugyanaz vagy, és a te esztendeid el nem fogynak. A te szolgáidnak fiai megmaradnak, és az ő magvok *örökre* megáll előtted."[1007] (Zsol102:28-29) Látjuk tehát, miképpen vonatkoztatja ezt az örökkévalóságot Isten gyermekeire, akik nem önmagukban léteznek, hanem Istenben, és üdvösségük alapja is Őbenne rejlik.

9. *Kelj föl, kelj föl*. Itt a próféta arra tanít minket, hogy mikor Isten az ígéreteivel vigasztal minket, akkor szorgalmasan imádkoznunk is kell, hogy teljesítse be, amit megígért. Nem azért vigasztal Ő minket, hogy ellustítson, hanem hogy az imádkozás utáni még erősebb vágyakozásra, és a hitünk folytonos gyakorlására lobbantson fel minket. A próféta a mi érzelmeinknek megfelelően beszél. Mi ugyanis azt hisszük, hogy Isten mindaddig alszik, amíg nem siet betölteni a szükségeinket, az Úr pedig annyira elnéző velünk, hogy megengedi: a gyengeségünkből fakadó érzelmeknek megfelelően beszéljünk és imádkozzunk. A hívőknek tehát nem úgy kell kérni az Urat a „felkelésre", mintha azt képzelnék, hogy tétlen, vagy alszik a mennyben,[1008] hanem épp ellenkezőleg, meg kell vallaniuk saját lustaságukat és tudatlanságukat, amiért semmiféle fogalmat sem képesek alkotni Istenről mindaddig, amíg

[1006] A Károli-fordítás szerint: *És üdvösségem nemzetségről nemzetségre – a ford*. Lásd az előző két lábjegyzetet is.
[1007] A Károli-fordításban az *örökre* szó helyett az *erősen* szó szerepel – *a ford*.
[1008] "Non pas qu'ils le pensent oisif ni endormi au ciel."

nem veszik észre, hogy segítséget nem kapnak Tőle. S bár a test úgy képzeli, hogy Ő alszik, vagy legalábbis nem törődik bajainkkal, a hit feljebb emelkedik és örök hatalmára támaszkodik.

Öltözd fel az erőt, oh Úrnak karja! Akkor mondják, hogy „felkel" és „erőt öltözik fel", mikor kimutatja erejének bizonyítékait, mert másképpen azt gondoljuk, hogy tétlen, vagy alszik. Időközben a próféta, az Úr elrejtett karjához szólva úgy mutatja azt fel a hívőknek, mintha jelen lenne, hogy meggyőződhessenek róla: nincs más oka annak, amiért oly keservesen és fájdalmasan sújtják őket ellenségeik, mint hogy Isten visszavonta a segítségét. A késlekedés okát már láttuk: az, hogy elidegenedtek Istentől.

Mint a régi időben. A „régi idők" kifejezéssel azt mutatja meg, hogy meg kell róla emlékeznünk, mit tett meg az Úr nagyon régen a népe üdvösségéért. Jóllehet szünetet tartani látszik, mintha többé nem viselné gondunkat, de mégis ugyanaz az Isten, Aki korában is kormányozta egyházát, ezért nem képes elhagyni, vagy elveti azokat, akiket a védelme alá vont.

A messze hajdanban! Ez az ismétlés még világosabban elmondja nekünk, hogy nemcsak a később történt dolgokat kell fontolóra vennünk, hanem azokat is, amelyek hajdanában történtek, mert a legkorábbi időkig kell kiterjesztenünk elménket, hogy a kísértések fölé emelkedhessünk, melyek egyébként könnyedén eltiporhatnak minket.

Avagy nem te vagy-é, a ki Ráhábot kivágta, és a sárkányt átdöfte?[1009] A kegyelem nagyszámú bizonysága, amit Isten a különböző korokban mutatott be, van itt összegyűjtve a próféta által, így ha néhány nem elég, a nagy számuk mindenestől megerősítheti az egyház hitét. Mivel azonban túlságosan unalmas lenne a teljes katalógust felvázolni, a próféta egy egyszeri és mindegyik között a legfigyelemreméltóbb eseményt hozza fel, nevezetesen hogy az emberek egykor csodálatos módon szabadultak meg Egyiptomból. Nekem ugyanis kétségem sincs afelől, hogy Ráháb[1010] alatt a büszke és kegyetlen Egyiptomot érti, amint meg van írva: „Ráhábot és Babilont a barátaim között említem" (Zsol87:4).[1011]

Hasonlóképpen nevezi Ezékiel Egyiptom királyát „sárkánynak": „Ímé, én ellened megyek, Faraó, Égyiptom királya, te nagy sárkány, a ki fekszik folyói közepette" (Ezék29:3).[1012]

Eléggé nyilvánvaló, és általánosan elfogadott, hogy a próféta itt a népnek az Egyiptomból történt csodálatos megszabadulását idézi fel. „Ha abban az időben Egyiptom büszkesége megszelídíttetett és legyőzetett, ha a sárkány menekülésre kényszerült, miért ne reménykedhetnénk ugyanebben?"

Feltéve a kérdést, hogy vajon ez ugyanaz a kar-e, Isten természetéből kiindulva érvel, mert ugyanez nem állítható ember „karjáról", akinek legyen bár nagy az ereje, az idő múlásával azonban mégis megfogyatkozik és csődöt mond. Milo, aki nagyon erős volt, mikor megöregedett és a karjaira nézett, nyögött, mert az erő, amivel korábban rendelkezett, akkorra elhagyta. Nem így van ez azonban Istennel, Akinek ereje semennyi idő elmúlásával sem képes megfogyatkozni. Ezeket a szavakat εμφατικως, hangsúlyosan kell olvasni: „Nem te vagy-e az?", mert azt mutatják meg, hogy az Úr most is ugyanaz, Aki korábban volt, mert változatlan marad.

[1009] „Itt élőképek nemes keverékét látjuk. A próféta először Magát az Urat szólítja meg mintha gyorsan elaludt volna a fáradtságtól és a munkától, majd katonás testtartásban festi Őt le, fegyverekbe öltözötten, a páncélzatát magára öltve. Ezután felvázolja a bátorságát korábbi hőstetteinek felsorolásával: nem Te vagy az, Aki kivágta az egyiptomi Ráhábot, amikor az minden erejével a mezítelen izraelitákat üldözte a Vörös-tenger másik partja felé? Természetes, hogy Te ugyanaz vagy, az erős meg nem romlott, hanem képes vagy ugyanazt megtenni most a népedért, amit megtettél akkortájt atyáikért." – *White*.

[1010] "Par *Rahab,* que nous avons traduit l'orgueilleuse." "Ráháb alatt, amit mi a Büszkének fordítottunk."

[1011] A Károli-fordítás szerint: *Előszámlálom Égyiptomot és Bábelt, mint ismerőimet – a ford*.

[1012] A Károli-fordításban a „sárkány" szó helyett a „krokodil" szerepel – *a ford*.

10. *A ki a tengert megszáraztotta*. Jóllehet Ézsaiás nem mondja el az összes csodát, amit Isten tett, mikor kihozta népét az egyiptomi rabszolgaságból, mégis szándékában állt néhány olyan szót szólni, melyeket Mózes mondott, hogy a zsidókat futólag megszólítva, azok fontolóra vehessék a különféle módokat, melyekkel az Úr megmutatta hatalmát. A Vörös-tenger kiszárítását említi, de nemcsak a csoda rendkívüli kiválósága miatt, hanem mert nagy számú megelőző csoda irányult arra a végcélra, hogy az igazságtalan erőszaktól és zsarnokságtól megmentett nép eljusson az ígéret földjére. Ennek megfelelően a próféta konkrétan megemlíti, hogy *út nyílt a megváltottak számára*. Ebből a példából kell meggondolnunk, mi lesz Isten a mi számunkra, mondhatni le kell vonnunk a következtetést, hogy Isten a jövőben is egy és ugyanaz lesz, ami nyilvánvaló a szövegösszefüggésből.

11. *Így térnek meg az Úrnak megváltottai*. Itt világosabban írja le, amit futólag említett, mert miután beszámolt Isten fenséges munkáiról, melyek által megmutatta korábban a hatalmát Egyiptomban a népe megszabadítása végett, most arra a következtetésre jut, hogy sem a tenger, sem a magas hegyek, sem az örvények, sőt még maga a pokol sem képes meggátolni Őt abban, hogy kivezesse népét Babilonból. S azért, hogy ezt még jobban megerősítse, s azt a példát alkalmazza, „megváltottaknak" nevezi őket, hogy megtudhassák: mikor Isten népe szabadítójának nevezi Magát, ez rájuk vonatkozik. Ezért ne kételkedjenek abban, hogy a megszabadításukkal olyan példát mutat be, amilyet már korábban is mutatott, mert az ok ugyanaz.

És… Sionba jőnek. Nevezetesen arra a helyre, amiről azt akarta, hogy az emberek ott hívják segítségül az Ő nevét, hogy a templom újjáépülhessen és a tiszta istentisztelet helyreálljon. A zsidóknak ugyanis a babiloni fogság során ugyanazt a segítséget kellett várniuk, mint amit atyáik kaptak, mert Isten Szabadítója volt a gyermekeknek is. Ők egy vonatkozásban álltak felette az atyáknak: Isten abban az időben választotta a Sion hegyét, amiről azt mondta, hogy nyugvóhelye lesz örökre (Zsol132:14). Mivel azonban Isten munkája, amit Ézsaiás ígért, bámulatra méltó volt, ezen az alapon buzdítja a népet dicséretre és hálaadásra.

Dallal.[1013] A רנה (*rinnah*) valóban fordítható egyszerűen „örvendezésnek", de mivel gyakorta jelenti azt a dicséretet, amit Istennek adunk, mikor elismerjük a jótéteményeit, én inkább ebben az értelemben fordítom ezt az igeszakaszt.[1014] Ennek jelentése az, hogy hatalmas és váratlan változás áll be, így nagyon bőséges alapjuk lesz az örömre és a hálaadásra. Mikor azt mondja, hogy *örökös öröm fejükön*, ezzel azokra a virágfüzérekre utal, melyekkel a banketteken szokták magukat ékesíteni. Hozzáteszi: „vigasságot és örömöt találnak", ami azt jelenti, hogy örömük szilárd lesz és tartós. Végül a felerősítés kedvéért hozzáteszi, hogy minden fájdalom eltűnik, hogy ne féljenek attól ami gyakran megtörténik: az öröm hirtelen változás után szomorúságra fordul (Péld14:13). S a próféta még arra is felszólítja őket, hogy bár nyögnek és szomorúak, várjanak türelmesen arra a dologra, amit megígért.

12. *Én, én vagyok*. Itt az Úr nemcsak kegyelmet és szabadulást ígér a zsidóknak, de tiltakozik is náluk, amiért elutasították, hogy higgyenek Neki, s kevesebbre értékelték az Ő hatalmát a kelleténél. Rendkívül aljas dolog az emberek fenyegetéseitől oly mértékben reszketni, hogy semmit sem törődünk Isten segítségével, mert Ő abból a célból mutatja meg erejét, hogy legalábbis megerősítsen minket minden támadással szemben. Ennek megfelelően az emberektől való szélsőséges félelemmel eláruljuk és megvetjük Istent.

Ebből nyilvánvaló, mennyire bűnös dolog felkavarodni az emberek fenyegetéseitől, mikor Isten arra szólít fel, hogy bízzunk. S valóban bámulatos az emberek hálátlansága, akik mikor hallják, hogy Isten az ő oldalukon áll, nem merítenek reményt az Ő hatalmas ígéreteiből, hogy bátran kijelentenék: „Ha az Isten velünk, kicsoda ellenünk?" (Rm8:31)

[1013] A Károli-fordítás szerint: *ujjongás között – a ford*.

[1014] "J'aime mieux le prendre pour *cantique* en cest endroit-ci." "Én inkább *dalnak* veszem ebben az igeszakaszban."

Ennek következménye az, hogy mikor fellép a veszély, megrettennek és felkavarodnak, és messze többet tulajdonítanak a halandó ember erejének a támadás során, mint Isten erejének a védekezésben. Joggal szidja tehát meg a zsidókat, amiért nem erősítették meg magukat ezekkel az ígéretekkel, s nem tették magukat legyőzhetetlenné minden veszéllyel szemben. Istennel szemben ugyanis a legnagyobb tiszteletlenséget tanúsítjuk, mikor kételkedünk igazságában, azaz mikor annyira maguk alá gyűrnek az emberi rettentések, hogy nem tudunk megnyugodni az Ő ígéretein.

Az *én, én* ismétlés nagyon hangsúlyos. Ő, Aki a vigasztalást ígéri, az igazság Istene, Aki ellen sem az emberek erejének, sem a fortélyaiknak nem lesz semmi hasznuk. Mikor nem bízunk Benne, abból következik, hogy nem vesszük fontolóra: kicsoda is Ő valójában.

Hogy félsz halandó embertől? Leírja, mennyire törékeny, mulandó, átmeneti és tartalmatlan az emberek állapota azért, hogy még jobban bemutassa bűnös ostobaságukat, amiért az árnyékot és a füstöt többre tartják Istennél. Megmutatja, hogy az embereket, amíg nem feledkeznek meg Istenről, nem sújthatja le a félelem. Következésképpen, mikor elalélunk a minket fenyegető veszélyektől, abból következik, hogy elfelejtettük Istent, s ezért teszi hozzá:

13. *Hogy elfeledkeztél az Úrról, Teremtődről*. Nem elegendő azt képzelni, hogy létezik valamiféle Isten, hanem a sajátunknak kell Őt elismerni és ekképpen kell magunkhoz ölelni. Mikor „Teremtőnek" nevezi, ezt nem az egyetemes teremtésre kell vonatkoztatni, hanem a lelki megújításra, amint azt már más igeverseknél magyaráztuk. Ebben az értelemben nevez minket Pál (το ποιημα) „az ő alkotásának" (Ef2:10), mivel Ő alkotott minket minden jócselekedetre. Azaz, ha megemlékezünk megalkotásunkról és örökbe fogadásunkról, ezek a kezdetek arra bátoríthatnak minket, hogy reményt tápláljunk a folytonos fejlődést illetően, s ne legyünk hálátlanok Isten iránt, mikor igazmondását a kétségtelen tapasztalattal bizonyította.

A ki az eget kiterjeszté és a földet megalapítá. Ahhoz a különleges jósághoz, amit Isten a népe iránt gyakorolt, hozzáteszi azt a határtalan erőt is, amit az emberek gyengeségével állít szembe, akiket korábban a kiszáradt fűhöz hasonlított (Ézs40:7). Ezt az erőt a cselekedeteivel mutatja be, így akik nem látják, azoknak nagyon ostobáknak kell lenniük. Nem tekinthetünk egyetlen irányba sem anélkül, hogy ne látnánk az isteni jóság és erő nagy számú bizonyítékát, amelyet azonban csak futólag ír le egy szóképpel, melyben a rész szerepel az egész helyett, mikor azt mondja: „A ki az eget kiterjeszté és a földet megalapítá". A legnagyobb bolondság és szemtelenség tehát megfeledkezni Róla, mert oly sok jel és bizonyíték idézi Őt az emberek emlékezetébe.

És hogy félsz szüntelen. Ugyanazt a hasonlatot követi. „Micsodák az emberek", mondja, „hogy félsz tőlük, ha Istenhez hasonlítod őket, Aki a segítségét ígéri neked?" Bizonyos, hogy Istent fájdalmasan megsértjük, ha elutasítjuk, hogy higgyünk benne: Ő erősebb a megtartásunkra, mint ellenségeink a megsemmisítésünkre. Ezért parancsolja meg az Úr, hogy vegyük fontolóra, kicsoda és micsoda Ő, s mily hatalmas és kiterjedt az Ő ereje, hogy ne féljünk a halandó ember dühétől, aki úgy eltűnik, mint a forgószél, vagy a füst.

14. *Hirtelen megszabadul a fogoly*. Ezt a verset különféleképpen magyarázzák. Egyesek úgy vélik, Círuszra vonatkozik, és a צעה (*tzoeh*)[1015] szót ideiglenes értelemben véve így fordítják: „kivándorlásra készteti".[1016] Szokásosabb azonban azzal a jelentéssel fordítani, hogy bebörtönzöttet és elnyomottat, vagy olyan száműzöttet jelent, aki állandó lakóhely hiányában vándorol. A zsidók pedig nemcsak száműzöttek, de foglyok is voltak, ezért nem

[1015] "Que nons avons traduit *banni."* "Amit mi *száműzöttnek* fordítottunk*."*

[1016] Azaz úgy tekintik, mint egy aktív ige *kal* típusú melléknévi igenevét, melynek jelentése „száműzetni", s nem egy passzív, vagy tárgyatlan ige melléknévi igeneveként, ami azt jelentené: „száműzöttnek", vagy „vándorlónak" lenni – *a szerk.*

volt nekik megengedve a hazatérés a szülőföldjükre, s én ezért magyarázom ezt az igeszakaszt rájuk vonatkozóként.

Van azonban még két értelmezés, melyekkel fordítható: vagy úgy, hogy a próféta a szélsőséges sietségüket feddi meg, amiért türelmetlenül haza akartak térni, vagy úgy, hogy a próféta azt mondja, a hazatérés a szülőföldre küszöbön áll, nehogy elcsüggedjenek a hosszas várakozás következtében. Mintha azt mondta volna, hogy gyorsan eljön az idő, mikor készülniük kell az indulásra. A második jelentést általánosabban helyeslik, ezért én is készségesebben fogadom azt el, mivelhogy a szövegkörnyezettel is ez egyezik a legjobban.

Furcsának tűnhet azonban, hogy azt mondja: a nép gyorsan haza fog térni, miután a fogságuk hosszú időn át tartott. Mégis jó okkal mondja Isten, hogy ez az esemény hamar bekövetkezik, amit egyébként a megfelelő ideig késleltet. Tűnhet ez ugyanis hosszú időszaknak, mivel azonban helyes és alkalmas, az idő rövid. S valóban nem tartott sokáig, ha annak a monarchiának az állapotára tekintünk, ami oly hatalmas és erős volt, hogy úgy tűnt: soha meg nem semmisíthető. Azaz, ami hosszú időszaknak tűnik Isten ígéreteiben, az rövidnek mutatkozik majd, feltéve, hogy nem utasítjuk el szemeinket a mennyre emelni. Ezt a jelentést erősíti meg az is, ami rögtön ezután következik.

És nem hal meg a veremben. Ez tehát Isten sietsége, mikor korán jön népét megszabadítani, hogy biztonsággal kijöhessenek a veremből. Az Úr nem ígér a népének holmi hirtelen segítséget, hogy csak a börtönből hozza ki őket, hanem azt is, hogy a kiszabadulásuk után ők lehessenek a jóságának célpontjai. Mindent megígér ugyanis, ami a táplálásukhoz és a támogatásukhoz szükséges, hogy meggyőződhessenek róla: Isten mindig a gondjukat fogja viselni. S Ő nemcsak egy pillanatig segíti népét, hanem mindörökre velük marad.

15. *Hiszen én vagyok az Úr, a te Istened*. Az Úr ismét kijelenti hatalmát, mert az emberek hitetlensége és tunyasága oly hatalmas, hogy bár gyakorta kijelenti, még a legkisebb kísértés is megmutatja, hogy nincsenek róla meggyőződve. Mikor a megpróbáltatások rájuk nehezednek, gyorsan visszazuhannak önmagukba, s mikor azt hallják, hogy bármi Isten hatalmában áll, arról nem gondolják, hogy rájuk is vonatkozik.

A ki megosztom a tengert.[1017] Nem általános fogalmakban beszél, hanem a korábban oly gyakorta említett példával hozakodik elő, mikor ugyanis egykor megszabadította atyáikat, azzal az örök üdvösség reménységét mutatta fel az utódoknak. Joggal kiált tehát fel, hogy Ő ugyanaz az Isten, Aki régen kétfelé választotta a tengert, majd felnagyítja ezt a csodát annak kimondásával, hogy parancsára zúgó habjai lecsendesednek (2Móz143:21). Tudnunk kell tehát, hogy nincsenek olyan dühöngő hullámok, melyeket Isten ne tudna lecsendesíteni és elsimítani egyházának megszabadítása végett. Ő az, Aki „erejével elcsendesíti és nyugodttá teszi a tengert" (Jób26:12),[1018] hasonlóképpen fel is korbácsolja és meg is dagasztja a vizeit, valahányszor csak jónak látja, bár megjegyeztem már, hogy a próféta itt az egyiptomi szabadulás történetére utal.[1019]

Seregeknek Ura. Az Urat azért ékesíti ezzel a titulussal, hogy megtudhassuk, mennyire kiterjedt az Ő hatalma. Ezt a hatalmát pedig annyiszor mutatja be ahányszor csak megsegíteni kívánja az egyházát.

16. *És adtam beszédemet a te szádba*. Megint visszatér a tanításhoz, amelyet korábban hirdetett, nevezetesen, hogy az Úr vigasztalja egyházát: „Én, én vagyok megvigasztalótok!" (12. vers) Most azt mondja, Ő adta a próféták szájába, amit mondaniuk kell. Ebből következtethetünk arra, hogy ezek a szavak nem emberektől származnak, akik gyakorta hamisaknak bizonyulnak, hanem Istentől, Aki „igazmondó" (Tit1:2). Az Úr minden prófétához szól, először Ézsaiáshoz, majd sorban a többihez, végül azonban el kell jutnunk Krisztushoz. Ezeket a dolgokat nem szabd Ézsaiásra, vagy Krisztusra korlátozni, hanem

[1017] A Károli-fordítás szerint: *A ki megreszkettetem a tengert – a ford.*
[1018] A Károli-fordítás szerint: *erejével felriasztja a tengert – a ford.*
[1019] "A l'histoire de la deliverance d'Egypte."

minden prófétára ki kell terjeszteni. Az Úr azt akarja, hogy a hívők úgy halljanak vigasztalást a prófétáktól, mintha Ő Maga lenne jelen és szólna hozzájuk, sőt azt is kijelenti, hogy az ő szájuk által nyíltan szól.

Ebből arra is következtetnünk kell, hogy senkinek sem szabad előlépni az egyházat vigasztalandó, csak akik az Úr szájától szólnak. Azokat ugyanis, akik a saját álmaikat módosítgatják, el kell utasítani, még ha Isten neve alatt keresnek is menedéket. Meg kell értenünk azonban a próféta szavainak jelentését. Ő ugyanis látván, hogy az emberek lelkiismerete mindig is reszket, míg az Úr meg nem erősíti azt, megparancsolja nekünk, hogy annak az alapelvnek megfelelően éljünk, miszerint az Úr a próféták szája által szól. Ellenkező esetben ugyanis a lelkiismeret mindig kétségben és bizonytalanságban marad. A kifejezésmód azonban nagyon hangsúlyos, mikor Isten ama parancsait ismétli, melyekkel Ő bátorította a hivatalának ellátására.

És kezem árnyékával födöztelek be. Noha már mondta ezt, az ismétlés mégsem felesleges, hogy teljességgel elhihessük: Isten mindig meg fogja segíteni szolgálóit, így az Ő azonnali segítségére támaszkodva képesek lesznek minden nehézség fölé emelkedni. Ahhoz, hogy az Úr árnyéka fedezze be őket, két dologra van szükségük. Először, biztosaknak kell lenniük abban, hogy amit kimondanak, az Isten szava, másodszor, ezt Isten parancsára kell tenniük. Azok, akik elhamarkodottan lépnek fel, valóban henceghetnek Isten nevével, de hiába, mert mikor komoly csatára kerül sor, veszíteni fognak. S ha megvan a lelkiismeret bizonyossága, nincs okunk kételkedni Isten védelmét és segítségét illetően, amelyekkel lehetővé teszi számunkra a győzelem megszerzését. Ezután következik a küldetés tárgya.

Hogy újonnan plántáljam az egeket. Azaz, hogy visszaállíthassak mindent a helyes rendbe. Ezeknek a szavaknak valóban léteznek különböző magyarázatai, de számomra úgy tűnik, a valódi jelentés az, hogy ég és föld az üdvösség tanításával állíttatik helyre, mert amint Pál mondja, „ismét egybeszerkeszt magának mindeneket a Krisztusban, mind a melyek a mennyekben vannak, mind a melyek e földön vannak” (EF1:10). Mivel az első ember bukása óta nem látunk mást, csak félelmetes zűrzavart, ami még az oktalan teremtményeket is zavarba hozza, s bizonyos vonatkozásban nekik is szenvedést okoz bűneink büntetése, ebből következik, hogy ezt a zűrzavart csak Krisztus tudja felszámolni. Mivel tehát az egész föld arculatát félelmetes sivárság torzítja el, jó alapunk van azt mondani, hogy az istenfélő tanítók úgy újítják meg a világot, mintha Maga Isten formálná újra az eget és a földet a saját kezével. S ebből nyilvánvaló, mily szörnyűséges a vétkünk, amit a dolgok természetében beállított ennyire félelmetes zűrzavar követett. Azaz, azt olvassuk, hogy az egeket „újra kell plántálni”, és a földet „meg kell alapítani”, mikor az Úr az Ő Íge jével felállítja egyházát, s teszi ezt szolgálóinak közreműködésével, akiket Lelkével irányít, s véd a rejtett ellenségekkel és a különféle veszélyekkel szemben, hogy hatékonyan elvégezhessék, amit megparancsolt nekik.

És ezt mondjam Sionnak: Én népem vagy te! Végül megmutatja, hogy ennek valami sokkal magasabbrendű célja van, mint a világ látható formája, ami majd gyorsan elpusztul, s ez pedig nem más, mint a mennyei élet reménységének keltése és táplálása a hívők szívében. Az egyház igazi stabilitása, a világ helyreállítása abban rejlik, hogy a választottak összegyűjtetnek a hit egységében, így egyhangúlag felemelhetik szíveiket Istenhez, Aki Maga is kedvesen és gyengéden hívogatja őket ezekkel a szavakkal: „én vagyok a te Istened”. Ebből látjuk, mily nagyra értékeli Isten az egyház üdvösségét, mivel nemcsak az egész világnál becsüli többre, de azt is megmutatja, hogy ettől függ a világ stabilitása. Azt is észre kell vennünk, hogy mi az az Íge, amit az Úr hirdetni parancsol, mert ez nemcsak az életszabályt fekteti le, hanem bizonyságot tesz az örökbefogadásunkról is, mert főleg ebben rejlik a mi üdvösségünk.

17. *Serkenj föl, serkenj föl*. Az egyház fájdalmas csapások előtt állt, ezért megerősíti ezzel a vigasztalással, s elébe megy annak a kételkedésnek, ami támadhatott volna, mert a zsidók, akiket most zsarnokok nyomnak el, nem látták ezeknek az ígéreteknek a

beteljesedését. Ezeknek a szavaknak a jelentése tehát az, hogy az egyház, noha bánkódik és ide-oda hányattatik, mindazonáltal fel fog ismét állni és visszanyeri teljes elevenségét. A „serkenj föl” szavakkal mondhatni a sírból és a halálból hívja vissza, mintha azt mondta volna: semmiféle romlás nem lesz oly zord, és semmiféle sivárság nem lesz annyira borzasztó, ami képes lenne meggátolni Istent ennek a helyreállításnak a kivitelezésében. S erre a vigasztalásra nagyon nagy szükség volt. Mikor ugyanis a szomorúság megragadja szívünket, úgy gondoljuk: az ígéretek egyáltalában nem ránk vonatkoznak. Ezért gyakran kell emlékezetünkbe idézni és a szemünk elé állítani, hogy Isten az, Aki szól, s Aki nem bővelkedő, vagy virágzó, hanem bukott és holt állapotukban szól az emberekhez, s Aki mindazonáltal képes feltámasztani és megtartani Ígéjével. Az üdvösség eme tanítása ugyanis nem azoknak van szánva, akik megtartották eredeti állapotukat, hanem azoknak, akik holtak és tönkrementek.

Ki megittad az Úr kezéből haragja poharát. Két értelmezés létezik, melyekben „a harag poharát” érthetjük. Néha az Úrról mondják, hogy a kezünkbe adja „a harag poharát”, mikor valamiféle hebehurgyasággal sújt bennünket, vagy mikor megháborítja értelmünket, amint látjuk, hogy ez a fajta megpróbáltatás néha megfosztja az embereket az eszüktől. Néha azonban egyszerűbb módon használatos a kifejezés olyan éles és súlyos büntetések megjelölésére, melyekkel az Úr komolyan bünteti a népét. S itt nyilvánvalóan ez az értelme, amint az kiderül a –ja (*haragja*) birtokragból. S ez nem is ellentétes azzal, amit mondott, miszerint az egyház elbódult és megittasodott, mert megmutatja: ez annak következtében történt, hogy az Úr súlyosan megbüntette. Ez egy közönséges hasonlat, melyben az Úrnak a népére kiszabott büntetését „italnak” nevezi,[1020] vagy bizonyos mértéknek, amit mindenkire kiszab. Valahányszor azonban a választottakra vonatkozik, ez a „pohár” fogalom mindig az isteni ítélet mérséklését fejezi ki: az Úr, noha komolyan bünteti népét, mégis mértéket tart.[1021]

*A tántorgás (*vagy *reszketés) öblös kelyhét megittad, kiürítéd!* A תרעלה (*targnelah*) szót én olyan „szenvedésnek”, vagy „reszketésnek” fordítom, mely az embereket majdnem halálra sújtja, mikor lenyomják őket a hatalmas csapások. Az efféle személyeket nevezhetjük „ittasaknak”, akik megittak a pohárból mindent, mert semmi sem adható hozzá a megpróbáltatásaikhoz és nyomorúságukhoz.

Ezt jelzi a „kiürítéd” kifejezés is. Az egyházat itt arra emlékezteti: mindaz a gonoszság, ami rá zúdul, nem más forrásból, mint Isten kezéből származik, hogy ne gondolhassa, ezek véletlenül történtek vele, vagy igazságtalanság érte. A cél, ami a próféta szemei előtt lebegett az volt, hogy a nép megtudja: bűneik jogos büntetését kapták. Senki sem állhat fel azelőtt, hogy először el ne ismerné: elbukott, s nem szabadulhat meg a nyomorúságból, míg meg nem érti, hogy a saját hibájából nyomorult. Röviden, nincs helye a vigasztalásnak, míg azt meg nem előzi a megtérés tanítása.

Az *üledéket* tehát ugyanabban az értelemben kell venni, amiképpen a Jer25:15-nél, ahol az elvetettekről van szó, akiket az Úr megfojt és megöl ezzel a pohárral, de teljes és jogos ítéletként értelmezve, amelynek tetszett az Úrnak korlátokat szabni. Azaz, mikor az Úr olyan büntetést szabott ki ránk, amilyet jónak látott, s véget vet a szenvedéseinknek, akkor kijelenti, hogy az „üledék” kimerült, amint azt korábban a negyvenedik fejezetben láttuk.

18. *Nem vala vezetője*. Az egyház legfájdalmasabb csapását írja le, mert a legnehezebb és legfájdalmasabb csapás kétségtelenül az, amikor nem kap együttérzést, vagy vigasztalást a saját gyermekeitől. Ezt a felgyülemlett nyomorúságot írja le avégett, hogy bár kétségbeejtő

[1020] „Úgy mutatja be Istent, mint egy orvost, aki keserű italt kever Jeruzsálemnek, mintha mondhatni egy pohárba töltené bele minden ellene érzett haragját, s megvárná még úgy kiissza, hogy egyetlen csepp, vagy émelytő üledék sem megy veszendőbe: oly erős ital, ami minden végtagját megreszketteti, s oly szédítő, hogy szüksége van valakire, aki vezeti, de balszerencséjére azonban egyetlen lakosa sem volt képes támogatni. Mindezzel a próféta arra céloz: megpróbáltatásai oly súlyosak lesznek, hogy megszédítik és terhük alatt el fog merülni.” – *White*.

[1021] “Pource qu’il retient son bras.” “Mivel visszafogja karját.”

állapotban van, de mégis várhasson vigasztalást Istentől, Aki soha nem okoz csalódást szolgáinak, még ha a pokol mélységeibe is süllyednek. Elhagyhatják az emberek az egyházat, még azok is, akiket a keblén táplált és a karjaiban hordozott, akkor is kap majd segítséget Istentől. Anyára nem zúdulhat nagyobb csapás, mint mikor elhagyják a gyermekei, akiknek gyengéden kellene bánniuk vele. Az efféle hálátlanságot és a természetes szeretet hiányát sokkal nehezebb elviselni, mint az ellenségek kegyetlen és zabolátlan támadását. Mert mi végett szült gyermekeket és nevelte őket fel, ha nem azért, mert cserébe támogatást várt tőlük? Miután a gyermekei nem látják el a kötelességüket, mi marad más hátra, mint hogy azt gondolja: semmi előnye sincs abból, hogy megszülte és felnevelte őket. Jóllehet tehát az egyház ellátta anyai kötelességeit, s felnőttekké nevelte fel gyermekeit, a próféta mégis azt jelenti ki, hogy nem várhat semmiféle támogatást, vagy vigasztalást a hálátlanoktól. Értekezése azonban többet is közvetít, s kijelenti, hogy azok a gyermekek, akik nem segítették anyjukat, korcsok és elvetettek, s ezzel az a célja, hogy az egyházat a veszteség türelmesebb elviselésére késztesse. Szomorú és lehangoló volt az egyház számára megfosztatni minden leszármazottjáról, s gyermektelenné válni, noha ez néha bekövetkezett. A próféta azonban arra emlékezteti az anyát?: gyermekei nem érdemlik meg, hogy siránkozzon miattuk, sőt ellenkezőleg, további utódokra kell vágyakoznia, ahogyan a zsoltáros mondja: „a teremtendő nép dicsérni fogja az Urat” (Zsolt102:19).

Amit itt a próféta leír, az teljes mértékben vonatkozik a saját korunkra is, mert sokan dicsekszenek azzal, hogy ők az egyház gyermekei, de hol van az az ember, aki törődik anyja nyomorúságaival? Ki szomorodott meg az ő romlásán? Ki indult meg oly mélyen, hogy a vállaival támogatná? Hányan árulták el, és ennek a megnevezésnek (ti. hogy az egyház gyermekei) a látszata alatt hányan üldözték kegyetlenebbül, mint a nyílt és elismert ellenségei? Ennek megfelelően ez csak mint zárókő adatik hozzá a megpróbáltatásaihoz. Sőt, azok, akik azt akarják, hogy főrangúaknak tartsák őket az egyházban, s nemcsak azzal dicsekednek, hogy az egyház gyermekei, de azzal is kérkednek, hogy atyáknak szólíttatják magukat, áruló módon cserbenhagyják, mikor a segítségükért könyörög. Nem kell csodálkoznunk tehát, ha Isten kiűzi őket azért, hogy törvényes és kötelességtudó gyermekekkel nyisson utat az egyház növekedése előtt.[1022]

19. *E kettő esett rajtad!* Majdnem ugyanezt mondta korábban Babilonról: „És mind e kettő eljő reád nagy hamar egy napon: gyermektelenség és özvegység” (Ézs47:9). Ézsaiás azonban itt azt ígéri az egyháznak, hogy vele végül másképpen lesz, mert az Úr kimenti őt a legnagyobb mélységből. Szélsőséges nyomorúsággal fenyeget, hogy a hívők felövezhessék magukat türelemmel, s ne szűnjenek meg imádságokat és könyörgéseket küldeni nyomorúságaik mélységéből sem. Ennek általános jelentése az, hogy az egyházat mindenféle csapás fogja terheli, így a végromlás küszöbén állónak fog látszani, mivel belülről fog elszenvedni nagyon súlyos csapásokat, viszont a saját gyermekeitől, azaz megint csak belülről, semmiféle segítséget, vagy együttérzést sem kap majd. Ez az a két nagyon fájdalmas gonoszság, amiről a próféta beszámol. De úgy tűnik, mintha a megosztás nem lenne egészen helyes, mert miután beszámolt az egyik gonoszságról, miszerint nincs senki, aki *megszánná*, négy másikat sorol fel:

A pusztulás, a romlás, az éhség és a fegyver. Egyesek ezt úgy magyarázzák, hogy az egyházat az éhség belülről, az ellenségek pedig kívülről támadják. Én azonban másképp értelmezem, amint arra már utaltam. A héber szerzők között ugyanis nagyon szokásos kérdést feltenni, mikor abszolút módon akarnak tagadni valamit, s közöttük ez elegánsnak minősül, jóllehet a görög és latin szerzők számára ez esetlennek tűnik. Ézsaiás tehát „két gonoszságot” ír le, melyek közül az egyik külső, mivel mind a „háború”, mind az „éhség” rombolásai a „pusztulás” és a „romlás” szélére viszik, amit ezzel a négy dologgal vázol fel. A másik dolog

[1022] “Afin de donner puis apres a son Eglise des enfans legitimes qui luy assistent.” “Azért, hogy azután törvényes gyermekeket adhasson az egyháznak, őt megsegítendő.”

belső, mert meg van fosztva a vigasztalástól, s „nincs, aki szánja”. A „Kicsoda szánt meg téged?” kérdéssel azt erősíti meg, hogy nem lesz vigasztalása. Ez a vers összhangban van az előzővel, amelyben már megmagyaráztuk a célt, ami a próféta szeme előtt lebegett az egyház eme rendkívül gyászos és nyomorult állapotának a leírásával.

20. *Fiaid elájultan ott feküdtek*. Teljesebben írja le az egyház siralmas és nyomorult állapotát, mikor azt mondja, hogy gyermekei ott feküdtek. Egy anyának semmi sem okozhat nagyobb fájdalmat, mint mikor a szemei előtt mészárolják le a gyermekeit, s nemcsak egyet, vagy kettőt közülük, hanem olyan sokat, hogy az egész út megtelik megöltekkel.

Mint a hálóba esett vadbivaly.[1023] A hasonlatot a medvétől, vagy más vadállattól kölcsönzi, ami alatt azt éri, hogy közülük még a legerősebb is mondhatni beleesik a csapdába.

Megrészegedve az Úr haragjától. Ezzel a kifejezéssel konkrétan kijelenti, hogy ezek közül az események közül semmi sem véletlen, nehogy azt higgyék: bármi is véletlenül történt, vagy azzal vádolják az Urat, hogy túl kegyetlenül bünteti őket, ugyanis ez az ítélet jogos és igazságos. Ezt éri alatta, mikor azt mondja, hogy az Úr *feddéséből* származik. Mégis észben kell tartanunk a célját, amit már említettem, hogy a hívőknek nem szabad elvetniük a kegyelem reménységét, noha számtalan megpróbáltatás készteti és noszogatja őket a kétségbeesésre.

21. *Ezért halld meg ezt*. Itt világosabban megmutatja annak az okát, amiért az egyház megpróbáltatásairól beszélt. Azért, hogy a hívők teljesen megbizonyodhassanak róla: kapnak vigasztalást Istentől, még ha szélsőséges nyomorúságra is jutottak. De miért nevezi az egyházat *szenvedőnek*, mikor senki sem boldogabb, mint Isten népe, s ezt a boldogságot semmiféle gyötrelem sem képes elvenni? Nem minden ok nélkül olvassuk: „boldog nép az, a melynek az Úr az ő Istene” (Zsolt144:15). Erre azt mondom, látszólag „szenvedő”, s nem hiába nevezi az Úr ezen a néven, mert amint már említettük Ő megsegíti a szenvedőt és támogatja a szűkölködőt.

Ki részeg vagy, de nem bortól![1024] Mikor „részegnek” nevezi, észre kell vennünk, hogy a hívők soha nem tűrik oly türelemmel a rájuk kiszabott büntetést, hogy néha el ne kábulnának. Ha azonban el is kábulnak, emlékezniük kell arra: az Úr joggal bünteti őket, s hinniük kell, hogy majd meg is segíti őket. Nem erős, vagy egészséges emberekről beszél, hanem a gyengékről, nyomorultakról, letörtekről, akik ittas személyekre emlékeztetnek, s azt mondja, hogy ad majd nekik vigasztalást. Végül Ígéjével enyhíti az egyház szomorúságát, s megmutatja, hogy betart egy korlátot, mellyel még a legnagyobb megpróbáltatások hevességét is visszafogja, s helyreállítja az egyházat, miután tönkrement, mintha csak a halálból támasztana fel egy megrothadt testet.

22. *Így szól Urad*. Nem véletlenül tesz hozzá a próféta az Úr nevéhez három jelzőt, nevezetesen hogy Ő *Ura*, vagy Védelmezője egyházának, továbbá *Isten*, végezetül pedig *Bosszúálló*. Mindig fontolóra kell vennünk, hogy mi az Istennel való kapcsolatunk természete, mert annak következtében szólít meg családiasan, hogy egykor a népének választott, és örökkévaló szövetségben köt minket Magához. Ez a bevezetés az ókorban arra bátorította a zsidókat, hogy öleljék magukhoz azt, amit itt ígért. Napjainkban ugyanez az érv vonatkozik az új népre, aki nem kevésbé Isten gondoskodása és védelme alá kerültek. Az Úr kijelenti Magáról, hogy a „Bosszúálló” hivatalát is ellátja azért, hogy mikor a legriasztóbb veszélyek fenyegetnek minket, s mikor úgy tűnik, nekünk végünk, belekapaszkodhatunk abba a horgonyba, hogy Isten a népe „Bosszúállója”. S ennek nemcsak akkor kell támogatni minket, mikor külső ellenségek támadnak, hanem akkor is, ha a Sátán ostromol.

Ímé, kiveszem kezedből. Felmutatja a reménység alapját, mert csak mulandó csapások azok, melyekkel az Úr az egyházát elveri. Ebből a zsidóknak is meg kellett volna tanulni, hogy az őket ért megpróbáltatások vétkeik jogos büntetését képezték. Ezek a csapások

[1023] A Károli-fordításban „zerge” szerepel – *a ford*.

[1024] „שכרת דבר אהד שלא מיין (shekurath dabar ehad shello miyain). Részeg valamitől, ami nem bor.” – *Jarchi*.

ugyanis soha nem érnek véget, csak ha kibékültek Istennel. Az igeszakasz általános jelentése az, hogy az Úr haragja le fog csillapodni, így korlátozza az egyházra korábban kirótt csapásokat, és véget vet azoknak.

A tántorgás poharát, vagy *reszketésed poharát*. Beszéltünk már a „pohár" hasonlatáról, s az ott adott magyarázatunkat teljes mértékben megerősíti ez az igevers, melyben Isten „haragja kelyhének" nevezi, mellyel úgy remegtette meg az egyházat, mintha a hebehurgyaság verte volna meg. Sőt, ugyanazt a תרעלה (*targnelah*) szót használja, amit korábban is, s amit egyesek „szenvedésnek", mások „reszketésnek" fordítanak. Az *üledék* alatt, amint mondtam, a bosszúállás ama teljes mértékét érti,[1025] amely kielégíti Istent atyai jósága alapján.

23. *És adom azt nyomorgatóid kezébe*. Ez a vigasztalás másik része, melyben azt ígéri, hogy az Úr nemcsak megszabadítja az egyházat ezektől a nehéz megpróbáltatásoktól, de ellenségeit fogja sújtani az általa elszenvedett csapásokkal. Ha tehát szenvedünk,[1026] állapotunk gyorsan meg fog változni és ellenségeink komoly büntetést fognak kapni. „Mert", amint Pál mondja, „igazságos dolog az az Isten előtt, hogy szorongattatással fizessen azoknak, a kik titeket szorongatnak. Néktek pedig, a kik szorongattattok, nyugodalommal mivelünk együtt, a mikor megjelenik az Úr Jézus az égből az ő hatalmának angyalaival. Tűznek lángjában, ki bosszút áll azokon, a kik nem ismerik az Istent, és a kik nem engedelmeskednek a mi Urunk Jézus Krisztus evangyéliomának" (2Thessz1:6-8). Azaz, az időszaki büntetések, melyeket Isten kiszab rájuk, csak a kezdete annak az örök büntetésnek, amivel végül majd a kárhozatra mennek.

A kik azt mondották lelkednek. Ellenségeik pimaszságának és gőgösségének még teljesebb leírása végett, amit mi is megtapasztalunk nap mint nap a saját ellenségeinknél, a saját szavaikat idézi, melyekkel Isten boldogtalan gyermekeit rágalmazták és sértegették. Az istentelenség mellé mindig társul a büszkeség és a kegyetlenség, mert ahogyan az igazi istenismeret nyájassá teszi az embert, úgy teszi őt a tudatlanság bősszé és kegyetlenné. Akik nem ismerik Istent, önmaguk kedvében járnak, s mértéktelenül korholják Istent, valamint azokat, akik Őt igazán tisztelik. Ez valóban a legnyomorultabb és aljasabb dolog, mivel azonban Ő gyakran megengedi, hogy neve ki legyen téve a gonosz emberek sértegetéseinek, ne csodálkozzunk, ha minket az Ő nevéért ér támadás, mert nem vagyunk kiválóbbak Istennél, s állapotunknak sem kell jobbnak lenni, mint az ókori egyházénak. Dávid másik hasonlatot használ (Zsolt129:3), mikor azt mondja, hogy az egyház egy mezőre emlékeztet, melyet az eke szántott fel. Ezzel megmutatja, hogy néha mélyen barázdált és nagyon megtaposott, hogy ne gondolhassuk: a mi állapotunk ettől különböző.

[1025] Az angol (és ezek szerint a Kálvin által használt változatban is a „haragom öblös kelyhe" helyett a „haragom poharának üledéke" szerepel – *a ford*.
[1026] "Si nous sommes persecutez." "Ha üldöztetünk."

52. fejezet

1. Serkenj föl, serkenj föl, öltözd fel erősségedet, Sion, öltözzél fel ékességed ruháiba, Jeruzsálem, szent város, mert nem lép te beléd többé körülmetéletlen, tisztátalan!

2. Rázd ki magad a porból, kelj fel, ülj fel Jeruzsálem, oldd ki magadat nyakad bilincseiből, Sion fogoly leánya!

3. Mert így szól az Úr Isten: Ingyen adattatok el, és nem pénzen váltattok meg!

4. Mert így szól az Úr Isten: Égyiptomba ment alá népem először, hogy ott bujdossék, és azután Assiria nyomorgatá őt ok nélkül.

5. És most mit tegyek itt? szól az Úr, hiszen népem elvitetett ok nélkül, és a rajta uralkodók ujjonganak, szól az Úr, és nevem szüntelen mindennap gúnyoltatik.

6. Ezért hadd ismerje meg népem az én nevemet, ezért ama napon! Hogy én vagyok, a ki mondom: Ímé, itt vagyok!

7. Mily szépek a hegyeken az örömmondónak lábai, a ki békességet hirdet, jót mond, szabadulást hirdet, a ki ezt mondja Sionnak: Uralkodik a te Istened!

8. Halld őrállóidat! felemelik szavokat, ujjonganak egyetemben, mert szemtől-szembe látják, hogy mint hozza vissza Siont az Úr!

9. Ujjongva énekeljetek mindnyájan, Jeruzsálem romjai, mert megvígasztalá az Úr népét, megváltá Jeruzsálemet.

10. Feltűrte az Úr szent karját minden népeknek szemei előtt, hogy lássák a föld minden határai Istenünk szabadítását!

11. Távozzatok, távozzatok, jertek ki, onnan, tisztátalant ne illessetek, jertek ki közülök, tisztítsátok meg magatokat, a kik az Úr edényeit hordozzátok.

12. Mert ne sietséggel jertek ki, és ne futással menjetek; mert előttetek megy az Úr, és követni fog Izráel Istene!

13. Ímé, jó szerencsés lesz szolgám, magasságos, felséges és dicső lesz nagyon.

14. Miképen eliszonyodtak tőled sokan, oly rút, nem emberi volt ábrázatja, és alakja sem ember fiaié volt:

15. Akképen ejt ámulatba sok népeket; fölötte a királyok befogják szájokat, mert a mit nékik nem beszéltek volt, azt látják, és mit nem hallottak volt, arra figyelnek.

1. *Serkenj föl, serkenj föl*. A korábbi tanítást erősíti meg azért, hogy még jobban felrázza a nyomorúság-, és fájdalom-sújtott népet. Ezeket a dolgokat mintegy kerékvető kövekként volt szükséges hozzátenni, hogy a tanítás annál könnyebben behatolhasson álomittas és kába szíveikbe. A próféta ugyanis ahhoz az egyházhoz szól, ami dermedt és szendergő állapotban levőnek tűnt, s azt parancsolja neki: „serkenjen föl”, hogy összeszedhesse erejét és felélénkíthesse bátorságát, s ezt másodszor is, és nagyon odaillően mondja. Nehéz ugyanis felrázni és újra életre kelteni azokat, akik szívét csapás érte, sőt leterítette Isten haragjának megérzése.

Öltözd fel erősségedet. Mintha azt mondta volna: „Korábban bús voltál, szennyben és mocsokban fetrengtél, most viszont készülj egy boldog és bővelkedő állapotra, amelyre az Úr helyre fog állítani téged”. Azaz, az *erősséget* állítja szembe a reménytelenséggel, mely rendszerint akkor bukkan fel, mikor a dolgok kétségbeejtőek, s az *ékesség ruháit* állítja szembe a mocsokkal és tisztátalansággal.

Mert nem lép te beléd többé. Az általa megjelölt ok ez: Isten ettől kezdve nem engedi meg, hogy a gonosz emberek továbbra is belemerüljenek a megsemmisítésére irányuló bűnös kedvteléseikbe. A zsarnokságuktól megszabadult egyháznak máris van oka az örömre, s a jövő biztonsága szilárd alapot ad az örömre és boldogságra. Ézsaiás még kölcsönös

gratulációra is buzdít minket, mikor Isten kibékül az egyházával, s valóban, ha van bennünk bármekkora kegyesség, akkor nagyon meg kell indulnunk az állapotán ahhoz, hogy örvendezhessünk a bővelkedésének és szomorkodhassunk a nyomorúsága felett.[1027] Röviden , ennek kell lennie örömünk csúcsának, ahogyan a zsoltáros is mondja: „Nyelvem ragadjon az ínyemhez, ha meg nem emlékezem rólad; ha nem Jeruzsálemet tekintem az én vígasságom fejének!" (Zsolt137:6) A *belép* szóval azt fejezi ki, amit mi rendszerint az *avoir e entree*, „bejárása van" kifejezéssel írunk le.

Körülmetéletlen, tisztátalan alatt minden hitetlen embert ért, akik megrontják az istentiszteletet, és zsarnoki módon nyomják el a lelkiismereteket. Szokásos volt a „körülmetéletlen" kifejezéssel illetni mindazokat, akik eltávolodtak az egyháztól, aminek a „körülmetélés" volt az egyik jelképe, amellyel az összes hívőt megkülönböztették. De amint jóllehet nagyon sokan hordozták a szövetség eme külső jelét, ám nem voltak jobbak másoknál, az összes kétség eltörlése végett hozzáteszi a „tisztátalan" szót, mert önmagában „a körülmetélkedés nem ér semmit" (Gal5:6), sőt (hacsak, amint Pál mondja, nem adatik mellé a szív tisztasága), „körülmetéletlenséggé lett" (Rm2:25). Ennek megfelelően jelenti ki: ettől kezdve az efféle személyek nem lesznek beengedve az egyházba azért, hogy a romlás eltávolításával és az istentisztelet helyreállításával tökéletes örömöt élvezhessen. Én azonban azt sem ellenzem, ha ezeket a szavakat a külső ellenségekre vonatkoztatják, akiket gyűlöletes neveken nevez, hogy még a büntetés komolysága is vétkeik szörnyűségességére figyelmeztesse a zsidókat.

2. *Rázd ki magad a porból, kelj fel*. Teljesebben megmagyarázza az egyház megszabadulását, s szembeötlő módon, υποτυπωσιν segítségével, „élőképpel" ábrázolja azt. Mikor azt parancsolja neki, hogy „rázd ki magad a porból, kelj fel", ne gondoljuk, hogy a szabadságunk a mi hatalmunkban van, így valahányszor csak jónak látjuk, képesek vagyunk megszerezni azt, mert egyedül Istenre tartozik felemelni minket a porból, felemelni, ha elterültünk, s láncaink letörésével, vagy megnyitásával megszabadítani minket. Miért használ akkor a próféta felszólító módot? hisz ésszerűtlen azt követelni, amit nem tudunk megtenni. Erre azt válaszolom, hogy a megszólításnak felszólító módban sokkal nagyobb a felrázó hatása, mintha egyszerű elbeszélést alkalmazott volna. Ezért kijelenti, hogy mikor Isten helyreállítja korábbi szabadságát, ki fog jönni a sárból.

Ülj fel Jeruzsálem. Az „ülni" szó virágzó állapotot jelöl, és a „feküdni" kifejezéssel van szembeállítva, ami viszont a legalantasabb nyomorúságot jelzi. Néha valóban „elterülni" a jelentése, mint mikor azt mondta Babilonnak, hogy „ülj a porba" (Ézs47:1). Itt azonban más a jelentése, mert miután megparancsolta neki, hogy serkenjen fel, azt is hozzáteszi, hogy „ülj fel", azaz ne feküdjön tovább, hanem nyerje vissza korábbi állapotát, s ellenségei többé ne terítsék le.

3. *Mert így szól az Úr*. Ezt a verset sok igemagyarázó értelmezte rosszul, akik filozófiai finomságokba bocsátkoztak, mert sok, a próféta szavaival ellentétben álló dologról álmodtak. Ez egyezik azzal, amit korábban jelentett ki: „hol van egy kölcsönadóim közül, a kinek titeket eladtalak?" (Ézs50:1) Itt ugyanebben a stílusban mondja: *Ingyen adattatok el*, mintha azt mondta volna, hogy nem kapott ellenértéket, s nincs lekötelezve egy hitelezőnek, aki azzal követelőzhetne, hogy megvette őket magának. Ez képes nagyon megerősíteni az ígéretet, mivel a zsidók táplálhattak kételyeket a megígért szabadságot illetően annak következtében, hogy a babiloniak sokáig tartották őket a birtokukban, akik a legerősebbek voltak minden nemzet között. Az Úr szembeszáll ezzel a kétellyel: „Én nem adtalak el benneteket nekik, és nem ruháztalak át titeket rájuk, mert ingyen adattatok oda. Ezért joggal követelhetlek benneteket, mint saját tulajdonomat, s el is adhatlak. Ne fontolgassátok hát, mily nagyok a nehézségeitek, mikor én szabadságot ígérek nektek, s ne gondolkodjatok ebben

[1027] "Pour rire et chanter quand elle florit, et pleurer lors qu'elle est persecutee." "Nevetni és énekelni, mikor virágzik, és siránkozni, mikor üldöztetik."

a dologban emberi érvekkel, mert a babiloniaknak nincs joguk visszatartani benneteket, és nem gátolhatják meg, hogy megszabaduljatok".

És nem pénzen váltattok meg! Végül, ahogyan egykor mondta, Ő nem egy pazarló valaki, aki kénytelen eladni a gyermekeit, vagy fizetségképpen felajánlani őket, így ebben az igeversben kijelenti: „ingyen adta el" és adta át őket az ellenségeiknek, mert bűneikkel kiprovokálták haragját, ezért tehát nem okoz nagyobb nehézséget megszabadítani őket, mint átadni az ellenségeknek.

Egyesek eszesebben magyarázzák mindezt: szerintük Krisztus ingyenes kegyelemből váltott meg minket. Ezt a tanítást valóban fenn kell tartanunk, de ez nem a próféta szavainak jelentése, mert ő a zsidók bizalmatlanságát akarta kijavítani, hogy ne kételkedjenek abban: meg fognak szabadulni. Legyen elég annyit tudni, hogy mikor az Úrnak tetszik a népét megszabadítani, nem lesz szükség pénzügyi alkut kötni a babiloniakkal, noha ellenkeznek, mégsem lesz nehéz elvenni tőlük azt, amit jogtalanul bitorolnak.

4. *Égyiptomba ment alá népem először*. A magyarázók itt is tücsköt-bogarat hordanak össze, mert a zsidók három fogságról álmodoznak, s a keresztyének abban különböznek tőlük, hogy úgy vélik: ez a harmadik fogságot jelenti, ami az Antikrisztus alatt lesz majd, s amiből Krisztus fogja őket megszabadítani. A próféta szavainak jelentése azonban véleményem szerint egészen más, ő ugyanis a kisebbtől a nagyobb felé haladva érvel az egyiptomi fogság példáját idézve, amiből hajdan Isten csodálatos erejére emlékezett a nép (2Móz14:28). Az érv tehát ekképpen szól: „Ha az Úr megbüntette az egyiptomiakat, amiért durván és igazságtalanul bántak az Ő népével (1Móz15:14), még inkább megbünteti majd a babiloniakat, akik kegyetlenül zsarnokoskodtak felettük".

És azután Assiria nyomorgatá őt ok nélkül. Sokkal hihetőbb volt a fáraó ama állítása, hogy uralma van a zsidók felett, mint a babiloniaké. Jákób ugyanis önként lemenvén családjával Egyiptomba (1Móz46:5), kétségtelenül a fáraó hatalma alá került, aki a Józseftől kapott jótétemények[1028] fejében tágas országot és bőséges legelőket biztosított neki. A fáraó utódai viszont, akik hálátlanok voltak és megfeledkeztek a Józseftől kapott jótéteményről, különféle módokon nyomorgatták Jákób utódait. Ezt a hálátlanságot és kegyetlenséget az Úr szigorúan megbüntette. De sokkal aljasabb és barbárabb volt a babiloniak gonoszsága, akik kiűzték a zsidókat törvényes birtokukból és rabszolgaságba hurcolták őket. Ha tehát az Úr nem volt képes elviselni az egyiptomiakat, akik hálátlanok voltak és igazságtalan törvényekkel uralkodtak, bár más vonatkozásban jogos igényt formáltak a birtoklásra, sokkal kevésbé fogja tűrni az erőszakos és kegyetlen babiloniakat, akiknek semmi joguk sem volt uralkodni a népe felett és zsarnoki módon elnyomni őket.

Az „Asszíria" alatt a babiloniakat érti, akik egy monarchiába egyesültek az asszírokkal. Speciálisan kiemeli azonban „Asszíriát", mert a zsidókat ők szomorították meg fájdalmasan először, s készítették el nekik a fogságba vezető utat.

5. *És most mit tegyek itt?* Végigköveti és megerősíti, amit már mondtam, hogy nem indokolt a számára csendben tovább tűrni, hogy a népét elnyomják. Ezekkel a szavakkal bizonyos fokig a saját késlekedését ítéli meg, mintha ezt mondta volna: „Vajon ne nyújtsam ki kezemet? Vajon ne álljak bosszút népemért? Ha a fáraó nem akadályozott meg engem, noha törvényes uralkodó volt, vajon a rablók hevessége majd meg fog?" Ezután felsorolja az okokat, melyeknek népe visszahozatalára kell Őt indítani.

Hiszen népem elvitetett ok nélkül. Fel kell ismerni a közvetett ellentétet az „elvitetett" szóban, mert az egyiptomiak nem erőszakkal vitték le Jákóbot, hanem ő maga ment hozzájuk saját jószántából, mikor az éhség rákényszerítette, de mégis megszabadult onnan.[1029]

[1028] "En recognoissance du bien que Joseph avoit fait au royaume." "Hálából a jótéteményért, amiben József részesítette a királyságot."

[1029] "Toutes fois sa posterite en a este delivree." "Utódai mégis megszabadultak onnan."

Mennyivel inkább megmenekülnek azok kezéből, akik kiszakították őket a szülőföldjükről, és erőszakkal hurcolták őket fogságba!

És kiáltozásra késztetik őket.[1030] S hogy még erőteljesebben kifejezze ennek a viselkedésnek az aljasságát, azt mondja, hogy szüntelen kiáltozásra kényszerülnek. Egyesek semleges értelemben fordítják az igét,[1031] én azonban azt hiszem, hogy ez a gyűlöletük erejét volt hivatott kifejezni, ezért olyan aktív igének tekintem, ami a babiloniaknak a zsidókkal szemben gyakorolt kegyetlenségét hivatott kifejezni. Ők ugyanis nemcsak jogtalanul uralkodtak felettük, de durván is bántak velük. „Kiáltozni" több, mint sóhajtozni, vagy siránkozni, mert okkal hihetjük, hogy a fájdalom, ami hangos és erős kiáltásokban, szélsőségesen erős. A rendkívüli kétségbeesést kifejező hasonlatot a vadállatoktól kölcsönzi.

A harmadik és alapvető ok, amiért az Úr meg fogja szabadítani népét, az, hogy neve *szüntelen mindennap gúnyoltatik* és káromoltatik a gonoszok által. A saját tisztessége kedvéért őrzi meg egyházát az Úr, s védi meg nevének tiszta tiszteletét. Mivel a gonoszok az egyház zűrzavaros állapotát ragadják meg a káromlás okaként, s pimaszul gúnyolják Istent. Ezért jó okkal mondja, hogy a népe megszabadításával a saját ügyét is megvédi. Nem sorolom itt fel a különféle magyarázatokat, s nem is állok meg azokat megcáfolandó: számomra elégséges a próféta szavai valódi jelentésének rövid megmagyarázása.

6. *Ezért hadd ismerje meg népem*. Ebben a versben fejezi be, amire csak futó pillantást vetett az előző kettőben, hogy végül a népet meg kell váltania Istennek, Akiben nem lehet változás, mert ha megváltotta atyáikat, ha mindig is segítette az egyházat, akkor utódaikat, akiket hasonló módon fogadott örökbe, soha nem fogja megengedni, hogy eltiporják. Gondosan meg kell figyelnünk az „ismer" szót, mert „ismerni az Úr nevét" azt jelenti, félretenni minden hamis vélekedést, s Ígéjéből megismerni Őt, ami az Ő igazi képmása, és cselekedetei mellett áll. Nem szabad az emberek fantáziája alapján elképzelni Istent, hanem úgy kell Őt felfognunk, ahogyan Ő jelenti ki magát nekünk. Emlékeznünk kell arra, hogy mit mondtunk máshol a tapasztalati ismeretekről, melyek az Íge igazságát erősítik meg.

Hogy én vagyok, a ki mondom. A „mondani" ige az ígéretekre vonatkozik. A הנני (*hinni*), *Ímé, én* a tényleges hatalomra vonatkozik, mintha azt mondta volna: „Noha most nem többek, mint hang a füleitekben azok az Ígék, melyekkel az alig hihetőt ígérem, mégis gyorsan megszerzitek, mert ténylegesen elvégzem, amit megígérek". Ebből azt az egyetemes tanítást kell származtatnunk, hogy Isten ígéreteit és azok beteljesülését eltéphetetlen kötelékek fűzik egymáshoz. Tehát valahányszor csak bizalmatlanságra ösztökél a Sátán, mintha Isten megfeledkezett volna rólunk és elhagyott volna bennünket, eddig a pontig kell visszamennünk, s bizalmunkat Istenbe kell helyeznünk, Aki soha semmit nem ígér hiába. „Ha eddig nem is teljesítette, a megfelelő időben segíteni fog."

7. *Mily szépek a hegyeken*. A próféta ismét megerősíti a hívőket Isten Ígéjének bizonyos mivoltáról, hogy teljesen meg legyenek győződve: helyreáll korábbi szabadságuk, s ezzel a biztos reménységgel vigasztalhassák szívüket a kemény rabszolgaság idején. Hatalmas dicsereteket mond ebben az üzenetben, hogy a hívők biztosak legyenek benne: Isten a nyomorúságuk során felmutatja számukra a jövendő szabadulás reménységét. S valóban, mikor Isten beszél, el kell fogadniuk a vigasztalást, hogy arra támaszkodva nyugodtan és türelmesen várhassák az ígéret beteljesülését. Avégett tehát, hogy a hívők megzabolázhassák vágyaikat a türelemmel, pompásan felékesíti Isten Ígéjét. „Vajon oly hálátlanok lesztek, hogy nem elégedtek meg az Íge páratlan kincsestárával, ami oly sok jó dolgot tartalmaz? Vajon utat engedtek féktelen szeszélyeiteknek? Vajon panaszkodtok Istenről?" Meg akarja óvni a népet a bizalmatlanságtól, akiket a különféle csábítások elvontak attól, hogy teljességgel Isten Ígéjére támaszkodjanak. Ezért dicséri a tanítás kiválóságát, s mutatja meg, hogy az Úr többet ad nekünk, „hogynem mint kérjük vagy elgondoljuk" (Ef3:20).

[1030] A Károli-fordítás szerint: *És a rajta uralkodók ujjonganak – a ford.*

[1031] Azaz szerintük az ige jelentése „kiáltozni", és nem „kiáltozásra kényszerülni" – *a szerk.*

Kijelenti, hogy most nem mindenféle tanításról beszél, hanem arról, mely alkalmas a vigasztalásra, így tehát megmutatja, hogy „szép” és nagyszerű azok közeledése, akik vigasztalást hoznak Isten ajkairól, ami nemcsak a szomorúságunkat képes enyhíteni, hanem még bőséges örömet is okoz. Itt az üdvösség tanításáról beszél, ezért mondja, hogy *békesség, boldogság és üdvösség* hirdettetik.[1032] A „békesség” alatt bővelkedő és boldog állapotot ért, ahogyan más igeverseknél már teljességgel elmagyaráztuk ennek a kifejezésnek a jelentését.

A ki ezt mondja Sionnak. Ebből láthatjuk, mi a kezdete annak a tanításnak, amit Ézsaiás hirdet, s ami nekünk is a fő vágyunk kell legyen: Isten országának felállítása közöttünk. Amíg ugyanis közöttünk uralkodik, mindennek jól kell működnie nálunk, így tehát nyomorultaknak kell lennünk, ha tetszik Istennek gondoskodni rólunk, mert ez önmagában az üdvösség fő része, s az egyetlen módja a békesség megszerzésének, még ha a dolgok állása romos és kétségbeejtő is. S emlékezzünk arra, hogy ez az üzenet az egyháznak küldetett, mert nem vonatkozhat a pogányokra, akik nem ismerték Istent.

Pál annak bizonyítására idézi ezt az igeszakaszt, hogy az evangélium prédikálása nem az emberektől, hanem Istentől származik, s hogy az üdvösség üzenetét hozó szolgálókat Ő küldte. Ezzel a gondolatmenettel érvel: Mindenki, aki segítségül hívja az Úr nevét, megtartatik. De lehetetlen bárkinek segítségül hívni az Úr nevét, amíg nem ismeri Őt. Nincs hozzáférés ugyanis az Ő nevének segítségül hívásához, amíg meg nem nyílik az út hit által, így Istent Atyaként meghitten magunkhoz ölelve, kiönthetjük a keblére a gondjainkat. Nos, ennek az alapja az a tanítás, mellyel az Úr kijelentette Magát nekünk, s ebből a célból használja fel az emberek közreműködését és szolgálatát. Ezért teszi végül hozzá, hogy senki sem fog prédikálni, amíg nem Isten küldi az illetőt (Rm10:15).

Vélhető azonban, hogy Pál kiforgatja a próféta szavait, mert Ézsaiás nem azt mondja, hogy Isten szolgálókat küld, hanem hogy az ő közeledésük és jelenlétük kívánatos. Erre azt mondom: Pál készpénznek vette azt az alapelvet, hogy semmi sem kívánatos, csak ami Istentől származik. De honnan jön az üdvösség? Az emberektől? Nem, mert senki más nem lehet ennyire különleges jótétemény szerzője, csak Isten. Joggal jut tehát arra a következtetésre, hogy Istentől származik, és nem emberektől.

8. *Halld őrállóidat! felemelik szavokat*. Ugyanazt az érvet folytatja, mert megmutatja, hogy a nép olyan helyreállítása fog végbemenni, hogy a hírnökök bátran merik majd hirdetni. A *felemelik a szavukat* kifejezésnek ugyanaz a jelentése, mint a „hegyeken” szónak, amit az előző versben használt. A dolog zugolyában esik majd meg, hanem annyira világos és nyilvánvaló lesz, hogy egyetemes bámulatot vált majd ki. Azok, akik valami kétséges dologról beszélnek, alig hallhatóan motyognak,[1033] s nem merik „felemelni a hangjukat”, itt azonban nem lesz semmi kétséges, vagy bizonytalan. A próféta az őrszemektől kölcsönözte a hasonlatot, akiket rendszerint a városokban állítanak fel, bár az „őrálló” megjelölést rendszerint minden próféta is megkapja, mert mondhatni valamennyien őrtoronyba lettek felállítva, hogy ügyeljenek a nép biztonságára. Mikor azt mondja, hogy felemelik hangjukat, ez azt jelenti, hogy a fogság idején csendesség lesz, mert a próféták hangja nem fog hallatszani. Jóllehet mindenkit egyénileg figyelmeztetnek, szólásszabadság nem lesz. Ezért mondja Jeremiás is: „Porba teszi száját” (JSir3:29). Mikor azonban az Úrnak tetszik elővezetni népét, az őrállók szája, mely korábban néma volt, megnyílik annak hirdetésére, hogy szabad hazatérniük. Ők ugyanis nem magánlakások falai között fognak szólni hanem nyíltan hirdetik ezt a szabadságot. Erről bővebben a 14. fejezet elején szóltam.

Szemtől-szembe, azaz nyíltan. Ez valóban a lelki átalakulásra terjed ki, de ezen az alapon ne távolodjunk el a szó szerinti jelentésétől, nehogy kizárjuk azt a jótéteményt, amit az Úr az ókori népre ruházott. Mikor ugyanis visszaadta a zsidóknak a szabadságukat, és

[1032] A Károli-fordítás szerint: *békesség, jó, szabadulás*. Az angol eredetiben a „salvation” szó szerepel, ami egyformán jelent üdvösséget és szabadulást – *a ford*.
[1033] “Murmurent entre les dents.” “A fogak között mormognak.”

felhasználta Zorobábel, Ezsdrás és Nehémiás szolgálatát, ezek a dolgok beteljesedtek. Ugyanakkor folytatódniuk kell egészen Krisztusig, amikor is az egyház a világ minden részéből gyűjtetik össze, Sőt el kell mennünk egészen Krisztus második eljöveteléig, amikor minden dolog tökéletesen helyre lesz állítva.

9. *Ujjongva énekeljetek mindnyájan*. Hálaadásra buzdítja a hívőket, de főleg a reménységben és az ebbe a szabadulásba vetett meggyőződésben erősíti meg őket, mintha annak már a tényleges élvezete indítaná őket arra, hogy megköszönjék Istennek.[1034] Minket nem indít meg eléggé, ha az Úr bizonyságot tesz róla, hogy megsegít, s azt hisszük, be vagyunk csapva, ha ténylegesen nem mutatja azt meg. Ezen az alapon a próféták sokat foglalkoznak a hívők szíveinek megerősítésével, s a tény majdhogynem a szemük elé helyezésével. S bár ésszerűtlennek és helytelennek látszhat az öröm dalát elrendelni a szomorúság közepette, máshol már láttuk, hogy ez a kifejezésmód nagyon alkalmas azok felrázására, akik a szomorúság, a fájdalom és a gondok terhe alatt nyögnek.

Jeruzsálem romjai. „Romoknak" nevezi őket, vagy „Jeruzsálem" puszta helyeinek, hogy annak tönkremenetele és romlása ellenére még mindig reménykedhessenek a helyreállításában. S ez a megnevezés alkalmasabb a félelem lerázására, mintha bővelkedőnek és virágzónak nevezte volna. Miután ugyanis nagyon nyomorult állapotban voltak, semmi sem vezette volna őket annak elgondolására, hogy ezek az ígéretek rájuk vonatkoznak, csakis a nyomorúságuk leírása, amivel szemben meg kellett erősíteni őket azért, hogy bár nem láttak mást csak sivárságot és szörnyű romokat, mégis szilárd meggyőződéssel tekintsenek a helyreállításra.

Mert megvígasztalá az Úr népét. Az Úr a nép siránkozását örömre fordította, s kihozta őket a fogságból a szabadságra. Egyesek mégis azt fogják mondani,[1035] hogy ez még nem történt meg. Isten ígéreteiben azonban mint tükörben kell szemlélnünk a szemeink számára még nem látható dolgokat, még akkor is, ha ezek a józan ésszel ellenkezőknek tűnnek.

Megváltá Jeruzsálemet. Itt látjuk, hogy az egyház megszabadítása Isten saját munkája. S ha így kell megítélnünk a babiloni szabadulást, ami nem volt más, csak árnyékkép, mint mondunk a lelki megváltásról? Vajon tulajdonítható embereknek anélkül, hogy hatalmasan meg ne sértenénk Istent? Amiképpen egyedül Istenre tartozik az egyházának megszabadítása, úgy egyedül Őrá tartozik egyháza szabadságának megvédése is.

10. *Feltűrte az Úr szent karját*. A próféta ezt a hasonlatot a katonáktól kölcsönözte, akik kinyújtották karjaikat, mikor a csatára készültek. „Feltűrni" nemcsak annyit jelent, hogy mezítelen fegyvert tartani, hanem használni is azt, mert mikor tétlen ülünk, akkor vagy összefonjuk, vagy a hátunk mögé rejtjük kezeinket. Azonkívül Istent is az érzékeink vaskosságának megfelelően fogjuk fel, és azt hisszük, hogy Ő is, mint holmi elcsigázott, vagy tunya ember, az ujját sem mozdítja, míg nyilvánosan meg nem mutatta erejét.

A próféta „szent karnak" nevezi, mivel Isten a népe szabadítása végett akarta megmutatni erejét. Ez az Isten és a Neki szentelt egyház közötti kölcsönös viszonyt foglalja magában. Igaz, az egész világ kormányzásában „tűrte fel karját", de a próféta nem nevezi „szent karnak" úgy, mint ebben az igeversben, ahol egyházának nyújt konkrét segítséget. Két nézőpont létezik, melyekből Isten erejét szemlélni kell: az első az összes teremtmény fenntartásának szemszögéből nézve, a másik, az egyház védelmének szempontjából nézve, mert Istennek létezik olyan sajátos gondoskodása, amit az Ő népével kapcsolatosan gyakorol, s amiben a többiek nem osztoznak velük.

Minden népeknek szemei előtt. Úgy érti: ez a szabadítás méltó lesz akkora bámulatra, hogy még a vakok is meg fogják látni. Ennek a hatalmas cselekedetnek a kiterjesztése a Föld minden határáig nyilvánvalóvá teszi, hogy a próféta itt nem a nép hazatéréséről beszél, ami majd néhány év múlva következik be, hanem az egész egyház helyreállításáról. Ezt a próféciát

[1034] "A en remercier Dieu."
[1035] "Quelqu'un dira."

a zsidók rosszindulatúan a babiloni szabadulásra, a keresztyének pedig helytelenül arra a lelki megszabadulásra korlátozzák, amit Krisztuson keresztül nyerünk el. Nekünk ugyanis azzal a szabadulással kell kezdenünk, ami Cirusz alatt következett be (2Krón36:22-23), de ki kell terjesztenünk egészen napjainkig. Azaz, az Úr a médek és a perzsák között kezdte el megmutatni az erejét, de azután láthatóvá tette azt minden nemzet számára.

11. *Távozzatok, távozzatok*. Most arra buzdítja a népét, hogy mindig álljanak készen az indulásra, egyidejűleg arra is, hogy türelemmel hordozzák nyomorúságukat. Ahogyan a nép szélsőséges sietségét korlátozni kellett, úgy volt helyes kirázni őket a tunyaságukból is. Mielőtt ugyanis eljött volna a szabadulás ideje, szélsőséges buzgósággal égtek az indulni vágyástól, mikor azonban letelt a fogság időszaka, a hosszú késlekedés alatt elbágyadtak, s csak kevesen akartak visszatérni Júdeába.[1036] Összekeveredtek a babiloniakkal, akik szokásai annyira meghódították és megrontották őket, hogy elfeledkeztek a szülőföldjükről, ezért fel kellett őket rázni és meg kellett dorgálni, hogy a hosszú várakozás során el ne bátortalanodjanak, s nehogy megengedjék, hogy a babiloniak mocska megrontsa őket.

Tisztátalant ne illessetek.[1037] Ez világosabban kifejezi azt, amit már mondtunk. Megparancsolja nekik, hogy tartsák magukat tisztán és távol attól a mocsoktól, amivel a babiloniak beszennyezték magukat. Fellépett ugyanis a veszélye, hogy a pogányok szennyétől megromlanak, amint mi valamennyien hajlamosak vagyunk a gonoszra, s a rossz példák könnyedén eltérítenek minket. Ennek megfelelően buzdítja őket arra, hogy jóllehet foglyok, ne tegyenek semmit mestereik kedvére, vagy a saját helyzetük megkönnyítésére. Ne engedjék magukat elvonni a tiszta istentisztelettől, s ne színleljék, hogy bálványokat imádnak, vagy elfogadják az ő vallásukat, mert ez undorító „tisztátalanság”, amitől a próféta megparancsolja, hogy tartózkodjanak. A foglyok és a zsarnokság alatt felnövők szembesülnek ezzel a kísértéssel, amelynek során odáig süllyednek, hogy sok törvénytelen és aljas dolog megtételét megengedik maguknak azzal a kifogással, hogy a zsarnok haragját akarják csillapítani. Ám hogy mennyire törékeny a mentségük, azt ebben az igeversben látjuk, mert a próféta nem arra buzdítja őket, hogy akkor legyenek tiszták, mikor megszabadultak, hanem akkor is, mikor még foglyok, sőt, mikor az életük forog veszélyben. Ezek a szavak kétségtelenül nekünk is szólnak, akiket Pál biztat arra, hogy ne csak „lélekben”, de „testben” is maradjunk tiszták (2Kor7:1).

Tisztítsátok meg magatokat, a kik az Úr edényeit hordozzátok. Ezt a buzdítást főleg a papoknak és a lévitáknak szánta, akiknek zászlóvivőkként nagyobb épséget kellett megőrizniük. Nem mintha a többieknek joguk lett volna beszennyeződni, hanem azért szól főleg hozzájuk, hogy példát mutassanak másoknak, akik vezetőivé lettel kijelölve. Emellett emlékeznünk kell arra, amit már láttunk, s amit Ézsaiás meg fog ismételni ennek a könyvnek a végén, hogy új papság lesz a megváltott nép között (Ézs66:21).

Elfogadom azonban az egyszerű jelentést is, miszerint templom papjai és lévitái itt kiváltképpen (κατ εξοχην) az egész nép helyén említtetnek. Ez a tanítás tehát napjainkban nemcsak az Íge szolgálóira vonatkozik, hanem minden keresztyénre, akiket az Íge „királyi papságnak” nevez (1Pt2:9), akik nemcsak a templomi edények hordozására lettek kijelölve, de ők maguk „Isten templomai” (1Kor16, és 6:19). Így prófétálta Ezékiel, hogy az egyház helyreállításakor a léviták lesznek a főpapok, és az egész nép befogadtatik majd a léviták rendjébe. Látván tehát, hogy az Úr mindenkit ily magas nemesi rangra emelt, ebből következik, hogy ez a „Tisztaság” mindenkitől kivétel nélkül megköveteltetik, s ezen az alapon vonatkoztatta Pál is ezt az igeverset az egész egyházra.

12. *Mert ne sietséggel jertek ki*. A próféta ismét felnagyítja a szabadítás jótéteményét, mert az lehetetlennek tűnt, hisz oly mély volt a kétségbeesés, ami majdnem mindenkit a

[1036] “Tellement que le nombre de ceux qui revindrent en Judee fut bien petit.” “Így a Júdeába visszatérni akarók száma nagyon csekély volt.”
[1037] “Ne touchcz point la souillure.” “Mocskot ne érintsetek.”

hatalmába kerített. A próféta ugyanis főleg azokhoz szól, akik fogságba fognak majd menni, nehogy elveszítsék a bátorságukat abban a nyomorult állapotban. Megígéri, hogy ez a szabadulás nem menekülésre fog emlékeztetni, mint amilyen az egyiptomi is volt: itt ugyanis egy közvetett ellentét áll fenn az Egyiptomból való szabadulás és a Babilonból való szabadulás között. Ott „éjszaka" mentek volna ki Egyiptomból (2Móz12:31), azt színlelvén, hogy csak „három napi útra mennek el áldozni az Úrnak" (v. ö. 2Móz5:3). Ott sietséggel, sürögve-forogva mentek ki (v. ö. 2Móz12:33), amint megmondatott nekik, s a fáraó üldözőbe véve, megpróbálta őket megsemmisíteni. A próféta azonban kijelenti, hogy a jelen eset teljességgel más lesz, s úgy mennek el, mint győztesek, és senki sem mer majd semmiféle akadályt gördíteni az útjukba, amint mondani szoktuk: „Repülő színekkel mennek majd ki" (*Ils s'en iront a enseigne desployee*), így ez a szabadulás kiválóbb és csodálatosabb lesz.

Mert előttetek megy az Úr, azaz Ő lesz a vezetőtök az utazás során. Mondhatjuk, hogy akkor is Isten volt a vezetője az ókori népnek, mikor Egyiptomból vezette ki őket. Ez kétségtelenül igaz, de abban az időben nem mutatta ki fenségét úgy, mint most, amikor egy tábornokhoz hasonlóan visszahozta seregét, miután legyőzte az ellenséget.

És összegyűjt Izráel Istene![1038] Az „összegyűjt" szó meg fogja erősíteni az imént adott magyarázatot, mert ott nem lesz afféle szétszórattatás, mint ami rendszerint akkor következik be, ha az emberek a félelem hatása alá kerülnek, s nem is fognak ide-oda kóborolni, hanem mintegy zászlók alatt fognak masírozni reguláris és megszokott módon. Mintha azt mondta volna: „Isten úgy hoz majd ki benneteket mind egy csapatot, vagy hadsereget, az egyikőtök nem úgy követi a másikat, mint akik titokban akarnak lopni, hanem nyíltan összegyűltök csoportokba, s Istennel, mint a vezetőtökkel visszatértek a szülőföldetekre".

13. *Ímé, jó szerencsés lesz szolgám.*[1039] Miután szólt az egyház helyreállításáról, Ézsaiás rátér Krisztusra, Akiben minden egybegyűjtetik. Egyesek a ישכיל (*yashkil*) szót a „körültekintően bánik" kifejezéssel fordítják, de mivel azonnal hozzáteszi, hogy felmagasztaltatik, a szövegkörnyezet azt követeli meg, hogy inkább a „jó szerencsés" jelentés értelemben vegyük, mert a שכל (*shakal*) azt is jelenti „bővelkedni" (jó szerencsésnek lenni). Így tehát az egyház bővelkedéséről beszél, s mivel ez nem volt látható, felhívja figyelmüket a legmagasztosabb Királyra, Aki mindent helyreállít, s megparancsolja nekik, hogy Őrá várjanak. S itt gondosan meg kell figyelnünk a próféta által lefektetett ellentétet, mert ennek az Úr által felmagasztalandó Királynak a nagyságát állítja szembe a nép nyomorult és alantas állapotával, akik már majdnem kétségbe estek. Megígéri, hogy ez a Király lesz a nép feje, így alatta, mint vezető alatt a nép virágzani fog, noha most a legmélyebb szenvedés és nyomorúság állapotában vannak, mivelhogy jó szerencsés lesz az útja.

A „Szolgájának" nevezi Krisztust a Rá ruházott hivatal alapján. Krisztust nem magánszemélynek kell tekintenünk, hanem azt a hivatalt viselőnek, amit az Atya jelölt ki Számára, hogy legyen a nép vezetője és minden dolgok helyreállítója. Így bármit állít Önmagáról, azt magunkra is vonatkoztatnunk kell. Krisztus nekünk adatott, ezért az Ő szolgálata ránk is vonatkozik, mert a próféta mondhatta volna egy szóval is, hogy Krisztus magasságos és dicső lesz, de a „Szolga" név hozzáadásával arra céloz, hogy értünk fog felmagasztaltatni.

14. *Sokan*. Hasznát veszi egy előrelátásnak, mert Krisztus felmagasztalt állapota első ránézésre nem látszott meg, s ezzel az ürüggyel el lehetett Őt utasítani. Ezen az alapon tájékoztat minket arról, hogy Krisztusnak először el kell vettetnie és meg kell aláztatnia, s előre látja azt a kételkedést, ami ebből ritka alantas és helytelen állapotból fakadhat. Mintha

[1038] A Károli-fordítás szerint: *és követni fog Izráel Istene! – a ford.*

[1039] „Egyesek itt kezdik el az 53. fejezetet, és Salmeron is azt mondja, hogy egyes általa látott másolatokban így van felosztva. A téma új, nincs semmi összefüggés e között és 'Babilon pofonjai között' (quod Babylonium olet), Sanctius kifejezésének megfelelően, és szó szerint a Messiásra kell érteni, ahogyan minden igemagyarázó érti, akikkel csak találkoztam, Grotius kivételével, aki úgy véli, hogy a szavak az elsődleges alacsonyabb értelemben vonatkozhatnak Jeremiásra, a prófétára, mint Krisztus előképére is." – *White.*

azt mondta volna: „Nincs ok arra, hogy az emberek megdöbbenjenek azon a helytelenségen és kegyetlenségen, amit azután gyorsan az örök boldogság követ”.

Oly rút, nem emberi. Én a כן (*ken*) szót az *oly* jelentéssel fordítottam, mert tévedés azt feltételezni, hogy ez a hasonlat második részét vezeti be.[1040] Én a מאיש (*meish*) jelentését „emberek által”-nak veszem, mert nem gondolom, hogy a מ (*mem*) kötőszó lenne, ami összehasonlítást jelöl, amiképpen mások magyarázzák, azaz „több, mint” ember, vagy „felette” annak, ami rendszerint megtalálható az emberek között. Én az egyszerűbb jelentést fogadom el, miszerint elcsúfíttatott az emberek között, vagy hogy az Ő szépségét eltorzította az emberek perverz ítélete.

Elképedtek.[1041] Ezt az „elképedést” egyes igemagyarázók annak a megdöbbenésnek fogják fel, ami elfogta az embereket a Krisztus által tett csodák láttára, majd mikor a keresztre kellett mennie, az emberek azonnal elutasították Őt. Ők azonban nem értették meg a próféta szavainak jelentését, mert a próféta azt mondja: Krisztus olyan lesz, hogy minden ember megdöbben Tőle. Azért jött a világba, hogy mondhatni mindenütt megvessék, dicsőségét elrejtette a test alantas formája alatt, mert bár „Isten egyszülöttjének dicsősége” ragyogott benne (Jn1:14), az emberek nagyobbik része mégse látta meg, sőt ellenkezőleg: megvetették azt a mély lealacsonyodást, ami a dicsőségét elfedő fátylat képezte.

A megdöbbenésük oka az volt, hogy minden külső pompa nélkül lakozott az emberek között, s a zsidók nem gondolták, hogy a Megváltó ebben az állapotban, vagy ruházatban jön el. Pál leírja Krisztus eme lealacsonyodását, majd az utána következő felmagasztaltatását, mikor ezt mondja: „A ki, mikor Istennek formájában vala, nem tekintette zsákmánynak azt, hogy ő az Istennel egyenlő, hanem önmagát megüresíté, szolgai formát vévén föl, emberekhez hasonlóvá lévén; És mikor olyan állapotban találtatott mint ember, megalázta magát, engedelmes lévén halálig, még pedig a keresztfának haláláig. Annakokáért az Isten is felmagasztalá őt, és ajándékoza néki oly nevet, a mely minden név fölött való; Hogy a Jézus nevére minden térd meghajoljon, mennyeieké, földieké és föld alatt valóké. És minden nyelv vallja, hogy Jézus Krisztus Úr az Atya Isten dicsőségére.” (Fil2:6-11)

Szükséges volt, hogy Krisztust először megalázzák és szégyenbe borítsák, s az a felmagasztalás, amellyel majd fel kellett magasztaltatnia, nem látszott meg azonnal, hanem a kereszt szégyenét követte a dicsőséges feltámadás, ami mellé a legnagyobb megtiszteltetés társult.

15. *Akképen öntöz meg sok népeket*.[1042] Egyesek így magyarázzák: „akképpen ejt el sokakat”, amit a „beszél” jelképes kifejezésének tekintenek. Mivel azonban a נזה jelentése „megöntözni”, s rendszerint ebben az értelemben találjuk meg a Szentírásban, én inkább ezt a magyarázatot fogadom el. Ezalatt azt érti, hogy az Úr kitölti Ígéjét „sok nemzetre”. Ezután a tanítás hatását említi, hogy *a királyok befogják szájokat*, a megdöbbenés jeleként, de ez másféle megdöbbenés, mint amit korábban leír. Az emberek akkor fogják be a szájukat, döbbennek meg, mikor a téma nagyszabású mivolta nem fejezhető ki, vagy felülmúlja a nyelv minden erejét.

És mit nem hallottak. Úgy érti: ez a megdöbbenés nemcsak pusztán Krisztus külső megjelenésének a következménye, hanem épp ellenkezőleg, az evangélium prédikálásáé, mert noha Ő feltámadt a halálból, mégis mindenki azt gondolná, hogy még mindig halott, ha az Ő feltámadásának dicsőségét nem hirdetnék. Az evangélium prédikálásával tehát olyan dolgok jelentettek ki, melyeket korábban se nem láttak se nem hallottak, mert ez a tanítás jutott el a nagyon távoli, a világ másik végein élő királyokhoz és népekhez.

[1040] A szerző úgy érti, hogy ekképpen fordította a mondatot „*Oly* rút volt”, míg mások emígy: „*Így* rút volt”, ezzel az *oly* szó jelentését az előző mondatban szereplő *miképpen* szónak feleltetik meg, amit a szerző tévedésnek tart. – *a szerk*.

[1041] “Comme plusieurs t’ont eu en horreur.” “Sokan megdöbbentek rajtad.” A Károli-fordításban az e*liszonyodtak* szó szerepel – *a ford*.

[1042] A Károli-fordítás szerint: *Akképen ejt ámulatba sok népeket – a ford*.

Pál idézi ezt az igeszakaszt, és megmutatja, hogy az ő szolgálata során teljesedett be, s azon az alapon dicsekszik, hogy azoknak hirdette az evangéliumot, akik soha semmit nem hallottak róla. Úgy érti: Krisztus királysága kiterjedtebb, semhogy csak Júdeát ölelné fel, s most nincs is ilyen szűk korlátok közé szorítva. Helyes volt ugyanis, hogy elterjedjen a népek között egészen a világ végéig. A zsidók hallottak valamit Krisztusról a törvényből és a prófétáktól, de a pogányok számára teljességgel Ő ismeretlen volt. Ebből következik, hogy ezek a szavak szigorúan csak a pogányokra vonatkoznak.

Arra figyelnek. Ezzel az Ígével azt mutatja meg, hogy a hit a bizonyosságban és a világos megértésben rejlik. Valahányszor tehát ez a fajta ismeret hiányzik, ott a hit is kétségtelenül hiányzik. Ebből világos, mennyire hiábavaló a pápisták elképzelése a fenntartás nélküli hitről, ami nem más, mint vaskos tudatlanság, vagy inkább a képzelet puszta teremtménye.

53. fejezet

1. Ki hitt a mi tanításunknak, és az Úr karja kinek jelentetett meg?
2. Felnőtt, mint egy vesszőszál Ő előtte, és mint gyökér a száraz földből, nem volt néki alakja és ékessége, és néztünk reá, de nem vala ábrázata kivánatos!
3. Útált és az emberektől elhagyott volt, fájdalmak férfia és betegség ismerője! mint a ki elől orczánkat elrejtjük, útált volt; és nem gondoltunk vele.
4. Pedig betegséginket ő viselte, és fájdalmainkat hordozá, és mi azt hittük, hogy ostoroztatik, verettetik és kínoztatik Istentől!
5. És ő megsebesíttetett bűneinkért, megrontatott a mi vétkeinkért, békességünknek büntetése rajta van, és az ő sebeivel gyógyulánk meg.
6. Mindnyájan, mint juhok eltévelyedtünk, kiki az ő útára tértünk; de az Úr mindnyájunk vétkét ő reá veté.
7. Kínoztatott, pedig alázatos volt, és száját nem nyitotta meg, mint bárány, mely mészárszékre vitetik, és mint juh, mely megnémul az őt nyírők előtt; és száját nem nyitotta meg!
8. A fogságból és ítéletből ragadtatott el, és kortársainál ki gondolt arra, hogy kivágatott az élők földéből, hogy népem bűnéért lőn rajta vereség?!
9. És a gonoszok közt adtak sírt néki, és a gazdagok mellé jutott kínos halál után: pedig nem cselekedett hamisságot, és álnokság sem találtatott szájában.
10. És az Úr akarta őt megrontani betegség által; hogyha önlelkét áldozatul adja, magot lát, és napjait meghosszabbítja, és az Úr akarata az ő keze által jó szerencsés lesz.
11. Mert lelke szenvedése folytán látni fog, és megelégszik, ismeretével igaz szolgám sokakat megigazít, és vétkeiket ő viseli.
12. Azért részt osztok néki a nagyokkal, és zsákmányt a hatalmasokkal oszt, mivelhogy életét halálra adta, és a bűnösök közé számláltatott; pedig ő sokak bűnét hordozá, és a bűnösökért imádkozott!

1. *Ki hitt a mi tanításunknak?* A fejezetnek ezt a szakaszolását, vagy felosztását figyelmen kívül kell hagyni, mert ennek a szakasznak az előző fejezet 13. versével kellett volna kezdődnie, így ezeket a szavakat össze kell kapcsolnunk a korábban elhangzottakkal.[1043] Itt a próféta mondhatni az értekezése kellős közepén szünetet tart. Korábban ugyanis azt mondta, hogy Krisztus neve mindenütt hirdettetni fog, s ismeretlen nemzetek fogják megismerni, de mégis lesz olyan aspektusa, ami miatt meseszerűnek fog tűnni. Ezért megszakítja értekezését és így kiált: „Senki sem fogja elhinni ezeket a dolgokat”. Egyidejűleg a szomorúságát is leírja: az emberek annyira hitetlenek, hogy elvetik az üdvösségüket. Azaz, ez egy szent panasz, melyet olyasvalaki mond el, aki azt akarja, hogy Krisztust mindenki ismerje, s aki ennek ellenére azt látja, hogy nagyon kevesen hisznek az evangéliumban, ezért így kiált fel: „Ki hitt a mi tanításunknak?” Ezért hát nyögjünk és panaszkodjunk együtt a prófétával, s aggódjunk, mikor látjuk, hogy munkánk haszontalan, s panaszkodjunk Isten előtt. Az istenfélő szolgálóknak ugyanis mélyen meg kell indulniuk, ha hűségesen akarják végezni a munkájukat. Ézsaiás kijelenti, hogy kevesen lesznek, akik alávetik magukat Krisztus evangéliumának, mert mikor ezt kiáltja: „Ki hitt a mi tanításunknak?”, ezalatt azt érti, hogy azok között, akik hallják az evangéliumot, százból egy ha hívővé lesz. S nemcsak

[1043] „Miközben a legtöbb modern szerző elkülöníti az előző három verset, és ehhez a fejezethez csatolja, Hitzig a másik végletbe esik, és azt mondja, hogy a szerző itt új témába kezd, amely semmiféle látható kapcsolatban nem áll az előzővel. Ewald ésszerűbb módon ezt az előző kontextus közvetlen folytatásának tekinti, de felfigyel a hangszín változására, az átmenetre az örömteli meggyőződéstől a bűnbánó megvalláshoz a hívő zsidók részéről a korábbi hitetlenségük miatt.” – *Alexander*.

egyedül magáról beszél, hanem úgy szól, mint aki az összes tanítót képviseli. Így tehát, jóllehet Isten sok szolgálót ad, csak kevesen fognak kitartani a tanításuk mellett, s akkor mi lesz, ha már szolgálók sincsenek? Vajon csodálkozunk, hogy ott a legnagyobb vakság uralkodik? Ha a művelt talaj terméketlen, mire várunk a megműveletlen és puszta talajtól? Az azonban mégsem von le semmit Krisztus evangéliumából, hogy csak kevés tanítvány fogadja azt be, és a csekély számú hívő sem csökkenti tekintélyét, se el nem homályosítja végtelen dicsőségét. Épp ellenkezőleg, a titok magasztossága az ok, ami miatt oly csekély a hitele a világban. Azért tekintik ostobaságnak, mert meghaladja az emberi képességeket.

És az Úr karja kinek (szó szerint: *kicsodán*) *jelentetett meg?* Ebben a második mondatban megmutatja annak okát, amiért a hívők száma oly csekély lesz. Azért, mert egyetlen ember sem járul Istenhez, csak a Lélek rendkívüli kijelentése által. Azt feltételezni, hogy a „kar" alatt Krisztust érti, véleményem szerint tévedés. A hívők csekély számának okát mondja meg, ez pedig nem más, mint hogy nem képesek hitre jutni a saját éleselméjűségükkel. Ez figyelemre méltó igevers, amit mind János, mind Pál idéz ebből a célból. „És noha ő ennyi jelt tett vala előttük, mégsem hivének ő benne: hogy beteljesedjék az Ésaiás próféta beszéde, a melyet monda: Uram, ki hitt a mi tanításunknak? és az Úr karja kinek jelentetett meg?" (Jn12:37.38). Pál pedig ezt mondja: „De nem mindenek engedelmeskedtek az evangyéliomnak. Mert Ésaiás azt mondja: Uram! Kicsoda hitt a mi beszédünknek?" (Rm10:16). Mindketten azt jelentik, ki, hogy nem lesz ok csodálkozni, ha bekövetkezik, ami már régen megmondatott. Ezt pedig azért teszik, hogy eltávolítsák a sérelmet, amely annak a nemzetnek a lázadásából fakadt, melynek el kellett volna ismernie Krisztust, ehelyett azonban makacsul ellenszegültek Neki. Ézsaiás nemcsak a saját korának embereit foglalja ebbe bele, hanem az összes utódaikat is egészen a világ végezetéig, mert amíg Krisztus uralkodása tart majd, ennek be kell teljesednie, így a hívőknek ezzel az igeverssel kell megerősödniük az efféle botrányokkal szemben. Ezek a szavak cáfolják annak tudatlanságát, akik úgy vélik, hogy hitre jutni minden embernek a saját hatalmában áll, miután a prédikálás is mindenkinek szól. Noha az elég világos, hogy mindenki kap meghívást az üdvösségre, a próféta mégis kijelenti, hogy a külső hangnak nincs haszna, ha nem kíséri a Lélek speciális ajándéka. S honnan máshonnan származna a különbség, mint Isten titkos kiválasztásából, aminek oka önmagában van elrejtve?

2. *Felnőtt, mint egy vesszőszál Ő előtte*. Ez a vers arra vonatkozik, ami korábban hangzott el, hogy Krisztus először nem lesz fenséges, vagy látványos külső megjelenéssel bíró az emberek között. Isten előtt azonban mégis nagyon felmagasztalt és nagyra becsült lesz. Ebből látjuk, hogy Krisztus dicsőségét nem emberi nézőpontból kell megítélnünk, hanem hit által kell észrevennünk, hogy mit tanít Róla a Szentírás. Ezért az „előtte" szó itt szembe van állítva az emberi érzékekkel, amelyek nem képesek felfogni azt a fennkölt nagyságot. Majdnem ugyanezt a hasonlatot használta a próféta (Ézs11:1), mikor ezt mondta: „És származik egy vesszőszál Isai törzsökéből", mert Dávid háza olyan volt, mint egy száraz tuskó, amelyben sem élet, sem semmi ékesség sem látszott, s ezen az alapon nevezi itt nem „királyi háznak", hanem Isainak, azaz olyan névvel illeti, mely nem volt híres. Csak itt a próféta azt is hozzáteszi, hogy:

mint gyökér a száraz földből, ami azt jelenti, hogy Krisztus felnövekedésének ereje nem a föld nedvességéből fog származni, mint a fák esetében, hanem a természet megszokott menetével ellentétes lesz. Azok, akik ebben az igeversben szűz Máriáról spekulálnak, s azt feltételezik, hogy őt illeti a száraz föld megnevezés, mivelhogy a Szentlélektől fogant, nem pedig a szokásos módon, céltalanul beszélnek, mert a szóban forgó téma nem Krisztus születése, hanem egész uralkodása. Azt mondja, emlékeztetni fog egy vesszőszálra, ami a száraz földből növekszik fel, ezért olybá tűnik, hogy soha nem lesz képes nagyra nőni. Ha számításba vesszük királysága felállításának egész módszerét, a közreműködést, amit igénybe vett, valamint azt, hogy mennyire törékeny volt a kezdet és mennyi ellensége volt, könnyen

megértjük: ezek a dolgok mind-mind úgy teljesedtek be, amiképpen előre megmondattak. Miféle emberek voltak az apostolok, akik annyi királyt és nemzetet győztek le az Íge kardjával? Nem joggal hasonlítja őket kinövésekhez? A próféta tehát azt mutatja meg, milyen eszközökkel kell felállítani és megalapozni Krisztus királyságát, hogy ne emberi fogalmak alapján ítéljük meg azt.

Nem volt néki alakja és ékessége. Ezt nem szabad pusztán Krisztus személyére vonatkozónak tekinteni, Akit a világ megvetett, s végül kegyetlen halálra ítélt, hanem egész királyságára, aminek az emberek szemében se szépsége, se ékessége, se csillogása nem volt, azaz nem rendelkezett semmivel, ami a külső megjelenésével képes lett volna az emberek szívére hatást gyakorolni, vagy azt megragadni. S noha Krisztus feltámadt a halálból, a zsidók mégis mindig olyasvalakinek tekintették, akit keresztre feszítettek és kegyvesztett lett, aminek következtébe gőgösen megvetették Őt.

3. *Útált és az emberektől elhagyott volt*. Ez a vers ugyanazt a mondanivalót közvetíti, mint a megelőző, nevezetesen hogy Krisztus az emberektől „elhagyott" volt annak következtében, hogy nem láttak Benne mást, csak fájdalmat és gyengeséget. Ezeket a dolgokat gyakran kellett ismételni a zsidóknak, hogy ne alkossanak hamis elképzeléseket Krisztusról és az Ő királyságáról, mert az Ő dicsőségének megismeréséhez a halálából és a feltámadásából kell kiindulnunk. Sokan úgy megütköznek a halálán, mintha azzal legyőzetett és megsemmisíttetett volna, nekünk azonban a hatalmát és a fenségét kell szemlélnünk a feltámadásában, s ha valaki a feltámadásával kezdi, nem fogja követni a próféta által felállított sorrendet, s nem fogja felfogni az Úr erejét és hatalmát sem.

A ki elől orczánkat elrejtjük. Nem ok nélkül használ többes szám első személyt, mert azt jelenti ki, hogy egyetemes megítélés lesz és egyetlen ember sem lesz képes soha felfogni a saját értelmével, amíg az Úr nem javítja ki és nem újítja meg az Ő Lelke által. S bár látszólag főleg a zsidókat korholja, akiknek nem kellett volna oly gőgösen elutasítani Isten nekik megígért és felkínált Fiát, akik közé tehát önmagát is beszámítja, hisz egyike volt ama nemzet tagjainak, mégis tanuljuk meg ebből az igeversből, hogy minden ember bűnös és átkozott a Krisztus lenézésében megnyilvánuló hálátlanságáért, mivel még arra sem méltatják, hogy ránézzenek, hanem úgy fordítják el Tőle a tekintetüket, mint valami megvetendőtől.

4. *Pedig betegséginket ő viselte*. Az אכן (*aken*) kötőszó nemcsak erőteljes megerősítés, hanem jelentését tekintve egyenértékű a *mert*-tel, s megadja az okát valaminek, ami korábban hangzott el, s ami újnak és furcsának vélhető. Szörnyűséges ugyanis, hogy Őt, Akinek az Úr a legfőbb hatalmat adta minden teremtmény fölött, így megtapossák és kigúnyolják, s ha nem volna ok megjelölve egyetemesen nevetségesnek tartaná mindenki. Krisztus gyengeségének, fájdalmainak és szégyenének oka tehát az, hogy „betegségeinket Ő viselte". Máté idézi ezt a próféciát, miután beszámolt arról, hogy Krisztus különféle betegségeket gyógyított, bár bizonyos, hogy nem annyira a testek, mint inkább a lelkek gyógyítására lett Ő kijelölve, mert a próféta a lelki betegségről akar beszélni. A csodákban azonban, amiket a testi betegségek gyógyítása során tett, bizonyítékát adta annak az üdvösségnek, amit a lelkünknek hoz el. Az a gyógyítás tehát kiterjedtebb a testi gyógyításnál, mivel Ő a lelke orvosának jelöltetett ki, ezért tehát Máté a külső jelre vonatkoztatja azt, ami az igazsághoz és a valósághoz tartozott.

És mi azt hittük, hogy ostoroztatik, verettetik és kínoztatik Istentől. Ebben a második mondatban a próféta megmutatja, mily nagy volt a nép hálátlansága és gonoszsága, akik nem tudták, hogy Krisztus miért kínoztatik oly súlyosan, de azt képzelték, hogy Isten a saját bűnei miatt veri, noha tudták, hogy tökéletesen ártatlan, s ártatlanságát még a bírája is elismerte (Mt27:24, Lk23:4, 14, 22, Jn18:38). Mivel tehát tudták, hogy egy ártatlan ember bűnhődik olyan bűnökért, melyeket el sem követett, miért nem arra gondoltak, hogy ez valami rendkívüli kiválóság létezését jelzi benne? Mivel azonban látták megsebesítve és megvetetten, nem kérdezősködtek ennek okáról, hanem csak magából az eseményből mondtak úgy ítéletet, amiképpen a bolondok szoktak. Ennek megfelelően panaszkodik Ézsaiás az emberek gonosz

ítéletéről, amiért nem vették fontolóra Krisztus súlyos kínoztatásának okait. Különösen a saját nemzetének tompaságát helyteleníti, mivel úgy gondolták, hogy Krisztus Isten halálos ellensége, s nem vették számításba a saját bűneiket, amelyeket ezen a módon kellett jóvátenni.

8. *És ő megsebesíttetett bűneinkért*. Megismétli Krisztus nagy megpróbáltatásának okát, hogy szembeszálljon a botránnyal, ami belőle fakadhatott. A kereszt látványa sokakat elidegenít Krisztustól, mikor azt veszik fontolóra, amit a szemeik látnak, s nem veszik észre az elérendő célt. De minden sérelem eltöröltetik, mikor tudjuk hogy az Ő halála által minden bűnünk eltöröltetett és az üdvösséget megszerezte a számunkra.

Békességünknek büntetése rajta van. Egyesek úgy vélik: „a békesség büntetésének" azért nevezik, mert az emberek gondatlanok és kábultak a megpróbáltatásaik közepette, s ezért volt szükséges, hogy Krisztus szenvedjen. Mások a"békességet" a lelkiismeretre vonatkoztatják, miszerint Krisztus azért szenvedett, hogy nekünk nyugodt lelkiismeretünk lehessen, amiképpen Pál mondja: „ Megigazulván azért hit által, békességünk van Istennel, a mi Urunk Jézus Krisztus által" (Rm5:1). Én azonban egyszerűen az engesztelés jelének tekintem. Krisztus volt az ára a mi „büntetésünknek", azaz annak a büntetésnek, amit nekünk kellett volna megkapni. Így Isten haragja, ami jogosan lobbant fel ellenünk, lecsillapodott, és a Közbenjárón keresztül „békességet" szereztünk, mellyel megbékéltünk.

Ebből azt az egyetemes tanítást kell származtatnunk, hogy ingyenes kegyelemből békültünk meg Istennel, mert Krisztus fizette meg a „békességünk" árát. Ezt valójában elismerik a pápisták, de aztán korlátozzák tanításukat az eredendő bűnre, mintha a keresztség után semmi helye nem lenne az ingyenes kegyelem által történő megbékélésnek, hanem a saját érdemeinkkel és jócselekedeteinkkel kellene elégtételt adnunk. A próféta azonban itt nemcsak egyfajta bocsánatról értekezik, hanem kiterjeszti ezt az áldást az élet egész tartamára, ezért tehát nem lehet így alulértékelni, vagy egy konkrét időtartamra korlátozni szörnyű szentségtörés nélkül. S ebből könnyedén megcáfolható a pápistáknak a büntetés csökkentése és a bűn megbocsátása közötti haszontalan különbségtétele. Ők azt állítják, hogy a büntetés nincs számunkra csökkentve, míg el nem mossuk azt az elégtétellel. A próféta azonban nyíltan kijelenti, hogy bűneink büntetése áthelyeztetett Őrá. Mi mást akarnának hát a pápisták, mint Krisztussal egyenlő lenni, s osztozni Vele az Ő tekintélyében?

És az ő sebeivel gyógyulánk meg. Ismét Krisztushoz irányít minket, hogy eljuthassunk sebeihez, feltéve, hogy vissza szeretnénk nyerni az életet. Itt a próféta ellentétet állít köztünk és Krisztus között, mert bennünk nem található más, csak pusztulás és halál, s egyedül Krisztusban van élet és üdvösség, egyedül Ő hozott nekünk orvosságot. Sőt, gyengeségével eszközöl ki egészséget, és a halálával életet, mert egyedül Ő csillapította le az Atyát, egyedül Ő békítette ki az Atyát velünk. Itt sok dologgal előhozakodhatunk, Krisztus szenvedéseinek áldott következményeiről, ha inkább a magyarázatra, mint a prédikálásra szánnánk rá magunkat. Így tehát elégedjünk meg a világos magyarázattal. Ezért mindenki maga vegyen vigasztalást ebből az igeszakaszból, s alkalmazza ennek a tanításnak az áldott eredményét a saját hasznára, mert ezek a szavak egyaránt szólnak mindenkihez általánosan és az egyénekhez egyenként.

6. *Mindnyájan, mint juhok eltévelyedtünk*. Azért, hogy még jobban belevésse szívünkbe Krisztus halálának hasznát, megmutatja, mennyire szükséges az a gyógyítás, amiről korábban beszélt. Ha nem vesszük észre nyomorult mivoltunkat és szegénységünket, soha nem fogjuk tudni, mennyire kívánatos az orvosság, amit Krisztus hozott nekünk, s nem is közeledünk Hozzá a ragaszkodás szükséges hevével. Amint rájövünk, hogy tönkrementünk, a saját nyomorult mivoltunk tudatában buzgón futunk igénybe venni az orvosságot, amit másképpen semmire sem becsülnénk. Azért tehát, hogy megbecsüljük Krisztust, vizsgálja meg magát mindenki, és ismerje el, hogy végromlásra jutott, amíg Krisztus meg nem váltja.

Látjuk, hogy senki sem kivétel, mert a próféta „mindenkit" belefoglal. Az egész emberi faj elpusztulna, ha Krisztus nem hozott volna enyhülést. Még a zsidókat sem zárja ki,

akiknek szíve a saját felsőbbrendűségükről alkotott hamis véleménytől felfuvalkodott, hanem válogatás nélkül őket is másokkal egyetemben a pusztulásra ítéli. A juhokhoz hasonlítással nem a vétkeiket akarja enyhíteni, mintha csak kevés szégyenkeznivalójuk lenne, hanem azt akarja világosan kijelenteni, hogy Krisztusra tartozik összeszedni azokat a kóborlókat, akik oktalan állatokra hasonlítanak.

Kiki az ő útára tértünk. Hozzátéve a *kiki* (mindenki) kifejezést, aláereszkedik az egyetemes kijelentéstől, melybe mindenkit belefoglalt, egy speciális kijelentéshez, amit mindenki egyenként fontolóra vehet az elméjében, hogy valóban úgy van-e, mert az egyetemes kijelentés kisebb hatást gyakorol ránk, mint mikor tudjuk, hogy az elhangzottak külön-külön mindegyikünkre vonatkoznak. „Kiki" tehát rázza fel a lelkiismeretét, s jelenjen meg Isten ítélőszéke előtt, hogy megvallhassa nyomorult mivoltát. Sőt, hogy mi ennek az „eltévelyedésnek" a természete, a próféta azt is világosabban kimondja. Nem más ez, mint hogy mindenki a magaválasztotta utat járta, azaz mindenki úgy döntött, hogy a saját elképzelésének megfelelően fog élni. Ezalatt azt érti, hogy egyetlen út létezik, melyen egyenes módon élhetünk, s ha bárki „eltér" attól, nem tapasztalhat meg mást, csak „eltévelyedést".

Nemcsak a cselekedetekről beszél, hanem magáról a természetről is, ami mindig eltévelyít minket, mert ha természetes ösztöneink, vagy a saját bölcsességünk által vissza tudnánk magunkat vezetni a helyes útra, vagy meg tudnánk magunkat óvni az eltévelyedéstől, Krisztusra nem lenne szükségünk. Azaz, valamennyien elveszettek vagyunk, míg Krisztus meg nem szabadít minket (Jn8:36), s minél jobban a saját bölcsességünkre, vagy képességeinkre támaszkodunk, annál félelmetesebben és annál gyorsabban vonjuk a fejünkre a pusztulást. Így tehát a próféta azt mutatja meg, mik vagyunk mi, míg Krisztus meg nem újít bennünket. Mindenki ugyanis ugyanabban a kárhozatban van: „Mindnyájan elhajlottak; egyetemben elromlottak, nincs, a ki jót cselekedjék, nincsen csak egy sem" (Zsolt14:3). Mindezt bővebben is megmagyarázza Pál (Rm3:10).

De az Úr mindnyájunk vétkét ő reá veté. Itt egy szép ellentétünk van. Önmagunkban szétszórtak vagyunk, Krisztusban pedig össze vagyunk gyűjtve. Természetünknél fogva eltévelyedünk, s egyenesen a pusztulásba megyünk, Krisztusban megtaláljuk az utat, mely az üdvösség kikötőjébe vezet bennünket. Bűneink súlyos terhet alkotnak, de Krisztusra tétettek, Aki által megszabadultunk ettől a tehertől. Mikor tehát tönkrementünk és elidegenedtünk Istentől, s a pokol felé siettünk, Krisztus magára vette vétkeink szennyét, hogy megmentsen minket az örök pusztulástól. Ezt csakis a bűnösségre és a büntetésre kell vonatkoztatni, mert Ő Maga mentes volt a bűntől (Zsid4:15, 1Pt2:22). Vegye hát fontolóra szorgalmasan mindenki a saját vétkeit, hogy igazi megkönnyebbülése lehessen ettől a kegyelemtől, s megszerezhesse Krisztus halálának hasznát.

7. *Ő büntetetett meg*.[1044] Itt a próféta Krisztus a halál elszenvedésében megnyilvánuló engedelmességének tapsol, mert ha ez a halál nem lett volna önkéntes, Őt nem tekintették volna olybá, hogy eleget tett a mi engedelmességünkért. „Mert miképen egy embernek engedetlensége által sokan bűnösökké lettek:", mondja Pál, „azonképen egynek engedelmessége által sokan igazakká lesznek" (Rm5:19). Majd máshol: „megalázta magát, engedelmes lévén halálig, még pedig a keresztfának haláláig" (Fil2:8). Ez volt az oka a hallgatásának Pilátus ítélőszéke előtt, noha jogos védekezéssel élhetett volna. Felelőssé téttevén ugyanis a mi bűneinkért csendben engedelmeskedni akart az ítéletnek, hogy mi hangosan dicsekedhessünk az ingyenes kegyelemből kapott hitből származó megigazulással.

Mint bárány, mely mészárszékre vitetik. Itt a türelemre és a nyájasságra buzdít minket, hogy Krisztus példáját követve készen álljunk eltűrni a feddéseket és durva támadásokat, a megpróbáltatást és a kínzást. Ebben az értelemben idézi Péter ezt az igeszakaszt, megmutatván: a Fejünkhöz, Krisztushoz hasonlóvá kell válnunk, hogy utánozhassuk

[1044] A Károli-fordítás szerint: *Kínoztatott – a ford.*

türelmességét és engedelmességét (1Pt2:23). A *bárány* szóval valószínűleg a törvény idején bemutatott áldozatokra utal, s ebben az értelemben nevezi Őt az Íge máshol „Isten Bárányának” (Jn1:29, 36).

8. *A fogságból és ítéletből ragadtatott el*. Ezt az igeszakaszt különbözőképpen magyarázzák. Egyesek úgy vélik, hogy a próféta a már megkezdett érvelést folytatja, nevezetesen, hogy Krisztust Isten keze ostorozta és verte a mi bűneinkért. A görög fordítók ekképpen fordítják: εν τη ταπεινωσει αυτου η κρισις αυτου ηρθη, „Megaláztatásában ítéletet elvétetett”. Mások: „késedelem nélkül elragadtatott”. Megint mások így magyarázzák: „Elragadtatott a keresztre”, azaz amint megragadták Krisztust, máris „ítéletre” vonszolták. Én azonban inkább azokkal értek egyet, akik úgy vélik: a próféta, miután beszélt a halálról, rátér a feltámadás dicsőségére. Azokkal a gondolatokkal kívánta felvenni a harcot, melyek sok ember elméjét megzavarhatták és kétségbe ejthették. Mikor ugyanis nem látunk mást, csak sebeket és szégyent, megdöbbenünk, mert az emberi természet visszahőköl az efféle látványtól.

A próféta tehát kijelenti, hogy *elragadtatott*, azaz „a fogságtól és az ítélettől” menekült meg, majd ezután a legnagyobb megtiszteltetésben részesült, hogy senki se gondolhassa: az a borzasztó és szégyenletes halál legyőzte és elnyelte. Mert kétségtelenül győztes volt még a halálban is, és legyőzte ellenségeit, most pedig úgy ítéltetett meg, hogy Ő legyen a bírája mindenkinek, amint az nyilvánosan meg is mutatkozott a feltámadásában (Csel10:42). A próféta ugyanazt a sorrendet követi, mint Pál, aki miután kijelentette, hogy Krisztus lealacsonyíttatott egészen a keresztig, hozzáteszi hogy ezen az alapon magasztaltatott fel a legnagyobb tisztességre, s olyan név adatott neki, aminek égen és földön mindenkinek engedelmeskedni kell és térdet kell hajtani (Fil2:9).

Ki mondja majd el kortársainak?[1045] Ezt a felkiáltást különböző jelentésekre nyújtották ki (és mondhatom) forgatták ki. Az ókoriak az ariánusok elleni érvelésnél magyarázták félre ezt az igeszakaszt, mikor Krisztus örökkévaló nemzését akarták bebizonyítani. Nekünk azonban meg kell elégednünk a Szentírás világos bizonyságtételeivel, hogy ki ne tegyünk magunkat az eretnekek mocskolódásának, akik néha ebből ragadják meg az alkalmat arra, hogy még csökönyösebbé váljanak. Könnyen kifogásolható ugyanis, hogy a próféta nem erről a dologról gondolkodott. Chrysostom úgy tekinti, mint ami Krisztus emberi természetére vonatkozik, hogy ő csodálatos, és nem közönséges módon fogant meg egy szűz méhében, ez azonban messze elmegy a próféta szavainak jelentésétől. Mások úgy vélik: Ézsaiás itt annak a kornak az emberei ellen lobban haragra, akik megfeszítették Krisztust. Mások a születendő utódokra vonatkoztatják, nevezetesen, hogy Krisztus utódai sokan lesznek, ha Ő meg is hal.

Mivel azonban a דור (*dor*) „kort”, vagy „időszakot” jelent, kétségem sincs afelől, hogy Krisztus „koráról” beszél, s így szavainak jelentése nem mást, mint hogy Krisztus, bár majdnem legyőzik a gyengeségek, nemcsak elragadtatik tőlük, de kora is állandó és örökkévaló lesz, vagy más szóval nem olyan lesz, mint akik ténylegesen megmenekültek halálból, de utána meghaltak. Krisztus ugyanis feltámadt a halálból, hogy örökké éljen, amint Pál mondja: „feltámadott a halálból, többé meg nem hal; a halál többé rajta nem uralkodik” (Rm6:9). De emlékezzünk rá, hogy a próféta nem egyedül Krisztus személyéről beszél, hanem az egyház egész testületéről, amit soha nem szabad Tőle elválasztani. Itt tehát az egyház örökkévalóságának szembeszökő bizonyítékával van dolgunk. Amiképpen Krisztus örökké él, úgy nem fogja megengedni, hogy királysága elvesszen. Végül ugyanaz a halhatatlanság ruháztatik rá az egyház minden tagjára.

Hogy kivágatott az élők földéből. Első ránézésre valóban abszurdnak tűnik, hogy Krisztus halála a mi életünk oka és forrása, mivel azonban Ő hordozta el bűneink büntetését, ezért magunkra kell vonatkoztatnunk mind azt a szégyent, a mi a kereszten jelenik meg.

[1045] A Károli-fordítás szerint: *és kortársainál ki gondolt arra – a ford.*

Krisztusban mégis Isten csodálatos szeretete ragyog fel, ami láthatóvá teszi az Ő dicsőségét számunkra, ezért elragadtatott bámultra kell indulnunk.

Népem bűnéért. Megismétli, hogy „a nép bűnéért" sebesíttetett meg, s ennek célja, hogy gondosan fontolóra vehessük: a mi kedvünkért szenvedett, nem a maga kedvéért. Ő hordozta el azt a büntetést, amit nekünk kellett volna, a mi nevünkben ajánlván fel Magát az Atyának,[1046] hogy az Ő elítélése által mi felmentést nyerhessünk.

9. *És a gonoszok közt adtak sírt néki*. Jeromos így fordítja: „S temetésre adta a gonoszokat", mintha a próféta arról a büntetésről beszélt volna, amellyel az Úr azoknak a gonoszoknak a bűnét bosszulja meg, akik megfeszítették Krisztust. A próféta azonban inkább Krisztus haláláról, valamint annak gyümölcséről beszél, és semmit sem mond az említett bosszúállásról. Mások szerint az את (*eth*) kötőszó ugyanúgy összehasonlítást jelöl, mint a כ (*káf*): „Mint gonosz ember adta a sírját". Megint mások szerint az את (*eth*) kötőszó *-val, -vel* jelentésű, s a „gazdag embernek" Arimátriai Józsefet tartják, akinek a sírjába Krisztust eltemették (Mt27:60, Jn19:38). Ez a magyarázata azonban szintén túlságosan természetellenes. Én inkább azt hiszem, hogy a próféta szavainak tényleges jelentése ez: Isten, az Atya, átadta Krisztust a gonosz emberek kezébe.

És a gazdag mellé jutott kínos halál után.[1047] Szerintem az egyes számú עשיר (*gnashir*), „gazdag ember" értendő a többes számú עשירים (*gnashirim*) helyett, amiképpen az gyakorta előfordul a héber szerzőkkel. Nem látom okát, miért fordította Oecolampadius „magas helyeknek".[1048] A „gazdag emberek" alatt „erőszakos embereket" ért, mert az emberek gőgösekké és megvetőkké válnak a gazdagságuk következtében, s vad kegyetlenséggel élnek vissza a gazdagságukkal. Így a „gonoszok" és a „gazdagok" véleményem szerint ugyanazt jelenti. Úgy érti tehát, hogy Krisztus ki volt téve a gonosz emberek feddéseinek, szemtelenségének és törvénytelen szeszélyeinek. Egyrészről ugyanis a farizeusok és a papok (Mt26:66) törtek Rá zabolátlan haraggal és bolond vádaskodással, másrészt Pilátus, aki jól ismerte ártatlanságát (Mk15:14) ítéli el Őt a törvény és az igazság ellenére, továbbá a római katonák, akik készek voltak mindenféle barbárságra, kegyetlenül és gonoszul végrehajtották a kegyetlen és gonosz ítéletet (Jn19:16). Ki ne jutott volna arra a következtetésre, hogy Krisztus azok között a kegyetlen és véres kezek között töretett össze, és „temettetett el"?

Én a *sír* szót itt átvitt értelemben szereplőnek tekintem, mivel mondható, hogy a gonosz és erőszakos emberek legyűrték Őt. Ha ennek ellene vetik, hogy Krisztust tisztességes temetést kapott, arra azt mondom, hogy az a temetés a dicsőséges feltámadás kezdete volt. Itt azonban a próféta a halálról beszél, amit gyakorta jelölnek a „sír" szóval. Ezt tartom tehát az igeszakasz valódi jelentésének, bár mindenkinek szabad egyéni véleményt formálni.

Pedig nem cselekedett hamisságot. A על (*gnal*) jelentése „mert", időnként azonban „pedig" értelemben is szerepel, mint ebben az igeversben is.[1049] Itt a próféta Krisztus ártatlanságának tapsol, de nemcsak azért, mert védeni akarja a rágalmazástól, hanem hogy fennkölten beszélhessen a haláláról, nehogy azt gondoljuk: véletlenül szenvedte el. Bár

---

[1046] "Au pere celeste." "A mennyei Atyának."

[1047] A Károli-fordításban „gazdagok" szerepel – *a ford.*

[1048] "Je ne voy point de raison pourquoy Oecolampade a traduit, II a expose ses hants lieux au riche." "Nem látom okát, miért fordította Oecolampadius ekképpen: 'Gazdag mellé jutott magas helyekre.'"

[1049] „על (*gnal*), mert a על אשר (*gnal asher*) helyesen okhatározói kötőszó, ami megfelel a 'mert hogy', vagy 'mivel' szavaknak, de a legtöbb fordító a 'mindazonáltal' szóval tekinti egyenlőnek, ami jobban összhangban áll a népnyelvünkkel ebben az összefüggésben. Knobel hatalmas naivitással megjegyzi, hogy ennek a versnek az utalása Krisztus temetésére utat talált az igeszakasz magyarázatához annak általános alkalmazásával együtt az adott témára. Ehhez hozzátehetjük, hogy ez csak azzal a kívánsággal kapcsolatban találhat utat, hogy megszabaduljon ettől az alkalmatlan felhasználástól. Egyidejűleg azt is észre kell venni, hogy még ha a עשיר (*gnashir*) szót 'gonosz' értelemben is vesszük, jóllehet elveszítjük a világos utalást arra, hogy Krisztust József sírjába temették, a igevers mégis vonatkoztatható az Ő temetésére, mert ebben az esetben ez az utolsó mondat ugyanazt jelenti, mint az első, miszerint a gonoszok között jelöltek ki sírt neki." – *Alexander*.

ártatlan volt, Isten rendeletére szenvedett, ezért a mi javunkra, s nem az Övére kellett szenvednie. Azt a büntetést hordozta el, amit nekünk kellett volna megkapni.

És álnokság sem találtatott szájában. Két szóban írja le Krisztus tökéletes ártatlanságát, nevezetesen hogy soha senkit nem bántott se szóval, se tettel. Azt egyetemesen elismerik, hogy ezt egyetlen halandó emberről sem lehet elmondani, ebből következik, hogy egyedül Krisztusra vonatkozik.

10. *És az Úr akarta őt megrontani*. Ez bővebben szemlélteti, amit korábban csak néhány szóval említettem, hogy a próféta, Krisztus ártatlanságát hangoztatva valami többre is törekszik, mint pusztán megvédeni Őt mindenféle rágalomtól. A célja tehát az, hogy vegyük fontolóra az okot a hatás megtapasztalásához. Isten ugyanis semmit sem rendel el véletlenségből, ebből pedig az következik, hogy Krisztus halálának oka törvényes. Ezen kívül az ellentétre is tekintettel kell lennünk. Krisztusban nem volt hiba, miért akarta hát Őt megrontani az Úr? Azért, mert a mi helyünkön állt, és Isten igazsága semmi más módon nem volt kielégíthető, csakis az Ő halálával.

Hogyha önlelkét áldozatul adja. Az אשם (*asham*)[1050] mind a bűnt, mind a bűnért való áldozatot jelenti, s gyakorta használatos az utóbbi értelemben a Szentírásban (2Móz29:14, Ezék45:22).[1051] Az áldozatot oly módon kínálták, hogy jóvátegye a bűnt a büntetés és az átok elszenvedése által. Ezt fejezte ki a papok kézrátétele, mintha az áldozatra vetették volna a nemzet összes bűnét (2Móz29:15). Ha pedig magánszemély kínált fel áldozatot, szintén rátette a kezét, mintha a saját bűnét helyzete volna rá. A bűneink oly módon vettettek Krisztusra, hogy egyedül Ő hordozta el az átkot.

Ezen az alapon nevezi Pál „átoknak": „Krisztus váltott meg minket a törvény átkától, átokká levén érettünk" (Gal3:13). Hasonlóképpen „bűnnek" is nevezi: „Mert azt, a ki bűnt nem ismert, bűnné tette értünk, hogy mi Isten igazsága legyünk ő benne" (2Kor5:21). Megint máshol: „Mert a mi a törvénynek lehetetlen vala, mivelhogy erőtelen vala a test miatt, az Isten az ő Fiát elbocsátván bűn testének hasonlatosságában és a bűnért, kárhoztatá a bűnt a testben, hogy a törvénynek igazsága beteljesüljön bennünk" (Rm8:3-4). Amit Pál ezekben az igeversekben az „átok" és a „bűn" alatt ért, az pontosan ugyanaz, amit a próféta ért az אשם (*asham*) alatt. Röviden, az אשם (*asham*) megfelel a latin *piaculum* szónak, ami engesztelő áldozatot jelent.[1052] Itt van leírva Krisztus halálának a haszna, miszerint az Ő áldozatával a bűnök jóvá tétettek és Isten kiengesztelődött az emberek iránt. Ez ugyanis az אשם (*asham*) jelentése. Ebből következik, hogy sehol máshol nem lehet engesztelést és elégtételt találni a bűneinkre, csakis Krisztusban. S hogy ezt jobban megértsük, először azt kell tudnunk, hogy vétkesek vagyunk Isten előtt, azaz átkozottak és megvetendők az Ő jelenlétében. Ha most vissza akarunk térni a kegyeltség állapotába, a bűnt el kell törölni. Ez nem végezhető el az emberek fantáziája által kiagyalt áldozatokkal. Következésképpen Krisztus halálához kell

---

[1050] „Az אשם elsősorban a vétket, vagy sértést jelenti, másodsorban pedig a bűnért való áldozatot. Mózes törvényében technikailag egy bizonyos fajta áldozat megjelölésére használatos, szoros kapcsolatban áll a הטאת (*hattath*), vagy bűnáldozat szóval, de attól mégis nagyon határozottan megkülönböztetve. A nyelvészek soha nem voltak képesek meghatározni a pontos különbséget, és a tanult modern rabbi, Samuel Lozzato meggyőződése szerint, hogy a kettő csak a vér felajánlásának módjában különböztek. Az itt szereplő szó nem ennek a fajta felajánlásnak a jelölésére, hanem az engesztelő áldozat egyetemes kifejezéseként használatos. A hasonló kifejezések használata az Újszövetségben világossá tesz mindent, ha összehasonlítjuk a Rm3:25, 8:3, 2Kor5:21, 1Jn2:2, 4:10, Zsid9:14 igehelyekkel. Az utolsónak idézett esetben ugyanúgy, mint az előttünk levőben, Krisztus úgy van bemutatva, mint Aki felajánlja Magát Istenek." – *Alexander*.

[1051] A szerző által említett mindkét igeversben nem az אשם (*asham*), hanem a הטאת (*hattath*) szerepel, ami az előző lábjegyzet tanúsága szerint nem abszolút mértékben egy és ugyanaz. – *a szerk*.

[1052] Ez a latin szó, melynek elsődleges jelentése az „engesztelés a vétekért", a másodlagos jelentése pedig „bármi gonoszság, mely megköveteli az engesztelést", szembeötlő módon megegyezik a kérdése héber szóval, bár az értelmi áttétel pontosan az ellentettje. "Distulit in seram commissa piacula mortem, *Virg*. id est, Piacula commissa propter quae expiatio debetur." - *Serv*. A "Piaculum committere" szó szerint azt jelenti: „áldozatot elkövetni", azaz „olyan bűnt elkövetni, mely engesztelést követel meg – *a szerk*.

járulnunk, mert Istennek semmi más módon nem adható elégtétel. Röviden, Ézsaiás azt tanítja, hogy a bűnök semmi más módon nem bocsáthatóak meg, csak ha átadjuk magunkat Krisztus halálának. Ha bárki azt gondolja, hogy ez a nyelvezet durva és tiszteletlen Krisztussal szemben, szálljon magába és közelebbről megvizsgálva vegye fontolóra, mennyire félelmetes Isten ítélete, Aki csakis ezen az áron békíthető ki, így a Krisztus átokká tételéből előragyogó felbecsülhetetlen kegyelem, az ellenkezés minden alapját könnyedén eltörli.

Magot lát. Ézsaiás nemcsak azt mondja, hogy Krisztus halála nem lesz akadálya annak, hogy magja legyen, hanem az oka is lesz annak, hogy leszármazottai lesznek. Azaz a halottak megelevenítésével népet szerez Magának, akiket később egyre jobban és jobban megsokasít. Nincs abszurditás abban, hogy a Krisztus magva nevet adja minden hívőnek, akik egyben testvérek is, mivelhogy Krisztustól származnak.

És napjait meghosszabbítja. Ehhez a mondathoz egyesek hozzáteszik az אשר (*asher*) viszonyszót, így a jelentése: „a mag, amely hosszú ideig él". Én azonban egyszerűbben magyarázom: „Krisztust nem gátolja majd meg a halála napjainak meghosszabbításában, azaz abban, hogy örökké éljen". Egyesek, mikor távoznak az életből, gyermekeket hagynak hátra, de a gyermekek, akik túlélik őket, mondhatni csak akkor szereznek nevet, mikor az atyáik meghaltak. Krisztus azonban élvezni fogja a gyermekeinek társaságát, mert nem úgy hal meg, mint a többi ember, hanem örök életet szerez önmagában és a gyermekeiben. Ézsaiás tehát azt jelenti ki, hogy mind a Fő, mind a tagok örök élettel fognak rendelkezni.

És az Úr akarata az ő keze által jó szerencsés lesz. A „kéz" szó gyakorta jelent „szolgálatot", amiképpen az Úr is „Mózes keze által" hirdette ki a törvényt (4Móz36:13). S az Úr „Dávid keze által" is cselekedett, azaz szolgálójává tette Dávidot abban a dologban (v. ö. Ezsdr3:10). Ugyanígy lesz „jó szerencsés az Úr akarata Krisztus keze által", azaz az Úr idézi elő Krisztus szolgálatának gyümölcstermését, nehogy azt gondolják: gyümölcstelenül tette ki Magát ezeknek a borzasztó szenvedéseknek.

Ez a néhány szó nagyon gazdag tanítást tartalmaz, amit minden olvasónak le kell vonnia belőlük. Mi azonban megelégszünk a szöveg egyszerű magyarázatával. Az „akarat" ugyanazzal a jelentéssel szerepel, mint annakelőtte, mivel a חפץ (*chaphetz*) szó alatt kegyes és nagylelkű hozzáállást ért. Isten jóságának két nézete van ebben az igeversben nekünk felmutatva. Először, hogy nem kímélte egyszülött Fiát, hanem odaadta nekünk, hogy megszabadíthasson minket a halálból. Másodszor, nem hiába és haszontalanul szenvedte el a halált, hanem nagyon bőséges gyümölcstermést indított el vele, hisz Krisztus halála semmi hasznunkra sem lenne, ha nem tapasztalnánk meg a gyümölcsét és a hatékonyságát.

12. *Mert lelke szenvedése folytán látni fog*. Ézsaiás ugyanazt a témát folytatja. Kijelenti, hogy Krisztus, miután szenvedett, az emberek üdvösségében fogja megkapni halálának gyümölcsét. Mikor azt mondja, „látni fog" ahhoz a „gyümölcsöt és hathatósságot" szavakat kell hozzátennünk. Ez telis-tele van a legédesebb vigasztalással, mert Ézsaiás nem tudta volna jobban kifejezni Krisztus irántunk érzett végtelen szeretetét, mint annak kijelentésével, hogy a legnagyobb örömét leli a mi üdvösségünkben, s úgy megnyugszik abban munkájának gyümölcseképpen, mint az a valaki, aki megnyugszik annak megszerzésében, amire a leghevesebben vágyakozott. Senki sem mondható megelégedettnek ugyanis, csak az, aki megszerezte amire oly hevesen vágyott, hogy minden mást figyelmen kívül hagyván csak ezzel a valamivel volt képes megelégedni.

És megelégszik, ismeretével. Most megmutatja a módját és módszerét, ahogyan megtapasztaljuk Krisztus halálának erejét és hatékonyságát, s előnyt szerzünk abból. Ez a mód „az Ő ismerete". Elismerem, hogy a דעת (*dagnath*) vehető mind aktív, mind passzív értelemben, azaz jelentheti „a Vele kapcsolatos ismeretet", vagy „az Ő ismeretét". Bármelyik értelemben is vesszük azonban, könnyen meg fogjuk érteni a próféta szavainak jelentését, s a zsidók pedig nem lesznek képesek olyan pökhendi álokoskodást űzni, ami meggátolna minket

abban, hogy kikényszerítsük belőlük annak vonakodó elismerését, ami itt ki van jelentve, miszerint egyedül Krisztus az igazságosság tanítója és szerzője.

Sokakat megigazít. A „megigazít" szóval a tanításának hatására mutat rá. Ezek szerint az emberek nemcsak igazságot tanulnak Krisztus iskolájában, de ténylegesen meg is igazulnak. S ez a különbség a hitből való megigazulás és a törvény szerinti megigazulás között. A törvény ugyanis megmutatja, mi az igaz, Pál mégis azt állítja, hogy lehetetlen megigazulni általa, s a tapasztalat is ugyanezt bizonyítja. A törvény ugyanis tükör, amiben a hamisságunkat szemléljük (Rm3:20, Gal2:16, 21 és 3:10-11). S a megigazulást szerző tanítás, amit Krisztus tanít nem más, mint „az Ő ismerete", ez pedig a hit, mikor magunkhoz öleljük az Ő halálának hasznát, és teljességgel arra támaszkodunk.

A filozófusok megannyi kiváló tantételt alkottak, melyek az ő elképzeléseik szerint igazságot tartalmaznak, de megigazítani soha senkit nem tudtak,[1053] mert ki szerezte meg a helyes életvitel képességének erejét valaha is az ő szabályaik alapján? S haszontalan tudni, mi a valódi megigazulás, ha nem rendelkezünk vele. De ne is mondjunk semmit a filozófusokról, hisz maga a legtökéletesebb életvitel szabályait tartalmazó törvény sem volt képes (amint mondtuk) bárkire is ráruházni az igazságos mivoltot. Mózes ugyanis bizonyságot tett róla (5Móz30:19), hogy „az életet és a halált adtam előtökbe", természetünk romlottsága azonban olyan, hogy a törvény nem lehetett elégséges a megigazulás kieszközlésére. Hasonló módon tanítja Pál is (Rm8:3), hogy ez a gyengeség „a test miatt" van, nem pedig a törvény miatt, a természetünk ugyanis más irányba kényszerít, és testi vágyaink nagyobb hevességgel törnek ki, mint a vad és dühödt állatoknál, Isten parancsolata ellen. Ennek következtében „a törvény haragot nemz" megigazulás helyett (Rm4:15). A törvény tehát minden embert vád alá helyez, s miután megismertette bűneiket, az embereket teljesen menthetetlenekké teszi.

Nekünk tehát a megigazulás más módját kell megkeresnünk, nevezetesen Krisztusban, Aki a törvény végét is képezi (Rm10:4). „A törvény igazsága volt az Ő természete: aki cselekszi azokat, élni fog általuk" (v. ö. 3Móz18:5, Gal3:12). Ezt azonban senki sem cselekedte, ezért más megigazulásra is szükség van, amit Pál is bebizonyít (Rm10:8) magától Mózestől idézve: „közel van hozzád ez íge: a te szádban és szívedben van, hogy teljesítsed azt" (5Móz30:14). Ezzel a tanítással igazulunk meg tehát, nem a puszta és egyszerű tanítás által, hanem mivel bemutatja Krisztus halálának hasznát, mellyel engesztelés tétetik a bűneikért, és kibékülünk Istennel (Rm5:10). Ha ugyanis hit által magunkhoz öleljük ezt a hasznot, igaznak számíttatunk Isten előtt.

És vétkeiket ő viseli. A próféta azzal magyarázza szavainak jelentését, hogy rámutat arra, mit tartalmaz a tanítás. Ez a két mondat ugyanis jól összeillenek: „tanításával igazít meg", vagy „ismeretével igazít meg", mivelhogy „vétkeiket ő viseli". Áldozattá lévén egyszer mindenkiért, most az evangélium tanításával hívogat halála gyümölcsének átvételére. Ezért tehát Krisztus halála a tanítás lényege, hogy megigazíthasson bennünket. Pál teljes mértékben csatlakozik a próféta eme szavaihoz, mert miután azt tanította, hogy „Krisztus engesztelő áldozat volt értünk, hogy mi Isten igazsága lehessünk Őbenne", egyidejűleg azt is hozzáteszi: „Krisztusért járunk követségben, kérünk, béküljetek ki az Istennel" (v. ö. 2Kor5:21, 21).

Igaz szolgám. Megmutatja, hogy Krisztus nemcsak azért üdvözít minket, mert Ő Isten, hanem azért is, mert ember, ugyanis a mi testünkben eszközölte ki a megigazulást a számunkra. Nem azt mondja: „A Fiam", hanem „a szolgám", hogy ne Istenként tekintsünk rá, hanem szemlélhessük az Ő emberi természetét, melyben véghez vitte azt az engedelmességet ,amely által felmentést nyertünk Isten előtt. Üdvösségünk alapja az, hogy Ő áldozatként kínálta Magát, amint hasonlóképpen Ő Maga is kijelenti: „És én ő érettök oda szentelem magamat, hogy ők is megszenteltekké legyenek az igazságban" (Jn17:19).

12. *Azért részt osztok néki a nagyokkal*. Ézsaiás ismét azt jelenti ki, mi lesz Krisztus halálának az eredménye. Szükséges volt hozzátennie ezt a tanítást arról a győzelemről, amit

[1053] „Mais ils n'ont jamais peu faire un seul hornroe juste." "De soha senkit nem voltak képesek igazzá tenni."

Krisztus a halálával aratott, mert amit korábban jelentett ki, miszerint az Ő halála által békültünk ki az Atyával, nem erősítette volna meg kellőképpen a szíveinket. Itt egy hasonlatot kölcsönöz a győzelmi menet szokásos formájától, amit azoknak tartanak, akik jelentős győzelmet arattak, rendszerint nagy pompával és csillogással. Így Krisztus is, mint bátor és nevezetes tábornok tartott diadalmenetet legyőzött ellenségei felett.

És zsákmányt a hatalmasokkal oszt. Ez a kijelentés ugyanaz, mint az előző és megszokott ismétlés a héber szerzőknél. Akiket korábban „nagyoknak" nevezett", itt erőseknek, vagy „hatalmasoknak" nevezi. Akik a רבים (*rabbim*) szót a „sok" szóval fordítják,[1054] véleményen szerint erőszakot tesznek a próféta szavainak jelentésén. Ebben a két mondatban csak annyi a különbség, hogy az előzőben Isten arról tesz bizonyságot, mit adott Krisztusnak, az utóbbiban pedig hozzáteszi, hogy azt a jótéteményt nem az Ő, hanem a mi javunkra ruházza Rá,[1055] mert a győzelmének gyümölcse a miénk lesz. Érettünk győzte le Krisztus a halált, a világot és a Gonoszt. Egyszóval, a próféta itt azt a győzelmet tapsolja, ami Krisztus halálát követte, mert „Mert noha megfeszíttetett a test erőtlenségéből, a Lélek ereje által" feltámadt a halálból, és győzedelmeskedett ellenségei felett (v. ö. 2Kor13:4). Ez a „zsákmány" szó jelentése, amit a próféta használt, mert „fölmenvén a magasságba foglyokat vitt fogva, és adott ajándékokat az embereknek" (Zsolt68:18, Ef4:8).

Mert kitöltötte lelkét a halálra.[1056] Itt hozzáteszi, hogy Krisztus megaláztatása a kezdete volt legfenségesebb uralkodásának, amiképpen Pál is kijelenti, hogy „eltörölte a parancsolatokban ellenünk szóló kézírást, a mely ellenünkre volt nekünk, győzött a kereszten" (v. ö. Kol2:14). Krisztus halálának szégyene tehát messze áll attól, hogy bármit is elvegyen az Ő dicsőségéből, mert ez az oka, amiért az Atya a legnagyobb tiszteletre magasztalta Őt fel.

És a bűnösök közé számláltatott. Leírja a halál fajtáját is, mint Pál, mikor magasztalja Krisztus „engedelmességét", és kimondja, hogy „megalázta magát a halálig" (v. ö. Fil2:8), szintén hozzáteszi, hogy ez nem közönséges halál volt, hanem a „keresztfa halála", azaz átkozott és szégyenletes halál. Így ebben az igeversben Ézsaiás is a nagyobb szégyent kifejezendő elmondja, hogy a gonosztevők közé számláltatott. De minél nagyobb a szégyen az emberek előtt, annál nagyobb volt az utána következő feltámadás dicsősége.

Márk idézi ezt az igeverset, mikor elmondja, hogy Krisztust két rabló között feszítették keresztre, mert akkor a legnagyobb teljességgel beteljesedett a prófécia (Mk15:28). A próféta azonban általános fogalmakban beszélt azért, hogy megmutassa: Krisztus nem közönséges halált halt. A még nagyobb megszégyenítése végett két latrot is mellé tettek, hogy Krisztust, mint a legnagyobb bűnöst, középre állíthassák. Ezt az igeverset tehát a legjogosabban idézi Márk, mikor beszámol arról az eseményről.

Sokak bűnét hordozá. Ezt helyesbítés végett teszi hozzá, nehogy mikor hallunk Krisztus halálának szégyenéről, azt gondoljuk, hogy ez foltként jelenik meg Krisztus jellemén, s elménket ez az előítélet meggátolja annak a győzelemnek az átvételében, amit megszerzett a számunkra, ami nem más, mint halálának gyümölcse. Megmutatja tehát: mindez azért történt, hogy Magára vehesse bűneinket, s ezzel az a célja, hogy valahányszor Krisztus halála említésre kerül, egyben arra is emlékezzünk, hogy ezzel engesztelés tétetett érettünk. S ez a gyümölcs elnyeli Krisztus halálának szégyenét, hogy fensége és dicsősége még világosabban meglátsszon, mikor a mennyben ülve szemléljük Őt. Benne ugyanis szembeötlő és emlékezetes bizonyítékát látjuk Isten szeretetének, hogy mi, akikre az örök halál ítélete mondatott ki, Vele együtt élvezhessük az örök dicsőséget, noha annyira megsértettük, lebecsültük és a legnagyobb tiszteletlenséggel bántunk Vele.

[1054] "Ceux qui traduisent, Je luy distribueray portion avec plusieurs." "Azok, akik így fordítják: Zsákmányt osztok neki sokakkal együtt."

[1055] "Non point pour soy, mais pour nous." "Nem Önmaga számára, hanem a mi számunkra."

[1056] A Károli-fordítás szerint: *mivelhogy életét halálra adta – a ford*.

A szokásos fordítást követtem, miszerint „sokak bűnét hordozta”, bár hiba nélkül fordíthatjuk a רבים (*rabbim*) szót „Nagynak és Nemesnek”. S így az ellentét még nagyobb lesz, miszerint Krisztus, miközben a „bűnösök közé számláltatott”, záloga lett a Föld legkiválóbbjainak, és azok helyett szenvedett, akik rangja a legmagasabb a világban. Az olvasóra hagyom ennek megítélését. Én azonban a szokásos olvasatot fogadom el, miszerint egyedül hordozta el sokak bűnét, mivel az egész világ bűne Őrá tétetett. Sok igeversből, de különösen a Róma levél ötödik fejezetéből nyilvánvaló, hogy a „sok” néha jelenthet „mindenkit”.

És a bűnösökért imádkozott! Mivel az engesztelés ratifikálása, mellyel Krisztus megmosott minket az Ő halála által magában foglalja, hogy könyörgött az Atyánál értünk, helyes volt ezt hozzátenni. Az ókori törvényben a főpap, aki „soha nem lépett be vér nélkül” egyben közben is járt a népért, s ez az előkép Krisztusban teljesedett be (2Móz30:10, Zsid9:7). Először is, Ő a testét kínálta áldozatul és a vérét ontotta, hogy elhordozza a ránk kiszabott büntetést, másodszor, hogy az engesztelés hatályba lépjen, ellátta egy ügyvéd hivatalát, és közbenjárt mindazokért, akik magukhoz ölelték ezt az áldozatot hit által. Ez nyilvánvaló abból az imádságból, ami János keze által leírva maradt ránk: „De nemcsak ő érettök könyörgök, hanem azokért is, a kik az ő beszédökre hisznek majd én bennem” (Jn17:20). Ha tehát közéjük tartozunk, legyünk teljesen meggyőződve arról, hogy Krisztus értünk szenvedett, hogy most élvezhessük a halálának hasznát.

Konkrétan említi a „bűnösöket”, hogy megtudhassuk: biztos meggyőződéssel járulhatunk Krisztus keresztjéhez, mikor a bűn félelmétől megdermedünk. Bizony ezért mutatja fel az Íge Őt közbenjáróként és ügyvédként, mert az Ő közbenjárása nélkül bűneink meggátolnának minket abban ,hogy Istenhez közeledjünk.

54. fejezet

1. Ujjongj te meddő, ki nem szültél, ujjongva énekelj és kiálts, ki nem vajudtál, mert többek az elhagyottnak fiai a férjnél való fiainál, azt mondja az Úr.

2. Szélesítsd ki a sátorod helyét, és hajlékidnak kárpitjait terjeszszék ki; ne tiltsd meg; nyújtsd meg köteleidet, és erősítsd meg szegeidet.

3. Mert mind jobb-, mind balkézre kiterjedsz, és magod népeket vesz örökségbe, és puszta városokat megnépesítnek.

4. Ne félj, mert meg nem szégyenülsz, és ne pirulj, mert meg nem gyaláztatol, mert ifjúságod szégyenéről elfeledkezel, és özvegységednek gyalázatáról többé meg nem emlékezel.

5. Mert férjed a te Teremtőd, seregeknek Ura az Ő neve, és megváltód Izráelnek Szentje, az egész föld Istenének hívattatik.

6. Mert mint elhagyott és fájó lelkű asszonyt hív téged az Úr, és mint megvetett ifjú asszonyt; ezt mondja Istened:

7. Egy rövid szempillantásig elhagytalak, és nagy irgalmassággal egybegyűjtlek;

8. Búsulásom felbuzdultában elrejtém orczámat egy pillantásig előled, és örök irgalmassággal könyörülök rajtad; ezt mondja megváltó Urad.

9. Mert úgy lesz ez nékem, mint a Noé özönvize; miként megesküvém, hogy nem megy át többé Noé özönvize e földön, úgy esküszöm meg, hogy rád többé nem haragszom, és téged meg nem feddelek.

10. Mert a hegyek eltávoznak, és a halmok megrendülnek; de az én irgalmasságom tőled el nem távozik, és békességem szövetsége meg nem rendül, így szól könyörülő Urad.

11. Oh te szegény, szélvésztől hányt, vígasztalás nélkül való! Ímé, ólomporba rakom köveidet, és zafirokra alapítalak.

12. Rubinból csinálom falad párkányzatát, és kapuidat gránátkövekből, és egész határodat drágakövekből;

13. És minden fiaid az Úr tanítványai lesznek, és nagy lesz fiaid békessége.

14. Igazság által leszel erős, ne gondolj a nyomorral, mert nincsen mit félned, és a rettegéssel, mert nem közelg hozzád.

15. És ha összegyűlvén összegyűlnek, ez nem én tőlem lesz! A ki ellened összegyűl, elesik általad.

16. Ímé, én teremtettem a kovácsot, a ki a parazsat éleszti és fegyvert készít mestersége szerint: és én teremtém a pusztítót is a vesztésre!

17. Egy ellened készült fegyver sem lesz jó szerencsés, és minden nyelvet, mely ellened perbe száll, kárhoztatsz: ez az Úr szolgáinak öröksége, és az ő igazságuk, mely tőlem van, így szól az Úr.

1. *Ujjongj*. Miután beszélt Krisztus haláláról, jó okkal tér rá az egyházra, hogy még mélyebben érezzük magunkban, mi az Ő halálának értéke és hathatóssága. Ezt nem szemlélhetjük Krisztusban, ha Önmagában tekintünk Rá, ezért a Testéhez kell folyamodnunk, ami az egyház, mivel Krisztus az egyházért szenvedett, és nem Önmagáért. S ez a sorrend a hitvallásunkban,[1057] mert miután megvallottuk, hogy hiszünk Krisztusban, Aki értünk szenvedett és feszíttetett meg, hozzátesszük, hogy hiszünk az egyházban,[1058] amely mondhatni az Ő oldalából virágzott ki. Ennek megfelelően, miután értekezett Krisztus haláláról, feltámadásáról és győzelméről, helyesen rátér az egyházra, amit soha nem szabad elkülöníteni

[1057] "En nos articles de foy." "Hitcikkelyeinkben."
[1058] A szerző nyilvánvalóan az Apostoli hitvallásról beszél – *a szerk.*

a Fejétől, hogy minden egyes hívő a saját tapasztalata alapján tanulhassa meg: Krisztus nem szenvedett hiába. S ha nem említette volna a tanítást, a hívők nem tudták volna oly jól megerősíteni a szívüket az egyház helyreállításának reménységével. Ez a köszöntés világosan megmutatja, hogy mikor Krisztus előlép, mint győztes a halál felett, Ő nemcsak a saját Maga számára szerzi meg a győzelmet, hanem egyidejűleg életet lehel a Testébe is.

Te meddő, ki nem szültél. „Meddőnek" nevezi az egyházat, mert nem várhattak tőle utódokat, amíg a nyomorult rabszolgaságban nyögött. Ha ugyanis valaki a külső állapot alapján ítélte volna meg, arra a következtetésre jutott volna, hogy nagyon közel áll a pusztuláshoz. De ha még el is tekintünk a külső nyomorúságától, akkor sem volt benne semmi tiszta, mindent megrontott és beszennyezett a babona, mert elkorcsosult, belemerülve a pogányok bálványimádó rítusaiba.

Az özvegynek fiai.[1059] Nem pusztán „meddőnek", de „özvegynek" is nevezi az egyházat, s bár ezek mindegyike képes lett volna elvenni az utódok reménységét, mikor azonban e kettő kombinációjával állunk szembe, mi mást kereshetnénk, mint nyomorult elpusztulást? Ezzel a fokozott gyötrelemmel szemben azonban jó reménységre biztatja, mivel több gyermeke lesz, mint a férjes asszonynak.

Ezt az igeverset két módon magyarázzák, vagy az egyház hasonlításaként a pogányokhoz, akik úgy virágzottak, mint a „férjes asszony", vagy hasonlításként ahhoz az állapothoz, amiben az egyház a fogság előtt volt. Mindkét értelmezés tökéletesen elfogadható, én azonban az egyszerűbb nézet elfogadását tartom jobbnak, mert nem hiszem, hogy ez összehasonlítás az egyház két állapota között, hanem ez inkább egy szokásos kifejezésforma, amit a próféta azért használ, hogy megjelölje az egyháznak azt a rendkívüli termelékenységét, ami eltér attól, ami rendszerint bekövetkezik, hogy ez emberek ne a dolgok természetes menetéből kiindulva ítéljék meg, mert Isten munkája rendkívüli és csodálatos lesz. Mégis elismerem azonban, hogy abban az időben özvegy volt, mert Isten jóval előtte elküldte szolgáival az elváló levelét, s ténylegesen el is vált attól a nemzettől a száműzetésbe kergetve őket. A próféta azonban kijelenti, hogy ez a büntetés csak időszakos lesz, amint azt mindjárt látni fogjuk.

2. *Szélesítsd ki a sátorod helyét*. Más hasonlatokkal folytatja érvelését, s megígéri, hogy az egyház nemcsak helyreállítja majd egyházát, hanem sokkal kiválóbb állapotba is hozza. Azok, akik úgy vélik, hogy itt egy zsinagógához hasonlítja az egyházat, véleményem szerint tévednek, s csak a zsidók csökönyösségének növelésében sikeresek, akik észreveszik, hogy a próféta szavainak jelentését kiforgatják. Én ténylegesen elfogadom, hogy ezek a dolgok Krisztus királyságára vonatkoznak, s hogy ezek végül beteljesedtek, amint az evangélium hirdetése megkezdődött. Ebből azonban nem következik, hogy a próféta ne tekintett volna egyidejűleg arra az időszakra is, amelyik megelőzte Krisztus eljövetelét. Ez a prófécia Cirusz alatt kezdett beteljesedni, aki szabadságot adott a népnek a hazatérésre, majd kiterjedt Krisztusra, s Őbenne van a teljes beteljesedése. Az egyház tehát akkor fogant, mikor a nép visszatért a szülőföldjére, mert azért gyűlt össze a nép ama testülete, melyből Krisztusnak is származnia kellett, hogy a tiszta istentisztelet és az igaz vallás újraéledjenek. Addig ez a termékenység valóban nem volt látható, mert a fogantatás mondhatni el volt rejtve az anyaméhben, s annak semmiféle külső jele sem volt. Ezután azonban a nép növekedni kezdett, s az egyház születése után a csecsemőkorból felnőtté érett, amíg az evangélium prédikáltatott. Ez volt az egyház tényleges ifjúsága, amit a felnőttkor követ egészen Krisztus második eljöveteléig, mikor is minden dolog teljes mértékben beteljesedik. Mindezeket a dolgokat együtt kell vennünk, ha meg akarjuk érteni a próféta szavainak valódi jelentését. Ezen a módon buzdította Zakariás (2:5), Malakiás (4:2) és Aggeus a népet a jövőbeni állapotuk reménységével, mikor látták, hogy csekély az előrehaladás a templomépítésben, mert azt ígérték, hogy „nagyobb lészen e második háznak dicsősége az elsőnél" (Agg2:9). Ez

[1059] A Károli-fordítás szerint: *az elhagyottnak fiai – a ford*.

egyáltalában nem volt látható, ezért kiterjesztették ezeket az ígéreteket Krisztusig. A Belé vetett reménységgel és bizalommal kellett a népet a templomépítésre buzdítani. Következésképpen ez a vigasztalás megszokott volt a törvény alatt élő zsidók számára, de számunkra is az, akik világosabban látjuk Krisztusban az egyháznak ezt a helyreállítását.

Hajlékidnak kárpitjait. A hasonlatot a sátraktól kölcsönzi, melyek nagyon elterjedtek voltak abban az országban. Az egyházat ezekhez hasonlítja, mert nincs szilárd épülete eben a világban, ugyanis kóborlónak és vándorlónak tűnik annak következtében, hogy a különböző változások miatt szükségszerűen átmegy az egyik helyről a másikra. Én azonban még mindig teljes mértékben meg vagyok arról győződve, hogy a próféta azt a korábbi szabadulást tartotta szem előtt (amint meg is említettük, hogy szokásos volt a prófétáknál), melynek során a pusztán keresztül haladván negyven évig éltek sátorokban, ami miatt aztán évente nyilvános ünnepet is tartottak Isten parancsára (3Móz23:39-43).

Ennek ellene vethetik, hogy az Íge szolgálói által felépített épület olyan szilárd, hogy nem kellene „sátrakhoz" hasonlítani. Én erre azt válaszolom, hogy ez a „sátor" hasonlat inkább az egyház külső megjelenésére, mintsem a lelki, és (nevezhetjük így is) belső állapotára, mert az egyház tényleges épülete nem más, mint Isten királysága, ami nem mulandó és nem hasonlít sátrakhoz. Az egyház azonban mégsem szűnik meg helyről helyre menni, mert nincs stabil, vagy állandó lakhelye. Röviden, szilárdsága felülmúlja a legjobban megerősített erődét is, mert Isten legyőzhetetlen erejére támaszkodva minden veszélyt megvet. Ugyanakkor „sátrakra" is hasonlít, mert a földi gazdagság, hatalom és erő nem a támaszai.

3. *Mert meg fogsz sokszorozódni*.[1060] Most annak oka következik, amiért parancsba kapta, hogy nyújtsa meg köteleit a sátrak megnagyobbítása végett. Azért, mert a közepes hely nem lesz elegendő a nagyszámú embernek, akiket az Úr a Föld minden részéből fog összegyűjteni. Mivel Júdea szörnyű volt a romok és a pusztaság következtében, ezért mondja, hogy a puszta városok fognak benépesedni.

4. *Ne félj, mert meg nem szégyenülsz*. Itt, amint korábban is, a hívők szívét erősíti meg, s az egész egyházhoz szól. A szerencsétlen helyzet ugyanis egyetemes volt, és az egyház látszólag teljességgel romba dőlt. A próféta bátorságra szólítja fel az egyházat, majd az okot is megmagyarázza: eszerint szenvedéseinek okából „meg nem szégyenül". Mintha ezt mondta volna: „Noha egy ideig nyomorult vagy, dolgaid mégis jóra fordulnak". Amiképpen máshol is meg van írva: „Akik az Úrban reménykednek, meg nem szégyenülnek" (v. ö. Zsolt25:3).

És ne pirulj, azaz „táplálj jó reménységet és légy bátor". Azok az emberek „pirulnak el", akik megszégyenülnek, s akik, csalatkozván reménységükben elszenvedik a szívük levertségét. Úgy vélem, a כי (*ki*) jelentése a korábbiakhoz hasonlóan itt is *mert*, következésképpen ugyanaz a mondat ismétlődik kétszer különböző kifejezésekkel és azzal a különbséggel, hogy az előbbi vonatkozhat a szív beállítottságára, míg az utóbbi a külső helyzetre. Az egyszerűbb jelentése mindkét mondatnak azonban az, hogy mindkettő a siker és a bővelkedés ígérete, mintha azt mondta volna, hogy a nyomorúságnak vége fog szakadni.

Mert ifjúságod szégyenéről elfeledkezel. Ez az előző mondat megerősítése. A próféta úgy érti: az ifjú egyházra szakadó megpróbáltatásokat, valamint azok emlékezetét teljes mértékben eltörli az a bővelkedés, amit az egyház utóbb majd élvezni fog. Nemrég említettük, hogy a próféta az *özvegység* fogalmat használja az egyházzal kapcsolatban, mert Isten elhagyta, és úgymond elvált tőle.

5. *Mert férjed a te Teremtőd*. Megjelöli az okot, amiért minden nyomorúságát és megpróbáltatását elfelejti majd, amelyek korábban érték. Azért, mert Isten ismét a kegyeibe fogadja majd. A fogság ugyanis nevezhető egyfajta válásnak, amint azt korábban láttuk (Ézs1:1). Most azt mondja: „Aki teremtett téged, az lesz a férjed", mert ez a szavak jelentése.

[1060] A Károli-fordítás szerint: *Mert mind jobb-, mind balkézre kiterjedsz, és magod népeket vesz örökségbe, és puszta városokat megnépesítnek – a ford.*

Az egyház Teremtőjének nevezi Magát, s nemcsak azért, mert úgy teremtette az egyházat is, ahogyan a többi embert, hanem mert kegyeskedett leereszkedni hozzá, hogy örökbe fogadja, s ez a kiváltság tekinthető új életnek. Noha a zsidók kiestek magas rangjukból, mivel az emberek gyorsan lázadásra hajlanak,[1061] ha az erő Lelke nem újítja meg őket, lelki teremtésük azonban mégsem aludt ki teljesen, mert a szövetség emlékezete fennmaradt, s ezért Isten őket is újjá teremtette.

Seregeknek Ura az Ő neve. Ez az Ő hatalmára vonatkozik: s a dicsekvést teszi lehetővé a számunkra abban, látván, hogy mi az Ő gyermekei vagyunk. Minél nagyobb ugyanis Isten hatalma, s minél tiszteletreméltóbb a neve, amíg az Ő gyermekei vagyunk, nem holmi üres titulussal dicsekszünk. A próféta pedig Isten ama jóságát nagyítja fel, amivel hozzájárul ahhoz, hogy mi legyünk a felesége, s dicsekedhessünk hatalmával és erejével.

És megváltód. „Megváltónak" nevezi Magát azért, hogy még jobban megerősíthesse a népet abban a reménységben, miszerint a korábbi szabadulás látszólag hatályon kívül helyeztetett, mert a nép ismét fogságba vitetett, de mégis helyre lesznek állítva oly módon, hogy tudni fogják: Isten kegyelme nem hatástalan.

Hívattatik. A יקרא (*yikkare*), „hívattatik" ige vonatkozhat mind a „Megváltó", mind az „Izrael Szentje" névre, vagy akár mindkettőre. Én szívesen kapcsolom össze a kettőt ekképpen: „Izrael Szentje Megváltónak, és az egész Föld Istenének hívattatik".[1062] Az egész Föld kifejezést használja, mert korábban Isten neve bizonyos vonatkozásban Júdeára korlátozódott, azonban az evangélium prédikálásával a pogányok is elhívattak az üdvösség ugyanarra a reménységére (Zsolt76:2). Az Úr ugyanúgy „a pogányok Istene" (Rm3:29), mint ahogyan „a zsidóké" is, mert a pogányok, bár egykor „távol voltak" (Ef2:13), most egyesültek a zsidókkal az Ő kormányzása alatt.

6. *Mert mint elhagyott és fájó lelkű asszonyt*. Elébe megy egy kételynek, mely a hívők elméjében ébredhetett volna az elcsüggesztő balsors miatt. Úgy látszott, mintha az Úr elhagyta volna őket, így nem kereshettek volna mást, csak pusztulást. A próféta ezért emlékezteti őket arra, hogy nem szabad kétségbe esniük amiért így cserben hagyattak, mert Isten az Ő könyörületének megfelelően kész kiengesztelődni, sőt még a halálból is fel akarja támasztani őket.[1063]

Ifjú asszonyt. Azért használja ezt a kifejezésmódot, hogy a hasonlattal még jobban megerősítse szívüket ebben a reménységben, mert a fiatalabb férjek szíveit könnyebb kiengesztelni, mint az idősebb férjekét, azokat ugyanis vonzza, s mondhatni hajtja a fiatal kor és a gyengéd szeretet. Hasonlóképpen mutatja meg, hogy Isten is könnyen ki fog engesztelődni. „Igaz, elváltál, de a válás nem fog sokáig tartani. Az Úr késznek mutatkozik majd a megbékélésre, sőt, saját Magától Ő lesz az első, Aki a békülést kezdeményezi".[1064]

7. *Egy rövid szempillantásig elhagytalak*. A próféta bővebben megmagyarázza az előbbi kijelentést, s megmutatja, mi lesz ennek a válásnak a természete, nevezetesen hogy azután gyorsan helyreáll eredeti állapota. Felnagyítja Isten könyörületét és csillapítja a fájdalmat, ami a hívők szívét elnyomhatja. A hívők számára nem lett volna elegendő valamiféle magújulást várni, ha nem lettek volna meggyőződve arról, hogy Isten haragja csak rövid ideig fog tartani. Mi gyorsan elveszítjük a bátorságunkat és elerőtlenedünk, ha az Úr nincs közel és gyorsan nem nyújtja ki a kezét felénk. Ezért Ézsaiás, miután beszélt az egyház

---

[1061] "Comme les hommes sont incontinent destournez du droit chemin." "Mivel az emberek gyorsan elfordultak a helyes úttól."

[1062] "Le Sainct d'Israel, qui est ton Redempteur, sera appele le Dieu de toute la terre, ou, Le Sainct d'Israel sera appele ton Redempteur et Dieu de toute la terre." "Izrael Szentje, Aki a te Megváltód, az egész Föld Istenének hivattatik, vagy Izrael Szentje hivattatik a te Megváltódnak és az egész Föld Istenének."

[1063] "Et mesmes vent redresser celuy qui est au sepulcher." "Sőt még a koporsóban fekvőt is fel akarja éleszteni."

[1064] "A héber nemzetet hasonlítja egy 'ifjú asszonyhoz', azaz egy olyan feleséghez, akit fiatal korában vett el (Péld5:18, Mal2:14), aki iránt megtartotta korábbi szeretetét. V. ö. Ézs62:4." – *Rosenmüller*. „Ifjú asszony, azaz nem pusztán fiatal asszony, hanem olyan, akit ifjúként vett el." – *Alexander*.

helyreállításáról, hozzáteszi, hogy ez a válás „egy rövid szempillantásig” tart majd, de az irgalmasság örök lesz. Mikor azt mondja, hogy az Úr *elhagyta* a népet, ez a tény egyfajta elismerése.[1065] Isten ugyanis oly módon fogadott minket örökbe, hogy nem vethet el az emberek árulása okából: Ő ugyanis hűséges, és nem fogja elvetni, vagy elhagyni népét. Amit tehát a próféta ebben az igeversben mond, azt a mi érzéseinkre és a külsőségeinkre kell vonatkoztatni, mivel akkor látszunk az Isten által elvetetteknek, mikor nem érzékeljük a jelenlétét és a védelmét. S szükséges, hogy akképpen érezzük Isten haragját, ahogyan egy, a férjétől elvált asszony sajnálkozik az állapotán, hogy megtudhassuk: jogos a büntetésünk. Észre kell vennünk azonban Isten könyörületét is, s mivel ez végtelen és örökkévaló, úgy találjuk majd, hogy ahhoz hasonlítva minden megpróbáltatás könnyű és pillanatnyi. Valahányszor tehát ránk nehezedik a balsors, ezzel kell magunkat megvigasztalni. Egyben azt is észre kell venni, hogy ami meg van írva, az ténylegesen rá is következett a nép egész testületére, akiktől Isten a gonoszságuk miatt vált el. S noha nem fogadta válogatás nélkül vissza valamennyit a kegyeibe, csak a választott maradékot, mégsincs semmi abszurd, vagy helytelen abban, hogy úgy szól hozzájuk, mintha mindenkire vonatkozna a mondandója.[1066]

8. *A harag egy pillanatában*.[1067] Még egyszer megismétli és megerősíti ezt a kijelentést, hogy még mélyebben bevésse a hívők szívébe, nehogy elcsüggedjenek a megpróbáltatások miatt. S teszi ezt jó okkal, hisz a félelmetes sötétségben nem volt könnyű a foglyoknak Isten mosolygó arcát szemlélni. S jóllehet a szó szerinti értelem, amiben itt a „harag” csak „egy pillanatig” tartónak mondatik,[1068] azaz Isten a megfelelő időben visszahozta a foglyokat a szülőföldjükre, ebből mégis azt az egyetemes tanítást származtatjuk, hogy az egyház megpróbáltatásai mindig pillanatnyiak, ha szemünket az örök boldogságra irányítjuk. Emlékeznünk kell arra, amit Pál tanított nekünk (2Kor4:17), hogy a hívők minden megpróbáltatása könnyű, és könnyen elviselhető, s joggal tekinthető pillanatnyinak, miközben az „igen-igen nagy örök dicsőségre” néznek, mert ha nem ügyelünk erre a hasonlatra, minden egyes nap egy-egy évnek tűnik majd. Nem lenne helyénvaló a zsidók hetven éves fogságát egy „pillanathoz” hasonlítani, ha nem Isten kegyelmének szüntelen fejlődésével lenne szembeállítva.

9. *Mert Noé vizei*, vagy *mint Noé napjai*.[1069] Ennek az igeversnek két olvasata létezik, mert ha כי מי (*ki me*)-nek olvassuk, a כי (*ki*) kötőszót *mert*-nek kell fordítanunk, ha azonban מיכי (*kime*)-nek, a כ (*káf*) *mint*-nek fordítandó, míg a ימי (*yeme*) *napok*-nak.[1070] Ami az általános jelentését illeti, a különbség nem túl nagy, ezért főleg azt kell megvizsgálnunk, hogy a próféta mit értett alatta, mert számomra úgy tűnik, hogy a magyarázóknak nem sikerült megragadni ezt a jelentést. Általában úgy magyarázzák, hogy az Úr megesküdött Noénak:

[1065] “C’est comme s’il accordoit qu’il fust ainsi.” “Ez olyan, mintha elismerné, hogy valójában ez történt.”

[1066] ”En ce qu’il addresse sa parole a tous.” “Mindenkihez intézve a szavait.”

[1067] A Károli-fordítás szerint: *Búsulásom felbuzdultában elrejtém orczámat egy pillantásig előled – a ford*.

[1068] ”A בשצף קצף (*beshetzeph ketzeph*) szavak magyarázatánál a kommentátorok eltérnek egymástól, mivel bizonytalanok a שצף (*shetzeph*) szó jelentését illetően. A legtöbb kommentátor pusztán csak a szövegösszefüggés alapján véli úgy, hogy ez a szó ‘valami kicsit’ jelent, amit egyesek, a kaldeus magyarázóval egyetértésben, a ‘kis időre’ vonatkoztatják. Mivel azonban ezt később a רגע (*regang*) is kifejezi, mások a ’kis mennyiségre’ utalónak tartják, egyetértésben a Septaguintával, ami az εν Θυμω μικρω, ’egy rövid időre’ kifejezéssel fordítja, a Zak1:15-tel vetve össze. Schultens A. azonban az Animadversiones Philologicae című művében erről az igeversről joggal jegyzi meg, hogy jó okunk van kételkedni ebben az általánosan elfogadott magyarázatban, mert a rokon nyelvek egyikében sem lehet megtalálni a שצף (*shetzeph*) jelentésének semmi nyomát, s a szövegösszefüggésből sem túlontúl nyilvánvaló. Az arab gyökérrel összehasonlítva a jelentése ’A harag hevében elrejtőztem’, stb. A ’nagy haragban’ értelmet ezért joggal fejezi ki a szír fordítás.” – *Rosenmüller*.

[1069] A Károli-fordítás szerint: *Mert (úgy lesz) ez nékem, (mint) a Noé özönvize – a ford*.

[1070] A מי (*me*), „(valaminek a) vizei” a birtokos szerkezete a מים (*maim*), „vizek” szónak, míg a ימי (*yeme*), „(valaminek a) napjai” a birtokos szerkezete a ימים (*yamim*) szónak. – *a szerk.* “On peut lire ceci en deux sortes, assavoir comme nous l’avons traduit, Car ceci m’est comme les eaux de Noe, ou, Ceci m’est comme les jours de Noe.” “Ez két módon olvasható, nevezetesen ahogyan mi fordítottuk: *Olyan ez nékem, mint Noé vizei*, vagy *Olyan ez nékem, mint Noé napjai*.”

nem lesz több özönvíz, és ez az eskü örökre érvényben marad (1Móz9:10). S a jó emberek reszkethettek volna, és az eső közeledtével retteghettek volna hasonló csapástól, ha az Úr nem esküdött volna meg, hogy ez többé nem történik. Hasonlóképpen, mikor a megpróbáltatások a küszöbön állnak, retteghetnénk a tönkremenéstől, ha az Úr nem ígérte volna meg, hogy az egyház biztonságban marad.

Én azonban nem hiszem, hogy ezt csak a babiloni fogság idejére kell korlátozni. Azt a fogságot hasonlítja a Föld felszínét megsemmisítő özönvízhez, mert úgy tűnt, hogy az egyház végleg tönkrement. A nép majdnem teljesen átadatott a másik nemzetnek, se királyságuk, se saját polgári kormányuk nem maradt. Nagyon kemény rabszolgaságba kerültek, s úgy vélték, a nevük mindenestől kitöröltetett. S abban az időben ténylegesen beteljesedett az, amit a próféta korábban jelentett ki: „Ha a seregeknek Ura valami keveset meg nem hagyott volna bennünk, úgy jártunk volna mint Sodoma, és Gomorához volnánk hasonlók" (Ézs1:9). Joggal hasonlítja tehát ezt a sorscsapást „Noé vizeihez", azaz az özönvízhez, s ezen az alapon én inkább azokkal értek egyet, akik כי מי (*ki me*)-nek, azaz „mert (Noé) vizeinek" olvassák. Szerintem ugyanis ez az olvasat jobb bizonyítékon alapszik, mint a másik, s a zsidó szerzők is ezt fogadják el általánosan.

Mert úgy lesz ez nékem. Azt hiszem, gondosan meg kell vizsgálnunk ezeknek a szavaknak a jelentését, amit felett a magyarázók kissé elsiklanak. A próféta úgy érti: ez a csapás emlékeztetni fog az özönvízre, s ahogyan megelégedett egyetlen özönvízzel, s nem fog többet küldeni, úgy megelégszik az egyház eme úgymond egyetlen pusztulásával, és nem engedi meg többé, hogy külseje még egyszer elpusztuljon. Úgy gondolom tehát, hogy ekképpen kell magyaráznunk ezt az igeszakaszt, és alkalmaznunk a hasonlatot: Júdea elpusztulása olyan lesz Isten számára, mint az özönvíz, ami „Noé napjaiban" következett be, mert amint abban az időben megesküdött, hogy többé soha efféle büntetést nem fog kiszabni a bűnökre, ami eltüntetné a Földről annak lakosait, úgy az egyházat sem fogja akképpen megsemmisíteni, amint azt a babiloni fogság idején tette. S valóban, bármilyen zűrzavaros helyzet is állt elő ezt követően, az egyház mégis megtartott valamiféle nevet, és megőrzött valamiféle formát, mígnem Krisztus testi megjelenésének idején az evangélium magva mindenfelé szét nem szóratott, hogy fiakat vihessen Istennek minden nemzetből. Egyszóval, az Úr itt azt ígéri meg, hogy ettől kezdve mérsékli majd haragját, s nem bünteti a népét ekkora szigorúsággal.

Ennek ellene vethetik, hogy azóta az egyház már elszenvedett oly nagyon fájdalmas csapásokat, amiből arra következtethetünk, hogy az eskü nem állt meg. Azonban az egyház nem szenvedett el annyira súlyos csapást, hogy külseje teljességgel megsemmisült volna akképpen, ahogyan a babiloni fogság idején. Mert jóllehet Antiochus Epiphanes és más zsarnokok félelmetes csapásokat mértek rá, s jóllehet később bekövetkezett mindaz a hitehagyás, amit Pál előre jelzett (2Thessz2:3, 1Tim4:1), s mindent úgy beszennyezett a megszámlálhatatlanul sok babona, hogy a keresztyén nevet majdhogynem el is temették, mégis mindig fennmaradt az egyház valamilyen formája, ha nagyon eltorzult is, továbbá épülete sem volt annyira romos állapotba, hogy ne létezett volna a keresztyénségnek valamelyes maradéka a vízözön felett, így tehát az eskü igenis hatályban maradt.

Hogy rád többé nem haragszom. Ezt nem abszolút, hanem összehasonlító értelemben kell venni. Ezt a mondatot az előzővel állítja szembe, mert azt ígéri meg: soha nem fogja oly szigorúan büntetni a népét, hogy közben ne enyhítené a büntetés komolyságát. Ezért bár a zsarnokok féktelenül és zabolátlanul tombolnak, és a Sátán is megtesz mindent az egyházat támadva, s az Úr is szabadjára engedi a kantárját a hálátlanságunkat megbüntetendő, mégse engedi meg soha többé, hogy az egyház tönkremenjen.

10. *Mert a hegyek eltávoznak, és a halmok megrendülnek*. Az előző kijelentést erősíti meg, s kijelenti, hogy hamarabb áll az egész világ a feje tetejére, mintsem hogy kegyelme csődöt mondjon. Haszontalan lenni itt feltenni a kérdést, hogy miképpen „távoznak el a

hegyek és rendülnek meg a halmok", mert pusztán arról van szó: a hasonlatot a legerősebb, és legmegalapozottabb dolgoktól kölcsönzi annak megmutatása végett, hogy az egyház alapja ezeknél sokkal-sokkal szilárdabb. A „hegyek" nagyon erősek, és földrengés sem történik a közöttük annyiszor, mint a síkságokon, így az Úr azt jelenti ki, hogy „távozzon bár el" a hegyek hatalmas tömege, vagy szakadjon le az ég, az Ő szövetsége mégis fennmarad, s egyháza iránti kegyelme nem mond csődöt. Ebben az értelemben mondja a zsoltáros: „Uralkodik az Úr… megerősítette a földet is, hogy meg ne induljon" (Zsol93:1). Másik igeversben pedig: „bár az egek elmúlnak, Isten egyháza akkor is fennmarad" (v. ö. Zsolt102,26, 28).

De az én irgalmasságom. Az „irgalmasság" szónál meg kell említeni, mi a szövetség alapjának természete, mert nem lehetünk barátságban Istennel, amíg nem könyörül rajtunk és nem fogad be ingyenes kegyelemből.[1071]

Békességem szövetsége. A „békesség szövetségének" nevezi, mert az Úr felkínál nekünk mindent, ami a tökéletes boldogsághoz tartozik, amiképpen a héber szerzők is a „békesség" szóba beleértenek mindent, ami ehhez járul. Mivel tehát ez a szövetség magában foglalja a szilárd és tökéletes boldogságot, ebből következik, hogy a belőle kizártak nyomorultak.

Így szól könyörülő Urad. „Könyörülőnek" nevezve Őt ismét megerősíti a korábban mondottakat, hogy semmi más módon és semmi más okból nem fog kiengesztelődni, csak mert könyörületes, és kész megbocsátani.

11. *Te szegény*. Ugyanazt a témát folytatja, s nemcsak azt ígéri, hogy az egyház helyreállíttatik korábbi dicsőségére, hanem hogy Isten a még nagyobb ragyogás ruházatával fogja ékesíteni, mintha az teljességgel drágakövekből állna. Aggeus mindezt egyetlen szóval fejezte ki, mikor ezt mondta: „Nagyobb lészen e második háznak dicsősége az elsőnél" (Agg2:9).

Ami az itt leírt drágakövek neveit illeti,[1072] amikkel kapcsolatosan még a héber szerzők sem értenek egyet, nem kell sok fejtörést okoznunk magunknak velük, feltéve, hogy értjük az igeszakasz jelentését.

Ez a nyomatékos megszólítás nagyon alkalmas a hívők szomorúságának enyhítésére, mert azt a már a megfulladás küszöbén álló egyházat képviseli, amit most megment a hajótöréstől. Valahányszor tehát azt látjuk, hogy hevesen dobálják ide-oda a viharok, lenyomja a megpróbáltatások súlya, és megfosztatott minden vigasztalástól, jusson eszünkbe: pontosan ezek a körülmények azok, amelyek Istent segítségnyújtásra késztetik.

12. *Ablakaidat gyöngyökkel borítom*.[1073] Ezekkel a hasonlatokkal azt mutatja meg, hogy az egyház állapota, amint korábban már megmondatott, messze jobb lesz, mint annakelőtte bármikor. Az egyházat egy épülethez hasonlítja, ami egyébként megszokott dolog a Szentírás minden részében (Jer24:6, Mt16:18). Ezért rajzolja fel most egy drága és ragyogó szerkezet képét. Meg kell azonban jegyezni, hogy a próféta Istent mutatja be az épület építőjeként, mert ezt a munkát teljes mértékben Neki kell tulajdonítani.

Megkérdezhető azonban, mit ért a próféta a „gránátkövek, zafírok, gyöngyök" és egyéb drágakövek alatt, mert hasonló metafora alatt Pál a tanítást értette: „mint bölcs építőmester", mondja, „fundamentomot vetettem". Majd ismét: „Ha pedig valaki aranyat, ezüstöt, drágaköveket, fát, szénát, pozdorját épít rá erre a fundamentomra; Kinek-kinek munkája nyilván lészen" (1Kor3:10-13). S hogy ez a próféta szavainak jelentése, vagy sem, az kiderül a következő versből.

[1071] "S'il ne nous recoit gratuitement, en pardonnant nos offenses;" "Amíg be nem fogad minket ingyenes kegyelemből, megbocsátván vétkeinket."

[1072] „Ezek látszólag általános, a szépséget, ragyogást, tisztaságot, erőt, és szilárdságot kifejező képek a keleti népek elképzeléseinek megfelelően. Ezeket soha nem szánták alávetni aprólékos elemzésnek, vagy részletes és konkrét magyarázatnak, mintha mindegyiknek pontos erkölcsi, vagy lelki jelentése lenne." – *Lowth*.

[1073] A Károli-fordítás szerint: *Rubinból csinálom falad párkányzatát – a ford*.

13. *Mert minden gyermeked.*[1074] Úgy vélem, a ו (*vav*), „és” kötőszó jelentése itt, mint megannyi más igeversben is, „mert”, s ebből könnyedén kikövetkeztethetjük, hogy Ézsaiás nem a tanításról, hanem az emberekről beszélt, akikre az egyház lelki épülete épült. Az egyház valóban tanítás által épül, de épülete az emberek összegyülekezése, és az Istennek való engedelmesség állapotába jutása által jön létre. A különbség tehát Pál és Ézsaiás között az, hogy Pál ezeket a „drágaköveket” a tanításra vonatkoztatja, míg Ézsaiás a Szentlélek ajándékaira, amelyeket avégett ruház az emberekre, hogy az egyház felépülhessen belőlük. Helyénvaló megfigyelni az ajándékok változatosságát, melyekkel az Úr egyházát ékesíti, mert nem mindegyik „smaragd”, vagy „gránátkő”, hanem az Úr mindenkinek a saját jótetszése szerinti rangot adja (Ef4:11).

Az Úr tanítványai lesznek. Figyelmet érdemel, hogy minden, ami az egyház feldíszítéséhez tartozik, nem más forrásból származik, mint Isten kegyelméből. Ha ugyanis mi „gránátkövek” és „zafírok” vagyunk azért, mert az Úr tanít minket, abból következik, hogy nem a természetből származik mindez. Az Úr pedig két módon tanít minket: a külső prédikálás és a Szentlélek tikos belső kijelentése által. S hogy itt miféle tanításra gondol a próféta, azt Krisztus magyarázza meg, mikor idézi ezt az igeverset. Ezért nem is kell jobb magyarázót keresnünk. „És mindnyájan Istentől tanítottak lesznek. Valaki azért az Atyától hallott, és tanult, én hozzám jő” (Jn6:45). Ha ezt az igeszakaszt a külső tanításra kellene vonatkoztatni, a Krisztus által levont következtetés nem volna jól megalapozott, mert nem következett be, hogy „prédikálták az evangéliumot és mindenki hitre jutott”. Sokan ellene szegülnek, mások nyíltan ellenzik, megint mások képmutatók. Csak akik az „örök életre választattak vala” (Csel13:48), azok taníthatók komolyan, s jogosultak arra, hogy a tanítványok közé sorolják őket. Az evangélium válogatás nélkül prédikáltatik mind a választottaknak, mind az elvetetteknek, de csak a választottak jönnek Krisztushoz, mert ők „taníttattak Istentől”, így kétség sem férhet hozzá, hogy a próféta rájuk utal.

Ez nyilvánvalóvá teszi, miképpen leszünk mi élő drágakövek Isten templomának építéséhez. Akkor történik ez meg, mikor az Úr Lelke által átformált és megcsiszolt, s az Íge külső prédikálásához hozzátette a Lélek belső hatékonyságát. Ebből megtanuljuk, mily hatalmas is az emberi elme romlottsága, amely nem hajlítható, és nem formálható újjá mindaddig, amíg az Úr meg nem indítja Lelkének erejével és hatékonyságával. Ézsaiás a tanítás mindkét, a külső és a belső módját összekapcsolta, mert „az egyház gyermekeire” utal, azokra, akik „Isten által taníttattak”. Ha ők az egyház gyermekei, akkor az ő méhében kellett fogantatniuk, majd általa kellett tápláltatniuk először a „tejnek italával”, majd a „kemény eledellel”, ahogyan Pál mondja, (1Kor3:2), amíg el nem érik „az érett férfiúságot (Ef4:13).

Azaz, az Íge külső kiszolgáltatása szükséges, ha tanítványok akarunk lenni, s ez megmutatja a fanatikusok szélsőséges őrültségét, akik erőszakot tesznek ezen az igeversen avégett, hogy felforgassák az Íge prédikálását és az egyház által élvezett szolgálatot. Ők ugyanis nem lehetnek az egyház „gyermekei”, ha nem engedik meg, hogy benne taníttathassanak. Hiába dicsekednek a titkos kijelentésekkel, mert a Lélek senkit sem tanít, csak akik alávetik magukat az egyház szolgálatának. Következésképpen azok az ördög, s nem Isten tanítványai, akik elvetik az Általa megszabott rendet. Látjuk ugyanis, hogy ez a két dolog: „az egyház gyermekei”, és az „Isten által tanítottak” oly módon kapcsolódnak össze, hogy nem lehet Isten tanítványa, aki elutasítja, hogy az egyházban tanítsák. Ezeket helyesen meg is kell különböztetni, amiképpen Ézsaiás is különbséget tesz közöttük, nehogy emberekre vonatkoztassuk azt, amit a Lélek hathatósságának kell tulajdonítani. Egyidejűleg azonban össze is kell ezt a két dolgot kapcsolni, hogy megtudjuk: ebben a dologban Isten úgy döntött, hogy igénybe veszi az emberek közreműködését.

Emellett arra is megtanít minket ez az igevers, hogy Isten elhívása hatékony a választottakban. Ágoston szakértő módon vizsgálja meg ezt az igeverset, s ügyesen

[1074] A Károli-fordítás szerint: *És minden fiaid – a ford.*

alkalmazza a pelágiánusok ellen, akik Isten kegyelmével szemben az ember szabad akaratát magasztalták fel. Látszólag valóban tulajdonítottak valamennyit Isten kegyelmének, de oly módon, hogy mikor előhozakodtak vele, alacsonyabb rendűnek állították be, mint az ember szabad akaratát. Pontosan, ahogyan a pápisták is teszik, akik azt állítják, hogy (Isten elhívását) bárki elfogadhatja, vagy elutasíthatja. „De", mondja Ágoston, „mindenki Istentől tanított lesz. Nos, a tanítványok hatékonyan taníttatnak, és követik az Ő elhívását". Hozzáteszi ehhez a János evangéliumának általunk is idézett versét is. Ez világosan megmutatja, hogy nem az ember mindkét irányba elhajolni képes szabad választásából ered.

Ezekből a szavakból azt is észre kell vennünk, milyen nagyra értékeli az Úr a tanítását, melynek eszközeivel fogad be minket az Ő épületébe, ami által „gyöngyökké, zafírokká és gránátkövekké" válunk. Azok ugyanis, akik az Íge tanítását elvetve akarják az egyházat építeni, disznóólat építenek, nem az egyházat. Látjuk azt is, miféle véleményt kell alkotnunk arról a fenntartás nélküli hitről, amiről a pápisták ugatnak, akik azt akarják, hogy az emberek bolondokká váljanak, és eltűrjék, hogy rájuk kényszerítsék magukat, ugyanis miután Istentől tanítottaknak kell lennünk, ésszerűtlen, hogy állatokra hasonlítsunk.

Megkérdezhető, hogy vajon a próféták, de a pátriárkák és a törvény alatt levő hívők taníttattak-e Istentől? Kétség sem férhet hozzá, itt azonban a próféta hasonlattal beszél, mert bőségesebb kijelentés található Krisztusban, s az Úr nagyon világosan beszélt arról, hogy Ő az egyház tanítója és Ő gyűjt össze sok tanítványt. Ez az igeszakasz egyezik Jeremiáséval: „És nem tanítja többé senki az ő felebarátját, és senki az ő atyjafiát, mondván: Ismerjétek meg az Urat, mert ők mindnyájan megismernek engem, kicsinytől fogva nagyig, azt mondja az Úr" (Jer31:34). Ennek alapján, ha az ókorban szükséges volt, hogy Isten minden gyermeke a Szentlélek tanítványa legyen, annál szükségesebb az manapság, látván, hogy ez a prófécia szigorúan Krisztus királyságára vonatkozik.

És nagy lesz fiaid békessége. A „békeség" szó alatt a boldogságot, azaz mindenki bővelkedését érti. S ebből következtethetünk arra, mi az ember valódi boldogsága. Nem más, mint mikor Isten megvilágosítja értelmünket, s képesek vagyunk magukhoz ölelni a Krisztusban nekünk felkínált üdvösséget. Amíg ugyanis nem rendelkezünk azzal a tudással, a lehető legtávolabbra vagyunk a boldogságtól, mivel még Isten áldásai is átokká lesznek a számunkra, amíg meg nem szentelődnek hit által.

14. *Igazság által*. Úgy érti, Isten lesz egyházának alkotója és építője. Tudatában vagyok annak, hogy egyesek ezt másképp magyarázzák, s azt hiszik, hogy az „igazság" a „jócselekedeteket" jelenti. S annak a magyarázatnak tényleg van némi valószínűsége, ami abból fakad, hogy a próféta a tanításról beszélt, mert pont azért taníttatunk, hogy aztán kegyes és szent életet éljünk. A próféta szavainak jelentése azonban más volt, nevezetesen hogy az egyház Isten vezetése alatt lesz helyreállítva, Aki a védője és őrzője akar lenni. Ezért állítja szembe az „igazságot" azzal az erőszakkal és elnyomással, ami az egyházat sújtotta, illetve legalábbis „stabilitást" fejez ki, mintha azt mondta volna, hogy ez nem holmi törékeny épület lesz, vagy olyan, ami puszta csalással hosszabb-rövidebb időre az emberekre kényszeríthető, mert Isten komolyan fogja védeni a munkáját, és „igazként" nemcsak teljesen helyreállítja, de utána hosszú-hosszú időn át megőrzi azt biztonsággal. Azaz, jóllehet az emberek minden lehetséges módon összeszövetkeznek az egyház elpusztítására, semmit sem érnek majd el, mert az Úr védi azt az „igazságával". Korábban már láttuk ezt a kifejezésformát, s ezen az alapon úgy vélem, az általam adott magyarázat az egyszerűbb, bár egyesek vélhetik úgy, hogy a másik magyarázat a valószínűbb.

15. *És ha összegyűlvén összegyűlnek*. Az általános jelentése ennek az, hogy jóllehet sokan felkelnek az egyház legyőzésére, minden erőfeszítésük és támadásuk meghiúsul. Ezenkívül a próféta Isten védelmét nemcsak a külső, hanem a saját és belső ellenségek ellen is ígéri. Sokan „gyűlnek össze" az egyház kebelén, mintha csatlakozni akarnának hozzá, de aztán belháborút vívnak vele. Ezeket a szavakat rendszerint így fordítják: „Összegyűlvén

összegyűlnek”, s általában az egyház összes ellenségére vonatkoztatják. Ezt a fordítást fogadják el a legáltalánosabban, s én sem ellenzem, feltéve, hogy beleértjük a csalást, a csapdákat és az árulást is, amivel az egyházat támadják. Mégsincs kétségem afelől, hogy a szavak értelme itt ugyanaz, mint a Zsolt2:1-ben, nevezetesen, a pogányok összeesküvéseit és lázadásait jelenti Krisztus és az Isten egyháza ellenében, mert nemcsak egy, hanem különféle nemzetek kelnek fel ellene.

Valószínű azonban, hogy itt kifejezetten a belső ellenségeket és azokat egyesíti, akik befurakodtak az egyház kebelébe, mert azt mondja: „Benned, ellened”, azaz „belülről fognak támadni téged, közüled”. Vélhető azonban, hogy ezek a kijelentések egymásnak ellentmondanak, mert korábban arról szólt a próféta, hogy az egyház távol áll majd a félelemtől és az elnyomástól, most pedig arról beszél, hogy magában benne lesznek összeesküvések. Erre azt mondom, hogy a próféta azért tette ezt azonnal hozzá, hogy a hívők ne kecsegtessék magukat a békesség állapotával ebben a világban, mintha nem kellene támadásokat elszenvedniük a gonosz emberektől és a képmutatóktól. Az egyház védelme az elnyomással és a rágalmazással szemben olyan lesz, ami nem mentesíti őt az ellenségekkel vívott folytonos háborútól. A Sátán ugyanis mindennap új támadást kezd ellene, ezért soha nem lesz nyugalma. Ezeket a szavakat tehát tekinthetjük a korábbi kijelentés egyfajta helyesbítésének avégett, hogy a hívők mindig viseljék hadi fegyvereiket, s ne kecsegtessék magukat a nyugalommal.

Ez nem én tőlem lesz. Egy ígéretet is hozzátesz, mely szerint az Úr mindazonáltal meg fogja őket őrizni a veszélyek közepette. Az „Isten nélkül” azt jelenti, „hiába”, vagy „sikertelenül”, mert úgy érti: a gonosz emberek támadásai, jóllehet mindent megtesznek,[1075] végül csődöt mondanak. Vak dühvel törnek előre, de egyedül az Úr keze ad sikert. Arra utal, amit korábban mondott (Ézs41:25), miszerint a babiloniaknak el kell jönniük Isten vezetése alatt Júdea megsemmisítésére. Abban az időben a nép tönkrement, mivel Isten az ellenségük volt, most azonban, mivel „Isten nélkül”, azaz vezetés nélkül támadják őket az ellenségeik, meg fognak szégyenülni és vissza fognak fordulni. Ezt még jobban kifejezi, ami rögtön ezután következik:

A ki benned összegyűl, elesik általad.[1076] Azaz, „mindaz, amit ellened próbál tenni, a saját fejére zúdul vissza. Noha az egész világ feltámad ellened, össze fog roskadni a saját súlya alatt”. A *benned* kifejezés figyelmet érdemel, mert mikor az Úr nagyobb távolságra űzi ellenségeinket, biztonságban érezzük magunkat, mikor azonban közel jönnek hozzánk, kétségbe esünk. Ezért mondja: „Noha még a belső részeidbe is behatolnak, az Úr majd megsemmisíti őket és megszabadít téged”.

16. *Ímé, én teremtettem a kovácsot*. Az Úr megmutatja, mennyire könnyen és gyorsan szabadítja meg egyházát a gonoszok aljas támadásaitól. Ők ugyanis nem tehetnek mást, csak amit az Úr megenged nekik, jóllehet eszközként felhasználja őket a népe megbüntetésében. Sőt, ez helyesen vonatkoztatható mind a babiloniakra, mind más ellenségekre, akik később sanyargatták a választott népet. Ha a korábbi értelmezést tartjuk jobbnak, akkor Isten felvállalja annak bebizonyítását, hogy könnyedén elűzi azokat, akiket korábban ellenük vezetett, s leveri azokat, akiket feltámasztott ellenük. Ha jobbnak látjuk Antiochus Epiphanesre és a hozzá hasonlókra vonatkoztatni, az igeszakasz jelentése nem sokban fog különbözni, nevezetesen azoknak sem lesz megengedve, hogy ártsanak nekik, mivel még az ujjukat sem mozdíthatják másként, csak és kizárólag Isten irányítása alatt.

Vélhető azonban, hogy a próféta ellentmond önmagának, mert az előző versben azt mondta: a gonosz emberek „Isten nélkül” támadják az egyházat, most pedig azt mondja hogy Isten vezetése alatt küzdenek, az Ő irányításával pusztíthatnak és rombolhatnak. Erre azt mondom, hogy ügyelnünk kell az ellentétre, miszerint az Úr a babiloniakat az egyház

[1075] “Encore qu’ils facent du pis qu’ils pourrent.” “Noha megteszik a legrosszabbat, amire csak képesek.”
[1076] A Károli-fordítás szerint: *A ki ellened összegyűl, elesik általad – a ford.*

elpusztítására támasztotta fel. Figyelnünk kell az özönvíz hasonlatára, ami a teljes elpusztítást jelenti, mert abban az időben az egyház mondhatni megfulladt, s az Úr a babiloniakat használta eszközként a célja megvalósítására. Azonban ünnepélyesen kijelenti: ettől fogva korlátozza haragját, s többé nem engedi meg, hogy az ellenségek megsemmisítsék az egyházat, noha az ő kezükkel fogja büntetni azt. A cél, amire az egyház ellenségei törekednek, s aminek elérésre érdekében minden tőlük telhetőt megtesznek, az egyház lerombolása és megsemmisítése, az Úr azonban visszafogja támadásaikat, mert „Nélküle", azaz az Ő parancsa nélkül semmit sem tehetnek. Egyesek úgy magyarázzák ennek az igeszakasznak a jelentését, hogy a „kovács a saját munkájára alkottatott", azazhogy képes előidézni a saját pusztulását, önmaga megsemmisítését. Számomra azonban az előbbi magyarázat egyszerűbbnek tűnik.

Én teremtém a pusztítót is a vesztésre. Mikor az Úr azt mondja, hogy „pusztítót teremtett", ez nem pusztán arra a természetre vonatkozik, amivel az emberek születnek, hanem magára a „pusztítás" cselekedetére is. Ám mégsem szabad ezen az alapon Istent hibáztatnunk, mintha Ő lenne a szerzője az igazságtalan kegyetlenségnek, mely egyedül az emberekben lakozik, Isten ugyanis nem adja egyetértését a gonosz hajlamokhoz, hanem titkos gondviselésével szabályozza erőfeszítéseiket, s haragja eszközeiként használja fel őket. Erről azonban már bővebben szóltunk más igeverseknél.

17. *Egy ellened készült fegyver*. Megint arra utal, amit már mondott, hogy a gonosz emberek, noha a végsőkig erőlködnek, semmit sem fognak elérni, mert támadásaikat Isten titkos céljai irányítják és tartják kordában. A „minden" szót használja, jelezvén: a gonoszoknak meglesznek az eszközeik az egyház megsemmisítésére irányuló megannyi és változatos módszerek kipróbálására, de erőfeszítéseik hasztalanok és gyümölcstelenek maradnak,[1077] mert az Úr korlátozza ezeket. A menny valóban sokat megenged nekik azért, hogy próbára tegyék a hívők türelmét, de mikor Isten jónak látja, megfosztja őket erejüktől és fegyvereiktől.

És minden nyelvet. Miután beszélt a „fegyverekről", melyekkel a gonoszok az egyházat támadják, konkrétan megemlíti a „nyelvet" is, mert egyetlen „fegyver" sem ennyire halálos és pusztító. Nemcsak gyalázzák, rágalmazzák és rossz hírét költik Isten szolgáinak, hanem amennyire tőlük telik, kioltják Isten igazságát, és elidegenítik tőle az emberek szívét. Ennek pedig jobban meg kell minket rettentenie, mintha százszor elvennék tőlünk az életet. Emellett a jó és igaz emberek a rágalmakat súlyosabbnak tartják, és nagyobb fájdalmat okoznak nekik, mint bármiféle testi csapás, így tehát jó oka volt a prófétának megemlíteni ezt a halálos „fegyvert".

Mely ellened perbe száll. Mikor azt mondja, hogy a nyelvek '"perbe szállnak", ezalatt azt érti: a gonoszok annyira vakmerőek és pökhendiek, hogy nyíltan támadják és bosszantják Isten gyermekeit. Hozzáteszi, hogy ezt „perbe szállva" teszik, mivel hihető ürügyeket hoznak fel, ami azt a látszatukat kelti, hogy ügyük igaz. Hasonlóképpen a pápisták, mikor eretnekeknek, szakadároknak és kutyáknak neveznek bennünket, mondhatni „perbe szállnak" velünk, s azt akarják, hogy a katolikus hit védelmezőinek tartsák őket, pedig a hamisságot és a bálványimádást védik. De mégis annyira hihetőek az ürügyek, melyekkel a rágalmaikat fedik, hogy erős gyűlöletet keltenek irántunk azok között, akik nem ismerik a mi ügyünket. De jóllehet támadnak minket fegyverekkel és „nyelvvel", erre a próféciára támaszkodva reménykedjünk abban, hogy győztesek leszünk, mert a győzelem itt nekünk van megígérve, s mivel ebben bizonyosak vagyunk, hősiesen és rendíthetetlen bátorsággal kell harcolnunk.

Ez az Úr szolgáinak öröksége. Itt megmutatja, hogy az Úr mondhatni „örökségi jogon" garantálta ezt a hívőknek, ezért soha meg nem fosztatnak tőle. Miután ugyanis semmilyen rang sem bizonyosabb, mint az örökösé, így azt mutatja meg: az Úr szolgáinak

[1077] "Mais tout s'evanouira comme fumee." "Ezek azonban elillannak, mint a füst."

semmi másban nem kell ennyire bizonyosnak lenni, mint az Ő folytonos felügyeletében és védelmében, amivel minden veszélytől megóvja őket.

És az ő igazságuk, mely tőlem van, így szól az Úr. Az „igazság” itt azt jelöli, amit a közönséges *Leur droit*, „Az ő egyenességük” fejez ki. Egyszóval, a próféta úgy érti: az Úr meg fogja védeni a népét úgy, hogy megőrzi ártatlanságukat. Valahányszor tehát megtámadnak és megsértenek az emberek, tanuljunk meg az Úrhoz menekülni, mert mikor más segítség után nézünk, annak az a következménye, hogy megfosztatunk az Ő vezetésétől és védelmétől.

55. fejezet

1. Oh mindnyájan, kik szomjúhoztok, jertek e vizekre, ti is, kiknek nincs pénzetek, jertek, vegyetek és egyetek, jertek, vegyetek pénz nélkül és ingyen, bort és tejet.

2. Miért adtok pénzt azért, a mi nem kenyér, és gyűjtött kincseteket azért, a mi meg nem elégíthet? Hallgassatok, hallgassatok reám, hogy jót egyetek, és gyönyörködjék lelketek kövérségben.

3. Hajtsátok ide füleiteket és jertek hozzám; hallgassatok, hogy éljen lelketek, és szerzek veletek örök szövetséget, Dávid iránt való változhatatlan kegyelmességem szerint.

4. Ímé, bizonyságul adtam őt a népeknek, fejedelmül és parancsolóul népeknek.

5. Ímé, nem ismert népet hívsz elő, és a nép, a mely téged nem ismert, hozzád siet az Úrért, Istenedért és Izráel Szentjéért, hogy téged megdicsőített.

6. Keressétek az Urat, a míg megtalálható, hívjátok őt segítségül, a míg közel van.

7. Hagyja el a gonosz az ő útát, és a bűnös férfiú gondolatait, és térjen az Úrhoz, és könyörül rajta, és a mi Istenünkhöz, mert bővelkedik a megbocsátásban.

8. Mert nem az én gondolataim a ti gondolataitok, és nem a ti útaitok az én útaim, így szól az Úr!

9. Mert a mint magasabbak az egek a földnél, akképen magasabbak az én útaim útaitoknál, és gondolataim gondolataitoknál!

10. Mert mint leszáll az eső és a hó az égből, és oda vissza nem tér, hanem megöntözi a földet, és termővé, gyümölcsözővé teszi azt, és magot ád a magvetőnek és kenyeret az éhezőnek:

11. Így lesz az én beszédem, a mely számból kimegy, nem tér hozzám üresen, hanem megcselekszi, a mit akarok, és szerencsés lesz ott, a hová küldöttem.

12. Mert örömmel jöttök ki, és békességben vezéreltettek; a hegyek és halmok ujjongva énekelnek ti előttetek, és a mező minden fái tapsolnak.

13. A tövis helyén cziprus nevekedik, és bogács helyett mirtus nevekedik, és lesz ez az Úrnak dicsőségül és örök jegyül, a mely el nem töröltetik.

1. *Oh mindnyájan, kik szomjúhoztok*. Itt a próféta fennkölt kifejezésekkel Isten jóságának dicséretét írja le, amely minden addiginál jobban és bővebben áradt Krisztus uralkodása alatt, Akiben van Isten kegyelmének „minden kincse elrejtve” (Kol2:3), mert Benne Isten teljesen megmagyarázza nekünk elméjét így János mondása ténylegesen beteljesedik: „És az ő teljességéből vettünk mindnyájan kegyelmet is kegyelemért” (Jn1:16). Az atyák valóban részesei voltak annak az isteni jóságnak és lelki kedvességnek, amit itt említ. „Mily bőséges”, mondja Dávid, „a te jóságod, a melyet fentartasz a téged félőknek!” (Zsolt31:20) De még nagylelkűbben és bőségesebben árasztotta azt ki Krisztusban. Ez tehát Isten kegyelmének figyelemre méltó dicsérete, ami Krisztus királyságában van nekünk bemutatva, mert a próféta nem arról tanít minket, ami egykoron történt, hanem arról, ami naponta ismételten bekövetkezik, mikor az Úr a tanításával az összes áldás élvezetére hívogat.

Jertek e vizekre. Egyesek a „vizek” szót úgy tekintik, mint ami az evangélium tanítására utal, mások a Szentlélekre vonatkoztatják, de véleményem szerint ezen magyarázatok egyike sem helyes. Azok, akik úgy vélik, az evangélium tanítását jelenti, és szembeállítják a törvénnyel (amiről viszont a zsidó írók gondolják, hogy a próféta beszél itt, ebben az igeszakaszban), csak egy részére térnek ki a próféta mondanivalójának. Azok, magyarázatának, akik úgy vélik, hogy a Szentlelket jelenti, nagyobb a hihetősége, s János evangéliumából idéznek: „Ha ismernéd az Isten ajándékát, és hogy ki az, a ki ezt mondja

néked: Adj innom!; te kérted volna őt, és adott volna néked élő vizet" (Jn4:10). Nem sokkal ezután Krisztus látszólag ezt az igeverset magyarázza, mikor ezt mondja: „Mindaz, a ki ebből a vízből iszik, ismét megszomjúhozik: Valaki pedig abból a vízből iszik, a melyet én adok néki, soha örökké meg nem szomjúhozik; hanem az a víz, a melyet én adok néki, örök életre buzgó víznek kútfeje lesz ő benne" (Jn4:13-14).

Kétségem sincs afelől azonban, hogy a „vizek, bor, tej és víz" szavakba Ézsaiás belefoglal mindent, ami szükséges a lelki élethez. Ezeket a hasonlatokat ugyanis azoktól az élelemfajtáktól kölcsönzi, melyekkel naponként találkozunk. Ahogyan „kenyérrel, borral, tejjel és vízzel" táplálkozunk, úgy táplálja és támogatja lelkünket az evangélium tanítása, a Szentlélek, és Krisztus egyéb ajándékai.

A próféta a megszokott hangmagasságnál nagyobb hangon kiált fel: *Oh!* mert akkora az emberek tunyasága, hogy nagyon nehéz felrázni őket. Nem érzik szükségeiket, noha éhesek, nem vágynak élelemre, amire pedig nagy szükségük van. Ezt a közönyösséget tehát hangos és szüntelen kiáltozással kell lerázni. S annál aljasabb és szégyenletesebb azok közönyössége, akik süketek erre a buzdításra, s akik, noha ennyire élénken noszogatják őket, mégis a lustaságukba merülnek. Emellett ez a meghívás egyetemes, mert egyetlen ember sincs, aki ne lenne híján a „vizeknek", és ne lenne szüksége Krisztusra. Ezért mindenkit egyformán hívogat, személyválogatás nélkül. Az emberek azonban annyira nyomorultak, hogy bár tudják: szükségük van Krisztusra, mégis különféle módszereket agyalnak ki, melyekkel megfoszthatják magukat ettől a jótéteménytől, és inkább a különféle akadályokat állító ördögnek hisznek, mintsem ennek a szívélyes hívogatásnak.

Meg kell tehát vizsgálnunk, mi a valódi felkészülés ennek a kegyelemnek az átvételére. A próféta ezt a „szomjas" szóval írja le. Azok, akik felfuvalkodnak a hiábavaló önbizalomtól és megcsömörlenek, vagy akik mérgezést kapván a földi vágyaktól, nem érzik a lélek szomjúságát, nem kapják meg Krisztust, mivel nincs étvágyuk a lelki kegyelemre. Ők azokra hasonlítanak, akik bár híján vannak a tápláléknak, de elteltek széllel és felpuffadtak attól, vagy félrevezettetvén a hiábavaló elképzeléseiktől, a saját ostobaságukból táplálkoznak, mintha semminek sem lennének híjával. Ennek következménye az, hogy akik a saját igaz mivoltukról alkotott hamis véleménytől felfuvalkodtak, vagy akiket a test csábításai fásultságba taszítottak, megvetik, vagy elutasítják Isten kegyelmét. Szükséges tehát, hogy „szomjasak" legyünk, azaz hevesen vágyakozzunk ahhoz, hogy ily nagy áldást átvehessünk.

Vegyetek pénz nélkül. Nem úgy érti, hogy lenne bárki, akinél bőven van pénz, hanem a szavakat ekképpen kell magyarázni: „Noha szegények, noha a legmélyebb szegénységbe süllyedtek, mégis nyitva áll az út előttük, hogy Krisztushoz jöjjenek, Akin keresztül az áldások ingyenesen osztogattatnak". „De miképpen lehetséges", kérdezhetik, „ár nélkül venni?" Erre azt válaszolom, hogy a „venni" itt jelképesen jelenti azt a módszert, amivel megszerzünk bármit, a שבר (*shabar*) jelentése pedig „beszerezni", az „ár" pedig a munkát, vagy tevékenységet, vagy bármi más módszert jelent, amivel az emberek megszereznek bármit. A próféta tehát arra mutat rá, hogy szegények és a végtelenségig kisemmizettek vagyunk, és nincs semmink, ami feljogosítana minket Isten kegyeire, hanem Ő hívogat minket kedvesen azért hogy ellenszolgáltatás nélkül ránk ruházhasson mindent.

2. *Miért adtok pénzt?*[1078] Az emberek hálátlanságát és őrültségét panaszolja, amiért elvetik, vagy lenézik Isten jóságát, Aki mindent ingyenesen kínál, s ehelyett különféle jelentéktelen apróságokkal gyötrik magukat, melyek azonban semmiféle előnnyel sem járnak a számukra. Az embereket annyira megbabonázza az ördög, hogy inkább a sivatagi vándorutat és önmaguk bosszantását választják, semhogy arra a kegyelemre támaszkodnának, amit Isten kínál nekik. Napjaink tapasztalata bőségesen megmutatja, hogy a próféta nemcsak

[1078] „Az első mondatban utalás van arra a primitív szokásra, amikor súlyt mértek a pénz számlálása helyett, amiből a legismertebb nevek közül is származott néhány, például a héber sékel, a görög talentum, a francia lívre és az angol font. A kifejezés értelme itt a fizetés (ellentételezés)." – *Alexander.*

a saját nemzetével vitatkozott, de minden ember ellen kiáltozott, éljenek bármely korban, mert Ádám minden leszármazottja akkor őrültség foglya, hogy a mennyei élethez vezető utat[1079] keresve teljességgel eltévelyednek, és inkább a saját hiábavaló vélekedésüket követik, mintsem Isten hangját.

A próféta nem azok tunyaságáról panaszkodik, akik teljesen megfeledkezvén magukról és Istenről, nem törődnek a lélek lelki életével (és sokan vannak ilyenek), hanem azokról, akik vágynak az életre de mégsem értik meg annak megszerzése módját, s a bizonytalanságban vándorolnak sivatagokon és járatlan utakon. Itt tehát minden, az emberek által Isten Ígéjével szemben az üdvösség megszerzésére kiagyalt módszert kárhoztat, és ezeket haszontalan költségeknek nevezi, mert a „pénz" itt mindazt a tevékenységet, tanulmányozást, vagy munkát jelenti, amit az emberek végeznek. Nem azért, mert Isten akár csak egy fityingre is becsülné az Ő tiszteletére irányuló üres erőfeszítéseinket, hanem mert a munkálkodást ostoba módon vállalják fel és testi megítélés alapján vélik értékesnek.

Azért, ami nem kenyér, és munkátokat azért, ami meg nem elégíthet?[1080] Látjuk, hogy itt a „kenyér" szó ugyanazt jelenti, amit korábban a „vizek" jelentett, a „munka" nevet pedig annak adja, amit korábban „pénznek" nevezett. Mintha ezt mondta volna: „Az emberek haszontalanul fáradoznak, mikor ugyanis a saját koholmányaikat követik, bosszantsák és fárasszák magukat akárhogy, nincs joguk rá, hogy bármiféle jutalmat várjanak érte". Azt állítja tehát, hogy akik megfontolatlanul munkálkodnak, „meg nem elégíttethetnek". Azok ugyanis, akik elfelejtik Istent és az üdvösség új módszereit próbálják ki, soha „meg nem elégednek". „Széllel táplálkoznak", amint Hóseás mondja (Hós12:1). Valóban képzelhetik azt, hogy elteltek, mikor a hiábavaló magabiztosságtól felfuvalkodnak, de olyanok mint azok, akik a széltől feldagadva nem érzik az éhséget. Pedig jobb lenne nekik, ha az éhség és a szomjúság fájdalmasan rájuk nehezedne, ami arra indítaná őket, hogy a szív buzgóságával hívják segítségül az Urat, mert meg van írva a zsoltárokban: „lelkem, mint szomjú föld, úgy eped utánad" (Zsolt143:6). Egyedül a kenyér, vagy egyedül a víz azonban nem lenne elég a megelégítésre, s az élet fenntartására sem, s azért használja a próféta a kifejezések sokféleségét, hogy megmutassa: az Úr bőségesen megad mindent, ami az élethez szükséges, hogy mi ne gondoljuk: bárhol máshol is kell még segítséget keresnünk.

Hallgassatok, hallgassatok reám. Mivel minden embert a saját bölcsessége visz tévútra, s mindenki, akik figyelmen kívül hagyják Istent, bűnös képzelgésekben enyésznek el, a próféta itt hozzáteszi az orvosságot, ami nem más, mint hogy teljességgel Isten ajkától kell függenünk. Bárkinek, aki aláveti magát Ígéjének, nem lesz oka attól félni, hogy értéktelen dolgokra fecsérli majd az erejét. Itt látjuk Isten bámulatos jóságát, Aki a kegyelmét kínálja az embereknek, noha ők hálátlanok, és méltatlanok.

Szab azonban egy feltételt: nincs más mód arra, hogy belépjünk az életbe, csak ha Őt „hallgatjuk", s pusztulásunk oka, hogy süketek vagyunk Isten hangjára, így az élet útja akkor áll nyitva, ha odahajtjuk Hozzá füleinket.[1081] S hogy nagyobb benyomást gyakoroljon ránk, megismétli az intést, megkettőzvén ugyanazt a szót: „hallgassatok, hallgassatok". S hogy nyájasabban vonzzon, ünnepélyesen kijelenti: teljes mértékben tőlünk függ, hogy teljességgel „megelégít-e" minket az áldások bőségével.

3. *Hajtsátok ide füleiteket*. A szavak összeillesztése még világosabbá teszi amit nem sokkal ezelőtt említettem, miszerint Isten semmit sem hagy elvégzetlenül, ami alkalmas a nehézkességünk helyesbítésére és felrázására. Ez egyben közvetett feddés is, mert szélsőségesen ostobáknak kell lenniük azoknak, akik nem engedelmeskednek azonnal, mikor ennyire nyájasan hívogatják őket. Ez figyelemre méltó igeszakasz, melyből látjuk, hogy teljes boldogságunk az Isten Ígéje iránti engedelmességünktől függ. Mikor Isten ekképpen beszél,

---

[1079] "En cherchant le chemin de vie eternelle." "Keresvén az örök élethez vezető utat."

[1080] A Károli-fordítás szerint: *…és gyűjtött kincseteket azért, a mi meg nem elégíthet? – a ford.*

[1081] "Si nons l'escoutons attentivement." "Ha figyelmesen hallgatunk Rá."

az a célja, hogy az életre vezessen minket,[1082] s teljes mértékben miénk a szégyen, mert mi hagyjuk figyelmen kívül az üdvözítő és életadó Ígét.

És jertek hozzám. Ha Isten csak megparancsolná, hogy mit kell tennünk, azzal valóban megszabná az élet megszerzésének módját, de hasztalan, mert az Isten szájából származó törvény a halál szolgálója. Mikor azonban Magához hív minket, mikor gyermekeiként örökbe fogad, mikor megígéri a bűnbocsánatot és a megszentelést, annak következménye az, hogy akik hallják, életet kapnak Tőle. Nekünk tehát azért kell odafigyelnünk az életet tartalmazó tanításra, hogy az üdvösségünket találjuk meg benne, s ebből arra következtetünk, hogy nincs reményünk az üdvösségre, ha nem engedelmeskedünk Istennek és az Ő Ígéjének. Ez megfeddi az egész emberiséget, így nincs mentségük a tudatlanságukra, mert aki elutasítja, hogy meghallja, nem rendelkezik majd szilárd alappal az ügyének védelméhez. Ezek az ismétlések Istennek a hívogatásunk során tanúsított türelmét mutatják be. Ő ugyanis nemcsak egyszer hív, hanem mikor látja, hogy tunyák vagyunk, második, sőt harmadik figyelmeztetést is ad a keményszívűségünk legyőzése végett. Azaz, nem azonnal veti el az Őt megvetőket, hanem csak miután gyakorta hívogatta őket.

Emellett ez a hit természetének a leírása is egyben, mikor megparancsolja, hogy „jöjjünk Hozzá". Olya módon kell hallgatnunk az Urat, hogy azt kövesse a hit, mert azok, akik hit által veszik Isten Ígéjét, félretették vágyaikat, megvetették a világot, és mondhatni elszakították láncaikat, így szívesen és kétségesen „mennek Istenhez". A hit azonban nem alakulhat ki hallás nélkül (Rm10:17), azaz Isten Ígéjének a megértése nélkül, ezért parancsolja meg nekünk, hogy „hallgassunk (Rá)", mielőtt „Hozzá mennénk". Azaz valahányszor a hit van megemlítve, jusson eszünkbe, hogy össze kell kapcsolni az Ígével, amiben rejlik az alapja.

És szerzek veletek örök szövetséget. Megkérdezhető: vajon korábban a zsidók nem örök szövetséget kötöttek Istennel? A próféta ugyanis látszólag valami újat és szokatlant ígér. Erre azt mondom, itt semmi új nincs megígérve, amit az Úr korábban ne kötött volna meg a népével, hanem ez a szövetség megújítása és megerősítése, hogy a zsidók ne gondolhassák: Isten szövetsége érvénytelenné vált a hosszú ideig tartó száműzetés következtében. Mikor ugyanis kiűzettek a nekik megígért országból,[1083] mikor nem volt se templomuk, se áldozataik, se a szövetség semmiféle jele a körülmetélkedést leszámítva, ki ne jutott volna arra a következtetésre, hogy nekik végük? Ezt a kifejezésmódot Ézsaiás tehát hozzáigazította a nép képességeihez, hogy tudhassák: a szövetség, amit Isten az atyáikkal kötött, szilárd, bizonyos és örök, nem pedig változó és mulandó.

Ez az, amit a *Dávid iránt való kegyelem* alatt is ért, de ezzel a kifejezéssel azt jelenti ki, hogy ez az ingyenes kegyelem szövetsége volt, mert nem máson alapult, mint Isten abszolút jóságán. Valahányszor tehát a „szövetség" szóval találkozunk a Szentírásban, egyidejűleg a „kegyelem" szóra is emlékeznünk kell. A „Dávid iránt való *változhatatlan* kegyelmesség" megnevezéssel azt jelenti ki, hogy hűséges lesz a szövetségben, egyidejűleg közvetve azt is kimondja, hogy Ő Maga is hűséges és állhatatos, s nem vádolható hamisággal úgy, mintha megszegte volna a szövetséget. Így viszont a zsidók a szövetségszegők és árulók (mert ők szakadtak el Tőle), Ő azonban nem bánhatja meg a szövetségét, vagy az ígéretét. „Dávid iránti kegyelemnek" nevezi, mert ez a szövetség, amit most ünnepélyesen megerősített, „Dávid" földjén köttetett. Az Úr valóban szövetségre lépett Ábrahámmal (1Móz15:5, 17:7), majd megerősítette azt Mózessel (2Móz2:24, 33:1), végül ugyanazt a szövetséget iktatta törvénybe Dávid kezében, hogy örökkévaló lehessen (2Sám7:12). Valahányszor tehát a zsidók a Megváltóra, tehát a saját üdvösségükre gondoltak, „Dávidra" kellett emlékezniük, mint közbenjáróra, aki Krisztust képviselte. Dávidot ugyanis itt nem szabad magánszemélynek, hanem eme cím és jellem hordozójának kell tekinteni. Bizonyos

[1082] "De nons amener a salut." "Az üdvösségre vezessen minket."
[1083] "Hors du pays qui leur avoit este promis et donne." "A nekik megígért és átadott országból."

tekintettel azonban lennünk kell a prófécia elhangzásának idejére is, mert miután a királyság eltöröltetett, és a királyi család neve közönségessé és megvetetté vált a babiloni fogság idején, úgy tűnhet, mintha annak a családnak a tönkremenetelén keresztül Isten igazsága is megromlott volna. Ezért parancsolja, hogy hit által szemléljék Dávid trónját, ami ledöntetett.

4. *Ímé, bizonyságul adtam őt a népeknek*. A próféta most bővebben megmagyarázza az okot, amiért Dávidot említette. Azért, mert az ő kezére lett bízva az eljövendő Megváltó ígérete, s ezt az értekezést értelmezhetjük az ő nyilvános jellegének figyelembevételével, miszerint ő volt a szövetség kezese, mert nem egyénileg, önmagáért cselekedett, hanem egyfajta közbenjárónak lett kijelölve Isten és a nép között. Mégsem férhet semmi kétség ahhoz, hogy a próféta Krisztushoz vezeti őket, Akihez az átmenet Dávidtól könnyű volt, és természetes, mintha ezt mondta volna: „Színre lép majd Dávid ama utóda, Aki keze által ígértetett meg a tökéletes üdvösség és boldogság". „Bizonyságnak" nevezvén őt arra utal, hogy a szövetség, amit kötöttek, Krisztusban lesz megerősítve és törvénybe iktatva. Súlyos jelentése van a „bizonyság" szónak, mert világosan megmutatja, hogy az a szövetség Krisztusban lesz megbizonyíttatva, Aki által Isten igazsága nyilvánvalóvá lesz. Ő fogja azt bebizonyítani, hogy Isten nem hamis. Ez a bizonyság azonban a tanításban rejlik, s ha nem tette volna hozzá, csekély hasznunk lenne Krisztus eljöveteléből, amint meg van írva: „Törvényül hirdetem" (Zsolt2:7). Ebben az értelemben mondta Ézsaiás máshol, hogy Krisztus szája egy kardhoz, vagy egy nyílhoz lesz hasonló (Ézs49:2).

Fejedelmül és parancsolóul. Ezt azért tette hozzá, hogy lekösse figyelmünket az Ő tanítására. Ha ugyanis nem hallgatjuk Őt, mikor szól, s nem ragadjuk meg szilárd hittel, amit megismertet velünk az Atya jóakaratáról, azzal félreállítjuk a hatalmát. A pápistáknál is elég hangosan zengik Krisztus nevét, mivel azonban elvetik Őt, mint tanítót és parancsolót, s pusztán csak a nevét ismerik el, magasztalásuk üres és nevetséges.

Népeknek. Ezt a felerősítés kedvéért tette hozzá, mert az egyházat csak a pogányok csatlakozásával lehetett egykori méltóságára helyreállítani, vagy megnövelni, ezért szükséges volt, hogy Krisztus hangja elhatoljon a legtávolabbi országokig, mivel Ő jelöltetett ki „bizonyságként, fejedelemként és parancsolóként" az egész emberi faj számára.

5. *Ímé, nem ismert népet hívsz elő*. Ézsaiás bővebben megmagyarázza, amire korábban egy szóval vetett egy futó pillantást, mert kijelenti, hogy Krisztus nemcsak egyetlen nép „fejedelme" lesz, hanem valamennyi népé. Az „előhívás" itt birtoklást jelent, mert kölcsönös kapcsolat áll fenn a „hívás" és a „válaszolás" között. Krisztus tehát a hatalomgyakorlás során „hív elő" olyasvalakiként, Aki a legfelsőbb hatalommal van felruházva, s azért „hívja elő" a pogányokat, hogy az engedelmesség állapotába hozhassa, és Ígéje iránti engedelmességre késztesse őket.

Azt mondja, hogy készek lesznek engedelmeskedni, jóllehet eddig ismeretlenek voltak. Nem azt jelenti ez, hogy Isten Fia, Aki teremtette őket, ne ismerné valamennyit, hanem mert nem törődött velük,[1084] amíg el nem kezdtek az egyházhoz tartozónak számítani. Isten sajátos módon hívta el a zsidókat, a pogányok látszólag úgy zárattak ki ebből, mintha egyáltalában nem tartoznának Hozzá. Most azonban, Krisztushoz szólva,[1085] azt ígéri: Ő rákényszeríti a pogányokat, hogy engedelmeskedjenek Neki, noha korábban szembeszegültek az Ő tekintélyével. Ezt még világosabban kifejezi azzal, ami rögvest ezután következik:

És a nép, a mely téged nem ismert, hozzád siet. A ירוצו (*yarutzu*), *siet* ige többes számba tételével bővebben akarja megmagyarázni, hogy az egyház különféle nemzetekből gyűjtetik majd össze, így akik korábban szét voltak szóródva, most egy testületbe gyűjtetnek.

[1084] "Pource qu'elles ont este mesprisees et rejettees." "Mert megvetettek és elutasítottak voltak."

[1085] „A kérdés, ami főleg megosztotta az igemagyarázókat ennek a versnek a vonatkozásában az, hogy a megszólítás alanya a Messiás-e, avagy az egyház. Az előbbi véleményen van Kálvin, Sánctus és mások, míg az utóbbit vallják Grotius és Vitringa. A himnem semmit sem bizonyít, mert az egyház néha Izrael személyében, néha pedig mint asszony jelenik meg. A legtermészetesebb feltételezés az, hogy miután a Messiásról beszélt, most Hozzá fordul és közvetlenül Hozzá szól." – *Alexander*.

A „siet” szó ugyanis a hit harmóniájára vonatkozik. Mikor itt azt mondja, hogy a pogányok „nem ismerték” Krisztust, kicsit más értelemben használja a kifejezést, mint tette azt nem sokkal ezelőtt, miszerint Krisztus előtt *nem ismert* népekről van szó. A szó szoros értelmében ugyanis minden pogány és hitetlen a tudatlanság állapotában van annak következtében, hogy meg vannak fosztva a mennyei tanítás fényétől, aminek hiányában nem rendelkezhetnek istenismerettel. S bár az istenismeret természete bele van vésve minden ember szívébe, az mégis annyira zavaros és sötét, s annyi hibába bonyolódott, hogy ha az Íge fénye nem adatik hozzá, tudatosan senki nem ismeri Istent, hanem nyomorultul tévelyeg a sötétségben.

Itt figyelemre méltó bizonyságunk van Istenről a pogányok elhívásával kapcsolatosan, akik számára Krisztus ugyanúgy kijelöltetett, mint a zsidóknak. Ebből megtanuljuk, hogy Isten gondoskodik rólunk, ha alávetjük magunkat az Ő tekintélyének, s nemcsak olyan gondoskodással, amilyennel az összes teremtményét felügyeli, hanem olyannal, amilyennel egy atya viseltetik a gyermeki iránt.

A „siet” szó ennek az elhívásnak még a hatékonyságát is jobban leírja, mert ennek célja az, hogy engedelmeskedjünk Istennek, s készséggel és szívesen átadjuk magunkat neki taníthatókként, továbbá álljunk készen eleget tenni akarata minden megnyilvánulásának ugyanúgy, ahogyan Pál is kimutatja, hogy a engedelmesség az elhívásunk vége (Rm1:5, 16:26). Mivel azonban a pogányok nagyon messze voltak Istentől, szükséges volt szorgalmasan munkálkodniuk minden akadály legyőzésén, hogy közel juthassanak Hozzá.

Az Úrért, Istenedért. Megmutatja, mi a forrása ennek a készségnek és szívélyességnek. Az, hogy a pogányok tudni fogják: Istennel van dolguk. Ha ugyanis Krisztust csak mint embert szemléljük, az Ő tanítása nem tesz ránk nagy hatást. Mikor azonban Istent látjuk Benne, a vonzalom bámulatos melege ébred a szívünkben. Itt pedig Krisztus mint az Isten által az Ő munkájának ellátására kijelölt szolgáló van leírva, Ő ugyanis egy szolga jellegét ölti Magára a testünkkel együtt, ezért semmi helytelenség sincs abban, hogy úgy van alávetve az Atyának, mintha egyvalaki volna a többi ember közül.

Mégis emlékeznünk kell azonban arra, amit gyakran láttunk a Fő és a test egységéről, mert ami itt Krisztusról elhangzik, az az egész testre vonatkozik, ezért a magasztalás közös az egész egyházra. Azonban mindig Krisztusé a legmagasabb rang, mert felmagasztaltatván az egész világ fölé emeltetett, hogy minden nemzet Hozzá gyülekezzen. Egyszóval, a próféta azt mutatja meg, hogy az emberek engedelmeskednek Krisztusnak és alávetik magukat a tanításának, mert Isten magasztalta Őt fel, s határozott úgy, hogy kiválóságát minden emberrel megismerteti. Ellenkező esetben ugyanis az evangélium prédikálásának csekély haszna lenne, ha Isten nem adna erőt és hatékonyságot a tanításához a Lélek által.

6. *Keressétek az Urat*. Miután beszélt az evangélium jószerencséjéről a pogányok között, akik korábban idegenek voltak Isten országa számára, figyelmezteti a zsidókat, hogy ne tétlenkedjenek, míg mások sietnek, mivel szégyenletes, hogy utolsók legyenek, hisz ők voltak az elsők, akik elhívattak. Ez a buzdítás tehát szigorúan csak a zsidóknak szól, akiknek pogányok példáját mutatja fel a féltékenységüket felszítandó ugyanúgy, ahogyan az Úr előre megmondta, hogy „bolond nemzettel fogja ingerelni őket” (5Móz32:21).

A míg megtalálható. Az itt szereplő „megtalálhatóság ideje” nem pont ugyanabban az értelemben használatos, mint a Zsolt32:6-ban,[1086] hanem mint idő, amikor Isten kínálja magát nekünk, mert más igeversekben egy konkrét napot jelölt ki az Ő jókedve és a mi szabadulásunk idejének (Ézs49:8). Mégis készséggel elismerem, hogy hasonlóképpen azt az időt is jelenti, mikor a szükség Isten keresésére kényszerít minket. Nekünk azonban főleg azt kell észben tartani, hogy Istent akkor keressük alkalmas időben, mikor Ő a saját elhatározásából elénk jön, hogy találkozzon velünk. A tudatlan és lusta emberek ugyanis

[1086] „Addig, amíg megtalálható – a héberben: a megtalálás idejében.” A szerző fordítása: „Ezért tehát minden kegyes hozzád fog imádkozni a te megtalálhatóságod idejében.” A zsoltárokhoz írott kommentárjában Ézsaiás eme versszakára utal. – *a szerk.*

hiába siránkoznak azon, hogy megfosztattak attól a kegyelemtől, amit elutasítottak. Az Úr néha eltűri tunyaságunkat, s türelemmel van irántunk, de ha végtére nem ér el sikert, visszavonul, és másokra ruházza kegyelmét. Emiatt sürget minket Krisztus arra, hogy járjunk, míg nappal van, mert eljön az éjszaka, amikor az utazás folytatásának eszközei elvétetnek tőlünk (Jn12:35). Ebből azt a hatalmas vigasztalást kell merítenünk, hogy nem hiába keressük Istent. „Kérjetek és adatik néktek", mondja Krisztus, „keressetek és találtok; zörgessetek és megnyittatik néktek" (Mt7:7).

Hívjátok őt segítségül, a míg közel van. A „hívjátok" szó itt vehető általános értelemben, én azonban azt hiszem, hogy Isten „keresésének" azt a leírását jelenti, ami az összes többinél fontosabb, mintha azt parancsolta volna, hogy adjuk át magunkat Neki az ima és a könyörgés által. Azt mondja, „közel van", mikor ajtót nyit, és kedvesen Magához hív, vagy mikor nyilvánosan előlép, azért nem kell Őt hosszú, tekervényes utakon át keresnünk. Meg kell figyelnünk azonban Pál meghatározását is, aki azt mondja, hogy ez az evangélium hirdetését is jelenti (Rm10:8). „Az Úr közel" (Fil4:5), s megmutatja Magát nekünk, mikor az evangélium hangja hangosan kiált, s nem kell messzire menve, vagy hosszas köröket téve keresnünk Őt, amint a hitetlenek teszik, mert Ígéjében mutatja meg Magát nekünk, hogy mi a magunk részéről közelíthessünk Hozzá.

7. *Hagyja el a gonosz az ő útát*. Megerősíti az előző kijelentést, mert korábban hívta az embereket Isten kegyelmének átvételére, most pedig részletesebben leírja az átvétel módját. Tudjuk, hogy a képmutatók mily hangosan hívják segítségül Istent, valahányszor csak könnyíteni akarnak a megpróbáltatásaikon, szívüket azonban mégis bezárják a gonosz makacssággal.[1087] Ezért tehát, hogy a zsidók ne legyenek képmutatók Isten keresésében, az őszinte kegyességre buzdítja őket. Ebből arra következtetünk, hogy a megtérés tanításának mindig kísérnie kell az üdvösség ígéretét, mert az emberek semmi más módon nem képesek megízlelni Isten jóságát, mint mikor megutálják magukat a bűneik miatt, s megtagadják mind magukat, mind a világot. S valóban, egyetlen ember se akar komolyan megbékélni Istennel és bocsánatot nyerni a bűneire, míg az igazi és komoly megtérés nem indítja fel erre.

Három kifejezésformával írja le a megtérés természetét. *Először*, „Hagyja el a gonosz az ő útát", *másodszor*, „és a bűnös férfiú gondolatait", *harmadszor*, „és térjen az Úrhoz". Az *út* szó alatt az élet egész tartamát érti, s ennek megfelelően követeli, hogy teremjék meg az igazságosság gyümölcseit, mint új életük bizonyítékait. A *gondolatok* szó hozzáadásával arra céloz, hogy nemcsak a külső cselekedeteinket kell helyesbítenünk, hanem a szívvel kell kezdenünk, mert jóllehet az emberek véleménye szerint látszólag megjobbítottuk az életünket, abból mégis kevés hasznunk lesz, ha a szív nem változott.

A megtérés tehát az egész ember megváltozását magában foglalja, mert az emberben látunk hajlamokat, szándékokat és végül cselekedeteket. Az emberek cselekedetei láthatóak, a gyökereik el vannak rejtve. Először a gyökereket kell megváltoztatni, hogy azután gyümölcsöző cselekedeteket teremhessenek. Először ki kell tisztítanunk az elméből minden tisztátalanságot, s le kell győzni a bűnös hajlamokat, hogy külső bizonyságtételek később hozzáadhatók legyenek. S ha bárki azzal dicsekszik, hogy megváltozott, de mégis úgy él, ahogyan szokott, az hiábavaló dicsekvés lesz, mert mindkettőre feltétlenül szükség van: a szív átalakulására és az élet megváltozására.

Emellett Isten nem parancsolja, hogy azelőtt térjünk vissza hozzá, mielőtt alkalmazta volna az orvosságot a lázadásra. A képmutatók ugyanis szívesen eltűrik, hogy dicsérjük a jót és a helyest, ha megengedjük nekik, hogy továbbra is a mocskukban henteregjenek. De semmi közünk sincs Istenhez, ha nem vonulunk vissza magunktól, különösen mikor bűnös ellenkezéssel idegenedtünk el Tőle. Ezért az önmegtagadás jár az élen, hogy aztán Istenhez vezethessen minket.

[1087] "Par une obstination mechante."

És könyörül rajta. Gondosan meg kell vizsgálnunk ezt a szövegkörnyezetet, mert a próféta megmutatja: az emberek semmi más módon nem vezethetők a megtérésre, csak a bűnbocsánat bizonyosságának felmutatásával. Bárki hangoztatja tehát a megtérés tanítását Isten könyörületének és az ingyenes kegyelem által való megbékélésnek az említése nélkül, hasznatlan munkálkodik, pontosan akképpen, ahogyan a pápista doktorok hiszik, hogy ellátták kötelességüket, mikor sokat foglalkoztak ezzel a dologgal, ám mindössze locsogtak-fecsegtek a megtérés tanításáról. S bár a megtérés igazi módját tanítják, annak csekély haszna lesz, látván, hogy kihagyják az ingyenesen adott bűnbocsánat alapját, mert egyedül ezzel nyugtatható meg a lelkiismeret. S valóban, amint már korábban mondtuk, a bűnös mindig menekülni fog Isten jelenlétéből, amíg az Ő bírói széke elé idéztetik, hogy számot adjon életéről, és soha nem fékezi meg az istenfélelem és az engedelmesség, míg a szíve nem kerül a békesség állapotába.

Mert bővelkedik a megbocsátásban. Mivel nehéz elvenni a félelmet a reszkető elmékből, Ézsaiás Isten természetéből származtat egy érvet, miszerint Ő készséggel megbocsát és kiengesztelődik. Azaz, a Szentlélek azért időzik a tanításnak ezen a részén, mert mi mindig is kételyeket táplálunk, hogy Isten vajon megbocsát-e, vagy sem, mert jóllehet forgatunk az elménkben néhány gondolatot az Ő kegyelméről, mégsem merjük teljességgel elhinni, hogy az hozzánk tartozik. Nem ok nélkül tette tehát hozzá ezt a mondatot, hogy ne tántorogjunk a bizonytalanságban, vagy ne kételkedjünk az irántunk való végtelen könyörületében.

8. *Mert nem az én gondolataim a ti gondolataitok*. Ezt az igeverset többféleképpen magyarázzák. Egyesek úgy vélik, hogy egyetemesen kárhoztatja az emberek életét, hogy ne elégedjenek meg azzal, vagy ne kecsegtessék magukat a bűneikkel, mert nem közeledhetünk Istenhez másként, csak ha félretesszük az önmagunk igazságos mivoltáról alkotott hamis elképzelésünket. S valóban, senki sem hív orvost, csak akit a betegség hevessége késztet mind az egészség, mind az orvosságok keresésére. Ennek megfelelően ezek a magyarázók ezt a verset Urunk mondásához hasonlítják: „a mi az emberek közt magasztos, az Isten előtt útálatos" (Lk16:15).

A próféta szavainak jelentése azonban véleményem szerint más, és szerintem helyesebben magyarázzák azok a kommentátorok, akik úgy vélik, hogy itt az Isten beállítottsága és az ember beállítottsága között tesz különbséget. Az emberek önmagukból kiindulva szokták megítélni és felmérni Istent, mert szíveiket haragos szeszélyek mozgatják, melyeket nagyon nehéz lecsillapítani. Ezért hiszik azt, hogy nem békülhetnek ki Istennel, ha egyszer megsértették Őt. Az Úr azonban megmutatja, hogy Ő nagyon nem hasonlít az emberekre. Mintha azt mondta volna: „Én nem halandó ember vagyok, hogy keménynek és kibékíthetetlennek kellene mutatkoznom veletek szemben.[1088] Az én gondolataim nagyon eltérnek a tieitektől. Ha ti engesztelhetetlenek vagytok, s nagyon nehezen tértek vissza a barátság állapotába azokkal, akiktől sértést szenvedtetek el, én viszont nem hasonlítok rátok, hogy ilyen kegyetlenül kellene bánnom veletek".

9. *Mert a mint magasabbak az egek a földnél*. Ez jól összhangban áll azzal az igeverssel, amiben Dávid, Isten kegyelmét leírván azt mondja, hogy az annyival kiválóbb, mint „a milyen magas az ég a földtől" (Zsolt103:11), mert noha a vonatkozás más, a jelentés mégis ugyanaz. Röviden, Isten végtelenül könyörületes és végtelenül kész megbocsátani, ezért teljes mértékben a hitetlenségünk következménye, ha nem szerzünk Tőle bocsánatot.[1089]

[1088] "Pour vous estre rude et ennemi a jamais." "Hogy keménynek és örökre az ellenségeteknek kellene lennem."

[1089] "Ne gondoljátok," mondja Isten, "hogy amit ígérek, az nehéz dolog, és ne tűnjön számotokra lehetetlennek, hogy egy gonosz és hamis ember, vagy a zsidók népe, vagy a pogányok között mindenki, akik nem ismerték Istent, üdvözülhet. Vegyétek fontolóra, hogy nagy különbség van a ti céljaitok és az én céljaim között, s az akaratunk különbsége is oly nagy, mint a természetünké. Sok dolog van ugyanis az ember szívében, de az Úr szándéka megmarad örökké. Ti, mint azok az emberek, akik gyakorta visszavonják, amit ígértek, leromboltátok a régi akaratot és a helyére állítottátok a modern akaratot. Az Úr szívének gondolatai azonban generációról

Semmi sem háborgatja jobban a lelkiismeretünket, mint mikor azt hisszük, hogy Isten hozzánk hasonló, mert ennek következménye az, ha nem merünk Hozzá közeledni, sőt ellenségként menekülünk előle, és soha nem vagyunk képesek megnyugodni. Azok, akik magukból, mint mércéből kiindulva mérik fel Istent, hamis, és az Ő természetével teljesen ellentétes elképzelést alkotnak Róla, s valóban, ennél jobban semmivel sem sérthetik Őt meg. Vajon a bűnös vágyaktól megromlott és lealjasodott emberek nem szégyellik Isten magasztos és fennkölt természetét a sajátjukhoz hasonlítani, s a végtelent beszorítani azok közé a szűk korlátok közé, amely által önmagukat is nyomorultul korlátozottaknak érzik? Miféle börtönbe lehetne közülünk bárkit jobban bezárni, mint a saját hitetlenségünkbe? Számomra ez tűnik a próféta szavai világos és egyszerű jelentésének. De mégsem tagadom, hogy egyidejűleg utal az emberek életére is, amiképpen korábban leírtuk. Egyszóval úgy érti: az embereknek el kell felejteniük magukat, mikor meg akarnak térni Istenhez, s nincs nagyobb, vagy rombolóbb akadály, mint mikor azt hisszük, hogy Isten kiengesztelhetetlen. Nekünk tehát gyökerestől ki kell tépnünk az elménkből ezt a hamis elképzelést.

Ezenkívül ebből azt is megtanuljuk, mily hatalmasat tévednek azok, akik visszaélnek Isten kegyelmével, s nagyobb bátorságot merítenek belőle a vétkezéshez. A próféta így érvel: „Térjetek meg, hagyjatok fel utaitokkal, mert Isten kegyelme végtelen. Mikor az emberek kétségbe esnek, vagy kételkednek abban, hogy kegyelmet kapnak, rendszerint még keményebbekké és makacsabbakká válnak. Mikor azonban érzik, hogy Isten könyörületes, ez vonzza és megtéríti őket. Ebből tehát az következik, hogy akik nem hagynak fel bűnös életmódjukkal, s nem változnak meg a szívükben, nem osztoznak ebben a könyörületben.

10. *Mert mint leszáll az eső és a hó az égből*. Miután beszélt Isten irántunk érzett gyengéd vonzalmáról és felfoghatatlan türelméről, most ismét előhozakodik az ígéretekkel, hogy ezekre támaszkodva elűzhessünk minden azzal kapcsolatos kételyt, hogy vajon mentesek vagyunk-e minden veszélytől. Csekély haszna lenne beszélni nekünk Isten természetéről, vagy titkos céljairól, ha nem lennénk emlékeztetve „az Ígére”, ami által konkrétan kijelenti Magát nekünk. Isten pedig nyíltan szól hozzánk, ezért nem szükséges hosszabb kutakodásokba bocsátkoznunk. Az Ígéhez kell tehát fordulnunk, amiben ki van jelentve az Ő akarata minden homályosságtól mentesen, feltéve, hogy minden érzékszervünk megmarad azok között a korlátok között. Ellenkező esetben ugyanis bizonytalanságban maradunk, s kételkedünk abban, amit velünk kapcsolatosan rendelt el, jelentse bár ezerszer is ki az Úr, hogy Ő egyáltalán nem olyan, mint az emberek, mert jóllehet ezt az emberek elismerik, de mégis bizonyosságot akarnak magukról és az üdvösségükről.[1090] Emiatt gondosan meg kell figyelnünk a próféta által felvázolt sorrendet. Így szólította fel Mózes is a népet: „Ne mondd: kicsoda megy fel a mennybe?, vagy Kicsoda száll le a mélységbe? Az Íge közel van hozzád, ott van a szádban és a szívedben” (v. ö. 5Móz30-12-14). „Azaz”, mondja Pál, „a hit beszéde, a melyet mi hirdetünk” (Rm10:8). A napi tapasztalatból származtat egy csodálatosan ideillő hasonlatot, mert ha látjuk az eső nagy hatékonyságát, mely megnedvesíti és megtermékenyíti a földet, annál nagyobb hatékonyságot fog mutatni Isten az Ő Ígéjében. Az eső mulandó és hajlamos a megromlásra, az Íge azonban örök, változhatatlan és romolhatatlan, és nem képes az esőhöz hasonlóan eltűnni. S hogy még mélyebben megértsük a próféta szavait, az általa szem előtt tartott végcélra kell figyelnünk. Az emberek kételkednek abban, hogy Isten vajon tényleg beteljesíti-e azt, amit az Ígéjében ígér, mert ha az Ígére tekintünk, úgy tűnik, mintha szertefoszlott volna a levegőben, és nem lenne hatása. S hogy ez mennyire megrázó, azt magából a természet menetéből kiindulva mutatja be, mert a legnagyobb fokig értelmetlen kevesebbet tulajdonítani az Ígének, mint egy néma

generációra megmaradnak, és ami egyszer elrendelt, az meg nem változtatható.” – *Jeromos*.

[1090] “Lesquels desirent (s’ils veulent dire la verite) estre certains de leur salut, et que ce qu’ils deviendront.” “Akik (ha meg akarják mondani az igazat) bizonyosak akarnak lenni az üdvösségükről, s arról, hogy mivé válnak majd.”

teremtménynek. Ezért tanítja azt, hogy az Ígének soha nem marad el a hatása. Egyesek ezt arra értik, hogy az evangélium prédikálása soha nem haszontalan, hanem mindig terem valamiféle gyümölcsöt. Ez igaz önmagában, mert az Úr a Lelke által munkálkodik, és „ad növekedést (1Kor3:7), így szolgáinak munkálkodása nem terméketlen. De a próféta szavainak jelentése más, nevezetesen hogy Isten nem szól hiába, vagy nem szórja ígéreteit a levegőbe, hanem ténylegesen megkapjuk annak gyümölcsét, feltéve, ha nem gátoljuk ezt meg a hitetlenségünkkel.

Hanem megöntözi a földet, és termővé, gyümölcsözővé teszi azt. Az eső öntözésének két hatását említi, először, hogy az embereknek bőséges élelmük lesz, másodszor, hogy lesz vetőmagjuk a következő évre. Ha tehát a mulandó dolgokban ily hatalmas Isten ereje, mit kell gondolnunk az Ígéről?[1091]

11. *Így lesz az én beszédem*. Az Úr szájából kijövő beszéd egyben az emberek szájából is kijön, mert az Úr nem beszél közvetlenül a mennyből, hanem az embereket használja eszközként, s az ő közreműködésükkel tudatja akaratát. Az ígéretek tekintélyét azonban jobban megerősíti, mikor azt halljuk hogy azok Isten szent szájából származnak. Így tehát, bár földi bizonyságokkal hozakodik elő, kijelenti, hogy mindaz, amit ígért, törvénybe lesz iktatva és bizonyos. S hogy még nagyobb hatást gyakoroljon az emberek elméjére a prédikálás ereje és hatékonysága, kijelenti, hogy ezt a drága magot nem összevissza szórja, hanem konkrét célra jelöli ki. Következésképpen nem kell kételyeket táplálnunk a hatását illetően, mert nincs semmi, amire a halandók jobban hajlanának, mint Isten megítélésére önmagukból kiindulva, mondhatni visszatartva a hitet az Ő hangjától.

Ezt a tanítást gyakran kell ismételni és belénk nevelni, hogy tudjuk: Isten meg fogja tenni, amit egyszer mondott. Emiatt mikor halljuk Isten ígéreteit, fontolóra kell vennünk, mi ezekkel az Ő célja, így mikor megígéri bűneink ingyenes bocsánatát, teljesen bizonyosak lehessünk abban, hogy Krisztuson keresztül kibékültünk Vele. De ahogy Isten beszéde hatékony a hívők üdvözítésére, ugyanúgy hatékony a gonoszok elítélésére is, amiképpen Krisztus is tanítja: „A beszédek, melyeket szóltam, megítélik őt az utolsó napon”.

12. *Mert örömmel jöttök ki*. A próféta zárja a fejezet témáját, mert mikor Isten kegyelméről beszélt az volt a célja, hogy meggyőzze a zsidókat, s így az Úr szabadítsa meg őket. Most a céljához igazítja azt, ami Isten végtelen jóságáról foglaltatott benne az értekezésében, s megmutatja, hogy az Ő gondolatai nagyon eltérnek az emberek gondolataitól. S a tanítás igazi módja az, hogy alkalmazzuk az általános kijelentéseket a konkrét helyzetre. Végül a nép helyreállításáról beszél, mely Isten meg nem érdemelt könyörületén alapult.

A hegyek és halmok ujjongva énekelnek ti előttetek. A „hegyek és halmok” alatt az érti, hogy minden, amivel csak találkoznak az utazásuk során, s amik más vonatkozásban ártalmasak, most segíteni fogják a Jeruzsálembe visszatérőket. Ezek olyan hasonlatok, melyekkel megmutatja, miképpen hajtanak fejet a teremtmények az Úr akarata előtt, s miképpen örvendeznek és segítik az Ő munkájának előrehaladását. Utal az egyiptomi szabadulásra (2Móz14:22), amint ez a prófétáknál szokásos, mert a zsoltáros így írja azt le: „A hegyek szöknek vala, mint a kosok, s a halmok, mint a juhoknak bárányai. Mi a bajod, te tenger, hogy megfutamodál, és te Jordán (Józs3:16), hogy hátrafordulál?” (Zsolt114:4-5). Az egyház helyreállítása ugyanis tekinthető az egész világ megújításának, s ennek következtében

[1091] „Ezek a szavak attól függenek, ami előttük szerepel, s jelentésüket röviden így foglalhatjuk össze. Ne utasítsák el az emberek, hogy higgyenek benne: egy gonosz ember, miután súlyos bűnöket követett el, hirtelen üdvözül. Mert gondolataim nem emberek gondolatai, s amilyen messze van a menny a földtől, oly messze állnak gondolataim az emberek gondolataitól. Akartok még egy hasonlatot? Ahogyan az eső és a hó leesik az égből, és nem tér oda vissza, hanem megöntözik és felüdítik a földet, és különféle gyümölcsök megtermésére késztetik, hogy a gabonaföldek bőségesen adhassanak kenyeret az embereknek, így lesz ígéretem beszéde is, amit egyszer, s mindenkorra megígértem, s ami a számból ment ki, nem lesz hiábavaló, hanem ténylegesen beteljesedik.” – *Jeromos*.

mondható, hogy ég és föld úgy megújult, mintha megfordult volna a rendjük. Mindez azonban korábbi próféciáktól függött, melyekből megkapták az ígéretet a visszatérésükre.

12. *A tövis helyén cziprus nevekedik.* Még fel is magasztalja Isten hatalmát, mely láthatóvá válik a nép helyreállítása során, mert megmutatja: olyan lesz a változás, hogy könnyű útjuk lesz hazáig. Egyesek átvitt értelemben magyarázzák, és feltételezik, hogy a „tövisek" ártani szándékozó, másokat megsebesítő embereket jelentenek, s ezek lesznek a „ciprusok", azaz olyan fák, melyek a szomszédjaik számára hasznos gyümölcsöket hoznak. Az efféle magyarázatokban azokban a leleményesség a szélsőségességig fokozódik. Mikor azt mondják, hogy ezeket a dolgokat Krisztus királyságára kell vonatkoztatni, s emiatt lelki értelemben kell venni, egyetértek velük, mert a próféta a Babilonból való visszaindulással kezdi, s belefoglalja az egyház egész állapotát addig, amíg Krisztus meg nem jelent a világnak. Ennek a hasonlatnak a helyességét nem szabad ekképpen elismerni, mert Isten a babiloni indulásról beszél, s azért, hogy megnyissa azt a népének, azt mondja, hogy el fog távolítani minden akadályt, s ellátja őket minden szükségessel, így semmiben sem szenvednek el kényelmetlenséget. Hasonlóképpen, mikor Krisztus ígéri a megváltás jótéteményét, Ő is elvesz mindent, ami megsebesítene, vagy visszatartana, sőt, ezeket a dolgokat más, és homlokegyenest ellenkező célokra használja, hogy belőlük is legyen valamennyi előnyük. Minden dolog (Rm8:28) a hívők javára van, s azokat a dolgokat, melyek másként ártalmasak, vagy pusztítók lennének, Isten orvosságként használja a megtisztításukra, hogy ne a világnak szenteljék oda magukat, hanem még készségesebbekké és szívélyesebbeké váljanak Mesterük szolgálatában.[1092]

És lesz ez az Úrnak dicsőségül és örök jegyül. Mikor azt mondja, hogy egy „jegyül" lesz Istennek, azzal az egyház helyreállításának célját mutatja meg. Ez nem más, mint hogy Isten neve még nevezetesebb legyen az emberek között, s az Ő emlékezete virágozzék és fennmaradjon. Ezen az alapon mondja, hogy örök jegy lesz, mondhatni emlékszobor, vagy ahogyan mondani szoktuk, emlékmű, s hánykolódjon bár ide-oda az egyház a viharokban, mivel az Úr azt akarja, hogy az Ő neve örök legyen, mégis vigyáz rá és megóvja.

[1092] "Au service de leur maistre."

56. fejezet

1. Így szól az Úr: Őrizzétek meg a jogosságot, és cselekedjetek igazságot, mert közel van szabadításom, hogy eljőjjön, és igazságom, hogy megjelenjék:

2. Boldog ember, a ki ezt cselekszi, és az ember fia, a ki ahhoz ragaszkodik! a ki megőrzi a szombatot, hogy meg ne fertőztesse azt, és megőrzi kezét, hogy semmi gonoszt ne tegyen.

3. És ne mondja ezt az idegen, a ki az Úrhoz adá magát: Bizony elszakaszt az Úr engem az Ő népétől! ne mondja a herélt sem: Ímé, én megszáradt fa vagyok!

4. Mert így szól az Úr a herélteknek: A kik megőrzik szombatimat és szeretik azt, a miben gyönyörködöm, és ragaszkodnak az én szövetségemhez:

5. Adok nékik házamban és falaimon belül helyet, és oly nevet, a mely jobb, mint a fiakban és lányokban élő név; örök nevet adok nékik, a mely soha el nem vész;

6. És az idegeneket, a kik az Úrhoz adák magukat, hogy néki szolgáljanak és hogy szeressék az Úr nevét, hogy Ő néki szolgái legyenek; mindenkit, a ki megőrzi a szombatot, hogy meg ne fertőztesse azt, és a szövetségemhez ragaszkodókat:

7. Szent hegyemre viszem föl ezeket, és megvídámítom őket imádságom házában; egészen égő és véres áldozataik kedvesek lesznek oltáromon; mert házam imádság házának hivatik minden népek számára!

8. Így szól az Úr Isten, a ki összegyűjti Izráel elszéledt fiait: Még gyűjtök ő hozzá, az ő egybegyűjtötteihez!

9. Mezőnek minden vadai! jertek el enni, erdőnek minden vadai!

10. Őrállói vakok mindnyájan, mitsem tudnak, mindnyájan néma ebek, nem tudnak ugatni; álmodók, heverők, szunnyadni szeretők!

11. És ez ebek telhetetlenek, nem tudnak megelégedni, pásztorok ők, a kik nem tudnak vigyázni; mindnyájan a magok útára tértek, kiki nyeresége után, mind együtt!

12. Jertek, hadd hozzak bort, és igyunk részegítő italt! és legyen a holnap olyan, mint a ma, nagy és dicső felettébb!

1. *Így szól az Úr*. Ez figyelemre méltó igeszakasz, melyben a próféta megmutatja, mit követel tőlünk az Isten, amint felmutatja kegyességének jeleit,vagy megígéri, hogy kész lesz kibékülni velünk, hogy a megbékélésünk bizonyos lehessen. Olyan átalakulást követel meg tőlünk, ami megváltoztatja elménket és szívünket, hogy elfelejthessék a világot és felemelkedhessenek a menny felé. Ezután pedig a megtérés gyümölcseit is megköveteli.

Őrizzétek meg a jogosságot, és cselekedjetek igazságot. A „jogosság” és „igazság” alatt mindazokat a kötelezettségeket érti, melyekkel az emberek egymásnak tartoznak, s melyek nemcsak a rossz megcselekvésétől való tartózkodást foglalják magukba, hanem a segítségnyújtást is a felebarátainknak S ez a törvény második táblájának a summája, melynek megtartásával bizonyítékát adjuk a kegyességünknek, ha van egyáltalán. Emiatt a próféták mindig felhívják a figyelmet a törvény ama táblájára, mivel annak eszközeivel a valós jellemünk jobban megismerhető és a valódi igaz mivolt kideríthető. A képmutatók ugyanis, amint már láttuk, gyakorta a ceremóniák által űzik a fondorlataikat.

Mert közel van szabadításom, hogy eljőjjön, és igazságom, hogy megjelenjék. Megadja az okot, egyben megmutatja a forrását és indokát, amiért mindenki kötelessége, hogy odaszánják magukat az élet új mivoltára. Azért, mert „az Úr igazsága közeledik”, így nekünk is közelednünk kell Hozzá. Az Úr „igazságosnak” nevezi Magát, s kijelenti, hogy nem azért ez „az Ő igazsága” mert bezárva tartja Önmagában, hanem mert kiárasztja az emberekre. Hasonlóképpen „az én szabadításomnak” nevezi azt, ami által az embereket megmenti a pusztulástól.

Jóllehet ez az értekezés a zsidóknak szólt, hogy a szív komoly vonzalmával és az épség gyakorlásával kimutathassák hálájukat Megváltó Istenüknek, mégis valamennyiünkre vonatkozik, mert az egész világ magától tönkremegy, ha nem nyer szabadítást egyedül Istentől. Nekünk tehát ügyelnünk kell erre a buzdításra, ami arra tanít, hogy minél közelebb vagyunk Istenhez, annál erőteljesebben kell felbuzdulnunk a kegyesség gyakorlására. Ezért inti Pál is a hívőket:[1093] „most közelebb van hozzánk az idvesség, mint a mikor hívőkké lettünk. Az éjszaka elmúlt, a nap pedig elközelgett; vessük el azért a sötétségnek cselekedeteit, és öltözzük fel a világosság fegyvereit" (Rm13:11-12).

2. *Boldog ember, a ki ezt cselekszi*. Mikor „boldogoknak" nevezi azokat a személyeket, akik magukhoz ölelvén ezt a tanítást, odaszánják magukat, hogy egyenesen járjanak, azzal közvetve arra a következtetésre vezet minket, hogy sokan lesznek süketek, vagy engedetlenek. De nehogy a gonoszságuk, vagy a közönyösségük visszatartsa a választottakat, ajánlja a buzdítást, melyet abból az előnyből kiindulva adott, amit megterem. Azért tehát, hogy a hívők leszokjanak minden késlekedésről, „boldogoknak" mondja azokat, akiknek megadatott,[1094] hogy efféle bölcsesség birtokosai lehessenek.

Megőrzi a szombatot. Mondtuk, hogy a „jogosság" és az „igazság" szavak az előző versben felölelik a második törvénytábla összes kötelezettségét, itt azonban a szombatot ajánlja, ami az első táblához tartozik. Erre azt válaszolom, amit már röviden említettem, hogy azok, akik ártalmatlanul és igazságosan élnek a szomszédaikkal, bizonyságot tesznek róla, hogy Istent szolgálják, ezért nem kell csodálkoznunk, hogy a próféta, miután vetett egy pillantást a második táblára, megemlíti az elsőt is. Ezeket ugyanis össze kell kapcsolni. Egyszóval, Ézsaiás azt jelenti ki, hogy aki engedelmeskedik Istennek az ő törvényének tökéletes megtartásával, „boldog" lesz, mert Isten üdvössége és igazsága lesznek az övé. Mivel tehát az emberek ide-oda tántorognak a koholmányaik között, s különböző istentiszteleti módszereket fogadnak el, a próféta megmutatja: csak egyetlen út létezik, nevezetesen mikor az emberek megpróbálják a törvény parancsai alapján megszervezni és szabályozni életüket, mert ellenkező esetben hiába fogják fárasztani magukat, más utakat választván. Röviden, ez egy figyelemre méltó szakasz, mely megmutatja, hogy semmi sem tetszik Istennek, csak a törvény betartása.

Ha felteszik a kérdést: „Megszerezhetik az emberek az igazságosságot és az üdvösséget a saját cselekedeteikkel?", a válasz könnyű lesz, mert az Úr nem úgy kínálja nekünk az üdvösséget, mintha megelőzték volna Őt a mi érdemeink (mert épp ellenkezőleg, Ő előzött meg minket), hanem ingyenesen kínálja Magát, és csak azt követeli, hogy mi is közeledjünk Hozzá. Mivel tehát szívesen hívogat, hisz az igazságosságot az ingyenes kegyelmen keresztül kínálja, nekünk mindent meg kell tennünk, nehogy megfosztassunk ettől a hatalmas jótéteménytől.

Emellett mivel a szombat, amiképpen Mózes kijelenti (2Móz31: 13, 17), amit az Ezékiel (20:12) is megismétel, volt az istentisztelet legfontosabb jelképe, ebben a szóképben, melyben a rész szerepel az egész helyett, s amit *szinekdochénak* neveznek, a szombat felöleli a vallás minden gyakorlását. Nekünk azonban a szombatot minden hozzá kapcsolódóval együttesen kell néznünk, mert az Úr nem elégszik meg a külső ceremóniákkal, s nem leli örömét a tunyaságunkban sem, hanem komoly önmegtagadást követel tőlünk, hogy teljességgel odaszánhassuk magunkat az Ő szolgálatára.

Hogy meg ne fertőztesse azt. Ezt az igeszakaszt rendszerint így fordítják: „hogy meg ne fertőztesse azt", szó szerint viszont így van: „a megfertőztetéstől". Ezért helyesnek véltük beszúrni a „hogy" szót a mondat elejére, hogy minden kétértelműséget eltöröljünk.

És megőrzi kezét, hogy semmi gonoszt ne tegyen. Most még egy szinekdochét tesz hozzá azoknak a kötelezettségeknek a leírása végett, amikkel az emberek egymásnak

[1093] "Admonneste les fideles."
[1094] "Ausquels la grace a este faite." "Akinek kegyelem adatott."

tartoznak. Ez annak felel meg, hogy Isten helyes szolgálatának nincs más módja, mint az őszinte kegyesség és a szégyen nélküli élet, mert ebbe a két dologba belefoglalta a szent élet vezetésének szabályát is. Egyszóval, ez annak a valódi igazságosságnak a kifejezése, ami benne foglaltatik az Úr törvényében, hogy beleegyezzünk abba, mert hiába keresnénk más utat a tökéletességhez. Itt megdöntetik minden hamis istentisztelet és babona is, valamint mindaz, amit az emberek agyaltak ki Isten Íge jével szemben.

3. *És ne mondja a fiú,*[1095] *aki az idegené*.[1096] A próféta megmutatja: Isten kegyelme olyan lesz, hogy még akik korábban el is voltak Tőle idegenedve, s akik előtt mondhatni az ajtó becsapódott, képesek lesznek új állapotba kerülni, vagy tökéletesen helyreállíttathatnak. S megválaszolja a panaszukat, hogy ne mondhassák: ők elvetettek, vagy méltatlanok, vagy „idegenek", illetve bármilyen jellel kizártak, mert az Úr fog eltávolítani minden akadályt. Ez vonatkozhat mind a zsidókra, akik az idegen népekhez hasonló állapotba kerültek az időleges elvettetés következtében, mind magukra a pogány népekre. Részemről mindkettőre szívesen kiterjesztem, hogy összhangban legyen Hóseás próféciájával: „a hol az mondatott nékik: Nem vagytok az én népem, ez mondatik nékik: Élő Istennek fiai!" (Hós1:10)

A ki az Úrhoz adá magát. Mikor azt mondja, hogy „az Úrhoz adták magukat", ezzel arra figyelmeztet, hogy ez a vigasztalás csak azokra vonatkozik, akik követték Istent, mikor hívta őket. Sok ugyanis a „herélt", akikre Isten nem ruházza rá a kegyeit, és sok az „idegen", akik nem adták magukat az Úr népéhez. Ez az ígéret tehát csak azokra vonatkozik, akik elhívattak és engedelmeskedtek.

„Idegeneknek" és „herélteknek" nevezvén őket két osztállyal írja le mindazokat, akik nem mutatkoztak méltónak arra, hogy Isten a népe közül valóknak tekintse őket. Isten ugyanis elkülönített magának egy sajátos népet, de azután kiűzte őket örökségükből. A pogányok teljességgel ki voltak zárva az Ő országából, amint ez elegendően világos a Szentírás egészéből. Pál mondja: „Hogy ti, mondom, abban az időben Krisztus nélkül valók voltatok, Izráel társaságától idegenek, és az ígéret szövetségeitől távolvalók, reménységetek nem vala, és Isten nélkül valók voltatok e világon; Most pedig a Krisztus Jézusban ti, kik egykor távol valátok, közelvalókká lettetek a Krisztus vére által" (Ef2:12-13).

A pogányok tehát először kételkedhettek abban, hogy az örökbefogadás jótéteménye, ami szigorúan véve a zsidóknak volt szánva, nekik is megadatott-e. Láttuk, hogy mennyire visszariadtak ettől az apostolok, mikor Krisztus megparancsolta nekik, hogy „Elmenvén e széles világra, hirdessétek az evangyéliomot minden teremtésnek" (Mk16:15), mert úgy gondolták: az üdvösség tanítása megszentségteleníttetik, ha válogatás nélkül kiszolgáltatják a pogányoknak is ugyanúgy, ahogyan a zsidóknak. Ugyanez a vonakodás gyötörhette a választott népet attól az időtől fogva, hogy a szent földről való elűzetésük az elvettetés jelévé vált számukra. Ezért parancsolja a próféta, hogy minden kételyüket vessék el.

Ne mondja a herélt sem. Ugyanazzal a szóképpel, melyben a rész szerepel az egész helyett ebbe a megjelölésbe foglal mindenkit, akik magukon hordozták a kegyvesztettség bármi jelét, ami távol tartotta őket Isten népétől. A „herélteket" ugyanis, valamint azokat, akiknek nem voltak gyermekeik, látszólag elvetette Isten és kizárattak abból az ígéretből, amit az Úr tett Ábrahámnak, miszerint: „az ő magja olyan lesz, mint az ég csillagai (v. ö. 1Móz15:5), és a tengerpart homokja" (v. ö. 1Móz22:17). Egyszóval, minden embert óva int attól, hogy önmagára nézzen, hogy elméiket kizárólag Isten elhívására irányíthassák, s így utánozhassák Ábrahám hitét (1Móz15:6), aki se a saját megromlott testére, se Sára meddő méhére nem tekintett, hogy mondhatni hitetlenül vitatkozott volna önmagával Isten hatalmáról, hanem minden reménység felett reménykedett (v. ö. Rm4:18-20). A próféta a

[1095] „Ennek a versnek a lényegi jelentése az, hogy minden külső alkalmatlanság eltöröltetik, legyen bár személyes, vagy nemzeti. Az utóbbi kifejezésére használja a בן נכר (*ben nekar*) kifejezést, ami szigorúan véve nem 'az idegen fiát' jelent, amint fordítani szokták, hanem 'a furcsaság fiát', vagy 'az idegen ország fiát'. A נכר (*nekar*) megfelel a német *Fremde* szónak, az angolban viszont nincs megfelelője." – *Alexander*.

[1096] A Károli-fordítás szerint: *És ne mondja ezt az idegen, a ki az Úrhoz adá magát – a ford.*

megvetett és lenézett személyekhez szól, mert amint Péter mondja: „nem személyválogató az Isten; Hanem minden nemzetben kedves ő előtte, a ki őt féli és igazságot cselekszik” (Csel10:34-35).

4. *Mert így szól az Úr*. Most jön a megerősítés, mert Isten őszinte tisztelőinek, akik megtartják a szombatokat és követik a törvényt, legyenek bár „heréltek”,[1097] vagy munkálkodjanak bármi más akadály terhe alatt, mégis megvan a helyük az egyházban. Ekképpen tehát látszólag eltöröl minden külső jegyet, melyekkel egyedül a zsidók dicsekedtek,[1098] mert az egyház magas rangja nem külső, hanem lelki, s jóllehet a hívőknek semmi megkülönböztető jelük sincs a világ szemében, rangjuk mégis magas az Istenében.

Szeretik azt, a miben gyönyörködöm, és ragaszkodnak az én szövetségemhez. A szombat megtartásához hozzákapcsolja az engedelmességet és a „szövetséghez” való ragaszkodást, s ebből azonnal következtethetünk rá, hogy mikor eddig a szombatról beszélt, akkor nem egy üres ceremóniát, hanem a szent életet tartotta szem előtt. Egyidejűleg ki is köti Isten gyermekeinek, hogy a legkevésbé se térjenek el a törvény parancsolataitól, mert nekik nem szabad tetszés szerint akármit „választani”, hanem csak azt, amiről Isten kijelenti, hogy gyönyörködik benne és elfogadható a számára. Emiatt mind a képmutatás, mind a megfontolatlan buzgóság megítéltetik, mikor Isten nemcsak a saját parancsolatait állítja szembe az emberek koholmányaival, hanem azt is megparancsolja, hogy szorgalmasan „ragaszkodjanak a szövetségéhez”.

5. *Adok nékik házamban és falaimon belül helyet*. Itt látjuk, hogy minden ember, legyen bármennyire méltatlan, nyerhet bebocsátást Isten országába. Jeruzsálemre, és a templomra utal, melybe az Úr a neve emlékezetét helyezte. Ebben senki más nem kapott helyet, csak a zsidók, s ők beszennyeződöttnek tekintették volna a templomot, ha a pogányok közül bárki belépett volna abba. Ebből támadt a komoly zűrzavar Pál körül is a körülmetéletlenek beviteléért a templomba. Az Úr most válogatás nélkül mindenkit befogad, akiket korábban kitiltott, s valóban félreteszi ezt a megkülönböztetést, mikor minket, akik idegenek gyermekei voltunk, bevitt a templomba, azaz az egyházba, ami nem korlátozódik a korábbiakhoz hasonlóan Júdea szűk kereteire, hanem kiterjed az egész világra.

Helyet, és oly nevet. A יד (*yad*) jelentése itt „hely”, mint sok más igeversben is. De feltételezhető, hogy „tekintélyt”, vagy „hatalmat” jelent, mert akikről szó van, olyan méltóságra fognak emelkedni, hogy Isten gyermekeinek neveztetnek.

A mely jobb, mint a fiakban és lányokban élő név. Felmerülhet a kérdés: Vajon az Úr a zsidókat, akik abban az időben az egyházat alkották, a hívőkhöz hasonlítja, akiket majd a helyükre állít, vagy a nép jövőbeni állapotát hasonlítja a pillanatnyihoz? Bizonyos ugyanis, hogy a pogányok „neve” jobb, mint a zsidóké, akik „ a hitetlenség miatt törettek ki”, s mi, amiképpen Pál mondja, léptünk a helyükre, mint „vad olajfák, beoltatván a szelíd olajfába” (v. ö. Rm11:24). Az igeszakasz jelentése tehát lehet az, hogy a „heréltek” és az „idegeneknek" jobb nevük lesz, mint a gyermekeknek és a háznépnek, akiket Isten örökségének tekintettek. Én azonban inkább másképpen magyarázom, nevezetesen hogy a hívők méltósága nagyobb lesz Krisztus alatt, mint a törvény alatt volt. A pátriárkáknak nagyon kiváló nevük volt, mikor Istent, mint Atyjukat hívták segítségül, s szövetségre léptek Vele, de Isten kegyelme sokkal bőségesebben áradt ki ránk Krisztus eljövetele óta, ezért mi Őbenne sokkal kiválóbb nevet szereztünk.

Örök nevet. „Örök” névnek nevezi, mivel a mennyben van felírva, ahol majd élni és virágozni fog a korokon keresztül. A gonosz emberek azt akarják, hogy a nevük az egész világon látványosan csillogjon, s azért munkálkodnak a hírnevük kialakításán, hogy nevük

[1097] „A törvény szerint (5Móz23:1) heréltek nem lehetett befogadni a zsidó nemzetbe, így a helyzetük ebben a vonatkozásban ugyanaz volt, mint a korábban említett idegeneké. Mi hasznom van (mondhatta egy ilyen személy) azokból a csillogó ígéretekből, ha nem vagyok befogadható a zsidó közösségbe?” – *Rosenmüller*.
[1098] “Toutes les marques exterieures.”

emlékezete mindörökké fennmaradjon, ám az mégis rövid idő alatt feledésbe megy. Messze más azonban ez a név, mert a mennyei királyság örököseivé tesz minket, így az angyalok jelenlétében számíttatunk Isten gyermekei közé.

Értelmezhetjük a מבנים (*mibbanim*) szót „a gyermekektől származó névként" is, mert azok az emberek, akiknek gyermekeik vannak, bizonyos értelemben örökkévalóvá teszik a nevüket,[1099] s a próféta azt ígéri, hogy ez a név ennél sokkal kiválóbb lesz. Én azonban szívesebben követem az előző magyarázatot.

6. *És az idegeneket, a kik az Úrhoz adák magukat*. Ugyanazt a dolgot ismétli meg, amit korábban mondott, hogy Isten meg fogja nyitni templomának ajtaját válogatás nélkül mindenki előtt, így többé nem lesz különbség zsidó és görög között. Kijelenti, hogy azok, akiket Isten barátságba hoz Önmagával az Íge által, ami a mi örökbefogadásunk köteléke, „az Úrhoz adják magukat". Ez az a bizonyos „eljegyzés" kegyelemmel és hűséggel, mint Hóseás említ (v. ö. Hós2:18-19). Nemcsak templomot biztosít nekik, melyben csodálhatják Őt, ahogyan a nép testülete tenni szokta, hanem tiszteletreméltóbb rangra emeli őket, hogy szolgálhassanak Neki. Azaz, Isten papoknak és lévitáknak ismeri el azokat, akik korábban pogányok voltak.

És hogy szeressék az Úr nevét. Ügyelnünk kell az elhívás végcéljára, amit itt jelent ki, mert azt mondja: azzal feltétellel lesznek Isten szolgái, hogy szeretik az Ő nevét. A képmutatókat tehát itt kizárja, mert az elhívás két dolgot egyesít: hogy szolgáljuk Istent és hogy a szolgálatunk az elme szíves hajlandóságával jár együtt. Nem lehet tisztelni Istent, ha nem szándékosan és szívesen engedelmeskedünk Neki. Ami az alamizsnákról van megírva, „a jókedvű adakozót szereti az Isten" (2Kor9:7), azt az élet minden területére kell alkalmazni, hogy szándékosan szolgáljuk Istent.

A ki megőrzi a szombatot. Megint említi a szombatot, s mondtuk, hogy ez alatt a szó alatt a teljes istentiszteletet érti. Ennek betartásával az emberek pont azt mulasztották el, ami a legfontosabb volt: mert megelégedvén a külső ceremóniákkal, elhanyagolták az igazságot, azaz az élet megreformálását. Az Úr ugyanis azt parancsolta nekik: oly módon pihenjenek, hogy mind a kezeiket, mind az elméiket tartóztassák meg minden bűntől és gonoszságtól.

És a szövetségemhez ragaszkodókat. Itt azok buzgóságát és állhatatosságát írja le, akik odaszánják magukat Istennek, s ragaszkodnak az Ő Íge jéhez. Ha tehát csatlakoztunk Istenhez egy szövetség által, azt folytonosan meg kell tartanunk, s erősen kell ragaszkodnunk a szilárd tanításhoz, hogy attól semmi módon se lehessen minket elvonni, vagy elválasztani.

7. *Szent hegyemre viszem föl ezeket*. Ezekkel a kifejezésmódokkal azt írja le, amit korábban mondott, hogy az idegenek, akik korábban ki voltak zárva Isten egyházából, most meghívást kaptak abba. Ettől kezdve tehát a körülmetélés és a körülmetéletlenség közötti különbség eltöröltetik. Ez nem vonatkozhat a prozelitákra, akiket a körülmetéléssel fogadtak be Isten népe közé, mert abban nem lenne semmi új, vagy szokatlan, viszont a próféta arról tesz bizonyságot, hogy Isten kegyelme kiárad majd az egész világra, s ez nem történhet meg anélkül, hogy pogányok és zsidók ne lennének egyesítve egy testbe, ami akkor történt meg, mikor a körülmetélés és a körülmetéletlenség közötti különbség eltétetett az útból. Sőt mi több, nemrég azt is láttuk, hogy a papság is elvétetett a Lévi törzsétől, s átadatott nemcsak a nép egészének, de még az idegeneknek is.

Tudjuk, hogy a zsidók milyen erősen utálják ezt a kijelentést, mert jóllehet olvassák a próféta eme szavait, mégis végtelenül szörnyűségesnek tartják, hogy a pogányok is kapnak elhívást Isten ama megkülönböztetett jótéteményéhez, amit főleg nekik szánt. A próféta szavainak jelentése azonban mégis olyannyira világos, hogy nem kérdőjelezhető meg a legnagyobb pimaszság nélkül. Abból a gyümölcsből kiindulva magasztalja fel ezt a kegyelmet, amit terem, mert a valódi és tökéletes boldogság nem más, mint kibékülni Istennel

[1099] „Kiválóbb helyet és nevet, mint ami a gyermekektől származik." – *Doederlein*. „Kiválóbb és hosszabb életű nevet, mint amit a családok atyái szereznek maguknak az utódok által." – *Rosenmüller*.

és élvezni az Ő kegyeit. Tudjuk, hogy a gonoszok szélsőségesen merülnek bele a vidámságba, de az a vidámság fogcsikorgatássá válik, mert Isten átka nyugszik rajta. A hívők szívét viszont Isten a legpompásabb örömmel tölti meg, s nemcsak annak megmutatásával, hogy megbékélt velük, hanem jóindulatának és kegyeinek megmutatásával is, az ő bővelkedésükön keresztül. Legnagyobb örömük azonban mégis a lelkiismeret „békességéből" fakad, amit Pál „Isten országának" tulajdonít (Rm14:1-7), s amit akkor élvezünk, mikor békességünk van Istennel Krisztus által (Rm5:1).

Egészen égő és véres áldozataik kedvesek lesznek. Megígéri, hogy áldozataik elfogadhatók lesznek a számára, mivel mindenki azzal a feltétellel hívatott el, hogy felkínálják magukat, és mindenüket, amijük van, Istennek. Az „áldozatok" szó alatt Isten olyan lelki imádatát érti, amilyet az evangéliumok parancsolnak. A próféta ugyanis annak megfelelően szólt, ami abban az időben volt szokásban, mikor az Isten imádata bele volt szőve különféle ceremóniákba. Most azonban az áldozatok helyett Istennek dicséreteket, hálaadást, jócselekedeteket, végül pedig magunkat kínáljuk fel. Mikor kijelenti, hogy ők elfogadhatók lesznek, ne képzeljük, hogy ez a saját értéküknek, vagy kiválóságuknak a következménye, mert ez Isten meg nem érdemelt jóságából fakad. Ő ugyanis joggal elvethette volna őket, ha önmagukban tekintett volna rájuk. Ennek sarkantyúnak kell lenni, melynek erős vágyat kell bennünk ébreszteni Isten imádatára, mikor látjuk, hogy cselekedeteinket, melyek értéktelenek, Isten úgy fogadja, mintha tiszta áldozatok lennének.

Hozzáteszi: *oltáromon*, mert semmi más módon nem lehetnek elfogadhatóak az áldozatok Isten számára, csakis az „oltáron", mely által „megszenteltetnek" (Mt23:19). Azaz minden, amit kínálunk, beszennyezett, ha nem „szenteltetik meg" Krisztus által, Aki a mi oltárunk.

Mert házam imádság házának hivatik. Korábban a templom csak a zsidók számára volt kijelölve, akiket az Úr sajátos módon akart Magához hívni, mert mikor Pál kimutatja, hogy a zsidóknak elsőbbségük van a pogányokkal szemben, azt mondja, hogy a λατρεια, azaz „az isteni tisztelet" az övék (Rm9:4). Azaz egy rendkívüli előjoggal, amit a többi nemzet nem élvezhetett, közöttük épült fel a templom. Most azonban a különbségtétel eltöröltetett, s minden ember, tartozzon bármely nemzethez, vagy helyhez, szabadon bemehetnek a templomba, azaz Isten házába. Ez a templom oly mértékben lett megnövelve, hogy az egész világra kiterjed, mert minden nemzett kapott elhívást Isten imádatára.

Itt látjuk a szembeszökő különbséget a törvény és az evangélium között. A törvény alatt ugyanis Isten helyes tiszteletét mindössze egyetlen nép őrizte meg, akiknek a kedvéért a templom konkrétan Neki szenteltetett. Most azonban válogatás nélkül mindenki szabadon beléphet Isten templomába, hogy abban tisztán imádhassák Őt, azaz mindenfelé. Meg kell figyelnünk a kifejezésformát, ami szokásos és ismerős a prófétáknál, akik, mint már említettük, a saját koruknak megfelelő képeket használnak, s az „áldozatok" és a „templom" név alatt Isten tiszta imádatát írják le. A próféta Krisztus lelki királyságát festi le, melyben mindenütt emelhetünk fel „tiszta kezeket" (1Tim2:8) és hívhatjuk segítségül az Úr nevét. S amint Krisztus mondta, Istent nem a templomban, hanem az igazi imádók „lélekben és igazságban" imádják (Jn4:24).

Emiatt látjuk ennek a világos próféciának a beteljesülését, miszerint „Isten háza minden nép számára az imádság házává válik", hogy mindenki „Abba, Atyaként" hívhassa Őt segítségül (Rm8:15, Gal4:6), azaz minden nyelven, hogy ettől kezdve a zsidók ne dicsekedhessenek azzal, hogy egyedül nekik van Istenük. Azaz, a prófétáknak szükséges volt a saját korukhoz, valamint a megszokott vallási szolgálatokhoz igazítani az értekezésüket, hogy mindenki számára érthetőek legyenek. A teljes kijelentés ideje ugyanis akkor még nem jött el, s Isten tisztelete különféle külső formákba volt felöltöztetve. Vitathatatlan azonban, hogy a templom, ami Isten nevének szenteltetett, ténylegesen az Ő háza volt, mert bizonyságot tett Mózesnek, hogy ott lesz mindenütt, ahol akarja, hogy a nevéről

megemlékezzenek (2Móz20:24). Salamon pedig a templom felszentelésekor, ezt mondta: „a kik imádkozándanak e helyen; hallgasd meg lakhelyedből, a mennyekből” (1Kir8:30). Ennek megfelelően feddi meg Krisztus a zsidókat amiért Atyjának házát „a latrok barlangjává tették” (Mt21:13, Mk11:17), s összekapcsolja ezt Jeremiás próféta könyvének egyik igeversével (Jer7:11), utalván arra az időre, amikor az evangélium még nem hirdettetett, mert bár már eljött, még nem ismerték és a törvény ceremóniái még nem töröltettek el. Mikor azonban „a templom kárpitja kettéhasadt”, (Mt27:51), és a bűnök bocsánata hirdettetett, a templom eme dicséretei megszűntek más ceremóniákkal egyetemben, mert Istent „minden nemzet” elkezdte mindenütt segítségül hívni.

Mégis észre kell vennünk, hogy azért kapunk meghívást az egyházba, hogy Isten nevét hívhassuk segítségül, mert hiába dicsekednek azok, akik elhanyagolják az imádkozást és Isten nevének valódi segítségül hívását, de mégis helyet foglalnak az egyházban. Bárhol is vagyunk tehát, ne hanyagoljuk el a hit eme gyakorlását, mert Ézsaiás szavaiból megtanuljuk, hogy ez a legmagasztosabb és legkiválóbb áldozat, amit Isten megkövetel, így a templom szentsége az ott folytonosan felkínált imákban rejlik.

8. *Így szól az Úr Isten*. Ézsaiás megint megerősíti, amit korábban mondott a nép helyreállítását illetően, mert bár fennkölt kifejezésekkel magasztalta fel Isten ama kegyelmét, amely által majd megszabadítja népét, az egyház állapota azonban mégis olyan volt, hogy az efféle ígéretek nevetségeseknek tűntek. Az efféle ismétlések tehát nem feleslegesek, hanem szükséges volt hozzátenni az esendő elmék megerősítése végett, hogy teljes mértékben meg lehessenek győződve arról, ami egyébként hihetetlen volt.

A ki összegyűjti Izráel elszéledt fiait. Utalásképpen a szóban forgó témára ruházza Istenre ezt a megnevezést, mert Őrá tartozik a szétszórt egyház összegyűjtése, s ugyanezek a szavak „összegyűjti Izráelnek elűzötteit” (Zsolt147:2) használatosak itt ugyanebben az értelemben. Azaz nemcsak azt ígéri, hogy összegyűjti őket, s nemcsak őket, hanem különböző „népeket” is ad hozzájuk, hogy az egyház rendkívüli mértékben megnövekedhessen és megsokszorozódhasson. Valahányszor tehát az egyházat ért különböző csapások miatt kételkedni kezdünk ebben az összegyűjtetésben, használjuk ezt a pajzsot: „Az Úrra tartozik a szétszórt Izrael összegyűjtése, s jóllehet ők nagyon szétszórattak, Ő mégis könnyen és tökéletesen össze fogja őket gyűjteni”.

Még gyűjtök ő hozzá, az ő egybegyűjtötteihez! Én szívesen tartom magam a próféta által elmondottak szó szerinti jelentéséhez. A על (*gnal*), jelentése eszerint „-hoz, hez, -höz”, mert számomra úgy tűnik, ugyanazt tartja a szeme előtt, amit az előző versben, nevezetesen hogy a templom megnyílik minden nép előtt, s arra céloz, hogy még sokan mások is hozzáadatnak majd a már összegyűjtött zsidókhoz. Ez ténylegesen bekövetkezett, mert nemcsak a Babilonban szétszórtakat gyűjtötte össze, hanem összegyűjtött más szétszóratásokat is, melyek gyakoriak, majdnem mindennapiak voltak. S nem is hagyta abba soha az összegyűjtést, így tehát nagy tömegeket adott a már összegyűjtöttekhez.

9. *Mezőnek minden vadai!* Ez a prófécia látszólag ellentétben áll az előzőekben elhangzottakkal, mert amit a próféta eddig mondott, az tele volt a legörömtelibb vigasztalással, most azonban hevesen fenyegetőzni és félelmetes pusztulást előre jelezni látszik. Ezek a kijelentések tényleg ellentmondásosaknak tűnnek, de miután vigasztalta a hívőket, nem kell következetlennek gondolni őt, amiért előre figyelmezteti őket a jövőbeli csapásokra, nehogy elveszítsék a bátorságukat, mikor látják, hogy minden közel áll a végromláshoz, hogy a szükség egyben arra is késztesse őket, hogy még forróbban és buzgóbban bízzák magukat Isten kegyelmére. S van egy másik ok is, mégpedig az, hogy a képmutatók visszaélnek Isten ígéreteivel, hamis ürügyekkel mutatják fel azokat, alaptalan reménységet táplálnak, és olyan dolgokkal dicsekednek, melyek egyáltalában nem tartoznak hozzájuk. Ézsaiás ezért ki akarta venni alóluk a hamis dicsekvés alapját.

Így tehát kettős célja volt: először, hogy a hívők szívét ne bátortalanítsák el a különféle megpróbáltatások, melyek majdnem a végromlásra fogják őket juttatni, s hogy mikor hit által távolról szemlélik a jövőbeli csapást, megnyugodhassanak ettől az egyetlen vigasztalástól. Másodszor, hogy félelemmel és rettegéssel sújthassa a képmutatókat, nehogy felmagasztalják magukat a hiábavaló magabiztosság által, vagy nehogy szabadon belevessék magukat bűnös kedvteléseikbe ezekre az ígéretekre hivatkozva. Emiatt hívja az Isten nem az embereket, hanem az állatokat,hogy felfalják a népet. Megtiltja tehát a hívőknek, hogy megriadjanak és megkísértse őket a hitetlenség, mikor ezek a vadállatok megjelennek. De mégis meg akarta őket is rettenteni, hogy megtérésre, és Isten kegyelmének keresésére indítsa őket, nehogy az ígéretek elveszítsék értéküket.

Mikor a „mező vadainak" nevezi őket, azalatt mindenféle állatot ért, s nemcsak a babiloniakat és az asszírokat érti, hanem Antiochus Epiphanest, a rómaiakat és a nép más ellenségeit is, akik különböző megpróbáltatásokat hoztak rájuk. Főleg azonban azt a vereséget tartotta a szeme előtt, amit a babiloniaktól szenvedtek el, akik nyomorúságos rabszolgaságba hurcolták el őket.

10. *Őrállói vakok*. Most elmondja az okot, amiért a népet meg kell semmisíteni. Azért, mert bűnös fejedelmek és pásztorok vezetik őket. Nem mintha egyedül ezekre akarná hárítani a szégyent, s úgy vélné, hogy a nép ártatlan, hanem mert ez volt minden gonoszság kezdete. Nem mentesülünk a szégyentől, ha vak vezetőket követünk, hanem épp ellenkezőleg, joggal kapjuk a büntetést a vétkeinkért, mert az Úr elveszi a jó vezetőket azoktól, akiket meg akar büntetni a hálátlanságuk miatt.

Az „őrállók" alatt nemcsak a prófétákat érti,[1100] akikre a tanítói hivatal bízatott, hanem hasonlóképpen a bírókat, fejedelmeket és királyokat is, akiknek mindent a helyes módon kellene kormányozni. Mindkét fajta kormányzást ideérti, mind a fejedelmekét, mind az Íge szolgálóiét, akikre az Úr mintegy szempárként a testben bízta rá a kormányzást. Következésképpen, ha ők gonoszok, vagy hűtlenek, annál nagyobb szerencsétlenség nem érheti a közösséget.

Mindnyájan, mitsem tudnak. Először is a tudás hiánya miatt korholja őket, mert a jó pásztor fő kiválósága az, hogy tudja a kötelességét, így megítélheti, mi hasznos és mi ártalmas a nyáj számára, s szorgalmasan figyel, mintegy őrtoronyban állva, hogy minden módon elősegítse biztonságukat, mert semmi sem áll jobban ellentétben ezzel a hivatallal, mint a tudatlanság és a vakság. Egyetlen ember sem lesz tehát jó pásztor, amíg nem érti a nép kormányzásának helyes módját. S ebből látjuk, hogy mit kell gondolnunk napjaink bálványairól, akik gőgösen és pimaszul dicsekszenek a pásztor névvel, pedig tanulatlan és ostoba barmok.

Mindnyájan néma ebek. Másodjára „néma" ebeknek nevezvén, lustasággal és közönyösséggel vádolja őket, mert a jó pásztor dolga, hogy serény és gondos legyen. Mikor pedig lustának és közönyösnek nevezi őket, megmutatja: nincs bennük semmi, aminek egy pásztorhoz kellene tartozni. Így tehát mikor megfosztatunk a jó pásztoroktól, s lusta, vagy akár barbár barmok lépnek a helyükre, ismerjük el ebben Isten haragját, és tudjuk meg, hogy a pusztulás nincs messze, mert a próféta a nép tönkremenetelével fenyeget, és azt jelzi előre azzal, hogy a pásztorok „némák".

Ebből az is következik, hogy Isten a „kutyák" hivatalának ellátását is rájuk bízza, azaz hogy őrködjenek, űzzenek el minden tolvajt és rablót, s ne engedjék, hogy behatoljanak a nyájba. S ha a kutyák oly hűséges őrök, oly forrón ragaszkodnak gazdáikhoz, és nem szűnnek

[1100] „A prófétákat azért nevezték 'őrállóknak' (Jer6:17, Ez3:17, 22:2, 6, 7, Ézs52:8), mert az ő kötelességük volt messzire nézni és kilátni, s gondosan figyelni a gonoszságokat és a gonoszságok okait, melyek ártalmasak lehettek a népre. A hasonlatot az őröktől, vagy katonai őrszemektől kölcsönzi, akik a megerősített városok őrtornyaiban álltak, gondosan ügyelvén mindenre, ami bajt jelenthetett a város számára." – *Rosenmüller*.

meg ugatással elűzni azokat, akik részéről a veszély közeledik, a pásztorokat, mikor átadják magukat a lustaságnak és az álmosságnak a vadállatoknál jobban is meg kell szégyeníteni.

11. *És ez ebek telhetetlenek*. A harmadik bűn, amit megjegyez a gonosz pásztorokban, a csillapíthatatlan kapzsiság. Jóllehet minden vonatkozásban lusták a jó kormányzást illetően, mégis erős és falánk étvágyuk van az élelemre. Egyesek még kiterjedtebbeknek tekintik a próféta szavait, melyek szerintük azt jelentik, hogy zsarnoki módon uralkodnak. Ezékiel konkrétan megrója őket ezért a bűnért, mert a hamis próféták rendszerint hevesek, s durván és barbár módon bánnak Isten népével (Ez34:4). De ha bárki gondosan megvizsgálja a dolgot észreveszi, hogy a próféta a csillapíthatatlan kapzsiságukról beszél, amit aztán különféle kifejezésekkel ír le.

Mindnyájan a magok útára tértek. Azaz „buzgón foglalkoztak a saját dolgaikkal, mindenki a maga javát keresi". Röviden, úgy érti, hogy nincs ember, aki ne akarna másoknál előnyösebb helyzetbe kerülni, mintha minden ember magának született volna.

Kiki nyeresége után, az ő határáról![1101] A מקצהו (*mikkatzehu*) szót különféleképpen magyarázták. Egyesek így fordították: „Az ő határán", azaz „a saját dolgaiban", mintha az olvasat a בקצהו (*bekatzehu*) lett volna. Ez azonban nem egyezik meg a próféta szavainak jelentésével. Mások így fordítják: „Kapzsiságának határáról". Én azonban azt hiszem, hogy az egyszerűbb fordítás ez: „Az ő határáról", azaz „a maga részéről", vagy ahogyan mondani szoktuk: „mindenki a maga helyén".[1102] Azaz, mindenki hajlik a kapzsiságra, s mindent magához ragad és magának juttat, a saját javát keresi anélkül, hogy hivatali kötelezettségeivel törődne.

Ebből megtanuljuk, hogy senki sem képes Istennek szolgálni aki átadja magát a bűnös vágyaknak, s az, aki a vagyon felhalmozásán munkálkodik, nem gondol majd az Úr egyházának építésére. Semmiféle vakság nem olyan veszélyes, mint a kapzsiság, ezért annál inkább el kell kerülniük a pásztoroknak, ha Isten hűséges szolgái akarnak lenni. Mikor látjuk, hogy a próféta korának rossz pásztorairól panaszkodik, ne rettenjünk meg, ha manapság is ugyanazt látjuk, s ne nézzünk úgy arra, hogy oly kevesen buzgólkodnak az Úr munkájában, mint holmi szokatlan dologra.

12. *Jertek, hadd hozzak bort*. Miután beszélt a pásztorok kapzsiságáról és gondatlanságáról, most rámutat kétségbeejtő gonoszságukra és makacságukra, mert beszélőként mutatja be őket,[1103] s előhozza keményszívű beszédeiket, amiből nyilvánvaló, hogy semmiféle intéssel, vagy fenyegetéssel sem fordíthatók vissza a helyes útra, mert félelem nélkül megvetik valamennyit. Másik igeversben a próféta a csúfolók szavait idézte, akik mikor az Úr szolgái arra intették őket, hogy öltsenek gyászruhát és hintsenek hamut a fejükre, lakomázásra és italozásra hívták egymást: „együnk, igyunk, mert holnap meghalunk" (Ézs22:13). Miért bosszantanak minket azok a próféták? Soha nem megy majd jól a sorunk, ha hallgatunk rájuk (Ézs28:15). Hasonló panaszt ismétel itt Ézsaiás, miszerint a pásztorok makacsul kitartottak és megkeményítették magukat Isten ítéleteivel szemben.

A próféta nem pusztán *a bor és a részegítő ital* fogyasztása miatt feddi meg őket, ami önmagában nem bűnös dolog, hanem azért a mentális részegségért és brutalitásért, amellyel gőgösen és pimaszul megvetik Isten Ígéjét. Más igeversekben elítéli a részegséget és a borral való visszaélést, itt viszont az ellen az őrültség és tudatlanság ellen kiált fel, amivel a pásztorok felmagasztalták magukat Isten ellenében, s lábbal tiportak minden fenyegetést, figyelmeztetést, feddést, röviden az egész vallást. S kétség sem férhet hozzá, hogy annak a becsmérlő gondolkodásnak a hatalmas és szégyenletes gonoszságát feddi, mintha a túl sok bor

[1101] A Károli-fordítás szerint: *Kiki nyeresége után, mind együtt – a ford*. „A maga határáról" (az angol változat szerint). „Héberül: 'e véglet', azaz 'a határa, legyen bármilyen távoli', tehát egyetemesen mindenki." – *Stock*. „Szó szerint: 'e véglettől'. Jeromos helyesen fordítja ekképpen: 'Elsőtől az utolsóig', azaz kivétel nélkül, s ez a szó jelentése az 1Móz19:4, 47:2, Ez33:2-ben is." – *Rosenmüller*. „Az összes ember" – *Doederlein*.
[1102] *Chacun en son endroict*.
[1103] "Így szóltak egymáshoz." - *Jarchi*.

és lakomázás miatt se szégyen vagy félelem, se az Isten, vagy az emberek iránti tisztelet nem képes megzavarni nyugalmukat, ahogy az istentelen emberek tesznek, mikor törvénytelen szórakozásaikkal kábítják magukat, hogy még merészebben, és kevesebb fenntartással belevethessék magukat a gonoszságba.

Megdöbbentő és szörnyű dolog Isten és a vallás eme megvetését szemlélni nem az idegenekben, nem is a köznépben, hanem magukban a kormányzókban és hercegekben, akiknek a saját példájukkal kellett volna másokat tanítani arra a szent rendre, ami Krisztus képmását hordozta magán, hisz mind a királyok, mind a hercegek az Ő hasonlóságát és képét hordozták. S hogy mennyire tűrhetetlen ez a büszkeség, mellyel az emberek dühödten ellenzik az Ígét, az közismert. Tönkremegyünk és elpusztulunk, ha ezt az orvosságot, ami a legutolsó, elutasítjuk, mert nem engedjük meg az Úrnak, hogy visszavezessen a helyes útra.[1104] Emiatt fenyegetett másik igeversben, hogy „meg nem bocsáttatik e bűn tinéktek" (Ézs22:14). Azaz, megfeddi a kegyetlenség csúcsát, s nagyon fontos, hogy helyesen súlyozzuk a most következő szavakat:

Legyen a holnap olyan, mint a ma. „Ha jól vagyunk ma, jól leszünk holnap is. Ne legyünk idő előtt szomorúak".[1105] Leírja fokozott vétkességüket, amivel gúnyolják Isten jóságát és türelmét, s biztosítják magukat arról, hogy elkerülik a büntetést, mintha Isten elaludt volna, vagy luxuskönnyedséget élvezne a mennyben, valahányszor csak késlelteti az ítéleteit. Az efféle ördögi közmondásokkal az emberek még manapság is azon munkálkodnak, hogy könnyítsenek, sőt megigézzék lelkiismeretüket, még jobban kéjelegjenek a mindenféle örömben, s belevessék magukat vétkeikbe és bűneikbe. Nehogy tehát Isten eme szörnyű ítélete alá essünk, vizsgálja meg magát mindenki, s vegyük észre messziről Isten haragját, nehogy az hirtelen és felkészületlenül érjen minket.

[1104] "Au bon chemin."

[1105] „Azaz minden valószínűség szerint a nép eme iszákos vezetői az őket folytonosan a pusztulással fenyegető próféták kicsúfolásaképpen mondták: Beszélnek nekünk a közvetlen veszélyről, és furcsa csapásokról, melyek a fejünk felett lógnak. De ne törődjünk ezekkel. Vidítsuk fel szívünket a borral, s vessük el az efféle valószínűtlen agyrémeket. Éljünk a mának, és soha ne kételkedjünk, hanem holnap is teljünk el boldogan, s így tovább, sok-sok éven át." – *White*.

57. fejezet

1. Az igaz elvész és nem veszi eszébe senki, és az irgalmasságtevők elragadtatnak és senki nem gondolja fel, hogy a veszedelem elől ragadtatik el az igaz;

2. Bemegy békességbe, nyugosznak ágyaikon, a kik egyenes útaikon járának.

3. És ti közelgjetek ide, szemfényvesztő fiai, paráznának magva, a ki paráználkodol.

4. Ki felett örvendeztek? Ki ellen tátjátok fel szátokat és öltitek ki nyelveteket? nem ti vagytok-é a bűn gyermekei, a hazugságnak magva?

5. A kik lángoltok a bálványokért minden zöld fa alatt, megöltök gyermekeket a völgyekben, a hegyek hasadékai alatt.

6. A folyónak sima köveiben van örökséged; azok, azok a te részed, töltöttél nékik italáldozatot is, vivél ételáldozatot és én jó néven vegyem-é ezeket?

7. Magas és felemelkedett hegyen helyezted ágyadat, fel is menél oda áldozni áldozatot.

8. Az ajtó és ajtófél mögé tetted bálványjeleidet, és tőlem eltávozván, fölfedted ágyadat, fölmentél rá, és megszélesítéd, és szövetséget szerzél velök, szeretted ágyukat, a merre csak láttad.

9. És menél a királyhoz olajjal, és megsokasítád keneteidet, és elküldéd követeidet messze földre, és megaláztad magadat a sírig.

10. Nagy útadon megfáradál, és még sem mondád: mind hasztalan! erőd megújulását érezéd, így nem levél beteg!

11. Kitől féltél és rettegtél, hogy hazudtál és rólam meg nem emlékezél, szívedre sem vevéd? vagy azért nem félsz engem, hogy hallgatok már régtől fogva?

12. Én jelentem meg igazságodat, és csinálmányaid nem használnak néked.

13. Ha kiáltasz: szabadítson meg téged bálványid raja; mindnyájokat szél viszi el, lehelet kapja fel, és a ki bennem bízik, örökségül bírja a földet, és örökli szent hegyemet.

14. És szól egy szó: Töltsétek, töltsétek, készítsétek az útat, vegyetek el minden botránkozást népem útáról.

15. Mert így szól a magasságos és felséges, a ki örökké lakozik, és a kinek neve szent: Magasságban és szentségben lakom, de a megrontottal és alázatos szívűvel is, hogy megelevenítsem az alázatosok lelkét, és megelevenítsem a megtörtek szívét.

16. Mert nem örökké perlek, és nem mindenha haragszom, mert a lélek előttem megepedne, és a leheletek, a kiket én teremtettem.

17. Mert a telhetetlenségnek vétkéért haragudtam meg, és megvertem őt, elrejtém magamat és megharagudtam; és ő elfordulva, szíve útjában járt.

18. Útait láttam, és meggyógyítom őt; vezetem őt, és vígasztalást nyujtok néki és gyászolóinak,

19. Megteremtem ajkaikon a hálának gyümölcsét. Békesség, békesség a messze és közel valóknak, így szól az Úr; én meggyógyítom őt!

20. És a hitetlenek olyanok, mint egy háborgó tenger, a mely nem nyughatik, és a melynek vize iszapot és sárt hány ki.

21. Nincs békesség, szól Istenem, a hitetleneknek!

1. *Az igaz elvész*. Ézsaiás folytatja a témát, mert miután megmutatta, hogy a képmutatók mennyire vakmerően merülnek bele a fényűzésükbe, s mennyire pökhendi módon vetik meg Isten Igéjét, azt is elpanaszolja, hogy Isten munkáit sem veszik fontolóra. A világba, mint tágas színházba kerültünk azért, hogy Isten munkáit szemléljük, s Istennek

nincsen olyan aprócska munkája, ami felett könnyedén át kellene siklanunk, hanem mindegyiket gondosan és szorgalmasan kell tanulmányozni.

És nem veszi eszébe senki. Az Úr a többinél figyelemre méltóbb tükörként tartja elénk gondviselésének azt az eseményét, hogy a jó és méltó embereket kiveszi ebből az életből, mikor úgy dönt, hogy komolyan megbünteti népét. Ám egyetlen ember se veszi fontolóra, vagy gondolkodik el azon, hogy az a közelgő pusztulás jele, mikor Isten összegyűjti és biztonságba helyezi őket az elterjedő szenvedés elől. A próféta szavainak általános jelentése az, hogy a gonosz emberek fájdalmasan becsapják magukat, mikor azt képzelik, hogy nincs annál nagyobb boldogság, mint mikor az életben nagyon nagy kort érnek meg, és ezzel igyekeznek alátámasztani felsőbbrendűségüket Isten szolgáival szemben, akik korán halnak meg. A világhoz tapadván meg is keményítik magukat azzal a hivalkodással, hogy nem más, mint Isten irántuk való kegyességének megnyilvánulása, mikor mások meghalnak, ők pedig továbbra is biztonságosan és szilárdan megmaradnak.

Az irgalmasságtevők elragadtatnak. Ha az „irgalmasságtevők" alatt a nyájas, vagy lágyszívű embereket kell érteni, úgy ezt a leírást gondosan kell tanulmányozni, mellyel a próféta megmutatja, mi Isten gyermekeinek valódi igazságossága. A képmutatók ugyanis ezt értéktelennek tartják. Semmi sem elfogadhatóbb azonban Istennek, mint a kedvesség, amivel igazságos mivoltunkról adunk bizonyságot, s kimutatjuk, hogy szívünk mentes a képmutatástól. Ugyanolyan helyesen vehetjük azonban az „irgalmasságtevők" kifejezést passzív értelemben is, mint ami azokat jelenti, akiket az Úr kegyelemmel felkarolt, mert ez a kifejezés gyakorta szerepel a héber írásokban. S nem helytelen feltételezni, hogy itt egy közvetett ellentét van Isten kegyelme és az emberek gonosz és kedvezőtlen ítéletei között, mert ők úgy szoktak tekinteni azokra, akik életük virágjában távoznak el, mint átkozottakra. Mivel azonban Isten a Szentírás megannyi igeversében a kegyességet és a jóságot gyermekei megkülönböztető jeleként mutatja be, ennek kell lenni, amint már mondtam, a valódi igazságosság meghatározásának.

Ebből látjuk, hogy az Úr abban az időben sok jó embert ragadott el, akiknek a halála félelmetes csapásokat jelzett előre. A zsidók azonban mégsem figyeltek ezekre a figyelmeztetésekre, sőt még mélyebben merültek a gonoszságba, mert azt hitték: minden rendben van velük, hisz megannyi kiváló embert túléltek. Ez a tanítás nagyon illik minden korra. Gyakran megtörténik, hogy Isten elveszi a jó embereket ebből a világból, mikor az istentelenek vétkeit akarja súlyosan megbüntetni. Az Úr ugyanis sajátos módon törődik népével, könyörül rajtuk, s mondhatni elragadja őket az égésből, hogy a hátramaradottak is észrevehessék ebben Isten haragját. Mégis, ez nem állandó szabály, mert az igaz embereket az elvetettekkel együtt gyakorta sújtják időszakos büntetések, sőt oly gyakran, hogy alig-alig történik másképpen.[1106]

Napjainkban jelentős példája volt ennek Luther halála, aki nem sokkal azelőtt ragadtatott el ebből a világból, hogy az a borzasztó csapás rázúdult volna Németországra, amit már sok évvel azelőtt megjósolt, mikor az evangélium megvetése, valamint a mindenütt eluralkodó gonoszság és feslettség ellen szólalt fel. Gyakran könyörgött az Úrnak, hogy szólítsa el ebből az életből, mielőtt meglátná ezt a félelmetes büntetést, melynek előérzete rettegéssel és félelemmel töltötte őt el. S az Úr megadta ezt neki. Nem sokkal a halála után, íme, hegy hirtelen és előre nem látott háború tört ki, mely borzasztó csapást mért Németországra, noha semmi nem állt távolabb a gondolataiktól, mint az ettől való félelem.

[1106] „Ez csodálatos kijelentés, hogy Isten kiragadja az igaz és jó embereket abból a világból, mely nem érdemli meg őket, és Magához veszi őket, úgyhogy nem szennyeződnek be koruk bűneivel, és nem keverednek a mindent felfaló, eluralkodó romlással, nem járulnak ahhoz hozzá, és nem lesznek cinkostársak abban. Ezért nem sújtják őket Isten ama ítéletei, melyeket az Istentelenek számára rendelt el és szabott ki. Azt kétségtelenül elismerik minden kor bölcsei, hogy a jó és igazságos emberek hirtelen halála világos jele az állam közelgő romlásának." – *Vitringa*.

Az efféle dolgok naponta bekövetkeznek, s ha az emberek figyelnének rá, nem tüntetnék fel oly meggondolatlanul magukat és bűneiket előnyös színben. Én azonban helyesnek véltem konkrétan megemlíteni ezt a eseményt, mert egyrészt nemrég történt,[1107] másrészt az evangélium ennyire kiváló hirdetője és Isten prófétája esetén ezt világosabban kell látni. Szorgalmasan fontolóra kell tehát vennünk az Úr szavait „az irgalmasságtevőknek" mind az életében, mind a halálában, de főleg a halálukban, amely által az Úr egy jobb életre szólítja el őket, hogy megmenekülhessenek azoktól a megpróbáltatásoktól, melyekbe a gonoszoknak bele kell merülniük.

2. *Bemegy békességbe*. A próféta azt írja le, mi lesz a hívők állapota a halálban. A gonoszok ugyanis, akik azt hiszik, hogy nincs más élet, csak a jelenvaló, úgy képzelik, hogy a jók megsemmisültek, mert a halálban nem látnak mást, csak pusztulást. Ezért mondja a próféta, hogy „bemegy békességbe", ami kívánatosabb, mint ezer problémákkal teli élet. Mintha a leszerelt katonákhoz hasonlítaná őket, akiknek szabad gondtalanságot és a nyugalmat élvezniük.

Nyugosznak ágyaikon. Az alvás hasonlatát teszi hozzá azért, hogy megmutassa: teljességgel mentesülnek a gondok minden nehézségétől, pont úgy, mintha „ágyaikon" aludnának.

A kik egyenes útaikon járának.[1108] Nem hiszem, hogy a „járnak" ige összekapcsolandó a שלום (*shalom*) szóval, amint egyesek teszik, akik az igeszakasz jelentését ekképpen fogalmazzák meg: a békesség fog járni a hívők előtt, mintegy az életük vezetőjeképpen. Én azonban inkább azon a véleményen vagyok, hogy épp ellenkezőleg, a hívőket írja le ezzel, mintha azt mondta volna: „Aki Isten előtt járt békességet fog élvezni". Azaz, mikor az igaz emberek meghalnak, különféle munkálkodásuk befejeződik, és útjuk véget ér, a békességre és a nyugalomra hivatnak el. „Nyugosznak ágyaikon", mivel még nem élvezik a tökéletes áldottságot és dicsőséget, hanem várnak a feltámadás utolsó napjára, mikor minden tökéletesen helyre lesz állítva, s úgy vélem, Ézsaiás erre gondolt.

Megkérdezhető azonban: „Vajon az igaz emberek nem élveznek békességet, amíg élnek?", mert a hit gyümölcse, hogy „a ti béketűréstek által nyeritek meg lelketeket" (Lk21:19). Noha a hit békességet hoz létre a szívben (Rm5:3), a különböző viharok és zivatarok mégis ide-oda dobálnak, s ebben az életben soha nem leszünk annyira nyugodtak és békések, mint mikor majd az Úr Magához vesz bennünket. Békés és nyugodt tehát az igazak halála (Zsolt116:15), mert előtte „drága az ő kegyeseinek halála", a gonoszoké azonban viharos.[1109] Ebből azt is megtanuljuk, hogy a lelkünk halhatatlan. Ha ugyanis a lelkeinknek nem volnának érzései (amint azt néhány fanatikus képzeli), nem élvezhetnék a „békességet". Azaz, azért élvezik a békességet és a nyugalmat, mert Krisztusban élnek.

3. *És ti közelgjetek ide, szemfényvesztő fiai*. Miután beszélt a jó emberek boldog és békés haláláról, nagyon hevesen kitör a gonoszok ellen, akik nem szűnnek meg aljas és szégyenteljes életet élni, s nem indulnak meg a hívők halálán. Amint elmondta, hogy a jó emberek békességet élveznek, most azzal fenyeget, hogy a gonoszok osztályrésze a szüntelen háború lesz. Azt tanította, hogy Isten szent szolgáinak a halál egyfajta rejtekhely lesz, ahol meghúzódnak a forgószél, a vihar, és más fergetegek elől, hogy aztán a gonoszságok legrosszabbikával fenyegethesse Isten makacs megvetőit. Itt észre kell vennünk az ellentétet az Isten előtt járó jó emberek és a gonoszok között, akik nem szűnnek meg lázadó módon ellenszegülni Istennek. Előbbieknek békességük lesz, mikor meghalnak, utóbbiaknak nem lesz békességük az életük során, s félelmetes kínzásokat tapasztalnak meg a halálban.

[1107] "Pource que c'est une chose avenue depuis peu d'annees." "Mivel ez az esemény csupán pár éve történt."

[1108] „A kifejezés jelentése: 'Aki egyenesen jár előtte', azaz folytonosan tartja magát a szabályokhoz, nem fordul el attól se jobbra, se balra, s egyenesen halad az úton az Úr által mutatott végcél, vagy jel felé, az apostol példájának megfelelően (Fil3:14)." – *Vitringa*.

[1109] "Mais celle des meschans est effroyable." "A gonoszoké azonban félelmetes."

Rájuk parancsol, hogy álljanak Isten ítélőszéke elé, amit pedig elkerülni reméltek az álruháikban, ezért kijelenti, hogy semmit sem érnek el az ellenkezésükkel, mert akaratuk ellenére vitetnek majd oda. Minél keményebbek voltak, annál nagyobb felindultsággal kellett hozzájuk fordulni. Ezért a próféta nyersesége nem lehetett szélsőséges sem az ostobaságuk felrázásában, sem a büszkeségük letörésében. S valóban közismert, mennyire pökhendi volt a zsidók önteltsége a leszármazásuk okából, amiért aztán a próféták gyakorta rombolták le gőgösségüket és büszkeségüket, s állították, hogy nem Ábrahám gyermekei, mivel elfajzottak és árulók voltak.

Ezen az alapon nevezi Ézsaiás őket „parázna magvának". Hasonlóképpen Ezékiel is megfeddi őket: „atyád az Emoreus és anyád Hitteus asszony" (Ezék16:3). Hasonló kifejezésformákkal sokszor találkozunk a Szentírásban. Azaz, leveri tűrhetetlen arcátlanságukat, s bár nem akarják és vonakodnak, előrángatja őket, nehogy azt higgyék, hogy elkerülhetik Isten ítélőszékét.

4. *Ki felett örvendeztek?* A próféta megmutatja: nincs ok, amiért a zsidóknak olyan büszkén kellene dicsekedniük a születésükkel, látván, hogy gúnyolták Istent és a prófétákat. Azt gondolták, hogy emberekkel van dolguk, mikor elutasították az Ígét, ahogyan napjainkban is látjuk, amint a gonosz emberek, miközben félelem nélkül megvetik Isten tanítását és kinevetik a szolgálóit, mindazonáltal Isten nevével takaróznak és azzal hamisan dicsekszenek. Ez az oka annak, amiért a próféta érzékenyen érinti és komolyan korholja őket.

Ki ellen tátjátok fel szátokat? A szavak jelentése ez: „Mikor a nyelveteket Isten ellen fordítjátok és gúnyoljátok Ígéjét, azt hiszitek, hogy halandó emberrel van dolgotok?" A kérdés („Ki ellen?") azt jelenti, hogy a színleléshez és a leplezéshez folyamodtak az istentelenségüket elrejtendő. A gonosz emberek ugyanis nem vallják meg, hogy Isten ellen lázadnak, sőt még panaszkodnak is, hogy nagyon igazságtalanul bánnak velük. Őket azonban elő kell vonni a világosságra, s meg kell győzni gonoszságukról, mert ha van Isten a mennyben, háborút vívnak ellene, támadván és elvetvén Ígéjét, mesének tekintve azt.

A „szájat feltátani" és a „nyelvet ellene fordítani" ugyanazt jelenti, kivéve hogy ezekkel a kifejezésekkel teljesebben írta le gonoszságukat, mert nemcsak elvetették Istent, de még gúnyolták is. A szív belső megvető beállítottsága indította őket a nyílt gúnyolódásra és istenkáromlásra, így a kegyvesztettségtől való semmiféle félelem sem indította meg őket.

Paráznának magva, a ki paráználkodol. Végül arra a következtetésre jut, hogy áruló gyermekek, hazugság magva, s joggal feddte meg őket úgy, hogy ők a „parázna magva", mert efféle megvetés nem volt található Ábrahám gyermekeiben. Ebből megtanuljuk, miképpen kell kezelni a gonosz embereket, s mekkora szigorúsággal kell őket megfeddeni, hogy ne hízelegjenek maguknak, s minél jobban megvetik mindazt, ami Isten nevében van felmutatva, szentségtörő gonoszságukat annál inkább le kell leplezni és a nyilvánosság elé kell vinni.

5. *A kik lángoltok*. Mások így fordítják: „Örömeteket lelitek", vagy „vigaszt leltek". A próféta azonban a Szentírásban gyakran megtalálható hasonlatot használ, ami rendkívül jól illik a szóban forgó témára, mert az Úr azt a hevességet, amivel a bálványimádók sietnek, egy szajha szerelméhez hasonlítja, amitől a szegény nyomorult emberek úgy lángra lobbannak, hogy vakbuzgóság viszi őket előre (Jer3:1, Hós2:2, 4:5). A bálványimádóknak nincs mértékletessége, s nem engedik magukat eltéríteni az őrültségüktől semmiféle érvvel. Isten szemében a bálványimádás a paráznaság nagyon aljas fajtája.

Minden tölgyfa alatt, vagy *az istenekkel*.[1110] Az אלים (*elim*) szót egyesek „Isteneknek", mások „tölgyeknek" fordítják. Én mindenkinek szabadságot adok akármelyik olvasat elfogadására, mert a próféta szavainak jelentése ugyanaz lesz, s az igemagyarázók mind egyetértenek abban, hogy itt a bálványimádást kárhoztatja. Nem vitatkozom tehát az olvasatot illetően, bár valószínű, hogy ugyanazt ismétli kétszer a héber írók szokásának megfelelően

[1110] A Károli-fordítás szerint: *Minden zöld fa alatt – a ford.*

konkrét és általános formában, azonban a próféta a kétértelmű szó használatával „az istenekre” utal.

Feláldoztok gyermekeket.[1111] Még keményebb kirohanást intéz a zsidók ellen, és megmutatja, hogy nem Ábrahám valódi magvát képezik, látván, hogy mindenféle babonával szennyezik be magukat. Annak következtében, hogy a zsidók gyönyörködtek az efféle praktikákban, a próféta feltárja hitványágukat. „Valóban a vallás neve alatt kerestek menedéket, de én kijelentem, hogy bálványokkal paráználkodtok”. Ezen a módon helyes volt leleplezni és kimutatni azt a gonoszságot, amelyet az aljas és rosszindulatú emberek különféle kifogások alá próbálnak meg elrejteni. Ezért a próféta bátran ellátja feladatát, mikor ezeket az embereket Isten ítélőszéke elé idézi és bűnösnek nyilvánítja, noha minden módon megpróbálják mentegetni magukat. Kimutatja, hogy paráznák, s undorító bálványimádással eltávolodtak Isten törvényétől, s megemlít egyfajta megdöbbentő, sőt átkozott és szörnyűséges imádást, nevezetesen a „gyermekek feláldozását”, amiből meglátható, mennyire erős a tévelygés lelke, ha egyszer az emberek elfordultak Istentől. A Sátán oly módon ragadja meg elméiket (2Thessz2:9), hogy teljességgel az őrületbe és a dühöngésbe kergeti őket. Azoknak, akik nem vonakodnak feláldozni a saját gyermekeiket azon az alapon, mintha ez törvényes áldozat lenne, a dühöngő őrültség állapotában kell lenniük.

Gyermekeiknek eme barbár gyilkosai mégis akartak valamiféle látszatot kelteni, mert a bűnüket Ábrahám példájával leplezték, aki nem kímélte (1Móz22:16) egyszülött fiát, s az ókori héber szerzők bűnös utánzásnak (κακοζηλια) nyilvánították, hogy „ha Ábrahám fiai vagyunk, nekünk sem szabad kímélni a gyermekeinket”. Ábrahám ezt (1Móz22:2) ugyanis Isten parancsára tette, ők viszont a saját elhatározásukból, anélkül, hogy Isten megparancsolta volna. Rendkívüli példa volt ugyanis, mikor az Úr akarta próbára tenni és bizonyítani Ábrahám hitét. Emellett Izsák nem áldoztatott fel, mert az Úr megelégedett Ábrahám jószívű és készséges akaratával (1Móz22:12). A zsidók azonban lemészárolták gyermekeiket. Ez tehát perverz és kárhozatos utánzás volt, mert nagyban különböztek ősatyjuktól. Ezt gondosan meg kell figyelnünk, mert a babonák nagy része a bűnös utánzás (κακοζηλια) eme forrásából származik. Az emberek elhamarkodottan és válogatás nélkül belekaptak mindenbe, amit atyáik tettek.

6. *A csiszolt kövek között*, vagy *a folyó részeiben*.[1112] Ugyanazt a témát folytatja, s különféle módokon feddi meg a babonát, ami Júdeában mindenütt eluralkodott, mert egyetlen hely sem volt teljesen mentes a bálványimádástól. Nem volt szikla, sem folyó, sem völgy, sem sarok, ahol ne állították volna fel babonáik szobrait. Megvoltak a ligeteik és a hegyeik, melyekben a pogányok mintájára áldoztak.

Akár a „csiszolt kövek”, akár a „folyó részei” olvasatot fogadjuk el, a jelentés ugyanaz lesz. A próféta úgy érti: a zsidók maguk választották ki az istentiszteletük módját, s elfordultak attól a szabálytól, ami a törvényben volt lefektetve. Következésképpen mindenféle istentisztelet, amit maguk választottak, utálatos volt és bűnös, mert a vallás és az istentisztelet terén csakis Isten hangjára szabad odafigyelnünk. Ha „csiszolt köveknek”vesszük a szavak jelentését, úgy Ézsaiás a törvény ama részének megvetését rója fel, melyben Isten megtiltotta a faragóvas használatát (2Móz20:25) az oltár építésére használt kövek véséséhez, és faragásához, mert nem akarta, hogy áldozatokat az oltáron kívül máshol is bemutassanak. De mivel a pogányoknak szokásuk volt templomot állítani a források, vagy a folyók mellett, a másik olvasat ugyanúgy megfelelő lesz.

Azok, azok a te részed. Az „azok, azok” ismétlése nagyon hangsúlyos. Ez a szó jelenthet engedélyezést, mintha az Úr megengedte volna a zsidóknak praktikáik folytatását, mert elhagyták Őt és többre becsülték a bálványokat és a hamis istentiszteletet. Mintha ezt mondta volna: „Menjetek, áldozzatok a bálványoknak” (v. ö. Ezék20:39). Én hajlok ennek az

[1111] A Károli-fordítás szerint: *megöltök gyermekeket – a ford*.
[1112] A Károli-fordítás szerint: *A folyónak sima köveiben – a ford*.

olvasatnak az előnyben részesítésére, mintha ezt mondta volna: „Rátok hagyom a koholmányaitokat, s megengedem, hogy teljesen odaszánjátok magatokat azoknak, lemondván jogaimról, mert semmi közöm hozzátok, árulók és hitehagyók”. De kétségtelenül utal arra a mózesi igeszakaszra is, ahol Mózes szájával mondta az Úr, hogy Ő lesz népének öröksége, ezért meg kell elégedniük egyedül Vele (4Móz18:20). Ezt követte Dávid is, aki maga mondta: „Az Úr az én osztályos részem és poharam” (Zsolt16:5). Mivel tehát a zsidók elszakadtak Istentől és a bálványokat követték, az Úr joggal parancsolta meg nekik, hogy tartsák meg maguknak a bálványokat és tudtul adja, hogy semmi köze sincs hozzájuk.

Töltöttél nékik italáldozatot is. Folytatja a babonaságok felsorolását, s megerősíti a kijelentést, miszerint visszautasították és elvetették Őt, mert hamis isteneknek idegenítették el mindazt, amit egyedül Magához tartozónak akart. A zsidók persze válaszolhattak úgy a próféta minden egyes szavára, hogy ők csak az Istent akarták tisztelni. A próféta azonban nem törődik ezekkel az üres és felszínes kifogásokkal, mert Isten haragját kiváltotta a hamis istentisztelet, s minél jobban felszították azt, annál állandóbb volt és annál tovább tartott. Ebből megtanuljuk, mekkora józanságot kell megőrizni az istentiszteletben, hogy csakis az Ő Ígéjétől függjünk, mert bárki, aki a legcsekélyebb mértékben eltér attól, nemcsak a munkáját veszíti el, de Isten haragját is fellobbantja, Akinek a fenségét ezzel gonoszul megsérti és minden tőle telhetőt megtesz annak kisebbítésére.

És én jó néven vegyem-é ezeket? Fordítható így is: „Megbánjam talán?” Ezt a fordítást fogadták el a legáltalánosabban, mert meg akarja adni az okot, miért bünteti a népet. Mintha azt mondta volna: Mikor bosszút állok ezekért a vétkekért, megbánjam talán?” Az általam követett fordítás azonban számomra előnyösebbnek tűnik: „Örömöt, vagy vigasztalást leljek az általatok felkínált áldozatokban?” A bálványimádók ugyanis rendszerint örömüket lelik a saját agyszüleményeikben, s azt képzelik, hogy Isten is örül mindennek, amit ők örült és dühödt buzgósággal űznek. Nem felesleges tehát ez a kérdés, mert az emberek azt hiszik, hogy Isten is olyan, mint ők, s mindent elfogad majd, ami nekik maguknak is megfelelő. Épp ellenkezőleg, Isten kijelenti, hogy semmit sem fogad el, csak ami megegyezik az Ő Ígéjével.[1113]

7. *Magas és felemelkedett hegyen*. Megint megismétli a hasonlatot, amire korábban már vetettünk egy pillantást. A babonás emberek a bálványaikkal paráználkodnak, mivel elhagyván az Íge egyszerűségét, megszegik annak a szent házasságnak a korlátait, melyre Isten lépett velük, és a Sátánnal prostituálják magukat. Most viszont Ézsaiás valamennyivel többet is akart mondani, mert mikor azt mondja, hogy ágyaikat magaslati helyre helyezték, ezalatt azt érti, hogy egyáltalában nem szégyellik szégyenletes viselkedésüket. Mint ringyó, aki minden szégyenérzetét elveszítette, nem fél az emberek tekintetétől és nem törődik a hírnevével, úgy követtek el ők is paráznaságot a magasztos és tisztán látható helyeken. Az oltárokat és a ligeteket „ágyakhoz” hasonlítja, melyekben az átkozott bűnt elkövették, az embereket pedig, akik ezeken áldoztak, a pimasz és szemérmetlen ringyókhoz. Ami az egyesek által vallott véleményt illeti, miszerint ez azokra a tivornyákra vonatkozik, melyeket az áldozati lakomákon rendeztek, nincs jó alapja.

Áldozni áldozatot. Itt szóképek nélkül írja le, milyen az a paráznaság, amelyet éppen fedd, nevezetesen hogy a bálványoknak áldoztak. Valóban igaz, hogy azt képzelték: így cselekedvén Istennek engedelmeskednek, az Úr azonban mindent elutasít, amit az emberek a saját jótetszésüknek megfelelően agyalnak ki, és utálja az efféle kicsapongásokat.

8. *Az ajtó és ajtófél mögé*. Hosszasan időzik a már említtet bűnön, hogy az emberek ne hízeleghessenek maguknak tovább a koholmányaikkal. Valószínű, hogy Ézsaiás Mózes

[1113] „Jehova megkérdezi: ’Vigaszt leljek ezekben a dolgokban?’ Rázzam ki elméméből és temessem a feledés homályába felháborodásomat, ami a ti szörnyű bűneitekből fakad, s hagyjam azokat büntetlenül? A jelentést a Septaguinta pontosan kifejezi: επι τουτοις ους ουκ οργιστησομαι, Ne dühödjek fel ezeken a dolgokon?, amit Jeromos is követett: ’Nunquid super his non indignabor?’” – *Rosenmüller*.

szavaira céloz, amikkel az Úr azt parancsolta nekik: a törvény szüntelen előttük legyen, írják fel házuk ajtófeleire és kapuira, kössék karjukra és öltözetük rojtjaira, hogy szüntelen emlékeztesse őket a kötelezettségeikre (5Móz6:9, 11:20). A zsidók azonban épp ellenkezőleg, beszennyezték ajtóikat és ajtófeleiket a bálványok jeleivel, s egyetlen sarkot sem hagytak szabadon, vagy tisztán az efféle mocsoktól. Így tehát idővel mindenütt elfelejtették Istent és a törvényt, s a helyükre a saját vágyaik izgalmait tették.

Ágyadat... megszélesítéd. Megint megismétli, amit korábban mondott, s visszatér ahhoz a mondathoz, hogy a zsidók a legaljasabb módon paráználkodnak a bálványokkal, mikor azt hiszik, hogy Istent tisztelik, mert nem követik az Íge szabályait. Ez ugyanaz, mint mikor az asszony elhagyván a férjét, szabadon paráználkodik a bordélyházban, s mindenkit fogad, aki csak jön, mintha az ágya egy nagy síkság lenne, mely nagy tömeg befogadására alkalmas.

Ezért mondja, hogy leleplezte, mert félretéve házas állapotát, megengedte, hogy mások is meggyalázzák és megbecstelenítsék. Isten ugyanis a férj szerepét tartja fenn, Akinek alá kellett volna vetnie magát, de új férjeket keresett, s megszegte a házastársi kötelékeket. Annak kimondásával írja le súlyos bűnüket, hogy a zsidók saját maguktól fordultak úgy a bálványokhoz, ahogyan a szemét nő fut a férfi után vakbuzgó módon.

Szeretted ágyukat, a merre csak láttad. Más képpel vádolja őket hirtelen szerelemmel, mert mint egy szempillantás alatt hirtelen és gyorsan bármely helyre odasiettek. Sőt még azok elhamarkodottságát is feddi, akik azt hiszik, hogy eszesek az istentiszteletben, s a saját jótetszésüknek megfelelőn választanak helyeket. Ez az eszesség azonban ördögi, mert Isten megparancsolta, hogy tartsuk a szemünket Őrajta és az Ő Ígéjén, tehát minden más előtt csukjuk be.

9. *És menél a királyhoz olajjal*. Itt a próféta másik, az előzővel szoros kapcsolatban álló bűnt fedd meg. Az istentelenség ugyanis különféle hibákat nemz, s fájdalmas és zavaros aggodalomba kergeti a könnyelmű és az istenfélelmet nélkülöző elméket. Helyénvaló ugyanis, hogy akik elvetik a megnyugvást Istenben, hányattassanak, vagy inkább fel, s alá űzessenek. Ezért tehát megfeddi a zsidókat, akik sokat és hosszan munkálkodtak a gonoszok támogatását megszerzendő, azaz megpróbálták az egyiptomiakat az asszírok elleni támadásra rávenni, majd mikor csalatkoztak ebbéli reménységükben, elkezdték magukat alárendelni a babiloniaknak. Mikor a szíveik elidegenedtek Istentől, máshonnan kerestek segítséget, de nagy munkával és költséggel csak komolyabb megpróbáltatásokat vontak magukra. Sőt, miközben az Úr nyugalmat biztosít a népének, hogy békességben munkálkodhassanak, a gonosz emberek, amint meg van írva: „hiába kelnek fel korán, fekszenek későn, s eszik a fáradsággal szerzett kenyeret” (v. ö. Zsolt127:2), mégsem szereznek egy petákot sem, mivel mindazt, amit tesznek, Isten felhatalmazása, vagy vezetése nélkül teszik. A Lélek pedig azt a büntetést szabja ki rájuk, hogy folytonosan vándoroljanak, a kétség és a bizonytalanság közepette hányódjanak, és soha ne leljenek elméikben nyugalomra.

10. *Nagy útadon megfáradál*. Úgy érti, fölösleges és haszontalan munkát végeztek, mikor nem követték Istent. Hiába fárasztják magukat, amint már elhangzott, mert soha semmi nem lehet sikeres, amit Isten ellenében próbálnak elvégezni. Emellett elmésen teszi nevetségessé azok gonosz praktikáit, akik inkább azt választják, hogy szüntelen fáradozással emésszék magukat, semhogy nyugodtan oda mennének, ahová Isten hívja őket.

És még sem mondád: mind hasztalan! Azaz, „noha láttad, hogy munkálkodásod haszontalan, mégis makacsul kitartottál és követted céljaidat, pedig mikor látják, hogy sikertelenek, még a bolondok is megtérnek”. Az embereknek tehát makacsoknak és kétségbeesetteknek kell lenniük, mikor mesterkedéseik boldogtalan és sikertelen vége nem készteti őket annak a kérdésnek a feltételére: Mit csinálsz? Jeremiás vet egy pillantást erre a makacsságra, csak más szavakkal, mikor azt mondja: a zsidók voltak annyira vakmerőek, hogy kimondták: „mi a magunk gondolatai után megyünk, és mindnyájan a mi gonosz

szívünk hamisságát cselekeszszük" (Jer18:12). Itt azonban azt az ostobaságot korholja, mely annyira megvadította őket, hogy nem voltak képesek elismerni ostobaságukat, és megtérni, majd a helyes útra lépni.

Életre leltél a kezedben.[1114] Az „élet" itt egyesek szerint „élelmet" jelent, mintha a próféta ezt mondta volna: „A munkálkodásod akkora örömet okozott neked, mintha a saját kezeddel szereztél volna élelmet magadnak".[1115] Mások a „kézben levő élet" alatt az örömöt, vagy a legnagyobb élvezetet értik, s mindkét magyarázat ugyannak felel meg.

Valamennyivel azonban nehezebb megválaszolni a kérdést, hogy „Komolyan, vagy ironikusan beszél?" Ha a szavakat szó szerinti értelemben vesszük, a jelentés ez: „Nem szomorkodtál, mert a szerencse látszólag melléd pártolt egy időre". Mikor a hitetlenek elérik, amire vágynak, még jobban felbátorodnak a hitetlenségükben a közmondás szerint: „Az embereket a gazdagság megvakítja". S különösen akkor van ez így, ha az emberek elhagyják Istent és a saját útjaikat járják a saját elképzeléseik szerint, mert ekkor félelem nélkül meg is vetik Istent. Tekinthetjük azonban a szavakat ironikusaknak is: „Miképpen van az, hogy nem gondoljátok meg a lépéseiteket, és nem tértek meg? Miért nem ismeritek el ostobaságotokat? Azért, mert életet tartotok a kezetekben, és mert minden dolgotok virágzik?"[1116]

Én az utóbbi fordítást tartom jobbnak, bár nem vetem el az előbbit sem. A történelemből elég világos, hogy a zsidóknak semmi jó okuk sem volt büszkélkedni a gazdagságukkal, vagy a sikereikkel, mert a szövetség, melyre először az egyiptomiakkal, majd az asszírokkal, végül pedig a babiloniakkal léptek, pusztító és végzetes volt a számukra, s tapasztalatból tudták meg mennyire elhamarkodottak voltak a szövetségesek segítségül hívásában. Ezért a próféta joggal gúnyolja őket azzal, hogy „a kezükben van az életük". Ezzel a nép ostobaságának eme leírását fokozza, akik a saját pusztulásuk felé sietnek előre, s makacsul a romlást hozzák magukra, miközben még bolondokként is tanulniuk kellett volna azokból a nyomorúságokból, melyeket átéltek.

10. *Kitől féltél és rettegtél*. Itt még hevesebben tör ki a zsidók ellen, mivel híján voltak az istenfélelemnek, noha dicsekedtek szentségükkel és a vallás üres titulusa alatt kerestek menedéket. A képmutatók nemcsak kecsegtetik magukat a babonáikkal, hanem még a köznép is szenteknek és kegyeseknek tartja őket. Ezért gőgösen és pimaszul viselkednek Istennel és az emberekkel egyaránt. A próféta azonban kijelenti, hogy a valódi istenfélelem nem létezhet ott, ahol az istentisztelet nem tiszta és nem egyezik meg az Ő Ígéjével. Minden, az emberek által kialakított véleményt az elfogadható istentiszteleti formákról, melyekhez a babonás személyek igazodnak, abszolút gonoszságnak és ostobaságnak jelent ki, így tehát se istenfélelem, se vallás nem volt közöttük, noha hatalmasan dicsekedtek az álarcaikkal.

Sőt, vallásos ceremóniáikkal, mint nyilvánvaló bizonyítékokkal azt mutatják ki, hogy se tisztelet nincs bennük Isten iránt, se istenfélelem. Isten ugyanis Mózes által arról tesz bizonyságot: megkísérti őket, hogy vajon szeretik-e Őt teljes szívükből, mikor megengedi, hogy a hamis próféták babonaságot és bálványimádást próbáljanak meg velük elfogadtatni (5Móz13:3). Mindenki tehát, aki hozzájuk menekül, azt mutatja meg, hogy semmiféle istenfélelem sincs benne, ha ugyanis felmérnék, hogy egy napon majd számot kell adniuk Neki, nem merészelnék ennyire vakmerően lábbal taposni a parancsolatait.

[1114] A Károli-fordítás szerint: *erőd megújulását érezéd, így nem levél beteg – a ford*.

[1115] "Comme si tu eusses gaigne ta vie en travaillant de tes mains." "Mintha az életedet a saját két kezed munkájából nyerted volna."

[1116] „Dathius ekképpen fordítja a héber szöveget: 'Megtaláltad életedet, ezért nem érzed a betegségedet.', majd hozzátesz egy megjegyzést: 'A kifejezést (életed) a próféta ironikusan használja a bálványok megjelölésére, melyek az élet helyett a pusztulást hozták a népre. Azért nevezi ezeket kézben levő életnek, mert minden képességüket bevetették az elkészítésük során.' Számomra a legegyszerűbb jelentésnek az tűnik, hogy 'a kézben levő élet' vagy az erejüket, vagy az élethez szükséges, kézzel megszerzett dolgokat jelenti, így az igeszakasz jelentése: 'Még mindig azt hiszed, hogy ezzel a munkálkodásoddal erőre és támogatásra teszel szert?'" – *Rosenmüller*.

És rólam meg nem emlékezél. Mikor azt panaszolja, hogy elfelejtették, megmutatja, hogy a makacs gonoszság okából harcoltak Isten ellen, s nem tudatlanságból vándoroltak el Mellőle, mivel, rendelkezvén a szent élethez szükséges biztos szabállyal, szándékosan szakadtak el attól, s szegték meg a Neki tett ígéretüket. Komolyan fontolóra kell vennünk, mennyire félelmetes a dörgedelem, amit a képmutatók ellen intéz, akik minden fenyegetésen gúnyolódnak és hiábavaló álruhákba öltöznek, mikor kijelenti, hogy híján vannak az istenfélelemnek, hazugok, és elfelejtették Őt.

Nem azért, mert nyugton vagyok?[1117] Itt én helyesnek tartottam beszúrni a „mert" szót, amit azért kell megtenni, hogy jobban kiemeljük a próféta szavainak jelentését. Azok ugyanis, akik nem szúrják be ezt a szót, rengeteg tévedésnek teszik ki magukat az igeszakasz magyarázata során, azt pedig tudjuk, mily gyakran használják ezt a kifejezésmódot a héber szerzők. A próféta azért feddi meg a zsidókat, amiért visszaéltek Isten elnézésével és türelmével, amitől inkább a szívüknek kellett volna meglágyulni. Azonban az emberek gonoszsága olyan, hogy vakmerőbbé teszi őket a vétkezésben, s elhiteti velük, hogy büntetlenül tehetnek, amit csak akarnak.

Ennek megfelelően az igevers eme utolsó mondatában a ו (*vav*) kötőszót a *mert tehát* kifejezéssel fordítom. „*Tehát* azért nem féltek tőlem, *mert* békén maradtam, pedig inkább meg kellett volna olvadnod a jóságomtól". Ebből arra következtetünk, hogy a zsidók nem panaszkodhattak Isten rendkívüli szigorúságáról, mivel hosszú ideig eltűrte üzelmeiket, ők pedig csak egyre rosszabbakká váltak annak következtében, hogy mentesek maradtak a büntetéstől. Szükséges volt tehát teljesen más jellemet felöltetnie, s komolyabban megbüntetni a vétkeiket.

12. *Én jelentem meg igazságodat*. A próféta kijelenti, hogy az Úr tovább már nem tűri, amit eddig eltűrt, s ettől kezdve más módszert kell alkalmaznia. Ironikusan „az ő igazságuknak" nevezi, mert ezalatt mindazt a gonoszságot és tévelygést érti, amitől beszennyeződtek és megromlottak, mintha azt mondta volna: „Megmutatom, micsoda természete van a ti igazságotoknak". Amíg Isten „békén marad", a leghamisabbak és a legszentségtelenebbek „igazaknak" tűnnek. Mikor azonban az Úr beül az ítélőszékébe, az embereket elővonja rejtekhelyeikről, s aljasságuk nyilvánosan feltárul. Így tehát a próféta azt mondja: a legnagyobb gonoszság is „igazságnak" tűnik a világban, amíg az Úr békén marad, de végül majd szertefoszlik, mert az emberek, miután hosszasan és sokat kecsegtették magukat, végül megérzik, hogy Ő az ő bírájuk.

És csinálmányaid nem használnak néked. Ez arra a következményre vonatkozik, amely alapján majdnem mindig ítélnek az emberek, mert nem azt kutatják, hogy egy dolog igazságos, vagy igazságtalan, hanem azt hiszik, hogy bármit, ami a hasznukra válik, el kell fogadni. A próféta tehát azzal fenyeget, hogy minden munkájuk, amiktől valami hasznot reméltek, romboló hatással lesz rájuk.

13. *Ha kiáltasz: szabadítsanak meg téged csapataid*.[1118] Bővebben szól arról, amit futólag érintett az előző versben, hogy amikor megszorulnak, meg fognak szégyenülni, mert a „szabadítsanak meg" feltételes mód azt jelenti: „Nem teszik meg". Utal arra, amit korábban mondott (9. vers), „menél a királyhoz olajjal". S ennek megfelelően adja a „csapatok" nevet mindazoknak a védelmi eszközöknek, melyek által a zsidók biztonságban hitték magukat. Ezekben bízva ugyanis minden bűnbe belevetették magukat, mintha bizonyosak lennének abban, hogy elkerülik a büntetést, mivel minden oldalról meg vannak erősítve és őrizve. Az Úr azonban megmutatja, mennyire haszontalanok a csapatok, melyek az Ő felhatalmazása nélkül gyűltek össze. A „kiáltás" itt azt a csapást jelenti, ami majd sújtja őket, mert a szövetségeikre és a szövetségeseik segítségére támaszkodva úgy hitték, hogy szilárd békét élveznek, mintha korábban még soha nem lettek volna becsapva. Az Úr azonban kijelenti,

[1117] A Károli-fordítás szerint: *vagy azért nem félsz engem, hogy hallgatok már régtől fogva? – a ford.*
[1118] A Károli-fordítás szerint: *szabadítson meg téged bálványid raja - a ford.*

hogy mindazok a katonai védőművek, melyeket összeszedtek maguknak, semmi hasznukra sem lesznek. Megvetendő és átkozott az a bizalom, amit az emberek Istent elhagyván az evilági dolgokba, vagy az emberi oltalomba helyeznek (Jer17:5). Korábban feddésként mondta a nép ellenében, hogy nem elégedtek meg Siloah csendes vizeivel, hanem a gyors és féktelen folyók birtoklására vágytak, melyek végül elborították őket (Ézs8:6). Ez ténylegesen bekövetkezett, mert az asszírok és az egyiptomiak, végül pedig a babiloniak nemcsak haszontalanoknak bizonyultak, de még pusztítóknak is a zsidók számára, akiknek pedig a szövetségeseik voltak.

A ki bennem bízik. Ezután következik az ellentét, melyben arra szólítja fel őket, hogy Istenben bízzanak, ami egyrészt a minden gonoszság ellen alkalmazandó orvosság, másrészt minden gonoszság a hitetlenségből és a bizalmatlanságból fakad. Ami pedig az örökség ígéretét illeti azok számára, akik Istenbe vetik reménységüket, megfelel ennek: „Mi mást kerestek, hogy biztonságban és szilárdan megmaradjatok, és az örökségetek se sérüljön? Én vagyok az, aki ezt meg tudom tenni. Mert ki hozott benneteket ebbe az országba? Ki adta azt a birtokotokba? De mégis Egyiptom után futtok, s emberektől vártok segítséget, aminek csekély haszna lesz, az én segítségemmel pedig nem törődtök”.

Örökségül bírja a földet. Nincs kétségem afelől, hogy az „örökség” szó alatt Júdeát érti, melyben a zsidók biztonságban megmaradni vágytak, mert utána a „szent hegyét” említi, azaz azt a hegyet, amelyen a templom felépült. Így mikor a zsidók nem tulajdonították Istennek azt, ami Hozzá tartozott, nevezetesen, hogy ügyeink bámulatosan fognak alakulni, ha az Úrban bízunk, ha viszont elvetjük az Iránta érzett bizalmat, akkor természetesen nem kell csodálkoznunk azon, ha ingadozunk és különféleképpen ide-oda hánykolódunk. Mikor a hegyet, amire a zsidók majd visszahozatnak, „szent hegynek” nevezi, ezalatt azt érti, hogy az élet és annak minden kényelme nem önmagában kívánatos, kivéve, hogy imádhatjuk Istent. Az emberi élet végcélja ugyanis az, hogy Istennek lehessen egy népe, akik megadják Neki a tiszta istentiszteletet. Tartsuk tekintetünket tehát mindig Isten tiszteletén és szolgálatán, ha életre, vagy szabadulásra, vagy az élet bármiféle kényelmére vágyunk.

14. *És szól egy szó: Töltsétek, töltsétek*. Mivel az ígéret, miszerint aki az Úrban reménykedett, birtokolni fogja a földet, nevetségesnek vélhető (mert nem sokkal ezután kiűzettek róla), a még mindig megmaradt hívők kedvéért adatik ez a második ígéret, mellyel elkötelezi Magát, hogy noha elűzettek Kánaán földjéről, és messzi országba lettek száműzve, mégis visszahozatnak majd oda. Ezzel tehát annak a kételynek megy elébe, mely felmerülhetett, hogy a jó emberek ne essenek kétségbe a fájdalmas és hosszadalmas száműzetés alatt, vagy azt képzeljék, hogy Isten ígérete nem teljesedhetett be. Egyesek úgy magyarázzák a jelentését, hogy az Úr igazi és hűséges prófétákat fog küldeni az egyház megtisztítására azoktól a botrányoktól, melyekkel a hamis próféták és a gonosz vezetők rontották meg, amint korábban megmutatta, hogy tőlük származott a tönkremenetel oka. Ezért úgy vélték, hogy ez a jobb és boldogabb állapot ígérete. Ez a magyarázat azonban rendkívül erőltetett, ezért én inkább az előzőt fogadom el, miszerint egy időre a zsidóktól ugyan elvétetik az a föld, de az Úr mégis helyre fogja őket állítani, s elrendeli az utak kiegyengetését azért, hogy visszahozza őket.

Ez az igeszakasz egyezik azzal, amit korábban vizsgáltunk (Ézs40:1-4), melyben az Úr azt parancsolta, hogy vigasztalják népét, hirdessék és hozzák nyilvánosságra a Júdeába történő visszatérést, és tisztítsák meg az utakat. Annak következtében ugyanis, hogy bezárattak Babilonba, mint egy koporsóba, továbbá az utazás hosszúsága és nehézsége, valamint a közöttük elterülő hatalmas pusztaság miatt aligha lehetett bármi reményük is a szülőföldre való visszatérésre. Helyes volt tehát, hogy Ézsaiás nem kezelte könnyedén ezt a dolgot, nehogy megrettentsék őket a köztes hegyek, vagy a tenger, vagy bármi más akadály.

Készítsétek az útat. Círuszhoz és Dáriushoz szól, akiknek az elméjét az Úr felindította az út megnyitására és a zsidóknak védelem biztosítására. Mintha azt mondta volna, hogy az

Úr szolgálókat fog küldeni, akik egyelőre ismeretlenek a számukra, s akik közreműködésével „elkészíti az utat” és kihozza a népet. A szónoki megszólítás, mellyel közvetlenül hozzájuk szól, nagyobb erőt hordoz, mintha harmadik személyben beszélt volna. Azzal, hogy megparancsolja nekik, *vegyenek el minden botránkozást*, azt mutatja meg, hogy nincs okuk az utak nehézségeitől és akadályaitól megrettenni, melyeket az Úr könnyedén „elvesz”, valahányszor csak jónak látja.

Népem útáról. A visszatérés reménysége abban foglaltatik, hogy az Úr eldönti: visszahozza népét és ismét beviszi őket a Kánaán földjére. Ennélfogva noha nem volt más út, egynek azonban mégiscsak lennie kellett, s minden korlátot és akadályt el kellett távolítani, mert az Úr ígérte meg a visszatérésüket, következésképpen Ő a vezetőjük az utazás során.

15. *Mert így szól a magasságos és felséges*. Megerősíti az előző kijelentést a népnek a fogságból történő helyreállításáról. Ezt a verset azonban kétféleképpen magyarázhatjuk: a próféta vagy a jó emberek szívében esetleg feltámadó kétely elébe megy, s így vet össze egymással ellentétes dolgokat, vagy Isten természetéből származtat egy érvet, hogy megerősítse a gyenge elméket. Ezeket a dolgokat világosabban megmagyarázandó, először is tudjuk, hogy szíveinket efféle gondolatok gyakorta félrevonják, miszerint Isten tényleg a mennyben van, de hatalmas a távolság közte és közöttünk, ezért az emberi ügyek elkerülik a figyelmét, vagy megveti azokat, egyszóval egyáltalán nem törődik velünk. Ennek a képzelgésnek a helyesbítése végett mondja a próféta, hogy Isten valóban fennkölt helyen lakozik, de emiatt nem tekint kisebb mértékben a világra és nem kormányozza azt kevésbé a gondviselésével. Őt ugyanis érdekli az emberek üdvössége, és a lesújtottakkal, valamint a megtörtekkel és alázatos szívűekkel is lakozik, mintha azt mondta volna: „Noha felséges az Úr, mégis meglátja az alázatost” (Zsol138:6 és más igeversek).

A másik jelentés pedig az, hogy a próféta megmutatja: Isten nagyon más, mint mi. Azért remegünk ugyanis a megpróbáltatásokban, mert a saját mércénkkel mérjük Őt, és ezt mondjuk: „Miképpen segít meg minket, elnyomottakat az Úr?” Azaz úgy véljük, Isten nem becsül semmire, mivel a saját természetünkből kiindulva alkotunk Róla elképzeléseket. Nagyon más nézeteket kell azonban kialakítanunk Róla, Aki „a mennyben lakozik” azért, hogy közöljük: Ő nincs alávetve az emberi szeszélyeknek. Ő ugyanis mindig ugyanaz, és soha nem változtatja meg a céljait. Ezért ahogyan egyszer megígérte népének a helyreállítást, úgy véghez is fogja azt vinni. Én nem idegenkedem ettől a magyarázattól, de az előbbit sem vetem el, mely teljesebb és bőségesebb, s megegyezik a Szentírás ama verseivel, melyek rendszerint két dolgot kapcsolnak össze: az Úr a mennyben lakozik és az emberek dolgaira gondot visel, főleg a saját gyermekeiére, amint már korábban röviden kijelentettem.

Aki az örökkévalóságban lakozik.[1119] Mi ingatagok vagyunk és elménket hol az egyik, hogy a másik dologra irányítjuk, szívünk pedig nem rögzül meg azon, amit egyszer magához ölelt. Ezen az alapon tesz különbséget Isten és ember között, mert Őbenne a változás árnyéka sincs meg, nekünk azonban nincs akkora állhatatosságunk, hogy gondját viselnénk azoknak, akik a segítségünkre szorulnak.

Magasságban és szentségben lakom. A קדוש (*kadosh*) néha a templomot, itt azonban magát a mennyet jelenti. Látjuk az okot, amiért „Szentnek”, és „magasságban és szentségben lakozónak” nevezi. Azért, hogy tájékoztasson minket, mily nagy mértékben különbözik Ő mitőlünk, és mennyire más Ő, mint a mi természetünk. Emellett ebből azt a rendkívüli vigasztalást kell merítenünk, hogy az Úr támogatni akarja a nyomorultakat, sőt még lakóhelyet is választ Magának közöttük, feltéve, hogy ők is elismerik nyomorult mivoltukat.

15. *De a megrontottal és alázatos szívűvel is*. A gonosz embereket különféle csapások sújtják, ám ők mégsem szűnnek meg hevesek és gőgösek lenni. Hiába reménykednek abban, hogy Isten közel jön hozzájuk,[1120] mert szívüknek alázatosnak, és végtelenül levertnek kell lennie, ha bármiféle segítséget várnak Istentől. Ennek megfelelően még az élettelenekhez is

[1119] A Károli-fordítás szerint: *a ki örökké lakozik – a ford.*

leereszkedik, hogy új életet leheljen beléjük és újjáformálja őket. Kétszer említi konkrétan az „alázatos lelket” és a „megtört szívet”, hogy megtudjuk: ezek az ígéretek azokra vonatkoznak, akik a megpróbáltatások során nem válnak keményszívűekké és lázadókká, röviden, akik félretesznek minden gőgösséget, s lágyak és alázatosak lesznek.

16. *Mert nem örökké perlek*. Ugyanazt a tanítást folytatja, mert nehéz volt erről meggyőzni őket, látván hogy azalatt a fájdalmas fogság alatt Isten az ellenségük volt, így aligha ízlelhették meg bármiképpen Isten kegyelmét, amitől a szívük felbátorodhatott, vagy megkönnyebbülhetett volna. A próféta tehát elébe megy ennek a kételynek, s megmutatja, hogy a büntetés, amit elszenvednek, csak rövid ideig fog tartani, s Isten nem fog rájuk mindig haragudni, s bár Istennek valóban nagyon jó oka van a haragra, mégis lemond jogáról, s hatályon kívül helyezi, amit megkövetelhetett. Így tehát összekapcsolja Isten haragját azzal a mértékletességgel, mellyel a hívőkön könnyít, nehogy elbátortalanodjanak, mert bár Isten természetéből származtat egy érvet, az ígéret mégis főleg az egyházra irányul. Erre a mondatra tehát mindig emlékeznünk kell a legfájdalmasabb megpróbáltatásaink közepette, nehogy azt higgyük, hogy Isten az ellenségünk, vagy hogy örökké hadilábon ál majd velünk. Mikor a próféta azt mondja, hogy Isten haragszik, úgy beszél, mintha engedményt tett volna, s a testi érzéseinknek megfelelően szól, mert semmi más fogalmat nem vagyunk képesek alkotni Istenről a megpróbáltatásokban, mint azt, hogy haragszik ránk. De még hasznos is, ha ez az érzés megindít minket, mert megtérésre vezethet. Ezért ezt a kifejezésformát úgy kell tekinteni, mint ami kizárólagosan a mi képességeinkre szabott, s nem Istenére.

*Mert a lélek felöltöztetik (*vagy *el lesz rejtve*, vagy *elgyengül*).[1121] Megadja az okot, amiért nem fog mindig haragudni. Ennek az igeszakasznak különféle magyarázatai léteznek. Másokkal egyetemben számomra a leghelyesebbnek az tűnik, hogy „a lélek felöltöztetik” a testbe, mint ruhába. Ezért nevezik sátornak is a testet, mondhatni a lélek lakóhelyeként. Ha elfogadjuk a szavak eme jelentését, akkor két módon magyarázhatjuk ezt az igeverset. Egyesek az utolsó feltámadásra vonatkoztatják: „a lélek felöltöztetik”, azaz miután kilépett a testből, visszatér oda, mint lakóhelyére. Így ez érv lesz a nagyobbtól a kisebb felé: „Holttesteket fogok feltámasztani, hát miért ne állítanálak helyre benneteket, noha félholtak vagytok, egy jobb életre?” A másik jelentés, amit szintén többen elfogadnak, egyszerűbb és jobb lesz. A mondat vonatkoztatása az utolsó feltámadásra ugyanis túl messze áll a szövegkörnyezet jelentésétől. „Körülvettem a lelket testtel”, mintha azt mondta volna: „Én teremtettem az embereket, ezért én fogok róluk gondoskodni”.

Ami engem illet, én úgy vélem, hogy a próféta feljebb emelkedik, mert azt mutatja meg, hogy az Úr gyengéden és kedvesen bánik velünk, mert tudja, mennyire gyengék és törékenyek vagyunk, amint a Szentírás más igeverseiben is meg van írva, például a Zsolt103:13-15-ben: „A milyen könyörülő az atya a fiakhoz, olyan könyörülő az Úr az őt félők iránt. Mert ő tudja a mi formáltatásunkat; megemlékezik róla, hogy por vagyunk. Az embernek napjai olyanok, mint a fű, úgy virágzik, mint a mezőnek virága”. Ugyanezt olvassuk a Zsolt78:38-29-ben: „Ő azonban irgalmas és bűnbocsátó, nem semmisít meg, sőt sokszor elfordítja haragját, és nem önti ki teljes búsulását. Azért eszébe vevé, hogy test ők, és olyanok, mint az ellebbenő szél, a mely nem tér vissza”. Számomra úgy tűnik, hogy itt a próféta ugyanazt érti, mintha ezt mondta volna az Úr: „Nem akarom megpróbálni erőmet a lehelettel, vagy széllel szemben, mert az olyan lenne, mint ahogyan a fű, vagy a falevél hirtelen elpusztul, miután megérezte a Nap hőségét”. A יעטוף (*yagnatoph*) jelentése egyesek szerint „eleped”, ami nagyon jól illik ehhez az igevershez. Lelkünk ugyanis eleped, ha az Úr kiereszti ellenünk az erejét. Meghagyván a szavak jelentését némileg kétségesnek, kellőképpen megértjük a próféta célját. Ő azt mutatja meg, hogy Isten gyengéden bánik

[1120] “Que telles gens n’esperent point que Dieu s’approche d’eux.” “Az efféle emberek ne reménykedjenek abban, hogy Isten közel jön hozzájuk.”
[1121] A Károli-fordítás szerint: *mert a lélek előttem megepedne – a ford.*

velünk, s kis szigorúsággal lép fel a bűneink helyreigazításában, mivel számításba veszi gyengeségünket, támogatni akar minket, és könnyíteni akar rajtunk.

17. *Mert a telhetetlenségnek vétkéért haragudtam meg*. Itt a nép makacs gonoszságára panaszkodik, s megmutatja: az Úrnak nagyon jó oka van rá, hogy ekképpen bünteti őket, ezért nem lehet panasz az Ő mértéktelen kegyetlenségére. A בצעו (*betzagno*) szót egyesek „vágynak", mások „kapzsiságnak" fordítják. Ha „kapzsiságnak" vesszük, akkor jelképes beszéd lesz, melyben a rész szerepel az egész helyett, mert ez az a forrás, amelyből minden gonoszság származik (1Tim6:10). Vehetjük azonban általánosságban is, minden bűnös vágy kifejezésére, mert a változatás és nagyszámú bűn miatt, melyekkel a zsidók megfertőztettek, haragudott az Úr, és szabott ki rájuk súlyos büntetéseket. Konkrétan említi azonban a „vágyakat", s ezzel arra céloz: nem azért kaptak büntetést, mert nyíltan gonoszok voltak, hanem mert Isten szemében voltak bűnösök. Elegendő ugyanis az elítélésükhöz, hogy Isten a szívek Bírája, s nemcsak a külső (látható) bűnöket bünteti, de a gonosz hajlamokat és „vágyakat" is. Ugyanakkor arra is emlékezteti őket: büntetésük jogos, s teszi ezt azért, hogy bűnük tudatában alázatosan könyöröghessenek bocsánatért.

És megvertem őt, elrejtém magamat. Úgy érti, kegyességét egy időre bizonyos vonatkozásban visszavonta és „elrejtette". Most az emberek véleményének megfelelően szól, mivel amint már mondtuk, mi azt képzeljük, hogy Isten ellenség, és haragszik ránk, mikor megbüntet a vétkeinkért. S szükséges, hogy ilyen nézeteink legyenek Róla, mert így juthatunk el bűneink helyes ismeretére. Soha nem ismerjük el azokat ugyanis őszintén, vagy nem esünk kétségbe miattuk, ha nem töprenkedünk el önmagunkon, és nem ismerjük fel, hogy Isten haragját provokáltuk ki. Miközben azonban kívánatos, hogy ekképpen jussunk el a magtérésre, óvakodnunk kell, nehogy annak következtében, mert Istent ellenségesnek és velünk kibékülni vonakodónak képzeljük, elnyeljen minket a fájdalom. A próféta tehát visszafogja ezeket a féktelen félelmeket, és megtiltja, hogy Istent a saját hajlamainknak megfelelően ítéljük meg, mert jóllehet büntet minket, mégsem szűnik meg atyai szeretettel és vonzalommal viseltetni azok iránt akiket egyszer Magához ölelt.

És ő elfordulva, szíve útjában járt. Ez az a próféta által megszégyenített és korholt lázadó mivolt, mely szerint a nép semmilyen mértékben nem javult, hanem makacsul kitartottak gonoszságukban. Kimutatja, hogy kétségbeejtőek voltak, mert az Úr által megpróbált erőteljes orvosságok nem voltak képesek visszatéríteni őket a helyes útra.

18. *Útait láttam*.[1122] Itt az Úr épp ellenkezőleg, a kegyelmét nagyítja fel, mert Ő könyörületes ahhoz a néphez, bár makacsok és lázadók, ezért kegyelmével és könyörületével megelőzi őket. Mintha ezt mondta volna: „Igyekeztem megtérésre bírni ezt a népet a büntetéseimmel, mert hevesen követték vágyaikat, de makacsok és taníthatatlanok voltak, s mindennek, amit tettem, semmi haszna sem lett. Én valóban elpusztíthattam volna őket, de inkább úgy döntöttem, meggyógyítom és megőrzöm. Ezt nem lehet másként, mint megkülönböztetett és páratlan kegyelemből. Ezért abbahagyom a büntetésüket". Emiatt magasztalja fel fokozatosan Ézsaiás Isten kegyelmét, Akit úgy mutat be, mint egy azt fontolgató orvost, hogy mely gyógyszerek lesznek a legmegfelelőbbek ennek a népnek a meggyógyítására. S betegségeink gyógyíthatatlanok, ha az Úr nem előz meg minket a kegyelmével.

V*ezetem őt*. Semmilyen büntetés, legyen bármilyen komoly, sem vezet minket a megtérésre, ha az Úr nem elevenít meg az Ő Lelkével, mert a büntetések következményeképpen csak még makacsabbak és lázadóbbak leszünk. Így ennek a népnek, mint az emberiség képmásának a példájában megláthatjuk, mekkora a mi Isten elleni lázadásunk és makacsságunk, s miféle orvosságok szükségesek a betegségeink gyógyításához, továbbá mikor megbetegszünk, s majdnem minden reménységünk oda, meggyógyíttatunk, visszatérünk a helyes útra és azon folytatjuk. Ezután következik a vigasztalás:

[1122] "Mikor (Izrael) népe megalázta magát a rájuk jött csapások során." – *Jarchi*.

És vígasztalást nyujtok néki. Ha híján vagyunk a kegyességnek, nem lehet se hit, se vigasztalás, mert azok, akik nem elégedetlenek magukkal a bűneik miatt, nem kereshetnek mást, csak Isten haragját, rettegést és kétségbeesést. Helyes tehát ügyelni a szövegösszefüggésre, melyben a próféta a „gyógyulás" említése után említi a „vigasztalást". Azok ugyanis, akiknek a betegségei meggyógyíttattak, egyben megkapják a szív ama örömét és azt a vigasztalást is, amelyektől megfosztattak.

Mikor hozzáteszi, hogy *és gyászolóinak*, látszólag konkrétan a jó embereket említi,[1123] akik létszámukat tekintve kevesen voltak, amint az a próféták panaszaiból kiderül, akik hangosan kiáltoztak az ellen az ostobaság ellen, ami mindenütt megragadta az embereket. Azaz, leírja azokat, akiket az egyetemes vétkesség közepette az őszinte szomorúság gyászra késztetett, s akik nemcsak megsiratták a nép nyomorúságait, hanem nagyokat nyögtek Isten haragjának terhe alatt, miközben mások szabadon vetették bele magukat a kicsapongásaikba.

19. *Megteremtem ajkaikon a hálának gyümölcsét*. Ez az előző kijelentés magyarázata, illetve azé a módé, ahogyan az Úr vigasztalást ad a népének. Ez nem más, mint hogy *békességet* ígér és kínál nekik, mert az „ajkak gyümölcse" alatt azt érti: hallani engedi nekik a békesség jó híreit, amitől eltelnek majd örömmel.

Békesség, békesség. Azt hiszem, hogy a „békesség" kihirdetéséről beszél, melynek szolgálata a prófétákra bízatott, majd később az apostoloknak és az evangélium más szolgáinak adatott. Amint Pál is tanítja, hogy ők „Krisztus követei Isten és az emberek kibékítésére" (v. ö. 2Kor5:20). A „békesség" szó ismétlése nemcsak bizonyosságot, de megszakítatlan folytonosságot is kifejez. Mintha ezt mondta volna: „Most nem hallotok mást, csak félelmetes fenyegetéseket. A kegyelem és az üdvösség tanítása elhallgatott, mivel nem vagytok rá alkalmasak. Akkora a makacsságotok, hogy fenyegetésekkel és félelemmel kell bánnom veletek. Egy napon azonban helyreállítom a 'békesség' tanítását, s megnyitom a próféták száját, hogy hirdethessék azt nektek".

A messze… valóknak. Ezt azért teszi hozzá, mert a nép, amely fogságba vitetett, nem gondolta, hogy ezek a dolgok rájuk vonatkoznak, (hisz „messze" voltak), hanem talán az otthon maradottakra, mert a fogság egyfajta elvettetés volt. A próféta azonban előre mondja, hogy noha nagy távolságra vannak, mégis részesei lesznek ennek a kegyelemnek.

Én meggyógyítom őt! Végül hozzáteszi a hatás végét, hogy az Úr elhatározza: meggyógyítja a népet, azaz biztonságos és szilárd állapotba helyezi. Ebből következtetünk arra, amit nemrég mondtam, hogy mindaz, ami az egyház teljes és tökéletes boldogságára vonatkozik, az abszolúte Isten ajándéka. Pál látszólag erre a versre tekintett, mikor azt mondja, hogy Krisztus „békességet hirdetett néktek, a távol valóknak és a közel valóknak" (Ef2:17). Ő a zsidókról és a pogányokról is beszél, mert a zsidók „közel" voltak, hisz Isten szövetségre lépett velük, a pogányok viszont „távol", mert ettől a szövetségtől idegenek voltak. A próféta azonban látszólag csak a zsidókról beszél.

Erre azt mondom, hogy Pál következetesen ragaszkodik a próféta szavainak valódi jelentéséhez, ha az egészet gondosan megvizsgáljuk, mert itt a zsidókról mondja ebben a versben, hogy „távolvalók", hisz az Úr kiűzte őket a házából, s ebben a vonatkozásban a pogányokra hasonlítottak. Mivel tehát ennek a kiűzetésnek az idején nem volt különbség közöttük és a pogányok között, Pál mondhatni mindkettőt ugyanarra a rangra emelve joggal tette őket egy szintre a zsidókkal és vonatkoztatta rájuk azt, amit a próféta a zsidókról mondott. Máshol hasonló módon vonatkoztatja a pogányokra az egyik igeverset Hóseás prófétától (Rm9:25, Hós1:10).

20. *És a hitetlenek*. Korábban arról a „békességről" beszélve, amit a jó emberek fognak élvezni, most azzal fenyeget, hogy a gonoszok osztályrésze épp ellenkezőleg, a szüntelen háborúskodás, a szív szüntelen nyugtalansága és aggodalma lesz. Teszi ezt azért, hogy a jó emberek még nagyobbra értékeljék a „békesség" kiváló áldását, s hogy az elvetettek

[1123] "Fideles." "A hívőket."

is tudják, állapotuk semmilyen mértékben sem fog javulni annak a békességnek a vonatkozásában, ami Isten gyermekeinek van megígérve. Mivel azonban az elvetettek hamisan kérkednek Isten nevével, s hiábavaló módon dicsekednek azzal, a próféta megmutatja: nincs okuk maguknak hízelegni, vagy bármiféle követeléssel előállni ennek az ígéretnek az alapján, mivel nincs részük ebben a békességben. S nem is lesz az semmi hasznukra, hogy Isten, megkönyörülvén a népén, kegyeibe fogadja őket, és megparancsolja, hogy a békességet hirdessék nekik.

Olyanok, mint egy háborgó tenger. A „tenger" hasonlata elegáns és nagyon alkalmas a gonoszok nyugtalanságának leírására, mert a tenger önmagában „háborog". Noha nem csépelik a szelek, s nem kavarják fel félelmetes viharok, hullámai mégis kölcsönös háborút vívnak egymással, s heves erőszakkal csapnak össze. A gonoszokat is megrettenti és nyugtalanítja a lelkiismeretük, ami a kínzások leggyötrőbbike és a kínzók legkegyetlenebbje. A Fúriák nem égő fáklyákkal nyugtalanítják és üldözik a gonoszokat (mint a mesékben), hanem a lelkiismeret fájdalmával és a gonoszság kínszenvedésével, mert mindenkit a saját gonoszsága és ijedtsége sújt.[1124] Mindenkit a saját bűne kínoz és kerget őrületbe, a saját gonosz gondolataiktól, és a lelkiismeretük kínjaitól rettenek meg. A leghelyesebben hasonlította hát őket a próféta a viharos, vagy háborgó tengerhez. Bárki tehát, aki el akarja kerülni ezeket a riadalmakat és félelmetes szívbéli kínokat, ne utasítja el az Úr által neki felkínált békességet. A két állapot között nincs középút, mert ha nem tesszük félre a bűnös kívánságokat és nem fogadjuk el ezt a békességet, elkerülhetetlenül fogunk nyomorultul aggodalmaskodni és kínoztatni.

21. *Nincs békesség a hitetleneknek!* Megerősíti az előző állítást, nevezetesen hogy hiába próbálnak meg az elvetettek békességet keresni, mindenütt csak háborúságba ütköznek. Isten az, Aki a háborúsággal fenyeget, ezért nem lehet remény a „békességre". A gonosz emberek valóban szeretnék élvezni a békességet, s forrón vágynak rá, mert semmi sincs, amit jobban kívánnának, mint megkönnyebbülni, és lecsillapítani a lelkiismeretüket, hogy szabadon folytathassák élvezeteiket és belevethessék magukat a vétkeikbe. Elűznek minden Isten ítéletével kapcsolatos gondolatot, s megpróbálják elkábítani magukat, és megnyugodni a tudatlanságban. Azt hiszik, hogy ezek a legjobb módok és módszerek a békesség megszerzésére. Soha nem fogják azonban azt élvezni, mert amíg az emberek ki nem békültek Istennel, a lelkiismeret soha nem szűnik meg bosszantani őket és háborúskodni velük.

Szól Istenem. Így tehát Istent mutatja be a békesség egyedüli Szerzőjeként, hogy ezzel a félelmetes fenyegetéssel elszakítsa a zsidókat legkedvesebb kedvteléseiktől, s „az én Istenemnek" nevezi azok hiábavaló dicsekvésével szemben, akik hamisan hivalkodtak az Ő nevével. Ők ugyanis nem képesek elismerni Istent, amíg elvetik az Ő prófétáját és annak tanítását. Ezért a próféta bátran kijelenti: Istentől kapott parancsot arra, hogy folytonos háborút hirdessen ellenük.

[1124] "Et gehenne." "És a benne levő pokol."

58. fejezet

1. Kiálts teljes torokkal, ne kiméld; mint trombita emeld fel hangodat, és hirdesd népemnek bűneiket, és Jákób házának vétkeit.

2. Holott ők engem mindennap keresnek, és tudni kivánják útaimat, mint oly nép, a mely igazságot cselekedett és Istene törvényét el nem hagyta; kérik tőlem az igazságnak ítéleteit, és Istennek elközelgését kivánják.

3. Mért bőjtölünk és Te nem nézed, gyötörjük lelkünket és Te nem tudod? Ímé, bőjtöléstek napján kedvtelésteket űzitek, és minden robotosaitokat szorongatjátok.

4. Ímé perrel és versengéssel bőjtöltök, és sújtotok a gazságnak öklével; nem úgy bőjtöltök mostan, hogy meghallassék szavatok a magasságban.

5. Hát ilyen a bőjt, a melyet én kedvelek, és olyan a nap, a melyen az ember lelkét gyötri? Avagy ha mint káka lehajtja fejét, és zsákot és hamvat terít maga alá: ezt nevezed-é bőjtnek és az Úr előtt kedves napnak?

6. Hát nem ez-é a bőjt, a mit én kedvelek: hogy megnyisd a gonoszságnak bilincseit, az igának köteleit megoldjad, és szabadon bocsásd az elnyomottakat, és hogy minden igát széttépjetek?

7. Nem az-é, hogy az éhezőnek megszegd kenyeredet, és a szegény bujdosókat házadba bevigyed, ha meztelent látsz, felruházzad, és tested előtt el ne rejtsd magadat?

8. Akkor felhasad, mint hajnal a te világosságod, és meggyógyulásod gyorsan kivirágzik, és igazságod előtted jár; az Úr dicsősége követ.

9. Akkor kiáltasz, és az Úr meghallgat, jajgatsz, és ő azt mondja: Ímé, itt vagyok. Ha elvetended közüled az igát, és megszünsz ujjal mutogatni és hamisságot beszélni;

10. Ha odaadod utolsó falatodat az éhezőnek, és az elepedt lelkűt megelégíted: feltámad a setétségben világosságod, és homályosságod olyan lesz, mint a dél.

11. És vezérel téged az Úr szüntelen, megelégíti lelkedet nagy szárazságban is, és csontjaidat megerősíti, és olyan leszel, mint a megöntözött kert, és mint vízforrás, a melynek vize el nem fogy.

12. És megépítik fiaid a régi romokat, az emberöltők alapzatait felrakod, és neveztetel romlás építőjének, ösvények megújítójának, hogy ott lakhassanak.

13. Ha megtartóztatod szombaton lábadat, és nem űzöd kedvtelésedet szent napomon, és a szombatot gyönyörűségnek hívod, az Úr szent és dicsőséges napjának, és megszenteled azt, dolgaidat nem tevén, foglalkozást sem találván, hamis beszédet sem szólván:

14. Akkor gyönyörűséged lesz az Úrban; és én hordozlak a föld magaslatain, és azt mívelem, hogy Jákóbnak, atyádnak örökségével élj; mert az Úr szája szólt!

1. *Kiálts teljes torokkal*. Ezt a fejezetet rosszul osztották fel, mert ezek a szavak ahhoz kapcsolódnak, ami az imént hangzott el, ezért ha meg akarjuk érteni a próféta szavainak jelentését, úgy kell olvasnunk azokat, mintha nem lenne elválasztás. A próféta arról tett bizonyságot: a nép úgy lesz megbüntetve, hogy marad némi reménység a békességre, majd azzal fenyegetett, hogy a gonoszok osztályrésze, akik pimasz büszkeséggel próbálnak meg elmenekülni Isten elől, a folytonos háborúság lesz. Most megerősíti ezt a tanítást, és tájékoztatja őket: Isten parancsolta meg neki, hogy „kiáltson teljes torokkal”, azaz a közismert kifejezéssel élve *a plein gosier*, „teljes hangerővel”.

De miért? Azért, hogy *hirdesse a népnek a bűneiket*. Nem pusztán a hangerőről beszél, hanem azt a hevességet és súlyos nyelvezetet is érti alatta, amire a képmutatóknak van különösen szükségük, mintha Isten villámokat szórna rájuk a mennyből. Nekik ugyanis

tetszenek a bűneik, ha nem kapnak súlyos feddést, és nem vonatnak elő a világosságra, vagy inkább, ha le nem veretnek erőszakkal.

Mikor hozzáteszi: *ne kíméld*, ez a héber szerzők által agyon gyakran használt kifejezésmód, mint például a „kiáltok, és nem hallgatok" (v. ö. Zsolt22:3). Ez megfelel a közismert *Crie sans espargner*, „kíméletlenül kiáltani" kifejezésnek. Láttuk, hogy a próféta nem pusztán a hangerőről beszél, hanem komoly és csípős feddést is beleért, amit nagyon szükséges volt erőteljesen használni a képmutatókkal szemben. Például, ha a próféták csak beszéltek volna Úr törvényéről, megmutatták volna, mik a jó és szent élet szabályai, ajánlották volna Isten tiszteletét, s a bűnöket is megfedték volna, de az éles nyelv használata nélkül, az miféle hatást gyakorolt volna a képmutatókra, akiknek a lelkiismerete oly módon van lecsillapítva, hogy csak sarkantyúk használatával serkenthető fel? Így tehát a tanítás egyszerűbb módja nem volna elegendő, amíg hevesen meg nem támadják és a szavak villámait be nem vetik ellenük.

Pál is utánozza a prófétákat, s miután elítélte az egész emberiséget, nagyobb hevességgel tör ki azok ellen, akiknél látszott a szentség valamiféle gyakorlása, de visszaéltek Isten türelmével: „Ímé, te zsidónak neveztetel, és a törvényre támaszkodol, és Istennel dicsekedel. És ismered az ő akaratát, és választást tudsz tenni azok között, a melyek különböznek attól, mivelhogy a törvényből megtaníttattál; És azt hiszed magadról, hogy te a vakoknak vezetője, a sötétségben levőknek világossága, a balgatagok tanítója, a kiskorúak mestere vagy, bírván a törvényben az ismeret és igazság formáját. A ki azért mást tanítasz, magadat nem tanítod-é? a ki azt hirdeted, hogy ne lopj, lopsz-é?" (Rm2:17-21) Az efféle személyek ellen fenyeget Isten ítéletével és szörnyű bosszúállással, mivel visszaéltek az Ő jóságával, és hasztalan dicsekszenek az Ő nevével.

Ebben az igeszakaszban tehát a próféta konkrétan ama zsidók ellen élesíti a tollát, akik Isten nevével kérkedtek, de mégis büszkén szembeszálltak Vele. Ezt a módszert kell tehát legalábbis követni a képmutatókkal szemben, akik a szentség üres parádéját mutatják fel, ha helyes és hasznos módon akarjuk ellátni a kötelességünket. Mivel az Úr az efféle csatákban gyakoroltatta a prófétákat, nekünk is ebben kell gyakorolnunk magunkat manapság, azaz nem maradhatunk békében, vagy nem korholhatjuk őket szelíden, hanem minden erőnkkel, teli torokból kell kiabálnunk ellenük.

Ennek ellene vethető: „Ha az Úr megparancsolja szolgálóinak, hogy feddjék meg a bűneit annak a népnek, akiknek békességet ígér, akkor kétségtelenül meg akarta hagyni nekik az üdvösség reménységét. Mégis bizonyos, hogy ezek a szavak az elvetetteknek szólnak, akik ellen korábban háborút hirdetett". Erre azt válaszolom, hogy az akkori hívők létszáma nagyon leapadt, mert kevesen voltak, akik megragadták a nekik felkínált békességet. Ennek megfelelően, mikor Ézsaiás felmutatja a közelgő békesség reménységét, akkor arra a kicsiny nyájra néz. Mikor viszont a háborúsággal fenyeget, akkor az Istentől elidegenedett és az Ő fenyegetéseit megvető tömegek megrettentése a célja, mert a nép állapota, amint azt korábban láttuk (Ézs1:21), olyan volt, hogy alig maradt valami tiszta, vagy szilárd erkölcsösség.

És Jákób házának vétkeit. Jó okkal nevezi őket „Jákób házának", mikor a nép nagyobbik része megromlott. S gondosan meg kell figyelnünk ezt a megkülönböztetést, hogy a próféta időnként a tömeghez szól nagyban, időnként pedig a kevés hívőhöz intézi a szavait. Nem mentes az elmés és keserű gúnyolódástól, hogy „az ő népe" és a „Jákób háza" neveket adja azoknak, akik elidegenedtek a törzsüktől és aljasan elszakadtak atyáik hitétől. Az itt tett engedmény tehát ironikus, mintha azt mondta volna, hogy nincs olyan előjog, mely meggátolná őket annak meghallásában, amire rászolgáltak.

2. *Holott ők engem mindennap keresnek*. Itt az ellenkezés minden alapját el akarta venni a képmutatóktól, akik mindig készen álltak a válasszal. „Féljük, szolgáljuk és szeretjük Istent, s teljes szívünkből keressük Őt. Miért feddsz úgy minket, mintha hitetlenek lennénk, hisz a törvény parancsainak megfelelően akarjuk szabályozni az életünket." Ennek az

ellenvetésnek akarja elejét venni azzal, hogy kijelenti: semmit sem tesznek tisztán, vagy őszintén, minden, amit színlelnek, képmutató, ezért nincs semmi értéke Isten előtt, aki az egész szívet követeli (1Móz17:1).

Helyes megfigyelni a próféta által követett sorrendet. Miután háborúval fenyegetőzött a gonosz emberek és a képmutatók ellen, most súlyosan megrója őket, s elveszi tőlük az ürügyeket és álruhákat, melyekbe beburkolóztak. Ezen a módon kell bánni a képmutatókkal, mert egyébként a tanítás nem lenne rájuk jó hatással. S az istenfélő tanítóknak nemcsak ezt a sorrendet kell betartaniuk, de mindenkinek magának is ezt a tanítási módszert kell használni, nehogy elégedett legyen magával, vagy a bűneinek hízelegjen, vagy önmagával szemben képmutatóvá váljon és a Sátán trükkjei becsaphassák. Alakítson hát ki tiszta és egyenes szívet, ha hasznot akar húzni az Íge tanításából, és elfogadhatóvá akar válni Isten számára.

És tudni kivánják útaimat. Noha Ézsaiás elismeri, hogy az árulók és a hazugok megjelenítenek valamekkora szentséget, mégis, másrészről, keserű beszédfordulattal szidja őket, mintha azt mondta volna, hogy szégyenteljes dicsekvésükben szélsőséges gonoszság foglaltatik benne. Ezt tehát nem egyszerű irónia, hanem egy hozzáadott panasz is egyben, hogy miközben látszólag Istent szolgálják a munkálkodásukkal, mégis, ha bárki közelebbről megvizsgálja őket és érdeklődik egész életvitelük iránt, észre fogja venni, hogy a szívük teljes mértékben elidegenedett Istentől.

Kérik tőlem az igazságnak ítéleteit.[1125] Azok, akik azt hiszik, hogy ezekkel a szavakkal a képmutatók hibáztatják Istent, s Ellene támadnak, mintha ellenmondásba kerültek volna Vele, nem értették meg a próféta szavainak jelentését. Elismerem, hogy ezt ezután nem sokkal megteszi, de mielőtt erre rátérne, előbb még letépi állítólagos kegyességük álarcát. Miután elhangzott, hogy „naponta keresik az Istent", mintha semmi más nem foglalná le jobban a gondolataikat, mint a vallás, ugyanazt a gondolatmenetet folytatja, és azt mondja: „ítéleteket kérnek", hogy szolgálhassák Istent és betarthassák a szent élet szabályait, azaz látszólag a buzgóság lázában égnek a vallásért. S itt a próféta valóban a hívők legfontosabb tevékenységeit sorolja fel, amiket a gonoszok időnként hivalkodó módon utánoznak. Nos, a vallás fő feladata az Isten akarata iránti tudakozódás, hogy az Ő általa lefektetett szabályokkal irányíthassuk életünket, s az Ő szájától függjünk. Isten gyermekeit azonban ebben a vonatkozásban hamis módon utánozzák a képmutatók, akik ránézésre mindent gyakorolnak, ami az igazi istentisztelethez tartozik, s néha látszólag még a legkiválóbbakat is felülmúlják.

3. *Miért bőjtölünk?* Tovább folytatja ugyanazt a témát, s azt mondja, hogy Isten tettető és romlott tisztelőit nemcsak a képmutatásuk vakítja el, hanem a büszkeségtől is felfuvalkodnak, ezért nyíltan merészelnek zúgolódni Isten ellen, s panaszkodni, mikor rájuk nehezedik, mintha fájdalmas sebet okozott volna nekik. „Te elutasítod a szolgálatainkat, a böjtöléseinket, és imádságainkat? Miért elfogadhatatlanok ezek Neked? Vajon hiába fárasztjuk magunkat?"

Elismeri, amint már mondtuk, hogy a képmutatók rendelkeznek a szentség külső látszatával, amivel becsapják az embereket, most azonban azt jelenti ki, hogy bensőjükben is felfuvalkodnak és megmérgezi őket a büszkeség, miközben jó cselekedeteket színlelnek, melyekkel úgy vélik, kielégítik Istent. Ezzel a színleléssel lépnek fel a prófétákkal szemben és vetik bele magukat a legrosszabb bűnökbe, például a hitetlenségbe, az Isten elleni lázadásba és makacsságba, a bizalmatlanságba, a kegyetlenségbe, a csalásba és a fosztogatásba. Ezek önmagukban könnyű dolgok, s könnyedén elmossák valamennyit más külső cselekedetek. Az előbbiek ugyanis az ő kimagasló cselekedeteik, melyekben az Isten tisztelete rejlik véleményük szerint, s amelyek miatt remélik, hogy bocsánatot kapnak bűneikre. Azaz, „megszűrik a szúnyogot, de elnyelik a tevét" (Mt23:24). Ha efféle jellemekkel csak a zsidók között találkoznánk, s ha a világ megváltoztatná a beállítottságát, sokat kellene keresgélnünk

[1125] „A papokat és a prófétákat kérdezgetik a törvényekről és rendeletekről úgy, mintha bizonytalanok lennének, és attól félnének, hogy tudatlanságból megszegik Isten parancsolatait." – *Rosenmüller*.

a hasonló példákat, de mivel ugyanezt a dolgot naponta megtapasztaljuk, nem szükséges sok fejtörést okoznunk magunknak az igeszakasz magyarázatát illetően.

Ezt a panaszt tekinthetjük mind Isten szavára, mind az Ő kezére vonatkozóként. Isten mindkét módon megítéli a képmutatókat, s megbünteti makacs gonoszságukat, így azok a szavak vonatkozhatnak mind a fenyítésre, mind az azt megelőző megfeddésre. Ami engem illet, én a beszédre vonatkoztatom, ami megítéli a böjtölésükkel dicsekvő képmutatókat, és szembesíti őket a próféták korholásaival, mintha Isten igaz tisztelői lennének, s jogtalanul kapnák a korholást. Nem értek egyet azokkal, akik azt hiszik, hogy a nép azért hibáztatja Istent, mert keményen bánik velük a fogság idején. Épp ellenkezőleg, számomra úgy tűnik, hogy a prófétákra panaszkodnak a nagyon csípős és szigorú bánásmód miatt. A zsidók ugyanis azt akarták, hogy odaszánt és vallásos embereknek tartsák őket, s nem voltak képesek nyugodtan eltűrni, ha istentelenséggel és gonoszsággal vádolták őket. Emiatt fedi fel a próféta a hajlamaikat, s mutatja meg, hogy háborút vívnak Istennel, nehogy azt képzeljék: magánszemélyként kell Vele bánniuk.

Kedvtelésteket űzitek, és minden robotosaitokat szorongatjátok. Az igevers második részében azokat az erényeket feddi meg Isten nevében, melyeket a képmutatók trombitaszóval hirdetnek. Teszi ezt azért, mert ők egyáltalán nem állítják félre a test bűnös hajlamait, vagy nem kezdik megtagadni önmagukat, ugyanis főleg azon az alapon feddi őket, hogy odaszánták magukat a kedvteléseiknek, majd ezután konkrét bűnfajtákat sorol fel. Ebből könnyen megláthatjuk, hogy a szívükben semmiféle buzgóság sem volt a megtérésre.

4. *Ímé perrel és versengéssel bőjtöltök*. Ezt a verset össze kell kapcsolni az előző vers végével, mert az előző mondatban úgy mutatta be a képmutatókat, amint a próféták hevessége és nyersesége ellen panaszkodókat, ez utóbbiban pedig annak okát mondja el, amiért az Úr vonakodik a böjtöléseiktől, és más tevékenységeiktől. Azért, mert ezek nem a szív tiszta indulatából származnak. S hogy milyen a szívük beállítottsága, azt annak gyümölcsiből mutatja meg, mert visszaküldi őket a második törvénytábla kötelezettségeihez, amelyekből könnyen megláthető, milyenek is vagyunk valójában. A szív tisztasága a mi ártatlan életvitelünkben, valamint a minden csalástól és igazságtalanságtól való tartózkodásunkban mutatkozik meg. Ezek a tiszta vonzalom jelei, melyek hiányában az Úr elutasítja, sőt utálja a külsődleges istentiszteletet. Valahányszor tehát a csalás, a fosztogatás és a zsarolás uralkodnak el, nagyon bizonyos, hogy ott semmiféle istenfélelem sincs.

Azaz, azzal fedi a képmutatókat, hogy a böjtöléseikkel csak nagyobb bátorítást adnak maguknak a vétkezésre a vágyaik szabadon engedésével. Ezt nap mint nap megtapasztaljuk. Nagyon sok ember nemcsak a csalásaira, a rablásaira akar engesztelést szerezni a böjtöléssel, s hogy szabadabban fosztogathasson, hanem a böjt idején még több szabad idejük legyen a számláik vizsgálatára, a papírjaik áttanulmányozására és az uzsorakamat számolgatására, valamint módszerek kieszelésére, melyekkel megkaparinthatják adósaik tulajdonát. Ezen az alapon gyakran foglalkoznak a kölcsönzéssel a böjtök meghatározott idején. Hasonlóképpen, más tekintélyes képmutatók nap mint nap sok misét hallgatnak, aztán szabadabban, kevesebb megszakítással és a vallás látszata alatt tervezgetik csalásaikat és árulásaikat.

Nem úgy bőjtöltök mostan. Végül elutasítja böjtjeiket, bármilyen magasra is értékelik azokat, mert ezzel Isten haragját még jobban felszítják. Rögvest ezután elutasítja imáikat is.

Hogy meghallassék szavatok a magasságban.[1126] Ebből nyilvánvaló, (amint teljesen meg is magyaráztuk az Ézs11:1-nél), hogy Isten semmiféle tevékenységet nem fogad el, amit nem kísér a szív őszinte egyenessége. Természetesen egyetlen áldozat sem kiválóbb, mint Isten nevének a segítségül hívása, mégis látjuk, miképpen szennyezi és mocskolja be az

[1126] „Luther és más korai szerzők ezt a mondatot a zajos vitatkozások megtiltásaképpen értelmezik: 'hogy hallatsszon a hang a magasságban', ami azzal azonos, hogy az utcákon hallatsszon (Ézs42:3). Vitringa és a későbbi szerzők teljesen más módon értelmezik, a מרום (*maron*) szónak a *menny* jelentését adva, az egész mondatot pedig úgy fordítva, hogy az efféle böjt nem éri el a meghallgatás megszerzésének kívánt hatását, valamint az imáik elfogadását. Lásd Joel1:14, 2:12." – *Alexander*.

imákat a szív tisztátalansága. Emellett amiatt, mert a böjtöléshez rendszerint az imádkozás is társul, a próféta mindezt biztosra veszi, ugyanis ez az imádság kiegészítője. Ezért tiltja meg tehát az efféle embereknek, hogy böjtöléssel egybekötött ünnepélyes imádkozásba fogjanak, mert ezzel semmi más nem érnek el, mint hogy az Úr még keményebben fogja büntetni őket. Ebből arra következtetünk (amint már mondtuk), hogy az Úr nem veszi tekintetbe a külső cselekedeteket, ha azokat nem előzi meg őszinte istenfélelem.

Nem a zsidók között szokásos böjtöt kárhoztatja önmagában, mintha az babonás ceremónia lenne, hanem a böjttel való visszaélést és a hamis magabiztosságot. Ezt gondosan meg kell figyelnünk, mert nagyon másként kellene bánnunk a pápistákkal, ha az ő böjtjeiket akarnánk elítélni. Azok nem tartalmaznak mást, csak babonát, kötődnek ehhez, vagy amahhoz a naphoz, illetve kötött időszakokhoz, mintha az idő többi részében szabad lenne nekik falánkul zabálni. Közben pedig azt gondolják, hogy a test tisztátalan, ám mégis mindenféle élvezetet megengednek neki. S ha böjti napokon nem zabálnak, azt hiszik, hogy bámulatosan jól eleget tettek a kötelezettségeiknek. Mivel tehát nincs bennük semmi elfogadható, abszolút kárhoztathatjuk valamennyit.

Most azonban másról szólt a vita. A zsidók által tartott böjt önmagában dicséretes, mivel Isten parancsolta azt meg, de a rá vonatkozó hamis vélemény elítélendő volt. A pápisták között viszont el kell ítélnünk mind a hamis véleményt, mind magát a böjt intézményét, mivelhogy gonosz. A pápistákban és a zsidókban annyi a közös, hogy mindketten azt hiszik: Isten szolgálják, s ez érdemszerző cselekedet. A böjt azonban nem Isten tisztelete, s Ő nem is parancsolta azt meg önmagában ugyanúgy, ahogyan más cselekedeteket megparancsolt a törvényében, hanem egy külső gyakorlat, mely az imádkozás segédlete, ami hasznos a test legyőzésére, vagy megalázkodásunk bizonyítására, mikor bűnösökként azért könyörgünk, hogy Isten haragja forduljon el tőlünk a megpróbáltatásokban. Az olvasó a böjt hasznáról és alkalmazásáról bővebben olvashat az *Institúcióban* (4. könyv, 12. fejezet, 15-21. pontok)

5. *Hát ilyen a bőjt, a melyet én kedvelek?* Megerősíti az előző kijelentést, s megmutatja, hogy a böjtöt önmagában Isten sem meg nem kívánja, sem el nem fogadja, csak amennyiben a helyes végcélra irányul. Nem akarta mindenestől eltörölni, csak a helytelen használata ellen lépett fel, mert azt hitték, hogy az Isten imádata rejlik benne, s elhanyagolták, sőt megvetették az igazi kegyességet úgy gondolván, hogy a test gyakorlása elegendő. Pont amiképpen a képmutatók is mindig a külső ceremóniákkal hozakodnak elő, mintha azok elégtételek lennének Isten lecsillapítására.

S mivel az emberek az elhamarkodottságuk miatt megszabják, mi az istentisztelet, Isten konkrétan a saját akaratára hívja fel a figyelmüket, nehogy azt feltételezzük, hogy Ő mindent elfogad, ami mi jónak ítélünk. Bár az emberek nagyon elégedettek magukkal, s megdöbbentő gőgösséggel felfuvalkodván pimasz dicsekvésbe fognak, az Úr elveti és utálja őket, mert egyedül Magának tartja fenn a „választás” jogát.

Avagy ha mint káka lehajtja fejét. Azt mondja: nem örül annak, ha az ember átéhezik egy napot, s szomorúan, és lehajtott fejjel jár. A próféta nagyon ideillő hasonlatot használ, mert a káka, noha egyenes, mégis könnyen meghajlítható. Így hajolnak meg a képmutatók is, leszegve fejüket, mintegy a lesújtó ösztövérség hatására, vagy hogy az alázatosság némi üres megjelenését mutassák. A próféta tehát a babonás viselkedésmódokat akarta kárhoztatni, amelyekről a képmutatók úgy képzelik: van ezekben valamekkora szentség.

És zsákot és hamvat terít maga alá. Ezeket a dolgokat is hozzátették a böjthöz, főleg mikor a megtérés ünnepélyes megvallásait is megtették, mert „zsákba” öltöztek és „hamut” szórtak a fejükre (Joel1:13). Az efféle tevékenység szent és Isten által elfogadott volt, s látjuk a prófétáknál, hogy miközben megtérésre buzdítják a népet, hangosan kiáltanak „a zsákért és a hamuért”. De amint mondtuk, a böjt itt nem önmagában ítéltetik meg, ezért Ézsaiás nem a

külső ceremóniákat kárhoztatja, hanem a képmutatókat feddi meg, akik elválasztották azokat a valóságtól.

Ha megkérdezik: „Vajon a zsák és a hamu manapság is megfelelőek?”, arra azt mondom, hogy ezek lényegtelen dolgok, melyek felhasználhatók az okításra, az evangélium fényében azonban, ami szabadságot hozott nekünk, nincs szükségünk efféle figurákra. Egyidejűleg meg kell figyelnünk a bőséges és változatos ceremóniákat használó keleti népek, valamint az egyszerűbb szokásokkal rendelkező nyugati népek közötti különbségeket is. Ha az előbbieket akarnánk utánozni, az nem volna más, mint majmolás, vagy színjátszás. De mégsem gátolja meg semmi azokat, aki a bűneik megvallásához szennyes, vagy foltozott ruhákat akarnak viselni az esdeklőkhöz hasonlóan.[1127]

Az Úr előtt kedves napnak? Ebből nyilvánvaló, hogy az ünnepélyes imához a böjtöt is hozzáadták, mikor szent gyülekezést tartottak, mert a böjt, amint már mondtuk, az ima kiegészítője, hisz látjuk, hogy Maga Krisztus is hozzátette (Mt17:21). Nem a saját céljait szolgálja tehát, hanem más célra irányul.

6. *Hát nem ez-é a bőjt, a mit én kedvelek?* A próféta megmutatja, mik a kegyesség valódi kötelezettségei, amit Isten is főleg ajánl nekünk: nevezetesen a nyomorultakon és a nehéz teher alatt roskadozókon könnyíteni. A próféta azonban látszólag egyetemesen eltörli a böjtöt, mikor felsorolja azokat a cselekedeteket, melyek a legjobban elfogadhatók Isten számára. Erre azt mondom, hogy a böjt akkor fogadható el, mikor társul hozzá az a szeretet, mellyel a felebarátaink iránt kell viseltetnünk. Ezért a próféta utasít: azzal az alapelvvel tétessünk próbára, hogy a lelkiismeretünk ép és tiszta legyen, mert kölcsönösen jóindulatúak vagyunk egymáshoz. Ha ugyanis ez a rend az uralkodó, akkor a hozzá kapcsolódó böjt kedves és elfogadható lesz Isten számára. De, mondhatják, itt egyáltalán nem említi a szív tisztaságát. Igaz, de a cselekedetekkel írja le, melyekből, mint gyümölcsökből rögtön láthatjuk, hogy miféle szívvel van dolgunk. Ezután felsorolja a második törvénytábla kötelezettségeit, mellyel, ahogy máshol láttuk, mint szóképpel, melyben a rész szerepel az egész helyett a törvény egész megőrzését belefoglalja. Nem lesz ugyanis elegendő kegyes szolgálatokkal támogatnunk felebarátainkat, ha ugyanakkor megvetjük Istent. Ügyelnünk kell azonban a próféta céljára, mivel a felebarátaink iránti szeretet nem művelhető őszintén, amíg nem Istenben szeretjük őket. Istenfélelmünk próbára tétele végett közvetlenebb jelekként követeli meg, hogy egymás mellett igazságosan, ártalmatlanul és jóindulatúan éljünk. Emellett nem elégedett meg a külső megjelenéssel, s valóban, ahol Isten Lelke nem uralkodik, ott a felebarátaink iránti szeretet sem fejlődik. Ezért foglalja ezt bele Pál „a Lélek munkáiba” (Gal5:22). Azaz mikor a törvény megtartásáról van szó, akkor nemcsak a külső cselekedeteket, de a szív hajlamait is számításban kell venni.

Hogy megnyisd a gonoszságnak bilincseit. Egyesek „bűnös gondolatokként” magyarázzák, melyekbe az ember szíve belegabalyodik. Számomra azonban úgy tűnik, Ézsaiás másra tekintett: nevezetesen arra, hogy a képmutatók nagyon kegyetlenül nyomják el a szegényeket és súlyos terheket raknak rájuk. Ezért nevezi ezeket „bilincseknek”, vagy „kötelékeknek”, illetve amint mondani szoktuk, „rabigáknak”. Ugyanez a jelentése *az igának köteleit megoldjad* szakasznak is, melynek súlya a szegényeket lenyomja és túlterheli. Ezután hozzáteszi: *és szabadon bocsásd az elnyomottakat*, azaz ugyanazt fejezi ki különféle szavakkal. A próféta tehát nem azt határozza meg, hogy mit jelent „böjtölni”, hanem megmutatja, mi az, amit az Úr elsősorban és főleg megkövetel, s miképpen lesz az engedelmességünk a Számára elfogadható, továbbá milyen beállítottságúaknak kell lenniük azoknak, akik a helyes módon próbálnak meg böjtölni.

7. *Nem az-é, hogy az éhezőnek megszegd kenyeredet*. Tovább folytatja a felebaráti szeretet kötelességeinek a leírását, amit futólag említett az előző igeversben, mert korábban

[1127] “Selon la coustume des criminels qui demandent misericorde.” “A kegyelemért esdeklő bűnözök szokásának megfelelően.”

ugyanis kimondván, hogy tartózkodnunk kell az igazságtalanság mindennemű cselekedetétől, most megmutatja, hogy jóindulatúan kell bánnunk a nyomorultakkal, és a segítségünkre szorulókkal. Az egyenességet és az igazságosságot két részre osztja: először, senkit sem szabad megsebesítenünk, másodszor, gazdagságunkból és bőségünkből adnunk kell a szegénynek és a szükségben levőnek. S ezt a két dolgot össze kell kapcsolni, mert nem elegendő tartózkodni az igazságtalan cselekedetektől, ha elutasítjuk a szükségben levő megsegítését, de nem sok haszna lesz a szükségben levő megsegítésének sem, ha egyidejűleg másoktól raboljuk el azt, amivel megsegítjük. Felebarátainkat tehát nem rablással, vagy tolvajlással kell megsegítenünk, s ha egyszer igazságtalan, kegyetlen, vagy zsaroló cselekedetet követtünk el, állítólagos ellensúlyozásképpen nem szabad segítségül hívni Isten nevét, hogy osztozzon a fosztogatásban. Ezt a két dolgot tehát egybe kell foglalnunk, de azzal a feltétellel, hogy az Isten által jóváhagyott és elfogadott felebaráti szeretet van a szívünkben.

Mikor azt parancsolja nekik, hogy „törjék (szegjék) meg kenyerüket az éhezőnek”,[1128] azzal minden mentséget el akart venni a kapzsi és pénzsóvár emberektől, akik úgy képzelték, joguk van birtokolni azt, ami az övék. „Ez az enyém, tehát megtarthatom magamnak. Miért kellene köztulajdonba adnom azt, amit Isten nekem adott?” Erre Isten így válaszol: „Valóban a tiéd, de azzal a feltétellel, hogy megosztod az éhezővel és a szomjazóval, s nem magad falod fel teljesen”. S valóban a józan ész diktátuma, hogy az éhezőt a jogos jussától fosztják meg, ha éhségét nem csillapítják. Az efféle szomorú látvány még a kegyetlenből és a barbárból is könyörületet vált ki. Ezután különféle dolgokat sorol fel, melyek rendszerint a vasszíveket is συμπαθειαν, együttérzésre, vagy könyörületre késztetik, hogy azok kegyetlen beállítottsága, akik nem indulnak meg felebarátaik szegénységén és szükségén, kevésbé menthetőek legyenek. Végül hozzáteszi:

És tested előtt el ne rejtsd magadat. Itt a *test* kifejezést kell észrevennünk, amely alatt egyetemesen minden embert ért, akik közül egyet sem szemlélhetünk oly módon, hogy mintegy tükörben ne látnánk „a magunk testét”. A legnagyobb embertelenség bizonyítéka tehát megvetni azokat, akiket hozzánk hasonlóknak kell elismernünk.

8. *Akkor felhasad, mint hajnal*[1129] *a te világosságod*. A próféta megmutatja, hogy Isten nem túlságosan rideg, és nem követel tőlünk többet, mint ami helyes. Ezért a képmutatók ok nélkül panaszkodnak Rá, mikor szélsőséges szigorúsággal vádolják. Mikor a cselekedeteik megítéltetnek, zúgolódnak, s azt válaszolják, hogy Istent soha nem lehet kielégíteni, s nem tudják, mit kellene tenniük, vagy melyik utat kellene járniuk. Isten azt válaszolja, hogy nem kér mást, mint tiszta és őszinte szívet, azaz egyenes lelkiismeretet, s ha ez megvan nekik, Isten kegyesen fogadja őket, bizonyságot tesz majd a szentségükről és mindenféle áldást ruház majd azokra, akiknek hibáit joggal bünteti. Végül, nincs okuk zúgolódni, hogy túlontúl kemény és szigorú, mert kegyesnek és jóindulatúnak fogják találni, mikor félretesznek minden képmutatást és őszintén odaszánják magukat az Ő szolgálatára. Figyeljük meg az *akkor* kötőszót, mert azzal azt jelzi, hogy a viszont a képmutatók épp ellenkezőleg, nagyon távol állnak az igaz istentisztelettől, noha szenteknek akarnak számíttatni. De őket teszi meg teljes mértékben vétkeseknek, mikor kimutatja a cselekedeteikből, hogy se nem tisztelik, se nem félik Istent. A *világosság* szó alatt bővelkedést ért, amiképpen a „sötétség” szóval a nyomorult és hányattatott életet jelezte, s ez a kifejezésmód gyakran előfordul a Szentírásban.

És meggyógyulásod. A „meggyógyulás” alatt bővelkedést és biztonságot ért, amint majd más igeversekben látni fogjuk, mert az Isten keze által a bűneik miatt ütött sebek oly mélyre süllyesztették a népet, hogy úgy elsorvadtak, mint a súlyos betegségben szenvedő

[1128] Grotius azt mondja, hogy ’”a kenyér ezekben az országokban könnyen ’törhető’ volt (mint a mai napig is megszokott sütemények Keleten), a ’megtörés’ tehát részesítést, vagy szétosztást jelent. A frazeológiát a kenyér megtörésétől kölcsönzi, amit a családfő osztott szét az otthoni ebédlőasztalnál”. – *Rosenmüller*.

[1129] “Mint a hajnalnak a felhőkön keresztültörő pillére.” - *Jarchi*.

ember. Egyetlen betegség sem súlyosabb, mint Isten jogos bosszúállása következtében büntetést kapni, vagy az Ő átka alatt felemésztetni.

És igazságod előtted jár. Az „igazság” két értelemben vehető: vagy bizonyságként az igaz mivoltról, vagy jó rendként, mert Isten véget vet a zűrzavarnak, s mindent a megfelelő helyére fog állítani. Az első értelemben véve ekképpen fordíthatjuk: „Mikor Isten kibékül veled, igaz mivoltod bizonysága meglátszik majd az Isten és az emberek előtt, mintha valamiféle hírnök járna előtted”. Vannak, akik jobban szeretik az „igazság” szót igaz kormányzásként értelmezni, ami Isten ajándéka, és az Ő atyai jóindulatának jele, s láttuk, hogy a héber szerzők néha ebben az értelemben használják ezt a szót. Az utána következő mondat azonban, miszerint

Az Úr dicsősége követ, engem arra indít, hogy az első magyarázatot tartsam jobbnak. „Igazságod előtted jár”, azaz „Mindenki szentnek és igaznak fog téged elismerni, noha korábban bűnös és elítélt voltál. Így az Úr dicsőségével is fel leszel díszítve, noha korábban főleg a korholások voltak az osztályrészed”. Mi ugyanis feddést kapunk és kegyvesztettekké leszünk, mikor bűneink büntetését szenvedjük.

9. *Akkor kiáltasz*. Ézsaiás a korábban megkezdettet folytatja, hogy minden jó szerencsés lesz a zsidókkal, ha igazak és ártalmatlanok lesznek, s nem tesznek rosszat senkivel, így megmutatkozik kegyességük és vallásuk. Kijelenti, amit Hóseás mondott (Hós6:6) és Krisztus is megismételt (Mt9:13, 12:7), hogy „a könyörület többet ér, mint az áldozatok”. Azaz, miután beszélt az emberek egymás iránti kötelezettségeiről, azt mondja: „kiáltasz, és az Úr meghallgat”. A boldogságunk fő része az, ha Isten meghallgat minket, viszont semmi sem lehet nyomorúságosabb annál, ha Ő az ellenségünk. A hitünk kipróbálása végett a mi imáinknak tulajdonítja, amit szívesen és ingyenes kegyelemből ad meg, mert ha mindig akkor adná az áldásait, amikor alszunk, az imádkozás utáni vágyunk a végtelenségig elhidegülne, s így Isten jóindulata buzdítássá válna a lustaságra. Ezért bár ingyenes kegyelemmel jön elénk, mégis azt akarja, hogy imádkozzunk áldásaiért, s ezért teszi hozzá: *jajgatsz, és ő azt mondja: Ímé, itt vagyok*. Ez az ígéret tartalmaz egy buzdítást is, hogy ne heverésszünk tétlenül. Mikor azt mondja, hogy Ő jelen van, az valóban nem látható a szemeink számára, de gyakorlati kijelentését adja annak, hogy közel van és megbékélt velünk.

Ha elvetended közüled az igát. A vers utolsó részében megint megismétli, hogy Isten megbékél a zsidókkal, ha megtérnek. Az „iga” szó alatt minden a szegényeket érő megpróbáltatást ért, mintha ezt mondta volna: „Ha megszűnsz nyomorgatni a testvéreidet, és tartózkodsz minden erőszaktól és csalástól, az Úr minden féle áldást fog rád ruházni”.

És megszünsz ujjal mutogatni.[1130] Ez mindenféle támadást magában foglal, mert akkor mondják, hogy ujjunkkal mutogatunk valakire, mikor felebarátainkat fenyegetjük, durván bánunk velük, vagy bármiféle erőszakot teszünk ellenük.

És hamisságot beszélni, vagy *haszontalanságot szólni*. Ez az igazságtalan cselekedetek harmadik fajtája, mellyel megsértjük felebarátainkat, mikor ravasz és megtévesztő szavakkal, vagy hízelgésekkel csapjuk be őket. Minden igazságtalanságban rejlik ugyanis vagy rejtett gonoszság, vagy nyílt erőszak.

10. *Ha kiöntöd lelkedet az éhezőnek*.[1131] Folytatja az abból a szeretetből fakadó kötelezettségek felsorolását mellyel tartozunk egymásnak. Az egész értekezés summája nem más, mint hogy hiába szolgálják az emberek Istent, ha csak csip-csup és üres ceremóniákat kínálnak Neki. Ez nem a helyes és megfelelő tisztelete Istennek, Aki szigorúan megparancsolja, hogy igaz és ártatlan életet éljünk a felebarátainkkal, szívesen adván

[1130] „Grotius ekképpen magyarázza ezt az igeverset: ’Ha megszűnsz becstelen ujjal (ahogyan Persius nevezi) mutogatni a jó emberekre, s gúnyolódni az ő egyszerűségükön.’ Hasonló módon mondja Juvenal (Sat. 10:52): ***Quum fortunic ipsi minaci, Mandaret Jaqueum, mediumque ostenderet unguem.*** Ezzel az igeverssel kapcsolatosan jegyzik meg a skolasztikusok, hogy az ókori szokásként, mikor valakin gúnyolódtak, vagy megvetéssel, illetve gyalázó feddéssel illették, a középső ujjukkal mutattak az illetőre.” – *Rosenmüller*.

[1131] A Károli-fordítás szerint: *Ha odaadod utolsó falatodat az éhezőnek, és az elepedt lelkűt megelégíted – a ford*.

magunkat és munkánkat nekik, s legyünk készek segíteni készségesen és jókedvűen, valahányszor csak szükséges. Nekünk ennek a kötelezettségnek két részét kell megfigyelnünk, amit a próféta konkrétan említ. Az első helyen ugyanis a könyörület és a jóindulat érzését ajánlja, második helyen pedig magára a cselekvésre buzdít, és annak végrehajtására. Nem lesz elegendő kegyes cselekedeteket megtenni az embereknek, ha a hajlandóságunk irántuk nem meleg és szeretetteljes. „És ha minden vagyonomat a szegényeknek adom is", mondja Pál, „de szeretet nincsen bennem, semmi vagyok" (1Kor13:3). A „lélek kiöntése" tehát nem más, mint a nehézségeik megsiratása, s az ő szegénységük oly fokú átérzése, mintha az a miénk lenne. Akik viszont korlátoltak és csak önmagukra gondolnak, azoknak kemény és kiszáradt a szívük, azaz „elzárják szívüket" (1Jn3:17) és visszafogják érzéseiket.[1132] A némelyek által adott másik fordítás: „HA felkínálod lelkedet", említésre sem méltó.

Feltámad a setétségben világosságod. Ugyanazt az ígéretet követi, s ugyanazzal a hasonlattal. A „sötétség" alatt érti a megpróbáltatásokat, a „világosság" alatt a bővelkedést, mintha azt mondta volna a népnek: „Az Úr megszüntet minden nyomorúságot, melyek most benneteket sújtanak, és hirtelen bővelkedés támad." Megmutatja tehát, hogy nincs okuk Isten hibáztatni, amiért oly keményen bünteti őket, mert azonnal megszabadulnak, és bővelkedni fognak, ha őszintén tisztelik Istent és engedelmeskednek Neki.

11. *És vezérel téged az Úr szüntelen*. Most világosabban írja le, amit röviden és jelképesen mondott el, hogy Isten lesz a vezetőjük, ezért semmiben sem fognak hiányt szenvedni az áldások bősége következtében. Akkor mondjuk, hogy Isten vezet minket, mikor ténylegesen érezzük: előttünk jár, mintha a szemünk előtt lenne.

Megelégíti lelkedet nagy szárazságban is. A próféta hozzáteszi, hogy a segítség nem rövid időtartamú lesz, mert Isten soha nem hagyja el a népét az utazás kellős közepén, hanem fáradhatatlan rendszerességgel folytatja kegyes bánásmódját irántuk, s ezért ígéri, hogy még a legnagyobb szegénységben is megelégíttetnek majd, hisz Isten soha nincs híján semmiféle jótéteménynek a szegénységük megkönnyítéséhez, s az Ő áldó cselekedete többet ér, mint az év legkiadósabb esői. Mégsem ígér azonban a hívőknek gazdag és bőséges gyümölcstermést, vagy kiadós aratást, hanem csak azt, hogy Isten fogja táplálni őket, még ha a föld nem is terem. Ezen a módon parancsolja meg nekik, hogy Isten segítségére támaszkodjanak, s elégedjenek meg azzal, noha nem menetsülnek teljesen az éhség megpróbáltatásaitól. Ebben az értelemben teszi hozzá:

És csontjaidat megkövéríti.[1133] Nem azt mondja, hogy teljesen és nagyon meghíznak majd, hanem olyan soványak lesznek, hogy a csontjaik meglátszanak a bőr alatt. Azaz, a csontokra hivatkozik azoknak, akiket mintegy lemeztelenített az éhség, vagy az éhezés, emberek, akiknek alig maradt más, mint a száraz bőrük és a csontjaik. Ezalatt azt érti, hogy a zsidók küzdeni fognak mindennek a hiányával és a soványsággal, míg Isten helyre nem állítja őket.

Ugyanez a jelentése azoknak a hasonlatoknak, amiket *a megöntözött kertről* és a *vízforrásról* tesz hozzá. Ézsaiás nem képes megelégíteni magát Istennek az Ő őszinte tisztelői iránti jóságának leírásával, hogy az emberek ne keressék önmagukon kívül semmi másban a sivárság okát. Ez megfelel annak, hogy Isten jóságának eme forrása soha nem apad ki, hanem mindig árad, ha önhibánkból nem zárjuk el az útját.

12. *És megépítik fiaid a régi romokat*. A „romok" alatt Ézsaiás arra a félelmetes pusztításra utal, ami a zsidókra rákövetkezett, mikor fogságba vitték őket. Az ország pusztasággá vált, a várost kirabolták, a templomot a földdel egyenlővé tették, a népet pedig rabszolgaságba hurcolták és szétszórták. „Régi romoknak" (vagy az állandóság romjainak)

[1132] "Qui ferment les entrailles, et sont sans affection." "Akik elzárják szívüket és nincs bennünk semmiféle érzelem."

[1133] A Károli-fordítás szerint: *és csontjaidat megerősíti – a ford*.

nevezi őket, mert a templomot nem lehetett azonnal kijavítani, s nem volt reménység sem az újjáépítésére, sem a nép megszabadulására. Ha bármelyik várost lerombolták, miközben a lakói megmaradtak, azt gyorsan helyre lehetett állítani, de ha a lakók közük senki sem élte túl, vagy messzi országba hurcolták őket, és nagyon nagy távolságra kerültek, nem maradt semmi remény a város újjáépítésére, s valóban szörnyűnek minősült, ha miután sokáig romokban állt, egyesek azt mondják, hogy a látszólag elpusztult nép fogja újjáépíteni.

Mivel tehát az ígéret lehetetlennek látszott, a próféta elébe akart menni a kételynek, hisz ellene vethették volna: „Ha Isten helyre akar minket állítani, miért engedi, hogy ily hosszan sorvadozzunk?" Erre azt mondja, hogy semmilyen hosszadalmas késlekedés nem gátolja meg Istent abban, hogy ismét fennkölt helyzetbe hozza azokat, akik hosszú időre lesüllyedtek. S ezt nem szabad csak a templom újjáépítésére korlátozni, ami Zorobábellel kezdődött (Ezék3:8), majd Nehémiással folytatódott, hanem bele kell érteni az egyház helyreállítását is, amely még néhány évszázadon át váratott magára.

A „fiaid" kifejezés azt jelenti, hogy a látszólag félholt népből fognak támadni azok, akik kijavítják a mélabús romokat, s ők lesznek az építők, vagy munkások Jeruzsálem újjáépítésénél. A בנו (*banu*), „építeni fog" igét egyesek passzív értelemben fordítják, mivel azonban ez az értelmezés az igeszakasz jelentését kétségessé teszi, az aktív jelentést kell megtartani.[1134] Kicsivel később látszólag az egész népnek tulajdonítja, amit néhány egyénről mondott, a jelentés azonban ugyanaz, mert ha feleszik a kérdést: „Ki építette újjá Jeruzsálemet?", nos kétségtelenül a nép, de abból a nagy tömegből az Úr csak keveseket választott ki, a többit viszont elvetette. Egyesek azt a jelentést feltételezik itt, hogy a városok nem lesznek elégségesek a lakosok számához, ezért kénytelenek lesznek újjáépíteni más, korábban megsemmisített városokat, de ez túl természetellenesnek tűnik.

Az emberöltők alapzatait felrakod. Egyesek úgy vélik, hogy ez a mondat azt közvetíti, amit a próféta korábban mondott, s hogy „az emberöltők alapzatai" alatt azokat érti, melyek sokáig romokban hevertek, mivel közvetlenül ezekből kell felemelni és megépíteni az épületet, ugyanis különböző nehézségek támadtak, melyek miatt a munka félbeszakadt. De tekinthetjük az eljövendő időre utalónak is: „Épületeket fogsz emelni, melyek nagyon hosszú ideig fognak állni", mert látszólag azt ígéri meg, hogy az egyház állapota nagyon tartós lesz, mintha azt mondta volna: „Más épületek nem ennyire tartósak, de ez sok koron keresztül fenn fog állni". Ha azonban valaki mégis inkább a múltra vonatkoztatja, nekem nem nagyon akaródzik vitába szállni az illetővel.

És neveztetel. Ebbe a próféta belefoglalja mindkét kijelentést, nevezetesen hogy a nép egy romos épületre fog emlékeztetni, továbbá, hogy tökéletesen helyre lesznek állítva. A zsidókra vonatkoztatja, hogy ők lesznek az utak kijavítói és igazgatói, azaz Isten az Ő munkájukat fogja használni. Nekünk ugyanis mindent Isten hatalmának kell tulajdonítanunk, Aki nagy kegyesen megengedi, hogy a mi kezünk is részt vegyen az Ő munkájában. Itt tehát figyelemre méltó ígérettel van dolgunk az egyház romjainak összegyűjtéséről és felemeléséről, s mivel tetszik az Úrnak a mi munkálkodásunkat is felhasználni, ne vonakodjunk teljességgel odaszánni magunkat rá. S bár a világ szembeszegül velünk, gúnyol minket, és bolondoknak tart, vegyünk bátorságot és győzzünk le minden akadályt. Szívünknek meggyőződéses magabiztosságot kell táplálnia, mikor tudjuk, hogy ez az Úr munkája, s Ő parancsolta meg annak elvégzését.

13. *Ha megtartóztatod szombaton lábadat*. Egyesek úgy vélik, hogy a próféta a szombat külső megtartására utal, mivel törvényellenes volt azon a napon utazni (2Móz20:8). Bár én nem utasítom el ezt a véleményt, mégis úgy vélem, hogy a jelentés sokkal kiterjedtebb, mert egy szóképpel, melyben a rész szerepel az egész helyett, az emberi élet egész terjedelmét belefoglalja, amiképpen nagyon megszokott dolog a „járással", vagy a „sétálással" jelölni

[1134] „Ewald olvasata בנו (*bunnu*, puhal formában): 'Megépíttetnek általad", ez a passzív forma azonban máshol nem fordul elő, és itt sem támasztja alá semmiféle külső bizonyíték." – *Alexander*.

életünket. Azt mondja tehát, hogy „Ha nem mész tovább a magad útján, ha lezárod utadat, ha nem a saját akaratodnak megfelelően jársz”, stb. Azt jelenti ugyanis „a láb meg nem tartóztatása szombaton”, mikor szabadon és korlátozások nélkül járunk a saját bűnös vágyaink után. Korábban a böjt osztályába foglalt bele minden ceremóniát és külső maszkot, melyekről azt képzelték, abban van a saját szentségük, s megmutatta, hogy ezek hiábavalók és haszontalanok. Ebben az igeversben pedig a szombat igazi betartását mutatja meg, nehogy azt higgyék: ez külső semmittevés, hanem ez valódi önmegtagadás, tartózkodás az igazságtalanság és gonoszság minden cselekedetétől, valamint minden vágytól és bűnös gondolattól. A „láb” szó alatt először a cselekedeteket érti, mivel a zsidók, bár nem mertek szombaton utazni, vagy húst sütni, mégsem haboztak a felebarátaikat zaklatni, és a nyomorultakon gúnyolódni. Rögtön áttér azonban az akaratra, és a beszédre, hogy beleértsen mindenféle engedelmességet, melyekkel Istennek tartozunk.

És a szombatot gyönyörűségnek hívod. A „gyönyörűség” szót Istenre, s nem az emberekre utalónak kell tekinteni, mert semmi sem lehet örömtelibb, vagy elfogadhatóbb Isten számára, mint a szombat betartása és az őszinte imádat. Gondosan elménkbe vési, hogy az emberek rosszat tesznek, mikor félretéve Isten parancsait, magasra értékelik az értéktelen dolgokat, s figyelmezteti őket, hogy egyedül az Ő akaratából kiindulva kell ítéleteket alkotnunk. Ismét felsorolja a kötelességek egyes osztályait, amivel megmutatja, hogy a szombat megtartása az önmegtagadásban és az alapos megtérésben rejlik. Így az akaratot hirdeti meg alapnak, amiből a beszédek származnak, majd a cselekedetek következnek, mert azt mondjuk, amit felfogtunk a szívünkben, s a beszéddel ismertetjük meg akaratunkat, majd azután foganatosítjuk, amit elhatároztunk. Bárkinek tehát, aki helyesen akarja szolgálni Istent, teljességgel meg kell tagadni a testét, fel kell adnia bűnös hajlamait, és engedelmeskednie kell Neki. Egyetlen ember sem elmélkedhet a mennyei életről, míg meg nem hal a világnak, és önmagának. Bár ez a szombatnapi ceremónia eltöröltetett, mindazonáltal az igazság megmarad, mert Krisztus meghalt és feltámadt. Ezért folytonos szombatunk van, azaz megszabadultunk a cselekedeteinktől, hogy Isten Lelke hatalmasan munkálkodhasson bennünk.

14. *Akkor gyönyörűséged lesz az Úrban*. Látszólag az előző versben szereplő *gyönyörűség* szóra céloz, mert a próféta által használt תתענג (*tithgnanneg*) ige ugyanabból a gyökérből származik, mint a ענג (*gnoneg*), amit korábban használt, mikor azt mondta az Úrnak a legnagyobb gyönyörűsége telik a szombat igazi megtartásában. Egyszóval úgy éri, hogy a nép nem fog örömet lelni Istenben, mert provokálják, és nem engedelmeskednek az akaratának. Ha ugyanis Isten iránti engedelmességgel alakítjuk ki az életünket, az Ő öröme leszünk, valamint Ő is a mi örömünk lesz. Azaz,a próféta azt állítja, hogy teljességgel a zsidókon múlik, ha nem élnek vidám és örömteli életet a megbékélt Istenre támaszkodván. Ezekkel a szavakkal közvetve feddi meg őket azért, mert önhibájukból hoznak magukra megannyi megpróbáltatást.

És én hordozlak a föld magaslatain. Ezekkel a szavakkal visszatérést ígér nekik a szülőföldjükre, valamint biztonságos lakozást azon. Tudjuk, hogy Júdea emelkedett helyen volt a szomszédos országokhoz viszonyítva, miközben Babilon sokkal alacsonyabban volt, ezért a nép úgy reszketett, mintha egy barlangba lettek volna bezárva. Ezután világosabban kimondja, mit ért a *hordozás* szón,[1135] mert annak az országnak a birtoklását ígéri, ami az

[1135] „A *hordozás* szót egy nagy hatalmú hódítótól kölcsönzi, aki lovon lovagolva, vagy szekéren utazva hegyeket, dombokat, várakat, kastélyokat, erődöket foglal el, és uralma alá hajtja ezeket. ’A föld magaslatain’ kifejezés alatt azt érti, amit épp az imént soroltam fel, a magas helyeket, melyekre nehéz feljutni, ahol rendszerint a várak és az erődök találhatók, s amelyeket megostromlása és elfoglalása dicsőséget hoz a hódítónak. Lásd 5Móz32:12.” – *Vitringa*. „Az egész kifejezés nem pusztán a Palesztinába, a legmagasabb földre (Kimchi) történő visszatérést, vagy az ellenségekkel szembeni nagyobb biztonságot jelenti azáltal, hogy elérhetetleneké válnak a számukra, hanem a meghódítást és a győztes birtokbavételt is, mint az 5Móz32:13-ban, ahonnan a kifejezést származtatta az összes későbbi szerző, akik csak használták.” – *Alexander*.

atyáiknak ígértetett meg, és adatott oda,[1136] amit abban az időben élveztek, s amelytől később egy időre meg lettek fosztva.

Mert az Úr szája szólt! Azért tette ezt hozzá, hogy minden kételkedés nélkül tudhassák: mindezek a dolgok igazak, s ezt nemcsak az ígéretekre kell vonatkoztatni, hanem a fejezet kezdetére is. Megrótta ugyanis a képmutatókat, akik azt hitték, hogy igaz ügyben védik magukat, s megmutatta, hogy bűneik jogos büntetését szenvedték el, továbbá hiába vitatkoztak Istennel, és hozták fel Ellene a saját cselekedeteiket, melyek teljesen üresek és haszontalanok voltak. Ezen az alapon viszi őket vissza a szombat igazi megtartásához, s mutatja meg, hogy minden rendben lesz velük, ha a helyes módon tisztelik Istent. Végül arra a következtetésre jut, hogy nem halandó emberrel van dolguk, hanem Istennel, Aki ezeknek a dolgoknak a Bírája.

[1136] „Az örökség megevése annak élvezetét, és lényegének felélését jelenti. Kimchi helyesen jegyzi meg, hogy Jákób örökségének nevezik Ismáeltől és Ézsautól megkülönböztetve, bár valamennyien egyformán a hívők atyjától származtak.” – *Alexander*.

59. fejezet

1. Ímé, nem oly rövid az Úr keze, hogy meg ne szabadíthatna, és nem oly süket az ő füle, hogy meg nem hallgathatna;

2. Hanem a ti vétkeitek választanak el titeket Istenetektől, és bűneitek fedezték el orczáját ti előttetek, hogy meg nem hallgatott.

3. Mert kezeitek bemocskolvák vérrel, és ujjaitok vétekkel, ajkaitok hazugságot szólnak, nyelvetek gonoszt suttog.

4. Nincsen, a ki az igazság mellett szólna, és nincsen, a ki igazságosan perelne, haszontalanban bíznak és hazugságot beszélnek, gonoszt fogadnak és vétket szűlnek.

5. Vipera tojásait költik ki, és pókhálót szőnek; a ki tojásaikból eszik, meghal, és ha egyre rátapodsz, vipera kél ki.

6. Pókhálójukból nem lesz ruha, csinálmányok nem felvehető; cselekedeteik hamisságnak cselekedetei, és erőszak tette van kezeikben.

7. Lábaik a gonoszra futnak; és sietnek, hogy ártatlan vért ontsanak; gondolataik hamisságnak gondolatai, pusztítás és romlás ösvényeiken.

8. A békesség útját nem ismerik, és nincsen jogosság kerékvágásukban, ösvényeiket elgörbítik, a ki azon jár, nem ismeri a békességet.

9. Ezért van távol tőlünk az ítélet, és nem ér el minket az igazság, várunk világosságra, és ímé, sötétség, és fényességre, és ímé, homályban járunk!

10. Tapogatjuk, mint vakok a falat, és tapogatunk, mint a kiknek szemök nincs, megütközünk délben, mint alkonyatkor, és olyanok vagyunk, mint a halottak az egészségesek közt.

11. Morgunk, mint a medvék mindnyájan, és nyögvén nyögünk, mint a galambok, várjuk az ítéletet és nem jő, a szabadulást és távol van tőlünk.

12. Mert sokak előtted gonoszságaink, és bűneink bizonyságot tesznek mi ellenünk, mert gonoszságaink velünk vannak, és vétkeinket ismerjük:

13. Elpártoltunk és megtagadtuk az Urat, és eltávozánk a mi Istenünktől, szóltunk nyomorgatásról és elszakadásról, gondoltunk és szóltunk szívünkből hazug beszédeket.

14. És eltávozott a jogosság, és az igazság messze áll, mivel elesett a hűség az utczán, és az egyenesség nem juthat be.

15. És a hűség hiányzik, és a ki a gonoszt kerüli, prédává lesz. És látta ezt az Úr és nem tetszék szemeinek, hogy jogosság nincsen.

16. És látá, hogy nincsen senki, és álmélkodott, hogy nincsen közbenjáró; ezért karja segít néki, és igazsága gyámolítja őt.

17. És felölté az igazságot, mint pánczélt, és a szabadítás sisakja van fején; felölté a bosszúállás ruháit, mint köpenyt, és búsulással vevé magát körül, mint egy palásttal.

18. A cselekedetek szerint fog megfizetni: haraggal ellenségeinek, büntetéssel szorongatóinak, büntetéssel fizet a szigeteknek.

19. És félik napnyugottól fogva az Úrnak nevét, és naptámadattól az ő dicsőségét, mikor eljő, mint egy sebes folyóvíz, a melyet az Úr szele hajt.

20. És eljő Sionnak a megváltó, és azoknak, a kik Jákóbban megtérnek hamisságokból, szól az Úr.

21. És én ő velök ily szövetséget szerzek, szól az Úr: lelkem, a mely rajtad nyugoszik, és beszédeim, a melyeket szádba adtam, el nem távoznak szádból, és magodnak szájából, és magod magvának szájából, így szól az Úr, mostantól mind örökké!

1. *Ímé, nem oly rövid az Úr keze*. Ez az értekezés nagyon hasonlít az előzőre, mert miután letépte a képmutatók álarcát, akik hiába dicsekedtek önmagukkal, s megmutatta, hogy a rájuk kiszabott büntetés igazságos, most az egyéb ellenvetésekre válaszol. A képmutatók Istent vagy gyengeséggel, vagy túlzott szigorúsággal szokták vádolni. Ezért megmutatja, hogy se erőnek, se akaratnak nincsen híján a népe megmentésére, hanem az ő gonoszságuk akadályozza meg abban, hogy jóságosan bánjon velük. Rosszul teszik tehát, ha Istent hibáztatják, és Őt rágalmazzák, mikor épp ellenkezőleg, önmagukat kellene vádolniuk.

A הן (*hen*), „íme" szó hangsúlyos, mintha a próféta valami ténylegesen jelenlevőről beszélne, s ujjal mutatna arra a bizonyosság kifejezése kedvéért, elvéve az ürügyeket a képmutatóktól, hogy többé ne kereshessenek kibúvókat. Hozzá kell értenünk az ellentéteket is a „megrövidült" és „megsüketült" szavakhoz, mintha azt mondta volna, hogy korábban bőséges erőforrások voltak az Úr kezében a népe megsegítésére, s mindig készen állt a kibékülésre és az imák halló fülekkel történő fogadására, s most sem más mint volt,[1137] mintha vagy a kezei rövidültek volna meg, vagy a fülei süketültek volna meg, s már nem hallana élesen.

2. *Hanem a ti vétkeitek választanak el titeket Istenetektől*. Azaz, nem mondhatják, hogy Isten megváltozott, mintha eltért volna természetes beállítottságától, hanem az egész szégyen rájuk hárul, mivel bizonyos fokig a saját bűneikkel gátolják a jóságát, és vetik el a segítségét. Ebből arra következtetünk, hogy egyedül a bűneink fosztanak meg Isten kegyelmétől, s választanak el minket Tőle, mert amiről a próféta a saját korának embereit illetően tesz bizonyságot, az minden korra vonatkozik, mivel ő Isten ügyét védi a gonoszok rágalmaival szemben. Azaz, Isten mindig ugyanaz, s nem fárad bele a jó cselekvésébe, s ereje sem fogyatkozik meg, hanem mi gátoljuk meg az Ő kegyelmének fellépését. Ennek ellene vethető, hogy az emberek nem előzhetik meg Istent jót érdemelve ki tőle, következésképen azokkal kell jót tennie, akik erre méltatlanok. Erre azt válaszolom: ez kétségtelenül igaz, néha azonban az emberek serénysége oly méreteket ölt, hogy ők maguk csukják be az ajtót Isten jótéteményei előtt, mintha szándékosan akarnék messze űzni Őt maguktól. S noha nem hallgat meg senkit anélkül, hogy meg ne bocsátott volna neki, mivel mindig Elé visszük a bűn eltörlésére vonatkozó könyörgéseket, mégsem figyel a gonoszok imáira. Nem kell tehát csodálkoznunk, ha a próféta azzal vádolja a népet: vétkeikkel vetik el Isten jótéteményeit, s teszik Őt kibékíthetetlenné a makacságukkal, egyszóval olyan elválást kezdeményeznek, mely elűzi, vagy elfordítja a kegyelem megszokott menetét.

3. *Mert kezetitek*. Most a cselekedetekkel hozakodik elő, hogy ne próbálkozhassanak kibúvókkal, vagy ne kérdőjelezhessék meg, hogy mik azok a bűnök, melyek „elválasztanak". Így tehát elvesz tőlük minden mentséget, konkrét példákat említvén, mintha egész szégyenteljes életüket színpadra állítaná. Második személyben beszél, mert mint ügyvéd érvel és védi Isten ügyét, ezért úgy beszél önmagáról, mint aki nem tartozik a gonoszokhoz, akikkel nem akarta, hogy egy osztályba sorolják, jóllehet ő sem volt teljesen mentes a bűntől, de Istent félte és szolgálta, és élvezte a lelkiismeret szabadságát. Egyetlen ember sem veheti magának a szabadságot mások megítélésére, ha ő is vétkes volt ugyanazoknak a bűnöknek az elkövetésében, s egyetlen ember sincs feljogosítva Isten ügyének a védelmére, ha a bűnös életvitelével megfosztotta magát igazságától. Nekünk nem szabd olyanoknak lennünk, mint akiket feddünk, ha nem akarjuk, hogy tanításunkat kinevessék, minket pedig pökhendiknek tartsanak. Viszont mikor tiszta lelkiismerettel szolgáljuk Istent, tanításunknak súlya és tekintélye lesz, s még ellenségeinket is jobban meggyőzi.

Bemocskolvák vérrel. A kép, amit a nép bűnös életmódjáról felvázol, nem felesleges, mert az emberek különféle kibúvókat keresnek, s nem lehet őket belekényszeríteni az engedelmesség állapotába, amíg előbb el nem ismerik bűneiket. A *vér* említésével nem arra céloz, hogy mindenfelé gyilkosságok történtek, hanem ezzel a szóval írja le a kegyetlenséget,

[1137] "Il n'a point change de nature." "Nem változtatta meg a természetét."

a zsarolásokat, az erőszakot és más gaztetteket, melyeket a képmutatók követtek el a szegényekkel és a védtelenekkel szemben. Nekik ugyanis nem rablókkal és gyilkosokkal volt dolguk, hanem királyokkal, és nemesekkel, akiket sokra tartottak és tiszteltek. Gyilkosoknak nevezi őket, mert kegyetlenül zaklatták az ártatlant, s erővel és erőszakkal ragadták el mások tulajdonát. Ezért rögtön ezután a „vétek" szót használja a „vér" helyett.

És ujjaitok vétekkel. Bár látszólag messzebbre terjeszti ki értekezését, ez valójában mégis ismétlés, vagy inkább megkettőzés, amilyet a héber szerzők gyakran alkalmaznak megerősítéssel társítva. Többet fejez ki ugyanis az „ujjakkal", mint a „kezekkel", mintha azt mondta volna, hogy a legkisebb porcikájuk sem volt mentes az igazságtalan erőszaktól.[1138]

Ajkaitok hazugságot szólnak. Ezután megemlít egy konkrét gonoszságfajtát, mégpedig azt, amikor az emberek trükkökkel, hazugsággal, vagy hamis esküvel csapják be egymást. Mert azt a vétséget, amellyel megsebesítjük felebarátainkat, a leggyakrabban a durvasággal, mint testőrrel, illetve csalással és hamisággal védik. Itt a próféta vet egy futó pillantást a második törvénytáblára, s azokra a bűnökre, melyeket ennek ellenében követnek el. Megmutatja, hogy gonoszok és nincs bennük istenfélelem, mert a kegyetlenség és az árulás, amellyel megsértik az emberi társadalmat, Isten megvetéséből fakad. Azaz, a „kezektől", tehát a zsarolástól és az erőszaktól továbblép a hazugságokhoz és csaló praktikákhoz, a hamis eskükhöz és a fortélyos ravaszságokhoz, melyekkel felebarátainkkal szemben jutunk előnyökhöz.

4. *Nincsen, a ki az igazság mellett szólna*. Úgy érti, közöttük senki sem tanulmányozza, mi a jogos, vagy helyes, s egyetlen ember sem ellenzi az igazságtalanság cselekedeteit, amiket az erősek követnek el a gyengékkel szemben. Ez vezet a növekvő féktelenséghez, mivel mindenki szemet huny felette, és nincs senki, aki felvállalná az igazság védelmét. Nem elegendő, hogy tartózkodunk az erőszaktól, ha nem akadályozunk meg másokat annak elkövetésében, már amennyire tőlünk telik. S valóban, bárki, aki megengedi azt, amit módjában állna megakadályozni, bizonyos értelemben megparancsolja annak elkövetését, ezért a hallgatás egyfajta belelegyezés.

És nincsen, a ki igazságosan perelne. Ennek a mondatnak ugyanaz a jelentése, mint az előzőnek. Egyesek a נשפט (*nishpat*) szót passzív értelemben veszik, s a próféta szavait ekképpen fordítják: „Senki sem ítél jogosan, mert minden telve van megromlással, de mégsem áll ellene senki". Az aktív jelentés azonban jobb, mert ez a két kijelentés szorosan kapcsolódik egymáshoz, miszerint „Senki sem kiált igazságért", és „Senki sem védi az igazságot, vagy jogosságot". Az egyesek által adott fordítás, miszerint „Senki sem ítéli magát igaz módon", kissé túl nyers. Mivel azonban sok igeversben ez az ige nifál formában azt jelenti, „küzdeni",[1139] az egész igevers látszólag gördülékenyebb úgy, hogy „senki sem lép fel megvédeni azt, ami jogos, s nem védi fennszóval az igazságot, nem száll síkra a gonoszokkal szemben". De talán jobbnak vélhető a „kiált az igazságért" szavakat azokra a nyomorultakra vonatkoztatni, akiket igazságtalanul zaklatnak, mintha a próféta azt mondta volna, hogy süketek, mert semmit sem érnek el a kiáltozással. Ez azonban szintén nyers.

Ha Isten oly szigorúan bünteti azokat, akik nem gondolnak az emberek jogos dolgaival, s nem segítik azokat, akiknek efféle nehézségeik támadtak, mi lesz velünk, ha nem buzgólkodunk Isten dicsőségének a védelmében, hogy megfeddenénk a vétkeket? Ha szemet hunyunk a gúnyolódások felett, melyekkel a gonosz emberek csúfolják Isten szent tanítását és szentségtelenítik meg az Ő nevét, ha nem figyelünk azokra az erőfeszítésekre, melyekkel a gonoszok Isten egyházát próbálják megsemmisíteni, hallgatásunk vajon nem jogosan ítéltetik

[1138] "Que la moindre partie de leur corps est souillee d'extorsion." "Hogy testük legkisebb porcikája is zsarolással szennyezett."
[1139] "Pour debatre." "Veszekedni."

árulásnak?[1140] Egyszóval, Ézsaiás azt mondja, hogy a jó rend a mi hibánkból romlik meg, ha nem állunk ellene a gonoszoknak, amennyire csak tőlünk telik.

Haszontalanban bíznak. Ezután kimutatja, hogy szélsőséges zűrzavar az, mikor senki sem lép fel az igazság védelmében. Mikor azt mondja, hogy „haszontalanban bíznak", azalatt azt érti: romlott bizalmat halmoznak fel, amellyel érzéketlenséget hoznak magukra. Az a romlottság végső határa, mikor mindenfelől hízelgést keresvén szándékosan keményítik meg magukat Isten megvetésében. Efféle csábításokkal cirógatja a Sátán az elvetetteket, míg végleg le nem láncolja őket, s ők lerázván az istenfélelmet, nemcsak a szilárd tanítást vetik meg, de gőgös és félelem nélküli csúfolókká is válnak. Mivel tehát a vakmerőség egyenesen előre hajt minket, mikor hamis bizalmat vetünk Isten ítéleteinek ellenzésébe, a prófétának jó oka volt a kétségbeejtő gonoszság jelének feltüntetni ezt a magabiztosságot, mely mögé elrejtőznek az emberek. Ez a betegség ugyanis nyilvánvalóan gyógyíthatatlan, mikor a nyíltan gonosz emberek nem vonakodnak hízelegni maguknak, s makacs gonoszságukra támaszkodva azt hiszik, megtehetnek bármit, ami csak tetszik nekik.

És hazugságot beszélnek. Hozzáteszi, hogy beszélgetéseik világosan elmondják, milyen természete van a hajlamaiknak és erkölcsiségüknek, amint a közmondás is mondja, hogy „az elme képmása a nyelv". Ez a mondat mégis magyarázható kétféleképpen: vagy úgy, hogy semmit sem mondanak őszintén, hanem állandó gyakorlattal formálták nyelveiket a csalásra, vagy úgy, hogy gonoszságuk nyílt dicsekvésben tör ki. Ami engem illet, én a második magyarázatot tartom jobbnak.

Gonoszt fogadnak és vétket szűlnek. Ezek elegáns hasonlatok, melyekkel asszonyokhoz hasonlítja a gonosz embereket, akik méhükben hordozzák gyermeküket, majd megszülik őt. Azaz azt mondja, hogy miközben a gonoszok belülről kieszelik a bűneiket, mondható, hogy terhesek, míg a megfelelő időben, azaz mikor alkalom és lehetőség kínálkozik, meg nem szülik azokat. „Gonoszt fogannak", mondja „ hogy azután jogtalanul zaklathassanak egyszerű embereket". Mintha azt mondta volna, hogy hosszas elmélkedéssel készülnek a bűneikre, s mindig készen állnak mindenféle gonoszságra, mivel nem szűnnek meg mindenütt közvetett lehetőségeket keresni azok bosszantására, akik semmit sem ártanak nekik.

5. *Vipera tojásait költik ki*. A próféta tovább is megy, és nemcsak asszonyokhoz, de mérgező állatokhoz is hasonlítja a zsidókat, hogy még nyilvánvalóbbá tegye: mindazt, ami belőlük származik, romboló és halálos. Először azt mondja, hogy „a vipera tojásait költik ki", mert miután a vipera nem tud olyan tojást tojni, ami nem mérgező, ők ugyanúgy hozzá vannak szokva a gonoszsághoz, s annyira el vannak azzal telve, hogy semmi mást nem képesek magukból kiadni, csak mérget.

És pókhálót szőnek. A „pókháló" alatt azt érti, hogy annyira sivárak, és annyira nélkülöznek minden jót, hogy még az erények látszatával is becsapnak. Két jellel írja le a gonosz embereket. Először, hogy a cselekedeteik megmutatják romlott természetüket, másodszor, hogy nincsen semmi értékük, és semmi olyat nem mutatnak azok felé, akikkel kapcsolatba kerülnek, ami kedvessé, szeretetre méltóvá, könyörületessé, és odaadóvá tenné őket. Tudom, hogy ezt más módon rosszul is magyarázzák a kommentátorok, nevezetesen hogy a gonoszok, miközben mások elpusztítását tervezgetik, magukat döntik romba, s miközben azt hiszik, hogy dolgosak, haszontalanul és céltalanul munkálkodnak, „a saját hálójukban fogadnak meg" (v. ö. Zsolt9:15), és „beleesnek a maguk ásta verembe" (v. ö. Zsolt7:16). Én azonban azon a véleményen vagyok, amit az imént mondtam, nevezetesen hogy a gonoszok mindenfelé, mindenkor és minden dologban gonoszságot művelnek, és soha nem tesznek semmiféle jót. Bárki pedig, akinek bármi dolga lesz velük, mérgezőknek és pusztítóknak fogja őket találni. Az a jelentése annak, amit a próféta mondott, hogy tojásaikban halálos méreg rejlik, ha pedig azokat feltörik, kígyó fog belőlük kikelni.

[1140] "De desloyaute et traison." "Hűtlenségnek és árulásnak."

6. *Pókhálójukból nem lesz ruha*. Megismétli és megerősíti ugyanazt a kijelentést, miszerint bármi, amit megpróbálnak, haszontalan az emberiség számára, mivel szándékosan hátrálnak meg minden kegyes cselekedettől. Nos, az a végtelenségig megromlott elme jele, mikor ennyire odaszánják magukat a gonosz cselekedetekre, mert semmiféle előny sem várható annak életéből, aki sivár és minden igazságtól megfosztott akar lenni. Mások úgy magyarázzák, hogy hasztalanul fáradoznak majd a gazdagság megszerzése és a tisztelet kivívása végett. Én azonban egyszerűbbnek vélem az igeszakasz jelentést, hogy egyetlen ember sem „fogja felöltöztetni magát a munkájukkal", mert annak szövetében semmi szilárd, vagy tartós sincsen.[1141]

Különböző kifejezésmódokkal ugyanarról a dologról beszél azért, hogy megmutassa: munkájuknak egyáltalában semmi haszna sem lesz. Mi arra a célra születtünk, hogy segítsük felebarátainkat, továbbá valamennyivel hozzájáruljunk az általános jóhoz. Azok tehát vadállatok, és nem is nevezhetők embereknek, akik csak a gonoszság cselekvésében jártasak, s teljes elméjükkel azon igyekeznek, hogy elkerüljék a jó cselekvését. Azonnal hozzáteszi, képes beszéd nélkül, hogy ők átadattak, mondhatni odaszenteltettek a gonoszságnak.

7. *Lábaik a gonoszra futnak*. Különböző módokon festi le azt a képet, amit nevezhetünk szélsőséges gonoszságnak, mikor az emberek, lerázván és elvetvén minden istenfélelmet, belevetik magukat mindenféle gonoszságba, s mindenestől kegyetlenek, zsarolók és erőszakosak. Azt mondja, *futnak*, mert buzgók, és rendkívül élénken teszik a gonosz cselekedeteket. Beszélvén korábban a „kezekről", majd az „ujjakról", most a lábakat is hozzáteszi, hogy megmutassa: jártasak[1142] mindenféle gazságban, s testüknek egyetlen porcikája sem mentes a bűntől. Egyesek erőszakosak, de megtartóztatják a nyelvüket.[1143] Mások hárpiákra emlékeztetnek, de megelégszenek az első adandó prédával. A próféta viszont azt mondja, hogy honfitársai lábai fürgék a rablások elkövetésében.[1144]

Pusztítás és romlás ösvényeiken. Úgy érti: valamerre csak mennek, a vadállatokra emlékeztetnek, melyek megragadják és felfalják, ami csak az útjukba kerül, és semmit sem hagynak hátra, így rémisztő támadásukkal messze űznek maguktól mindenféle állatot úgy, hogy azok meg sem merik közelíteni őket. Plinius ugyanezt a hasonlatot alkalmazza Domitianusra, akinek a megérkezése olyan volt, mint holmi vadállaté. Ugyanez történik más erőszakos emberekkel, akiket úgy kerülnek, mint vadállatokat. S ezen a módon válnak útjaik sivárrá és magányossá, ahol senki sem kerül velük kapcsolatba.

8. *A békesség útját nem ismerik*. Egyesek a „békesség" szónak azt az elmés magyarázatát adták, hogy ez tulajdonképpen „békés" lelkiismeretet jelent, mivel a gonoszok osztályrésze a folytonos lelki gyötrelem. A próféta azonban azért hívja ítéletre a gonoszokat, hogy megmutassa: a második törvénytábla megszegésével nincs bennük se őszinteség, se kedvesség, egyszóval ők αστοργους, természetes vonzalom nélkül. Azt mondja, „nem ismerik a békesség útját", mivel kegyetlenségük megfosztja őket az igazságtól és az egyenlőségtől, amelyekkel az emberi társadalom fenntarttatik, s amelynek a tápláléka a kölcsönös békesség és szívélyesség. Az igazságot és az épséget ugyanis a békesség táplálja. S ha mindenki zabolátlan dühvel tör a felebarátjai ellen és támadja meg őket, akkor ott nyílt háború folyik,

---

[1141] „Megemlíti a pókhálót, összekötvén a kígyótojásokkal, a gonosz és áruló célok jeleként, itt megismétli az előbbit, de más célból, nevezetesen a haszontalanság és értéktelenség megjelölésére. Ezt a jelentést kölcsönözhette az emberek kényelméhez és jólétéhez hozzájáruló hálókra és szövésre való gyakori utalásoktól, mert a pókhálók semmi efféle célra nem megfelelőek. Az elképzelés az, hogy nem alkalmas, vagy nem használható erre a célra, s bár nem kizárólagosan említi, mégis beleérti abba az általános kijelentésbe, hogy *nem lesz* ekképpen felhasználva." – *Alexander*.

[1142] "Maistres passez." "Elismert mesterei."

[1143] "Mais c'est sans parler." "De szólás nélkül."

[1144] "Pour piller et brigander." "A tolvajlásban és az útonállásban."

mert a harmónia nem őrizhető meg közöttünk mindaddig, amíg nincsen mindenki számára biztosítva az egyenlőség.[1145]

És nincsen ítélet a lépéseikben.[1146] Amit korábban mondott, azt világosabban kifejezi az „ítélet" szóval, mintha azt mondta volna, hogy félelmet keltenek, bárhová mennek, mert félreteszik a becsületességet.

A ki azon jár. Az utolsó mondatot különféleképpen lehet értelmezni. Vagy „aki azon jár, a békességet sem fogja ismerni", vagy „aki a gonoszok kezébe esett, kegyetlennek és barbárnak fogja találni őket". E két jelentés bármelyike elfogadható, s nem hinném, hogy érdemes erről sokat vitatkozni. Azaz, miután általános fogalmakban beszélt, s miután megmutatta, hogy nem Isten tartja vissza a zsidókat attól, hogy bővelkedjenek, a próféta rátér azokra a részletekre, melyekkel bővebben magyarázza el, miképpen idegenedtek el Istentől, s tették magukat méltatlanná az Ő kegyeire.

Felmerül azonban itt egy nehézség, mert Pál azért idézi ezt az igeverset (Rm3:17), hogy az egész emberiséget elítélje, mint bűnöst, megromlottat, és semmi jót nem cselekvőt, miközben a próféta főleg csak a saját korának embereiről beszél. A válasz azonban könnyű, mert miközben konkrétan a zsidókhoz szól, akik azt gondolták, hogy ők szentebbek más embereknél, ebbe a pogányokat is bele kell foglalni. Ha ennek ellene vetik, hogy a pogányok, ha helyesen élnek, „önmaguk törvénye" lesznek (Rm2:17), és a „körülmetéletlenségük körülmetéltségnek minősül" (Rm2:26). Erre azt mondom, hogy a próféta úgy mutatja be Istent, mint Aki mindenkire panaszkodik, akik Isten lelke által nem újultak meg. Ebből egyetlen ember sem zárható ki, ha a saját természetében tekintünk rá, de a próféta úgy beszél magáról, mint aki nem tartozik közéjük, mivel őt megújította és vezette Isten Lelke. Pál tehát helyesen idézte ezt az igeverset, mivel azt akarta megmutatni, miféle emberek azok, akiket elhagyott Isten, s akik a saját természetük befolyása alatt állnak. Jóllehet az emberek romlottsága nem mindig bukkan fel súlyos bűnökben, s a próféta célja is egy nagyon romlott kor megfeddése, mégis, mikor a bűnök nagyon eluralkodnak, mi is szemlélhetjük mintegy tükörben, micsoda mély medence, s minden gonoszsággal teljes, az ember természete. S ez az értekezés kétségtelenül nagyon nem volt a zsidók ínyére, akik üresen dicsekedve a családi származásukkal, felfuvalkodtak. Mivel azonban Isten Lelke azóta sem kímélte őket, semmi ok nincs arra, hogy más nemzetek, akik nem kevésbé bűnösök, dagonyázzanak az élvezeteikben.

9. *Ezért van távol tőlünk az ítélet*. Miután leírta, mennyire erkölcstelen és romlott volt annak a népnek az állapota, hasonlóképpen azt is megmutatja: a rájuk kiszabott súlyos büntetésekre ugyancsak rászolgáltak, hogy ne panaszkodhassanak a helyesnél nagyobb durvaságról és szigorúságról. Azaz, mintegy képpel festette le azokat a bűnöket, melyek ismertek voltak a nyilvánosság előtt, hogy még teljesebben felfoghassák, mennyire és milyen változatosan voltak vétkesek Isten előtt. Most pedig megint megismétli, hogy nem kell csodálkoznunk, ha Isten nagyobb szigorúsággal bünteti az efféle makacs hozzáállást, s megadja nekik a nekik kijáró jutalmat. Azt mondja: „Az ítélet távol van tőlük, mert ők minden ember között a legnyomorultabbak, s már nem Isten a védőjük, mint ahogyan korábban volt".

És nem ér el minket az igazság. Az „ítélet" és „igazság" szavakat Isten oltalmának megjelölésére használja, mikor Ő véd minket, és megmutatja, hogy Ő a gondunkat viseli. „Igazságnak" nevezi, mikor véd minket, s „ítéletnek", mikor megbosszulja a minket ért sérelmeket. Itt azt jelenti ki, hogy Isten elvetette a népéről való gondoskodást, s megvonta tőlük ábrázatát és segítségét. Ezért észre kell vennünk a על כן (*gnal ken*), „tehát" kötőszót, mert azt a következtetést vonja le, hogy nem szabad Istent hibáztatnunk, mintha igazságtalanul bánt volna a népével, mivelhogy oly sokféleképpen megsértették az Ő

[1145] „J. D. Michaelis és Umbreit az ellenkező végletbe esnek az első mondatra vonatkozó magyarázatukkal. Előbbi a békesség útját a boldogság felé vezető útnak tartja, utóbbi a mondatot úgy érti, hogy elvetnek minden, a kibékülésre irányuló kezdeményezést. A nyilvánvaló és egyszerű jelentés azonban az, hogy életük nem nyugalmas, hanem veszekedős." – *Alexander*.

[1146] A Károli-fordítás szerint: *és nincsen jogosság kerékvágásukban – a ford*.

fenségét. Ugyanez a jelentése annak is, amit hozzátesz, hogy miközben *várnak a világosságra*, folytonos sötétség borul rájuk. Ez a hasonlat ugyanis megmutatja, hogy a megpróbáltatásaik majdnem felemésztették őket, s mikor bármiféle megkönnyebbülést ígértek maguknak, csalódtak a reménykedésükben. A *világosság* szó nagyon gyakran használatos a bővelkedés, míg a sötétség a szegénység megjelölésére. A próféta szavainak jelentése tehát az, hogy hiába várják az állapotuk jobbra fordulását, célja pedig az, hogy a nép megtanulja a saját magának tulajdonítani a csapásokat, s ne képzeljék, hogy ezek a csapások a véletlen műve, vagy hogy az Úr szélsőségesen szigorú. Ő ugyanis mindig megpróbálja eljuttatni a népét a megtérés tanításához.

10. *Tapogatjuk, mint vakok a falat*. Ugyanazt a dolgot magyarázza különböző kifejezésformákkal, mert a nép között hallható fájdalmas panaszok következtében úgy döntött, nem hagy ki semmit, ami alkalmas volt a megpróbáltatásaik leírására. Mintegy engedményképpen[1147] említi ezeket a dolgokat, mintha ezt mondta volna: „Dolgaink a legkétségbeejtőbb nyomorúságba süllyedtek, de főleg ennek okát kell fontolóra vennünk, mert minderre, sőt ennél sokkal többre is rászolgáltunk”. Nem valószínű fordítás azonban, hogy az ostoba emberek elkezdtek gonosz cselekedeteikre gondolni. Mert bár ugyancsak hajlanak a panaszkodásra, a gonosz mégis úgy elkábítja őket, hogy Isten haragjának jelei nem indítják őket megtérésre. A próféta arra a hasonlatra céloz, amit az előző versben használt, mikor azt mondta, hogy a nép sötétségben és homályban volt, s nem találta a menekülés útját. Ennek jelentése az, hogy meg vannak fosztva a tanácstól, s olyan mély lelki fájdalom borítja el őket, hogy nem találnak vigasztalást, vagy menedéket. Mikor kisebb gonosz nehezedik ránk, körülnézegetünk, és reméljük, hogy találunk valamiféle eszközöket a menekülésre, mikor azonban a nagyobb nyomorúságok borítanak el, a kétségbeesés elvesz tőlünk minden látó-, vagy ítélőképességet. Ezért mondja a próféta, hogy labirintusba dobattak és „tapogatóznak”.

Megütközünk. Ugyanazt a dolgot fejezi ki, csak ezzel a kifejezésmóddal még fokozottabb formában, hogy ha a lábukat megmoccantják, különféle akadályokba ütköznek mindenfelől, s valóban, úgy nincs enyhülés a nyomorúságaikra, mintha a nap éjszakává változott volna.

Magányos helyeken, mint a halottak.[1148] A „magányos helyek” alatt én szakadékokat, vagy romos és sivár területeket értek, mert szívesen követem Jeromost, aki az אשמנים (*ashmannim*) szót az אשם (*asham*), „sivárnak lenni” szóból származtatja. A zsidók, akik a שמן (*shaman*), „kövérnek lenni” szóból vezetik le, szerintem rosszul érvelnek, s véleményüknek nincsen szilárd alapja. Úgy vélik, emberekre vonatkozik, mert a שמן (*shemen*) jelentése „kenet”, s azt mondják, hogy ez a szó a pogányok megjelölésére használatos. A próféta szavainak igazi jelentése azonban az, hogy a zsidók úgy lepusztultak, hogy kizáratván az emberi társadalomból a halottakra emlékeztetnek és nincs reménységük a menekülésre.

11. *Morgunk, mint a medvék mindnyájan*. Két osztályát írja le azoknak, akik nem képesek csendben tűrni a megpróbáltatásaikat anélkül, hogy külső jelekkel ne tegyék ismertté, mert egyesek vadul bömbölnek, mások *nyögnek, mint a galambok*. Ezt a hasonlatot használta Ezékiás nyögdécselésének leírására (Ész38:14), s ez történik, mikor megpróbáljuk visszafogni fájdalmunkat, de mégsem tudjuk megakadályozni, hogy annak külső jelei akaratunk ellenére ki ne törjenek belőlünk. Ennek jelentése tehát az, hogy fájdalmuk hevessége időnként hangos kiáltozásra késztette őket, néha pedig halk és mormogó hangon panaszkodtak, de mindkét esetben hasztalan, mert állapotuk nem javult.

Várjuk az ítéletet. Megint megismétli, hogy hasztalan „vártak az ítéletre és a szabadulásra”, azaz az emberek meg lettek fosztva Isten segítségétől, amire a próféta mindennél jobban vágyott, s a *szabadulás* szót használja annak bővebb és teljesebb leírására, amit korábban az „igazság”, most pedig megint az „ítélet” szóval ír le. Ebből arra lehet

[1147] “Comme s’il accordoit qu’elles fassent vrayes.” “Mintha elismerné, hogy igazuk van.”
[1148] A Károli-fordítás szerint: *és olyanok vagyunk, mint a halottak – a ford*.

következtetni, hogy a saját hibánkból vagyunk nyomorultak, s megöregszünk és elsorvadunk a nyomorúságunkban, ha meg nem térünk Istenhez. Valóban nyöghetünk és bömbölhetünk, de megtérés nélkül nem tudunk megkönnyebbüléshez jutni a fájdalmunkra. Nem lesz vége a megpróbáltatásainknak, míg az Úr haragját provokáljuk, s nem vágyunk teljes szívvel a Vele való kibékülésre.

12. *Bűneink megsokszorozódtak előtted.*[1149] Megerősíti, amit korábban mondott, nevezetesen hogy a népnek nincs igaza, ha Istent vádolja kegyetlenséggel, s nem érti meg, hogy joggal kapja a büntetést a bűneiért, melyek hatalmas tömege feltornyosult az ég felé. Ebben az értelemben mondja a próféta hogy ezek megsokszorozódtak. Súlyos az „előtted" kifejezés is, mert ezzel a próféta magába száll, és elismeri Isten igazságos ítéletét, ami el volt rejtve az emberek elől. Azaz, az Isten ítélete és az emberek ítélete közötti közvetett ellentétre akart rámutatni, akik magukat kecsegtetik és nem veszik számításba bűneiket. Isten azonban, Aki igazságos Bíró, ezen az alapon nem feddi meg őket kevésbé, és nem figyel felületes kifogásaikra, amelyek alatt megpróbálnak elrejtőzni. Ezért nem tartja elegendőnek egyszerűen csak megfeddeni a népet, hanem azt mondja, hogy „megsokszorozták" bűneiket, azaz nagyon sok vonatkozásban bűnösek Isten előtt. Elismeri tehát, hogy az Úr igazságos, s ellátja a kiváló bíró feladatát, mert semmi jó, vagy helyes sem található az emberek között. Ezért teszi hozzá:

És bűneink bizonyságot tesznek mi ellenünk (vagy, *válaszolnak nekünk*).[1150] A tanúkat nem a mennyből idézi be, vagy hozza, hanem a zsidókat a lelkiismeret bizonysága feddi meg és ítéli el. Ezt a kifejezésmódot gondosan meg kell figyelni, mert bűneink kellőképpen elítélnek minket. Ezért nem szabad Istennel vitatkoznunk, mintha igazságtalanul büntetne, vagy túl szigorúan ostorozna minket, mert bűneink nyíltan hirdetik, mik is vagyunk valójában, s Istennek nincs szüksége további bizonyítékokra.

A bűneink ugyanis velünk vannak. A „velünk" helyett egyesek az אתנו (*ittanu*) szót a „rajtunk" kifejezéssel fordítják, én azonban inkább a szó pontos értelméhez ragaszkodom.[1151] Az emberek kifogásokat keresnek, és különféle formákat öltenek azért, hogy igaznak látsszanak, de hiába, mert magukkal hordozzák a bűneiket, amelyektől nem képesek elszakadni, amiképpen Isten, Káint elítélve is kijelenti, hogy „a bűn az ajtó előtt leselkedik" (1Móz4:7). Így bárki, aki megveti Isten ítéletét, hiába próbál majd a lázadása által elmenekülni.

És vétkeinket ismerjük. Mikor azt mondja, hogy a zsidók „ismerik vétkeiket", azalatt nem azt érti, hogy a szívük ténylegesen megindul azoktól, mert ebben az esetben a megtérés következne, hanem azt jelenti ki, hogy noha el akarnak menekülni Isten ítélete elől, a saját lelkiismeretük bizonysága köti és tartja szorosan őket, ezért hiába gáncsoskodnak, vagy keresnek mentséget. Többes szám első személyben beszél, mintha egyike lenne a nép nagy testületének. Ez nagyon szokásos, de ezzel ugyanakkor azt is megmutatja: ez a gonoszság az egész testben oly fokban eluralkodott, hogy annak egyetlen tagja sem egész, vagy ép, s noha képviselheti a saját ügyét Isten előtt, mégis, mivel a romlás a test minden részébe szétterjedt, elismeri, hogy ő is egyike a beteg tagoknak, akiket az általános ragály fertőzött meg. S nincs semmi ellentmondás abban, hogy korábban úgy beszélt önmagáról, mint aki nem osztozik az egyetemes vétkességben, most viszont félretesz minden megkülönböztetést, s önmagát is a többiek közé sorolja.

13. *Elpártoltunk.* Itt különféle bűnfajtákat sorol fel azért, hogy az embereket még keményebben ráébressze bűneik elismerésére. Szörnyűségesnek kell tekinteni, mikor az emberek, akiket Isten keze büntetett meg, sőt majdnem romba döntött, még mindig büszkék,

[1149] A Károli-fordítás szerint: *Mert sokak előtted gonoszságaink - a ford.*

[1150] „Egy, a bíró által kikérdezett, vagy akár magától megszólaló tanúról mondják, hogy ענה (*gnanah*), 'válaszol'. Ugyanez a kifejezésforma található az Ézs3:9-ben, Jer14:7-ben és Hós7:10-ben." – *Rosenmüller.*

[1151] „Lowth az אתנו (*ittanu*) szót a 'gyorsan hozzánk tapadnak', de a fordítók általában az angol változat által kifejezett értelmezést részesítik előnyben (velünk vannak, azaz szemeink előtt, vagy az emlékezetünkben vannak)." – *Alexander.* „Bűneinket jól ismerjük." – *Doederlain.*

és annyira makacsak, hogy nem lehet őket meghajlítani, vagy megalázni a bűnük elismerésével. Az Úr csapásokkal és sebekkel próbálja lágytani a csökönyösségünket, mikor azonban a büntetések semmi jóval sem járnak a számunkra, az ügyünket, mint reménytelent, fel kell adni. Ézsaiás tehát azon munkálkodik, hogy megmutassa, mennyire nyomorúságos annak a népnek az állapota, amely miközben súlyos viszontagságokat élt át, mégis zúgolódott Isten ellen, s nem tűrték, hogy az engedelmesség állapotába kerüljenek. Ezért gyakran ismétli ezt a figyelmeztetést és fedd élesen, hogy legyőzhesse a nép eme makacsságát.

És hazudtunk az Úrnak.[1152] Különböző fogalmakkal feddi bűneiket, s felsorolja azok fajtáit, miután általánosságban kimutatta, hogy a romlás mindenfelé eluralkodott. Nem pusztán csekély vétkeket említ, vagy kisszámú ember bűneiről beszél, hanem egyetemes lázadásról. Mert mi mást ért azalatt, hogy „hazudtak Istennek", mint hogy áruló módon elszakadtak Tőle, mintha minden engedelmességet megtagadtak volna? Azaz, nem a törvény egy, vagy néhány áthágásáért korholja őket, hanem azt mondja, hogy mint menekülők, elhagyták Istent, s nem követik, mikor hívja őket.

Gondoltunk és szóltunk szívünkből. Most hozzáteszi, hogy oda voltak szánva a méregkeverésre, s teljesen átáztatta őket a hamisság, mert „szívből hazudni" sokkal rosszabb, mint meggondolatlanul hazugságokat beszélni, vagy becsapni, ha erre alkalom adódik.[1153] Semmi kétség se fér hozzá, hogy ezek a korholások fájdalmasan érintették a zsidókat, akik felfuvalkodtak a büszkeségtől, azt képzelvén, hogy rendkívül szentek. De helyes volt ekképpen kezelni a képmutatásukat, mivel a puszta tanítás csekély hatást gyakorolt rájuk. Ebből a példából tanulván a pásztoroknak erős ellenállást kell tanúsítaniuk, hangos és éles megrovás kíséretében, mikor látják, hogy Isten egyháza megromlott, és az emberek önmagukat gyönyörködtetik és a bűneiknek hízelegnek.

14. *És eltávozott a jogosság, és az igazság messze áll.* Hiba azt feltételezni, hogy a próféta visszatér a legkorábbi témájára (Ézs1:5), s azokról a büntetésekről beszél, melyeket a nép Isten kezétől szenvedett el, mert még mindig az előző elbeszélést folytatja, s azokat a betegségeket magyarázza, melyekkel a nép tevékenykedett, hogy világosan megláthassák: jogosan kapták a büntetést. Meg kell azonban különböztetnünk ezt a verset a kilencediktől, melyben azt mondja, hogy „nem éri el őket az igazság", mert ott azt jelentette ki, hogy meg lettek fosztva Isten segítségétől, mert nem érdemelték meg, hogy Ő legyen ügyük védelmezője. Itt viszont más értelemben mondja, hogy „eltávozott a jogosság"? azaz mivel felszámoltak minden igazságosságot és egyenlőséget egymás között. Ezért tehát az őket megillető jutalmat kapták, mivel nem ragyogott fel Isten igazsága, hogy megsegítse őket, mikor messze űzettek az igazságtól és az egyenlőségtől. Hiába várjuk ugyanis Istentől azt, amit megtagadtunk másoktól és elűztünk önmagunktól.

Az utcán. Azaz, nyilvános helyen. Leírja azokat a helyeket, ahol a jogi ítéleteket meghozták. Mikor azt mondja, hogy „elesett a hűség az utcán", azalatt azt érti, hogy nemcsak néhány magánszemély romlott meg, hanem az egész nép állapota annyira romlott, hogy egyetlen ép része sincsen. Ha ugyanis néhány bűn uralkodik a köznép tagjai között, bizonyos orvosságokat lehet alkalmazni, amíg marad hely az ítéletnek. Ha azonban maguk az ítéletek buknak, vagy romlanak meg, abból az következik, hogy az egyetemes ragály mindent megfertőzött. A próféta leírja féktelen szabadosságukat is, amiért nem szégyelltek nyíltan gonoszul viselkedni, s nem húzódtak vissza a világosságról és az emberek szeme elől.

15. *És a hűség hiányzik.* Ebből világosan megmutatkozik, hogy Ézsaiás az előző versben nem a büntetésről beszélt, mert értekezésének menetét meg nem szakítva most azt mutatja meg, hogy az embereknek nem kellene a büntetések szigorúságára panaszkodni, mivel nagyon fájdalmasan sértették meg és provokálták Istent. Azt erősíti meg tehát, amit

[1152] A Károli-fordítás szerint: *és megtagadtuk az Urat – a ford.*

[1153] „Amit szívükben gondolnak, s gondolataikból kiindulva mondanak és tesznek, tehát gondolataik, szavaik és cselekedeteik hamisságok." – *Kimchi.*

korábban mondott, hogy „elesett a hűség az utczán, és az egyenesség nem juthat be”, s még jobban felnagyítja ezt a kijelentést, hozzátéve, hogy *a ki a gonoszt kerüli, prédává lesz*.[1154] Majdnem mindegyik zsidó igemagyarázó, összeolvasván a két mondatot, így magyarázzák: „Az igazság csődöt mondott, s eltávolodván a gonosztól, prédává lett”. De hogy miért fogadják el ezt a jelentést, azt nem látom.

Jeromos magyarázata, amit én is követek, sokkal helyesebb és megfelelőbb, s hasonló kifejezésmód gyakorta használatos a Szentírásban. Jóbról olvassuk, hogy „feddhetetlen, igaz, istenfélő vala és bűn-gyűlölő” (Jób1:1). Salamon is mondja: „A bölcs félvén, eltávozik a gonosztól; a bolond pedig dühöngő és elbizakodott” (Péld14:16). A próféta úgy érti: a becsületességtől annyira iszonyodtak, hogy Isten valódi imádói, ha egyáltalában maradtak ilyenek, nem maradhattak biztonságban. Mintha azt mondta volna: „Bárki, aki az emberek között akar élni, túl kell licitálja őket a gonoszságban”,[1155] s amint a közmondás mondja, „A farkasok között ordítanunk kell, de aki ártatlanul akar élni, azt úgy darabokra tépik, ahogy a juhot szaggatják szét a farkasok”. Végül leírja a gonoszság legmagasabb csúcsát, mert megmutatja, hogy „a hűség hiányzik”, ezért egyetlen jó ember sem maradhatott meg közöttük, hisz bárki, aki tartózkodik az igazságtalan cselekedetektől „prédává teszi magát”.

És látta ezt az Úr. Ez a nép vigasztalásához tartozik, mert kijelenti, hogy bár fájdalmas sérelmeket szenvedtek, mintha látszólag már nem maradt volna helye a megbocsátásnak, az Úr mégis figyel az Ő népére, s noha nagyon súlyos csapásokat mért ki rájuk, végül majd mégis megemlékezik a szövetségéről, s a sebeik meggyógyításával bámulatos enyhülést hoz rájuk. Itt egy jövőbeli időszakról beszél, s megígéri, hogy egy napon az oly sok és változatos csapást követően segítséget fog nyújtani a nép maradékának, mert a zsidók elvesztették volna a bátorságukat és teljességgel elcsüggedtek volna, ha az Úr nem hozza el nekik ezt a vigasztalást. Az emberek rendszerint előre sietnek és hanyatt-homlok vetik magukat a vétkekbe, de mikor megfeddik őket, akkor vagy még makacsabbakká válnak és megkeményítik magukat, vagy megrettenek és kétségbe esnek. Gondosan meg kell tehát figyelnünk a próféta által követett sorrendet. Először szükséges volt megróni a zsidókat, hogy megindulván, és a megtérés által leromboltatván szűnjenek meg Istenben keresni a hibát. Másodszor, a próféta a büntetések enyhítését ígéri a szabadulással egybekötve, nehogy elbátortalanodjanak, hanem várják a segítséget Istentől, Aki nem akarja, hogy egyháza elpusztuljon, s csak egy ideg bünteti népét, nehogy tönkremenjenek és megsemmisüljenek. Ha azonban bárki az „ítéletre” akarja korlátozni Istennek ezt az idegenkedését, vagy nemtetszését, mivel Neki jó oka volt undorodni a gonosz nemzetségtől, nekem nincs ellenvetésem; mintha azt mondta volna, hogy Isten nem látott semmit abban a népnek, csak ami alapot adott a gyűlölethez. Ebből következik, hogy nem volt más indíték, ami segítségnyújtásra indította volna, mint az, hogy a dolgaik a végletekig kétségbeejtőek voltak.

16. *És látá, hogy nincsen senki*. Ézsaiás ugyanazt a témát folytatja, de többet fejez ki, s bővebben mondja el, amit futólag említett, mert amit az előző versben mondott az Úrról, miszerint „nem tetszék szemeinek, hogy jogosság nincsen”, némileg homályos lehet. Ebben az igeversben megismétli: az Úr látta, hogy „nincs senki”,[1156] aki megsegítené az egyházat, s

---

[1154] „Ha ekképpen fordítjuk a héber szavakat: ’Elhúzódván a gonosztól, prédává lesz’, azaz ’Bárki, aki elkerüli a vétkeket, prédának teszi ki magát a gonoszok számára’, akkor olyan jelentéshez jutunk, melyben semmi kívánatos sem marad.” – *Rosenmüller*.

[1155] “Doit neeessairement estre aussi mechant qu’eux.” “Elkerülhetetlenül ugyanolyan gonosznak kell lennie, mint amilyenek ők.”

[1156] „S most, mikor Isten szánakozik azért a gonoszért, amit a népére hozott, látja, hogy egyetlen igaz ember sem áll a törésre (Ezék22.30).” – *Jarchi*. „Rosenmüller, Umbrett és mások követik Jarchit annak feltételezésével, hogy az איש (*ish*) hangsúlyos, és a jó fajta embert jelenti, az eseménynek megfelelő embert. Ez a magyarázat bizonyos színezetet a Jer5:1-ől kölcsönöz, de még ott is, itt pedig még inkább, a kifejezés erejét inkább növeli, mintsem eltörölné a kifejezésnek az egyszerű *senki* értelemmel történő fordítása. Nem egyszerűen alkalmas ember kerestetett, hanem bárki, Izrael és Jehova ügyének támogatására.” – *Alexander*.

ezen *álmélkodott*. Hitpael ragozással használja a ישתומם (*yishtomem*) igét[1157] annak megjelölésére, hogy az Úr volt az oka a saját álmélkodásának, mintha azt mondta volna „Álmélkodásra késztette Magát”.

És álmélkodott, hogy senki sem lép elő.[1158] Egyesek úgy vélik, hogy a מפגיע (*maphgiang*) közbenjárót jelent, én viszont azt gondolom, hogy az a jelentése: senki sem próbált könnyíteni a megpróbáltatásaikon, nem volt orvos, aki hozzányúlt volna a sebeikhez, s ez okból „álmélkodott” Isten. Az okot, amiért csodálkozást tulajdonít Istennek, könnyen megérthetjük. Ezzel a feddéssel akarta megszégyeníteni a zsidókat, hogy szokásuknak megfelelően ne folyamodhassanak képmutató kibúvókhoz a bűneiket elrejtendő. Mivel megdöbbentő és szörnyűséges volt, hogy a szent népben nem volt senki, aki ellenezte volna az igazságtalanságot, úgy mutatja be Istent, mint Aki megdöbben ezen az újságon, hogy a zsidók végül megszégyenüljenek és megtérjenek. Lehet még ennél is nagyobb makacsság, ami miatt meg kell szégyenülniük, hisz a gonoszságuk még Istent is álmélkodásra késztette? Egyben képmutatásukat is megfeddi, ha azt színlelik, hogy kimagaslóan kegyesek és szentek, mert Isten, szorgalmas keresés után, nem talált egyetlen igaz embert sem. Emellett dicséri és magasztalja Isten kimondhatatlan kegyelmét, mely abban nyilvánult meg, hogy alászállt megmenteni azt a népet mondhatni a pokol mélységeiből, melynek ily kétségbeejtő volt az állapota. A zsidókat ezek a szavak ugyanis kétségtelenül arra emlékeztették, hogy mi módon kellene reménykedniük a szabadulásban, nevezetesen, hogy tetszik az Istennek csodálatos módon felemelkedni az elveszettet megmentendő. Emellett az „álmélkodik” szóval Isten atyai gondoskodását is leírja. Bizonyos, hogy Istenben semmi olyasféle indulat sincs, hogy álmélkodna bármin is, mint új és szokatlan dolgon, de igazodik hozzánk, hogy mélyen megindulván a gonoszságainkról való meggyőződés következtében, elborzadva szemléljük állapotunkat. Azaz mikor azt mondja, hogy „látta az Úr”, azalatt azt érti: a saját kitartó munkánkban nincs segítség, s mikor azt mondja, hogy az Úr „álmélkodott”, azalatt azt érti: mi szélsőségesen nehézkesek és ostobák vagyunk, mivel se észre nem vesszük az állapotunkban rejlő gonoszságokat, se nem törődünk azokkal, viszont a közönyösségünk nem gátolja meg abban az Urat, hogy megsegítse az egyházat.

Ezért karja hozza (vagy *készítette*) *neki a szabadítást.*[1159] Ezekkel a szavakkal arra utal, hogy nem kell kétségbe esnünk, noha emberektől nem kapunk segítséget. Sőt, semmivé téve minden segítséget, kijelenti, hogy népe, következésképpen az egész emberiség szabadulása az elejétől a végéig Isten meg nem érdemelt jóságának és abszolút hatalmának köszönhető. Továbbá, annak kijelentésével, hogy Isten bőségesen elegendő Önmagában, s megvan a hatalma és az ereje a zsidók megváltására, kinyújtja a kezét a gyenge felé. Így kimondva, hogy az emberek semmit sem tehetnek az üdvösségükért, megaláz minden büszkeséget, hogy ekképpen megfosztva őket a cselekedeteikbe vetett meggyőződéstől, közeledhessenek Istenhez. S nekünk észre kell vennünk a próféta eme célját, mert a prófétákat és az apostolokat olvasva nem pusztán azt kell fontolóra vennünk, amit mondanak, hanem azt is, hogy miféle célból és miféle szándékkal. Itt tehát főleg a próféta ama célját kell megfigyelnünk, hogy egyedül Istenben van elegendő hatalom az üdvösségünk megvalósítására, hogy ne nézegessünk jobbra-balra, ugyanis túlságosan hajlamosak vagyunk külső segítségre támaszkodni. Nekünk azonban nem szabad az üdvösség reménységét semmi másba helyeznünk, mint Isten karjába, s az egyház igazi alapja az Ő igazságában rejlik. Rosszul teszik, akik bármi másra támaszkodnak, mivel Isten semmit sem kölcsönzött mástól, mindent csakis Magától vett.

[1157] „A ישתומם (*yishtomem*) ige olyan embert jelent, aki csak áll és álmélkodik, s csodálkozásában csendben marad.” – *Jarchi*.

[1158] A Károli-fordítás szerint: *és álmélkodott, hogy nincsen közbenjáró – a ford.*

[1159] A Károli-fordítás szerint: *ezért karja segít néki – a ford.*

Ennek a tanításnak hasznossága még kiterjedtebb, mert bár gyakran csődöt mond számunkra minden orvosság, az Úr mégis elegendő segítséget talál a saját karjában. Valahányszor tehát híján vagyunk az emberi segítségnek, s mindenféle csapások borítanak el, adjuk át magunkat ennek a tanításnak, s legyünk nyugodtak: Isten elegendően hatalmas ahhoz, hogy megvédjen minket, s mivel Neki nincs szüksége mások segítségére, tanuljunk meg szilárdan és meggyőződéssel az Ő segítségére támaszkodni.

Emlékeznünk kell azonban az egyetemes tanításra, nevezetesen arra, hogy az egyház megváltása egyedül Istentől származó csodálatos áldás, nehogy bármit is az emberek erejének, vagy munkálkodásának tulajdonítsunk. Utálattal kell viszonyulnunk azok büszkesége iránt, akik az Istent illető dicséret bármely részét maguknak követelik, mivel egyedül Őbenne található meg üdvösségünknek mind az oka, mind az okozata.

É igazsága gyámolítja őt. Itt a *kar* hatalmat és erőt jelent, az igazság pedig azt az épséget jelöli, amit népének üdvözítésében eszközöl ki,mikor Ő a védelmezőjük és megmenti őket a pusztulástól.[1160] Mikor azt mondja, hogy „az Úr karja hozott neki szabadulást”, ezt nem szabad csak Istenre korlátozni, s nem szabad passzív értelemben venni, mintha Isten Önmagát szabadította volna meg, hanem aktívban, mert ez a szabadítás az egyházra vonatkozik, ami az ellenségek bandáitól menekült meg.

17. *És felölté az igazságot, mint pánczélt*. Itt felszereli Istent a fegyvereivel, hogy egyre jobban és jobban meggyőzze a hívőket, s minden embert megfosszon a saját erejébe vetett bizakodástól. Az igevers jelentése megfelel annak, hogy Isten nincs híján semminek, ami szükséges az ellenségek leveréséhez és a győzelem megszerzéséhez, mivel igazságából, hatalmából, kegyelméből és népe iránti buzgó szeretetéből Magának πανοπλιαν teljes fegyverzetet készít. S ez megint említésre méltó, mert bár elismerjük, hogy Isten elegendően hatalmas, mégsem elégszünk meg azzal, hanem egyidejűleg más segítség után is nézünk. Azaz, elméink mindig hajlamosak a hitetlenségre, ezért alantasabb eszközökhöz sietnek, és hatalmasan belegabalyodnak azokba. Ennek a bűnnek a helyesbítése végett adja Ézsaiás ezt az élő leírást, mintha azt mondta volna: „Tudjátok meg, hogy Isten a kezében tart mindent, ami biztosítja a ti üdvösségeteket, s nincs híján semminek, hogy ellenségeitektől megszabadítson benneteket, és visszavigyen a szülőföldetekre, így nincs okotok remegni”. Emellett nincs semmi, amire ne lennénk büszkébbek, mint mikor azt képzeljük, hogy mi adunk valamit Istennek, s ezzel magunknak követeljük annak a dicséretnek valamely részét, ami osztatlanul csak Őt illeti.

Mikor a *bosszúállással és búsulással, mint egy palásttal* öltözteti fel Istent, ez az ellenségekre vonatkozik, akik ellen, mondja, Isten a népe kedvéért gerjedt fel. Ezért minél jobban munkálkodik a Sátán és próbál meg mindent ellenünk, annál nagyobb buzgósággal lobban fel Isten, és annál erőteljesebben kel fel és nyújt nekünk segítséget. Ezért bár a Sátán és az elvetettek nem nyugszanak, hanem mindenféle akadályt támasztanak az üdvösségünket meggátolandó, sőt hevesen azon fáradoznak, hogy minket megsemmisítsenek, mégis, egyedül a saját erejével, Isten minden erőfeszítésüket meg fogja hiúsítani.

18. *A cselekedetek szerint fog megfizetni*. Megerősíti az előző versben tett kijelentést, mert megmutatja, mi lesz ennek a bosszúállásnak a természete, amivel felöltöztette az Urat, nevezetesen hogy készen áll megfizetni az ellenségeinek. Figyeljük meg az okot, amiért ily módon felfegyverzettnek, felindultnak és bosszúra késznek írja le az Urat. Azért, mert az egyház dicsősége kapcsolódik a gonoszok megsemmisítéséhez, ezért Istennek fel kell fegyverezni Magát a minket megsemmisíteni vágyó ellenségekkel szemben.

Ebből látjuk Isten irántunk érzett végtelen szeretetét, aki oly forrón szeret minket, hogy gyűlölettel viseltetik az ellenségeinkkel szemben és kijelenti, hogy meg fog nekik fizetni. Olyan hevesen vonzódik kicsiny nyájához, hogy többre értékeli őket az egész világnál. Ezért mondja, hogy *megfizet a szigeteknek*, azaz a tengeren túli és távoli országoknak, mert a

[1160] “De mort.” “A haláltól.”

népe megszabadítása érdekében hatalmas, legyőzhetetlennek tűnő királyságokat döntött meg. S bár nem említ mást, csak halandó embereket, mégis a Sátánnal kell kezdenünk, aki a vezetőjük.

19. *És félik... az Úrnak nevét*. Arról tesz itt bizonyságot, hogy a megváltás eme munkája annyira ragyogó és látványos lesz, hogy az egész világ csodálja, szemléli, dicséri és ünnepli majd, s a félelemtől eltelve dicsőséget adnak Istennek. Bizonytalan, hogy vajon itt a pogányok megtéréséről beszél-e, vagy arról a félelemről, amivel Isten az ellenségeit rettenti meg. Ami engem illet, én inkább az előző véleményen vagyok, miszerint Isten nevét a Föld végső határaiig fogják félni és tisztelni, ezért a pogányok nemcsak reszketni fognak, hanem tényleges megtéréssel fogják Őt szolgálni és bámulni.

Mikor[1161] *eljön az ellenség, mint egy sebes folyóvíz*.[1162] A most adott ok vonatkozásában az igemagyarázók véleménye elétér. Az igaz jelentés azonban véleményem szerint ez: az ellenség támadása oly dühödt lesz, mint gyors és féktelen áradaté, s úgy tűnik, hogy mindent elsöpör és megsemmisít, az Úr azonban egy pillanat alatt lecsillapítja és eltünteti. Ez tehát annak a mennyei erőnek a leírását hivatott fokozni, amellyel az ellenségek hatalmas erejét és félelmetes dühét visszaveri, eltéríti és darabokra zúzza.

Felmerül a kérdés: „Miféle megváltásról beszél a próféta?” Azt mondom, amint már utaltam rá más igeverseknél is, hogy ezeket az ígéreteket nem szabad egyetlen szabadításra korlátozni, amint azt tenni szokták, mert a zsidók kizárólag a babiloni szabadulásra, a keresztyének pedig csakis Krisztusra vonatkoztatják. Ami engem illet, én összekapcsolom a kettőt, és belefoglalom a teljes időszakot, ami a nép hazatérésre és Krisztus eljövetele között volt, mert ez a prófécia csak Krisztusban teljesedett be, s ami itt elhangzik, az másra nem vonatkozhat. Isten dicsősége soha nem jelentetett ki az egész világnak, és ellenfelei sem kényszerültek soha úgy menekülésre, hogy ne szedték volna össze ismét erejüket, amíg Krisztus meg nem szerezte a látványos győzelmet a Sátán, a bűn és a halál felett.

20. *És eljő Sionnak a megváltó*. Megint megerősíti, amit korábban mondott: a nép megszabadul és Isten lesz a Szerzője ennek az áldásnak. Megparancsolja tehát a népnek, hogy tápláljanak jó reménységet a fogságban, ami nem lesz örökké tartó, majd arra buzdítja őket, hogy a megváltás reménységét egyedül Istenbe vessék, hogy csak az Ő ígéreteihez köthessék elméiket. A Sion névvel itt, mint más igeversekben is a foglyokat és a száműzötteket jelöli, mert bármilyen messze is űzettek országukból, mégis a szívükben kellett hordozniuk a templomot.

És azoknak, a kik Jákóbban megtérnek hamisságokból. S hogy Ábrahám elsatnyult gyermekei ne vonatkoztathassák feltétel nélkül magukra a most elhangzottakat, rátér arra, kiknek fog eljönni a szabadítás, nevezetesen csak azoknak, akik valóban az Úrnak szenteltettek. Biztos, hogy sokan visszatértek Babilonból, akiket a megtérés semmiféle érzése sem mozgatott, de mégis részesei lettek ugyanannak az áldásnak. A próféta azonban a teljes megváltásról beszél, amit csak a választottak fognak élvezni, mert noha a külső megváltás gyümölcse kiterjed a képmutatókra is, ők mégsem ölelték magukhoz Isten áldását az üdvösségre. A próféta célja annak megmutatása: a száműzetés büntetése annak javát szolgálja, hogy Isten összegyűjthesse a népét, miután megtisztította őket a szennytől és a mocsoktól. Nekünk ugyanis mindig emlékeznünk kell arra, amit máshol láttunk a nép megfogyatkozásáról. Ezen a módon buzdítja a próféta a választottakat istenfélelemre, hogy hasznukra váljon Isten büntetése. Ebből következik, hogy mi nem békülhetünk ki Istennel Krisztus vérén át, amíg előbb meg nem térünk a bűneinkből. Nem mintha az üdvösség, ami a bűnbocsánaton alapszik, a mi megtérésünktől függene, hanem a megtérés oly módon

[1161] „Akár a *mikor* akár a *mert* szóval fordítjuk a כי (*ki*) kötőszót, az igevers jelentése lényegében ugyanaz marad, mert az egyik benne foglaltatik a másikban. Az egyetlen súlyosabb ok, amiért az utóbbi változatot lehet előnyösebbnek tartani, először is a természetes elsőbbsége, mint szokásos és helyes jelentésé, azután a szerkezet egyszerűsége, ami abból fakad, hogy jobban összhangban áll a nyelv szellemével és használatával”. – *Alexander*.
[1162] A Károli-fordítás szerint: *mikor eljő, mint egy sebes folyóvíz – a ford.*

kapcsolódik hozzá, hogy attól elválaszthatatlan. Azok, akiket az Úr a kegyeibe fogad, oly módon újulnak meg az Ő Lelke által, hogy megutálják vétkeiket és életmódot változtatnak.

A pápisták az üdvösség egész tanítását a feje tetejére állítják, összekevervén és összetévesztvén a bűnbocsánatot a megtéréssel, s nemcsak ők, de mindazok is, akik éleseszűbbeknek akarnak látszani.[1163] Elismerik, hogy az ember a Krisztuson keresztül megadott ingyenes kegyelem által igazul meg, de hozzáteszik, hogy azért, mert megújulunk általa. Azaz, üdvösségünket részben a bűnbocsánattól, részben a megtéréstől teszik függővé. Ezen az alapon azonban a lelkiismeretünk soha nem nyugszik meg, mert nagyon távol állunk még a tökéletes megújulástól. Ezeket a dolgokat tehát meg kell különböztetni, hogy se le ne válasszuk, se össze ne keverjük őket, mert üdvösségünk csak így kerül szilárd alapokra.

Pál azért idézi ezt az igeverset (Rm11:26), hogy megmutassa: van még valamiféle maradék reménység a zsidók között, mert a legyőzhetetlen makacsságuk miatt lehetne arra következtetni, hogy mindenestől elvettettek és kárhozatra ítéltettek. Mivel azonban Isten mindig tudatában van a szövetségének, s „megbánhatatlanok az Istennek ajándékai és az ő elhívása" (Rm11:29), Pál joggal jut arra a következtetésre: lehetetlen, hogy végül ne legyen némi maradék, akik Krisztushoz jönnek, s megkapják az Általa megszerzett üdvösséget. Azaz, a zsidóknak végül a pogányokkal együtt össze kell gyűjtetni, hogy ebből a kettőből „egy akol" legyen (Jn10:16) Krisztus alatt. A próféta azonban a babiloni szabadulásról értekezik. Ez kétségtelenül így van, de mondtuk, hogy Krisztus királyságát, és a lelki megváltást is beleérti, amikre ez a prófécia vonatkozik. Ezért mondtuk, hogy Pál arra következtet: Ő nem lehet a világ Megváltója anélkül, hogy néhány zsidót is bele ne vonna, akiknek az atyáit kiválasztotta, és akiknek ez az ígéret közvetlenül szólt.

Szól az Úr. A vers végén ezekkel a szavakkal az általa kifejezett kiváló véleményre üti rá a pecsétet.

21. *És én ő velök ily szövetséget szerzek*. Mivel nehéz volt elhinni, amit a próféta ezidáig kijelentett, ezért különféle módokon próbálja megerősíteni a zsidókat, hogy rendíthetetlen meggyőződéssel higgyenek az üdvösség eme ígéretében, s adjanak meg Istennek annyi tisztességet, hogy hisznek az Ő Ígéjében. Ezért gondosan meg kell figyelnünk a *szövetség* szót, mellyel a próféta ennek az ígéretnek a nagyságát és kiválóságát mutatja ki, mert az ígéretek kiterjedtebbek, és tekinthetők a ház építőköveinek, miközben a szövetség az alap, ami az egész tömeget tartja. Azért használja tehát ezt a szót, hogy ne gondolják: valamiféle szokásosan előforduló dologról van szó, azért teszi hozzá ezeket a megerősítéseket, mert bár az Úr nem azonnal fogja mindezt végrehajtani, de ők mégis szilárd és rendíthetetlen reménységgel várhassák. Itt látszólag egy közvetett ellentéttel van dolgunk, hogy a hívők jókedvűen tekinthessenek előre az új szövetségre, melynek Krisztus kezével kellett megalapíttatnia.

Lelkem, a mely rajtad nyugoszik, és beszédeim. Amit most hozzátesz, az vélhető gyengének és felszínesnek, mikor megparancsolja, hogy az egyház elégedjen meg „az Ígével" és a „Lékekkel", mintha nagy boldogság lenne csak Isten ígéreteitől függeni. S bár a próféta a tanítás értékét és kiválóságát dicséri, nekem kétségem sincs afelől, hogy mindez nincs elválasztva annak hatásától. Mivel azonban Isten úgy szabályozza és osztja szét kegyelmét, hogy amíg a hívők ebben a világban maradnak, mindig a türelemre oktatja őket, s nem minden esetben válaszol imáikra, ezért a próféta visszavezeti őket a tanításhoz, mintha ezt mondta volna: „Valóban rájöttök, hogy különféleképpen vagyok kegyes hozzátok, de nem lesz nagyobb jelentőségű boldogság a számotokra, mint mikor megérzitek, hogy 'az Ígével' és 'a Lélekkel' vagyok jelen". Ebből arra következtetünk, hogy az egyház legértékesebb kincse

[1163] "Et ce ne sont pas les ignorans seulement qui font cela, ains ceux qui veulent estre estimez les plus subtils entre eux." "S nemcsak a tudatlan emberek teszik ezt, hanem azok is, akik a legéleselméjűbbeknek akarnak közöttük számíttatni.."

az, hogy Isten benne vett lakozást, s a hívők szívében lakozik a Lelke által, valamint megőrzi közöttük evangéliumának tanítását.

És beszédeim, a melyeket szádba adtam, el nem távoznak szádból. Végül elmondja, hogy az Úr soha nem fogja elhagyni a népét, hanem mindig velük lesz 'a Lélekkel' és 'az Ígével'. A „Lélek" kapcsolódik az Ígéhez, mivel a Lélek hatékonysága nélkül az evangélium prédikálásának semmi haszna sem lenne és gyümölcstelen maradna. Hasonlóképpen „az Íge" sem választható külön a „Lélektől", amint azt a fanatikusok képzelik, akik az Ígét megvetvén a Lélek nevével dicsekednek, s felfuvalkodnak a saját képzelgéseikbe vetett hiábavaló meggyőződéstől. A Sátán lelke van elválasztva az Ígétől, amivel Isten Lelke folytonos kapcsolatban áll. S mikor a külső tanítást megeleveníti, és az gyökeret ver a szívünkben, az állapotunk még a sok megpróbáltatás közepette is boldog. Nekem kétségem sincs afelől, hogy a próféta konkrétan ezt jelenti ki: jóllehet Isten gyengéden bánik egyházával, annak élete és üdvössége mégis a hitben gyűlik össze. Azaz, az új nép különbözik az ókori néptől, mert miután Krisztus királysága lelki, így a hívő lelkeknek Vele együtt fel kell támadniuk a halálból. Most azonban azt ígéri, hogy az egyház soha nem lesz megfosztva ettől a felbecsülhetetlen áldástól, hanem a Szentlélek fogja vezetni és a mennyei tanítást tartja majd fenn. Csekély haszna lenne annak ugyanis, ha az evangéliumot egyszer felkínálnák nekünk, majd a Léleknek is meg kell adatnia, mert nem lakozott velünk.

A melyeket szádba adtam. A próféta megmutatja, hogy Isten oly módon szólít meg minket, hogy ennek során az emberek szolgálatát és közreműködését használja. Valóban szólhatna a mennyből, vagy küldhetne angyalokat, de inkább a mi javunkra volt tekintettel, mikor a hozzánk hasonló embereken át szólított meg és buzdított, hogy az ő hangjuk és szavuk által gyengédebben vonhasson Magához. Ezt a rendet tehát Ő állította fel az egyházban, ezért akik elutasítják az Ő szolgáit, hiába dicsekszenek azzal, hogy akarnak Istennek engedelmeskedni. Ezért parancsolja meg nekünk, hogy a próféták és a tanítók szájából keressük az Ígét és a tanítást, akik az Ő nevében és az Ő tekintélyével tanítanak minket, hogy ne vadásszunk ostoba módon új kijelentésekre.

Beszédeim… el nem távoznak. Az „el nem távoznak" kifejezést egyesek felszólító módban fordítják, mert közismert, hogy a jövő idő néha ekképpen használatos. Itt azonban nem helyénvaló a parancs, vagy a buzdítás, mert a próféta azt ígéri, amit Istennek áll a szándékában teljesíteni. Valóban származtatható belőle buzdítás, aminek értelme nem más, mint hogy az Úr megsegíti egyházát, s gondját fogja viselni, mert soha nem engedi meg, hogy megfosztasson a tanítástól. Mindig erre kell tehát tekintenünk, amikor a megpróbáltatások tesznek próbára, s mikor nem minden a mi akaratunk szerint sikerül, mert bennünket az Ígének és a Léleknek kell támogatni, amiktől az Úr azt mondja, hogy soha nem leszünk megfosztva.

60. fejezet

1. Kelj fel, világosodjál, mert eljött világosságod, és az Úr dicsősége rajtad feltámadt.

2. Mert ímé, sötétség borítja a földet, és éjszaka a népeket, de rajtad feltámad az Úr, és dicsősége rajtad megláttatik.

3. És népek jönnek világosságodhoz, és királyok a néked feltámadt fényességhez.

4. Emeld fel köröskörül szemeidet és lásd meg: mindnyájan egybegyűlnek, hozzád jönnek, fiaid messziről jönnek, és leányaid ölben hozatnak el.

5. Akkor meglátod és ragyogsz örömtől, és remeg és kiterjed szíved, mivel hozzád fordul a tenger kincsözöne, és hozzád jő a népeknek gazdagsága.

6. A tevék sokasága elborít, Midján és Éfa tevecsikói, mind Sebából jönnek, aranyat és tömjént hoznak, és az Úr dicséreteit hirdetik.

7. Kédár minden juhai hozzád gyűlnek, Nebajóth kosai néked szolgálnak, felmennek kedvem szerint oltáromra, és dicsőségem házát megdicsőítem.

8. Kik ezek, kik repülnek, mint a felleg, s mint a galambok dúczaikhoz?

9. Igen, engem várnak a szigetek; és elől jönnek Társis hajói, hogy elhozzák fiaidat messziről, és ezüstjöket és aranyokat azokkal együtt, a te Urad és Istened nevének és Izráel Szentjének, hogy téged megdicsőített.

10. Az idegenek megépítik kőfalaidat, és királyaik szolgálnak néked; mivel haragomban megvertelek, és kegyelmemben megkönyörültem rajtad.

11. És nyitva lesznek kapuid szüntelen, éjjel és nappal be nem zároltatnak, hogy behozzák hozzád a népek gazdagságát, és királyaik is bevitetnek.

12. Mert a nép és az ország, a mely néked nem szolgáland, elvész, és a népek mindenestől elpusztulnak.

13. A Libánon ékessége hozzád jő, cziprus, platán, sudar czédrus, mind együtt szenthelyemnek megékesítésére, hogy lábaim helyét megdicsőítsem.

14. És meghajolva hozzád mennek a téged nyomorgatók fiai, és leborulnak lábad talpainál minden megútálóid, és neveznek téged az Úr városának, Izráel Szentje Sionának.

15. A helyett, hogy elhagyott és gyűlölt valál és senki rajtad át nem ment, örökkévaló ékességgé teszlek, és gyönyörűséggé nemzetségről nemzetségre.

16. És szopod a népek tejét, és a királyok emlőjét szopod, és megtudod, hogy én vagyok az Úr, megtartód és megváltód, Jákóbnak erős Istene.

17. Réz helyett aranyat hozok, vas helyett ezüstöt hozok, és a fák helyett rezet, és a kövek helyett vasat, és teszem fejedelmeiddé a békességet, és előljáróiddá az igazságot.

18. Nem hallatik többé erőszaktétel földeden, pusztítás és romlás határaidban, és a szabadulást hívod kőfalaidnak, és kapuidnak a dicsőséget.

19. Nem a nap lesz néked többé nappali világosságod, és fényességül nem a hold világol néked, hanem az Úr lesz néked örök világosságod, és Istened lesz ékességed,

20. Napod nem megy többé alá, és holdad sem fogy el, mert az Úr lesz néked örök világosságod, és gyászod napjainak vége szakad.

21. És néped mind igaz lesz, és a földet mindörökké bírják, plántálásom vesszőszála ők, kezeim munkája dicsőségemre.

22. A legkisebb ezerre nő, és a legkevesebb hatalmas néppé. Én az Úr, idején, hamar megteszem ezt.

1. *Kelj fel, világosodjál*. Most megmutatja milyen hatékony az Íge, amelyről az előző fejezetben beszélt, mert felemeli az elterült és lesújtott egyházat, s visszaállítja ragyogását.

Mivel Isten személyét képviseli, most az Ő tekintélyét jelenti ki. Ezért alkalmazza a parancsoló formát, hogy a kimondott Íge még hatékonyabb lehessen. Mintha az abszolút hatalom gyakorlása során annak a boldogabb állapot birtokába hozná az egyházat, amit megígért. Mindez azt jelenti, hogy a hívők tudhatják: nem a levegőbe szórja a szavait, hanem hatékonyan beszél.

Azt parancsolja az egyháznak, hogy „keljen fel", mivel korábban azt mondta neki, „feküdjön le", s ez a két Íge ellentétben állnak egymással. Babilonnak korábban ezt mondta: „Szállj le és ülj a porba" (Ézs47:1). Magukról a zsidókról pedig ezt: „A népem a porban fog ülni". Másrészt viszont azt mondja: „Serkenj föl, serkenj föl… öltözzél fel ékességed ruháiba" (Ézs52:1). Azaz azzal, amit nevezhetünk a karja kinyújtásának, ismét felemeli az egyházat, hogy miután korábban elterült, és teljesen beszennyeződött piszokkal és mocsokkal, visszaszerezze megtiszteltetésének székét.

Mert eljött világosságod. S nehogy a megpróbáltatások sötétsége a zsidókat kétségbeeséssel borítsa el, azt mondja, hogy az eddig rejtett világosság nemsokára felragyog, utalván ezzel a nap és az éjszaka váltakozására. Mintha azt mondta volna: „Az Úr megkönyörülvén rajtad, ki fog menteni a sötétségből, melyben fekszel. Elég büntetést kaptál, itt az idő, hogy helyzeted elkezdjen javulni". A *világosság* szóval tehát átvitt értelemben az üdvösséget és a bővelkedést jelzi, amiképpen a „sötétséggel" korábban az egyház nyomorúságos állapotát jelezte.

Az Úr dicsősége. Egyben azt is megemlíti, hogy ez a világosság nem máshonnan származik, mint Isten mosolygó ábrázatáról, mikor majd tetszik Neki megmutatni kegyelmét. Minden jóra fordul ugyanis, mikor ránk világít a fényével, ha viszont elfordul tőlünk, annál nyomorultabb és boldogtalanabb dolog nem is történhet velünk.

2. *Mert ímé, sötétség borítja a földet*. Most összehasonlítással élesebb fényben mutatja be azt a kegyelmet, melyet korábban említett, hogy kialakíthassunk némi elképzelést arról, mennyire szereti Isten a választottait, s milyen rendkívüli a rájuk ruházott előjog. Amit mond, az azt jelenti: miközben lesújtott minket a megszámlálhatatlan megpróbáltatás, s miközben az egész világ mondhatni elsüllyed alattuk, Isten gondját viseli majd a népének, hogy különböző javakkal gazdagítsa meg őket. A próféta tehát azt mutatja meg, hogy a kegyelem és a jóindulat fényét, amit említett, nem fogja mindenki válogatás nélkül élvezni, hanem csak Isten népének adatik majd meg.

Mondtuk, hogy a „világosság" az egyház virágzó állapotát jelöli, de ne ítéljük meg ezt az állapotot a külső jelek alapján, mert a próféta magasabbra emelkedik, s nekem kétségem sincs afelől, hogy értekezésre a lelki fényre és világosságra vonatkozik. Ellenkező esetben az a kifejezésmód, amit ezután alkalmaz, „és népek jönnek világosságodhoz" (3. vers), nem volna helyes. Emellett ez világosan megmutatkozik a jelen és az előző fejezet közötti kapcsolatban is, mert azt mondja, hogy ez a szövetség az Ígében és Lélekben folytatódik. Végül, az ellentétből könnyen következtethetünk arra, hogy az egyháznak ígért boldogság más, mint amit az evésben és az ivásban, vagy a nyugalomban és békességben, illetve egyéb kényelmekben találhatunk meg. Valóban, ezután már soha nem volt olyan időszak, melyben a megpróbáltatások nyomorúsága az összes pogányt elborította, miközben a zsidók békességet és bővelkedést élveztek. Mivel tehát az egyház állapota elkülöníttetett az egész világétól, az a jótétemény, amit Ézsaiás ad az egyház birtokába, lelki, s a világosság, amit ígér, szintén lelki. Ezek a dolgok következésképpen Krisztus lelki királyságára vonatkoznak, mikor az evangélium fénye a világ minden részén világított, s idegen nemzetek is megvilágosodtak általa. Ehhez tartozik az is, ami ezután következik:

De rajtad feltámad az Úr, mert bár megmutatja, hogy Isten kegye látható jelekkel és hatásokkal fog megmutatkozni, mégsem hagyja ki a legfontosabbat, hogy a hívők ténylegesen megérzik: Ő az Atyjuk, s tőle fogják várni az üdvösséget. Ebből arra következtetünk, hogy mindaddig elborít a sötétség, amíg Isten ránk nem világít az ingyenes kegyelemből történő

örökbefogadás bizonyságával. Én az egész emberiségről beszélek, mert Ézsaiás arról tájékoztat, hogy ez az életadó fény csakis Istentől származik, hogy ezzel jelentse ki: ez Isten speciális ajándéka.

Másodszor észre kell venni, hogy egyedül az egyház, azaz Isten választottai részesülnek ebből a világosságból. Ebből következik, hogy ez nem szokványos, vagy természetes, hanem olyan ajándék, amellyel az Úr felszabadít minket az emberi természet általános fogyatékossága alól. Azt is észrevesszük, hogy nincs fény, vagy világosság, csak az egyházban, mert a többi embert, jóllehet azt hiszik, hogy élvezik a fényt és a világosságot, beborítja a sötétség, amiből semmi más módon nem lehet őket kimenteni, csak az evangélium fényével.

És dicsősége rajtad megláttatik. Hozzáteszi a „dicsőség" szót, mert miután Magához ölelt minket a kegyeivel, az Úr egyre jobban és jobban gyarapítja kegyes cselekedeteit felénk.

3. *És népek jönnek*. Megerősíti, amit már mondtunk, hogy nincs más világossága az embereknek, csak mikor Isten világít rájuk Ígéje fényével. Ezt valójában mindenki elismeri, de ennek a jótéteménynek nem tulajdonítanak akkora értéket, amekkorát kellene, s valamiféle közönséges dolognak vélik, ami természetes módon tartozik minden emberhez. A próféta azonban megmutatja, hogy ez a kegyelem természetfeletti, ezért meg kell különböztetni a természettől. Ezt világosan megmutatja a *rajtad* szó ismétlődése az előző versben.

Először is tehát azt kell hinnünk, hogy ez a jótétemény egyedül Istentől származik, másodszor pedig, hogy nem részesül belőle mindenki, válogatás nélkül, hanem csak a választottak, akikre az Úr meg nem érdemelt jóindulattal ragyog rá, s ezzel mintegy kiemeli őket az emberek közönséges rangjából. Ezt Krisztus teszi meg, Akit az Íge „az igazság napjának" nevez (Mal4:2), mivel úgymond az Ő sugaraival világíttatunk meg. Emellett a próféta azt is kijelenti, hogy ezt a kegyet a zsidók fogják széltében-hosszában terjeszteni, amire a szövetség szavai is utalnak: „megáldatnak a te magodban a földnek minden nemzetségei" (1Móz22:18).

Világosságodhoz. Ha csak egyetlen nemzet élvezné a világosságot, az nem lenne hasznára a többinek, de miután az evangélium fénye szétterjedt az egész világra, így Júdea mutatta fel a korábban vak pogányoknak a világosságot azért, hogy mutassa az utat. Azzal, hogy egyetlen nép sajátjává tette a világosságot, megmutatja, hogy a világ semmi más módon nem világosítható meg, illetve nem osztozhat ebben a jótéteményben, csak ha a világosságot abban az Ígében keresik, ami a zsidóktól származott, s Jeruzsálemben hangzott el, ahol az Úr lámpása fellobbant, és az igazság Napja felkelt, hogy világossága onnan terjedjen szét a Föld végső határáig, amint már láttuk: „mert tanítás Sionból jő" (Ézs2:3). Nincs tehát fény, csak a próféták tanításából, ezért akik attól elvonulnak, hamisan dicsekszenek azzal, hogy a világosságban járnak.

És királyok a néked feltámadt fényességhez. A hajnalhasadásra utal, mert amint a hajnalcsillag csak az ég egyik sarkában kezdi meg a napot, majd rögtön ezután világítja meg a Nap az egész világot, úgy volt a hajnalhasadás is először Júdeában, ahonnan a fény támadt, majd szétszóródott az egész világon. Nincs ugyanis a Földnek olyan sarka, ahová az Úr ne világított volna be a fényével. A „királyokat" említi, nehogy azt képzeljék: senki más, csak a köznép jön majd ehhez a világossághoz, hanem a fejedelmek és a nemesek is, akik egyébként nagyon nagyra vannak magas rangjukkal. Most azonban azt a nagyon nagy megtiszteltetést ruházza az egyházra, hogy úgy ragyog, ami magához vonzza a nemzeteket. Nem azért nevezi az egyház „fényének", mintha volna neki bármiféle saját fénye, hanem mert Krisztustól kölcsönzi, ahogyan a Hold a Naptól.

4. *Emeld fel köröskörül szemeidet*. Különböző kifejezésekkel erősíti meg az egyház helyreállításról szóló ígéretet, mely teljességgel lehetetlenségnek látszott. S a zsidókat sem volt könnyű erről meggyőzni, miközben a dolgaik állása oly nyomorúságos és zűrzavaros volt. Abban az időben egyedül Júda királysága maradt fenn, de napról napra fogyatkozott az

is, míg végképp tönkre nem ment. Mikor azonban a népet fogságba vitték, annak a félelmetes szétszórattatásnak és siralmas tönkremenetelnek az idején minden annyira kétségbeejtővé vált, hogy úgy tűnt: az egyház teljesen elpusztult. Helyénvaló volt tehát megerősíteni ezt a tanítást különféle kifejezésekkel, hogy a természetüknél fogva bizalmatlanságra hajlamos szívek többé ne kételkedjenek. Ezért mondja a zsidóknak, hogy úgy tekintsenek minderre, mint ténylegesen küszöbön álló eseményre, mert noha még nagyon messze volt, ne vonakodjanak jobban tőle, mint ha már a szemük előtt lenne.

Megparancsolja a hívőknek, hogy emeljék magasra szemeiket, azaz az emberi gondolkodás fölé, mert amíg a külső körülményekre nézünk, nem szerezhetjük meg ezeknek az ígéreteknek a gyümölcsét. Hozzáteszi: „köröskörül", hogy teljesen elhiggyék: a nemzetek nemcsak egy irányból, de mindenfelől jönnek majd, hogy egy testben egyesülhessenek. S nemcsak orvosságot és a szétszóratás végét ígéri, ami még előttük állt, amint máshol meg van írva: „Ő gyűjti össze Izrael szétszórtjait" (Zsolt147:2, Ézsa56:8), hanem azt is, hogy ez az egybegyűjtés kiterjedtebb lesz. Úgy érti, végbemegy egy csodálatos forradalom a világban, így akik korábban idegenek és szétszórtak voltak, most egy testben fognak egyesülni. Végül megemlíti az egyház kiterjedését a Föld legtávolabbi határaiig. Van itt egy közvetett ellentét is, mellyel megmutatja azt a nyomorult és lesújtott állapotot, amiben a világ volt, mielőtt elkezdett egybegyűjtetni Krisztus irányítása alatt.

Fiaid messziről jönnek. Egyesek úgy vélik, hogy a „fiak" alatt azokat éri, akik erősebbek és kitartóbbak voltak a hitben, a „lányok" alatt pedig a gyengébbeket. Én azonban nem hiszem, hogy a próféta efféle elmés megkülönböztetéseket akart közvetíteni,[1164] ezért úgy vélem, hogy a nyilvánvaló jelentés ez: mind a fiak, mind a leányok együtt futnak az egyházba, azaz az egyháznak nemcsak otthon lesznek fiai és leányai, hanem külföldön is, tehát az egyház méhe nem korlátozódik a Föld valamely sarkára, hanem széltében és hosszában az egész világra kiterjed.

5. *Akkor meglátod*. Első ránézésre nem tűnik összhangban levőnek, hogy korábban, mint jelen idejű dolgokról beszélt a tényről, most pedig mint jövőbeni eseményt jelzi előre. Korábban azonban a hit szemeivel beszélt, amelyek azokat a dolgokat szemlélik, melyek nem foghatók fel emberi érzékszervekkel, most pedig a tényleges eseményről beszél, vagy legalábbis, a jelen idővel akarta annak bizonyosságát megmutatni. Most viszont, hogy a hívők továbbra is türelemmel viseltethessenek, korlátozza ugyanazt a kijelentést. Emellett bár ezek a dolgok, amiket az Úr megígér, egy időre még el vannak rejtve az emberek szemei elől, a hívők mégis érzékelik azokat hit által. Ezért szilárd hittel és várakozással tekintenek a beteljesedésükre, bármennyire is lehetetlennek tűnnek mások számára.

És ragyogsz, vagy *túláradsz*. Mivel a נהר (*nahar*) ige jelentése vagy „ragyogni", vagy „túláradni", ezért mindkét módon fordítható.[1165] Vonatkoztathatjuk arra az örömre is, amivel az egyház eltelik és túlárad, mikor ekképpen kiterjed, vagy arra a díszítésre, amivel csillog és ragyog.[1166]

És remegsz.[1167] Most a „remegést" említi, s összekapcsolja a ragyogással, vagy az örömmel, s ez látszólag összeütközésben áll az előző mondatban adott jelentéssel. Nekem azonban nincs kétségem afelől, hogy ezzel az Ígével azt a megdöbbenést, sőt bámulatot akarta

---

[1164] „Nagyobb valószínűség rejlik Knobel feltevésében, miszerint a próféta ezt a képet a természetnek megfelelően alkotta annak leírásával, hogy a fiak jönnek, a lányokat pedig ölben hozzák." – *Alexander*.

[1165] „Ami a נהר (*nahar*) igét illeti, a nehézség a két elfogadott jelentés kiválasztásában rejlik: 'özönlik' (Ézs2:2), vagy 'felvidul' (Zsolt34:6). Az előbbit tartja jobbnak Jeromos, aki *egybesereglésnek* fordítja, Junius és Tremellius, akik *egybegyülekezésnek*, az angol és a holland változatok, utóbbi a tömegek bármi furcsa okból történő összesereglésére vonatkoztatja. Vitringa szerint a jelentése *kiáradni*, Lowth szerint pedig *örömtől áradni*. A tekintélyes kortárs írók mindegyike azonban azt a jelentést adja a szónak, amit a Zsolt34:6 is, amit jól kifejez Henderson erős, de mesterkéletlen angolsága: *felnézel és felragyogsz*." – *Alexander*.

[1166] "Qui la fait reluire." "Ami miatt ragyog."

[1167] A Károli-fordítás szerint: *és remeg és kiterjed szíved – a ford*.

a próféta leírni, amely majd megragadja az egyházat, mikor észreveszi, hogy ezt a furcsa és váratlan megtiszteltetést kapta, s ekkora tisztességre emelkedett. Mintha azt mondta volna: „A munka nagysága olya hatalmas lesz, ami minden várakozásodat felülmúlja”. Ez tehát nem az a „remegés”, amit valamilyen veszély vagy valamilyen mélabú vált ki, hanem olyan, amit nagy fontosságú ügy vált ki, mikor ledöbbenünk, s majdnem azt hisszük, álmodunk. S ez a „remegés” nagyon jól összhangban van az örömmel.

6. *A tevék sokasága elborít*. A próféta szóképekkel írja le az egyház dicsőségét, majd hozzáigazítja értekezését ahhoz a korhoz és azokhoz az emberekhez, akikkel dolga volt. Emlékeznünk kell arra, amit gyakran említettünk, hogy a próféták figyelembe vették, kiket tanítottak, s azért említettek szokásos ügyeleteket és jól ismert ceremóniákat, hogy ezek jelképeivel írják le Isten lelki imádását. Először a zsidókat kellett tanítani, majd a pogányokat, akikhez eme dolgok igazsága elérkezett, mintha azt mondta volna, hogy a távoli nemzetek jönnek gazdagságukkal Isten hatalmába. Mikor ugyanis előre jelzi, hogy az egyház meg fog gazdagodni, ezt nem az emberek személyére kell vonatkoztatni, hanem a Fő és a tagok egységének alapján arra, hogy ami Istené és Krisztusé, az megadatik az egyháznak is. A zsidók tehát bolond módon habzsolják ennek a próféciának az ürügyén csillapíthatatlan kapzsiságukkal a földi javakat, de nem kevésbé abszurd, ahogyan a pápisták elcsűrik-csavarják ezeket a szavakat a luxusukat, gazdagságukat és fényűzésüket alátámasztandó.

A próféta „a tevéket, az aranyat, a tömjént és a juhokat” említi, mert az egyes országok termékeit tartja szem előtt annak megmutatása végett, hogy minden Istennek lesz szentelve, bármijük is van, s mind magukat, mind mindenüket áldozatként fogják felkínálni. Ebből arra kell következtetni, hogy nem térhetünk meg valóságosan az Úrhoz anélkül, hogy minden képességünket fel ne ajánlanánk Neki, mert ezek azok a „lelki áldozatok” (1Pt2:5), amiket Ő megkövetel, s amelyeket nem utasíthat vissza, ha szívünk őszintén odaszántuk és odaszenteltük Neki (Rm12:1). A gonoszok fényűzéssel és mértéktelenséggel élnek vissza Isten ajándékaival, s amennyire tőlük telik, gyarló megszentségtelenítéssel rontják meg azokat, a jó emberek azonban, tiszta lelkiismerettel használván ezeket, az Úrnak szentelik valamennyit. Senki sem tartozhat tehát az Úrhoz anélkül, hogy ne kínálná és szentelné Neki mindazt, amije csak van.

7. *Kédár, Nebajóth*. Ami az országokat illeti, melyeket itt felsorol a próféta, szükségtelen megmagyarázni, melyik hol terült el, hanem inkább ezt kell futólag megemlíteni, hogy itt a Kelet, s főleg Arábia és a szomszédos helyek felé elterülő országokat említi, melyeke a „Kédár” és „Nebajóth” nevekkel ír le. A pápisták ezt az igeverset is kiforgatták azért hogy bebizonyítsák: a királyok Keletről jöttek és hoztak ajándékot Krisztusnak, de ezzel csak ők maguk válnak rendkívül nevetségessé, hisz a próféta itt mindenféle emberről beszél. Ők azonban válogatás nélkül halmoznak fel minden olyan igeverset, melyben az „arany”, vagy a „tömjén” van megemlítve, mintha a próféták azokat az ajándékokat emlegették volna, melyeket a bölcsek kínáltak fel (Mt2:11). Ebben az igeversben azonban semmiféle homályosság sincs, mert azt jelenti, hogy az emberek mindenfelé Isten nevét fogják segítségül hívni és minden idegen Őt tisztelni gyűlnek össze.

Felmennek oltárom gyönyörűségére.[1168] Mások így fordítják: „Jókedvvel mennek fel oltáromra”, és azt hiszik (véleményem szerint nem is alaptalanul), hogy ez szókép, melyben a szavak felcserélik az esetüket, s hogy a próféta azt akarja mondani: a pogányok által kínált áldozatok elfogadhatók lesznek Isten számára. Mások a רצון (*ratzon*) szót melléknévként értelmezik, ami nem egyezik meg a helyes nyelvhasználattal, mert a רצון (*ratzon*) jelentése *jótétemény*, vagy *kegy*. Emiatt én az általam adott fordítást tekintem jobbnak, nevezetesen hogy „az áldozatok az oltár gyönyörűségére mennek fel”, a jelentést pedig ekképpen lehet megmagyarázni: „Felkelnek, hogy kiengeszteljék Istent, ugyanis abból a célból emelnek oltárt, és kínálnak fel áldozatokat, hogy Isten kibéküljön és kegyes legyen az emberekkel.

[1168] A Károli-fordítás szerint: *felmennek kedvem szerint oltáromra – a ford.*

Isten pedig, ígéretének megfelelően, elfogadja azokat az áldozatokat, melyeket ezen az oltáron kínáltak fel". Abban az időben ugyanis az „oltár" volt a megközelítés eszköze Isten kegyeinek kieszközléséhez.

A próféta itt három dolgot magyaráz meg világosan. Először, mikor azt mondja, hogy „az áldozatok felmennek", az ókori ceremóniákra utal, melyeket korábban az áldozatokkal betartottak. A levágott állatokat ugyanis felemelték, amivel azt jelképezték, hogy minden embernek magasra kell emelnie a szívét, hogy ne a földre szegezzék a tekintetüket, vagy csak a felkínált áldozatra nézzenek. Másodszor, a próféta azt mondja, hogy ezek az áldozatok elfogadhatók Istennek, hogy megkülönböztethetők legyenek a pogányok szentségtelen felajánlásaitól, melyeket nem kísért hit. Harmadszor azt mondja, azon „az oltáron" ami egyedül képes „az áldozatok megszentelésére" (Mt23:19), mert amit máshol kínáltak, az szentségtelen és megvetendő volt. Aztán ennek a jelképnek el kell minket vezetni az igazságra, mert Krisztus Isten oltára, s Rajta kell áldoznunk, ha azt akarjuk, hogy Isten elfogadja áldozatainkat.

És dicsőségem házát megdicsőítem. A templom megdicsőítése alatt a nép igazi helyreállítását érti, mert a boldogságuk fő részét az jelentette, hogy a templomnak állnia kell, melyben az emberek a helyes módon hívják segítségül Isten nevét. Ennek pedig azzal kell kezdődnie, hogy Isten uralkodik közöttünk, amitől valóban boldogok leszünk. Ezért mikor az Úr kijelenti, hogy az egyház helyre lesz állítva, a templomot említi, melynek dicsőségét helyre fogja állítani. Mintha ezt mondta volna: „A házam most ki van téve a pogányok mocskolódásainak, de végül majd helyreállítom arra a dicsőségre, amitől most meg van fosztva". Zakariás, Aggeus és Malakiás könyveiből világos, hogy ez nem történt meg azonnal a nép visszatérése után. Nem szabad azt képzelnünk, vagy valódi fensége abban a pompás épületben rejtett, amivel Heródes megpróbált ravaszul előnyhöz jutni. Ezért az itt említett, fenség, vagy tisztesség mindaddig nem mutatkozott meg, amíg Isten meg nem nyitotta a menny kapuját Jeruzsálem előtt, s nyíltan meg nem hívott minden pogányt az örök üdvösség reménységére.

8. *Kik ezek?* Miután a próféta nem elégszik meg Isten eme ajándékának leírásával, bámulatba esik, és így kiált: „Kik ezek?" Ez sokkal hangsúlyosabb, mintha egyszerűen csak annyit mondott volna, hogy elképzelhetetlenül nagy tömeg repül, s ugyanazokat a hasonlatokat használta volna. Ő tehát azt akarta leírni, milyen csillogó lesz ez a tömeg, mikor nem talált megfelelő szavakat ennek kifejezésére.

Kik repülnek, mint a felleg.[1169] Általánosan úgy vélik, hogy ez az apostolokat jelenti, akik hihetetlen fürgeséggel jutottak el a Föld végső határaira, s ebben az értelmezésben rejlik is némi valószínűség (Mk16:15). A próféta azonban az egyház egyetemes összegyűjtetéséről beszél, mert az emberek mindenfelől készségesen és vidáman özönlenek majd belé.

S mint a galambok dúczaikhoz.[1170] A „galambok" hasonlat, ami használ, nagyon illik a témához. Mikor ugyanis elszélednek a mezőkön, látszólag semmiben sem különböznek a vadmadaraktól, de mégis háziasítottak, és megvan a galambdúcuk, ahol elrejtőznek, és ahová a fészkeiket rakják. A hívők is, a hit által megvilágosíttatván, így kezdik észrevenni

[1169] „Vitringa finom elképzelése az, hogy a következő versben említett hajók vannak itt leírva, mikor még nagy távolságra vannak és először jelennek meg, s kifeszített vitorlákkal és gyors járásukkal szélhajtotta fodros felhőkre, vagy a fészkükre visszatérő galambok röptére emlékeztetnek." – *Alexander*.

[1170] „Ezekkel a képekkel a sokaság és a gyorsaság elképzeléseit közvetíti. A galambokra való utalást gyönyörűen szemlélteti egy szakasz Morier második perzsiai utazásának leírásából. Szólván az Iszfahán melletti galambdúcokról, ezt mondja: 'Ezek nagyméretű kerek tornyok, melyek alul alig szélesebbek, mint felül, kúpos nyílásokkal, melyeken át a galambok leszállnak. Belsejük méhsejtre emlékeztet, melyben ezer lyuk van, s ezek mindegyike barátságos menedékhelyet biztosít a fészek számára. A galambok rendkívüli röpte, amit eme építmények egyikén láttam, talán jó szemléltetését adja az Ézs60:8-nak. Nagy létszámuk és sűrűségük messziről tényleg felhőnek tűnt, és elhomályosította a Napot, mikor átrepültek'. Az itt említett személyek a zsidók, akik most hatalmas számban özönlenek vissza mindenhonnan atyáik földjére, s Jeruzsálemben, földi örömük csúcsára." – *Henderson*.

gyülekezetüket, ahová a félelmetes szétszórtságból repülnek. S hogy mennyire szükséges volt ez a figyelmeztetés, azt azonnal észreveszi mindenki, aki számításba veszi az abban az időben fennálló nyomorult és riasztó állapotukat. Ha ugyanis a próféták, akik oly hosszú éveken át tanították a zsidókat, csak nagyon kevés, vagy szinte semmi sikert sem voltak képesek elérni, mit lehetett várni a pogányoktól, akik mindenestől elidegenedtek Istentől? Vajon nem volt minden ésszerű várakozást meghaladó παραδοξον, hogy egy napon majd a pogányok bejönnek az egyházba? A próféta azonban mégsem beszél hóbortosan, hanem olyan bámulattal van eltelve, ami minket is ugyanekkora csodálkozásra indít.

9. *Igen, engem várnak a szigetek*. Miután előadott minden lehetséges magasztalást, amit csak talált a helyreállítás eme csodálatos jótéteményének dicsőítésére, Ézsaiás most Istent mutatja be beszélőként, hogy az értekezésnek nagyobb súlyt kölcsönözzön. Ezt a „várást" egyesek vágyakozásnak feltételezik, mintha azt mondta volna: azért lépett fel, mert a tengeren túli nemzetek mondhatni éhezni fogják Istent, ugyanis meg fogják érezni, hogy híján vannak az életnek és az üdvösségnek. Mások egyszerűen csak reménynek tekintik. Néha azonban „észrevételt" is jelent, s Dávid ebben az értelemben használja: „a gonoszok várnak lelkemre",[1171] mondja, azaz „"csapdát állítanak életemnek" (Zsolt56:7). Ebben az értelemben vehető ebben az igeszakaszban is. „Engem várnak", azaz úgy fognak engedelmeskedni akaratomnak, ahogyan a szolgák szoktak engedelmeskedni a gazdájuk akaratának. Ne csodálkozz tehát, hogy oly sokan fognak özönleni az egyházba, mert a „szigetek", melyek jelenleg néha megvetnek, néha harcolnak ellenem, úgy fognak figyelni rám, hogy végrehajtják, akármit parancsolok. S valóban, az igevers maradéka kimutatja, hogy efféle engedelmességről beszél.

És Társis hajói. Ha jobbnak véli valaki a כ (*caph*) elöljárót az *ahogyan* szóval fordítani, az igeszakasz jelentése ekképpen alakul: „Ahogyan Társis hajói" korábban kereskedtek Júdeával, és elhozták, ami szükséges volt a templom felépítéséhez és az emberek számára, úgy fogják felújítani járataikat, a megszakadt hajózás újra beindul a régi útvonalakon. „Társis" azaz Cicília alatt egy szóképpel (συνεκδοχικως), melyben a rész szerepel az egész helyett mindazt a tengeri kapcsolattartást és kereskedést érti, amit más népekkel tartottak fenn. De feltételezhető az alábbi egyszerű jelentés is: „Társis hajói, melyek most büszkén lenézik egyházamat, alá lesznek vetve hatalmamnak, s fiakat hoznak majd számára a távoli országokból".

És ezüstjöket és aranyokat azokkal együtt. Megismétli, amit korábban mondott: a pogányok úgy fognak engedelmeskedni Istennek, hogy felajánlják Neki önmagukat, és mindet, amijük csak van. A pápista doktorok, amint nemrég említettem, tökéletességre fejlesztett pökhendiséget mutatnak, mikor visszaélnek ezekkel a bizonyítékokkal annak a zsarnoki és színpadi[1172] magamutogatásnak a védelmében, amellyel a római Antikrisztus és segédjei hírnévre és megkülönböztetésre akarnak szert tenni. Luxusban dúskálván, arannyal és drágakövekkel díszítvén önmagukat, tulajdonképpen egy szajha öltözetében, nem szégyellik a Szentlelket bemutatni gonoszságuk szerzőjeként. Ezért valahányszor megemlíti a Szentírás az aranyat és az ezüstöt, azt a fényűzésükre vonatkoztatják. Ebben a vonatkozásban természetesen nagyon hasonlítanak a zsidókra, akiket eksztatikus örömre indít az arany és az ezüst említése, s remélik, hogy a Messiás eljövetelekor abban fognak fetrengeni. Azaz, a pápisták nem képesek másra gondolni, mint az aranyra és ezüstre, s értelmüket annyira elkápráztatják az üres külsőségek, hogy nem képesek azt a mennybe emelni. Az efféle ostobaságot azonban nem szükséges hosszadalmasan cáfolni.

A te Urad és Istened nevének. Ennek az általános jelentése az, hogy Isten a legnagyobb tisztességre akarja emelni az egyházát, és fel akarja díszíteni a szükséges

[1171] A Károli-fordítás szerint: *kivánják az én lelkemet – a ford.*

[1172] "Et Persiques." "És perzsa." Utalás a külsőségek ama szeretetére, ami mindig is uralkodott az ázsiai országokban. – *a szerk.*

díszekkel. S hogy a hívők elméjét ne zavarja semmiféle kétely egy ennyire jeles ígéret vonatkozásában, vagy nehogy bármit a saját érdemeiknek tulajdonítsanak, Isten Maga ígéri meg, hogy Ő lesz ama eseménynek a Szerzője, *hogy téged megdicsőített*. Emellett a próféta azt is kijelenti, hogy a pogányok gazdagsága, amit nemrég az egyház prédájaként, vagy győzelmi jelenként mutatott be, szent felajánlás lesz az Úrnak. Ez még világosabban jelenti ki, amit mondtam: semmi másra nem szabad jobban vágyakoznunk, mint hogy az egész világ térdet hajtson Istennek.

10. *Az idegenek fiai megépítik kőfalaidat*.[1173] Ugyanazt a témát folytatja. Amint korábban mondta, hogy az idegenek alávetik magukat az Ő tekintélyének a templom felépítése végett, most úgy mondja, hogy „az idegenek fiai" adják majd munkájukat a falak építéséhez. Különböző hasonlatokkal ígéri az egyház helyreállítását. Szokásos dolog a Szentírásban, mikor az egyházról van szó, hogy néha a templomot, néha Jeruzsálemet látjuk. Azt ígéri, hogy külföldiek és idegenek segédkeznek majd ennek az épületnek a felépítésében, nehogy a zsidók megrettenjenek szegénységük, vagy kis létszámuk láttán, s ezért elbátortalanodjon a szívük. A fogság alatt ugyanis megkísérthette őket a hitetlenség, így bár remélték a hazatérést a szülőföldre, de mégsem gondolhatták, hogy ezt ők képesek lesznek megvalósítani.

Círusz valósította ezt meg, mikor nagy mennyiségű arannyal és ezüsttel látta el őket. Benne azonban ezeknek a dolgoknak mindössze az előképét látjuk. Ezek ténylegesen Krisztusban teljesedtek be, Akinek uralkodására kell mindezt teljességgel vonatkoztatni. Először is, Krisztus oly kevés apostolt alkalmazott (Mt10:1), amennyi nem lett volna elegendő ily hatalmas munkához, utána azonban támasztott idegeneket, akik közül pásztorokat választott és azt akarta, hogy fejedelmeik legyenek az egyház nevelőapái.

Fokozott gonoszsággal torzítják el és rontják meg a pápisták ezt az igeszakaszt a pápa zsarnokságának alátámasztása végett, mert azt szeretnék, ha királyok és fejedelmek feletti hatalma lenne. Pimasz hazugságot szólnak, mikor azt mondják, hogy ő Krisztus helyettese, mert Krisztus „királysága" nem e világból való (Jn18:36). A pápa barbár és zsarnoki módon uralkodik, s magának követeli a királyságok megváltoztatásának és elrendelésének hatalmát. A királyok azonban oly módon engedelmeskednek Krisztusnak, hogy közben nem szűnnek meg királyoknak lenni, hanem minden hatalmukat gyakorolják az istentisztelet fenntartása és az igazságos kormányzásról való gondoskodás végett.

Ebből látjuk, mennyire szembeszegülnek azok a személyek Krisztus királyságával, akik el akarják ragadni a tekintélyt és a hatalmat a királyoktól azért, hogy azután ők birtokolhassák. Ezzel az anabaptistákat is meg lehet cáfolni, akik azzal forgatják fel a politikai rendet, hogy azt képzelik: a királyok semmi más módon nem lehetnek keresztyének, csak ha megtagadják a saját hatalmukat, mivel még a királyi rangot illetően is azt mutatja meg Isten, hogy Ő akarja megtartani a legfelső helyet.

Mivel haragomban megvertelek. Nehogy valaki azzal az ellenvetéssel éljen, hogy az egyházat könnyebb lenne sértetlenül fenntartani, mint a pokolból feltámasztani, Isten elébe megy ennek az ellenvetésnek és megmutatja, hogy a zsidók joggal kapták a csapásokat ezen a módon, mivel rendkívül felbőszítették a sértéseikkel. Megadja azonban neki a jó reménységhez az alapot, mert nem követeli meg azt a büntetést, amelyre rászolgáltak, hanem megelégszik kevesebbel, feltéve, hogy a múló büntetéstől megalázkodnak.

És kegyelmemben megkönyörültem rajtad. Emlékezteti a zsidókat ennek a változásnak az okára, nehogy a saját maguk által felfogottak alapján ítéljenek. Mikor a királyságok változnak, sokszor emelkednek fel, és buknak el, az emberek úgy vélik, hogy ezek az események véletlenül következnek be, s hogy ez a világ közös sorsa. A zsidók ugyanezt gondolhatták, mikor a babiloni királyság bukása következtében visszanyerték a szabadságukat. Ezért tesz bizonyságot arról az Úr, hogy mindezeket a dolgokat az Ő

[1173] A Károli-fordításban nem szerepel a „fiai" szó – *a ford.*

gondviselése irányítja, nehogy a pogányokhoz hasonlóan ők is becsukják szemeiket. Mintha ezt mondta volna: „Ha azt kérdezed, miért ért ennyi csapás, annak oka nem más, mint az, hogy haragudtam rád, és megbüntettem vétkeidet. Ha azonban a szabadulásod okát keresed, nos az nem más, mint az én meg nem érdemelt jóságom, nem pedig a te érdemeid, vagy a véletlen összjátéka". Ennek megfelelően a csapások sem véletlenül történnek, és Isten sem ok nélkül haragszik, továbbá nem haragszik annyira, hogy ne hagyna helyet a könyörületnek (Hab3:2).

11. *És nyitva lesznek kapuid szüntelen*. Ennek az igeversnek a közönséges magyarázata nem helyes. Általánosan feltételezik, hogy a próféta itt arra gondol: az egyház tökéletes biztonságban lesz az Úr védelme és vezetése alatt, mert a „nyitott kapuk" azt jelzik, hogy messze van a veszély. Én azonban azt hiszem, hogy a próféta maga magyarázza meg a szavainak jelentését, mert kimondja: a kapuk ezért lesznek nyitva, hogy a gazdagságot mindenfelől behozhassák a városba. S miután a teherhordás rendszerint nappal történik, ezért mondja, hogy „a nappal nem lesz elegendő, akkora lesz a kincseket hozó tömeg, ezért a teherhordás oly folyamatosan zajlik majd, hogy szükséges lesz éjjel-nappal nyitva tartani a kapukat".[1174]

Mikor azt mondja, hogy *a népek gazdagsága* az egyházé lesz, ne tekintsünk erre úgy, mint ami a testi fényűzésre vonatkozik, hanem arra az engedelmességre, amit az egész világ megad majd Istennek. A próféta ugyanis azt mondja, hogy amit Istennek ajánlanak az az egyházhoz tartozik, mert itt Istennek semmije sincs tőle külön.

És királyaik is bevitetnek. Én jobban szeretem fenntartani a próféta által használt melléknévi igenévi formát ahelyett, hogy azokat követném, akik igére változtatják át. Ezek az igemagyarázók eltorzítják a próféta szavainak jelentését, aki konkrétan azért tette ezt hozzá a mondanivalójához, mert a királyok gőgje oly hatalmas, hogy nem engedik meg a vezetést, hanem inkább a hatalmukra támaszkova szabad folyást engednek hajlamaiknak, s nemcsak önmaguk merülnek bele a szeszélyeik űzésébe, de heves folyamokként másokat is magukkal rántanak. Ezért mutatja meg a próféta, hogy ezek a természetüknél fogva gőgös és kormányozhatatlan királyok alávettetnek majd az egyház és Isten hatalmának.

12. *Mert a nép és az ország*. A próféta sokáig időzik a hívők szíveinek megerősítésénél, hogy ne kételkedjenek benne: a helyreállítás olyan lesz, mint amilyet megígért. Ezek az események teljes lehetetlenségnek tűntek, s mi magunk, noha bőséges megerősítést kaptunk magából az eseményből (mert minden szem megláthatta), de mégis, amíg nem az Úr Lelke vezet, aligha foghattuk volna fel elménkkel. Ezért a próféta megmutatja, hogy nincs okuk a zsidóknak a templom helyreállításában kételkedni, mert a pogányok fogják őket segíteni minden erejükkel. Ézsaiás azonban itt a látható templomnál valamivel magasabbra néz, mert arról az engedelmességről szándékozik beszélni, amellyel a királyok, a nemesek és köznép adózik majd az egyháznak, mikor a tiszta tanítást támogatják annyira, amennyire csak tudják.

Elvész. Továbbmegy, és még jobban megerősíti kijelentését annak kimondásával, hogy „amely királyságok és nemzetek nem szolgálják az egyházat, el fognak pusztulni". S ha ilyen félelmetes büntetés hirdettetett azok ellen, akik nem segítették az egyházat, mit mondhatunk azokról a zsarnokokról, akik dühödt támadással törnek rá, s minden erejükkel az elpusztításán munkálkodnak? Ha a nemtörődöm és lusta emberek nem ússzák meg büntetés nélkül, vajon nem félelmetes bosszú vár az istentelenekre, akik az Úr munkáját zavarják és felforgatják?

[1174] „A soha be nem zárt kapuk által közvetített elképzelés a folytonosan érkező tömegekre utal. A modern utazók sokat panaszkodnak arról a kényelmetlenségről, melybe akkor kerülnek, ha nem érik el Jeruzsálemet a kapuzárás előtt. János apostol ennek a leírásnak a nyelvezetét kölcsönzi, mikor az új Jeruzsálemet írja le (Jel21:25). A biztonság és a békesség elképzelései ebben benne foglaltatnak." – *Henderson*.

És a népek mindenestől elpusztulnak. Amit egyes számban mondott, azt rögtön megismétli többes számban is azért, hogy megmutassa: ha az egész világ vétkes lesz ugyanabban a bűnben, akkor az is mindenestől elpusztul, mert a sokaságuk nem fogja meggátolni, hogy közülük mindenki, akik elidegenedtek Istentől, el ne vesszenek. Az istentelen embereknek nem lesz mentségük, amiért akadályokat gördítettek egymás útjába, vagy mert az istentelenségre és a gonoszságra buzdították egymást. A királyokról és a nemzetekről azt olvassuk, amint már láttuk, hogy „az egyházat szolgálják". Nem azért, mert az egyház bármiféle hatalmat gyakorol majd felettük, hanem mert Isten rábízta az Íge jogarát, amivel uralkodik.

13. *A Libánon ékessége*. Ézsaiás ismét azt a hasonlatot használja, amit korábban is használt, mikor Isten egyházát egy épülethez, vagy egy városhoz hasonlította. Felsorolja azokat a dolgokat, melyek szükségesek egy épülethez: „cziprus, platán, sudar czédrus", amik Libanonban nőttek, amiről tudjuk: kiváló fákban bővelkedő erdő volt.

Mind együtt szenthelyemnek megékesítésére. Úgy érti: mindaz, ami kiváló és szép Libanonban, bevitetik az egyházba. Hinnünk kell azonban, hogy ezek a figurák jelképes utalást tartalmaznak Isten lelki imádatára, mert az Úr ékesíti fel egyházát a szentély megnevezéssel, mivel Ő abban lakozik. A próféta azonban mindig utal a templomra is, hogy igazodjon a korához és a szokásokhoz. Azaz, annak a templomnak a mintáját mutatja fel nekünk, mely Jeruzsálemben állt, hogy annak képén keresztül szemlélhessük a „lelki templomot" (Ef2:21), amelyben mi vagyunk az „élő kövek", és az élő lényeg (1Pt2:5).

Hogy lábaim helyét megdicsőítsem. A „lábaim helye" alatt azt érti: oly módon lakozik a templomban, hogy fensége nincs abba bezárva (mert nem korlátozódik ilyen szűk helyre), s ezért csak a lábai – ami nevezhető a legkisebb résznek – vannak ott. Így felemelkedhetünk a mennybe, és nem kell minden figyelmünket azokra a külső jelekre fordítanunk, melyekkel a képességeinknek megfelelően taníttatunk. Így olvassuk a zsoltárokban is: „Magasztaljátok az ő lábainak zsámolyát; szent az" (Zsol99:5).[1175] Majd ismét: „Tiszteljük Őt ott, ahol lábainak zsámolya van" (Zsol132:7).[1176] Nem mintha Isten lényege megoszlana felül és alul levő részekre,[1177] hanem mondhatni efféle eszközökkel emeli fel a szolgáit a lábaktól a fejhez.

14. *És meghajolva hozzád mennek a téged nyomorgatók fiai*. Ugyanezt a témát folytatja, mert megmutatja, micsoda ragyogó lesz a megváltás eme munkája: azok, akik üldözték, vagy megvetették az egyházat, „eljönnek", hogy alázatosan meghajoljanak előtte, s teljes szívükből alávessék magukat neki. A „téged nyomorgatók fiai" alatt azokat az üldözőket és ellenségeket érti, akik elnyomták. Ez részben valóban beteljesedett, mikor a zsidók hazatértek a szülőföldjükre, de az a visszatérés nem volt több, mint sötét árnyéka annak a szabadulásnak, amit Krisztuson át nyertünk el. Ezek a dolgok ténylegesen Krisztus uralkodása alatt teljesedtek be, de a teljes beteljesedést csak az Ő második eljövetele során várhatjuk, amint erről már más igeverseknél beszéltünk. Valaki megkérdezheti: „Vajon ez a megtiszteltetés, amiről a próféta beszél, nem kiterjedtebb és nagyobb, mint amit az egyháznak meg kellene adni? mert meghajolni, és leborulni akkora tisztelet jele, amit egyetlen emberi lénynek sem szabad kapnia". Erre azt mondom, ez a megtiszteltetés nem a tagoknak, hanem a Főnek adatik, azaz Krisztusnak, Akit az egyházban imádnak. Ezt a tiszteletet azok adják, akik korábban gyűlölték és üldözték Őt. S azt mondjuk, hogy Krisztust nem úgy imádják az egyházban, ahogyan a pápisták teszik, akik azt hiszik, hogy a tisztelet, amit annak a római bálványnak rendelnek, Krisztusnak adatik.[1178] Azok, akik kedvéért ezek a dolgok fennállnak,

---

[1175] A Károli-fordítás szerint: *Magasztaljátok az Urat, a mi Istenünket, és boruljatok le az ő lábainak zsámolya elé; szent ő – a ford.*

[1176] A Károli-fordítás szerint: *Hadd menjünk be az ő hajlékaiba, boruljunk le lábainak zsámolyához – a ford.*

[1177] "L'une au ciel, l'autre en terre." "Egy rész a mennyben, a többi a földön."

[1178] "Qui pensent bien honnorer Christ en s'agenouillant derant cette idole de Rome pour baiser sa pantoufle." "Akik azt hiszik, hogy nagyon megtisztelik Krisztust, mikor letérdelnek azelőtt a római bálvány előtt, hogy megcsókolják a papucsát."

elutasítják és megvetik a tanítást, mert Krisztust azok tisztelik, akik engedelmeskednek a tanításának. S az a próféta szavainak a jelentése, hogy akik korábban elidegenedtek a tanítástól, azok szívesen alávetik majd magukat, hogy engedelmeskedjenek Krisztusnak, mert ha Krisztusnak van bármi fensége, az abban a tanításban ragyog fel, amit emberek közreműködésével szolgáltat ki.

És neveznek téged az Úr városának. Az egyház korábban fel lett ékesítve ezzel a titulussal, ám az majdnem teljesen eltöröltetett, mikor a város megsemmisült, a templomot lerombolták, s a népet fogságba vitték. Jeruzsálem nem létezett többé, s nem látszott már benne, csak félelmetes pusztaság, azért úgy érti: oly módon lesz helyreállítva, hogy mindenki elismeri majd Isten városának.

Izráel Szentje Sionának. Ezután a templomról beszél, hogy mindenki tudhassa: ezt a magas rangot Jeruzsálem a templom, azaz annak az istentiszteletnek az alapján kapja, amit az Úr alapított ott meg.

15. *A helyett,*[1179] *hogy elhagyott és gyűlölt valál*. A próféta a már küszöbön álló közbenső időszakot tartotta szem előtt. Mert a halála után nem sokkal a népet megfosztották örökségétől, és fogságba hurcolták, így mindenki azt gondolta, hogy biztonságuk reménysége szertefoszlott. S nehogy ez a gondolat a hívők elméjében is feltámadjon, amitől azután kétségbe eshetnének: „Végünk van, nincs orvosság ilyen kétségbeejtő állapotra, s nem szabad jobb állapotban reménykednünk”, a próféta megmutatja, hogy ezek a fájdalmas csapások nem akadályozhatják meg Istent a helyreállításukban. Volt ugyanis egy időszak, melynek során az Úr büntette őket, de Számára mégis könnyű volt újra jólétre, és a korábbinál jobb állapotba hozni őket.

Ha bárki azt vetné ellene, hogy az egyháznak ez a csillogása nem volt hosszú életű, a válasz rövid. Noha a népet különféleképpen szomorították a visszatérés után, s noha még a keresztyén egyház sem tartotta meg sokáig a dicsőségét, Isten neve mégis fennmarad, s létezik nép, mely hit által segítségül is hívja. Azt is észre kell venni, hogy a hálátlanságunk következtében nem szerezzük meg ezeknek az ígéreteknek a gyümölcsét, mert félbeszakítjuk Isten munkáinak menetét, s megfosztjuk magunkat azok gyümölcseitől a gonoszságunkkal. Emellett arra is mindig emlékeznünk kell, amit oly gyakran mondtam, hogy a próféta nemcsak néhány évről, vagy rövid időszakról beszél, hanem felöleli a megváltás teljes menetét a fogság végétől az evangélium prédikálásáig, sőt egészen Krisztus uralkodásának végéig.

16. *És szopod a népek tejét*. Az egyháznak arról a kiterjedéséről beszél, amit korábban említett .nagyon fontos volt azonban ugyanazt a dolgot gyakran ismételgetni, mert lehetetlennek látszott, hogy az egyház, melyet oly sok és hatalmas csapás ért, helyre fog állni és elterjed az egész világon. Állapota kétségbeejtő volt, de végül abból a sovány maradékból, ami mondhatni a tűzből kikapott üszög volt, mindenki legnagyobb bámulatára végül helyreállt, s magva az egész világon széltében-hosszában szétterjedt. Így tehát a próféta mintha csak ezt mondta volna: „Noha szűk keretek közé vagy beszorítva, s nem volt kapcsolatod a pogányokkal, mégis bőséges gyümölcsöt nyersz majd tőlük”.

És a királyok emlőjét szopod.[1180] A „tej” és az „emlő” alatt nem mást ért, mint azt a szolgálatot és engedelmességet, amit majd a pogányok adnak meg az egyháznak az utódait támogatandó. Korábban említette ugyanis, hogy egy szüléssel megszámlálhatatlanul sok gyermeket hoz majd a világra, most tejet ad nekik táplálékként, mígnem felnőnek. S konkrétan a „királyokról” beszél, mivel ezt nehezebb volt elhinni. Futólag itt a „királyokat” is

[1179] „A תחת (*tachath*) egyszerűen azt jelenti ’helyette’, bár a dolog körülményeit figyelembe véve a viszonzás elképzelése szükségszerűen benne foglaltatik.” – *Henderson*. „A תחת (*tachath*) kifejezhet egyszerű állapotváltozást (miután), a változás okát (mert), vagy a jogos viszonzás további elképzelését.” – *Alexander*.

[1180] „A *királyok* emlőjének szopása szokatlan, és a finnyás kritikusok mondhatják természetellenesnek. A kifejezést azonban pusztán az előző kifejezésben tanítottak hatékonyabb kiemelésére használja, nevezetesen hogy a különböző nemzetek bőséges hozzájárulásokat tesznek majd Sion fennmaradásához.” – *Henderson*.

emlékezteti a kötelességükre, s ha ők hűségesen akarnak annak eleget tenni, az egyház szolgáinak kell lenniük, mert ellenkező esetben az Úr számadásra vonja őket. Láttuk, mit mondott róluk Dávid is: „Azért, királyok, legyetek eszesek, és okuljatok földnek bírái! Szolgáljátok az Urat félelemmel, és örüljetek reszketéssel.” (Zsolt2:10-11).

Gondosan meg kell azonban figyelnünk, mi módon szopja az egyház a pogányok „tejét” és „emlőjét”, mert nincs szabadsága az egész világ vagyonának kimerítésére, csak arra, hogy biztonságosan és szilárdan fenntartsa állapotát. Mi más lenne összeegyeztethetetlenebb az egyházzal, mint ha telhetetlen örvény lenne, s minden gazdagságot magához szippantana? Ezeket a dolgokat tehát a lelki állapotára kell vonatkoztatni, hogy Istent tisztán imádhassák benne, hogy az Íge szolgálata bővelkedő és virágzó lehessen, s valamiféle fegyelem legyen fenntartható, mely kantárként szolgál majd a korlátozására. Sőt, a hívőknek arra is emlékezni kell, hogy „jobb adni, mint venni” (Csel20:35), s türelemmel kell viselniük a szegénységét úgy, hogy közben másokat a lelki javakkal meggazdagítanak.

És megtudod, hogy én vagyok az Úr, megtartód és megváltód. Végül hozzáteszi: ami elrejtetett egy időre, az nyilvánvalóvá lesz, hogy a zsidók nem hiába választattak ki, mert kétségtelen tapasztalatból fogják tudni, hogy Isten gondoskodik az üdvösségükről. Megkérdezhető: Vajon ezt nem tudták, mielőtt a fogságba vitettek? Erre azt mondom: az a fogság olyan volt, mint a sűrű sötétség, amit a próféta is említ a fejezet elején. Mivel tehát annak a durva zsarnokságnak az idején nem szemlélhették Isten fenségét és hatalmát, az Úr kivezette őket a napvilágra. Nem mintha a hit visszahúzódna a megpróbáltatások során, hanem a hit érzése más, mint a tapasztalaté. Mikor látszólag tönkrementünk, a hit felemelkedik a pillanatnyi állapotok, valamint a sűrű sötétség fölé, amiben éppen vagyunk. Ha pedig Isten tökéletesen helyreállít minket, akkor meglátjuk, éspedig nem a hit szemeivel, hanem a tényleges megtapasztaláson keresztül. S ez az a világos tudás, amiről beszél, mintha ezt mondta volna: „Mikor ennyire kegyesen bántam veled, akkor ténylegesen megtudod, hogy én vagyok a Megváltód”.

Jákóbnak erőse.[1181] Konkrétan mondja Magára a „Jákób erőse” megnevezést, mert gyakran bebizonyította, hogy Ő ténylegesen az. S nemcsak Jákób tapasztalta meg különféleképpen Isten hatalmát, de Jákób leszármazottai is tudták, hogy Isten erejében bőséges védelem van. Azért nevezi tehát Magát „Jákób erősének”, hogy tudhassák: ettől kezdve Isten az lesz a számukra, ami atyáik számára volt.

17. *Réz helyett aranyat hozok*. Az ókori templom építésére céloz, s összehasonlítja a mennyei és lelki templommal, mintha azt mondta volna: „Mikor fogságba visznek benneteket, siratni fogjátok a templom romjait, de sokkal kiválóbbat fogok felépíttetni veletek”. Azaz, „réz helyett aranyat hozok, vas helyett ezüstöt hozok, és a fák helyett rezet, és a kövek helyett vasat”, így minden a legfenségesebb és a legpompásabb lesz abban a templomban, amelyik az előző helyén fog állni.

Tudjuk, hogy ez a prófécia soha nem teljesedett be a nép ama külsődleges helyreállításáig, vagy annak elkezdődésével, sőt a templom, amit később felépítettek, sokkal szerényebb volt az előzőnél. Ebből következik, hogy a próféta, akinek a teljes megváltás mutattatott be lélekben, nemcsak azt mondja el, hogy mi fog bekövetkezni rögvest a nép hazatérése után, hanem a lelki templom kiválóságáról is értekezik, ami nem más, mint Krisztus egyháza. Nekünk tehát el kell mennünk egészen Krisztusig, ha meg akarjuk érteni ezt a próféciát. Az Ő uralkodása során ezek a dolgok bőségesen beteljesedtek, mert az Úr kitöltötte a Szentlélek ajándékát, ami kiválóbb, mint az arany, az ezüst, és a drágakövek. Most tehát láthatjuk a drágakövekből felépült templomot, amiről korábban olvastunk (Ézs54:11-12).

És teszem fejedelmeiddé a békességet.[1182] A „fejedelmeid” szó helyett egyesek a „hűbér” szót használják. Nem kételkedem abban, hogy a próféta közvetve össze akarta

[1181] A Károli-fordítás szerint: *Jákóbnak erős Istene – a ford*.

hasonlítani azt a nyomorult rabigát, melyben a népet fogva tartották, azzal a rendkívül magas ranggal, amire később emeltettek. A „békesség” és az „igazság” szavakkal szembeállítja a „fejedelmeket”, akik igazságtalan hatalmat gyakoroltak miközben a babiloniak kapzsisága és kegyetlensége zaklatta őket.

És előljáróiddá az igazságot. Itt megmutatja, hogy mikor „zsarolóik” kiirtatnak, nem lesznek más „fejedelmeik”, csak a „békesség” és az „igazság”. Ez még inkább beteljesedett, mikor Krisztuson keresztül megszabadultunk a gonosz zsarnokságából, mert az evangéliummal megalapította az igazság királyságát, amit még nem fejezett be teljesen. Nekünk azonban úgy kell tekintenünk az utolsó eljövetelére, hogy szemeinket buzgón arra szegezzük, de addig viszont meg kell elégednünk ezekkel az első zsengékkel.

18. *Nem hallatik többé erőszaktétel földeden*. Itt világosabban mondja ki azt, amit már említettünk, nevezetesen hogy miközben a próféta az egyház bővelkedő állapotáról értekezik, azt közvetve szembeállítja azokkal a nyomorúságokkal és csapásokkal, melyek különféleképpen sújtották. Azt ígéri tehát, hogy többé soha nem lesz kitéve efféle nyomorúságoknak. Azonban később is érték különféle megpróbáltatások. Ez kétségtelenül igaz, ám a nép soha nem szóratott úgy szét, hogy ne maradt volna fenn az egyház valamilyen maradék formája, s így ne élvezték volna a békességet és ne érezték volna, hogy Isten keze vigyázza és tartja meg őket. Ezek a szavak nem tartalmaznak ígéretet arra vonatkozólag, hogy mentesek lesznek minden bosszúságtól és nyomorúságtól, de összevetve azt a vigasztalást mutatták fel a jövendőbeli gonoszságokkal szemben, hogy Isten megőrzi az Ő egyházát. Következésképpen az egyház biztonságban lesz az Ő védelme alatt, s magának a szabadulásnak a folyamata során ennek a békeségnek a szembeötlő példája mutatkozott meg, s a próféta ezt magasztalja. Végül, mindig emlékeznünk kell arra, amit oly gyakran mondtunk: mindezeket a dolgokat még csak részben tapasztaltuk meg, mert Krisztus királysága még nincs teljesen befejezve.

És kapuidnak a dicsőséget. Amint gyakorta említettük, a templom, vagy a város építésére utal, s megmutatja, hogy az egyház nem a falak, tornyok, vagy bármi más segédeszköz miatt lesz biztonságos, hanem mert bár nem lesznek földi védőművei, egyedül Istenben is meglesz bőven a biztonsága és a békés öröme, miután azon örvendezik, hogy biztonságban van és szilárd alapokon áll, holott korábban csendesen feküdt a megpróbáltatásokban és kétségbeesésben.

19. és 20. *Nem a nap lesz néked többé nappali világosságod*. Azt tanítja, hogy az egyház bővelkedése nem átmeneti lesz, mert megkülönbözteti az emberek közönséges állapotától, amiben nincsen semmi szilárd, vagy állandó, mert nincsen semmi a Nap alatt, legyen bármennyire is jól szabályozott, ami ne lenne kitéve a változásoknak. Nekünk azonban nem szabad az egyházat a jelen élet veszélyeiből kiindulva megítélni, mert megmarad a hullámok között is, mintha a próféta ezt mondta volna: „Ne ítéljétek meg a biztonságotokat a dolgok pillanatnyi helyzetéből kiindulva, hanem tudjátok meg, hogy az Istenben van elrejtve. Isten lesz a ti Napotok, így nem lesz szükségetek fényt kölcsönözni a Naptól, vagy a Holdtól. Ne féljetek tehát semmi változástól, vagy a dolgok forrongásától, mert örök és változatlan világosságotok lesz”.

Ezekkel a szavakkal a próféta nem azt mondja, hogy Isten gyermekei meg lesznek fosztva az élet közönséges javaitól, hiszen mivel az Úr azokat válogatás nélkül mindenkinek megadja, így természetesen a gyermekeinek is, akik kedvéért teremtett tulajdonképpen mindent, mivel különlegesen gondoskodik róluk. A próféta azonban még nagyobb áldásról akart beszámolni, amit egyedül Isten gyermekei fognak élvezni, nevezetesen a mennyei

[1182] „’És teszem fejedelmeiddé a békességet’, azaz ’uralkodóidat békéssé teszem’. A פקדה (*pekudah*), ami nyilvánvalóan megfelel a görög επισκοπη szónak, itt metonímiaként használatos az פקדה אנשי (*anshe pekudah*), vagy a פקדה בעלי (*begnale pekudah*), a fejedelmi hivatalt ellátók megjelölésére, mint a 2Kir11:18-ban és az Ezék44:11-ben. A Septaguinta az αρχοντας, ’a te uralkodóid’, míg a kaldeus változat a פרנסך (*parnasach*), ’a te kormányzóid’ szóval fordítja.” – *Rosenmüller*.

világosságról, amit az istentelen emberek gyűlölnek, és ezért átvenni sem képesek. Ők ugyanis bár élvezik a Napot és más áldásokat, a boldogságuk nem lehet szilárd és tartós. Megfosztatván az ízleléstől ugyanis nem ízlelhetik a legfontosabbat: hogy Isten az Atyjuk.

Azaz, elkülöníti az egyház és a hívők állapotát az emberek közönséges tömegeitől, hogy ne ítéljük azt meg a dolgok forrongásából és változásából kiindulva, s tudhassuk: a legnagyobb sötétségben is világít Isten atyai kedvessége a hívőkre az ő felvidításuk végett. S valóban, bár minden alapelem abbahagyja a kötelességének ellátását, vagy mélabúval fenyeget minket, számunkra mégis elégnek kell lenni annak, hogy Isten megbékélt velünk. Egy szóképpel, melyben a rész szerepel az egész helyett, a „Nap" és a „Hold" fogalmakba belefoglalja az ember egész állapotát, ami állandóan változásnak van kitéve.

21. *És néped mind igaz lesz*. Itt azt mutatja meg, mi az egyház igazi megalapítása: nevezetesen az, mikor megtisztul az istentelenektől és senki más, csak az igaz emberek kapnak benne helyet. De tudjuk, hogy az egyházban a képmutatók mindig is keveredtek Isten valódi gyermekeivel. Mondtuk, hogy ez Krisztus egész uralkodásának a leírása, nem úgy, ahogyan és amilyen majd bármelyik pillanatban lesz, hanem miután már tökéletességre jutott. Krisztus ezt elkezdte az eljövetelekor, mikor megtisztította az egyházat. Ezért nevezi „szórólapátnak" is (Mt3:129, mivel ennek segítségével választja el a polyvát és magtól, de ezt a megtisztítást nap mint nap folytatja, míg el nem jön a betakarítás napja. Tehát még ma is nagyon sok törmelék van a gabona között, ami végül majd el lesz távolítva azon a napon. Emellett itt van egy közvetett ellentét is e között a nép között, valamint a hitetlen és szentségtelen tömeg között, aki a mocskával beszennyezte Isten szentélyét. A többes szám használata a nemzetek összegyülekezését jelenti, mikor azt mondja, hogy mindenki igaz lesz.

És a földet mindörökké bírják. Kétsége sincs afelől, hogy ezekkel a szavakkal a próféta Júdeát tartotta szem előtt, s közvetve szembeállította a helyreállítás idejét a már küszöbön álló fogság idejével. Mintha ezt mondta volna: „Noha kiűzöm népemet az örökségéből, hetven év múlva mégis helyreállítom őket, hogy birtokolhassák mindörökké". Emellett azt is észre kell venni, hogy mikor az „igazakra" korlátozza a Sion népének adott ígéretet, abban benne foglalattik egyfajta helyesbítés is azért, hogy kizárja a képmutatókat, akik hamisan és indokolatlanul vonatkoztatják magukra azt, ami Isten igazi gyermekeiről hangzik el.

Ez a kijelentés tehát összhangban van ezekkel a szavakkal: „Bizony jó Izráelhez az Isten, azokhoz, a kik tiszta szívűek!", ahol a zsoltáros az „Izrael" nevet, amit mindenki hangoztatott, senki másnak nem tulajdonítja, csak Isten őszinte imádóinak (Zsolt73:1). Ugyanez a jelentése ebben az igeversben a „néped" kifejezésnek, azaz a maradéknak, amely meg lesz tisztítva a beszennyeződésétől. Ez nem minden vonatkozásban teljesedett be a zsidókban, de a kezdet velük indult el, mikor visszakerültek a szülőföldjükre, de közreműködésükkel később az egész Föld amazoknak, mármint Isten gyermekeinek adatott. Mert ahogyan korábban a templom helyreállításáról beszélt, ami nem Jeruzsálemben fejeződött be teljesen, hanem ki kellett terjednie az egész világra, úgy a föld birtoklását sem szabad csak Júdeára korlátozni, mivel az is kiterjedtebb, s minden ember elhívást kap arra, hogy hit által Ábrahám gyermekévé és a föld örökösévé váljon (Gal4:28).

Nekünk tehát gondosan meg kell figyelnünk azokat a kifejezésmódokat, melyek szokásosak a próféták között, nehogy ne értsük meg a jelentésüket, vagy megszakítsuk a mondatokat, vagy elcsűrvén-csavarván más jelentést adjunk azoknak, mint amire a próféták gondoltak. Rendkívül természetellenes és összeegyeztethetetlen a próféták stílusával azok magyarázata, akik „a földet" a mennyként és az áldott életként értelmezik, mert Kánaán földje abból a célból adatott Isten gyermekeinek, hogy elkülönítve a világtól, és Isten örökségévé válva ott a helyes módon tiszteljék Istent, következésképpen a földön lakozni örökösödési jogon nem jelent mást, mint benne maradni Isten családjában.

Plántálásom vesszőszála ők. Mikor Isten kijelenti, hogy az új „vesszőszál”, mely majd kinő, az Ő keze munkája lesz, ezzel a reménységet kívánja megerősíteni,[1183] mert emberi szemszögből nézve lehetetlennek tűnt, hogy az egyház újra kihajtson, mert mindenki halottnak látta, főleg amíg a gyökere el volt rejtve. Így ahhoz, hogy kihajtson, mondja a próféta, Isten olyan lesz, mint egy földműves, aki újból plántálja azt, ami kiszaggattatott és elszáradt. Egyszóval azt jelenti ki, hogy Isten, s nem az emberek csodálatos munkája lesz, mikor az egyház kiszabadul a nyomorúságos és kegyetlen fogságból, mert mintegy a halálból támad majd fel. S valóban, mindaz, ami a mennyei élethez tartozik, nem természetes módon jött bennünk létre, vagy nem a saját erőnkkel szereztük meg, hanem egyedül Istentől árad és származik. Amit itt egyetemesen mond az egész testületről, azt minden embernek konkrétan magára kell vonatkoztatnia, mert mi Isten „plántálása” lettünk még a világ teremtését megelőzően (Ef1:4), majd utána bevésettünk Krisztusba, s azért hívattunk el, hogy bizonyságot tegyünk a kiválasztásunkról és a beültetésünkről. A gonosz emberek nem Isten plántálása, s ezért jelenti ki Krisztus, hogy „Minden plánta, a melyet nem az én mennyei Atyám plántált, kitépetik” (Mt15:13).

Hogy megdicsőüljek.[1184] Végül hozzáteszi: a beplántálás célja az, hogy ünnepelhessük Isten tökéletességeit (1Pt2:9), s megmutathassuk dicsőségét, amint azt Pál oly csodálatosan elmagyarázza (Ef1:12).

22. *A legkisebb ezerre nő*. Megint megerősíti, amit korábban mondott, hogy bár kevesen voltak létszámban, Isten egyháza mégis nagyon népes lesz. Mikor a próféta előre megmondta ezeket a dolgokat, a nép létszáma még mindig nagyon nagy volt, de aztán oly hatalmas mértékben lecsökkent, hogy csak gyengécske maradék maradt, amint korábban láttuk (Ézs1:9, 10:22). A próféta kijelenti, hogy ez a csekély létszám utólag hatalmas néptömeggé duzzad, és hatalmas lesz az ereje. Vegyük fontolóra, hogy ami a zsidóknak mondatott, az most nekünk is szól, hogy noha létszámban kevesek és említésre méltók sem vagyunk, s úgy tűnik, közel állunk a megsemmisüléshez, az egyház akkor sem tud elpusztulni, hanem megnő és megsokszorozódik, mígnem nagyon nagy létszámúvá nem válik, mert Isten plántálása. Ezért nem szabad megítélnünk a sokaság, vagy az emberek ereje alapján.

Én az Úr. Most megmutatja az okot, miért mondta el mindezeket, amiket korábban láttunk. Nevezetesen: ne feltételezzük, hogy Ő is olyan, mint az emberek, akiknek a munkái és erőfeszítései gyorsan elenyésznek. Noha meg akarják változtatni valamely királyság, vagy az egész világ állapotát, mégsem érnek el semmit, az Úr azonban mindent egy pillanat alatt megváltoztat. Nem közönséges kormányzásról beszél tehát, hanem arról a csodálatos munkáról, mellyel az Úr megszabadítja és megsokszorozza egyházát.

Idején, hamar megteszem ezt. Azt mondja, „hamar megteszi”, azaz befejezi. Használ azonban egy picike szót, mely figyelmet érdemel az egyház idejét illetően. A határozószó ugyanis nőnemben van, ezért egyesek helytelenül fordítják azt Istenre vonatkozóként.[1185] A próféta úgy érti: lesz egy konkrét időpont, amikor az egyház megszabadul, s ezen a módon inti a hívőket türelemre, nehogy hanyatt-homlok előretörjenek, hanem Isten örökkévaló céljától függjenek, Aki tudja, miképpen kell elrendezni minden egyes pillanatot a helyes módon.

Először tehát leírja az időszerűséget, és az időt, mikor előnyös, ha az egyház megszabadul. Valójában ezt mi nem vesszük észre, mert szeretnénk azonnal megszerezni az

---

[1183] “Pour conformer l’esperance des fideles.” “Hogy megerősítse a hívők reménységét.”

[1184] A Károli-fordítás szerint: *kezeim munkája dicsőségemre – a ford*.

[1185] „A szerző hozzáteszi, hogy ő jobbak tartja az ’ejus tempore’ kifejezést a ’suo tempore’ kifejezésnél a kétértelműség megszüntetése végett. Sajnos azonban sem a latin, sem a saját nemzeti nyelve nem képes különbséget tenni az angol *his*, *her* és *its* névmások között.” – *a szerk*. „Knobel helyesen magyarázza a névmásokat az utolsó mondatban semlegesneműekként és akképpen, hogy ezek az egész megelőző próféciasorozatra vonatkoznak (v. ö. Ézs43:13, 46:11). A *his* a közönséges változatban megfelel az *its*-nek a modern angolban, ami olyan birtokos forma, amit a bibliafordítók látszólag nem ismertek.” – *Alexander*.

Isten által megígért dolgokat, s türelmetlenek vagyunk a várakozásban, de az Úr a mi javunkra késleltet, mert ez az idő még nem jött el. Ezután a sietségről beszél, mert az Úr tétlennek és inaktívnak tűnik a számunkra, mikor megnyújtja az időtartamot, noha Ő hamar elvégez mindent az Általa ismert megfelelő időben.

61. fejezet

1. Az Úr Isten lelke van én rajtam azért, mert fölkent engem az Úr, hogy a szegényeknek örömöt mondjak; elküldött, hogy bekössem a megtört szívűeket, hogy hirdessek a foglyoknak szabadulást, és a megkötözötteknek megoldást;

2. Hogy hirdessem az Úr jókedvének esztendejét, és Istenünk bosszúállása napját; megvígasztaljak minden gyászolót;

3. Hogy tegyek Sion gyászolóira, adjak nékik ékességet a hamu helyett, örömnek kenetét a gyász helyett, dicsőségnek palástját a csüggedt lélek helyett, hogy igazság fáinak neveztessenek, az Úr plántáinak, az Ő dicsőségére!

4. És megépítik a régi romokat, az ősi pusztaságokat helyreállítják, és a puszta városokat megújítják, és a régi nemzetségek pusztaságait.

5. És ott állnak az idegenek, és legeltetik juhaitokat, és a jövevények szántóitok és vinczelléreitek lesznek.

6. Ti pedig az Úr papjainak hívattattok, Istenünk szolgáinak neveztettek; a népek gazdagságát eszitek, és azok dicsőségével dicsekedtek.

7. Gyalázatotokért kettős jutalmat vesztek, és a szidalom helyett örvendenek örökségükben; ekként két részt öröklenek földükben, örökös örömük lesz.

8. Mert én, az Úr, a jogosságot szeretem, gyűlölöm a gazsággal szerzett ragadományt; és megadom híven jutalmukat, és örök szövetséget szerzek velök.

9. És ismeretes lesz magvok a népek közt, és ivadékaik a népségek között, valakik látják őket, megismerik őket, hogy ők az Úrtól megáldott magok.

10. Örvendezvén örvendezek az Úrban, örüljön lelkem az én Istenemben; mert az üdvnek ruháival öltöztetett fel engem, az igazság palástjával vett engemet körül, mint vőlegény, a ki pap módon ékíti fel magát, és mint menyasszony, a ki felrakja ékességeit.

11. Mert mint a föld megtermi csemetéjét, és mint a kert kisarjasztja veteményeit, akként sarjasztja ki az Úr Isten az igazságot s a dicsőséget minden nép előtt.

1. *Az Úr Isten Lelke*. Mivel Krisztus Önmagára utalásként magyarázza ezt az fejezetet (Lk4:18), ezért az igemagyarázók is vonakodás nélkül Rá korlátozzák, és alapelvnek tekintik, hogy benne Krisztus a beszélő, mintha az egész fejezet csak Rá vonatkozna. A zsidók ezen úgy nevetnek, mintha elhibázott alkalmazása lenne Krisztusra mindannak, ami egyformán vonatkozik a többi prófétára is. Az én véleményem az, hogy Ézsaiás ezt a fejezetet mintegy pecsétként teszi hozzá az előzőhöz annak megerősítése végett, amit eddig mondott Krisztus egyházának a helyreállításáról, s Krisztus ebből a célból tesz bizonyságot arról, hogy Isten kente Őt fel, amiért is joggal vonatkoztatja Önmagára ezt a próféciát. Ő ugyanis világosan és nyíltan mutatta be azt, amit mások homályos módon fektettek le.

Ez viszont nem összeegyeztethetetlen azzal, hogy más, szintén az Úr által felkent prófétákra is vonatkoztassuk ezt a kijelentést, mert ők sem a saját nevükben szóltak, mint magánszemélyek, vagy nem maguknak követelték ezt a tekintélyt, hanem főleg azzal voltak elfoglalva, hogy rámutassanak Krisztus hivatalára, Akire nemcsak ezeknek a dolgoknak a nyilvánosságra hozatala tartozik, hanem azok betöltése is. Ezt a fejezetet tehát abban az értelemben kell vennünk, hogy Krisztusé a fő hely, Aki a Feje a prófétáknak, s egyedül Ő teszi ezeket a kijelentéseket. Ézsaiás azonban, valamint a többi próféta és apostol, hozzájárulnak Krisztus hivatalához, s mindegyikük ellátja a maga részét Krisztus jótéteményeinek megismertetésében. S látjuk: mindazok a dolgok, melyekről Ézsaiás azt mondta, hogy Krisztusban teljesednek be, mostanra ténylegesen be is teljesedtek.

Azért, mert fölkent engem az Úr. Ezt a második mondatot a magyarázat helyén teszi hozzá, mert az első némileg homályos lenne, ha nem mondana semmit a célról, amiért felruháztatott Isten Lelkével, így azonban sokkal világosabb, miután megmutatta a célt: ne lehessen magánszemélynek tekinteni, mikor kijelentette, hogy nyilvános hivatalt lát el. Valahányszor a Szentírás megemlíti a Lelket, s azt mondja, hogy „bennünk lakozik" (Rm8:11, 1Kor3:16), ne tekintsünk erre úgy, mint valami üres és jelentés nélküli dologra, hanem szemléljük az Ő hatalmát és hatékonyságát. Miután tehát Isten Lelkéről beszélt, a próféta megemlíti a „felkenetést", ami alatt a Tőle származó képességeket éri. Pál is ekképpen tanítja: az ajándékok valóban változatosak, de a Lélek egy (1Kor12:4).

Ezt az igeszakaszt gondosan meg kell figyelni, mert egyetlen ember sem követelheti magának a tanítás tekintélyét, amíg nem mutatta meg, hogy erre Isten Lelke indította, amiképpen Pál is mondja, hogy „senki sem mondhatja Úrnak Jézust, hanem csak a Szent Lélek által" (1Kor12:3). De, mondhatni, látjuk, hogy majdnem mindenki azzal dicsekszik: rendelkezik a Szentlélekkel, hisz a pápa, az anabaptisták, s más egyéb eretnekek és fanatikusok folyton a szájukra veszik az Ő nevét, mintha Ő vezetné őket. Hogyan tudjuk hát megítélni, hogy vajon valakit az Isten küldött és a Lélek vezet, vagy sem? A „felkenetés" által, azaz hogy fel van-e ruházva a szónokláshoz szükséges ajándékokkal. Ha tehát az Úr jelölte őt ki, és bővelkedik a Lélek kegyelmével, valamint azokkal a képességekkel, amiket az elhívása megkövetel, akkor ténylegesen benne lakozik a Szentlélek. S ha tanárnak vallja az illető magát, de nincs tanítása,[1186] akkor tartsuk szélhámosnak.

Hogy a szegényeknek örömöt mondjak. A próféta nem követeli magának azelőtt a jogot és a tekintélyt a tanításhoz, mielőtt meg nem mutatná, hogy „az Úr küldte". A tekintélye ezen a „felkenetésen" alapszik, azaz azon, hogy Isten ellátta a szükséges ajándékokkal. Nem úgy kell tehát hallgatnunk őt, mint magánszemélyt, hanem mint a mennyből érkezett nyilvános szolgálót.

A szegényeknek. Egyesek így fordítják: „a szelídeknek", s mindkét jelentést közvetíti a ענוים (*gnanavim*) szó. Én azonban jobbnak véltem ragaszkodni a korábbi jelentéshez, mert a próféta a foglyokról és a rabokról beszél. Úgy vélem azonban, hogy mindkettőt beleérti, mert belefoglalja azokat, akik mindenestől elhagyottak és elvetettek, valamint azokat, akik önmagukban nyomorultak. Krisztus senki másnak nem ígértetett, csak azoknak, akiket az ínségeikről való meggyőződés megalázott és legyőzött, akiknek nincsenek fennkölt célkitűzéseik, hanem megtartják magukat az alázatosságban és a szerénységben. Ezért arra következtetünk, hogy Ézsaiás szó szerint az evangéliumról beszél, mert a törvény abból a célból adatott, hogy megalázza a hiábavaló önbizalomtól felfuvalkodott büszke szíveket, az evangéliumot azonban a szegényeknek szánták, azaz azoknak, akik minden jótól meg vannak fosztva, hogy bátorságra és támogatásra tehessenek szert. Mert mi más célból kenettek volna fel és küldettek volna el a prófétáik, az apostolok és más szolgálók, mint hogy a kegyelem tanításával felvidítsák és vigasztalják a szegények szívét?

Elküldött, hogy bekössem a megtört szívűeket. Nagyszámú hasonlatot alkalmaz a próféta, hogy még világosabban magyarázhassa ugyanazt a dolgot. A „bekötni" nem más jelent, mint „meggyógyítani", most azonban valamennyivel többet is kifejez, mint az előző mondatban, mert megmutatja, hogy az Íge prédikálása nem üres zajongás, hanem erőteljes orvosság, melynek hatásait nem a makacs és kemény szívű emberek érzik, hanem a megsebesült lelkiismeretek.

Hogy hirdessek a foglyoknak szabadulást. Az is az evangélium végcélja, hogy a foglyok megszabadulhassanak. Mi rabok vagyunk, míg meg nem szabadulunk Krisztus kegyelmén át (Jn8:36), s mikor Krisztus darabokra akarja törni a láncainkat, ne utasítsuk el a nekünk felkínált kegyelmet. Általánosságban észre kell venni, hogy az itt felsorolt áldásokat a

[1186] "S'il veut contrefaire le docteur, et n'a doctrine ni savoir." "Ha utánozni akar egy tanítót, de nincs se tanítása, se tudása."

mennyei tanítás ruházza ránk, és senki sem alkalmas ezek élvezetére, csak aki tudatában léve a szegénységének, hevesen vágyik Krisztus segítségére, amint azt Ő Maga is mondja: „Jőjjetek én hozzám mindnyájan, a kik megfáradtatok és megterheltettetek, és én megnyugosztlak titeket" (Mt11:28).

2. *Hogy hirdessem az Úr jókedvének esztendejét*. Itt konkrétan említi eme megkülönböztetett kegyelem megadásának idejét azért, hogy elhessegesse a vele kapcsolatban esetlegesen felmerülő kételyeket. Napi tapasztalatból tudjuk, milyen nagy számúak és sokfélék a szívet elvonó gondok. Kijelenti, hogy ő a jövőbeli kegyelem hírnöke, melynek idejét az Isten „jótetszésének" éveként szabja meg, mert miután Neki kellet az egyház Megváltójává válnia ingyenes kegyelemből, így az Ő hatalmában állt, éspedig joggal, megszabni ennek idejét.

Talán a kürtölés évére utal (3Móz25:10), de kétségtelenül azt állítja: nyugodtan és csendesen kell várnunk mindaddig, amíg Isten kegyeskedik kinyújtani a kezét. Pál ezt „az idő teljességének" nevezi (Gal4:4). Azt is láttuk, amint a próféta mondja: „Jókedvem idején én meghallgattalak, és a szabadulás napján segítettelek" (Ézs49:8), s Pál ezt a saját tanításában felhasználja: „Mert ő mondja: Kellemetes időben meghallgattalak, és az üdvösség napján megsegítettelek. Ímé itt a kellemetes idő, ímé itt az üdvösség napja" (2Kor6:2). Miközben ugyanis az Úr megszólít minket az evangéliummal, a menny ajtaja megnyílik előttünk, hogy mi mondhatni birtokba vehessük Isten javait. Nem szabad késlekednünk tehát, hanem buzgón élnünk kell az idővel és az alkalommal, mikor ilyen megkülönböztetett áldásokat kínálnak nekünk.

És Istenünk bosszúállása napját. Ezek a kifejezések azonban látszólag nincsenek összhangban: „a jókedv napja" és a „bosszúállás napja". Miért egyesít Ézsaiás egymással ennyire ellentétes dolgokat? Mivel Isten nem szabadíthatja meg az egyházát anélkül, hogy ne mutatná meg: Ő igaz bíró, s ne állna bosszút a gonoszokon. Ezért a „jókedv" kifejezést a választottakkal, a „bosszúállás napja" kifejezést a gonoszokkal kapcsolatosan használja, akik nem szűnnek meg üldözni az egyházat, következésképpen meg kell kapniuk a büntetésüket, mikor az egyház megszabadul. Hasonlóképpen mondja Pál is: „Mert igazságos dolog az Isten előtt, hogy enyhülést adjon a lesújtottaknak és megjutalmazza a hívők ellenségeit, akik igazságtalanul üldözik őket" (v. ö. 2Thessz1:6), s a zsidók sem várhatták a nyomorúságaik befejeződését, amíg az ellenségeik meg nem semmisültek. De meg kell figyelnünk a szabadulásunk okát, mert egyedül az Ő kegyelmének, nem pedig a mi érdemeinknek, kiválóságunknak, vagy munkálkodásunknak kell tulajdonítani. A próféta, amint nemrég említettem, látszólag a kürtölés évére utal, de mindenekelőtt arra kell tekintettel lennünk, hogy üdvösségünk teljes mértékben Isten kegyelmes akaratában rejlik.

Megvígasztaljak minden gyászolót. Emlékezetben kell tartanunk, amit korábban említettünk: az evangélium végcélja az, hogy megmeneküljünk minden gonosztól, s visszanyerve korábbi szabadságunkat, a könnyeink letörlése után részesülhessünk a lelki örömben. S ha nem részesülünk ebben a hatalmas jótéteményben, azt a hitetlenségünknek és a hálátlanságunknak kell tulajdonítani, amivel elutasítjuk és elűzzük Istent, Aki ingyenesen kínálja Magát nekünk.

3. *Hogy tegyek Sion gyászolóira*. Ugyanazt a témát folytatja, mert azt mondja: a népre kiszabott büntetés olyan lesz, hogy mégis hagy helyet a megbocsátásnak. S hogy még jobban meggyőzze őket, azt mondja: az Úr bízta meg őt ezzel a hivatallal, hogy hirdethesse ezt a szabadulást, s nemcsak őt magát, de másokat is, amíg el nem jön a fő hírnök, nevezetesen Krisztus, Aki ténylegesen átadja és bemutatja mindazt, amit Isten abban az időben egy jövőbeni időszakban parancsolt meg megismertetni. Azt is mondja: ez a „gyász" nem fogja megakadályozni Istent abban, hogy helyet adjon az örömnek, mikor jónak látja, mert a „tenni" itt pontosan ugyanazt jelenti, mint „kijelölni az idejét", nehogy a várakozás unalmassága elbátortalanítsa őket.

Adjak nékik ékességet a hamu helyett. Az *adni* szó használatával a prédikáció hathatósságának dicséretével beszél, hogy teljességgel meg legyenek győződve az eseményt illetően. Ez utalás a zsidók ókori szokására, akik mikor valami csapás sújtotta őket, hamut szórtak a fejükre, és gyászruhába öltöztek (Eszt4:3). Ezekkel azt a szennyet és gyászt jelöli, ami szükségszerűen kísérője volt a nép nyomorúságos állapotának, s szembeállítja azzal az örömmel és boldogsággal, amit akkor élnek majd át, mikor visszanyerik szabadságukat. Úgy vélem, nem szabad átsiklanunk a פאר (*peer*) és אפר (*epher*) szavakban rejlő célzás felett, mert a próféta a betűk puszta áthelyezésével nagyon különböző dolgokat, s az elegáns cserével az állapotváltozást akarta kifejezni.

Hogy igazság fáinak neveztessenek. Ezekkel a szavakkal mutat rá a nép helyreállítására, mintha azt mondta volna: „Ahogyan korábban kitépettek és száraz tuskóra emlékeztettek, most úgy lesznek beplántálva és rendbe téve". Azaz, arra emlékezteti őket: a mennyei hatalmat kell szemlélniük, így bár levágattak és halottak, mégis meggyőződéssel reménykedhetnek, hogy helyre lesznek állítva, gyökeret vernek, erőre kapnak és növekedésnek indulnak. Ebből azt az egyetemes tanítást kell levonnunk, hogy nem állítattunk helyre más módon az életre, csak ha az Úr plántál be minket. S mi valóban az Ő „plántálásának" neveztetünk, mert kiválasztott minket a kezdetektől fogva (Ef1:4). Van azonban egy másfajta „beplántálás" is, mely az előbbi után következik, nevezetesen az elhívás, mely által a hiten át belevésetünk Krisztus Testébe. Az Úr ezt az evangélium közreműködésével és szolgálatával végzi el, de teljes mértékben Neki kell tulajdonítani, mert „egyedül Ő adja a növekedést" (v. ö. 1Kor3:7). Mindig emlékeznünk kell annak az első szabadulásnak a jelképes jelentésére, mint Krisztus királyságának a szemléltetésére.

Azoknak adja az „igazság fái" megnevezést, akikben az Isten igazsága, vagy a jó rend ragyog fel. Tudjuk meg azonban: az Úr azzal a feltétellel fogad el minket, hogy új teremtményekké válunk, s a valódi igazságosság uralkodik bennünk. Ebből viszont következik, hogy természetünknél fogva gonoszak és romlottak vagyunk, s nem tudunk semmi más módon gyümölcsöt teremni, csak ha az Úr változtat meg és plántál be minket. Ez félreállítja a pápisták hiábavaló és gőgös vélekedését, akik a szabad akarat akár felkészülésének, akár segítségének kiagyalásával maguknak követelik, ami egyedül az Istené. Ha ugyanis az Úr plántál be bennünket abból következik, hogy természetünknél fogva szárazak és gyümölcstelenek vagyunk.

Az Ő dicsőségére. Ez a célja a mi „beplántálásunknak", de erről már beszéltünk az előző fejezet 24. versének magyarázatánál.

4. *És megépítik a kor romjait*.[1187] Folytatásképpen még bővebben írja le az egyház ama helyreállítását, főleg azt tartván szem előtt, hogy a zsidók táplálhassák a szabadulás meggyőződéses reménységét, miután ezek az ígéretek teljességgel hihetetleneknek tűntek. S ez az oka annak, amiért ily kiterjedt és fenséges jelzőkkel ékesíti fel a megváltás eme jótéteményét. Hiba azt feltételezni, hogy a „kor" és a „korok" szavak jövőbeli időszakokra vonatkoznak, mintha a próféta azt mondta volna: az épület, amelyről beszél, szilárd és állandó lesz. A próféta szavainak jelentése nagyon más volt, mert ő azt mutatja meg (amiképpen másik fejezetnél elmagyaráztam), hogy a város hosszasan romos állapota nem gátolja majd meg az újjáépítését. Mikor bármely város lakói a szélrózsa minden irányában szétszóródva nagyon hosszú ideig hiányoztak, nem lehetett remény az újjáépítésre, amiképpen napjainkban sem törődik senki Athén újjáépítésével. Azaz, mikor a zsidók messzi országba száműzettek, s Jeruzsálem elfelejtődött hetven évre, ki merte volna remélni, hogy majd maguk a lakosai fogják újjáépíteni?

Emiatt használja Ézsaiás „a kor romjai, ősi pusztaságok, puszta városok, a régi korok pusztaságai" kifejezéseket, hogy megmutassa: az Urat mindez nem gátolja meg abban, hogy helyreállítsa, és a választottakkal lakottá tegye a megfelelő időben a várost. De ezeket a

[1187] A Károli-fordítás szerint: *És megépítik a régi romokat – a ford.*

kifejezéseket a saját korunkra is vonatkoztatnunk kell, hogy bár az Úr megengedi, hogy mikor az egyháza elbukott, hosszú időn át heverjen romokban, s noha már nincs remény a helyreállítására, mégis erősítsük meg szíveinket ezekkel az ígéretekkel, mert Isten saját hivatala felemelni és megújítani azt, ami korábban megsemmisült, s átadatott, mondhatni, az örök rothadásnak. Korábban azonban már beszéltünk ezekről a dolgokról a 58. fejezetben.

5. *És ott állnak az idegenek*. Úgy érti, a külföldiek és idegenek készek lesznek nekik engedelmeskedni, mert annak következtében, hogy abban az időben el voltak különülve a többi nemzettől, senki sem akart nekik segíteni. Ezért mondja, hogy „ott állnak az idegenek", azaz készek találkozni velük és segíteni őket. Ami ezután következik a „juhok legeltetéséről", valamint „a szántók és a szőlők műveléséről", ezek jelképes kifejezések, mert a próféta Krisztus királyságáról értekezik, ami lelki. Ezekkel a jelképekkel azonban a Krisztus királyságában fennálló tökéletes boldogságot írja le, hogy jobban megérthessük az azoktól a dolgoktól kölcsönzött példákon keresztül, melyeket ismerünk. Értsük tehát meg, hogy akkor leszünk majd ténylegesen boldogok, mikor Krisztus gyakorolja felettünk az uralmát, mert azon a napon várakozáson felül megkapjuk mindazokat a jótéteményeket, melyektől Ádám gyermekei joggal lettek megfosztva.

6. *Ti pedig az Úr papjainak hívattattok*. Ez a vers némileg több fényt vet az előzőre, mert a második részében a próféta azt prófétálja, hogy a hívők élvezik majd a pogányok gazdagságát, s utódaikként dicsőülnek majd meg. A zsidók igazán buzgón kapaszkodnak az efféle kijelentésekbe, s kapzsiságukkal már most falják a nemzetek vagyonát, mintha egy napon majd teljesen a birtokába jutnának, s úgy hencegnek, mintha az egész világ dicsősége az ő tulajdonukba kerülne.

Itt azonban főleg két dolgot kell észrevennünk ezekben a szavakban, hogy jobban megértsük azokat. Először is, mikor a próféták Krisztus királyságának dicsőségét és boldogságát akarják leírni, az emberi dolgoktól kölcsönöznek hasonlatokat. Másodszor, mikor az egyházról beszélnek, oly módon kapcsolják össze a Főt a tagokkal, hogy néha többet néznek a Főre, mint a tagokra. A gazdagság élvezetét nem szabad úgy értenünk, hogy akik megtértek Krisztushoz, magukhoz ragadják majd mások gazdaságát, dicsőségét, vagy rangját, ami a legösszeegyeztethetetlenebb az igaz vallással, hanem hogy mindezek a dolgok Krisztus uralma alá kerülnek, így egyedül Övé lesz a hatalom és az uralom. S ez az, amit már mondtam, hogy a próféta mind a tagokra, mind a Főre néz. Mikor azonban ezek a dolgok Krisztus hatalmába kerülnek, akkor mondja, hogy a mieink, mert Krisztusnak semmije sincs elválasztottan az Ő egyházától.

Ebben az értelemben mondja máshol (v. ö. Ézs45:14), hogy Krisztus ellenségei „majd csókolják a lábait és bocsánatért könyörögnek", jóllehet ezt az egyházban teszik, ahol elismerik Krisztust és engedelmeskednek a tanításának. Ézsaiás tehát azt mutatja meg, mit fog az Atya adni a Fiúnak, Akinek törvényes hatalma van az egész világ felett (Mt28:18), és Akinek „minden alávettetett" (Zsid2:8).

Nem szabad afelett sem elsiklanunk azonban, amit nemrég említettem, hogy Isten nagy és kegyes támogatást ad a választottainak ebben a világban azért, hogy érezzék: állapotuk sokkal jobb, mint a hitetleneké, mert jóllehet sok mindennek híján vannak, kevéssel is megelégedvén hálát adnak Istennek, amiért az ő éhségük jobb, mint a hitetlenek bővelkedése.

Az Úr papjai. Ezzel a kifejezéssel azt mutatja meg, hogy a nép állapota sokkalta kiválóbb lesz a korábbinál, mintha ezt mondta volna: „Mostanáig az Úr azt választotta, hogy az örökségévé lesztek, de sokkal kiválóbb ajándékokkal fog benneteket felékesíteni, mert a papság megtiszteltetését adja nektek". Jóllehet az egész nép „papok birodalma" volt (2Móz19:6 5Móz33:10), s tudjuk, hogy Lévi törzse látta el ezt a hivatalt, a próféta mégis azt jelenti ki, hogy a jövőben ez mindenki számára közös lesz. Ez nem mutatkozott meg, csak Krisztus uralkodása alatt. Az egyház helyreállítása valóban akkor kezdődött meg, mikor a nép

hazatért Babilonból, de Krisztus eljövetekor a hívő végül fel lettek díszítve és ki lettek tüntetve ezzel a méltósággal, mert minden szent Krisztusnak szenteltetik és ellátja a papi hivatalt. Erre vonatkoznak Péter szavai: „Ti pedig választott nemzetség, királyi papság, szent nemzet, megtartásra való nép vagytok” (1Pt2:9).

Gondosan meg kell figyelnünk, mi a természete ennek a fajta papságnak, mert nem szabad többé Istennek földi áldozatokat kínálnunk,[1188] hanem embereket kell kínálnunk és levágnunk a Krisztus iránti engedelmességben, ahogyan Pál mondja: az evangélium kardjával vágta le a pogányokat, hogy ettől kezdve engedelmeskedjenek Istennek (Rm15:16).

Ebből látjuk, mennyire gyerekes a pápisták ostobasága, akik erőszakot tesznek ezen az igeversen a papi mivoltukat alátámasztandó. A pápa és lakájai ugyanis Krisztus feláldozását rendelik el, nem a nép tanítását. Krisztus azonban „örök váltságot szerezve” áldozta fel Magát (Zsid9:12), így egyedül Ő gyakorolta egyszer ezt a fajta papságot, most pedig azt parancsolja, hogy a pap az áldozatot az evangélium tanítása által kínálja fel nekünk. Azok tehát, akik magukhoz ragadják ezt a hivatalt, és azt akarják megismételi, Amit ő elvégzett, a szentségtörés bűntettében vétkesek.

Mindenkinek azonban magát, s mindenét, amije csak van, kell felkínálnia (Rm12:1) áldozatul Istennek, hogy gyakorolhassa ezt a törvényes papságot. Azután a szolgálóknak, akik speciálisan erre a hivatalra kaptak elhívás, használniuk kell az Íge kardját az emberek levágására és Istennek szentelésére. Végül, azok a törvényes szolgálók, akik nem maguktól próbálkoznak, vagy kezdenek el valamit, hanem hűségesen és szorgalmasan az Istentől kapott parancsokat hajtják végre.

7. *Gyalázatotokért*. Megerősíti az előző kijelentést, melyben azt mondta, hogy a hívők, akik gyászruhába öltözve és hamuval borítottan nyögnek, meghintetnek majd az öröm olajával. Ennek a gyásznak az örömre fordulását ígéri meg ismét.

Kettős jutalmat vesztek. Egyesek úgy értelmezik a *kettős* szót, hogy az Isten által megváltottak mind Isten, mind az emberek előtt boldogok lesznek. Én azonban nem tudom, van-e szilárd alapja ennek a magyarázatnak. Ezért inkább az egyszerűbb nézetet fogadom el, mintha a próféta ezt mondta volna: „Az egyház bővelkedése oly hatalmas lesz, hogy messze felülmúl minden csapást és nyomorúságot, amelyek most sújtják”. Ha tehát most belefáradt az állapotába, arra a napra kell előre néznie, amikor a legboldogabb lesz, amiképpen Pál állítja szembe az „igen-igen nagy örök dicsőséget” a „pillanatnyi könnyű szenvedésünkkel” (2Kor4:17).

És a szidalom helyett örvendenek örökségükben. A gonosz emberek kérkednek velünk szemben, és a feslettségbe merülnek, mivel azt hiszik, ők vannak fölényben. Az Úr azonban azt ígéri, hogy nemsokára a zsarnokságuktól megszabadított jó embereket az örökségükhöz juttatja. Ez valóban megkezdődött, mikor a nép hazatért a fogságból, de világosabb bizonyítéka mutatkozott meg Krisztusban és mutatkozik meg nap mint nap, végül teljességre jut majd az Ő második eljövetelekor, mikor minden dolog teljesen megújul, s a gonoszok levettetnek, hogy mi megörökölhessük a világot. Ez okból mondja, mintegy elismeréssel, hogy a föld most ama gonosz emberek osztályrésze, akik most azzal dicsekednek, hogy ők a világ urai, de végül megérzik, hogy a világ személy szerint és speciálisan Isten gyermekeié.

Örökös örömük lesz. Ez vonatkozhat az egyház külső állapotára, mivel naponta megadja népének az alapot a hálaadásra, mivel azonban sok gyászt is el kell szenvedniük, és sokféle szomorúság veszi őket körül, ez a prófécia csak akkor teljesedik be, mikor az öröm lelke uralkodik és kerekedik felül a szívünkben, azzal a békességgel párosulva, „mely minden értelmet felül halad” (Fil4:7), s amit egyedül Isten gyermekei élveznek, mikor megvan a bizonyosságuk az örökbefogadásról. *Öröknek* nevezi, hogy megmutassa, mennyire különbözik a gonoszok örömétől, amely pillanatnyi, gyorsan elmúlik, sőt „fogcsikorgatásba” megy át (Mt8:12).

[1188] “Il ne faut plus offrir a Dieu des bestes brutes.” “Nem szabad többé Istennek állatokat kínálunk.”

8. *Mert én, az Úr, a jogosságot szeretem*. Nemcsak azt erősíti meg, amit az Úr nevében ígért, hanem megtérésre is buzdítja a zsidókat, s megmutatja, honnan kell várniuk az üdvösséget, s mily hatalmas a Bíró, akivel dolguk van. Isten természetéből mutat ugyanis okokat, hogy miképpen kell szabályozniuk életüket, nehogy a gonoszságuk által elutasítsák a nekik felkínált kegyelmet.

A *jogosság* szóba beleért mindent, ami igazságos és jogos. Ezt a szót ugyanis a zsidók haszontalan koholmányival állítja szembe, melyekkel úgy vélték, kielégítik Istent, egyben pedig a gonoszságukat is elrejtik. Az Úr, amint azt gyakran láttuk, nem törődik az efféle maszkokkal és üres kifogásokkal, hanem megköveteli a szív valódi tisztaságát, valamint azt, hogy a kezek is tiszták legyenek minden igazságtalanságtól. Annak, aki meg akarja szerezni Isten jóváhagyását önmaga és minden cselekedete számára, igaz szívvel és makulátlan élettel kell rendelkeznie.

Gyűlölöm a rablást az égőáldozatban.[1189] Egyetlen töredékkel jelképesen megjelöl minden képmutató istentiszteletet, az „égőáldozatba" pedig mindenféle áldozatot beleért. Semmi sincs gyalázatosabb annál, mikor az emberek a csalásból és rablásból származó dolgokat áldozzák Istennek, vagy mikor hozzákeverik a hazugságaikat, képmutatásukat és szívük tisztátalanságát az áldozataikhoz, illetve megrontják az istentiszteletet aljasul megkárosítván azt. Ez a bűn nemcsak egy adott korban uralkodik, hanem minden időben, mert minden ember azt állítja, hogy tiszteli Istent, sőt még a gonoszok sem átallják a vallásosság látszatával azt a benyomást kelteni, hogy a mennyei Uralkodó kitörölhetetlenül bele van vésve a szívükbe. Az emberek nagyobb része azonban mégiscsak játszik Istennel és megpróbálják gyermekes trükkökkel kielégíteni Őt.

Ézsaiás tehát ezt a képmutatást kárhoztatja és utálja, s azt tanítja, hogy az Úr „irgalmasságot akar tőlünk, semmint áldozatot" (Hós6:6, Mt9:13, 12:7). Nem imádhatjuk Istent a megfelelő módon, ha nem tartjuk be a második törvénytáblát, s nem tartózkodunk mindenféle tisztességtelenségtől és erőszaktól, mert aki becsapja, vagy megsérti a felebarátjait, Istent is bántalmazza. Egyszóval, a próféta célja az, hogy megtanítson a megtérés valódi jellegére, nevezetesen mikor félretéve a képmutatást, és elutasítva minden koholmányt, Isten imádói természetes kedvességgel viseltetnek egymás iránt.

És munkájukat igazságban erősítem meg.[1190] Egyesek ezt a munka „jutalmaként" értelmezik. Én azonban azt hiszem, hogy inkább az élet kötelezettségeit jelöli, amikhez az Úr boldogulást ígér. Az emberek a kötelezettségeik ellátásában azért annyira sikertelenek, mert nem kérdezik meg Isten tanácsát, vagy nem próbálnak meg bármit is az Ő vezetésével elvégezni. Azaz, joggal kapják a büntetést az elhamarkodottságuk miatt, mert a saját elképzeléseikben bíznak, vagy a vakszerencsére támaszkodnak, melyben semmiféle valóság sincsen, hanem csak megtévesztő árnyékok. Azok azonban, akiket Isten Lelke vezet, s teljesen az Ő védelmére bízzák magukat, sikerre jutnak a kívánságaiknak megfelelően, és ebben semmi csodálatos sincsen. Minden boldogulás ugyanis csak az Ő áldásából származik.

Az *igazság* szóval egyenletes utat jelöl, mert bár a hitetlenek gyakorta felfuvalkodnak a mulandó örömök következtében, ezek azonban gyorsan szertefoszlanak.

És örök szövetséget szerzek velök. Az igevers végén megadja a stabilitás okát is. Azért, mert Istennek tetszett nem csak egyszer kinyújtani feléjük a kezét, hanem folytonosan a vezetőjüknek lenni az úton mindvégig. S a mi kitartásunk igazi támogatása az, hogy kegyeskedik örök szövetségre lépni velünk, melyben önként teszi Önmagát a mi adósunkká és ingyenesen ruház ránk mindent, pedig semmivel sem tartozik nekünk.

9. *És ismeretes lesz magvok a népek közt*. Itt a próféta világosabban értekezik az egyház kiszélesedéséről, ami abban az időben mondhatni a Föld egyik szűk sarkába volt bezárva, később pedig, amint láttuk, rendkívül megfogyatkozott és megrongálódott (Ézs1:9,

[1189] A Károli-fordítás szerint: *gyűlölöm a gazsággal szerzett ragadományt – a ford*.
[1190] A Károli-fordítás szerint: *és megadom híven jutalmukat – a ford*.

10:22). Ézsaiás tehát az egyházról értekezik, amely, miután akkora létszámcsökkenést szenvedett el, kiterjedt az egész világra, s minden nemzet számára láthatóvá vált. Ez azonban még Salamon uralkodása idején sem következett be, mikor a zsidók gazdagságban és pompában a legeslegjobban virágzottak (1Kir10:21, 27). Most pedig teljes lehetetlenségnek tűnt, s a próféták ezért fordítottak oly különös gondot az emberek meggyőzésére ezzel kapcsolatosan, s ismételték oly gyakran, hogy a zsidók ezt a helyreállítást ne a saját értelmükhöz, vagy a dolgok pillanatnyi állásához mérjék.

Felmerül a kérdés: Mikor történtek mindezek a dolgok? Erre azt válaszolom (amint tettem korábban sokszor), hogy akkor kezdődtek, mikor a nép visszatért a szülőhazájába, mert abban az időben, majd utána folytatólagosan, megtapasztalták Isten sokrétű, irántuk érzett jóindulatát. De akkor csak néhány szikra villant fel, s a teljes világosság Krisztusban ragyogott fel, Akinek uralkodása során ezek a dolgok végleg beteljesedtek. Ahol ugyanis az istentelenség legnagyobb sivataga volt egykor, ott Ábrahám leszármazottai hajtottak ki, mivel idegenek vésettek be hit által a választott népbe. Azaz, az idegen és barbár nemzetek elismerték, hogy a zsidók Isten áldott népe voltak (1Móz22:18), mikor ugyanazzal a hitvallással egyesültek velük. S ez nemcsak egyszer teljesedett be, hanem folyamatosan, nap mint nap beteljesedik.

Ami pedig azt illeti, hogy a zsidók élen járnak és az első hely az övék Isten szövetségében, ezt Isten kegyelmének, nem pedig az ő kiválóságuknak kell tulajdonítani, amiképpen Pál tanítja (Rm3:2). Miután ugyanis kimutatta, hogy természetüknél fogva egyáltalán semmiben sem különböznek a pogányoktól, s miután ugyanarra a kárhozatra ítélte őket is, azt is tanítja, hogy az elsőség kiváltságát azért kapták meg, mert ők voltak a legelsők, akik megkapták Isten Ígéjét és az ígéreteket. Ez azonban Isten meg nem érdemelt jóságából fakad, s nem az ő érdemeik, vagy kiválóságuk következménye.

10. *Örvendezvén örvendezek az Úrban*. Itt az Istennek hálát adó egyházat mutatja meg, hogy még jobban meggyőzze őket az általa korábban elmondott igazságról. Tekinthető ez élő leírásnak (υποτυτωσις), mellyel a dolgot mondhatni lefesti és az emberek szeme elé tárja, hogy minden kétséget eltöröljön. Természetünknél fogva ugyanis hajlunk a bizalmatlanságra, s olyan ingatagok vagyunk, hogy inkább emberi koholmányokban, mintsem Isten Ígéjébe vetjük a bizalmunkat. Ami a megerősítés eme formáját illeti, arról a 12:1, 26:1 és más igeverseknél beszéltünk.

Mert az üdvnek ruháival öltöztetett fel engem. Ezek a dolgok még valóban nagyon messze voltak, de a hit szemeivel kellett ezeket látni és megérteni, amiképpen a szemeinket kétségtelenül a mennyre kell emelnünk, mikor a próféta az üdvösségről és az igazságosságról értekezik. Ebből itt semmi sem látszik, s annál kevésbé lehetett ekkora boldogságot az érzékszervekkel felfogni, mikor minden a pusztulás szélén állt. Mivel azonban még most sem látunk semmi efféle szépséget az egyházban, ami a világ szemeiben még megvetendő is a kereszt visszataszító ékességével, hitre van szükségünk, ami felfogja a mennyi és láthatatlan dolgokat.

Az üdvnek ruháival. Összekapcsolja az „igazságot” az „üdvösséggel”, mert az egyik nem választható el a másiktól. A „ruházat” és a „palást” közismert jelképek. Ugyanazt jelenti mindez, mintha azt mondta volna: felruháztattak igazsággal és üdvösséggel. Mivel az Úr adja ezeket a jótéteményeket, ebből következik, hogy egyedül Nála kell keresnünk és Tőle kell várnunk ezeket.

Díszített fel engem.[1191] A hasonlatot feltételezetten a papi ruháktól kölcsönzi, s ennek megfelelően egyesek ezzel kapcsolatosan Krisztus papságáról spekulálnak. Én azonban nem hiszem, hogy a próféta ennyire elmésen beszélt, mert a vőlegény és a menyasszony

[1191] A Károli-fordítás szerint: *mint vőlegény, a ki pap módon ékíti fel magát, és mint menyasszony, a ki felrakja ékességeit – a ford.*

hasonlatával hozakodik elő.[1192] Korábban az egyház piszokban és mocsokban volt, s általánosan megvetették, mint elhagyott asszonyt, most azonban, hogy férje a kegyeibe fogadta, bámulatos csillogással ragyog. Párhuzamos igevers található a Hós2:20-ban. Ez Krisztus eljövetelekor következett be, de naponként is ránk ruháztatik, mikor az Úr az Ő népét igazsággal és üdvösséggel ékesíti. Mindezek a dolgok azonban, amint azt már gyakran említettük, Krisztus második eljövetelekor jutnak majd teljességre.

11. *Mert mint a föld megtermi csemetéjét*. A próféta gyönyörű hasonlattal erősíti meg a korábbi ígéreteket, mert emlékezteti a zsidókat Isten közönséges hatalmára, ami magukban a teremtményekben ragyog fel. A föld minden évben bimbózik, a kertek kizöldellnek a vetési időszakot követően, röviden a füvek és a növények, melyek halottaknak tűnnek a téli időszakban, tavasszal felélednek és visszanyerik életerejüket. Ezek pedig az isteni hatalom és az irántunk érzett jóindulat bizonyítékai és nagyon szembeszökő példái, s mivel ez így van, kell az embereknek kételkedni mindebben? Vajon az, aki ezt a hatalmat és erőt adta a földnek, nem fogja még jobban kimutatni ezeket a népének megszabadításában?

Minden nép előtt. Megint megmutatja, hogy az egyház határai nem lesznek többé oly szűkek, mint korábban voltak, mert az Úr betölti az egyházzal az egész világot.

Akként sarjasztja ki az Úr Isten az igazságot s a dicsőséget. Az „igazságot” említi, ami akkor mutatkozott meg teljesen, mikor az Úr megváltotta a népét. Isten igazsága főleg akkor látszott meg, mikor Krisztus kijelentetett a világnak. Nem mintha Isten rejtegette volna az igazságát egészen addig, hanem az emberek nem ismerték azt. Mintha ezt mondta volna: „Isten oly módon szabadítja meg és állítja helyre a népét, hogy mindenki igaznak fogja elismerni Őt”. A megválás ugyanis Isten igazságának szembeötlő bizonyítéka.

Ezután a dicséretet említi, mivel ekkora jótéteményt a hálaadásnak kell követnie. Az „igazság” célja az, hogy a dicsőség Istené legyen, ezért buzdít minket a próféta a hálaadásra, mert nagyon aljas dolog némának lenni Isten jótéteményeinek átvétele után.

[1192] „’Mint a menyasszony, aki felrakja ékességeit’, azaz tiszteletre méltóvá teszi magát, mint a pap a díszruhájában.” – *Stock*. „Az utalás kétségtelenül a papi süvegre vonatkozik, amit valószínűleg a fejdísz modelljének tartottak, s amelyikre a פאר (*peer*) konkrétan vonatkozik.” – *Alexander*.

62. fejezet

1. Sionért nem hallgatok és Jeruzsálemért nem nyugszom, míg földerül, mint fényesség az Ő igazsága, és szabadulása, mint a fáklya tündököl.

2. És meglátják a népek igazságodat, és minden királyok dicsőségedet, és új nevet adnak néked, a melyet az Úr szája határoz meg.

3. És leszel dicsőség koronája az Úr kezében, és királyi fejdísz Istened kezében.

4. Nem neveznek többé elhagyatottnak, és földedet sem nevezik többé pusztának, hanem így hívnak: én gyönyörűségem, és földedet így: férjhez adott; mert az Úr gyönyörködik benned, és földed férjhez adatik.

5. Mert mint elveszi a legény a szűzet, akként vesznek feleségül téged fiaid, és a mint örül a vőlegény a menyasszonynak, akként fog néked Istened örülni.

6. Kőfalaidra, Jeruzsálem, őrizőket állattam, egész nap és egész éjjel szüntelen nem hallgatnak; ti, kik az Urat emlékeztetitek, ne nyugodjatok!

7. És ne hagyjatok nyugtot néki, míg megújítja és dicsőségessé teszi Jeruzsálemet e földön.

8. Megesküdt az Úr jobbjára s erőssége karjára: nem adom többé gabonádat eleségül ellenségeidnek, s idegenek nem iszszák mustodat, a melyért munkálódtál,

9. Hanem a betakarók egyék azt meg, és dicsérjék az Urat, s a beszűrők igyák meg azt szentségem pitvaraiban.

10. Menjetek át, menjetek át a kapukon, készítsétek a népnek útát, töltsétek, töltsétek az ösvényt, hányjátok el a köveket, emeljetek zászlót a népek fölé.

11. Ímé, az Úr hirdette mind a föld határáig: Mondjátok meg Sion leányának, ímé, eljött szabadulásod, ímé, jutalma vele jő, és megfizetése ő előtte!

12. És hívják őket szent népnek, az Úr megváltottainak, és téged hívnak: keresett és nem elhagyott városnak.

1. *Sionért nem hallgatok*. A szomorú fogság már küszöbön állt, mely aztán majdnem teljesen kitörölte a nemzet nevét. Ezért volt szükséges oly sok szóval erősíteni és bátorítani a hívőket, hogy erős és szilárd meggyőződéssel támaszkodhassanak az ígéretekre a kereszt terhe alatt. Itt tehát a próféta,ellátván a rábízott hivatalt, nyíltan kijelenti, hogy nem lesz hanyag a kötelességének ellátásában, s nem szűnik meg beszélni, amíg nem buzdította a hívők szívét a jövőbeni szabadulás reménységével, hogy tudják és legyenek teljesen meggyőződve róla: Isten lesz az Ő egyházának szabadítója. Ő is megdöbbenhetett volna annak a népnek a hitetlenségén, és elveszthette volna a bátorságát, mikor látta, hogy a dolgok napról napra csak rosszabbak, s mikor előre látta a rettenetes bosszút. De a hatalmas nehézségek ellenére kitart a hivatalában, hogy mindenki megtudhassa: sem a nép lemészárlása, sem a hitetlenségük nem képes megakadályozni Istent abban, hogy a megfelelő időben beváltsa ígéreteit.

És Jeruzsálemért nem nyugszom. Szükséges volt ezeket a dolgokat gyakran ismételgetni, mivel elménk romlottsága akkora, hogy hamar megfeledkezünk Isten ígéreteiről. Mikor a próféta azt mondja, hogy nem hallgat, azzal másokat is emlékeztet a kötelességükre, hogy felbátorodjanak, s szilárd magabiztossággal várják helyreállításukat, késsen bár sokat, s fáradhatatlan figyelemmel válaszoljanak Isten hangjára, ami folytonosan szól hozzájuk. Napi tapasztalatból tudjuk, hogy ez mennyire szükséges, hisz a Sátán mindent megpróbál, hogy letérítsen minket a helyes útról.

Egyidejűleg azt is megmutatja, minek kell lennie a jó tanítók céljának, nevezetesen, hogy teljességgel az egyház javára adják át és szenteljék oda magukat. Mikor ugyanis azt mondja, hogy „Sionért”, azzal azt fejezi ki: fő célunknak az egyház megőrzésének kell lennie, és senki sem jó és hűséges tanító, csak azok, akik olyan drágának tartják az egyház

üdvösségét, hogy semmi munkát sem sajnálnak arra fordítani. Egyesek ezt az imára vonatkoztatják, én azonban inkább a tanításra. Természetesebb dolog akképpen értelmezni, hogy semmiféle kényelmetlenség, vagy bosszúság sem fogyasztja el a türelmét, és semmiféle ellenállás sem téríti el annak a tanítói hivatalnak a folytatásában, amit Isten bízott rá az egyház megváltásával összefüggésben. Mert ha túlélte azt a nagyon fájdalmas csapást, a hitetlen tömeg kétségtelenül sok szidalommal üldözné, ahogyan más prófétákat is. De történjék bármi, azt mondja, rendíthetetlen szilárdsággal van megerősítve, hogy soha ne némuljon el szégyenében, hanem lankadatlan buzgósággal folytassa útját. Emellett ezzel a kifejezésformával hitelt ad a próféciáinak és fenntartja azok tekintélyét, így még ha meg is hal, akkor sem szűnik meg visszhangozni a hívők fülében.

Míg földerül, mint fényesség az Ő igazsága. Az „igazság" alatt az egyház jogait érti, mert a megpróbáltatás idején látszólag bűnösnek nyilváníttatott. „Igazsága" tehát „földerül", mikor tökéletesen helyre fog állni, s visszanyeri korábbi állapotát, mert ez az igazság a fogság idején el volt rejtve.

És szabadulása. Az „igazsághoz" hozzáteszi a szabadulást, mivel azok, akiket Isten megigazít, vagy akiknek visszaállítja a jogait, a „szabadságukat" is visszanyerik. Ebből arra következtetünk, hogy nyomorultak és segítség nélküliek vagyunk, amíg Isten visszatartja tőlünk a kegyelmét a bűneink miatt. Más igeversekben ezért hivatkozott „Isten igazságaként" ugyanarra, amiről itt azt mondja, hogy az egyház igazsága. Azaz, elveszettek vagyunk, amíg nélkülözzük Isten igazságát, azaz amíg bűneinkben szendergünk, s Isten komoly bíróként lép fel azok megbüntetésében.

A „földerül" kifejezés azt jelenti, hogy az egyház el volt rejtve, sőt mondhatni temetve egy időre, mert Isten szemszögéből nézve nem érdemelt jóindulatot. Kimondhatatlan romlottsága olyan méreteket öltött, hogy nem maradt más, csak Isten jogos bosszúállása. Itt azonban a próféta azokra az emberekre tekint, akik a nyomorult egyházra már mint elveszettre néztek, s büszkeségükkel és szidalmaikkal majdhogynem a pokolra juttatták.

Mint a fáklya tündököl. Végül, a világhoz hasonlítja, s azt mondja, hogy a világhoz viszonyítva igaz lesz, mikor Isten eltakarította a bűneit és felvállalta ügyét. Ezekkel a szavakkal a próféta azt tanítja, hogy nekünk mindig jó reménységet kell táplálnunk az egyház helyreállítását illetően, mert noha sűrű sötétségbe és a sírba vettetett, egy időre legyőzetett és elrejtetett, mégis a mennybéli Isten fog érte bosszút állni, Aki miután mértékletesen megbüntette, végül megmutatja, hogy mégiscsak a gondoskodásának alanya. S valóban, az Ő igazságának látványosnak és nyilvánvalónak kell lennie, s mindez azok üdvössége végett, akiket népéül és örökségéül választott.

2. *És meglátják a népek*. Mos világosabban jelenti ki az okot, amit korábban említett, hogy miért nem fog hallgatni, nevezetesen hogy a hívők teljesen meg legyenek győződve: nem hiába ígértetett meg nekik a szabadulás.

És minden királyok dicsőségedet. Itt a „dicsőség" szót használja a „szabadulás" értelemben. Itt azt az érvet látjuk, mellyel a prófétáknak meg kell erősíteniük magukat a kitartáshoz, nevezetesen hogy az Úr hűséges, s végül beteljesíti, amit egyszer megígért, ha késlelteti is azt egy darabig. A *király* szó a megerősítést szolgálja, mintha azt mondta volna, hogy nemcsak a közrendű és a legalacsonyabb rangú emberek fogják látni és bámulni az Úr dicsőségét, hanem még maguk a „királyok" is, akik rendszerint megvetéssel néznek le mindenre, ami más vonatkozásban méltó a megbecsülésre és a tiszteletre. Őket ugyanis elvakítja a saját ragyogásuk, s megbolondítja magas rangjuk, így nem szívesen látnak semmiféle rangot a sajátjuk kivételével.

És új nevet adnak néked. Az „új név" alatt „sűrű összegyülekezést" ért, mert a nép olyannyira szétszóratott, hogy semmiféle látható testület sem maradt, s úgy tűnt, teljesen megsemmisültek. S bár nagy tömeget vittek fogságba, mégis, szétszóratván a babiloniak között úgy eloszlottak mindenfelé, mint egy összetört test tagjai, s alig marad meg még a nép

megnevezésük is, ami egyébként szintén előre a tudtukra adatott. Miután visszakerültek a fogságból, elkezdtek ismét egy testbe egyesülni, s így szerezték vissza a nevet, amelytől meg lettek fosztva. Az „új” azonban mégis valami szokatlant jelent, mintha a próféta azt mondta volna, hogy a nép dicsősége annyira rendkívüli lesz, amilyet korábban még sohasem hallottak. Tudjuk, hogy ez az idő múlásával bekövetkezett, mert a nép ama kis csoportja, akik megtűrten éltek a szülőföldjükön, semmiféle rendkívüli megkülönböztetéssel sem tudott szert tenni ekkora hírnévre, hanem végül, mikor az evangélium tanítását prédikálták, a zsidó név akkor vált ismertté és híressé.

A melyet az Úr szája határoz meg. Megerősíti amit egyébként nehezen lehetett volna elhinni, mikor azt ígéri: Isten lesz a szerzője ennek a dicsőségnek. Nem az emberek hatalmában volt ugyanis felemelni az egyházat, mely ennyire mélyre süllyedt és megszégyenült, de Istennek, „A ki felemeli az alacsonyt a porból” (Zsolt113:7), nem volt nehéz új hírnévvel felékesíteni egyházát. Miután vagy negyven évig nem volt az egyháznak arculata, ezért bár az Úrnak volt némi magva, mégis olyan zűrzavaros és romos állapotban, hogy Istennek nem volt látható népe. Most viszont Isten helyreállítja az egyház nevét, mikor összegyűjtötte őket az evangélium szavával. Isten eme csodálatos munkájának tehát meg kell erősítenie minket abban, hogy Ő soha nem fogja elhagyni az egyházát, s jóllehet a gonosz emberek a rágalmaikkal tépnek-szaggatnak, ütnek-vernek, és köpdösnek minket, mindent megpróbálván, hogy egyetemesen megutáltassanak mindenkivel, emlékezzünk rá: Isten nem vesztette el ama jogát, hogy megvédjen a világban minket, akiknek a neve fel van írva a mennyekben.

Mások elmésebben magyarázzák ezt az igeszakaszt, nevezetesen hogy izraeliták helyett keresztyéneknek fogják őket nevezni. Én azonban azt hiszem, hogy az előző értelmezés jobban összeegyeztethető a szövegkörnyezettel, és a próféta közönséges nyelvezetével. Nekünk pedig gondosan meg kell figyelnünk azokat a kifejezésformákat, melyek a prófétákra jellemzőek, hogy megismerjük a stílusukat. Egyszóval, a nép helyre lesz állítva, bár kipusztítottnak tűnnek, s új nevet fognak kapni, nem emberektől, hanem az Istentől.

3. *És leszel dicsőség koronája*. Ézsaiás ugyanazt a témát folytatja, s ezen nem kell csodálkoznunk, mert egyetlen ember sem lett volna képes a testiesen ítélve ily hatalmas elképzeléseket és várakozásokat formálni. Emellett a hívők szívét Krisztus királyságára akarta irányítani, amit annál is inkább fel kellett ékesíteni és magasztalni ezekkel a látványos titulusokkal, mert mostanáig nemcsak homályos, de nagyon távoli is volt. Kettős veszély ellen kellet fellépni: nehogy a zsidók, mikor látták, hogy még mindig nagyon messze vannak egykori dicsőségüktől, egyrészt megvessék Isten kegyelmét, másrészt megelégedjenek a puszta kezdetekkel, s így figyelmen kívül hagyván Krisztust, egész figyelmüket a földi előnyöknek szenteljék. A próféta tehát emlékezteti őket, hogy visszatérésük a szülőföldjükre csak annak a magasztos rangnak az előfutára volt, amit Krisztus megjelenésekor várhattak. Ami pedig az előző mondatot illeti, a száműzöttek és a rabszolgák nem láthattak mást, csak okot a kétségbeesésre, mikor a dolgok külső kinézetét szemlélték, mivel mikor visszakerültek országukba, csak nagyon kevéssé haladtak előre a templom építésében. Ennek megfelelően parancsolja nekik, hogy nézzenek Istenre, hogy Tőle várják a testi szemek elől elrejtett dicsőséget, s tudván, hogy kedvesek és drágák az Ő szemében, elégedjenek meg teljesen ezzel, míg fel nem díszíti őket még bőségesebben Krisztus keze által.

És királyi fejdísz. Isten koronájának nevezi az egyházat, mert Isten azt szeretné, hogy az Ő dicsősége világítson bennünk. Ebben a dologban pedig helyénvaló, hogy Isten felfoghatatlan jóságát szemléljük és bámuljuk, mert természetünknél fogva szennyesek és romlottak, s undorítóbbak vagyunk az utca saránál, Ő mégis oly módon ékesít fel bennünket, hogy „királyi fejdísz” legyünk. Indítson hát bennünket Isten eme jósága a szent élet utáni vágyakozásra, hogy az Ő képmása egyre jobban és jobban kiformálódhasson bennünk.

4. *Nem neveznek többé elhagyatottnak*. Elébe megy annak a nehézségnek, ami a hívők elméjében fogalmazódhatott volna meg, látván, hogy elhagyottak és elvetettek, miközben „fejdísznek” és „koronának” nevezik őket. Látván, hogy minden nemzet gyűlöli és utálja őket, sőt néha még le is tapossák őket ellenségeik, és segítség sehonnan sem látszik érkezni, nevetségesnek tűnhetett efféle neveket adni nekik, ezzel a mennybe emelni és Isten kezébe tenni őket. Ezért azt mondja, hogy a nép, bár egy időre egy elvált és elhagyott asszonyra fog emlékeztetni, de mégis helyreáll az állapotának és a nevének megváltozásával, mintha azt mondta volna: „Ez a válás nem lesz örökös, Isten végül majd Magához fogad”. Azaz, jóllehet az egyház „elhagyottnak” tűnik, s elvált asszonyra hasonlít, az Úr mégis véget vet majd megpróbáltatásainak és nyomorúságainak.

Hanem így hívnak: én gyönyörűségem. Azt tanítja, hogy mindez Isten „gyönyörűségéből” származik, azaz az Ő meg nem érdemelt kegyéből, hogy semmit se lehessen az emberek érdemeinek, vagy kiválóságának tulajdonítani, amint Hóseásnál is mondja: „kegyelemmel és irgalommal jegyezlek el” (Hós2:19).

Így tehát azt mutatja meg: nem másért fognak bővelkedni, hanem mert Isten az Ő végtelen jóságából kegyesen leereszkedik, és kegyeibe fogadja azokat, akiket elvetett. Noha ez szigorúan csak az egyházra vonatkozik, mégis tanuljuk meg: Isten kegyének és nagylelkűségének köszönhetően állnak vissza azok az országok és a királyságok korábbi állapotukra, melyek az Ő haragjának és sértődöttségének idején elpusztultaknak látszanak. A próféta tehát a zsidók elé tárja az általuk elszenvedett minden csapás forrását, mikor arról tesz bizonyságot, hogy ha majd kibékült velük Isten, akkor lesznek boldogok. Ebből következtethetünk arra, hogy korábban Isten haragudott rájuk, mikor nyomorult és lesújtott állapotban voltak.

És földed férjhez adatik. Ez a hasonlat, mellyel a nép helyreállítását jelöli, nagyon szép, és kettős tanítást közvetít. Megmutatja, hogy az ellentét állapotának Isten és az egyház között vége szakad, először azért, mert úgy fogja fogadni, mint egy kibékült férj a feleségét, másodszor azért, mert a nép sokasága elveszi az özvegység gyalázatát. A föld bizonyos értelemben úgy házastársa a lakosainak, mint a fák a kerteknek, így mikor meg van fosztva a lakosaitól, özvegynek mondatik.

Mert az Úr gyönyörködik benned. Megint megismétli és megerősíti, amit már mondott, hogy Isten meg nem érdemelt jóságának köszönhetően áll helyre az egyház, marad meg állapotában, és a föld visszakapja lakosait. Mikor ugyanis Isten elfordítja az arcát és haragszik ránk, semmit sem lehet látni, csak pusztulást, és semmit sem lehet várni az emberek erejétől, vagy segítségétől.

5. *Mert mint elveszi a legény a szűzet*. Ez a vers nem több, mint az előző igevers magyarázata és megerősítése. Ebben a vonatkozásban itt egyfajta ellenmondás látszik abban, hogy az utóbbi mondatban egyedül Istent teszi meg az egyház Férjéül, míg az előbbiben azt mondja: sok férje van neki. A megoldás azonban könnyű. Mikor ugyanis az egyház házasságáról van szó, akkor csak egy Férje van, Isten, Aki mindig is Magának követeli ezt a titulust. Ez pedig Krisztusban teljesedett be, Akinek, mint Pál mondja a pásztorok „eljegyzik az egyházat, mint szeplőtlen szüzet” (v. ö. 2Kor11:2). Ez azonban nem gátolja meg azt, hogy a házasság hasonlatával írjuk le a hit ama egységét, amit Isten mindegyik gyermeke élvez anyjukkal, az egyházzal. Sőt mi több, összhangban van azzal, hogy Isten az egyház Férje, s összeházasít egyházával minden ahhoz gyűlt nemzetet. Mikor ugyanis az egyház gyermektelen, mondható, hogy özvegy és magányos. Azt még Isten vonatkozásában is mondják, Aki az Ő vezetésével szenteli meg az egyháza tagjai közötti szent barátságot, hogy kiterjeszti a házasság hatását az egész Testre.

S ebből arra kell következtetnünk, hogy Isten egyháza tényleg benépesül, azaz sok gyermeke lesz, mikor egyesül Istennel, az ő Férjével. Istennel kell ugyanis kezdenünk, hogy uralkodhasson egyháza felett, s az Ő vezetésével gyűlhessünk össze a az Ő keblére, mert

akkor lesz a házasság valóban szent. Így azonban az emberek nagy többsége nem egyházat, hanem inkább megvetendő bordélyházat fog alkotni, amint látjuk a pápaságnál. Dicsekednek Isten nevével, de Isten fenségét félelmetes szentségtöréssel vetik meg.

6. *Kőfalaidra*. Miután a próféta Krisztus királyságának tökéletes boldogságát akarta leírni, ezért összeszed mindent, ami egy ország, vagy város virágzó állapotához tartozik. Más előnyök mellett említi az őröket és a helyőrséget, mivel a jó dolgok legnagyobb bőségének is csak csekély haszna volna, ha azok nem lennének biztonságban az ellenségektől. Ezért kijelenti, hogy az Úr nemcsak ellátja majd mindennel az egyházat, ami szükséges, hanem hűséges őröket is kijelöl majd az ellenségek és rablók elűzésére, hogy ily módon mind az egyházon belül, mind azon kívül Őt ismerjék el a boldog élet szerzőjének.

Szüntelen nem hallgatnak. A „hallgatni" alatt azt érti: „nyugodni", mintha azt mondta volna: „Állandóan figyelni fognak, hogy már messziről meglássák az őket fenyegető veszélyeket".

Ti, kik az Urat emlékeztetitek. Ezután elmagyarázza, kik ezek az őrök, nevezetesen azok, akik „az Urat emlékeztetitek", tehát akik magasztalják a nevét. Jóllehet az őrök közé besorolhatjuk az angyalokat is anélkül, hogy tévednénk (Zsolt91:11, Zsid1:14), akikre ez a hivatal lett rábízva, mégis, mivel ők önként és jókedvűen ügyelnek az egyház biztonságára anélkül, hogy buzdítással noszogatnánk őket, a próféta itt más őrökről értekezik.

Az általa használt szó jelentése kérdéses.[1193] Néha azt jelenti, „emlékezni", néha pedig „emlékeztetni", s egyik jelentése sem helytelen. Én azonban azt hiszem, hogy egyszerűen csak azt jelenti: ezek az őrök az Úr szolgái lesznek az Ő nevének magasztalására. Egyesek a „megismertetni az Urat" kifejezéssel fordítják, de ez nem természetes, és megtöri a próféta szavainak jelentését. Az efféle igemagyarázók nem figyelnek a város őreivel történő összehasonlításra, amit a próféta használ.

Noha a próféta egyszerűen csak azt akarja tanítani, hogy az egyház mentes lesz minden veszélytől, mert Isten fog őrködni felette, mégis mindig gondolnunk kell arra, milyen Krisztus királyságának a természete, mert nem hadi eszközökkel, vagy fegyverekkel védik, hanem mivel lelki, lelki fegyverekkel és őrökkel. Az Úrnak tehát olyan szolgái lesznek, akiknek a közreműködését felhasználja az egyház védelmében az Íge kardja által. Nem földi őrökkel, hanem Isten titkos és lelki hatalmával, amint a próféta maga is elmagyarázza: „Ti, kik az Urat emlékeztetitek". Bár ez a kijelentés minden istenfélőre vonatkozik, akiknek megparancsoltatott Isten nevének a magasztalása mindenütt, amennyire csak tőlük telik, mégis főleg a lelkészekhez szól, akiknek a nyilvános hivatal ellátása során példát kell mutatniuk másoknak, s teljes szívvel Isten dicséretére kell magukat odaszánni.

Egész nap és egész éjjel. Itt a pásztorokat emlékezteti a kötelességükre, mert nem elegendő az Úr nyáját csak táplálni, ha nem védik meg őket a rablók és a farkasok támadásaitól. Az „éjjel és nappal" tehát azt jelenti, hogy őrizniük és figyelniük kell, ha helyesen akarják ellátni kötelességüket.

Ne nyugodjatok! Az Úr azt parancsolja nekik, hogy ne hallgassanak, mert azt akarja: szorgalmasak és figyelmesek legyenek, s ebben megmutatja, mily nagy gondoskodással viseltetik egyháza iránt. Ez az igeszakasz arról tesz bizonyságot, hogy Isten figyelemre méltó jósága, mikor hűséges pásztoraink vannak, akik gondunkat viselik. Ki vagyunk téve ugyanis mindenféle veszélynek, és a Sátán csapdáinak, ha az Úr nem óv minket az őreivel. Ezért mindig imádkoznunk kell azért, hogy vegyen körül az Általa szükségesnek látott őrökkel.

[1193] „A המזכירים (*hammazkirim*) háromféle fordítást enged meg, melyek mindegyike összhangban van Ézsaiás szóhasználatával. A 36:3-ban és 22-ben látszólag hivatalos krónikást, vagy történetírót jelent. A 66:3-ban égő tömjént, mint emlékeztető áldozatot jelent. Ezért az אזכרה (*uzkarah*) név, mely Mózes törvényében használatos, szintén efféle áldozatot jelöl (lásd 3Móz2:2, 5:12, 24:7, 4Móz5:26). Az Ézs43:26-ban a szó azt jelenti: emlékeztetni Istent valamire, amit látszólag elfelejtett, s mivel ez a tolakodó közbenjárás helyes megnevezése, ezért itt ez részesítendő előnyben." – *Alexander*.

7. *És ne hagyjatok nyugtot néki*. Eddig a próféta a tanítás hivataláról és kötelességéről beszélt, mivel azonban ez nem lenne elégséges, ha az imádságot nem tenné hozzá, ezért imádkozásra buzdítja az Íge szolgálóit. Én ugyanis azt hiszem, hogy a לו (*lo*), „neki" Istenre vonatkozik. Ezért könyörögnünk kell Istenhez, s a legbuzgóbb imában kell nyomatékosan kérnünk, hogy adjon némi sikert a munkálkodásunkhoz, mely egyébként haszontalan lesz. S mivel teljes mértékben odaszánjuk magunkat a tanítás prédikálására, és nyomatékosan ellenállunk a Sátán minden mesterkedésének, tanuljuk meg egyidejűleg Isten felé fordítani az elméinket, hogy ne engedje munkálkodásunkat sikertelenné lenni. Ugyanúgy, ahogyan a fejezet elején a „hallgatás" a tanításra szót használta, mikor azt mondta: „nem hallgatok", úgy használja itt az imádkozásra, amivel a tanítás egyes gyümölcseit megkapjuk Istentől. Sőt, az angyalok is erre a buzgó imádkozásra indítanak bennünket a példájukkal, mikor azt olvassuk Zakariásnál, hogy az angyal buzgón imádkozik az egyház helyreállításáért (Zak1:12).

Míg megújítja. Ebből arra következtetünk, hogy két külön jótéteményről van itt szó. Először, a hűséges pásztorokról, akik majd ügyelnek az egyház biztonságára, másodszor arról, hogy az egyházat az ő közreműködésük tartja meg és őrzi meg adott állapotában. De Isten, Aki itt beszél, mindezeket a jótéteményeket a Magáénak mondja, mint megannyi más igeversben is. „Mimódon prédikálnak pedig", mondja Pál, „ha el nem küldetnek?" (Rm10:15) Egyedül Istenre tartozik pásztorokat kijelölni, mert egyébként egyetlen ember sem lehetne „alkalmatos" (2Kor2:16) ilyen fontos és nehéz hivatalra, s egyedül Ő az, Aki az ő közreműködésükkel támogatja az egyház helyreállítását. Erőfeszítéseik ugyanis teljességgel hiábavalók és gyümölcstelenek lennének, ha az Úr nem garantálná azok bőséges sikerét. S itt látjuk, amit az emberek külső közreműködése összefonódik a Szentlélek hatékonyságával, mert jóllehet egyedül az Úr a munka szerzője és bevégzője, mégis előhoz olyan eszközöket, melyeket az egyház épületének felépítésénél használ. Ez arra emlékeztet minket, hogy ne veszítsük el a bátorságunkat, mikor nem látunk mást, csak romokat, nyomorúságot és sivárságot, hanem az a kötelességünk, hogy az Úrhoz imádkozunk helyreállításért, amit meg is ígér, hogy megteszi.

Dicsőségessé teszi Jeruzsálemet. Ez azt jelenti, hogy dicsőségessé teszi az egyházat, hogy az öröm alapja felragyoghasson benne, mert mikor nem érzünk mást, csak Isten szigorúságát, megnémulunk, s elborít bennünket a szégyen. Mikor azonban megszabadít minket a megpróbáltatásainktól, és helyreállít, egyidejűleg a szánkat is megnyitja, s alapot ad nekünk a dicséretre és hálaadásra.

8. *Megesküdt az Úr*. A korábban használt hasonlatokkal folytatja, mivel a természetünk megromlásának köszönhetően Krisztus királysága nem írható le a mi képességeink szintjén, ezért volt szükséges jelképekkel bemutatni. Ugyanazon a módon, ahogy először megígérte a bőségét mindennek, majd a hűséges őrizetet, hogy a hívők állapota biztonságos lehessen, így ígér itt békességet és megnyugvást, hogy nyugodtan élvezhessék áldásaikat, s ne legyenek megfosztva attól a jövőben sem. Mintha azt mondta volna: „Bármi volt korábban a kezedben, az ki volt téve a lopásnak és rablásnak, de most mindened biztonságban lesz és a bővelkedésedet békességben fogod élvezni".

Mivel azonban a természetünk romlottsága olyan, hogy nem bízunk Istenben, bár bőségesen és nagylelkűen ígér, ezért mutatja be a próféta mint esküt tevőt. Az Úr ugyanis addig leereszkedik hozzánk, hogy esküt tesz, hogy még tovább javíthasson a hitetlenségünkön és makacsságunkon. „Mert az Isten", mondja az apostol, „mivelhogy nem esküdhetett nagyobbra, önmagára esküdött" (Zsid6:13).

Jobbjára s erőssége karjára. Megemlíti a „jobbját", azaz Isten erejét, mert ez helyénvaló volt a jelen értekezéshez. Mintha azt mondta volna: „Ha van bármi hatalmam, azt megmutatom az üdvözítésedben, s nehogy egy terhes dologban az elméitek elszunnyadjanak, a kezemmel esküszöm meg, mely legyőzhetetlen és mindenek felett győzedelmes, hogy

bármiféle nehézség is támad, az én védelmem alatt biztonságban lesztek". Valahányszor tehát az üdvösséget ígéri, gondoljunk mindig az Ő erejére és hatalmára.

Nem adom többé. Ez egy kihagyásos kifejezésforma, ami az eskü szentségére és ünnepélyességére tanít. Ennek a kijelentésnek az értelme az, mintha azt mondta volna: azt akarja, hogy ettől kezdve ne higgyék, hogy az ígéreteket nem igazolják az események. Mikor a búza és a bor békés élvezetét ígéri, úgy érti, az Ő jogos ítéletének, s nem a véletlennek köszönhetően lett megfosztva az egyház a gabonától és a musttól. Mikor ugyanis az ellenségek dühöngenek és fosztogatnak, az kétségtelenül Isten engedélyével történik, amiképpen a törvényben is ezzel fenyeget (5Móz28:33). Másrészről viszont különleges áldás, ha mindenki biztonságban ehet, „kiki mind az ő szőlőtője és fügefája alatt" (1Kir4:25).

9. *Hanem a betakarók egyék azt meg*. Ez az előző kifejezés magyarázata és megerősítése, mert miután bizonyságot tett róla, hogy nem engedi többé az egyházat prédául, hozzáteszi, hogy élvezni fogja, amije van. Sőt azt is megmutatja, hogy „a gabona és a must" joggal nevezik a miénknek, mikor szorgalmas munkával jutottunk hozzájuk. Azok ugyani, akik elragadják felebarátaik kenyerét, vagy törvénytelen módon szerzik azt meg, nem az Úrtól kapják, s nem tulajdoníthatják az Ő áldásának, mintha törvényesen jutottak volna a birtokába. Ennek megfelel az, amit a zsoltárokban olvasunk: „Bizony, kezed munkáját eszed! Boldog vagy és jól van dolgod" (Zsolt128:2).

És dicsérjék az Urat. De mikor azt ígéri, hogy akik a földet művelik, lesz eledelük, miért mondja, hogy dicsérjék az Urat? S miért dicsérik az emberek az Urat, mikor a saját munkájukkal gyűjtik be a gabonát és tesznek szert a mustra? Ez nem tűnik másnak, mint színlelt hálaadásnak, ha ezeket a dolgokat az emberek fáradozásának és munkájának kell tulajdonítani, s Isten nem érdemel dicséretet, ha az emberek a saját munkájukkal szerzik meg az élelmüket. Észre kell azonban venni, hogy a próféta, miután megmutatta, mi az élelem megszerzésének törvényes módja, egyidejűleg azt is hozzáteszi, hogy a munkálkodásunk gyümölcstelen lesz, ha Isten nem lát el minket élelemmel, mert mindaz, amink csak van, Istentől származik, és csak Neki kell tulajdonítani mindent, amit megszerzünk.

S a beszűrők igyák meg azt szentségem pitvaraiban. Az áldozattétel ünnepélyes cselekedetére utal, mert ihattak más helyeken is, és mindenki ehetett a saját otthonában is. Az utalás azonban arra a ceremóniára történik, amit megszenteléskor tartottak, mert a törvény megkövetelte, hogy az első zsenge áldozat legyen (3Móz2:12, 23:10) azért, hogy az év termése Istennek legyen ajánlva, s Mózes írásaiban gyakorta találkozunk ezekkel a szavakkal: „örvendezzél az Úrnak, a te Istenednek színe előtt" (5Móz12:18).

10. *Menjetek át, menjetek át a kapukon*. Az előző kijelentésből levonja a következtetést miszerint szabad bejárás lesz a kapukon át abba a városba, mely korábban vagy be volt zárva, vagy romokban hevert. Bezárva akkor volt, mikor az ellenségek ostromolták, romokban pedig azután hevert, hogy bevették, és a földdel egyenlővé tették. Ezzel arra céloz: a város úgy lesz helyreállítva, hogy lakosainak száma nagy lesz, s gyakorta ki-be járnak majd abba.

Egyesek úgy vélik, hogy ezek a szavak a pásztoroknak szólnak, hogy beléphetnek a kapukon, és mások előtt mehetnek, mint azok vezetői. Ez azonban általános és jelképes kijelentés, mellyel egy népes városhoz hasonlítja az egyházat, bár az egy ideig romos és sivár volt, amiképpen Jeruzsálem is. Mások elmésebb spekulációkat követnek, s azt mondják, hogy az egyház kapui akkor nyíltak meg, mikor a bűnbocsánat hirdettetett benne, s ezzel az üzenettel Isten mindenkit Magához hív. Ha azonban el akarunk jutni a próféta szavainak jelentéséhez, hinnünk kell abban, hogy mindezeket a dolgokat jelképesen mondja, amint már említettük.

Készítsétek a népnek útát. Ez szigorúan szólva a tanítók dolga, de a próféta általános fogalmakban beszél, s mindazokhoz szól, akiknek a közreműködését az Úr igénybe vette az út készítéséhez a nép számára. Abban az időben valóban a médekhez és a perzsákhoz szólt, akik

által az út megnyílt a zsidók számára, hogy visszatérhessenek a szülőföldjükre. Ezután azonban mindenki mást beleért, akik által az Úr helyreállította egyházát.

Töltsétek, töltsétek az ösvényt. Tekintéllyel parancsolja minden embernek, hogy „tisztítsák meg és egyengessék az utat”, így a zsidók tudhassák: minden akadály könnyedén elhárul és minden ember, tápláljon bármilyen makacs ellenségességet, azonnal engedelmeskedni fog Isten parancsának. Ezen a módon parancsolja meg a hívőknek, hogy övezzék fel magukat olyan bátran a munkára, mintha sok munkás állna készenlétben megsegíteni őket. A hangsúlyos „töltsétek, töltsétek” ismétlés szintén figyelmet érdemel, mert a bizonyosságot hivatott kifejezni.

Rakjátok ki kövekkel.[1194] A סקל (*sikkel*) néha azt jelenti, elhányni a köveket, néha pedig azt, hogy kikövezni, s én azt hiszem, itt inkább az utóbbi jelentésével kell venni, bár az igemagyarázók általában eltérő véleményen vannak.[1195]

Emeljetek zászlót a népek fölé. Ennek ugyanaz a jelentése, mint az előző mondatnak, mert a próféta úgy érti: minden ember ugyanúgy fog engedelmeskedni Istennek, ahogyan az alattvalók szoktak a fejedelmeknek, mert összegyűlnek és együtt sietnek, mikor „felemeltetik a zászló”, s segítséget nyújtanak a nép visszahozatalához. Ezzel tehát fennkölt kifejezésekkel magasztalja fel Isten hatalmát, hogy a zsidók teljesen meg legyenek győződve arról: egy napon helyre lesznek állítva.[1196]

11. *Ímé, az Úr hirdette*. Úgy érti: az Úr csodálatosan, és a testi várakozásokat meghaladóan cselekedve az összes nemzet tudtára adja, hogy mindez az Ő parancsára történik. Ennek ellene vethető: Miképpen lesz kivitelezve, hogy a népek, amelyek most hevesen ellenállnak Istennek, engedelmeskedni fognak Neki? A próféta megmondja az okot: „Mert az Úr hirdeti a hazatéréseteket, ezért el fogják ismerni, hogy az Ő parancsára állíttattok helyre”.

Mondjátok meg Sion leányának. Ez szó szerint kétségtelenül az Íge szolgálóira és a prófétákra vonatkozik, akiket az Úr ruház fel az egyház szabadulása és üdvössége ígérésének hivatalával. Ebből arra következtetünk, hogy ezek az ígéretek nemcsak egyetlen korra vonatkoznak, hanem ki kell azokat terjeszteni a világ végéig, mert a Babilonból Júdeába történt visszatéréstől kezdve tovább kell lépnünk egészen Krisztus eljöveteléig, Aki végül betöltötte ezt a próféciát, s véghezvitte a megváltást. A Megváltó ugyanis akkor jött el, mikor Isten kegyelme az evangélium által hirdettetett. Egyszóval, itt azt prófétálja, hogy Isten hangja egy napon napkelettől napnyugatig hallatszani fog, s nemcsak egyetlen, de az összes nemzet számára.

Íme, eljött a Megváltó.[1197] Ez az Íge az, amiről tudjuk, hogy konkrétan az evangéliumra vonatkozik. Ezért parancsolja az egyház tanítóinak, hogy buzdítsák a hívők szíveit az Úr eljövetelének megerősített várakozásával, jóllehet Ő nagyon messze levőnek tűnt a népétől. Ez az ígéret azonban főleg Krisztus uralkodására vonatkozik, amely által ezek a

---

[1194] A Károli-fordítás szerint: *hányjátok el a köveket – a ford*.

[1195] „A סקלו מאבן (*sakkleu meeben*) szavakat kihagyásos szerkezettel használja a סקלו הדרך מאבן (*sakkleu hadderek meeben*), ’hányd el a köveket az útról’ helyett, mert a סקל (*sikkel*), ami általában azt jelenti, ’kővel hajigálni, vagy köveket dobálni’, pl. ויסקל באבנים את דוד (*vayesakkel baabanim eth David*), (2Sám16:6, 13), itt azt jelenti: sok követ eltávolítani, mint az Ézs5:2-ben. A מאבן (*meeben*), ahogy Jarchi megjegyzi, azonos a מהיות שם אבן (*mihyoth sham eben*), ’hogy ne legyenek ott kövek’ kifejezéssel, amelyekbe az utazók belebotolhatnak. Azaz, ’Teszem őket מאדם (*meadam*) egy embertől’, azaz egyetlen ember sem marad ki. (Hós9:12)” – *Rosenmüller*.

[1196] „Itt a próféta stílusa nagyon pindaroszi. Először a foglyokról beszél, mintha látta volna őket közel Babilon kapuihoz, majd megparancsolja nekik, hogy menjenek át azokon, azaz menjenek ki a fogságuk helyéről. Azután, mintha látta volna a munkásokat az utakon, megparancsolja nekik, hogy egyengessék a talajt és tegyék egyenletessé, nehogy elfáradjanak a mély szakadékokba való le- és felmászással, és éles kövek se sértsék fel a lábaikat. Azután, mintha nem kapták volna meg a szabadulásuk üzenetét, vagy nem lettek volna tájékoztatva a gyülekezőhelyről az együttes visszatéréshez, megparancsolja, hogy emeljenek zászlót a nép számára, azaz a fejük fölé, oly magasra, hogy még a legnagyobb távolságra levők is meglássák.” – *White*.

[1197] A Károli-fordítás szerint: *ímé, eljött szabadulásod – a ford*.

dolgok teljesen és tökéletesen beteljesedtek, Ő ugyanis ténylegesen az egyház „Megváltójaként mutatkozott be, ahogy azt láttuk a negyvenedik fejezetben.

Ímé, jutalma vele jő, és megfizetése ő előtte! S hogy többé semmi kétely se szorongassa őket, mikor a Megváltó Isten megjelenik, felruházza Őt hatalommal, mint az Ézs40:10-ben, mert ugyanazokat a szavakat ismétli, mint amelyeket ott olvastunk. Mintha ezt mondta volna: „Amint tetszik Istennek megmutatni a kezét, a hatás gyors és hirtelen lesz, mert amíg leáll, vagy késlekedik a testi megítélés tétlennek tartja Őt", s látjuk, hogy mennyi fanatikus képzel el nem létező istenséget, mintha egy élettelen képmást festenének. Joggal jelenti hát ki a próféta, hogy Isten „munkája és jutalma Előtte járnak", hogy világossá tegye: valahányszor szükség lesz rá, Ő lesz a világ igazságos Bírája.

12. *És hívják őket szent népnek*. Leírja az Úr eljövetelének előnyét. Mivel megmutatja, hogy örökségeként gondoskodik a választottairól, ezzel nyilvánvalóvá teszi az egész világ számára, hogy az örökbefogadás szövetsége, amit Ábrahámmal kötött, nem becsapás volt. „Szent népnek" nevezi őket, mivel az Úr választotta külön és szentelte Magának őket, mert bár Ő kormányoz minden nemzetet, mégis, Ábrahám magvát kegyeskedett kiválasztani, hogy a speciális gondoskodása tárgyává tegye őket (2Móz19:6).

Az Úr megváltottainak. A most kijelentett értelemben mondja Isten, hogy szent nép lesznek, mikor megjelenik, mint Üdvözítőjük és Megváltójuk. Amint ugyanis „szentségtelennek" mondatott a nép, míg a mocsokban hevert, a gonoszok korholásaitól sújtva és elnyomva, úgy lesznek ők „megszenteltek", mikor az Úr ténylegesen megmutatja, hogy Ő ügyel az üdvösségükre. Ez a csodálatos megváltáskor teljesedett be, s abban az időben Isten arról is bizonyságot tett, hogy megemlékezett örökségéről, amit az emberek vélekedése szerint elhagyott és semmibe vett, mert ezekben a szavakban „keresett, és nem elhagyott",[1198] azt az ellentétet jelölte, ami aközött az időszak között állt fenn, mikor Isten elvált a népétől, és aközött, mikor kiengesztelődött azok iránt, akiket elvetett.

[1198] „A דרושה (*derushah*), szót, a Jeruzsálemnek adandó nevet egyesek *keresettnek* fordítják, azaz nagyon ünnepelt városként értelmezik, amelyet az idegenek sokasága keres fel, akik közül mindenki azért folyamodik és arra vágyik, hogy a lakosai közé kerülhessen. Mások a *gondjaviselt* szóval fordítják, ti. Jehova, aki látszólag elhagyta és átadta a feledésnek, ahogyan a lakosai panaszkodtak (Ézs49:14). Mindkettő összhangban van azzal, amit a próféta itt mond a 'nem elhagyott városról'." – *Rosenmüller*.

63. fejezet

1. Ki ez, ki jő Edomból, veres ruhákban Boczrából, a ki ékes öltözetében, ereje sokaságában büszke? Én, a ki igazságban szólok, elégséges vagyok a megtartásra.

2. Miért veres öltözeted, és ruháid, mint a bornyomó ruhái?

3. A sajtót egyedül tapostam, és a népek közül nem volt velem senki, és megtapodtam őket búsulásomban, és széttapostam őket haragomban: így fecscsent vérök ruháimra, és egész öltözetemet bekevertem.

4. Mert bosszúállás napja volt szívemben, és megváltottaim esztendeje eljött.

5. Körültekinték és nem vala segítő, s álmélkodám és nem vala gyámolító, és segített nékem karom, és haragom gyámolított engem!

6. És megtapodtam népeket búsulásomban, és megrészegítem őket haragomban, és ontám a földre véröket!

7. Az Úrnak kegyelmességeiről emlékezem, az Úr dicséreteiről mind a szerint, a mit az Úr velünk cselekedett; az Izráel házához való sok jóságáról, a melyet velök cselekedett irgalma és kegyelmének sokasága szerint.

8. És ő mondá: Bizony az én népem ők, fiak, a kik nem hazudnak; és lőn nékik megtartójok.

9. Minden szenvedésöket Ő is szenvedte, és orczájának angyala megszabadítá őket, szerelmében és kegyelmében váltotta Ő meg őket, fölvette és hordozá őket a régi idők minden napjaiban.

10. Ők pedig engedetlenek voltak és megszomoríták szentségének lelkét, és ő ellenségükké lőn, hadakozott ellenök.

11. S megemlékezék népe a Mózes régi napjairól: hol van, a ki őket kihozá a tengerből nyájának pásztorával? hol van, a ki belé adá az ő szentséges lelkét?

12. Ki Mózes jobbján járatá dicsőségének karját, a ki a vizeket ketté választá előttök, hogy magának örök nevet szerezzen?

13. Ki járatá őket mélységekben, mint a lovat a síkon, és meg nem botlottanak!

14. Mint a barmot, a mely völgybe száll alá, nyugodalomba vitte őket az Úr lelke: így vezérletted népedet, hogy magadnak dicső nevet szerezz!

15. Tekints alá az égből, és nézz le szentséged és dicsőséged hajlékából! Hol van buzgó szerelmed és hatalmad? Szívednek dobogása és irgalmad megtartóztatják magokat én tőlem!

16. Hiszen Te vagy Atyánk, hiszen Ábrahám nem tud minket, és Izráel nem ismer minket, Te, Uram, vagy a mi Atyánk, megváltónk, ez neved öröktől fogva.

17. Miért engedél eltévelyedni minket útaidról, oh Uram! miért keményítéd meg szívünket, hogy ne féljünk tégedet? Térj meg szolgáidért, örökséged nemzetségeiért!

18. Kevés ideig bírta szentségednek népe földét, ellenségink megtapodták szent helyedet.

19. Olyanok lettünk, mint a kiken eleitől fogva nem uralkodtál, a kik felett nem neveztetett neved.

1. *Ki ez, ki jő Edomból?* Ezt a fejezetet a keresztyének erőtejesen eltorzították, mikor azt mondták, hogy ami itt elhangzik, az Krisztusra vonatkozik, miközben a próféta csak egyszerűen Magáról Istenről beszél, s azt képzelték, hogy Krisztus a kereszten kiontott saját vérétől vörös. A próféta azonban semmi effélére sem gondolt. Szavainak nyilvánvaló jelentése az, hogy az Úr vörös ruhákban jön a népe láttára, így mindenki tudhatja: Ő a védelmezőjük és a bosszúállójuk. Mikor ugyanis a népet megszámlálhatatlanul sok gonoszság sújtotta, ugyanakkor az edomiták és más ellenségek, mintha felette álltak volna minden

veszélynek, szabadon merültek bele a bűnökbe, melyek büntetlenek maradtak, az a veszélyes kísértés merülhetett fel, hogy mindezek a dolgok a véletlen folytán történnek, illetve mintha Isten vagy nem törődött volna a népével, vagy túl szigorúan büntette volna őket. Ha a zsidók büntetést kaptak Isten megvetéséért, az edomitákat, és Isten más nyílt ellenségeit annál szigorúbban kellett megbüntetni.

A próféta azzal száll szembe ezzel a nagyon komoly kísértéssel, hogy Istent, mit bosszúállót mutatja be az edomiták mészárlásából visszatérően, mintha a vérükben ázna. Nagyon élénk és energikus ez a fajta leírás: *Ki ez?* mert ez a kérdés erősebben hat rájuk, mint az egyszerű elbeszélés. Ezen az alapon használta a próféta avégett, hogy felrázza a zsidók szívét a szendergésből és a bódultságból. Tudjuk, hogy az edomiták a zsidók vér szerinti rokonai voltak, mert ugyanazoktól az ősöktől származtak, s Ézsautól kapták a nevüket, akit Edomnak is hívtak (1Móz36:1, 8-9). Megrontván a tiszta istentiszteletet, jóllehet a körülmetélkedés ugyanazon jelét hordták magukon, mégis halálos gyűlölettel üldözték a zsidókat. Ezenkívül más ellenségek haragját is szították a zsidók ellen, s kimutatták, hogy nagy örömüket lelték annak a népnek a pusztításában, amiképpen ez nyilvánvaló a pusztítóikhoz intézett bátorító szavaikból is: „Emlékezzél meg, Uram", mondja a zsoltáros, „az Edom fiairól, a kik azt mondták Jeruzsálem napján: Rontsátok le, rontsátok le fenékig!" (Zsolt137:7).

A próféta tehát azzal fenyeget, hogy ítélet következik az edomitákra, nehogy valaki azt képzelje: megússzák büntetés nélkül azt a barbár kegyetlenséget, mellyel viseltettek testvéreikkel szemben. Isten ugyanis oly módon fogja megbüntetni az összes gonosz embert és az egyház ellenségeit, hogy megmutatja: az egyház gondviselésének tárgyát képezi.

A ki ékes öltözetében. Mivel a vérfoltok beszennyezik a győzteseket és foltokat ejtenek rajtuk, Ézsaiás kijelenti, hogy Isten mégis „ékes lesz öltözetében", miután bosszút állt ellenségein. Hasonlóképpen láttuk más igeversekben (Ézs34:6), amint a gonoszok lemészárlását áldozathoz hasonlította, mivel Isten dicsősége ragyog fel fényesen benne, hisz el tudunk képzelni kedvesebb ékességet, mint az ítéletet? Azaz, hogy lenyűgözze az embereket az Isten jogos bosszúja iránti tisztelettel, kimondja, hogy a vér, ami a gonoszok levágásakor és megsemmisítésekor fröcskölt Rá, szép és díszes lesz. Mintha ezt mondta volna: „Ne gondoljátok, hogy Isten egy közrendű emberre fog hasonlítani. Jóllehet vérben fog ázni, ez mégsem gátolja meg, hogy dicsősége és fensége fényesen ragyogjanak".

Ereje nagyságában masírozván.[1199] A צעה (*tzogneh*) szót a zsidók különféleképpen magyarázták. Egyesek tárgyas értelemben veszik, s a fogságból az Úr által visszahozott népre vonatkoztatják. Mások azokat a nemzeteket értik alatta, akiket az Úr más országokba visz, noha látszólag állandó lakóhelyük volt. Én azonban a szövegkörnyezettel jobban összeegyeztethetőnek tartom abszolút értelemben, főnévként venni. A próféta tehát Isten fenséges masírozását és hősies szilárdságát írja le, amivel megmutatja hatalmas erejét.

Én, a ki igazságban szólok. Maga az Úr válaszol, s ez sokkal nagyobb tekintélyt hordoz, mintha csak a próféta beszélt volna a saját személyében. Mintha azt mondta volna: Íme, most beteljesülve látod, amiről már oly gyakran bizonyságot tettem neked a szolgáimon keresztül. Ígéreteim eme hatása világosan megmutatja, hogy én igaz vagyok, s őszintén és komolyan beszélek, s nem azért, hogy megtévesszelek". A látomás csak kevéssé lett volna alkalmas hatni az elméikre, ha a zsidók nem emlékeztek volna azokra az ígéretekre, melyeket korábban hallottak. Mivel azonban mindennek célja az volt, hogy Isten szabadítására támaszkodjanak, egyidejűleg nem közönséges erőt tulajdonít Magának az üdvözítésre.

2. *Miért veres öltözeted?* Ugyanazt a témát folytatja, mivel azonban csorbítaná a történet erejét, nem azonnal magyarázza meg, honnan származik Isten ruháinak vörös színe, hanem további kérdéseket tesz fel az elméiket felrázandó annak megfontolására, ami furcsa és szokatlan. Úgy érti, ez a vérrel való meghintés figyelemreméltó és rendkívüli. A „borsajtótól"

[1199] A Károli-fordítás szerint: *ereje sokaságában büszke – a ford.*

kölcsönzött hasonlat nagyon odaillő, mert Bocra városa, amit nemrég említett, bortermelő vidéken terült el. Mintha ezt mondta volna: „Mások lesznek ezek a szüretek, mint a megszokottak, mert vérontás lesz majd a szőlőpréselés helyett".

3. *A sajtót egyedül tapostam*. A próféta most megmagyarázza a látomást, és annak okát, hogy az Úr miért volt vérrel meghintve. Azért, mert bosszút áll az edomitákon, és a többi ellenségen, akik kegyetlenül bántak az Ő népével. Abszurd lenne azt állítani, hogy ezek a dolgok Krisztusra vonatkoznak, mivel egyedül Ő váltott meg minket emberi segítség nélkül. Ez ugyanis azt jelenti, hogy Isten oly módon bünteti meg az edomitákat, melynek során nem lesz szüksége az emberek segítségére, mivel egyedül is képes megsemmisíteni őket. A zsidók ennek ellene vethették, hogy az edomiták ereje nagy, és semmiféle háborúban nem állnak, hanem virágzó és békés állapotban vannak. A próféta megmutatja, hogy ez nem gátolja meg az Urat abban, hogy kiszabja a büntetést, amikor csak jónak látja. Kétségtelenül használt emberi eszközöket, mikor bosszút állt az edomitákon, de oly módon, hogy nyilvánvalóvá vált: mindent az Ő keze irányít, s az események egyike sem tulajdonítható emberi erőnek, vagy tanácsvégzésnek. Hirtelen és váratlan pusztulás jött rájuk, mellyel kapcsolatban az embereknek nem kellett kételkedni, hogy az őket oly gyakorta figyelmeztető Isten a szerzője.

És a népek közül nem volt velem senki.[1200] Ezt annak közlése végett tette hozzá, hogy jóllehet „népek" támadnak a földből Edom megsemmisítésére, Isten munkája azonban mégis el lesz különítve azoktól, mert semmi sem állt messzebb a pogány nemzetektől, mint büntetést kiszabni az edomitákra igazságtalan kegyetlenségük miatt. Emiatt akarja az Úr megismertetni és látványosan bemutatni ítéletét a hadseregek lármája és viharos zűrzavara közepette.

Mert meg fogom taposni őket.[1201] Szándékosan tartom meg a jövő időt, mert a próféta jövőbeni, még be nem következett eseményekről beszél. Jóllehet az edomiták bőségben és nyugalomban éltek, Isten mégis nagyon meg fogja büntetni őket a kegyetlenségük miatt. S hogy miért használja a próféta a véres borsajtó hasonlatát, ami megdöbbentő és lehangoló látvány, azt részben már megmagyaráztuk, de azt is hozzá kell tenni, hogy a büntetések és a bosszú, amiket Isten szab ki az ellenségekre, joggal nevezhetők az Ő szüretének, mintha összegyűjtötte volna őket a tönkretételüket, vagy megsemmisítésüket megelőzően. Hasonlóképpen nevezi egy másik igevers (Ézs34:6) az efféle büntetést ünnepélyes áldozatnak, hogy megtanuljuk: nem kevésbé Istené a dicsőség, mikor végrehajtja a büntetést, mint mikor a könyörület jeleit mutatja.[1202]

És egész öltözetemet be fogom keverni.[1203] Mindazonáltal leírja bámulatos, a zsidók iránt érzett szeretetét, hogy kegyeskedik befröcskölni Magát az ellenségek vérével az ő javukra. Ezért használja a bekever (bepiszkít) szót.

Haragomban. Megmutatja, hogy önmagában is elég az edomiták megsemmisítésére, ha az Úr haragszik rájuk. Mintha azt mondta volna: senki sem lesz, aki megmentené őket, ha

[1200] „Még a moabitákat is az asszírok közreműködésével büntette meg. Miképpen lehetséges hát, hogy senki nem volt Vele? Erre azt mondom: (1) Isten különbséget tesz az Ő munkája és az eszközök munkája között. Azt mondja, hogy Neki nagyon más volt a célja, mint az eszközeinek, ezét egyedül Ő hajtotta végre joggal ezt a büntetést. (2) Úgy érti, ez a büntetés olyan természetű volt, oly hirtelen és lesújtó, hogy mindenki láthatta: nem pusztán emberek tanácsvégzésének és másodlagos okoknak a következménye, hanem főleg Magától Istentől indult ki, következésképpen Ő az elsődleges ok, az asszírok pedig a közreműködő ok a büntetésben". – *Pareus*.

[1201] A Károli-fordítás szerint: *és megtapodtam őket – a ford*.

[1202] „A borsajtó taposása önmagában is egy, a prédikációkban, a vallásos könyvekben és a beszélgetésekben gyakorta használatos kifejezés a mi Megváltónk szenvedéseire. Ezt az alkalmazását Vitringa a maga idejében szokásosnak írja le, aki úgy véli, hogy az egyházatyák és Cocceius által Krisztus szenvedéseire vonatkozó magyarázat erőltetett. Noha az efféle értelmezés lehetetlensége az eredeti igeversben nem mondható ki túl erőteljesen, nem szükséges tagadni, hogy a jelképet találóan hozzá lehet igazítani a javasolt módon, amiképpen sok ószövetségi kifejezés is vonatkoztatható jó hatással más tárgyakra, feltéve, hogy óvakodunk az adott igevers szigorú és elsődleges jelentésének összezavarásától ezeknél az alkalmazásoknál." – *Alexander*. Helyes hozzátenni, hogy „az egész igevers magyarázata" még mindig sok ellentmondás alapja, s a teljes és nyílt magyarázat a tanult és jó képességű emberek részéről felmérhetetlen jót jelentene. – *a szerk*.

[1203] A Károli-fordítás szerint: *és egész öltözetemet bekevertem – a ford*.

az Úrnak büntetni tetszik. Ebből következtethetünk arra, hogy az emberek megsemmisítése nem másból, mint Isten haragjából fakad, amiképpen viszont egyedül az Ő kegyelmétől függ a mi üdvösségünk. Egyszóval Isten itt arról kívánt bizonyságot tenni, hogy az edomiták nem maradnak büntetlenül, amiért Isten egyházát üldözték.

4. *Mert bosszúállás napja volt szívemben*. A jelen igevers első mondatában Ézsaiás arra utal, hogy Isten nem szűnik meg ellátni a hivatalát, noha nem azonnal hajtja végre ítéleteit, hanem épp ellenkezőleg, a megfelelő ideig késlelteti, amit Ő jól ismer. Nem tartozik ránk előírni Neki, hogy ezt, vagy azt tegye, hanem alázatosan meg kell hajolnunk a rendeletei előtt, hogy mindent az Ő jótetszésének megfelelően igazgasson. Ne képzeljük tehát hogy alszik, vagy tétlen, mikor késlekedik.

És megváltottaim esztendeje eljött. Ebben az utolsó mondatban megmutatja, hogy mindezek a dolgok a hívők érdekében történnek. A „nap” és az „év” szavakat itt ugyanabban az értelemben használja, de az „év” szóval a fogság hosszú időszakát jelezte, nehogy a zsidók kétségbe essenek, vagy elbátortalanodjanak, ha a megváltás hosszan késik. Az Úr tehát azért bünteti és semmisíti meg a gonoszokat, hogy megszabadítsa az istenfélőket, és megváltsa az egyházát, amelynek különös gondját viseli.

Végül, a lemészárlásukkal és megsemmisítésükkel megnyitja az utat az Ő kegyelme előtt. S ez minket vigasztal, hogy valahányszor csak látjuk Isten haragjának jeleit a gonoszokkal szemben, tudhatjuk: az általuk elszenvedett büntetés gyümölcsei eljutnak majd hozzánk. Ezen a módon látszik meg ugyanis, hogy panaszaink meghallgattatnak, s Isten, mikor könnyíteni akar a lesújtottakon, erővel övezi fel Magát, és menekülésre készteti az egyház ellenségeit. Valahányszor tehát nehéz számunkra a kereszt, türelemmel hordozván tanuljuk meg elménket reménység által ahhoz az „évhez” emelni, amit Isten jelölt ki a bosszújának végrehajtására.

5. *Körültekinték és nem vala segítő*. Jóllehet a zsidók minden segítséget nélkülöztek, és senki sem támogatta őket sem szóval, sem tettel, mégis megmutatja, hogy Isten karja egyedül is elégséges az ellenségek megbüntetésére, és a népe megszabadítására. Megmutatja tehát, hogy egyedül Istentől kell várniuk az üdvösséget, s nem kell mindenfelé tekingetniük, hanem a szemeiket Istenre szögezhetik, Akinek nincs szüksége mások segítségére.

S álmélkodám. Úgy mutatja be Istent, mint Aki álmélkodik azon, hogy senki sem nyújtja ki Felé a kezét, mikor a bosszúállását akarja végrehajtani. Ezzel jobban bele akarja vésni azt a tanítást a hívők elméibe, hogy Istennek nincs szüksége emberi segítségre, s Ő egyedül is elegendő népe üdvösségének kieszközlésére. Ezzel a körülménnyel még jobban felmagasztalja azt a támogatást, amit megadni rendelt az Ő népének részben a hitetlenségük javítása, részben a jövőbeli hálaadásra való buzdításuk végett. Isten ugyanis más jelleget ölt, mikor azt mondja, hogy álmélkodva állt, mert ez a butaság szó szerint a zsidókra vonatkozott, akik alig hittek abban, amit emberi erővel nem lehetett megvalósítani. Az összes segítséggel tehát a saját karját, a legyőzhetetlen erejét tehát szembe, amikről azt mondja: akkor lesz majd elégedett, ha egyrészt a Megváltójukként láttatik majd meg, továbbá ha szétszórt és levert minden gonoszt.

6. *És megtapodtam népeket*. Az előző kijelentésből levonja a következtetést, miszerint Isten haragja elegendően erős a gonoszok megsemmisítéséhez, anélkül, hogy másokat segítségül hívna. Teszi ezt avégett, hogy a zsidók ne szűnjenek meg jó reménységet táplálni az ellenük felsorakozott erők miatt.

És megrészegítem őket haragomban. A „megrészegítem” kifejezést itt más értelemben kell vennünk, mint egyes korábbi igeversekben. Láttuk, hogy néha megrészegülünk, mikor Isten dühöngéssel, vagy őrültséggel sújt minket (Ézs29:9), vagy a szédelgés lelkét adja belénk (Ézs19:14), egyszóval, mikor „méltatlan gondolkozásra” ad minket (Rm1:28). Itt azonban nem mást jelent, mint „feltölteni”, sőt teletömni, vagy ahogyan mondani szoktuk (*tout leur saoul*) „szívük megelégedéséig”. Ezt a hasonlatot a próféták gyakran használják.

És ontám a földre véröket! Azaz, bár azt hitték, legyőzhetetlenek, én mégis leverem, és megsemmisítem őket. A jelentés tehát így foglalható össze: „A zsidóknak, mikor nyomorgattatnak, nem szabad megkérdőjelezniük az üdvösségüket, mintha Isten gyűlölné őket, s nem szabad elképedniük azokon a büntetéseken, melyeket elszenvednek, mintha ezek véletlenül következnének rájuk. Más nemzetek ugyanis, akik most elnyomják őket, meg lesznek büntetve. Bekövetkezik a dolgok megváltozása, s nem menekülnek, akik idő előtt ünneplik a győzelmet". Az edomiták példájával szemlélteti ezt, mert ők közelebb voltak és jobban ismerték őket másoknál, továbbá ők voltak a legártalmasabbak.

7. *Az Úrnak kegyelmességeiről emlékezem*. Ézsaiás vigasztalást hoz a népének a lesújtó és nyomorúságos körülmények közepette, s az ő példájával parancsolja meg a zsidóknak, hogy mikor a megpróbáltatások lenyomják őket, emlékezzenek meg Isten régi jótéteményeiről, s szánják rá magukat az imádkozásra, nehogy olyanok legyenek, mint a képmutatók, akik csak a bővelkedés idején érzik Isten jóságát, de annyira lesújtja őket a balsors, hogy semmiféle jótéteményre sem emlékeznek. Mikor azonban az Úr büntet minket, akkor is meg kell emlékeznünk a jótéteményeiről és ünnepelnünk kell azokat, továbbá jó reménységet kell táplálnunk a jövőre nézve, mert az Úr mindig ugyanaz, s nem változtatja meg szándékát, vagy hajlamait. Ezért ha hagyunk helyet a könyörületének, soha nem fog attól minket megfosztani.

Ez tűnik számomra a szövegösszefüggés jelentésének, bár mások más fényben látják, nevezetesen hogy a próféta mostanáig a nép megsemmisítéséről beszélve, a könyörületnek azzal a bizonyos reménységével vigasztalódik, hogy Isten egyeseket meg akar közülük menteni. Tévednek azonban azt feltételezve, hogy Ézsaiás mostanáig a zsidókról beszélt, mintha Isten csak őket büntetné, mivel bizonyságot tett róla, hogy más nemzeteket hasonlóképpen megbüntet, nehogy azt gondolják: Isten egyedül őket utálta. Ennek megfelelőn buzdítja most őket arra, hogy ünnepeljék ama jótéteményeket, melyeket Isten korábban az atyáikra ruházott, hogy az ő példájukon át jobban megismerjék Isten irántuk érzett szeretetét. A szövegösszefüggésből is az derül ki világosan, hogy a zsidók össze vannak kapcsolva atyáikkal, így a szövetség, mely így atyáikkal együtt az övék, szintén reménységre buzdíthatja őket.

Mind a szerint, a mit az Úr velünk cselekedett. Az összehasonlítás kötőszavát használja, a *mint*-et, annak megmutatása végett, hogy a nyomorúságban azonnal azokra a jótéteményekre kell emlékeznünk, melyeket az Úr ruházott rá a népére, úgy, mintha ezek a szemünk előtt lennének még ha a nagyon távoli múlt ködébe vesznek is. Ha ugyanis ezek nem a miénk is, a róluk való megemlékezés üres és haszontalan lesz.

Ezt a *velünk* szóval is megerősíti. Mivel a zsidók ugyanannak a testnek voltak a tagjai, joggal számítja őket nagyszüleik, és más őseik leszármazottainak. Igaz, Ézsaiás nem tapasztalta meg az általa említett jótéteményeket, mivel azonban ezeket az egyház kapta, a gyümölcsük részben az övé is lett, mivel ő is tagja volt az egyháznak. S kétségtelen, hogy a szentek ama közösségét, amiben megvalljuk, hogy hiszünk, olyan nagyra kell értékelnünk, hogy az elvezessen minket annak elgondolására: amit az egyház Isten kezéből kapott, az nekünk adatott, mert Isten egyháza egy, s annak, ami ma, semmije sincs külön attól, ami korábban volt.[1204]

Az Izráel házához való sok jóságáról. Ezekkel a szavakkal Ézsaiás teljesebben megmagyarázza, mire gondol. Mivel tehát az Úr jónak és nagylelkűnek mutatkozott a népe iránt, napjainkban is ugyanabban kell reménykednünk, mert „polgártársak" vagyunk, s ugyanannak az egyháznak a tagjai (Ef2:19). Jóllehet érezzük, hogy Isten haragszik ránk a

[1204] „Itt a próféta egy fogoly zsidó személyében hálával ismeri el azt a sokrétű kegyelmet, amit Isten a nemzetének adott azóta, hogy először fogadta őket kegyeibe. Az ezekről formált gondolatok a lelkük fenntartását szolgálták, s arra a reménységre indították őket, hogy ekkor, vagy akkor majd megemlékezik róluk, s ugyanúgy megszabadítja őket is, mint ősatyáikat." – *White*.

bűneink miatt, szívünket mégis buzdítani kell a reménységgel és fel kell fegyverezni a bizalommal, mert Ő nem képes elhagyni az egyházát. Azt is gondosan meg kell figyelni, hogy a próféta Isten kegyelmét magasztalja és nagyítja fel fennkölt kifejezésekkel, hogy megtudjuk: üdvösségünk és minden áldás ezen alapszik. Ez ugyanis kizárja az emberi érdemeket, melyeknek semmi módon sem lehet semmit tulajdonítani.

S hogy jobban megértsük ezt a tanítást, figyelembe kell vennünk a kort, amelyről Ézsaiás beszél. Abban az időben az igazságosság és a kegyesség virágkorukat élték, mert noha a nép rendkívül romlott volt, Mózes, Áron és más jó emberek látványos példáit mutatták a szent és feddhetetlen életnek. A próféta azonban azt is megmutatja, hogy mindazok az áldások, melyeket az Úr ruházott Mózesre és másokra, nem az ő érdemeiknek, hanem az Ő kegyelmének voltak köszönhetők. De mik vagyunk mi Mózeshez viszonyítva, hogy bármire méltók lennénk Istentől? A kegyesség, a kegyelem, és a könyörület eme ismételgetésének tehát amellett, hogy mintegy magasra emeli a gyenge elméket, hogy azok felülemelkedhessenek a rendkívüli és félelmetes kísértések fölé, egyben el kell távolítania és nyelnie minden gondolatot is az emberi érdemekről.

8. *És ő mondá: Bizony az én népem ők*. Megemlíti a nép kiválasztását, és Istent mutatja be erről beszélőként, hogy szemünk előtt tarthassuk elhívásunk célját: Ő saját népet akart, akik az Ő nevét hívják segítségül. De mégis hálátlansággal vádolja a népet, amiért csalódást okoztak Istennek ebbéli várakozásában. Nem mintha az Urat be lehetne csapni, mert Ő nagyon is látta előre, mivé fognak válni, sőt ki is jelentette ezt Mózes által (5Móz32:15), hanem a Szentírás akkor beszél ezen a módon, mikor teljességgel az emberek hálátlanságának számlájára írandó, hogy csalódást okoznak Istennek, amint azt korábban láttuk: „vártam, hogy jó szőlőt terem, holott vadat termett” (Ézs5:4).

Nemcsak Isten titkos tanácsvégzéséről számol be, hanem még emberi módon is szól az Isten és a hívők közötti kölcsönös egyetértésről, hogy mindenki, akiknek tetszik Istennek Atyaként kínálnia Magát, válaszolhassanak neki, mikor hívja őket: „megáll az Istennek erős fundamentoma, melynek pecséte ez: Ismeri az Úr az övéit” (2Tim2:19).

Fiak, a kik nem hazudnak. Tudjuk: elhívásunk célja az, hogy szent és feddhetetlen életet élhessünk, amint erről az egész Szentírás bizonyságot tesz, s amint mi is gyakorta kijelentettük a korábbi igeverseknél (Ézs43:21, 55:5). Joggal mondja tehát az Úr: azért választott népet, hogy szentek és igazak legyenek, s legyenek gyermekeik, akik irtóznak a hamisságtól és a hiábavalóságtól. A nép azonban nem tartotta be ígéreteit, s messze eltávolodtak attól az egyszerűségtől, amit követniük kellett volna, mert minden tele volt csalással és képmutatással. Mégis felmutatja a megbocsátás reménységét, feltéve, hogy az Úrhoz menekülnek és őszinte megtéréssel megalázzák magukat.

És lőn nékik megtartójok. A próféta megmutatja, mi Isten szolgálatának a fő része: tiszta és egyenes szívvel rendelkezni. Ebből következik: Isten azért hagy el minket, mert árulók és szövetség-szegők vagyunk. Látván tehát, hogy ez a nép örömét leli a bűneikben, helyénvaló volt először meggyőzni őket a hitetlenségükről, hogy azután megtérvén Istenhez, a Megtartójukat találják meg Őbenne.

9. *Minden szenvedésöket Ő is szenvedte*. Felnagyítja Isten népe iránti jóságát, és megmutatja, hogy kegyes volt atyáikkal, amíg megengedték, hogy Ő kormányozza őket, továbbá annyira gondoskodott róluk, hogy Ő Maga hordozta szenvedéseiket és megpróbáltatásaikat. Ezen a módon szólva Isten páratlan szeretetét jelenti ki, mellyel a népe iránt viseltetik. S hogy még jobban megindítson, s Magához vonjon minket, az Úr alkalmazkodik az emberekhez Magának tulajdonítva mindazt a vonzalmat, szeretetet és könyörületet (συμπαθεια), amit egy atya érezhet. De az emberi kapcsolatokban elképzelhetetlen bármiféle kegyesség, vagy jóindulat, amit Ő sokszorosan ne múlna felül.

Elismerem, hogy a לא (*lo*) az א (*alef*)-fel szó szerint azt jelenti *nem*, ezért nem utasítok el teljességgel más magyarázatot, miszerint az emberek a szenvedéseikben nem szenvedtek,

mert Isten mindig alkalmazott valamiféle orvosságot a fájdalmaikon könnyítendő. Mivel azonban az א (*alef*) sok igeversben szemmel láthatóan átváltozik ו (*vav*)-ra, a tanult igemagyarázók véleményem szerint joggal tekintik a לו (*lo*), *neki*, kötőszóval azonosnak. Ebben az értelemben tesz a próféta bizonyságot arról, hogy Isten a népe szenvedéseit és nyomorúságait megkönnyítendő, Maga hordozta az ő terheiket. Nem mintha Ő bármi módon képes lenne eltűrni a gyötrelmet, hanem nagyon szokásos beszédfordulattal Magára ölti és alkalmazza az emberi indulatokat.[1205]

És orczájának angyala megszabadítá őket. A velük kapcsolatos gondoskodást illetően ezután beszámol annak hatásáról, kimondván, hogy mindig megszabadította őket az Ő angyala kezével, akit „orcája angyalának" nevez, mivel tanúja volt Isten jelenlétének, s mondhatni a hírnöke parancsai végrehajtásához, nehogy azt gondoljuk: az angyalok saját maguktól léptek fel, vagy a saját elképzeléseik mozgatták őket mikor segítséget nyújtottak nekünk. Az Úr az ő közreműködésüket használja, s általuk teszi számunkra ismertté az Ő jelenlétét. Az angyalok semmit sem tehetnek önmaguktól, s nem adhatnak segítséget, ha az Úr által nem lettek „elküldve szolgálatra azokért, a kik örökölni fogják az idvességet" (Zsid1:14). Ne fordítsuk hát egész figyelmünket csak rájuk, mert ők egyenesen Istenhez vezetnek minket.

Ha jobbnak gondolja valaki ezt a kifejezést Isten élethű képmása leírásaként értelmezni, mivel az a bizonyos angyal, aki a nép vezetője és őrzője volt, Isten arcát mutatta meg mintegy tükörben, az is nagyon helyénvaló. S valóban kétségem sincs afelől, hogy a szabadító eme hivatala Krisztusnak tulajdonított, amiképpen tudjuk, hogy Ő volt a legmagasabb rangú angyal, Akinek vezetése, őrzése és védelme biztosította az egyház fennmaradását.

Szerelmében. Megmutatja, mi volt az oka ennek a hatalmas jótéteménynek, nevezetesen az Ő szeretete és meg nem érdemelt jósága, amiképpen Mózes is tanítja: „Mi másért fogadta örökbe Isten az atyáitokat, mint hogy szerette őket és mert szíve ragaszkodott hozzájuk?" (v. ö. 5Móz4:27, 7:7-8) Mózes teljesen félre akarja állítani az öntelt véleményt, melyet magukról alkottak, mert büszkék és gőgösek voltak, s többet követeltek maguknak, mint amennyit követelhettek volna. Ezért megmutatja, hogy ezeknek a hatalmas jótéteményeknek nem volt más oka, mint Isten abszolút és meg nem érdemelt jósága.

Fölvette és hordozá őket. Ezután ugyanazt a hasonlatot használja, amit Mózes is használt az ő énekében, mikor azt mondja, hogy „kiterjeszti felettök szárnyait, felveszi őket, és tollain emeli őket" (5Móz32:11).

Mások talán a juhokra vonatkoztatják, ahogyan máshol láttuk: „a szoptatósokat szelíden vezeti" (Ézs40:11). Mégis természetesebb úgy tekinteni minderre, mint egy anyára vonatkozó hasonlatra, aki nemcsak a méhében hordozza gyermekét, de neveli is, míg teljes erőre nem kap. Az igeszakasz jelentése tehát ekképpen foglalható össze: „A nép nemcsak egyszer tapasztalta meg Isten kegyelmét, mikor megváltattak, hanem egész életük során mindvégig, így egyedül Neki kell tulajdonítani mindazokat a jótéteményeket, melyeket kaptak. S ezért teszi hozzá, hogy a *régi idők minden napjaiban*, azaz az évek hosszú során keresztül, mert Isten nem fáradt bele a jó cselekvésébe és nemcsak egy adott korban mutatja

[1205] „Minden nyomorúságuk Neki is nyomorúság volt, vagy ahogyan az angol változatban szerepel: minden megpróbáltatásukban Ő is megpróbáltatott. Ezt a magyarázatot a szöveggel együtt, amin alapszik, s amelyet megannyi kézirat és szerkesztett anyag szerepeltet, elfogadják Luther, Vitringa, Clericus, Hitzig, Ewald, Umbreit, Hendewerk, és Knobel. Ezt nemcsak az erős és megrendítő értelme támogatja, amit nyújt, hanem a Bír10:16-tal és 11:7-tel való hasonlósága is, melyek egyikében ugyanaz a kifejezés az emberi szenvedéseket jelöli, a másikban pedig Istent, mint ezekkel együttérző valakit mutatja be. Ennek ellene vetik, hogy (1) indokolatlanul tesz szükségessé más antropopatikus magyarázatot, (2) hogy a szavak természetes szerkezete, ha ez lenne a jelentése, a צר לו (*tzar lo*) lenne, mint a 2Sám1:26-ban, (3) hogy a tagadást fejezi ki az összes ókori változat, (4) valamint hogy a kritikai feltételezés a kethib, vagy szöveges olvasat, mint régebbi javára van, amit a masszoréták egyszerűen csak a margón javítottak anélkül, hogy meg merték volna változtatni, s amit most el kell vetni, ha következetes értelmezést lehet neki adni, amint ebben az esetben is lehetséges." – *Alexander*.

meg jóságát, hisz soha nem szűnt meg egyházát különféle ajándékokkal ékesíteni és gazdagítani.

10. *Ők pedig engedetlenek voltak*. A próféta most rátér a második mondatra, melyben kijelenti, hogy az Úr azért hagyott fel a népe iránti kegyességgel, mert engedetlenek voltak és elfordultak Tőle. Ezen a ponton felmerül a kérdés: „Isten hosszú időn át jóságos volt atyáinkkal, mi miért nem tapasztaljuk meg ugyanezt a jóságot? Talán megváltozott?" Semmiképpen sem, hanem mi magunk, a saját engedetlenségünkkel utasítjuk vissza, sőt űzzük el a jóságát. S a próféta sem csak a saját korának embereit korholja, hanem a korábbi korokat is elítéli. Láttuk, hogy még mikor Mózes volt a vezetőjük, akkor is zúgolódtak Isten ellen és engedetlenkedtek (2Móz17:5, 4Móz11:1, 20:3).

És ő ellenségükké lőn. Megmutatja: engedetlenségük következménye az lett, hogy Isten, aki gyengéden szerette őket, makacsságuk miatt mégis „ellenségükké lőn". Vádolják hát önmagukat, amiért vétkeik büntetését szenvedik, mert Isten a természeténél fogva a jóságra hajlamos, és semmi sem egyezik jobban Vele, mint kegyeinek adományozása.

Megszomoríták szentségének lelkét. Azt mondja, a gonoszságunkkal ingereljük fel a Szentlelket, s ez az emberek mintájára alkotott kifejezésforma nagyobb utálatot akar bennünk kelteni ama bűnök iránt, melyek kiváltják Isten haragját és gyűlöletét. Mivel ez ugyanaz a Lélek, mint Aki elvégzi üdvösségünk munkáját, a próféta arra emlékeztet, hogy Isten elidegenedik tőlük a bűneink miatt, melyek darabokra tépik az egység kötelékeit. Erre vonatkozik Pál buzdítása is: „És meg ne szomorítsátok az Istennek ama Szent Lelkét, a ki által megpecsételtettetek a teljes váltságnak napjára" (Ef4:30). Azt is észre kell itt venni, hogy semmi okunk azokat az embereket hibáztatni, akik utálnak és üldöznek minket, mert látjuk, hogy az Úr vív velünk háborút, s bünteti meg bűneinket az ő kezükkel. Nekünk tehát a saját vétkeinket kell feddeni és elítélni, mert ezek az általunk elszenvedett minden gonoszság okai.

11. *S megemlékezék népe a Mózes régi napjairól*. Az a büntetés célja, hogy a nép felébredjen tespedtségéből, s emlékezzen a korábban elfelejtett dolgokra. Minket ugyanis annyira megmérgez a bővelkedés, hogy teljesen megfeledkezünk Istenről. Ezért a büntetések azt a gondolatot hozzák vissza, mely kitörlődött belőlünk: „Hol van az Isten, Aki annyi jót tett atyáinkkal?" Én ezeket a dolgokat a múltra vonatkoztatom, ezért fordítottam a עולם (*gnolam*) szót „réginek", és nem „korabelinek", ami nem lenne megfelelő ebben az igeversben, mert látjuk, hogy azokat az időket említi, mikor Mózes kormányozta Isten népét. Annakokáért az igevers tényleges jelentése nem más, mint hogy a zsidók, akiket nyomorultul elnyomtak, a *régi napokra* gondoltak, mikor az Úr megmutatta erejét népe védelmében. Ami egyes igemagyarázók véleményét illeti, akik szerint mindez Istenre vonatkozik, mintha a nép gonoszságával küzdött volna, mivelhogy inkább adja helytelenül a jótéteményeit hálátlanoknak, semhogy ne fejezné be, amit elkezdett, számomra ez túl nyersnek és természetellenesnek tűnik. Ezért a próféta inkább az elnyomott nép nyögéseit és panaszait mondja ki, mikor megtanulták, milyen nyomorúságos dolog elveszíteni Isten védelmét.

Nyájának pásztorával. A „pásztor" alatt Mózest érti, s én nem látok jó okot, amiért inkább többes, mintsem egyes számban kellene fordítani.[1206]

A ki belé adá az ő szentséges lelkét. Leírja a módot is, nevezetesen hogy felruházta őt a Szentlélek figyelemre méltó kegyelmével, mert „belé adni a lelkét" nem mást jelent mint megmutatni a Lélek erejét. Mások ezt inkább a népre vonatkoztatják, s én nem ellenkezem azzal a magyarázattal. Ugyanis a Lelkét az egész nép javára adta belé, hogy az Ő kegyelmének szolgálója lehessen és megszabadíthassa őket. Egyidejűleg Isten Lelkének ereje is megmutatkozott az egész nép között.

[1206] A szerző másik olvasatra céloz, amelyben a רעי (*rogne*) birtokos többes szám szerepel a רעה (*rogneh*) birtokos egyes szám helyett. – *a szerk*. „Majdnem hatvan kézirat és negyven szerkesztett műben szerepel a רעי (*rogne*) többes szám, amit érthetünk úgy, hogy belefoglaltatik Áron (Zsolt77:21), s ahogyan Vitringa gondolja, Mirjam (Mik6:4), vagy talán a hetven vén, akikre az utolsó mondat mint speciális isteni befolyás alatt állókra hivatkozik. (Lásd 4Móz11:17, v. ö. 2Móz31:3, 35:31)" – *Alexander*.

12. *Aki vezette őket.*[1207] Itt folytatja a nép csodálatos szabadulásának a leírását, akiket Mózes vezetett ki Egyiptomból, s azoknak a panaszoknak a megemlítésével folytatja, melyek a lesújtott zsidók elméiben fogalmazódhattak meg. Itt két dolgot látunk összekapcsolva, nevezetesen Mózes jobb kezét és Isten fenségének karját. Az Úr oly módon használja fel az emberek munkálkodását és szolgálatát, hogy az Ő dicsérete és dicsősége semmilyen módon el ne halványuljon, mert jóllehet ezek a dolgok Mózes, mint vezető alatt következtek be, de mindent Istennek kell tulajdonítani. Pontosan úgy, ahogyan az evangélium szolgálóiról olvassuk, hogy „megbocsátják a bűnöket" (Jn20:23), ami mindazonáltal egyedül Istenre tartozik, s vajon ez nem csorbítja az Ő tekintélyét és fenségét? Egyáltalán nem, mert ők csak eszközök, s Istennek adóznak a munkájukkal, Akié az osztatlan dicséret mindezért. S valóban, mit tudott volna egyetlen ember keze elvégezni, ha Isten karja nem segítette volna? Ennek megfelelően adja konkrétan hozzá a célt: Isten azért tett csodákat abban az időben, hogy örök nevet szerezzen Magának, s nekünk nem szabad megfosztanunk Őt ettől, s nem törvényes a dicséret legcsekélyebb részét sem emberre átruházni.

13. *Ki járatá őket mélységekben*. Ezeket a dolgokat azért tette hozzá, hogy erőteljesebb fénybe állítsa azt a jótéteményt. Hasonlóképpen hasonlatokkal is előhozakodik Isten rendkívüli erejének leírása végett: „mint lovat a síkon, mint barmot, a mely völgybe száll alá", azaz oly szelíden vezette a népét, mint mikor valaki sík terepen vezet egy lovat. A „sík" alatt nem a Párán pusztáját érti, amelyben negyven éven át lakozott a nép, hanem a héber nyelv közönséges használatának megfelelően legelőhelyet, ahol a gulyák és a nyájak szabadon vándorolnak. Ez még nyilvánvalóbb a következő igeversből:

14. *Mint a barmot, a mely völgybe száll alá*. Itt a „sík" helyett a „völgyet" használja ugyanabban azt értelemben, mint mikor azt mondja: „A nép megbotlás nélkül ment keresztül a mélységeken, ahogyan a lovak szoktak a síkon". Egyszóval arról tájékoztat, hogy a Vörös-tenger nem képezett akadályt, s a nép úgy masírozott keresztül a mélységeken, mintha sík terepen haladtak volna előre.[1208]

Dicső nevet. Ennek ugyanaz az értelme, mint mikor az előbb „örök névnek" nevezte. A nép most arról vitatkozik Istennel, hogy ha egykor „dicső nevet" akart szerezni, most nem szabad felhagynia minden ezzel kapcsolatos törődéssel, ellenkező esetben a megemlékezés a jótéteményekről, melyeket az atyáikra ruházott, teljesen kitörlődik.

15. *Tekints alá az égből*. Miután az egész nép nevében beszámolt a korábbi idők jótéteményeiről, most mindezt a szóban forgó témára vonatkoztatja, s kérleli az Urat, hogy figyeljen oda a népére.

És nézz le szentséged és dicsőséged hajlékából! Ezekkel a szavakkal arra utal, hogy Isten ereje nem csökkent, jóllehet ez nem mindig látszik meg. Ide pótolnunk kell ugyanis az ellentétet, miszerint Isten abban az időben mintegy elrejtőzött, s nem mutatta meg Magát úgy nekik, mint az atyáiknak. „Bár nem látunk, ó Uram, s úgy visszahúzódtál tőlünk, mintha be lennél zárva a mennybe, így látszólag mintha teljesen megszűntél volna, mégis, 'nézz le szentséged és dicsőséged hajlékából', s lásd meg nyomorúságainkat". A hívőknek abban kell különbözniük a hitetlenektől, hogy erős és kegyes Istent vallanak még akkor is, mikor se erejének, se kegyességének a jeleit nem látják, így ha nagyon messze van is, akkor is Őt hívják segítségül, mert Isten soha nem szűnik meg gondját viselni a népének (1Pt5:7), mivel fáradhatatlanul kormányozza a világ minden egyes részét.

[1207] A Károli-fordítás szerint: *Ki Mózes jobbján járatá dicsőségének karját, a ki a vizeket ketté választá előttök, hogy magának örök nevet szerezzen? – a ford.*

[1208] „Ezekben a versekben azt a gondoskodást mutatja be a próféta, mellyel Isten az Ő népe iránt viseltetett, mintegy mondhatni a kezével vezetvén őket, nehogy elessenek és megsérüljenek. Kettéválasztotta előttünk a Vörös-tengert, s olyan biztonsággal vezette őket a veszélyes úton. S mint ahogyan a sík terepen lépkedő ló halad előre az elesés veszélye nélkül, vagy mint a nagy terhet cipelő barom megy lefelé óvatosan a szakadékba, minden lépését gondosan megfontolva, úgy vezette keresztül az Úr óvatosan a népét a sivatagon, míg végül elpihenhettek Kánaán kellemes völgyeiben." – *White*.

Hol van buzgó szerelmed és hatalmad? Ezekkel a kérdésekkel a hívők bizonyos fokig látszólag korholják Istent, mintha most semmiféle érzelemmel sem viseltetne irántuk, vagy mintha elfogyott volna az ereje. A próféta szavainak jelentése azonban más, mert így felmagasztalván a jótéteményeket, az ő célja, amint már megjegyeztem, megerősíteni a hívők jövőbe vetett reménységét, hogy tudhassák: Istenben nincs változás, és soha nem teszi félre a népéről való gondoskodást. Ez még nyilvánvalóbban kiderül abból, ami ezután következik:

Könyörületed és együttérzésed sokasága[1209] Isten hatalmas jóságát jelzi, mert Isten úgymond a szívét tárja ki, mikor kegyességet és jóságot mutat irántunk, ami valóban oly hatalmas, hogy nem is vagyunk képesek megfelelő nyelvezettel dicsérni. Az sem új dolog, hogy a hívők, mikor lesújtja őket a gyász, arról panaszkodnak, hogy Isten bezárta előttük a szívét. Valóban vallják az elvet, hogy Isten mindig könyörületes, mivel természetében nem változik meg, s bár bűneiknek tulajdonítják, mikor nem tapasztalják Őt meg könyörületesnek. Ám nehogy belesüllyedjenek a kétségbeesésbe, felteszik a kérdést, miképpen lehetséges, hogy Isten keményen bánik velük, s mintha csak elfelejtette volna természetes beállítottságát, nem mutat mást, mint az abszolút nemtetszés jeleit?[1210]

16. *Hiszen Te vagy Atyánk*. Isten megengedi nekünk, hogy felfedjük előtte a szívünket, mert az ima nem más, mint a szívünk kitárása Isten előtt, s mintegy a legnagyobb megkönnyebbülésként, a gondjaink, nyomorúságaink, és aggodalmaink kiöntése az Ő keblére. „Vesd az Úrra a te terheidet", mondja Dávid (lásd Zsolt37:5). Miután felsorolta Isten jótéteményeit, amiből az Ő jósága és ereje világosan meglátszanak, így nyilvánvaló, hogy az emberek bűnei a gátja annak, hogy úgy érezzék ezeket mint annakelőtte, visszatér annak megfontolására, hogy Isten jósága mindazonáltal oly hatalmas, hogy még az emberek gonoszságát is felülmúlja. Az egyház nevében nevezi Istent Atyának, mert mindenki nem hívhatja Őt ekképpen, csak az egyház saját kiváltsága, hogy Atya megnevezéssel szóljon hozzá. Ebből arra kell következtetni, hogy Krisztus, mint Isten elsőszülött, vagy inkább egyszülött Fia mindig is kormányozta az egyházat, mert Isten semmi más módon nem nevezhető Atyának csakis Rajta keresztül. S ebből ismét látjuk: a hívők nem vitatkoznak Istennel, hanem a természetéből származtatnak érveket, hogy a kísértést legyőzvén megpróbálhassanak jó reménységet táplálni.

Hiszen Ábrahám nem tud minket. Felmerül a kérdés: Miért mondja, hogy a pátriárka nem ismeri a népet? Jeromos úgy véli, azért, mert megromlottunk, s ezért méltatlanok vagyunk ekkora megtiszteltetésre. Ez a magyarázat azonban rendkívül természetellenesnek tűnik nekem. Az igeszakasz igazi jelentés ez: „Bár atyáink megtagadnak minket, Isten mégis elismer gyermekeinek, s Atyaként bánik majd velünk".

Azok, akik azt mondják, hogy Ábrahám és más hívők többé nem törődtek az emberek dolgaival, szélsőséges elmésséggel tesznek erőszakot a próféta szavain. Én nem magáról a tényről beszélek, de azt mondom: ezek a szavak nem bizonyítják, hogy a szentek nem törődnek velünk. Az igeszakasz természetes és valódi jelentése ez: „Ó Uram, az, hogy Te vagy Atyánk, oly biztosan és szilárdan megáll, hogy még ha minden szülői kapcsolat és más viszony meg is szűnnek az emberek között, te akkor sem szűnsz meg Atyánk maradni. Hamarabb pusztul el a természet rendje, mint hogy te többé ne Atyaként bánnál velünk, vagy megszegnéd a szent örökbefogadást, amely a te változhatatlan rendeléseden alapszik, és a Te egyszülött Fiad halálával pecsételtetett meg".[1211] Mégis arra következtethetünk, hogy ezek s

[1209] A Károli-fordítás szerint: *Szívednek dobogása és irgalmad – a ford.*

[1210] Luther változata ekképpen hangzik: „Deine grofe herliche Barmherzigfeit halt eich hart gegen mich. "A te nagy, könyörülő jóság-szereteted keményen bánik velem." — *a szerk.*

[1211] „Ennek jelentése nem lehet az, hogy Ábrahám és Izrael szégyellnek minket, mint méltatlan és megromlott leszármazottakat, amiképpen Piscator értelmezi, vagy hogy Ábrahám és Izrael nem menthetnek meg minket az érdemeikkel, ahogyan Cocceius fordítja, vagy hogy Ábrahám és Izrael nem szabadítottak meg minket Egyiptomból, ahogy Targum érti, vagy hogy Ábrahám és Izrael, miután most halottak, semmit sem tehetnek értünk, amiképpen Vitringa és a későbbi szerzők magyarázzák. Az igevers valódi jelentése számomra látszólag

szent emberek úgy jelentek meg Isten előtt, és oly módon imádkoztak hozzá, hogy nem tekintettek senki más közbenjárására, mert megparancsoltatott nekik, hogy Isten atyai jóságára támaszkodva imádkozzanak, és tegyenek félre minden más bizakodást. S ha a próféta nem utasította a zsidókat arra, hogy gondoljanak Ábrahámra és Jákóbra, akiknek oly sok és hatalmas ígéret adatott, s tegyék ezt azért, hogy Isten rájuk figyelhessen, annál kevésbé kell nekünk Péterhez, Pálhoz és másokhoz folyamodnunk. Ez ugyanis nem egy magánszemély, vagy néhány ember által elmondott egyéni ima, hanem az egész egyház nyilvános és egyetemes imája, mintha a próféta általános formát adott volna hozzá. Emellett a mi bizakodásunknak Isten atyai kegyességén és jóságán kell alapulnia, s be kell csuknunk a szemeinket minden emberi közbenjárás előtt, akár élő, akár holt legyen is az. Egyszóval, a hívők azt vallják, hogy nem bámulnak minden irányba, hanem egyedül Istenre támaszkodnak.

Felmerül a kérdés: miért hagyta ki Izsákot és említette konkrétan csak Ábrahámot és Jákóbot? Ennek oka az, hogy ezzel a két emberrel ratifikáltatott ünnepélyesebben a szövetség. Izsák valóban részese volt a szövetségnek, de nem kapott olyan hatalmas és oly sok ígéretet.

Megváltónk. A megváltást itt annak az örökbefogadásnak a bizonyságaként írja le, mert ezzel a bizonyítékkal jelentette ki Magát Isten annak a népnek az Atyjaként. Azért nevezik a hívők bátran és meggyőződésesen Istent Atyjuknak, mert irántuk érzett atyai jóságának figyelemre méltó bizonyságát adta, s ez felbátorította őket. Egyedül a megváltás azonban nem lenne elégséges, ha az ígéret nem adatna szintén hozzá, mert egyszer megváltván őket, megígérte, hogy mindig Atyjuk marad.

Ez neved öröktől fogva. Az „öröktől fogva”[1212] kifejezéssel Isten atyai nevének stabilitására és folytonosságára mutat rá, mert nem mi érdemeljük meg a gyermekek nevet, hanem az Ő akarata változatlan, mellyel egykoron örökbe fogadott minket. Mivel tehát az Úrnak örökkévaló neve van, ebből következik, hogy a titulus és a kegy, amik kapcsolódnak ehhez az örökkévalósághoz, amiből származnak is, szintén örökkévalók lesznek.[1213]

17. *Miért engedél eltévelyedni minket útaidról, oh Uram!* Mivel ezek a kifejezésmódok durváknak és nyerseknek tűnnek,egyesek úgy vélik: itt a hitetleneket mutatja be, amint Isten ellen zúgolódnak és káromlásokat szólnak a kétségbeesett emberek dühével és makacsságával. De a kapcsolat, melyben ezek a szavak állnak, egyáltalán nem engedi meg azt a fajta értelmezést, mert a próféta azt a gyümölcsöt mutatja meg, ami a zsidók megpróbáltatásaiból és nyomorúságaiból származik: miután legyőzettek és megszelídíttettek, többé már nem vadak, és nem vetik magukat a bűneikbe. Ők tehát azért szégyenkeznek, mert a múltban oly messze letértek a helyes útról, s elismerik saját hibájukat.

S valóban, mikor visszakövetik bűneiket Isten haragjáig, nem akarnak megszabadulni a szégyentől, vagy félretenni vétkességüket. A próféta viszont gyakorta előforduló kifejezésmódot használ, mert a Szentírásban gyakran olvassuk, hogy Isten az emberekre bocsátja a tévelygés erejét (2Thessz2:11), „méltatlan gondolkodásra adja őket”, (Rm1:28), és „megkeményíti őket” (Rm9:18). Mikor a hívők ezen a módon beszélnek, nem Istent akarják megtenni tévelygés, vagy a bűn szerzőjének, mintha ők maguk ártatlanok lennének, vagy a szégyentől akarnának megszabadulni, hanem magasabbra néznek, s inkább azt ismerik el, hogy a saját hibájukból idegenedtek el Istentől és fosztattak meg az Ő Lelkétől, s hogy ez az oka annak, amiért mindenféle gonoszság érte utol őket. Azok, akik azt mondják, hogy Isten elvonással, azaz a Lelkétől megfosztással visz minket a tévelygésbe, nem veszik észre a tényleges célt. Isten ugyanis Maga mondatik megkeményítőnek és megvakítónak, mikor átadja az embereket megvakításra a Sátánnak, aki az Ő haragjának szolgája és végrehajtója.

az, hogy az egyház, vagy a választott nép, mely egykor átmeneti okokból azonos terjedelmű volt és egybeesett egyetlen leszármazással, de lényegében nem nemzeti szervezet, hanem lelki test. Atyjuk nem Ábrahám, vagy Izrael, hanem Jehova, aki mindig is a Megváltójuk volt, s ezt a nevet az örökkévalóságtól fogva hordozta.” – *Alexander*.

[1212] “De tout temps.” “Minden időben.”

[1213] “Dureront a jamais.” “Örökké tartanak majd.”

Enélkül ki lennénk téve a Sátán haragjának, mivel azonban ő semmit sem tehet Isten parancsa nélkül, Aki hatalmának ő is alá van vetve, nem helytelen azt mondani, hogy Isten a megvakulás és a megkeményedés szerzője, amint a Szentírás is állítja ezt megannyi igeversben (Rm9:18). De mégsem mondható, vagy jelenthető ki, hogy Isten a bűn szerzője, mivel Ő az emberek hálátlanságát bünteti meg azzal, hogy így megvakítja őket.

Azaz, a hívők elismerik, hogy Isten elhagyta őket, de a saját hibájukból,[1214] s elismerik, hogy ez Isten jogos bosszúja velük szemben. Hasonlóképpen mondja Mózes is: „De nem adott az Úr néktek szívet, hogy jól értsetek, szemeket, hogy lássatok, és füleket, hogy halljatok, mind e mai napig" (5Móz29:4). Ő nem Istent hibáztatja, hanem arra emlékezteti a zsidókat, hol kell megpróbálniuk orvosságot szerezni arra az ostobaságra, amiről meggyőzte őket. Mégis úgy tűnhet, mintha valami másra törekedtek volna, kutatván az okot és vitatkozván Istennel, hogy másként kellett volna cselekednie irántuk, és kevésbé durván kellett volna bánnia velük. Erre azt mondom, hogy a hívők mindig Isten jóságára néznek, még mikor éppen azt ismerik is el, hogy joggal kapják a büntetést a bűneikért.

Egyesek ezeket a szavakat a fogságra vonatkoztatják, mintha a hívők arról panaszkodnának, hogy Isten túl hosszú ideig hagyta őket a fogságban sorvadozni. Mintha ezt mondta volna: „Makacsságuk fő oka, hogy az Úr nem engedi őket részesülni a kegyelméből". A hívőket mindig megzavarja az a veszélyes kísértés, mikor látják, hogy a gonoszok büntetlenül űzik üzelmeiket, sőt majdnem kétségbe esnek tőle, ahogyan Dávid is gyönyörűen fejezi ki (Zsolt115:3). Én azonban azt hiszem, hogy a próféta szavainak jelentése általánosabb. A hívők ugyanis elismerik, hogy letértek az útról, mert Isten Lelke nem vezette őket, s nem civakodnak Istennel, hanem a Lélek birtoklására vágynak, Aki atyáikat is vezette, s Akitől minden bővelkedésük származott.

Miért hagytad szívünket eltávolodni a Te félelmedtől?[1215] A תקשיח (*takshiach*) szót egyesek a „megkeményítetted" kifejezéssel fordítják, mivel azonban ez nem illeszkedne „a Te félelmedben" kifejezéshez, én inkább a „hagytad eltávolodni" kifejezéssel fordítottam, mert a קשח (*kashach*) azt is jelenti: „eltávolítani és messze helyezni".

Térj meg szolgáidért. Egyesek úgy gondolják, hogy ezek a szavak az egész népre vonatkoznak, minthogy a Szentírás gyakran adja az „Isten szolgái" megnevezést az egyház minden polgárának. Én azonban azt hiszem, hogy konkrétan Ábrahámra, Izsákra és Jákóbra vonatkoznak, s ez sokkal valószínűbb. Nem azért, mert a nép az ő közbenjárásukra támaszkodott, hanem mert az Úr velük kötött szövetséget amit kézről kézre kell adniuk az utódaiknak. Azaz, ők nem emberekként mutatják fel ezeket a pátriárkákat, hanem mint a annak a szövetségnek a szolgáit és letéteményeseit, vagy hírnökeit, amely a bizakodásuk alapját képezte. Hasonlóképpen, a zsoltárban: „Emlékezzél meg, Uram, Dávid minden nyomorúságáról" (Zsolt132:1), a halott pátriárka nevét említi Istennek, de nem azért, mert a szentek úgy vélték, ő lesz a közbenjárójuk, hanem mert az egyénnek adott ama ígéret, miszerint az ő családjában örökre megerősíttetik a királyság, az egész nép testületének tulajdona.

A pápisták buzgón belekapaszkodnak ezekbe a szavakba, mintha bizonyítanák a szentek közbenjárását. Ám hogy milyen könnyen megválaszolható ez, azt könnyű meglátni a valódi magyarázatból. Nem azért említi az Íge ugyanis az atyákat, mert joguk lett volna bármit kapni tőlük, vagy mert most közbenjárnak, hanem mert velük köttetett meg a kegyelmes szövetség, ami nemcsak az övék, de minden utóduké is.

Örökséged nemzetségeihez.[1216] Hozzátettem a –hez ragot, hogy a jelentést könnyebben és nyilvánvalóbban megérthessük. A zsidók között megszokott kifejezésforma a „térítsd

[1214] "Mais leur peche en est cause." "De ennek oka az ő bűnük."
[1215] A Károli-fordítás szerint: *Miért keményítéd meg szívünket, hogy ne féljünk tégedet? – a ford.*
[1216] A Károli-fordítás szerint: *örökséged nemzetségeiért – a ford.*

vissza a nemzetségeket" a „térj vissza a nemzetségekhez" helyett.[1217] Ebből nyilvánvaló, hogy amit korában mondott, annak nem volt más célja, mint hogy a nép unszolja Istent a kegyelem gyakorlására a nyomorúságaik és megpróbáltatásaik bemutatásával Neki. S így kell Isten elé járulnunk: előszámlálván a korábbi jótéteményeket, s elé tárván megpróbáltatásainkat, ha meg akarunk ezektől szabadulni.

Az *örökség* szót használja, mert Isten azt a népet örökségéül választotta. Mintha ezt mondta volna: „Hol lesz a te néped, ha mi elpusztulunk?" Nem mintha az Úr hozzá lett volna kötve ahhoz a néphez, hanem nekik adta az ígéretét.[1218] Ennek megfelelően merte a nép emlékeztetni Istent az ígéretére és mondott Neki buzgó imát, mert önkéntes kötelezettséget vállalt mind atyáikkal, mind az utódaikkal. Mivel azonban minden ígéret Krisztusban lesz ratifikálva és megerősítve (2Kor1:20), s mivel rendelkezünk minden dolog valóságával, erős bizakodással kellene megerősödnünk, mert nemcsak megköttetett a szövetség az Ő kezében, hanem ratifikáltatott és elpecsételtetett a vérével. Az ősatyáknak is valóban Ő volt a Közbenjárójuk, számunkra azonban minden világosabb és érthetőbb. Ők ugyanis még sötétebb árnyékok között voltak.

18. *Kevés ideig*. Csodálatos, hogy a népnek „kevés időnek" kell nevezni, mert ezernégyszáz év telt el azóta, hogy elkezdték birtokolni azt a földet. Számításba kell azonban vennünk azt az ígéretet, melyben az Úr kimondta, hogy Ábrahám magva fogja azt bírni örökkévaló örökségként. Ez tehát rövidke idő volt az örökkévalósággal összevetve (1Mózr17:8, 48:4). A hívők tehát ennek az időszaknak a rövidségét mutatják be Istennek. Nem mintha őszintétlenséggel vádolnák Őt, hanem emlékeztetik az ígéretre és a szövetségre, hogy jobban törődjön a saját jóságával, mint azzal a büntetéssel, amire joggal rászolgáltak. Ezért panaszkodik az ókori egyház ekképpen: „Megsanyargatta az én erőmet ez útban, megrövidítette napjaimat. Ezt mondám: Én Istenem! Ne vígy el engem az én napjaimnak felén" (Zsolt102:24-25), mivel az idők teljesége Krisztus eljövetelétől függött.

Ellenségink megtapodták szent helyedet. Sokkal súlyosabb panasz volt, hogy a gonosz emberek megszentségtelenítették a földet, melyet az Úr magának szentelt. Ez kétségtelenül sokkal kétségbe ejtőbb volt a nép számára, mint az összes többi megpróbáltatás, s joggal, mert nem szabad oly sokat törődnünk magunkkal, mint a vallással és az istentisztelettel. S az is a megváltás célja, hogy legyen egy nép, mely a helyes módon dicsőíti az Úr nevét és tiszteli Őt.

19. *Olyanok lettünk, mint a régiek*.[1219] A próféta szavait két módon lehet fordítani. Egyesek olyan fényben nézik ezt az igeverset, mintha a nép azért vitatkozna Istennel, mert abban az időben lettek kiválasztva, mikor a többi nemzet elvettetett, s ez a szövetség „régtől fogva", azaz hosszú ideje ratifikáltatott. A másik jelentés, melyet én jobbnak tartok, hogy a nép azért vitatkozik Istennel, és panaszolja, hogy mintha nem is különböznének a hitetlenektől, mert nem kapnak Tőle segítséget, vagy könnyítést a megpróbáltatásokban, ami ésszerűtlen és helytelen. Ez a kijelentés figyelemre és említésre méltó, mert valahányszor túlzottan lenyom minket a balsors, panaszkodhatunk Istennek, s bemutathatjuk Neki elhívásunkat, hogy nyújtson segítséget, s mutassa meg, mily nagy a különbség közöttünk és az idegenek között.

A kik felett nem neveztetett neved. Ennek ugyanaz a jelentése, mint ami előtte volt, mert azt jelenti, hogy Isten elhívása nem lehet hiábavaló. S valóban, az Úr nem akarja, hogy hiába hívjuk Őt segítségül, mert az imák előnytelenek és haszontalanok lennének, ha az Úr nem viselné gondunkat. Az egyház pedig azzal a jellel van megkülönböztetve, hogy „felette neveztetik az Ő neve". A hitetlenek nem hívhatják Őt segítségül, mert nincs más út Őhozzá,

[1217] Mivel sok nyelvben a rag különálló elöljárószó, ezért magyarra átfordítva nem annyira látványos, amit itt Kálvin mond. Az angol változatban ugyanis a „return the tribes" és a „return *to* the tribes" szerepel, s a „return" egyik jelentése a visszaadás, visszaszolgáltatás, visszatérítés (bár jelent természetesen visszatérést is), míg a „return *to*" jelentése „visszatérni *valamihez, valakihez*". – *a ford*.

[1218] "Mais d'autant qu'il leur avoit jure fidelite." "Hanem mert megesküdött nekik, hogy hűséges lesz hozzájuk."

[1219] A Károli-fordítás szerint: *Olyanok lettünk, mint a kiken eleitől fogva nem uralkodtál – a ford*.

csak az Ígén keresztül, amit szintén nem ismernek. Ezért valahol csak létezik a hit, ott megvan az Ő nevének segítségül hívása is, ahol viszont nincs hit, ott biztos, hogy nincsen se reménység, se meggyőződés.

64. fejezet

1. Oh, vajha megszakasztanád az egeket és leszállnál, előtted a hegyek elolvadnának; mint a tűz meggyújtja a rőzsét, a vizet a tűz felforralja; hogy nevedet ellenségidnek megjelentsd, hogy előtted reszkessenek a népek;

2. Hogy cselekednél rettenetes dolgokat, a miket nem vártunk; leszállnál és előtted a hegyek elolvadnának.

3. Hiszen öröktől fogva nem hallottak és fülökbe sem jutott, szem nem látott más Istent te kívüled, a ki így cselekszik azzal, a ki Őt várja.

4. Elébe mégy annak, a ki örvend és igazságot cselekszik, a kik útaidban rólad emlékeznek! Ímé, Te felgerjedtél, és mi vétkezénk; régóta így vagyunk; megtartatunk-é?

5. És mi mindnyájan olyanok voltunk, mint a tisztátalan, és mint megfertéztetett ruha minden mi igazságaink, és elhervadánk, mint a falomb mindnyájan, és álnokságaink, mint a szél, hordának el bennünket!

6. S nem volt, a ki segítségül hívta volna nevedet, a ki felserkenne és beléd fogóznék, mert orczádat elrejtéd tőlünk, és álnokságainkban minket megolvasztál.

7. Most pedig, Uram, Atyánk vagy Te, mi sár vagyunk és Te a mi alkotónk, és kezed munkája vagyunk mi mindnyájan.

8. Oh ne haragudjál Uram felettébb, és ne mindörökké emlékezzél meg álnokságinkról; ímé lásd, kérünk, mindnyájan a Te néped vagyunk.

9. Szentségednek városai pusztává lettenek, Sion pusztává lőn, Jeruzsálem kietlenné.

10. Szentségünk és ékességünk házát, hol téged atyáink dicsértenek, tűz perzselé föl, és minden a miben gyönyörködénk, elpusztult.

11. Hát megtartóztatod-é magad mind e mellett is, Uram; hallgatsz-é és gyötörsz minket felettébb?

1. *Oh, vajha megszakasztanád az egeket*. A לוא (*lu*) viszonyszó számomra úgy tűnik, ebbe az igeversben kívánságot jelöl, mert noha sok jelentése van, a szövegösszefüggés mégis azt mutatja, hogy ez a jelentés az összes többinél jobban illik ehhez az igevershez. Itt a hívők elkezdenek buzgón imádkozni, ami rendszerint akkor történik meg, mikor fájdalmas megpróbáltatásban nem találunk a célunknak megfelelő, elegendően erős kifejezéseket.

Akkor mondják, hogy Isten „megszakasztja az egeket”, mikor váratlanul adja erejének valami szokatlan és szembeötlő jelét, s ennek a kifejezésmódnak az oka az, hogy nemcsak az emberek néznek rendszerint az égre, ahonnan segítséget várnak, mikor nagyon el vannak nyomva, hanem hogy a csodák, melyek felfüggesztik a természet rendjét, szokatlan utat nyitnak maguknak. Mikor pedig Isten nem ad segítséget, úgy tűnik, be van zárva a mennybe, s nem törődik azzal, mi folyik a Földön. Emiatt mondja a próféta, hogy megnyitja és „megszakasztja” az egeket, mikor valamiféle bizonyságát adja jelenlétének, mert egyébként úgy véljük: nagyon messze van tőlünk.

És leszállnál. Ezt a kifejezést az előzőhöz hasonlóan hozzáigazítja testi elképzeléseinkhez, mert Istennek nincs szüksége arra, hogy az egyik helyről a másikra menjen, de igazodik hozzánk, hogy jobban értsük ezeket a dolgokat (1Móz11:5, 18:21).[1220]

[1220] “Afin que nous comprenions mieux ce qui nons est dit de luy.” “Hogy jobban értsük, ami Róla nekünk mondatott.”

Előtted a hegyek elolvadnának,[1221] azaz „mutatkozzék meg nyíltan a Te fenséged, s ezt meglátván engedelmeskedjenek Neked az elemek” (v. ö. Zsolt18:11). Ez még világosabban kiderül abból, ami rögtön ezután következik:

Mint a megolvasztó tűz[1222] *lobogása*,[1223] a tűzé, mely felforralta a vizet. Mindez értelmezhető akár jövő időben, akár konjuktívuszként, mintha azt mondta volna: „Ó Uram, ha leszállsz, a nemzetek remegni fognak a jelenlétedben, s ellenségeid azonnal megolvadnak”. Én azonban úgy vélem, hogy az általam adott fordítás egyszerűbb, mert nagyon biztos, hogy a próféta itt a Sínai-hegyre utal, ahol az Úr nyíltan megmutatta Magát a népnek. Ebből látjuk a jelen fejezet felosztásának hatalmas abszurditását,[1224] mivel ezeket az eseményeket annak az imának a támogatása végett mondja el, melyet inkább a fejezet elejére kellett volna tenni.[1225]

Korábban már láttunk, amint a próféták, mikor arról beszélnek, hogy Isten megsegítette az Ő népét, hoznak egy példát a megváltás történetéből.[1226] Valahányszor tehát a próféták ezt a történetet említik, abban belefoglalnak minden jótéteményt, amit Isten valaha is a népére ruházott: nemcsak, mikor megszabadította őket a fáraó zsarnokságából, mikor megjelent nekik a Sínai-hegynél, hanem a negyven év során is, mikor ellátta őket mindennel, amire szükségük volt a pusztaságban, majd mikor kiűzte előlük ellenségeiket és birtokukba adta a Kánaán földjét.

Azt mondja, „a tűz felforralja a vizet”, mert a szokásokkal ellentétben a tűz és a villámlás heves záporokkal keveredtek. Mintha azt mondta volna, hogy Isten tüze megolvasztotta a legkeményebb testeket is, a vizeket pedig felemésztette annak hősége. Ugyanebből a célból teszi hozzá azt is, hogy „a hegyek elolvadtak az Ő jelenlétében”, mert a legfélelmetesebb akadályokon keresztül nyitott utat az Ő népének.

2. *Hogy cselekednél rettenetes dolgokat, a miket nem vártunk*. Azt mondja, az izraeliták azt látták, amit egyáltalán nem vártak, mert jóllehet Isten előre figyelmeztette őket, és sokféleképpen megtapasztaltatta velük erejét, az a riasztó látvány, amiről beszél messze felülmúlja érzékeinket és az emberi elme képességeit.

3. *Hiszen öröktől fogva nem hallottak*. Ez a vers a már mondottakat erősíti meg, miszerint a hívők itt semmi furcsát, vagy szokatlant nem kérnek, csak azt, hogy Isten mutassa Magát olyannak, amilyennek mutatta Magát az atyáiknak, valamint hogy folytassa a kegyesség gyakorlását. S mivel korábban mindig meg szokta segíteni a népét, és megadta nekik a jelenléte kétségbevonhatatlan jeleit, ne szűnjön meg a jövőben se erejét és hatalmát egyre fényesebben és fényesebben ragyogtatni. A hívőket Istenhez oly módon imádkozva mutatja, amint a múltról megemlékezve megerősödnek, és nagyobb bátorsággal bízzák magukat Isten segítségére.

Szem nem látott más Istent te kívüled. A próféta célja kétségtelenül Isten hatalmas jóságának az ünneplése annak a nagy számú jótéteménynek az elmondásával, amit Isten a régi időkben a népére ruházott, s ez a fajta dicséret nagyon fenséges, mikor elragadtatott bámulatig fokozódik. A próféta azt kiáltja, hogy Rajta kívül nincs más Isten, s azok a dolgok, amelyeket az Úr foganatosított a népe kedvéért, hallatlanok és szokatlanok. Ezeket a szavakat azonban két módon lehet olvasni, mert az אלהים (*elohim*) szerepelhet mind tárgyesetben, mind

[1221] A Károli-fordításban az első és a második vers együtt szerepel (az első vers vége az *előtted a hegyek elolvadnának* mondat), az angol eredetiben viszont elkülönül. Ezért a Károli-változatnak megfelelően innentől kezdve átírtam a számozást – *a ford*.

[1222] “Comme par feu ardent qui fait fondre.” “Mint lobogó tűz által, mely megolvaszt.”

[1223] A Károli-fordítás szerint: *mint a tűz meggyújtja a rőzsét – a ford.*

[1224] Kálvin arra céloz, hogy a héber Bibliában a 63. fejezet utolsó verse megfelel annak, ami rendszerint a 64. fejezet első verseként szerepel. Az olvasó kényelme kedvéért felcseréltem a szerző által követett sorrendet azzal, ami az angol változatban szerepel – *a szerk*.

[1225] „Én a mi szokásos változatunkat, a Septaguintát, a Vulgatát és a szír nyelvű bibliafordítást követtem, elhagyván a masszoréta fejezet-beosztást, melyben a ’Oh, vajha megszakasztanád’ szavak nagyon helytelenül a 63. fejezet végéhez vannak hozzáadva.” – *Henderson*.

[1226] “En l’histoire de la deliverance d’Egypte.” “Az egyiptomi szabadulás történetéből.”

megszólító esetben. „Ó Uram, Rajtad kívül senki sem látta, amit azokért teszel, akik Téged várnak”. Azonban a másik olvasat az általánosabban elfogadott, „Senki soha nem látott, vagy soha nem hallott ilyen Istent”. Ebbe az olvasatba viszont az összehasonlító kötőszót bele kell toldanunk, mert ellenkező esetben a mondat nem volna teljes. A יעשה (*yagnaseh*) ige abszolút módon szerepel: „Soha senki nem látott, és soha senki nem halott ilyesmiket cselekvő Istenről”. Ekképpen Isten meg van különböztetve a bálványoktól, amelyekről a babonás emberek azt képzelik, hogy minden jót kapnak. Ezek ugyanis pusztán emberi csinálmányok, és nem képesek sem jót, sem rosszat tenni, látván, hogy Isten mindenféle jótéteményben részesíti a tisztelőit.

Pál látszólag másként magyarázza, s más célra csavarja el ezt az igeverset, sőt más szavakkal idézi, mivel a görög változatot követte (1Kor2:9). Ebben a vonatkozásban az apostolok nem voltak finnyásak, mert nagyobb figyelmet fordítottak magára a dologra, mint a szavakra, s elegendőnek tartották felhívni az olvasó figyelmét a Szentírás valamelyik igeversére, amiből kinyerhető volt, amit tanítottak. Ami pedig a Pál által látszólag saját magától hozzátetteket illeti: „és embernek szíve meg se gondolt, a miket Isten készített az Őt szeretőknek”, ezt ő a magyarázat kedvéért tette, mert nem tett hozzá semmit, ami ne egyezne teljes mértékben a próféta tanításával. S hogy jobban megértsük, milyen alaposan egyezik a prófétával, meg kell értenünk a célját. Abban az igeversben az evangélium tanításáról értekezik, amit az emberi értelem képességeit meghaladóként mutat be, mert olyan ismeretet tartalmaz, mely más, és messze felette áll testi érzékelésünknek, röviden „rejtett bölcsesség”, amit Pál is joggal szemlél ámulattal. Ami pedig a prófétát illeti, aki Isten jóságának csodálatos cselekedeteit veszi számba, úgy kiált fel, mint aki beleveszett a bámulatba, hogy semmi efféléről nem hallottak soha. Így minden jótétemény között a legkiválóbbnál, nevezetesen annál, amelyben Krisztus kínáltatik nekünk az evangélium által, mi is hasonlóképpen kiálthatunk fel: „Ó Uram, amit a népedre ruháztál, az meghaladja a emberi elme képességeit. Se szem, se fül, se érzékszervek, se elme nem képes felérni ekkora fennköltséggel”. Pál tehát bámulatosan használja fel ezt az igeverset az érveléséhez, s nem alkalmazza helytelenül a próféta által kijelentetteket, mikor a világ fölé emeli azt a sajátos kegyelmet, amit Isten az Ő egyházára ruház.

Már csak egy nehézség marad, nevezetesen hogy Pál a lelki áldásokra vonatkoztatja azt, amit a próféta itt a mulandó természetű áldásokról mond. De mondhatjuk, hogy Ézsaiás itt pusztán Isten áldásainak az okára néz, de csak a jelen élet állapotát tartja szem előtt. Mindaz a jótétemény ugyanis, amit Istentől kapunk élelemként és táplálékként, megannyi bizonyítéka az Ő atyai kedvességének irántunk, s a hit sajátos kiválósága felemelkedni a látható javaktól a nem láthatókhoz. Jóllehet tehát a próféta a külső szabadulásról és a jelen való élet egyéb javairól beszél, mégis magasabbra emelkedik, s főként azokra a dolgokra néz, melyek konkrétan Isten népéhez tartoztak. Micsoda ostobaság lenne, ha Isten javait élvezvén nem gondolkodnánk el magán a forráson, azaz az Ő atyai jóindulatán! A közönséges jótéteményeket válogatás nélkül kapják mind a jók, mind a rosszak, de az a kegy, mellyel magához ölel, csak a mennyei polgárokat illeti. Ennek következtében mi nemcsak az emberi érzékszervekkel felfogható dolgokat vesszük észre, hanem magát az okot is szemléljük. Így tehát sem a szem, sem a fül nem ér el odáig, hogy felfognák az örökbefogadás kegyelmét, amellyel az Úr arról tesz bizonyságot, hogy Ő Atyánk, ezt mégis kijelenti a lélek bizonyságtételével.

Az is valószínű, hogy a próféta, mikor Isten jóságának konkrét példájáról beszélt, azon keresztül az általános elmélkedésig jutott, mert Isten munkáin gondolkodva gyakori és szokásos dolog volt, hogy a jó emberek az egyedi példától eljussanak az egész osztályig. Ezen a módon az isteni jóság eme egyetlen, de figyelemre méltó példája oly magasra emelhette a próféta elméjét, hogy az áldások ama végtelen bőségén elmélkedett, amit a hívők kapnak a mennyben. Még azt is világosan látjuk, hogy ez a dicséret magában foglalja azt a kegyelmi

szövetséget, amellyel Isten befogadta Ábrahám gyermekeit az örök élet reménységébe (1Móz17:7). Ami itt elhangzik, az megfelel ennek: „Látván hogy Isten jósága és hatalma ily nagyok, nincs okunk nem hinni Neki, hanem bizalmunkat Belé kell vetnünk, azt remélvén, hogy bizonyosan megsegít minket”. S ez azoknak a kiváló jótéteményeknek a célja, melyeket itt a próféta megemlít.

4. *Elébe mégy annak*. Ugyanazt a témát folytatja, mert a nép azzal siratta nehéz terhét, hogy nem éreznek megkönnyebbülést a megpróbáltatásaikban, jóllehet korábban Isten ki szokta nyújtani a kezét az atyáik felé. A hívők tehát ekképpen beszélnek: „Te elébe szoktál menni atyáinknak, most viszont arcod elfordult tőlünk, s kibékíthetetlennek tűnsz, mert semmit se nyerünk, ha segítségül hívunk Téged. Honnan máshonnan származna ez a változás, mint hogy megváltozott a természeted és most más vagy, mint amilyen voltál?” Aztán hozzáteszik, és elismerik, hogy jogosan kapják a büntetést, „mert vétkeztek”. Korábban már említettem, hogy semmi sem jobb a megpróbáltatásban, mint Isten jótéteményeire emlékezni, s nemcsak azokra, amiket mi magunk tapasztaltunk meg, hanem azokra is, amelyekről a Szentírás számol be. Ennél erősebb pajzzsal ugyanis nem tudunk felfegyverkezni a sokféle kísértéssel szemben. Ezt a verset véleményem szerint pontatlanul magyarázzák azok, akik úgy vélik: szoros kapcsolatban állóként kell olvasnunk az *a ki örvend és igazságot cselekszik* szavakkal, mintha ezt mondta volna: „Elébük mentél, akik szívesen szolgálnak és a legnagyobb örömük a jót cselekedni”. Én azt hiszem, hogy az örvendezés itt azokra vonatkozik, akik boldogok a bővelkedésben, mert abban az időben a nép szomorúságban és gyászban volt. Van itt egy burkolt ellentét: „Korábban elébe szoktál menni atyáinknak, még mielőtt bármiféle csapás sújtotta volna őket, s közeledéseddel vigasztaltál, most azonban messze vagy megengeded, hogy gyászban és bánatban sorvadozzunk”.

A kik útaidban rólad emlékeznek! Összhangban azzal, amit most mondott, hozzáteszi: „emlékeznek Istenre”, mert élvezték ajándék kegyelmét, s érezték, hogy Ő volt a szerzője és igazgatója az üdvösségüknek. Így „az Isten útjai” alatt a bővelkedést érti akár úgy, hogy ezen a módon volt közel hozzájuk, mikor kedvesen és gyengéden bánt velük, mint gyermekeivel, vagy úgy, hogy Isten a természeténél fogva hajlik a egyesség cselekedeteire. Mivel azonban azt mondta, hogy Isten „elébe szokott menni az igazságot cselekvőnek”, a „megemlékezés” vonatkozhat a kegyesség gyakorlására, azaz arra, hogy őszintén odaszánták magukat Isten imádatára. S ez lesz az előző mondat magyarázata, mert a próféták gyakorta erősítik meg különböző kifejezésformákkal azt, amit korábban mondtak. „Megemlékezni” Istenről annyi, mint úgy elragadtatni a Rá való kedves emlékezés által, hogy semmi többre nem vágyunk, és minden örömünket Belé helyezzük. Semmi sem örvendeztet meg minket jobban, mint az Isten kegyelméről való megemlékezés. Ugyanakkor, ha érezzük, hogy Isten haragszik, az Ő említése félelemmel tölt el minket.

És mi vétkezénk. Megadja az okot: mikor úgy találjuk, hogy Isten már nem olyan, mint volt, akkor nem Ellene zúgolódnak, hanem mindenben magukat okolják. Tanuljuk meg ebből, hogy soha nem szabad anélkül gondolnunk az Úr által kiszabott büntetésekre, hogy ne idéznénk emlékezetünkben egyben a bűneinket is, így ne vallanánk meg, hogy joggal kapjuk a büntetést, s el ne ismernénk a vétkességünket.

Régóta így vagyunk. Ebben az igeszakaszban a עולם (*gnolam*) nem jelent mást, mint „hosszú időszakot”, de ez vonatkozhat akár a „bűneinkre”, akár „az Úr útjaira”. A bűnökre ekképpen vonatkozhat: „Noha mi makacsul kitartottunk bűneinkben, s rászolgáltunk, hogy ezerszer megsemmisíts minket, eddig mégis megtartattunk a Te kegyelmed által”. Ha „az Úr útjaira” vonatkoztatjuk, az megadja az okát, miért nem pusztult el a nép: mert „az Úr útjai” szilárdak és állandóak, s az Ő kegyelmének soha nem szakad vége. Számomra ez a jelentés tűnik a leginkább összhangban állónak az igeszakasszal. Egyesek betoldják, hogy a „régóta”, vagy „örökké” az Úr útjain alapszik. Én azonban jobban szeretem a szavakat a szó szerint jelentésükben venni, mint mikor Dávid azt mondja, hogy az Úr haragja „csak pillanatig tart”

(Zsolt30:5), hogy könnyű kiengesztelni, és mindig könyörületes. A haragja ugyanis nem hirtelen lobbant fel, vagy nem dühöngött zabolátlanul, mint az emberek esetében, hanem az Úr változhatatlan a nagylelkűségének és a kegyességének vonatkozásában.

És megtartatunk, vagy *megtartattunk.*[1227] Még nem jutottunk el a próféta kijelentésének egészéhez, mert azt mondja, hogy a nép „megtartatott", noha fogságba vitték őket, s mintegy a sírba kerültek, és siratták nyomorúságukat. Ezen az alapon fordítom a múlt időt jövő idővel, mert ez inkább kívánság, vagy ima, semmint kijelentés. S a szentek sem dicsekednek azzal, hogy megszerezték az üdvösséget, hanem a nyomorúságukat siratván Isten örök kegyelmére bízzák magukat, következésképpen azt dicsérik, amit szeretnének, nem pedig azt, amit már megszereztek.

5. *És mi mindnyájan olyanok voltunk, mint a tisztátalan*. A hívők folytatják a panaszkodást, mert állapotukat siratják, mivel Isten látszólag nem törődik velük. A héber szerzők nem értenek egyet a בגד עדים (*beged gniddim*) szavak jelentését illetően.[1228] Mégis bizonyos, hogy valami aljas és méltatlan dolgot jelent, ami a szennyessége folytán bűzlik az emberek orrának. Itt azonban két dolgot kell észrevenni. Először, hogy a hívők megvallják bűneiket és jogos büntetést kapnak miattuk, másodszor, hogy mindazonáltal panaszkodnak a büntetés súlyossága miatt, amit nem azért tesznek, hogy Istent hibáztassák, hanem hogy könyörületre indítsák, pontosan úgy, ahogyan a vádlott próbálja enyhíteni a bíró szigorúságát, elé tárva a saját nyomorúságait és megpróbáltatásait. Egyes magyarázók erőszakot tesznek ezen az igeversen, azt állítván, hogy mikor a próféta a bűn szennyezéséről beszél, kivétel nélkül minden zsidót beleért, pedig maradt közöttük néhány, akik Isten őszinte imádói voltak. Ennek azonban nincs jó alapja, mert a próféta nem egyénekről beszél, hanem az egész testületről, amelyet miután minden ember lábbal taposott, s ki volt téve a legnagyobb megalázásnak, a mocskos ruhához hasonlít.

Vannak, akik gyakran idézik ezt az igeverset annak bizonyítására, hogy cselekedeteink oly messze vannak attól, hogy bármi érdem legyen bennük, hogy Isten szemében rothadtak és visszataszítóak. Ez azonban számomra úgy tűnik, nem áll összhangban a próféta mondanivalójával, aki nem az egész emberi fajról beszél, hanem azok panaszát írja le, akiket fogságba vittek, s megtapasztalták az Úr ellenük irányuló haragját, ezért elismerik, hogy az ő saját igazságuk olyan, mint a fertőzött ruha. Először a bűneik megvallására buzdítja őket, hogy elismerjék vétkességüket. Ezután azt mondja, hogy mindamellett bocsánatot kell kérniük Istentől, melynek megszerzési módja ez: miközben arról panaszkodunk, hogy nyomorultak és lesújtottak vagyunk, egyidejűleg azt is elismerjük, hogy joggal kapjuk a büntetést.

És elhervadánk, mint a falomb mindnyájan. Ez nagyon szép hasonlat, mely megmutatja: az emberek nagyon elhervadnak és megromlanak, mikor érzik, hogy Isten haragszik rájuk, amiképpen ezt bámulatosan leírja a Zsolt90:6, 103:16. Joggal hasonlít hát minket a falevelekhez, mert „álnokságaink, mint a szél, hordának el bennünket".

6. *S nem volt, a ki segítségül hívta volna nevedet*. Megerősíti a korábban elhangzottakat, mert arra buzdítja a hívőket, hogy noha Isten rájuk kiszabott büntetése szigorúnak tűnik, mégis higgyenek abban, hogy rászolgálnak erre a büntetésre. Szörnyűséges bűnöket említ, s mivel unalmas lenne ezeket mind részletesen végigvenni, magára a forrásra mutat rá, s azt mondja: az istentiszteletet hanyagolták el. A „segítségül" hívás" alatt az egész istentiszteletet érti, amint ezt megszokott dolog a Szentírásban. Az istentisztelet legfontosabb része ugyanis a „segítségül hívás", s a Belé vetett bizalmunkról való bizonyságtétel. Az

[1227] A Károli-fordításban kérdés szerepel: *megtartatunk-é? – a ford.*

[1228] „Vitringa és Gessenius szívvel-lélekkel a בגד עדים (*beged gniddim*) szó szerinti jelentése mellett áll ki. Egyesek az elszáradt lomb hasonlatot a bűnük leírása részének tekintik, mások a büntetésükre vonatkoztatják. Az első feltételezést az igeidők különbözősége támogatja, utóbbit a mondatok párhuzamossága. Valószínű azonban, hogy itt, mint az 1:4-ben is, a két dolog együtt fut a szerző elméjében, s nem merült fel aprólékos megkülönböztetés ebben a dologban." – *Alexander*.

imádkozást és a könyörgést kétségtelenül mindig gyakorolták, mivel azonban a szívük messzire távolodott, az összes színlelt ceremóniát értéktelennek tartja.

A ki felserkenne és beléd fogóznék. Itt világosabban megmagyarázza az előző mondatot annak kimondásával, hogy senki sem használja szorgalmasan elméjét, Isten keresésére, vagy nem törekszik arra, hanem mindenkit felemészt és elsorvaszt a saját tunyasága. Először azt mutatja meg: semmi sem kívánatosabb, mint tökéletesen csatlakozni Istenhez, mikor ugyanis elidegenedünk Tőle, minden dolgunk rosszra fordul. Természetünknél fogva közömbösek és lusták vagyunk, ezért sarkantyúzni kell minket. Látván, hogy a természetünknél fogva tunyaságba merülünk, oda kell figyelnünk a próféta tanácsára, nehogy a végletekig ostobává váljunk, mert Ő is elvet Minket, vagy megvetően elűz. A próféta leírja a nép nyomorúságos állapotát, melyben egyáltalában nem vágytak keresni az Istent, és semmiféle eszközzel nem szították fel a szívben a kegyességet.

Álnokságainkban minket megolvasztál. Megint arról panaszkodnak, hogy a csapás súlyossága elborította őket, és nincs könnyítés Istentől. Ézsaiás ezeket a dolgokat az egész nép nevében mondja, és azért imádkozik Istenhez, hogy ne engedje őket tovább sorvadozni ily hatalmas nyomorúságok közepette.

7. *Most pedig, Uram*. Miután elpanaszolták a nyomorúságaikat, melyek majdnem teljesen lesújtották őket, nyíltabban kérnek bocsánatot Istentől és enyhülést a megpróbáltatásaikra, s nagyobb bátorsággal könyörögnek Istennek, hogy még mindig ők az Ő gyermekei. Egyedül az örökbefogadás bátorítja fel őket arra, hogy jó reménységet tápláljanak, s ne szűnjenek meg továbbra is Atyjukra támaszkodni, noha a csapások terhe borítja őket. S ezt a sorrendet gondosan meg kell figyelnünk, mert ahhoz, hogy tényleg megalázkodjunk a szívünkben nekünk le kell győzetnünk el kell terülnünk, s majdnem tönkre kell mennünk. Mikor azonban megragad minket a kétségbeesés, a vigasztalás ama oltárárát kell megragadnunk, hogy „mivel tetszett Istennek a gyermekivé választani minket, nekünk Tőle kell várni az üdvösséget, még ha a dolgok a legrosszabbak is". Azaz, a kegyelmi szövetségre nézve állították az izraeliták, hogy ők Isten gyermekei, azért, hogy megtapasztalhassák atyai jóindulatát, s hogy ígérete ne váljon semmissé.

Mi sár vagyunk és Te a mi alkotónk. A hasonlat eszközével nagyítja fel Isten kegyelmét, s ismeri el, hogy megvetendő sárból formáltattak. Ők ugyanis nem önmagukban keresik a felsőbbrendűség alapját, hanem eredetükben ünneplik Isten kegyelmét, Aki úgy döntött, hogy a közönséges és szennyes sárból alkot Magának gyermekeket.

És kezed munkája vagyunk mi mindnyájan. Ugyanaz a jelentése ennek a második mondatnak, mint a megelőzőnek, melyben Istent Teremtőnek nevezik, a népét pedig az Ő keze munkájának, mert egyedül Istennek tulajdonítanak mindent, ami ők maguk, és mindent, amijük csak van. Ez az igazi hála, mert amíg az emberek a legcsekélyebb igényt támasztják bármire, mint a sajátjukra, addig Isten meg van fosztva a jogaitól. Ézsaiás nem az emberek szokásos teremtéséről beszél, hanem az újjászületésről, aminek alapján konkrétan nevezik a hívőket „Isten munkájának", amint gyakran kijelentettük más igeversek magyarázatánál. Itt elismerik Isten jóságának figyelemre méltó cselekedetét, mellyel népének választotta őket, s oly sok és hatalmas jótéteményt adományozott nekik.

8. *Oh ne haragudjál Uram felettébb*.[1229] A nép azért imádkozik, hogy a büntetés súlyossága és Isten haragjának a hevessége csillapodjanak. Nem azt jelenti ez, hogy Isten mértéktelen, hanem hogy teljességgel tönkre fognak menni, ha az igazság végső szigorúságával fog bánni velük. Ezért kérik a büntetés enyhítését, amint Jeremiás is mondja: „Fenyíts meg engem, Uram, de mértékkel" (Jer10:24), mert a mérték és a harag között állít

[1229] „'Ne haragudj Uram a végletekig'. A עד מאד (*gnad meod*), *nagyon bosszús* nem adja vissza az eredeti kifejezés formáját, melyben egy elöljárószó és egy főnév van. Ezt hűségesen közvetíti Lowth változata (a végtelenségig), sőt még jobb Hendersoné (a mértéktelenségig), bár az utóbbi megkérdőjelezhető, mert az igazságtalanság, vagy erkölcsi rossz gondolatát közvetíti, amit a fenti változat elkerül." — *Alexander.*

ellentétet. Amiképpen másutt is mondja, hogy Isten „emberi veszszővel és emberek fiainak büntetésével” büntet (2Sám7:14), mivel nem engedi szabadjára keze erejét, hogy megbüntessen, nehogy végleg megsemmisüljünk.

És ne mindörökké emlékezzél meg álnokságinkról. Figyelmet érdemel, hogy nem abszolút vonakodnak Isten büntetésétől, vagy nem azért imádkoznak, hogy teljesen mentesüljenek attól, hanem engedik magukat helyesbíteni, mondhatni nem ájulnak el a csapások alatt. S ez az oka, amiért az álnokságaikról való megemlékezést szeretnék eltörölni, mert ha Isten nem bocsát meg nekik kegyesen, vége-hossza nem lesz a büntetéseknek.

Mindnyájan a Te néped vagyunk. A próféta azt ismétli, amit nemrég mondott: Isten kiválasztotta Ábrahám családját. A bűnbocsánat reménységének legjobb alapja ugyanis azt volt, hogy Isten, Aki hű az ígéreteihez, nem vetheti el azokat, akiket egyszer kiválasztott. A *mindnyájan* szó használatával nem az egyes személyekről beszél, amint már mondottam, hanem az egyház egész testületét beleérti. Bár a nagyobb részük bűnös lázadással visszavonult, mégis igaz volt, hogy a zsidók Isten saját népét alkották, s ezt az imát nem válogatás nélkül mindenkiért mondta, hanem csak Isten ama gyermekeiért, akik még mindig megmaradtak.[1230] A nép nem a saját érdemeit bizonygatja Isten előtt, hanem odaszánják magukat az ingyenes kegyelmi szövetségnek, amellyel örökbe lettek fogadva. Ez a hívők biztos és egyetlen menedéke, az orvosság minden gonoszságra, s ez az oka annak, amiért Mózes és a többi próféta oly sokszor ismételgetik (2Móz32:13).

9. *Szentségednek városai*. Az egyház ismét felsorolja nyomorúságait, hogy könyörületre indítsa Istent és bocsánatot nyerjen. Azt mondja, a városok „pusztasággá” lettek, s a felerősítés kedvéért hozzáteszi: „Sion pusztává lőn”. Ez volt ugyanis a királyi rezidencia, ahol Isten akarta, hogy az emberek segítségül hívják. Megemlíti Jeruzsálemet is, melyben a Sion hegye állt, mert szégyenteljesnek tűnt, hogy a várost, melyet Isten Magának szentelt, az ellenségek lerombolják és megsemmisítsék. A „szentség városainak” nevezi ezeket, mert ahogyan az Úr a népet megszentelte, úgy azt is akarta, hogy a városok, sőt az egész ország is Neki legyen szentelve. Látván tehát, hogy a városok Istennek voltak szentelve, ezeket joggal nevezték a „szentség városainak”, mert bennük Isten uralkodott, s az emberek Őt hívták segítségül. Ugyanúgy ma is megadhatjuk „az Isten szentségének városa” elnevezést azoknak, melyek félreteszik a babonákat, s őszinte és helyes módon tisztelik Őt.

10. *Szentségünk és ékességünk házát*. Más értelemben nevezi a „nép szentélyének”, mint „Isten szentélyének”, mert az Isten és a nép közötti szent egység bizonyítékaként gyakran nevezik „Isten szent házának”, mert megfelel az Ő szentségének. Most azonban, passzív értelemben, a hívők nevezik „szentélyüknek”, mivel tőle kell várniuk a megszentelésüket.

Ezt még világosabban megerősítik a „szentségünk és ékességünk” szavak. Elismerik, hogy semmijük sincs, amiben dicsekedhetnének, a templom kivételével, melyben Isten akarja, hogy bámulják és imádják. Mégis látjuk, hogy ez a dicsekvés sokszor volt alaptalan, s emiatt feddte meg Jeremiás is: „Ne bízzatok hazug beszédekben, mondván: Az Úr temploma, az Úr temploma, az Úr temploma ez!” (Jer7:4).

Miközben azonban azok dicsekvése alaptalan volt, akik büszkék és pökhendiek voltak az üres titulusok miatt, mégis igaz, és jól megalapozott volt azoké, akik szívükkel átölelték az Úr rendelkezéseit, s az Ő Ígéjének bizonyságára támaszkodva tudták, hogy az Ő árnyékában élnek, Aki állandó lakozást vett közöttük. A templom ugyanis az Úr parancsára épült, így a zsidók joggal dicsekedhettek azzal, hogy Isten a védelmezője az ő üdvösségüknek.

Hol téged atyáink dicsértenek. Mivel az istentiszteletet abban az időben megrontották és meghamisították, s majdnem mindenki belemerült a babonába és az istentelenségbe, ezért említi nem a jelent, hanem egy korábbi időszakot. Mintha azt mondta volna: „Noha nem adtunk Neked olyan tiszteletet, amilyet adnunk kellett volna, mégis ez a templom az,

[1230] “Mais seulement pour la petite troupe des fideles.” “Hanem csak a hívők kicsiny társaságáért.”

amelyben atyáink tisztán imádtak Téged. Vajon megengeded, hogy megszentségtelenítsék és megsemmisítsék? Vajon ettől a kegyetlenségtől nem riadsz vissza, hiszen a Te neved imádatához kapcsolódik?" Itt a zsidók semmit sem mondanak a saját életükről, s nem hozakodnak elő mentségekkel, vagy inkább bűnvallással, hanem az imádatukat kínálják Istennek, hogy emlékezzen meg a szövetségéről, s ne engedje meghiúsulni az ígéreteit. Ezt a példát kell utánozni minden hívőnek. A „dicséret" hálaadást jelent, mintha ezt mondta volna: „Ebben a templomnak, melynek gyászos romjai siránkozásra indítanak minden hívőt és könnyeket csalnak a szemükbe, egykor Isten dicséretei zengtek, mikor kedvesen és gyengéden bánt az Ő népével".[1231]

11. *Hát megtartóztatod-é magad mind e mellett is, Uram?* A nép azzal a biztos reménységgel erősíti meg magát, hogy Isten nem fogja megengedni a dicsősége lábbal taprását, még ha az emberek számtalan vétekkel provokálják is Őt. Ez semmiféle vigaszt nem ad a képmutatóknak, hanem csak azokra vonatkozik, akiket Isten kegyelmének igazi érzése indít meg. Az efféle személyek hiszik, és teljesen meg vannak róla győződve, még ha a halál fenyegeti is őket, hogy Isten mindazonáltal ügyel a saját dicsőségére, és végül kegyelmes lesz a maradékhoz, hogy ne pusztuljon el a mag.

Gyötörsz minket felettébb?[1232] Megmutatja lehetetlenség, hogy Isten ne emlékezne a könyörületére, mert „ő magát meg nem tagadhatja" (2Tim2:13). Üdvösségünk azonban össze van kapcsolva az Ő dicsőségével. Ezt gondosan meg kell figyelnünk, mert miután beszélt Isten dicsőségéről, hozzáteszi: „nem gyötörsz minket felettébb". Az Úr tehát visszafogja a büntetéseit, mert az Ő dicsősége, amit nem hagyhat figyelmen kívül, mélyen benne foglaltatik a mi megszabadításunkban a haláltól. Folyamodjunk tehát ehhez az imához, valahányszor csak ellenségeink megtámadnak, de ne a képmutatók módjára (aki gőgösen dicsekednek Isten dicsőségével, amiről pedig semmi tapasztalatuk sincs), hanem megtéréssel és hittel, hogy ténylegesen megszerezhessük annak a dicsőségnek a gyümölcsét.

[1231] „Még nagyobb nyomást gyakorolnak Rá, és olyan érvet használnak, amely a legvalószínűbben hat Rá. A templom, ahol a mi kegyes atyáink dicsértek téged, a gyönyörű szentély, melyben a Te tiszteleted lakozott, tűzben égett meg, a drága anyagokból, amikből felépült, nem maradt más, csak törmelék és por." — *White.*

[1232] „Azaz: képes vagy tartózkodni ennyi megindító érv dacára is? Lehetséges, hogy képes lennél szemlélni a gyermekeidet láncokban, a városodat romokban, templomodat kőhalomként, s ne indulnál könyörületre, és ne vetnél véget hatalmas szenvedéseinknek?" — *White.*

65. fejezet

1. Megkeresni hagytam magamat azoktól, a kik nem is kérdeztenek; megtaláltattam magamat azokkal, a kik nem is kerestenek. Ezt mondám: Ímhol vagyok, ímhol vagyok, a népnek, a mely nem nevemről neveztetett.

2. Kiterjesztém kezeimet egész napon a pártos nép után, a mely nem jó úton járt gondolatainak nyomán;

3. A nép után, mely ingerel engem szemtől szembe, szünetlenül, kertekben áldozik, és téglákon szerez jóillatot,

4. Mely a sírokhoz ül, és a barlangokban hál, a disznóhúst eszi, és fertelmes leves van tálaiban,

5. Mely ezt mondja: Maradj otthon, ne jőjj hozzám, mert szent vagyok néked; e nép füst az orromban és szüntelen égő tűz.

6. Ímé, feliratott előttem: nem hallgatok, csak ha előbb megfizetek, megfizetek keblökben:

7. Vétkeitekért és atyáitok vétkeiért mind együtt, szól az Úr, a kik hegyeken tettek jóillatot és halmokon csúfoltak engemet meg, és visszamérem először jutalmokat keblökre.

8. Így szól az Úr: Mint a mikor mustot lelnek a fürtben, ezt mondják: ne veszesd el, mert áldás van benne, ekként cselekszem szolgáimért, és nem vesztek mindent el!

9. És nevelek Jákóbból magot, és Júdából, a ki hegyeimnek örököse legyen, és bírják azt választottaim, és szolgáim lakjanak ott!

10. És lesz Sáron nyájak legelőjévé, és Ákhor völgye barmok fekvőhelyévé népem számára, a mely engem keresett.

11. Ti pedig, a kik az Urat elhagyátok, a kik szent hegyemről elfeledkezétek, ti, kik Gádnak asztalt készítetek, és Meninek italáldozatot töltötök,

12. Titeket én a kard alá számlállak, és mindnyájan leborultok megöletésre: mert hívtalak és nem feleltetek, szóltam és nem hallottátok: a gonoszt cselekedtétek szemeim előtt, és a mit nem szerettem, azt választottátok.

13. Azért így szól az Úr Isten: Ímé, szolgáim esznek, ti pedig éheztek, ímé, szolgáim isznak, ti pedig szomjúhoztok, ímé, szolgáim örvendnek, de ti megszégyenültök!

14. Ímé, szolgáim vígadnak szívök boldogságában, és ti kiáltani fogtok szívetek fájdalmában, és megtört lélekkel jajgatni fogtok;

15. És átok gyanánt hagyjátok itt neveteket az én választottaimnak, és megöl titeket az Úr Isten, és szolgáit más névvel nevezi,

16. Hogy a ki magát áldja e földön, áldja magát az igaz Istenben, és a ki esküszik e földön, esküdjék az igaz Istenre, mert elfeledvék a régi nyomorúságok, és mert elrejtvék szemeim elől.

17. Mert ímé, új egeket és új földet teremtek, és a régiek ingyen sem emlittetnek, még csak észbe sem jutnak;

18. Hanem örüljetek és örvendjetek azoknak mindörökké, a melyeket én teremtek; mert ímé, Jeruzsálemet vígassággá teremtem, és az ő népét örömmé.

19. És vígadok Jeruzsálem fölött, és örvendek népem fölött, és nem hallatik többé abban siralomnak és kiáltásnak szava!

20. Nem lesz ott többé csupán néhány napot ért gyermek, sem vén ember, a ki napjait be nem töltötte volna, mert az ifjú száz esztendős korában hal meg és a bűnös száz esztendős korában átkoztatik meg.

21. Házakat építnek és bennök lakoznak, és szőlőket plántálnak és eszik azok gyümölcsét.

22. Nem úgy építnek, hogy más lakjék benne; nem úgy plántálnak, hogy más egye a gyümölcsöt, mert mint a fáké, oly hosszú lesz népem élete, és kezeik munkáját elhasználják választottaim.

23. Nem fáradnak hiába, nem nemzenek a korai halálnak, mivel az Úr áldottainak magva ők, és ivadékaik velök megmaradnak.

24. És mielőtt kiáltanának, én felelek, ők még beszélnek, és én már meghallgattam.

25. A farkas és bárány együtt legelnek, az oroszlán, mint az ökör, szalmát eszik, és a kígyónak por lesz az ő kenyere. Nem ártanak és nem pusztítnak sehol szentségemnek hegyén; így szól az Úr.

1. *Kijelentettem magam.*[1233] A próféta most más tanításra tér át, mert azt mutatja meg, hogy Istennek jó oka volt elutasítani és elvetni a zsidókat. Azért történt ez, mert semmit sem használtak nekik sem a figyelmeztetések, sem a fenyegetések, nem térítették őket vissza a helyes útra. Ám hogy ne gondolhassák, hogy ezen az alapon az Úr szövetsége hatályát vesztette, hozzáteszi: lesz másik népe, mely korábban nem volt nép, s ahol korábban nem ismerték Őt, ott az Ő nevét jól fogják ismerni és nagyon fogják ünnepelni. A zsidók szörnyűségesnek látták, és teljességgel összeegyeztethetetlennek tartották az Úrnak az Ábrahámmal kötött szövetséggel (1Móz17:7), ha ez a jótétemény kiterjed másokra is Ábrahám utódain kívül. A próféta azonban meg akarta fosztani őket a bolond magabiztosságtól, amiért azt képzelték, hogy Isten Ábrahám utódaihoz van kötve. Az Úr ugyanis csak abszolút feltételekkel kötötte Önmagát hozzájuk, s ha ezt megszegték, szövetségszegőkként és árulókként megfosztattak, minden a szövetség által nyújtott előnytől. S az ígéret sem egyedül Ábrahámnak és leszármazottainak adatott, hanem mindenkinek, aki belevésetik az ő családjába. Kényelmesebb lesz azonban a második verssel kezdeni, melyben az elutasítás okát magyarázza meg, így jobban megértjük a próféta célját.[1234]

2. *Kiterjesztém kezeimet*. Vádolja a zsidókat és panaszkodik hálátlanságukról és lázadásukról, s ezen a módon bizonyítja, hogy nincs okuk azt mondani: az Úr rosszat tesz velük, mikor a kegyelmét másokra ruházza. A zsidók gőgösen és arcátlanul viselkedtek Istennel szemben, mintha a saját érdemeik miatt választattak volna ki. Hálátlanságuk és pimaszságuk miatt veti el őket az Úr, s panaszolja: céltalanul „terjesztette ki a kezét", hogy Magához vonzza és visszatérítse őket a helyes útra.

A „kezek kiterjesztése" alatt a naponkénti hívogatást érti. Különféle módokon „terjeszti ki a kezét" az Úr felénk, mert vagy hatékonyan hívogat, vagy az Íge által. Soha nem szól hozzánk anélkül, hogy egyúttal a kezét is „ki ne terjesztené" felénk azért, hogy Magához kössön, vagy éreztesse velünk: Ő közel van hozzánk. Még magához is ölel és egy atya aggódását mutatja, ezért ha nem engedelmeskedünk a hívásának, azt teljes mértékben a mi hibánknak kell tulajdonítani. Ennek a bűnnek a szörnyűségét hatalmasan fokozza a hosszú folytatólagossága, mikor a korok hosszú egymásutániságán át Isten az egyik prófétát a másik után küldte, sőt, amint máshol mondja, már korán reggel felkelt és egész estig folytatta ugyanazt a gondoskodást (Jer7:13, 11:7, 35:4).

A pártos nép után. Először „pártosnak", vagy engedetlennek nevezi őket, de rögtön utána kijelenti ennek a lázadásnak a természetét is: *a nép a saját gondolatai után járt*. Semmi sem visszataszítóbb Isten számára, mint mikor az emberek αυθαδεις, „önfejűek" (vakmerők, 2Pt2:10), azaz odaszánják magukat a saját hajlamaiknak. Isten ugyanis azt parancsolja

[1233] A Károli-fordítás szerint: *Megkeresni hagytam magamat azoktól, a kik nem is kérdeztenek; megtaláltattam magamat azokkal, a kik nem is kerestenek – a ford.*

[1234] Az első vers magyarázatának második része a második vers magyarázata után folytatódik – *a ford.*

nekünk, hogy adjuk fel a saját értékítéletünket, hogy képesek legyünk befogadni az igazi tanítást. Az Úr tehát arról tesz bizonyságot, hogy nem miatta történt, mikor visszafogta és a továbbiakban már nem gyakorolta feléjük a szokásos kegyességét, hanem ők idegenedtek el Tőle a saját őrültségük következtében, mert inkább a saját hajlamaiknak megfelelő életvitel mellett döntöttek, semmint hogy Istent követték volna, mint a vezetőjüket.

Rámutatván ennek az elvetésnek az okára, most rá kell térnünk a pogányok elhívására, akik a zsidók helyére léptek, mert kétségtelenül ez az első vers témája. Az Úr réges-rég előre megmondta ezt Mózes által, úgyhogy nem kellett volna azt gondolniuk, hogy bármi új van ebben a próféciában. „Azzal ingereltek ők, a mi nem isten; hiábavalóságaikkal bosszantottak engem; én pedig azzal ingerlem őket, a mi nem népem: bolond nemzettel bosszantom őket" (5Móz32:21). Végül a próféta ugyanazzal fenyeget, amit később Krisztus is mondott, mikor az a megvakítás már küszöbön állt: „Annakokáért mondom néktek, hogy elvétetik tőletek az Istennek országa, és oly népnek adatik, a mely megtermi annak gyümölcsét" (Mt21:43).

1. *Azoktól, a kik nem is kérdeztenek.*[1235] Mikor azt mondja, hogy Isten azoknak jelentette ki Magát, akik „nem kérdezték", ezzel megmutatja, hogy a pogányoknak Isten kegyelme ment elébe, s nem volt semmi érdemük, vagy kiválóságuk, ami Istent arra indította volna, hogy kegyelmet adjon nekik. Ez nyilvánvalóan összhangban van az idézett igeszakasszal, melyben Mózes „bolond nemzetnek" nevezi őket (5Móz32:21). Azaz, egyetemes embertípussal írja le azt, milyen az emberek természete, mielőtt az Úr a kegyelmével elébük nem megy, mert ők se nem hívják segítségül az Úr nevét, se nem keresik Őt, sőt még gondolni sem gondolnak Rá. S ezt az igeverset gondosan meg kell figyelnünk az elhívásunk bizonyosságának megállapítása végett, ami tekinthető a menny kapuját megnyitó kulcsnak. Ennek eszközével adatik ugyanis békesség és nyugalom a lelkiismeretünknek, ami mindig is kételkedne és bizonytalankodna, ha nem efféle bizonyosságokra támaszkodna. Látjuk tehát, hogy nem véletlenül, vagy hirtelen kaptunk elhívást Istentől és számíttatunk az Ő népéhez, mert már réges-rég előre megmondatott sok igeversben. Pál ebből az igeversből érvel hevesen a pogányok elhívása mellett, s mondja, hogy Ézsaiás bátran kiáltja és állítja: a pogányokat Isten hívta el, mert világosabban és hangosabban szólt, mint amit a saját korának körülményei megköveteltek volna. Látjuk tehát, hogy Isten örökkévaló céljából hívattunk el már jóval azelőtt, hogy maga az esemény bekövetkezett volna.

Ímhol vagyok, ímhol vagyok. Kétszer ismételvén a szavakat még jobban megerősíti: Isten olyan baráti módon jelentette ki Magát az idegen és pogány nemzeteknek, hogy ők nem kételkednek abban, hogy közöttük lakozik. S valóban, ezt a hirtelen változást meg kellett erősíteni, mivel nehéz volt elhinni, jóllehet magával az újdonsággal akarta a próféta felmagasztalni Isten váratlan kegyelmét. Az igeszakasz jelentése ekképpen foglalható össze: „Mikor az Úr a pogányoknak fogja majd Magát ajánlani, ők pedig majd csatlakoznak Ábrahám szent családjához, akkor a világban lesz valamiféle egyház, miután a zsidók elűzettek". Látjuk, hogy amit itt a próféta megprófétált, azt az evangélium beteljesítette, mert az Úr ténylegesen az evangéliummal jelentette ki és kínálta fel Magát a pogány nemzeteknek. Valahányszor tehát az evangélium hangja felcsendült a füleinkben, vagy mikor elismételjük az Úr Ígéjét, tudjuk meg, hogy az Úr jelen van, és kínálja Magát, hogy közelebbről megismerhessük, s bátran segítségül hívhassunk, szilárd meggyőződéssel.

3. *A nép után, mely ingerel engem*. Itt bővebben írja le és szemlélteti, milyen vonatkozásokban voltak a zsidók lázadók Istennel szemben. Azért, mert elhagyták Isten parancsolatait, s különböző babonákkal szennyezték be magukat. Nemrég mondta (Ézs63:17), hogy a zsidók azért idegenedtek el Istentől, mert a saját koholmányiak után jártak. Most pedig megmutatja ennek a szabadosságnak a gyümölcsét: szabadjára engedvén gondolataikat felforgatták a tiszta Istentiszteletet. S kétségtelenül az minden babonának az alapja, hogy az emberek a koholmányaiknak örvendve inkább a saját maguk szemében akarnak bölcsek lenni,

[1235] Kálvin, jobbnak látván a második verssel kezdeni, most visszatér az első vers magyarázatára – *a szerk.*

semhogy megtartanák érzékeiket az Isten iránti engedelmességben. Hiába hozakodnak elő az emberek az áhítatukkal, ahogyan nevezik, meg a jó szándékaikkal, amit Isten olyan utálattal és megvetéssel kezel, hogy akik ezeket követik, a szövetségszegés és a hűségtől való elszakadás bűnében vétkesek, mert semmi sincs, amit saját magunktól kellene felvállalni, hanem Istennel kell engedelmeskednünk, mikor megparancsol valamit. Egyszóval, a törvényes istentisztelet kezdete és tökéletessége a készség az engedelmességre.

Az „ingerel" szóval a nép pimaszságát írja le, akik mondhatni szándékosan ingerlik Istent, s nem tisztelik annyira az Ő fenségét, hogy alávetnék magukat a tekintélyének. S a *szemtől szembe* hozzátételével fokozza a leírást, mert mondhatjuk, hogy Isten jelen van és szemlélik azok, akiket Ígéjével figyelmeztet. Ezért annál szörnyűségesebben vétkeznek és nagyobb pimaszságban és lázadásban vétkesek, mint azok, akik soha nem hallották az Ígét.

Kertekben áldozik, és téglákon szerez jóillatot. Megemlíti a „kerteket", melyeket a bálványaiknak szenteltek, s azt mondja, azzal ingerelték Őt. Egyesek úgy gondolják, hogy „téglákat" megvetően említi, s közvetve azzal az oltárral állítja szembe, amellyel kapcsolatosan Isten azt akarta: kizárólag azon áldozzanak. Ennek megfelelően azt gondolják, hogy itt azokat a tetőket említi, melyeken a babonás emberek áldozni szoktak, mert ezek készültek „téglákból". Én azonban azt hiszem, hogy egyszerűen csak azokról az oltárokról beszél, melyeket a bálványaiknak építettek, mert bár nem voltak híján annak a hihető kifogásnak, hogy csak az Isten által elrendelt oltár formáját akarták utánozni, Isten mégis utálta, mert ellentétes volt az Ő Ígéjével.

4. *Akik sírokban laknak*.[1236] Más babonafajtákat sorol fel, s noha a rövidsége miatt a leírás kissé homályos, más igeversekből mégis könnyedén megismerhetjük ezek természetét. Mert ahogyan a halottidézést általánosan űzték a pogány nemzetek, úgy tanácskoztak a zsidók is démonokkal „a sírokban és a puszta helyeken" ahelyett, hogy egyedül Istennel tanácskoztak volna, amint meg kellett volna tenniük. Mivel a halottaktól vártak válaszokat, örömüket lelték abban, ha a démonok becsapták őket.[1237] S hogy mennyire komolyan megtiltotta ezt az Úr, az kiderül az 5Móz18:10-11-ből, és más igeversekből. Valami hasonlót mi is láttunk ennek a könyvnek más részében (Ézs8:19). Általánosságban itt arra tanít az Íge, hogy Isten nem követelt többet, mint az engedelmességet, amit többre tart, mint az állatok levágását és az áldozatokat (1Sám15:22).

A disznóhúst eszi. Korábban arról panaszkodott, hogy az istentiszteletet furcsa koholmányokkal szennyezték be, most hozzáteszi: félretettek minden megkülönböztetést, így nem tettek különbséget a tiszta és a tisztátalan között sem, hoz egy konkrét példát is, miszerint nem tartózkodtak a disznóhústól. Gondolhatnánk, hogy ez kis dolog csupán. Egyáltalában nem, nekünk ugyanis nem a saját véleményünkre, hanem a Törvényhozóéra alapozva kell megítélnünk, mennyire szörnyűséges bűn ez, és semmit amit az Úr megtiltott, nem szabad apróságnak tekinteni (3Móz11:7, 5Móz14:8). Ez a hit külsődleges gyakorlására vonatkozik, mellyel a zsidók kötelesek voltak kimutatni, mily nagyon különböznek a pogányok beszennyeződésétől. Attól a szabálytól tehát, amit az Úr megparancsol, egy hajszálnyit sem szabad eltérünk.[1238]

5. *Maradj otthon*.[1239] Megmutatja a zsidók szélsőséges istentelenségét, akik makacsul és lázadó módon szembeszegültek Isten imádóival és elutasították, hogy meghallgassanak

---

[1236] A Károli-fordítás szerint: *Mely a sírokhoz ül – a ford*.

[1237] "Des esprits malins." "A gonosz lelkek."

[1238] "Non pas mesmes de l'espesseur d'une ongle." "Egy körömvastagságnyit sem."

[1239] „A szó szerinti fordítás: 'Közeledj magadhoz', s mivel ez magában foglalja az eltávolodást a beszélőtől, a lényegi jelentését helyesen, bár az eredetitől nagyon eltérően fejezik ki mind Septaguinta (πορρω απ εμου), mind a Vulgata (Recede a me). A közönséges angol változat (maradj magadnál) és Henderson továbbfejlesztése (tartózkodj magadnál) mindketten az eredetiben nem szereplő elképzelést közvetítetnek, nevezetesen, hogy 'maradj egyedül', miközben a héber kifejezés csak a beszélőtől való távolmaradás cselekedetét hivatott kifejezni, amire Lowth megtalálta a sajátos 'Maradj magadnak' megfelelőt." – *Alexander*.

bármiféle figyelmeztetést. Van valamennyi remény a megtérésre, amíg hallgatunk a figyelmeztetésekre és feddésekre, ha azonban ezeket elutasítjuk, esetünk kétségtelenül reménytelen.

Noha a szavak némileg homályosak, jelentésük megfelel annak, hogy a képmutatók gőgösen és hevesen elutasítják a hűséges tanácsadókat, mivel vagy hamis állításokat tesznek a szentségről, vagy a büszkeség miatt nem szenvedhetik el a feddéseket. A képmutatás ugyanis sohasem mentes a dölyfös megvetéstől és fennhéjázástól. Ne csodálkozzunk tehát, ha azok, akik meg vannak fertőzve ezzel a bűnnel, pimasz nagyravágyással felfuvalkodottak, s erényeikkel és szentségükkel dicsekednek, valamint mindenki másnál többre értékelik magukat. A Sátán ugyanis megvakította őket hogy üres és kérkedő módon dicsekedjenek, amit ők áhítatnak neveznek, és vessék meg Isten Ígéjét. Az igemagyarázók úgy vélik, ez általános kijelentés, mely a zsidókat feddi meg, amiért nem engedelmeskedtek a prófétáknak. Számomra azonban úgy tűnik, hogy nekünk azt a körülményt is figyelembe kell vennünk, aminek nem tulajdonítanak kellő súlyt. Nevezetesen, hogy ez a vers szoros és közvetlen kapcsolatban áll az előző versekkel, s a zsidók éles megfeddését tartalmazza, de nemcsak azért, mert elszakadtak az igaz istentisztelettől, hanem azért is, mert makacsul követték a saját koholmányaikat, s megvetéssel fordultak mindenki felé, aki nem hízelgett nekik. A „maradj otthon” kifejezés ugyanis nem mást jelent, mint „El veled!”, mintha azt jelentették volna ki, hogy semmi közük az igaz tanítókhoz.[1240]

6. *Ímé, feliratott előttem*. A bírók közismert szokására céloz, akik írásos formában tartják maguk előtt a vizsgálatok folyamatait minden ügyben, együtt a tanúvallomásokkal, határozatokkal és minden effélével azért, hogy mikor szükségessé válik ezek felhasználása, a vádlott bűnössége könnyen bizonyítható legyen. Mi ugyanis azokat a dolgokat írjuk le, amiket az utókorra szándékozunk hagyni. Az Úr tehát arról tesz bizonyságot, hogy ezek a dolgok soha nem fognak elhalványodni, mert leírattak, s bár egy ideig csendben átlép felettük, a gonoszok mégsem ússzák meg büntetés nélkül, hanem végül megérzik: Ő igazságos bíró.

Ebből meg kell tanulnunk, hogy nem szabad visszaélnünk az Úr türelmével, mert hosszan tűr minket, s nem nyújtja ki azonnal a kezét, hogy megbüntessen. Minden vétkünk ugyanis fel van írva előtte, amelyekért végül majd le kell szenvednünk a büntetést, ha nem térünk meg.[1241] Igaz ugyan, hogy az Úrnak nincs szüksége írásra, mint az emlékezet segítőjére. Ezt a kifejezésformát azért használja, hogy ne gondoljuk: Ő bármit is elfelejtett, mikor késlekedik az ítélet végrehajtásával. Jeremiás még konkrétabban is mondja: „A Júda vétke vas tollal, gyémánt hegygyel van felírva” (Jer17:1).

A *megfizetek keblökben* kifejezés gyakorta használatos a Szentírásban, mert az emberek vagy azt hiszik, hogy bűneik el vannak rejtve, vagy hogy majd nem kell értük számot adniuk. Zabolátlan vágyaktól hajtva, vagy másokra hárítva a szégyent azonban messze űzik maguktól a félelmet (Zsolt79:12, Jer32:18). Ezen az alapon fenyeget az Úr azzal, hogy *megfizet keblökben*, hogy fontolóra vegyék: ki az a Bíró, Akivel dolguk van.

7. *Vétkeitekért és atyáitok vétkeiért mind együtt*. Ézsaiás részletesen kifejti, amit az előző fejezetben röviden magyarázott meg. Megmutatja ugyanis, hogy a zsidók nem most először vétkesek ebben a hitszegésben, hanem ott vannak atyáik régi példái, akiknek a lábnyomait követik. Hasonlóképpen panaszkodott az Úr korábban arról, hogy hosszasan tűrte azt a népet, míg végül beléjük fáradt. A sértés fokozott szörnyűségét írja tehát le annak kimondásával, hogy a zsidók atyjuk példáját követik, mintha ezt mondta volna: „Nagyon rossz varjúk nagyon rossz tojásai”. Minél gyakrabban és minél komolyabban intetnek meg az emberek, annál inkább el kell őket ítélni a makacsságukért, ha nem térnek meg. Azaz, a próféta megmutatja, hogy figyelmen kívül hagyták a figyelmeztetéseket és a fenyegetéseket,

[1240] “Avec ceux qui leur remonstrent choses pour leur salut.” “Azokhoz, akiknek komoly figyelmeztetései az ő üdvösségükre voltak.”
[1241] “Si nous ne changeons de vie.” “Ha nem változtatjuk meg az életünket.”

és hosszú éveken át kitartottak aljasságukban és istentelenségükben. Így nem hozhatnak fel többé semmiféle mentséget, vagy kifogást, hanem épp ellenkezőleg, tudhatják, hogy súlyos büntetésre szolgáltak rá.

Ebből látjuk, hogy az atyáktól származó romlás semmiképpen sem lehet mentség a gyermekek számára (amiképpen a tudatlanok feltételezik, akik gyakorta használják ezt a pajzsot), hanem épp ellenkezőleg, még komolyabb ítéletet vonnak miatta magukra. Hozzáteszi: יחדו (*yachdav*), *mind együtt*. Mintha az Úr azt mondta volna, hogy összegyűjti és mintegy csomóba köti az atyák és a fiak vétkeit, hogy végül mindet megbüntethesse. Nem hogy „a fiú viselje az apa vétkét" (v. ö. Ezék18:20), és szenvedje el a büntetést, amire az atya szolgált rá, hanem mivel folytatják atyáik bűneit, ugyannak az ítéletnek kell rájuk is vonatkoznia és elítélnie őket, mivel makacsságuk azt mutatja meg, hogy betegségük gyógyíthatatlan.

A kik hegyeken tettek jóillatot. Vet egy pillantást egy másfajta bűnre, mely alatt egy szóképpel, melyben a rész szerepel az egész helyett, leírja a többi bűneiket is, mert ezalatt az egész lázadást érti, mellyel az emberek eltávolodtak az igazi istentisztelettől, és furcsa isteneknek szánták és adták oda magukat. Ez a vétkek legvégső határa, mert mikor az istenfélelem elvétetett, semmi szilárd, vagy egészséges nem marad bennünk. A próféta tehát minden gonoszság forrására mutat rá, amit nagyon szorgalmasan kell tanulmányoznunk, mert az emberek nagyon elégedettek önmagukkal, és azt hiszik, hogy nagy dicséretet érdemelnek, mikor a saját fantáziájuk alapján tisztelik az Istent, és nem értik, hogy semmi sem visszataszítóbb Isten számára, mint az emberi koholmányokból származó állítólagos istentisztelet. Kétség sem fér hozzá, hogy a nép Isten számára akart elfogadhatóvá válni, mikor „a hegyeken tettek jóillatot", de nem a saját elméjük céljából, vagy ahogyan nevezik, a szándékaikból kiindulva kell megítélnünk a cselekedeteiket. Minden emberrel szemben az Úr hangjára kell hallgatnunk, Aki arról tesz bizonyságot, hogy nagyon fel van háborodva. Ezért ne próbáljuk magunkat védeni a szándékaink melletti kiállással, mert azzal csak kétszeresen bűnössé tesszük magunkat Isten előtt.

És visszamérem régi cselekedeteiket.[1242] A ראשנה (*rishonah*) szót különféleképpen lehet magyarázni. Jelentheti azt, hogy „visszamérem a régi", vagy „legelső", vagy „korábbi", vagy „kezdeti" (cselekedeteiket). Nekünk azonban figyelembe kell vennünk az igevers kapcsolódását, amiből a próféta szavainak jelentése világosan meg fog mutatkozni. Korábban szólt néhány szót az atyák cselekedeteiről, s kétségtelenül nevetségessé tette azokat, akik ezekből védőfalat építettek. Gyenge és haszontalan védekezés ez, és valóban felesleges Isten előtt védelmezni az atyák cselekedeteit, azaz a hosszan folytatódó romlásukat, mert ezen a módon csak súlyosabb ítélet alá fogunk esni. Azonban mégis oly sok ember van megfertőzve ezzel a kifogással, hogy úgy vélik, semmiféle ellenvetést sem lehet velük szemben megfogalmazni, s elvetik, hogy bármi mást meghallgassanak.[1243] A régiség (régi mivolt) valóban nagyon tiszteletre méltó, de senkinek sem szabad azt oly nagyra értékelni, hogy az a legcsekélyebb mértékben is elhomályosítsa Isten tiszteletét. Ez figyelemre méltó igeszakasz azok számára, akik hosszú éveken át fenntartják a babonát, mintha a régen fennálló hibát törvénynek kellene tekintenünk.

8. *Így szól az Úr*. Itt a próféta az előző kijelentést lágyítja, mert másként nagyon kemény lenne azt kijelenteni, hogy az atyák vétke akképpen jön emlékezetbe, hogy az Úr megsemmisíti mind az atyákat, mind a fiakat. Ez a hívőket is akkora félelemmel sújthatta volna, aminek következtében úgy gondolhatták, hogy üdvösségük minden reménysége szertefoszlott. Nekünk tehát nagyon ügyelnünk kell önmagunkra és meg kell vizsgálnunk az okot, amiért az Úr haragszik ránk. Ő ugyanis azért akar megrettenteni minket, hogy elvezessen önmagunkhoz, nem pedig azért, hogy a kétségbeesésbe taszítson. Emiatt mutat fel

[1242] A Károli-fordítás szerint: *és visszamérem először jutalmokat keblökre – a ford.*
[1243] "Et ne veulent ouir autre chanson." "És nem akarnak hallani semmi más nótát."

reménységet a hívőknek, nehogy elveszítsék bátorságukat, s a vigasztalás felmutatásával a megtérésre buzdítja őket. Mindezt egy hasonlattal erősíti meg.

Mint a mikor mustot lelnek a fürtben. Mint egy személy, aki elhatározta, hogy kiirtja a szőlőt, ami kényelmetlen, vagy ártó a számára, de aztán, mivel talál egy gyümölcsöző vesszőt, mégis meghagyja, úgy fog az Úr tartózkodni azok kiirtásától, akikben nem talál erőt, vagy zamatot. Korábban arról panaszkodott, hogy a nép haszontalan volt, sőt vadszőlőt termett. (Ézs5:2, 4, 7). Ézsaiás megtartja ugyanazt a hasonlatot, de másképpen használja: „Noha a nép mondható, hogy gyümölcstelen és elkorcsosult szőlő, mégis marad néhány gyümölcstermő vessző, amit az Úr nem enged elpusztulni".

Ez azonban két módon értelmezhető: vagy úgy, hogy az Úr megőrzi a népét a választottak kedvéért, vagy úgy, hogy mikor az elvetettek megsemmisülnek, a hívőket megmenti a pusztulástól. Jelentős különbség van a két magyarázat között. Az elsőt illetően tudjuk, hogy a gonoszok néha azoknak a jó embereknek a kedvéért menekülnek meg, akiket az Úr nem akar megsemmisíteni, vagy ugyanazon ítélet alá vonni, amint ezt a Szentírás megannyi példája elegendően kimutatja. Az Úr megtartotta volna Szodomát, ha legalább tíz igaz embert talált volna benne (1Móz18:32). Mindenki, akik Pállal együtt hajóztak, a „kétszázhetvenhat" (Csel27:37), „ajándékba adattak neki", s megmenekültek a hajótöréstől, hogy a hatalom, amit Isten az Ő szolgájában mutatott be, még látványosabban mutatkozzon meg (Csel27:24). Az Úr megáldotta Potifár házát, s mindenben bővelkedővé tette József kedvéért, aki az ő családjánál volt (1Móz39:5). Vannak még más példái is ennek, melyeket mindenki maga is könnyen kigyűjthet. Én azonban többre értékelem a másik magyarázatot, miszerint az Úr oly módon bünteti majd meg a nép bűneit, hogy mindazonáltal figyelembe veszi a sajátjait, s nem visz bele mindenkit egyetemesen ugyanabba a megsemmisülésbe. Azt sem jelenti ez, hogy csak a hívők menekülnek meg, hanem hogy lesz egy nép, akik között az emberek az Ő nevét fogják segítségül hívni. S az összehasonlítást jól meg kell figyelni, mert megmutatja, hogy a maradék csekély lesz az akkori időkben meglevő tömegekhez viszonyítva, amint ezt már megmagyaráztuk (Ézs1:9).

Ami pedig azt illeti, hogy a hívők gyakran kapnak büntetést együtt az elvetettekkel, ne gondoljuk, hogy ez rossz, mert az Úr gyakran talál mindegyikünkben elég hibát, hogy megszomorítson és büntessen. Emellett tanítani és felrázni akar minket a büntetéseivel, s látván, hogy miután bizonyos emberekhez csatlakoztunk, mondhatni belevésettünk az ő testületükbe, ne gondoljuk furcsának, ha úgymond fertőzött tagokként ugyanazokban a csapásokban és fájdalomban részesülünk. Az Úr mégis mérsékli a büntetést, nehogy gyökerestül szaggassa ki a választott palántákat.

9. *És nevelek Jákóbból magot*. Más szavakkal magyarázza az előző verset, s megmutatja, hogy az Úr meg akar Magának hagyni némi „magot", amelyik majd Őt hívja segítségül. Az Úr ugyanis úgy szokta büntetni a népét, hogy elrendeli: az egyház maradjon fenn, melyben megőrzik az Ő igazságát és a tiszta istentiszteletet, s amit Pál pont emiatt nevez „az igazság oszlopának" (1Tim3:15). Nem szabad tehát a dolgok jelenlegi állapotából kiindulva megítélni az egyházat (mert ebben a világban semmi sem állandó), hanem Isten céljából kell kiindulnunk, mely sem vereséget nem fog szenvedni, sem megsemmisülni nem fog. Erre figyelmesen emlékeznünk kell, nehogy megrettenjünk a megpróbáltatásoktól, vagy a romoktól, vagy az egyház bármiféle ijesztő elnéptelenedésétől.

És Júdából, a ki hegyeimnek örököse legyen. Azoknak adja a „hegyeimnek örököse" nevet, akik a fogságból visszatérve majd újra benépesítik szülőföldjüket. Júdea, mint tudjuk hegyes vidék volt. Megint elmagyarázza azt, ami egyébkén kissé homályos lett volna.

És bírják azt választottaim. Ezalatt azt érti, hogy a zsidók visszatérnek eredeti állapotukba, hogy örökségükként bírhassák azt az országot, melyből kiűzettek. Júdea nem sokkal ezután teljes pusztasággá vált. Az Úr bizonyságot tesz róla: ez nem tart majd soká, s hogy ezt még jobban megerősítse, sommás módon megemlíti a szövetséget, mellyel a föld

nekik adatott, hogy örökségi jogon birtokolhassák azt. Azaz bár hosszú ideig voltak fogságban, az „örökség” szó mégis a meggyőződéses reménység táplálására indíthatta őket arról, hogy a végén mégiscsak birtokolni fogják a földet. Észre kell azonban venni, hogy ez a kegyelem a választottakra és Isten igazi imádóira korlátozódik, ezért nem mindenki vonatkoztathatja válogatás nélkül önmagára.[1244]

10. *És lesz Sáron nyájak legelőjévé*. Ezek alatt a jelképek alatt nem mást ért mint hogy a föld, amely pusztaság volt, ismét be fog népesülni, mert rejlik ebben egy közvetett összehasonlítás: „Noha a lakosainak egy távoli országba történt száműzetése következtében a föld elfeledetté és pusztává lesz, végül mégis benépesül, nyájak és csordák sokasága lesz rajta, s lesznek termékeny termőföldjei és legelői, melyek alkalmasak a pásztorkodásra, s bőven adnak mindent, ami szükséges az élelmezéshez és az emberek eltartásához”. Sáron pásztorkodásra alkalmas hely volt, s ugyanilyen volt Ákhor is, de az előbbi a nyájak, utóbbi a csordák számára volt megfelelő. Ebből látjuk, hogy Isten ígéretei nemcsak a jövőhöz, hanem a mostani élethez is tartalmaznak áldásokat, hogy egyre jobban és jobban megízlelhessük az Ő nagylelkűségét és jóságát, mert utóbbiak[1245] által kapunk meghívást a mennyei élet nagyobb és kiválóbb áldásaihoz. Mikor az Úr a nyájakra és a csordákra is kiterjeszti nagylelkűségét, ennek még jobban meg kell minket erősíteni, és bizonyossá tenni az Ő atyai gondoskodásáról és irántunk megnyilvánuló buzgalmáról. Ha ugyanis a mi kedvünkért teremtett nyájakra is felügyel, annál jobban ellát majd minket mindennel, ami szükséges „mind a jelenvaló, mind a jövőbeli élethez” (1Tim4:8). Ezenkívül szem előtt kell tartanunk a lelki jelentést is (amiről korábban beszéltünk), mely elvezet minket Krisztus lelki királyságához, amit a próféta ezzel a képpel fest le.

Népem számára. Itt szintén kizárja az elvetetteket, akik nem szégyelltek hiábavalóan és hamisan dicsekedni Isten nevével. Noha meggyőződéssel hencegnek az ígéretekkel és a sákramentumokkal, mégsincs semmi közös dolguk Isten gyermekeivel, s kizárva az Isten kegyeivel kapcsolatos minden reménységből, romlottságuk jutalmát veszik. Az *a mely keresett engem* hozzátételével világosabban leírja, kik ők, akik részesei lesznek ezeknek a jótéteményeknek, avégett, hogy amint már mondtuk, teljességgel kizárja az elvetetteket és a képmutatókat. A biztos jel, amivel a bárányokat meg lehet különböztetni a kecskéktől, s a törvényes gyermekeket az elfajultaktól, az Isten „keresése”, mert nem elegendő egy név, vagy titulus alatt menedéket keresni, hanem tiszta lelkiismerettel kell keresnünk az Urat, hogy teljes szívünkből ragaszkodhassunk Hozzá (5Móz6:5).

11. *Ti pedig, a kik az Urat elhagyátok, a kik szent hegyemről elfeledkezétek*. S hogy a képmutatók ne élhessenek vissza ezekkel az ígéretekkel, vagy azt hihessék: ami a nép helyreállításáról elhangzott, az rájuk vonatkozik, ismét ezekkel a szavakkal szól hozzájuk és „elhagyóknak” nevezi őket,[1246] mivel „elfeledkeztek” a Sion hegyéről, azaz elszakadtak az igazi istentisztelettől. A „szentség hegye” kifejezéssel jelképesen a szent élet szabályaira utal, amiképpen azok le vannak fektetve Isten Ígéjében. A templom ugyanis az Úr parancsára épült, hogy ezek az emberek segítségül hívhassák Őt. S ugyanígy az oltár is, amelyen az Úr akarta, hogy áldozzanak. Azaz, a más helyen, vagy más isteneknek, illetve a törvény ceremóniáinak szigorú betartásától eltérő módon felkínált áldozatok tisztátalanok voltak. Nem törvényes az emberek számára bármit elkezdeni a saját elképzeléseikből kiindulva, mert az Úr semmi mást nem követel, csak engedelmességet (1Sám15:22), ám hit nélkül nincs

[1244] „Ha tetszene Istennek visszahívni a pátriárkák leszármazottait arra a földre, s testületileg megtéríteni őket az igaz hitre, akkor további egybeesés lenne a prófécia és a tényleges esemény között még a kisebb jelentőségű körülményekben is, amit gyakorta látunk Krisztus történetében. Ha azonban efféle zsidó nemzeti helyreállítás soha nem következik be Palesztinában, akkor az igaz vallás kiterjedése erre a szellemi sötétségben élő területre, melyre mind a prófécia, mind a gondviselés tekinteni buzdítanak, bőséges kárpótlást ad a zálogért, amit Isten az Ő népének adott a Szentírás eme és más részéiben.” – *Alexander*.

[1245] “Par les biens terriens.” “A földi áldásokkal.”

[1246] “Et les appelle apostats.” “És hitehagyóknak nevezi őket.”

engedelmesség, Íge nélkül pedig nincsen hit (Rm10:17), s egyedül ezzel szabad Istennel kapcsolatosan érdeklődnünk, vagy gondolkodnunk.

Ti, kik a seregnek[1247] *asztalt készítetek*. Felsorolja babonaságaikat. A גד (*gad*) szó különféleképpen magyarázzák. Egyesek úgy vélik, Jupitert, vagy a Jupiter bolygót jelenti, mások szerint Fortunát. Jeromos így fordítja ezt a szakaszt: „Ti kik asztalt készítetek a szerencsének", mert úgy véli, a szó bővelkedést jelent. Én azonban úgy vélem, hogy a גד (*gad*) szó „csoportot", „csapatot", sőt „sereget" jelent, s ez jól összhangban van a szó etimológiájával, valamint a szövegkörnyezettel. Egy igeszakasz különösen is méltó a figyelemre (1Móz30:11), melyben Lea örvendezik a gyermek születésén. Én úgy vélem, hogy az általa használt בגד (*begad*) szót akképpen kell érteni, mintha ezt mondta volna: „Most már sok gyermekem van". Neki ugyanis már azelőtt is sok gyermeke volt, s ezért adta a גד (*gad*) nevet ötödik fiának. Ennek megfelelően én úgy gondolom, a גד (*gad*) szót ebben az igeversben „csapatnak", vagy „seregnek" kell fordítani, mivel oly sok hamis isten volt, hogy sokaságuk miatt összeszámlálni is nehéz lett volna őket.

És a számnak italáldozatot töltötök.[1248] A töltést itt kétféle értelemben vehetjük: vagy úgy, hogy bőségesen és nagylelkűen megadtak mindent a bálványok tiszteletéhez (a babonaság ugyanis nem ismer korlátokat, s azok, akik szűkmarkúak az istentiszteletben, nagyon szívesen költik mindenüket, amijük csak van, a bálványokra), vagy úgy, hogy nem mentek el bálvány mellett, amelyet ne imádtak volna. Az utóbbi jelentést tartom jobbnak, mert a bálványimádók nem gondolják, hogy eleget tettek, ha nem adtak tiszteletet minden egyes szentnek, s minél többen vannak a szentek, akiket tiszteltek, annál sikeresebbek lesznek, gondolják. Túl nagy példáját látjuk ennek nap mint nap a pápistáknál.

A „szám" alatt ugyanazt érti, amit korábban a „sereg" alatt értett, mert ez a héber szerzőknél nagyon megszokott ismétlés. Úgy érti tehát: „az asztal megterítve", azaz az áldozatot felkínálták, de nemcsak egyetlen bálványnak, hanem a bálványok sokaságának. Ezzel megmutatja, milyen fájdalmas a büntetés, amire rászolgáltak.

12. *Titeket én a kard alá számlállak*. Utal az istenségek számára, s az Úr kijelenti, könnyedén megbizonyosodik róla, milyen sokan vannak, mert „kard alá számlálja" valamennyit. Ebből látjuk, hogy a próféta az előző igeversben nem két bolygóról, a Jupiterről és a Merkúrról beszélt, mint egyesek gondolják, hanem arra utal, hogy nem elégedtek meg egyetlen Istennel, hanem különféle bálványokat gyűjtöttek maguknak. Üres feltételezés, hogy a מני (*meni*) a Merkúrt jelenti, mert a מנה (*manah*) jelentése „a számhoz", és Merkúr uralkodott a számok és a kereskedők felett.[1249] A próféta célja világos: ő azt jelenti ki, hogy a nép „kard alá számláltatik", mert örömüket lelték a nagy számú istenben, s nem támaszkodtak az egyetlen Istenre.

Mert hívtalak és nem feleltetek. Annak kimondásával fokozza árulásuk szörnyűségességét, hogy a zsidók szándékos gonoszságból vétkeztek, s inkább célzatosan, mintsem tudatlanságból. Gyakran tanították és figyelmeztették őket, de gőgösen elvetettek minden figyelmeztetést. Következésképpen másoknál sokkal menthetetlenebbek voltak, akikhez nem küldettek próféták, mert bár a tudatlanság nem szolgálhat mentségül az ember számára, mégis, sokkal kevesebb hozható fel a zsidók és mindazok mentségére, akiknek Isten Íge hirdettetett, s akik ezen az alapon súlyosabb ítéletet és büntetést kapnak másoknál.

Szóltam és nem hallottátok. Leírja hívás módját: prófétákkal buzdította a népet, mert a „szóltam" szóval kétszer ismétli ugyanazt a dolgot, amint azt már szokásosnak mondtuk a héber szerzőknél. „Hallani" az Urat azt jelenti: engedelmeskedni az Ő Íge jének, mert apróság lesz a fülünket odahajtani, ha nem engedelmeskedünk az Íge nek. Akkor velünk is úgy lesz,

[1247] A Károli-fordítás szerint: *ti, kik Gádnak asztalt készítetek – a ford*.
[1248] A Károli-fordítás szerint: *és Meninek italáldozatot töltötök – a ford*.
[1249] "Et que Mercure estoit le dieu des marchans qui out leurs livres de contes." "És mivel Merkúr volt a kereskedők istene, akiknek megvannak a maguk üzleti könyvei."

mint a közmondás mondja: „egy szamár füleivel hallgatnak”.[1250] Isten azt akarja, hogy komolyan figyeljünk rá, s nem fogad el színlelt odafigyelést, ezzel megmutatja, miképpen utasították el a hívást. Azért, mert becsukták a füleiket a próféták tanítása előtt. Az engedelmesség kezdete ugyanis elkezdeni tanulni vágyni.

A gonoszt cselekedtétek szemeim előtt. A „szemeim előtt” kifejezésnek ugyanaz a jelentése, mint a „szemtől szembe” kifejezésnek, amit nemrég használt (3. vers). Valóban minden ember Isten „szeme előtt” vétkezik, és senki sem vonhatja ki magát az Ő jelenlétéből. De sajátos értelemben mondja, hogy a „szeme előtt” cselekedjük a gonoszt, mikor miután hívott minket, nem félünk a jelenlététől. Ő ugyanis közelebb megy azokhoz, akiket a próféták által hívogat, s úgymond jelenlévőnek mutatja Magát nekik. Sokkal megvetendőbb és komoly büntetésekre méltó tehát azok istentelensége, akik félretéve minden szégyent, megvetik és gúnyolják Istent, mikor Ő közel jön és hívogatja őket.

És a mit nem szerettem, azt választottátok. Az igevers eme záró mondatából nyilvánvaló, hogy nem a nagy bűneikért ítéltetnek el, hanem az ostoba rajongásért, amivel megrontották az istentiszteletet. Noha buzgón odaszánták magukat a saját maguk által kiagyalt áldozásra, mivel úgy vélték, ezen a módon jogosultak lesznek Isten kegyeire, Ő mégis azt jelenti ki, hogy undorodott bűnös praktikáiktól. Nem szabad, hogy bárki szabadon eldöntse: olyan gyakorlatot követ, amilyen neki tetszik, hanem mindenkinek be kell tartani az Isten által elfogadottat, és attól semmi módon el nem térhet. Látjuk, nem egy adott korra jellemző hiba volt, mikor az emberek a saját szeszélyeiket követték az istentiszteletet illetően, s Isten helyett a saját csinálmányaikat bámulták, de bármiféle örömüket lelték az emberek ezekben a dolgokban, Isten ünnepélyesen kijelenti, hogy mindet elítéli és utálja.

13. és 14. *Ímé, szolgáim esznek*. A próféta itt még élesebb különbséget tesz az egyházban helyet foglaló képmutatók, valamint Isten igaz és törvényes gyermekei között, mert noha mindenkit válogatás nélkül Isten gyermekének neveztek, mégis megmutatja, hogy sokakat kiközösítenek majd, mint Isten családjához nem tartozókat, s akik büszkén és gőgösen felmagasztalták magukat az Isten népe név alatt, csalatkozni fognak a reménységükben, ami hiábavaló és hamis. Gondosan meg kell figyelnünk a nagyon hangsúlyos ellentétet „Isten szolgái” és azok között, akik hamisan kérkednek ezzel a névvel, mert a próféta megmutatja: az üres titulusok, a hamis dicsekvés, vagy a hiábavaló magabiztosság semmi hasznukra sem lesz.

Enni, inni fognak. Ezekkel a szavakkal a boldogságot és a bővelkedő életet írja le. Mintha azt mondta volna: gondoskodik róla, hogy a hívők semmiben se szenvedjenek hiányt. Az Úr azonban valami mást ígér a szolgáinak, mint amit ténylegesen megad nekik, mert gyakran „éheznek és szomjaznak” (v. ö. 1Kor4:11), miközben a gonoszok minden jóban bővelkednek, s visszaélnek azzal a luxus és a mértéktelenség közepette. Észre kell azonban venni, hogy Krisztus királysága itt jelképekkel van leírva, mert másképpen nem értenénk meg. Ennek megfelelően kölcsönöz a próféta hasonlatokat a földi királyságoktól, melyekben mikor az emberek dúskálnak a gazdagságban és mindenféle kényelmet élveznek, akkor látható jelét látjuk Isten áldásainak, amiből megítélhetjük az Ő atyai szeretetét.

Mivel azonban nem helyes, hogy a jó emberek a földi javakkal kössék le elméiket, elegendő, ha ezeknek a javaknak csak némi megízlelése támogatja a hitüket. Ha pedig néha lesújtja őket az éhség, bár mégis megelégszenek egy szerény porcióval a jóból, mindazonáltal elismerik, hogy Isten az Atyjuk, Ő jó hozzájuk, s szegénységükben nagyobb gazdagság rejlik, mint amilyen a királyoké és a nemeseké. Másrészt a gonoszok, bármennyire is bővelkednek a jó dolgokban, nem élvezhetik azokat jó lelkiismerettel, ezért ők minden ember között a

[1250] „Comme aux asnes qui font signe d’oreilles.” “Mint szamarak, melyek mutatvány csinálnak a füleikkel.” Hasonló görög közmondás még több van. Ονω τις ελεγε μυθον ο δε τα ωτα εκινει. “Valaki egy történetet mesélt a szamárnak, az pedig hegyezte a füleit.” Ονος λυρας ακουων κινει τα ωτα. „A lantra hallgató szamár hegyezi a füleit.” — *a szerk*.

legnyomorultabbak. A próféta tehát Isten ajándékainak helyes használatát tartja a szeme előtt, mert akik helyes módon szolgálják Istent, megkapnak Tőle, mint a gyermekek atyjuk kezéből, mindent, ami ehhez az élethez szükséges. Mások viszont, mint a tolvajok és szentségtelen emberek, erőszakkal veszik birtokukba ezeket a javakat. A gonosz emberek soha nem elégszenek meg semekkora gazdagsággal, legyen az bármekkora. Folytonos félelemben és remegésben élnek, s lelkiismeretüknek soha nincs könnyebbsége.

Az Úr tehát nem az ígéri, amit ténylegesen meg is ad, s ezt a boldogságot nem a dolgok külső állásából kiindulva kell megítélni. Ez még világosabban kiderül abból, ami ezután következik, mikor az örömről és a hálaadásról beszél. A próféta pár szóban kétségtelenül azt akarja kifejezni, hogy a megelégedettség nem a földi örömök túláradásában rejlik, hanem az elme hűvös nyugalmában és a lelki örömben. A hitetlenek nem lelik örömüket az efféle dolgokban, de a hívők számára a meggyőződés Isten atyai szeretetéről örömtelibb az összes földi élvezetnél. S vegyük észre, hogy minden bővelkedést egyedül Istentől kell várnunk, Aki nem engedi meg, hogy a népe bárminek is híján legyen, ami a boldog élethez szükséges.

15. *És átok gyanánt*[1251] *hagyjátok itt neveteket az én választottaimnak*. Ugyanazt a tanítást folytatja, s kijelenti, hogy Isten végül elválasztja a képmutatókat az igaz szolgáktól. S valójában nem kell csodálkoznunk azon, hogy a próféta oly hosszan időzik emellett a dolog mellett, mert nincs nehezebb, mint meggyőzni a képmutatókat, akik a büszkeségtől felfuvalkodottan becsapják és megvakítják magukat. Azt állítja, hogy „nevük" átok gyanánt" lesz, mert úgy gondolták, ők a szent mag, és az ég alatt semmi más nem méltó arra, hogy megemlékezzenek róla. Ugyanez az „itt hagyjátok" szó jelentése is, mintha azt mondta volna, hogy hamis dicsekvés, amelyhez oly szorosan kötődtek, erőszakkal fog megrendülni. Ezért hogy ne kecsegtethessék magukat a mulandó, és gyorsan tovatűnő dicsőséggel, az Úr megfeddi ezt a gőgösséget, s kijelenti, hogy más szolgái lesznek, akik számára ők átkot fognak képezni, így még az ünnepélyes megátkozásnak is ez lesz a példája: „Átkozzon meg téged az Úr úgy, ahogyan a zsidókat megátkozta!"

És szolgáit más névvel nevezi. Megmutatja, mennyire gyenge lábakon áll ennek a népnek az önbizalma, amelyik azt hitte, hogy Istennek nem lenne népe, ha azok nem Ábrahám leszármazottai lennének. Ő ugyanis ünnepélyesen kijelenti, hogy új népet fogad majd örökbe és nincs a zsidókhoz kötve úgy, hogy ne találna könnyen másokat, akiket az Ő népe „névvel" ékesít majd fel. Az egyesek által kialakított vélemény, miszerint a „más név" a keresztyén nevet jelenti, rendkívül természetellenes. Sőt, még a szövegösszefüggésből is kiderül, hogy a próféta teljesen más célt tartott a szeme előtt. Annak következtében ugyanis, hogy a zsidók gőgösen dicsekedtek nevük régi mivoltával, s olyan pimaszokká váltak amiért Isten régen választotta ki őket, mintha Ő nem is lehetne meg nélkülük, megmutatja, hogy más népet választ és fogad majd örökbe, de mégsem vádolható szeszélyességgel, vagy ingatagsággal, mintha mást gondolt volna. Megvalósítja célját, és végrehajtja jogos ítéleteit azokkal szemben, akik az Ő nevével hamisan kérkedve elhomályosítják dicsőségét, és megrontanak minden istenfélelmet.

16. *Hogy a ki magát áldja e földön*. Itt az egész világ van szembeállítva az egyik sarkával, Júdeával, ahol az istentisztelet mondhatni lezárult. Mióta Isten mindenütt kijelentetett, most már nem egy konkrét helyen imádják, hanem megkülönböztetés nélkül

[1251] „Az eskü itt átok értelemben szerepel, amint hozzáadódik a Dán9:11-ben, s a kettő kombinálva van a 4Móz5:21-ben ahol az átok esküje tekinthető a teljes kifejezésnek, amiből itt az eskü hiányzik. Átok gyanánt hagyni valakinek a nevét az Ószövetség szóhasználata szerint több, mint egyszerűen csak hagyni, hogy megátkozzák. A kifejezés értelme az, hogy a név átokformaként lesz használatos, azaz az emberek nem lesznek képesek semmi rosszabbat kívánni egymásnak, mint hasonló jellemet és sorsot. Ez világos a Jer29:22-ből a Zak3:2-vel való összevetésben, valamint a pátriárkáknak s gyermekeiknek adott fordított, vagy ezzel összefüggésben álló ígéretből, miszerint az ő nevük használata áldásformulává lesz (1Móz22:18, 48:20)."—*Alexander*.

mindenütt, amint Krisztus is tanítja: „eljő az óra, a mikor sem nem ezen a hegyen, sem nem Jeruzsálemben imádjátok az Atyát” (Jn4:21), és Pál is mondja: „Akarom azért, hogy imádkozzanak a férfiak minden helyen, tiszta kezeket emelvén föl harag és versengés nélkül” (1Tim2:8). Azaz a „föld” szót, mellyel eben az igeversben az egész világot jelöli, közvetett ellentétbe állítja Júdeával.

Áldja magát az igaz Istenben, és a ki esküszik e földön, esküdjék az igaz Istenre. Az „áldja” és „esküdjék” szavak alatt az istentisztelet egészét érti. Az „esküvés”, amint azt korábban láttuk egyfajta istentiszteletet ért, mert az esküvéssel azt ismerjük el, hogy minden ítélet Istenre tartozik, valamint hogy Ő tökéletesen tisztában van mindennel, amit mi csinálunk. Mi „áldunk”, mikor jólétet szeretnénk Tőle kapni, és egyedül Neki adunk hálát, röviden, mikor azt ismerjük el, hogy a bővelkedésünk nem más forrásból, mint az Ő meg nem érdemelt jóságából fakad. Az „igaz Isten” alatt azt érti, hogy Ő hűséges az ígéreteinek és állhatatos a céljainak vonatkozásában, jóllehet lehetséges benne foglalt és közvetett ellentét „az igaz Isten” és a pogányok hamis istenei között.

Mert elfeledvék a régi nyomorúságok. Ez az ígéret csak a hívőkre vonatkozik. Isten kijelenti, hogy véget fog vetni a megpróbáltatásaiknak, hogy az egyház balsorsa ne legyen állandó. Ez akkor kezdett beteljesedni, mikor a nép visszakerült Babilonból, mert bár különböző módokon nyomorgatták őket mind az utazás során, mind a hazatérés után, a büntetések súlyossága mégis enyhült, mivel a hazatérés a szülőföldre, a templom újjáépítése, a reguláris kormányzat helyreállítása enyhítette szomorúságukat, s jó reménységgel töltötte el a szíveiket Krisztus eljöveteléig.

17. *Mert ímé, új egeket és új földet teremtek*. Ezekkel a hasonlatokkal a dolgok figyelemre méltó megváltozását ígéri, mintha azt mondta volna, hogy Istennek megvan mind a hajlandósága, mind a hatalma nemcsak az egyház helyreállítására, hanem az oly módon történő helyreállítására, hogy úgy tűnik majd: új életet kapott, és új világban lakozik. Ezek túlzó kifejezésmódok, de annak az áldásnak a nagysága, aminek Krisztus eljövetelekor kellett megmutatkoznia, semmi más módon nem volt leírható. S nemcsak az első eljövetelét érti, hanem egész uralkodását, melyet ki kell terjeszteni az utolsó eljöveteléig, amint azt már magyaráztuk más igeverseknél.

Azaz, a világot (úgymond) megújítja Krisztus, s ezért nevezi az apostol is „jövendő világnak”, kétségtelenül a próféta eme kijelentésére utalva (Zsid2:5). A próféta azonban mégis az egyház Babilon utáni helyreállításáról beszél. Ez kétségtelenül igaz, de az a helyreállítás tökéletlen, ha nem terjesztjük ki egészen Krisztusig, sőt még most is ennek a beteljesedésnek a folyamatában vagyunk. S azok a dolgok nem fognak beteljesedni az utolsó feltámadásig, melyek nekünk korlátokként rendeltettek.

És a régiek ingyen sem emlittetnek, még csak észbe sem jutnak. Egyesek ezeket a szavakat a mennyre és a földre vonatkoztatják, mintha azt mondta volna, hogy ettől kezdve nem lesz se hírnevük, se nevük. Én azonban inkább a korábbi időkre vonatkoztatom ezeket, mert úgy érti: a helyreállítás öröme oly hatalmas lesz, hogy többé már nem emlékeznek a nyomorúságaikra. Vagy talán jobbnak véljük azokra a jótéteményekre vonatkoztatni, melyek bár feljegyzésre méltók voltak, mégis elvesztették a nevüket, mikor Isten bámulatos kegyelme felragyogott. Ebben az értelemben mondja máshol a próféta: „Ne emlékezzetek a régiekről” (Ézs43:18). Nem mintha Isten azt akarta volna, hogy az első szabadulást félretegyék, vagy kitörlődjön a hívők szívéből, hanem az összehasonlítással egyfajta feledés borult az elsőre, mint mikor a Nap, mikor felkel, megfosztja a csillagokat a ragyogásuktól. Emlékezzünk, hogy ezek a dolgok annyiban történnek meg bennünk, amennyire megújulunk. Mi azonban csak részben újulunk meg, ezért meg nem látjuk az új földet és az új eget. Nem kell tehát csodálkoznunk, ha továbbra is nyögünk és siránkozunk, mivel még nem tettük le teljesen az óembert, hanem sok maradványa még mindig megmaradt nálunk. Velünk kell kezdődnie a megújításnak, mivel miénk az fő rang, s a mi bűnünk miatt „vettetett a teremtett világ

hiábavalóság alá” (Rm8:20). Mikor azonban mi tökéletesen megújulunk, az ég és a föld is szintén teljesen megújulnak, s visszanyerik korábbi állapotukat. S ebből arra kell következtetni, amit gyakran meg is jegyeztünk, hogy a próféta Krisztus egész uralkodását tartja szeme előtt egészen annak a legvégéig, amit „a megújítás és a helyreállítás napjának neveznek” (v. ö. Csel3:21).

18. *Hanem örüljetek és örvendjetek azoknak mindörökké*. Örvendezésre buzdítja a hívőket, úgy ahogyan örvendezniük kell Isten eme jótéteményén. S ezt a megerősítés kedvéért tette hozzá, mivel az emberek nem veszik kellőképpen fontolóra Isten más jótéteményeit, s főleg azok közül is a legnagyobbat és legkiválóbbat, mert vagy teljességgel figyelmen kívül hagyják, vagy kevesebbre értékelik, mint kellene. Ezen az alapon kell felrázni és ösztökélni a hívőket az efféle buzdításokkal, nehogy hálátlanokká, vagy feledékenyekké legyenek, vagy azt gondolják, hogy könnyedén át kell siklani afelett, hogy Krisztus keze által megváltván a szívükben hordozzák az örök és mennyei élet zálogát. Ezért mutatja meg Ézsaiás, hogy a hívők semmi más módon nem dicsérik méltó módon a megváltást, csak ha egész életük során mindvégig vidámak maradnak, s Isten dicséretének ünneplésével foglalják el magukat.

Mert ímé, Jeruzsálemet vígassággá teremtem, és az ő népét örömmé. Első ránézésre ez nyersnek tűnhet, de az a páratlan jelentése: az egyház megszabadulása feletti öröm alapja oly hatalmas lesz, hogy a szomorúság minden fellegét elűzi. S valóban, mivel még a megpróbáltatások is az üdvösségünket segítik elő (Rm8:28), jó okunk van azoknak is örvendezni.

19. *És vígadok Jeruzsálem fölött*. Többet fejez ki, mint az előző versben, mert ezekkel a szavakkal arra céloz, hogy nemcsak alapot ad majd az embereknek az örvendezésre, hanem még részt is vesz benne. Az irántunk érzett szeretete oly nagy, hogy nem kevésbé örül a bővelkedésünknek, mintha Ő Maga is élvezné velünk együtt. S ebből a hitünk nem csekély megerősítését nyerjük, mikor megtanuljuk, hogy Istent ez az irántunk érzett szeretet mozgatja, mégpedig erőteljesen mozgatja. Ha fájdalmas és nyomorult körülmények között vagyunk, Ő azt mondja: Rá is hatással van a fájdalmunk és a szomorúságunk. Másrészt, ha állapotunk kellemes és kényelmes, Ő azt mondja: nagyon örül a bővelkedésünknek. Ezért láttuk korábban, hogy az Úr Lelke szomorú és bosszús (Ézs63:10), mikor azt a rendet, amit Ő megkövetel és elfogad, felforgatják és összezavarják. Más igeversben pedig egy férj jellemét ölti Magára, aki megelégszik a felesége szeretetével (Ézs62:5).

20. *Nem lesz ott többé csupán néhány napot ért gyermek*. Egyesek úgy vélik, ez a törvény és az evangélium közötti különbségekre mutat rá mivel a törvény, mint iskolamester (v. ö. Gal3.24), a diákokat az alapelemeknél tartotta, de az evangélium elvezet a felnőttkorig. Mások szerint a jelentése az, hogy többé nem lesz a korok között megkülönböztetés, mivel ott, ahol az élet örök, nincs választóvonal a gyermek és az idős ember között. Én azonban ekképpen értelmezem a próféta szavainak jelentését: „Legyenek bár gyermekek, vagy idős emberek, úgy jutnak el az érett korig, hogy mindig is életerősek lesznek, mint emberek az élet kiválóságában, röviden, mindig egészségesek és erőteljesek lesznek”. A bűneink miatt öregszünk és veszítjük el az erőnket ugyanis. „Bizony elmúlik minden mi napunk”, mondja Mózes, „a te bosszúállásod miatt; megemésztjük a mi esztendeinket, mint a beszédet. A mi esztendeinknek napjai hetven esztendő, vagy ha feljebb, nyolczvan esztendő, és nagyobb részök nyomorúság és fáradság, a mely gyorsan tovatünik, mintha repülnénk.” (Zsolt90:9-10) Krisztus azonban eljön kijavítani az erőnket, s helyreállítani és fenntartani eredeti állapotunkat.

Mert az ifjú száz esztendős korában hal meg. Helyes különbséget tenni a két mondat között, mert miután elmondta, hogy az egyház polgárai sokáig fognak élni, így senki ki nem vétetik ebből a világból, míg el nem érte az érett kort és teljesen be nem járta útját, azt is hozzáteszi, hogy még idős korban is erőteljesek lesznek. Jóllehet a hívők nagyobbik része alig tudja magát ellátni a gyengeség miatt, mások ereje pedig már idő előtt megromlik, ez az ígéret

mégsem vált érvénytelenné, mert ha Krisztus igazán és tökéletesen uralkodna bennünk, az Ő ereje kétségtelenül virágozna bennünk, s éltetné mind a testünket, mind a lelkünket. A bűneinknek kell tulajdonítani tehát, hogy ki vagyunk téve a betegségeknek, a fájdalmaknak és az öregedésnek, mert nem engedjük meg, hogy Krisztus teljesen birtokba vegyen bennünket, s nem jutottunk annyira előre az élet újságában, hogy félretettünk volna mindent, ami ó.[1252]

Itt azt is észre kell venni, hogy akár a lélek, akár a test áldásai csakis Krisztus királyságában találhatók meg, azaz az egyházban, amelyen kívül nincs más, csak átok. Ebből következik, hogy akik nem osztoznak Isten országában, azok nyomorultak és boldogtalanok, s bármennyire frissnek és elevennek látszanak is, Isten szemében mindazonáltal csak rothadt és bűzlő testek.

21. és 22. *Házakat építnek és bennök lakoznak*. Ezekben a versekben azt említi meg, ami a törvényben van megírva. A törvény áldásai ugyanis, hogy akik engedelmeskednek Istennek, azok a maguk építette házakban fognak lakni, és az általuk ültetett fák gyümölcseit szedik (3Móz26:10). Másrészről az engedetlenek kiűzetnek a maguk építette házaikból, s idegeneknek adják át a helyüket, valamint meg lesznek fosztva a maguk ültette fák gyümölcseitől. „Az Úr", mondja Ézsaiás, „megvéd benneteket ettől az átoktól, hogy élvezhessétek, amitek van". A próféták azokat a dolgokat mutatják fel, melyek a jelen élethez tartoznak, s ezektől kölcsönöznek hasonlatokat, de ezt azért teszik, hogy megtaníthassanak minket magasabbra emelkedni, s az örök és áldott életet magunkhoz ölelni. Nem szabad minden figyelmünket ezekre az átmeneti áldásokra irányítani, hanem létraként használva ezeket a mennybe kell emelkednünk, hogy élvezhessük az örök és halhatatlan áldásokat. Annak az egyháznak, amely megújult, s nem máson alapszik, mint Isten jótetszésén és meg nem érdemelt kegyén, joggal vannak megígérve mindazon áldások, melyektől a hitetlenek megfosztották magukat.

Mint a fáké, oly hosszú lesz népem élete. Egyesek úgy vélik, hogy ez az örök élet ígérete, de ez hamis elmésség, s messze áll a próféta szavainak jelentésétől. S csodálom, hogy az igemagyarázók annyi fejtörést okoznak maguknak ennek az igeversnek a magyarázata során, mert a próféta nemcsak az életről beszél, hanem az élet nyugodt állapotáról is, mintha ezt mondta volna: „Szőlőket ültettek és eszitek azok gyümölcsét, s nem távoztok el ebből az életből, mielőtt megkapnátok a gyümölcsöt, amit nemcsak ti magatok fogtok élvezni, hanem gyermekeitek és utódaitok is". A fa hasonlatát használja, mert korábban a szőlőültetésről beszélt, s ennek megfelelően ígéri meg, hogy a nép békében fogja élvezni mind a házaikat, mind a szőlőiket, s nem fogják őket ellenségek, vagy rablók zaklatni. S ez a békés állapot oly hosszú ideig fog tartani, mint ameddig egy fa él.

S választottaim örökösen[1253] *élvezik kezük munkáját*.[1254] Egy munkát akkor neveznek folytatólagosnak, vagy állandósultnak, mikor az eredménye virágzó. Ellenkező esetben ugyanis az emberek hosszú és komoly fáradozásnak teszik ki magukat minden eredmény nélkül, ha Isten nem garantálja a sikert. Az ellenségek vagy elveszik, vagy megsemmisítik, amibe belekezdtünk, s a befejezés meghaladja erőnket. Ezért tehát szigorúan szólva nem akkor mondjuk, hogy folytatódik, mikor bizonyos előrehaladás történik, hanem mikor már közel jár a befejezéshez. Itt észre kell venni, hogy nem birtokolhatjuk vagyonunkat, s nem élvezhetjük azt békésen és törvényesen semmi más módon, csak Krisztusnak, a világ egyetlen örökösének a királyságában lakozva, s belevésve az Ő Testébe. A gonosz emberek hosszú évekig élvezik ennek a világnak a jó dolgait, de folytonosan szorongani fognak és nyomorultul felemésztik önmagukat, mert csak hit által tudjuk megszerezni mindazt, ami az áldott élethez tartozik, s akiknek nincs hitünk, nem lehetnek a Krisztus Testének tagjai.

[1252] "Tout le vieil homme." "A teljes óembert."

[1253] "Ou, jouiront en vieil aage de l'oeuvre de leurs mains." "Vagy, idős korukban is élvezik kezük munkáját."

[1254] A Károli-fordítás szerint: *és kezeik munkáját elhasználják választottaim – a ford*.

23. *Nem fáradnak hiába*. Másféle áldásokat sorol fel, melyeket Isten Krisztus királyságának ígér, mert jóllehet Isten mindig is áldotta a népét, az áldásokat bizonyos mértékig mégis visszatartotta Krisztus eljöveteléig, Akiben a teljes és tökéletes boldogság mutatkozott meg. Egyszóval mind a zsidók, mind a pogányok minden vonatkozásban boldogok lesznek Krisztus uralkodása alatt. S mivel Isten haragjának és átkának a jele, mikor a munkálkodásunk nincs a javunkra, úgy az Ő áldásának jele az, mikor világosan látjuk munkánk gyümölcsét. Ezért mondja, hogy akik visszatérnek a fogságból, hogy igazi és teljes szabadulásuk lehessen, nem hiába munkálkodnak és nem vész kárba a fáradságuk. A törvény a rokonok halálával, pusztító háborúkkal, a vagyon elveszítésével és szívbéli rettegéssel fenyeget (3Móz26:22, 5Móz28:48). Itt viszont a termékenység, a békesség, a munka gyümölcse és a nyugalom vannak megígérve. S az efféle áldásokat gondosan meg kell figyelni, mert kevesen vannak, akik munkálkodásuk során gondolnak Isten áldásaira, hogy Neki tulajdonítanának mindent, s teljesen meg lennének arról győződve, hogy semmit sem érnek el, míg az Úr nem adja meg nekik a gyümölcsöző végeredményt. Ebből következik, hogy minden áldást Istentől kell várnunk, s mikor megkapjuk, egyedül Istennek kell érte hálát adnunk.

Nem szülnek félelemmel.[1255] Mikor azt mondja, hogy az asszonyok „nem szülnek félelemmel", egyesek azt úgy magyarázzák, hogy nem fognak szorongani, vagy rettegni a csecsemőhaláltól, mivel mentesek lesznek a fájdalomtól. Tudjuk: az a büntetés a bűn miatt szabatott ki az asszonyra, hogy nehezen szüljön és halálos veszélyben legyen. A gyermekeket félelemmel és reszketéssel hozzák a világra, mikor bármiféle háborús várakozás közepette élnek, s a próféta valószínűleg inkább arra tekint, hogy olyan szilárd ékesség fog uralkodni, amelyben sem a férfiaknak, sem a nőknek nem lesz okuk félni. Ezt ugyanis mindkét szülőre kell vonatkoztatni, akiknek nincsenek félelmeik a gyermekeikkel kapcsolatban, mint rendszerint, mikor bármiféle veszély fenyeget.

Mivel az Úr áldottainak magva ők. Ez az érv nagyon ideillő, mert honnan származnak a félelmek és a rettegések, honnan jönnek a riadalmak, ha nem Isten átkából? Mikor az átok eltávolíttatott, a próféta joggal mondja, hogy a szülők a leszármazottaikkal egyetemben mentesek lesznek a rettegéstől és az ideges törődéstől, mert meg lesznek győződve róla: mindig biztonságban lesznek Isten kegyességének köszönthetően.

És ivadékaik velök megmaradnak. Ezt a gyermektelenséggel állítja szembe, amit szintén Isten egyik átkának tekintettek. Ezért a jelentése ugyanaz, mintha ezt mondta volna: „Többé már nem fosztom meg őket a gyermekektől, hanem az teszem, hogy örüljenek nekik a többi áldással egyetemben, melyeket majd rájuk ruházok".

24. *És mielőtt kiáltanának, én felelek*. Figyelemre méltó ígéret, mert semmi sem kívánatosabb, mint hogy Isten kibéküljön velünk, s a hatalmunkban álljon szabadon és bátran megközelíteni Őt, mert jóllehet megszámlálhatatlanul sok nyomorúság és csapás vesz minket körül, mégsem lehetünk nyomorultak mindaddig, amíg szabadon átadhatjuk magunkat az Úrnak. Itt tehát azt ígéri meg az Úr, hogy nem fogunk hiába imádkozni. S ezt a törvény alatt élő atyáknak is megígérte. Bizonyos, hogy a világ kezdete óta Isten odafigyelt az atyákra, s mindenkire, akik Őt hívták segítségül, mert ez a hit legértékesebb gyümölcse. S ezt egyre jobban és jobban megerősíti. Mivel a zsidók hosszú időn át száműzöttek lesznek, az Úr ünnepélyesen kijelenti, hogy nem engedi őket tovább sorvadozni a száműzetésben, és nem késik tovább a segítségnyújtással, hanem odafigyel rájuk, „mielőtt kiáltanának".

Ez főleg Krisztus királyságára vonatkozik, Akin keresztül halljuk Istent, az Atyát, és járulhatunk Hozzá, amiképpen Pál bámulatosan megmagyarázza (Ef2:8, 3:12). Az atyák valóban ugyanazt a hozzáférést élvezték, s nem volt más út, melyen át meghallgattattak volna, mint Krisztuson keresztül, ám az ajtó még szűk és mondhatni bezárt volt, most viszont a legszélesebben és tökéletesebben van kitárva. A törvény alatt a nép az előcsarnokban szokott

[1255] A Károli-fordítás szerint: *nem nemzenek a korai halálnak – a ford.*

állni bizonyos távolságra a szentélytől, most azonban semmi sem gátol minket abban, hogy belépjünk magába a szentélybe, mert „a templom kárpítja fölétől aljáig ketté hasada” (Mt27:51). Azaz, Krisztuson keresztül bejárásunk van a mennybe, „Járuljunk azért bizodalommal a kegyelem királyi székéhez, hogy irgalmasságot nyerjünk és kegyelmet találjunk, alkalmas időben való segítségül” (Zsid4:16).

Felmerül a kérdés: „Vajon nincsenek ma hívők a világban, és nincs benne napjainkban Krisztus királysága? Mert nem úgy tűnik, hogy Isten nagyon készen állna segítséget nyújtani, s nincsen látható gyümölcse az imáinknak.” Erre azt válaszolom: Noha akkor válik teljesen nyilvánvalóvá, hogy meghallgattattunk, mikor maga az esemény bizonyítja azt ténylegesen, Isten azonban addig sem hagy minket figyelmen kívül, mert nem engedi meg, hogy elgyengüljünk, hanem Lelkének erejével támogat, hogy türelemmel várjunk Őrá. S nem is azért késlekedik az emberekhez hasonlóan, mert időre van szüksége, hanem gyakoroltatni és megpróbálni akarja a türelmünket: Egyszóval két módon hallgat meg minket Isten. Először mikor nyíltan nyújt segítséget, másodszor, mikor Lelkének erejével támogat, nehogy összeroskadjunk a megpróbáltatások terhe alatt. S ha ez a tanítás mélyen belevésődne az emberek szívébe, akkor bátrabban és készségesebben menekülnének Istenhez, s nem vitatkoznának oly hevesen a szentek segítségül hívásáról. Mert mi másért eszelnek ki az emberek maguknak oly rengeteg közbenjárót, akikhez inkább folyamodnak, mint Krisztushoz, mint azért, mert nem veszik be ezt a tanítást, és emiatt elvetik ezeket a hatalmas és nagylelkű ígéreteket?

25. *A farkas és bárány együtt legelnek*. Úgy érti, minden tökéletesen helyre lesz állítva, mikor majd Krisztus uralkodik. S úgy tűnik, mintha itt egy közvetett összehasonlítás lenne Ádám és Krisztus között. Tudjuk, a jelenvaló élet minden nehézsége az első ember bűnének következménye, mert akkor megfosztatott attól a hatalomtól és szuverenitástól, amit Isten adott neki (1Móz1:28) a mindenféle állat felett, melyek először kivétel nélkül mind szívesen vetették magukat az ember uralma alá és engedelmeskedtek az akaratának. Most azonban a legtöbb állat fellázad az ember ellen, sőt kölcsönös háborút vívnak egymással. Azaz, mikor a farkasok, medvék, oroszlánok, és más efféle vadállatok ártalmasak az ember és más állatok számára, melyek még hajtanak valamennyi hasznot az embernek, sőt, mikor az emberek számára korábban hasznos állatok is ellenségessé válnak vele szemben, ezt mind az ember bűnének kell tulajdonítani, mert az ő engedetlensége forgatta fel a dolgok rendjét. Mivel azonban Krisztus hivatala mindent visszaállítani az eredeti állapotába és rendjébe, ez az oka annak, amiért a próféta kijelenti, hogy az emberi dolgok terén most fennálló zűrzavar, vagy pusztulás el fog töröltetni Krisztus eljövetelével, mert abban az időben, miután a romlások eltöröltettek, a világ visszatér eredeti kezdetéhez.

Az oroszlán, mint az ökör, szalmát eszik. „Az oroszlán” ártalmatlanul fog táplálkozni, s többé nem keres magának prédát. A kígyó, megelégedvén a porral, beborítja magát azzal, s többé nem árt mérgező marásával. Egyszóval minden, ami rendetlen, vagy zűrzavaros, visszatér a jó rendjébe. Azonban vitathatatlan, hogy a próféta átvitt értelemben beszél a vérengző és erőszakos emberekről is, akik kegyetlen és barbár természete legyőzetik, mikor alávetik magukat Krisztus igájának. Először azonban azt a zűrzavart kell gondosan megvizsgálnunk, amely rászakadt minden teremtményre az ember bűnének következtében, mert ha ezt nem vesszük figyelembe, lehetetlen, hogy eléggé igaz és helyes képet alkossunk magunknak a helyreállítás eme áldásairól. Egyidejűleg arra is emlékeznünk kell, amit egy hasonló allegória magyarázatánál mondtunk el a tizenegyedik fejezetben. Itt azt tanuljuk meg, hogy milyen az emberek természete, mielőtt az Úr átalakítja és befogadja őket a nyájába: kegyetlen és megszelídíthetetlen vadállatok, s csak akkor kezdenek tartózkodni mások bántalmazásától, mikor az Úr legyőzi gonosz hajlamaikat, valamint dühödt ártani vágyásukat.

Sehol szentségemnek hegyén. Ezt azért teszi hozzá, mert mikor a romok és a mocsok el lettek takarítva, az Úr Magához gyűjti a mocsoktalan egyházát. A *sehol* szó alatt a

megtisztítást érti. De nem kell furcsának vélnünk, hogy még mindig oly sokan vadak, mert kevesen vannak Isten hegyének lakosai, kevesen igazak s hűségesek még azok között is, akik keresztyénnek vallják magukat. Látván, hogy az óember még mindig életerős és uralkodik bennük, civakodásoknak és háborúknak szintén létezniük és uralkodniuk kell közöttük.

66. fejezet

1. Így szól az Úr: Az egek nékem ülőszékem, és a föld lábaimnak zsámolya: minő ház az, a melyet nékem építeni akartok, és minő az én nyugalmamnak helye?

2. Hiszen mindezeket kezem csinálta, így álltak elő mindezek; így szól az Úr. Hanem erre tekintek én, a ki szegény és megtörött lelkű, és a ki beszédemet rettegi.

3. A ki bikát öl, embert üt agyon; a ki juhval áldozik, az ebet öl; a ki ételáldozattal jő, disznóvért hoz elém; a ki tömjént gyújt, bálványt imád! Miként ők így választák útaikat, és lelkök útálatosságaikban gyönyörködött:

4. Akképen választom én is az ő megcsúfolásukat, és rájok hozom, a mitől félnek; mivel hívtam és senki nem felelt, szóltam és nem hallották, és a gonoszt cselekedték szemeim előtt, s a mit nem szerettem, azt választák.

5. Halljátok az Úrnak beszédét, a kik rettegtek az ő beszédére: így szólnak testvéreitek, a kik titeket gyűlölnek, nevemért eltaszítanak: Jelenjék meg az Úrnak dicsősége, hogy lássuk örömötöket; de ők megszégyenülnek.

6. Halld! zúgás a város felől, hah! a templom felől, hah! az Úr, a ki megfizet ellenségeinek.

7. Mielőtt vajudott volna, szült, mielőtt fájdalom jött rá, fiút hozott világra.

8. Ki hallott olyat, mint ez, ki látott hasonló dolgokat? Hát egy ország egy nap jön-é világra, és egy nép egyszerre születik-é? mert vajudott és meg is szűlé Sion az ő fiait!

9. Hát én csak megindítsam és ne vigyem véghez a szűlést? szól az Úr, vagy én, a ki szűletek, bezárjam-é a méhet? így szól Istened.

10. Örüljetek Jeruzsálemmel, és örvendjetek fölötte mind, a kik őt szeretitek; vígadjatok vele örvendezéssel mindnyájan, a kik gyászoltatok miatta!

11. Hogy szopjatok és megelégedjetek megvígasztaltatásának emlőjén, hogy igyatok és örvendjetek dicsőségének bőségén.

12. Mivel így szól az Úr: Ímé kiterjesztem rá a békességet, mint egy folyóvizet, és mint kiáradott patakot a népek dicsőségét, hogy szopjátok; ölben fognak hordozni, és térdeiken czirógatnak titeket.

13. Mint férfit, a kit anyja vígasztal, akként vígasztallak titeket én, és Jeruzsálemben vesztek vígasztalást!

14. Meglátjátok és örül szívetek, csontjaitok, mint a zöld fű, virágoznak, és megösmerik az Úr kezét az Ő szolgáin, és haragját ellenségei fölött.

15. Mert ímé, az Úr eljő tűzben, s mint forgószél az ő szekerei, hogy megfizesse búsulásában az Ő haragját, és megfeddését sebesen égő lánggal.

16. Mert az Úr tűzzel ítél és kardjával minden testet, és sokan lesznek az Úrtól megöltek.

17. A kik magokat megszentelik és mossák a bálvány kertekért, egy pap megett, a középen; a kik disznóhúst esznek és férget és egeret, együtt pusztulnak el mind, mondja az Úr.

18. És én cselekedeteiteket és gondolataitokat megbüntetem! Eljő az idő, hogy minden népeket és nyelveket egybegyűjtsek, hogy eljövén, meglássák az én dicsőségemet.

19. És teszek köztök jelt, és küldök közülök megszabadultakat a népekhez, Tarsisba, Pulba és Ludba, az íjjászokhoz, Tubálhoz és Jávánhoz; a messze szigetekbe, a melyek rólam nem hallottak, és nem látták dicsőségemet, és hirdetik dicsőségemet a népek között.

20. És elhozzák minden testvéreiteket minden népek közül ajándékul az Úrnak, lovakon, szekereken, hintókban, öszvéreken és tevéken szentségemnek hegyére

Jeruzsálembe, így szól az Úr, a mint hozzák Izráelnek fiai az ajándékot tiszta edényben az Úrnak házába.

21. És ezek közül is választok a papok közé, a Léviták közé, így szól az Úr.

22. Mert mint az új egek és az új föld, a melyeket én teremtek, megállnak én előttem, szól az Úr, azonképen megáll a ti magvatok és nevetek;

23. És lesz, hogy hónapról-hónapra és szombatról-szombatra eljő minden test engem imádni, szól az Úr.

24. És kimenvén, látni fogják azoknak holttesteit, a kik ellenem vétkeztek, mert az ő férgök meg nem hal és tüzök el nem aluszik, és minden test előtt borzadásul lesznek.

1. *Így szól az Úr*. Ez az értekezés különbözik az előzőtől, mert itt a próféta a zsidók ellen lép fel, akik felfuvalkodtak az áldozatokba és a templomba vetett hiábavaló meggyőződéstől, s szabadon belemerültek a kedvteléseikbe, s bűneikben ezzel a kifogással hízelegtek maguknak. A próféta megmutatja, hogy ez a magabiztosság nemcsak ostoba és alaptalan, de ördögi és átkozott is, mert hatalmasan kigúnyolják Istent azok, akik a külső ceremóniákkal próbálnak meg Neki szolgálni és Őt kielégíteni. Ennek megfelelően azzal vádolja őket, hogy megpróbálnak egy bálványt kiformálni Isten helyén, mikor bezárják Őt a templomba. Ezután az egyház megújításáról, valamint az egész világra való kiterjedéséről beszél.

Az egek nékem ülőszékem. Mivel az a célja, hogy lerázza Isten állítólagos, vagy képmutató imádóinak önelégültségét, ezért Isten természetével kezdi. A „mennyet" jelölve lakhelyéül úgy érti: Isten fensége minden dolgot betölt és mindenfelé szétterjed, s nagyon távol áll attól, hogy be legyen zárva a templomba, mert Ő nincs elzárva, vagy korlátozva semmiféle helyre. A Szentírás gyakorta tanítja, hogy Isten a mennyben van. Nem azt jelenti ez: oda van bezárva, hanem hogy felemelhessük elméinket a világ fölé, s ne alkossunk róla semmiféle alacsony, testi, vagy földi elképzelést, mert a menny puszta látványának is magasabbra kell emelnie és bámulatra kell késztetnie minket. S mégis, megszámlálhatatlanul sok igeversben mondja, hogy velünk van, s az Ő hatalma mindenfelé kiterjed, nehogy azt képzeljük: be van zárva a mennybe. Azt gondolhatnánk, hogy ez kétségtelenül így van, s abban az időben mindenki elismerte, mert ki ne tudta volna, hogy a menny és a föld tele van Isten dicsőségével? Ennek tehát ellene vethették, hogy egyetlen ember sincs a mennyen kívül, aki ne akarna bízni Istenben, így a prófétának semmi oka sincs ekkora haragra lobbanni és ilyen heves szitkozódásban kitörni. Kétségtelenül hatalmas gőggel vetették el a próféta eme tanítását, s nagyon felingereltek és dühösek lettek, mintha valami hatalmas sértés érte volna őket. Ezt azonban könnyű megválaszolni azzal, hogy mikor az emberek a saját fantáziájukból kiindulva próbálják meg Istent lecsillapítani, azzal az Ő fenségével teljesen ellentétes bálványt alkotnak. A haszontalan ceremóniákra támaszkodva úgy gondolják, jól ellátták a kötelességüket, ha gyakran mentek templomba, s imákat és áldozatokat kínáltak fel abban. A próféta megmutatja, hogy Isten fenségét nem szabad ezzel a mércével mérni, s ha mindahhoz, amit előhoztak, nem társul a szív tisztasága, akkor azok csak abszolút semmiségek. Nyilvánvaló ugyanis az Ő mennyi lakóhelyéből, hogy Isten természete lelki, s ha az istentisztelet nem felel meg annak a természetnek, akkor kétségtelenül gonosz és romlott.

Minő ház az, a melyet nékem építeni akartok? A ház, vagy templom szóba beleérti mindazokat a ceremóniákat, melyekről hitték, hogy az Isten imádata azokban foglaltatik. Mivel Istent és az Ő imádatát a templommal mérték, mint mércével, a próféta megmutatja, hogy méltatlan Isten fenségéhez az Ő jelenlétére úgy tekinteni, mint egy látható és törékeny épületbe bezárt dologra. Nem pusztán Isten lényegével kapcsolatosan érvel, hanem egyidejűleg az Ő igazi imádatáról is értekezik, melyről megmutatja, hogy lelki, hogy megfeleljen Isten természetének, „Aki Lélek" (Jn4:24). S ha az emberek szorgalmasan fontolgatnák, micsoda Isten természete, akkor nem eszelnének ki új és idegen istentiszteleti

módokat, vagy nem mérnék Őt önmagukhoz.[1256] Ez a szokásos és gyakran elhangzó kijelentés súlyosabb és energikusabb, mintha a próféta valami új dologgal hozakodott volna elő, ugyanis megmutatja, hogy annyira ostobák és nehézkesek, mint amennyire a legtompább idióta, s tunya barmokra emlékeztetnek, mikor azt képzelik, hogy Isten a templomban lakozik és nyugszik. Ezért kérdezi megvetően: „Minő ház az?" Abszurdum volt ugyanis azt gondolni, hogy Isten a Földön lakozik, vagy hogy egy börtönbe van elrejtve és bezárva. Emellett a templom egy alacsony hegyen épült, s korlátozott méreteivel be se fogadhatta Isten dicsőségét.

És minő az én nyugalmamnak helye? Az Úr azonban mégis ezt mondta a templomról: „Ez lesz nyugovóhelyem örökre; itt lakozom, mert ezt szeretem" (Zsolt132:14). Más igeversben ezt olvassuk: „És most kelj fel, oh Úr Isten, a te nyugodalmadba" (2Krón6:41). Emellett láttuk, hogy „az ő nyugodalma dicsőség lészen" (Ézs11:10). Végül, ez volt a templom szokásos célja, de a próféta mégis hibát talál benne. Erre azt válaszolom: a templomot azért nevezik Isten nyugvóhelyének, mert a templomban adta jelét a jelenlétének, és onnan mutatja meg az Ő erejét és hatalmát. De nem azért parancsolta felépíteni, hogy az emberek a saját fantáziájuk alapján képzelhessék el az Ő fenségét,[1257] hanem inkább hogy Isten jelenlétének külső jelei által emlékeztetve magasabbra, és a mennybe emelhessék elméiket, s elismerhessék: az Isten nagyobb és kiválóbb, mint az egész világ. Mégis, mivel az emberek elméje hajlik a babonaságra, a zsidók akadályokká változtatták azokat a dolgokat, melyeknek a segítségükre kellett volna lenni, s mikor hit által a mennybe kellett volna emelkedniük, azt hitték, hogy Isten hozzájuk van kötve, csak hányaveti módon imádták, vagy inkább a saját jótetszésüknek megfelelően űztek sportot az istentiszteletből.

Ezt az igeverset nagyon helyesen idézte István (Csel7:49), s Pál közvetve ahhoz a jelentéshez igazítja, amit most fejtettünk ki. Ő ugyanis azt mutatja meg, hogy azok fájdalmasan becsapódnak és messze tévednek, akik testi ceremóniákat úgy visznek Istenhez, mintha azokban benne foglaltatna a tiszta istentisztelet és vallás, vagy akik gonoszul és szentségtörően szobrokkal és képekkel csúfítják el az Ő imádatát. István azokhoz a zsidókhoz szól, akik a törvény jelképeihez ragaszkodva figyelmen kívül hagyták az igazi kegyességet, Pál viszont a pogányokhoz szól, s kijelenti, hogy az Isten „kézzel csinált templomokban nem lakik" (Csel17:24).

2. *Hiszen mindezeket kezem csinálta*. A próféta megcáfolja a hamis vélekedést, amit az emberek alakítanak ki az istentiszteletről, mikor azt hiszik, hogy az áldozatok és a külsődleges ceremóniák önmagukban is hatalmas értékkel bírnak. A helyzet ugyanis a következő: Isten semmit sem törődik a ceremóniákkal, mert ezek csak üres és haszontalan álarcok, mikor az emberek azt hiszik, hogy kielégítik velük Istent. Mikor azt mondja, hogy mindezeket a dolgokat Ő csinálta, ezt nem szabad pusztán csak a templomra vonatkoztatni, hanem mindenre, amit abban Istennek ajánlottak. Azért mondja, hogy „mindezeket az Ő keze csinálta", hogy az emberek megtudják: Istennek nincs szüksége erre a külső istentiszteletre, amiképpen ki is jelenti, hogy minden állatot Ő teremtett (Zsol50:10), és mind az Övé, noha ezek feláldozásával remélték a zsidók megszerezni a kegyeit. A bolond halandókba azonban mélyen belegyökerezett az a betegség, hogy a saját hajlamaiknak megfelelően alakítják át Istent, pedig Ő nem a saját Maga kedvéért rendelte el a külsődleges istentiszteletet, hanem azért, hogy a képességeinknek megfelelően tanulhassunk belőle.

Így álltak elő mindezek. Ez ugyanaz mintha azt mondta volna, hogy Őt nem szabad ezekhez a dolgokhoz hasonlítani, melyek egy adott időpillanatban kezdtek létezni. Ő ugyanis örökkévaló, s Neki nem volt kezdete. „Tudom nélkülözni az áldozataitokat", mondja az Úr,

[1256] "Et ne mesureroyent sa grandeur infinie a leur petitesse." "És nem mérnék az Ő végtelen nagyságát az ő kicsinységükkel."

[1257] "Afin que les hommes creussent de sa majeste tout ce que bon leur sembleroit." "Azét, hogy az emberek azt hihessék az Ő fenségéről, amit csak jónak látnak."

„mert mielőtt még létezni kezdtek, én már voltam, ezért ezek nem lehetnek az én szolgálatomra”. Röviden, azt tartja, hogy a ceremóniák önmagukban haszontalanok, és más célra irányulnak. Ézsaiás készpénznek veszi: lehetetlenség, hogy Isten bármiféle kiegészítést kapjon, ebből pedig következik, hogy Ő megelégszik egyedül Önmagával, mert az örökkévalóságtól fogva képes volt meglenni a világ nélkül is.

Hanem erre tekintek én, a ki alázatos és töredelmes lelkű.[1258] Ezután a törvényes istentisztelet meghatározása következik, mert mikor azt mondja: Isten „az alázatosra tekint”, akkor kétségem sincs afelől, hogy azt, aki „alázatos és töredelmes lelkű”, szembeállítja ceremóniák pompájával, csillogásával és eleganciájával, amik rendszerint elkápráztatják az emberek szemeit, így a bámulat félrevezeti őket. Ezekkel a szavakkal a szív belső tisztaságát és a kegyesség utáni őszinte vágyakozást írja le, s egyidejűleg megmutatja azt is, miképpen kell felkészülnünk arra, hogy a kedvében járjunk Istennek.

És a ki beszédemet rettegi. Ami a „rettegést” illeti, furcsának gondolható, hogy ezt a hívőkben követeli meg, mivel semmi sem édesebb, vagy gyengédebb, mint az Úr beszéde, és semmi sem ellentétesebb azzal, mint a félelemkeltés. Erre azt válaszolom, hogy kétféle rettegés van. Az egyik, mellyel azok rettegnek, akik utálják Istent és menekülnek Előle. A másik az, ami a szívre hat, és azok engedelmességét segíti elő, akik tisztelik és félik Istent. Tudatában vagyok annak, hogy mások ezt a mondatot a törvényre utalónak tartják, ami fenyeget és megrettent, és Isten félelmetes ítéletét hirdeti ki. Én azonban általánosabb jelentéssel értelmezem, mert még a hívők is reszketnek az ígéretektől, mikor tisztelettel magukhoz ölelik azokat. Ebből arra következtetünk, hogy az igazi kegyesség abban foglaltatik, hogy érzékszerveinket az Isten iránti engedelmesség állapotába kényszerítjük, s nem fogalmazunk meg kérkedő, vagy gonosz követeléseket önmagunk számára. A hit természete olyan, hogy engedelmeskedik Istennek, s figyelemmel és türelemmel hallgatja, mikor beszél. Mikor azonban felfuvalkodunk, és félrevisz bennünket a hiábavaló magabiztosság, akkor nincs bennünk kegyesség, vagy istenfélelem, mert a legkisebb követelést sem támaszthatjuk önmagunk javára anélkül, hogy meg ne vetnénk Istent.

Gondosan meg kell jegyeznünk a próféta által használt kifejezést: „rettegni Isten beszédétől”. Sokan dicsekednek azzal, hogy tisztelik és félik Istent, de a beszédét (Ígéjét) figyelmen kívül hagyva egyidejűleg azt is kimutatják, hogy ők Isten megvetői. Minden tiszteletet, amivel tartozunk Istennek, az Ígéjének kell megadnunk, amiben azt akarja, hogy úgy ismerjük Őt el, mint valami élő képmásban. Az itt elhangzottak megfelelnek annak, hogy Isten mindennél többre tartja azt az áldozatot, amikor a hívők tényleges önmegtagadással úgy megalázkodnak, hogy semmiféle fennkölt véleménnyel nincsenek önmagukról, hanem megengedik, hogy semmivé váljanak. Ezt mondja a zsoltáros is: „Isten előtt kedves áldozatok: a töredelmes lélek; a töredelmes és bűnbánó szívet oh Isten nem veted te meg!” (Zsolt51:19) Mivel a hit eme szerénysége engedelmességet szül, az a kegyes érezés is hozzáadódik, hogy félretéve minden makacsságot, rettegnek az Isten beszédétől.[1259]

Ezekből a szavakból figyelemre méltó vigasztalást nyerünk. „Noha nyomorultaknak látszunk megalázkodásunkban és alázatosságunkban, s noha méltatlanoknak tűnünk arra is, hogy az emberek ránk nézzenek, mégis igazán boldogok vagyunk, mert az Úr néz ránk, és megadja nekünk a kegyeit”. Mikor a kétségbeesés kísért minket gondoljunk arra, hogy az Úr ezen a módon magasztalja fel szolgáit a mennyben, jóllehet majdnem a pokolba vettetnek le, s majd megszakadnak a terhek alatt.

3. *A ki bikát öl, embert üt agyon*. Ebben a versben két mondat van. Az elsőben Ézsaiás világosan kijelenti, hogy nemzete minden áldozatának semmi értéke sincs Isten szemében, hanem utálat a számára. A másodikban azt a félelmetes romlást írja le, amellyel összekeverték

[1258] A Károli-fordítás szerint: *szegény és megtörött lelkű – a ford*.

[1259] Az angol eredetiben szereplő „tremble” szó inkább remegést, reszketést jelent, bár az egyik jelentése a (nagyon) fél. Itt azonban egyértelműen a Kálvin által említett második féle rettegésről van szó – *a ford*.

a pogányok ceremóniáit a törvény áldozataival, s ezzel mindent megrontottak és kiforgattak. Az igemagyarázók nagyobbik része úgy véli, hogy ezek a szavak a törvény áldozatait utasítják el. Ez azonban tévedés, mert Ézsaiás ebben az igeversben ugyanarról a témáról értekezik, amelyről korábban is szólt az ötvenedik és az ötvennyolcadik fejezetekben, s nem abszolút módon az áldozatokat ítéli el, hanem inkább azok beszennyezését és megrontását, mert a zsidók azt hitték, hogy Istent kielégítette a csalóka és üres külsőség, és nem törődtek a valódi istenfélelemmel és a tiszta lelkiismerettel. Nem magáról a dologról beszél tehát, hanem azokat az embereket szidja, akik visszaéltek az áldozatokkal, mivel ez megfelelt annak, mintha Istennek egy üres dióhéjat kínáltak volna. Egyszóval, egyetlen áldozatot sem fogad el Isten számára, csak azokat, melyek tiszta szívből és egyenes akaratból származnak.

Valószínű azonban, hogy a próféta a pogányok áldozataira utal, melyek megdöbbentőek és szörnyűségesek voltak. Ők ugyanis embereket öltek, vagy égettek meg elevenen. Sem a rómaiak (akik vallásosabbaknak tartották magukat más nemzeteknél), sem a zsidók nem tartózkodtak ettől a bűntől. Sőt mi több, (κακοζηλοι) a bűnös utánzók megannyi gyermekgyilkossággal szennyezték be magukat, miközben azt hitték, hogy ősatyjukat, Ábrahámot követik. Ézsaiás azt mondja, hogy „mikor bikát öltek, ugyanazt tették, mintha embert vágtak volna le”,[1260] s ezzel megmutatja, hogy a zsidók, noha volt saját és Isten által elrendelt vallásuk, mégsem voltak semmilyen vonatkozásban sem jobbak a pogányoknál, akik között minden beszennyezett és szentségtelen volt, s Isten sem fogadta el őket jobban, mert az Ő nevét nem kisebb vallásos képmutatással szennyezték be, mint amilyen a megrontott és hamis istentisztelet. De hogy mennyire szükséges volt ez az intés, azt korábban láttuk. Miközben ugyanis a zsidók mindenféle bűnökbe merültek, addig, amíg ez alatt az árnyék alatt rejtőztek el, azt hitték: biztonságban vannak. Joggal száll hát velük szembe a próféta annak kimondásával, hogy semmivel többet nem érnek el az Isten kiengesztelésére tett erőfeszítéseikkel, mintha megpróbálnák a pogányok utálatos szentségtöréseit áldozatul felkínálni.

Ők így választák útaikat. Ennek az igeszakasznak két fordítása létezik, mert a főnév, amelyre a névmás vonatkozik, lehet mind a pogányok, mind a zsidók. Azaz, a zsidók vagy belekeveredtek és belegabalyodtak a pogányok bűnös ceremóniáiba, vagy a saját koholmányaikat követték. Az előbbi magyarázat nem lenne helytelen, ha nem lenne természetellenes, mivel a „pogányok” szó korábban nem volt kifejezve. A zsidók gonoszságának legsúlyosabb része abban rejtett, hogy nemcsak visszaéltek a tiszta istentisztelettel, hanem a törvény megvetésén keresztül beszennyezték a templomot és minden más helyet bűnös és utálatos babonaságokkal. Oltárokat építettek a magaslatokon, ligeteket ültettek és neveltek, örömüket lelték a játékokban és a nyilvános szórakozásokban, s minden mást lemásoltak, amit a világi hatalom az emberek szívének megrontása végett rendelt el. Így jött létre az emberek között a babonaságok zűrzavaros tarkasága, amilyet most a pápaságban látunk, ahol különféle, a mindenféle babonaságból vett foltokat varrtak egybe. Nemcsak a pogányoktól és a zsidóktól származókat, hanem olyanokat is, melyeket mostanában eszelt ki a Sátán, hogy még könnyebben és nagyobb tetszetősséggel kényszerítse mindezt a világra.

Ezek és a hasonló praktikákat a próféta joggal nyilvánítja kétszeresen is kárhoztatásra méltónak, miközben ugyanis Isten nevével dicsekednek, s az Ő imádatát vallják, nem szégyellik beszennyezni azt az istentiszteletet a bálványimádó nemzetek istentelenségeivel. A másik magyarázat nem homályos és ugyanúgy megfelelő, miszerint a zsidók a saját koholmányaiknak szentelték magukat, és a saját ocsmányságaikat követték. A próféta kijelenti, hogy nem tisztelik Istent őszintén azok, akik a saját szeszélyeikből kiindulva megvetik Őt, mert nemcsak kapzsisággal, gyűlölettel, becsvággyal, őszintétlenséggel, kegyetlenséggel és zsarolással vannak megtelve, de a saját koholmányaikkal még az

[1260] “Qu’ en sacrifiant un boeuf, e’est autant que s’ils coupoyent la gorge a un homme.” “Azaz, bikát ölve ugyanolyanok, mintha egy ember torkát vágták volna el.”

istentiszteletet is megrontják. S noha a névmás a zsidókra vonatkozik, a próféta mégis minden babonaságot kárhoztat, amiket a pogány nemzetektől vettek át. Következésképpen csekély a különbség a két magyarázat között, mert a próféta pusztán azt tanítja, hogy miután pimasz és lázadó módon lerázták magukról Isten igáját, hiszen a gonoszság nyíltan uralkodik közöttük, azért minden, ami tőlük származik, szennyezett és megvetendő. A sáros és szennyezett forrásból piszkos és káros folyamok nem lehetnek tiszták, vagy mocsoktalanok. A választás és a vágy világosabban kimutatják a makacsságukat, mivel tudatosan és szándékosan vetették meg Isten parancsolatait, s adták a szívüket minden Vele ellentétesre. Mintha akarattal akartak volna megvetni mindent, ami Istentől származik, hogy engedelmeskedhessenek romlott vágyaiknak.

4. *Akképen*[1261] *választom én is az ő megcsúfolásukat*. A próféta ezalatt azt érti, hogy a zsidók nem érnek el semmit, ha különféle és hihető kibúvókkal hozakodnak elő, s mentséget keresnek, mert Isten nem törődik az emberek ravasz, vagy finom beszédeivel. S valóban nem helyes Istent a saját képességeinkhez mérni, s nem szabad emberi megítélésre támaszkodnunk, hanem az a dolgunk, hogy Istent a saját Ígéjéből kiindulva ítéljük meg. „*Választom*", azaz „szétkergetem a felhőket, melyekkel megpróbálják körülvenni magukat, így körmönfontságuk nyilvánvaló és mindenki számára látható lesz. Most ugyan rejtettnek tűnnek, de egy napon közszemlére lesznek előrángatva". Az igeszakasz jelentése tehát így foglalható össze: „Mivel a zsidók oly szabadon merültek a vétkezésbe, hogy mindent, amit választottak, Isten parancsolatai fölé helyezték, ezért viszont Isten is tetszése szerint leplezi le a csalásaikat".

És rájok hozom, félelmüket.[1262] A „félelem" szóval ugyanazt a dolgot ismétli a héber írók szokásának megfelelően. „Megértetem velük, hogy hibát követtek el, s a félelem, amibe belemerültek, a fejükre szakad".[1263] Mentségeik, vagy képmutató kifogásaik tehát nem lesznek hasznukra az igazság és a hamisság összekeverésében és a babonaságok leplezésében, mert az Úr világos különbséget fog tenni ezek között.

Mivel hívtam. A próféta ismét a makacsságuk miatt kárhoztatja a zsidókat, amiért el nem szenvedhették, hogy az Úr helyesbítse őket. Az egyetlen orvosság, ami a bűneink kijavítására megmarad, ha meghallgatjuk az Urat beszélni, mikor megpróbál visszatéríteni a helyes útra. Valahányszor tehát az emberek a saját koholmányaikat részesítik előnyben Isten rendeleteivel és parancsolataival szemben, azzal nyíltan megvetik Istent, Aki akaratának engedelmeskedniük kellene. S főleg ez a helyzet, mikor ehhez még a szív oly makacs keménysége is járul, mely becsapja az ajtót a szent figyelmeztetések előtt. Ezért felesleges azt képzelniük, hogy nem képesek kiváltatni Isten nemtetszését azt cselekedvén, amibe az Ő imádata végett kezdenek bele. Minden ember ugyanis, akik levetik az Ígét, olyasmit választanak és követnek, amit az Úr elvet és utál.

Szemeim előtt. Megismétli, amit korábban mondott, hogy a zsidók Isten szeme előtt vétkeztek, mintha csak úgy döntöttek volna: kiváltják az Ő haragját. Végül hozzáteszi, hogy ezt miképpen tették meg: romlott vágyakozással keresték azt, amit Isten megtiltott. Nem minden jó ok nélkül feddi ugyanis oly gyakran az emberek gonosz pökhendiségét, mikor azzal fosztják meg Istent a jogaitól, hogy megvetően kezelik azt, amit Ő elfogad.

5. *Halljátok az Úrnak beszédét*. Rátér Isten igazi tisztelőire, s megígéri nekik, amit aligha várhattak azok között a rettenetes megpróbáltatások között, s konkrétan azért szól hozzájuk, mert abban az időben nagyon sokan dicsekedtek hamisan Isten nevével. Sőt mi

---

[1261] „'Hogy megcsúfolhassam őket'. Itt a תעלוליהם (*tagnalulehem*) szó azt jelenti: להתעולל בם (*lehithgnolel bam*), 'hogy megcsúfolhassam őket', ugyanabban az értelemben, mint ahogyan másik igeversben használatosak ezek a szavak: כי התעללת בי (*ki hith-gnallalt bi*), 'mert megcsúfoltál engem'. (4Móz22:29)" – *Jarchi*.

[1262] "Et leur feray venir les choses qu'ils craignoyent." "És rájuk hozom, amitől félnek." (Kálvin eredeti szövege itt pontosan megegyezik a Károli-fordítással is – *a ford.*)

[1263] "Je feray qu ils cognoistront avoir failli, tellement que ce qu ils craignoyent leur tombera dessus la teste." "Megértetem velük, hogy hibát követtek el, és hogy az szakad a fejükre, amitől féltek."

több, otthagyván a jellegtelen tömeget, konkrétan a csekély számú hívőre irányítja a beszélgetés fonalát, amint korábban is mondta: „Kösd be e bizonyságtételt, és pecsételd be e tanítást tanítványaimban!” (Ézs8:16)

A kik rettegtek az ő beszédére. Azzal a jellel mutat rá Isten igazi és őszinte gyermekeire, hogy „rettegtek az Ő beszédeire”. Ez valóban szokatlan erény, ezért azok hamis gyakorlatával állítja szembe, akik a körülmetélkedés külső jelét magukon hordva Isten népe közé akartak számláltatni, s a szentség nagy megvallásait és mutogatását gyakorolták. Ebből megtudhatjuk, hogy egyedül azok tisztelik és félik az Istent, akik tisztelik és félik az Ő szent Ígéjét, azaz akik annak következtében, hogy Isten hangjának hallgatása erőteljes hatást gyakorolt rájuk, minden érzékszervüket engedelmességre kényszerítik, mert ez a kegyesség figyelemre méltó bizonyítéka.

Így szólnak testvéreitek. Mivel megszokott dolog Isten képmutató imádóinál a hangos dicsekvés a pompázatos rituáléikkal, a próféta célja az, hogy felfegyverezze és megerősítse a hívőket a támadásaik eltűrésére, nehogy meghátráljanak, mikor gúnyolják és sértegetik őket. Mintha azt mondta volna: „Nemcsak külföldi nemzetekkel kell harcolnod, hanem a hazai ellenségekkel is, akiknek megvan a maguk helye az egyházban, s akik a testvériség kötelékeivel kötődnek hozzád Isten ama szövetségének alapján, mely mindenki számára közös. Ha ugyanúgy gúnyolódnak egyszerűségeteken, amilyen gőgösen megvetik Magát Istent is, nektek bátran és félelem nélkül kell ellenállni annak a kísértésnek. „Testvéreknek” nevezi tehát őket, noha a hívők és Isten Ígéje ellenségei voltak, mert engedményt tesz, mikor azt a nevet adja nekik, amit hamisan bitoroltak. Ebből arra következtetünk, hogy nem új gonoszság, mikor a testvér nevet viselő ellenségek az egyház kebelén tápláltatnak. Ezt a belső háborút állandóan vívni kell a képmutatókkal, akik nem képesek nyugodtan tűrni, hogy mi őszinte és egyenes lelkiismerettel imádjuk az Istent.

A kik titeket gyűlölnek, nevemért eltaszítanak. Szó szerint „rátok parancsolva, hogy takarodjatok”. Amint látjuk a pápát olyan félelmetesen mennydörögni ellenünk, mintha aljas és méltatlan személyek lennénk, úgy vetették ki maguk közül a képmutatók a kisszámú hívőt. Nagyobb létszámuk, tekintélyük és vagyonuk miatt ugyanis zsarnokoskodtak is oly módon, a saját szeszélyeik alapján fogadtak, vagy utasítottak el mindent, s okozták, hogy a hívőket értékteleneknek tartsák, akiket nemcsak elborítottak nagy létszámukkal, mint a pelyva a búzát, de gőgösen meg is tapostak.

Dicsőüljön meg az Úr.[1264] Vagy jövő időben: „Az Úr meg fog dicsőülni”. Mások így fordítják: „Az Úr szigorú”, de nézzük meg, melyik a jobb a kettő közül. Azok, akik így fordítják: „Az Úr szigorú”, úgy vélik, a gonosz emberek az Úr szélsőséges szigorúságáról panaszkodnak, amiért nem kíméli a népét és keményen bánik velük. Ők azt hiszik, hogy ezzel az Ígével a nép hajlott a kétségbeesésre. Mikor ugyanis a gonosz emberek megpróbálnak elfordítani minket Istentől, az üdvösség miden reménységét és bizonyosságát veszik el. Én azonban jobbnak tartom az alábbi két magyarázat egyikét.

A legáltalánosabban elfogadott a következő: a gonosz emberek nevettek a próféciákon és az ígéreteken, mert a próféták által oly sokszor emlegetett dicsőség sehol nem látszott. Mintha ezt mondták volna: „Adjon az Úr valami bizonyságot a dicsőségéről, hogy biztonsággal arra támaszkodhassunk”. Azért akarja a próféta felfegyverezni a hívőket az efféle istenkáromlásokkal szemben, nehogy a gonosz emberek gúnyos megjegyzései felforgassák a hitüket.

Ezt az igeverset azonban fordíthatjuk alkalmasan, sőt talán helyesebben is akképpen hogy a gonosz emberek nagyon nagy dolgokat ígértek meg maguknak, mintha csak az ő jócselekedeteikkel kiérdemelték volna Isten kegyét, ahogyan az Ám5:18 is megfeddi őket, mely szerint miközben vakmerően ingerelték az Urat, meggyőződésesen hittek abban, hogy kegyes lesz velük. Áldozataikra támaszkodván tehát gúnyolódtak az összes fenyegetésen, s

[1264] A Károli-fordítás szerint: *Jelenjék meg az Úrnak dicsősége – a ford.*

dicsekedtek, hogy az Úr majd megsegíti őket. A próféta viszont azzal válaszol, hogy nagyon más módon fogják meglátni az Úr dicsőségét.[1265]

De Ő meglátszik majd a ti örömötökre.[1266] Mintha azt mondta volna: „Isten az Ő eljövetelével tudtára adja majd a hívőknek, hogy nem reménykedtek hiába, mert a hívők javára, ám azok pusztulására fog megjelenni, akik azt vallják, hogy a gonoszság fenntartójaként tűnik fel, aminek a szigorú bosszúállója lesz. Előbbiek örülni és vigasztalódni fognak, utóbbiak megszégyenülnek és elpirulnak, mert gyorsan megérzik, hogy Isten ítélete, amit most kinevetnek, a küszöbön áll".

6. *Halld! zúgás a város felől, hah! a templom felől*. Megerősíti az előző kijelentést, nevezetesen hogy Isten nem fenyeget hiába, mert gyorsan eljön bosszút állni a képmutatókon azért, hogy amit az örömmel kapcsolatosan ígért, azt még buzgóbban várhassák a hívők. Bizonytalan, hogy kik az itt említett ellenségek, mert ezt az igeverset vonatkoztathatjuk a babiloniakra, akiknek megsemmisítése szabadulást jelentett az egyház számára. Vonatkoztathatjuk azonban más ellenségekre, akiket az egyház kebelén tápláltak, s én inkább ezen a véleményen vagyok, bár nem tagadom, hogy az igeszakasz tekinthető bármiféle ellenségre vonatkozónak. A próféta azonban azt a hazai ellenséget tartja a szemei előtt, akikről korábban beszélt, s akik megvetették az Úr hangját, ami állandóan szólt hozzájuk a próféták száján keresztül. Azzal fenyeget tehát , hogy hamarosan meghallanak egy másik, félelmetesebb hangot, de itt rögtön hozzátesz egy enyhítést is, hogy ugyanaz a félelem el ne bátortalanítsa Isten hívő szolgáit.

Az igeszakasz jelentése tehát ekképpen foglalható össze: Hiába dicsekednek a gonosz emberek és állítják szembe makacsságukat Isten ítéletével, mert nem fogják elkerülni az Ő kezét, sőt 'még a templomból is', a mi a hamis magabiztosságuk rejtekhelye volt, az Ő hangja fog kihallatszani, és a hívők akkor kapják meg türelmük gyümölcsét". Vajon napjainkban a képmutatók részéről nem ugyanazt a megvetést tapasztaljuk meg, akik semmivé tesznek minden tiltakozást és fenyegetést, s és nem törődnek Isten Ígéjével? Őket tehát a gyengéd és kedves hang helyett, amit most hallanak, kénytelenek vagyunk „zúgó hanggal" fenyegetni, amit majd egy napon más, és igen különböző mesterektől hallanak meg. Miután ugyanis a világ hitetlen gúnyolódással veti meg Isten Ígéjét, kénytelen lesz nemcsak meghallani, de meg is tapasztalni a fegyverek, azaz a tűz és a kard zaját.

7. *Mielőtt vajudott volna, szült*. Korábban vigasztalva a hívőket, nehogy elbátortalanodjanak a testvéreik pimaszsága és megvetése miatt, akiket majd végül megbüntet, s megparancsolva nekik, hogy szilárd és állhatatos szívvel várják eljövetelét, az Úr egyben azt is hozzáteszi: oly módon bünteti meg őket, hogy a megsemmisítésükkel egyszerre a hívők biztonságáról is gondoskodni fog. S nemcsak egy-két emberről beszél, hanem az egész egyházról, amit egy asszonyhoz hasonlít. Ugyanezt a hasonlatot már máskor is használta itt-ott, mert Isten fő célja az, hogy egy Testbe gyűjtsön össze bennünket, hogy abban bizonyságunk legyen az örökbefogadásunkról, s elismerhessük Őt Atyának, valamint az egyház, mint anyánk méhében hordoztathassunk. Ez a hasonlat az anyával tehát nagyon ideillő. Azt jelenti, hogy az egyház oly módon lesz helyreállítva, melynek során nagyszámú utóda lesz, noha egy időre gyermektelennek és terméketlennek tűnik.

Mielőtt fájdalom jött rá. Ugyanazt a kijelentést ismétli meg, amit már máskor is használt, de valamennyivel többet fejez ki, nevezetesen hogy Isten eme munkája hirtelen és váratlan lesz. Óvja ugyanis a hívőket a testi nézetektől, hogy ne a saját véleményükből kiindulva ítéljék meg az egyház helyreállítását. A nők kilenc hónapig hordják a méhükben, s nagy fájdalmak közepette szülik meg a gyermeküket. Az Úrnak azonban nagyon más a gyermekszülési módszere, mert azt mondja, hogy a gyermek még azelőtt meglátja a

[1265] "His verront la gloire de Dieu autrement qu'ils ne pensent." "Más módon látják meg Isten dicsőségét, mint ahogyan azt elképzelik."
[1266] A Károli-fordítás szerint: *hogy lássuk örömötöket – a ford*.

napvilágot, hogy bármiféle fájdalomérzéssel észre lehetne venni, vagy meg lehetne érezni. Ezen az alapon az egész dicséretet is Magának követeli, mert a csoda félreteszi az emberek munkálkodását.

Fiút hozott világra. Konkrétan említi a „fiút", azért, hogy leírja ezeknek a gyermekeknek a férfias és bátor szívét, mert úgy érti: nemes leszármazottak lesznek, nem elpuhultak és nőiesek. Hasonlóképpen azt is tudjuk, hogy a hívőket Krisztus Lelke újítja meg, hogy rendíthetetlen állhatatossággal legyenek képesek bevégezni küzdelmes útjukat, s ezen az alapon mondja Pál: „nem kaptatok szolgaság lelkét ismét a félelemre" (Rm8:15).

8. *Ki hallott olyat, mint ez?* Felmagasztalja annak a dolognak a nagyságát, amiről beszélt, mert úgy érti: végbemegy az egyház csodálatos és „sosem hallott" helyreállítása. A hívők ezért nem a természet rendjéből, hanem Isten kegyelméből kiindulva fogják megítélni: olyannak látják majd, mint egy álmot, ahogyan a zsoltáros mondja (Zsolt126:1). Nem azt érti ezalatt, hogy az egyház tökéletesen és egyetlen pillanat alatt lesz helyreállítva, mert ennek a helyreállításnak a menete hatalmas és hosszan folytatódó, sőt testi megítélés szerint még lassú is, hanem azt mutatja meg, hogy még a kezdete is felülmúlja ez emberi értelem összes kapacitását. De mégsem beszél túlzóan, mert gyakorta látjuk, hogy az egyház szül, pedig korábban nem tűnt áldott állapotban levőnek. Sőt mi több, mikor terméketlennek vélik, az evangélium prédikálása által lesz gyümölcsöző, így nagy bámulattal szemléljük azt az eseményt, melyet korábban teljességgel lehetetlennek véltünk.

Ezek a dolgok bizonyos fokig beteljesedtek, mikor a nép visszatért Babilonból, de sokkal ragyogóbb bizonyság adatott az evangéliumban, melynek közzétételével azonnal nagyszámú és sokféle utód született meg. Vajon a mi időnkben nem láttuk beteljesedni ezt a próféciát? Hány gyermeket szült az elmúlt harminc évben az az egyház, melyben az evangélium prédikáltatott? Vajon az Úrnak manapság nincs nagy számú népe világszerte? Semmi olyasmi nincs tehát itt megprófétálva, amit ne látnánk világosan.

Egy nép egyszerre születik-é? A csoda dicsőségét szemlélteti egy hasonlattal. Soha egyetlen „nép" sem jött a világra azonnal, mert fokozatosan gyűlnek össze az emberek, s növekednek létszámban, majd terjesztik el nemzetüket. Az egyházzal azonban nagyon más a helyzet, mert azonnal, és több, mint egy helyen szül nagyszámú gyermeket. Ez megfelel annak, hogy Isten csodálatosan előidézi az egyház megszámlálhatatlanul sok gyermekének megszületését, rendkívüli módon, egyszerre és hirtelen.

Hát egy ország egy nap jön-é világra? Az ארץ (*eretz*) „föld" szó vehető akár valamely ország, akár annak lakosai értelmében.

9. *Hát én csak megindítsam és ne vigyem véghez a szülést?* Ahogyan az előző versben fennkölt kifejezésekkel felmagasztalta Isten munkáját, úgy mutatja itt meg, hogy nem kellene azt lehetetlennek tartani, s nekünk nem kellene kételkedni az Ő hatalmában, amely a természet egész rendjét felülmúlja. Ha ugyanis fontolóra vesszük, ki beszél itt, s mennyire könnyű a Számára véghezvinni azt, amit megígért, nem maradunk olyan bizonytalanságban, hogy ne emlékeznénk azonnal rá: a világ megújítása az Ő kezében van, Akinek nem okoz gondot világok százainak létrehozása egyetlen szempillantás alatt. Nem sokkal korábban elragadtatásban kitörve a munka hatalmas mivoltát akarta felnagyítani. Most azonban, nehogy a jó emberek elméje megkeveredjen, vagy összezavarodjon, arra buzdítja őket, hogy vegyék fontolóra az Ő erejét. S hogy még jobban meggyőzze őket: semmi, az emberek szemében nehéznek tűnő dolog nem létezik, ami ne állna az Ő hatalmában és ne tudná könnyedén kivitelezni. S Ő előhozza azokat a dolgokat, melyeket naponta látunk, mert az asszony gyermekszülésében világosan látjuk az Ő csodálatos hatalmát. Vajon az Úr nem fogja magát messze csodálatosabbnak mutatni az egyház megnagyobbításában és megsokszorozásában, ami az Ő dicsőségének legfontosabb színtere? Rendkívül gonosz dolog tehát azzal korlátozni az Ő erejét, hogy azt hisszük: nincs is akkora ereje, mikor úgy dönt, hogy nyíltan, a keze kinyújtásával cselekszik, mint mikor természetes eszközökkel tevékenykedik.

10. *Örüljetek Jeruzsálemmel*. Megígéri, hogy a korábban szomorúak és mélabúsak örömteli állapotba jutnak- Ézsaiás ugyanis nemcsak a saját korát tartotta szem előtt, hanem a fogság idejét is, amelynek során a hívők folyamatosan nyögtek, és fájdalomtól boríttatván majdnem kétségbe estek. Ezért buzdít és ösztönöz örömre minden hívőt, akiket az egyház iránti erős vonzalom mozgat, s nem vágyik jobban semmi másra, mint annak bővelkedésére. Ezen a módon tanítja őket arra, hogy senki más nem fog osztozni ebben az értékes áldásban, csak azok, akik istenfélő szeretetet táplálnak az egyház iránt, s vágynak a szabadulásának keresésére akkor is, mikor megvetendővé válik a világ szemében, amiképpen a zsoltáros is mondja: „Mert kedvelik a te szolgáid annak köveit, és a porát is kímélik" (Zsolt102:15).

S ezért teszi hozzá:

Mindnyájan, a kik gyászoltatok miatta!, mert a fogságban ott csak félelmetes és megrázó pusztaság volt, s úgy tűnt, többé semmiféle remény sincs a biztonságra. Ezért ébresztgeti a hívőket és buzdítja a jó reménység táplálására, vagy legalábbis arra, hogy örvendezésre készüljenek. S ez a buzdítás tartalmaz egy ígéretet, sőt annál is többet, mert a puszta ígéretnek nem lenne túl nagy súlya. Ezeket a kijelentéseket nem szabad egy adott korra korlátozni, mert valamennyiünknek annak az általános szabálynak megfelelően kell élni, amiről már gyakran beszéltünk, hogy ezeket az ígéreteket ki kell terjeszteni a nép hazatérésétől Krisztus uralkodásáig, sőt annak az uralkodásnak a teljes tökéletességre jutásáig.

11. *Hogy szopjatok*. Ezt a verset össze kell kapcsolni az előzővel, mert a próféta az öröm okát magyarázza el, nevezetesen hogy az egyház boldogtalan és nyomorult állapota boldog és bővelkedő állapotra változik. A „szoptok" szóval a fiatal csecsemőkre céloz, mintha azt mondta volna: „Hogy élvezhessétek anyátokat annak minden előnyével együtt és függhessetek a mellén". Itt minden hívőt, legyenek bármilyen korúak, a gyermekekhez hasonlít, hogy megemlékezhessenek erőtlenségükről, és megerősödhessenek az Úr ereje által. Ezért a „szopás" és a „tej" eme hasonlatát gondosan meg kell figyelnünk.

Megvígasztaltatásának emlőjén. Egyesek a „megvigasztaltatás" szót aktív, mások passzív értelemben fordítják, én viszont a passzívat tartom jobbnak. A próféta ugyanis arra a vigasztalásra utal, amit az egyház kapott, s amelyben a gyermekei is részesülnek. S valóban, semmi sem lehet nagyobb, vagy bőségesebb, mint az öröm eme alapja, s ez még világosabban kiderül a következő mondatból: „hogy igyatok és örvendjetek dicsőségének bőségén".

12. *Ímé kiterjesztem rá a békességet, mint egy folyóvizet*. Folytatja a hasonlatát, és Isten gyermekeit csecsemőkhöz hasonlítja, akiket kézben hordoznak, s az anyjuk keblén melengetnek, akik még játszanak is velük. S hogy még erősebben kifejezze irántunk érzett szeretetét, egy anyához hasonlítja Magát, aki mint korábban láttuk, mindenki mást mesze felülmúl (Ézs49:15). Az Úr számunkra egy anya helyét kívánja betölteni, hogy a bosszantások, feddések és aggodalmak helyett, melyeket eltűrtünk, gyengéden bánjon velünk, s mondhatni, a keblén dédelgessen. A „békesség" szó alatt a bővelkedést érti.

És mint kiáradott patakot a népek dicsőségét. A „dicsőség" szó ismétlést tartalmaz, amivel mindenféle gazdagságot jelöl, így semmi sem hiányzik a teljes és tökéletes békességhez. Miután a pogányok korábban luxusban éltek, s bőségesen megvolt nekik minden, amit csak kívántak, most azt mondja, hogy az összes gazdagság, és minden, ami a boldog élethez szükséges, úgy lesz meg a hívőknek, ahogyan a patakok futnak a tengerbe. A „folytonos áradással" (kiáradással) folytonosságot jelöl, mivel miután Isten kiapadhatatlan forrás, az Ő békessége nagymértékben különbözik a világétól, ami gyorsan elmúlik és kiszárad. Valahányszor tehát látjuk az egyház szomorú és mélabús állapotát, emlékezzünk meg arról, hogy ezek az ígéretek ugyanúgy ránk is vonatkoznak, mint arra a népre. Látván, hogy az Úr rendelkezik a békesség folyamaival, amelyeket az egyházba akar árasztani, ne essünk kétségbe még a leghevesebb háborúban sem, hanem a megpróbáltatásokban és a szorultságban vidítsuk fel szívünket és örvendezzünk. Mikor mint csecsemőkben, s nem pedig mint felnőttekben leli örömét bennünk, nekünk el kell fogadnunk az állapotunkat, hogy

megelégedhessünk az efféle vigasztalásokkal. S valóban a figyelemre méltó leereszkedés jele, hogy így hordozza a gyengeségünket.

13. *Mint férfit,*[1267] *a kit anyja vígasztal*. Csodálatos, hogy a próféta, aki látszólag már eleget mondott erről a megújulásról, oly hosszan időzik mellette. Mivel azonban sem kifejezni nem tudja Isten irántunk érzett szeretetének se a nagyságát, se a melegségét, sem megelégedni nem képes az erről való beszéddel, emiatt gyakran említi és ismételgeti.

És Jeruzsálemben vesztek vígasztalást! Ezt kétféleképpen lehet magyarázni. Mondható, hogy a hívőknek örvendezik majd a szívük, mikor látják a helyreállított egyházat, vagy hogy az egyház, miután helyreállt, ellátja a gyermekei megörvendeztetésének feladatát. Én az utóbbi magyarázatot látom jobbnak, noha mindkettő elfogadható A korábbi tűnik a gazdagabb magyarázatnak, de azt kell fontolóra vennünk, mire gondolt a próféta, nem azt, amit a legszebbnek gondolunk. Először valóban Istent teszi meg az öröm forrásának, s joggal, de másodjára hozzáteszi, hogy Jeruzsálem az Ő szolgálóleánya. Ez azonban nem a hitetlen gúnyolódóknak szól, akik egyáltalában nem törődnek az egyházzal, hanem azoknak, akik szent buzgósággal jelentik ki, hogy ők az egyház gyermekei.

14. *Meglátjátok*. A „meglátni" szóval a kétségtelen megtapasztalást fejezi ki, hogy a hívők ne kételkedjenek a végkimenetelt illetően, hanem teljes hittel magukhoz ölelvén ezt a próféciát, türelemmel tűrjék egy ideig az egyház sivárságát.

Csontjaitok, mint a zöld fű, virágoznak. A korábbi kijelentést szemlélteti ezzel a hasonlattal, kimondván „csontjaik" visszanyerik korábbi életerejüket, frissek és zöldek lesznek ismét. A „csontokat" említi, melyeket a búskomor lélek rendszerint kiszárít (Péld17:22), másrészről viszont a boldog és vidám beállítottság feltölt és megelevenít. Azaz, egy heves és felbecsülhetetlen örömöt ír le, s látszólag arra a szomorúságra utal, amitől a hívők a fogság idején majdnem teljesen kiszáradtak és a holtakhoz hasonlókká váltak. Az Úr tehát vigasztalja őket és megígéri, hogy az egyház virágozni fog, s minden kívánatos dologban bővelkedni fog úgy, mint a nedvességet nélkülöző csontok is visszanyerik korábbi elevenségüket, vagy a fű, amely a téli időszakban halottnak tűnik, minden évben visszanyeri frissességét.

És megösmerik az Úr kezét az Ő szolgáin. S hogy magabiztosak lehessenek, ezután megparancsolja nekik: emelkedjenek Istenhez, Aki majd kimutatja segítségét. Ebből következik, hogy Isten kezét nem mindig ismerték, néha rejtve maradt, mintha nem viselné gondját az Ő népének. Első ránézésre látszólag elvetette őket, mert Dánielt, és más jó embereket (Dán1:6) Sedékiáshoz hasonlóan szintén fogságba vittek (Jer52:9). A próféta azt mondja, hogy mikor majd a jó időszak köszönt rájuk, olyan különbség lesz a jó és rossz között, ami kimutatja az Ő kezét, mely korábban bizonyos mértékig rejtve maradt. Ő ugyanis nem fog többé elrejtőzni, s nem engedi meg, hogy a gonoszok zabolátlanul tombolhassanak, hanem nyíltan megmutatja, mily nagy gondját viseli népének. Ha tehát az ellenségei egy időre felül is kerekednek, s büntetlenül folytatják törvénytelen üzelmeiket, ha elhagyottaknak és minden segítséget nélkülözőknek tűnünk, ne essünk kétségbe, mert eljön az idő, amikor az Úr megmutatkozik és kiment a támadásaikból és a zsarnokságukból minket.

15. *Mert ímé, az Úr eljő tűzben*. Ennek az (υποτυπωσις) élénk leírásnak az a célja, hogy a hívők, mikor látják: a méltatlan emberek nevetnek a szenvedéseiken, és egyre

[1267] „Az angol változat, mely sok esetben a 'férfi' szót használja ott, ahol az eredeti kifejezés határozatlan (az ουδεις szót például mindig 'nem ember'-nek fordítva), itt megfordítja a folyamatot, s tompítja az 'ember' szót 'egy'-re. Ugyanezt a szabadságot veszi magának sok más változat is, mind régiek, mind újak, nem törődvén annak abszurditásával, hogy a felnőtt embert megteszik az anyai vigasztalás alanyává. A nehézség, ha szükség lenne erre, elkerülhető volna azzal, hogy איש (*ish*) szót fiúgyermeknek fordítjuk, ahogyan az 1Móz4:1-ben, az 1Sám1:11-ben és sok más igeversben szerepel. Az igazság azonban az, hogy nyelvtani hiba, amit oly gondosan kiradíroztak ezek a fordítók, kiváló példája a patriarchális szokásoknak a maguk egyszerűségében. V. ö. 1Móz24:67, Bír17:2, 1Kir2:19-20, valamint a megrendítő jelenetek Thétisz és Achilles között az Iliászban." – *Alexander*.

pimaszabbak lesznek, emiatt ne térjenek le a helyes útról, vagy ne veszítsék el a bátorságukat, mert nemcsak a gonoszokra akar csapást mérni, akiket semmiféle fenyegetés nem indít meg és minden tanításon csak gúnyolódnak,[1268] hanem a jó embereket is akarja vigasztalni, hogy érezhessék: ők boldogok, mert Isten védelme alatt állnak, s hogy ne álljanak össze a gonoszokkal azért, mert ők mindenben bővelkednek, amibe csak belekezdenek. Az ő hasznuk tehát, amit főképpen szem előtt tart, hogy megelégedhetnek Isten védelmével és kegyelmével. Kétségesnek ismerhető el azonban, hogy ebbe vajon belefoglalja-e az utolsó ítéletet is azok mellé az időszakos büntetések mellé, amelyekkel most elkezdi verni a gonoszokat. Ami engem illet, semmi kétségem sincs afelől, hogy ebbe azt az ítéletet is bele akarja foglalni mindazokkal egyetemben, melyek csak előfutárai voltak az örök pusztulásnak.

Eljő. Ez akkor kezdett beteljesedni, mikor a népet Babilonba hurcoltatván az Úr bosszút állt a hazai ellenségeken. Ezután, mikor eljött a szabadulás ideje, komolyabban megtámadta a gonosz pogányokat fegyveres erőkkel, s nem szűnt meg más, különböző jeleit adni a közeledésének, amellyel kimutatta: jelen van a választott népe mellett és tűzben jött el megítélni az ellenségeiket. Végül tudjuk, hogy tűzben jön majd el az utolsó napon, hogy minden gonoszon bosszút álljon. Ezt az igeverset azonban nem szabad csak az utolsó ítéletre korlátozni, hanem a többit is bele kell foglalni. Ám ezeket a fenyegetéseket, amint azt nemsokára meglátjuk, a próféta főleg a képmutató zsidóknak címzi.

Ezek a jelképes kifejezések nagyon megszokottak a Szentírásban, mert semmi más módon nem vagyunk képesek felfogni Istennek ezt a félelmetes ítéletét, csak ha a próféta az ismerős dolgoktól kölcsönöz hasonlatokat (2Thessz1:8, 2Pt3:7). Ezekkel próbálnak meg a próféták erőteljes hatást gyakorolni az érzékeinkre, hogy a valódi istenfélelemtől sújtottan ne irigykedjünk a gonoszokra, akik számára ily félelmetes bosszúállás készíttetik. Ebből látjuk, mennyire jelentéktelen és haszontalan a szofisták bölcselkedése, akik ennek a tűznek a finomított természetéről és tulajdonságairól vitatkoznak. A Szentírás célja ugyanis Isten félelmetes ítéletének bemutatása ezekkel a jelképekkel, amit másképp nem lennénk képesek elképzelni, vagy megérteni. Ez még nyilvánvalóbb a „kard” szóból, ami ugyanezt a jelentést közvetíti.

16. *Mert az Úr tűzzel ítél*. Itt semmi újjal nem hozakodik elő, hanem csak az előző kijelentést erősíti meg, s megmutatja: félelmetes lesz ez az ítélet, nehogy bárki is jelentéktelen dolognak tartsa. Ennek megfelelően írja le azt a borzalmat erős nyelvezettel, hogy a gonoszok féljenek, a hívők viszont szent és tiszta állapotban tarthassák magukat, s elszakadhassanak a gonoszok társaságától. S tűrjék is nyugodtan az ellenségek igazságtalan és kegyetlen támadásait, mígnem a fegyveres bosszúálló elő nem lép a mennyből.[1269]

És sokan lesznek az Úrtól megöltek. Minden ember megölésével fenyeget, így a halottak rendkívüli tömegére lehet számítani. Konkrétan azért tette ezt hozzá, mert az istentelenség mindenfelé eluralkodott, s a hívők veszélyes kísértéseknek lettek kitéve a gonoszok bővelkedése miatt. Elménk gyengeségének következtében ugyanis megengedjük, hogy a rossz szokások félrevezessenek, s rémüldözünk a tömegtől, mintha az elegendő lenne Isten kezének megállítására. Ezt a bűnös félelmet helyesbíti a próféta, emlékeztetvén őket arra, hogy minél jobban eluralkodik az istentelenség, s minél nagyobb lesz a gonosz emberek száma, Isten annál nagyobb haragra lobban, hogy nagyobb és kiterjedtebb mészárlást folytathasson. Az istentelenek nagy tömege és szövetkezése pedig nem fogja Őt megállítani abban, hogy valamennyit ugyanabba a pusztulásba döntse.

17. *A kik magokat megszentelik*. Most leírja azokat az ellenségeket, akik ellen, mondja, az Úr haragja fellobban, mert kétséges volt, hogy vajon a külső és nyílt ellenségekről, vagy Isten megvetőiről beszélt, akik összekeveredtek a választottakkal és szentekkel. Ezért nyíltan

[1268] “Et se moquent de tout ce qu’on leur dit.” “És gúnyolódnak mindenen, amit nekik mondanak.”

[1269] “Jusques a tant que Dieu vienne du ciel a main armee pour en faire vengeance.” “Míg Isten fegyveres erővel el nem jön a mennyből, hogy bosszút álljon rajtuk.”

a hamis és elkorcsosult zsidókhoz szól. Afelől sincs kétségem, hogy főleg a képmutatókat feddi meg, utána pedig, mikor azt mondja: „a kik disznóhúst esznek”, az erkölcstelen életmódot folytató embereket írja le, azaz azokat, akik nyíltan gonoszok és nagyon kicsapongók. A képmutatók szentelték meg magukat, azaz öltötték fel a szentség álöltözetét, s tévesztettek meg sokakat ezzel a színleléssel.

Ők *kertekben szentelték meg magukat*, azaz különféle babonákkal szennyezték be magukat, bár azt képzelték, hogy Isten szemében megtisztultak. Mások minden fenntartás nélkül vetették meg Istent és az egész vallást. Ez tehát egy általános kijelentés, melybe minden gonoszt belefoglal, bármely osztályhoz is tartozzanak, azaz mind azokat, akik nyíltan mutogatják a gonoszságukat, mind azokat, akik különböző álruhákkal fedik és rejtik azt el.

Egy mögött,[1270] *középen*.[1271] Egyes igemagyarázók beszúrják a „fürdő”, vagy „medence” szót, mintha szenteltvizet tettek volna a kert „közepére” mosakodás végett. A másik jelentés azonban ugyanolyan jó lesz, miszerint mindenki kizárólagos istent választ magának, ezért a sok fa között mindenkinek megvan a maga fája.

18. *És én – cselekedeteiteket és gondolataitokat*.[1272] Megerősíti, amit az előző versben mondott, nevezetesen hogy a büntetés végre lesz hajtva minden istentelenen. Teszi ezt azért, mert bár az Úr egy ideig megengedni nekik, hogy büntetlenül vétkezzenek, a hívők viszont, biztosak lévén abban, hogy egy napon elnyerik büntetésüket, ne kövessék az ő példájukat. Az Úr itt arról tesz bizonyságot, hogy látja és megfigyeli cselekedeteiket, s egy napon majd ténylegesen bemutatja, hogy nem lehet semmit elrejteni az Ő szemei elől. Mások ezalatt azt értik, hogy az istentelenek semmit sem tehetnek az Úr engedélye nélkül. Ez a kijelentés valóban igaz, de nem alkalmazható erre az igeszakaszra, mert mindenki láthatja, hogy nem természetes és nem áll összhangban a próféta szövegével, aki csak a korábban mondottakat erősíti meg, miszerint a képmutatók és a gonosz emberek végül nem úszák meg büntetlenül, mert Isten észreveszi minden cselekedetüket, tervüket és gondolatukat, s nem érnek el semmit kibúvóikkal, melyeket úgy hangoztatnak, mintha soha nem kellene ítéletre menniük.

Eljő az idő. Ezek a szavak még jobban megerősítik a már elhangzottakat, mert azt mondja: küszöbön áll az idő, amikor összegyűjt minden nemzetet, hogy kivághassa a képmutatókat és az istenteleneket, s népet gyűjtsön Magának közülük. A zsidók gőgösen felfuvalkodtak és az összes többi nemzetet lenézték, mint istenteleneket. Az Úr azonban kijelenti: örökbe fogadja azokat a nemzeteket, hogy részesülhessenek az Ő dicsőségéből, amire a zsidók méltatlanoknak bizonyultak.

Figyelemre méltó igeszakasz ez, mely azt tanítja nekünk, hogy Isten nincs odakötve egyetlen néphez sem, hogy ne választhatná azt, aki csak Neki tetszik, elvetvén a korábban Magház hívott hitetleneket. Ezt Pál magyarázza meg kimerítően (Rm10:19, 11:25), mikor megmutatja, hogy mi annak a birtokába jutottunk, ami megüresedett, miután a zsidók a hitetlenségük miatt kivágattak. Ézsaiás ekképpen fenyegeti őket: „ne gondoljátok, hogy Isten híján van a népeknek, miután fellázadtatok és méltatlanokká váltatok az Ő kegyelmére, mert lesznek Neki mások, s megmutatja, hogy Ő bíró, s nem fogja végül megengedni nektek, hogy ekkora türelemmel visszaéljetek”.

Eljövén. Azt mondja, hogy „eljönnek”, mert beoltatván a hit egységébe, egyesülnek az egyházban az igazi zsidókkal, akik nem tértek el az örökbefogadástól. Annak következtében

---

[1270] A Károli-fordítás szerint: *egy pap megett, a középen – a ford*.

[1271] „Gessenius hozzáteszi itt (mint a 2Sám4:6 esetében is) egy keleti ház belsejének, vagy udvarának a jelentését is, ahol az engesztelő áldozatokat végezték, mielőtt beléptek volna a kertbe. Ez lehet a jelentése a Septaguinta változatának is: τους κηπους, εν τοις προθυροις. Maurer és mások Scagliert követik, aki szerint a jelentése a liget, vagy a kert közepe, ahol rendszerint fölállították a bálványokat. Knobel azonban, elmésen összekombinálva az 1Móz42:56-öt, a Zsolt42:5-öt és a Zsol68:26-ot, valószínűsíti, hogy a ’középen’ (közötte) az imádók tömegének, vagy felvonulásának közepét jelenti.” — *Alexander*.

[1272] “Car je voy leurs oeuvres et leurs pensees.” “Mert én látom cselekedeteiket és gondolataikat.”

ugyanis, hogy a zsidók közel voltak Istenhez, a pogányoknak, akik távol voltak Tőle, kellett csatlakozni hozzájuk, hogy az egyet nem értés megszűnése után egy testté egyesülhessenek.

Meglássák az én dicsőségemet. „Meglátni az Úr dicsőségét" nem más, mint élvezni a zsidókra ruházott kegyelmet, mert annak a nemzetnek a különleges előjoga volt szemlélni Isten dicsőségét és bírni az Ő jelenlétének jeleit. A próféta azt mondja, hogy most a pogányok, akik nem élvezték ezeket a jótéteményeket, látják és szemlélik majd azt a dicsőséget, mert az Úr mindenkinek válogatás nélkül ki fogja jelenteni Magát.

19. *És teszek köztök jelt*. Ezt kétféleképpen lehet érteni: vagy Isten mutat fel jelet, vagy valamilyen jelképpel, vagy jellel elpecsételi a népét, hogy biztonságba helyezhetők legyenek. Az előző magyarázatot fogadják el általánosabban, de egyesek gyerekesen érvelnek úgy róla, hogy a kereszt jelére vonatkozik, miközben mások az evangélium prédikálására vonatkoztatják. Véleményem szerint mindketten tévednek, mert a próféta szemlátomást inkább arra utal, amit Mózes mond nekünk a nép indulásakor és szabadulásakor. Az is meg van írva (Jel7:3), hogy ahány embert az Úr elpecsételt, azok mind biztonságban lesznek, még ha a haragja hevesen tombol is majd a világban mindenütt, pontosan úgy, ahogyan azok menekültek meg, akiknek az ajtófélfái Egyiptomban meg voltak jelölve (2Móz12:13). S így azt mutatja meg: senki sem kerüli el Isten haragját, csak a választottak, akikre az Úr rányomta a jelét és a pecsétjét.

És küldök közülök megszabadultakat a népekhez. Egyszóval a próféta tovább fokozza annak leírását, amit már mondott arról a fájdalmas és borzalmas bosszúról, amit az Úr hajt végre az istenteleneken, mert mindenki válogatás nélkül elpusztulna, ha az Úr nem jelölt volna meg egyeseket a pecsétjével. Az egész nemzet általános pusztulásából tehát csak keveseket fog megtartani. S ez a próféta szavainak igazi jelentése, amiképpen más igeszakaszokban is mondta, hogy a „maradék" menekül meg az általános világégésből (Ézs1:9, 10:22). Ebből a csapatból, akik megmenekültek, azt mondja az Úr, hogy néhányan az Ő hírnökei lesznek a neve ünneplésére a pogányok között, pont úgy, ahogyan láttuk, amint az üdvösség tanítása néhány ember közreműködésével terjedt el széltében-hosszában.

Tarsisba, Pulba és Ludba. A „Társis" név alatt Ciciliát érti, s belefoglalja a Földközi-tenger egész, Júdeával szemben fekvő partvidékét. Mások úgy vélik, hogy Afrikát és Kappadóciát jelöli, én viszont inkább az előző nézetet fogadom el. Ludról egyesek azt feltételezik, hogy Lydia, mások szerint Kis-Ázsia. Az „íjászok" alatt a pártusokat érti, mert ők képzettek voltak az íjászatban. Tubál és Jáván Olaszországot és Görögországot jelentik, a „messze szigetek" pedig ismeretlen országokat, ahogyan a „szigetek" névvel jelöltek a zsidók minden tengerentúli országot, amint azt már korábban láttuk.

A melyek rólam nem hallottak. Úgy érti: Isten ismerete elterjed az egész világon, mert görögök, az olaszok, a pártusok, a ciciliaiak és a többi nemzet semmit sem hallottak a tiszta vallásról és az igazi istentiszteletről, s az egész világ a tudatlanság legmélyebb sötétségében vesztegelt. Ezért ígéri meg, hogy Isten dicsősége a világ minden részében ismert lesz. A „nemzetek" szó hangsúlyos, mert abban az időben az Urat csak egyetlen nemzet ismerte, most azonban mindegyiknek kijelentette Magát.

20. *És elhozzák*. Itt világosan megmagyarázza a korábban elhangzottakat, nevezetesen hogy mindenki, akik megmenekülnek és életben maradnak, bár létszámban kevesek, mégis papok lesznek, akik mindenfelől hoznak áldozatokat Istennek. A törvény ókori ceremóniájára utal, bár kimutatja a különbséget, ami azokhoz az ókori törvényből vett áldozatokhoz képest fennáll, ugyanis újfajta büntetést és újfajta áldozatot említ. Mivel azt mondta, hogy minden népet összegyűjt, most megmutatja, hogy a papok, akiket kijelölt, nem munkálkodnak hiába, mert Isten bőséges sikert garantál mindahhoz, amibe csak belekezdenek.

Minden testvéreiteket. A „testvérek" nevet adja a korábban idegeneknek, mert arra az új kapcsolatra néz, ami a hitből származik. Tudjuk, hogy idegen nemzetek is beoltattak hit által Ábrahám családjába. Mások azonban mégis más jelentést adnak ennek, amit én nem

vetek el abszolút módon. „Mikor Isten új népet gyűjt ki Magának az idegen nemzetekből, a zsidók, akiket minden irányban szétszórtak, egy helyre gyűjtetnek.” Ez szintén megtörtént, de helyesebbnek látszik a pogányok elhívására vonatkoztatni, mert abban az időben a különbség eltörlésével megkezdődött a testvéri viszonyok kialakítása mindazok között akiket Isten a gyermekeiként akart örökbe fogadni. Ábrahám egy nemzet ősatyja volt, de a testi leszármazottai közöl mégsem mindenki számított a gyermekének, mert az izmaeliták és az edomiták elvettettek (Rm9:7). Akkor vált Ábrahám „a népek sokaságának atyjává” (1Móz17:5, Rm4:17), mikor Isten örökbe fogadta a pogányokat, s Magához kapcsolta őket szövetség által, hogy követhessék Ábrahám hitét. Ebből látjuk az okot, amiért a próféta a zsidók „testvérei” nevet adja nekünk, akik korábban idegenek voltunk Isten egyházának: azért, mert Isten korábban kivetette a helyükről a hamis és elvetett testvéreket.

A mi kötelességünk megőrizni ezt a gyümölcsöt, mely azok kegyes munkájából származik, akik hűségesen szolgálják az Urat, nevezetesen hogy a halálos tévelygésből Istenhez, az élet forrásához „viszik a testvéreiket”. Ezzel a vigasztalással kell felvidítani a szíveiket, s támogatni őket az általuk elszenvedett nyomorúságok és megpróbáltatások között. Az Úr nem engedi, hogy az övéi közül bárki is elpusztuljon. Így tehát nagy öröm és hatalmas kiváltság, mikor a mi munkánkat akarja felhasználni „testvéreink” megszabadítására.

Minden népek közül. Ezalatt azt éri: nem lesz többé különbség zsidók és pogányok között, mivel az Úr lerontja majd a „választófalat” (Ef2:14), s egyházat formál „Minden népek közül”. S ezzel teljesedett be Dávidnak a Krisztusra vonatkozó mondása: „kérjed tőlem és odaadom néked a pogányokat örökségül, és birtokodul a föld határait” (Zsolt2:8).

Mikor a „szentsége hegyéről” beszél, akkor alkalmazkodik annak a kornak a szokásaihoz és gyakorlatához, mert Jeruzsálemben Istent a templomban imádták. Most azonban a templom mindenfelé eloszlott, mert mindenütt szabad „tiszta kezeket felemelni Istenhez” (v. ö. 1Tim2:8), s többé már nincs különbség a helyek között. Megemlíti a templomban felajánlott áldozatokat is, jóllehet a most felkínálandó áldozatok nagyon eltérnek az ókoriaktól. A prófétáknak azonban, amint azt gyakran említettük, a tudott és ismert dolgoktól kellett hasonlatokat kölcsönözni. Korábban az áldozatokat a nyájakból és a gulyákból vették, most azonban az apostolok és Krisztus többi papja magukat az embereket „vágták le” és kínálták fel élő áldozatul Istennek az evangélium által. Pál bizonyságot tesz róla, hogy ellátta a papi hivatalt, mikor az evangélium kardjával vágta le az embereket „hogy legyen a pogányoknak áldozata kedves és a Szent Lélek által megszentelt” (Rm15:16).

Ez tehát legális papság, és nem is hasonlít pápistákéra, akik azt mondják, hogy Krisztust áldozzák fel,[1273] hanem az evangélium papsága által vágunk le embereket azért, hogy a Lélek által megújuljanak és áldozatul lehessen őket felkínálni Istennek. Azaz bárkit vezetünk Krisztushoz, áldozatként kínáljuk fel, hogy teljességgel Istennek szentelhető legyen. Sőt, minden ember áldoz, mikor Istennek szánja és szenteli magát fenntartás nélküli engedelmességben, s ezt nevezi Pál „okosnak” (Rm12:1). Az elhívásunk céljának annak kell lennie, hogy lemosván a szennyünket, és meghalván önmagunknak megtanuljuk odaszánni magunkat a szentség művelésére.

Lovakon, szekereken. Vannak egyesek, akik megpróbálnak hasonlatot találni ebben, s azt gondolják, a próféta azon az alapon használja a „hozni” szót, hogy az evangélium nem kényszeríti az embereket félelemmel, hanem inkább gyengéden vonja őket, hogy saját elhatározásból adják át magukat Istennek, jókedvűen és örömmel futva Hozzá. Részemről azonban egyszerűbben értelmezem ezt az igeverset. Mivel sokak elméjében felmerülhetett a kétely: „Miképpen lehetséges, hogy messzi országokból jönnek hozzánk emberek?”, a próféta azt válaszolja: „Lovakban, szekerekben, hintókban nem lesz hiány, mert az Úrnak minden a rendelkezésére áll, ami szolgálhatja a népe megsegítését, és elvezetését a szeme előtt tartott végcélig”. Nem tagadom, az evangélium nevezhető „szekérnek”, mert az örökélet

[1273] “Qui se vantent de sacrifier Iesus Christ.” “Akik Jézus Krisztus feláldozásával dicsekednek.”

reménységéhez visz el bennünket, de úgy vélem, a próféta egyszerűen csak azt jelenti ki, hogy semmi sem gátolja meg Istent az egyháza összegyűjtésében, s az Ő parancsára meglesz minden szükséges eszközünk, s a választottai közül egy sem esik el az út felénél.

21. *És ezek közül is választok a papok közé, a Léviták közé*. A próféta fokozza az Isten rendkívüli kegyelméről eddig leírtakat. Tudtunkra adta, hogy Isten egyháza minden népből lesz összegyűjtve, így minden nehézség és akadály ellenére még a távoli nemzetek is közel kerülnek hozzá. Most azonban még tovább megy, és arra tanítja őket, hogy a pogányokat Isten nemcsak örökbe fogja fogadni, de még a legnagyobb tisztességre is felemeli őket. Már az is nagy megtiszteltetés volt, hogy a tisztátalan és beszennyezett népek szent népnek számíttattak, most azonban valami sokkal csodálatosabbról van szó: hogy felemelkednek a ranglétra legmagasabb fokára. Ebből látjuk, hogy a Krisztus alatti papság nagyon eltér a törvény alattitól, mert a törvény alatt kizárólag egyetlen törzs lett elfogadva papokként, a pogányok pedig, mint tisztátalanok, oly messze voltak attól, hogy saját maguktól lássák el a papi hivatalt, hogy még a templomba is tilos volt belépniük. Most azonban válogatás nélkül mindenki befogadtatott. Egyesek általános módon magyarázzák ezt az igeverset, miszerint a pogányok lesznek papok, azaz felkínálják magukat Istennek, amiképpen a Szentírás gyakran emlegeti a hívőket „királyi papságként" (1Pt2:9), Jel1:6, 5:10). A próféta azonban konkrétan azokat a szolgálókat és tanítókat látszik említeni, akiket az Úr a pogányok közül is kiválasztott és kijelölt a megkülönböztetett hivatalnak az ellátására, azazhogy prédikálják az evangéliumot, mint például Lukács, Timótheus, és mások ugyanebből az osztályból, akik az evangélium által lelki áldozatokat kínáltak Istennek.

22. *Mert mint az új egek*. Itt azt ígéri meg, hogy az egyház helyreállítása olyan természetű lesz, hogy örökké fog tartani. Sokan félhetnek attól, hogy majd megint lerombolják, ezért jelenti ki, hogy ettől kezdve, miután Isten helyreállította, az állapota állandó lesz. Ennek megfelelően említ itt két rendkívüli kiválóságot, a helyreállítást és az örökkévalóságot. Mikor az „új egekről" és az „új földről" beszél, Krisztus uralkodására tekint, Akiben minden dolog megújult, amint az apostol is tanítja a zsidókhoz írott levélben. Ennek az új mivoltnak a célja pedig az, hogy az egyház állapota örökre bővelkedő és boldog lehessen. Ami régi, az hajlamos a megromlásra, ami viszont helyreállított és megújult, annak tovább kel tartania (Zsid8:13).

Azonképen megáll a ti magvatok és nevetek. Isten megígérte, hogy „a Nap és a Hold", amíg az égen maradnak, az örök egymásutániság tanúbizonyságai lesznek, hogy Dávid leszármazottai ki ne vágattassanak. Mivel azonban bizonyos megszakadást idézett elő a nép árulása és hálátlansága, a Krisztus által foganatosított helyreállítás erősítette meg ténylegesen ezt a próféciát. Joggal mondja tehát Ézsaiás hogy „fiaid követnek majd és unokáid követik a fiaidat", s ahogyan Isten is úgy alapozza meg a világot, hogy soha el ne pusztuljon, úgy lesz az egyház egymásutánisága is örökös, hogy minden korra kiterjedjen. Egyszóval azt magyarázza meg, amit korábban mondott a világ megújításáról, nehogy bárki azt gondolja, hogy ez a fákra, az állatokra, vagy a csillagok rendjére utal, mert ennek az ember belső megújulására kell vonatkoznia. Az ókoriak tévedtek, mikor úgy vélték, hogy mindez abszolút az utolsó ítéletre utal, s nem súlyozták kellően a próféta szavainak szövegösszefüggését, vagy az apostol tekintélyét. Mégsem tagadom, hogy kiterjed egészen addig az ítéletig,mivel nem remélhetjük a tökéletes helyreállítást, mielőtt Krisztus, Aki a világ élete, meg nem jelenik. Nekünk azonban magasabban kell kezdenünk, azzal a szabadulással, mely által Krisztus újítja meg az Ő népét, hogy új teremtmények lehessünk (2Kor7:1).

23. *Hónapról-hónapra és szombatról-szombatra*.[1274] A próféta ismét rámutat, mi lesz a különbség Istennek a Krisztus uralkodás alatt megvalósuló lelki imádása, valamint a törvény alatt egykor fennálló testi imádás között. Az áldozatokat minden hónapban újholdkor kínálták

[1274] "Depuis un mois jusques a un autre mois, et depuis un Sabbat jusques a son autre Sabbat." "Az egyik hónapról a másik hónapra és az egyik szombatról a másik szombatjára."

fel. Voltak szombatok, és más ünnepnapok, amiket gondosan betartottak. Krisztus uralkodása alatt azonban állandó és szüntelen ünnepélyesség áll majd fenn, mert nem lesznek fix és előre kijelentett áldozati napok, melyeken Jeruzsálembe kell mennünk, vagy bármit fel kell ajánlanunk ezen, vagy azon a helyen, hanem áldozataink, ünnepeink és örvendezésünk napról napra szüntelen folytonossággal fognak majd folyni. Mégis az ókori áldozati szokásokra utal, amit már mondtuk, hogy a próféták gyakran szoktak tenni. Így tehát az Úr azt akarja, hogy „lelki áldozatokat" kínáljunk fel Neki naponta (1Pt2:5), nem pedig olyanokat, mint amelyek korábban a törvény alatt voltak, vagy amilyeneket most a pápisták kínálnak, akik ostoba módon vagy a ceremóniákra támaszkodnak, mintha ezek a bűnért való vezeklések lennének, vagy aljas módon megpróbálják Krisztust feláldozni,[1275] tehát lelki áldozatokat, hogy tiszta rajongással tisztelhessük és imádhassuk Istent (Jn4:24). Ami egyesek véleményét illeti, miszerint ez az igeszakasz a törvény és az ókori ceremóniák eltörlését igazolja, számomra úgy tűnik, nem nyugszik elég szilárd alapokon. Valóban biztos, hogy azok a jogi ceremóniák félretétettek, s ez leszűrhető ebből az igeversből, de ennek bizonyítására én más erőteljesebb bizonyítékokat tartalmazó igeverseket használnék. Itt csak a törvény alatt megült szombatok és ünnepek, valamint a ma élvezett örök szombat közötti ellentét szerepel (Zsid4:9-10).

24. *És kimenvén*. Itt nem szabad titokzatos és elmés magyarázatokat adnunk, mert a próféta csak arról tájékoztat, hogy akik befogadtatnak az egyházba, látni fogják maguk körül Isten félelmetes bosszúállását. Van itt még egy közvetett ellentét is a csapások feszültsége és a szabad kimenetel között, mintha ezt mondta volna: „A sötét börtönből, ahová be voltak zárva, ismét előjönnek a világosságra".

Látni fogják azoknak holttesteit. Nem úgy érti, hogy a hívők gyülekezetében megy majd végbe ez a mészárlás, mert ez nagyon lehűtené az egyház boldogságát, ahol Isten az öröm és a boldogság minden bizonyságát megmutatja. De ahogy korábban beszélt az örök dicsőségről, amivel kitünteti népét, most úgy fenyeget a büntetéssel, amit az elvetettekre szab majd ki, hogy a kegyesek jobban igyekezzenek megtartani magukat az istenfélelemben.

És tüzök el nem aluszik. Mikor azt mondja, hogy „tűzzel" kínoztatnak majd, ez a kifejezésmód, amint már mondtam, jelképes. S ez eléggé világos a másik mondatból, mert nem jönnek elő férgek a földből, hogy rágják a hitetlenek szívét. Az igeszakasz jelentése tehát az, hogy a gonoszokat a rossz lelkiismeret, mint kínzó fogja vég nélkül kínozni, s végül félelmetes és megdöbbentő módon fognak reszketi és izgulni, mintha egy féreg rágná az ember szívét, vagy tűz emésztené azt, a bár így emésztetik, nem halt meg.

És minden test előtt borzadásul lesznek. Mivel a gonoszok most a legnagyobb tiszteletnek örvendenek, s fennkölt helyzetükből megvetéssel tekintenek le a jó emberekre, a legnagyobb szégyent is el fogják szenvedni, mert igaz és jogos dolog, hogy akik megvetették és leszólták Isten dicsőségét, azokat elérje mindenféle feddés, és az utálat tárgyát képezzék mind az angyalok, mind a világ számára.

[1275] "Ou mesmes d'une audace desesperee osent se vanter qu'ils sacrifient Jesus Christ." "Vagy kétségbeejtő vakmerőséggel azzal mernek dicsekedni, hogy Jézus Krisztust áldozzák fel."